

सुभाषितरत्नभाण्डागारम्

नाम

विविधकाव्यालङ्कार-नाटक-कथा-पुराण-स्मृत्यादिसुभाषितग्रन्थेभ्यः समुद्धृतः

स्थाननिर्देशसमेतः

सहृदयहृदयाह्लादकः सूक्तिसमुच्चयः

‘ तं सञ्जना- मुकविशाखिकवित्वपुष्पाण्यादाय गुम्फितवत- सुगुणैर्ममैतन् ।
संधारयन्तु कुसुमोच्चरुहाररूपं वण्डे सुभाषितमपास्तसप्तसदोपम् ॥’

— शाङ्करः

श्रीमद्विष्णुद्वाराकान्ततीर्थचरणान्तेनासिनि.

नारायण राम आचार्य “काव्यतीर्थ”

इत्येतैः स्थाननिर्देशादिभिरलङ्कृत्य संशोधितम्

परिवर्धितमष्टमं संस्करणम्: १९५२

निर्णयसागर प्रेस, मुंबई २

INTRODUCTION

This edition of the *Subhāsita-ratna-bhāṇḍāgāra* replaces the seventh, published by the Nirnaya Sagar Press in 1935 and long out of print. During the course of its growth through the first seven editions, the work had already become the largest published and probably the largest known collection of Sanskrit epigrams. Such lyric and gnomic verse is one of the glories of Sanskrit literature. Even the greatest of our poets, in composing a *mahākāvya*, drama, or connected narrative on a classical theme took pains to insert such polished stanzas, each of which is complete in itself as well as independent of its context. A collection such as the present thus serves a much broader purpose than that of a specialized anthology. In its own way, it is an essence, as it were, of the whole of classical Sanskrit literature; moreover, a considerable proportion of the lines carry a moral or at least a sententious weight of their own which has made them bywords, adages, maxims, with their own translations or equivalents in every modern Indian language that possesses a literature. They are thus an important segment of India's literary heritage. The whole of this explanation would have seemed trivially obvious in the days of our grandparents. But modern Indian education has reduced Sanskrit, like every other subject, to the dead level of examination study, where the student is tested for his ability in rapid extrusion during the course of a three hour examination paper. This collection will not serve the purpose of such an examination textbook, but is meant to give the reader some idea of the variety of secular thought and emotion transmitted to us by our ancestors. The words are their own; if the expression and style vary from the most lucid and penetrating to the stilted and mannered superficiality, it is for us to inquire into the reasons, to draw the proper conclusions, which may not always be those the author intended to convey.

Certain major changes have been made in this edition. To the original six *prakaranas* a seventh on miscellaneous topics has been added in the general tradition of classical anthologies. Throughout the entire work, some stanzas which seemed to have little merit have been dropped, being generally replaced by others which convey the sentiment with more force or charm. This is necessarily a matter of taste; here I have exercised an editor's prerogative as fully as did my predecessors. It should be kept in mind that the *Subhāsita-ratna-bhāṇḍāgāra* is not an anthology that was made centuries ago, but began as, and still remains, an eclectic collection of choice Sanskrit verse made by the learned pundits associated with the Nirnaya Sagar Press.

The earlier editions were rather perfunctory about citation of the sources from which they drew the stanzas. In the index to this edition, the source of an epigram is given as far as it could be traced. It would be quite out of the question to trace every stanza to a definite author, seeing that most of the verses have been current for a millennium or so, during which the greater portion have been known only from citations, often anonymous and sometimes self-contradictory, in the older anthologies. But at least the reader has now something to go upon and can make his own further researches with more of a start than was given by our previous editions.

In conclusion, it is a great pleasure to thank the management and the workers of this Press for their cheerful co-operation during a period of hardship, both internal and external for all of us. I also acknowledge my gratitude to the ever-obliging Librarian Shri D. N. Marshall, M. A., Dip. Lib. for access to the Bombay University's collection of books and manuscripts. To my friend Prof. D. D. Kosambi of the Tata Institute of Fundamental Research, I owe many valuable suggestions for possible improvements within the framework of the original plan of the edition.

Śāstrī Department, }
 NIBNAYA SAGAR PRESS, }
 Bombay, May 1, 1952 }

N. R. ACHARYA

सुभाषितरत्नभाण्डागारस्य

विषयानुक्रमकोशः

१. मङ्गलाचरणप्रकरणम्

विषयः	पृष्ठ	श्लोक	विषयः	पृष्ठ	श्लोक	विषयः	पृष्ठ	श्लोक
परब्रह्म	१	१-१९	त्रिमूर्तय	१४	१-४	(सीता)	२१	१३
गणेश	२	१-३५	निष्णु	१४	१-४९	(हनुमान्)	२१	१४-१५
सरस्वती	३	१-१३	राष्ट्र	१६	४४-४५	(रामकृष्ण)	२१	१६-१८
शिव	३	१-१६५	चक्रम्	१६	१६-४७	कृष्ण	२२	९९-१९४
जटान्त	९	१२०-१२२	गरुड	१६	४८	(वल्लभ)	२६	१९५-१९७
गङ्गा	९	१२३-१३४	शेष	१६	४९	(सुनिर्मली)	२६	१९८
शशिष्ठेया	९	१३५-१३७	लक्ष्मी	१६	१-१५	(राधा)	२६	१९९-२००
लोचनम्	९	१३८-१४२	समुद्र	१७	१५	(नन्दक)	२६	२०१
कम्प	१०	१४३-१४६	श्रद्धा	१७	१-४	(वेणु)	२६	२०२
शिरोमालिका	१०	१४७	दग्धान्तारा	१७	१-२१२	बुद्ध	२६	२०३-२०९
गण	१०	१४८	मत्स्य	१८	५-१५	कल्पि	२७	२१०-२१२
नन्दी	१०	१४९	कूर्म	१८	१६-२०	सूर्य	२७	१-२०
ताण्डवम्	१०	१५०-१६०	वराह	१८	२३-४०	(किरण)	२७	१७-१९
अर्धनारीक्षर	१०	१६१-१६७	शङ्ख	१९	४१-५९	(तुरगा)	२८	२०
पार्वती	११	१-५४	वामन	२०	६०-६८	चन्द्र	२८	१-३
पञ्चव	१३	१-३	परशुराम	२०	६९-७४	शुक्लि	२८	१
हरिहरी	१३	१-१०	रामचन्द्र	२०	७५-९३			

२. सामान्यप्रकरणम्

सुभाषितप्रदीपा	२९	१-२१	विहण	३५	२९	छान्दसप्रदीपा	४१	१
मियाप्रदीपा	२९	१-१६	भट्टारहरिचन्द्र	३५	३०	छान्दसनिन्दा	४१	१
काव्यप्रदीपा	३०	१-५०	भयभृति	३६	३१-३३	वैयाकरणप्रदीपा	४१	१-८
नाट्यप्रदीपा	३०	१-२	भाग	३६	३४	वैयाकरणनिन्दा	४१	१-३
सुखस्यनिन्दा	३२	१-५	मथुर	३३	३५-३६	नैयायिकप्रदीपा	४१	१-५
सामान्यसुखप्रदीपा	३२	१-६८	मातङ्गदिवानर	३६	३७	नैयायिकनिन्दा	४३	१-१०
विशिष्टसुखप्रदीपा	३४	२-७१	मुरारि	३६	३८-४०	मीमांसकप्रदीपा	४३	१-५
धर्मसिंह	३४	१	रक्षोच्छेदीक्षित	३६	४१	मीमांसकनिन्दा	४३	१-६
कालिदास	३४	२-७	राजशेखर	३६	४२-४३	वैद्यप्रदीपा	४३	१-६
गणेश्वर	३५	८	धान्मीक	३६	४४-५२	सुवैद्यनिन्दा	४४	१-९
शुणाद्य	३५	९-११	निजया	३६	५३	गणकप्रदीपा	४४	१-६
सोमिन्द्रराज	३५	१२	विजया	३६	५४	सुगणकनिन्दा	४४	१-६
जयप्रायासिद्ध	३५	१३-१६	व्यास	३६	५५-५८	पौराणिकनिन्दा	४४	१
जयदेव	३५	१७	शास्त्रमन्त्र	३७	५९	पुरोहितनिन्दा	४५	१
पयोतिरीरा	३५	१८	सातवाहन	३७	६०	काव्यनिन्दा	४५	१-४
दन्दी	३५	१९-२०	सुरसेन	३७	६१	राजनप्रदीपा	४५	१-२७८
द्रोण	३५	२१	सुनसु	३७	६२	सुजैननिन्दा	४५	१-३८३
धनद	३५	२२	मनिवृद्धम्	३७	६३-७१	रश्मिखभा	४६	१-४३
नन्दरि	३५	२३	सुखनिन्दा	३७	१-२०	धनप्रदीपा	४६	१-१६
प्रारभ्येन	३५	२४	पण्डितप्रदीपा	३८	१-२८	धननिन्दा	४६	१-२०
बाण.	३५	२५-२८	कुपण्डितनिन्दा	३९	१-७७	धनप्रदीपा	४६	१-१५

विषयाः	पृष्ठे	श्लोकाः	विषयाः	पृष्ठे	श्लोकाः	विषयाः	पृष्ठे	श्लोकाः
हरिद्रनिन्दा	६५	१-८७	क्षमाप्रशंसा	८३	१-३	पुत्रप्रशंसा	८९	१-१४
दानप्रशंसा	६८	१-२८	विनयप्रशंसा	८३	१	कन्यापितृनिन्दा	९०	१
लोभनिन्दा	६९	१-११	सत्यप्रशंसा	८३	१-३	सत्पुत्रप्रशंसा	९०	१-१३
उदारप्रशंसा	७०	१-४४	असत्यनिन्दा	८३	१-४	कुपुत्रनिन्दा	९०	१-१२
कृपणनिन्दा	७१	१-६१	आत्मश्लाघानिन्दा	८३	१-५	देवाख्यानम्	९०	१-१३
याचकनिन्दा	७३	१-४८	स्वभाववर्णनम्	८३	१-२३	अरावर्णनम्	९५	१-१८
परोपकारप्रशंसा	७४	१-१४	वाग्बणनम्	८४	१-१७	क्षुधावर्णनम्	९६	१-२
कृतघ्ननिन्दा	७५	१-४	वाग्मिप्रशंसा	८५	१-१५	भिक्षुकः	९६	१-५
संतोषप्रशंसा	७५	१-१९	मौनगुणः	८६	१-४	परशुहवासः	९६	१-४
तृष्णानिन्दा	७५	१-५७	स्थानमाहात्म्यम्	८६	१-१४	उदरपूरणवृत्तणम्	९६	१-१४
धीरप्रशंसा	७७	१-१४	सत्संगतिप्रशंसा	८६	१-३६	सेवकनिन्दा	९७	१-१८
वीरप्रशंसा	७८	१-१५	असत्संगतिनिन्दा	८७	१-१३	जीवितसाफल्यम्	९७	१-११
वेजस्विप्रशंसा	७८	१-२३	शेहवचनम्	८८	१-२	श्रणम्	९८	१-३
मनस्विप्रशंसा	८१	१-४९	सुमित्रप्रशंसा	८८	१-२०	प्रवासः	९८	१-५
अप्रीत्यप्यनिन्दा	८१	१-२	कुमित्रनिन्दा	८८	१-२	व्यापारिणः	९८	१-४
गुणप्रशंसा	८१	१-४८	संसारः	८८	१-६	कल्महिमा	९८	१-३३
उच्यमप्रशंसा	८२	१-२०	गृहस्थाश्रमप्रशंसा	८९	१-६	मध्यापनगर्हणम्	१००	१-६
संहतिप्रशंसा	८३	१-३	गृहस्थाश्रमवृत्तणम्	८९	१-४	तमाखुः	१००	१-७

३. राजप्रकरणम्

राजसभावर्णनम्	१०१	१-१	पारसीकक्षितीसाः	११६	६५	विक्रमार्कः	१२२	१७८-१८१
राजमिलनम्	१०१	१	पृथ्वीराजः	११६	६६	विग्रहराजः	१२२	१८२
सामान्यराजप्रशंसा	१०१	१-३९७	वद्वाल्लिदासः	११६	६७	वीरभातुः	१२२	१८३-१८४
विशिष्टराजप्रशंसा	११३	१-१९४	बल्लालः	११६	६८	वीरवरः	१२२	१८५-१८६
अकबरः	११३	१-४	वद्वाल्लिक्षोणिपालः	११६	६९	वीरसिंहः	१२२	१८७-१८९
अनङ्गमीमः	११३	५	बीसलः	११६	७०	वेङ्कटपतिः	१२३	१९०
अर्जुनेन्द्रः	११३	६	भावसिंहः	११६	७१	शाहिजहानः	१२३	१९१
कणः	११३	७-१०	भीमः	११६	७२	सिन्धुराधीश्वरः	१२३	१९२
कर्णाटवसुंधराधिपः	११४	११	भैरवः	११७	७३	हम्मीरः	१२३	१९३-१९४
कलिभैरवः	११४	१२-१३	भोजः	११७	७४-९८	राजविभूपावर्णनम्	१२३	१-८
कल्याणदासः	११४	१४	मणिपालः	११७	९९	गजप्रशंसा	१२३	१-४
काबिलेन्द्रः	११४	१५-१६	मल्लेशाहः	११८	१००-१०२	तुरगप्रशंसा	१२३	१-११
कार्तवीर्यः	११४	१७	माणिकः	११८	१०३-१०७	खड्गप्रशंसा	१२४	१-१८
कुमुनेन्द्रसाहिः	११४	१८	माधवः	११८	१०८	राजयान्त्रावर्णनम्	१२५	१-४३
कृष्णः	११४	१९-२२	मानसिंहः	११८	१०९	पताका	१२५	२८
शुंजराधीसः	११४	२३	मालबाखण्डलः	११८	११०	दुन्दुभिः	१२६	२९-३१
बोल्लेन्द्रः	११४	२४-२५	मुकुन्ददेवः	११८	१११	गनाक्षविलोकनम्	१२६	३२-४३
जगदेवः	११४	२६	सुखः	११८	११२	रणसाम्नी	१२७	१-२४
जनकः	११४	२७	सुदाकरशाहः	११८	११३	रणवर्णनम्	१२७	१-१२५
दलप्रतिरायः	११४	२८	राजाबहादुरः	११८	११४	अरिपलायनम्	१३१	१-४७
दशरथः	११५	२९-३०	राजेन्द्रसिंहः	११८	११५	प्रतापवर्णनम्	१३३	१-३०
दशरिन्द्रचूडामणिः	११५	३१	रामचन्द्रः	११८	११६-११८	कीर्तिवर्णनम्	१३४	१-९१
नासा	११५	३२	रामजामः	१२२	१६९	कीर्तिप्रतापी	१३८	१-९
निजामशाहः	११५	३३-४०	रामनाथः	१२२	१७०	राज्याधिकारगर्हणम्	१३९	१-५
रुसिंहः	११५	४१-५८	रघुः	१२२	१७१-१७५	राजसेवकः	१३९	१-९
परशुरामः	११६	५९-६१	रूपनारायणः	१२२	१७६	रथवेगवर्णनम्	१३९	१-६
पाण्ड्यः	११६	६२-६४	रूपमणिः	१२२	१७७	समुद्रवर्णनम्	१४०	१-६

विषया	पृष्ठे	श्लोका	विषया	पृष्ठे	श्लोका	विषया	पृष्ठे	श्लोका
परंतवर्णनम्	१४०	१-१	नुरगा	१४३	५०-५७	ताम्बूलम्	१४४	१०४
सरोवरणनम्	१४०	१	खड्ग	१४३	५८-५९	शङ्खधारणम्	१४५	१०५
वनश्रीवर्णनम्	१४०	१-७	सैन्यम्	१४३	६०-६७	छत्रधारणम्	१४५	१०६
भृगुयावर्णनम्	१४१	१-७	दुर्ग	१४३	६३-६८	चामरम्	१४५	१०७
भृगुयाविशुद्धि	१४१	१	द्वत	१४४	६९-७३	सिंहाननम्	१४५	१०७
ऋध्याश्रमवर्णनम्	१४१	१-१४	माण्डागारी	१४४	७४	मालाधारणम्	१४५	१०८
राजनीति	१४२	१-४७३	लेखक	१४४	७५	चन्दनटोप	१४५	१०८
राजा	१४२	१-३५	प्रतीहारी	१४४	७६	भृगुया	१४५	१०९
समासद	१४२	१६-१७	सपकार	१४४	७७	कटकप्रयाणम्	१४५	११०
पुरोहित	१४२	१८	चारा	१४४	७८	उपवनानि	१४५	१११-११२
धर्माध्यन	१४२	१९	अत पुरवर्गा	१४४	७९	तरव	१४५	११३-११४
वैद्य	१४२	२०	द्विय	१४४	८०-८१	नीति	१४५	११५-४२३
मन्त्री	१४२	२१-३७	सहिया	१४४	८०	सामान्यनीति	१४३	१-१०५८
सेनारति	१४३	३३-३४	सूया	१४४	८३-१०२			
गजा	१४३	३५-४९	ज्ञानम्	१४४	१०३			

४. चित्रप्रकरणम्

समन्यायानम्	१८१	१-७७	माना युतहादय	१९५	१-१५	महोत्स	२०७	१५
प्रहेलिका	१८४	१-३९	माना युतकम्	१९५	१-२	धेनु	२०७	१६
अपद्रुतय	१८६	१-१५	विन्दु युतकम्	१९५	३-४	रामम	२०७	१७
कृतानि	१८६	१-९६	विसर्ग युतकम्	१९५	५-६	अज	२०७	१८
क्रियाशुतादय	१९३	१-७३	अक्षर युतकम्	१९५	७-८	मेघ	२०७	१९
क्रियाशुतम्	१९३	१-१७	स्थान युतकम्	१९५	९-१०	मयूर	२०७	२०
कर्तृशुतम्	१९६	१८-२५	व्यजनच्युतम्	१९६	११-१२	चानक	२०७	२१
कर्मशुतम्	१९६	२६-३८	च्युतताक्षरम्	१९६	१३-१५	पारावत	२०८	२२
करणशुतम्	१९४	२९-३०	अन्तरागपा	१९६	१-४४	बक	२०८	२३-२४
सप्रदानशुतम्	१९६	३१-३२	सहिरागपा	१९६	१-१२०	सुकुट	२०८	२५-२६
अपाशमशुतम्	१९४	३३-३४	प्रक्षोत्तराणि	२०५	१-१०	गौरखरकृष्णसौ	२०८	२७
सुव धगुमम्	१९४	३५-३७	चिनम्	२०७	१-१८	सर्प	२०८	२८
आधिकरणशुतम्	१९४	३८-३९	मापाचिनम्	२०६	१-३	पुलिन्द	२०८	२९
आमाश्रितशुतम्	१९५	४०-४३	जातिवर्णनम्	२०७	१-४१	पथिक	२०८	३०-३३
कतृक्रियाशुतम्	१९५	४४	सिंह	२०७	१-४	शर	२०८	३४
कतृकर्मक्रियाशुतम्	१९५	४५-४६	सिद्ध	२०७	५	वाला	२०८	३५-३६
सधिशुतम्	१९५	४७	करिण	२०७	६	कुमार	२०८	३७
सामासशुतम्	१९५	४८-४९	मृग	२०७	८	नर्तकी	२०८	३८
लिङ्गशुतम्	१९५	५०-५१	भट्ट	२०७	८	खेवनकर्ता	२०८	३९-४०
सुवचनशुतम्	१९५	५२	हय	२०७	९-१३	कलत्रकण्डनी	२०८	४८
विश्वचनशुतम्	१९५	५३	वपि	२०७	१४	गीतय	२०८	४८

५. अन्योक्तिप्रकरणम्

सर्पायोचय	२०९	१-१८	मेघ	२१५	५	रोहण	२१५	१३-१५
चन्द्रान्योचय	२०९	१-४९	निच्य	२१५	६	(पवनदरी)	२१५	१६
मेघान्योचय	२११	१-८४	मलय	२१५	७-८	(गिरिनिक्षर)	२१५	१७
वाय्वन्योचय	२१४	१-१३	मन्दर	२१५	९	समुद्रान्योचय	२१५	१-८२
परतायाचय	२१५	१-१७	मेनाव	२१५	१०-११	क्षीरसागर	२१७	४०-४१
दिमान	२१५	२-४	लोकागेक	२१५	१२	अगस्त्य	२१७	४३-४६

विषयाः	पृष्ठे	श्लोकः	विषयाः	पृष्ठे	श्लोकः	विषयाः	पृष्ठे	श्लोकाः
रत्नानि ...	२१७	४७-६३	(शेषः) ...	२३५	१६५-१६५	पलाण्डुः ...	२४३	१९३
(वज्रमणिः) ...	२१८	६४	जलचरान्योक्तयः ...	२३५	१-५	तृणानि ...	२४३	१९४-१९४
(कौस्तुभमणिः) ...	२१८	६५	मत्स्यः ...	२३५	१	कलमाः ...	२४३	१९६-१९७
(सोमवधन्त-स्यु- कान्तौ) ...	२१८	६६	(रोहितः) ...	२३५	२	ताम्रुलम् ...	२४३	१९८-१९९
(चन्द्रकान्तः) ...	२१८	६७	(राघवः) ...	२३५	३	तुम्बी ...	२४३	२००-२०१
(स्फटिकः) ...	२१८	६८	कूर्मः ...	२३५	४-५	वंशः ...	२४३	२०२
(मरकतः) ...	२१८	६९-७१	वृक्षान्योक्तयः ...	२३६	१-२४३	कुन्दः ...	२४३	२०३-२०४
(भाषिक्यम्) ...	२१८	७२	कल्पद्रुमः ...	२३७	३१-३७	कमलानि ...	२४३	२०५-२०६
काचः ...	२१८	३२	पारिजातः ...	२३७	३८-३९	लताः ...	२४५	२४३
शङ्खः ...	२१८	७४-८०	चन्दनः ...	२३७	४०-६१	संकीर्णान्योक्तयः ...	२४५	१-१०४
(पाञ्चजन्यः) ...	२१८	७१-८२	अमरः ...	२३८	६२-६३	शिवः ...	२४५	१-६
नद्यन्योक्तयः ...	२१८	१-११	चम्पकः ...	२३८	६४-७१	परशुरामः ...	२४५	७
गङ्गा ...	२१९	९-१०	यकुलः ...	२३८	७२-७३	रामचन्द्रः ...	२४५	८
शोणः ...	२१९	११	अशोकः ...	२३८	७४-७७	सीता ...	२४५	९
तडागान्योक्तयः ...	२१९	१-१९	यूषी ...	२३८	७८	इन्द्रः ...	२४५	१०
मानसम् ...	२२०	२०	मालती ...	२३८	७९-८८	सरः ...	२४५	११
कृपान्योक्तयः ...	२२०	१-९	मलिका ...	२३९	८९	आकाशम् ...	२४५	१२
मरुस्थलान्योक्तयः ...	२२०	१-६	दमनकः ...	२३९	९०	पृथ्वी ...	२४५	१३
दावानलान्योक्तयः ...	२२०	१-९	केतकी ...	२३९	९१-९६	जलम् ...	२४५	१-१५
वाङ्मनल ...	२२०	९	पाटला ...	२३९	९७	मासतः ...	२४५	१६
व्योमचरान्योक्तयः ...	२२१	१-२३९	सहकारः ...	२३९	९८-१३२	भूमतृणिका ...	२४५	१७
गरुडः ...	२२१	१-२	पनसः ...	२४०	१३३	सुवर्णम् ...	२४६	१८-१९
ईसः ...	२२१	३-४०	तमालः ...	२४१	१३४	मौक्तिकम् ...	२४६	२०-२२
मधुकरः ...	२२२	४१-११४	कदली ...	२४१	१३४	सुवर्णहारः ...	२४६	२३
बोफिलः ...	२२५	११५-१४७	द्राक्षी ...	२४१	१३६-१३७	हारः ...	२४६	२४-२६
चातकः ...	२२६	१४८-१६८	दाडिमः ...	२४१	१३८-१३९	कञ्चुकः ...	२४६	३०
मयूरः ...	२२६	१६९-१७८	नालिकेरः ...	२४१	१४०	कुण्डलम् ...	२४६	३१
चक्रवाकः ...	२२६	१७९-१८०	तालः ...	२४१	१४१-१४२	नासाभूषणम् ...	२४६	३२
शुकः ...	२२७	१८१-२०३	भूयः ...	२४१	१४३-१४४	वल्लयः ...	२४६	३३
काकः ...	२२८	२०४-२२५	अथत्यः ...	२४१	१४५	रत्नः ...	२४६	३४
बकः ...	२२९	२२६-२३२	न्ययोधः ...	२४१	१४६-१४८	वीणादण्डः ...	२४६	३५
धुकः ...	२२९	२३३	मधुकः ...	२४१	१४९-१५०	सुरली ...	२४६	३६-३७
खयोतः ...	२२९	२३४-२३९	शाल्मलिः ...	२४१	१५१-१५४	कुविन्दः ...	२४६	३८
स्थलचरान्योक्तयः ...	२२९	१-१६५	निम्बः ...	२४१	१५५-१५९	लाङ्गुलिकः ...	२४६	३९
सिंहः ...	२२९	१७-५४	वन्धुलः ...	२४२	१६०-१६३	कणधारः ...	२४६	४०-४१
गजः ...	२३१	५५-६८	खदिरः ...	२४२	१६४-१६६	तैलिकः ...	२४६	४२
मृगः ...	२३३	६९-१२३	किञ्चुकः ...	२४२	१६५-१६९	पञ्जराचकः ...	२४६	४३
करमः ...	२३४	१२४-१३७	शाखोटः ...	२४२	१७०-१७१	व्याघ्रः ...	२४६	४४-४५
रासभः ...	२३४	१३८	पीडुः ...	२४२	१७२	विषमञ्जी ...	२४७	४६
धृपगः ...	२३४	१३९-१४९	करीरः ...	२४२	१७३-१७४	भालाकारः ...	२४७	४७
कपिः ...	२३५	१५०-१५२	विलः ...	२४२	१७५	कायस्थः ...	२४७	४८
वराहः ...	२३५	१५३-१५४	शालिः ...	२४२	१७६	कविः ...	२४७	४९
(भादिवराहः) ...	२३५	१५५	कुटजः ...	२४२	१७७	बालः ...	२४७	५०
श्व ...	२३५	१५६	इक्षुः ...	२४२	१७८-१८०	शैलपः ...	२४७	५१
पृथिकः ...	२३५	१५७	लवङ्गी ...	२४८	१८१-१८३	कुन्तीलवाः ...	२४७	५२
भेकः ...	२३५	१५८-१५९	कापांसः ...	२४२	१८४-१८६	बाला ...	२४७	५३
जम्बुकः ...	२३५	१६०	दाणः ...	२४३	१८७	पत्नीपतिपुत्री ...	२४७	५४
सर्पः ...	२३५	१६१-१६३	कण्टकारिका ...	२४३	१८८	पान्यः ...	२४७	५५-५६
			धसुरः ...	२४३	१८९-१९२	वस्तुरिका ...	२४७	५७-६१

विषयाः	पृष्ठे	श्लोकः	विषयाः	पृष्ठे	श्लोकः	विषयाः	पृष्ठे	श्लोकः
दीपः	२४७	६२-६७	शरः	२४८	७५	नन्दवननम्	२४८	८१
दुला	२४७	६८-६९	लम्बाकः	२४८	७६	वतन्तः	२४८	८२
धूमः	२४८	७०-७१	खलः	२४८	७७	मुगलः	२४८	८३
कच्छाः	२४८	७२	कम्पकः	२४८	७८	संघीयाः	२४८	८४-१०४
दुग्धम्	२४८	७३	कालकूटम्	२४८	७९			
वदियान्दष्टः	२४८	७४	जिह्वा	२४८	८०			

६. नवरसप्रकरणम्

शृङ्गाररसनिर्देशः	२५०		बलिजयम्	२६७	३२८-३३८	मयूरविषयघोषिः	२८३	१६६
मनसिजप्रवेशा	२५०	१-२२	रोमावली	२६७	३३९-३६९	मुकाकल्पार्थं प्रत्युक्तिः	२८३	१६७
श्रीप्रवेशा	२५०	१-६१	पृष्ठभागः	२६८	३७०	वियोगिण्या विप्रलयाः	२८३	२-४९
युववर्णनम्	२५२	१-९	नितम्बः	२६८	३७१-३७९	मदनं प्रत्युक्तयः	२८५	४२-४५
यादावर्णनम्	२५३	१-४८	(कावी)	२६८	३८०-३८१	चन्द्रं प्रत्युक्तयः	२८५	४६-४८
वयःसंधिवर्णनम्	२५४	१-६०	जघनम्	२६८	३८२-३८५	रेहिणीं प्रत्युक्तिः	२८५	४९
तरुणीपृथगवयववर्णनं	२५७	१-४३३	मदनमन्दिरम्	२६८	३८६-३८७	नायिकां प्रति मञ्जी- वचनम्	२८५	१-३३
केदापादाः	२५७	१-२६	ऊरु	२६८	३८८-३९८	दूतीं प्रति स्वावस्था- कथनम्	२८७	१-१०
(अभ्यङ्गात्मः)	२५७	२७-२९	जङ्घ	२६९	३९९-४०२	नायकं प्रति दूतीप्रेषणम्	२८७	१-९
(सीमन्तरचनम्)	२५८	३०-३७	चरणौ	२६९	४०३-४१६	नायकस्यापि वृत्युक्तयः	२८७	१-९७
(सीमन्तसिन्दूरम्)	२५८	३८-३९	शुष्कौ	२६९	४१७	नायकं प्रति नायिका- संदेशः	२९१	१-४
ललाटः	२५८	४०	पादाङ्गुली	२६९	४१८	नायिकां प्रति संदेश- प्रेषणम्	२९१	१
(निलकः)	२५८	४१-५१	नाखाः	२६९	४१९-४२१	नायिकां प्रति नायक- संदेशः	२९१	१-३६
भ्रुवौ	२५८	५२-५९	(गमनम्)	२६९	४२२-४२७	दूतीं प्रति नायिका- प्रश्नाः	२९२	१-३
नेत्रे	२५९	६०-६६	(जुम्भा)	२६९	४२६-४२७	दूत्युपहायप्रश्नाः	२९३	१-१२
(वयोक्षः)	२६०	९७-११३	(निद्रा)	२७०	४२८-४३७	नायिकां प्रति नायक- वस्थाकथनम्	२९३	१-५
(अभ्रूणि)	२६०	११३	(सन्निहितः)	२७०	४३१-४३३	सूर्यास्तमनसमयवर्ण- नम्	२९३	१-७३
नासा	२६०	११४-११७	सममन्त्रास्वरूपवर्णनम्	२७०	१-७७	चक्रवाक्यावस्थापानम्	२९६	१-१३
(नामाभूषणम्)	२६०	११८-१२२	परस्परदर्शनम्	२७३	१-२	संस्थावर्णनम्	२९६	१-६
वर्णौ	२६०	१२३-१३०	नायकदर्शनम्	२७३	१-६	रजनिवर्णनम्	२९६	१-६
(वर्णभूषणम्)	२६१	१३१-१३३	नायिकादर्शनम्	२७३	१-३४	तमोवर्णनम्	२९६	१-४०
कपोली	२६१	१३४-१३६	विरहः	२७४	१-७	अभिप्रायसंचार- कथनम्	२९८	१-२३
श्वरः	२६१	१३७-१५४	वियोगिनोऽवस्था- वर्णनम्	२७४	१-९	नक्षत्रोदयवर्णनम्	२९९	१-३
हस्ताः	२६१	१५५-१५८	वियोगिण्या अवस्था- वर्णनम्	२७५	१-६५	चन्द्रोदयवर्णनम्	२९९	१-१६४
चिबुकः	२६१	१५९	वियोगिनो विप्रलयाः	२७७	१-१६७	संस्थावर्णनम्	२९९	१-६
सुखम्	२६२	१६०-२०६	मदनं प्रत्युक्तयः	२८२	१२३-१४३	रजनिवर्णनम्	२९९	१-६
(सितम्)	२६३	२०७-१०	चन्द्रं प्रत्युक्तयः	२८२	१४४-१४८	तमोवर्णनम्	२९९	१-४०
कण्ठः	२६३	२११-२१७	पवनं प्रत्युक्तयः	२८३	१४९-१५०	अभिप्रायसंचार- कथनम्	२९८	१-२३
(वापी)	२६३	२१८-२२३	मेघं प्रत्युक्तयः	२८३	१५१-१५३	नक्षत्रोदयवर्णनम्	२९९	१-३
ग्राह	२६४	२२४-२२९	ज्योतिं प्रत्युक्तिः	२८३	१५५	चन्द्रोदयवर्णनम्	२९९	१-१६४
करी	२६४	२३०-२३५	तमालां प्रत्युक्तिः	२८३	१५७	चन्द्रकलावर्णनम्	३०३	१२३
(कङ्कणम्)	२६४	२३६-२४२	मयूरं प्रत्युक्तयः	२८३	१५८-१६१	ज्योत्स्नावर्णनम्	३०३	१२४-१३८
(हस्तरेखा)	२६४	२४३	हंसं प्रत्युक्तिः	२८३	१६२	सकलचन्द्रवर्णनम्	३०३	१२९-१६४
अङ्गुल्यः	२६४	२४४-२४५	चक्रोर् प्रत्युक्तिः	२८३	१६३	नायकागमनावस्था- वर्णनम्	३०४	१-६
(मुद्रिता)	२६४	२४६	कृष्णसारं प्रत्युक्तिः	२८३	१६४			
स्तनौ	२६४	२४७-२९८	सारं प्रत्युक्तिः	२८३	१६५			
कमुदी	२६६	२९९						
(हारः)	२६६	३००-३११						
मण्यदेशः	२६६	३१२-३२३						
नाभिः	२६७	३२४-३२७						

विषया	पृष्ठे	श्लोका	विषया	पृष्ठे	श्लोका	विषया	पृष्ठे	श्लोका
नायकागमने नायिका			नायक प्रति नायिको			कन्दुकक्रीडा	३४६	३४-४३
प्रति सखीवचनम्	३०४	१-४	चय	३३०	१-८	हेम तवायव	३४७	४४-४
नायिकातिथ्यवर्णनम्	३०५	१-४	नायिके प्रति सखी-			हेम तापयिष	३४७	४७-५२
नायकस्य नायिकां			वाक्यम्	३३०	१-४	शिशिरवर्णनम्	३४७	१-२२
प्रति प्रक्ष	३०५	१-३	सखायं प्रति नाय			शिशिरसमयस्वभा		
प्रणयकच्छे नायि			कोक्ति	३३०	१	वाग्व्यानम्	३४७	२-१५
कानुनय	३०५	१-७०	नायिके प्रति सखी			दृग्गोलनक्रीडा	३४७	१६-६७
सरयनुनय	३०७	१-२३	वाक्यम्	३३०	१	शिशिरवायव	३४८	१८-१९
कलहान्तरिताप्रला	८		देशा तपोपगतो नायक			शिशिरपथिक	३४८	२०-३३
पाख्यानम्	३०९	१-१६	वसन्तवर्णनम्	३३०	१-१४७	स्त्रीस्वभावनिर्देश	३४८	१-८३
नायकानुनय	३०	१-४	वसन्तसमयस्वभा			सतीवर्णनम्	३५०	१-४१
नायकयोरेकित्प्रलु			वाख्यानम्	३३१	४-१०१	वसतीचरितम्	३५१	१-६६
चय	३०९	१-१२	मदनपूजा	३३३	१०२	पायसकेत	३५४	६७-८८
नायकशिक्षा	३१०	१-८	कुसुमावचय	३३४	१०३-१११	वेर्यागर्हणम्	३५५	१-११
नायिकाप्रसाद	३१०	१-५	वस तवायव	३३४	१२०-१३७	भट्टनायिका	३५५	१-१०३
परस्परप्रसाद	३१०	१-३२	वसन्तपथिका	३३५	१२८-१४७	स्वाधीनपतिश	३५७	१-९
प्रियचातूक्य	३१३	१-७९	श्रीभ्रमवर्णनम्	३३५	१-१३०	सण्डिता	३५६	१०-२१
पानमोक्षीवर्णनम्	३१४	१-६७	श्रीभ्रमसमयस्वभा			अभिसारिणी	३५६	२२-४०
चूतक्रीडावर्णनम्	३१६	१-६	वाख्यानम्	३३५	३-३३	कलहान्तरिता	३५७	४१-६८
बाह्यतन्त्रीडावर्णनम्	३१६	१-२८	मध्याह्न	३३६	३३-५८	विप्रलम्बा	३५८	६९-७९
आलिङ्गनम्	३१६	१ ११	जलकेलि	३३७	५९-११६	प्रेयसिभर्तृक	३५९	८०-८७
चुम्बनम्	३१६	१२-१६	प्रपापाठिका	३३९	११७-१२३	वासकसत्त्वा	३५९	८८-९६
विहार	३१७	१७-२८	श्रीभ्रमवायव	३३९	१२४-१२६	उत्ता	३५९	९७-१०३
सुरतप्रसादा	३१७	१-९	श्रीभ्रमपथिका	३३९	१२७-१३०	धीररसनिर्देश	३६०	१-५१
नववधूस्वगने सखी			वर्णवर्णनम्	३४०	१-१११	करुणरसनिर्देश	३६१	१-४१
वाक्यम्	३१७	१ ४	वर्णवर्णनम्			भङ्गतरसनिर्देश	३६३	१-२३
नववधूस्वगम	३१७	१-१९	वर्णवर्णनम्			हास्यरसनिर्देश	३६३	१-५६
सुरतवेदिकवचनम्	३१८	१ ११	दोलावेदि	३४२	७३-७७	भयानकरस	३६३	
विपरीतरतक्रिया	३२०	१-२१	वर्णवायव	३४२	७८-८०	निर्देश	३६५	१-१४
सुरतनिश्चि	३२१	१-३४	वर्णपथिका	३४२	८१-९६	धीभ्रतरसनिर्देश	३६६	१-७
चन्द्रास्तसमयवर्णनम्	३२२	१-१४	वर्णपथिकासिनी	३४३	९७-१०९	रोद्ररसनिर्देश	३६६	१-१६
मध्याह्नक्रीडावर्णनम्	३२३	१-५	खद्योत	३४३	११०	शान्तरसनिर्देश	३६७	१-२६३
प्रभातवर्णनम्	३२३	१-६८	हस	३४४	१११	वैराग्यम्	३६७	१-११४
प्रभातवासुवर्णनम्	३२५	१ ४१	शरद्वर्णनम्	३४४	१-५८	विषयोपहास	३७१	११५-१३७
सूर्योदयवर्णनम्	३२७	१-२५	शरदसमयस्वभा			गर्भवासप्रयुक्त		
नायिकानिर्गमनम्	३२८	१-६	वाख्यानम्	३४४	४-४७	दु खम्	३७२	१३८-१४३
समोपाधिकरणम्	३२८	१-२३	भ्रमरक्रीडा	३४५	४८-५४	अनिश्चयानिरूप		
प्रियप्रस्थानावस्था			शरदायव	३४५	५५-५६	णम्	३७२	१४४-१८८
कथनम्	३२९	१-२४	शरदपथिक	३४५	५७-५८	कालाचरितम्	३७३	१८९-२०४
सखी प्रति नायिका			हेम तववर्णनम्	३४५	१-५२	पथात्ताप	३७४	२०५-२३०
वाक्यम्	३३०	१-२	हेम तसमयस्वभा			विचार	३७५	२३१-२६३
			वाख्यानम्	३४५	४-३३			

७. संकीर्णप्रकरणम्

संकीर्णश्लोका ३७७/१-७०६

ABBREVIATIONS AND SOURCES

[THE EDITOR EXPRESSES HIS GRATITUDE TO DR V RAGHAVAN FOR THE HELP AND CO-OPERATION KINDLY EXTENDED BY HIM]

N. B.—NSP refers to a publication of the *Nirnaya Sagar Press*, by year, KM denotes a volume of the *NSP Kāvya-mūlā Series*, by number.

अनर्घ रा = अनर्घराघवम् of Muṇi, styled Balavalmiki, son of Vardhamāna, 9th c A. D., probably patronised by a Kāśmiri King of Maṅśmāti NSP 1908

अमर. = अमरशतकम् (also called Śrngamaśataka) of Amaruha, 8th cent A. D. NSP 1929

अरसी. = अरसीशुक्र probably Anisimha, teacher and associate of Amaracandra, of the time of Vastupala, first half of the 13th cent A. D.

अलं को = अलंकारसौख्यम् of Visveśvara Pandita (Pandeya) of Almora, son of Laksmidhara, beginning of the 18th cent NSP 1898

अलं. स = अलंकारसर्वस्वम् of Rajanaka Ruyyaka of Kashmir, son of Tilaka, guru of Mankhuka, c 1150 A. D. NSP 1893

अ शा, अ शाकु. = अभिज्ञानशाकुन्तलम् of Kalidasa NSP 1947.

अष्ट रत्न. = अष्टरत्नम् Ptd HAEBERLIN'S Anthology and Jivananda's Kavyasamgraha

आनन्द. (देवीश) = देवीशतकम् of Ānandavardhana of Kashmir, son of Nona, end of the 9th cent KM IX

आसी. प्र = आसीनगरप्राकारप्रदानि quoted in the Śrngadharapaddhati

उत्तर.; उत्तर. रा = उत्तररामचरितम् of Bhavabhuti, son of Nilakantha and Jatukarni He was a contemporary of Vakpatiraja and lived under Yaśovarman of Kanauj, beginning of the 8th cent A. D. NSP 1949

ओचित्य = ओचित्यत्रिचारचर्चा of Ksemendra of Kashmir, styled Vyāsadasa, pupil of Abhinavagupta, son of Prakasendra, guru of Bhatta Udayasimha and prince Laksmaditya, wrote under the Kashmirian kings Ananta and Kalaśa, first half of 11th cent, KM I

कथार्ण = कथार्ण of Sivadasa, a late work

कथास. = कथासरित्सागर of Somadeva of Kashmir, son of Rama, written for Suryamati, queen of King Ananta (1023-1063 A. D.) NSP 1930 and also of Hermann Brockhaus

कवि क = कविकण्ठाभरणम् of Ksemendra KM IV, written under King Ananta See also above.

कविता = कवितामृतरूप A choice collection of Sanskrit couplets compiled and published in Calcutta, 1826

कवीन्द्र = कवीन्द्रकण्ठाभरणम् of Visveśvara Pandita (Pandeya) KM VIII. See above under Alankāra Kaustubha

का द.; काव्या = काव्यादर्श of Dandin, 7th cent ed प प्रेमचन्द्र वर्कवागीश, Bibl Indica 1863 and also of Pt Rangacarya Reddy 1938

का. नीति.; काम नी = कामन्दकीयनीति c 700 A. D., ed Triv Slt Ser no XIV

- का प्र , काव्य प्र = काव्यप्रकाश of Mammata Bhatta and Allata (Alaka) (1050-1100 A D) Ed Vāmanacārya Jhalakikar 1917.
- काव्यप्रदीप = काव्यप्रदीप of Govinda Bhatta (Thakkura) of Mithila son of Keśava c end of 15th cent NSP 1933
- काव्याल = काव्यालकार of Rudrata surnamed शतानन्द, son of Vāmuka (850 A D) NSP 1886
- काव्याल सू = काव्यालकारसूत्राणि of Vamana, minister under Jayapīda of Kashmir (779-813 A D) NSP 1926
- काशीख = काशीखण्ड from Skandapurāna
- किरात = किरातकुटीयम् of Bhāravī, first mentioned in the Aihole inscription (634 A D), c 550 A D NSP 1942
- कुट्टनीमत. = कुट्टनीमतम् of Damodaragupta, of the court of Jayapīda of Kashmir (779-813 A D) KM III, edited also with commentary by T M Tripathi, Gujarati Printing Press, Bombay, 1924
- कुमार = कुमारसम्भन्म् of Kalidasa NSP 1946
- कुच = कुचलयानन्द of Appayya Dikṣita of Tamil country, author of 104 works, patronised by Cinna Bomma of Vellore and Venkatapatnāya of Vijayanagari, flourished between 1552 and 1624 or 1520 and 1593 NSP 1942
- कृष्ण कर्णा = कृष्णकर्णासूत्रम् of Lilaśuka-Bilvamangala, son of Damodara and Nili, pupil of Īśānadeva, 11th cent
- क्षेमेन्द्र = See above under Aucṛṣyavīcaracāra and Kavikānthabharana, author also of Kavikārnika, Suvrttatilaka, Rāmāyanamañjarī, Bharatamañjarī, Brhātkaṭhamañjarī, Lavanyavati, Nīlata, Munimatamimsa Caturvarga sangraha Bauddhavadana-kalpalata Avasarasara, Lalitaratnamala, Citra bharatanataka, Vatsyayanasutrasara, Samayamātrka, Pavanapancasīla, Sevyaseval opadesa, Carucarya, Kalavilasa, Padya Kadambai, Saṣvamsa, Kanakajanaki, Deśopadesa, Narmamala, Mukṭavah, Amrtatarangakavya, Darpadalana, Dasavatāracarita, Rajavah, Lokaprakāśa, Vinayavallī and Vyasaṣṭaka
- खण्डप्र , खण्डप्रशस्ति = खण्डप्रशस्तिकाव्यम् attributed to Hanumat Kavī, a Ms
- गरुड = गरुडपुराणम् NSP 1938
- गीत = गीतगोविन्दम् or अष्टपदी of Jayadeva Miśra of Kindubilva in Orissa, son of Bhojadeva, flourished in the court of Lakṣmānsena of Bengal, 12th cent. A D NSP 1949
- गुण , गुण रत्न = गुणरत्नम् Subhasita, ascribed to Bhavabhūti Ptd HÄBERLIN'S Anthology and Jivananda's Kavyasamgraha
- गोमट्ट = गोमट्ट or गोपमट्ट Styled Suci-Gobhata quoted in Saduktikārnāmṛta and Suktimuktavallī
- घट ख = घटखर्षकाव्यम् of Ghatakhaipara (also called यमत्रकाव्यम्) of ten attributed to Kalidasa Ptd in the Kashmir Text Series with Abhinavagupta's commentary
- चाणक्य = चाणक्यनीतिसार of Canakya ed Häberlin

- चातका. = चातकाष्टकम् Ptd. in Haberlin's Anthology.
- चा. नी. = (लघु) चाणक्यद्वयकम् of Cāṇakya; a Ms.
- चोर. पं. = चोरपंचाशिका of Bilhana of Kashmir; came south to the Cālukya court of Vikramāditya VI (1076-1127 A. D.) ed. Bohlen.
- छलित. = छलितरामनाटकम् quoted in Daśarūpa, Sarasvatikaṅṭhābharāṇa, Śṛṅgāra-prakāśa, Nāṭyadarpaṇa, etc.
- ज्योतिस्तत्त्व = of Raghunandana Bhaṭṭācārya (A. D. 1490-1570); quoted in the Nirṇayasindhu (1612).
- दंपती.; दं. = दम्पतीसिद्धा of Nilaratnaśarma ed. श्रीरामपुर सन् १२४० (A. D. 1843) (Bengali and Sankrit).
- दर्प. द. = दर्पद्वयम् of Kṣemendra. See above. KM vi.
- दश.; दशरू. = दशरूपकम् of Dhananjaya, son of Viṣṇu, of the court of king Muñja-Vākpatirāja of Dhārā (974 A. D.); brother of Dhanika, author of Daśa-rūpakāvaloka. NSP 1941.
- दशकु. = दशकुमारचरितम् of Daṇḍin. See above under Kāvyaḍarśa. NSP 1951.
- द. श.; दृष्टांत. = दृष्टान्तकलिकासतकम् or दृष्टान्तसतकम् of Kusumadeva; quoted by Vallabhadeva; in his Subhāṣitāvali. KM xiv and also cf. Haberlin's Anth.
- धनंजय. = धनंजयविजयन्यायोगः of Kāñcana, son of Nārāyaṇa Vāgīśvara; wrote by the order of King Jayadeva, in his court, presided over by Gadādhara; quoted by Simhābhūpāla (Rasārṇavasudhākara c. 400).
- धर्म.; धर्मवि. = धर्मविवेकः of Halāyudha (1000-1100 A. D.). Haberlin Anth.
- धूर्तस. = धूर्तसमानमः of Jyotirīśvara Kaviśekhara of Mithilā 14th cent. A. D. Ed. CAPPELLER and LASSEN.
- ध्वन्या. = ध्वन्यालोकेः of Ānandavardhana. See above under Devīśataka. NSP 1935.
- नकुल. = Mentioned in Brahmavaivaśvatapurāṇa.
- न. र. = नवरत्नलोचनम् Ptd. HÄBERLIN.
- नल. चं. = नलचंपू; or दमयन्तीकथा of Trivikrama Bhaṭṭa, of Śāṇḍilya gotra, son of Nemāditya and grandson of Śrīdhara; composed the Nausari inscription of Rāṣṭrakūṭa Indra III in 915 A. D. NSP 1931.
- नव. साहस्राङ्क. = नवसाहस्राङ्कचरितम् of Padmagupta *alias* Parimala; c. 1005 A. D.; celebrates Sindhurāja of Malva.
- नागा. = नागानन्दम् of King Harṣavardhana, 7th century A. D. Triv. Skt. Series no. LIX.
- नीतित. = नीतित्वकः of Viśveśvaradatta.
- नीति. स. = नीतिसंख्य Ed. Gildemeister lib.
- नीतिप्र. = नीतिप्रदीपः of Vetāla Bhaṭṭa; Ptd. HÄBERLIN and JIVANANDA.
- नै.; नैपद्य. = नैपथीयचरितम् of Śrīharṣa, son of Hīra and Māmālladevī; wrote under Vijayacandra and Jayacandra of Kanauj; 2nd half of the 12th century A. D. NSP 1952 and Calcutta 1836.
- पंच. रत्न. = पंचरत्नलोचनम् Ptd. HÄBERLIN.
- प. त.; पंच. = पञ्चतन्त्रम् of Viṣṇuśarman with Saralā Comm. NSP 1950 and also cf. Kosegarten.

- पद्मवेणी** = पद्मवेणी of Venidatta, son of Jagajivana, composed in 1644 A D Ptd
CALCUTTA
- पद्म स** = पद्मसमूह of Kavibhatta Ptd HABERLIN
- पार्वती प** = पार्वतीपरिणयम् of Vamanabhatta bhuā son of Komatiyajvan and pupil
of Vidyatanya patronised by Komati Vemabhupala of Kondavidu begin
ning of the 15th cent NSP 1923
- पुण्य मा** = पुण्यमात्रवाच्यम् of Candiasel hata, the father of Visvanatha author of
the Sūthyadāpana (1300 1381 A D)
- पूर्वचातका** = पूर्वचातराष्ट्रम् Ptd Jivananda, Kavyasamgraha and also edited by
Sri Dinanatha Nyayaratna, 1869
- प्रदीप** = प्रदीप
- प्रबो , प्रवच च** = प्रबोधचन्द्रोदयम् of Kṛṣṇamisra written for the Candella King
Kirtivarman 2nd half of the 11th, cent A D NSP 1985
- प्र भ , प्रसंगान्न** = प्रसंगाभरणम् an anthology Ptd Grantharatnamala IV nos 10,
11 Bombay
- प्र रा , प्र राघव** = प्रसन्नराघवम् of Jayadeva poet and logician, son of Mahadeva and
Sumitra known also as Pakṣadharamisra and Piyuṣavāisa author of Candri
loka etc 13th cent A D NSP 1922
- वाल रा** = वालरामायणम् Nataka of Rajasekhara, author of Kavyamamamsa,
Haravilasa etc son of Durduka and Silavati flourished in the courts of
Mahendrapala and Mahupala of Kanauj beginning of the 10th cent A D
- विह्वल** = See above under Corapacificśikā Author also of Vikramadeva
carita, and Karnasundari from Kashmir migrated to the court of Karna
of Dahala, Calukya Karnadeva of Anhilvad (1064-94) and Calukya
Vikramatya of Kalyan (1076-1127)
- बृह नीति** = बृहस्पतिनीतिसार (गदडपुराण)
- ब्रह्मांड** = ब्रह्माण्डपुराणम् Bombay edn
- भट्टि** = भट्टिकाव्यम् of Bhatti or Bhartṛsvāmin written in Valablu under Śrīdhara
sena 7th cent A D NSP 1931
- भर्तृ** = भर्तृहरिशतकत्रयम् of Bhartṛhari ed Bohlen See below under Bhartṛhari
Subhāṣita Samgraha
- भर्तृ स** = भर्तृहरिसुभाषितसमूह a collection of couplets generally attributed to Bhar
trhari Critical edn by Prof D D KOSAMBI
- भद्रत** = भद्रतस्तवम् of poet Bhallata wrote in the reign of Sankaravarman of
Kashmir (883 902) K.M. IV
- भविष्य** = भविष्यपुराणम् Bombay edn
- भा , भार** = महाभारतम् Calcutta ed 1834 39 also Bombay edn with Nila
kanthi commentary
- भाग** = भागवतपुराणम् NSP 1950 and also ed Burnouf
- भामिनी** = भामिनीविलास of Jagannātha Panditarāja, a Tailanga brahmin, son of
Perubhatta pupil of his father and Seṣa Virosvāra at Benaras flourished in
the court of Shah Jehan (1628-1658 A D) patronised also by Asaf Khan
of the same court (died 1641 A D) and prince Dara Shikoh and King
Prīyānarayana of Assam NSP 1928

- भाज = भावनात्म of Bhāvamiśra, a Ms
- भोज.; भोजप्र. = भोजप्रन्थ of Ballāla, 16th cent A D. NSP 1932.
- धमरा = धमराष्टकम् Ptd Jivananda, Kāvyaśaṃgīḥa
- म; मनु. = मनुस्मृति of Manu with comm of Kullukabhāta NSP 1946
- म वी. च; महावीर. = महावीरचरितम् of Bhāvabhūti See above under Uttararāma carita NSP 1926
- महा. ना = महानाटकम् of Hanūmat Kavi, 11th cent. A D Gildemeister's Lib
- मालस्य. पु = मालस्यपुराणम् Bombay edn
- मा. मा.; मालती. = मालतीमाधवम् of Bhāvabhūti See above under U. R Carita, NSP 1937.
- मालवि. = मालविनाक्षिमित्रम् of Kālidāsa NSP 1935.
- मुकुन्द. = मुकुन्दमाला of Kulaśekhara, traditionally identified with the Tamil Vaisnava Saint, the Cera king of that name, hymn earlier than the 10th cent A. D NSP 1952
- मुद्रा. रा. = मुद्राराक्षसम् of Viśākhadatta, 9th cent A D. NSP 1935.
- मुरा.; मुरारि = See above under Anargharāghava.
- मृच्छ. = मृच्छकटिकम् of Śūdraka NSP 1950
- मेघ. = मेघदूतम् of Kālidāsa NSP 1935.
- मोहमुद्र. = मोहमुद्रम् Ascribed to Śaṅkarācārya Haberlin's Anth
- याज्ञ. = याज्ञवल्क्यस्मृति of Yājñavalkya Muni NSP 1926
- योगयात्रा = योगयात्रा of Varāhamihira, died 586 A D
- रघु. = रघुवशम् of Kālidāsa with comm of Mallinātha and extracts from 5 comm NSP 1948
- रत्ना = रत्नावली Nāṭikā of Harsavardhana See above under Nagānanda. NSP 1938
- र.; रामायण. = रामायणम् of Valmiki. NSP 1930 and also ed Schlegel.
- रवि = (भद्रन्त) रविसुत author of the Candraprabhāvijaya; quoted in the Jaya mangala on the Kāmasūtras
- रसगं. = रसगाधर of Jagannātha Panditarāja See above under Bhaminīvlāsa NSP 1947.
- राज. त, राज. = राजतरङ्गिणी of Kalhana of Kashmir, son of Campaka, minister of Harsa, written in 1149-50 A. D under Jayasimha Ptd. Calcutta 1835.
- राजेन्द्र. = राजेन्द्रकर्णर of Śambhu Kavi of Kashmir, written in praise of King Harsa of Kashmir (1089-1101), Śambhu wrote also Anyoktimuktalata (KM III) and is mentioned by Mankhuka (SKC XXV. 96-97) as the father of the celebrated vaidya Ānanda.
- राघव = राघवदेव father of Gopala, Damodara and Devadasa, grandfather of Śar ngadhara (au of Śarngadhara-paddhati), flourished in the court of Hammira (died 1295 A D)

- राघवचेतन्य = Au of Mahaganapatistotia (K M 1) and Kavikalpalata (?) quoted in Sarngadharapaddhati
- राघववि = राघवविलासनायम् of Visvanatha Kavii quoted in साहित्यदर्पण
- राघवा = राघवानन्द quoted in साहित्यदर्पण
- रामरक्षा = of Valmiki
- लक्ष्मणसेन = King of Bengal, son of Ballala Sena and patron of Jayadeva, Umapatidhara, Dhoyi and Govadhana completed the Adbhutasagara begun in 1168 A D by his father
- लटक = लटकमेखप्रहसनम् of Sankhadhara au of Kavikalpalata, written under Govindacandra of Kanauj in the beginning of the 12th cent NSP 1900
- वराह = वराहपुराणम् Bombay edn
- वाक्यप जोन = जोनराज's commentary on वाक्यपदीय a work on the philosophy of grammar, by Bhartrhari
- वानरा = वानराष्टकम् Ptd Haberlin and Jivananda
- वानर्य = वानर्यष्टकम् Ptd Haberlin and Jivananda
- वामन सू = काव्यालंकारसूत्राणि See above under Kavyalankanasutram
- वायु = वायुपुराणम् Bombay edn
- वाल्मी - वाल्मीकि
- वासवदत्ता = वासवदत्ता of Subandhu, middle of 7th cent A D ed Fitz Edward Hall in Bibl Ind
- वासिष्ठ = योगवासिष्ठम् attributed to Valmiki 11th century (?) NSP 1937
- विक्रम , विक्रमच = विक्रमचरितम् of Lekharambha, a Ms
- विक्रम उ विक्रमो = विक्रमोचरीय of Kahdasa NSP 1942
- विक्रमाङ्क दे = विक्रमाङ्कदेवचरितम् of Bilhana historical poem on Calukya Viramaditya VI Tribhuvanamalla (1076-1127 A D) of Kalyan See above under Corapaucāsika and Bilhana
- विदग्ध मु = विदग्धमुलमण्डनम् enigmatology of the Buddhist Dharmadasa NSP 1926
- विद्ध शा , विद्ध = विद्धशालमञ्जिकानादिका of Rajasekhara See above under Bilaramayana Ed K R Godbole, Poona 1886 and also a Ms
- विष्णु पुराण = विष्णुपुराणम् Bombay edn
- वृ चा , वृ चाणक्य = (वृद्ध) चाणक्यशतकम् of Canakya Ed Bombay सवत् १९१५
- वे = वेतालपचविंशतिका a Ms
- वेणीदत्त = author of Padyaveni and Pancatattvaprakasika (Lex), son of Jagajivana grandson of Laksmāna See above under पद्यवेणी
- वेणी , वे स = वेणीसहस्रम् of Bhatta Nariyana, before 800 A D NSP 1905
- शशि व = शशिवश of Ksemendra See above under Aucityavicaracarca and Ksemendra
- शा श , शाशिय = शान्तिशतकम् of Silhana before 1205 A D Ptd HABERLIN and JIVANANDA

- शा. प. = शाङ्करपद्धतिः of Śārṅgadharma. See above under Rāghavadeva; compiled in 1963 A. D. Ed. Dr. P. PETERSON 1888.
- शाङ्कधर. = author of the Śārṅgadharapaddhati. See above.
- शिष्ट. = शिष्टपालयम् (also called मावकायम्) of Māgha son of Dattaka Sarvāśraya, and grandson of Suprabhaddeva minister of Varmalāta; 7th century A. D. NSP 1933.
- शुक. = शुक्मसतिः ed. Lassen; also some Mss.
- शं. ; शं. ति. = शृंगारतिलकम् of Rudra Bhaṭṭa; K M III. 9th-10th century A. D.; au. also of a work Tripuravadha.
- शृंगारति. ; शृंगार. = शृंगारतिलकम् attributed to Kalidāsa. NSP 1952.
- शृंगारश. = शृंगारशतकम् of Amaruka. See above under Amaru.
- शौनकी. नी. = शौनकीयनीतिसारः (गरुडपुराण)
- श्रीकंड. च. = श्रीकण्ठचरितम् of Mankhaka, son of Viśvāvarta, author of Mankhakośa etc., 1135-45 A. D. NSP 1900.
- सं. पाटोप. = संस्कृतपाटोपसारकवचबोधिनी
- स. कं. = सारम्बवीरुष्ठाभरणम् of Bhoja (1005-1055 A. D.); NSP 1934.
- सप्त. रत्न. = सप्तसप्त Ptd. Jivananda's Kāvyaśaṅgraha.
- सहृदया. = सहृदयानन्दम् of Kṛṣṇānanda of Kapiñjala race, quoted in साहित्यदर्पण. NSP 1910.
- साहि. कौ. = साहित्यकौमुदी of Baladeva Vidyābhūṣana, of the Caitanya School; wrote his Utkalikāvallari in 1765 A. D.; refers to Pratāparudra Gajapati of Orissa. NSP 1897.
- सा. द. = साहित्यदर्पणम् of Viśvanātha Kavirāja, son of Candrasēkhara, great grandson of Nārāyaṇa. He quotes his works Candrakalā, Kuvalyaśvacarita, Prabhāvatī-parinaya, Praśastiratnāvali and Rāghavavilāsa in his सा. द. (c. 1300-1380 A. D.) NSP 1931.
- साधन. = साधनपत्रकम् of Śaṅkarācārya. NSP 1952.
- सु. = सुभाषितवलिः of Vallabhadeva of Kashmir; quoted by Sarvānanda in his commentary on the Amarakośa (1160 A. D.); text inflated later. Ed. Dr. PETERSON 1886.
- सुवृत्त. ति. = सुवृत्तविलम्बम् of Kṣemendra; see above under Aucityavicāracarcā and Kṣemendra. K M II.
- सुश्रु. = सुश्रुतसंहिता of Suśruta. NSP 1938.
- सूक्ति. = सूक्तिमुनामतिः of Jalhana, surnamed Ārohaka-Bhagadatta; edn. GOS, no. 82. Compiled for him by Vaidya Bhānu Paṇḍita in A. D. 1257, during the reign of the Yādava King Kṛṣṇa of Devagiri.
- सूक्ति. स. = सूक्तिसहस्रम् a collection of thousand elegant verses.
- सूर्य. श. = सूर्यशतकम् or मयूरशतकम् of Mayūra; 7th century NSP 1927.
- स्कान्द. = स्कान्दपुराणम् Bombay edn.

हनु. ; हनु. ना. = हनुमत्काव्यम् of Hanumat Kavi. See above under Mahānāṭaka.
Ptd. Sanskrit Book Depot, Benaras, 1934.

हरवि. = हरविजयः of Ratnākara, of Kashmir, styled Vāgīśvara Ja ; flourished under
Jayāpīḍa and Avantivarman ; middle of 11th cent. NSP 1914.

हरि. ; हरिवं. = हरिवंशम् ed. Calcutta also Bombay शके 1783.

हर्ष. = श्रीहर्षः

हि. = हितोपदेशः of Nārāyaṇa Paṇḍita ; c. 10th-14th A. D. NSP 1947.

श्रीः

सुभाषितरत्नभाण्डागारम्

प्रथमं मङ्गलाचरणप्रकरणम्

परब्रह्म

अथ स्वस्वाय देवाय नित्याय हृतपाप्मने । त्वत्कर्म-
विभागाय चैतन्यज्योतिषे नमः ॥ १ ॥ दिक्कालार्थन-
च्छिन्नानन्तचिन्मात्रमूर्तये । स्वातुभूत्येकमोनाय नमः शा-
न्ताय तेजसे ॥ २ ॥ अनन्तनामधेयाय सर्वाकारविधायिने ।
समस्तमद्वान्वाय विश्वैकपतये नमः ॥ ३ ॥ कर्णिकादि-
ध्रिय स्वर्णमर्णवादिध्रियवोदकम् । भेदिष्यभेदि यत्तस्य परस्यै
महसे नमः ॥ ४ ॥ नमो वाष्पानसातीतमहिम्ने परमेष्ठिने ।
त्रिगुणाष्टगुणानन्तगुणनिर्गुणमूर्तये ॥ ५ ॥ यथा तथापि यः
पूज्यो यत्र तथापि योऽर्चितः । योऽपि वा सोऽपि वा
योऽसौ देवसस्यै नमोऽस्तु मे ॥ ६ ॥ नमः स्वतन्त्रचिच्छक्ति-
सुदितस्त्रविभूतये । अव्यक्तव्यक्तरूपाय कस्यैचिन्मन्त्रमूर्तये
॥ ७ ॥ अक्षरजगत्स्कारस्फुरत्सामान्यधर्मिणे । दुर्विज्ञेय-
रहस्याय युक्तरूप्यात्मने नमः ॥ ८ ॥ भववीजाङ्कुरजलदा
रागाद्याः क्षयसुरागतया यः । ब्रह्मा वा विष्णुर्वा हरो
जिनो वा नमस्तस्यै ॥ ९ ॥ नित्यं निरावृत्ति निजानुभवैक-
मानमानन्दधाम जगदङ्कुरवीजमेकम् । दिग्देशकालक-
लनादिसमसहस्रमर्दासहं दिशतु शर्म महन्महो वः
॥ १० ॥ लोकत्रयस्त्रिलोकोदयकैलिकारः कायेण यो
हरिहरदृष्टिहात्यमेति । देवः स विश्वजनवाञ्छनसागतिवृत्त-
शक्तिः शिवं दिशतु शश्वदनश्वरं वः ॥ ११ ॥ सर्वः
क्रियायमवयवः पुरुषाणुकर्मकायादिकारणगणो यदनु-
ग्रहेण । विश्वप्रपञ्चरचनाचतुरत्यमेति स त्रायतां नि-
सुवनैकमहेश्वरो वः ॥ १२ ॥ मध्याहार्कमैरीचिकास्त्रि-
पयःपुरो यदज्ञानतः खं धायुर्ज्वलनो जलं क्षितिरिति त्रैलो-

क्यमुन्मीलति । यत्तत्त्वं विदुषां निमीलति पुनः सैमो-
भोगोपमं सान्द्रानन्दमुपासहे तदमलं स्वात्मावबोधं महः
॥ १३ ॥ यसाद्विश्वसुदेति यत्र रमते यस्मिन्नुनर्लायते
मासा यस्य जगद्ब्रह्माति सहजानन्दोऽज्वलं यन्महः ।
शान्तं शाश्वतमैक्यं यमपुनर्भावाय भूतेश्वरं ह्यतश्चान्तम-
पास यान्ति कृत्स्नः प्रसौमि तं पूषम् ॥ १४ ॥ यः
सृष्टिस्थितिसंहतीर्विततुते ब्रह्मादिमूर्तित्रिकैर्यस्वाधीनतया
स्थितानि सदसत्कर्माण्यपि प्राणिनाम् । नित्येच्छाकृतिबुद्धि-
मानय परो जीवात्परात्मा स्वयं सोऽयं यो विदधातु पूर्ण-
मचिराच्चेतोगतं यद्भवत् ॥ १५ ॥ शक्यं यत्र विशेषतो
निगदितुं प्रमैव यच्चिन्तितं मृद्गङ्गावदनेन्दुमण्डलमिव
खान्तं विचत्ते सुन्दम् । यन्मुग्धानयनान्तचेष्टितमिर्वाप्यश्ले-
ऽपि नो लक्षितं तत्तेजो विनयादमैन्दहृदयानन्दाय वन्दा-
महे ॥ १६ ॥ विष्णुर्वा त्रिगुणतको भवतु वा ब्रह्मा सुरे-
न्द्रोऽथवा मानुर्वा शशलक्ष्णोऽथ भगवान्बुद्धोऽथ सिद्धो-
ऽथवा । रागद्वेषविषातिमोहरहितः सत्त्वानुकम्पोद्यतो यः
सर्वैः सह संस्कृतो गुणगणैस्तस्यै नमः सर्वदा ॥ १७ ॥
विश्वेशो वः स पायात्रिगुणैसचिबतां योऽज्वलन्व्यानुवारं
विष्वेद्रीचीनसृष्टिस्थितिविलयमजः स्वेच्छया निर्मितेति ।
यस्यैर्वचामतीत्य प्रभवति महिमा कोऽपि लोकैर्ब्यतीतस्त्वत्तो
यश्चक्षुराद्यैरपि निपुणतमेर्वाक्षणादिक्रियासु ॥ १८ ॥ ब्रह्मा
दक्षः कुबेरो यमवस्त्रमरुद्बहिचन्द्रेन्द्रद्राः शैला नद्यः

१ ब्रह्मभिरत्रया तत्त्वेन भ्रमविषयीभवति । २ खवात्यादि-
रूपतन्त्रित्वेन भ्रमाविषयीभवति । ३ भ्रमेण गृहीतो मात्स्यां
सर्पकाय इव । ४ निद्रिबानन्दस्वरूपम् । ५ ब्रह्मात्मकज्ञानस्-
वरूपम् । ६ तेजः । ७ निश्चलम् । ८ पुनश्चतत्त्वमावाप । ९ आ-
नन्दम् । १० समीपसेऽपि । ११ बहु । १२ सत्त्वरजस्तम-
सहायताम् । १३ बार्वाणम् । १४ चराचरनिहम् । १५ सोनाम् ।
१६ सकललोकातीतम् ।

१ नाशितकिलिषाय । २ त्रिभिः । ३ अविषयीकृतम् । ४ प्रमा-
णम् । ५ भाक्त्यै दृश्यमानगलज्जलयमानरदिमसमूहम् । ६ मृग-
शृणोनि वावदः ।

समुद्रा ग्रहगणमनुजा दैत्यगन्धर्वनागा । द्वीपा नक्षत्र
ताराविवसुमुन्यो व्योम भूश्विनौ च सर्लाणा यस्य सर्वे
वपुषि स भगवान् पातु वो विश्वरूप ॥ १९ ॥

गणेशः

वन्दे वैन्दारुमन्दारमिन्दुभूषणनन्दनम् । अमन्दान-
न्दसदोहवैन्दुर सिन्धुराननम् ॥ १ ॥ आलम्बे अंगदा-
लम्बे हेरम्बचरणाम्बुजे । शुष्यन्ति यद्रज स्वरात्सद्यः
प्रत्यह्वार्धय ॥ २ ॥ गजाननाय महसे प्रत्यहूतिमिर-
च्छिदे । अपारवरुणापूत्ररत्नितदशे नमः ॥ ३ ॥ नमस्त-
सै गणेशाय यत्कण्ठ पुष्करायते । मदाभोगर्धनैष्वानो
नीलवण्ठस ताण्डने ॥ ४ ॥ अंगजाननपर्धारे गजाननम
हर्निद्राम् । अनेकद त भक्तानामेकैन्दन्तसुपासहे ॥ ५ ॥
चलत्कर्णानिलोद्भूतसिन्दूररुणिताम्बर । जयत्यकालेऽपि
सृजन्सप्यामिव गजानन ॥ ६ ॥ एकदन्तयुतिसित शमो
सूनु श्रियेऽस्तु व । विचारुद इवोद्भिन्ननवङ्कुरमनो
हर ॥ ७ ॥ अभिप्रैतार्थसिद्ध्यर्थे पूजितो य सुरासुरैः ।
सर्वविघ्नच्छिदे तस्मै गणाधिपतये नमः ॥ ८ ॥ दुरितस
मूहबलाहकपटलीसहरणपमानम् । शिवयोरङ्गभरण वन्दे
कचिद्रजानन तेज ॥ ९ ॥ अविरलविगलन्मदजलकपोल
पालीनिरीनमधुपकुल । उद्भिन्ननश्मश्रुश्रेणिरिव द्विपसुखो
जयति ॥ १० ॥ एकरद द्वैमातुर निखिगुण चतुर्भुजेऽपि
पङ्कजर । जय पणसुखनुत ससच्छदगन्धिधर्मैतदनुतनय
॥ ११ ॥ मङ्गलकलशाङ्खनयकुम्भमदन्नेन भजत गजवद-
नम् । यद्दानयेयतरलेखिलतुलनालम्बिरालम्बैः ॥ १२ ॥
शिवयो मुषेहारिद्रादीप्तमतो सारभृजगतिप्रो । त्रिभुवन
विघ्नघ्नी करिकन्द कश्चिदरुणिमा जयति ॥ १३ ॥
शुगपरत्नगण्डनुम्बनलेली^१ पितरौ निरीदय हेम्ब । तन्मु-
खमेलदकुतुकी स्नाननमपनीय परिहसन्पायात् ॥ १४ ॥
हृषापङ्कजनिविघ्नोदकक्याजसचरदशेषुमर्धम् । नोमि
किंचिदप्युजितशुष्णदण्डपुण्डलितमण्डितगण्डम् ॥ १५ ॥
अन्तरायतिमितोपज्ञान्तये शान्तपाननमचिन्त्यैमरम् । त
धरं वपुषि कुञ्जर मुखे गम्भहे निमिष तुन्दिल मह ॥ १६ ॥
अशोभनिभ्रतपिपेधदक्षमब्राह्मज्ञानामि दिच्छुत्तेषु । निक्षेप

लीला वरशीकरणा करोतु व प्रीतिमिभाननस ॥ १७ ॥
दन्ताग्रनिर्मिन्नहिमाचलोर्वीरुत्रोत्थिताहीन्द्रमणिप्रभाषे ।
नागानन स्तम्भधिया कपोलौ धर्षन्तिवृन्ध्या हसित पुनातु
॥ १८ ॥ दैताञ्जलेन धरणीतलसुन्नमन्य पातालकेलिषु
धृतादिवराहलीलम् । उद्धाघनोत्फणफणाधरगीयमानक्रीडा-
वदानमिभराजसुख नमाम ॥ १९ ॥ आनन्दमानमकरन्द-
मनन्तगन्ध योगीन्द्रसुस्थिरमिलिन्दमपास्तवन्धम् । वेदान्त-
सूर्पकिरणैकविकासशील हेरम्बपादशरदस्युजमानतोऽसि
॥ २० ॥ गण्डखलीगलदमन्दमदपाहमाद्यद्विरेफमधुरस्वर
दत्तकर्ण । हर्षादिवालसनिमीलितनेत्रयुग्मो विघ्नच्छिदे
भजत भूतपतिर्गणेश ॥ २१ ॥ लक्ष्मीं तनोतु सुतरा-
मितरानपेक्षमद्भिद्वय निगमशासिशिखापवालम् । हेरम्बम-
न्बुरुहलम्बरचौर्यनिम्न विघ्नादिभेदशतधारधुरधर न ॥ २२ ॥
पायाद्गजेन्द्रवदन स इमा त्रिलोनी यस्योद्भतेन गगने महता
करेण । मूलबलससितदन्तविसाङ्कुरेण नालायित तपनविम्ब-
सरोरुहस्य ॥ २३ ॥ अविरलमदधाराधौतकुम्भ शरण्या फणि-
वरदृतागान सिद्धसाध्यादिवन्ध* । त्रिभुवनजनविघ्नघ्नान्त-
विध्वंसदक्षो वितरतु गजवक्त्र सतत मङ्गल व ॥ २४ ॥
जेतु यत्त्रिपुर हरेण हरिणा व्याजाद्वलिं बधता सप्तु वारि-
भवोद्भवेन युवन शेषेण धर्तु धराम् । पार्वत्या महिपासुर
प्रमथने सिद्धाधिषे सिद्धये ध्यात पर्वशरेण विश्वजितये
पायास नागानन ॥ २५ ॥ विघ्नघ्नान्तनिवारणैकतरणि-
विघ्नाटवीहंयवाडिघ्नव्यालकुलाभिमानगरुडो विघ्नेभमषां-
नन । विघ्नोत्तुङ्गगिरिप्रभेदनपविर्विघ्नाम्बुधौ वाडवो विघ्ना
घौघघनचण्डपत्रने विघ्नेश्वर पातु व ॥ २६ ॥ उच्चैर्ग-
खाण्डपण्डित्थसहचर कुम्भयुग्म दधान प्रेङ्खुर्गैरगिरिप
क्षैर्प्रेतभटविकटश्रोत्रनालाभिराम । देव शमोरेपत्य भुजग
पतितनुस्पर्धिवधेप्युहंससैलोक्याध्वर्यगूर्ति* स जयति
अगतामीश्वर कुञ्जरास्य ॥ २७ ॥ दोषातदन्तखण्डः
सकलसुरगणात्मरेषु प्रचण्ड. सिन्दूरार्फोर्गण्ड* प्रक-
टितनिलमबाहचान्द्रीयखण्ड । गण्डस्थानन्तर्धण्ड. स्महर-
तनय कुण्डलीमूतशुण्डो विघ्नाना कालदण्ड. स भवतु
भवता मृतये यत्तुण्ड ॥ २८ ॥ निघ्नेशो व. स पाया
द्विहृतिषु जलधौर्भुधरायेण पीत्या यस्मिन्नुद्वत्य तोय व-
मति तदखिल दश्यते व्योम्नि देवै* । काप्यम्भः क्षापि
पिण्डु* बचन कमलभू काप्यन्त कचिच्छी. कार्थीयैः

१ मल्लजनवपुष्यम् २ सुन्दरम् ३ गजाननम् ४ जग-
दापरम्परे ५ मित्रमुद्रा ६ शृङ्खलवाचरति ७ मित्रिपत्न्यदि
८ पावती ९ मोक्षपत्नेरुहस्तुदातारम् १० गणेशम् ११ पावती
गात्ररूपमाहृदपस्त्रादिकरे १२ गुण्डामाराय पञ्चकरत्नविषय
१३ शृङ्खलैर्भेदादतः १४ अमरैः १५ चूर्णम् १६ इक्षुतुहय-
१७ कुम्भो १८ विघ्न

१ दन्ताग्रेण २ हृषिते ३ अपीनम् ४ पत्रम् ५ मङ्गला ६ मद-
नेन ७ धयि ८ तुल्यम् ९ साधुवन् १० गरुडः ११ प्रतिस्पर्धी
१२ शुष्णदण्डः १३ अत्र १४ शुष्णदण्डे १५ दोषः १६ वाक्व-

क्वापि शैलाः क्वचन मणिगणाः क्वापि नकादिसत्त्वाः ॥२९॥
 विभ्रेशःस र्वविभ्रान्परिहरतु स यत्कर्णतालादुद्वद्वायुव्याधूत-
 कण्ठस्थलसुगलगलद्वृत्तिसिन्दूरपूरैः । आरूपयाद्वैतभावं
 गतव्रति जगति क्वापि नो भाति मानुनंशसौ शीतमानुः
 क्वचिदपि नितरां भासते वा कृशानुः ॥ ३० ॥ कोटं ता-
 तस्य गच्छन्निशदविमथिया शवकं शीतमानोराकर्म्ममाल-
 वैश्वानरनिशितशिखारोचिन्ना तप्यमानः । गङ्गाम्मः पातु-
 मिच्छुमुजगपतिकफाफूत्कृतैर्दयमानो मात्रा संवोष्य नीतो
 दुरितमपनवेद्वालवेधो गणेशः ॥ ३१ ॥ उच्चैरुत्तालगण्ड-
 स्थलवहुलगलदानपानप्रमत्तस्त्रीतालित्रातगीतिध्रतिधृतिक-
 लोन्मीलितार्षाक्षिपक्ष्मा । मत्तप्रत्यहृष्टैरुहनिवहसमु-
 न्मूलनोच्चैरुदक्षच्छुण्ढादण्डाय उग्रार्मक इभवद्वनो वः स
 पायादपायात् ॥ ३२ ॥ कल्याणं वो विघत्तां कैरतमैदधुनी-
 लोलकडोलमालाखेलद्रोलम्बकोलाहलमुखरितदिक्चक्रवाला-
 न्तरालम् । प्रब्रं वेतंगडरत्नं सततपरिचलःकर्णतालप्ररोह-
 द्वाताङ्कुराजिहीर्षार्दरविद्युतफणाण्डंङ्गभूयामुजंगम् ॥ ३३ ॥
 यः सिन्धौ केनराशिर्भुवि कुमुदवनं ज्योमि नवत्रलक्ष्मीरभ्यौ
 सुक्तासमूहस्तरुषु सुमनमो मानसे हंससंघः । श्रीकण्ठे
 भूतिलेशः शिखरिपु मणयो दिक्षु नीहैरिपातः पाण्डुः शु-
 ष्णाम्रजन्मा जयति गणपतेः शीकराणां विलासः ॥ ३४ ॥
 सानन्दं नन्दिहस्ताहतसुरैरजरवाहृतकौमारैर्वाहिर्त्रासैश्चासा-
 म्रपन्नं विशति फणितौ भोगसंकोचमाजि । गण्डोड्डीना-
 लिमालासुसरितककुर्मैस्तोण्डवे शूलपाणैर्वैनायक्यधिरं वो
 वदनविधुर्तयः पान्तु चीत्कारवलयः ॥ ३५ ॥

सरस्वती

धातुश्रतुमुषीकण्ठशैलकण्ठकविहारिणीम् । नित्यं प्रगल्भ-
 वाचालमुपतिष्ठ सरस्वतीम् ॥ १ ॥ सूक्ष्माय शुचये तस्मै
 नमो वाक्पत्तत्त्वतन्त्रवे । विचित्रो यस्य विन्यासो विदधाति
 जगत्पदम् ॥ २ ॥ तद्विद्यमव्ययं धाम सारस्वतमुपासहे ।
 यत्प्रसादात्प्रलीयन्ते मोहान्धतमसर्च्छटाः ॥ ३ ॥ पातु वो
 निकर्षमाया भतिहेमः सरस्वती । प्रैजितपरिच्छेदं वचसैव
 करोति या ॥ ४ ॥ शारदा शारदाभोजवदना वदनाम्बुजे ।
 सर्वदा सर्वदास्माकं संनिधिं सन्निधिं क्रियात् ॥ ५ ॥

१ गङ्गा २ अमरसमुदायः ३ कृष्णः ४ गण्डस्थलम् ५ मदी-
 दक्षतरिपु ६ पुरातनम् ७ गन्धर्वः ८ ईश्वरः ९ अग्रभाग-
 १० विमपातम् ११ शुद्धः १२ मन्दः १३ भयात् १४ फणा-
 १५ नृले १६ चालनम् १७ चतुष्पथम् १८ सङ्घातः १९ सर्वा-
 दिपरीक्षगमिन् २० पण्डितमूर्खयोर्मन्दम् २१ सर्वदात्री-
 २२ वचमणिपिम्

करवदरसद्वामखिलं सुवनतलं यत्प्रसादतः कवयः ।
 पश्यन्ति सूक्ष्मगतयः सा जयति सरस्वती देवी ॥ ६ ॥
 शरणं करवाणि शर्मदं ते चरणं वाणि चरणचरोर्जायम् ।
 करुणामेमुषैः कटाक्षपातैः कुरु मामम्ब कृतायसार्थवाहम्
 ॥ ७ ॥ अथासु पशोमवदङ्गवह्नीमासैव दासीकृतदुःख-
 सिन्धुम् । मन्दसिर्तनिन्दितशारदेन्दुं वन्देजरविन्दोसन-
 सुन्दरि त्वाम् ॥ ८ ॥ वचांमि वाचसतिसत्सरेण सागणि
 लब्धुं प्रहमण्डलीव । सुक्ताक्षमूत्रवसुपैति यसाः सा
 सप्तसादास्तु सरस्वती वः ॥ ९ ॥ ज्योतिस्तनोहरमलोच-
 नगोचरं तनिहाडुगसदम् मधुनः प्रवाहम् । दूरे त्वचः
 पुलकवन्नि परं प्रपद्ये सारस्वतं किमपि कामदुषं रक्ष्यम्
 ॥ १० ॥ तव करकमलस्थां स्तोत्रिकीर्मक्षमाला नसकिरण-
 विमिश्रैः दाडिनीर्वाजुद्धवा । प्रतिफलमनुकर्पन् येन कैरो
 निषिद्धः स भवतु मम भूतैः वाणि ते मन्दहासः ॥ ११ ॥
 तंमोगणविनाशिनी सकलकालमुद्द्योतिनी धरातलविहारिणी
 जैहसमाजविद्वेषिणी । कैलनिधिसहायिनी लसदलो-
 सांदाग्निनी मन्तरवलम्बिनी भवतु क्वापि कैदम्बिनी
 ॥ १२ ॥ या कुन्देन्दुतुपास्वहारधवलया शुभ्रवन्धवता
 या वीणावरदण्डमण्डितकरा या श्वेतपद्मासना । या ब्रह्मा-
 च्युतशंकरप्रभृतिभिर्देवैः सदा वन्दिता सा मां पातु सर-
 स्वती भगवती निःशेषजाड्यापहा ॥ १३ ॥

शिवः

नमस्तुङ्गशिखुम्बिचन्द्रचामरचारये । त्रैलोक्यनगरार-
 भममूलस्तम्भाय शंभवे ॥ १ ॥ वानाङ्गीकृतवैभवाङ्गि
 कुण्डलीकृतैर्मुण्डलि । आविरस्तु पुरो वस्तु भूतिभूत्यन्व-
 राम्बरम् ॥ २ ॥ निरुपादानसंसारमिन्नाचेव तन्त्रते ।
 जैर्गन्धिवं नमस्तस्मै कैलैःश्लाघ्याय शूलिने ॥ ३ ॥ चन्द्रा-
 ननार्धदेहाय चन्द्रांशुसितमूर्तये । चन्द्रार्कानलनेत्राय च-
 न्द्रार्धशिरसे नमः ॥ ४ ॥ सुजङ्गकुण्डली व्यक्तशिशुभ्रांशु-
 शीतगुः । जगन्त्यपि सदाऽप्यादाव्याधेतोहरः शिवः ॥ ५ ॥
 पिनाकफणित्रालेन्दुप्रसमन्दाकिनीयुता । पवर्गरचिता
 मूर्तिरैर्वर्गप्रदास्तु वः ॥ ६ ॥ दिग्म्बरनितम्बिन्याः किम-

१-कुशाग्रतुद्धवः २ शिखेः ३ स्फटिकमन्त्रीः ४ वचनालम्-
 ५ निशान् ६ प्रतिक्षणम् ७ सुकः ८ सत्त्वः ९ अज्ञानम् १० पद्मे-
 अन्धकारः ११ मन्दबुद्धिः १२ पद्मे-दलयोः सात्प्रभ्यां वदन्-
 १३ विद्वान् १४ पद्मे-चन्द्रः १५ सरस्वतीः १६ पद्मे-नेत्रमात्र-
 १७ स्त्री १८ सर्पः १९ दिग्म्बरम् २० वन्दनम् २१ पद्मे-
 त्तुलिकादिकम् २२ संपत्तिः २३-समूहः २४ नानासरम् २५ पद्मे-
 आलेत्यम् २६ चन्द्रकटा २७-आलेत्यक्रियाकौशुलम् २८ मोक्ष-

म्बरविभूषणम् । इत्यम्बरहरः पायात्परीरम्भहरः परी
 ॥ ७ ॥ ॐ नमः परमार्थैकरूपाय परमात्मने । खेच्छाव-
 भासितासत्त्वमेदित्राय शंभवे ॥ ८ ॥ नमः शिवाय नि-
 श्रेयैःश्रेयप्रदायशालिने । त्रिगुणप्रस्थितुर्भेदभववन्धविभेदिने
 ॥ ९ ॥ समस्तलक्षणयोग एव यस्योपलक्षणम् । तस्मै
 नमोऽस्तु देवाय कर्मैचिदपि शंभवे ॥ १० ॥ संसारैकनि-
 मित्राय संसारैकविरोदिने । नमः संसाररूपाय निःसंसारय
 शंभवे ॥ ११ ॥ सदस्त्वेन भावाना युक्ता या द्वितयी
 स्थितिः । तामुलङ्घ्य तृतीयै नमश्चित्राय शंभवे ॥ १२ ॥
 आसन्नाय सुदृगय गुप्ताय प्रकटात्मने । सुलभायतिदुर्गाय
 नमश्चित्राय शंभवे ॥ १३ ॥ ससेवितभृशुतुङ्गं विद्योतित-
 वेद्वेदाङ्गम् । परिनतितमवरङ्गं ननसिजमङ्गं समाश्रये
 लिङ्गम् ॥ १४ ॥ स जयति हिमकरलेखा चक्रास्ति य-
 स्योमयोसुकाग्निहिता । नयनप्रदीपकज्जलनिष्टृक्षया रजत-
 शुक्तिरिव ॥ १५ ॥ पौणित्रहे पुलकितं वपुरैत्रं भूतिभू-
 पितं जयति । अङ्कुरित इव मनोभूर्गम्भिन् मखावरणोऽपि
 ॥ १६ ॥ मा यम संश्रुणु विपनिदमिति सातङ्गं पितामहे-
 नोक्तः । मातर्जयति सलज्जाः कञ्जलमलिनाथरः प्रभुः
 ॥ १७ ॥ जयति प्रियापदान्ते गरलप्रैर्वैयंकः क्षारासतिः ।
 विषमविश्रित्वे विशान्त्रिव शरणं गलयद्वकरवालः ॥ १८ ॥
 संध्यासलिलाञ्जलिमपि कङ्कणफणिपीयमानमविजात्मन् ।
 गौरीसुखार्पितमना विजयाहसितः शिवो जयति ॥ १९ ॥
 प्रणयकुपितप्रियापदलाक्षासंध्यानुबन्धमधुरेन्दुः । तद्वलय-
 कनकनिकपत्रावधीवः शिवो जयति ॥ २० ॥ अहिभू-
 षणोऽप्यभयदः सुकलितहालाहलोऽपि यो नित्यः । दिग्ब-
 सनोऽप्यखिलेश्वरं शशधरोरखरं वन्दे ॥ २१ ॥ जयति
 जटाकिर्लोकं गङ्गाभयु सुण्डवलयवीजमयम् । गलगरुप-
 ङ्कसंभयममोरोरुहमाननं शंभोः ॥ २२ ॥ प्रतिविम्बितगौरी-
 मुखविलोकनोक्तम्प्रशिशिलकरगलितः । खेदभरपूर्वमाणः
 शंभोः सलिलाञ्जलिर्जयति ॥ २३ ॥ आदाय चार्पमंचलं
 हृत्वाहीनं गुणं विधमंहटिः । यश्चिद्रमैच्युतशरो लैक्ष्य-

भैमाङ्गीत्रमस्तस्यै ॥ २४ ॥ उपहरणं विभवानां संहरणं
 सकलदुरितजालस्य । उद्धरणं संसाराक्षरणं वः श्रेयसेऽस्तु
 विश्वपतेः ॥ २५ ॥ आदृतकुपितभवानीकृतकरमालादिव-
 न्धनच्यसनः । केलिकलाकलहादौ देवो वः शंकरः पायात्
 ॥ २६ ॥ मिथुकोऽपि सकलेप्सितदाता प्रेतभूमिनिलोऽपि
 पवित्रः । भूतमित्रमपि योऽभयगत्री तं विचित्रचरितं शिव-
 मीडे ॥ २७ ॥ पाणिग्रहे पर्यतराजपुत्र्याः पादाभ्युजं पाणि-
 मगरोरुहाभ्याम् । अश्मानमारोपयतः अगरेरिन्दक्षितं
 मङ्गलमातनोतु ॥ २८ ॥ पार्थस्थपुत्रीधरराजकन्याप्रकोप-
 विर्र्फुज्युक्तातस्य । नमोऽस्तु ते मातरिति प्रणामाः शि-
 वस्य संध्याविपया जयन्ति ॥ २९ ॥ क तिष्ठतस्ते पितरौ
 ममेवेत्यपण्योक्तं परिहासपूर्वम् । कः वा ममेव श्वशुरौ तवेति
 तामीरयन् सस्मितमीश्वरोऽप्यात् ॥ ३० ॥ स पातु वो यस्य
 जटाकटापे स्थितः शशाङ्कः स्फुटहारगौरः । नीलोत्पला-
 नामिव नालपुत्रे निद्रायमाणः शरदीय हंसः ॥ ३१ ॥
 जगत्सिद्धक्षामलयक्रियाविधौ प्रयत्नमुन्मेषनिमेषविभ्रमम् ।
 वदन्ति यस्येक्षणलोलपद्मणां पाय तस्मै परमेष्ठिने नमः
 ॥ ३२ ॥ यत्राणि पद्म कुचयोः प्रतिविम्बितानि दृष्ट्वा
 दशाननसमागमनभ्रमेण । भूयोऽपि शैलपरिष्टुत्तिभयेन गाढ-
 मालिङ्गितो गिरिजया गिरिजाः पुनातु ॥ ३३ ॥ संध्या-
 नतौ नरपुरंभ्रितनोः सरोपमुत्सारिते गिरिजया निजपाणि-
 पद्मे । उत्सर्पिकङ्कणफणीन्द्रफणार्पणेन पूर्णोऽञ्जलिर्जयति
 बालशृगाङ्गमौलेः ॥ ३४ ॥ यस्याहुगगमविदः परिपूर्ण-
 शक्तेरंशे कियत्यपि निविष्टमसु प्रपद्यन् । तस्मै तमालरुचि-
 भासुरकेधराय नारायणीसहचराय नमः शिवाय ॥ ३५ ॥
 व्योमीव नीरदभरः सरसीव वीचिव्यूहः सहस्रमहसीव
 सुपांशुपाम । यस्मिन्निदं जगदुदेति च लीयते च तच्छां-
 भवं भवतु वैभववृद्धये वः ॥ ३६ ॥ यः कन्दुकैरिव पुरं-
 दरपद्मस्रपत्रापतिभृतिभिः प्रभुरप्रमेयः । खिलत्यलङ्घ्य-
 महिमा स हिमाद्रिकन्याकान्तः कृतान्तदलनो लघयत्येवं
 वः ॥ ३७ ॥ सुक्तिर्हि नाम परमः पुरुषार्थं एकस्त्वामन्त-
 रायमवयन्ति यदन्तराज्ञाः । किं भूयसा भवतु सैव सुधाम-
 शूखलेखाशिलाभरणमक्तिरभङ्गुरा वः ॥ ३८ ॥ दिश्यास्य
 शीतकिरणारणः शिवं वो यस्योत्तमाङ्गमुवि विस्तुरदूर्धि-
 पक्षा । हंसीव निर्मलशशाङ्ककलामृणालकन्दार्पिनी सुर-
 सरिन्नभसः पपात ॥ ३९ ॥ श्रेयांसि वो दिशतु यस्य सि-
 तात्रशुभा विभ्राजते सुरसरिद्वारमौलिमाला । ऊर्ध्वेक्षण-
 ज्वलनतापविलीयमानचन्द्राभृतप्रथिततामृतवाहिनीव ॥ ४० ॥

१ परिणये. २ सजातपुलकम्. ३ यमना शोभितम्. ४ मदनः
 ५ कण्ठाभूषणम्. ६ मन्त्रे. ७ आरम्भः. ८ केसरः. ९ त्रिलोक्यो
 दिनचरं भुवः, वाद्यनि व्याम, विष्णुं शरं च विद्याय त्रिपुरासुर
 भवानेति प्रकृतोऽर्थः. चलनशून्यं भुवः. अहीनो भुवः अदन्त्यो
 गुणः. विषमा कक्षादन्ध्र निदिता दृष्टिः न च्युतः शरो यस्य
 तथाविधः, तथापि लक्ष्यमह इति विरोधाभासः. १० सिरम्.
 पद्मे-पर्वतम्. ११ गुणरहितम्. पद्मे, अहीनमिति परच्छेदः.
 सर्वतानं गुणं श्वेत्यर्थः. १२ असमदृक्. पद्मे, त्रिलोक्यतादि-
 यमदृष्टिः. १३ न च्युतः शरो यस्य. पद्मे, अच्युतो विष्णुः स एव
 शरो यस्य. १४ शरन्पयः, त्रिपुरमित्यर्थः.

कुसुमशरविलासे महूरसादिपुत्रीकरतलवल्लयस इमाग-
 तसार्धमेकम् । निजमिव शशिखण्टं याचमानस्य
 शंभोर्भवतु मह विवादः कान्तया कौतुकाय ॥ ४१ ॥
 कथयत कथमेवा मेनया विप्रदत्ता शिव भिन्न गिरि-
 पुत्री वृद्धकापालिकाय । इति वदति पुरंधीमण्डले
 सिद्धिलेशव्ययकृतवखेपः पातु वः श्रीमद्देशः ॥ ४२ ॥
 अरुणनयनं सप्रभङ्गं दरस्फुरिताषणं मुततु शशिनः त्रिधां
 कान्तिं करोतु तयाननम् । कृतमनुनयैः कोपोऽयं तं
 मनस्विनि वर्षतामिति गदितयाश्लिष्टो देव्या शिवाय शिवो-
 ऽस्तु वः ॥ ४३ ॥ प्रणयकुपितां दृष्ट्वा देवीं समंजसामिभि-
 तक्षिमुवनयुग्मीत्या सद्यः प्रणामपरोऽभवत् । नमितशि-
 रसो गङ्गालोके तथा चरणाहृतावयतु नवतस्यस्यैतद्विल-
 क्षमवस्थितम् ॥ ४४ ॥ कस्त्वं शैली मृगय भिषजं नील-
 कण्ठः शिवेऽहं केकेमेकां कुरु पशुपतिर्नव दृश्ये विषाणे ।
 स्वाणुसुन्द्ये न वदति तरुर्जावितेशः शिवाया गच्छाटव्या-
 मिति हृतवचाः पातु वधन्द्रचूडः ॥ ४५ ॥ वन्दे देवं
 जलधिगर्धं देवतासर्वभौमं व्यासप्रथा भुवनविदिता यम
 वाह्यधिवाहाः । भूपापेटी भुवनमेशं पुंकेरं पुंय्याटी शंटी-
 पाटाः शैलमधुसुखाश्वन्दनद्रुमनोभूः ॥ ४६ ॥ दीव्य-
 न्मौलित्रिदशपरिपञ्चवनीयेन घात्रा पश्यशालं वलभितकरं
 प्राणता कङ्कणेन । वामाङ्गेन स्फुटमभिदधन्मान्मर्था ब्रह्म-
 विद्यां जीयादोजन्निपुरसुवतीपत्रवलीलवित्रम् ॥ ४७ ॥
 च्युतामिन्दोर्लेखां रतिकलहममं च बलयं द्वयं चक्रीकृत्य
 प्रहसितमुखी शैलतनया । अत्रोचयं पश्यत्यवतु स शिवः
 सा च गिरिजा स च क्रीडाचन्द्रो दशनकिरणापूरितततुः
 ॥ ४८ ॥ नमस्तुभ्यं देवासुसुकुटमाणिक्यकिरणप्रैणाली-
 संमंदस्रपितचरणाय सरजिते । महाकल्पस्वाहाकृतभुवन-
 चक्रेऽपि नयने निरोद्धुं भूयस्यसममिव कामं हुतवते
 ॥ ४९ ॥ असोदा तत्कालोलसदसहभावस तपसः कथानां
 विश्रम्भेष्वपि च रसिकः शैलदुहितुः । प्रमोदं वो दिश्याक-
 पटवदुवैपापनयने त्वरशैथिल्याभ्यां सुगपदमित्युक्तः सरहृदः
 ॥ ५० ॥ सहस्रासौ नागः प्रसुरपि मतः पञ्चवदनः

पद्माम् हन्तैकस्तनय इतरो वाणमुमुः । सदा मेस्यं शश-
 त्रमवतु कथं वर्तनमिति श्वसन्त्यां पार्वत्यामथ जयति शंभुः
 स्मितसुखः ॥ ५१ ॥ मौनादसमित्तं चाटुमितिः ससौ-
 कहस्तादृतं दूरेऽप्यञ्जलिबन्धनं प्रणमनं सञ्चार्यमूर्धः
 कुतः । इत्थं संपटितकविभ्रैहृतया व्यंग्यो गिरिप्रामणी-
 र्जायां जातगं जयत्यनु नयन्देवशिलोनीगुरुः ॥ ५२ ॥
 यमिन्नुद्भुदसंकप इव बहुद्रव्याण्डमण्डाः कचिद्भान्ति
 कापि च सीकरा इव विरिखायाः म्कुण्ठि भ्रमात् ।
 चिद्रूपा लहरीव विश्वजननी शक्तिः कचिदधोतते भान-
 न्दाभूतनिर्भंगं शिवमहापाशोनिधिं तं नुमः ॥ ५३ ॥
 कल्यान्ते शमितविधिर्नमहाकैट्कालवद्वन्दुरच्छेयमृत्यार्स-
 हपाणिनम्बरोतादिकोलाभिपः । विश्वैकाणंनताविशेषु-
 दितौ तौ मत्सकृमीडुमी कर्षन्धीवरतां गतः स्यतु र्ज्ञतां
 मोहं महाभरवः ॥ ५४ ॥ भीतिर्नास्ति मुजंगपुंगवविषा-
 स्पीतिर्न चन्द्राष्टताशाशौचं हि कपालदामलुलनाच्छौचं न
 गद्गाजलात् । नोद्देशश्रितिममना न च सुखं गीरिसाना-
 लिङ्गनादात्मगमतया हिताहितमनः स्वस्यो हरः पातु
 वः ॥ ५५ ॥ वेदातेषु यमाहुंरकपुण्य व्याप्य स्थितं
 रोदरती यमितीश्वर इत्यन्यविषयः शब्दो यथावाञ्छतः ।
 अन्तर्यश्च सुसुभुभिर्नियमितप्राणादिभिर्नृगयते स स्वाशुः
 स्विरभक्तियोगसुलभो निःश्रेयसायास्तु वः ॥ ५६ ॥
 आनन्दस्त्वयिताः समाधिषु सुखे शार्थां विलासोदसाः
 संभ्रान्ताः क्षणसुदृताः क्षणमथ म्मेय निजे वैकृते । शूराः
 कृष्टशरसनं मनसिजे दग्धे घृणाकृणितस्तत्कान्तरहिते-
 ऽश्रुपूतरलाः शंभोदशः पान्तु वः ॥ ५७ ॥ र्ज्ञमार्तुः
 सुरवर्त्मनानुसर्तति शशासिलापादसाविन्दोरिन्दुसुखि भ्रसेत
 क्रिसुत आनत्या भवत्या सुखम् । इत्थं नायगिरा नमोर्पित-
 दगो वक्त्रे मदान्या मृगं मानिन्याः वृतचुम्बनप्रिनयन-
 सादिदिसिद्धौ सताम् ॥ ५८ ॥ विष्णोरगमनं निगम्य
 सहसा कृत्वा फणीन्द्रं शैलं कौपीनं परिधाय चर्म करिणः
 शंभो पुरो धावति । दृष्ट्वा विष्णुर्भयं सकम्पहृदयः सपे-
 ष्यतद्रत्नेले कृतिर्बिस्वरिता हियानतसुखो नमो हरः पातु
 वः ॥ ५९ ॥ मशान्धोरगफूकृतिस्फुटभवद्रालस्वैश्वानर-
 ज्वालासिन्नसुधांशुमण्डलगलस्वीयुषधारसैः । संजीव-
 द्विपचर्मगर्जितमयन्नाम्यद्वाकार्णव्यासक्तः सहसादिजोवह-
 सितो नमो हरः पातु वः ॥ ६० ॥ एकोऽन्ते द्विसमन्नि-

१ र्दिवलीः पक्षे-दाल्तोवगान् २ वैचनः ३ शिवः; पक्षे-
 मरुतः ४ मरुतगान् ५ शूरे ६ शिवः; पक्षे-दिवश-
 प्रकाण्डम् ७ पार्वलाः; पक्षे शोडशाः ८ विपुरसंघारे शरीकृतस
 विष्णोविश्राप्तिस्थानत्वाद् ९ व्याघ्रप्रमुखाः १० बाहनामान्
 वेदानामित्यर्थः अथिवादा नादनापिठ्वाः ११ सर्पभूषणत्वा-
 दित्यर्थः १२ पाताडम् १३ आकाशम् १४ पुष्पसानीचन्द्रो-
 द्रमापारत्वाद् १५ दिगन्तत्वेन दिशामेव शारीरत्वाद् १६
 रत्नादयो दिक्पाला इत्यर्थः १७ चन्द्रतस्मान्नीयमममन्वंप्रित्वाद्
 यदनमसना शिवासाहानामनुत्पेयस्य प्रतिदेः १८ औपः

१ शरीरम् २ बाहुः ३ वाननम् ४ अस्तिपंजरः ५ वराह-
 ६ सतां मोदं स्यतु खण्डयतु ७ दावाशिव्यो ८ विकारे-
 ९ द्यार्सद्विचिनाः १० राहः ११ सत्रम् १२ मरुतः १३ गवचर्म-

लोचन इति रयातश्चतुर्भि स्तुतो वेदे पञ्चसुख पदानन
 पिता सप्तसिर्विन्दितः । अष्टाहो नवतुल्य आमरणगे
 वासो दशाशा दशत्वश्रेकादश सोऽवताम्र विजितो यो
 द्वादशात्मगुणि ॥ ६१ ॥ लीलायुतजिता कलाधर
 कला मौलो दृढ कीलिता स्त्रीकृतु युगमुन्नमय भुजयोर्वि-
 श्लेषयन्त्यास्वदा । पावत्या कुचकुम्भपार्श्वयुगले सप्रमदत्ते
 क्षुण कौलक्षेपणमिन्दुमोचनविधौ देव त नो रक्षतु
 ॥ ६२ ॥ भूयालेपनभूषित प्रविलसन्नैराशिदीपाङ्कुर
 कण्ठे पत्रगुण्युदामसुभगे राङ्गाजले पूरित । ईपत्ताम्रज
 टायपल्लवयुतो न्यस्तो जगन्मण्डपे शशुर्मङ्गलकुम्भतासु
 पगतो भूयात्सता श्रेयसे ॥ ६३ ॥ महीमाल्यधिया सुधाकर-
 कला कण्ठश्रिय कञ्जलान्ता भालविलोचनानलशिखा
 सिन्दूरपूराशया । कैलासे प्रतिविम्बितास्त्ववपुषो गृह्णन्
 वन्त्या सुधु पावत्या प्रतिवर्त्मकर्मणि चिर सुग्धो हर पातु
 व ॥ ६४ ॥ दासेऽह परिस्मरणानि कर्तनं वृते जितानि
 त्वया वैश्वे वैहि यत कृत शतमहोरात्राणि तत्रावधि ।
 इत्युक्त शिवया निशादिवसकुञ्जयोतिर्मयाक्षिद्रयद्रागुन्मेष
 निमेषकोटियदनाव्यमो हर पातु व ॥ ६५ ॥ मौलौ
 कि नु महेश मानिनि जल कि वक्त्रमम्भोरुट कि नीलाल
 कवेणिका मधुकरौ की भ्रूलता वीचिवा । कि नेत्रे शकरो
 किमु स्तनयुग प्रेङ्खदथौङ्गद्वय साशङ्कामिति वक्ष्यन्गिरसुता
 गङ्गाधर पातु व ॥ ६६ ॥ देव्या शार्ङ्गपरिस्मरणे किल
 करौ द्वौ द्वौ पुनस्तत्करौ रोदु तन्मुखमुनमुख रचयितु
 द्वौ चाधरादादने । द्वौ नेत्रान्तपललाकापनयने मोक्षु च
 नीवीं दृढा द्वावित्य सकलीकृताखिलकर पायात्स व श
 कर ॥ ६७ ॥ न कोष कियता प्रिये स तु मन-मौलिस्य
 गङ्गोदरे सुग्धे मानमपूजित त्यज कृत युष्मन्नियोगद्वयम् ।
 वक्त्रे श्लेषमसु निराकुरु कदाकिटोऽसि वक्त्रे मया वामा
 ऋषेति हतोत्तर सरहर खेरानन पातु य ॥ ६८ ॥
 अङ्ग येन रधीकृत नयनयोर्गुम्भ रधाङ्गीकृत पत्र ख रय
 कर्मसारधिकृत श्वासास्तुरगीकृता । कोदण्डीकृतगाम्भीर्य
 मचिरानमौर्वीकृत भूषण वामाङ्ग विशिखीकृत दिशानु न क्षेम
 स धन्यो पुमान् ॥ ६९ ॥ चत्वारम्भरसप्तशत्रिसुतारिक्ताधि
 सपूर्तये निर्व्येढ्रमिभिन्नमाय जगतामीशाय तुभ्य नम ।
 यच्चङ्गानुजगेश्वरप्रभृतिभिरादृश्रमन्तीर्दिश पश्यद्विर्धेन
 घूर्णमाननयने ज्ञान्तोऽपि न श्रद्धये ॥ ७० ॥ उदामभ्रमिवेग
 विस्तृतजटावलीभ्रंगालीपतस्वर्गङ्गाजलैर्दण्डिकावलयित नि

र्माय ततश्चरम् । सत्राम्यङ्गुजदण्डपक्षपटलद्वन्द्वेन हसापि
 तत्तैलेभ्यव्ययनाटिकानयनट स्वामी जगन्नायताम् ॥ ७१ ॥
 यज्ञादभ्रमिपूर्णमानवसुधाचक्राधिखूडे भृश मेरौ पार्श्वनिद्या
 सिदासरनिशाचिने परिआन्यति । तेजसस्तटितो भगन्तु
 शतशो दृष्टा हि तासा वय तामसोऽपि स व. पुगल
 जगतामन्त्येष्टियज्वा विभु ॥ ७२ ॥ तत्कालैरभटीविजृम्भ
 पापरिवासादिव अश्रयता नामाधेन तदेकशेपकरण विभ्रद्रुपु
 भैरवम् । तुल्य चास्त्रियुजगभूषणमसौ भोगीन्द्रकङ्कालकै
 विञ्जान परमेश्वरो निजयते कल्पान्तकर्मन्तिक ॥ ७३ ॥
 चञ्चच्चन्द्रिकचञ्चकारुसुभो माघजटापरलो हृष्यराहण
 देन्दुश्चकमणिमास्तत्वशशाखारण्य (?) । स्थानुंम फलद्रो मय
 त्यतितरा गौरीमुखेन्दुद्रवमीयूपद्रवदोहदादिव दधेदेवद्रुमय
 सदा ॥ ७४ ॥ वक्त्रमोरुहि विस्मिता स्वचरिता वक्षो
 रुहि स्कारिता शोणीसीमनि शुभिकताभ्ररणयोरक्षो पुनवि
 स्तृता । पावत्या प्रतिगात्रचित्रगतयस्तगन्तु भद्राणि
 यो विद्वस्वार्गतकपुष्पसायङ्गशैरीशस हन्मङ्गय ॥ ७५ ॥
 शैलेन्द्रप्रतिपाद्यमानगिरिजाहस्तोपगटोहसद्रोमावादिविसतु
 लाम्बिलविधिव्यासङ्गभङ्गाङ्गुल । आ शैत्य तुहिनाच
 लस करयोरित्युचियांसमित शैलान्त पुरामातृमण्डल
 गणैर्दृष्टोऽवताङ्गः शिव ॥ ७६ ॥ दिङ्मालामतसंभय र्यस
 विमुक्ता यंस्तन विद्योतते यन्तासुष्प सुधीमवन्ति किरणा
 राशे सं यौसामभूत् । यंस्तैरिपित्तमुप सु योर्स्य हनिषे
 यंस्तैर्य जीवाते योदा यंहेणमेषं मन्मथरिपोस्ता पातु
 नो मूर्त्य ॥ ७७ ॥ जीर्णेषुत्कटकालकूटगारले मुष्टे
 तथा मन्मथे नीते मासुरभालनेत्रतनुता कल्पान्तदावामले ।
 य शक्त्या समलकृतोऽपि शशिन शैलात्मजा खरुनी धत्ते
 कौतुकप्राजनीतिनिपुण पायात्स व शकर ॥ ७८ ॥ किं
 गोन किमु जीवन किमु धन का जन्मभू कि वय किं
 चारिनममुष्य के सहचरा के वशजा प्राक्तना । का
 माता जनक शिवस क इति प्रेङ्खेण पृथ्वीभृता पृष्टा
 ससितनग्रमुक्त्वदना सप्तमय पातु व ॥ ७९ ॥
 तादम्भसप्तसुदसुद्रितमहीभूमिभ्रमिभ्रकषे सोतोभि परिवा
 रिता दिशि दिशि द्वीपै समन्तादयम् । यस्य स्कारफणा
 वलीमणिचये मज्जकलङ्काकृति शेष सोऽप्यगमयद्वद्वदपद
 तस्मै नम शभवे ॥ ८० ॥ तौरानायकशेखराय जगदा

१ कुवत्रिति देव २ अशुर्वर्त ३ चक्रवाक ४ आलिङ्गने
 ५ सप्त ६ वाणीकृतम् ७ समाप्त ८ भ्रमणम् ९ जलस्य निर्गमनभागे
 मन्वस्तुलादिरुपा १० दण्ड

१ कर्तुरवर्ण २ तमोमथा ३ नाट्यमेद ४ सर्व
 ५ दीपमानम् ६ आवाशस्य ७ सूर्य ८ चन्द्रे ९ सूर्यस्य
 १० चन्द्र ११ अपागम् १२ अग्नि १३ अपागम् १४ सुवि
 रुदकम् १५ द्यजमान १६ अग्ने १७ वायु १८ वन
 मातस्य १९ पृथिव्या २० वायु २१ नभ्रेण २२ ईश्वराव

धाराय धाराधरच्छायाधारककन्धराय गिरिजासत्कैकभृन्ना-
रिणे । नया शंखरिणे दृशा तिलकिने नारायणेनास्त्रिणे
नागैः कङ्कणिने नगेन गृहिणे नाथाय नित्यं नतिः ॥ ८१ ॥
केयूरीकृतकङ्कणीकृतजटाजूटावतीकृतन्यायलीरुनकुण्डली-
कृतकटीसूनीकृताहीश्वरः । पायाद्द्वितिलकीकृतप्रियतमाद-
शीकृताशीकृतयूतारम्भपणीकृतेन्दुगकलः काल्यायनीकानुकः
॥ ८२ ॥ कान्तां कामपि कामयत्यनुदिनं ध्यानापदेशादयं
येनासुं मुनयोऽप्यनादिनिघनं प्यायन्ति घौतस्पृहाः ।
इत्यङ्कस्वकरे हते गिरिजया पादे च पद्मसनाद्विषं पातु
पुरंभिनद्वयपुषः शंभोः समाधिष्ययः ॥ ८३ ॥ स्नातः
स्वर्गतरङ्गिणीजलमरैर्नैत्रोत्पलेनाश्रितः पार्वत्याः सितभूति-
चन्दनचयैषलिसगात्रोज्ज्वलः । देवश्वन्द्रकलासितत्रतिलको
गौरीभिवाहोत्सवारम्भे शैलकृताहर्षिजिजगतामर्च्यो हरः
पातु वः ॥ ८४ ॥ उज्जित्वा दिशमन्वरं वरतरं वागो
वसानश्विरं हित्वा वासरसं पुनः पितृवने कैलासहर्म्याश्रयः ।
त्यक्त्वा भस्म कृताङ्गरागनिचयः शीखण्डसारद्वैदेवः
पातु हिमाद्रिजापरिणयं कृत्वा गृहस्थः शिवः ॥ ८५ ॥
श्रीढमन्दरकन्दरोदरवलन्मन्दारघृन्दावने क्रोधान्वाघ-
कटाटासुहरणे जूम्भत्रिशूलोद्भमः । शैलोन्माखिलसंकटो-
ल्लटभयोद्विहान्धकारांशुमान् पायाद्द्विखिपुरप्रमाथनपटुदेवो हि
पखाननः ॥ ८६ ॥ गर्जद्भीमजंगमीपणफणापूस्कारभी-
तिप्रदः क्रीडत्येतपिशाचराक्षसगणः प्रत्यक्षतः प्रान्ततः ।
मालस्यप्रलयानलोल्लटशिरः संक्रान्तसर्वास्वदः शार्दूलाजिन-
शृङ्गयानकमयो भूयाद्भवो भूतये ॥ ८७ ॥ गौरीचुम्बनच-
यलं परिचलद्रण्डप्रभामण्डलं व्यावगल्फणिक्ण्डलं रतिरस-
प्रखिन्नगण्डस्थलम् । श्रौढभेमपरम्पयपरिचयश्रोतुकुलनेत्राश्रलं
शंभोरस्तु विभूतये हि भयतामुन्मत्तगर्हं शिरः ॥ ८८ ॥
पाणौ कङ्कणसुकुणं फणिपतिनेत्रं लसत्पावकं कण्ठः कुण्ठित-
कालकूटविपमो वल्लं गजेन्द्राजिनम् । गौरीलोचनलो-
भनाय मुमगो वेधो वरस्वास्ति मे गण्डोहासविभावितः
पशुपतेर्हासोद्भमः पातु वः ॥ ८९ ॥ दिव्यं वारि कथं यतः
सुरसुनी मौली कथं पावको दिव्यं तद्वि विलोचनं कथम-
हिर्दिव्यं स चाङ्गे तव । तस्माद्द्यूतविधौ त्वयाद्य मुषितो
हारः परित्यज्यतामित्यं शैलमुधा विह्वस लपितः शंभुः
शिवायास्तु वः ॥ ९० ॥ श्रीकण्ठस्य सकृत्कार्तमरणी
मूर्तिः सदारोहिणी ज्येष्ठा मद्रपदा पुनर्वसुयुता चित्रा वि-
शाखायिता । दिश्यादक्षतहस्तमूलधटिताषाढा मयालं-
कृता श्रेयो वैश्रवणायिता भगवतो नक्षत्रपालीव वः

॥ ९१ ॥ ज्ञाना मतिभृतां पतिश्रिद्धितां हेमं सतां शं-
सता हन्ता भक्तिमतां सतां स्वसमतां कर्तापकर्ताऽसनाम् ।
देवः सेवकमुक्तिमुक्तिरचनाभूर्भुवःस्वसर्वा निर्माणस्विति-
संहतिप्रकटितक्रीडो मृदः पातु वः ॥ ९२ ॥ एषा ते हर
का मुगात्रि कनमा मूर्ध्नि स्थिता किं जटा हंसः किं मजते
जटां नहि शशी चन्द्रो जलं सेवते । मुग्धे भूतिरियं कु-
तोऽत्र सलिलं भूतिसर्गायते यथैवं विनिगृहते निपयर्गा
पायास्त वः शंकरः ॥ ९३ ॥ मातर्जीव किमेतद्बहुलिपुटे
तातेन गोपाय्यते वत्स साट्टु फलं प्रयच्छति न मे गत्वा
गृहाण स्वयम् । मातैवं प्रहिते गृहे विघटयत्याहृष्य सं-
ध्याञ्जलिं शंभोर्भ्रिसमाधिरुद्धरभजो हासोद्भमः पातु वः
॥ ९४ ॥ संध्यां यत्पणिवत्य लोकपुरतो बद्धाञ्जलिर्याचसे
धत्से यच्च नदीं विलज्ज शिरसा तन्नाम सोढं मया । धीर्या
तामृतमन्थने यदि हरिं कस्माद्विषं भक्षितं मा सीलं पट
मां स्पृशेति गदितो गौर्या हरः पातु वः ॥ ९५ ॥ तावत्सप्त-
समुद्रमुद्रितमही भूमृद्भिरञ्जकैपस्ताम्रिः परिवारिता
पृथुतरैर्द्वीपैः समन्तादियम् । यस्य स्कारफणामणौ निल-
यिनी तिर्यन्फणालंकृतिः शेषः सोऽप्यगमयद्वन्द्वदपदं रुद्राय
तस्यै नमः ॥ ९६ ॥ चिन्ताचक्रिणि हन्त चक्रिणि भिया
कुञ्जासनेऽञ्जासने नश्यद्वामनि तिग्मधामनि भृताशङ्के
शशाङ्के भृशम् । अदयञ्चेतमि च प्रचेतसि शुचा तान्ते
कृतान्ते च यो व्यशोऽभूत्कटुकालकूटकवलीकापय पा-
यास्त वः ॥ ९७ ॥ तातं तत्ताततातं कथय हरकुलेऽलंकृते
संपदाने तच्छ्रुत्वा चन्द्रमौलिर्नतमुखकमलो जातलजो ब-
भूव । ब्रह्मावादीत्तदानीं शृणुत हरकुलं वेदकण्ठोपकण्ठौ
श्रीकण्ठाञ्जीलकण्ठः प्रहसितवदनः पातु वधश्चन्द्रकूटः ॥ ९८ ॥
या सृष्टिः स्रष्टराया बहति विविहुतं या हविषां च होत्री यद्वे
कालं विघत्तः श्रुतिविषयगुणा यां स्थिता व्याप्य विश्वम् । या-
मातुः सर्ववीजप्रकृतिरिति यैषा प्राणिनः प्राणनन्तः प्रत्यङ्गाभिः
प्रपन्नस्तुभिरवतु वस्ताभिरष्टाभिरिशः ॥ ९९ ॥ एकैर्षयस्थि-
तोऽपि प्रणतबहुफलो यः स्वयं कृत्विजासाः कान्तासंमिश्र-
देहोऽप्यविषयमनतां यः पुरस्ताद्यतीनाम् । अष्टाभिर्यस्य कृत्स्नं
जगदपि तनुभिर्मिञ्जतो नाभिमानः सन्मागालोकनाय व्यनन-
यतु स नस्तामसीं वृत्तिमांशः ॥ १०० ॥ कैलासाद्रासुदंते
परिचलति गणेषूष्टसत्कौतुकेषु क्रीडं मातुः कुमारे विशति
विर्षमुचि प्रेक्षमाणे सरोषम् । पादावधम्मसीदद्वपुषि दशसुखे

१ उदकरूपा. २ अश्रिरूपा. ३ यवमानरूपा. ४ सर्वैचन्द्ररूपे.
५ आकाशरूपा ६ पृथ्वीरूपा ७ मातुरूपा. ८ उचिते. ९ मुगान्तरे.
१० सपै.

याति पातालमूलं क्रुद्धोऽप्याश्रितमूर्तिर्भयपनसुमया पातु
 हृष्ट शिवो न ॥ १०१ ॥ क्रोधेद्धैदृष्टिपातैस्त्रिभिरुपशमिता
 बहुयोऽभी र्जयोऽपि त्रासार्ता ऋत्विजोऽधश्चरलणहृतो
 ष्पीषपट्टा पतन्ति । दक्ष सौत्यस पत्नी विलपति
 कृपण विद्रुत चापि देवै शसन्त्रिवात्तहासो मखमधनविधौ
 पातु देव्यै शिवो व ॥ १०२ ॥ आसीने पूरिण तूष्णां
 व्यसनिति शशिनि व्योभि कृष्णे सतृष्णे दैत्येन्द्रे जात
 निद्रे द्रवति मधवति ह्यान्तकान्तां कृतान्ते । अत्रलण्य
 युवाये कर्मलपुटकुटीश्रोत्रिये शान्त्युपाये प्रायाद् कालकूट
 श्रुतिरिति कवलयकीलया नीलकण्ठ ॥ १०३ ॥ केय मूर्ध
 न्यंकरे तिमिरमिह कुत सुजुक्तान्तेन्दुयुक्ते कान्ताप्यत्रासि
 काचिन्ननु भवतु मया पृष्टमेतावदेव । नाह द्र-द्र करोमी
 त्यपनय शिरसस्तूर्णमैनामिदानीमित्य प्रोक्तो भवान्या प्रति
 वचनजित पातु वध्रन्द्रचूड ॥ १०४ ॥ धन्या केय स्थिता
 ते शिरसि शशिकला वि नु नामैतदसा नामैवासास्तदेतत्प
 रिचितमपि ते विस्मृत कस हेतो । नारीं पृच्छामि नेन्दु
 कथयतु विजया न प्रमाण यदीन्दुर्वेद्या निहोतुमिच्छोरिति
 सुरसरित शाठ्यमच्याद्विभोर्व ॥ १०५ ॥ ह्यार्दम्भोजन्म
 प्रसृतिदिभिषदा ससदि प्रीतिमत्या श्रधरा मोलौ पुत्रोर्दुहिनु
 परिणये साक्षत चुम्ब्यमाने । तद्वन्न मौलिवक्त्रे मिलितमिति
 भृश वीक्ष्य चन्द्र सहातो दृष्ट्वा तद्भुक्तमाशु क्षितसुमगसुख
 पातु व पञ्चवक्त्र ॥ १०६ ॥ कल्याणतूरकेलि क्रतुकदनकर
 कुन्दकर्पूरकान्ति क्रीडकैलासकूटे कलितकुसुदिनीकासुक
 कान्तकाप । कङ्कालक्रीडनोक्त कलितकलकल कालकाली-
 कलत्र कालिन्दीकालकण्ठ कलयत कुशल कोऽपि कापा
 लिको न ॥ १०७ ॥ हृष्ट सप्रेम देव्या किन्दमिति भयात्स
 भ्रमाबासुरीमि शान्तान्तस्त्रससरे सकरणमृषिभिर्विष्णुना
 वक्षितेन । आद्यायास सगर्वैरुपशमितवधूसस्रमैर्दैत्यवीरै
 सानन्द देवताभिर्यपुरदहनै धूर्जटे पातु सुभान् ॥ १०८ ॥
 शिषो हस्तायलभ प्रसभमभिहृतोऽप्याददानोऽशुक्तान्त
 गृह्णन् केशेष्वपास्तश्ररणनिषतितो नेक्षित संभ्रमेण । आशि
 ङ्ग्न्योऽनुधृतस्त्रिपुरखवतिभि साधुनेनेत्पलाभि कामीवाद्वा-
 पराध स दहतु दुरित शमवो व शपथि ॥ १०९ ॥ कल्याण
 व क्रियासुमित्दैतनिखुगस्थाङ्गुर्वाणनोमिषैणव्यत्यसक-
 ल्यद्रुमनवसुमनोगद्वापचलीनि । नालीकाश्रितलक्ष्मीव
 रतलकमलोद्भान्तर्थांस्वीकृषापात्तिमर्कैल्लेखणानि त्रिपुरार

धनुर्ज्यालताकर्षणानि ॥ ११० ॥ कत्यान्ते भ्रोगनस त्रिपुर
 विजयिन क्रीडया सचरिष्णो कृत्वापि प्राणिजातैर्नजसुख-
 कुहरातिव्यमप्राप्तवृत्ते । दिग्भित्ती प्रेक्ष्य शून्या प्रलयजलनि-
 धिप्रेक्षितास्मीयमृत्तिप्रास-यासक्तमोषधमजनितरुप पातु धो
 गर्जितानि ॥ १११ ॥ पर्यङ्कमन्थिवन्वन्निगुणितसुजगाश्लेप-
 सवीतजानोरन्त प्राणाधरोधव्युपरतसकलज्ञानरुद्रेन्द्रियस ।
 आत्मन्यात्मानमेव व्यपर्णतकरण पश्यतस्तत्रदृष्ट्या शमोर्षं
 पातु शून्येक्षणघटितैर्यत्रहलम्. समाधि ॥ ११२ ॥ वृत्ता-
 भिरया हतार्थो श्रितविविधगणा छन्दसा वर्णनीया याता
 सर्वादिमत्त सुररणकलित भासमत्त्व दधानाम् । शुक्त
 स्थान नयन्तीं लघुमपि सकल विभ्रतीं माल्यायानन्दे
 वार्धाभवर्णां धृतसुनियतिका सभरा शसुमूर्तिम् ॥ ११३ ॥
 देहाधानद्वकान्ताकचकुसुमचयो भालनेत्रानलाचि पांनोष्मा-
 मौलिखेलखुखसुरनदीनीररम्यो जगन्ति । स्कीतोत्तसेन्दु-
 कान्तिर्द्विदददृष्टिदृष्टाददनव्यक्तशीत शशुर्भूयास्थिकुन्दप्र-
 करपरिवृत पातु सर्वर्तुमूर्ति ॥ ११४ ॥ हेयोपादेश्यून्य
 सुनिगमनसामद्वयानन्दहेतु सेतु ससारवापनिधिसुखत-
 रणे श्रीमहेशानसञ्चम् । प्रालेय ज्योतिरन्त परिणततिमिर
 व्यह्विच्छेददक्ष किचिद्वाचामधीश स्फुरतु मम हृदि न्यक्षर
 निश्चसाक्षि ॥ ११५ ॥ शुद्धान्ते सीधुगानोमदमदनमदो
 न्मादमत्तालिकालीतालीसताद्यमानोद्भटसुरजरवाहम्बरोहा-
 सिताङ्ग । नृत्यप्रभो विलज्जश्रलविकटतटे सख्यैर्लोचना-
 धैर्दृष्ट स्त्रीभिः सहास प्रहसनमुदित पातु धो वामदेव
 ॥ ११६ ॥ विभ्रत्याथ कपर्दे सुरनगरनीमिन्दुलेखा ललाटे
 नेत्रान्त कालार्हि गरलमपि गले व्याघ्रचर्मोद्भमाने । पञ्चा-
 सो वै निनेनेो वृषभगतिरतिर्वामभागार्धवाम सदिश्यात्सपद
 व सह सकलगुणैरद्भुताकार ईश ॥ ११७ ॥ राजा राजा-
 चितान्तरुत्पचितकलो यक्ष चूडामणिलिङ्ग नागा नागात्मजायं
 न मसितधवल यद्रुपुर्भूयन्ति । मा रामाराणिणी भून्म-
 तिरिति यमिना येन वोऽद्धाहि मार सखा सताश्वनुचारण
 किणनिभा पातु विभ्रत्रिनेन ॥ ११८ ॥ एक दन्तच्छदस
 स्फुरति जयवशादर्धमन्यधकोपादैक पाणि ग्रणन्तु शिरसि
 कृतपद क्षेप्तमन्यसमेव । एक ध्यानाश्रिमीलत्परमविपह
 वीक्षितु चक्षुरित्य तुल्यानिच्छापि वाभा तनुवतु स वो
 यस सप्यावसाने ॥ ११९ ॥

१ दक्षिणाहपलाहवनीयाख्या २ दीनम्बरेण ३ न्ये
 ४ भ्रमणि ५ अ-पकरिणौ, पशो-त्तमति ६ ब्रह्मा ७ धनुर्कोटि
 ८ सिरतारम् ९ निष्पूरुष सर १० पुण्यरत्न ११ बह्म
 १२ कृतीवलोचनम्

१ योगशास्त्रप्रसिद्धासनविशेष २ स्तुति ३ वायु
 ४ निश्च ५ चक्षुरादी वैकादौर्निद्रयाणि बुद्धिरदकारश्चेति त्रयोदश
 विभम् ६ प्रपञ्चाभाव ७ चित्तैकाग्रता

जटाजूटः

स घूर्णतिजटाजूटो जायतां विजयाय वः । यत्रैकैपलित-
त्रान्ति करोत्यधापि जाह्नवी ॥ १२० ॥ चूढोपीडकपाल-
संकुलगलन्मन्दाकिनीवारयो विद्युत्पायललाटलोचनपुट-
न्योतिर्विमिश्रतिवषः । पान्तु त्वामकटोरकेतकशिखासंदिग्ध-
सुग्धेन्दवो भूतेशस मुर्जगवहिवलयस्रद्धजटा जटाः
॥ १२१ ॥ गङ्गावारिमिक्षिताः फणिकणैरुत्पल्लवास्तच्छिरा-
रत्नैः कोरकिताः सितांशुकलया सौरैकपुष्पश्रियः । आन-
न्दाधुपरिप्रुताक्षिद्रुतमुग्धमैर्मिलद्दोहदा नाल्यं कल्पलताः फलं
ददतु बोधमिष्टं जटा घूर्णतेः ॥ १२२ ॥

गङ्गा

पवंतमेदि पवित्रं जैत्रं नरकस्य बहुमतज्ञहन्म् । हरिमिव
हरिमिव हरिमिव सुरसरिरदग्मः पतन्नमत ॥ १२३ ॥ इयं
चिद्रूपापि प्रकटजडरूपा भगवती यदीयाम्मोविन्दुर्वितरति-
च शंभोरपि पदम् । पुनाना धुन्वाना निखिलमपि नाना-
विधमघं जगत्कृत्स्नं पायादनुदिनमयायात् सुरधनी ॥ १२४ ॥
चूढादीतकरस्तनधयसुधानीरैभ्रगन्धस्प्रशः क्रीडाकङ्कण-
पद्मेश्वरकणापीतावशिष्टा मुहुः । अङ्गासीनगिरीन्द्रजास्तनत-
टीहारावलीलोचनाः संतापं शमयन्तु वो हरजटागङ्गातरङ्गा-
निलाः ॥ १२५ ॥ वाते वांति यदङ्गसंगमवशाच्छ्रीशंसुरूप-
प्रदे गौरी रुष्यति तुष्यति त्वहितिर्विन्ध्याटवी शोचति ।
चन्द्रस्रस्यति कुप्यते हरिरपि ब्रह्मा परं कम्पते सा गङ्गा निखिलं
बलङ्कनिचयं भङ्गं तरङ्गैर्नयेत् ॥ १२६ ॥ शार्ङ्गं ब्रह्मकम-
ण्डलोर्धगैतैः प्रापि तीर्थाङ्घ्रितां यैर्मृत्युंजयतामनायि
गरुडप्रस्तो जटाजूटैः । येन्मोऽशिक्षित माधुरीं मृदुजटाजूटे
मठे चन्द्रमास्तानीमानि पयंसि गौतमि तव श्रेयासि यच्छ-
न्तु नः ॥ १२७ ॥ यज्ञाग्नः प्रथमाक्षरं विजयते मानौ द्वि-
तीयाक्षरं नित्यं नृत्यति सत्कवीन्द्रवदने भूत्वान्यवर्णद्वयम् ।
रामो रावणमाजधान समरं शंभोः शिरःशालिनी सा सर्वा-
क्षरमालिनी भवतु मे भाग्याय भागीरथी ॥ १२८ ॥ सु-
क्तामा नृकपालशुक्तिषु जटावहीषु महीनिमा वही लाज-
निमा द्योर्भणिनिमा भोगोक्तेर भोगिनाम् । नृत्यावतीवि-
वर्तनेरितपयःसंभूर्च्छनोच्छालिताः खेलन्तो हंरूमिं पान्तु
भवतो गङ्गापयोविन्दवः ॥ १२९ ॥ एषा धर्मपताकिनी
तदमुधासेवावसन्नाकिनी शुष्यत्पातकिनी भगीरथतपःसाक-
स्यहेवाकिनी । प्रेमारूढपिनाकिनी गिरिसुतासाकेकरालो-
किनी पापाडम्बरडाकिनी त्रिसुवनानन्दाय मन्दाकिनी
॥ १३० ॥ स्वच्छन्दोच्छलदच्छकच्छकुहूर्च्छातेतराम्बुच्छटा-
मूर्च्छनोहमहर्षिहर्षविहितस्नानाङ्घ्रिकाहाय वः । भिन्धा-

दुष्यदुदारदर्दुर्दरीदीर्घादरिद्रुमद्रोहोद्रेकमहोर्मिन्दुरमदा
मन्दाकिनी मन्दताम् ॥ १३१ ॥ शैवालश्रेणिशोभां
दधति हरजटावह्नयो हन्त यत्सासद्वासोहासवेद्यद्वर-
शकरुलां यत्र घत्ते कलावान् । उन्मीलद्भोगि-
मोगावनिसुभगसिताम्भोजसंभाविताम्भा गङ्गानद्धारिसद्गा
महति तव विधौ मङ्गलाभ्यातनोतु ॥ १३२ ॥ दृष्टाः
संकष्टदाहाः श्रवणपथगताः पुण्यपुञ्जावगाहाः स्पृष्टाः संसार-
पाथोनिधिपतितघरोद्धारधुर्या वराहाः । पीतासापोशान्ति-
प्रजननपवस्ते सुधावारिवाहाः कल्याणं कल्पयन्तां कलि-
कलुपहरा विष्णुपथाः प्रवाहाः ॥ १३३ ॥ तावत्कर्णाप्ययाता
जनधनकलुषाधुनने गन्धवाहा दृष्टाः किं ह्यव्याहाः सङ्घ-
दधदहने स्वर्गतो पुण्यवाहाः । स्पृष्टाः संसारहाहारवकटुक-
महान्मोधिमध्ये वराहाः पीताः पीयूषपाराधिकतरम्भुराः
पान्तु गोदोदवाहाः ॥ १३४ ॥

शशिलेखा

पूर्णनखेन्दुद्विरुणितमञ्जीर प्रेमशङ्खला जयति । हर-
शशिलेखा गौरीचरणाद्बुलिमभ्यगुल्फेषु ॥ १३५ ॥ जयति
परिमुषितलक्ष्मा मयादनुपसर्पतेव हरिणेन । इह केसरिकर-
जाङ्कुरकुटिला हरमौलिविधुलेखा ॥ १३६ ॥ श्रीकण्ठस्य कर्णद-
बन्धनपरिश्रान्तोरगामपीसंदंष्टां मुकुटावतंसकलिकां वन्दे
कलामैन्दवीम् । या विम्बप्रतिपूरणाय परितो निष्पीड्य संदं-
शिकायत्रेणेव ललाटलोचनशिखिन्वालाभिरावर्त्यते ॥ १३७ ॥

लोचनम्

जयति ललाटकटाक्षः शशिमौलेः पद्मलः प्रियाप्रणतौ ।
धनुषि क्षरेण निहितः सकण्ठकः केतकेपुरिव ॥ १३८ ॥
अन्तर्नाडीनिमित्तमरुहोद्धितप्रखरन्त्रं स्वान्ते शान्तिप्रण-
यिनि ससुन्मीलदानन्दसान्द्रम् । श्रेयस्योतिर्जयति यमिनः
स्पष्टललाटेनेत्रयज्यन्त्यक्तीकृतमिव जगद्भापि चन्द्रार्धमौलेः
॥ १३९ ॥ सानन्दा गणनायके सपुलका गौरीसुखाम्भो-
रुहे सकोषाः कुसुमायुधे सकरुणाः पादानते वज्रिणि ।
सस्मेया गिरिजासखीषु सनयाः शैलाधिनाये वहन्मूमीन्द्र
प्रदिशन्तु शर्म विपुलं शंभोः कटाक्षच्छटाः ॥ १४० ॥
एकं ध्याननिमीलान्मुकुलितं चक्षुर्द्वितीयं पुनः पार्ष्णा
वदान्मुञ्जस्तनतटे शृङ्गारमारालसम् । अन्यदूरविकृष्टचाप-
मदनकोवानलोदीपितं शंभोर्भ्रमरसं समाधिसमये नेत्र-
त्रयं पालु वः ॥ १४१ ॥ पद्ममालीपिङ्गलिङ्गः कृप
इव तडितां यस्य कृत्स्नः समूहो यस्मिन्प्रह्लादमीय-
द्विघटितमुकुले कालयज्वा जुहाव । अर्चिर्निष्टसचूढा-

१ फेडादी जस्ता यच्छोक्य तत्. २ तिर्यदन्दमाला ३ निविड.
४ तिर्यगृष्टा ५ अनुपसृष्टाः काक्षिप्रदादेरुपान्तदेशः. ६ बलवान्.
७ पङ्क्तिः. ८ नववत्. ९ हाटिति.
१३. २. भा.

१ व्यक्तीभवत् २ बक्षीयानाम् ३ महतामिलधेः ४ सान्द्रलिङ्गः
५ मान्यम् ६ जटाजूटः ७ कर्षीरिका ८ शान्तिमतिः ९ व्याघ्रः
१० अथोगामि.

शक्षिगलितसुधाघोरसाकारिकोण तार्तीय यत्पुरारेत्तद्वदतु
मदनहोषण लोचन व ॥ १४२ ॥

कण्ठ

पातु वो नीलकण्ठस्य कण्ठ श्यामाम्बुदोषम् । गौरी
सुजलता यत्र विबुद्धेखेव राजते ॥ १४३ ॥ पातु य
शितिकण्ठस्य तमालश्यामलो गल । ससक्तपार्वतीबाहु
सुवर्णनिकपोपल ॥ १४४ ॥ कस्तूरीतिलकति भाल
फलके देव्या मुखाम्बोरुहे रोलम्बन्ति तमालवालसु
कुलोत्तसन्ति मौलि प्रति । या कर्णे विकचोत्पलन्ति कुच
योरसे च कालागुरुस्थासन्ति प्रथयन्तु तास्तय शिव श्री
कण्ठकण्ठरविप ॥ १४५ ॥ कस्तूरीयन्ति भाले तदनु न
यनयो कबलीयन्ति कर्णप्राते नीलोत्पलीयन्त्युरसि भर
कतालकूतीयन्ति देव्या । रोमालीयन्ति नाभेरुपरि हरि
मणीमेखलीयन्ति मध्ये कल्याण कुर्बुरेते त्रिजगति पुरजि
कण्ठमासा विलासा ॥ १४६ ॥

शिरोमालिका

पित्रो पादाब्जसेवागतगिरितनयापुत्रप्राप्तिभीतक्षुभ्य
द्गुणसुजगन्धसनगुरुमरुद्धीसनेत्राश्रितापात् । सिधमौलीन्दु
रण्डसुतबहुलसुधासेकसजातजीवा पूर्वाधीत पठती खवतु
विधिशिरोमालिका शूलिनो व ॥ १४७ ॥

गणा

सध्याताण्डवडम्बरप्रणयिनो देवस्य चण्डीपतेर्भ्रष्टापीड
विशीर्णसुण्डचयनव्यग्रया गणा पातु व । यैरौत्सुक्यवशी
कृतैर्भ्रह्मगणाद्राहौ गृहीते हृतासूर्याचन्द्रमसोमिथ स्थित
वतोर्जात करस्फालनम् ॥ १४८ ॥

नन्दी

कण्ठालकारघण्टाघणघणपरिणतैर्भातरौर्दे कटाह कण्ठे
कालाधिरोहोचितवर्नसुभगमाबुकस्त्रिग्वपुष्ट । साक्षाद्रमौ
वपुग्मान् धवलककुदनिर्धूतकैलासकूट कूटस्थो व ककुद्गा
त्रिभिडतरतम स्तोमतुर्धवा विवृतेभ्यात् ॥ १४९ ॥

ताण्डवम्

देवा दिक्पतय प्रथास परत ख सुञ्जताम्भोर्मुच
पाताल ब्रज मेदिनि प्रविशत क्षोणीतल भूपरा । ब्रह्मसु
द्यय दूरमास्यभुवन नाथस नो नृत्यत शमो सकटमे
तदित्यवतु व श्रोतारणा नदिन ॥ १५० ॥ दोर्दण्ड
द्वयलीलया चलगिरिआम्यत्तुच्चैरवधानोद्गीतजगद्गमल्पद
भरालोलकपाशयोरगम् । मृत्तापिङ्गजटाटवीपरिसरोद
शोमिमाळाचलचन्द्र चारु महेश्वरस भवता नि श्रेयसे
ताण्डवम् ॥ १५१ ॥ सध्याताण्डवडम्बरव्यसनिनो भर्गस

१ वज्रानन २ वाहनम् ३ कुर इत्यर्थे ४ पूरित ५ धावा
पृथिव्यो ५ शंकर ६ सुभग भवतीति तत् ७ परिभूत ८ निश्चल
निर्विकारतया मिल्जनीत्यर्थे ९ अज्ञाननिवह १० नृपचमूह
११ स्वादुत १२ मेघा- १३ सानुनयनिर्देश

चण्डम्रनिव्याचृत्यद्भुजदण्डमण्डलमुयो क्षश्यानिला पातु
व । येपामुच्छलता जघेन क्षमिति व्यूहेषु भूमीमुतासुद्धी
नेषु विडौर्जेसा पुनरसौ दैम्नोलिरालोकित ॥ १५२ ॥
यस्या मौलिमिलरसुधाशुकलया सपूर्णविम्बान्धित भालाव
स्थितलोचनेन सहसैवालातचक्राश्रितम् । आवर्तयित्तमा-
कपदमरसोतसखतीधारया पातु त्रीणि जगन्ति रण्डपरशो
सा ताण्डवाङ्गम्रम् ॥ १५३ ॥ पादसाविर्भवन्तीभवन्ति
भवने रक्षत खेरपाते सकोचैनेव दोष्णा सुदुरभिनयत
सैर्वलोकातिगानाम् । दृष्टे लक्ष्येषु गोभ्रा ज्वलनकणसुच
वध्नतो दाहमीतेरित्याधारानुरोधात्रिपुरविजयिन पातु वो
दु खन्त्यम् ॥ १५४ ॥ मूर्धव्याधूयमानध्वनदमरधुनी
लोककहोलजालोद्भूताम्रै क्षोदद्भ्रमात्समभिनम क्षितनक्ष
नलक्षम् । लघ्वन्वत्ताङ्घ्रिदण्डम्रमिभवरभसोद्यजभस्ववेष
त्रान्तप्रह्लाण्डरण्ड प्रवितरतु शिव शामव ताण्डव व
॥ १५५ ॥ शर्वाणीपाणितालैश्चलवलयज्ञणत्कारिभि क्षा
ध्यमान स्थाने समान्यमान पुलकितवपुषा शमुना प्रेषकेण ।
खेलरिर्चञ्जलि केकाकलकलकलित कौर्षमिद्विर्हियूना हेर
म्बाकाण्डेडहातरितमनसस्ताण्डव त्वा धिनोतु ॥ १५६ ॥
पायादायासखेदक्षुभितकफिणकारैर्लेनियेक्षनियेच्छायामाया
पतङ्गयुतिमुदितविर्येद्वाहिनीचक्रवाकम् । अग्रान्ताग्रान्तचूडा
तुहिनकरकरानीकैर्नालीकनालच्छेदामोदानुपावद्भुरमिव
रगो धूर्जेदस्ताण्डव न ॥ १५७ ॥ उच्चैश्चालखेलद्भुजवन
पवनोद्भूतशैलीधपातस्फारोदक्षययोधिप्रकटितसुकुटलधुनी
सगमानि । जीयासुस्र ण्डवानि स्फुटविकटजटाकोटिसघटभू
रिअश्वन्नक्षत्रचक्रव्यवसितसुमनोवृष्टिपातानि शमो ॥ १५८ ॥
देवस्यैगुप्येदास्त्वजति वितनुते सहरत्येप लोकानस्यैव
व्यापिनीभिस्तनुभिरपि जगद्घातगद्यभिरैव । वन्द्यो ना
सेति पश्यन्निव चरणगत पातु पुष्पाञ्जलिर्दे शभोर्द्वैत्या
वतारं वलयमणिफणाकूटतैर्विप्रकर्षण ॥ १५९ ॥ चक्ष
देवेन्द्रकुच्यश्चलितदशदिशाकीर्णकोटीरकोच्य सगायत्सर्व्य
धूच्य सरभसविनमस्तिद्वगन्धवंधाध्वः । विरिध्वचर्मपट्यो
विगलितशतपासनोचत्करोव्यसुखुद्वकैलासतव्यस्त्रिपुरविज
यिन पातु मभारैर्भव ॥ १६० ॥

अर्धनारीश्वर

य दारमालालुलितालकायै कपालमालाङ्कितशोभराय ।
दिव्याम्बरायै च दिग्गम्बराय नम शिवायै च नम
शिवाय ॥ १६१ ॥ एक स्तनस्तुङ्गतर परस्य वार्तामिव

१ इन्द्रेण २ वज्रम् ३ इत्युक्त्या ४ यथेष्ट क्षेत्रेण ५ अतिशय
तच्छतुरशुभनानाम् ६ आचारस्य पृथिव्यादेरनुरोधादनुसा
राय ७ कणा ८ पार्वती ९ अलितम् १० बहपङ्क्तय ११ वग
नन १२ अकाले भवम् १३ गर्जितम् १४ सुभ्रपचेतत । सेप
निर्वधसा लेति भाव १५ अनायासम् १६ सुरचरित १७ वाग
१८ ताण्डवप्रवण्डम्

प्रष्टमगन्धुस्यग्राम् । यस्याः प्रियार्थस्थितिमुद्रहन्त्याः
 या पातु वः पर्वतराजपुत्री ॥ १६२ ॥ यस्योपवीत-
 गुण एव फणावृत्तैकत्रशोरुहः कुंचपटीयति वामभागे ।
 तस्यै ममास्तु तमसायमसानसंज्ञे चन्द्रार्धमौलिशिरसे म-
 हत्से नमसा ॥ १६३ ॥ खेदाद्रवामकुचमण्डनपत्रमद्ग-
 संगोपिदक्षिणकराद्भुलिमसंरणुः । क्रीपुनपुंसकप्रदव्यंति-
 लङ्घिनी वः शंभोस्तुः सुपयतु प्रकृतिश्रुतार्थी ॥ १६४ ॥
 संगोगानतिरिच्यमानविभवो यद्विप्रलम्भो रसस्तद्विच्यं वि-
 शुनं परस्परपरिस्तृतं नमस्कुमहे । एकसाः प्रतिविन्वसंभृत-
 विपर्यासे सुहृदपेण सत्याङ्गस्थितिकौतुके शमयति स्वामी
 स यत्रापरः ॥ १६५ ॥ आश्लेषाघरविन्वसुन्मनसुगालप-
 सितात्यासतां दूरे तावदिदं मिथो न सुलभं जातं सुखा-
 लोकनम् । इत्थं व्यर्थकृतैकदेहपटनोपवासवोरारयोः केयं
 प्रेमविद्वन्वनेत्ववतु वः श्लेरोऽर्धनारीश्वरः ॥ १६६ ॥
 स्रच्छन्दैकस्वनश्रीरुमयदलमिलन्मौलिचन्द्रः फणीन्द्रप्राची-
 नार्वातीवाही सुपयतु भगवानर्धनारीश्वरो वः । यसापे
 विश्वदाहृद्व्यसनविद्यैरमरज्योतिरर्धे कृपोचद्राप्यं चान्योन्य-
 वेगप्रहृतिसिमसिमाकारि चशुस्तृतीयम् ॥ १६७ ॥

पार्वती

हरकण्ठग्रहानन्दमीलितार्थी नमाम्बुमाम् । कालकूट-
 विपस्वर्शजातमूर्च्छागमामिव ॥ १ ॥ पार्वतीमोषधीमेका-
 मेषां मृगयामहे । शैली हालाहलं पीत्वा यया मूर्च्छंजयो-
 ऽभवत् ॥ २ ॥ अपर्णव लता सेव्या विद्वद्विरिति मे मतिः ।
 यया घृतः पुराणोऽपि स्थाणुः सूतेऽमृतं फलम् ॥ ३ ॥
 मृगालव्यालवलाया वेणीवन्धकपर्दिनी । हरानुकारिणी पातु
 लीलया पार्वती जगत् ॥ ४ ॥ जन्मान्तरीयरमणस्वाङ्गसङ्ग-
 ससुसुका । सलज्जा चान्तिके सख्याः पातु नः पार्वती
 सदा ॥ ५ ॥ तपस्वी कां गतोऽप्यस्वामिति श्लेपननाविव ।
 गिरिजायाः स्तनौ बन्दे भयमृतिसिताननौ ॥ ६ ॥ चिरमा-
 विष्कृतमीतिर्मातयः पान्तु वो द्विषाम् । वलयज्यारयोन्मि-
 श्राश्रणव्याः क्रोदण्डकृष्टयः ॥ ७ ॥ चण्डीजह्वाकाण्डः शिरसा
 चरणसृष्टि प्रिये जयति । शंकरपर्यन्तजितो धीरस्त्वमः
 शरसेव ॥ ८ ॥ उग्रालनाभिपद्मरुह इव येनावमति शंभु-
 रपि । जयति पुरुषायितायास्तदाननं शैलकन्यायाः ॥ ९ ॥

१ शङ्खसीमवति. २ यज्ञोपवीतम्. ३ प्रसारी. ४ पर्वतराजपुत्रीनीम्;
 पशो-पर्वतपुत्रीम्. ५ पणरदिनाम्; पशो-यत्राश्रीं पार्वतीम्.
 ६ शूलरोचाम्; पशो-नियन्व्यापी. ७ मृगानाशरुः; पशो-यत्र-
 आश्रा प्रसिद्धः शिवः. ८ स्वनः स्वनवितेपत्रनकनया तुच्छविषयपरा-
 म्युपमाव्येगाहरनवसासंवाचनादिति भावः.

अङ्कनिलीनगजाननपद्मकुलुस्योद्गुलेयद्वैतवसना । समितहर-
 करकलितौ हिमगिरितनयास्तनौ जयतः ॥ १० ॥ कण्ठो-
 चितोऽपि कुङ्कुतिमात्रनिरसः पदान्तिके पतितः । यस्याश्व-
 न्द्रशिवः सरमणनिमो जयति सा चण्डी ॥ ११ ॥ विधि-
 नारायणवन्दनीयो मानं विनेतुं गिरिशोऽपि यसाः । कृपा-
 कटाक्षेण निरीक्षणानि व्यपेक्षते सावतु वो भवानी ॥ १२ ॥
 शिरसि धृतसुरापणे श्रारावरुणसुखेन्दुरुचिर्मिरीन्द्रपुत्री ।
 अथ चरणगुगानते स्वकान्ते मितसरसा भवतोऽस्तु
 मृतिहेतुः ॥ १३ ॥ तद्वः प्रमार्ष्टु विपदः प्रणतातिहृष्या
 न्यस्तं पदं महिषमूर्धनि चण्डिकायाः । वैरी यदीयनखण्डु-
 परीतशङ्कः शक्रासुधाङ्कितवनान्धुवप्रभोग्भृत् ॥ १४ ॥
 श्रुत्वा पडाननजनुसुदितान्तरेण पडाननेन सहसा चतु-
 राननाय । शार्दूलचर्म मुजगामरणं समस्त दत्तं नि-
 गम्य गिरिजाहसितं पुनातु ॥ १५ ॥ पद्मास्यपथ-
 दशनेत्रपिधानदक्षा दाक्षायणीमृदुकराः कृतिनः पुनस्तु ।
 द्वां धलकीं क्रथमकेति च वादयन्तावदाशोऽपि षट्यन्तुवि-
 मौनमुद्राम् ॥ १६ ॥ आनन्दमन्यपुरंदरसुक्तमाल्यं मौलौ
 हृठेन निहितं महिषासुरस्य । पादान्भुजं भवतु वो विजयाय
 मङ्गु मञ्जीरशिक्षितमनोहरमाम्बिकायाः ॥ १७ ॥ ब्रह्मादभौ-
 ऽपि यदपाङ्गतद्गमङ्गा सृष्टिस्थितप्रलयकारणतां ब्रजन्ति ।
 लावण्यवारिनिधिवीचिपरिप्रुतायै तस्यै नमोऽस्तु सततं
 हरवल्गुमायै ॥ १८ ॥ ज्याहृदिर्वदस्वकामुखपाणिपृष्ठमेङ्ग-
 न्नखांशुचयसंबलितोऽम्बिकायाः । त्वां पातु मञ्जीरतपलवकपर्ण-
 पूरलोमत्रमङ्गमरविभ्रममृत्कटाक्षः ॥ १९ ॥ पौलस्त्यपानमुज-
 संपदुदस्यमानकैलाससंभ्रमविलोलदशः प्रियायाः । श्रेयांसि वो
 दिशतु निहृतकोपचिह्नमालिङ्गनोस्तुलकमासितमिन्दुमौलेः
 ॥ २० ॥ दिदयान्महासुरशेरःसरसीप्सितानि प्रेङ्खन्नखा-
 वलिमयूऽमृगालनालम् । चण्डीश्वलचटुलनपुरचबरीक-
 शांकारहारि चरणाम्बुरुहद्वयं वः ॥ २१ ॥ रचयति सहसा
 यच्चिन्मैतत्रपथं प्रथमयति च तद्वत्केनचित्कौतुकेन । अवि-
 दितमरुतैस्त्रण्डमुण्डादिनादानुजदलनदक्षं शैवंसर्वस्वम-
 व्यात् ॥ २२ ॥ प्रचण्डचण्डमुण्डयोर्मेहावलेकखण्डिनी स्तनेक-
 रुण्डमुण्डमुण्डे बलेकदायिनी । कचित्त्वशाक्तिकारिणी रमावि-
 लासदायिनी मुदेऽस्तु कालिका सदा समस्तपाहारिणी ॥ २३ ॥

१ स्तनयोः कुम्भिकुन्ममान्पादिति भावः. २ कथं मां दिशये-
 नमेव संगीये बहुकालं सन्त्यं प्रयच्छतीति धियेति भावः. ३ कान्ति-
 केयः. ४ गजानननिर्घोषमिति भावः. ५ बालिङ्गनाशोऽपि;
 पशो-अथचन्द्राकारतया कण्ठश्चयवोग्योऽपि. ६ न तु हरवर्तमान-
 दिनाः पशो-बालादिना. ७ प्रणामार्थमिति भावः; पशो-चेतव-
 दादिति भावः. ८ हस्तनित्यासविशेषः. ९ इन्दुमौलेः प्रियायाः
 पार्वलाः. १० शर्वस्य शिवस्य सर्वतं पार्वतीरूपम्.

पुरारिततुहारिणी दुरितसङ्घसहारिणी भजनमतिविवर्धिनी
प्रबलदानबोन्मदिनी । तुषारगिरिनन्दिनी मुनिहृदन्तरा
लम्बिनी कुमारसुखसुम्बिनी हरनितम्बिनी पातु व ॥ २४ ॥
सत्त्वादिस्वरगणितगुणैर्हन्त विश्व प्रत्यक्ष व्यक्त धत्ते प्रहसन
करिं या कुमारीति सञ्ज्ञाम् । मोहध्वान्तप्रसरविरतिर्विश्व
मूर्ति समन्तादाद्या शक्ति स्फुरतु मम सा दीपवद्देह
गेहे ॥ २५ ॥ औत्सुक्येन कृतवरा सहसुवा व्यावर्तमाना
हिया तैस्त्रैर्बन्धुवधूनस्य वचनेनांताभिमुख्य पुन ! दृष्ट्वा
ऽमे वरमात्तसाध्वसरसा गौरी नवे सगमे सरोहस्युलका
हरेण हस्ताक्षिष्टा शिवायास्तु व ॥ २६ ॥ आदौ प्रेम
कपायिता हरसुखव्यापारलोका शनैर्ब्रह्माभारविष्णुर्णिता सुकु
लिता धूमोद्गमव्याजत । पर्यु समिलिता दशा सरभस
व्यावर्तनव्याकुला पार्वत्या परिणीतिमङ्गलविधौ दृष्टि
शिवायास्तु व ॥ २७ ॥ प्रत्यासन्नविवाहमङ्गलविधौ देवार्चन
व्यग्रया दृष्ट्वाऽमे परिणेतुरेव लिखिता गङ्गाधरसाकृतिम् ।
उन्मादसितारोषलजितधिया गौर्या कथंचिचिराद्दुःखीवच
नात्प्रिये विनिहित पुण्याञ्जलि पातु व ॥ २८ ॥ रंमा
द्याच्य मेदिनी धनपतेर्बाज बलाञ्जलि प्रतेतान्माहिष
तवास्ति वृषभ फाल विश्रल तव । शक्ताऽह तव चात्र
दानकरणे स्कन्दोऽस्ति गोरक्षणे सिद्धाऽह हर भिक्षया
कुरु कृपिं गौरीयच पातु व ॥ २९ ॥ हे हेरम्ब किम्म
रोदिधि कथ कर्णौ लुट्यसिम् किं ते स्कन्द विचेष्टित
मम पुरा सख्या कृता चक्षुषाम् । नैतचेऽप्युचित गजास्य
चरित नासा भिमितेऽम्ब मे तावेव सहसा विलोक्य हसित
व्यथा शिवा पातु व ॥ ३० ॥ मातस्त्रातजटासु किं सुरसरि
किं शेखरे चन्द्रमा किं माले हृतसुखुट्टरुसि किं नागाधिप
किं कर्दौ । कृत्ति किं जघनद्वयान्तरगत यदीर्घमालम्बते
श्रुत्वा पुत्रवचोऽम्बिका स्मितमुखी लज्जावती पातु व ॥ ३१ ॥
धूमव्याकुलदृष्टिरिन्दुकिरणैराह्लादिताङ्गी पुन पश्यन्तीव
समुत्सुका नतमुखी भूयो हिया ब्रह्मण । सेष्या पादनखेन्दु
दर्पणगते गङ्गा दधाने हरे सर्पाडुसुलका करग्रहविधौ गौरी
शिवायास्तु व ॥ ३२ ॥ गौर्यासाय नियोजितागदरजा सर्पाय
बद्धौपधि वण्टस्याय विषाय वीर्यमहत् पाणौ मणीभ्रन्ती ।
भर्तुर्भूतगणाय गोर्नर्जरीतीनिर्दिष्टमन्त्राक्षरा रक्षत्रद्रिस्ता
विवाहसमये भीर्ता च भीर्ता च व ॥ ३३ ॥ खेदसन्दि

सान्द्रचन्दनचय दोर्विद्विबन्धमादूर्ध्वश्वासपरिस्वल्कर
कथ सदैददन्तच्छदम् । सौकराश्रितलौचन सपुलक आ-
न्त्यु वृत्यत्कर पार्वत्या सुरत सुदे रसगतामाहा मृडानी-
पते ॥ ३४ ॥ खेदते कथमीदृश प्रियतमे त्वन्नेत्रवहोर्विमो
कसाद्वेपितमेतदिन्दुवदने भोगीन्द्रभीतेस्तव । रोमाश्च कथ
मेध देवि भगवन्नाङ्गम्भसा सांकरैरित्य भर्तैरि भावगोऽनपवा
गौरी चिर पातु व ॥ ३५ ॥ शम्पाकस्य रज प्रभृज्य
चरणे दत्तो मया यावको निर्गृज्य स्तनकुण्डले च रसित
पवाङ्कुरो निर्मित । स्वच्छन्द बिहरेति जल्पितगिरि सा-
कृतमालीजन दृष्ट्या केवलमाज्ञती कुटिलया दाशायणी
पातु व ॥ ३६ ॥ वक्र शीतकरोऽधरो धनरसै कामप्रदो
विर्ग्रह श्वासो गन्धवह संरोहसुहृत्वाणि स्मितामा
शुचि । वक्ष पीनेपैयोर्धैरधिकरण पृथ्वी नितम्बस्यलीत्यद्यौ
धूर्जटिर्मृत्यं सरभयाहुर्गाश्रिता पातु व ॥ ३७ ॥
पादाग्रस्थितया सुहृ स्तनभरणानीतया नम्रता शमो
सस्पृहलोचनत्रयपथ यान्त्या तदारपधने । हीमत्या शिरैसी
हित सपुलकखेदोद्गमोत्कम्पया विश्लिष्यन्कुसुमाञ्जलि
गिरिजया श्लिषोऽन्तरे पातु व ॥ ३८ ॥ कैलासालयमाल-
लोचनरुचा निर्वर्तितालक्तकम्पयति पादनखद्युतिर्गिरिभुव
सा व सदा शायताम् । सर्वाब्धयसमुद्भवेव सुदृढ रुढा यया
नेत्रयो कान्ति कोर्कनेदानुकारसरसा सद्य समुत्सर्पिते
॥ ३९ ॥ लस केलिकप्रहृल्लयजटालम्बेन निद्रान्तरे
मुद्राङ्ग शितिकन्धरेन्दुशकलेनान्त कपोलस्थलम् । पार्वत्या
नखलक्ष्मशङ्कितसखीनर्मेसितप्रीडया प्रोन्मृष्ट कपल्लवेन
कुटिलाताप्रच्छवि पातु व ॥ ४० ॥ सग्रीडा दयितानने
सकरुणा मातङ्गचर्माम्बरे सत्रासा भुजरो सविस्वरसा
चन्द्रेऽमृतसन्दिनि । सेष्या जह्मुसुतावलोकनविधौ दीना
कपालोदरे पार्वत्या नवसगमप्रणयिनी दृष्टि शिवायास्तु व
॥ ४१ ॥ भिक्षु क्वास्ति बलेर्मखे पशुपति किं नारस्यसौ
गोकुले सुधे पन्नगभूषण सखि सदा शैते च तसोपरि ।
आर्ये सुख विद्योदमाञ्जु कमले नाह प्रकृत्वा चैला चैत्य वे
गिरिजासमुद्रसुतयो सभाषण पातु व ॥ ४२ ॥ हे गङ्गा
धरपति चक्रिणधु किं कुत्रास्त्वसौ नर्तको घृन्दारण्यसुवि
ध सर्पकुटुकी सात्कालियस्य हृदे । भिक्षु कुत्र गतोऽस्ति

१ समीपवती २ भुते ३ विद्यविभ्रम ४ परशुरामाद ५ कुजे
राट् ६ बलमदाद ७ यमात् ८ कृष्ण ९ स्वन्द १० गोनासदि
सर्पभयनिवृत्तय हस्तर्षे गोनास सर्पनातिविशेष ११ दृष्ट्वा १२ याव
जीव हृततपस्य पत्नी मुत्सव समीक्ष्येत्थ १३ भूतगणारिदाहिला
पालोद्वेलेषे

१ सुम्बिताविलये २ तिमिलिङ्ग ३ रोमहर्षणम् ४ शान्तिप्रिय
५ लङ्कारस ६ मस्य ७ उदकम् पक्षे-अधिकरत ८ शरीरम्
यजमानरूपम् ९ धमलानां मित्रम्, सर्वं बल्ये, पाणिपक्षे-सरोर
वानां सट्टी कातिर्धैर्य १० अग्नि ११ स्तनी, पक्षे-मैया
१२ स्थानम् आकाश मैदान स्थानमिति प्रतिशब्दम् १३ दृष्ट
१४ रसो यन्म् १५ खेदम् पक्षे-निवमत्तीति विवादास्त शिवम्
१६ चञ्चला, पक्षे-लदमी

यज्ञसदने कामौ विपादी वनीकोठे स्वादिनि पद्मचामिरी-
जयोर्गमद्भय पातु व ॥ ४३ ॥ वेणीवन्धकार्दिकी
मितततु धीखण्डपास्तरै वेतक्यैकदलेन्दुसृष्टिमलता
व्यालोपनीतिन्यपि । प्राग्भाषिग्रहभाद्रिनोदरमसा सरत्या
पुरो लीलया कुर्णानुद्विति हस्त दिगनु ज्ञेयानि व
पार्वती ॥ ४४ ॥ यस्नाङ्गद्वितय नमन्ति विदुषा स त्वैक
सर्ववित्त सृष्ट्यजनमामनन्ति सुनय सोऽघापि यातिजना (?) ।
इत्याकर्ण्य कथा गृहसपि यथा पद्मनिवाहात्पुरा भङ्गक्या
ज्ञानि विनुम्भित गिरिसुनो मोट्टायित पातु व ॥ ४५ ॥
सध्यारागपती स्वभापुटिला गन्ना द्विजिह्व कर्णा यकाङ्गे
मंलिन गशी कपिसुनो गन्वी च मूर्धो शृप । इत्य
दुर्जनसकटे पतिशृहे वस्त्यमेतत्कथ गीरीत्य चक्रपाल-
पाणिकमला चिन्तान्विता पातु व ॥ ४६ ॥ भिन्नार्थो स क
यातः सुततु बलिमखे ताण्डव द्वाघ भट्टे मन्ये शृद्धा
वनान्ते क नु स शृगशिशुर्न जाने उराहम् । बाले कश्चिन्न
दृष्टो जंरठवृषपतिर्गाप एवास वेचा लीलासर्गाप इत्य ज-
निविहिमन्त्रन्ययोद्घायता व ॥ ४७ ॥ दीसधुद्वेगयोगा
द्वन्दनहलहृहृम्भजिह्वाप्रतीद्वरत्नान्ण्डसौत्रविन्दुप्रवलतरमन
ज्वालराभिसुलिङ्गाम् । बाली कङ्कालशैवामतुलग्गच्छ-
न्सुण्डमालाकगुलीगुचासनादिनेनामजिननिजसना नोमि
पाशासिह्वस्ताम् ॥ ४८ ॥ उद्गाहारोपिताद्राक्षतनिजपदयो
सगतामिन्दुमौलावानने या सुधाशोर्व्यधित त्रिल कला
तूर्णमेतान्नपूर्णां । सत्तानामक्षतानाममृतद्वगनलोपित
पञ्चमानानार्थैरन्नपूर्णां प्रणतजनतते पूर्णतामातनोह
॥ ४९ ॥ जङ्गलाण्डोरुनालो नञ्किरणलसत्केसुराली
कराल प्रत्यग्रालक्तवामाप्रसरकिसलयो मधुमञ्जीरसृङ्ग ।
मर्तुच्छातुकरे जयति निजतनुवच्छलावण्यनापीसमृता
म्मोनशोमा विदपदमिनमो दण्डपादो मन्थान् ॥ ५० ॥
विद्रोणे रुद्रवृन्दे सवितरि तारले वज्रिणि ध्वस्तजने जातागङ्गे
शशाङ्के विरमन्ति मरुति त्वचरैरे कुबेरे । वैकुण्ठे कुण्डि
ताक्षे महिषमतिरुष गौरुषोपमनिम्नि निर्विद्ध निप्रती व शम
यतु दुरित भूरिमाना मजानी ॥ ५१ ॥ वृक्ष पीठे निरीक्ष्य
स्फटिकमणेशिलामण्डलन्वच्छमामि स्वा छाया सौम्यसुखा
द्वनियमिनि सुहृ सत्यमाश्वसितापि । वामे मे दक्षिणेज्ज्वा
श्रंपमि कुवलय नाहनिल्यालपन्ती दृषारुषेणा सहास मदन
विजयिना पार्वती व पुनातु ॥ ५२ ॥ रामार्चिताङ्घ्रिभि
रामाकृति कुनविपामा सुर्णैर्विपद्वा कामार्तिहृत्प्रपञ्चाम्

निदेगनकामादिनिर्नरन्तु । मैमा हृन्म्य नुनमैमा जैपा-
सदशमा माननीयचरिता सा मामनन्धियश्यामास्ततुति
रसामान्यसुचिसुखदा ॥ ५३ ॥ बालीसुतजननालीबु ॥
एत्तिचूर्लीनिगनिनतुला केनीगतानुगगलीतुला मनुर्मा
लीमिरादतकथा । नौलीनदृक्कसुमनारीकपागिहि काली-
यशामिमहजा तालीदडावतनुमाली सदा मन्तु बाली
शुभाय मम ना ॥ ५४ ॥

पद्मसुतः

शैल्यजतनयास्तनयुग्मयापृतास्यसुगन्म्य गुरन् ।
शेषवन्नकमलानि मल वो दुग्धगाननिधुपानि हस्तु ॥ १ ॥
विकसदमरनारीनेत्रनीलान्गनसङ्गान्यधिजसति सदा य सन
माघ इतानि । न तु रुचिरकल्पे वर्तते यो मयूरे वितरतु
स कुमारो त्रलक्षधर्मिय व ॥ २ ॥ अचिम्पन्ति विद्वार्य
वक्रकुहुराण्यासुक्तिं वासुकेहृल्या विपकुर्तुगन्गपयन
सत्सुत्य दन्ताङ्कुरान् । एज नीणि च सप्त पञ्च पङ्क्ति
प्रधस्यसत्यानामा वाच शौचरिपो गिन्धुविकला श्रेयामि
पुष्पान्तु व ॥ ३ ॥

हरिहरौ

जाहवी मूर्ध्नि पादे वा काल कण्ठे वसुपुष्यः । कामार्ति
कामतात वा वचिद्वेव मजामहे ॥ १ ॥ गात्रयामुनयोगेन
हृत्स्य हारिहर वसु । पातु नामिगत पद्म यस्य तन्मध्यग
यथा ॥ २ ॥ अंबलध्वविग्रहश्रीरैर्मन्वन्तितेर्दक्षमालयोपेन ।
पैकक्रमोदितमुञ्च पायात्वेरैमेश्वरो सुहुरैर्नादि ॥ ३ ॥ पनञ्च
घारिकरागो गङ्गोनालशितोऽङ्गदोऽग्रसुन । शनिखण्ड-
शेखर उमाप्रिग्रहो सुहुरानादिरनु त्वाम् ॥ ४ ॥ ग्वीश-
पयो नैगंजार्तिहारी कुंभारतात 'शशिखण्डमालि' । लङ्केश-

१ स्त्री २ क्रोध अमुरवक्रलोत्पन्न इत्यर्थः ३ कश्चेलर्ष
४ कर्णमण्डविद्येयः ५ केशपादाः ६ सखीभिः ७ कनकनपना
८ पुनश्चरदद्या ९ कालीय सन्तप्त शालीनि स कृष्णस्य सहा
नगिनी यदोदोदरे इतीमादुम्बलस मापवते प्रसिद्धत्वात् १० पाई
स्वर्णोद्धारणत्वात्, पद्मे, बलात्को कलिः ११ देवसंप्रवित, पद्मे,
शुशुलोकसंप्रवित, उत्तर रत्नात् १२ अङ्गनाला वपनाला, पद्मे,
हमालय पृथ्वी १३ पञ्चानन, पद्मे, बकेण मोदित सुपु दस स-
१४ परमेश्वर शिव, लेश्वरो, निम्नु- १५ न विदते कश्चिदस
स, पद्मे, अदवर्णैरहितः १६ गवीशो वृषो बहव वस, पद्मे-
वायाश्चरस लोपाद बीजो गच्छो वाहन यस्य १७ पदवैदुम्भ
नागक पद्मे, योनेद्रुशहाहृत् १८ कार्तिकेयनिग, पद्मे, नन्द-
पिता १९ चन्द्र शिरसि यस्य, पद्मे, मयूरनिष्पन्नि शिरसि यस्य
२० रावणसुवितरपननम्, पद्मे, यो मङ्ग, रघु शिव, पञ्चार्था
पूजितपारपद्म-

१ नीग २ पलादिने इ पौषोपमनां पराक्रान्तिं निज नायच
सन् ४ प्रभूतप्रभावा ५ प्रतिविम्बन् ६ शैशो ७ कर्ण ८ देवदत्त
देविपचीनान्

संपूजितपादपत्र पायादमोदि पैमेश्वरो व ॥ ५ ॥ स्क-
टिकमरकतश्रीहारिणो श्रीतियोगाक्षदन्तु यपुरेक कामकस-
द्रिपोः । भवति गिरिसुताया सार्धमम्भोधिभुया सदश
महसि कण्ठे यत्र सीमाविवाद ॥ ६ ॥ सप्राप्त मैकरध्वजेन
भेदन त्यक्तो मद्भर्षु पुरा तद्युक्त बंधुमार्गना मम पुरो निर्लज्ज
बोधुस्तार । ताभेयानुनयस्य भावजुष्टिला हे कृष्ण कण्ठप्रह
सुबेल्हाह रूपा थमद्वितनया लक्ष्मीश्व पायास्त व ॥ ७ ॥
यो तो शङ्खकपालभूषितकरो मालास्थिमालाधरो देवो द्वार
वतीदमशाननिलयौ नागारिगोश्रवणौ । द्विन्यक्षो बलिदक्ष
यज्ञमथनौ श्रीशैलजावहलमो पाप बो हस्ता सदा हरिहरो
श्रीनन्सगद्गापरी ॥ ८ ॥ लोल ब्रह्मि कपालकामिनि पिता
कस्ते पति पाथसा व प्रलेति जलादपत्यजनन प्रलेति य
प्रंस्तपात् । इत्य परंतसिन्धुराजसुतयोराकर्ष्य वाक्चातुरीं
सस्मेस्य हरेर्हरस्य च मुदो निम्रतु विम्र तु व ॥ ९ ॥
यसादासीलुमार पुत्रलयदलवटीलोवोवाह गद्गा रीमा य
स्नाहसद्गा पिहितचनचयो यो गवीशश्वजोऽपि । लङ्के-
शाधेननाथो हिमैकरुचिधृद्भविशोपाशोऽजो वर्णसाधस्य
लोपादधरतु हरि पातक व क्षरारि ॥ १० ॥

त्रिमूर्तयः

ननक्षिर्तृते तुम्य प्राक्सृष्टे केनलात्मने । गुणत्रयवि-
भागाय पथाद्भेदमुपेयुपे ॥ १ ॥ नमो विश्वरुजे पूर्व विश्व
तदतु विम्रते । अप विश्वस सहर्ते तुम्य वेधास्थितात्मने
॥ २ ॥ रजोऽपे जन्मनि स्रववृत्तये स्थितौ प्रजाना प्रलेय
तम सृष्टो । अजाय सर्गस्थितानाशहेतवे त्रयीमयाय त्रि
गुणामने नम ॥ ३ ॥ श्यामशेतारुणाद्गा जलधरणिधरो
रुहसप्टेरहस्या मोर्मासीविभ्युपेता र्षधैरणिनाकोभ्रहुकार
नासा । देवा द्वित्र्यष्टनेत्रा जगद्वनससमुच्छेदनोत्तचिदक्षा
श्रीता व पान्तु नित्य हरिहरविषयसोऽर्ष्यगोहसपना ॥४॥

विष्णुः

नमरिनुचनोत्तचित्थिसिंहारहेतवे । विष्णवेऽनार
सपासागोचरपसेतने ॥ १ ॥ आदिमप्यान्तरहित देवो

हीन पुरातनम् । अद्वितीयमह वन्दे मद्रुक्सदश हरिम्
॥ २ ॥ लक्ष्मीकोपोलसकान्तकान्तपञ्चलतोऽञ्चल । दोर्द्धुभा
पान्तु व शोर्धेनच्छाया महाकला ॥ ३ ॥ जयति स
भगवान्कृष्ण श्रोते व शेषभोगशान्यायाम् । मध्येपय पयो
धेरपर इवाम्भोनिधि कृष्ण ॥ ४ ॥ अतिविपुल कुजयुगल
रहति करैराश्रुशम्भुलक्ष्म्या । तदपहृत निजहृदय जयति
हरिर्भृगयमाण इव ॥ ५ ॥ जयति स नाभिर्जगता
सनाभिरुश्रोद्धवज्जगद्बीज । दामोदरो निजोदरगह्वरनिर्विष्ट
जगदण्ड ॥ ६ ॥ श्रीकरिपिहित चक्षु सुखयतु व पुण्ड
रीकनयनस्य । जघननिवेक्षितुमैगतमञ्जनिभ नाभिर्भुषि
रेण ॥ ७ ॥ श्याम श्रीकुचकुङ्कुमपिञ्जैरितसरो सुरद्विपो
जयति । दिर्नमुखनम इव कौरुंस्तुमविभाकरो यद्विभूपयति
॥ ८ ॥ प्रतिविम्बितप्रियातनु सखीस्तुभ जयति मधुभिदो
वक्ष । पुरुषायितमम्वसति लक्ष्मीर्दक्षिण सुंकरमिष
॥ ९ ॥ केलिचलाङ्गुलिलैर्मितलक्ष्मीनाभिरुद्विपधरण ।
स जयति येन वृता श्रीरंजुंरूपा पद्मनाभस्य ॥ १० ॥
रोमावली सुरारे श्रीवत्सनिवेशितामभागा व । उजालर्भो
मिनलिनच्छायेवोत्तपैमपहृतु ॥ ११ ॥ कमलाकुचकन
काचलजलधरमाभिरसुन्दरीमदनम् । अधिततशेषकणावलि
(सु) कमलवनशृङ्गमच्युत वन्दे ॥१२॥ जीयादम्बुधितनयाध
रसमासादयन्सुरारिरयम् । अम्बुधिमथनक्षेत्रा कलयन्नि
फल च सफल च ॥ १३ ॥ श्रीधाम्नि दुग्धोदधिपुण्डरीके
यक्षैर्भरीकपुतिमातनोति । नीलोत्पलश्यामलदेहकान्ति
सयोऽस्तु भूयै भगवान्मुकुन्द ॥ १४ ॥ वक्षस्यली रक्षतु
सः कल्पिते कल्पसृष्टेरैरुल्लस्यजस्य । श्रियोऽङ्कुराणै
विभाव्यते था सौभाग्यहेम कैपेपट्टिवेच ॥ १५ ॥ घृन्दारका
यस्य भवन्ति शृङ्गा मन्दाकिनी यन्मकरन्दविन्दु । तयार
निन्दाक्ष पदारविन्द वन्दे चतुर्वर्गचतुष्यद तत् ॥ १६ ॥
जयत्युपेन्द्र स बनार दूतो त्रिभिलया य क्षणलम्ब
लक्ष्या । ह्येव कोपाश्रुण्या रिपोरर स्वय भयाद्भिन्नमिवा
सपाटल्म् ॥ १७ ॥ पद्मापयोधरतटीपरिर्मल्लक्षकाश्रीर
मुद्रितसुरो मधुसूदनस्य । व्यक्तानुरागमिव खेलेर्दैनद्रुखेद-

१ न विना आदिसस स, २ शिव, ३ शिव, ४ शिव, ५ शिव, ६ शिव, ७ शिव, ८ शिव, ९ शिव, १० शिव, ११ शिव, १२ शिव, १३ शिव, १४ शिव, १५ शिव, १६ शिव, १७ शिव, १८ शिव, १९ शिव, २० शिव, २१ शिव, २२ शिव, २३ शिव, २४ शिव, २५ शिव, २६ शिव, २७ शिव, २८ शिव, २९ शिव, ३० शिव, ३१ शिव, ३२ शिव, ३३ शिव, ३४ शिव, ३५ शिव, ३६ शिव, ३७ शिव, ३८ शिव, ३९ शिव, ४० शिव, ४१ शिव, ४२ शिव, ४३ शिव, ४४ शिव, ४५ शिव, ४६ शिव, ४७ शिव, ४८ शिव, ४९ शिव, ५० शिव, ५१ शिव, ५२ शिव, ५३ शिव, ५४ शिव, ५५ शिव, ५६ शिव, ५७ शिव, ५८ शिव, ५९ शिव, ६० शिव, ६१ शिव, ६२ शिव, ६३ शिव, ६४ शिव, ६५ शिव, ६६ शिव, ६७ शिव, ६८ शिव, ६९ शिव, ७० शिव, ७१ शिव, ७२ शिव, ७३ शिव, ७४ शिव, ७५ शिव, ७६ शिव, ७७ शिव, ७८ शिव, ७९ शिव, ८० शिव, ८१ शिव, ८२ शिव, ८३ शिव, ८४ शिव, ८५ शिव, ८६ शिव, ८७ शिव, ८८ शिव, ८९ शिव, ९० शिव, ९१ शिव, ९२ शिव, ९३ शिव, ९४ शिव, ९५ शिव, ९६ शिव, ९७ शिव, ९८ शिव, ९९ शिव, १०० शिव.

१ लक्ष्मी २ लक्ष्मी ३ लक्ष्मी ४ लक्ष्मी ५ लक्ष्मी ६ लक्ष्मी ७ लक्ष्मी ८ लक्ष्मी ९ लक्ष्मी १० लक्ष्मी ११ लक्ष्मी १२ लक्ष्मी १३ लक्ष्मी १४ लक्ष्मी १५ लक्ष्मी १६ लक्ष्मी १७ लक्ष्मी १८ लक्ष्मी १९ लक्ष्मी २० लक्ष्मी २१ लक्ष्मी २२ लक्ष्मी २३ लक्ष्मी २४ लक्ष्मी २५ लक्ष्मी २६ लक्ष्मी २७ लक्ष्मी २८ लक्ष्मी २९ लक्ष्मी ३० लक्ष्मी ३१ लक्ष्मी ३२ लक्ष्मी ३३ लक्ष्मी ३४ लक्ष्मी ३५ लक्ष्मी ३६ लक्ष्मी ३७ लक्ष्मी ३८ लक्ष्मी ३९ लक्ष्मी ४० लक्ष्मी ४१ लक्ष्मी ४२ लक्ष्मी ४३ लक्ष्मी ४४ लक्ष्मी ४५ लक्ष्मी ४६ लक्ष्मी ४७ लक्ष्मी ४८ लक्ष्मी ४९ लक्ष्मी ५० लक्ष्मी ५१ लक्ष्मी ५२ लक्ष्मी ५३ लक्ष्मी ५४ लक्ष्मी ५५ लक्ष्मी ५६ लक्ष्मी ५७ लक्ष्मी ५८ लक्ष्मी ५९ लक्ष्मी ६० लक्ष्मी ६१ लक्ष्मी ६२ लक्ष्मी ६३ लक्ष्मी ६४ लक्ष्मी ६५ लक्ष्मी ६६ लक्ष्मी ६७ लक्ष्मी ६८ लक्ष्मी ६९ लक्ष्मी ७० लक्ष्मी ७१ लक्ष्मी ७२ लक्ष्मी ७३ लक्ष्मी ७४ लक्ष्मी ७५ लक्ष्मी ७६ लक्ष्मी ७७ लक्ष्मी ७८ लक्ष्मी ७९ लक्ष्मी ८० लक्ष्मी ८१ लक्ष्मी ८२ लक्ष्मी ८३ लक्ष्मी ८४ लक्ष्मी ८५ लक्ष्मी ८६ लक्ष्मी ८७ लक्ष्मी ८८ लक्ष्मी ८९ लक्ष्मी ९० लक्ष्मी ९१ लक्ष्मी ९२ लक्ष्मी ९३ लक्ष्मी ९४ लक्ष्मी ९५ लक्ष्मी ९६ लक्ष्मी ९७ लक्ष्मी ९८ लक्ष्मी ९९ लक्ष्मी १०० लक्ष्मी.

खेदान्मुपूरमनुपूरयतु प्रिय व ॥ १८ ॥ श्रेय सदा ऽगितु
 सालसपश्मपाते निद्रायिते अपि दशौ शृंगमुतमन्य । सना
 धमानचरणान्मुनजातह्रषौ लक्ष्मीमुखेनपर परमेधरो न
 ॥ १९ ॥ सऋमुनवन्वोर्वोरमिन्दो सरोनेरुचितमिति
 मन्त्रा य स्वपादारविन्दम् । घटपितुमिष माया योनयत्या
 ननेन्दौ वददलुपुश्यायी मङ्गल उ वृषीष्ट ॥ २० ॥ कच
 बुचचुनुनाये पाण्डु व्यापृतेषु प्रथमजघधिपुनीसगमे नद्ग
 धाम्नि । ग्रथितनिनिदनीवीधन्वनिमौचनाये चतुरधिक-
 करारा पातु ऽश्वक्रपाणि ॥ २१ ॥ निरसति महाकल्पे नामी
 पथकनिकेननक्षिमुनपुनरु शिल्पी यन् प्रतिज्ञणमात्मम् ।
 किमधिकरण कीदृश्य व्यस्यतिरित्यसावुरमविद्रष्टु
 तम्मे जगन्निधये नम ॥ २२ ॥ लक्ष्मीपाण्डुयविरचित
 मूलमूर्धश्रुतीना व्यक्त वन्दे चरणकमउद्धन्दमाघस पुस ।
 यनेकन्य व्यधित बलिना पाचतोयैर्वितीर्णपरद्वन्द्वं प्रणति
 ताल श्वालन पद्मयोनि ॥ २३ ॥ अनादतचमूपतिप्रहित
 हस्तमस्त्रीनप्रणीतमगिपाटुक किमिति विम्बितान्त पुरम् ।
 अवाहनपरिध्रिय पतगराजारोहत करिप्ररखहिते मग
 वतस्वरायै नम ॥ २४ ॥ दृष्यात कर्मलासनेऽस्तु
 मरतो ज्ञान मनाब्बास्तु श्रीकरोज्यमित सुगनिति
 नतास्त्राक्षेण विज्ञापित । प्रेयसा क तदासन क च
 रुत कण्ठ क चेलुसलस्य्यावासितमानसो निचयते सुप्त
 प्रमुद्धो हरि ॥ २५ ॥ निमेषेन मयाम्मनि स्वरमपदांलि
 समालिङ्गिता केनौलीकमिद्र तत्राद्य कथित राये सुधा
 ताम्यसि । इत्युस्त्वमपरम्यरासु शयने शुन्वा वच शार्ङ्गिण
 सव्याज शिथिलीकृत कमन्या कण्ठग्रह पातु व
 ॥ २६ ॥ य श्रेवा समुपासते शिप इति न्हेति वेदा
 न्तिनो बाँदा बुद्ध इति प्रमाणपटय कर्तति नैयायिका ।
 अर्हन्त्यय जैनशासनरता कमेति मीमांसका सोऽय वो
 निदघातु वाञ्छितफल त्रैलोक्यनाथो हरि ॥ २७ ॥
 येनोत्पाप्य समूयमन्दरगिरिइतीकृतो गोकुले राहुयैन
 महाबल सुररिपु कार्यादेशपीकृत । कृत्वा ग्रीणि पदानि
 येन वसुधा बद्धो बलिाल्या सोऽय पातु सुगे सुगे सुगं
 पनिधैलोक्यनाथो हरि ॥ २८ ॥ सुये सुष निषांदमन
 बलमित्कन्यो शुंरुत्यन्यता मङ्गान मन पुण्डरीकनयने
 मान्यानिमान्मानय । इत्य शिक्षयत स्व्यनरिधो धन्यन्तरे

वौञ्छलादन्वय प्रतिषेचनानि विधिं शृण्व हरि पातु
 व ॥ २९ ॥ नार्मानमनसधतुसुखसुखोद्गीतनन्नारनंनप्रो-
 न्नीलकमनीयतेचनरुत्तखेलन्सुपेन्नुति । सुकोष न्यु
 कंटमौ मकरगण्हेह सुतामन्युधे सोप्रासप्राय सरोन-
 मसिं पश्यन्हरि पातु व ॥ ३० ॥ निष्पन्दमुनास्हे
 भगवत कामोदकीलक्ष्म। श्रेकप्रीतिचक्रोगपारानु-
 ज्योतिष्मती लोचने । यान्यामर्धविबोचमुन्यनयुग्ध्रीरर्धनिश्रा-
 यितो नामीनल्वलपुण्ड्रीकसुल कन्वो सनज्ञीना
 ॥ ३१ ॥ मैत्तिप्रहनिनेकनप्रायिनी नीलोत्तलन्यार्थिनी
 प्यानालम्बनता ममाधिनिरैतैर्नैतिहितासये । एतयै-
 कमहानिधी रमिकता लक्ष्मीदशोत्तन्वती सुष्माक बुता
 मयातिशमन नेत्रे तनुर्वा हर ॥ ३२ ॥ चयार प्रययतु
 विदुमलनारक्ताहुन्निश्रेण श्रेय शोगसरोपकोरकरुचले
 शार्ङ्गिण पाणय । मालेष्वब्जमुने लिखन्ति सुगये
 पुण्यवर्णान्नी कस्तूरीमकरी पयोधरुगे गढद्वये च
 श्रिय ॥ ३३ ॥ आकल्प सुरजिन्सुखेन्दुमधुरोन्मीलनर-
 न्नाधुरीवीरोद्राचमनोहर सुनयतु त्या पाषाण्यन्धनि ।
 लीलालक्षितमेननादविमो य कुम्भकण्ठव्यादायी दान
 बदतिना दशसुख दिक्चक्रमात्रामति ॥ ३४ ॥
 श्राम्यन्मन्दरकदोदरदरीव्यानर्तिभिर्गोरिधे कङ्कोरलमाकुल
 कलयतो लक्ष्म्या सुखाम्भोरुहन् । औत्सुक्याचरला
 अपद्विकसिता भीला समाकुशिता कोवेन ज्वलित सुदा
 सुकुलित शौरैर्येन पातु व ॥ ३५ ॥ पर्यङ्कीकृतनाग-
 नायकफणाश्रेणीमणीना गणे सक्रान्तप्रतिबिम्बसजलनधा
 विभ्रदुर्पविन्ध्याम् । पादाम्भोरुहधारिवारिधिसुतामस्था
 दिदुषु शति कौयव्यूहमिनाचरुमुपचिताकृतो हरि पातु
 व ॥ ३६ ॥ मन्वश्नाघभूषितापानपन पूयन्तपलोलस-
 द्दक्ष्मीकन्दलकोमनाहृदयनद्रादुर्भवत्सन्नना । ह्यौत्क-
 ष्टकितचको मधुरिपोर्देशसुराकर्षणव्यापारोगनाय पातु
 जगतीमाबद्धवीप्या गिर ॥ ३७ ॥ चक्र ब्रह्म विमो
 गदे जय हर कन्वो समाज्ञापय मो भो मन्दक जीव परग-
 रिपो किं नाथ मिरो मया । को दैत्य क्तमो हिरण्य-
 कशिपु सत्य मन्व्य शपे केनाज्ञे न खरैरिति प्रवदतो
 निष्पोसुख पातु व ॥ ३८ ॥ प्रत्यश्रेन्मेषनिषां क्षण-
 मनमिसुखी रंज्ञेपप्रमाणामालव्यापारुर्नी जनिततल्लवा

१ शशनी, पने-लक्ष्म्या आसने २ वावी, पने-लक्ष्म्या शब्दे
 ३ शिव पशु-लक्ष्म्या कण्ठ ४ सती ५ असलन
 ६ कुन्डलि ७ छेदम् पन-रिषवन् ८ क-मिनचीति तम्,
 पक्षे-१ द्रव ९ वदु पर-इहस्यति- १० सुभ्रमवन्, पक्षे-
 सन्नपेन ११ कमललोचने, पक्षे-विष्णो

१ शश्वल २ मक्तिप्रदिविगैयामि नेत्रयथे तनुपथे च कने
 दिक्चकैकवचनान्तामि ३ नीता इदित्प्रसन्ने इति तनुपथे देह-
 ४ पदवत् ५ अदचरपुत्रिकाप्रानधनेन ६ सवद ७ बुद्धशरीरत्वा
 ८ सन्दकानमाव- ९ उन्मीलनन् १० कुलि ११ वैवहिर
 स्थानानिचय

जृम्भितैः साङ्गमङ्गैः । नौगाङ्गं भोक्तुमिच्छोः शयनसुर-
फणाचैकवालोलोपधानं निद्राच्छेदाभिताम्रा चिरमवतु हरे-
र्दृष्टिराकेकत वः ॥ ३९ ॥ श्रीराजीवासवक्षःस्थलनिलय-
रगाहस्तवासव्यलोलहीलाब्जात्रिःसरन्ती मधुरमधुसरी
नामिष्वे सुरारैः । अस्तोकं लोकमात्रा द्विर्युगमुत्तशिशोर-
ननेष्वर्थमाणं शङ्खान्तेन दिव्यं पय इति विवुषैः शङ्ख-
माना पुनातु ॥ ४० ॥ किंचिन्निर्युच्यमाने गगन इव
मुखे शाठ्यनिद्रापयोदैर्न्यकुर्वाणे स्वमासा फणिपतिशिरसां
रत्नदीपांशुजालम् । पायास्तां वो सुरारैः शशितपनमये
लोचने यद्विभासा लक्ष्म्या हस्तस्वमर्थे विकसति कमल-
स्वार्धमभ्येति निद्राम् ॥ ४१ ॥ एकस्य जीवितेशे स्वपि
सकलजगत्सारमालोकयामः श्यामे चक्षुस्तवास्मिन्वपुषि निवि-
शते नाल्यपुण्यस पुंसः । कस्यान्यत्राप्येतेऽस्मिन्नतिरतिविपुला
दृष्टिरैवाभूतं ते दैत्यैरित्युच्यमानो मुनिभिरपि हरिः स्वै-
रूपोऽवताद्वः ॥ ४२ ॥ यस्योद्यद्वाणवाहुद्रुमगहनवनच्छेदगोष्ठी-
कुठारं चक्रं निष्कान्ततीव्रानलवहलकणाकीर्णधारं विचिन्त्य ।
जातप्रासावसयो दिवसकृतिलसन्मासलांशुपवाहे सुखत्य-
द्यापि रहुः स दहतु दुरितान्याशु दैत्यान्तको वः ॥ ४३ ॥

शङ्खः

मिन्दनरतिहृदयानि हरेः पुनातु निःश्वासवातमुखसरीकृत-
कोटरो वः । संक्रान्तकुक्षिकुहयस्यदससिन्धुसंघट्टघोरतरघोव
इवाशु शङ्खः ॥ ४४ ॥ पायास्त वः कुमुदकुन्दमृगालगौरः
शङ्खो हरेः करतनान्तरपूर्णचन्द्रः । नादेन यस्य सुरसञ्जविला-
सिनीनां काश्यो भवन्ति शिथिला जघनस्थलीषु ॥ ४५ ॥

चक्रम्

दृष्टस यस्य हरिणा रणमूर्ध्नि मूर्तिरुद्भूतदुःसहमहःप्रसरा
समन्तात् ॥ तल्लोचनस्थितरथिप्रतिविम्बगर्भेवामाति चक्रमरि-
चक्रनुदेऽस्तु तद्वः ॥ ४६ ॥ उद्भूतदैत्यघृतनापतिकण्ठपीठ-
च्छेदोच्छलदहलशोणितशोणधारम् । चक्रं क्रियादभिमतानि
हरेरुदारदिग्दाहदारुणनमःश्रियमुद्ग्रहद्वः ॥ ४७ ॥

गरुडः

सौवर्णाङ्कितपत्रमारुतहृताहिप्रातकान्ताकुचस्फूर्जन्मौक्ति-
कभूषणः स्वगपतिः पूर्णन्दुषिम्बाननः । पद्माधीश्वरपादपत्र-
सुमलसशोभलाङ्गानतः पायाद्वो विनतासुतो हरिकृपा-
लोकेकपात्रीकृतः ॥ ४८ ॥

शेषः

ब्रह्माण्डकुम्भकारं भुजगाकारं जनार्दनं नौमि । रकारे
यत्कणचक्रे थप शरावभ्रिषं वहति ॥ ४९ ॥

लक्ष्मीः

जयन्ति जगतां मातुः स्तनकुङ्कुमविन्दवः । सुकुन्दा-
क्षेपसंक्रान्तकौस्तुभश्रीविडम्बिनः ॥ १ ॥ पायास्तयोधि-
दुहितुः कपोलामलचन्द्रमाः । यत्र संक्रान्तविन्धेन हरिणा
हरिणाप्यितम् ॥ २ ॥ देवैर्जपितवरणसजि बहुमाये वहति
कैटमीरूपम् । जयति सुरासुरहसिता लज्जाजिह्वेदशा
लक्ष्मीः ॥ ३ ॥ तत्प्रीकृताहिरगणितगरुडो हारगभितविधि-
जयति । फणशतपीतश्वासो रागान्धायाः श्रियः केलिः
॥ ४ ॥ खेराननेन हरिणा सस्पृहमाकावेदिनाकलितम् ।
जयति पुरुपायितायाः कमलायाः कैटमीध्यानम् ॥ ५ ॥
कमलासनकमलेक्षणकमलारिकिरीटकमलमुद्गाहैः । उतपद-
कमला कमला करधृतकमला करोतु मे कमलम् ॥ ६ ॥
किञ्जल्कराजिरिष नीलसरोजलम्बा लेखेव काञ्चनमयी निक-
पोपलस्था । सौदामिनी जलदमण्डलगामिनीव पायादुरःस्थ-
लमता कमला सुरारैः ॥ ७ ॥ दन्तैः कोरकिता सितै-
र्विकसिता भ्रूविभ्रमैः पत्रिता दोर्म्यां पल्विता नखैः कुसुमिता
लीलामिहरेद्वेलिता । उचुङ्गस्तनमण्डलेन फलिता भक्ताभि-
लाषे हिता काचिकल्पलता सुरासुरसुता पायास्तुधाग्नेः
सुता ॥ ८ ॥ उचुङ्गस्तनमण्डलोपरिलसत्प्यालम्बसुत्तामणे-
रन्तर्विम्बितमिन्द्रनीलगनिकरच्छायातुकारियुति । लज्जाव्याज-
सुपेत्य नम्रवदना स्पष्टं सुरारैर्वपुः पश्यन्ती मुदिता मुदेऽस्तु
भवतां लक्ष्मीर्विवाहोत्सवे ॥ ९ ॥ आरुष्याते हसितं पिता-
मह इति त्रस्तं कपालीति च व्यावृत्तं गुरुरित्यर्थं दहन
इत्याविष्कृता भीरुता । पौलोमीपतिरित्यस्यैतमथ व्रीडा-
विनम्रश्रिया पायाद्वः पुरुषोत्तमोऽयमिति यो न्यस्तः स पुष्पा-
ञ्जलिः ॥ १० ॥ क्रीडामिन्नहिरण्यशुक्तिकुहरे रक्ताभनाव-
स्थितान्धारं हारसुदारकुङ्कुमस्तानव्याजभगव्यान्नखैः । वीर-
श्रीकुचकुम्भसीमि लिखतो वीरस्य पद्मावलीस्तललोचित-
भावबन्धमधुरं मन्दसितं पातु वः ॥ ११ ॥ पद्मायाः
स्तनहेमसन्ननि मणिश्रेणीसमाकर्षके किंचित्क्षुकरसंशिसनि-
धिगते शौरैः करे तस्करे । सद्यो जागृहि जागृहीति बल्य-
ध्वनैर्ध्रुवं गर्जता कामेन प्रतिबोधिताः प्रहरिका रोमा-
ङ्कुराः पान्तु वः ॥ १२ ॥ याद्वज्जानासि जाम्बूनदगिरि-
शिखरे कामितरिन्दोः कलानामित्यौस्तुकयेन पत्यौ सितमधुर-
सुजागमोरुहं भाषमाणे । लीलादोलायमानश्रुतिकमलमि-
लद्भुङ्गसंगीतसाक्षी पायादभ्योधिजायाः कुसुमशरकलानाट्य-
नान्दीनकारः ॥ १३ ॥ उत्तिष्ठन्त्या रतान्ते भरसुरगपतौ
पाणिनैकेन कृत्वा धृत्वा चान्येन धासो विगलितकबरीमार-

मंसे बहन्त्याः । भूयस्तत्कालकान्तिद्विगुणितमुतप्रीतिना
शीरिणा वः श्यामालिङ्ग्य नीतं बपुरलसलमद्वाहु लक्ष्याः
पुनातु ॥ १४ ॥

समुद्रः

वत्से मा गा विपादं श्वसनयुंरुजवं संलजोर्ध्वप्रवृत्तं
कैम्पः को वा गुंरुस्ते क्रिमिहृ बलभिदा जृम्भितेनात्रे याहि ।
प्रत्यागत्यानं सुराणामिति भेयश्मनञ्चक्ष्ना कारयित्वा यस्मै
लक्ष्मीमदाहः स दहतु दुरितं मन्यसुगयः पयोधिः ॥ १५ ॥

प्रज्ञा

तं वन्दे पद्मप्रदानमुपवीतच्छाच्छलात् । गङ्गा स्रोत-
स्त्रयेणैव यं सदैव निषेधते ॥ १ ॥ कुलशैलदलं पूर्णमुवर्ण-
गिरिकर्णिकम् । नमोऽपिठितेष्टेऽनन्तनाळं कमलविधरम्
॥ २ ॥ कृतकान्तकेलि कुतुक्षीशीतश्रासेकनिद्राणः । धोरित-
विततालिहृतो नामिसरोजे विधिर्नयति ॥ ३ ॥ अवि-
स्ताम्बुजसंगतिसंगलद्रहलकेसरसंवलितेषु वः । ललित-
वस्तुविधानसुखोत्सत्तनुहहा तनुपत्तमुबोवतात् ॥ ४ ॥

दशावताराः

वेदानुद्धरते जगन्निवहते भूगोलमुद्दिभ्रते दैत्यं दारयते
बलिं छलयते क्षत्रक्षयं कुर्वते । पौलस्त्यं जयते हूलं केलयते
कारुण्यमातन्वते म्लेच्छान्मूर्च्छयते दशाकृतिहृते कृष्णाय
तुभ्यं नमः ॥ १ ॥ यस्मालीयत शैलकसीञ्जि जलधिः पृष्ठे
जगन्मण्डलं दंष्ट्रायां धरणी नखे द्वितिसुताधीशः पदे रोदसी ।
श्रोत्रे क्षत्रगणः शरे दशमुखः पापौ प्रलम्बासुरो ध्याने
विश्वमेसैवयामिकपुलं कश्चिदसै नमः ॥ २ ॥ पीठीनः
कमठः किटिनरहरिः स्वर्गाकृतिर्मार्गवो रामः कंसनिपूदो
दैर्घ्यबलः कल्की च नारायणः । सुष्माकं स विभूतयेऽस्तु
मगधान्सेतुमेवाभोनिधातुनाराय युगे युगे युगपतिर्बौजेक्य-
नायो हरिः ॥ ३ ॥ वेदा येन समुद्रता वसुमती पृष्ठे
धृताप्युद्धता दैत्येशो नखैर्हतः कनिपतेलोकं बलिः प्रापितः ।
स्माऽक्षत्रा जगती दशास्तरहिता माता कृता रोहिणी हिंसा
दोषप्रती घराप्ययवना प्रायास नारायणः ॥ ४ ॥

१ खेदम्. २ पद्मे-हरम्. ३ श्वसनम्. ४ पद्मे-पवनम्. ५ महा-
वैगम्. ६ च बलं पावीति तथा वरगः. ७ पद्मे-कम्पः. ८ महागुः
९ पद्मे-वृहस्पतिः. १० बलं प्रतिबन्धं, उद्विदा नायकेण. ११ पद्मे-वज-
स्वदैत्यनाशकेन्द्रेण. १२ शीकृष्णसंनिधौ. १३ बलं नमः. १४ मयनि-
वारणभाजेन. १५ लाङ्कलम्. १६ धारयते. १७ लक्ष्- १८ खदे-
१९ मालम्. २० बराहम्. २१ बुद्ध-
२२ सु. र. मां.

मत्स्यः

मधे मेरी पतति तपने तोयविन्दाविषेन्दान्तर्जने
जलधिसलिले व्याकुले दैवलोके । मात्स्यं रूपं मुखपुटतटा-
कृतनिर्मुक्तवार्षि श्रीकान्तस्य स्वयञ्जलगतं चेल्लक्ष्यं पुनातु
॥ ५ ॥ वियलुच्छैतुच्छेच्छलितजलगमं निधिरपामर्षानायः
पौयः प्रुष्टुल्लयदुस्यो वियदम् । निधिर्मासाभाषो
दिनेपतिरभूदोवदहृदक्षलकाये यस्मिन्स जयति हरिर्मान-
वपुना ॥ ६ ॥ जीवासुः शकुलाकृतेर्मगवतः पुच्छ-
च्छटाच्छोटैनादुर्धन्तः शतचन्द्रिनाम्बरतलं ते विन्द्यः
सैन्धवाः । यैव्याहृत्य पतद्विरावैप्रिखिनंस्तेजोजटाळं ययुः
पार्नाम्भानयशादौरोचककजां चके विरायैत्सदम् ॥ ७ ॥
दिरयाहः शकुलाकृतिः स मगवाद्यैःप्रेयसी संवदं यस्य
रूजदतुच्छुपुच्छशिरुष्येक्ष्णोर्नैकीडनेः । विष्वग्गार्षिसु-
च्छलजलमर्मैन्द्याकिनीसंगतर्गङ्गासागरसंगमप्रणयिनी जाता
विर्हार्थिःखली ॥ ८ ॥ नायामीनतनोस्तनोतु मन्ता
पुग्यानि पद्मस्यितिः पुच्छाच्छोटैर्मुच्छलजलरुग्णाम्भार-
रिचोदधेः । पातालवैदमध्यसंक्रैटतया पर्याप्तकष्टस्थितेर्दे-
द्वापरायणस्य सततं नारायणस्य प्रभोः ॥ ९ ॥ जृम्भा-
विस्तृतवक्रपङ्कजविषेहृत्वा मुंतीः सागरे लीनं प्रस्तसभस्त-
नकनिकरं शङ्खं जयानौजिरे । पुच्छोत्सिञ्जलोत्करैः प्रति-
दिशं संतप्य यो वै घरां पायाहः स मृगालकौमलतनु-
मीनाभिधानो हरिः ॥ १० ॥ हंहो मीनतनो हरे किमुद्वे
किं वेपसे शैत्यतः सिञ्चः किं वडवानलापुलकितः कफा-
स्तमावावदहम् । इत्थं सागरकन्यकासुलसादिपैशालोकेना-
धिकप्रोयत्कामजविहनिहृत्तिपरः शौरिः शिवायास्तु वः
॥ ११ ॥ पुच्छं चेदहमुजयाम्यनवधिलुच्छो भवेदन्धुधिः
क्रीडां चेल्लये मनागपि जले पीडा परं यादसात् ।
निसान्द्रो मृशमापश्रितिति मत्रसागडमण्डक्षयज्ञोमाकुक्षित-
वेप एष मगवाभ्योगातु मीनाह्वतिः ॥ १२ ॥ चन्द्रदित्यो-

१ बहूः. २ लक्ष्मन्. ३ विपुलः. ४ दरिद्रः. ५ सुतः. ६ वडवा-
नलः, यदा पानीयं मीनाहृत्वा मगवास्तुपुच्छेनोच्छेत्तम्, यदा
सर्वमपि सामुद्रं बलं द्वियति गतम्. तत्र च रविर्वैत पत्र, स
वडवानलकृष्णा इत्यत्र इत्यर्थः. ७ समुद्रे पानीवामाकान्तमुद्रसा-
कायकचना. तत्र च वाहवाग्निः स्वर्गान्नेत्रे भावः. ८ मत्स्याह्वते-
९ इत्यत्र आलोचनम्. १० कर्षं गच्छत्यत्र. ११ देवोऽप्यह्वयः
१२ अक्षितयोगामावः. १३ अक्षितयोगान्. १४ यो नारायण-
वक्रादिरुग्णाह्वान्तो बहूनानीयं विरति, तस्य पश्चात्तानीयस्वारविजि-
यते तथैतस्य वाहवाग्निरेपीय भावः. १५ दोलः. १६ काङ्क्षसखी.
यतः सागरजलं मत्स्यपुच्छेनोच्छेत्तिं सुरमयाः सहनवाप ततो
गङ्गासागरसंगमदीर्षं नमस्समि चक्र इति भावः. १७ उडोलनम्.
१८ मूत्रजम्. १९ सक्रीनैतया. २० वैदान्. २१ रनाह्वने-
२२ दत्ता. २३ अक्षयनम्.

रुनेत्रः कैमलभवनभवस्फारपृष्ठप्रतिष्ठो भास्वत्कालामिजिह्वः
पृथुलगलगुहादृष्टनिःशेषविश्वः । अद्रिः पुच्छोत्थितामिश्रकित-
सुखधुनेत्रसंज्ञैचित्ताभिर्मत्सादिहृन्नाम्बिवेलं गगनतलमलं
क्षालयन्वः पुनातु ॥ १३ ॥ यं दृष्ट्वा मीनरूपं स्फुरदनल-
शिरसायुक्तसंरक्तनेत्रं लोलद्विस्तीर्णकण्ठभ्रितजलनिधिं मील-
जीमूतवर्णम् । श्वासोच्छ्वासानिलौघैः प्रचलितगगनं पीतवारिं
सुरारिं दिव्यदोडभूत्स शङ्खः स भवतु भवतां भूतये मीन-
रूपः ॥ १४ ॥ दिव्यदं तु सुरारिं किल शितेश्वरानैः पीड्य-
मानं रटन्तं हत्वा तीरं पर्योघैः करतलकलितं पूर्यामास
शङ्खम् । नादेनाशोष्य विश्वं प्रमुदितविभुषं व्रत्तद्वैत्यं स
देवैर्देवैः पद्मयोनेः प्रहसितवदनः पातु यो दत्तवेदः ॥ १५ ॥

कूर्मः

निरवधि च निराश्रयं च यस्य स्थितमनिर्वर्तितकौतुक-
प्रपद्यम् । प्रथम इह भवान्स कूर्ममूर्तिर्जयति चतुर्दश-
लोकवलिहन्तः ॥ १६ ॥ आम्बन्महागिरिनिर्घर्षणलब्धपृष्ठ-
कण्डूयनक्षणसुखायितगाढनिद्रः । सुव्याप दीर्घतरपर्षणघोर-
घोषः श्वासामिभूतजलधिः कमठः स बोडव्यात् ॥ १७ ॥
नमस्कृमः कूर्मं नमदमरकोटीरनिकप्रसर्पन्नाणिक्यच्छवि-
मिलितमोक्षिष्ठवपुम् । जरीजृम्भकुम्भेभुम्भुगिरिगणीयांशु-
लहरीपरीरम्भस्फुजङ्गलमिदुपैलाद्विप्रतिमटम् ॥ १८ ॥ निष्प-
त्यहृमनल्पकल्पचरितलैलोक्यरक्षागुरुः क्रीडाकूर्मकलेवरः स
मगवान्दिश्यादमन्दा सुदम् । कल्यान्तोदधिमध्यमजन-
नशाब्बासर्पतः संलुठपृष्ठे यस्य बभूव सैकतकणच्छ्रयं धरि-
त्रीतलम् ॥ १९ ॥ पृष्ठत्राम्यदमन्दमन्दरगिरिमावाप्रकण्डू-
यनैर्निद्रालोः कमठाहृतेर्भगवतः श्वासानिलाः पान्तु वः ।
यैर्संस्कारकलानुवर्तनवशाद्वैलाछलेनाम्भसां यातायातम-
न्द्रितं जलनिधेर्नद्यापि विद्याम्यति ॥ २० ॥ दम्भ्यां यस्य
विलोकनाय जगतो द्रागीपटुच्छोलितप्रीवाशोपरि विस्फुरद्दह-
गणे छत्रायितायां सुवि । हा विग्भूः किममूढभूतदित-
रत्किं चेति पर्याकुलो हन्यादेप हठादधानि कमठाधीराः
कठोरणि वः ॥ २१ ॥ यो धैचे श्रेणनागं तैदतु वसुमतीं
सर्गापाताल्युक्तां युक्तां सर्वैः समुद्रैर्हिमगिरिकनकप्रसुधुस्यै-
र्नैर्नैः । एतद्ब्रह्माण्डमस्यामृतघटसदृशं भाति बने सुरारेः
पायोदः कूर्मदेहः प्रकटितमहिमा माधवः कागरूपी ॥ २२ ॥

वराहः

नमस्तस्मै वराहाय हेलयोद्धरते महीम् । सुरमध्यगतो
यस्य मेरुः सुरसुरायते ॥ २३ ॥ पातु यो मेदिनीदोला

* १ गरिष्ठः २ ब्रह्मणो जातम्, ब्रह्माण्डमिलयः, ३ सविस्मयं
दृष्टानिः ४ व्याकुलः, ५ तीक्ष्णदन्तैः, ६ वादयामास, ७ अव-
स्थानम्, ८ मुकुटः, ९ लोहितम्, १० अतिशयेन विकसन्, ११
११ तरणः, १२ धर्तुः, १३ इन्द्रनीलावर्तसदृशम्, १४ आकुञ्चन-
प्रसारणादि, १५ वृष्ट इति शेषः, १६ तदुपरि, १७ पृष्ठध्वजः

मालेन्दुयुतितस्करी । दंष्ट्रा महावराहस्य पातालगृह-
दीपिका ॥ २४ ॥ हरेर्लीलावराहस्य दंष्ट्रादण्डः स पातु
वः । हेमाद्रिकलसा यत्र धात्री छत्रश्रियं दधौ ॥ २५ ॥
स जयति महावराहो जलनिधिजठरे चिरं निमग्नोऽपि ।
येनाद्यैरिव सह फणिगणैर्वलयदुद्धता धरणी ॥ २६ ॥ पातु
वः कपटकोलकेशवो यस्य निःश्वसितमारुतोद्धता । उच्छ्रि-
तिप्रपतनैर्चीकूपैरकैलिकैन्दुकतुलामिला सुहुः ॥ २७ ॥
मेरुकेशसरसुदारदिगन्तपत्रामूललम्बिचलशेषारीरनालम् ।
येनोद्धतं कुचलयं सलिलात्सलीलमुत्संकार्यमिध पातु स यो
वराहः ॥ २८ ॥ न पङ्कालेयं कलयति धैरित्रीव्ययमयात्र
मुस्तामादत्तेऽप्युगगनगरभ्रंशमयतः । न पत्ते ब्रह्माण्डरकुट-
नमयतो धर्षरत्वं महाकोडः पायादिति सकलसंकोचित-
सुखः ॥ २९ ॥ न मृद्वीयान्मृद्वी कथमिव मही पोत्रनिकपैर्मु-
स्ताभिज्वालाभिः कनकगिरिरीयास्य विलयम् । न शुभ्येयुः
श्वासैः सलिलनिधयः सप्त च कथं वराहो वः पायादिति
विपुलचिन्तापरिकरः ॥ ३० ॥ पातु धीणि जगन्ति संततमकूपा-
रासमस्युद्धरन्धारी कोलकलेवरः स भगवान्यस्यैकदंष्ट्राङ्कुरे ।
कूर्मः कन्दति नालति द्विरसनः पंचन्ति दिग्दन्तिनो मेरुः
कोशति मेदिनी जलजति व्योमापि शोलेमति ॥ ३१ ॥
पातु श्रीस्तनपत्रमङ्गिकरीसुद्राङ्कितोरःस्थलो देवो वः स
जगत्सैतमिधुवधुवक्रान्जचन्द्रोदयः । क्रीडाकोडतनोर्नवेन्दु-
विशोदं दंष्ट्राङ्कुरे यस्य भूर्माति सा प्रलयान्धिपत्वलतलो-
त्खातैकमुस्ताङ्कतिः ॥ ३२ ॥ दृष्यद्वैत्यनिताम्बिनीजनमन-
संतोपसंकोचनः कुर्याद्विश्वमन्थरं स भगवान् क्रोडावतापो
हरिः । यदंष्ट्राङ्कुरैर्कोटिकोटैर्कुटीकोणान्तरस्वेषी पृथ्वी
मार्त्यवेदातकेतकदलाटीनेव यज्ञाङ्गना ॥ ३३ ॥ अष्टौ यस्य
दिवो दलानि विपुलः कोशः सुवर्णाचलः कान्तं केशरजाल-
मर्ककिरणा भृङ्गाः पयोदावली । नालं शेषमहोरगः प्रथिततं धा-
रानिधेर्लीला तदः पातु समुद्धरैर्कुचलयं क्रोडाङ्कतिः केशवः
॥ ३४ ॥ विभ्राणोऽभिनवेन्दुकोटिकुटिलं दंष्ट्राङ्कुरं लीलया क्रो-
डाकारयो हरिः स भगवान्भूयाद्विभूतिप्रदः । यस्तोत्थितवतः

१ वराहः, २ अकरोत्, ३ यथा कन्दुनः क्रीडया शिशुनि-

रशिव्यवेऽपक्षिप्यते च, तदर्थं भूरपि श्वासवायुप्रेरितोर्ध्वान्ध्वान्तनैः
वन्दुकुल्यं तुलयतीति भावः, ४ वषट् पठित्वां सामुद्रे पठे
कुटिप्यामि तदर्थं भूर्मैद्रुभ्येव विलयं वास्यतीति विचार्य, ५ समु-
द्रात्, ६ कन्दु इवाचरति, ७ नालनिवाचरति, ८ पञ्चागीवाचरन्ति,
९ कोरक इवाचरन्ति, १० कमलनिवाचरति, ११ अमर इवाचरति,
१२ यथा चन्द्रोदयेऽस्यामि संकोचमामुवति तथा हरेरवदानमद्युधु-
वक्रान्मोक्षणि निःश्रीकाशमवतिति भावः, १३ अयम्, १४ नि-
कुडमवतम्, १५ उज्वलम्, १६ पृथ्वीमण्डलम्, पठे, नलिनम्.

क्षमाकमलिनीमालम्बमानः क्षणं लोलद्वालमृणालनालतुलनां
 भेजे मुजङ्गेश्वरः ॥ ३५ ॥ मुक्तैर्यासति कुचविद्वसुमती
 दंष्ट्राङ्कुरस्यैयसी कुक्षौ क्षोममनाप्यति त्रिभुवनं रुद्धैरमीभिः
 क्रमात् । इत्यखल्पनिकल्पमीलितमतेः कण्ठे छुटन्तो मुहुः
 क्रोडाकारधरस कैंटमजितः श्वासानिलाः पान्तु वः ॥ ३६ ॥
 म्यादेप सतां हिताय मगनाङ्कोलावतारो हरिः सिन्धोः
 क्लेशमपास्य यस्य दशनप्रान्ते नटन्त्या भुवः । तारा हारति
 वारिदखिलकति खर्वाहिनी माल्यति क्रीडादर्पणति क्षपा-
 पतिरहर्देवश्च ताडङ्कति ॥ ३७ ॥ लीने श्रौंरुकेदो नमति
 नयनयोस्तेजसि कापि नष्टे श्वासग्राक्षोपमुक्ते मरुति जल-
 निधौ पादरन्ध्रार्षपीते । पौर्णमातैकरोमान्तरविवरगता
 सार्गतश्चक्रपाणेः क्रोडाकारस्य पृथ्वीमकलित्विमनं वैमनं वः
 पुनातु ॥ ३८ ॥ सिन्धुध्वङ्गाङ्गाहः सुरविवरविदातुच्छ-
 तोयेषु नासः प्रासः पातालपङ्क न छुटितरुचयः पोरमनोप-
 योगात् । दंष्ट्राविष्टेषु नासः शिखरिषु च पुनः स्क्न्धकण्डू-
 विनोदो येनोद्गारे धरिण्याः स जयति विमुताविभ्रितेच्छो
 वराहः ॥ ३९ ॥ केदानीं दर्पितास्ते घनमदमदिरामोदिनो
 दिग्द्विपेन्द्रा हे मेरो मन्दपारे मलय हिमगिरे साधु वः
 क्षमाधरत्वम् । शेष स्रष्ट्योऽसि धीर्षः पृथुसुवनमरोचण्ड-
 शौण्डैः शितोभिः शंसन्सोऽप्यासमुचैरिति धरणिभृतः पातु
 सुम्भान्वपाहः ॥ ४० ॥

मृत्सिंहः

सुपसुशिशिरोरुक्कान्तिविच्छुरिताङ्गये । नमस्त्रिभुवने-
 शाय हरये सिंहरूपिणे ॥ ४१ ॥ शत्रोः प्राणानिलाः
 पञ्च ययं दश जयोऽत्र कः । इति क्रोपादिवातात्राः
 पान्तु शो नृहरेर्नखाः ॥ ४२ ॥ प्रोज्ज्वलज्वलनज्वालाविक-
 टोरुसद्यच्छटः । श्वासक्षिसकुलक्षमाभृत्वातु वो नरकेसरी
 ॥ ४३ ॥ व्याधूतकेसरसटाविकरालजङ्गं हस्ताप्रविस्फुरितश-
 ङ्खुगदासिचक्रम् । आविष्कृतं सपदि येन मृत्सिंहरूपं नारा-
 यणं तमपि विश्वसृजे नमामि ॥ ४४ ॥ दैत्यास्त्रिपञ्चरवि-
 दारणलम्बरम्भरक्तामृनिर्जरसरिद्वनजातपङ्काः । बालेन्दु-
 कोटिबुटिलाः शुकचञ्चुमासा रक्षन्तु सिंहवपुषो नररा
 हरेवैः ॥ ४५ ॥ दिश्यासुख नरहरिर्भुवनैकवीरो यस्याहवे
 दितिसुतोहलनोघतस । क्रोधोद्धतं मुखमवेक्षितुमक्षमत्वं
 जानेऽमवश्रिजनलेख्येपि यन्नतास्ते ॥ ४६ ॥ वपुर्दुर्लभसंभ्र-
 मारखनखरं प्रविष्टे रिपौ कं यात इति विसयात्प्रहित-
 लोचनः सन्तः । धृषेति करताडनाग्निमित्तं पुरो दानवं
 निरीक्ष्य भुवि रेणुध्वजयति जातहासो हरिः ॥ ४७ ॥
 चट्चटिति चर्मणि च्छमिति चोच्छलच्छोणिते घगद्वगिति

भेदसि स्फुटखोऽस्यिनि घागिति । पुनातु भवतो हरेरमर-
 वैरिवक्षःस्थलकणकंरंजाङ्गरककंचक्रापजन्मानलः ॥ ४८ ॥
 ससत्वरमितसप्तसतैर्निर्हंसहस्तायनीनिकृचसुररा नृद्वैतज-
 सिक्रपक्षःस्थलः । स्फुरद्वरगमसिभिः स्वीगितसंसप्तसिद्धि
 समसनिर्गमस्तुतो नृहरिरस्तु नः स्वराये ॥ ४९ ॥ चक्ष-
 षण्डनन्दाप्रभेदेविगलद्वैत्येन्द्रपक्षः।स्रष्टृक्ताम्यक्तमुपाटलेद्वेद-
 सटासंभ्रान्तमीमाननः । तिर्यङ्कण्टकटोरधोपघटनासर्धाङ्ग-
 खर्गमनद्विष्वातङ्गनिरीक्षितो विजयते वैमुण्डकण्ठीरवः
 ॥ ५० ॥ दंष्ट्रासंकैटवक्रकन्दरलजिह्वस हव्याशनज्वाला-
 मासुरभ्रिकेसरसटाभारस दैत्यद्रुहः । व्यावलाद्वलद्विरण्य-
 कशिषुकोर्द्वैत्येलास्फालनस्कारमस्फुटदक्षिपञ्जरवक्रपृ भवाः
 पान्तु वः ॥ ५१ ॥ सोमार्घायितनिष्पिधानदशनः संव्या-
 यितान्तमुखो बालार्कयितलोचनः सुरभयल्लेखायितभ्रूलतः ।
 अन्तर्नादनिरोधपीवरगलरैवङ्कपनिर्वधेच्छितारस्कारसटावक्र-
 गगनः पायाभ्रुसिंहः स वः ॥ ५२ ॥ विषुषककंरालकेसर-
 सटामारस दैत्यद्रुहः शौण्डेनन्दाङ्गताडनभ्रुभृतः सिंहाकृतेः
 शार्ङ्गिणः । विस्फूर्जद्वलगर्जितार्जितरुकुम्भातङ्गदण्डोदयाः
 संरम्भाः सुखयन्तु वः खरनखशुण्णद्विपद्वक्षसः ॥ ५३ ॥
 दैत्यानामधिपे नखाङ्कुरकुटीकोणप्रविद्यात्मनि स्फारीमूत-
 कणलकेसरसटासंघातघोरकृतेः । सकोधं च सवि-
 स्रयं च सगुह्रीडं च सान्तःक्षितं क्रीडाकेसरिणो
 हरेर्विजयते तत्कालमालोकितम् ॥ ५४ ॥ किं किं सिंह-
 खतः किं नरसदयानुपुदेव चिन्तं गृहीतो नैतादृक्कापि
 जीनोऽनुत्तसुपनय मे देव सप्राप्त एवः । चापं चापं न
 चापित्यहहहहहहा कर्कशात् न नखानामित्यं दैत्येन्द्रपञ्चः-
 खरनखमुखरैर्जिनिनान्यः स वोऽव्यात् ॥ ५५ ॥ भूयः कथं
 वधुत्विषयतिकरतलोचंनैखनमालाबालेन्दुसुदृघघटाणित-
 दशदिशादन्तिचीत्कारकारी । अव्यादो दैत्यराजप्रथमयम-
 पुरीयानवपटानिनादो नादो दिग्मित्तिभेदप्रसरसरमसः कूट-
 कण्ठीरवस ॥ ५६ ॥ अन्तःक्रोधोर्जिह्वानज्वलनमवशिखाधर-
 जिहावलीढशौद्रस्रङ्गाण्डभाण्डः पृथुसुवनगुहागर्भगर्भार-
 नादः । ह्यव्यैरीन्द्रमूर्त्तिसुरनिदवतु वः सुप्रमामण्डलीभिः
 कुर्नश्रिर्धर्मैर्भूमध्यजनिचितमिव व्योम रोमच्छटानाम्
 ॥ ५७ ॥ पायान्मायासुग्रेन्द्रो जगदखिलमसौ यत्तनुर्दाचि-

१ नखा. २ करपत्रकम् ३ सिद्धीर्णौ ४ व्याडुडौ ५ शिरस्त्र-
 ६ आच्छदितो ७ उर्ध्वं ८ वेदः ९ विदारणम् १० सिञ्च-
 ११ सकीर्णं १२ उन्नमलस्यम् १३ रोमकृन् १४ रत्नीमवन्-
 १५ क्षिप्रकशिपोलदनुचरस चोक्तिप्रत्युत्पद्य १६ किं भयनि-
 लभं १७ उच्चैः स्वामिनी १८ उल्लसमानः १९ सिंहः २० अधि-
 २१ व्यासम्

रचिन्वालावालावलीढ वत मुवि सकल व्याकुल किं न
भूयात् । न साचेदाद्यु तसाधिकविकटसटाकोटिनि
पाब्दमानादिन्द्रोपानन्दकन्दाचदुपरि तुदिनासारसदोहृष्टि
॥ ५८ ॥ आदित्या कि दृष्टैते प्रलयमयकृत स्वीकृता
काशदेशा कि वोरुकागण्डलानि त्रिभुवनदहनयोघतानीति
मते । पायासुनोर्यसिह वपुरभरगणैर्विभ्रत शार्ङ्गपाणैर्दंष्ट्रा
दृश्यासुरे स्वलदरणगलदत्तकरक्ता नखा व ॥ ५९ ॥

चामन*

अव्यादो धामनो यस्य कौस्तुभप्रतिविभ्रिता ।
कौतुकालोकिनी जाता जाटरीव जगन्नयो ॥ ६० ॥
अश्लिष्टदण्डो हरेरुर्ध्वसुरिक्षतो बलिनिभ्रहे । विधिधिरैपद्मस्य
नालदण्डो मुदोऽस्तु न ॥ ६१ ॥ खर्वयन्थिविसुक्तसपि
विलसद्वक्ष्य सुकरकोस्तुभ निर्यत्रामिसरोजकुक्कुलपुटीगम्भी
रैसामध्वनि । पात्राशासिसमुत्सुकै न बलिना सानन्दभालो
कित पायाद्द क्रमवर्धमानमहिमाश्रयै सुरारैवेषु ॥ ६२ ॥
हस्ते शक्रकिणाङ्कितोरुण्विमिकीर्मीरितोर स्वलो नाभि
भ्रैह्मदलिविलोचनयुगप्रोद्धतशीतातप । बाहूर्निश्रितवहिरैप
तदिति व्याश्लिष्य वाक्य कैवैत्सारिष्ययनैर्हृत्पल्लिमन
पायाजगद्गमन ॥ ६३ ॥ सखित स्वागतयर्थ्यहृ वद
विमो कि दीयता मेदिनी का मात्रा मम विक्रमत्रयपद
दत्त जल दीयताम् । मा देहीत्युशनाप्रवीद्धरिय पात्र
किमखालर चेत्येव बलिनाचिंतो मखमुखे पायास्त दो
वायन ॥ ६४ ॥ स्वामी सन्मुखत्रयस्य विकृति नीतोऽस्ति
किं याज्या यद्वा विश्वरुजा स्वयैव न कृत तदीयता ते
कृत । दान श्रेष्ठतमाय तुभ्यमतुल वन्धाय नो मुक्तये
विश्वो बलिना निरुत्तरतया हीतो हरि पातु व ॥ ६५ ॥
ब्रह्माण्डचन्द्रदण्ड ईतश्रुतिभवनाम्मोरुहो नालदण्ड क्षोणी
नौकूपदण्ड क्षरदमरसरित्पट्टिकाकेतुदण्ड । ज्योतिश्रुकां
द्वदण्डसिमुवनविजयसाम्मदण्डोऽश्लिष्टदण्ड श्रेयसैविकर्मैस्ते
वितरतु विभुभ्रैविणा कालदण्ड ॥ ६६ ॥ यस्मादा
श्रामतो या गैरैदमणिशिलाकेतुदण्डायमानादौर्ध्वोतन्त्या
वभास्ये सुरसरिदमला वैर्जयन्तीव कान्ता । भूमिष्ठो यस्त
शान्त्यो भुवनगृहमहासात्मशोभा दधान पातामेतौ पंथो

१ वचने २ आसनम् ३ ब्रह्मण सामवेदध्वनि ४ यतो
हरेर्भगवतो हृदये कौरुभगणिलोहितचलविरति अतस्तप्रभाभि
कुरुदित्तव बध स्वलस्वागीति भाव ५ यतो हरेर्नाभी कमल ववैते
भ्रातृस्य सत्पुत्रिणा बलोऽपुत्रया भ्रमरागमन परत श्वेति भाव-
६ लहरी ७ पुत्रस्य ८ ब्रह्मा ९ मुण्डश्रु १० नाभिश्लेष्य
सहस्रद ११ त्रिपु लोकेषु पात्र-रातो वल लल १२ मरुत्तम
मिनिमित्तभ्रजण्णायानाद १३ क्षरती १४ पातका १५ आर
कतश्रुति भाव

जोदरललिततलौ पङ्कजाक्षस पादौ ॥ ६७ ॥ कस्तव ब्रह्म
न्नपूर्व क च तव चसतिर्याऽखिला ब्रह्मसृष्टि कस्ते नाथो
खनाथ क च तव जनको नैव तात खरामि । किं ते
ऽनीत ददामि त्रिपदपरिमिता भूमिरस्य किमेतन्नैलोक्य भाव
गर्भे बलिमिदमवदद्धाननो व स पायात् ॥ ६८ ॥

परशुराम

कुलाचला यस्य महीं द्विजेभ्य प्रयच्छत सीमंष्टपक्ष-
मापु । वभूवुर्हस्तसर्गजल समुद्रा स रैषुक्येय धियमात
नोतु ॥ ६९ ॥ किं दोर्म्या किमु कौमुकोपनिषदा
भैरंगप्रसादेन किं किं वेदाधिगमेन भासति भृगोर्वेशे च
किं जन्मत्वा । किं वानेन यमाद्भुतेन तपसा पीडा कृता
न्तोऽपि चेद्विप्राणा कुरुतेऽन्तरित्यनुशयो यमस्य पुण्यातु बः
॥ ७० ॥ नाशिष्य किमभूद्वय किमभवत्प्रापुत्रिणी रेणुका
नाभूद्विश्वमकारुं किमिति व प्रीणातु यमत्रया । विप्राणा
प्रतिमन्दिरं मणिगणोन्मिषाणि दण्डाहतेनान्धीना स मया
यमोऽपि महिषेणाम्नासि नोद्वाहित ॥ ७१ ॥ पायाद्वो
जमदग्निवशतिलको वीरजालकृतो रामो नाम मुनीश्वरो
नृपवधे भास्त्वकुठारायुध । येनाशेषहृताहिताङ्गरुपिरे सत
रिंता पूर्वाजा भक्त्या चाश्वमखे समुद्रवसना भूर्हन्तैकरी-
कृता ॥ ७२ ॥ द्वारे कल्पतरु गृहे सुरगवीं चिन्तामणीवज्रदे
पीयूष सरसीषु विप्रवन्दे विद्याश्रततो दश । एष कर्तुमय
तपस्यति भृगोर्वशावतसो मुनि पायाद्वोऽखिलराजकदय-
करो भूदेवभूपामि ॥ ७३ ॥ नो सध्यां समुपासते यदि
तदा लोकापवादाद्भय सा चेस्त्वकीक्रियते भविष्यति तदा
रिजन्त्यवीजे नति । इत्थं चिन्तयतश्चिर भृगुपतीर्त्तं श्वास-
कोष्णीकृतो नेजान्त प्रतिविम्बशोणसलिल सध्याञ्जलिः
पातु व ॥ ७४ ॥

रामचन्द्र

वन्दामहे महेशावचण्डकोदण्डखण्डनम् । जानकी-
द्वन्द्वानन्दचन्दन रघुनन्दनम् ॥ ७५ ॥ नमो राम-
पदाम्भोज रेणवो यत्र सततम् । कुर्वन्ति कुसुद्रीतिभारण्य
गृहमेधिन ॥ ७६ ॥ स्वर्णोपाजिगदायनो योजितनयनो

१ यदा ब्राह्मणेभ्यो भूर्देवा, तदा तेषां स्वस्वभूमितीमार्थं कुरु-
पर्वता पवासजिति भाव २ यदा वाचकैभ्यो दान दीयते, तदा
दानाध्यागदात्परिस्तरांगल दीयते अतस्तेनेतावदान दत्त येन
समुद्रा उत्सर्गजलतयाभूवशिति भाव ३ भृगुर्देविद्याज्ञानरहस्वेन
४ यतो महतामनुमदस्यदा सकल स्वाय, यद्युपकार कल्पविषुर्दु
शक्येव पर नया तर्पणैवापि निवारिता न भवति, अत शमुप्रसादेन
किमित्यर्थं ५ यतस्तपसाऽऽप्तध्वमणि सायते पर यदि मया त-
न्नासापि, तदायेन तपसा किमिति भाव ६ शत्रव ७ ब्राह्मणेभ्यो
देयत्वेन निदित्यर्थं भासप्रमाणे विद्या स्वायत्त प्राप्तचतुष्टयम् ।
अत्र भर्तृर्गण प्राहुः तकार दिवोत्तमा ॥ इत्युक्त्वाव च ८ सुखं

दशासदिग्भागे । सुहृत्त्वलोकितचापः कोऽपि दुरापः स नीलिमा शरणम् ॥ ७७ ॥ अधिपस्रवद्युट्टीदूर्वातिस्फुटिते-
न्दीवसुन्दरोरुमूर्तिः । अपि लक्ष्मणलोचनैकस्यै भजत
ब्रह्म सरोरुहायतालम् ॥ ७८ ॥ कनकनिकयमासा सीतया-
लिङ्गिताङ्गो नवकुवलयदामश्यामवर्णाभिरामः । अभिनव
इव विधुन्मण्डितो मेघखण्डः शमयतु मम तापं सर्वतो
रामचन्द्रः ॥ ७९ ॥ परिणयविधौ भद्रकत्वान्नद्विधौ घनु-
र्यतो जनकसुतया दत्तां कण्ठे सजं हृदि धारयन् । कुसुम-
घनुषा पाशोनेव प्रसन्न वशीकृतोऽवनतवदनो रामः पाया-
भ्रपाविनयान्वितः ॥ ८० ॥ उत्फुल्लमलकोमलोलसदलदद्या-
माय रामामनःकामाय प्रथमाननिर्मलगुणश्रीमाय रामानने ।
योगारूढसुनीन्द्रयानसरोरुहंसाय संसारविध्वंसाय स्फुरदो-
जसे रघुकुलोचंसाय पुंसे नमः ॥ ८१ ॥ यो रामो निजघान
वहसि रणे तं रावणं सायकैर्हृद्यस्य प्रतिवासरं वसति सौ
तस्या ह्ययं राघवः । यस्मास्ते सुयनावली परिवृता द्वीपैः समं
सप्तभिः स श्रेयो विदधातु नक्षिसुवनत्राणैकचिन्तापरः
॥ ८२ ॥ राज्यं येन पदान्तलभतृणवत्यक्तं गुरोरुजया पाथेयं
परिगृह्य कारुण्यं घोरं वनं प्रस्थितः । स्वाधीनः शशि-
मौलिकापविषये प्राप्तो न वै विक्रियां पायाद्दः स विमोर्षैणा-
ग्रजनिहा यमामिघानो हरिः ॥ ८३ ॥ कारुण्याघृतनीरमा-
श्रितजनश्रीचातकानन्दं शार्ङ्गाखण्डलचापमम्बुजमयाश्री-
न्द्रादिबर्हीष्टदम् । चारुमेरुसुलोहसजनकजासौदामिनीशो-
भितं श्रीरामसुन्दमश्रेयऽखिलजगत्संसारत्राणप्रहम् ॥ ८४ ॥
कूर्मो मूलवदालवालवदधाराशिलैतावद्दिशो मेघाः पलव-
वप्यसूतकलवक्षत्रसूर्येन्दवः । स्वामिन्योमतरुः क्रमे मम
क्रियाच्छ्रुत्वेति गौं मारुतेः सीतान्येपणमादिशान्दिरातु वो
रामः सलजः धियम् ॥ ८५ ॥ एतौ द्वौ दशकण्ठकण्ठ-
कदलीकान्तरकान्तिच्छिदौ वैदेहीकुचकुम्भकुङ्कुमारजःसा-
न्द्ररुणाङ्गाङ्कितौ । लोकत्राणविधानसासुवदनपारम्भयुषौ सुजौ
देयासासुरविक्रमौ रघुपतेः श्रेयांसि भूयांसि धः ॥ ८६ ॥
बालक्रीडनमिन्दुशेखरधनुर्भङ्गावधि प्रहता ताते कानन-
सेवनावधि कृपा सुग्रीवसख्यावधि । आज्ञा वारिधिवन्धना-
वधि यतो लङ्केशनाशावधि श्रीरामस्य पुनातु लोकवराता
जानक्यपेक्षावधि ॥ ८७ ॥ कल्याणानां निधानं कलिमल-
मयनं पावनं पावनानां पाथेयं यन्सुसुतोः सपदि परपद-
प्राप्तये प्रस्थितस्य । विश्रामस्थानमेकं कविधरवचसां जीवनं
सज्जनानां वीजं धर्मद्रुमस्य प्रभवतु भवतां भूतये रामनाम
१ समुद्रः २ सीता, ३ विनीतगत्साम्रजन्मा रावणस्य हन्तीति रा-
४ चावम्.

॥ ८८ ॥ कल्याणोहाससीमा कलयतु कुगलं वरुणेया-
भिरामा काचित्साकेतधामा भवगहनगतिद्वान्तिहारिप्रणामा ।
सौन्दर्यहीणकामा घृतजनकसुतासादरापद्मधामा दिव्यु
प्रख्यातभूमा दिविपदमिनुता देवता रामनामा ॥ ८९ ॥
योऽर्द्धा योद्वावधीतान्सपदि पैलसुजः संवराये परे ये येनौ-
येनाश्रितानां स्तुतिरवनमितेशानचापेन चापे । लङ्कालंकार-
हर्ता ककुभि ककुभि यः कान्तया सीतयासीदंशो द्रोण्य हृष्टः
स विमुरवतु वः संःसमार्यः समार्यः ॥ ९० ॥ श्रेयाणां
भूरिघामां श्रितमधिपतिना प्रस्फुरद्भीमैतारं स्कारं नेत्रैर्नलेन
प्रसमनियमितोर्चापमीनध्वजेन । रौमैयत्तं पुरारः
कुमुदशुचि लसैर्धीलसुग्रीवमङ्गं धावङ्गं वापि सैन्यं दर्शवदन-
शिरदष्टेदहेतु श्रियेऽस्तु ॥ ९१ ॥ यतीर्धानासुर्षीस्व्या
गलितमलभरं भन्यते स स्वमेवं नाज्ञासीजशिरं यन्मम
चरणजःपादपूतान्यमूनि । पादस्पर्शेन कुर्वन्नाटिति विघ-
टितप्रायमयामहत्यां कौसल्यासुनुरूनं व्यवनयतु स वः
श्रेयसा च श्रिया च ॥ ९२ ॥

सीता

उन्मृष्टं कुचसीमि पद्ममकरं दृष्ट्वा हठाच्छिन्नगात्रेभो
मास्तु पुनर्लखान्यसुमिति स्मेरे रघूणां वरे । कोपेनारणितो-
ऽश्रुपातदलितः प्रेम्णा च विस्तारितो दत्तो मैथिलकन्यया
दिशतु नः क्षेमं कटाक्षाङ्कुरः ॥ ९३ ॥

हनुमान्

अशेषलङ्कापतिसैन्यहन्ता श्रीरामसेवाचरणैककर्ता । अने-
कदुःखाहतलोकगोप्ता त्वसौ हनुमांस्तव सीख्यकर्ता ॥ ९४ ॥
कृतक्रोधे यस्मिन्नमरनगरी मङ्गलरवा नैवातङ्का लङ्का सम-
जनि वनं वृश्चति सति । सदा सीताकान्तप्रणतिमतिविरुधा-
तमहिमा हनुमानव्याहः कपिकुलशिरोमण्डनमणिः ॥ ९५ ॥

रामरूपौ

त्रातः कैकोदरो येन द्रोमघापि करुणात्मना । पूतेना-
मारणस्यातः स मेऽस्तु शरणं प्रभुः ॥ ९६ ॥

१ निश्चितम्. २ राक्षसान्. ३ सुदे. ४ शत्रवः. ५ माग्नेय.
६ प्राणाः. ७ विरहितः. ८ दुःखितमनाः. ९ देवसामरावधी.
१० श्रेयाणां बहुकानामधिपतिना जायवता; पक्षे, नक्षत्राणामधि-
पतिना चन्द्रेण. ११ नीलस्यारो वानरविषेण; पक्षे, नीला तारा
नेत्रकनीमिका. १२ नेत्रा नापकेन नलेन नलनाज्ञा वानरेण; पक्षे,
नेत्रानलेन लवीनेत्राग्निना. १३ तथा भाषो यस्मिन् अथापो
मीनध्वजः समुद्रः; पक्षे, उन्नतचापे मीनध्वजः कामः. १४ राणा-
यत्तं रामचन्द्राधीनम्; पक्षे, रामायाः पार्वत्या ज्योतीतम्. १५ बुधुद-
नाम्ना वानरेण श्रुतिः; पक्षे, बुधुदप्रभवच्छ्रुति श्रुतम्. १६ नीलः
सुग्रीवस्य वानरा; पक्षे, नीला नीलवर्णा शोभना श्रीवा. १७ दशध-
दनशिरदष्टेदहेतिवति सैन्यपक्षे स्फुटम्; अन्यत्र शिवप्रसादनाथं
रावणेनात्मनः शिरसि चिह्नार्जतिं प्रतिदिः. १८ सेवनया.
१९ पद्मवत्स्य. २० नवमया. २१ अदरो भयस्थः काकः;
पक्षे, बालियसर्वः. २२ पूतनामा पवित्रनामा २३ येन व्यावशः पक्षे,
पूतनाया राक्षसां भारणेन स्यातः.

मर्दितरावणकंसौ सरयूयमुनाविहारिणौ देवौ । अर्पितयिप्र-
कुमारौ हरिपतिहरिकेतनप्रियौ वन्दे ॥ ९७ ॥ यः पूर्तेना-
मारणजन्मकीर्तिः कैकोदरो येन विनीतदर्पः । यशोदया-
लं कृतमूर्तिरन्यात्परिधूनामथवा रघूणाम् ॥ ९८ ॥

कृष्णः

इन्द्रीवरदलश्याममिन्दिरानन्दकन्दलम् । वन्दारुजन-
मन्दारं वन्देऽहं यदुनन्दनम् ॥ ९९ ॥ देवः पायादपायान्नः
स्रोन्दीयरलोचनः । संसारस्थानविश्वसंहसकंसनिपूदनः
॥ १०० ॥ पातु वो जलदश्यामाः शार्ङ्गज्यायातककेशाः ।
शैलोन्मयमण्डपस्रग्माश्रवावो हरिबाहवः ॥ १०१ ॥ दर्पणा-
र्पितमालोन्मय मायास्त्रीरूपमात्मनः । आत्मन्येवावुरक्तो वः
शिवं दिशतु केशवः ॥ १०२ ॥ हृदयं कौरस्तुमोद्गासि
हरेः पुष्पातु वः शिवम् । राधाभवेशरोधाय दत्तमुद्रमिव
श्रिया ॥ १०३ ॥ देहि मरकन्दुकं यथे परिधाननिगूहितम् ।
इति निसंसयस्त्रीवी तस्याः कृष्णो मुदेऽस्तु नः ॥ १०४ ॥
चण्डचाणूदोर्दण्डमण्डलीखण्डमण्डितम् । अत्याद्यो वाळ-
वेपस्य पिष्णोगोपतनोर्वपुः ॥ १०५ ॥ मीमांसासार्धवसोम
लसदकं तर्कमस्य । वेदान्तविपिनसिंहं वन्दे गोविन्द-
साभिषं प्रसन्नम् ॥ १०६ ॥ अवलोकितमनुमोदितमालिङ्गित-
मङ्गनाभितुरागैः । अधिवृन्दावनकुञ्जं मरकतपुञ्जं नमस्वामः
॥ १०७ ॥ भक्तीविरचनमश्रया राधाकृष्णकलशपीडनव्य-
सनी । श्वसुमधि रेखां लुम्बन्वलयवेपो हरिर्जयति ॥ १०८ ॥
कठिनतरदामवेधनलेयासंद्देहदायिनो यस्य । राजन्ति वलि-
विमद्गाः स पातु दामोदरो भवतः ॥ १०९ ॥ खिन्नोऽसि
सुख शैलं विभ्रुनो वयमिति यदस्यु त्रिधिलसुखः । भरमुध-
निततवाहुषु गोपेषु हसन्हरिर्जयति ॥ ११० ॥ नीतं नननीतं
क्रियदिति वृष्टे यशोदया वृष्णः । इयदिति शुरुजनसंसदि
कंरधृतपापयोरपरः पातु ॥ १११ ॥ राधामधुमुद्दनयोरनु-
दिनमुनचीयमानस्य । प्रणयतरोरिव सुमुग्धं मिथोऽव्येक-
कितं पायात् ॥ ११२ ॥ युतिमपरं स्मृतिमपरं मारतमपरं
भजन्तु मनर्माताः । अहमिह नन्द वन्दे यस्मान्दिन्दे पर
प्रसन्नम् ॥ ११३ ॥ तसं केन तपोभिः फलितं तद्रोषवाला-
नाम् । लोचनमुगले यासामखनमासीरिभ्रजं प्रसन्नम् ॥ ११४ ॥
मदमयमदमयदुगं यमुनामनर्तीयं वीर्यशाली वः । मम
रक्षीममरतीररक्षिदिशमनरः स क्रियाकृष्णः ॥ ११५ ॥
हान्ययन्तं जननीमुगन्तं वित्रोन्मय मन्दक्षितमुज्वला-

ङ्गम् । स्पृशन्तमन्यं स्तनमङ्गुलीभिवन्दे यशोदाङ्गगतं
सुकुन्दम् ॥ ११६ ॥ भुजप्रभादण्ड इवोष्वागीमी स पातु
वः कंसरिपोः कृपाणः । यः पाशजन्मप्रतिभिन्वमङ्गा धारा-
म्भसः केनमिव व्यनक्ति ॥ ११७ ॥ विहाय पीयूषरसं
सुनीश्वरा ममाङ्घ्रिराजीवरसं पिबन्ति किम् । इति स्वपादा-
म्बुजपानकौतुकी स गोपवालः श्रियमातनोतु वः ॥ ११८ ॥
विलिख्य सत्याकुचकुम्भसीमि प्रावयलिन्यासमिषेण राधाम् ।
लीलारविन्देन तथा सरोपं पायद्विष्टः कोऽप्यभिहन्वमानः
॥ ११९ ॥ स पातु वो यस्य हतावरोपास्तुत्यवणीजन-
रक्षितेषु । लावण्यमुक्तेष्वपि विवसन्ति दैत्याः स्वकान्ता-
नयनोत्थलेषु ॥ १२० ॥ कुञ्चिताधरपुटेन पूरयन्श्रीकां
प्रचलदङ्गुलिक्रमः मोहयन्निखिलब्रामलोचनाः पातु कोऽपि
नवनीरदच्छविः ॥ १२१ ॥ अतसीकुसुमोपमेयकान्तिर्यमुना-
तीरकदम्बमध्यवर्ती । नवगोपवधूविनोदशाली वनमाली
वितनोतु मङ्गलं वः ॥ १२२ ॥ गायन्तीनां गोपसीमन्ति-
नीनां स्फीताकाङ्क्षामक्षिरोलम्बमालाम् । निश्वाश्वत्यामात्म-
ब्रकारविन्दे कुर्वन्नव्यादेवकीनन्दनो वः ॥ १२३ ॥ पुञ्जी-
भूतं प्रेम गोपाङ्गनातां भूर्तीभूतं भागधेयं यदनाम् ।
एकीभूतं गुप्तवित्तं धुतीनां श्यमरीभूतं ब्रह्म मे संनिध-
त्साम् ॥ १२४ ॥ आनन्दमादघतमायतलोचनानामानील-
म्वलितकंधरमाचवशम् । आपादभासुकुटमाकलितामूर्तीध-
गाकारमाकलयतासुपमान्तरं नः ॥ १२५ ॥ त्वा पातु
नीलनलिनीदलदामकान्तेः कृष्णस्य पाणिसरसौरुहकोश-
बन्धः । राधाकपोलमकरीलिरनेषु योऽयं कर्णावतंसकमलं
त्रिपुलीचकार ॥ १२६ ॥ उत्कृष्टमानसरसीरुहचारुमध्य-
निर्मन्धुव्रतभरुतिहारिणीभिः । राधाविलोचनकटाक्षपर-
म्परविष्टो हरिस्तव सुखानि तनोतु कामम् ॥ १२७ ॥
गोवर्धनोद्धरणहृदसमस्तागोपनान्स्तुतिश्रवणलज्जितमानसस्य ।
सृत्वा वराहवपुर्निन्दुकलाप्रकाशदंश्रीद्वृत्तक्षिति हरेरवतु स्मितं
वः ॥ १२८ ॥ अभिनवनवनीतपीतभाताप्रनेत्रं विकचनलिनं
लक्ष्मीसर्षिं सानन्दवक्रम् । हृदयमवनमध्ये योगिभिर्षान-
गन्धं नवगगनतमालस्थामलं केचिदोटे ॥ १२९ ॥ अभि-
नवननीतस्निग्धमापीतदुग्धं दधिकरणपरिदिग्धं मुग्धमङ्गं
सुरारः । दिशतु सुवनकृच्छ्रच्छेदितापिच्छगुच्छच्छवि
नगशिखिपिच्छालाच्छित्तं वाग्धितं वः ॥ १३० ॥ कनकवल्-
शालच्छे राधापयोधरमण्डले मजजलपरस्थामामात्ममुक्तिं प्रति-
विम्बिताम् । असितनिचयप्रान्तग्रान्त्या सुसुन्दरुत्सुखिष्ययति
जनितनीजहायप्रियाहसितो हरिः ॥ १३१ ॥

१ अनुज- २ पूजनाया मात्सेन लक्ष्मा कीर्तयेनः ३ यो-
रिवनान्, स्ते लक्ष्मा कीर्तये केन. ३ यदिति मयः, यशो-
दया कृतः. ४ यशोदया मात्सेनयो देवो यस्य; यशो-यशुमा
दवसा यच्छेदो देवो यस्य. ५ वारणस्य.

लैलितगमना नाभौ रौजन्मनोजनितान्तमाः सुरतिसदशस्ताः
 संमुख्यो भवानपि तद्वे। वनमुचमितो गोहादेको न
 गच्छतु मां विनेत्यसद्वृद्धितः पुत्रः पित्रा जयत्यनघो हरिः
 ॥ १३२ ॥ देवः पायात्यसि विर्मले यानुने मँजतीनां वाच-
 न्तीनामनुनयपदैवेधितान्यंशुकानि । लज्जालोलैलसवलितै-
 रुन्मिपत्यञ्चवाणैर्गोपस्त्रीणां नयनकुसुमैरधितः केशवो नः
 ॥ १३३ ॥ वृन्दारण्ये तपनतनयातीरवानीरकुञ्जे शुभ्रमन्जुभ्रमर-
 पटलीकाकलीकेलिमाजि । आमांराणां मधुरसुरलीनादसं-
 मोहितानां मध्ये क्रीडन्नवतु नियतं नन्दगोपालबालः ॥ १३४ ॥
 शिरश्छायां कृष्णः क्षणमकृत राधाचरणयोर्मुञ्जावच्छिच्छाया-
 मियमपि तदीयप्रतिकृतौ । इति क्रीडाकोपे निशृतमुभयो-
 रप्यनुनयप्रसादौ जीयास्तामपि शुरुसमर्षं स्थितवतोः ॥ १३५ ॥
 अवेभम्यापाराकलनमंतुरीस्परामचिरादनुग्मीलचन्तुप्रकरघट-
 नायासमसकृत् । विषोदस्ताबालीविपदपनयैकप्रणयिनः पटानां
 निर्माणं पतंगपतिकेतोरवतु नः ॥ १३६ ॥ कपोले पत्राली पुल-
 क्रिनि विघातुं व्यवसितः स्वयं श्रीराधायाः करकलितवर्तिर्भ-
 धुरिपुः । अमूद्वेन्दौ यन्निहितमयनः कम्पितमुजस्तदेतसा-
 मर्थ्ये तदभिनयरूपस जयति ॥ १३७ ॥ जयश्रीविर्त्यैस्त्रिमहिर्त
 इव मन्दारकुसुमैः स्वयं सिन्दूरेण द्विपरणसुदा मुद्रित इव ।
 मुजापीडक्रीडाहातकुबलयापीडकरिणः प्रक्रीणीसृग्मिन्दुर्जयति
 सुजदण्डो सुरजितः ॥ १३८ ॥ सुपर्णः स्वर्णाद्री रचितम-
 णिशृङ्गे जलधिजामुखाम्भोजे मृद्धो निगमविलसत्यञ्जरशुकः ।
 त्रिलोकीकस्तूरीतिलककमनीयो ब्रजवधूविहारी श्रीकृष्णो
 दिशतु भवतां शमं सततम् ॥ १३९ ॥ क यासि खलु
 चौरिके प्रसुपितं सुष्टं दृश्यते द्वितीयमिह मामकं बहसि
 कन्दुकं कशुके । त्वजेति नयगोपिकाकुचयुगं प्रमथन्नलाल-
 सत्युत्कपञ्जरो जयति गोडुले केदावः ॥ १४० ॥ मैथैर्मे-
 दुर्मन्मन्त्रं वनमुनः श्यामास्तमालदुर्मनैर्क्तं^१ भीरुयं त्वमेव
 तदिमं राधे गृहं प्रापय । इत्थं नन्दनिदेशतश्चलितयोः

प्रत्यध्वकुञ्जद्रुमं राधामाधवयोर्जयन्ति यमुनाकूले रूहःकेलयः
 ॥ १४१ ॥ कौन्तेर्यस्य सहायतां करुणया गत्वा विनीता-
 त्मनो येनोहद्वितसत्यथः कुरुपतिश्चक्रे कृतांतौतिथिः ।
 त्रैलोक्यस्थितिसूत्रधारतिलको देवः सदा संपदे साधूनामसु-
 राधिनाथमधमः स्नाद्देवकीनन्दनः ॥ १४२ ॥ आताम्रे नयने
 स्फुरन्कुचभरः श्वासो न विश्राम्यति खेदाग्मःकणदन्तुरं
 तव मुखं हेतुस्तु नो लक्ष्यते । धिक्को वेद मनः ब्रिया
 इति गिरा रुधां प्रियां मीपयंस्तस्यास्तत्क्षणकारतरेक्षणपरिस्त्रुधो
 हरिः पातु वः ॥ १४३ ॥ संसक्तानिच पातुमीपनिपद्यथा-
 हारमाध्वीरसासुमार्दुं ब्रजसुन्दरीकुचतटोपादीरेणनिव ।
 उन्मीलसुरलीनिनादवहुलाभोदोपसीदद्रवो जिह्वालीढमलीक-
 बह्वधिशोः पादाम्बुजं पातु वः ॥ १४४ ॥ कृष्णो गोरस-
 चौयमम्व कुरुते किं कृष्ण मातः सुरापानं न प्रकरोमि राम
 किमिदं नाहं परस्त्रीरतः । किं गोविन्द वंदत्वस्वी हलधरो
 मिश्रयेति तां व्याहरन्गोपीगोपकदम्बकं विहसयन्सुग्धो सुकुं-
 न्दोऽप्यतु ॥ १४५ ॥ मातस्तर्पणकरक्षणाय यमुनाकच्छं
 न गच्छाम्यहं कस्माद्दत्स पिनष्टि पीवकुकुचद्वन्द्वेन
 गोपीजनः । ब्रूयंशविनिवारितोऽपि बहुशो जल्पन्श्रो-
 दाप्रतो गोपीपाणिगरोजमुद्रितमुखो गोपीपतिः पातु वः
 ॥ १४६ ॥ कासि त्वं वद चौर्यकारिणि कुतः कस्त्वं
 पुरो यामिकः किं ब्रूये सुपितौ सुवर्णकलशौ मूरस केन
 त्वया । कुत्र स्तः प्रकटौ तथाबलतटे कुजेति तस्यश्रुता-
 मित्युक्तं धृतबह्वीकुचयुगस्तां पातु पीताम्बरः ॥ १४७ ॥
 कृष्ण त्वं पठ किं पठामि नतु रे शास्त्रं किमु ज्ञायते तत्त्वं
 कस्य विमोः स कश्चिमुचनधीराश्च तेनापि किम् । ज्ञानं
 भक्तिरथो विरक्तिरनया किं मुक्तिरेवास्तु ते दध्यादीनि
 भजामि मातुरुदितं वाक्यं हरेः पातु वः ॥ १४८ ॥ कृष्ण
 त्वं नवयौवनोऽसि चपलाः प्रायेण गोपाङ्गनाः कंसो भूपति-
 र्जज्जनालघुदुद्रोषीवा ययं गोदुहः । तयाचेऽञ्जलिना भवन्त-
 मधुना वृन्दावनं मद्दिना मा यासीरिति नन्दगोपवचसा
 नम्रो हरिः पातु वः ॥ १४९ ॥ कस्त्वं कृष्णमवेहि मां
 किमिह ते मन्मन्दिराशङ्कया युक्तं तद्वचनीतभाजनपुटं
 न्यस्तः किमर्थं करः । कतौ तत्र पिपीलिकापनयनं सुताः
 किमुद्रोषिता याला वसगतं विवेकमुमिति संजल्पन्हरिः पातु
 वः ॥ १५० ॥ स्वामी सुग्धतरो वनं घनमिदं बालाहमेका-
 किनी क्षोणीमावृणुते तमालमिलच्छाया तमःसंहतिः ।
 तन्मे सुन्दर कृष्ण मुख सहसा चरमेति गोप्या गिरः श्रुत्वा

१ गोपीपथे, अलितं गमनं यामां ताः; कृष्णपथे ललिते मे गाने
 मनो यस्य सः २ स्त्रियः; पथे, नास्त्वायः श्रेष्ठो यस्मात्स ताः;
 ३ राजता मनोजेन मदनेन भिवागाल्यन्ता माः कान्तियांसा ताः;
 ४ पथे, राजन्मनोऽभिः शोभमानमदनस्तान्तो ऋणो यस्मात्सादृशी
 भा यस्य सः ५ शोभायमानया रत्ना कामपश्चा सृष्टाः; पथे-
 धृष्टु रतो रमणे योग्यः ६ सति शोभनाति सुखान्यानानानि
 पासां धाः; पथे, सत्तु प्रशरतेषु कैलिनतुरेषु सुर्यः ७ स्वच्छे,
 ८ ज्ञानं कुर्वतीनाम्, ८ वेमा वस्त्रव्युत्पिद्वस्त्रापावदितम्,
 ९ गुरी तन्मुखावानी यत्रविशेषः, १० वरवरी विना, १० पतगाः
 पथिगलेवां पतिर्हृत्ः स केतुर्हृत् तस्य, ११ विधिः,
 १२ पूजितः १३ विहितः, १४ रक्तिन्तुः, १५ व्याप्तमित्यर्थः,
 १६ रात्री.

१ शकान्तक्रीडाः, २ शुषिधिरसः, ३ मारितः, ४ वृषवाहः,
 ५ नगररक्षकः

ता परिरम्य मयकलासक्तो हरि पातु व ॥ १५१ ॥
 मात किं यदुनाप देहि चैपक किं तेन पातु पयस्तत्रास्त्वय
 कदाचित् तत्रिदिश निशा का वान्यकारोदये । आमीत्याशि-
 युग निशाभ्युपगत्य देहीति मातु पुनर्वसो जाम्बरकर्णपोद्यत
 कर कृष्ण स पुष्पातु न ॥ १५२ ॥ अयोन्मीलितलोच
 नस्य पियत पर्याप्तमेक स्नान सद्य प्रसूतदुग्धदिग्धभपर हसो न
 समार्जितः । माना चाङ्कुरितालितस्य चिबुकके सेरायमाणे मुखे
 विष्णो क्षीरकणाम्बुधामवबला दन्तद्युति पातु व ॥ १५३ ॥
 गच्छाम्यच्युत दर्शनेन भवत किं तुषिरुपचये किं त्वेव
 विज्ञेयस्योर्हृतजनः समावयत्यन्यथा । इत्यामव्रणभैक्षि-
 सुचितव्याप्रस्थानखेदालसामाक्षिभ्यन्मुलकाङ्कुराशितवपुर्गोपी
 हरिः पातु व ॥ १५४ ॥ रौमो नाम मयूव हु तदबला सीतेति
 हु तो पितुर्नाचा पशुवटीरने निवसतसामाहद्रावण ।
 कृष्णेनेति पुपतर्नी निजकथामाकर्ष्य भोत्रेरिता सौमित्रे क
 षट्पुत्रैर्तुरिति प्रोक्ता गिर पातु व ॥ १५५ ॥ कोऽय
 द्वारि हरि प्रयाभुपयन शाखाभुगसाप्र किं कृष्णोऽह दयिते
 सिधेमि सुतरा वृष्णादहं वानरात् । राधेऽह मयूसूदने ब्रज
 लता तामेव पुष्पाभित्तामिध निर्वचनीकृतो दयितया द्वीगो
 हरिः पातु व ॥ १५६ ॥ पीठे पीठनिषण्णनालकगले
 सिधन्सगोपालो यत्रान्त स्थितदुग्धमपाण्डमभिधाञ्छाय
 घण्टारसम् । यत्रोपान्तहताञ्जलि कृतशिर कम्प पिवन्त्य पय
 पायादागतगोपिकानयनयोग्यदुग्धपूरकारकृत् ॥ १५७ ॥
 पंचे त्वन्नयने सराभि सतत भायो भवत्कुन्तले नीले सुखति
 किं करोमि नैहिति श्रीतोऽसि ते विभ्रमे । इत्युत्समवचो
 निशान्य सहजा निर्भरिसतो राधया वृष्णास्त्रारमेन तम्पदि
 शन्कीडाविट. पातु व ॥ १५८ ॥ दृष्टया केसव गोपैरौग-
 हतया किञ्चिन् दृष्ट मया तेनाप्र स्खलित्तासि न्यथ पतितां
 किं नाम नालम्बये । एवस्व निपमेतुखिन्नमनसा सर्वावैलेनां
 गतिगोप्यैव गदित संलेशमरेतांशोभे हरिविचरम् ॥ १५९ ॥
 केय माग्यवती तत्रोरसि मणी श्रूषेर्जर्मगं विना वृत्वासा

प्रथम विना क सहजो वर्णो मणोस्तादा । स्त्रीरूप कथमस
 लिङ्गनिधमात्सुच्छापि बध्वाकृतिं मुग्धे त्वत्प्रतिबिम्बमित्यपल-
 पन्नाद्या हरि पातु वः ॥ १६० ॥ या दृष्ट्वा यमुना पिपासु
 रनिश व्यूहो गवा गाहते विदुत्चानिति नीलकण्ठनिवहो या
 द्रष्टुमुक्लण्ठते । उचसाय तमालपल्लवमिति चिच्छन्दन्ति या
 गोषिका कान्ति कालियशासनस वपुष सा पावनी पातु
 व ॥ १६१ ॥ श्रीमद्रोपवधूस्वयग्रहपरिष्वङ्गेषु तुहस्तान
 व्यामर्षद्वलितेऽपि चन्दनरजसङ्गे वहन्सौरमम् । कश्चिन्ना
 गरजातरागनयनद्वन्द्व प्रभोते श्रिय विभ्रल्लामपि वेणुनाद
 रसिको जारामणी पातु व ॥ १६२ ॥ कण्ठालिङ्गनमन्त्र
 पन्कुचाभोगोमनोगोस्तव श्रेणीसगमसौभग च सतत
 मधेयशीना पुर । प्रासु कोऽयमितीर्ष्येयव यमुनाकूले बलाय
 स्वय गोपीनामहरदु कूलनिचय कृष्ण स पुष्पातु न ॥ १६३ ॥
 कृष्णेनाम्ब गतेन रन्तुमसकृन्तुद्रक्षिता खेच्छया सत्य कृष्ण
 क प्यमाह सुसली मिथ्याम्ब पद्याननम् । व्येदेहीति
 त्रिकासिते च वदने दृष्ट्वा समस्त जगन्माता यस्य जनाम
 निसयपद पायास्त व धीपति ॥ १६४ ॥ अम्ब श्राम्यसि
 तिष्ठ गोरसमह मग्राभि मन्थानक प्रालम्ब्य स्थितमीश्वरं
 सरमस दीनाननो वैसुकि । सास्य कर्मलालया सुं
 गण सानन्दसुधदय रौदु प्रैक्षत य स वोऽस्तु शिवदो
 गोपालबालो हरि ॥ १६५ ॥ कालिन्या पुलिनेषु केलि-
 कृपितामुसुज्य रासे रस गच्छन्तीमनुगच्छतोऽश्रुकल्पा कस-
 द्विषो राधिकाम् । तस्यादप्रतिमानिवेशितपदस्योद्भ्रतरोद्भ्रते
 र्लुष्णोऽनुनय प्रसन्नदयितादृष्टस पुष्पातु व ॥ १६६ ॥
 कस ध्वसयते सुरं तिरयते हस तथा हिसते बाण क्षीणयते
 बक लघयते पौण्ड तथा लुम्पते । भौम क्षामयते बलादल-
 भिदो दपं पराकुर्वत क्षिष्ट शिष्टगण प्रणम्रमरते कृष्णाय
 तुम्य मम ॥ १६७ ॥ रासोहासमरेण त्रिभ्रमभूताभौमीर
 वामभ्रुवामर्म्येण परिरम्य निर्भरसुर प्रेमाग्न्या राधया ।
 साधु त्वद्वदन सुषामयमिति व्याहृत्य गीतस्तुतिव्याजार्द्रदं
 सुम्भित सितमनोहारी हरि पातु व ॥ १६८ ॥ साकृत
 सितमाकुन्तुलुगलद्विमलसुसोसितभ्रुवडीकमलीकैर्द्वैरित
 मुजाभूलर्षट्टस्तनम् । गोपीना निर्भूत निरीक्ष्य
 ललित काचिशिर चिन्तयन्नन्तर्दुग्धमनोहरो हातु व

१ धाननाम २ पद्यन्तगनयो ३ रचना ४ यथा माता
 सपुरप्रसन्नराय पुतापना ५ कथ कथयति, तथा यद्योरापि
 राम ६ हरि कश्चिद्राजसीरिति वदति सा पशुत्या कृष्णोपि दुर्कार
 ७ पञ्चरात्र ८ धानरा, पशु, कुष्ण ९ कृष्णराग, १० कृष्णनामा
 ११ प्रनर, १२ यधुपुत्रनामा ८ आलम्बनानो रन्तुमन्त-
 शिरन शोषीत् ९ हे रमे, १०-वपुस्त्वे १० पूरने ११ गोपे
 हासि वो राम आमक्षिभ्यन्तथापहृणया, १२-गवां परातोभूति
 निधोत्तः १३ सुक-सुकम्, १४-समशिरमम् १५ प्रलभम्,
 १६-वत् । प्रापम् १६ शिपेनु पञ्चरात्रेन शिरमनमाम्, १७-
 शिपेनु संकटु शिरमनम् १४ खीन्तम्, १५-वत्प्रदिगाम्,
 १६ सत्यम्, १७ गोस्तनम् १८ अयवर्गो र इति, (सम्)सपे-

१ रन्तुम् २ विहासय ३ समुद्रमन्त्रे ४ रन्तुलस मन
 पुनरपि स एव अथर्वन् प्रमद आगत इति ज्ञासेन रोप ५ मम सयसी
 कश्चिद्रुद्रविष्यतीत्यमुखा ६ अष्टमप्रातिभैष्यतीति पिपा
 ६ शिरपेटोदो मरिष्यतीति कुष्णा ७ रागम् ८ सपण ९ गोपि
 वानाम् १० समानम् ११ प्रकटम् १२ उभे कृता १३ कृष्ण
 वादिच्छतेनेत्यर्थ १४ गोप्यभावम्

हेरा नैवः केरावः ॥ १६९ ॥ तिर्यङ्गणविलोलमौलि-
तरलोत्तंसस्य वंशोच्चरद्रीतस्यानकृतावधानलज्जालक्ष्मिर्न
संलक्षिताः । संसुगंधं मधुसूदनस्य मधुरं राघासुखेन्दौ
सुदुस्सन्दं पञ्चविताधिरं ददतु वः क्षेमं कदाक्षोभयः
॥ १७० ॥ वृष्टिव्याकुलगोकुलार्जुनसौदुहृत्स्य गोवर्धनं
विभ्रदृष्टवद्वामभिरिकानन्दाधिरं सुभितः । कंदर्पेण
तदरिताधरतदीसिन्दूरसुद्राङ्कितो बाहुर्गोपतनोत्सनेतु मयतां
श्रेयांसि कंसद्विपः ॥ १७१ ॥ राघासुग्वसुखारविन्दमधुसूत्रै-
लोक्यमौलिस्यलीनेर्ष्योचितनीलरत्नवनीमारवतारक्षमः ।
स्वच्छन्दप्रजसुन्दरीजननसोपप्रदोपधिरं कंसस्यसंनभूमकेतु-
रवतु त्वां देवकीनन्दनः ॥ १७२ ॥ किं वित्राम्यसि कृप्य
भोगिभवेन मण्डीरमूर्तीरुहि भ्रातर्यासि न दृष्टिगोचरमितः
सानन्दनन्दास्यदम् । राधाया वचनं तदध्वगसुखाच्चन्दान्तिके
गोपतो गोविन्दस्य जयन्ति सायमतिथिप्राशस्त्यगर्भा
गिरः ॥ १७३ ॥ सान्द्रानन्दपुत्रंदरादिदिविषद्वन्दैरमन्दादरा-
धानम्रैस्तुकेन्द्रनीलमणिभिः १२ संदर्शितेन्द्वीवरम् । स्वच्छन्दं
मकरन्दसुन्दरगलन्मन्दाकिनीमेदुरं श्रीगोविन्दपदारविन्द-
मधुमत्कन्दाय वन्दामहे ॥ १७४ ॥ प्रतर्नलनिचोल-
मच्युतसुरः संवीतपीतांशुकं राधायाश्चक्रितं विलोभ्य हसति
स्वैरं सखीमण्डले । मीडाचम्वलर्मर्षलं नयनयोराधाय राधा-
नने स्वादुमेरुसुखोज्यमस्तु जगदानन्दाय नन्दात्मजः
॥ १७५ ॥ प्रीतिं वसन्ततां हरिः कुवलयापीडेन सायं रणे
राधापीनप्रयोधरारण्यरुन्मुनेन संभेदवारः । १७ पत्रे विन्म्यति
मीलति क्षणमपि क्षिप्रं तदालोकनान्द्यामोहेन जितं जितं
जितममूर्शोलाकोलाहलः ॥ १७६ ॥ त्याममाप्य मयि स्वयं-
वरपरं क्षीरोदतीरोदरे शङ्के सुन्दरि कालकूटमपिषमूढो
मृदानीपतिः । इत्थं पूर्वकथामिभ्यमनसो विक्षिप्य वासोबलं
राधायाः स्तनकोरकोपरिलसन्नेत्रो हरिः पातु वः ॥ १७७ ॥
यामांसस्यलसुन्विषुण्डलरुचा जातोत्तरीचच्छदि वंशीगीति-
मयत्रिमद्रव्यपुं झूलाखलीलापरम् । किंचित्सदादिखण्ड-
शेखरमतिस्निग्धातिमीलाळकं राधादिप्रमदाशतावृत्तमहं वन्दे
किशोरपङ्कतिम् ॥ १७८ ॥ अन्तर्मोहनमौलिर्धूर्ध्वनैवेत्यन्न्दार-

विक्षंसनः सन्वाकर्षणदृष्टिहृषंगमहामघ्नः कुरङ्गीदशाम् ।
दृष्यद्दानवद्वयमानदिविषदुर्धारः स्वापदां भ्रंशः कंसरिपोव्येनो-
हयतु वोऽश्रेयांसि वंशीरवः ॥ १७९ ॥ मौलौ केकिशिक्षिण्णिनी
मधुरिमाधारपरं वंशिनी पीनांसि वनमालिनी हृदि लसद्वा-
रुष्यकलोलिनी । श्रेण्यां पीतदुकुलिनी चरणोर्व्यत्यस्तवि-
न्यासिनी लीला काचन मोहिनी विजयते वृन्दोदनावासिनी
॥ १८० ॥ मालवहमनोजकुन्तलमरां वन्यप्रसूनोक्षितां शैले-
यागुरुसक्तचित्रतिलकां शश्वन्मनोहारिणीम् । लीलावेशुरवा-
मृतैकरसिकां लावण्यलक्ष्मीमयीं घाटां बालतमालनीलवपुषं
वन्दे परां देवताम् ॥ १८१ ॥ अंसालम्बितवामकुण्डल-
धरं मन्दोन्नतमूलतं किंचित्कुञ्चितक्रेमलाधारपुटं साधिप्र-
सारीक्षणम् । आलोलकुम्भिलम्बैरुत्तरिकापूरयन्तं सुद्रा
मूले कल्पतरुस्त्रिमङ्गलितं ध्याये जगन्मोहनम् ॥ १८२ ॥
कस्तूरीतिलकं ल्याटपटले वदःस्यले कौस्तुभं नासाश्रे
नवमौक्तिकं करतले वेपुं करं कङ्कणम् । सर्वाङ्गे
हरिचन्दनं सुविमलं कण्ठे च सुकावलीं विभ्र-
त्तीपरिवेष्टितो विजयते गोपालचूडामणिः ॥ १८३ ॥ कालि-
न्दीपुलिनेदरेषु सुसली यावद्वतः क्रीडितुं तावत्कैरुरिकापयः
पित्र हरे वधिष्यते ते शिखा । इत्थं बालतया प्रतारणराः
श्रुत्वा यशोदागिरः पायाङ्कः स्वशिखां स्पृशन्प्रसुदितः क्षीर-
धर्षणीते हरिः ॥ १८४ ॥ आनन्देन यशोदया समद्वनं
गोपाङ्गनामिधिरं साराङ्कं बलविद्विषा सकुसुमं सिद्धैः
पृथिव्याकुलम् । सेष्यं गोपकुमारकैः सकरुणं पौरैः सुरैः
ससितं यो दृष्टः स पुनातु यो मधुरिषुः प्रोत्क्षिप्तगोवर्धनः
॥ १८५ ॥ राधामोहनमन्दिरं जिगमिषोश्चन्द्रावलीमन्दिर-
द्राघे क्षेममिति प्रियस्य वचनं श्रुत्वाह चन्द्रावली । क्षेमं
कंस ततः प्रियः प्रकृपितः कंसः क्व दृष्टस्त्वया राधा केति
तयोः प्रसन्नमनसोर्होसोद्वमः पातु वः ॥ १८६ ॥ दृष्टः क्वपि
स केद्रयो व्रजवधूमादाय कांचिद्रतः सर्वा एव हि वक्षिताः
खलु वयं सोऽन्वेणीयो यदि । द्वे द्वे गच्छत इत्युदीर्य
सहसा राधां गृहीत्वा करं गोपीवेषधरो निकुञ्जमवनं
प्राप्तो हरिः पातु वः ॥ १८७ ॥ किं सुक्तं वत मामनन्यम-
नसं वदःस्वल्पस्यापिनीं भक्त्यामप्यवधुषु कर्तुमशुनां कान्तास-
हसं तय । इत्युक्त्वा फणभूक्तगामणिगतां स्वामेय मत्वा तनुं
निद्राच्छेदकरं हरिरवतु वो लक्ष्म्या विलक्ष्यकितम् ॥ १८८ ॥
स्वामासादितदर्शनामनुनयन्माणेश्वरीमादरदसेऽस्मिन्पतितैरपा-
ह्वालितैर्यद्वोधितोऽप्यशुभिः । प्रत्याप्यत्यमतो मया नतु हरे
कोऽयं क्रमव्यत्ययः पातु त्वां व्रजयोपितेत्यमिहितं लज्जाकरं

१ तरुणः २ अव्यक्तम् ३ किंचिद्यत्नं यथा स्वात्पया ४ रक्ष-
णम् ५ अनुपायः ६ नीरुत्वादिपरपानकर्तृवाच्यः ७ अलंकारः
८ रात्रिमुद्ये हि नार्थस्तुष्यन्तीति भावः ९ भोगी सयः तस्य भवनेः
१० पञ्चभोगिनः स्वकारिणो विद्यसन्तु ११ भाण्डीरानात्रि बरुष्टे
१२ संयोगेन कुर्वतः १३ संदर्शित इन्द्वीवरस्य नीलोःपलस्य भ्रमो
यतः १४ नाशाय १५ वक्ष्यम् १६ परिधानीवृत्तम् १७ कटाक्षः
१८ वाहने १९ वृत्ते सति २० चञ्चलः २१ साधु साध्विति
शिरःस्थानम् २२ शुम्भितम्
४ सु. र. मा.

१ अनिच्छोरिलवर्धनः २ गौरीतीर्थं, वद्वज्जलं वा.

शास्त्रिणः ॥ १८९ ॥ अस्मिन्नुद्ये विनापि प्रचलति पयना-
 द्रवतिते कोऽपि नूनं पदयाम्, किं न गत्वेत्युससति गणे
 भीतमतिर्भ्रममाणाम् । तस्मिन्धाससतो घ सुगन्धतु विलस-
 तीत्यम कंचत्प्ररिर्व्यात्तन्वानो मगारिप्रन्लघुसुरागवरोद्राधि
 नादाम् ॥ १९० ॥ अहल्या क कपाट प्रहरति कुटिले
 मोषनः किं वसन्तो नो चैत्रि किं कुलालो नहि घोरघण्डरः
 किं द्विजिह्वः कपीन्द्रः । नाह घोरोहिर्मर्दि निमुत रंगपति-
 नो हरिः किं कपीन्द्र इत्येव सत्यमामाप्रतिवचनजितः
 पातु वधवपाणिः ॥ १९१ ॥ घृदाण्ये चरन्ती विमुदपि
 सततं भ्रूमं व घृजन्ती नन्दोद्गतप्यनादिः शिशुरपि
 निर्गमैर्दक्षिता चीडितापि । विघुल्लेखानन्दोद्गममदमलमहा-
 भ्मोदमुच्छायनाया माया पायादपायादिनिहितमहिमा कापि
 पीताम्बरी घ ॥ १९२ ॥ नामोदस्तारिलामो दमनियमयुजा
 यः प्रमामोदयाहृदयामो दर्पात्पधामोदयमित्यययोधारया
 मोदते यः । वामोदय्यासदामोदतेरल्लक्ष्णा दत्तरामोदयो
 यः रामोदः श्रीलालो दृश्यतु दुरित सोऽत्र दामोदरो
 यः ॥ १९३ ॥ महै शैलेन्द्रकल्पः शिशुरखिलजनैः पुष्पचापो-
 ऽह्नाभिर्गोतैस्तु प्राकृतात्मा दिभि फुल्लिभृता पिशकायोऽप्र-
 मेयः । शुद्धः वसेन कालो भवचक्रितदृशा योगिभिर्धेयमूर्तिर्दृष्टो
 रक्षायतारे हरिरमरजनानन्दकृपातु सुष्मान् ॥ १९४ ॥

यत्नमद्रः

निष्पत्त्यामु हिमाशुमण्डलमघ पीत्वा तदन्त सुषो कृत्वेन
 धिपकं हसप्रति हलापानाय कौतुहलात् । भो देव द्विजराजि
 नादशि मुरास्वरोऽपि न श्रयेते मा मुवेति तदर्थितो हलघरः
 पायादशयाज्जगत् ॥ १९५ ॥ प्रेमोप्राप्तितरेवतीसुखगता-
 भान्वाध कादम्बरीसुम्नघ वचिदुल्लसतवचिदपि भ्राम्यवचि-
 धस्तत्त्व । रघुपादमधीरालाहलमलिदय्यामाम्बरालम्बरं श्रेयं
 नः कवलीवरोतु सरुर्कं पावामिपम महः ॥ १९६ ॥
 उष्णतु वचिदरधामनि मनाद् निद्रातु शीतानिले हाडाना
 गृह्यात् शुम्नदसृष्टजात् जायामुत्तम् । नित्यं निष्प-
 तापात् विषगन्तीराम्याशपात् धर्मं गीतम्यः रूह्यात्
 पाम पयत् दीने दयात् श्रये ॥ १९७ ॥

दक्षिणार्ण

साप्ताशेपतुं सुदर्शनवधः धर्माहलीलापितयैलोक्या
 धरणादिन्दुतिनाशान्तओमे हरिः । पित्राणा मुसन्दि-
 गुदगणं वदाम्बधमुर्दधनाने वां सतनोपरददधिक्षां
 धा र्भिमती योऽपत्त ॥ १९८ ॥

राधा

राधा पुनातु जगद्व्युतदत्तचित्ता मन्थानमाकलयती
 दधिरिक्तपात्रे । यस्या स्तनस्तवकंचुचुकुलोलदृष्टिर्द्वेषोऽपि
 दोहनधिया वृषम ददोह ॥ १९९ ॥ सुधाधात्रः कान्ति-
 स्तन वदनपङ्केरुहमुणैर्जितेध म्लानत्व व्रजति सहसा प्राण-
 दयिते । यदत्येवं कान्ते द्वियसविह्रातङ्कचकिता तदङ्गे
 सलभा तव दिशतु राधा प्रियशतम् ॥ २०० ॥

नन्दकः

सान्द्रां मुदं यच्छतु नन्दको वः सोहासलक्ष्मीप्रतिबिम्ब-
 गर्भः । कुर्वेद्यजस यमुनाप्रवाहसलीलराधाक्षरणं मुपरेः
 ॥ २०१ ॥

घेणुः

क्रेद्धारः स्मार्कामुक्तस्य सुतेक्रीडापिकीनां खो शङ्कारो
 रतिमञ्जरीमधुलिहा लीलाचकोरीष्वनिः । तन्व्याः
 वसुलिवापसारणयुजाशेषसलकङ्कणकाणः प्रेम तनोतु धौ
 नववमोलासाय घेणुस्वन ॥ २०२ ॥

शुद्धः

पैट्चके कैमैमानापरिगतं ह्युद्यमप्यस्थितं
 सपश्यच्छिवरूपिणं लैयशशास्त्रामानमैव्याश्रितः । शुष्माक
 मधुसूदनो शुभवपुर्धारी स भूयान्मुदे यस्तिष्ठेर्कमलासने
 कृतंरुचिर्मुदैकलिङ्गाकृतिः ॥ २०३ ॥ रैतोरक्तमयान्यमूनि
 भविना विष्णुपूर्णादराण्यालोभ्येय वलेराराणि विगलचो-
 पाद्रेर्भ्राणि यः । मायाजालेनियत्रितानि घृणया नोन्मी-
 लयत्यक्षिणी निर्व्याजेप्रेणिधाननिश्चलमतिर्बुद्धौ स मुदोऽञ्जु
 यः ॥ २०४ ॥ ध्यानव्याजमुपेत्य चिन्तयति कामुन्मीत्य
 चक्षु धणं पश्यानक्षशरारु जननिमं त्रातापि नो रक्षति ।
 निध्याकारणिकोऽसि निर्घृणतरस्वत्तः कुतोऽन्यः पुमान्ध-
 शम्मारवधुभिरित्यमिहितो मुदो जिनः पातु धः ॥ २०५ ॥
 भावाहृद्गतमण्डलाभ्रकचयः सगद्भवद्ग स्वलाः सोष्माणो
 मणिनो विपक्षद्वयप्रोन्माभिनः वर्दशाः । उल्लुधाम्बरदृष्ट-
 विप्रहमरा यस्य स्मरप्रसरा योधा वारवधुस्तनाश्च न द्युः
 धोमं स योऽन्याजिनः ॥ २०६ ॥ यद्वा पद्मासनं यो
 नयनयुग्मिद न्यस नासामदेरो धृत्वा भूतौ घ शान्तौ
 समरसमितितौ चन्द्रसूर्याख्यतातौ । पश्यन्नतर्विशुद्धं

१ शम्भुः २ सुभद्रः ३ सावित्री ४ अनाहारादिशुद्धि-
 वाक्यानि ५ पद्माणि ६ वरिदाती ७ वाताना ८ व्यासः
 ९ विद्वेषाववराण १० अश्रुतः ११ अहाया मय्यपागे सु धृष्टके
 १२ कृत्वा १३ वचनमिति श्लोकं तदासतियस्यैः १४ १५ हनी-
 १६ हनम् १७ धीरारिणः १८ वदामि १९ शेतः २० मापिना-
 २१ दृष्टे

१ शम्भुः २ सुभद्रः ३ अनाहारादिशुद्धि-
 वाक्यानि ४ पद्माणि ५ वरिदाती ६ वाताना ७ व्यासः
 ८ विद्वेषाववराण ९ अश्रुतः १० अहाया मय्यपागे सु धृष्टके
 ११ कृत्वा १२ वचनमिति श्लोकं तदासतियस्यैः १३ १४ हनी-
 १५ हनम् १६ धीरारिणः १७ वदामि १८ शेतः १९ मापिना-
 २० दृष्टे

किमपि च परमं ज्योतिरुकारहीनं सौख्याम्भौ निमग्नः स
दिशतु भवतां ज्ञानबोधं युधोज्यम् ॥ २०७ ॥ कामेना-
कृष्य चापं हतपटुपटहं बल्युभिर्मारवीरैर्भ्रूमहोत्क्षेपजृम्भा-
क्षिततलितदशा दिव्यनारीजनेन । सिद्धैः प्रहोत्तमाङ्गैः पुल-
कितवपुषा विस्वाद्यासवेन ध्यायन्व्यो योगपीठादचलित
इति वः पातु दृष्टो सुनीन्द्रः ॥ २०८ ॥ किं स्वाद्वास्त्रात्र
मानोरमृतधनरससन्दिनः सन्ति पादाः किं वा राका-
शशाङ्को नहि तुहिनरुचिः कुत्रचिन्निष्कलङ्कः । साक्षात्सिन्ता-
मणिः किं विपुलफलमणेः सौकुमार्यं कुतस्त्वं संदेहान्मुग्ध-
धीभिः प्रथममिति सुनेः पातु दृष्टं वपुर्वैः ॥ २०९ ॥

कल्किः

उत्थकरकरवालः शकतिमिरध्वंसने महानिपुणः । कल्कि-
हरिवंः पायादपायतः कलिनिशान्तोत्थः ॥ २१० ॥ यवनी-
नयनाम्बुधोरणीभिर्धरिणीनामपनीय तापयद्दिम् । सुकृतद्रुम-
सेकमाचरन्तं धृतकल्कं प्रणमामि निर्विकल्पम् ॥ २११ ॥
प्रेङ्खुद्वाजितरंगमुन्मदगजप्राहप्रगल्भं मट्यावलात्स्फुटपुण्ड-
रीकनिलयं विर्घ्नीरपिण्डावलिम् । म्लेच्छानीकमहार्णवं सुवि-
पुलं सद्भामकल्यायथै यश्चौर्वाभिरियामवर्द्धयतु वः कैल्यानि
कल्की हरिः ॥ २१२ ॥

सूर्यः

खण्डितानेत्रकंजौलिमधुरञ्जनपण्डिताः । मण्डिताखिल-
द्विप्रान्ताश्रण्डांशोः पान्तु मानवः ॥ १ ॥ शुक्रपुण्डच्छवि
सवितुश्रण्डरुचेः पुण्डरीकवनवन्धोः । मण्डलमुदितं वन्दे
शुण्डलमार्खण्डलाशयाः ॥ २ ॥ अतिविततगगनसरणि-
प्रसरणपरिसुक्तविश्रमानन्दः । मरुदुल्लासितसौरमकमलाकर-
हासकृदविर्जयति ॥ ३ ॥ प्राचीकुङ्कुमतिलकं पूर्वाचल-
रोहणंकामाणिक्यम् । त्रिसुवनगृहैकदीपं वन्दे लोककलोचनं
देवम् ॥ ४ ॥ कटुभिरपि कठोरचक्रकाकोत्करविरहज्वर-
शान्तिशीतवीर्यैः । तिभिरहतमयं महोभिरञ्जयति जग-
न्नयनीघसुष्णमानुः ॥ ५ ॥ यद्विम्बमम्बरमणिर्यदपां प्रसूति-
नक्तं निपिष्यति यदभिशिखासु भासः । ज्योत्स्ना निशासु
दिम्भाम्नि च यन्मयूखाः पूषा पुराणपुरुषः स नमोऽस्तु
तस्मै ॥ ६ ॥ यो रक्ततामसितरामतुलं दधानो दिक्प्रीड-
दारपरिमोहनवासवासः । योपिहृयीपतिविहम्बनभृत्स शश-
त्यायादपायसमुदायहरो रविर्नः ॥ ७ ॥ ब्रह्माण्डसंपुटकले-
वरमप्यवर्ति चैतन्यपिण्डमिव मण्डलमस्ति यस्य । आलो-
कितोऽपि दुरितानि निहन्ति यस्तं मार्तण्डमादिपुरुषं प्रण-

मामि नित्यम् ॥ ८ ॥ सिन्दूरस्पृहया स्पृशन्ति करिणां
कुम्भस्वमाधोरणा भिह्नी पङ्कजराङ्गया विचिनुते सान्द्रदुर्मां
द्रोणिषु । कान्ताः कुङ्कुमशङ्कया करतले मृद्गन्ति लभं च
यत्तत्तेजः प्रथमोद्भवं भ्रमकरं सौरं चिरं पातु वः ॥ ९ ॥
एकक्षिन्नयेन मृशं तपति यः काले स दाहकमो येनात-
न्यत यत्रकाशसमयेनैषां पदं दुर्लभम् । सा ज्योत्स्नावधवस
यत्र विदिता लोके गतिः शाश्वती श्रीसूर्यः सुरसेवि-
तोऽपि हि महादेवः स नक्षायताम् ॥ १० ॥
जैम्भारतीमकुम्भोद्भवमिव दधतः सान्द्रसिन्दूरैरुणं रक्तैः
सिक्ता इयौधैरुदयगिरितदीघातुघाराद्रवस । आयान्त्या
तुल्यकालं कमलवनरुचेवारुणा यो विभूत्यै भूयासु-
र्भासयन्तो सुवनमभिनवा मानवो मानवीयाः ॥ ११ ॥
भक्तिप्रदाय दातुं सुकुलपुटकुटीकोटरकोडलीनां लक्ष्मीमाक-
टुकामा इव कमलवनोद्घाटनं कुर्वते ये । कालाकारान्धकारा-
ननपतितजगत्साध्वसध्वंसकल्याः कल्याणं वः क्रियासुः किस-
लयरुचयस्ते करा मास्करस ॥ १२ ॥ साटोपज्योमहदोषित-
रजनिविण्डनायकोन्मुक्ततारा मुक्ताहारपहारत्तलखगरव-
प्रोदिधताकीर्तिशान्यै । कर्पन्मन्त्रोक्तकुम्भोदरकुहरवर्हिर्निःसर-
त्स्पृददालीकालव्यालीं करेणाकलयतु दिनकृत्कल्मसोन्मूलनं
वः ॥ १३ ॥ चैक्री चकौरपङ्क्तिं हरिरपि च ह्रीन्धूर्जेतिर्धू-
र्ध्वजान्तार्नक्षं नक्षत्रनाथोऽरुणमपि वरुणः कूचरामं कुबेरः ।
रंहः सङ्घः सुराणां जगदुपकृतये नित्यसुक्तस्य यस्य स्तौति
प्रीतिप्रसन्नोऽज्यहमहिमरुचेः सोऽज्ज्वातात्सन्दनो वः ॥ १४ ॥
किं छत्रं किं तु रत्नं तिलकमुत तथा कुण्डलं कौस्तुभो वा
चक्रं वा यैरिजं वेत्यमसुर्वतिभिर्घ्नद्वल्लिङ्गेपिदेहे । ऊर्ध्वं
मौलौ लखाटे श्रवसि हृदि करे नाभिदेशे च दृष्टं पायाचक्रो-
र्ज्ज्विभवं स च दशजरीपुर्वधमानः क्रमेण ॥ १५ ॥ शीर्ष-
श्रीणाङ्घ्रिपाणीर्भ्रमिभिर्धनैर्धर्मधरायत्कथोपान्दीर्धार्मीतान-
घोषैः पुनरपि घटयत्येक उल्लाघयन्तः । धर्मशोस्तस्य धो-
ऽन्तर्द्विगुणधूर्ध्वेणानिघ्ननिघ्नविप्रवृत्तेर्दत्तार्थाः सिद्धसंघैर्विदधतु
दृष्टयैः शीघ्रमहोविधातम् ॥ १६ ॥

किरणाः

करजालमपूर्वचेष्टितं वस्तुदमीष्टप्रदमस्तु तिग्मभासः । कियते
भववन्धनाद्विसुक्तिः प्रणतानामुपसेवितेन येन ॥ १७ ॥
सुष्माकमन्वरमणेः प्रथमे मयूखास्ते मङ्गलं विदधतूदयपग-

१ इन्द्रः २ ऋषयिकवयसानम् ३ विष्णुः ४ कीलकः ५ इन्द्र-
६ अश्वत्थः ७ यानसुखम् ८ चक्रः ९ सुगंधरः १० वेणुः
११ चूडारत्नम् १२ यतो विष्णोर्नाभिदेशे कमलं वर्तते १३ वामना-
कृष्णाः १४ कुशरोपविशीर्षोनासिकापादपाणीन् १५ धृतविशिष्टैः
१६ शरीरैः १७ चिरकालं प्रसङ्गः १८ सर्वस्य १९ सततकृपा-
२० रश्मयः २१ पापनाशम्

१ केनपिण्डः २ खण्डयत्तु ३ पापानि ४ नायिकाविशेषा-
५ कृमकम् ६ पूर्वदिशः

भाजः । कुर्वन्ति ये दिवसजनमहोत्सवेषु सिन्दूरपाटल-
मुखीरिव दिक्पुरंग्रीः ॥ १८ ॥ सिन्दुराणीन सीदत्कृष्ण-
कुलत्रयमूर्ध्नि ये संचरन्तः प्रेक्ष्यन्ते दिक्षु शैलाः शिखरमुधि
लसत्पद्मरागाङ्गुरा येः । धुन्वन्ते घ्नान्तधाराः सह दुरित-
चयैर्दृष्ट्याः सुदृश्याः पान्तु त्वां पद्मबन्धोरकरणकिरणाः
पूरणाः पद्मबन्धोः ॥ १९ ॥

तुरगाः

अवतु नः सपितुस्तुरगावली समतिलङ्घितसुद्वर्षयोधरा ।
सुरितमृष्यगतारुणनायका मरुकरतैक्लतेव नमश्चियः ॥ २० ॥

चन्द्रः

छलयन्तमरविन्दवनानि क्षालयन्तमभितो सुवनानि ।
पालयन्तमथ कोककुटानि ज्योतिषा पतिमहं महयामि ॥१॥

१ मेघाः; पद्मे, -सन्तो. २ अरुणरूपो नायकः सारथिवत्साः;
पद्मे, -अरुण आरको नायको हारमृष्यमणिः ३ सूर्यतुरगमाणां
हरितवर्णत्वादित्यः

रविमावसते सतां क्रियायै सुधया तर्पयते सुरा निपतृञ्च । तमदां
निशि मूर्च्छतां विह्वेप्रे हरचूडानि द्वितात्मने नमस्ते ॥ २ ॥
सर्मानुमंतिवारणमिलद्दन्तौ पथैन्नोद्भवश्चैत्रालीपंतयाङ्घ्रिधि-
तिसुवासारस्तुषारद्युतिः । पुंष्येभ्यःसनतदिप्रयार्परिणयानन्दा-
भिषेकोत्सवे देवः प्राप्तसहस्रधारकलशशीरस्तु नस्तुष्टये ॥ ३ ॥

पृथिवी

संगौकोभिरदोनिवासिपुरुषारंभातिशुद्धाध्वरखाहाकार-
वपट्क्रियोत्थममृतं खादीय आदीयते । आन्नायप्रवणैरलङ्कति-
जुपेऽसुष्यै मनुष्यैः शुभैर्विव्यक्षेत्रसरित्पवित्रवपुषे देव्यै
पृथिव्यै नमः ॥ १ ॥

१ गिलबम् २ छिद्रकरयसाधनम्. ३ दन्तदशनकृतविवरपरम्पण-
४ पतनशीलाः ५ मदनः ६ विवाहः ७ देवैः.

इति श्रीसुभाषितरत्नभाण्डागारे प्रथमं मङ्गलाचरणप्रकरणं समाप्तम्

द्वितीयं सामान्यप्रकरणम्

सुभाषितप्रशंसा

मापासु सुरया मधुरा दिव्या गीर्वाणमारती । तस्माद्धि
कार्यं मधुरं तस्मादपि सुभाषितम् ॥ १ ॥ सुभाषितेन
गीतेन युवतीनां च लीलया । मनो न भिद्यते यस्य स
योगी क्षयथा पशुः ॥ २ ॥ सुभाषितमयैर्द्रव्यैः संग्रहं न
करोति यः । सोऽपि प्रस्तावयज्ञेषु कां प्रदासति दक्षि-
णाम् ॥ ३ ॥ संसारकटुदृष्टस्य द्वे फले क्षम्यतोपमे । सुभा-
षितरसावादः संगतिः मुजने जने ॥ ४ ॥ सुभाषितरसा-
खादनद्रोमाद्यक्षुकाः । विनापि कामिनीसङ्गे कवयः
सुखमासते ॥ ५ ॥ पृथिव्यां श्रीणि खानि जलमन्त्रं
सुभाषितम् । मूढैः पापाणखण्डेषु रत्नसंज्ञा विधीयते ॥ ६ ॥
धर्मो यशो नयो दाक्ष्यं मनोहारि सुभाषितम् । इत्यादि-
गुणरत्नानां संग्रही नैवसीदति ॥ ७ ॥ संगीतमपि साहित्यं
सरसत्याः स्तनद्वयम् । एकमापातमधुरमन्यदालेचना-
मृतम् ॥ ८ ॥ शिष्टुर्वेत्ति पशुर्वेत्ति वेत्ति गानरसं फणी ।
साहित्यरसमाधुर्ये शंकरो वेत्ति वा न वा ॥ ९ ॥ द्राक्षा-
न्धानमुखी जाता शर्करा चोद्भवा गता । सुभाषितरसस्याग्रे
सुधा मीता दिवं गता ॥ १० ॥ संसदि तदेव भूषण-
सुपकारकमवसरे धनं सुख्यम् । सूक्तं दधति सुवर्णं
कल्याणमनर्घमिह धन्याः ॥ ११ ॥ कथमिह मनुष्यजन्मा
संप्रविराति सदसि विदुषगमितायाम् । येन न, सुभाषिता-
मृतमाहादि निपीतमातृभिः ॥ १२ ॥ अकलितशब्दालंकृति-
रत्नकुला संखलितपदनिवेशाणि । अभिसारिकेद रमयति
सैकिः सौर्कर्मसङ्कारा ॥ १३ ॥ आस्वादितदयिताधर-
सुधारसस्यैव सूक्तयो मधुराः । अकलितरसालसुकुलो न
कोकिलः कौलसुदधयति ॥ १४ ॥ अवसरपठितं सर्वं सुभा-
षितत्वं प्रथात्वसूक्तमपि । क्षुधि कदशनमपि नितरां भोक्तुः

संपद्यते स्वाहु ॥ १५ ॥ यस्य वक्रकुहरे सुभाषितं नास्ति
नाप्यवसरे प्रजल्पति । आगतः सदसि धीमतामसौ ह्येभ्य-
निर्मित इवावमासते ॥ १६ ॥ सुभाषितं हारि विरात्यथो
गलात्त दुर्जनसौर्कारिपोरिवामृतम् । तदेव धत्ते हृदयेन
सज्जनो हृदिर्महोत्तरमिवातिनिर्मलम् ॥ १७ ॥ नायं प्रयाति
विह्वंति विरसो न यः स्वात्र क्षीयते बहुजनैर्नितरां
निपीतः । ज्ञात्वं निहन्ति रुचिमेति करोति वृष्टिं नूनं
सुभाषितरसोऽन्यरसातिशायी ॥ १८ ॥ धन्याः शुचीनि
सुरमीणि गुणोन्मितानि वाग्वीरुधः स्वदूनोपवनोद्भवायाः ।
उन्मिल्य सूक्तिं सुमानि सतां विविक्तवर्णानि कर्णपुलिनैष्य-
वतंसयन्ति ॥ १९ ॥ किं ह्यारैः किमु कङ्कयैः किमसमैः कर्णा-
वतंसैरलं केयूरैर्मणिकुण्डलैरलमलं साहस्यैरर्मयैः । पुंसामे-
कमखण्डितं पुनरिदं मन्यामहे मण्डनं यन्मिष्पीडितैर्धार्वाणा-
मृतकरैरुन्वोपमाः सूक्तयः ॥ २० ॥ खिन्नं चापि सुभा-
षितेन रमते स्वीयं मनः सर्वदा श्रुत्वान्यस्य सुभाषितं खलु
मनः श्रोतुं पुनर्वञ्छति । अज्ञानज्ञानयतोऽप्यनेन हि धर्ती-
कृतुं सपथो मवेत्कर्तव्यो हि सुभाषितस्य मनुजैरप्यस्यक्तः
संग्रहः ॥ २१ ॥ सुव्याहृतानि धीराणां फलतः परिचिन्त्य
यः । अध्वरसति कार्येषु चिरं यदाति तिष्ठति ॥ २२ ॥
सुव्याहृतानि सूक्तानि सुकृतानि ततस्ततः । संचिन्वन् धीर
आसीत शिलाहारी शिलं यथा ॥ २३ ॥

विद्याप्रशंसा

अपूर्वः कोऽपि कोदोऽयं विद्यते तव शरति । व्ययतो
वृद्धिमायाति क्षयमायाति संचयात् ॥ १ ॥ अनेकसंगयो-
च्छेदि परोक्षार्थस्य दर्शकम् । सर्वस्य लोचनं शास्त्रं यस्य
नास्त्यन्य एव सः ॥ २ ॥ सर्वद्वेष्येषु विद्यैव द्रव्यमाहुर्लु-
त्तमम् । अहर्षित्वादनर्घ्यत्वादल्लयत्वाच्च सर्वदा ॥ ३ ॥
हर्तुर्न गोचरं याति दत्ता मद्यति निस्तुता । कल्याणोऽपि
न या नश्येतिरुक्मन्यद्विद्यया समम् ॥ ४ ॥ ज्ञातिभिर्नृपैश्चैते
नैव चोरेणापि न नीयते । दाने नैव क्षयं याति विद्यारत्नं

१ प्रसङ्गः २ न नदयति ३ पाषाणताम् ४ काश्चनयः पक्षे-
सहस्रैरुत्तमः ५ पण्डितपूर्णायां देवयुक्त्यायां च ६ न कलितता
शब्दस्यालङ्कितयथा ७ अनुयासादिशब्दालङ्कितिस्येत्यर्थः पक्षे-अक-
लितः शब्दो यथेतादृश्यलङ्कितभूषणं यस्याः ८ सशब्दभूषणव-
त्स्येभ्यस्य शानं भविष्यतीति धिदेति भावः ९ इतं रसप्रलाभिनाः
पक्षे-नायपश्चित्तानुश्लेषवती ८ कृत्स्नदानां प्रथमं यथः
पक्षे-स्वगानादन्यत्र पतनं यथा स्वाच्छया चरणविन्यासो यस्याः
९ सुभाषितम् पक्षे-शोभनोक्तिमती १० अल्लुष्टशालिग्रहार्-
रसवर्षः पक्षे-अश्वमेस्यार्थं ममेति रविपरिपोषवती ११ मधुरम्
१२ वदति

१ विद्ये २ पद्मरविन ३ राहोः ४ कौस्तुभमणिः ५ विकारन्-
६ मान्यन् ७ अन्तरस्तानविक्रम्य वतंत इत्यर्थः ८ कर्णभूषणैः
९ नलाङ्गिनिः १० पूर्णैः ११ किरणान् १२ नास्त्यन्यं यत्नान्-
१३ विमन्वते

महाधनम् ॥ ५ ॥ सयोजयति विद्यैव नीचगापि नर
सरित् । समुद्रमिव दुर्धर्षं च भग्यमत परम् ॥ ६ ॥
विद्या शस्त्रं च शास्त्रं च द्वे विद्ये प्रीतिपत्तये । आद्या
हासाय वृद्धये द्वितीयाद्रियते सदा ॥ ७ ॥ शुन पुच्छमिव
व्यर्थं जीवितं विद्यया विना । न सुखगोपने शक्तं न च
दर्शनवारणे ॥ ८ ॥ सद्धिया यदि का चिन्ता वैराक्रोदर
पूरणे । शुकोऽप्यशनमाभोति यम रामेति च सुवग् ॥ ९ ॥
अनपेक्षितगुरुनचना सर्वान्ग्रन्थीन्विभेदयति सम्बन्ध् । प्रकट-
यति पररहस्य विमर्शशक्तिर्निजा जयति ॥ १० ॥ वसुमतीपतिना
सु सरस्वतीं बलप्रता रिपुणापि न नीयते । समविभागहर्यै
विभव्यते विपुत्रघ्नोद्युधैरपि सेव्यते ॥ ११ ॥ श्रियं प्रदुग्धे
विपदोः रुग्णदि यशासि सुते मलिन प्रमाटि । सस्कार
शौचेन परं पुनीते शुद्धा हि बुद्धिः किल कामधेत् ॥ १२ ॥
न चोरहार्यं न च राजहार्यं न आतृभाज्यं न च भारकारि ।
व्यये कृते वर्धते एव नित्यं विद्याधनं सर्वधनप्रधा
नम् ॥ १३ ॥ गतेव रक्षति पितेव हिते निर्युक्ते कान्तेव
चाभिरमयत्वपनीयं खेदम् । लक्ष्मीं तनोति वितनोति च
दिक्षु कीर्तिं किं किं न साधयति कल्पलतेव विद्या ॥ १४ ॥
विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुणं धनं विद्या भोग
करी यश सुखकरी विद्या गुरुणा गुरु । विद्या बन्धुजनो
पिदेशगमने विद्या परं दैवतं विद्या राजसु पूज्यते नहि धन
विद्याविहीनं पशु ॥ १५ ॥ विद्या नाम नरस्य कीर्तिर
तुला भाग्यक्षये चाथयो धेनु कामदुधा रतिश्च विरहे नेत्र
वृतीयं च सा । सत्कारायतनं कुलस्य महिमा रक्षैर्निना भू
पूर्णं तस्मादन्यमुपेत्य सर्वविषयं विद्याधिकारं कुरु ॥ १६ ॥

काव्यप्रशंसा

कान्ठच्छाम सुरा स्वर्गे निरसामो वयं भुवि । किं वा
काव्यस्य स्वाहु किं वा सादीयसी सुधा ॥ १ ॥ निर्वै-
द्यानि पद्यानि यद्यगल्यस्य वा क्षति । भिक्षुकथाविनिक्षिप्त
किमिष्टुनीरसो भवेत् ॥ २ ॥ याता यान्ति च यातारो
लोना शोभाधिका मुनि । काव्यसन्नन्विनी कीर्तिं स्वायिनी
निरुपायिनी ॥ ३ ॥ नगोक्तिर्नतिराम्या रेणोऽस्फिद्ध
सुदो रस । विप्रदाक्षरसवन्धं वृत्तमेकत्र दुष्करम् ॥ ४ ॥
सद्भिर्भाव्ये हिते भाव्ये द्रव्या दुर्जनगर्जनम् । चण्डीशाङ्गी
द्वने चन्द्रेऽनुदं किं विधुतुदं ॥ ५ ॥ त एव पदं
निन्यायासा एवार्यनिभूतय । तपसि नव्यं भवति काव्यं

प्रथमकौशलात् ॥ ६ ॥ धरसापि कवेर्वाणी हरिनामाङ्कित
यदि । सादरं गृह्यते तज्जै शुक्तिर्मुक्तान्विता यथा ॥ ७ ॥
काव्यम्यात्रफलस्यापि कोमलस्यैतरस्य च । बन्धच्छायाविशे-
षेण रसोऽप्यन्यादसो भवेत् ॥ ८ ॥ शब्दशक्त्यैव कुर्वाणा
सर्वैदानवनिर्दृतिम् । काव्यविद्या श्रुतिगता स्वान्मृतस्यापि
जीवनी ॥ ९ ॥ क्षिप्रं संभङ्गा सद्गुण्या निर्दोषा सद्गुणा
मृदु । नानामङ्गीविलासा चेत्कृतिर्विकृतिरन्यथा ॥ १० ॥
धर्मार्थकाममोक्षेषु वैचक्षण्यं कलासु च । करोति कीर्तिं प्रीतिं
च साधुकाव्यनिषेवणम् ॥ ११ ॥ उभामिमां समुद्दीश्य
शीनदीधितिशेखर । एषापि भारती भासुयुत सीकृत्य नर्तति
॥ १२ ॥ अर्ध्वादि पदप्रहृष्टमदयति हृदयं न वा न वा श्रव-
णम् । काव्यमभिज्ञसमाया मङ्गीरं केलिवेलायाम् ॥ १३ ॥
अविदितगुणापि सुकवेर्गणिति कर्णेषु धर्मैति मधुघाराम् ।
क्षानधिगतपरिमलापि हि हरति दश मालतीमाला ॥ १४ ॥
स्वातिं गमयति सुजनं सुकविर्विदधाति केवलं काव्यम् ।
पुष्पाति कमलमम्मो लक्ष्म्या तु र्विनियोजयति ॥ १५ ॥
कृतमन्दपदनि्यासा विकर्षेऽश्रीर्ह्यशब्दमङ्गवती । कस्य न
कम्पयते कं जरेव जीर्णस्य सत्कवेर्वाणी ॥ १६ ॥ सरसा
सालकारा सुपदन्वासा सुवर्णमयसूति । आर्षो तथैव भार्या
न लभ्यते पुण्यहीनेन ॥ १७ ॥ सा कविता सा वनिता
यसा श्रवणेन दर्शनेनापि । कविहृदयं विटहृदयं सरलं
तरलं च सत्वरं भवति ॥ १८ ॥ अर्भगरहिता सा कचव
त्क्षीणा कुचवच्च सैरंसहिता । लसदक्षरपीयूषाघरवत्कविता
महात्मना जीयात् ॥ १९ ॥ सत्यानोर्नैवोचितसंघतिवि-
म्बाभिनववस्तु । कस्य न जनयति हर्षं सत्काव्यं मधुरवचनं
च ॥ २० ॥ सत्सूनसविधानं सदलकारं सुवृत्तमच्छिद्रम् ।
को धारयति न कण्ठे सत्काव्यं माल्यमर्थ्यं च ॥ २१ ॥

१ बठिनश्लेषः २ सत्कालं नवसौख्यम् ; पक्षे, सर्वेषां
रक्षासमानं दम् ३ कविता, पक्षे, काव्यस्य शुक्रस्य विद्या सर्वेषां
विनीलम् ४ नानादेशश्च्युक्ता ५ पदच्छेदवैविध्यदानेकापेद-
वती ६ कविता ७ रोग दुःखत्वात् ८ व्यङ्ग्यापेक्षायम्
यस्य धनिरुचयं काव्यं तद्विचरित्यर्थः ; पक्षे, क्षिप्रतयन्यम्
९ अनुभासताम्रायै पदप्रद परमुक्तो यश्च, पक्षे, अलन्तवरण
संलभम् १० तक्तिः ११ वर्णिते १२ सुसिद्धन्तादि, पक्षे, धरण
१३ प्रदुष्टगोमा, पक्षे, निगता कचवी केशरोगा यसा
१४ चारो ये शब्दमङ्गा रचनापिज्ञासत्प्रदी, पक्षे, स्वस्ति-
गन्धवती १५ शिरः १६ प्रमेदेषो मृतेष्वो हिता, पक्षे, प्रमेण
भावा रहिता १७ सर्वमालम्बि सतिता, पक्षे, सरस्वत्यो हिता
१८ रसच्छोभासमानमधुरमविनापि पीयूषं तद्रनाधुर्न यस्मिन्,
पक्षे, ललत्सुराणि वर्णां पच पीयूषं यसां, १९ स्थापनम्
२० सत्यम्बो २१ दोषरहितम्

१ कान्ठम् २ मञ्जिष्ठा ३ सुतम् ४ नियोजयति ५ धन्त
दिवम् ६ अष्टद्वयि ७ नगैरुत्तरं

यदसेवनीयमैसतामैमृतप्राय सुनर्णनिन्यासम् । सुंस्वार्थमय
काव्य त्रिविधं वा सम विभ ॥ २२ ॥ सत्तरिभ्रमाशुर्षी
निस्तुपतरगव्यगालिपांकेन । नृसो दयिताधरमपि नाटियते
का सुधा दासी ॥ २३ ॥ काव्यसाक्षरमैनीर्माजो न च
केशशा न च प्रौढ्या । शब्दा अपि पुण्या अपि सौधन
एवार्थगोवाय ॥ २४ ॥ अन्तर्गद्दानार्थानैव्यञ्जयत प्रसाद
रहितस्य । सद्भक्त्य नदस्य च न रसं प्रीत्यै रसज्ञानाम् ॥
२५ ॥ आन्तरमिव बहिरिव हि व्यञ्जयितु रसमशेषन
सततम् । असती सत्कप्रसूति काचवटीति त्रय वेद
॥ २६ ॥ न ब्रह्मविद्या न च राज्यलक्ष्मीस्तया यथैय कविना
कवीनाम् । लोकोत्तरे पुमि निवेश्यमाना पुनीत हृषे हृदये
करोति ॥ २७ ॥ अनश्रुष्टि श्रणामृतस्य सरस्वतीविभ्रम
जन्मम्भि । वैदर्भीरिति कृतिनामुदेति सौभाग्यलामप्रति
भू पदानाम् ॥ २८ ॥ सहोदर कुङ्कुमकैसरणा भगन्ति
नून कवितापिलासा । न शार्दादादेशमपास्य दृष्टेया यद्-
म्यत्र मया प्रोह ॥ २९ ॥ नमो नम काव्यरसाय तस्मै
निषिक्तमन्त पृथतापि यस्य । सुनर्णता वक्रमुपैति साधोर्दु
र्धर्णता याति च दुर्जनस्य ॥ ३० ॥ अर्था गिरामपिहित पिहितश्च
कश्चित्सौभाग्यमेति मरुद्द्वयधुतुचाम । नान्त्रीपयोधर इवा
वितरा प्रकाशो नो गुर्जरीस्तन इवावितरा निगूढ ॥ ३१ ॥
रे रे खला शृणुत मद्बचन समस्ता स्वर्गे सुधासि सुलभा
न तु सा मरुद्भि । पुर्मसद्वन मरतामुपकारिणि काव्या
शृत पिबत तत्तरमादरेण ॥ ३२ ॥ वाणी भवैव सरसा
यदि रञ्जयित्री न प्रार्थये रसनिदामवधानदानम् । सायत
नीपु मकरन्दधतीपु मृदा किं मलिकासु परमैभ्रणमारमन्ते
॥ ३३ ॥ आरुथातनामरचनाचतुरस्रसधिसद्बालवल्गुतिगुण
सत्सं सुदृत्तम् । आसेदुपामपि दिव कविपुगगना तिष्ठत्य
खण्डमिह काव्यमय शरीरम् ॥ ३४ ॥ सरसपरिप्लवङ्गश्राव्य
कविन्वरसायन विरसमनसा नेतु नेहामहे श्रणान्तिरम् ।
मृगमदरस विम्वैष्टीना कटोरकुचोचित जयनिकटे ह्रिञ्जे

१ सद्बुद्धविभ्रानाम्, पक्षे, - पापकताम् २ अश्रुतुल्यम्, पक्षे -
अश्रुतुल्यम् ३ शोभनाश्रुणां विजातो प्रथम यत्र, पक्षे -
सुवर्णमयम् ४ शोभनरसाधैर्युक्तम्, पक्षे - देवसमूहबहुलम्
५ प्रसोदयन् ६ निर्दोष ७ निर्दोषवाक्यास्तादेनेत्यर्थः ८ पर
वर्गवर्णितत्वादिभ्या ९ क्षुनिकटक, पक्षे, - कूरमयम् १० अविद
म्यप्रयुक्ता, पक्षे, - ग्राममात्रवासिनः ११ व्याकरणसिद्धा, पक्षे,
निर्मलमयम् १२ अम्य तरे गृहसितान्, पक्षे - अम्य तरे निर्दो
षान् १३ प्रतिपाद्यविधानम्, पक्षे, - पदार्थान् १४ व्यञ्जनादि
पापकुर्वत, पक्षे, - अप्रत्यक्षतः १५ प्रसादेन काव्यगुणेन रति
तस्य; पक्षे, - निर्मलतया रक्षितस्य १६ काव्यस्य १७ शब्दारादि,
पक्षे, - बहम् १८ कादमीरदेशम् १९ अन्येषामभिमतम्, अन्ये सद्
विचारविनिमयो वा

छिम्पेज्जरन्महिपस्य व ॥ ३० ॥ अमृततले पाय पात्रपयानि
पयोधर निरति वरकास्ताराकारा यति म्पटिकारना । तदिह
तुल्यगमनीयन्ते क्षण कठिना पुन सतनममृतमन्दोद्गाग
गिर प्रीतिमानताम् ॥ ३६ ॥ प्रयच्छति चमत्कृति विरचनाविधौ
चेतस समासु पठितो भवत्वसमसायुदासास्ये । प्रधासुप-
गतमनोत्वतितरासुदार यगो न पुष्यति मनोरथ फनिव
काव्यचिन्तामणि ॥ ३७ ॥ समुदासो वाचा सरसमधु-
निष्यन्दलहृगी समुन्मेषद्वेषी सत्तरसमपोषोपजनन । न वेपा-
माधत्ते मनसि परितोप नननर्त्रैलासैरुनीलद्विकचिन्मधूली-
परिमल ॥ ३८ ॥ यथा यूनस्तद्वारमरमणीयापि रमणी
पुमारणामन्त करणहरण नैव कुरुते । मनुस्तिश्रेष्ठतमंठ-
यति सुधीभूय सुधिया किमन्या नाम स्वादरसपुण्या
नादरभरे ॥ ३९ ॥ परिच्छिन्नस्वादोऽमृतगुहमधुशुद्धिपयसा
कदाचिच्चाभ्यासाद्वजति ननु वैरममधिकम् । प्रियादिभ्रमैष्टे
या रुचिरकवियाक्येऽप्यनधिर्नानन्द कोऽपि स्फुरति तु
रसोऽसौ निरुपम ॥ ४० ॥ प्रसत्तैर्ष पात्र तिलकयति य
सूक्तिरचना य आद्य स्वादूना श्रुतिचुलकलेखन मधुना ।
यदात्मनो विद्या परिणमति यश्चार्थमुपा स गुप्तो
वाणीना कवियुतनिषेव्यो विजयते ॥ ४१ ॥ सदा मध्ये
यासामियदमृतनिष्यन्दमरसा सरस्वत्युद्दामा वहति बहुमार्गा
परिमलम् । प्रसाद ता एता धनपरिचिता केन महता
महाकाव्यव्योम्नि स्फुरितमधुरा यान्तु रुचय ॥ ४२ ॥
नैव व्याकरणज्ञेति पितर न आतर तार्किक दृगत्सकुचि-
तेष गच्छति पुनश्चाण्डालपच्छन्दसात् । मौमासानिपुण
नपुसकमिति ज्ञात्वा निरस्तादरा काव्यालकरणमैव कविता-
वान्ता कृणीते स्वयम् ॥ ४३ ॥ रम्याधोस्तितृञ्जला
रसमयग्राणा गुणोहानिनी चेतोरखकरीतिरुचितकवितापाक
वयो विभ्रती । मायालकरणोचितगमर्तौ सन्ने निर्दोष
ताशय्यामैश्वरि कामिनीय कविता कस्यापि पुण्यात्मन
॥ ४४ ॥ निर्हाद क्वचक्षते किरति किं कर्णामृत वलकी
किं वा मुञ्चति मालती परिमल पापाणनिष्येपण । इत्य
तारसकंक्षा धियमसौ जल्पानैवावापुलैराट्ट कमनीय-
कान्तिदम्बित वार्ये कथ मन्दते ॥ ४५ ॥ यद्वाद्यसुनर्ण
सूत्रमिव यत्तद्य सुमेरोस्तगदुनीलतुल्यकविन्दकन्द इव
स्वच्छ पदार्थस्तु य । यत्राप्युल्लसदश्रुक्रान्तरलसलान्ता
कुचान्तोपम व्यञ्जय यतदहो कथिलमरर धान्देनोपपन्न
॥ ४६ ॥ गुम्फ पङ्कजतुल्यसुतिररसत्तरेसरोटासवानधो-
ऽप्यन्तरस्यारमप्रतिनिभ व्यञ्जय चमत्कारि यत् । द्विर्नैर्दमिर्नै-

श्विर सहृदयैर्भृङ्गैरियालाघते तत्काव्य न पुन प्रमत्तकुक्वे
 र्थोत्कंचिदुज्ज्वलितम् ॥ ४७ ॥ निन्द्यते यदि नाम मन्द
 मतिभिवक्त्रा कवीना गिर स्तुयन्ते न च नीरसमुग्दशा
 वना कदाञ्चच्छ्रया । तद्बदन्धविदा सतामपि मन कि
 नेहते वक्रता धत्ते किं न हर किरीटशिखरे वक्रा कला
 मेन्द्वीम् ॥ ४८ ॥ सानन्दप्रमदाकटाक्षविशिलयैषा न नित्र
 मनो ये रसास्समुद्रपातविधुरेष्व्येषु पोतायितम् । यैर्दुर्वार
 खरसतीविलसित द्वित्रै पदैर्गुम्फित तेषामप्युपरि स्फुरन्ति
 मतय क्सापि पुण्यात्मन ॥ ४९ ॥ वाणि स्वल्पद्वधरैणु
 कणिका या सातभ्राम सता सप्रासा कवितालता परिणता
 सैवेयमुज्ज्वलते । अलर्णोऽपि चिराय यत्किञ्चलस्य सूक्तापदेश
 शिर कम्पन्नशितपारिजातकलिकागुच्छे विधत्ते पदम् ॥ ५० ॥

नाट्यप्रशंसा

प्रत्यङ्गमङ्कुरितसर्पसावतारान्योछसत्कुसुमराजिविराजि
 वन्धम् । धर्मतराशुरिव वक्रतयातिरम्य नाट्यप्रबन्धमति
 सञ्जुलसविधानम् ॥ १ ॥ देवानामिदमामनन्ति सुनय कान्त
 कतु चासुष रुदेणेशुमाकृतव्यतिकरे साङ्गे विभक्त द्विधा ।
 नैगुण्योद्भवमन लोकचरित नानारस दृश्यते नाट्य भिन्न
 रचनेनस बहुधाप्येक समाशयनम् ॥ २ ॥

कुकाव्यनिन्दा

किं तेन किल काव्येन मृगमानस यस्य ता । उदधे
 रिय नायान्ति रसासूतपरम्परा ॥ १ ॥ किं तेन काव्यमधुना
 झरिता रमनिर्दरे । जवाल्यानोऽपि नो यस्य भवन्त्यङ्कु
 रितान्तर ॥ २ ॥ यदा प्रहृत्यैव जनस्य रागिणो भृश प्रदीप्तो
 हृदि मनयानल । तदान भूय किमनर्थपण्डिते कुकाव्य
 ह्याङ्कुतयो निवेशिता ॥ ३ ॥ तर्कि काव्यमनल्यपीत
 मधुनत्कृमिन्न यद्बद्धत मात्सर्याद्धतचेतसा रसवशादप्युद्धति
 लोमसु । कम्प मूर्ध्नि कपोलसुभ्रमरुण थाप्याविले लोचने
 अथ्यारोपितरस्तुकीर्तनपर वाच करालम्बनम् ॥ ४ ॥ या
 साधुनिव साधुनादसुखरामात्सर्यभूकानपि प्रोक्ष्णैर्नो चरुते
 सता मतिमता दृष्टिर्न सा वास्तवी । या याता श्रुतिगोधर
 च सहसा हर्षोद्यत्तधरालपर्ययोऽपि न मुक्तदाभ्यकलात्सा
 किं कवीना गिर ॥ ५ ॥

सामान्यकविप्रशंसा

ज्यात त मुकृतिनो रससिद्धा करीश्वर । नास्ति येषा
 यदा वापे नरमणन मयम् ॥ १ ॥ प्रस्तावे हेतुयुक्तानि

१ श्लोकप्रसङ्ग २ कीर्तिवर्तिने

य पठ्यविशङ्कित । स कविस्तानि काव्यानि काव्ये तस्य
 परिश्रम ॥ २ ॥ सुकवे शब्दसौभाग्य मुक्तिर्वैजि नापर ।
 कैलादवन्न जानाति पर कङ्कणचिन्ताम् ॥ ३ ॥ सात
 श्वान इवासरया जातिभाजो गृहे गृहे । उत्पादका न बहव
 कवय शरभा इव ॥ ४ ॥ कवय परितुष्यन्ति नेतरे कवि
 सुक्तिभि । न संकूपारवल्कूपा वर्षते विभुशान्तिभि ॥ ५ ॥
 कवीना मानस नीमि तरन्ति प्रतिभामासि । यन हसवया
 सीव सुवनानि चतुर्दश ॥ ६ ॥ अपूर्वो भाति मारत्वा
 काव्यामृतफले रस । चर्वणे सर्वसामान्ये स्वादुविल्वेव
 कवि ॥ ७ ॥ उत्कृष्टगणैरालपा क्रियन्ते दुर्मुखै सुसम् ।
 जानाति हि पुन सम्यक्कविरेव कवे श्रमम् ॥ ८ ॥ ते
 धयास्ते महारत्नानस्तेषा लोके स्थित यश । यैर्निबद्धानि
 काव्यानि ये वा काव्येषु कीर्तिता ॥ ९ ॥ अमृतोत्प्रेक्षणे राग
 कुर्वन्त्युरगवज्जना । कविर्गुरुबन्मान्यमिन्द्रवज्रादिदृष्टकृत्
 ॥ १० ॥ काव्यमन्व्यो गिरो यावच्चरन्ति विशदा मुधि ।
 तावत्सारसत स्थान कविरासाध तिष्ठति ॥ ११ ॥ अर्जुन
 पदविन्यासरचना संरसा केषे । सुधो यदि समीपस्थो न
 कुंजन्मा पुरो यदि ॥ १२ ॥ कवि करोति पद्यानि लाल्य
 त्युत्तमो जन । तस्य प्रसूते पुण्याणि मरुद्ब्रह्मि सौरमम्
 ॥ १३ ॥ कवि करोति काव्यानि साद जानन्ति पण्डिता ।
 सुन्दर्या अपि लावण्य पतिर्जानाति नो पिता ॥ १४ ॥ कवि
 पिता पोषयति पालको रसिक पति । कवितायुवतेर्देव
 सोदरस्तु विवेकिन ॥ १५ ॥ तत्र किमपि काव्याना
 जानाति किरलो मुधि । मार्मिक को मरन्दानामन्तरेण मधु
 व्रतम् ॥ १६ ॥ साध्वीव भारती भाति सूक्तसद्गतचारिणी ।
 आम्यार्थस्तुसस्पर्शवहिरङ्गा महाकवे ॥ १७ ॥ कतिपय
 निमेषवर्तिनि जमजरागरणविकले जगति । कल्पान्तकोटि
 बन्धु स्फुरति कवीना यथाप्रसर ॥ १८ ॥ कविवाक्या
 मृतवीर्यम्लाने पूता भृश यशोदेहा । येषा त एव भूषा
 जीवति मृता वृथैवाये ॥ १९ ॥ काव्यप्रपञ्चेषु रचयति
 काव्य न सारविद्भवति । तत्र फलानि सुवते विन्दति सारं
 पतङ्गसमुदाय ॥ २० ॥ निगुणोऽपि काव्यवध साधुर्ना
 मानन् गत स्वदते । फूलारोऽपि सुवशैरनुमान श्रुति
 हरति ॥ २१ ॥ निद्वकवय कवय केवलकनयस्तु केवल
 कवय । सुलजा या सा जाया केवलजाया तु केवल माधा

१ स्वर्गगार २ समुद्र ३ अनेकवर्गानि पने-विष्णुपदम्
 आकाशमिल्ले ४ शशाङ्गदिरसतद्विद्या पने-दृष्टिप्रदा ५ कव
 विपु, पने-शुकस्य ६ पण्डित, पक्षे सुप्रथम ७ नीच
 पक्षे-द्वे ८ शब्दी तस्या जम यस्य महल इत्यर्थे ९ शीघ्र-अप्यम्
 १ कीर्तिप्रवाद १० निच, निष्पुण- ११ सुवेषुविद-

॥ २० ॥ अथ केवलत्रय कीर्यं तु केवलधीर्य ।
 वीर्यं पण्डितत्रयस्तानमन्ता तु केवल गमय ॥ २३ ॥
 अहमपि परऽपि कन्यस्तथापि परमन्तर परिज्ञेयम् । ऐक्य
 रलयोरपि यदि तर्किकरमायते क्लम ॥ २४ ॥ दिनम
 प्युपयातानामाकम्पमनस्यगुणगणा येषाम् । रमयन्ति जग
 न्ति गिर कथमिदं कथयो न ते वन्द्या ॥ २५ ॥ यास्तति
 सज्जनहस्त रमयिष्यति त मवेच निर्दोषा । उत्पादितयापि
 कविस्ताम्यति कथया दुहितेन ॥ २६ ॥ शीलाविजामारुला
 मोरिकाथा वाक्यं कर्तुं सन्तु विज्ञा स्त्रियोऽपि । विद्या वेत्तु
 वादिनो निर्निचेतु दातु वक्तु य प्रवीण स वन्द्य ॥ २७ ॥
 सहृदया कविगुणनिवासु ये कतेपया त इमे न
 विशृङ्खला । रसमयीषु लतास्त्रिय पद्मदा हृदयसारजुषो न
 सुखस्यूता ॥ २८ ॥ लङ्कापते सजुचित यशो यधलकीर्तिपात्र
 रघुराजपुत्र । स सर्व एवादिक्वे प्रभावो न कोपनीया
 कन्य क्षितीन्द्र ॥ २९ ॥ जयन्ति ते पञ्चमनादमिन्-
 चित्तोक्तिसद्वर्तिभूषणेषु । सरस्वती यद्वदनेषु नित्यमाभाति
 वीणामिदं वादयन्ती ॥ ३० ॥ कुन्ठल्यमायाति गुण कवीना
 साहित्यविद्याश्रमार्जितेषु । कुर्वादिनाद्रेषु निमङ्गनाना केशेषु
 कृष्णायुर्धूपनास ॥ ३१ ॥ महीपते सन्ति न यस्य
 पार्श्वे कवीश्वरास्तस्य कुनो यशासि । भूषा कियन्तो न
 बभूवुर्बुध्या नामापि जानाति न कोऽपि तेषाम् ॥ ३२ ॥
 किं चारुचारित्रविलासशून्या कुर्वन्ति भूषा कविसप्रहेण ।
 किं जातु गुञ्जाफलभूषणाना सुनर्णकारेण वनेचरणाम् ॥
 ३३ ॥ प्रतीयमान पुनरन्यदेव धत्स्वलि वाणीषु महाकवी
 नाम् । यत्तत्रसिद्धायनातिरिक्तनामाति लान्ग्यमिनाङ्गना
 या ॥ ३४ ॥ कनोरभिप्रायमशब्दगोचर स्फुरन्तमार्द्रेषु पदेषु
 केवलम् । वदद्विरुद्धै कृतरोमविकिर्यैरनस्य तूष्णीमनतो
 ज्यमञ्जलि ॥ ३५ ॥ स्वप्रज्ञया कुञ्चिकयेन कचित्कारस्वत
 वन्निममङ्गिमाजम् । कनीश्वर कोऽपि पदार्थकोशसुद्धाव्य
 विश्वामरण करोति ॥ ३६ ॥ तर्केषु कर्मगतस्य स्युस्थापि
 पुसा काले भग्नित मृदय कवितासु याच । दैत्येन्द्रशैलकु-
 लिश दयिताकमोले नायस्य कोमलमुदाहरण नख न ॥ ३७ ॥
 रयाता नराधिपतय कनिसश्रयेण राजाश्रयेण च गता
 कन्य प्रसिद्धिम् । राज्ञा समोऽस्ति न कवे परमोपकारी
 राज्ञो न चास्ति कविना सद्दा सहाय ॥ ३८ ॥ तेजन्त
 वाध्यमहाणनन्दधरा सायात्रिवा इव महाकनयो जय
 न्ति । यत्सूक्तिपेलायनहल्लयैरवमि सन्त सद सु वदनान्ध
 विवासयन्ति ॥ ३९ ॥ त्रैलोक्यभूषणमणिगुणनर्गबन्धुरेक-

श्रकालि कविना सविता द्वितीय । शसन्ति यन्म महिमा
 तिश्य शिरोमि पादप्रह विदधत पृथिवीभृतोऽपि ॥ ४० ॥
 शन्द्रार्थमात्रमपि ये न विदन्ति तेऽपि या मूर्च्छनामिन् भृगा
 श्रणै पिवन्त । सन्द्वसर्वकरणप्रसरा मनन्ति चित्रन्विता
 इव कवीन्द्रगिर नुमस्ताम् ॥ ४१ ॥ स्कारण सारमरण
 किमेणनामैस्तद्दानसारमपि सारमसारमैः । सक्तोमनसपि न
 पुष्यति सौमनस्य प्रसन्दते यदि मधुद्रवमुक्तिदेवी ॥ ४२ ॥
 अपि सुदसुपयान्तो वाग्मिन्सै स्वकीयै परमोनिषु वृषि
 यान्ति सन्त कियन्त । निजमनवरन्दसन्दर्पूलाजाल
 क्लशसलिलमेक नेहते किं रसाल ॥ ४३ ॥ पदव्यक्तियत्ती
 कृतसहृदयानन्दसराणा कवीना वाक्ये न स्फुरति बुधमानस
 धिषणा । ननकोडावेशव्यसनपिगुणो य कुन्ठयुक्ताज्ञाणा
 पन्था स खलु गणिकानामविषय ॥ ४४ ॥ अथ मे
 वाग्मुक्तो विपदपदवेदगम्यमधुर स्फुरद्वन्धो वन्धो जडहृदि
 कृतार्थ कविहृदि । कटाक्षो वामाक्ष्या दरदलितनेनान्त
 गलित किं गोर नि सार स तु किमपि यून स्वगयति ॥ ४५ ॥
 मर्दुक्तिश्रेदन्तैर्मदयति सुधीभूय सुधिय किमसा नाम
 सार्दसपुरुषानादरभरै । यथा यूनस्तद्वत्परममणीयापि रमणी
 कुमाराणामन्त करणहरण नेन कुरुते ॥ ४६ ॥ सुजतर-
 वनच्छाया येषा निषेव्य महानसा जलधिरसाना मेदिन्यासी-
 दसायुक्तोमया । स्मृतिमपि न त यान्ति क्षमापा विना यद
 मुग्रह प्रकृतिमहते कुर्मस्तस्मै नम कविकर्मणे ॥ ४७ ॥
 यदि प्रसुन्दरधी सुरसकाव्यकौतूहलस्तथैव च समासदा
 सदसि तदुणम्राहिण । सुनर्गसदलकृतिभंगति तत्र नृत्योद्यता
 मदीयसनानदी रसेषुदीयमानन्दम् ॥ ४८ ॥ वदन्तु कति
 चिद्रास्त्रकण्ठोते वर्णाच्छठ घट पट इतीतरे पटु रदन्तु
 वाक्पाटनात् । वय बकुलमञ्जरीगलदमन्दमाध्वीशरीपुरीण
 पदरीतिभिर्मणिगितिभि प्रमोदामहे ॥ ४९ ॥ हे राजानस्त्यजत
 सुकविप्रेमबन्धे त्रिरोध शुद्धा कीर्ति स्फुरति भवता नूनमेत
 व्यसादात् । तुष्टैर्बद तदलषु रघुत्सामिन सचरित कुन्दैर्नीत
 स्त्रिसुनजयी हास्यमार्गे दशास ॥ ५० ॥ अर्थान्केचिदु
 पासते कृपणत्केचित्त्वलकुन्त वेदयावच्छल घातुनादिन
 इन्द्रोद्वन्ति केचिद्रसान् । अर्थालकृतिसदसद्वबुचा वाचा
 प्रशस्त्रिस्तृशा कर्तार कनयो मनन्ति कतिचित्सुप्येरागर्प्यैरिह
 ॥ ५१ ॥ मन्द निक्षिपते पैदानि परित शब्द सद्बुद्धिज्ञते

१ कविना २ तोषवति ३ नीरस ४ शोभनान्यञ्जराणि, पसे,-
 हेम ५ काव्यरस, पसे,-उदकम् ६ वैवाचरणा ७ वैवाचिका
 ८ द्रव्यम्, पसे,-काव्यार्थान् ९ भूषणानि, पसे,-वाव्यालकल्याणि
 १० पारद, पसे,-काव्यरस ११ सुतिष्ठन्नादिनि, पसे,-पादविज्ञे
 चरणान् १२ शब्द-शुद्धो वापचन्दो वति सम्यग्विचारवति, पसे,-
 ध्वनिमाकर्षयति

नैनायोहरण च कौञ्चति सुदौलकारमाकर्षति । आदत्ते सकल सुवर्णनिचय धत्ते रसान्तर्गत दोषान्वेषणतत्परो विजयते चोरोपम सत्कवि ॥ ५२ ॥ खेच्छामङ्गुरभायमेध तडित शक्या न रोहु श्रिय प्राणाना सतत प्रयाणपट्टश्चद्वा न विश्राम्यति । प्राण येऽत्र यशोभये वपुषि व कुर्वन्ति काव्यामृतैस्तानाराध्य गुरुस्त्विधत्त सुकवीर्निर्गविसुर्माश्वरा ॥ ५३ ॥ कल्याण भगवत्कथाकथनत काव्य विधातु कवेस्तस्यैवाङ्गतया कचिद्वचयत शृङ्गारवीरादिकम् । को दोषो भविता यदत्र कविताशैली समाश्रीयते पन्था व्यास वैसुधराश्रुतिमवग्रन्थादिषु प्रेषित ॥ ५४ ॥ ते भूमिपतयो जयन्ति नतयो येषा द्विषद्भूता ते वन्द्या यतयो विश्रान्ति मतयो येषा परे ब्रह्मणि । ते श्लाघ्या कनयो वयोमदभर व्याजूमभाषाङ्गनाटकाता इव तोषयन्ति हृदय येषा गिरा सचया ॥ ५५ ॥ भूतावेशनिवेशिताशय इव श्लोक करो त्याशु य श्लाघन्ते कविरद्भुतोऽयमिति त मिथ्या जना विस्मिता । द्विप्राप्येव पुर पदानि रचयन्पश्चात्समालोचयन्दूर य कविता निनीपति कवि कामीव स स्तूयताम् ॥ ५६ ॥ सत्य सन्ति गृहे गृहेऽपि कवयो येषा वचश्चातुरी खे हर्म्ये कुलकन्यकेव लभते स्वस्यैषुणैरियम् । दुप्याप स तु कोऽपि कोविदमतिर्द्वयप्रसाहाणि पण्यस्वीव कलाकलापकुशला चेतासि हर्तु धमा ॥ ५७ ॥ धन्यास्तै कवयो यदीयरसना रूक्षाप्यसचारिणी धावन्तीव सरस्वती द्रुतपदन्वासेन निष्का मति । अस्माक रसपिच्छले पथि गिरा देवी नवीनोदयवी नोतुङ्गपयोधरेव सुवतिर्मा-न्ययमालम्बते ॥ ५८ ॥ साहित्ये सुकुमारवस्तुनि दृढन्यासप्रहृष्टन्यिले तर्के वा मयि सविधा तरि सभ लीलायते भारती । शय्या वास्तु मृदुत्तरच्छदपटा दर्भाङ्कुरैरास्तृता भूमिर्वा हृदयगमो यदि पतिस्तुत्या रति योपिताम् ॥ ५९ ॥ येषा कोमलकाव्यकौशलकलालीलावती भारती तेषा कर्कशातर्कवचनोद्गारेऽपि किं हीयते । यै कान्ताकुचमण्डले कररुहा सानन्दमारोपितास्तै किं मत्त करी द्रुकुम्भशिवरे नारोपणीया शरा ॥ ६० ॥ तर्के कर्कशवक्रवाक्यगहने वा निशुरा भारती सा काव्ये मृदुलो क्तिसारसुरमौ स्यादेव मे कोमला । या प्राय मिश्रविर्वसु स्त्वनिताहृत्कर्तने कर्तरी प्रयोलाहितयोर्धैते न मृदुला सा

किं प्रसूनावली ॥ ६१ ॥ मातङ्गीमिव माधुरी ध्वनिविदो नैव रशुशन्त्युत्तमा व्युत्पत्ति कुलकन्यकामिव रसान्ता न परयन्त्यमी । कस्तूरीधनसारसौरमसुहृद्बुलसतिमाधुर्ययोगेण वर्णरसायन सुकृतिन कस्यापि सजायते ॥ ६२ ॥ यस्या रसतवैभव गुरुकृपापीयूषपाकोद्भव तद्भव्य कविनैव नैव हठत पाठप्रतिघातुपाम् । कासारै दिवस वसन्नपि पथ पूर पर पङ्क्ति कुर्वाण कमलाकरस लभते किं सौरम सैरिम् ॥ ६३ ॥ अस्थाने गमिता लय हतधिया वाग्देवता कल्यते धिक्काराय परामवाय महते तापाय पापाय वा । स्थाने तु व्यथिता सता प्रभवति प्रयातये भूतये चेतोनिर्मुक्तये परो पकृतये प्रान्ते शिवावासये ॥ ६४ ॥ बल्मीकप्रमेवेण राम नृपतिर्ध्यासेन धर्मात्मनो व्याख्यात किल कात्पिदासकविना श्रीरिक्कामाङ्गे नृप । भोजश्चित्तपविह्वणप्रभृतिभि कर्णोऽपि विद्यापते ख्यातिं यान्ति नरेश्वरा कनियरै स्फुरैर्न भेरीरवै ॥ ६५ ॥ येऽप्यासन्निभजुम्भशायितपदा येऽपि श्रिय लेभिरे येषामप्यवसन्पुरा सुवतयो गेहेष्वहश्चन्द्रिका । ताडोको ज्यमवैति लोकतिलकान्ध्रमेऽप्यजातानि भ्रात सत्कविकृत्य किं स्तुतिशतैरन्ध जगत्त्वा विना ॥ ६६ ॥ मौलौ मन्दार दामभ्रमदलिपटलोकावली शोणिविन्धे कूजकावीकलाप चरणकमलयोर्मिङ्गुमञ्जीरशिङ्गाम् । उस्तङ्गे कीरगीति स्तनमुषि मसृण वल्लकीपद्मम वा यत्काव्ये दत्तकर्णा शिव शिव मसृते भारती भारमेव ॥ ६७ ॥ कलाचिद्वाचि कैश्चिद्भुदु यदि विहित दूषण दुर्दुरुद्वैच्छन्न किं नस्तदा स्यात्प्रथित गुणवता काव्यकोटीश्वरानाम् । वाहाश्चेद्ब्रह्मवाहाधिकविहित जथा पञ्चपाश्चान्धसज्जा का हानि शेरशाहक्षितिप कुलमणेरश्वकोटीश्वरस ॥ ६८ ॥

विशिष्टकविप्रशंसा

अमरसिंह.

प्रयोगव्युत्पत्तो प्रतिपदविशेषार्थकथने प्रसक्तौ गाम्भीर्ये रसवति च काव्यार्यरचने । अगम्यायामन्वैदिशि परिणता वर्थवचसोर्गत चेदस्माक कनिरमरसिंहो विजयते ॥ १ ॥

कालिदास

कवय कालिदासाया कवयो वयमप्यमी । पर्वते पर माणौ च पदार्थैव प्रतिष्ठितम् ॥ २ ॥ निर्गतामलवाक्यस कालिदासस सुक्तिषु । प्रीतिर्मधुरसार्द्रासु मञ्जरीष्विव जायते ॥ ३ ॥ कविरमर कविरचल कविरभिनन्दश्च कालिदासश्च । अन्ये कवय कपयश्चापलमात्र पर दधति ॥ ४ ॥ वयमपि कवय कवय कवयोऽपि च कालि

१ श्लेषेण ध्वनिना धानेकार्थाना संधादन्तम्, पक्षे-सुवर्णरूप्यादीना हरणम् २ इच्छति ३ उपमावलकारम्, पक्षे-कङ्कणादिभूषणम् ४ सुश्रितवर्णानां संचयम्, पक्षे-हेमसंचयम् ५ शृङ्गारविरम मिथम्, पक्षे-रसा पृथ्वी तदन्तर्गतम् ६ काव्यदोषाणा पक्षेपक्षे तत्पर, पक्षे-दोषा रात्रिस्तस्मान्वेषण आसक्त ७ वसुधरा पृथ्वी तस्य धृतिरक्षुण्णया वरमीक तत्र मयो वास्मीकि ८ विरहित ९ युवतिसमूहे

दासाद्याः । ह्यदो भवन्ति ह्यपदश्चिन्तामणयोऽपि हा ह्यपदः
॥ ५ ॥ साकूतमधुरकोमलविलासिनीकण्ठकूजितप्राये ।
शिक्षासमयेऽपि मुदे रतलीलाकालिदासोक्तौ ॥ ६ ॥ पुरा
कवीनां गणनाप्रसङ्गे कनिष्ठिकाधिष्ठितकालिदासाः । अद्यापि
तत्तल्यकवेरमावादानामिका सार्थवती बभूव ॥ ७ ॥

गणेश्वरः

गणेश्वरकवेर्वचोविरचनैकवाचस्पतेः प्रसन्नगिरिनन्दिनी-
चरणपङ्कवं ध्यायतः । तथा जयति भारती भगवती
यथा सा सुधा सुधीभवति सुधुधामधरमाधुरी म्लायति ॥ ८ ॥

गुणाढ्यः

शशद्वाणद्वितीयेन नमदाकारधारिणा । धनुषेव गुणाढ्येन
निःशेषो रञ्जितो जनः ॥ ९ ॥ सेमुद्दीपितकंदर्पा कृतगौरी-
प्रसाधना । हरलीलेव लोकस्य विसयाय बृहत्कथा ॥ १० ॥
अतिदीर्घजीविदोयाध्यासेन यशोऽपहारितं हन्त । कैनांच्येत
गुणाढ्यः स एव जन्मान्तरापन्नः ॥ ११ ॥

गोविन्दराजः

इन्दुप्रमारसविदं विहगं विहाय कीरानने स्फुरति
भारति का रतिस्ते । आद्यं यदि श्रयसि जल्यत कौमुदीनां
गोविन्दपजवचसां च विशेषमेपः ॥ १२ ॥

जगन्नाथपण्डितः

कवयति पण्डितराजे कवयन्त्यन्येऽपि विद्वांसः । नृत्यति
पिनाकपाणी नृत्यन्त्यन्येऽपि भूतवेतालाः ॥ १३ ॥ माधुर्यै-
रपि धुर्यैर्द्राक्षाक्षीरेक्षुमाक्षिकादीनाम् । वन्यैव माधुरीयं
पण्डितराजस्य कवितायाः ॥ १४ ॥ गिरां देवी वीणागुण-
रणनहीनादरकरा यदीयानां वाचाममृतमयमाचामति रसम् ।
वचस्तस्माकर्ण्य श्रवणसुमगं पण्डितपतेरधुन्वन्मूर्धानं नृपशु-
रथवायं पशुपतिः ॥ १५ ॥ मधु द्राक्षा साक्षादमृतमथ
यामाधरसुधा कदाचित्केमांचित्खलु हि विदधीरन्नपि मुदम् ।
ध्रुवं ते जीवन्तोऽप्यहह भूतका मन्दमतयो न येषामानन्दं
जनयति जगन्नाथमणितिः ॥ १६ ॥

जयदेवः

साध्वी भौध्वीक चिन्ता न भवति भवतः शर्करे कर्क-
शासि द्राक्षे द्रश्यन्ति के त्वाममृत मृतमसि क्षीर नीरं
रससौ । माकन्द कन्द कान्ताधर धरणितलं गच्छ यच्छन्ति
मायं यावच्छुङ्गारसारस्वतमिह जयदेवस्य विधेयव-
चांसि ॥ १७ ॥

१ सामिप्रायम्. २ रसोत्कर्षार्थावकरसनिष्ठगुणवत्. ३ शब्दशु-
णशक्ति. ४ अन्वर्धाय. ५ कामोदीयिका; पक्षे, भस्मीकृतमदना.
६ यणितगौरीमाहात्म्या; पक्षे, अलंकृता पार्वती यया. ७ गुणा-
ढ्यकृतो ग्रन्थः. ८ जीवितवत्. ९ शवाः. १० हे मधो. ११ आतोशं
कुरु. १२ सर्वतः.

ज्योतिरीशः

यश्चत्वारि शतानि बन्धघटनालंकारभाञ्जि द्रुतं श्लोकानां
विदधाति कौतुकनशादेकाहमात्रे कविः । स्यातः श्मातल-
मण्डलेष्वपि चतुःपटेः कलानां निधिः संगीतागमनागरो
विजयते श्रीज्योतिरीशः कृती ॥ १८ ॥

दण्डी

जाते जगति वाल्मीकौ कविरित्यभिधामवत् । कवी
इति ततो व्यासे कवयस्त्वयि दण्डिनि ॥ १९ ॥ त्रयोऽग्रय-
स्त्रयो वेदास्त्रयो देवास्त्रयो गुणाः । त्रयो दण्डिप्रबन्धाश्च
त्रिषु लोकेषु विश्रुताः ॥ २० ॥

द्रोणः

सरस्वतीपवित्राणां जातित्त्वत्र न देहिनाम् । व्यासस्पर्षो
कुण्डलोऽभूद्यद्रोणो भारते कविः ॥ २१ ॥

धनदः

यथेयं वाग्देवी सुकविषुत्पवासाव्यसनिनी कुहूकण्ठीकण्ठे
विलसति तथा चेदनवधिः । तदा भूमीभागे निरुपभतमः
किंचिदिव वा समाधत्ते साम्यं धनदमणितानां
मधुरिमा ॥ २२ ॥

नरहरिः

यशोधननिधेर्यदा नरहरैर्वचो वर्णयते तदा गतमदा
मदालसमरालवालरवाः । न विभ्रमचरीकरीभवति चाधरी
माधुरी सुधाकरसुधाक्षरीमधुकथा वृथा जायते ॥ २३ ॥

प्रवरसेनः

कीर्तिः प्रवरसेनस्य प्रयाता कुमुद्रोज्ज्वला । सागरस्थं परं
पारं कपिसेनेव सेतुना ॥ २४ ॥

वाणः

हृदि लभेन बाणेन यन्मन्दोऽपि पदक्रमः । भवेत्कवि-
कुरङ्गाणां चापलं तत्र कारणम् ॥ २५ ॥ शब्दार्थयोः समो
गुम्फः पाश्चाली रीतिरुच्यते । शीलामट्टारिकावाचि बाणो-
क्तिषु च सा यदि ॥ २६ ॥ जाता शिखण्डिनी प्रायथा
शिखण्डी तथावनच्छामि । प्रागल्भ्यमधिकमाप्तुं वाणी बाणो
बभूवेति ॥ २७ ॥ श्लेषे केचन शब्दगुम्फविषये केन्द्रिद्रसे
चापरेऽलंकारे कतिचित्सदर्थविषये चान्ये कथावर्णके । आः
सर्वत्र गमोर्धरकविताविन्याटवीचातुरीसंचारी कविकुम्भ-
कुम्भमिदुरो बाणस्तु पञ्चाननः ॥ २८ ॥

विह्वणः

विन्दुद्वन्द्वतरङ्गिताग्रसरणिः कर्ता शिरोविन्दुकं कर्मति

१ कुमुदव चक्रुः; पक्षे, कुमुदो नाम कविः शोभते यत्र-
२ दिगन्तरेः पक्षे, समुद्रप्रलम्ब एकादेवे, ३ काव्यविशेषः; पक्षे,
सेतुबन्धः. ४ हुपदपुत्री ५ यथा 'रावणः सीतां जहार' इति वाक्ये
'रावणः' इति पदं विन्दुद्वन्द्व (विसर्गं) युक्तं कर्तुं, 'सीता' इति शिरो-
विन्दु (अनुस्वारं) युक्तं कर्म एवमेव कर्तव्यमिति सर्वत्र भगवत इति
निश्चयवन्तो जनाः.

प्रतिबोधितान्वयविदो ये येऽपि तेभ्यो नम । ये तु ग्रन्थ
सहस्राणकणपणुव्यक्लङ्कैर्गिरासुलेखै कवयन्ति विह्वण
कविलेखेव सनहति ॥ २९ ॥

भट्टारहरिचन्द्रः

पदवन्दोच्चले हारी कृतपङ्कमस्थिति । भट्टारहरि-
चन्द्रस्य गववन्दो नृपायते ॥ ३० ॥

भवभूतिः

सुकविद्वितय मन्ये निखिलेऽपि महीतले । भवभूति
शुकश्चाय वाल्मीकिस्तु तृतीयक ॥ ३१ ॥ भवभूते सव
न्याद्देशभूरेव भारती भाति । एतत्कृतकारुण्ये किमन्यथा
रोदिति भावा ॥ ३२ ॥ ख्यावलीपूर्वमन्यदास्तामसीम
मोगस्य वचोमयस्य । पयोधरसेव हिमाद्रिजाया पर विभूषा
भवभूतिरेव ॥ ३३ ॥

भासः

सुनधारकृतास्मैर्नाटकैर्बुभूमिकै । सर्पतैर्कैर्यशो लेभे
भासो देवकुलैरिव ॥ ३४ ॥

मयूरः

तावत्सुविह्वगाना घनिलोकेषु शसते । यावन्नो विशति
शोने मयूरमधुराञ्चति ॥ ३५ ॥ दर्पे कविभुजगाना गता
श्रवणगोचरम् । विपविधेव मायूरी मायूरी बाडिकृन्तति ॥ ३६ ॥

मातङ्गदिवाकरः

अशो प्रभायो वाग्देव्या यन्मातङ्गदिवाकर । श्रीहर्षस्या-
भवत्सम्य सनो बाणमयूरो ॥ ३७ ॥

मुरारिः

भवेभूतिमनादत्य निर्वाणमतिना मया । मुरारिपद
चित्तायामिदमार्थोयते सन् ॥ ३८ ॥ मुरारिपदमस्तिश्वेतदा
भौधे रतिं कुरु । मुरारिपदमस्तिश्वेतदा भौधे रतिं कुरु
॥ ३९ ॥ देर्भो वाचमुगासते हि बहव सार तु सारस्वत
जानीते नितरामसौ मुरुडुलङ्घितो मुरारि कवि । अद्वि
लङ्घित एव वानरमटै किं त्वस्य गम्भीरतामापातालनिम
पीवतरतुर्जानाति भौ-वाचल ॥ ४० ॥

रत्नसेट्टीक्षित

विपश्चितामैपश्चिमे विभाद्वेऽलिनिश्रले सपन्नजित्वयन्नतस्तु

१ मुनिः-नापशरसमूह, पशे-चरण २ मनोहर, पशे-
मुष्णशरसुंका ३ भयराशि, पशे-आज्ञाश्रयिवादि ४ दिव्यधर्मस्य
५ अपे द्रव्या ६ सरस्वती ७ भवभूतिः इति करारात्प्रधाने नाटके.
उत्तरात्प्रथमं चित्तस्य ८ अति प्राया रोदिलसि दस्ति ब्रह्मस्य हृद
यम् इति पद्य ९ नाटकाचार्य, पशे-वास्तुविद्याज्ञाता १० प्रसा
दना, पशे-भट्टारहरिचन्द्राववशिष्टेभ्यः ११ नाटकावयवविशेष,
पशे-चरम् १२ तिष्ठेवर्षम्, पशे-पद्मप्रमाण कश्चित् १३ विष्णु,
पशे-कविविशेष १४ मायूरान्ये १५ अपे पात्रके मा प्रीति
मुनिपद्ये १६ म-रारादि १७ पूर्व हत्ये

रत्नसेट्टीक्षिते । बृहस्पति क जल्पति प्रसर्पति क सर्प
राडसमुखस्तु षण्मुख सुदुर्मुखश्चतुर्मुख ॥ ४१ ॥

राजशेखरः

बभूव बल्मीकभव कवि पुरा तत प्रपेदे भुवि भर्तु
मेण्डताम् । स्थित पुनर्यो भवभूतिरेखाया स वर्तते सप्रति
राजशेखर ॥ ४२ ॥ पातु शोत्ररसायन रचयितु वाच
सता समता व्युत्पत्ति परमाववासुमवधिं लब्धु रसोत्तस ।
भोक्तु स्वातु फल च जीविततरोर्यद्यस्ति ते कौतुक तद्गत
शृणु राजशेखरकवे सूक्ती सुधासन्दिनी ॥ ४३ ॥

वाल्मीकिः

कवीन्दु नौमि वाल्मीकिं यस्य रामायणी कथाम् । चन्द्रि
कामिव चिन्वन्ति चकोरा इव साधव ॥ ४४ ॥ सर्वपणापि
निर्दोषा सर्वैरापि सुकोमला । नमस्तस्मै कृता येन रम्या
रामायणी कथा ॥ ४५ ॥ योगीन्द्रश्छन्दसा स्रष्टा रामायण
महाकवि । बल्मीकजन्मा जयति प्राच्य प्राचेतसो मुनि
॥ ४६ ॥ लौकिकाना हि साधुनामर्थ वागनुवर्तते । ऋषीणा
पुनराद्याना वाचमर्थोऽनुवावति ॥ ४७ ॥ आदिकवी चतु
रासौ कमलजवल्मीकजौ वन्दे । लोकश्लोकविधात्रोर्योर्भिदा
लेशोमात्रेण ॥ ४८ ॥ तमपि मनुष्यलोकप्रवेशविश्रामशास्त्रिन
वाचाम् । सुरलोकादवतारप्रान्तरखेट्छिद वन्दे ॥ ४९ ॥
विहितधनान्कार विचित्रवर्णावलीमयस्फुरणम् । शका
युधमिव वीक बल्मीकसुव मुनि नौमि ॥ ५० ॥ सति
काकुत्स्थकुलोन्नतिवारिणि रामायणेऽपि कि काव्यम् ।
रोहति कुल्या गङ्गापूर्ते किं बहुरसे वहति ॥ ५१ ॥ भास
द्वशवतसकीर्तिरमणीरुद्रप्रसन्नस्वनद्वादित्रप्रथमध्वनिर्विजयते
बल्मीकजन्मा मुनि । पीत्वा यद्रुदनेन्दुमण्डलमलङ्कार्या
मृताब्धे किमप्याकल्प कविनूतनाम्बुदमयी कादम्बिनी
वर्षति ॥ ५२ ॥

विजया

सरस्वतीव कार्णाठी विजयाङ्गा जयत्यसौ । या वैदर्भ
गिरा वास. कालिदासादमन्तरम् ॥ ५३ ॥

विजिका

नीलोत्पलदलस्यामा विजिका मामजानता । वृथैव
दण्डिना प्रोक्त सर्वेशुका सरस्वती ॥ ५४ ॥

१ वासुकि २ दूयणो राक्षसविशेष, पशे-काम्यदोषा ३ खरी
राक्षसविशेष, पशे-बर्कैरावम् ४ बालमीक्यादीनाम् ५ के लकारे
नागरमात्रयोगेण लोकश्लोकयोर्भेद, पशे-किञ्चिन्मात्रम् ६ विद्विता
पना बहवोऽलंकार उन्मादयो येन तम् पशे-विदित घनाना मैदानां
फलवण येन तम् ७ विचित्रा वर्णोनामभूराणा यावती पञ्चिस्तद्वचुर्
स्फुरण रक्तैर्धर्मस्य तम्, पशे-वर्णा नीलपीतादयस्तपस्त्रिविधा रक्त
पानुर्दार्धर्मस्य तम् ८ वक्रोच्छिदलम्, पशे-यथास्तम् ९ बाल्मीकिम्,
पशे-बर्गनीवाङ्ग तम् १० द्रव्यनुषोऽपि तत् प्रयोत्पत्तिरिति लैकिम्
'बल्मीक्यामात्यमत्रति धनुःसङ्घमाखण्डस्य' इति कालिदास

व्यास'

नम सर्गप्रदे तस्मै व्यासाय कविबोधसे । चक्रे पुण्य सरस्वत्या यो वर्षमित्र भारतम् ॥ ५५ ॥ अचतुर्वेदो ब्रह्मा द्विवाहुपररो हरि । अमाललोचन शमुर्मगमान्नाद रायण ॥ ५६ ॥ श्रवणाञ्जलिपुटयेय निरचितान् भारत-स्वममृत य । तमहमरागमत्पृष्ण कृष्णद्वैपायन वन्दे ॥ ५७ ॥ व्यासगिरा निर्यास सार विश्वस्य भारत वन्दे । मृषणतयैव सज्ञा यद्विद्विता भारती वहति ॥ ५८ ॥

शाकल्लमल्ल

एकैऽमृषुन्निनात्तस्तु नैन्निनाश्चाण्डोऽपि नाकोर न्याच्यास्ते जय एव दिव्यकनयो दीव्यन्तु देव्या गिरा । अर्वाचो यदि गणपधरचनाचातुर्थमागुद्वतास्तान्मर्नानतिगय्य खेलतितरा शाकल्लमल्ल कवि ॥ ५९ ॥

सातवाहन'

श्वनिनाशिनमग्रान्मकरोऽयातवाहन । विशुद्धजातिमि कोम रत्नैरिव सुमापितै ॥ ६० ॥

सुदर्शन.

न मुग्धदयिताधरे न विपमानि रत्नाकरे न राहुसुख कोटेरे न किल ताक्ष्यपक्षान्तर । सुदर्शनकरीश्वर रसिकचक्र चूडामणौ गुणोक्तिसि मुधा बुधास्त्यजत सान्द्र चन्द्रप्रमम् ॥ ६१ ॥

सुवन्धुः

करीनामगल्लहर्षो नून वांसमदत्तया । शम्भयेव पाण्डु पुत्राणा गतया कर्णगोचरम् ॥ ६२ ॥

काचिचुन्दम्

एवमा कालिदासस्य भारवेर्यगौरवम् । दण्डिन पदलाटित्य भाषे सन्ति त्रयो गुणा ॥ ६३ ॥ भाषेन विभ्रितोत्साहा नोत्सहन्ते पदक्रमे । स्मरन्तो भारवेरेव कवय त्रयो यथा ॥ ६४ ॥ श्रीरामायणमारतद्दृष्टयाना कवीरजमस्तुर्न । निश्चोता इव सरया मरस्वती स्फुरति यैर्मिजा ॥ ६५ ॥ प्राचेतसव्यासपराशरया प्राश्न कवीन्द्रा जगदधितास्ते । गोष्ठी नवीनापि महाकवीना पून्या गुणजैर्मुनोपकर्मा ॥ ६६ ॥ धन्वन्तरिक्षणमामर सिंहासकृपेतालमदृष्ट्यर्षरकालिदासा । ख्यातो वराहमि हिरो नृपते समाया ग्वानि वै वररुचिर्न विक्त्रमस ॥ ६७ ॥ यसाश्चोरशिकुरानिकर कर्णपूरो मयूरो भासो हास कविगुरुक कालिदासो'मिलास । हर्षो हर्षो

हृदयमसति पद्मवाणस्तु बाण केपा नैवा कथय कविता-कामिनी कौतुकाय ॥ ६८ ॥ भासो रामिलसोमिलौ वररुचि श्रीसाहमाङ्ग कविर्मण्डो भारविकालिदासतरला स्कन्द. सुवन्धुश्च य । दण्डी वाणदिवारो गणपति वान्तश्च रत्नाकर मिद्धा यस्य सरस्वती' भगवती के कस्य सर्गोऽपि ते ॥ ६९ ॥ नाच पल्लवयत्युमापतिधर सदर्म-शुद्धि गिरा जानीते जयदेव एव शर्षण स्याथो दुर्लभ-द्रुते । शृङ्गारोत्तरसत्यमेयरचनेराचार्यगोवर्धनस्पर्षी कोऽपि न विश्रुत श्रुतिधरो घोयीकप्रिस्मापति ॥ ७० ॥ माघश्वरो मयूरो सुररिपुररो भारवि सारनिघ श्रीहर्ष कालिदास कविरय मन्मूल्याहयो मोनराज । श्रीदण्डी डिण्डिमास्य श्रुतिसुदुर्गुरुर्महदो मद्दवाण ख्याताश्वान्ये सुवन्धादय इह कृतिर्मिन्धमाहादयन्ति ॥ ७१ ॥

कुकविनिन्दा

अप्रगल्भा पैदन्यासे जैननीरागहेतव । सन्त्येके वैकुण्ठालापा कण्ठे बालका इव ॥ १ ॥ कविभिर्दयसेषासु विसालकारकारिणी । वाणी वेद्येय लोभेन परोपकर्णीकृता ॥ २ ॥ अन्यनर्णनराष्ट्रया वचचिह्ननिर्गहने । अना-ख्यात सता मध्ये कविश्वरो विभाष्यते ॥ ३ ॥ प्राय कुकनयो लोके रौगाधिष्ठितदृष्टय । कोकिला इव जायन्ते वाचाळा कामकारिण ॥ ४ ॥ किं कवेस्तस्य काव्येन सर्ववृत्तान्तगामिनी । कथेन भारती यस्य न प्राभोति दिगन्तरम् ॥ ५ ॥ किं कवेस्तस्य काव्येन किं काव्येन धनुष्मत । परस हृदये लभ न धूर्णयति यच्छिर ॥ ६ ॥ सुखमात्रेण काव्यस्य करोत्यहृदयो जन । छायाभच्छाभमि द्यामा राहुन्नापपतेरिव ॥ ७ ॥ श्लोकार्यसादकाले तु शब्दोत्पत्तिप्रिचिन्तका । नीवीरिमोक्षवेलाया यक्षमौल्यप्रि चिन्तका ॥ ८ ॥ अधिमिहपह्निगल्ल साहृदयपल्लवोऽपि वा चाळ । नागरनरवारपरिपदि कस्य मुखादक्षर क्षरति ॥ ९ ॥ गणयन्ति नोपशब्द न वृत्तमङ्ग क्षय न चौर्यस्य । रमिक्त्वेनाकुलिता वेदेषापतय कुकनयश्च ॥ १० ॥ दुर्जनहुताश्र तस्य काव्यसुगुणं त्रिगुदिमायाति । दर्शयितव्य तस्मान्मत्सरि मनस प्रयत्नेन ॥ ११ ॥ कविरुहरति च्छाया पदमेक पादमेकमर्धे वा । सकल्पबन्धहर्जे साहसकर्णे नमस्तस्मै ॥ १२ ॥ निपुलहृदयामियोग्ये स्थियति काव्ये जडो न

१ व्यास २ भारतविद्विनाम ३ व्यास ४ ब्रह्मदेव-
५ वारमी ६ विरम्पायिनम्, पक्षे, -नासा न गच्छन्म् ७ सासा
छन्नादि, पक्षे -मूक्यवत्तम् ८ अ धविगेय' पक्षे, -मण्डागारम्
९ पतत्राणा प्रकथेन, पक्षे-भद्रदत्तया १० शिद्रवविधेयम्, पक्षे-
कुन्धेनानावाक

१ कविविगेय २ श्रुतिवन्तादि, पक्षे, -अङ्गि- ३ जनानां नीरागो
विरमना तस्य हेतव', पक्षे, -जन या भातु रागहेतव प्रीक्षितेषुपुता-
४ बहुला आलापा येथाम्, पक्षे, -वमी या लाव्य ता निरतिव ते
५ वर्णांतरपरिवर्तनेन ६ गोपने ७ रचनया, पक्षे, कोपेन
८ काव्ययति ९ दुःशब्दम् १० इन्द्रवजादि, पक्षे, -कीडम्
११ काव्यस्य, पक्षे, -द्रव्यस्य १२ जरा

मौख्ये स्वे । निन्दति कञ्चुकमेव प्रायः शुक्लस्तनी नारी
 ॥ १३ ॥ अतिरमणीये काव्ये विमुनोज्ज्वेषयति
 दृग्णायेव । अतिरमणीये षुपि व्रणमेव हि मक्षिका
 निरर ॥ १४ ॥ बालाकटाक्षसूत्रितमसतीनेत्रनिगमकृत
 माथयम् । कविमाणवका दूतीव्याख्यातमधीयते भावम्
 ॥ १५ ॥ द्रौघीयसा घाघर्चगुणेन युक्ता कै कैरपूर्वं
 परकाव्यस्रग्दै । आङ्ग्वर ये वचसा वहन्ति ते केऽपि
 कन्याकवयो जयन्ति ॥ १६ ॥ कर्णाभूत सूक्तिरस त्रिसुज्य
 दोषेषु यत्र सुमहान्खलस्य । अवेक्षते केलिवन प्रविष्ट
 क्रमेण कण्टकजालमेव ॥ १७ ॥ साहित्यपाथोनिधि
 मन्यनोत्थ काव्याभूत रभत हे कवीन्द्रा । यत्तस्य दैत्या
 इव लुण्ठनाय काव्यार्थचोरा प्रगुणीभजति ॥ १८ ॥
 गृह्णन्तु सर्वे यदि वा यथेच्छ नास्ति क्षति कापि कवी
 श्रुताणाम् । रत्नेषु लुप्तु बहुप्रमत्तैरव्यापि रत्नाकर एव
 सिधु ॥ १९ ॥ देवीर्गिर केऽपि कृतार्थयन्ति ता कुण्ठ
 यन्त्येव पुनर्थिमूढा । या विमुप शुक्तिसुखेषु दैव्यस्ता एव
 सुत्ता न तु चातकेषु ॥ २० ॥ परिश्रमज्ञ जनमन्तरेण
 मीनिव्रत विप्रति वामिनोऽपि । वाचयमा सन्ति विना
 वसन्त पुस्तोकिला पद्ममचक्रयोऽपि ॥ २१ ॥ काव्य
 किरामि किमु ते सुहृदो न सन्ति ये स्वास्तुदीर्घपवन न
 निवारयन्ति । गव्य घृत पिव निवातगृह प्रविश्य वाता
 धिका हि पुरुषा क्रयो भवन्ति ॥ २२ ॥ य सत्पदस्य
 मिह काव्यमधु प्रसध मुष्णन्परस त्रुते निजपयमघ्ये ।
 अस्थानदोषजनितेव पिपीलिकाकी काली विभाति लिखिता
 क्षरपङ्क्तिरस ॥ २३ ॥ हठावाक्यधाना कतिपयपदाना
 रचयिता जन सर्धालुभेदहह कविना वश्यवचसा ।
 मवेदध श्रो वा किमिह बहुना पापिनि कलौ घटाना
 निर्मातृयिमुननिघातुश्च कल्ह ॥ २४ ॥ स्तुत्रभनि
 वर्तके सति हरी कपि सूक्तिक्रि करोति वरवर्गनीचरित
 वर्णन गार्हितम् । अमीतिररमीपतिर्धत शुनीतसु मौक्तिकै
 र्भिर्मुपयति देवतासुतुद्वामगोयैर्वैषा ॥ २५ ॥ श्रीनाथ
 सवनातुस्वरुक्वना वार्णा भनोहारिणी कष्ट हा कनय
 कर्षयतुटिलसोपालसालुनेते । दूरोपाहृतसौसैन्धनयो
 देवानिपेरोचित ससेवे विनियुञ्जते सुभतय शाखालना
 लस निम् ॥ २६ ॥ लीलालुठितशारदापुरमहासप्तस्रसा
 पुरो पिचासधनिर्गल्ल्वणमुपो बलान्ति चेतामग । अघ
 श षणिना शकुन्तसिसानो दतावलाना धृवा सिंहाना च
 सुवेन मूर्धसु पद घास्यति सालाधृवा ॥ २७ ॥ सार्धानो
 रमनाशठ परिचिता शब्दा वियन्ता बचित्तोणीन्द्रो न

१ मदिर्भेन २ प्रगम्बन् ३ उर ४ भल्लकारादिप्रलता
 ५ द्रुपप्रमण्डलमथनोद्भवम् ६ रामवर्गनपरताम् ७ गहानठम्

नियामक परिषद शान्ता स्वतन्त्र जगत् । तद्युय कवयो
 वय वयमिति प्रस्तावनाहुक्तिखच्छन्द प्रतिसध गर्जेत वय
 मौनव्रतालम्बिन ॥ २८ ॥ स्वर्गानर्गलनिर्गलसुरसरिताथ
 प्रपातप्रयाप्रत्याख्यानपटीयसापि वचसा जिहेति जिहेह
 न । एकध्वरकपिधरचनादुर्वारगर्वग्रहा कन्यामामकुवि
 न्दका कवयितु सञ्जन्ति लज्जासुच ॥ २९ ॥ य सा
 त्केवललक्ष्यलक्षणरतो नो तर्कसर्पकभृत्त्रालकारविचारचार
 धिषण काव्यज्ञशिक्षोऽिज्ञत । तस्माच्चैद्रसशालि काव्य
 सुदयेदेकान्तत सुन्दर प्रासादो धवलस्तदा क्षितिपते
 काकस्य काष्ण्याद्भवेत् ॥ ३० ॥

पण्डितप्रशंसा

पण्डिते हि गुणा सर्वे मूर्खे दोषाश्च केवला । तस्मा
 न्मूर्खसहस्रेभ्य प्राश एको विशिष्यते ॥ १ ॥ यत्र विद्व
 ज्ञानो नास्ति श्लाघ्यस्त्राल्लघीरमि । निरस्तापादपे देशे
 एरण्डोऽपि द्रुमायते ॥ २ ॥ किं कुलेन विशालेन विधा
 हीनस्य देहिन । अकुलीनोऽपि विधावान्देवैरमि स पूज्यते
 ॥ ३ ॥ रोहण सूक्तिरत्नाना वन्दे वृन्द विपश्चिताम् ।
 यन्मध्यपतितो नीच काचोऽप्युच्चैर्महीयते ॥ ४ ॥ विद्व
 नेव विजानाति विद्वज्जनपरिश्रमम् । नहि वन्ध्या विजानाति
 गुर्वी प्रसववेदनाम् ॥ ५ ॥ प्राज्ञो हि जल्पता पुषा श्रुत्वा
 वाच शुभाशुभा । गुणध्वजाकथमादत्ते हस क्षीरमिवा
 भ्रस ॥ ६ ॥ विद्वत्त्व च नृपत्य च नैव तुल्य कदाचन ।
 स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान्सर्वत्र पूज्यते ॥ ७ ॥ अल
 करोति य श्लोक शुक एव न मध्यम । अल करोति य
 श्लोक शुक एव नमध्यम ॥ ८ ॥ संदोषमपि निर्दोष
 मवत्यग्रे विपश्चित । रामस्यैर्वाजुनवपु कवेश सरस वच
 ॥ ९ ॥ गुणदोषे बुधो गृह्णति दुश्चेष्टाविवेश्वर । शिरसु
 श्लेषते पूर्वं पर कण्ठे निर्यच्छति ॥ १० ॥ स्थिर शैली
 गुणरता खलुदुष्ठा न वाप्यते । रत्नदीपस्य हि शिखा
 वाल्ययापि न नाश्यते ॥ ११ ॥ वेद्यानामिन् विद्याना
 सुख वै वैर्न सुम्बितम् । हृदयमाहिणस्तासा द्विना सन्ति
 न सन्ति वा ॥ १२ ॥ विदुषा वदनाद्वाच सहसा याति
 नो वहि । याताश्चैत्र पराञ्जन्ति द्विरदाना रदा इव
 ॥ १३ ॥ अर्थाहणकौ शल्य किं स्तुम शास्त्रनादिनाम् ।

१ शृङ्गदाचरति २ विरतीर्णेन ३ पूज्यते ४ महवीरम्
 ५ प्रसवकाले वा वेदना ताम् ६ निषेधमि तिरस्करेतीत्यर्थ-
 ७ नमध्यम शुको नकारो मध्ये वश्येवविध गुनक आ इति भाव
 ८ दोषसहितम्, पने -दोषो बलस्त सहितम् ९ परद्वारात्
 १० सहस्राजुनसतीम् ११ ज्ञानम्, पने -उपादान १२ गरलम्
 १३ अभिनन्दयति क्ये -पर्याय १४ निष्पत्ति वाचा कण्ठा-
 द्विन्दोऽदवतीत्यर्थ, पने, -स्वापयति १५ रीति

अव्ययेभ्योऽपि ये चार्थास्त्रिष्वपि सद्दक्ष ॥ १४ ॥
 स एव रमिको लोके श्रुत्वा काव्य परं कृतम् । उन्मथते
 च युगद्द्वन्द्वेऽङ्गोश्च यस्य न ॥ १५ ॥ श्रुते महाकवे
 काव्ये नयने वदने च वा । युगपद्यन्म नोदेति स श्रुषो
 महिषोऽथवा ॥ १६ ॥ विद्या विनयोपेता ह्यति न चेतामि
 कस्य मनुजस्य । काश्चनमणिसयोगो नो जनयति कस्य
 लोचनानन्दम् ॥ १७ ॥ व्याख्यातुमेव केचिच्छुश्रुत्वा
 शास्त्र प्रयोक्तुमलमन्ये । उपनाममति करोञ्च रसास्तु
 जिह्वन जानाति ॥ १८ ॥ सत्य तपो ज्ञानमहिंसता च
 विद्वत्प्रणाम च सुशीलता च । एतानि यो धारयते स
 विद्वान् केचन स पण्डितो विद्वान् ॥ १९ ॥ कृपि-श्वरणा
 वचसा विनोदनेन्दन्ति विद्यानिघयो न चान्ये । चन्द्रोपज्ञ
 एव करैर्हिमाशोर्मध्ये शिलाना सरसा भवन्ति ॥ २० ॥
 शास्त्राप्यर्थावापि भवन्ति मूर्खा यस्तु क्रियायानुरूप स
 विद्वान् । सुचिन्तित चौपवनातुराणा न नाममात्रेण करो
 त्योगम् ॥ २१ ॥ न पण्डिता साहसिका भवन्ति श्रुत्वापि
 ते सतुल्यन्ति तत्रम् । तत्र समादाय समाचरन्ति स्वार्थं
 प्रकुर्वन्ति परस्य चार्थम् ॥ २२ ॥ इह तुरगशते प्रयान्तु
 मूढा घनरहितास्तु बुधा प्रयान्तु पञ्चाम् । गिरिगिरि
 गतापि काकपङ्क्तिं पुंलिनगतैर्न समत्वमेति हसै ॥ २३ ॥
 सन्तश्चेद्विद्म गुणविन्दवो बुधत्वात्सतुष्टु कण्डयति स्फुटोऽपि
 दोषे । सद्युक्तानपि पयस कणास्त्रिचिन्मस्तो असति
 हि मद्बु मडिवाद् ॥ २४ ॥ अन्या र्जगद्धितमयी मनसु
 प्रयुक्तिर्यस्य कापि रचना वचनावलीनाम् । लोकोत्तरा च
 कृतिराकृतिरङ्गहया विद्यावता सकलमेव गिरा दंवीय
 ॥ २५ ॥ अधिगतपरमार्थान्यण्डितान्याऽयमस्थास्त्वृणमि
 ल्यु लक्ष्मीर्न तान्सरुगद्धि । मदमिलितमिलिन्दश्यामगण्ड
 स्यजाना न भवति निसतनुत्तारण धारणानाम् ॥ २६ ॥
 शीघ्रोपस्वृत्तप्रत्यमुन्दरगिरि शिष्यप्रदेयागमा विख्याता
 कर्तव्यो वसन्ति निषेये यस्य प्रमोर्निर्धना । तर्जाह्व
 वसुधाविषय कवयो ह्यथे विनापीश्वरा कुत्सा स्यु बुप
 रीक्षका न मणयो वैरधेन पातिता ॥ २७ ॥ हर्तुर्योति न
 गोचर मिमपि श पुण्याति सर्गात्मना ह्यर्धिम्य प्रीति
 पाचमार्गनिश प्रामोति वृद्धि परम् । कल्पान्तेष्वपि न

प्रयाति निघन विद्याख्यमन्तर्धन येना तान्यति मानमुन्तन
 द्या कर्म सह स्वर्गते ॥ २८ ॥

कृपण्डितनिन्दा

यस्य नास्ति स्वय प्रज्ञा शास्त्र तस्य वगेति क्रिम् । लो
 चनाभ्या विहीनम्य दर्पण किं करिष्यति ॥ १ ॥ मूर्खचि
 हानि पडिति गर्भं दुर्वचन मुखे । विरोधी विपनादी च
 वृत्त्याकृत्य न मन्यते ॥ २ ॥ मूर्खो हि जल्पना पुसा श्रुत्वा
 वाच शुभाशुभा । अशुभ वाक्यमादत्ते पुरीपमिन् शुक
 ॥ ३ ॥ उपदेशो हि मूर्खाना प्रतोपाय न शान्तये । पय पान
 सुपगाना केचल विपरधनम् ॥ ४ ॥ वर पनतदुर्गेषु भ्रान्त
 वनचरै सह । न मूर्खजनपसकं सुरन्द्रमजनेष्यपि ॥ ५ ॥
 मूर्खोऽपि मूर्ख दृष्ट्वा च चन्दनादपि शीतल । यदि पश्यति
 विद्वान् मन्यते पितृगतकम् ॥ ६ ॥ अन्त सारविहीनस्य
 सहाय किं करिष्यति । मलयोऽपि स्थितो वेणुर्गुरव न
 चन्दन ॥ ७ ॥ यस्य नास्ति निवेकस्तु केचल यो बहु
 श्रत । न स जानाति शास्त्रार्थान्दर्शो पाकरसानिव ॥ ८ ॥
 स्वयौवनसपना विशालकुलसभना । विद्याहीना न शोभन्ते
 निर्गन्धा किंशुका इव ॥ ९ ॥ निधापिधिविहीनेन किं कुली
 नेन देहिनाम् । अकुलीनोऽपि यो विद्वान्दैवतैरपि पूज्यते
 ॥ १० ॥ मदीपशमन शास्त्र खलाना कुर्वते मदम् । चतु
 प्रकाशक तेज उल्लूकनामिवाग्यताम् ॥ ११ ॥ ज्ञानविद्या-
 विडीनस्य विद्याचाल निरर्थकम् । कण्ठस्तु त्रिना नारी
 खनेकामणैर्युता ॥ १२ ॥ मूर्ख स्वल्पयज्ञसात्स्वर्गना
 करोति हि । क सुधी सत्यजेद्गण्ड शुक्लस्यैवातिसाध्वसात्
 ॥ १३ ॥ माता शत्रु पिता वैरी येन बालो न पाठित ।
 न शोभते समामध्ये हसमध्ये बको यथा ॥ १४ ॥ पुत्र
 केपु च नाधीत नाधीत गुरुसनिधौ । न शोभते समामध्ये
 हसमध्ये बको यथा ॥ १५ ॥ विपया शसते लोके पूज्यते
 चोत्तम सदा । पिताहीनो नर प्राज्ञ समाया नैव शोभते
 ॥ १६ ॥ शोभते विदुषा मध्ये नैव निर्गुणमानस । अन्तर
 तमसा दीप शोभते नार्कतेजसाम् ॥ १७ ॥ बोद्धारो
 मत्सरप्रस्ता प्रमन सयदृषिता । अबोधोपहृताश्चान्ये जीर्ण
 मन्त्रे सुमापितम् ॥ १८ ॥ पदद्वयस्य सधान कर्तुमप्रतिमा
 खला । तथापि परकाव्येषु दुष्करव्ययसग्रमा ॥ १९ ॥
 इ दोषोऽत्र मया लभ्य इति सचिन्त्य चेतसा । खल का
 व्येषु साधूना श्रवणाय प्रवर्तते ॥ २० ॥ उपपत्तिभिरन्याना
 नोपदेशैर्बदार्थिता । स्वसचेदसचेद्यथा सहदशोक्तय

१ अथयैभ्य अथयानामनेवापत्वात्, पदो, अथयरहितेभ्य
 वृणनेभ्य इति यावत् २ उदकम्, पदो-वा वा इति लौकिकान्
 ३ नयने वा सल्लिखम् आन-राशुजलमिषधे वदने च वा 'बाह्या'
 इति प्रथमाशोको देशी शब्द ४ सेनगतो ५ राशदस ६ लोक
 दितप्रभुरा ७ अतिशुभम् ८ अथचन साङ्ग ९ दोष न कुर्वते
 १० गतानाम् ११ शास्त्रसंशारेण शुद्ध ये शास्त्रास्ती सुदरा पितो
 येपि ते १२ पण्डिता १३ देशे १४ मोक्षार्थम् १५ मूल्यत
 १६ अथि लम् १७ सुदम् १८ दीपमानम् १९ निरन्वदम्

१ खजत २ स्वर्भा करोति ३ विद्या ४ द्वारे द्राणां भवनेषु,
 दिलोकेचकीति भाव ५ नेनभ्यानेनव्यवस्तुसम्पत्ती ।

॥ २१ ॥ वेगाचिद्वाचि शुक्रवस्त्रेणा हृदि मूकनत् । कसा
 प्या हृदयाद्वेरे वल्लु वलगन्ति सूक्तय ॥ २२ ॥ बहूनि
 नरशीर्षाणि लोमगानि वृहन्ति च । श्रीवासु प्रतिवद्वानि किं
 चित्तु सक्कणम् ॥ २३ ॥ कवीना महता सूक्तैर्गुह्यान्तर
 सूचिभि । विष्यमानश्रुतेर्मा भूदुर्जनस्य कथं व्यथा ॥ २४ ॥
 अत्र सुखमारुष्य सुवतस्मारुष्यते विशेषज्ञ । ज्ञानलज
 दुर्निदम्य श्रद्धापि नर न रञ्जयति ॥ २५ ॥ गुणिगणगण
 नारम्भे न पतति वैठिनी सुसन्नमाद्यस्य ॥ तेनाम्बा यदि
 सुतिनी वद वन्ध्या कीदृशी भवति ॥ २६ ॥ निर्गुण इति
 मृत इति च द्वैवेकाभिधागिनौ विद्धि । पर्य धनुर्गुण
 शून्य निर्जीव यदिह शसन्ति ॥ २७ ॥ अन्तर्भूतो निवसति
 जडे जड शिशिरमहमि हरिण इव । अजडे गशीव तपने
 स तु प्रमिष्टोऽपि नि सरति ॥ २८ ॥ जीवित इव वण्टगते
 सूक्ते दुःखासिवा कनेस्वावत् । नयनिकासविधायी सचेत
 नान्यागमो यानत् ॥ २९ ॥ साहित्यसगीतकटाविहीन
 साहाय्यं पु पुच्छविषाणहीन । तृण न खादन्नपि जीवमान
 सार्द्रागधेय परम पशूनाम् ॥ ३० ॥ अडेपु जातप्रतिमाभि
 माना खला कनीन्द्रोक्तिपु के बराका । प्राप्ताभिनिर्वाण
 गन्मम्बु रत्नाङ्गुज्योतिषि किं करोति ॥ ३१ ॥ येना न
 निषा न तपो न दान ज्ञान न शील न गुणो न धर्म ।
 ते मृत्युलोके मुनि भारभूता मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति
 ॥ ३२ ॥ सुत्ताफले वि मृगपक्षिणा च मृशान्नपान किमु
 गर्दमानाम् । अन्यस्य दीपो बधिरस्य गीत मूर्खस्य किं
 परमक्याप्रसङ्ग ॥ ३३ ॥ अज्ञातपाण्डित्यरहसमुद्रा ये
 वाच्यमार्गे दधतऽभिमानम् । ते गारुडीयाननथोत्य मद्या
 न्हालाह्लाखानमराम ते ॥ ३४ ॥ अवधनेन्यालगावेष
 णाय कृनोयमाना खलमैरिमाणाम् । कनीन्द्रनाङ्गिर्जरनिर्झ
 रिण्यां सजायते व्यर्थमनोरथत्वम् ॥ ३५ ॥ वर दरिद्र
 धृतिगायपारगो न चापि भूयो बहुद्वरसयुत । सुलोचना
 जीर्णशयि शोमत न नेत्रहीना कनकैरलकृता ॥ ३६ ॥
 म्यागश्च रादुश्च सुधाप्रसादाज्जिज्ञाशिरोनिमद्दसुममापु ।
 इतीव भीता पिपुना भजन्ति पराञ्जला वाच्यरसायुतेषु
 ॥ ३७ ॥ सरस्तीमातुरभूधिर न यः कविलपाण्डित्यघन
 सानपय । कथं स सराङ्गनानसोषोषो दिनादिन प्रीति
 विशेषमभुते ॥ ३८ ॥ निनीर्णशिशा इव ह्यदम्यसरस्वती
 पाहनपाहस्ये ये धीरनीरप्रभिमगदक्षा विवेचिन्मने वर
 यो जयन्ति ॥ ३९ ॥ काव्यामृत दुर्जनराहुनीत प्राप्य भवेजो
 सुमनोजनस्य । गच्छकमव्यानरिप्राजमाननेत्ययमकपे यदि

नाम न स्यात् ॥ ४० ॥ विना न साहित्यनिदापरन गुण
 कथंचित्पथते कवीनाम् । आलम्बते तत्क्षणमम्भसीव विद्या
 रमन्यत्र न तैलविन्दु ॥ ४१ ॥ अत्यर्थवकत्वमनर्थक या
 शून्या तु सर्वान्यगुणैर्व्यनक्ति । अस्पृश्यतादूपितया तथा किं
 तुच्छश्वपुच्छच्छटयेव वाचा ॥ ४२ ॥ नीचस्तनोत्वशु निता
 न्तकाण्ये पुण्यातु साधर्म्यभृदङ्गनेन । विना तु जायेत
 कथं तदीयश्लोदेन सारस्वतहृत्प्रसाद ॥ ४३ ॥ विविनक्ति
 न बुद्धिदुर्विध स्वयमेव स्वहित पृथग्जन । यदुदीरितम
 प्यद परैर्न विजानाति तदद्भुत महत् ॥ ४४ ॥ विदुरे
 व्यैदपायमात्मना परत श्रद्धधतेऽथ वा बुधा । न परो
 पहित न च स्वत प्रेमिमीतेऽनुमवाहतेऽल्पधी ॥ ४५ ॥
 अथ वाभिनिनिष्ठबुद्धिषु व्रजति व्यर्थकता सुभाषितम् ।
 रविरागिषु शीतरोचिषु करजाल कमलाकरेणिव ॥ ४६ ॥
 इतरकर्मफलानि वैदृच्छ्या विलिख तानि सहै चतुरानव ।
 अरसिकेषु कवित्वनिषेदन शिरसि मा लिल मा लिल मा
 लिल ॥ ४७ ॥ कतिचिदुद्धतनिर्भरमत्सरा । कतिचिदात्मवच
 स्तुतिशालिन । अहह केऽपि निरक्षरकुक्ष्यस्तदिह सप्रति
 क प्रति मे श्रम ॥ ४८ ॥ ये के विचित्ररसाच्छिषु सत्कवीना
 सूक्तेषु कर्णपथगामिषु नाद्रियन्ते । ते मालतीपरिमलेऽपि
 वन्दलस्तु नासापुट करतलेन पिदप्युरेव ॥ ४९ ॥ मद्राणि मा
 कुरु विपादमनादरेण मात्सर्यमन्नमता सहसा खलानाम् ।
 काव्यारनिन्दमकरन्दमधुव्रतानामाखेषु धास्यसितमा वियतो
 मिलासान् ॥ ५० ॥ चेत प्रसादजनन त्रिबुधोत्तमानामा
 नादि सर्वरसयुक्तमतिप्रसन्नम् । वाक्य खलस्य न करोति हृदि
 प्रतिष्ठा पीयूषदानमिव वक्रविवर्ति राहो ॥ ५१ ॥ बद्धा
 यदर्पणरेने निमर्दपूर्वमर्थान्कथं शटिति तान्मृतात्त दधु ।
 चौरा इवातिमृदवो महता कवीनमर्थान्तराप्यपि हृदादि
 तरन्ति शब्दा ॥ ५२ ॥ अर्थोऽस्ति चेन्न पदमुद्रिर्यालि
 सापि नो रीतिरस्ति यदि सा घटना कुतस्त्या । साप्यस्ति
 चेन्न नववक्रगतिस्तदेतदर्थं विना रसमहो गहन कविरवम्
 ॥ ५३ ॥ क्लाम्यैत्र वक्रिमगतिर्घनदार्ढ्यबन्धोस्तस्या क्वि
 प्ररसूत्तिधुर्गुलताया । वर्णान्तिक्प्रणयभाजि गुणे यदीये
 चेतासि मलयत्वा शटिति मुटन्ति ॥ ५४ ॥ अरण्य
 रुदित कृत शयशरीरमुद्धतित स्थलेऽङ्गमवरोपित सुचिर
 मूर्धेर वर्णितम् । श्वपुच्छैर्मनामित बधिरैर्कैर्जाप कृतो
 पृतोऽथसुखदर्पणो यदुधुषो जन सेवित ॥ ५५ ॥ प्रैष्ठ

१ विदुःशब्दः लम्बः २ कवियुगलनयो वरति ३ शक्ति
 'पद' इति लोके, न पतति हयो वस्त्वान न शिखरि ४ सुपिनी
 ५ क्वी 'को-क' इति ६ मूर्ध, ७ रे-पुण्य ८ शब्दम्
 ८ शब्दम् ९ कर्णः

१ बुद्धिः २ वामरज ३ आगामिनम् ४ जानाति
 ५ दुःखममलचिषेपु ६ सीमामानो ७ लेच्छया ८ प्रेक्ष
 रितम् ९ उदरन वरगोभूमदिर्घो न मरुपवर्षा तेन धृति-
 तम् १० निद्रैः प्रमदते ११ धारमृदनी १२ कजुगसदाननाय
 नधीहृत् १३ कपामच १४ बलात्कारे कृता

मणिमुद्धरेन्मकरवयत्रद्वारुणाल्मसुद्रमपि सतरेत्नचलदूर्ध्वं
 मालाकुलम् । सुजगमपि षोपित शिरसि पुण्यवद्वारयेन तु
 प्रीतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥ ५६ ॥ लभेत सिक्के
 तासु तैलमपि यत्नत पीडयन्निवेच्य भृंगतृणिकासु सलिल
 पिपासादितं । कदाचिदपि पर्यटच्छशपिंषाणमासादयेन्न तु
 प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥ ५७ ॥ यदा किंचि
 ज्ञोऽह द्विषे इव मदान्ध समभन तदा सर्वज्ञोऽस्मीत्यम
 वर्दवलसि मम मन । यदा किंचिक्किंचिद्बुधजनसक्ताशाद
 वगत तदा मूर्खोऽस्मीति ज्वर इव मदो मे व्यपगत ॥ ५८ ॥
 शिर शौवं स्वर्गात्सुपतिशिरस्त क्षितिपर महीप्रादुत्तुक्काद
 वनिमवनेश्चापि जलधिम् । अघोऽघो गङ्गेय पदसुपगता
 स्तोक्रमधुना विवेकप्रधाना भवति त्रिनिपात शतमुख ॥ ५९ ॥
 परशोकान्तोकाननुदिवसमम्यस ननु ये चतुष्पादौ कुरु
 र्वह्य इह ते सन्ति कवय । अत्रिच्छिन्नोच्छञ्जलपिलहरी
 रीतिसुहृद् सुहृद्या वैशद्य दपति विल केपाचन गिर ॥ ६० ॥
 त्रितैरति गुरु प्राज्ञे विद्या यथैव तथा जडे न तु खलु
 तयोर्ज्ञाने शक्ति करोत्येवमहन्ति वा । भवति च पुनर्मूर्खान्मेद
 फल प्रति तद्यथा प्रभवति शुचिर्विर्भ्राहे मणिर्न मूर्धा
 चय ॥ ६१ ॥ अनिनयमुवामज्ञानाना शमाय भवत्प्रपि
 प्रकृतिकुटिलाद्विद्याभ्यास खलवनिवृद्धये । फणिमयमृता
 मस्तूच्छेदक्षमस्तमसामसौ निपधरफणारत्नालोको भय तु
 मृशायते ॥ ६२ ॥ व्यासादीन्कैविपुगवार्नुचिंतोर्प्राक्यै सलील
 सहस्रसुचैर्जलवि निमीत्य लोचनयुग श्लोकान्सागरे पठ ।
 काव्य धिक्कुर यस्यैर्विरचित स्वर्धस साधे बुधैर्यधम्यर्थयसे
 धुतेन रहित पाण्डित्यमामु बलात् ॥ ६३ ॥ ये ससस्तु
 निपादिन परयश शूलेन शल्याकुल्या कुर्वन्ति स्वगुणस्त
 वेन गुणिना यत्नाद्गुणाच्छादनम् । तेषा रोर्षकंपायितोदरद
 शा कोपोष्णनि श्वासिना दीप्ता रत्नशिखेन कृष्णफणिना
 निद्या जनोद्दिग्निनी ॥ ६४ ॥ श्रीरैस्तम्मभृत परोऽति
 कथामाने शिर शूलिन सोद्विगन्नमग्नप्रलापविवुलक्षोभाभिभूत-
 स्थिते । अन्तर्दूषनिप्रवेशविपमत्रोद्योष्णनि श्वासिन कष्टा
 नूनमर्षण्डितस निकृतिमीमन्तरारम्भम् ॥ ६५ ॥ मूर्खत्व

मुलम मजस्य बुमते मूर्खस चाद्यै गुणा निश्चिन्तो बहु
 भोजनोऽतिमुखरो रात्रिदिन म्रममाक् । कार्याकार्यनिचारणा
 न्धवधिनो मानापमाने सम प्रायेणोपयवर्जितो दृढसुपर्मुख
 मुख जीवति ॥ ६६ ॥ व्याल बालभृणालततुभिरमौ रोदु
 समुज्जुम्भते छेतु वैज्रमणीशिरिपसुमुमप्रात्नेन सनयते ।
 माधुष्ये मधुनि दुर्गा रचयितु क्षाराम्बुधेर्गीर्हते नेतु वान्छति
 य खलान्पथि सता सूक्तै मुंघासन्दिभि ॥ ६७ ॥ शत्र्यो
 वारयितु जलेन द्रुतसुकृत्रेण सूर्यातपो नागेन्द्रो निशिता
 कुश्रो न समदो दण्डेन गोमर्दमौ । व्याधिर्मेपजसमहैश्च
 निविधैर्मेन्द्रप्रयोगैर्विष सन्स्यौषवमस्ति शस्त्रनिहितं मूर्खस्य
 नास्यौषधम् ॥ ६८ ॥ तोय निर्मथित घृताय मधुने नि
 प्पीडित प्रस्तर पानार्थे मृगतृष्णितोर्मितरला भूमि समा
 लोकिता । दुग्धा सेयमचेतनेन जरती दुग्धाशया सूक्री
 कष्ट यत्खलु दीर्घया घनतृपा नीचो जन सेवित ॥ ६९ ॥
 काव्ये भव्यतमेऽपि निश्चिन्नबहैरास्वाधमाने सुहृदोष्णान्वेषण
 भेव मत्सररुपा नैसर्गिको दुर्मह । कासारोऽपि त्रिक्वति
 पङ्कजचये खेल्मराले पुन क्रौञ्चश्चमुपटेन कुक्षितपु
 शम्बूकमन्वेषते ॥ ७० ॥ विधु ह्यतरामि कि नु कृपणा
 समागर्नैलज्जसे सन्त्यन्ये तव तोपणाहितधियो घन्या यदा
 न्या मुनि । वान्ताना कुचकुम्भकौशलरुचा नो हानिरैता
 वता षण्डाना हृदयेऽपि यत्नयते नानङ्गरागोदय ॥ ७१ ॥
 मीमासा पठिता न यैरुपनिषत्त्रैव धृता तत्रत श्रीमच्छङ्कर
 माप्यतो भगवती गीताप्यधीता न यै । सिद्धान्तापगत
 शिरोमणिगत ज्ञान्वाऽपि किंचित्ततो भट्टाचार्यपद गता क-
 थमहो लज्जा लभन्ते न ते ॥ ७२ ॥ पटीचीवरपट्टवस्त्र
 पटलश्रेतातपनच्छटाशाटीहारकघोटकस्फुटघटोपाय तुभ्य
 नम । येनान्तरकुक्षयोऽपि जगत कुर्वन्ति सपन्नताञ्जान्ति
 येन त्रिना तु हास्यपदनी सन्तोऽपि कष्ट गता ॥ ७३ ॥
 साकूत विजसपिदेकनियय तत्त्व सचेता श्रुवत्प्रमे नूनमबोध
 मोहितधिया हास्यत्वमायास्यति । तद्युक्त त्रिदुषो जनस्य
 जडवज्जोष तु नामासितु जालन्ध प्रतिरूपगर्णनधिर्था कोऽय
 धृष्टैर्जोषम ॥ ७४ ॥ ये तात्त्वगुणोपबृंहितधियस्तेषामरण्य
 जगोऽप्येते कृतमत्सरा परगुण स्वमेऽपि नेच्छति ये ।
 अन्येषामनुरागिणा कचिदपि लिग्ध मनो निर्वृतात्स्विय यान्तु
 तपोवनानि महता सूक्तानि मन्वेऽधुना ॥ ७५ ॥ यातास्ते रस
 सारसमहर्षिधि निष्पीड्य निष्पीड्य ये वात्तचवमुलता पुरा
 कतिपये तत्रस्युश्रुश्चिरे । जायन्तेऽथ यथायथ तु वनयस्ते

१ शान्तेश्वरवत्येन विपरीताधर्माही २ बाहुकास ३ मरा
 चिक्रासु ४ शङ्कर ५ गण ६ सगवन् ७ शवसवधि
 ८ मलकाद ९ ददाति १० मूर्ख ११ नाशयति १२ महान्
 १३ विन्मद्राहणे १४ शृतिष्ण्ड १५ कविश्रेष्ठान् १६ अयोग्ये
 १७ रोषेय कथायित ताद्रमुदर गर्भो यस्या पत्रविषा हृषेयाय
 १८ कृष्णसर्पाणाम् १९ श्रासदात्री २० मीनासम्भ धारयत
 २१ परोत्कर्ष २२ मूर्खस २३ विकार २४ दारुणज्वरारम्भकहेतु
 ६४ ६ मा

१ रोगद्वैत २ सत्तम् ३ विषम् ४ हीरकादीन् ५ सनद्यो
 भवति ६ दृच्छति ७ अमृतसाविनि ८ तीक्ष्ण

तत्र सतन्वते येऽनुपासकठोरचिन्तयमकंश्रुपादिसलकोचयम्
 ॥ ७६ ॥ प्रादुप्यात्यपिडताना केविवचसि कथ प्रतनूबल्व
 चिन्ता विधेयन्ययद्योन्यमिजहति तथा गृह्णते स्युर्गुणाश्रित ।
 अन्यस्त्रन्यप्रमाण परमवतनुते छिद्यते तावता कि नाय
 रत्नस दोषो द्यपदिति यदिद क्षिपमन्या क्षिपन्ति ॥ ७७ ॥

छान्दसप्रशंसा

नाप्यापियन्निर्गमाश्चनेपोप्यायलोका यदि शिष्य-
 वर्गान् । निर्वेदवाद किल निर्वितानसुर्वातल हन्त तदाम
 विप्यत् ॥ १ ॥

छान्दसनिन्दा

आ वष्टमप्रहृष्टा शिष्टा अपि वित्तचापलाविष्टा । अघ्या
 पयन्ति वेदानादाय चिराय मासि मासि भ्रुतिम् ॥ १ ॥

वैयाकरणप्रशंसा

वैयाकरणकिर्तादादपशन्दमृगा क यान्ति सत्रस्ता ।
 ज्योतिर्नैवेतिर्गोयकभिर्पमाननगर्हैराणि यदि न स्यु ॥ १ ॥
 यद्यपि बहु नाधीये तूथापि पठ पुन व्याकरणम् । स्वजन
 श्वजनो मा भूत्सकल शकल सहृच्छैकृत् ॥ २ ॥ वृत्तु
 रितनिरकरण व्याकरण चतुरधीरधीयान । सुधरणममण
 नावसरे कनिष्ठिकाया पर जयति ॥३॥ सूत्रं पौंणिनिवद्ध
 कैल्यपुङ्गव संसृद्धहति सुदंशम् । वर्णादीना धर्मा बुद्ध्या
 विधिपर्येयुद्धेऽसौ ॥ ४ ॥ पौत जले विष्णुर्पदापगाया
 पौतध्रले चापि नयेऽर्गाहम् । आचक्षते मुद्धिदग्गे
 प्रसुतेर्वा च क्षते रागमघोक्षजे च ॥ ५ ॥ नृणामर्नैभ्यस्त

- १ प्रादुर्भवेत् २ कान्ये ३ द्रोण ४ वेदान् ५ वेतनम्
- ६ मित्रं ७ मीमा ८ गणना ९ नायकात् १० वारा
- ११ वेण १२ युवा १३ विश्व १४ व्याकरणध्वजम्, पने-
- कृत्वा १५ पाणिनिना बद्ध रचिनम् पयो-पायो हस्ते निबद्धम्
- विश्वरूपते सुकर्मिन्दि बद्धने कर्षारसोर्होषोवैशा तीति प्रसिद्धि
- १६ अथेशानपूर्वक नि गारयन्, पयो-पारयन् १७ सम्प्रसारयति,
- पयो-पाययगृह्णति, शान्तिप्रदानयुक्त स्वीकरोतीत्यर्थे- १८ शोभना
- इष्टिम्, सुहृत्सुहृद्विरेचनशक्तिनिर्घर्षे पयो-शोभना दूरधस्य
- एवमुक्ती विदन् १९ अकारप्रमुक्तियर्गदीनम्, पयो-भास्व-वर्गो
- दीनम् २० हत्या २१ वषट्कारम् २२ प्रयोग कर्तोति, पयो-
- वोत्रयति २३ पठाम् २४ गहापा- २५ पतञ्जलिमिन्दि
- २६ व्याकरण-शास्त्रे २७ नामनम् २८-अन्वयात् २९ कर्ति
- ३० जननशास्त्रे ३० मत्तन् ३१ अनधीरनदानाभ्यागम्

फणाभृदीशगिरा दुैरापा बुधराजगोष्ठी । अंबुद्धचापश्रुतिपद्-
 तीना युद्धक्षमेबोद्धतुयोद्धमार्था ॥ ६ ॥ नाङ्गीकृतव्याकर
 णौपधानामपाटव वाचि सुगाढमास्ते । कस्मिंश्चिदुक्ते तु
 पदे कथञ्चित्तैर वपु स्विचति वेपते च ॥ ७ ॥ शब्द
 शास्त्रमनधीत्य य पुमान् वक्तुमिच्छति वच समान्तरं ।
 वन्दुमिच्छति वने मदोक्तद हस्तिन कैमलनालतन्तुना ॥ ८ ॥

वैयाकरणनिन्दा

टिङ्गाण्यङ्गयसञ्चुद्धसिद्धसोस्तिसस्त्रिसिप्यस्थमिब्वसला
 हशिचधुनापुतरइव्यश्छोऽव्यचोऽज्यादिटि । लोपोव्योर्वेतिवृ-
 द्धिरेचियचिभदाधाध्वाच्छेचटेरित्यन्दानखिलाश्रयन्ति कति
 चिच्छब्दान्पठन्त कर्तुम् ॥ १ ॥ सूत्रे पाणिनिनिर्मितैर्बहुतै
 निर्णयाय शब्दावल्लै वैकुण्ठस्रवमक्षमा रचयितु मिथ्याश्रमा
 शाब्दिका । पक्काञ्च विविध श्रमेण विधिधापुप्राप्यसुपान्वित
 मन्दाभीनैर्नैरुच्यते मितबलानाम्रातुमप्यक्षमान् ॥ २ ॥ कु-
 प्योऽकःपी च शेषोध्यसखि ससजुपोरुर्वारामोऽवसानशब्दो
 ऽटीत्यादिशब्दै सदसि यदि शैतो शाब्दिका पण्डिता
 स्यु । तेपा को वापराध कथयत सतत ये पठ
 न्तीह शो-तं चायव्याधयथयव्याधिगधिगधिगधियथयव्येति
 शब्दान् ॥ ३ ॥

नैयायिकप्रशंसा

अद्भुतसर्कपाथोधिर्नागो यस्य वर्षक । अर्द्धपादो
 ऽतम स्पृष्टस्त्रकलङ्क कैलानिधि ॥ १ ॥ अपरीक्षित
 लक्षणप्रमाणैरैरामृष्टपदार्थसाथतत्त्वै । अवशीकृतजैरैरुक्ति-
 जालैरलमैतरनधीततर्कविधौ ॥ २ ॥ मोह रूपैश्च विमली
 कुरते च बुद्धि र्हेते च सस्कृतपदव्यवहारशक्तिम् । शा
 खान्तराम्यसनयोग्यतया सुनैक्ति तर्कश्रमो न तनुते किमि
 होपकारम् ॥ ३ ॥ ज्ञानाधिर्क्षिचरण केणममलक्षश्च श्री
 पक्षिलोऽस्युदयन स च वर्षमान । गङ्गेश्वर शशधरो

- १ दुःप्राया २ पण्डितराजसमा ३ अज्ञातपुत्रदन्तमाणांणाम्
- ४ कम्पते ५ व्याकरणम् ६ अध्ययनमनुत्वा ७ विसत तुना
- ८ वयाणि ९ वापयति १० वर्णशरीरान् ११ विष्णुस्त्रवम्
- १२ कुलैर्नि धव १३ अनुवृत्ति १४ धृतां १५ नायकानां
- तालशास्त्रानुरणमेवम् १६ तर्कसमुद्र १७ गौतम, पयो-
- धर्मा ददातीति धागर्, स न भवतीति तथाविध ऋद् हत्ये-
- १८ अहानेन, पयो-राटुणा १९ क्लानां निधि, पयो-
- चद् २० अशानपरापेक्षमूहना २१ जपयुक्ति २२ अज्ञानम्
- २३ रोपयति, नाशयतीत्यर्थे २४ उरगादयति २५ मोत्रयति
- २६ गणन २७ कणद्

बहवश्च नव्या ग्रन्थैर्युग्धत इमे हृदयान्धकारम् ॥ ४ ॥
 प्रायः काव्यैर्गमितवयसः पाणिनीयाम्बुराशोः सारज्ञसा-
 प्यपरिकलितन्यायशास्त्रस्य पुंसः । वादारम्भे वदितुमनसो
 वाक्यमेकं समायां प्रेहा जिह्वा भवति क्रियतीं पश्य कथा-
 मवस्थाम् ॥ ५ ॥

नैयायिकनिन्दा

पराभूशन्तो लिङ्गानि व्यभिचारविचारकाः । तार्किका
 यदि विद्वानो विद्वैः किमपराध्यते ॥ १ ॥ शुरोर्गिरिः पञ्च-
 दिनान्धधील्य वेदान्तशास्त्राणि दिनत्रयं च । अमी समाघ्रात-
 वितर्कवादाः समागताः कुकुरुटपादमिश्राः ॥ २ ॥ कर्कश-
 तर्कविचारव्यग्रः किं वेत्ति काव्यहृदयानि । ग्राम्य इव
 कृपिविलम्बश्चलनयनावचोरहृत्स्वानि ॥ ३ ॥ नैयायिकानां
 मलिनाम्बराणां जुगुर्गतं रासमचिन्तयैव । तथापि वेद्यास्तन-
 संनिवेशस्तोतुः कवेः कोऽपि विशेष एव ॥ ४ ॥ न जिघ्र-
 त्याग्नायं स्पृशति न तद्दङ्गान्यपि सकृत्पुराणं नादत्ते न
 गणयति किं च स्मृतिगणम् । पठंश्चुष्कं तर्कं परपरिमवा-
 योक्तिमिसौ नयत्यायुः सर्वे निहृत्परलोकार्थयतनः ॥ ५ ॥
 प्रयत्नैरसौकेः परिचितकुतर्कप्रकरणाः परं वाचोवश्यान्क-
 तिपयपदौघान्निदधतः । समायां वाचाटाः श्रुतिकुट्ट रटन्तो
 घटपटाद्ग लजन्ते 'मन्दाः स्वयमपि तु जिह्वेति विबुधः
 ॥ ६ ॥ 'कर्मब्रह्मविचारणां विजहृतो भोगापवर्गप्रदां घोषं
 कंचन कण्ठशोषफलकं कुर्वन्त्यमी तार्किकाः । प्रत्यक्षं न
 पुनाति नापहरते पापानि पीलुर्च्छेदाव्याप्तिर्नावति नैव पाल्य-
 नुमितौर्न पश्यात रक्षति ॥ ७ ॥ हेतुः कोऽपि विशिष्टधी-
 रनुमितौ न जैनशुभं भर्त्सन्नाचो नेति च मोषवादमुखैरा
 नैयायिकाश्चेद्बुधाः । मेघस्थाण्डनियत्पलं 'बलिमुजो दन्ताः
 कियन्तस्तयेल्वेवं संततचिन्तनैः श्रमजुषो न स्युः कथं
 पण्डिताः ॥ ८ ॥ साधु व्याकरणं हिताय विशदं काव्यं
 पिकीगीतवन्मीमांसा श्रुतितत्परा तदनुगं सार्व्यं सपातञ्जलम् ।
 त्वं तु न्याय विशुद्धवैदिकविधिव्याकोपबौद्धागमव्याघाताय
 निगूढतर्कगहनं क्रामोदभाषास्सति ॥ ९ ॥ हे हे मित्र
 जिता मयातिबलिनो विषा घनं चार्जितं शोषेभ्यः शरयन्न-
 दानमपि सत्संपादितं भूरिशः । ग्रन्थाश्चापि कृताः सुतर्क-

घटकाः शास्त्राणि सद्दुष्य वै सोऽहं तर्कविभूपणोऽत्र गहने
 धान्ना च्छगालः कृतः ॥ १० ॥

मीमांसकप्रशंसा

मगवदनम्युपगमनं दैवतचैतन्यनिर्हवश्चैषाम् । कर्म-
 श्रद्धावर्धकतत्त्वाधान्यप्रदर्शनायैवं ॥ १ ॥ आगमरूपविचारि-
 ष्यधिकरणसहस्रशिक्षितविपदे । स्वामिनि जैमिनियोगिन्धु-
 परज्यति हृदयमसदीयमिदम् ॥ २ ॥ शवरकुमारिलगुरो
 मण्डनमवदेवपर्यासरथयः । अन्ये च विश्वमान्या जयन्ति
 संत्रायमाणतघ्रास्ते ॥ ३ ॥ नैयायिका वा ननु शाब्दिका वा
 त्रैयीशिरःसु श्रमशालिनो वा । बौदाहवे विव्रति जैमिनी-
 यन्यायोपरोधे सति मौनमुद्राम् ॥ ४ ॥ आदौ धर्मं प्रमाणं
 विविधविधिमिदाशेषतां च प्रयुक्तिं पौर्वापर्याधिकारौ तदनु
 बंधुविधे चानिदेशं तयोहम् । बाधं तन्नं प्रसन्नं नयमनय-
 शतैः सम्यगालोचयज्यो मित्रा मीमांसकमेभ्यो विदधति
 सुवि के सादरं वेदरक्षाम् ॥ ५ ॥

मीमांसकनिन्दा

ते मीमांसाशास्त्रलोकप्रसिद्धाः सर्वेषाणां सहिरे नैव
 सत्ताम् । चैतन्यस्यापहवं देवतानां चकुर्विंशं नश्वरं मन्य-
 मानाः ॥ १ ॥ मीमांसकाः कतिचिदत्र मिलन्ति वेदप्रामा-
 ण्यसाधनकृतोऽपि न तेऽभिवन्धाः । उद्धोपितोऽप्युपनिषद्भि-
 रंशेषोपी ब्रह्मैव नाम्युपगतः पुरुषोत्तमो यैः ॥ २ ॥

वैद्यप्रशंसा

गुरोर्धीताखिलवैद्यविद्यः पीरूपपाणिः कुशलः क्रियासु ।
 गतस्पृहो धैर्यधरः कृपालुः शुद्धोऽधिकारी भिषागिष्ट्राः
 स्यात् ॥ १ ॥ रागादिरोगान्सुततातुपकानशेषकायप्रदृष्टान-
 शेषान् । औलुक्क्यमोहारातिदाञ्जयान योऽप्युर्वैद्याय नमो-
 ऽस्तु तस्मै ॥ २ ॥ अन्यानि शास्त्राणि विनोदमावं प्राप्तेषु
 वा तेषु न तैश्च किञ्चित् । चिकित्सितज्योतिषमन्त्रवादाः पदे
 पदे प्रत्ययमावहन्ति ॥ ३ ॥ मानोधि वैद्यकमथापि महाम-
 येषु प्राप्तेषु यो भिषगिति प्रथितस्तमेव । औकारयत्यखिल
 एव विशेषदर्शी लोकोऽपि तेन भिषगेष न दूषणीयः ॥ ४ ॥
 मस्ते दुःसहवेदनाकवलिते मधे स्वरेऽन्तर्गले तसायां

१ बुद्धेरुजानम्. २ अनम्यस्त. ३ वक्रा. ४ वेदम्. ५ वेदाङ्गानि.
 ६ नीरसम् ७ बहुभिः. ८ मूर्ताः. ९ लज्जां प्राप्नोति. १० कर्मचिन्तनं
 मद्गचिन्तनं च. ११ परमाणुमुदायः. १२ व्याप्तिविशिष्टपशुर्नगा-
 शानविशिष्टः. १३ पूर्वोक्तगतांशद्वयम्. १४ त्वमिन्द्रियप्रत्यक्षः.
 १५ जराकाः. १६ काकाः.

१ अपलापः. २ शास्त्रदीपिकाकारां पार्थसारथिमिश्रपण्डितः.
 ३ वेदत्रयी. ४ वादसुद्धे. ५ न्यायरूपे प्रतिबन्धके. ६ मामान्य-
 विज्ञेयभेदेन. ७ प्रतीत्यर्थार्थः सहाविचाल्यः. ८ अमृतं पाणी यत्स
 सः. अमृतवदवदमारोप्यद इत्यर्थः. ९ अत्रिचार्यकार्यमवृत्तिः.
 १० विचारादाकिः. ११ असंनोयः. १२ आहवति. १३ मत्सके.

ज्वरपावकेन च तनीं तांते हृषीकत्रजे । दूने वन्धुजने
 कृतप्रलपने धैर्ये विधातु पुन क शक्त कलितामयप्रशमनो
 वैवात्सरो विद्यते ॥ ५ ॥ भ्रान्ता वेदातिन कि पठथ
 शठतयाद्यापि चाद्वैतविद्या पृथ्वीतत्त्वे लुठन्तो विमृशथ
 सतत कर्षशास्त्रार्थिका किम् । वेदेर्नानागमै कि ग्लपयथ
 हृदय श्रोत्रिया श्रोत्रशूलैर्नैच सर्वानवद्य विचिनुत शरण
 प्राणसमीरणनाय ॥ ६ ॥

कुपैद्यनिन्दा

वैद्यराज नमस्तुभ्य यमराजसहोदर । यमस्तु हरति
 प्राणान्धैद्य प्राणाधनानि च ॥ १ ॥ वैद्यराज नमस्तुभ्य
 क्षापिताशेषमानर । त्वयि विन्यस्तमारोऽय कृतान्त सुखमे
 घटे ॥ २ ॥ चित्ता प्रज्वलिता दृष्ट्वा वैद्यो विसयमागत ।
 नाह गतो न मे भ्राता करयेद हस्तलाघवम् ॥ ३ ॥ क
 पायैरुपवासैश्च कृतासंछाघता नृणाम् । निजौपधकृता वैद्यो
 निवेद्य हरते धनम् ॥ ४ ॥ अज्ञातशास्त्रसंज्ञावाञ्छमात्र
 परयणान् । त्यजेद्दुराक्षिपक्याशास्त्रान्धैवेस्वतानिव ॥ ५ ॥
 निष्प्रौपचैर्दन्त मृषाकपायैरसखलेस्त्रैरयथार्थैर्तैः । वैद्या इमे
 वक्षितैरुगवर्गा विचैर्बेडभाण्ड परिपूरयन्ति ॥ ६ ॥ नटो
 ऽपि दद्याद्रणकोऽपि दद्यात्प्रार्थित पाश्रुतोऽपि दद्यात् ।
 वैद्य कथ दास्यति याचमानो यो मर्तुकामादपि हर्तुकाम
 ॥ ७ ॥ न धैर्तोर्वैज्ञान न च परिचयो वैद्यकनये न
 रोगाणां तत्रावगतिरपि नो वस्तुगुणधी । तथाप्येते वैद्या
 इति तीरैत्यन्तो जडजनैर्नसुर्मूर्खैर्धृत्या इव वंसु हरन्ते
 र्गद्विदुषाम् ॥ ८ ॥ सत्त्वोण लोलेनेत्र कुलयुवतिमुख
 दृश्यते सानुकम्पे रण्डानामर्थलज्जाक्षितमभिपुलकं स्पृश्यते
 पीनमद्रम् । क्षीयाना स्थाघतेऽन्तश्चिरनिहितधन काष्ठमूला
 मितोये पूरा सिद्धा कल्पाना सकलगुणनिधिर्वैद्यविद्या
 भिन्नव्या ॥ ९ ॥

गणकप्रशंसा

चतुरद्वयलो राजा जगतीं यशमानयेत् । अह पथाङ्ग
 बलयानावान यशमानये ॥ १ ॥ एकासनस्था जलराजुमया
 मुमुक्षुवसन्त्यंत्परिप्राहाथ । पृच्छन्ति तदप्येभ्यश्चारिचार

१ अन्ते २ इन्द्रवज्रहृदे ३ कुण्डले ४ वेणुप्याविन ५ वज्र
 ६ अन्ते ७ सर्वेषां नये निरौषम् ७ तीरोत्तमम् ८ बाल
 ९ कामधोर १० कुण्डला मिनो निवससाशास्त्रम् १० यन
 संश्रितम् ११ रागिणम् १२ उरभाण्डम् १३ पारशदे
 १४ अन्तन् १५ प्राणान् १६ यन्म १७ हृदयम् १८ रोगिणम्
 १९ कोऽपठ २० स्वर्ग परिप्राह कल्पं येन २१ अ वाय
 मुंक्त्वाऽप्यर्णम्

दैवज्ञमस्ये किमुतार्थविचा ॥ २ ॥ न दैव न विन्य च
 कर्मावसिद्धयेत्र यथास्ति देशे ननु ज्योतिषज्ञ । न तारा
 न चार नवाना ग्रहाणा न तिथ्यादयो वा यतस्तत्र बुद्धा
 ॥ ३ ॥ दूतो न सचरति खे न चलेच वार्ता पूर्वं न
 जडितमदि न च सगमोऽस्ति । व्योम्नि स्थित रविशशिग्रहण
 प्रशस्त जानाति यो द्विजवर स कथ न विद्वान् ॥ ४ ॥
 वृद्धिहासो कुमुदसुहृद पुण्ड्रवन्तोर्पराग शुकादीनामुदय
 विलयापित्यमी सर्वदृष्टा । आविष्कुर्वन्त्यखिलवचनेष्वत्र
 कुम्भीपुलाकन्यायाज्योतिर्नयगतिविद्या निश्चल मानमावम्
 ॥ ५ ॥ भानो श्रीतकरस्य वापि सुजगर्भासे पुरो निश्चिते
 तीर्थानामटन जनस्य घटते तापत्रयोच्चाटनम् । इधे प्राग्न
 धारिते सति धृतेस्तुष्टेश्च लामो भवेदुष्टे तु व्यैसनेऽत्र तर्प
 रिहति कर्तुं जपाद्यै क्षमा ॥ ६ ॥

कुगणकनिन्दा

गणयति गगने गणकश्चन्द्रेण समागम विशाखाया ।
 विविधसुजगत्क्रीडासत्ता गृहिणीं न जानाति ॥ १ ॥
 गणिनागणको समानधर्मो निजपञ्चाङ्गनिर्देशकाबुधौ । जन
 मानसमोहकारिणौ तौ विधिना वित्तहरो विनिर्मितौ ॥ २ ॥
 असुखमथ सुख वा कर्मणा पंक्तिवेलाखहह नियतमेतै
 सुखते देहभाज । तदिह पुरत एव प्राह मोहौर्तितकश्चेत्कथय
 फलममीपामन्तत किं तत्र स्यात् ॥ ३ ॥ विलिखति
 सदसद्भा जन्मपत्र जनाना फलति यदि तदानीं दर्शयतीं
 तदाद्यथम् । न फलति यदि लभद्रपुरेवाह मोह हृदति
 धनमिहेव हन्त देवैर्ज्ञेपारा ॥ ४ ॥ प्रमोदे खेदे वाप्युप
 नमति पुसा विधिवशान्धैव प्रागेवामिहितमिति मिथ्या
 कथयति । जनानिद्यानिद्याकलनपरिहारैकनिरतानसौ मेधा
 दीना परिगणनयैव भ्रैमयति ॥ ५ ॥ ज्योति शास्त्रमहोदधौ
 बहुनरोत्तैर्गोपापादात्मभि बहोलेर्निविडे कणाण्कतिपर्यौ
 छन्द्या कृतार्था इव । दीर्घायुःसुतसपदादिकथनैर्देवैर्ज्ञेपारा
 इमे गेह गेहगनुपनिदय धनिना मोह सुहु कुर्वते ॥ ६ ॥

पौराणिकनिन्दा

पौराणिकाना व्यभिचारदोषो नाशङ्कनीय कृतिभि क
 दाचिद । पुराणैर्कितौ व्यभिचारजातस्त्रसापि पुत्रो व्यभिचा
 रजात ॥ १ ॥

१ धृपकृदी २ चन्द्रस्य ३ सर्वाव द्रमसो ४ ग्रहणम् ५ खाली
 पुलाव यायेन ६ ग्रहणे ७ दुष्टे ८ परीक्षा ९ परिप्राहकाले
 १० स्वराजुर्वैम् ११ कुरेव १२ ह्यै १३ अम करोत् १४ साना
 न्यमियम्, भववाद प्रतिद्व १५ कुर्वोतिविधा १६ व्याप्त

पुरोहितनिन्दा

पुरीपस्य च रोपस्य हिंसायास्तस्करस्य च । आयाक्षराणि
सगृह्य वेद्याश्चके पुरोहितम् ॥ १ ॥

कायस्वनिन्दा

काकाहील्य यमाकौर्ये स्वपतेर्ददवाचिताम् । आयाक्ष
राणि सगृह्य कायस्य केन निर्मित ॥ १ ॥ कायस्येनोदर
स्येन मातुरामिपशङ्कया । अन्नाणि यत्र मुक्तानि तत्र हेतु
रदन्तता ॥ २ ॥ विना मद्य विना मांस परस्वहरण विना ।
विना परापवादेन दिविरो दिवि रोदिति ॥ ३ ॥ कलमाप्र
निर्गतमयीविन्दुव्याजेन साञ्जनाशुक्ला । कायस्वसुष्ठय
माना रोदिति खिन्नेन राजश्री ॥ ४ ॥

सज्जनप्रशंसा

अहो किमपि चिन्नाणि चरिन्नाणि महात्मनाम् । लक्ष्मीं
चूणाय मन्यन्ते तद्दरेण नमन्त्यपि ॥ १ ॥ नाल्पीयसि नि
ग्नति पदमुन्नतचेतस । वेद्या मुन्नत्यामेऽपि नि सीमानो
नोरथा ॥ २ ॥ अञ्जलिस्थानि पुष्पाणि वासयन्ति करद्व
यम् । अहो सुमनसा प्रीतिर्वाग्मदक्षिणयो समा ॥ ३ ॥ वज्रा
शपि कठोरानि मृद्वनि कुसुमादपि । लोकोत्तराणा चेतसि
शो हि विज्ञातुमर्हति ॥ ४ ॥ गवादीना पयोऽप्येषु सद्यो
वा जायते दधि । क्षीरोदधेस्तु नायापि महता विह्वति
इत ॥ ५ ॥ गङ्गा पाप शशी ताप दैन्य कल्पतरुस्तथा ।
गप ताप च दैन्य च भ्रन्ति सतो महाशया ॥ ६ ॥ छाया
वन्तो गतव्याला स्वारोहा फलदायिन । मार्गद्रुमा महा
न्तश्च परेषामेव मृतये ॥ ७ ॥ सपदो महतामेव महतामेव
चापद । वर्धते क्षीयते चन्द्रो न तु तारागण कश्चित्
॥ ८ ॥ अपकुर्वन्नपि प्राय प्राप्नोति महत् फलम् । और्वं
दहन्तमेवाग्निं सतर्पयति सागर ॥ ९ ॥ महतां प्रार्थनेनैव
विपश्चिरपि शोभते । दन्तमङ्गो हि नागाना श्लाघ्यो गिरि
विदारणे ॥ १० ॥ गुणप्रामादिसनादि नामापि हि महात्म
नाम् । यथा सुनर्णश्रीलण्डरत्नाकरमुधाकर ॥ ११ ॥
बहूनि शोकशङ्कु च कुर्वन्ति च यथोचितम् । कोऽप्येष
महता हन्त गाम्भीर्यानुगुणो गुण ॥ १२ ॥ नागुणी
गुणिन वेत्ति गुणी, गुणिपु मत्सरी । गुणी च गुणचर्मा च
विरल सरलो जन ॥ १३ ॥ महारमानोऽनुगृह्णति मज

मानात्रिपूनीपि । सपत्नी प्रापयत्वन्नि सिन्धुयो वग्निभगा
॥ १४ ॥ सुखेन नाद्रित्यूर्ध्वे हृदयेन नयत्यध । जैरय
त्यन्तर साधुर्दोष विपनिवेश्वर ॥ १५ ॥ विवृति नैत्र
गच्छन्ति सन्नदोषेण साधन । आवेषित महासर्पेश्वन्दन न
विषायते ॥ १६ ॥ मान्या एव हि मान्याना मान कुर्वन्ति
नेतरे । शसुर्विर्माते भूमेन्दु स्वर्मानुमन् निवृद्धति ॥ १७ ॥
सुजन ध्ययन मन्ये चारुशरैःसमुद्भयम् । आत्मान च परि
भ्राम्य परतापनिवारणम् ॥ १८ ॥ उदये सतिता रक्तो
रत्तश्चात्ममे तथा । सचौ च विपत्तौ च महतामेक-
रूपता ॥ १९ ॥ आरमन्तऽलयेनाज्ञा वाम व्यप्रा भ्रमति
च । महारम्मा वृत्तधियासिष्ठन्ति च निराहुग ॥ २० ॥
सद्भिस्तु लीलया प्रोक्त शिलालिखितमज्ञम् । असद्भि
शपयेनापि जले लिखितमज्ञम् ॥ २१ ॥ हरे र्पदाहति
श्लाघ्या न श्लाघ्य स्वरौहणम् । स्वर्धापि विदुषा युक्ता
न युक्ता मूर्खमिजता ॥ २२ ॥ साधो प्रकोपितस्वापि
मनो नायाति विक्रियाम् । नहि तापयितु शक्य सागरा-
म्यस्तृणोल्कया ॥ २३ ॥ नारिकेलसमाकाप इत्यन्तेऽपि
हि सज्जना । अन्ये बदरिकाकाप बहिरैव मनोहय
॥ २४ ॥ ज्ञेहच्छेदेऽपि साधूना गुणा नायान्ति विक्रि-
याम् । मङ्गनापि मृणालानामनुवन्नन्ति तन्त ॥ २५ ॥
परोपदेशे पाण्डित्य संनया सुकर नृणाम् । धर्म स्वीयम
नुष्ठान कल्पचिमुमहात्मन ॥ २६ ॥ सपत्सु महता चिच
भयत्युत्तलकोमलम् । आपत्सु च महाशैलशिलासघातकं
कंशम् ॥ २७ ॥ पतन्ति ध्यसने देवादारुणे दारुणा मनि ।
सर्वमयति वज्रेण धैर्येण महता मन ॥ २८ ॥ सन्त
स्वत प्रकाशन्ते गुणा न परतो नृणाम् । आमोणे नहि
वस्तूर्या शपयेन विभाव्यते ॥ २९ ॥ पातितोऽपि कय
धातैरत्यतत्येव कन्दुक । प्रायेण हि सुवृत्तार्नामस्वान्यो
विपत्तय ॥ ३० ॥ सवृत्कन्दुकाशतनोत्सतत्यार्थ पदुन्नपि ।
तथा त्वनार्य पतति मृषिण्डपतन यथा ॥ ३१ ॥ दन्ति-
दन्तसमान हि निघृत महता वच । दूर्मश्रीवेग
नीचाना पुनरायाति याति च ॥ ३२ ॥ श्लोकस्तु श्लोकना
याति यत्र तिष्ठन्ति साधव । लैकारो लुप्यते तत्र यत्र
तिष्ठन्त्यसाधव ॥ ३३ ॥ किमत्र चित्र यत्सन्त पणुप्रह
तत्परा । नहि स्वदेहशैलाय जायन्ते चन्दनद्रुमा
॥ ३४ ॥ कात्रै सह विवृद्धस्य कोकिलस्य कंठे गिर ।

१ जीर्ण करोति २ राहु ३ मृगोन्मिच्छति ४ वेपु, पद्म-
कुलम् ५ सितस्य ६ पादतदनम् ७ विकारम् ८ सवचकु ल्पि
९ कठिनम् १० समीपयति ११ शक्ति १२ लकारो
च्छेदो एवावतिष्ठते १३ अत्यन्तपुरा

१ कायस्य २ गुणवचयते ३ लक्ष्मीमरणे ४ वज्राश्चेतस
५ अ-वसिन्दिवसे ६ विकार ७ स्तुल ८ पर्वतभेदेने

खलसङ्घेऽपि नैधुर्ये कल्याणप्रकृते कुत ॥ ३५ ॥ यथा
चित्त तथा वाचो यथा वाचस्तथा क्रिया । चित्ते वाचि
क्रियाया च साधूनामेकरूपता ॥ ३६ ॥ विवेक सह
सयत्या विनयो विषया सह । प्रभुत्व प्रथयोपेत चिहमेत
न्महात्मनाम् ॥ ३७ ॥ उपकर्तुं प्रिय वक्तु कर्तुं ज्ञेहमं
कृत्रिमम् । सज्जनाना स्वभागेऽप्य केनेन्दु शिशिरीकृत
॥ ३८ ॥ निर्गुणेष्वपि सैत्तेषु दया कुर्वन्ति साधव ।
नहि सहस्ते ज्योत्स्ना चन्द्रध्वजालवेगसु ॥ ३९ ॥
उपकारिषु य साधु साधुत्वे तस को गुण । अपकारिषु
य साधु स साधु सङ्गिरुच्यते ॥ ४० ॥ हृदयानि
सतामेव कठिनानीति मे मति । खलवागविशिखैस्तीक्ष्णैर्मि
थन्ते न र्मानगत ॥ ४१ ॥ अपेक्षन्ते न च ज्ञेह न
पान न दानान्तरम् । सर्दालोकहिते युक्ता रत्नदीपा इयो
त्तमा ॥ ४२ ॥ श्रुतेऽन्यस्वासतोऽप्यार्यो गुणान्दोषास्तु
दुर्जन । तुल्येऽप्यसत्त्वे किं त्वेको गच्छत्यूर्ध्वमघोऽपर
॥ ४३ ॥ सन्तो मनसि कृष्वैव प्रवृत्ता कृत्यवस्तुनि ।
कस प्रतिशृणोति सा कमलेभ्यः श्रिय रवि ॥ ४४ ॥
आमरणान्ता प्रणया कोपास्तक्षणमहुरा । परित्यागाश्च
नि सङ्गा भवन्ति हि महात्मनाम् ॥ ४५ ॥ सन्त एव
सता नित्यमापदुद्धरणक्षमा । गजाना पङ्कमथाना गजा
एव धुरधरा ॥ ४६ ॥ नून दुग्धाधिमन्थोत्थाविमौ
सुजनदुर्जने । किं त्विन्दो सोदर पूर्व कालकूटस चेत
॥ ४७ ॥ गौरिखिति न मुञ्चन्ति सदा सैत्ततिमाश्रिता ।
उदेन्व-तश्च सन्तश्च महासैत्ततथानया ॥ ४८ ॥ विगृ
हीत पदाक्रान्तो भूयोभ्यश्च खण्डित । माधुर्यमेवावहति
सुशोक इव सज्जन ॥ ४९ ॥ प्रकृतिप्रत्ययोपेत सहृत्त
साधुसमत । अर्थार्पणसमर्थश्च सुशोक इव सज्जन
॥ ५० ॥ गुणोऽपि नून दोषाय दुषिघातो खलस च ।
स-मार्गसिद्धये वृद्धिर्द्वेजे साधुजनस च ॥ ५१ ॥ सुच-
न्तश्चापरेऽस प्रस्थिता पावने पथि । घना इवाद्रहदद्या
सन्तो जीवनहेतव ॥ ५२ ॥ धनिनोऽपि निरुन्मादा
युवानोऽपि न चखला । प्रमोऽप्यप्रमत्तास्ते महामहिम-
शालिन ॥ ५३ ॥ साधुरेव प्रवीण स्वात्सङ्गामृत-
चर्षणे । नवचूताङ्कुरास्तादनुशल कोकिल किल ॥ ५४ ॥
उत्तम श्रेयविशोम क्षम सोढु न हीतर । मणिरैव

महाशाणवर्षण न तु मृत्कण ॥ ५५ ॥ सज्जना एव
साधूना प्रथयन्ति गुणोत्करम् । पुण्याणा सौरम प्रायस्तैतुते
दिक्षु मारुत ॥ ५६ ॥ स्वभाव नैव मुञ्चन्ति सन्त सस
र्गतोऽसताम् । न त्यजन्ति रुत मक्षु काकसपकेत पिका
॥ ५७ ॥ सपत्नौ कोमल चित्त साधोरापदि कर्कशम् ।
सुकुमार मधौ पत्र तरो स्वात्कटिन शुचौ ॥ ५८ ॥ स्वभाव
न जहात्येव साधुरापद्रतोऽपि सन् । कर्पूर पावकसृष्ट
सौरम लभतेतराम् ॥ ५९ ॥ अप्यापत्समय साधो प्रयाति
श्लाघनीयताम् । विधोर्विद्युतुदास्कन्दविपत्कालोऽपि सुन्दर
॥ ६० ॥ विना परीक्षा नो तत्र प्रसिद्ध ज्ञायते सत ।
स्वमर्भवन्नात्रो शुद्धिर्जायते कर्षण विना ॥ ६१ ॥ दृष्टदुर्जन
दौरात्म्य सज्जने रज्यते जन । आहस्य पर्वत पान्थ सानौ
निर्वृतिमेल्यलम् ॥ ६२ ॥ क्षयक्षयिणि सापाये भोगे रज्यति
नोत्तमा । सत्यज्याम्मोजकिञ्चल्क न प्रार्थयति शैवलम् ॥ ६३ ॥
उत्तम सुचिर नैव विपदोऽभिमवन्त्यलम् । राहुप्रसनसभूति
क्षण विच्छाययेद्विधुम् ॥ ६४ ॥ प्राय स्वभाव मुञ्चन्ति सन्त
ससर्गतोऽसताम् । चण्डाश्चण्डातपाःपादा हिमाशोरमृतसृज
॥ ६५ ॥ तुल्य परोपतापित्व क्रुद्धयो साधुनीचयो । न
दाहे ज्वलतोर्मिन्न चन्दनेन्धनयो क्वचित् ॥ ६६ ॥ महता
तादृश तेजो यत्र शाम्भ्यन्यनीजस । अस्त यान्ति प्रकाशेन
तारका हि विवस्तत ॥ ६७ ॥ आस्थामालम्ब्य नीतेषु वश
शुद्धेष्वातिषु । व्यक्तिमायाति महता माहारम्यमनुकम्पया
॥ ६८ ॥ न गुणा क्वापि पूज्यन्ते सरलीकारो हि गौरवम् ।
पीतिमा गुणसाम्येऽपि हरिद्रासर्णयोर्विव ॥ ६९ ॥ आ
किमर्थनिद चेत सताममोषिदुर्भरम् । इति कुषेव दुर्वेधा
पादु खैरपूरयत् ॥ ७० ॥ काचो मणिर्मणि काचो येषा
तेऽन्ये हि देहिन । सन्ति ते सुधियो येषा काच काचो
मणिर्मणि ॥ ७१ ॥ दोषानपि गुणीकर्तुं दोषीकर्तुं
गुणानपि । शक्तो वादी न तत्तत्त्व दोषा दोषा गुणा गुणा
॥ ७२ ॥ गुणराशिमहाभारनिर्भारपूरितान्तरा । सन्तो
गौरवमायान्ति यदि तत्र किमद्भुतम् ॥ ७३ ॥ स्वात्मन्येव
त्य याति तादृशो गुणिना गुण १ स्वय प्रख्याप्यमानोऽपि
यस्तुणाय न मन्यते ॥ ७४ ॥ सुवृत्तसैकरूपस्य पटमीलै
धृतोऽनते । साधो स्तनयुगसैव पतन कस्य तुष्टये ॥ ७५ ॥
च्युतोऽप्युद्धच्छति पुन प्रज्ञावात्र तु मूढधी । केन्दुक पत
नेत्याधी न तु कान्ताकुचद्वयी ॥ ७६ ॥ नालोक क्रियते
सूर्ये भू प्रतीप न धार्यते । नहि म्रत्युपकाराणामपेक्षा सस्तु
विद्यते ॥ ७७ ॥ दृष्ट्वापि दृश्यते दृश्य द्युत्वापि धृत्ये पुन ।

१ दिनय २ निष्पष्टम् ३ प्राणिषु ४ चन्द्रशक्तिम् ५ वा
पदाङ्गुदे ६ विविदिषि ७ मेत्रीम्, ८ ध्वजदिम् ९ योग्यताम्,
१०-माप्यम् ११ अत्रसा रत्नम्, १२-यत्नवनिम् १३ लोकानां
दिन सतिप्रदाया, १४-आलोच्य प्रकाशसदृशेव दिन तसिप्रामत्ता
१५ कुम्भवादायम्, १६-पर्वतिसिम् १७ सप्रमनम् १८ सप्रदा
१९ प्राणिषु, २०-पेर्वम्

१ कपशाणाम्, २ भूमीति इति लोके ३ मत्तारयति ४ ज्येष्ठमासे
५ 'सैव' इति लोके प्रसिद्ध

सत्यं न साधुवृत्तस्य दृश्यते पुनरुक्तता ॥ ७८ ॥ सत्पथा
 ऋजवः शुद्धाः सफला गुणसेविनः । तुदयैरपि गुणैश्चित्रं
 सन्तः सन्तः शराः शराः ॥ ७९ ॥ लाभप्रणयिनो नीचा
 मानकामा मनस्विनः । महतः सरति मत्स्यार्थी हंसस्थेषा प्रसन्नता
 ॥ ८० ॥ परदुःखं समाकर्ष्य स्वभावसरलो जनः । उपकारासम-
 र्थत्वात्प्रामोति हृदये व्ययाम् ॥ ८१ ॥ विचे त्वागः क्षमा शक्तौ
 दुःखे दैन्यविहीनता । निर्दम्भता सदाचारे स्वभावोऽयं
 महात्मानाम् ॥ ८२ ॥ न कदाचित्स्ततां चेतः प्रसरत्यप-
 कर्मसु । जलेषु द्रुतमप्यन्तः सर्पिरास्यैनातां व्रजेत् ॥ ८३ ॥
 सौगण्डेऽपि न कुप्यन्ति कृपया चोपकुर्वते । बोधं स्वस्यैव
 नेच्छन्ति ते विश्वोद्धरणक्षमाः ॥ ८४ ॥ साभिमानमसंभाव्य-
 मौचित्यच्युतमपियम् । दुःखावमानदीनं वा न वदन्ति
 गुणोन्नताः ॥ ८५ ॥ आपत्स्वेव हि महतां शक्तिरभिव्यज्यते
 न संपत्सु । अगुरोस्तथा न गन्धः प्रागस्ति यथाग्निप्रतितस्य
 ॥ ८६ ॥ शून्येऽपि च गुणवत्तामातन्वानः स्त्रीकियगुणजालैः ।
 विवराणि मुद्रयन्तर्गुणैरुपि सज्जनो जयति ॥ ८७ ॥
 तरुमूलादिषु निहितं जलमाविर्भवति पल्लवाश्रेषु । निर्धृतं
 यदुपक्रियते तदपि महान्तो वहन्त्युच्चैः ॥ ८८ ॥ संपदि
 यस्य न हर्षो विपदि विषादो रणे च धीरत्वम् । तं भुवनत्रय-
 तिलकं जनयति जननी सुतं विरलम् ॥ ८९ ॥ दुर्जनवचना-
 न्नारैर्दग्धोऽपि न विप्रियं वदत्यर्थः । अगुरुरपि दहमानः
 स्वभावगन्धं परित्यजति किं नु ॥ ९० ॥ अप्रियवचनद्विद्वैः
 प्रियवचनाद्वैः स्वदारपरितुष्टैः । परपरिवादनिवृत्तैः क्वचित्क-
 चिर्मण्डिता वसुधा ॥ ९१ ॥ पतितोऽपि राहुवदने तरंगि-
 षोर्धैर्यति पद्मलण्डानि । भवति विपद्यैपि महतामङ्गीकृतव-
 स्तुनिर्वाहः ॥ ९२ ॥ छिन्नोऽपि रोहति तरुश्चन्द्रः क्षीणोऽपि
 वर्धते लोके । इति विमृशन्तः सन्तः संतप्यन्ते न लोके-
 ऽक्षिन् ॥ ९३ ॥ वासरगम्यमैर्नैस्वरमवनी च वामनैक-
 पदा । जलधिरपि पोतैर्लङ्घयः सतां मनः केन तुलयामः
 ॥ ९४ ॥ गौरीपतेर्गरीयो गरलं गत्वा गले जीर्णम् । जी-
 र्यति कर्णे महतां दुर्वादो नाल्पमपि विशति ॥ ९५ ॥ निज-
 पदैर्गतिगुणरञ्जितजगतां करिणां च सत्कवीनां च । वहता-
 मपि महिमानं शोभायै संजना एव ॥ ९६ ॥ बौर्ण हरिरिय

कुरुते सुजनो बहुदोषमप्यदोषमिव । यैवहोर्णं जाप्रति
 मेलिन्मुखा इव पुनः पिशुनाः ॥ ९७ ॥ महतोः सुदृष्टयोः
 सखि हृदयप्रहयोग्ययोः समस्थितयोः । सज्जनयोः सनयो-
 रपि निरन्तरं संगतं भवति ॥ ९८ ॥ महतोऽपि हि विश्वा-
 सान्महेशाया दधति नाल्पवति लव्यैः । संशुण्ठेऽन्दिनुदधि-
 निर्माघनद्यो न मेकमपि ॥ ९९ ॥ वैगुण्येऽपि हि महतां
 विनिर्मितं भवति कर्म शोभायै । दुर्वहनिन्तममग्यरमपि
 हरति नितम्बिनीमृत्यम् ॥ १०० ॥ सज्जन एव हि विद्या
 शोभायै भवति दुर्जने मोघा । न विदुर्दर्शनतया क-
 श्चिदुपादीयते गृध्रः ॥ १०१ ॥ भवति सुभगत्वमधिकं
 विस्तारितपरगुणस्य सुजनस्य । वहति विकसितकुमुदो
 द्विगुणरुचिं हिमकरोद्दधोतः ॥ १०२ ॥ वदनं प्रसाद-
 सदनं सदयं हृदयं सुषामुचो वाचः । करणं परोप-
 करणं येषां केषां न ते वन्द्याः ॥ १०३ ॥ उपकारमेव तनुने
 विपद्गतः सद्गणो महताम् । मूर्च्छां गतो मृतो वा निर्दर्शनं
 पारदोऽत्र रसः ॥ १०४ ॥ गिरयो गुरवस्तेभ्योऽप्युर्ध्वं सुर्गं
 ततोऽपि जगदण्डम् । तस्मादप्यतिगुरवः प्रलयोऽप्यचला
 महात्मानः ॥ १०५ ॥ अनवरतपरोपकरणव्यग्रीमयदमल-
 चेतसां महताम् । आपातकाटवानि स्फुरन्ति वचनानि
 भेयजानीव ॥ १०६ ॥ न भवति भवति च न चिरं भवति
 चिरं चेत्कले विसंवादी । क्रोधः सत्यरुपाणां तुल्यः जेहेन
 नीचानाम् ॥ १०७ ॥ इक्षोरग्राकर्मशः पर्वणि पर्वणि यथा
 रसविशेषः । तद्वत्सज्जनमैत्री विपरीतानां च विपरीता ॥ १०८ ॥
 उर्ध्वचरितव्याः सन्तो यद्यपि कथयन्ति नैकमुपदेशम् ।
 यास्तेषां स्वैरैकैयास्ता एव भवन्ति शास्त्राणि ॥ १०९ ॥
 सुजनो न याति वैरं परहितनिरतो विनाशकालेऽपि । छेदेऽपि
 चन्दनतरुः सुर्मयति मुखं कुण्डारस्य ॥ ११० ॥ अतिकुपिता
 अपि सुजना योगेन मृदुभवन्ति न तु नीचाः । हेमः कठि-
 नस्यापि द्रवणोपायोऽस्ति न वृणानाम् ॥ १११ ॥ अङ्गुलुरुतः
 खलसुजनावप्रिमपाश्रात्यभागयोः सूच्याः । विद्वेषाति
 रन्ध्रमेको गुणयानन्यस्तु विद्वेषाति ॥ ११२ ॥ आस्तामन्य-

१ जलकाकः २ घनत्वम् ३ सापराधेऽपि ४ व्यक्ता भवति-
 ५ सूता ६ घनान्ते ७ श्रेष्ठम् ८ अनिष्टम् ९ दूषणम्-
 १० द्रोणिता ११ सूर्यः १२ विकसयति १३ संकटकाले-
 १४ अरुणस्य १५ नौका १६ पादविन्यासाः पक्षे-पद्मप्रयोग-
 ज्ञानम् १७ महत्परिमाणम् पक्षे-प्रतिष्ठा १८ सत्यरुपाः पक्षे-
 गजानां सञ्जीकरणम् १९ बाणाशुरम्

१ गुणविशो दोषः पक्षे-बहुनरबहुशालिनम् २ दोषमन्यम् ;
 पक्षे-बाहुदहितम् ३ समयदोषम् पक्षे-बाहुद्वामिन् ४ सतिपय-
 कगवेषणावन्तो भवन्ति पक्षे-निद्रामावन्तो भवन्ति ५ तत्कारण-
 ६ श्रेष्ठयोः पक्षे-महापरिमाणशालिनोः ७ सुचरितयोः पक्षे-
 सुवर्तुल्योः ८ आलिङ्गनयोग्ययोः पक्षे-वशःस्थले निरावमानयोः ९
 श्रेष्ठानपि पक्षे-महापरिमाणानपि १० श्रेष्ठाः पक्षे-गमीनी-
 ११ नीचाः पक्षे-स्वल्पपरिमाणशालिनः १२ सेव्याः १३ क्षीरा-
 लापाः १४ सुभग्यति १५ परतोः १६ अनुकरणं कुरुतः १७ कतो-
 १८ यज्युक्तः पक्षे-विवाविनयादिगुणयुक्तः १९ आच्छादयति-

स्सुजना परोपकारैककरणदुर्ललिता । सतापितपिशुनेषु स्व
गुणेष्वपि हन्त खिद्यन्ते ॥ ११३ ॥ शरदि न वर्षति गजति
वर्षति वर्षासु नि खनो मेघ । नीचो वदति न कुरुते न
वदति सुजन करोत्येव ॥ ११४ ॥ यदमी दशन्ति दशना
रसना तत्सादमनुभवति । प्रकृतिरिय विमलानां क्लिश्यन्ति
यदन्यकार्येषु ॥ ११५ ॥ तदप्रकृत विधिनार्थेषु यस्तन्त
स्वल्पसपदो विहिता । तुच्छे पयसि घनाना सीदति वत
जीरलोकोऽप्यम् ॥ ११६ ॥ अमृत किरति हिमाशुर्विषमेव
फणी समुद्रिरति । गुणमेव वक्ति साधुर्दोषमसाधु प्रकाश
यति ॥ ११७ ॥ गुणिनामपि निजरूपप्रतिपत्ति परत एव
सभवति । स्वमहिमदर्शनमक्षोर्मुकुतले जायते यस्मात्
॥ ११८ ॥ उत्कर्षवाञ्छिर्गुणो यथा यथा याति कर्ममन्यस ।
धनुरिव सुयशैजन्मा तथा तथा सज्जो नमति ॥ ११९ ॥
दुर्जनवदनविनिर्गतवचनमुज्ज्वेन सज्जो दष्ट । तद्विपनाश
निमित्त साधु सतोषमौषध पिबति ॥ १२० ॥ कमठकुला
चलदिग्गजफणिपतिविधृतापि चलति वसुधेयम् । प्रतिपन्न
ममलमनसा न चलति पुरा युगान्तेऽपि ॥ १२१ ॥ अन्त
कटुरपि लघुरपि सद्गुत्त य पुमात् सत्वजति । स भवति
सयो वन्ध सर्प इव सर्वलोकस्य ॥ १२२ ॥ अधापि
दुर्निवार स्तुतिकन्या भजति कौमरम् । सज्जो न रोचते
सा सन्तोऽप्यस्यै न रोचन्ते ॥ १२३ ॥ मूक परापवादे
परदारनिरीक्षणोऽप्यन्ध । पद्भु परयनहरणे स जयति
लोकनये पुरुष ॥ १२४ ॥ पेशलमपि खलवचन दहतितरा
मानस सुतत्त्वविदाम् । परुषमपि सुजनवाक्य मलयजरसव
त्रमोदयति ॥ १२५ ॥ भक्तिर्नैव न विभवे व्यसन शास्त्रे
न युवतिवामात्रे । चित्ता यशसि न वपुषि प्राय परिदृश्यते
महाताम् ॥ १२६ ॥ उपरि कैरवालधाराकारा क्रूरा भुजग
मसदृशा । अन्त साक्षाद्दक्षीदीक्षागुप्तो जयन्ति केऽपि
जना ॥ १२७ ॥ स्वस्थानादपि विचलति मज्जति जलधौ च
नीचमपि मज्जते । निजपक्षरक्षणमना सुज्जो मैनाकशैल इव
॥ १२८ ॥ दुर्जनसहवासदापि शीलोलोर्षे न सज्जनस्त्वजति ।
प्रतिपर्व तपनवासी नि स्रुतमात्र शशी शीत ॥ १२९ ॥
विप्रियमप्याकर्ष्य व्रते प्रियमेव सर्वदा सुजन । क्षार पिबति
पयोधेर्वर्षत्वम्भोघरो मधुरमम्म ॥ १३० ॥ खलसख्य
प्राञ्छुर नयोऽन्तराले निदाधदिनमन्ते । एकादिमध्यपरि
णतिरमणीया साधुजनमैत्री ॥ १३१ ॥ न विमोचयितुं शक्य

क्षमा महान्मोचितो यदि कथञ्चित् । मन्दरगिरिरिव हि तल
निवर्तते न तु स समवाप्य ॥ १३२ ॥ स्वाधीनैव समुद्भिर्जेनो
पजीव्यत्वमुच्छ्रयश्छाया । सत्सुतो मरुभूरिव जीवनमात्र समा
शास्यम् ॥ १३३ ॥ सर्वस्य सर्वदापि स्पर्शनयोगेन तापमपनेतुम् ।
सुजनस्य व्यजनस्य च शक्तिमसंगृह्यत पश्य ॥ १३४ ॥ किं
मधुना किं विधुना किं सुधया किं च वसुधयाखिलया । यदि
हृदयहारिचरित पुरुष पुनरेति नयनयोर्ययनम् ॥ १३५ ॥
ते वन्द्यास्ते कृतिन श्लाघ्या तेषा हि जन्मनोत्पत्ति । यैरु
ज्जितात्मकार्यै सुहृदामर्था हि साध्यन्ते ॥ १३६ ॥ स्व
ल्यापि साधुसपन्नोभ्या महता न गृह्यपि खलश्रीः । सारसमेव
पयस्तुपमपहरति न वारिधेर्जातु ॥ १३७ ॥ दोषो गुणाय
गुणिना महदपि दोषाय दोषिणा सुकृतम् । तृणमिन् दुग्धाय
गवा दुग्धमिव विषाय सर्षपाणाम् ॥ १३८ ॥ विषमगता
अपि न बुधा परिभवमिथा श्रिय हि वाञ्छन्ति । न पिबन्ति
भौममम्भ सरजसमिति चातका एते ॥ १३९ ॥ योग्यतृयैव
विनाश प्रायोऽन्यैर्येषु यान्ति गुणवन्त । स्फुटवचना एव
शुका पञ्जरबन्ध निषेधन्ते ॥ १४० ॥ निर्गुणमप्यनुरक्त
प्रायो न समाधित जहति सन्त । सह घृद्धिष्यभाज बहति
शशाङ्क कलङ्कमपि ॥ १४१ ॥ अत्यावस्थोऽपि बुध स्वगुण
न जहाति जातिशुद्धतया । न श्वेतमायसुज्जति शङ्खु शिखिं
मुक्तमुक्तोऽपि ॥ १४२ ॥ साप्तपदीन सरय भवेत्यकृत्या
विशुद्धचित्तानाम् । किमुतान्योन्यगुणकथाविसम्मनिबद्धमा
शानाम् ॥ १४३ ॥ स्पृहणीया कस्य न ते सुमते सखा
शया महात्मान । त्रयमपि येषा सदृश हृदय वचन तथा
चार ॥ १४४ ॥ गुणिन समीपवर्ती पूज्यो लोकस्य गुणवि
हीनोऽपि । विभलेक्षणप्रसङ्गादज्ञानगोत्रोति काणाक्षि ॥ १४५ ॥
महसिद्धमिद महता धनेष्वनास्था गुणेषु कृपणत्वम् । पर
दु खे कातरता महच्च धैर्यै स्वदु खेषु ॥ १४६ ॥ उपकृति
सहासिकतया क्षतिमपि गणयन्ति नो गुणिन । जनयन्ति हि
प्रकाश दीपशिखा स्वाङ्गवाहेन ॥ १४७ ॥ उपकर्तुमप्रकार
क्षुत् न्यूनेष्वयाचित दातुम् । अभिसधातु च गुणै शते
केचिद्विजानन्ति ॥ १४८ ॥ मा भूसज्जनयोगो यदि योगो
मा पुन ज्ञेह । ज्ञेहो यदि विरहो मा यदि विरहो जीवितारा
का ॥ १४९ ॥ अम्बरमग्नूलङ्घ्य वसुधेरा सापि वामनैक
पदा । अञ्चिरपि पौर्तलङ्घ्य सता मन केन तुल्य स्मात्
॥ १५० ॥ किमपेक्ष्य फल पयोधरान्ध्वनत प्राधर्यते गृगा
धिप । प्रकृति खलु सा महीयसा सहते नान्यसंसृजति

१ शब्दरहित २ वर्षति ३ रघु प्ले विनयादि ४ कर्ण
प्रदेशे, प्ले-क्षुतिनोचरताम् ५ वेणु, प्ले-कुलम् ६ स्तुतिरेव
का ७ कुमारिकालम् ८ कोमलम् ९ खड्गम् १० सदाचिकित्ता

१ अश्वतेन २ स्थानम् ३ खलेषु ४ अक्षि ५ लघुभि, पक्ष्यादि
कैरित्यर्थ ६ नौका ७ शब्दान्कुर्वत ८ स्वभाव ९ उत्कर्षम्

यया ॥ १५१ ॥ वचनैरसता महीयसो न खलु व्येति
 गुरुत्वमुद्धतै । निमति रैजोभिरौरैरैवकीणस मणेर्महाधेता
 ॥ १५२ ॥ प्रकृतान्यपि नैषुण महत्संवाच्यानि विराय
 गोपितुम् । विररीतुमयात्मनो गुणान्मृशमाकौशलमार्यचेत
 साम् ॥ १५३ ॥ किमिवाखिललोकाकीर्तित वचयत्यात्मगुण
 महामना । वैदिता न लघीयसोऽपर स्वगुण तेन वदत्वसौ
 स्वयम् ॥ १५४ ॥ विसृजकन्त्यविधिन पर विपमार्शा
 विपन्नरा । कृधम् । दधतोऽन्तरसाररूपता ध्वनिसारा पट्टहा
 इवेतरे ॥ १५५ ॥ जितरोपरया महाधिय सपदि शोध
 जितो लघुर्जन । विजितेन जितम् दुर्मतेर्मतिमद्भिः मह
 वा विरोधिता ॥ १५६ ॥ इयमुन्नतसत्त्वशालिना महता
 वापि कठोरचित्ता । उपकृत्य मनति दूत परत प्रत्यु
 पकाराङ्गया ॥ १५७ ॥ सात्रलेपमुपलिप्तिते परैरभ्युपैति
 विभ्रति रजसपि । अर्थितस्तु न महान्समीहते जीवित
 निमु धन घनायितुम् ॥ १५८ ॥ आदिमध्यनिघनेषु मौहद
 सज्जेन भवति नेतरे जने । छेदतापनविषयताडनैर्नैर्व्यभान
 सुपयाति कौश्वनम् ॥ १५९ ॥ चातकस्त्रिचतुराण्यय कणान्
 याचते जलधर पिपासया । मोऽपि पूरयति विश्वमम्मसा
 हन्त हन्त महतासुदारता ॥ १६० ॥ दोषघातमनवीर्य
 मानसे धारयन्ति गुणमेव सज्जना । क्षारभाजमपनीय गृह्यते
 वारिधे सलिलमेव वारिदा ॥ १६१ ॥ सज्जनस्य हृदय
 नननीत यद्वदन्ति कत्रयसदलीकम् । अन्यदेहविलसत्सरि
 तापालम्बज्जो द्रवति नो नननीतम् ॥ १६२ ॥ उपकारिणि
 वीतमत्सरे वा सदयत्व यदि तत्र कोऽतिरेक । अहिते
 सहसापरादलन्धे सघृण यत्न मन सता स घुर्ये ॥ १६३ ॥
 तुह्यत्माना तुह्यतर ममर्था मनोरथान्पूरयितु न नीचा ।
 धाराधरा एव धाराधराणा निदाघदाह शैभितु न नद्य
 ॥ १६४ ॥ प्रकाममभ्यसतु नाम विद्या सौजन्यमभ्यास
 यशादलभ्यम् । कर्णौ सफल्य प्रविशाल्येयुर्विशाल्येदक्षिसुग
 न कोऽपि ॥ १६५ ॥ सन्तोऽपि सन्त क किरन्तु तेज
 क न ज्वलन्तु क ननु प्रथन्ताम् । विधाय रुद्रा न्तु वेधसैव
 प्रज्ञाण्डकोषे घटदीपकत्वा ॥ १६६ ॥ प्रसादमाधुर्यगुणो
 पपञ्चा यज्ञादनौचित्यपराङ्मुखाणाम् । अर्था कवीनामिन
 सज्जनाना सर्वस्य सर्गासरोपयोगा ॥ १६७ ॥ वनेऽपि
 सिंहा मृगनासमक्षिणो घुमुक्षिता नैत्र तृण चरन्ति । एव
 कुलीना र्यैसनाभिभृता न नीचवर्माणि समाचरन्ति
 ॥ १६८ ॥ अहो महत्स्य महतामूर्धेर्विपत्तिकालेऽपि पगे-

पकार । यथास्वमप्ये पतितोऽपि राहो कल्पानि पुण्य
 चय ददाति ॥ १६९ ॥ पिबन्ति नद्य मयमेव नाम्म
 स्वय न स्यादन्ति कलानि वृत्ता । नादन्ति सैव्य खलु
 वारिगाहा परोपकाराय सता विभूयन् ॥ १७० ॥ रत्नाङ्ग
 किं कुन्ते स्वरत्नैर्निष्प्याचत किं करिभि करोति । श्रीग-
 ण्डखण्डैर्मेलयाचत किं परोपकाराय सता निभूय ॥ १७१ ॥
 श्लाघ्य स एको मुनि मानवाना स उत्तम सत्युक्त स
 धन्य । यस्मार्थिनो वा शरणागता वा नाशामिभङ्गाद्विमुखा
 प्रयाति ॥ १७२ ॥ सन्तस्तृणोन्वारणसुत्तमाद्वास्तुनर्ण-
 कोऽनर्णमाननन्ति । प्राणध्वये वापि कृणोपकारा सता
 पर वैरिनिहोद्बहति ॥ १७३ ॥ कटु कणन्तो मलदायना
 खलास्तुदन्त्यल वन्धनसङ्कुला इव । मनस्तु साधुध्वनिभि
 पदे पदे हरन्ति सन्तो मणिपूरा इव ॥ १७४ ॥
 क्षार जल वारिसुच पिबन्ति तदेव कृत्वा मधुर धमन्ति ।
 सन्तसत्या दुर्नन्दुर्नचामि पीत्वा च सूक्तानि समुद्दिरन्ति
 ॥ १७५ ॥ अय स्वमान सत एव यत्परश्रमापनोऽप्रपण
 महात्मनाम् । सुधाशुरप स्वयमर्ककप्रमामिभित्तमामति
 क्षिति निल ॥ १७६ ॥ कर्णेजपाना वचनप्रधानमहात्मन
 क्षापि न दूषयन्ति । मुञ्जङ्गमाना गरलप्रसङ्गाप्रापेयता यान्ति
 महासरामि ॥ १७७ ॥ अपानिधि वारिभिरच्ययन्ति दीपेन
 सूर्ये प्रतिशोधयन्ति । ताम्या तयो किं परिपूर्णताः स्याद्
 क्त्वा हि तुष्यन्ति महानुभावा ॥ १७८ ॥ दानाय लक्ष्मी
 सुकृताय विद्या चिन्ता परब्रह्मविनिश्चयाय । परोपकाराय
 वचानि यस्य वन्द्यस्त्रैलोक्येनिलञ्च स एव ॥ १७९ ॥ न
 दुर्जनानामिह कोऽपि दोषस्तेषा स्वमानो हि गुणासहिष्णु ।
 द्वेष्यैव केपामपि चन्द्रखण्डविपाण्डुरा पुण्ड्रकर्करापि
 ॥ १८० ॥ दीपा स्थित वस्तु विमानयन्ति कुलप्रतीपास्तु
 भवन्ति केचित् । चिरव्यतीतानपि पूर्वाचार्ये प्रकाशयन्ति
 स्वगुणप्रकर्षात् ॥ १८१ ॥ येन विनाद विमति विवेके
 सत्येऽतिगद्गा विनये विकारम् । गुणेऽजमान कुण्डले निषेध
 धर्मे विरोध न करोति साधु ॥ १८२ ॥ वन्द्य स पुसा
 निद्राशामिनन्ध कारुण्यपुण्येषचयत्रियाभि । ससार-
 सारत्वमुपैति यस्य परोपकारमरण शरीरम् ॥ १८३ ॥ किं
 चन्द्रमा प्रत्युपकारलिप्सया करोति गोभि कुमुदावबो
 धनम् । स्वमान एनोन्नतचेतसा सता परोपकारव्यसन हि
 जीवितम् ॥ १८४ ॥ चिराय सत्यममशुद्धमानसो न
 याल्यसत्यगतमान्मानार । मनोहरेन्द्रीनखण्डगोचरो
 न जातु भृद् कुणपे निरीयते ॥ १८५ ॥ इदं हि माहान्य

१ निहुरे २ भौमे ३ छप्रस ४ कौशलम् ५ परदूषणानि
 ६ वचा ७ अनात्मधामिन-८ कूरसर्पवद ९ अभ्यन्तरे. १० विकृतिम्
 ११ सुवर्णम् १२ शममितुम् १३ सकटव्यासा १४ अलीकिकम्
 ५. उ. रा. भा.

१ मुखमध्ये २ वृद्धिम् ३ धान्यम् ४ केपा- ५ देवर्षिणि
 ६ शिरस- ७ त्रिलोक्या शिखो भूषामृत- ८ इन्द्रकैरे- ९ नृवदेदे

विशेषसूचक वदन्ति चिह्नं महता मनीषिण । मनो य
 देया सुखदुःखसमवे प्रयाति नो हर्षविपादवश्यताम् ॥ १८६ ॥
 सुभापितैः प्रीतिरनुव्रति श्रिया परार्थनिष्पत्तिपटीयसी क्रिया ।
 गुणेष्वनुसिर्गुणवत्सु चादरो निगूढतत्त्वरित महात्मनाम्
 ॥ १८७ ॥ विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा सदसि वैष्णवदुता
 युधि विक्रम । यशसि चाभिरुचिर्व्यसन श्रुतौ प्रकृतिसिद्धमिद
 हि महात्मनाम् ॥ १८८ ॥ अविरत परकार्यकृता सता
 मधुरिमातिशयेन वचोमृतम् । अपि च मानसमन्बुनिर्धिर्यरो
 विमलशारदधानैर्गचन्द्रिका ॥ १८९ ॥ यदि दहत्यनलोऽत्र
 किमद्भुत यदि च गौरवमद्रिपु किं तत । लवणमम्बु सदैव
 महोदधे प्रकृतिरेव सतामविपादिता ॥ १९० ॥ आपद्गत
 खलु महाशयचक्रवर्ती विस्तारयत्यकृतपूर्वसुदारभावम् ।
 कालगुरुर्दहनमध्यगत समन्ताहोकोत्तर परिमल प्रकटी
 करोति ॥ १९१ ॥ य प्रीणयेत्सुचरितैः पितर स पुत्रो
 यद्भृतेरेव हितमिच्छति तत्कलत्रम् । तन्मित्रमापि सुखे च
 समकिय यदेतन्नय जगति पुण्यकृतो लभन्ते ॥ १९२ ॥
 प्रेमैव मास्तु यदि चेत्सथिकेन सार्धे तेनापि चेद्गुणवता न
 सैम कदाचित् । तेनापि चेद्भवतु मास्तु कदापि
 भङ्गो भङ्गोऽपि चेद्भवतु वश्यमवश्यमायु ॥ १९३ ॥
 चन्द्र क्षयो प्रकृतिवक्रतनुर्जडात्मा दोषोत्कर स्फुरति
 मित्रविपत्तिकाले । भूर्धा तथापि विधृत परमेश्वरेण नैवा
 श्रितेषु महता गुणदोषशङ्का ॥ १९४ ॥ दोषाकरोऽपि
 कुटिलोऽपि कलङ्कितोऽपि मित्रवैसासनसमये विहितदोयोऽपि ।
 चन्द्रस्तथापि हर्षवृद्धभतामुपैति नैवाश्रितेषु महता गुणदोष
 शङ्का ॥ १९५ ॥ लज्जागुणौघजननी जननीमिव स्वाम
 स्यन्तशुद्धहृदयामनुवर्तमानाम् । तेजस्विन सुखमसूनपि
 सत्यजन्ति सत्यव्रतव्यसनिनो न पुन प्रतिशाम् ॥ १९६ ॥
 सत्यरूप खलु हिताचर्यैरम दमानन्दयत्यसिल्लोकमनुक्त
 एव । आराधित वधय केन करेरुदारैरिन्दुर्विकासयति
 कैरविणीकुलानि ॥ १९७ ॥ दाता न दापयति दापयिता
 न दत्ते यो दानदापनपरो मधुर न वक्ति । दान च दाप
 नमथो मधुरा च वाणी नीधयप्यमूनि खलु सत्युरेव वस
 त्ति ॥ १९८ ॥ केनाञ्जितानि नयनानि मृगाङ्गनामा को

वा करोति हँविराङ्गरुहान्मयूरान् । कक्षोत्पलेषु दलसनिचय
 करोति को वा करोति विनय कुलजेषु पुसु ॥ १९९ ॥
 अथापि नोज्झैति हर किल कालकूट कूर्मो विमर्ति धरणीं
 खलु पृष्ठभागो । अम्मोनिधिर्वहति दुर्वहचाडवाधिमङ्गीकृत
 सुकृतिन परिपालयन्ति ॥ २०० ॥ विश्वाभिरामगुणगौरव
 गुम्फिताना रोपोऽपि निर्मलधिया रमणीय एव । लोकप्रियै
 परिमलैः परिपूरितस काश्मीरजस कटुतापि नितान्त
 रम्या ॥ २०१ ॥ किं जन्मना च महता पितृपौरुषेण शक्त्या
 हि याति निजया पुरुष प्रतिष्ठाम् । कुम्मा न कूपमपि
 शोषयितु समर्था कुम्भोद्भवेन सुनिनाम्बुधिरैव पीत ॥ २०२ ॥
 आरभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः प्रारभ्य विघ्नविहता
 विरमन्ति मध्या । विघ्नैः पुन पुनरपि प्रतिहन्यमाना प्रार
 ब्धमुत्तमजना न परित्यजन्ति ॥ २०३ ॥ सौजन्यधन्य
 जनप पुरुषा परेषा दोषानपास्य गुणमेव गवेषयन्ति ।
 त्यक्त्वा शुजगमविपाणि पटीरगर्भास्तौरभ्यमेव पवना परि
 शील्यन्ति ॥ २०४ ॥ आक्रोशितोऽपि सुजनो न वदत्य
 वाच्य निष्पीडितो मधुरसुद्वमतीशुदण्ड । नीचो जनो
 गुणशतैरपि सेव्यमानो हासिन तद्ददति यत्कलहेऽप्यवा-
 च्यम् ॥ २०५ ॥ यद्बन्धनाहितमतिर्बहुचातुर्गर्भं कार्यांमुख
 खलजन कृतक प्रवीति । तत्साधयो न न विदन्ति विदित
 किं तु कर्तुं वृथा प्रणयमस्य न पारयन्ति ॥ २०६ ॥ सद्-
 शजस्य परितापनुद सुवृत्तमुद्गात्मनः सकललोकविभूषणस्य ।
 छिद्र प्रजातमपि साधुजनस्य दैवान्मुक्तामणेरिव गुणाय भव
 त्यवश्यम् ॥ २०७ ॥ न्याय खलैः परिहृतश्रितिक्ष धर्म काल
 कलि कलुष एव पर प्रवृत्त । प्रायेण दुर्जनजन प्रमतिष्णु
 रेव निश्चक्रिक परिमयात्पदमेव साधु ॥ २०८ ॥ सत्य गुणा
 गुणवता विधिवैपरीत्याद्यलार्जिता अपि कलौ विकल
 भवन्ति । साफल्यमस्ति सुतरामिदमेव तेषा यत्तापयति
 हृदयानि पुन खलानाम् ॥ २०९ ॥ पाप समाचरति वीतदृष्टो
 जघन्य प्राप्यापद सद्युष एव तु मध्यबुद्धिः । प्राणालयेऽपि
 न तु साधुजन सुवृत्त वेला समुद्र इव लङ्घयितु समर्थ
 ॥ २१० ॥ शुद्ध स एव कुलजस्य स एव धीर श्लाघ्यो
 विपत्तवपि न मुञ्चति य स्वभावम् । तप्त यथा दिनकरस्य
 मरीचिजालदेहं त्यजेदपि हिन न तु शीतलत्वम् ॥ २११ ॥
 याञ्चापद मरणदुःखनिवातुभाष्य दत्तेन किं खलु भवत्यति
 भूयसापि । कल्पद्रुमाग्न्यरिहसन्त इवेह सन्त सकल्पितैर
 त्तिददत्यर्कदर्शित यत् ॥ २१२ ॥ ते साधवो सुवनमण्डल-
 मौलिभूता ये साधुता निरूपकारिषु दर्शयन्ति । आत्मप्रयो

१ उदयकाले २ वनतुल्यशक्ति ३ शशे ४ स्वभावसिद्धम्
 ५ पापेन सार्धे मारुतु ६ सह ७ विधात ८ प्रकृता स्वभावेन नका
 वनुर्भस्य ९ जटस्वभाव पक्षे-दलयो सावर्ण्याञ्जलात्मा जलरूप
 १० दोषा तानि करोतीति दोषाकरश्च ११ पक्षे-दोषाणामावर
 णनिरिति वाच्य १२ मित्र सौख्यस्य विपत्तिकालोऽस्तकालस्तस्मिन्
 पक्षे-मित्र सुदृढप्रतिपत्तिराह १३ सदाशिवेन, पक्षे-केनचित्स्या
 मिया १४ यत्सौख्यसमये, पक्षे-मित्रव्यसनकाले १५ शिवप्रियताम्

१ मनोहरलोह २ न स्वजति ३ छन्द ४ कुडुमस्य
 ५ अगारलेन ६ दोषशून्यम्

184434

जननशीकृतखिन्नदेह पूर्वोपकारिषु खलोऽपि हि सानुकम्प
 ॥ २१३ ॥ नान्तर्विचिन्तयति किञ्चिदपि प्रतीपमाको
 पितोऽपि सुजन पिशुनेन पापम् । अर्कद्विषोऽपि हि मुखे
 पतिताप्रमागास्त्रापतेरमृतमेव करा किरन्ति ॥ २१४ ॥ हेतो
 कुतोऽप्यसदृशा सुजना गरीय कार्यं निसर्गगुरव स्फुटमार
 मन्ते । उक्त्वाय किं कलशतोऽपि न सिन्धुनाथमुद्रीचिमालम्
 भिन्नद्रुगवानगस्त्य ॥ २१५ ॥ पात्र पवित्रयति नेव गुणान्दि
 षोति स्नेह न सहरति नापि मल प्रसूते । दोषाप्रसान
 रुचिरश्रलता न धत्ते सत्सगम सुकृतसद्गनि कोऽपि दीप
 ॥ २१६ ॥ उदधिर्वधिरुर्व्यास्त हनुसास्तैतार निरवधि
 गगन चेत्यापडैकोशे विलीनम् । इति परिमितिमन्तो मान्ति
 सर्वेऽपि मात्रा स तु निरवधिरेव सज्जनाना विवेक
 ॥ २१७ ॥ नहि भवति वियोग स्नेहनिच्छेदहेतुर्जगति
 गुणनिवीना सज्जनाना वदाचित् । धनंतिमिरनिवद्धो
 दूरसस्वोऽपि चन्द्र निमु कुमुदवनाना प्रेममङ्ग करोति
 ॥ २१८ ॥ धवलयति समग्र चन्द्रमा जीवलोक किमिति
 निजकलङ्क नात्मसस्य प्रमादि । भवति निदितमेतव्यायश
 सज्जनाना परहितनिरतानामादरो नात्मकार्ये ॥ २१९ ॥
 प्रथमप्रयसि पीत तोयमल्यं खरन्त शिरसि निहितभारा
 नालिकेरा नराणाम् । ददति जलमनलयास्वादमाजीवितान्त
 नहि कृतमुपकार सायवो निरुपरन्ति ॥ २२० ॥ मनसि
 वचसि वाये पुण्यर्पायुषपूर्णास्त्रिभुवनमुपकारश्रेणिभि प्रीण
 यन्त । परगुणपरमाण्वन्यैतीवृत्त्य नित्य निजहृदि निव
 सन्त सन्ति सन्त क्रियन्त ॥ २२१ ॥ उदयति यदि मातु
 पश्चिमे दिग्निमागे प्रचलति यदि मेरु शीतता याति बद्धि ।
 विकसति यदि पद्म पर्वताग्रे शिलया न भवति पुनरुक्त
 भाषित सज्जनानाम् ॥ २२२ ॥ व्यतिकरितदिगन्ता श्वेतमा
 नैर्यशोभि सुकृतनिष्ठसिताना स्वानमूर्जस्वलाणाम् । अवलित
 महिमान वेतन मङ्गलाना कथमपि भुवनेर्जसिस्तादृशा
 समरन्ति ॥ २२३ ॥ वपुरनिहितमिडा एव लक्ष्मीनिलामा
 प्रतिजननमनीय वातिमन्त्रेतयति । अमलिनमित्र रत्न
 रत्नमयस्ते मनोज्ञा निवसितमित्र पद्म भिन्दोरो माकरन्दा
 ॥ २२४ ॥ अपि निमगनिहीन प्रच्युतो वा स्वदेशान्हि
 उलजनसेना प्रार्थययुनतात्मा । तनु वृणमुपमुञ्जे न
 धुद्यार्ताऽपि सिद्धि पिबति रुधिरमुष्ण प्रायश बुद्धराणाम्
 ॥ २२५ ॥ बहति सुननेश्रेणी शेष फणापलनस्थिता
 कमठपतिना मध्येषुष्ट मदा न च धार्यते । तमपि कुरुते

कोडाधीन पयोनिधिरादरादहह महता नि सीमानश्चरि
 भूभूतय ॥ २२६ ॥ अणुरपि मणि प्राणप्राणक्षमो निप
 मक्षिणा शिशुरपि रुपा सिर्हास्तु समाहयते गजान् । तनु
 रपि तरुस्त्वोद्गतो दहत्यनलो वन प्रवृत्तिमहता जाल
 तेनो न मूर्तिमपेक्षते ॥ २२७ ॥ सुपलनदशा हर्षहृद्व्ये
 रल रलु खेलते स्त्रलति मजते लेशकेशे निपादविपुचि-
 काम् । भवति न सता दुर्षोद्दामा न देव्यमयी मतिर्दुर्भि-
 मवता गम्भीराणा सुरोष्यसुखेषु च ॥ २२८ ॥ घृष्ट घृष्ट
 पुनरपि पुनश्चन्दन चारुगन्ध छिन्न छिन्न पुनरपि पुन ध्वाद्
 चैरेक्षुकाण्डम् । दग्ध दग्ध पुनरपि पुन काञ्चन कातरणं
 न प्राणान्ते प्रवृत्तिकृतिर्जायते चोत्तमानाम् ॥ २२९ ॥
 वेनादियो कमलकुमुदोन्मीलने पुष्पन्तौ निश्च तोयै
 रूपयितुमसो केन वा वारिवाह । निश्चानन्दोपचयचतुरो
 दुर्जनाना दुराप श्लाघ्यो लोके जयति महतामुज्वलोऽय
 निसर्ग ॥ २३० ॥ क्वादेशाक्षपयति तम सैतसक्ति
 प्रजाना छायाहेतो पथि विटपिनामञ्जलि केन बद्ध ।
 अन्यर्ष्यन्ते जलत्रसुच केन वा वृष्टिहेतोर्जीत्येवैते परहित-
 विधौ साधयो बद्धकक्षा ॥ २३१ ॥ यैर्वातूले भवति
 पुरत कथ्यमानैर्जनाना कामप्यन्तर्निदधति रुज येऽप्यनु
 द्वीर्यमाणः । तेऽभिप्राया विमपि हृदये कण्ठला स्फुरन्तो
 यसारुयेयास्तमिह सुहृद् पुण्यवन्तो लभन्ते ॥ २३२ ॥
 उदन्वच्छन्ना भू स च निधिरपा योजनशत सदा पान्थ
 पूषा गगनपरिमाण कलयति । इति प्रायो भावा स्फुरद्व
 धिसुद्रामुजुलिता सता प्रज्ञोन्मेष पुनरयमसीमा निचये
 ॥ २३३ ॥ यदेतन्नेत्राम्भ पतदपि समासाद्य तरुणीकपोले
 व्यासङ्ग कुचकलशमस्या कलयति । तत श्रोणीनिम्ब
 व्यसितविलास तदुचित स्वभावसच्छाना विपदपि सुख
 नान्तरयति ॥ २३४ ॥ यदिन्दोरुवेति व्यसनमुदय वा
 निधिरपासुपाधिसत्राय जयति जनिकर्तु प्रकृतिता । शय
 क सक्थो यदनुहर्ते तस्य कुमुद विद्युद्वा शुद्धाणा भूय
 मनभिसधिप्रणयिन ॥ २३५ ॥ गुणायन्ते दोषाः सुजेन
 वदने दुर्जनसुखे गुणा दोषायन्ते तदिदमपि नो भिभयारम् ।
 महामेघ क्षार पिबति कुरुते वारि मधुरं पैणी क्षीरं पीत्रा
 वमति गरल दुसहतरम् ॥ २३६ ॥ शिर्षेयाया पृथिवीर्नि-
 यमधुरो वाचि नियम प्रवृत्त्या पत्नीणी गतिगन्धर्मीता
 परिचय । पुरो वा पश्चाडा तदिरपाणीर्थाभिरारं गह्वर
 साधुनैर्मुषयि विशुद्ध निजयते ॥ २३७ ॥ धारापु साधुर्वा
 भवति खलु जाल्यैव पुफो भ गङ्गादीर्षय भ हि सुन्दर

१ मयोदा २ वीणान् ३ मद्राण्डकोटे ४ मादापसार
 ५ नाद्यवर्षित्ये ६ अष्टननुस्यम् ७ अष्टम् ८ पश्चिमि

१ खर्च २ शान्तिविषय ३ शान्ति ४ आनन्दविषय
 ५ कल्पवृक्षदितम्

कथंचिदपि । प्रसूते 'ससर्गे मणिभुजगयोर्ज'मजनिते
 मणिर्नाहेदोपा'शुश्रुति न तु सपा मणिगुणान् ॥ २३८ ॥
 न नापु कुनापि व्रजति खलु दोष न गुणता खलाना सस
 र्गैरपि वृत्तनिवासोऽपि निपुण । यथा पक्षिव्यालरपिहित
 तनुश्च दनतरुर्न वैकृत्य याति क्षपयति च ताप सुमनसाम्
 ॥ २३९ ॥ करे श्लाघ्यस्त्वौग शिरसि गुक्पादप्रणयिता
 मुखे सत्या वाणी विजयि भुजयोर्गैर्भेतुलम् । हृदि स्वस्था
 वृत्ति श्रुतमधिगतैरतफल विनाप्यैश्वर्येण प्रकृतिमहता
 मण्डनमिदम् ॥ २४० ॥ अचित्वा पथान विमपि मह
 ताम भव रियोर्दग्धोऽभूत्तेजस्तदवृत्त कथामप्यमदनाम् ।
 गुणैर्नादरेर्दग्धनि पुनर्योतिरहह प्रतेने तेनेद मदनमय
 मेव त्रिभुवनम् ॥ २४१ ॥ इहानेके सत सततमुपकारि
 षुपृति कृतना कुवतो जगति निवसन्तोऽपि सुधिय ।
 किय ततो सन्त सुकृतपरिपाकप्रणयिनो विना स्वार्थो येषा
 भवति परकृत्यव्यसनिता ॥ २४२ ॥ अभेदेनोपस्ते कुमुद
 सुदरे वा स्थितततो विपश्चादग्नेजोदुपगतततो वा मधुलिह ।
 अपर्याप्त कोऽपि स्वपरिचर्यापरिचयप्रबन्ध साधूनाम
 यमनभिसफानमधुर ॥ २४३ ॥ तृपार्ते सारगै प्रति
 चल्परं भूरि विरुत धनैर्मुक्ता धारा सपदि पयसस्ता प्रति
 सुहृ । उगाना के मेघा क इह विहगा वा जलमुचाम
 याप्यो नार्तानामुपवरणीयो न महताम् ॥ २४४ ॥ शिला
 वाग जाता चरणरजमा यकुलशिरो स प्वाय सूर्य
 सपदि निजपार्देगिरिशिलाम् । श्शभूयो भूयो न खलु
 पुरुते कामपि वधु कुले कश्चिद्वन्य प्रभवति नर श्लाघ्य
 महिमा ॥ २४५ ॥ परार्थव्यासह्लादुपजहदपि स्वार्थपरताम
 भवेत्तत्र यो वहति गुरु भूतषु सततम् । स्वमावादस्वान्त
 स्तुरति ललितोदात्तमहिमा समर्थो यो नित्य स जयतिर
 काऽपि पुरुष ॥ २४६ ॥ तमासि धसत्ते परिणमति
 भूयान्नरशय मन्वन्नादेऽपि प्रयत इह चासुन च पुनम् ।
 अथ प्रत्याम वमपि महिमान वितरति प्रमदाना वाच
 वन्मरिभेय प्रसुते ॥ २४७ ॥ प्रिया न्याय्या हृत्तिर्म
 निर्मैर्मुभेऽप्यमुदरे ध्वगन्तो नैर्म्यध्या सुदपि न
 याप्य हृत्पथन । विपुर्बुधे स्वेव पदमैतुविधेय च महता
 म्ना केनोद्विपियममसिधारावतमिदम् ॥ २४८ ॥

प्रदान प्रच्छन्न गृहसुगमते सत्रमविधि प्रिय कृत्वा नैन
 मदति कथन नाप्येपकृते । अनुत्सेको लक्ष्म्या निर्भिमय
 साप परकथा सता केनोद्विष्ट विषममसिधारावतमिदम्
 ॥ २४९ ॥ विजेतव्या लङ्का चरणतरणीयो जलनिधिर्वि
 पक्ष पौलस्त्यो रणसुवि सहायाश्च कपय । तथाप्येको राम
 सकलमनधीद्राक्षसकुल क्रियासिद्धि सत्त्वे वसति महता
 नोर्पकरणे ॥ २५० ॥ रथस्यैक चक्र भुजगयमिता सप्त
 तुरगा निरालम्बो मार्गश्रैरणरहित सारथिरपि । रविर्गच्छ
 त्यन्त प्रतिदिनमपारस्य नभस क्रियासिद्धि सत्त्वे वसति
 महता नोपकरणे ॥ २५१ ॥ धनु पौष्प मौर्वी मधुकरमयी
 चञ्चलदृशा दशा कोणो बाण सुहृदपि त्रैदोमा हिमकर ।
 तथाप्येकोऽनङ्गस्त्रियुधमपि व्याकुलयति क्रियासिद्धि सत्त्वे
 वसति महता नोपकरणे ॥ २५२ ॥ विपक्ष श्रीकण्डो
 जवतनुरमाल्य शशधरो वसत सामन्त कुसुममिषव
 सैन्यमबला । तथापि त्रैलोक्य जयति मदनो देहेरहितः
 क्रियासिद्धि सत्त्वे वसति महता नोपकरणे ॥ २५३ ॥ घटो
 र्जैन्मस्थान मूर्गपरिजनो भूर्जवसनो वने वास कन्दारानुमपि
 च दु स्व वपुरिदम् । तथाप्येकोऽगरस्य सकलमपिबद्धारि
 धिजल क्रियासिद्धि सत्त्वे वसति महता नोपकरणे ॥ २५४ ॥
 जयन्ति जितमत्सरा परहितार्थमभ्युद्यता परामुद्यसुस्थि
 ता परविपत्तिसेवोत्कुला । महापुरुषसत्कथाश्रवणजातकोत्
 हला समस्तदुरितार्णवप्रकटसेतव साधव ॥ २५५ ॥
 ये जाते व्यसने निरौकुलधिय सपसु नाभ्युद्यता प्राप्ते
 नैव पराङ्मुखा प्रणयिनि प्राणोपयोगैरपि । हीमत स्वगुण
 प्रकाशनविधायन्यस्तुतौ पण्डितास्ते भूमण्डलमण्डनैक
 तिक्वा सन्त कियतो जना ॥ २५६ ॥ ह्युदा सन्ति
 सहस्रश स्वमरणव्यापारमार्गोद्यता स्वार्थो यस्य पदार्थ एव
 सपुमानेव सताम्रैणी । दुष्पूरोदरपूरणाय पियति क्षोत
 पति वीर्यो जैर्भूतैस्तु निर्दोषतापितजग सतापविच्छि
 त्तये ॥ २५७ ॥ मज्जन्तोऽपि विपैर्योधिगहने निशङ्क
 धैर्यावृता कुर्वन्त्येव परोपकारमनिश सन्तो यथाशक्ति वै ।
 राहोहमरैरालम्बतु इत्तमासाभिभूतोऽप्यल चन्द्र किं न

१ सुमम् २ कतिपौ ३ अनुदादाम् ४ उपवरस्य ५ साधाम्
 ६ निम् ७ रात्रा ८ कार्यादि ९ सामस्याम् १० अनु
 ११ पुत्रमयम् १२ ज्वा १३ भ्रमररूपा १४ बुद्धिदिव
 १५ बल्यो सापश्याद तातया ताप्य १५ अनर्
 १६ उत्तरदिक्ताम् १७ पुना १८ परिजन १९ समुद्र
 २० स्वमचैसा २० संत २१ अमराणुचिटा २२ लज्जक ता
 २३ तीया २४ भयवत् २५ सुदुग्ध २६ माल्यादि २७ मेघ
 २८ मीध २९ विदेव शिर्ना वा पयोपि समुद्र ३० मयवर्ग

१ शंभु २ ताम्य ३ दान् ४ निरुणम् ५ भूपा
 ६ दस ७ अदो ८ कार्यादि ९ सामस्याम् १० अनु
 ११ पुत्रमयम् १२ ज्वा १३ भ्रमररूपा १४ बुद्धिदिव
 १५ बल्यो सापश्याद तातया ताप्य १५ अनर्
 १६ उत्तरदिक्ताम् १७ पुना १८ परिजन १९ समुद्र
 २० स्वमचैसा २० संत २१ अमराणुचिटा २२ लज्जक ता
 २३ तीया २४ भयवत् २५ सुदुग्ध २६ माल्यादि २७ मेघ
 २८ मीध २९ विदेव शिर्ना वा पयोपि समुद्र ३० मयवर्ग

जन करोति सुखिनः आसावशेषैः करैः ॥ २५८ ॥ बान्धा
सञ्जनसगमे परगुणे प्रीतिर्गुरौ नम्रता विद्याया व्यमन
स्वयंप्रति रतिलोकपात्राद्वयम् । भक्तिं शैलिनि शक्तिं
रौम्यदमने मसगमुक्तिं खलेष्वेते येषु वमन्ति निर्मलगुणा
स्तेभ्यो नरेभ्यो नमः ॥ २५९ ॥ दृश्यन्ते भुवि भूरि निम्ब
तरव कुत्रापि ते चन्दना पापाणैः परिपूरता वसुमती
वंजो मणिर्दुर्लभ । श्रूयन्ते कैटाररात्र सतत चैत्रे कुंभ
कूजित तन्मन्ये खलसकुल जगदिदं द्विजा क्षितौ सञ्जना
॥ २६० ॥ धर्माते न तथा सुगीतलज्जैः ज्ञान न
सुक्तावलिर्न श्रीमण्डविलेपन सुखयति प्रत्यङ्गमप्यर्पितम् ।
प्रीत्ये सञ्जनभाषित प्रमनति प्रायो यथा चेतसः सचुन्त्या
च पुरस्कृतं सुकृतिनामाकृष्टिमन्त्रोपमम् ॥ २६१ ॥ धर्मे
तत्परता सुखे मधुरता दाने समुत्साहिता मित्रेऽन्यथाकृता
गुरौ विनयिता चित्तेऽतिगम्भीरता । आचारे शुचिता गुणे
रमिकता शब्देऽतिविज्ञानिता रूपे सुन्दरता हरो भजनिता
सत्त्वेन सदृश्यते ॥ २६२ ॥ सौन्दर्यामृतसिन्धुन परहित
प्रारब्धवीरव्रता वाचाला परवर्णने निजगुणालापे च
मौनप्रता । आपत्यप्यनिलसर्पैर्निचया सपत्न्यैरुत्सेविनी
मा भूयन्खलव्रजनिर्गतविपन्नालता सञ्जना ॥ २६३ ॥
ये वीनेषु दयान्नं स्पृशति यानलोग्नि न श्रीमदो व्यग्रा
ये च परोपकारकरणे ह्येयन्ति ये याचिता । सत्या सन्ति
च यौवनोन्मत्तमहाव्याधिप्रकोपेऽपि ये ते स्तम्भैरिव
सुस्थिते कलिमरुन्ता धैर्या धर्मते ॥ २६४ ॥ क्षारो
वारिनिधिः कङ्ककलुषश्चन्द्रो रविस्तापहरजन्मशैर्पलाश्रयो
ऽन्नपटलादृश्य सुपर्णाचलः । शून्य व्योम रसां द्विजिह्व
निधृता म्यर्धामवेतु पशु काष्ठ कल्पतरुर्हृत्पुरमणिसत्केन
सायं मृताम् ॥ २६५ ॥ कस्मादिन्दुरसौ धिनोति जगतीं
पीयूषगर्भं करे कस्माद्वा जलधारयन् धरणिं धाराधर
मिधति । भ्राम भ्राममय च नन्दयति वा कस्मात्रिलोकीं
रमि साधूना हि परोपकाररणे नोपाध्यपेक्ष मनः ॥ २६६ ॥
अद्वैत सुमन्द गयोः सुगत सर्वास्ववस्थासु यद्विधामो हृदयस्य
यत्र जस्मा यस्मिन्नहो रसः । कालेनामणाल्यात्परिणते
यत्नेहृदयारे स्थितं भद्रं तस्य सुमानुष्यं कथमप्येन हि
तद्व्यर्थ्यते ॥ २६७ ॥ गते नोद्धृते न निन्दति पराजो भाषते
निष्ठुर प्रोक्त केनचिदप्रियं च सहते श्रेयं च नाभ्यते ।
श्रुता वाक्यमलक्षण परकृतं सतिष्ठते सूत्रदोषाद्व्यदयते

खय न कुन्ते धैतलता लक्षणम् ॥ २६८ ॥ किं कूर्मस्य
भरव्यथा न वपुषि क्ष्मा न क्षिपत्येव यत्किं वा नास्ति
परिश्रमो दिनपतेरान्ते न यत्किञ्चल । किं चाङ्गीकृतं
मुत्सृजन्हि मनसा श्लाघ्यो जनो लज्जते निर्माह प्रतिपन्न
वस्तुषु सतामेतद्वि गोत्रतम् ॥ २६९ ॥ सेतूपनमकौतु
काहृतगिरिप्रक्षेपवेगोच्छ्रान्ति शेषाम्पुरिस्तुण्डरदरीगम्भी
रिमा सागर । चक्रे गोण्डमद्विलङ्घितततोऽप्यन्तर्मय
मारुते पूर्णतवातिरिच्यते हि महत्सुच्छय दुर्लङ्घयता
॥ २७० ॥ शूरा सन्ति सहस्रश प्रतिपद विद्याविदोऽने
कश्च सन्ति श्रीपतयो निरस्तधनदास्तेऽपि क्षितौ भूरिश ।
ये कर्मण्यनिरीक्ष्य वान्यमनुच दुर्गार्दित यन्मनसाद्रूप्य
प्रतिपद्यते जगति ते सत्पूरुषा पद्मपा ॥ २७१ ॥ ख्यातिं
यत्र गुणा न यान्ति गुणिनस्तानादर सात्कुत किं कुर्याद्बहु
शिक्षितोऽपि पुरुष पापाणभूते जने । प्रेमासूढविलासिनी
मदनशय्यावृत्तकण्ठस्वन सीत्कारो हि मनोहरोऽपि बधिरे
किं नाम कुर्याद्गुणम् ॥ २७२ ॥ तृष्णा छिन्धि भज क्षमा
जहि भद्र पापे रतिं मा कृथा सत्य नूहनुयाहि साधुपदनीं
सेवस्व विद्वज्जान् । मान्यान्मानय विद्विषोऽप्यनुनय ह्याच्छा-
दय स्वान्गुणान्कीर्तिं पालय दुःखिते बुरु दयामेतलता
लक्षणम् ॥ २७३ ॥ स्वाम्ये पेशलता गुणे प्रणयिता हर्षे
निरुसेक्ता पत्रे सच्युता श्रुते सुमतिता विचोदये स्वागिता ।
साधौ सादरता खले विमुग्गता पापे पर मीरुता दुःखे
हेन्द्रसहिष्णुता च महता कल्याणमाकाङ्क्षति ॥ २७४ ॥ गेह
दुर्गतनधुमिर्गुरुह छात्रेहकारिभिर्हृदं पत्नययकैर्हृनि
जने शपोन्मुखैरभ्रमना । सिंहाद्यैश्च वन खलैर्नृपसमा,
चौरैर्दिगतानपि सकीर्णान्यलोभय सत्यखल साधु क
निश्राम्यति ॥ २७५ ॥ दीनाना कल्पवृक्ष सुगुणफलत
सञ्जनाना कुटुम्बी ह्यादर्शं शिक्षिताना सुचरितनिकष
शीलेलासमुद्र । सत्कर्ता नावमन्ता पुरुषगुणनिधिर्देक्षि-
णोदासत्तो ह्येक श्लाघ्य स जीवत्यधिकगुणतया चोच्छ्रय-
न्तीम चान्ये ॥ २७६ ॥ नम्रत्वेनोन्नमन्त परगुणकर्मणे
स्वान्गुणान्स्यापयन्त स्वार्थान्सापादयन्तो विततनहुतपर-
म्भयन्ना परार्थे । क्षान्त्येनाक्षेपरुक्षाक्षरसुखसुखान्दुःखान्-
न्दुखयन्त सन्त साश्चर्यचर्या जगति बहुनुता कस्य
नाभ्यर्थनीया ॥ २७७ ॥ यदे बेलमाप्रकर्षं संमरुषुषि तत्र
प्राणरक्षापि देवास्तेच्छाचारो न चास्ते नहि मयति तथा
मारवाहो नितान्तम् । द्युत्तोऽथ गुरेण प्रहसितपदनी
मूक एनात्रतस्थे तराजात्या महान्तोऽधमजनविषये मौन-
मेनाश्रयते ॥ २७८ ॥

१ किष्णो २ राजशिवम् ३ शत्रु ४ मजोशये ५ हीरकमणि
६ वाङ्मन्त्रा ७ कोशिकशब्दा ८ सुतामर ९ मज्जताशु
समुद्रा १० विपजितालेषु ११ गर्वदिना १२ ह्ययुत्र भजनि
१३ पृथ्वी १४ निष्ठुर १५ पृथ्वी

१ प्रकृत्यत् २ मुत्तर वन(एताम)नौष्ठवम् ३ संस्थाभाहणे

दुर्जननिन्दा

खल सर्पपमात्राणि परच्छिद्राणि पश्यति । आत्मनो
विवरमानाणि पश्यन्नपि न पश्यति ॥ १ ॥ न विना परमा
देन रमते दुर्जनो जन । काक सर्वरसा-मुक्त्वा विनामेध
न वृष्यति ॥ २ ॥ विशिखैर्बाल्योरैन्त्यवर्णाभ्या यो विनि
र्मित । परस हरति प्राणात्रैतश्चित्र कुलोचितम् ॥ ३ ॥
विषमा मलिनान्मानो द्विजिह्वा जिह्वा इव । जगत्याणहर
नित्य कस्य नोद्वेजका खला ॥ ४ ॥ दुर्जन परिहर्तव्यो
विद्ययालङ्कनोऽपि सन् । मणिना भूषित सर्प किमसौ न
भयकर ॥ ५ ॥ खलाना कण्ठकाना च द्विविधैव प्रीति
क्रिया । उपानमुखमङ्गो वा दुरतो वा विवर्जनम् ॥ ६ ॥
अपूर्वं कोऽपि कोपाभि सज्जनस खलस्य च । एकस्य
शाम्यति सेहाद्वर्धतेऽन्यस्य धीरित ॥ ७ ॥ ऊर्जित सज्जन
दृष्ट्वा द्वेष्टि नीच पुन पुन । कबलीकुरुते स्वस्य विधु दिवि
विधुतुद ॥ ८ ॥ क्वचित्सर्पोऽपि भिन्नत्वमियात्रैव खल
क्वचित् । न शेषशायिनोऽप्यस्य वरो दुर्योधनो हरे ॥ ९ ॥
उपकारोऽपि नीचानामपकारो हि जायते । पय पान भुजगाना
केवल विषवर्धनम् ॥ १० ॥ अलकाश्च खलाश्चैव मूर्धभि
सुजनैर्धृता । उपर्युपरि सस्करोऽप्याविष्कुर्वन्ति वक्र
ताम् ॥ ११ ॥ खलाना धनुषा चापि सद्भ्रशैजुतापामि ।
गुणलभो भवेदाशु परहृद्रेदकारक ॥ १२ ॥ बैहुनिष्कार-
द्रोही बैहुषान्मोपघातक । रंभ्रान्वेषी च सर्वत्र दूषको
मूषको यथा ॥ १३ ॥ नौश्च दुर्जनजिह्वा च प्रीतिकूलवि
सर्णिगी । पर्यैतारणायैव दीरुणा केन निर्मिता ॥ १४ ॥
यस्मिन्नेव समुत्पन्नसामेव निजचैरितै । दूषयत्यचिरेणैव
धुणैकीट इवाधम ॥ १५ ॥ स्वभावकठिनसास कुत्रिमा
विभ्रतो नैतिम् । गुणोऽपि परहिंसायै चापेस च खलस्य
च ॥ १६ ॥ अय पिण्ड इवोत्ते खलाना हृदये क्षणात् ।
पतिता अपि नैष्यन्ते गुणास्तोयकणा इव ॥ १७ ॥ वर्ज-
नीयो मतिमता दुर्जन सख्यवैरयो । श्वा भवत्यपकाराय

१ विद्यापशुक्ति २ बाण ३ सर्प ४ अत्यवर्णो 'खल' इति
५ कुटिला ६ मलिनान्त करणा ७ सर्प ८ मरीकार ९ जवाना
पादस्य चर्मणा मुखमङ्ग १० निवारणात्, पक्षे-जलात् ११ कुलम्,
पक्षे-चेयु १२ विनयादि, पक्षे-नीवीं १३ बहु निष्कण्ठ द्रोही,
पक्षे-चतु निष्कण्ठ द्रोही इति परच्छेद १४ बहुधा अन्योपघातक,
पक्षे-बहुधास्य उपघातक इति परच्छेद १५ दूषणा-वेषी, पक्षे-
द्विभ्रान्वेषी १६ प्रतिवीरम्, पक्षे-विरुद्धम् १७ परेषां प्रकृपेण
तारणाय, पक्षे-परेषा वञ्चनाय १८ भयकरा, पक्षे-काठिन
१९ वेणी, पक्षे-नुले २० लकर्मभि २१ काष्ठवेषक वृभि
२२ क्रियाया निर्वृत्ताम्, पक्षे-करतयुक्ताम् २३ नम्रत्वम् २४ नीवीं,
पक्षे-विनयादि २५ धनुष

लिहन्नपि दशन्नपि ॥ १८ ॥ वक्रता विभ्रतो यस्य गुह्यमेव
प्रकाशते । कथ खलु समो न स्यात्पुच्छेन पिशुन शुन
॥ १९ ॥ सेहेन भूतिदानेन कृत स्वच्छोऽपि दुर्जन ।
दर्पणश्रान्तिके तिष्ठन्करोत्येकमपि द्विधा ॥ २० ॥ आनन्मसिद्ध
कौटिल्य खलस्य च हैलस्य च । सोढु तयोसिद्धाक्षेपमलमेकैव
सा खेमा ॥ २१ ॥ यथा यथैव सेहेन भूयिष्ठमुपचर्यते ।
घते तथा तथा ताप महावैश्वानर खल ॥ २२ ॥ स्तोत्रे
नोन्नतिमायाति स्तोत्रेनाथत्यभोगतिम् । अहो तु सद्दशी
वृत्तिस्तुलाकोटे खलस्य च ॥ २३ ॥ दुर्जन कृतशिक्षोऽपि
सजनो नैव जायते । अपि गद्गाजलक्षानाघ्राप केश
धुशायते ॥ २४ ॥ दखमाना सुतीत्रेण नीचा परयो
ऽग्निना । अशक्तास्तस्यद गन्तु ततो निन्दा प्रकुर्वते ॥ २५ ॥
खल सत्क्रियमाणोऽपि ददाति कलह सताम् । दुग्धयै
तोऽपि किं याति वायस कैलहसताम् ॥ २६ ॥ दुर्जनस्य
विशिष्टत्र परोपद्रवकारणम् । व्याघ्रस्य चोपवासेन पाण
पशुमारणम् ॥ २७ ॥ सत्यज्य र्शूर्पवद्वेषान्गुणान्गृह्णाति
पण्डित । दोषमाही गुणत्यागी पँहोलीव हि दुर्जन
॥ २८ ॥ खलो न साधुता याति सद्भि सवोपितोऽपि
सन् । सरित्पूरप्रपूर्णेऽपि क्षारो न मधुरायते ॥ २९ ॥ सर्प
दुर्जनयोर्मध्ये वर सर्पो न दुर्जन । सर्पो दशति कालेन
दुर्जनस्तु पदे पदे ॥ ३० ॥ अकस्मादेव कुप्यन्ति प्रसीद
न्लनिमित्तत । शीलमेतदसाधूनामत्र परिद्वेष यथा ॥ ३१ ॥
अशक्ता शक्तिमात्मीया श्लाघयन्ते च दुर्जना । ते भव
न्पुष्पासाय महतामेव सनिधौ ॥ ३२ ॥ सर्प क्रूर खल
क्रूर सर्पात्करतर खल । मन्त्रेण शाम्यते सर्पो न खल
शाम्यते कदा ॥ ३३ ॥ दुर्जन प्रथम वन्दे सज्जन तदन
न्तरम् । मुखप्रक्षालनात्पूर्वं गुदप्रक्षालन यथा ॥-३४ ॥
दुर्जन सुजनो न स्यादुपायाना शतैरपि । अपान मूत्रसहस्रेण
धौत चास्य कथ भवेत् ॥ ३५ ॥ खलास्तु कुशाज साधो
हितस्पर्शैर्कर्मणि । निपुणा फणिन प्राणानपहर्तुं निरैर्गैसाप
॥ ३६ ॥ अहो वत महत्कष्ट विपरीतमिदं जगत् ।
येनोपपन्नते साधुरसाधुस्तेन लुप्यति ॥ ३७ ॥ तद्वकस्य विष
दन्ते मक्षिकाया विष शिर । वृश्चिकस्य विष पुच्छ
सर्वाङ्गे दुर्जने विषम् ॥ ३८ ॥ दुर्जने मूर्खेव याति सेय्य
मानोऽपि नित्यश । स्वेदनाभ्यङ्गनोपायै श्वपुच्छमिष ना

१ तैलेन, पक्षे-मनतया २ मम, पक्षे-वैभवम् ३ लाहलम्
४ पृथ्वी, पक्षे-शान्ति ५ बाहुल्येन ६ पुण्यते ७ अग्नि
पक्षे-वैश्वानर इति क्लेद ८ तुलापटे ९ राजहसलम्
१० चालनी ११ चञ्चलम् १२ द्विजेऽन्तरायाचरणे १३ निरपराधा
नाम् १४ लज्जा प्राप्नोति १५ सरलताम्

मितम् ॥ ३९ ॥ वर्धनं वायु संमानं खलानां प्रीतये वृत्तः ।
फलन्त्यमृतसेकेऽपि न पथ्यानि विषद्रुमाः ॥ ४० ॥ दुर्जनै-
रुच्यमानानि वचांसि मधुराप्यपि । अकालकुसुमानां वयं
संजनयन्ति हि ॥ ४१ ॥ शतं दद्यान्न विवेदिति विज्ञस्य
संमतम् । विना हेतुर्मांषि द्वन्द्वमेतन्मूर्खस्य लक्षणम् ॥ ४२ ॥
अहो खलमुजंगस्य विपरीतो वयक्रमः । अन्यस्य दशति
श्रोत्रमन्यः प्राणैर्वियुज्यते ॥ ४३ ॥ न यत्नक्रोडिशतकरपि
दुष्टः सुधीर्भवेत् । किं मर्दितोऽपि कस्तूर्या लघुनो याति
सौरमम् ॥ ४४ ॥ पापागो मिघते टङ्कैर्वज्रं वज्रेण मिघते ।
सर्पोऽपि मिघते मर्द्वैर्दुष्टात्मा नैव मिघते ॥ ४५ ॥ दुर्ज-
नो दोषमादत्ते दुर्गन्धिमिव सूकरः । सजनश्च गुणग्राही
हंसः क्षीरमिवात्मसः ॥ ४६ ॥ अपूर्वा रसैनाय्यालाः
खलाननविलेशयाः । कर्णमूले स्थानन्त्यं हरन्त्यन्य-
स जीवितम् ॥ ४७ ॥ दुर्जनेन समं सख्यं प्रीतिं चापि न
कारयेत् । उष्णो दहति चाद्धारः शीतः कृष्णायते
करम् ॥ ४८ ॥ दुर्जनः प्रियवादी च नैतद्विश्वासकारणम् ।
मधु तिष्ठति जिहासे हृदये तु हलाहलम् ॥ ४९ ॥
मनस्यन्वद्वचस्यन्त्यार्ये चान्यदुरात्मनाम् । मनस्येकं वच-
स्येकं कर्मण्येकं महात्मनाम् ॥ ५० ॥ जीवनग्रहणे नैवा
गृहीत्वा पुनरुन्नताः । किं कनिष्ठाः किमु ज्येष्ठा वैदीयध्र-
स दुर्जनाः ॥ ५१ ॥ वित्राणा गरलं कण्ठे सुजंगपरि-
वेष्टिता । शंभवीय तपुः कस्य न वन्या दौर्जनी समा
॥ ५२ ॥ अक्षमालापशुत्तिशा कुंशासनपरिग्रहा । श्राद्धीव
दौर्जनी संसद्दन्दीया संमेखला ॥ ५३ ॥ खलः करोति
दुर्वृत्तं नूनं फलति साधुषु । दशाननोऽहस्तसीतां वधनं
च महोदधेः ॥ ५४ ॥ कुर्वते समुखेनैव वैहुधान्यस्य ख-
ण्डनम् । नमः पतनशीलाय सुसलाय खलाय च ॥ ५५ ॥
अपवादानर्तितस्य समस्य गुणदोषयोः । असद्बुद्धेर्हो वृत्तं
दुर्विमाच्यं विवेरिव ॥ ५६ ॥ न देवाय न धर्माय न
वन्धुभ्यो न चारिणे । दुर्जनस्यार्जितं वित्तं मुज्यते राज-
तस्करैः ॥ ५७ ॥ सुखं पद्मदलाकारं वाचा चन्दनशीतला ।
तोहृदयं क्रोधसंयुक्तं त्रिविधं धूर्तलक्षणम् ॥ ५८ ॥ निष्णा-

ऽपि च वेदान्ते साधुत्वं नैति दुर्जनः । चिरं जलनिधौ
मग्नो मैनाक इव मार्दवम् ॥ ५९ ॥ खलः सजनकारास-
धैक्षणैकहुताशनः । परदुःखाभिधमनमान्तः केन वर्ध-
ताम् ॥ ६० ॥ यथाःसौरभ्यलघुनः शान्तिरीत्यहुताशनः ।
कारुण्यकुसुमाकाशः खलः सजनदुःखदः ॥ ६१ ॥ अन्तर्म-
लिनदेहेन वहिपरहादकारिणा । मेहाकाटफलेनेव के खलेन
न वधिताः ॥ ६२ ॥ अहो प्रकृतिसाहस्यं रूपेणो दुर्जनस्य
च । संपुरैः कोपमायाति कटुकैर्नैव शान्यति ॥ ६३ ॥
ईषलञ्चप्रवेशोऽपि स्नेहविच्छेदकारकः । कृतज्ञोमो नैरीन-
तिं खलो मन्वानदण्डवत् ॥ ६४ ॥ विद्युपती पुरस्तेष्यं
पृष्ठतः कुर्वती गुणम् । कर्णान्विष्यति लोकस्य सूचीवत्स-
चकस्य वाक् ॥ ६५ ॥ सर्वेषां व्यवहृत्यं कुतो ह्यवच-
नीयता । यथा सीमां तथा वाचां साधुत्वे दुजनो जनः
॥ ६६ ॥ कापरुषः कुङ्कुरश्च भोजनैकपचयणः । ललितः
पार्श्वमायाति वारितो नच गच्छति ॥ ६७ ॥ मालिन्यम-
वलम्बे त यदा दर्पणवत्खलः । तदैव तस्युखं देयं रजो नान्या
प्रतिक्रिया ॥ ६८ ॥ नीचः समुत्थितोऽजयमनवाप्य पराश्र-
यम् । छिद्रं न रतिमामोति दृष्टान्तोऽज्य कैंदोमवः ॥ ६९ ॥
दुर्जनः परिहर्तव्यः प्रत्यक्षो द्विपदः पशुः । विष्यते वा कुश-
ल्येन अदृष्टः कण्टको यथा ॥ ७० ॥ यथा वृष्टिः समुद्रेषु सु-
क्तसोपरि भोजनम् । एवं प्रीतिः खलैः साधुसुतन्त्रैऽज्य-
सिद्धि ॥ ७१ ॥ क्वचित्कार्यवशाद्गोचोऽप्यलं भवति नो म-
हान् । कांस्यस्यैव हि राजोऽपि दर्पणः कनकस्य न ॥ ७२ ॥
दुर्जनो दूषयत्येव सतां गुणगणं क्षणात् । मलिनीकुरुते धू-
गः सर्वेषां विमलाम्बरम् ॥ ७३ ॥ यथा दोषो विमलस्य ज-
नस्य न तथा गुणः । प्रायः कलङ्क एवेन्दोः प्रस्फुटो न प्रस-
न्नता ॥ ७४ ॥ संपत्तौ कर्कशं चित्तं खलस्यापि कोमलम् ।
शीतलं कठिनं प्रायस्तप्तं मृदु भवत्येव ॥ ७५ ॥ प्रायः प्रकु-
प्यतितरां प्रीत्यैव प्रखलो जनः । नयनं स्नेहसंपर्कालाङ्घ्यं
समुत्स्यलम् ॥ ७६ ॥ प्राप्य वित्तं जटास्तूपे निर्धृतिं यान्ति
नान्यथा । तोयनासाद्य गर्जन्ति न रिक्ताः सैनयिज्वलः ॥ ७७ ॥
सदा खण्डनयोग्याय तुपपूर्णाशयाय च । नमोऽस्तु बहुवीजा-
य खलायोल्लूखलाय च ॥ ७८ ॥ जिहावृषितसत्यायः पिण्डैर्धी
कटहोऽकटः । तुल्यतामधुचिन्तित्वं विमर्ति पिशुनः शुनः ॥ ७९ ॥

१ जिह्वारूपाः सर्पाः, २ उदकम्; पक्षे, -प्राणाः, ३ अपोमुलाः;
पक्षे, -विनीताः, ४ ऊर्ध्वमुखाः; पक्षे, -उदताः, ५ एकरम्बुसंबन्ध-
कमालारूपं 'राहाट' इति प्रसिद्धम्, ६ सर्पाः; पक्षे, -काराः,
७ दुर्जनसंबन्धिनी, ८ अथवा य आक्षापासोर्षां वृष्टिः; पक्षे, -
अक्षमाला जपमाला तथा अयुक्तिसंमर्षं जानातीति सा-
९ कुलिनं यच्छासनं शिक्षा तस्य परिग्रहोऽजलम्बो यस्याः
सा; पक्षे, -कुशासनं दमोसनं तदपरियहः स्त्रीकारो यस्याः सा-
१० समे साधौ खला; पक्षे, -मेखलाय सतिताः, ११ बहुधा अन्यस्य
परस्य खण्डनम्; पक्षे, -पुष्कलधामस्य खण्डनं विपुलीकरणम्.

१ दहनम्, २ कीर्तिरेव सीगन्धं तत्राद्यकलाउद्युन इव, लघुनो
दि कस्तूर्यादिः सीगन्धं नाद्यवतीति प्रसिद्धिः, ३ शान्तिरेव शीलं
तत्राद्यकलायदिति, ४ कारुण्यमेव कुसुमं तस्याकाशः आकाशस्य
यथा पुष्पं कदापि नोपलम्बते तद्वत्खले कारुण्यं सर्वेषांऽसमान्यं
इत्यर्थः, ५ बहुरफलेन, ६ स्वभावतामन्त्रः, ७ कर्कश,
८ साधुद्रव्यैः; पक्षे, -सुवचनैः, ९ पुनः पुनर्नृत्वति, १० पुन-
वन्धनम्, ११ लोहम्, १२ मेवाः, १३ अस्वेच्छुः.

अहो वत खलः पुण्यैर्मुखोऽप्यश्रुतमण्डितः । स्वगुणोदीरणे शेषः
 पतिनिन्दासु वाचयति ॥ ८० ॥ खलः सुजनपैशुन्ये सर्वतोऽक्षि-
 शिरोमुखः । सन्तः श्रुतिमाहोके सर्वमावृत्य तिष्ठति ॥ ८१ ॥
 सत्साधुनादे मूर्खस्य मत्सर्वगलरोगिणः । जिह्वा कङ्कमुखेना-
 पि कृष्ण नैन प्रवर्तते ॥ ८२ ॥ मायामय, प्रकृत्यैव रागद्वेष-
 मदाकुलः । महतामपि मोहाय ससार इव दुर्जनः ॥ ८३ ॥
 स्वचित्रमपि मायावी रचयत्येव लीलया । लघुश्च महता
 मध्ये तस्मात्खल इति स्मृतः ॥ ८४ ॥ खलेन धनमत्तेन
 नीचेन प्रमदेष्यन्ता । पिशुनेन पदस्थेन हा प्रजे क्व गमि-
 ष्यति ॥ ८५ ॥ ये धर्मं हर्तुमीहन्ते महता चिरसंभृतम् ।
 वन्द्यास्तेऽसुरलात्मानो दुर्जनः सज्जना इव ॥ ८६ ॥ अहो
 कुटिलदुष्टीना दुर्माहमसतां मनः । अन्यद्वचसि कण्ठेऽन्यद-
 न्यदोषपुटे स्थितम् ॥ ८७ ॥ खलेषु सत्सु निर्याता वयमर्ज-
 यितुं गुणान् । इयं सा तस्कराभामे रत्नकन्यविडम्बना ॥ ८८ ॥
 यथैते स्वर्गपैवोमी संपदा शतशाखया । अङ्कुरोऽवस्करो-
 द्धतः पुरुषश्चाङ्कुरोद्धवः ॥ ८९ ॥ यत्स्वयैव परं यान्ति
 सन्तः संतापसंततिम् । तदसन्तो हसन्तोऽपि हेलयैव हि
 कुर्वते ॥ ९० ॥ गुणदोषावशास्त्रवः कथं विमजते जनः ।
 किमन्धस्याधिप्रारोऽस्ति रूपभेदेऽपलब्धिषु ॥ ९१ ॥
 प्रायः प्रनाशता याति मलिनः साधुनाधया । नात्रसिष्यत
 चेदकं बोऽज्ञास्वार्सिंहिकोसुतम् ॥ ९२ ॥ प्रायः
 परोपतापय दुर्जनः सततोद्यतः । अवश्यकर्णीयत्याग्र
 वारणमपेशते ॥ ९३ ॥ यथा गजपतिः श्रान्तश्छायायी
 वृत्तमाधितः । विश्रम्यं तं हुमं हन्ति तथा नीचः स्वमाधयम्
 ॥ ९४ ॥ चान्ता परदारय धनं लोकापतये । प्रभुत्वं
 साधुनाशाय खले खलतरा गुणाः ॥ ९५ ॥ परोपकार-
 विशानमात्राणोपजीविनाम् । दाशानामिव धूर्तानां जालाय
 गुणसंग्रहः ॥ ९६ ॥ करोति पूज्यमानोऽपि लोकव्यसन-
 वीक्षितः । दर्शने दर्शने प्रासं गृहाहिरिव दुर्जनः ॥ ९७ ॥
 सत्यधर्मच्युतासुसः कृदादाशीनिपादिव । नासिकोऽपि
 तुद्रिजते जन किं पुनरास्ति ॥ ९८ ॥ येषां प्राणिवपः
 श्रीदा नमं ममन्दिश्रे गिरः । कार्यं परोपतापित्वं ते
 मृत्योरपि मृत्यवः ॥ ९९ ॥ न तथेऽन्यकन्याणाः
 परेषा वेदितुं गुणान् । यथैषा ज्ञातुमिच्छन्ति नैगुण्यं पाप-
 चैषाः ॥ १०० ॥ अतो ह्यामनरं लोकं किंचिदन्यत्र
 सिद्ये । यत्र दुर्जन इत्याह दुर्जनः गज्जनं जनम् ॥ १०१ ॥
 आसामेवशेषाय तुष्येत्साधुरमाधुतः । नैव लाभो मुन-
 गेन वेदिनो यत्र दृश्यते ॥ १०२ ॥ लुब्धः सन्धोऽर्जु-
 मूर्खः प्रसुरोऽप्यतदात्मनः । बहूनेष खलः गाधूनारभित्वा

मरिष्यति ॥ १०३ ॥ का खलेन सह स्वर्धा सज्जनसामिमा-
 निनः । भाषणं भीषणं साधुदूषणं यस्य भूषणम् ॥ १०४ ॥
 मुखेनैकेन विध्वन्ति पादमेकस्य कण्ठकाः । दूरान्मुखसह-
 स्त्रेण सर्वप्राणहराः खलाः ॥ १०५ ॥ निर्माय खलजिहामं
 सर्वप्राणहरं नृणाम् । चकार किं वृथा शशविषवहीन्द्रजा-
 पतिः ॥ १०६ ॥ यथा परोपकारेषु नित्यं जागर्ति सज्जनः ।
 तथा परापकारेषु जागर्ति सतत खलः ॥ १०७ ॥ विभेति
 पिशुनाचीचः प्रकाशनपटीयसः । न पुनर्मूढहृदयो निन्द-
 नीयात्स्वकर्मणः ॥ १०८ ॥ वृथाज्वलितकोपाम्नेः पश्या-
 क्षरवादिनः । दुर्जनस्यौषधं नास्ति किंचिदन्यदनुत्तराय
 ॥ १०९ ॥ जीवन्नपि न तत्कर्तुं शक्नोति सुजनस्तथा ।
 दुर्जनेन यन्मृतः कुर्यात्परैभ्योऽहितमुत्तरम् ॥ ११० ॥ य-
 द्दित्तम तत्तद्देयं गुणवते किल । अत एव खलो दोषा-
 न्साधुन्यः संप्रयच्छति ॥ १११ ॥ वरमत्यन्तविफलः सुख-
 सेव्यो हि सज्जनः । न तु ग्रीणहरस्तीक्ष्णः शरवत्सफलः
 खलः ॥ ११२ ॥ स्वभावेनैव निश्चितः कृतपक्षग्रहोऽपि
 सन् । शरवद्गुणानिर्मुक्तः खलः कस्य न भेदकः ॥ ११३ ॥
 दुर्जनः सुजनीकतुं यत्नेनापि न शक्यते । संस्कारेणापि
 लशुनं कं सुगन्धीकरिष्यति ॥ ११४ ॥ नैवात्मनो
 विनाशं गणयति पिशुनः परव्यसनहृष्टः । प्राप्य सहस्र-
 विनाश समरे नृत्यति मुदा कंबध इव ॥ ११५ ॥ खरिपि
 न दहति तादृग्यादकसंदहति वालुकानिकरः । अन्यस्त्राह्व-
 पदो नीचः प्रायेण दुःसहो भवति ॥ ११६ ॥ त्यक्त्वापि नि-
 जप्राणान्यरहितविघ्नं खलः करोत्येव । क्वले पतिता सद्यो
 वैमयति खलु मक्षिकाऽन्नभोक्तारम् ॥ ११७ ॥ कृतमपि
 म्होभ्रमरं पप इव पीत्वा निर्रोतङ्कम् । प्रैसुत हन्तुं यत्ने
 काकोदरसोदरः खलो जगति ॥ ११८ ॥ नलिकागतमपि
 कुटिलं न भवति सरलं गुनः पुच्छम् । तद्वत्खलजनहृदयं
 बोधितमपि नैव याति माधुर्यम् ॥ ११९ ॥ एते क्षिग्रतमा
 इति मा मा धुद्रेयु यात विश्वासम् । सिद्धैर्यानामेषां खेदो-
 ऽप्यधुषि पातयति ॥ १२० ॥ गुणिनां गुणेषु सत्सपि
 पिशुनजनो दोषप्रानमादत्ते । पुष्पे फले निरागी किंमेलकः
 कण्ठकौषमिव ॥ १२१ ॥ सुजनानामपि हृदयं पिशुनपरिष-
 क्तलिसमिह भवति । परनः परागत्राही रथ्यासु वह्नरैज्यन्त्रो
 भवति ॥ १२२ ॥ परिपूर्णोऽपि तदाके वाकः कुम्भोदकं
 पिबति । अनुदलेऽपि कंडने नीचः परदारलम्पटो भवति
 ॥ १२३ ॥ दुर्जनदूषितमनसां पुंसां सुजनेऽपि नास्ति विश्वा-

१ संवत् १९३३ चक्रवर्तम्, २ राघुपुत्रः, ३ वासिष्ठः, ४ शुकः, ५ वैशम्पत्यः, ६ संवत् १९३४, ७ शुकः, ८ शुकः, ९ संवत् १९३५, १० शुकः, ११ श्रीकृष्णः, १२ राजाः, १३ महाभारतः

१ अश्विनः, २ अश्विनः, ३ अश्विनः, ४ अश्विनः, ५ अश्विनः, ६ अश्विनः, ७ अश्विनः, ८ अश्विनः, ९ अश्विनः, १० अश्विनः, ११ अश्विनः, १२ अश्विनः, १३ अश्विनः

सः । बालः पयसा दग्धो दध्यपि पूकृत्य मन्नयति ॥ १२४ ॥
 विपघरतोऽप्यतिविपमः खल इति न मृषा वदन्ति वि-
 द्वांसः । यदयं नकुलद्वेषी स कुलद्वेषी पुनः पिशुनः ॥ १२५ ॥
 अतिमल्लिने कर्तव्ये भवति खलानामतीव निपुणा धीः ।
 तिमिरं हि कौशिकानां रूपं प्रतिपद्यते दृष्टिः ॥ १२६ ॥
 लब्धोच्छ्रायो नीचः प्रथमतः स्वामिनं परामवति । भूमिर्नो
 रथ्यादावुत्पापकमेव संशुणुते ॥ १२७ ॥ उपकृतमनेन
 सुहृदयमित्यसतामसि न क्वचिदपेक्षा । होतुः सहस्र-
 माश्रितमुदुचोऽभिर्दहत्येव ॥ १२८ ॥ परवादे दशवदनः
 परन्प्रनिरीक्षणे सहस्राक्षः । सद्रूपचित्रहरणे बाहुसहस्रा-
 र्जुनः पिशुनः ॥ १२९ ॥ परिशुद्धामपि दृष्टिं समाश्रितो दुर्जनः
 पान्थ्यैथते । पर्वनाशिनोऽपि मुजगाः परोपतापं न मुबन्ति
 ॥ १३० ॥ प्रेरयति परमनार्यः शक्तिविहीनोऽपि जगदमि-
 द्रोहे । तेजयति शत्रुघारां स्वयमसमर्था शिला छेत्तुम् ॥ १३१ ॥
 शिरसि निहितोऽपि नित्यं यत्नादपि सेवितो बहुब्रह्मेहः । तरु-
 पीकच इव नीचः कौटिल्यं नैव विजहाति ॥ १३२ ॥ व्योम्नि
 स थासं कुरुते चित्रं निर्माति सुन्दरं पवने । रचयति रेखाः
 सलिले चरति खले यस्तु सत्कारम् ॥ १३३ ॥ अतिपेक्षम-
 तिपरिमितवर्णं लघुतमुदाहरति शठः । परमार्यतः स हृदयं
 बहति पुनः कालकूटघटितमिव ॥ १३४ ॥ मृद्वत्त्वसुरभेद्यो
 दुःसंधानश्च दुर्जनो भवति । मुजनस्तु कनकधटवहुभेक्षत्राशु-
 संधेयः ॥ १३५ ॥ मृगमीनसज्जनानां तुण्जलसंतोषविहित-
 वृत्तीनाम् । लुब्धकधीवरपिशुना निर्व्यैरणवैरिणो जगति
 ॥ १३६ ॥ रे खल तव खलु चरितं विदुषामग्रे विविच्य
 पस्यामि । अयत्रालं पापात्मन् कृतया क्वयामि ते हृतया
 ॥ १३७ ॥ विष्वैसपरगुणानां भवति खलानामतीव मलिन-
 त्वम् । अन्तरितशशिरूचामपि संलिलमुचां मलिनमान्य-
 धिकः ॥ १३८ ॥ पर्युल्लसतिनिपुणं शुण्णमयमखिलैः समीहि-
 तं नितराम् । उल्लितान्तरमिव सज्जनमाखव इव दूषयन्ति
 खलाः ॥ १३९ ॥ दुर्स्थापितहृदयो गृह्णहृसो निकामवै-
 शङ्कः । आश्लेषो बालानां भवति खलानां च संभेदः ॥ १४० ॥
 धर्मान्मेऽप्यसतां परहिंसैव प्रयोजिका भवति । काकानाम-

भिपेक्षकारणतां वृष्टिरनुमति ॥ १४१ ॥ यद्रीक्ष्यते स-
 टानां माहात्म्यं क्षापि देवयोगेन । वाक्यानामिव शौनस्यं
 तदपि हि न विरादनर्थाय ॥ १४२ ॥ यन्मलु खलमुख-
 द्रुतवहविनिहितमपि शुद्धिमेव परमेति । तदनन्तरीचमिवां-
 शुक्रमिह लोके दुर्लभं प्रेम ॥ १४३ ॥ वंशावलेम्बनं यद्यो
 विसारो गुणस्य या च नतिः । तज्जालस्य खलस्य च निर्जा-
 ङ्कसुसप्रणाशाय ॥ १४४ ॥ सुगृहीतमलिनमज्ञा लप-
 यः परमेदिनसीक्ष्णाः । पुरैषा अपि विशिखा अपि
 शुण्ण्युताः कस्य न भयाय ॥ १४५ ॥ स्वप्नोलेन
 प्रकटीकृतं प्रमत्तत्वकारणं किमपि । द्विरदस्य दुर्जनस्य
 च मदं चकारैव दानमपि ॥ १४६ ॥ संतापमोहकम्पा-
 न्संपादयितुं निहन्तुमपि जन्तून् । सखि दुर्जनस्य भूतिः
 प्रसरति दूरं ज्वरसेन ॥ १४७ ॥ अर्थग्रहणे न तथा
 व्यथयति कटुकजितयथा पिशुनः । रुधिरदानादधिकं
 दुनोति कर्णे कुण्ठेर्मौशकः ॥ १४८ ॥ सुद्रोन्नयस्य कर्तुतां
 प्रकटयतो विदधतश्च मर्दमुच्चैः । मधुनोऽधमपुरुषस्य च
 गरिणा लघिमा च भेदाय ॥ १४९ ॥ त्यजति च गुणा-
 न्युदूरं तर्तुमपि दोषं निरीक्ष्य गृह्णाति । सुकृत्यादृष्टकेदान
 यूकामिव वानरः पिशुनः ॥ १५० ॥ दोषोलेकननिपुणाः
 परुषगिरो दुर्जनाश्च घृकाश्च । दर्शनमपि भयजननं येषा-
 मनिमित्तपिशुनानाम् ॥ १५१ ॥ पिशुनत्वमेव विद्या पर-
 दूषणमेव भूषणं येषाम् । परदुःखमेव सौख्यं शिव शिव
 ते केन वेधसा सृष्टाः ॥ १५२ ॥ हस्त इव भूमिमलिनो
 लह्वयति यथा यथा खलः मुजनम् । दर्पणमिव तं कुरुते
 तथा तथा निर्मलच्छायम् ॥ १५३ ॥ अन्यस्य लगति
 कर्णे जीवितमन्यस्य हरति बाण इव । हृदयं दुनोति
 पिशुनः कण्टक इव पादलभोऽपि ॥ १५४ ॥ स्वरसेन
 चक्रतां करमादाने कण्टकोत्तरैस्तुदताम् । पिशुनानां पन-
 सानां कोशोभोगोऽप्यविश्वासः ॥ १५५ ॥ वन्दो शुण्ण इव

१ फूलवर कृपा. २ नकुलद्वेषी; पक्षे, -न कुल द्वेषी. ३ अलङ्कार-
 मल्लुपिदे. ४ पूना. ५ तमसि. ६ वृत्तानाम्. ७ अथायं क्रीडि-
 क वायुमशुकाः. ८ बहुप्रकारैः खेदैः छान्धतैरादिभिः; पक्षे, -अथवा
 प्रीला. ९ उन्मेषेन संघातुं शक्यः. १० व्यापारः. ११ निष्पा-
 रणशक्यः. १२ भाषिताः. १५ मेवानाम्. १५ मालिन्यम्.
 १६ शुण्णोदरेऽपि पुण्यम्. १७ कल्पवृक्षम्; पक्षे, -यदादृष्टिप्राप्तिसि-
 न्धुः. १८ मूल्यवद्बलमिव. १९ दूरे स्थापितं हृदयं येन; पक्षे, -दूरे
 स्थापितमन्त्रःकरणं येन. २० अन्तःकारणप्राप्तयामृतम्; पक्षे, -नशादि-
 २१ मीतिः; पक्षे, -निश्चयताभावः.
 ८ सु. ८ मां.

१ काकैः काने ज्ञेये वृष्टिर्न मन्वीति बुद्धव्यवहारः. २ कुलस्य;
 पक्षे, -वेणोः. ३ अन्यं चम्; पक्षे, -वाश्रितत्वम्. ४ आधिक्यम्;
 पक्षे, -देव्यम्. ५ पाण्डित्यसौम्यैः. पक्षे, -रज्जोः. ६ विशक्तनासा-
 येत्यर्थः. ७ सम्प्रगृहीतो दुष्टना पथोऽक्षीकारो यः; पक्षे, -सतिवि-
 निष्कासनानर्हाः. इयामपश्यन्त इत्यर्थः. ८ नीचाः; पक्षे, -अल-
 परिणामवन्तः. ९ परान्नेदयन्ति ते. अन्येषा परस्परभेदवन्नेन
 कण्टकप्रवृत्तका इत्यर्थः; पक्षे, -स्वरच्छेदकम्. १० क्रूरकर्मणः; पक्षे,
 यथाशुनन्. ११ साधुनादियुगहीनाः; पक्षे, -ज्यायाश्चुडाः. १२ सत्य
 मण्डलनेन प्रकटीकृतम्. दानस्य वत त्वपचेतिवि भावः; पक्षे,
 क्षम्यते नाशितम्. एवं मया दानं कृतमिति. १३ शुण्णोति शब्दं
 कुर्वन्. १४ मधुमशिका; पक्षे, -नीचः. १५ स्वप्नताम्; पक्षे, -कट-
 भाषिताम्. १६ उन्मादम्; पक्षे, -गर्वम्. १७ सुस्नम्. १८ दूषणम्;
 पक्षे, -प्राप्तिः. १९ मनोगदमपक्ताः; पक्षे, -अन्वसारः. २० अष्टहन्ति.

न विशति दोषो रसमाविते सतां मनसि । रसमपि तु न
 प्रतीच्छति बहुदोषः संनिपातीव ॥ १५६ ॥ परपरितापन-
 कुतूही गणयति नात्मीयमपि तापम् । परहतिहेतोः
 पिशुनः संदर्श इव स्वपीडनं सहते ॥ १५७ ॥ सगुणापि
 हन्त विगुणा भवति खलास्याद्विचित्रगणापि । आतुमुखा-
 दिव शीटी पदपरिपाटी कवेः कापि ॥ १५८ ॥ कतिपय-
 दिनपरमायुषि मद्कारिणि यौवने दुरात्मानः । विदधति
 तयापराधं जन्मैर यथा वृथा भवति ॥ १५९ ॥ दुश्चरितैरेव
 निर्जैभवति-दुरात्मा विशङ्कितो नित्यम् । दर्शनयथमापन्नं
 पद्मगुलमाकुलीमवति ॥ १६० ॥ स्वयमपि भ्रूरीच्छिद्रश्चा-
 पलमपि संवेतोमुखं तन्वन् । तिर्युस्तुपस्य पिशुनो दोषस्य
 विवेचैनेऽधिकृतः ॥ १६१ ॥ पिशुनः खलु सुजनानां खल-
 मेव पुरो निघाय जेतव्यः । वृत्वा ज्वरमात्मीयं जिगाय
 बाणं रणे विष्णुः ॥ १६२ ॥ वक्राः कपटस्त्रिग्या मलिनाः
 कर्णान्तिके प्रसजन्तः । कं भेदयन्ति न सखे खलाश्च गणि
 वाक्याक्षाश्च ॥ १६३ ॥ कस्तूरिकायुगाणामण्डाद्ग्रन्थगुण-
 मखिलमादाय । यदि पुनरहं विधिः स्यां खलजिह्वायां निवे-
 शयिष्यामि ॥ १६४ ॥ आचरति दुर्जनो यत्सहसा मनसो-
 ऽप्यगोचरानर्थान् । तत्र न जाने जाने स्मृशति मनः किं तु
 नैव निष्ठुरताम् ॥ १६५ ॥ नष्टमभावे दानं नष्टं हितमफल-
 मुद्वयज्ञाने । नष्टो गुणोऽगुणज्ञे नष्टं दाक्षिण्यमकृतज्ञे
 ॥ १६६ ॥ रोगोऽण्डजोऽङ्कुरोऽभिर्द्विर्द्विपमश्नतरो घुणाः
 क्षमयः । प्रकृतिवृत्तप्रज्ञ नरः साश्रयमविनाश्य नैषन्ते
 ॥ १६७ ॥ आदौ लज्जयति श्रुतं मन्थे परिभवति रिक्तमवसा-
 ने । खलसंगतस्य कथयति यदि सुखितमस्ति किञ्चिदपि
 ॥ १६८ ॥ परममदिव्यदर्शितुं जास्यैवोचितनिगूढवैरेणु ।
 कः खलु खलेषु शङ्कां स्रभयिष्यति दम्भनिरतेषु ॥ १६९ ॥
 अत्यानाभिनिवेशी प्रापो जड एव भवति नो विद्वान् । वा-
 स्यदन्वः कोऽस्मति निघृष्टतीन्द्रोः स्फुरद्विन्ध्वम् ॥ १७० ॥
 लब्धोदयोर्गति हि खलः प्रथमं सखनं तनोति परितापम् । उ-
 द्भच्छन्दैर्देहहो जन्ममुने दारु निर्देहति ॥ १७१ ॥ अत्य-
 धुतलय एव प्रायः प्रकटयति वाग्निमवमुधैः । सर्वत्र कु-
 ष्ट एव हि नाटकमधिक्तं निदम्बयति ॥ १७२ ॥ प्रपला
 एव गुणयतामाश्रम्य धुरं पुरः प्रकथयति । नृणाञ्चमेव जल-
 पेक्षुरि भ्रष्टते न रक्षति ॥ १७३ ॥ महतां यदेव मूर्खसु
 तदेव नीचाल्लुग्याय मन्यन्ते । लिङ्गं प्रणमन्ति बुधाः वाकः
 पुनरपनीयुर्हते ॥ १७४ ॥ सह बसतामप्यसतां जलरु-

हजलवद्भवत्यसंश्लेषः । दूरेऽपि सतां वसतां प्रीतिः कुमुदे-
 न्दुवद्भवति ॥ १७५ ॥ साधयति यत्प्रयोजनमज्ञातस्य
 काकतालीयम् । दैवात्कथमप्यसुस्तिकरति घुणोऽपि वाष्टु
 ॥ १७६ ॥ प्रायः खलप्रकृतयो नपरिभूतं हिताय कल्पन्ते ।
 पुण्यप्लथिकमशोको गणिकाचारणप्रहारेण ॥ १७७ ॥
 परममघट्टनादियु खलस्य यत्कौशलं न तत्कृत्ये । यत्साम-
 र्थ्यमुपहृतौ विपस्य तन्नोपकाराय ॥ १७८ ॥ अतिसक्तौ
 अपि शठाः सहसुवसुञ्जन्ति जातु न प्रकृतिम् । शिरसा महे-
 श्वरेणापि ननु धृतो वक्र एव शशी ॥ १७९ ॥ वायुरिव
 खलजनोऽयं प्रायः पररूपमेति संपर्कात् । सन्तस्तु रविकरा इव
 सदसद्योगेऽप्यसंस्मृताः ॥ १८० ॥ दूरेऽपि परसागति
 पटुर्जनो नात्मनः समीपेऽपि । स्वं व्रणमक्षि न परयति श
 शिनि कलङ्के निरूपयति ॥ १८१ ॥ साधुध्वेवातितरामरुतुदाः
 स्वां विवृण्वते वृत्तिम् । व्याधा निघ्नन्ति मृगामृतमपि न
 तु सिंहमाददते ॥ १८२ ॥ अविकारिणमपि सज्जनमनिश-
 मनार्यः प्रवाधतेऽप्यर्थम् । कमलिन्या किमिह कृतं हिमस्य
 यत्ता सदा वहति ॥ १८३ ॥ स्वगुणानिव परदोषा-
 न्वक्तुं न सतोऽपि शक्नुवन्ति बुधाः । स्वगुणानिव परदोषान-
 सतोऽपि खलस्तु कथयन्ति ॥ १८४ ॥ कृत्वापि येन लज्जा-
 मुपैति साधुः परोदितेनापि । तदङ्कृत्यैव खलजनः स्व-
 मुद्धिरतीति भिग्लघुताम् ॥ १८५ ॥ प्रकृतिखलत्वादसतां
 दोष इव गुणोऽपि बाधते लोकान् । विषकुसुमानां गन्ध-
 सुरभिरपि मनांसि मोहयति ॥ १८६ ॥ मृगमदकूपगुण-
 चन्दनगन्धाधिवासितो लज्जनः । न त्यजति गन्धमश्रुतं प्रकृ-
 तिमिय सहोत्थितां नीचः ॥ १८७ ॥ उपकृतिरेव खलानां
 दोषस्य गरीयसो भवति हेतुः । अनुकूलाचरणेन हि कुप्यति
 व्याधयोऽत्यर्थम् ॥ १८८ ॥ न परं फलति हि किञ्चि-
 त्खल एवानर्थमावहति यावत् । मारयति सपदि विपतरु-
 राश्रयमाणं धमापनुदे ॥ १८९ ॥ स्वार्थनिरपेक्ष एव हि
 परोपपातोऽसता व्यसनमेव । अशनायोदर्या वा विरमति
 फणिने न सदसतः ॥ १९० ॥ एकीमावं गतयोर्लभ्य-
 यसोर्भिनचेतसोश्चैव । व्यतिरेकवृत्तौ शक्तिर्हसानां दुर्जनानां
 च ॥ १९१ ॥ शल्यमपि स्खलदन्तः सोढुं शक्येत
 हालहलदिग्धम् । धीरैर्न पुनरकारणकृपितखलालीकदुर्वच-
 नम् ॥ १९२ ॥ प्रारम्भतोऽतिविपुलं भ्रष्टाश्रमन्ते विभेदक-
 न्मलिनम् । महिषविषाणमिवाश्रुतु परुषं मयदं खलप्रभं
 ॥ १९३ ॥ द्वेषयति पियत्रचनैरादापुपदर्शयन्खलीमुहते ।
 उत्कर्षयंश्च लपयति मूर्खसुहृदसर्वमा ज्ञयः ॥ १९४ ॥ अगुण-
 वणो गुणगणित्वमपि देवेन खलमुखे पतितम् । प्रसरति तैल-
 निर्वैवः सखिले घृतयज्ञदलमेत्यन्यः ॥ १९५ ॥ तस्मिन्त्या-

१ वक्रविदेशः, 'विनया' 'सादरी' इति लोके. २ परिपातनस्य
 विदेशः. ३ वदुःशयः, ४ घृष्ट-वदुःशयः. ५ मीलित्यर्थः, ६ घृष्ट-चापल्यम्.
 ७ खलप्रकृत्यर्थः, ८ घृष्ट-सर्वविषयवदः. ९ चाक्री ७ मीलित्यर्थः.
 १० घृष्ट-सादरी ८ 'घोष' इति लोके; मातरे विनिहतेवास्य शब्द
 इति ९ वाचानम्.

द्रमावे वीतरसे शुण्डिशकल इव पुरुषे । अपि मृतिमात्रि
मलिने नागरराब्धो विहम्बाय ॥ १९६ ॥ परितोपयिता न
कश्चन स्वगतो यस्य शुण्डोऽस्ति देहिनः । परदोषकथामिरेत्सकः
स्वजनं तोपयितुं किलेच्छति ॥ १९७ ॥ सहजान्मददः स्वदुर्भये
परदोषेक्षणदिव्यचक्षुषः । स्वगुणोच्चमिरो मुनिव्रताः पूर्ववर्ग-
ग्रहणेऽप्यसाधवः ॥ १९८ ॥ सुकुमारमहो लघीयसां हृदयं
तंद्रतमप्रियं यतः । सहसैव समुद्रिरेत्यमी क्षमयन्त्येव हि
तन्मनीषिणः ॥ १९९ ॥ उपकारपरः स्वमावतः सततं सर्व-
जनस्य सज्जनः । असतामनिशं तथाप्यहो गुरुहृद्रोगकरी
तदुन्नतिः ॥ २०० ॥ परितप्यत एव नोत्तमः परितपोऽप्य-
परः सुसंवृतिः । परवृद्धिर्गिराहितव्ययः रंफुटनिर्मिन्नदुराश-
योऽधमः ॥ २०१ ॥ अनिराकृततापसंपदं फलहीनां सुम-
नोभिरुच्चिताम् । खलतां खलतामिर्वीर्यती प्रतिपद्येत कथं
युषो जनः ॥ २०२ ॥ अपि वेत्ति पडक्षराणि चेदुपदेहं ११ शिति-
कण्ठमिच्छति । वसनाशनमात्रमस्ति चेद्वैर्नदादप्यतिरिच्यते
खलः ॥ २०३ ॥ अहमेव शुभैः सुदारुणानामिति हालाहल
मा स तात हेय्यः ११ ननु सन्ति मवादशानि भूयो सुवनेऽस्मि-
न्यचनानि दुर्जनानाम् ॥ २०४ ॥ वदने विनिवेशिता मुजंगी
पिशुनानां रंसनामिषेण घात्रा । अनया कथमन्यथावलीडा
नहि जीवन्ति जना मनागमघ्नाः ॥ २०५ ॥ अमरैरमृतं
न पीतमच्येनं च हालाहलसुल्वणं हरेण । विधिना निहितं
खलस्य वाचि द्वयमेतद्बहिरैकमन्तरन्यत् ॥ २०६ ॥ वहति
विषैर्यार्यैरौजरजन्मा शिरसि मपीपटलं दधाति दीपः ।
विधुरपि मज्जेततरं कलङ्कं पिशुनजनं खलु विप्रति क्षितीन्द्राः
॥ २०७ ॥ मधुरिमरुचिरे वचः खलानाममृतमहो प्रथमं
प्रथु व्यनक्ति । अय कथयति मोहहेतुमन्तर्गतमिव हाल-
हलं विषं तदेव ॥ २०८ ॥ प्रकटमपि न संवृणोति दोषं
गुणलज्जम्पट पप सौधुवर्गः । अतिपरुपरुषं विनापि दोषैः
पिशुनशुनां मपतां प्रयाति कालः ॥ २०९ ॥ अन्तर्वाणि

मन्यमानः खलोऽयं पौरोभाग्यं सूक्तिसुक्तासु घटे । सर्वान-
न्दिन्यद्भके कामिनीनार्मीनि मार्गत्वेप वै वृन्मरालिः ॥ २१० ॥
वोषितोऽपि बहुसूक्तिविस्तरैः किं खलो जगति सज्जनो
भवेत् । स्नापितोऽपि बहुशो नदीजलैर्गर्दमः किमु हयो
भवेत्कचित् ॥ २११ ॥ विद्यया विमलयाप्यलंकृतो दुर्जनः
सँदसि मारुतु कश्चन । साक्षरा हि विपरीततां गताः केवलं
जगति तेऽपि राक्षसाः ॥ २१२ ॥ दोषयोपमभियाति परं
यो बाधमेति बहुसज्जनयोगात् । समंतो विमतिमात्रसहायो
दुर्जो भ्रम इवातिचकास्ति ॥ २१३ ॥ उन्नतं पदमयाप्य
यो लघुर्हल्येव स पतेदिति द्रुवन् । शैलशेखरगतः
पृथङ्गश्चौरमारुतयुतैः पतैत्यधः ॥ २१४ ॥ ११ मन्त्रकुम्भ-
शकलेन वै मलं बालकस्य जननी व्यपोहति । तद्द्रव्योपव-
नेन दुर्जो मारुतः शतगुणाधिको भवेत् ॥ २१५ ॥
एवमेव नहि जीव्यते खलात्तत्र का नृपतिवलयमे कया ।
पूर्वमेव हि सुदुःसहोऽनलः किं पुनः प्रबलवायुनेरितः ॥ २१६ ॥
अकरुणत्वैर्कारणाविग्रहः परधने परयोषिति च रँहृहा ।
सुजनवन्धुजनेर्ध्वंसहियुता प्रकृतिसिद्धमिदं हि दुरात्मनाम्
॥ २१७ ॥ इतरदेव बहिर्मुखमच्यते हृदि तु यत्स्फुरतीतर-
देव तत् । चरितमेतदधीरवितारकं धुरि पयःप्रतिबिम्बमि-
वासताम् ॥ २१८ ॥ क पिशुनस्य गतिः प्रतिहन्यते दशति
दृष्टमपि श्रुतमप्यसौ । अतिसुदुष्करमव्यतिरिक्तदृक्कृतिभि-
रप्यथ दृष्टिर्नैरिदम् ॥ २१९ ॥ नमः खलेभ्यः क इवाथवा
न तानलं नमस्येदिह यो जिजीविषुः । विनैव ये दोषमृषि-
प्रकाण्डवन्नयन्ति शापेन रसातलं नरान् ॥ २२० ॥ अका-
रणाविष्कृतवैदारुणादसज्जनात्कस्य भयं न जायते । विषं
महाहेरिव यस्य दुर्वचः सुदुःसहं संनिहितं सदा मुखे
॥ २२१ ॥ तथारिभिर्न व्यथते शीलीमुखैर्हृतो दिगन्ते हृदये
न दूरतः । यथा खलानां कुषियां दुरुक्तिभिर्दिवानिशं
तप्यति मर्मताडितः ॥ २२२ ॥ गुणापवादेन तदन्यरोपणाद्दृ-
शाधिरुद्धस्य समक्षं जनम् । द्विषेव कृत्वा हृदयं निगू-
हृतः स्फुरन्नसाधोर्विद्वृणोति वागसिः ॥ २२३ ॥ न दुर्जनः
सज्जनतासुपैति बहुप्रकारैरपि सेव्यमानः । भूयोऽपि सिक्तः
पयसा घृतेन न निम्बवृक्षो मधुरत्वमेति ॥ २२४ ॥
न लज्जेते सज्जनवर्जनीयया भुजंगवक्रकिययापि दुर्जनः ।

१ तुच्छः २ स्वामानिकी अन्धा अपश्यन्ती वृष्येषां ते
३ स्त्रोदो ४ आत्मप्रशंसार्था प्रगल्भवाच इत्यर्थः ५ मौनव्रतिनः
६ परस्तुतिवचनेषु ७ शोभना संवृतिः परितापोपनं यस्य
सः ८ कृपाविरतसंतापः ९ रुष्टे निमित्तः प्रकाशितो दुरा-
ययः परशुमद्रेषलक्षणे दुरभिमायो यस्य सः १० अनिराकृता न
निवारिता तापसंपत्तापतिशयो यथा तागः पक्षे संतापजननेक-
समावादपत्यासनदद्यावाविरोधात् ११ इहाशुभ चोपकारादप्यायः
पक्षे-सर्वाभैरदिताम् १२ बुधैश्चिन्ताम् १३ पशो-प्रसुर्वैचिन्ताम्-
१४ राक्ष लक्ष्मणः गगनरति कामिभ्यः १५ दुष्टायः पक्षे-निरपा-
स्याम् १६ शिवः १७ कुनेरायः १८ श्रेष्ठः १९ अतिती
क्रान्ताम् २० यशोदती मा भवः २० निद्राच्छलेन २१ सर्पात्
२२ चन्दनम् २३ शाकविद्यः सज्जनो वा

१ दोषैः कृष्णत्वम् २ सुक्तव एव मुक्ताफलानि वाद्यः ३ सर्वेषा-
माहादके ४ प्रणयः ५ शोषयति ६ मक्षिका ७ समायाय-
८ उत्कर्षम् ९ पक्षे-उच्चस्थानम् १० अक्षरवृद्धिः पक्षे-अक्षरपरीमाणः
१० अशुभसुशुभदायः ११ मन्देन १२ कम्पितः १३ उत्कर्षा-
दीयते १४ अपोदेये पतति १५ मिश्रसारावच्छेदेन १६ निरु-
कविरोधः १६ इच्छा १७ असदनशीलता १८ स्वभावसिद्धम्

दियं कुमायासमयाभिचारिणीं विदग्धतामेव हि मन्यते
 मृतः ॥ २२५ ॥ सर्वाभिः कस्य न तेन दोषा हठाद्गुणा
 या न हताः खलेन । तथापि दोषैर्न विद्युज्यतेऽसौ रघुः-
 ऽपि नैकेन गुणेन चित्रम् ॥ २२६ ॥ आराध्यमानो बहुभिः
 प्रसन्नैर्नाराध्यते नाम किमत्र चित्रम् । अयं त्वपूर्वः प्रतिमा-
 निष्ठेभो यत्सेव्यमानो रिपुतासुपैति ॥ २२७ ॥ विद्वानु-
 पात्ममन्त्राय दोषास्त्रिवर्ततेऽसौ परितप्यते च । ज्ञातस्तु
 दोषो मम सर्वयेति पापो जनः पापतरं करोति
 ॥ २२८ ॥ विद्या विनादाय धनं मदाय शक्तिः परेषां
 परिपीडनाय । मलम् साधोर्परिपीतमेतज्ज्ञानाय दानाय च
 रक्षणाय ॥ २२९ ॥ रत्नज्ञानात् गुणैर्कौटिल्युक्तं धनुः कथं
 पार्थिवमहले । शरः परप्राणविहारदक्षः सपक्षपातोऽप्य-
 धमो गरीयान् ॥ २३० ॥ दृष्टो वा सुकृतशतोपलालितो
 वा सिद्धो वा व्यतनशताभिरक्षितो वा । दौ शीलयाज्जनयति
 नैव जाल्यशास्त्रिसम्भं भुजग इवाङ्गमप्यसुप्तः ॥ २३१ ॥
 एकः खलोऽपि यदि नाम भवेत्समायां मोघीकरोति विदुषां
 निश्चिन्तप्रयासम् । एकापि पूर्णसुदरं मधुरैः पदार्थैरालोच्य
 रचयति हन्त न मक्षिका मिम् ॥ २३२ ॥ हालाहलं
 म्ल पिपासति कौतुकेन कालानलं परितुल्यन्विति प्रमा-
 मम् । व्यालापिनं च यतते परिरन्धुमद्वा यो दुर्जनं वश-
 यितुं पुरुते मनीषाम् ॥ २३३ ॥ ते दृष्टिमानपतिता
 अपि यन् नान क्षोभाय पश्मसदृशमलकाः मलाश्च ।
 नीचाः सर्वेय सविलासमलीकृत्या ये कालानां कुटिलता-
 मपि न त्यजन्ति ॥ २३४ ॥ प्रायान्दयोः पतति खादति
 पृथमासं कर्णं कञ्चं किमपि रैति शनैर्बिचित्रम् । छिद्रं
 निर्हस्य सह्या प्रविशत्यग्नः सर्वे मूलम् चरितं मशयः
 यरोधि ॥ २३५ ॥ हिला मदे सममसज्जनसज्जनी तौ यन्दे
 नितान् । नुदिल्यगुगमममबी । एकं मिया निरभिसहित-
 यैरिमावै प्रीला परं परमनिर्भृतिवाचमृतम् ॥ २३६ ॥
 पादाहलोऽपि ददददसमाहलोऽपि य दृष्ट्या रमति तं
 दृष्ट हन्ति सर्वं । हर्षादिवैष विद्युनोऽप्य मनुष्यपर्मां वर्णं
 परं रमति हन्ति परं समृत्म् ॥ २३७ ॥ उद्भागितामि-
 शान्त्य विरहसुखं प्राग्जातविम्वृत्तिनिजापमकर्मवृत्तेः ।
 रैपादवाचमिदम्य गुणद्विषोऽप्य नीचस्य गोचरगतैः
 सुगमप्यो कैंः ॥ २३८ ॥ सर्वधितोऽपि भुजगः पयसा न
 परदग्धापात्रमपि निहति खलेन सिद्धः । दुष्टः परैर्य-
 शान्दनिष्ठार्थं विश्वाग्नेन हृद् नैव सुर्धैर्धियः ॥ २३९ ॥

कस्तूरिका तृणमुजामैटवीमृगाणा निक्षिप्य नाभियु चकार
 च तान्यथार्हान् । मूढो विधिः सकलदुर्जनलोलजिह्वामूले
 स निक्षिपति चेत्सकलोपकारः ॥ २४० ॥ रुद्धं विरैति
 परितुष्यति निर्निमित्तं स्वर्णेन दूषयति वारयति प्रवेशम् ।
 लज्जाकर दशति नैव च तुष्यतीति कौलेयैकस्य च खलस्य
 च को विशेषः ॥ २४१ ॥ युक्तं यथा किल निरन्तर-
 लब्धवृत्तेरसाभिमानतमसः प्रसरं निरोद्धुम् । विद्वत्तया
 जगति तामवलम्ब्य केचित्त्वन्वहं कृतिमहो शतशाखमा-
 न्यम् ॥ २४२ ॥ प्रायः स्वभावमनिलो महतां समीपे तिष्ठ-
 ग्खलः प्रवृत्तेऽर्धजिनोपघातम् । शीलार्दितैः सकललोक-
 सुखावहोऽपि धूमे स्थिते नहि सुखेन निषेच्यतेऽपि ।
 ॥ २४३ ॥ धूमः पयोधरपदं कथमप्यवाप्य वर्षांशुभिः
 शमयति ज्वलनस्य तेजः । दैवादवाप्य कल्पप्रकृति-
 मंहस्यं प्रायः स्वबन्धुजनमेव तिरस्करोति ॥ २४४ ॥
 नाश्रयमेतदधुना हतदैवयोगादुच्चैः स्थितिर्यदधमो न
 महानुभावः । रथ्याकलङ्कशतसंकरसंकुलोऽपि पृष्ठे
 मवत्यवकरो न पुनार्निधानम् ॥ २४५ ॥ विस्-
 मलमशानाय खादु पानाय तोयं शयनमवनिपृष्ठे यत्कले
 याससी च । नवधनमधुरानन्त्रान्तसर्वेन्द्रियणामविनयमनु-
 मत्तुं नोत्सरे दुर्जनानाम् ॥ २४६ ॥ मलयमुवि विरूढ-
 श्रन्दनेनाभिदृष्टो न मजति किल वेषुः सौरमं चन्दनस ।
 तदिह नहि विचित्रं सर्वदोषाकराणां नहि भवति खलानां
 साधुतागन्धेशः ॥ २४७ ॥ हसति लसति हर्षार्तावदुःखे
 परेषां खलति गलति मोहादात्मनः क्लेशलेशे । नदति
 यदति निन्धं मानिनां किं च नीचः परुषचनमलं श्रावितो
 हन्तुमिति ॥ २४८ ॥ दिगन्ते रोहन्ती सरसहृदयानन्द-
 जननी मया नीता दुष्टप्रचुरनगरी कापि कविता । अकक्षा-
 दुःमीलखलवदनलकीकसनामुजंगीदशाङ्गी शिरः शिव
 समाप्तिं गतयती ॥ २४९ ॥ अमृदममोरायोः सह वसति-
 रासीलमलया गुणानामापातो नयनकलमिन्दुः प्रयवति ।
 वयं सिंहीसैलुसामपि तुर्दति प्रौढदशनैर्गुणानामास्तादं पिउ-
 नरसना किं रमयति ॥ २५० ॥ धृषा दुग्धोज्ज्वान् सन-
 भरनता गौरिनि चिरं परिष्वक्तः पण्डो युवतिरिति व्य-
 ष्यसहिता । शृता वैद्वर्यानां मित्रैकिक्रिये काचशकले मया
 मृदेन त्वां श्रममगुगम प्रगमता ॥ २५१ ॥ सपरच्छेदं
 या समुचिनकर्मजगमयसा भ्रमूर्धैर्मतां वा पतनमनुची
 नागमथया । गरः प्रातोऽप्येतादृश्ययसंभ्योऽपि धनुष क्लेशो-
 रैराभेपाद्रवति म्ल सुप्यक्तमनुमम् ॥ २५२ ॥ गु-
 ना गा गच्छिर्नैदमनुवाति यदमी प्रसप्तसद्वेषा मन

१ शृङ्गः २ धृषः-शुक्ल ३ मीरा, पयो-पिलोयकवि
 ४ अमृदः ५ धृषः-शुक्ल ६ मयि ७ धृषः-शुक्ल
 ८ धृषः-शुक्ल ९ धृषः-शुक्ल १० धृषः-शुक्ल

१ धृषः २ धृषः ३ शृङ्गः ४ मयि, दीवरीश्वरः
 ५ प्रसप्तसद्वेषः

यदि न तैर्योगमकरोत् । विपणं दौर्गत्यादिति गुणिमालोक्य
विगुणः करोति खे गोहे ध्रुवमतिसमृच्चोत्सवमसौ ॥ २५३ ॥
अवेक्ष्य स्वात्मानं विगुणमपरानिच्छति तथा फलस्येतन्नो
चेद्विद्यति न सन्तीह गुणिनः । निमार्ष्टुं गुणं वा परिमवितु-
मुवच्छति ततोऽप्यहो नीचे रम्या सगुणविजिगीषा
विधिहृता ॥ २५४ ॥ न विपममृतं कर्तुं शक्यं प्रयत्नशतै-
रपि त्यजति कटुतां न स्वां निम्बः स्थितोऽपि पयोहदे ।
गुणपरिचितामार्यां वाणीं न जल्पति दुर्जनश्चिरमपि बला-
ध्माते लोहे कुतः कनकाकृतिः ॥ २५५ ॥ यदि परगुणा
न क्षम्यन्ते यतस्य तदर्जने न हि परयशो निन्दाव्याजैरलं
परिमांजितुम् । विरमसि न चेदिच्छाद्रेषप्रसक्तमनोरथो
दिनकरकरान्पाणिच्छत्रैर्नुदन्ध्रममेप्यसि ॥ २५६ ॥ शमयति
यशः क्लेशं सूते दिशाल्यशियां गतिं जनयति जनोद्रेगायासं
नयत्युपहासताम् । भ्रमयति मतिं मानं हन्ति क्षिणोति च
जीवितं क्षिपति सकलं कल्याणानां कुलं खलसंगमः ॥ २५७ ॥
विज्ञो लोकः कथयति पुरा हन्त हित्वा गुणौषान्ममः
क्षारं गुणगणनिषेस्तस्य रत्नाकरस्य । विश्वे छिद्रानुसरण-
समारूढसर्वेन्द्रियाणां दोषे दृष्टिः पिशुनमनसां नानुरागो
गुणेषु ॥ २५८ ॥ सन्तः सचरितोदयव्यसनिनः प्रादुर्भव-
द्भ्रमणाः सर्वत्रैव जनापवादचकित्ता जीवन्ति दुःखं सदा ।
अव्युत्पन्नमतिः कृतेन न सता नैवासता व्याकुलो युक्ता-
शुक्तविवेकशून्यहृदयो धन्यो जनः प्राकृतः ॥ २५९ ॥
या लोमारसविवेके खलस्य सुरसा वाणी सुधैर्नीयते नो
जल्पति स तास्मचेत्तन्तरय सैव स्वयं हीरयते । मर्तुः श्रेह-
चयाद्यविदस्य दहने मस्मीमवत्यङ्गना गाढालिङ्गनतररेण
मनसा प्रेतो न वेति प्रियाम् ॥ २६० ॥ नागच्छन्नपहृयते
न वचनोत्थानासनैः पूज्यते नो पृच्छन्ननुमाप्यते न च
दृशा सान्द्रादरं वीक्ष्यते । ईर्ष्यांवेगक्रपायिते हृदि घृणा-
लेशोऽपि न स्पृश्यते किं त्वेकः प्रवदन्समञ्जसमपि प्राज्ञः
शठैर्हस्यते ॥ २६१ ॥ दूरादुच्छ्रितपाणिर्दार्दनयनः प्रोत्स्यारि-
तार्पासनो गाढालिङ्गनतरारः प्रियकथामश्रेणु दत्तादरः ।
अन्तर्भूतविषो बहिर्मधुमयश्चातीव र्मायापटुः को नामाय-
सपूर्वनाटकविधिर्धः सिद्धितो दुर्जनैः ॥ २६२ ॥ जाड्यं
हीमति गणयतं श्रूतरुचौ दम्भः शुचौ वैतैवं शूरे निर्घृणैता
मुनी विमत्तिता दैन्यं प्रियायापिनि । तेजस्विन्यैवैलिसता
सुखरता वक्तव्यशक्तिः स्थिरे तत्को नाम गुणो भवेत्स

गुणिनां यो दुर्जनैर्नाङ्कितः ॥ २६३ ॥ पीतो दुष्टस्वारि-
शतितरणे दीमोऽन्धकारगमे निर्वाते व्यजनं मदान्वक-
रिणां दर्पोपशान्त्यै सृष्टिः । इत्थं तद्वृत्ति नास्ति यस्तु विधिना
नोपायचिन्ता कृता मन्ये दुर्जनचिचरुत्तिहरणे घातापि
भ्रैशोद्यमः ॥ २६४ ॥ धातस्नात तद्वैव दूषणमिदं यन्नाम कश्चि-
रिका कान्तापरन्तरारिणां तृणमुजां यन्नामिभूले कृता । यथैवं
पिशुनस हन्त रसनामूलेऽकरिष्यस्तदा प्रायासेन विनाम-
विष्यदनुला कीर्तिश्च निर्दोषता ॥ २६५ ॥ एके सत्पुरुषाः
परार्थवटकाः स्वार्थे परित्यज्य ये सामान्यास्तु परार्थमुद्यम-
भृतः स्वार्थविरोधेन ये । तेऽपि मानुपरजसाः परहितं
स्वार्थाय निग्नन्ति ये ये तु भ्रन्ति निरर्थकं परहितं ते के न
जानीमहे ॥ २६६ ॥ नारीणां वचनेन 'कर्म कुर्वते दीनं
वचो भाषते नालसं विजहाति तिग्मकिरणे भ्रौंटे समुत्तिष्ठति' ।
किंचित्कापि न साहसं विततुने देहे चिरं दूयते नो वा
विन्दति पौरुषं कुपुरुषः कोऽप्येव निर्णायताम् ॥ २६७ ॥
वक्रत्वं ननु कुन्तलादिव मुखे तैश्चयं कदादादिव क्रूरत्वं
कुचमण्डलादिव सुनैर्घृण्यं सचिच्छादिव । मालिन्यं नयना-
ञ्जनादिव किलायैव स्वभावादिव सैरिष्यैव सुशिद्धितोऽसि
खल किं जातोऽसतोऽरुतुदः ॥ २६८ ॥ वाताहारतया
जगद्विपर्यैराश्वास्य 'निःशेषितं ते प्रस्ताः पुनरुत्तोर्यकणि-
कातीव्रतैर्वाहिमिः । तेऽपि क्रूरचमूरुधर्मवसनेर्नताः क्षयं
लुब्धकैर्दम्भस्य स्फुरितं विदन्नपि जनो जारमो गुणानीहते
॥ २६९ ॥ कस्त्वं मद्र खलेश्वरोऽहमिह किं घोरे भने
स्त्रीयते शार्दूलादिभिरेव हिंस्रंशुभिः खौघोऽहमित्याराया ।
कस्माल्कदमिदं त्वया व्यवसितं मदेहमांसाशिनः प्रत्युत्पि-
रुमांसमक्षणाधियस्तो भ्रन्तु सर्वाजगत् ॥ २७० ॥ भिक्षो
मांसनिषेवणं प्रकुर्ये किं तेन मद्यं विना मद्यं चापि तव
धियं प्रियमहो वारजनाभिः सह । वेश्या द्रव्यरुचिः
कृतस्वधनं दूतेन चौर्येण वा चौर्यदूतपरिग्रहोऽपि भवती
नष्टस्य कान्या गतिः ॥ २७१ ॥ वेश्यावेदमसु सीधुगन्ध-
ललनावकासचामोदितैर्नित्वा निर्ममन्मथोत्सवसुखैरुल्लि-
चन्नाः क्षपाः । सर्वजा इति दीक्षिता इति चिरात्प्राप्तामिहोया
इति ब्रह्मजा इति तापया इति दिवा धूर्तैर्जगद्भ्रूयते
॥ २७२ ॥ युक्तिं स्वां बहु मन्यते हृदि शुचं घत्तेऽऽ-
कम्पोक्तिमिर्व्यक्तं निन्दाति योग्यतां मितमतिः कुर्वन्सुतीर्ष-
त्मनः । गशोपायनिषेवणं कथयति स्यान्तु वदन्व्यापदं ध्रुवा
दुःखमरुतुदां विततुने पीडां जनः प्राकृतः ॥ २७३ ॥
पाकेश्च शुभस्य मेऽद्य तदसौ प्रागेव नादात्किमु स्वार्थ-
श्रेष्ठं मयास किं न भजते दीनान्त्वन्वन्वयन् । भवो

१ कुरिष्ठः. २ स्पेच्छान्तरनिरोधो येषां ते. ३ अतिगुण-
मतिः. ४ नीचः. ५ अतिभेदः. ६ कष्टपटुः. ७ लज्जावित-
८ त्रयेषु इतिः प्रीतिस्यैव तस्मिन्. ९ शाठ्यम्. १० निर्दयता.
११ मननशीले. १२ दीनत्वम्. १३ समर्था. १४ वाचालत्वम्.

१ नीचः. २ अदृशः. ३ भयप्रयत्नः. ४ दुर्जनमार्गसंचारि-
णाम्. ५ यत्कल्पः. ६ विहायुः. ७ प्रकृतेन यत्नेन. ८ खल-
राजः. ९ व्याप्रादिभिः. १० पावकपशुभिः. ११ भयनीचम्.

रद्रष्टोऽस्य भीर्यदि न तद्वध किमेव त्यजेदित्यन्त
 पुरुषोऽधम कलयति प्राय कृतोपक्रिय ॥ २७४ ॥
 साध्वये बुधि शौर्यमप्रतिहत तत्सण्डितापण्डल याञ्चो
 चानरुद्र इत स भगवान्दानेन लक्ष्मीपति । ऐश्वर्य
 स्वकापसप्तभुवन लब्धाभिव्यचार यश सर्वे दुर्जनसगमेन
 सहसा स्पष्ट विनष्ट कले ॥ २७५ ॥ वर्षस्य गुरुलाघव
 न गणयत्याशङ्कते न क्वचिद्रूप नैव परीक्षते न पुरुष
 वृत्तेषु वार्ता कुत । कष्ट नायशसो विभेति महतो नैवाप
 शब्दातपान्त्वन्मूर्खकविः खल कुम्पतिश्रौरस तुल्यक्रिया
 ॥ २७६ ॥ वन्यामिन्दिति दु खितातुपहसत्यावापते वा घवा
 न्भूया द्वेषि धनच्युतान्परिभ्रवत्याज्ञापयत्याश्रितान् । गुह्यानि
 प्रवटीकरोति पटयन् यत्नेन वैराश्य व्रते शीघ्रमवाच्यमुज्झ
 ति गुणान् गृह्णाति दोषान्तर ॥ २७७ ॥ कर्णे तत्कथयन्ति
 दुन्दुभिरिव राष्ट्रै यदुद्रोषित तन्नप्राङ्गतया वदन्ति करुण
 यस्मान्प्रावान्भवेत् । क्षाघ्नन्ते तदुदीर्यते यदरिणास्त्रुप न
 मर्मातकृष्ये कैचिन्तु शाश्वतमौघ्यनिधयस्ते भूधृता
 रञ्जका ॥ २७८ ॥ भण्डस्ताण्डवमण्डपे चतुक्रभावीथीषु
 कयाकविगोष्ठथा सगृहाहणे शितरिभृगते खटौस्तु स्फु
 टम् । पिण्डीशरतया विटश्च पटुता भूधृद्धे गाहते गच्छन्ति
 हृदकृष्टकच्छपतुला चिन ततोऽन्यत्र ते ॥ २७९ ॥ मिश्रो
 कया स्रथा त नहि शक्तिरव्ये जालमश्रसि मत्स्यास्ते वै
 मचोपदशा विवसि मधु सम वेदयया यासि वेदयाम् ।
 दत्वाग्निं मूर्धरीणा तव किमु रिपयो भित्तिभेत्तासि येषा
 चोरोऽति घृतहेतोस्त्वयि सकलमिद नास्ति नष्टे विचार
 ॥ २८० ॥ देवाद्युत्तमानामपहरति यदा दुर्जने वा
 कथविमान नाप्नोति तेषामनुजनित्रगुणानेव कुत्राधिकत्वम् ।
 स्वर्मातुर्मानवीयान्हरति यदि पुन शीतरश्मेर्मरीचीन्ब्रह्माण्ड
 सेह सण्डे तदपि नरपते किं ग्रहेरात्ममेति ॥ २८१ ॥ हे
 पक्षिभागतस्त्व कुत इह सरससत्क्रियन्नो विशाल किं मद्वा
 भोऽपि बाट तदतिशय महापाप मा ब्रूहि मिथ्या । इत्य भूयो
 दरस्य शपति तदगत दर्दुरो राजहस नीच प्राय शठाथो
 भवति हि विपमो नापराधेन ह्य ॥ २८२ ॥ आसु
 क्लेशसौत्र तुल्यति करेत्स्वास्थ्यमासाभिलाषी वैशुलाद्रूलमूल
 धन्यति चपलस्त्रकाहिं जिघासु । भेक पार यियासुमुं
 जगमपि महाप्रसरस्मान्पुराशे प्रायेणासन्नपात सरति
 ससुचित कर्म न सुदवर्मा ॥ २८३ ॥ अपूर्वं कोऽपि वोपाधि
 यजनस रलस च । एवस शान्यति स्नेहाद्वर्षेऽन्यस
 वारित ॥ २८४ ॥ विद्युन्व्य धर्मरदोषान् गुणान्गृह्णाति
 साधव । दोषमार्ती गुणत्यागी चालनीय हि दुर्जन ॥ २८५ ॥

लक्ष्मीसभावः

या स्वसच्चिनि पञ्चेऽपि सध्यावधि विजुन्मते । ईदित
 मन्दिरैऽन्येषा कथ तिष्ठति सा चिर्व ॥ १ ॥ गुणिनजनमा
 लोक्य निजवन्धनशङ्कया । राजलक्ष्मी कुंरङ्गीव दूर दूर
 पलायते ॥ २ ॥ शूर त्यजामि वैधव्यादुदारं लज्जया पुन ।
 सापत्यात्मण्डितमपि तस्मात्कृपणमाश्रये ॥ ३ ॥ गोभिः
 क्रीडितवान्कृष्ण इति गोसमबुद्धिमि । क्रीडत्यापि सा
 लक्ष्मीरहो देवी पतिव्रता ॥ ४ ॥ अत्यार्थमतिदातारमति
 शूरमतिव्रतम् । प्रज्ञाभिमानिन चैव श्रीभयान्नोपसर्पति
 ॥ ५ ॥ अनगतविधातारमप्रमत्तमकोपनम् । स्थिरम्भ
 मदीन च नर श्रौरपतिष्ठते ॥ ६ ॥ मन्ये सत्यमह लक्ष्मी
 समुद्राद्बूलरुहितया । पश्यन्तोऽपि न पश्यन्ति सन्तो विडल
 लोचना ॥ ७ ॥ समायाति यदा लक्ष्मीर्नारिकेलफलान्मुवत् ।
 विनिर्याति यदा लक्ष्मीर्गजमुक्तकपित्यवत् ॥ ८ ॥ लक्ष्मी
 र्यादोनिषयैर्दो नोदो वादोचित वच । विष्यती धीवरेभ्यो
 या र्जडेष्वेव निर्भेजति ॥ ९ ॥ कुटिला लक्ष्मीयंत्र
 प्रभवति न सरसती यसति तत्र । प्राय शश्रुषुषोर्न
 दृश्यते सौहृद लोके ॥ १० ॥ अन्यत्रसायिनमलस वैवैरै
 साहसाच परिहीनम् । प्रभेदा पतिमिव वृद्ध नेच्छति लक्ष्मी
 रुपस्यातुम् ॥ ११ ॥ गुणवद्वि सह सगमसुभै पदमासु
 त्सुका लक्ष्मी । वीरकरैर्बालवसतिश्रुवमसिपारावत चरति
 ॥ १२ ॥ श्रीपरिचयाज्ज्ञा अपि भवन्त्यभिज्ञा विदग्धचरि
 तानाम् । उपदिशति कामिनीना यौवनमद एव ललितानि
 ॥ १३ ॥ वाक्चक्षुश्चोत्रलय लक्ष्मी कुरुते नरस्य को दोषः ।
 गरलसहोदरजाता तच्चिर यत्र मारयति ॥ १४ ॥ अतु
 भवत ददत विच मान्या मानयत सज्जना भजत । अति
 परुषपनविदुलितरीषिपराचक्षला लक्ष्मी ॥ १५ ॥ रत्ना
 करतनुजनुपि द्विजराजे राजनि श्रियो मित्रे । अश्रुतकरे च
 क्लायति पश्चिनि वामा कुतो भवती ॥ १६ ॥ पूरयति पूर्ण
 मेघा तरङ्गिणीसहति समुद्रमिध । लक्ष्मीरघनस्य पुनर्लोचन
 मार्गोऽपि नायाति ॥ १७ ॥ सुन्यवसायिनि शूरे श्लेशसहि
 ष्णावनाकुलारम्भे । मयि पृष्ठतो विलभे याससि कमले
 कियदूरम् ॥ १८ ॥ अमि दोम्यो परिवद्धा वद्वापि शुभैरे
 कथा निपुणै । निर्गच्छति क्षणादिव जलविजलोत्सतिपि
 च्छित्ता लक्ष्मी ॥ १९ ॥ हरिभामिनि सिधुसमवे कमले

१ अक्षीलाशरमपी अशमूरान्- २ नलाजयादिराष्ट्र
 ३ अशरुपान्दराग् ४ राग् ५ काक- ६ नकुड

१ संध्याकालपर्यन्तम् २ विराजते ३ लक्ष्मी ४ स्थिरा ५ मूर्धनि
 ६ समुद्रस्य ७ बलवान् ८ अनेन बन्धो बालोचित न ९ कैवलेभ्यः
 परो-बुद्धि-रिष्य १० मूर्ध्नि परो-बलयोः सापण्ण्यं ददके
 ११ अतार्गच्छति, परो-सुखिरे तिष्ठति १२ अनुजोमिनम्
 १३ नियतिपरम् १४ सख्यस्त्री १५ सह ;

किं कथयामि ते गुणान् । अनुरज्यसि हा जडे जने गुण-
गौरं पुरुषे विरज्यसि ॥ २० ॥ वीक्षितानि तत्र वारिधि-
कन्ये यत्र पाठितजगन्ति लगन्ति । चित्रमत्र च परत्र च
देही देहिश्चन्द्रमहाय चकासि ॥ २१ ॥ यद्वदन्ति चप-
लेत्यपनादं नैव दूषणमिदं कैमलायाः । दूषणं जलनिघोर्हि
भवेत्तद्यस्युराणपुरुषाय ददौ ताम् ॥ २२ ॥ चाख्यस्यसुचैः-
श्रवस्तसुराणांकाटिल्यमिन्द्रोर्विपतो विमोहः । इति श्रिया-
गिद्धि सहोद्रेम्यो न वेधि कसादृणवद्विरोधः ॥ २३ ॥
शश्रुं विना वृत्तिरिह स्तत्रा प्रायः सुपाणामपवादहेतुः ।
यद्वाणि लोके रमया विहीनां सतीमपि त्वामसतीं वदन्ति
॥ २४ ॥ उत्साहसंपन्नमीर्षसूत्रं क्रियाविधिज्ञं व्यसने-
व्यसक्तम् । शूरं कृतज्ञं दृढसौहार्दं च लक्ष्मीः स्वयं याति
निवासहेतोः ॥ २५ ॥ हाँलाहलो नैव विषं विषं रमा जनाः
परं व्यत्ययमत्र मन्वते । निपीय जागर्ति सुखेन तं शिवः
स्वरात्रिमां मुञ्चति निद्रया हरिः ॥ २६ ॥ तापापहे सुहृदये
रुचिरे प्रवृद्धे मित्रानुरागनिरते धृतसद्वृणौघे । स्वाङ्गप्रधानपरि-
पूरितपद्मपदीये युक्तं तवेह कमले कमले स्थितिर्यत् ॥ २७ ॥
रत्नाकरछत्र पिता कमले निवासो भ्राता सुधामयतनुः
पतिर्वाँदिवेवः । केनापरंण कमले भ्रत दिक्षितानि सारङ्ग-
शङ्खकुटिलानि विचेष्टितानि ॥ २८ ॥ लक्ष्मि क्षमस्व वच-
नीयमिदं दुरुक्तमन्वीमवन्ति पुरुषास्त्वदुपासनेन । नो
चेरुक्तं कमलपत्रविशालनेत्रो नारायणः स्वपिति पञ्चगमो-
गतत्वे ॥ २९ ॥ अँसौमायं घचे परमसुखमोगास्यदमयं
विविधं तद्रेहं भवति पृथुकार्तस्वैरमयम् । निविष्टः पत्यङ्के
कल्पयति स कौन्तारतरुणं प्रसादं कोपं वा जननि भवती
यत्र तनुते ॥ ३० ॥ समुद्रस्वापत्यं प्रथितमहिमासुद्रित-
सुवः स्वसा भ्रौलेयांशोस्त्रिनयनशिरोधामभवसतेः । सुँरप-
तेयोपित्तरसिहृद्विञ्जलकनिलया तथापि श्रीः स्त्रीत्यावृ-
त्तिचपलाऽऽलङ्कति पलान् ॥ ३१ ॥ तीक्ष्णानुद्भिजते सुदौ
परिभनयासाद्य संतिष्ठते मूर्खान्द्विष्टे न गच्छति प्रणयिता-
मत्यन्तविद्वत्सपि । शूरैर्म्योऽप्यधिकं विभेत्सुहृदसत्येकान्त-

भीरुत्वमि श्रीलक्ष्म्यप्रसरेष वेगैवनिता दुःखोपचर्यां शृणुम्
॥ ३२ ॥ कर्मचिक्कपटयाय कैटमरिपूरपीठदीर्घान्त्रां देपि
त्वाममिवाय कुप्यसि न चेत्तत्किञ्चिदाचक्षुमहे । यत्
मन्दिरमनुजन्म क्रिमिदं विद्यागृहं यच्च ते नीचाज्ञोचनगं-
पसर्पणमगामेतिकमाचार्यकम् ॥ ३३ ॥ पद्म मूढजनं
ददासि विभवं विद्वत्सु किं मत्सरो नाहं मन्सरिणी न
चापि चपला नैवास्ति मूर्खे रतिः । मूर्खेभ्यो द्रविणं ददामि
नितरां तत्कारणं श्रूयतां विद्वान्चरंगुणेषु पूनिततनुर्मूर्खस्य
नान्या गतिः ॥ ३४ ॥ तिर्यन्तं मजतु प्रतारयतु वा
धर्मकियाकोविदं हन्तु स्वां जननीं विवत्यपि सुरां मुढा
वधुसुज्जहतु । वेदाग्निन्दतु वा हिनस्तु जनतां किं वाज्यया
चिन्तया लक्ष्मीयस गृहे स पद्म मजति प्रायो जगद्व-
न्धताम् ॥ ३५ ॥ आलस्यं स्थिरतामुपैति मजते चापत्य-
सुयोगितां भूकलं नितमापितां विततुते मौढ्यं भवेदाजर्जम् ।
पात्रापात्रविचारणाविरहिता यच्छल्युदारत्नतां मातर्लक्ष्मि
तत्र प्रसादवशतो दोषा अमी स्वरुंगाः ॥ ३६ ॥ हे
लक्ष्मि क्षणिके स्वभावचपले मूढे च पापेऽप्ये न रं
चोत्तमपात्रमिच्छसि खले प्रायेण दुश्चारिणी । ये देवाचंन-
सत्यशौचनिरता ये चापि धर्मे रतास्तेभ्यो लब्धसि
निर्दये गतमतिनाचो जने वल्लभः ॥ ३७ ॥ नाहं दुश्च-
रिणी न चापि चपला मूर्खो न मे रोचते नो शूरो न च
पण्डितो न च शठो हीनाशूरो नैव च । पूर्वसिन्धुतपुण्य-
योगविमो सुद्धे स मे सत्कलं लोकानां किमसत्ता उखि
पुनर्दृष्ट्वा परं संपदम् ॥ ३८ ॥ हन्तुर्वन्धुजनान्पनार्थनैन-
वान्मनुः परस्त्रीशतं रन्तुर्जन्तुविहिंसकैः सह जनैः संतु-
प्यतो वधनैः । वक्तुस्तीक्ष्णमशुक्तमेव वचनं पँन्तुर्मितं
चौदनं नित्यं नृत्यसि भन्दिरैषु कमले कैल्यं तवैतन्मताम्
॥ ३९ ॥ यत्रान्यागतदानमानचरणप्रशालनं भोजनं
सत्सेवा पितृदेवताचर्नविधिः सत्यं गवां पालनम् । घान्या-
नामपि संग्रहो न कलहश्चिचारुत्तरा प्रिया ह्यहा प्राह
हरिं वसामि कमला तस्मिन्दे निश्चला ॥ ४० ॥ येषामन्यै-
कलजदर्शनकलाव्युत्थितशून्ये द्यौ मूढे ह्यच परार्थचिन्तन-
विधौ मिथ्यालभिज्ञं सुखम् । अप्रज्ञातपशुसुद्विगतशिखन-
भ्रोदकैस्ताम्यतस्तेषा लक्ष्मि गृहान्दशापि मयर्मातेवेह नो
वीक्षसे ॥ ४१ ॥ नो जानाति कुलीनसुत्तमशुणं सत्चान्द्रितं
धार्मिकं नाचारप्रणं न कार्यतुशालं न प्रदयाटुत्तम् ।
नीचे क्रूरमेतत्सत्त्वमदयं यथाक्षियं सेवते तद्वंशानुशुणं
पँयोधिसुतया लक्ष्म्या प्रमानीकृतम् ॥ ४२ ॥ पीतोऽज-

१ लक्ष्म्याः २ नारायणायः ३ पक्षे-वृद्धाय ३ विभेदः ४ लक्ष्मीः
५ विपत्तिमावन् ६ चन्द्रः ७ नारायणः ८ हरिपद्मशब्दकाणि
९ सर्पगतीरुच्ययान् १० हे जननि; भवति यत्र यस्मिन्पुरुषे
प्रसादं तनुते करोत्यसौ पुरुषो भाग्यश्रेष्ठं धत्ते- यत्र कोपं तनुते
सोऽनीमायं सोमायामावर्धते- अयं प्रसादविषयः परमसुखमोगा-
नामास्यदन्- अयं कोपविषयः परमलज्जामुखमोगास्यदन्- भवतीति
शेषः ११ तस्य पूर्वोक्तस्य पुरुषस्य गेहं विधिपञ्चयुक्तं तथा पृथु
महत्कार्तस्वैर स्वये तन्मयं भवति; पक्षे-चित्ररश्मितं तथा पृथुकाना
कालानामत्रापमावमपुकेनार्वैस्वरेण प्रसुरम्- १२ सुवर्णमयम्-
१३ सपुत्रोक्तः पुरुषः कान्ताया रतं रमणं तदेव रणं युद्धम्- पक्षे-
कान्तार सुर्नारण्यं तत्परं कष्टवति- १४ चन्द्रस- १५ विष्णोः-

१ वेद्याः २ प्रियः ३ मिथ्याज्ञः ४ प्राणिनिवाचकैः ५ अजोयदन्-
६ नित्यचरमः ७ कृतमिति भावः ८ किंप्रचरकम् ९ परकी-
१० यतो नीचैरेव गच्छति, समुद्रे भूकलधराः प्रसिद्धाः, अत्र पद्म
सिद्धमस्य सार्वकलम् ।

स्येन तातश्चाणत्तलहृते बहूभोज्येन रोपादावात्याद्विप्रवयै
स्ववदनविवरे धारिता वैरिणी मे । गेह मे छेदयन्ति
प्रतिदिवसमुमाकान्तपूजानिमित्त तस्मात्खिन्ना सदाह द्विज
कुलसदन नाथ नित्य त्यजामि ॥ ४३ ॥

धनप्रशंसा

अहो वनकभाहात्म्य वक्तु केनापि शक्यते । नामसा
म्यादहो चित्र धैतुरोऽपि मद्रप्रद ॥ १ ॥ न वित्त दर्शये
व्याह कस्यचित्स्वल्पमप्यहो । मुनेरपि यतस्तस्य दर्शना
ञ्जलते मन ॥ २ ॥ धनमर्जय कानुत्स्य धनमूलमिद
जगत् । अन्तर नैव पश्यामि निर्धनस्य मृतस्य च
॥ ३ ॥ ब्रह्मभोजि नर पूज्यो यस्मास्ति विपुल धनम् ।
शशिना तुल्यवशोऽपि निर्धन परिभूयते ॥ ४ ॥ कुत
आगत्य घटते विघट्य क्व नु याति च । न लक्ष्यते
गतिश्चिन्ना धनस्य च धनस्य च ॥ ५ ॥ स्त्रीरूप मोहक
पुंसो यून एव भवेत्क्षणम् । कनक स्त्रीवालवृद्धपण्डानामपि
सर्वदा ॥ ६ ॥ न नरस्य नरो दासो दासश्चायस्य भूपते ।
गौरव लाघव वापि धनाधननिबन्धनम् ॥ ७ ॥ विभवो
हि यथा लोके न शरीराणि देहिनाम् । चाण्डालोऽपि नर
पूज्यो यस्मास्ति विपुल धनम् ॥ ८ ॥ यस्मास्ति वित्त स
नर कुलीन स पण्डित स श्रुतैवानुपास्य । स एव वक्ता
स च दर्शनीय सर्वे गुणा काञ्चनमाश्रयति ॥ ९ ॥
त्यजन्ति मित्राणि धनैर्विहीन पुनाश्च दाराश्च सुहृज्ज
नाश्च । तमर्थवन्त पुनराश्रयन्ति स्वर्गो हि लोके
पुरुषस्य वधु ॥ १० ॥ बुरुक्षितैर्व्याकरण न मुञ्चते
पिपासितं चाप्यरसो न पीयते । न च्छदसा केनचिदुद्धृत
कुल हिरण्यमैवाजय निष्फला गुणा ॥ ११ ॥ धनैर्नि
ष्कुलीना कुलीना भवति धनैरापद मानवा निस्तरन्ति ।
धनेभ्य परो बाधघो नास्ति लोके धनान्यर्जयष्व धनान्य
र्जयष्वम् ॥ १२ ॥ दुन्दुभिस्तु सुतरामचेतनस्तनुखादापि
धन धन धनम् । इत्यमेव निन्द प्रवर्तते किं पुनर्वदि जन
सचेतन ॥ १३ ॥ त्यक्त्वा युवा स्वयुवति सुवितासयोग्या
दूर निदेशसती निपस्य धनार्थी । रात्र्यागमे स्मरति
ता न समेति तस्मान्त्वान्नाभ्रमादपि वर वनवज्रमोऽयम्
॥ १४ ॥ वातिर्धत्तु रसातल गुणगणस्तस्याप्यघो गच्छतु
शील शैलटात्पतत्वभिजन सदहता वहिना । शौर्यै वैरिणि
वज्रमापु निपतत्ययोऽस्तु न येयल येनैकेन विना गुणा
सृष्टालप्राया समस्त इमे ॥ १५ ॥ माता निन्दति नाभि

१ समुद्र २ शृङ्गा ३ सरस्वती ४ वनकम् ५ पञ्च
वनकाऽयं इति श्लोक ६ परिषद प्रामोति ७ शाश्व
८ प्रेक्षणीय ९ धन धनं धनम् इत्यनुकरणच्छ, परी, -विद्यम्

नन्दति पिता भ्राता न समापते भृत्य कुप्यति नापु
गच्छति सुत कान्ता च नालिङ्गते । अर्थप्रार्थनराङ्ग्या न
कुरुते समापण वै सुहृत्तस्माद्भव्यमुपाजयस्य सुमते द्रव्येण
सर्वे वशा ॥ १६ ॥

धननिन्दा

अर्थार्थी जीवलोकोऽय श्मशानमपि सेवते । जनितार
मपि त्यक्त्वा निस्व गच्छति दूरत ॥ १ ॥ लक्ष्मीवन्द्यो
न जानति प्रायेण परवेदनाम् । शैषे धरामरक्षान्ते शैते
नारायण सुखम् ॥ २ ॥ वैरं हालाहल पीत सद्य प्राण
हर विषम् । न तु दृष्ट धनान्धस्य भ्रूमङ्गकुटिल
सुखम् ॥ ३ ॥ मैक्ते द्वेषो जेडे धीतिररविर्गुहलङ्घनम् ।
मुखे च कटुता नित्य धनिना ज्वरिणामिव ॥ ४ ॥ आलि
ङ्गिता परैर्यन्ति प्रस्खलति सैमे पथि । अव्यक्तानि च
मापन्ते धनिनो मथणा इव ॥ ५ ॥ आजन्मानुगतोऽप्य
खिन्नान्ते विमुसुखमनुजन् । प्रायेण गुणपूर्णेषु रीतिर्लक्ष्मी
वतामियम् ॥ ६ ॥ धन तावदसुखम लब्ध कृच्छ्रेण
रक्ष्यते । लब्धनाशो यथा मृत्युस्तस्मादेतन्न चिन्तयेत् ॥ ७ ॥
जनयन्त्यर्जने दुःख तापयन्ति विपत्सिपु । मोहयन्ति च
सप्तै कथमर्था सुखावहा ॥ ८ ॥ यथामिप जले मत्स्यै
भक्ष्यते श्वापदैर्मुषि । आकाशो पक्षिमिश्रैव तथा सर्वत्र
विचवान् ॥ ९ ॥ राजत सलिलादग्नेश्चौरत स्वजनादपि ।
मयमर्थवता नित्य मृत्यो प्राणभृतामिव ॥ १० ॥ धना
शया खलीकार कस्य नाम न जायते । दूरदासिपलोभेन
वध्यते खेचर खग ॥ ११ ॥ धधिरयति कर्णविवरं
वाच मूक्यति नयनमन्धयति । विकृतयति गात्रयार्थं सप
द्रोगोऽयमद्भुतो राजन् ॥ १२ ॥ लक्ष्म्या परिपूर्णाऽह न
भय मेऽस्तीति मोहनिद्रया । परिपूर्णसेवेन्दोर्भवति भय
सिंहिर्वासुनो ॥ १३ ॥ अर्जुनीयति यदर्जने जनो वर्जनी
यजनेर्तेर्जनादिभि । मैहू नश्यति विराय सचित्ता वधिता
जगति के न सपदा ॥ १४ ॥ अर्थार्थी जीवलोकोऽय ज्वल
न्तमुपसर्पति क्षीणक्षीरा विराजीव्या वत्सस्थजति मातरम्
॥ १५ ॥ अर्थार्थी यानि कथानि मूढोऽय कुरुते जन ।
शतारोनापि मोक्षार्थं तानि चेन्मोक्षमामुयात् ॥ १६ ॥
अर्थानामर्जने दु लमर्जिताना च रक्षणे । आवे दु ख व्यये

१ मनाकिप्रयम् २ मुकुटिमोदनेन वक्रम् ३ भक्ता सेवकास्यैष
द्वेष, परी -मच्छन्न तद्वय ४ जडेपु मूर्खेषु प्रीति, (परी इत्यो
सावर्णयाद) जले रवि ५ गुरुणा पिनादीनामुलङ्घने, परी, -पु
वह्नुदनुपवासस्तस्मिन् ६ कटुमापितवम्, परी, -कटुत्वम् ७ अति
पमे ८ आनन्दे चरन्ति ९ विलम्बण १० राहो ११ महत्त
बाहुवदाचरति १२ मयन्नासादिभि १३ क्षरति

दुःखं धिगर्थाः कष्टसंभ्रयाः ॥१७॥ वरमसिधारा तरुतलवातो
वरमिह भिक्षा वरसुपवासः । वरमपि धोरे नरके पतनं न
च धनगर्वितवान्धवशरणम् ॥ १८ ॥ तानीन्द्रियाप्य-
विकलानि मनसदेव सा शुद्धिरेप्रतिहता वचनं तदेव ।
अर्थोष्मणा विरहितः पुरुषः स एव हान्यः क्षणेन भवतीति
विचित्रमेतत् ॥ १९ ॥ आपन्नतं हससि किं द्रविणान्ध
गूढ लक्ष्मीः स्थिरा न भवतीति किमत्र चित्रम् । एतान्धप-
श्यति घटाञ्जलयन्त्रके रिक्ता भवन्ति भरिता भरिताश्च
रिक्ताः ॥ २० ॥ धनमपि परदत्तं दुःखमौचित्यभाजां
भवति हृदि तदेवानन्दकारीतेरोपाम् । मलयजरसविन्दुर्वा-
घते नेत्रमन्तर्जनयति च स एवाहादमन्यत्र गात्रे ॥ २१ ॥
लभेयं दयुतं धनं तदयनं धनं यद्यपि लभेत नित्युतं धनं
निघनमेव तज्जायते । तथा धैनपरार्थकं तदपि भाव-
हीनात्मकं र्यदक्षरपदद्वयान्तरगतं धनं तद्वनम् ॥ २२ ॥
दायादाः स्पृहयन्ति तस्करगणा मुष्णन्ति भूमिभुजो दूरेण
चैलमाकलय्य हुतसुग्मसौकरोति क्षणात् । अम्मः
प्राययते क्षितौ विनिहितं यक्षा हरन्ति ध्रुवं दुर्धृषास्तनया
नयन्ति निर्धनं धिग्धमघनं तद्वद् ॥ २३ ॥

धनिप्रशंसा

धनवान्बलाल्लोके सर्वैः सर्वत्र सर्वदा । प्रमुत्वं धनमूलं
हि राज्ञामप्युपजायते ॥ १ ॥ ययोवृद्धास्तपोवृद्धा ज्ञान-
वृद्धाश्च ये परे । ते सर्वे धनवृद्धस्य द्वारे तिष्ठन्ति किंकाराः
॥ २ ॥ न सा विद्या न तच्छीलं न तद्दानं न सा कला ।
अर्थार्थिभिर्न तच्छौर्यं धनिनां यन्न कीर्त्यते ॥ ३ ॥ पतन्ति
खड्गधारामु विशन्ति मर्कटालयम् । किं न कुर्वन्ति सुमगे
कष्टमर्थार्थिनो जनाः ॥ ४ ॥ एहि गच्छ पतोत्तिष्ठ वद
मौनं समाचर । एवमाशाग्रहभस्तेः क्रीडन्ति धनिनो-
ऽर्थिभिः ॥ ५ ॥ यस्मार्थास्तस्य मित्राणि यस्मार्थास्तस्य
धान्यवाः । यस्मार्थाः स पुमाल्लोके यस्मार्थाः स च पण्डितः
॥ ६ ॥ को नाम नानुयति सुमहानपि धनवतः कुरुते ।
वित्तेशमवनभित्तेः समीपमुपसेवते, शंसुः ॥ ७ ॥ हेतुप्रमाण-

१ वैकल्प्यरहितानि- २ अलण्डिता- ३ द्रव्यरूपेणतया-
४ विपद्गतम्- ५ दयासदस्यम्- ६ पक्षे-अकारेण युतं धनम्, अपन-
मिल्यैः- ७ लक्षसंख्याकरम्- ८ पक्षे-निगन्धेन युतं धनम्, निघन-
मिल्यैः- ७ धनस्य परार्थे संख्याविधेयः- ८ पक्षे-धनशब्दसंबन्धि
परमर्थे 'न' इति तच्च भावहीनारमकम्- ९ भावबोधोपकमित्यर्थः-
८ अक्षरः परमात्मा तच्छाण्ड्यान्तरे गतं प्राप्तं यद्वन्नं मोक्षरूपं
धनं तदेव धनम्- ९ पक्षे-अक्षरयोः पकारदकारात्मकयोर्मिथ्यावर्त
धनं श्लेषतश्चैरुपपन्नम्, धनमिल्यैः- ९ हरन्ति- १० कपटम्-
११ क्षिप्तः- १२ दुष्टाचरणः- १३ नाशम्- १४ समुद्रम्-
१५ रु. र. मा.

सुक्तं वाक्यं न श्रूयते दरिद्रस्य । अप्यैतिपश्यमसार्यं
पूज्यं वाक्यं समृद्धस्य ॥ ८ ॥ वैमत्रमाजां दूषण-
मपि भूषणपक्ष एव निक्षिप्तम् । गुणमात्मनामधर्म द्वेषं
च गृणन्ति कैणादाः ॥ ९ ॥ वाणी दरिद्रस्य शुभा
हितापि स्वयं शब्देन च संप्रयुक्ता । न शोभते वित्तपतः
समीपे मेरीनिनादोपहृतेव वीणा ॥ १० ॥ यादृशि तादृशि
वित्तसनाथे पञ्च पिशाचशतानि वसन्ति । यानि पुनर्नि-
वसन्ति महीरो तानि न केनचिदाकलितानि ॥ ११ ॥
न विधया नैव कुलेन गौरवं जनानुरागो धनिकेषु सर्वदा ।
कपालिना मौलिघृतापि जाह्नवी प्रयाति रत्नाकरमेव सत्वरम्
॥ १२ ॥ गङ्गां च धारयति मूर्ध्नि सदा कपाली सा तस्य
सुम्बति मुखं न कदाचिदेव । रत्नाकरं प्रति सुसुम्भ
सहस्रवक्त्रैर्गङ्गा यतो सुवतयः सघनानुकूलः ॥ १३ ॥
धिगस्तेवां विद्यां धिगपि कवितां धिक् सुजनतां वयो रूपं
धिग्धिगधिगपि च यशो निर्धनवतः । असौ जीयादैकः
सकलगुणहीनोऽपि धनवान्बहिर्यस्य द्वारे वृणलननिमाः
सन्ति गुणिनः ॥ १४ ॥ परिक्षीणः क्रथित्स्पृहयति यवानां
प्रसृतये स पश्चात्संपूर्णः कलयति धरित्रीं वृणसमाम् ।
अतश्चानैकान्त्याहुरुलघुतमार्थेषु धनिनामवस्था वस्तुनि
प्रथयति च संकोचयति च ॥ १५ ॥

दरिद्रनिन्दा

उत्थाय हृदि लीयन्ते दरिद्राणां मनोरथाः । बाल-
वैद्यव्यदग्धानां कुलक्षीणां कुचा इव ॥ १ ॥ हे दरिद्र
नमस्तुभ्यं सिद्धोऽहं त्वत्प्रसादतः । पश्याम्यहं जगत्सर्वं न
मां पश्यति कश्चन ॥ २ ॥ इह लोकेऽपि धनिनां परोऽपि
स्वजनायते । स्वजनोऽपि दरिद्राणां तत्क्षणादुर्जनायते
॥ ३ ॥ परीक्ष्य सत्कुलं विद्यां शीलं शौर्यं सुरूपताम् ।
विधिर्दिदाति निपुणः कन्यामिव दरिद्रताम् ॥ ४ ॥ येनैवा-
म्बररूपेण संवीतो निशि चन्द्रमाः । तेनैव च दिवा
मानुहो दौर्गत्यमेतयोः ॥ ५ ॥ चाण्डालश्च दरिद्रश्च
द्वारेतां सदशाविह । चाण्डालस्य न गृह्णन्ति दरिद्रो न
प्रयच्छति ॥ ६ ॥ अर्थेन तु विहीनस्य पुरुषस्यात्यमेघसः ।
क्रियाः सर्वा विनश्यन्ति भीष्मे कुसरितो यथा ॥ ७ ॥
द्वयविमावमभिसि क्षेप्यो गाढं बद्धा गले शिलायम् । धनिनं
चापदातारं दरिद्रं चातपस्विनम् ॥ ८ ॥ अत्यन्तविमुखे
दैवे ज्यैष्ठ्ये यत्र च पौरुषे । मनस्विनो दरिद्रस्य वनादन्त्यकुतः

१ अतिकठोरम्- २ वैशेषिकशास्त्रप्रवर्तकः- ३ कल्याणी-
४ दुर्द्विधिमिदुष्टिव- ५ शंकरेण- ६ मत्स्यकः- ७ बभ्रुपक्षे-
'कुम्भादौ परीक्षित' इति विधिः- अन्वयः- प्रायो हि पण्डिता अक्षिप्तया
इति इष्टचरम्- ८ आकाशम्- ९ पक्षे-वक्त्रम्- ९ पराकुक्षे-

सुखम् ॥ ९ ॥ दूये कान्ताकरं वीक्ष्य मणिकङ्कणवर्जितम् ।
 अतः परं परं दूये मणिकं कणवर्जितम् ॥ १० ॥ रात्रौ
 जानुर्दिया भातुः कूशानुः संध्योर्द्वयोः । पश्य श्रौतं मया
 नीतं जानुभातुकुशानुभिः ॥ ११ ॥ किं करोमि क
 गच्छामि कसुपैमि दुरात्मना । दुर्भरेणोदरेणाहं प्राणैरपि
 विडम्बितः ॥ १२ ॥ दुःखं दुःखमिति ब्रूयान्मानवो नरकं
 प्रति । दारिद्र्यादधिकं दुःखं न भूतं न भविष्यति ॥ १३ ॥
 किं चान्यैः सुकुलाचारैः सेव्यतामेति पूरुषः । धनहीनः
 स्वपत्नीभिरत्यज्यते किं पुनः परैः ॥ १४ ॥ किं वाच्यं
 सूर्यशशिनेोर्दारिद्र्यं महतां पुरः । दिनरात्रिभिर्भागेन परिधत्तो
 यदम्बरम् ॥ १५ ॥ मौख्यं सर्वापदां निष्ठा का हि नापद-
 जानतः । तस्मिन्नप्यविषण्णो यः कः सोऽन्यत्र विपरस्यति
 ॥ १६ ॥ यदि नाम कुले जन्म तत्किमर्थं दरिद्रता ।
 दरिद्रत्वेऽपि मूर्खत्वमहो दुःखपरम्परा ॥ १७ ॥ कः स्वभाव-
 गभीराणां जानीयाद्बहिरापदम् । बालाफल्येन श्रुत्येन
 यदि सा न प्रकाश्यते ॥ १८ ॥ सन्तोऽपि न विराजन्ते
 हीनार्थस्यतरे गुणाः । आदित्य इव भूतानां श्रीर्गुणानां
 प्रकाशिनो ॥ १९ ॥ वरं हि नरके वासो न तु दुश्चरिते
 गृहे । नरकास्थीयते पापं कुण्डहासरिवर्षते ॥ २० ॥ नातः
 पापीयसी कश्चिदवस्थां शम्भरोऽग्रवीत् । यसां नैवाद्य न
 प्रातर्भोजनं तात विद्यते ॥ २१ ॥ न तथा चाप्यते राज-
 न्यकृत्या निर्धनो जनः । यथा भद्राणि संग्राह्य तैर्विहीनः
 सुखोचितः ॥ २२ ॥ कुञ्जस्य कीटखातस्य दावनिष्क्रुपित-
 त्वचः । ततोरेष्यपरस्यस्य वरं जन्म न चार्थिनः ॥ २३ ॥
 धर्माथकाकहीनस्य परकीयाभ्रभोजिनः । काकसेव्य दरिद्रस्य
 दीर्घमासुर्विदम्बना ॥ २४ ॥ शीतमध्या कदम्बं च वयो-
 तीताश्च योषितः । मनसः प्रातिकूल्यं च जरायाः पक्ष
 हेतवः ॥ २५ ॥ सुहृदां हि धनं भुक्त्वा कृत्वा प्रणयमी-
 षितम् । प्रतिकर्तुमशक्तस्य जीवितान्मरणं वरम् ॥ २६ ॥
 लजायतः कुलीनस्य याचितुं धनमिच्छतः । कण्ठे पाराय-
 तसेव्य वाकुरोति गतागतम् ॥ २७ ॥ कण्ठे गद्गदता
 सेदो मुखे वैवर्ण्यवेष्य । भ्रियमाणस्य चिह्नानि यानि
 तान्येव याचतः ॥ २८ ॥ धन्यास्ते ये न पश्यन्ति देश-
 भद्रं सुलक्ष्यम् । परचित्तगतान्दारानुग्रवं च व्यसनानुरम्
 ॥ २९ ॥ शेषमाप्यं तु काव्येन काव्यं गीतेन हन्यते ।
 गीतं तु स्त्रीविलासेन स्त्रीविलासो सुसुखया ॥ ३० ॥ जी-
 वन्त्यर्षस्ये नीचा याच्योपद्रव्यधनैः । कुलाभिमानमूकानां

साधूनां नास्ति जीवनम् ॥ ३१ ॥ शून्यमपुत्रस्य गृहं चिरशून्यं
 नास्ति यस्य सन्निग्रम् । भूखंस्य दिशः शून्याः सर्वे शून्यं
 दरिद्रस्य ॥ ३२ ॥ पक्षविकलस्य पक्षी शुष्कश्च तरुः सरश्च
 जलहीनम् । सर्पश्चोद्धृतदंष्ट्रस्तुत्यं लोके दरिद्रश्च ॥ ३३ ॥
 अम्बा तुष्यति न मया न लुपया सापि नाम्बया न मया ।
 अहमपि न तया न तया वद राजर्केस्य दोषोऽयम्
 ॥ ३४ ॥ श्रुत्यकार्तस्वरापात्रं भूषितनिःशेषपरिजनं देव ।
 विर्लेसत्करेणुगहनं संप्रतिसमभावयोः सौदनम् ॥ ३५ ॥
 दारिद्र्यान्मरणाद्वा मरणं संरोचते न दारिद्र्यम् । अलक्ष्णं
 मरणं दारिद्र्यमनन्तकं दुःखम् ॥ ३६ ॥ तावत्सन्ति सहाया
 यावज्जन्तुर्न कुञ्जमात्रोति । अभिपतति शिरसि शून्यो कं
 कः शक्तः परित्रातुम् ॥ ३७ ॥ विक्रमामि रथावदिते
 संकोचमुपैमि चास्तमुपयाते । दारिद्र्यसरसि ममः पङ्कज-
 लीलाभनुभवामि ॥ ३८ ॥ घृतलवणतैलतण्डुलशाकैश्चन-
 चिन्तयानुदिनम् । विपुलमतेरपि पुंसो नश्यति धीर्मन्दविम-
 यत्वात् ॥ ३९ ॥ वीणा वंशश्चन्दनं चन्द्रमासः शय्या यानं
 यौवनस्यस्तरुण्यः । नैतद्रम्यं क्षुत्पिपासादितानां सर्वाग्मा-
 स्तण्डुलप्रस्थमूलाः ॥ ४० ॥ दारिद्र्य गोस्त्वं परमं
 विवेकिं गुणाधिके पुंसि सदानुरक्तम् । विद्याविहीने गुण-
 वर्जिते च सुहृत्मात्रं न रितिं करोमि ॥ ४१ ॥ दारिद्र्य
 शोचामि भवन्तमेवमसच्छरीरे सुहृदित्युपिक्त्वा । विपन्नदेहे
 मयि मन्दमान्ये ममेति चिन्ता क्व गमिष्यति त्वम्
 ॥ ४२ ॥ एको हि दोषो गुणसन्निपाते निमज्जतीन्दोरिति
 यो^{१२} बभाषे । न तेन दृष्टं कविना समस्तं दारिद्र्यमेकं
 सुंभकोटिहारिः ॥ ४३ ॥ धनैर्विसुक्तस्य जरस्य लोके किं
 जीवितेनादित एव तावत् । यस्य प्रतीकारनिरर्थकत्वा-
 ल्कोपप्रसादा विकलीभवन्ति ॥ ४४ ॥ अहो नु कथं सततं
 प्रवासस्ततोऽतिकष्टः परंगेहवासः । कथाधिका नीचजनस्य
 सेवा ततोऽतिकथा धनहीनता च ॥ ४५ ॥ वरं वृत्तं
 व्याघ्रगजेन्द्रसेवितं हुमालयः पत्रफलान्मुभोजनम् । तृणानि

१ दरिद्रस्य दोष इत्यर्थः - २ शून्यं कार्तस्वरस्य लुपयस्य पात्राणि
 यस्मिन्लवः पक्षे-शुष्कानां बालीनामावैस्वरा इति तण्डुलस्येणं पात्रं
 भाजनम् - ३ भूषिता अलंकृता निःशेषाः परिजना बसिन्ः पक्षे-
 शुषि उपिक्त्वा निःशेषाः परिजना बसिन्ः - ४ विकलस्यः शोभसानां
 करेणो हस्तिगम्यसाभिर्गहनं निःबिन्दुः पक्षे-भवयोः सावर्ण्यं विरे
 सौन्दर्यतीति विकलस्यः - बिलस्य एव बिलस्यत्वा विकलहितेनो देवणो
 भूयस्तेषां हनं व्याघ्रम् - ५ गृहम् - ६ विचारशीलम् - ७ प्रीतिम् -
 ८ स्वरवा - ९ विनष्टशरीरे - १० हुतमान्ये - ११ गुणसन्निपाते-
 १२ कालिदासः - 'एको हि दोषो गुणसन्निपाते निमज्जतीन्दोः किरणो
 थिवाहः' इति कुमारसंभवस्ये पद्ये - १३ कोटियुगानाम्प्राप्तिमिति भावः
 १४ परगृहवासः

१ चेतं भ्रातरोमि २ मणिपुत्रं यत्कञ्चन तेन वर्जितम् - ३ अत्य-
 ष्टम् - ४ शून्यमपुत्रम् - ५ पान्यरुणरहितम् - ६ अधिः -
 ७ आश्रयः पक्षे-बकम्

शय्या वसनं च बल्कलं न बन्धुमध्ये घनहीनजीवनम् ॥ ४६ ॥ यदा तु माग्यक्षयपीडितां दशां नरः कृतात्तोप-
हितां प्रपद्यते । तदास मित्राण्यपि यान्त्यमित्रतां चिरानु-
रक्तोऽपि विरज्यते जनः ॥ ४७ ॥ दानं न दत्तं न
तपश्च तप्तं नाराधितौ शंकरवासुदेवौ । अग्नौ रणे वा न
हुतश्च कायः शरीरं किं प्रार्थयसे सुखानि ॥ ४८ ॥
मलाशिनो मूलतृणाम्बुमक्ष्णा विद्याससो निरसैरशा-
यिनश्च । गृहे विमूढा मुनिवचनन्ति तुल्यं तपः किं
तु फलेन हीनम् ॥ ४९ ॥ व्यर्था न सन्ति न च
मुञ्चति मां दुःपशा दानान्च संकुचति दुर्ललितं मनो मे ।
याच्ना च लोषधकरी सवधे च पापं प्राणाः स्वयं प्रजत
किं हि विलम्बनेन ॥ ५० ॥ भग्ना वयं परिभवासिभिरुभ-
घारैर्दारिद्र्यचण्डदहनेन नितान्तदग्धाः । बन्धूपकारविपमित्य-
मपीह सुक्तं जीवाम एव रविजस किमस्ति निद्रा
॥ ५१ ॥ धनं यदि गतं गतं चरणसुमरेणूमं धरा
यदि गता गता कथय मे किमेतावता । इदं पुन-
रैरुतुदं घनिगणैरिदानीतैर्देरिद्रिगणनाविधौ यदहमङ्कपाते
घृतः ॥ ५२ ॥ गते सुहृदि शत्रुतां सततनिर्विवेके प्रभौ गृहे
कुगृहिणीवचःऋकचदारिते वा हृदि । महाजनविचरिते
सदसि मानिनां श्रेयसे वरं मरणमेव वा शरणमन्यदेशान्त-
रम् ॥ ५३ ॥ अप्रस्तावस्तुतिभिरनिशं कर्णशूलं करोति
खं दारिद्र्यं वदति वसनं दर्शयत्येव जीर्णम् । छायाभूतश्च-
लति न पुरः पार्श्वयोर्नैव पश्चाद्विःस्रः खेदं दिशति घनिनां
व्यापियुक्तुकिरिस्त्रः ॥ ५४ ॥ निराशश्चिन्तायाः प्रपरिस्रजे
वैरमरं सुगुप्सा मित्राणां स्वजनजनविद्वेषकरणम् । वनं गन्तुं
उदिर्भवति च कलत्रात्परिमवो हृदिस्यः शोकाग्निं च दहति
संतापयति च ॥ ५५ ॥ अये लाजानुचैः पथि वचनमाकर्ण्य
गृहिणी शिशोः कर्णौ यन्नास्तुपिहितवती दीनवदना ।
मथि क्षीणोपाये यदकृत दशावधुशवले तदन्तःशल्यं मे
त्वमिव पुनरुद्धतुमुचितः ॥ ५६ ॥ विधातुर्वेदं कल्पे सुगति-
रपरा दुर्गतिरभूतयोरप्यां घाता गुणकुलविहीनाय स ददौ ।
ततः पश्चात्पापादेव सुगुणसजातमधुना कुलीनं विद्वांसं
यमिह धरेण्यं दृगयते ॥ ५७ ॥ न भिक्षा दुर्मिक्षे झिलति
दुरवस्थाः कथमृणं लभन्ते कर्माणि द्विजपरिवृढान्कारयतु
कः । अदरवैव आसं ग्रहपतिरसावस्तमयते क यामः किं
कुर्मो गृहिणि गहनो जीवनविधिः ॥ ५८ ॥ निरस्य-
शालीकं सुदुपहतसीदत्यरिजनं विना दीपात्रक्तं सुख-
गहनसंरुद्धतिरिगम् । अनाक्रान्तद्वारं प्रणयिगिरिपूर्णात्सव-

महो गृहं कारातुल्यं भवति रज्जु दुःखाय गृहिणः ॥ ५९ ॥
सखे खेदं मा गाः कलय किं तासा निजकलाः स्वकी-
त्यां वर्षस क नु खलु तत्रैतद्व्यवसितम् । न तमोवत्यत्र
स्फुरितमिति चेन्नतदुचितं विचित्रोन्साहानं किमिदमिधेद्व
विमुचनम् ॥ ६० ॥ दधति न जनासन्नैरादयादधद्वि-
भूतयो यदुचितसुतभ्रंशाद्दुःखं निजच्युतसंपदः । भवति
हि तथा जात्यन्धानां कुतो हृदि वेदना नयनविषयं
स्थत्वा स्थत्वा ययोद्धतचक्षुषाम् ॥ ६१ ॥ मांरोद्रीश्चिर-
मेहि वस्त्रचरिचान्दघ्वाच बालानिमानयातस्य वत्स दा-
स्यति पिता प्रैवैयंकं वीससी । श्रुत्वैवं गृहिणीवचांसि
निकटे कुंठयस निर्किंचनो निःश्वसाद्युजलद्वयभूतसुतः
पान्थः पुनः प्रस्थितः ॥ ६२ ॥ वासःखण्डमिदं प्रयच्छ
यदि वा स्वाङ्के गृहाणार्मकं रिक्तं मूलमत्र नाय भवतः
गृधे पैलालोच्चयः । दंपत्योरिति जलितं निशि यदा चौरः
प्रविष्टस्तदा लब्धं कर्पटमन्यतस्वदुपरि क्षिप्त्या रुदन्निगतः
॥ ६३ ॥ वृद्धोऽज्यः पतिरेप मध्वकगतः स्थूणावरोपं गृहं
कालोऽर्भ्यणजलगमः कुशालिनी वत्सस्य वार्तापि नो ।
यत्नात्संचिततैलविन्दुघटिका भवेति पर्याकुला दृष्टा धर्म-
मरालसां निर्जैवधूं श्वश्रुश्चिरं रोदिति ॥ ६४ ॥ नो सेवा
विहिता गुरोरपि मनाद्गो वा कृतं पूजनं देवानां विधिवन्न
वा दिव शिव शिवादिभ्यः सेविताः । किं तु त्वचरगौ
सरसति रसादाजनमनः सेवितौ तस्मान्मां विजहाति सा
भगवती शङ्के संपत्नी तव ॥ ६५ ॥ सुत्वागमाः शिषावः
शवा इव मृशं मन्दाशया वाग्यवा लिता जर्जरकैकेरी
जैतुलवैर्नो मां तथा वाधते । गेहिन्या नृदितांशुकं घटयितुं
कृत्वा सैर्काकुः सितं कुप्यन्ती प्रतिवेशिलोकगृहिणी सूचीं
यथा याचिता ॥ ६६ ॥ दग्धं खाण्डवमनुजेन वलिना
दिव्यैर्दुर्मैः सेवितं दग्धा वायुसुतेन रावणपुरी लङ्का पुनः
स्वर्णम् । दग्धः पञ्चशरः पिनाकयतिना तेनाप्ययुक्तं कृतं
दारिद्र्यं जनतापकारकमिदं केनापि दग्धं नहि ॥ ६७ ॥
उत्तिष्ठ क्षणेकमुर्द्धह सखे दारिद्र्यमारं मम श्रान्तस्तावदहं
चिरान्मरणं सेवे त्वदीयं सुगम् । इत्युक्तं घनवर्जितस्य
वचनं श्रुत्वा इमशाने शवो दारिद्र्यान्मरणं वरं वरमिति
ज्ञात्वैव तूर्णां स्थितः ॥ ६८ ॥ भद्रे वाग्निं कुरुष्व तापिद-
मलां वर्णोत्पुर्वी मुखे चेतः स्वारम्यसुपैदि याहि करणे

१ आस्त्यारहीनभूदृष्टशायिनः. २ लज्जवन्कारिणी. ३ काकडे-
भ्येगेति पाठः. ४ ममैस्वर्. ५ छासितवती.

१ रोदनं मा कुरु. २ कण्ठभूषणम्. ३ वक्त्रे. ४ मिष्टे.
५ दरिद्रः. ६ धान्यदण्डसल्लः. ७ जीणोवस्त्रचण्डम. ८ उच्यते.
९ गृहस्तनम्. १० समीपः. ११ व्याकुला. १२ क्षुषाम्.
१३ लक्ष्मीरित्यर्थः. १४ चालनीसदृशः सञ्चिद्रः कुम्भः. १५ लाघा-
वगृहेः. १६ स्ववसहितम्. १७ मदनः. १८ धारय.

प्रज्ञे स्थिरत्वं भज । लजे तिष्ठ पराञ्छुखी क्षणमहो वृष्णे
 पुरः स्त्रीयतां पापो यावदहं ब्रवीमि धनिनं देहीति दीनं
 वचः ॥ ६९ ॥ यो गङ्गाभतरत्तथैव यमुनां यो नर्मदां शर्मदां
 का वार्ता सरिदम्बुलङ्घनविधौ यश्चाणवास्तीर्णवान् ।
 सोऽस्माक चिरमास्थितोऽपि सहसा दारिद्र्यनामा सखा
 त्वदानाम्बुसरिदवाहलहरीमयो नै संभाव्यते ॥ ७० ॥
 दारिद्र्याद्रियमेति द्वीपरिगतः सत्त्वात्परिन्नश्यते निःसत्त्वः परि-
 भूयते परिभवाग्निर्वैर्देवापद्यते । निर्विण्णः शुचमेति शोक-
 निहतो बुद्ध्या परित्यज्यते निर्बुद्धिः क्षयमेत्वहो नियनता
 सर्षापदामीत्यदम् ॥ ७१ ॥ शीतेनोद्धृषितस्य मापशिम्बि-
 वन्तिताण्वे मज्जतः शान्तापि स्फुटिताधरस्य धमतः क्षुल्लाम-
 कण्ठस्य मे । निद्रा काप्यवमानितेव दयिता संत्यज्य दूरं
 गता सत्याप्रतिपादितेव वसुधा न क्षीयते शर्वरी ॥ ७२ ॥
 दारिद्र्यात्सुरूपस्य बान्धवजनो बान्धवे न संतिष्ठते मुद्दिग्वा
 विमुखीमवगति सुहृदः स्फारीमवन्त्यापदः । सत्त्वं
 हासमुपैति शीलशाशिनः कान्तिः परिन्धायते पापं
 कर्म च यत्परैरपि कृतं तत्तस्य संभाव्यते ॥ ७३ ॥
 सङ्गं नैव हि कश्चिदस्य कुरुते संभाव्यते नादरा-
 त्संप्राप्तो गृहसुसन्धेयु धनिनां साचञ्जमालोक्यते । दूरादेव
 महाजनस्य विहरत्यल्पच्छदो लज्जया भन्ये निर्धनता प्रका-
 मपरं पष्टं महापातकम् ॥ ७४ ॥ पौरुष्यो न भयं न
 दण्डपतनं त्रासो न वा भूतेर्निःसङ्गं शयनं निशासु गमनं
 दुर्गेषु मार्गेषु च । दारिद्र्यं सुखमेव केवलमहो दोषद्वयं
 वर्तते जाया निन्दति चाञ्जमोगसमये मुञ्चन्ति वै याचकाः
 ॥ ७५ ॥ वासश्चर्म विभूषणं शवशिरो भस्माङ्गलेपः सदा
 सेको गौः स च लाञ्छलाचक्रुशलः संपत्तिरेतादृशी । इत्या-
 लोच्य विमुच्य शंकरमगाद्रत्नाकरं जोह्ववी कष्टं निर्धनि-
 कस्य जीवितमहो दारैरपि त्यज्यते ॥ ७६ ॥ मद्देहे सुप-
 कीव भूषकवधुर्भूवीव मार्जारिका मार्जारीव शुनी शुनीव
 गृहिणी वाच्यः किमन्यो जनः । इत्यापन्नशिश्नसून्विजहती
 दृष्ट्वा तु क्षिष्टीरवैक्षितातन्तुवितानसंघृतमुखी लुह्वी चिरं
 रोदिति ॥ ७७ ॥ पीठैः कञ्छपवत्तरन्ति सलिले संमार्जनी
 मीनवद्वर्षी सर्षपिचेष्टितानि कुरुते संत्रासयन्ती शिशूर ।
 शूर्पापघ्नतमसका च गृहिणी भित्तिः प्रणतोन्मुखी रात्रौ
 पूर्णतडागसंनिभमभूद्राजन्मदीयं गृहम् ॥ ७८ ॥ शीलं
 शातयति श्रुतं शमयति प्रज्ञां निहन्त्यादरं देय्यं दीपयति
 क्षमां क्षुपयति व्रीडापि ह्यसति । तेजो जर्जर-

यत्प्रासति मतिं विस्तारयत्यर्थितां पुंसः क्षीणवनस किं
 न कुरुते वैरं कुटुम्बग्रहः ॥ ७९ ॥ दारिद्र्येण समीरितापि
 बहुशः कण्ठं समालम्बते कण्ठात्कण्ठगतैः कथं कथमपि
 प्राप्नोति जिह्वातलम् । जिह्वाकीलककीलितेव सुदृढं तस्मान्न
 निर्यात्यसौ वाणी प्राणपरिष्येज्यपि महतां देहीति नास्तीति च
 ॥ ८० ॥ दृष्टं दुर्जनचेष्टितं परिभयो लज्जः समानाजनात्पिण्डार्थे
 धनिनां कृतं श्लथडितं मुक्तं कपालेष्वपि । पश्चामध्वनि
 संप्रयातमसकुत्सुसं वृणप्रस्तरे यच्चान्यत्र कृतं कृतान्तं कुरु हे
 तथापि सजा वयम् ॥ ८१ ॥ आसे चैत्स्वगृहे कुटुम्ब-
 भरणं कर्तुं न शक्तोऽस्यहं सेवे चैत्सुत्वसाधनं मुनिवनं
 सुष्णान्ति मां तस्कराः । श्रेत्रे चैत्स्वतनुं त्यजामि नरकाद्री-
 रालम्बह्लावशात्रो जाने करवाणि दैव किमहं मर्तुं न वा
 जीवितुम् ॥ ८२ ॥ मा भूजन्म महाकुले तदपि चेन्मा
 भूद्विपत्सापि चेन्मा भूद्वीर कालत्रमस्ति यदि तन्मा भूद्वयार्द्रं
 मनः । तथेदस्ति तदस्तु गृह्यथ चैत्सत्यापि नास्ति क्षणस्त-
 जन्मान्तरनिर्विशेषसदसदेशान्तरेऽस्तु स्थितिः ॥ ८३ ॥ यैः
 कारुण्यपरिग्रहात्त गणितः स्वार्थः परार्थे प्रति यैश्चालन्त-
 दयापरैर्न विहिता वन्ध्याधिनां प्रार्थना । ये चासम्पदुःख-
 दुःखितधियस्तै साधनोऽस्तं गताश्चक्षुः संहर भाष्यवेगम-
 धुना कस्याप्रतो रुधते ॥ ८४ ॥ सक्त्वृच्छोपयति द्रुतान्त्र-
 तिकरोत्याकन्दतो बालकान्त्रत्यासिध्वति कर्परेण सलिलं
 शय्यातृणं रक्षति । भृत्वा मूर्ध्नि पुराणशूर्पाकलं शून्ये गृहे
 व्याकुला किं तद्यन्न करोति दुर्गतवधुर्देवे भृशं वर्षति ॥ ८५ ॥
 दारिद्र्यक्षितिपः स मे निजपतितस्य प्रसादाद्भूयाञ्चा जीव-
 नमम्बरं दश दिशो वासत्र देवालये । अमद्देरिणि लज्ज-
 संगतिरिति त्वप्याश्रये कृप्यता महत्सिं विनियोजितास्त्वदरयः
 का नाम श्रुतिर्मम ॥ ८६ ॥ आसीत्ताम्रमयं शरीरमधुना
 सौवर्णवर्णं गतं सुक्ताहारलताशुभिन्दुनिवहैर्निःश्वस्य मे
 कल्पिता । स्वल्पं स्वल्पमनल्पकल्पमधुना दीर्घं वयः कल्पितं
 स्वामिन्दुःख भवत्यसादवशतः किं किं न लज्जं मया ॥ ८७ ॥

दानप्रशंसा

अनुकूले विधौ देयं यतः पूरयिता हरिः । प्रतिकूले
 विधौ देयं यतः सर्वे हरिष्यति ॥ १ ॥ यद्वदाति यदश्नाति
 तदेव धनिनो धनम् । अन्ये मृतस्य क्रीडन्ति दारैरपि
 पनैरपि ॥ २ ॥ यदवाप्ति विशिष्टेभ्यो यच्चाश्नाति दिने
 दिने । तत्ते वित्तमहं मन्ये श्रेयमन्यस्य रक्षसि ॥ ३ ॥
 त्याग एको गुणः श्लाघ्यः किमन्यैर्गुणपाशिविः । त्यागा-

१ गते. २ देवे. ३ पूरणकठौ.

ज्वगति पूज्यन्ते पशुपापापादपाः ॥ ४ ॥ भवन्ति नरकाः
पापात्पापं दारिद्र्यसंभवम् ॥ दारिद्र्यमप्रदानेन तन्मादानवरो
भवेत् ॥ ५ ॥ आसादधर्ममपि आसमर्थिम्यः किं न पचक्षति ।
इच्छानुरुक्षो निभवः कदा कस्य भविष्यति ॥ ६ ॥
गौरवं प्राप्यते दानान्न तु वित्तस्य संचयात् । स्थितिरूचैः
पयोदानां पयोधीनामधः स्थितिः ॥ ७ ॥ दरिद्रान्मर कौन्तेय
मा प्रयच्छेश्वरे धनम् । व्याधितसौपथं पथ्यं नीरुजस्य
किमौषधैः ॥ ८ ॥ दातव्यमिति यद्दानं दीयतेऽनुपकारिणे ।
देशे काले च पात्रे च तद्दानं सात्त्विकं विदुः ॥ ९ ॥
उपार्जितानां वित्तानां त्याग एव हि रक्षणम् । तद्वागोदर-
संस्थानां परीवाह इवाम्मसाम् ॥ १० ॥ दानोपमोगमन्यथा
या सुहृद्द्विर्यां न मुज्यते । पुंसां यदि हि सा लक्ष्मीरलक्ष्मीः
कतमा भवेत् ॥ ११ ॥ किं तथा कियते लक्ष्म्या या वपूरिव
केवला । या न वेश्येव सामान्या पथिकैरुपमुज्यते ॥ १२ ॥
आथासदातलब्धस्य प्राणेश्योऽपि गरीयसः । गतिरेकैव वित्तस्य
दानमन्या विपत्तयः ॥ १३ ॥ दानेन श्लाघ्यतां याति
पशुपापापापादपाः । दानमेव गुणः श्लाघ्यः किमन्यैर्गुण-
कोटिभिः ॥ १४ ॥ दानं मोगो नाशसिद्धो गतयो भवन्ति
वित्तस्य ॥ यो न ददाति न सुहृत् तस्य तृतीया गतिर्भवति
॥ १५ ॥ यो न ददाति न सुहृत् सति विभवे नैव तस्य
तद्व्ययम् । तृणमयकृत्रिमपुरुषो रक्षति सस्यं परस्वार्थे
॥ १६ ॥ दातव्यं मोक्षव्यं सति विभवे संचयो न
कर्तव्यः । पश्येह मैथुकरिणां संचितमर्थे हरन्त्यन्ये
॥ १७ ॥ मीयतां क्रश्रमसीप्सितरेशं दीयतां द्रुतसयाचित-
मेव । तं धिगस्तु कलयन्नपि धान्यामर्थिवागवसरं सहते
यः ॥ १८ ॥ प्रापितेन चटुघाकुर्विर्हम्यं लम्भितेन बहुया-
धनलज्जाम् । अर्थिना यदधमर्जति दाता तत्र लुम्पति विल-
म्ब्य ददानः ॥ १९ ॥ यत्प्रदेयमुपनीय यदान्यैर्दायते
सलिलमर्थिजनाय । याचनोक्तिविकल्पविराड्दानासमूच्छन-
चिकिरिसितमेतत् ॥ २० ॥ अर्थिने न वृणवन्नमात्रं किंतु
जीवनमपि प्रतिपाद्यम् । एवमाह कुशवज्जलदायी द्रव्यदान-
विधिरुक्तिविदग्धः ॥ २१ ॥ पङ्कसंगरविगाहैतमहं न
श्रियः कमलमाश्रयणाय । अर्थिपाणिगमलं विमलं तद्दास-
वेश्म विदधीत मुधीस्तत् ॥ २२ ॥ दानपात्रमधमर्णमिहे-
कमाहि कोटिगुणितं दिवि दायि । साधुरेति सुकृतैर्यदि
कलुं पारलौकिककृसीदमसीदत् ॥ २३ ॥ अर्थी विनैवार्थ-
नयोपसीदन्नालोऽपि धीरैरवधीरणीयः । मान्येन मन्ये

विधिना वित्तीर्णः स प्रीतिदायो बहुमन्तुमहः ॥ २४ ॥
दानेन भूनाति वशीभवन्ति दानेन वैराण्यपि याति नाशम् ।
परोऽपि बन्धुवसुपैति दानैर्दानं हि सर्वव्यसनानि हन्ति
॥ २५ ॥ सुखशतसहस्रं गोगजाना च लक्षं कनकरजत-
पात्रं मेदिनीं सागरान्ताम् । विमलमुल्लवधूना कोटिकन्याश्च
दद्यान्नहि नहि समभैतैरदानं प्रदानम् ॥ २६ ॥ कामं
वाचः कतिचिदफलाः सन्तु लोके कवीनां सन्त्येनान्या मधु-
रिपुकथाः संस्तवाक्कामदोग्र्यः । वित्तं कामं मन्तु विफलं
दत्तमश्रोत्रियेभ्यः पात्रे दत्तैर्भवति हि धनैर्धन्यता भूरिदातुः
॥ २७ ॥ देयं मो लघने धनं सुकृतिभिर्नो संचितं सर्वदा
श्रीकर्णस्य बलेश्च विक्रमपतेरयापि कीर्तिः स्थिता । आश्रयं मधु-
दानमोगरहितं नष्टं चिपत्संचितं निर्देदादिति पाणिपादयुगलं
धर्मन्यहो मक्षिकाः ॥ २८ ॥

लोमनिन्दां

लोमः प्रतिष्ठा पापस्य प्रतुतिर्लोम एव च । द्वेषक्रोधादि-
जनको लोमः पापस्य कारणम् ॥ १ ॥ लोमाक्रोधः प्रभ-
वति लोमाक्रामः प्रजायते । लोमान्मोहश्च नाशश्च लोभः
पापस्य कारणम् ॥ २ ॥ लोमाक्रोधः प्रभवति क्रोधाद्बोहः
प्रवर्तते । द्रोहेण नरकं याति शास्त्रज्ञोऽपि विचक्षणः
॥ ३ ॥ मातरं पितरं पुत्रं आतरं वा सुहृत्तमम् । लोमाविशे
नरो हन्ति स्वामिनं वा सहोदरम् ॥ ४ ॥ लोमेन
सुद्विश्चलति लोमो जनयते वृषाम् । वृषार्तो दुःखमामोति
शरत्रेह न्न जाननः ॥ ५ ॥ लोमाविशे नरो विक्तं कीडते न
स चापद्रम् । दुःखं प्रयति मार्जारो न तथा लघुबाहतिम्
॥ ६ ॥ प्रायेण धनिनामेव धनलोमो निरन्तरम् । पश्य
कोटिद्वयोपेतं लक्ष्यैव प्रणतं धनुः ॥ ७ ॥ लोमः सदा
विचिन्त्यो लुब्धेभ्यः सर्वतो भयं दृष्टम् । कार्याकार्यविचारो
लोमविमूढस्य नास्त्येव ॥ ८ ॥ सत्यप्रशमतपोभिः सत्यधनैः
शास्त्रवेदिभिर्विजितः । लोमोऽर्जुनं प्रविष्टः कुटिलं हृदयं
किराटीनाम् ॥ ९ ॥ जेहोपपन्न इति पूर्णदशाविशेषशाली
स्वमात्मनि वसुप्रकरं निधाय । लब्धोदये तमस्य गृह्णति
पन्नवधौ दीपा भवन्ति कलुषा बलवान्नि लोमः ॥ १० ॥
यर्हुर्गा प्रवीमन्ति विकटं कामन्ति देशान्तरं गाहन्ते
गहन्ते समुद्रमथनकेशं कृपिं कुर्वते । सेवन्ते वृषणं पतिं
गदघटासंघट्टुःसंचर संपन्ति प्रधनं घनाग्धितथियस्तलोम-
विस्फूर्जितम् ॥ ११ ॥

१ अनेनोपमोगो, २ नाश इत्यर्थः, ३ तृणकृतकवपुरपाकारः
सस्यस्यपापैमुच्यते यथा कालदिभ्यस्तु तदादिपदितः पुरुषः स्यात्त
इति प्रसिद्धम्, ४ धेयर्थे, ५ ज्ञमरीणां, ६ हासास्वम्

१ तिष्ठतीति घेन २ धनुषः प्रान्तमागद्वयम्, हृदययुहायामिलयं
३ लक्षं लक्ष्यम्; पक्षे, लक्षसंख्या, ४ गर्तम्, ५ निरतये वणिग्जाति-
वियेनः, ६ गहनाम्, ७ अरण्यम्, ८ युद्धम्, ९ निजसः

उदारप्रशंसा

शत्रेषु जायते शूर सहसेषु च पण्डित । वक्ता दश
सहसेषु दाता भवति वा न वा ॥ १ ॥ अदाता पुरुषस्वाम्याग्री
धन सत्यन्य गच्छति । दातारं कृपण मन्ये मृतोऽप्यथे न
मुञ्चति ॥ २ ॥ रक्षति कृपणा पाणौ द्रव्य क्रैव्यमिवा
त्मन । तदेव सन्त सततमुत्सृजन्ति यथा मलम् ॥ ३ ॥
याचितो य प्रहृष्येत दत्त्वा च प्रीतिमान्भवेत् । त दृष्टाप्य
थवा श्रुत्वा नर स्वर्गमावुयात् ॥ ४ ॥ आकारमात्रविज्ञान
सपादितमनोरथा । ते धन्या ये न शृण्वन्ति दीना प्रण
यिना गिर ॥ ५ ॥ कर्णलङ्घिगुणोत्कर्षास्त्यागिनो धन्वि
नस्तथा । निष्फालत्र विसृजन्ति मार्याणान्सुखे स्थितान्
॥ ६ ॥ देहि देहीति जल्पति त्यागिनोऽप्यर्थिनोऽपि च ।
आलोकयन्ति रमसादस्ति नास्तीति न क्वचित् ॥ ७ ॥
सुष्यन्ते पक्षिमशव पठन्ति शुकसारिका । दातु शक्नोति
यो वित्त स शूर स च पण्डित ॥ ८ ॥ अय निजै परो
वेति गणना लघुचेतसाम् । उदारचरिताना तु वसुधैव
कुटुम्बकम् ॥ ९ ॥ लक्ष्मीपयोधरोत्सङ्गकुङ्कुमारुणितो
हरै । धन्यो बलि स येनास भिक्षापान्नीकृत कर ॥ १० ॥
कर्णस्वच शिनिर्मोस जीव जीर्मेतवाहन । ददौ दधीचि
रस्थीनि नास्त्यदेय महात्मनाम् ॥ ११ ॥ दाता नीचोऽपि
सेव्य स्वात्रिण्फलो न महानपि । जलार्थी वैरिधि त्यक्त्वा
पश्य कून निषेवते ॥ १२ ॥ पुसासुप्रतचित्ताना सुखा
वहमिद द्वयम् । सर्वसङ्गनिवृत्तिर्वा विभूतिर्वा सुवित्तरा
॥ १३ ॥ जराभरणदौर्गल्यबाधस्तवादासताम् । जन्मैव
किं न धीरस भूयो भूयस्वपाकरम् ॥ १४ ॥ अपि
नाम स दृश्यते पुरुपातिशयो सुवि । गर्वोच्छ्रनसुखा येन
धनिनो नावलोकिता ॥ १५ ॥ पृथ्वी पृथ्वीगुणा मान्या
सन्ति भूपा विवेकिन । पराभवापद यान्ति कसादुन्नत
उदय ॥ १६ ॥ परिपूर्णगुणभोगगरिमोद्गार एव स ।
निजगत्सृष्टहणीयेऽस्मिन्न रुचिर्द्रविणेऽपि यत् ॥ १७ ॥
त्यागो गुणो वित्तवत वित्त त्यागवता गुण । परस्परवि
सृक्तौ तु वित्तत्यागो विदम्बना ॥ १८ ॥ नृणा धुरि स
एवैको य कश्चित्प्राणपाणिना । निर्माँर्ति प्रार्थनापासुधूसर
सुखमर्थिनाम् ॥ १९ ॥ बुद्धिर्या सत्वरहिता स्त्रीत्य तत्केवल
मतम् । सत्त चानयसपन्न तत्यशुत्व न पौरुषम् ॥ २० ॥
अलङ्घ्यतमिग मन्ये स्वभावममनस्विन । यदुपक्रियमाणोऽपि
प्रीयते न विलीयते ॥ २१ ॥ सैन पर न विनश्यति

तैतुरपि या श्रीर्निवेशिता सत्सु । अवशिष्यते हिमाशो सैव
कला या स्थिता शमौ ॥ २२ ॥ कियती पश्वसहस्री कियती
लक्ष्यापि कोटिरपि कियती । औदायोन्नतमनसा रत्न
वती वसुमती कियती ॥ २३ ॥ प्रस्युपकुर्वन्सूयै कृतोपकार
मपि लज्जयति चेत । यस्तु विहितोपकारादुपकार
सोऽधिको मृत्यो ॥ २४ ॥ जीवञ्जीवयति हि यो ज्ञातिजन
परिजन च सुहृदश्च । तस्य सफला गृह्यार्थिगणुपजीव्या
धनसमृद्धिम् ॥ २५ ॥ यच्छञ्जलमपि जलदो वह्नमतामेति
सर्वलोकस्य । नित्य प्रसारितकर सवितापि मवत्यचक्षुष्य
॥ २६ ॥ नास यत्कैनचिदपि मनोरथा अपि यतो निव
र्तन्ते । तद्यदि न लभ्यतेऽन्यन्मनस्विन किमभिमानफलम्
॥ २७ ॥ घटन विघटनमथवा कार्याणा भवति विधि
नियोगेन । उचितेऽनुचिते कर्मणि वृत्तिनिवृत्ती समादत्ते
॥ २८ ॥ कल्पस्थायि न जीवितमैश्वर्ये नाप्यते च यद
भिमतम् । लोकस्तथाप्यकार्यं कुर्वते कार्यं किमुदिश्य
॥ २९ ॥ धनवाङ्मूल्यमहेतु कोऽपि निसर्गेण मुक्तकर ।
आवृषि कस्मान्मुसुच सपति किमधिकाम्बुनिधे ॥ ३० ॥
द्रविणार्जनज परिश्रम फलितोऽप्यस्य जनस्य नीरस ।
द्रविणार्जनमात्मतुष्टये परमावर्जयितु गुणार्जनम् ॥ ३१ ॥
नाश्वरणि पठता किमपाठि पाठितोऽपि किमु विस्मृत एव ।
इत्यमर्थिजनसशयदोलाखेलना खलु चकार नकार ॥ ३२ ॥
य प्रशंसति नरो नरमन्य देवतासु वरदासु सतीषु । मुग्ध
धीर्धनलवसृष्टहासुस्त नृशसमहमाद्यमयैमि ॥ ३३ ॥
यथा शरीर क्लि जीवितेन विनाकृत काष्ठमिवावभाति ।
तथैव तज्जीवितमप्ययैमि लोकोत्तरेण स्फुरितेन शून्यम्
॥ ३४ ॥ जातश्च नाम न विनङ्गयति चेत्युक्तमुत्पाद
एव नियमेन विनाशहेतु । तुल्ये च नाम गरणव्यसनो
पतापे मृत्युर्वर परहितावहिताशयस्य ॥ ३५ ॥ उत्सादिता
स्वयमिय यदि तत्तन्ना तातेन वा यदि तदा मग्नी
खलु श्री । यथन्यसगमवती च तदा परस्त्री तस्यागमद
मनस सुधियो भवन्ति ॥ ३६ ॥ त्वयि सति शिवद्वार्य
सर्वदेवार्थितानामितरमनुसरन्तो दर्शयन्तोऽर्थिसुद्राम् । चैरम
चरणपातैर्दुर्ग्रह दोग्धुकामा कैरभमनुसराम कामवेनौ
स्थितायाम् ॥ ३७ ॥ इत्यल्पैतस्मिन्निरवधिमहत्त्वन्नि
गुणास्त एवामी द्विजा जरठजरठा यान्ति गणनाम् ।
अहो आय्यो लोक स न परममीमि कृतधृति स्वय
स्तन्धो यावत्कलयति समग्र तृणमिदम् ॥ ३८ ॥ स्वचित्त
परिचिन्तयैव परित्तापामन्मयी न विभ्रति मनस्विनो

१ भांसम् २ वाणाम्, पक्षे-याचकाम् ३ स्वकीय ४ पतत्रा
मको रावा ५ नृपश्व ६ धृतीश्वर ७ समुद्रम् ८ स्त्रीत्वदनाम्

१ अल्पा २ याचितानाम् ३ पाश्चात्यचरणपाते ४ उदर

यदमुना न तावद्धतिः । अहर्निशमिहैव ये परमनोतुष्ट्या
पुनर्वहन्ति विजिगीषुतां किमिव तेऽज्जुक्त्वास्पदम् ॥ ३९ ॥
मुन्यन्ते खगृहस्थिता इव सुखं यस्यार्थिमिः संपदः पद्वी
यस मतिस्तमःप्रहृतये द्वावेव तौ प्राणितः । यस्त्रात्मनरि-
रुन्नेतेऽपि विभवे हीनश्च विद्वत्तया तस्यालेख्यमणेरिवा-
कृतिभूतः सत्ताप्यसत्ता ननु ॥ ४० ॥ आघाराय धरावका-
शविधयेऽप्याकाशमालोकने भास्वानात्ममहत्त्वनसाधनविधा-
वन्ये गुणाः केचन । इत्यस्मिन्नपकारकारिणि सदा वर्गे परं
दुस्त्वजे दैन्यव्रीडकलङ्कसुज्जत कथं चेतो महाचेतसाम्
॥ ४१ ॥ नित्यं या गुरुभृत्यवन्धुसुजनैर्न त्वेच्छया मुन्यते
पश्यन्ते स्पृहायुक्तो न रिपवो यां विक्रमासादिताम् ।
यसाः साधुगरिक्षणेय सुहृदा नाशेन वा संभवो नो संप-
द्विपदेव सा गुणवतां प्रीतित्तया कीदृशी ॥ ४२ ॥ न्याय्यं
मार्गमनुज्जतः सुकृतिनो दैवारूढवन्त्यापदो यात्ताः सन्तु
बलेरिवादिपुरुषाथोर्वी स्वयं यच्छतः । शकसेव जुगु-
प्सितैः सुबहुभिर्मिन्चैर्भृशं कर्मभिर्देवानामुपरि प्रभुत्वमपि
मे मा भूत्रपाकारणम् ॥ ४३ ॥ रुद्रोऽद्रिं जलधिं हरिर्दि-
विपदो दूरं विहायःश्रिता भोगीन्द्राः प्रबला अपि
प्रथमतः पातालमूले स्थिताः । लीनाः पद्मवने सरोजनिलया
मन्येऽर्धिसार्पाङ्गिया दीनोद्धारपयाणाः कलियुगे सत्पुरुषाः
केवलम् ॥ ४४ ॥

कृपणनिन्दा

कृपणेन समो दाता न भूतो न भविष्यति । अस्पृशन्नैव
वित्तानि यः परेभ्यः प्रयच्छति ॥ १ ॥ यदैर्ज्यते परिच्छेद-
रजितं यन्न मुन्यते । विमज्यते यदनेतेऽन्यैः कस्यचिन्मास्तु
तद्वनम् ॥ २ ॥ यत्करोत्यैरिति केशं घृष्णां भोहं प्रजाप-
रम् । न तद्वनं कैर्दर्याणां हृदये व्यीथिरेव सः ॥ ३ ॥ मय्युः
शरीरमोसारं धनरत्नं वसुधरा । दुश्चारीणी च हसति स्वपतिं
पुत्रवत्सलम् ॥ ४ ॥ त्यागमोगविहीनेन धनेन धनिनो
यदि । भवामः किं न तेनैव धनेन धनिनो वयम् ॥ ५ ॥
दानोपमोगरहिता दिवसा यस्य याति वै । स लोहकार-
मन्त्रेव श्रमज्ञपि न जीरति ॥ ६ ॥ अजुषैर्यत्सामाय पण्य-
स्त्रीभिरिव स्वयम् । आत्मा संस्कृत्य संस्कृत्य परोपकरणीकृतः
॥ ७ ॥ कृपणेन शत्रेणैव मृतेनापि न दीयते । मांसं धर्ययता
तेन कौकसोपकृतिः कृता ॥ ८ ॥ बोधयन्ति न याचन्ते

मिथ्याद्वारा गृहे गृहे । दीयतां दीयतां नित्यमदातुः फल-
मीदृशम् ॥ ९ ॥ द्वारं द्वारं रटन्तीह मिथुकाः पात्रपाणयः ।
दर्शयन्त्येव लोकानामदातुः फलमीदृशम् ॥ १० ॥ न
दातुं नोपमोन्तुं च शक्नोति कृपणः श्रियम् । किं तु स्पृशति
हस्तेन ननुंसक इव स्त्रियम् ॥ ११ ॥ किंशुकं किं शुकः
कुर्यात्कलितेऽपि शुमुक्षितः । अदातरि सम्पदेऽपि किं कुर्बु-
रुपजीविनः ॥ १२ ॥ वरं विभवहीनेन प्राणैः संतर्पितो-
ज्जलः । नोपचारपरिभ्रष्टः कृपणः प्रार्थितो जनः ॥ १३ ॥
उदारचरितत्त्यागी याचितः कृपणोऽधिकः । एको धनं
ततः प्राणानन्यः प्राणांस्ततो धनम् ॥ १४ ॥ नोपमोन्तुमपि
ह्योवो जानात्युपचितां श्रियम् । ग्राम्यो विरागयदेव रम-
यन्नपि कामिनीम् ॥ १५ ॥ कृपणः स्ववधुसङ्गं न करोति
मयादिह । मयिता यदि मे पुत्रः स मे वित्तं हरेदिति
॥ १६ ॥ यदधोऽयः क्षितौ वित्तं निचैरानमिर्तपचः ।
तदधोनिरयं गन्तुं चक्रे पन्यानमप्रतः ॥ १७ ॥ निजसौख्यं
निरुन्धानो यो धनार्जनमिच्छति । परार्थं भारवाहीव क्लेश-
सैव हि भाजनम् ॥ १८ ॥ असंमोगेन सामान्यं कृपणस्य
धनं परैः । असेदमिति संबन्धो हानौ दुःखेन गम्यते
॥ १९ ॥ सति द्राक्षाफले क्षीरे मृदाभास्वादनं मुदे ।
अहो मातुरियं रीतिः कृपणे गर्भवर्तिनि ॥ २० ॥ अदातु-
मानसं कापि न स्पृशन्ति कवेर्गिरः । दोषायैवातिशुद्धस्य
विलासासरुणीकृताः ॥ २१ ॥ शरणं किं प्रपन्नानि विषय-
न्मारयन्ति किम् । न त्यज्यन्ते न मुन्यन्ते कृपणेन धनानि
यत् ॥ २२ ॥ धनं यदिह मे दत्से विधे मा देहि कर्हिचित् ।
औदार्यं धनिनो देहि यन्मदीये हृदि स्थितम् ॥ २३ ॥
पीणेव श्रोत्रहीनस्य लोलोदीव विर्चलुपः । ध्यसोः कुम्भ-
ममालेव श्रीः कदर्यस्य निष्कला ॥ २४ ॥ लुब्धो न
विद्यजत्यर्थं नरो दारिद्र्यशङ्कया । दातापि विद्यजत्यर्थं तथैव
ननु शङ्कया ॥ २५ ॥ या विपत्तिर्धनापाये नया भोगिवदान्ययोः ।
प्रशापकृपाव्यागेव भाषा हि कृपणेन सा ॥ २६ ॥ गृहमन्य-
निखातेन धनेन रमते यदि । स तु तेनानुसारेण रमते किं
न मेरुणा ॥ २७ ॥ अतिसंचयकर्तृणां वित्तमन्यस्य कारणात् ।
अन्यैः संचायते यन्नादन्यैश्च मधु पीयते ॥ २८ ॥ विड-
म्बनैव पुंसि श्रीः परप्रणयपांसुले । कान्तिं कामिह कुर्वीत
कुणो कटककल्पना ॥ २९ ॥ कुत्वोपकारं यस्माद्वाञ्छति
प्रत्युपक्रियाम् । दीनस्तृष्णाविधेयत्वाद्वास्तमप्युत्तेलेडि सः
॥ ३० ॥ दैववशादुत्पद्ये सति विभवे यस्य नास्ति भोगोच्छा ।

१ संघाथे. २ अयसाने. ३ असत्यत्वम्. ४ विचाराशक्ति
५ कृपणानाम्. ६ मीदेव. ७ कस्य का उपकृतिरुपकारः कृता, अपि
तु न कस्यापि कापीत्यर्थः; पदे, -कारकस्य पक्षिणः.

१ मिथुका इति शेषः. २ त्यजतीति शेषः. ३ आतोपधामनाय.
४ नरकम्. ५ चन्द्रलाक्षी. ६ गृहमन्यतेति भावः. ७ अम्यस्य.
८ प्राणरहितस्य; प्रेतस्येति भावः. ९ दारिद्र्यशङ्कैव.

न च परलोकसमीहा स भवति धनपालको मूर्खः ॥ ३१ ॥
 उपभोगकृतराणां पुरुषाणामर्थसंचयपराणाम् । कन्यामणिरिव
 सद्ने तिष्ठत्यर्थः परस्वार्थे ॥ ३२ ॥ यदि भवति धनेन
 धनी श्रितितलनिहितेन भोगैरहितेन । तस्माद्भयमपि ध-
 न्निनस्तिष्ठति नः काश्चनो मेरुः ॥ ३३ ॥ नन्दनरेन्द्रद्विण्डुं कृ-
 तमिव किमपि विहितमतिघोरम् । वसुधातलोष्मणाको विर-
 मति नायापि यत्तम्यः ॥ ३४ ॥ हृदतरनिबद्धमुष्टेः कोशै-
 निपण्णस्य संहजमलिनस्य । कृपाणस्य कृपाणस्य च केय-
 लमैकारतो भेदः ॥ ३५ ॥ कृपाणसम्पदीनामपि भोक्ताः
 सन्ति केचिदतिनिपुणाः । जलसंपदोऽम्बुराश्यान्ति चशं
 सर्वदेव वैदेवाभिः ॥ ३६ ॥ प्राप्तामपि न लभन्ते भोगान्भोक्तुं
 स्वकर्मभिः कृपाणाः । सुखैपाकः किल भवति द्राक्षापाके
 वैलिभुजां हि ॥ ३७ ॥ अतिसाहसमतिदुष्करमत्याश्चर्यं च
 दानमर्थानाम् । योऽपि ददाति शरीरं न ददाति स विच-
 लेशमपि ॥ ३८ ॥ केऽपि स्वभावलुब्ध्यास्त्रीव्रतशं यातना-
 मपि सहन्ते । न तु संत्यजन्ति वित्तं मात्सर्यमिवाधमाः
 सततम् ॥ ३९ ॥ जौरी इवातिलुब्ध्या भवन्ति धनलवण-
 वारिवहुत्पुष्पाः । वृणलवमिव निजदेहं त्यजन्ति लेशं न
 विचस्य ॥ ४० ॥ अर्थिनि कवयति कवयति पठति च
 पठति स्वयोधते स्वैति । पश्चाद्यामीत्युक्ते कृपाणः प्रथेतो-
 ऽञ्जलिं कुरुते ॥ ४१ ॥ दानं भोगं च विना धनसत्तामात्र-
 केण चेदन्निनः । वयमपि किमिति न धनिनस्तिष्ठति नः
 काश्चनो मेरुः ॥ ४२ ॥ धनिनोऽप्यदानभोगा गण्यन्ते
 धुरि महाद्विद्राणाम् । हन्ति न यतः पिपासामतः समु-
 द्रोऽपि भरुविव ॥ ४३ ॥ अम्बुपयुक्ताः सन्निर्गतागतै-
 रहृद्दः सुनिर्विण्णाः । कृपाणजनसंनिर्कषं संप्राप्यार्थाः
 स्वपन्तीव ॥ ४४ ॥ ते मूर्खतया लोके येषां धनमस्ति
 नास्ति च त्यागाः । केवलमर्जनरक्षणवियोगदुःखान्यनुभवन्ति
 ॥ ४५ ॥ याचमानजनमानसवृष्टेः पूरणाय वत जन्म न
 यस्य । तेन भूमिरतिभारवतीर्य न क्रुमैर्न गिरिभिर्न समुद्रैः
 ॥ ४६ ॥ मा धनानि कृपाणः खलु जीवस्तृष्णार्थायतु जालु
 परस्यै । तत्र नैष कुरुते मम चित्रं यत्तु नार्पयति तानि

यतोऽपि ॥ ४७ ॥ लोक एव परलोकमुपेता हा विधाय निघने
 धनमेकः । इत्युं खलु तदस्य निनीपत्यर्थिबन्धुर्दय-
 द्यचित्तः ॥ ४८ ॥ संचितं क्रतुषु नोपजुवते यत्चितं
 गुणव्रते न दीयते । तत्कदर्धपरिरक्षितं धनं चौरसारथि-
 गृहेषु गच्छति ॥ ४९ ॥ वरमनी तत्त्वो वमगोचराः
 शकुनिसार्थविलसतफलश्रियः । न तु धनालव्यगृहाः कृपाणाः
 फणानिहितरत्नमुजंगमवृत्तयः ॥ ५० ॥ न निर्यियासति
 कर्दर्यहस्ताद्धानि पांसोरिव तैल्लेशाः । देवात्कदाचिद्धिनि-
 योक्तुदेवं निर्गन्तुमिच्छन्त्वसुभिः सहैव ॥ ५१ ॥ सुसंहृतैर्वा-
 वितवस्तुक्षितैर्निजेऽपि देहे कृतयन्नणस्य च । तवानुर्गोप
 प्रजतो भवान्तरे शठैर्धनैः पश्चनदी न पूरिता ॥ ५२ ॥ जहो
 धनानां महती विदग्धता सुखोवितानां कृपाणस्य वेरमपि ।
 व्रजन्ति न त्यागदशां न भोग्यतां परां च काङ्क्षिव्ययन्ति
 निर्द्वैतिम् ॥ ५३ ॥ फलं खेच्छालभ्यं प्रतिवन्मेखेदं श्रिति-
 रूहां पयः स्थाने स्थाने शिशिरमधुरं पुण्यसरिताम् । यदुत्सर्वा
 शय्या सुललितलतापलवमयी सहन्ते संतापं तदपि
 धनिनां द्वारि कृपाणाः ॥ ५४ ॥ यदेते साधूनामुपरि वि-
 सुखाः सन्ति धनिनो न जैषावजैषामपि तु निजविचव्यय-
 मयम् । अतः खेदो नास्तिपरममनुकम्प्ये भवति स्वमांसप-
 सेभ्यः क इह हरिणेष्यः परिभवः ॥ ५५ ॥ न शान्तात्प-
 स्तृष्णा धनलवणवारिव्यतिकैः क्षतच्छायः कायश्चिरि-
 रस्रक्काशिनतया । अनिद्रा मन्दाभिरुपसलिलचौरानल-
 भयात्कर्दर्याणां कष्टं स्फुटमधनकटादपि परम् ॥ ५६ ॥
 जहाति सहसाननं हँडिति वृच्छति स्वागतं नमसति
 कृताञ्जलिः श्रुतिमनोहरं भाषते । ददाति कुसुमं फलं शिथि-
 ल्यत्यमीढं क्रियामहो न परिचीयते कृपाणवधनाचाहुरी
 ॥ ५७ ॥ अयश्चणकचवणं फणिकणामणेः कर्पणं कोप
 गिरितोलनं जलनिधेः पदा लङ्घनम् । प्रसुमहरिकोषधं
 निशितं खड्गसंस्पर्शनं कदाचिदखिलं भवेन्न च शटाङ्गनस्वाज-
 नम् ॥ ५८ ॥ एकैकातिशयालवः परगुणज्ञानैकत्रैज्ञानिकाः
 सन्त्येते धनिकाः कलासु सकलास्वाचार्यचर्याचणाः ।
 अप्येते सुमनोमिपं निश्चमनाद्भिस्यहो स्नाषया धृते
 मूर्धनि कुण्डले केषणतः क्षीणे भवेतामिति ॥ ५९ ॥
 प्रीतिं न प्रकटीकरोति सुहृदि द्रव्यव्ययादाङ्ग्या मीतः
 प्रत्युपकारकारणभयाच्चाकृत्यते सेवया । मिथ्या जल्पति
 वित्तमार्गणभयात्स्तुत्यापि न प्रीयते कीनारो विभव्यव्यव्य-
 तिकरजसः कथं प्राणिति ॥ ६० ॥ मत्वा सारं गुणात्रां

१ इच्छा. २ उचमकन्या. ३ भूयन्तर्गतैः. ४ उपगोहीनेन.
 ५ नवनवतिभोदिमिताः कनकदीनाराः पारदिकुजमहीपतिना नन्देन
 भूयो निदिता अयापि तिष्ठन्तीति प्रतिदिः. ६ दृढवस्त्रतिनिषिद्धं
 निषेधा मुष्टिर्धनः, पक्षे, इदतर निबद्धां मुष्टिः तस्यैवस.
 ७ कोशागारे निषण्णस्य स्थितत्वः, पक्षे, कोशे खड्गपिपाते
 स्थितसः. ८ स्वभावमलिनस्य. मलिनवेषवादाः, पक्षे, कृपाणवर्णत्वात्
 ९ आकारतो व्यकृत्या भेदः; पक्षे, कृपाणशब्देऽकारो वर्तते. कृपाण-
 शब्द आकारो वर्तते. पतावतैव भेदो भिन्नत्वम्, कृपाणः खड्ग-
 १० समुद्रस्य. ११ वाहवामो. १२ सुप्रयोगः. १३ वाकानाम्.
 १४ पावके. १५ कविनां कृतोति. १६ अर्थः.

१ उपलक्ष्यं चित्तं यस्य. २ द्वैवारहितम्. ३ कृपाणाम्.
 ४ सत्वरम्. ५ कर्णमधुरम्. ६ लोहम्. ७ निद्रितासिंहोत्पापनम्
 ८ तीक्ष्णः. ९ धर्षणतः.

शिरसि यदि शशी स्थापितो देवयोगादीरोन क्षीणविन्धः
सकलमुपचयं किं न नीतः क्षणेन । मिथ्यैवं ख्यापयन्तो
गुणिनि सरलतां लोकमन्त्यैर्मुचैराढ्याः कुर्वन्ति विच-
व्यचक्रितधियो मानमर्थेन शून्यम् ॥ ६१ ॥

याचकनिन्दा

वेपथुर्मलिनं वक्रं दीना वागद्गदः स्वरः । मरणे यानि
चिह्नानि तानि चिह्नानि याचके ॥ १ ॥ विद्यावतः कुली-
नस्य धनं याचितुमिच्छतः । कण्ठे पारावतस्यैव वाक्रुरोति
गतागतम् ॥ २ ॥ दक्षिणाशाप्रवृत्तस्य प्रसारितकरस्य च ।
तेजस्तेजस्विनोऽर्कस्य हीयतेऽन्यस्य का कथा ॥ ३ ॥
साधुरेवार्थिभिर्याच्यः क्षीणवित्तोऽपि सर्वदा । शुष्कोऽपि
हि नदीमार्गः खन्यते सलिलार्थिभिः ॥ ४ ॥ तृणादपि
लघुस्तैलस्तूलादपि च याचकः । वायुना किं न नीतोऽसौ
मामयं प्रार्थयेदिति ॥ ५ ॥ देहीति वचनं श्रुत्वा देहस्थाः
पथ देवताः । सुखाकिर्गल्य गच्छन्ति श्रीह्रीधीधृतिकीर्तयः
॥ ६ ॥ ननीनदीनभावस याचकस्यातिमानिनः । वचो-
जीवितयोरानीसूतुरोनिःसरणे रणः ॥ ७ ॥ अदृष्टमुखमङ्गस्य
युक्तगन्धस्य याचितुम् । अहो वत महत्कार्यं चक्षुष्मानपि
याचते ॥ ८ ॥ गतेर्भङ्गः स्वरो हीनो गात्रे खेदो महद्भयम् ।
मरणे यानि चिह्नानि तानि चिह्नानि याचके ॥ ९ ॥ दारिद्र्या-
भलसंतापः शान्तः संतोषवारिणा । याचकाशाविधातान्तर्दाहः
केनोपशाम्यति ॥ १० ॥ दृष्टिस्य परा मूर्तिस्त्वृष्णा न
द्रविणाल्यता । जर्द्वदधनः शंसुस्तथापि परमेश्वरः ॥ ११ ॥
यदनाच्च बहिर्यान्ति प्राणा याचनासुरैः सह । यदासीत्यसुरै-
र्दातुः पुनः कर्णाद्विशान्ति हि ॥ १२ ॥ देहीति वक्तुकाम-
स यदुःखमुपजायते । दाता चेत्तद्विजानीयाद्दद्यात्सैपिशि-
तान्यपि ॥ १३ ॥ काक आद्यते काकात् याचको न तु
याचकान् । काक-याचकयोर्मध्ये वरं काको न याचकः ॥ १४ ॥
तीक्ष्णधारेण खड्गेन धरं जिह्वा द्वियाकृता । न तु मानं
परित्यज्य देहि देहीति मापितम् ॥ १५ ॥ पुरतः प्रेरय-
त्याशा लज्जा पृष्ठावलम्बिनी । ततो लज्जाशयोर्मध्ये दोला-
यत्यर्थिनां मनः ॥ १६ ॥ कर्तव्यसायं रविणा दक्षिणाशा-
वलम्बिना । न केवलमनेनात्मा दिवसोऽपि लघुकृतः ॥ १७ ॥
एकेन तिष्ठताऽप्यहाद्वेपथोपरि तिष्ठता । दातृ-याचक-

योर्भेदः कराम्यामेव सूचितः ॥ १८ ॥ इदि लज्जादेवं वद्विः
स्वमावाद्बहिरुच्छिन्नुः । तेन मे दग्धद्वजस्य पुनरागतं
नृप ॥ १९ ॥ सेवेव मानमखिलं ज्योत्स्नेव तमो जरेव
लाघव्यम् । हरिहरकथेव दुरितं गुणगतमर्थ्यदिता
हरति ॥ २० ॥ याचकवीरो धन्यः कर्दमानप्राहकः स्वदा-
तृभ्यः । कुरुते पराश्रुय वा ह्यतिमग्नं वा हरत्यसौ
पुण्यम् ॥ २१ ॥ अनुसरति करिकपोलं भ्रमरः श्रवणेन
ताड्यमानोऽपि । गणयति न तिरस्कारं दानान्धविभोचनो
नीचः ॥ २२ ॥ कतरखुरहर पर्यं हालाहलकवलयाचना-
वचसोः । एकैव तत्र रसज्ञा तदुभयरसतारतम्यज्ञा ॥ २३ ॥
अत्र लघिमा पश्चान्महतापि पिधीयते नहि महिज्ञा । वामन
इति त्रिविक्रममभिदधति दशावतारविदः ॥ २४ ॥ ताव-
न्महतां महती यावत्किमपि हि न याच्यते लोकम् । वलि-
मनुयाचनसमये श्रीपतिरपि धामनो जातः ॥ २५ ॥ गुरु-
तामुपयाति यन्मृतः पुरुषस्तद्विदितं मयाधुना । ननु लाघव-
हेतुर्यथा न मृते तिष्ठति सा मनांगति ॥ २६ ॥ याचना
हि पुरुषस्य महत्त्वं नाशयत्यखिलमेव तथा हि । सद्य एव
भगवानपि पिण्डधामनो भवति याचितुमिच्छन् ॥ २७ ॥
उत्तमर्षणनदानशङ्कया पावकोत्यशिक्षया हृदित्यया । देव
दग्धवसना सरस्वती नासतो बहिरुपैति लज्जया ॥ २८ ॥
नीचतामनवलम्ब्य जनः को याचनादवचिनोति फलानि ।
हन्त वामनपदं प्रतिपेदे भिक्षुतामुपगतो जगदीशः ॥ २९ ॥
अन्यतो यदि निजोपचिकीर्षी मानहानिरिति मीतिरनीतिः ।
श्रीधरोऽपि हि बलेः श्रियमिच्छन्मानमाततुन वामन-
मेव ॥ ३० ॥ संतापितानां मधुरैर्वचोभिर्मिथोऽप्यचरैश्च
वशीकृतानाम् । आशावतां श्रद्धतां च लोके किमर्थिनां
वक्षयितव्यमस्ति ॥ ३१ ॥ सार्थं धनानि धनिकात्यतिगृह्णो
यदासं भजेमलिनतां किमिदं विचित्रम् । गृह्णन्पारथम्यमपि
वारिनिधेः पयोऽपि मेघोऽयमेति सकलोऽपि च कालिमा-
नम् ॥ ३२ ॥ जनस्थाने आन्तं केनकृमृगवृष्णाडुलतया
वचो वैदेहीति प्रतिपदसुदशुप्रलपितम् । कृतार्थकामर्तु-

१ चन्द्रकानिनः. २ याचकवचनम्. ३ करादस्ताहानस्य ग्राहकः;
पक्षे, -करो राजप्राप्तो दण्डस्तस्य दानं मन्थनं वद्वाहकः. ४ हे
शिव. ५ लक्ष्मीपतिरपि. ६ हलः; पक्षे, -रजु- ७ किञ्चिदपि.
८ जनानां स्थानानि नगरपत्तनादीनि येषु भ्रमणं कृतम्; पक्षे,
जनस्थाने नास्तिकास्यजनपदे परिभ्रमणं कृतम्. ९ कनकं द्रव्यमेव
मृगवृष्णा मरीचिका तथा; पक्षे, -कनकस्य मृगो मायारूपधारी
मारीचो राज्यमहास्य वृष्णा तथा. १० वै इति पदच्छेदः- देहीनि
प्रलपितम्; पक्षे, -वैदेही जानकीनि प्रलपितम्. ११ कामर्तुः कुलिन-
स्वामिनो वदनपरिपाटीषु पदना अलनचयं कृता; पक्षे, -चंद्रमर्तु
रावणस्य वदनपरिपाट्यामिधुपदना वाणरचना कृता.

१ कम्पः. २ मृतोऽपि दक्षिणस्यां दिशि गच्छति, तस्य वा; पक्षे,
दक्षिणाया आशा तथा प्रवृत्तस्य. ३ प्रसारिता विद्यारिताः कराः
किरणा मेन; पक्षे, -प्रसारितः करो हस्तो येन. ४ कार्ष्णिजः. ५ अहम्-
इभिरुपा अग्रतो नि सरणे. ६ दृढवृषभ एव धनं यस्य स किञ्चिदथापि
'परमेष्ठ' इति कथ्यते. ७ मांमानि. ८ किरगान्; पक्षे, -दस्तान्.
९ दक्षिणदिक्; पक्षे, -दक्षिणाया आशा स्था. १० सु. र. मां.

वेदनपरिपाटीषु घटना मयात् रामत्व कुशलरसुना नत्व
धिगता ॥ ३३ ॥ क गताति भ्रात कृतवसतयो यत्र
धनिन किमर्थं प्राणाना स्थितिमुनिघातु कथमपि । धने
याञ्चालव्येननु परिमनोऽभ्यर्थनकल निकारोऽपे पश्चाद्धन
महह मोस्तद्धि निघनम् ॥ ३४ ॥ पक्वो वन्धस्त्रनमसि न
गृह यासि योऽर्थी परेषा धन्योऽन्य त्व धनमदवता नेक्षसे
यन्मुखानि । श्लाघ्यो भूक त्वमपि कृष्ण सौपि नार्थाशया
य स्तोतव्यस्त्व वधिर न गिर य खलाना शृणोपि ॥ ३५ ॥
भ्रातर्घातरशोपयाचकजने वैरायसे सर्वदा यस्माद्विक्रमशा
लियाहनमहीशुम्बजभोजादय । अत्यन्त चिरजीविनो न
निहितास्ते विध्वजीनतरो मार्कण्डध्रुवलोमशप्रभृतय सृष्ट
प्रभूतायुष ॥ ३६ ॥ उद्धीना गुणानिण सुखफलान्यार्यो
द्विकीर्णान्यध पर्यस्ता परितो यश स्तवकिता सपल्लता
पल्लवा । प्रागोवाप्रसृतप्रमोदहरिणच्छाया कथान्त गता दैन्यो
रुष्यमतगजेन महता भोगेऽभिमानदुभे ॥ ३७ ॥ शूरा
केऽपि पुरस्थिता रिपुनरधेर्णि सहन्ते सुख धीरा केचन
कामवाणसदशा कान्तादग्नन्ताहतिम् । केचित्कूरवाश्च पथं
वदानन्दन्तीचपेटान्मया नैराधिप्रकर प्रसारितकर कश्चिद्धि
सोडु क्षम ॥ ३८ ॥ दोग्द्वेन समीरिता हृदयत कण्ठ
समालम्बते कण्ठात्कष्टतर कथ कथमपि प्राप्नोति जिहाश्चलम् ।
लज्जाकील्कनीलितेव निविड तस्मान् निर्यात्यहो वाचा
प्राणपरिक्षयेऽपि महता देहीति नास्तीति च ॥ ३९ ॥
यन्नादुद्धस मे हठादधिवस त्व वाणि वक्र मनागीशाना
तदनु क्षुधा भजतु मा लक्ष्मीरिमानुज्जतु । पश्चात्तेषु पठस्व
मा प्रति यशोगमथावलीस्तृष्ण्या वक्र मन्वय वक्रयत्यनु
भनन्तेऽपि तथातनाम् ॥ ४० ॥ तावत्सर्वगुणालय
पद्ममति साधु सता बलम शूर सञ्चरित कलङ्कहितो
भानी कृतज्ञ वपि । दशो धर्मस्त सुशीलगुणगतास्तत्रय
तिष्ठावितो यान्निष्ठुरवज्रातसदश देहीति नो भाप
ते ॥ ४१ ॥ आस्ताद्य स्वयमेव वन्धि महतीर्ममैः श्रुदो
वेदना मा भूकस्सपिद्वप्य परिमनो याच्चेति ससारिण ।
पश्य भ्रातरिय हि यौमनजपिष्कारकेलिखली मानन्लान
मरी गुणव्यतिकरप्रागल्भ्यगर्वच्युति ॥ ४२ ॥ प्राणाना
यत कि श्रुचे कठिनता तैरेव साविष्टता निष्पामति कथ
धिदेव हि न ये याचनावसोभि समम् । आत्मान पुनरा
श्रिगानि विदितस्वैर्योऽपि वेगामहो मिष्याशङ्किततद्वियोग

विधुरो यत्प्रार्थये सर्वश ॥ ४३ ॥ वासो बल्कलमास्तर
किसलयान्योकेस्तस्मिन्ना तल भूलानि क्षतये क्षुधा गिरि
नदीतीथ तृषाशान्तये । क्रीडा भुग्धरुगैर्वैयासि सुहृदो नक्त
प्रदीप शशी स्वाधीने विभवे तथापि कृष्णा याचन्त इत्य
द्रुतम् ॥ ४४ ॥ सन्ति स्वादुफला वनेषु तरव स्वच्छ
पयो नैर्झर वासो बल्कलमाश्रयो गिरिगुहा शय्या लता
वलरी । आलोकाय निशासु चन्द्रकिरणा सख्य कुरङ्गे सह
स्वाधीने विभवेऽप्यहो नरपति सेवन्त इत्यद्रुतम् ॥ ४५ ॥
निष्कन्दा किमु कन्दरोदरुव धीणास्तरूणा स्वच किं
शुष्का सरित स्फुरद्गिरिगुहावस्त्रलक्ष्मीचय । प्रस्तुत्यां
मितस्तत प्रतिदिन कुर्वद्गिरिध्विर्भियद्द्वारार्पितदृष्टिभि
क्षितिमुजा विद्वद्गिरिस्थास्ते ॥ ४६ ॥ काम जीर्णपलाय
सहसिकृता कथा वसानो वने कुर्यामम्बुभिरप्ययाचितसुहृ
प्राणानुबन्धस्थितिम् । साङ्गलानि सधेपित सचकित
सान्त्तनिर्दावञ्चर वक्तुं न नह्यसुहृदे सङ्घपण देहीति दीन
वच ॥ ४७ ॥ द्वारे द्वारेऽवरेपामविरलमटति द्वायालै
कैरलैर्दृष्टो योऽप्याहत सन्पति गणयति स्वापमान तु वैत्र ।
क्षन्तु शक्नोति नान्य स्वसदशमितरागरामस्याश्रयन्तं श्रान्य
त्यात्मोदरार्थे कथमहह शुना नो समो याचक स्तात् ॥ ४८ ॥

परोपकारप्रशंसा

परोपकार कर्तव्य प्राणैरपि धनैरपि । परोपकारज पुण्य
न स्मारकतुश्रतैरपि ॥ १ ॥ धनानि जीवित चेव परार्थे
प्राप्त उच्छेदेत् । तन्निमित्तो वर त्यागो विनाशे नियते
सति ॥ २ ॥ रविचन्द्रौ घना वृक्षा नदी गावश्च सज्जन ।
एते परोपकाराय युगे देवेन निर्मिता ॥ ३ ॥ तृण चाह
वर मन्ये नरादनुपकारिण । पासो भूत्वा पशुत्वाति
भैरूत्वापि रणाङ्गणे ॥ ४ ॥ परोपकृतिकेन्द्रेत्ये तोर्लक्षित्वा
जनार्दन । गुर्वीमुपकृतिं मत्वा धैर्यतारान्दशोप्रहीत् ॥ ५ ॥
आत्मार्थे जीवलोकेऽभिन्को न जीवति मानव । परं
परोपकारार्थे यो जीवति स जीवति ॥ ६ ॥ परोपकार
शून्यस शिष्मणुष्यस जीवितम् । जीवन्तु पशवो येषां
चर्मेषुपकरियति ॥ ७ ॥ रागिणि नलिने लक्ष्मीं दिवसो
निदधाति दिनकरप्रमनाम् । अनपेक्षितगुणद्रोप परोपकार
सता व्यसनम् ॥ ८ ॥ कृच्छ्रानुवृत्तयोऽपि हि परोपकारं
त्यजन्ति न महान्त । तृणमानजीवना अपि करिणो दान

१ कुण्ड २ वृद्ध ३ शत्रु ४ तज्जावो न संसादिन, ५ शत्रु-कुण्डलो
६ नो वस्तु ७ सा वैदश न प्रसा ८ निरस्कार ९ गुण पर पशुता
१० धनार्थे ११ धनैरप्यमृतपत्र १२ कान्ताकटाशयेव १३ सिद्धान्त

१ गृहम् २ निरस्कार ३ भीतान् ४ परोपकार ५ मोक्ष
६ उमथोरुच्छान्ता कृता ७ श्रेष्ठान् ८ मत्स्यादीन् ९ नम्राद्

द्रार्द्रकरा ॥ ९ ॥ परोपकाराय पलन्ति वृगा परोप
काराय वहन्ति नद्य । परोपकाराय दुहन्ति गात्र परोप
कारार्थमिदं शरीरम् ॥ १० ॥ भवन्ति नम्रास्तत्र फलोद्
भेनान्मृभिर्भूरिणिलिङ्गिनो घना । अनुद्धता मत्पुरुष समृ
द्धिभि स्वमान एवंप परोपकारिणाम् ॥ ११ ॥ श्रोत्रं
श्रुतेनैव न कुण्डलेन दानेन पाणिर्न तु कङ्कणेन । निमाति
काय खलु सज्जनाना परोपकारेण न चन्दनेन ॥ १२ ॥
पैदाकर दिनकरो विक्रमं करोति चन्द्रो विकासयति केंद्र-
चक्रालम् । नाम्पर्यधितो जलधरोऽपि जलं ददाति सन्त
म्य परहितेषु कृतानियोगा ॥ १३ ॥ दातु परोप-
कृतिनिर्भरचित्तवृत्तारसन्नद्रुग्गणना नहि संशितेषु । भातुर्नि
कामयति हन्त सरोजखण्डं पाणिस्वपङ्कजसमं सुनान्त-
रेषु ॥ १४ ॥

कृतज्ञनिन्दा

ब्रह्मणे च सुरापे च चोरे भग्नते तथा । निष्कृति-
रिंहिता लोके वृत्रेण नास्ति निष्कृति ॥ १ ॥ उपकारिणि
विश्रब्धे शुद्धमती य समाचरति पापम् । तं जनमसत्यसंभवं
भग्नति वसुधे कथं वहामि ॥ २ ॥ व्योमनि गन्धावुस्ते
चित्रं निर्माति यन्नत सलिले । रूपयति पत्रं सलिलैर्यस्तु
खले चरति संस्कारम् ॥ ३ ॥ शोकं मा कुं कुं सत्ते
प्वहमयम इति मुंघा साधो । कथाद्रुपि कथतर दृष्ट्वा श्वान
कृतज्ञतामानम् ॥ ४ ॥

संतोषप्रशंसा

संतोषामृतवृषाना यस्तुखं शान्तचेतसाम् । कुतखद्वन
लुब्धानामित्थेतश्च धानताम् ॥ १ ॥ अहृत्वा परसंताप
मगत्वा खलनध्रताम् । अनुस्तुज्य सता मार्गं यस्तस्यमपि
तद्बहु ॥ २ ॥ आगमिष्यन्ति ते भाया ये भावा मपि भाविन ।
बहू तैरनुगन्तव्यो न तेपामन्यतो गति ॥ ३ ॥ यो मे
गर्मगतम्यापि श्रुतिं कल्पितगान्त्वयम् । शेषं श्रुतिविधाने च
स किं सुतोऽयमा गत ॥ ४ ॥ अचिन्तितानि दुःखानि
यथैवायान्ति देहिनाम् । सुखान्यपि तथा मन्ये दैन्यमर्त्ता
तिरिच्यते ॥ ५ ॥ पचमेऽह्नि पञ्च वा शाक पचति यो
गृहे । अन्वृणो चाप्रमासी च स वारिचर मोदते ॥ ६ ॥

१ कपी २ शान्ति ३ कासारम् ४ कुसुमनन्दलम्
५ अमलमतिहम् ६ नोम याक्ताये शान्ताकुरुते हलेन क्षेत्र वारदय
कथेति ७ आलेरयम् ८ पूजाम् ९ हे मय १० व्यधम्
११ जीवतोपायम् १२ इहोदरनिवांशदिपवचे १३ त्रिभिष्यते

आमाधीनशरीरगणा मृता निद्रया स्वया । कैदमपि
मर्त्यानाममृतताय कल्पते ॥ ७ ॥ मर्त्यं सपदस्य
सतुषं यय मानमम् । उपानद्रुद्रपादस्य ननु चर्माश्रितं
म् ॥ ८ ॥ ते धन्या पुण्यमानं तन्तीर्णं हेमसागर ।
जगत्समोहजननी यैराश्रीशीरिषी जिता ॥ ९ ॥ अक्रिच
नय दान्तस्य शान्तस्य समचेतस । सदा सतुष्टमनस
सर्वा सुखमया दिग ॥ १० ॥ न योऽनगत दूर बाध्य-
मानस्य वृष्ण्या । सतुष्टस्य कम्प्रापेऽप्यर्थं भवति नादर
॥ ११ ॥ अर्थं करोति दैन्यं लघार्थो गर्भपरितोषं च ।
नष्टधनश्च स शौर सुखमास्ते नि स्पृह पुरुष ॥ १२ ॥
तन्मूलं सुंतायान्त्वत्वास्व तद्यशान्दोर्जितम् । तस्यै-
माय्य पुषा यवेतर्दप्रार्थन नाम ॥ १३ ॥ सर्वा विद्यन्ति
पत्रं न च दुर्बलास्ते शुभ्रं सृष्टुर्नगजा बलिनो भवन्ति ।
कन्दै कर्त्तुमिन्वरा क्षपयन्ति काल सतोष एव पुरुषस्य
पर निधानम् ॥ १४ ॥ चीराणि किं पथि न सन्ति दिशन्ति
मिद्धा नैनाह्निपाः पलभृत सरितोऽप्यमुष्यम् । रुद्धा गृहा
निर्मजितोऽपि नोपपानान्क्लान्दजन्ति कश्यो घनदुर्गं
दान्धाव ॥ १५ ॥ मन्त्रिन्दया युद्धि जन परितोषमेति
नन्यप्रयत्नमुल्लोऽयंमनुग्रहो मे । श्रेयोधिर्नोऽपि पुन्या
परंतुष्टिहेतोर्दुःखार्जितान्यपि धनानि परित्यजन्ति ॥ १६ ॥
वयमिह परितुषा नल्कलैस्त्वं च लक्ष्म्या मम इह परितोषो
निर्दिशेपो निशेष । स हि भवति दरिद्रो यय वृष्ण्या
विशाला मनमि च परितुषे कोऽयंयान् को ददृष्टि ॥ १७ ॥
गन्धाब्जा नवमद्विष्ठा मधुकरस्त्यक्त्वा गतो यथिना ता
दृष्टाशु गत स चन्दनयन पश्चात्सरोरं गत । मदस्तत्र
निशाकरण सहसा रोदित्यसौ मन्दधी सतोषेण विना पर-
मपद प्राप्नोति यत्रो जन ॥ १८ ॥ यस्तुर्माचति मूर्ध्नि
शश्वदुर्गगी घोरा जयरूपिणी त्वापेया व्रतते परिग्रहमयै-
र्गृध्रैर्नगद्वस्यते । धृत्वा बोधचरैर्बोधबहुलं तद्दोमन्यं रज
सतोषामृतसागराम्भमि चिर मय सुखं स्यात्ससि ॥ १९ ॥

वृष्णानिन्दा

वृष्णे देवि नमस्तुभ्य धैर्यविह्वैकारिणि । विष्णुवैलोक्ष्य
नायोऽपि यत्स्वया धौमनीवृत्न ॥ १ ॥ वृष्णे वृष्णेऽपि ते
शक्तिर्दृष्टा मत्पेषु का कथा । त्रेनीकयव्यापि यद्रूपं तद्रूपं
वामनीवृत्ता ॥ २ ॥ वृष्णा चेह परित्यज्य को ददृष्टि क

२ कुलिनवमत्रम् ३ उपासना गृही निहितो पात्री यत्न-
३ सतिपि ४ गौरवस्य ५ वनाहशीत्यम् ६ कथाचतम्
७ वृष्णा ८ भगवान् ९ संतोषम् १० प्रवाद ११ कथापोच्छ-
१२ अयसतोष १३ विषयम् १४ हस्तीवृत्तम्

ईश्वर । तस्मात्क्षेत्रसरो दत्तो दास्य च शिरसि स्थितम् ॥ ३ ॥ बलिभिर्मुखमाक्रान्त पलितैरङ्घ्रित शिर । गात्राणि शिथिलाग्रयेते तृष्णैका तरुणायते ॥ ४ ॥ नास्त्वन्या वृष्ण्या तुल्या कापि स्त्री सुमगा क्वचित् । या प्राणानपि सुग्रे ती मनस्वेयाधिकं प्रिया ॥ ५ ॥ च्युता दन्ता सिता केशा दङ्घ्रिरोध पदे पदे । पातसज्जमिदं देहं तृष्णा साध्वी न मुञ्चति ॥ ६ ॥ तृष्णे त्वमपि तृष्णार्ता त्रिषु स्थानेषु रज्यसि । व्याधितेष्वनगलेषु जैरपरिणतेषु च ॥ ७ ॥ तृष्णे देवि नमस्तुभ्य वा त्व सर्वस्य सर्वदा । उत्पादयस्य यत्नेन गोप्यदे सगराग्रमम् ॥ ८ ॥ अपि मेरूषमं प्राज्ञमपि शरमपि स्थिरम् । तृष्णीकरोति तृष्णैका निगेषेण नरोत्तमम् ॥ ९ ॥ आशा नाम मनुष्याणां काचिदाश्चर्यशङ्कला । यया बद्धा प्रधावति मुक्तास्त्रिघ्नति पङ्कवत् ॥ १० ॥ तेनाधीतं श्रुतं तेन तेन सर्वमनुष्ठितम् । येनाशा प्रघट कृत्वा नैराश्यामवलम्बितम् ॥ ११ ॥ गिरिर्महाङ्गिरैरब्धिर्महानब्धे नर्मो महत् । नमसोऽपि महद्भङ्ग ततोऽप्याशा गरीयसी ॥ १२ ॥ आशैव राक्षसी पुतामारौव विषमञ्जरी । आशैव जीर्णमदिरा धिगाशा सर्वदोषभू ॥ १३ ॥ क्षुब्धाशा कुट्टिभ्यो मयि जीवति नान्यथा । तासामाशा महासाध्वी कदाचि मा न मुञ्चति ॥ १४ ॥ यौवनं जग्या अस्तमा रोग्य व्याधिभिर्हितम् । जीवितं मृत्युरभ्येति तृष्णैका निरु पद्रवा ॥ १५ ॥ यच्च कामसुखं लोके यच्च दिव्यं महत्सु खम् । तृष्णाक्षयसुखस्येते नार्हतं षोडशीं कलाम् ॥ १६ ॥ दारिद्र्यस्य परा मूर्तिस्तृष्णा न द्रविणाल्पता । जैरद्रवधनं शमुस्तथापि परमेश्वर ॥ १७ ॥ तृष्णा हि चैवपरित्यक्ता को दरिद्र क ईश्वर । तस्मात्क्षेत्रसरो दत्तो दास्य च शिरसि स्थितम् ॥ १८ ॥ मनोरथरथारूढ युक्तमिन्द्रियवाजिभि । प्राग्यत्वेव जगत्कृत्स्नं तृष्णासारथिचोदितम् ॥ १९ ॥ यथा हि शङ्खं गो काले वर्षमानस्य वर्षते । एव तृष्णापि चित्तेन वर्षमानेन वर्षते ॥ २० ॥ अकर्तव्येष्वसाध्वीव तृष्णा प्रेरयते जनम् । तमेव सर्वपापेभ्यो लज्जा मातेव रक्षति ॥ २१ ॥ आशा बलवती कष्ट नैराश्या परम सुखम् । आशा विराशा वृत्ता तु सुखं स्वपिति पिङ्गला ॥ २२ ॥ तृष्णात्परिणामेयं दुष्पूरं केन पूर्यते । या महद्विरपि क्षिप्ते पूरणैरेव सन्त्यते ॥ २३ ॥ आसन्नान्पुरतो माया न्दर्शयित्वा पुरं पुरं । छागो हरितसमुद्रयेव दूरं नीतोऽसि तृष्ण्या ॥ २४ ॥ वर्तते येन न विना नरो बान्धुतु नाम तम् । ततोऽपि द्वायैवपयी पृथो दद्यात्किमुत्तरम् ॥ २५ ॥

तावद्गुणा गुह्यं च यावन्नाययते परम् । अर्थिते वर्तमानस्य न गुणा न च गौरवम् ॥ २६ ॥ विद्वत्ता चैव शौर्यं च सौजन्यं च कुलीनताम् । खलीकरोति याञ्चैका दुःशीलेवाङ्गना कुलम् ॥ २७ ॥ आशाया ये दासास्ते दासा सर्वलोकस्य । आशा येषां दासी तेषां दासायते लोक ॥ २८ ॥ दन्ता विश्वदन्ता केशा काशप्रसूनसकाशा । नयनं तमसा मयनं तथापि चित्तं धनाङ्गनायत्तम् ॥ २९ ॥ त्वासुरसाधु मन्ये शाकैरपि यदसि लब्धपरितोषम् । हृतहृदयं ह्यधिकधिकवाञ्छाशतदुर्मरं न पुन ॥ ३० ॥ इच्छति शती सहस्रं ससहस्रं कोटिमीहते कर्तुम् । कोटियुतोऽपि नृपस्य नृपोऽपि वत चक्रवर्तित्वम् ॥ ३१ ॥ चक्रधरोऽपि सुखं सुरोऽपि सुरराज्यमीहते कर्तुम् । सुरराजोऽप्यूर्ध्वगतिं तथापि न निवर्तते तृष्णा ॥ ३२ ॥ अङ्गं गलितं पलितं गुणैर्दंशनविहीनं ज्ञातं तुण्डम् । वृद्धो याति गृहीत्वा दण्डं तदपि न मुञ्चत्याशा पिण्डम् ॥ ३३ ॥ दिनयामिन्यौ सायं प्रातः शिशिरवसन्तौ पुरतायात । कालं क्रीडति गच्छत्यासुरतदपि न मुञ्चत्याशावायु ॥ ३४ ॥ आशावलम्बोऽपि चित्ता न कस्य तृष्णालतानर्थक्यं प्रसूते । दिने दिने लब्धरुचिर्विष्वैस्त्वान्मनो न च मेघं च वृषं च मुञ्क्ते ॥ ३५ ॥ विभूतिरर्थत्यपि याचकानां न दुर्गतं केचिदिहाद्रियन्ते । पीताम्बरोऽब्धे समवाप लक्ष्मीं दिगम्बरसोपनतोऽर्थं चन्द्र ॥ ३६ ॥ भिक्षारानं तदपि नीरसमेकवारं शय्या च भू परिजनो निजदेहमात्रम् । वक्षं सुजीर्णशतखण्डमयीं च कन्धा हा हा तथापि विषयात्रं जहाति चेत ॥ ३७ ॥ या सा जगत्परिभवस्य निमित्तभूता हेतु स्वयं सुपतेरपि लाघवस्य । सा मा विडम्बयति नाथं सदैव तृष्णा छिद्रि प्रसस्य भगवत्प्रपुनर्भावय ॥ ३८ ॥ दुग्धं च यत्तदनु यत्कथितं ततो तु माधुर्यमस्य हृतसु-मथितं च वेगात् । जातं पुनर्घृतवृत्ते नवनीतघृति स्नेहो निबन्धनमनर्थपरम्परणा ॥ ३९ ॥ गदोदन्ता दन्ता पठितकलितं कुन्तलभरस्तम् क्षेत्रे नैरेडविषयपट्टनी न श्रुतिपुटे । अमृदं रङ्गद्वलिवलयं वल्लीविलुलितं तथाप्येतच्चैतसहण इव भावत्यनुदिनम् ॥ ४० ॥ गतं तत्तारुण्यं तरुणिहृदयानन्दजनकं विशीर्णं दन्तालनिर्जगतिरहो यैतिशरणा । जडीभूता दृष्टि श्रवणं रहितं कर्णयुगलं मनो मे निर्लज्जं तदपि विषयेभ्यः स्पृहयति ॥ ४१ ॥ यषु कुञ्जीभूतं गतिरपि तथा यतिशरणा

१ इत्ती २ इदेपु ३ मेरुसङ्घम् ४ सुनवत्पुत्रोति ५ पर्वत ६ कृद्दशम् स प्व धन यस्य स ७ तन्नामका वैश्व

१ गिरि २ दन्ता ३ मुखम् ४ आश्रय ५ धर्म ६ मत्स्य, पक्षे-मीनराशि ७ पलक, पक्षे-नेत्रराशि ८ वृषम, पक्षे-वृषमराशि ९ दणु पव शरणं रक्षणे वक्ष्यता सा

विशीर्षा दन्तालि श्रणविक्रम श्रोत्रयुगलम् । शिर गृह
चक्षुस्त्रिमिरपटलैरवृतमहो मनो मे निर्लेज तदपि विषयेभ्य
सृहयति ॥ ४२ ॥ खलोह्याप सोढा कथमपि तदाराधन
तथा निगृहान्तर्वर्षण हसितमपि शून्येन मनसा । कृत
श्रित्तस्त्रम प्रतिहृतधियामञ्जलिरपि त्पराशो मोघाशो किमु
परमितो नर्तयति माम् ॥ ४३ ॥ निवृत्ता भोगेच्छा बहु
पुरुषमानो विगलित समाना स्वर्गता सपदि सुहृदो जीवित
समा । शनैर्यष्टदुखान घनतिमिररुद्धे च नयने अहो
दुष्ट कायस्त्रदपि मरणापायचकित ॥ ४४ ॥ अमीषा
प्राणाना तुलितविसिनीपत्रपयसा कृते किं नास्माभिर्विगलित
विवेकैर्यनसितम् । यदाढवौनामधे द्रविणमदनि सज्जननसा
कृत वीतवीर्यैर्निजगुणकथापातकमपि ॥ ४५ ॥ समारम्भा
ममा कति कति न वारास्तव पशो पिपासोस्तुच्छेऽसिन्द्र
विषमृगतृष्णाणवजुले । तथापि प्रत्याशा विरमति न ते मूढ
शतधा न दीर्ण यच्चतो नियतमशनिप्रायपटितम् ॥ ४६ ॥
निवेकव्याकोशो निरसति शमे शान्त्यति तृषा परिप्लवे तुझे
प्रसरतिरता सा परिणति । जरा जीर्णैश्वर्यप्रसन्नगहनाक्षेप-
कृष्णस्तृष्णापात्र यस्या भवति मरुतामप्यधिपति ॥ ४७ ॥
अहो तृष्णावेद्या सकलजनतामोहनवरी विदग्धा मुग्धाना
हरति विवशाना शमघनम् । विपद्दीक्षादक्षासहतरलतारै
प्रणयिनीकटाक्षे कूटाक्षे कपटकुटिल कामकितव
॥ ४८ ॥ उरपात निधिर्शङ्कया क्षितितल ध्याता गिरेर्षा
तयो निस्तीर्ण सरितापतिर्नृपतयो यत्नेन सतोपिता ।
मञ्जाराधनतत्परेण मनसा नीता इमशाने निशा प्राप्त
कौणवराटकोऽपि न मया तृष्णेऽधुना सुख माम् ॥ ४९ ॥
नि स्रो वंष्टि शत शती दशशत लक्ष सहस्रापियो लक्षेण
क्षितिराजता क्षितिपतिश्चक्रेशता वान्छति । चक्रेण सुरराज
ता सुरपतिर्नासास्पद वान्छति ब्रह्मा विष्णुपद हरि शिव
पद तृष्णाधि को गत ॥ ५० ॥ माने नेच्छति वारय
सुप्रशमे र्धामादिगत्या हिया स्वातन्त्र्ये परिवृत्य तिष्ठति
वरी व्याधूय धैर्ये गते । तृष्णे त्वामनुग्रहता फलमित्यस्त
अनेनामुना य सृष्टो न पदा स एव चरणौ स्पृष्टु न
समन्यते ॥ ५१ ॥ दन्तैश्चलित धिया तरलित पाण्यद्विगा
वम्पित दृग्म्या कुर्क्षलित घलेन गलित रूपधिया प्रोषितम् ।
प्रासाया यममुपतेरिह महाधाव्या धरायामिह तृष्णा
केवलमेकिर्नैव मुमदी धीरा पुरो वृत्त्यति ॥ ५२ ॥ भ्रान्त
याचनतत्परेण मनसा देहीति वाक्प्रेरिता मुक्त मानविवाजित

परगृहे साशङ्कया कावन्त । साक्षेप शुकुटीकगणकुटिल
दृष्ट खगना मुख तृष्णे देवि यदन्धदिच्छमि पुनस्तत्रापि
सज्जा वयम् ॥ ५३ ॥ भ्रान्त देशमनेकदुर्गनिषम प्राप्त
न किंचित्फल त्यक्त्वा जातिदुलाभिमानमुचित सेवा कृता
निष्फला । मुक्त मानविवाजित परगृहेष्याशङ्कया काकव
तृष्णे जृम्भति पापकर्मनिरते नाथापि सतुष्यन्ति ॥ ५४ ॥
आसिष्ये सुखितो गृहीति निहितो मोहेन दारग्रहस्तसङ्गा
सुतदासवान्धनमुहस्तगन्धिनामुद्रव । तन्निर्वाहकदर्शना
परिभ्रानौचित्यचिन्ताजुष किं सौख्य कतमा गृहस्थिति
रतोऽनर्थे मया स्वीकृत ॥ ५५ ॥ शान्तेर्मातृनिववा
त्पितुरपि कृपण मेहु कृत्वा पृथग्ध्यामाशा योषा स्वतन्त्रा
अजति परगृहान्सर्वदा वीरलज्जा । सचत्ते नमृत्पात्र मम
यमनियमौ आतरो भर्त्सयन्ती पुद्गा चैनात्मबन्धुसदपि
पुनरहो हन्त वन्ध्या श्रयाम ॥ ५६ ॥ लजे त्व भज
सिन्धौ गिरिरशिक्षरे त्व च तिष्ठ प्रतिष्ठे शान्ते प्रान्ते
दिशान्ते पुरु वसतिमहो गर्व रर्षा भगानु । तेज पाताल-
मूल भज मुवि भगन्मान मा नाम तेऽस्तु प्रेम्णेकामाश्र-
यन्ती सततमहमिमा तूर्णमाशा श्रयिष्ये ॥ ५७ ॥

धीरप्रशंसा

स एव धन्यो विपदि स्वरूप यो न सुचति । त्यजत्य-
र्ककरैस्तस हिम देह न शीतताम् ॥ १ ॥ चलन्ति गिरय
काम युगान्तपवनहता । कृच्छ्रेऽपि न चलत्येव धीराणा
निश्चल मन ॥ २ ॥ कृत पुरुषतन्त्रेण जातिमानावल्पि-
ना । योऽङ्गीकृतगुणै श्लाघ्य सविलयमुदाहृत ॥ ३ ॥
असमानमिधौनामि सहसा गौरवेरितम् । नाम यस्यामि
नदन्ति द्विपोऽपि स मत पुमान् ॥ ४ ॥ सह परिजनेन
निरसति धीरो गंहनानि तरति पुनरेक । निपमेवेन निर्पीत
निर्पूरजिता सह सुरैरसृतम् ॥ ५ ॥ श्लाघ्या महतागुनति-
रुद्धतमप्यनसित च धीराणाम् । वनफगिरिनभिलङ्घ्यो
रनिरनिशमनुज्जितारम्म ॥ ६ ॥ अङ्गणपेदी वसुपा कुल्या
जलधि स्थली च पातालम् । वल्मीकश्च सुमेरु कृतप्रतिश
स्य धीरस्य ॥ ७ ॥ कैदर्थितस्यापि हि धैर्यवृत्तेन शक्यते
धैर्यगुण प्रमोर्दुम् । अधोसुगमस्यापि कृतस्य वधेर्नाप
शिष्या याति वदाचिदेव ॥ ८ ॥ अर्थ सुख कीर्तिर
पीह मा भूदनर्थ एवास्तु तथापि धीरा । निजप्रतिज्ञाम्
नुगम्यमाना महोद्यमा कर्म समारमन्त ॥ ९ ॥ रत्नैर्महाहर्-

१ धनिकानाम् २ ध्ययमनमा ३ वज्रप्राणणपठितम् ४ इन्द्र
५ धननिधेश्वरत्वमया ६ सच्छिद्रापि कपर्दिना ७ इच्छति ८ धृवी
९ तवात्तुव च कुर्वैत्यर्थे १० मुकुटितम्

१ शीतम् २ गतलज्जा निर्लेजत्वर्थे ३ अहो इत्याक्षयं
४ दुस्तराणि ५ शान्तेण ६ व्यापार ७ अजितम् ८ कुत्रिमसरिव
९ दक्षिणस्य १० दूरीकर्तुम्

स्तुतुर्न देवा न भेजिरे भीमविषेण मीतिम् । सुधा
 विमान प्रयसुरिगराम न निश्चिताथद्विरमन्ति धारा ॥ १० ॥
 निन्दतु नीतिनिपुणा यदि वा स्तुवतु लक्ष्मी समाविशतु
 गच्छतु वा यथेच्छम् । अधैर वा मरणमस्तु युगान्तरं
 वा न्याय्यासथं प्रविचरन्ति पद न धीरा ॥ ११ ॥
 वाताम्याङ्गैविशिष्या न ह्येनति यस्य चित्त न निर्दहति
 कोपंशानुताप । कर्षन्ति भूरि विषयाश्च न लोभपाशा
 लोभत्रय जयति कृत्स्नमिदं स धीरा ॥ १२ ॥ आपस्तमुद्ध
 रणधीरधिय परेषा जाता महत्यपि बुले न भगति सर्व ।
 निश्वातवीपु विरला खलु पादपास्ते ये दतिदत्तमुसलो
 लिंगन महते ॥ १३ ॥ विरमं निरासासादस्त्रापुर्यव
 सायतो विपदि महता धैर्यव्यस यदीक्षितुमीहसे । अयि
 जड विधे क्लशाशयव्यपेतनिजक्त्वा बुलक्षितरिण सुद्रा
 मैते न वा जलराशय ॥ १४ ॥

वीरप्रशंसा

एवेनापि हि शूरेण पदानात् महीतलम् । क्रियते
 भास्त्रेणैत्र स्फारस्फुरिततेजसा ॥ १ ॥ बहव्य पद्मवोऽपीह
 नरा शास्त्राण्यधीयते । विरला रिपुखन्नाप्रधारापातसहि
 ष्यन् ॥ २ ॥ अगतोद्धतभूतौघसबुले भूलेजगिरे । शस्त्रे
 शास्त्रे त्रिचतुराश्रतुय यदि भादशा ॥ ३ ॥ महिनामतर
 पश्य शेषाहे साग्निभूधरा । पणासहस्रसन्दाग्निं अमरीय
 दिमाति भू ॥ ४ ॥ स्पृहयति श्रुतयोर तरमायतकत्वाल-
 कररुद्धनिदीपाम् । त्रिजयश्रीरौराणा व्युत्तरप्रौढमजितेन ॥ ५ ॥
 मुने शिशाले विमलेऽसिपत्रे कोज्यस तेजसिकषा सहते ।
 गतासुरप्याह्वयसीमि वीरो द्विधा विषत्ते रविमण्डल य ॥ ६ ॥
 लोकोत्तर चरितमर्मयति प्रतिष्ठा पुसा कुल नहि निमित्त
 मुद्रारताया । बातापिनापनमुने क्लशात्यसृतिरालायित
 पुनस्तुदसमुद्रपानम् ॥ ७ ॥ नायाति वाढयशिखाङ्गपनेन
 ताव शैल्य हिमाद्रिपयमा शिशता च नाग्नि । कश्चिद्रमीर
 मन्त्रां सतत विपादवाले प्रमोदममये च समोऽगु
 माव ॥ ८ ॥ सप्रामुपन्ति ननु मण्डलमेज्जमेरु इमाषा
 नप समर्गमि वपुस्तु हिरवा । चण्डाणुमण्डलमयाभि
 र्नाति धारा प्रेगर्द्रतिरैरधूनानागदलानि ॥ ९ ॥
 निरप्यधैरिं नृपनि बहुमानोन्नतैरद समायुक्तोऽप्येवं
 परिमरद वात कृत्वा । समायादुद्धता गुणममुदया

वातिविषया युति 'सेही किं' आ धृतकमकमालोजी
 लभते ॥ १० ॥ को वीरस्य मनस्विन स्वविषय को वा
 विदेशोस्तथा य देश श्रयते तमेव कुरुते बाहुप्रतापार्जितम् ।
 यद्दंष्ट्रानखलाङ्गलप्रहरण सिंहो घन गाहते तस्मिन्नेव
 हतद्विपेद्रुधिरैस्तृष्णा छिनत्यात्मन ॥ ११ ॥ सामो
 पायनयप्रपञ्चपटव प्रायेण धै भीरव शूराणा व्यवसाय
 एव हि पर ससिद्धये कारणम् । विस्फूर्जद्विकटाटवीगज
 घटापीठेकसचूर्णनव्यापौरैकरसस्य सन्ति त्रिजये सिंहस्य के
 मन्त्रिण ॥ १२ ॥ काकुत्स्थस्य दशाननो न कृतवान्दारापहारं
 यदि कान्मोधि क्व च सेतुवधघटना कोर्त्वीय लङ्काजय ।
 पार्थस्यापि परामत्र यदि रिपुर्नाथाक् तादृक्तापो नीयते
 रिपुभि समुजतिपद प्राय पर मानिन ॥ १३ ॥ वाह
 शीतयितु हिम ज्वलयितु वात निरोद्ध पयो मूर्ते ज्योम
 विधातुसुनमयितु नेतु नति वा महीम् । उद्धर्तु किल भूस्त
 स्थलयितु सिधु च सभाव्यते शक्तिर्यस्य जनै स एव नृपति
 शेषा पर पार्थिवा ॥ १४ ॥ नास्मिन्सततवेष्टनोत्सव
 तमैस्तल्पेरुदेति व्यथा अथिभ्यश्चलितैर्न चालमसुमिर्मर्मव्यथा
 जायते । ऋद्वद्र धुजनातनादचकितस्वात न वा स्थीयते न
 क्षेतमरण सुखस्य सुमगा काप्येव सप्रामिभू ॥ १५ ॥

तेजस्विप्रशंसा

वालस्यापि रवे पांदा पतन्सुपरि भ्रूयताम् । तेजसा
 सह जाताना घय कुनोपयुज्यते ॥ १ ॥ एक य एव
 तेजसी सिंहिकेयं सुरद्विषाम् । शिरोमात्रावशेषेण जीयते
 येन शत्रव ॥ २ ॥ भौनी पादप्रहारेऽपि न क्षमी नीच एव
 स । आट्टशरखो मिनेऽपि न तेजसी खलो हि स ॥ ३ ॥
 सुखेऽपराधे स्वर्भातेर्भानुमत चिरेण यत् । हिमाद्रौमाउ
 अघते तत्रैदिग्न स्फुट फोलेम् ॥ ४ ॥ स्वय प्रणमतेऽप्येज्जी
 पत्यायावुपेयुपि । निदर्शनैर्भारणा लेशुर्भुङ्कुण नर ॥ ५ ॥
 तेजस्विमध्ये तेजसी 'दवीयानपि गण्यते । पश्चम पश्चतपव
 स्तपनो जातवेदगाम् ॥ ६ ॥ अजुला हेल्या पादसुखैर्भुङ्कु

१ कातिम् २ सिंहसंनिधिनीम् ३ सुवर्णमालाङ्कृतोऽपि
 ४ परदेश ५ दशानखलाङ्गल प्रहरण यस्य नरा एव
 हाहन्ति निदारकराश इत्यपि इति रूपम् 'वातु को नपतिस्त
 ताव' इत्येत्येव' इति वस्तुविप्रयोग ६ प्रविशति ७ किरण
 ८ पौराणा ९ पवनात्मा १० पौराणा ११ राट्ट १० राट्ट
 ११ राट्ट १२ चन्द्रम् १३ मारुतस्य १४ इत्याव १५ दुर्ग
 १६ गाम् १७ निपेक्षत १८ धुनान्त्वमित्यर्थे १९ दूरम्भो
 २० यत् प्रियापत्र २१ यत्

१ स्वकान्तोऽपि २ मार्गम् ३ कटशा एव विशिष्य कला
 ४ न ति इति ५ कोर होर स एव कृष्णारभिन्येव
 ६ मूर्त्तम् ७ मन्त्रावपुत्रम् ८ पञ्चदशत्वात्

निद्विषाम् । कैयंकारमनाल्म्बा कीर्तिर्धामधिरहति ॥ ७ ॥
 अङ्काधिरोपितमृगश्चन्द्रमा मृगालञ्छनः । केसरी निद्विषक्षित-
 मृगयूथो मृगाधिपः ॥ ८ ॥ तेजस्विनि ह्यमोपेते नातिक-
 कंश्यमाचरेत् । अतिनिर्मन्थनादश्विचन्द्रनादपि जायते ॥ ९ ॥
 तेजोहीने महीपाले स्वे परे च विक्रवन्ते । निःशङ्को हि
 जनो घृते पदं भस्मन्त्येनमपि ॥ १० ॥ एकचक्रो रथो
 येन्ता विक्रलो विषमा हंयाः । आक्रमत्येव तेजस्वी तथा-
 प्यर्को नमस्तलम् ॥ ११ ॥ साधनं सुमहद्यस यज्ञान्यस्य
 विलोक्यते । तस्य घीशालिनः कोऽन्यः सहेतारालितां
 श्रुवम् ॥ १२ ॥ येन पापाणखण्डस्य मूल्यमल्पं वसुंधरा ।
 अनस्तमितसारस्य तेजसस्तद्विजृम्भितम् ॥ १३ ॥ सिंहः
 शिशुरपि निपतति भद्रमलिनं कपोलमितिपु गजेषु ।
 प्रकृतिरियं संरचयतां न खलु वयस्तेजसो हेतुः ॥ १४ ॥
 यदचेतनोऽपि पादैः स्पृष्टः प्रज्वलति सवितुरिनैकान्तः ।
 तचेजसी पुरुषः परकृतविकृतिं कथं सहते ॥ १५ ॥
 दर्शिततामोच्छ्रयैस्तजोवह्निः सुमोत्रसंजातैः । हीरैरपि स्व
 घीरैरपस्त्वपि गम्यते नाघः ॥ १६ ॥ दीप्यन्तां ये दीप्त्यै
 घटिता मणयश्च वीर्यरूपाश्च । तेजः स्वविनाशाय तु
 भवति तृणानामिव लघूनाम् ॥ १७ ॥ मदसिक्तमुखैर्मृगाधिपः
 करिभिर्वर्तयते स्वयंहृतैः । लघयन्खलु तेजसा जगन्न
 महानिच्छति भूतिमन्यतः ॥ १८ ॥ तीरोष्णदुर्विषहवीर्य-
 धृतः परेषां तेजस्विनो न गणयन्ति वपुर्महद्भवम् । यत्सच-
 रागशकलाकृतिरद्रितुङ्गं कार्त्तयेन भसयति काष्ठचयं
 स्फुटिङ्गः ॥ १९ ॥ न तेजस्तेजस्वी प्रसूतमपरेषां
 प्रसहते स तस्य स्रो भावः प्रकृतिनियतत्वाद्दकृतकः ।
 मयैवेरान्तं तपति यदि देवो दिनकरः किमो-
 भेयप्रावा निकृते इव तेजांसि वमति ॥ २० ॥ हस्ती
 स्थूलतनुः स चाङ्गुशवशः किं हस्तिमात्रोऽङ्गुशो यज्ञेणाभि-
 हताः पतन्ति गिरयः किं शैलमात्रः पतिः । दीपे प्रज्वलिते
 विनश्यति तमः किं दीपमात्रं तमस्तेजो यस्य विराजते स
 भलवान् स्थूलेषु कः प्रत्ययः ॥ २१ ॥ स्रष्टवन्नायुवसावदोष-
 मलिनं निर्मासमप्यस्ति गोः श्वा लब्ध्या परितोषमेति न

तु तत्तस्य ध्रुवः शान्तये । सिंहो जम्बुकमङ्कमागतमपि
 त्यन्त्वा निहन्ति द्विषं सर्वः कृच्छ्रगतोऽपि चान्छति जनः
 संस्थानुरूपं फलम् ॥ २२ ॥ शमयति गजानन्यान् गन्धद्विषः
 कलमोऽपि सम्भवति सुतरां वेगोदयं मुञ्जं शिशोर्विषम् ।
 सुवमधिपतिर्वालावस्त्रोऽप्यलं परिरक्षितं न खलु वयसा
 जत्वैवायं स्वकार्यसहो भरः ॥ २३ ॥

मनस्विप्रशंसा

कामं प्रियानपि प्राणान्निमुञ्चन्ति मनस्विनः । इच्छन्ति
 न त्यमिन्नेभ्यो महतीमपि सत्क्रियाम् ॥ १ ॥ श्रूतं नून-
 कृष्णाम्बुफलानां के भवन्त्यमी । अद्भुतीदर्शनाद्येन विली-
 यन्ते मनस्विनः ॥ २ ॥ ब्रह्माण्डमण्डलीमात्रं किं लोभाय
 मनस्विनः । शैफरीस्फुरितैर्नान्वेः क्षुब्धता जातु जायते ॥ ३ ॥
 कुसुमसंबकखेव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः । मूर्ध्नि वा सर्व-
 लोकस्य शीर्यते वन एव वा ॥ ४ ॥ पादाहतं सद्युत्थाय
 मूर्धानमधिरोहति । स्वस्यादेवापमानेऽपि देहिनस्तद्वरं
 रजः ॥ ५ ॥ समूलघातर्मघ्नन्तः पराज्जोयन्ति मानिनः ।
 प्रध्वंसितान्धतमस्तजोदाहर्णं रविः ॥ ६ ॥ स पुमानैर्नयं
 वज्रन्मा यस्य नास्ति पुरःस्थिते । नान्यामङ्गुलिमन्थ्येति
 संश्रयैः यासुचताङ्गुलिः ॥ ७ ॥ स्थितिक्रान्तिमीरुणि स्व-
 च्छान्न्याङ्कुलितान्यपि । तोयानि तोयपशीनां मनांसि च
 मनस्विनाम् ॥ ८ ॥ शक्तिवैकल्येनैत्रस्य निःसंरत्वाद्धी-
 यसः । जैन्मिनो मानहीनस्य तृणस्य च समा गतिः ॥ ९ ॥
 अलङ्घ्यं तच्चतुद्वीष्य यद्यदुच्चैर्महीभृताम् । प्रियतां ज्या-
 यसीं मा गान्महतां केन तुङ्गता ॥ १० ॥ तावदाशीर्यते
 लक्ष्म्या तावदस्य स्थिरं यशः । पुरुषस्तावदेवासी यावन्प्रा-
 नाश्च हीयते ॥ ११ ॥ दुरासद्वनज्यायागम्यस्तुङ्गोऽपि
 भूधरः । न जहाति भृङ्गीजस्कं मानप्रांशुमलङ्घयता ॥ १२ ॥
 गुरुकुर्वन्ति ते वंदयानन्वर्था तैर्वसुंधरा । येषां यथासि
 शुभ्राणि ह्येवयन्तीन्दुमण्डलम् ॥ १३ ॥ उदाहरणमाशीःपु
 प्रथमे ते मनस्विनाम् । शुष्केऽशान्तिरिवामर्षो वैररातिपु
 पात्यते ॥ १४ ॥ तुङ्गत्वमितैर्न नाश्रौ नैर्दे सिन्ध्याव-

१ कथमिलये. २ निराधारा. ३ इक्षु. ४ उष्णत्वरहिते. ५ सारविः.
 ६ धनुः-अरुणः. ७ तुरंगाः. ८ कुटिलिताम्. ९ प्रशस्तकपोलेषु.
 १० बलवताम्. ११ सर्वकान्तः. १२ अपमानम्. १३ कान्तिः; पक्षे,
 -प्रनायः. १४ कान्त्याभिव्ययम्; पक्षे,-पशुषु औन्नत्यम्. १५ प्रकाश-
 कन्वयम्; पक्षे,-सामर्थ्यम्. १६ पर्वतः; पक्षे,-कुलम्. १७ विधा-
 निष्पादिताः. १८ निरस्तम्. १९ स्वभावाधीनत्वात्. २० अङ्गुलिः.
 २१ किरणैः. २२ संततम्. २३ सर्वकान्तः. २४ निकृत् ४४. २५ वज्रम्.
 २६ विशासः.

१ प्रभावात्पुरुषम्. २ यथेच्छम्. ३ मत्स्यीस्फुरणैः. ४ कदाचित्.
 ५ गुच्छस्य. ६ अश्वप्रायः. ७ चेतनात्. ८ अनुस्यूयन्तः. ९ शत्रुम्.
 १० गाढं तनः. ११ सार्धंरुग्न्मा. १२ पुरुषगयनाप्रस्तावे. १३ म-
 यादोत्तुङ्गनाद्वेगोर्भस्वि. १४ सुशोभितानि. १५ उस्ताहादिचक्रि
 वेधुषणः; पक्षे,-अवधम्ममामर्षविद्येण. १६ प्रह्वीभूतस्य; पक्षे,
 विषेयभूतस्य. १७ दुर्बलत्वात्; पक्षे,-शिरांशुमलितत्वात्. १८ गौर-
 वशीनस्य; पक्षे,-मीरस्य. १९ जन्तोः. २० प्रतापसंपन्नम्.
 २१ मानोन्नतपुरुषम्. २२ अगाधता. २३ तुङ्गत्वम्.

गाघता । अलङ्घनीयताहेतुरुभय त-मनस्विनि ॥ १५ ॥ न
 क्वचिन्न बहिर्यामित मानिना प्रार्थनागिरि । यदि निर्वातुमि
 च्छति तदा प्राणपुर सरा ॥ १६ ॥ असेवितेश्वरद्वारमदृष्ट
 विरहव्ययम् । अनुक्तक्रीडवचन धन्य कस्यापि जीवितम्
 ॥ १७ ॥ मानिनो हतमानस्य मानोऽपि न सुखप्रद ।
 जीवन मानमूल हि माने म्लाने कुत सुखम् ॥ १८ ॥
 मनस्वी श्रियते काम कार्पण्य न तु गच्छति । अपि
 निर्वाणमायाति नानलो याति शीतताम् ॥ १९ ॥ मनस्वि
 हृदय धत्ते रोषेणैव प्रसन्नताम् । भस्माना सुकुर प्राय भसाद
 लमतेतराम् ॥ २० ॥ मनस्विनो न मयन्ते परत
 प्राप्य जीवनम् । बलिमुन्म्यो न काकेभ्य स्पृहयन्ति हि
 कोकिला ॥ २१ ॥ दूराङ्कुरवृणाहारा धन्यास्ते वै वने शृगा ।
 विभवो मत्तचित्ताना न पश्यन्ति मुखानि यत् ॥ २२ ॥
 सुख जीवति हरिणा वनेऽपरसेविन । अर्धैरयन्नसुलभै
 र्जलदर्माङ्कुरादिभि ॥ २३ ॥ उपकारेण दूयन्ते न सहन्तेऽनु
 कम्भिताम् । आपस्त्यपि दुराराध्या नित्यदुःखा मन
 स्विन ॥ २४ ॥ जलसेकेन वर्धते तरवो नाश्मसचया ।
 मव्यो हि द्रव्यतामेति क्रिया प्राप्य तथाविधाम् ॥ २५ ॥
 अश्रुतिभयमत्याना मध्याना मरणाङ्गयम् । उचमाना तु
 सत्त्वानामभमानात्पर भयम् ॥ २६ ॥ न सदथा कशाघात
 न सिंहा घनगर्जितम् । परैरङ्गुलिनिदिष्ट न सहन्ते
 मनस्विन ॥ २७ ॥ काम वनेषु हरिणास्तूपेन जीवन्य
 यन्नसुलभेन । धनिषु न दैन्य विदधति ते खलु पशवो
 यय सुधिय ॥ २८ ॥ श्रैत्यपकुराबह्वपि न भजति पूर्णो
 पकारिणा तुल्य । एकोऽनुकरोति कृत निष्कारणमेव
 पुरुतेऽन्य ॥ २९ ॥ न नटा न विटा न गायका न परदोह
 निचद्वयद्वय । नृपसद्यनि नाम के वय स्तनमारानमिता
 न योषित ॥ ३० ॥ अभिमानधनस गल्वरैरसुमि स्थासु
 यशश्चिपीपत । अचिराशुविलासचञ्चला ननु लक्ष्मी
 फलमानुःसङ्गिकम् ॥ ३१ ॥ ज्वलित न हिष्परेतस चय
 मारम्भ दति भस्माना जन । अभिभूतिभयादसूत सुख
 मुञ्चति न धाम मानिन ॥ ३२ ॥ पुरो वा पश्चाद्वा
 वयस्यविशाम क्षितिमुजा तत किं नदिष्ठन्न वचनरचना
 क्रीतजगताम् । अगारे वातारे कुचकलशमारे शृगदशा
 मणेशुल्य मूल्य सहजसुमगस्य दुतिमत ॥ ३३ ॥ अनुक्ताया
 यसा क्षणमपि न यात नृपशतैर्मुवस्तसा लामे क इव
 मनुमान क्षितिमुजाम् । तदशसाप्यशो तदवयवलेदोऽपि
 पतयो विषादे कतव्ये विदधति जड प्रत्यत मुदम् ॥ ३४ ॥

क्वचिद्गमो शय्या क्वचिदपि च पर्यङ्कशयन क्वचिच्छाका
 हारी क्वचिदपि च शास्त्रोदनरुचि । क्वचित्कन्याधारी
 क्वचिदपि च दिव्याम्बरधरो मनस्वो कार्यार्थी न गणयति
 दुःख न च सुखम् ॥ ३५ ॥ स जात कोऽप्यासीमदद
 रिपुणा मूर्ध्नि धनल कपाल यस्योच्चैर्विनिहितमलकारविषये ।
 नृमि प्राणनाणप्रवणमतिमि कैश्चिदधुना नमद्भि क
 पुसामयमसुलदर्पज्वरभर ॥ ३६ ॥ विपुलहृदयैर्धन्यै
 कैश्चिज्जगज्जित पुरा विधृतमपरैर्दत्त चान्यैर्विजित्य तृण
 यथा । इह हि भुवनान्यन्ये धीराश्चतुर्दश मुञ्चते कतिपय
 पुरस्त्रान्ये पुसा क एष मदज्वर ॥ ३७ ॥ वरमैहिषुखे
 क्रोधाध्माते करो विनिवेशितो विषमपि वर पांत्वा सुप्त
 कृतान्तनिवेशने । गिरिवरतटांस्तुक्तश्यामा वर शतथा
 कृतो न तु खलजनावासेरर्थे कृत हितमात्मन ॥ ३८ ॥
 नाभीयन्ते मधुनि मधुषा पारिजातपरोहेर्नाभ्यर्ष्यन्ते तुहेन
 रुचिना चन्द्रिकाया चक्रोरा । असद्वाचा धुरि मधुरिमा
 यद्यपूर्वावतार सोलासा स्तु स्वयमिह बुधा किं मुषाम्य
 र्थनाभि ॥ ३९ ॥ मृत्पिण्डो जलरेखया बलवित सर्वो
 ऽप्यय नन्वयूनङ्गीकृत्य स एव सद्युगशतै राज्ञा गर्भैर्मुज्यते ।
 तद्दृष्टददेतेश्वा न किमपि स्त्रुद्रा द्रिद्रा शृश धिग्धक्ता
 न्युरुषाधमान धनकण वाञ्छति तेभ्योऽपि ये ॥ ४० ॥
 त्व चेन्नोचजनातुनागरभतादसासु मन्दादर का नो मानद
 मानहानिरियती भू किं त्वदेकप्रभु । गुञ्जापुञ्जपरम्पर
 परिचयाद्भिर्ह्यौजनैरुज्जित सुत्तादाम न धारयति किमहो
 कण्ठे कुरङ्गीदश ॥ ४१ ॥ त्व राजा वयमयुधासितपु
 प्रजाभिमानोन्नता ख्यातरूप विभवैर्यशासि कवयो दिक्षु
 प्रतन्वन्ति न । इत्थ मानद नातिदूरसमयोरप्यावयोरन्तर
 यद्यक्षासु प्राणसुखोऽसि वयमप्येकान्ततो नि स्पृहा ॥ ४२ ॥
 श्रद्धाण्ड कियदस्ति तन वसुधापिण्ड किमाचदमहे तनाप्ये
 कतर तु खण्डममितास्तस्मिन्पुषा केचन । तेभ्यो दैन्यशतो
 पनीतविभवा दृष्टानुकम्पारस्तु ते धिष्णुधा स्पृहयन्ति हन्त
 विमपि स्वार्थेन तभ्योऽपि ये ॥ ४३ ॥ पातालान् विमो
 चितो वत बलिनातो न मृत्यु क्षय नोन्मृष्ट शशलाञ्छनल
 मलिन नोऽमूलिता व्याधय । शेषसापि घरा विधृत
 न कृतो भागवतार क्षण चेत सपुरुषाभिमानमतिग
 मिथ्या बहुन्विषये ॥ ४४ ॥ नास्माक शिविका न चास्ति
 कटकधाळक्रियासत्क्रिया नोऽनुत्तुरगो न बश्चिदनुगो
 नाप्यम्बर सुन्दरम् । कि तु क्ष्मातलवर्त्यशेषविदुषा साहित्य
 विद्याशुभा चेतस्तोपकरी शिरोनतिकरी विद्याऽननयाति

नः ॥ ४५ ॥ लक्ष्मीनिवृत्तिमेति हीनचरितैर्वैरेव तच्छ्लक्ष्म्या
किं नाद्यैव करोमि तामनुचरी रामां सकामामिव । प्रलाप्ये
निपतत्यपि स्वलटिति न प्रायेण येषां मनस्त्वेषामार्यमनाखिनामनु-
र्षदं गन्तासि नाहं यदि ॥ ४६ ॥ पुण्ये आभे वने वा महति
सितैरदृच्छप्रपाठी केशालीनादाय न्यायगर्भं द्विनद्दुतद्दुत-
मुग्धमधुप्रोपकम्पम् । द्वारं द्वारं प्रवृत्तो यस्तुदरदरीधूराण्य
सुघातो मानी प्राणी स्वदेशे न पुनरनुदिनं तुल्यकुल्येषु
दीनः ॥ ४७ ॥ अर्थानामीक्षिष्यं त्वं वयमपि च गिरामी-
श्महे यावदित्यं शूरस्त्रं वादिदरपञ्चरामनविषावक्ष्यं
पाठ्यं नः । सेवन्ते त्वां घनाढया मतिमलहतये मानपि
श्रोतुक्रामा मय्यप्यास्या न चैतन्वयि मम सुतरामेव राज-
न्गतोऽसि ॥ ४८ ॥ भ्रैयस्ती येव मानं व्रजति दुरित-
कृत्वापमानं मनुष्यैरज्ञेयं यत्र द्युतैः प्रमुग्लु मनुजो नीयते
धानपेक्षः । मृत्योर्गेहं वरं तत्र तु कुचनवतां यत्र सर्वापमानो
लोकैर्विज्ञायमानः स्वयमतिभित्तया यत्र चाधी प्रयाति ॥ ४९ ॥

अपौरुषत्वनिन्दा

मौर्जाग्रन्थः पौरवज्राहुःस्वदण्डोऽपि जीवति । तसाजंन-
निरैवास्तु जननीहेराकारिणः ॥ १ ॥ असंपादयते कंचि-
दयं जात्रिकिर्योगुणः । यच्छासन्दवत्सुः सन्नायै जन्म
केवलम् ॥ २ ॥

गुणप्रशंसा

गुणाः कुर्वन्ति दूतत्वं दूरंऽपि वसतां सताम् । कंतकी-
गन्धमाधाय स्वयमायान्ति पंद्रपदाः ॥ १ ॥ गुणवज्जनसंपर्का-
द्याति स्वस्योऽपि गौरवम् । पुष्पाणामनुपङ्गेण सूत्रं शिरसि
धार्यते ॥ २ ॥ केशवतः सैव केशै यथापैःकियते भवैः ।
बहीमिथ कलाभिः किं याभिरैकैः प्रदर्यते ॥ ३ ॥ न
पुत्रत्वेन पूज्यन्ते गुणैरासाद्यते पदम् । रवैर्व्यापारभादते
श्रीर्गो न पुनः शनिः ॥ ४ ॥ गुणाः सर्वत्र पूज्यन्ते विदु-
र्वदो निरर्थकः । वासुदेवं नमसन्ति वसुदेवं न
मानवाः ॥ ५ ॥ यदि सन्ति गुणाः पुंसां विकल्पन्त्येव ते

स्वयम् । नहि कस्तूरिकाभोदः शपथेन निवार्यते ॥ ६ ॥
किमाढयत्वगुरुत्वाम्यां चरमोऽपि गुणैर्गुणः । केतकीदुसुमे
पद्य लघुपत्रेऽपि गौरवम् ॥ ७ ॥ केतकीदुसुमे भृङ्गः
खण्ड्यमानोऽपि सेवते । दोषाः किं नाम कुर्वन्ति गुणापद्धत-
चेतसः ॥ ८ ॥ शरीरस्य गुणानां च दूरमलन्तमन्तरम् ।
शरीरं क्षणविध्वंसति कल्पान्तस्वायिनो गुणाः ॥ ९ ॥ गुणे-
ष्वेव हि कर्तव्यः प्रयत्नः पुरुषैः सदा । गुणयुक्तो दृष्टिो-
ऽपि नेश्वरैरगुणैः समः ॥ १० ॥ गुणैः सर्वैर्गुणैर्गुणैः
सीदत्येको निराश्रयः । अनर्घमपि मागिन्यं हेमाश्रयनपेक्षते
॥ ११ ॥ गुणेषु कियतां यतः किमोऽपि प्रयोजनम् ।
विक्रीयन्ते न घण्टाभिर्गर्वाः क्षीरविवाहिताः ॥ १२ ॥ गुणैर्गो-
रवमायाति न महत्यापि संपन्नः । पूर्णं ननु तथा वन्द्यो निष्क-
लङ्को यथा कृपाः ॥ १३ ॥ स्वयं स्वमुखनिरुत्पादगुणानामः
पतत्ययः । तमेव संहरन्मयः पदसुचैर्विगाहते ॥ १४ ॥
गुणो दूषणतां याति दूषणं गुणतां क्वचित् । तथा हि नम्रता
दोषः सन्नयोः सन्धदा गुणः ॥ १५ ॥ गुणैरुत्तुङ्गतां याति
नोचैरासनसंस्थितः । प्रार्थदाशिवरस्योऽपि काकः किं
गरुडायते ॥ १६ ॥ अहो गुणानां प्राप्त्यर्थं यतन्ते बहुधा
नराः । मुक्ता यदयं मन्नासा इतराणां च का कथा ॥ १७ ॥
गुणेन स्पृहणीयः सात्र रूपेण युतो जनः । सांगन्धर्वज्यं
नादेयं पुण्यं क्वन्तमपि क्वचित् ॥ १८ ॥ प्रमुग्धिः पूज्यते
लोके कलैव न कुलीनता । कलायाम्नायते मूर्ध्नि ससु-
देषु शंभुना ॥ १९ ॥ गुणयुक्तोऽपि पूर्णोऽपि दुग्धः कूपे
निमज्जति । संस्र भरसहो सतिस्ति गुणवज्राहको यदि ॥ २० ॥
अहो वैचित्र्यनेतस्य संसारस्य किमुच्यते । गुणोऽपि हेरा-
हेतुः साद्रिश्रान्तः कण्ठकन्दले ॥ २१ ॥ जात्युत्कृष्टस्य हि
मणेनोचितं शाणवपंगम् । आदर्शं चिचकारैः किं तिदयते
प्रतिनिमित्तम् ॥ २२ ॥ गुणयुक्तोऽप्यप्यो याति रिक्तः
कूपे पटो यथा । निगुणोऽपि भूतः पश्य जनैः शिरसि
धार्यते ॥ २३ ॥ गुणिनोऽपि हि संदन्ति गुणग्राही न
चेदिह । संगुणः पूर्णकुम्भोऽपि कूप एव निमज्जति ॥ २४ ॥
गुणो गुणान्तरपेक्षी सरूपस्व्यातिहेतवे । स्वभावस्यै
लावण्यं तारुण्येन मनोहरम् ॥ २५ ॥ गुणैः पूजा सर्वै-
त्सुंसां नैकसाज्ययते कुलात् । चूडार्त्तं शशी शंभोर्यानि-
स्यैः शैवा हृदः ॥ २६ ॥ सर्वत्र गुणवानेव चकालि प्रथितो
नरः । नगिमूर्ध्नि गले बाहौ पादपीठेऽपि शोभते ॥ २७ ॥

१ गुणवज्जनसंपर्कः २ शिवाश्रयम्
३ गहितं नीचवीथि माजीवन् ४ परैः कृपा यादवका तदेव दुःख
देन दाम्यः चित्रः ५ अनुत्पन्नः ६ शान्तवादिः ७ उभयापर्व-
वनादिः ८ शीर्षदिः ९ सतराः १० वन्द्यः पक्षैः-त्रिभु-
११ मोटसो भागः पक्षैः-चतुःपदि-कलायामन्यतमा १२ अपो-
माने विपरीतः पक्षैः-शिरसि-पयः १३ शिवः पक्षैः-संसार-
१४ कलङ्कः पक्षैः-दोषः

१ गुणवज्जनसंपर्कः २ शिवतुल्यः ३ दुग्धं मासोपि
४ अमृतपत्रः ५ आलम्बनः ६ राजमवनम् ७ मोक्षिण्यभिः पक्षैः-
शोकापभाः ८ रजसुष्कः पक्षैः-निनादिगुणवपंगः ९ रिक्तः
पक्षैः-निर्दिग्धः १० पूर्णः ११ रजसुष्कः १२ मयः १३ इन्द्रस्य

गुणानर्चन्ति जन्तूना न जातिं केवला क्वचित् । स्फाटिक
भाजन भम काकि-यापि न गृह्यते ॥ २८ ॥ नहि जन्मनि
ज्येष्ठत्वं ज्येष्ठत्वं गुण उच्यते । गुणाद्गुरुत्वमायाति दधि
दुग्धं घृतं यथा ॥ २९ ॥ गुणवान्मुचिरस्थायी दैवे-
नापि न सङ्गते । तिष्ठत्येका निशा चन्द्र श्रीमान्मपूर्ण
मण्डल ॥ ३० ॥ सर्वत्र गुणवान्देशे चकास्ति प्रथते
तराम् । मणिर्भूभिर्गले बाहौ पादपीठेऽपि शोभते ॥ ३१ ॥
गुण आकर्षणयोग्यो भद्रुष इयैकोऽपि लक्षलाभाय । लूता
तन्तुमिरिव किं गुणैर्विमर्दासहैर्बहुभि ॥ ३२ ॥ अनवसरे
गुणवानपि हृदयादवतार्यते हार । पश्य शलाकावसरे
दृष्टेऽपि भूयै प्रसार्यते स्वकर ॥ ३३ ॥ गुणवन्तं क्रियन्ते
प्रायेण भवन्ति निर्गुणा सुखिन । बन्धनमायान्ति
शुका यथेष्टसचारिण काका ॥ ३४ ॥ गुणिनि गुणज्ञो
रमते नागुणशौलस्य गुणिनि परितोष । अलिरेति
वगात्मकमल न दैर्दुरस्तत्रिवासोऽपि ॥ ३५ ॥ अंवल
म्बितविष्णुपद कर्षितजन्मचक्षुरतुलगाति । पत्रमयोऽपि
पदार्थं पतङ्कतामेति गुणयोगात् ॥ ३६ ॥ अमित
गुणोऽपि पदार्थो दोषेणैकेन निन्दितो भवति ।
निखिलरसायनमर्हितो गन्धेनोप्रेण लज्जुन इव ॥ ३७ ॥
दोषमपि गुणवति जने दृष्ट्वा गुणरागिणो न खिचन्ते ।
प्रीत्येव शशिनि पतितं पश्यति लोक कलङ्कमपि ॥ ३८ ॥
अन्तर्गतेर्गुणै किं द्वित्रा अपि यत्र साक्षिणो विरला ।
स गुणो गीतेर्धृदसौ वनेचर हरिणमपि हरति ॥ ३९ ॥
गुणा गुणज्ञेषु गुणीभवन्ति ते निर्गुण प्राप्य भवन्ति दोषा ।
सुखादुतोया प्रवहन्ति नद्य समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेया ॥ ४० ॥
गुणेषु यत्र पुरुषेण कार्यो न किञ्चिदाप्राप्यतम
गुणानाम् । गुणप्रकर्षार्दुङ्गेपेन शमोरलङ्घ्यमुलङ्घितमुत्त
माह्वम् ॥ ४१ ॥ निर्बलङ्ककलयैकयापि य सयुत
स खलु पूज्यते जनै । भद्र पश्य जलजोऽपि धार्यते
शंकरेण शिरसा निशाकर ॥ ४२ ॥ वकोऽपि पङ्कजनि-
तोऽपि दुर्वासदोऽपि अर्थलाभितोऽपि विर्बलोऽपि सकण्ठ
कोऽपि । गन्धेन मञ्जुरस्ति केतकमुष्पजेन ह्येको गुण
खलु निहन्ति समस्तद्रोषान् ॥ ४३ ॥ न खनति खुरै
क्षोणीपृष्ठं न नर्दति सादर प्रकृतिपुरुष प्रेक्षयाप्ये न
कुप्यति गोचरम् । वदति च धुर धुर्यो धैर्योर्दन्तैर्दन्तकंपरो

जगति गुणिन कार्योदार्थाः परानतिशेरेते ॥ ४४ ॥ गुणा
नामज्ञाता प्रचुरयनदातापि न मुदे मुदे विद्याज्ञाता भवति
मितदातापि गुणिनाम् । दृशौ श्राम्या दन्ते न पुनरयवते
च चतुरो दृश प्रान्तं दृश्या वशयति नितान्तं पुत्रंश्च
॥ ४५ ॥ उपादाता यावन्न भवति गुणाना गुणवतामस
त्कल्पास्तावन्निमुवनमहार्घ्या अपि गुणा । अपि प्राग्दैत्यारि
हृदयवसन्ते कौस्तुभमणि स कि नासीदभ्यो धुतिरपि न
यस क्वचिदभूत् ॥ ४६ ॥ विवादप्रारम्भ प्रथयति पर
दम्भमतुलं गुणाना गान्भीर्ये तव भवति साक्षी कलकल ।
पय पूर्णं कुम्भो ध्वनति न तथा वातवलितो यथा रिक्तो
मासाध्वनिमनिर्भृत् सुधति मुहु ॥ ४७ ॥ कौशेयं कृमिनि
सुवर्णमुपलार्ध्वापि गोरोरभैत पङ्काचोभरसं शशाङ्क उद्वेरे
न्दीपेर गोमयात् । काष्ठादधिरहे फणादपि मणिर्गोपिचतो
रोचना प्राकाश्यं स्वगुणोदयेन गुणिनो गच्छन्ति किं
जन्मना ॥ ४८ ॥

उद्यमप्रशंसा

उद्योग खलु कर्तव्य फलं मार्जारवद्वेत् । जन्मप्रभृति
गौर्नास्ति पय पिवति नित्यश ॥ १ ॥ उद्यमं साहस धैर्यं
बुद्धिं शक्तिं पराक्रम । पठेते यत्र वर्तन्ते तत्र देव
सहायकृत् ॥ २ ॥ उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्यापि न
मनोरथै । नहि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगा
॥ ३ ॥ न दैवमिति संचिन्त्य त्यजेदुद्योगमात्मन । अनु
द्यमेन कस्तैलं तिलेभ्य प्राप्नुमर्हति ॥ ४ ॥ विहाय पैरुष
वो हि दैवमेवैवालम्बते । प्रासादसिंहवत्तस्य मूर्ध्नि तिष्ठति
वायसा ॥ ५ ॥ पूर्वजन्मवृत्तं कर्म तदैवमिति कथ्यते । तस्मा
त्पुरुषकारेण विना दैवं न सिध्यति ॥ ६ ॥ यथा ह्येकेन चक्रेण
न रथस्य गतिर्भवेत् । एवं पुरुषकारेण विना दैवं न सिध्यति
॥ ७ ॥ यथा मृत्पिण्डत कर्ता कुरुते यद्यदिच्छति । एवमात्म
कृतं कर्म मानव प्रतिपद्यते ॥ ८ ॥ निर्पानमिव मण्डूका सर
पूर्णमिवाण्डजा । सोद्योगं नरमायान्ति विवशा सर्वतपद
॥ ९ ॥ दैव पुरुषकारेण सौम्यसिद्धिर्निबन्धनम् । 'योऽति
कमितिमुच्छेत् स लोके नावसीदति ॥ १० ॥ योजनाना
सहस्रं तु शनैर्नच्छेत्पिपीलिका । अगच्छन् नैततोऽपि पद-
मेकं न गच्छति ॥ ११ ॥ कामपि श्रियमासाद्य यस्तद्दुःखौ
न चैद्यते । तस्यैयतिषु न श्रेयो वीजभोजिकुटुम्बवद्

१ निचारकम्, पक्षे, -यथाश्चनम् २ लक्षसख्याकथनलाभाय, पक्षे, -
बेधलाभाय ३ निचारादरे, पक्षे, -आकर्षणसाहै ४ उद्यमं प्राप्नुवति
५ अमर ६ मेरु ७ आकाशाश्रय ८ पतङ्क यस्, पक्षे, -पत्र
(कागद)निमित्तं तत्र निबद्धं तीर्थाय गगने चङ्गाप्यते 'पतंग' इति
नाश्रियं देशमापाद्य प्रसिद्ध ९ पूजित १० चन्द्रेण ११ निर्बलविषया
१२ दुःखाय १३ सप्राप्तितोऽपि १४ फलज्ञानोऽपि १५ सन्निवृत्तधीन

* १ पाषाणम् २ धेनुकेरोश्व ३ कर्दमात् ४ रक्तकमलम्
५ तील कमलम् ६ आश्रयति ७ प्रासादे देवलयशिलारे न
पाषाणनिमित्तं सिंहास्तद्वत् ८ कुर ९ उद्यमेन १० साध्यतिजानीतं
तदायत्तमित्यर्थे ११ उल्लङ्घयितुम् १२ व्यापार न करोति १३ उर
कालेषु, भविष्यकाले इत्यर्थ १४ कस्यापाम्

॥ १२ ॥ उद्योगिनः कपालम्बं करोति कैमलाजया ।
 अनुयोगिकपालम्बं करोति कैमलाप्रजा ॥ १३ ॥ वैकुण्ठा-
 लीययन्त्रासं दृष्ट्वाभि निविमप्रतः । न स्वयं देवमादत्ते
 पुरुषार्थमेवेष्टते ॥ १४ ॥ आलस्यं हि मनुष्याणां शरी-
 रस्यो महात्सिपुः । नास्त्युपमसमो बन्धुः कृत्वा यं नोऽपी-
 दति ॥ १५ ॥ सपदा सुस्मितमन्यो भवति सत्यश्रमि
 यः । वृत्तकृत्सो विधिर्मन्ये न बर्धयति तस्य ताम् ॥ १६ ॥
 न लभन्ते विनोयोगं जन्तवः संपदा पदम् । सुपः क्षीरोद्-
 विद्योममनुमूयाधृतं पयुः ॥ १७ ॥ नात्युच्चशिखरो मेरुर्ना-
 स्तिनीचं रसातलम् । व्यनशायाद्वितीयानां नाप्यपारो महो-
 दधिः ॥ १८ ॥ पूर्वजन्मजनितं पुराविष्टः कर्म देवमिति
 संप्रचक्षते । उद्यमेन तदुपासितं चिरदैवमुद्यमशरं न
 त कथम् ॥ १९ ॥ उद्योगिनं पुण्यसिंहमुपैति लक्ष्मीर्देवं
 हि देवमिति कैपुरुषा वदन्ति । देवं निहत्य वरुषौरुषभा-
 त्मगच्छया यत्र कृते यदि न सिध्यति कोऽत्र दोषः ॥ २० ॥

संहतिप्रशंसा

संहतिः श्रेयसी राजन्निगुणेष्वपि बन्धुषु । तुर्षपि परि-
 भ्रष्टा न श्रेरोहति तण्डुलाः ॥ १ ॥ अत्यानामपि वत्सूना
 संहतिः कार्यसाधिका । तृणैर्गुणैस्त्वमापन्नैर्वैवध्यन्ते मत्तदन्तिनः
 ॥ २ ॥ बहूनामत्यसाधना समयायो दुरत्ययः । तृणैर्वि-
 धीयते रज्जुर्वैवध्यन्ते तेन दन्तिनः ॥ ३ ॥

क्षमाप्रशंसा

क्षमाशस्रं करे यन्म दुर्जनः किं करिष्यति । अतृणे
 पतितो वह्निः स्वयमेवोपशान्यति ॥ १ ॥ नरसामरणं रूपं
 रूपस्यामरणं गुणः । गुणसामरणं ज्ञानं ज्ञानसामरणं क्षमा
 ॥ २ ॥ क्षमा बलमशस्त्रानां शास्त्रानां भूषणं क्षमा । क्षमा
 यशोऽतिशयोक्तं क्षमया किं न सिध्यति ॥ ३ ॥

विनयप्रशंसा

तिष्ठतां तपसि पुण्यमार्गं जन्तरोऽनुगुणं यन्मुसैपिणाम् ।
 योगिना परिणमन्तिर्यसुक्तये केन नार्सु विनयः सता
 प्रियः ॥ १ ॥

१ लक्ष्मी २ अलक्ष्मी ३ काकागमने मति ताडनतन्निव
 काकागमने तद्वद अनिर्गन्धम् अक्षयसिद्धिं याचय ४ छिन्नो न
 मर्यादा ५ पुरुषश्रेष्ठम् ६ कुटिलपुरुषा ७ संयात ८ धान्यसङ्क
 ९ अङ्कुरजननश्रमा न मन्वन्तीति भावः १० रज्जुवत् ११ शान्ति
 १२ तपोनिष्ठानाम् १३ संयादयन् १४ अनुकूल्यन् १५ संया
 मानः १६ अपवर्णाय

सत्यप्रशंसा

सत्यं सर्वसाक्षाद्यं निश्चितज्ञानशोभितम् । भूषणं सर्व-
 वचसा लज्जेत् कुलशोभिताम् ॥ १ ॥ अश्वमेधसहस्रं च
 सत्यं च तुलया धृतम् । अश्वमेधसहस्रादि सत्यमेव विशि-
 ष्यते ॥ २ ॥ गोभिर्मित्रैश्च वेदैश्च सतीभि सत्यनादिभिः ।
 अलक्ष्मीर्दानशैश्च सप्तभिर्धायते मही ॥ ३ ॥

असत्यनिन्दा

नासत्यवादिनः स्वस्य न पुण्यं न यज्ञो सुवि । दृश्यते
 नापि कल्याणं कैलट्टमिगोभ्रतम् ॥ १ ॥ असत्यमैत्यय
 मूलकारणं कुत्रासनासन्नसमृद्धिप्राप्तम् । विपत्तिर्दानं पर-
 वशनोचितं कृतापराधं कृतिभिर्निर्वाजितम् ॥ २ ॥ यज्ञो
 यस्माद्भनोभवति वैनशहेरिय वनं निदानं दुःखानां यदव-
 निरुहागामिव जलम् । न यत्र स्वाच्छायातप इव तप सं-
 यमकथा कथंचित्पिन्यावचनेनमभिधत्ते न मतिमान् ॥ ३ ॥
 जिह्वैकैव सतामुमे फेगपता संश्रुतसहस्रं तास्ताः सप्तैव
 निर्मावसोर्नियमिताः यदातिक्रम्य च । पौर्णत्येव दशा-
 मर्षैर्निपतेनेहिासहस्रद्वयं जिहालक्षशतैककोटिनियमो नो
 दुर्जनानां मुखे ॥ ४ ॥

आत्मश्लानिन्दा

पैः प्रोक्ता गुणा यन् निर्गुणोऽपि गुणो भवेत् ।
 इन्द्रोऽपि लघुतां याति स्वयं प्रख्यापितैर्गुणैः ॥ १ ॥ न
 सुखं न च सौभाग्यं स्वयं स्वगुणरंजनं । यथैव च पुर-
 श्रीणा सहस्रकुचमर्दने ॥ २ ॥ स्वयं तथा न कर्तव्यं स्वगु-
 णारूपानं पुनः । स्वगुणारूपानं युक्त्या परद्वारा प्रयोजयेत्
 ॥ ३ ॥ न सौख्यसौभाग्यकरा गुणा नृणां स्वयं गृहीताः
 सुदृशा कुचा इव । परैर्गृहीता द्वितयं वितन्वते न तेन
 गृह्णति निजं गुणं बुधाः ॥ ४ ॥ निजगुणगरिमा सुवा-
 कराः न्यात्मन्यमनुवर्णयता सता न तावत् । निजकरकम-
 लेन कामिनीना कुचकट्याकलनेन को विनोदः ॥ ५ ॥

स्वभाववर्णनम्

सत्यं हि परिश्यन्ते स्वभावा नेतरे गुणाः । अतीत्य
 हि गुणान्तरान्त्वमात्रो भूमिं वर्तते ॥ १ ॥ किं कुलेनो

१ विषय २ मध्यपत्र ३ अविषयम् ४ विरुद्धं कारणम्
 ५ कुचले, ६ दावाभे ७ आदिकाशान् ८ वृक्षागाम् ९ बलि
 १० मर्षागम् ११ मन्त्रा १२ श्रेयः १३ रावणस्य १४ श्वेतस्य
 १५ अतिक्रम्य

पादित्तेन शीलमेवान् कारणम् । भवन्ति सुतरा स्तीता
 सुक्षेने कण्टकिद्रुमा ॥ २ ॥ य स्वभावो हि यस्मात् स
 नित्य दुरतिक्रम । श्वा यदि कियते राजा तस्मिन् नाश्वत्यु
 पानहम् ॥ ३ ॥ परोपदेशकुशल दृश्यन्ते बहुवो जना ।
 स्वभावमतिवर्तन्त सहस्रेष्वपि दुर्लभा ॥ ४ ॥ किं कुलेन
 विशालेन शीलमेवान् कारणम् । क्रम्य किं न जायन्ते
 कुसुमेषु सुगन्धिषु ॥ ५ ॥ सति शीले गुणा भान्ति पुंसा
 शौर्यदयो यथा । यौवने सदलकारा शोभा विभ्रति
 सुध्रुव ॥ ६ ॥ अद्रोह सर्वभूतेषु कर्मणा मनसा गिया ।
 अनुग्रहश्च दान च शीलमेतद्विदुर्बुधा ॥ ७ ॥ वृत्त यत्नेन
 सरक्षेद्विचमायाति याति च । अक्षीणो वित्तत क्षीणो
 वृत्ततस्तु हतो हत ॥ ८ ॥ यथा हि मलिनैर्वैलैर्यत्र तत्रो
 पविश्यते । एव चलिच्चरस्तु वृत्तरोप न रक्षति ॥ ९ ॥
 न कुल वृत्तहीनाना प्रमाणमिति मे मति । अन्येष्वपि हि
 जाताना वृत्तमेव विशिष्यते ॥ १० ॥ अकुलीन कुलीनश्च
 मर्यादा यो न लङ्घयेत् । धर्मापेक्षी मृदुर्दान्तो न कुलीन
 शतैर्वर ॥ ११ ॥ शील रक्षतु मेधावी प्रायुमिच्छु सुख
 त्रयम् । प्रशंसा वित्तलाभ च प्रेत्य स्वर्गे च मोदनम् ॥ १२ ॥
 विदेशेषु धन विद्या व्यसनेषु धन मति । परलोके धनं
 धर्म शील सर्वत्र वै धनम् ॥ १३ ॥ रक्तत्व कमलाना
 सत्यरुपाणा परोपकारित्वम् । अस्तता च निर्दयत्व स्वभाव
 सिद्ध त्रिषु त्रितयम् ॥ १४ ॥ वचो हि सत्य परम
 विभूषण यथाङ्गनाया कृदाता कटौ तथा । द्विजस्य
 विधैव पुनस्तथा क्षमा शील हि सर्वस्य नरस्य भूषणम्
 ॥ १५ ॥ न धर्मशास्त्र पठतीति कारण न चापि वेदाध्य
 यन दुरात्मन । स्वभाव एवात्र तर्थातिरिच्यते यथा प्रकृत्या
 मधुर गवा पय ॥ १६ ॥ निम्नोन्नत वक्ष्यति को जलाना
 विचित्रभाव मृगपक्षिणा च । माधुर्यमिधौ कटुता च
 निम्ने स्वभावं सर्वमिदं हि सिद्धम् ॥ १७ ॥ वर विन्ध्या
 टव्यामनशाननुधातस्य मरण धर सर्पाकीर्णं लुण्णहितकूपे
 निपतनम् । वर गर्तावर्ते गहनजलमध्ये विलयन न शीला
 द्विभ्रो भवतु कुलजस्य ध्रुतवत् ॥ १८ ॥ वहिस्तस्य
 जलायते जलनिधि कुल्यायते तत्क्षणाग्नेर स्वल्पशिलवते
 मृगपते सध कुरगायते । व्यूलो माल्यगुणायते विपदस्य
 पीयूषवर्षायते यस्माङ्गखिललोकवल्गुभतम शील संसुन्मी
 लति ॥ १९ ॥ ऐश्वर्यस्य विभूषण सुजनता शौर्यस्य
 वैजयन्तो ज्ञानस्वोपदेशं कुलस्य विनयो वित्तस्य पात्रे

व्यय । अक्रोधस्तपस क्षमा मलयता धर्मस्य निर्वायता
 सर्वेषामपि सर्वकारणमिदं शील पर भूषणम् ॥ २० ॥
 याक पद्मने रतिं न कुस्ते हसो न कूपोदके मूखं
 पण्डितसगमे न रमते दासो न सिंहासने । कुक्षी सजन
 सगमे न रमते नीच जन सेवते या यस्य प्रकृतिः स्वभाव
 जनिता केनापि न त्यज्यते ॥ २१ ॥ व्याघ्र सेवति कानन
 सुगहन सिंहो गुहा सेवते हस सेवति पक्षिर्नी कुसु
 मिता मृगश्च श्मशानस्थलीम् । साधु सेवति साधुमेव सतत
 नीचोऽपि नीच जनं या यस्य प्रकृतिः स्वभावजनिता केनापि
 न त्यज्यते ॥ २२ ॥ पाण्डित्यस्य विभूषण मधुरता शौर्यस्य
 वाक्सयमो ज्ञानस्वोपदेशं ध्रुतस्य विनयो वित्तस्य पात्रे व्यय ।
 अक्रोधस्तपस क्षमा प्रभवतो धर्मस्य निर्वायता सर्वसास्य
 पुनस्तयैव जगत शील पर भूषणम् ॥ २३ ॥

वाग्दर्शनम्

तास्तु वाच समायोग्या याश्चित्कार्पणक्षमा । सेषां
 परेषा विदुषा द्विषामविदुषामपि ॥ १ ॥ गानाञ्चेस्तु पर
 पार नोपेयैय सरस्वती । अतो निमज्जनमयासुम्बी बहति
 वक्षसि ॥ २ ॥ प्रसन्ना कान्तिहारिण्यो नार्नासेपविचक्षणा ।
 भवन्ति कस्यचित्पुण्यैमुखे वाचो गृहे स्त्रिय ॥ ३ ॥ वृणं
 कतिपयैरेव ग्रथितस्य स्वरैरिव । अनन्ता वाङ्मयस्याहो गेय
 सेय विचित्रता ॥ ४ ॥ बहपि स्वच्छेया कर्म प्रकीर्णमभि
 धीयते । अनुज्जितार्थसन्धय प्रभवन्तो दुर्बुदाहर ॥ ५ ॥
 अदीयसीमपि धर्मानमनस्यगुणैर्कल्पिताम् । प्रसायन्ति कुश
 लार्थिभ्यो वाच पर्यमीव ॥ ६ ॥ सर्वालकार्येषु चापि न
 शिष्टो बभितेव सा । वाणी भैवो जातसुख मोर्दोना न
 तनोति हि ॥ ७ ॥ या कर्पति निजयोगादन्तर्गतजीवैर्नोपि

१ निष्कपटत्वम् २ सुस्वभाव ३ गानसमुद्रस्य ४ गानसमुद्र
 परपार न प्राप ५ इक्ष्वाकुफलम् जलतरणार्थं तुम्ब्या संग्रह लोका
 कुर्वतीति प्रसिद्धम् ६ प्रसन्नवदन, पक्षे-उत्सानार्था ७ कान्ता शो
 मया मनोहारिण्य, पक्षे-भाषणयुगेन मनोहारिण्य ८ आलिङ्गनम्,
 पक्षे-शेष ९ परिमिते १० निषादादिभिः ११ स्वप्रतिभानुत्तारेण
 १२ सपद्येत् १३ असगतम् १४ दुर्वच १५ अतिदृक्कुराक्षरम्
 पक्षे-कृष्णवाराय १६ अवेद्यवीम्, पक्षे-सा द्वाय कदलीदल
 कल्पामित्यर्थे १७ केपादिभिः, पक्ष-तन्तुभिः १८ रक्षितम्,
 पक्ष-निर्मिताम् १९ शब्दादिविचित्रताम् पक्षे विचित्ररूपाम्
 २० शायीमिव २१ उपमादिभिः पक्षे, कङ्कणादिभिः २२ शेष
 रहिता, पक्षे-आलिङ्गनरहिता २३ मन प्रति वात्त धत्तुव हर्ष
 पक्षे-कामहर्षम् २४ चतुराणाम्, पक्षे-मकर्षण विधिपूर्वकं
 विवादितानाम् २५ हृदयानि जीवनानि, पक्षे-उदकानि

१ अतिक्रम्य बर्षते २ नीचोद्यम् ३ तीक्ष्णताम् ४ कुत्रिमसरि
 दिवाचरति ५ सर्वं ६ माला ७ अमृतम् ८ विजृम्भते ९ सौज-
 न्यम् १० वाचनिबन्धनम् ११ शक्ति

सरसानाम् । याणी सैव शुभ्रवती घटीव यद्वा वृष्टीव
 ॥ ८ ॥ रतीतिवीतमना प्रियेव शुद्धापि वाक्ये संरक्षा ।
 अरसा संलघुतिरपि न रोचते शालमञ्जीव ॥ ९ ॥ सुख्य
 तितप न रक्षति परिचयरेण गणाहनेन श्री । कुलकामि
 नीव नोज्ज्वति वाग्देवी जन्मन्मापि ॥ १० ॥ वाक्याधुर्या-
 नान्यदस्ति प्रियत्व वाक्माहृष्याचोपकारोऽपि नेष्ट । किं
 तद्रूप्य कोकिलेनोपनीत को वा लोके गर्दमन्नापराध ॥ ११ ॥
 कौमान्दुग्धे विप्रकर्णत्वटर्मा कीर्ति सूते दुष्कृत वा हिनस्ति ।
 ता चाप्येता मातर मङ्गलाना घेनु धीरा संरुता वाचमाहु
 ॥ १२ ॥ विविचैतर्णामरणा सुख्युति प्रसादभन्ती हृद
 यान्यपि द्विपाम् । प्रवर्तते नाकृतपुण्यमरणा प्रमत्तगम्भीर
 पदा सरस्वती ॥ १३ ॥ वैश्वर्ये न विभूयन्ति पुण्य हाय
 न चन्द्रोज्ज्वला न ज्ञान न विलेपन न कुसुम गोलकृता
 भूषणा । वाप्येका समलं करोति पुरुष या सस्कृता धार्यते
 क्षीयन्ते खलु भूषणानि सतन वाग्भूषण भूषणम् ॥ १४ ॥
 अस्त्यथापि चतु समुद्रपरिखापर्यन्तमुत्तल वन्तंतेऽपि च
 तन तन रमिका गोष्ठीषु सत्ता रूपा । एकस्वत्र निरादरो
 मनति चेदन्यो भवेत्सादरो वाग्देवी वदनाम्युने वसति
 चेच्छो नाम दीनो जन ॥ १५ ॥ ये सूचीन्दुकलाकलङ्क
 जनका ये गाढगवैचरप ये वा केवलकैर्कवशयिय
 साज्ञाच ये श्रोत्रिया । ये वा द्वेषमधीमलीमसधियस्त्रान्नाज्ञ
 गोष्ठीरस्यौढ्यादृक्वप्रहान्तिरहन्वाचा प्रसार कुरु ॥ १६ ॥
 तप्य पथ्यं सहेतु प्रियमितदृष्टं सारवदैन्यटीन समिप्रायं
 दुपय सविनयमशठं चित्रमत्याहार च बहय कोपशून्यं
 कितयुतवनदाङ्घ्रियसदेहरीनं वास्य भ्रूयात्सत्र परिपदि
 समये सप्रमेयाप्रमत्तम् ॥ १७ ॥

वाग्मिप्रशंसा

विरोधिनचसो भ्रान्वागीजानपि कुन्ते । जडानर्थे-

१ रसिद्वानाम्, २ अज्ञादीनाम् ३ प्राणव्याधिगुण्युका,
 ४ पथे, ५ अज्ञानम् ६ खीव ७ अनुमासोपनालकारद्वितापि
 ८ अज्ञारादिमती पथे, ९ अज्ञारसवती १० रसयुया ११ अल
 क्रुतियुगपि, पथे, १२ अलकुण्डलयुगपि १३ काष्ठपुत्रिव १४ वेदेव
 १० मनोरथान् ११ प्रवृत्तानि १२ सलान् १३ विविका संयोग
 दिनादिहा, रज्जुधरिता वगां अश्रुपथेवाभरणानि यस्यां सा,
 पथे, विविकानि शुक्रानि वगां रूपमाभरणानि च यस्यां सा
 १४ सुगं ह्वति श्रवण यस्यां सा श्राव्येत्सर्वं, पथे, श्रयत्
 इति द्विविधोऽपि ह्यसा यस्यां सा, मञ्जुभाषिणीत्यर्थं १५ प्रसन्नानि
 वाचकानि गम्भीराप्येवमंगानि च पदानि सुसिद्धन्वस्मानि यस्यां
 सा, पथे, प्रसन्ना विमना गम्भीरसदात्तचरणा १६ वाग्भूषणानि
 १७ चन्द्रदुग्धम् १८ अज्ञा चनेलादिना संरुता १९ केसा
 २० सम्यगलवरोति २१ सरस्वती २२ वक्ता २३ अनुकूलवादिन-

सुशोभार्थप्रवाच कृतिना गिर ॥ १ ॥ तीक्ष्णा नास्तुदा
 बुद्धि कमे शान्तं प्रतापवत् । नोपवापि मन मोक्षे वागेका
 वाग्मिन सत ॥ २ ॥ प्रसादरम्यमोत्पत्ति गरीयो लोष
 वापितम् । साकाङ्क्षमनुपस्कार विप्रेगति निराङ्गम् ॥ ३ ॥
 श्यायनिर्णोतसारत्वानिरपेक्षमिर्गमे । अप्रकल्प्यतयान्देपा
 मज्ञायनचनोपमम् ॥ ४ ॥ अलङ्कृत्याजनेरन्यै सुमितो-
 दन्वर्तितम् । आर्दायादर्थसपत्ते शान्त विचमृपेगि ॥ ५ ॥
 इदमीदृग्युगोपेत लेश्यासरासाधनम् । व्याजुर्वाक प्रियं
 वाक्यं यो वक्ता नेदगायै ॥ ६ ॥ श्रुतिमिद्वान्तपूरस
 तद्विद्वान्निरहन्वत । वलितं वाङ्मूल्यं वृत्तिन कि न
 शोमते ॥ ७ ॥ अस्याज्ञरमणीय च कथयति निश्चितं
 स खलु वाग्मी । बहुवचनमत्यसार य कथयति विप्रजामी
 स ॥ ८ ॥ शुद्धकास्वरचितानि लालिता विह्वया यदि
 न योजिता भवेत् । किं तथा केरणमन्त्रि घण्टया विह्वया
 जनिमता हि पूजया ॥ ९ ॥ मनन्ति तु सम्यतमा विप्रे
 धिता मनोगतं वाचि निवेशयन्ति ये । नयन्ति तेर्वैश्वर्ये-
 पतनपुणा वैमीरमर्थे कतिचिद्व्यक्राशताम् ॥ १० ॥
 स्तुनन्ति गुर्वीमभिधेयसपदं विशुद्धिमुत्तरेरे विपथित ।
 इति स्त्रिताया प्रतिपूरुष रूचौ सुदुर्लभा सर्वमनोरमा गिर,
 ॥ ११ ॥ विप्रेनात्रकृष्ण परमरुण्डा पश्यति ह्यग पराप-
 ल्द्वेषी स्वसुतमपि नो पाळयति य । तयाप्येवोऽमीया
 सकलगतता यद्धमनमो न दोषा गण्यन्ते खलु मधुरवाचा
 कविदपि ॥ १२ ॥ आन्वादेप कथायमकुसुममेमातुवद्वा-
 शयो मात्रन्दम्य यशानि कोकिलयुगा निर्माति दिग्मितिपु ।
 भाष्पिकानि निपीय तस्य मधुसास्त्रैव गुह्यन्त्वमी को

१ प्रवचनवाच २ इष्टुष्टानाम्, ३ अभिमानोप्यम् ४ प्रमाद
 प्रसिद्धार्थदत्त वेन रम्यम् ५ समासभूषिदम् ६ अर्थभूषण
 परितगतम् न तु शब्दादन्वरात्रमिदम् ७ विलरदोषद्वितम्
 ८ आन्वाहावपदकदम्बात्याम् न तु दृष्टादिनादिवाक्यवदना
 काङ्क्षितिनियर्थं ९ अस्याहादोषद्वितम् १० कृष्णयप्रतिषा
 दयम् न तु मावशेषार्थमित्यर्थं ११ असक्रीपोऽयम् १२ न्यायेन
 युक्तानि निधिनापत्ता १३ स्वतन्त्रमिव १४ शालि १५ अनुपा
 नादिमिकाद्यत्वाद्दमलात्पदान्तया १६ वेदवाचयतुल्यनिलदं
 १७ अनुद्वन्द्वीयत्वात् १८ उद्वेगान्मोषिपगम्भीरम् १९ अद्यापि
 शैत्यात्, पथे, त्यागिवात्, २० प्रयोगसपत्ते, पथे, अग्निना
 दिसृष्टम्, २१ लब्धे प्राप्त अवमरसाधने कालोपायो येन तद्
 २२ न्याहरेत् २३ पञ्चमशययय विदेषक हेयम् २४ प्रति
 वृत्त २५ घण्टाविद्धा २६ कर्तव्यम् न किंचित्कार्यमस्तीति
 भाव २७ समायां साधुतमा नियुतना २८ विदुषाम्
 २९ काकोटिन्दीत्यर्थं- ३० वक्त्रम् ३१ समानितकौशल्या-
 ३२ निगुडम् ३३ अर्थसपत्तिम्, ३४ सामर्थ्यम् ३५ शब्दस्त
 ३६ कोटिः ३७ आरचया

श्रुतामसता सता च वचसा वर्त्मातिग चेष्टितम् ॥ १३ ॥
श्रोतुंमूकयति वृवग्निश्चरैतम् कुर्वन्नमीषा मनो निर्वाण्य
परवाप्यकृत्परदशामेकाश्रयो नान्यदङ्क । यस्त्यक्ताङ्गविकम्पन
प्रचलयन्निव सता मस्तक क्षीर श्रोतुषु सुख्यमात्मनि
गुण धत्ते स वक्तोत्तम ॥ १४ ॥ तद्वक्ता सदसि ब्रवीतु
वचन यच्छृण्वता चेतस प्रोक्षस रसपूरण श्रवणयो
रङ्गोर्षकासश्रियम् । क्षुद्रिद्राश्रमदु खकालगतिहृस्कार्या
न्तरप्रसृतं प्रोक्कण्टामनिश श्रुतौ विततुते शोक विरा
मादपि ॥ १५ ॥

मौनगुणाः

आत्मनो सुखदोषेण बध्यन्ते शुकसारिका । बकास्तत्र
न बध्यन्ते मौन सर्वार्थसाधनम् ॥ १ ॥ रूपवाश्रापि मूर्खो
ऽपि गत्वा च विपुला सभाम् । सरक्षेच्च खिका जिह्वा भायां
दुश्चारिणीं यथा ॥ २ ॥ स्थायत्तमेकान्तगुण विधाना विनि
र्मित छान्नमज्ञताया । विशेषत सर्वविदा संमाजे विभूषण
मौनमषण्डितानाम् ॥ ३ ॥ कोलाहले काककुलस जाते
विराजते कोकिलकूजित किम् । परस्पर सवदता खलाना
मौन विधेय सतत सुधीभि ॥ ४ ॥

स्थानमाहात्म्यम्

नैकं स्वस्थानमासाच गजेन्द्रमपि कर्षति । स एव
प्रच्युते स्थानाच्छुनानि परिभूयते ॥ १ ॥ किञ्चिदाश्रयस
योगाद्भक्ते शोभामसाधपि । कान्ताविलोचने न्यस्त मली
मसनिवाञ्छनम् ॥ २ ॥ कुस्थानस्य प्रवेशेन गुणवानपि
पीड्यते । वैश्वानरोऽपि लोहस्य कौरुवैरभिहन्यते ॥ ३ ॥
पदैस्थितस्य पन्नस्य मित्रे वरुणभारकरौ । पदैच्छुतस्य
तस्यैव क्रेशदाहकरावुभौ ॥ ४ ॥ राजा कुलवधूर्विप्रा मन्त्रि
पश्च पयोधरा । स्थानभ्रष्टा न शोभन्ते दन्ता केशा नरा
नखा ॥ ५ ॥ स्थानभ्रष्टा न शोभन्ते दन्ता केशा नखा
नरा । इति विज्ञाय मतिमान्स्वस्थान न परित्यजेत् ॥ ६ ॥
पात्रविशेषे न्यस्त गुणान्तरं व्रजति शिल्पेर्माघातु । जलमिव
समुद्रशुक्तौ सुक्तौफलता र्पयोदस्य ॥ ७ ॥ अतिमात्रमास्त्व
स्त्व पुण्यति भानो परिग्रहादनल । अधिगच्छति महिमान
चद्रोऽपि निशापरिग्रहीत ॥ ८ ॥ प्रायो यत्किञ्चिदपि

प्राप्तोस्तुत्कर्षमाश्रयान्महत । मत्तैभकुम्मतटगतमेति शृङ्गा
रता भस्म ॥ ९ ॥ अथ शस्त्र शब्द वीणा वापी नरथ
नारी च । पुरुषविशेष प्राप्ता भवन्ति योग्या अयोग्याश्च
॥ १० ॥ आश्रयवशेन सतत गुरुता लघुता च जायते
जन्तो । विन्ध्ये विन्ध्यसमाना करिणो वत दर्पेण
लघव ॥ ११ ॥ जानामि नागेन्द्र तव प्रभाव कण्ठे स्थितो
गर्जसि शकरस्य । स्थान प्रधान न बल प्रधान स्थाने स्थित
कापुरुषोऽपि शूर ॥ १२ ॥ उभौ श्वेतौ पक्षौ चरति गगने
स्वारितगति सदा मीन भुङ्क्ते वसति सकल स्थार्थुधि
रसि । वने चान्द्र सर्वो गुणसमुदय किञ्चिदधिको गुणा
स्थाने मान्या नरवर न तु स्थानरहिता ॥ १३ ॥ सिंह
क्षुण्णकरीन्द्रकुम्भगलितं रक्ताक्तसुक्ताफलं कान्तारे बदरी
धिया द्रुतमगाद्दिहस्य पत्नी मुदा । पाणिभ्यामवगृह्य शुक्र
कठिन तद्दीक्ष्य दूरे जहावस्थाने पततामतीव महतामेता
दृशी स्वादति ॥ १४ ॥

सरसंगतिप्रशंसा

महाभुवससर्ग कस्य नोन्नतिकारक । रथ्यासु
जाह्नवीसङ्गात्रिदशैरपि वन्यते ॥ १ ॥ महाजनस्य सरसं
कस्य नोन्नतिकारक । पद्मपत्रस्थित वारि धत्ते सुक्ताफलशि
यम् ॥ २ ॥ महाभुवससर्ग कस्य नोन्नतिकारक । हरि
हस्तगत शङ्ख पत्रिण प्रथितो मुवि ॥ ३ ॥ मलयचलग
न्धेन त्विन्धन चन्दनायते । तथा सज्जनसङ्गेन दुर्जन सज्ज
नायते ॥ ४ ॥ वीणावंशाश्रया तुम्बी चुम्बल्युच्चै कुचौ क्षिय ।
पिबत्यनार्थसयोगाद्रक्त नक्तचरी यथा ॥ ५ ॥ च दन
शीतल लोके चन्दनादपि चन्द्रमा । चन्द्रचन्दनयोर्मध्ये
शीतल साधुसंगति ॥ ६ ॥ साधूना दर्शनं पुण्य तीर्थं
भूता हि साधव । कालेन फलते तीर्थं सद्य साधुसमा
गम ॥ ७ ॥ करोति निर्मलैधारस्तुच्छस्यापि महार्घताम् ।
अभ्युनो विन्दुरलोऽपि शुक्तौ सुक्ताफल भवेत् ॥ ८ ॥ हीयते
हि मतिस्तात हीनै सह समागमात् । समेश्व समतामेति
विशिष्टश्च विशिष्टताम् ॥ ९ ॥ मन्दोऽप्यमन्दतामेति सरसंगेण
विपश्चित । पद्मच्छिद फलस्त्रेव निकर्षेणाविल पय ॥ १० ॥
कीटोऽपि सुमन सङ्गाद्दारोहति सता शिर । अर्द्धमापि
याति देवत्व महद्भि सुमतिष्ठित ॥ ११ ॥ काच काञ्चन
ससर्गाद्भक्ते मारकतीक्ष्ण्णी । तथा सत्तनिधानेन मूर्खो

१ वि भूषणवते २ मत्स्यान् पक्षे-मीनारक्षिण्ण्णी ३ तद्देशवादय .
पक्षे-शिव ४ देवे , ५ आश्रय ६ महामूल्यत्वम् ७ नक्तकफलस्त्रेव
८ कल्पम् ९ उदकम् १० पाषाण ११ मरकतसंबन्धिपती

१ मूर्खा करोति २ भचलम्, तटस्थमिति यावत् ३ प्रकर्षणे
हर्षं विकासम् ४ रत्नाना शङ्करादीना पूरणम् ५ अयकार्य
निरुद्धिम् ६ स्वस्यापीनम् ७ विधानम् ८ मूर्खताया ९ समा
याम् १० मवर ११ भवकेण १२ लोहकारे १३ पद-स्थानम्,
जटाशयम् १४ बीजकम् १५ नीकिकृतम् १६ भेषज

याति प्रवीणताम् ॥ १२ ॥ ययोद्वैयगिरौ द्रव्यं संनिकर्षेण
दीप्यते । तथा सत्संनिधानेन हीनवर्गोऽपि दीप्यते ॥ १३ ॥
मुक्तिमुक्तिक्रुदेकान्तसमादेशनतत्परः । कस्य नानन्दनिस-
न्दं विदधाति सदागमः ॥ १४ ॥ यदि सत्संगनिरतो
मविष्यति मविष्यति । अयं दुर्जनसंसर्गे पतिष्यति पति-
ष्यति ॥ १५ ॥ अलब्ध्वापि धनं राज्ञः संश्रिता यान्ति
संपदम् । महाहृदसमीपस्थं पश्य नीलं वनस्पतिम् ॥ १६ ॥
सङ्गः सर्वात्मना त्याज्यः स चेत्यक्तुं न शक्यते । स सङ्गिः
सह कर्तव्यः सन्तः सङ्गस्य भेषजम् ॥ १७ ॥ लुप्तेऽपि
तनुते तात तेजस्त्रेणस्त्रिसङ्गतः । अर्कसंपर्कतः पश्य दर्शने
दहनद्युतिम् ॥ १८ ॥ बृहत्सहायः कार्यान्तं क्षोदीयानपि
गच्छति । संभ्रूयाम्भोधिमान्भ्येति महानया नगापगा ॥ १९ ॥
सज्जनसङ्गो मा भूयदि सङ्गो भास्तु तत्पुनः ज्ञेहः । ज्ञेहो
यदि मा विरहो यदि विरहो भास्तु जीवितस्वारा ॥ २० ॥
वंशमयो गुणवानपि सङ्गविशेषेण पूज्यते पुरुषः । नहि
तुम्बीफलविकलो वीणापट्टः प्रयाति महिमानम् ॥ २१ ॥
गुरुरपि लघूपनीतो न निमज्जति नियतमाशये निहितः ।
वावरकरोपनीतः शैलो मकरालयस्य ॥ २२ ॥ गंधाश-
नानां स शृणोति वाक्यमहं हि राजन्वचनं मुनीनाम् ।
न चास्य दोषो न च महृणो वा संसर्गजा दोषगुणा
भवन्ति ॥ २३ ॥ कैल्यद्रुमः कल्पितमेव सूते सा कांमयुष्मा-
मितमेव दोष्यि । चिन्तामणिश्चिन्तितमेव दत्ते सतां हि सङ्गः
सकलं प्रसूते ॥ २४ ॥ असज्जनः सज्जनसङ्गिसङ्गात्करोति
दुःसाध्यमपीह साध्यम् । पुष्याश्रयाच्छंभुशिरोऽधिरुद्धा
पिपीलिका सुम्बति चन्द्रविम्बम् ॥ २५ ॥ शाखोटकैश्चन्दन-
संगतोऽपि ध्वजोजयोः क्रीडितमायतास्याः । पयोऽपि मयं
श्वपचे हि मन्यते संसर्गजा दोषगुणा भवन्ति ॥ २६ ॥
सत्यङ्गाद्रवति हि साधुता खलानां साधूनां नहि खलसंग-
माखलत्वम् । आमोदं कुसुममवं मृदेव घृते मृदन्नयं नहि
कुसुमानि धारयन्ति ॥ २७ ॥ किं वापरेण बहुना परि-
जल्पितेन संसर्गं पश्य महतां महते फलाय । अम्मोनिषेत्त-
रुहास्त्रजोऽपि येन वेलाजलोच्छ्रितरत्नवृत्ताशालाः ॥ २८ ॥
जोष्यं धियो हरति सिञ्चति वाचि सत्यं मानोज्ञतिं
दिशति पार्यैपाकरोति । चेतः प्रसादयति दिक्षु तैतोति
कीर्तिं सत्संगतिः कथय किं न करोति पुंसाम् ॥ २९ ॥

दूरीकरोति कुमतिं विमलीकरोति चेतश्चिरंतनमयं सुलुकी-
करोति । भूतेषु किं च करुणां बहुलीकरोति सङ्गः सतां
किमु न मङ्गलमातनोति ॥ ३० ॥ कान्तारभूरिस्वरुहमौलि-
निवासशीलाः प्रायः पलायनपरा जनवीक्षणैः । कूजन्ति
तेऽपि हि सुकाः खलु रामनाम सङ्गः स्वभावपरिवर्तविधौ
निदानम् ॥ ३१ ॥ एकै केचिद्यतिक्रमताः पात्रसंभ्रां ल-
मन्ते गायन्त्यन्वये संरसमधुरं वीणया संप्रयुक्ताः । एकै तेषां
सहजगतिवशाद्दुस्तरं तारयन्ति केचिदेषां ज्वलितहृदया
रक्तमेवापिबन्ति ॥ ३२ ॥ संतप्तायति संस्यितस्य पयसो
नामापि न श्रयते मुक्ताकारतया तदेव नलिनीपत्रस्थितं
राजते । स्वात्यां सागरशुक्तिंसंपुटगतं तज्जायते मौक्तिकं
प्रायेणाधममध्यमोत्तमगुणः संसर्गतो जायते ॥ ३३ ॥ गन्ध-
वाद्यविनाशिनी जनमनःसंतोषसचन्द्रिका तीक्ष्णांशोरपि स-
त्यमेव जगदज्ञानान्वकारापहा । छायेवाखिलतापनाशनकरी
सर्वधेनुवत्कामदा पुण्यैरेव हि लभ्यते सुकृतिभिः सत्संगति-
र्दुर्लभा ॥ ३४ ॥ कीर्तिर्चरत्यति नतंकीव सुवने विद्योतते
साधुता ज्योत्स्नेव प्रतिमा समासु सरसा गङ्गेव संमीलति ।
चित्तं रञ्जयति शिष्येव सततं संपन्नसादोचिता संगत्या न
मदसतां किल भवेत्किं किं न लोकोत्तरम् ॥ ३५ ॥ बुद्धिं
वर्धयति श्रियं वितनुते वैदग्ध्यमासुषति श्रेयः पल्लवयत्य-
धानि दलयत्युन्मीलयत्युन्नतिम् । विज्ञानं परिशोधयत्युपचि-
नोत्युच्चैः कलाकौशलं किं किं नारभते हरेरेव कथाञ्जयै
सतां संगतम् ॥ ३६ ॥

असत्संगतिनिन्दा

अहो दुर्जनसंसर्गान्मानहानिः पदे पदे । पावको लोहस-
ङ्गेन मुद्गरैरिहिन्यते ॥ १ ॥ अन्तर्मलिनसंसर्गाच्छ्रुतवानपि
दुष्यति । यच्चक्षुःसंनिकर्षेण कर्णोऽभूत्कृटिलाश्रयः ॥ २ ॥
दुष्टतां दुष्टसंसर्गोद्दुष्टमपि गच्छति । सुरविन्दुनिपातेन
पद्मगन्धर्वटी यथा ॥ ३ ॥ अशुरप्यसतां सङ्गः सद्गुणं
हन्ति विस्तृतम् । गुणरूपान्तरं याति तक्रुयोगाद्यथा
पयः ॥ ४ ॥ दुर्वृत्तः क्रियते घृतेः श्रीमानात्मविषुद्भये । किं
नाम खलसंसर्गः कुर्वते नाशयाशवत् ॥ ५ ॥ आनन्दमृग-
दावाभिः शैलीशाखिमदद्विषः । ज्ञानदीपमहाबाधुर्यं खल-
समागमः ॥ ६ ॥ असत्सङ्गाद्गुणोऽपि विषयासक्तमानसः ।
अकस्मात्प्रलयं याति गीतरक्तो यथा मृगः ॥ ७ ॥ आहृत्य

१ उदयपर्वते. २ सूर्यसंनिधानेन. ३ प्रकाशितो भवति. ४ अन्तः-
करणे; पक्षे, -मन्थे. ५ यवनानाम्. यवनगृहस्थितं सवेदरं शुरु-
ग्रदिपयं अग्निगृहस्थितस्य शुक्रलोकिरियम्. ६ कल्पवृक्षः. ७ काम-
पेनुः. ८ मृगपत्रम्. ९ मानपत्रम्. १० ददाति. ११ निराकरोति.
१२ विहारायति.

१ तुम्बीत्वयः. २ लोहे. ३ आनन्दं एव मृगस्य दावाश्रियं
दाहकत्वात्. ४ शीलमेव शाश्वी इक्षुस्तस्य मदपि इव. अन्तः-
कत्वात्. ५ ज्ञानमेव दीपस्तस्य महाबाध इव; निर्वाणकरत्वात्.

रक्ष्यमाणानि यत्नेनान्तविरामिणी । असन्मैत्री च वेश्या च
 श्रीश्च कस्य कदा स्थिरा ॥ ८ ॥ पार्श्वमपात्रीकुरुते दहति
 गुणं हेहैमाशु नाशयति । अमले मूलं नियच्छति दीप-
 ज्वालेव खलमैत्री ॥ ९ ॥ दुर्जनजनसंसर्गात्सज्जनपुरुषोऽत्र
 दोषमायाति । रावणकृतापराधाञ्जलवेपि बन्धनं प्राप्तम्
 ॥ १० ॥ संगतिं स्वविपरीतगुणैस्त्वं मा कृथाः खलु सखे
 समयोऽसिन् । पश्य पूर्वमपि कृष्णरूपतामैतुनोऽपि सम-
 वाप निश्चितम् ॥ ११ ॥ दुर्वृत्तसंगतिरनर्थपरम्पराया हेतुः
 सतां भवति किं वचनीयमत्र । लङ्केश्वरो हरति दाशरथेः
 कलत्रं प्रामोति बन्धनमसौ किल सिन्धुराजः ॥ १२ ॥
 हंसोऽध्वगः श्रममभोह्यपितुं दिगन्ते कारण्डकाकवककोक-
 कुलं प्रविष्टः । मूकोऽप्यमिदं पृथक्खन्ति लुनन्ति पक्ष्मात्रीचाश्रयो
 हि महतामपमानहेतुः ॥ १३ ॥

सखेवचनम्

सखि साहजिकं प्रेम दूरादपि विराजते । चकोरीनयन-
 द्वन्द्वमानन्दयति चन्द्रमाः ॥ १ ॥ केन्दोर्मण्डलमम्बुधिः क्व च
 रविः पद्माकरः क्व स्थितः काष्ठाः सन्ति मयूरपङ्क्तिरमला कालिः
 क्व वा मालती । हंसानां च कुलं क्व दूरविषये कास्ते सरो
 मानसं यो यस्माभिमतः स तस्य निकटे द्वरेऽपि सन्बहमः ॥ २

सुमित्रप्रशंसा

कराविव शरीरस्य नेत्रयोरिव पद्मणी । अविचार्य प्रियं
 कुर्वात्सन्मित्रं मित्रमुच्यते ॥ १ ॥ यस्य मित्रेण संसर्षा
 यस्य मित्रेण संस्वितिः । मित्रेण सह यो मुञ्जे ततो नास्तीह
 पुण्यवान् ॥ २ ॥ शुचित्वं त्यागिता शौर्यं सौमान्यं सुखदुः-
 खयोः । दौक्षिण्यं चानुरक्तिश्च सत्यता च सुहृद्गुणाः ॥ ३ ॥
 अन्यथैव हि सौहार्दं भवेत्खच्छान्तरात्मनः । प्रवर्ततेऽन्यथा
 घाणी शाठ्योपहतचेतसः ॥ ४ ॥ उत्सवे व्यसने चैव
 दुर्मिक्षे राष्ट्रविह्वले । राजद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स
 बान्धवः ॥ ५ ॥ स बन्धुर्यो विपन्नानामापदद्वरणे क्षमः ।
 ननु मीतपरिचाणवस्तुपालम्भपण्डितः ॥ ६ ॥ औरसं
 कृतसंबन्धं तथा वंशक्रममागतम् । रक्षितं व्यसनेभ्यश्च
 मित्रं ज्ञेयं चतुर्विधम् ॥ ७ ॥ याचते कार्यकाले यः स किं
 भृत्यः स किं सुहृत् । अकार्यकार्यकर्ता यस्त्वनादिद्यो-

ऽप्यसौ सुहृत् ॥ ८ ॥ तदेवास परं मित्रं यत्र संक्रामति
 द्वयम् । दृष्टे सुखं च दुःखं च प्रतिच्छायेव दर्पणे ॥ ९ ॥
 व्याधितसार्धहीनस्य देशान्तरगतस्य च । नरस्य शोकदग्धस्य
 सुहृद्दर्शनमौषधम् ॥ १० ॥ दर्शने स्पर्शने वापि श्रवणे सा-
 पणोऽपि वा । यत्र द्रवत्यन्तरङ्गं स कोह इति कथ्यते ॥ ११ ॥
 स्वाभाविकं तु यन्मित्रं मान्येनैवाभिजायते । तद्वृत्त्रिमसौ-
 हार्दमापत्सपि न मुच्यति ॥ १२ ॥ न मातरि न दारेऽपि
 न सोदर्ये न चात्मनि । विश्वासस्तादृशः पुंसां यादृश्चित्रे
 स्वमावजे ॥ १३ ॥ शोकैराति मयत्राणं प्रीतिविश्वैश्म-
 भाजनम् । केन रत्नमिदं सृष्टं मित्रमित्यक्षरद्वयम् ॥ १४ ॥
 उदयश्चैव सविता पञ्चोष्वर्पयति श्रियम् । विभांयन्समृद्धीनां
 फलं सुहृदनुग्रहम् ॥ १५ ॥ नहि बुद्धिगुणेनैव सुहृदामर्थ-
 दर्शनम् । कार्यसिद्धिपथः सूक्ष्मः केहेनाप्युपलभ्यते ॥ १६ ॥
 प्राणैरपि हिता वृत्तिद्रोहो व्याजवर्जनम् । आत्मनीव
 प्रियाधानमेतन्मैत्रीमहाव्रतम् ॥ १७ ॥ पापाशिवारयति
 योजयते हिताय गुणानि गृह्णाति गुणान्कटीकरोति । आ-
 पद्रतं च न जहाति ददाति काले सन्मित्रलक्षणमिदं प्र-
 दन्ति सन्तः ॥ १८ ॥ मित्रं प्रीतिरसायनं नयनयोरानन्दनं
 चेतसः पार्श्वं यत्सुखदुःखयोः सह भवेन्मित्रेण तद्गुलंम् ।
 ये चान्ये सुहृदः समृद्धिसमये द्रव्याभिलाषाकुलास्ते सर्वत्र
 मिलन्ति तच्चनिकपप्राया तु तेषां विपत् ॥ १९ ॥ क्षीरैर्वा-
 त्मगतोदकाय हि गुणा दत्ताः पुरा तेऽखिलाः क्षीरे तापम-
 वेक्ष्य तेन पयसा हात्मा कृशानी हृतः । गन्तुं पावकस-
 न्मनस्तदभयदृष्ट्वा तु मित्रौषधं युक्तं तेन जलेन शान्त्यति
 सतां मैत्री पुनस्त्वौदृशी ॥ २० ॥

कुमित्रनिन्दा

परोक्षे कार्यहन्तारं प्रत्यक्षे प्रियवादिनम् । धर्मयैत्थाद्यं
 मित्रं विषकुम्भं पयोसुखम् ॥ १ ॥ ईहस्यभेदो योऽन्वा
 च नैषुर्धुं चलचित्ता । क्रोधो निःसत्यता ब्रूतेतन्मित्रस्य
 दूषणम् ॥ २ ॥

संसारः

संसारं तव निःसारं पदं वी न । ईद्वीयसी । अन्तरा
 दुस्तरा न 'स्युर्वदि रे मदिरक्षणः ॥ १ ॥ संसारविषमृक्षस्य
 द्वे फले क्षम्यतोपमे । काव्यामृततरसास्वाद् आलापः सज्जनैः

१ अयोग्यम् २ सखिः पक्षे-विनयादिः ३ तैरुम्; पक्षे-
 प्रीतिः ४ मनीम्; पक्षे-दोषम् ५ मध्यमपाण्डवः पक्षे-शुद्ध
 बर्णः ६ मित्रो म्यपणम् ७ तस्मात्पुराणम् ८ निर्मलचित्तवत् ९
 दानशील्यम् १० समानस्य भावः सामान्यम्; समत्वमित्यर्थः
 ११ सख्यम् १२ प्रीतिः

१ अकपयन्निवत्ता २ शत्रुः ३ विश्वासाः ४ सुहृत्सुखद
 प्रसादस्यम् ५ प्रीते रसायनमिव रसायनम् ६ प्रीतिवर्धनमित्यर्थः
 ६ अश्रीः ७ मित्रविपत्तिम् ८ अस्तपकाशनम् ९ प्रायेणम् १० मार्गः
 ११ अतिदूरः १२ मध्ये

सह ॥ २ ॥ दुःखाद्भारकतीव्रं संसारोऽयं महानसो गहन ।
इह विषयामृततालस्य मानसमार्जारं मा निपत ॥ ३ ॥
अयमविचारितचारुतया संसारो माति रमणीय । अत्र पुन
परमार्थदशा न किमपि सारमणीय ॥ ४ ॥ क्वचिद्धिद्व
द्रोष्ठी क्वचिदपि सुप्रमत्तकलह क्वचिद्वीणावाद क्वचिदपि च
हाहेति रुदितम् । क्वचिद्रम्या रामा क्वचिदपि जराजर्जरतनुर्न
जाने संसार किममृतमय किं विषमय ॥ ५ ॥ कुरुच्छेणौ
मेध्यमध्ये निर्यमिततनुमि स्वीयते भर्षभर्षते कान्ताविरुषेप-
दु ख्यतिकरविषमे यौवने विप्रयोग । नारीणामर्थवञ्ज
विलसति नियतं वृद्धमात्रोऽप्यसाधु संसारे रे मनुष्या
यदत यदि सुखं लोकमप्यस्ति क्वचित् ॥ ६ ॥

गृहस्थाश्रमप्रशंसा

न्यायान्तिदधनस्तन्त्राननिद्योऽतिथिप्रिय । शास्त्रवित्स-
त्त्ववादी च गृहस्थोऽपि विरुच्यते ॥ १ ॥ यदि रौमा यदि
च रमा यदि तनयो विनयधीगुणोपेत । तनये तनयोत्पत्ति
सुररनगरे क्रिमाधिक्यम् ॥ २ ॥ सविप्रपादोदककर्दमानि
सनेदशास्त्रध्वनिगर्जितानि । स्वाहास्वधाकारनिस्तराणि
स्वानन्दतुल्यानि गृहाणि तानि ॥ ३ ॥ सानन्द संदेनं सुताश्च
मुचिय कान्ता न दुर्माषिणी सन्मित्रं सुपनं स्वयोषिति
रतिश्चाज्ञापरा सेनका । आतिथ्य शिवपूजनं प्रतिदिन
मृष्टान्नपानं गृहे साधो सद्गुणसासते हि सततं धन्यो गृह
स्थाश्रम ॥ ४ ॥ मानुष्यं वैरं शजन्म निर्ममो दीर्घायुवा
पेयता सन्मित्रं सुसुत सती प्रियतमा भक्तिश्च नारायणे ।
विद्वत्त्वं सुनन्तमिन्द्रियजय सत्यानदाने रतिस्ते पुण्येन
विना त्रयोदश गुणा संसारिणा दुर्लभा ॥ ५ ॥ यशो
निर्भानन्दो अनुलुपहतं र्वान्तमौघत्यकान्तं लीला शीला
सुख्य क्षणितफलमळा कापि विधाननद्या । वाणी वेणी
गुणाना समथिनयससं संधिना साधिना श्री श्रीर्नद्वीरी
मथ्रीसुदिर पुंरुहर त्वक्तमाया निर्भक्ते ॥ ६ ॥

गृहस्थाश्रमदूषणम्

यत्र नास्ति दधिमन्थनघोषो यत्र नो लघुलघूनि निर्येति ।

१ पात्रगृहम् २ अक्षुचिमलादि तन्मध्ये ३ जरायुगा ४ द्युदरीरे
५ गर्माशये ६ अरमा ७ अश्वम् ८ न्यायेन संवादित धर्म
येन ९ सुप्तो भवति १ स्त्री १० लक्ष्मी ११ प्राणायचरण
शास्त्रोदकेन पश्चिन्नि १२ गृहम्, १३ उत्तमकुल उत्पत्ति
१४ देशवैद्य १५ निष्कभूषणम् १६ अन्त-नरपाम् १७ तिर्दीपा
१८ प्रवाह १९ साधविश्री २० गौर्यं मथ्री तस्या मुदिरि मेघ
पथे-नायक यशम २१ हे त्रिपुरनाश २२ परिणाम, परमि
सर्षे २३ शिशुशब्दव्याज नर्पुनकाय चि-लम्
१२ छ. र. मां.

यत्र नास्ति गुरुगौरवपूजा तानि किं वत गृहाणि वनानि
॥ १ ॥ न विप्रपादोदकपङ्किलानि न वेदशास्त्रध्वनिगर्जि-
तानि । स्वाहास्वधाकारविवर्जितानि श्मशानतुल्यानि
गृहाणि तानि ॥ २ ॥ क्रोशन्त शिष्यन् संवारि सदन
पङ्काशृतं चाङ्गण शय्या दंशेवती च सैक्षमशनं धूमेन पूर्णं
गृहम् । भार्या निष्ठुरमाषिणी प्रसुरपि क्रोधेन पूर्णं सदा
ज्ञान शीतलवारिणा हि सततं धिग्धिग्गृहस्थाश्रमम् ॥ ३ ॥
तावद्विघाज्जनवद्या गुणगणमहिमा रूपसपत्तिशौर्ये स्वस्थाने
सर्पशोभा परगुणकथने वाक्पटुस्वावदेव । यात्रत्वाकाङ्क्षामि
स्वगृहसुतिभि प्रेपितापत्यवक्राद्धे बांवा नास्ति तैल न च
लग्नमपीत्यादिवाचा प्रचार ॥ ४ ॥

पुत्रप्रशंसा

इदं तत्तरेहसर्वसं सममाह्वयदरिद्रयो । अचन्दनमनौरीर
हृदयस्यातुलेपनम् ॥ १ ॥ गृहे जातुचर केल्या मुग्धमित-
सुखासुज । पुत्र पुण्यनतामेव पानीभवति नेत्रयो ॥ २ ॥
स्वर्गभृश्रुतिकनिर्मितं सुवृत्त सुतमौक्तिकम् । यशश्रीतिलकी-
भूत भन्दमाम्यस दुर्लभम् ॥ ३ ॥ वर्षेते न चिर लोक
वशलक्ष्मीरसतीति । स्वल्पानशेषितक्रेहवर्तिमालेन दीपिका
॥ ४ ॥ अन्त करणतत्त्वस्य दपत्यो जेहसश्रयात् । आन
न्दमन्वियरेकोऽयमपत्यमिति कथ्यते ॥ ५ ॥ दिग्ग्राससं गत
ब्रीहं जटिल घूलिधूसरम् । पुण्याधिका हि पदयति गङ्गा-
धरमिवात्मजम् ॥ ६ ॥ घूलिधूसरसर्वाद्भो विवसहन्तकेसर ।
आस्ते कस्यापि धन्यस्य द्वारि दन्ती गृहेर्भक्त ॥ ७ ॥
निन्दते पितृभित्तौर्नैरपत्यधन पुमान् । अंधनीनैरति-
श्रान्तैरैवेकेशीन पादप ॥ ८ ॥ किं मृष्ट सुतवचन मृष्टतर
किं तदेव सुतचनम् । मृष्टान्मृष्टतम किं श्रुतिपरिपक्
तदेव सुतचनम् ॥ ९ ॥ उरेरुहाडुङ्गमितै पयोभिरापुर्यं
केल्या निजमास्वर्गभर्म । फूल्यत्वा मातुर्वन्दने हसन्त तन्
भव पश्यति कोऽपि धन्य ॥ १० ॥ कृतचङ्गमण गणेपु
रिचिच्छ्रमवर्तिकि गिरिङ्गदक्षिपत्रम् । यदि सन्महित सुत
श्रितं स्यात्तदिवदं सन्न हितं भवेत्तदानीम् ॥ ११ ॥ अह
किर्मन्ना किर्ममिष्टतापदे तथेति मातुर्धुरि तातपृच्छया ।
प्रैलोन्यतुल्यं प्रवदन्तमर्मक मुदा हैसैक्षिप्रति मूर्ध्नि पुण्य
भाक् ॥ १२ ॥ आलक्ष्यदन्तमुकुलाननिमित्तहासैरव्यक्त-

१ उदकपूर्णम् २ मरुत्तुपूर्णम् ३ अक्षिगणम् ४ कठोत्माषिणी
५ इदं तु पितृलैकिक संशोधनम् ६ वातुभ्यां चरतीति स ।
रिक्तमात्र इत्यर्थे ७ संततिरदिता ८ नम्रम् ९ पापे १० बन्ध
११ स्तनात् १२ माता १३ इहस्थाने १४ प्रलोभ्यस्य प्रभोमनाथं
दाशितस्य वस्तुनोऽनुपुत्रम् १५ अवप्राण करोति

वर्णरमणीयवच प्रवृत्तौ । अङ्काश्रयप्रणयिनस्तनयान्वहन्तो
धन्यास्तद्वह्नराजसा मलीनीभवन्ति ॥ १३ ॥ आन दसुतिरा
त्मनो नयनयोर्न्त सुधाम्यञ्जन प्रस्तार प्रणयस मन्मथतरो
पुत्र प्रसादो रते । आलान हृदयद्विपस विषयारण्येषु सचा
रिणो दपत्योरिह लभ्यते सुकृतत ससारसार सुत ॥ १४ ॥

कन्यापितृनिन्दा

जातेति कन्या महती हि चिन्ता कसै प्रदयेति महा
न्वितर्क । दत्ता सुख यासति वा न वेति कन्यापितृत्व
खलु नाम कथम् ॥ १ ॥

सत्पुत्रप्रशंसा

एकोऽपि गुणवा-पुत्रो निशुणै किं शतैरपि । एकश्चन्द्रो
जगच्चर्धुर्नक्षत्रे किं प्रयोजनम् ॥ १ ॥ एकेनापि सुवृक्षेण
पुष्पितेन सुगन्धिना । वासित तद्वन सर्वं सुपुत्रेण कुल
यथा ॥ २ ॥ प्रज्ञया वा विसौरिण्या यो बलेन धनेन वा ।
धैरं वहति गोत्रस्य जननी तेन पुत्रिणी ॥ ३ ॥ एकेनापि
सुपुत्रेण विद्यायुक्तेन भासते । कुल पुरुषसिंहेन चन्द्रेणैव
हि शर्वरी ॥ ४ ॥ को धयो बहुभि पुत्रै कुशलापूर्णा
दके । वरमेक कुलालम्बी यत्र विथूयते पिता ॥ ५ ॥
पुण्यतीर्थे कृत धेन तप काप्यतिदुष्करम् । तस्य पुत्रो
भवेद्द्रव्य सशुद्धो धार्मिक सुधी ॥ ६ ॥ वरमेको गुणी
पुत्रो न च भूखसतान्यपि । एकश्च द्रक्षामो हन्ति न च
सापराणोऽपि च ॥ ७ ॥ एकेनापि सुपुत्रेण सिंही स्वपिति
निर्भयम् । सहैव दशभि पुत्रैर्भारं वहति रसमी ॥ ८ ॥
एकेनापि सुपुत्रेण जायमानेन सकुलम् । शशिना चैव गगन
सर्वदैवोन्मलीकृतम् ॥ ९ ॥ किं जातैर्बहुभि पुत्रै शोक
सतापकारकै । वरमेक कुलालम्बी यत्र विश्राम्यते कुलम्
॥ १० ॥ कुम्भ परिमितमम्भ पिवत्यसो कुम्भसमवोऽ
म्भोधिम । अतिरिच्यते सुजन्मा कश्चिज्जनक निजेन चैरि
तेन ॥ ११ ॥ विद्याविहीना बहवोऽपि पुत्रा कल्पापुप
सन्तु पितु किमेतै । क्षयिष्णुना वापि कलायता वा तस्य
प्रमोद शशिनेव सिन्धो ॥ १२ ॥ पौत्र न तापयति
नैव मूल प्रसूते श्रेष्ठ न सहरति नैव गुणाश्लिषोति ।
द्रव्यावसानसमये चलता न धत्ते सत्पुत्र एष कुलसद्मनि
कोऽपि दीप ॥ १३ ॥

कुपुत्रनिन्दा

किं तेन जातु जातेन मातृयोर्वेनहारिणा । आरोहति न
य स्वस वशसाग्रे ध्वजो यथा ॥ १ ॥ किं तथा क्रियोते
धेन्वा या न दोग्री न गर्भिणी । कोऽर्थ्यं पुत्रेण जातेन
यो न विद्वान्न धार्मिक ॥ २ ॥ एकेन शुष्कवृक्षेण दल
मानेन वह्निना । दक्षते तद्वन सर्वं कुपुत्रेण कुल यथा ॥ ३ ॥
कोटरान्त स्थितो वह्नितरुमेक दहेत्खलु । कुपुत्रस्तु कुले
जात खकुल नाशयत्यहो ॥ ४ ॥ अजातमृतमूर्खाणां वर
मायो न चान्तिम । सकुडु खकरावाधान्तिमस्तु पदे
पदे ॥ ५ ॥ अजातमृतमूर्खेभ्यो मृताऽजातौ सुतौ वरम् ।
यतस्तावत्पुत्रेण खाय यावज्जीव जडो दहेत् ॥ ६ ॥ यस्य
पुत्रो न वै विद्वान्न शूरो न च धार्मिक । अँप्रकाश कुल
तस्य नष्टचन्द्रेव शर्वरी ॥ ७ ॥ अविनीत सुतो जात
कथ न दूहनात्मक । विनीतस्तु सुतो जात कथ न पुरुषो
त्तम ॥ ८ ॥ दाने तपसि शौच्ये च यस्य न प्रथित यश ।
विद्यायामर्थलाभे च मातुरेचार एव स ॥ ९ ॥ निरुत्साह
निरानन्द निर्वीर्यमरिच-दनम् । मा स्य सीमन्तिनी काचि
जनयेत्युत्रमीदृशम् ॥ १० ॥ वर गर्भसावो वरमुत्पु च
नैवाभिनमन वर जातप्रेतो वरमपि च कन्यैव जनिता ।
वर वन्ध्या भार्या वरमपि च गर्भेण वसतिर्न चाविद्वान् रूप
द्रविणगुणयुक्तोऽपि तनय ॥ ११ ॥ पित्रोर्नैव वच शृणोति
दिवसत्यागो ब्रजत्यालय यान्तीभिर्व्यवतीभिरध्वनि युद्ध कौत
हल विन्दति । वन्धूनासुपदेशवाचि वदति कोपैकतान वच
साधुचिन्दति दुर्जनं च मनुते मित्रं कुपुत्रो जन ॥ १२ ॥

दैवाख्यानम्

देवमुल्लङ्घय यत्कार्यं क्रियते फलवन्न तत् । सरोम्भश्चा
तकेनात्त गलरन्ध्रेण गच्छति ॥ १ ॥ भाग्यवत प्रसूयेथा
मा शूर मा च पण्डितम् । शूराश्च कृतविधाश्च वने सीदन्ति
पाण्डवा ॥ २ ॥ न केवल मनुष्येषु देव देवेष्वपि प्रभु ।
सति मित्रे धनाप्येक्षे चर्मप्रावरणो हर ॥ ३ ॥ सच्छिरो
मथकुटिल कर्ण स्वर्णस्य भाजनम् । धिन्दैव निर्मल चक्षु
पान कजलभसन ॥ ४ ॥ भगवन्तौ जगन्नेत्र सूर्यावन्द
मसावपि । पश्य गच्छत एवास्त नियति केन लङ्घ्यते
॥ ५ ॥ किं करोति नर प्राज्ञ शूरो वाप्यथ पण्डित । देव

१ कालनाभैककाहृदिशिशुर् २ राजव-भनसन्म ३ प्रसरण
शल्या ४ कायमारम् ५ पुरुषश्रेण ६ रात्रि ७ गर्दनी
८ अगस्त्य ९ अपिको भवति १० आचरणेन ११ धयर्षलेन
१२ कथापुत्रेण १३ दीपपत्र, पक्षे-मातापितरौ १४ कलह, पक्षे-
भपीम् १५ अनुराग पक्षे-तैलम् १६ कुलमेव सप्त गृह तस्मिन्

१ कदाचिद् २ यौवनलोपहेतुना ३ दोहनशीला ४ प्रकाश
रहितम् ५ दिनयरहित, पक्षे-अविना भेषेण नील अक्षेर्भेवो वाह
नम् ६ अक्षिरूप ७ दिनययुक्त, पक्षे-विना पक्षिणा गच्छन्
नीत ८ पुरुषश्रेष्ठ; पक्षे-विष्णु ९ मलविज्ञानम् १० देवम्

यम् कृगन्वेपि करोति विफला क्रिया ॥ ६ ॥ दैवे विमु-
रता याते न षोडशसि महायमान् । पिता माता तथा
मायां ज्ञाता वाञ्छ सहोदर ॥ ७ ॥ पित्रन्ति मधु पंचेषु
युद्धा केमरधूसय । हृद्या शैनालमक्षति धिग्दैनमममव
सम् ॥ ८ ॥ करोतु नाम नीतिज्ञो व्यनसायमितस्तत ।
फल पुनस्तदैवाय यद्विद्येमेनसि स्थिनम् ॥ ९ ॥ दैन फलति
सर्वत्र न विद्या न च पौरुषम् । समुद्रमथनाछेमे हरि
लक्ष्मीं हृगे विषम् ॥ १० ॥ दैन फलति सर्वत्र न त्रिया
न च पौरुषम् । पापाणस कुतो निद्या येन देवत्रमागत
॥ ११ ॥ यथा घेनुवहृषेषु वत्सो विन्दति मातरम् । तथा
पूर्वकृत कर्म कर्तारमनुगच्छति ॥ १२ ॥ अचोद्यमानानि
यथा पुण्याणि च फलानि च । स्व काल नातिप्रतन्ते तथा
कर्म पुरा कृतम् ॥ १३ ॥ विपत्तौ किं निर्पदेन सप्तौ
हर्षणेन किम् । भवितव्य मनस्येव कर्मणाभीदशी गति
॥ १४ ॥ हरिणापि हरेणापि ब्रह्मणा निदशैरपि । ल्याट
लिखिता रेखा न शस्या परिमार्जितुम् ॥ १५ ॥ सुहृदो
ज्ञातय पुत्रा ज्ञातर पितृयपि । नातुकारति स्वजन यस्य
दैर्मदशिनम् ॥ १६ ॥ अचिन्तितानि हुमानि यथैना
यान्ति देहिनाम् । सुखान्यपि तथा मन्ये दैवमनातिरिच्यते
॥ १७ ॥ अयाचित सुख दत्ते यानितश्च न यच्छति ।
सर्वस चापि हरेते निधिरुच्छुद्धो नृणाम् ॥ १८ ॥ मनो
रयान्करोत्युर्ध्वर्जनां दैवहृतामपि । सिञ्चसिञ्चो सम कुर्या
दैर् हि फलसाधनम् ॥ १९ ॥ पिता रत्नाकरो यम् लक्ष्मी
यम् सहोदरी । शङ्को रोदिति मित्रार्थो फल भाग्यातु
सात ॥ २० ॥ तादृशी जायते बुद्धिर्व्यवसायोऽपि
तादृश । सहायासादृशाश्चैव यादृशी भवितव्यता ॥ २१ ॥
भवितव्य मनस्येव नारिकेलफलाभ्युत्तत् । गन्तव्य गतमि
त्याहुर्भजमुककफित्यन्त ॥ २२ ॥ महताभाश्रय पुसा फल
भाग्यानुसात । ईशस कण्ठलभोऽपि वासुकिगोसुमन्नम्
॥ २३ ॥ कर्मणा बाध्यते बुद्धिर्न बुद्ध्या कर्म बाध्यते ।
सुबुद्धिरपि यद्रामो ह्यैम हरिणमन्वगाव ॥ २४ ॥ गुणोऽपि
दोषता याति धर्मीभूते विषातरि । सातुदूले पुनस्तस्मिन्
दोषोऽपि च गुणायते ॥ २५ ॥ अश्रयमाविनो भावा मनाति
महतामपि । नमस्त नीलमण्डस महाद्विशनयन हरेः
॥ २६ ॥ पुण्य पौरुष तावथावदैर्न तु सप्तपम् ।
निरतीगते दैवे पुरुषो न च पौरुषम् ॥ २७ ॥
न देशधेनायाति कर्मवन्ध परिलयम् । जघास घास

मेनासी चनीरुर्द र्पटिन ॥ २८ ॥ अश्रयमाविनाजानं
प्रनीवारो मनेयति । तदा दुर्गुर्दे जिष्णेग्रन्थमधुधिषिया
॥ २९ ॥ भवितव्य यथा येन नायां भवति चान्यथा ।
नीयेन तेन मागंग स्वय वा तत्र गच्छति ॥ ३० ॥ किं
करोति नर प्राद प्रेयमाण स्वकर्मणा । प्रागेव हि मनु
ध्याणा बुद्धि कर्मातुकारिणी ॥ ३१ ॥ लिखिता चित्रगुमेन
ल्लयटे श्वरमात्रिका । ता देवोऽपि न शक्नोति व्युल्लप्य
न्निगितु पुन ॥ ३२ ॥ येन यत्रैव मोक्षस्य सुख वा दुःख
मेव वा । स तत्र बद्धा रज्जेन बगर्दनेन नीयते ॥ ३३ ॥
सा सा सपयत बुद्धि सा भति सा च मानना । सहाया
सादृशा एव यादृशी भवितव्यता ॥ ३४ ॥ अनुरागवती
सध्या दिवसस्तर्पुर्सर । अहो दैन्यगतिश्चिन्ता तथापि न
गमानम् ॥ ३५ ॥ अघणितपटित घटयति सुचणितधणि
तानि दुर्घटीयुक्ते । विधिरेव तानि कथयति यानि पुमावैव
चितयति ॥ ३६ ॥ विकटाटव्यामग्न शैलारोहणमभा-
निधेस्तारणम् । निगड गुहाभंगे विधिपरिपाक कथ न
सचार्य ॥ ३७ ॥ किं त्व न वेत्सि जगति प्रख्यात लाभ
कारणे भूलम् । विधिलिखिताश्वरमाळ फलति क्माल न
भूषाल ॥ ३८ ॥ द्वीपादन्यम्माद्रपि मध्याद्रपि जलनिधे
र्द्विशोऽप्यन्तात् । आनीय क्षणिति घटयति विधिरमिमतगभि-
सुखीभूत ॥ ३९ ॥ अनुदूले सति धातरि मनस्यनिष्ठादपीष्ट
भवितव्यम् । पीत्वा निपमपि शमुर्द्वस्तु न्ययतामप्य तन्वा
लम् ॥ ४० ॥ अनुचितमेनाचरित पंगुपतिना यद्विधे
शिरदिञ्जनम् । छिनो न चास्य हस्तो येनाय दुर्द्विर्षि छि
ति ॥ ४१ ॥ नहि भवति यत्र माय्य भवति च माय्य
निनापि यत्रेन । करतलगतमपि नश्यति यस्य हि भवित
व्यता नास्ति ॥ ४२ ॥ सर्माङ्गमर्पयती लीलासुप्त क्रमेण
शय्यायाम् । अलसमपि मान्यन्त नत्ते पुरंभायितेन श्री
॥ ४३ ॥ आरोहस्तु गिरिशिखर तरतु समुद्र प्रयातु पाता
लम् । विधिलिखिताश्वरमाळ फलति क्माल न भूषाल
॥ ४४ ॥ सृजति च जगदिदमगति च सहरति च हेल्यै-
व यो नियतम् । अवसरवशात शंफरो जनादन सोऽपि
चित्रमिदम् ॥ ४५ ॥ यमनोरधशरतैरगोवर न सृष्टयति
च गिर क्षेत्रपि । स्वप्नृत्तिरपि यत्र दुर्लभा लीलयैव निद
धाति तद्विधि ॥ ४६ ॥ अरक्षित तिष्ठति दैनरक्षित
सुरक्षित देववृत्त विनश्यति । जीपत्यनायोऽपि वने विच
र्जित कुतप्रयत्नोऽपि युद्धे विनश्यति ॥ ४७ ॥ दाता बलि

१ पराक्रम २ प्राप्नोति ३ अत्रेयमागामि ४ खेदेन ५ दैवे-
६ वामम् प्रतिज्ञानिवे यावत् ७ सुवर्णयम् ८ प्रतिज्ञान्वमापत्रे दैवे

१ शिवस्व २ रक्षिता, पञ्जे, रति- ३ अप्रवर्ती, पञ्जे, आश्वर-
४ दैवे ५ शिवेन ६ दुर्लभम् ७ पुरवन्दाचरती स्त्री कामदाके
प्रसिद्धा, वदत् ८ मत्स्यवतार-

प्राथयिता च विष्णुर्दानं भुवो वैजिमखस काळ । नमो
 ऽस्तु तस्यै भवितव्यतायै यस्या फल बन्धनमेव जातम्
 ॥ ४८ ॥ प्रातःसमये लभते मनुष्यो देवोऽपि त लङ्घयितु
 न शक्त । तस्मान्न शोचामि न विस्वयो मे यदक्षदीय
 नहि तत्परंपारम् ॥ ४९ ॥ मा धाव मा धाव विनैव दैव
 नो धावन साधनमस्ति लक्ष्म्या । चेद्भावन साधनमस्ति
 लक्ष्म्या था धावमानोऽपि लभेत लक्ष्मीम् ॥ ५० ॥ ईश
 करस्वीकृतकाश्चनान्दि कुबेरमित्र रजताचलस्य । तथापि
 मिष्ठाटनमस्य जात विधौ शिरस्ये कुंरिले कुत श्री
 ॥ ५१ ॥ स्वय महेश श्वशुरो नैगेश सप्ता धनेशस्तनयो
 गणेश । तथापि मिष्ठाटनमेव शोभोर्बलीयसी केवलमीश्वरे
 ॥ ५२ ॥ असमय हेममृगस्य जम तथापि रामो
 लुब्धमे मृगाय । प्राय समासन्नविपत्तिकाले धियोऽपि पुसा
 मलिनीभवन्ति ॥ ५३ ॥ न भूतपूर्वो न च केन द्यो हेन
 कुरगो न कदापि वार्ता । तथापि तृष्णा रघुनन्दनस्य
 विनाशकाले विपरीतबुद्धि ॥ ५४ ॥ घनानि भूमौ पशवश्च
 गोष्ठे भार्या गृहद्वारि जन श्मशाने । देहश्रिताया परलोक
 मार्गे कर्मानुगो गच्छति जीन एक ॥ ५५ ॥ वने जने
 शत्रुजलाशिमध्ये महार्णवे पर्वतमस्तके वा । सुप्त प्रमत्त
 विषमस्थित वा रक्षित पुण्यानि पुरा कृतानि ॥ ५६ ॥
 सुप्तस्य दुःखस्य न कोऽपि दाता परो ददातीति कुबुद्धिरेषा ।
 अह करोमीति वृथाभिमान स्वकर्मसूत्रप्रथितो हि लोक
 ॥ ५७ ॥ य सुन्दरस्तद्वनिता कुल्पा या सुदरी सा
 पतिरूपहीना । यत्रोभय तत्र दरिद्रता च विधेर्विचित्राणि
 विचेष्टितानि ॥ ५८ ॥ भ्रमन्वनान्ते नवमञ्जरीसु न षुद्धो
 र्गन्धफलीमजिप्रत । सा किं न रम्या स च किं न रता
 बलीयसी केवलमीश्वरेच्छा ॥ ५९ ॥ विधौ विरुद्धे न पय
 पयोनिधौ सुधौषसिन्धौ न सुधा सुधाकरे । न वाञ्छित
 तिभ्यति कल्पपादपे न हेम हेमप्रभवे गिरावपि ॥ ६० ॥ अव
 श्यभवेत्येवमग्रहह्रा यया दिशा धावति वेधस सृष्टहा ।
 तृणेन घाल्येव तयानुगम्यते जनस्य चित्तेन शैशवाशालम्ना
 ॥ ६१ ॥ निपतति किल दुर्गलेषु दैव तदवितथ ननु येन
 कारणेन । बलवति न तथा यथाबलाना प्रभवति कृष्टशरा
 सनो मनोभू ॥ ६२ ॥ हरशिरसि शिरासि यानि रेजु शिव
 शिव तानि लुठन्ति गृध्रपादे । अथि खलु विषमं पुराकृताना
 भवति हि जन्तुषु कर्मणा विर्यैक ॥ ६३ ॥ क्व च ननु
 जनकाधिराजपुत्री क्व च दशकधरमदिरे निवास । अथि

खलु विषम पुराकृताना भवति हि जन्तुषु कर्मणा विराकः
 ॥ ६४ ॥ क्व तु कुलमकलङ्कमायतास्या क्व तु रजनीचर
 सगमापवाद । अथि खलु विषम पुराकृताना भवति हि
 जन्तुषु कर्मणा विराकः ॥ ६५ ॥ क्व वन तरुवल्कभूषण
 नृपलक्ष्मी क्व महेन्द्रवन्दिता । नियत प्रतिकूलवार्तानो वत
 धातुश्ररित सुदु सहम् ॥ ६६ ॥ सृजति तावदशेषुणाकरं
 पुरुषरत्नमकरुण भुव । तदपि तल्लक्षणमग्नि करोति चैवहह
 कष्टमपिण्डिता विधे ॥ ६७ ॥ गजमुजंगमयोरपि वघन
 शशिदिवाकरयोर्महोपीडनम् । गतिमता च समीक्ष्य दरि
 द्रता विधिरहो बलवानिति मै मति ॥ ६८ ॥ यदपि
 जन्म भवभू पयोनिधौ निवसन जगतीपतिमस्तके । तदपि
 नाथ पुराकृतकर्मणा पतति राहुमुखे खलु च द्रमा ॥ ६९ ॥
 प्रतिकूलतासुपगते हि विधौ विकलत्वमेति बहुसाधनता ।
 अवलम्बनाथ दिनमर्तुरभून्न पतिष्यत करसहस्रमपि ॥ ७० ॥
 यस्माच्च येन च यथा च यदा च यच्च यावच्च यत्र च
 शुभाशुभमात्मकर्म । तस्माच्च तेन च तथा च तदा च
 तच्च तावच्च तत्र च विधौतृयशादुपैति ॥ ७१ ॥ नैवाकृति
 फलति नैव कुल न शील विद्यापि नैव न च यत्कृतापि
 सेवा । भाग्यानि पूर्वतपसा किल सचितानि काले फलन्ति
 पुरुषस्य यथैव वृक्षा ॥ ७२ ॥ आकाशस्यस्ततु गच्छतु
 वा दिगन्तमम्भोनिधि विशतु तिष्ठतु वा यथेच्छम् । जमा
 न्तारार्जितशुभाशुभकृत्राणा छायेन न त्यजति कर्मफलात्
 बन्ध ॥ ७३ ॥ भीम वन भवति तस्य पुर प्रधान सर्वो
 जन सुजनतासुपयाति तस्य । वृक्षा च भूषवति सन्धि
 रत्नपूर्णा यस्याति पूर्वसुकृत विपुल नरस्य ॥ ७४ ॥ कैर्त
 कर्कशकरप्रहणच्युतोऽपि जालान्तरे निपतित शफरो वरक ।
 देवात्ततो विगलितो गिलितो वकेन वके विधौ वद कथ
 व्यवसायसिद्धि ॥ ७५ ॥ दैवे समर्थ्य चिरसचितकर्मजाल
 सुस्था सुख वसत किं परयाचनाभि । मेरु प्रदक्षिणयतोऽपि
 दिवाकरस्य ते तस्य सप्त तुरगा न कदाचिददौ ॥ ७६ ॥
 येनाश्चलेन सरसीरुहलोचनायास्मात् प्रभूतपवनादुदये
 प्रदीप । तेनैव सोऽस्तसमयेऽस्तमथ विनीत क्रुद्धे विधौ
 मजति मित्रमित्रिभावम् ॥ ७७ ॥ आचोरणाङ्गुशामयाकरि
 कुम्भयुग्म जात पयोधरयुग हृदयेऽन्नानाम् । तत्रापि बहम
 नाखक्षतभेदभिन्न नैवान्यथा भवति यद्विखित विद्यात्रा ॥ ७८ ॥
 सजातसान्द्रमकरन्दरसा क्रमेण पातु गतश्च कलिका कम
 लस्य सृङ्ग । दग्धा निपत्य सहसैव हिमेन सैषा दामे विधौ
 नहि फलन्त्यभिगच्छितानि ॥ ७९ ॥ सिंहो नली गिरि

१ अश्वमेधस्य २ दैनाय ३ दैवे, पक्षे, च-द्रे ४ वके, पक्षे,
 विपरीते ५ द्विगालव्य ६ पूर्वसंचितकर्मसंबन्ध ७ भ्रमर ८ चम्पक
 कलिका ९ दुरासदा, दु प्रतीकारा वा १० नितान्तचञ्चलत्वभावेन
 ११ सदन १२ छेचद १३ परिणाम

१ मूर्खता २ दैवम् ३ दैववशात् ४ कैवर्तो वीवर, तस्य
 कठोरकारमह्यच्युत ५ शत्रुत्वभावेन

गुहागहनप्रवासी वासोदरे वसति भूमिभृतां विडालः । नो पौरुषं कुलमपि प्रचुरा न धाणी दैवं बलीय इति मुख सखे विपादम् ॥ ८० ॥ सदैसि विदुरमीमद्रोगशारद्वतानां पतिभिरमरकल्पैः पशुभिः पालितापि । अहह पैरिमवस द्रौपदी पात्रमासीदलवति सति दैवे बन्धुभिः किं विधेयम् ॥ ८१ ॥ गुणवदगुणवद्वा कुर्वता कार्यमादौ पैरिणतिरवैधार्था यन्नतः पण्डितेन । अतिरमसकृतानां कर्मणामाविपतेभैवति हृदयदाही शल्यतुल्यो विपाकः ॥ ८२ ॥ स हि गंगन-विहारी कर्मपध्वंसकारी दशशतकारकारी ज्योतिषां मध्य-चारी । विधुरपि विधियोगाद्भवते राहुणासौ लिखितमिह ललाटे प्रोज्झितं कः समर्थः ॥ ८३ ॥ अयमभृतनिधानं नायक्रेऽप्योपधीनां शतंभिपगनुयातः शंसुमूर्खैस्वतंसः । निरह्यति न चैनं राजयस्मा शशाङ्कं हतविधिपरिपाकः केन वा लङ्घनीयः ॥ ८४ ॥ शशिनि खलु कलङ्कः कण्टकः पद्मनाले युवति कुचनिपातः पक्वता केशजाले । जलधिजल-मयेयं पण्डिते निघनन्तं वयसि धनविधेको निर्विधेको विधाता ॥ ८५ ॥ धियसखि विपद्गणान्तप्रपातपरम्परपरि-चयचले चिन्ताचक्रे निधाय विधिः खलः । मृदमिव बलाशिण्डीकृत्य प्रगल्भकुलालवद्भवति मनो नो जानीमः किमत्र करिष्यति ॥ ८६ ॥ क्वचित्पाणिप्राप्तं घटितमपि कार्ये विघटयत्यस्म्यं केनापि क्वचिदघटमानं घटयति । तदैवं सर्वेषामुपरि परितो जायति विधातुपालम्भः कोऽयं जनतनुधनोपार्जनविधौ ॥ ८७ ॥ नमस्मानो देवान्नतु हत-विधेऽपि वरागा विधिवन्धः सोऽपि प्रतिनियतकर्मक-फलदः । फलं कर्मायत्तं यदि किममरैः किं च विधिना नमस्तकर्मभ्यो विधिरपि न येम्यः प्रभवति ॥ ८८ ॥ त्रिलोकेशः शौर्ङ्गी शैबराशरक्ष्यत्वमगमद्विधौता लोकाना-मलमत शिरःकुन्तनविधिम् । प्रयातौ तौ राहोर्दिनकर-शशाङ्गी वैवर्ततां प्रमुनेभ्यः शंसुः शिरसि लिखितं लङ्घयति कः ॥ ८९ ॥ सुधांशोर्जातैर्यं कथमपि कलङ्कस्य कणिका विधातुर्दोषोऽयं न च गुणनिधेस्त्वस्य किमपि । स किं नात्रैः पुत्रो न किमु हरच्छाचनमणिर्न वा हन्ति ध्यानं जगद्-

परि किं वा न वसति ॥९०॥ छेदये गोमयौ मृगपरिपदि श्वापदकुले करिष्यन्कार्पण्यं किमिह महिमानं गमयति । निमग्नः पङ्केऽसिन्ननुभव करीन्द्राधिपदनाममद्रं मद्रं वा विधिलिखितमुन्मूलयति कः ॥ ९१ ॥ धुनोति ध्वान्तानि व्यनयति नीहोरपटलं बुलं रौजीयानां दलयति रथाङ्ग रमयति । जगद्भाषी दैवैः सुखयति जनानां च नयनं न याति स्वैमानं यदि तदिह दैवं जयतु कः ॥ ९२ ॥ त एवामी धाणास्तदपि हरलम्ब्यं घनुरिदं स एवाहं पार्थः प्रमथितसुररातिनिचयः । इमास्तासा गोप्यो हरिचरण-चित्तैकराणा ह्यियन्ते गोपालेर्विधिरिह बलीयात्र तु नरः ॥ ९३ ॥ अलंकारः शङ्काकरनरकपालं परिजनो निशीर्णाङ्गो मृद्नी वसु च घृष एको बहुवयाः । अवस्येयं स्वाणोरपि भयति सर्वामरुगुरोर्विधौ वके मूर्ध्नि स्वितवति चयं के पुनरमी ॥ ९४ ॥ पिता रत्नाधारः शुचित्तहृचरास्ते च मणयः स्वसा त्रिभ्या लक्ष्मीरयमवरजः कल्पविटपी । अहो काम्यं धातु-स्तदपि खलु शङ्खः प्रतिपदं रुदित्वा यदीधं दिशि दिशि वैराटं मृगयते ॥ ९५ ॥ परं नैव यदा करीरविटपे दोषो वसन्तस्य किं नोल्लेखेन विलोक्यते यदि दिवा सूर्यस्य किं दूषणम् । घात नैव पतन्ति चातकमुखे मेघस्य किं दूषणं यदात्रा निजमालपट्टलिखितं तन्मार्जितुं कः क्षमैः ॥ ९६ ॥ या साधुश्च खलान्करोति विदुषो मूर्खांहितान्द्रेपिणः प्रत्यक्षं कुर्वते परोक्षमभृतं हालाहलं तत्क्षणात् । तामाशय सत्क्रियां भगवतीं भोक्तुं फलं वाञ्छितं हे साधो व्यसनिगुणेषु विपु-लेप्यासां वृथा मा कृयाः ॥ ९७ ॥ ब्रह्मा येन कुंठालव-त्रियमितो ब्रह्माण्डमाण्डोदरे विष्युयेन दशावतारागहने क्रिप्तः सदा संकटे । रुद्रो येन कपाशपाणिपुटके मिश्राः कारितः सूर्यो प्राम्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे ॥ ९८ ॥ यद्वात्रा निजमालपट्टलिखितं सौक्तं महद्वा धनं तद्यामोति मेरुस्थलेऽपि नितरां मेरौ ततो नाधिकम् । तद्वीरो भव वित्तवसु कृपणां घृष्टिं वृथा मा कृयाः कूपे पश्य पयोनिधा-वपि धयो गृह्णाति तुल्यं जटम् ॥ ९९ ॥ नेता यस्य दृश्यतिः प्रहरणं वज्रं सुराः सैनिकाः सर्गां दुर्गमनुग्रहः किल हरेरैवततो वैरिणः । इत्याश्रयवलाञ्छितोऽपि वैरिभि-रुज्जः परैः संगरे तद्यच्चं वरमेव दैवशरणं धिधियवृथा पौरुषम् ॥ १०० ॥ जातः सूर्यकुले पिता दशरथः क्षौणी-जुनामप्रणीः सीता सत्यपरायणा प्रणयिनी यस्त्राजुजो लक्ष्मणः । दोर्दण्डेन समो न चास्ति मुचने प्रत्यक्षविष्युः

१ समाधाम्, २ देवतुल्यैः, ३ परामवस, ४ परिणामः, ५ नि-
क्षेप्यम्, ६ अनित्यवत्, ७ व्याकटासंचाते, ८ अन्वकारनाशकर्ता,
९ नक्षत्राणाम्, १० नक्षत्रविशेषणः पक्षे, -भिपजां वैधानां शतेन-
११ समर्थो भवति, १२ कृष्णः, १३ शरते अरानामा मिह प्रमासे
पररतं कश्चिदनापि अथादवोर्गर्हादानन्तरमक्षयस्यापत्त्याशमोरी
दक्षिणं वार्दं निषायासिद्धे भागवति अरानाशा विद्वेन दूरतो भागवच्छरणं
दृष्टा मृगमुष्यप्रमाङ्गपत्वातो बाणेन विद्ध इति भागवते, १४ ब्रह्मा-
१५ शिरःकुन्तनम्, १६ प्रातरात्, १७ अन्वकारम्.

१ महिसे, २ मृगधूर्तके, ३ तमाति, ४ दिनपटलम्, ५ हस्तनाम्,
६ चक्रम्, ७ सूर्यः, ८ हृदयम्, ९ चन्द्रेः पक्षे, -दैवे, १० कपर्दकम्,
११ दिवाभीतेन, १२ शोषयितुम्, १३ समर्थः, १४ कुम्भकारः,
१५ धातुभूमौ, १६ आशुधम्, १७ गन्तः, १८ रुद्रः, १९ सुधाणाम्.

स्वयं रामो येन विद्वन्वितोऽपि विधिना चाये जने का
कथा ॥ १०१ ॥ जामाता पुरुषोत्तमो भगवती लक्ष्मी
स्वयं कथयति दूतो यस्य बभूव कौशिकमुनिर्यज्वा वसिष्ठ
स्वयम् । दाता श्रीजनक प्रदानसमये चैकादशस्था ब्रह्मा
किं ब्रूमो भवितव्यना हतविधे रामोऽपि यातो वनम् ॥ १०२ ॥
आसाचापि महोदधिं न वितुषो जातो जलैर्वाडयो मेघ
प्राप्य न चातकोऽपि चरणौ मातु न लेभेऽरुण । चन्द्र
शकरशेखरेऽपि निवच पक्षक्षये क्षीयते प्राय सज्जनसगतो
ऽपि लगते देवानुरूप फलम् ॥ १०३ ॥ आहारे शुचिता
ध्वनौ मधुरता वाचालता मौषधे बन्धौ निर्भमता जनेषु
निरता नीडे पराधीनता । एतैरेव गुणैर्युता पौरुषतस्त्वक्त्वा
किमेते जना वदन्ते खलु खड्गन कृमिमुञ्ज चित्रा गति
कर्मणाम् ॥ १०४ ॥ गीत कोकिल ते मुदा रसविद
श्रुत्वन्ति कर्णागत नो किञ्चिद्वितरन्ति ते तरुदलैरेव स्वयं
जीवसि । कर्णाशुर्हरमुद्गिरन्ति विरत काकास्तु तेभ्यो बलिं
प्राज्ञा एव दिशन्ति हन्त धिगिद वक विधे क्रीडितम्
॥ १०५ ॥ छिन्त्या पाशमपास्य कूटरचना भङ्क्त्वा बला
द्वागुरा पर्यन्तामिशिक्षाकलापजटिलानि सुखं दूर वनात् ।
व्याधाना शरगोचरदतिज्वेनोत्सुख्य धावन्मृग कृपात-
पतित करोति विमुखे किं वा विधौ पौरुषम् ॥ १०६ ॥
लब्ध जन्म सह श्रिया स्वयमपि त्रैलोक्यभूषाकर स्थित्यथ
परमेश्वराभ्युपगतसेनापि मूर्धा घृत । शृङ्गि शीतकरस्तथापि
न गत क्षीण पर प्रयुत प्राय प्राक्तनमेव कर्म बलवत्क
कस्य कर्तुं क्षम ॥ १०७ ॥ रामे प्रव्रजन बलेनियमन
पाण्डो सुताना वन वृष्णीना निधन नलस्य नृपते राज्या
स्वरिभ्रशनम् । कारागारनिषेवण च मरण सचिन्त्य लङ्के
श्वरे सन्ने कालवशेन नश्यति नर को वा परिजायते ॥ १०८ ॥
मप्राशस्य कैरपिण्डिततनोर्नानेन्द्रियस्य सुधा कृत्वासुविं
वर स्वयं निपतितो नरक सुखे भोगिन । वृषसत्त्वशितेन
सत्वरमसौ तेनैव यात पथा लोका पश्यत दैवमेव हि
दृष्या वृद्धौ क्षये कारणम् ॥ १०९ ॥ माता यस्य धर्माधरे
न्द्रदुहिता तातो महेशस्तथा आता पिभेऽमुलान्तक पितृ
सखो देवो धनाना प्रति । स्यात् कौशविदारणे सुररते
सेनाग्रग धनुस्तद्वद्वैवलेन कुत्र पठते नाचापि पाणिग्रह
॥ ११० ॥ काश्चित्तुच्छयति प्रपूरयति वा काश्चिन्नयत्युन्नति
काश्चित्पातविधौ करोति च पुन काश्चिन्नयत्यकुशान् ।
अयोन्य प्रतिपन्नसहतिमिमा लोकस्विति बोधयनेप क्रीडति

कूपयन्नघटिकान्यायप्रसक्तो विधि ॥ १११ ॥ तुल्य भूयति
जन्म तुल्यमुमयोर्मूल्य च तुल्य वपुस्तुल्य दौर्बल्युद्यम
टङ्कदलन तुल्य च पापणयो । एकसाखिलवन्दनाय
विधिना देवत्पगारोपित तद्गारे विहिता परस तु पदापाता
स्पद देहली ॥ ११२ ॥ यद्भ्रम धनुरीश्वरस समरे यज्जाम
दक्ष्यो जितस्त्वक्ता येन गुरोर्गिरा यमुपती सेतु पयोधौ
कृत । एकैक दशकधरक्षयकृतो रामस्य किं वर्ण्यते दैव
वर्णय येन सोऽपि सहसा भीत कथाशेषताम् ॥ ११३ ॥
खल्व्यादो दिवसेश्वरस्य किरणै सतापितो महर्कं वाञ्छन्
देशमनातप विधिप्रशात्तालस्य मूल गत । तनाप्यस्य महा
फलेन पतता भ्रम शशब्द शिर प्रायो गच्छति यत्र भाग्य
रहितस्त्रानापदा भाजनम् ॥ ११४ ॥ भूयिष्ठं द्रैविणामत्र
जनयितुं लिप्तायता चेतसा नार्थं पक्ष मया क्रमेण कुलजा
काले संसुद्धाहिता । साद्विद्या कविता विदेशवसति सेवा
तथाभ्यर्थना दैवेन प्रतिवचकेन युगपद्वन्त्या समस्त
कृता ॥ ११५ ॥ मज्जत्वमभिति यातु मेरुशिखर शनूज्य
त्वाहवे वाणिज्य कृषिसेवनादिसकला विद्या कला शिष्यतु ।
आकाश सकल प्रयातु खगवत्कृत्वा प्रयत्न पर नोऽमाव्य
भवतीह कर्मवशतो भाव्यस्य नाश कुत ॥ ११६ ॥
लक्ष्मीकौस्तुभपरिजातसहज सूत सुधाम्मोनिधेर्देवेन प्रणय
प्रसादविधिना मूर्धा घृत शमुना । अचाप्युन्नति नैव
दैवविहित क्षेप्य क्षपावलम् केनायेन विलङ्घयते विधिगति
पाषाणरेखासखी ॥ ११७ ॥ अम्मोधि स्थलता स्थल जल
धिता धूलीलज शैलता मेरुमुत्कणता तृण कुलिशता वज्र
तृणप्रायताम् । वह्नि शीतलता हिम दहनतामायाति घसे
च्छया लीलादुर्लभिताद्भुतव्यसनिने दैवाय तस्यै नमः
॥ ११८ ॥ जन्म ब्रह्मकुलेऽग्रजो धनपतिर्यं कुम्भकर्मा
अज सुतुर्वासवजित्स्वयं दशशिरा दोर्दण्डका विशति ।
अस्रं कौमगम विमानमजय मध्येसमुद्र पुरी सर्वं निष्फल
मेतदेव नियत दैव पर दुर्जयम् ॥ ११९ ॥ यत्राखेण्डलद
न्तिदन्तसुसलान्याखण्डितान्याहवे धारा यत्र पिनांकापि
परशोराकुण्डितामागता । तैर्मे तावद्गुरो नृसिंहकरजैर्व्या
दीर्यते साप्रत दैवे दुर्बलता गते तृणमपि प्रायेण वज्रायते
॥ १२० ॥ दो सदेहैर्षवदन्निमुवनधीगवसस्येकच कैला
सोद्धरणप्रचण्डचरितो वीर कुबेरानुज । यत्राय स्वयमति
सेयममरावत्यापि वन्द्या पुरी नीता मर्कटकेन कामपि दशा

१ वसिन्निवृद्धे इति शेष २ वसते ३ कुलये ४ कोकिला
५ युगवधनी ६ मादववशीयानाम् ७ मज्जपासंकुचितदरीरस्य
८ पार्वी ९ गजाननम् १० कुबेर ११ विवाह

१ पर्वते २ इदृशता ३ उदया ये टङ्कालैर्दलनम् ४ द्रविण द्रव्य
तदेवामज पुत्रस्तम् ५ विवाहिता ६ निष्फला ७ युद्धे
८ चन्द्र ९ वज्रनाम् १० इच्छानुकूल्यति ११ इन्द्रसैरावत
१२ शिव १३ हिरण्यकशिपोरुक्तिरियम् १४ समूह

चिन्दैवमावश्यकम् ॥ १२१ ॥ श्रेणाकारि मृणालपत्रमशनं
 क्रीडा करिण्या सह स्वच्छन्दं भ्रमणं च कन्दरगणे पितं
 पयो नैर्धरम् । सोऽयं वन्यकरी नरेपु पतितः पुण्याति देहं
 तुणैर्यदैवेन ललाटपत्रलिखितं तलोच्चितुं कः क्षमः ॥ १२२ ॥
 दैवेन प्रमुणा स्वयं जगति यद्यस्य प्रमाणीकृतं तत्तस्योपनमे-
 न्मनागपि महाघ्नैवाश्रयः कारणम् । सर्वाशापरिपूरके जल-
 धरे वर्षत्यपि प्रत्यहं सूक्ष्मा एव पतन्ति चातकमुखे द्विधाः
 पयोविन्दवः ॥ १२३ ॥ कान्तं वक्ति कपोतिकाकुलतया
 मायान्तकालोऽधुना व्याघ्रोऽघो धृतचापसज्जितशरः श्येनः
 परिभ्रामति । इत्थं सत्यहिना स दष्ट इणुषा श्येनोऽपि तेनाहत-
 स्तूर्णं तौ तु यमालयं प्रति गतौ दैवी विचित्रा गतिः
 ॥ १२४ ॥ रैवावारिणि वारणेन विपुले राजीवराजीरजः-
 पुष्पापिञ्जरितोर्मिणि प्रविगलद्दानाम्बुगन्धोल्कटे । धीतं येन
 मृगारिक्तमसङ्कदन्तान्तरालस्थितं कोष्पं सोऽपि पयः पपौ
 हतविधेः को गोचरे नागतः ॥ १२५ ॥ केषांचिन्नजवेद्रमनि
 स्थितवतामालसनद्रावतां दृश्यन्ते फलिता लता इव फलै-
 यचूलमूलं धियः । अद्रिं लङ्घयतां गिरिं प्रयततां पृथ्वीतले
 धायतामुयोगव्यवसायसाहस्रधियां तन्नास्ति यैतच्च्यते
 ॥ १२६ ॥ स्यात्यां वैर्दूर्यमच्यां पचति तिलकणांश्रान्दर्नरि-
 न्धनौधैः सौवर्णोऽङ्गलाग्रैर्निरनति वसुधामर्कमूलस्य हेतोः ।
 लिप्ता कर्पूरखण्डान्धैतिमिह कुरुते कोर्दवाणां समन्तात्पाप्येमां
 कर्ममूर्तिं न चरति भुजो यस्तपो मन्दमाग्यः ॥ १२७ ॥
 पथैते पाण्डुपुत्राः क्षितिपतितनया धर्ममीमार्जुनाथाः शूराः
 सत्यप्रतिज्ञा दृढतरवपुषः क्षेत्रवेनापि गूढाः । ते वीराः
 पाणिपात्रे कृपणजनग्रहे भिक्षुचर्यां प्रवृत्ताः को वा कार्ये
 समर्थो भवति विधिवशाद्भाविनी कर्मरेखा ॥ १२८ ॥ यत्र
 श्यामाकवीजान्यपि चटकप्रधूचक्षुकोटिच्युतानि प्रोचीयन्ते
 स्ववेदमन्यदानविरहिते निर्धनश्रोत्रियाणाम् । दैवे दार्ढ्यक-
 षाक्षदुलशिङ्गकराङ्गुहारावलीतो अथास्तत्रैव दृष्टा सुवति-
 भिरलसं चूर्णिता मौक्तिकीषाः ॥ १२९ ॥ यन्माता
 विष्णुनाभिः पतिरपि च सुतो यस्य साक्षात्प्रजानां लक्ष्मीर्यसं-
 ध्यामूचदपि करतले भारती संभवत् । भातुर्यस्यास्ति मित्रं
 तदपि सरसिर्जं क्षीणमिन्दोर्मयूखैस्त्रातुं नैवोत्सहन्ते गत-
 सुहृत्फलं प्राप्तकालं सहायाः ॥ १३० ॥ कुत्रायोध्या क
 रामो दशरथवचनाङ्गुहकारण्यमागात्कासौ मारीचनामा
 कनकमयधाम्नाः फुल्य सीतापहाराः । सुग्रीवे राममैत्री क

जनकतनयान्वेषणे प्रेषितोऽहं योऽय्योऽसंभावनीयस्तमपि
 घटयते कूरकर्मा विधाता ॥ १३१ ॥

जरावर्णनम्

अलकरोति हि जरा राजामात्यमिपग्यतीन् । विहम्ब-
 यति पण्यस्त्रीमहगायनसेवकान् ॥ १ ॥ हृणायव्योथमा-
 याति लङ्घयते तमसा पुनः । निर्वासितः प्रदीपस्य शिखेव
 जरतो मतिः ॥ २ ॥ शशिनीव हिमार्तानां धर्मात्तानां स्वा-
 विव । मनो न रमते स्त्रीणां जराजीर्णोन्द्रिये पतौ ॥ ३ ॥
 मलिनैरलकैरतैः शुक्लत्वं प्रकटीकृतम् । तद्रोषादिव निर्याता
 वदनाद्रैदनावलिः ॥ ४ ॥ बृद्धत्वानलदग्धस्य सारयौवन-
 वस्तुनः । हृद्यते देहगोहेषु मखैव पलितच्छलात् ॥ ५ ॥
 वीक्ष्यते पलितश्रणिर्नैव धृष्टस्य मूर्धनि । मूर्ध्नि नीतं जन्मेति
 किं तु भस्म विधिर्न्यघात् ॥ ६ ॥ इत्यत्यामपि सामभ्यां सुकृतं
 न कृतं त्वया । इतीव कुपितो दन्तानैर्नतकः पातयत्यल्म
 ॥ ७ ॥ यममिव करधृतदण्डं हरिमिव सर्गदं शशाङ्कमिव
 यकम् । शिवमिव च विरूपाक्षं जरा करोत्यकृतपुण्यमपि
 ॥ ८ ॥ वदनं दर्शनविहीनं वाचो न परिस्फुटा गता शक्तिः ।
 अव्यक्तन्द्रियशक्तिः पुनरपि बाल्यं कृतं जरया ॥ ९ ॥ पट्ट
 रटति पलितदंतौ मस्तकमासाद्य सर्वलोकस्य । परिभवति
 जरा मरणं कुरु धर्मं विरम पापेभ्यः ॥ १० ॥ शैतमन्त्र्यं
 र्दण्डधरं कुंभेरमपि शूलिनं तथा गौदिनम् । कुरुते जरा न
 सा किं कुर्यान्नीरुपनामकं मनुजम् ॥ ११ ॥ कृष्णवर्त्मनि
 गुणान्गणयन्ती जीवनेऽपि जैर्यन्यनुरागम् । आगता चत
 जरेय हिमानी सेव्यतां सुरैरंतरंगवतीयम् ॥ १२ ॥ कृता-
 न्तस्य दूती जरा कर्णमूले समागत्य वक्तीति लोकाः शृणु-
 ध्वम् । परस्त्रीपरद्वयान्छां त्यजध्वं भजध्वं रमानायपादार-
 विन्दम् ॥ १३ ॥ वर्षे सितं सममिवीक्ष्य शिरोरहेहाणां स्थानं
 जरा परिभवस्य यदेव पुंसाम् । आरोपितास्त्रिशकलं परिहृत्य

१ हनुमत उक्तिरियम्. २ केशैः ३ दन्तपङ्क्तिः. ४ वर्षध्वं
 तदेवानलसैन दग्धस्य. ५ पलितमिषेण. ६ पङ्क्तिः. ७ व्यध्वेव-
 ८ निक्षिप्तवान्. ९ पुण्यम्. १० यमः. ११ गदया आशुपविशेषेण
 सहितम्; पक्षे, -गजेन रोगेण सहितम्. १२ विकृतस्यम्. १३ दन्त-
 रद्विधम्. १४ शुद्धकेशत्वमेव दूतः. १५ हृन्दन्; पक्षे, -कोपनम्.
 १६ यमम्; पक्षे, -वधिरम्. १७ धनाधिपम्; पक्षे, -कुत्सित-
 शरीरम्. १८ शिवम्; पक्षे, -नाल्युक्तम्. १९ विष्णुम्; पक्षे, -
 गदयुक्तम्. २० अश्रीः; पक्षे, -कृष्णस्य बलीं मार्गस्तसिम्. २१ उदके-
 पक्षे, -प्राणे. २२ दूरीकुर्वाणः. २३ हिमसंदनिः. २४ दूरते रत्नवतीः
 पक्षे, -सुराणां तरंगवती मागीरवी. २५ केशानाम्. २६ आरोपित-
 मरमः शकलं दण्डं वसिष्ठम्. २७ अष्टयस्त्रादिति भावः.

१ नमोदोदके. २ भोगानार्थमिति शेषः. ३ रत्नविशेषः. ४ आतिथ्यम्.
 ५ 'वाजसि' इति प्रसिद्धाख्यानानाम्. ६ प्रज्ञा.

यान्ति चाण्डालरूपमिदं दूरतर तरुणम् ॥ १४ ॥ श्रुति
शिक्षिता गता स्मृतिरपि प्रनष्टाधुना गैतिर्विपथमागता
विगलिता द्विजाना तति । गर्भामपि च संहति समुचित
क्रियातश्चुता कृता न जरया तथा कलियुगस्य सौधर्म्यता
॥ १५ ॥ गात्र सकुचित गतिर्विगलिता भ्रष्टा च दन्ताय
लिङ्गिर्गन्धति वर्धते वधिरता वरुं च लाजयते । वाक्य
नाद्रियते च बान्धवजनैर्माया न शुभ्रपते हा कष्टं पुरुषस्य
जीर्णयस्य पुत्रोऽप्यभिजायते ॥ १६ ॥ स्थूलप्रावरणोऽति
घृत्तकृषक कासाश्रुत्प्रालविलो भग्नोर कटिपृष्ठजानुजवनो
सुन्धोऽतिथीन्वारयन् । नृपनृषुर्ध्वधूवचासि धनुषा संजा
स्यन्वायसानासापानिचन्द्रजीनविमनो युद्धो गृहे ग्लोयति
॥ १७ ॥ पादौ सर्लम्भयन्ती मुखमपि नमयन्त्यङ्गमाकुञ्च
यन्ती हस्ताशुकम्पयन्ती प्रणयिजनवचो न श्रुती श्राव
यन्ती । रत्नोत्तुद्रजयन्ती वैलिततसुमती नूतनोद्वा जप वा
सुत्या धूर्तो तु पुसैर्बसति वत परा भीतिहेतुनेरस ॥ १८ ॥

शुभावर्णनम्

नास्ति शुभासम् दुःख नास्ति रोग शुभासम् । नास्त्या
क्षारसम् सौर्य नास्ति श्लेषसम् रिपु ॥ १ ॥ शय्या वस्त्र
चन्दन चौर हास वीणा वाणी सुन्दरी या च नारी । न
भ्रान्जते क्षुत्पिपासादुःखाया सर्वाभ्रमास्तण्डुलप्रस्थमूला ॥ २ ॥

मिश्रः

प्रतिदिनमयसुलभे भिक्षुकजननि साधुसङ्घकल्पते ।
नृपनमननवतारिणि भगवति भिक्षे नमस्तुभ्यम् ॥ १ ॥
अगलितुल्याश्च घृताभिशोषणे देर्मोलितुल्या घटिकादि
भेदने । श्नाकामलीर्जिननरद्विरुपास एव भट्टा इतरे भट्टाश्च
॥ २ ॥ अंशयो सुचित्ता प्रयोगसमये मंत्रेषु पृष्ठ गत
पाकागारगतस्तु पाचकमनस्त्रोपाय धौचर्यति । उच्चैर्वा

१ कर्नादियम्, पशे, वेद २ क्षारम्, पशे, न-वादि
बचम् ३ आरुणम्, पशे, गमनम् ४ दन्तानाम्, पने,
श्लेषगणम् ५ इन्द्रियाणाम्, पने, धेनुनाम् ६ समाचार्यत्वम्
७ चतुष्टयावति ८ अतिक्रान्तिनि श्रुतानि कथयति ९ पाठ्ये
सुप्रशोषकमिति १० खेद प्राप्नोति ११ पादयो स्तम्भन कुर्वती
१२ उदरे कुर्वती १३ बलव चर्मवन्त्य संजाहा यस्यां सा भविता,
सा चासौ सनुष हृदयी, पशे, नस्ति वन्ते तद्वत्पर्य हृदयी
१४ नदीनिशिरादिता इती १५ नूतनोद्वा १६ पुरुशश्च १७ उदरे
प्राप्नोति १८ वरा १९ भयकारणम् २० हृदयम् २१ वज्रमङ्गलम्
२२ क्षारणम् २३ मोक्षर २४ अग्रगण्य २५ मोक्षणम्
२६ हृदयगिरिश्च कुण्डम् २७ इन्द्रियाणाम् अथ श्रुतिवैकरीवागम्यो
वधिर्मात्रम् साकेतिक इत्यम्

निरतो रतोऽर्मकरणे पिण्डेषु दत्तादरो नानाशास्त्राङ्गकच
लितमना मद्भेतो राजते ॥ ३ ॥ उच्चैर्यथ्यनं पुपतन
कथा स्त्रीभि सहालापन तासांमर्मकलाजन पतिमुत्तिसया
कमिध्यास्तुति । अदेशस्य करावलम्बनविधि पाण्डित्य
लेखक्रिया होरागौरुमन्त्रमन्त्रकविधिर्मक्षोर्गुणा द्वादश ॥ ४ ॥
प्रात क्षालितलोचना करतले चक्षुषविनाङ्कुरास्तत्तसा
ननिवेशितोर्भ्रतिलकाश्चैलान्तबद्वाक्षता । को जातश्च मुतो
ऽथवा मृतविधि कस्यालये वर्तते चैत्य हर्षशतैर्गुता
प्रतिदिन धावन्यहो भिक्षुका ॥ ५ ॥

परगृहवासः

क्षिरसा धार्यमाणोऽपि सोम सोमैः संमुना । तथापि
कृशता पते कष्ट खलु पराश्रय ॥ १ ॥ विना कार्येण ये
मूढा गच्छन्ति परमन्दिरम् । अवश्यं लघुता यान्ति कृष्ण
पक्षे यथा शशी ॥ २ ॥ कष्ट खलु भूर्बल्व कष्ट खलु
यौवनेषु दारिद्र्यम् । कथादिपि कष्टतर परगृहवास परत्र च
॥ ३ ॥ उडुगणपरिवारो नायकोऽप्योपधीनाममृतमयशरीर
कान्तिमुक्तोऽपि चन्द्र । भवति विगतेरैदिमर्मण्डल प्राय
मौनो परसदननिविष्ट को लैषुत्व न याति ॥ ४ ॥

उदरपूरणदूषणम्

अस्य दग्धोदरस्यार्थे किं न कुर्वन्ति पण्डिता । वानरी-
मिव धाम्पदेवीं नतैयन्ति गृहे गृहे ॥ १ ॥ किमकारि न
कार्येण कसालङ्घि न वेहली । अस्य पापोदरस्यार्थे किम
नाटि न नाटकम् ॥ २ ॥ एकं स एव जीवति हृदय
विहीनोऽपि सद्दय्यो राहु । य सकलैर्लक्षिमकारणमुदरं न
विमार्तं तु पूर्य ॥ ३ ॥ कंधरां समपहाय कं परा प्राप्य
सवति जहास कसचित् । मां किलानमयत स्वर्तये
दुर्भरात्किमुदराद्वियोगत ॥ ४ ॥ अहितहितविचारदुष्टयुद्धो
श्रुतिसमर्थेण्डुमिसारस्तुतस । उदरभरणमानकेवलच्छो
पुरुषपशोश्च पशोश्च को विशेष ॥ ५ ॥ इयमुदरदरी दूर
न्तपूरा यदि न भवेदभिमानमङ्गुमि । क्षणमपि न सहे
भग्नोदशाना कुटिलकटाक्षनिरीक्षण नृपाणाम् ॥ ६ ॥ अन

१ पठनम् २ शिशु ३ स्तुति ४ भाविपुमापुमपनकनन
प्रागवन्मिति भाव ५ कम्पप्रादिशब्दभनम् ६ वज्र-
७ उमासदितेन ८ नयचसम्पद परिचारो यस्य ९ वनरवतीनाम्
१० निजेजा ११ खल्वल. १२ परलुहम् १३ हीनदगात्
१४ रघुचक्रारणम् १५ धारयति १६ दुःखेन पूरयितुं कथम्
१७ मलम् १८ मुदे १९ भौतशिवगते २० भवनानकारणम्

हरति महत्त्वं प्रार्थना किं न जाने जनयति गुरुलज्जामित्यहं
किं न वेद्मि । तदपि वद यदान्यं तं सदा प्रत्यहं मां जठर-
पिठरवतीं बहिरर्थीकरोति ॥ ७ ॥ गङ्गातरंगकणशोकराशि-
तलानि विद्याघपधुपितचारुशिलातलानि । स्थानानि किं
हिमवतः प्रलयं गतानि यत्सावमानपरपिण्डरतो मनुष्यः
॥ ८ ॥ अमिमतमहामानमन्त्रियभेदपैठीयसीं गुरुतरुणश्रा-
मान्मोजस्कुटोञ्जलचन्द्रिका । विपुलविलसन्नजावल्लीवितान-
कुठारिका जैठरपिठरी दुष्पूर्यं करोति विहम्बनम् ॥ ९ ॥
ये वर्धन्ते धनपतिपुरःप्रार्थनादुःखमानो ये चाल्पत्वं ददति
विषयोक्षेपपर्यस्तबुद्धेः । तेषामन्तःस्फुरितहसितं वासरपाणं
सारेयं प्यानच्छेदे शिखरिक्वह्रआवशय्यानिपणः ॥ १० ॥
मातर्नातः परमनुचितं यत्खलानां पुरस्तादस्तादङ्कं जठर-
पिठरीपूर्ये नार्तितासि । तक्षन्तव्यं सहजसरले वत्सले वापि
कुर्वीं प्रायश्चित्तं गुणगणनया गोपत्रेपस विष्णोः ॥ ११ ॥
दीनो दीनमुद्धैस्यैव शिशुकैरकृष्टजीर्णाम्बरां क्रौराद्रिः
क्षुधितैर्निरन्नविधुरां पश्येन्न चेद्देहिनीम् । याचनामङ्गमयेन
गद्गदगलभ्रुव्यद्विलीनाक्षरं को देहीति वदेत्सदगजठरसार्थं
मनसी जनः ॥ १२ ॥ हिंसाशून्यमयत्नलभ्यमशनं धाना
मरुत्कल्पितं व्यौतानां पदावस्तुणाङ्कुरसुजः सद्यः स्वली-
शायिनः । संसापणवल्हन्नक्षमधियां वृत्तिः कृता सा नृणां
यामन्वेपयतां प्रयान्ति सततं सर्वे समाप्तिं शुगाः ॥ १३ ॥
किं क्रन्दाः कर्तुरेभ्यः प्रलयमुपगता निक्षैरा वा गिरिभ्यः
प्रध्वस्ता वा तरुभ्यः सरसकलभृतो वल्कलिन्यश्च शाखाः ।
वीक्ष्यन्ते यन्मुखाणि प्रैर्षमपगतप्रथयाणां खलानां दुःखो-
पाचादावित्तस्मर्यैर्षववशावर्तितभ्रुतलानि ॥ १४ ॥

सेवकनिन्दा

स्वामिप्रायपरोक्षस्य परचित्तानुवर्तिनः । स्वयं विक्रीत-
देहस्य सेवकस्य कुतः सुखम् ॥ १ ॥ चलेषु स्वामि-
चित्तेषु सुखमे पिशुने जने । यदि जीवन्त्यहो चित्रं क्षणम-
र्षुर्पैजीविनः ॥ २ ॥ सेवा श्ववृत्तियैरुक्ता न तैः सम्यगु-
दाह्यतम् । सच्छन्दचारी कुत्र श्वा विक्रीतासुः कः सेवकः
॥ ३ ॥ सेवया धनमिच्छद्भिः सेवकैः पश्य यत्कृतम् ।

स्वातन्त्र्यं यच्छरीरस्य मूढैस्तदपि ह्यारितम् ॥ ४ ॥ वरं वरं
वरं मैत्र्यं वरं भारोपजीवनम् । पुंसां विवेकहीनानां सेवया
न वनार्जनम् ॥ ५ ॥ या प्रकृत्यैव चपल निपतत्व्युचावपि ।
स्वामिनो बहु मन्यन्ते द्रष्टुं तामपि सेवकाः ॥ ६ ॥ मनुष्य-
जातौ तुल्यायां मूलत्वमतिगर्हितम् । प्रथमो यो न तत्रापि
स किं जीवत्सु गण्यते ॥ ७ ॥ तावज्जन्मतिदुःखाय ततो
दुर्गता सदा । तत्रापि सेवया वृत्तिरहो दुःखरन्ध्रपः ॥ ८ ॥
नाश्नाति सेवयौस्तुन्याद्विनिद्रो न प्रमुष्यते । न निशङ्कं
वचो व्रूते सेवकोऽप्यत्र जीवति ॥ ९ ॥ भूशय्या ब्रह्मचर्यं
च कृशत्वं लघु भोजनम् । सेवकस्य यतैर्यद्विद्वेषः
पापधर्मजः ॥ १० ॥ शीतातनादिकथानि सहते यानि
सेवकः । धनाय तानि चाल्यानि यदि धर्माय मुष्यते
॥ ११ ॥ मृदुनातिदुष्टत्वेन सुमृष्टेनातिहारिणा । मोदके-
नापि किं तेन निष्पत्तिरस्य सेवया ॥ १२ ॥ स्वयं
जहाति सेवकः सुखं च मानमेव च । यदर्थमर्थमहिंते
तदेव तस्य हीयते ॥ १३ ॥ प्रणमत्युद्यतिहेतोर्विचितहेतो-
र्विमुचति प्राणान् । दुःखीयति सुखहेतोः को मूढः सेवका-
दन्यः ॥ १४ ॥ मौनान्मूकः प्रवचनपटुर्वातुलो जल्पको वा
घृष्टः पार्श्वे वसति च सदा दूरतस्त्वप्रगल्भः । क्षान्त्या
भीरुपदि न सहते प्रायशो नाभिजातः सेवाधर्मः परमगहनो
योगिनामप्यगम्यः ॥ १५ ॥ विज्ञैः-स्निग्धैरुपकृतमपि द्वेष-
तामेति कथित्साक्षादान्यैरपकृतमपि प्रीतिमेवोपयाति । चित्रं
चित्रं किमथ चरितं नैकमावाश्रयाणां सेवाधर्मः परमगहनो
योगिनामप्यगम्यः ॥ १६ ॥ मत्तानामुपकारिणां परहित-
व्यापारस्तुक्तात्मनां सेवासंन्यवहारतत्त्वविदुषां द्रोहच्युताना-
मपि । व्यौपत्तिः स्थळितान्त्रेषु नियता सिद्धिर्मेवैव न वा
तस्मादिम्बुपतेरिवाचनिपतेः सेवा सदाशङ्किनी ॥ १७ ॥
आहारैः बहवानलश्च शयने यः कुम्भकर्णायते संदेशे बधिः
पलायनविधौ सिंहः शृगालो रणे । अन्यो वस्तुनिरीक्षणोऽथ
गमने खँडः पटुः कन्देने मान्येनैव हि लभ्यते पुनरसौ
सर्वोत्तमः सेवकः ॥ १८ ॥

जीवितसाफल्यम्

यस्य जीवन्ति धर्मेण पुत्रा मित्राणि बान्धवाः । सुफलं
जीवितं तस्य नात्मार्ये को हि जीवति ॥ १ ॥ यस्य मित्राणि
मित्राणि ब्रह्मवः शश्वनस्तथा । अनुकम्प्योऽनुकम्प्यश्च
स जातः स च जीवति ॥ २ ॥ वाणी रसवती यस्य भार्या

१ अम्बुक्रान्तः २ समर्थाः ३ जठरमाण्डम् ४ उपहासः
५ मित्रादेशेण पर्यस्ता प्रष्टा बुद्धिर्यस्य ६ शिखरी पर्यतस्तस्य कुदरं
विलं तर्लवन्धी को प्रस्ता पारणः स पत्र शय्या तस्मात् निपण्ण वदतिष्ठः
७ उदरमाण्डम् ८ गोपत्रेपारिणः कृष्णस्य ९ कुपणः १० रोदनं
कुर्वन्निः ११ भार्या १२ नाणानाम् १३ अग्निनाणानाम् १४ गर्वः
१५ घबरेः १६ सेवकाः १७ विक्रीता वसवः प्राणा येन सः
१८ सु. उ. मां.

१ नाशितम् २ मित्राः ३ भारवाहकत्वेनोपजीवनम् ४ इच्छति
५ बहुभाषकः ६ भयशीलः ७ अनर्थः नाशो वा ८ सुदुस्तलः
९ वाताहरणे १० पादविकृतः ११ रोदने

पुनर्वती सती । लक्ष्मीर्दानवती यस्य सफल तस्य जीवति तम् ॥ ३ ॥ स जीवति यशो यस्य कीर्तिर्यस्य स जीवति । अयशोऽकीर्तिसमुक्तो जीनक्षपि मृतोपम ॥ ४ ॥ चल वित्त चल चित्त चले जीवितयौवने । चलाचलमिदं सर्वं कीर्तिर्यस्य स जीवति ॥ ५ ॥ यस्मिञ्जीवति जीवति बहव्य स तु जीवति । काकोऽपि किं न कुरुते चञ्चया खोदरपरम् ॥ ६ ॥ स जातो येन जातेन याति वशं समुद्रतिस्रम् । परिवर्तिनि ससारे मृतं को वा न जायते ॥ ७ ॥ अञ्जलि रकारि लोकेर्लाजिर्मेनास्वैव रञ्जिता जगती । सध्याया इव वसति स्वल्पापि सखे सुखायैव ॥ ८ ॥ यञ्जीवति क्षणमपि प्रथितं मनुष्यैर्विज्ञानविक्रमयशोभिरभ्यमानम् । तन्नाम जीवितमिह प्रवदन्ति तद्वशा काकोऽपि जीवति चिराय बलिं च मुञ्जे ॥ ९ ॥ यो नालाजे न च गुरौ न च भृत्यवर्गे दीने दया न कुरुते न च बन्धुवर्गे । किं तस्य जीवितफलं हि मनुष्यलोके काकोऽपि जीवति चिराय बलिं च मुञ्जे ॥ १० ॥ जातं कूर्मं स एकं पृथुमुवनमरायार्पितं येन पृष्ठं श्लाघ्यं जन्म भ्रुवस्य भ्रमति नियमितं यत्र तेजसि चक्रम् । सजातव्यर्थपक्षा परहितकरणे नोपरिधात्र वाऽथो मर्त्याण्डोदुम्बरातर्माशकवदपरे जन्तवो जातन्था ॥ ११ ॥

श्राणम्

न विषं विषमित्याहुर्मन्त्रिषु विषमुच्यते । विषमेकाकिन हन्ति ब्रह्मसं पुनपौनकम् ॥ १ ॥ पापं कर्तुमृण कर्तुं मन्यते मानना सुखम् । परिणामोऽतिगहनो महतामपि नाशहृत् ॥ २ ॥ लोकद्वयप्रतिभयैकनिदानमेतद्विक्रमाणिना मृणमहो परिणामघोरम् । एकं स एव हि पुमान्परमस्ति लोके क्रुद्धस्य येन धनिकस्य मुखं न दृष्टम् ॥ ३ ॥

प्रवासः

यो न संचरते देशान्यो न सेवेत पण्डितान् । तस्य सङ्कुचिता बुद्धिर्दृष्टविन्दुरिवाम्मसि ॥ १ ॥ यस्तु संचरते देशान्यस्तु सेवेत पण्डितान् । तस्य विस्तारिता बुद्धिस्तैल मिन्दुरिवाम्मसि ॥ २ ॥ देशे देशे किमपि कुतुबैददुस्तं लोभैधाना सपाथं द्रैविममैतुल संतै र्भूयोऽप्ययाप्य ।

१ दानादिप्रमत्ता वीरिणीवीरिप्रभव यदा २ अनपत्नीके ३ अपैदानांमिति भावः, पक्षे-अञ्जलिहृत्पणेन लोके आहाकारित्वेन च-परे ४ मिलेतरकल्पम्; पक्षे-असामर्थ्यम् ५ आत्करणां नीना पक्षे-अनुरागवती कृता ६ प्रख्यातम् ७ उदुम्बरफलेन यथा अतर्कवृष्टिर्वाति तथा तादृशा मनुष्या रुद्राण्यरूपोदुम्बरे शिष्टवित ८ कामम् ९ आरामम् १० परिणामे भयकरम् ११ आक्षयम् १२ विपुलाय- १३ इत्यम् १४ बहुलम् १५ गृहम् १६ पुनः

सपुज्यन्ते सुचिरविरहोत्कण्ठितामि सतीभि सौख्य धन्या किमपि दधते सर्वसप्तसमृद्धा ॥ ३ ॥ औकिचन्यादति परिचयाज्जाययोपेक्ष्यमाना भूपालानामनुसरणाद्विभ्रयदेवा खिलेभ्य । गेहे तिष्ठन्कुमतिरलस कूपकूर्मं सैधर्मा किं जानीते भुवनचरितं किं सुखं चोपमुञ्जे ॥ ४ ॥ तीर्थाना मबलोकन परिचय सर्वत्र निचार्जनं नानाश्रयैर्निरीक्षणं चतुरता बुद्धे प्रशस्ता गिर । एते सन्ति गुणा प्रवास विषये दोषोऽस्ति चैको महान्यन्मुग्धामधुराधराधरसुधापाय विना स्थीयते ॥ ५ ॥

व्यापारिणः

आसीत्सत्ययुगे बलिस्तदनु च त्रेतायुगे भार्गवो राम सत्यपराक्रमोऽथ भगवान्धर्मस्तथा द्वापरं । दाता कोऽपि न चास्ति सप्रति कलौ जीवन्ति केनार्थिनश्चेत्येवं कृतनिश्चयेन विधिना व्यापारिणो निर्मिता ॥ १ ॥ शक्रोद्याननिवासिताम धिगतो दाता स कल्पद्रुम पाताल किल कामधेनुरपि सा काम प्रसून्यगात् । इत्थं विश्वसृजा विचिन्त्य यवनागाराधिकारा र्थिनं सद्द्विद्यानिधिरेक्षणार्थमधुना व्यापारिणो निर्मिता ॥२॥ कौपीनं धृतवान्हरोऽपि भगवान्विष्णु प्रविष्टो जल वारं राशिरपेयतामुपगतं को नाम दातुं क्षमः । इत्थं विश्वसृजा विचिन्त्य यवनागाराधिकारा र्थिनं सद्द्विद्यानिधिजीवनार्थम धुना व्यापारिणो निर्मिता ॥ ३ ॥ व्यापारान्तस्सुख्यं वीक्षमाणो बधूसुखम् । यो गृहेष्वेव निद्राति दैरिद्राति स दुर्मति ॥ ४ ॥

कलिमहिमा

यवनैरखनि क्रान्ता हिन्दवो विन्ध्यमाविशन् । बलिना वेदमार्गोऽप्य कलिना कनलीकृत ॥ १ ॥ सीदन्ति चाभिहो नाणि गुरुपूजा प्रणश्यति । कुमार्थश्च प्रसूयन्ते प्राप्ते कलिद्युगे सदा ॥ २ ॥ परात्तेन मुखं दग्धं हस्तौ दग्धौ प्रतिग्रहात् । परस्त्रीभिर्मनो दग्धं कुत शप कलौ युगे ॥ ३ ॥ राक्षसा कलिमाश्रित्य जायन्ते प्रसूयन्तिषु । ब्राह्मणानेव बाधते तनामि धोयिन्यान्कुरान् ॥ ४ ॥ कुशला शब्दवार्तायां श्रुतिहीना सुराणि । कलौ वेदान्तिनो मान्ति फाल्गुने बालका इव ॥ ५ ॥ वायुचारोत्सव मानं तत्किंयां कर्तुं क्षमा । कलौ वेदान्तिनो मान्ति फाल्गुने बालका इव ॥ ६ ॥ कृते च रेणुका कृत्या जेतया जानकी तथा । द्वापरे द्रौपदी कृत्या कलौ कृत्या गृहे गृहे ॥ ७ ॥ मयुग

१ दारिद्र्यात् २ स्वमानितम् ३ सङ्घ ४ पौनःपुन्यवर्ति ५ अक्षरो ६ दारिद्र्ये भवति.

मथ्योत्पन्नाः कृतयुगधर्मानुसारिणः किमिति । इति रोपादिय
कलिना पीड्यन्ते साधवो बलिना ॥ ८ ॥ नौघातेऽत्र जने
यदि ऋक्षिदधीते श्रुते सङ्घे वा । दुस्तकेषु श्राम्यति दूरी-
कुरुते श्रुतिस्मृतिसुतकार्य ॥ ९ ॥ सौदन्ति सन्तो विलसन्त्य-
सन्तः पुत्रा श्रियन्ते जनकश्रियसुः । परंपु मर्या सजनेषु
वैरं पश्यन्तु लोकाः कलिकौतुकानि ॥ १० ॥ एतादृशे
कलियुगेऽपि शतेषु कश्चिज्जातादरो जगति यः श्रुतिमार्गं
एव । यत्किञ्चिदाचरतु पाचमसौ स्तुतीनां क्षाथ्यं निताप-
मपि किं न मर्या सरध्वेत् ॥ ११ ॥ उपनयनविद्याहाडुत्सवै-
कप्रधानौ कलिविभवत एषां कालमेदानभिजाः । विजहति
न कदाचिद्वेदापठैकयोग्ये वयसि च यवनानीवाचनान्या-
समेते ॥ १२ ॥ न देवे देवत्वं काटपटवस्त्रापसजना जने
मिष्यावादी विरलतरखटिर्जलघाः । प्रसन्नो नीचानामेवनि-
पतयो दुष्टमनसो जना भ्रष्टा नष्टा अहह कलिकालः प्रम-
वति ॥ १३ ॥ गता गीता नागं कश्चिदपि पुराणं व्यपगतं
विलीनाः स्युत्यर्था निगमनिचयो दूरमगमत् । इदानीं रंदा-
सप्रभृतिवचनमौल्लसदवी तदेवं जानीमो कलियुगं तवैवंप
महिमा ॥ १४ ॥ अपारिव्यापारहरिह नयन्तोऽशनदशा-
स्य स्रष्टाः संध्यां विदधति न जातु ससमये । त्यजन्तः
स्तां वृत्तिं द्विजकुलमवग्रामगणकीमवन्तो हन्तामी कथमपि
च जीवन्ति बहवः ॥ १५ ॥ कुञ्जेः पूर्वं यवनविततेर्मूल्य-
कृत्यानि कर्तुं विक्रीणीते वपुरपि निजं वेतनैरेतदात्मान् ।
विप्रो भूत्वाप्यहह गणनानैपुणैर्बधित्वा स्वर्णसैर्यं रचयति
जनः स्तमिनां पोषकाणाम् ॥ १६ ॥ वेदव्यासः स नव दश
यो वेद वेदाक्षरणि श्लोकं त्वेकं परिपठति यः स स्वयं जीव
एव । आपस्तम्बः स इह कलयैःसम्यगौरासनं यः कष्टं शिष्ट-
श्रुतिकृति कलयैः कार्यर्मच्छन्ति विद्याः ॥ १७ ॥ ये कायस्य-
जनाश्च ये नृपमुना ये च द्विजाः शस्त्रिणस्ते यन्नादनुसृत्य
निर्दयतया शुक्रांस्तुरुष्काधिगाम् । देवान्भूमिसुरांश्च पान्ति
कृत्स्निते चैमुषोदासते ब्राह्मण्याय जलाञ्जलिः किल सुवि
श्रावैः प्रदेयो भवेत् ॥ १८ ॥ आक्रान्तासु वसुंधरामु यव-
नैरासेतुहेमाचलं विशीणे क्षितिमुद्रणे विकरुणे निद्राति
नारायणे । निर्विघ्नप्रसरे कलावपि बलाश्लिष्कण्टकं वैदिकं
पन्थानं किल तत्र तत्र परिपाल्येको हि लोकोत्तरः ॥ १९ ॥
अज्ञानामविरामशैकिकवचोमाजाममीनां पुनर्मन्त्रोच्चारण एव
पर्यवसितं मौनत्रनं कर्मसु । प्रामायव्ययलेखनेन नयतां
काळानुरोधानहो पारम्यवैत ईदृशामिह नृणां ब्राह्मण्यमन्या-

दशाम् ॥ २० ॥ ये मुष्णन्ति निगि प्रविश्य भवनं ये वा
बलात्काननं नैते स्तमिघनं हरन्ति ननु तान्निन्दन्ति शोप
इति । सद्यो हन्त हरन्ति पोषकवनं संख्यां विरयस्य ये
कष्टं तानपि यक्षकानिह पुरस्कृवंति सर्वे जनाः ॥ २१ ॥
सौहादे शयश्चक्रवसुजनाता वैश्यासुनास्तमिनी किं श्रूणो
गुणिनां गुणग्रहिलता व्योमप्रसूनोना । दृष्टिः शीटशुभा-
ह्लाह्लमर्या राजां सुवामगडले लोके संप्रति यरकले स जयति
त्वद्दृष्टिलीलासः ॥ २२ ॥ निर्वायां पृथिवी निरोपधिमा
नीचा महत्वं गता भूयाल निजकर्मधर्मरहिता प्रियाः कुमारी
रताः । मार्या मर्त्यविरोधिनी पररता पुत्राः पितुर्द्वेषो हा
कष्टं स्रतु यतंते कलियुगे धन्या नरा ये मृताः ॥ २३ ॥
दूरादर्शिनमाकलय्य मजते सद्यो विरूपाक्षतां सङ्गे किं च
विरोधेनत्वमय संस्थाने नैसिंहाकृतिम् । पाण्डित्योक्तिषु वैक-
तुण्डरचनां दाने त्विपर्णात्मतामेकः पशुसुपलकः प्रभुर्हो
मार्यैः कलौ लभ्यते ॥ २४ ॥ धर्मः प्रव्रजितस्तपः प्रचलितं
सत्यं च दूरं गतं पृथ्वी मन्दकला नराः कपटिनश्चित्तं च
शाठ्योर्जितम् । राजानोऽर्धरय न रक्षणपराः पुत्राः पितुर्द्वे-
षिणः साधुः सीदन्ति दुर्जनः प्रभवति प्राप्ते कलौ दुर्योगे ॥ २५ ॥
सन्तः क्षापि न सन्ति सन्ति यदि वा दुःखेन जीवन्ति ते
विद्रांसोऽपि न सन्ति सन्ति यदि वा मात्सर्यशुक्राश्च ते ।
राजानोऽपि न सन्ति सन्ति यदि वा लोमाद्वनधादिणो
दातारोऽपि न सन्ति सन्ति यदि वा सेवानुकूलाः कलौ
॥ २६ ॥ हर्म्यस्थानमयमकर्मविततेर्दुर्मानममामनं शास्त्र-
स्तोमस्त्यस्त्यस्त्यस्त्यः शान्तिः संस्थानमपि । स्वर्गस्यैवय-
समापनदिनं संस्र्यां सदर्चाविधेरथाज्ञानमूरमूदिह महा-
नर्थावहोऽयं कलिः ॥ २७ ॥ प्रातर्हन्त कृताङ्गवोऽपि रजक-
सृष्टाञ्जवो रसेमै ह्दोन्वारयते पदाननुदिनं धृत्वा बहिर्ग-
च्छति । गत्वा म्लेच्छसुखाद्योन्मद्युति च सृष्ट्यापि न
भ्रात्यहो न स्त्रातोऽप्यय शुद्ध एव चपटो मुक्त्वापि न
१ श्रीदति ॥ २८ ॥ शर्मर्जीवति शास्त्रमुञ्जति परं शुद्धाह-
तैरभुभिः स्त्रात्वाचामनि देवताः स्रपयति सैरं पैत्तयोद-
नम् । उच्छिद्यश्च विमेति याति यवैर्नैश्चावचैः संगतिं

१ कथ्यामुद्रतुल्या. २ विजनेनत्रतम्. ३ पशे-शिवनाम्. ४ रुचिरदिलम्. ५ पशे-यवैतम्. ५ नृसिंहस्वैव क्रामाहृतिः. ६ पशे-नृसिंहस्वाहृतिः. ५ वका या दुष्णस रचना वायः शुक्तं वक्रभूमिलयः. ६ पशे-वक्रमुष्णस गणपतेरिव वा रचना ताम्-गणेशरूपमित्यर्थः. ६ न विचन्ते पत्नीन्वति दस ताम्. बहिर्जनत्व-मित्यर्थः. ७ पशे-अवर्णा पाचंवी सद्रपताम्. ७ शुभयोगिनिदितासनम्. ८ यशानाम्. ९ वेदवचसाम्. १० मरुतम्. ११ स्तानम्. १२ गदैनम्. १३ न लभ्यते. १४ लभ्यम्. १५ उचनीचैरेकमेतन्निर्दि-

१ अथ्यवर्नं न करोति. २ सत्तानलम्. ३ महदेवे. ४ राजान- ५ इहस्यति. ६ स्त्रातदियम्. ७ प्रामुबन्धि. ८ म्लेच्छविदेषान्. ९ वदाहीना भवेदु. १० नष्टे.

मार्तङ्गाधिकृतं गतानगणयन्मार्गांशुर्दुर्गाहते ॥ २९ ॥ नीचै-
 र्दुर्वयैः शुनीभिरपि वा निःशङ्कमालोकितं सुङ्के पेंङ्किवि-
 दूषकैः सह नरैरज्ञातवेदाक्षरैः । मद्यास्त्रादनमत्तचिचजन-
 तामोहाय भीहानितः कर्मण्यारभते श्रुतिस्मृतिवचोद्वारण्य-
 सारण्यहो ॥ ३० ॥ विद्वत्ता यमुघातले विगलिता पाण्डि-
 त्वधर्मो गतः श्रोतृणां हृदयेष्वनुद्विद्रिधिका ज्ञानं गतं चौरणे ।
 गाथागीतविनोदवाक्यरचनायुक्त्वा जगद्रक्षितं ज्योतिर्वैचक-
 शास्त्रसारमखिलं क्षुद्रेषु जातं कल्यै ॥ ३१ ॥ धिक्त्वां रे कलि-
 काल याहि विलयं केयं विपर्यस्तता हा कष्टे श्रुतिशालिनां
 व्यवहृतिम्लच्छोचिता दृश्यते । एकैर्वाभ्यायदेवता भगवती
 विक्रेतुमान्नीयते निःशङ्कैरपरैः परीक्षणविधौ सर्वाङ्गमुद्रायते ॥
 ३२ ॥ कन्यां कामस्युद्भव प्रविजहद्दुदयधौवनामञ्ज एनां
 द्रव्याशापाशकृत्यो भ्रमति चिरतरं हन्त देशान्तरेषु । अन्यो-
 न्या श्लेषवान्प्रविगलितवयसोराचमालिन्यमल्योर्दंपत्योर्व्याकृतं
 वै हतविधिरुमयोर्लोकयोः शोकयोगम् ॥ ३३ ॥

मद्यपानगर्हणम्

वैकल्यं धरणीपातमयथोचितजल्पनम् । संनिर्पातस्य
 चिह्नानि मद्यं सर्वाणि दर्शयेत् ॥ १ ॥ एकतश्चतुरो वेदा ब्रह्म-
 चर्यं तथैकतः । एकतः सर्वपापानि मद्यपानं तथैकतः ॥ २ ॥
 मद्यपस्य कुतः सत्यं दया मांसाशिनः कुतः । कामिनश्च
 कुतो विद्या निर्धनस्य कुतः सुखम् ॥ ३ ॥ अयुक्तं बहु
 मापन्ते यत्र कुत्रापि शेरते । नम्रा विक्षिप्य गात्राणि बालका
 इव मद्यपाः ॥ ४ ॥ मत्तो हिनस्ति सर्वं मिथ्या प्रल्पति
 हि विकल्पया सुद्वया । मातरमपि कर्मयते सावजं मद्यपान-
 मत्तः सन् ॥ ५ ॥ चित्ते भ्रान्तिर्जायते मद्यपानाद्भ्रान्ते चित्ते
 पर्यचर्यासुपैति । पापं कृत्वा दुर्गतिं यान्ति मूढास्तस्मान्मद्यं
 नैव पेयं न पेयम् ॥ ६ ॥

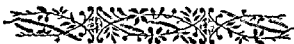
१ चाण्डालः. २ प्रविशति. ३ बुद्ध्ययनेः. ४ पश्चिमाद्यैः. ५ क्षुल्लि-
 सृष्टिशास्त्रानि. ६ लिष्कलानि. ७ नटादौ. ८ नीचेषु. ९ संजातवीच-
 नामः. १० विकल्पवन्. ११ अयुक्तप्रलयः. १२ त्रिदोषस्य. १३ लक्ष-
 णानि. १४ नाशयति. १५ इच्छति. १६ पापाचरणम्. १७ नरकम्.

तमासुः

तैमासुपत्रं राजेन्द्र भज भ्राजानदायकम् । तैमासुपत्रं
 राजेन्द्र भज भ्राजानदायकम् ॥ १ ॥ दारिद्र्यवशीलोऽपि नर-
 स्तमासुं नैव मुञ्चति । निवारितोऽपि भार्जारस्तमासुं
 नैव मुञ्चति ॥ २ ॥ विडोर्जाः पुरा पृथ्वान्यन्नयोनिं परि-
 शीतले सारयूतं किमिति । चतुर्भिर्भुञ्जैरित्ययोचद्विरिधि-
 स्तमासुस्तमासुस्तमासुस्तमासुः ॥ ३ ॥ न स्वादु नौष-
 मिदं न च वा सुगन्धि नाक्षिप्रियं किमपि शुष्कतमासु-
 चूर्णम् । किं चाक्षिरोगजनकं च तदस्य भोगे बीजं वृणां
 नहि नहि व्यसनं विनान्यत् ॥ ४ ॥ सुँपणपरिसेवितस्तदु
 साधुपूगान्वितो द्विजावनमहापटुस्तदु सारसंपानमाक् ।
 सदैव सुँधयाशनं भवति यस्य विष्णोः समस्तमासुरिति
 सेव्यतां भवति वै यतो रीमिता ॥ ५ ॥ श्रीकृष्णः पूत-
 नायाः स्तनमलमपिक्वाल्कलकूटेन पूर्णं प्रस्कृतं भूपदैर्
 किमपि च विवतो यत्तदा तस्य चक्रात् । तस्मादेया तमासुः
 सुरपरपरमोच्छिष्टमैतदुराणं स्तुत्वा नत्वा मिलित्वा क्षनिश-
 मतिमुदा सेव्यते वैष्णवाभ्यैः ॥ ६ ॥ आतः कस्त्वं तमा-
 सुर्गमनमिह कुतो वारिधेः पूर्वपारात्कस्य त्वं दुण्डुधारी
 नहि तव विदितं श्रीकलेरेव रामः । चातुर्वर्ण्ये विधौशा
 विविधविरचितं ब्रह्मणा धर्महेतोरेकीकर्तुं बलात्प्रतिखिल-
 जगति रे शासनादागतोऽसि ॥ ७ ॥

१ आसुर्मुचिकः पत्रं वाहनं यस्य. २ मा लक्ष्मीः. ३ भ्राजानदायकं
 तमासुपत्रं मा भजेति. ४ इन्द्रः. ५ ब्रह्मदेवम्. ६ सुपणं
 गरुडेन सेवितः. ७ पशु-सुपणं नागवहीदलेन सह परिसेवितः.
 ७ साधूनां पूगेः संघेरन्वितः. ८ पशु-साधुः सत्यकपूरः ऋषुकुलो-
 नान्वितः. ९ द्विजा द्विजमानो ब्राह्मणादयस्तेषामभवनं रक्षणं तस्मि-
 न्महासमधेः. १० पशु-द्विजा दन्ताः. ११ सारं श्रेष्ठवस्तु मोक्षादि तस्य
 संपानं संधिं भवति. १२ पशु-सारः खदिरसारलेन संपानं सत्यमेकं
 भवति. १३ दुष्यपाशुदेन यस्य भोजनं भवति. १४ पशु-सुपथा चूर्णं
 सदैव यस्य भक्षणं भवति. १५ यतो विष्णोररागिना विपदेष्वापि
 जायते. १६ पशु-यतस्तमासुस्तमासुपत्राद्वागिता सुंरारकिमा जायते.
 १७ अतस्त्रो, महागो विशेषणम्.

इति श्रीसुभाषितरत्नभाण्डागारे द्वितीयं सामान्यप्रकरणं समाप्तम्

तृतीयं राजप्रकरणम्

राजसभावर्णनम्

समाकल्पतरुं वन्दे वेदशाखोपशोभितम् । शत्रुपुण्य-
समाकीर्णं विद्वद्भ्रमरमण्डितम् ॥ १ ॥ विद्वांसः कवयो मृदा
गायकाः परिहासकाः । इतिहासपुराणज्ञाः समा ससाङ्ग-
संयुता ॥ २ ॥ धनदैर्घ्यमरज्ञैश्च कविभिर्गुरुभिर्वृता । समा
ते भाति भूमोन्द्र सुधर्मातोऽधिका क्षितौ ॥ ३ ॥ सुवर्ण-
वर्णललिता पदविन्यासशालिनी । चाणीव भाति ललिता
समा ते जगतीवते ॥ ४ ॥ विदुधावलिः पूर्णा सुखपूर्ण-
दिगीश्वरा । चतुराननसंपूर्णा स्वर्गादिपि समाधिका ॥ ५ ॥
गुरुरेकः कैविरिकः सदसि मैघोनः कलाधरोऽप्येकः । अद्भुत-
मथ समायां गुरवः कवयः कलाधराः सर्वे ॥ ६ ॥ अनेक-
निद्वज्जनरत्नपूर्णं वेदोदकन्यायतरंगरम्यम् । अलङ्कनीयं गुरु-
तीर्थमङ्कं सभासमुद्रं शिरसा नमामि ॥ ७ ॥ सारस्वते
स्रोतसि दूरमधैः सुधीरैरुद्धतसूक्तिरत्ने । न तत्किमप्युर्वरितं
यदेषामुपायनीकृत्य पुरो भवेयम् ॥ ८ ॥ सद्देदिमथोत्तम-
हेमकुन्मस्तना सुवर्णाधिकृताः पञ्चम्रा । सद्रत्नभूषाविमला
त्वयासौ कान्तेव संसृज्य भाति रम्या ॥ ९ ॥ पद्मानना
पद्मपलाशनेत्रा पद्मच्छविः पद्मकरामलांशुका । पद्मिज्ञानाथैः
परिशौलीनीया लक्ष्मीरिवामाति नरेषा ते समा ॥ १० ॥
सामयोऽपि क्लिप्त शीतलशीला विद्युता अपि बहु ध्रुतवन्तः ।
पण्डिता अपि जहाः परवादे श्रोत्रिया इह सदा निवसन्ति
॥ ११ ॥ क्वचिचारुचामीकरारम्भरम्या क्वचिद्रत्नविद्योतित-
प्यान्तदद्या । क्वचिद्वीरकश्चेत्पि तैलासहासा क्वचिल्लीरवीरप्र-
वीरप्रकाशा ॥ १२ ॥ नाहतापि पुरः पदं रचयति प्रासोप-
कण्ठं हठात्पृथा न प्रतियक्ति कम्पमयते स्तम्भं समालम्बते ।
वैवर्ण्यं स्वरमङ्गमधति मलयन्मन्दाक्षमदानाना कण्ठं मोः प्रति-
भायतोऽप्यभिसम्भं वाणी नोदोदायते ॥ १३ ॥ चिन्तासक्त-
निमग्नमग्निसिद्धिं दूतोर्मिशाद्गुह्यं पर्यन्तस्थितचारानक्रमकरं
नागाश्वर्हिसाश्रयम् । नानावाशककङ्कपक्षिचरिचरं कायस्थ-
सर्पासपदं नीतिधुण्णततं च राजकरणं हिंसैः समुद्रायते ॥ १४ ॥

राजमिलनम्

धुल्यामार्मकसंभ्रमोक्तिनिगडैः किर्मारिता नर्मतो भार्या-
कन्दितकुन्तकीलितइदो गरांद्गुरुवं गतः । प्रप्रथः पदतः
कदापि नहि ये तेऽय त्वदीयैर्गुणैराकृष्टा विदुषां वप वय-
महो त्वां द्रष्टुमन्यागताः ॥ १ ॥

सामान्यराजप्रशंसा

राजंस्त्वदर्शनेनैव गच्छन्ति धीणि तत्क्षणात् । रिपोः
शत्रुं कवेर्देन्यं नीवीबन्धो मृगीदशाम् ॥ १ ॥ चिरायत्कौ-
तुकाविष्टं कल्पवृक्षसुदीक्षितुम् । तन्मे सफळमघासीनेत्रं
त्वप्यवलोकिते ॥ २ ॥ सर्वदा सर्वदोऽसीति मिथ्या संस्तु-
यसे जनैः । नारयो लेभिरे पृष्ठं न वैश्वः परयोषितः ॥ ३ ॥
त्वया वीर गुणाकृष्टा ऋजुदृष्टया विलोकिताः । लेशं लक्ष्मैव
गच्छन्ति मूर्खणा इव मूर्खणाः ॥ ४ ॥ कल्पद्रुमो न
जानाति न ददाति षड्रसपतिः । अयं तु जगतीजानिर्जा-
नाति च ददाति च ॥ ५ ॥ रविः कैरसहस्रेण दैशाशा-
परिपूरकः । त्वमेकेन करेणैव सहस्राश्रापूरकः ॥ ६ ॥ बलिः
प्राणानिलयोऽधःकृतश्चित्रमत्र किम् । अधःकृतो दिवि-
स्थोऽपि चित्रं कल्पद्रुमस्तवया ॥ ७ ॥ आर्तानामिह जन्तु-
नामार्तिच्छेदं करोति यः । शङ्खचक्रगदाहीनो द्विसुजः
परमेश्वरः ॥ ८ ॥ बहुधा राज्यलाभेन यस्तोपसन्न भूते ।
वैहुं धाराज्यलाभेन स तोपो मम भूते ॥ ९ ॥ सुजन्मभोग-
संक्रान्ता कैलेभं तव मेदिनी । अहंकारः परां कोटिमा-
रोहति कुतस्तव ॥ १० ॥ तुलसीमारुख रविणा वैश्विके
निहितं पदम् । भवता शिरसि न्यस्तमयत्नेनैव भोगिर्नाथ
॥ ११ ॥ किं कृतेन न यत्र त्वं यत्र त्वं किमसौ कलिः ।
कलौ चेद्भवतो जन्म कलिरस्तु कृतेन किम् ॥ १२ ॥

१ वैश्वः २ पञ्चवनामावादिस्वर्भः ३ उरःसङ्गः ४ ज्याः
पक्षे-विनयादिः ५ शरत्कर्मः ६ पक्षे-लक्ष्मणवयम् ७ यावका-
७ भागाः ८ पृथिवीपतिः ९ कृत्वा हस्ताक्षः १० दिशो
मनोरथाक्षः ११ बहुधारा गळति यस्त दवायवं ध्रुवम् १२ शेषः
पक्षे-जगत् १३ कणाः पक्षे-उपभोगः १४ भार्या १५ तुला-
राशिम् १६ पृथिव्यासी १७ सर्पाणां पक्षे-फोनिनाम् १८ कृतसुगेन

१ इहलपतिः २ शक्रः ३ इन्द्रसः ४ चन्द्रः ५ इति-
नाथैः ६ प्राप्तिः ७ सुसन्तः ८ शब्दं कुर्वानाः पिशुना इत्यर्थः
९ राजोऽधिकारवयम्

मातृह्लाधिकं गतानगणयन्मार्गान्मुहुर्गृहते ॥ २९ ॥ नीचै-
र्दुर्यवैः शुनीभिरपि वा निःशङ्कमालोकिते मुक्ते पँक्किवि-
दुपकैः सह नैरज्ञातवेदाक्षरैः । मद्यात्नादनमत्तचित्तजन-
तामोहाय भीहानितः कर्माप्यारमते श्रुतिस्मृतिवचोद्वारण्य-
सारण्यहो ॥ ३० ॥ विद्वत्ता वसुधातले विगलित्वा पाण्डि-
त्यधर्मो गतः श्रोतॄणां हृदयेष्वबुद्धिरधिका ज्ञानं गतं चारणे ।
गाथागीतविनोदवाक्यरचनायुक्त्या जगद्रञ्जितं ज्योतिर्बंधक-
शास्त्रसारमखिलं क्षुद्रेषु जातं कल्पे ॥ ३१ ॥ धिन्मत्वां रे कलि-
काल याहि विलयं केयं विपर्यस्तता हा कष्टं श्रुतिशालिनां
व्यवहृतिर्लच्छोचिता दृश्यते । एकैर्वाश्वयदेवता भगवती
विक्रेतुमानीयते निःशङ्करपरैः परीक्षणविधौ सर्वाङ्गसद्वाक्येते
॥ ३२ ॥ कन्यां कामस्युद्वह प्रविजहदुदयद्यौवनममश एनो
द्रव्याशापाराङ्गुष्ठे भ्रमति चिरतरं हन्त देशान्तरेषु । अन्यो-
न्याक्षेपवाग्धा विगलितवयसोरात्तमालिन्यमल्योर्देषलोर्व्याकृतं
वै हृतविधिरुमयोर्लोकयोः शोकयोगम् ॥ ३३ ॥

मद्यपानमर्हणम्

वैकल्यं धरणीपातमयथोचितजल्पनम् । संनिर्पातस्य
चिह्नानि मद्यं सर्वणि दर्शयेत् ॥ १ ॥ एकतश्चतुरो वेदा ब्रह्म-
चर्यं तथैकतः । एकतः सर्वपापानि मद्यपानं तथैकतः ॥ २ ॥
मद्यपस्य कुतः सत्यं दया मांसादिनः कुतः । कामिनश्च
कुतो विद्या निर्धनस्य कुतः सुखम् ॥ ३ ॥ अयुक्तं बहु
भाषते यत्र कुत्रापि शेरते । नम्रा विक्षिप्य गात्राणि नाळका
इव मद्यपाः ॥ ४ ॥ मत्तो हिनस्ति सर्वे मिथ्या प्रलयति
हि विकलया बुद्ध्या । मातरमपि कौमयेते ह्यवज्ञं यथापान-
मत्ताः सन् ॥ ५ ॥ चित्ते भ्रान्तिर्जायते मद्यपानाद्भ्रान्ते चित्ते
पैर्परिचर्यामुपैति । पापं कृत्वा दुर्गतिं यान्ति मृदास्तस्मान्मद्यं
नैव पेयं न पेयम् ॥ ६ ॥

१ चाण्डालः. २ प्रविशति. ३ दुष्टयवनैः. ४ पङ्क्तिवाचीः. ५ दृष्टि-
स्मृतिशास्त्रानि. ६ निष्कलानि. ७ नडादौ. ८ नीचेषु. ९ संजातयोक्-
नाम्. १० विकलत्वम्. ११ अयुक्तप्रलापः. १२ विदोषः. १३ लक्ष-
यानि. १४ नाशयति. १५ इच्छति. १६ पापाचरणम्. १७ नरकम्.

तमासुः

तमासुपत्रं राजेन्द्र भज माज्ञानदायकम् । तमासुपत्रं
राजेन्द्र भज माज्ञानदायकम् ॥ १ ॥ दारिद्र्यशीलोऽपि न-
स्तमासुं नैव मुषति । निवारितोऽपि मार्जारस्तमासुं
नैव मुषति ॥ २ ॥ विडोषाः पुरा पृष्टवान्येभ्योनिं धरि-
त्रीतले सारभूतं किमसि । चतुर्भिर्मुखैरित्येवोचद्विरिधि-
स्तमासुस्तमासुस्तमासुस्तमासुः ॥ ३ ॥ न स्वादु नौष-
निदं न च वा सुगन्धि नाक्षिमियं किमपि शुष्कतमासु-
चूर्णम् । किं चाक्षिरोगजनकं च तदस्य भोगे बीजं नृणां
नहि नहि व्यसनं विनान्यत् ॥ ४ ॥ सुपर्णपरिसेवितस्तद्वद
स्रधुं पुराणितो द्विजव्रतमहापटुस्तद्वद स्रधुं पुराणितम् ।
सदैव सुर्धयाशनं भवति यस्य विष्णोः समस्तमासुरिति
सेव्यतां भवति वै यतो रीगिता ॥ ५ ॥ धीकृष्णः पूत-
नायाः स्तनमलमपिवत्कालकूटेन पूर्णं प्रसक्तं भूषदेवे
किमपि च पिबतो यत्तदा तस्य वक्त्रात् । तस्मादेपा तमासुः
सुरवरपरमोच्छिष्टमैतदुरापं स्तुत्वा नत्वा मिलित्वा हानिश-
मतिमुदा सेव्यते वैष्णवाभ्यैः ॥ ६ ॥ भ्रातः कत्स्वं तमा-
सुर्गमनमिह कुतो चारिधेः पूर्वपापकस त्वं दुग्धधारी
नहि तव विदितं धीकलेरेव राशः । चातुर्वर्ण्ये विधेया
विविधविरचितं ब्रह्मणा धर्महेतोरेकीकर्तुं नलासन्निरिख-
जगति रे शासनादागतोऽसि ॥ ७ ॥

१ आसुर्भूषिकः पत्रं वादनं यस्य. २ मा लक्ष्मीः. ३ अज्ञानदायकं
तमासुपत्रं मा भजेति. ४ इन्द्रः. ५ ब्रह्मदेवम्. ६ सुपर्ण
गरुडेन सेवितः; पक्षे-सुष्टुपर्णेन नागवह्नीदलेन सह परिसेवितः.
७ साधूनां पूगेः संवेरन्वितः; पक्षे-साधुः सम्यक्पूजाः कसुक्रुति-
नाम्नितः. ८ दिना दिवन्मानो महाणादवस्तेषामवमं रक्षणं तसि
नम्रदासमर्थः; पक्षे-दिना दन्ताः. ९ सारं श्रेष्ठवस्तु मोक्षादि तस्य
संधानं संधि भजति; पक्षे-सारः खादिरसारश्चेन संधानं सम्यक्केलनं
भवति. १० सुषयासुतेन यस्य भोजनं भवति; पक्षे-सुषया चूर्णेन
सदैव यस्य गक्षणं भवति. ११ यतो विष्णोरागिता विषयेष्वयीक्षि-
जायते; पक्षे-यतस्तमासुस्तमासुपत्राद्रागिता मुखरकिमा जायते.
१२ जगत्कर्त्रा, महागो विधेयपन्.

इति श्रीसुभाषितरत्नभाण्डागारे द्वितीयं सामान्यप्रकरणं समाप्तम्

थिलैर्यप्यराद्युल्लेखतसम् । त्वां पराङ्मुखतां निन्दुः केवलं
परयोपितः ॥ ५० ॥ तव निर्वर्णयद्वर्णं स्वर्णं वर्णयतो गिरा ।
त्वत्क्रोशगेहाभ्रिर्गत्त्व तीर्थेषु वर्सति ध्रुवम् ॥ ५१ ॥ न
समासः समर्थस्य वसु व्याकरणस्य ते । विश्वहो नैव केनापि
न परः सर्वनाममाक् ॥ ५२ ॥ अर्थिनां कृपणा दृष्टिस्त्व-
न्मुखे पतिता सकृत् । तदवस्था पुनर्देव नान्यस्य मुखमी-
क्षते ॥ ५३ ॥ धैर्यलावण्यगान्मीयप्रमुखैस्त्वसुदन्वतः ।
गुप्तैस्तुल्योऽसि मेदस्तु वपुर्वैदृशेन ते ॥ ५४ ॥ अलौकिक-
महालोकप्रकाशितजगन्नयः । स्तूयते देव सद्ब्रह्मसुत्कारं
न कैर्मवान् ॥ ५५ ॥ शासति त्वयि हे राजन्नखण्डावनि-
मण्डलम् । न मनागपि निश्चिन्ते मण्डले शशुमित्रोः ॥ ५६ ॥
त्वा लोकमदातारं संतोषे यैः कृता मतिः । त्वयि राजनि
ते राजन्न तथा व्यवसायिनः ॥ ५७ ॥ पद्मोदयदिनाधीशः
उदागतिसमीरणः । भ्रूमृदावलिदम्मोलिरेक एव भवान्भुवि
। ५८ ॥ सैन्नारीभरणोमा यमापथ्य विधुशेखरम् । सैन्नारी-
भरणोऽस्मायस्तत्स्वं पृथिवी जय ॥ ५९ ॥ देव त्वमेव
तातालमोगानां त्वं निबन्धनम् । त्वं चामरमरुद्धमिरेको
श्रेकत्रयात्मकः ॥ ६० ॥ जिठेन्द्रियतया सम्पन्निराद्युद्ध-
निपेविणः । अतिगाढगुणसास्य नाञ्जयद्रङ्गुरा गुणाः
॥ ६१ ॥ अखण्डमण्डलः श्रीमान्परथैव पृथिवीपतिः । न
निशाकरवजातु क्लृपवैकल्यमागतः ॥ ६२ ॥ अरातिविक्र-
मालोकविक्रसरविलोचनः । कृमाणोदग्रदोर्दण्डः स सहस्रा-
धुवीयति ॥ ६३ ॥ कानने सरिदुद्देशे गिरीणामपि कन्दरे ।
पश्यन्त्यन्तकसंकारं त्वामेकं रिपवः पुरः ॥ ६४ ॥ उदण्डे
मुजदण्डे तव कोदण्डे परिस्फुरति । अरिमण्डलरविमण्डल-
रम्माकुचमण्डलानि घेषन्ते ॥ ६५ ॥ भवतामहमिव बहवो
मम तु भंगानिव भवानेव । कुमुदिन्याः कति न विधोर्वि-
धुरिव विधुरेव कुमुदिन्याः ॥ ६६ ॥ लब्धार्थचन्द्र ईशः
कृतकंसभयं च पौरुषं विष्णोः । ब्रह्मापि नैभिजातः केनो-

पनिमीमहे न्य भवन्तम् ॥ ६७ ॥ सैरलप्रियं गुणाब्जं लम्बि-
तमालं विचित्रैतिलकं च । मनसि च वपुस्त्वैतत्कथमननं
न्य जनसास्य ॥ ६८ ॥ बाणकरवीरदमनकशतपत्रकव-
न्धुजीवकुसुमानि । न्य विविधविट्पल्पस्यवापि विटपः
कथं नासि ॥ ६९ ॥ स्तनयुगमधुच्छातं समीपतरवर्ति हृदय-
शोकाग्निः । चरति विमुक्ताहारं व्रतमिव भवतो रिपुद्धी-
णाम् ॥ ७० ॥ कल्पतरुकामदोग्रीचिन्तामणिर्धनदर्शना-
नाम् । रचितो रोजोभययस्तेजश्चासान्तरौम्बरीरेपः ॥ ७१ ॥
तिम्बरचिरप्रतापो विधुरनिशाकृद्धिमो मधुरलीलः । मति-
मौनतत्त्ववृत्तिः प्रतिपदपञ्चाग्रणीर्निमाति भवान् ॥ ७२ ॥
शैनिर्देशनिर्झ तसुर्कैर्निहन्ति कुप्यसि नरेन्द्र यस्यै त्वम् ।
यत्र प्रसीदसि पुनः स भार्युदारोऽर्जुदारश्च ॥ ७३ ॥ क्षण-
दासायैक्षणदा वनमर्वनं व्यसनमैव्यसनम् । बत वीर तव
द्विपतां पराङ्मुखे त्वयि पराङ्मुखं सर्वम् ॥ ७४ ॥ प्रथना-
ध्वनि घोरघनुर्ध्वनिमृति विधुरैर्योयि तव दिवसम् । दिव-
सेन तु नरप भवानुद्ध विधिसिद्धसाधुनादपदम् ॥ ७५ ॥
गिरयोऽप्यनुव्रतियुजो मरुदप्यचलोऽन्धयोऽप्यगम्भीराः ।
विश्वंभराप्यतिलधुर्नरनाथ तवान्तिके नियतम् ॥ ७६ ॥
समदमर्तगजमदजलनिखन्दतरङ्गिणीपरिष्वङ्गात् । क्षिति-
तिलक त्वयि तद्व्युपि शंकरचूडापगापि कालिन्दी ॥ ७७ ॥
विदलितसकलारिकुलं तव षडभिदमभवद्वायु विमलं च ।
प्रखलमुत्तानि नराधिप मलिनानि च तानि जातानि ॥ ७८ ॥
पल्लवतः कल्पतरुरेव विशेषः करस्य ते वीर । भूपयति
कर्णमेकः परस्तु कर्णं तिरस्करुते ॥ ७९ ॥ हरवन्न विषमं-
दृष्टिर्हरिन्न धिमो निधूतनिततद्वैषः । रविन्न चातिदुःसह-
कैरतापितम् कदाचिदसि ॥ ८० ॥ स्तनयुगमुक्ताभरणः

१ सरला वृक्षविशेषः प्रियंवदश्वेतौ समाहारस्तेनाब्जं पूर्णम् ।
पक्षे, सरलं च तत्प्रियं इयं च गुणैर्गौरववर्णैस्त्वादिकिर्मुक्त्म् । २ लम्बि-
नक्षत्रार्थं यस्मिन्नदः पक्षे, लम्बिमात्रा मास्यं यस्य । ३ विचित्रा
नानाविधास्तिलका वृक्षविशेषा यस्मिन्नदः पक्षे, विचित्रो विचित्र-
वर्णस्तिलकः कस्तुरीकुङ्कुमादिकृतो यस्मिन्नदः । ४ विद्यन्त्यालयतीति
सः ५ कुडरे । ६ विविधविशेषः ७ परागसमूहः । ८ शङ्खाभ्यन्तर-
प्रकाशम् । ९ एव राजा कल्पवृक्षार्थानां क्रमेण रजोभरादिभिः
पद्मभिर्भूते रचिव इत्यन्वयः । १० विधुराणां शत्रुणां विशेषे विद्या-
मार्गं तत्कतौ । ११ मतिर्वस्तुतत्त्वभारणश्च उक्तिः ; मानं प्रमाणं
तस्मात् तत्रैव शान्दये वृष्टिरनुसरणं यस्य सः । १२ प्रतिपदं प्रतिस्थानं
पश्याणामात्मीयानामग्रणीप्रसरः । १३ सुनिप्रदः । १४ वज्रम् ।
१५ महात् । १६ अनुग्रहा दाता भविता यस्य । वशीकृतवनिता इत्यर्थः ।
१७ अनुत्सवदा । १८ रथकम् । शत्रुणां पलायनस्थानत्वात् । १९ पक्ष-
गुत्यादि । २० अवितिर्णीयः दुःखदशार्थां तरद्विस्तारात् । २१ रावेयम् ।
दानातिशयेनेत्यर्थः । २२ असमदृष्टिः पक्षे, विलोचनम् । २३ सुकृपम् ;
पक्षे, शत्रुघ्नः । २४ राजमाध्यागः ; पक्षे, किरणा-

१ मित्रः सूर्यः । २ सतीनोरीविभक्तिः । पालयतीति सन्नारीभरणा
तादृशीमुमां याति पत्नीत्वेन प्राप्नोति यस्तम् । ३ सन्ना अवसन्ना
अतीणमिमा इस्तिनो यस्मात्तादृशी रणो यस्य तादृशोऽस्मायोऽकपटः ।
४ अलमत्यं पाता पालकः ; पक्षे, पाताललोकः । ५ आशानामभि-
लाषाणां निबन्धनं मूलम् ; पक्षे, आशानां दिशां निबन्धनं श्लोकः ;
मूलोक्त इत्यर्थः । ६ चामरमशतां चामरीयवायुनां भूमिराश्रयः । चाम-
रमीयवनामवादाः ; पक्षे, अमराणां मरुद्गणानां च भूमिराश्रयः ;
सार्गलोक इत्यर्थः । ७ मण्डलं रामं निर्व्वं च । ८ कल्पार्थेऽपि चन्द्र-
योद्धारशस्त्रम् । ९ चन्द्रकलाः ; पक्षे, गण्डहस्तः । १० वृत्तकंसमयम् ; पक्षे,
-वृत्तकंस-मयम् । ११ न-अभिजातः कुलीनः ; पक्षे, नाभिजातः ।

असिधारपथे नाथ शत्रुशोणितविच्छले । आजगाम कथ
 लक्ष्मीनिर्जगाम कथ यथा ॥ १३ ॥ कोऽप्यन्य कल्प
 वृक्षोऽयमेकोऽस्ति क्षितिमण्डले । दत्पाणिपल्लवोऽप्येक कुरु
 तेषु सुरद्रुमम् ॥ १४ ॥ अपूर्वेय धनुर्विद्या भजता
 शिक्षिता कुत । मार्गणौघ समयाति गुणो याति दिगन्त
 रम् ॥ १५ ॥ सुषिष्ठिरोऽसि भीमोऽसि चरितैरनुजो भवान् ।
 प्रज्ञया सहदेवोऽसि वाच्यता नकुलस्य ते ॥ १६ ॥
 बलिकर्णदधीचाया पुरा पञ्चत्वमागता । पञ्चत्व न गता
 ध्रिन् त्वयि जीवति पञ्चमे ॥ १७ ॥ एक एव महान्दोषो
 भवता विमले बुले । लुम्पन्ति पूर्वजा कीर्तिं जाता जाता
 गुणाधिका ॥ १८ ॥ अथासु रिपुसेनासु नरेन्द्र त्व महा
 महा । खट्वान्तनिर्ममेवैकमद्राक्षी समुख सुखम् ॥ १९ ॥
 किं वर्ण्यता कुचद्म द्वमस्या कमलचक्षुष । आसमुद्रकर
 आही भवान्यत्र करप्रद ॥ २० ॥ वेधा वेदेनयाश्चिदो
 गोविन्दोऽपि गैदान्वित । शसु शैली विपौदी च देव
 केनोपमीयसे ॥ २१ ॥ कृष्णापहारी विमलो द्विजावासो
 जनप्रिय । हृद पर्वकर किं तु बुधैस्त्व स जैलाश्रय
 ॥ २२ ॥ सदा हसालस विभ्रन्मानस प्रचलजलम् । भूष्ट
 ज्ञाथोऽपि नायाति यस्य सान्ध हिमालय ॥ २३ ॥ मीमा-
 सको महौपोऽयमन्यथा शक्तिमान्कथम् । नैयायिकोऽपि
 सादेव परशक्तेस्तु खण्डनान् ॥ २४ ॥ राजन्दोवारिकादेव
 प्राप्तवानसि वैरिणम् । मर्दवारणमिच्छामि त्वतोऽह जग
 तीपते ॥ २५ ॥ राजन्कनकधारामिस्त्वयि सर्वत्र वर्षति ।
 अमान्यच्छत्रसच्छत्रे मयि नायान्ति विन्दव ॥ २६ ॥
 सर्वज्ञ इति लोकोऽथ भवन्त भाषते गुधा । परमेक न
 जानासि वक्तु नास्तीति याचके ॥ २७ ॥ आश्वासस्त्रेह
 भक्तीनामेकमालम्बन महत् । प्रवृष्टस्त्रेव धर्मस्य प्रसादो
 मूर्तिसचय ॥ २८ ॥ सत्यंभामासमाश्लिष्ट सर्षपुत्रुन्दावने
 रत । धैरोदयासमायुक्तत्वा पायात्वाद्यशो हरि ॥ २९ ॥

१ याचता, पक्षे, -वाणा २ विनयादि, पक्षे, -या
 ३ अत्र वक्षे पूर्वादेशयोरोत्तर पुरुषो न कोऽपि न्यूनगुणोऽभूत्किं
 तु विशिष्टगुण एवामवदिति भाव ४ वेदनया दुःखेनाश्लिष्ट
 पक्षे -वेदेन नयेन धारिष्ट ५ मदेन रुजावित, पक्षे, -गदया
 सहित ६ शूलैः युक्त, पक्षे, -विशालेन युक्त ७ दुःखी
 पक्षे, -विषमतीति स ८ वृथा, पक्षे, -आशा ९ पक्षिण,
 पक्षे, -आज्ञाया १० वमलम्, पक्षे -लक्ष्मी ११ पण्डित
 १२ वक्राश्रय, पक्षे -द्वयो सावर्ण्याद जवाशयो मूर्खाश्रय
 १३ गजम्, पक्षे, -निवारण १४ मदेन युक्त वारणम्, पक्षे,
 -मद अवारणम् १५ सत्यनामयाश्लिष्ट, पक्षे, -सत्य भा वांतितां
 लक्ष्मीरैरभिपुञ्जा १६ साधु यद् दानं तस्मि रत, पक्षे -साधुना
 यद् न समुद्रस्यैव न रक्षणं तस्मिन्नासक १७ ययोरया नन्दपक्ष्या
 युक्त, पक्षे, -यद्य कीर्तिर्दया वास्वय ताप्यां युक्त-

भवान्हि भगवानेव गतो भेद परस्परम् । मेहुत्यागदया
 युक्त सत्यभामासमाश्रित ॥ ३० ॥ एकमेव गुण प्राप्य
 नप्रतामगमद्वनु । तवारोपगुणा राज् स्तम्भतेति सुविस्मय
 ॥ ३१ ॥ भूपणाद्युपमोगेन प्रसुर्न भवति प्रसु । परैरपरिभूता
 जस्यमिव प्रसुरुच्यते ॥ ३२ ॥ कले शौर्यमदो योद्धु लयैक
 संसिमाश्रिते । संस्रससिसमारूढा भवन्ति परिपथिन ॥
 ३३ ॥ हुतमिष्ट च तप्त च धर्मश्राय कुलस्य ते । गृहा
 व्यतिनिवर्तन्ते पूर्णकामा यदर्थिन ॥ ३४ ॥ फणीन्द्रसे
 गुणान्वक्तु लिखितु हैहैयापिप । द्रुमुमाखण्डल शक्त
 काहमेप क ते गुणा ॥ ३५ ॥ अमित संमित प्राप्तैर्
 स्वर्गैर्हर्षद प्रमो । अहित सहित साधुशोभिरसतामति
 ॥ ३६ ॥ स्वमेऽपि समरेषु त्वा विजयश्रीर्न सुञ्चति ।
 प्रभावप्रभव कान्त स्वाधीनपतिका यथा ॥ ३७ ॥ पश्यन्त्य
 सख्यापथगा त्वद्दानजलवाहिनीम् । देव त्रिपथगामान
 गोपयत्युग्रमूर्धनि ॥ ३८ ॥ यद्वीर्यं कूर्मराजस्य यश्च शेषस्य
 विक्रम । पृथिव्या रक्षणे राजन्नेकत्र त्वयि तस्मिन्नात्
 ॥ ३९ ॥ त्वयि समरसप्राप्ते धनुषासादिता शरा । शैर
 रिशिरस्तेन भूतया त्व त्वया यथा ॥ ४० ॥ ययोरारो
 पितस्वारो ह्यस्तोऽरिबधूजने । निधीयन्ते तयो स्थूल
 स्तनयोर, विन्दव ॥ ४१ ॥ मधुपानप्रवृत्तास्ते सुहृदि
 सह वैरिण । श्रुत्वा कुतोऽपि त्वज्जाम लेभिरे विषमा
 दशाम् ॥ ४२ ॥ यस्य चेतसि निर्व्याज द्वय वृणकमाप्यते ।
 कोपे विरोधिना सैन्य प्रसादे कनकाचल ॥ ४३ ॥ देव
 वहानपायोधौ दारिद्र्यचस्य निमज्जत ॥ न कोऽपि हि कया
 लम्ब दत्ते मत्तेभद्रायक ॥ ४४ ॥ राजचन्द्र समालोक्य
 त्वा तु भूतलमागतम् । रत्नश्रेणिमिषान्मन्ये नक्षत्राण्यप्यु
 पागमन् ॥ ४५ ॥ धारयित्वा त्वयात्मान महात्वागधना
 धुना । मोचिता बलिकर्णाया स्वयशोगुप्तकर्मण ॥ ४६ ॥
 क्षणमप्यनुगृह्णाति य दृष्टिस्तोऽपुराणिणी । ईर्ष्यैवेव त्वन
 त्यासु त नरेन्द्र दग्दिता ॥ ४७ ॥ योऽसंस्कृत्यरोगाणा
 पक्षे -च्छेदक्षणाक्षम । शैतेकोटिदत्ता विभ्रद्विभुधेन्द्र स राजते
 ॥ ४८ ॥ ताम्बूलेन विना राजज्ञदीभूता सरस्वती । न
 नि संरेसुखादाणी गृहात्कुलवधूरिव ॥ ४९ ॥ अर्थिप्रस

१ गकारेण, पक्षे, -चष्ट २ महवीर या गदा तथा युक्त, पक्षे,
 -मह उत्सवस्तानो दानं दया कथना तैर्युक्त ३ सत्यभामव
 समन्वित, पक्षे, -सत्य धनुश्च भा वांतितां लक्ष्मीराभि सम्बन्धयुक्त
 ४ अक्षयम् ५ सूर्यमण्डलमेदिन इत्यर्थे ६ शत्रव ७ सहस्र
 वाहुरनुं ८ युद्धाय ९ शिवनस्यके १० शत्रुकुलानाम्, पक्षे -
 प्रहृष्टयवैतानाम् ११ सहाय, पक्षे, -पतत्र १२ शतस्य कौटिभ
 दातृताम्, पक्षे, -वज्रेण शण्डकृतान् १३ पण्डितान्, पक्षे, -देवा

रोहण । क्रियद्दिनैस्वरभावविर्यते सुधा मुनिर्विन्ध्यमरुद्ध
 भूपरम् ॥ ११७ ॥ कृत च गर्वामिसुख मनस्त्वया किमन्य
 देव निहताश्च नो द्विष । तमासि तिष्ठन्ति हि तावदशुभाश्च
 यावदायात्युदायिद्रिमौलिताम् ॥ ११८ ॥ अनेन पर्यासयता
 श्रुविन्दुमुक्ताफलस्यूलतमान्स्तेनेषु । प्रत्यर्पिता शशुविलाशि
 नीनामाक्षेपसूत्रेण विनैव हारा ॥ ११९ ॥ अधीतिवोधा
 चरणप्रचारणैर्दशाश्रतस्य प्रणयन्नुपाधिभि । चतुर्दशत्व कृतान्
 न्युक्त स्वय न वेत्ति विद्यासु चतुर्दशस्वयम् ॥ १२० ॥
 अमुष्य विद्या रसनाप्रनर्तकी त्रयीव नीताङ्गुणेन विस्तरम् ।
 अगाहताष्टादशता जिगीषया नन्दयद्वीपपृथग्जयश्रि
 याम् ॥ १२१ ॥ दिगीशशुन्दशाश्रिभूतिरीशिता दिशा स
 कामप्रसरवरोधिनीम् । वमार शास्त्राणि दश द्वयाधिका
 निजनिनेत्रावतरत्वबोधिकाम् ॥ १२२ ॥ पदैश्चतुर्भि सुकृते
 स्थिरीकृते कृतेऽमुना के न तप प्रपेदिरे । मुख यदेवाङ्गिक
 निष्ठया स्थुशन्दधावधर्मोऽपि कृतास्तपस्विताम् ॥ १२३ ॥
 स्फुरद्भुजिनसतदनाशुगप्रगल्भवृष्टिव्ययितस्य सगर ।
 निजस्य तेज शिखिन परशता वितेनुद्धारमिनायश पुरे
 ॥ १२४ ॥ अनल्पदग्धारिपुरानोज्ज्वलैर्निजप्रतापैर्वलय ज्वल
 द्रुव । प्रदग्निणीकृत्य जयाय सृष्टया रराज नीराजनया स
 राजच ॥ १२५ ॥ सिताशुवर्णैर्वयति स तद्गुणैर्महासिखेत्र
 सहस्रत्वरी बहुम् । दिगङ्गनाङ्गामरण रणाङ्गणे यशष्ट
 तद्वदचातुरीतुरी ॥ १२६ ॥ प्रतीभूपैरिव किं ततो मिया
 विरुद्धर्मैरपि मेतृतोऽज्ञता । अमित्रजिन्मित्रजिदोजसा स
 यद्विचारदृक्चारदग्म्यवर्तत ॥ १२७ ॥ अय दरिद्री
 भवतेति वैधर्षी लिपिं ललाटेऽर्धजिनस जाप्रतीम् ।
 शृणा न चक्रेऽस्तितकल्पपादप प्रणीय दारिद्र्यदरिद्रता
 तप ॥ १२८ ॥ विमज्य मेरुर्न यदार्थिसाकृतो न सिन्धु
 रुत्सर्गजलव्ययैर्मह । अमानि तत्तेन निजायशोषुग
 द्विफालवद्वाश्रिकुरा शिर स्थितम् ॥ १२९ ॥ अजस्रमभ्यास
 गुपेगुषा सम सुदैव देव कतिना गुणेन च । दयौ पटी
 यान्त्वमय नयत्रय दिनेश्वरधीरदय दिने दिने ॥ १३० ॥
 अधोविधानात्कमलप्रवाल्यो शिरसु दानादखिलक्षमा
 भुजाम् । पुरेदमूर्ध्वं भवतीति वेधसा पद किमस्त्राङ्कित
 मूर्ध्वैरखया ॥ १३१ ॥ सजुत्सस दैवादय कोऽपि दीनो
 क्षणान्धौ विलीनो विहीनो गुणेन । भवत्सनिधिं सत्रिधिं
 प्राप्य पीनो भूमाशु मीनो यथा नीरधूरम् ॥ १३२ ॥
 कति नो विषया निमाळिता कति वा भूमिभुजो न
 शीलिता । धरणीधर तावकान्गुणानधार्थायाङ्गणं शुद्ध
 लघुम् ॥ १३३ ॥ तन नित्यमुत्सवपत्न्यार भवत्प्रनिश
 १५ शु र. भां.

त्वमित्थमुपकारसादर । निजशीर्तिकान्तिकीतोऽज्वले जग
 त्यथ सत्सुतादिभिर्गल सुख भज ॥ १३४ ॥ अम्युद्धता
 वसुमती दलित रिपूर कोडीकृता बलप्रता बलिराजलक्ष्मी ।
 एकत्र जन्मनि कृत यदनेन राज्ञा जन्मत्रये तदकरोत्सुरूप
 पुराण ॥ १३५ ॥ एकस्त्रिधा वससि चेतमि चिन्मत्र देव
 द्विधा च विदुषा च शृगीदृशा च । ताप च समदरस च रति
 च पुण्यन्धौषोष्णया च विनयेन च लीलया च ॥ १३६ ॥
 शक्ति प्रमापयति वीर तवोपमान प्रामाण्यमासत्रचनेषु
 परैव जातिः । जातौ गुणा गुणगणाश्रयिणो निशेषा
 वैशेषिक किमपि दर्शनमद्भुत ते ॥ १३७ ॥ किं कारणं
 सुकविराजं शृगा यदेते व्योमोत्पतन्ति विलिखन्ति भुव
 वपहा । देव त्वदस्त्रचकिता श्रयितुं स्वजातिमेकै शृगाङ्ग
 शृगमादिवराहमन्ये ॥ १३८ ॥ समाम्यमिष्टभुजनामयदान
 पुण्यसभारमस्य वपुरत्र हि विस्फुरन्ति । लक्ष्मीश्च सात्त्विक-
 गुणज्जलित च तेजो धर्मश्च मानविजयौ च पराक
 मश्च ॥ १३९ ॥ प्रत्यक्षरभुतसुधारसनिर्विषामिशागीर्भन्व
 धिकमूर्षितमोगमाज । गायन्ति कञ्चुकिनिहृतरोमहर्ष
 स्वेदोर्मयस्तत्र गुणानुरोन्द्रकन्या ॥ १४० ॥ भद्रात्मनो
 दुरधिरोहतनोर्गिरालयशोभते कृतशिलीमुखसप्रहस्य ।
 यस्मानुपभृगतते परवारणस्य दानागुच्छेकसुभग सतत
 करोऽभूत् ॥ १४१ ॥ साक दुरगकदृशा मधुपानलीला
 कर्तुं सुहृद्विरपि वैरिणि ते प्रवृत्ते । अन्याभिधापि तत्र नाम
 विमो गृहीत केनापि तत्र विषमामकरोदवस्थाम् ॥ १४२ ॥
 अत्याचरैर्मियमकारिभिर्द्वेष्टताना दिव्यै प्रभाभिरनपायमयै
 रुपायै । शौरिमुजैरिव चैतुर्भिरद सदा यो लक्ष्मीविलास
 मन्त्रैस्तुत्रन बमार ॥ १४३ ॥ नानाविधप्रहरणैर्दृष्ट सप्र
 हारे स्त्रीकृत्य दारुणनिनादवत प्रहारात् । हसारिवीरविसृ
 रेण वसुधरेय निर्मप्रळम्भपरिलम्भविधिर्मतीर्णा ॥ १४४ ॥
 अन्त पुरीयसि रणेषु सुतीयसि त्व पौर जन तव सदा
 रमणीयते श्री । दृष्ट प्रियाभिरमृतयुतिदर्शमिन्द्रसचारमत्र
 मुवि सचरसि क्षितीश ॥ १४५ ॥ राजन्विमान्ति भवतश्च-
 रितानि तानि इन्द्रोऽर्षुति दधति यानि रसातलेऽन्त ।
 धीदोर्बले अतितते उचितानुपवृत्ती आतन्वती विजयसपद
 नेत्य मात ॥ १४६ ॥ पौर सुतीयति जन समरान्तरैऽस्ता
 वन्त पुरीयति विचित्रचरित्रचक्षु । नारीयते समरसौमि

१ राजपक्षे-भद्रशिलीमुखवारणदानकरदाम्द यथाक्रम शोभनवाण
 निवारकवितरणहस्तरोषका, हस्तिपक्षे द्व-भद्रजातिभ्रमरदस्तिमद
 लघुमुखादपह्नोषका २ हस्तिमदजल ३ उषायानी सततानुशान
 मेवायतल भुजनामाजातुलम्भितवम् ४ उद्धृत्तानां घनानाम्,
 पक्षे,-अभ्रप्राणात् ५ सामदानविधिभेदरूपे, पक्षे,-चतुर्भि

कण्टककलिताङ्गयथो देव । त्वयि कुपितेऽपि प्रागिव विश्व-
स्तासे रैरुपुत्रियो जाताः ॥ ८१ ॥ संततमुसलासङ्गाद्बहुत-
रगृहकर्मघटनाया नृपते । द्विजपत्नीनां कठिनाः सति भवति
कराः सरोजसुकुमाराः ॥ ८२ ॥ कमलेव मतिर्मतिरिव
कमला तनुरिव विमा विभेव तनुः । धरणीव धृतिर्धृतिरिव
धरणी सततं विभति यस्य तव ॥ ८३ ॥ रत्नसानुशिरपा-
ङ्गणफुल्लकल्पपादपतलेषु निपण्णाः । उद्गणन्ति नृपहंस
सुवर्णं त्वचशः प्रवरकिन्नररामाः ॥ ८४ ॥ गाढकान्तदश-
नक्षतव्यथासंकटादरिवधूजनस्य यः । ओष्ठविद्रुमदलान्यमो-
च्यन्निर्दशन्मुधि रूपा निजाघरम् ॥ ८५ ॥ बलमार्तमयो-
पशान्तये विदुषां संमतये बहुश्रुतम् । वसु तस्य न केवलं
विभोगेणवत्तापि परप्रयोजनम् ॥ ८६ ॥ तावकाः कति न
सन्ति मादशा मादशस्तु भवदेकजीविनः । अन्युदस्य कति
वा न चातकाश्चातकस्य पुनरेक एव सः ॥ ८७ ॥ निखि-
लेषु गुणेषु चिन्ता ते मनसो वैभवमद्भुतं तवैव । न च ते
परतः प्रमाणभावस्तदपि न्यायनिविद्यतातिचिन्म ॥ ८८ ॥
स्फुरद्बहुतरूपसुव्यतापञ्चलनं त्वां सृजतानवचविधम् ।
विधिना सञ्जे नवो मनोभूर्धुवि सत्यं सविता गृहस्पतिश्च
॥ ८९ ॥ कल्पं च तवाहितेष्वकसात्सप्तकैश्चहसोदरत्रि-
चक्षुः । पतितं च महीपतीन्द्र तेषां वपुषि प्रस्फुटमापदां
कटाक्षैः ॥ ९० ॥ गुणमेदविदग्धिमप्रसेकं व्यवधानादनुप-
स्थितं पुरस्तात् । अपि वाजिनगात्रशेषिथी घटयन्वाजिभि-
रर्थसे विधिजैः ॥ ९१ ॥ यदि वै मनसि प्रशान्तिरुचैः कुरु
कल्पद्रुमदानकौशलम् । न भवेदिति वा वद स्फुटं कलिवर्णं
प्रतियामि मन्दिरम् ॥ ९२ ॥ नानन्वयस्ते न च ते विरो-
धोऽलंकारकोट्यै तव नोपमापि । क्षीतीश नो ते विषमं न
किंचित्साहित्यसौहित्यनिधित्स्वयापि ॥ ९३ ॥ अशिरल-
करवालकम्पनैर्भ्रुकुटीतर्जनगर्जनैर्मुहुः । ददशे तव वैरिणां
मदः स गतः ह्यपि तवक्षणे क्षणात् ॥ ९४ ॥ तवाहवे
साहसकर्मशर्मणः करं कृपाणान्तिक्रमामिनीपतः । मयाः परैषा
विशारहातामगुद्वैद्यवाते स्थिरता हि पांसवः ॥ ९५ ॥ विशां-
पते विलसतो न वक्तुं जानामि आनन्नापि ते गुणोपात् । यस्वैव
योऽसि प्रथमानकीर्तं स एव तद्गानिति निरिंरुडि ॥ ९६ ॥
यशोदयामण्डितकान्तदेहो वात्येऽपि गोपालजनस्य नेता ।
गोमण्डलं पासि चलेन सुक्तः कथं न राजनुरूपोत्तमोऽसि
॥ ९७ ॥ नक्षत्रम् क्षनकुलप्रत्येतैर्लुक्तो न भोगैः खलु भोग-
भाजः । मुजातरूपोऽपि न याति यस्य समानता कांचन काच-
नादिः ॥ ९८ ॥ अखण्डिता शक्तिरयोपमानं न स्वीकृतं
न च्छलरीतिरिति । अश्रुदसंदेहविपर्ययस्य कोऽयं तव

न्यायनये निवेशः ॥ ९९ ॥ स्वतःप्रकाशो मनसो महत्
धर्मेषु शक्तिर्न तथान्यथा धीः भूपालगोपालपदैकमक्ते-
न्यैव नैयायिकता तवेयम् ॥ १०० ॥ यस्यपयः संकुपयसि-
नीपु प्रोतप्रतिदमापतिमौलिरिज्जाः । गृहीतदीपा इव भिन्दते
स्य खड्गान्धकारे रिपुककवाल्म ॥ १०१ ॥ लब्धा यद-
न्तःपुरसुन्दरीणा जवण्यनिःसन्दमुपान्तभाजाम् । गृहीत-
सारस्त्रिदशैः पयोधिः पीयूषसंदर्शनसौख्यमाप ॥ १०२ ॥
यदि त्रिलोकी गणनापरा स्वात्तस्याः समस्तिर्यदि नापुः
खात् । पारं परार्थं गणितं यदि स्वाद्गण्यनिःशेषगुणोऽपि स
स्वात् ॥ १०३ ॥ एतद्यथाक्षीरधिपूरगाहि पतयगणै
वचनं कवीनाम् । एतद्गुणानां गणनाङ्कपातः प्रत्यर्थकीर्ती-
रटिकाः क्षिणोति ॥ १०४ ॥ देवाधिपो वा मुनगाधिपो
वा नराधिपो वा यदि हैहयः स्याम् । संदर्शनं ते गुण-
कीर्तनं ते सेवाञ्जलिं ते तदहं विदध्याम् ॥ १०५ ॥ अत्याद-
रादध्ययनं द्विजानामर्थोपलब्ध्या फलवद्विधाय । ऋतु-
च्छानवित्तुं तवैषा मीमांसकायाधिकृतिः प्रसिद्धा ॥ १०६ ॥
तुच्छान्तराध्यासमसंनिकृष्टमध्यक्षमत्यन्तमनिच्छतते
। अख्यातिसख्यानुगतद्विपश्च ख्यातिः स्थिताऽनिर्वचनीयत्वा
॥ १०७ ॥ अन्यायार्थमङ्गीकृतवारिणापौ, विशङ्कमानासुव दान
नीरम् । परस्परं दीनसुखा न के वा देवाः सुमेरं शुशु-
स्वभूमिम् ॥ १०८ ॥ तवाप्रतो वीर महीमहेन्द्र मन्दं गणा
शङ्खुलिने विमान्ति । आवासदानादरिभूपतीनाशाशान्त-
शीला इव सापराधाः ॥ १०९ ॥ कामं नृपाः सन्ति सहस्र
शोऽन्ये राजन्वतीमाहुरनेन भूमिम् । नक्षत्रताराग्रहसंकुलापी
ज्योतिष्मती चन्द्रमसैव रात्रिः ॥ ११० ॥ दारिद्र्यदायाद-
गणाधमेन दीनो द्विजोऽर्च्यर्णपदातिसात्कृतः । जागर्ति नवै
त्वयि भो द्विजाणां विधेहि तथेन सुखं भजे नृप ॥ १११ ॥
कमलभूतनया वदनाम्बुजे वसतु ते कमला कल्पछत्रे ।
वपुषि ते रमतां कमलाङ्गवः प्रतिदिनं हृदये कमला-
पतिः ॥ ११२ ॥ उदेति पूर्वं कुसुमं ततः फलं धनोदक-
प्राक्तदन्तर्तरं पयः । निमित्तवैमित्तिकयोरेयं विविक्त
प्रसादस्य पुरस्तु संपदः ॥ ११३ ॥ अनेन सर्वाधिकार्य-
ता कृता ह्युत्तार्थिना कामगवीशुरमुनी । मिथः पयःसेचनपण्ड-
वाशने प्रदाय दानव्यसनं समागुतः ॥ ११४ ॥ मयि स्थिति-
र्नम्रतथैव लम्पते दिगेव तु सञ्चतया विलङ्घयते । इतीव
चापं दपदाशुगं क्षिपन्नयनयं स्मयगुपादिशङ्कियाम् ॥ ११५ ॥
नृपः कराभ्यामुदतोलयन्निजे नृपानयं यान्पततः पद-
द्वये । तदीयचूडाकुरुविन्दारश्मिभिः स्फुटयैमेतत्करपादरञ्जनं
॥ ११६ ॥ इदं नृपमार्थिभिरुचित्ततोऽभिर्ममिण्णरोहेण विवृष्य

रोहण । क्रियदितैरन्मरमारिष्यते सुधा मुनिर्निगन्धमरुद
 भूषण् ॥ ११७ ॥ कृत च गर्गामिमुख मनन्त्रया किमन्व
 देव निहताश्च नो द्विष । तमामि सिधन्ति हि तानद्दशुमान
 यावदायास्तुद्याष्टिमौलिताम् ॥ ११८ ॥ अनेन पर्यासयता
 शुचिन्दुसुक्ताफलस्युत्तमान्स्नेनेषु । प्रत्यापिता भृगुविलापि
 नीनामाक्षेपसूत्रेण विनय हार ॥ ११९ ॥ अर्धातिनोषा
 चरणप्रचारणैर्दशाश्रतस प्रणयनुपाधिभि । चतुर्दशल कृन्ग
 न्दुन स्वय न वेत्ति विद्यासु चतुर्दास्यम् ॥ १२० ॥
 अमुष्य विद्या रसनाग्रनर्तकी नदीन नीताङ्गुणेन विसरम् ।
 अगाहताष्टादशता निगीयया ननद्दयद्वीपपृथग्चयश्चि
 याम् ॥ १२१ ॥ दिगीगद्दनागविभूतिरीशिता दिशा स
 कामप्रसवरोधिनीम् । वमार शास्त्रानि द्या द्वयाधिक्रा
 निजनिनेत्रावतरत्वबोधिकाम् ॥ १२२ ॥ पदैश्चतुर्भि सुकृति
 स्थिरीकृते कृतेऽमुना के न तप प्रपेदिरे । सुन यदेकाङ्कि
 निष्ठया स्थुशान्दधायधर्मोऽपि कृत्वास्तपस्विताम् ॥ १२३ ॥
 सुरद्वन्द्वनिस्नतदनाशुगप्रगल्भशृष्टिव्ययितस सगर ।
 निजस तेज शिखिन परशता वितेनुरङ्कारनिमायश परे
 ॥ १२४ ॥ अनन्यदग्वारिपुत्रानलोऽनर्त्तैर्निजप्रतापैर्वलय ज्वल
 द्धुन । प्रदङ्गिणीकृत्य जयाय सृष्टया ररान नीराजनया स
 राजन ॥ १२५ ॥ सिताशुवर्णैर्वयति स तद्गुणैर्महाभिचेन्न
 सहकृत्वरी बहुम् । दिगङ्गनाङ्गामरणं रणाङ्गणे यदाप
 तद्वटचातुरीतुरी ॥ १२६ ॥ प्रतीपमूर्पैरिव किं ततो मिया
 विरुद्धमूर्पैरि मेतृतोऽज्ञिता । अमिननिम्ननिदोनसा स
 यद्विचारद्वन्द्वरहगप्यरतत ॥ १२७ ॥ अय दक्षि
 मन्तेति वैषर्षां लिपिं ललाटेऽर्धिननम्य जाप्रतीम् ।
 श्या न चक्रेऽल्पितकन्यापदप प्रणीय दारिद्र्यदृष्टिता
 द्य ॥ १२८ ॥ विमज्य मेरुर्न यदार्थिसाकृत्नो न सिन्धु
 रुसर्गजलव्ययैर्मह । अमानि तत्तेन निजायशोयुग
 द्विकालयद्वाश्रिकुरा शिर स्थितम् ॥ १२९ ॥ अतसमभ्यास
 शुषेयुषा सम सुदैव देव कविना बुधेन च । दधौ पटी
 यान्मयम नयत्रय दिनेश्वरश्रीरुदय दिने दिने ॥ १३० ॥
 अधोविधानालम्भप्रालयो शिरःसु दानादखिलक्षमा
 मुनाम् । पुरेदमूर्ध्व मनतीति वेधसा पद किमस्याङ्कित
 मूर्ध्वरेखया ॥ १३१ ॥ सद्गुणस दैवाद्य कोऽपि दीनो
 ष्णान्धौ विलीनो विहीनो शुणेन । सवत्सनिधिं सत्रिधिं
 प्राप्य पीनो बन्धुशुभो मीनो यथा नीरपूरम् ॥ १३२ ॥
 कति नो विषया निमालिता कति वा भूमिमुजो न
 शीलिता । धरणीधर तावकान्गुणानवधायजगण शुभ
 लघुम् ॥ १३३ ॥ तन नित्यसुखवपरम्यरा मन्त्रनिश
 १४ शु र मां

त्वमित्यमुपकारसादर । निजनीर्तिकान्तिकलितोज्वले जा
 ल्यय सत्सुतादिभिर्गल सुख मन ॥ १३४ ॥ अमुद्धता
 यमुमती दलित रिपू क्रोधीकृता बलवता बन्धियन्तस्मी ।
 एकर जन्मनि कृन् यदनेन राज्ञा जन्मत्रये तदक्रोतुभ्य
 पुगण ॥ १३५ ॥ एकस्त्रिया जसमि चेतनि चित्रमन देन
 द्विया च विदुषा च मृगाष्टा च । ताप च समन्त्रस च रति
 च पुष्पान्द्रौषोऽप्यगा च विनयेन च लीलया च ॥ १३६ ॥
 शक्ति प्रमापयति वीर तनोपमान प्रामाण्यमास्रजनेषु
 पौर्य जातिः । जर्ता गुणा गुणगणाश्रयिणो विशेया
 वैशेषिक किमपि दर्शनमद्भुत ते ॥ १३७ ॥ किं कारण
 सुकविपजं मृगा यदेते व्योमोपतन्ति विलिस्सन्ति मुख
 वपहा । देव त्वदक्षचक्रिता श्रयितु स्वजातिमेके मृगाङ्क
 मृगमात्रिणरहमन्ये ॥ १३८ ॥ समाल्यनिष्मुनानामयदान
 पुण्यसमारमस वपुन हि विस्फुरन्ति । लक्ष्मीश्र सात्त्विक
 गुणञ्चलित च तेनो धर्मेश्र मानविचरौ च पगक
 मश्र ॥ १३९ ॥ प्रत्यक्षरभुतसुधारसनिर्निषामियशीर्गम्य
 धिकमूर्धितमोगमान । गायन्ति वसुवविनिहृतरोमहर्ष
 सेदोर्मयस्तन गुणानुरोगेन्द्रकन्या ॥ १४० ॥ मैत्रात्मनो
 दुरविरोहतनोर्निशाख्योऽनते कृन्शिलीमुखसप्रहस ।
 यस्तानुपभृताते परवारणम् दानाम्बुषेकमुभग सतत
 करोऽभूत् ॥ १४१ ॥ साक दुरगकदशा मधुपानलीला
 क्तु सुहृद्विरपि वैरिणि ते प्रवृत्ते । अन्यामिधापि तन नाम
 विभो गृहीत केनापि तन विपनामकरोदवस्थाम् ॥ १४२ ॥
 ज्येष्ठायैर्नियमकारिभिर्द्वेदताना दिव्यै प्रमाभिरनपायमयै
 रपायै । शौरिसुर्नैरिव चेतुर्भिर्द सदा यो लक्ष्मीदिलास
 मनैर्मुनयन बमार ॥ १४३ ॥ नानाविधप्रहणैर्दृष सप्र
 हारे स्वीकृत्य दारुणनिनादवत प्रहायन् । हसारिवीरविसृ
 रेण वसुधरय निर्निर्मलम्परिलम्भविभिर्निर्तीर्णा ॥ १४४ ॥
 अन्त पुरीयमि रणेषु सुतीयमि त्व पौर जन त्व सदा
 रमणीयते श्री । हृष्ट प्रियाभिरुत्तुतिदर्शनिन्द्रसचारमन
 सुवि सचरमि श्वितीश ॥ १४५ ॥ रागन्धिमाम्नि मन्तश्र
 रितानि तानि इन्दोर्धुति दधनि यानि रसातेऽज्जत ।
 धीदोर्बले अतितते उचितानुवृत्ती आतन्वती विनयसपद
 मेल्य मात ॥ १४६ ॥ पौर सुतीयति जन समणन्तरेऽसा
 वन्त पुरीयति विचित्रचरित्रचक्षु । गारीयते समरसौक्ष्मि

१ राजपदे-भद्रशिलीमुखवारणदानकरग्रन्थ यथाक्रम दोमनवाग
 निवारकविवरणहस्तनोषका, हस्तपत्रे कु-भद्रनायिभनरहस्तिनदच
 लुगणदहद्वेनोषका २ हस्तिमदन्द ३ उपायानि सततानुमान
 मेधापत्यन मुनानामानुलम्बितत्वम् ४ उद्धृष्टानां सनातान्,
 पदे-अमराणाम् ५ सामदानविधिदेकरूपे, पदे-चतुर्भि-

कृपाणपाणेरालोत्रय तस्य चरितानि सपत्नसेना ॥ १४७ ॥
 दोष्यो तितीपति तरङ्गवतीभुजंगमादातुमिच्छति करे हरि-
 णाङ्गुलिभ्रम् ॥ मेरुं लिलङ्घयिषति ध्रुवमेव देव यस्ते गुणा-
 न्गादितुमुद्यममादाधाति ॥ १४८ ॥ हिमशिखिरचस्तन्मोष्म-
 पर्षाशरसु स्तनतपनवनाम्भोहर्म्यगोक्षीरपावैः । सुखमनुभव
 राजंस्त्वद्विषो यान्तु नाशं दिवसकमललज्जाशरीरेणु-
 पङ्कैः ॥ १४९ ॥ विदधतु धरणीशा दानमुच्चैरारायां प्रभ-
 वतु सुजनसत्त्वरकः पुण्यशीलः । निजपरमतिहीनः केवलं
 सरस्वदीनस्वमिह न्य कुलीनः कार्यकर्ता विभासि ॥ १५० ॥
 कवीनां संतापो भ्रमणमभितो दुर्गतिरिति त्रयाणां पद्यत्वं
 रचयति न तच्चित्रमधिकम् । चतुर्णां वेदानां व्यरचि नवता
 धीर भवता द्विपत्सेनालीनामशुतमपि लक्षं त्वमकृथाः
 ॥ १५१ ॥ समाजे सभ्राजां सदसि विदुषां धाम्नि धनिनां
 निकाये नीचानामपि च तरुणीनां परिपदि । कथं यत्रैव सः
 क्षणमतिथयस्त्रप श्युणुः स्फुटोमोद्रेदाः सुभग भवतः
 पौरुषकथाः ॥ १५२ ॥ न लोपो वर्णानां न खलु परतः
 प्रत्ययविधिनिर्णायो नास्त्येव कचिदपि न भ्रमाः प्रकृतयः ।
 गुणो वा वृद्धिर्वा सततमुपकाराय जगतां मुनेर्दाक्षीपुत्रादपि
 तव समर्थः पदविधिः ॥ १५३ ॥ न मिथ्यावादस्ते न
 च विगुणचर्चास्मिन्निर्तनं वा वाच्यं किंचिद्वचसि न मना
 ध्यायिनि मतिः । तथाप्येतच्चिन्तं यदसि जगतीजाविरधुना
 त्वमेवैको लोके निगमपरमार्थनिपुणः ॥ १५४ ॥ चकोराणां
 चन्द्रः कुसुमसमयः काननधुवां सरोजानां भानुः कुवलय-
 कदम्बं मधुलिहाम् । मयूराणां मेघः प्रथयति यथा चेतसि
 सुखं तथास्माकं श्रीर्ति जनयति तवालोकनमिदम् ॥ १५५ ॥
 अदातारं दातुप्रवरजनयं विश्वविनयं विरुषं रूपाढवं विगत-
 जयिनं विश्वजयिन्म् । अकुल्यं कुल्यं त्वामहमयदाभाशापरव-
 शान्मयावादेत्युक्तिस्त्वयि खलु मयावादिनि मयि ॥ १५६ ॥
 यशःसोमानुच्चैर्षचिनु चकोरप्रणयिनीरसज्ञापण्डित्यच्छिदु-
 रशशिधामभ्रमकरान् । अपि त्वचेजोभिस्तमसि शमिते रक्षति
 दिशामसौ यात्रामैत्री नमसि नितरामन्वरमणिः ॥ १५७ ॥
 सुराणां पातासौ स पुनरतिपुण्यैकहृदयो ग्रहस्तस्मास्थाने
 गुरुचरितमार्गे स निरतः । करस्तस्यत्यर्थं वहति शतकोटि-
 प्रणयितां स सर्वस्वं दाता चृणमिव सुरेशं विजयते ॥ १५८ ॥
 मनोभूर्सुग्यासु क्षिपति यदि घाणावलिमसौ कथं ताभिः
 शिवास्त्ययि नयनविक्षेपविशिखाः । अथ ज्ञातं ब्रह्मः श्यु
 सुभग श्युङ्गारजलिनीवनकीडाहंसं स्मरन्निव विदुस्त्वां
 श्युदशः ॥ १५९ ॥ यशश्चन्द्रैरुपसुङ्गतनरकल्पद्रुमकरैः

परं लक्ष्मीगर्भैर्द्विरदहयरत्नादिफलदैः । निजैर्दानाम्भोभिर्नि-
 यततुलितक्षीरजलधिक्षिरं जीयाजीयादधिवरणि सोऽयं
 नरपतिः ॥ १६० ॥ अयं मार्तण्डः किं स खलु तुलौः
 सतभिरितः कुशानुः किं सर्वाः प्रसरति दिशो नैव निय-
 तम् । कृतान्तः किं साक्षान्महिषवह्नोऽसाविति चिरं समा-
 लोकयाजौ त्वां विदधति विकल्पान्प्रतिभटाः ॥ १६१ ॥
 तुलाधारो धाता वहति वसुधा शैर्षपदवीं फणीशः स्यात्सुं
 कनकशिखरी मानपलिका । तुलादण्डः सत्यं यदि भवति
 दामोदरगदा तथाप्येवोऽशक्यस्तव गुणसमूहस्तुल्ये-
 तुम् ॥ १६२ ॥ न तूणादुद्धारे न गुणधैर्ये नै श्रुतिशिखं
 समाकृष्टौ दृष्टिं वियति न लक्ष्ये न च भुवि । नृणां इत्ये
 देव ! कचन विशिखान्किन्तु पतितद्विपद्भोऽरुन्ध्रैरनुमि-
 तिरमून्गोचरयति ॥ १६३ ॥ अमुष्योर्वामर्तुः प्रैसुमरचम्-
 सिन्धुभरवैरैमि प्रारब्धे वैमशुर्भिरवश्यायसमये । न कम्-
 न्तामन्तः प्रतिवृपमटा म्हायतु न तद्रूपकृष्णाम्भोजं भवतु
 न स तेषां कुदिवसः ॥ १६४ ॥ यशःपूरं दूरं तनु सुतनु-
 नेत्रोलयलनीतमस्तन्द्राचन्द्रातप तप सहस्राणि शरदाम् ।
 इयं चास्तां सुष्मदृणकथनपीयूषपटलश्रितोऽस्त्रानन्दस्तु-
 नरसुज्जा त्रिजगती ॥ १६५ ॥ स्तंमुखनिरमलाः
 शिषसे लोकहेतोः प्रतिदिनमथवा ते श्रुतिरेवंविधैव ।
 अनुभवति हि मूर्धा पादपस्तीत्रसुष्णं श्रमयति परितारं
 छाययां संश्रितानाम् ॥ १६६ ॥ नियमयसि कुमार्गप्रस्थितान-
 च्चण्डः प्रशमयसि विवादं कल्पसे रक्षणाय । अतनुपु विम-
 वेपु ज्ञातयः सन्तु नाम त्वयि तु परिसमाप्तं बन्धुकृत्यं प्रजानाम्
 ॥ १६७ ॥ अभिमतफलदाता त्वं च कल्पद्रुमश्च प्रकटमिह
 विशेषं कंचनोदाहरामः । कथमिव मधुरोक्तिप्रेमसमानमिथं
 तुलयति सुरराखी देव दानं त्वदीयम् ॥ १६८ ॥ अकाण्ड-
 धृतमानसव्यवसितोत्सवैः सारसैरकाण्डपटुताण्डवैरपि शिख-
 ण्डिनां मण्डलैः । दिशः समवलोकिताः सरसनिर्भरप्रोह-
 सद्भवत्युद्युवस्थिनीरजनिभूरजःश्यामलाः ॥ १६९ ॥ सह-
 स्रकरपूरणान्निखिलजन्तुयक्राम्भुजप्रकाशकरणाद्य प्रबलवैरि-
 तेजोवचात् । दरिद्रतिमिरोद्धतेरखिलभूपूच्छामणिर्जगन्-
 गिरहर्मिर्गिर्जगदिदं च घत्तः समम् ॥ १७० ॥ यशःकर-
 षोरणीतुलितरोहिणीवल्लभ त्वया क्षणमुदीक्ष्यते जगति यो
 दरिद्रो जनः । पयोधरमहीधरे नटति तस्य वामश्रुवां
 रणत्कनककिङ्किणीकलत्रवेण देव स्मरः ॥ १७१ ॥ दमः
 प्रतिमहीश्रुतां हुतवहोऽसि तत्रोद्धृतां सतां खलु बुधिषिपो
 धनपतिर्धनाकाङ्क्षिणाम् । गृहं शरणमिच्छतां कुलिशकोटिनि-

निर्मित त्वमेक इह भूतले बहुविधो विधाना
 कृत ॥ १७२ ॥ आलोकान्तप्रतिहृतमोद्युत्तरासा प्रजाना
 तुल्योयोगस्तव च सवितुश्चाधिकारो मतो न । तिष्ठत्येक
 क्षणमधिपतिज्योतिषा व्योममध्ये पष्ठे काले त्वमपि लभसे
 देव विश्रान्तिर्मह ॥ १७३ ॥ अध्याक्रान्ता वसतिरसुना
 प्याश्रमे सर्वभोग्ये रक्षायोगाद्ययमपि तप प्रत्यह सचि
 नोति । अस्मापि धा स्पृशति वशिनश्चारणद्वन्द्वगीत पुण्य
 शब्दो मुनिरिति सुहृ केवल राजपू ॥ १७४ ॥ नैत
 चित्र यदयमुदधिश्यामसीमा धरित्रीमेक कुल्रो नगरपरि
 घमाशुनादुर्भुनक्ति । आशशन्ते समितिपु सुरा सक्तैरा
 हि दैत्यैरसाविज्ये घनुषि विजय पौरुहूते च वजे ॥ १७५ ॥
 नातु लोकानि परिणत कौरव्यानस्त्रवेद क्षानो धम
 श्रित इव तनु त्रभ्रमोपस गुप्त्यै । सामर्थ्यानामिव समुदय
 सचयो वा गुणानामाविर्भूय स्थित इव जगत्पुण्यनिर्माण
 राशि ॥ १७६ ॥ हेपन्ते यजितजलधरध्वानमेते तुरगा
 भूमि पादैर्दधि च मुहुर्दक्षिणैरालिखति । यानौस्तुक्य
 यदपि चलनाद्दालधेव्यञ्जयति त्वद्वोर्दण्डद्वितयवशा
 तत्समग्रा जयश्री ॥ १७७ ॥ दृष्ट साक्षादसुरविजयी
 नाकिना चक्रनर्ता मारुतो न्याय कथयति यथा वारुणी
 दण्डनीते । पाताले द्रादहिभयमथास्त्वेव नित्यानुपक्त
 तत्र पुण्यैरजनि भवता वीर राजन्वती भू ॥ १७८ ॥
 यत्कीर्त्या धवलीकृत त्रिभुवन मूर्त्या जगन्मोहित मव्येश
 परितोषित सुचरितैरानन्दिता सज्जना । पूर्णाशा बहव
 कृता वितरणैरेव त्वया वाचकास्तस्यै सर्वगुणाश्रयाय भवत
 दीर्घायुराशासहे ॥ १७९ ॥ दाने कल्पतरुर्नये सुगुरु
 वाक्ये कविस्तेजसि प्रौढम्रीभ्ररविधने धनपति सत्ये
 दयाया शिति । गार्न्मार्थे सरितापतिर्निरुपमे शार्थे सुमद्रापति
 श्रीमान्धर्मैरितमहीपतिरथ जीयास्वहृत्स समा ॥ १८० ॥
 विद्वन्मानसहस वैरिकमलासक्रोचचद्रघुते दुर्गामार्गण-
 नीलगेहित समिस्त्रीमारुवैश्वानर । सत्यप्रीतिविधानदक्ष
 विजयप्राग्मानमीम प्रमो साश्राज्य वरवीर धस्तरसत वैरि
 क्षमुचै किर्त्या ॥ १८१ ॥ हस्तन्यस्तकुशोदके ल्यधि न
 भू सर्वसहा वषट देवागारतया स काशनगिरिभित्ते न घचे
 भयम् । अज्ञातद्विपक्षिभिक्षुकुल्लावस्थानदुस्त्याशया
 वेपते मददतिन परमगी भूपीपत तावका ॥ १८२ ॥
 अर्थिभ्रशभूभानकलमरन्याजेन कुञ्जायित सत्यसिन्धुति

दानभाजि कयमप्यास्ता स कल्पद्रुम । आस्ते निर्ययत्त
 सपदुदयोदय कथ याचकश्रेणीनर्भनदुर्यथोनिशित्तिनीडस्तु
 रत्नाचल ॥ १८३ ॥ देव तस्करनीरदे दिशि दिशि प्रारब्ध
 पुण्योनेतो चक्षकङ्कणरत्नकान्तिरतिस्वर्णामृत वर्षति ।
 सैनीता कीर्तितरगिणी समभवत्सुता गुणग्रामभू पूर्णं चार्थि
 सर शशाम विदुषा दारिद्र्यदानाल ॥ १८४ ॥ देव त्वर्मस
 मानदाननिहितैरर्थे कृतार्थीकृतत्रैनेन्य फलमारमहुरशिरा
 कल्पद्रुमो निर्दति । टङ्कच्छेदननेदनाविरमणात्सजातसो
 ल्यस्थिति प्राचीर्नव्रणिताङ्गोहणतया श्रीरोहणं सैति
 च ॥ १८५ ॥ गण्डो पाण्डिमसात्तनुत्तनिमसात्यक्षवली बाष्प
 सात्कीर पञ्जरसान्मनोऽपि हरसात्कण्ठोऽपि कैवल्यसात् ।
 आसन्देव चैम्वरेण्य मरत प्रत्यर्थियामभ्रवा कोदण्डे
 परिवेषमाजि विजयश्रीसाधने योधने ॥ १८६ ॥ देव
 त्व मलयाचलोऽसि भवत श्रीखण्डशास्त्री मुजस्तसिन्काल-
 मुजगमो नियसति स्कूर्जेर्कृपाणच्छलात् । एष खाङ्गमर्न
 र्गल रिपुर्तरुस्कचेपु सघट्टयन्दीर्घव्योमविसारि निभलयशो
 निर्माकर्मसुभ्रति ॥ १८७ ॥ कर्पूरप्रतिपथिनो हिमगिरि-
 श्रावाप्रसवर्षिण क्षीराम्बोनिधिमध्यगर्भजयिनो गङ्गौघसर्व
 कथा । खच्छन्द हरिच दनद्युतितुद कुन्दे दुसवादिनस्त
 सासरविन्दकन्दरुचयोऽनेके गुणा केचन ॥ १८८ ॥
 मन्ये सर्वमर्षि तन्नमतुः पाणि द्विजाभ्यर्चने दुवर्णान्यपि
 भिक्षुमालकलकान्यासनुवर्णानि यत् । तच्चित्र परमन मित्र
 भवता दत्ता स्वहस्तादिमा दुवर्णा न सुवर्णतामुपगता
 शुद्रास्तु मुद्रा कथम् ॥ १८९ ॥ सतसश्रमहारिशीतलतले
 पुण्याश्रमालकृतायुवदैवदानलेन कलिते विद्वत्तरुणा चपे ।
 सद्यो वप सुगणवारिद विमो स्वर्णाम्बुधारास्ततो विश्व
 व्यापियशा शिरोऽज्वनिभूतामकन्य नन्दानिशम् ॥ १९० ॥
 इन्दुस्त्वधरासा जितोऽननिपते भासानिधिलेजसा कन्दर्पो
 वपुषा मुधाजलनिविर्गोचोविलासेन च । तथ्य ते जयशिल-

१ लज्जासवरणोपावासमवादिता भाव २ पानीयम् ३ तत्र
 मरुद्वैदि प्राप्ता ४ गुणसमूहभूमि ५ अनुपमदानाय यत्से
 प्रवर्णादिभि ६ यत्स्ववा दानेन सर्वे याचका सफलीकृता
 अस्तस फण्यना गृहवालद केऽपि च नासक्ति भाव ७ खनित्रे
 ८ निर्भगतया ९ पर्वत १० यत्सर्वेव सर्वेषां सरत्तया रत्नाधि
 नोऽभावान्न कैश्चिदपि विदार्यते इति भाव ११ सेनाप्रधान १२ परे
 वेपो मण्डलीकरण धनुषस्त भवते सेवतेऽसी परिवेषभासिपादे
 सति कर्णं तमाकर्षणेन कुण्डलतां प्राप्ते सतीत्यर्थे १३ रणे
 १४ चन्दनवृक्ष १५ रक्ष १६ यथेच्छम् १७ रिपुमल्लकेचित्
 भावत् १८ बहुकम् १९ यथा कश्चन सर्पस्तरकचे सघहन
 कुर्वं स्त कञ्चुक परित्यजति तथा त्वत्कृपाणादि उडुतरकन्धेषु
 रक्षिष्य यथा कञ्चुक मुञ्चतीति भाव

१ लोभालोकरूपतपये तम् २ रिवसस ३ शत्रु ४ साधार
 ५ पुच्छस ६ कृपातोलेद्ध ७ अर्द्धभवेन ८ च्यपामावापुपची
 यमानस ९ लज्जयैवेति भाव १० दानशौण्ड

मेतदधुना त्वहानमहैन्ययोर्मध्ये क नु विजेष्यतीति विषये
दोलायते मे मन ॥ १९१ ॥ य पृष्ठ युधि दर्शयत्वरि
भटश्रेणीषु यो वक्रता त्वा प्रलेख विभर्ति यश्च किरति
कूर्ध्वनि निष्ठुर । दोष तस्य तथाविधस्य भजतश्चापस्य
गृह्णन्तुण विख्यात स्फुटमेक एव हि भवान् सीमा गुण
ग्राहिणाम् ॥ १९२ ॥ देव त्व जय यस्य राजति महाराष्ट्रीकु
चोच्च कुल लाटीवाब्दु नम चेदिवनितानाभीगभीर मन ।
आभीरीकटिनिरतुता मतिरसिगौडीकचश्यामला कर्णाटीरति
निष्ठुरो रणरस कीरीमुखाभ यश ॥ १९३ ॥ ते कौपीन
धनस्त एव हि पर धात्रीकल मुञ्जते तेषा द्वारि नैदन्ति
वाजिनिवहास्तैरेव लब्धा क्षिति । तैरतस्समलकृत निज
कुल किंवा बहु ब्रूहे ये दृष्टा परमेश्वरेण भवता रुधेन
रुधेन वा ॥ १९४ ॥ साशङ्कस्य समाकुलीकृतमतेरत्यन्त
निस्तेजसशिञ्जिताङ्गस्य विकम्पमानहृदयसारुढमन्योर्धेशम् ।
लज्जा सत्यजत क्रम विमृशतो विघ्नान्बहून्पश्यत केशो
योर्जर्धनस्य वक्तुमनसो मा भूत्स ते विद्विषाम् ॥ १९५ ॥
नो काम प्रतिहृन्त्यते प्रणयिषु स्वप्नेऽपि नाथ त्वया नैवाध
कुर्ये वृष द्विरसना व्याला न त वहमा । नो बह्वचस्तव
मूर्तयो न च तनुर्नित्य जडानुग्रहव्यग्रा नो विषमा च
दृक्त्वमथ च ख्यात क्षितावीश्वर ॥ १९६ ॥ सत्रागाङ्गण
सगतेन भवता चापे संमारोपिते देवाकर्णय येन येन
सहसा ययत्समासादितम् । कोदण्डेन शरा शरैररिशिरस्ते
नापि भूमण्डल तेन त्व भवता च कीर्तिरतुला कीर्त्या च
लोकत्रयम् ॥ १९७ ॥ हाराणाहर देव चद्रधवलान्नो
चेत्ययोषेस्तटी सप्राप्ते त्वथि सैन्यवारणगणैर्मज्जद्विरक्षो
भितम् । सिन्दूरारुणमन्मु भेषपटलीपीतोऽज्ञित शुक्तिषु
सत्यैरेव दिने करिष्यसि महीमाताप्रमुक्ताफलात् ॥ १९८ ॥
कृष्णरथ धनमण्डलस्य गलित लग्न मुखे त्वद्विधा विमुद्गाम
जगाम तावकमर्ति गर्जिर्भवदुन्दुभिम् । वृष्टिस्त्वतरिपथि
पार्थिवययुत्रेषु चक्रे स्थिति चाप ते वसुधाधिनाथ बलभि
कोदण्डकान्ति श्रिता ॥ १९९ ॥ नालिङ्गन्ति कुचद्वय
भवदिमश्रोतुङ्गकुम्भद्वयनासाद्वेणिलतासु नैव दपति प्रीति
तमासिभ्रमात् । भ्रमद्गन्मवदीयदुर्धरधनुर्नीन्या भजन्ते न
ते वैरिक्षोणिषुनो निजामुजहसा भूमण्डलाखण्डल ॥ २०० ॥

अस्य शोणिपते परार्धपरया लक्ष्मीकृता सख्यया प्रैज्ञ
चक्षुरवेदयमाणप्रधिरश्राव्या किलाकीर्तय । गीयन्ते स्वस्य
धम कैलयता जातेन वन्धोदरान्मुकाना प्रैकरेण कूर्मै
मणीदुग्धोदधे रोषसि ॥ २०१ ॥ द्वार खड्गिभिरावृत बहि
रपि प्रस्विन्नगण्डैर्गजैरन्त कँचुकिमि स्फुरन्मणिधैरेष्या
सिता भूमय । आक्रान्त मीहिषीभिरेव शयन त्वद्विद्विषा
मन्दिरे राजन्सैव चिरतनप्रणयिनी शून्येऽपि राज्य
स्थिति ॥ २०२ ॥ शौर्यै केसरिणा परोपकरण कल्पदुमे
णार्पित लावण्य मकरध्वजेन च शरच्चन्द्रेण शुभ्र यश ।
धैर्ये ते कमठाधिपेन विपुल गान्भीर्यमम्भोधिना सौभाग्य
तु तवैव केवलमिदं तत्केन नो विश्वे ॥ २०३ ॥
काम कामसमस्त्वमत्र जगति ख्यातोऽसि यत्सर्वदा रूपे
णैव महीपते तव धनु पाण्डित्यमन्यादशम् । त्व यस्मिन्
शिख विमुञ्चसि तमेवोद्दिश्य सुकत्रप नुद्यत्कमुकमुद्रत
स्पृहमहो धावन्ति देवाङ्गना ॥ २०४ ॥ सर्वे लुण्ठित
मुद्रतैस्तव भटैस्तेन द्विपत्सुभ्रुवस्त्राणाय त्वथि योनि
ताञ्जलिपुट काकूक्तिमातन्वते । त्राग दूरत एव तिष्ठ
मनस्तासा त्वया लुण्ठित तद्गर्भार वदानि कुप्यसि न
चेत्साधोरय क क्रम ॥ २०५ ॥ कोदण्डस्तव हस्तगो
हृदि बलव्यर्तितव द्वेषिणा त्व दाता रभसेन मार्गणगण
स्तानेव ससेवते । देव त तु जयसमित्रमनिश ते यान्ति
वैकुण्ठता सत्रामे तव भूपते महदिद चिन समालोक्यते
॥ २०६ ॥ मेदिन्या विषमेषुरित्यनुदिन शृङ्गारवीरोद्भय
चार्य श्रीजगतीपति कमलदक्केर्नाम नो गीयते । शय्याया
च रणाङ्गणे च पतिता सीदति निश्चेतना कामिन्यश्च
विरोधिनश्च शतशो येनामुना खण्डिता ॥ २०७ ॥ दोर्दण्ड
द्वयकुण्डलीकृतलक्षरकोदण्डचण्डाडुगध्वस्तोद्दण्डविपक्षमण्डल
मथ त्वा वीक्ष्य मध्पेरणम् । वल्गद्वाङ्गिडवसुक्ताण्ड
बलयज्वालावलीताण्डवभ्रश्यत्खाण्डवहृष्टाण्डवमहो को न
क्षितीश सरेत् ॥ २०८ ॥ कोदण्ड न ददाति देव भवते
कोदण्डमातन्वते को नारातिष्येति पारमुदधे कोणाण्ये
लोचने । का कुशान्तरमेत्य वैरितरुणी काकु न वा भायते
राजन्वर्जति बारणे तव पुर को वा रणे वर्तताम् ॥ २०९ ॥
दृष्ट्वा मण्डलमभ्यलममपुलिङ्गैस्तण्डलक्षरत्तकोदण्डलसह
तेषु लहरी को न क्षमालखण्डले । स्वारात्पाण्डवभागकाण्ड
वनमुधाराज्वलखाण्डवकुप्यत्पाण्डवकाण्डवर्षानुत्त प्रह्लाण्ड

१ कौपीनमेव धन वेपथम्, पक्षे-तौ पृथिव्यां पीनपना पुष्ट
पना २ आगलकीकलम्, पक्षे-पृथ्वीकलम्, राज्यमित्यर्थे ३ न
इति पदच्छेदे गजध्वसमूहा, पक्षे-वाजिनिवहा अश्वसमूहा
नन्दन्ति हेतिसु कुर्वतीत्यर्थे ४ क्षयः, पक्षे-भूमि ५ समल
सदोष कृतम्, पक्षे-सम्पदगलकृतम् ६ युद्धभूमिम् ७ धनुषि
८ बन्दीकृते

१ परार्धसख्यवतिक्रान्तया २ मन्थ अस्य राशोऽनीतिरेव
नास्तीति भाव ३ स्त्रीकृता ४ समुद्भवेन ५ तीरे ६ सङ्घर्षातिनि
पक्षे-गण्डके ७ द्वारपाले, पक्षे-सर्वे ८ पदाभिवक्तव्येति,
पक्षे-मदिवक्त्रीभि

वर्त्म खरेत् ॥ २१० ॥ आलान जयतु भरस ह्येदा
 सेतुर्विपद्धारिणे पूर्वोद्दिं करवालचण्डमहसो हीलोपधान
 थिय । समामृतसागरप्रमथनकीडाविषी मंदरो रान
 नराजति वैरिराजनितवैधुष्यदस्ते भुज ॥ २११ ॥ लघ
 ष्यौकसि सप्रतापगरिमण्यंश्रेते त्याग्निना देव त्वय्यननी
 भरक्षममुजे निष्यादिते वेषसा । ईन्दु किं घणित किमेप
 विहित रूपा किमुत्पादित चिन्तारत्नमहो सुषैव किममी
 सुधा कुंलक्ष्माश्रुत ॥ २१२ ॥ नानाभूषणभूषित प्रति
 मयापान प्रभृता स्थितिर्मासक्तकरो भवाधिकरुचिर्भूरी
 कृताश्वदिप । शश्वरतगतभासमानमुकुटो भिक्षुप्रष्टदा
 दरस्त्र राजेन्द्र रिपुस्तवापि नितरा भेद पर भेद
 दृत् ॥ २१३ ॥ प्रत्यावासकसज्जता प्रथमतस्त्वा
 योद्धुसुकण्ठिता योधास्तेऽभिसृता मनागरिचम् स्वाधीन
 नाथा स्थिता । मौल्या प्रोषितभर्तृका समभवत्प्रत्यायके
 खण्डिता दूरादतरिता विधाय कलह हा विप्रलब्धा विधे
 ॥ २१४ ॥ ग्रामाण्य स्वत एव नैत्र परतो विज्ञायते मागता
 शब्दस्यापि यथार्थता स्तुतिवचोराशेर्मोदुचय । विश्व
 व्यापकता गतो न च महानन्यो भ्रम कापि ते नास्ते देव
 मत किमस्ति भयत शास्त्रेषु न ज्ञायते ॥ २१५ ॥
 ग्रामाण्य परत स्वतोऽपि भयतो विज्ञायते सन्मते भूमीन्द्र
 प्रचुरक्षणस्थिरतया वर्णाश्रि रस्थापिता । सप्तज्ञैकसदीश्वरो
 ऽपि न परं व्रूते भगानीश्वर त्रैयाभिकनायकस्य भवतो
 मीमांसकत्प कुत ॥ २१६ ॥ एक वस्तु यदस्ति विश्व
 जनतानन्दप्रमोदात्मक सत्य तत्त्वमसीति वाक्यमखिल त्वय्येव
 निश्राम्यति । त्वामाकर्ण्य न किंचिद्व्यदवनीश्वरार भो मन्यते
 त्वय्याते जनकादिकीर्तिजनके किं ज्ञानमीमांसया ॥ २१७ ॥
 द्वाद्वाणेषु यमो जयेषु नियम पात स्थिर चासन भ्रान्तो
 श्वासनिनिग्रहो गुणगणे प्रत्याह्वति श्रीमत । प्यान शूलिनि
 धारणा च धरणधेर्मे समाधिर्यतस्तत्रिधिष्णहृद किमीश्वर
 परे वाञ्छति पातञ्जले ॥ २१८ ॥ दृष्टान्तो न तवास्ति
 वाचि न च ते सदेहलेश कचिद्वाजोक्तिर्न कदापि शास्त्र
 कल्पे नैवानुमाने रुचि । सामान्य च विशेषवत्र मनुषे

नाक्षेपुद्धिर्मनाग्याधातोऽपि न वा मुखेऽप्यथ कथ साहि
 ल्यतर्कज्ञता ॥ २१९ ॥ मेघो माति जलेन गौस्तु पयसा
 निद्वन्मुख मापया तारुण्येन च कानिनी मधुरया वाण्या
 पिक ख जलात् । मालिन्याश्रयन थिया च सदन तान्मूल
 रागान्मूल प्रहाण्ड सकल दया नरपते भाति ख चित्र
 महत् ॥ २२० ॥ दारिद्र्योपहतो यथा घनघन चान्द्री
 चकोर प्रमा कामार्तलक्ष्णीं धुधापरिगत सद्भजन भोज
 नम् । सच्छिष्य सुगुरु नियोगनिपुत्रो वरसो यथा मातर्
 तद्वद् सतत खरामि मनमा मद्वत्सलान्श्रीमत ॥ २२१ ॥
 लक्ष्मीले सद्ने सदा विहरता वित्ते च चित्तागणि स्वर्णे
 उत्तर गोकुले सुरतश्चापराभूमौ तन । वाणी ते वदने
 दया नयनयोर्दान कर चान्दह निष्णुश्चेतसि ते मनिश्च
 वसता कीर्तिश्च लोकत्रये ॥ २२२ ॥ गद्गायत्वसितापगा
 फणिगण शेषीयति श्रीपति श्रीकण्ठीयति वैरवीयति कुल
 नीलोत्पलाना च वै । कर्पूरीयति कज्जल पिरुजुल लीलामप
 लीयति स्व कुम्भीयति कुम्भनामपि घटा त्वक्कीर्तिसयदह
 ॥ २२३ ॥ लक्ष्मीस्त हृदि भारती च वदने मौली सदा
 केशवश्रण्डी ते भुजदण्डयोर्गुणनिधे गेहे कुबेरस्थिति ।
 चित्त नाथ तत्रास्तु धर्मसदने दानप्रसन्न करे सर्वास्ते
 विपद प्रयान्तु विपिने त्व दीर्घजीवी भन ॥ २२४ ॥
 आयुस्ते नरीर वर्यतु सदा हेमन्तरानिर्यया लोकाना प्रिय
 वर्धनो भन सदा हेमन्तसूर्यो यया । लोमाना भयवर्धनो
 भन सदा हेमन्ततोय यथा नाश यान्तु तत्रारयोऽपि सतन
 हेमन्तपन्न यया ॥ २२५ ॥ यद्वाह्व वहत पराक्रमहृत्
 प्रत्यर्षिसीमन्तिनीचक्षु कज्जलकालिकाविव धनुर्गौर्निपिण
 श्यामिकाम् । यद्दोर्दुर्मदकर्मकारुण्यगुणप्रोचालनेलाहलैर्वैरि
 स्त्रीकलमेखलाकलकला पीता इवास्त गता ॥ २२६ ॥
 सौन्दर्य भदनादपि प्रथयति श्रौद्धिप्रकर्व पुरा भेत्तार मदना
 रिमप्यधरयस्तुदामदो वीदितम् । सुगन्धर मदनारिमुलि
 शशिनेऽप्युत्कर्षमात्मन्ते मूर्तेस्तत्विकमयो रसैर्विरचित श्वरार
 वीराश्रुतै ॥ २२७ ॥ आदाय प्रतिपन्नकीर्तिनिवहानरहा
 ण्डम्पात्तर निमिन्न धमता नितातमुदित स्वैरथ तजो-
 धिमि । तत्तादृक्पुटपाकशोधितमिन्न प्राप्त गुणोत्कर्षिणा
 पिण्डस्थ च महत्तर च भवता नि शारदार वश ॥ २२८ ॥
 व्यास नेकतयारिद्यत श्रुतिगण जैल्मी न वस्मीकनो नामो
 नैमवमच्युतस सुमहद्वाप्य च नैमापिपम् । चित्रार्थो न

१ भवनसम्भ २ अनेनास सेतोविनश्वर स्वचिनम् ३ उदया
 वल ४ सूर्य ५ विहोहनलीला ६ दया क्षीराभिमय धने मंदरा
 वलस्तथा संग्रामामृतसागरविलोचने तद्वज्र यथा च तत्रामृतमुत्पन्न
 तथाप यज्ञ इति भाव ७ यतरत्नभेद विमलसकललावण्यगुहमत
 रत्नराज सकलद्वल च द्रव्य लक्षणमयत्वेन घटन व्यर्थमेवेति भाव
 ८ यत् पूया रत्नप्रतापगरिमण्यंश्रमपि नाशोकीति भाव ९ यतश्चि
 त्ताश्रयस्थाय प्रभाभो यथाचरुवाचिन्तापीनां सप धव पूरण भवति
 तत्र त्वप एव भवतीति अतश्चि तामभ्युत्पत्तिर्धैर्येति भाव १० यत्
 पृथ्वीभारस्तथा मुनाभ्यामेव धारितोऽस्तदुत्पत्तिर्धैर्येति भाव

१ अनेकशारारुणेन न विस्तारितवान्, तत्कर्ता व्यासो नामवनि
 लर्थे २ वेदसमूहम् ३ नाह वारुणीतिरलर्थे ४ नाह चतुर्मुख
 इत्यर्थे ५ नाह सहस्रविध इत्यर्थे

वृद्धकथामचक्रय सुवाम्नि नास गुरुर्वेव त्वद्गुणवृ दवर्णनमह
 कर्तुं कथं शक्त्याम् ॥ २२९ ॥ एकाभूत्कुसुमासुधेषुधिरिव
 प्रयत्नपुङ्खावली जेतुर्मङ्गलपालिकेव पुलकैरन्या कपोल
 स्थली । लोलाक्षी क्षणमात्रभाविर्विरहकेशसाह । पश्यतो
 द्रानाकर्णयतश्च वीर भवत प्रौढाहाडम्बरम् ॥ २३० ॥
 येषा दोषैर्लमेव दुर्बलतया ते समतासौरपि प्राय केवल
 नीतिरीतिशरणे कार्ये किमुवीक्षरै । ये क्षमाशक्त पुन परा
 क्रमनयस्वीकारकान्तक्रमासे स्तुनेत्र भवादशास्त्रिजगति
 द्वित्रा पवित्रा परम् ॥ २३१ ॥ अत्युच्चा परित स्फुरन्ति
 गिरय स्तूरास्ताधाम्भोधयस्तानेतानपि विभ्रती किमपि न
 क्लान्तासि तुभ्य नम । आश्चर्येण सुदुर्गुह्य स्तुतिमिति
 प्रस्तौमि यावद्बुक्तावद्विभ्रदिमा स्मृतस्तव भुजो वाचस्तो
 मुद्रिता ॥ २३२ ॥ येषा कण्ठपरिमहप्रणयिता सप्राप्य
 धाराधरसीक्ष्ण सोऽप्यनुरज्यते च कमपि षेह परामोति
 च । तेषा सगररङ्गस्तक्तमना राज्ञा ल्या भूपते पासूना
 पटले प्रसाधनविधिनिर्वह्यते कौतुकम् ॥ २३३ ॥ द्वेष्या
 कीर्तिकैलन्दसौलसुतया नद्यास यदोद्वेयीकीर्तित्रेणिमयी
 समागममगाद्गङ्गा रणप्राङ्गणे । तत्तस्मिन्निमज्ज्य धाहुज
 भटैरारम्भि रम्भापरीरम्भान दनिकेतनन्दनवनक्रीडादरब
 म्बर ॥ २३४ ॥ अस्मिन्दिवजयोद्यते पतिरथ मे
 स्तादिति ध्यायति कैम्ये सारिवकमावेमसति रिपुक्षोणीन्द्रदारा
 धरा । अस्वैवाभिमुख निपत्य समरे यास्तद्विलेख्ये निज
 पथैर्भा भौर्वति दृश्यते विलमय प्रलार्थिभि पार्थिवै ॥ २३५ ॥
 विद्राणे रणेचत्वरदरिगणे जेहा समस्ते पुन कोपाकोऽपि
 निवर्तते यदि भट कीर्त्या जैगस्तुद्रट । आगच्छन्नपि
 समुख विमुञ्चतामेवाधिगच्छत्यसौ द्रागेत-छुरिकारयेण
 ठणिति च्छिन्नापसर्पच्छिरा ॥ २३६ ॥ हिला दत्यरिपोर
 स्वमवन शू यः-रदोपस्फुटासौदमेकैकटकीटकृत्रिमसित-छत्री-
 भवकौस्तुभम् । उज्जित्वा निजसद्य पद्यमपि तैश्चक्ताव
 नद्वीकृत ख्तातन्तुभिरन्तरघ मुजयो श्रीरस विश्राम्यति
 ॥ २३७ ॥ सिन्धोजेनेमय पवित्रमसृजत्कीर्तिपूतोद्भूत
 यत्र स्नान्ति जगन्ति सति कवय के वा न वैचयमा ।

१ नाह गुणालय इत्यर्थे २ इद्रे ३ नाह वाचरपतिरित्यर्थे
 ४ विसीर्णा ५ खड्गम् ६ तैलादि पक्षे-मिजत्वम् ७ यमुनया
 ८ क्षयिभट्टे ९ पद्मदितोधिना मलयभेद शरणमिति भाव
 १० भौतगतिके भूकम्पे सारिवकोदधक्षा ११ प्रामोति १२ ऊर्ध्व
 १३ कूर्म १४ आसन्नल्लोदरदिलमण्डल सच्छिद्रमिव इत्यर्थे
 १५ धर्मपदले १६ रणाङ्गणाद् १६ प्रतिष्ठ १७ पराशुखचम्
 पक्षे-निगममुखचम् १८ ठणिति कश्चिद्वक्रकणशब्द १९ विष्णो
 २० रिकानादौ २१ त-तुवावकीटा २२ वदम् २३ लक्ष्मी
 २४ जेटु जयशीलम्, ततोऽप्यधिकमित्यर्थे २५ खातम् २६ सर्वेऽपि
 कवयो मौनिके भवति, वनीविभुमज्जवत्वादिनि भाव

यद्विन्दुश्रियमिन्दुरावति जल चाविश्य ईश्येतो येषामौ
 जलदेवतास्फटिकभूर्जागति चौरेश्वर ॥ २३८ ॥ बुद्धा
 चाभिमुख रणस्य चरणस्यैवदसीयस्य वा बुद्धान्त सपप
 न्तर निपततासुमुच्य बाणावली । छिन्न वावेनतीभवन्नि
 जभिय खिन्न भैरणाथवा राजानेन हटाङ्गिलेडितमभूद्
 मावरीणा शिर ॥ २३९ ॥ राजामस्य शतेन किं कल्पते
 हेति शतश्रीं कृत लक्षैर्लक्षमिदो दशैव जयत पद्मानि पक्षे
 रलम् । कर्तुं सर्वपरैरिच्छिद किमपि नो शक्य परैर्धेन वा
 तत्सर्वेषामपि विनास्ति न गति काचिद्भूतैतद्विपाम् ॥ २४० ॥
 श्रीरोद-उदप प्रथम्य १ मथिता देशेऽमरैर्निमिते सौक्रम्य
 सृजतस्तदस्य यशस क्षीरोदसिंहासनम् । केपा नाचनि वा
 जनेन जगतामेतत्कवित्वासृत्स्रोत प्रोतपिपासुं कर्णकलशीमा
 जाभिषेकोत्सव ॥ २४१ ॥ निर्विषैर्गुडितारिवारणषटाकुम्भा
 स्थिक्रैटावैदस्थानस्थौयुकमौक्तिकोत्करिकर कैरस नाय कर ।
 उन्नीतश्चतुरङ्गसैन्यसमरत्वेऽङ्कुरगैर्धुरक्षुण्णासु क्षितिषु क्षिपे
 त्रिव यश क्षोणीजैबीजजम् ॥ २४२ ॥ यत्कस्मानपि
 भौमुमात्र ककुभि स्थेमैनेमालम्बते जात यद्वनवाननेक
 शरणप्राप्तेन दावाधिना । एषैतद्भुजतेजसा विजितयोत्सावत्
 योरौचिति वित्त वैडवममसि द्विमि भिया येन प्रविष्ट
 पुन ॥ २४३ ॥ आत्म-यस्य सैमुचितिकृतगुणसाहोतरामौ
 चिति यद्गान्तरवर्जनीदजनयद्भुजानिरेप द्विपाम् । भूयो
 ऽहक्रियते स्म येन च हृदा स्फुपो न यश्चानमत्तमर्मानि
 दैलदल समिदलकर्णीगवाणन्नज ॥ २४४ ॥ यद्भर्तुं कु
 तेऽभिषेपैर्नेमय शक्तो सुव सा भुव दिग्दहैरिव मन्मनि
 मयवता सृष्टेर्पूतोद्भूतना । शमोर्मा वत साध्यबेलनद
 भौजि व्रत द्रानिति क्षोपी न्यति मूर्तिरघपुषोऽसृष्टि
 सध्याधिया ॥ २४५ ॥ प्रागेतद्वपुरासुखेन्दु सृजत सद्गु
 समप्रस्तवषा कोप शोपमगाद्गाधजगतीशिरुपेऽप्यनला

१ सावण्यादहृदय २ इदु ३ शिवलिङ्ग ४ लम्प्य
 ५ नञोभवात् ६ भारेण ७ परिवर्तितम् ८ आयुषम् ९ अलम्
 १० लक्ष्मणशः पक्षे-अरुन्दम् ११ पद्मसत्त्वया पक्षे-अग्नाति
 १२ पद्मसत्त्वयामि १३ शङ्खच्छिद १४ पार्षथं वया पक्षे-
 परेषामरीणामधेन १५ एकत्वादि पक्षे-बुद्धम् १६ तिलोद्य
 १७ मवनोद्भूतो विजिलो दधिशीरविकार १८ रूपातरे रूपा
 तरापादनेन क्षीरास्थवभात्र गणिते सतीत्यर्थे १९ स्वेनाक्रमण
 २० धम् २० पुरिते २१ खत २२ स्यात् २३ गतेदेश
 २४ स्यापि २५ समुह २६ जप्रेक्षित २७ सत्वरत्
 २८ कृष्टाङ्ग २९ वपत्रिव ३० वृष्ट ३१ स्य ३२ शिरस्तम्
 ३३ औचित्यम् ३४ अग्निर्लम् सद्बुद्धेपि तस्मिन् ३५ सभा
 द्रवगुणस्य ३६ दण्डनमकरोदित्यर्थे ३७ दलयित्वा ३८ क्षो
 पनाग इत्यर्थे- ३९ सेनयामिवानम् ४० धृतमसातुलेपना
 ४१ मा भवति

थित । नि शेषशुभिमण्डलव्ययश्रीदीपहमेरेष वा शेष
 केऽमय निमन्यतमसतोमैस्ततो निर्मित ॥ २४६ ॥
 अस्वारिप्रकर शस्त्र नृपते सन्ध्ये पतन्ताडुमौ सांकार च
 न समुद्यौ रचयत कम्प च न प्रासुत । तद्युक्त न पुन
 निवृत्तिरुमयोर्गतिं यन्मुक्तयोरेकस्य भिनत्ति मिर्भमपर
 श्यामिनमित्यद्भुतम् ॥ २४७ ॥ एतस्योन्नतसर्पकर्मकृति
 नरैलोक्यचूडामणे शमुनसुरदरप्रभृतय स्तुत्यै न शक्ता
 यदि । देव पत्रगनावको मगरती वाणी स्वय
 चेज्जा सोन्दर्यस निरूपणे वद कथ शक्तो मवेग्मा
 नन ॥ २४८ ॥ अथैर्दाननैरिणा गिरिनयाप्यर्थे
 हरस्वाहृत देवेत्थ सुननये श्रद्धामावे संमुन्मीलति ।
 गङ्गा सागरमन्वर शशिकला शेषश्च पृथ्वीतल सर्वज्ञ
 त्वमर्धोश्चरत्वमगमत्त्वा मा च भिशाटनम् ॥ २४९ ॥
 अन्यास्ता गुणरत्नोर्हर्षमुपो धन्या मृदन्यैः सा समारा
 खलु तेऽन्य एव निधिना यैरेऽ सुप्ते युवा । श्रीमत्त्वान्ति
 युवा द्विधा करतलात्क्षीणा नितम्बस्वलादृष्टे यत्र पतन्ति
 मृदमनसामघ्राणि वक्ष्याणि च ॥ २५० ॥ यैर्होऽपि तदा
 लटाटपतितप्रासप्रहारो युधि स्फीतासृक्छुतिपाटरीकृन्पु
 रोमाग परान्दारयन् । तेषा दुःसदकामदेहदहनप्रोद्धतनेत्रा
 खलज्वालाभीभरमासुरे पुररिपानन् गत कौतुकम् ॥ २५१ ॥
 येऽणुत्र मनसि सके विद्युणुते रीत्या कथापि स्फुट काणा
 दाचरणस तत्समुचित मन्ये प्रतिश्माभृताम् । न्यायामि
 ज्ञतमोऽपि यत्प्रययसे चित्ते महत्त्र निजे भीमासामतपज्ञ
 पातत इद मन्ये त्वयाङ्गीभृत्नम् ॥ २५२ ॥ ये लब्धाध्रय
 भावत फलभृत् कुर्वन्ति किंचिद्दुष्ण वाप्यौ वारिसुचो न
 कस्य विदितान्ते कर्ममीमांसका । आलोच्यैः निराश्रयान्क
 लमैः सन्नयत सद्गुणान्ग्रीमद्राम तत्राद्भुत पुनरिद भीमा
 सन्नन स्तुम ॥ २५३ ॥ ग्रैनेक्यामयलप्रकेन भवता
 वीरेण निस्मारित सजीभृतमुहूर्तमण्डलचतु पाण्डित्यमा
 रण्डल । किं चानसमस्पर्धितेन हृषिणा सफुलभासोलस
 स्पर्धाङ्गीणलीविडुलनयनव्यूह कथ वर्तते ॥ २५४ ॥
 कलाशोणिन्होऽन्यमित्यनुदिन भूमीसुरैर्माव्यसे कामोऽसा
 निति कामिनीभिरमित्तश्चित्ते चिरं चित्यसे । श्रीनारायण
 एव केऽलमिति प्रेम्णा श्रिया ध्यायसे तत्र कालोऽयमिति
 प्रतिक्षितिर्वीरेकोऽप्यनेऽस्मभृत् ॥ २५५ ॥ नीतिङ्गीसुकुतो

जयध्वननस्तन्म प्रतापागुमपूर्णा दिग्परिपथिभूमनि
 महासपन्मृगीनासुरा । उद्यत्युपलतालालमतन्मत्तद्विर्पाला
 नत्र य श्रीकेलिनिकेन गुणमणिश्रेणी नवीनाकर ॥ २५६ ॥
 रत्नान्मन्मुषितोयगर्ममगमन्नेह सुराशिथिये स्वीयोद्भ
 वमला निघाय विदधे निद्रा हरिर्नोरधौ । यस्मिन्दित्तति
 भूरि दातरि नृणा मालस्थले दुर्लिपि श्रीदानप्रशिरा वमण्ड
 लुमय जग्राह माष्टु विधि ॥ २५७ ॥ लक्ष्मीश्रेत्र सरस्वती
 तदुभय यद्यन्ति नोदारता सा चैतत्रितय मवेच बुहवित्यु
 ष्यैरग्यैरपि । सौजन्य न विवृम्भते तदपि चेन्नास्तिस्रकुष्ठा
 मत्तित्तस्त्रपरे परमेश्वरस कृपया त्वय्येन समान्यते ॥ २५८ ॥
 शनूणा यमदण्डता मृदादशा कर्त्तव्यकोर्दण्डता गीर्णान्द्रुम
 मानमर्थिविदुषा मध्ये त्रयाणामिति । आश्रयं मनुजेन्द्ररत्न
 भवतो यद्वाहुदण्डद्वय नानात्व गतमेकमेव जगता मध्ये
 त्रयाणामिति ॥ २५९ ॥ रक्तैः निलोचनेन करुणारत्नाकरेण
 त्वया इदयन्ते नरदेवरत्न सुहृदा विद्वेषिणो नो नृपा ।
 किं निक्ता प्रथम सुधाभिरमनन्दानालै किं परै पूनं
 पल्लवित्ता कुत क्रिमपरे मस्त्वमासादितम् ॥ २६० ॥
 या लासावल्यानि बाहुयुगले कण्ठे च काचस्रन मन्यन्ते
 बहुभूषणानि बनिता दीनद्विजाना पुरा । ता माणिक्य
 चितानि हेमजलान्युज्ज्वलन्ति सुचास्रज यद्गाराद्बहुदानशील
 नृपते त्वत्यागरीलायितम् ॥ २६१ ॥ मेरुद्वैरगतो हिमा
 लयगिरि प्रालेयरूपोऽमवचन्द्रे श्रीसहजेऽपि याचकमया
 ल्क्षीणात्वसुमीलति । कौपीन कृतवाह्नरोऽपि मगनान्विष्णु
 जल सेनते वारा राशिरपेयतासुपगत को नाम दातु
 क्षम ॥ २६२ ॥ कल्याण भवता यथा प्रधरता धर्म
 सदा वर्धता सपत्ति प्रधता प्रजा प्रणमता शत्रुक्षयो जाय
 ताम् । वास्य सप्रदता वपु प्रभवता लक्ष्मीपति प्रीयता
 मायुस्ते शरदा शत विजयता दानाय दीर्घायुषे ॥ २६३ ॥
 हृद्यैवाद्भुशमुद्रया निगडितो दारिद्र्यदन्तानलो वाचा सुन्द
 र्याचया मम कृतो गङ्गावगाहोत्सव । अभ्युत्थाननम
 स्क्रियार्धघनैर्मानोऽपि दानोत्तरो लीलये भवता यय तु
 विदुषा मूर्धानमप्यासिता ॥ २६४ ॥ पद्मा सन्ननि केऽ
 वस्य गहने रत्नानि रत्नाकरे हेमाद्रिर्हिमसातुना व्यरहित
 स्वर्गे सुराणा तर । जन्मुद्गीपचरस्य भूमिपतयो जाम्बू
 नदैर्दुर्मदास्त्व तावत्सकलासयेऽपि सुलभो मायैर्द्विजाना
 मिह ॥ २६५ ॥ राजनम्युदयोऽस्तु जीव शरदा साम
 शत तेजस्यो रोगैर्यानु लय यथा शशधर काष्ठासु देदीप्य
 ताम् । शिष्टान्याहि बुधानय प्रणतिभिर्देवार्थिना स्व सदा

१ सुम्भे २ युगपद् ३ दुःखामावादः पथे-निगलमावाद
 ४ भयामावाद, पथे-दुष्प्रयोगामावाद ५ अगमादिति भाव
 पथे-न यथादिति भाव ६ संसारादिलभे पथे-वापादिलभे
 ७ ययैर्माः पथे-यथास्तुनम् ८ हरिणा हरिहरात्मनस्यैव विप्रदस्य
 प्रतिदे ९ प्रभाशमाने १० पूर्वतविशेष

१ आलानक गजव धनस्तम्भ २ दयासागरने

वाणी ते वदने रमा प्रतिदिन गोहे भुजे स्ताज्य
 ॥ २६६ ॥ प्रप्रश्यच्छ्रुतिमस्तक प्रविगलत्सद्वर्षिप्रस्थिति
 नैवत्यत्ताङ्गबल प्रनष्टवचनप्राम्भावपूर्णस्मृति । वृद्धोऽत्यन्त
 मय स्वय कलिमहान्लेच्छेन निर्मूलितो धर्म सप्रति
 चाल्यते तव कफलम्बेन भूमिपते ॥ २६७ ॥ वन्दीकृत्य
 नृप द्विधा मृगदृशस्ता प्रयत्ना प्रेयसा क्षिप्यन्ति प्रणयन्ति
 लान्ति परितश्चुम्बन्ति ते सैनिका । अस्माक सुकृतैर्दशोर्नि
 पतितोऽसौचित्यवारानिधे विश्वस्ता विपदोऽखिलास्तदिति
 तै प्रत्यर्थिभि स्तुपते ॥ २६८ ॥ हित्वा धामपुरोधस्य
 मनसा मन्ये न मौलि परो लज्जावर्जनमन्तरेण न राम
 न्यत्र सदृश्यते । यस्त्यागं तनुतेतरा सुखरातैरत्याश्रिताया
 श्रिय प्राप्य त्यागकृतावमाननमपि त्वय्येव यसा
 स्थिति ॥ २६९ ॥ धर्मे पालय नन्दय द्विजगणानाम्
 समाराधय प्रत्यर्थिक्षितिपालभूहृद्वनं निर्मूलमुन्मूलय ।
 कान्ताचित्तसरोजमौभगवने भृङ्गत्वमासादय स्फीता कीर्तिम
 शेषलोकजयिनीमाकल्पमाकल्पय ॥ २७० ॥ ऐश्वर्यं नहुषस्य
 शशुविषयश्रद्धा दशास्यसा शौर्ये श्रीरघुनायकस्य
 सहज गाम्भीर्यमम्भोनिधे । दातृत्व बलिकर्णयोरिह
 जगत्केकर चेत्सात्त्वा श्रीवीरक्षितिपालमौलिगुपते सम्प
 कभचिद्वेत् ॥ २७१ ॥ भिषुद्धारि सदानवारिमधुप
 श्रेणीभिर्नन्द्रमाद्धते यन्तुवधूर्ध्वकरतल शोणाम्बुजा
 शङ्कया । सैवान्वेति फलायितेति चकिता हस्ताग्रमाधुन्वती
 सुग्धा वीरमहीपते तदखिल त्वहानलीलायितम् ॥ २७२ ॥
 श्रीवीर क्षितिपाल ते सुललित दानोद्यमे यद्वच काले
 सर्वहिण्यमित्युदभवत्कालमाकर्ण्य तत् । ताप प्राप
 हिरण्यरेतसि जनिं जाक्रे हिण्याचले स्वेदाम्भोऽपि हिरण्य
 गर्भवपुषि स्थापय सनासत ॥ २७३ ॥ राजान शक्ति
 भास्करान्वयसुव के के न सज्जिरे भर्तार पुनरेकमेव हि
 श्वस्तत्वा वीर भन्यामहे । येनाङ्ग परिग्रह कुन्तलभयाकृष्य
 व्युदसायतं चोल प्राप्य च मध्यदेशमसकृत्काश्या कर
 प्रापित ॥ २७४ ॥ स्वान्ते वैभवमस्ति नैव परत प्रामाण्य
 निर्धारणं नैवातद्वति तत्प्रकारकमतिर्नैवोपमान तव । त्वद्देशेणु
 विभाति न च्छलकथा नो वा कचिरसराय श्रीवीर प्रथिता
 कथ पुनरियं नैयायिकत्वप्रथा ॥ २७५ ॥ वीर क्षीर
 समुद्रसान्द्रलहरीलावण्यलक्ष्मीमुपस्त्वत्कीर्तिस्तुलना मृगाङ्क-
 मलिनो घत्ता कथ चन्द्रमा । स्यादैतरदरातिरौघ
 शिखरौद्गतवर्षाङ्कुरास्यन्यग्रमति पतेयादि पुनस्तसाङ्क
 शायी मृग ॥ २७६ ॥ श्रीमहीर महीमहेन्द्र भवत

प्रस्थानकालोद्भवद्वादिनृजनिमीतमानुहृषो द्रामम्बर प्राग
 मग् । तभिन्नेवयुगद्वे किल विषयस्त समस्त वैश्वर्यं
 सतरथाङ्गमैकपद सूतशिरादुद्भम् ॥ २७७ ॥ गम्यैष
 लगुर्जलकर कर्णाटकगोपीदावाभिर्द्विडेन्द्रवीर्यदलो
 गौडेन्द्रनिद्राहर । हम्मीरप्रथमदालसलसद्गुनतैर्नलाम्न
 प्रस्थाने तव वीर डिण्डिमचमत्कार समुज्जम्भते ॥ २७८ ॥
 चिन्तागम्भीरकूपादनवरतचलद्भरिरोकारपद्यव्याकृष्ट नि श
 सन्त्य पृथुनयनघट्टयत्रनिर्मुक्तभारम् । नासावशमौली
 विषमपथपतद्वाष्पानीयमेता देव त्वद्देरिनाय कुचकरश
 युगोनान्वह सवहन्ति ॥ २७९ ॥ त्वल्यारव्यचण्ड
 प्रैधननिर्धेनितारातिवीरातिरेकक्रीडत्कीलौलकुर्व्याचलिभिल
 भत सैन्दमाकन्दसुर्वी । दर्भोलिस्तम्भभासद्भुज भुजग
 जगद्भुतरामदेरेना तेनाय मूर्धरत्नयुतितमिषत शोभते
 शोणैर्भाव ॥ २८० ॥ आसीदासीमभूमौवल्यमलयजाले
 पनेपथ्यकीर्तिं ससार्कूपापारीसदनजनधैर्नोद्गीतचापप्रताप ।
 वीरादस्मात्पर क पद्मयुगपत्पतिभूपातिभूयुचद्भारो
 लुपत्कीर्णैरिचरणानन्दनन्दन्नसेन्दु ॥ २८१ ॥ एतेनो
 क्तैस्तत्पठप्रतिसुभटनैरेव्यनान्वाङ्मुताना कष्ट द्रष्टव नाम्
 कुवि सैरसमालोकोलास्यदेऽपि । जश्वैरस्वैरवेगै कृत
 खुरखुरलीमंहुससुंघमानक्षमापृष्ठोच्छिद्रन्द्यंकरणपुरोरेशु
 धारान्वकारात् ॥ २८२ ॥ मन्दोद्भूतै शिरोमिर्मणिमण्य
 सभि प्रौढरोमाश्वदण्डस्फायशिर्भोक्तसधिप्रसरदविगलत्सद
 खेदधुरा । जिहासुभामिपूर्णनविषमसमुद्गीर्णवर्णाभिराम
 वेलाशैलाङ्गमज्ञो भुजगयुवतयस्वहृणानुद्भणन्ति ॥ २८३ ॥
 आ शैलेन्द्राच्छिलन्त स्वलितसुरधुनीश्रीकारसारशैलावा
 तीराशैकरागस्फुरितमणिरुचो दक्षिणस्वाणवस । आगत्या
 गत्य मीतिप्रणतच्युताते शश्वदेव कियन्ते चूडारत्नगुर्मा
 स्तव चरणयुगसाङ्गुलीरन्ध्रभागा ॥ २८४ ॥ श्राव श्राव
 त्वदीय गुणगणमखिल सर्वदा याचकेभ्यस्त्वत्प्राप्तमिषि
 तेभ्य सकलविषयज भूषवर्गे विहाय । त्वतोऽह प्राप्नुमि
 च्छुर्विबुधतिलकता त्वस्समीपेऽतिद्रादायातस्वं शतायुर्भ
 पुरु च तथा येन नान्यं भजेऽहम् ॥ २८५ ॥ दिवायन्तौ
 विनीता प्रसभमभिसभ वाक्प्रपञ्चेणु जीवा के क नैवार
 भन्ते त्रिजगति वितता कीर्तिवल्लीमतल्लीम् । तेषामथा

रमायं सुवनभरभृतो विभ्रतो ये लसन्ते ते तु त्रैलोक्यतुङ्गा
 विमलकलत्रुयः स्वपतिं स्वस्ययन्ति ॥ २८६ ॥ यका-
 म्भोजं सरसैत्यधियसति सदा शोभे एवाधरस्ते बाहुः
 काङ्कृत्यत्रीर्यस्मृतिकरणपदुर्दक्षिणस्ते सैमुद्रः । बाहिन्यः
 पार्श्वमेताः सुचिरपरिचिता नैव मुखन्त्यमीक्ष्यं सच्छ्रेयन्त-
 र्मानसेऽस्मिन्कथमवनिपते तेऽम्बुपानामिलापः ॥ २८७ ॥
 केचिद्बद्धाः सहेलं निजमवनगता मोचिताः केऽपि केचिद्देहा-
 द्रेहान्तराणि क्षणमपि गमिताः केऽपि नीता निबन्धम् ।
 हृष्या हृत्वा च केचिद्व्रतिपदमदयं प्रापिता व्यर्थमावं
 क्षोणीनायस तस्त्रोन्नतसुपरिचेनारयः सारयश्च ॥ २८८ ॥
 उच्चैः कस्याणवाही करजितवसुधः सर्वदा पूर्णकामो
 विस्थातः कर्णवृश्या न च वचसि कटुश्चित्रपाकासुभावी ।
 कोपापेक्षी परस्मादुचितबहुकथस्तारः पुण्यलोके चित्रं
 राजाधिपराज त्वमिव तव रिपुस्य कैम्पं प्रतीमः ॥ २८९ ॥
 उल्लस्युत्प्रशिश विविधगुणगणा यत्र यान्ति प्रतिष्ठां
 बाधेन प्राक्तनानां न च नियमविधिर्नापि संस्वार्थदाने ।
 ऊहः सर्वत्र यस्य स्फुरति च सकलः सत्य एवार्थवादे
 मीमांसाभावबल्यमिन्गमधुना मूर्तिरेषा स्वर्दीया ॥ २९० ॥
 हेलाप्रस्थानवेलाहृतधुपुतनाहुन्दुमिथ्यानवाधारावाहिप्रस-
 न्नादसमदृषसकृत्संभ्रमभ्रान्तचित्ताः । देवादाङ्गुक्षिताङ्गं
 विगलितनयनस्यन्दमिन्दीवराक्ष्यो लीचन्ते त्वेद्रिपूर्णां निज-
 गृह्वलमीचाश्चित्राङ्गनासु ॥ २९१ ॥ श्रीकण्ठसक्त-
 हतोऽधिगतमणिगणः शैशवाभ्यस्तविधोऽप्यप्यथसकामः
 कविजनमिलितो यौवनासप्रकामः । आदत्तक्षोणित्पदो
 द्विजवंदाकृतधीः फङ्कणाहारसुक्तः स श्रीमान्वीर वीर
 त्वमिव तव रिपुस्य सुक्तादिवर्णः ॥ २९२ ॥ लोकानां
 मानमात्रं मनुजजनरतिस्त्वं समुद्राङ्घ्रिरक्षो राजानासत्सवदशः
 कृतसमयश्चिर्मण्डितो वीरवर्गः । कायत्वन्मीनेकेतुः कर-
 कञ्जितयथा कोपमार्गैर्विहीनः श्रीमद्वीराधिपराज त्वमिव तव
 रिपुस्य मन्दं प्रतीमः ॥ २९३ ॥ वादानाराजुत्तो
 नगरकृतमतिर्यौवनाकात्तदेहः संग्रामप्राप्तयैवो न विदलित-
 रुची राजलक्ष्म्यातिहीनः । नित्यं दारासमर्थः प्रसर-
 त्तनिमो यः सुभिज्ञानुवर्ता श्रीमद्वीराधिपराज त्वमिव तव
 रिपुस्य सुक्तादिवर्णः ॥ २९४ ॥ श्रीवीर त्वेद्रिपूर्णां
 रणशिरसि शूरभैरवशीर्णङ्गकाणां वीरवेशाद्गतानां दिवमधिक-
 रणान्योन्यशौण्डीर्यमाजाम् । सैषदिव्याङ्गनानां सुवि

कचनचयो द्राक्कटाक्षे शशासीपुद्गान्त्यारिवीरममुदित-
 हृदमाजिरावर्तते ॥ २९५ ॥

विशिष्टराजप्रशंसा
 अक्षरः

हलाम्भोजालिमात्रा नखशशिरुचिरश्चामलच्छायवीचि-
 स्तेजोऽर्ध्रुवभागा वितरणकरिणो गण्डदानप्रणाली ।
 त्रैश्रीवेणित्पदो लवणिसंरसावालशैवालवह्निवेष्टस्यमो-
 धरश्रीरुचरघरणीपालपाणी कृपाणः ॥ १ ॥ वीर त्वं
 कारुण्यं चेदकवर कलयस्युप्रदङ्कारघोषं दूरे सद्यः कलङ्का
 इव घण्टिमृतो यान्ति कङ्कालशेषाः । शङ्कापत्रश्च किं
 कारणमिति मनसा भ्रान्तिपद्भावितेन स्वक्त्वाहंकारमङ्का-
 द्विसृजति गृहिणीं किं च लङ्काधिनाथः ॥ २ ॥ कर्णाटं
 देहि कर्णाधिकविधिविहितत्वाग टाटं टलाटप्रोसङ्ग द्राविडं
 वा प्रचलसुजचलप्रौढिमागाडराटम् । प्रसूर्जद्वर्जरं वा दलित-
 रिपुवधूर्गमं वैदमकं वा गाजी राजीवटं कुशशतमयथा
 शाहजंहालुदीन ॥ ३ ॥ गाजीजहालुदीन क्षितिपकुलमणे
 श्राक्प्रयागे प्रतीते प्रेयसः शारमन्ते तरुतरगतित्याकुला
 मङ्गलानि । नैत्राम्भःपूर्णस्तनकलासुखन्त्यसंवालयवाला-
 लुब्धन्सुक्ताङ्कलापच्युतकुचनुसुमच्छग्रनाकीर्णलाजाः ॥ ४ ॥

अनङ्गमीमः

पृथ्वीश्रीनदनङ्गमीम महती तद्वेष्टनं वारिधिः पीतोऽसौ
 कलशोऽश्वेन सुनिना स व्योजित् खघोतवत् । तद्विष्णोर्दनुजा-
 धिनाथमयिनः पूर्णं पदं नामवदेवश्चेतसि वर्तते तव सदा
 तत्तो महात्तापः ॥ ५ ॥

अर्जुनेन्द्रः

आयातस्ते समीपं तव गुणविमलान्पण्डितो वादकर्ता
 काव्ये भव्ये हि रेवामभविगतरसे रुमुगे रोगहृती । नाहं जाने
 चिकित्सां सकलगुणनिधे दुर्दाद्रित्वरोगे श्रीमद्राजार्जुनेन्द्र
 प्रबलमपि यते कल्पिता सा चिकित्सा ॥ ६ ॥

कर्णः

मुखे हाराशक्तिर्नयनगुले कङ्कणभयो नितम्बे पत्राली
 सैतिलकमभूषाणियुगलम् । अरण्ये श्रीकर्णं त्वदरिद्रवतीनां
 विधिवशादपूज्यं भूषाविधिहृह जातः किमधुना ॥ ७ ॥
 त्वं द्विजाणि पदानि गच्छसि महीसुलङ्घय यान्ति द्विष्यस्व
 नागान्दरा पशु मुक्षति परे सर्वाणि शशाङ्गयपि । ते
 देवीपतयस्त्वदस्मनिहतास्ते मातृपीणा पतिर्निन्दा तेषु कथं
 स्तुतिस्तव कथं श्रीकर्णं निर्गायताम् ॥ ८ ॥ लोकेशः कर्ण-

१ शशीः २ पद्मे-नदीविशेषः- २ शारकः ३ पद्मे-नदीविशेषः-
 ४ मुद्राभिः सहितः ५ पद्मे-अभिः ६ सेनाः ७ पद्मे-नयः
 ८ कर्णवर्णः ९ पद्मे-सुरोविशेषः १० अशपदास्वकीटनस्य
 पुत्रिणाः ११ कर्णान्तेन प्रकारम् १२ इह पद्मे सुशुभ्य आया-
 शरलागः १३ पद्मेऽस्मिन् नकारस्थाने इकारः पठनीयः
 १५ गु र. गा.

१ अक्षरस्यैव नामान्तरम् २ मुखे हाहा इति एवम् सत्यत्वा-
 वासिः ३ नयनयुगले कं उदकं तस्य कणास्तीपा भयः ४ नितम्बे
 पत्राणांमालाः पद्भिः ५ तिलकश्यालमिनाणियुगलम् ६ वैरिणः
 ७ देवतानांस्वामिनः

राजाद्भुतकनकमयस्तावकीनप्रतापाद्भ्रक्षणाणां समूहो ब्रह्म
 इव भवितेत्येव संमान्य यत्नात् । तस्यापि ध्रुवनाथं जलनिधि-
 निकरो व्यर्थतामत्र याते देव स्वदैरिनारीनयनयनजैर्निर्ममे
 नीरधिर्न ॥९॥ श्रीकृष्णं प्रौढतेजाः प्रबलरिपुबलासखसंतापदक्षो
 नायं श्रीमत्प्रतापो जगति विलसति श्रीमहाराज किंतु ।
 मन्येऽहं कौशिकेनानुगमितमहसा वृतनस्वर्गघटायुक्कृष्टः सृष्ट
 एष प्रखरतरकरो मास्क्रोऽसौ द्वितीयः ॥ १० ॥

कर्णाटवसुंधराधिपः

मागाः प्रत्युपकारकातरधिया वैवर्ण्यमाकर्णय श्रीकर्णाट-
 वसुंधराधिपमुयासिक्तानि सुक्तानि नः । वर्णयन्ते कति
 नाम नाणंनवीदावाभिविन्ध्याटवीसंध्यामास्तनिर्हरप्रभृतय-
 स्तेभ्यः किमांतं मया ॥ ११ ॥

कलिङ्गेश्वरः

आयुर्दानमहोत्सवस्य विनतक्षोणीभृतां मूर्तिमान्विश्वासो
 नयनोत्सवो मृगदशां कीर्तिः प्रकाशः परः । आनन्दः
 केलिताडुतिः सुमनसां वीरश्रियो जीवितं घर्मस्य निकेतनं
 विजयते वीरः कलिङ्गेश्वरः ॥ १२ ॥ घर्मिहले नवमल्लिका-
 यमुदयो हस्तं सिताम्भोरुहं हाटः कण्ठतटे पयोधरयुगो
 थीखण्डलेगो घनः । एकोऽपि विकलिङ्गभूमिलक त्वत्कीर्ति-
 राशिर्ययौ नानामण्डनतां पुरंदरपुरीवामभ्रुवां विभ्रहे ॥१३॥

कल्याणदासः

कीर्तिसंगतरंगिणीहिमगिरिर्विद्यानटीरङ्गभूर्लोकव्यापृत-
 माजनं रसिकतावहीरसालद्रुमः । कान्तापाङ्गमृगस्यली
 तरुणतालक्ष्मीविलासामुजं जीयाद्विधिविभूषणं नरपतिः
 कल्याणदासामिधः ॥ १४ ॥

कापिलेन्द्रः

विरकार्यं व्योमगात्रावलदुरुलहरीकैतवाकेसरालीरुचैर्न-
 निम्नरुदेशे हिमकरकनयान्मण्डलीवृत्य पुच्छम् । विद्वागार-
 न्घटमस्तव विशदयसाःकेसरी कापिलेन्द्र प्रसाङ्गदारण्यवीथी-
 गिरिगह्वनदरीसंगमो बंधमीति ॥ १५ ॥ वेलासुलह्वय
 हेलादलितपरनिभृद्वाहिनीकोटिपूरुद्वेष्टाविलेन्द्रमबलजल-
 निधिः प्राणनायोञ्जुम्भे । सान्मप्रा मेदिनीयं प्रबलमुज-
 बलप्रौढतथन्द्रहासज्यालाभिः संततं चेन्न दहति वरवावी-
 तिहोत्रेयधेता (१) ॥ १६ ॥

कांतर्थायः

काष्ठावुषद्वापरिर्धमाने जाप्रत्यतापज्जलेन त्यदीये ।
 भीरार्तवीर्यं प्रसक्तं पतन्ति प्रत्यक्षिभूर्वीरपतयः पतङ्गाः ॥१७॥

कुसुमेन्द्रसाहिः

वीरं धीकुसुमेन्द्रसाहिवपठेः प्रौढप्रतापो वरः कन्या
 वरपत्र माटवसिर्निपतेः रामान्यलर्नारिवम् । तत्ता वेष-
 वरमहान् सत्ये तनुभ्रमसंयतनं वतु मन्त्रवचनं विरचितं
 दिवा वयं मेविताः ॥ १८ ॥

कृष्णः

श्रीकृष्ण त्वत्प्रतापेन प्रतसाङ्गीर्दिगङ्गनाः । दिग्गज
 वीजयन्त्येव कर्णाटालैः पुनःपुनः ॥ १९ ॥ मन्येऽस्ये
 कुलगिरिगुहागहरे पर्यटन्ती विद्धा दम्भैः किमपि चरणे
 वासुदेवस्य कीर्तिः । इन्दौ कुन्दे कुमुदमुकुले चामरे चन्दने
 वा दस्वा दस्वा मृदुनि पुरतः पादमेघा प्रयाति ॥ २० ॥
 क्षीरक्षालितपाशजयन्किरणश्रीगवसर्वेकयाः श्रीकृष्णार्जुन-
 सारथेऽसुररिपो त्वत्कीर्तिर्विश्रुतयः । कैलासन्ति हिमाचलन्ति
 विकसत्कुन्दन्ति कन्दन्ति च क्षीरोदन्ति हलायुधन्ति विदुषा-
 हारन्ति हीरन्ति च ॥ २१ ॥ त्वद्वाहूद्भूतपूल्यः करिकरि-
 करैः सीकराश्च प्रयुक्ता व्योम व्यापुः समन्ताघटुमुकुटमणे
 तत्र पङ्कोऽद्भुतोऽभूत् । आगच्छद्भिः सुरैः क्ष्मां तव भजनकृते
 स्फाटिकीभिः शिलाभिर्वद्धः पन्यास्तदानीं सुरतारिदिति तं
 मानवा मानयन्ति ॥ २२ ॥

गुर्जराधीराः

कैलिन्दि ब्रूहि कुम्भोद्भव जलधिरहं नाम गृह्णाति
 कसाच्छत्रोर्मं नर्मदाहं त्वमपि कथमहो मत्सपत्न्याश्च नाम ।
 मालिन्यं ब्रूहि किं ते प्रविरलविगल्कज्जलैर्मालवीनां नेत्रा-
 म्भोभिः किमासां समजनि कुपितो गुर्जरानामधीराः ॥२३॥

चोलेन्द्रः

त्वत्खड्गजण्डितसैपन्नविलातिनीनां भूपासवन्त्यभिनवा
 भुवनैकवीर । नेत्रेषु केंङ्कणमथोरुपु पंचवह्नी चोलेन्द्रसिंह
 तिलकं करपल्लवेपु ॥ २४ ॥ सिञ्जानैर्मञ्जरीति स्रनकल्लयुगं
 सुम्भितं चयरीकैस्तत्रासोलासलीलाः किसलयमनसा पाणयः
 कीरदधाः । तछोपायाल्पन्त्यः पिकनिन्दधिया राहितः
 काकलोकैरित्यं चोलेन्द्रसिंह त्वदरिभृगदशां नाप्यस्यं
 शैरण्यम् ॥ २५ ॥

जगद्देवः

चक्रः पत्रच्छ पान्थं कथय मम सखे नास्ति स ह्यति
 देशो यस्तु नो यत्र अत्रिर्भवति भुवि खगायेति स प्रदुवाच ।
 नीते मेरो समासि कनकवितरणैः श्रीजगद्देवनाम्ना सूर्येऽनन्त-
 हितेऽस्मिन्कतिपयदिवसेवीसाराद्वैतसृष्टिः ॥ २६ ॥

जनकः

ज्यापातः कामुकस्य शयति करतलं कण्ठमोकार्णव-
 स्तेजो माति प्रतापामिधमवनिताले ज्योतिपत्नीयमन्तः ।
 राज्यं सिंहासनश्रीः शममपि परमं यत्किं पद्मासनप्रीदेषां
 ते दूषमेते निमित्तुल्लकुमुदानन्दचन्द्रा नरेन्द्राः ॥ २७ ॥

१ नर्मदायाः समुद्रस्य च तं वादीत्यम्. २ यदुनाभान्ता एत
 देन वाद्येऽप्युक्तं योनात्माकुननिर्दं नर्मदाया जलस्य-हे कुम्भोद्भव
 भ्रमरस्युन्दे इति इति. ३ गुणः. ४ जलधनम्. ५ धे-वन्त्य
 ६ पत्रयुक्तः. ७ धे-वनिवारचना. ८ तिलकुलं कं जन्मः. ९ धे-
 वन्तःभूषणम्. १० काःप्रत्ययान्तम्.

दलपतिरायः

चन्द्र चन्द्रार्धचूड चतुरदधिचयं चन्द्रिका चन्द्रकान्त
चावैङ्गेलोचनान्त चमरगृहचरीवालमारोचय च खर्गीकुर्वन्ति
दग्गीकतिलकमपि ध्वसगुर्गतिमीति खर्गीधिप्रस्थितास्ते
दलपतिगृहिणी त्वयशस्तोमसोमा ॥ २८ ॥

दशरथः

चिरादक्षोजांघ्रं शमयति समस्तासुरभूकचाट्टिनीडा
प्रसममुनगाभासुसुज । मिलोनीजङ्घालोञ्जलसहजतेना
मनुकुन्प्रसृति सुनाम्णो विजयसहस्रना दशरथ ॥ २९ ॥
यस्योयद्गुजदण्डचण्डिमल्लोदण्डरीलार्थितेनिष्पाते दनु
जेन्द्रचन्द्रनदनाङ्गुनहरीविभ्रमे । लक्ष्मीमस्रविपाटलक्षतमयी
मालम्बते केन्द्र पौलोमीकरजाङ्गुरव्यतिकरावाखण्डलीय
वपु ॥ ३० ॥

दिङ्गिन्द्रचूडामणि

राजेति क्षणदाकर विजयते दानोन्लक्ष्मीरिति न्वर्नाग
बहुनाहिनीपतिरिति क्षीरोदनास्त्रन्दति । दुर्गाधीय इति
सुष्टं पुररिपु विद्वेष्टे भोगोद्भटश्रीरित्यहति नामुक्ति स्वयदासा
दिङ्गिन्द्रचूडामणि ॥ ३१ ॥

नाना

जयधिय कृष्णाणीय वेणी नानास्वभूपते । अन्या
करशूरीतायामसानमिसुखी तप ॥ ३२ ॥

निजामशाह

नृपतिनिजाम तनाद्भुतचरणपणवहलपीडाभि । रचयति
बहिरिव रसानामरुणध्वनकेतनादयनि ॥ ३३ ॥ धरणिघर
निजामशाह सुमलकरवालकरवालकालसर्प । द्विपदसुपवन
निपीय पीनो दिशि त्रिणि सुवति कसुके यगले ॥ ३४ ॥
अल्कटकषोटकप्रकटचापटङ्कारनचटचटदिति सुष्टं सुष्टति
मेदिनी कर्परम् । निजामघरणीपती क्वति कौतुहाडम्बरा
दिद सुनमण्डल दरदरीदरीदर्यहो ॥ ३५ ॥ क्षोणीकाम
निजामशाह भवत श्रौढे प्रनापानउद्भागेन द्रवरूपनासुपगत
चामीकराणा चये । अद्र्यद्वारासन्धामधोरणि सुदुर्मज्जह
ग्रामणि प्रसक्त्रामिनि निपनद्वनितलं मेरो सधुमीलति
॥ ३६ ॥ क्षोणीकाम निजाम तावकमुचं लम्प्या सुनगीश्वरं
जानीम करवालकालसुजगी किं नाम गर्भिण्यभूत् । मनेमेन्द्र
विमित्रकुम्भविदुःशुसुक्तकलापच्छलाच्छामण्डपरम्पराभि
रण सुते स्फुरन्ती सुदु ॥ ३७ ॥ वाहव्यहसुररुता वसुमती
सवीक्ष्य मूर्च्छावती भरीश्राद्धुतिचयलेन पयसा वारानिधि
सिञ्चति । दिग्माला तनुते निजामनृपतेर्जात पताकाशुकैर्धुली
घोरभिरश्विनीसुनमिव प्रष्टु दिव धारति ॥ ३८ ॥ विद्वद्गोष्ठी
गरिष्ठ प्रतीमद्रुमन श्रीनिजाम प्रतीम कृत्या त्वत्कीर्तिगाथा
वहति गणविधिं पद्मयोगि कठिन्या । वक्त्रालेना गुरुणाम
मृतकमला कसुमटीमराया शुद्धा लेखा लघूना विसमुजग

नमोनिभ्रगादन्तिदन्ता ॥ ३९ ॥ अद्गा सजातमद्गायनन
नवसतिप्रासङ्गा कलिङ्गासौङ्गा खर्गगद्गामिपनपमतय
शर्यदद्गाश्च वद्गा । लया खिचललया पदगमनददा
आसलोलाश्च चोला जायन्ते श्रीनिजाम पृथुरण भवत
श्रौढेनि साणनादात् ॥ ४० ॥

नृसिंहः

आहवे जगदुदृष्टराजमण्डलादये । श्रीनृसिंह महीपाल
स्वस्वस्तु तप बाहवे ॥ ४१ ॥ त्वयि लोचनगोचर गते
सफल जन्म नृसिंहभूपते । अनिष्ट ममेति सादर एधि
विज्ञापयति द्विषा गण ॥ ४२ ॥ कौमुदीव तृदिनासुमण्डल
जाहवीव शंशिसुण्डमण्डनम् । पश्य कीर्तिसुख्यमाश्रिता
त्वा विभाति नरसिंहभूपते ॥ ४३ ॥ गण्डामोगे विहरति
मष्टं पिच्छिले दिग्गगाना वैरिस्त्रीणा नयनकमलेष्वञ्जनानि
श्रमार्थि । यचप्येषा रिमकरकराद्वैतसंवास्त्रिणी ते कीर्तिर्दिष्टु
सुगति तदपि श्रीनृसिंहक्षितिन्द्र ॥ ४४ ॥ विचारत्र
सरसकविता यानत्र लुरगो वाञ्छारत्र परमपदवी मोगरत्रं
शुगाती । क्षोत्रोत्र विदुचतटिनी मासरत्र वसन्तो भूष्टत्र
कनकशिगरी भूपत्रं नृसिंह ॥ ४५ ॥ निशारत्रं चन्द्र शयन
तलत्र शशिसुखी समारत्र विद्वान् श्रनणुपदत्र हरिकथा ।
क्यारत्र गान दिविगमनत्र दिनकरो महीरत्र मन्ये सपदि
नरसिंह क्षितिपति ॥ ४६ ॥ श्रीलक्ष्मीनरसिंहसान्द्रजलदे
चञ्चलखलीतडिद्धाम्नि च्छररिपुप्रनापतपने कोपावलिं वर्पति ।
पूर्णा शोणितवाहिनी सुरमन सतापदानल्ल शान्तोऽम्बुद्वि
राम वैरिवनितासीमन्तमार्गोदय ॥ ४७ ॥ निर्यच्छोणित
पूरताग्रपुप सैर रदन्तो सुदुर्वेव श्रीनरसिंह ते रिपुना
दिग्गससो निष्पया । उद्वल्लज्जटपन्ननाल्लसहितात्ते नून
मासन्नुनर्नानो रणभूमिमातुरुदरात्तलालमेर च्युता ॥ ४८ ॥
देव त्वचरणप्रतापशिखिनो नि शेषमेर्वायते शनूणा पल्ल
तदीयमयसो जानामि धूमयते । मार्तण्डागुलसत्रखोजरिखौ
ज्वालाकलापायते दुखाना निवरस्रथा सुमनसा सह
पतद्वायते ॥ ४९ ॥ किं मथ्याहविवाकरोऽयमपर किं वाय
मौर्गल किं वासौ चपलाचय पपुपते किं मालनेजाल
किं वास्यौ प्रत्यान्त निमचना सद्योऽपि मौमानल श्रीमसिंह
भवत्यतापमहिमा नोदेति केषा मति ॥ ५० ॥ काठिन्य
सुचुम्भयोगेनयनयोश्चाश्वत्यमेतद्वय मो प्रखन्नमता कथ न
पदयोरस्माकमासादितम् । इत्य श्रीनरसिंह ते त्रिसुवनाधीश्वल
घाटीभिया कान्तारेषु मिध पलायनपरा जल्पन्ति वैरिस्त्रिय
॥ १ ॥ एता सप्रति गर्भगौरवमराशोऽजरोवाद्गना का ता-
रेषु पगथितु वत कथ पद्या भवेयु क्षमा । इत्य चेतनि

१ कद्रकनाभुपगम्, हरमित्यर्थं २ गण्डप्रदेशे ३ वडिडे
४ प्रोच्छति ५ स्तरीनाहेत्यर्थे, अतिगुणैर्लभं ६ कचनायते

१ दक्षपतिराय कश्चिद्व्यक्तस्यसौम्योपनम् २ द्रस्य ३ धनगम्

सविभाव्य सद्य वैकुण्ठवर्णीय त्वनादावलिभिः सखीभिरिव
 किं तद्रूपमात वृत ॥ ५२ ॥ ज्ञातस्त्वद्विपुररुक्ताभासि यशो
 धौतान्तर धारयैद्दमीश स्वदरातिवक्रकमलैर्भूदेवता पूजयन् ।
 युद्धैतदस्यैकोपदहने सुममत्रतापोदय शनुच्छत्रधरार्थं
 वपयसा प्राणाहुतीराददे ॥ ५३ ॥ कीर्ति श्रीनरसिंह ते
 दिवयगा तनोदितं कैरव चान्द्रं मण्डलमन नीलमिव
 यत्तद्गुणवृन्द विमु । यद्वा त्वद्वलितारिष्टदतरुणीचित्तेन्धनाभे
 स्थल चन्द्रस्तत्र विभाति नीलमिव यद्भूम स मन्यामहे
 ॥ ५४ ॥ अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी निवसति कणिनामीश्वरे
 सोऽपि शेते मिन्यो सोऽप्येकदेशे तमपि सुलुकया बुम्भयो
 निश्चकार । धत्ते खद्योतलीलामयमपि नमसि श्रीनृसिंह
 क्षितीन्द्र त्वत्कीर्ते कर्णनीलोत्पलनिदमपि च प्रेक्षणीय
 विभाति ॥ ५५ ॥ नृत्यद्गर्गाद्गहासर्पचयसंहचैस्तावकीर्णैः
 शोभिर्धात्रल्यं नीयमाने त्रिजगति परित श्रीनृसिंहक्षितीन्द्र ।
 नैर्दम्ययेव नामीकमलपरिमलमौदिमासादायिष्यद्देवाना नाम
 विष्यत्यथमपि कमलाकामुकस्यावबोध ॥ ५६ ॥ श्रीमद्वैकुण्ठ
 वर्णीय तव गिनदाकर्णनासधावच्छ्रेयोभोक्त्रिगण्डस्यल
 विगलदतिस्त्रच्छसुक्तामणीनाम् । माला तारावलीय विलसति च
 पतदानपाय पयोधिर्नो चेतकत्या मु तापत्रिरथ लयन साग-
 रोऽसौ वृतस्त्य ॥ ५७ ॥ द्विर्भाव पुण्यकेतोर्विभुषविटपिना
 पीनरुक्त्य निकल्पश्चिन्तारत्नस्य वीष्णा तपनतनुसुयो वासवस्य
 द्विरुक्ति । द्वैतं देवस्य दैत्याधिपमथनकलाकेलि कारस्य बुवं-
 चानन्दं कोविदाना जगति विजयते श्रीनृसिंहक्षितीन्द्र ॥ ५८ ॥

परशुरामः

आदर्शाय शशाङ्कमण्डलमिदं हृन्म्याय हेमाचल दीपाय
 सुमणि महीमिव कथ नो भिषवे दसवान् । विस्वापलवित
 मनोदसलिलन्याकीर्णनेनाम्बुजो जानीमो भृशुन दनसदखिल
 न प्रायशो दृष्टवान् ॥ ५९ ॥ गौत्राचारविचारपरागतया
 वृद्धाभिप्रादिध्या माना वस्तुषु तेषु तेषु पुरत प्रस्तारितेषु क्र
 मात् । अज्ञानानानासर सरमस वशोभरोत्सर्पिणा येनाचं घनुरी
 क्षिताक्ष सपदि क्षनावतसा दिश ॥ ६० ॥ तन्वन्ती विमिरयुति
 वृत्तयती प्रत्यर्धचक्रव्यभासेषा भार्गव तावकी निजयते निस्त्रि
 शपाय निशा ॥ युद्धयुद्धविषयपञ्चविदलत्सुम्मीन्द्रबुम्भस्यल
 भ्रष्ट्यन्मौचित्कनैतनेन परितस्सापान्ती यपति ॥ ६१ ॥

पाण्डवः

तवाङ्गणे सुन्दर वीर पाण्डव्य मतंगजा शुशुलिने
 विभाति । आशसदानादरिभूयतीगामान्तरौला इव
 सारवभा ॥ ६२ ॥ विन्ध्यादि करसायनी निरुपमो रत्ना
 हर कोनारुखीगभी मलयाचर परिचरा सर्वेऽपि
 निपापय । विश्वानपरिपूर्णां पितृत्वं देनोऽप्यहो दग्नि

१ मिन्ध्यादि २ देवे ३ देविनिर्दान ४ मिच्छास ५ महो
 ६ देविनिर्दान ७ महो

पाण्ड्याखण्डल वीर पाण्डव्य भयत किं किं न लोके-
 त्तम् ॥ ६३ ॥ एतद्वन्तिवलेर्विलोक्य निखिलामालिङ्गि
 ताङ्गीं भुवं सप्रामाङ्गणसोत्रि जगमगिरिस्तोमन्नमाधायिमि ।
 पृथ्वीन्द्र पृथुरेतदुद्यसनरपेक्षोपेनप्रामन्नश्रेणीमध्यचर पुर
 क्षितिपरक्षेपाय धत्ते धियम् ॥ ६४ ॥

पारसीकक्षितीशः

यदपि कटकयात्रारोधि पाथोधिना ते दिशि दिशि मम
 पत्या पारसीकक्षितीश । तदपि कुरु मुषा नो जीवितान्तं
 नितान्तं कथयति बहुभायं नैकनारीवियोग ॥ ६५ ॥

पृथ्वीराजः

मन्देश्वरकिरीटपूजनसे तृष्णा न कृष्णाचने स्तम्भ
 शंसुनितम्बिनीप्रणतिषु व्यमो न धातुर्गृहे । अस्माकं परमर्
 नोऽस्ति वदने न्यस्तेन सरक्षित पृथ्वीराजनरेश्वरादिति वृण
 तयत्तने पूज्यते ॥ ६६ ॥

वज्रालिदासः

वज्रालिदास भवत शुभनामवर्णा पशेपुपञ्चविशिखान्ति
 नितम्बिनीषु । प्रागन्ति बन्धुषु विरोधिषु पाण्डववन्ति देव
 हुमन्ति कविपण्डितमण्डलीषु ॥ ६७ ॥

वज्रालः

वज्रालः क्षोणिपाल स्वदहितनगरे सचरन्ती किर्वाती
 कीर्णान्यालोक्य रत्नान्कुररखदिराङ्गाराङ्गाङ्गुलाङ्गी ।
 सुक्त्वा श्रीखण्डखण्डं तदुपरि सुकूलीभूतनेजा धमन्ती
 श्वासामोदानुयातैर्भुकरनिकरैर्भूमशङ्का विभर्ति ॥ ६८ ॥

वाङ्गालक्षोणिपालः

आग्नेयास्त्रपवीणप्रबलमृगभटा शशुसक्षोमदद्या यस
 प्रौढप्रतापानलबहुलशिक्षास्त्रिन्धनवर्त्य प्रयान्ति । सोऽय
 प्राचीपयोधिप्रहितकरततीर्णसपूर्णकोपो बाङ्गालक्षोणिपाल
 द्विसुवजनजतागीतीर्तिप्ररोह ॥ ६९ ॥

धीसलः

आ विन्ध्यादा हिमाद्रोर्वरचितविजयस्तीर्थयात्राप्रसङ्गा-
 दुद्धीनेषु महर्षानृपतिषु विनमकन्धरेषु प्रपन्न । आर्वायते
 यथाथे पुनरपि वृत्तवान्लेच्छविच्छेदनामिदं देव शाकंमरीचो
 जगति विजयते वीसल क्षोणिपाल ॥ ७० ॥

भार्यासिंहः

यस्माभिः कोपपुञ्जे वसति सुरपुटे वाजिना गन्धवाहो
 लक्ष्मी सङ्गहृष्टो कमठकुलमणोरचित वाचामधीशा । रोषे
 वीक्षेयैकामे क्षपितरिपुगणे कोपनोऽसौ कृतान्तः कर्त्तुं
 श्रीमानसिंह प्रबलमखमुजामाथय नाथयेत ॥ ७१ ॥

भोमः

रुधिरविसप्रसाधितनरालङ्कारकचिरसुभरिपः । सति
 सुवृत्तिविदक्षितस्त्रापट्टो विभाति रुपमाम् ॥ ७२ ॥

मैरवः

घनानि विद्वत्कविमण्डलीषु पक्षेयुवाणानपि कानिनीषु ।
वर्षन्ति वज्राण्यरिघोरणीषु श्रीभैरवज्ञोनिमणेः कटाक्षाः ॥ ७३ ॥

मोजः

त्वक्षिते मोज निर्व्याजं द्वयं तुणकगायते । क्रौंचे विरो-
धिनं सैन्यं प्रसादे कनकोच्चयः ॥ ७४ ॥ मोज त्वदान-
पाथोर्षो दरिद्रत्व निमज्जतः । न कोऽपि हि सुजातम्बं दत्ते
मेऽमयदायकम् ॥ ७५ ॥ निजानपि गजान्मोजं ददानं प्रेक्ष्य
पावती । गजेन्द्रवदनं पुत्रं रक्षत्यथ पुनःपुनः ॥ ७६ ॥
प्रतापमीला मोजस्य तपनो मित्रतामगात् । और्वो वाडवतां
घृते तश्चिह्नमिक्तां श्रिता ॥ ७७ ॥ मोज त्वत्कीर्तिकान्ताया
नमोमालस्थितं महत् । कस्तूरीतिलकं राजगुणगारं विरा-
जते ॥ ७८ ॥ अस्य श्रीमोजराजस्य द्वयमेव सुदुर्लभम् ।
शत्रूणां शृङ्खलैर्लोहं तात्रं शासनवक्रैः ॥ ७९ ॥ धारंश
त्वद्यतापेन पराभूतस्त्विषांपरितः । सुवर्णपात्रव्याजेन द्वे
त्वामेव सेवते ॥ ८० ॥ त्वद्यतोऽजलधौ मोज निमज्जन-
मयादिव । सूर्येन्दुविम्बमिषतो घृते कुन्मद्वयं नमः ॥ ८१ ॥
शुक्तिद्वयपुटे मोज यशोर्ध्वौ तव रोदसी । मन्ये तद्दुर्ध्वं
सुक्ताफलं शीतंशुभमण्डलम् ॥ ८२ ॥ अथ धारा सदाधारा
सदात्म्या सरस्वती । पण्डिता मण्डिताः सर्वे मोजराजे
सुखं गते ॥ ८३ ॥ श्रीमोज साम्यं तव कल्पशुभ्रः सदा
यदान्योऽपि कथं प्रयासि । यतो मयद्दानसुंशुभ्रविप्रहृद्येन
कुक्षिमरिस्स मर्ता ॥ ८४ ॥ मोजप्रतारं तु विषाय धारा
शैर्षैरिस्सैः परमाणुभिः किम् । हरैः करेऽभूपविरम्बरं च
भातुः पयोधेरुदरं कृशातुः ॥ ८५ ॥ मोजप्रतापाधिरपूर्वं
एष जागर्ति मृशत्कटकस्थलीषु । यस्मिन्त्रविष्टे रिपुसाधि-
वानां वृणानि रोहन्ति गृहाहणेणु ॥ ८६ ॥ यथा यथा
मोजयगो विवर्धते सितां विजोनीमिव कर्तुमुद्यतम् ।
तथा तथा मे हृदयं विदूयते प्रियालकालीधवल्य-
शङ्कया ॥ ८७ ॥ पन्याः संहार दीर्घतां त्यज निजं तेजः
कठोरं रवे श्रीमन्विन्ध्यगिरे प्रसादं सदयं सयः समीपे
भव । इत्थं दूरपालयनश्रमवतीं दृष्ट्वा निजत्रेयसी श्रीम-
ज्ञोज तव द्विषः प्रतिदिनं जल्पन्ति मूर्च्छन्ति च
॥ ८८ ॥ धारावीश धरमहेन्द्रगणनाकौतूहली यामर्षं
वेषास्त्वद्रगने क्षकार खटिकाखण्डेन रेखां दिवि ।
सर्वेयं विदशानगा सममवदरतुल्यभूमीधराभावात् तु जति
स सोऽन्यमवनीषुष्टे तुपाराचलः ॥ ८९ ॥ राजन्सुभ्रकुट-

प्रदीन सकलश्मापलवृद्धानमे सुकं संचरणं तवाद्दुत-
मणिच्छ्रेण राजावपि । मा मूलद्वन्द्वनावडोकनग-
द्रीटाग्निमन्त्रः शशी मा भूचयेनरुच्यती भगवती दुःशी-
लतामजनम् ॥ ९० ॥ छत्रं सैन्यराजोभरणं भवतः
श्रीमोजदेव क्षमारक्षादक्षिण दक्षिणश्रितिपतिः प्रेक्षान्त-
रिक्षं क्षणात् । निःशङ्को निरपत्रो निरनुगो निर्वाण्यवो
निःसुहृदिःश्रीको निरपलको निरनुजो निर्हाटकौ निर्गतः
॥ ९१ ॥ मुक्ताः केलिविसृजहारगलिताः संमार्जनीभिर्हृताः
प्राप्ताः प्राङ्गणसन्निभं मन्वरचलद्वालाङ्गिलाक्षरणाः । द्वादि-
द्विमीजशङ्कितायियः कर्पन्ति केलीशुक्ता यद्विद्वद्भवनेषु
मोजरूपतेस्त्रायागलीलायितम् ॥ ९२ ॥ विद्वद्द्वन्द्वगुण-
नुरूपविमवत्यागंककल्यदुमे स्वर्गे वासिनि मोजराजरूपतौ
विद्यानवद्यात्मनि । दातारो मुवि नैव भूमिचलये मा सन्तु
किं तावता ज्ञातारोऽपि न सन्ति हन्त नितरामेतावता
दूयते ॥ ९३ ॥ स्पृष्टाकृष्टासिपिशोक्तकरटिघटाकुन्मकूटा-
वदान्तर्निष्ठमृतासृजतटिन्यास्तनिकटरटरकोणपादाद्दहासः ।
मोजेन्द्र त्वद्रणक्ष्माक्षतमटविकटोरःस्वलघोटकुक्युद्गर्ध्र-
त्रोटिकोटिप्रकटचटचटाशन्दरौद्रोऽभवद्राक् ॥ ९४ ॥ मो
मोः श्रीमोजदेवं श्रयत विनयतः शत्रवः क्षत्रवर्गाः प्राण-
शायय नौका न भवति भवतां काप्यरण्यं शरण्यम् ।
मत्वा मातङ्गकुम्भाद्वितयनिनि पुष कूरुचिर्निनिचि क्रुद्धः
शुद्धान्तकान्ताकुचकल्यगुगं रंहसा सिद्दशासः ॥ ९५ ॥
नीरक्षीरे गृहीत्वा सकलखगपतीन् याति नौलैकजन्मा चकं
घृत्वा करान्जे सकलजलनिर्घोषक्रपाणिमुकुन्दः ।
सर्वातुदुल्य शैलान्द्रहति पशुपतिमौलनेत्रेण पश्यन्व्यासा
त्वत्कीर्तिकान्ता सकल्यमुमती मोजराज क्षितीन्द्र ॥ ९६ ॥
स्वर्गाद्रोपाल कुत्र व्रजति सुरसुने भूतले कामधेनोर्वस्व-
सानेनुकामस्तृणचयमधुना सुख दुग्धं न तस्याः । शुक्ला
श्रीमोजराजप्रभुरवितरणं श्रीशुष्कस्तनी सा व्यर्थो हि
साध्ययाससदपि तदरिभिश्चर्वितं सर्वसुवर्गम् ॥ ९७ ॥
कूर्मः पातालगङ्गापयसि विहरतां ततदीरुडस्तुगमादचा-
मादिषोत्री क्षिणिलयतु ऋणाण्डलं कुण्डलीन्द्रः । दिव्या-
तद्गा मृणालीकवलनकलनां कुर्वतां पर्वतेन्द्राः सर्वे सैरं
चरन्तु त्वयि वहति विमो मोज देवी धरित्रीम् ॥ ९८ ॥

मणिपालः

प्रामाण्यं पत्तो न शक्तिगणना सादृश्यलोपः मदा
कार्यं चेश्वरकर्तृ नन्वनुमितौ ज्ञानं विशिष्टान्यकम् ॥
सर्वे न्यायनयातुसारं विदुषे चैतन्यनागोपमाप्रदयेच-
न्मणिपाल म्द मरतो नैयाधिकरणं कृतः ॥ ९९ ॥

१ सूर्यः. २ मण्डलकटिनयम्. ३ धाराशुभ्रिष्यौ. ४ रुद्रः
५ कुन्दरुचिर्दिष्टः. ६ 'गर्दू' इति प्रतिदिनं कठिनीचकलेन.

१ शुकतीक्ष्णायं विशिष्टपत्रादारादिभिः. २ मन्वन्ति-
३ जनेन. ४ प्रसा.

मह्यशाहः

मृगः प्रमीललोचनः पिकः कृतोक्तिमोचनः श्रितानतिः
कृताततिर्भारलिकास्खलद्रतिः । निरीक्ष्यते लसन्मते सुमह-
शाहभूपते तवारिकामिनी वृथाद्रुतं हुताटवी यथा
॥ १०० ॥ पलायिता तवारिवामलोचना यदा यदा
पुलिन्दनायकैः सुलिप्तकालकूटसायकैः । विहाय नासिकसु
मौक्तिकं सजं च मौक्तिकीं विलुण्ठिताः पुमर्थपञ्चमेह
मह्यभूपते ॥ १०१ ॥ आदायादाय मुक्तास्तदसु शिखि-
धियादाय भाणिक्यवर्गे घूमन्नान्ति वहन्त्यः स्वधनकमला
मोदलुन्धालिवृन्दे । पत्रतु भिन्नः प्रवृत्ताः सरभसमस-
कृमद्विपत्पचनेषु मृगः किं कीर्तिपूर् धवलितवसुषे मह्य
शाहस्य तस्य ॥ १०२ ॥

माणिकः

यशःशशाङ्काम्बुदये प्रवृद्धो द्विपद्मधुनेत्रजलाम्बुराशिः ।
नष्टं हि दारिद्र्यतमो शुभानां तव क्षितौ माणिक भूमिपाल
॥ १०३ ॥ सवमैहारिभयता प्रदत्तैर्मदङ्गना कण्ठतटाग्रहारैः ।
श्रीमाणिकशोणिते प्रतुष्टा यथा यशो गायति तद्विधेहि
॥ १०४ ॥ संजाते द्रवरूपतां हि रजताद्रौ स्वर्णशैले द्रुतं
भूमिपालललाम माणिकविभो प्रौढैः प्रतापानलैः । योगे-
ऽभूदनयोः सुपाण्डुररुचिः सातेऽरिक्वन्ताजनैर्नता स्वीय-
कपोलयोश्च विरहव्याजेन गोपायते ॥ १०५ ॥ भोगासक्त-
कचेता भयवशसुखकृद्गीतिहा स्वाश्रितानां भोगान्भव्याय
यच्छञ्जगति भवनतः साधु मण्डारतिश्च । भूपानां खलिनकर्ता
मदनगममयध्वंसदेहो हि मलाकीर्णः श्रीमाणिकेन्द्रस्त्वमिव
तव रिपुस्तत्र दम्भं प्रतीमः ॥ १०६ ॥ सङ्ग्रामक्षोणित्य
क्षपलरिपुचमुत्सिन्धुकीलालमालां पीत्वा कालः कृपाणोऽम्बुद
उपसमरं गत्रेते वीरघोषैः । वर्षखुद्दामगौरं दिशि दिशि
तव मोः कीर्तिवारीमकुम्भमोघमुक्ताहिमाश्मच्छुरित-
मरिततेर्माणिकशोणिपाल ॥ १०७ ॥

माधवः

सत्यासक्तमना गुणाकरलताकीर्णो न दीनाश्रयोऽरिष्टध्वं-
सपरराजयथ सुमनोवृन्दैरलं वन्दितः । नानास्थानकला-
प्रधानमहिमा नित्यं सदानन्दकः श्रीमान्माधव एव माधव-
समः क्षोणीतले राजते ॥ १०८ ॥

मानसिंहः

काशीं काशी न घटे बलयति न दशा केलितल्य
वृत्तिर्दो सिन्दूरं दूर एव क्षिपति करतलन्यस्तमान्त्री पुरंभी ।
सौराष्ट्री मादि भूयः स्पदि नयनयो रक्तना रक्तिमानं
बाणादी कर्णिकायां मलिनयति मनो मानसिंहप्रयाणे
॥ १०९ ॥

मालवामण्डलः

पर्वद्वो राजलक्ष्म्या हरितमणिमयः पौरपाण्डेभ्यः
सङ्ग्रामप्रसङ्गाम्यमुत्पलपियनोहंसनीत्याम्बुसाहः । मत्प्रस-
१ बं पुराररावा २ पुरवीर तानेः

र्थिवंशोल्बणविजयकरिसानदानाम्बुपट्टः खड्गः क्षमासौमिद्वः
समिति विजयते मालवाखण्डलस्य ॥ ११० ॥

सुकुन्ददेवः

करवारिरुहेण संधुनाने तरवारिं नृपतौ सुकुन्ददेवे । वर-
यन्त्यमरावतीतरुण्यः प्रथमं काञ्चनगारिजातमालः ॥ १११ ॥

मुञ्जः

लक्ष्मीर्यासति गोविन्दे धीरश्रीर्वारमेप्यति । गते सुषे
यशःपुञ्जे निरालम्बा सरस्वती ॥ ११२ ॥

मुद्गाफरशाहः

आकाश प्रसर प्रसपते दिशस्त्वं पृथ्वि पृथ्वी न
प्रत्यक्षीकृतमादिराजयशसां युष्माभिरुज्जुम्भितम् । श्रीसुदाफर-
शाहपार्थिवयशोपशोः ससुज्जम्भणाद्रीञ्छ्वासविदीर्णदाग्नि-
दशां ब्रह्माण्डमारोक्षयति ॥ ११३ ॥

राजवहादुरः

नित्यं वृद्धिसुपैपि संकलयसे सर्वाः कलाः सर्वदा सान्दं
कुसुदाकरं वितनुषे नास्ते कलङ्कस्तव । सर्वज्ञाः परिपू-
यन्समुद्रं घत्सेनिशं सर्वतो न श्रीराजवहादुरेन्द्र नृपे
चन्द्राधिकस्त्वं कथम् ॥ ११४ ॥

राजेन्द्रसिंहः

मूर्धा कल्याणवाही करञ्जितवसुधः सर्वदा पूर्णकामो
विख्यातः कर्णवृत्त्या वचसि न च पटुश्चिघपाकासुभावी ।
कोषापेक्षी परस्मादुचितबहुकथः सर्वदा पूर्णलोक इत्थं
राजेन्द्रसिंह स्वमिव तव रिपुस्तत्र कर्म प्रतीमः ॥ ११५ ॥

रामचन्द्रः

एकदशरुद्राणामेका गौरीत्यनौचितीं मत्वा । एषव
नृप तव यशसा दशापि गौरीकृता हरितैः ॥ ११६ ॥
त्वद्वैरिभवनलिखितां सीतामाहर्षुसुन्दर्य । कपिवैण्यममद-
लयोः शिव शिव भूयो भवन्ति संरम्भाः ॥ ११७ ॥ शरणं
सायकमादधाने श्रीराममद्रक्षितपालमौलौ । सुपद्मनाम
वरलालसानां वामानि नेत्राणि परिस्फुरन्ति ॥ ११८ ॥
गायन्तु किन्नराणाः सह किन्नीरिभिः श्रीरामचन्द्र शिखे
दिमाचलस्य । शेषेन्दुकुन्ददलबालमृणालनालीहाराहाह-
हाससितं यशस्ते ॥ ११९ ॥ नौलीकमङ्गकृदतीव नदी-
नबन्धुनैर्ज्ञप्तो नैवमुष्ठाविमैकहेतुः । राजा किन्दिन्दुरि
नार्यमिमानहारी राजा परं जयति राघवसर्वनौमः ॥ १२० ॥
नृपतिसुकुटरत्न स्वव्ययाणप्रशस्तिं ह्रवगपदनमद्रनिर्मराश-
न्तमोर्गः । दिग्गति दगनट्टैरुत्तमदिर्नमदिर्नरुत्तममठमर्तु
कंपरे संगजः ॥ १२१ ॥ रघुतिलक नृपाल त्वद्विपत्सोनि

१ रिशः २ शनी ३ मङ्गल ४ पशुः ५ इमलविकासपशुः ६ शनक
रन्धुः ७ पशुः ८ नदीनः ९ सुदुन्दुभन्धुः १० सुत्रियभेषः ११ पशुः १२ नक्ष
नियकः १३ शशुषेवस्य वारणम् १४ पशुः १५ नदीनायाः मुष्ठाया
विषयलस्य सुन्दरारणम् १६ शशुमानहारी १७ पशुः १८ नारीनां नाव
दारवः १९ पशुः २० कपाटे २१ शेषरत्नः

पालप्रतिलसदपकीर्तिश्यामले विश्वजाले । भगवति भज-
माने कृष्णतां श्लुषाणौ किमुदधिगिरिपुत्रौ चक्रुस्तत्र
विद्यः ॥ १२२ ॥ अथाक्षीवो लङ्कामयमसुदन्वन्तमत-
दिशाल्यं सौमिवेरयमुपनिनायौपधिवनम् । इति स्मारं स्मारं
त्वदरिनगरीभित्तिलिखितं हनूमन्तं दन्तैर्दशति फुपितौ
राक्षसगणः ॥ १२३ ॥ यदि क्षुण्णं पूर्वैरिति जहति रामश्च
चरितं गुणैरेतावद्विर्जगति पुनरन्यो जयति कः । स्वमा-
त्मानं तत्तद्गुणगरिमगम्भीरमधुरस्फुरद्वाग्रहाणः कथमुप-
करिष्यन्ति कनयः ॥ १२४ ॥ क्षगिति जगतीमाग-
च्छत्याः पितामहविष्टपान्महति पथि यो देव्या वाचः श्रमः
सप्तजापते । अथ कथमसौ बुभेदेन न चेद्वगमाहते रज्जु-
पतिगुणग्रामक्षाघासुघामयदीर्घिकाम् ॥ १२५ ॥ लज्जा
कीर्तिर्जनकतनया शैवकोदण्डमङ्गे तिस्रः कन्या निरुपमतया
मेजिरे रामचन्द्रम् । अन्त्या पाणिग्रहणसमये ज्यायसी
जातक्रोपा मूयैः सार्धे सख्यं गतवती मध्यमाऽप्यो दिग्ग-
न्ताम् ॥ १२६ ॥ गेहे गेहे सुमग भवतो राममद्र
क्षितोऽसौ त्वामालिख्य स्वमपि सविधे सस्पृहं भावयन्त्यः ।
तस्मिन्नाकस्मिकमुपगते बलभे मीतिभाजः पौष्यं चापं तप
करतले वेपमाना लिखन्ति ॥ १२७ ॥ अहो रघुशिरोमणौ-
रभिनवप्रतापावलप्रचण्डकिरणप्रयाप्रसरसाध्वसादाश्रयम् ।
सुराधिपतिरनुदान्कमलमिन्दिर सेवते हिमाश्रुपि चन्द्रमाः
सततमम्बुधौ मज्जति ॥ १२८ ॥ कीर्तिः श्रीरघुवंशरक्ष भवतोः
स्वर्वाहिनीगाहिनी दिक्पालानखिलान्परीत्य दधती पाण्ड्योः
प्रतापानलम् । ससाम्मोनिधिमण्डलान्यविगता त्वच्येकैपली-
व्रतस्यात्यै विष्णुपदं स्पृशत्यनुदिनं शेषस्य शीर्षा-
ण्यपि ॥ १२९ ॥ कीर्तो व्यासिमवेत्य वैरिवनितावाप्यो-
दधेः साधनाद्बुद्धे पृथिवीमुजां परिवृष्टे शशङ्कि-
पक्षे स्थितम् । सर्वेक्षापतिमौलिमण्डनमणे श्रीरामचन्द्र
प्रमो चित्रं पश्य तव प्रतापदहनं जानन्ति सर्वा-
किंकाः ॥ १३० ॥ श्रीराम त्वदनेकचित्रचरितप्रोद्दामकी-
र्तियुतिप्रागदन्त्यादैवभूतमूर्ध्नि सकलत्रैलोक्यलोकेऽपि यत् ।
अश्रोत्राः फणिनसददेतदुचितं नो चेदहिस्वामिना व्योभूते

शिरसि क भूः क गिरयः कामी दिशानीश्वरः ॥ १३१ ॥
भ्रान्त्या भूवल्यं दशास्यदमन त्वत्कीर्तिर्हंसी दिवं याता
ब्रह्ममरालसंगमवशात्त्वा तत्र गर्भिण्यभूत् । पश्य स्वर्ग-
तरंगिणीपरिसरे कुन्दायदातं तया सुक्तं माति विशाल-
मण्डकमिदं शीतयुतेमण्डलम् ॥ १३२ ॥ ये मज्जन्ति
निमज्जयन्ति च पराले प्रस्तार दुस्तरे वायौ वीर तरन्ति
वानरमटान्संतापयन्तेऽपि च । नैते श्रावगुणा न वारिधि-
गुणा नो वानराणां गुणाः श्रीमद्दाशरथेः प्रतापमहिमा
सोऽयं समुज्ज्वलते ॥ १३३ ॥ कीर्तिः श्रीरघुवंशदीप
भवतो दृष्टी सुरारैः प्रियां यस्मात्तुभ्यमदात्तंदादि गिरिशो-
ऽमूर्द्धवनारीश्वरः । ब्रह्माभूचतुराननः सुरपतिर्ब्रह्मसदृश
दधौ स्कन्दो मन्दमतिश्चकार न कस्ससौ स्त्रियाः शङ्कितः
॥ १३४ ॥ एकं कौश्वनभूधरं सुबलयं वाचः सुभाचारिधि-
तरं तैरैकराजमण्डलमिदं संप्राप्य सत्कुण्डलम् । द्वै-
स्यापि च तेन तेन सदृशं त्वां भूषणं चापरं स्त्रीर्मान-
महिलेव यैचित्तरं श्रीराम कीर्तिरूप ॥ १३५ ॥ संप्रामो
दिव्यैसायते तव मुजः पूर्वोचलेन्द्रायते त्वत्क्रोधोऽप्यैरुणा-
यते तव लसच्छैयं प्रैकाशायते । त्वद्वैरी तिमिरौयते तद-

१ हंसः, २ तीरः, ३ कुन्दबहुमण्डलः, ४ लक्ष्मीम्, ५ तदामभुति-
६ महेश्वरैरेत्यं तकिन्म—यद्यत्सुमां स्वपार्श्वे न स्वपिष्यामि तदैवं
कीर्तिद्वीपुष्पमिनापद्यत्यम कामिनी गौरीमि रामाय प्रदास्वीपि
मिया स्वाह एव गौरी स्थापिता- तत्पृथ्व्यर्षेनारीश्वरो हर इति
ख्यातिः ७ ब्रह्मणा स्वपत्नीरुणायां चतसृष्वपि दिक्षु मुखानि
निधितानीति भावः- ८ यतो बहूनि चक्षुषि मम चेक्षुष्यन्ति तदा
स्वाप्तरसः प्रलोभ्यापद्युतागच्छन्ती कीर्तिद्वीपवन्नोक्तपिष्यामिति
भावः- ९ मन्दा विवाहेऽलसा मतिर्वैल सः- १० यतश्चेदं कृच्छ्रेण
प्राक्लिज्यं परिणेष्यामि तथापि तदपरणे मम तथा स्वपत्नीय एव मायी,
ततः किमनेन परिणयनास्मैणेति विचारदिति भावः- ११ मनेकं
काञ्चनगिरैर्दक्षिणे करे कच्छोऽस्ति, वामे तु न किमपीत्येकनाजनवन्न
शोभेते पाणी, अतोऽपर तादृशं बलवाक्यं भूषणं गद्य देहीति प्रार्थयेत्-
१२ यतो न ह्येकं वास उपर्यथश्वारे परिभाटुं शक्यते १३ उम्बलम्-
१४ इत्येकं साकाशा राजा चन्द्रस्य मण्डलं सत्कुण्डलके-
सिन्कर्णे संप्राप्य तत्सममपरकुण्डलं द्वितीयकर्णौ याचति- १५ वि-
कृष्यन्तं प्राप्तापि- १६ खिया यो मानः- स्वपत्नीतोभाष्यरूपस्वा-
दिग्वैल्लव इदिला अहमृहीता- १७ अन्त्यापि वा मानिनी मानग्रह-
पृहीणा भवेत्सा विदिरस्यापि पतिं प्रमरिष्युं तददहं यावत्
यद्मण्डलेऽपि नाप्यते तदैवं कीर्तिरूप्यपर भूषणं याचत इत्यर्थः-
१८ यथा दिवते सूर्यः प्रमाद्यनमानुषेति तथा त्वत्ब्रह्मभूतपि
संप्रामो सत्सदृशं प्रकटयतीत्यर्थः- १९ यथा भातुददवाचले भासते
तथा वासो त्वत्बले भासत इत्यर्थः- २० यथासुतो रज्ज्वर्गोऽपि प्राड-
भवति तथा क्रोधोऽपि रज्जुमुत्प्रेनादिना प्राडभवतीत्यर्थः- २१ यथा
व्यैस्वीदेते सर्वत्र प्रकाशः प्रसरति तथा त्वत्पद्मनाभोऽप्येते तव रूपे
स्पर्शद्वितीयः- २२ यथा सूर्योऽप्ये तमासि नाशमान्ति तथा
स्वत्पद्मनाभुरप्ये तव वैरीणो दिगन्तमानिनी भवन्तीत्यर्थः-

१ स्वस्तीवप्रशन्नपनाय दिव्यकरण सुकमेव- अत्रायं भावः-या
हि स्त्री दिव्यं कर्तुमिच्छति सा पूर्वं गङ्गां गाहते, अपर देवताः प्रद-
क्षिणीरूप पाण्डुरेनलं दधती सप्तमण्डलान्यतिक्रामति; ततो विष्णुपदं
स्पृशति; तथा सूर्यं कर्षति, तददिव्यं त्वन्कीर्तिरपि जलाग्निरालपदविष्णु-
पदसर्पस्पर्शनाख्यामि पद्य दिव्यामि स्वस्तीवस्मिन्निर्वाहय विषय इति
२ उच्छ्वा, ३ कर्षितम्, ४ शेषशिरोवधूतने मूनेः पात एव स्वाश्र-
सेषं गिर्यादिवरत्नां काञ्चन्याम मयेयतसेषां भूत्यामिस्वस्तीवस्वाश्र-
सेषाधिपत्न्यादित्यर्थः-

बलाहर्ष्यकान्तायतेत्यत्कीर्तिः कैमलायते रघुपते त्वत्कैङ्कर-
चण्डयुते ॥ १३६ ॥ अस्माकं परमन्दिरस्य चरितं यद्यप्य-
वाच्यं भवेत्स्वामी त्वं कथयामि तेन भवतः किंचिल्लिया-
दृषणम् । श्रीमद्राम नृप त्वया रणमुखे पाणिग्रहः सादरं
यस्याः सासिलता परस्य हृदये दृष्टा लुठन्ती मया
॥ १३७ ॥ सत्य सा बहूँरुपिणी समभवत्सिद्धिसरूपा
भवेत्कीर्तिः श्रीरघुवसारत्न विमला आगतिं विश्वोदरे ।
क्षमापारे रिपुमन्दिरं नृपपुरे रत्नाकरे निर्झरे कान्तारे गिरि-
शेखरे विषधरगारे तथैवाम्बरे ॥ १३८ ॥ गर्वावेश-
विशालरावणमुञ्जार्थैप्रतापानलज्वालाजालनैवास्तुदः कथम-
सौ सीतापतिर्वैर्यते । यस्मारातिचूपाः कृपाणजलधौ मयाः
पुरो गौरवाद्युच्चैर्गतयो भवेन्ति च पुनर्गिन्वा रवेर्मण्डलम्
॥ १३९ ॥ भीमं यजलधिं जवेन हनुमानुलङ्घय
लङ्का गतो यत्राशोकमहावनं दलितवानक्षं च यरक्षुर्ण-
वान् । सीतोपायनमौलिरत्नसहितः प्राप्तश्च यस्त्वामसौ
तत्राप्येव' मव्यतापमहिमा निर्देष्टव्यः कारणम् ॥ १४० ॥
घृते नायक राम तावकयशो रीमे दशाङ्के मरुद्वाहे स्वर्ग-
गजे हरे फणितौ वाण्या वृषे मे रुचिम् । अन्येषां तु तैदं-
म्बरे तैदं हिते तद्यज्ञेन तन्मदे तत्कण्ठे च तदीक्षणे
तदलके तैल्यथके तैपिये ॥ १४१ ॥ श्रीमन्नायक राम-
भद्र भवतः पाणौ कृपाणं रणे दृष्ट्वा यद्यद्भूदरिक्षिति-
मुजा तत्तत्समाकर्णय । अङ्गे वैशैर्भूदरधता नयनयोर्वक्रे तृणं
भूयसी 'भीतिश्चेतसि वाचि संस्तुतिकथा हस्तैर्हृदयं मस्तके

॥ १४२ ॥ आकृष्टे कवचादहीन्द्रसनाकैल्पे कृपाणे
त्वया श्रीमन्नायक रामचन्द्र भवतः प्रत्यर्थिनं वेदम्सु ।
गोहन्ते सहसा लुलयच्चैरीशैर्दुर्लभाखाचरीयक्षोरक्षयगाल-
कोलशैलभृङ्गलुकमिहादयः ॥ १४३ ॥ रेफ व्यञ्जनराज-
ता तव तवाकाप्रकर्षः स्वरेष्वन्यस्यापि मकार विरु-
रति ते वैर्गाक्षरेध्यादिता । यैः संभूय निगद्यते रघु-
कुलालंकारहीराङ्गुरो देवः क्षोणिसुतापयोवतरतीशृङ्गार-
हारो हरिः ॥ १४४ ॥ सेवाम्म.कणमण्डलानि सुली-
खेलोन्नयान्यन्वहं तद्वाहो रस्यन्महाबल इति ख्यातिं
गतो मौरतः । तं चास्वाय मुहुः सहस्रफणित-
शाली बलीर्यानैर्हिषेते कोमलकोमलैरपि फणैः श्रीराम
चन्द्र स्वैराम् ॥ १४५ ॥ श्रीरामे मृगयां गतेऽपि
धनुषा वाणे समारोपितेऽप्याकर्णान्तगतेऽप्य मुष्टिगलितेऽप्ये-
णाङ्घ्रिलेऽपि च । न व्रत्तं न पलायितं न चकितं नेल्ल
म्पिते न द्रुते मृग्या मद्भ्रशंगं करोति दयितं कामोऽप्यमि-
त्याशया ॥ १४६ ॥ गाम्भीर्येण महोदयेन शरणत्राणेन
मर्यादया सर्वाशापरिपूर्णेन महता स्वैर्येण वैर्येण च ।
राम त्वामनुकर्तुमिच्छतितरां वारांनिधिः किं त्वसौ पीतो
वानरलङ्घितः प्रमथितो बद्धः श्रिया त्याजितः ॥ १४७ ॥
देव श्रीशुभ रामचन्द्र भवतो दिग्भैत्रयात्रोत्सवे धावद्वीर-
तुरंगचञ्चलसुरक्षुण्णक्षमामण्डलात् । वातोद्भूतजोमिलसुर-
नदीसंजातपद्मस्थलीदूर्वाचुम्बनचञ्चलो हरिहयास्तेनैव हृदं
दिनेः ॥ १४८ ॥ साधर्म्येण कथं गृणीन्तु यमुनाबेणी
कृपाणी च ते श्रीमद्राम चमूखरेण्य भवतो वाग्ब्रह्मसिद्धि-
न्तिनः । नाकृष्टा हलिना न कालियवदात्कूरा न घोर-
जडां न र्छीयाजनिता न वरुणकुलां न प्रीतिभङ्गां क्वपि
॥ १४९ ॥ आबाल्यं पतिरेप मे जगदिदं जानति
तत्रं पुनर्भूम्ये समुपागता तदपि ते विख्यायते यः पतिः ।
युद्धा नास्य गृहे वसामि सुचिरं तिष्ठन्स्विराणेति तन्माल-
यादिव राम भूप भवतः कीर्तिर्दिगन्तं गता ॥ १५० ॥
का शृङ्गारकथा कुतूहलकथा गीतादिकाना कथं मायदं

१ यथा मानोदये धर्मकान्तमणिषु महास्वापः संजायते तथा
केतुद्वये सति वैरीकोद्वयेषु महान्धाचापो भवतीत्यर्थः २ यथा
मानोदये कमलानि विह्वलराणि भवन्ति तथा त्वत्कैङ्करमानोदये
त्वकीर्तिर्विकासमुपेयीत्यर्थः ३ दिग्भाद्युत्पत्तयश्च सर्वथा सर्वाप-
मत्वमस्तीति शेषः ४ परलियाः ५ यतो भक्तः स्वल्पानिः
कथनपि हानिं सोऽनुभक्षणाः स्त्रीदुर्लक्षणं तु परमपमानकारणमतो
ऋषीमीलनं ६ यथा काचित्प्राणिगृहीती परपुरुषस्य हृदये विलासं
कुर्वाचता तस्या अक्षतीत्वलक्षणेन पुरुषस्य महदृषणं लय भवेत्
७ नानास्वरसेन विषम्यापिन्यभूदिति भावः ८ अणिमापटसिद्धि-
मती ९ यथा योगिनी सिद्धागिदवर्दिषु स्वकानचारिणी भवेच्छाया
त्वकीर्तिरिति भावः १० देरीप्यमानाः ११ समूहः १२ अन्यो-
ऽप्यनलोऽनुदरेण शम्भुनि यथा तथा तत्पतापादिरपि रामेण शान्ति
रिति भावः १३ स्वर्गयायिनो भवन्ति. अन्यो हि यो जलधौ निमग्नो
भवति स च नीचेगतिरेव भवतीति प्रसिद्धम् १४ मारितवाद् १५
१५ भरतस्मिन् १६ कलमरे १७ लघेऽप्रवसि १८ ऐरावते १९
१९ मक्षणे २० रामचरै. तदस्य नीलत्वादिति भावः २१ चन्द्र
चपौ. राधाविषयः २२ शृणुनासिद्धापान् २३ मक्षयधये. आकाश
हरषयः २४ कर्प २५ देवा मुनि मुनिं दृश्यते तै हारा अति गोवदवध्या
रिति भावः २६ निरति हरदय स्वप्नानाम् कृपावत् इत्यर्थः

१ सङ्घे २ तन्मन्दिराणां शून्यत्वेन वनचरतिरक्षां तत्र प्रवे-
दस्यानिर्वायत्वादिति भावः ३ वनगावः ४ व्याजः ५ वानर-
६ शूकराः ७ शून्यताः ८ कदाचः ९ व्यजनेषु मेघत्वम् १० कर्प
गादिषु ११ स्यात्प्रायसः १२ आस्तादयन्तः १३ यथा स्वया वैरीने
हतास्तदा स्वद्वन्द्वयोः परिश्रमनः स्वद उत्पन्नस्यच्छोभादायुर्भवा-
बलोऽभूदिति भावः १४ शेषः १५ पृथ्वीम् १६ दूर्वाङ्गुर
दशे रता अरणेन प्रेरिता अपि न पूर्णं मयागित किं तु शनैरेव. नर
एव श्रीभक्तौ महान्तो दिवसा जयन्त इति भावः १७ कवचयु
१८ छाया मर्याभावाः १९ पानीयवाहाः २० जादुतद्वाराः

न्तिकया तुरगमकया कोदण्डदीक्षाकया । एवैनास्ति पर
पलायनकथा त्वद्वैरिभूमिसुजा टेन नीरघुनाथ नाथ जगति
सप्रेऽपि नान्या कथा ॥ १५१ ॥ त्वं चैत्वल्पतरुनयं सुम
नमस्त्व वेत्सुधात्मा कला सपूर्णा वयमीबरो यदि मनात्
सख्यया निभूतिरयम् । सपूर्णं कमलाकरो यदि मनात्
श्रीसजहसा वयं स्वामिस्त्वं शुशुभ रामचन्द्र द्यते किं किं
न तेऽङ्ग वयम् ॥ १५२ ॥ बालक्रीडनमिन्दुशेखरधनुर्भ
ङ्गावधि प्रहृता ताते काननसेननावधि कृषा सुश्रीरसरथा-
वधि । आज्ञा वारिधिवन्धनावधि यतो लङ्केऽनाशावधि
श्रीरामस्त्व पुनासु लोकप्रभता जानम्युपेक्षान्वधि ॥ १५३ ॥
त्वत्कीर्तिर्धनिका धन गधुरिमा तस्याधमर्णा सुधा शीताशु
प्रतिभूमदर्थन्यृते मया दिव धावति । मा लीना तत्र
वाचि रागनृपते चन्द्रो निरमन्वनि शङ्कातङ्कभृदशुका
वृत्ततुर्मुक्तं समुत्सर्पति ॥ १५४ ॥ अज्ञामास तृण प्रिया
दुहि तृणामास स्वारोर्धनुर्नररामास मुने शिलापि नृन-
रामास स्वय पादुका । बुल्यामास महार्णवोऽपि कपयो
योधावमृवुत्सदा पालस्त्यो मशकीवभूर भगवस्व मातु
पामासिधा ॥ १५५ ॥ उवा कीर्तिरता गुणस्तत्र निभो
मिक्ता च दानोदकेर्मेरुस्तम्भमवाप्य दिव्य मितना प्रासा
नमोमण्डलम् । धूपस्त्रयमिपक्षलवनितानि धासजैर्धु
पिता ऋद्धे कोरकितेन्दुना सुसुमिता श्रीरामचन्द्र
प्रभो ॥ १५६ ॥ यद्यीनामि च मोत्तिकानि करिणा दन्ता
यदीयाङ्कुरा यत्यत्राणि शारदना हिनगिरिर्यसा प्रकाण्डो
ऋहन् । यद्युष्णाणि च तारका हिमहचिर्वसा क्रल सुख
सेय राजति रामकीर्तिरतिका ब्रह्माण्डमाण्डो
दरे ॥ १५७ ॥ नो भ्यानि मन्तं दिने न च सुराधीश
ममापीयते नो राहुर्ग्रसते न वा मृगदृशा वके पराजीयते ।
नो मेधैश्च पिपीयते न च बुध्वालेऽपि सक्षीयते श्रीराम
द्विदिपात्र भाति जगति त्वत्कीर्तिचन्द्र सदा ॥ १५८ ॥
आकृष्टे युधि कार्मुके रघुपते वामो-ऽत्रवीरद्विगुण पुण्ये कमणि
मोचने च मत्रत प्रागल्भ्यमस्मिन्न निम् । वामान्य
पुनरग्रीत्र मम भी वृच्छाम्यह स्वामिन् शिन्वा रावणरुद्र
पङ्क्तिमथनेतेरेकमाविद्वयताम् ॥ १५९ ॥ अम्म कर्द
मतासुपैति महसा पङ्क पुन पाशुता रेणुर्वारणकर्णतालशु
गैर्दिक्रान्तनीहाराताम् । निम्नत गिरैय सम विपमता
क्षुद्र्य जैनाकीर्णता निर्याते त्वधि रामचन्द्ररुपते त्यक्त
स्वरूप जगत् ॥ १६० ॥ पाताले यैञ्जु मृत् कणिपतिरभित

कीर्तिवेहेस्तयैषा रथैषा कलासशलो गगनमिह महाम
ण्डप पण्डुदण्ड । दन्तीन्द्रशूलदन्ता दैटतनिरतुला
शारदाभ्राणि सारान्तारा पुष्पाणि चन्द्र फगमिदममल
रामराजेन्द्र मन्ये ॥ १६१ ॥ कूर्म पादोऽम्ब वैष्टिभुत्तग
पतिरसौ भोजन भूतघानी तैलापूरा ससुद्रा कनकगिरि
रथ श्रुचार्तिमरोह । ज्योतिश्रष्टाशुरोचिर्गगनमालिनिमा
कजल दक्षमाना शत्रुश्रेणी पतङ्गा ज्वलति रघुपते क्षुद्र
तापद्रीव ॥ १६२ ॥ शक्ति मर्गातिरिक्ता विलसति न
च ते पीडुपात्रप्रियत्रयं वाम्य धर्म प्रमाण स्वयमपि चरित
नान्य ईशोऽग्नि वधित् । नो वाय भेद आस्ते क्वचिदपि
विपये नत्र मित्याप्रनाशश्चित्रं पाण्डित्यमेतद्ब्रह्मसि रघुपते गीत
माचोरेतर्क्यम् ॥ १६३ ॥ पूर्वनामिद्वयुद्धिर्द्विगुणितवर्णे-
ऽप्यस्ति तेज्यप्रयलो य वधित्त्रेय लोप भवति बहुतरा
पेक्षिणोऽप्यन्तरङ्गा । नो वा वाय परण कचिदपि विपये
नापवाद्दो गुणाना वृद्धीना वर्णगान सदनमिति नत्रो राम
साधुत्वमार्गं ॥ १६४ ॥ ग्रीढि धत्ता कलासु प्रवेयतु
पुसुद सत्ये सचरेद्वा नेयानन्द विधैसा भंगतु च त्रिभुधा
नेन्तु राजा तथापि । दोषैर्वेधी वैक्ली सहेजजडतनु
सैक्ष्य पेश्याती नैक्षेत्रा कथ वा कलयत तुलना राम
चन्द्रेण चन्द्र ॥ १६५ ॥ माचद्वैतेऽप्यगच्छत्युत्तमद
मदिरासचरैर्बह्वीकीशकारानन्दगीता कविभजनभुवशा
पुरसाद्रवन्ति । पश्चादवति येषामुपदि करुणया राम

१ स्वाम् २ श्रेयसदिका ३ पणसतति ४ अवष्टम्भेत्
५ दीपदण्ड ६ दीपाधारपात्रम् ७ मध्यवर्तिवामोऽप्युदसाङ्कर
८ चन्द्रपक्षे-तथा कलासवेतु ग्रीढि प्राणम्य धत्ता विभुत्तं
रामपक्षे-यथा कलासु निगनेषु ग्रीढि धत्ते ९ चन्द्रपते तथा
ऽनुद-प्रकाश प्रथमतः विस्तारयतु, रामपक्षे-यथा की श्रुथिव्या
शुद ह्य जनयति १० चन्द्रपक्षे-तथा सर्वा देवाना पया
सत्यय आकाशस्त्रिसचरेद् रामपक्षे-यथा सत्ये सता योग्ये
मार्गे संवरति ११ चन्द्रपक्षे-तथा नेयानां लोचनानामानन्द
विषया बुक्तवान्, रामपक्षे-यथा नेयानां रक्षकप्रमानन्द जनयति
१२ चन्द्रपक्षे-तथा त्रिभुवादेवानवतु रश्तु रामपक्षे-यथा
त्रिभुवा पण्डितानवति १३ चन्द्रपक्षे-तथा चराणा गोविन्दो
ऽतु, रामपक्षे-तथा नाशा त्रिपया श्रेयश्च रात्र १४ चन्द्रपक्षे-
यथा रात्रिस्त्रामन्वेपथे तच्छील, रामपक्षे-न दोषमन्वेपथे किंतु
गुणान् १५ चन्द्रपक्षे-कलद्वारत्, रामपक्षे-कलद्वी न
१६ चन्द्रपक्षे-सहजतो जलमयी तनुर्धस च रामपक्षे-
निसर्गतो मूढत्वभाषो न १७ चन्द्रपक्षे-कलासु पक्षेक
कलाशुवात्मयुव, रामपक्षे-न कदाचन तस्य क्षय, किंतु सर्वदा
वृद्धिरत् १८ चन्द्रपक्षे-पक्षेऽतीवैश्याया पतनशील, रामपक्षे-
पक्षपाती न १९ चन्द्रपक्षे-नक्षत्राणां तारकागामीश्च स्वामी,
रामपक्षे-न च नक्षत्रेश, किंतु सर्वेषां क्षत्रागामीश्च, २० हस्ती
२१ क्रमटी

१ यतोऽम्भयो द्रवत्वेऽपि भवतीयापाशुनापारित संघकोत्पल
कर्मता अवति प्राव २ योऽत्तुपुच्छुष्णा सन्त ३ त्वत्वेवधा
वने प्रवेशादरुणमभि भवपदवद्ववति ४ मनोहरम्.
१६ सु. ट. भा.

भूपालमालेरुद्वेल्लुभुवीचीबहलधवलामावद्धकक्षा वटाक्षा
॥ १६६ ॥ वीज चिन्तामणिश्रेत्कनकगिरितटीजन्मभूमि
भवेचेत्सेकनी चेतकामधेनुर्विधिकुलमखिल मूलसस्कारभुचेत् ।
विशेशो रक्षिता चेतसरसिजनिलया मञ्जरी चेतदा
साद्राम क्षमापालमाले तव भुजलतया कल्पवृक्ष सदक्ष
॥ १६७ ॥ मन्ये मृत्यो सपत्नी जगति सुविदिता
कालकूटस कन्या धानी कर्कोटकस खरणभयकरी किं च
वज्रस्य माता । कल्यान्ताधे पुरधी प्रभवति भगिनी
भीषणा कालरात्रेर्द्वितीय ते वृषाणी सुरपुरसुदृशा रामचन्द्र
क्षितीश ॥ १६८ ॥

रामजाम

धुभ्यत्प्रत्यर्थिपृथ्वीपतिहृदयसरस्तोषशोष दधाने त्वदोष्णा
मुप्रतापे तपति बहुगुणे रामजाम क्षितीन्द्र । सूर्यो मिन-
त्तमायात्समजनि दहन कृष्णवर्मा निमज्जन्पारावाराम्बुपूरै
निवसति वडवावहिरन्यत्किमु चाम् ॥ १६९ ॥

रामनाथः

करकम्पितखड्गथष्टिभीमे रणसनाहितरामनाथवीरे । अरि-
भृदुर्मर्त्यसुन्दरीणामचलन्दक्षिणवामलोचनानि ॥ १७० ॥

रुद्र

कैतिपयदिवसे क्षय प्रयायात्कनैकगिरि कृतवासरौव
सान । इति मुदमुपयाति चक्राकी वितरणशालिनि
वीररुद्रदेवे ॥ १७१ ॥ कवी-द्राणामास-प्रथमतरेवाङ्गण
भुवश्चलद्द्रुङ्गासङ्गाकुलकरिमदाभोदमधुरा । अमी पञ्चत्तषा
मुपरि पतिता रुद्ररूपते कटाशा क्षीरोद्गमसरदुरुवीची
सहचरा ॥ १७२ ॥ भूयोभूयस्त्वदरिदलनाद्वासनाशास
काशायातैर्वातैरहह तरणेस्त्वणेपु त्रणेपु । साय साय
स्वणसलिलस्पर्शबाधाममाधवासालसाकलितप्रपुषो रुद्र क
खाडुपाय ॥ १७३ ॥ चन्द्रोऽनेन कलङ्कितो वत वने रामोऽ
मुना वक्षित किं चानेन बुलाङ्गनानयनयोर्लावण्यलक्ष्मीर्हता ।
सत्यानामभिलाषकस्य भवत श्रीरुद्रचन्द्र प्रभो तन्मन्ये
हरिणस्य हन्त हननायाखेटिकोपकम् ॥ १७४ ॥ रुद्रस्वामि
दिगम्बरस्य वृषया स्वर्गोऽमरा कोटिशो याचन्ते न कदापि
काञ्चनमहो शश्वत्सदा भुञ्जते । एकोऽह वसुधातले न च पुन
लेहस्य पान सदा याचिष्ये कथमन्यभूपतिमत श्रीरुद्रभूमीपते
॥ १७५ ॥

रूपनारायणः

अये यदि समीहसे परपुराधरोधे सदा समाकलय मद्भव
विमपि रूपनारायण । प्रतीपन्वपनागरीनयननीरकलोलिनी
समुत्तरणचातुरीं तुरगारजमध्यापय ॥ १७६ ॥

रूपमणि.

श्रीमद्रूपमणे गुणेन यद्य ह्रीनोऽपि नीतो गुर्गाद
गौरवमादरेण भवता तेनास्ति शंभुर्भवान् । यत्तेनाप्यद्भु
क्लङ्कविकलो दोषाकरोऽपि स्फुटं विप्राधीशपदे विषाव
विधृतश्चन्द्रोऽनिश मलाके ॥ १७७ ॥

विन्मार्कः

तत्कृत यत्र केनापि तद्वत् यत्र केनचित् । तत्साधितमसाध
यद्विक्रमार्केण भूमुजा ॥ १७८ ॥ सारसवत्ता विहता नना
विलसति चरति नो कङ्क । सरसीव कीर्तिशेष गतवति भुवि
विक्रमादित्ये ॥ १७९ ॥ हृष्टी वन्य स्फटिकघटिते भित्ति
भागे स्वधिव दृष्टा दृष्टा प्रतिगज इति त्वद्विषा मदिरेपु ।
दन्ताघातादहितदशनस्तं पुगर्वाक्ष्य सद्यो मन्दं मन्दं स्युरति
करिणीशङ्कया निन्मार्क ॥ १८० ॥ कीर्तिस्ते दयिता तदीव
जठरे लोकत्रय वर्तते तस्मात्वं जगत पिता पितृघन येना
र्थिना त्वद्वनम् । वीर श्रीवर विक्रमार्क भवतस्त्वाग न मन्या
महे कस्त्वाग स्कुटुम्बपोषणविधावर्थव्यय कुर्वत ॥ १८१ ॥

विग्रहराजः

द्रुते सप्रति चाहुवाणतिलक शाकंभरीभूपति श्रीमान्नि
ग्रहराज एष विजयी सतानजानात्मन । अस्माभि कद
व्यधायि हिमवद्वि-ध्यान्तराल भुव शेषरवीकरणाय मातु
भवतामुद्योगशून्य मन ॥ १८२ ॥

वीरभान

लङ्काधामनि वीरभानरूपते प्रेक्ष्य प्रतापोदय प्रत्यागार
मधीर्नीरजदशो भूयो हुताश्रममाव । धुम्वद्वाणि विधृतपामि
विगलन्सुक्तामणि प्रस्खलद्वाष्पश्रेणि विलोलवेणि दयित
कण्ठस्थले विभ्रति ॥ १८३ ॥ भेरीझाङ्कतिभिस्तुरगनिन्दै
कुम्भीन्द्रकोलाहलै प्रस्थाने तव वीरभान दलित ब्रह्माण्ड
भाण्डोदरम् । आधाय ज्वलति प्रतापदहने रङ्के पुनर्वैषण
तारानायकतारकासुरसिद्धाजादिवायोजितम् ॥ १८४ ॥

वीरवर

कामो वामदश निधिर्नयजुषा कालानलो विद्विषा
स शास्त्री विदुषा गुरुगुणवता पार्थो धनुर्धारिणाम् । लीला
वासगृह कलाकुलजुषा कर्ण सुवर्णार्थिना श्रीमान्वीरवर
क्षितीश्वररो वर्वीति सर्वोपरि ॥ १८५ ॥ जम्बुद्वीपगृहप्रकाश
नकरी श्रेहक्षमाधायिनी नीलोद्दीर्गमपीतति खलजनश्रेणी
पतङ्गान्तकृत् । गाञ्जिन्द्राकवरक्षितीश्वरमनश्चिन्तान्धकारापहा
यस्य क्षोणितेरराजदखिलं दीपोपमा लेखनी ॥ १८६ ॥

वीरसिंहः

वीरसिंहारिनारीणामज्जनाक्ताधुविन्दय । उरोजे पतिता
रेजु सरोजे मधुषा ह्व ॥ १८७ ॥ यस्कोच्छिन्ना न वेदा
भनसि सदयता दूषणानामभावो दक्षो दूरैऽणुदृष्टया जहति
कठिनतां दानशक्तिर्गारिषा । आधत्ते यश्च कुन्द शिरति

दरयतां यश्च दूरीकृतातिः स श्रीमान्वीरसिंह त्वमिव
तत्र रिपुस्तत्र दैर्घ्यं प्रतीमः ॥ १८८ ॥ वैकुण्ठाभयप्रामः
कमलसुतशिराः कुञ्जराष्ट्रदृष्टिः कोदण्डोदारनामाप्यमित-
परिजनो विश्वविरयातकीर्तिः । सुन्दर्यासक्तचित्तः समरण-
विजयी कङ्कणाहारसुक्तो वीर श्रीवीरसिंह त्वमिव तत्र रिपुः
किंतु सुक्तादिवर्णः ॥ १८९ ॥

वेङ्कटपतिः

अत्र मन्मथमिगतिमुन्दर वैजयारिमिव दिव्यतेजसम् ।
शैलैराजमिव धैर्यशालिनं वेदिषु वेङ्कटपतिं महीपतिम् ॥ १९० ॥

शाहिजहानः

भृशमौलितदीपु वर्षति महाघाराधरेऽम्बिन्नसौ जाता
भूष सरस्यती विजयिनी वटोलिनी पावनी । श्रीमच्छाहि-
जहा प्रवीमि तदिदं माहात्म्यमन्याः वर्ध यन्वा मज्जति
पङ्कजीयति शिवस्तन्मूर्धजो लीयति ॥ १९१ ॥

सिन्धुराधीश्वरः

अशर्मदहन-जलकटुकटाक्षरुक्षेत्रणक्षणक्षपितशान्ने जयति
सिन्धुराधीश्वरे । वर्धनं बहु मन्महं निजसुजानमहाण्डिव-
च्युतात्मविशिताण्डवन्नलितस्वाण्डवं पाण्डवम् ॥ १९२ ॥

हम्मीरः

सुचति सुचति कोप भजति च भजति प्रकम्पारिवर्गः ।
हम्मीरवीरसङ्घं त्यजति त्यजति क्षमामाशु ॥ १९३ ॥ मा चक
चेक्रिविह्वलवकातरो भू सरोचमस्युज न याहि न यामिनी-
यम् । हम्मीरभूषहयपादनिदीर्णभूमीरेण्वरैरयमकारि
दिशन्त्यहम् ॥ १९४ ॥

राजविभूषावर्णनम्

यशःपटोऽयमद्भुतो न ते महीप कञ्जुकः । सुपुण्यकर्म
माल्द्रो जयप्रदं सुरक्षणम् ॥ १ ॥ प्रशातृनीयोप्रविष्टो
चनस्य भूलोज्ज्वलस्येश्वरकामदातुः । कामारिसुल्लज्य
मुदा सकामा उष्णीपगद्गा तव माति मूर्ध्नि ॥ २ ॥
चिन्नाभिरस्तोपरि मौलिभाजा भासिर्मण्डीनामनणीयसीभिः ।
अनेकघातुच्छुरितादमरासरोर्गोर्धनस्वाकृतिरन्वकारि ॥ ३ ॥
तमद्गद मन्दरकूटकोटिव्यापहृतेनोत्तेजनया मणीनाम् ।
वंहीयसा दीप्तिवितानकेन चक्रासयामासतुरुहसन्ति ॥ ४ ॥
शिरोवैधनव्याजतरते सुखेन्दोः पर पञ्चपाताङ्गसत्येय
राहुम् । रुपा मूर्ध्नि वद्धं कचच्छन्ननालं शशाङ्कोऽङ्गहीनो

१ दकारे मकारम् २ इह पये शत्रुपक्ष आयाशरत्नागः
३ निष्पुः ४ हरम् ५ मदनश्यामत्वत्वात् ६ विधानम्; पश्ये-
माष्वाधारम् ७ उदासनम्; पश्ये-प्रहृष्टकम्पम् ८ शान्तिम्
पश्ये-शुचीम् ९ चक्रवाचीविरहाशुतः

विमालेष राजन् ॥ ५ ॥ तागधिनाथममिनित्य सुप्रति-
यादा राञ्जन्तया पदवर्षन्ततो व्यरम्भ । वन्द्यवृता
इव तदीयवभूममृगा हाग्च्छयेन तत्र वक्षमि भान्ति
नूनम् ॥ ६ ॥ घनलजुसुमामान्कञ्जुस्योपरिशान्तकृति-
करणे आजमे राजराज । शग्दि घनगणोयद्विधुदु-
हामरेखाकलित इव घरेन्द्रः श्रोत्रतो निन्त्यर्शल ॥ ७ ॥
समागारक्तश्रीनगरसुपमानद्वक्त्रनस्फुरद्विद्युद्राजन्तस्युग-
लाभ्या तत्र वरौ । निमातः काश्मीरव्यमितुष्कितानिन्द्र-
विजये हते स्वर्गद्वारगर्गत इव निभो द्विदम्बिनिहृते ॥ ८ ॥

गजप्रशंसा

नीता पुन्मस्यद्वन्द्विता यामिनीनासुरो जेन्तेयं धूरा
धृतमणिगणैः कञ्जुकेगवृतेन । इत्याग्यातु नग्पति-
गृहद्वारे कुम्भेन्द्रदिग्मा गुण्डाष्टवर्षेषुपि बहुला धृति-
सुद्वल्यन्ति ॥ १ ॥ मिन्दूरवृत्तिमुग्धमूर्धनि धृतरेख्यानधि-
श्यामिने व्योमोन्त स्पृशि मिन्धुरेऽस्य समारम्भोद्धरे
धावति । जानीमो नु यति प्रदोपतिनिग्व्यामिश्रमस्याधिवे-
वानं यान्ति समलनोहुजमुजातेज सहस्राश्रनः ॥ २ ॥
एतद्रथगजस्तृपान्ममि मृशं कण्ठान्तमज्जतनु फेनं
पाण्डुरितः स्वदिश्रिजयक्रीडायश स्यधिभिः । दन्तद्वन्द्व-
जलानुविभ्रनचतुर्दन्तः कगम्भोर्निमिष्याजादंभ्रमुनरुमे-
न विरहं निर्गोषयत्वस्युधे ॥ ३ ॥ स्वीयोद्धान-
प्रगम्यप्रकुपितहृदयोत्तारितोद्गण्डगुण्डेऽन्ध्रच्छुच्छुच्छप्रति-
वरदिधिया मिन्धुरैर्धौवमानैः । तत्पादन्यासनम्रामदकच-
भरोद्भान्तिधागवधूर्णत्वागनागान्दुर्ध्ना धग्मिगतिग शङ्क-
माना चकम्पे ॥ ४ ॥

तुरगप्रशंसा

मेखलीयति मेदिन्याः कञ्जुसः कङ्कणीयति । मण्डली-
स्तुरगः कुवञ्जगतः कुण्डलीयति ॥ १ ॥ धान्तमनु-
धावन्ति हरिष्य तत्र वाजिनः । नामिनिमुक्तस्त्रीरुत्था
इव समीरणाः ॥ २ ॥ अनूत्तेगादयमद्वितीयश्यायुत्तरगा-
दपि लज्जमानः । सुरोद्धतैर्गैः तुरगमस्तं ग्जोभिग्या-
पतिमावृणोति ॥ ३ ॥ प्रयातुमन्मारमिदं क्रियन्तं घरा
तदन्मोथिरपि स्वडायताम् । इतीन धौहिर्मित्रैर्गर्दपिद्वे-
पयोधिरोधक्षमसुदतं रजः ॥ ४ ॥ इयती जगती क्रियति

१ अन्नकवे २ अगर्गत इत्यर्थः ३ शयिवः ४ इत्ये-
५ प्रतिनिधेन ६ वरसीर इत्यर्थः ७ देरावतेन

भविता नमिता न न यामिति याति ह्य । वियदङ्गपरिद्वण
 रङ्गभूर्विमृशन्निव नर्तनमातनुते ॥ ५ ॥ किमज्ञात्वा सुरे
 स्पर्शयन्त क्रुरद्वा इवाद्वाणि सकोचयन्त । अटन्तो
 नटन्तो नट तोपयन्तस्तुरगा सुरद्वा पुर गाहयन्ति
 ॥ ६ ॥ अलक्षितगतागते कुलजधूमटाक्षेरिय क्षणातुनय
 शीतले प्रणयकेलिकोपैरिव । सुदृत्तमसृणोत्रतैर्गृहशशा
 सुरोजेरिव त्वदीयतुरमेरिद धरणिचक्रमोकम्यते ॥ ७ ॥
 निर्मास सुम्बमण्डले परिमित मध्ये लघु कर्णयो र्वन्धे
 वन्धुरमप्रमाणसुरसि स्निग्ध च रोमोद्गमे । पीन पश्चिम
 पार्श्वयो पृथुतर पृष्ठे प्रधान जवे राजा वाजिनमारोह
 सकलेर्धुक्त प्रशस्यैर्गुण ॥ ८ ॥ धूलीभिर्दिव्यमन्धवनधिरय
 न्नाशा सुराणा र्वैर्वात सयति स्रजयज्ञवजये स्तोतन्यु
 णैर्भूयन् । धर्माराधनसनिजुक्तजगता गात्राभुनाधिष्ठित
 सोन्द्रोत्कालमिवाद्दिगायति पदा स्पृष्ट तुरगोऽपि गाम् ॥ ९ ॥
 वात स्थावरयन्नम पुटकयन्स्तोतस्वतीं सुनयन्सिन्धुं पत्व
 लयन्वच विटपयन्मूमण्डल लोष्टयन् । शैल सर्पपयन्दिश
 चपलयलोकनय क्रोडयन्हेलारब्धययो ह्यस्तव वधकार
 गिरा गोचर ॥ १० ॥ तथा गामिव सस्पृशन्ति भति-
 मिर्थासुःपतन्तो मुहुश्चान्तेवासिन आजवधुतगतीवाध्यापय
 न्तोऽनिलात् । देव स्तीयसुराप्रदीणवसुधाधूलीवितानं बला-
 रत्वश्रो नटन पठिष्यति हि वसन्त्यन्ति वाहास्तव ॥ ११ ॥

खड्गप्रशंसा

वर्णयामि विमलत्वमम्भस कि त्वदीयकवालवर्तन ।
 एति यत्प्रभवमैन्दवी युति विश्वशक्तिपुटमौक्तिक यश ॥ १ ॥
 खड्गवारि भवत किमुच्यते लोलशैवलमिचारिकुन्तले ।
 यत्र राजति निवेशित त्वया राजहसननिवहोपय ॥ २ ॥
 न पक्षवृत्तिर्न सपक्षवृत्तिर्विपक्षवृत्ति करवालधूम । तथापि
 ते भूमिपते जगत्सा प्रतापवह्निप्रमिति करोति ॥ ३ ॥
 रिपुश्रिय किं कचसचयोऽय प्रतापवहे किमु धूमराजि ।
 विलोक्य यस्मागिगतं कृपाणमेव जनसर्कच्यते रणेयु ॥ ४ ॥
 सद्य करस्पर्शमवाप्य चित्र रणे रणे यस्य कृपाणलेखा ।
 तमालनीला शरदिन्दुपाण्ड यशस्त्रिलोक्याभरण प्रस्तुते ॥ ५ ॥
 दर्पान्धगन्धगजनुम्भकपाटकूटसक्रान्तनिद्रघनशोणितशोण

१ अन्तरिक्षचरिणां इष्टी प्रतिबद्धनित्यर्थे २ तत्रत्वान्प्राणिन
 इत्यर्थे ३ वायोः स्य विक्रमेण इत्यर्थे ४ जगतो धर्मैकमाधनकारिणा
 ५ वेगादिशयत्वात्शिरान्तरम्भे चरणनिक्षेपस्याजाद ६ सुवम्, पक्षे-
 नेभुम् 'गोत्राज्ञानकालान्भूमि गोच्छिद्य न पदा स्पृशेत्' इति निषेधा
 दिति भाव

शोचि । वीरेर्व्यलोकनि युधि कोपकपायकास्ति वाली
 कृपाक्ष इव यस्य करे कृपाण ॥ ६ ॥ धाराधरस्त्वदमिरेण
 नरेन्द्र चित्र वर्णन्ति वैरिवनिताजनलोचनानि । बोधेन
 सततमसगतिराहवेऽस्य दारिद्र्यमभ्युदयति प्रतिगार्धि
 वानाम् ॥ ७ ॥ कुरगाक्षया वेर्णा सुमग निपरीते रतिविधा
 नधिस्कन्ध दृष्टा विमपि निपतन्तीमरिभट । अधिप्री
 युष्मत्प्रचलकत्वालव्यतिकर शरत्वेव सन्धो विरमति परी
 रम्भरभसात् ॥ ८ ॥ कृपाणीय काली तव रिपुयश क्षीर
 मनिशं पिबन्ती व्यालीव प्रथयति तथा दुविपहृताम् ।
 यथा दूरादसा स्फुरणमपि सभाव्य सहसा विमुञ्चन्ति
 प्रौढपहरणभूतोऽपि प्रतिभया ॥ ९ ॥ राजन्वीर विपक्ष
 लक्षसुवधूवैषयदीक्षासुर सद्गामाध्वरकर्ममकुशल प्रत्यर्धि
 पृन्वीमुजाम् । प्राणानर्थ्यमणेर्मयापहृणं नाकारि नितु
 प्रभो भूमिज्ञेन तवेति दिव्यमपिबल्कोश स खड्ग पर ॥ १० ॥
 असासिभुंजग स्वकोशविवरावृष्ट स्फुरःकृष्णिमा कम्पो
 न्नीलद्वैराललीलवलमैक्षेपा भिये भूयुजाम् । सद्गामेषु
 निजाह्वलीगमहासिद्धौपधीवीरुध वैर्वासे विनिवेद्य जैहृ
 लिकता केर्नाम नालम्बिता ॥ ११ ॥ भूम्-मोल्लितदीपु
 दशितसमारम्भोऽयमम्भोधरस्त्वत्सङ्ग प्रतिपक्षपङ्कपट
 प्रक्षालयन्धारया । सुदृक्कुद्विस्फुरसिन्धुरगल्लण्डस्थलप्रस
 लमुक्ताभि करकाभिराशु समरे क्षोणीतले वर्पति ॥ १२ ॥

आश्रयै समराम्बरे रिपुयशश्चन्द्रप्रतापार्कयो सर्वप्रासमय
 सहैव तनुते त्वत्खड्गराहु कथम् । किं चान्यत्वरलोकनि
 भयं भवास्तस्मिन्मह्यत्सवे गृह्णाति त्यजतामममहदयो
 राज्ञ् ममस्तार सुव ॥ १३ ॥ देव अस्त्रपञ्चकोशविगलम
 चात्तिलालामसि वेधय्योद्गदधूमकेतुमपरे त्वद्वैरिचामभ्रवान् ।
 वेर्णां कालवधो प्रतापवृत्तमुधूम न्व केचिज्जगुर्मन्ये काल
 भुजगलोलरसना हाल्याहलव्यापृता ॥ १४ ॥ सिक्ताया वीर
 कण्ठस्थलबहलगलद्रक्तधारासुवैर्मीचन्मातंगकुम्भोद्वलनि
 लुलितैर्मौक्तिकै गुपितायाम् । सद्गामोधानभूमौ तुरगसुर
 पुटोत्खातकृष्टस्थलाया जातं ते खड्ग-वह्यया फलमतुल
 रसात्वादहय जयश्री ॥ १५ ॥ सर्पवैषा कृपाणीं तव
 भुजभुजगासगत सगरादौ सद्य कृत्तारिखण्ड-च्युतरुधिरजो
 योगमभ्यावह-ती । ह्यप्यद्धानाम्पूरोत्कटकरिघटनागण्ड
 शैलेषु लीना सूते सद्य किलाण्डान्यतिविमलगलद्ररिसुक्ता
 च्छलेन ॥ १६ ॥ लेखन्ती व्योमगर्भे दिशि विदिशि सुदु
 निर्घतन्ती हरन्ती शश्वद्यौढान्धकारानखिलजनमनोविसय
 १ वक्रविलासा २ प्रकटकुलगतिरित्यर्थे ३ अर्थिध
 ४ विषवैद्यता

वर्धयन्ती । यस्य स्कारातिधारा तडिदिव ताला वैरिक्कम्पो-
पकण्ठं प्राप्ता सद्यो नदीय प्रणयकुतुकिनी मोद्गानि-
पकरोति ॥ १७ ॥ चूडापीठभिरामः स्फुरदुरुणभिर्मुद्रि-
काम्प्यभूतैर्दोषैः कुण्डलीन्द्रस्य जयति जगन्मण्डलाधार
रपः । क्षीरान्ध्रान्त्यारिकीर्तिं सपदि समुदितां पातुरामः
सर्वजिह्वासुचैः क्रिमेना बणलयति चमत्कारिणी गङ्गा-
नराम् ॥ १८ ॥

राजयात्रावर्णनम्

प्रयागे तव राजेन्द्र मुक्ता वैरिद्योगिद्याम् । गजहंम-
गतिः पश्यामाननेन शशिद्युतिः ॥ १ ॥ दिङ्गारीणां स्पृशत्यर्को
जःसंयुताम्वस् ॥ प्रस्थाने न्यते सन्तोऽप्यवैर्यन्ति खो-
दृताः ॥ २ ॥ त्वद्भ्राजिपानिनिर्घृतपूलीपटल्यङ्गिणाम् । न
क्वे क्षिरां गङ्गां भूरिमारमिया हरः ॥ ३ ॥ यात्रासु यस्य
अजिनीमरेण दोलायमाना सकला धरित्री । आद्रश्रगाधि-
ष्ठितपृष्ठीठमकर्मठं कूर्मपतिं चकार ॥ ४ ॥ अस्य प्रया-
गेषु समग्रजक्तेरपेसर्वोर्जाभिरुत्थितानि । कुर्वन्ति सान्मन्त-
शिष्यामणीना त्रेभाप्ररोहस्तमयं रजांसि ॥ ५ ॥ यस्य
यात्रासु बलोद्धतं रजः स्फुरत्यतापानलधूमगञ्जितम् । तदेव
गत्वा पतितं सुधान्धुधौ दधाति पङ्कीमवदङ्कतं विधौ ॥ ६ ॥
त्वय्यागते किमिति वेपथ एष सिन्धुस्रवं सेतुमन्धुद्वतः
किमसौ विभेति । द्वीपान्तरेऽपि न हि तेऽस्त्यवशांश्वदोऽद्य
त्वां राजपुंगव निपेन्त एव लक्ष्मीः ॥ ७ ॥ त्वयि प्रच-
ळति प्रभो तुरगवल्गानामु स्फुरद्वरपलयपूलिभिः सकलमेव
कीणे नमः । दिवाकरहयावली निरवलमसंचारतः श्रमा-
पनयनाय किं वसुमतीयस्यै गता ॥ ८ ॥ चोली चोली
न तु कल्पते सुर्गरा जनेराज्ञी भूर्नाकान्तं विशति
विपिनं मालवी सांलवीधुम् । नो संगीतं रचयति गनागङ्ग
वृक्षी कुशाक्षी नाक्षी रागं रूसि तनुते भूपते उन्नयाणे ॥ ९ ॥
देव त्वद्भ्रजयप्रयागविलसत्सद्भाजिराजिप्रत्रहुण्णक्ष्मातलीन-
पांसुपटलव्याप्तोऽनिमेषक्षणः । सुंशामा बहु मन्यते फण्णिपतिं
पातालमूलस्थितं सोऽप्युद्दामकरीन्द्रदुधेरभरक्षान्तः सहस्रे-
क्षणम् ॥ १० ॥ देवे दिवित्रयोचते धृतधनुर्ध्वल्यथिर्षिर्षामन्तिगी-
वैषव्यप्रतापयिनि प्रतिदिशं कुन्दे परिक्राम्यति । जास्ता-
मन्यनितान्मनी रतिरपि प्रायो न पौष्यं करे मनुर्धेतुंमदा-
न्मदान्धमधुपीनीलीनिचोलं धनुः ॥ ११ ॥ देव त्वद्भ्रजयो-

धमे हरिरनुस्त्रातक्षतश्मताल्यधोद्धते रजसः परागपटले
दिवचक्रमाक्रामति । अस्या पैङ्गिताति निर्देति निजं
हस्तद्वयं निर्देति सां निर्देत्यनिमेषतां परि-
पतद्भाण्याम्बुधरो हरिः ॥ १२ ॥ सुप्रमद्भ्राजिजिताभिरानि-
चरणक्षेपसत्तैर्होहिर्नां मधु क्षोणिमनेष्य सिञ्चति धनेर्मता
नदीनां जलेः । आयामण्डलमुक्तद्वयजपटैर्वाणं तनोनि द्रुतं
चक्षुश्चलरंणुप्राधिनमियाजेतुं दिवं गच्छति ॥ १३ ॥
धृताधोरण देव वासवकरी पङ्केन लिप्तः कथं नीतः स्वर्ग-
तरंगिणीजलमसौ तत्रास्ति पङ्कः कुतः । सर्वाशाविद्यो-
त्सवं प्रति द्युतोद्योगे धरणीधरे स्फायन्ते करिकर्णताल-
पवनोद्भूताश्चसुरेणवः ॥ १४ ॥ देव त्वद्भ्रजशजियत्र्यंठल-
श्रोद्धतधृतीभरैरकारां वैसुपायते खरैरकः सोमायते निष्प-
मः । किं चात्रो मरुद्वितः फणवतां नाधः स कूर्मी-
यते कूर्मं भोगैर्पैतीयते क्रिमपरं रात्रोयते वासरः ॥ १५ ॥
वेद्यस्यक्षति राजहंसदुधतिवृन्दमृणालावलिभ्राम्यत्यपदमूरि-
झाङ्गुतिपर्वक्रीकृन्क्रेङ्कृति । पर्वसन्नवपचसंहति पतिद्वि-
तिवंगस्थिति प्रस्थानध्वजवातलोलमजनि स्वर्गापगायाः
पयः ॥ १६ ॥ सत्यं त्वं पुरुषोत्तमोऽसि नियतं तत्रापि
रामो मवान्मन्याने तव लज्जयेव नमति व्यक्तं यतो मेदि-
नी । दानपूर्वाचल्यध्रिमाचलकुवावावृण्वती श्रोच्छलदुष्का-
रावचलस्योधिहरीचेलाक्षलैश्चक्षुः ॥ १७ ॥ प्रस्थाने
तव भूमिपाल वसुधा जाता रजोदोपला त्वद्भ्रिद्वारपयो-
धरोऽञ्जनवृते वर्पत्योऽधृदकम् । झन्दाश्वसहिमापमौक्तिक-
गणान्दामाः किरन्ति द्विपस्तत्रोत्पात इति प्रतापदहने
यास्मन्ति ते शत्रवः ॥ १८ ॥ एतद्दत्तासिधातस्रवदसुगुह-

१ अश्वः २ समूहः ३ दशरात्रिः ४ यथैतद्वदः
ससुच्छितं येन तस्य सहस्रेभ्योऽपि शिरोहिनानि वधुच्छेन यदि
मम नेत्रसहस्रे नामतिष्यत्तदा चैवावद्रोभिकारत्वात् नापतिष्यदती
नेत्रसहस्रे मम किमर्थनमवदति ५ सत्यं नेत्रसहस्रे तच्छिरो-
धानाय यदि हस्तसहस्रेणममतिष्यत्तदा हस्तेः सर्वेनाच्छादनं
कर्तुं शक्यमती मम पाणिद्वयं यथैवेति ६ यतो मया
देववादनियेपता पक्षमयानामावः किमिति प्रातः यसाचमुपा
रत्न-पदशक्तान्तदमभूप्यदि च मे नवनेत्रनियेपना नामतिष्यत्तदा
रवन्पातोऽपि नामतिष्यदतः स्वामनियेपनां निन्दतीति भावः
७ रजःरूपसंसागांस्तरिपनन्ती निर्गच्छन्ती मेनेष्यो वाण्युधारा-
द्वलप्रवाहो यस्य सः ८ इन्द्रः ९ अधिनीकुमारं वैवस्वः
१० बहिनम् ११ इन्द्रादिन्येनावती विदुलातीचक्षुत्तंपर्दाकाका-
दामपि रजोवर्षं भभूतेति भावः १२ वधुर्बाहुः १३ यथा कूर्मः स्व
शरीर संकोचयति तथा श्रेयोऽपि त्वद्भादिनीमरेण संकुचिनशरी-
रोऽभूदिति भावः १४ संकुचिवदशरीरोऽपि प्रलम्बाकोऽभूदित्यर्थः
१५ यतस्तद्भ्रजवदादिन्या पूलीपटलं समुच्छलितं येन दिननमन्ध-
कारव्यसारादिदेवामवदिति भावः १६ चक्रवाती

१ राजकुमाराः २ सेतुश्च मन्थथेति ३ इन्द्रः ४ शत्रवः ५ यदि
मम मतां कामो धनुर्धारिष्यति तदायं राजा गङ्गातरं धनुर्धत्वाः
निष्पतीति भयारत्नसत्रं धनुनां प्राहयदिति भावः

दृशंसान्द्रेन्धनैतद्दोहहामप्रतापस्वल्दलमिलद्गमभूमममाय ।
 एतद्दिग्जेत्रयात्रासमसमरभर पश्यत कस्य नासीदेतन्नौसी
 स्वाजिब्रजसुरजरजोरजिराजिस्थलीषु ॥ १९ ॥ तत्तदि
 ग्नेत्रयात्रोर्द्धुरसुरगसुराशोडतैरन्धकार निर्वाणारिप्रतापान
 लजमिव सृजत्येष राजा रजोभि । भूगोलच्छायमोयामर्थ
 गणितविदुन्नयकायो भियांभूदेतत्कीर्तिप्रतानेर्विधुभिरिव युवे
 राहुराह्यमान ॥ २० ॥ गांधारा गुप्तदारास्त्वयि चलति
 गलद्वाप्सवारा विहारा रागवासान्वगारा क्षितिपकुलमणे
 गुर्जरा जर्जराशा । तेलङ्गास्त्यक्तलिङ्गाक्षिभुवनतिलक ह्रिय
 दङ्गा कलिङ्गा मोरङ्गा मुक्तरङ्गा सपदि समभवन्वीर
 गङ्गाविहङ्गा ॥ २१ ॥ काचित्कीर्णा रजोभिर्दिवमनुविदधौ
 मन्दयत्रेन्दुलक्ष्मीरश्रीका काश्चिदन्तर्दिश इव दधिरे दाह
 सुह्रान्तसत्त्वा । अमुर्वात्सा इवान्या प्रतिपदमपरा भूमि
 वल्क्यमाना प्रस्थाने पार्थिवानामशिवमिति पुरोभावि नार्थ
 शशंसु ॥ २२ ॥ जाने सुमन्वयाणे क्षितितिलक रजोयोग-
 दोषादशेषा दिग्गोषा स्नान्ति सद्यस्त्वदरिन्पवधूनेननीराप
 गासु । सगम्य त्वत्प्रतापैरुदनु निमु दधुर्दोहनं देव तासा
 प्राची प्रात प्रसूते यदियमुहमहोऽखण्डमार्तण्डविम्बम् ॥ २३ ॥
 पूर्णान्ते तूर्णमेतत्कुलधराणिभृतो दिग्द्विपा दिग्बिदिक्षु
 क्षुभ्यन्ति क्षोभयन्ति क्षितिमतिमृदितो मर्मणा कूर्मराज ।
 प्रस्थाने यस्य गर्जत्करटिघनपटासन्नभन्यच्चदुर्वासुर्वा दर्श
 करेन्द्र कलयितुमुदितश्चायमार्तिं विभर्ति ॥ २४ ॥ नृत्यञ्च
 द्वाजिराजिप्रसरसुरपुटप्रोद्धतैर्वृत्तिजालैरालोकालोकभूमिधर
 मतुलनिरालोकभावं प्रयाते । विश्रान्तिं कामयते रजनि
 रिति धिया भूताले सर्वलोका कोका ऋदन्ति शोकानल
 विचलतया किं च नन्दन्त्युल्ला ॥ २५ ॥ इन्द्र प्रक्षुब्ध
 चित्तो दिशि दिशि सकलान्दिव्यतीन्सावधानान्कुर्वन्वज्रा
 च्छपाणि सुरवरवलिता देवसेना निगृह्य । स्वर्गद्वारे यदी
 योद्धतबलनिहतमौढदङ्कानिनाद ध्रुत्वा तिघ्नप्रकमत्कुच
 कलशतटीर्किन्नीरगीयमान ॥ २६ ॥ आजौ त्वद्वाजिरा
 जिप्रखरसुरतन्त्यासलीलाभिरुर्व्या दीर्घाया देव निर्यज्ञ
 विरलमवनीपाल पातालवह्नि । अश्रीयाद्विश्वमेव प्रतिवृषति
 वधूनेनधाराभुधारावार यधेनभारादरिकुलदमन द्राड् न
 निर्वापयेसुः ॥ २७ ॥

पताका

भयेन वृष्णान्यरुणानि रागात्याण्डनि कान्तादिवियोग-
 भाजाम् । षिषा मनासि ध्वजकैतवेन लोलानि भोस्त्वा नृप
 सध्रयन्ति ॥ २८ ॥

१ वेणव २ सेनासुखम् ३ रणभूमिषु ४ उच्यते
 ५ वपटम् ६ गणितशास्त्रकेषु ७ ज्योति शास्त्रप्रमाणक
 यदादोर्ध्वच्छायात्मक तदेतत्कीर्तिचन्द्रमियैःसुत्प्रेक्ष

दुन्दुभिः

गङ्गाम्भसि सुरचाण तव नि साणनि खन । स्मृतीवारि
 वधूर्वर्गगर्भपातनपातकी ॥ २९ ॥ ब्रह्माण्ड प्रविस्फुञ्ज भूधर
 गुहासुसा-हरीन्बोधयन् गर्मान्वैरिवधूवजस्य गृपते निष्पात्य ह्य
 पातकी । कीलालं परिशोष्य च प्रतिभटाना तेजसा तेऽद्भुत
 शोडुं विष्णुपदं स्पृशत्यधिपयोरारुि प्रुतो दुन्दुभि ॥ ३० ॥
 पौरौन्द्राणा धुरीणेरवनिधरगुहागर्तत प्रोच्छलद्भि स्वापन्नशा
 पराधप्रचलितनयनप्रान्तमाकर्ष्यमान । त्वत्प्रस्थानान्तरुद्वल
 यजलधरध्वानधिक्करवीरो घृष्टक्षीराम्बुतीरो जगति निजयते
 दुन्दुभिद्वन्द्वनाद ॥ ३१ ॥

गवाक्षविलोकनम्

आलोकमार्गं सहमा प्रजन्त्या क्याचिदुद्वेष्टनवास्तमात्य ।
 वहुं न सभावित एव तावत्करेण रुद्धोऽपि च वैशपाश
 ॥ ३२ ॥ प्रसाधिकालम्बितमप्रपादमाक्षिप्य काचिद्वरागमेव ।
 उस्तृष्टलीलागतिरागवाक्षादलक्तकाङ्गा पदवीं ततान ॥ ३३ ॥
 विलोचन दक्षिणमङ्गनेन सभाव्य तद्वक्षितवामनेत्रा । यैव
 वातायनसनिर्कर्षं यथौ शलाकामपरा वहन्ती ॥ ३४ ॥
 जालान्तरेष्वेधितदृष्टिरन्या प्रस्थानभिन्ना न बबन्ध नीवीम् ।
 नाभिप्रविष्टभरणप्रभेण हस्तेन तस्यावचलन्म्य वास ॥ ३५ ॥
 अर्धाक्षिता सत्वरमुत्थिताया पदे पदे दुर्निमिते गलती ।
 कस्याधिदासीद्रशना तदानीमङ्गुष्ठमूर्त्तार्पितसूत्रशेषा ॥ ३६ ॥
 स्तन धयन्तं तनयं विहाय विलोकनाय त्वरया प्रवन्ती ।
 सप्रस्रुता या पदवीं स्तनाभ्या सिपेच काचित्पयसा गवा
 क्षम् ॥ ३७ ॥ अमिबीक्ष्य सैमिकृतमण्डन र्येती वर
 रुद्धनीविगलदंशुका स्त्रिय । दधिरेऽधिभिति पटहप्रतिसनै
 स्फुटमट्टहासमिव सोधपङ्कय ॥ ३८ ॥ रमसेन हारस
 दत्तकाक्षय प्रतिगुर्धेर्जे निहितकर्णपूरका । परिवर्तितान्
 रगुगा समापतन्वलयीकृतश्रवणपूरका स्त्रिय ॥ ३९ ॥
 व्यतनोदपास चरण प्रसाधिकाकरपल्लवाद्रमवशेन वाचन ।
 द्रुतयावकैकपदचित्रितावर्नि पदवीं गतेय गिरिजा हरार्थ
 ताम् ॥ ४० ॥ व्यचलन्निशङ्ककटीरकस्थलीशिलखरखल-
 न्मुखरमेखलाजुला । भवनानि तुङ्गतपनीयसकमक्रमणक
 णरकनकनपुरा स्त्रिय ॥ ४१ ॥ करसुगमप्रसुकुलापवर्जितै
 प्रतिवेश्म लाजकुसुमैरवाकिरन् । अवदीर्णसुक्ष्मिपुटमुक्त
 मौक्तिकपकरेरिव मियरथाङ्गनङ्गना ॥ ४२ ॥ नलिनान्तिको
 पहितपल्लयश्रिता व्यवधाय चारु मुखमेकवाणिना । स्फुरि
 ताङ्गुलीविवरनि सृतोलसद्दशनप्रभाङ्कुरमज्जम्भतापरा ॥ ४३ ॥

१ 'सुखतान' इति पदस्य शोचन सुरचाण इति २ सिद्धान्तम्
 ३ अर्धम् ४ गच्छती

रणसामग्री

अथोच्चैर्नरैःकरोतकधरातरुहप्रकरविपाण्डुरद्युति । व-
 लैश्चलच्चरणविधुतमुचरद्वनायलीरुदचरत क्षमराज ॥ १ ॥
 विषद्विभिर्भूमामितरतर क्वचित्तुरगमैरुपरि निरुद्धनिर्गमा ।
 चलाचलैरुपदमाहता सुरैर्निवभ्रमुत्त्रिरमथ एव धूल्य
 ॥२॥ गरीयस प्रचुसुसख रागिणो रजोऽभयप्रहितसच-
 मुत्कटम् । सिंसुक्षत सरमिजजग्मनो जगद्वल्य तु क्षय
 मनेनेसुमिच्छत ॥ ३ ॥ पुप शरक्षतिजनितानि सयुगे
 नयन्ति न प्रसमसुञ्जि पङ्कताम् । इति भुम व्यसधि
 पुरासमांतय खमुञ्जकैरेनसखस वेनप्र ॥ ४ ॥ क्वचि
 छमद्वननिचुरम्भकुर क्वचिद्विरम्भयकणपुञ्जपिचर । क्वचि
 च्छरच्छाधरखण्डपाण्डु सुरक्षतक्षितिलरेणुनय्या ॥५॥
 महीयसा महति दिगन्तदन्तिनामनीकजे रजमि मुखापुपदि-
 णि । विसारितामजिह्वत कोकिलायलीमलीमसा जलदमदाम्बु
 राचय ॥ ६ ॥ शिरोरुहैरलिकुलकोगैरमी मुधा मृदे
 मृपत बुजान एव मा । बरोद्धत धरलितमूर्धजानिति भुज
 जनाञ्जत इनाकरोद्रज ॥ ७ ॥ सुसहैर्देधदधि धाम
 नीयते निरस्कृति बहुमिरसभय पर । यत क्षितेरवयन
 मन्दोऽग्नस्त्विपानिधेरपि वपुरावगीपत ॥ ८ ॥ द्रुतद्रवद्रय
 चरणशतक्षमातलोहसद्वहुरजोऽगुण्डितम् । सुमक्षयगण
 निरवग्रहे जगलयोनिधेर्जल द्य मप्रभावमौ ॥ ९ ॥ मसु
 छमदिनकवक्त्रकान्तयो रचम्बला परिमलिताम्भगधिय ।
 दिगङ्गना णमविलोकनप्रमा शरीरिणा परिहरणीयता
 यथु ॥ १० ॥ निरीक्षितु नियति समेल कोहुकाऽपराजम
 समरमुखे महीभृताम् । रजस्ततावनिमिपलोचनोत्पल्यथा
 कृति त्रिदशगणे पगव्यत ॥ ११ ॥ निषद्विणि प्रतिप
 दमापिवल्पयो हताचिरसुतिनि समीरलक्षमणि । जने शनै
 रपचितपङ्कभारिका पथोमुच प्रयसुरपेतदृष्टय ॥ १२ ॥
 नमोनदीव्यतिकरधौतमूर्तिर्भिविद्यद्वैरैरनिधगतानि लेभिरे ।
 चठकमुतुरगसुगहतोत्पन महीरज रूपनसुम्बानि षिग्गजे
 ॥ १३ ॥ गजप्रजाक्रमणभगवतप्रया रमातल यदखिलमा
 नशे मुवा । नमस्तल बहुलतरेण रणुना ततोऽगमत्रिजग
 द्विभक्ता स्फुटम् ॥ १४ ॥ समस्थलीकृतविवरेण
 पूरिता महीभृता बलरजसा महाशुहा । रहस्यपाविधुत्वधू
 रताथिना नम सदासुपकरणीयता थयु ॥ १५ ॥ गते
 मुखच्छदपटसाहशी दश पथस्तिरोदधति धने रजस्वपि ।
 मदानिलैरधिमधुचूतमाधिभिर्दिपा द्विपानभिययुरव रहषा
 ॥ १६ ॥ मद्राम्भसा परिगलितेनै सक्षया गजाञ्जन

क्षमितरजश्वयानध । उपर्ययन्धितनपासुमण्डलानगे-
 यत्ततपटमण्डपानि ॥ १७ ॥ तूणीरवन्वपरिणद्धमुचात
 रालमाकण्ठलम्बिशिखिपिच्छरूपाधारि । कोदण्डपाणि नि
 नदत्यतिरोधकानामापातदुष्यसहमानिरमूदनीकम् ॥ १८ ॥
 आदावेव गजेन्द्रमौलिलिलिसहृण्डा पताकानली पश्चाद्धारण-
 राजशेरनिरतिशोद्दामयोवाश्रिता । उद्वण्डध्व तलान्छिता
 प्यथ धनीभृता ग्याना तनिसत्वश्रातुरगात्रली विनयते
 योषे मम सर्वत ॥ १९ ॥ योषैरेव वशीहृता कथमपि
 प्रोद्दामरोषान्विता गाढध्वान्तधराधरा इव रणशोणी समाल
 म्बिता । इंपन्मीलितधृणित प्रतिदिश प्रक्षिप्तनेत्राबला मन्दा-
 न्दोलितमौलयो मद्रजैरामान्ति दन्तात्रा ॥ २० ॥
 आरुढक्षिपितलमालविगलत्सेवागुसेकोद्धता मेरीक्षाङ्कुनि
 चापटकृतिचम कारोहमन्मानमा । धुम्यङ्गोणितरु रुर
 लुरसुट चबबलकेगर मन्दध्रान्तविलोचन प्रतिदिश
 न्यसन्ति वानिप्रजा ॥ २१ ॥ अन्यूनोऽतयोऽतिभान
 पृथप पृथ्वीधरश्रीभृतसन्धन्त क्लकात्रलीभिरुपमा सांदा
 मिनीदाममि । जर्नन्त शममानयसुपलसत्कृद्धारलेखाशुधा
 काले कालियकायकाल्पुप पामुग्नगन्मोमुच ॥ २२ ॥
 हेपाधोपहरीणा नितवननिनद्वहृति कुञ्जराणा ज्याघातो
 र्वैनिनादै पटुपटहरैर्मन्दोद्दामशब्दै । प्राप्ते कर्णोप
 कण्ठ मद्रगचनिवहस्कन्धघण्टाप्रणादै शृङ्गाराय तरन्ते
 त्रिशशृगदृशो वीरपर्गानुस्ता ॥ २३ ॥ सज्जता कुम्भ
 भित्तिच्युतमदमदिगमत्तभृङ्गा करीन्द्रा गुज्यता सन्धनेषु
 प्रममजितमरुक्कण्डवेगास्तुरगा । कुन्तैरलोत्पलाना वन
 मिव कबुमामन्तराले सृजत पादाता सचरन्तु प्रमम
 ममिलसत्याणय पत्तयोऽपि ॥ २४ ॥

रणवर्णनम्

तनुनाग तनुनाग शस शन रथे रथ । इति पुनु
 विरे त्रिधैनुद्गटा सुमटोक्तय ॥ १ ॥ पति पतिममीथाप
 रणाय रथिन रथी । तुरङ्गस्य तुरङ्गस्यो दन्तिस्य दन्तिनि
 स्थित ॥ २ ॥ सङ्गमानन्दधर्षिणी निग्रहे पुलकाङ्कित ।
 आसीत्कनकविच्छेदो वीराणा मिलता मिय ॥ ३ ॥ निर्दय
 खड्गभिन्नेभ्य कचेभ्य समुच्छितै । आसन्ध्योमदिश
 स्तुलै पलितेरिव पाण्डुरा ॥ ४ ॥ खड्गा रुधिरसलिस्र
 श्रण्डाशुकरमासुग । इतस्ततोऽपि वीराणा वैसुत वैम
 दधु ॥ ५ ॥ गृन्ता पाणिभिर्बारीर्विनेशा खड्गराजय ।
 वान्तिजालच्छगदाजौ व्यवसन्तमदा इव ॥ ६ ॥ खड्गाः

१ वायोर्ध्वनभूतानि रजासि २ मा धिवतान्

१ परिन २ रुद्रावनिदशं कचनैतिहृति

शोणितसदिग्धा नृत्सन्तो धीरवाशिषु । रजोधने रणेऽनन्ते
 विद्यता विभ्रम दधु ॥ ७ ॥ सत्तन्निजमज्ज्मभ्यो मौत्ति
 कानि च्युता यधु । आह्वयक्षेत्रमभ्युत्कीर्तित्वीजोत्करश्रियम्
 ॥ ८ ॥ वीराणा विपयैर्घोर्बैर्विद्रुता वाणा रणे । शास्त्रमाना
 अपि श्वास्त्रेऽर्धुताङ्कुशा दिश ॥ ९ ॥ रणे वाणगणै
 भिजा अश्रमन्तो भिज्योधिन् । निमज्जुर्गलद्रक्तनिमयासु
 महागजा ॥ १० ॥ खड्गनिर्लेनमूर्धानो निपततोऽपि
 वाजिन । प्रथम पातयामासुरसिना दारितानरीम् ॥ ११ ॥
 वीराणा शस्त्रभिज्ञाना शिरामि निपत-त्यपि । अघावदत्त
 ददौधर्मापणा-यरिषु क्रुधा ॥ १२ ॥ निरासि वरयोधानामर्ध
 चन्द्रहृत्तान्यपि । आददाना भूरा पादे रथेना व्यञ्जशिरे
 दिश ॥ १३ ॥ उरिद्विषा अपि हस्तीर्द्रै कोपनै पचय
 वरे । ते रिपून्हनन्प्रह्लापतै स्वस्य पुर प्रयो ॥ १४ ॥
 उरिख्यत्र करिभिर्दूर मुक्ताना योधिना दिवि । प्रापि
 जीरात्मभिर्दिव्याङ्गनाकण्ठपरिश्रह ॥ १५ ॥ कुद्धस
 वृत्तिन पत्तिर्जिघृक्षोरसिना करम् । निर्भिद्य दन्तमुसला
 न्यारोह निघृक्षया ॥ १६ ॥ खड्गेनामूलतो हत्या दत्त
 नोऽङ्घ्रिचतुर्व्यम् । प्रगतिष्णो प्रविद्योऽपि पदातिरिगा
 हुतम् ॥ १७ ॥ करण करिणा वीर सुप्रहीतोऽपि
 कोभिना । अस्तिनासुद्धहारारुधु तसैव स्वयमक्षत ॥ १८ ॥
 तुरङ्गा तुरगारूढ प्रासेनाहृत्य वक्षसि । पततस्तस्य नाडा
 सीवास्तघात सके हृदि ॥ १९ ॥ तुरङ्गासाधिन शश्वहत
 प्राण गत सुवि । आत्राढ्योऽपि महावाजी नाशस्तनयनो-
 ज्वलजत् ॥ २० ॥ द्विपा प्राहृतप्रमाणो वाजिपृष्ठदहासन ।
 हसोद्धतमहाप्रासो भयो जीवन्निवाश्रमत् ॥ २१ ॥ खड्गेन
 शितधारण भिजोऽपि रिपुणाश्रम । नाभूर्च्छकोपतो हन्तु
 विषेय च रतन्नपि ॥ २२ ॥ रथिनो रथिनिर्वाणहृतप्रणा
 ददासना । कृतकांशुकसधाना सत्राणा इव मेनिरे ॥ २३ ॥
 नियोर्षचन्द्रनिर्लेनमूर्धानो रथितो रुपा । खेचरौ सुवि
 नृत्सन्तो लककन्धावपश्यताम् ॥ २४ ॥ पत्ति पदाति रथिन
 रथेयस्तुरंगसादी तुरगाधिरूढम् । यता गजसाभ्यपतद्ग
 जस्ये तुल्यप्रतिद्वन्द्वि वभूव उद्धम् ॥ २५ ॥ उ वाषित
 संयति रेपुर्दुर्धैः सान्द्राङ्घ्रित स्वदनमशचकै । निस्सारित
 बुञ्जरकर्णतालैन्वक्रमेणोरुशोष सूयम् ॥ २६ ॥ रथो
 रथाङ्गपत्तिना विजज्ञे विलोचघण्टाकैगितेन नाग । स्वमर्तु
 नामग्रहणाद्भव सान्द्रे रजस्यत्प्रवावबोध ॥ २७ ॥
 आह्वयतो लोचनमार्गमाज्ञो रजो धकारस्य विजुम्भितस्य ।
 शस्त्रक्षताश्वदिपवीरज मा बालरुणोऽभूदधिरप्रवाह ॥ २८ ॥

स च्छिद्रमूल क्षतजेन रेणुस्योपरिद्रास्यपनावधूत । अद्भुत
 शेषस्य हुताशनस्य पूर्वोदितो धूम इवावभासे ॥ २९ ॥
 आधोरणाना गजसनिपाते शिरसि चकैर्निरिते धुराप्र । ह
 ता-यपि श्येननखाग्रोटिव्यासक्तकेशानि विचरेण पेतु ॥ ३० ॥
 तनुत्यजा वर्ममृता विकोशैर्द्रहस्तु दन्तेष्वमिमि पतन्नि ।
 उच्यन्तमपि शमयावभूयुर्गजा विविधा वरशीकरेण ॥ ३१ ॥
 शिलीमुखोऽकृतशिर फलाढ्या च्युतै शिरस्त्रेषूपकोरेव ।
 रणक्षिति शोणितमद्युत्पला रराज मृत्योरिव पानभूमि ॥ ३२ ॥
 केचिद्भद्रा केऽपि सचापनापानन्ये कृपाणीमपरे च शूलम् ।
 शम्भुषिमेव सुसल परे च प्रोक्तानहस्ता परिनर्तयन्ति ॥ ३३ ॥
 मरोपतुद्वाङ्गनमप्यधावन्मत्तद्विपानामधिकोत्सुकानाम् । पदा
 भिघाताभिहता पतन्ति रथाश्च योधाश्च तुरगमाश्र ॥ ३४ ॥
 रम्भातरुनुद्धतवातपूरा यथा तथा वारणयूथनाथा । सद्गाम
 भूमौ निनिपातयन्ति रथाश्च योधाश्च तुरगमाश्र ॥ ३५ ॥
 परस्परं क्षतयो प्रह्नौक्त्वान्तवायो समकालमेव । अम
 र्त्सभावेऽपि कयोश्चिदासीदेकाप्तर प्राथितयोर्बिनाद ॥ ३६ ॥
 महासैन्येन सैन्यविमर्दसमन कर्णान्तमूलकगतप्रुपेयिवा ।
 पयोनिधे भुव्वतरस्य मचनो वभूव नूसा भुवनोर्द
 भरि ॥ ३७ ॥ महागजाना गुरुहृदितै शतै सुहेषितैर्षो
 तैरश्र वाजिनाम् । प्रनै रथाना चलच्चञ्चोत्कीर्तितो
 हितोऽभूपृष्ठहस्य नि सन ॥ ३८ ॥ घनैर्विलोक्य स्वमि
 तार्कभण्डलेश्रमूर्त्तोभिर्निरित नमस्तलम् । अयावि हर्ष
 भिमानस घनभ्रमेण सानन्दमनर्तित केकिमि ॥ ३९ ॥
 थिलोक्य धूलोपटलैर्भृश मृत चावापृथिव्योत्तमतर महत् ।
 किमूर्ध्वतोऽव किमवसा ऊर्ध्वतो रजोऽभ्युपेतीति जनै
 रतकर्यत ॥ ४० ॥ नोर्ध्वं न चायो न पुरो न पृष्ठतो न
 पार्श्वतोऽभूखलु चभुभो गति । सूच्यन्नभेधे पृतनारो
 भरे मुनिभर प्राणिगणस्य सवत ॥ ४१ ॥ उद्दामदानद्वि
 यदितै शतैर्नितान्तमुक्तुत्तुरगहृत्तै । चलङ्कजस्य दन
 नेनिनि स्वनेरभूदिरुद्धसमथाकुल नम ॥ ४२ ॥ महा
 गजाना गुरुभिरु गजितैर्विलोचघण्टारणितै रणोत्पलै ।
 धीरप्रभेदै प्रमदभमेदुर्वैर्वाचाल्तामादविरैतरा दिश ॥ ४३ ॥
 दन्ती द्रव्यान्माशुदिवारिनीचिमि सधोऽपि नधो बहु ता
 पुपूरिरे । धराखोभिसुत्तुमश्वतैर्भूत वा पङ्कतामेत्य रत्न
 लीकृतम् ॥ ४४ ॥ निम्नप्रदेशा स्वल्तामुगणामन्निमल्लु
 चैरपि सर्वत स्वल्पम् । तुरङ्गमाणा व्रजता सुवै र्थिता
 रथैर्गजैर्द्रै परित समीकृता ॥ ४५ ॥ नमोदिग-तप्रतिषो
 पशीपणैमहा महीश्वत्तद्वारणोत्पले । पयोधिमिधुननकेलिभि
 जगद्भव मेरीस्वनिनै समाकुलम् ॥ ४६ ॥ इतस्ततो
 वातविधूतचञ्चलैरारोधिताशागमनैर्बजाशुक्लै । लघुका

त्वाञ्चनर्त्तिनिष्ठातु ऋमजि घृहीजलधौ नभोगनै ॥ ४७ ॥
घण्टारयं शंखतैरिन्तरैरिन्सुरैर्गर्गनरैव सुमैरयं । मद्रद्वि
पाना प्रथयान्भुविर न वाहिनीना पृहृष्य नि म्बना ॥ ४८ ॥
करालवाचासुखंश्रुमुखं सस्ताम्बरा वीक्ष्य रजम्बला
णि । निरोधमूचे गगने तिनश्वरो ग्जोञ्जवकार परित
कुनोञ्जसा ॥ ४९ ॥ आनन्तपूर्वा रमसेन सैनिर्केर्दिगद्वना
व्योमरजोभिदृषिता । मेरीरजाणा प्रतिश्रुतिरैर्नर्नर्नर्न गाढ
शुम्भसराणि ॥ ५० ॥ गुरुसमीरसमीरितभूवरा इव गना
गगन विपगाहिर । गुरुतरा बहुवारिभारद्वना सुमतीत्र
नमत इनामन ॥ ५१ ॥ सनमात तात्रपायानपत्रौ
सेनाम्भाधी धारनाय र्वेष । पत्रच्छेदापूनमेत्र दशे
वाच्छर्नना वा विन्ध्यसर्वा निलेतुम् ॥ ५२ ॥ पति पति
वाचिमेयाय जाजी नाग नाग म्यन्दनस्यो रयस्वम् । इत्य
सेना उद्यमयेन गगादङ्गेनाङ्ग प्रत्यनीकस्य भेज ॥ ५३ ॥
स्थाधोपैरुहर्णनागणानामस्य गच्छन्वातिना हेपया च ।
व्योमत्रापी सतत दुन्दुर्मानामत्यक्तोऽमूर्त्तिगिनत प्रणाद
॥ ५४ ॥ रोषावेदाद्रच्छता प्रत्यमित्र दूरोत्थितस्य
बाहुष्यजानाम् । दीर्घानियगैत्रयन्तीसदृश्य पाटाताना
भ्रैरि नरुदलेखा ॥ ५५ ॥ उद्यमान घन्विभिर्निष्पुगाणि
मूला सुखंमण्डलत्र दधति । आम्बान्यन्त कर्मुकालि
स काम ह्मत्वारोहै कुशराणा गिरासि ॥ ५६ ॥ घण्टा
नाग नि म्बनो विण्डिमाना भ्रैरयाणामागो वृहितानि ।
आमेयेन प्रत्ययोचनानानासु साहाय्ये वाचमात्रेणम् ॥ ५७ ॥
रोषावेदात्रामिसुग्येन र्त्तिवत्यागिग्राह रहस्योपयाता ।
दित्वा हृतीमलत्रमुष्णिगत भ्रता वाहुवाहवि व्यासृजे
ताम् ॥ ५८ ॥ शुद्धा सद्ग न वचिजातनतो दृगसुत्ता
श्रीनतां दायित । अतसेन विद्विषामाविान्तो युक्त
च्यु सायका धोचिनाया ॥ ५९ ॥ आनन्त्यानेरमिभस्त्र
वमुधैगत्रायायो वीताङ्ग गिरश्र । ह्मत्वारो नमं
गत्रानिमर्त्य धारारोहनामनाम सुखेन ॥ ६० ॥ रोषो
गत्र ध्यनुमानानि लोङ्गस्मात्तर्मापिते म्यात्रगणि ।
केचिद्दुर्मानेल सयत्रिषेया श्रौणिति स प्राणमुत्थं
र्यापि ॥ ६१ ॥ नीयोसाहृक्षधि वृत्तारदान मद्रामाये
मानिना लज्जितानाम् । अजाताना शशुभिर्दुक्तसुखं

श्रीमन्नाम प्राययति स नद्या ॥ ६२ ॥ मित्रीभूते तत्र
सैन्यद्वयेऽपि प्रायेणाय व्यक्तमासद्विशेष । आमीयास्ते य
पैगश्च पुष्पादम्यायती समुद्यो य परोऽर्जा ॥ ६३ ॥
मद्राज्यादङ्गससद्विनीच नीत्या काम गौरणपानदा ।
नीता हृष्ट वयथिन्या पण टाह चक्रे कम्बित्वा
दृयाणी ॥ ६४ ॥ नीत भू धानवागभिधानदम्भोनाम
शान्तेणापरम् । सासग्राविहीक्षणमार्गस्य मार्गा विधुद्दीम
केङ्कटे लक्ष्यत स ॥ ६५ ॥ आमृगान्तासायननायतन
स्यून बाहो मण्डुकिण्णमुपे । प्राप्यासहा वेत्तनामन्धर्शा
दुष्यग्रश्रयचमं नात्रस्य पाणे ॥ ६६ ॥ मित्वा धार्णाभाय
सनाविनत्र स्त्रीश्रुणे गात्रप्रक्षेण विद्ध । गिराहतोर्गाद
गञ्जन बद्धो हतुं यत्र नात्रकुसुखोऽपि ॥ ६७ ॥ मित्
द्रीतीर्त्तिपसयवीचीगनायन्त कापि दूर प्रयातम् ।
वज्रामेको व-धुमिष्ट दिदुत्तु मित्वा पावो मण्डल गाव
राह ॥ ६८ ॥ यात्रचक्रे नाचन बोधनाय व्युधानत्रा
हस्तिचारी मद्रस्य । मेनास्त्रानाहन्तिनामारुनत्र स्थलाहा
व्यानहदानकुन्त्या ॥ ६९ ॥ प्रत्यासत्रे दितिनि प्राति
पने यत्रा नाग प्रासत्रचच्छ्रोऽपि । क्रोधात्रान्त दूर
निर्दारितात्र प्रत्राचके नत्र विचिन्मत्रा ॥ ७० ॥ अन्यो
म्यपा पुष्पैरामृशाना दानोद्रेदानुचक्रमुषवात् । उन्मूर्त्तान
सनिपत्यापराते प्रासुष्यत न्यद्रतत्रनीमा ॥ ७१ ॥
द्राधीवास सहता म्येमानश्चास्दम्रामीक्षणात्मत्यन्त ।
त्रता दन्तैराहता सांमत्राना मद्र जग्मुनं स्वय साम
जाता ॥ ७२ ॥ मातङ्गाना त्रसद्यदत्रता ह्म उच्छ्रय
चचच्छिवात्र । लोऽप्यभिधामरपु प्रकाम माञ्छिपे
व्यन्त न स मर्थ ॥ ७३ ॥ ओर्षामसे मसरोत्पातता
ताक्षिण्यदतस्मारुहा वपणोयै । योगार्त्तिर्ता वहिभिरीर
णानासुखंमूर्ध्व्योभि नत्रमाला ॥ ७४ ॥ सद्राम्भोदश्यामले
मामजाना वृन्दे नीता शोणिते गोणिमामम् । त्रता शोभा
मापुरम्भोनिधीना कन्दोद्रेदा वदुमा वारिणी ॥ ७५ ॥
उक्षिप्योच्चै प्रस्रुत म्याम्यामौर्षित कुधरं शाश्री
यम् । श्रुद्रोर्तैर्प्राप्येणाम्युदस्य स्यष्ट प्रापमाम्यमुर्षा
धरम् ॥ ७६ ॥ व्यास लोकेत्तु सत्रम्यावमार्गं मग्मिनादेत्य
धीरो महीय । सेनामथ गाहन वारण स प्रमेय प्रागा
दिदेोदरात ॥ ७७ ॥ मृद्भ्रैरिगिज्यामगामां मग्मिर्नाग
वाना विद्धनीग्नद्रदह । निर्मातत्रागहयेनाहत्ता ह्म

१ अथम् ० विषामस्य यथा वा का कालोऽमृगत्तं कर्
वरेण सुभ सुगेन मन्दि, तथा मना प्रतिनयस्य पति पति
नाऽप्यमन्वन्त्यादिद्रमग भेज इत्य १ श्रुगालि ४ मनुष्य
कर्म ५ पश्यवजाया ६ यथा कथञ्चिन्निश्चिन्त चरुत्तारोहाङ्गमेग
निविद्गमेहमदिनागिकमारोहनि मद्रदिनि भव ७ आपत्र
८ प्रगच्छ कर्म

१ कदिन २ मद्राज्या ३ मग्मिना ४ सत्र
५ वरये ६ नामाम् ७ मग्मिना ८ मग्मिना ९
१० मग्मिना ११ मग्मिना १२ मग्मिना १३
१४ मग्मिना १५ मग्मिना १६ मग्मिना

न्हस्ती हृष्टमेव रेजे ॥ ७८ ॥ आताम्राभा रोपभाज
 कटान्तादाशूखाते मार्गणे घूर्गतेन । निश्च्योतन्ती नाग
 राजस जज्ञे दानसाहो लोहितसेव धारा ॥ ७९ ॥ पुत्रं
 ह्योत्त्राविपुषा तुत्यरूपस्तरसाराजालसाराभिव धाम् ।
 खड्गाघतैदौरितादतिकुम्भादाभाति स प्रोच्छलन्मौक्ति
 कौष ॥ ८० ॥ दूरोक्षिताक्षिप्रचकेण कृत्त मत्तो हस्त
 हस्तिराज स्वमेव । भीम भूसौ लोलमान सरोप पादे
 नासृक्पङ्कपेप विपेप ॥ ८१ ॥ आपस्कारालूनगात्रस भूमिं
 नि साधार गच्छतोऽन्वच्छुस्य । लब्धार्थाम दन्तघोषुम्म
 मेव स नागस प्रापदुत्तमन्त्वम् ॥ ८२ ॥ हस्तेनाद्ये
 वीतमीत गृहीत्वा क्विच्चाल क्षिसवान्धुमुच्चै ।
 आसीनाना ज्योत्रि तस्यै हेतोदि यस्त्रीणामर्पयामास
 नूनम् ॥ ८३ ॥ आत्रम्येकामप्रपादेन जल्लामन्यासुच्चैराद-
 दान कणेण । सास्थिखान दारुवदारुणात्मा क्विन्म
 ध्यात्पाटयासास दन्ती ॥ ८४ ॥ उःसुत्सारादेषचद्रेण
 लूते वक्रेऽन्यस नोषदगोष्ठदन्ते । सैन्ये कण्ठच्छेदलोने
 क्वन्वाद्भयो धिभ्ये वलगत सासिपाणे ॥ ८५ ॥ प्रत्यावृत्त
 मभ्रभाजि ससैन्ये तुल्य मुक्तैरानिरन्ति स कचित् । एकोधेन
 स्वर्णपुङ्खेद्रिप त सिद्धा मायै साधुवादेद्वेयसि ॥ ८६ ॥
 वाणाक्षिरारोहशय्यासनाना प्रकान्तानामन्यस्यैर्ग्रहीतुम् ।
 सरव्याना भ्राम्यतामाजिभूमौ वीरौ वीरै सखरे वारणा
 नाम् ॥ ८७ ॥ कश्चिन्मूर्च्छामेव गाढप्रहार सिक्त
 शीते शीकरैर्वारणस्य । उच्छ्वास प्रस्थिता त निघृष्टु
 व्यर्थाकृता नाकनारी सुमूर्च्छ ॥ ८८ ॥ लूनमीनात्सायके
 नापरस धामत्युच्चैरानादुस्ततिष्णो । त्रेसे मुग्धे संहिजे
 यानुकागद्रोद्राकारादप्सगेवन्नचद्रे ॥ ८९ ॥ दृत्त उभे
 शरमाक्षिप्य क्वचिद्रन्तु तूर्ण मेरुकुञ्ज जगाम । त्यक्त्वा
 नाशो देहमेति स यावत्पत्नी सद्यस्त्रियोगासमर्था ॥ ९० ॥
 लक्ष्मणस्य सयुगे हस्तिनीसा वीक्ष्य भ्रमणा तल्लणादुद्गतसु ।
 प्राप्याखण्ड देवभूय सतीत्वादाक्षिशेष स्वैर कचित्सु
 रभौ ॥ ९१ ॥ स्वर्गे वास कारयन्त्या चिराय प्रत्यग्रत
 प्रत्यह धारयन्त्या । क्विद्वेजे दिव्यनार्या परासृष्टाके
 लोक प्रीणय त्येह कीर्त्या ॥ ९२ ॥ गत्वा नून घेषुध सद्य
 रम्य मूर्च्छाभाजामाजगामान्तरात्मा । भूयो दृष्टप्रत्यया
 प्रातसशा साधीयसे यद्रणायद्रियते ॥ ९३ ॥ कश्चिच्छ
 खापातमूहोऽप्योदुर्लभ्या भूयश्चेतनामाहवाय । व्यावर्तिष्ट
 क्रोशत सरसुरभैस्त्वक्त्यात्मा वा च लोकानुवृत्ति ॥ ९४ ॥
 मिकोरस्वी शत्रुणाकृत्य दूरादासन्नत्वारकौचिदेकेयुगेव ।

अ-यो-न्या-उष्टमसामव्ययोगाद्दूर्ध्वैव स्वर्गतावयभूताम्
 ॥ ९५ ॥ मधेदण्डेरातपनाणि भूमो पर्यस्तानि प्रोदचद्र
 युतीनि । आहाराय प्रेतराजस रौप्यस्थालीनीव स्वामितानि
 स भाति ॥ ९६ ॥ रेजुर्गण वक्षस कुङ्कुमाङ्का मुक्ताहार
 पार्थिवाना व्यसूनाम् । हासालक्ष्या पूर्णकामस मन्ये गृध्रो
 दन्ता पस्तिरक्तासवस ॥ ९७ ॥ निम्नोऽपीभूतमखला
 नामस भूमो यचकासाचकार । रागार्थं तत्किं सुकौमुद
 मम्भ संयानानामतक्रात पुरस ॥ ९८ ॥ रामेण तिस्र
 कृत्वो हृदाना चित्र चक्रे पञ्चक क्षत्रियासं । रक्तामोभिस
 क्षणादेव तस्मि सरयेऽसरया प्रावहन्दीपवत्य ॥ ९९ ॥
 सदानात्तादक्षिणि शिक्षितास्त्रैराविज्याध शातशलाव
 लूना । कूर्मोपम्य व्यक्तमन्तर्दीनानैमा प्रापन्नय्योऽसृञ्चयी
 नाम् ॥ १०० ॥ पद्माकौर्योधवन्नेरिमाना कर्णप्रद्वैश्रामैव
 हसै । सोपस्कारा प्रावहन्नसतोया स्रोतस्वि यो वीचिर्द्वै
 स्तरदि ॥ १०१ ॥ उक्तान्तानामामिपायोपरिश्रष्टव्याकाश
 वन्नसु पत्रवाहा । मूर्ता प्राणा नूनमद्यन्वेद्यानाड
 काय त्याजिता दारुणास्त्रै ॥ १०२ ॥ आत वक्रिद्विदु
 पत्राग्रनाद प्रासैर्दूरादाशु तीक्ष्णमुखाये । आदौ रक्त
 सेनिकागामजीवैर्जीवै पश्चात्तन्निगूरेपाथि ॥ १०३ ॥
 ओजोभाजा यद्रणे सस्थितानामदतीत्र सार्धमङ्गेन नूनम् ।
 ज्वालव्याजादुद्गन्ती तदन्तस्तेजस्तार दीप्तजिह्वा वैवायो
 ॥ १०४ ॥ नेरन्तर्गच्छिद्रदेहान्तराल दुर्भक्ष्यस ज्वालना
 वाशितेन । योद्धुर्वाणप्रोतमादीप्य मास पाकापूर्वसादमादे
 शिवाभि ॥ १०५ ॥ न्लानिच्छेदि क्षुत्प्रबोधाय पीत्वा
 रक्तारिष्ट शोषिताजीर्णशेषम् । स्वादुकार कालखण्डो
 पदश क्रोष्टा र्दिव्यं व्यैष्यण्यस्वसन्च ॥ १०६ ॥ क्रम्य
 त्पूरी पुंस्करार्थैर्नकाना प्रत्याशाभिर्मेदसो दारितानि ।
 आंभीलानि प्राणिन प्रत्यवश्यन्कालो नून व्याददावान
 नानि ॥ १०७ ॥ कीर्णा रेजे साजिभूमिः समतादप्रापदि
 प्राणभाजा प्रतीकै । बह्मरस्मैरर्थसयोजितैर्वा रूपे सद्य
 सुधिकर्मा-तशाला ॥ १०८ ॥ त्वयन्सुक्तविशिखैरक्षनि
 प्रवासैरामूल्लूनगवकेतककान्तदन्ता । जासावसतमदभार
 कपोलभागा सपादयन्ति करिण करिणीमम न ॥ १०९ ॥
 मिलितमिहिरमास मेलिमेतस दृष्ट्वा परवरसनुपादालक्तक
 तर्कयत्या । त्वदरिधरणिजानिर्मानुभिन्नेन गच्छन्सुरनागर
 मृगाक्ष्या वीक्ष्यते साम्भस्यम् ॥ ११० ॥ भवसुगम

निष्ठुरद्वन्द्वद्वन्द्वराचिता क्षणात्ममरिच्युतप्रतिवृत्ताञ्जलि
 क्षिता । इय रणधरा भवद्विरद्वन्द्वनधारालै किमु व्रण
 तलेऽर्पित वसनपट्टमासिञ्चति ॥ १११ ॥ कृष्णान्तरिणानन्दे
 रधिग्नीरपूरच्छटानद्यत्रतसिंबुले भटतिमिद्विलैराजुलम् ।
 प्रमथ्य समारणं वरमवधिं लक्ष्मीस्त्वया विधाय मन्दमन्वर
 मयनमन्वर निन्धुरम् ॥ ११२ ॥ झणज्जगितकड्ढणज्जगि
 तकिङ्किणोरु घनुष्वेनद्वुरुगुणान्नीष्टुनप्रालकोलाहलम् ।
 वितत्य विगतो गगनविरतस्फुरकुडयोर्निचित्रमभिपथते
 भुवनमाममायोपनम् ॥ ११३ ॥ प्रतीक्ष्यन्ते गीरा प्रतिमु-
 र्यमुतेभि सरमस निपनाणा हेति प्रीतनियतधैर्याभुनत ।
 विदीर्णत्वन्मापदन्तितपिप्रितच्छिन्नधमनिग्रहण्डास्त्रिन्नायु
 स्फुननविलक्ष्याघनिनहा ॥ ११४ ॥ गितैर्यणैरेके मृध
 भुवि परे तीक्ष्णनखरे क्रियासातलेनाप्यहमहमिकाकान्त
 मनस । मिथो विन्ध्यन्ति स प्रजलतमसमद्विदलरिक्षाति
 क्षोद पिशातकमुग्भियक्षस्तभृत् ॥ ११५ ॥ महर्षिभिर्ना
 प्रतिवृत्तय शङ्खनादाजुदापयन्थुव्या राचन्नुनरपि मुजादण्ड
 वण्डतिमान । आश्लिन्नन्वाश्लिदगमुदशो भूला वीक्ष्य
 मुषा शपत्रान्त्वा चपउमनसो हस्तमावर्तयन्ति ॥ ११६ ॥
 सुब्रह्मिन्द्वारि वारणगर्भेधायित कामुर्जरेतैः शनशरार्ध-
 नायितमघदूर्जे गिलीन्नायितम् । रघोत्थायिनमस्रघट्टन
 समुद्रतस्फुट्टिरे स्फुरजागधैत्रयगयित रणमुना से-
 र्गनम्यायितम् ॥ ११७ ॥ भुगभ्रूयुगले मुषा समधिकस्फ-
 राण्णादं क्षणात्प्रेदाग्म पदलप्रष्टुष्टितिलेर्दंशधरोष्ठैरपि ।
 दृष्टमधुभिग्व्यतद्विगमित सक्रीणमालक्ष्यते त्वदस्ताम्
 निवृत्तभरिभटमुधेणीशिरोभिर्नियत् ॥ ११८ ॥ श्वेडानि
 क्तुम पृषत्सनिक्वैव्योम द्विधापगिर्दंतेर्दंतेर्निधिपता धरात-
 मपि प्रच्छादयन्तौ चिरम् । कुर्वातेऽभुजलाविलेक्षणपयान्ति
 तानराण्डोन्नत्रोमायानि सनेपधन्यपि सुदुर्वर्माणि न पश्य
 ताम् ॥ ११९ ॥ आशुशक्तिरिबुञ्जुचरधराविस्तीर्णकण्ठज्वर
 प्यानिर्घांपममन्ददुन्दुभिरैराप्मातसुजुग्मयन् । वेष्टरैरथ
 भूरिगण्डनिर्गैरौ विधत्ते भुगस्त्वृत्तलालयलवक्रनिवर्ध
 व्याचर्यमाणो इव ॥ १२० ॥ नो चापाकल्प न परिधरणं
 न ऽयासमारवणं नो वाहुस्फुरण न भाणगमनं सलक्ष्यते ते
 रणे । किंतु प्रौढरीन्द्रमुग्मविगलमुत्तागणप्रसुरल-
 ल्यविश्रितियात्रौल्लिगिभिर्विद्योतेते भूरियम् ॥ १२१ ॥
 वीराणा कण्डतुण्डप्रतिघटनपटुम्पास्त्रोर्दण्डगण्डव्यापारि-
 ष्यभाणप्रतिमटीनटाटोपवर्णप्रसूट । कृट. कोऽन्वेष
 सुदाजिरमुपि जगद्विजगुगुनामरी लीयन्ते यत्र शत्रुयपतनी
 विजया कोटिहा शरकीटा ॥ १२२ ॥ प्रासप्तोपतवीदी-

त्वणनविरपरागृष्टवृत्तनिधन्वाधाराद्वध्राधिराजाप्रतिमतनुदृ
 च्छायया वारितोष्णा । विश्राम्यन्ति क्षणार्धे प्रथमपरि-
 सरेष्वेव मुक्ताभियोना वीरा शङ्खप्रहागगमरस्थिरोद्राण
 दिग्धाखिलाङ्गा ॥ १२३ ॥ जीनामृष्टि स चने मृधमुनि
 धनुष शत्रुगर्साङ्गतामुल्लेक्षातिर्गणणाममप्रदरिवेके तद्यज्ञ
 सेन लब्धम् । मुक्ता तेन क्षमेति त्वरितमगिगणरत्तमाने
 प्रतिष्ठा पद्मत्र द्वेषिसैन्ये स्थितमवनिपतिर्नप सखातर स
 ॥ १२४ ॥ युष्मद्दोर्दण्डमण्डल्यनमनितरणकण्टकोदण्ड
 दण्डोन्मुक्तेपुच्छिन्नमूर्च्छानिदृपतिमुजाखण्डमुण्डानकीर्णा ।
 गायन्त्यल्यत्राल्मजनिचरप्रभृत्तताले करालवेतारेदृहास
 प्रशटितदग्नेनुद्वर्भूगति मीमा ॥ १२५ ॥

जरिपलायनम्

सालमाननमुक्तापि सालमाननवर्जिता । हारावसद्ध
 कण्टापि विहाराविवृत्तन ॥ १ ॥ निचरन्ति विलासिन्यो यत्र
 श्रोणिभरालसा । वृन्काकशिवास्तत्र धावन्त्वरिपुरे तत्र ॥ २ ॥
 स्वान्तदवधान्तारो यद्वैरिसुदशामभूत् । जघनस्तनुसुचेथो
 व्यलिखलकण्ठकेनखे ॥ ३ ॥ काटिन्य कुचयो सङ्घं वाण्ड-
 न्य पादपत्रयो । निन्दन्ति विश्वधातार त्वदादीश्वरि
 योषित ॥ ४ ॥ वनेऽखिलरूपासक्ता परिह्वल्य निचक्षिय ।
 त्वद्वैरिवनिताग्न्दे पुलिन्दा कुर्वते रतिम् ॥ ५ ॥ वीर
 त्वद्विपुरमणी परिधातुं पडयानि सस्थस्य । न हरति
 वनमुनि निजकरहरचुर्खचितानि पाण्डुपत्रधिया ॥ ६ ॥
 त्वद्वैरिणो वीर पलायितव्य प्रकाशयन्नक्तमरणमार्गान् ।
 वृशानुरासादभिनन्दनीयस्तुत्तेपु लघो रिपुमन्दिरेषु ॥ ७ ॥
 गजनिन्दपले नयविद्रुतस मालस्थलं कण्टनिनो वनान्ता ।
 अचापि किं वाऽनुभविष्यतीति व्यापायन्द्रुमुविवाक्षरानि ॥ ८ ॥
 इतस्त्वमद्विद्रुतवैरिभूभृत्प्रियाथ दृष्टा वनमानवीजने । शशस
 पृष्टाद्रुतमात्मदेशे शीतद्विष शीतलशीलता मिल ॥ ९ ॥
 समस्तानीनाथमाले भञ्जत पगला द्विष पद्मविस्तारि
 नेत्रा । नितान्त विहस्ता सहस्रारविन्दैर्विधत्ते पुरस्ता
 दुरस्ताडनानि ॥ १० ॥ अलसभुजलताभिर्नीदतो नागरीभि-
 र्भेजन्दमनशाना नातिशिर्षा वभूव । त्वदरिनगरमध्ये
 सचरश्चैत्रजन्मा जरदजगरपीतः क्षीयते गन्धवाह ॥ ११ ॥
 त्वदरिचपतिमागवासस धूलिधाराघवलमहह भिक्षुं वीक्ष्य
 भर्गभ्रमेण । सुरमिदुद्विधैरानपानन राहमानो दिशति कुसुप
 वाण दूरतो निर्गमाय ॥ १२ ॥ त्वदरिचपतिवेलीसोप-
 सरुदद्वीवाङ्कुरवल्किलेले वीक्ष्य ईदु सुयातो । उपवन

१ वृशुक्तमरणम्. २ अक्षेण सुचमानन यसा ३ पत्नी
 गतिर्यसा ४ म्यातानि ५ वायु ६ वृषम्

हरिणीनामुन्नतो भ्रूलताना प्रसरति रतिज्ञानिभ्यानिजन्मा
 विवर्त ॥ १३ ॥ वर्षासु भीतमगवाङ्घ्रिभुज भुजगमेक निगृ
 ष्य शिरसि स्थितमञ्जनामम् । शून्ये तवारिनगरे शवरी
 सशङ्कमादित्सते कनकमुष्टिचरणलोमात् ॥ १४ ॥ स्फुट
 तरमटवीना प्रातरं पयटती हरिहतगन्धुम्भोमुक्तसु
 च्चाफलाणि । परिकरयति हस्ताम्भोजशोणप्रभाभि परिहरति
 च दूरा मञ्जु गुञ्जाभ्रमेण ॥ १५ ॥ ये कदरासु निवसति
 सदा हिमाद्रेश्वपातशङ्कितधियो विवशा द्विपसे । अप्यङ्ग
 सुपुलकसुदहता सक्म्प तेयामहो वत मिया न सुधोऽप्य
 भिञ्ज ॥ १६ ॥ कुरुवक बुचाघातक्रीडासुखेन विजुज्यसे
 वकुलविटपि स्रतव्य ते सुग्रासवसेचनम् । चरणघटनावन्थो
 यास्यस्वशोव सशोक्तामिति निजपुरत्यागे यस द्विषा जगदु
 क्षिय ॥ १७ ॥ अनारतपरिस्फुटजयनयारिधाराशतप्रवृद्ध
 पथनिम्नगासलिरुद्धयानोचमा । त्वदीयरिपुकामिनी बहुनिदे
 शयानैभिणी विनिदति बलदृशा गुरुकाश्रुप प्रावृपम् ॥ १८ ॥
 इतश्चेतश्चक्रिर्निषटितत्त चेतुरदरे धरित्री दुर्दृष्ट्या
 बहुलहिमपङ्के गिरिरयम् । इदानीं निवृत्ते करितुरग
 नीराजनविधौ न जाने यातारस्त्व च रिषव केन च
 पथा ॥ १९ ॥ क्षण कातागारसरविलसमानसरति
 क्षण शलोसङ्गे द्विजतुल्यवाहृदहृदय । क्षण पत्रध्यानश्रुति
 पुलवितो यद्गयमराद्धमन्नातोऽरण्ये रिपुवनिपालस्थिति
 भिव ॥ २० ॥ अये मातस्मात् इ गत इति यद्वैरिशि
 शुना दरीगेहे लीना निवृत्तमिह पृथा स्वजननी । करेणास्य
 तस्य द्रुतमथ निरुच्चाश्रुभृतया विनिश्वस स्फार शिव
 शिव दशैवोत्तरयति ॥ २१ ॥ अपर्णय भृशुद्धनमटति वल्का
 म्बरधरा जटालो दिग्वासा शिखरिणि शिवोऽय निवसति ।
 इति भ्रात्यायोय क्षणमिलितयो क्षोणितिलक द्विपहृत्प्लो
 से शिव शिव शिवन्ति प्रणतय ॥ २२ ॥ पश्येत्क्षिचल
 चपल रे का तराह कुमारी हस्तालम्ब वितर हृहृहा
 युक्म वासि यासि । इत्य पृथ्वीपरिवृद्ध भवद्विद्विपोऽर
 प्यवृत्ते काया कचित्फलविसलान्याददानाभिधत्ते ॥ २३ ॥
 स्वल्प द्रुम निमपि चरित वीरवर्ष्य त्वदीय मिथ्यावादा
 वयस इति नो दु प्रवादो रुणद्धि । मुक्ता मुक्ता मलयगिखरे
 त्वद्विपक्षानरोपैरुण्डभ्रात्या भुजगल्लना सादर पाल
 यति ॥ २४ ॥ क्षोणीपाल त्वदरिहरिणीलोचना शोचमाना
 गुधाहार उचकन्शयोर्नि श्वसती करोति । क्षुभ्यक्षीराम्बुधि
 लहरिस्रोमिभित्स्वयशोभिर्गौर मुक्ताफलमयमिवावि दते
 नन्दतया ॥ २५ ॥ विमुद्यति पदे पदे रुचिरतीरहारादिक
 मुक गृहसमुसुम त्यजति चैव जीवाधिकम् । पलायनपरा

यणा तव विभो रिपोरङ्गना सुदुर्वलितकधर मिहिरमण्ड
 वीक्षते ॥ २६ ॥ धराधर तव द्विषा वनजुषा विहीनस्त्रिया
 दधे गुणनिधे धनुर्विगुणमप्यनेक गुणम् । फलाहणयथिका
 करणक दरान्त शिवानियारणविहृगिकाकरणसुल्लिकार्कर्मणे
 ॥ २७ ॥ राजन्राजसुता न पाठयति मा देव्योऽपि तूष्णी स्थिता
 कुञ्जे भोजय मा कुमारसचिवर्नाद्यापि कि भुज्यते । इथ
 नाथ शुकस्तवारिभ्रवने मुक्तोऽभ्रगे पञ्जराचिनस्थानजलेक्य
 शूयवल्मावैकैकमापसे ॥ २८ ॥ कामन्स्य क्षतकोम
 लालुलिलगद्रक्तै सदर्भा स्थली पादै पातितयैवर्कैरिव
 गलद्वापाम्बुधेतानना । भीता भर्तृकरावल्म्बितकपस्त
 डेरिनार्योऽधुना दावाभि परितो भ्रमति पुनरप्युचद्विवाहा
 इव ॥ २९ ॥ तवीमुज्जितभूषणा क्लमिर रोमोद्गम विज्र
 तीं वेपतीं व्रणिताघरा विवसना सीत्कारमातवतीम् ।
 दोर्भ्या चण्डतुषारपातसभयागालिङ्ग्य कण्ठे भृश सा मुनि
 दयितामिवातिरसिका त्वद्विद्विष्य शेरते ॥ ३० ॥ भूसर्क
 रजोनिपातमलिना स्वसाहृहारपञ्चुता सामान्यैरपि ज जुभि
 करतलैनि शङ्कमालिङ्गिता । सत्त्वा कचिदेकतासुभगता
 कापि प्रयुद्धा कचिन्सुसा कापि च सारिवप्रतिगृह आन्ता
 सवारिस्त्रिय ॥ ३१ ॥ कर्मद्वि सिचयाश्लालयतिरसा कु
 र्वद्विरालिङ्गन गृहानै कचमालिहद्विरधर विभ्रानवर्द्ध
 करो । प्रत्यक्षेऽपि भवद्विरोधितृपतेरन्त पुराणामहो धिष्ट
 विट्यैविटैरिव वने किं नाम नो चेष्टितम् ॥ ३२ ॥
 आता प्रावृषि वारिवाहपटलै प्रोद्धतदूर्वाङ्कुरव्याजेनाचक्षुषा
 प्रणालसलिलैर्दत्त्वा निवापाञ्जलीन् । प्रासादास्तव विद्विषा
 परिपतत्तु व्यस्थपिण्डच्छलात्कुर्वीत प्रतिवासर निजपति
 प्रताय पिण्डकिया ॥ ३३ ॥ मौलिं मानविधि निव
 नमयितु हार स्वय गुम्फितु निर्यातु दयितस पाणिकमल
 च्छाया विना वर्त्मनि । निद्रातु च विनाङ्कपालिशयन द्रु
 च शून्या दिश सरया अव्यतिवीरनीरजमुखा सप्त
 मथ्याप्यते ॥ ३४ ॥ आत तालफलाशया सनतट विम्ब
 भ्रमेणाधरो दद पाकविदीर्णदाडिमधिया लीढा स्फुरन्तो
 रदा । भ्राम्यती भ्रमनि स्पृहासुविपिन त्वद्विरसीपतिनी
 निद्राणा सुदुराहता सुदुरपि क्षिप्ता च शास्त्राग्ने ॥ ३५ ॥
 त्वत्प्रत्याशैवसुधरेशतरुणी सनासत सबर् यातीर्गैर
 विलुण्ठितु सरभस याता किराता वने । तिष्ठन्ति र्तिमित
 प्ररुद्धपुलकासो विस्तृतोपकमास्तासासुसुरले स्ववैरुतितपा
 लोत्तरपादैरपि ॥ ३६ ॥ एतस्मिन्विजने वनेऽर्जुनरुच्छ
 चावकाशे मुख तिष्ठामीति तव द्विषामधिपतिर्यावद्विषय

मन्ये देव तथा क्रमेण जनितो युष्मत्प्रतापानलो येनाराति
 वधुविलोचनवत् सिक्तोऽपि सवधंते ॥ १५ ॥ देव लब्धु
 जदण्डदर्भमरिमोद्रीणप्रतापानलज्वालापत्रिगकीर्तिपारदघटी
 विस्फारिता वि देव । शेषाहि कति तारका कति कति क्षीरो
 दधि कल्पपि प्रालेयाचलशङ्खशुक्तिकरका कर्पूरकुन्देदव
 ॥ १६ ॥ भेङ्गाकीर्तिमयीमलीमसतया प्रत्यर्षिसेनामश्रेणी
 तिन्दूककाननेषु विलसत्वस्य प्रतापानल । अस्मादुत्पतिता
 स्फुरन्ति जगदुरसङ्गे स्फुलिङ्गा स्फुट भालोद्भूतभैवाक्षि
 भातुदुतमुज्ज्वलमरिदंभोलय ॥ १७ ॥ तादृशीधैरिविरिधि
 धैरसराविधौ जानामि यत्कर्तुंता शङ्के यप्रतिविम्बममुधि
 पय पूरोदरे वाडव । व्योमव्यापिपिपक्षराजकयशास्त्रापरा
 भातुक कसात्मस न स प्रतापतपन पार गिरा गाहते
 ॥ १८ ॥ शशुर्मानससनिधौ सुधुर्नी मूर्धो दधान स्थित
 श्रीका तक्षरणस्थितामपि बहुजेता निलिनोऽस्तुधो । मम
 पङ्कहरे कमण्डलुगतामेना दधनाभिभूर्मन्ये वीर तव प्रता
 पदहन ज्ञात्वोत्पन्न भाविनम् ॥ १९ ॥ युष्मत्प्रौढतरप्रता
 पतपनज्वालावलीव्यकुले प्रखण्डे मधुमदनोऽहिशयने शेते
 पथ सागर । शशुर्जहसुता दधाति शिरसा भूमिस्तुपाराचल
 तापव्याकुलित पतलतितरा भातु सद्ये सुहृ ॥ २० ॥
 नार्य कुङ्कुमशङ्कया निटिलग प्रोक्षत्यपास्तद्विषा साध्य
 रागममु विभाय गगने गच्छति केलीगृहम् । मुग्धा
 दाचपिचोऽरयस्त्वय विमो याति द्रुत वानने लाक्षराग
 इति प्रमुन्यति धवे काता प्रतापदये ॥ २१ ॥ यो
 नास्ताचलगस्तक प्रति गतो दीनवमालम्बते यो नायाति
 निशासु सशयपद नोदेति निर्थाश्रयात् । यो राहोरपि कर्क
 शेषु दशनेप्यासीव वा गोचर सोऽय भूप तव प्रतापतपनो
 धर्वति सर्वोपरि ॥ २२ ॥ कातारे जलवृक्षवैरिणि सुहृद्व
 द्वैरिषामभ्रवो कात्रैरातुल्लोचनैः प्रतिपद रुद्रकमाशङ्कमे ।
 पृथ्वीचण्डरुचे पटचरदशापघटीदीपमम सिक्तत्वज्जलिस
 चित्ताधुमिल्ल युष्मत्प्रतापानलम् ॥ २३ ॥ अध्यायोधन
 वेदि मार्गगुञ्जानाग्रास्तीर्ष सङ्गमुचा हुत्वारै पल्ल चरु
 हविरस्तक मसकस्तसिके । सवेष्ट्याहवनीयमानसदसि

रयोऽसौ प्रतापानलोऽस्थापि द्वायुदकाजलीकृतचतु पाथो
 धिना श्रीमता ॥ २४ ॥ देव त्वद्गुजदण्डचण्डिमचम कारि
 प्रतापानलज्वालाजालभयादिवाभिनिशति क्षीराम्बुध माधव ।
 भर्ग स्वर्गधुर्नी दधाति शिरसा त्वत्कण्डिलोकीकृतिर्देवा किं
 तु सुहृ वमण्डलुजलैरात्मनमासिधति ॥ २५ ॥ श्रीमद्वी
 राधिवीर पृथुतमहसस्वप्रतापाम्बिकीर्तीच्छुरावधे शोप
 वाता शरणमनुगत कुत्रचि कश्चिदेव । चद्र कल्पा
 सुधांसि निद्रातरवर पाणिपन्न च कोशे लक्ष्मी क्षेड च
 कोपे जलधरकुमुम वैरिकान्ताहमते ॥ २६ ॥ त्रामक
 म्योद्यादि चर्मगिरिमतिस्पर्धया तिग्मरश्मेरुं पयव्य
 लङ्कानगरसुपगत कौतुकारन्यस्ताप । वीक्ष्यासु कीर्ति
 रोऽन पुनरपि विपद् देव तिश्चिनातीना य क्षोभो राक्षसीना
 क्षणमजनि स हि त्वद्विषा सर्वदास्ताम् ॥ २७ ॥ त्वत्
 ज्ञाघातजातव्यथारिपुवनितासुक्तवाप्याम्बुधारासौरासौरादुदा
 रादिशि दिशि सरितासुद्रवाश्रेद्रवेषु । वत्या तक्कूले
 प्रकरविजयिनो विस्फुरत्त्वप्रतापापारावागनपारानपि सपदि
 पराशुष्यत पूरयेत् ॥ २८ ॥ दुर्कारारातिवाजीवनदवहन
 कौङ्कुमो दिग्मधूना सर्वोङ्गीष्मोऽङ्गारागसिन्धुमनमनन्यात्
 विध्वंसदीप । तद्दोहदाभदर्वीकरसुखुतमुग्भूतधारीपृथ्वा
 वासो माञ्जिष्टसुवारमणुलमणे जागरीति प्रताप ॥ २९ ॥
 भूजाने किं न जाने भवदतुल्युजम्राजमानप्रतापज्योतिर्ना
 ल्यवलीभिजगतिविलय निर्जत्र किं न भूयात् । युष्म प्रल
 थिपृथ्वीपरिपृष्टवनिता नीरनेनसव तीसूत्रवोत सहसैर्यमिह
 परितश्चेत् पूर्येत सध ॥ ३० ॥

कीर्तिवर्णनम्

राजस्यकीर्तिकेद्रेण तिथय पृथिमा कृता । मग्नेहान
 वहीर्यति तिथिरेकादशी भवात् ॥ १ ॥ अस्थिवदधिर्नवै
 कुण्डवपिष्टवत्तया । गजसव यशो भाति शरख द्रमरीचि
 वत् ॥ २ ॥ सरस्वती स्थिता वज्रे लक्ष्मीवंशमनि ते
 स्थिता । कीर्ति किंचु पिता राजन् येन देशा तर गता ॥ ३ ॥
 यद्गुणैर्मथिते शुद्धैरनितैर्ब्रह्मगोलक । विधत्ते कीर्तिक
 न्याया क्रीडाक दुककौशलम् ॥ ४ ॥ सित्त स्फटिक
 कुम्भा त स्थित श्वेतीकृतैर्नैले । मौक्तिक चेहता सूते
 तक्षुर्मेले सम यश ॥ ५ ॥ अहो विशाल भूगाल भुवन
 त्रितयोदरम् । माति मेतुल्लग्नकयोऽपि यशोराशिर्वदव
 ते ॥ ६ ॥ त्वत्कीर्तिराजहसा वैरिदधुदभनभाजनस्यगपि ।

१ अनाथ भाव — वैरिस्त्रिय खनर्तनरणा तथा वषाऽपिक रन्ति
 तथा तथाऽपिक तत्रेभान्मुनिरव प्रतापामि सवधते चप्रतापो
 चिको भवतीति यावत् यत स प्रतापशिववानलपितुसङ्गिनश्च
 भातु मयुधप्रस्ती च पितरौ पानीयवोगादेवोऽन्धेतेऽतस्य प्रतीऽपि
 ख प्रतापो भवद्वैरमगीनेशान्मुनि तिष्यमानो वृषिमागोलवदुचिन
 नेवेति २ पतनय ३ कालस्त भवनेषु ४ तिद्व काष्ठेभ्यो
 दध्यापानेभ्यो महात् स्फुलिङ्गा वसिष्ठतीति वृद्धव्यवहार
 ५ इतिदिशनेयम् ६ कुलिशम् ७ चतुर्भुजस्वरत्न तु ब्रह्मणे
 दिनमुष्यते इति

१ अर्थि २ गरलम् ३ शस्ताचल ४ भारतपत्र
 ५ अपरिनिवित

पीत हासक्षीर व्यक्तौवृतममुनीर च ॥ ७ ॥ कुचरुल्लोचनं
 बलानामलनायामथ पयोनिधे पुलिने । क्षितिपाल कीर्ति-
 यसे हारन्ति हरन्ति हीरन्ति ॥ ८ ॥ रजनीपु विमलमनौ
 करजालेन प्रकाशितं वीर । धनलयति सुननमण्डलं
 मणिलं तत्र कीर्तिसतति सततम् ॥ ९ ॥ दूरेऽपि श्रुत्वा
 भवदीयकीर्तिं कर्णां हि तृष्णं न च चतुर्गुणे मे । तयोर्बि-
 वाट परिहर्तुकाम समागतोऽहं तव दर्शनाय ॥ १० ॥
 आश्चर्यं भूपाल यशस्त्वदीय विधूर्नयन्तीह न के शिगसि ।
 विश्वभंगमङ्गमयेन धाना नाकारि कर्णां सुजगेश्वरस्य ॥ ११ ॥
 यसाञ्जनश्यामलखड्गपट्टजातानि जाने धनरुग्मापु ।
 अरातिनारीशरक्षणपण्डुगण्डस्थलीनिर्लेठनाद्यग्रासि ॥ १२ ॥
 य कोटिहोमानलधूमजालैर्मेलीमसीकृत्य दिशा सुगानि ।
 तत्कीर्तिभि ध्वालयति स ग्रथदक्षपण्डतारपतिपाण्डुरा-
 मि ॥ १३ ॥ इय यशासि द्विपत सुधारुच निमङ्कमेतद्वि-
 पत निमाननम् । यशोभिरसारिखलेकधाविभिर्बिर्मापिता
 धारति तामसी मर्सा ॥ १४ ॥ अठ समित्सुनवीर्ययौत
 नुष्टुजाकम्बुमणालहारिणी । द्विपट्टणसैणटगन्धुनिर्भरे यशो
 मरालात्रलिख खेलति ॥ १५ ॥ अनि मरन्तीमपि देहगर्भा-
 र्त्नीति परेषामसतीं वदन्ति । सैर चरन्तीमपि च त्रिजोन्मा
 वकीर्तिमाहु वनय मतीं नु ॥ १६ ॥ करवालरालनारि-
 धार यमुना दिव्यतरणिणी च कीर्ति । तत्र वामद तीर्थ
 रात्र दूरादनुग्रहति सरस्वती क्रीनाम् ॥ १७ ॥ त्रिजग
 दङ्गनलङ्घननाह्निसैत्र यशोभिरतीर पतिप्रिता । प्रथम
 पार्विनपुगवकीर्तयो त्रिपुधमिन्धुजलैरिय सिन्धय ॥ १८ ॥
 तत्कीर्तिमौक्तिरुचलानि गुणस्वरदीये सर्दाभितु त्रिपुधैनाम
 द्यम प्रवृत्ता । नान्तो गुणेषु न च कीर्तिषु रत्नलेखो हारी
 न जात इति ताश्च मिथो ह्रमन्ति ॥ १९ ॥ पृथ्वीपते
 शुभमते भवतो भवन्त्य भ्रमो वय सुयशसा नियदन्तर
 वा । गौरी चराग गिरिशो निजमर्षमङ्ग गौरीरुत न्य
 भवता सुनन ममसाम् ॥ २० ॥ कीर्तिसत्र त्रिपिप याति
 सुनङ्गरोहं गातङ्गसगमकरी च दिग्गन्तकेतु । त्वर्त्तौन्वर
 भजति नैर्दनमप्यैर्गम्य विं कि करोति न निर्गन्ता गता
 स्त्री ॥ २१ ॥ निर्मुक्तारोपधरैरचलेन्द्रमथसत्युष्टुधमय
 सागर्गर्भगीरिः । राजाद्रि बहुलयक्षदलमृगाम्नाङ्कच्छेदोजर

सैत्रम यशोभिरशोमि विश्वम् ॥ २२ ॥ प्रतिनगरमन्ती
 प्रत्यगार व्रजन्ती प्रतिनरपतिवत् कण्ठपीठे छुटन्ती । गिरि-
 गरिमनितम्बाच्छादने सावधाना तदपि च तत्र कीर्तिनिर्म
 लेनेति चित्रम् ॥ २३ ॥ त्यजसि यदपि लक्ष्मीं कीर्तिमा-
 साच दानैर्नैजति तदपि कीर्ति सिन्धुपार न लक्ष्मी । कथय
 क इह हेतुनारवेश त्वदीये वसति हृदयपथे नन्दसूनुर्मु-
 रारि ॥ २४ ॥ अनुक्षणमनुक्षण क्षितिप रक्ष्यमाणा नया
 प्रयाति निदिशो ढग प्रलक्ष्मीतिरेकाकिनी । इय नियतम
 थिपु प्रतिदिनं वितीर्णा रमा जहाति न तवान्तिक द्वितय
 मेतदल्पद्रुतम् ॥ २५ ॥ ससुव्रतधनस्तज्जत्रस्त्रुम्बितु
 म्बीफलङ्गणमधुवीणया विपुचलोकागमभ्रुना । त्वदीयसु
 पर्गायते हरनिरीटकोटिस्फुरत्पारकम्बदलीकिरणपूरगौर
 यश ॥ २६ ॥ वनेषु वनदेवता दिपि टिगोकसा बहुभा
 मुजंगकुलकन्यका मुजगलोकलीलानने । यश समरसचितं
 नरसूनेन्द्र गायन्ति ते प्रभावितिकोसुदीकुमुदपाण्डता
 डम्बरम् ॥ २७ ॥ अंपाथि सुनिना पुरा पुनरमैथि मर्या-
 द्याप्यैतारि वैपिना पुरा पुनरदाहि लङ्कारिणा । अमथि
 सुनेरिणा पुनरधैधि लङ्कारिणा क नाम वसुधापते तत्र
 यशोमुधि कान्मुधि ॥ २८ ॥ महाराज श्रीमङ्गलति
 यशसा ते धनलिते पय पाराजार परमपुरुषोज्य मृगयते ।
 कर्पदी केलास सुरैपतिरपि स्व वैरिवर बैलानाथं राहु
 कैमलभरनो हसमैधुना ॥ २९ ॥ कुविन्दस्त्र तार्त्तयसि
 गुर्णग्राममभितो यशो गायन्त्येते दिशि दिशि च नैमास्त्रय
 दिभो । शरज्योरस्त्रागोररकुटविकटसर्वाङ्गसुभगा तथापि
 त्वत्कीर्तिर्भ्रमति विगताच्छादनमिह ॥ ३० ॥ पतलेतते
 जोहुतमुजि कदाचिद्यदि तदा पतङ्गः सादङ्कीकृततम
 पतङ्गापुटुद्वय । यशोऽसुप्येजोपाजयितुमसमर्थेन विधिना
 कथचित्क्षीरभोनिधिरपि कृतस्तद्यतिनिधि ॥ ३१ ॥
 इन्दोलेर्धेम् त्रिपुरजयिन कण्ठमूल सुरारिदिङ्गाना मव
 जलमपीर्माञ्जि गण्डस्थानि । अद्याप्युर्नोचलयतिलक-
 र्थैर्मालिञ्जानुलितान्वाभासन्ते वद धनलित किं यशोभिस्त्व-

१ धीन २ अगस्तिसा ३ मित ४ तीण ५ हनुमता
 ६ मयि ७ बर ८ क्षीरमयम् ९ विष्णु १० शिव
 ११ इन्द्र १२ अरावन्तम् १३ चन्द्रम् १४ विपि १५ वन सर्वपा
 समुद्राणां पततानां गतानां सवमदवाणा पशिणा च त्वच्छैतकोला
 श्वेतवस्त्राशीराध्यादीनामनवगमस्योपामनस्ये तान्सर्वत्रावजोऽन्यन्तीनि
 भाव १६ तन्तुत्राय . पशे-कु पृथिवीं निन्दति एतते स १७ पद
 वक्ष करोति, पशे-पडं करोति १८ तन्तु, पशे-सद्वृण
 १९ नद्या, पशे-स्तुतिपाठका २० कण्डू २१ दिग्गताम्
 २२ कुमानि २३ नीलिघ्रा

१ कम्बयनि २ पृथ्वी ३ शेषस्य ४ सुवनिमयम् ५ दक्षय
 ध्यायति ६ युधिपुत्र ७ देवाङ्गना ८ नागलोचकम्, पशे-गणितो
 पक्षिसेवम् ९ देवतादीनामर्द्धिगतानां समागमकरी, पशे-
 बालादसंगमसारिणी १० दिग्पथ्यन्तेषु, पशे-विजयप्रदेशेषु
 ११-बोम, पशे-यक्षम् १२ मुरालयवनम् पशे-पुत्रम् १३ गन्तुम
 गन्धर्वम्; पशे-गमनानर्थम् १४ निष्प्रतिव-धायम्

दीये ॥ ३२ ॥ किं वृत्तान्ते परगृहगते किं नह
 समर्थस्तूर्णां स्यात् प्रकृतिमुखरो दाक्षिणात्यम्भवाम् । मेहे
 मेहे विपणिपु तथा चत्वरं पानगोच्छामुन्मत्तेव भ्रमति
 भ्रमते वल्लभा देव कीर्ति ॥ ३३ ॥ कैलासस्य प्रथम
 शिखरे वेणुसमूच्छनाभि ध्रुत्वा कीर्तिं विबुधरमणीगीय
 माना यदीयाम् । सस्तापाङ्गा सरसविषिनीकाण्डसजात
 शङ्का दिङ्मातङ्गा श्रवणपुलिने हस्तमावर्तयति ॥ ३४ ॥
 अध्याहार स्मरहरशिरश्चन्द्रशेषस्य शेषस्याहेभूय फणस
 सुचित काययष्टीनिर्वाय । दुग्धाम्भोदेसुनिशुलुकननास
 नाशाभ्युपाय वयंय्यूह क्रजगति न जागर्त्यद् कीतिपूर
 ॥ ३५ ॥ कथमानिप दया यन्निशतासिधाराद्वलनलितसूत्रा
 विद्विषा स्त्रीकृता श्री । ननु तन निहताररप्यसा नि
 न नीता त्रिदिवमपगताङ्गैर्वल्लभा कीतिरेभि ॥ ३६ ॥
 संमितिपतिनिपाताकर्णनद्राग्दीर्णप्रतिवृत्तिमुगाङ्गीलक्षवक्ष
 शिलासु । लिखितलिपिरिवोरस्ताडनव्यसहस्रपखरनखरट
 ङ्करस्य कीर्तिप्रशस्ति ॥ ३७ ॥ सुसितनघनालकाराया
 कदाचन कामुदीमहसि सुदृशि स्वर यात्या गतोऽसमभू
 द्विधु । तदनु भवत कीर्ति केनाप्यगीयत येन सा
 मियगृहमगान्मुक्ताशङ्का क्र नासि शुभप्रद ॥ ३८ ॥ देव
 त्वचशसि प्रसर्पति जगद्धृमीसुधोच श्रवश्रैद्रावणकौ
 स्तुम स्थितिमिवामन्यन्त दुग्धाम्भुयो । कि त्पेक पुन
 रसि द्दुपणकणो यनोपयाति भ्रमाकृष्ण श्री शितिकण्ठ
 मद्रितनया नीलाम्बर रेवती ॥ ३९ ॥ इदु निन्दति
 चन्दन न सहते मलीसज नैक्षते हार द्वेष्टि सिताञ्जमु
 ष्णति विसंश्लोम विगृह्णाति च । श्रीभूवाल महीधरेषु
 विपिनेषाम्भोधितीरेषु च त्वत्कीर्तिस्वदरिप्रिया च विल
 संत्युच्चै स्फुरत्पाण्डिमा ॥ ४० ॥ इन्दु निन्दति चन्दन
 न सहते विद्वेष्टि पङ्केरुहं हार भारमयैति नैव बुरुते
 कर्पूरपूरे मन । स्वर्गङ्गामगहाते हिमगिरिं गाढ समालिङ्गत्
 त्वत्कीर्तिरिहातुरेष न मनोगेक विधाम्यति ॥ ४१ ॥
 यस्य क्षोणितेर्विहायसि यशोराशौ चमत्कुर्वति द्राक्कर्पूर
 रजोभ्रमेण वणिजो वीथीसुपस्कृते । चक्षु चक्षलयन्ति च द्र
 किरणभ्रान्त्या चकोरा पयोबुद्ध्या ध्योक्षि नियोजयन्ति
 कलशीगानीय वामभ्रुव ॥ ४२ ॥ कर्पूरादपि केतकादपि
 दलकुन्दादपि स्वर्गदीकण्डोलादपि कैरवादपि चलत्कान्ता
 दृगन्तादपि । दुरोग्मुक्तकलङ्काशरशिर शीताशुखण्डादपि

श्वेतागिस्तव कीर्तिभिधवलिता ससाणवा मेदिनी ॥ ४३ ॥
 देव त्वघरासा सदा सुमहसा गीर्वाणवृन्देऽखिले शम्भोर्मा
 वमवापिते तु सहसा यत्कौतुक तन्मृगु । साकृता सकुन्
 हला सचकिता सोऽकण्ठता साद्भुता साशङ्काश्च सुदुर्ल
 दुर्मुधुरिपौ लक्ष्म्यादृश पातिता ॥ ४४ ॥ किं शीताशु
 रीचय किमु सुरस्रोतस्विनीवीचय किंवा वेतकम्बुच
 किमथवा चन्द्रोपलाना चय । इत्थ जातकुतूहलाभिरभित
 सानन्दमालोकिता कान्तामिखिदिवौकसा दिशि दिशि
 कोडिति यत्कीर्तय ॥ ४५ ॥ श्रीमद्राजजिखामणे तुलधितु
 धाता त्वदीय यश कैलास च निरीक्ष्य तन लघुता निधि
 सवाभूर्तये । उक्ताण तदुपर्यमासहचर तन्मूर्ध्नि गङ्गाजल
 तस्याग्रे फणिपुगन तदुपरि स्फार सुवादीधितिम् ॥ ४६ ॥
 भारत्या वदन श्रिया च सदन श्रीकण्ठमकत्वा मनो धर्मेण
 श्रवणौ परैश्च चरणो शौर्येण बाहुद्वयम् । दानेनापि करौ स
 गीक्ष्य सकल यथाशया भूतल स्यात्तु चानवकाशता कथयितुं
 कीर्तिस्तु दर गता ॥ ४७ ॥ असोर्वारमणस्य पार्वणिविदु
 द्वैराशसञ्ज यश सर्वाङ्गोऽनलार्वावर्षवत्सितश्रीर्वावनिर्वापि
 यत् । तत्कम्बुप्रतिविम्बित किमु शरत्पर्यवराविश्व
 पर्येय किमु दुग्धसिन्धुपयसा सर्वाणुवाव किमु ॥ ४८ ॥
 कर्पूरति सुधाद्रवन्ति कमलाहासन्ति हसन्ति च प्रले
 यान्त हिमालयन्ति करकासारन्ति हारन्ति च । त्रैलोक्या
 झनरद्वलङ्घिमगतिप्रागल्भ्यसभाविता शीताशो किरण
 ष्ठता इव जयन्त्येतर्हि तत्कीर्तय ॥ ४९ ॥ किं विव
 सुवनानि पावयति यद्यच्चाहिताना यतो हसाम्बजयति प्रता
 पदहन निर्वापयत्याशु यत् । आश्रयं नृपनायकस्य भ्रमते
 यत्कीर्तिमन्दाकिनी तानारोहति भूषराङ्गलिधीनुल्लङ्घ्य
 गच्छत्यपि ॥ ५० ॥ अर्थाङ्गाहितवैयकीर्तिवनितादीव्यसि
 ताशुभ्रम कैलासीकृतदिकरी द्रशिरसि न्यस्तस्वपादाभ्रुवन् ।
 विश्वव्याप्यविनाशि शकरपद यायात्वदीय यशो न सादस
 यदि क्षितीश भ्रमते दानाधिकेभ्यो जनि ॥ ५१ ॥ कृत्वा
 गेरुमुल्लखल गृहसता वृन्देन दिग्गोपितां स्वर्गङ्गामुसलेन
 शालय इव स्वत्कीर्तय कण्ठिता । तासा राशिरसौ तुगा
 शिखरी तारागणालत्कणा कि चान्यच्छशिखण्डशर्पणिसर
 ज्योत्स्नाश्च तत्पासव ॥ ५२ ॥ कैलासीयति केरवीयति
 लसन्कर्पूरपुञ्जीयति क्षीरोदीयति मौक्तिकीयति नभोगङ्गात
 रङ्गीयति । हसोधीयति मानसीयति शरन्मेधीयति क्षोणि
 भृङ्गाधीयत्यमृतीयति क्षितितले देव त्वदीय यश ॥ ५३ ॥
 गङ्गीयत्यसितापगा फणिगण नोपीयति श्रीपति श्रीकण्ठीयति

१ शेषपूक २ समूह वाक्तरण कावैर्भक्तितन्वमिति भाव
 ३ कायमंथानः ४ अभिन्न, भ्रमरति वामनोय्या इति यावत्
 ५ भ्रमदन्

१ सनदम् २ कैलासस्य ३ कैलासादि शुभ्रम् ४ रूपान्दम्
 ५ मवसापि पुनरुक्ति

वैरवीयति कुलं नीलोत्पलाना वने । कर्पूरियति कज्जलं
 पित्रकुलं लीलामरालीयति स्वकुम्भीयति कुम्भिनमपि घटा
 परत्कीर्तिसघटत ॥ ५४ ॥ पूर्णेन्दु कररुन्दुको हिमगिरि
 श्रीडानिहारखली क्षीराखिवर्गुहदीर्घिका प्रियमखी वाचा पति-
 देवता । शय्या दिग्गजराजदन्तप्रली त्रैतीर्तिन्याहृते
 पाश्चात्तीमिधुनं व्यधाधि विधिना गौरीगिरिशायि ॥ ५५ ॥
 शैमुक्षत्रकल्पने प्रसलिलैर्जम्बालजालस्पृशि भ्रान्त्या भूपति
 मालभूषण भवत्कीर्तिमुने मण्डले । यद्यान्ती विबुधा
 लय प्रति सुधाकुण्डे सुधाशोष्यथाद्द्विशालनमित्ययं निल
 मलस्तस्मिन्गत खेरताम् ॥ ५६ ॥ एतत्कीर्तिर्तिर्यतेर्घोत
 निखिलत्रैलोक्यनिर्घोसितैर्भिन्नान्ति कलिता कथासु जैरता
 र्यैर्यै समग्रैरपि । जज्ञे कीर्तिमयादहो भयभैररस्माद
 कीर्तिं पुन सा यन्नास कथापथेऽपि मलिनच्छाया
 वन्य स्थितिम् ॥ ५७ ॥ त्वत्तेज प्रतिभामयात्प
 सुता प्रत्यर्थिभूमृत्स्त्रिय वान्तारे धनकण्टकिद्रुम
 वनव्यस्तप्रयुक्तान्वरा । आर्याणा पुरतस्त्रयापरवशा
 गच्छेयुरेता कथं द्रौमाकातरया न चेत्यरिणमेत्तचावकीनं
 यश ॥ ५८ ॥ चन्द्रश्रन्दनमिन्दुरिन्दुरमणं पीयूषमीशादयो
 विश्वसोपकृताननेन महता ते तेज्वतारा धृता । एतद्य
 न विद्यते त्रिमुने न स्थानमेवनिध जाने जङ्गमपारिजात
 सगुण ब्रह्मेण पूर्वं यश ॥ ५९ ॥ चन्द्राद्रूप्यकमण्डलो
 समुदयद्वैरागुगङ्गाजलैर्व्योत्स्नाचन्दनचर्चनैर्निकसितैस्तारप्र-
 सुनेरपि । एतद्विष्णुपद किमश्नति भयत्कीर्तिमहायोगिनी
 पूजासूर्तिविधायि लक्ष्म तुलसीदासा कदाऽन्विष्यति ॥ ६० ॥
 गङ्गासागरसगमे कृतशतस्नाना बदर्याश्रमे स्थित्वासौ
 धाय तद्गुणमयं श्वेतं कुर्वेत् पुन । ब्राह्मं वेष्णुमैन्द्रमैश्वर-
 मपि म्यान स्पृशन्ती सुहु. कीर्तिस्ते पतिदेवता युगशत
 दीर्घासुराकाङ्क्षति ॥ ६१ ॥ अर्घ्यायाम्बुधिरिन्दुमण्डलमपि
 श्रीचन्दन तण्डुलास्तारा विल्वदल नम सुस्थुनी धूप
 प्रदीपो रवि । खेटा पद्मपलानि किंच ककुमस्ताम्बूलमा
 र्तिकं मेरु श्रीजगतीपते तत्र यशोयोगेश्वरस्वाचने ॥ ६२ ॥
 देव क्षीरसमुद्रसान्द्रलहरीलावण्यलक्ष्मीसुप्रस्वल्कीर्तस्तुलना

कलङ्गमलिने घृते कथं च-द्रमा । न्यादेनं त्वदगातिशेष-
 धलीप्रोद्गतद्वैवाङ्कुरश्यामव्यग्रमनि पतेचष्टि पुनस्तम्बाद्-
 शायी मृग ॥ ६३ ॥ भोगीन्द्र प्रमदोत्तरङ्गसुगीर्षगात्
 गोश्रीषु ते कीर्ति देव शृणोतु विशतिगता यच्चयुषा वन्तं ।
 रक्ताभि सुसुन्दरीभिरमितो, गांतं च कर्णद्वयौदुभ्य
 श्रोष्यति नाम कि स हि महसाधो न चक्षु ध्रया ॥ ६४ ॥
 गीयन्ते यदि पत्रगीभिर्गिरिशं परकीर्तयन्मद्वयं तुष्टा एव
 परतु चेतसि चमत्कारोऽयमारोहति । तासा तादृगमात्र-
 मङ्गच्छासास्थानमदर्शनि व्यालेन्द्रेऽप्यनघृतमूर्धनि मही
 चक्रं पुनर्भ्राम्यति ॥ ६५ ॥ यद्व्यधद्विपदानवारिभिरभूम
 द्धामभू पङ्किला तस्या वैरिकरीन्द्रमोक्तिक्रमय धीनं च
 येनाहितम् । तन्मात्प्रादुर्भूयशस्त्ररथं तयोद्गता कोरका-
 स्तापलेषु च पूर्णचन्द्रकपटादेरुक् उज्ज्वभते ॥ ६६ ॥
 यरकीर्तिरेव्य सुन सुनिमं सपाद्य सचासत वान्त्या मेरु-
 गिरिं विधाय सरितानाथस मरयं ददम् । आराध्यामृत
 मानुशेखरमलं सपाद्य तद्रूपतां गच्छन्ती त्रिदशालयं द्रुत
 गति शीतागुना स्पर्धते ॥ ६७ ॥ शैश्वी तत्र कीर्तिगद्गु-
 तरुरी दृष्ट्वा समस्ता दिशो मेरु वशरर परीत्य परितस्तुण्यं
 समारुह्य तद् । भ्राम्यन्ती परित प्रनर्तितननुसुत्तावकीर्मा
 क्तिवैस्ताराभिसरलीकरोति गगन भूमण्डलाखण्डल ॥ ६८ ॥
 तत्कीर्तिं शशिन ममीपमगमत्त्वान्तिप्रतिस्पर्धया दृष्ट्वा तं
 च कलङ्किनं पुनरसौ स्नातु जगमाम्बुधिम् । शुक्ला त च
 घटोद्भवेन मुनिना पीतोऽज्ञित तस्य पुण्यं त्रलक्षकमण्डल
 कल्पितु त्रलक्षण्डमन्य ययौ ॥ ६९ ॥ कैलासीयति
 केतकीयति हसस्तुन्द्रीयति श्रोच्छलद्वीरोदीयति चन्दनी-
 यति लसत्कर्पूररीयति । पीयूषीयति शररीयति शरचन्द्री-
 यति श्मपते स्वर्गज्ञीयति शकरीयति मरत्कीर्तिः करी-
 न्द्रीयति ॥ ७० ॥ निश्वासो भजता यशस्य निजे कार्यो
 न शौर्याधिके मा कोशादिवशात्तुसकमिति ज्ञात्वावहेत्
 कृया. । यज्जहालसुरघरेण धरणीनाथ द्विधा कुर्वता
 त्रलण्ड विद्वेषेऽमुना मन्दरिक्षोणीमुजा निर्गम ॥ ७१ ॥
 रिङ्गदुङ्गतद्गसुन्दरसुधासिन्धु तरस्तुज्जला रागाच्छंभुर-
 सपानभिसम देवान्सुदाहिलङ्गति । क्रूराहीश्वरमाक्षिपत्यधि
 गृह याति ध्रुव भूपते साध्वीशान्वरता तथापि उतुक
 कीर्ति प्रमत्ता क्षितौ ॥ ७२ ॥ कस्तूरी मिनिमानमागत-
 ती शोचन गवा कुन्तला नील चोलमभूत्पित धरलिमा
 जातो मणीना गणे । ध्यान्त शान्तमभूत्सम नरपते
 त्वरकीर्तिचन्द्रोदये त्रैलोक्येऽप्यभिसासाहासरस शान्त
 कुङ्करीदशाम् ॥ ७३ ॥ स्नातु वाञ्छन्ति किं सुवैष धवल्-
 क्षीरोदपूरोदरच्छायाहारिणि वारिणि सुसरितो दिक्पूरवि-

१ जले 'नैव नं भुवनं वन' इति कोश २ शैश्वण्यनिवाचरनि
 ३ हस्तिनाम् ४ मरखली ५ त्वत्कीर्तिरेव कथा तदर्थम् ६ पुत्रिका
 युगान् ७ वैरिता ८ रुद्रम ९ अत्राय भाव — यच्चान्त
 पाठस्यनवलोत्रयतं तदाद्द्विभूम्रमणेन कर्दमाद्भिनचरणया (वल्कीलां
 चन्द्राष्टपदुण्डे स्वमलिनपादसांलततो ननिनमिति अत्रोऽपि डि यो
 दवनात्पर्यं यानि स नलपूणकुण्डे चरणौ प्रशस्यत याति तथेयमपीनि
 १० निरामे ११ निष्कामिने १२ शुद्धानाम् १३ श्यामवस्तुनि
 १४ वलम् १५ यशोवत्स यागेभरन्म रिचस
 १८ सु र. भा.

स्मारिणि । आस्ते ते कलिकालकल्मषमपीपशालनेकक्षमा
कीर्तिं सनिहितेन सप्तभुजसखच्छन्दम-दाकिनी ॥ ७४ ॥
क्षीरोदीयन्ति सद्य सकलजलधयो घासुकीयन्ति नागा
केलासीयन्ति शैला दिवि च त्रिविध शकरीयन्ति सर्पे ।
योष्माकीयो समन्ताद्यचलति धरले चारुकीतिप्रदाने गबो
पाकाचभूषा निमित्त न सहस्र भौक्तिकीयन्ति देव ॥ ७५ ॥
उषधालाङ्कुरध्रीर्दिशि दिशि दशनैरेभिराशागजाना रोह
भूलासुगौरैरुगपतिकगेरत्र पातालकुशौ । अक्षिन्नाकाश
देशे विकसितत्रुसुमा राशिमिस्तारकाणा नाद्य त्वकीर्तिवह्नी
फलति फलमिदं विन्मभिन्दो सुधाधिष्णम् ॥ ७६ ॥ वापी
पातालमूल जलसुरगनद्री कच्छप स्वच्छकन्द शेषो
नाल दलाना विततिरपि फणा कर्णिका शैवशैल । तारा
स्वारा परागा मधु च मधुमती केसरा दन्तितदन्तास्त
स्मिस्त्वन्कीर्तिपथे भ्रमति मधुकर शबरीसावर्भौम ॥ ७७ ॥
नेपालीनामराले विरचयति कचे केतकीपत्रकृत्य कण्ठे
मुक्ताकलापान्द्विगुणयति सिता-पाण्डुरतीमन्तिनीनाम् ।
कर्णे कर्णाटकानी प्रकृत्यतितमा दन्तताडकूलक्ष्मी कार्पूरी
पत्रवह्नी भवति तत्र यशो गण्डयो केरलीनाम् ॥ ७८ ॥
लभ रागागृताङ्गा सुहृदनिह ययैवासि यध्वारिकण्ठे
भातङ्गानामपीहोपरि परपुरुषेयां च दृष्ट पतन्ती । तस्या
त्तोऽस्य न किञ्चिद्गुणयति विदित तेऽस्तु तेनासि दत्ता
श्लेष्य श्रीनियोगाद्भदितुमिति गतेवाम्बुधि यस्य कीर्ति
॥ ७९ ॥ शक्तिर्निस्त्रिशजेय तव भुजयुगले नाथ दोषकर
श्रीवैत्रे पार्थे तथैषा प्रतिवसति महाकुट्टनी सङ्गयति ।
आज्ञेय सर्वंगा ते विलसति च पुन कि मया वृद्धया
ते प्रोच्येवेत्य प्रकोपाच्छिकरसितया यस्य कीर्त्या प्रया
तम् ॥ ८० ॥ अन्त सतोपवाप्यै र्थैगयति न दृशस्ता
भिराकर्णथिप्यजङ्गेनान्स्त्रिलोमा रचयति पुलकभ्रणिमान
न्दकन्दाम् । न क्षोणीभङ्गभीरु कलयति च शिर कम्पन
तत्र विद्य शृण्वेत्तेतस्य कीर्ती कथसुरगपति प्रीतिमावि
ष्करोति ॥ ८१ ॥ यात्र-लौलंस्त्ववास्त्वभवदुर्भयहरिहोमे
खोत्तरीये सेतुपालेयशैली चरति नरपतेस्त्ववदेतस्य कीर्ति ।
यान्त्वाकप्रत्यगाशापरिवृट्ठनगरास्त्रमणस्तम्भमुद्रांशुवद्री सध्या
पताकारुचिरचितशित्पाशोणशोभाबुभौ च ॥ ८२ ॥ आस्ते
दामोद्रीयामिथसुदरदरी याधिशान्य त्रिलोकी समातु
शक्तिमन्ति प्रथिमभरवगादन नेतद्यशासि । तामेता पूर-

थिता निरगुरिव मेधुध्वसिन पाण्डुपद्मच्छापापानि तानि
द्विपदशनसनामीनि नार्भापयेन ॥ ८३ ॥ देव ब्रह्मण्ड
भाण्डे सदसि विकसितन्यायनान्द्रीनिनादैर्भूतेशपीविहेतो
भुवनधवलन नाटक नाटयन्त्या । त्वरकीर्तेर्भूतयोष्मी वृष
दकुमुदिनीकान्तर्पूरकुन्दक्षीराब्धिक्षीरमुक्तामणिविबुषसरी
चारकाशेषशङ्खा ॥ ८४ ॥ वीज चेदिन्द्रदन्तिस्फुरितगलत
टीमुक्तमुक्तामणि स्याच्चन्द्रश्रेयालाला यदि भवति सुधा
वारिसेनीन्दुमौलि । तत्रोत्पन्ना लता काप्यमृतकरनिम चेत
सून प्रसूते मन्ये तत्सात्तदानीमत्रनिधन भवकीर्तिलेशो
पमार्थम् ॥ ८५ ॥ दुग्धान्मोधावगाधे विहरति सुधया
क्षालयत्यङ्गुयुग कृत्वा ज्योत्स्ना दुकूल कलयति मलयो
द्भूतचर्चां तनोति । स्वच्छन्द गत्यति द्राम्भुजगपतिशिरसेन
निद्रति चन्द्रे स्वकीर्तिं स्वामिनीव त्रिजगति विहृत्येषु
वीश गुर्वा ॥ ८६ ॥ स्वर्गे कल्पद्रुमाधस्तव जयति यश
पुञ्जयागेश्वरोऽयं य नित्य देवराज रूपयति नियत काम
पुङ्गुध्वपूरैः । यन्मौलौ त्वत्पत्रच्युतिमिदमगल व्योम घने
ऽतिनील चन्द्र पाटीरपङ्क तदुपरि ललितास्त्राकासण्ड
लानि ॥ ८७ ॥ यत्कीर्तिं कापि गङ्गाखिलमलनिष
नाशयन्ती गभीर क्षीराब्धि यत्रतापञ्जलनकराणै शोभति
पूरयन्ती । भूलोकसान्तरालस्फुरदतुलमहादु रवामौषण्ड
भूय प्रक्षालयन्ती त्रिजगति महिता सौरयमाविक्रोति
॥ ८८ ॥ तुङ्गब्रह्माण्डसिंहासनमिदमुद्दयच्चित्रमध्यास नित्य
न्यथादिव्यसवन्तीसितचमरचयं लालयन्दिग्वधूमि । रत्ना
चन्द्रातपत्र दिनकरमुकुट आहृयैलोपकालाञ्जिनैर्लैत्र
करीन्द्र तव जयति यशश्चक्रवर्ती वधेल ॥ ८९ ॥ बलि
न्दीनमैदान्म सुतमदसलिलोत्सङ्गिनौ मुष्पवन्तौ निग्राण
कुम्भमुगम गमनतलगत स्वधुनीपूरुण्ड । षण्डाल
साधुवादैनभिमतयशोमृन्मलं सदधान कीर्तिलोमात्र
कुम्भी जगदुदरसर सभ्रमी वम्भ्रमीति ॥ ९० ॥ स्वर्ग
ब्रह्माण्डशुक्तौ तव भुजजलदोहामदानौधवर्षप्रोधाचत्वकीर्ति
सुक्ताफलममलमहो वामकर्णे निधाय । अन्य तेनैव तुल्य
धरणिधरमुता प्रार्थयामास पत्न्यौ तस्यालभेन मन्ये प्रभुरिति
जगतामर्धनारीश्वरोऽभूत् ॥ ९१ ॥

कीर्तिप्रतापौ

राजौ रवेर्दिवा चेन्दोरभानादिव स प्रभु । भूजौ प्रता
पयशसी सृष्टवान्ततोदिते ॥ १ ॥ मलिनयितु सलवदन्

१ अञ्जलादयनि २ इदमि ३ अविचनानलोमा ४ विनीपवर्ग
भवशयो ५ दनिगोत्तरदेशाविलयं ६ मभू, १ द्रवणाविलय
७ उरवात्तलपैःविश्वः ८ वैष्णवीम् ९ नक्षिमानिगयवशात्

विमथयति जगन्ति वेन कीर्तिने । मित्रोद्वाद कर्तुं मित्राय
 द्रुहति प्रतापोऽपि ॥ २ ॥ मिन्दूर सीमन्तात्मित सुत्रा
 द्वेरिराजप्रतितानाम् । यस्य प्रतापयगसी हरत स्म मृद
 गुणासहने ॥ ३ ॥ तदोपसस्ययाम् स्थिताविमो वृधेति
 चित्ते वुरुते यदा यदा । तनोति मानो पैरिचिपैर्नैराचटा
 विधि कुण्डलना विधोरपि ॥ ४ ॥ कीर्त्यास चन्द्रकरजो-
 मठ्यातिशुभ्रं शोणं नगार्निरणप्रतिमप्रताप । श्यामशुति
 द्विपदकीर्तिमपीभिरित्य चित्र तदाम्बरमराजत दिग्भू-
 नाम् ॥ ५ ॥ क्षितिप रिमपि चित्र जागरूकेऽपि दुष्य
 यगमि शशिकदम्ने त्रयतापेऽर्कगिम्ने । नयनकुञ्जल्यानि
 त्रद्विपल्कामिनीनामपि च यदनपद्मा-प्राशु यत्सुचन्ति ॥ ६ ॥
 गुणागार गौर यशसि परिपूर्णं विलसति प्रतापो वा
 मिश्रान्दहति तत्र भूमिप्रतिष्ठा । नवैव द्रव्याणीत्यस्य
 यद्गो मूढतमधीश्वतुर्था तेनोऽपि ध्यमन्त कणाद
 कथमसौ ॥ ७ ॥ कीर्तिमर्गतर्द्विणीभिरभितो वेकुण्डभाद्रा
 वित क्षोणीनाथ तत्र प्रतापतपने सदापित क्षीगधि ।
 इत्येवं दयितापुगेन हरिणा तत्र याचित स्वाश्रय हत्यस्य
 हरये त्रिये स्वमन कण्ठ गिर दत्तवान् ॥ ८ ॥
 भूशक्त्य यगामि विक्रममरणोपार्जितानि नमादेतस्व स्तुम हे
 महेमद्गनस्यर्गिनि करैर । लिम्बद्वि वृत्त कृतोऽपि
 रचत राजा यश-पारदस्व स्वर्णगिरि प्रतापदहनं स्वर्ग
 पुनर्निर्मित ॥ ९ ॥

राज्याधिकारगर्हणम्

पै समुज्यते राज्य स्वय पापस्व भाजनम् । धर्मा
 तिरमने राजा मित्रो हन्तिनधादिन ॥ १ ॥ औत्सुनय
 भाजनसादयति प्रतिष्ठा शिञ्जाति लज्जपरिपालनवृत्तिरेव ।
 नातिश्रमापनयनाय यथा श्रमाय सन्त्यं स्वहस्तवृत्तदण्ड
 मिधातपनम् ॥ २ ॥ परार्थानुष्ठाने जडयति वृष स्वार्थ
 परता परित्यक्तन्यायं नियतमयधार्थं जितिपति । परार्थ
 श्रे स्वार्थादभिमततरो हन्त परान्तरायत प्रीते कथमिव
 रस वेतु पुरुष ॥ ३ ॥ भय तास्तेव्यादमिनिविशते सेन
 कचन तत प्रत्यासनाद्वपति हृदयेष्वेव निहितम् । अतो
 अर्थारूढाना पदमसुचनद्वेषनन मति मोक्षेयायाणा पत

* सुदूर २ मर्शय ३ परिधि ४ लज्जा ५ कुण्डलना वैभव्यं
 सञ्चिता रेनावेष्टनाम् ६ रणद्वि ७ वृषिनम् ८ रमन्तिस्तुनयं
 रचनप्रयत्न भवति तत्पुनरिदाहाद्यद्विनिस्व भवतीति प्रतिद्वेनेन
 * नाशयति १० सुत्रा ११ निरन्तर्यापिननम् १२ अतिशय
 प्राप्तेनदिनाम् १३ सुत्रानम् १४ उन्नतानाम्

नर्ममुकूट कृतयति ॥ ४ ॥ उन्न कार्यमुपनिपन्ति पुत्र्या
 न्यायन दूरीकृत स्वान्द्रोपाङ्कयन्ति नाप्रिस्मणे गणाभि
 भूता स्वयम् । तं पश्चात्सर्वत्रयितमर्धमिष्टेषु स्तुभ्यते
 सक्षेपाप्यपाद एव सुलभो द्रष्टुगुणो दूरत ॥ ५ ॥

राजसेवनः

राजसेवा मनुष्याणामभिधाराणैरुद्देहनम् । ज्यामीगान
 परिष्करो व्वालीन्दनसुम्बनम् ॥ १ ॥ सप्तत्य पराधाना
 सदा चित्तमनिर्वृतम् । स्वजीवितेऽप्यविधासस्तेषा ये राज
 सेवसा ॥ २ ॥ अन्त पुराणा विहितव्ययस्य पदे पदे-
 रगलितानि रक्षन् । जरातुर सप्रति दण्डनीत्या सने नृप
 स्वातुकरोमि वृत्तम् ॥ ३ ॥ अशुमपुषि कृत्वाप्यप्रमत्ता
 स्वधर्मादनुदिनसुपरायनाचरन्ते वृषणाम् । यदुचनपरि
 पुषा बद्धवीक्षात् एते तनुसुखमपि रिता तन्मते राजसे
 वाम् ॥ ४ ॥ नैषा सध्याविधिरनिकलो नाच्युताचापि स्वाह्ना
 न स्व काले हवननियमो नापि वेदार्थचिन्ता । न धुर्द्वे
 ल्यानियतमशन नापि निद्रापराशो न द्वौ लोकायति तदु
 भूता राजसेवापराणाम् ॥ ५ ॥ सने कल्पे वयमि यतते
 ल-धुमर्यान्कुटुम्बी पश्चात्सुरैरुपहितम कल्पते विदमय ।
 अस्मान् तु प्रतिदिनमिय सादयन्ती प्रतिष्ठा सेनावाहुं
 परिणतिरभूत्पुषु कणेऽधिदार ॥ ६ ॥ नोक्षे मलपि
 चतुर्धीक्षितुमत्र श्रुत्वापि नाकर्णितं शक्तेनाप्यविकार इत्यं
 विहृता यष्टि समालम्ब्यते । सर्वेन रगलितेषु दत्तमनयो
 यान मया नोद्धत सेनाम्योवृत्तजीवितस्य जरसा कि नामि
 यन्ने वृत्तम् ॥ ७ ॥ भेत य वृषतेस्त सचित्रतो रात्रि
 सतो वड्ढमादन्येभ्यश्च भयन्ति येऽप्य मनेन ल-प्रसाद्य
 विदा । दैन्यादुन्मुखदर्शनापलपनै पिण्डार्थमायसत सेना
 लाघवकारिणी कृतधिय म्याने श्वर्तुति विदु ॥ ८ ॥
 अत्राज्ञेन च कातरेण च गुण म्याद्भक्तिवुक्तेन क प्रज्ञा
 विन्नमशालिनोऽपि हि भवेत्कि मत्तिहीनारुल्म ॥ प्रज्ञा
 निन्नममक्तय समुदिता येषा गुणा भूतये ते च्युत्वा नृपते
 वल्लभितरे सवसु चास्वसु च ॥ ९ ॥

रथवेगवर्णनम्

आडिन्नतो वसुधा निजखुरण्डितामिसातुनेतुममी ।
 पदनविनिर्गतचरणा इव लक्ष्यन्ते जरादक्षा ॥ १ ॥ उद्धर्त-
 १ निचयम् २ मानव्यत्वनमनयनि सदेन चाह्वयम् ३ अर्थ
 प्रत्यक्षिणवृत्तय ४ उद्धवरा ५ विद्वयापनम् ६ सुपरी
 ७ प्रमने ८ योग्यो मन्नि

पांसुपटलासुमितप्रबन्धावस्तुराग्रचयुम्बितभूमिभागाः ।
निर्मध्यमानजलधिध्वनिघोरघोषमेते रथं गगनसीमि वहन्ति
वाहाः ॥ २ ॥ सुक्तेषु रश्मिषु निरायतपूर्वकाया निष्क-
म्पचामरशिखा निभृतोर्ध्वकर्णा । वातोद्धतैरपि रजोभि-
रलङ्घनीया धावन्यमी गगजवाक्षमयेव रथ्याः ॥ ३ ॥
यदालोके सूक्ष्मं व्रजति सहमा तद्विपुलता यदन्तर्विच्छिन्नं
भवति कृतसधानमिव तत् । प्रकृत्या यद्भक्त तदपि समरेखं
नयनयोर्न मे दूरे किञ्चित्क्षणमपि न पार्श्वे रथजवात् ॥ ४ ॥
विच्छिन्ना रथचक्रपद्धतिरियं हेलापुर्वैर्वाजिनामायान्तीच
जवेन संसुखममी मार्गस्थिताः शाखिनः । खेद पादतला-
हृतेरिव पुरो गन्तुं गतो नेहृते पादानामनुकूलमारुतमरो-
द्धनोऽपि धूलिप्रजः ॥ ५ ॥ अग्रे यान्ति रथस्य रेणुयदमी
चूर्णोभवन्तो घनाश्वक्रान्तिररान्तरेषु जनयत्यन्यामिया-
रावलिम् । चित्रन्यस्तमिवाचलं ह्यशिरस्त्रायामवन्नामरं
यश्चमे च समं स्थितो ध्वजपटः प्रान्ते च वेगानिलात् ॥ ६ ॥

समुद्रवर्णनम्

साक्षात्किलाष्टमूर्तेस्तस्यैवा मूर्तिरमयी प्रथमा । गीतः
सागर इति नृमिपरिच्छेद्यामगाम्भीर्यः ॥ १ ॥ लक्ष्मीरस्य
हि यादः कृष्णोरस्यापि सुमठभुजवसतिः । इन्दुः स च
मृडचूडामणिरपि जगतामलंकारः ॥ २ ॥ आश्लिष्टभूमिं
रसितारसुखैर्लल्लुजकारश्चहृत्तरङ्गम् । फेनायमानं पतिमाप-
गानामसावपभारिणमाशङ्के ॥ ३ ॥ नाभिमित्रान्मुहुहास-
नेन संस्तूयमानः प्रथमेन धात्रा । अमुं युगान्तोचितयोग-
निद्रः संहत्य लोकान्पुरोऽधिरोते ॥ ४ ॥ स्यादेव तोयम-
मृतप्रकृतिर्यदि स्यान्नेकान्तमद्भुतमिदं पुनरद्भुतं न । लक्ष्मी-
तुषारकरकौस्तुभपारिजातधन्वन्तरिप्रभृतयो यदपां विवर्तः
॥ ५ ॥ आकण्ठदृष्टशिरसाभ्यामिव्यष्टपार्श्वदरेण चिर-
सुग्मिरुपास्त्वानः । नामीसरोरुह्युषा चतुर्वाननेन शेते
विलान् भगवान्तरविन्दनाभः ॥ ६ ॥

पर्वतवर्णनम्

अयमैतिजरटाः प्रकामगुर्वीरलघुविलम्बिर्घोषरोपरुद्धाः ।
सततममुगतामगम्यरूपाः पौरिणतदिक्रिकास्तदीर्घिर्भति
॥ १ ॥ अयमभिनवमेघदयामलोत्तुङ्गसाडुर्मदसुखरमपूरी-
सुर्त्तंससक्तकेकः । शकुनिशैवलनीडानोकहसिग्धर्वैर्मा वित-

रति र्हेहदशमा पर्वतः प्रीतिमक्ष्णोः ॥ २ ॥ दधति कुह-
भाजामत्र भद्रकयूनार्मनुरसितगुरुणि रत्यानर्मम्भूकृतानि ।
ग्रिशिरकटुकपायः रत्यायते संलक्ष्मीनामिर्मदलितविकीर्ण-
भ्रन्निनिष्यन्दगन्धः ॥ ३ ॥ इह समदशकुन्ताकान्तैर्वानी-
रवीहृत्सर्वसुरमिश्रीतस्वच्छतोया वहन्ति । फलभरैरिणाम
श्यामजम्बूनिकुञ्जस्वल्नसुखरभूरिस्रोतसो निर्धारिण्यः ॥ ४ ॥
एते ते गिरिकूटसघटशिलासंघटशीर्णामसः प्रेक्षुचामरच-
रुसीकरङ्गणकेरा दरीनिर्झराः । यस्यातेषु निकुञ्जकुञ्जरसु-
अश्रयन्मृणालाङ्कुरासोद्भवितटं रटन्ति परितः कण्ठीरा
भैरवम् ॥ ५ ॥

सरोवर्णनम्

नेत्रैरिवोपलैः पद्मैस्सुरैरिव सरःश्रियः । पदे पदे विना-
न्ति स चक्रवाकैः सन्नैरिव ॥ १ ॥

वनश्रीवर्णनम्

नीपस्कन्धे निवसति लसद्दहंजरो मयूरो दीर्घपाङ्कथ
रति च वृणं शाद्वलेऽयं कुरंगः । कुम्भेनोच्चैः स्पृशति विष्टो
सलक्ष्मी कुञ्जरोज्ज्वो कश्चै नायं कमलनयने रोचतेऽल्प
भागः ॥ १ ॥ हरिणचरणक्षुण्णोपान्ताः सशाद्वलनिर्भूष
कुसुमललितैर्विध्वज्वातैस्सराङ्गितपादावाः । विविधविहगश्रेणी
चित्रध्वनिप्रतिनादिता मनसि न मुदं केपा दधुः शिवा
वनभूमयः ॥ २ ॥ वानीरसवैर्निकुञ्जसरितामैसत्तनास
पयः पर्वन्तेषु च यूथिकासुमनसामुज्ज्वमितं जालकैः ।
उन्मीलस्कुटजप्रहासिषु गिरेरालम्ब्य सानूजितः प्रीतिमोरेषु
शिखण्डिताण्डवविधौ मेघवैतानानयते ॥ ३ ॥ भूर्भुवार्जैर
डिर्ध्वर्ध्वैरघनश्रीमत्कदम्बद्रुमाः शैलामोगमुषो मर्वात
ककुभः कौदम्बिनीश्यामलाः । उद्यैर्कन्दलकान्तेकेतकफृत
कैःछाः सरिस्रोतसामाविभूतशिलीन्ध्रलोभ्रकुसुमकेरा वना
ततिः ॥ ४ ॥ निःकूजस्तमिताः कचित्कचिदपि प्रोषेड
सैत्त्वखनाः खेच्छासुसगमीरभोगभुजगश्वासप्रदीसाधयः ।
सीमानः प्रदेरोदरेषु विलसत्स्वल्पात्मसो यास्वयं वृष्यङ्गिः
प्रतिसूर्यकैरजगत्सेदद्वयः पीयते ॥ ५ ॥ वृत्तैः क्षुद्रप्रवाल

१ विपुलशिलः २ युशनासिनाम् ३ प्रतिलवेण रभूतानि ४ वन
ताम् ५ सखेभ्यकभूत्कारध्वनय ६ निविडोभवति ७ वृक्षमेदानाम्
८ सण्डित ९ विलोपि १० पर्व ११ वेत्तल्लतानाम् १२ पुष्पै
१३ परिपाकेन १४ लक्ष्मीराम् १५ हि सरेषु १६ विक्रमेन
१७ पृथग्भूत १८ मोलक १९ आटम्बरेण २० मेघनालद्रुपाम्
२१ विरसितोः २२ नवाङ्कुरैः २३ कृत्वाणि २४ हि शब्दनायाम् गमीत
२५ भीषणा २६ वनजन्तुताम् २७ भूविदारामध्येषु २८ कृत्वाण

१ गिरिपक्षे-चठिना, बुद्धवेद्यापक्षे-जीर्ण २ मेघ पक्षे-
नुचा ३ परिणतास्त्रिवर्णप्रहारिणो दिग्गजा साक्ष ताः पक्षे-
परिणते प्रकटे विक्रिके दिग्गजुल दगनक्षमम् करिका नरक्षतं
वाला नाः ४ विलिनाः ५ कर्पूरैः ६ पञ्जिवासवृशः ७ शरीरम्

मृगिनमिष तल माति श्रेणारिकाना गन्ध समच्छदाना
सपटि गन्मदाभेदमोह करोति । एते चोत्रिद्रपन्नच्युतपह
लरज कात्रपिङ्गाङ्गरागा गायन्त्यत्राप्यवाच किमपि मधु
त्रिहो वारुणीपानमत्ता ॥ ६ ॥ श्रोत्र हसस्तनोऽप्य सुप्रयति
दयितानुपुराद्वाट्कारि दृष्टिप्रीति विषये तदतन्विनगल
निता सौधमाला । गन्धेनाम्भोरुहाणा परिमलपटुना जायते
प्राणसाख्य गात्राणा ह्लादभेते विदधति मरुतो वारिसपर्क-
शीता ॥ ७ ॥

मृगयानर्णनम्

निहत निहत तूष्ण घत्त घत्त त्वराभिर्मिलत मिलत के
के कुत्र कुत्र प्रयान्ति । इत इत इत इत यान्ति यान्तीत्य-
रण्यादतुलकलकलश्री सर्वत प्रादुरासीत् ॥ १ ॥ अनरत
घनु र्यासाउनकूरुर्वा रवित्रिणसहिष्णु खेदलेशैरभिन्न ।
उपचितमपि गात्रे व्यायतत्वादक्ष्य गिरिचर इव नाग
प्राणसार निमति ॥ २ ॥ मार्गं देहि पद निवेदि निमृत्
त शब्दमाकर्णय श्वान चारय बन्दलात्कलकल कोऽप्य
सखे तापः । इत्यन्योन्यमेकथा मृगवधव्यापारपारगमै-
र्याधे कोऽप्यधिके रस प्रतिपद जलाद्रिरुपाद्यते ॥ ३ ॥
क्षेलातर्जितसिंहगर्जितमयन्नाम्यद्रजगामणीमोटाख्यन्दक्षद-
र्शनहृतभ्रमङ्गशाखागृहम् । कुन्तमुष्णतरल्लुक्त्रगलितजो
पीनिषण्णार्मत्रप्राण व्यापृतरोहिताहितनहृकार वनाम्यन्त
रम् ॥ ४ ॥ एष ह्युञ्जानि पद्म दैलति कमलिनीमति
शुन्नाप्रगेहानारान्मुस्त्राम्बलानि स्यैपुटयति जलान्युक्त्से
तूनि याति । प्राप प्रास प्रनिशे वनगहनमयं याति
यार्तानि मन्त्रै पश्चादग्निष्यमाण प्रविशति विषमान्वानना
न्तान्वराह ॥ ५ ॥ आसीर्यन्तामुपगत वनवृत्तिनिपुणर्ग
र्गिर्नारान्ध्या सुच्यन्ता शृङ्गलाम्य श्वगणिभिरटवीगद्वरे
सारमेया । आकीर्यन्ता स्वगति प्रमशितिलहयै सादिभि
पागहलैर्व्याधुयन्ता वृत्तान्तरिष महिषचरेदेण्डिभि वान
नानि ॥ ६ ॥ गद्गुव्याकीर्णरुद्रुदुतनिगितशरसुष्णदीव्यतर
लुव्याघोष पुन्वकण्ठीरपरवचनि तयस्त्रमातङ्गयुधम् । रङ्ग
व्याल्लकण्ठं तुमुलकलकलप्रान्तंरूजच्छनुन्त भङ्गपला
च्छमल वनमुनि मृगयाकर्म तेन प्रतेने ॥ ७ ॥

मृगयानिवृत्तिः

गाहन्ता महिषा निपानसलिल शङ्कसुहुस्ताडित उया
वद्वकदम्बक मृगानुं रोमन्धमम्यन्तु । विश्रब्धै त्रिता
वगहृपतिमिमुस्ताडित पल्लवे वित्राति रमतामिद च
गिधिलन्यासन्वमन्त्रदनु ॥ १ ॥

ऋष्याश्रमवर्णनम्

विष्वक्तपोवनकुमारसमर्ष्यमाणटपामाकतण्डुलहृता च
विपीलिकानाम् । श्रेणीभिराश्रमपथा प्रथमानचित्रपत्रारली
वलथिनो मुदमुद्रहन्ति ॥ १ ॥ व्यानुम्भमाणपदनन्ध हरे
करण कर्पन्ति केसरसया कल्पा किंशे । अन्ये च
केनरिगिगोरुषपीतसुक्त दुग्ध मृगेन्द्रनितान्तरनं पिबन्ति
॥ २ ॥ मधुरनिध वदन्ति स्वागतं मृङ्गनादनन्तिमिषु पल-
नमे कुर्वन्तेऽमी शिरोभि । ननु ददत इवाधे सुष्यशृष्टि
किन्त कथमतिविषयर्षा शिक्षिता शाखिनोऽपि ॥ ३ ॥
नीपस्वन्धे बुहुरिणि शुका स्वागतं व्याहृन्ति प्राणमार्हा
हरति हृदय ह्वयगन्ध समीर । एता मृग्य सलिलपुलि-
नोपातससक्तदमे पश्यन्त्योऽन्तान्मन्त्रकृतिदृशो निर्नपग्न
पिबन्ति ॥ ४ ॥ कुल्याम्भोनि पवनचपलै शश्विनो
वौतमृला भिजो राग क्रिसलयरुचामाऽप्यधूमोद्गमेन । एते
चार्नागुपवनमुवि च्छिन्नदर्माहुःपुरया नष्टातङ्का हरिणगिराजो
मन्दमन्द चरन्ति ॥ ५ ॥ रसालानामन्तर्भेदकलरण्णो
किलनुल समन्तादुन्मीलद्रुडुलसुतुलाभेदमरितम् । घन
निग्धच्छाय क्रमुककदलीशीतपत्रल ननु प्रीति घृते नप
मिदमृगेपश्रमपदम् ॥ ६ ॥ नीवारा शुक्रकोटरार्भकसुश्र
अणस्वरुणामध प्रसिन्धा क्वचिद्विङ्गुदीपलभिद सूच्यन्त
एगोपल । विश्वाघोषगमादभिन्नगतय शब्द सहन्ते मृगा
स्तोयाघारपथाश्च बल्कलिनानिष्यन्दरेखाङ्किता ॥ ७ ॥
तत्तादकतृगपूलकोपनयनत्रेशाश्विरेद्वेषिभिर्मथ्या बस्तरी
विहस बटुभि सोलुण्ठमालम्यते । अप्येप प्रतन्मरत्यति
थिनि सोच्छ्वासनासापुटैरपीतो मधुपर्ककासुपमि प्राग्ग
जन्मानिल ॥ ८ ॥ प्रत्यासन्नतुषारीधितिकरुषिच्यमो
वहरीकलामिर्मगधूममल्लिभिरमी समीलितव्यञ्जना । श्व
सचीवरथिष्यमाणबटुकव्याघौतशुष्यत्वचो निद्राणातिथयस्त
पोनगृहा कुर्वन्ति न वीतुकम् ॥ ९ ॥ नीवारैर्दण्डमै
ण्डमुष्णमधुर सद्य प्रसुत्प्रियापीतादप्यधिक तपोनमृग
पर्याप्तमौचामति । गन्धेन स्फुरता मनागनुमृतो भैक्तव्य स
पिम्भत कर्कशूकलमिभ्रशाकपचनाभेद परिक्षीर्यते ॥ १० ॥

१ विनेद्यति २ विमर्षयति ३ विषमोन्नतानि करोति
४ वला संगमनास्त्रा सेनको वेपा तानि ५ अरण्यवेष्टनपटुभि

आम्रं क्वचिदुद्धता क्वचिद्विच्छिन्ना स्वली वैर्हिषामानघ्रा
 दुमुमोक्षयाच्च सदयाकृष्टमराखा लता । एत पूर्वविल्लन
 बल्लततया रुद्धवणा शाखिन सघश्छेदममी वहन्ति
 समिधा प्रसन्दिन पादश ॥ ११ ॥ वासोऽर्थे दययैव
 नातिपृथय वृत्तासतरुणा स्वको भद्रानेकजरकरमण्डलु नम-
 सच्छ पयो वैर्शैरम् । दृश्यन्ते मुदितोऽज्ञिताश्च बटुभिर्भौ
 न्यव क्वचिन्मेषला नित्यावर्णनया शुक्लेन च पद सान्नामिद
 गीयते ॥ १२ ॥ क्रीडन्माणवकान्निताडनदातेरुज्जागरस
 क्षण शार्दूलस गजाहुरेषु कुरते कण्ठविनोद मृग । चञ्चल
 न्द्रशिखण्डितुण्डधनानिर्भोकनिर्भोचित किं चाय भिक्ति
 प्रमुभनरुलभ्यासालि पत्रग ॥ १३ ॥ पक्षानि प्रत्यक्ते
 प्रमुपिठिपिनासुचिताना फलानि सन्दन्ते राजरम्भा
 पलभरनमिता वाति मन्दागिलेऽपि । सदृश्यन्ते निपाक
 च्युनमधुरफलव्यासमूला रसाला भारेणामी फलाना शुवति
 बुचमरसार्थिनी नालिकेय ॥ १४ ॥

राजनीतिः

राजा

राजास जगतो वृद्धेर्हेतुर्बुद्धामिसगत । नयनानन्द
 जनन शशाङ्क इव वारिषे ॥ १ ॥ राजान प्रथम
 विन्देत्ततो भार्या ततो धनम् । राजन्यसति लोकेऽस्मिन्कुतो
 भार्या बुतो धनम् ॥ २ ॥ धार्मिक पालनपर सम्यक्वरपु
 रजयम् । राजानमभिमन्यन्ते प्रजापतिमिव प्रजा ॥ ३ ॥
 परंजय इव भूतानामाधार पृथिवीपति । विकलेऽपि हि
 परंजये जीव्यते न तु भूपती ॥ ४ ॥ सदातरक्तप्रकृति
 प्रजापालनतत्पर । विनीतात्मा हि नृपतिर्भूयसी श्रियमश्रुते
 ॥ ५ ॥ सर्वदेवमयो राजा मनुना सपकीर्ति । तस्मात्त
 येन सेवेत न व्यलीकेन बहिचित् ॥ ६ ॥ सर्वदेवमय
 सापि मित्रोपो भूपतेरयम् । शुभाशुभफल सद्यो नृपोदवा
 द्रवान्तरे ॥ ७ ॥ बालोऽपि नावमत्तयो मनुष्य इति
 भूमिप । महती देवता सेवा नररूपेण तिष्ठति ॥ ८ ॥
 यस्त प्रसादे प्रसाते निचयश्च पराक्रमे । मृत्युश्च वसति
 शोभे भवतेजोमयो हि स ॥ ९ ॥ अनुचिर्वचनाद्यस्य
 शुचिर्भवति पुरुष । शुचिश्रैवागुचि सप वध राजा न
 देवतम् ॥ १० ॥ निकटस्थ बह्व्यभिर्न तु दृगपसर्पितम् ।
 कुल दहति राजामि सपुत्रद्वयवाप्यवम् ॥ ११ ॥ पादे
 त्यागी गुणे रागी भोगी परित्ने सह । भावरोद्धा रणे
 योद्धा प्रभु पद्यगुणो भवेत् ॥ १२ ॥ आशेषवचन तस्य न
 पद्यस्य बदाचन । अनुकूल धिय चाप्य वसत्यस्य चरामदि
 ॥ १३ ॥ दन्त्रालमुच जन्मान्प्रताप शोभो यमद्विधन
 ण्य विचम् । पराक्रम रामनार्दनाभ्यामाशाय राज

क्रियते शरीरम् ॥ १४ ॥ उल्बान्त्रतिरोपयन्कुसुमिताक्षि
 न्बालधूर्धयन्नसुक्तात्रमयद्रतान्तमुदयन्निश्लेषयन्सहताम् ।
 क्षुद्रान्कण्टकिनो बहिर्निसयन्लानान्पुन सेचयन्मालाकार
 इव श्रयोगनिपुणो राजा चिर नन्दति ॥ १५ ॥

समासद-

धर्मशास्त्रार्थकुशला कुलीना सत्यवादिन । समा श्रौ
 च मित्रे च नृपते स्तु समासद ॥ १६ ॥ क्षुल्लधयन
 सपत्ना धर्मज्ञा सत्यवादिन । राज्ञा समासद कार्या रीयौ
 मित्रे च ये समा ॥ १७ ॥

पुरोहित

वेदवेदाङ्गत्वज्ञो जपहोमपरायण । आशीर्वादपरो नित्य
 भेष राजपुरोहित ॥ १८ ॥

धर्माध्यक्ष

कुलशीलगुणोपेत सर्वधर्मपरायण । प्रवीण प्रेक्षणप्यनो
 धर्माध्यक्षो विधीयते ॥ १९ ॥

वैद्य

आशुर्वेदकृतान्यास सर्वेषा प्रियदर्शन । आर्यशीलगुणो
 पेत एष वैद्यो विधीयते ॥ २० ॥

मन्त्री

मन्त्रघ्रापितधीतिर्देशकालोचितस्मिति । यश्च राजि भवे
 दत्त सोऽमात्य पृथिवीपते ॥ २१ ॥ स ह्यमात्य सदा
 श्रेयान्कारिणीं य प्रार्थयेत् । कोश कोशवत् प्राणा प्राणा
 प्राणा न भूयते ॥ २२ ॥ कमण्डलूपमोऽमात्यस्तनुवाग्यो
 बहुग्रह । नृपति शिक्षणो मूर्खो दृष्टि वि बराट्क
 ॥ २३ ॥ प्रासाथ्यग्रहण द्रव्यपरिवर्तोऽनुरोधनम् । उपज्ञा
 बुद्धिहीनव भोगोऽमात्यस्य दूषणम् ॥ २४ ॥ हर्दे
 शज कुलाचार विदुद्ग्रमथवा शुचिम् । मन्त्रमन्वसतिव
 व्यभिचारविवर्जितम् ॥ २५ ॥ अधीतव्यवहारन मौन
 ख्यात विपश्चितम् । अर्थस्रोतोदायक चैव विदप्या मधिप
 नृप ॥ २६ ॥ अन्त सारैरकुटिलैरच्छिद्रे सुपरीक्षित ।
 महिभिर्धार्थयते राज्य सुसाम्भरिच मन्दिरम् ॥ २७ ॥
 सग्रह नौकुलीनस्य मर्षस्य करोति य । स एष क्षम्यते
 मन्त्री सम्प्रगारिडो यथा ॥ २८ ॥ पृष्टो ब्रूते न तत्र
 य परिणामे सुखावहम् । मन्त्री वेत्तिदन्ता म्नावेन
 स रिपु स्मृत ॥ २९ ॥ मूर्खे व्यसनिन हृद्यममग्न
 मयाकुलम् । क्रूरमन्यायवर्तार नाधिपत्वे नियोचयेत् ॥ ३० ॥
 दृग्दग्धे पटयति नर दूरतश्चापान्द त्वफला भूयो भवति
 निरत सप्तमारवनेषु । मन्द मन्द रचयति पद लोक्षि
 चातुष्टया काम मन्त्री कथितिव सदा सेदभारैरमुच ॥ ३१ ॥
 गास्य कमयातुसाकुशलो वचन न च कोषास्तु
 निरररन्नेषु चरित इष्टैव द्योत्तर । श्रीनापाडिज

प्रधान्यवयिता धर्म्यंतिओमान्वितो द्विर्मात्रं पग्नस्वन्द
हृदयो राज्ञश्च कोपापह ॥ ३२ ॥

सेनापति

गमन्मनीतिशायत्रो वाहने पूचिनध्रम । शोर्नवीर्
गुणोपेन सेनाध्यक्षो विद्यायते ॥ ३३ ॥ शूरोऽर्थाश्वनिपु
कृताश्वकर्म सङ्घामकेचिदुग्र तुङ्गसुत् । मनुर्निदग्र
प्रगोऽभिमतश्च तत्र सेनापतिर्नगपतिर्विजयागमाय ॥ ३४ ॥

गजा.

उन मल तनो धर्मो यनो धर्मन्तो धनम् । यतो न्य
तत श्राउ यनो नागान्तो जय ॥ ३५ ॥ यतो गार्जिना
गजा गायोमान न जायत । जयप्रतापो सैन्यस रक्षा
तस्मादिहोच्यते ॥ ३६ ॥ यद्वद्वनमसिंह च पट्टाप्रमपायि
वम् । यद्वच्छीयमास्र तु तद्वन्धैन्वमजुचरम् ॥ ३७ ॥
प्राकारगोपुराद्वाडकायोद्वाडनादिषु । मञ्जने मर्दने च
नागा वत्रोपमा रूता ॥ ३८ ॥ शरनाडाविनसुत्र
कोऽन्य गत्त पर गनात् । हन्तुं प्राकारसुन्मध्य
रवाश्च नरजुचरम् ॥ ३९ ॥ एवराक्तिप्रहारण श्रियतऽश्वो
नगेऽपि च । सहेच्छत प्रहाराणा महासुदेपु वाण
॥ ४० ॥ नीडासु च नरन्दाणा चले पुणितपङ्कने । अययन्ति
गना हस्तेऽप्रपुष्करै ॥ ४१ ॥ म्रियोऽनाग्यन्त्येत
शुभया इव निश्चय । नास्ति हस्तिममो बन्धुर्नास्ति
हस्तिमम सखा ॥ ४२ ॥ चउन्ति येषा न शत
गनेत्रा पुर प्रयाणे नत शैलतुल्या । गन्धन्ति चैव
विजय कथ ते गनेति शब्द च कथं लभन्त ॥ ४३ ॥
रुन्ति पत्र सुदिना श्वरीय मशक्ति सैन्य कुपिता
परपाम् । प्राग्गर्षीच्छन्ति हित प्रमूषा गर्व ममान व बल
धनीय ॥ ४४ ॥ मन्त्रोच्चारणतो धुनीषु सतत यो गारि
वचायते यो मश्वरित परोद्वनरु शुद्धेय थोषायते ।
य न्नीयक्षिनिनायरक्षणविधां प्रोक्षकटुर्गायत स प्राज्ञैर्
निगीषुभिर्गचण के पार्ष्णिनोऽर्च्यते ॥ ४५ ॥ मात
क्षैत्र्य यैर्मेहेन्द्रमत्र पुण्याविक जन्त्यते य श्यामरपि
सन्लोक्महिता कीर्ति मिता तन्यत । यैर्मत्तरपि सगरे
रिपुसद शोष समानीयत तेऽमी भाग्यनत प्रयान्ति पुग्न
सन्वेरमा भूते ॥ ४६ ॥ चीमौर्गेर्नाशयन्त न्यपतिम
दमनो मोदयन्तो मडादना शौदा सङ्घामसीधि खबलरह
लना वादमादीकमाना । शुष्पादण्डप्रहारं परममपि वउ
कम्पयत परपा वेपा सर्व गजेन्द्रा मुपि निचयविधौ ते
मता भूमिगाला ॥ ४७ ॥ सेतु समेदयन्तो वउविकटमट
प्रोजति श्रेयत प्राकार दायत परममपि परा भीति
सुपादयत । व्यहू विद्रानयन्त सुघनमपि वन हेलयो
स्थादयन्तो येषामाज्ञा गजन्द्रा खलु धरणिमुत्ता तत्रय मिद
एव ॥ ४८ ॥ तापद्वर्तितवीर्षापरनिघनविधौ बुद्धमथ्येऽपि

। धायस्ताद्वान्ति वेग परमपि दयन समुखीनास्तुरजा ।
शूराब्द सुसजो मदसुदितमगा मानिमानं विपुन्यन्वात्रा
नाति कोपाहनविधिवगागेप एकोऽपि नाग ॥ ४९ ॥

तुर्गा.

• अथा यन् जयन्त्य यनाश्वान्मय मेदिनी । अथा
यन् यशस्तन् यनाश्वान्मय कायनम् ॥ ५० ॥ विपत्य
युधि प्रगेन निपता सर्वधन्विनाम् । गतु निहृत्य यत्किं
शूरे गतिप्रमातन ॥ ५१ ॥ शक्वाभिमिददोहो नि
श्रातोऽपि गुरुमारत । न सुधति ग्णे नायमन कोऽन्यो
ह्यासुहृत् ॥ ५२ ॥ दूरभ्योऽपि बली शत्रुनं शैत रानी-
ध्वरि । तन्म मीत्या गृहे वन् हुरयो वेगनत्तरा ॥ ५३ ॥
न गर्जनं नर काय मिद्विमथ्येति भूयताम् । तथा निन्नेय
मात्रे जथा वाहै सुसाधितं ॥ ५४ ॥ एत शनरतुमसृष्टि
समानमभैरश्च त्रिय सरुक्कामदुघा भवन्ति । अर्षवैगामि
विपुनानि समुद्रमन्ति नार्थ प्रयान्ति सदस्यमिमाद्रोऽपि
॥ ५५ ॥ तीक्ष्णाप्रहेनिहतिभि सृतोऽद्वन्त चब कराल-
करालविषट्टिताङ्गिम् । कोऽन्यो विहाय ह्यमाहृनचात-
मूळप्रमाणप्रयाणसमयेऽनुतुमीशनीय ॥ ५६ ॥ पादा
क दुकवाभ्यन्तिश्च गिरिन्देधारागरो मेघवनेने नीरजपत्र
पवनचक्रास्फालन सिंहन् । विन्यायो नदयसुख कुल
न्यूयन्नुद्वान्निनो यस क्षोगिसुनो विगच्छदितर साध्रा
ज्यसुर्निले ॥ ५७ ॥

खड्ग.

खड्गाह्मीन्धया रात्र्य या खड्गादनाप्यते । खड्गा
द्वैरिविनाग च यत्रात्तमसिद्धम्हे ॥ ५८ ॥ यस्मिन्खड्गे
शरीर प्रतिकलति यथा खड्गराचोभिनय्यो बन्धोऽ
देवशुन्दैरपि यदि स भवेदर्धचक्रोपमत्र । नानागर्भुतत्रेस
भवति नृपते शत्रुनादकहेतु सेतुर्लक्ष्मीप्राहे निखिलरिपु
कुत्र प्रसने धूमकेतु ॥ ५९ ॥

सैन्यम्

प्रथम सुद्वङ्गात्त्व समन्वयशालनम् । शिवागयोध-
शोधिन् पत्तिकर्म प्रचक्षते ॥ ६० ॥ स्वमावगूरमस्र-
मविरक्त नित्रमम् । प्रमिद्वत्त्रिययाय बल श्रेष्ठतम विदु
॥ ६१ ॥ वरमन्त्रबल सार न बही सुण्डमालिका ।
शुर्षादसारमद्रो हि सारमङ्गमपि सुदम् ॥ ६२ ॥

दुर्ग.

न गनाना सहस्रेण न लक्षेण च वाचिनाम् । तथा
मिष्यन्ति कार्यणि यथा दुर्गप्रमातन ॥ ६३ ॥ अदुर्गो
विषय कन्य नार परिमत्रासदम् । अदुर्गोऽनाश्रयो
राचा पोतच्छुतमनुष्यन्त् ॥ ६४ ॥ विपरीनो यथा नागो
भदर्हीनो यथा गज । सपचा वदयता याति दुर्गहान्तयथा

चर ॥ ६५ ॥ शतमेकोऽपि सधत्ते प्राकारस्थो धनुर्धर ।
तस्माद्गुणैः श्रससति नीतिशास्त्रविदो जना ॥ ६६ ॥
एक शत बोधयते प्राकारस्थो धनुर्धर । शत सहस्राणि
तथा सहस्र लक्षमेव च ॥ ६७ ॥ दुर्गाणि राज्ञा कार्याणि
मन्त्रानि दृढानि च । द्रव्यमत्र च तेष्वेव स्थापनीय
प्रयत्नत ॥ ६८ ॥

दूत

मेधावी वाक्पटु प्राज्ञ परचित्तोपलक्षक । धीरो
यथोक्तवादी च एष दूतो विधीयते ॥ ६९ ॥ उद्यतेऽपि
क्षेत्रेपु दूतो वृत्ति नान्यथा । सदेवानध्यभावेन यथार्थस्य
हि वाचन ॥ ७० ॥ भक्तो गुणी शुचिर्दक्ष प्रगल्भो
ऽभ्यसनी क्षमी । प्राहण परमेशो दूत स्यात्प्रतिमानवान्
॥ ७१ ॥ साकारो नि स्पृहो वाग्मी नानाशास्त्रविचक्षण ।
परचित्तावगता च राज्ञो दूत स इष्यते ॥ ७२ ॥
नियोगिभिर्विना राज्य नाम्नि भूपे हि केवले । तस्मादमी
विधातव्या रक्षितव्या प्रयत्नत ॥ ७३ ॥

भाण्डागारी

प्रतीणो वाक्पटुर्धाम्नामिभक्तश्च नित्यस्य । अलुब्ध
सत्यवादी च भाण्डागारी स इष्यते ॥ ७४ ॥

लेखक

सहृदुक्तगृहीतार्थो लघुहस्तो जितेन्द्रिय । शब्दशास्त्र
परिज्ञाता एष लेखक इष्यते ॥ ७५ ॥

प्रतीहारी

इदित्ताहारतरणो बलवाग्प्रियदर्शन । समयज्ञ
स्वामिभक्त प्रतीहारी स इष्यते ॥ ७६ ॥

सूपकार

पुनरीयगुणोपेत शास्त्रज्ञो मृष्टपाचक । शूद्रश्च
कठिनश्रेय सूपकार स इष्यते ॥ ७७ ॥

चार

भवेत्सभरराश्रानां कार्याकार्यावलोकने । चारचतुर्भूमी-
भर्तुर्यस्य नास्तस्य एव स ॥ ७८ ॥

अन्त पुरवर्गा

वाग्वा बुद्ध्याश्च पण्डाश्च तथा बुद्धाश्च पद्मव । एत
शान्तपुरे नित्य नियोक्तव्या क्षमाभृता ॥ ७९ ॥

रिष्य

पञ्चाशति राजेन्द्र सन्निवासाणां रिष्य । परोभे
च समक्षे च रक्षितया प्रयत्नत ॥ ८० ॥ सुक्ष्मेभ्योऽपि
प्रसङ्गेषु रक्ष्या नायौ ति मन्त्रा । द्वयोर्हि कुशलो शोक
भावहेतुररक्षित ॥ ८१ ॥

महियी

महियी इत्या माध्य शूद्रायेषु दक्षया । सुममृतो
परममत्तान्तर चानुत्तराणां ॥ ८२ ॥

भृत्या

बहूनामप्यसाराणा समुदायो हि दाहण । राजा भृत्या
प्रवर्तव्यास्त हि सर्वक्रियाक्षमा ॥ ८३ ॥ रूपैरावेक्षते
रज्जुस्रया नागो हि वध्यते । एव ज्ञात्वा नरेन्द्रेण भृत्या
कार्या विचक्षण ॥ ८४ ॥ न भूविना पार्थिवो भूल्लेन
भृत्या पार्थिव विना । तेषां च व्यवहारोऽप्य परस्पर
निवन्धन ॥ ८५ ॥ भृत्यैर्विना स्वय राजा लोकानुग्रह
कार्यणि । मयूखैरिव वीसाशुस्तेजस्यपि न शोभते ॥ ८६ ॥
अरे सधायते नामिर्नामौ चारा प्रतिष्ठिता । स्वामिसेव
करोरेव वृत्तिचक्र प्रवर्तते ॥ ८७ ॥ शिरसा विधुग
नित्य तथा खेहेन पालिता । केशा अपि विरचयते
नि खेहा किं न सेवका ॥ ८८ ॥ ताडितोऽपि दुर्दुक्तोऽपि
दण्डितोऽपि महीभुजा । न चिन्तयति य पाप स भृत्योऽहो
महीभुजा ॥ ८९ ॥ योऽनाहूत समभ्येति द्वारे विप्रति
सर्वदा । पृष्ट सत्य मित व्रूते स भृत्योऽहो महीभुजा
॥ ९० ॥ अनादिष्टोऽपि भूपस्य दृष्टा हानिकर च य ।
यतते तस्य नाशाय स भृत्योऽहो महीभुजा ॥ ९१ ॥
न क्षुधा पीबते यस्तु निद्रया न कदाचन । न च
शीतातपाश्च स भृत्योऽहो महीभुजा ॥ ९२ ॥ क्षुवा
साहामिकी वार्ता भविष्या स्वामिन प्रति । प्रसन्नासो
भवेद्यस्तु स भृत्योऽहो महीभुजा ॥ ९३ ॥ सीमा श्रुति
समायाति शुकपक्ष इवोडरात् । नियोगसंस्थिते यस्मिन्
भृत्योऽहो महीभुजा ॥ ९४ ॥ सीमा सकोचमायाति बहो
चर्म इवाहितम् । स्थिते यस्मिन् स तु त्वया भृत्यो सत्य
समीहता ॥ ९५ ॥ स्वाम्यादिष्टस्तु यो भृत्य सम विव
ममेव च । मन्यते न च सधायो भूभुजा भूतिमिच्छता
॥ ९६ ॥ स्वाम्यादेशास्तु भृत्यस्य न भी सजायते क्वचित् ।
प्रविशेन्मुखमाहेय दुस्तर वा महार्णवम् ॥ ९७ ॥
सालस सुस्तर कर स्वय्य व्यसतिन शठम् । असतुष्टममक्त
च त्यजेद्भृत्य नरोधिष ॥ ९८ ॥ स्वाम्युक्ते यो न यतन
स भृत्यो भृत्यपाशक । तजीवनमपि व्यर्थमजागत्
कुचाविद्य ॥ ९९ ॥ द्विना अपि न गच्छन्ति या गतिं नैव
योगिन । स्वाम्यर्थे सत्यज प्राणास्ता गति याति सेवक
॥ १०० ॥ राजा तुणोऽपि भृत्याना मानमान प्रयच्छति ।
तेऽपि समानमणेण प्राणैः प्रत्युपकुर्वते ॥ १०१ ॥ साण
सारपरिच्छेदा स्वामी भृत्यस्य दुर्लभ । अनुदुर्ग पुचिर्द
प्रमोभृत्योऽपि दुर्लभ ॥ १०२ ॥

स्नानम्

स्नान नाम मन प्रसादनन दु स्तमविधुसन शौचला
यतन मण्यहरण समर्पण तेजस । रूपोद्भोतकरे रदन
गमन कामाभिमनीन नारीणा च मनोहर श्रमहर स्नान
कौतुके शुभा ॥ १०३ ॥

ताम्वूलम्

ताम्वूलं मुखरोगनाधि निपुणं मर्षनं तेजसो नित्यं
जाडरगहिद्विजननं दुर्गन्धदोषापहम् । वज्रालंकरणं प्रहर्ष-
जननं त्रिद्वेषुपात्रे रणे कामस्वायतन ममुद्गरकरं लक्ष्म्या
सुखन्यासपदम् ॥ १०४ ॥

शैलधारणम्

दुष्टाधिनीतशत्रूणा मयदृष्टदुष्टमनिमम् । शत्रुधारण-
मौजय ग्लोविदुष्टहापहम् ॥ १०५ ॥

छत्रधारणम्

वर्षानिलरजोवर्महिमावीना निवारणम् । राज्यलक्ष्म्या
गृहं धन्यं चक्षुष्यं छत्रधारणम् ॥ १०६ ॥

चामरम्

चामरं श्रौत्रं दिव्यं राज्यशोभाकरं परम् ।

सिंहासनम्

सिंहासनं सुवैश्वर्यकर लोचानुरक्षणम् ॥ १०७ ॥

मालाधारणम्

सुमनोरररवाना धारणं दिव्यरूपकृतम् ।

चन्दनलेपः

पापालक्ष्मीप्रशमनं चन्दनाघनुलेपनम् ॥ १०८ ॥

मृगया

मेदच्छेददृशोदरं लघु मन्त्रल्लयानयोग्यं वपुः सत्त्वा-
नामपि लक्ष्यते निवृत्तिमन्त्रितं मयक्रोषयोः । उत्कर्षः स च
धन्विनां यदिपनः निष्यन्ति लक्ष्ये चले निष्यैर व्यसनं
वदन्ति मृगयामीदमिनोदः कुतः ॥ १०९ ॥

कटरूपयाणम्

वाजी चारुगतिः शशाङ्कचालं छत्रं प्रिया वृष्टतः ।
मोक्षद्वन्द्वननगड्या विजयिनो भृत्याः पुरः पशवाः । ताम्वूलं
मधुरं सखा सुचक्षुरः सपयते चैत्राभि प्राहुस्तन्कटप्रयाण-
मितरत्याणप्रयाण युधाः ॥ ११० ॥

उपवनानि

नरं वयो हारि वपुर्नररुद्रानाः सर्वा कञ्जित्कलमल-
कीमनः । वनं हि नरो विकलं सुवैषिणो विना विहारो-
पवनानि भ्रूयते ॥ १११ ॥ पुत्रा सर्वसुवैकसाधनकलाः
मौन्द्यगर्भोद्भूक्रीडालोत्रत्रिलामिनीजनमनःस्फीतप्रमोदा-
वहाः । गुञ्जदृङ्गविनिद्रपङ्कजभरस्फारोत्सर्दीषिकाशुक्ताः
सन्ति गृहेषु यस्य त्रिपुत्राणामाः स पृथ्वीपतिः ॥ ११२ ॥

तरुचः

बहुभिरेत किं जातैः पुत्रैर्वमार्थार्जितैः । वरमेतः पवि तरु-
येन मिश्रमते जनः ॥ ११३ ॥ दशरूपसमा वर्षा दशना-
पीसमा हृदः । दशहृदसमः पुत्रो दशपुत्रसमो ह्रम ॥ ११४ ॥

नीतिः

सुभ्राः पुरुषा राजसत्ततं प्रिययादिनः । अप्रियस्य च
पैथ्यन्मृषक्ता श्रोता च दुर्लभः ॥ ११५ ॥ यः कुल्याभि-

जनाचाररविशुद्धः प्रदासमान् । धार्मिको नीतिशुशुलः सस्तामी
शुज्यते सुवि ॥ ११६ ॥ प्रजा सरक्षति नृप स वर्षयति
पार्थिवम् । वर्षनाद्रक्षण श्रेयस्तन्नाशोऽन्य सदप्यसत् ॥ ११७ ॥
आत्मानं प्रथमं राजा विनयेनोपादयेत् । ततोऽमत्यास्ततो
भृत्यास्ततः पुत्रास्ततः प्रजाः ॥ ११८ ॥ राज्ञि धर्मिणि
धर्मिष्ठाः पापे पापाः समे समाः । लोकात्तननुपतन्ते यथा
राजा तथा प्रजाः ॥ ११९ ॥ नृपाणा च नराणा च केनल
तुल्यमूर्तिता । आधिक्यं तु क्षमा धैर्यमात्रा दान पराक्रमः
॥ १२० ॥ प्रजा न रक्षयेद्यस्तु राजा रक्षानिर्मुखाः । अजा
गलस्तनस्तेन तस्य जन्म निरर्थकम् ॥ १२१ ॥ अजाभिः प्रजा
हृन्याद्यो मोहात्पृथिवीपतिः । तन्वका जायते वृद्धिद्वितीया न
वर्धनन ॥ १२२ ॥ प्रजापार्थिवनसनापासुद्गतो ह्युदासन ।
राजः कुलं श्रियं प्राणाद्वाद्गन्धा विनिरतत ॥ १२३ ॥
यथा वीजाङ्कुरः सूक्ष्मः प्रथमेनाभिरर्षितः । फलप्रदो मने-
त्काले तद्वहोकाः सुरक्षिताः ॥ १२४ ॥ निजर्षाहितलेहा
बहुभक्तजनान्विताः । सुनाया इव जायन्ते प्रजापुण्येन
मृशतः ॥ १२५ ॥ यदि न न्यान्नरपतिः सम्यङ्हेता ततः
प्रजा । अर्केणवाया जलया विवृतेतेह नौरिव ॥ १२६ ॥
प्रकृतिः स्वामिनं त्वन्त्या समृद्धामि न जीवति । अपि धन्व-
न्तरिषेयः किं करोति गतासुपि ॥ १२७ ॥ नरेदो जीव-
लोकेश्यं निर्मूलति निर्मूलति । उदेत्युदीयमाने च रवापिन
सरोरुहम् ॥ १२८ ॥ हिरण्यधान्यरत्नानि गलेन्द्राश्चापि
वाजिनः । तयान्यदपि यत्किञ्चित्पुत्राभ्यः श्रान्महीपतेः
॥ १२९ ॥ मा तात साहस कार्पाथिर्मर्गवर्गमागतः ।
सगात्राप्यपि मायय मयन्ति हि विपद्ये ॥ १३० ॥
मा त्वं तात बले स्थित्वा बाधिष्ठा दुर्बलं जनम् । नहि
दुर्बलदग्धाना काले किञ्चित्परोहति ॥ १३१ ॥ यानि
निष्यामिमृताना पतन्त्यश्रुणि रोदताम् । तानि सताप-
कान्प्रन्ति सपुत्रशुभान्वयान् ॥ १३२ ॥ मा तात सपदा-
मममारुढोऽस्मीति विश्वसीः । दशारोहपरिभ्रंशविनिपातो
हि दारुणः ॥ १३३ ॥ कृतियाय प्रशंसन्ति यं प्रशंसन्ति
चौराणाः । यं प्रशंसन्ति वैश्वक्यः स पार्थ पुरुषाधमः
॥ १३४ ॥ राजानो यं प्रशंसन्ति यं प्रशंसन्ति वै द्विजाः ।
साधनो यं प्रशंसन्ति स पार्थ पुरुषोत्तमः ॥ १३५ ॥ प्रशाशु-
सगरीरस किं करिष्यन्ति सहता । गृहीतहस्तच्छत्रस्य
वारिधाय इवारयः ॥ १३६ ॥ कोऽन्यलहमिति ब्रूयात्स-
म्यागादेशयेति च । आशामवितया कुर्याधवाशक्ति
महीपतेः ॥ १३७ ॥ अल्पेच्छुभ्रुतिमान्याद्दृष्टलायेनामुगतः
सदा । आदिद्यो न निकल्पेत स राजवसतिं वसेत् ॥ १३८ ॥

१ कर्मधारयद्विधा नौका यथा जलशो दीर्घते तद्वद २ सक्षिसतमी.
३ शठ । ४ पूर्वा वा. ५ सुनिपाठकाः ६ लुट्याः

अप्रासकाल वचन इहस्पतिरपि ध्रुवन् । प्राप्नुयाद्ब्रह्मवैश्वानरं
मपमानं च शाश्वतम् ॥ १३९ ॥ किं भक्त्यासमर्थेन वि-
शक्तनपकारिणा । भक्तं शक्तं च मा रजनावज्ञातु स्वमहसि
॥ १४० ॥ जन जनपदा नित्यमच्यन्ति नृपाक्षितम् । नृपेणाव-
मतो यस्तु स सैवैवमन्यते ॥ १४१ ॥ नानिवेष प्रकुर्वीत मनु-
किंचिदपि स्वयम् । कार्यमापन्नतीकारादन्यत्र जगतीपते
॥ १४२ ॥ अतिव्ययोऽनपेक्षा च तथार्जनमधर्मत । मोक्षेण
दूरस्त्वान कोपव्यसनमुच्यते ॥ १४३ ॥ क्षिप्रमायमना
लोच्य व्ययानश्च स्वान्छया । परिक्षीयत एवासौ
धनी वेशधपोपम ॥ १४४ ॥ यो यत्र कुशलं कार्ये तत्र
विनियोजयेत् । कर्मसदृशकर्म य शास्त्रशोषि विमुहति
॥ १४५ ॥ एक हन्यान् वा हन्यादिपुमुक्तो धनुष्मता ।
बुद्धिर्बुद्धिमता युक्ता हन्ति राष्ट्र सनायकम् ॥ १४६ ॥
न तच्छस्त्रेन नागेन्द्रैर्न ह्येतेन च पतिभिः । काय ससिद्धि-
मभ्येति यथा बुद्ध्या प्रमाधितम् ॥ १४७ ॥ दुर्योधन
समर्थोऽपि दुर्मन्त्रं प्रत्य गत । राज्यमेकत्रकारोश्च सुमन्त्री
चन्द्रसुरम् ॥ १४८ ॥ अष्टमनपि बोद्धव्यो मन्त्रिभि-
पृथिवीपति । यथा स्वदोषनाशाय मिदुरेणाभिवकासुत
॥ १४९ ॥ समा वा न पत्रेदृश्या वक्त य वा समज्ञस्तम् ।
अनुमन्विषुवन्वापि नरो भरति किद्विधी ॥ १५० ॥
तस्मात्सम्य सभा गन्ता रागद्वेषविवाजित । वचस्तथाविध
मृषापथा न नरकं व्रजेत् ॥ १५१ ॥ माता पिता गुरुर्भ्राता
मार्या पुत्र पुरोहित । नादण्डो नाम राशोऽस्ति स्वधर्मं यो
न तिष्ठति ॥ १५२ ॥ विशेषेण्येन्महीपालो मधिरालामदोपत ।
अयुक्तो नाहति स्वातुमसा गन्नरहसवित् ॥ १५३ ॥
पूणोर्भियेते मन्त्रश्चतु कर्णं स्थिरो भवेत् । द्विकर्णस्य तु
मन्त्रस्य प्रसाध्यन्त न गच्छति ॥ १५४ ॥ त्रिविधा पुरुषा
राजसुतमाधममध्यमा । नियोजयेत्तथैवास्त्रिविधेष्वपि कर्म-
सु ॥ १५५ ॥ तुल्यार्थे तुल्यसामर्थ्ये सर्वेश ध्यनसायि-
नम् । अपराजयहरं भृत्य यो न हन्यात्स हन्यते ॥ १५६ ॥
निर्विदोषो यदा राजा सम भृत्येषु तिष्ठति । तत्रोद्यमस-
मर्थानामुसाह परिहीयते ॥ १५७ ॥ प्रसाधो निष्फलो
यस्य यस्य शोषो निरर्थक । न तं राजानमिच्छति घण्ट-
पतिमिवाद्गना ॥ १५८ ॥ अनिवेदिनि भूपाले नश्यति
शुभिरा शुभा । प्रेतासरतिके वाग्ते यथा साध्या स्वनो-
ग्रति ॥ १५९ ॥ न कश्चिच्छब्दज्ञानामात्मनो नाम भूय-
ताम् । होतारमपि बुद्धन्त दहत्येव हुताशन ॥ १६० ॥
पत्र सेव्यं नृप सेव्यो न सेव्य वेदो नृप । पश्य चर-

स्य माहात्म्यं मृत्पिण्डं पानता गत ॥ १६१ ॥ यस्मिं
त्रेवाधिकं चक्षुरारोपयति पार्थिव । कुलीनो वाऽकुलीनो वा
स श्रियो भाजनं भवेत् ॥ १६२ ॥ राशिं मातरि देव्या
च कुमारे सुरयमन्त्रिणि । पुरोहिते प्रतीहारे सम वते
राजवत् ॥ १६३ ॥ पानमक्षस्तथा नार्यो मृगया गीतवा-
दिते । एतानि युक्त्या सेवेत प्रसङ्गो ह्यत्र दोषवान् ॥ १६४ ॥
आयाचतुर्थभागो न व्ययकर्म प्रवर्तयेत् । प्रभूतेतलदीपो हि
चिरं भद्राणि पश्यति ॥ १६५ ॥ कर्मणा मनसा वाचा
चक्षुषापि चतुर्विधम् । प्रसाधयति लोकं यस्त लोकोऽ-
प्रसीदति ॥ १६६ ॥ समोजनं सकथनं सप्रश्नोऽथ समा-
गम । ज्ञातिभिः सह कार्याणि न विरोधं कदाचन ॥ १६७ ॥
मृदो परिभवो नित्यं वैरं तीक्ष्णस्य नित्यश । उत्तुम्ब-
तद्वयं तस्मान्मन्यथा वृत्तिं समाश्रयेत् ॥ १६८ ॥ अबुद्धि-
माश्रितानां च क्षन्तव्यमपराधिनाम् । नहि सर्वेन पाण्डित्य-
सुलभं पुरुषे क्वचित् ॥ १६९ ॥ किमप्यसाध्यं महता-
सिद्धिमेति लघोयसात् । प्रदीपो भूमिगेहात्तन्वान्तं हति-
नं मानुमान् ॥ १७० ॥ अरावप्युचितं कार्यमाश्रित्य गृह-
मागते । छेत्तुमप्यागते च्छाया नोपसहस्ते द्रुम ॥ १७१ ॥
अगाधहृदया भूषा कूपा इव दुरासदा । घेटका गुणिनो-
नो चेत्कथं लभ्येत जीवन्म ॥ १७२ ॥ कथं नाम न
सेव्यन्ते यत्नत परमेश्वरा । अचिरेणैव ये तुष्टा पूरयन्ति
मनोरथान् ॥ १७३ ॥ भोगिर्न केशुकसक्तः कूप-
कुटिलगामिन । सुदुष्टा मंत्रसाध्याश्च राजानं पतन्ना इव
॥ १७४ ॥ अकस्माद्दृष्टि यो भक्तमाजन्मपरिसेवितम् ।
न व्यञ्जने रुचिर्यस्य त्वाज्यो नृप इवाहुरं ॥ १७५ ॥
सुगन्धं वेतकीपुष्पं कण्टके परिवेष्टितम् । यथा पुष्पं तथा
राजा दुर्जनैः परिवेष्टित ॥ १७६ ॥ असत्कालपं पश्यन्
पेगुन्यमनृतं तथा । चत्वारि वाचा राजेन्द्रं न जल्पन्त्रै-
चिन्तयेत् ॥ १७७ ॥ प्राज्ञे नियोज्यमाने तु सति रात्र-
सद्यो गुणा । यदा स्वर्गनिवासश्च विपुलश्च धनागम-
॥ १७८ ॥ मूर्खं नियोज्यमाने तु त्रयो दोषा महीपते ।
अयशश्चार्यनाशश्च नरके गमनं तथा ॥ १७९ ॥ इदमेव
नरेन्द्राणां स्वर्गद्वारमनर्गलम् । यदात्मन प्रतिज्ञां च प्राज्ञ-
च परिपाल्यते ॥ १८० ॥ भैत्रो दोष इवाधीरं सर्वार्थ-
सवृतेरपि । चिरं न सहते स्वातु परम्यो भेदराद्वया ॥ १८१ ॥
आत्मोदय परमार्गिर्द्वयं नीतिरितीयती । तद्वीरुत्स्यं ह्रीं

१ मेदं प्रमोहि, तत्रैव शास्त्रमेवमेव न ब्रवीति भाव २ विवाह-
१ परम् ३ समा प्रकामिनि ४ नरे मति विदोषेन भावांसा यौवन
५ नरकति ६ नृप ७ होमवर्गम्

१ कार्यसाधक, परे, कुम्भा २ गुणवत्, परे, रज्जुपुष्प
३ आनन्दोपायभूत इत्यम्, पद्म, उदकम् ४ विहाति, परे-
भोगवत् ५ नवचम्, परे, संप्रकृतम् ६ विवाह, परे-
शास्त्रादि ७ सर्वं ८ उदकम्, परे-ओदनम् ९ रात्रिर्दो-
षः, नैराही १० रोमी ११ रक्षस्य सुगुणनि शोद्धकत्व न
स्वातु मरते

भिर्गोचस्पत्यं प्रतायते ॥ १८२ ॥ तृप्तियोग परेणापि महि-
 ज्ञा न महात्मनाम् । पूर्णश्रद्धादयाकाङ्क्षी दृष्टान्तोऽन
 महार्णव ॥ १८३ ॥ बुद्धिशत्रु प्रहृत्यङ्गो घनसङ्घति-
 कञ्जुक । चारुक्षणो दूतमुख पुरुष कोऽपि पार्थिव ॥ १८४ ॥
 तेन क्षमा वा नेकान्तं कालज्ञस्य महीपते । नेकमोज
 प्रसादो वा रसभाववित्र कवे ॥ १८५ ॥ कृतापचारोऽपि
 परेनानिष्टृतविक्रिय । असाध्य बुरते कोप प्राप्ते काले
 गदो यथा ॥ १८६ ॥ मृदुव्यवहित तेजो भोक्तुमर्थान्प्र
 कल्पते । प्रदीप ज्ञेहमादत्ते दशयाम्यन्तरमथ्या ॥ १८७ ॥
 नालम्बते दैष्टिकता न निषीदति पौरुषे । शब्दार्थो सत्कवि
 रिच द्वय विद्वानपेक्षते ॥ १८८ ॥ स्थायिनोऽर्थं प्रवर्तन्ते
 भावा सचारिणो यथा । रससैवस्य भूयासस्तथा नेतुर्मती
 भूत ॥ १८९ ॥ तद्वावापविदा योगैर्मण्डलान्यधितिष्ठता ।
 मुनिग्रहा नरेन्द्रेण फणीन्द्रा इव शत्रव ॥ १९० ॥
 वरप्रचेयासुतुङ्ग प्रभुशक्ति प्रथीयसीम् । प्रजायलवहन्मूल
 पल्लव्युत्साहपादव ॥ १९१ ॥ स दोष सचिन्सैव
 यदसत्सुगते नृप । याति यन्तु प्रमादेन गजो व्याल
 त्वत्राच्यताम् ॥ १९२ ॥ न सर्पस्य मुखे रक्तं न दृष्टस्य
 क्लेनरे । न प्रजासु न भूषाले धनं दुरधिकारिणि
 ॥ १९३ ॥ यद्यपि द्विदिपालानामात्रा सर्वत्रगा स्वयम् ।
 तथापि शत्रुदीपेन चरलेव मति सताम् ॥ १९४ ॥
 असाध्यमन्यथा दोषं परिच्छिद्य शरीरिणाम् । यथा
 वैद्यस्तथा गजा शत्रुपाणिर्विपहति ॥ १९५ ॥
 जातमानं न य शत्रुं व्याधिं वा प्रशमं नयेत् । अति
 पुष्टाङ्गयुक्तोऽपि स पश्चात्तेन हन्यते ॥ १९६ ॥ पातकाना
 समस्ताना द्वे परे तात पातके । एक दु सचियो राजा
 द्वितीयं च तदाश्रय ॥ १९७ ॥ राजा सपत्तिहीनोऽपि
 सेव्य सेव्यगुणाभ्यः । भवत्याजीवनं तस्मात्फल काल
 न्तरादपि ॥ १९८ ॥ स जयी वरमातङ्गा यस्य तस्मात्ति
 भेदिनी । कोशो यस्य सुदुर्घर्षो दुर्गस्तस्य स दुर्जय
 ॥ १९९ ॥ सुवर्णं पट्टसैलेष्य शोभा स्याद्भारयोषिताम् ।
 पराक्रमेण दानेन राजन्ते राजनन्दना ॥ २०० ॥ य यं
 न्योऽञ्जुरागेण समानयति ससदि । तस्य तस्योत्तारणाय
 यतन्ते राजवल्लभा ॥ २०१ ॥ ब्राह्मण क्षत्रियो वन्धुना-
 विकारे प्रदासते । ब्राह्मण सिद्धमप्यर्थे कृच्छ्रेणापि नि-
 यच्छति ॥ २०२ ॥ नियुक्त क्षत्रियो द्रव्ये रक्ष्य दर्शयते
 शुभम् । सर्वसं भ्रसते वन्धुराश्रम्य भ्रातिभावत् ॥ २०३ ॥
 अपराधेऽपि नि शङ्को नियोगी चिरसेवक । स स्वामिनम-
 वज्ञाय चरेद्य निरयग्रह ॥ २०४ ॥ उपकर्ताऽधिकारस्य
 स्वापराधं न मन्यते । उपकार ध्यैजीहृत्स्य सर्वमेवावलुम्पति

॥ २०५ ॥ आज्ञामद्भवराजा न क्षान्द्येत्समुतानपि ।
 विशेष कोऽञ्जुरागस्य राजचित्तगतस्य च ॥ २०६ ॥
 तस्करेभ्यो नियुक्तम्य शत्रुभ्यो नृपनल्लभात् । नृपतिर्निज-
 लोभाच्च प्रजा रक्षेत्स्वितेन हि ॥ २०७ ॥ भोगस्य
 भाजन राजा न राजा कार्यभाजनम् । राजकार्यपरिध्व
 सान्मन्त्री दोषेण लिप्यते ॥ २०८ ॥ वर प्राणपरित्याग
 शिरसो वापि वर्तनम् । न तु स्वामिपदावाप्तिपातकेऽठो-
 रुपेक्षणम् ॥ २०९ ॥ विपदिग्नस्य मत्स्य दन्तस्य
 चलितस्य च । अमात्यस्य च दुष्टस्य मूलदुद्धरणं सुखम्
 ॥ २१० ॥ य कुर्वीत्सचिनायत्ता श्रियं तद्व्यसने सति ।
 सोऽन्यत्रजगतीपाल सौदेत्सचारुवैदिना ॥ २११ ॥
 सदाभाव्यो न सिद्ध स्वात्मसुद्ध सर्व एव हि । सिद्धा
 नामयमादेश ऋद्धिश्चित्तविकारिणी ॥ २१२ ॥ मूलमृत्वा
 न्यरित्यय नागन्तुन्यतिमानयेत् । नात परतरो दोषो
 राज्यभेदकरो यत ॥ २१३ ॥ मद्यपीजमिदं गुप्त रक्ष-
 णीयं यथा तथा । भनागपि न भिद्येत तद्विद्वं न प्ररोहति
 ॥ २१४ ॥ मधिणा पृथिवीपालचित्त विवटितं क्वचित् ।
 बल्यं स्फटिकश्च को हि सधातुमीश्वर ॥ २१५ ॥
 वज्रं च राजतेजश्च द्वयमेवातिभीषणम् । एकमेकत्र पतति
 पतत्यन्यत्समन्तत ॥ २१६ ॥ मृत प्राप्नोति वा स्वर्गं
 शत्रुं हत्वा सुखानि वा । उभावपि हि शराणां गुणावेतौ
 सुदुर्लभौ ॥ २१७ ॥ यत्राउदे ध्रुव मृत्युर्बुधे जीवित-
 मशय । तमेव काल सुद्वस्य प्रवदन्ति मनीषिण
 ॥ २१८ ॥ अपुद्रे हि यदा पश्यन्न किञ्चिद्धितमात्मन ।
 सुध्यमानस्तदा प्राज्ञो म्रियते रिपुणा सह ॥ २१९ ॥
 जये च लभते लक्ष्मीं मृतं चापि सुराङ्गनाम् । क्षणविध्वं-
 सिन काया का चिन्ता मरणे रणे ॥ २२० ॥ विता
 वा यदि वा भ्राता पुत्रो वा यदि वा सुहृत् । प्राणच्छेद-
 करा राजा हन्तव्या भूमिमिच्छता ॥ २२१ ॥ राज्यलोभा-
 दहंकारादिच्छत, स्वामिन पदम् । प्रायश्चित्तं तु
 तस्यैकं जीवोत्सर्गो न चापरम् ॥ २२२ ॥ आत्मनश्च परेया
 च य समीक्ष्य बलाबलम् । अन्तर नैव जानाति स
 तिरस्क्रियतेऽरिभि ॥ २२३ ॥ राजा मत्त शिशुश्चैव
 प्रमादी धनगर्हित । अग्राप्यमपि वाऽऽनृत्ति किं पुनर्लभ्य-
 तेऽपि यत् ॥ २२४ ॥ वर्णाकारप्रतिध्वानैर्नैत्रवक्रविकारत ।
 अप्यूहन्ति मनो धीरास्तस्माद्रहसि मन्त्रयेत् ॥ २२५ ॥
 आकारैरिद्धिर्मेत्या चेत्या भाषणेन च । नेत्रवक्रविकारा-
 भ्या ज्ञायतेऽन्तर्गतं मन ॥ २२६ ॥ पटुर्णो भिद्यते
 मद्यस्तथा प्रासश्च वार्तया । इत्यात्मना द्वितीयेन मद्य
 वार्थो महीभृता ॥ २२७ ॥ मद्यभेदेऽपि ये दोषा भवन्ति
 पृथिवीपते । न शत्रुयस्ते समाधातुमिति नीतिविदा

मतम् ॥ २२८ ॥ न तयोऽथाप्यते प्राया प्राणिभिर्दाहणा
यथा । अलोपायान्महासिद्धिरेतन्मत्रफल महत् ॥ २२९ ॥
विजेतु प्रयतेतारीन्न युद्धेन कदाचन । अनित्यो विनयो
यथाद्दृश्यते युध्यमानयो ॥ २३० ॥ साम्ना दानेन
भेदेन समस्तैरथवा पृथक् । साधितु प्रयतेतारीन्न युद्धेन
कदाचन ॥ २३१ ॥ बलिना सह योद्धव्यमिति नास्ति
निदर्शनम् । यमुद्ध हस्तिना सार्धे नराणा मृत्युमावहेत्
॥ २३२ ॥ स मूर्ख कालमप्राप्य योऽपकर्तारि वर्तते ।
कलिर्नरुणता सार्धे कीटपक्षोद्गमो यथा ॥ २३३ ॥
महत्त्वत्पेक्षुपायज्ञ सममेव भवेत्क्षम । ससुन्मूलयितु
वृक्षास्तृणानीय नदीरय ॥ २३४ ॥ धान्याना समग्रो
राजनुत्तम सर्वसग्रहात् । निक्षिप्त हि सुखे रत्न न
पुर्यात्प्राणधारणम् ॥ २३५ ॥ यथा प्रमुक्तान्मनानुबुध्यन्ते
भुवि भग्नना । न तथा बहुभिर्दत्तैर्विधेरेषि भूपते
॥ २३६ ॥ अविद्वानपि भूपालो विद्याद्वन्द्वोपसेवया ।
परा श्रियमवाप्नोति जलासजतरुर्हया ॥ २३७ ॥ पान
त्री भृगया दूतमर्थदूषणमेव च । वाग्दण्डयोश्च पारुष्य
व्यसनानि महीभुजाम् ॥ २३८ ॥ शिष्टैरप्यविशेषज्ञ
उमन्न वृत्तनायक । त्यज्यते किं पुनर्नैर्यैश्चाप्यात्मभरि
नैर ॥ २३९ ॥ सत्य शौर्ये दया त्यागो नृपसैते
महागुणा । एभिर्मुक्तो महीपाल प्राप्नोति खलु
वाच्यताम् ॥ २४० ॥ यो येन प्रतिबद्ध स्यात्सह तेनोदयी
व्ययी । स विश्वतो नियोक्तव्य प्राणेषु च धनेषु
च ॥ २४१ ॥ धूर्त स्त्री वा शिशुर्यस्य मद्रिण र्युर्मही
पते । अनीतिपनक्षिप्त कार्यान्वौ स निमज्जति ॥ २४२ ॥
हर्षमोषौ समौ यस्य शास्त्रार्थे प्रत्यय सदा । नित्य
भृत्यान्पेक्षा च तस्य स्वाद्धनदा धरा ॥ २४३ ॥ दाता
क्षमी गुणप्राही स्वामी दुःखेन लभ्यते । शुचिर्दक्षोऽनु
रक्तश्च जाने भृत्योऽपि दुर्लभ ॥ २४४ ॥ आह्वेषु च
ये दूरा स्वार्थ्ये त्यक्तजाविता । भर्तृभक्ता वृत्तज्ञश्च
ते नरा सर्गगामिन ॥ २४५ ॥ वृत्तकृत्यस्य भृत्यस्य
कृत्न नैव प्रणाशयेत् । फलेन मनसा वाचा दृष्ट्या चैन
प्रहृषयेत् ॥ २४६ ॥ कोपप्रसादवस्तुनि ये विचिन्वन्ति
सेवना । आरोहन्ति शनै पश्चाद्भूतमपि पार्थिवम्
॥ २४७ ॥ विद्यायता महच्छान्ता शिल्पविक्रमशालिनाम् ।
नेवावृचिभिदा चैव नाश्रय पार्थिवे विना ॥ २४८ ॥
ये जालादिमहागर्वाघरेन्द्राजोपयन्ति च । तेषामामरण
निज्ञ प्रायश्चित्त विनिर्मितम् ॥ २४९ ॥ ये च प्राहुः
दुरात्मनो दुराराप्या महीमुन । प्रमादालम्बनास्मानि

रयावितानि निजानि तै ॥ २५० ॥ सर्पोन्ध्यात्राग्गजांसि
हान्द्वेषोपायेर्नशीकृतान् । राजेति नियती भाग्य धीमताम
प्रमादिनाम् ॥ २५१ ॥ राजानमेव सश्रित्य विद्वान्यति
परा गतिम् । विना मलयमन्यत्र चन्दनो न प्ररोहति
॥ २५२ ॥ धवलान्यातपत्राणि वाजिनश्च मनोरमा ।
सदा मत्ताश्च नागेन्द्रा प्रसन्ने सति भूपतौ ॥ २५३ ॥
सुवर्णपुष्पा पृथिवी चिन्वन्ति पुरपात्नय । दूरश्च वृत्त
विचश्र यश्च जानाति सेवितुम् ॥ २५४ ॥ सा सेव
या प्रमुहिता ब्राह्म वाक्यविशेषत । आश्रयेत्सार्धेन
विद्वान्द्वारेणैव नान्यथा ॥ २५५ ॥ यो न वेत्ति गुणान्
यस्य न त सेवेत पण्डित । नहि तस्मात्कल तस
सुकृष्टादूर्ध्वरादिव ॥ २५६ ॥ द्रव्यप्रकृतिहीनोऽपि सेव्य
सेव्यगुणान्वित । भवत्याजीवन तस्मात्कल कालान्तरादपि
॥ २५७ ॥ अपि स्थानुवदासीन शुष्यन्परिगत सुधा ।
न त्वेवातात्मसपन्नान्द्रुत्तिमीहेत पण्डित ॥ २५८ ॥
सेवक स्वामिनं द्वेष्टि कृपण परुषाक्षरम् । आत्मान किं
स न द्वेष्टि सेव्यासेव्य न वेत्ति य ॥ २५९ ॥ यमाश्रित
न विश्राम शुधातां यान्ति सेवका । सोऽर्क्यनूपतिस्त्याज्य
सदा पुष्पफलोऽपि सन् ॥ २६० ॥ जीवेति प्रभुवप्योक्त
कृत्य कृत्यविचक्षण । करोति निर्विकल्प य स भवेद्भ
जवल्भ ॥ २६१ ॥ प्रभुप्रसादज वित्त सुपाने यो
नियोजयेत् । वस्त्रार्थं विदध्यात्यङ्गे स भवेद्भ्राजवल्भ
॥ २६२ ॥ अन्त पुरचरै सार्धे यो भद्रं न समाचरेत् । न
कलनैर्नरेन्द्रश्च स भवेद्भ्राजवल्भ ॥ २६३ ॥ समतोऽह
प्रमोर्नित्यमिति मत्या व्यतिक्रमेत् । कृच्छ्रेष्वपि न मर्यादा
स भवेद्भ्राजवल्भ ॥ २६४ ॥ द्विषि द्वेषपरो नित्यमिष्टाना
मिष्टकर्मकृत् । यो नरो नरनायक्य स भवेद्भ्राजवल्भ
॥ २६५ ॥ दूत यो यमदूताम हाला हालाहलोपमाम् ।
परयेद्द्वारान्दृष्टाकारान्त भवेद्भ्राजवल्भ ॥ २६६ ॥ सुद
कालेऽम्रगो य स्यात्सदा पृष्ठानुग पुरे । प्रमोर्द्वारश्रितो
हर्ष्ये स भवेद्भ्राजवल्भ ॥ २६७ ॥ दुराराप्या हि
राजान पर्वता इव सर्वदा । व्यालाकीर्णा सुविपना
कठिना दुःखसेविता ॥ २६८ ॥ दुरारोह षड रात्रां
सर्वलोकनमस्कृतम् । स्वल्पेनाप्यपचारिण ब्राह्मण्यमिन्
दुष्यति ॥ २६९ ॥ दुराराप्या श्रियो राजां दुरार
दुष्परिमहा । तिष्ठन्त्याप इवाधारे घिरमान्ति
सस्थिता ॥ २७० ॥ अनभिज्ञो गुणाना यो न भृत्यैरुप
म्यते । घनाह्वोऽपि कुटीनोऽपि क्रमावातोऽपि भूति
॥ २७१ ॥ सव्यदक्षिणयोर्धेय विशेषो नोपलभ्यते ।

वस्तुन क्षणमप्यार्यो विद्यमानगतिर्नयेत् ॥ २७० ॥ काचे
मधिर्मणो काचो येषा बुद्धि प्रवर्तते । न तेषा मनिधौ
श्रुत्यो नाममात्रेऽपि निष्ठति ॥ २७३ ॥ यस्मिन्मृत्युं
समावेद्य निर्वाणज्ञेन चेनसा । आसते सेन स न्या-
लमिन चापरम् ॥ २७४ ॥ य कृत्वा मुक्त यज्ञो
दुष्कर हितमुत्तमम् । लज्जया पत्ति नो किञ्चित्तेन राजा
सहायमान् ॥ २७५ ॥ पुत्र सेनाविहीनाना चामरोद्भूत
सपद् । उद्वेगधनञ्जयराजिजारणमहिनी ॥ २७६ ॥
अपि स्वल्पमसत्य य पुरो ऽवति भूमुचाम् । देवाना
च विनश्यते स द्रुतं सुमहानपि ॥ २७७ ॥ अकुरी
नोऽपि मूर्खोऽपि मूर्खालं बोऽन सेनते । अपि समानदी-
नोऽपि स सर्वनापि पृथ्यते ॥ २७८ ॥ अपि वापुन्यो
मौर आचेनृपतिसेनम् । यदामोति वल लोकात्तन्वाग
मपि नो गुणी ॥ २७९ ॥ यत्सकागात्र छाम साके-
वला स्थिर्नपत्तय । स स्वामी दूरतस्त्वान्जो निरोपादनु
जीविमि ॥ २८० ॥ कल्हीन नृपं भूत्वा कुलीनमपि
चोत्रतम् । सत्यन्यायन गच्छन्ति शुभ्रं वृक्षमिनाण्डजा
॥ २८१ ॥ भूय ऋष इनामति नमज्जनमुखावह ।
ददाति गुप्तवन्धाधया पानानुम्पत ॥ २८२ ॥ अपि
समानमद्युक्ता कुलीना मत्तितपय । वृत्तिमङ्गान्महीपालं
त्वस्त्वा यान्ति मुसेनम् ॥ २८३ ॥ कालातिरमग
दृष्टेयो न दुर्वीत भूपति । वदाचित्तं न मुदन्ति
मत्सिता अपि सेनका ॥ २८४ ॥ देशानामुपरि क्षमाया
आतुगणा चित्तिस्त्वा । वगिनो आहवाणा च मूर्खा-
णामपि पण्डिता ॥ २८५ ॥ प्रमादिना तथा चौरा
भियुक्ता गृहमेधिनाम् । गणिता वासुकाना च सर्वलो
वस शिलिन ॥ २८६ ॥ सामादिसञ्चितं पाशै प्रती
धन्ते दिवानिशम् । मुञ्जते च यथाशक्ति जलनाञ्जला
यथा ॥ २८७ ॥ शनै शनैश्च यो राज्यमुपसङ्के यथा
वठम् । रसायनमिदं प्राञ्च स पुष्टि परमा व्रजेत्
॥ २८८ ॥ विधिना मन्त्रयुक्तेन म्क्षापि मथितापि च ।
प्रयच्छति क्रं भूमिरणीय द्रुताशनम् ॥ २८९ ॥
प्रचाना पालन शस्य स्वर्गवोशस्य धर्षनम् । पीटन धर्म
नागाय पापायायशमे स्थितम् ॥ २९० ॥ गोपालेन
प्रजाधेनोर्विन्दुग्ध शनै शनै । पालनात्योषणाद्वाष
न्याय्या वृत्ति समाचरेत् ॥ २९१ ॥ फलार्थं नृपतिर्लो-
कांपालयेद्यत्रमास्थित । दानमानादितोयेन मालाकारोऽङ्कु-

गनिम् ॥ २९२ ॥ नृपतीर्षो धनमेहं प्रचाम्य सहस्ररपि ।
अन्तरर्मगुणैः शुभ्रैर्लक्ष्यते न न केनचिन् ॥ २९३ ॥
यथा गौर्दुर्बले काले पाल्यते च तथा प्रजा । मिच्यते
चीयते चैत्रलना पुष्पफलप्रदा ॥ २९४ ॥ लोकानुमह-
वर्नार प्रवर्षन्ते नरेश्वरा ॥ लोकाना सत्रयाचैत्र क्षय
यान्ति न सशय ॥ २९५ ॥ उत्तिष्ठमानस्तु पतो
नोपेक्ष्य पथ्यमिच्छन् । समा हि धिष्टैराज्ञात चल्मताजा
मय स च ॥ २९६ ॥ मृताना स्वामिन कार्ये मृत्वा
नाननुर्वर्तिनाम् । भवेत्स्वर्गोऽत्रयो वास कीर्तिश्च धर्णी-
तले ॥ २९७ ॥ न यत्रानोऽपि गच्छन्ति ता गति
नेन योगिनः । या यान्ति प्रोञ्चितप्राणाः स्वाम्यर्थे
सेनकोत्तमा ॥ २९८ ॥ चारत्स्वर्गदुर्बुचैस्तथा साहसि-
कादिभि । पीड्यमाना प्रजा रक्षा कृच्छ्रमादिभि
सथा ॥ २९९ ॥ प्रचाना धर्मपङ्कमागो राज्ञो भवति
रक्षितु । अधर्मादपि पद्ममार्गो जायते यो न रक्षति
॥ ३०० ॥ राजा वन्द्यवन्द्युता राजा चतुरचक्षुषाम् ।
राजा पिता च माता च सर्वेषा न्यायवर्तिनाम् ॥ ३०१ ॥
गुणाश्रयोऽप्यसन्मद्वी नृपतिर्नाधिगम्यते । प्रसन्नस्तादु-
सन्तिने दुष्टप्राहो यथा हृद् ॥ ३०२ ॥ चित्रास्त्रादकथं
श्रुत्वेरनायासितकारुणिके । ये रमन्ते नृपालेपा रमन्ते रिपव
श्रिया ॥ ३०३ ॥ य समानं समाधत्ते भृत्याना
क्षितिषोऽधिकम् । वित्तमात्रेऽपि त दृष्ट्वा ते त्यजन्ति न
कर्हिचित् ॥ ३०४ ॥ विवास सपदा मूले तेन यूपति-
र्गज । सिंहो मृगाधिपलेऽपि न मृगैरुपयुते ॥ ३०५ ॥
कारुण्य सविभागश्च यस्य भृत्येषु सर्वदा । समवेस
महीपालश्चैलोक्यस्यापि रक्षणे ॥ ३०६ ॥ अपृष्टस्तु नर
किञ्चित्तो व्रूते राजससदि । न केवलमसमान लभते च
विदम्बनम् ॥ ३०७ ॥ अजन्मा पुरुषस्यादृतास्तुष्टुपाभेव
वा । यावन्नेषुमिरादत्ते विलुप्तमरिभिर्यथ ॥ ३०८ ॥
विपाकदारुणो राज्ञा रिपुरस्तोऽप्यरुतुद । उद्वेजयति
सूक्ष्मोऽपि चरणं कण्टकाङ्कुर ॥ ३०९ ॥ निर्विषोऽपि यथा
सर्पे फटाद्रोपैर्मयकर । तथाऽम्बरान् राजा न परै परिभूयते
॥ ३१० ॥ भूमिर्मिर्त्रं हिरण्यं वा निमहस्य फलनयम् ।
नास्त्येकमपि यद्येषां न तत्पुर्थात्कथंचन ॥ ३११ ॥ सामैत्र
हि प्रयोक्तव्यमयो कार्ये विजानता । सामसिद्धानि कार्याणि
विक्रिया याति न कश्चित् ॥ ३१२ ॥ शपथे सथितस्वापि न
विश्वास व्रजेद्विपो । राज्यलोभोद्यतो विप्र शनेण शपथैर्हृत
॥ ३१३ ॥ उपकारग्रहीतेन शत्रुणा शत्रुमुद्धरेत् ।
पादलर्षं प्ररभ्येन कण्टकेनेव कण्टकम् ॥ ३१४ ॥

१ नम ता नम्रा वे चमातेषा मुग्धवद्, पक्षे, -मञ्जेन मुग्धवदो
न भवतीति नमन्नाद्युग्धवद् २ विधाविनयादि. पक्षे, -एव-

नोपेक्षितव्यो विद्वद्धि शशुरस्योऽप्यत्रया । बद्धिरस्योऽपि सद्ब्र-
 सद्ब्र- कुर्वते मन्सादनम् ॥ ३१५ ॥ वीर्यं सकोच-
 मास्थाय प्रहारानपि नर्पयेत् । प्राप्ते बाले च नतिमानु-
 तिष्ठेत्कृष्णसर्पणम् ॥ ३१६ ॥ स्वान्यमात्यश्च राज्यं च
 नोभो दुर्गं बलं सुहृन् । एतावदुच्यते राज्यं सत्त्वबुद्धित्व-
 पाश्रयम् ॥ ३१७ ॥ सधिविश्रहयानानि सस्थिति-
 सश्रयस्तथा । द्वेषीमायश्च भूषणा षड्गुणा परिकीर्तिता ॥
 ३१८ ॥ उत्साहस्य प्रभोर्मन्त्रस्यैव शक्तिरय मत्तम् ।
 आत्मन सुहृदश्रेय तन्मित्रयोदयास्त्रम् ॥ ३१९ ॥
 समदाने भेददण्डविक्षुपायचतुष्टयम् । हरलश्वरथपादात्
 सेनाङ्गं साच्चतुष्टयम् ॥ ३२० ॥ क्षत्रियमोर्गतिं क्षत्रं
 शूद्रे ब्रह्म व्यवस्थितम् । तेन शूद्रं न दातव्यं पृथदो
 ब्रह्महा भवेत् ॥ ३२१ ॥ रक्षाधिपापदीप्तबाहुतानुमह-
 चारणात् । यदेन कुर्वते राजा तत्रमाणसिति स्थिति ॥
 ३२२ ॥ राजा नाम चरत्येव भूमौ साक्षात्सहस्रद्वम् ।
 न तस्याजमतिक्रम्य सतिष्ठेत्प्रतिमा प्रजा ॥ ३२३ ॥
 राजामाज्ञाभयाद्यस्मात् च्यवन्ते पथं प्रजा । व्यवहार-
 स्तो ज्ञेयं शान्तितो राजशासनम् ॥ ३२४ ॥
 नित्यव्यपृथिवीपालेऽथारिजविषयं वृता । चारिनेम्यलत-
 प्राहुर्गरीयो राजशासनम् ॥ ३२५ ॥ पुष्करिणि न
 योद्धव्यं किं पुनर्निकीर्ते शरं । जये भवति सदेहं प्रधान-
 पुरपञ्चय ॥ ३२६ ॥ अभिभूतोऽप्यत्रज्ञातो यो राजा
 झरि तिष्ठति । स तु राजा श्रियं मुहूर्त्तं नाभिगानी
 वदाचन ॥ ३२७ ॥ अन्तपुष्पनाप्येवैरिभृते नियुक्ते ।
 समनं न ब्रजेदोके विना पार्थिवशासनात् ॥ ३२८ ॥
 जृम्भा निद्योमनं कार्यं कोऽप्यर्थात्त्रयम् ।
 मृदुटि वातमुद्रा च तत्समीपं विचरन्वेत् ॥ ३२९ ॥
 राजस्तु दर्शनं कुर्यात्स्वात्वावसरसौधवम् । गुणादिरया
 पनापूर्वमुपनीतो महाराज्ये ॥ ३३० ॥ दर्शनं नायन-
 द्वारा राजं कार्यं विपश्चिता । गरिष्ठोऽप्यतिभीच न्याहुप-
 नीतो लघुमन्वेत् ॥ ३३१ ॥ शत्रोरल्पन्तमिह यत्नेन
 मैत्रीं विचरन्वेत् । अर्देवचङ्घिरोधेन प्रतिष्ठाघातकारिणा ॥
 ३३२ ॥ युवात्मीयो जगो नाम्नि भेदस्त्रयं न विषते ।
 कुट्टीदेष्टरनिमुचैर्मिदन्ते तरणं वधम् ॥ ३३३ ॥
 प्तरथं घृष्टीनानां श्या कुर्वन्ति समहम् । आदिमप्या-
 यकानेषु न ते यान्ति विक्रियाम् ॥ ३३४ ॥ सर्वं एव
 जनं शूरो ह्नावादिदधर । अष्टपदसामर्थ्यं सदर्प-
 को भवेत् ॥ ३३५ ॥ रथोऽपि राजा यद्व्याप तनुगे
 पत्निगन । अने भुविर्गति मेव्यस्यायो दूरतरेण स

॥ ३३६ ॥ नापरीक्ष्य न्येदण्डं न च मत्त प्रकारयेत् ।
 विद्युज्जेवेव लुब्धेभ्यो विश्वेजेऽपकारिपु ॥ ३३७ ॥ चो-
 र्द्रीमानमृत्को युञ्जेत्केह न नास्तिव । अनुशसश्रयेदं
 चरेत्कार्यमनुदत्त ॥ ३३८ ॥ सदर्पीतं न चानार्थि-
 गृह्णीयात्त बभुमि । नामक्त चारयेत्कारं कुर्यात्कार्यमनी-
 डया ॥ ३३९ ॥ सर्वं यत् विनेता स सर्वं यत्नाभिना-
 भिन । सच महत्प्रमिच्छन्ति कुल तदवसीदति ॥ ३४० ॥
 अहृत्या निजदेशस्य रक्षा यो विजिगीषते । स नृप-
 परिधानेन वृतमोक्षि पुमानिव ॥ ३४१ ॥ विजिगीषु-
 रिभिर्न पार्थिवाद्भोऽप्यमभ्यम । उदासीनोऽन्तरात्तर्षि-
 त्येषा नृपते स्थिति ॥ ३४२ ॥ गृध्राकारोऽपि सेव्य-
 म्यादस्मात्कारै समासदे । ह्रसात्प्रोऽपि मत्याज्यो गृध्राकार-
 मभासदे ॥ ३४३ ॥ ये ह्याह्वेषु वध्यन्ते स्वामर्थं
 पराष्णुत्वा । विवर्तयानुर्थोऽन्ति ते स्वम शोभिने यथा ॥
 ३४४ ॥ पदानि ऋतुतुल्यानि आह्वेषेऽपिनिर्वातनाम् ।
 राजा सुदुत्तमादत्ते हताना विपलायिनाम् ॥ ३४५ ॥
 तमाहवादिनं शीघ्रं निर्हन्ति परमागतम् । न ह्यन्याद्विनिर्ह-
 च सुदं प्रेषितुमागतम् ॥ ३४६ ॥ सुतश्चलसुहृद्भिरासि-
 सहस्रदैवते । एतैकोत्तरतो बुद्ध्या श्रीकारं परमर्थं
 ॥ ३४७ ॥ सपक्षो लभते काशो घृदास्य विविध फलम् ।
 पक्षहीनो मृगोऽपि भुविमस्यो निरीक्षते ॥ ३४८ ॥
 सपक्षो लभते लक्षं गुणसुक्तोऽपि मार्गणं । न लक्षो
 विपन्नं साहृणैरापूर्वते यदि ॥ ३४९ ॥ परस्परानुत्ता वे-
 योषा शार्ङ्गधनुर्वय । सनद्वास्तुगारुडाले जयति रणे
 रिपू ॥ ३५० ॥ जिते लक्ष्मीर्दृते स्वर्गं कीर्तिश्च धरतीतले ।
 तस्मात्सुदं विधातव्यं हन्तव्या परवाहिनी ॥ ३५१ ॥
 विधाय वैरं सामर्थं नरोऽप्यं य उदासते । प्रक्षिप्योर्ध्वं
 कैदो शरैरे तेऽभिमारुतम् ॥ ३५२ ॥ सद्ब्रह्मसमं पुत्र-
 कोटिदोऽपि गुणान्वित । कामं धनुर्विधुं धूर्ते वर्तनीय-
 सता प्रभु ॥ ३५३ ॥ असमाप्तनिगीपस्य कौचिन्ता वा
 मनस्विन । अनाकम्प्यं जगत्कृत्यं नो तस्या भवते री-
 ॥ ३५४ ॥ चिन्तते नय एवादावमन्दं सस्येऽमुनि ।
 विनम्य पूर्वं सिहोऽपि हन्ति हस्तिमशोऽन्ता ॥ ३५५ ॥
 सज्जातीयं विना वैरी न जध्यं स्वात्कदाचन । विना वज्र-
 मणिं सुचारयिर्मेव वधं भवेत् ॥ ३५६ ॥ सुकला षोड-
 भाधेत त्रिसहस्रपद्मम् । तोपयत्वचिरेणैव प्रान्तस्व-
 पय ॥ ३५७ ॥ दुर्गदेशप्रविष्टोऽपि शूरोऽन्येति परमन्म् ।
 नादपङ्कनिमाप्तानो मातशोऽप्यवसीदति ॥ ३५८ ॥ नृप

१ राजाणां निमित्तम् २ राजसूते ३ राजपत्नीनां दू-
 सन्धे

नाङ्कुरितं शीघ्रं ज्ञाय न तु केवलम् । अन्ययुक्तं विष-
मुक्तं पथ्यं स्यादन्यथा मृति ॥ ३५९ ॥ मृदुभिर्गुह्यभि-
श्च पुभिरैको न बाध्यते । षपोतपोतकैरेक द्येनो जातु
न बाध्यते ॥ ३६० ॥ निषङ्गमखिलीकृत्य प्रतिष्ठा खलु
दुर्लभा । अनतीया पङ्कता घृष्टिसुदृक् नानिष्ठते ॥ ३६१ ॥
त्रियते यावदेकोऽपि रिपुस्तावत्कुन सुवम् । पुरः क्रिपानि
नोमं हि संहिकेयोऽसुदुहाम् ॥ ३६२ ॥ रिक्ता कर्मणि
पट्टरसृग्माललसा मनन्ति वृत्ता ये । तेषा जलौक्यामिन्
पूर्णाणा रिक्ता कार्या ॥ ३६३ ॥ गन्तव्या राजसभा
द्रष्टव्या राजपूजिता लोना । यद्यपि न भवन्त्यर्थास्तथा-
प्यनर्था विनश्यन्ति ॥ ३६४ ॥ अतितेजस्यपि राजा पाना
मक्तो न नाथयत्यर्थात् । नृणामपि दग्धुमशाक्तो वडवाभि
रपिनत्यन्धिम ॥ ३६५ ॥ अचिराधिष्ठितराज्यं गतु प्रवृत्ति-
परूढमूलत्वात् । नरमरोगागिधिरुस्कारिव सुनर समु-
द्वर्तुम् ॥ ३६६ ॥ मयतिनयं कार्यं प्रसुरधिगच्छं सहाय-
वानेन । दृश्यं तस्मिन् न पश्यति क्षीपेन विना मचनुरपि
॥ ३६७ ॥ अमिमुक्तनिहतम्य मतस्तिष्ठतु तांजयोऽयथा
स्वर्ग । उमवयग्माधुनादध्वणसुखस्यं नान्स्थन्त
॥ ३६८ ॥ अविनेकमतिर्धूमिमेधो गुणराजु वक्रितप्रोत्र ।
यत्र खलाश्च प्रन्यास्तत्र कथं मज्जनामर ॥ ३६९ ॥
अतिगन्मीर भूपे कृष इव जनस्य दुःखतारस्य । दधति
समीहितसिद्धिं गुणान्त पाथिना घटका ॥ ३७० ॥ संद-
वनेमसदनुगासनमाप्रितमरणं च राजचिह्नानि । अभिवेक
पटवन्धो बालव्यजनं त्रणस्वापि ॥ ३७१ ॥ यदि तत्र
हृदयं पिद्वन्नुवय स्वमेऽपि मा स सेनिष्ठा । सचिरजिते
पण्डनित युवतिजितं चैन राजानम् ॥ ३७२ ॥ आश्रयि-
तव्यो नरपतिरजयितव्यानि भूरि विचानि । आरब्धव्ये
वितरणमानेतव्यं यशोऽपि द्वादिगम्य ॥ ३७३ ॥ अममं
समीयमानं ममैत्र परिहीयमाणस्तत्कार । धुरि यो न
सुच्यमानोऽभिर्ययति त्यजति मूल्य ॥ ३७४ ॥ अनुजा-
तानेकजन परपुरपैरुह्यतेऽस्य निजदेह । अधिकारस्य
पुत्र्य शत्रु इव न श्लोकोति वीक्षते कुमति ॥ ३७५ ॥ स
क्षत्रियस्त्राणसह मता यमन्त्रासुके कर्मसु यत्न शक्ति ।
यहन्नुर्वी यद्यपलेऽर्थजाते करोत्यसस्कारहतामिबोक्तिम् ।
॥ ३७६ ॥ क्षातादिकल जायत इत्युदय क्षानस शब्दो
सुननेषु रूढ । राज्येन किं तद्विपरितद्वृत्ते प्राणेत्यक्रौतम
लीमसैवा ॥ ३७७ ॥ अल्लुच्छित्ते मद्यिनि पाथिने च
विश्रम्य पादावुपतिष्ठते श्री । सा क्षीतमावावदसहा मत्स

तयोर्द्वयोरेकवर जहाति ॥ ३७८ ॥ यं वाकिर्नमप्यपय-
प्रजा समुद्धरतिष्कन्तहस्तनुयाम् । कालेषु कोटिष्वपि
मुक्तहन्तस राजसिंह न जहाति लक्ष्मी ॥ ३७९ ॥ उपे-
क्षितं क्षीणवलेऽपि शत्रु प्रमादशोपासुनपैर्नैदास्यं ।
साथोऽपि भूत्वा प्रथम तनोऽज्ञाननाथ्या व्याधिरिव प्रयाति
॥ ३८० ॥ मित्राणि शत्रुरपिमानानयन्ती मित्रन्वन्प्यत्राच
शत्रुन् । नीतिनयत्वमृतपूर्ववृत्तं जन्मान्तरं ज्ञान एव पुन
॥ ३८१ ॥ मन्मथिना वर्धयते वृषाणा लक्ष्मीमहीधर्मय-
समृद्ध । दुर्मन्थिना नाशयते तत्रैव लक्ष्मीमहीधर्मय-
समृद्ध ॥ ३८२ ॥ निपुक्तहस्तासितराज्यमापत्तिष्ठति ये
सोपविहारस्ताप । निडाञ्चन्द्यापित्तदुग्धपूरा स्वपन्ति तं
मृदयिष्य जितीन्द्रा ॥ ३८३ ॥ सुहृदामुपकारकारणा-
द्विष्यतामप्युपकारकारणात् । नृपसद्वय इष्यते धूर्तपुत्र को
न विमर्शि केवलम् ॥ ३८४ ॥ विप्रेणोऽपि विगाहते नय
वृत्ततीर्थं पयसामिनाशय । स तु तत्र विशेपदुर्लभं सेंदु-
पत्यन्ति कुंत्वान्तं वै ॥ ३८५ ॥ द्विषतासुदय सुने
घसा गुण्यन्तेन्तर सुमर्षण । न महानपि मृतिमिच्छता
कंसपुत्रप्रणम परिक्षय ॥ ३८६ ॥ अचिरं परम
भूयसा विपरीता विगणाय चालन । ह्ययुक्तिमुपेक्षते
श्रुती कुन्ते तदपतिवारमन्यथा ॥ ३८७ ॥ अनुपालयतासु
देष्यतीं प्रमुखात् द्विषतामनीहया । अपथान्त्यचिरान्मही-
मुखा जननिर्गदमयादिन प्रिय ॥ ३८८ ॥ क्षययुक्तमपि
स्वमानन दधत धैर्य शिर्षं समुद्रये । प्रायन्त्वननायसु-
द्वित्य प्रतिपञ्चन्मिन् प्रजा वृषम् ॥ ३८९ ॥ प्रथमं खलु
कोशदोऽप्ये श्रुतपैश्चात् विनिर्णयो नय । न विषेयपदेसु
दक्षता नियति लोक इवातुच्यते ॥ ३९० ॥ अभिमान
यतो मनस्विन प्रियसुखं पदमारुहते । विनिपात-
नियतंनक्षम मतमालम्बनमात्मर्षात्पम् ॥ ३९१ ॥ विपदो-
ऽभिमानन्वविक्रमं रहयत्पापदुषेतामायति । विद्यतां लघुतां
निरायतेरगरीयात्र पदं नृपश्रिय ॥ ३९२ ॥ चञ्चलं बहु
नितान्तमुन्नता मेदिनीमपि हरन्त्यपातय । भूयस्विरनुपे-

१ दुर्लोपीऽपि, पदे, दुर्भवेऽपि २ विशुद्धते, पदे, नविद्वदे
३ कृतात्मामपयस्य सन्, पदे, कृतात्मामपयस्य सन् ४ दर
कावाचविरदन्, दधर्भेनिषय, पदे, दधर्भेनिषय ५ सचिधिमशदिकान्तं, पदे, सानादिकन् ६ यथा केचि ह्य
दीर्घं पवति गन्मीरेऽपि प्रवेष्टारं सन्नि, वीचरतु विरल, दददा
तावति निरुद्धमि वृक्ष सति बध्नि रोद्धारं सन्नि, वक्ष्यं तु न
सुखन इत्यन् ७ अयन्तुदुर्लभं द्योयं सुख इत्यन् ८ पदस्ति
रूपं सुख ९ अतुत्साहते १० क्षयं वै, पदे, पञ्चदन्
११ कर्षणात् १२ तुत्साहते १३ सरायां सापनीनाया विरुतो
देहालायो । विनिपातं प्रदीक्षारं तिदि पञ्चद इत्येते ॥ १६ ॥

यनागत मानस सुहृद् महीपतिम् ॥ ३९३ ॥ आज्ञा
कीर्तिं पालनं ब्राह्मणानां दानं भोगो मित्रसंरक्षणं च । येषा-
मेते पशुणां न प्रवृत्ता कोऽप्यनेषां पार्यन्तेषां धयेण ॥ ३९४ ॥
स किंमया माधु न शान्तिं योऽधिपं हितात् न यः सशृणुते
मं त्रिंशु । मदानुसृष्टेषु हि कुर्वते रतिं नृपेष्वमात्येषु च
नर्वसत ॥ ३९५ ॥ नराधिपा नीचजनानुसर्तितो बुधो-
पदिष्टेन न याति ये पथा । विशान्व्यतो दुर्गममार्गनिर्गम
मगस्तसवाधमनर्थपन्नरम् ॥ ३९६ ॥ नृपोऽनृष्ट मन्त्रि-
वाचदपणं सनपयोऽत्यन्तशिषु सनादिव । अदृष्टलोक
व्यन्हारमूढवर्षसृष्टमप्यमहते न वर्तितुम् ॥ ३९७ ॥
प्रचरन्ति ते मृदधियं पपमं भ्रमन्ति मायाविषु ये न
मायिनः । प्रमिश्य हि भ्रमन्ति शशासनाधिधानसद्वृत्ताद्भ्रान्ति
शितौ इवेपर ॥ ३९८ ॥ नृतां विवाहे व्यसने रिपुद्वये
यगस्त्रे कर्मणि मित्रसंग्रहे । प्रियासु नारीपन्धनेषु वर्युषु
धनययलेषु न गम्यते बुधैः ॥ ३९९ ॥ परं निनीतत्वमु-
पैति सेनया महीपतीनां विनयो हि भूषणम् । प्रवृत्तवानो
मृदुसचरत्करं करीरं भद्रो निनयेन शोभते ॥ ४०० ॥
अन्यधोपनं निहन्तुरापदा भ्रमन्ति वर्या स्वयमेव
देहिनः । अमर्षशयेन जनसं जन्तुना न जातहादनेन न
निद्विषादर ॥ ४०१ ॥ यदि समगमपासं नास्ति मृत्यो
मंयपिनिं सुकमितोऽन्यतः प्रयातुम् । अध मरणमनश्य
नेन नृतो निमिन्नि मुवा मलिनं यथा क्रियेत ॥ ४०२ ॥
आमलमेव नृपतिर्भनते मनुष्यं विद्यानिहीनमकुलीनमसगतं
या । श्रद्धेण भूमिपतय प्रमदा लताश्च यः पार्श्वतो भवति
तं परिवेष्टयति ॥ ४०३ ॥ सत्यामृता च रूपा प्रियवा-
दिनी च हितो दयालुरपि चार्थपरा रैदान्या । नित्यव्यया
प्रचरन्तित्यधनागमा च वेश्यादानेन नृपनीतिरनेकरूपा
॥ ४०४ ॥ राजकुंभुभूमिं यदि शिनिषेनुमेता तेनार्थ वल-
मिनं लोकमसं पुषाण । तर्कश्च मन्थगतिशो पतिपोष्यमाणे
नगावत् पत्नि कल्पन्तेन भूमि ॥ ४०५ ॥ सिप्यमित
कर्मसु गृह्यन्ति यंसियोया समाननागुणभेदे किं नी-
श्वगन्तुम् । किं प्राग्निष्यदग्नेनात्मना वषाय तं वेष्टेहंस-
निलो पुत्रि नापरिपन्न ॥ ४०६ ॥ तातार्थमप्रिसुत-
योदगपदेतानां नित्यं भ्रमन्ति निनजीवृतमन्यभोगान् ।
तन्नाश्रदाचन रहस्यं तद्विधानामाशा मिमांशु न दिनान्ति
नहीं मतीन् ॥ ४०७ ॥ ये नादयो न सुवि वैरिक्टोत्-

कण्ठपीठोच्छ्रुधिरराजिविपजितासा । नापि प्रियाप्युयो
धरपत्रमङ्गसंज्ञन्तकुङ्कुमरसा खलु निष्कलास्ते ॥ ४०८ ॥
नसर्पितहितकर्ता द्वेषता याति लोके जनपदहितकर्ता स्वल्पे
पाधिषेन । इति महति विरोधे विद्यमाने समाने नृपतिजन
पदानां दुर्लभं कार्यकर्ता ॥ ४०९ ॥ नियतविषयको
प्रायसो दण्डयोगाज्जगति परवशेऽसिन्दुर्लभं साधुवृत्त ।
क्रुरामपि निबलं वा व्याधितं वाऽधनं वा पतिमपि कुलनरी
दण्डमीत्याऽभ्युपैति ॥ ४१० ॥ नृप कामासक्तो गणयति
न कार्यं न च हितं यथेच्छं स्वच्छन्दश्चरति किल मत्तोऽयं
इय । ततो मानाभ्यात पतति तु यदा शोकगद्गने तदा
मृते दोषान्निपति न निर्जं वेत्यविनयम् ॥ ४११ ॥
अवज्ञानात्प्राज्ञो भवति मन्निहीनं परिजनस्तत्सत्त्वानाम्ना
द्वयति न समीपे लुचजन । बुधैस्त्वक्ते राज्ये न हि मन्नि
नीतिर्गुणवती विपन्नाया नीतौ सकलमवशा सीदति जार
॥ ४१२ ॥ अयुक्तं युक्तं वा यदैभिहितमज्ञेन विमुना सुता
देतजित्यं जडमपि गुरुं तस्य विनयेत् । विवस्वन्मैत्रेय इय
मपि समायामभिनयेत्स्वकार्यं सतुष्टे क्षितिभृति रहस्ये
कथयेत् ॥ ४१३ ॥ सुहृद्व्योद्वेदा सुहुरपिगमाभव
गहना सुहु सपूर्णज्ञी सुहुरतिकृशा कार्यवशत । सु
श्रयश्चक्षीना सुहुरपि बहुप्रापितफलेत्यहो चित्राकारा विदते
रिव नीतिर्नयविद ॥ ४१४ ॥ इच्छेच्छु सुधु निवसु
मैनेन गच्छेत्स राज्ञः समा कल्याणां गिरमेव ससदि बो
ल्यायं विदध्याकृती । अहेशाद्धनमर्जयेदधिपतेरावर्जये
हमान्युर्वीतोपृति जनसं जनयेत्स्वसापि नाग्विचान्
॥ ४१५ ॥ अज्ञो वा यदि वा विपर्ययगते ज्ञानेऽप्य सदे
मृष्टादृष्टविरोधि कर्म कुरुते यस्तस्य गोप्ता गुरु ।
नि सदेहविपर्यये सति पुनर्ज्ञाने विरुद्धक्रिय राना चेपुस्त
शास्ति तदयं प्राप्तं मूर्खविद्वन् ॥ ४१६ ॥ सूर्याग्नि
निभेदप्रमगुण क्षोणीशराममुवासुद्वलनमण्डलेऽप्यु
लीलारतिं कश्चन । नाराचैर्निविदैर्विभिन्नगुणा पुंसां म्ना
योधने स्वर्ग्योचकुमसप्रमपरीरम्म कथं दुःख
॥ ४१७ ॥ एकं भूमिपतिं करोति सचिवं राज्ये प्रम
यदा तं मोहाच्छयते मद् स च मद्दालमेन निनिवते ।
निमित्तस्य पदं करोति हृदये तस्य स्वतप्रसृष्टा स
ध्वस्तृष्टया तत म नृपते प्राणान्तिरं ह्वयति ॥ ४१८ ॥
पेश्यादनेपेनमीश्वरमये लोकोऽर्भत सेवते तं गच्छत्सु

१ टीका- ३५२ दृष्ट, ३५३-पुण्यादृष्ट- ३ कठपुत्र
४५३- ५ कठपुत्र ६ दृष्ट- ७ देहिनं ८ पुत्र- ९
८ लोचनं ९ कृष्ण- १० दृष्ट- ११ दृष्ट- १२ दृष्ट-

१ उक्तं २ तदुक्तं ३ तदुक्तं ४ तदुक्तं ५ तदुक्तं ६ तदुक्तं ७ तदुक्तं
८ तदुक्तं ९ तदुक्तं १० तदुक्तं ११ तदुक्तं १२ तदुक्तं
१३ तदुक्तं १४ तदुक्तं १५ तदुक्तं १६ तदुक्तं १७ तदुक्तं
१८ तदुक्तं १९ तदुक्तं २० तदुक्तं २१ तदुक्तं २२ तदुक्तं

॥ ३४ ॥ चल्त्येकेन पादेन तिष्ठत्येकेन पण्डित । नासमीक्ष्य
पर स्थान पूर्णमायतन त्यजेत् ॥ ३५ ॥ अनायके न
वस्तव्य न वसेद्बहुनायके । स्त्रीनायके न वस्तय न वसेद्बाल
नायके ॥ ३६ ॥ सर्वथा सत्यजेद्वाद न कश्चिन्मर्मणि
स्पृशेत् । सर्वांगरिलजेदर्थांस्वाध्यायस्य विरोधिन् ॥ ३७ ॥
अनभिष्या परस्वेषु सर्वसत्त्वेषु सौहृदम् । कर्मणा फलम्
स्तीति मनसा त्रितय चरेत् ॥ ३८ ॥ प्राणातिपात
सैन्यं च परदारभिमर्शनम् । त्रीणि पापानि विदुषा नित्यश
परिवर्जयेत् ॥ ३९ ॥ न कश्चिदपि जानाति किं कस्य श्रो
मविष्यति । अतश्च करणीयाणि कुर्यादधैव बुद्धि
मान् ॥ ४० ॥ अनेन मर्त्यदेहेन गहोर्कद्रयशर्मदम् ।
विचिन्त्य तदनुष्ठेयं कम हेय ततोऽन्यथा ॥ ४१ ॥
उपकारं परो धर्मं परार्थं ममं नैपुणम् । पात्रे दानं पर
कामं परो मोक्षो वितृष्णता ॥ ४२ ॥ अञ्जनस्य क्षय
दद्यात् बलीकस्य तु सचयम् । अनन्य दिवसं कुर्याद्दाना
ध्ययनकर्मसु ॥ ४३ ॥ परदारा न गन्तव्या सर्ववर्णेषु
कर्हिचित् । न हीदृशमनासुष्य त्रिषु लोकेषु विद्यते ॥ ४४ ॥
मात्रा स्वस्त्रा दुहित्वा वा नैकशय्यासनो भवेत् । बलवानि-
न्द्रियशामो विद्वासममि कर्षति ॥ ४५ ॥ परदारपरद्रव्य-
पदोहोपराश्लुष । गद्गा नूते कदागल्य भामय पावयिष्यति
॥ ४६ ॥ ब्रह्महत्या सुरापानं सेयं सुर्यङ्गनागम् ।
महान्ति पातनाभ्याहुस्तत्सर्गां च पथम् ॥ ४७ ॥
स्त्रीपालस्वामिनिमित्रो गोमो विश्वासपातक । सुपपो ब्रह्महा
चोरो यान्तेते सर्वानारकान् ॥ ४८ ॥ कूटसाक्षी मृषावादी
यथासदनुशासित वै । ते मोहमूल्यव सर्वे तथा ये वेद-
निन्दका ॥ ४९ ॥ घटं भिन्वात्पटं छिन्यात्कुर्याद्वासम
नि स्तनम् । येन केन प्रकारेण प्रसिद्धं पुरुषो भवेत् ॥ ५० ॥
न हीदृशं सवननं त्रिषु लोकेषु विद्यते । दया मैत्री
च मृतेषु दानं च मधुरा च वाक् ॥ ५१ ॥ विवादो
धनसंबन्धो याचनं स्त्रीषु संगति । आदानमग्रतः स्थान
मैत्रीमहत्स्य हेतव ॥ ५२ ॥ दर्शितानि कलत्राणि गृहे
मुक्तमशङ्कितम् । कथितानि रहस्यानि मौहृदं निमत
परम् ॥ ५३ ॥ दुःखेन क्षिप्यते भिन्नं क्षिप्रं दुःखेन विद्यते ।
भिन्नक्षिप्ता तु या प्रीति सा दुःखप्रदायिनी ॥ ५४ ॥
दयोरस्य मम नित्तं ययोरस्य मम कुरम् । तयोर्मैत्री
विवाहस्य न तु पुष्टिपुष्टयो ॥ ५५ ॥ उत्तमा आत्मना
स्थिता पितुः स्थाताश्च मत्पत्न्या । अपममा मातृपुत्रा
स्थिता शत्रुपुत्राश्चमापमा ॥ ५६ ॥ ऋणशेषश्चाग्नि

शेषं शत्रुशेषस्तथैव च । पुनः पुनः प्रवर्तन्ते तस्मान्छेष
न रक्षयेत् ॥ ५७ ॥ कुभोज्येन दिनं नष्टं कुकलेण शरीरी ।
कुपुणेण कुलं नष्टं तत्र यत्र वीर्यते ॥ ५८ ॥ बर्वाश्च
तपस्वी स्वाच्छूरुश्चाप्यकृतप्रण । मद्यपा स्त्री सती राजश्रुति
न धृदधामहे ॥ ५९ ॥ नाश्रित्यनृप्यति काष्ठानां नापाना
महोदधि । नान्तकं सर्वभूतानां न पुसा वामनेचन
॥ ६० ॥ सा भार्या या प्रियं ब्रूते स पुत्रो यत्र निर्बुति ।
तन्मित्रं यत्र विश्वासं स देशो यत्र जीव्यते ॥ ६१ ॥
ब्रजत्यधं प्रयात्युच्चैर्नरं स्वैरेव चेष्टितैः । अधं कूपस्य
खनकं ऊर्ध्वं प्रासादकारकं ॥ ६२ ॥ कुर्यान्न परदारोच्छ्र
विश्वासं स्त्रीषु वर्जयेत् । हतो दशास्यः सीतार्थी हत
पत्न्या विदूरथ ॥ ६३ ॥ न मद्यव्यसनी क्षीवं कुर्या
द्वेतालचेष्टितम् । वृष्णयो हि ययुः क्षीवास्तृणौ प्रहृणौ
क्षयम् ॥ ६४ ॥ दानं सत्त्वाधितं कुर्यान्न पश्चात्तापवान्
वेत् । बलिनात्मापितो बन्धे दानशेषस्य शुद्धये ॥ ६५ ॥
न स्त्रीजितं प्रमूढं साहाडरागवशीकृतं । पुनरोक्ताद्
शरथो जीव जायाजितोऽल्पजत् ॥ ६६ ॥ क्षिपेद्वाक्य
शरान्घोरान्न पारुष्यविप्लुतान् । वाक्पाहृत्यरुपा चक्रे भीम
कुरुकुलक्षयम् ॥ ६७ ॥ परेषां हेतुदं कुर्यान्न पैतृण्यं
प्रमुषियम् । पशुन्येन गतौ राहोश्चन्द्रार्कौ भगणीयात्
॥ ६८ ॥ कुर्यान्नीचजनान्यस्ता न याचना मानहारिणीम् ।
बलिप्रार्थनया प्राप लघुतां पुरुषोत्तम ॥ ६९ ॥ वक्रै
कूरतैस्त्वैर्बैर्न कुर्यात्प्रीतिमगतिम् । वसिष्ठसाहारेदुः विश्वा
मित्रो निमग्नित ॥ ७० ॥ तीर्थे तपसि स्त्रीनामिन्द्रि
याणां न विश्वसेत् । विश्वामित्रोऽपि सोल्लण्ठं कण्ठे जप्राह
नेनकाम् ॥ ७१ ॥ मक्तं रक्तं सदासक्तं निर्दोषं न परी
त्यजेत् । रामस्त्यक्त्वा सतीं सीतां शोकशल्याकुलोऽभवत्
॥ ७२ ॥ वर्जयेदिन्द्रियजयो निर्जने जननीमपि । पुत्री
कृतोऽपि प्रयुक्तं कामितं शम्बरस्त्रिया ॥ ७३ ॥ प्रमुषसादे
विश्वासं न कुर्यात्समसनिभे । नन्देन मन्त्री निक्षिप्त
शकटारोऽपि बन्धने ॥ ७४ ॥ अपशुभ्रतपदारूढं पूज्यमै
याममानयेत् । नहुषं शकृता प्राप्य च्युतोऽजस्त्यावमान
नात् ॥ ७५ ॥ हितोपदेशं शत्रुणात्सुर्वीतं च यथोदितम् ।
विदुरोक्तमकृत्वाभूत्सौरव शोभशत्यमाक् ॥ ७६ ॥ न
पुत्राय तमैश्वर्यं कुर्यादायं कथंचन । पुत्रार्पितप्रसूलोऽभूत्कृत
राष्ट्रस्तृणोपम ॥ ७७ ॥ श्रुतिस्मृत्युक्तमाचारं न तत्रै
स्सापुसेवितम् । दैत्यानां श्रीवियोगोऽमृतत्वधर्मविषय
चाम् ॥ ७८ ॥ नदीनां सन्धिना नैव श्रुतिना शन

पाणिनाम् । विश्वासो नेत्र कर्तव्य स्त्रीषु राजकुलेषु च
 ॥ ७९ ॥ न कुर्यादभिचारोऽप्रशयादिदुःकृत्रियाम् ।
 लक्ष्मणेनेन्द्रनिवृत्त्याभिचारसमये हत ॥ ८० ॥ व्याकुलोऽपि
 विपत्नाते स्मरद्विष्णु सदा हृदि । शरतल्पगतो मीढम्
 सस्मार गरुडध्वजम् ॥ ८१ ॥ चिन्ता जरा मनुष्याणा
 मनश्चा याजिना जरा । असभोगो जरा स्त्रीणा वक्षणा
 मातपो जरा ॥ ८२ ॥ प्रियनाक्यप्रदानेन सर्वे दुष्यन्ति
 जन्तव । तस्मात्तदेव वक्तव्यं वचने वा दरिद्रता
 ॥ ८३ ॥ पद्ममि सह गन्तव्य न्यातव्यं पद्ममि सह ।
 पद्ममि सह वक्तव्य न दुःख पद्ममि सह ॥ ८४ ॥ यास्ति
 न्यायप्रवृत्तस्य तिर्यचोऽपि सहायताम् । अपन्यान तु
 गच्छन्त मोदरोऽपि विमुञ्चति ॥ ८५ ॥ विद्याभ्यामो
 विचारश्च ममयोरव शोभते । विवाहश्च विवादश्च समयो
 रेव शोभते ॥ ८६ ॥ लक्ष्मीर्वसति जिह्वाये जिह्वाये
 मित्रान्धया । जिह्वाये बन्धन प्राप्त जिह्वाये मरण
 ध्रुवम् ॥ ८७ ॥ यस्मिन्देसे न समानो न प्रीतिर्न च
 बान्धवा । न च विद्यागम कश्चिन्न तत्र दिवस वसेत्
 ॥ ८८ ॥ वहेदमित्र स्क्वनेन यावत्कालविपर्यय । अधेन
 मागते काले भिन्धाद्वटमियाश्मनि ॥ ८९ ॥ सर्वनाशे
 मनुसन्ने हर्षे त्यजति पण्डित । अधेन कुरुते कार्ये
 सर्वनाशो न जायते ॥ ९० ॥ सर्वशिष्योपदेशेन दुष्क्री
 भरणेन च । द्विपता सप्रयोगेण पण्डितोऽप्यनसीदति
 ॥ ९१ ॥ मित्रदुह कृतघ्नस्य स्त्रीघ्नस्य पिशुनस्य च ।
 चतुर्णामपि चैतेषा निष्कृतिर्नैव विश्रुता ॥ ९२ ॥ गतश्री-
 र्गणवान्द्वेष्टि गतायुश्च चित्सिक्तकान् । गतश्रीश्च गतायुश्च
 प्राक्षणाद्देष्टि भारत ॥ ९३ ॥ आत्मबुद्धि सुखायैव
 शुभबुद्धिर्विशेषत । परबुद्धिर्विनाशाया स्त्रीबुद्धि प्रलयावहा
 ॥ ९४ ॥ निस्सय सर्वथा हेयं प्रेक्ष्य सर्वकर्मणाम् ।
 तस्माद्भिन्नयमुत्सृज्य साप्यभिद्विर्विधीयताम् ॥ ९५ ॥
 विपादपृथग्गतं ब्राह्मणमेध्यादपि काञ्चनम् । नीचादनुत्तमा
 विद्या स्वीरख दुष्कुलादपि ॥ ९६ ॥ लुब्धमर्थेन गृही
 यात्तद्द्रमञ्जलिकर्मणा । मूर्खे छन्दासुदृश्या च तत्वार्यन च
 पण्डितम् ॥ ९७ ॥ जानीयात्सगरे भृत्यान्बान्धवाण्यस-
 नागमे । आपत्कालेषु मित्राणि भार्या च विमवक्षये
 ॥ ९८ ॥ खरं श्वान गज मत्त रण्डा च बहुभाषिणीम् ।
 राजपुत्र शुमित्र च दूरत परिवर्जयेत् ॥ ९९ ॥ दूरस्य
 जलमध्यस्थ धावन्त धनगर्जितम् । क्रोधवन्त नदोन्मत्तं
 नमस्वारेऽपि वर्जयेत् ॥ १०० ॥ पिपीलिकाजित धान्य

मन्त्रिकासचित मधु । लुब्धेन सचित द्रव्य समूलं च
 विनश्यति ॥ १०१ ॥ न सारणीया धीरेण रसना नीगमे
 जने । को नाम कुरुते पैंगौ नायक सायकज्ञतिम् ॥ १०२ ॥
 धातुनादेषु विद्याशा मोक्षशा कौलिने मत । जामातरि च
 पुत्राशा त्रयमेतन्निर्णयकम् ॥ १०३ ॥ द्वाविमौ पुरुषौ लोके
 सुखिनौ न कदाचन । यश्चायन कामयते यश्च कुप्यत्य
 नीश्वर ॥ १०४ ॥ द्वाविमौ पुरुषौ लोके परप्रत्यमनारकौ ।
 स्त्रिय कामितकामिन्यो लोक पूजितपूजक ॥ १०५ ॥
 द्वाविमौ पुरुषौ लोके सूर्यमण्डलभेदिनौ । परित्राह योगयुक्तश्च
 रणे चाभिमुखो हत ॥ १०६ ॥ द्वाविमौ पुरुषौ लोके स्वर्ग
 स्योपरि तिष्ठत । प्रमुख क्षमया युक्तो दरिद्रश्च प्रदानमान
 ॥ १०७ ॥ द्वाविमौ पुरुषौ लोके न भूतो न भविष्यत ।
 प्रार्थित यश्च कुरुते यश्च नार्थयते परम् ॥ १०८ ॥ द्वाविमौ
 पुरुषौ लोके शिर शूलकराभुमौ । गृहस्थश्च निरारम्भो यन्निश्च
 सपरिग्रह ॥ १०९ ॥ शत्रुदहति सयोगे वियोगे मित्र
 मय्यहो । उमथोर्त्तदायिव को भेद शत्रुमित्रयो ॥ ११० ॥
 दुष्टा भार्या शठ मित्र भृत्यश्चोत्तरदायक । ससर्पे च गृहे
 वासो मृत्पुरव न सशय ॥ १११ ॥ ददतो बुध्यमानस
 पठत पुल्को न चेत् । आत्मनश्च परेषा च चिक्त्वाग
 पोषु श्रुतम् ॥ ११२ ॥ न तद्रुक्च न तर्पीत न तस्सुप्त
 न तद्रतम् । यन्मासमाहिपक्षीरैलेलनायानिवर्जितम् ॥ ११३ ॥
 नि सारस पदार्थस्य प्रायेणाडम्बरो महान् । न सुपर्णे ध्वनि
 स्तादग्यादृक्स्थे प्रजायते ॥ ११४ ॥ मासि मामि समा ज्योत्स्ना
 पक्षोरुमयोरपि । तत्रैकं शुक्रपक्षोऽभूयश पुण्येखाप्यते
 ॥ ११५ ॥ मरसादयोऽपि जानन्ति नीरक्षीरविवेचनम् ।
 पर प्रसिद्धिर्हसस यश पुण्येखाप्यते ॥ ११६ ॥ पद्ममि
 कामिता कुन्ती तद्वधूर्ध पद्ममि । मर्ता नदति लोकोऽय
 यश्च पुण्येखाप्यते ॥ ११७ ॥ सौभाग्य विरलस्य सात्स
 मकर्मगुणेष्वपि । पट्टिशदाशुभा पृथ्वी खद्वायचैत्र दृश्यते
 ॥ ११८ ॥ हस्तादपि न दातव्य गृहादपि न दीयते ।
 परोपकरणाधीय वचने किं दरिद्रता ॥ ११९ ॥ वनानि
 दहतो बहे सन्वा भवति भारत । स एव वीपनाशाया
 कृशे कस्यास्ति सौहार्दम् ॥ १२० ॥ भोज्य भोजनशक्तिश्च
 रतिशक्तिरक्षिय । विभवो दानशक्तिश्च नालस्य तपस्य
 फलम् ॥ १२१ ॥ जानन्ति हि गुणान्वक्तु तद्विधा एव
 तादृशम् । वेति निश्चमय भार गिरीणा गरिमाश्रयन्
 ॥ १२२ ॥ जीवन्तोऽपि मृता पश्च व्यासेन परिकीर्तिता ।
 दरिद्रो व्याधितो मूर्ख प्रवासी नित्यसेवक ॥ १२३ ॥

अत्यासना विनागाय दूरतश्चाफलप्रदा । मध्यभावेन से
व्यते राजा वह्निर्गुरु क्षिय ॥ १२४ ॥ अमृत दुर्लभ
गुणा देवानामुदक तथा । पितृणा दुर्लभ पुत्रस्तक शकस्य
दुर्लभम् ॥ १२५ ॥ शनै पथ्या शनै कथा शनै पर्वत
मलके । शनैरिवा शनैरिच पथैतानि शनै शनै ॥ १२६ ॥
अन्वयागतविद्यानामवयागतसपदाम् । विदुषा च प्रभूणा
च ह्यत्रा गव्यप्यित ॥ १२७ ॥ मक्षिका मराको वेद्या
मूपको याचस्तथा । ग्रामणीर्गणकश्चैव सप्तैते परमक्षका
॥ १२८ ॥ अट्टोपद्रव कश्चिन्महानपि न पूज्यते ।
अचयति नरा नाग न तादृशे न गजादिकम् ॥ १२९ ॥
श्रोमते विद्यया विप्रा क्षत्रिया विजयत्रिया । श्रियोऽनुकूल
दाने लजया च कुंभनागा ॥ १३० ॥ ब्राह्मणा
गणरा वदया सारमेयाश्च बुधुदा । दृष्टेष्वयेषु बुप्यति
न जाने तस्य कारणम् ॥ १३१ ॥ पुत्रपौत्रप्रभृत्वै
नपूणमपि सवन् । नार्याहीनगृहस्थस्य शून्यमेव गृह
मतम् ॥ १३२ ॥ अक्षरद्वयमभ्यन्त नास्ति नास्तीति यत्पुरा ।
तदिदं देहि देहीति विपरीतमुपस्थितम् ॥ १३३ ॥ नवे
यसि य श्वात स श्वात इति मे मति । धातुषु क्षीय
माणेषु शाति कस्य न जायते ॥ १३४ ॥ धिग्गृह गृहि
णीशून्य धिक्कलत्रमपुत्रकम् । धिम्पुत्रमविनीत च धिग्ज्यो
तिपमजातकम् ॥ १३५ ॥ अश्व नैव गज नैव व्याध नैव
च नैन च । अजापुत्र बलि दद्यादेवो दुर्बलघातक ॥ १३६ ॥
दुर्मयी रायनाशाय प्रागनाशाय कुंजर । श्याल्यो गृह
नाशाय सवनाशाय मातुः ॥ १३७ ॥ जले तैल खले
गुप्त पात्रे दान मनागपि । प्राज्ञे शास्त्र स्वय याति विस्तार
वैर्दुःशक्ति ॥ १३८ ॥ उद्योग बलह कण्डूच्युत मय
परक्षिय । आहारो मेधुन मित्रा सवनाच्च विवर्धते ॥ १३९ ॥
वृताथ स्वामिन द्रेणि वृतेदारस्तु मातरम् । जातापत्या
पतिं द्वेष्टि गतयोगश्चिकित्सकम् ॥ १४० ॥ चक्षु पूत न्यसे
त्वाद वर्यपूत ज्ञ पिबत् । सत्यपूता वदद्वार्णा मन पूत
समाचरेत् ॥ १४१ ॥ नास्ति यज्ञ रिय कश्चिन्न व्रत
नोपवासकम् । या तु भर्तारि शुभ्रया तथा स्वर्गे जयत्यसौ
॥ १४२ ॥ गुचि भूमिगत तोय गुचिर्गरी पतिव्रता ।
गुचि क्षेमकरो राजा सतोषी ब्राह्मण गुचि ॥ १४३ ॥
तिलमास्य गुचि स्त्रीणा शकुनि कल्पातने । वसोऽपि

स्तनपाने स्याच्छूना भृगमग्रहणे शुचि ॥ १४४ ॥ भर्ता देवो
गुरुर्भर्ता धर्मतीर्थप्रदाति च । तस्मात्सर्वे परित्यज्य पतिमेक
भजेत्सती ॥ १४५ ॥ असारे खलु ससारे सारमेतच्छुभ
यम् । काश्या वास सता सन्नो गङ्गात्म शमुत्तवनम्
॥ १४६ ॥ उदारस्य वृण विच शूरस्य मरण गुणम् ।
विरक्तस्य वृण भार्या नि स्पृहस्य वृण जगत् ॥ १४७ ॥
ससैतानि न पूर्यते पूर्यमाणा यनेकश । ब्राह्मणोऽप्यिदं
राजा पयोधिरुदर गृहम् ॥ १४८ ॥ कल्यातवाससलोभ
लङ्घिताशोपभूयते । स्वैर्यप्रसादमर्यादास्ता एव हि महो
दधे ॥ १४९ ॥ सपत् सरस्वती सत्य सतान सदनुग्रह ।
सत्ता मुकृतसभार सकारा सत दुर्लभा ॥ १५० ॥
अभ्रच्छाया खलमीतिर्नवसत्तानि योपित । किञ्चित्कालोप
भोग्यानि यौवनानि धनानि च ॥ १५१ ॥ परोऽपि हितवान्
बन्धुर्वधुरप्यहित पर । अहितो देहजो व्याधिर्हितमा
रण्यमौषधम् ॥ १५२ ॥ जलबिन्दुनिपातेन क्रमश पूरते
घट । मे हेतु सर्वविद्याना धर्मस्य च धनस्य च ॥ १५३ ॥
सौवर्णानि सरोजानि निर्मातु सन्ति शिल्पिन । तत्र
सौत्सनिर्माणं चतुरश्रतुरानन ॥ १५४ ॥ साक्षर पुरुष दृष्टा
यो नरो नाभिमन्यते । बलीवर्दसमो लोके खुरदृष्टविव
जित ॥ १५५ ॥ को न याति वश लोके मुखे पित्रेन
पूरित । मुदङ्गो मुखलेपेन करोति भधुरध्वनिम् ॥ १५६ ॥
लुब्धाना याचक शत्रुश्रोत्राणा चद्रमा रिपु । जारक्षीणा
पति शत्रुर्मूर्खाणा बोधको रिपु ॥ १५७ ॥ अमन्नमरं
नास्ति नास्ति मूलमौषधम् । अयोग्य पुरयो नास्ति योजन
स्तत्र दुर्लभ ॥ १५८ ॥ परोपदेशवैलाया शिष्य नै
नवति ये । विस्तारन्तीह शिष्टव स्वकार्ये समुपस्थिते
॥ १५९ ॥ गुणिता निर्गुणाना च दृश्यते महदतरम् ।
हार कण्ठगत स्त्रीणा मूषुराणि च पादयो ॥ १६० ॥
अल्पस्य लब्धुकामस्य जनस्य गतिरीदृशी । अल्पेषु मन
स्ताप सचिताथो विनश्यति ॥ १६१ ॥ शत्रुवाक्यामृत शुभ
तेन सौहार्दमाजंयम् । नहि धीरेण वर्तव्यमात्मन शुभनि
च्छता ॥ १६२ ॥ शूराश्च कृतविद्याश्च रूपवत्यश्च योनि ।
यत्र यत्र गमिष्यन्ति तत्र तत्र कृतादरा ॥ १६३ ॥
चत्वारो धनदायादा धर्माभिन्वपतस्वर । तेषा ज्येष्ठाना
नेन त्रय बुप्यन्ति बान्धवा ॥ १६४ ॥ शीलमारवती
कान्ता पुष्पमारवती लता । अर्थमारवती वाणी भवते
कैमपि श्रियम् ॥ १६५ ॥ पुरोपीठे तद्वानस्य वीरिवाह
प्रतिश्रिया । शोकशोभे च हृदय प्रलापैरेव धारते

१ पद्युत वार्येषु कठिनास्तत्र विपति भरोहति प्राप्यते वर्धते इति
पञ्चिकाव्याहार २ मायाविद्यादानदीनि ३ पद्मनि हवत्या न
मरुतीत्यर्थः ४ इत्यन्त्यतमविद्यात् ५ सवर्गं न भवति
६ पुत्रक्षिप ७ शान ८ गज ९ मन्वराणि १० बभ्रुना
ता दे ११ वृता शरा श्री दे १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

१ स वनं सर्वविद्याधनानि विधोक्तः २ मुष्पाहार ३ मन्वराणि ४ गोनाम् ५ मन्वराणि ६ ज्याय

॥ १६६ ॥ उपभोक्तुं न जानाति श्रियं प्राप्यापि मानस ।
 आकण्ठजलमद्रोऽपि श्वा लिहत्येव जिह्वया ॥ १६७ ॥
 आर्ता देवान्नमम्यन्ति तप कुर्वन्ति रोमिण ।
 निर्धना दानमिच्छति वृद्धा नारी पतिव्रता ॥ १६८ ॥
 जामाता जठर जाया जातप्रेदा जलाशय । पूरिता
 नैव पृथक्ते जराग पञ्च दुर्भगा ॥ १६९ ॥
 जननी जन्मभूमिश्च जाह्नवी च जनार्दन । जनक
 पञ्चमश्चैन जवारा पञ्च दुर्लभा ॥ १७० ॥ सा
 श्रीर्या न मद कुर्यात्स सुखी तृणप्रोच्छित । तन्मित्र
 यत्र विश्राम पुरुष स तित्तेन्द्रिय ॥ १७१ ॥ सुलभं
 वस्तु सर्वत्र न श्यातादरणीयताम् । स्वदारपरिहारेण पर
 दारार्थिनो जना ॥ १७२ ॥ एकस्य कर्म सवीक्ष्य करो-
 त्यन्योऽपि गंहितम् । गतानुगतिको लोको न लोत्र
 पारमार्थिक ॥ १७३ ॥ क्वचिद्दुष्टं क्वचिच्छो रूढस्तुष्ट
 क्षणे क्षणे । अव्ययस्थितचित्तस्य प्रसादोऽपि मयंकर
 ॥ १७४ ॥ गुरुपत्न्या निशाचीशो नाह्वय्या पाकशासन ।
 गत पक्षेपुलक्ष्यत्वं का कथाऽन्यत्र देहि न ॥ १७५ ॥
 यस्मिन्ष्टे भय नास्ति तुष्टे नैत्र घनागम । निग्रहा
 नुग्रहौ न स्त म रूष्ट किं करिष्यति ॥ १७६ ॥
 आलस्योपहता विद्या परहस्तगता स्त्रिय । अत्यवीज
 हत क्षेत्र हत सैन्यमनायकम् ॥ १७७ ॥ निर्निषेणापि
 संपेण वर्तव्या महती फटा । विपमस्तु न चाप्यस्तु
 फटाटोपो मयकम् ॥ १७८ ॥ एक एव पदार्थस्तु
 त्रिधा भवति वीक्षित । बुण्य कामिनी माम
 योगिनि कामिनि श्रमि ॥ १७९ ॥ नारी परसुख
 द्रष्टी कविरव्यनहारिन्ति । अपथ्यसेवी रोगी च त्रिय
 किर्नोपहस्यते ॥ १८० ॥ अन्यदा भूषण पुंसा क्षमा
 लज्जेन योषिनाम् । पराक्रम परिमवे वैयात्य सुरतेष्टिय
 ॥ १८१ ॥ सासारिक्सुखासक्तं प्रक्षजोऽस्मीति
 वादिनम् । कर्मब्रह्मोभयश्रष्ट तं त्यजेदत्यजं यथा
 ॥ १८२ ॥ शैले शैले न माणित्रय मौक्तिकं न गजे गजे ।
 साधवो नहि सर्वत्र चन्दन न वने वने ॥ १८३ ॥
 प्रीतिर्दशमीर्व्यय क्लेश सा किं सा किं स किं स विम् ।
 या लोभाया पद्रोहात्पराधे य परार्थकृत् ॥ १८४ ॥
 मनो मधुक्रतो मेघो मानिनी मदनो मरुत् । मा मदो
 मर्कटो मत्स्यो मजारा दश चक्षुरा ॥ १८५ ॥
 यानजीवं सुख जीवेदणं कृत्वा धृतं पिबेत् । मसी
 भूतस्य जीनस्य पुनरागमनं धृत ॥ १८६ ॥ असार

एष मसार सार सारङ्गलोचना । तदर्थे धनमिच्छन्ति
 तत्प्रागे तु धनेन विम् ॥ १८७ ॥ सत्यानुसारिणी
 लक्ष्मी कीर्तिस्त्यागानुसारिणी । अम्याससारिणी त्रिधा
 बुद्धि कर्मानुसारिणी ॥ १८८ ॥ उपाप्यायश्च वैषश्च
 ऋतुपाले वरुच्य । सुतिका दुतिका नौका कार्यान्ते
 ते च शप्यन् ॥ १८९ ॥ विशाखास्ता गता मेघा
 प्रमृतान्त च योवनम् । प्रणामान्त सता कोपो याच
 नान्त हि गौरवम् ॥ १९० ॥ कृतान्तपाशत्रदाना दैवो-
 पहतचेतसाम् । बुद्धय बुद्धगामिन्यो भवन्ति महतामपि
 ॥ १९१ ॥ सदय हृदय यस्य भाषिण सत्यभूषितम् ।
 काय परहिते यस्य कलिस्तस्य करोति विम् ॥ १९२ ॥
 अपत्यदर्शनस्यार्थे प्राणानपि च या त्यजेत् । त्यजन्ति
 तामपि दूरा मातर दारहेतवे ॥ १९३ ॥ पुत्रसु
 पाककुशला पवित्रा च पतिव्रता । पपाक्षी पञ्चपैरारी
 सुवि सयाति गौरवम् ॥ १९४ ॥ दातुरुन्नतवित्तस्य गुण-
 युक्तस्य चार्थिन । दुर्लभ खलु सयोग सद्बीजक्षेत्रयो
 रित्र ॥ १९५ ॥ आज्ञामानकलं राज्य ब्रह्मचर्यकलं तप ।
 परिजानकलं विद्या दत्तमुक्तकलं धनम् ॥ १९६ ॥
 आसुरिन्ति गृहच्छिद्र मन्त्रमौषधमैथुने । दानं मानाप-
 मानौ च नत्र गोप्यानि कारयेत् ॥ १९७ ॥ अमौ
 दग्ध जले मयं हत तस्करार्थिने । तत्सर्वे दान-
 मित्याहुर्द्यदि क्लेश्य न भाषते ॥ १९८ ॥ मन्त्रम
 ब्रह्ममारयाति वपुरारयाति भोजनम् । विनयो वंशमा
 रयानि देशमारयाति भाषितम् ॥ १९९ ॥ किं
 विद्यया किं तपसा किं योगेन श्रुतेन च । किं
 विवित्तेन मौनेन स्त्रीभिर्धस्य मनो हतम् ॥ २०० ॥
 यश्च मूढतमो लोके यश्च बुद्धे पर गत । तापुमौ
 सुखमेधेते क्लेश्यत्यन्तरितो जन ॥ २०१ ॥ त्वजे
 स्वामिनमत्युममत्युभ्रात्कृष्ण त्यजेत् । कृष्णादविशेषज्ञ
 तसाच्च कृतशासनम् ॥ २०२ ॥ पात्रापात्रविवेको-
 ऽस्ति धेनुपन्नगयोरिव । तृणात्संजायते क्षीर क्षीरात्स-
 जायते विषम् ॥ २०३ ॥ शनैर्विद्या शनैरर्थानारोहे-
 त्यवतं शनै । शनैरर्थसु वर्तेत योजनात् पर ब्रजेत्
 ॥ २०४ ॥ धृतं पुस्तकनाथे च नाटकेषु च सक्तता ।
 श्वियस्तन्त्री च निद्रा च विद्याविक्रपाणि पद् ॥ २०५ ॥
 अतिथिर्वालक पत्नी जननी जनकस्तथा । पञ्चैते गृहिण
 पोष्या इतरे च स्वशक्ति ॥ २०६ ॥ गाढ गुणवती
 विद्या न सुद्रे विनयं विना । मूर्खतापि सुद्रे भूयान्महत्सु
 विनयान्धिता ॥ २०७ ॥ अहो साहजिक प्रेम दूरादपि

विराजते । चकोरनयनद्वन्द्वमाहादयति चन्द्रमा ॥ २०८ ॥
 साक्षरा विपरीताश्रेद्राक्षसा एव केवलम् । सरसो विपरीत
 श्रेत्सरसत्वं न सुम्बति ॥ २०९ ॥ बदीच्छसि वशीकृत
 जगदेनेन कर्मणा । परापवादसस्येभ्यो गा चरतीं निवा
 रय ॥ २१० ॥ एकस्तपो द्विरध्यायी त्रिभिर्गीतं चतु पथम् ।
 सप्त पथ कृषीणा च सद्गामो बहुभिर्जनै ॥ २११ ॥
 वाक् पक्षिषु चाण्डाल स्मृत पशुषु गर्दम । नराणा
 षोडशि चाण्डाल स्मृत सर्वेषु निन्दक ॥ २१२ ॥
 दातृत्व प्रियवक्तृत्व धीरत्वसुचितज्ञता । अभ्यासेन न
 लभ्येयुश्चात्वार सहजा गुणा ॥ २१३ ॥ लोभमूलानि
 पापानि रसमूलानि व्यापय । इष्टमूलानि शोकाणि
 गीणि त्यक्त्वा सुखी भव ॥ २१४ ॥ प्रदोषि दीपकश्च द्र
 प्रमाते दीपको रवि । त्रैलोक्ये दीपको धर्म सुपुत्र
 कुलदीपक ॥ २१५ ॥ सुखार्थं त्यजते विद्या विद्यार्था
 त्यजते सुखम् । सुखार्थिन कुतो विद्या कुतो विद्यार्थिन
 सुखम् ॥ २१६ ॥ अन्नदानान्तर दान विद्यादानमत परम् ।
 अन्तेन क्षणिका वृत्तिर्यावज्जीव च विद्यया ॥ २१७ ॥
 दूरन्या परंता रम्या वेद्या च सुखमण्डने । बुद्धस्य
 वार्ता रम्या च गीणि रम्याणि दूरत ॥ २१८ ॥ माता
 यदि विप दद्याद्विकीणाति पिता सुतम् । राजा हरति
 सर्वस तन ना परिदेवना ॥ २१९ ॥ अहेरिव गणाङ्गीतः
 पराजान विपादिव । राक्षसीभ्य इव स्त्रीभ्य स
 विद्यामपिगच्छति ॥ २२० ॥ अवज्ञातुटित प्रेम
 नवीकर्तुं क ईश्वर । सधिं न याति स्फुटित
 लक्षालेपेन मौक्तिकम् ॥ २२१ ॥ सनिकर्षेण भर्त्याना
 मनादणवाणाम् । गान्द्र हित्वा यथाऽयाम्मस्तन्यो याति
 ब्रह्मणे ॥ २२२ ॥ लेखनी पुस्तक यमा परहस्ते गता गता ।
 वदावितुनरायाता ब्रह्म मुण्य च चुम्बिता ॥ २२३ ॥
 पूर्वदत्तेषु या विद्या पूर्वदत्तेषु च यद्वनम् । पूर्वदत्तेषु या
 भार्या अमे धावति धावति ॥ २२४ ॥ दुःखेन धर्म
 विजानाति श्रुत्या त्यजति दुर्मतिम् । श्रुत्या ज्ञानमवा
 प्रोति श्रुत्या मोक्ष च विदति ॥ २२५ ॥ मनो धावति
 सर्वत्र मद्यो मत्तजने द्रवत् । ज्ञानाद्गुणसमा बुद्धिसाम्य
 निश्चये मन ॥ २२६ ॥ इच्छेच्छेदिपुला मैत्री ग्रीणि तत्र न
 कारयेत् । वाग्यादमर्षमनश्च तत्पत्नीपरिमाणम् ॥ २२७ ॥
 अयुक्तं स्वामिनो युक्तं युक्तं नीचस्य दुषणम् । अयुक्त
 राहये मूल्यविर्य इदस्य भूषणम् ॥ २२८ ॥ परिणते चैत्र
 शून्ये च वन्यत्वनि दुर्गने । ईश्वरे च ददिते च मृत्यो मर्त्य
 दस्त्य ॥ २२९ ॥ सद्गामे कुम्भेऽप्राणा कवीना कवि

मण्डले । दीर्घिर्वा दीर्घिहानिर्वा सुहृतीदेव जायते ॥ २३० ॥
 विपस्य विषयाणा हि दृश्यते महदन्तरम् । उपमुक्तं विष
 हन्ति विषया सारणादपि ॥ २३१ ॥ पुरापान्ते श्मशा
 नाते मैथुनाते च या मति । सा मति सर्वदा चेत्साल्को
 न मुच्यते बन्धनात् ॥ २३२ ॥ आकारेणैव चतुर्गुणैर्वा
 यन्ति परेद्वितम् । गर्भस्थ केतकीपुष्पमामोदेनेव पश्यता
 ॥ २३३ ॥ न ज्ञातुं नाप्यनुज्ञातुं नैक्षितुं नाप्युपेक्षितुम् ।
 स्वजन स्वजने जात विपत्त्यात समीहते ॥ २३४ ॥
 श्रायो दुःखतर्पयता सप्तशोऽपि दुरात्मनाम् । भर्तित हि
 सुखोदकी विपदोऽपि महात्मनाम् ॥ २३५ ॥ उर्वरं
 भूमिभिच्छद्वि सद्भिः खलु न दृश्यते । चतुर्थीच द्रलेखेन
 परस्त्रीभालपट्टिका ॥ २३६ ॥ अवाण्टपातजातानामाश्रानां
 मर्मभेदिनाम् । गाढशोकप्रहाराणामचितेव महीपथम्
 ॥ २३७ ॥ अनिर्लङ्घितकार्यस्य वाग्जाल वाग्मिनो वृथा ।
 निमित्तादपरारद्वेषार्थयुष्कसेव वल्लितम् ॥ २३८ ॥ शत्रु
 श्वेतार्कपुरेण्ये च त्रया वल्लतन्तुना । अच्युत स्मृतिमात्रेण
 माधव वरसपुटे ॥ २३९ ॥ अदृष्ट्या पौरष या शीरि
 वासित्यपि किं तथा । जरद्वेषोऽपि चाश्राति देवाद्दुषण
 तृणम् ॥ २४० ॥ मन्दाकिनीपय पान मदाक्षीमुखसुखं
 नम् । मन्दरोपनकीडा मदानुष्ठानत कुत ॥ २४१ ॥
 दीपो भक्षयते ध्वान्त कज्जल च प्रसूयते । यदन्न भक्षये
 न्नित्य जायते तादृशी प्रजा ॥ २४२ ॥ मौन कालविर
 म्वश्च प्रयाण भूमिदर्शनम् । सुकुट्वन्सुखी वार्ता नवर
 पट्टिच स्मृत ॥ २४३ ॥ अक्षराणि परीक्ष्यन्तान्मन्त्रव
 म्वरेण किम् । शत्रुस्मरहीनोऽपि सर्वज्ञ किं न जायते
 ॥ २४४ ॥ दोषोऽपि गुणता याति प्रमोर्भवति चेतुषा ।
 अद्भहीनोऽपि सूर्येण सारथ्ये योजितोऽरण ॥ २४५ ॥
 उत्तम प्रणिपातेन शूर भवेन योजयेत् । नीचमल्पदानेन
 इष्ट धर्मेण योजयेत् ॥ २४६ ॥ अचुले पतितो राजा सूर्य
 पुत्रो हि पण्डित । निर्धनस्य धनप्राप्तिरनुग्रहमन्यते जगत्
 ॥ २४७ ॥ टोकेषु निर्धनो दुःखी ऋणमस्ततोऽधिकम् ।
 ताम्या रोगयुतो दुःखी तेभ्यो दुःखी वृथामयं ॥ २४८ ॥
 आज्ञामज्ञो नरेन्द्राणा विप्राणा मानस्यण्डनाम् । पृथग्शय्या
 च नारीणामाश्रयं उच्यते ॥ २४९ ॥ प्रस्तामष्टा
 वाभ्य सद्भावमष्टा पियम् । आत्मप्राप्तिसम कोप कुर्वन्
 न विनश्यति ॥ २५० ॥ पठक पाठकश्चैव ये वाचे
 शागपाठजा । सर्व व्यसतिनो ज्ञेया य विद्यावाच पठित
 ॥ २५१ ॥ परिणते सह सागत्यपिण्डते सह सक्था । पठित
 सह मित्रव कुर्वानो नावसीदति ॥ २५२ ॥ ग्रील शीर्षेण

लभ्यं पाण्डित्यं निरमरुह । नचोत्तमं नित्यं पञ्चमन्त्रो
 निदि ॥ २५३ ॥ ननु कदाचिन्मि पश्यति लोकेनर ।
 अमरवन्तवृत्तानि न पश्यति न पश्यति ॥ २५४ ॥
 वर्णाश्रममन्त्राणां प्रवृत्तौ गति न विद्यते । अत्रान्तर-
 ननेत्र तन्व तन्म निरुद्धम् ॥ २५५ ॥ स जीवति युगा
 यन्म धर्मो जन स जीवति । गुणवन्ति विनि यो निरुद्धं
 तन्म जीवितम् ॥ २५६ ॥ गुणवन्तुना विद्या पुष्पमेन
 धनेन वा । अथवा विद्याया विद्या चतुर्थी नोत्तम्यते ॥ २५७ ॥
 पश्यत पुणमथ्यथो नना सार सुमुद्धरत् । तथा सर्वेषु
 शेषेषु सार गृह्णति पश्येत्वा ॥ २५८ ॥ गुणानुभवते
 तं श्रौतं भूयत लुम् । सिद्धिर्भूयते विद्या भोगो
 भूयते धनम् ॥ २५९ ॥ जगुत्तम हत स्वमदीत्य
 हत कुलम् । अविद्येस्तु हना विद्या जमोगम हतं धनम्
 ॥ २६० ॥ निवा पश्यति नोन्तु काको नक्तं न पश्यति ।
 अपूर्वं क्रोधि कानान्यो निवा नक्तं न पश्यति ॥ २६१ ॥
 यान धनसपति प्रमुत्तमविवेकिता । एकेकमप्यनर्थाय
 क्रिमु यत्र चतुष्टयम् ॥ २६२ ॥ मुख्यमेक पुण्ड्र्यय शून्या
 त्मानोऽपि साधका । भवन्ति तं विना नेत्र यथा सत्या
 द्विन्दन ॥ २६३ ॥ वचनप्रप वक्तव्य योक्त सकल
 भवेत् । स्यामिभवति चालन्तं रूढ शुद्धरटे यया ॥ २६४ ॥
 पिण्डे पिण्डे मतिर्मिजा कुण्डे कुण्डे नत्र पय । जातो
 जातो नवाचाय नया वाणी मुखे मुखे ॥ २६५ ॥ गान्धर्वे
 गन्धसमुक्तं तान्दुर्लं भारती क्या । इथा मार्या विं न मित्र-
 मपूर्नाणि दिने दिने ॥ २६६ ॥ विद्यया सह मर्त्यं कुधि
 प्याय न दापयेत् । तथापि वीयते विद्या पश्चात्सजायते रिपु
 ॥ २६७ ॥ मर्कटम् सुगपान तस्य वृश्चिकटग्रमम् । तन्मध्ये
 भूतसंचारो यद्वा तद्वा भविष्यति ॥ २६८ ॥ पुस्तकेषु च
 या विद्या परहृत्लेपु यद्वनम् । सङ्गामे च गृहे सैन्यं तिस्र
 पुसा विदम्बना ॥ २६९ ॥ असाययाने पाण्डित्यं त्रय
 श्रौतं च मैथुनम् । मोहनं च पराधीन तिस्र पुसा विद
 म्बना ॥ २७० ॥ पादेन क्रम्यते पन्था मानहीनं च
 मोहनम् । अविवेकिप्रमो सेना पातक किमत परम् ॥ २७१ ॥
 तुष्यन्ति मोहनैर्मिया मयूरा धनगर्जने । साधव परस
 तोषे छटा पवपित्तु ॥ २७२ ॥ प्रत्यक्षे श्रव स्तुत्या
 परोक्षे भिन्नगान्धवा । वर्मान्ते दासशृलाध्र पुसा नैव तथा
 क्षिय ॥ २७३ ॥ निनय राजपुत्रेभ्य पाण्डित्येभ्य सुभा
 पितम् । अन्तं चूतकरेभ्य स्त्रीभ्य शिक्षेत कैतवम् ॥ २७४ ॥
 धनयान्यप्रयोगेषु निधासग्रहेषु च । आहागे व्यवहारे च
 स्वकलत्र सुखा भवेत् ॥ २७५ ॥ सुहर्तमपि जीवेत नर

शुभेन कर्मणा । न कर्मणि हृष्येन लोकेषुपदेतेषु
 ॥ २७६ ॥ गते शोभे न कर्तव्यो नवेद्यं नैव चिन्-
 देत् । वर्तमानेन क्षमेन वर्तमाने विवहा ॥ २७७ ॥
 लग्नेन रिपुष्यमे देव सुगुण विना । शान्त-
 त्वप्रदानेन वाच्ययानेन पश्यन् ॥ २७८ ॥ नृणा
 नानिने धूर्तं पश्येन चैव वाच्यम् । चतुस्रय शगवित्तु
 स्वेच्छाचारो तन्विनाम् ॥ २७९ ॥ चान्द्रा पश्येना
 अत्र पश्येन चैव कुहुर । दोषो मुनीना चाडात्र-
 श्यात्त सर्वमिन्द्र ॥ २८० ॥ मन्ससूच्यते चरं जन
 न्दूच्यते द्विज । मन्ससूच्यते राजा सी प्रम्वी
 विन्दयति ॥ २८१ ॥ न पश्यति च जन्मन्ध कानाधो
 नैव पश्यति । न पश्यति नदीन्मचो धर्या दोष न पश्यति
 ॥ २८२ ॥ नयं कर्म करोलाला सर्वं तन्कठनसुते ।
 नयं जनति सचारे सय तसाद्विजुत्यते ॥ २८३ ॥
 उद्धमूळ मवेद्राचननानूळ निर भवेत् । प्रजामूलं नवे
 दर्या वेरमूळ विन्दयति ॥ २८४ ॥ डाकर्ता विना
 शत्रुर्नाता च व्यभिचारिणी । अविनीता रिपुर्नार्या पुत्र
 शत्रुर्पण्डित ॥ २८५ ॥ नास्ति वानसमो व्याधिर्नास्ति मोह
 समो रिपु । नानि क्रोधसमो बहिर्नानि शान्तर सुवम्
 ॥ २८६ ॥ विद्या मित्र प्रवासेषु मार्या मित्रं गृहेषु च ।
 व्याधितलोपधे मित्रं धर्मो मित्रं नृत्तस च ॥ २८७ ॥
 नास्ति मेघसम तोय नास्ति चालसमं वल्म । नास्ति
 चक्षु सम तेजो नास्ति धान्यसमं प्रियम् ॥ २८८ ॥ अधना
 धनमिच्छन्ति वादमिच्छन्ति गर्विताः । मानवा सर्वमि-
 च्छन्ति मोक्षमिच्छन्ति देवता ॥ २८९ ॥ सत्येन
 धार्यते पृथ्वी सत्येन तपते रवि । सत्येन वायवो वान्ति
 सर्वे सत्ये प्रतिष्ठितम् ॥ २९० ॥ हस्तस भूषा दान
 सर्वं कण्ठस भूषणम् । श्रोत्रस भूषण शाल भूषणे
 किं प्रयोजनम् ॥ २९१ ॥ युक्तमुक्तं पुषाविद्विधिन्ता
 र्जितं सुदारणा । न भेषर्नर्लङ्घनेर्था न चान्येनप्रशान्यति
 ॥ २९२ ॥ आपास क्रियता गाङ्गे पापहारिणि वारिणि ।
 सनमप्ये तरुण्या वा मनोहारिणि हारिणि ॥ २९३ ॥
 सुमापितरमास्वाद श्रौडक्षीसगमस्तया । सेना विवेकिनो
 रात्रो दु सनिर्मूलन त्रयम् ॥ २९४ ॥ ईर्ष्यां घृणी त्वस-
 तुष्टः कोधनो नित्यशुद्धित । परमाभ्योपजीवी च-पडेते
 दु खमागिन ॥ २९५ ॥ नयं वक्ष नयं छत्र नव्या सी नूतनं
 गृहम् । सर्वत्र नूतनं शलं सेवकाभे पुषातने ॥ २९६ ॥
 धृदस वचन श्राद्धमापत्काले सुपस्थिते । सर्वत्रैव विवा-

रेण नाहारे न च मैथुने ॥ २९७ ॥ अतिदूरपथश्रान्ता
 शय्या याति च शीतलाम् ॥ शीतलाश्च पुनर्याति का
 कस्य परिदेवना ॥ २९८ ॥ अपमानं पुरस्कृत्य मान
 कुर्या च वृष्टत । स्वकार्यमुद्वेष्ट्याश्च कार्यध्वंसो हि मूर्खता
 ॥ २९९ ॥ कृतस्य करण नास्ति मृतस्य मरण तथा ।
 गतस्य शोचन नास्ति ह्येतद्वेदविद्या मतम् ॥ ३०० ॥
 मान्काले श्रियते जन्तुर्विद्ध शरदतैरपि । कुशकण्टक
 विद्धोऽपि प्राप्तकालो न जीवति ॥ ३०१ ॥ निमग्नस्य पयो
 राशौ पर्यताप्यतितस्य च । तक्षकेणापि दृष्टस्य आयुर्मोमपि
 रक्षति ॥ ३०२ ॥ नात्रपि कुरुते काव्यं नाहम् क्रम
 पाठक । नादेवांशो ददात्यन्न नाविष्णुः पृथिवीपति
 ॥ ३०३ ॥ कव्या किं न पश्यन्ति किं न भक्षन्ति
 वायसा । मध्या किं न जल्पन्ति किं न कुर्वन्ति योपित
 ॥ ३०४ ॥ वहिज्वालेव गृहिणी रक्षणीया प्रयत्नत ।
 बुद्धिस्त्वयिकाराम्या स्वाश्रयक्षेममिच्छता ॥ ३०५ ॥
 ददाति प्रतिगृह्णाति शुभमारयाति धृच्छति । मुञ्चे
 भोजयते चैव पङ्क्ति प्रीतिरक्षणम् ॥ ३०६ ॥ अस्थिर
 जीवितं लोके अस्थिरे धनयोवने । अस्थिरा पुनदाराश्च
 धर्मः कीर्तिर्द्वय स्थिरम् ॥ ३०७ ॥ लालयेत्पञ्च वर्षाणि दश
 वर्षाणि ताडयेत् । प्राप्ते तु भोडशे वर्षे पुन मिनववाचरेत्
 ॥ ३०८ ॥ गणेश स्तौति मार्जारं स्ववाहस्याभिरक्षणे ।
 महानपि प्रसङ्गेन नीच सेवितुमिच्छति ॥ ३०९ ॥ श्यामा
 नन्यरगामिन्य पीनोन्नतयोधरा । महिष्यश्च महिष्यश्च
 सन्ति पुण्यवतां गृहे ॥ ३१० ॥ पदे पदे च रत्नानि
 योजने रसकूपिका । भाग्यहीना न पश्यन्ति बहुरत्ना वसुं
 घरा ॥ ३११ ॥ राजा वेश्या यमो वहि प्रापूर्णा बालया
 चर्मा । परदुःख न जानाति ह्यष्टमो ग्रामकण्टक ॥ ३१२ ॥
 क्रोधो मूलमनर्थांतां क्रोध ससारवन्धनम् । धर्मक्षयकर
 क्रोधस्तस्मात्क्रोधं विवर्जयेत् ॥ ३१३ ॥ प्रेम सत्य तयोरेव
 ययोर्योगिनियोगयो । वासरा वासरीयन्ति वासरीयन्ति
 वसरा ॥ ३१४ ॥ किं धनेन कुर्वेश सुभाषितगुणेन विम् ।
 दाचस्पतेश्च दीपेन त्वे निष्क्रोधे निन्दुना ॥ ३१५ ॥
 मधुना सिचयेद्विम्ब निम्ब किं मधुपयते । जातिस्वमान-
 दोषोऽयं कटुकत्वं न मुच्यते ॥ ३१६ ॥ कर्तव्यमेव कर्त-
 व्यं प्राणै कण्ठगतैरपि । अकर्तव्यं न कर्तव्यं प्राणै कण्ठ-
 गतैरपि ॥ ३१७ ॥ अमिहोऽपि गृह क्षेत्रे मित भायो सुतं
 दिशम् । रिचपातिर्न पश्यते राजान देवतां गुरुम् ॥ ३१८ ॥
 उत्तमं म्याजित मुक्तं मध्यमं पितुरर्जितम् । कतिष्ठ
 भ्रातृत्वं च स्वीकृत्यन्यभाषणम् ॥ ३१९ ॥ अन्वस्य कुतो

विधा अविद्यस्य कुतो धनम् । अधनस्य कुतो मित्रमपि
 नस्य कुत सुखम् ॥ ३२० ॥ अनर्थमपि माणिक्यं हेमा
 श्रयमपेक्षते । अनाश्रया न शोभन्ते पण्डिता वनिता लता
 ॥ ३२१ ॥ विप्रार्थेण धनक्षीणं स्वदारगतयौवनम् । स्वामि
 कार्यं हतप्राणमन्ते तिष्ठति माधव ॥ ३२२ ॥ न विश्वे
 दमिनस्य मित्रस्यापि न विश्वसेत् । कदाचित्कूपित मित्र
 सप्रे गुह्य प्रकाशयेत् ॥ ३२३ ॥ अभ्रच्छाया तृणाग्निश्च
 खले प्रीति स्थले जलम् । वेश्यासक्ति कुमित्र च पठेत्
 बुद्धुदोषमाः ॥ ३२४ ॥ भ्रमदा मदिरा लक्ष्मीविज्ञेया त्रिभि
 धां सुरा । दृष्ट्वैवोन्मादयत्येका पीता चान्यातिसचयात्
 ॥ ३२५ ॥ राजपत्नी गुरो पत्नी भ्रातृपत्नी तथैव च ।
 पत्नीमाता स्वमाता च पश्येता मातर स्मृता ॥ ३२६ ॥
 इक्षुदण्डास्तिला शूद्रा कामिनी हेम मेदिनी । दधि चन्दन
 ताम्बूले मर्दनं गुणवर्धनम् ॥ ३२७ ॥ पराधीनं वृथा जन
 परस्त्रीपु वृथा सुखम् । परगेहे वृथा लक्ष्मीर्विद्या या पुत्र
 के वृथा ॥ ३२८ ॥ असमाने तपोवृद्धि समानाश्च तप
 क्षय पूजया । पुण्यहानि स्यान्निन्दया सद्गतिर्भवत्
 ॥ ३२९ ॥ ध्यानशक्तं वकाना च वेश्याना मोहशक्तकम् ।
 साधुत्वशक्त मैन्दाना परप्राणार्धहारकम् ॥ ३३० ॥
 ललितान्तानि गीतानि प्रसूतान्तं च शोचनम् ।
 विशाखान्ता मेघमाला तत्कान्त खलु भोजनम् ॥ ३३१ ॥
 धातु परीक्षा दुर्मिक्षे स्त्रीपरीक्षा च निधने । बुद्धे श
 परीक्षा च मृत्योरत्यन्तमापदि ॥ ३३२ ॥ अन्यथाप्रयते
 लक्ष्मीस्वव्यमन्य च मेदिनी । अनन्यगामिनी पुंसा कीर्ति
 रेका पतिव्रता ॥ ३३३ ॥ न काल रत्नसुखम्य शि
 कृन्तति कस्यचित् । कालस्य बलमेतावद्विपरीतार्थदर्शनम्
 ॥ ३३४ ॥ जानन्नपि जनो देवात्यकरोति विगर्हितम् । न
 कर्म गर्हितं लोके कस्यचिदोचते कृतम् ॥ ३३५ ॥ सद्भावेन
 जयेन्मित्र सद्भावेन च धान्यवान् । स्त्रीभूत्यान्दानमानाम्
 दाक्षिण्येनेतर जनम् ॥ ३३६ ॥ सतोपरिपु कर्तव्यं स
 दारे भोजने धने । त्रिपु चैव न कर्तव्यो दाने तपसि पाठने
 ॥ ३३७ ॥ न पुनात्यरमो लामो न मार्याया पर सुखम् ।
 न धर्मात्यरमं मित्र नाश्रुतात्यातकं परम् ॥ ३३८ ॥ श्या
 यासमपि शीलिन विहीनं नेत्र पूजयेत् । अपि शूद्रं च
 धर्मज्ञं सद्गुणमपिपूजयेत् ॥ ३३९ ॥ शत्रोरपि गुणा वाच्या
 दोषा वाच्यां शत्रोरपि । सर्वदा सर्वयत्नेन पुत्रे दिव्यवर्ष
 चरेत् ॥ ३४० ॥ मुकुले योजयेत्कन्या पुत्र विपठ
 योजयेत् । व्यसने योजयेच्छत्रुमिष्ट धर्मेण योजयेत् ॥ ३४१ ॥

नक्षत्रभूषणं चन्द्रो नारीणां भूषणं पतिः । पृथिवीभूषणं
 राजा विद्या सर्वस्य भूषणम् ॥ ३४२ ॥ लालने बहवो
 दोषास्ताडने बहवो गुणाः । तस्मात्पुत्रं च शिष्यं च ताड-
 येन्न तु लालयेत् ॥ ३४३ ॥ दूरतः शोभते मूर्खो लम्बशाट-
 पटावृतः । तावच्च शोभते मूर्खो यावत्किञ्चिन्न भापते
 ॥ ३४४ ॥ सकृदुष्टं च मित्रं यः पुनः संघातुमिच्छति । स
 मृत्युमुपगृह्णाति गर्भमश्वतरी यथा ॥ ३४५ ॥ न कश्चित्क-
 सचिन्मित्रं न कश्चित्कसचिद्रिपुः । कारणेन हि जायन्ते मि-
 त्राणि रिपवस्तथा ॥ ३४६ ॥ हस्ती हसमहत्सेन शतहस्तेन
 वाजिनः । शृङ्गिणो दशहस्तेन स्थानत्यागेन दुर्जनः ॥ ३४७ ॥
 आपदर्थं धनं रक्षेद्द्वारान्क्षेत्रेणैरपि । आत्मानं सततं रक्षे-
 द्द्वारैरपि धनैरपि ॥ ३४८ ॥ परदारान्परद्रव्यं परीवान् परस्य
 च । परीहासं गुरोः स्थाने चापत्यं च विवर्जयेत् ॥ ३४९ ॥
 अप्रगल्भस्य या विद्या कृपणस्य च यद्वनम् । यच्च बाहुबलं
 मीरोर्व्यर्थमेतत्रयं भुवि ॥ ३५० ॥ शरीरनिरपेक्षस्य दक्षस्य
 व्यवसायिनः । बुद्धिप्रारब्धकार्यस्य नास्ति किञ्चन दुष्करम्
 ॥ ३५१ ॥ असुयया हतेनैव पूर्वोपायोधमैरपि । कर्तव्या
 गृह्यते संपत्सुहृद्भिर्मित्रिमिलया ॥ ३५२ ॥ अतिदाक्षिण्य-
 युक्तानां शङ्कितानां पदे पदे । परापवादमीरूपां दूरतो
 यान्ति संपदः ॥ ३५३ ॥ आदानस्य प्रदानस्य कर्तव्यस्य
 च कर्मणः । क्षिप्रप्रक्रियमाणस्य कालः पिवति तद्रमम्
 ॥ ३५४ ॥ न स्वल्पस्य कृते भूरि नाशयेन्मतिमात्ररः ।
 एतदेव हि पाण्डित्यं न स्वल्पान्द्ररिनाशनम् ॥ ३५५ ॥
 अफलानि दुरन्तानि समव्ययफलानि च । अग्रभ्यानि च
 वस्तूनि नारमेत विचक्षणः ॥ ३५६ ॥ किं नु मे स्यादिदं
 शून्या किं नु मे सादकुर्वतः । इति सचिन्त्य मनसा प्राज्ञः
 कुर्यात् वा न वा ॥ ३५७ ॥ देहे पातिनि का रक्षा यशो
 रक्ष्यमपातवत् । नरः पतितक्रायोग्णि यशःकायेन जीवति
 ॥ ३५८ ॥ निमेषमात्रमपि ते वयो गच्छन्न तिष्ठति ।
 तस्माद्देहध्वनित्येषु कीर्तिमेकासुपर्जन्य ॥ ३५९ ॥ बुधोऽपि न
 गुणान्मूयात्साधु वेत्ति यतः स्वयम् । मूर्खोऽपि च न
 श्रूयाद्बुधोक्तं न वेत्ति सः ॥ ३६० ॥ यावत्स्वस्वमिदं देहं
 यान्मृत्युस्थं दूरतः । तावदात्महितं कुर्यात्प्राणान्ते किं करि-
 ष्यसि ॥ ३६१ ॥ यः करोति वयोदर्का निःश्रेयसकरीः
 क्रियाः । म्लानिद्रोपच्छिद्यः स्वच्छाः स मूढः पङ्कयल्पः
 ॥ ३६२ ॥ मूलं दोषस्य हिंसादेरर्थकामौ स मा सुपः ।
 तौ हि तत्त्रायबोधस्य दुरुच्छेदावुपपद्यौ ॥ ३६३ ॥ अभि-
 द्रोहेण भूतानामभयंगत्वरीः श्रियः । उदन्वानिव सिन्धु-
 नामापदमेति पान्ताम् ॥ ३६४ ॥ या गम्याः सत्यहा-

यानां यामु खेद्रो भयं यतः । तासां किं यन्न दुःखाय विप-
 दामिव संपदाम् ॥ ३६५ ॥ दुर्गमदानरीनुग्राम्युत्तेर्विश्राम-
 जन्मनः । भोगान्भोगानिवाहेयानध्यासापन्न दुर्लभा ॥ ३६६ ॥
 नान्तरज्ञाः श्रियो जातु प्रियैरगासां न भूयते । आमस्तास्ता-
 स्वमी मूढा वामशीला हि जन्तवः ॥ ३६७ ॥ कोऽपवादः
 स्तुतिपदे यदशीलेषु चक्षलाः । साधुवृत्तानपि सुद्रा विद्धि-
 पत्न्येव संपदः ॥ ३६८ ॥ कृतवानन्यदेहेषु कर्ता च विधुरं
 मनः । अप्रियैरिव संशोभो विप्रयोगः प्रियैः सह ॥ ३६९ ॥
 शून्यमाकीर्णतामेति तुल्यं व्यमनमुत्सवः । विप्रलम्भोऽपि
 लामाय सति प्रियसमागमे ॥ ३७० ॥ तदा रम्याण्यार-
 म्याणि प्रियाः शल्यं तदासवः । तदैकाकी मवन्धुः सन्निधेन
 रहितो यदा ॥ ३७१ ॥ युक्तः प्रमाद्यसि हितादपेतः परित-
 प्यसे । यदि नेष्टात्मनः पीडा मा सञ्जि भवता जने ॥ ३७२ ॥
 जन्मिनोऽस्य स्थितिं विद्वान्दृष्टमीमिव चलाचलाम् । मवान्मा
 स वधीन्याय्यं न्यायाधारा हि साधवः ॥ ३७३ ॥ अवि-
 ज्ञातप्रबन्धस्य वचो वाचस्यतेरिव । ब्रजत्यफलतामेव जय-
 दुह इवेहितम् ॥ ३७४ ॥ कर्मायतं फलं पुंसां बुद्धिः कर्मा-
 नुसारिणी । तथापि सुधिया मायं सुविचार्यैव कुर्वता
 ॥ ३७५ ॥ मनसा चिन्तितं कर्म वचसा न प्रकाशयेत् ।
 अन्यलक्षितकार्यस्य यतः सिद्धिर्न जायते ॥ ३७६ ॥ कुदेशं
 च कुशुक्तिं च कुभायो कुनर्दा तथा । कुद्रव्यं च कुमोज्यं
 च वर्जयेत्तु विचक्षणः ॥ ३७७ ॥ अस्ति पुत्रो वशो यन्व
 भृत्यो भार्या तथैव च । अमावे मति संतोषः स्वर्गस्योऽसौ
 महीतले ॥ ३७८ ॥ माता यस्य गृहे नास्ति भार्या चात्रि-
 यवादिनी । अरण्यं तेन गन्तव्यं यथारण्यं तथा गृहम्
 ॥ ३७९ ॥ कोक्किलानां स्वरो रूपं नारीरूपं पतिव्रतम् ।
 विद्या रूपं कुरूपाणां क्षमा रूपं तपस्विनाम् ॥ ३८० ॥
 अविद्यं जीवनं शून्यं दिक्शून्या चेदवान्धरा । पुत्रहीनं गृहं
 शून्यं सर्वशून्या दरिद्रता ॥ ३८१ ॥ अदाता वंगदोषेण
 कर्मदोषाद्दरिद्रता । उन्मादो मातृदोषेण पितृदोषेण मूर्खता
 ॥ ३८२ ॥ अतिदोषं हता लङ्का क्षतिमाने च कौरवाः ।
 अतिदाने वलिर्बद्धः सर्वमत्यन्तगर्हितम् ॥ ३८३ ॥ बन्-
 हीनस्त्वलंकारो घृतहीनं च भोजनम् । स्नहीना च या नारी
 विद्याहीनं च जीवनम् ॥ ३८४ ॥ पुत्रप्रयोजना दाराः पुत्रः
 पिण्डप्रयोजनः । हितप्रयोजनं मित्रं धनं सर्वप्रयोजनम्
 ॥ ३८५ ॥ दुर्लभं संस्कृतं वाक्यं दुर्लभः क्षेमदृष्टसुतः । दुर्लभा
 सदृशी भार्या दुर्लभः स्वजनः प्रियः ॥ ३८६ ॥ अशोच्यो
 निर्धनः प्राज्ञोऽशोच्यः पण्डितवान्धवः । अशोच्या विधवा
 नारी पुनर्वीरप्रतिष्ठिता ॥ ३८७ ॥ अविद्यः पुरुषः शोच्यः

शोच्य मेधुनमप्रजम् । निराहार प्रजा शोच्या शोच्य
राज्यमराजकम् ॥ ३८८ ॥ कुलीनै सह सपर्कं पण्डितै
सह मित्रताम् । जातिभिश्च सम मेल कुर्वाणो न विनश्यति
॥ ३८९ ॥ कण वृत्ति पराधीना कणे वासो निराश्रय ।
निर्धनो व्ययसायश्च सर्वकथा दरिद्रता ॥ ३९० ॥
तस्वस्व कुतो धर्मो दुर्जनस्य कुत धर्मा । वेद्याना च
कुत ग्रेह कुत सत्य च कामिनाम् ॥ ३९१ ॥ प्रेयितस्य
कुतो मान कोपनस्य कुत सुखम् । स्त्रीणा कुत सतीत्व
च कुतो मैत्री खलस्य च ॥ ३९२ ॥ दुर्बलस्य बल राजा
बालाना रोदन बलम् । बल मूर्खस्य मौनित्व चौराणामनृत
बलम् ॥ ३९३ ॥ यो धुत्राणि परित्यज्य अधुव परिषेते ।
धुवाणि तस्य नश्यति अधुव नष्टमे च ॥ ३९४ ॥ शुष्क
मास स्त्रियो वृद्धा बालार्कस्तरुण दधि । प्रभाते मेधुन निद्रा
सद्य प्राणहराणि पद ॥ ३९५ ॥ सद्योमास नवान च
बाला स्त्री क्षीरभोजनम् । घृतमुष्णोदक चैव सद्य प्राणक-
राणि पद ॥ ३९६ ॥ सिंहादेक चकादेक पद शुनस्त्रीणि
गर्दभात् । धायसायश्च शिक्षेच्च चत्वारि कुक्कुटादपि
॥ ३९७ ॥ प्रभूतमल्पकार्ये वा यो नर कर्तुमिच्छति ।
सर्वारम्भेण तत्सूर्यासिंहादेक प्रकीर्तितम् ॥ ३९८ ॥ सर्वे
न्द्रियाणि सयम्य बकश्चरति तो जन । कालदेशोपपन्नानि
सर्वकार्याणि साधयेत् ॥ ३९९ ॥ बहारी स्वल्पसतुष्ट
मुनिद्र शीघ्रचेतन । प्रसुमक्तश्च शरश्च शातच्या पद शुनो
गुणा ॥ ४०० ॥ अविश्राम बहेद्वार शीतोष्ण च न
विदति । ससतोपस्तथा नित्य ग्रीणि शिक्षेत गर्दभात्
॥ ४०१ ॥ गूढमेधुनधाष्ट्ये च काले चालयसग्रहम् । अप्र
मादमनात्स पद्य शिक्षेत वायसात् ॥ ४०२ ॥ युद्ध च
प्रातरुत्थान भोजन सह बधुभि । स्त्रियमापद्रता रक्षेत्तु
शिक्षेत कुक्कुटात् ॥ ४०३ ॥ कोऽतिभार समर्थाना किं
दूरं ध्यनसायिनाम् । को विदेश सविद्याना क पर प्रिय
वादिनाम् ॥ ४०४ ॥ आपदा कथित पन्था इन्द्रियाणा
मसयम् । तज्य सपदा मार्गो येनेष्ट तेन गम्यताम्
॥ ४०५ ॥ न च विद्यासमो बधुर्न च व्याधिमनो रिपु ।
न चापत्यम ग्रेहो न च दैवात्सरं बलम् ॥ ४०६ ॥
समुद्रानरणा भूमि प्राकारावरण गृहम् । नरन्द्रावरणा देगा
श्रियानरणा स्त्रिय ॥ ४०७ ॥ घृतबुम्मममा नारी तसा
क्लास्यम पुमान् । तस्माद्दूत च यदि च नैरुन स्थापयेदुप
॥ ४०८ ॥ आहारो द्विगुण स्त्रीणा बुद्धिसासा चतुर्गुणा ।
पशुनो व्ययमायस्य कामश्चागुण स्मृत ॥ ४०९ ॥ जीर्ण
मन्न प्रगर्हायाद्वाप्ये च गतयौवनम् । रणाप्यत्वागत शर

सस्य च गृहमागतम् ॥ ४१० ॥ असतुष्टा द्विजा नद्या
सतुष्टाश्च महीमुज । सलजा गणिका नद्या निर्लज्जाश्च कुल
स्त्रिय ॥ ४११ ॥ अवशपतितो राजा मूर्खपुत्रश्च पण्डित ।
अधनेन धन प्राप्त तृणवन्मन्यते जगत् ॥ ४१२ ॥ पुस्तकस्या
तु या विद्या परहस्तगत धनम् । कार्यकाले ससुत्से न सा
विद्या न तद्धनम् ॥ ४१३ ॥ पादपाणा भय वातालक्षणा
शिशिराद्भयम् । परंताना भय वज्रात्साधुना दुर्जनाद्भयम्
॥ ४१४ ॥ यस्य क्षेत्र नदीतीरे भार्या वापि परप्रिया । पुत्र
विनयो नास्ति मृत्युरेव न शशय ॥ ४१५ ॥ असमाय
न यक्तव्य प्रत्यक्षमपि दृश्यते । शिल्प तरति पानीय
गीत गायति वानर ॥ ४१६ ॥ सुभिक्ष कृपके निल
नित्य सुखमरोमिणि । भार्या भर्तु प्रिया यस्य तस्य
नित्योत्सव गृहम् ॥ ४१७ ॥ हेला सात्कार्यनाशाप
बुद्धिनाशाय निर्धनम् । याचना माननाशाय कुलनाशाप
भोजनम् ॥ ४१८ ॥ प्रथमे नार्जिता विद्या द्वितीये नार्जित
धनम् । तृतीये नार्जित पुण्य चतुर्थे किं करिष्यति ॥ ४१९ ॥
नदीकूले च ये वृक्षा परहस्तगत धनम् । कार्य स्त्रीगोचरं
यस्यात्सर्वे तद्विक्रम भवेत् ॥ ४२० ॥ क्रूरोदक वटच्छाय
श्यामा स्त्री चेष्टकालयम् । शीतकाले भवेदुष्ण ग्रीष्मकाल
च शीतलम् ॥ ४२१ ॥ विष चङ्गमण राज्ञो विष राज्ञोऽप्य
कूलता । विष स्त्रियोऽप्यन्यहृदो विष व्याधिरवीक्षित
॥ ४२२ ॥ दुरधीता विष विद्या अजीर्णे भोजन विषम् । कि
गोष्ठी दरिद्रस्य वृद्धस्य तरुणी विषम् ॥ ४२३ ॥ प्रदो
निहत पन्था पतिता निहता स्त्रिय । अल्पवीज हत क्षेत्र
भृत्यदोषाद्गत प्रभु ॥ ४२४ ॥ हृतमश्रोत्रिय श्राद्ध हतो
यज्ञस्त्वदक्षिण । हता रूपवती वन्या हत सैन्यमनायकम्
॥ ४२५ ॥ किं करिष्यन्ति वक्ता श्रोता यत्र न विद्यते ।
नर्मक्षपणके देशे रंजक किं करिष्यति ॥ ४२६ ॥ अजग
नरवत्याज्ञो विद्यामर्थं च चिन्तयेत् । गृहीत इव केरोऽ
मृत्युना धर्ममाचरेत् ॥ ४२७ ॥ आयु कर्म च वित्त च
विद्या निधनमेव च । पक्षैतान्यपि रुज्यते गर्भस्यैव
देहिन ॥ ४२८ ॥ यद्भावि न तद्भावि भावि चेत्तद
न्यथा ॥ इति चिन्ताविषमोऽयमगद किं न पीयते ॥ ४२९ ॥
नाद्रव्ये निहिता वाचित्क्रिया फलवती भवेत् । न व्यापार
शतनापि शुक्रनत्वात्पते वर ॥ ४३० ॥ शोकस्थानतहसापि
भयस्थानशतानि च । दिवसे दिवसे मृदमाविशन्ति न पण्ड
तम् ॥ ४३१ ॥ उरधायोत्थाय बोद्धव्य महद्भयमुपस्थितम् ।
भरणव्याधिगोचरानां निमग्न निपतिष्यति ॥ ४३२ ॥ अनि
ष्टादिष्टगमेषुपि न गतिर्जायते शुभा । यत्रास्ते विपसयन्ति

मृतं तदपि मृत्यवे ॥ ४३३ ॥ न संग्रयमनारुह्य नरो भद्राणि पश्यति । सदायं पुनरारुह्य यदि जीवति पश्यति ॥ ४३४ ॥ गतानुगतिको लोकः कुट्टनीसुपदेगिनीम् । प्रमाणयति नो धर्मं यथा गोपत्रमपि द्विजम् ॥ ४३५ ॥ प्राणा यथात्मनोऽस्मीथ भूतानामपि ते तथा । आत्मौपम्येन भूतेषु दया कुर्वन्ति साधवः ॥ ४३६ ॥ प्रत्याख्यानं च दाने च सुखदुःखे प्रियाप्रिये । आत्मौपम्येन पुण्यः प्रमाणमविगच्छति ॥ ४३७ ॥ अयशेन्द्रियचित्ताना हस्तिभ्रानमिय क्रिया । दुर्मगामरणप्रायो ज्ञानं मारः क्रिया विना ॥ ४३८ ॥ शङ्काभिः सर्वमाक्रान्तमद्यं पानं च भूले । प्रवृत्तिः कुत्र कर्तव्या जीवितव्यं कथं नु वा ॥ ४३९ ॥ सुमहान्त्यपि शास्त्राणि धारयन्तो बहुश्रुताः । छेत्तारः संशयाना च क्रिद्व्यन्ते लोभमोहिताः ॥ ४४० ॥ पद्मदोषाः पुरुषेणह हातव्या भूतिमिच्छता । निद्रा तन्द्रा भयं क्रोध आलस्यं दीर्घसूत्रता ॥ ४४१ ॥ माता मित्रं पिताचेति भवभावान्नितयं हितम् । कार्यकारणतश्चान्ये भवन्ति हितबुद्धयः ॥ ४४२ ॥ जातिमात्रेण किं कश्चिद्व्यन्यते पूज्यते क्वचित् । व्यग्रहार परिजाय वप्यः पूज्योऽप्यना भवेत् ॥ ४४३ ॥ वृणानि भूमिरुदकं वाक् चतुर्थी च सृता । एतान्यपि सता गेहे नोच्छिद्यन्ते कदाचन ॥ ४४४ ॥ आपस्तु मित्रं जानीयाद्युद्धे शरमृणे शुचिम् । भार्यो क्षीणेषु विक्षेपु व्यसनेषु च बान्धवान् ॥ ४४५ ॥ सुहृदा हितकामानां यः शृणोति न भाषितम् । विपरसनिहिता तस्य स नरः शत्रुनन्दनः ॥ ४४६ ॥ अपराधो न मेऽस्तीति नैतद्विश्वासकारणम् । विद्यते हि नृशंसेभ्यो भयं गुणत्रयमपि ॥ ४४७ ॥ दीपनिर्वाणगन्धं च सुहृद्वाक्यमरुन्धतीम् । न जिघ्रन्ति न शृण्वन्ति न पश्यन्ति गतायुषः ॥ ४४८ ॥ मार्जारो महिषो मेघः वाक् वापुस्त्वया । विश्वासात्ममन्त्येते विश्वासस्तत्र नो हितः ॥ ४४९ ॥ यदशक्यं न तच्छक्यं यच्छक्यं शक्यमेव तत् । नोदके शकटं याति न च नौरिच्छति स्वले ॥ ४५० ॥ द्रवत्वात्सर्वत्रोहाना निमित्तान्मृगपक्षिणाम् । भयाल्लोभाच्च मूर्खाणां सगतं दर्शनास्तताम् ॥ ४५१ ॥ पटुत्वं सत्यवादित्व कथायोगेन बुध्यते । अलसत्त्वमचापल्यं प्रत्यक्षेणावगम्यते ॥ ४५२ ॥ लोकयात्रा भयं लज्जा दाक्षिण्यं त्यागशीलता । पथ यत्र न विद्यन्ते न कुर्यात्तत्र सखितिम् ॥ ४५३ ॥ अपुनस्य गृहं शून्यं सन्निभरहितस्य च । मूर्खस्य च दिग्गः शून्याः सर्वगुण्या दरिद्रता ॥ ४५४ ॥ परिच्छेदो हि पाण्डित्यं यदापन्ना विपत्तयः । अपरिच्छेदकर्तृणा विपदः स्युः पदे पदे ॥ ४५५ ॥ पानीयं वा निरा-

यासं स्वाद्वचं वा भयोत्तरम् । निचार्य सखु पश्यामि तामुनं यत्र निर्वृतिः ॥ ४५६ ॥ जन्मभिरिदं ग्रयं धुमाधिपतनं गिरेः । निमित्तं किञ्चिदामाय देही प्राणान्त्रिमुब्रति ॥ ४५७ ॥ नाप्राप्यमभिमान्छन्ति नष्टं नेच्छन्ति शोभितुम् । आपत्त्वपि न सुभसि नरा पण्डितबुद्धयः ॥ ४५८ ॥ सुखमापतितं सेव्यं दुःखमापतितं तथा । चरवत्परिवर्तन्ते दुःखानि च सुखानि च ॥ ४५९ ॥ धृत्यर्थं नातिचेष्टेत सा हि धार्त्रेण निर्मिता । गर्मादुत्पतितं जन्तौ मातुः प्रसन्नतः सर्वा ॥ ४६० ॥ येन शुभीकृता हंसाः शुकाश्च हरितिकृताः । मयूराश्चित्रिता येन स ते वृत्तिनिधासति ॥ ४६१ ॥ धर्मार्थं यस्य विच्छेदा वरं तन्न निरीहता । प्रक्षालनाद्वि पङ्कस्य दृगदस्पर्शनं वग्म् ॥ ४६२ ॥ जन्मनि क्रैत्रग्रहूले किं नु दुःखमतः परम् । इच्छासंपयतो नास्ति यच्चच्छा न निवर्तते ॥ ४६३ ॥ यद्यदेव हि वान्छेत ततो वान्छा प्रवर्तते । प्राप्त एवायतः सोऽर्थो यतो वान्छा निवर्तते ॥ ४६४ ॥ अम्भासि जलजन्ता दुर्गे दुर्गनिवा-निनाम् । स्वभूमिः श्वापदादीना राज्ञां मद्यी पर वग्म् ॥ ४६५ ॥ कायः सनिहितापायः सपदः पदमापदाम् । समागमाः सापगमाः सर्वमुखादि महुरम् ॥ ४६६ ॥ अधोऽधः पश्यतः कस्य महिमा नोपचीयते । उपर्युपरि पश्यन्तः सर्व एव दरिद्रति ॥ ४६७ ॥ अलब्धं चैन लिप्सेत लब्धं रक्षेदेक्षेया । रक्षितं वर्धयेत्सम्यग्दुर्द्धं तीर्थेषु निक्षिपेत् ॥ ४६८ ॥ शीतनातातपस्त्रेणामहन्ते यान्पराहिताः । तदर्शनापि मेधावी तपस्त्वक्त्या सुखी भवेत् ॥ ४६९ ॥ एतावज्जन्मसाफल्यं यदनायत्तगृत्तित्ता । ये परार्थीनना यातास्ते वै जीवन्ति के मृताः ॥ ४७० ॥ आश्रिताना भृतौ स्वामिसेवायां धर्मसेवने । पुनस्सोत्पादने चैन न मन्ति प्रनिहस्तकाः ॥ ४७१ ॥ पृष्ठतः सेवयेदके जडरेण हुताशनम् । स्वामिनं सर्वभावेन परलोकममायया ॥ ४७२ ॥ पथमि-र्याति दासत्वं पुंगुणैः कोऽपि मानवः । कोऽपि लक्ष्मैः कृती कोऽपि लक्ष्मैरपि न लभ्यते ॥ ४७३ ॥ वाजिनारण्योहाना काष्ठपापागमाश्रमात् । नारीपुरुषतोयानामन्तर महदन्तरम् ॥ ४७४ ॥ आरोप्यते शिला शैले यत्रैन महता यथा । निपात्यते क्षणेनापस्तथात्मा गुणदोषयोः ॥ ४७५ ॥ अनाहूतो विदोषस्तु अष्टौ बहु भाषते । आत्मानं मन्यते प्रीतं भूपालस्य स दुर्मतिः ॥ ४७६ ॥ किमप्यस्ति स्वभावेन सुन्दरं वायुसुन्दरम् । यदेव रोचने यत्नं भवेत्तत्तस्य सुन्दरम् ॥ ४७७ ॥ यस्य यस्य हि

यो भागस्तेन तेन हि त नरम् । अनुभवविद्य मेधावी
 क्षिप्रमामना नयेत् ॥ ४७८ ॥ दोषभीतेरनरस्मस्त
 स्कापुरुषलक्षणम् । कैरुर्णमयाद्भ्रातर्भोजन परिहीयते
 ॥ ४७९ ॥ स्थान एव नियोज्यन्ते भृत्याश्चरणाणि
 च । नहि चूडामणि पादे नूपुर मूर्ध्नि धार्यते ॥ ४८० ॥
 मृदुटे रोषित वाचश्रणामरणे मणि । नहि दोषो मणे
 रस्ति किंतु साधोरविभ्रता ॥ ४८१ ॥ बालादपि ग्रहीतव्य
 उक्तमुक्त मनीषिणि । रवेरविषये किं न प्रदीपस्य प्रका
 शनम् ॥ ४८२ ॥ बधुनीभृत्यवर्गस्य बुद्ध सत्सस्य
 चारुत्न । आपन्निक्रमपाषाणे नरो जानाति सारताम्
 ॥ ४८३ ॥ आपधुमर्गमग्नेने कार्यकालत्वयेषु च ।
 वल्याणवचनं घृयादग्नेऽपि हितो नर ॥ ४८४ ॥ बुद्धि
 म्रपि व्यैलीकानि य प्रिय प्रिय एव स । अनेकदोषदुष्टोऽपि
 माय कस्य न बह्वम् ॥ ४८५ ॥ अप्रियाण्यपि नुर्जाणो
 य प्रिय प्रिय एव स । दग्धमदिरसारेऽपि कस्य बहव
 न्दर ॥ ४८६ ॥ अप्रियस्यापि पथस्य परिणाम सुखा
 वह । वक्ता धोता च यत्रास्ति रमते तत्र सपद
 ॥ ४८७ ॥ न परस्वापवापेन परेषा दग्धमाचरेत् । आम
 नावगतं कृत्वा वध्नीयात्पुत्रयेव वा ॥ ४८८ ॥ गुणदोषाव
 निश्चित्य विधिर्न महनिग्रहे । स्वनाशाय यथा न्यसो
 दर्पात्सर्वसुखे वर ॥ ४८९ ॥ परामव परिच्छेत्तु योग्या
 योग्य न वेत्ति य । अस्तीह यस्य विज्ञान स कृच्छेऽपि न
 सीदति ॥ ४९० ॥ यथोरेव सम विच यथोरेव सम बलम् ।
 तयोर्विवादो मैत्री वा नोत्तमायमयो ह्यचित् ॥ ४९१ ॥
 बलानपि निस्त्रय कस्य नाभिभवत्सदम् । नि शङ्क दीयते
 तेषु पश्य भगवत्ये पदम् ॥ ४९२ ॥ धधु को नाम
 दुष्टाना पुण्येको नातिवाचित । को न तुष्यति त्रिचेन
 पुत्रत्ये को न पण्डित ॥ ४९३ ॥ धर्माथंकात्मतत्त्वज्ञो
 वैवान्तकरणो भवत् । नहि हस्तस्यमध्यत्र क्षमावा नक्षितु
 क्षम ॥ ४९४ ॥ क्षमा शत्रौ च मित्रे च यतीनामेव भूषणम् ।
 अपराधिषु सत्त्वेषु नृपाणा सैव दूषणम् ॥ ४९५ ॥ सेवि
 तव्यो महाशूद्र णलच्छायासमन्वित । यदि दैवात्सल
 नास्ति छाया केन नियार्थते ॥ ४९६ ॥ हीनसेवा न कर्तव्या
 कर्तव्यो महदाश्रय । पयोऽपि शीतिलेकीहस्ते चारुणीत्य
 मिधीयते ॥ ४९७ ॥ महानप्यल्पता याति निर्गुण गुणवि
 स्तर । आभासधेयमावेन गत्रत्र इव दर्शने ॥ ४९८ ॥
 वैद्यानामानुर धेयान्म्यसनी मौनिकोनिगाम् । विदुषा
 जीवनं मूर्ख सद्गर्वा जीवनं सताम् ॥ ४९९ ॥ तावद्
 दादि भेत्तव्य चायद्रयमनागतम् । आगतं तु भय वीक्ष्य

प्रहर्तव्यमभीतवत् ॥ ५०० ॥ सुपूरा स्वात्कुन्दिका सुपूरो
 मूपकाञ्जलि । सुसतुष्ट कापुरुष स्वत्यकेनापि तुष्यति
 ॥ ५०१ ॥ अम्भसा भिद्यते सेतुस्तथा मन्त्रोऽप्यरक्षित ।
 पैशुयात्रिद्यते स्नेहो वाचा भिद्यते कातर ॥ ५०२ ॥
 अन्यप्रतापमासाद्य यो दृढत्य न गच्छति । जातुषामण
 सेव रूपेणापि हि तस्य किम् ॥ ५०३ ॥ भवे वा यदि
 चा हृष सप्राप्ते यो विमर्शयेत् । कृत्य न कुर्वते वेगान्न
 स सतापमामुयात् ॥ ५०४ ॥ न वध्यन्ते ह्यविषया
 बलिभिर्दुर्बला अपि । विश्वस्तास्त्वेव वध्यन्ते बलिनो
 दुर्बलैरपि ॥ ५०५ ॥ महामतिरपि प्राज्ञो न विश्वासं प्रवे
 द्धिवा । विश्वासाभिर्दोषेभ्यो दितैर्गर्भो विदारित ॥ ५०६ ॥
 मन्त्रिणा भिन्नसधाने मिथया सानिपातिके । कर्मणि व्यच्यते
 प्रज्ञा स्वस्य को वा न पण्डित ॥ ५०७ ॥ अमृतं शिशिरे
 बहिरमृतं प्रियदर्शनम् । अमृतं राजसमानममृतं क्षीरभोजनम्
 ॥ ५०८ ॥ सप्राणा च खलानां च परद्रव्यापहारिणाम् ।
 अभिप्राया न सिध्यति तेनेद वर्तते जगत् ॥ ५०९ ॥
 नाविदग्धं प्रियं ब्रूयात्पुत्रवक्ता न वक्त्रक । नि रूढो
 नाधिकारी सात्ताकामी मण्डनप्रिय ॥ ५१० ॥ औषवा
 र्थसुमन्नागा बुद्धेश्चैव महात्मनाम् । असाध्यं नास्ति लोके
 ऽन यद्दृष्ट्वाण्डस्य मध्यगम् ॥ ५११ ॥ न यस्य चेष्टित
 विद्यान्न कुलं न पराक्रमम् । न तस्य विश्वसेत्प्राज्ञो यदीं छे
 च्छ्रेय आत्मन ॥ ५१२ ॥ नष्टं मृतमतिक्रान्तं नाशुशोचति
 पण्डिता । पण्डितानां च मूर्खाणां विद्वेषोऽप्य यत् स्मृत
 ॥ ५१३ ॥ अशोच्यानीह भूतानि यो मूढस्तानि शोचति ।
 स दु खे लभते दु खं ह्यावनर्थां निषेवते ॥ ५१४ ॥ न
 सुहृद्बन्धने य स्वात्स पुत्रो यस्तु भक्तिमान् । स भूलो यो
 विवेकैश्च सा भार्या यत्र निर्दुलि ॥ ५१५ ॥ यत्र देशे
 ऽधवा स्थाने भोगात्सुखत्वा स्वर्वायत । तस्मिन्निभमवहीनो
 यो वसेत्त पुरुषाधम ॥ ५१६ ॥ येनाहकारयुक्तेन चिर्
 विलसितं पुरा । दीनं वदति तत्रैव य परेषा स निन्दित
 ॥ ५१७ ॥ मूर्खाणां पण्डिता द्वेष्या निर्धनानां महाधनम् ।
 मतिन पापशीलानामसैतीनां कुलखिय ॥ ५१८ ॥
 मित्रदोही इतमश्च तथा विश्वामघातक । ते नप नरक
 याति यावत्सन्दिवाकरौ ॥ ५१९ ॥ जिह्वालौत्यप्रसक्तानां
 चलमप्यनिचासिनाम् । अचित्तितो वधोऽज्ञानां मीनानां
 मिव नाथते ॥ ५२० ॥ व्यसोध्यव सर्वेषु यस्य बुद्धिर्न
 हीयते । स तेषां पारममर्थेति तत्प्रभोनादसशयम् ॥ ५२१ ॥
 मित्रवान्साधयत्यथा दुःसाध्यानि वै यत । तका

मित्राणि कुर्यात् सामानान्येव चात्मनः ॥ ५२२ ॥ अपि
संपूर्णतामुक्तैः कर्तव्याः सुहृदो बुधैः । नदीशः परिपूर्णो-
ऽपि चन्द्रोदयमपेक्षते ॥ ५२३ ॥ यो मित्रं उरुते मूढ
आत्मनोऽसदृशं कुर्याः । हीनं वाऽप्यधिकं वापि हासतां
यात्वसौ जनः ॥ ५२४ ॥ कारणान्मित्रतां याति कारणा-
द्याति शत्रुताम् । तस्माग्मित्रत्वमेवात्र योज्यं धर न
धीमता ॥ ५२५ ॥ उपकाराच्च लोकाणा निमित्तान्मृग-
पक्षिणाम् । भयाल्लोमाच्च मूर्खाणा भैत्री स्वाहर्शनात्सताम् ॥
५२६ ॥ यस्य न ज्ञायते वीर्यं न कुलं न विचेष्टितम् ।
न तेन संगतिं कुर्यादित्युवाच बृहस्पतिः ॥ ५२७ ॥ शनैः-
शनैश्च भोक्तव्यं स्वयं वित्तमुपार्जितम् । रसायनमिव
प्रागैर्हृदया न कदाचन ॥ ५२८ ॥ मृतो दरिद्रः पुरुषो
मृतं मैथुनमप्रजम् । मृतमश्रोत्रियं श्राद्धं मृतो यज्ञस्त्वद-
क्षिणः ॥ ५२९ ॥ गुरोः सुतां मित्रमार्यो म्बामितेवकरो-
हिनीम् । यो गच्छति पुत्रालोके तमाहुर्ब्रह्मपातिनम्
॥ ५३० ॥ अयशः प्राप्यते येन येन चापगतिर्भवेत् ।
स्वर्गाच्च भ्रश्यते येन तत्कर्म न समाचरेत् ॥ ५३१ ॥ यः
स्तोकेनापि संतोषं कुरुते मन्दधीर्जनः । तस्य भाग्यविहीनस
दृशा श्रीरपि मार्ज्यते ॥ ५३२ ॥ कृत्तनिश्चयिनो बन्धास्तु-
ह्निमा नोपभुज्यते । चातकः को वराकोऽयं यसेन्द्रो
वारिवाहकः ॥ ५३३ ॥ तावत्स्यात्सर्वकृत्येषु पुरुषोऽत्र स्वयं
प्रभुः । स्त्रीवाक्याद्बुधविश्रुणो यावन्नो प्रियते बलात्
॥ ५३४ ॥ अकृत्यं मन्यते कृत्यमगम्यं मन्यते सुगम् ।
असङ्गं मन्यते भक्ष्यं स्त्रीवाक्येपरितो नरः ॥ ५३५ ॥
यमिहोचफला वेदाः शीलवृत्तफलं श्रुतम् । रतिपुनफला

यः पृष्ट्वा कुरुते कार्यं प्रष्टव्यान्साहितान्युत्सुम् । न तस्य
जायते विप्रः कर्मिश्चिदपि कर्मणि ॥ ५४४ ॥ कृत्वा-
न्तानि हर्ष्याणि कुत्राप्यन्तं च सौहृदम् । कुपजान्तानि
राश्राणि कुकर्मान्तं यगो नृणाम् ॥ ५४५ ॥ कृते प्रति-
कृतिं कुर्याद्विमिते प्रतिहिमितम् । न तत्र दोषं पश्यामि
दृष्टे दृष्टं समाचरेत् ॥ ५४६ ॥ सर्वहिंसानिवृत्ता ये नराः
सर्वसहाश्र ये । सर्वसाथयमृताश्च ते नराः स्वर्गगामिनः
॥ ५४७ ॥ योजति यस्य यदा माममुमयोः पश्यतास्त-
स्मिन् । एकस्य क्षणिका प्रीतिरन्यः प्राणैर्विमुच्यते ॥ ५४८ ॥
मर्त्यमिति यद्दुःखं पुरुषस्योपजायते । शक्यते नानुमानेन
परेण परिवर्णितम् ॥ ५४९ ॥ स्वच्छन्दवनजातेन शक्रे-
नापि प्रपूर्यते । अस्य दग्धोदरसार्धं कः कुर्यात्सत्कं
महत् ॥ ५५० ॥ विद्यया विनयावाभिः सा चेदविनयावद्वा ।
किं कुर्मः कं प्रति श्रमो गैरदायां स्वमातरि ॥ ५५१ ॥ वैद्या
द्वेषा भ्रमं चक्रे कान्तासु कनकेषु च । तासु तेष्वप्यनानृक्तः
साक्षाद्भ्रगो नराकृतिः ॥ ५५२ ॥ द्विः शरं नामिसंघेत्ते द्विः
स्वापयति नाश्रितान् । द्विर्दाति न चापिम्यो यन्ने द्विर्नि-
मापते ॥ ५५३ ॥ सुनेरपि वनस्थस्य स्तानि कर्मणि
कुर्वतः । तत्रापि संभ्रमन्त्येते मित्रोदासीनशत्रवः ॥ ५५४ ॥
पशैतानि विलिख्यन्ते गर्भस्यनैव देहिन्ः । ब्राह्मः कर्त्तुं च
विद्या च वित्तं निघनमेव च ॥ ५५५ ॥ नन्ति मन्त्रे
घृतकारे न शौचं शृणुपीपत्रां । नन्ते चैहं नानि
घृतैः पुत्रितयं न हि ॥ ५५६ ॥ सर्वेन्द्रा के कृत्वाः प्रतिज्ञा-
तार्यपालकाः । परानकारिणः केन्द्रं निर्वृत्तं छत्रिं ते
जनाः ॥ ५५७ ॥ शशाङ्कान्तरं कर्मोद्देशिदाय च ।

लिखा ॥ ५६५ ॥ क्षन्तव्यो मन्दबुद्धीनामपराधो मनी
 षिणा । नहि सर्वत्र पाण्डित्यं सुलभं पुरुषे क्वचित् ॥ ५६६ ॥
 राजा पश्यति कर्णाम्या सुक्तया पश्यन्ति पण्डिता । पशु
 पश्यति गन्धेन भूतैः पश्यन्ति बर्बरा ॥ ५६७ ॥ प्रत्यह
 सर्वसिद्धीनामुक्ताप प्रथमं किल । अतिशीतलमल्पम्भं किं
 भिनति न भूयतः ॥ ५६८ ॥ अत्यापारेषु व्यापारं यो
 नरः कर्तुमिच्छति । स तत्र निघनं याति कीलोत्पाटीव
 याभर ॥ ५६९ ॥ हतं ज्ञानं क्रियाहीनं हताश्चाज्ञानिनो
 नराः । हत चानायकं सैन्यमभर्तारो हता स्त्रिय ॥ ५७० ॥
 कन्या निष्कासिता श्रेष्ठा यद् श्रेष्ठा प्रवेदिता । अन्नं सक्
 लित श्रेष्ठं धर्मं श्रेष्ठो दिने दिने ॥ ५७१ ॥ सत्यं सत्यं
 मुनेर्वीर्यं नादत्तमुपतिष्ठते । अम्बुभिः पूरिता पृथ्वी चात
 वस्य मरुत्खरी ॥ ५७२ ॥ न स्वप्नेन जयेन्निरा न कामेन
 स्त्रियं जयेत् । नेत्र्यनेन जयेद्ब्रह्मि न पानेन सुखा जयेत्
 ॥ ५७३ ॥ तद्गृहं यत्र वसतिस्तद्गोत्रं येन जीवति ।
 तन्मुक्तये यदेवोक्तं ज्ञानमज्ञानमन्यथा ॥ ५७४ ॥ पिता
 रक्षति कौमारं भर्ता रक्षति यौवने । पुत्रस्तु स्यादिवे भावे
 न स्त्री स्वातन्त्र्यमर्हति ॥ ५७५ ॥ पानं दुर्जनससर्ग
 पत्या च विरहोऽनम् । स्वप्नमन्यगृहे वासो नारीणा
 दूषणानि पद ॥ ५७६ ॥ हन्तुं मेपोऽपसरति मृगेन्द्र
 सकुचत्वपि । बुद्धिमन्तं सहन्ते च निधाय हृदि किंचन
 ॥ ५७७ ॥ यदप्यमतामासुर्यदनीतिमता श्रिय । तदेतत्का
 क्तालीयं तदेतच्च घुणाक्षरम् ॥ ५७८ ॥ वस्त्रं गा च
 बहुद्धीरा जल्पानसुगानहो । औषधं धीजमाहार सकी
 णीत यथामुयात् ॥ ५७९ ॥ रागे द्वेषे च माने च द्रोहे
 पापे च कर्मणि । अभिये चैत्र कर्तव्ये चिरकारी प्रशस्ते
 ॥ ५८० ॥ बन्धूना सुहृदां चैत्र मृत्याना स्त्रीजनस्य च ।
 अन्यत्पञ्चपराधेषु चिरकारी प्रशस्ते ॥ ५८१ ॥ चिरेण
 मित्रं सधीयाधिरेण न वृत्तं त्यजेत् । चिरेण विहितं मित्र
 चिरं धारणमर्हति ॥ ५८२ ॥ लाभस्तेषा जयस्तेषा कुत
 स्तेषा पराजय । येषा हृदिस्थो भगवान्मङ्गलायतनो हरि
 ॥ ५८३ ॥ धनाशा जीविताशा च गुर्वी प्राणभृतां सदा ।
 बुद्धस्य तद्वनी भार्या प्राणेष्योऽपि गरीयसी ॥ ५८४ ॥
 पित्रोस्ताती गतापर्था प्रसूता गतयौवना । प्रवासी गत
 सौख्यश्च याचना गतगौरवा ॥ ५८५ ॥ शाम्भामृगस्य
 शाम्भाया शाम्भा गन्तुं पराक्रम । उलङ्घितो यदम्नोधि
 प्रभावः प्रमरो हि सः ॥ ५८६ ॥ रा पुण्यं च कन्त्राणि
 पुत्रोत्पत्तिनिषिद्धया । मुहुतादेव लम्बन्ते नैव पार्थ
 पण्डिताम् ॥ ५८७ ॥ धर्महान्यजिते धित्तनुमनति

सुखं परे । स्वयं पादस्य पानं स्वात्सिहो गजत्रयादिव
 ॥ ५८८ ॥ यथा काष्ठमयो हस्ती यथा चर्ममयो
 मृग । तथा वेदं विना विप्रस्ययस्ते नामधारका ॥ ५८९ ॥
 वरं कृतधनस्तृणादाल्यन्तमृगुणः पुमान् । प्रकृत्या ह्यगुण
 श्रेयात्रलंकाश्च्युतोपल ॥ ५९० ॥ दूरम्भोऽपि समीप्यो
 यो यस्य हृदि वर्तते । यो यस्य हृदये नास्ति समीपसोऽपि
 दूरग ॥ ५९१ ॥ मयया किं न जल्पन्ति किं न भङ्गन्ति
 वायसा । क्वच्य किं न पश्यन्ति किं न कुर्वन्ति योषित
 ॥ ५९२ ॥ अगच्छ सततं साधु कुरूषा च पतिप्रता ।
 व्याधितो देवभक्तश्च विधेना ब्रह्मचारिण ॥ ५९३ ॥
 तावन्महत्त्वं पाण्डित्यं कुलीनत्वं विप्रैस्त्रिता । यान्ज्वलति
 नक्षिपु स्वतः पद्मेषुपावक ॥ ५९४ ॥ वाहितं चाधम
 णिज्यं राजसेवा तपोवनम् । धीराश्चत्वारि कुर्वन्ति रुचिं
 कुर्वन्ति कातरा ॥ ५९५ ॥ न देवो विद्यते कोष्ठे न
 पाषाणे न मृन्मये । भावेषु विद्यते देवस्तस्माद्भावो हि
 कारणम् ॥ ५९६ ॥ अ-यावोपार्जितं द्रव्यं दश वर्षाणि
 तिष्ठति । प्रभते चेकादशे वर्षे समूलं च विनश्यति ॥ ५९७ ॥
 नृशयं भोजनं शेषा सततानर्थं च मेथुनम् । वाक्सत्यवच
 नार्थाय दुर्गाण्यतितरन्ति ते ॥ ५९८ ॥ नित्यं क्रोधादिर्य
 रक्षेत्तपो रक्षेच्च मत्सरात् । विद्या मानापमानान्यामानान्
 तु प्रमादत ॥ ५९९ ॥ क्षमातुर्यं तपो नास्ति न सतो
 पात्यर सुखम् । न तृष्णाया परो व्याधिर्न च धर्मो दया
 पर ॥ ६०० ॥ दानेन भोगी भवति मेधावी बुद्धसेवया ।
 अहिंसया च दीर्घायुरिति प्राहुर्मनीषिण ॥ ६०१ ॥ यच्छस्य
 असितुं आस प्रसन्नं परिणमेच यत् । हितं च परिणामे स्वाच
 त्वायै भूतिमिच्छता ॥ ६०२ ॥ बुद्धी कलुषिताया च
 विचारं प्रस्तुपन्थिते । अनयो नयसकाशो हृदयात्प्रापति
 ॥ ६०३ ॥ यदैव भर्ता जानीयान्मद्यमूल्यं । स्त्रियम् ।
 उद्विजेत तदैवास्या सर्पाद्विदमगतादिव ॥ ६०४ ॥ न
 क्रोधयातुधानस्य धीमान्नाच्छेद्विधेयताम् । निर्णीतप्राप्त
 रुषिरः प्राप निन्दा वृकोदर ॥ ६०५ ॥ न लोकायतयार्धेन
 नास्तिक स्याददैवत । हरिर्हिरण्यकशिपुं जघान ह्यम्भ
 निर्गतः ॥ ६०६ ॥ सदेहो वैष्णवे मार्गे न बायोऽप्यै
 बुद्धीने । रामप्रभावमद्यापि पयोधौ पश्य सेतुम्
 ॥ ६०७ ॥ गौर्वा कामदुया सम्यक्प्रयुक्ता मय्यते बुधैः ।
 उ प्रसुक्ता पुनर्गौर्त्वं प्रयोस्तु सेव शंसति ॥ ६०८ ॥ न
 जातु काम कामानामुपभोगेन शाम्यति । हृषिया ह्यम्भ
 वर्त्मव भूय पयाभिषयते ॥ ६०९ ॥ नाष्टः कर्मविद्

यात्र चान्वायेन पृच्छतः । जानन्नपि हि मेवावी जडवहोक
 आचरेत् ॥ ६१० ॥ धर्मायै यत्र न स्यातां शुभ्या वापि
 तद्विधा । तत्र विधा न वक्तव्या शुभं वीजमिधोर्धरे
 ॥ ६११ ॥ विद्ययैव समं कामं मर्त्यं ब्रह्मवादिना । आप-
 दपि हि घोरायां न लेनामिरिणे वपेत् ॥ ६१२ ॥ सावित्री-
 मात्रसरोऽपि वरं विप्रः सुयत्नितः । नायत्नितश्चतुर्वेदः
 सर्वाशी सर्वविक्रयी ॥ ६१३ ॥ न हायनेन पलितैर्न
 वित्तेन न वन्धुभिः । ऋषयश्चकिरे धर्मं योऽनूचानः स नो
 महान् ॥ ६१४ ॥ नारस्तुदः स्वादातौऽपि न परद्रोहकर्मिभिः ।
 ययाऽज्योद्विजंतं वाचा नालोक्यां तासुदीरयेत् ॥ ६१५ ॥
 यथा खनन्खनित्रेण नरो वार्यधिगच्छति । तथा गुरुगतां
 विधां शुभ्रपुरधिगच्छति ॥ ६१६ ॥ यं मातापितरौ क्लेशं
 सहेते संमत्रे नृणाम् । न तस्य निकृतिः शक्या कर्तुं वर्ष-
 शतैरपि ॥ ६१७ ॥ पित्रोर्निलं प्रियं कुर्यादाचार्यस्य च
 सर्वदा । तेषु हि त्रिषु त्रुष्टेषु ततः सर्वं समाप्यते ॥ ६१८ ॥
 श्रद्धयानः शुभां विद्यामाददीतावरादपि । अन्त्यादपि परं धर्मं
 स्त्रीरते दुष्कृत्यादपि ॥ ६१९ ॥ यद्यत्परवशं क्रमे तत्तद्य-
 नेन वर्जयेत् । यद्यदात्मवशं तु स्वात्तत्सेवेत यत्नतः
 ॥ ६२० ॥ यत्कमे कुर्वतोऽस्य स्वात्परितोषोऽन्तरात्मनः ।
 तत्पयत्रेण कुर्यात् विपरीतं तु वर्जयेत् ॥ ६२१ ॥ न
 द्रव्याणांमविज्ञाय विधिं धर्म्यं प्रतिग्रहेत् । प्रातः प्रतिग्रहं
 कुर्यादवसीदन्नपि क्षुधा ॥ ६२२ ॥ सर्वेषामेव शौचाना-
 मर्थशौचं परं स्मृतम् । योऽर्थे शुचिः स हि शुचिर्न मृदा-
 रिशुचिः शुचिः ॥ ६२३ ॥ नास्ति विद्यासमं चक्षुर्नास्ति
 सत्यसमं तपः । नास्ति रागसमं दुःखं नास्ति त्यागसमं
 सुखम् ॥ ६२४ ॥ नाल्यर्थमर्थायितया लुब्धमुद्वेजयेजन्म ।
 अश्विर्देवाऽश्वरत्नं श्रीर्मध्यमानोऽसुजद्विपम् ॥ ६२५ ॥
 न स्वातन्त्र्यं न गन्तव्यं क्षणमप्यधर्मः सह । पयोऽपि
 शौण्डिकीहस्ते मंदिरा मन्वते जनः ॥ ६२६ ॥ अकिंचि-
 दपि कुर्याणः सौख्यैर्दुःखान्पपोहति । तस्य किमपि-द्रव्यं
 यो हि यस्य प्रियो जनः ॥ ६२७ ॥ अत्युप्यात्सघृताद-
 द्नादच्छिद्राच्चैव वाससः । अपरप्रेष्यमावाच भूय इच्छन्पत-
 त्यधः ॥ ६२८ ॥ आपद्रामापतन्तीनां हितोऽप्यायाति
 हेतुताम् । मातृजह्वैव धत्सस सम्भो भवति बन्धने
 ॥ ६२९ ॥ भयलेकस्मले जन्म गन्धस्तेषां पृथक्पृथक् ।
 उत्पद्य मृणालस्य मत्स्यस्य कुसुदस्य च ॥ ६३० ॥
 तत्र मित्रं न धत्सत्यं यत्र नास्ति चतुष्टयम् । ऋणदाता
 च वैघ्नश्च श्रोत्रियः सजला नदी ॥ ६३१ ॥ सच्छिद्रनिकटे

वासो न कर्तव्यः कदाचन । घटी पिबति पानीयं तादृशते
 शहरी यया ॥ ६३२ ॥ तृणं ब्रह्मविदः स्वर्गस्त्रुणं धूमस्य
 जीवितम् । जिताश्वस्य तृणं नारी निःसृहस्य तृणं जगत्
 ॥ ६३३ ॥ गुरोरर्थवलिप्तस्य कार्याकार्यमजानतः । उल-
 थप्रतिपन्नस्य न्याय्यं भवति शासनम् ॥ ६३४ ॥ मनसैव
 कृतं पापं न शरीरकृतं कृतम् । येनैवालिङ्गिता कान्ता तेनै-
 वालिङ्गिता सुता ॥ ६३५ ॥ भिक्षे चित्ते कृतः प्रीतिः
 साद्वा प्रीतिः कुतः सुखम् । त्वं च सरसि तं पुत्रं पुच्छ-
 च्छेदं सराम्यहम् ॥ ६३६ ॥ मशिका प्रगमिच्छन्ति घन-
 मिच्छन्ति पार्थिवाः । नीचाः कलहमिच्छन्ति शान्ति-
 मिच्छन्ति साववः ॥ ६३७ ॥ हस्ती चाक्षुशहस्तेन कशा-
 हस्तेन वाजिनः । शङ्गी एमुदहस्तेन सन्नहस्तेन दुर्जनः
 ॥ ६३८ ॥ देशानुसृज्य गच्छन्ति सिंहाः ससुरणां गजाः ।
 तत्रैव निधनं यान्ति काकाः कापुरुषा मृगाः ॥ ६३९ ॥
 वाग्वादमर्थसंबन्धं परोक्षे दारवृत्तानम् । यद्रीच्छेद्विपुलां
 प्रीतिं श्रीणि तत्र न कारयेत् ॥ ६४० ॥ अर्थानामिर्जनं
 कार्यं वर्धनं रक्षणं तथा । मक्ष्यमाणो निरादायः सुभैरपि
 हीयते ॥ ६४१ ॥ आपदर्थं धनं रक्षेन्महतां कुत आपदः ।
 कदाचित्कुपितो देवः संचितं चापि नश्यति ॥ ६४२ ॥
 शुध्यन्ति पशवः सर्वे पठन्ति शुक्रसारिकाः । दातुं जानाति
 यो वित्तं स शूरः स च पण्डितः ॥ ६४३ ॥ नदीतीरेषु
 ये वृक्षा यस्य नारी निरङ्कुशा । मघ्निहीनो भवेद्राजा तस्य
 राज्यं विनश्यति ॥ ६४४ ॥ गुणं पृच्छस्व मा रूपं शीलं
 पृच्छस्व मा कुलम् । सिद्धिं पृच्छस्व मा विधां भोगं
 पृच्छस्व मा धनम् ॥ ६४५ ॥ गुणो भूपयते रूपं शीलं
 भूपयते कुलम् । सिद्धिर्भूपयते विधां भोगो भूपयते धनम्
 ॥ ६४६ ॥ यस्य न ज्ञायते शीलं कुलं विधा नरस्य च । कसेन
 सह विश्वासं पुमान्कुर्याच्चिद्वक्षणः ॥ ६४७ ॥ का प्रीतिः सह
 मार्जारैः का प्रीतिरवनीपतौ । गणिकामिक्ष का प्रीतिः का
 प्रीतिर्मिथुकेः सह ॥ ६४८ ॥ धीराणां भूपणं विद्या मघ्निणां
 भूपणं नृपः । भूपणं च पतिः स्त्रीणां शीलं सर्वस्य भूपणम्
 ॥ ६४९ ॥ महानदीप्रतरणं महापुरुषविग्रहम् । महाजन-
 विरोधे च दूरतः परिवर्जयेत् ॥ ६५० ॥ नारुहेद्विपनं शृङ्गं
 जीर्णं नाथं न चारुहेत् । कूपे नालोक्येतोयं न चाल्मानं
 विनाशयेत् ॥ ६५१ ॥ संकटे न च गन्तव्यं विपने न
 कदाचन । महापये न गन्तव्यं गन्तव्यं चात्मनः पथम्
 ॥ ६५२ ॥ अनादायी व्ययं कुर्यादसहायी रणप्रियः ।
 आतुरः सर्वमशी च नरः शीघ्रं विनश्यति ॥ ६५३ ॥

—१—सगरस्य. —२—उग्वार्गवर्तिनः. —३—परस्त्री संकटं प्रोक्तं रण्य
 च विपनं पथम् । वैश्या महापथं प्रोक्तं स्वर्गपथः पितां ह्यनः ॥

सुसदिग्धस्य भक्तस्य दत्तस्य चलितस्य च । अमात्यस्य च
दुष्टस्य मूलादुद्धरणं वारम् ॥ ६५४ ॥ दीर्घशृङ्गमनडुह
रणा च बहुभाषिणीम् । शूद्रमक्षरसयुक्तं दूरतं परिवर्तयेत्
॥ ६५५ ॥ सिद्धं मन्त्रौषधं धर्मं गृहन्दिन्द्रं च मैथुनम् ।
युयुक्तिं कुशुतं चैव वचनं न प्रकाशयेत् ॥ ६५६ ॥
धनेषु जीवितेषु स्त्रीषु भोजनवृत्तिषु । अवृत्ता मानना सर्वे
यता यास्यन्ति यान्ति च ॥ ६५७ ॥ सौहार्दस्पर्णरक्षाणामुच्चा
वचभिदात्रुणाम् । परोक्षमिति कोऽप्यस्ति परीक्षानिकषोपल
॥ ६५८ ॥ परापकारनिरतैर्दुर्जनैः सह सगतिः । वदामि
मजतस्तत्र न विधेया कदाचन ॥ ६५९ ॥ नरत्वं दुर्लभं
लोके विद्या तत्र सुदुर्लभा । क्वचित् दुर्लभं तत्र शक्तिस्तत्र
सुदुर्लभा ॥ ६६० ॥ वारिजेनेव सरसी शशिनव निशी
थिनी । यौवनेनेव वनिता नयेन श्रीर्मनोहरा ॥ ६६१ ॥
दानं विनाहतं वाचं कीर्तिधर्मौ तथाशुभं । परोपकरण
कायादसारासारमाहरेत् ॥ ६६२ ॥ श्रुतं कृतधियाऽज्ञा
ज्जायते विनयं श्रुतात् । लोकानुपगो विनयान्न किं लोका
नुरागतं ॥ ६६३ ॥ विमाराध्यं सदा पुण्यं कश्च सेव्यं
सदागमं । को ध्येयो भगवान्विष्णुः किं काम्यं परम
पदम् ॥ ६६४ ॥ एकामिषाभिलाषो हि बीजं वैरमहातरो ।
तिलोत्तमभिलाषो हि यथा सुन्दोपशुन्दयो ॥ ६६५ ॥
आचा तकात्किञ्चिद्रेमयूखरहिमविषं । भूसरापि कला
चाद्री किं न वञ्चति लोचनम् ॥ ६६६ ॥ हेतुनसगिक
कोऽपि प्रीतेर्द्विन्द न वर्तते । मालती मधुगुऽस्तीति मधुप
केन शिक्षयते ॥ ६६७ ॥ देवे तीर्थे द्विजे मन्त्रे दैवज्ञे भेषजे
गुरौ । यादृशी भावना यम् सिद्धिर्भवति तादृशी ॥ ६६८ ॥
न माता शपते पुत्रं न दाप्य लभते मही । न हिंसा
कुर्वते गार्धुनं देव सृष्टिनाशक ॥ ६६९ ॥ प्राय
मन्त्रुपदेशार्हा धीमत्तो न चडाशया । तिला कुसुम
मौगन्ध्याहिनो न यत्र क्वचित् ॥ ६७० ॥ ससितस्य
गुणो कर्षं प्रायं प्रस्फुरति स्फुटम् । दम्बसागुणत्वण्डस्य
स्फारीभवति सौरभम् ॥ ६७१ ॥ उपकर्तुं यथा सत्यं
ममर्षो न तथा महान् । प्रायं कूपस्तथा हतित
सततं न तु वारिधि ॥ ६७२ ॥ जडे प्रमत्ति प्रायो
दुःखं विभ्रति साधनं । शीताग्नापुदिते पद्मा सरोच
याति वारिणि ॥ ६७३ ॥ कश्चित्त्वसुचिदेव स्यात्सु
द्विद्राम्भजनम् । पद्मं विवासयत्यर्धं सकोचयति के
यम् ॥ ६७४ ॥ ईश्वरा पिपुनाऽश्वद्विप्रतीतिं विमद्भु
सम् । प्रायो निषय एवाहीन्द्रजिह्वा दधतततम् ॥ ६७५ ॥

सपचास्ते परे साकं विपदि स्वर्जनैर्जड । जूभमत्स्यो,
रुहे भूत्रं शुष्यस्युदकशैवले ॥ ६७६ ॥ नीचान्मान
मलिना यो युक्ते सपदं पुमान् । लशुनाक्ता स
कर्पूरचर्चा वितनुते तनौ ॥ ६७७ ॥ ध्यसनानन्तरं सोऽप्य
स्वल्पमप्यधिकं भवेत् । काषायरसमास्वाद्य स्वाद्वतीगान्धु
विन्दते ॥ ६७८ ॥ गुणानामन्तरं प्रायस्तज्ज्ञो जानाति
नेतरं । मालतीमल्लिकामोदं प्राणं वेत्ति न लोचनम्
॥ ६७९ ॥ प्रभूतवयसं पुंसो धियं पाकं प्रवर्तते ।
जीणस्य चन्दनतरोरामोदं उपजायते ॥ ६८० ॥ घना
गमेऽधिकं पुसा लोभमप्येति मानसम् । निदाघवाले
प्राणस्य प्रायं शैत्यं वहत्यलम् ॥ ६८१ ॥ सहजोऽपि
गुणं पुसा साधुवादेन वर्धते । कामं सुरसलेपेन कान्तिं
वहति काञ्चनम् ॥ ६८२ ॥ निन्दा यं कुर्वत
साधोस्तथा स्वं दूषयत्यसौ । स्वे भूतिं यस्त्यजेदुच्चै
र्भूमिं तस्यैव सा पतेत् ॥ ६८३ ॥ शुभं वाप्यशुभं
कर्म फलकालमपेक्षते । शरदेव फलत्याशु शार्ङ्गि
सुरमौ क्वचित् ॥ ६८४ ॥ भोगेच्छा नोपभोगेन
भोगिना जातु शाम्यति । लरणेनान्तरालेन तृप्या
प्रत्युत जायते ॥ ६८५ ॥ दुर्लभोऽप्युत्तमं प्राय
स्वजातीयेन लभ्यते । कर्णकोटरगं वारि वारिपैवाववृष्यत
॥ ६८६ ॥ जन्तोर्निरुपभोगस्य दृश्यते भुवि रूक्षता ।
वाताशिनो द्विजिह्वलं विहितं पश्य वेधसा ॥ ६८७ ॥
आकारं कारणं जन्तोर्दौर्जन्यस्य न जायते । कालकूट
सुधासिन्धो प्राणिना प्राणहारक ॥ ६८८ ॥ न
व्याधिरप्या गुणिनो गुणवाञ्छायते भ्रुवम् । चन्दनोऽजन्तस्य
दग्धो न भस्म सुरभि क्वचित् ॥ ६८९ ॥ कायापदी
जनं प्रायं प्रीतिमाधिष्णोत्यलम् । लोभाया शौण्डिकं
शपैमप्युप्युजाति पेशले ॥ ६९० ॥ दुर्जने जीयते
शुक्या विमहेण न धीमता । पिपात्यते महाशूत्रस्य
त्समीपक्षितिश्चयात् ॥ ६९१ ॥ स्वभावमुदरं वरुत् न
सस्कारमपेक्षते । सुक्तारत्नस्य शान्ताश्मपेक्षणं नोपयुज्यते
॥ ६९२ ॥ येनात्मा पण्यता नीतं स एवाविष्यते
नने । हसी हेमसहस्रेण क्रीयते न शृगाधिपि ।
॥ ६९३ ॥ निकीतं निजमात्मानं वरुत् सस्फुरते नड ।
परेभ्यः स्वशरीरस्य के वा भूषा नितन्यते ॥ ६९४ ॥
असंभवगुणस्तुत्या जायते स्वात्मनस्त्वा । कर्णिकैरं
मुगधीति वदन्को नोपहास्यते ॥ ६९५ ॥ तस्यै
स्यापिताथेतो विशतिं गुणिना गुणा । उल्कोचितानां
पमाना गणो वासुभिराहत ॥ ६९६ ॥ निनाशयवा

भाति पुसा चित्तं पगशय । प्रतिमा मुखचन्द्रस कृपाणे
याति दीर्घताम् ॥ ६९७ ॥ अथम वाघते भूयो
डुखमेगो न तूत्तमम् । पादद्वयं रुजत्वाद्यु शीतस्पर्शो
न चक्षुर्षी ॥ ६९८ ॥ यत एवागतो दोषस्तत एव
निर्जतं । अभिद्रग्धस्य विस्फोटशान्तिं स्वादिभिन
ध्रमम् ॥ ६९९ ॥ बुद्धिमत्त्वामिमान को भवेत्वाज्ञो
पजीविनाम् । अन्यदीर्घरंकारैर्नाहंकारो निम्पूणे ॥ ७०० ॥
उत्तमोऽप्यधमस साध्यान्मानप्रकर कश्चित् । वीस्तु
मात्रीनि रत्नानि थयाचे हरिरस्युधिम् ॥ ७०१ ॥ प्रयत्ने
ममके केचिदेव स्तु फलमानिन । क्षीरोदुग्धना
द्वैरस्मृतं प्रापि नासुं ॥ ७०२ ॥ भोग परोपतापिन
पुंसा दुःखाय न स्थिरं । पानमप्यमृज क्षिप्रं सर्षपाडयै
जलैकताम् ॥ ७०३ ॥ नोपभोगानर्गनान्कोऽपि सचि
सुते चिरम् । आम्ब किमलकारानामन्याह्वस कुर्वत
॥ ७०४ ॥ विवर्णचर्चनैर्मृत्युर्गदोऽप्यन्त प्रकाशते । इन्ध
नान्तरसर्ष्यश्च ज्वरत्यग्नि पय कर्ण ॥ ७०५ ॥
निकटस्य गरीयासमपि लोको न मन्यते । पत्रिनामपि
यमर्त्सा न नमस्वन्ति जाह्नवीम् ॥ ७०६ ॥ स्वप्न
स्वात्मयजन्तुर्जायते गुणान्तरं । गोरैर्गोपदाञ्चयि
हरिर्देवो जगपति ॥ ७०७ ॥ उत्तमसोपमायाति तदद्ग
पोष्यते यदि । वृक्ष प्रसीदति प्राय पादाभ्यङ्गेन
न स्वयम् ॥ ७०८ ॥ दुर्मग सायकृत्या यो विभू
त्वापि न दाह्य । योमय श्रीनिवासोऽस्ति न तद्यापि
नोहम् ॥ ७०९ ॥ आगच्छदुस्तसो भाति यथय न
या गत । हिमाशोर्हृदय सायं चक्रास्ति न तथोपसि
। ७१० ॥ सतोपज्ञतये पुसामाकक्षिकधननागम । सरमा
उतुभेदाय वर्षोप स च न स्थिर ॥ ७११ ॥ सतुष्यत्यु
तम स्तुत्या धनेन महतापम । प्रसीदन्ति जपेर्देवा वलि-
भिर्मृतविग्रहा ॥ ७१२ ॥ स्वनातीयविधाताय माहात्म्य
द्वयते नृणाम् । श्येनो विहगमानेन दिनसि न मुन
पामान् ॥ ७१३ ॥ गुरु प्रयोनोद्देशादार्जयन्ति न भक्तिं ।
दुग्धदात्रीति गौर्गहे पोष्यते न तु धर्मत ॥ ७१४ ॥
शुरूभिर्द्विजातीना वर्णाना त्राहणो गुरु । पतिरेको गुरु
स्त्रीणा सर्वस्वाम्यागतो गुं ॥ ७१५ ॥ बहुभिर्मूर्ख
सधातैरन्योन्यं वसुतृप्तिभि । प्रच्छाद्यन्ते गुणा सर्वे मेघ
रिष दिवाकर ॥ ७१६ ॥ मनागनम्यादृत्या या काम
क्षाम्यतु य क्षमी । त्रियासमभिहारेण निराप्यन्त क्षमेत
क ॥ ७१७ ॥ कामाय स्पृहयत्यात्मा सयतोऽपि मनी
पिण । वीथीनियमितोऽप्युज्ञ शम्पमासाय धायति

॥ ७१८ ॥ रोगगोकपरीनामन्धनज्यसुनानि च । आना
पगघट्टाणा फलान्येतानि देहिनाम् ॥ ७१९ ॥ मूनि
पनाथर्षणौ बाले दृढे ततोनिर्था विदुषि । योषिति मूर्ध्ने
गुरुषु च विदुषा नोत्तर देयम् ॥ ७२० ॥ बटुकं वा
मधुर वा प्रस्तुतप्राक्यं मनोहारि । वामे गर्भनादश्चित्त
शील्य प्रयाणेषु ॥ ७२१ ॥ अतिपरिचयाद्रज्जा सततगम-
नादनादरो भवति । लोक प्रयागगामी कूपे स्नानं समा
चरति ॥ ७२२ ॥ अतिपरिचयादवजा सननगमनादर्ना-
दरो भवति । मंत्रये भिडपुरध्री चन्दनतरुगण्डमिन्धन
कुरुत ॥ ७२३ ॥ अतिपरिचयाद्रज्जेलेतद्व्यक्त्य कृपं
तद्गति । अतिपरिचितेऽप्यनार्द्रा मसारऽग्निर्न जायते
ज्जवा ॥ ७२४ ॥ अविद्येयो मूलचन शशापि मित्राप्यद्या
यक स्वामी । अविनयवर्ता च भार्या मस्तकशूलानि
चन्वारि ॥ ७२५ ॥ वैधमर्कविहीनो निर्द्वेषा कुत्र्यधूर्य-
निर्मुक्तं । बटके च त्रौघुर्गो मस्तकशूलानि चन्वारि
॥ ७२६ ॥ शक्तिरहितोऽपि कुप्यति सेनासचोऽपि मात्र
सुद्वहति । अधनोऽपि हि कामयते जानाति विधिर्निदम्भ
यितुम् ॥ ७२७ ॥ स्वपति मयमकृतपार्थ सुमिनमयज्ञ
प्रमादिनं विद्या । हो कामिनमत्स्य श्री कूर मी दुर्जन
लोक ॥ ७२८ ॥ अनुचितकर्माम्भ स्वप्नविरोधो
वलीयसा स्वर्षा । प्रमदाजनविश्वानो मृत्युद्वाराणि चत्वारि
॥ ७२९ ॥ अन्यसुखे दुर्वादे य प्रियवदने स एव परि-
हास । इतरेष्वनजन्मा यो घूम सोऽगुरुमनो घूप ॥ ७३० ॥
अश्रद्धमलोममैजिष्ठां त्वागिनमनुपामिणे विशेषश्चम् । यदि
नाश्रयति नरं श्री शीरव हि वक्षिता तत्र ॥ ७३१ ॥
व्यथयतितरामुपेत स्वस्वप्रकृतेरवचलेऽपि । मृगसुद्वि
जते चतु सक्तेन रज कणेनापि ॥ ७३२ ॥ शरदि समग्र
निशाकरकरशतहततिमिरसचया रजनी । जलदान्तरिता-
कामपि दिनसच्छायां न पूरयति ॥ ७३३ ॥ यत्र न फलि-
ताक्षरो विकसितसरसीरहा सरसो वा । नच सज्जना
म देशी गच्छतु निघन श्मशानसम ॥ ७३४ ॥ शुगमधि
गतमपि धनत्रानचिगन्नाप्रयति रक्षति वरिष्ठ । मज्जयति
रज्जुममति पूर्ण कुम्भो न खलु तुच्छं ॥ ७३५ ॥
अनुधा अजगमा अपि कयापि गत्या पर पदमनात्ता ।
मधिग इति वीर्यन्ते नैर्यवलगुटिका इव जनेन ॥ ७३६ ॥
स्वत्या इति रामनरैर्यं न्यस्या नाशये पयोपशे । ते शैल-
स्थितिमन्तो हन्त लथिभैव बहुमान ॥ ७३७ ॥ यनार्जवेन

१ मलयपर्वते २ निहन्तो ३ आगन्तुक ४ स्तुपो विश्वाम-
५ दुष्टमापगन् ६ बाधम् ७ सरलम् ८ दानशीलम्
९ लज्जनाशो वा १० 'बटुरदा'एवकीटनकस्य पादा

लघिमा गरिमाण धकता संतुते । छन्दशास्त्र इवा
 सिद्धोक्ते सरल सखे किमसि ॥ ७३८ ॥ सुहृदि निरन्तर
 चित्ते गुणवति भृत्ये प्रियासु नारीषु । स्वामिनि शक्ति
 समेते निवेद्य दुःख जन सुखी भवति ॥ ७३९ ॥ प्राप्य
 चर्यानधिकाराशानुषु मित्रेषु वञ्चुवर्गेषु । नापकृत नोप
 कृत न सक्नुत किं कृत तेन ॥ ७४० ॥ वित्त परिमित-
 मधिकव्ययशील पुरुषमाकुलीकुरुते । ऊनाशुकमिव पीनस्तन
 जघनाया कुलीनाया ॥ ७४१ ॥ अप्रतिबुद्धे श्रोतरि वक्तु
 र्वाक्य प्रयाति वैकल्यम् । नयनविहीने भर्तारि लावण्यमिन्वेह
 खेचनानक्षीणाम् ॥ ७४२ ॥ बंधुतरहिते रसातल उत्तिष्ठन्ते
 हि सुमनसर्त्तापसि । कातरैर्जनवेग विषय सद्रसफलास्तु
 विरला स्तु ॥ ७४३ ॥ प्रतिगृहकोण गुणिनो ललाक्रीटा
 इव स्फुरति शतम् । तद्भासक स्वैगोभि को वा रविरिव
 गुणशोऽसि ॥ ७४४ ॥ रमणीय स हि पुरुषो रमणी
 यश्चैव रज्यति विदग्धा । श्लोक स एव सुभगश्चित्त सक्त
 हि यत्र रसिकस ॥ ७४५ ॥ आपरितोषाद्विदुषा न साधु
 मये प्रयोगविज्ञानम् । बलवदपि शिक्षितानामात्मैयप्रत्यय
 चेत ॥ ७४६ ॥ अवला यत्र प्रवला शिशुरवनीतो निर
 क्षरो मन्त्री । नहि नहि तत्र धनाशा जीवितै आशापि
 दुर्लभा भवति ॥ ७४७ ॥ ज्वलति चलते धनोऽभिर्विप्र
 कृत पत्रग फणा कुरुते । प्राय स महिमान क्षोभात्प्र
 तिपश्यते जटु ॥ ७४८ ॥ राचनि विदुषा मध्ये वरसुर
 ताना समागमे स्त्रीणाम् । सौध्वसदुषितहृदयो वैकपटुरपि
 कातरो भवति ॥ ७४९ ॥ अलिखितरति परिमल लक्ष्मी
 रनुसरति नयगुणसमृद्धिम् । निम्ननुसरति सलिल विधिलि
 खित बुद्धिरनुसरति ॥ ७५० ॥ स्वाधीनेऽपि कल्पे नीच
 भद्रदारलम्पटो भवति । सपूर्णेऽपि तडागे काक कुम्भो
 दक विवति ॥ ७५१ ॥ किं क्रूरं फणिहृदय पुनरपि किं
 क्रूरमङ्गनाहृदयम् । क्रूराल्कुरतर किं पतिसुतधनहीनकामि
 नीहृदयम् ॥ ७५२ ॥ अनुकूला विमलाङ्गी कुलजा कुशला
 सुशीलसपत्न्याम् । पक्षकारा भाव्या पुरुष पुण्योदयाद्यभते

॥ ७५३ ॥ अरसिकजनभाषणतो रसिकचने सह वर
 कल्ह । लम्बकुचालिङ्गनतो लिकुकुचुचापादताडन धर
 ॥ ७५४ ॥ आपदि मित्रपरीक्षा शूरपरीक्षा रणाङ्गणे भवति ।
 विनये वृषपरीक्षा स्त्रिय परीक्षा तु निर्धने पुसि ॥ ७५५ ॥
 अनक्षरं च यदुक्त सुभाषित तच्च भवति हास्याय । रहसि
 श्रौढवधूना रतिसमये वेदपाठ इव ॥ ७५६ ॥ आरोप्य
 विद्वत्ता सजनमैत्री महाकुले जन्म । स्वाधीनता च पुना
 महदैश्वर्य विनाप्यथै ॥ ७५७ ॥ चवसरपठिता याणी गुण
 गणरहितापि शोभते पुसाम् । रतिसमये युवतीना भूषाहानि
 विभूषण भवति ॥ ७५८ ॥ अव्याकरणमधीत भिन्नद्रोणा
 तरङ्गिणीतरणम् । भेषजमपश्यसहित त्रयनिदमकृत वरं
 न कृतम् ॥ ७५९ ॥ य पठति लिखति पश्यति परी
 पृच्छति पण्डितानुपाश्रयति । तस्य दिवाकरकिरणैर्निली
 दलमिव विकासते बुद्धि ॥ ७६० ॥ विरला जानति
 गुणान्विरला कुर्वन्ति निर्धने क्षेहम् । विरला परवर्धता
 परदु खेनापि दु खिता विरला ॥ ७६१ ॥ उद्वेजयति
 दरिद्र परमुदाया झणत्कार । गृहपतिरतिमिलिताया
 कङ्कणनादो यथा जारम् ॥ ७६२ ॥ कोऽघो योऽकादस
 को वधिरो य शृणोति नैतानि । को मूको य काले
 प्रियाणि च्छु न जानाति ॥ ७६३ ॥ कुत्र विधेयो वयो
 विद्याभ्यास सर्वोपधे दाने । अवधीरणा क कार्या लक्षण
 योषित्परधनेषु ॥ ७६४ ॥ कुत्र विधेयो वस सजनकृते
 यथा काश्याम् । क परिहार्यो देश मिशनयुतो लुण्ठ्यभूष
 ॥ ७६५ ॥ दधि मधुर मधु मधुर द्राक्षा मधुर सुगन्धि
 मधुरैव । तस्य तदेव हि मधुर यस्य मनो यत्र सत्यर
 ॥ ७६६ ॥ अविदितपरमानन्दो वदति जनो विषयैर्न
 रमणीयम् । तिलतैलमेव मृष्ट येन न दष्ट घृत हार्ति
 ॥ ७६७ ॥ रोगी चिरप्रवासी पराक्रमोर्जी परायसयशशी ।
 यजीवति तमरण यन्मरण सोऽस विश्राम ॥ ७६८ ॥
 को धर्मो भूतदया किं सौख्यमरोगिता गति । क ह्य
 सद्राव किं पाण्डित्य परिच्छेद ॥ ७६९ ॥ दान दिव्या
 कसहित ज्ञानमगर्व धर्मान्वित शौर्यम् । वित्त त्यागनिवृत्त
 दुर्भमेतच्चतुर्धम् ॥ ७७० ॥ कल्पयति येन वृत्ति यत्र
 च लोके प्रशस्यते सद्भि । स गुणस्तेन च गुणिना रस
 सार्धनीयश्च ॥ ७७१ ॥ दुर्जनगम्या नार्य प्रायेणापान्द
 द्रवति राजा । कृपणानुसारि च धन मेधो गिरिकर्धिर्यै
 च ॥ ७७२ ॥ कृणुशतमसस्तु नष्ट सुभाषितशत च न्य
 सुधेषु । वचनशतमवचनकरे बुद्धिशतमचेतेन नग्न ॥
 ॥ ७७३ ॥ दक्षः श्रियमधिगच्छति पथ्याती कल्प

१ अत्र वसम् २ मूर्ध् ३ पञ्चरीटनयनानाम् ४ त-रहिते
 रसातले-रसाले आश्रये इत्यर्थ ५ पुष्पाणि, पक्षे-शोकनमनस
 मुनय इत्यर्थ ६ भाषणार्थे पक्षे-तपश्चर्यायाम् ७ कान्ता
 रमरुपम् ८ दुर्गमार्गं इति यावत् तस्यैव धनवेग कर्मनवेग
 निपद्य सति तदा सदानि कश्चानि येषामेवविधा विरला श्चु, पक्षे-
 बान्ता स्त्री या इत्ये तनवेनो जनसंलाप पला कर्षयित्वा सदतो
 मोभयन म एव पक्ष वेदशतेतादृशा विरला श्चु ८ प्रकाशम्
 ९ स्वभाषिणि, पक्षे-सक्तिर्ये १० चतुता ११ अविषयम्
 १२ अनेन १३ मयम् १४ वाग्मी

सुखमरोगी । उद्युक्ते विधान्त धर्माध्वन्यामि च विनीतं
 ॥ ७७४ ॥ निरतिशय गरिमाण तेन जनन्या मरुतिः
 विद्वास । यत्कामपि वहति गर्भं महतामपि यो शुभं भवति
 ॥ ७७५ ॥ अप्रकटीकृतगति शक्तोऽपि जनस्तिरन्वित्या
 लभते । निवसन्नन्तर्द्वारुणि लङ्घ्यो वहिर्न तु ज्वरितं
 ॥ ७७६ ॥ त्रिपमस्वस्वाद्युक्तलहणव्यवसायनिश्चयो येषाम् ।
 उष्ट्राणामिदं तेषा मन्येऽहं शसितं जन्म ॥ ७७७ ॥
 दुरधिगम परभागो यात्रयुद्धेषुण षौक्यं न कृतम् । जयति
 तुलामधिकूलो भास्वानपि जल्पपटलानि ॥ ७७८ ॥
 आपदि येनापहृतं येन च हमितं दशासु त्रिपमासु ।
 अपहृत्य तयोस्त्वयो पुनरपि जातं नर मन्ये ॥ ७७९ ॥
 अमती भवति सलज्जा क्षार नीरं च शीतलं भवति । दम्भी
 भवति विवकी प्रियवक्ता भवति घूर्तन ॥ ७८० ॥
 पश्यति परस्य युवति सज्जामपि तन्मनोरथं कुरुते ।
 जालैर्न तदप्राप्ति व्यर्थं मनुजो हि पापभागममति ॥ ७८१ ॥
 शीघ्रं हि साहचर्याद्भ्रान्तिं चेतासि मर्तुसदृशानि । मधु
 रपि हि मूर्च्छयते विपैर्विदपिसमाप्रिताः क्वेडी ॥ ७८२ ॥
 सद्दपि दृष्ट्वा पुरुषं विद्युधा जानन्ति सागता तस्य ।
 हस्ततुल्यापि निपुणा पल्लभाण विज्ञानन्ति ॥ ७८३ ॥
 कविहृदयेष्वनसुया कस्तूरीकर्दमेष्वनालिन्यम् । अक्षरता
 पयोधावननीपालेषु पाण्डित्यम् ॥ ७८४ ॥ वस्तुनि
 चिरामिलपिते कथमपि दैवाद्यसक्तसघटने । प्राक्प्राप्तान्यपि
 बहुशो दुःखानि पर सुखानि जायन्ते ॥ ७८५ ॥ विज्ञेय
 घातदोष स्वधाय लस्य वीरकोषकर । नरतरुमह
 ध्वनिरिव हरिनिर्घोषकर करिण ॥ ७८६ ॥ सत्यपि
 च सुकृतकर्मणि दुर्नातिश्चन्द्रिय हरत्येव । तैलं सदो
 पयुक्ता दीपशिखा दलति यातालि ॥ ७८७ ॥ उपचार
 वर्तव्यो यावदुत्सवसौहृदा पुरुषा । उत्सवसौहृदानामु
 पचारं वैतनं भवति ॥ ७८८ ॥ ज्ञेहो हि वरममदितो
 न पर सपातविपदितेऽहं । हस्तनयनो हि विषादी न
 विषादी भवति जालन्य ॥ ७८९ ॥ नलिनीदलगतल-
 वत्तरु किं यौवनं धनं चासु । के शशधरकरनिष्कारु
 वारिण सज्जना एव ॥ ७९० ॥ किं कूरं सौहृदयं किं
 गृहिणं प्रियहिताय दारुणा । कं कामं सकलं किं
 दुष्करसाधनं प्रजा ॥ ७९१ ॥ वितरति यावदाता तां
 सक्त्रोऽपि भवति कर्तव्यापी । निरते पयनि धनेभ्य
 शान्तिं पिच्छिपिना धनय ॥ ७९२ ॥ व्यसने निज

परीक्षा श्रुपरीक्षा रणाङ्गणे भवति । निनये मूलपरीक्षा
 दानपरीक्षा च दुर्मिद्वे ॥ ७९३ ॥ आलस्यं श्रीमेता सरो
 गता जन्मभूमिनात्सल्यम् । सतोषो मीनस्य पद् व्यापाना
 महत्त्वम् ॥ ७९४ ॥ अथैक्यशान्तुषो पश्यत पूष्य
 तुच्छतामात्रो । ज्याकार्मुकयो वश्विद्वेषभूत वश्विददि
 भर्ता ॥ ७९५ ॥ अघत्वमन्वसमयं वश्विद्वेष वशिष्काः
 आलम्ब्य । धीरिग्रययो प्रणयां परमेष्ठी नाभिनाम्ब्य
 ॥ ७९६ ॥ नियतं पर्दानिषेयं स्वलिङ्गैर्नर्नानह समाश्रयते ।
 समदन्त्यगतिं च सक्त्रमकाष्ठं दुरीणं च ॥ ७९७ ॥
 सम्यगनिष्पन्नं सन् योऽर्थरत्नरथा स्फुटीक्रियते । स व्यङ्ग्य
 एव भवति प्रथमो विनतातनुं इव ॥ ७९८ ॥ अधरस्य
 मधुरिमाणं बुचकाटिन्यं दशोक्षया तैश्चयम् । कविताया
 परिप्रासाननुभवमरुको विज्ञानानि ॥ ७९९ ॥ सविता विद्य
 वति निधुरपि सवितरति तथा दिनति यामिन्य । यामि
 नयन्ति दिनानि च सुखदुःखश्रीकृतं मनमि ॥ ८०० ॥
 निजदोषाघृतमनसामतिमुन्दमेव भाति निपरीतम् । पश्यति
 पिच्छोपहतं शशिपुत्रं शङ्खमपि पीतम् ॥ ८०१ ॥
 राज्ये सारं वसुधा यमुधायामपि पुरं पुरे माधुम् ।
 सौधे तस्य तन्पे वपङ्गनानङ्गसर्वस्वम् ॥ ८०२ ॥
 वाप्यो भवन्ति विमला स्फुरन्ति कमलानि त्रीणीषु । कम
 लेषु पतन्त्यलयं करोति संगीतमलिषु पदम् ॥ ८०३ ॥
 सनिहितेऽपि दुरापं वस्तुनि मनसोजननासविपयस्य ।
 भवति न सशयनाशो बहुशोऽप्याश्वासमानस्य ॥ ८०४ ॥
 स्वयां करोति कर्म प्रमाददुःखस्तु परवशो भवति ।
 स्वशो रोहति युष्मन्निपतल्यवशस्तं पुरुष ॥ ८०५ ॥
 मोगासमन्व रक्षा दम्भापैव पुत्रतोऽनभिमतस्य । बुद्धय
 प्रमदापि श्रीरपि मूलस्य मोगाय ॥ ८०६ ॥ सर्वथा
 स्वहितमाचरणीयं किं करिष्यति जनो बहुत्रयस्य । विद्यत
 नहि स कश्चिदुपायं सर्वलोकपरितोषकरो य ॥ ८०७ ॥
 क्वचिन्मिषि नो हरणीयं मर्मनाक्यमपि नोद्धरणीयम् ।
 श्रीपते पदयुगं मरणीयं लीलया भवजलं तरणीयम्
 ॥ ८०८ ॥ आसुरं कुलमनादरणीयं चित्तमेतदमलीकरणी
 यम् । रामधाम शरणीकरणीयं लीलया भवजलं तरणीयम्
 ॥ ८०९ ॥ जीवितं तदपि जीवितमथे गण्यते मुञ्जतिमि
 क्रिसु पुसात् । जानविक्रमक्यानुल्लज्जात्यागमोगरहित
 निपल यत् ॥ ८१० ॥ लोक एष गतोजेचनस्य कस्य
 वा न विवृणोति वाच्यताम् । लोकनोन्मनशेषजीवन
 यत्कलङ्कयति चन्द्रमण्डलम् ॥ ८११ ॥ य परस्य विषम

विचिन्तयेत्प्रामुखात् कुमति स्वयं हि तत् । पूतना हरि
वधार्थमाययौ प्राप सैव वधमात्मनस्तत ॥ ८१२ ॥ काके
शौचं घृतकारे च सत्यं सर्वेषु क्षान्तिं स्त्रीषु कामोपशान्तिम् ।
श्रीधरे धैर्यं मयपे तत्रचिन्ता राजा मित्रकेन दृष्टधृतवा ॥
८१३ ॥ एको देवः केशरो वा शिशो वा एक मित्र
भूतिर्ना यतिर्वा । एका भार्या सुन्दरी वा दूरी वा एको
वासः पत्नये वा यने वा ॥ ८१४ ॥ चित्तायतं धातुबद्ध
शरीरं नष्टे चित्ते घातनो यान्ति नाशम् । तस्माच्चित्तं
सर्वदा रक्षणीयं स्वस्थे चित्ते बुद्धयः सम्भवन्ति ॥ ८१५ ॥
शुक्ले पक्षे शीतश्मिर्बलीयान् प्राधान्यं तारकायास्तु दृष्टम् ।
शक्या युक्ते विद्यमानेऽपि कान्ते न प्राधान्यं योषिता
वापि दृष्टम् ॥ ८१६ ॥ दाता दानस्वान्तरा स्यात्पृथिव्या
गेहे गेहे याचकानां समूहः । चिन्तारत्नसास्त्रि सत्त्वे
विवादो मार्गो मार्गो रेणुर मन्त्यसख्या ॥ ८१७ ॥ मास
मृगाणां दशमौ गजानां मृगद्विषा चर्मं फलं द्रुमाणां ।
स्त्रीणां सुरूपं च नृणां हिरण्यमेते गुणा वेरकरा मनन्ति ॥
८१८ ॥ शाठ्येन धर्मं वपटेन मित्रं परोपतापेन समृद्धिं
भावन् । सुखेन विद्या परुषेण भारीं धाम्शान्तिं ये व्यक्तं
मपण्डितास्ते ॥ ८१९ ॥ राजा घृणी ब्राह्मण सर्वभक्षी
स्त्री चावशा दुष्टबुद्धिः सहायः । प्रेष्यः प्रतीपोऽधिकृत
प्रमादी त्वान्या इमे यश्च कृतं न वेत्ति ॥ ८२० ॥ मूर्खो
द्विजानि स्वविरो गृहस्य कामी दरिद्रे धनवास्तपस्वी ।
वेद्या पुरुषा नृपतिः कदर्यो लोके षडेतानि विदम्बितानि ॥
८२१ ॥ दानं दरिद्रस्य विमोक्षं शान्तिर्दूना तपो ज्ञानं
वता च मौनम् । इच्छानिष्टचित्तं सुखान्वितानां दया च
भूतेषु दिव नयन्ति ॥ ८२२ ॥ अर्थागमो नित्यमरो
गिता च प्रिया च भार्या प्रियवादिनी च । वश्यश्च पुत्रो
ऽर्थकरी च विद्या पद् जीरलोकस्य सुखानि राजन् ॥
८२३ ॥ आरोग्यमाप्त्यनविप्रवासः सप्रत्यया वृत्तिः
मतिवासः । सद्भिर्मेनुष्यैः सह सप्रयोगः पद् जीव
लोकस्य सुखानि राजन् ॥ ८२४ ॥ मृतस्य लिप्सा वृषणस्य
रिक्तः विमार्गमायाश्च रुचिः स्वकान्ते । सर्वस्य शान्तिः
पुटिलस्य मैत्री विधातृमूर्धो नहि दृष्टपूर्वा ॥ ८२५ ॥
आग्मगुर्गो धृषिणी क्रमेण लप्ती पुरा वृद्धिमती च
पश्चात् । दिनस्य पूर्वार्धपरार्धभिन्ना छायेन मैत्री गत्सज
नानाम् ॥ ८२६ ॥ भार्यावियोगः स्वजनापवादो ऋणस्य
श्रेयः शरणं सेना । दारिद्र्यकाले प्रियदर्शनं च विना
मिना पयः दहति वायम् ॥ ८२७ ॥ अश्वघ्नं वासपः

गर्जितं च स्त्रीणां च चित्तं पुरुषस्य भाग्यम् । अवर्जं
चाप्यतिवर्षणं च देवो न जानाति कुतो मनुष्य ॥ ८२८ ॥
राष्ट्रस्य चित्तं वृषणस्य चित्तं मनोरथं दुर्जनमानुषाणाम् ।
स्त्रियश्चरित्रं पुरुषस्य भाग्यं देवो न जानाति कुतो मनुष्य ॥
८२९ ॥ किं पौरुषं रक्षति यो न वाऽस्वार्थान् किं वा धनं
नार्थिजनय यस्मात् । सा किं क्रिया या न हितानुज्ञा
किं जीवितं साधुविरोधि यद्वे ॥ ८३० ॥ अन्यायवित्तं
कृतोऽपि धर्मं सध्याज इत्याहुरशेषलोकाः । न्यायार्थं
तार्थेन स एव धर्मो निर्व्याज इत्यार्यजना वदन्ति ॥ ८३१ ॥
यशोऽधिगन्तुं सुखलिप्सया वा मनुष्यसत्त्वयामतिर्गर्भितुं
वा । निरस्तुकानामभियोगभाजां समस्तुकेवाङ्गुष्ठी
सिद्धिः ॥ ८३२ ॥ शास्त्रेषु निष्ठा सहजश्च बोधः प्रागल्भ्यं
भ्यस्तगुणा च वाणी । कालानुरोधं प्रतिभानवत्त्वमेते गुणा
कामदुष्ठा क्रियासु ॥ ८३३ ॥ न स्वल्पमप्यध्यवसायमीरो
करोति विज्ञानविधिगुणं हि । अन्यस्य किं हस्ततलस्थितो
ऽपि प्रकाशयत्यर्थनिहं प्रदीप ॥ ८३४ ॥ न कस्यचित्-
श्चिद्विह स्वभावान्नवस्तुदारोऽभिमतः खलो वा । लोके
गुरुत्वं विपरीतता वा स्वचेष्टितान्येव नर नयन्ति ॥ ८३५ ॥
अपायसदर्शनजा विपत्तिमुपायसदर्शनजा च सिद्धिम् । मेधा
विनो नीतिविधिप्रयुक्ता पुरःस्फुरन्तीमिव दर्शयन्ति ॥ ८३६ ॥
दन्तस्य निष्फोषणकेन राजन्कर्णस्य कण्डूयनकेन वापि ।
तृणेन कार्यं भवतीश्वराणां किमङ्गं वाक्वाणिमता नरो ॥
८३७ ॥ त्वजेत्सुधातो महिला सपुत्रा खादेत्सुधातो
भुजगी स्वमण्डम् । बुभुक्षितं वि न करोति पाप क्षी-
नयः निष्करुणा भ्रनन्ति ॥ ८३८ ॥ दारेषु विचिन्तन्तु
किंचिद्विद्येभ्यः वयसेषु सुतेषु किंचित् । युक्तं न वा इत्
मिदं विचिन्त्यं वदेद्विषाश्विन्महतोऽनुरोधात् ॥ ८३९ ॥
मृगा मृगैः सद्गमनब्रजन्ति गावश्च गोभिस्तुरगात्सुरगैः ।
मूर्खैश्च मूर्खैः सुधियः सुधीभिः समानशीलव्यसनेषु सल्लयः
॥ ८४० ॥ त्वान्यं न धैर्यं विधुरेऽपि काले धैर्यात्वापि
द्रुतिमामुयात्स । यथा समुद्रेऽपि च पोतमङ्गे साधारिनी
वाञ्छति तर्तुमेव ॥ ८४१ ॥ दानेन तुल्यो विधिरि
नान्यो लोभाच्च नायोऽस्ति परः पृथिव्याम् । निभूतं
शीघ्रम न चान्यततोपतुल्यं धनमस्ति नान्यत् ॥ ८४२ ॥
एकस्य दुःखस्य न यावदन्तं गच्छान्यहं पारमिर्नार्पणम् ।
तावद्वितीयं समुपस्थितं मे छिद्रेष्वनर्था बहुलीनवन्ति
॥ ८४३ ॥ धृतेः प्रहारा निपतत्यमीशं धनस्यैव कर्तु-
जाठराणि । आप्तुं वैराणि समुद्रवन्ति छिद्रेष्वनर्था बहु-
लीनवन्ति ॥ ८४४ ॥ अर्थातुराणां न गुर्गं बधुं कान्

तुराणां न मयं न लज्जा । विद्यातुराणां न सुखं न निद्रा
 भुघातुगणां न रुचिर्न वेला ॥ ८४५ ॥ विवाहकाले ऋतु-
 संप्रयोगे प्राणालये सर्वधनापहारे । विप्रस्य चार्थेऽप्यनृतं
 वदेसुः पश्चात्तान्याहुरपातकानि ॥ ८४६ ॥ यत्रास्ति लक्ष्मी-
 र्निनयो न तत्र ह्यभ्यागतो यत्र न तत्र लक्ष्मीः । उभौ च
 तौ यत्र न तत्र विद्या नैकत्र सर्वौ गुणमनिपातः ॥ ८४७ ॥
 द्वारि प्रविष्टः महसा ततः किं दृष्टः प्रसुः शेरसुखस्ततः
 किम् । कया श्रुता श्रोत्रसा ततः किं व्यथा न शान्ता
 यदि जाठरीया ॥ ८४८ ॥ सुपात्रदानाच्च भवेदनाद्यो घन-
 प्रमात्रेण करोति पुण्यम् । पुण्यप्रमात्रात्सुलोकावर्षी पुन-
 र्धनाढ्यः पुनरेव भोगी ॥ ८४९ ॥ कुपात्रदानाच्च भवेदरिद्रो
 शरिद्रद्वेषेण करोति पापम् । पापप्रमात्राच्चरकं प्रयाति पुन-
 र्दरिद्रः पुनरेव पापी ॥ ८५० ॥ प्रसुर्विवेकी घनवांश्च दाता
 विद्वान्धिरागी प्रमदा सुशीला । तुरंगमः शस्त्रनिपातवीरो
 मूमण्डलस्वामरणानि पञ्च ॥ ८५१ ॥ स्वदेशजातस्य
 नरस्य नूनं गुणाधिकस्यापि भवेदवज्ञा । निजाह्मना यद्यपि
 रूपरादिस्यथापि लोकः परदारसक्तः ॥ ८५२ ॥ गन्धः
 सुवर्णं फलमिदुग्णश्चे नकारि पुष्यं खलु चन्दनेषु । विद्वान्ध-
 नाद्यो न तु दीर्घनीची धातुः पुरा कोऽपि न शुद्धिदोऽभूत्
 ॥ ८५३ ॥ सर्पस्य रवे कृमणस्य विचे सत्याः कुचे केसरि-
 पाश्र्व केचे । मानोन्नतानां शराणागते च शूलो भवेदन्यकर-
 प्रचारः ॥ ८५४ ॥ श्रुतिर्विभिन्ना स्मृतयश्च विज्ञा नैको
 मुनिर्यस्य वचोऽप्रमाणम् । धर्मस्य तत्त्वं निहितं गुहायां
 महाज्ञनो येन गतः स पत्याः ॥ ८५५ ॥ प्रागस्त्यहीनस्य
 नरस्य विद्या शर्यं यथा कापुरुषस्य हस्ते । न तुसिद्धत्पाद-
 यते शरीरं वृद्धस्य दारा इव दर्शनीयाः ॥ ८५६ ॥ राजा-
 श्रयस्तस्करताक्षपण्यमाधर्षेण चापि समुद्रयानम् । एतानि
 सिष्यन्ति महाफलानि विषयेषु प्राणहराणि पञ्च ॥ ८५७ ॥
 सर्गस्थितानामिह भूमिलोके चत्वारि चिद्धानि वसन्ति देहे ।
 दानप्रसङ्गे मधुरा च वाणी सुरार्चनं ब्राह्मणतर्पणं च
 ॥ ८५८ ॥ निरक्षरं वीक्ष्य महाघनत्वं विद्यानवया विदुषा
 न ह्यया । रत्नावतंसः कुलटाः समीक्ष्य किमार्थनार्यः
 कुलटा मरुति ॥ ८५९ ॥ गीर्म्मिर्गुरुणां परुषाक्षराभिरनिर-
 र्कृता यान्ति नरा महत्त्वम् । अलब्धप्राणोत्कण्ठा नृपाणां
 न जातु मौलौ मणयो वसन्ति ॥ ८६० ॥ क्रिनिष्टमर्गं गर-
 स्कराणां किं रत्नहारो मृगपक्षिणां च । अन्यस्य दीपो
 बधिरस्य गीतं भूर्गस्य किं श्मशकपापसङ्गः ॥ ८६१ ॥
 ये शान्तदान्ताः श्रुतिपूर्णकर्मा जितेन्द्रियाः स्त्रीनिषे-
 निवृत्ताः । प्रतिग्रहे संकुचिताग्रहस्तले ब्राह्मणास्तारयितुं

समर्थाः ॥ ८६२ ॥ पतिव्रतायाः कुचकुम्भसुग्मसुग्मप्रदाहि-
 नस्त्रावलिश्च । वीरस्य शस्त्रं कृपणस्य वित्तं लभ्यानि
 चत्वारि तदन्तकाले ॥ ८६३ ॥ देशाटनं पण्डितमित्रता
 च वाराहना राजसमापवेशः । अनेकशास्त्रार्थनिलोक्तं च
 चातुर्यमूलानि भवन्ति पञ्च ॥ ८६४ ॥ न वेत्ति यो वस्य
 गुणप्रकर्षे स तं सदा निन्दति नात्र चित्रम् । यथा किराती
 करिकुम्भजातां सुक्तां परित्यज्य विमर्ति गुञ्जाम् ॥ ८६५ ॥
 गिरौ मथुरा गगने पयोदा लक्ष्मणान्तरेऽर्जश्च जलेषु पद्मम् ।
 इन्दुर्द्विदक्षे कुसुदस्य बन्धुर्यो यस्य मित्रं नहि तस्य दूरम्
 ॥ ८६६ ॥ सुमाषिन्नेन जनेन साकं संभाषणं सुप्रसुसेवर्नं
 च । आलिङ्गनं तुङ्गपयोधराणां प्रत्यक्षसौख्यं त्रयमेव लोके
 ॥ ८६७ ॥ अर्थो नराणां पतिरङ्गनानां वर्षा नदीनाम्-
 तुराद् तरुणाम् । स्वधर्मचारी श्रुपतिः प्रजानां गतं गतं
 यान्नमानयन्ति ॥ ८६८ ॥ जितेन्द्रियत्वं विनयस्य कारणं
 गुणप्रकर्षो विनयादवाप्यते । गुणाधिके पुंस्ति जनोऽनुज्यते
 जनानुरागप्रमदा हि संपदः ॥ ८६९ ॥ संपूर्णकुम्भो न
 करोति शब्दमर्षो वटो घोषसुपैति नूनम् । विद्वान्कुलीनो
 न करोति गर्वो जल्पन्ति मूढास्तु गुणैर्विहीनाः ॥ ८७० ॥
 धिग्जीवितं शास्त्रकलोऽज्ञितस्य धिग्जीवितं बोधमवर्जितस्य ।
 धिग्जीवितं व्यर्थमनोरथस्य धिग्जीवितं ज्ञातिपरान्वितस्य
 ॥ ८७१ ॥ रूपं जरा सर्वसुखानि तृष्णा खलेषु सेवां पुरु-
 षामिमानम् । याज्ञा गुरुत्वं गुणमात्मपूजा चिन्ता बलं
 हन्त्यदया च लक्ष्मीम् ॥ ८७२ ॥ श्रुत्केन्द्रेणे वह्निर्हमिति
 वृद्धिं बालेषु शोकश्चपलेषु कोपः । कान्तासु कामो निगुणेषु
 वित्तं धर्मो दयावस्तु महत्सु पैथम् ॥ ८७३ ॥ निर्बलप्रीये
 किम् तैलदानं चौरं गते वा क्रिमु सावधानम् । वयोगते
 किं वनिताविलासः पयोगते किं खलु सेतुवपञ्च ॥ ८७४ ॥
 त्रिविक्रमोऽभूदपि वामनोऽसौ स शूकरश्चेति स वै रुचिहः ।
 नीचैरनीचैरतिनीचनीचैः सर्वरूपायैः फलमेव साप्यम्
 ॥ ८७५ ॥ कुत्रामवासः कुजनस्य सेवा कुमोजनं क्रोध-
 सुधी च मर्या । मूर्खस्य पुत्रो विधवा च कन्या दहत्यमी
 वह्निभूते शरीरम् ॥ ८७६ ॥ अल्पीयसामेव निवासमूमि-
 त्यागाद्विपत्तिर्महतां न जातु । रत्नाकरात्सन्मणयोऽभिवान्ति
 राज्ञां शिरः काकसुखानि भेकः ॥ ८७७ ॥ अनेकशास्त्रं
 बहु वेदितव्यमल्पश्च काटो बहवश्च विज्ञाः । यत्सारभूतं
 तदुपासितव्यं हंसो यथा क्षीरमिवाण्डुमप्यात् ॥ ८७८ ॥
 अनन्तपारं किल शब्दशास्त्रं स्वल्पं तथायुर्बहवश्च विज्ञाः ।
 सारं ततो ब्राह्मणमास्य फल्यु हंसो यथा क्षीरमिवाण्डु-
 मप्यात् ॥ ८७९ ॥ क्रोधो हि शत्रुः प्रथमो नराणां देह-

विराजत बुरूपना शीघ्रया विराजते । कुभोजन चोष्ण
 तथा विराजते कुस्रना शुभ्रनया विराजते ॥ ९१३ ॥
 यथा चतुर्भि कनक पगीष्यत निधर्षणच्छेदननापाटनं ।
 तथा चतुर्भि पुरुष परीक्ष्यत श्रुतेन शीलेन कुत्रेन वमणा
 ॥ ९१४ ॥ तुदेगमासाद्य कुनोर्ज्यसचय पुपुनमासाद्य
 कुनो जगज्जलि । कुनोहिर्ना प्राप्य गृहे कुत सुख कुशि
 प्यमप्यापन्न कुनो यश ॥ ९१५ ॥ मात्रा मम नाम्नि
 शरीरपोषणं चिन्तासम नाम्नि शरीरशोषणम् । भार्यासम
 नास्ति शरीरतोषण विद्यासम नास्ति शरीरभूषणम् ॥ ९१६ ॥
 गुणी गुण वेत्ति न वेत्ति निर्गुणो बली बल वेत्ति न वेत्ति
 निर्बल । पित्रो वसन्तस्य गुण न ज्ञायस नृगी च सिंहस्य
 वर न मूषक ॥ ९१७ ॥ सुत्र हि दुःखायनुभूय शोभते
 धनान्धकारेण्यत्र दीपदर्शनम् । सुगन्ध यो याति नरो दरि
 द्रता धृत शरीरण मृत स जीवति ॥ ९१८ ॥ स दीक्षितो
 य सकल सद्गीयते स पण्डितो य कर्णग्लिहित ।
 स तापमो य परतापकपण स धार्मिको य परमम न
 स्पृशेत् ॥ ९१९ ॥ यगन्करे कर्मणि मित्रमग्रहे प्रियासु
 नारीष्वधनेषु बन्धुषु । कर्ता विवाह व्यसने रिपुक्षये धनव्यय
 म्बेषु न गण्यते दुर्ध ॥ ९२० ॥ विवादशीला स्वयमथ
 चोरिणी परानुज्जला बहुपाकयामिनीम् । सक्रोधिनी चान्य
 गृहेषु धामिनीं त्यजन्ति मार्या दशपुत्रमातरम् ॥ ९२१ ॥
 अतिप्रचण्डा बहुदुःखामिनी विवादशीला परगेहगामिनी ।
 मर्तु स्वय निन्दति या च तस्करी त्यजेत्स्वभार्या दशपुत्र
 पुत्रिणीम् ॥ ९२२ ॥ कुले क्लृप् काले कदात्रता सुत
 कुतुम्भिर्भने दरिद्रता । रज शरीरे कल्हप्रिया प्रिया गृहा-
 गमे दुर्गतय पठेते ॥ ९२३ ॥ प्रकट मृदु नाम जल्पन
 पक्ष सूचयतोऽर्थमन्तर । शकुनादिव मार्गतिमि पुष्पा-
 टुद्धितत्यनीदृशात् ॥ ९२४ ॥ मस्तिरव बलादरीयसी
 यदभावे करिणामिय दशा । इति घोषयतीव डिण्डिम
 करिणो हस्तिपकाहृत कणम् ॥ ९२५ ॥ महता यदि
 निन्दने रतिशुंगस्यैव तदा निर्धायताम् । असतामपि
 चेत्स्मने रतिर्ननु तद्दूषणमेव गण्यताम् ॥ ९२६ ॥ अत्र
 गच्छति मूढचेतन प्रियनाश हृदि शल्यमपिंतम् । स्थिर
 धारस्तु तदेव मन्यते कुशलद्वारतया समुद्धृतम् ॥ ९२७ ॥
 महत्सारासा निलह्ययत्रिनदोषेण कुधीर्विनश्यति । कुर्वते
 न खलु स्वयेच्छया नृधमानिन्धनमिद्विधीयति ॥ ९२८ ॥
 क्रियते फल खलु स्वर्धनैरेव सितैरैरेव । शिरसौष
 मयत शकर सुरमिन्धोर्मपुजितमङ्गिणा ॥ ९२९ ॥ इति
 नामहती कथ कथ वा तुलना यातु कृतैरेव प्रपद्ये ।

बहुभिर्निघृतं कथं कलापैर्निघना किं सवशोपमानमेति
 ॥ ९३० ॥ अन्विर्निघया विना शनी शणिना मापि विना
 महत्तम । उभयेन विना मनोमवस्तुरित नैत्र चकास्ति
 कामिनो ॥ ९३१ ॥ उपकारमायतेर्भृश प्रसन्न कर्म-
 फलस्य भूरिण । अनयापि निवर्हण द्विपा न निविज्ञासम
 मस्ति साधनम् ॥ ९३२ ॥ जरा न्यं ह्यपि हि धैर्यमारा
 म्युत्सु प्राणान्धर्मचर्यामस्तुया । कामो ह्यिय वृत्तननार्येषवा
 शोष श्रिय सत्रमेगाभिमान ॥ ९३३ ॥ गुणज्ञानपि नोर
 याति पूना पुण्य मत्युर्धैरकथ्यमान । न हि मौरमपि
 स्वभावकारित ग्विपाटैर्नगिष्ठित करोति ॥ ९३४ ॥
 सहसा विन्धीत न त्रियामविनेक परमावदा पठम् । वृष्टुते
 हि निरुद्वारण गुणस्तुत्या स्वयमेव सन्न ॥ ९३५ ॥
 विना गोरस को र्मो मोचनाना विना गोरस को रसो
 भूयनीनाम् । विना गोरस को रस कामिनीना विना गोरस
 को रस पण्डितानाम् ॥ ९३६ ॥ सकटापि कला कला
 जता विकृता पुण्यकला विना खलु । सकले नयने कृथा
 यथा तनुमाजा हि कनीनिका विना ॥ ९३७ ॥ सुकुल-
 जन्म विभूतिरनेका प्रियममागमसोर्यपरम्परा । न्यपुत्रुले
 युक्ता निमल यशो मरति पुण्यतरो फलमीदृशम् ॥ ९३८ ॥
 वैनकभूषणसग्रहणोचितो यदि मंगिन्धुणि प्रणिधीयते । न
 स विरोति न चापि हि शोभत मरति योजयितुर्नैवनीयता
 ॥ ९३९ ॥ सहजमलिनरक्ताभावमाजा मरति मन प्रमगा-
 र्मनाशहेतु । जलधरपटनीमनाथ धूमो जलनविनाशमनु
 श्रयाति नागम् ॥ ९४० ॥ परिहरत पटङ्गनापुङ्गवत
 यदि जीवितमस्ति वहम व । हरहर हरिणीदशो निमित्त
 दग दशकधर्मालयो लुठन्ति ॥ ९४१ ॥ शिशुरपि
 निर्गुणो शुरोर्गरीयान्न तु धुपुत्र महात्महृत्प्रतिष्ठ । मणिरणु
 रपि भूषणाय पुसा न तु प्रयुलैव शिला विलाषहेतु
 ॥ ९४२ ॥ अनुदिनमनुमूलमाचरन्त विहितमति प्रतिवृत्त
 माचरेत्क । शमितगरलजातकण्ठदाह शितिकण्ठ शशिन
 शिर सु घत्ते ॥ ९४३ ॥ नितन्वो विशाल कटिर्मध्यसुस्मा
 कुचद्वन्द्वमत्यतमस्य मुख च । वचक्षेत्र किञ्चिद्वसाल रम-
 ण्यासत किं तत किं तत किं तत किम् ॥ ९४४ ॥
 सन्ध्यस नश्यति यशो निपमस मैत्री नदकिरस्य कुलमर्थ
 परम्य धर्मे । विद्याफल व्यसनिन कृपास सौम्य राज्य
 प्रमत्तसचिपस नगाविसल ॥ ९४५ ॥ दुर्नस्त्रिय वसुप
 याति न नीतिदोषा सनापयन्ति कमप्यमुन न रोगा ।

१ कथं २ गौरवम् ३ सुवगतकारसग्रहयोग्य ४ हारिकाण्ड-
 ५ वने ६ निद्रा ७ नाशरक्षा ८ श्रेष्ठ ९ महत्त्व प्रतिष्ठा पक्ष

स्थितो देहविनाशनाथ । यथा स्थित काष्ठगतो हि वह्नि
 स एव वह्निर्देहते शरीरम् ॥ ८८० ॥ यथा विहगास्तसु
 माश्रयन्ति नयो यथा सागरमाश्रयन्ति । यथा तरुण्य
 पतिमाश्रयन्ति सर्वे गुणा काश्चनमाश्रयन्ति ॥ ८८१ ॥
 यती व्रती चापि पतिव्रताश्च वीराश्च शूराश्च दयापराश्च ।
 त्यागी च भोगी च बहुश्रतश्च स्वसङ्गमात्रेण दहन्ति पापम्
 ॥ ८८२ ॥ वसत्यरण्येषु चरति दूर्वा विवन्ति तोयान्य
 परिग्रहानि । तथापि वप्या हरिणा नराणा को लोकमारा
 घयितु समर्थ ॥ ८८३ ॥ न सा समा यत् न सन्ति वृद्धा
 वृद्धा न ते ये न वदन्ति धर्मम् । धर्मो न वै यत् न च
 नास्ति सत्य सत्य न तद्यच्छलनानुविद्धम् ॥ ८८४ ॥ वर
 सखे सत्पुरुषापमानितो न नीचससर्गगुणैरलङ्कृत । वराश्च
 पादेन हतो विराजते न रासमस्रोपरि सस्थितो नर ॥ ८८५ ॥
 आदित्यचन्द्रावनलानिलौ च द्यौर्मृमिरापो हृदय यमश्च ।
 अहश्च रात्रिश्च उभे च सध्ये धर्मश्च जानाति नरस वृत्तम्
 ॥ ८८६ ॥ उपाधिभि मततसगतोऽपि नहि स्वभाव
 विज्ञहाति भाव । आनन्द योन्मज्जति दुग्धसिन्धौ तथापि
 दाव किल कृष्ण एव ॥ ८८७ ॥ कि यासता तत्र निचा
 रणीय वास प्रधान खलु योग्यताया । पीताम्बर वीक्ष्य
 ददौ स्रक्व्या चर्माम्बरं वीक्ष्य विष ससुद्र ॥ ८८८ ॥ करोति
 नोऽशेषजनानि रिक्ता समावनामर्थवती क्रियाभि । ससत्सु
 जाते पुरुषाधिकारे न पूरणी त ससुपैति सख्या ॥ ८८९ ॥
 नरस विह नरकागतस विरोधिता मधुजनेषु नित्यम् ।
 सरोगता नीचगतेषु सेवा क्षतीय दोष कटुका च वाणी
 ॥ ८९० ॥ एतादन्न गच्छामि हृद्यत् जल्प गत न शोचामि कृत
 न मये । ह्योस्तृतीयो न भ्रामि राजन्केनामि मूर्खो वद
 वारणेन ॥ ८९१ ॥ यस्मिन्बुले य पुरुष प्रधान स सर्वयत्नेन
 हि रक्षणीय । तस्मिन्विन्दे सकल विन्दे न नाभिभङ्गे हरका
 वहति ॥ ८९२ ॥ पुराणमित्येव न साधु सने न चापि
 वाप्य नमनित्यवयम् । सन्त परीक्ष्यान्यत्पद्मजते मृद
 परमत्वयोयमुदि ॥ ८९३ ॥ सचित्य सचित्य जगरसमहा
 थय पदार्था हृदय प्रविष्टा । इक्षोर्दिकारा कृतय करीना
 उपाह्वानाद्गदतपङ्क्तितानि ॥ ८९४ ॥ यालसन्धितमकारण-
 हाम्य ग्रीषु विनादमसज्जनसेवा । नर्दमयानमसङ्कृतगानी
 षट्सु नरो लघुतामुपवाति ॥ ८९५ ॥ वयसि गत व
 यामपिचार क्षीणे रिक्ते क परिवार । गुप्ते नीरे व
 रासरो भाते तरे क समार ॥ ८९६ ॥ जने हि सेम
 परम विभूषण भराङ्गनाया कृताता तपस्विन । दिनम्

विद्या नृपतेरपि क्षमा पराक्रम शस्त्रबलोपजीविनाम् ॥ ८९७ ॥
 धनेन किं यो न ददाति याचके बलेन किं यश्च रिपु न
 वाधते । श्रुतेन किं यो न च धर्ममाचरोत्किमात्मना यो न
 जितेन्द्रियो भवेत् ॥ ८९८ ॥ श्रुतेन बुद्धिर्व्यसनेन मूर्खता
 मदेन नारी सलिलेन निम्नगा । निशा शशाङ्केन धृति
 समाधिना नयेन चालकियते नरे द्रता ॥ ८९९ ॥ प्रकीर्ण
 केशामनेवैश्वकारिणी सदा च भर्तु प्रतिकूलभाषिणीम् ।
 परस्य वेश्नाभिरतामपप्रामेवविधा योपितमाशु वनेन्द
 ॥ ९०० ॥ सतीमपि ज्ञातिकुलैकसथ्रया जनोऽन्यथा कृ
 मती विशङ्कते । अत समीपे पैरिणेतुरिष्यते प्रियाप्रिय
 या प्रमदा स्वनन्धुभि ॥ ९०१ ॥ मनीषिण सति
 न ते हितैपिणो हितैपिष सन्ति न ते मनीषिण ।
 सुहृश्च विद्वानपि दुर्लभो नृगा यथौषध स्वाडु हित च
 दुर्लभम् ॥ ९०२ ॥ परोऽवजानाति यदज्ञातव्यस्तद्वै
 ताना न विहन्ति धीरताम् । समानवीर्यान्वयपौस्वेषु व
 करोत्यतिक्रान्तिमसौ तिरस्त्रिया ॥ ९०३ ॥ यदा वि
 ह्नाति हत तदा यश्च करोति मेत्रीमथ दूषिता गुणा ।
 स्थिति समीक्ष्योभयथा परीक्षक करोत्यवज्ञोपहत युव
 नम् ॥ ९०४ ॥ धनेषु दोषा प्रभवन्ति रागिणा गृहेऽ
 पक्षेत्रयनिग्रहस्तप । अकुर्विते कर्मणि य प्रवर्तते निहृ
 रागस्य गृह तपोवनम् ॥ ९०५ ॥ सुजीर्णमन्न सुपि
 चक्षण सुत सुशासिता स्त्री नृपति सुसेवित । सुविन्
 चोक्त सुविचार्य यत्कृत सुदीर्घकालेऽपि न याति किं
 याम् ॥ ९०६ ॥ वृणानि नोऽमूल्यति प्रमञ्जने शृङ्गे
 नीचै प्रणतानि सर्वत । समुच्च्यतानेव तरुन्मन्मथते महा
 न्महत्स्वेव करोति विक्रमम् ॥ ९०७ ॥ निमित्तमुद्दिश्य हि
 य प्रकुप्यति भ्रुव स तस्मापगमे प्रसीदति । अकाराद्भी
 मनस्तु यत्स वै कथ जनस्त परितोपयिष्यति ॥ ९०८ ॥
 न साहसैकान्तस्सातुवर्तिना न चाप्यवायोपहृतान्तपलन ।
 विभूय शक्यमगामुमुर्जिता नये च शौचं च वस्त्रि
 सपद ॥ ९०९ ॥ सुद विपाद शरद हिमागमस्तमो वि
 स्वान्मुञ्चन् कृतप्रता । प्रियोपपत्ति शुचमापद नय दि
 सश्रद्धा अपि हन्ति दुर्नय ॥ ९१० ॥ उदीरितोऽर्थ ए
 नापि गृह्यते हयाश्च नागाश्च वहति चोदिता । अजु
 मप्यह्नि पण्डितो जन परद्विजज्ञानकला हि कु
 ॥ ९११ ॥ अस्तवता निधुरताऽश्रुतज्ञता मय प्रमादो
 मता विषादिता । वृषाभिमानो यन्निदीर्घसूता तप
 रीक्ष्यादि विनाशन धिय ॥ ९१२ ॥ दरिद्रता धीमन्

विराजत बुरुपता शीलया विराजते । कुमोचन चोष्ण
 तथा विराजते क्रुवक्षता शुभ्रनया विराजते ॥ ९१३ ॥
 यथा चतुर्भि क्वच एगीष्यते निधपंगच्छेदननापनाडन ।
 तथा चतुर्भि पुरप परीक्ष्यत श्रुतेन शीलेन कुलेन कर्मणा
 ॥ ९१४ ॥ तुदेभमासाद्य कुनोऽर्थसचय उपुनमासाद्य
 तुनो जडाजलि । कुगेहिर्ना प्राप्य गृहे कुत सुख उशि
 प्यमव्यापयत कुनो यग ॥ ९१५ ॥ मात्रा मम नाम्नि
 शरीरपोषा चिन्तासम नाम्नि शरीरशोषणम् । भार्यासध
 नाम्नि शरीरतोषण विद्यासम नाम्नि शरीरभूषणम् ॥ ९१६ ॥
 सुष्णी सुग त्रेक्षि न त्रेक्षि त्रिगुणो वन्ती बल त्रेक्षि न वेक्षि
 निर्देन । विनो त्रसन्तम्य गुणं न वायस क्री च सिंहस्य
 वर न मूषक ॥ ९१७ ॥ सुख हि दुःखान्यनुभूय गोमते
 घनान्वकारिण्य दीपदर्शनम् । सुग्रास्य यो याति नरो ढरि
 श्रता धृत शरीरण सृत स जीवति ॥ ९१८ ॥ स वीक्षितो
 य सक्ठ सदीपते स पण्डितो य कर्णग्लण्डित ।
 स तापयो य परतापकर्षण स धार्मिको य परममं न
 मृगेत् ॥ ९१९ ॥ यगम्करं कर्मणि मित्रमग्रहे प्रियासु
 नारीष्वधनेषु न्युषु । कर्ता विवाहे व्यसने रिपुष्वये घनज्यय
 न्त्रेषु न गण्यते उर्ध्व ॥ ९२० ॥ विनादर्शना स्वयमर्थ
 चोरिणी परानुकूला बहुवाक्याग्निनीम् । सत्रोधिनी चान्य
 गृहेषु बामिनीं लनन्ति भार्या दशपुत्रमातरम् ॥ ९२१ ॥
 अतिप्रचंडा बहुदुःखमागिनी विनादर्शना परोहगामिनी ।
 भर्तु स्वय निन्दति या च तम्बरी लजेन्मभार्या दशपुत्र
 पुत्रिणीम् ॥ ९२२ ॥ कुले क्लृप् क्वले कदाजना सुत
 कुशुदिर्भयने दग्निता । रुज शरीरे क्लृप्प्रिया प्रिया गृहा-
 गमे दुर्गतय पढेते ॥ ९२३ ॥ प्रकटं मृदु नाम जल्पन
 पश्य सूत्रयोऽर्थमन्तरग । शकुनादिव मार्गार्तिमि पुण्या
 दुद्धितितन्मीदृशात् ॥ ९२४ ॥ मस्तिरन बलाद्वरीयसी
 यदभाने करिणामिय टगा । इति घोषयतीव डिण्डिम
 परिणो हस्तिपवाहत् कणम् ॥ ९२५ ॥ महता यदि
 निन्दने रतिशुंगमस्यैव तदा विवायताम् । असतामपि
 चेन्नेने रतिर्ननु तद्दूषणमेव गण्यताम् ॥ ९२६ ॥ अन
 गच्छति मूढचेतन प्रियनाश हृदि शल्यमपितम् । स्थिर-
 र्यास्तु तदेव मन्यते कुशलद्वारतया समुद्रतम् ॥ ९२७ ॥
 महत्तमरसा विट्क्षयत्रिचरोषण कुशीर्विनश्यति । कुर्वते
 न रज्जु म्बेच्छया प्रभमानिन्धनमिद्वदीपिति ॥ ९२८ ॥
 म्रियत घनत खल्वर्धनैरेव स्थितेरेरेव । शिरसौष
 मयच शकर सुरमिन्धोर्मधुजितमग्निगा ॥ ९२९ ॥ इति
 नामहर्षी कथ कथ वा तुलना यातु कृतेरैव प्रथमं ।

बहुभिर्विद्युते क्वच कर्तव्यविधया किं सधनोपमानमेति
 ॥ ९३० ॥ अरुचिर्निगया विना शशी शशिना सापि विना
 महत्तम । उभयेन विना मनोमवस्फुरित नैव चकास्ति
 कामिनो ॥ ९३१ ॥ उपकारकमायतमृश प्रसप कर्म-
 फलस्य भूरिण । अनवाधि निवर्हण द्विपा न निविक्षासम
 मस्ति साधनम् ॥ ९३२ ॥ जरा रूप हरति हि धैर्यमारा
 मृत्यु प्रागान्वर्मचर्यामनुया । कामो हिय वृत्तनार्थसेवा
 श्रेष प्रिय सर्वमेवाभिमान ॥ ९३३ ॥ गुणयानपि नोर
 याति पूजा पुत्र्य सत्पुरुषैरक्यनान । न हि नौरमपि
 लम्पान्कान्ति रविणोऽनपिष्ठित करोति ॥ ९३४ ॥
 सहसा विन्धीन न त्रियामविक्क परमायता पदम् । वृणते
 हि विस्मयकारिण गुणलुब्धा न्ययनेन सतः ॥ ९३५ ॥
 विना गोरस को रसो भोजनाना विना गोरम को रसो
 भूमीनाम् । विना गोरस को रस कामिनीना विना गोरस
 को रस पण्डितानाम् ॥ ९३६ ॥ सक्लापि कला कला
 वता विक्रया पुण्यकला विना खलु । सक्ले नयने धृया
 यथा तनुमाजा हि कनीनिका विना ॥ ९३७ ॥ सुकृत्-
 जम विभूतिरनेकथा प्रियतमागमसोऽव्यपरन्वरा । रूपकुले
 गुरुता विमल यशो भवति पुण्यतरो फलमीदृशम् ॥ ९३८ ॥
 केनकभूषणसग्रहोचितो यदि मैणिल्लपुणि प्रणिधीयते । न
 स विरोति न चापि हि गोमत भवति योजयितुर्वैचनीयता
 ॥ ९३९ ॥ सहजमलिनमत्रभावमाजा भवति भय प्रमना-
 त्मनाशहेतु । जलधरपदमीमवाप्य धूमो ज्वलनविनाशमनु
 श्रयाति नाम् ॥ ९४० ॥ परिहरत पराङ्गनानुपद्ग वत
 यदि जीवितमस्ति बहम व । हरहर हरिणीदशो निमित्त
 दग दशकधरमांत्यो लुठगति ॥ ९४१ ॥ शिशुरपि
 विपुणो गुरोर्गरीयाज तु वपुषं महाम्मह्वतिष्ठ । मणिरणु
 रपि भूषणाय पुसा न तु धृष्टुदैव शिला विलासहेतु
 ॥ ९४२ ॥ अनुदिनमनुकूलमाचरन्त विहितमति प्रतिकूल-
 माचरन्त । शमितगरलजातकण्ठदाह शितिकण्ठ शशिन
 शिर सु घते ॥ ९४३ ॥ नितम्बो विशाल कटिर्मध्यसूक्ष्मा
 कुचद्वन्द्वमलन्तमम्य सुख च । वचश्चेन किंचिद्रसाल रम
 प्यास्तत किं तत किं तत किं तत किम् ॥ ९४४ ॥
 सन्वम्य नश्यति यशो विपमस्य मैत्री नद्यत्रियस कुलमर्थ
 परम्य धर्म । विद्याफल व्यसनिन कृपणस्य सौरय राज्य
 प्रमत्तसचित्रस नगधिपस्य ॥ ९४५ ॥ दुर्मन्त्रिण कमुप
 याति न नीतिदोषा सनापयन्ति कमप्यसुन न रोगा ।

१ शश्वन् २ गोरवत् ३ सुवर्णालकारसग्रहयोग्य ४ हीरकादि
 ५ वने ६ तिरा ७ प्राक्वत् ८ श्रेष्ठ ९ महत्तु प्रतिष्ठा वस्य

क शीर्षं दर्पयति कं न निहन्ति मृत्यु क स्वीकृता न विपया
 ननु तापयन्ति ॥ ९४६ ॥ विचेन किं वितरण यदि
 नास्ति दीने किं सेवया यदि परोपकृतौ न यत् । किं
 सगमेन तनयो यदि नैक्षणीय किं बाँवनेन विरहो यदि
 षडभाया ॥ ९४७ ॥ किं भूषण सुदृढमत्र यतो न रत्नं
 किं कार्यमार्यचरित सुकृत न दोष । किं चक्षुरप्रतिहत
 धिग्गमा न नेत्रं जानाति कस्त्वदपर सदसद्विवेकम्
 ॥ ९४८ ॥ आशाः श्रिय सकलकामजुपस्तत किं दत्त पद
 शिरसि त्रिद्विपता तत किम् । सतर्पिता प्रणयिनो विभवै
 क्षत किं कल्प स्थित तनुमृता तनुमिस्तत किम्
 ॥ ९४९ ॥ आर्दा न वा प्रणयिनां प्रणयो विधेयो दत्तो
 ऽथवा प्रतिदिन परिपोषणीय । उरिक्षिप्य उरिक्षिपति तत्रक
 रोति लज्जा भूर्मा स्थितस्य पतनाद्भयमेव नास्ति ॥ ९५० ॥
 वाञ्छितं सूचयति पूर्वतरं भविष्य सुंसां यदन्यतनुज तनुभ
 द्रुम वा । विज्ञायते शिशुरनातकलापचिह्न प्रत्युन्नतैरपसर
 म्गमस (i) कलापि ॥ ९५१ ॥ शरैर्हतास्तु रिषो न हता
 भवन्ति प्रजाहताश्च नितरा सुहता भवन्ति । शस्त्र निहन्ति
 पुरुषस्य शरीरमेक प्रजा कुल च विभव च यशश्च हन्ति
 ॥ ९५२ ॥ म्यानेषु शिष्यनिवहर्विनिपुत्र्यमाना विद्या गुरु
 हि गुणरत्नमातनोति । आदाय शुक्तिषु बलाहकविप्राकीर्णं
 रत्नाकरो भवति वारिभिरम्बुराशि ॥ ९५३ ॥ वार्ता च
 कौतुककरी मिमला च मिथा लोकोत्तर परिमलश्च क्रुरग
 नामे । तैरस्य विन्दुरिय वारिणि दुर्निवारमेतन्नय प्रसरति
 सयमेव भूर्मा ॥ ९५४ ॥ अत्यन्तमन्यनकदर्शनसुसहन्ते
 मर्यादया नियमिता तिसु साधनोऽपि । लक्ष्मीसुधाकरसुधा
 पुननीय शेषे रत्नाकरोऽपि गल तिसु नोजगरा ॥ ९५५ ॥
 अर्था हसन्नुचितदानविहीनसुख्यं भूयो हसति मम
 भूमिरेति प्रयागम् । जाप हसति तनयानुपलाल्यन्त
 मृष्टहृत्सत्यमिष रगरत्नभीरुम् ॥ ९५६ ॥ वैद्या वदन्ति
 कर्णघनरुद्रिकाराऽयोतिर्विदो ग्रहर्गति परिवर्तयन्ति ।
 भूताभिरुद्र इति भूतनिने धदति प्राचीनकर्म वृत्रसुयो
 यदति ॥ ९५७ ॥ कन्यासि कोऽप्याशोऽस्ति स तन
 गेके क्याति प्रयाति नदि सर्वैरिदस्तु सर्वे । किं केनपी
 कर्त्तुं किं पनम सुपुत्र किं नागनस्यपि च पुष्परत्ने-
 ररेता ॥ ९५८ ॥ शीघ्रात्प्रत्यनग्रहनिर्गमिष्टचिन्ता भित्तानु
 स्तमनामगमार्ति शायम् । शये न दुर्जनममाजतिचरं
 गहागमार्ति गजजनयो हृदये तिथेयम् ॥ ९५९ ॥
 पश्यति मेव कश्यो निजबाण्यशेष भवति नो भेदिसुतो

निजजातिमासम् । जल्पन्ति नैव मधुपा निजमर्मवाक्य
 कुर्वन्ति नो युतय पुरुषेषु ॥ ९६० ॥ कीर्ति
 मृणालकमनीयमुजामनिन्द्रचन्द्रानना स्मितसरोरुहचारे
 नाम् । ज्योत्स्नाश्रितामपहता दयितामिव सा लघु न
 क परमुपक्रममातनोति ॥ ९६१ ॥ शास्त्रं मुनिश्चरत्विना
 परिचिन्तनीय सेव्यो नृपोऽपि सतत परिसेवनीय । अद्भ
 स्थिनापि सुवति परिरक्षणीया शास्त्रे नृपे च सुवतौ च कुन
 स्थिरत्वम् ॥ ९६२ ॥ हसो विभाति नलिनीदलपुष्पमध्ये
 सिंहो विभाति गिरिगह्वरकदरासु । जाल्यो विभाति तुरगो
 रणयुद्धमध्ये विद्वान्निभाति पुरुषेषु विचक्षणेषु ॥ ९६३ ॥
 हसो न भाति बलिभोजनवृन्दमध्ये गोमायुमण्डलगो
 न विभाति मिह । जाल्यो न भाति तुरग सरथमध्ये
 विद्वान् भाति पुरुषेषु निरक्षरेषु ॥ ९६४ ॥ विश्वेशस्तु
 सुधिया गलितेऽपि भेदे भावेन भक्तिमहितेन समर्पनीय ।
 प्राणेश्वरश्चतुरया मिलितेऽपि चित्ते चैलाश्लष्यवहितेन
 निरीक्षणीय ॥ ९६५ ॥ किं कोकिलस्य विरहेन गते वरुण
 किं कातरस बहुशस्त्रपरिग्रहेण । मित्रेण किं व्यसनकार
 राष्मसेन किं जीवितेन पुरुषस्य निरक्षरेण ॥ ९६६ ॥ हार
 प्रलम्बितपयोधरमध्यवर्ती शुष्कसनान्तरगतो धरकसुक्रम
 वाणेश्चण्डानमूर्ध्नि च पुष्पमाला दीनाश्रयो बुधनन खड
 पथ दु खम् ॥ ९६७ ॥ नीच समृद्धमपि सेवति नीच इव
 त दूरत परिहरन्ति पुनर्महान्त । शाखोटक मधुसूक्त
 रूपेत सेवन्ति वायसगणा न तु राजहंसा ॥ ९६८ ॥ नर
 न्द्रराजपरिरम्गणलाडिताऽपि महीवधूमधुपरागवती बभूव ।
 इद्वापि तत्कुटिलता न जहाति चूत प्राय कुजातिनि
 वहेषु कुतोऽभिमान ॥ ९६९ ॥ कालक्रमेण परिगमन
 दनव्या भावा भवन्ति रज्जु पूर्वमतीव तुच्छा । सुप्तानि
 जलदतोयकोऽप्यणीयान्सपघते च चिरकीचकलप्रलम्बे
 ॥ ९७० ॥ यच्चिन्तित तदिह दूरतरं प्रयाति यथेतन्
 न कृत तदिहाभ्युपेति । इत्य विधेर्विधिनिषेधमाकलय
 मन्त सदा सुगमरिच्यताश्रयति ॥ ९७१ ॥ अन्तःप्रत्यन
 रसैकतदसमानमूल्यं चमनररो ह मित्रायचिन्ता । प्रदे
 भवत्यनुचितस्थितिदेगमात्रा श्रेय मजीवपरिपालन
 मेव ॥ ९७२ ॥ उचितमनुचित वा पुर्नता कार्ये तात परि
 तिस्वपायां यदत पण्डितेन । अनिरममृत्तानां कर्म
 विरतेर्भवति हृदयदाही शल्यनुन्यो निराक ॥ ९७३ ॥
 व्यधिपत्राणि पदार्थानान्तर कोऽपि हेतुर्न गतु बहिरा
 न्नीत्य संश्रयते । विकसति रि पेतन्नान्दोषे पुनर्ति

व्रति च हिमरश्मायुक्ते चन्द्रकान्त ॥ ९७४ ॥ प्रथम
दिवसचन्द्र सर्वलोकेऽन्य स च सकलकलाभि पूर्णचन्द्रो
न वन्द्य । अतिपरिचयदोषाकस्य नो मानहानिर्नवनरगुण
रागी प्रायश सर्वलोक ॥ ९७५ ॥ भवति हृदयहारी
कोऽपि कस्यापि हेतुर्न खलु गुणविशेष प्रेमनम्रप्रयोगे ।
किसलवितवमान्ते कोकिलावावरम्ये त्रिकसति न वसन्ते
मालती कोऽन हेतु ॥ ९७६ ॥ परीवादस्रथ्यो भवति
वितथो वापि महता तथाप्युचैर्धाम्नो हरति महिमान जन
ख । तुलोतीर्णस्यापि प्रकटितहताशेषतमसो रवेस्तादृक्को नो
नहि भवति कन्या गतनत ॥ ९७७ ॥ वहि सर्गाकार
प्रगुणरमणीय व्यनहरनपराम्बहस्थानान्यपि तनुतपणि
स्वगयति । जन विद्वानक सकलमभिसघाय कपटैस्तदम्य
। खानर्थाघटयति च मोन च भजत ॥ ९७८ ॥ कलारल
गीत गगनतलरल दिनमणि समारल निद्वान्त्रवणपुटरल
हरिक्या । निशारल च द्र शयनतलरल शशिसुखी महीरल
श्रीमाञ्जयति रघुनाथो नृपनर ॥ ९७९ ॥ नय सस्कारार्हा
जगति विल केचित्सुकृतिन समानाया जातावपि वयमि
। स्वामपि धियि । अय दृष्टान्तोऽन रकृत्परिवयादन्यसनत
शुक श्लोवान्नु प्रभवति न काक क्वचिदपि ॥ ९८० ॥
। वर तुङ्गाच्छृङ्गाङ्गुरशिखरिण क्वापि पुच्छिने पतित्वाय
काय कठिनदृपदन्तर्विदलित । वर न्यस्तो हस्त फणिप
। मुखे तीव्रदशने वर वध्ना पातस्तदपि न कृत शील
पेल्य ॥ ९८१ ॥ निर्द्वज्ज ग्राम विद्युचविधुरा भूपतिसमा
। ख श्रुत्या हीन मनुनपतिशून्य च विप्रेयम् । अनाचारा
दारानपहारिकथ काव्यमपि च प्रसक्तप्रापेत गुरुमपि
। पुत्रि परिहरेत् ॥ ९८२ ॥ मणि शौणोहीद समरविजयी
। इतिनिर्हते मधवीणो नाग शरदि सरित श्यानपुलिना ।
। इत्यशेषश्चन्द्र सुरतसृष्टिता बालन्रनिता तनिन्ना शोभते
। लितविमनाश्चार्षिपु नृपा ॥ ९८३ ॥ निमासेव्य पुसा
। विधमनत्रय शुसरित किनेकान्ते ध्येय चरणयुगल
। शैलुमभूत । निमाराध्य पुण्य किमभिलषणीय च वरुणा
। यदासक्त्या चेतो निररपि विमुक्तो प्रभवति ॥ ९८४ ॥
। नर मौन कार्ये न च वचनमुक्त यददृष्ट वर ह्येव्य पुसा न च
। सखलत्राभिनमनम् । वर प्राणत्यागो न च पिपुनयाक्ये
। प्वभिरुचिवर मिहाशिल्व न च परधनास्तादनसुखम्
॥ ९८५ ॥ वर शूया शाला न च खलु वरो दुष्टवृत्तमो
। रं वेद्या पत्नी न पुनर्विनीता कुलम् । वर वासोऽल्प न
। पुनरनिवैवाधिपुरे वर प्राणत्यागो न पुनरथमानामुपगम

॥ ९८६ ॥ दृढ प्रेमा भद्र सैदमिरिय सपि न भवत
भजेतापि प्राय खलति खलु यवैरपि घृत । सार्लेजो
चेत्ताम्य भवति न भजेद्वा न भवति च्युताशश्चैत्य्वात्स्य-
तिसुपगतस्तु व्यययति ॥ ९८७ ॥ इय प्रातिपदी हृदयमुवि
द्वैवात्समुदिता तथा यत्राद्रक्ष्या प्रकृतिमृदुलपायनकुला ।
। यथा नैवा स्तीता पिपुनचनुर्धन्यदहनो दहलन्त
। शोष व्रति न पुन साहृनिधे ॥ ९८८ ॥ न रम्य
। नारम्य प्रकृतिगुणतो वस्तु निमपि प्रियत्र यत्र स्वादितरदपि
। तद्वाहकशात् । रथान्नाहानागा भवति विधुरक्षारप्रकृते
। पटीराम् कुम्भ स भवति चकोरीनयनयो ॥ ९८९ ॥
। अप्य सांरक्षगिरिकुहरगमांश्च हैरिभिर्दिशो दिञ्चोतङ्ग
। सलिलसुमि पङ्कजनै । प्रियाचक्षुनेष्यत्सननदसन्दर्भवि-
। जितै सता माने स्थान मरणमधवा दूरगमनम् ॥ ९९० ॥
। नमोभूषा पूषा कमलजनभूषा मधुरो वचोभूषा सत्य
। वरविभवभूषा वितरणम् । मनोभूषा मैत्री मधुसमयभूषा
। मनसि च सैदोभूषा सूक्ति सकलगुणभूषा च विनय
॥ ९९१ ॥ कलासीमा काव्य सकलगुणसीमा वितरण
। मये सीमा मृत्यु सकलमुखसीमा मुनवना । तप
। सीमा मुक्ति सकलकृतिसीमाश्रितभृति प्रिये सीमाहाद
। श्रणसुखसीमा हरिकथा ॥ ९९२ ॥ शशी दिनसधूसरो
। गलितयौपना कामिनी सरो विगतवारिच मुखमनश्चर
। खाइते । प्रसुधनपरायण सततदुर्गत सजनो नृपाङ्गन
। गत खलो मनसि सप्त शल्यानि मे ॥ ९९३ ॥ प्रसरति
। मन कार्यारम्भे दृढीभवति स्पृहा स्वयसुपनयनर्षान्त्रो न
। मच्छति विप्रयम् । फलति सकल कृत्य चित्त सजुनतिननुते
। भवति च रति श्लाघे कृये नरस भविष्यत ॥ ९९४ ॥
। सरति बहुगस्तापच्छाये क्षणात्परिवक्षित कुसुदविन्यान्वपी
। हसो निशासु विचक्षण । न ट्यति पुनस्तापशङ्की दिवापि
। सितोत्पल कुहकचक्रितो लोक सत्येज्यपायमपेक्षते ॥ ९९५ ॥
। स्वफलनिचय शास्त्रामङ्ग करोति धनस्यतेर्गमनमलस बर्हा
। टोप करोति शिखण्डिन । चतुरगमनो बालो सोज्ज्व
। स गौरिच वाहते गुणवति जने प्रायजैते गुणा खलु दूष
। णम् ॥ ९९६ ॥ कुंमिकुलचित लालाकिन्न विगधि मुमुं
। पित निरूपभरसप्रीत्या खादत्ररासि निरामिपम् । सुरपति-
। मपि श्वा पार्थस्य विनेम्य न शङ्कत नहि गणयति सुदो
। जतु परिग्रहस्त्युर्ताम् ॥ ९९७ ॥ मधुकरगणध्रूत
। त्यक्त्वा गतो नमहािका पुनरपि गतो रत्ताशोक कदम्ब

१ ममीनीन २ दृढ ३ सुगे ४ विदे ५ विरगने ६ खन-
७ समा ८ धरिद ९ कीटकसमुद्देश्याहम् १० लालयार्दम् ११ आम
गधि १२ गहिनम् १३ निमामम् १४ इन्द्रम् १५ सुदुक्तम्

१ रक्षिताम् २ देशम् ३ निकृत्तपापणेनोद्धितान् ४ व्यापूषै कृत्
धन ५ हस्ती ६ युक्त ७ ननुत्कृतवम् ८ दुश्चरिता ९ दुर्विकिराण्ये
१३ इ. र. मां

वन तत । तदपि सुचिर स्थित्वा तेम्य प्रयाति सरोरुह
परिचितजनद्वेषी लोको नव नवमीहते ॥ ९९८ ॥ दद्या
त्सार्युग्दि निशपदे दुर्ननाय प्रवेश तन्नाशाय प्रभवति ततो
वाछमान स्वय स । तस्मादेयो विपुलमतिभिर्नावका
शोऽधमाना जारोऽपि स्वाहृष्टपरितरिति श्रूयते वाक्यतोऽत्र
॥ ९९९ ॥ माने मौनी गुणिनि गुणवापण्डिते पण्डितोऽसौ
दीने दीन सुखिनि सुखत्रा भोगिनि प्राप्तमोग । मूर्खे मूर्खे
शुवतिषु युना धामिषु प्रोढवाम्नी धन्य कोऽपि त्रिभुवन
जयी योऽवधृतेऽवधृत ॥ १००० ॥ विद्यातीर्थे जगति
विद्युधा साधव सत्यतीर्थे गङ्गातीर्थे मलिनमनसो योगिनो
ध्यानतीर्थे । धारातीर्थे धरणिपतयो दानतीर्थे धनाढ्या लज्जा
तीर्थ कुत्र्युवतय पातक क्षालयति ॥ १००१ ॥ साध्वीवीणा
दयितविरहे मानिना गानमन्ने सलोकानामपि जनरथे नित्रहे
पण्डितानाम् । अन्योद्रेके कुटिलमनसा निर्गुणाना विदेशे
भृत्यामावे भवति मरण किं तु समावितानाम् ॥ १००२ ॥
शीतेऽतीते घसनमशन वासरा ते निशा ते क्रीडारम्भ कुच
त्यदृशा यौवनाते विद्याहम् । सेतोर्ध्व पयसि चलिते
वार्धके तीर्थयात्रा विच्छेऽतीते नितरणमतिं कर्तुमिच्छति
मृदा ॥ १००३ ॥ श्रेयो नून ब्रजति स पुमाश्चिक्षया
यधितो य सच्छद यश्चरति स पराभूतिमाप्नोति काले ।
पूज्यो वेणुर्भवति च नतिं प्रापितो भूपतीनामय वृत्तोचित
मिति करे नर्तका कल्पयति ॥ १००४ ॥ बाले बाला
विदुषि विदुषा गायने गायनेशा शूरे शूरा निगमविदि
चात्रायलीलागृहाणि । सिद्धे सिद्धा मुनिषु मुनय सत्सु
सन्तो महान्त प्रौढे प्रौढा भिमिति वचसा तादृशा याह
दोषु ॥ १००५ ॥ चान्द्री लेखा दशति दशनेर्दारुण संहि
केयो नव्या घटी दवदहनकक्षादर्नी दन्दहीति । अप्यु
ग्नस फुवत्रयमयी शालिकामालनीते मृदाडु मूलयति
नलिनीं दुष्टहृती करेण ॥ १००६ ॥ यावत्त्वस्थमिद शरीर
मन्त्रेण यावज्जरा दूरतो यावच्चन्द्रियशक्तिरप्रतिहता याव
त्पयो नाशुप । आत्मश्रेयसि तावदेव विदुषा कार्य प्रयतो
महान्मदीम भवन तु कूपखननं त्रैलोक्यम कीदृशः ॥ १००७ ॥
निर्गुणैश्चक्षुष्य ऋत्विजमहा तीर्णपिणो नाविक सुद्धाते
सुंभट च सिद्धविजयो वोढारामासत्यत् । शूद्र वारकपूजन
न किर्तनो निर्गुणतर्षावो ध्वलातद्भयत्रिभिः सुकमपि
दृष्टि प्रदेयापिाम् ॥ १००८ ॥ मिन मेच्छतया रिपु
नयैवैतैलुंघ्न धनैतीश्वर कार्पण द्विभमादरेण सुवतिं प्रेम्णा

शमैर्वान्धवान् । अत्युद्य स्तुतिभिर्गुरु प्रणतिभिर्मूर्ख कथा
भिर्बुध विद्याभी रसिक रसेन सकल शीलैः कुर्वाङ्गान्
॥ १००९ ॥ दौर्मन्त्र्याभूतविनिन्दयति यति सद्भास्तो
लाटनाद्विप्रोऽध्ययनात्कुल कुतनयाच्छील खलोपासनात् ।
सी मघादन्वेक्षणवादपि कृषि वेह प्रवासाश्रयामैत्री चाप
यात्समृद्धिरनायागात्प्रमादाद्धनम् ॥ १०१० ॥ कोऽप्या
न्प्राप्य न गर्वितो भुवि नर कस्यापदोऽस्त गता सीमि
कस्य न खण्डित वत मन को नाम राज्ञा प्रिय । क
कालस्य न गोचरो धनकृते कोऽर्थी गतो गौरव को क
दुर्जनवागुरानिपतित क्षेमेण यातो गृहम् ॥ १०११ ॥
वैद्य पानरत नट कुपठिन स्वाध्यायहीन द्विज बोध वपु
रुष ह्य गतरय मूख परिव्राजकम् । राजा च कुमभ्रिभि
परिवृत देश च सोपद्रव भाया यौननगर्विता परता सुच
ति ते पण्डिता ॥ १०१२ ॥ वृक्ष क्षीणफल त्वरदि
विहगा शुष्क सर सारसा निर्द्रव्य पुरुष त्यजति गणिका
भ्रष्ट नृप मन्त्रिण । पुष्प पशुपित त्यजन्ति मधुषा दम
वनात् मृगा सर्वे कार्यवशाज्जनोऽभिरमते तत्कस्य वे
वृक्षम् ॥ १०१३ ॥ सत्तश्चेदमृतेन किं यदि खलस्तत्ता
लकूटेन किं दातारो यदि कल्पशाखिभिरल यद्यथिन किं
तृणै । किं कर्पूरात्रकया यदि दृश पयानमेति प्रिया
ससारोऽपि सती द्रजालमपर यद्यस्ति तेभापि किम् ॥ १०१४ ॥
लोभश्चेदगुणन किं पिशुनता यद्यस्ति किं पातके सत्य चेत्
पसा च किं शुचि मनो यद्यस्ति तीर्थेन किम् । सांनय
यदि किं गुणै समहिमा यद्यस्ति किं मण्डन सङ्घा
यदि किं धनैरपयशो यद्यस्ति किं मृत्युना ॥ १०१५ ॥
छेदश्चन्दनचूतचम्पकवने रक्षापि शास्त्रोत्पे हिंसा ह्य
मयूरकोकिलकुले कावेषु नित्यादर । मातङ्गेन सरकव
समुत्तला कर्पूरकापिसयोरेषा यत्र विचारणा गुणिगणे दाप
तस्यै नम ॥ १०१६ ॥ या रावा शशिभोमना गतयना हा
यामिनी यामिनी या सौन्दर्यगुणान्विता पतिरता सा कामिनी
कामिनी । या गोवि दरसप्रमोदमधुरा मा माधुरी माधुरी
या लोकद्वयसाधनी तनुश्रुता ना चातुरी चातुरी ॥ १०१७ ॥
किं तीर्थे हरिपादपद्मभजन किं रत्नमञ्जा मति किं
श्रवणेन यस्य गच्छति द्वैताध्वकारोदय । किं मिन गततो
पदाररथिक तत्त्वावगाप सख क शत्रुदद खेददा तुगाये
दुर्गमनासचय ॥ १०१८ ॥ शौचतिष्ठश्चरणा न किं
रिभि क्रायोऽन्त चोदहिना पातिश्रदेनत्ता किं यदि कुं
दिव्योपैषि किं पत्रम् । किं मर्षयेदि दुर्नना किम् धनैर्
पातया यदि व्रीडा चेतिषु भूपणै सुकथिता यथ

१ रमाश्रितम् २ उजोग ३ संवादिनवहृत्पुत्र ४ उजगा
मने देन सा- ५ बोद्धारम् ६ धृत् ७ निरस्तोत्तयव
८ वेद्य ९ संविशति-

राज्येन विन् ॥ १०१९ ॥ सूनु सचरित सती प्रियतमा
 स्वामी प्रसादो सुखः शिष्यं मित्रमवबद्धक परिचनो निरुद्धे
 लेश मन । आहारो रुचिर स्थिरश्च निमग्नो विद्यादात
 सुख तुष्टे विष्टपकण्डहारिणि हरो सप्राप्यत देहिना ॥ १०२० ॥
 वा श्लाघ्या गुणिना क्षमा परिमत्र को य स्वकुल्यं वृत्त
 किं दुःख परमश्रयो जगति व श्लाघ्यो य आश्रियते । को
 मरुद्व्यमन पुत्र जहति के र्थानिर्जिता शत्रु कर्षितात
 मिद निगमनगरे छत्रस्थिते पाण्ड्यं ॥ १०२१ ॥ म
 शिष्योऽङ्गुणात्रिणागति यत्कर्म यत्रिमेव मा स्त्री यातु
 निघायिनी स मतिमान्य सङ्किरन्त्य र्यत । सा श्रीर्था न
 म करोति न मुखा यन्मुष्ण्या सुयते तमिन्न यदवृत्तिम
 स पुष्पो य म्ब्रहत नेत्रियं ॥ १०२२ ॥ श्रावणात्
 कुलाग्नि कुतुम्भा श्रीपल्लभ दुर्भगा दातार कृपणा ऋजू
 नवृत्तौ निचान्निर्न निर्धना । वेरुप्योपहताश्च वान्तनुपुत्र
 धर्माश्रय पापिनो नानागात्रविचक्षण च पुरुष निन्दति
 मूर्खा जना ॥ १०२३ ॥ पौर्णस्त्य कथमन्यदारहरणे
 दोष न निजातवान्नामेणापि कथ न हम्हरिणस्वासमनो लक्षि
 त । अक्षेत्रापि सुधिधिरेण महसा प्राप्तो क्षनयं कथ प्रत्या
 सत्रविपत्तिभूढमनसा प्रायो मति क्षीयते ॥ १०२४ ॥
 सिंहे व्याकरणस कर्तुष्वहत्याग्निश्रियाग्न्याग्निनेर्मामसाहृत्
 सुम्नमाद्य सहसा हस्ती सुनिं पैमिनिम् । छन्दोज्ञाननिधिं
 जयान मकरो वेलातट पिङ्गल क्षणानामृतचेतनामतिरुषा
 कोऽयस्त्रिरश्वा गुणं ॥ १०२५ ॥ शत्रुनापि मता जनेन
 विदुषा कालान्तप्रेक्षिणा वल्लभ्य खलु वज्रपातविपमे धुष्टे-
 ऽपि पाप जन । दर्वीव्यभकरेण धूममलिनेनायाससुचेन किं
 भीमेनातिवलेन मैत्र्यमननेऽप्या न सघटिता ॥ १०२६ ॥
 सिद्धिं वाञ्छयता जनेन विदुषा तपो निगृह्य स्व सत्त्वो
 स्वाहवतापि दैवगतिषु लैर्यं प्रशयं क्रमात् । देवेन्द्रदुहि
 णोपमैर्दुर्गुणैरभ्यर्चितो भ्रातृभि किं श्लिष्ट सुचिर विराट
 मरने पूर न धर्मात्मज ॥ १०२७ ॥ रूपणाप्रतिमेन
 यौवनयुग्ं श्रेष्ठे कुले जमना गन्तव्यानि दिनानि दैव
 नगतो भूयो धन वाञ्छना । सैरुग्रीति विगर्हिता युगतिभि
 साक्षेपमानामयाद्भूपया क्लिष्ट मन्थराचमरने घृष्ट न किं
 च दनम् ॥ १०२८ ॥ किं चित्र यदि राजनीतिगुणो
 एता मन्दाग्निं किं चित्र यदि वटशास्त्रनिपुणो विप्रो
 मन्त्रलग्निः । तच्चित्र यदि रूपयौवनरती साध्वी भवेत्स
 मिनी तच्चित्र यदि निर्धनोऽपि पुरुष पाप न कुर्यात्कचित्
 ॥ १०२९ ॥ वासासि त्रचचारिवारिचक्षा हत्वा हठादुच
 वैर्यं श्रामभूरुहमाक्रोह स पुनर्वैर्यापि विस्तारयन् । मीडा

मारमसाचकार महमा पाषाणायया स्वय को जानाति
 जनो नानार्दनमनोवृत्ति कदा वीदशी ॥ १०३० ॥ अर्धं
 लघवमुत्कृतो निपतन कामातुरो लोचन निश्चो यश्च
 सुम्नना विकल्पता दोषाङ्गु सजयम् । सुन्दोऽकीर्तिनेस
 गर परिमत्र दुष्टेऽन्यदोषे रतिं दुर्भागियिता दुर्दोदरना
 प्राप्नोति क्व सुदु ॥ १०३१ ॥ नीतिर्भूमिमुत्रा नतिर्गु
 नता हीरङ्गनाना गतिर्दपत्यो गिनामो गृह्य कविना सुद
 प्रसातो गिराम् । लास्य वपुष श्रुत सुमनम गतिर्हि
 जम् क्षमा शक्त्यन्व इविण गृहाश्रमरता म्नाग्य सता
 मन्त्रम् ॥ १०३२ ॥ कार्पण्येन या कुधा सुंत्वयो
 दम्भेन मत्य क्षुधा मर्यादा व्यसनधनं त्रिपदा र्य्ये प्रमा
 र्दित्व । पशुन्येन कुल मदन मिनयो दुःश्रेण्या पाप दारि
 श्रेण चानाग्रे ममता चाभक्तागो हत ॥ १०३३ ॥
 तामप्य तम्णीचन विकैषता पुष्प रिधौ चट्टिरा वाधार
 कुसु वने पिशुनं दान द्विपुर्नैर्गल । आरुष्य गृष्टिणा
 गृहस गृहिणी पिना गुमा सततिर्लाप्य तनुन द्विने
 ऽतिपलिते विद्वत्तुर्धाम्य ॥ १०३४ ॥ माधुर्यं प्रमदात्तनु
 ललित दाज्ञिययामयं जने शीर्यं शत्रुपु नव्रता गुरुचने धर्मि
 ष्टता साधुषु । मनेत्पुत्रनुतन बहुविध मान जन पाण्डिते
 शाठ्य पापिनन नरन् कविना पर्यन्तमणौ गुगा
 ॥ १०३५ ॥ इन्दु निन्दति तस्वरो गृहपति जारो सुशील
 लल साध्वीमप्यसती कुलीनमजुलो नखाजरत युवा ।
 विद्यान्तमनसरो धनपति नीचश्च स्वोऽनल वैरुष्येण हत
 प्रबुद्धमद्योक्त्यु नित्येण त् ॥ १०३६ ॥ विद्वान् ससदि
 पाण्डिक पत्नयो मानी दारिदो र्हीह इत्याद्य इपणो यदि
 वैसुमना दृढो विवाहोचत । एता हु सचिन्प्रिय सुदुत्तौ
 मूर्खं पुर्मांस्वीनितो वेदाती हतसन्त्रिय किमपर हान्मा
 स्य भूतले ॥ १०३७ ॥ का विद्या कविता निनार्थिनि
 चने त्याग विना श्रीश्च का को धम कृपया विना शिर्षि-
 पति को नाम नीति विना । क सुर्विनय विना कुलभू
 वा स्वामिमक्ति विना भोय किं ग्नी विना क्षितितले
 किं नाम कीर्ति विना ॥ १०३८ ॥ दौर्ज्ञिय मन्ने
 दया परजने शाठ्य सदा दुर्ने प्रीति साधुचने नैयो रूप
 चने विद्वज्जनेऽन्यार्थम् । शीर्यं शत्रुचने क्षमा गुचने नारी
 चने श्रुता ये चैव पुष्प कटासु कुशलास्तेष्वन लो-
 क्थिति ॥ १०३९ ॥ स्वाधीना दयिता सुनानपि सुतोऽप्यौ

१ कण्डू २ शिष्य ३ अन्वय ४ तज्जन् ५ अङ्गुलप्रसङ्ग
 ६ दुर्बलनील ७ लज्जा ८ प्रसन्नता ९ कोचन
 १० गुणसुगय ११ विकसन १२ स्यात्सवन १३ चतुर्दशदि
 बधरहितस १४ ममायाम् १५ पशुधा १६ गृहसाधनी १७ कौ-
 १८ दासविषय १९ सरलभाव २० नीति २१ पुत्रव भाववि

१ रावण २ पाद ३ प्राप्तविद्वत्सचिचानाम् ४ वितदन्तरे

पोडशाब्दावधि स्वात्कन्या करपीडनावधि सुतस्त्री तद्वशात्वा
 वधि । जामाता बहुलापितावधि सखा साधुप्रलापावधि
 शिष्यो गुह्यनिरूपणावधि परे चैतेऽधनत्वावधि ॥ १०४० ॥
 सीणा यौवनमर्थिनामनुगमो राजा प्रताप सता स्वास्थ्य
 सत्वधनस सहतिरसद्भुक्त्तेश्च वाग्दम्बर । स्वाचारस्य सद-
 र्चन परिणतेर्विद्या धुलसैक्यता प्रजाया धनसुखतेरतिनति
 शान्तेर्विवेको बलम् ॥ १०४१ ॥ नागो भाति मदेन ^क जल
 रुहै पूर्णेन्दुना शर्वरी श्रीलेन प्रमदा जैवेन तुरगो निलयोऽस
 वैर्मन्दिरम् । वाणी व्याकरणेन हसमिन्दुर्नैर्नद्य सभा पण्डितै
 मत्युणेण कुल नृपेण ययुषा लोकत्रयं विष्णुना ॥ १०४२ ॥
 पहि स्वागतमाविशासनमिदं कल्पाच्चिराद्दृश्यसे का वार्ता
 पैरिदुर्बलोऽसि नितरा व्रीतेऽसि ते दर्शनात् । इत्येव समु
 पागतं द्विजवर सभावयन्त्यादरात्तेषा युक्तमशङ्कितेन मनसा
 गेहेषु गन्तु सदा ॥ १०४३ ॥ स्यादत्यन्तनिरक्षर क्षिति
 पति श्रीकारमात्राश्रयान्मघ्री तत्कथितार्थलेखनपरस्तस्त्वैवको
 जायते । अध्येता तदगारमेव भजते विद्वान्स्तु तं याचते
 यावान्यस्य गिरा समं परिचयस्तावाभिवर्द्धे श्रिय ॥ १०४४ ॥
 को लामो गुणिसगम किमसुखं प्राज्ञेतरैः सगति का हानि
 समयच्युतिर्निपुणता वा धर्मतत्त्वे रति । क शूरो विजि-
 तेन्द्रिय भियतमा कानुव्रता किं धन विद्या किं सुखमप्र
 वासगमनं राज्य निमाशाफलम् ॥ १०४५ ॥ सखानि स्वय
 मसि चेद्वसुमती माता सुत हति चेद्वेलाभ्युनिधिर्विल-
 द्भयति चेद्भूमि दहेत्वाक् । आकाश जनमस्तके पतति
 चेदन्न विष चेद्वेदन्याय कुरुते यदि क्षितिपति कस्तं
 तिरोद्दुं क्षम ॥ १०४६ ॥ वास शुभ्रसुतुर्वसन्तसमय
 पुष्य शरन्मालती धातुष्व कुमुमाशुभ परिमल वस्तुरि-
 काय धनु । वाणी तर्करणोन्मला प्रियतमा श्यामा धयो
 नूतन मार्गं शाभव एव पश्यमल्या गीति कविर्विह्वल
 ॥ १०४७ ॥ ^१रोल्म्वैर्न विरलंभित विचटितं धूमाबुलै कोनि
 लैर्मापूरैश्चणित पुरैव रमसांस्वीरैरेर्षारैर्गतम् । एकेनापि
 सुपदवेन तन्मणा दावानलपेयस्य सोढ को न निपस्त सुवति
 यनो मूर्ध्नापि यो लालित ॥ १०४८ ॥ ^२क्षोणीशाश्रुविणा परो
 पवरणाभावाद्देवास्तथिया कार्पण्यास्तुथियामनध्ययननो यूना
 प्रसासांश्रयात् । ज्ञातुणा जगदीशमच्चि विरहादासुष्टुभा

गच्छतीत्येवं काससमुद्भव प्रतिदिनं नादो बद्धुक्कै
 ॥ १०४९ ॥ मानुष्ये सति दुर्लभा पुरुषता पुंस्ये पुन
 विप्रता विप्रत्वे बहुविद्यतातिगुणता विद्यावतोऽर्थज्ञता ।
 अर्थज्ञस्य विचिनवाक्यपटुता तत्रापि लोकज्ञता लोकज्ञस्य
 समस्तशास्त्रविदुषो धर्मे मतिर्दुर्लभा ॥ १०५० ॥ आपते
 च तिरोहितो यदि पुनर्दण्डोऽन्यकार्ये रतो वाचि सेरसुबो
 विपण्यवदन स्वकेशवादे सुहु । अन्तर्वेदमनि वासनि
 च्छति भृश व्याधीति यो भापते भृत्यानामपराधकीर्तनर
 स्तन्मन्दिर न ब्रजेत् ॥ १०५१ ॥ बन्दी विन्दति चेदमा
 स्वपदवीं शिष्टैरल भूरिति पुमिश्रेयत्पतिपाघते रतिकला वैपी
 दशामावर । विश्रान्ता यदि वैखरीषु कविता वान्नेर
 भव्येन किं भूपाले यवने समस्तमुदने वैदग्ध्यमसं गतर
 ॥ १०५२ ॥ आहृतेषु विह्वगमेषु मशको नायानुरो वार्ते
 मध्येवारिधि वा वसस्तुणमणिर्धत्ते मणीना रुचम् । खणे
 तोऽपि न कम्पते प्रविचलन्मध्येऽपि तेजस्विना धिम्सा
 मान्यमचेतस प्रसुमिवानामृष्टतत्त्वान्तरम् ॥ १०५३ ॥
 मूर्खोऽशान्तस्तपस्वी क्षितिपतिरलसो मत्सरी धर्मशीले
 दु स्यो मानी गृहस्थ प्रसुरतिकृपण शास्त्रमृदमहीन ।
 आज्ञाहीनो नरेन्द्र शुचिरपि सतत य परलोपमोनी ब्रह्मो
 रोगी दरिद्र स च सुवतिपतिर्धिगिविडम्प्रकारान् ॥ १०५४ ॥
 रयात शक्रो भगाङ्को विधुरपि मलिनो माधवो गोपबाहो
 वेदयापुनो वसिष्ठो रतिपतिरतनुः सर्वमक्षी दुताश । व्यामो
 मत्स्योदरीयो लवणजलनिधि पाण्डवा जारजाता रुद्र प्रेता
 स्थिधारी त्रिभुवनविषये कस्य दोषो न चास्ति ॥ १०५५ ॥
 प्राणाघातात्त्रिवृत्ति परधनहरणे सयम सत्यवान्य कते
 शक्या प्रदान सुवतिजनकथामूकभाव परेषाम् । तृष्णासोपे
 विमद्भो गुरुषु च विनय मर्वभूतातुकम्पा सामान्य सर्वत्र
 स्रेष्यतुपहतनिधि श्रेयसायेव पन्था ॥ १०५६ ॥ आभिर्
 तातुषाणा क्षणमुदयगिरेरुज्जिहानस मानो पत्रच्छयै डु
 स्ताडुपनतखो दूरमाशेव गत्वा । एते तक्षिन्निवृत्ता पुन-
 रितरकडुप्यान्तर्पयस्तस्मिन्वे प्रायो भृत्यास्त्यजति प्रच्छिन्न
 विभनं स्वामिन सेवमाना ॥ १०५७ ॥ मणिना कस्य
 धलयेन मणिर्मणिना धलयेन विभाति वर । कविता च
 त्रिसुमिमुना च कवि कविना त्रिसुना च विभाति सना ।
 शशिना च निशा निशया च शरी शशिना निशया च
 विभाति नम । पयसा कमलं कमलेन पय पयसा कमलेन
 विभाति सर ॥ १०५८ ॥

१ कर्मम् २ वेगेन ३ कृष्ण ४ मत्स्यद्वारे ५ मूर्ध्ना
 ६ अन्तरे ७ विष्णो न इत् ८ मयूरमद्वारे ९ पुडे
 १० ताम्रमयवपाम् ११ बलिनाम्

चतुर्थ चित्रप्रकरणम्

समस्यारूपानम्

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपाद । दलितश्चक्रि-
तश्चक्रस्य सैन्ये विभर्षति ॥ १ ॥ कामं कामदुर्घं बुद्धि
नित्राय वरुणाय च । वर्यं धीरेण दानेन सर्वान्कामानशी-
महि ॥ २ ॥ असमाने समानत्वं भविता कष्टहे मम ।
इति मत्वा ध्रुवं मानी मृगास्सिंहः पलायते ॥ ३ ॥ हीन-
हत्वा दधाल्येव लाघवं महतामपि । इति मत्वा द्विपद्मेषी
मृगास्सिंहः पलायते ॥ ४ ॥ तिष्ठार्जुनाद्य सङ्घामे त्वां हनि-
ष्याम्यहं शूरीः । तिष्ठामि कर्णं किं मूढं मृगास्सिंहः पलायते
॥ ५ ॥ ऋषेरन्वाश्रमे पुण्ये शापसंवत्समानसः । सुद्रोष-
तोऽपि प्रायोऽयं मृगास्सिंहः पलायते ॥ ६ ॥ अयं मृगः समा-
याति त्वरितैस्त्वरितैः परैः । ततो वेगात्पलायस्य मृगास्सिंहः
पलायते ॥ ७ ॥ विद्यायां दुर्मदो येषां कार्यण्यं विभवे
वति । तेषां दैवामिश्रणानां सलिलादादभिरुहितः ॥ ८ ॥
शीतासमागमोत्कण्ठाकर्णान्ताकृष्टघन्वनः । राघवस्य शरा-
ह्नरिः समुद्रादभिरुहितः ॥ ९ ॥ दामोदरकराघातविह्वली-
हृतचेतसा । दृष्टं चाणूरमलेन शतचन्द्रं नमस्तलम् ॥ १० ॥
चक्रचक्ररङ्गायां गङ्गायां प्रीतौबिम्बितम् । सचन्द्रे शोभते-
स्त्वयं शतचन्द्रं नमस्तलम् ॥ ११ ॥ विवे पिबेदि शीतांशुं
यावन्नायाति मे प्रियः । आगते दयिते कुर्याः शतचन्द्रं
नमस्तलम् ॥ १२ ॥ सुमेरुशिखरप्रान्तस्फुरदिव्यवधूसुम्बम् ।
परितः स्फुरितैः शङ्क शतचन्द्रं नमस्तलम् ॥ १३ ॥ घृतं
न ध्रुयते कर्णे दधि स्वमेऽपि दुर्लभम् । सुगवे दुग्धस्य का
वार्ता तर्कं शक्यं दुर्लभम् ॥ १४ ॥ अक्रत्वङ्गमतस्तर्कं
न शतकतुना हृतम् । नादत्तमिति वाक्यार्थात्तर्कं शक्यं
दुर्लभम् ॥ १५ ॥ मीमांसीभ्यस्तुसंतमशून्यरथ्यान्तरस्ययोः ।

(१) 'सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपाद' इति समसा. (२) 'कामं कामदुर्घं बुद्धि, 'नित्राय वरुणाय च', 'सर्वान्कामानशीमहि' इति च समसा. (३, ४, ५, ६, ७) 'मृगास्सिंहः पलायते' इति समसा. (८) 'सलिलादादभिरुहितः' इति समसा. (९) 'समुद्रादभिरुहितः' इति समसा. (१०, ११, १२, १३) 'शतचन्द्रं नमस्तलम्' इति समसा. (१४, १५) 'तर्कं शक्यं दुर्लभम्' इति समसा.

अन्योन्यात्पुष्पिर्नोर्धनोश्चन्द्रायते रतिः ॥ १६ ॥ स्यात्ति
क्षत्रियदेवाय जगद्देवाय भूमिजे । यद्यशःपुण्डरीकान्तर्गमनं
अमरायते ॥ १७ ॥ स्फुरिते जठरे विष्णोर्नवनीतपुत्रः
शिशोः । मञ्जिकापादघातेन कम्पितं सुवनत्रयम् ॥ १८ ॥
अतसंपुष्पसंवागं खं वीक्ष्य जलदाग्ने । ये वियोगेऽपि
जीवन्ति न तेषां विद्यते मयम् ॥ १९ ॥ वागर्थाविव
संपृक्तौ शतकोटिप्रविस्तरम् । तुषसाहं पुरोषाय नेसुः सर्वे
सुप्तः शिवौ ॥ २० ॥ आपादौ कार्तिकी माषी वचा शुष्की
हरितकी । गयाया पिण्डदानेन पुण्या श्रेष्णहराणां
॥ २१ ॥ जन्मकलानि पक्कानि पतन्ति विमले जले ।
कपिकम्पितगात्राम्यो गुह्यगुह्यगुह्यम् ॥ २२ ॥ विदग्धे
सुसुप्ते रक्ते नितम्बोपरि संस्थिते । कामिन्यास्त्रिभुगुणै
कृजितं रतिकृजितम् ॥ २३ ॥ प्रलयसहायकरा इति गोर्डा-
नाचम्य सकलमृमिरुहाम् । विलसति दग्धहृत्पावलिर्दि
जलवाहः परं शरणम् ॥ २४ ॥ निजपतिराघः प्रपत्नी
हरिर्द्वितीयः करोमि किं गोपि । शृणु सखि पानिनिस्तुर्ज
विप्रतिषेधे परं कार्यम् ॥ २५ ॥ दैत्यानां मनसि दत्ता
जलस्य कृष्णं हि स्फुरितं कम्पितम् । दग्धं देवसज्जं दैत्यस्त्रीणां
मपि प्रीतिः ॥ २६ ॥ शीनाथ नः श्रुतमिति बहुधा अमर्षा
नया नृत्यकेषु । शीलं चारवधूना दैत्यस्त्रीपामपि प्रीतिः
॥ २७ ॥ रामाम्बिके मदविह्वलाया हस्ताक्षुतो हेमवर्ष-
स्तरुण्याः । सोपानमासाद्य करोति शब्दं ठठठठठठठठठठठः

(१६) 'पुष्पिर्नोर्धनोश्चन्द्रायते रतिः' इति समसा. (१७) 'गमनं अन्तर्गमनं' इति समसा. (१८) 'मञ्जिकापादघातेन कम्पितं सुवनत्रयम्' इति च समसा. (१९) 'अतसंपुष्पसंवागम्', 'न तेषां विद्यते मयम्' इति च समसा. (२०) 'वागर्थाविव संपृक्तौ', 'शतकोटिप्रविस्तरम्' इति च समसा. (२१) 'पुण्या श्रेष्णहराणां' इति समसा. (२२) 'गुह्यगुह्यगुह्यम्' इति समसा. (२३) 'कृजितं रतिकृजितम्' इति समसा. (२४) 'प्रलयसहायकरा इति गोर्डानाचम्य' इति समसा. (२५) 'विर्षे विषेधे परं कार्यम्' इति समसा. (२६, २७) 'दैत्यस्त्रीणां मनसि प्रीतिः' इति समसा.

१ अन्योन्यमाशनेन वाताहारयोः २ शब्दम् ३ पावतीसंकती ४ आपादी कार्तिकी माषी पत्नारदी पुण्या वचा शुष्की हरिर्द्वितीयः ५ श्रेष्णहरा गयाया पिण्डदानेनाग्नी विवर्गान्मुक्त इति बोधना.

॥ २८ ॥ कर्पूरपूरच्छविवादविधासंवावदकयतिशुक्तिताम्भे ।
 इन्द्रौ मृपद्वेषे तनोवितानं सूर्योदये रोदिति चक्रवाकी ॥
 २९ ॥ विलोक्य बालमुखचन्द्रविम्बं कण्ठे च मुक्तावलि-
 हारताराः । पुनर्निशाया भयभीतभीता सूर्योदये रोदिति
 चक्रवाकी ॥ ३० ॥ सर्वस्य जन्तोर्भवति प्रमोदो विरोधिवर्गे
 परिभ्रूयमाने । तिरोहिते त्वद्यगसा नरेन्द्र चन्द्रोदये नृत्यति
 चक्रवाकी ॥ ३१ ॥ न कापि गमाहितसंगयाया विना
 नमाल्वं(?) जनकाल्मजायाः । पुरः सुराणाङ्कपुरःसुराणा-
 मङ्गारपूर्णं कमलं प्रफुल्लम् ॥ ३२ ॥ पुञ्जयमानारुणरत्नहारे
 कान्तोरसि स्रावदनद्ग भाति । सिन्धेदसुप्योपमितिर्यदि
 स्यादङ्गारपूर्णं कमलं प्रफुल्लम् ॥ ३३ ॥ रे पुत्र सत्सङ्गमवाप्नुहि
 त्वमसत्सङ्गं त्वरया विहाय । धन्योऽपि निन्दां लभते
 कुसङ्गासिन्दूरविन्दुर्विषवालाशटे ॥ ३४ ॥ ध्रुवा प्रदग्धं
 तनयं सशोका पुनर्निशम्यासशरीरभावम् । पश्यत्यु देवेषु
 च धावमाना रमा मुदा शंकरमालिलिङ्ग ॥ ३५ ॥ सुतं
 पतन्तं प्रसमीक्ष्य पावके न बोधयामास पतिं पतिव्रता ।
 तदा ह्यसौ तद्गतराक्षिपीडितो हुताशनश्रन्दनपङ्कश्रीतलः ॥
 ३६ ॥ उन्नमय्य सैकचयद्भ्रमोसं जुञ्चेति धियंते
 ईदृश्या । कुंजिता जयति मानधनाया ह्रंह्रंह्रहुहुह्रं-
 हुहुह्रं ॥ ३७ ॥ मम कारप्रहृणाय पणीकृतं न यदि राघ-
 यतोऽप्यधिरोहति । सखि तदैवमभूमम जीविते शशक-
 शङ्गमयं कठिनें धनुः ॥ ३८ ॥ नीलाञ्जनश्रुतिनयनं नितान्त-
 वृचमासश्रीपरिचितचन्द्रिकाविलासम् । ज्ञातायाः सरसि
 विलोभ्य वक्रचन्द्रं मध्यादे मुकुलितपद्भुजं यनान्ते ॥ ३९ ॥
 काचिद्विनाशसमये रं विरिमतता १ नीलाञ्जुकाञ्चलनीली-
 नमुखेन्दुविन्वाम् । तां तादृशीं समनुवीक्ष्य कविर्जगाद
 राहुर्दिया प्रसति पर्वं निना किलेन्दुम् ॥ ४० ॥ यहल-
 वऽसमर्था मेघनादादयो मे सपदि मुधि विरान्तः कीट-

हस्ते निपेतुः । इति वदति दशास्यो हस्ततालं वित्त
 मशकगलकरन्ध्रे हस्तिसूयं प्रविष्टम् ॥ ४१ ॥ मृगशिशुनयनाय
 अक्षिपद्मप्रकोणे विलसति तरला या तारका ताकेन ।
 प्रतिकलित इहोष्ट्रे भ्रान्तिरालसे जनानां तिलतुपुष्टकोणे
 मक्षिकोष्ट्रं प्रसृता ॥ ४२ ॥ मधौ मन्दं मन्दं मरुति शिथिरे
 वाति रुचिरे कुलश्रीभिः कृष्णे विहरति तथा वृणिनिर्करे ।
 उषा योषा तोषाद्ददनमलिरुद्रस्य मिषतो पुरः पत्युः वामा-
 च्छुरमियमालिङ्गति सती ॥ ४३ ॥ स्वयं संपाकेन
 पुरभिदमनरूपेन तपसा महेन्द्रं संतोष्य त्रिदशरिपुनाशारमु-
 करात् । समायाते पार्थे द्रुपदतनया क्रेशविकला पुरः पत्युः
 कामाच्छुरमियमालिङ्गति सती ॥ ४४ ॥ कदाचिया-
 श्चाली विपिनभुवि भीमेन बहुराः कृशाङ्गि ध्यान्तानि
 क्षणमिह निषीदेति गदिता । शनैः शीतच्छायं तटविटर्निं
 प्राप्य सुदिता पुरः पत्युः कामाच्छुरमियमालिङ्गति सती ॥
 ४५ ॥ तपापाये गोदापरतटभुवि स्थातुमनमि प्रविष्टे
 तसूरं भगवति सुनौ कुम्भजनुषि । द्रुतं लोपासुदा सव-
 विकलं गन्तुसुदिता पुरः पत्युः कामाच्छुरमियमालिङ्गति
 सती ॥ ४६ ॥ सर्वस्य द्वे सुमतिकुमती संपदापचिहेतू एको
 गोत्रे प्रभवति पुमान्यः कुटुम्बं विभर्ति । वृद्धो यूना सह
 परिचयान्यज्यते कामिनीभिः स्त्रीपुंवच प्रभवति यदा तदि
 गेहं विनष्टम् ॥ ४७ ॥ ३ ये पापं शमयन्ति संगतिभ्यां
 ये दानशुद्धारिणो येषां चित्तमतीव निर्मलतरं येष
 न ममं प्रतम् । ये सर्वान्मुखयन्ति हि प्रतिदिनं
 ते साधवो दुर्लभा गङ्गावद्वज्रगण्डवद्व्रगनवद्राक्षेयवद्रे-
 यवत् ॥ ४८ ॥ हारो भाति कुचद्वयं तव शुभे मयं
 यपुः सद्भवः केशा नासिकमौक्तिकं सुवदनं दर्पाङ्गरागो
 ददाः । गङ्गावद्वज्रगण्डवद्व्रगनवद्राक्षेयवद्रेयवज्रमूवज्र-
 विन्दुवज्रलजवज्रमालवज्रलवत् ॥ ४९ ॥ यत्कण्ठे गार्वं
 विराजतितरां शीषं च मन्दाकिनी उत्सङ्गे च शिवाशुभं

(२८) 'ठठठठठठठठठठठठ' इति समस्ता. (२९, ३०) 'मधौदये
 रोदिति चक्रवाती' इति समस्ता. (३१) 'चन्द्रोदये नृत्यति चक्रवाती'
 इति समस्ता. (३२, ३३) 'अङ्गारपूर्णं कमलं प्रफुल्लम्' इति समस्ता.
 (३४) 'मिन्दूरविन्दुर्विषवालाशटे' इति समस्ता. (३५) 'रमा मुदा
 शंकरमालिङ्ग' इति समस्ता. (३६) 'हुताशनश्रन्दनपङ्कश्रीतलः' इति
 समस्ता. (३७) 'ह्रंह्रंह्रहुहुह्रं' इति समस्ता. (३८) 'राघवक-
 शङ्गमयं कठिनें धनुः' इति समस्ता. (३९) 'मध्यादे मुकुलितमभुजं
 यनान्ते' इति समस्ता. (४०) 'राहुर्दिया प्रसति पर्वं निना किलेन्दुम्'
 इति समस्ता.

१ श्रेयवन्दनम्. २ केशवन्दनम्. ३ शुभम्. ४ सुमन्तं
 कुर्वन्ति मतिः. ५ कान्ते. ६ वनातारेण. ७ यत्कण्ठेऽप्यजराग्रः.
 ८ मान एव पत्नं यस्याः मामिन्वा इत्यर्थः. ९ मध्यादेः. १० यद्वि-
 श्रितपङ्कजम्. ११ नीलवस्त्रावृष्टीशिवसुवन्दनम्. १२ स्वर्गानुः.

(४१) 'मशकगलकरन्ध्रे हस्तिसूयं प्रविष्टम्' इति समस्ता. (४२)
 'तिलतुपुष्टकोणे मक्षिकोष्ट्रं प्रसृता' इति समस्ता. (४३, ४४, ४५)
 'पुरः पत्युः कामाच्छुरमियमालिङ्गति सती' इति समस्ता.
 (४६) 'सर्वस्य द्वे', 'एको गोत्रे', 'वृद्धो यूना', 'स्त्रीपुंवच' इति चत्वारो
 पणितोः सूत्राणि समस्या. (४८) 'गङ्गावद्वज्रगण्डवद्व्रगनवद्राक्षेयवद्रेय-
 वत्' इति समस्ता. (४९) 'गङ्गावद्वज्रगण्डवद्व्रगनवद्राक्षेयवद्रेयवज्र-
 विन्दुवज्रलजवज्रमालवज्रलवत्' इति च समस्या.

१ श्रेयसाः श्वरुो वायुः. २ लोपासुदायाः श्वरुः पूरवत्
 मापनं कुम्भः. ३ ये गङ्गावत्संगतिभ्यां पार्थं शमयन्ति. येदं
 गण्डवदानशुद्धारिणः, येषां चित्तं गगनवदतीव निर्मलतरम्, तेषां
 मयं गान्धेयवचं ममम्, ये मेदवत्सर्वान्मुखयन्ति इति वीरगा.
 ४ कर्णपारुशोङ्गरागः. ५ कर्दमवच.

कटितटे शार्दूलचर्माम्बरम् । माया यस्य रुणद्धि विश्वम्-
खिलं तस्मै नमः शंभवे जम्बूवज्रविन्दुवज्रजलजवज्रम्बाल-
जलजालवत् ॥ ५० ॥ स्यात्तत्त्वं फलयुष्टिपुष्टिसुमनःसा-
धीनजाम्बूनदः शीर्षास्तै र्पुसुसंपदः प्रतिदिनं मित्रोदये
मोदसे । पाण्यानां कुक्षे विलम्बनमहो दक्षान्तरत्नेजसा
जम्बूवज्रविन्दुवज्रजलजवज्रम्बालजलजालवत् ॥ ५१ ॥

सद्गामे रिपुभूमिषु मुखरुचिर्जावक्ष देवाङ्गणाच्चक्षुः श्रोत्र-
दक्षमांसनिग्रहे तन्मेदिनीमण्डनम् । त्वबापोद्गतबाणसंहति-
रभूत्प्रीराम भूमिपते जम्बूवज्रविन्दुवज्रजलजवज्रम्बालज-
जालवत् ॥ ५२ ॥ वैदेहीं समवाप्य दशरथिनारब्धे प्रया-
णेऽप्यतो दृष्टाः पुण्यकसंस्थितेन रमसादाकाशमारोहता ।
लङ्कासागरजानकीवनरणश्लोघयश्रमत्कारिका जम्बूवज्रवि-
न्दुवज्रजलजवज्रम्बालजलजालवत् ॥ ५३ ॥ यो श्रोणाचलमा-
दधौ करतले योऽनीतरत्सागरं यश्रोत्खातितवांसरुन्द-
वृहत्सुच्छेन दावानतम् । यो रत्सान्मरंरुण्यत्कपिधरः
पायादनुमानसौ जम्बूवज्रविन्दुवज्रजलजवज्रम्बालजलज-
जालवत् ॥ ५४ ॥ कस्तूरीतिलकं ललाटरचितं नासामणिं निखलं
वक्रं कुक्षितकेशपाशमनिग्रं दृष्टिं निरुद्यं पुरः । पुंसां मानस-
मत्यवन्धनविधौ घस्तेऽत्र वस्ते स्वयं जम्बूवज्रविन्दुव-
ज्रजलजवज्रम्बालजलजालवत् ॥ ५५ ॥ निद्धि श्रीहृदये सदा-
न्तमलिनं मीमं भवाम्मोनिधिं विज्ञाने सुरतं महीशमवनं
गूढं दृढं कण्ठकं । दारागारसमागमं सुविषमं मोहं परं दुस्तरं
जम्बूवज्रविन्दुवज्रजलजवज्रम्बालजलजालवत् ॥ ५६ ॥

मुण्डगोश्लुरयोर्विचार्य मनसा कल्काशनं यन्मया प्रोक्तं
तदिषीरितकं कृतमहो गोः खुरमाशं दर्श । नाशो मूलजन-
ालये न च मुखं नो वा यगो लम्प्यते सर्वेद्ये कविभूपती
हरिहरं लामः परं गोवधः ॥ ५७ ॥ पैशास्य परामवाय
भेषको मासेन गोभ्यसा दध्यन्नैरिषि पायसैः प्रतिदिनं संव-
र्षितो यो मया । सोऽयं सिंह्रवाद्द्वहान्तरगमद्गीत्याकुलः
संभ्रमाद्दन्तागा विलयं गता हृतविधे लामः परं गोवधः
॥ ५८ ॥ पारीन्द्रस्य परामवाय सुरमीमांसेन दुर्भेषसा
पोष्यन्ते किल पीवराः कटुगिरः श्वानः प्रयत्नादमी । न त्वंभि-
मंदमत्तवारणचर्मविद्रावणः केसरी जेतव्यो मयता किरात-
रूपते लामः परं गोवधः ॥ ५९ ॥ अस्माकं जलजीविनां
जलमिदं सद्वाजिराजिब्रतः पातय्यं पररक्तमक्तमनां वृषिः

(५०, ५१, ५२, ५३, ५४, ५५, ५६) जम्बूवज्रविन्दुवज्रजलजव-
ज्रम्बालजलजालवत् इति समस्या. (५७, ५८, ५९) 'लामः परं गोवधः'
इति समस्या.

पतीनां ह्ययः । मत्स्यै किल राजदेव नृपते त्वैत्रेययोः सुवे
मत्स्यी रोदिति मक्षिका च हृमति ध्यायन्ति वामभुवः ॥ ६० ॥
शुन्वा सौगरवन्धनं दंशशिराः सर्वैर्मुखैरक्रदा तूपे पृच्छति
वार्तिकान्स्वचक्रितो मीत्या परं संभ्रमात् । चद्रः सत्यमपानि-
धिर्जलनिधिः कीलालधिस्रोयधिः पायोधिर्जलधिः पयोधिर्द-
धिर्वारानिधिर्वारिधिः ॥ ६१ ॥ पापाणाः पयसि प्रबद्धवपु-
स्तिष्ठन्ति सेतुं गताः शुक्लैवं वदतां दशाननधरः क्रुद्धः समुद्रं
प्रति । धिस्त्वां नाम तवाम्युधिः सलिलधिः पानीयधिस्रोयधिः
पायोधिर्जलधिः पयोधिर्दधिर्वारानिधिर्वारिधिः ॥ ६२ ॥
अम्बा कुप्यति तात मूर्ध्नि विघृता गङ्गायमुत्सृज्यतां विद्वन्प-
ण्मुल का गतिममं चिरं मूर्ध्नि स्थिताया वद । कोपावेनैवं-
शंशोषवदन्नः प्रत्युत्तरं दत्तवान्यायोधिर्जलधिः पयोधिर्दधि-
र्वारानिधिर्वारिधिः ॥ ६३ ॥ माध्वीके विधुमण्डले वरवधुः
च गातान्तरं सक्ते वक्रचतुष्टये दशमुखो विद्यापितस्त्रिः ।
वद्वोऽम्बाविति चेतैर्भयवशाद्दत्तं वचःसंभ्रमात्पायोधिर्जलधिः
पयोधिर्दधिर्वारानिधिर्वारिधिः ॥ ६४ ॥ पीतस्त्रं कलनो-
द्भवेन मुनिना ध्वस्तोऽसि देवासुरैरावद्वोऽसि च राघवेण
युनुना शौशासुरैर्दङ्घितः । नाशमारमटी धृष्टैव भवतो
लोकेरियं सुप्यते पायोधिर्जलधिः पयोधिर्दधिर्वारानिधिर्वा-
रिधिः ॥ ६५ ॥ ततुं पवंतसनिमेन कपिनैर्लाड्यै कृतां वक्षसि
क्षिप्रं वीक्ष्य निमज्जतीमय तय सृष्टास्त्रन्तीः शिलाः ।
लोके नृत्यपरे विभीषणजनें सीताह सेतुयमे तुम्बी मज्जति
संतरन्ति हृदयः प्रेतो दिवा नृत्यति ॥ ६६ ॥ त्वं नो गो-
पतिस्त्रेन्दुरधिष्णुस्त्रासृष्टं त्वरुद्रे तेन व्याघ्रशरहस्तं
प्रणयिनीमेनां पुनर्जीवय । इत्सुर्ध्वं गगने निशापतिद्युो
कारुण्यमातन्वतः शृङ्गादादपतन्मृगस्य रुदतो बाष्पान्बु-
भूमण्डले ॥ ६७ ॥ उन्नादाम्बुदवर्षितान्धतमसि प्रश-
दिभ्रण्डले काले यामिकनाप्रदुग्ममटव्याकीर्णकोलाहले ।
कर्णसासुहृदवंशाम्बुवडवावह्वेयदन्तःपुरादायातासि तदम्बु-

(६०) 'मत्स्यी रोदिति मक्षिका च हृमति ध्यायन्ति वामभुवः' इति
ममस्या (६१) 'अपानिधिर्जलधिः कीलालधिस्रोयधिः पायोधिर्द-
धिः पयोधिर्दधिर्वारानिधिर्वारिधिः' इति ममस्या. (६२) 'अम्बु-
सलिलधिः पानीयधिस्रोयधिः पायोधिर्जलधिः पयोधिर्दधिर्वारानि-
धिर्वारिधिः' इति समस्या. (६३) '६४, ६५' 'पायोधिर्जलधिः पयोधि-
र्दधिर्वारानिधिर्वारिधिः' इति ममस्या. (६६) 'तुम्बी मज्जति संत-
रन्ति हृदयः प्रेतो दिवा नृत्यति' इति समस्या. (६७) शृङ्गादादपत-
न्मृगस्य रुदतो बाष्पान्बु भूमण्डले' इति समस्या.

१ विनयाकोत्सवे. २ चिन्तयन्ति. ३ सेतुवन्धनम्. ४ रावणम्.
५ क्षातिनि. ६ श्रुतान्तबाणकान्. ७ माणा. ८ मस्तके. ९ लम्बमानम्.
१० क्रोधनरत्नेन. ११ बह्निर्मुखैरिलः. १२ मर्कटैः. १३ अण्डास्तुम्बी

१ सिंहस्य. २ श्वानस्य. ३ जलैरुजोविनामाद्. ४ तुरंगपक्षिमर्दुहः.

जाक्षि कृतक मन्ये भय योषिताम् ॥ ६८ ॥ उपग्रहामुद
न्वतो जलमतिक्रामत्यनालम्बने व्योम्नि भ्राम्यति दुर्गमक्षि
तिभृता मूर्धानमारोहति । व्यास याति विषाकुलैरदिकुलै
पातालभेकाकिनी कीर्तिस्ते मदनभिराम कृतक मन्ये भय
योषिताम् ॥ ६९ ॥ चित्र नर्तनमन्वरे शिखरिणौ शीताशु
विन्धे तम सचार जलजं कनोतरणित कामागमप्रक्रिया ।
मीनौ विद्युति तारका निहरण ज्योत्स्ना विकोशाभ्युजे कुर्वते
कुरुते करोति पुरत कुर्वन्त्यलकुर्वते ॥ ७० ॥ यस्य द्वारि
सदा समीरवरुणौ समाज्जन हृद्यवाद् पाक शीतशरातपत्र
करण दसौ प्रतीहारताम् । देवा लासविधि च दासममरा
वर्ण्यो दशास्य कथ कुर्वते कुरुते करोति कुरुत कुर्वन्त्य
लकुर्वते ॥ ७१ ॥ वक्षित्वा-यस्तृपार्त पथि तेनन्दतौ
गम्यमानोऽप्यपान्थ पञ्चानन्दलीनो वद पथिक कुतो
जह्नुकन्याग्रहाह । तेनासौ शीघ्रवाचा प्रचलितमनसा विप्र
वयैण चोचे सूच्यमे कूपपट्ट तदुपरि नगरी तत्र गङ्गा
प्रवाह ॥ ७२ ॥ राम स्वकीर्तिवृक्षाद्बहुतरममलादुत्थिता
कोरका ये तन्मध्ये रुद्ररूपोऽप्यजनि खलु यत्र कोरकस्तस्य
चाग्रे । अस्य श्रोत्राक्षिकृपास्तदुपरि च शिरस्त्रज चास्ति
सन्ती सूच्यमे कूपपट्ट तदुपरि नगरी तत्र गङ्गाप्रवाह
॥ ७३ ॥ उद्दामाकौशुद्राप्यदिनमणिमणिभिर्मसितान्ते समता
द्वायुष्याधूयमानज्वलनङ्गणगाकीर्णधूलिप्रकीर्णे । कान्तारे
ऽस्मिन्पार्ते पथि पथिकमवे कापि पायोदसेना(१)सूच्यमे कूप
पट्ट तदुपरि नगरी तत्र गङ्गाप्रवाह ॥ ७४ ॥ मा साक्षी
श्रुत्य मुग्धे विजयमभिलषेहेखयामास शशुर्भूत्या मन्मौलि
माला सदशननशतीमक्षपाताचिजित्वा । गौर्यप्यानञ्जट्टी
जितनखनभ्रूसीचि शेषा तदित्य शीर्षाणा सैव वन्ध्या
मैम नवतिरभ्रुलोचनानामशीति ॥ ७५ ॥ प्रत्येक दिक्पती-
शानिलतपनसत्सुगमप्रतस्व यथा भ्रूश्रौषीस्व यथा च
स्वयदित्तसन्भ्रून्नामामतालात् । कृष्ण्यस्तान्मौलीक्षण
वदवमरे मा च सा च प्रसादाच्छीर्षाणा शेष वन्ध्या नव-
नयतिभ्रुलोचनानामशीति ॥ ७६ ॥ इन्द्राद्या लोकपाला
हरिविधुतपना नागविद्याधराद्या द्वेष्या सर्वेऽपि देवा प्रिय

(६८, ६९) 'कृतक न ये भय योषिताम्' इति समस्ता (७०, ७१)
'पुरते कुरुते करोति कुरुत कुर्वन्त्यलकुर्वते' इति समस्ता (७०, ७२,
७३) 'शेष्यम कूपपट्ट तदुपरि नगरी तत्र गङ्गाप्रवाह' इति समस्ता
(७१, ७२) 'शीर्षाणां शेष वन्ध्या मम नवतिरभ्रुलोचनानामशीति' इति
समस्ता (७५) 'शीर्षाणां शेष वन्ध्या नव नवतिरभ्रुलोचनानाम
शीति' इति समस्ता

१ शिराणे २ ११२० इति संख्या ३ सहस्रपरितो दिग्दहा
४ सप्तस्यार्थां प्रति शोलेतिरिपञ्चनीनो-याम

तव वरद कोऽस्ति वन्द्यो गरीयान् । श्रुत्वा वाच प्रियाया
इति दशमुखत प्राह वाक्य दशास्य शूली शशु पिनाकी
शिवभवपशुप शर्व ईशश्च भर्ग ॥ ७७ ॥

प्रहेलिकाः

अपदो दूरगामी च साक्षरो न च पण्डित । असुव
स्फुटवक्ता च यो जानाति स पण्डित ॥ १ ॥
वने जाता वने त्यक्ता वने तिष्ठति नित्यश ।
पैयथी न तु सा वेश्या यो जानाति स पण्डित ॥ २ ॥
गोपालो नैव गोपालस्त्रिशूली नैव शकर । चक्राणि म
नो विष्णुयुं जानाति स पण्डित ॥ ३ ॥ उच्छिष्ट क्षि
निर्माल्य वमन शवकर्मटम् । काकविष्टासमुत्पन्न पथैतेऽपि
पवित्रका ॥ ४ ॥ अनेकसुपरि र्वाय कान्त च ऋषिसदि
तम् । चक्रिणा च सदाराध्य यो जानाति स पण्डित
॥ ५ ॥ वने वसति को वीरो योऽस्थिमसाविवर्जित ।
असिबलकुरुते कार्ये कार्ये कृत्वा वन गत ॥ ६ ॥ श्रेष्ठा
शशिकुदाभा तापहारी जगत्प्रिया । वर्धते वनसङ्घे न
तापि यमुनापि न ॥ ७ ॥ तरेण्यालिङ्गित कण्ठे नित्ये
स्थलमाश्रित । गुरुणा सनिधानेऽपि क कुर्वति सुहृन्मु
॥ ८ ॥ अवलोक्य स्तनौ वध्वा गुञ्जाफलविभूषितौ ।
निश्चय रोदितु लम्बा कुतो व्याघ्रकुटुम्बिनी ॥ ९ ॥

(७७) 'शूली शशु पिनाकी शिवभवपशुपा शव ईशश्च मा'
इति समस्ता

१ लेखनवचम् (२) नौका (३) महोक्ष (४) दुग्ध गङ्गा मधु पट्ट
मरं पित्रलक्ष (५) बलीकम् (६) कुलालदोरक (७) दण्ड
(८) कलश (९) शबरकी पुत्रजायाया सनो गुञ्जाफलवृक्षौ
दृष्टा कुतो निश्चय रुरोद यतो मत्पुत्र प्रतामनुरकस्तथा क्षी-
र्णतो यथा गनाविनिहस्य तदृष्टस्तलमुकाकारे स्तनौ सिद्ध
पयितु नालम् अतोऽतिप्रयासत्तन्मैत्रेयाणलैविमुपपति धने
च सति पुत्रे तदन्ततपननिर्वाहवृत्तिकस्य सर्वसापि कुड्गास
निवितसंदेह अतो व्याघ्रकुटुम्बिनी तु सात्रि-शस्य रोदितु लम्बा

१ अरण्ये काष्ठरूपेणोत्पन्न २ उदके ३ मूल्य दत्ता भोग्य
स्त्री गणिका यथा दू-वदानेन भाग्या तथैवमपीत्यर्थ ४ धेनु
पतिरवात्पालक ५ तत्राश्रित्यादिनत्वात्तद्यिद्वान् ६ बाही टन
नाश्रित्यत्वात्तद्वान् ७ उल्लिख्य ८ प्रकार भाषो यस्य ९ कर्म
रोजने यस्य १० सर्वेषु ११ रतिरिति महात्पाप्मापापां न
नदन्त्यस्य नाम १२ दुग्ध कुरमरोवतादी जलेन भृशं जित्वा
रोपणसमये तदप्या हस्ताभ्यामास्त्रि ज्ञाते भर्तृपि तदप्या सी-
माश्रित्यते १३ कुम्भो नितम्ब्याने गृह्यते भर्तृपि नितम्ब्याने
गृह्यतरेते निष्ठ १४ कुम्भो गुल्फा कुरूपयागमुत्प्रेरितय कुम्भे
बद्धपायते भर्तृपि गुल्फा मात्प्रेरितयुक्तयुक्तयजानान्ते लि
कमवते १५ शब्द करोति

आपाण्डु पीनकठिन वल्लु सुमनोहरम् । कर्गकृष्यते
 ज्येय किं वृद्धैरपि सस्यहम् ॥ १० ॥ एकचतुर्न कावोज्य
 विलमिच्छन् पन्नम् । क्षयिते वर्धन चैव न मस्यो न
 चन्द्रमा ॥ ११ ॥ छनधारी न राजासां जयाधारी न
 चेश्वर । सुष्टिकर्ता न स प्रह्ला छिद्रकर्ता न नस्वर
 ॥ १२ ॥ अम्यि नास्ति शिरो नास्ति बाहुरस्ति निरङ्कुलि ।
 नास्ति पादद्वय गाढमङ्गमालिङ्गति स्वयम् ॥ १३ ॥ अस्ति
 शीया शिरो नास्ति द्वौ मुत्तौ करवर्तिता । सांताहरणसा
 मर्थ्यो न रामो न च राजण ॥ १४ ॥ नरनारीसमुत्पन्ना
 सा स्त्री देहविचर्तिता । असुखी कुन्ते शब्द जातमात्रा
 विनश्यति ॥ १५ ॥ दन्तैर्हीन गिलाभज्ञी निर्वात्रो बहु
 भाषक । गुणस्यूतिसमृद्धोऽपि पर्यादेन गच्छति ॥ १६ ॥
 न तस्मादिर्न तस्मान्तो मध्ये यस्तस्य तिष्ठति । तत्राप्यस्ति
 ममाप्यस्ति यदि जानाति तद्द्वद ॥ १७ ॥ य एवादि
 स एवान्तो मध्ये भवति मध्यम् । य एतनामिचानीया
 ऋणमात्र न पति स ॥ १८ ॥ परंताप्रे रथो याति भूमौ
 तिष्ठति सारथि । चलते वायुवेगेन पद्मेक न गच्छति
 ॥ १९ ॥ ईश्याम च वल्लुकार पुनाम चतुरक्षरम् । शका
 गदि मकारान्त यो जानाति स पण्डित ॥ २० ॥ अर्ध-
 चन्द्रनदाकार स्त्रीनामाय च श्र्यक्षरम् । नकारादि रिवा
 पन्त यो जानाति स पण्डित ॥ २१ ॥ अष्टपादश्चतुर् कर्णो
 द्विसुखी द्विसुखस्तथा । रात्र्वा पठेद्द्वारो न च देवो न
 पक्षस ॥ २२ ॥ वृक्षस्याग्रे फल दृष्ट फलाग्रे वृक्ष एव
 च । अकारादि सकारान्त यो जानाति स पण्डित ॥ २३ ॥
 चतुर्मुखो न च प्रह्ला वृषारूढो न शकर । निर्जोवी च
 निरुहारी अजस्र धान्यमङ्गणम् ॥ २४ ॥ कृष्णमुखी न
 मार्चारी द्विजिह्वा न च सर्पिणी । पञ्चमर्त्रो न पाञ्चाली
 यो जानाति स पण्डित ॥ २५ ॥ अपूर्वोऽय मया दृष्ट
 शान्त कमललोचने । शोऽन्तर यो चिन्तानाति स विद्वान्
 मात्र सशय ॥ २६ ॥ परंताप्रे रथारूढो भूर्मा तिष्ठति
 सारथि । चक्रमद्रमत पृथ्वी तत्याह कुन्जालिका ॥ २७ ॥
 अर्धच द्रसमायुक्त पुनाम चतुरक्षरम् । ककारादि लकारान्त

मिह जानाति पण्डित ॥ २८ ॥ अनुनेतु मानिन्या दयिन
 धरणे मरागचरणाया । यान्त्वनित म तथा तद्वपम
 वधोरित कस्मात् ॥ २९ ॥ गीन्वा किमपि व्याध शृङ्ग
 जग्राह तरुणहरिणम् । तमव समीक्ष्योद्यनवर्गमेणीमपि
 लज्जिता व्याधी ॥ ३० ॥ काचिन्मृगाक्षी प्रियनिप्रयोगे
 निशीयिनीपारमपारवन्ती । आगतुमादाय करण वीणा
 सुद्वीवमालोम्य शनैर्यहासीत् ॥ ३१ ॥ सवारिन्ध्यापि न
 वैरियुक्ता नितान्तरक्तापि मितैव नित्यम् । ययोक्तान्दिन्वयि
 नैन दूती का नाम कान्तेति निवेदयात् ॥ ३२ ॥ वृक्षाग्र
 धारी न च पक्षिराजस्त्रिनेधारी न च शूलपाणि । रमन्स
 धारी न च मिद्वयोगी जल च विप्रत्र घटो न मेघ ॥ ३३ ॥
 वृक्षाग्रवासी न च पक्षिनातिस्तृण च शय्या न च गजयोगी ।
 सुगणकायो न च हेमघातु पुसश्च नास्त्रा न च रात्रपुत्र
 ॥ ३४ ॥ चक्रा त्रिशूली न हरिर्न शमुर्महान्वलिष्ठो न च
 भीमसेन । स्वच्छन्दचारी वृपतिर्न योगी सांताभियोगी न च
 रामचन्द्र ॥ ३५ ॥ आयेन हीना जलधानदृश्य मध्येन हीन
 मुवि वर्णनीयम् । अतन हीन ध्वनते शरीर हेमाभिध स
 प्रियमातनोतु ॥ ३६ ॥ मन्त्रापहरो न दस्तुकुल्लन खट्वाङ्ग-

(२८) करताल वाचविशेष वा बरवाळ (२९) रत्नलया यत
 (३०) व्याध किमप्युद्धत गान गीत्वा गतमूर्च्छविवान्विच्छस्य
 तर्गुमहरिणस्य शृङ्ग ब्रज्याह किमर्थम् यतो मर्त्रीनमुसितस्त्व याचकस्य
 म इद शिरो गान दहानि अय न च हरिण शिरो गानायोषतकर
 ममीक्ष्य तस्त्रया हरिणमपि पत्युमकन्या निचशिरो गानाबाधनकरां
 समीक्ष्य धनान्यचारिणी व्याधी लज्जिता येन हेतुना यतोऽय हरिणो
 दाता, एव च हरिणा पतिभक्ता शत्रुताया, भक्ता तस्य याचक अह
 च याचकताया वसेत पशवो न वय मनुष्या इत्यभिपल लज्जि
 तेलि प्रयतोऽर्थे ॥ अथवा व्याधनायाया पूर्वपरिणानपुत्रो वृत्, स
 च विद्यमान सगृहीतो द्वितीय पुरय, त च विलोक्य चिन्तितवती
 यतो निजान्तिवियोगामदिष्ट्यु शिरो गानोद्यनवर्गना पतिभवा बर
 मिय इतिव अह च परिणीतविचमरणेऽपि ताविता सगृहणममृदा
 चासवी मानुषी इति लज्जितेति द्वितीयोऽर्थे ॥ अथवा इति चिन्तित
 तथा यतो येन कर्णेन गीत द्रुत तस्य दातु कर्णस्य पुरो याचनै वरो
 न प्रशारितो व्याधन नीरमस्य कठिनकुटिलस्य शृङ्गस्तस्य पुर प्रमारिन
 इत्यनुचित कुन मूत्रन क्तेऽप्यतीचिल म्पद मृगपुत्रसिद्धिगर्दमनो
 ऽद्वयवाचिचार स्वभावदृष्ट्या याचक जानन्नियशिरो गानोद्यन
 वरो जात, अतो व्याधी त हरिणचतुर श्वात् त च व्याध मूर्त्तौ
 शार्त्तवर्णी चैतादृशचतुरपक्षिरस्त्रीत्वेन सुमगा समान्य न्तिनेति ध्वी
 योऽय (३१) यतोऽय गानप्रिया मृगाक्षी मृगो महत्प्रयुक्त र्गतमाक
 पाण्डु चन्द्रासम्बन्धेरेता च त्रौ निरुद्धं स्यात्, तेन मसुत्र
 माय्य त लसेत प्रियविप्रयोगे च मतापमनो मे हिमागु अनोऽप्य
 गयोश्चन्द्रमनो मसुत्रमाय्य मा भूतिव्याशयेन वीगाननादिबन्ध
 (३२) मारता (३३) नारिकेलपत्रम् (३४) वात्र (३५) वृष्टम
 (३६) वरत

(१०) पक्षिविषयम् पुत्रयुगल च (११) मृच्छिका (१२) पुञ्ज
 (१३) विषयदृष्ट (१४) कद्रुक (१५) छोटिका (१६) उपानद
 (१७) नयनम् (१८) वनमम् (१९) कुटान्चकदण्डो (२०) शालि
 ग्राम (२१) 'वकीर' इति लोफ (२२) वाधचतुषट 'चौनया'
 इति भाषायाम् (२३) अननम (२४) वृष्टमन्मो गोग (२५) लेखनी
 (२६) अगोत्र (२७) कुम्भरास्य

१ नासिकाचूणनिषेधार्था वृद्धैरपि त्रियत इति प्रतिदि २ अद्भु
 द्धमध्यमाङ्गुली ३ अद्भुतम्
 २६ सु ट. भां.

१ रिकारो मध्ये वसा २ सकारेणतायुक्ता ३ ककारोऽन्तोयसा-

भृशेश्वरो दोषानिष्टकरो न धर्मनिरत कीलाल्यो नासुर ।
 नृणा पृथपलाशने न पिशुन शीघ्रंगमो नो ह्य शश्वद्रात्रि
 चरो न राक्षसगण कोऽयं सखि ब्रूहि मे ॥ ३७ ॥ सर्व
 स्नापहरो न तस्करगणो रक्षो न रक्तज्ञान सपों नैव बिले
 शयोऽखिलनिशाचारी न भूतोऽपि च । अन्तर्धानपटुर्न सिद्ध-
 पुरुषो नाप्यायुगो मारुतस्त्रीक्ष्णासो न तु सायकस्त्रमिह ये
 जानन्ति ते पण्डिता ॥३८॥ जाता शुद्धकुले जघान पितर
 हत्यापि शुद्धा पुन स्त्री चैषा वनिता पितेव सततं विश्वस या
 जीवनम् । सद्गु प्राप्य पितामहेन जनक प्राप्तु या बन्धका
 सा सर्वैरपि यन्दिता क्षितितले सा नाम का नायिका ॥३९॥

अपहृतयः

वदन्ती जारुत्तान्तं पत्न्यै धूर्ता सखीधिया । पतिं उद्धा
 सखि तत प्रुद्धास्वीत्यपूरयत् ॥१॥ रुचिरस्वरवर्णपदा रस
 भाववती जगन्मनो हरति । तर्कि तरुणी नहि नहि वाणी
 वाणस्य मधुशोभस्य ॥ २ ॥ सीत्कार शिक्षयति त्रणयल्यधर
 तनोति गोगाश्रम् । नागरिक कि मिलितो नहि नहि मखि
 हेमन पनन ॥ ३ ॥ बाले पशोधरागमपतितया नैव
 शम्पते स्थातुम् । उत्कण्ठितासि बाले नहि नहि सखि
 पिच्छिन्त पन्या ॥ ४ ॥ प्रहरति न पञ्चबाण केवलमबले
 निमेषोऽपि । वपति पर न देव क्षणदायी विप्रयोगे ते ॥ ५ ॥
 मधुरस्वना धूर्तोर्णा मण्यभरणा सुशोभना सुंदरी । मत्स्व-
 न्योचितदण्डा भिक्षो दयितास्ति कि न मे रीणा ॥ ६ ॥ रंगी
 भिनत्ति निद्रा तस्य न जहाति निद्रुर दशति । चतुर कि
 प्राणेशो नहि नहि सखि मरुगुणव्रत ॥ ७ ॥ आदो गृहीत-
 पानि पश्चादारूढजपनकटिमागा । नरमुपलालनमुखदा सा
 कि रामास्ति नैव भो पौमा ॥ ८ ॥ नाथ विलोक्य मेघं नहि
 नहि पाप तवातिपुण्याया । नहि कथयामि पशोधरमपसारय
 वसुकीसुरम् ॥ ९ ॥ पशुदशीरजनिस्मा तापामणिभूषाणि
 कोविल्लाह । चन्द्रममा गनवसना हस्रगता स्त्री न मे वीणा

॥ १० ॥ नाथ मेयूरो नृत्यति तुरगाननवक्षस कथं नृत्यम्
 नहि कथयामि कलापिनमिह सुखलापी प्रिये कोऽस्ति ॥११॥
 अक्षरमैत्रीभाज सालकारस्य चारुवृत्तस्य । कि ब्रूमो सखि यूने
 नहि नहि सखि पद्यबन्धस्य ॥ १२ ॥ इह पुरोऽनिलकम्पित
 विग्रहा मिलति का न वनस्पतिना लता । सरस्ति किं सखि
 कान्तरतोत्सव नहि घनागमरीतिरुदाहृता ॥ १३ ॥ तन्वा
 चारुपयोधरा सुबदना श्यामा मनोहारिणी नीता निष्करुणं
 केनचिद्दहो देशान्तरादागता । उत्सङ्गोचितया तथा रहितया
 कि जीवन प्रेक्षसे भिक्षो ते दयितास्ति किं नहि नहि प्राण
 प्रिया तुम्बिका ॥ १४ ॥ या पौणिग्रहलालिता सुसखा तनी
 सुवंशोर्द्धवा गौरी स्पर्शसुखावहा गुणवती तिल्यं मनोहा
 रिणी । सा केनापि हता तथा विरहितो गन्तुं न शक्तोऽस्पृह
 रे भिक्षो तव कामिनी नहि नहि प्राणप्रिया यथिका ॥१५॥

कूटानि

“केशवं पतित दृष्ट्वा द्रोणो हर्षमुपागत । स्वर्गि
 कौरवा मर्षे हा केशव कथ गत ॥१॥ पानीय पातुमिच्छामि
 तत्त कमललोचने । यद्वि दासस्ति नेच्छामि नो दासो
 पिबाम्यहम् ॥ २ ॥ विषं मुद्गश्च महाराज स्वजनै परि
 वारित । विना केनै विना नैभ्या कृष्णजिनमैर्वैश्वव
 ॥ ३ ॥ अर्जुनस्य इमे बाणा नेमे बाणा शिखण्डिन ।
 सोदन्ति मम गात्राणि मीघमा सेगवा इव ॥ ४ ॥ यम
 पश्री चतुर्थी च विहस्य च निहाय च । अह कथ द्वितीया
 स्याद्वितीर्थी खामहं कथम् ॥ ५ ॥ समने हेमरेताड
 बाण मुञ्चति राधवे । सरावणोऽपि मुमुचे मध्येरीतिधर
 शरम् ॥ ६ ॥ शिर्योपितपदद्वन्द्वानौ सापितकरद्वया । अभू
 द्यक्तस्तनी नारी कथमेतद्भविष्यति ॥ ७ ॥ सुवर्णस्य सुवै

१ म उर' इति पदच्छेद २ समीपे स्थातु शोभया, ३-
 अङ्कमारोड योग्यया ४ विवाह, ५ पत्ने, ६ पाणो धारणम् ४ कुन्द
 पद, ७-नेतु ५ जले ६ मृतपत्र ७ कुण्डकाक ८ शून्यता
 ० यदि दार्ढ्यं अस्ति नेच्छामि ना दार्ढ्यं अस्ति तदा विशाम्यहेमि
 पदच्छेद १० पितत परातो यस्मात् ११ कवारा विना
 १२ नकारद्वयसहितम् १३ कृष्णाजिनम् अत्र नकार पकारना
 राणां लक्ष्मणने 'क आत्रि अम्' इति लिने संधी कृते 'रज्ज्व' १४
 १४ सुपुरहितम् १५ 'मायमा कर्षी प्रोक्ता तदपन्यामि सेवाम'
 इत्युक्त कर्षणा अपन्यामि यथा जन्मसाये तस्मा अन्नानि विर-
 न्दियोपित तददिने बाणा ननाम्ना विदारवन्तीत्यर्थे १६ एव
 मिनी १७ मत्पमाने रीति पित्त तद्विग्रहम्, १८-नावे
 रीकारविहिते शरम् शरीरमित्यर्थे १९ 'अपहाराश्वी रि' २०
 १९ 'नासा दाहवति शिवतम्' २० उच्यतवर्णस्य २१ रोम
 बर्णा नामाङ्गानि वय नम्य

(२७, २८) नल्लुग (२९) अल्लुट्टि यन सा शुद्धित्तसमुदाय-
 नूनमेवापुद्गद स्वन्नना स्योलादव मेप विनाशयति, तथापि स्वय
 पुडा मरुच्छवसति पितुरिव समस्तस्य जगतो जीवन च भवति,
 सर्वैरिव लघुदोदवे शोषिव सति मन्मामेपोत्पत्तिर्मर्गीतीति समुद्रा
 मेरपिना सा पूर्वोक्ता जलवृष्टिर्मेयस्य त्रिधा स्वपित्तामहीभूतेन मागरेण
 न्द नपादिद्वारा संयम प्राप्य तेषा तन्त्रल कर्षयित्वा पुनर्मपोदरपद्य
 एव ह्युर्ध्ववदीति जनक प्राच्छेयस्याभिप्राय

१ हेम नमंजी २ पति विना, ३-२१ तागनेन ३ पद्वि
 ४ पुनेर्न दिदरा, ५-६ भूनेपावना ५ शोभना दग्ना दसा ता,
 ५-६ इतिहमनिभिःशालकारवती ६ अतुरत्, ५-६-रुच्यवर्ण-
 ७ कर्षुद्रोण- ८ मधुरम्, ९-१०-मेवर्षावम्, ९-१०-पम्, ११-रुच्यवर्ण-

गन्ध सुगन्धस्य च जाननि । प्रेषिता तत्र रामेण सुगन्धस्य
 च मुष्टिका ॥ ८ ॥ निश्चितं सैमुत्र कोऽपि न कुंलीन संमे
 ज्मति । सर्वथा सुसुखवद् कौन्त्यं यो नाभिनन्दति ॥ ९ ॥
 येनावारि पराभूतिर्दिनेनायकमुने । यद्गोत्रैर्मममक्रान्त
 तर्ह्यै श्रेयसेऽस्तु च ॥ १० ॥ विजितात्ममवेद्वेपिपुत्र
 पौदहृतो जन । हिमापहाभिनयरेव्यातिं व्योमभिनन्दति
 ॥ ११ ॥ शंकर पतितं दृष्ट्वा पौर्वेती हर्षनिर्मला । हृष्टु
 पनगा मर्षं हा हा शंकर शंकर ॥ १२ ॥ हनुमति हंता
 रामे वानरा हर्षनिर्मला । हृदन्ति राक्षसा सर्वे हा हा राम
 हता हता ॥ १३ ॥ विरोचिराजपुनारेयजाम चतुरक्षरम् ।
 पूर्वाधे तत्र शशुणा पतये तत्र सपरे ॥ १४ ॥ अदृष्टला
 जनपदा शिशुलाश्रतुप्यथा । प्रमदा केदाश्रुत्स्नियो
 भविष्यन्ति कलौ युगे ॥ १५ ॥ पुन्दुकुचमसु पश्य मरुती
 न्हृदोचने । अमुना कुन्दुनेन सति मे किं प्रशोचनम्
 ॥ १६ ॥ राजन्कमलपत्राद् तत्ते मनुत् चालयम् ।
 आसात्यति यद्रुं करेणु वरपौर्णिगा ॥ १७ ॥ सैनमण्डल
 माश्रित्य नगस्ये वरयोषिनाम् । कदाकर्णयते गीत रमया
 सह रक्षत्राद् ॥ १८ ॥ एकोना विद्यति स्त्रीणा भ्रानार्थे

मरुत् गता । त्रिगति पुनरायाता एको व्याघ्रेण मन्त्रित
 ॥ १९ ॥ लोकोभ्ये नोपमेतस्या सखे विमिति भासते ।
 अनन्तर सा नादिना न तृतीयेति मे मति ॥ २० ॥
 सुवर्णालङ्कृता कन्या हेमालवारयजिता । मा कन्या विधेना
 जाता गृहे रोदिति तत्पति ॥ २१ ॥ अह च त्व च
 राजेन्द्र लोचिनाधासुमानपि । बहुश्रीहृद्गह राजन्पष्टीतसुगुणे
 भवान् ॥ २२ ॥ अपि पित्रप्रपापालीमदुरत्तो विडोचयन् ।
 अगस्त्यं चिन्त्यामास चतुर मापि मागरान् ॥ २३ ॥
 ब्रह्म गौन्तमपि श्रौतिं मन मान्त न पश्यति । फि चित्र
 लोचजनक वार्जान्ता नैर्लोकान्तकम् ॥ २४ ॥ अर्धराजे
 दिनस्वापे अर्धचन्द्रेऽर्धभास्करे । रामणेन हता सीता
 कृष्णपक्षे सिताष्टमी ॥ २५ ॥ शमीगर्भस्य यो गर्भसस्य
 गर्भस्य यो रिपु । रिपुगर्भस्य यो भर्ता न मे विष्णु
 प्रसीदतु ॥ २६ ॥ कर्हमभि गुहावकि प्रथेऽमुष्मिन्कि-
 सुत्तरम् । कपमुत्त न जानानि कदर्थयनि यत्सखि ॥ २७ ॥
 विहर्गो वाहन येया त्रिकचर्षेपाणय । पैमाल्छहिता
 देवा सदा तिष्ठन्तु ते गृहे ॥ २८ ॥ शल नं म्बु कर्तव्य

१ अशीतिरिच्छायापिमितस्य २ वाहनस्य ३ सुरया मणि
 मयप श्लथं, पक्षे-ससुर इति परच्छेदे सुरो देव ४ मलुच
 प्रसूत, पक्षे-चौरीन ५ समे सार्थी अनति श्रद्धारहित इति
 यावत्, पक्षे-समे शिथौ गतिर्वस्य ६ शोभनरसमिष्टिद्व
 रचितम् पक्षे-असुरैः सवद युक्तम् ७ कविट्टिनम् पक्षे-पुत्रम्
 ८ पराजय, पक्षे-वारा उत्तुण भुविरेषयम् ९ कर्णाय सुग्रीवाय
 यथाय च १० गालाभनेने गोपाभ्यामात्मभवा योषिष्वात्ताया
 मरुत मनोदरम् अप च गोत्राद्य श्रेण्या वातममवा सीता या
 काता यस्य तद् जय च गोत्रस्य हिमालयस्वात्मभवा पावती या
 वाता यस्य तद् ११ कृष्णाल्य रामास्य पिवालय च १२ विना
 गन्तेनाष्टनारण्यमये जित इन्द्रस्यतानमवोऽनुगमद्वेषी कणक्ष
 दृष्ट विना गृध्रिभ्यान्वन्तलिखलसतत मिमापहोऽश्विनमिन्
 पानीय वदरो मेन गयद्विरणसततो नो मेधाचक्रमाकाशाननि
 नन्तोति तास्यय १३ श्रेष्ठचन्द्रनम् १४ पवनवाग्निनी स्त्री
 भिष्टी १५ हृते आराम रावणस्योयाने दाहिते सतीत्वर्थ १६ वय
 पतिगलेषा रागा गन्धसद्राजा विष्णुस्तसुनी भदनसदरी
 त्रिपुत्रस्य चतुरक्षर नाम 'शुशुतय' इति तत्पूर्वार्थं शुशुतेति सगरे
 तव गृध्रान्म उचरार्थं तव इति तव १७ अष्टमन पिबो वेदो
 मागन्ध वपुष्यम् । वेदो यम इति प्रोक्त शूलो विक्रम उच्यते ॥
 इति १८ मुकारादितेन सुदु द्रष्टव्येनेति यावत् १९ करेणु वर
 पौषिता कवार रेण नकारेविना वक्ष्यमाणायति प्राप्नोति तत्तेऽश्वय
 भवदित्यन्त्यद उच्यतेननयदित्यम् 'अ ए व' इति स्वरनयम्
 तत्र अ ए इत्यत्र बुद्धौ षे उ इत्यत्र आयादेने 'आयु' इति तिङ्ग
 २० दक्षाननाम मन्त्रमाश्रित्य द्वे क मेदः । मा सतन गतिं भा
 दुः वनो रक्षान्नाथो रमया सह वनोपिता शीघ्रमाकर्णयन्
 दत्तवय २१ एकोना इति विंशोर्विधेपनेन विदो एको ना
 नर इति परच्छेदेन परिहार

१ कश्चित्स्वनायिका स्त्रीति त प्रति बन्धा प्रतिनापते हे सव
 एनस्त्रीलोकेषे उपमा नास्तीति किमिति इतो भासते यत् सा
 उपमेव नन तरा मन्थवन्तरहिता उमेति यावत् अथवा हीव उमा
 धनादि आद्यवर्णादिता मा रक्षीरिति यावत् उपमा उपमानन
 सीति भाव तृतीया नास्तीति मे बुद्धिः २ सुपुत्रगेन कान्त्याऽपुना
 ३ विडदिलर्षे ४ विविधा भवा पतयो यस्या सा दुःखोऽप्य
 ५ बुद्धीदिएजे-लोका तना नामा स्तस्मिन् यस्मैवविधोऽम्
 याचरत्वात् पृथीतपुत्रपक्षे-लोकाणा तानाना नाथ दयविध
 स्वम् रान्तनेन पालनत्वात् ६ समुद्रमपि करे चुतुकवतो मुने
 सामर्थ्यं मम चेत्माच्छादि शक्ति विदुश्चा लभावाच्चिरमेना परवा
 मिति पायाभिप्राय यदि चुत्तुं सापरा धिनिहिता सुखदान
 वत लपारा विदुःती चिरमेवदंनसुखममुनेवमिति प्रथाया
 स्वभिप्राय ७ न दिवयेत्तो यस्य तद्, पक्षे-नकापान्तम्
 ८ अनेन छहितम्, पक्षे-सक्षारापम ९ बहुरातो नै वयम्,
 पक्षे-काता रमणी १० अक्षय दुःखस्य ताक नापक्षम्, पक्षे-
 वरापान्त न भवतीति तद् सान्त मनो नागं ब्रह्म व परवशीति
 युक्तमेव एर स्वय काता वाक् अक्रान्तकमपि लोकाननक्वात्क्रान्त
 मया मैतीति चित्रमिति भाव ११ इत्यपक्षे-याष्टमी तस्य दिवस्यापि
 रावणेन सीता हृया क्लिष्णाष्टमी? अर्धराजे सिता पुं किं
 अर्धचन्द्रे दिग्दर्शनेचन्द्रे अर्धं ना करोति अर्धभास्करस्तस्मिन्
 १२ दाम्या दाम्याशुभस्य गर्भोऽन्तःसारस्यस्य गर्भोऽशिशुनन्मनेनो
 द्रवमानत्वात्, तस्मात् रिपुत्वं तद्रमो रक्षीत्सस्या सागरमभनेन
 तानत्वात् तस्या भौत्यादि दानीगर्भनेदेन अवश्य इत्यपि केचिद्
 तदपि सुवच अवश्यमप्यति बद्धियोनित्वात् १३ कदमित्यत्र कथं कान-
 थयमात् इति शालायनयुगेण पाट्टेय यस्वरसाने हकार १४ वि
 गह्वः हस्त, गौ शृणम १५ शिष्टम्, कम्बु चक्रम् १६ पावती,
 माविती, हृदमी १७ नमान् उनातीति नखदु नखच्छेदकर

मिति विना नियोजितः । तदेव शशं कृतवायितुपाशा
 न लङ्घिता ॥ २९ ॥ कान्ते धावय मे पादाविति भर्त्रा
 निवेदिता । न तथा धावितौ पादौ भर्तुराज्ञा न लङ्घिता
 ॥ ३० ॥ देवैराजो मया दृष्टो बारिवारणमस्तके । मक्षयि-
 त्वाकर्षणानि विषं पीत्वा क्षयं गतः ॥ ३१ ॥ कुमार-
 संभवं दृष्ट्वा रघुवशो मनोऽन्वयत् । राक्षसाना कुलश्रेष्ठो
 रामो राजीवलोचनः ॥ ३२ ॥ विना यौवनमार्गेण गच्छन्तौ
 लपितं मया । हरेः कृत्यं दर्शयता परयेत्युक्ते न दृश्यते
 ॥ ३३ ॥ विनायकपतेः शत्रुस्य नाम षडक्षरम् । पूर्वार्धं
 तव राजेन्द्र उक्तैराथे तु चैरिणाम् ॥ ३४ ॥ कोलौ
 वृत्रिणारैवो मोरोहसो जलोदरी । कंसारिपत्तलीलो वो
 वाघलो भूकूलोऽयतु ॥ ३५ ॥ रामैरा मेऽतिरामेऽतिरमे रामे
 मनोरमे । सहस्रनामततुल्यं रामनाम वरानने ॥ ३६ ॥
 यैषा नयति कैलास नगं गानसरस्वती । तथा नयति
 कैलासं न गङ्गा न सरस्वती ॥ ३७ ॥ मोर्मारामममादंके

ह्यागदलनमपः । यस्यैतानि न विद्यन्ते स याति परमा
 गतिम् ॥ ३८ ॥ तातेन कथितं पुत्र लेखं लिख मया
 जया । न तेन लिखितो लेखः पितुराज्ञा न लोपिा
 ॥ ३९ ॥ वरसिनावासुदेवस्य वासितं भुवनत्रयम् । सर्व-
 भूतनिवासीना वासुदेव नमोऽस्तु ते ॥ ४० ॥ अत्रिलोचन-
 सभूतज्योतिरुद्गममासिभिः । सहस्रं शोभतेऽत्यर्थं भूपाल
 तत्र चेष्टितम् ॥ ४१ ॥ सुदृढाली धृतव्याली कबीन्द्र
 विदुषा कथम् । भक्तवत्सलसंयोगाजाता विगतकषुकी
 ॥ ४२ ॥ श्रौत्रभ्राह्मिण्युधामाष्य विषमाश्वः करोत्ययम् ।
 निद्रां सहस्रपर्णानां पलायनपरायणाम् ॥ ४३ ॥ वृति ते
 कबरीमारः सुर्मनःसङ्गावियेयति १ नीलत्वात् । भङ्गते च
 कैलाषवत्वारिर्जरसेव्यैः कथं न स्यात् ॥ ४४ ॥ यानि
 विधैवभ्युदिते पुनरेष्यामीति यदुदितं भवता । जार्जितु
 दन्तमेतं नेदं तैवेन मुग्धवधुः ॥ ४५ ॥ उर्ध्वना मधुकर-
 पतिना मिलितोऽर्थ्येपकारदंपती येन । ज्ञातः स पालयेत्

१ नतया नमोभूतया २ हे देवर ! अजद्वयाम ३ सेतु
 ४ पानीयम् ५ वास ६ रघुवशे कुलश्रेष्ठो राजीवलोचनो रामो
 राक्षसानां तु पृथिवी भारवति पीडयतीति कुमारः पृथ्वीपीडक इति
 यावत् तादृश समभवद्भङ्ग दृष्टा तत्र तेषा नावो मनोऽन्वयं निश्चिका
 लेष्यं ७ यौ विनाः पक्षिणा गण्डेन वाहनेन वनमार्गेण जलमार्गेण
 क्षीरमार्गमिति यावत् गच्छन्ती सा, अत्र वाक्ये मया लक्ष्या सहितस्य
 हृदयिण्याः इत्यत्र लक्ष्मि प्रोक्तमस्ति, पर इत्येताया वदनेन कारयन्ति
 तेषामय परयेत्युक्तेः मन्थय प्रविष्टुं गच्छित्वात् इत्यं न दृश्यते न क्षायते
 ८ बीना पणिना नायशो गण्डस्यस्य पतिर्विष्णुस्तस्य ९ हिरण्य
 वर्णिपुः इत्यर्थे १० हिरण्य सुवर्णम् ११ कश्चिपुस्तस्यम् तव
 गणवो विष्णोः भवन्ति भावः १२ कमारिः श्रीकृष्णो यो युष्मा
 नपतु रघुतु कथभूतः कमारिः १ कोलाहतिः, कोलकस्य सुकरस्य रूप
 यस्य स १३ अपारेदः अपारे संसारे क्वचित् रक्षति तथा
 वदा-अपारे सुदुरे वसन्तीति क्षीरसाः मसुराग्यायिषः १४ ५० क०,
 जलोदरी जले उदके उदरे गृह म्यात्सीति सः १५ ५०, आच-
 रीत्-आशा अर्द्धात्ना सीना सिन्हासो वेत मः १६ ५०, वायव्यः वा
 निश्चयेन अप दुनातीति सः १७ ५०, भूकूलः सुव कृष्णवति उद-
 रतीति सः १८ हे वरानने ! अहं रामे अतिरमे कथंभूते रामे अतिरामे
 धर्मिण्याना रामा वेतासी तस्मिन्मुदेः ब्रह्मणि १९ ५०, मनोरमे
 मनो रमयतीति तस्मिन् कथभूतः अहम् । रामराः राम एव सा इत्य
 यस्य स यद्युः कारयामे मम महत्प्रनामनिरुक्तुव्य रामनाम अत्र
 इति व्याख्येयः । अथवा अहं उदे अतिरमे कथभूते रामे । वरानने
 वरानानं हस्तासी तस्मिन् उरु पावत्याः मंगोपनं वा कथभूत
 रामनाम । महत्प्रनाममयं सत्प्रथमा तनोतीति सरस्वतनामयं
 'मन्त्रे योनिर्नो यत्र वराननेऽतिरामेति । अनेो राक्षसदेवाभौ परं
 ब्रह्मन्पिपीडो १' इति १४ गाननमन्त्रादी यथा कैलासं नय नयति
 यथा न गङ्गा न सत्यवती आचरति. १५ मोहः माया रागः मर-
 दः कानं इत्यर्थः इति प्रथमापठपठकृतेन मन्त्रम्

१ नतैव नमोभूतेन २ हे वासन वासयतीति कामसहस्य सउद्यौ
 एव भुवनत्रयं अत्र रक्ष पारय कथभूत भुवनत्रयम् सर्वभूतनिवाि
 मर्वाणि भूतानि निवमन्यासितस्तत् हे असुदेव प्राणेश्वर ! इना वागा
 दीना वासित स्य अर्णं तुल्य हे वासुदेव ! ते तुभ्यं नमः अतु !
 अथवा अस्तुवे न सौतीति अस्तुत् तस्वी स्तोत्रमत्राक्याय वदुमिदी
 व्यतीति वासुदेवः तस्य सउद्यौ हे वासुदेव ! अथवा वसुदेवसिर्द
 शुद्धं सर्वं तत्र भवो वासुदेवस्तस्य सउद्यौ ते तुभ्यं नमः अतु अ
 न्दरातीति असुदेवः, वदा, अस्तां देवः असुदेवः हे असुदेव ! वणेश
 पक्षे,—हे सर्वभूतनिवासीन सर्वभूतैः सह निवास्तुतः १२ मम
 पितृवत्त्वात्तमी वस्येति तथोक्तस्या हे अम्बासुद ! अम्बा पार्वती माता
 तस्वी सुप्र ददाति तथोक्तः हे पार्वतीनन्दनेत्यर्थं तथा हे इव इमौ
 वाति भक्तानसुमधीतु प्राप्नोतीति तत्सुदुर्गे ते तुभ्यं नमो वरिष्ठ
 एव भुवनत्रयं त्रिलोकीं अवसि पार्वत्यि कथभूत भुवनत्रयम् । अत्र
 सितम्- वास आश्रयो जातो वस्येति वासितत्वं, न वासितं अवास्तु
 निराश्रयमित्यर्थः कथा अवसि । वास पञ्चाश्रय एव नीः पुत्रमार्गद
 पाय हेतुभूता तरो तथा किं, सुदे योभनमदे वराननपरायणे वर
 समूहे श्रेष्ठे इति शेषः । हृदिपक्षे,—हे इत स्वामिन् ! तथा हे अम्बासुद
 अम्बावन्माववत् इव सोमनं दशतीति हे तथोक्त तथा हे इव इदृशी
 वाति प्राप्नोति स इवः तत्सुदुर्गे वदा,—हे अम्बासुदेव इत्येवं संशोभ
 पदम्- अम्बा माता असुरः प्राणदाता पिता कस्यते तयैव कर्तनी वाति
 प्राप्नोतीति हे तथोक्तः जगता मारुतं विरुतं वेति संशोभ
 भिषावः ते नमोऽस्तु ३ पन्त्रविगातिभिः वुमुदरीत्यर्थः ४ वजरे
 ज्ञातानः ५ आकाशम् ६ मारुतम्, मयैः इत्यर्थः ७ श्रोत्रेण
 ८ पद्मानाम् ९ क इव मन्त्रेव आचरति १० पुत्रपाणाम् ११
 देवानाम् १२ अत्र विसृष्टिवाचरति. १३ अत्र इव निव इवापति
 १४ वन्याशो भूषणं तद्वत्त्वात् १५ पक्षे-कृष्णपद्मसदृशत्वात् १६ यत्र
 दितेहास्तेः मन्त्राः १७ पक्षे-निर्गतेर्देवैः मन्त्रः १८ देवैः वशैः-वने
 १९ कृत्वाणम् १५ पक्षे-उपराजितः १७ इदं तनेन कथयेन
 पक्षे-दन्तनेन इच्छान्तनेन. १८ अगतो पुकारो वसापि
 १९ अथुरपरिभ्रंकरपित्तनेन. २० पकारद्वयो दंपती दन्दीपनं

विगतविकारो विनायको लक्ष्म्या ॥ ४६ ॥ उपरिगतं हि
 सवर्णं हत्वा कर्तो ददाति गन्तु मे । वन्य मरोऽनुगल्
 त्यकरत्ना स्तनयुग्मचास्त्रद्वन्द्वम् ॥ ४७ ॥ अच्युतमत्ति-
 यशादिह समभावस्तवसङ्गिन । सारमतेरभ्युदयति गतिरिति
 नैमाद्भुत किञ्चित् ॥ ४८ ॥ मञ्जुलक्ष्मौ समावितयुगे ऋचि
 श्रापदाधारे । अयि सखि तनोपपत्तां मम चेतो न त्वनीदृशे
 पत्नौ ॥ ४९ ॥ अयि सखि शस्त सखिवसतिरिति किं
 त न जानासि । शस्तोऽतिसखिनुपपत्तिरित्यादि कथ
 तयापि नावोपि ॥ ५० ॥ ईन्द्रो द्विंशुरपि चाहं मदेहे
 नित्यमव्ययीमान् । तल्लुप्य कर्म धारय येनाहं स्या बहु
 श्रीहि ॥ ५१ ॥ ईन्द्रोऽपि महेदहमाना निन्दति वाल्य दिवा

१ विगमो विगारो यस्मान् विनायकः, नायक इत्यर्थं ० २ एणो
 रायिका पृच्छति उन्नयन सर्वां ममानवर्णं मरोऽनुगल् बरनो
 हत्वा महेदहन आह्वय मे गन्तु ददासि तनो राधया तस्मिन्नातु
 गृहीते सखि उन्नयन परियन सुच स्ववर्णद्वित्येवमहा मरोऽनुगल्
 उरोऽनुगल्मेव इति विद्या वन्ययुग्म लक्ष्म्या स्तनयुग्ममेव हृत्प्यो
 ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

निग जंमुम् । राहुमपि गमचन्द्र राभानुजमपि च परगा
 रनिम् ॥ ५० ॥ स जयति चित्रचर्मो यस्त हि वैग्य
 रणपुष्पकग्रेणु । मन्त्रिपीमृषिमिह्यन् प्राचीनदपि वृषो
 दये हेतु ॥ ५३ ॥ रविमुतज्जतगोत्रं धृतिविपयगु
 णाम्बरो वनात्मधर । नरकशिख जगद्विलं चिरमव्याद-
 संमरुस्याणि ॥ ५४ ॥ सौर्यकसहायबाहो मंत्ररथ्यजनि-
 यमितक्षमाधिपते । अन्नरुचिमाश्वरमे मातितगमनिय
 श्लोक ॥ ५५ ॥ वीताच्छीतिरिधोऽन्न वो हरताम्हासुरी
 दयित । श्रीद्वान्यानाकौ वार्गाहामोऽमस्राना ॥ ५६ ॥
 लम्बोदर तत्र चरणागदरतो यो न पूजयति । स भयति
 विश्वामित्रो दुर्गासा गौतमश्चेति ॥ ५७ ॥ अन्नरमभुनि
 पत्रमगति पीतमहीनगणम्य ददाह । यम्य वधुस्तनय
 गृहमन्त्रां पातु स वो हार्लोचनमहि ॥ ५८ ॥ वैशुमित्र
 सुतवन्धुनाहनारातिभूषणशिरोऽलम्बिनी । तज्जरीरमि
 नीपते सखा पातु मा कमललोचनो हरि ॥ ५९ ॥ अर्जु
 नुत्तरपीडितामि बाले तत्र सौख्याय मतो ममोर्षांस ।
 र्दर्ममय वैधनाथ नाहं मनदावेदितल्लेखे समर्था ॥ ६० ॥
 अंजुत्तरपुरीविलोकन न धर्मासुन्दर कदाचन । अथ तत्र-
 त्तिकारहेतवेऽर्जुनयन्तीपतिलोचनं मन ॥ ६१ ॥ राम सीता
 लक्ष्मण जीविकार्थं विक्रीणीते यो नरस्त च विगिधक् ।
 अम्बिनये योऽपराजस्त वेत्ति व्यर्षप्रज्ञ पण्डित त च

१ वर श्रेष्ठो वध्वरपदमलसर्प वी रेणु- २ ऋषिश्रेष्ठस्य गौतमस्य
 पत्नीम् ३ इव सुहृन् ४ उत्कृष्टचरणपुण्ड्राभ्यो गत्र सिंहस्य
 नर्षिणां जनयामास वृषो वृषमस्तस्योऽये हेतुरिति चित्रम् ५ न
 सुमोऽमनो विषम स वासी रक्ष च समरक शूरोऽपि विद्वान्मि
 ल्ययुषविद्येय स पाणौ हस्ते यन्म स शूलाणि ित्र इत्यर्थ-
 ६ खड्ग ७ सुन्दर ८ चन्द्र ९ यत्र १० वाताच्छीति वायु
 अचि स वाताय वेपलसिन्धीति शयन यस्य स अरिप्र अरि चर्क
 भवति स बावाहाम बावाहो मेघस्तस्यैवाभाति स अक्षमस्ताना
 अक्षमस्त सण्डित अन शकट येन स नोका न सूयं लोक
 निवामस्तान यन्म स ईदमिन इ लक्ष्मीस्तलतिर्विष्णुद हत वो
 युष्माक श्रीशान्त्यां श्रीधर्यनि ता माणसकावाहय ता शान्त्या
 अशनकृतसप्तारभ्रमगानि ता मधुवीरैरगादिति ११ नात शत्रु
 १२ महिनवृक्ष १३ रथ १४ स हृत्प्यो वो युष्मान्गातु यस्यान्म
 पीतम् यस्य गृहमम्बुनि यस्य पत्र बहन वहीनगत्साराक्षिगन्ध
 यम्य वधुस्तना कनला यस्य तनय हार्लोचनमहि १५ वायु
 मित्रमशिलस्तुत धाम्युस्तदनुर्षांननस्तद्वान मूकस्तदराति
 संप्रसन्नपुत्र शिवस्तच्छिरोऽम्बिनी गज्ञा तज्जो मीमस्तद्वैरी
 शिखण्डी तज्जमिनी श्रीपदी तस्य १६ र्दुनस्तसखा कृष्ण-
 १६ मदाय, पद्मे, नाम- १७ लहन्, पद्मे, मनीनसिति-
 १८ भेषजम्, पद्मे, श्रीतिम् १९ उन्नयते, पद्मे, उद्वहने
 २० अनलका विपत्तये २१ महलकाऽम् २२ अनलोचन शिवम्
 २३ जीविकार्थं चापण्ये इत्यत्र अपण्ये इत्युक्त्वाऽपि विज्ञानित्रीति
 इत्येव रामक सीतका लक्ष्मणक इति प्रयोग एव साधय-

धिग्भिक् ॥ ६२ ॥ गौरीजगद्गहनमोचनमक्षयोद्भूतपमिन्न
 सपलनशानो । वाहनवैरिदृतासनतुषा मामिह पातु जग
 त्रयजुषा ॥ ६३ ॥ नैदीज लङ्केशवनारिकेतुर्नगाहयोगाम
 नगारिसुनु । एषोऽङ्गनावेषधर प्रमाथी जित्वाय य
 नेप्यति चाय गा व ॥ ६४ ॥ गोकर्णगङ्गामरण यदीय
 यद्रव्यहव्यादजमाददाह । कु भेनचूडामणिरादिगन्तात्वा
 यादपायादुरगात्मजाधि ॥ ६५ ॥ विलासिनी काञ्चनपट्टि
 काया पौटीरपेङ्केतिरिही विलिरय । तस्या कैपोले व्यलि
 खर्तवर्ग तैरगोणे चरणे र्ववर्गम् ॥ ६६ ॥ कैचिद्वियो
 गानरत्तसगानी प्राणान्तमाधारयितु लिलेख । बाह्योर्भुजग
 हृदि राष्ट्रिभ्व नामौ च कर्पूरमय महेशम् ॥ ६७ ॥ नेत
 प्रयाणोन्मुष्यता समीक्ष्य नैक्षिन्सुक्तावलिमस कण्ठे । अथा
 रयत्सा स तु वासराणा सरयापरोऽभूत्सखि कोऽन भाव
 ॥ ६८ ॥ गौरीक्षेण भूधरजाहिनाय पत्र वृत्तीय दयितो
 पवीतम् । यस्याम्बर द्वादशलोचनाय वाघा सुत पातु

सदाशिवो व ॥ ६९ ॥ पुष्पेपुमाता पुरुषायमाण लज्जानी
 विश्वसूत्र विलोक्य । नाभीसरोजे नयन गुरारेवीमेतार वापते
 स चित्रम् ॥ ७० ॥ शृंगत्रय भाति यषुष्यवेशे फलमि
 चत्वारि सुमानि पञ्च । कपोलपट्टक प्रमदात्ताया पृच्छन्ति
 मध्य विदुष कवीन्द्रा ॥ ७१ ॥ इन्दीवरास्या स्फुटविदु
 मोष्ठवा सकेतमुद्दिश्य वने चरन्त्या । चौरै समस्तान
 पानि हत्या नैसामणिर्नोऽपहृत किमेतत् ॥ ७२ ॥ रूनि
 हृदेवे चलिते भरेण प्रत्यर्थभूतै क्रियते भरेण । कम्
 कुठार कण्ठे ठकार शेषे ठकारस्तपने चकार ॥ ७३ ॥
 कुंभेनसुप्रीनयनाश्रयाशदग्धोन्माद दैर्दुरहर्षकाले । खंरन
 मक्षप्रियमोचनाशा नृत्यन्ति भीर्मानुजगोजभाज ॥ ७४ ॥
 शिरसि देवनर्दी पुरवैरिण सपदि वीक्ष्य घराधरन्यका ।
 निविडमानवती रंभणाङ्गके कचन चुम्बनमारमते स ए
 ॥ ७५ ॥ काचिद्विलोलनयना रमणे स्वकीये दूर गते स्त्री
 मनोभववाणखिन्ना । त्यक्तु शरीरमचिरान्मर्त्यैवादिवात्
 सौरभ्यशालिनमहो पिबति स चित्रम् ॥ ७६ ॥ कौता हाति

१ शृंगारच्छतीति गोग शिवस्तज्ज कारतिकेयस्तस्य वाहन मयूरस्तस्य
 मोचन मध्य मयस्तस्य भक्ष्य वायुसूक्तो हनुमान्स्व फारीति स तल
 सुमिर्नस्तस्य मिर्न रामस्तस्य सपनो रावणमाज्ज ६ इतिचस्त शत्रुति द्र
 स्तस्य वाहन शेषावस्तस्य वैरी सिंहस्तत्रोपविष्टा अथ एव सर्वपरि
 नुष्टा अभिव्यक्त मा पातु रक्षतु २ भो नदीज गङ्गातनय नीधम् ।
 ण्य दृश्यमान अह्ननविषधर श्रीरूपवारी लङ्कशवनारिवेतु रावण
 वनभञ्जवन्मूष्यन् नगाह्वयोऽनुगानामा नगरियुत्तुद्रियुत्र गो
 नो कोरवा । अय प्रमाथी ह ता अय वो युष्माजिवा गाथ्य नेप्य
 तीलर्षे ३ उ गिव वु भराणि अवायाप्रागात्यायादक्षतु स क
 गौर्यणो मर्षस्तेषा राष्ट्र बागकि यदीय व्यामरणम् ह्यते तद्वयग
 गोरिद्र गन्ध, गन्ध उ तद्वय च गन्धद्वन्द्वम् मन्धहन्वमचीति गन्धद
 व्याद बहि वस्य शिवस्य गन्धद्व्यादहिरित्यनेन यन्मन्त्रस्य वृत्तीय
 नेनेत्यवद्विरित्यर्थे स अज जनह आददाह यस्य वृत्तियनेनेत्यो
 गन्धद्व्यादहिरि मदन मसीचकारित्यर्थे किंभूत माना क्रपाणा इन
 स्तामी च द्र स एव चूनामणिमुत्तरल यस्य स पुं १० अगा
 त्मना पावती अर्षे अर्षे वा यस्य म आदिग तादिग तेभ्य आ न्ति
 दिग्गमा मयदीर्घल आदिग त तस्मात् ४ च दनदवे ५ गह
 ६ दपर्णस ओष्ठमानीयत्वात् ओष्ठार्था तव सुम्बन करिष्णामीति
 गृध्रिचम् ७ तवर्गस्य ददम्पनत्वाद्दन्तेसवोषो लण्टयिष्णामीति
 गृध्रितम् ८ तवर्गस्य मूर्धन्मनात्वापदि एव शब्दोति तर्हि त्वां गिरसा
 ननामीति गृध्रिचम् ९ मर्षप्रामनीला प्राणा स्वतो न निर्गमिष्य
 नीचान्देन बाह्योर्भुजग शिरेण च द्रव्य स्वमागताय हातिस्त्रि
 म्पत्तां मनो प्रहीतुमगच्छेदिला न्येन हृदि राक्षतु, ममययत्साय
 िद च शिरेणेति आर १० नक्षत्रमन्त्राभारतेन मक्षगोऽथेनेया
 नन्वया द्वादशमिति हया मूष्यते वासरेत्तरवाकरणेन सप्तदिन
 मय एव मया गयन् इति ह्यो गृध्रिचम् ११ म मागशिवो वो
 तुम्हन्तु म म । यस्य को शूतम् एव पत्र हया र्शना वृत्तीय
 यस्य मूष्यया शर्वरी दन्विता यस्य क्रिदानय शैव उदरीन यस्य
 अम्बरे रम कदा दिशो यस्य द्वादशश्लोकान्यम् १२ नगर सुतो
 यस्य इत्यन्वयः

१ पुष्पेपौन्दनस्य मावा लक्ष्मी पुरुषायमाण पुरपवावती
 विपरीतरत सुवतीत्यर्थे, विश्वसूत्र भगवत्तानिसरोरुत्स मक्षाननिभेण
 लज्जानी सती मुपारेदक्षिण नयन नारयति स यतो भगवद्भेदि
 सर्वत्र द्रासमेक, तत्र दक्षिणस्य सर्वोत्तमकावाचत्वारणेन सरोज सुप्री
 भवेत् ततश्च मराणि सरोजकोवेऽ तर्हितो भवेत् इति मनसि हृत्
 तदारथ्यामासेति भाव २-३ उपरि अङ्गो नीलच्छया अथवा
 ओष्ठस्य रक्तवर्ण छाया तयो प्रतिबिम्बितं नामामीश्वर गुणक
 मिति माशि चत्या चौरैर्न हतम् इत्यभिप्राय ४ नृत्तिहृदे सेनना
 सह वायार्थे चोर्लति प्रत्यभिभूतै शत्रुभूपतिभि तेनाभि सह
 यमानैर्भरेण साधनसाधिवेत कण्ठे कुठार क्रियते कुठारवद्वय
 पीटातुभूयते तथा च भरेण सेनात्समूहपुरस्वेन कण्ठे ठकार किं
 भूधरपर कूर्मानवतारोऽङ्गसंमर्दनीला पाणिगामुसमत संशो
 ठकारतुल्योऽभूत् तथा येनल मण्डलाकृतिस्तस्वी तथा शैवीर्षो व
 सिधेव शुव प्रदेोऽधिकभरेण दवारतुल्यो बर्हीनप्रथमपुण्ड्रि
 भूत् तपने सर्वे च चकार ससुचय क्रियते अतिमीला तेषां ग
 शत्रुवर्ति नभस्तल पदवता इत्यर्थे ५ कुंभ्वी धरति त वैतुष्पा
 स्वपानि स्वामी हिमाचलनस्य य, पुत्री पावती ता प्री
 प्रीमहादेवस्तस्य नयनस्य आश्रयागो नेत्रवद्विस्तेन दग्धो य इत्ये
 उमदा उमदा ६ दूर्वाणा मण्डुवानां हयबालो वर्षाशरत्न
 ७ स्वसाम्पन्न न वेया तानि सत्रं मानि स्वापलानि तानि भगवत्
 स्वजममया सर्पास्त एव मिया भोजनस्य आशा वेर्षां त र्द
 मयूरा इत्यर्थे ८ अथ नीमानुजगोजभाज इत्यस्य नीलपुले
 खर्तवर्षा ये गोत्रा यो पुष्पिण्या नायते ये गोत्रा पुष्पस
 रकुटिताङ्गानुष्णा येनापिहिते इ इति यावदित्यर्थे ९ ष्पा टीक्ष्ण
 म्पुनमण्डनेऽपि न्यूनये ९ सविये गले १० नयवस्यचन्द्रनेत्रे
 मर्षनिभमात्तच्छुसर्षच्छल वायो सविपलात्तरानेन इति
 मरण स्यादिति बुष्पा न पयाविति गुहासुय ११ कण्ठा हारे
 पते, मुनिनतो हरे कपि पते, अविद्योने तरतो दिनकरे रवि
 कानो मकरे निजचिदभूते रवि पते, रत्नमणिकम्पकडुने म
 करे बुचभूयते सह पयोऽप्युगे च कपि पते

मुनिजनसंशोऽवियोगी कामश्च रत्नमगिरञ्जयलकडङ्गेन ।
 धत्ते पयोधरसुने कुचसूषणेन हारं हरं हिमकरं मकरे करे
 च ॥ ७७ ॥ विक्रमति नयनान्यां करवं पङ्कजं च
 स्रययति चरणाम्बु ब्रह्मचर्यं पयोधेः । उरग्रे लसति
 यस्य श्रेयसां संप्रदायः स फणिनमधिरोते पद्मया पद्मनाभः
 ॥ ७८ ॥ अहिरिपुपतिकान्तातातसंबद्रकान्ताहरतनयनि-
 हन्तुप्राणदातृष्वनस्य । सखिसुतसुतकान्तातातसंप्यूयका-
 न्तापितृशिरमि पतन्ती जाह्नवी न. पुनातु ॥ ७९ ॥
 उदिततति परस्मिन्त्रलये शन्नोन्नोर्ना गतपति विलयं च
 प्राद्वृतेऽतिप्रपञ्चे । सपदि पद्मसुदार्तं केवलः प्रलयो
 यत्तदियमिति च वक्तुं कः क्षमः पण्डितोऽपि ॥ ८० ॥
 हरिद्रायां राहुप्रसरपिहितेच्छापरिपदि प्रयुक्तालंकृत्यं
 विद्युत उरुता दुर्गकुण्डीम् । वय माकोपेताः प्रहृ इति
 सेनाधिपकृत्नाममाल्यम्यो लेम्बा प्रतिदिशति सिंहादिनिपतिः
 ॥ ८१ ॥ गंता सा किं म्यानं पवि सह तथा वा
 म्यिनवती नृपेणस्यं पृथा मखि चतुरद्वृती स्थितवती ।

विलोक्यालंकारं निजमथ च शाक नरपाति निपाकाङ्गं
 चके कथय कममेतद्यममति ॥ ८२ ॥ सेनाते नो हारो
 रजतगिरिमूले न धनदः सुकेशीना मथे विहरति न
 कामो नप्रयुवा । रसान्ते नैराग्धिर्विबुधनगरीसीमि न
 सुरस्तयान्वासिन्धये स्फुटमत्रतु दैवं किमपि नः ॥ ८३ ॥
 काचिद्बाला रमणवसति प्रेययन्ती बरुष्टं सा तन्मूले
 ममथमलिखब्बापनन्योपरिधात् । गौरीनायं पनननयं
 र्वन्मकं चाल भागं पृच्छत्यार्यान्प्रति कथमिदं मदिनाथः
 कवीन्द्रः ॥ ८४ ॥ सर्वैः सन्धदमि बहुधा दीयते दीयते
 वं दाधात्ना भवति महशं रपमेपा चतुर्भाम् । द्वौ दानार्थो
 भवति च तथा पालने खण्डने वा नो जानीमः कथयति
 मयान्कथ्य धातो. प्रयोगम् ॥ ८५ ॥ चञ्चद्वादस-
 नीरनीरजयुतं सप्तान्मुजोद्भासित नित्यं पोडशोणपद्मरुचिर
 धानानिश्च सेवितम् । क्षीरान्मोधिगृहं सहस्रदलस्यर्ष्यङ्क-
 विश्रान्ति यन्यायाद्गः कमलाङ्गसद्भिषयनं तन्नोऽरोचिमहः
 ॥ ८६ ॥ गुंमं वानरवाहिनीं पुररिपु राहु र्वेः शारथं
 तुर्मीगर्मसमुद्रवं सुगरिषुं मारम्य भौरीवम् । तन्वी
 नूननस्रुवैरिचितं शय्यातले शायिनी सरया बीजिनना-

१ पद्मनाभ पद्मया मत्र परिभं शेषमधिरोते यस्य नयनान्या
 न्द्रसुलभशाम्या करवं पङ्कजं च विक्रमति यस्य चरणाम्बु गद्गाजल
 योर्गंभ्रचर्यं स्रययति दूरीकरोति गद्गायां मसुद्रपङ्कालावः,
 खोरमि श्रेयसा संप्रदायः कौस्तुभनिलैर्नमति. एवंविधः पद्मनाभ
 िनमधिरोते २ अहिः सर्पसिद्धिपुण्ड्रसत्यतिविष्णुत्कान्ता-
 श्मीम्बुजातः समुद्रः स मन्थवद्यो जैन न राजसत्त्वान्ना जाननी
 म्या. हने शर्तो रावणसत्त्वान् इन्द्रविजिह्वन्ता लभ्यासत्योऽपाना
 नूनाम् ध्वं न वलीनाद्वीरानुत्पन्नस्य सप्रा ह्यण्यसत्त्वान् मदनम्
 सुतेऽग्निद्वन्द्वमरान्ना उषा हस्तावे वागुत्तरस्यस्य सन्धकस्युज्यः
 नेवस्तत्वान्। पावती तपिना हिमालयवन्च्छिरसि पतन्ती जाह्नवी
 गार्गीतीत्यर्थः ३ निद्रुतिनिपतिः सेनाधिपकृत्ना लेखा अमात्येभ्यः
 षानेभ्यः मति दिगति कथयति इति लेखा प्रतीति किन् वय
 उवाचोपेताः अनुराधेन इन् रक्षयते समुद्रः इनः सेनोपेता हरिद्राया
 नेशाना राहुप्रसरपिहितेच्छापरिपदि सन्ध्यां राहुसन्धेन तमः,
 देतसन्धेनाच्छादनम्. इच्छासन्धेन आना दिशा, परिपच्छन्धेन
 सन्धेन प्रयुक्ता योद्धकारः शरः तन्म कृत्यं प्रहारायम् विद्युत
 पना. गव्यस्य उच्यते विनायुत्ताना पद्मया निरक्षया
 गुंङ्गादीम् कुण्डीसन्धेन नगरी लब्धे दुर्गनगरी प्रहर इत्यर्थः
 ४ कथिद्राया काचिद्रायाश्च। स्वगृहमानयद तत्रथ तद्वर्तमानेन
 द्वा ता स्रुष्टा प्रसविष्टं दूरीनाप्रायसि म सा च दूती ता स्रुष्ट
 रास्य युना राजनिष्ठं आन्यं स्थितवती ता मन्थाह राजा मा र्शि
 म्बस्थान गता गतवत्या तथा सह पवि मागे का स्थितवती एवराधा
 श्या चतुर्ग दूती स्थितवती सती निजजलंकारं 'पोहोनी' इति महा-
 तदुभाषाप्रसिद्धे तथा शाकं 'मिथी' इति महाराष्ट्रभाषाप्रसिद्धं शाकविशेषं
 चावलोक्य तावन्मनोयैव नरपति निराकाङ्क्षमुचरविषये आ हाहादितं
 वने एतदलंकारशास्त्रान्तोक्तं बर्षं प्रभवति राजो नैराकाङ्क्ष-
 मंशयने बर्षं समथं भवतीति कथयति कविप्रसन्न राजप्रभवसस्य
 मासेत्यर्थं 'पोहोनी' इति हिन्दीभाषयोच्चरत् द्वितीयमस्य इ
 अस्मासमित्यर्थं 'मिथी' इति हिन्दीभाषयोच्चरमिति तास्यं बोध्यम्-

१-२ मियनितानम् ३ करुण्डव्यतृणसौगम गन्धवाहो हरेदित
 तद्वृक्ष सपत्नं ४ पुष्पवागो वापाथं हरेदिति तद्वैदिन दिवम् ५ यः
 पुष्प स्वर- शोषयेदिति वनकाले एव मस्यतुष्वा हर्तुं प्रवृत्तं मय-
 तननाय हनुन्तान् ६ तमकरन्द मृद्धो हरेदिति वन्मकमद्विचिनि
 माव चम्पके भृङ्गा न गच्छन्तीति प्रसिद्धे ७ त्वं मवदः सव वडुषा
 वारवार दीयते दीयते इति वदति दायते इति रूप चतुर्भामि दाधा-
 तुना मत्पु मवति तन्मध्ये द्वौ दानार्थः द्रापु दान, तुदाय दाने, इति.
 एक- पालने, देह रक्षणे इति एक सन्धेने, दोषखण्डने इति पन-
 न्यभ्ये भवात्कस्य धातो. प्रयोगं कृत्वा वदति त न जानीमः ८ तन्वी
 ररोचि' श्यानप्रभं महलेखः कृष्णलक्षणं वीजुष्णान्यायात् तलिकमूतम्
 तमलाङ्गसद्भिःशयन लक्ष्मीमनाथ शय्यम् ९ किं सद्भसदस्यैर्ङ्क-
 विश्रान्ति सस्रक्षगद्विष्यशयनशेषम्विनम् १० किं. क्षीरान्मो
 धिगृह दुग्धमसुद्रनिवायम् ११ किं. धात्रा नाभिसरोरहशेव
 ब्रह्माण धनिशु सेनिसमभ्यासितम् १२ किं. पोडशोणपद्मरुचि
 रपोडशोणकनरमनोहरम् पोडशोणपद्मना विदुषिः-विष्णो
 श्रवणो हस्ताः द्वौ चरणौ तावन् म्व ब्रह्मा द्वौ कर्णौ द्वौ
 लक्ष्मा इत्येवं पोडशोणपद्मरुचिरे पुण्यं. निष्कमिनादि १३
 किं. सप्तान्मुजोद्भासित सप्तमल्लोपोनिम् सप्तान्मुजाना विदुषिः-
 चत्वारि मुजानि ब्रह्माः एकं नानिमसरोरहम् एक विष्णोऽसुम्,
 एक लक्ष्मीमुसम् इत्येवं सप्तान्मुजोद्भासितम्. १४ किं. चञ्च
 द्वादसनीरनीरजयुतं शोभमानद्वादसनीरोत्पल्लुचम्. द्वादसनीर
 नीरजाना विदुषिः-अथ नयनानि बह्वः. दे विष्णोः दे लक्ष्म्या.
 इत्येवं द्वादसनीरजयुतम् १५ कोटिलक्षकाकावशेषकत्वादा
 मन्. मलयाश्वशेषादानरवाहिनीम् मन्मयाश्वशेषात्पुररिपुम्,
 चन्द्राश्वशेषाद्गामुम्. त्वे. श्रीमत्साक्षिशापनेन राविश्वशयनान्-
 नूम् चन्द्रोत्पल्लुचसुद्राश्वशेषादाश्वम्. मन्मलोत्पल्लुचसुद्ररिपु
 निनिन्देति माव. कोटिलक्षीना कामोदीपकरं रमशास्त्रं प्रतिबन्ध-

लघुत्तरवना बाला मुहुर्निन्दति ॥ ८७ ॥ सैत्यासक्तमनाः
 प्रवृद्धनरकच्छेदी द्विजेन्द्राश्रयो युक्तानेकमुखोद्भवसासदमलं
 श्रीयंत्र संराजते । यो गंगां च विमर्ति यत्र सशिवो यः
 कामदेहाश्रयः सङ्घः साम्यमयं प्रयातु भवतां कृष्णेन
 रुद्रेण वा ॥ ८८ ॥ येन च्छत्मनोभवेन बलिजित्कायः
 पुरा सीङ्घो यो गंगा च दधेऽन्धकश्यकरो यो बर्हिपत्र-

१ अर्थ भवतां सङ्घः कृष्णेन रुद्रेण वा साम्यं प्रयातु प्राप्नोतु-किभू-
 तेन कृष्णेन-अथेवशादिवशिणामः-किभूतः १ सलालकतनाः सलभा-
 मायामासक्तं मनो यस्मात्सी नामैतदेवो नामग्रहणम्-प्रवृद्धो नरक-
 मुरच्छेदिनसीति-द्विजानां पश्चिणामिन्द्रो गरुडस्तत्साश्रयः सेव्यः
 युक्तान्यनेकमुखानि यस्य स्रगणस्तस्य उद्भवो यस्मात्कमलात्तद्व यस्मा-
 द्ददम्-अलम्बयं यत्र श्रीदेही राजते-योद्गं गोकर्षेणं मा पृथ्वीं
 च विमर्ति-शिवेन सह वर्धमानः 'निष्प्लोश्च हृदयं शिवः' इति वच-
 नात् यः कामदेवः प्रपुद्गस्तत्साश्रयः ॥ किभूते रुद्रः १ सलामासक्तं
 विभं यस्य 'उमा गौरी सती चण्डी' इत्यभिधानात्-प्रमुद्धं यन्नरस्य
 म्रमनः कं शिरस्तस्य उक्ता-द्विजानां प्राणानामिन्द्रश्चन्द्रस्तत्साश्रयः-
 अनेकमुखानामुद्भवो यस्य कार्तिकेयस्य तदारवदम्-श्रीयंत्र संराजते
 निरिपतिशयात्-यो गङ्गा विमर्ति-यः शिवया पार्वत्या सह वर्धमानः
 कामं वति सत्पद्यति एवंविधा या ईहा-तस्या आश्रयः ॥ किभूतः
 सङ्घः १ सला यजुता बाहु तत्र उरुं मनो यस्य सः प्रवृद्ध यन्नरकं दु-खं
 तस्य नाशकः-द्विजेन्द्रा प्राणान्तेषामाश्रयः युक्तानि योग्यानि यानि
 अनेकमुखाणि तेषुः उद्भवो यस्य धर्मेनायाः तस्या आश्रयः-यत्र
 श्रीः सोमा राजते-उक्तो यत्र कामं ददातीति कामदा ईहा
 रुद्रा तदाश्रयः २ स्वा सर्वदा स उमापवोऽन्धकश्यकः-सः कः १ येन
 बलिं जिनवानिति बलिजित्कियुत्तल कायः शरीरं पुरा त्रिपुरवधका-
 भेदश्रीकृष्णेनभस्वेन संगोदिनः-किभूतेन-अस्तो मनोभवो मारो येन
 पचस्तदनः-पुं स कः १ यो वहां दधे पुनः कीदृशः १ अन्धकनामा
 दैतस्तस्मान्तरुः-पुं कीदृशः १ यो बर्हि मयूट एव पत्रं रथो यस्य
 स रुद्रः शिवो यस्य सः-पुं की-सुललोब्धं नाम यस्य अमरा
 इति अरुः-इतीति किम्-हर इति-किभूतः १ राशिमच्छिद्रः-राशि-
 रसि बलिमच्छिद्रसिम्प साष्टयं शिरो यस्य सः हाराश्च बलयानि च
 हारवलयम्-इहाश्च ते सुवर्गाश्च इष्टयुग्माः ते हारवलयस्य यस्य सः
 इहा बहता युग्माः सवां हारः कण्ठभूषणं वलयं कर्कशं बाहुभूषण-
 मन्त्रेण-ददा-इहानि युग्मा एव हारवलयानि यसेति ॥ दधिपयै-
 सर्वे ददातीति सर्वैः स माधवो हृदयमोनिः मा हृदयस्तस्या भवो
 मर्ता माधवः त्वामन्वाह-सः कः १ मयेन भवेदेष्टुष्टयमाधेन भूतविग्र-
 देनेवर्धे-अतो ध्वस्तं उरुग्राहिनं दनुवं हतवानित्यर्थः-अपञ्च अम-
 येनेति धोरसंराजसागरे प्रादन्त्रमूर्त्तुशारेण शिखरे भवो जन्म यस्य
 सः-तेन कृष्णान्धकश्यकसिद्ध इति-पुं स कः १ येनायुतविभागायै
 यदुनोतायं वा शशिपुत्रयोः कायैश्चि पुरा म्हीङ्घः स्वीनायं प्रायिनः-
 पुं ६१० यः अंगं गोकर्षेणम् मा पृथ्वीं प दधे पुं ६१०-यः अन्धे
 अन्धे के जते ह्य गृह कर्णेनीति-शिशुपुत्र जन्मादायि-पुं ६१०
 ६१० यो मयूट्म यवानि बर्हिनि शिखरानि विवानि बहमानि यस्य सः-
 पुं ६१०-अमरा यस्य इति रुद्रयं नाम आहुः-इतीति किम्-राशि-
 मच्छिद्र इति इतिनं चण्डी मन्मदीति राशिम्प राहुः तस्य िद्र-
 इतीति स तथा इहा युग्माश्च गङ्गो यस्य सः-तथा अरे रुद्र-
 ईयं बर्हिं यस्य सः-तथा यो वरुणस्य लवो यस्य सः-एवमः इति-

प्रियः । यस्याहुः शशिमच्छिरोहर इति स्तुत्यं च नानामः
 सोऽन्यादिष्टयुग्महारवलयस्त्वां सर्वदेवो माधवः ॥ ८९ ॥
 'यो ध्योमादिनगोऽहरीडुडुपगोयुग्मः क्षगभोऽपसीमोर्ननं-
 र्यमुकी रमारत्सो नाभ्यशुडासीनकः । पोस्तबन्धवन्-
 पत्सलिलजो वार्धिस्वपोऽष्टार्धोराघो गद्यतिवाडयादृक्ता-
 पायास्त वः कंदभाः ॥ ९० ॥ लक्ष्मीवन्वृत्कूरू रत्न-
 हिन्दूधकक्षमः पापडीलाड्डोऽकलधी चडांछन वडी छाड-

१ कं जलं ददातीति कंदरास्तेषां भा इव भा यस्य सः श्रीकृष्णेने
 युष्मान्पयाड्डसुतु-सः कः-यः ध्योनादिनगः ध्योनायां इति
 र्दने गरुडलेन गच्छतीति सः-तथा अहां ईद अहरीद ह्यार्ः य
 पक्षन्दरुो गोगुर्मं नेत्रद्वयं यस्य सः-तथा कुः पृथ्वी अगाः किल
 तान्पत्सीतीति तथा अपगता भीमेयं यस्मास्त तथा-पुं कं मी-
 भ्ययंशुडीः-ऋभृणां देवानां अरयः ऋभ्वरयः भीमाश्व ते ऋभ्वरय
 भीमभ्वरयः भीमभ्वरीणां असुम् प्राणान् किरतीति सः-ऋभवः मरु-
 तेषामरयो दैत्याः भीनाश्व ते ऋभ्वरयश्च भीमभ्ययंश्च तेनन्द-
 किरिति कलेवराद्विभोजयति तथा-तथा रमा लक्ष्मी तस्या तै
 कीटाया रम आसक्तिर्यस्य सः अमु रहति इति अहृद् इत्य
 नामावचनं आसीनः कः ब्रह्मा यसेति तथा-पुं कं पोतौ देव-
 चम्वा सयेन अवनम्यं पत्सलिलजं चरणकमलं यस्य-वायं सती
 तीति तथा-अष्टार्धं चत्वारो दोषा बाहवो यस्य-आयः कर्मादे-
 ल्पः गरी गदाधरः अंसि खनं वहति-मोर्शं ददाति १
 लक्ष्मीवन् वं मां सेवकं अग्याः रक्ष-कर्मभूतरक्षकः १ इहा
 कोः पृथिव्याः ऊः अवनं रक्षणं येनासां-पुं कं-अयं ह्यो
 उत्पद्यते असौ-सुः न सुः अयुः अज इत्यर्थः-पुं कं-राजसि-
 रणं संश्यामं ददति ते रणदाः राजबलाभिन्विति अगो-रुद्रा
 इत्यर्थः-पुं कं-दृषू दुवं दुःखं दहतीति दृषू-पुं ६
 क्षमः क्षमास्वास्तीति सः-पुं कं-पापेभ्यं तल बोधेनोद्यो पापे
 पापं क्षमातीति सः-पुं कं-इहाद् इत्याया पृथिव्यां कर्तव्य-
 इहाद्-पुरा वामनादिरूपेण बलेः सत्कारं प्राप्तः-उक्तं च-पापे
 मां न जानन्ति मन मायाविनोदिताः । सदाहं द्विरूपेण विवर्त-
 महीवले ॥ इति भारतवचनाद्-पुं कं-विजिमुना रुद्रः वं
 पश्चिना विमुर्गच्छतेन ऊदः वाक्षमान इत्यर्थः-पुं कं-अयं
 अर्तं दुःखं लक्ष्मणीति अकृष्णीः-पुं कं-अवयान्तेन कानं
 हास्यं यस्य सः अवलाञ्छनस्तस्य संजुद्धो हे अवलाञ्छन । अ-
 ध्योःपसर्गवीरकारलेनः-पुं कं-वडी वयोः उतरोयुः स
 प्यायं बली-बन्धमत्सनाति मा-पुं कं-राजमुद्रादीनि-
 ऐ आकारे अगति गच्छन्ति से मायाः मगनचराः-से व ते अ-
 दाश्च वेगमातिः पद्विस्तम्या रचिविक रचिषंसासी-द्वरान-
 इत्यर्थः-पुं कं-मट्टासाकरराज्यः-महाधागुपदवर्धन-
 बाण्डा तस्या आरुः मयूट्म तं राण्डवर्तीति सः-मतेषुत्त-
 रान इत्यर्थः-पुं कं-श्रीरावणः शीरो शौरमयुदे अगमना-
 र्धेन यन्तीति नय संजुद्धो हे क्षीरावण-हे अनुरव न-किभूतो
 यस्य सः नयं संराजं कीदृशो मायां मायाम्-अयः माया-
 गह वर्धमानम्-पुं कं-अग्नित्रिमाहावृषततः अर्धं च इत्यं
 च अह्वरुने-अग्निश्च तदिश्च अग्नित्रिणो तयोर्नियेयं निज्य बने
 अग्निर्जडिने अह्वरुने कस्यासी अग्निर्जडिग्रिमाहावृषततः-पुं १
 तारवायुं मारो बन्धस्वास्तीति सः-वाहनमनये इत्यर्थः-

मृदालीरचि । मङ्गाशाकरखण्डनो विविमुना क्षीरानसा
 तुन्य मा सात्त्वात् हालितदिनिमाह्वयसनेऽज्या सेवक सार
 वान् ॥ ९१ ॥ सादीच्छादिपलेहपापडनबीष्यारोडमाजी
 गणो यद्गुणोऽनिनिषीन वा कुट्टघ्ना प्यायन्ति या
 योगिन । कालामीलकरालमूखलमहादैलेन्द्रमाघार्थिनी सा
 सात्त्वरसा तवाघतदये स्वात्मनेदोटी चिरम् ॥ ९० ॥
 सुंदारा उज्यादिमेखलतटी कच्छोटना विम्रती पूना
 रेमरईननीलचसमा नागीन पाताडगा । साधोऽसावज
 काडियारिहरिणयार्थे समं पीडितामामोषोरवाघघारण
 पद मन्दाकिनी व क्रियात् ॥ ९३ ॥ जायन्ते नर सौ तयामि
 च नर म्यामिमरम्यसा सगमे पदसव्यानि पडेन सुप्यथ
 शक्ति नीच्येन तद्वज्जमि । चन्वार्क्यवचमु यस्य विबुधा
 शैव्यन्य रूपाणि तज्जानन्ते यदि शक्तिरस्ति गदितु पाग्ना
 निकोऽज्जायति ॥ ९४ ॥ सुद्रीदालिसुशालित्तरतणीगावं
 सुदुग्ध घृत नीकाद्दृष्टपलेहपापडनबी कीरीवघारीमहा । मूला
 क्रोठकृतीरणा च कपिटाटीटीदुरार्थामहा आदासुरणपरयता
 सदिनहा कुर्वन्तु वो मङ्गलम् ॥ ९५ ॥ श्रीशारदध्वज

१ मा वनेगीपी चामुष्ण तवाघतदये अहरणाय स्यात् अष्ट
 रूपभूता सा मास्वरसा अथवा बोधस्य सः- वेन स्र व
 माना कथयता मा । कान्ता कृपावर्गं मीना मीनाया वेम्पेटी
 कपता, अक्षिरीश इत्य- मुवि यथा भूयता दुर्जना, ते च वै
 महात्वाद्य वेदां मायो मयन तन्वेदवीति पत्रविषा तथा वा कुट्ट-
 घ्ना कुट्टयाना योगिन प्यायति तथा यद्गुणोऽनि गणा मेरुकी
 गा यन्मामदानमिनीव देवपत्र इव 'वदते' इति वाक्यश्रे-
 ठामेव विदितान्-ते विपन्तीति ग्यादी इच्छया अक्षरीति
 इच्छापी पडे अस्मिन् इहा स्या अस्मिन् पदे- तथा स्यादोरे
 कयात् पात्र तुनापीति पाद- इत्योऽस्तवेसाद् इत्यन्यास्तीति
 क्नी तथा इथवा रो- रो- अत्रे इति म वासो स च इति
 कर्मण्य- २ इत्यनि इतिनद्वानि वेपानाति पडि तेव मेरुता
 काशी यत्प्र-दिशा तदी भृगुर्देवा सा तथा कच्छे अत्रापे देवे
 उच्यन्ति पाङ्कुरी विम्रती विम्राणा तथा पूता पावना तथा
 रेम सुष्ट न राति अक्षीरतीति रेवप मगुष्टा सुगुण इत्य-
 तथा नीजानां एसा तज्जानां नीजानां पडित्वानाम् इत्येक
 इत्यन्यदेवादीनामित्य ममा परिपत् ममा दया सा तथा
 यथा अन्वपदध नात्वं पाताडगा, भोगवटी इत्यत्र तथापी
 म्हा कानिवादि हरिणय्याधो वद नै मन सुद्वेव गुणरदित्यव
 पीडितामामोषीत्येव तथा मा मीयव इति मा तद्विष्णु, इत्यत्र
 सू या इत्ती अमागो मनुतां मांशुनद ओपरव भोगोऽप्यनिर्वन्मा
 मा तथा एवगुणविष्णु मन्दाभिनी यता मुनतां उदात्त वो युष्माक
 इति श्रे अवाग्यापद अवाग्याय प- अविधात क्रियात् करोति
 यथा, यो युष्मा अवाग्यापद अवाग्यायमवर्धिन्यत्र २ गवात्स
 अर्धवदे ३ वापु चरिण तथा इदं यामो मकर म च्चये
 यम त काम दक्षीति वाशारेऽप्यवधु- धून उद्वानं न्यत्रावान
 विविर्तेन कु ध्वी अरिं तथापीद रिमाप्यस्यसाज्जाता पावटी
 ३५ पु. ४ म

घृतोद्भवति कुनेइज नानिर्गणेज्ञौराहागडुर अरेडुरुतर-
 श्रेयकम्राहार्म् । उद्धीहुह्वनकायिषुकित्रदगिमेशार्थानिना
 च्छच्छवि स सादन्मुमद्मृदालिगउग्देनो सुदे वो
 मृद ॥ ९६ ॥

क्रियागुमादयः
 क्रियागुमत्

आगना पाण्डना सर्वे दुर्योगनयमीहया । तन्मै गा च
 सुवर्गो च रवानि विविधानि च ॥ १ ॥ निरुचमाननयाह्या
 चक्रान्दु ससचयान् । अत्र क्रियापदं गुप्त यो जानाति स
 पण्डित ॥ २ ॥ प्रात प्रात समुयाय द्वौ सुनी च कमण्डलु ।
 अत्र क्रियापद वक्तुमनधिर्नखणो वय ॥ ३ ॥ लडातलिल
 कोपेत कृष्ण कमल्लोचन । गोल्लेऽन क्रिया वक्तु
 मर्यादा दशमार्थिकी ॥ ४ ॥ पन्थासरमि उणेण सखेह
 सविलासया । सीतया किं कृत सार्धमनैवोचरामीक्ष्यताम् ॥ ५ ॥
 राजनपनदयाम निस्त्रिदाकर्षं दुर्नय । आकल्य वसुधाभेता
 विद्विषो च रणे बहून् ॥ ६ ॥ कान्तया कान्तसमोणे किमकारि
 ननोदया । अत्रापि चोत्तरं वक्तुमनधिर्नखणो यय ॥ ७ ॥
 दामोदपय पुण्यात्मन्युपमूकलान्यपि । अत्र क्रियापद
 गुप्त यो जानाति स पण्डित ॥ ८ ॥ विराटनगरे राजन्की-
 चक्रादुपनीचकम् । अत्र क्रियापद गुप्त यो जानाति स पण्डित
 ॥ ९ ॥ कान्त विना नदीतीर मदमाडोक्य केकिनी ।
 अत्र क्रियापद गुप्त यो जानाति स पण्डित ॥ १० ॥
 अम्त्यानपङ्कना माडा कण्ठे रावस्य सीतया । सुधा दुधा

- (१) य धनसमीहया धन-च्छया आनन्दसौ सर्वे पाण्डना गा च
 सुवर्गो च विविधानि रसानि च 'अदु' ददति स (२) निरुचमानान्यचनो
 योगशीनानि पावकान् अत्र उद्यं दुन्मसचवान् एषण्डव (३) 'प्रात'
 इति क्रिया मा रूप एद् प्रथमगुणप्रदिवचनम् (४) 'लडा'
 इति लट् बल्ले छिद् (५) 'सखे' इति ण्यौ शीघ्रे कर्माणि छिद्
 (६) 'अत्र' इति अत्र उद्यो 'व' इति च दोषजखने लोट्
 (७) 'अत्रापि' इति यद्गु लज्जायाम् कर्माणि उद्य (८) इदामो
 दर पुण्यन्यत्त्वानि 'आय आनय इदमित्येकी इत्यत्र प्रदिव्य इथा
 योगदपुत्र्य लोणे स्वमित्त् उरतांजननिष्याहरा आनयनाय
 क्वम् (९) ति पक्षी कीचमादयो कीचकान्तर 'आट' वशात्
 (१०) केकिनी मन्ती इत्येद मेरुजोति विपुनमिति पावद्,
 आलोचय 'विनानदीति' विषयेण पुन पुनतां शब्द करोतीत्य

मा बाया यन्म कुभेइवतानि गणात् प्रमवातामीगु गर्गं राता
 नदी तन्माराहनीति आरब्ध उन्मा सरति तं शुभगाभाभार्थीयु धवो
 न्तरं श्रेयक कण्ठयुगा तैव अयमय । प्राञ्जितवा उद्गामीस्य
 म् वय्य स नक्तगायागिगाण यिनय इमानां इत्यन्तिर
 न्मन्दांशिन देनाच्छ उदिवैश्रयु मृद ए य सुदल्लार अरि
 'अमु सुनि' इत्यन् लोयो कयम् अमु विषये यथा वे अन्त्या
 प्नादया अम्हदा म्नामोषागार्थिमां सव कण्ठपरिबल कयन्त्या

अमन्यत्र प्रत्यक्षेऽपि क्रियापदे ॥ ११ ॥ नारसिंहा-
कृतिं वीक्ष्य वने मत्तमतेगजः । अत्र क्रियापदं गुप्तं
यो जानाति स पण्डितः ॥ १२ ॥ संघ्यादन्दनवेलाया
तडागान्ते द्विजोत्तमैः । अत्र क्रियापदं गुप्तं यो जानाति
स पण्डितः ॥ १३ ॥ पुंस्कोकिलकुलसैते नितान्तमधुरारवैः ।
सहकारदुमा रम्या वसन्ते कामपि श्रियम् ॥ १४ ॥
विन्नाकारं सुधाधारं कान्तावदनपङ्कजम् । अत्र क्रियापदं
गुप्तं मर्यादा दशवार्षिकी ॥ १५ ॥ राघवस्य शरैर्घोरैर्घोर-
रावणमाहवे । अत्र क्रियापदं गुप्तं मर्यादा दशवार्षिकी
॥ १६ ॥ पामारागामिभूतस्य श्लेष्मन्याधिनिपीडित । यदि
ते जीवितसेच्छा तदा भोः शीतलं जलम् ॥ १७ ॥

कर्तृगुप्तम्

गौरीनखरसादश्वश्रद्धया शशिनं दयौ । इहैव गोप्यते
कर्ता वर्षेणापि न लभ्यते ॥ १८ ॥ अन्नवस्त्रसुवर्णानि
रत्नानि विविधानि च । ब्राह्मणेभ्यो नदीतीरे ददाति
म्रज सत्वरम् ॥ १९ ॥ राक्षसेभ्यः सुतां हृत्वा जनकस्य
पुरीं ययौ । अत्र कर्तृपदं गुप्तं मर्यादा दशवार्षिकी ॥ २० ॥
श्यामौ तव स्तनावेतौ पिबन्ति सततं मुदा । अत्र
कर्तृपदं गुप्तं मर्यादा दशवार्षिकी ॥ २१ ॥ व्ययवासाः
पञ्चशिरा यरिर्वीनारिभूषणः । असिरोमा क्रियादुर्वैः शङ्क-
लायनवीक्षणः ॥ २२ ॥ व्यामोहं तव भिन्दन्तु छिन्दन्तु
दुरितानि च । कर्तृगुप्तमिमं श्लोकं ये जानन्ति विचक्षणाः
॥ २३ ॥ न करोति नाम रोपं न वदति परुषं न हन्त्ययं
न्नून । रजयति महीमखिला तथापि धीरस्य वीरस्य
॥ २४ ॥ शरदिन्दुमुन्दधवलं नगपतिनिलयं मनोहरं
देवम् । यैः सुकृतं कृतमनिशं तेषामेव प्रसादयति ॥ २५ ॥

(११) 'प्रत्यक्षेऽपि' शिवा (१२) गजः सिंहस्वाकृति वीक्ष्य 'नार' न
जगाम- न गतौ- कर्तारि लिङ्ग (१३) हे द्विजोत्तम 'ये' आगच्छ
(१४) 'अपु' दधति स (१५) पूर्वोक्त कान्तावदन 'दरा' सुन्दरस्येति-
(१६) हे राघव! एवं रावणं आहवे शरैः हृत्वा 'स्य' मारय इति. (१७)
भो श्लेष्मन्याधिनिपीडित! यदि जीवितसेच्छा तर्हि शीतलं जलं 'मा
पा' मा पिबेति. (१८) इः कामतलं हन्तीति 'हृत्वा' ईश्वर इति. (१९)
हे ब्राह्मण! 'इभ्यः' समृद्धः- (२०) राक्षसानां इभ्यः
स्वामी रावणः- जनकस्य सुता सीता हृत्वा पुरीं लब्ध्वा ययौ (२१)
दयामौनवः कृष्णामनोरा (२२) 'उ' महादेव. (२३) उ,
शिवा इ ब्रह्मा अः विष्णु इत्यनेन इयः इति जानन्- तस्य बहुवचने
'स्य' इदं विधि-इत्यर्थः- तव मोहं भिन्दन्तु दुरितानि छिन्दन्तु- ये
कर्तृशब्दे विषयान्- (२४) अथ पुरयो रोपं न करोति- परुषं
करोति न वदति- शयप्र इति- नामेति प्रसिद्धम्- तथापि अल्प
वीरस्य 'धी' शक्तिं मही रजयति. (२५) यैरनिशं सुकृतं कृतं
तेषां यैः 'मनः' शरदिन्दुमुन्दधवलं नगपतिनिलयं देवं इदं प्रसादयति.

कर्मगुप्तम्

श्रीकारसारसंवाहिसरोजवनमालतः । प्रक्षोभयति पाण-
स्तीनिःश्रासैरिव मासलः ॥ २६ ॥ सुमगं तवाननपङ्कजदर्शन
संजातनिर्भरप्रोतेः । शमयति कुर्वन्दिवसः पुण्यवतः कस्य
रमणीयः ॥ २७ ॥ एहि हे रमणि पश्य कौतुकं धूलि-
धूसरतनुं दिग्म्बरम् । सापि तद्वदनपङ्कजं पपौ प्रात
रुक्तमपि किं न बुध्यते ॥ २८ ॥

करणगुप्तम्

पूतिपङ्कमयेत्यर्थे कासारे दुःखिता अमी । दुर्बारा मासं
हंसा गमिष्यन्ति घनागमे ॥ २९ ॥ अहं महानसायात्
कल्पितो नरकस्तत्र । मया मांसादिकं मुक्तं भीमं जानीहि
मा वक् ॥ ३० ॥

संप्रदानगुप्तम्

अम्मोरुहमये स्नात्वा वापीपयसि कामिनी । ददाति
भक्तिसंपन्ना पुत्रसौभाग्यकाम्यया ॥ ३१ ॥ प्रशस्त्यासुक्त-
मार्गस्य तव संमानितां श्रिताः । स्पृहयन्ति न के नम
गुणरत्नालय प्रभो ॥ ३२ ॥

अपादानगुप्तम्

शिलीमुखैस्त्वया वीरदुर्वारोर्निर्जितो रिपुः । विभेल्-
त्यन्तमालिनो वनेऽपि कुसुमाकुले ॥ ३३ ॥ सरसोत्त-
यसुन्दर्य जनः कंदर्पकारकम् ॥ पिबत्यम्भोजसुरभि सच्छ-
मेकान्तशीतलम् ॥ ३४ ॥

संबन्धगुप्तम्

तूणेव मधुमासेऽस्मिन्सहकारदुमज्जरी । इयमुन्निरमुकुलै
र्भाति न्यस्तशिलीमुखा ॥ ३५ ॥ भानुर्वै जायते लक्ष्म्या
सरस्वत्यायवा मता । अत्र षष्ठीपदं गुप्तं मर्यादा दशवार्षिकी
॥ ३६ ॥ प्राप्तमदो मधुमासः प्रबला रुचिप्रयतोऽपि दूरस्य ।
असती सनिहितेयं सहतशीला सखी नियतम् ॥ ३७ ॥

अधिकरणगुप्तम्

या कटाक्षच्छटापातैः पवित्रयति मानवम् । एवमे
रोपितप्रीतिरस्ति सा कमलालया ॥ ३८ ॥ विपद्यमानता
सिद्धा सर्वस्यैव निरुत्पन्नाः । यथात्र भस्त्र पद्मां च निर्वाणं
हन्त्ययं जनः ॥ ३९ ॥

(२६) पाण्यस्तीनिःश्रासैर्मांसलः पुष्ट इत्येवमुद्वेहा- श्रीकारसारसरोत
दिजवनः मारुतो वेगवान्वायुः-सः प्रक्षोभयति (२७) विस्त 'ह'
सुरा पुर्वं अयति गच्छति- (२८) हे रमणि! एहि को कौतुकं हृदं
बालक धूलिधूसरतनु दिग्म्बरं पश्य. (२९) हृदं वाः वदं दुर्वै-
तेन 'दुर्वारा' कृतुनिवजलेन (३०) महद्य तत् अनाः शकटं च मदान
सेन 'महानमा' महना शकटेन आधान- आगन्- नरको धृजु-
(३१) अम्मोरुहमये इत्यत्र 'अजे' इः कामः तस्यै (३२) प्रशस्त-
सुक्तमार्गस्य इत्यत्र 'प्रशस्तये' कल्याणाय उत्कामार्गस्य. (३३) 'अपि' न
अमराय (३४) 'सामीन' सरोवराय, कं जलग्- (३५) उन्निरु-
मुखा 'प' इति चित्रे पदे कृतेने इः कामस्तस्य प- (३६) मा
कानि 'तु' नरस्य. (३७) 'मास' चन्द्रस्य- अतो मधु मधु प्रस-
(३८) 'प' कृते 'काण्डे' भवति. (३९) विपद्यमानता इत्यत्र 'पि' न
वृष्टे निर्गतः कम्पा इत्यरूपी यमाचक्ष निरुत्पन्नाः- अनाम
आदरभावः, शान्तमूलादिनिमित्तैः-

आमन्त्रिणगुप्तम्

कनले कमने निलं मरुवि विवतन्मत्र । भविष्यन्ति न
संदेह कष्ट दोषाकरोदये ॥ ४० ॥ सर्वज्ञेन त्वया
किंचिन्नास्त्यविज्ञानमीदृशम् । निष्यावचमन्या च त्वमसुलं
वेन्मि न हविन् ॥ ४१ ॥ विवतन्ते शशवेता गरि
कहागशीतलम् । केनेमौ दुर्गन्धेन हृदये सनिरोपिनौ
॥ ४२ ॥ बटवृक्षो महानेष मार्गमातुल तिष्ठति ।
तावत्त्वया न गन्तव्य यावदान्यत्र गच्छति ॥ ४३ ॥

कर्तृक्रियागुप्तम्

धनधनाधनकान्तिधनोऽयन्नुत्पुञ्जमिनाजिनगुप्तम् ।
सकर्मोऽपिनर्घधना क्रियामिह विलोकयितुं च सरुं
काम् ॥ ४४ ॥

कर्तृकर्मत्रियागुप्तम्

मरानिशंक्रोमेश प्रति पूजापरायण । कर्तृकर्मत्रियागुप्तं
यो जानाति स पण्डित ॥ ४५ ॥ वीरमत्यद्भुत लोके
किमह वच्यते परम् । कर्तृकर्मत्रियागुप्त मर्यादा प्रह्वो
वय ॥ ४६ ॥

मंथिगुप्तम्

न मया गोग्मामिन् चेत कन्मात्प्रमुष्यति । अन्धान
दितैरैतलमाग्नेहितेनपे ॥ ४७ ॥

समामगुप्तम्

विपारी भैश्यमत्राति सदासोम न सुब्रति । रुतेनापि
त्वया वीर संमुनारि सम कृत ॥ ४८ ॥ नित्यमापयिना
देने कसम्य द्विपनस्तनु । मण्डलाग्ने गदा गङ्गु चर्क
नयति विव्रती ॥ ४९ ॥

(४०) वन इत्यत्र 'क अल' इति पठ्यते-- हे 'अले' अन्तर' क मुत्र
वयं स्वच्छया विवतन्मत्र (४१) सर्वज्ञानातीति सर्वज्ञत्वम् इति स्वना
मत्संभवन हे सर्वज्ञेन पञ्चिन्मत्रम् । (४२) हे 'कान' मय' क छरत्त न
वारि वरक चिन वे हृदये कल दुर्गन्धेन रनी शरी वापी संनिरोपितौ
इत्य'वय-- (४३) ववरोरेक्यात्, हे 'वगे' व द्वा' क्त्वा मत्त्वा' अहृत्
रद्वा (४४) वन मा' म वासी धनापन पर्वन्मथ तन्मे वाग्निस्त
द्व' वन सु' पनव' सुन्तर इत्यर्थे तथा अयन्नुत्पुञ्ज अहहना इत्य
सुर्थे अत्रिन्मत्र' तावेव गावी नैत्रयुग्मे वल म' तथा निना ग
देन गच्छतीति 'मिग' वन'त्या लक्ष्या सर वंते इति अत्र
मिथु रामान्तारे क्त्वा'वतारे प दनुचपुञ्ज दैलमित्रय 'अत्रिन्म
सु'निन्मत्र' अत्र कोरे सुमृतेना वयो वद वदनाना क्रिया क्रियापद
विभोविदु अर्थमना अर्थवर्षे ददामिति कोमत्रां प्रतिग' सरोति
(४५) हे 'कान' इत्य' 'अम' प्रति अमिर्त् पूजापरायणो 'भव' (४६)
वीर, अरुन्महान् वीर लोके परदामि अत्र पर किं वचिन् (४७) न
मित्र न मेमन आगोरमानिशमिति प'च्छे' मे चेत आगोरमानिश
अपराधरसाभिष नैत्य (४८) विपारी वित्र, पक्षे, निप कान्'न
सूक्ति म विशास नपुत्रपुत्रनाम मश मवरा रोो अर्थापि न
सुब्रति पक्षे, नारे मह वदना' मगर मली' अय शै' न
सुब्रति तलुवमनाम (४९) नि व देवे आराधना, पते, नि य
ना न्दमीयन्मा मा नि नना देव रात्रिदा बुद्धीदिमनाम-- (५०)
अथ निपुननमित्रयेन सच्छ निमं' हृद हृदय वयं स' निना तल
च्छद' प्रयात्' मनागत पुष्टिद्विर्देश-

लिङ्गगुप्तम्

नितान्तम्बलहृदयं सञ्चि प्रेयान्मनागत । त्वा चित्तु
दग्निप्रोला य समात्तिल्लप रन्ते ॥ ५० ॥ कलिक्कालिय
वापदगस्त्यस्य सुनेगपि । नानस खण्डयत्यत्र नाशित्वगवासु
कारिणे ॥ ५१ ॥

सुन्वचनगुप्तम्

प्रमोद जनयत्येव सदाश गृहमेधिन । यति धर्मश्च
दानश्च भवेता सुगतापिनौ ॥ ५२ ॥

तिद्व्यचनगुप्तम्

कन्मात्त दुर्बलासीति सख्यदा परिपृच्छति । त्वयि
मनिहितं तामु दद्या कथय सोत्तरम् ॥ ५३ ॥

मात्राच्युतकादयः

मात्राच्युतकम्

महा'यमतिस्वच्छ नीर सतापशान्तये । सलवासादति
श्रान्ता समाश्रयत हे जना ॥१॥ तुषारपवत् सू' र्गन्महा-
मधिगेऽन्तर । नागपात्रो जययेक शृषिकीषणपञ्चम ॥२॥

विन्दुच्युतकम्

सुदयामा चन्दनवती कान्ता तिलकमूषिता । कर्णव
नह्नू प्रीति सुनगम्य करोति न ॥ ३ ॥ यथा स्रवसव,
स्निग्ध सन्मनागविहितमिति । तथा समाश्रय सत्यम्य
ने वकुलद्रुम ॥ ४ ॥

निसर्गच्युतकम्

महीगहो विहगानामेते हृद्यैक्यापिनाम् । विरुनै सागता
नीर नीरवाहाय कुर्वते ॥५॥ अगत्यत्य सुने शापाद्ब्रह्मस-
न्दनमाश्रित । महाम् म्वात्तरिअधो नहुष संपना गत ॥६॥

(५१) इय क्कालिय इत्यस्य कलिक्कालियान्मनागत सुनेन स' अ
यति स्त्रीनिन्दुर्निर्देश-- (५२) मदात्त इत्यत्र 'त' इति प्रथमैकवचन
सुवन्मन् गृहमेधिन इति षष्ठी (५३) कतिपयेन पृच्छतीति परे
पृच्छति 'इति' वरुणान्ते अन्ति परतो रूपमिति इदमेव रूपमे
वचन वापते नतु बहुवचनेन इति निश्चयनमुपम

(१) एकलित्रयै 'नीर' जन्तु द्वितीयेर्नै नीरगुप्तम् इकारस्याने
अकार क्रियते नदा 'नर' पुत्र इत्यवशिष्यते (२) एकलित्रयै
'नागपात्र' नेव द्वितीयेर्नै नागपात्र इत्यस्य अकारस्याने अकार
क्रियते तथा 'नागान' द्विमात्त्वं इति स्यात् (३) एकलित्रयै 'ग्न
हम्' कानम्य स्यान इष्टी को द्वितीयेर्नै अनुस्वारलोप्यते तथा
'जगम्' पञ्चमस्य भूमि इत्यवशिष्यते (४) एकलित्रयै 'अय मे' नन
'वकुलद्रुम' ववरोरेक्यात् द्वितीयेर्नै अनुस्वारलोप्यते 'अयमेव कु
द्रुम' इति त्विपत् अय पुनश्च हुंते हुन इव हुनो इश' (५) एक
लित्रयै 'हृद्यै' मनोहरे' विरुते' गुह्ये' द्वितीयेर्नै सिद्धलोपे हुंते
'हृद्यैक्यापिनाम्' इति आत्म् ह्य सुन्दर एक अद्वितीयं त्वमिति
वदन्ति ते हृद्यैक्य'पिनस्या विहगानाम् (६) एकलित्रयै 'महाम्'
महा'नोज्ज्व प्राण वयं म' 'हाम्' आद्यात् द्वितीयेर्नै
विमालोपे 'महा'त्त्वं नदश्च तद्युत्र च तसाम् राव्यात्

१ यत्र प्रथम मात्रा विन्दुविमगात् स्युक्तेषु हुंतेषु सत्यु द्वितीयोर्प-
प्रकटो जायते तस्म्य प्रच्युतकादिकम् स्युक्तेषु अर्थेन अत्र विल्लने
मात्र, हुंतेचिदिनेन

अक्षरच्युतकम्

महानपि सुधीरोऽपि बहुलसुतोऽपि सन् । विरस कुपरी
वारो नदीन केन सेच्यते ॥७॥ सुशील स्वर्णगौराङ्ग पूर्णचन्द्र
निमानन । सुगत कस्य न प्रीतिं तनोति हृदि सन्धित ॥८॥

स्थानच्युतकम्

तनोतु ते यस्य फणी गहरमान् पाणौ सुरारिर्दयिता च
शय्या । नामौ स्फुरन्मद्रमशुभ्रदेश पद्म गतिश्रक्रमसौ
विधाता ॥ ९ ॥ हर क्षयी तापकर सुदेश शान्तो
हरिर्गोत्ररिपुर्विवस्वान् । चन्द्रो द्विजिह्वाश्रित इत्युपेक्ष्य
लक्ष्म्या वृत पात्रु विधिर्जगन्ति ॥ १० ॥

व्यञ्जनच्युतकम्

मिश्रयो रुचिरा सर्वे रसा सर्वजनप्रिया । क्षमायामभि
सपन्ना दृश्यन्ते मगधे परम् ॥ ११ ॥ सत्याशीलदयोपेतो दाता
सुचिरमत्सर । जिन सर्वात्मना सेव्य पदमुच्चैर्भीष्मता ॥ १२ ॥

च्युतदत्ताक्षरम्

सदागतिह्योच्छ्रायस्वमसो वश्यता गत । असमेध्वयति
सौपोऽयं विधुरेक शिवे स्थित ॥ १३ ॥ पूर्णचन्द्रसुखी
रम्या कामिनी निर्मलाम्बरा । तनोति कस्य न स्वान्तेकान्त
मदनातुरम् ॥ १४ ॥ कूजन्ति कोकिला साले यौवने
कुलमम्बुजम् । किं करोतु कुरङ्गाक्षी वदनेन
निपीडिता ॥ १५ ॥

अन्तरालापाः

वस्तुरी जायते वस्त्रात्को हस्ति करिणा कुलम् । किं
कुर्यात्कातरो बुद्धे मृगासिंह पलायनम् ॥ १ ॥ क खे

(७) एकस्मिन्नर्थे नदीना इव स्वामी 'नदीन' समुद्र द्वितीयेऽर्थे
नदीन इत्यस्माद् नकार सत्त्वरो लुप्यते तदा 'दीन' इति तिष्ठति
दीनशब्देन कृपापत्नी पुनार् (८) एकस्मिन्नर्थे 'सुगतो' बुद्ध जिन
द्वितीयेऽर्थे सुगत इत्यस्माद् गकार सत्त्वरो लुप्यते तदा 'सुत' इति
स्वाद् सुत पुन (९, १०) एषा श्लोकाना मध्ये अर्थयोजनिकाया
कृताया सत्या योजनिका स्वानान्तरे धनाऽस्ति यो यस्य शब्दस्य
अन्वयत्वेन गमति स शब्दस्वल्पार्थे धृतो नास्ति (११) एकस्मिन्नर्थे
'मिश्रव' श्वेताम्बरा द्वितीयेऽर्थे मिश्रव इति पदार्थ नकारलोप
कियते तदा 'दृश्य' शुद्धशब्दा (१२) एकस्मिन्नर्थे 'जिनो' वीतराग
द्वितीयेऽर्थे जिन इत्यस्माज्जकारो लुप्यते तदा 'रन' इति सितम्ब्र इव
स्वामी राजा वा (१३) एकस्मिन्नर्थे 'दीप' द्वितीयेऽर्थे दीप इत्यत्र
पकारं ह्यया उत्तरस्थाने नकारो दीयते तदा 'दीन' इति अथ दीनो
विधुश्चन्द्र पद एव शिवे स्थित (१४) एकस्मिन्नर्थे 'कामिनी' स्त्री
द्वितीयेऽर्थे 'यामिनी' रात्रि (१५) अत्र 'साले' इति वक्तव्ये 'साले'
इति द्रव्यव 'वने' इत्यत्र 'यौवने' इति यौवने वदनेन इत्यत्र
'मरनेन' इति मक्ष्युतो वो दत्त

(१) करद्वी कसाद् जायते? मृगाद् करिणा कुल को हन्ति?
सिंह कातरो बुद्धे किं कुर्यात्? पलायनम्-इति यो नाना

१ कर्द्वीकैवियापदाना स्वाना तरे धृतत्वाद् अन्वयो दुर्लोभो यस्य
दृश्य तद् स्वानच्युतकम् २ 'सोऽप्यित्वाक्षरं किं नि पुनर यस्य
दानन । यनापरो भवेदर्थेऽप्युदकक्षरं हि तद् ॥' इति

चरति वा रम्या का जप्या किं विभूषणम् । को वन्द्य कीदृशी
लङ्का वीरमर्कटकम्पिता ॥ २ ॥ सीमन्तिनीपु-वा शान्ता
राजा कोऽभूद्रुणोत्तम । विद्वद्धि वा सदा वन्द्य अत्रै
वोक्त न बुध्यते ॥ ३ ॥ युधिष्ठिर कस्य पुत्रो गङ्गा वहति
कीदृशी । हसस्य शोभा का वास्ति धर्मस्य त्वरिता गति
॥ ४ ॥ भोजनान्ते च किं पेयं जयन्त कस्य वै सुत ।
कथं विष्णुपदं प्रोक्तं तर्कं शकस्य दुर्लभम् ॥ ५ ॥ पृथ्वी
सबोधनं कीदृक्कविना परिकीर्तितम् । केनेदं मोहितं विश
प्राय केनाप्यते यश ॥ ६ ॥ क कुर्याद्भुवन सर्वै क समु
न्मूलयेद्रुमान् । किं प्रतीके भवेन्सुख्य क पर्यैति पुण्यताम्
॥ ७ ॥ भवत इवातिस्वच्छ कस्याम्यन्तरमगाधमतिशिथि
रम् । वाव्याहृतरसमप्रास्वनिव सदा क कथय सरस ॥ ८ ॥
वीरे सरुषि रिपूणा नियतं का हृदयशायिनी भवति । नमसि
प्रस्थितजलदे का राजति हन्त वद तारा ॥ ९ ॥ अमरहित
कीदृक्षो भवतितर विकसित पद्म । ज्यौतिषिक कीदृक्ष
प्रायो भुवि पूज्यते लोकै ॥ १० ॥ प्रभव को गङ्गाया नग
पतिरतिसुभगशृङ्गधर । के सेच्यन्ते सेवकसाधैरत्यर्थमर्था
॥ ११ ॥ अयमुदितो हिमरश्मिर्वनितावदनस्य कीदृक्ष
सदृश । नीलादिकोपलम्भ स्फुरति प्रत्यक्षत कस्य ॥ १२ ॥
गेरिकमन शिलादि प्रायेणोपघते कुतो नगत । य खड्ग
न चलति पुरुष स्थानादुक्त स कीदृक्ष ॥ १३ ॥ कस्य मी
दुरधिगमः कमले क कथय विरचितावास । कैस्तुप्यति
चासुण्डा रिपवस्तो वद कुतो ब्रह्म ॥ १४ ॥ कं संजघान
कृष्ण, का शीतलयाहिनी गङ्गा । के दारपोषणरता क क
वन्तं न बाधते शीतम् ॥ १५ ॥ क कौ के क को कान् हसति

(२) खे क चरति? वि पक्षी रम्या-रमा जप्या? क्व विभूषणम्
कटकम् वन्द्य-पिता लङ्का-वीरमर्कटकम्पिता कम्पिता नाहि
तैलवै (३) नृणायापन्ताक्षरवर्मिलेनेनोत्तरम् यथा शीता राम शिवा
(४, ५) चतुष्पादस्यपदत्रयेण प्रथमपदस्योत्तरम् (६) 'कविना' इ
को हे वृष्टि? इना कामेन कविना काम्यकर्ता (७) 'सरस' तदा
गस्य रसेन श्रद्धापादिता सह वर्तमान (८) 'तारा' आरा चर्चन
भेदिनी शत्रुणा मनसि सुखस्था तारा नक्षत्रम् (९) 'अमरहित'
अमरणा शृङ्गाणा हितो हितकृद् भ्रमेण मिथ्यामला रहित शुद्ध
नवान् (१०) 'प्रभव' उत्पत्तिस्थानम् महान्त ईश्वरा (११)
'सदृश' समान इव दृश्यतेऽसी बुध्य इत्यर्थे इशा नेत्रेण सह व
मान सदृक्क तस्य सनेवस्य मनुष्यस्य (१२) 'नात' नगात्स्वरेण
न गत स न जगामेत्यर्थे (१४) 'कस्य' क जल तस्य 'क' ब्रह्मा
'के' मस्तके 'कूज' वृष्ट्या सकादाद् वृष्ट्याभिकारादप्यतिता इत्यर्थे
(१५) कृष्ण क संजघान । कमम् शीतलयाहिनी गङ्गा का? कामी
दारपोषणरता के? केदारपोषणरता शीत वलवत के न बाधते?
कम्बलवन्तम्-इति योजना

च हसते हसन्ति हरिणास्या । अघर पठनमह्वी हसौ
 चन्दस्य कोकान्दता ॥ १६ ॥ का शमुकता निमु
 कुन्द्रकान्त कातामुख किं कुरुते मुनग । क श्रीपति का
 विषमा समसा गौरीमुखं सुम्बति वासुदेव ॥ १७ ॥
 का लोकमाता निमु देहसुख्य रते किमादी कुरुते
 मनुष्य । को दैत्यहन्ता यद वै क्रमेण गौरीमुखं सुम्बति
 वासुदेव ॥ १८ ॥ का मूलपुत्री किमु नेत्रम्य शुक्लार्क
 किं कुरुते फलानि । मोक्षम्य दाता स्मरणेन को वा गौरी
 मुखं सुम्बति वासुदेव ॥ १९ ॥ के भूपयन्ति सनमण्डलानि
 कीदृशमुमा चन्द्रमस कुत श्री । किमाह सीता द्वाकण्ड
 नीता हारामहादेवगतातमात ॥ २० ॥ रे कवे किं
 समरस्य मार कृपेर्मय किं निमुशति मृदा । मलाद्रयं
 विष्णुपद च वेपा भागीरथीतीरसमाधितानाम् ॥ २१ ॥
 प्रजन्ति पद्मानि कदा विकास प्रिया गते भर्तारि किं करोति ।
 रात्रौ च नित्य विरहाकुला का सूर्योदये रोति चक्राकी
 ॥ २२ ॥ सतश्च लुब्धाश्च महर्षिसया विप्रा कृषिम्या
 ससु माननीया । किं किं समिच्छन्ति तथैव सर्वे
 नेच्छन्ति किं माघनदाघयानम् ॥ २३ ॥ का पाण्डुपत्नी
 गृहभूषण किं को रामपुत्र किमगस्त्यन्म । क सूर्यपुत्रो
 निपरीतपृच्छा कुतीसुतो रागकुम्भकर्णा ॥ २४ ॥
 करोति शोभामलके स्त्रिया को दृश्या न कान्ता विधिना च
 कोक्ता । अङ्गे तु कश्चिन्दहन पुरारे मिन्दुरिन्द्रुर्विव
 बाल्लाटे ॥ २५ ॥ किं भूषण सुन्दरसुन्दरीणा किं
 दूषण भण्णनम्य नित्यम् । कश्चिन्निष्कार लिखित जन्तव्य
 सिन्दूरविदुर्भिषाल्लाटे ॥ २६ ॥ कीदृशा गिरिशनुर्षये
 च धातुर्विष्णौ का विबुधजरातमस्तृतीया । मथार्ण सति
 कथमात्मकोजलि देश सोमाभ्य सकलकला जसातमाहा
 ॥ २७ ॥ विगाहे पुरश्रीजनैर्लिख्यते का न के मानमायान्ति
 गर्भोजता का । धने वारिधौ रामत कम्पते वा हरिद्रा
 दरिद्रा सरिद्रावणश्री ॥ २८ ॥ कश्चिन्वसति वद

मीनगणा विकल्प किं वारद वदति किं कुन्ते विमन्तार ।
 नियुहनालयप्रायपिकाङ्गनामुद्रकको भवति क म्रुद्र
 वारिवाह ॥ २९ ॥ शब्द प्रयुगत इति प्रयुगभिधायी
 कीदृग्मपेद्वदत शब्दविद्यो विचिन्त्य । कीदृग्दृशसतिभते
 विदिताभियोग प्राय पुमान्भवति नानिच्छर्गमथ ॥ ३० ॥
 क प्रार्थ्यते मदनविह्वलया सुनत्या भाति ह पुण्ड्रकसुभ्रि
 कथ वतासु । दानादरो भवति केन च रयतेऽप्य
 बासासि किं फलमुदाहर नाटिकेम् ॥ ३१ ॥ ह वसति
 लघु तन्तु किं निदान हि वान्तेऽसति नद पणु क
 लम्बकम्पं वदति । प्रसन्नमयदुभ्र वेति या कामिनीना
 तिलतुपुत्रकोणे मक्षिकोष्ठ प्रमृता ॥ ३२ ॥ को निर्दग्ध
 क्षिपुररिपुणा कश्च कर्णम्य हता नया वृल विरयति
 क क पश्वीरतश्च । क सनद्धो भवति समरे भूषण किं
 बुचाना किं दु सद्गाङ्गति महता मानपूजापहार ॥ ३३ ॥
 क वान्तारमगासितुपेचनत सक्लिप्य कण्ठम्यली कामी
 किं कुरुते च गृष्टहतदित्त प्ररुद च किम् । का रक्ष
 कुलकालाग्निमयचन्द्रातप द्वेष्टि को रामसुम्बति रागम्य
 वदन सीतावियोगातुर ॥ ३४ ॥ कीदृग्बलमतगत
 कमभिनयादेन नन्दालम्प शब्द कुन हि जायते सुनय
 कश्चिन्वसति व्याकुला । वित्रेण दधि गोकुलायचलिता
 दृष्ट्येन मार्गे घृता गोपी काचन त किमाह कण्ठ दानी
 अनोखे मये ॥ ३५ ॥ किं कुर्वन्त्युपमि द्विजा प्रतिदिन
 के माननीया प्रमो का वा साहसिकी निगामु सतन धी
 कीदृशी वतत । कुत्रमे मधु नाटिकेरजफले कै स्वाप्ति
 पासागम सध्यावन्दनमाचरन्ति विदुषा नारीमगान्तर्नै
 ॥ ३६ ॥ लकाभुनिगाचरो रपुपति युद्धे कथ दृष्टान् दीन
 पाति पितेर य पणुपति कन्सल वाह प्रिय । केना
 पूर्वफल नै मृष्टतिमि कश्चिन्वले मुच्यते जाग ये
 सुवि तान्यशासि कतमो क्षेपानिह्वोचरम् ॥ ३७ ॥

(२९) 'वारिवाहः' वारि जले वा विकल्पार्थे अर्द्ध दिनम् वारि
 वाद्यो मेघः-३० नास्ति कवर्गनय्य' न विषये कवर्गो गङ्गाको नभ्ये
 यस्य स' प्रमत्तशब्द' प्रमू' प्रत्युत्पत्ती नास्तिज्ञाना व्युत्पत्तेः न
 वादिता वर्ग समूहस्य मन्वेऽतवर्ती (३१) 'नाटिकेम्' भा
 पुरुष' अतिके माले अर शक्तिन् पुन' प्रतिबोधन' रङ्गद्वि अस्तिवा
 भनरेण बाधेऽसि यस्य स्वविध नाटिकेत्वे (३२) चतुष्वदस्य' न'
 चतुष्पेन प्रश्नचतुष्टयस्योचरम् (३३) नाट' नदन- नट'
 पूर- जाट' पर- हाट' मानपूजापहार मनपूजयोत्पत्तारो नाट्य-
 (३४) चतुष्वदस्य'रेतुकने' उचरानि (३५) दानी दाननला
 लीति अन शक्यम् खे अकाद्ये मये सति दानी अनोखे मये
 यावनीमाषया प्रायुचरन् (३६) चतुष्वदस्य'रेतुकने'गोचरानि
 (३७) लका-का' दीन-नदी केन मुञ्चत-नाने स्वर्गे जप-रावा

(१६) हरिणास्या' क' क हसति' अघर' पठनम् कौ कौ
 हसता' अह्वी हसी' के वार' हसति' द'ता- कुन्द्रस्य कोर
 वान् (१७,१८,१९) गौरी मुखम् सुम्बति वासुदेव' गौरीमुख
 सुम्बति वासुदेव-मुर्गो गार' (२०) हारा महादेवगता तमात
 रात्रि' हा राम हा देव, हा सान, हा मात' (२१) भा काति'
 गी' वासी रथी सोदा इति अनाष्टगति' मृदा रस वगन्ति
 वान्ठिति आश्रितानाम् भागीरथीतीरसमाधितानाम् (२२) सूर्यो
 दये रोतिश्चि चक्राकी २३ मानम् धनम् वनम् दानम्
 धनम् वासम् माघनदाघयान नाचने वैशाखे दाप' कणा कलिन्
 यान गमन नेच्छते (२४, २५, २६) चतुर्ष्वदस्य'रे प्रक्षलोच
 रम् (२७) मोमा त्रि'दन्ती (२८) चतुर्ष्वदस्य'चतुर्भि प'ने
 क्रमेण नत्वारि उचरानि

कुत्रोदेत्सुदयाचलस्य तैरणी रम्या यति कस्य खे वान्त्या
मान्ति च किं करोति गणको यदि विधुल्यैति व । कसि
ज्ञाप्रति जन्तयो न च कदा सूते च का क प्रिय शृङ्गाये तुर
गस्य भानि गणयत्यन्धोऽङ्घ्रि वन्ध्यासुत ॥ ३८ ॥ अन्यसोऽसृ
ह्यालवो जगति के पद्भ्यामगम्या च वा को धातुर्दशने सम
स्त्वमनुजे का प्रार्थ्यतेऽहर्निशम् । द्यूका यवनेश्वरो निजपुरे
पमानना कामिनीं मित्रं प्राह किमादरेण सहसा यागन्दी
दशमा ॥ ३९ ॥ कश्चिन्त्योते सुरारि क न खलु वसति
बायसी को निषेध स्त्रीणा रागस्तु कश्चिन्नु खलु सितिर्मा
शौरिसवोधनं किम् । सबुद्धि का हिमाशोर्विधिहरवयसा
चापि सबुद्धय वा ज्ञते लुब्ध कथं वा पुरुषुलहननं केन
तत्केशवेन ॥ ४० ॥ गच्छन्ति कौजिवह्नौ हुतमिजतनव
का भिनचि स्वकूल कि स्याद्योज्यं विकल्पे कैकचनिभनखै
कि नृसिंहेन भिन्नम् । कीदरिदत्या प्रसूति विमनलशमन वा
रूपे पालनीया को वन्द्य क प्रार्थि त्रिमुनकलपु स्वधुनी
वारिपूर ॥ ४१ ॥ पुस सवोधन कि विदपति करिणा
के सौचोऽभोर्द्विपत्कि का शून्या ते रिपूणा नखरनरक कोऽव
धीत्रोर्चक किम् । के वा वर्षासु न स्थुर्विसमिय हरिणा कि
नखभौर्विभिन्न को वा मार्गे विसर्पन्विघटयति तरुजर्मदा
वारिपूर ॥ ४२ ॥ कि तृष्णाकारि कीदग्रवचरणमहो रैति
क काण्डिकश्चि कोऽपसारी भुजगे किसु कलिशमन त्वार्य
सवोधन किम् । का सुन्दर्यामपीन्दु कथमचलभृत का च
समुद्विरेर्भाजि कि कौवनीवारमणमतिहरा हेमसारङ्गलीला
॥ ४३ ॥ ताराविष्णुणाविदुःखगदहरमास्वन्दसमुद्धय क
क्व स्वाद्भ्रातृत्रय सुभिवकरणपडित कुत्र तरवावयोध । चत्वार

(३८) चतुर्धादास्वपदैरनुक्रमेणोत्तराणि (३९) यारा जारा नदी
दश मास्वनी सारानवीद शमा हे मित्र, यथाश्री दीपकलिका मया
कदापि न दृष्टा इत्यर्थक यावनीभाषया उच्यते (४०) के उदके शवे
प्रेते न नवे शवे यवाविशेषे केशव इव क ईश वे न केशवे
(४१) क्व स्वर्गे धुनी नदी वा रिपूर रिपोदिरण्वकशिपोर
स्वल्म स्वयुगी स्व स्वर्गे धनयति कम्पयतीति तादृशी वारि उद
कम् पू पुरी अ विष्णु स्वधुनीवारिपूर (४२) न मदा वारि
पूर नगरी अ विष्णु नर्म क्रीडानर्म दावा दावानला रिपूर
दिरण्वकशिपोर स्वल्म नर्मदावारिपूर (४३) हेम सार अरानि
सहितम् गली प्रशस्तकण्ठ इत्या पृथ्वी लाली लाल्यानाम् नर
विषम् साम सान्त्वन् हे हेला लीला मली मलवान् कलङ्कोति
यावन् साग अर्धैर्द्वै सहित र्न् हेमसारङ्गलीला हेन सुवर्णस्य
सारभो मृग तस्य लीला

१ कसि-प्रदेशे २ सूर्य ३ श्वेतवल्गु ४ सप्तमाशौ ५ लवनि
पदेदा ६ करपद्मनदुशनलौ ७ शोभा ८ रमणीयम् ९ गवति
१० अविना सीता मद्रमशो राम

सहितता स्य व नु खलु विगतैकैकवर्णसत्त्वा किं सुं
पाणिनीयं निकसति न सहस्रोक्तिभिर्मास्वरेऽपि ॥ ४४ ॥

चहिरालापाः

पूजाया कि पद प्रोक्तमस्तनं को विभर्त्युर । क आउ
धतया रयात प्रलम्बासुरविद्विष ॥ १ ॥ को दुरालभ
मोहाय वा प्रिया सुरविद्विष । पद प्रशवितकै किं नो
दत्तच्छदभूषणम् ॥ २ ॥ पक्षिश्रेष्ठसखीवसूसा वाच्या
क्व वद । ज्येष्ठे मासि गता शोप कीदश्योऽजस्रज
मुन ॥ ३ ॥ विश्वभाराप्रलम्बव्रीहिमानुपसयुगा । क्व
वाच्या भवत्येता दिनान्ते विकसन्ति वा ॥ ४ ॥ आन
न्दयति कोऽल्पयं सज्जानेव भूतले । प्रबोधयति पद्मनि
तमासि च निहन्ति क ॥ ५ ॥ अटवी कीदशी प्रयो
दुर्गमा भवति प्रिये । प्रियस्य कीदशी कान्ता तनोति हर
तोत्सवम् ॥ ६ ॥ कीदकिं स्वात्र मत्स्याना दितं सेव्यं
विहारिणाम् । गुणै परेपामत्यर्थे मोदते कीदश पुनाव
॥ ७ ॥ अगस्त्येन पयोराशे कियत्कि पीतमुञ्जितम् ।
त्यया वैरिकुल वीर समरे कीदशं कृतम् ॥ ८ ॥ के
स्थिरा के प्रिया स्त्रीणा कोऽप्रियो नक्तमाह्वय । नृत्यम्
कीदशी रम्या नदी कीदग्घनागमे ॥ ९ ॥ का कृता
विष्णुना कीदम्योपिता क प्रशस्तैः । असेव्य कीदश

(४४) हे म हे अ अवे भा वे भाव इ भावे भा दीवी वा
पतिगन्धनयो इण गतौ भावे भवत्सपत्य भावि अवस्थापि नव
वि अवश्य इ-सम्ब रथ अस्व स्ता तेषामुक्तय कोक्तय ताभि सह
'भास्वरे' इत्यस्मिन्पदे 'भावे' इत्युत्तर स्फुरति 'भास्वरे' इत्यत्र सकार
अकाररेकेर्'ना 'भावे' इति पाणिनिचञ्च मुद्धवतीत्यर्थ

(१) 'धुनासीर' स्य पूजायाम् ना पुरुष सीते हल्म्
(२) 'रामानुराग' रा धनम् ना अस्मी तु इति विनर्क राम
आरक्तत्वम् (३) 'विवरालीनकुलीरु' वि पक्षी वर श्रेष्ठ आली
सखी नकुली नकुलीरु इरा मदिरा विवरेयु छिद्रेषु आलीना प्रविष्टा
कुलीरा जलबन्धीपक्षिषोया यासुत वा (४) 'कुबलयवनराज्य' कु
पृथ्वी (ववयोरैकवाच) बलो बलभद्र यवो धान्यभेद नरो
मनुष्य आजि सग्रम कुबलयाना कमलाना बनानां राज
पद्मय (५) 'मित्रोदय' मित्राणा सखीनामुदयो वृद्धि मित्रय
सर्व्वस्य उदय उग्रमनम् (६) 'मदनवती' मदन मदनवृद्धा विवने
यस्या सा अतिगहनत्वाद्दुर्गमा मदन कामो विषये यस्या सा सखी
वना इत्यर्थे (७) 'विमत्सर' वय पक्षिषो विचन्ते यस्मिन्नात् विमत्
रैदश सरस्त्यागम् विगतो मत्सरोऽनकारो यस्य स (८) 'सकल
कम्' सकल समस्त क पानीय मूत्र च कलङ्केन लाच्छनेन सह वर्त
मान कृतम् (९) 'अपामशारिपूरजनिततरङ्गा' अगा पर्यता पना
भर्तार रिपु वदु हे रजनि । तत्रतरङ्गा ततो विक्रीर्णो रजो सर्व्व
मण्डपो यस्या सा अपामेन अतल्पपथेन वारिपूरम् नतसमुद्भव
जनितो उत्पारितास्वरक्षा अर्थो यस्या सा

स्वामी को निहन्ता निगातमः ॥ १० ॥ लक्ष्मणेत्सुसं
यत्र प्रशः स्यादत्र कीदृशः । भीष्मे द्विरदृष्ट्वाय वनाली
कीदृशी हिता ॥ ११ ॥ प्रायः कार्ये न सुखन्ति नयः
सर्वत्र कीदृशाः । नाथा इति मनेच्छ्यो नौवाची वद
कीदृशाः ॥ १२ ॥ वासुनाः स्युः कथा नीचाः सर्वः कर्मि
न्यमोदते । अर्चिनः प्राप्य पुण्याहं करिष्यथे वसूनि किम्
। १३ ॥ को दुःखी सर्वकार्येषु किं भृशार्थम् वाचनम् ।
शे यस्माद्विरतो नित्यं ततः किं स करिष्यति ॥ १४ ॥
गरेणेन्द्रो भवेत्कीदृकरीतये भृशसहतेः । यद्यन्य तदासं
किमकरिष्यमहं धनम् ॥ १५ ॥ बाले देशे यथायुक्तं
नरः कुर्वन्नुपैति काम् । मुक्तन्तापलभ्येता किमन्नम-
हरिष्यताम् ॥ १६ ॥ हिमानीस्वर्गिणी स्वाता कीदृशी
प्रशिभास्त्वरी । कः पूज्यः कः प्रमाणेभ्यो न प्रमाकरममतः
॥ १७ ॥ के प्रवीणाः कुतो हीनं जीणं वासोऽनुमाश्र कः ।
निराकरिष्यन्ते बालं योगाचाराश्च कीदृशाः ॥ १८ ॥ न
स्मरते खलः कस्यै सुसिद्धन्तं निमुच्यते । लदेशाना
नवाना च तिद्या किं नाम कथ्यताम् ॥ १९ ॥ सतत

स्मरते कस्यै नीचो मुनि किमुत्तमम् । कर्तव्यं कृवात्रीना
घातूना किं पदं भवेत् ॥ २० ॥ किमप्ययथा स्यात्
कस्य लोभे विधीयते । व्रत श्रद्धविशेषे ज्ञान्वा समाहारः
क उच्यते ॥ २१ ॥ कौं निग्यातासहे, शून् गोक्तं वदति
कि पदम् । कोऽमीशोऽतिदरिद्र्य सच्यन्ते के च निमुमिः
॥ २२ ॥ किं सुखन्ति पयोऽाहाः कीदृशी हरिण्टमा ।
पूजाया किं पदं कोऽग्निः कः कृष्णेन हतो रिपुः ॥ २३ ॥
वद बहम सर्वत्र साधुर्मरति कीदृशाः । गोविन्देनानमि
क्षिमे नन्द्रेऽग्निनि कामत्र ॥ २४ ॥ यज्ञादप्यत्र का
प्राया लेखकर्मणिर्हितः । पनात्पवारे नि शक्य मोदते केन
वग्नकी ॥ २५ ॥ निमनगतया स्याते पादेन व्यङ्गमाह्वय ।
जनाना लोचनानन्दं के तन्वन्ति घनाल्पे ॥ २६ ॥
प्रायेण नीचलोकस्य कः करोतीह गवंताम् । आश्रै वर्ण-
द्वयं दत्त्वा गृहे के वनानिनि ॥ २७ ॥ सातुजः काननं
गन्वा नैकपेयाद्यज्ञान कः । मध्ये वर्णनयं दत्त्वा रागनः
कीदृशो वद ॥ २८ ॥ घत्ते वियोगिनीगणहस्यलपाण्डुकलानि
का । वद वर्णो विषयायन्ते सीना हृष्टा भवेन्त्या ॥ २९ ॥
विष्णो वा बहमा देवी लोकप्रितयपान्नी । वर्णागण-
न्त्योर्दत्त्वा कः शब्दस्त्वस्वमाचक ॥ ३० ॥ पुरुषः कीदृशो
वेत्ति प्रायेण सकलाः कलाः । मध्यर्णद्वयं त्यक्त्वा
गृहे कः सासुरालयः ॥ ३१ ॥ यजमानेन कः सर्गहेतुः
सम्यगिरीषीयते । विहायाद्यन्त्योर्वर्णो गोत्र्यं कुत्र स्थितं
वद ॥ ३२ ॥ नीचेषु यान्नी वाणी का कः न्याच्छुमदो

(१०) 'कुसुमवन्वाथोदयः' को धृषिय्या सुप्रदुसुप्र प्रविष्या
नये प्रीतिः कृतेवर्धः अवनं रथाः सिद्धे यस्यानो अवनकान् रक्षाकरः
धवो भर्ता, नास्ति दया यस्य सः अदयः दयारहितः, दुसुरानां चन्द्र-
विक्रान्तिकमजना वगनां वाग्धवो भ्राजा चन्द्रस्वरोदयः (११)
'असासद्विहा' सारसस पश्चिमो दिशा मिया का इति पश्चिम सारसस
योमिदु लक्ष्मणा वासारेण आसातनरोचरेण सहिता सहवर्तमाना
(१२) 'सावधानाः' सह अथवा नेन ममाधिना वतन इति, अन्य
अधिष्ठा इत्यर्थे- सौ अथा ना स इति पदच्छेदः अस्वार्थं औका-
रेण सहवर्तमानः सौ, न था अथा धारदितः एवविधं ना इति शब्द-
सकारस्य सिसर्गः, 'नी' इति नौवाची भवेदिति योजना (१३)
'दास्यामहे' दास्या वेदयथा महे मरोत्सवे दास्यामहे दान
दास्यामः (१४) 'प्रयासती' प्रयास भायानोऽसास्तीति प्रयासी
अति श्रुणुः, प्रयासति प्रकथेण हत्वान् विमुच्य गमिष्यति (१५)
'समदास्य' समदं मदसहितं आसं सुप्र यस्य सः नमादास्य' अमरा
इति गजाना मदमात्राभ्यां हृष्यति समदास्य' त्व दान व्यदतिष्य-
(१६) 'अहासताम्' हासस्य भावो हासता न हासना अहासता
ताम् सुकक्रिया इत्येते न कश्चिद्वेदित्वात् ओहाद लागे क्रिया-
विशेषो स्य' तदत्रं तावत्स्यव्यापित्यर्थे (१७) 'अमाव' अमौ
गान्ति मा दीप्तियौसौ कान्तिरहितौ अ- ह्यम् अमाव प्रमाग-
शास्त्रे प्रसिद्धं अस्तन पदार्थं प्राभाकरानुनु अभावस्वरूप महत्तम पदार्थं
प्रमाणत्वेन न मन्यते (१८) 'विज्ञानवादिन' विद्या विशेषेण
जानन्ति वे चतुराः नवाव नृपनाय' जौं हि बर्षं नवाव हीनमूच्य
स्वादिश्रमिप्रायः इत सूदं विज्ञानवादिन- विशेषेण ज्ञानस्य तत्त्वा
पेशानस्य वादो विद्यते येषु वे विज्ञानवादिन इति पदं नीदृशान्ये
प्रसिद्धम् (१९) 'परमैश्वर्यम्' आत्मन्यतिरिक्तं पर- तस्य परत्वं
अन्यस्यै न स्वीति पद परस्य उचितं पदम् परमैश्वर नवाना-
मपि विद्या विद-तच्छ-सि इत्यादीना परस्यैपरस्यहा

(२०) 'आत्मेनेश्वरम्' आत्मेने स्वमी पद प्रतिष्ठाप्यानन् आत्मे
नेश्वर त आत्मा इह इत्यादीनि नव वचनानि भवन्ति इति भावः
(२१) 'स्वरीतः' स्वस्वस्वस्य सर्वो निगान इतः इतश्चक्य
स्वरितः हस्तादयश्च य' स्वरा' प्रदरेकुमुदात्तानु'उत्तरस्येवमहा'
मनाहार' स्वरितः इति वात्पर्यायः (२२) 'कीदृशः' विश्व विश
वी गच्छन्त्युरी हा इति खेदे, रा' इत्यम् वीदृशः तीव्रभूयन्
(२३) 'कृशान्तर' क जडम् मा एन इत्येन सहवर्तमाना लक्ष्मी
सु पूजायाम् रः अग्नि क्शान्तर' पत्रत्रया दैव' (२४) 'दीनरक्षी-
धीरन्दी' दीनान्दुःखान् निनाचरारीरु रक्षन् इवेवरीती दीनरक्षी
दीनमालकः धीर दुःखं तस्य न्दी धीरन्दी (२५) 'नातिक्रान्त-
जारेकेडिना' नातिक्रान्त्याना नातिक्रान्त जारेण उपरिना गद
केति, कीश तथा जारेकेडिना (२६) 'गन्ना' ग आशाश्रम
आकागुल्य भवन बन्धनान्वादिनो नामि ए गज मन्थना, वि-
विशेषः (२७) 'शुक्लाः' रा' इत्यम् शारवा भिष्टा' (२८) 'शुक्ली
चम' राम दाशरथि- राक्षसोचन- राक्षसाणां मध्ये अन्ध, शङ्क'
(२९) 'लक्ष्मीयथा' लक्ष्मी लक्ष्मि विशेषे १३११३वा १३वा नाम पुत्र
सस्य लीला कीदा तथा (३०) 'प्राणा' मा श्मसी' गगनाः तुल्य-
(३१) 'नागरिक' नागरिक, नगराभिवाशी भुवि वा, गावः स्व-
(३२) 'दायविधि' दाय यजन दश विधि, गतिगुणं गौतव इत्ये

जने । शम्भोरावरणं किं कं भजन्ते व्याधयो जनम् ॥ ३३ ॥
 कस्मिन्सपिति कंसारिः का दृष्टिरधमा ऋणाम् । किं श्रूते पितर
 बाल किं दृष्ट्वा रमते मन ॥ ३४ ॥ किमिच्छति नर कास्या
 भूपाना को रणे हित । को वन्द्य सर्वदेवानां दीयतामेक-
 मुत्तरम् ॥ ३५ ॥ मागीरथी कथंभूता कामिनी प्राह कि
 प्रियम् । एकमेवोत्तर देहि शाल्लौकिर्नापया ॥ ३६ ॥ बुध,
 कीदृग्बचो श्रूते को रोगी कश्च नास्तिक । कीदृक्चन्द्रं नम
 स्यन्ति किं सूत्र पाणिनेर्वेद ॥ ३७ ॥ राज्ञः सबोधनं किं स्यात्सु
 श्रीवस्य तु का प्रिया । अधनास्तु किमिच्छन्ति अर्तैः किं
 क्रियते यद् ॥ ३८ ॥ किमस्ति यमुनानद्या जारान्किं वक्ति
 जारिणी । औःप्रगीर्वाणभाषाम्यामेकमेवोत्तर यद् ॥ ३९ ॥
 का कान्ता कालियाराते पुनरर्थे किमव्ययम् । किं वन्द्यं
 सर्वदेवाना फलेषु किमु सुन्दरम् ॥ ४० ॥ केदारो कीदृशो
 मार्गं कुत्र रोते जनार्दन । स्त्रीवित्तं कुत्र रमते स्वामी किं
 वक्ति चेटिकाम् ॥ ४१ ॥ घनसमये शिखिषु स्यामृत्यं
 कीदृक्षु किं घनात्यतति । प्रावृषि कस्य न गमन मानसगमनाय
 कीदृशा हसा ॥ ४२ ॥ चादय इति यत्र सादुत्तरमथ तत्र
 कीदृशा प्रश्न । कथय त्वरित के स्तुनौकाया वाहनो
 पाया ॥ ४३ ॥ वदतानुत्तमवचन ध्वनिरुच्चैरुच्यते स
 कीदृक्ष । तव सुहृदो गुणनिवहै रिपुनिवह किं तु कर्तार
 ॥ ४४ ॥ को माघति मकरन्दैस्तनय कमसूत जनकराज
 सुता । कथय कृपीवल ससं पकं किमचीकरस्त्वमपि ॥ ४५ ॥
 पृच्छति पुरुष केऽसा समभूवन्वज्रकृत्पक्षतय । बहुभय

(३३) 'अवेलाभोजिनम्' अवे लाम अजिनम् अवेलाभोजि
 नम् (३४) 'शेषेसेवावापररूपम्' शेषे सेवा वा पररूपम् (३५)
 'सूत्रसूत्रम्' सूत्रसूत्रम् अथ सूत्रसूत्रम् (३६) 'मलापहा' मलापहा
 मला पहा (३७) 'अर्धवदधातुरमलय प्रातिपदिकम्' अर्धवद
 अथातु अग्रत्यय प्रातिपदिकम् अर्धवदधातुरमलय प्रातिपदिकम्
 (३८) 'देवताराधनम्' देव तारा धनम् देवताराधनम् (३९)
 कालिय कालिय य (४०) 'मातुल्लिङ्गम्' मा तु लिङ्गम् मातुल्लिङ्गम्
 (४१, ४२) 'समुत्सुकमनस' समुत्सु मुदा हर्षेण सह वतैमाना समु
 दस्तोप के पानीयम् अनस शकटस्य समुत्सुक उत्कण्ठसुक मनो
 वेद्यं ते समुत्सुकमनस (४३) 'केनिपाता' अत्र, के निपाता इति
 प्रश्न प्रथमवारमेव द्वितीयवार उत्तरम् निपाता के भवतीति
 प्रश्न चादयो निपातसङ्घा के पानिषे निपातानि ते केनिपाता इति
 ध्यामि (४४) 'अवमत्तार' अवम नीचाधैवावयम् नार अ युक्ते
 ध्वनि अवमत्तार अस्मिन् मन्त्राणि रिपूनामपमान करिष्यन्ति इत्यर्थे
 (४५) 'अलीलनम्' अली अमर, लव लवनामान पुत्रम्, अह अली
 लव छेदनमकरवम् (४६) 'मानवनगा' हे मानव । नया पवता
 इद्रेण हि पर्वताना पशु-छेद कृत इति पौराणिकी कथा, मानवन
 गा हे अनवना । न विद्यते अवन रक्षण यस्य स अनवन तदसंभोवन
 हे अरक्षितम् त्व मा गा गमन मा कुर्व

देशं जिगमिपुरेकाकी वार्यते स कथम् ॥ ४६ ॥ को नयति
 जगदशेषे क्षयमथ विभरावभूय क विष्णु । नीच कुत्र
 सगर्व पाणिनिस्तु क कीदृक्षम् ॥ ४७ ॥ किं साद्विरोध
 निष्ठ का सख्या वदत पूरणी भवति । नीच केन
 सगर्व सूत्रं चन्द्रस्य कीदृक्षम् ॥ ४८ ॥ सुकरपिन्धु
 शब्द सुत्रज्ञष्यस्य वाचक केन । स्तनभरनमिता गरी
 केनोपायेन रज्येतकान्तम् ॥ ४९ ॥ कीदृग्ग्रह याम्यग्रह
 गतस्य कास्त्राणमम्भस्तरणे जनानाम् । भूषा कथ कथ न
 ते नु पृष्टे मुक्ताकलपैरिति चोत्तर किम् ॥ ५० ॥ कीदृ
 ग्वन स्वात्र भयाय पृष्टे यदुत्तरं तस्य च कीदृक्ष ।
 वाच्यं भवेदीक्षणजातमस्तु क चाधिरोते गवि कोऽर्चनीय
 ॥ ५१ ॥ दधौ हरि कं शुचि कीदृगग्रं पृच्छक
 कि कुरुते सशोक । श्लोक विधायापि किमित्युदार कर्त्तव्यं
 तोष समुपैति भूय ॥ ५२ ॥ लक्ष्मीधर पृच्छति कीदृशं
 स्याद्रूप सपत्नैरपि दुर्निवार । अकारि किं ब्रूहि नरेण सम
 निपतृत्वमारोपयितुं स्वकीयम् ॥ ५३ ॥ कीदृशा वद म
 स्थल मत द्वारि कुत्र सति भूषण भवेत् । ब्रूहि वान्त
 सुभट सकासुक कीदृशो भवति कुत्र विद्विषाम् ॥ ५४ ॥
 का प्रियेण रहिता वराङ्गना धाम्नि केन तनयेन नन्दिता ।
 कीदृशेन पुरुषेण पक्षिणा बन्धन समभिलष्यते सदा ॥ ५५ ॥

(४) 'यमो गन्धने' यम कृतान्त अग गोवर्धनम् धने ल्ये
 ग धने पाणिनीयव्याकरणमध्ये इदं सूत्रमस्ति (४८) 'विशेषणमेकार्थे'
 विशेषणम् एकाश्व-याना सख्यापूरक एकमेव भवति एकादी शेषे
 लिख्यते तादा मि दूना साकस्य स्याद-यथा शून्यमेव अर्थेन द्वयेन
 विशेषणमेकार्थेन इदं चन्द्रव्याकरणसूत्रमस्ति (४९) 'उपरविशेषेण'
 आधे उपपरविशेषणशब्दे उ प रि वि इत्येतेषां वर्णानां हारेण निपा
 सनेन रकन्द इति शब्द सुत्रज्ञष्यस्य षडाननस्य वाचको भवति
 द्वितीये उपरि विहारेण इत्यस्य विपरितरतेनेत्यर्थ (५०) 'हाराति'
 नाव 'हाराति हा इति खेदे हा इति राव शब्दो विद्यते यस्मिन्
 नाव नैका हे हारा, वो शुभगानिना (५१) 'अहिमसहिय' अहि
 लम् न सन्ति हिंसा धातुका जीवविशेषा यस्मिन्स्य अहिमस्य न
 विद्यते हिम् अहिम् तस्य अहिम सत कोऽर्थे यदा अहिमस्य
 हिम् दूरीकियते तदा अन्व इति तिष्ठेत् अन्व नेत्रजल अश्रुतां औ
 शेषनागम् अ कृष्ण पूज्य सन् अधिशेते (५२) 'अगमकमती'
 दिति अग गोवर्धनम् अक न विद्यते क जल यत्र तद् हे अन्व
 विद्यते क मुख यस्य स हे दु खिन् । रोदिनि रोदन करोति अ
 मकमकरोदिनि एव श्लोक आत्म्य अकरोत् इति विचारयन् पृष्टेन
 भवति (५३) 'समजनिताय' हे सम मा लक्ष्मीस्त्रया सह वर्तमाना
 लक्ष्मीधर । जनिताय हृतो नयो न्यायो येन स समजनि तनय
 तनय पुत्र समजनि उत्पद्यति (५४) 'अवारितोरर्ण' अवारि
 विद्यते वा स जजजसिद्धत्वे तोरणे बहिद्वारे इति अवारितो लो
 रणे संग्रामे अवारित न वारयितुं शक्यते स (५५) 'शकुन्तलाया'
 तेन शकुन्तलानाद्गी कृपे पुत्री भरतनाम्न पुत्रेण, नन्दिता इत्यर्थे
 शकुन्तलाया पक्षिणा लामोर्जनं तत्र रत आसकल्लेन, ध्यानेत्यर्थे

कीदृश हृदयहारि कृतित क सजा यशमि भूपतेमंत । कस्त-
वान्नि विपिने भयाकुल कीदृशश्च न भवेन्निकाकर ॥ ५६ ॥
कीदृशी निरयमूरनेकधा सेव्यते परमपापकर्मभि । प्रेतपक्षध-
पिगाचसेविता कीदृशी च पितृकाननस्वली ॥ ५७ ॥ केसर
द्रुमतलेषु सस्थित कीदृशो भवति मत्तकुञ्जर । तत्त्वत शि-
मपेक्ष्य लक्षणैरखुन समिति कीदृशो भवेत् ॥ ५८ ॥ निर्णित
सकल्पयति पृच्छति को नैको मृत्योर्मयमृच्छति । मेना
त्ययकृतस्वराशाया किं तिमिरश्रयकारि निशाया ॥ ५९ ॥
विहृगपति कं हृतवानहिति कीदृग्भवति पुर जनमहितम् ॥ किं
कठिनं विदित वद धिमन्यादपतिरपि कीदृग्भवत्युत् ॥ ६० ॥
अनुकूलविधायिदिवतो विजयां स्वास्रनु कीदृशो नृप । विरहि
प्यपि जानकी वने निवसन्ती मुदमादयौ कुत ॥ ६१ ॥
कुसुमं पतदेत्य नाकतो वद कस्यै सृष्टयन्ति भोगिन । अधि
गम्य रतं वरपत्न्या क नु यत्न कुरुते सुगिक्षिता ॥ ६२ ॥
कवयो वद कुन कीदृशा कठिणं किं विदित समन्तत ।
अधुना तन वैरियोपिता हृदि ताप प्रज्जो विहाय वा
॥ ६३ ॥ वसति कुन सरोरुहसततिर्दिनकृतो ननु के तिमिर-
च्छिद । पनमस्रसपत्न्योत्सुक पुरुषमाहय को जगति
प्रिय ॥ ६४ ॥ न भवति मलयस कीदृशी मू क इह
कुच न विमर्ति क गता श्री । मन्दरनिवहेषु कात्ति निर्ले
बलमधनेन विपद्यघायि वेपाम् ॥ ६५ ॥ समयनिह

वदन्ति क निशीथ गमयति कान्दद वारिवाहृन्दम् ।
वितरति जगता मन सु कीदृच्छुद्रमतिमानमय महातडाग
॥ ६६ ॥ किमकरवमहं हरिर्महीध्रं ससुनवनेन गता हितं
विधिल्लु । प्रियतमवदनेन पीयते क परिणतविन्मफनेरम
प्रियाया ॥ ६७ ॥ परिहरति भयात्ताहाहित किं कमय
वदापि न विन्दतीह भीत । कथय किमकरोरिमा धरित्रीं
वृषतिगुणैर्दपते स्वय त्वमेक ॥ ६८ ॥ पृच्छति शिरमिहहो
मधुमधनं मधुमधनस्तं शिरमिहह च । क सल्ल चपल-
तया सुवि विदित वा ननु याननथा गवि गदिता ॥ ६९ ॥
कीदृक्तोय दुस्तर स्वाचित्तौर्णो का पून्यासिन्धुममग्र-
यम् । दृष्ट्वा धूम दूरतो मानविना किं कर्नासि प्रातरमा-
श्रयाशम् ॥ ७० ॥ कीदृक्प्रातरपणते सिखा सादुष्ट
पृच्छन्त्यामन्ते मृगा किम् । देवामाल्ये किं गते प्रायसो
ऽभिष्टोक् कुर्यान्नो विवाह विविक्त ॥ ७१ ॥ कीदृक्सेना
भवति रणे दुर्बोय वीर कस्यै सृष्टयति लक्ष्मीनिच्छम् ।
वा सवुद्धिमर्गति सुत्र सग्रामे किं कुर्याध्व सुमटजना
आवृष्याम् ॥ ७२ ॥ वसापतेवेदं गमन केन स्वात्कस्मिन्दधि
सलभते स्वल्पेच्छु । क सर्वेषा शुभकर्मभूद्युधोप किं कुर्यात्स्वं
सुजन सशोक लोकम् ॥ ७३ ॥ कीदृक् सक्लजनो भवे
स्त्वगश्च क कालो विदिन इहाप्यकारहेतु । व प्रेयान्कु-
सुदवनम्य को निहन्ति आवृष्यं वद शिरसा जितस्त्वया
क ॥ ७४ ॥ सग्रामे स्फुरदसिना हतास्त्वया के दु खं के
वत निरये नरस कुर्तु । कस्मिन्दुद्रवति वदापि नैव लोभ
ज्ञाता के जगति महालघुत्वमाज ॥ ७५ ॥ कीदृक्षं

(५६) कस्मिन्निरहित क लभयु शब्द कवि काव्यादिक्र-
वदित शब्द कल्लेन युगलुभाभिधानेन विरहित न स्याद इति
मानाथे (५७) नरकागलरचिना नरकागा पाला नारकबीवर
शका धममटासै रचिना वपरकृता नराणा कषाडानि कर्त्तरपि तै
कृत्वा रचिता दनरानभूमिस्तु मनुष्याणा सुष्टै सहिता भवति
(५८) दानवबुद्धप्रभरहित दानेन मदेन बहुताना वृशणा भ्रम
रेभ्यः सकाशात् दित दितहृदिलिखन् दानवाना दैत्यानां कुले यो
भ्रमो दानवा भमी सुधन्वीति मिथ्याज्ञान तेन रहित (५९) विष्णु
सारादेव हे विद्युत्साराते विष्णुना कल्पिता अरातय शत्रो वेन स
तस्संबोधनम् अत्र ब्रह्मा विष्णुश्च दारा नक्षत्राणि वासा तेन
प्रकाश (६०) अदिमकरमय अदि सर्पम् अकर नास्ति करो
रात्रदण्डो यस्मिन्नु अथ लोहद्व अथ सर्पां मकरा मत्स्यनिषेधा
स्य नय (६१) कुसुलवर्धित कुण्डले शुभमृत्ककुण्डलैर्नर्भिनो वर्षां
पिन कुशक लक्ष्म कुण्डली धनश्रामानो पुत्री तयोः कदि सप्तसप्तद्व
(६२) सुलरते सुलरत्वं कश्चिद्गुण्य वाण्टनि सुलरत्वं संभो
गम्य एव शब्दस्तस्मिन् (६३) गिरिसारसुमा गिरि वाण्या सार
प्रधान छन्दोधारणमसुख बदन येषां वै गिरिसार लोहम् उष्मा
स्वात्य (६४) वैशिरणोत्तरा के पार्श्वे विरपाना उत्तरा
समूहा हे कैशिरणोत्क, केना विषते येषां वै केपिन तेषां मन्त्राणा
रणे शब्दे उत्प जल्युक् तस्संबोधनम् रा द्रव्यम् (६५) विपत्रगा
नाम् विगता पत्रगा सर्पां वसा सा विपत्रगा न द्विनु पत्रगस
दितैव ना पुत्रान् अ कृष्णन् विपत्संपदमाव ददित्वा नगानां
पवत्रानाम्

(६६) अर्धवदवान् अर्धे नास्ति रवि सूर्यो यस्मिन् अर्धवदम्
द्वान्दवानान्तरम् अर्धवद्वान् अर्धवद्वानि कनलानि विद्यन्ते यस्मि
न् (६७) अघ्नं हे कृष्ण हे गोवर्षेणपवत अघ्नं हस्ते धनवान्
अघ्नं ओष्ठ (६८) समरत्नम् समर संग्रामम् जय अयवाद्रम्
अइ समरवय रागिणीं पृथ्वीनकरवन् (६९) कैशवनीका हे कैश
वनीका वने ओको गृह यस्यासौ वासर हे कैशव नीका नाव-
(७०) अनुनातासे अनु न विद्यते नो वत तत्र नीकारहेतमन्यर्थ
माना कनित्री हे अस्ते खड्ग अनुनाते इव अनुनात करिष्यति
(७१) विभाकरत्नमनम् विभा विगन मा कानिर्वसा सा हे
करम लम् वनम् विभाकरभवन विभाकरस्य सूर्यस्य भवन गृह
तत् सिंहराणि गने जीवे लोका विभासात्प्रमकार्याणि न कुर्वति
मिहसाभिपति सूर्य (७२) पराजयेमि परा उच्छ्रया उच्छ्रय एव
सेना जय प्राप्नुयादित्यन् आनये संग्रामाव हे मदि ह प्रथि व
पराजयेमि जयेम (७३) विनोदयेवम् विना गहनेन उदये सति
परसोभती सत्याम् अथ भाग्यम् अइ त विनोदयेव विनोदेन
युक्त कुर्वामित्यर्थे (७४) विष्णुविरहित विष्णुरेण कठेन विरहित
सुलीत्यर्थे विष्णु रविश्च विष्णुली च त्रादिली ताम्या रहित
विष्णुश्च अर्धे कर्णाद्यु अहित शब्द (७५) नरकरेव
नराक्ष नरेणवथ मनुष्यदखिन- नरकस्य रेणवो मृत्यु अस्मिन्
बाण्डका हस्तं नरकरे पुरशाणां हस्तद्वे आनं पत्न्य-

समिति षल निहन्ति शतु विष्णो का मनसि सुदुःसदा
 तनोति । तुच्छ सच्छरधिसुख निगद्यते किं पश्वत्यै समम
 पमान एव केषु ॥ ७६ ॥ कामरिरहितामिच्छति भूप
 कासुद्वयति शूकररूप । केनाकारि हि मन्मथजननं केन
 विभाति च तरुणीवदनम् ॥ ७७ ॥ हिनाशुश्रुण्डं कुटिलो-
 ज्वलप्रमं भवेद्वराहप्रवरस कीदृशम् । विहाय वर्णं पद-
 मथ्यसस्थितं न किं करोत्येव जिन करोति किम् ॥ ७८ ॥
 वसन्तमासाद्य वनेषु कीदृशा पिकेन राजन्ति रसालभूरुहा ।
 निरस वर्णद्वयमत्र मध्यम तव द्विषा कान्ततमा तिथिश्च
 का ॥ ७९ ॥ उरस्थल कोऽत्र विना पयोधर विमर्ति
 सनोषय मारुताशनम् । वदन्ति क पचनसभव जना फल
 च किं गोपवधुकुचोपमम् ॥ ८० ॥ वसन्तमासाद्य वनेषु
 राजते विकसि किं वह्नम पुष्पसुच्यताम् । विहंगम क च
 परिरसुद्योक्षर वदन्ति किं पङ्कजसमवं विदु ॥ ८१ ॥ समुद्यते
 कुन न याति पासुला समुद्यते कुत्र भय भवेज्जलात् । समुद्यते
 कुन तथापयात्यरि प्रहीणसनोषधनवाचि किं पदम् ॥ ८२ ॥
 तपस्विनोऽत्यन्तमहासुखाशया वनेषु कस्यै स्पृहयन्ति
 सत्तमा । इहापि वर्णद्वितय निरस भो सदा स्थितं कुत्र
 च सत्सुच्यताम् ॥ ८३ ॥ पदमन्तरवाचि किमिष्यते
 कपिपतिर्विजयी ननु कीदृश । परगुण गदितुं गतमत्सरा
 कुर्वत किं खतत भुवि सज्जना ॥ ८४ ॥ वदति राममनुष्य
 जपन्त्यजो वसति कुत्र सदात्समानस । अपि च शक्रसुतेन
 तिरस्कृतो रविमुत किमसौ विदधे त्वया ॥ ८५ ॥ मेघा
 त्यये भयति क समद सुभगं च किं कमधरन्मुरजित् ।
 कुटुतैलमिश्रितगुडो नियतं विनिहन्ति क त्रिगुणसप्तद्वै ॥
 ८६ ॥ वर्षासु का भवति निर्मेषु कीदृगञ्ज शेषं विमर्ति

(७६) 'अभिमानीषु' अभि नास्ति भीषय यस्य तत् त्वा लक्ष्मी
 अनिषु न विद्यते इषयो वाणा यस्मिंस्तेऽहं अभिमानीषु गर्वकल्ल
 (७७) 'कुङ्कुमेन' कु पृथ्वीम् कु धराम् पन कुष्णेन कुङ्कुमेन
 (७८) 'दङ्गाम्' दङ्ग दारु तद्वत् आमा शोभा यस्य तत् द्विती
 यागमदय प्राप्तवन्तौ वकीञ्जल्युगेन सकृददध्या सहोपमीयते
 दन्म कषट जिन न करोति भद्र कल्याण जिन करोति (७९)
 'कान्तगिरा' कातागिरा कान्त मनीहरा गीर्वाणी यस्यासौ
 कान्तगीक्षेत्र काप वन्द्यगृहम् राक्षा पूर्यनासी (८०) 'नापरगम्'
 ना पुमान् हे नाप हे सपै नागर नगरे भवस्वम् नागरम् नार
 कीकलम् (८१) 'किङ्कनम्' किङ्कन पलाशम् शुक्ल वीरम् क म्ना
 गम् (८२) 'हिमकरे' हिमकरे चन्द्रे उदये सति मकरे मसले उत्पन्ने
 सति करे हले सायुषे ऋषींल्लो सति रे रे दास इति चामन्नगे
 (८३) 'तपसे' तपोगुणाय रे सञ्जराभव सकारे वर्तने (८४) 'अनु
 सरामः' अनु पश्चादाचि रामेण सह वनेनाम सराम अनुसराम
 य पत्युण प्रति अनुसरण कुम् (८५) 'अनुजगृहे' हे अनु न भ्रात !
 गृहे मया अनुजगृहे अनुजगृहीत (८६) 'आसरोमम्' आ तेषु
 दिनेषु मैषुनेच्छो भवेत् सरनरुद्राद्यम् अथ गोवर्षेणम् आसरोमम्

वसुधासहित क एक । आमन्नयस्य धरणीधरराजपुत्री
 को भूतिभस्मनिचिताङ्गजनाश्रय स्वात् ॥ ८७ ॥ कौ
 शकरस्य वलयावपयोधर क कीदृक्परस्य नियत वशमेति
 भूप । सनोषयोरगपति विजयी च कीदृग्युषोषेनो नहि
 भवेद्वद कीदृशश्च ॥ ८८ ॥ कासुजहार हरिरम्बुधिनय
 मया कीदृक्श्रुत भवति निर्मलमानसानाम् । आमन्नयस्य
 वनमभिशिखावलीढ तच्चापि को दहति के मदयन्ति भृङ्गार
 ॥ ८९ ॥ मेघाल्यये भवति किं सुभगावगाह का वा
 विडम्बयति वारणमल्लवेद्या । दुर्वारवीर्यविभवस्य भवेद्रेणे
 क का खरवक्रसुभगास्तारणिप्रभाभि ॥ ९० ॥ कल्याण
 वाक्यमिव किं पदमत्र कान्तं सद्गुणतेस्त्वमिव क परितोष
 कारी । क सर्वदा वृषगतिस्त्वमिवातिमात्र भूत्वाश्रित
 कथय पालितसर्वभूत् ॥ ९१ ॥ सूर्यस्य का तिमिखुञ्जर
 श्रुन्दसिही सत्यस्य का सुकृतवारिधिविचन्द्रलेखा । पार्श्व
 कीदृगरिदावहुताशनोऽभूत्का मालतीकुसुमदाम हरस्य गृधि
 ॥ ९२ ॥ मेघाल्यये भवति का सुभगावगाहा वृत्त वसन्त
 तिलक कियदक्षराणाम् । भो भो कार्यपुरुषा विषुवदिने च
 विचं च व सुबहु तत्किन्वता किमेतत् ॥ ९३ ॥ श्लो
 वसन्तसमये यद किं तरुणा किं क्षीयते विरहिणास्तत्र
 किमेति । किं कुर्वते मधुलिहो मधुगानमत्ता कीदृक्वन
 गृगगणास्त्वविरत त्यजन्ति ॥ ९४ ॥ दुर्वारवीर्यं सपि
 त्यधि का प्रसुसा श्यामा सपन्नहृदये सुप्रयोधर च । तुष्टे

(८७) 'कालिकापालकमठ' कालिका इवामता अपमता अश्वो
 अमरा दयात्तपपालि अमरहितम् कनठ कच्छप हे कालि हे
 पावति । कापालिको योगी तस्य मठ (८८) 'अहीनाक्षतनव'
 अही सर्पै ना पुमान् क्षतनव क्षत छण्डितो नयो न्यायो येन
 स अन्यावान् हे अहीन सर्पाना स्वाभिन् । अक्षतमव न क्षी
 नयो न्यायो येन स अजगन्त्यायवान् हीने अक्षिणी वसती
 हीनाश्वोऽश्वस्तस्य तनय पुत्र न हीनाक्षतनयो अहीनाक्षतनव
 धृतराष्ट्रो इति हीनाश्वोऽश्व इति पौराणिक तत्पुत्री दुर्वाणोऽश्वी
 नाक्षतनयो न भवति, किन्तु अन्वपुत्र इत्यर्थे (८९) 'कुं
 भकरन्दविन्दव' कु पृथ्वीम् दमकर उपशमशमायुक्त मसि
 इत्यर्थे हे दविन्दु दवो विद्यते यस्मिंस्त्व दवि तस्योषधद
 दव वनाग्नि कुन्दमकरन्दविन्दव कुन्दानां पुष्पविशेषाणां क
 रन्द पुष्परसस्तस्य विन्दव कणा (९०) 'सरोजराजय' सरस्वती
 गम् जरा वयोदानि जय सरोजराजय कमलधेयव (९१)
 'शकर' श शस्यम् कारो राजभाग शकरो भवादेव (९२) 'भाते
 रथी' भा कार्ति गौ वानी रथी रथो विभते यस्य स भागीरथी
 गन्ना (९३) 'नदीयताम्' नदी इयता श्यावदक्षराणाम् न दी
 ताम् (९४) 'देवविकल्म्' दलम् बलम् विलम् कल अल्प
 सधुम् दवविकल दावाक्षिना व्याकुलम्

१ इयामवर्णो लोहमयत्वात्, पशे, पीडशुभाषिकी र सुभु प
 जलं धरतीति सुपयोधरा लोहनिर्मिते शक्ये पानीय दीयते इति
 प्रसिद्धि, पशे, सुसनी

पुन प्रगतशुभसुगेभ्युर्मे सैनाधरणरहिता वद नाम का
 म्यात् ॥ ९५ ॥ उरमि सुगभिद का गाढमात्रिद्रितास्त
 सरमिजमकन्दामोदिता नन्दने वा । गिरिसुभंशुनगरेणं
 वारत्यानिसरस्यैगुगभिरपि कृता वा छन्दसा वृत्तलि
 ॥ ९६ ॥ समगिरमि सैन्य कीदृश दुर्निरार विगतपन
 निशीये कीदृशे व्योम्नि शोभा । कमरि विधिरज्जेत प्राप्य
 योग्यामिमानं जगदभिरुत्तमनिन्द्य दुर्जेन किं करोति
 ॥ ९७ ॥ भवति गमनयोग्या कीदृशी भू ग्याना क्रिमति
 मधुगमन्त्तं भोजनान्ते प्रदेयन् । प्रियतम वद नीचामघणे
 किं पद स्वादुमतिवृत्तविनादाश्रकिर किं समर्थं ॥ ९८ ॥
 भवति जयिनी कायै सैनाह्वयाधरभूषणं वहति निमहि
 पुष्यं कीदृशसुम्भयमुद्रवम् । महति समरे वरी वीर त्वया
 वद किं कृत कमलसुपुत्रे भूद्र कीदृशिनन्मधु यानते
 ॥ ९९ ॥ आह्वानं किं भवति हि तरो क्वचिप्रथविज्ञा
 प्राय कार्ये किमपि न कळौ कुर्वते के परेषाम् । पूगे
 चन्द्र वहति ननु वा पृच्छति म्यानचपु केनोदन्त्या
 नितमसमं कथमाप्नोति लोभ ॥ १०० ॥ का सबुद्धि
 सुमट भवतो नृदि पृच्छामि सम्यग्भात कीदृशमति
 विपिनं समरुद्वैर्हिर्हैमी । लोभ कस्मिन्प्रथयति सुदं का
 त्वदीया च जैनी प्रायो लोके स्थितमिह सुदं जन्तुना
 कीदृशेन ॥ १०१ ॥ गतःश्यायासा विमलनस कुन
 सुनयस्तपमन्ति सत्त्वा सुररिपुरिषो का च दयिता ।
 कैविलेया किं म्यात्नलघुयुतैरुत्तगुगभिरुषुषा वृत्तं वणं स्फुट
 पटितयन्थं कथयत ॥ १०२ ॥ विमर्ति वदनेन किं क

इह सत्त्वपीडापर पुष्टं भवति कीदृशं गणितयौन केनि
 ताम् । वमार हृग्म्युत्तगर्गि का च केन स्तुतो हृ
 न्यय क्वच्यया नगपतेर्मयं कीदृशान् ॥ १०३ ॥ हरिर्हृदि
 का तमान्तरिषु का गता कं च का कर्मयति गेगयान्
 नयती पुगि कीदृशी । हरि कर्मघरद्विप्रभृतयो धरा किं
 व्यधु कया सदमि क्वच्यया सुच विनोम्भुपि कीदृश
 ॥ १०४ ॥ पवित्रमतिवृत्तिदृष्टिकमिह कि भयामघ्नं प्रवैति
 धरणीधरश्च किमजीर्णसंशोधनम् । हृग्घंरति को शिनो
 मदनवैरिणा सद्युगे करोति ननु क शिम्भुष्टिमुत्तगण्डग
 म्बरम् ॥ १०५ ॥ को मोहाय दुर्गेश्वर्य विदित सन्ने-
 धनीयो गुरु को धात्र्या विरल कर्ण नवपन किन्न
 कीदृशिद्वज । किं लेम्भानचनं मनेदतिगयं दुःखाय कीदृ
 क्वमल को विश्वाधिविर्मनोममसमो मूर्त्वा पुमान्कीदृश
 ॥ १०६ ॥ वामिन्या सनभारमन्धरगतैर्लोत्राचरुचक्षु
 कंदैर्य विद्यासनिवत्यनसते कीदृशुमान्मलम । ह्येलाष्ट
 कृपागनाटितगवानीकान्कुनमेजय श्वासायासविशुष्ककषु-
 वुहरा निर्याति जीर्णार्थिन ॥ १०७ ॥ दैत्यापतिरसा
 वराहवपुषा वासुजहापम्बुधे का ह्यं विनिहन्ति को
 मधुनयूषधव्यवीजागुरु । सच्छन्दं नमसलक्षिकनयै
 पम्पासरोमज्जनं के विन्ध्याद्रिवने वसन्त्यमिमनकीडाधि-
 रामन्थिता ॥ १०८ ॥ का चके हरिणा धने कृपाशी

(९५) 'शुक्ली' आश्वषणरहिता 'श्री' हे दुर्वास्वीवं । त्वपि
 सरपि सति सनल्लहदने का प्रमुता । शुक्ली, प्रातःपुत्रोत्तवर्षे
 त्वपि तुष्ट सति सनल्लहदने प्रमुता नैवाश्वषणरहिता वा । श्री (९६)
 'मात्स्यी' मा लक्ष्मी अलिनी प्रनरी मात्स्यी नाम छन्दोवृत्तम्
 (९७) 'अविमवति' अवि नास्ति मीरैस तद् अवरहितम् भवति
 भाति नशुप्रापि मिचन्ते यस्मिन्नत्र भवत् तस्मिन्नशुपुत्रे अविमवति
 परामवति नीचो बुद्धि गतो दुम्भदायक एव भवेदिति भावः (९८)
 'समादधिरे' समा अविषना दधि क्षीरानम् रे इति नीचसोपन
 दीपते समरहिता (९९) 'परगपतिज' पर कष्टम् हे राम आर
 क्त्वन गर गरलम् रजि रजदीन्ववशील तत् वित्र परागजित
 परागेण केसरेण रजित श्रीगितमना (१००) 'नीरपमारे' ह
 नीर वृष्टिपानी । परे अन्ये आरमन कार्याणि सर्वे कुवति परकान्दृष्टु
 विल' रात्र पृथान हे क्याप रक्षित । नीरापकारा नीरत्वं तस्य
 अकार' अभावकाल नीर विना वृषा कष्ट ददाति (१०१) 'वीशार
 सेविना' हे वीर । त्वि रव शम्भो विषये यस्मिन् तत् शम्भुपुत्र
 हामे हाम्ये सेना केन्ध्य वीशारसेविना वीशार उपनादियु खल
 सेवये श्लवशीन्धेन (१०२) 'शिसरीणी' शिसराणि विषय यस्मि
 शी शिसरी पवत् तस्मिन् शिसराणि = श्मीन, शिसरी छन्द'

(१०३) 'विमप' दमिद्वु नानदित' विप गरलम् वग्य सनं
 अने नास्ति इ' क्या यस्मिन् तद् कर्दपरदितम् उ पूर्वम् 'यना
 संसारे अहित प्रलु- विमप' दमिद्वु नानदित- विपन-
 दुर्गनागा पाताना प्रलुत्तनवक्तानां निदुःखेषु गदन्त्यन्येषु गता अहम्
 स्यां दमिन्त्य' विमप' दमिद्वु नानदितस्मात् यत्र पवते शिन्धा
 अथस्तस्यार्थं प्रेगच्छति तत्र पवच्छिनीपते (१०४) 'कुनीर्मेन
 मकटगमन्तारि' कु पृथ्वीन् नी भयन् अविष्णु इ' लक्ष्मी-
 इन धर्मन् अकर नास्ति करो शम्भुपुत्रो यस्या सा अग गोवधेषु
 पवन्तु 'ददति स गवा कण्या वारन कृत्वा' अरि प्रक्षि
 वारी कुनीरमीनमकटगमन्तारि कु नीप नकाश्र मीना नम्पाश्र
 मकटश्र वेप आनी आगननगने दाप्या कृत्वा दुर्ग दुस्तर वरि
 जल यस्यासौ इष्टम् समुद्रो भवति (१०५) 'परोष' सनय' परो
 जलम् हे योष । हे पर पवत् । हे रज अजाग । ह सन' ना लक्ष्मी-
 स्याय सहवतमान हरे मय' मयनामा कथिद्विचरिषेवा हरे इत
 इति भावः परोषसमय' परोषरत्न नेत्रय सनय कल्प मेर-
 गमे हि नयूरा विषयेण वृत्त दीवयः (१०६) 'राजवसुप्रिनवदन-'
 रा' इत्यन्त हे वीर ह एते सन् सज्जन- इमवत् इतिवद
 मियते वा' इत्येति विप्रिति अन- इत्येति हि इत्यरहित' कदाचित्
 स्वादित्ये' राजा पद्धि' वसन् निवत्त इवन् इमवत' इमवत्
 इतिवद' वदनसुव दम्पस्ये' गौध इत्ययं- राजवत् कने-
 व सनिन सुहृ' वदनसुव दम्पस्ये राजोसनिनवदन' (१०७) 'सन
 रत' सन् इतर रत भोगिना दम्पस्ये सनपन' (१०८) 'कुत्राण'
 कु पृथ्वीन् जप इत्यन्त वा कृत्वा- कुत्राण दक्षिन्

१ निष्को- २ अद्याभिसुभि सतमिध गुरुभिरित्यर्थं
 ३ कविभियम्

कीदृग्मुजंगेऽस्ति किं कीदृक्कुम्भसमुद्भवस्य जठर कीदृग्निय
यासुर्वै । श्लोक कीदृग्भीष्मित सुकृतिना कीदृङ्मनो
निर्मलं क्षोणीमाह्वय सर्वग किमुदितं राजो सर कीदृशम्
॥ १०९ ॥ मुण्डः पृच्छति किं सुरारिशनयन का हन्ति
रूप ऋणा कीदृग्वीरजनश्च कोऽतिगहन सवोधयावद्वितम् ।
का धात्री जगतो वृहस्पतिरिभू कीदृक्कवि कादृत कोऽर्थ
कि भवता कृतं रिपुकुलं कीदृक्सरो वासरे ॥ ११० ॥
कस्यै यच्छति सज्जो बहुधनं सृष्टं जगत्केन वा शंभोर्भाति
च को गले सुवतिभिर्वेण्या च का धार्यते । गौरीश
कमताड्यचरणत का रक्षिता राक्षसैरारोहादवरोहत
कलयतामेकं द्वयोरुत्तरम् ॥ १११ ॥ क सादम्बुदयाचको
सुवतय कं कामयन्ते पतिं लज्जा वेन निवार्यते निकटके
दासे कथं यायनी । भाषा दर्शयतेति वस्तुपु महाराष्ट्रे
कदा वा भवेदाद्यन्ताक्षर्योहिं लोपरचनाचातुर्यत पूर्य
ताम् ॥ ११२ ॥ का मेघादुपयाति कृष्णदयिता का वा
सभा कीदृशी का रक्षत्यहिहा शरद्विकचयेर्कं धैर्यहृद्भी च
का । क धचे गणनायक करतले का चञ्चला कथ्यतामा-
रोहादवरोहतश्च निपुणैरेकं द्वयोरुत्तरम् ॥ ११३ ॥ कुत्र
श्री स्थिरतामुपैति मुवि को दु खी किमीषत्यद धर्मा

(१०९) 'कुमुदवनपरागरजिताम्नोविहितगमगमकोऽमुग्धरेखम्'
कुमुदं पृथ्व्या हर्षोऽकारि, पृथ्वी उद्भूता इत्यर्थे अवनपरा अवन
रक्षण धनस्य गोपन तत्र परा सावधानता गर विधम् विनास्ति
पीनानि अम्भसि जलानि येन तद्विज्ञातम् विहितगमा विहित
कृती गमो गमन यथा सा गमक अर्थाभिप्रायेण गम्यते प्राग्गते
स गमक अकमुक्त्वा क पानीय मुञ्चति तै कमुचो मेघा न विषयते
कमुचो यस्मिन् तद अकमुक्त्वा, मेघै रहितमित्यर्थे हे धरे हे पृथ्वि ।
ख आकाशम् कुमुदवनपरागरजिताम्नोविहितगमगमकोऽमुग्धरेख
कुमुदाना चन्द्रविकसिकमलाना वनानि वेणा परागण रचना रजित
रङ्गक कृत अम्नो जल यस्मिन् तद ईदृश सर पुन कीदृशम्
विहितो निष्पादितो गमनामो गमनागमने याव्या को विहितगमा
गमो तौ च तौ कोकौ च ताव्या कृता सुग्या सुन्दरा देवा प्रद्वियै
स्मिन् तद यतीरौ चक्रवाक्यैकैक्यको अन्वयो 'विद्युक्ती सन्तौ
राजौ मिलनाय वीरार्थार पर्वत' तयोर्गमनागमनेन जलरेखाया
मशाद राजौ सर ईदृश इति भाव (११०) 'विकचवारिजराजिसमुद्भ
बोच्छलितभूरिपरागविराजितम्' हे विकच विगता कचा केसा
यस्य स' संवोधन हे वालरहित । वारि जलम्, महाप्रत्यये इति
वैचर्यायास समुद्रतले श्वेत जरा बुद्धत्वम्, आजिसमुद्र आनी
संभामे समुद्र सङ्घर्ष, भव संसार, हे अच्छलित हे अवभित । भू
पृथ्वी इतरा कामसेन परा उच्छ्रिता नित्यवीनवती रावि
वाण्यम्, रा द्रव्यम्, जितम् 'विकचवारिजराजिसमुद्भोच्छलित
भूरिपरागविराजितम्' विकचाना प्रपुञ्जाना वारिजाना वनराना राणि
पञ्चलक्षणा समुद्रवेदन उच्छलितो यो भूरि प्रपुञ्ज-पाराग वेन
विराजिन शोभितम् (१११) साध्वे-वैषमा, कालिमा-भास्विका,
काल-रक्षा (११२, ११३) धारा-राधा वेपना-चाव (अहिहा
रम्) कचा-शका पाश-राग (विद्युत्)

दीनिनिवारयन्ति पथि के पान्थस्य दीनस्य च । वा
सबुद्धिरिह श्रियश्च तमस कौ नाशकौ प्रोच्यता गच्छन्
पथिक किमाह यवन सद्भाभिलाषान्वित ॥ ११४ ॥ व
खे भाति हतो निशाचरपति केनाम्बुधौ मज्जति क
कीदृक्तरुणीविलासगमनं वो नाम राज्ञा श्रिय । पत्र किं
नृत्ये किमस्तु ललितं को रामरामाहरो मत्तञ्चोत्तरमथ
माक्षरपदं यत्तत्तवाशीर्षच ॥ ११५ ॥ किं जाग जगता
न पश्यति च क के देवताविद्विष किं दातु करपूषण
गिरुदर व किं पिधान दशाम् । के खे खेलनमाचरन्ति
सुदशा किं चारुताभूषणं बुद्ध्या श्रुहि विचार्य सुक्ष्ममति
स्त्वेकं द्वयोरुत्तरम् ॥ ११६ ॥ क कर्मारिपिता गिरिन्द्र
तनया कस्य प्रिया कस्य तुल्लो जानाति परेद्वितं विषणु
कुनोदभूक्ताभिनाम् । भार्या कस्य विदेहजा तुदति का
मौमंऽहि निन्द्यश्च कस्तप्यस्तुचरमप्यमाक्षरपद सर्वार्थसङ्क
रम् ॥ ११७ ॥ लावण्यं क नु योपिता नमसि के सचार
मातन्वते कासामुचतरा भवन्ति निनदा क वीडतो
दपती । केपु श्री प्रकटीचकार भगवान्सीतापति पौत
मत्तञ्चोत्तरमप्यवर्णयदितो देवो मुदे सोऽस्तु व ॥ ११८ ॥
क पूज्य सुजनत्वमेति कतम क स्वीयते पण्डितै श्रीमया
शिवया च केन भुवने बुद्ध कृतं दारुणम् । किं वाञ्छन्ति
सदा जना युवजना ध्यायन्ति किं मानसे मत्तञ्चोत्तरं
प्यमाक्षरपदं भूयात्तवाशीर्षच ॥ ११९ ॥ क्षोणी क सहते
करोति दिवि का कृत्यं शिवाया पतिर्भूताना कमपुङ्ग
जीवहरणे का रामशशो पुरी । क रक्षन्ति च साध
पशुपते कि वाहन प्रोच्यतामालोमप्रतिलोमशासचतुरैक
द्वयोरुत्तरम् ॥ १२० ॥

(११४) इमे उत्तरे अर्थस्तोरिते एवान्येषा योजनसौकर्यार्थं
लिख्येते—ए विष्णो, भयी मीतिद्युक्त, आ सत्य (हस्तोभिरप
खला) एव ए भय्या खवा (११५) अदेश रामेण वीनाक
मथस्य सच्चिव तुरग गव-। वारिव्यम् रावण पत नय
माक्षरपटिन वाक्य 'हे मे नाथ। री जीव' इति राजान प्रो
वाशीवचनम् (११६) अप अत्र इतिवहीनश्च दानना देव
दानवारि च, दानोदकमित्यर्थे तम राज्ञ अचकारश्च व
पशिण तारुण्य च (११७) वासव हरस्य हस्तस्य युगायने
'हस्तस्य पिति कृति बुद्ध' इति अनेण मतिमान् नमसि राम
कुरुति अम्यद्ग पतनमप्यमाक्षरपटितवाक्य 'सरस्यति नमस्
म्यम्' इति विषया पञ्च गावो बागा यस्थिति विषयम् कान
(१२०) नैपुण्ये, अण्डना, पारीणा, एवाते, रक्ष सु, नयनकर्ण
राजुपदीवाश-रक्षुचरम् पारीणमित्यस्य नदीपूर इत्यर्थे 'क
रीपूरयो पारी पादरज्जा च दन्तिन' इति विश्व (११९) भू-
स्वध, संसदि, दुर्गेण (देल) वैभव, युवति, मन्धमाक्षरोदरेण
सर्पे भव रक्षुचरम् उच्चकोदिस सा इति तात्पर्यम् (१२०)
भार-रना काल-शका दीन-नदी

प्रश्नोत्तराणि

भारत चेन्मुण्ड च निम्बुमिन्दु च प्रणय । पादमेक
 प्रदास्वामि प्रतिपरसोदय ॥ १ ॥ क्रियमात्र जल विप
 जातुदत्र नगाधिप । तथापीयनमन्या ते नहि सर्वे मना
 दया ॥ २ ॥ अहो केनेहीणि बुद्धिर्गुण्या तत्र निर्मिता ।
 त्रिगुणा द्युते उद्धितं तु दान्मया इचित् ॥ ३ ॥ मूरि
 भारभारान्तो वाधति स्क्वथ एष ते । न तथा वाधते
 स्क्वथो यथा वायनि वाधत ॥ ४ ॥ निरर्थकं जन्म गतं
 नलिन्या यथा न दृष्टं तुहिनाशुनिम्बम् । उन्पत्तिरिन्द्रोर्गमि
 निष्फलं कृता विनिद्रा नडिनी न येन ॥ ५ ॥ अद्रश
 तदिदमु मद्रद्विधेगिगोतिविहारिणो हरे । उडसत्तन्म
 केलिपल्लव स्रष्टवीं त्यजति किं मतङ्गव ॥ ६ ॥ इदमनु
 चितमन्मथ्र पुसा यदिह जरास्वपि मान्मया विज्ञाय ।
 इदमपि न कृतं नितम्बिनीना स्तननननायधि जीवित रती
 वा ॥ ७ ॥ यदेतच्चन्त्रान्तं लडलवरीला वितनुते तदाचष्ट
 लोक शतक इति नो मा प्रति तथा । अहं चिन्दु मन्थे
 स्वदरिविह्वान्तननगीका राजोस्कापातत्रगकिणकलङ्काङ्कित-
 तनुम् ॥ ८ ॥ मवित्री रम्भोक त्रिदशमदनन्यानिस्सुना
 स रामो मे न्याना न शुधि पुरतो लस्मासख । इय यान्
 ल्खुर्निमद्रमधुना यानरचमुर्लेधिष्टेद पष्ठाक्षरपरविदोपायु
 पुन ॥ ९ ॥ अर्पे हाटककोटयस्त्रिनप्रतिमुक्ताफलाणा तुष्टा
 पश्वाग्नेधुगन्धमचमधुषुषा क्रोधोदता निम्बुप । अश्वा
 नामयुत प्रम्वचतुर पण्याङ्गनाना शत दण्डे पाण्ड्यनृपेण
 दौकितमिदं पतालित्रायार्पणम् ॥ १० ॥

चित्रम्

नमामि भामनोनुत्तमानं सुनिममानिन्म् । नानानमनना
 नाममोनामानसुमेनमुन् ॥ १ ॥ तारतारतैर्गैरुचोचरतो
 नै । स्तारवा निचिरी रंति तीर तीर्ग तर्ग तर्ग ॥ २ ॥
 तनुता तनुना नीता तेन त नांतनीतिना । नाना नूनना
 तान्ति तनी तेनाननोति न ॥ ३ ॥ या मातामनता माना
 मा परोक्षसरोभमा । तापेने गगनेन्दो तामक्ष्णच्छडनयम
 ॥ ४ ॥ स स्वतिप्रसाद मे स्थितिं चित्तमरन्वति । सर-
 न्वति कुं क्षेत्रकुक्षेत्रमरन्वति ॥ ५ ॥ समार साक्ष
 दपेण कटपेण ससारसा । शर नमाना वित्राणा नावित्रा ॥
 शरजना ॥ ६ ॥ भारिणत्रपनेमसुखं पवारहृदा । सपि
 रव्यस्तया नित्यं तदुत्तिहरपक्षमा ॥ ७ ॥ माता नतना
 सपष्ट धिया वाधितसन्नमा । मान्याव सीमा रमणा श
 मे चिन्याडुमादिना ॥ ८ ॥ सरला बहुल्यम्नरलाडि

(१) इन्द्र पश्यन् नमामि नमस्करोति क्वं उचिषुन् न
 केवल उभय अति तु उनेन पादयोनायम्, हृदिरेनि नमः चिन्तुम्
 मानोनुत्तमानं मा लक्ष्मणस्य मनसो नुबोजह्यो नानो येन स
 वयं त लक्ष्मणावल्लवात् शरीरे च पु- किं० सुनिं मोक्षर
 बनानि मनःरद्विच्य पुं किं० नानान नवाविचिनि मानन्नि
 सुत्तुनि यस्मात् त ददावचरत्वनकविषुन् च पुं किं० बन
 नान अनानभावाश्रममति अतिक्रमती नानामचर्य पुं किं०
 योगानानं ब्रह्मचर्यम् एवमेव उनेन हर उदरि न नमनि
 (२, ३) इन्द्र (४) उचि सदायनम् हृत्पाच्छाडनम् ब्रह्म
 सिद्धिरेच्छन्ति प्रतिनन्दनं ते अन्गच्छा विषया समा ह्यं ननु
 तत्र सान सन्धयं तस्य सगणनम् इ नहायोनिम् तानं ब्रह्मदे
 ता कर प्रायं चिन्तुमादे । शरीरे वचनि जग वलित् ता
 कान् । या माता अथार विश्वस्य माता पुं की० या मनता मम
 तास्वरूपा ब्रह्मदे या वैश्वी माया पुं की० या मा लक्ष्मी-
 पुं वा० । या परोक्षसरोभमा परश्वामो रव्य व परोक्षा इवम् तेन
 शरति गच्छतीति स आनन्द इव तत्र उपनाददेति सा (५) सविप्र
 ताद सुन्दरपीप्रसवता सर प्राद्वे वित्तुगन्वति चित्तसमुद्रे ह्य
 शरीरेव बुद्धयत्र तत्र सरस्वत्याख्यनदीरूपे नया सनुद्विधेरी
 चित्तेन मन चित्तसमुद्रे स्थितिं ह्यु इत्यम् (६) नया शरत् कदम्ब
 रूपेण दपेण शक समर किम्बा सज्जला शरतेन पक्षिविधेने
 पश्यन् वा सहिता इव काण्ड वित्राणा पोषयन्ती वीर्यव प्रत्य
 न्वीर्यवे नयाना नवननं दक्ष कर्मानमवेन पक्षि यस्या
 सा न अविभ्राना बीना पश्यातां ज्ञानं शून्यं न वनं उदिता च
 (७, ८) उद्वेगयोन्व रमा गीरी यं श्रुतं मे नय दिव्यदेवय
 सादृशी आदिना नन्दनिभं तथा नारायि शयु, एक इन्द्र-
 पानो बानदम्भो शारपरिवि, इमसुखो विपत्तौ ताकारहृदा वा
 वयदोनादरावेनासादर वृष्ट्यं वारव्यं प्रष्टुं एव सुखिदस्य
 सा तथा नित्यं सगं वया नरापिप्रधानां पीन्या हरणेन
 यने क्षता सुखां एष नाना नादेव मता वसन्त्वत्तव तथा
 सपष्ट सन्व काना । त्रिभुख्दीनाम् तथा वाचितो नादिने
 भवन्ता सन्नने मन यया सा तथाभूता एष माया पूज्या अथ
 सीमा मयादा रामना सीमा, सर्वोचनेचय-

- (१) पूर्वा भोजरात्र्योति उत्तरार्धं तु द्वापि रात्रस्य प्रत्युक्ति
- (२) प्रथमया रात्रौ वियान्श्र नदीमुचितीर्षोर्नानस्योति दितीरात्र-
 श्रुतप्रादक्ष रात्रर्नाश्र एतना काष्ठमालवहरिद्वयस्य प्रत्युक्ति
- (३) पूर्वा भामिनीमनुवयतो वटमस्योक्ति उत्तरार्धं तु उत्तर
 वयोति (४) पूर्वा धृगमाया शुद्धमागच्छन् द्विविधाकृतस्य नोत्र
 रात्रस्योति उत्तरार्धं च रात्रदर्शनाय गच्छन् द्विविधावहकस्य
 पण्डितस्य प्रत्युक्ति (५) पूर्वा विह्वस्योति उत्तरार्धं रात्रव
 न्याया (६) पूर्वा तद्विचरति विद्याया रात्रन्याया वति उत्तर
 र्धं तदनुत्सल विद्यास्य प्रत्युक्ति (७) पूर्वा तारुणी कुवला
 शीतमश्रुिकाया उत्तरार्धं च मोत्रस्य (८) पूर्वा रात्रौ च न
 वान्यतो भोजस्योति उत्तरार्धं च रात्रदर्शनाय आगतस्य एतवीर
 पण्डितस्य (९) प्रतिचरन्सप्तमाश्रमिनां याद दितीयोऽप उद्वेगति
 पूर्वचरणत्रय रात्रास्योति सीमां प्रति चतुर्वचनेषु तस्य प्र-
 त्युचरन् (१०) त्रिविधं नमं पय विद्ययन्तो मन्वर्गादिदस्योति
 वेदनिश्चयार्थं इति च सत्राङ्गि विगां करीतदकणस्य विक्रानो
 दिलस्य प्रत्युक्ति

वदन्वा । वारलावहलामन्दकरला वहलामला ॥ ९ ॥ भासते
 प्रतिमासाररसाभाताहताविता । भावितारमा शुभा वादे
 देवामा वत ते सभा ॥ १० ॥ मारमासुपमा चारु रुचा
 मारवधूत्तमा । मात्तघूर्ततमावासा सा वामा मेऽस्तु मा
 रमा ॥ ११ ॥ रसा साररसा सात सायताक्ष क्षतायसा ।
 सातावात तवातासा रक्षतस्त्वस्वतक्षर ॥ १२ ॥ यदान-
 तोऽयदानतो नयात्ययं न याल्ययम् । शिवे हिता शिवेहितां
 सरामितां सरामि ताम् ॥ १३ ॥ आभायानामाहान्त्याया
 गीतिर्नितिर्भिक्तिः प्रीतिः । भोगो रोगो मोदो मोहो ध्येयेच-
 च्छेत्क्षेमो देहो ॥ १४ ॥ नागविशेषे शेषे शेषेऽशेषेऽपि संहते
 जगति । हंससिकाळं काळं का लङ्कालङ्घने स्तुतिर्भवतः
 ॥ १५ ॥ विनायमेनो नयताहुखादिना विना यमेनोनयता
 मुखादिना । महाजनोऽदीयत मानसादरं महाजनीदी-
 यतमानसादरम् ॥ १६ ॥ विश्वस्य हेतुरमौरैवहु गीयसे

त्वं विश्वंरे शिवशिवे विगुणात्ममूर्ते । चिद्योमतोऽपि
 परमां प्रथमा वदन्ति त्वां योगिनः स्तुतिपराः प्रणिपा-
 दयन् ॥ १७ ॥ पायाद्भः करणोऽरणो रणरणो राणो तो-
 वारणो दत्ता येन रमारमाररमा रामारमाः स त्वा ।
 स श्रीमानुदयोदयोऽदयदयो दायोदयोदेदयो विष्णुर्निष्-
 रमीरमीरभिरमीरमीरमीसारमीः ॥ १८ ॥

भाषाचित्रम्

उत्तरङ्गकलितोरुक्यरीभाजिरा उत मयंकरभाजाः ।
 सन्तु पायकगणा जय तैस्त्वं गामगोहरभिलाव इत्यती
 ॥ १ ॥ हरनयनहुताशज्याख्या जो जलया रतिन्दर-

(१७) अस्य वसन्तकलितोरुक्यरीभाजिरा उत मयंकरभाजाः ।
 मयि पादानां पञ्चसप्तमाष्टनाक्षरलोपेन इन्द्रजालकं शिवरुद्रैः
 जायते । (१८) सः पुराणप्रसिद्धः वेपथि व्याप्तोतीते विष्णुर्भगवतो
 पुष्पाण्यायादिलयः सः इति बहुवचनेन सर्वसमत्वं सूचितम् । मासः
 स्पृष्टस्य तस्य कथं रक्षकत्वं न भवितुम् आह—श्रीमान् । श्री-
 मत्स्यारुति धीमान् भाषा विनाभूदित्यर्थः । ननु बहूनां रक्षणरी-
 न्यानां विद्वानानत्वात्कथमस्य रक्षकत्वमितिहा—विष्णुरिति । यदन्ती-
 रत्यर्थः तथा च रक्षणपरिपन्थिनोऽपि तद्रक्षण इति भावः । इदानीं
 इति बहुवचनोक्तं सर्वसमत्वं द्रष्टव्यमुक्तवत्तारविशेषणमुपेयाह—
 कस्य रक्षे । कं जलं एतत् गच्छतीति करणः । मत्स्यकृतोवतारवामिनः-
 पुनः अरणं न विद्यते रणः संग्रामो यस्य स तथा । अनेन च ब्रह्म-
 नाशप्रणयी वागनावातार उक्तो भवति । यस्येति शेषः । स कः इति
 विष्णोः राणः रणस्यायं राणः । रणसंबन्धीत्यर्थः । रणरणः रणाऽऽ-
 ज्ञायमानो रणः शब्दो रणरणः प्रतिशब्दः । रणोकारणः स्वस्य
 रक्षकं मण्यदिविच्छिन्नं येषां ते रणवः वीरान् तान् वाचयतीति रणोक्त-
 अभूत् । उकारस्त्वैव स्थणम् । अनेन मुक्तिवत्तार उक्तो भवति
 कः सः । येन अरं शीत अरिणां समुद्रो अर अरिबुद्धं मिनोति ।
 स्तीति आरणाः तेन आरमा अरिबुद्धनिहृषा रमा र्क्ष्मीरिनेमो
 विश्वशिपिना दत्ता । तथा रमया रमते अशो रमारमो विगुणनि-
 नन्दे ते रमारमरमाः मादगास्तान् आरमयति आहारयति सः, इति
 आस बहुवचनम् । अनेन हात्रियान्तकारिपरपुराणामावतार उक्तो भवति
 पुं ० क० । उदयोदयः याति प्राप्नोतीति याः न यः अयः अयाव उदये
 येन तत् उदयोदयं भूयति । उद् उद्धतं अयोदयं अयातोदयं अय-
 मयं भूयति इति नये सः तथा । अनेन आदिबराह उक्तो भवति ५
 क० । अदययस्यः अदयेयु दयते स तथा । कृत्स्नपि दयाकारिणः
 अनेन बौद्धवतार उक्तो भवति । पुं ० क० । दायोदयोदेदयः दार-
 विभागाय उद्धत अयो शोऽस्य नाशं वैले दायोदयः शब्दो-
 तान्भवति खण्डयतीति तथाविधोऽनुपुनः तस्मिन् दयते स तथा । अनेन
 श्वापवतार उक्तो भवति । पुं ० क० । अमीरमीरमिः पाहणरार-
 रिभूः श्वदेवयोः अमीरा मिर्भयाः रावणादयसोऽपि मिर्भयन्तीत्य-
 रावनेन कौशे स तथा । अनेन रामावतार उक्तो भवति । पुं ० क० ।
 शनीरमीरमीरमीरमीः अमीराः शूराः मीराः कातराः तेषां रं-
 मोभासिदशब्दः मिर्भयं सारयन्ति प्रयच्छन्ति ते दुष्टभेद्योऽपि न-
 दमात् स तथा । अनेन कश्यपवतार उक्तो भवति ।

(९) मुरजवन्तोऽयन् शरदर्शनमेतन् शरलोदीर्घे आसमन्ताद्बहलेन
 प्रभूतेनाग्नेयेण हरलानां पाशुलानामलिबलानां अमरसेनानामात्मः
 शब्दो बस्यं सा हरलावहलारमन्तरलालिबलारवा । तथा वारलाभिर्द-
 शीनिर्दह्या र्क्षतवः । यदि वा वारेय परिपादया लवो लवनं येषां तानि
 तथाविधानि हलानि हल्लुट्थान्येवपि यस्यां सा तथाविधा । तथा कर
 स्थान्ति गृह्णन्ति ये ते करला नृपाः । अनन्दा यात्रायां सोचमाः करला
 बस्यं सा तथाविधा । तथा बह्व्यनि प्रभूतान्यामन्यामलकीकलानि
 यस्यां सा तथाविधा । यदि वा बहलनलयेनमला निर्मला बहुलामला
 (१०, ११) पञ्चमन्ः (१२) सर्वतोभद्रः हे सार उच्छ्रुतः । तवरक्षतः पाल-
 यतः सतः सा रसा धूर्वा सरसा उच्छ्रुतरसासु भवतु हे आ्यताशु दीर्घ-
 शोचन । तथा सा दृशयसा वास्तु खतो नाशित आवोऽधोमनो देहे
 क्षत्रयाक्षीरादयस्तान्स्वल्पन्तं नयतीति कृत्या । तथा सातं मुसमवतीति
 सातया, भयपदकिलयः अरिः कति सर्वत्र यो न्यन्तु हे अत, अतति निल
 मेरोचमं अजन् इत्यर्थः । तथा अतसा अथवा रसाः अरिविलश्रापि योगः
 सुगमियेः रथन पञ्च । न स्वपत्तिस्य सथा हे अतशर । तत्क्षण तत्क्षन्तु-
 र्णं तं एपि ददातीति तक्षरः । न तक्षरीत्यश्रुत्, पुष्टिद इत्यर्थः (१३)
 बस्यामानतोऽयं जगः न वात्ययं नीतिरिच्छेनं न याति । कुतः अयदानतः
 अर्थः तथैवाम् शुभायदविधिदानात् । मिने महले दिनां अनुकूयाम्
 पिन मत्स्येन ईशितं प्रार्थनीयाम् । मरेण कंरुण अग्निना भातुं
 गोयवाम् । अगभिभूतामिष्येः (१४) चतुर्मात्रिको विष्णुत्वात्पण्ड-
 नाश्रयानां वेदानामगला वाक् उगीरद् आह अरुचयत् । किन्ती इतिः
 नीतिः भीतिः भोगः शोभः रोगः मोहः शोभः क्षेमो क्षेमो देवे न्याने अ-
 त्यारालोकोः ध्येदेत् इच्छेत् (१५) मातृपासः हे राजा । त्वया अशेषे
 मनश्चेति ज्ञाने संहते एवं नागविशेषे शेननागे शेषे स्वपि तथा अति-
 क्तं सत्त्वत्वं कामं कृत्वा कामं हृदि मारयति । अयो मरुत्त्वत्वं हृद्भ्या
 हृदये शरणमने का श्नुषिः हृदये न किमपीत्यर्थः (१६) नृप वरायु-
 द्वाः सतं प्रति हृदयनोऽसिदिवः । अयं शिवा विश्वेश्वरः पुत्रः । वरायु-
 पनेन वरानामकारं वरानामानां रक्षितुमुपायानां सारं शिवाद हास
 पारशीयः नृप वरा श्वापवा अरं इतिं मानयानामां विष्टनेन मानां
 मानयाम् श्वापुः अदीयत अदयदयन् अयं शिवाः । मानानां मानाना
 मानानां । य मरं उपायवन्ति शिवानि ये दुर्भेदशब्दो दी त दयः ।
 इति वनेन शिष्टेति । एनो दिना अतगपयते नवगा स्वपुत्र प्रावदता
 अयुर्द्विना मारुत्त्वत्वं हृदयनिना कल्पता य शीने कुर्वाण च इत्यर्थः-

(१) हे राजन् । नर वायकगणाः मेवहृष्टोऽयं उत्तरङ्गकलि-
 तारीभाजिराः उत्तरङ्गा भविमुदिताः कतिनोरुक्ताः सत्रिपुत्राः-

जलौघे खाक बाक्ती बहाया । तदपि दहति चित्तं माक-
क्या में करोगी मदनसरसि भूयः क्या बला आग लागी
॥ २ ॥ नूनं बादलशाह शोहपसरी निःसाणशब्दः खरः
शत्रुं पाडि छुटालितो विहगिसो एवं मणन्त्युद्धटाः । रूढे
गर्दमरामपालि सहसा रे कं तमेरे कहे कण्ठे पापनिवेशि
याहि शरणं श्रीमहदेवं प्रमुम् ॥ ३ ॥

जातिवर्णनम्

सिंहः

गर्जनह्रिः साम्भसि शैलकुञ्जे प्रतिध्वनीनात्मकृतादि-
शम्य । पदं बवन्ध क्रमितुं सरोपः प्रतर्कयन्नमृगमुन्द्रनादम्
॥ १ ॥ लीडप्रस्तविपाण्डुराप्रनखयोरार्कणदीर्घं मुखं विन्य-
स्त्राग्निमयोर्धुगे चरणयोः सद्यो विमिन्नद्विपः । एतस्मिन्मद-
गन्धवासितसटः सावज्ञतिर्यक्चलरुक्कान्ताहतिघृतलोलमधुपः
कुञ्जेपु शोते हरिः ॥ २ ॥ पश्योदध्ववाधदक्षितवपुः पश्चार्ध-
पूर्वार्धमाशस्तन्धोचानितपृष्ठनिष्ठितमनगमुधाप्रलाङ्गलमृत् ।
दंष्ट्राकोटिविशङ्कटास्यकुहरः कुर्वन्सटामुक्कटामुत्कर्णः क्रुरते
कर्म करिपती क्रूराकृतिः केसरी ॥ ३ ॥ उत्कर्णोऽयमकाण्डच-
ण्डिमपट्टः स्फारस्फुरत्केसरः क्रूराकारकरालकविकटस्तन्धो-
र्ध्वलाङ्गलमृत् । चित्रेणापि न शक्यतेऽभिलिखितुं सर्वाङ्गसंको-
चनाच्चैर्कुर्वन्निरिक्कुञ्जकुञ्जरशिरःकुम्भस्थलस्यो हरिः ॥ ४ ॥

तरशुः

लाङ्गुलेनामिहत्वं क्षितितलमसकृद्धारयन्नप्रपञ्चामात्मन्धेवा-
वलीय द्रुतमथ गगनं प्रोत्पतन्विक्रमेण । स्फूर्जहुंकारघोषः
प्रतिदिशमखिलान्द्राययन्नेप जन्तुकोपाविष्टः प्रविष्टः प्रतिबन्-
महणोच्छ्रान्चक्षुस्तरशुः ॥ ५ ॥

करिणः

अम्भोसुचां सलिलमुद्रमतां निशीथे तालीवनेषु निभृतं
स्फिरकर्णतालाः । आकर्णयन्ति करिणोऽर्धेनिमीलिताक्षा
धापारवान्दानकोटिनिपण्णाहस्ताः ॥ ६ ॥

मृगः

मीवामङ्गाभिरामं सुहृन्नुपतति स्यन्दने बद्धदृष्टिः पश्चार्धेन
प्रविष्टः शपतनमयाद्भ्रमसा पूर्वकायम् । दर्भैर्धर्षावलीढैः
श्रमविघृतसुखभ्रंशिमिः कीर्णवर्त्मा पश्योदग्रमुतत्वाद्द्वियति
बहुतरं स्तोकमुन्यां प्रयाति ॥ ७ ॥

मल्लः

नयनपद्मनिरोधात्कोघनिर्घृतमालप्रमदविरलरोमलोमबद्धा-
न्धकारः । क्रमिकवलनलोभोत्खातवहमीकरन्प्रो रिधतफणि-
फणयतिरुच्छलत्येष मल्लः ॥ ८ ॥

पोला ये अरीभाः शत्रुगनालोषां योऽस्ती आजिः संमामः सं रागित
ददतीति वे सन्तु. उत पुनः भयंकरमात्स्यः शुक्रीदीभीषणललाटाः सन्तु.
तैः पायःशरणीः इत्यावः पृथ्वीरयकः इलाजीतकंदर्पस्त्वं अगोहर
अगोम्रं यथा स्वापदेवं गां पृथ्वीं जह परदेशानात्मीयान्कुरु.

हयः

यावच्छकलितो वायुरेकीमवितुमर्हति । तावदेव तुरंगो-
ऽयमाजगाम जगाम च ॥ ९ ॥ मण्डले मण्डलाकारो रेखा
वाजीमयी जवे । सव्यापसव्ये द्विमुखो नकुलाधिष्ठितो हयः
॥ १० ॥ पुरो नुन्नः पश्चाद्भ्रजति विघृतश्रोच्छ्रिततनुः समुस-
त्योत्तानः पतति पथि लोकान्प्रविशति । हयः किंचिद्द्रच्छेपदि
नयति पत्तिं क्वचिदहो कशाघाते तिष्ठत्यथ चरणघातेन
खनति ॥ ११ ॥ आकर्षयिष गां वमयिष सुरी पश्चार्ध-
मुज्झयिष स्वीकुर्वन्धिष खं पिबयिष दिशो वायूंश्च सुप्यायिष ।
सान्नाप्रकरां स्पृशयिष भुयं छायाममृग्ययिष मेह्लुभामर-
वीज्यमानवदनः श्रीमान्दयो धावति ॥ १२ ॥ पश्चादह्वी
प्रसायं त्रिकनतिविततं द्राघयित्वाङ्गमुचरासज्यामुमकण्ठो
मुखमुरसि सटां धूलिधूम्रां विधूय । घासप्रासाभिलापादनव-
रतचलप्योधतुण्डस्तुरङ्गो मन्दं शब्दायमानो विलिखति
शयनादुत्थितः क्षमां सुरेण ॥ १३ ॥

कपिः

यदकौशुक्लान्तस्फुरदरुणपुष्पोदरधिया प्रविष्टो नासान्तः
कण्ठितमणिष्ठिम्भः प्रकुरुते । कपिः स्थित्वा स्थित्वा
तद्विमनुशृण्वन्विचकितो धुनोत्सासं रौति प्रचलति
चलत्कुच्छलति च ॥ १४ ॥

महोक्षः

गर्जित्वा मेघघोरं प्रथममथ शनैर्मण्डलीकृत्य वेहं
शृङ्गान्यां भीषयन्तावमिमुखमवनीं दारयन्ती सुराग्रेः ।
मन्दं मन्दं संमेत्य स्थिरनिहितपदं दत्तघातौ सरोपं दुष्येते
चालयन्ती कुटिलितमसकृत्युच्छमेतौ महोक्षौ ॥ १५ ॥

घेनुः

आहृत्याहृत्य मूर्ध्ना द्रुतमनुपिबतः प्रस्रुतं मातुरूषः
किंचिल्लुब्धैकजानोऽनवरतचलचारुपुच्छस्य घेनुः । उत्कर्णो
तर्णकस्य प्रियतनयतया दत्तहुंकारमुद्राविसंसत्क्षीरधारालव-
शवलमुखस्नाङ्गमावृत्ति लेदि ॥ १६ ॥

रासभः

आघ्रायाघ्राय गन्धं विकटसुखपुटो दर्शयन्दन्तपङ्क्तिं
धावत्युसुक्तनादो मुहुपि च रसाद्रष्टया पृष्ठलभः । गर्दभ्याः
पादघातद्विगुणितसुरतप्रीतिराकृष्टशिक्षो वेगादारुह्य शुभन्नव-
तरति खरः खण्डितच्छिद्रेण ॥ १७ ॥

अजः

प्रात्वा श्रोणीमजाया विततमभिसुखं वक्त्रसंकोचमङ्गं
स्थित्वा सूर्ये निरीक्ष्य प्रविकसितसटो घट्टयन्धमां सुरेण ।
बोबोकापन्क्रुर्वन्मणिशकलनिभं चालयन्नेत्रसुमं छागश्चाट्टन-
नेकांश्चतुर इव विटो मन्मथान्धः करोति ॥ १८ ॥

मेघः

पार्श्वस्फालाबलेपाचट्टलितचरणोल्लेखिताकाशदेशः संघ-
ट्टापोकपप्रसरितरसनापहवालीदयुद्धः । किंचित्साचीकृ-
तास्यः स्फुरदधरपुटः स्फारिताताम्रचक्षुर्धोणाघाताभिलापा-
दपसरति रूपं दर्शयन्नेप मेघः ॥ १९ ॥ .

मयूर

मण्डलीकृत्य बर्हाणि कण्ठैर्मधुरगीतिभि । कलापिन
प्रनृत्यन्ति काले जीमूतमालिनि ॥ २० ॥

चातक

दम्भोलिस्फूर्जदम्भोधरविपुलतडिद्भग्मग्मीरनादैरग्म सभा
रसभावनकुतुकिकुल चातकाना प्रनृत्यत । ऊर्ध्वं विन्यस्त
चञ्चुटमुपरि परिभ्राम्यदुत्पातवतैरम्भोदोन्मुक्तमम्भ कणमपि
न चिरात्प्राप्य नम्र मिथोऽभूत् ॥ २१ ॥

पारावत

कलकणितगमैर्ण कण्ठेनाधूर्णितेक्षण । पारावत परावृत्य
रिरसुध्रुम्बति प्रियाम् ॥ २२ ॥

वक

नालेनेव स्थित्वा पादेनैकेन कुञ्चितग्रीवम् । जनयति
कुमुदत्राति दृढवक्रो चालमत्स्यानाम् ॥ २३ ॥ स्थित्वा
धैर्यादुपाम्भ समचठरतिराश्रकमूर्तिर्सिद्धते धूर्त सत्यक्ततीर
कतिचिदपि पदायुचकै कुञ्चितान्नि । पश्चाद्ग्रीवा प्रसार्य
स्वरितगतितस्या मध्यमाविश्य चञ्चवा चञ्चन्तीमूर्ध्वकण्ठ
कथमपि शफरी स्फारिताक्षो वकोऽसि ॥ २४ ॥

कुकुट

न्यञ्चञ्चलचञ्चुम्बनचञ्चुञ्चुप्रभुप्रपतञ्चक्राकारकराल-
केसरसटास्फारस्फुरक धरम् । वारवारमुदङ्गिचञ्चलपनप्रव्य
नखशुण्णयोद्वेष कुकुटयोद्वयो स्थितिरिति क्रक्रम युध्यते
॥ २५ ॥ पक्षावृत्तिप्य धु चञ्चलकलतनुहान् मोगविस्तारि
तात्मा प्रागेजोद्भिननिद्र स्फुरदरुणकरोद्भासित ख निरीक्ष्य ।
प्रात प्रोथाय नीडस्थितचपलतनुर्धर्धारध्वानसुचैरुद्गीध पूर्वका
योन्नतविकटसट कुकुटो रास्टीति ॥ २६ ॥

गौरपत्त-कृकलासौ

भीष्मादित्यकरप्रतससिकतामथोपविष्ट सुख शेते गौर
स्रोते मरुस्थलमुवि प्रोथ निषाय क्षितौ । शुञ्ज्वाहककण्ट
वाहतमरुद्भूतोपतद्भूलिभिदिङ्गान् कृकलासकोऽपि निभृत्
मार्तण्डमुद्गीक्षते ॥ २७ ॥

सर्प

आलोकत्रसनारीवृत्तसमयमहानादधावजनौघव्यासद्वार
प्रदेशप्रचुरकलकलाकर्णमसत्त्वचमु । वाण दण्ड गृह्णापेत्य
तिमुत्तरजनेसाडितो लोष्टघातैर्भित सर्पो गृह्णसान्धिमगत
विवर कोणत कोणमेति ॥ २८ ॥

पुलिन्द

धामस्वधनिपण्णशाङ्कटिलप्रा तापिनाधोमुखसा दच्छा
पितम्बमात्सकात्रेणीस्वल्ज्यामपान् । ज्यान्तप्रोतकपोत
पोतनिपन्द्रसाक्तन्गीरवान्सोऽप्यदत्यक्रिमुम्भेदजनिता
स्कदा पुलिदापुर ॥ २९ ॥

पथिन्

गायति हसति च टलति हृदयेन धृता प्रिया

विचितयति । समविषम न च विन्दति गृहगमनसमुसुक
पथिक ॥ ३० ॥ मातर्धर्मपरे दया कुरु मयि श्राद्धेऽथ
वैदेशिके द्वारास्तिन्दकक्रोणके मुनिभृत् यासामि सुखा
निशि । इयुक्ते सहसा प्रचण्डगृहिणीवाक्येन निर्भरित
स्कथ यत्तपलालमुष्टिविभव पाथ पुन प्रस्थित ॥ ३१ ॥
मद्र ते सदृश यदध्गशते कीर्तिस्त्वोद्बुध्यते स्थाने स्मन्तु
त्तम सुकृतिना दानेन कर्णो जित । इत्यालोक्य श्रु
दशा करुणया शीतातुरेण स्तुत पाथैर्नैकपलालमुष्टिरुचि
गर्वायते हालिक ॥ ३२ ॥ देशैरन्तरिता शतैश्च सरितासु
वाभृता काननैर्बलेनापि न याति लोचनपथ काठेति
जानन्नपि । उद्भोवश्चरणार्धरुद्धवसुध कृत्वाशुपूर्णं दौ
तामाशा पथिकस्तथापि किमपि ध्याय मुहुर्धीक्षते ॥ ३३ ॥

शूर

खड्गहस्तोऽरिमात्रेण्य हर्षामर्षसमाचित । शूर पुलक्रि
रक्तनेत्रो हसति जृम्भते ॥ ३४ ॥

वाल

धूलीधूसरतनवो राज्यस्थितिरचनकरितैकनृपा । इत्
मुखवाद्यविकारा क्रीडन्ति सुनिर्भर वाद्य ॥ ३५ ॥ आयातो
भवत पितेति सहसा मातुर्निशम्योदित धूलीधूसरीतो
विहाय शिशुभि क्रीडारसाप्रस्तुतान् । दूरात्कस्तु
प्रसार्य ललित बाहुद्वय बालको नाथ यस्य पुर समति
परया प्रीत्या रटन्धधरम् ॥ ३६ ॥

कुमार

अकूर्चोरम्भोऽपि प्रलियुक्तदेश करतल प्रतिज्ञायै कुर्वन्
शुवतिषु द्रष्टुं सिग्धतरलम् । कुमारोऽहकारास्तरिपदि सम
नानगणय मुञ्जौ वक्ष पश्यन्नवयसि कार्ति विततुते ॥ ३७ ॥

नर्तकी

स्वेदकेदितकङ्कणा मुञ्जलता कृत्वा मृदङ्गाश्रया चेटीहस
समर्पितैकचरणा मञ्जीरसधित्तया । सा भूय कुचकम्पति
तरय नि श्वासमाशुचती रेङ्गस्वानमनङ्गसात्कृतवती तालाव
तस्थुपी ॥ ३८ ॥

लेखनकर्त्री

उन्नमितैकश्रूलतमाननमसा पदानि रचयन्त्या । इत्
नितेन प्रथयति मय्यसुराग कपोलेन ॥ ३९ ॥ यद्वरं
तरलिते यदुदङ्गलीक पाणि पुरो यदपि नसुरलब्धयस्व
उमुद्रिताधरदक च यदासमसास्तत्वाव्यकमणि विभिक
मयैमि चत ॥ ४० ॥

षलमकण्ठनीगीतय

विलासमसृणोऽस्य सुसललोकद्वो कन्दलीपरसरपरिल-
द्वलयनि सनोद्गपुरा । रसति कर्तुद्वृत्तिप्रसामकनिर्णो
स्वलमुदमकसतुला कर्तमकण्ठनीगीतय ॥ ४१ ॥

इति श्रीसुभाषितरत्नभाण्डागारे चतुर्थं प्रकरणं समाप्तम् ।

पञ्चममन्योक्तिप्रकरणम्

सूर्यान्योक्तयः

रवेरेवोदयः श्लाघ्यः कोऽन्येषामुदयग्रहः । न तमांसि
न तेजासि यस्मिन्नभ्युदिते सति ॥ १ ॥ खंड्योतो द्योतते
तावथावन्नोदयते शशी । उदिते तु संहस्रांशौ न खयोतो
न चन्द्रमाः ॥ २ ॥ तस्यैवाभ्युदयो भूयाद्भानोर्यस्योदये
सति । विकासमाजो जायन्ते गुणिनः कमलकराः ॥ ३ ॥
निमीलनाय पद्मानामुदयायास्यतेजसाम् । तमसामवकाशाय
व्रजत्यस्तमसौ रविः ॥ ४ ॥ कैरकोटोऽम्बरत्यागस्तेजोहानिः
सरागता । वंद्यणीसंगजावस्था भानुनाप्यनुस्यूते ॥ ५ ॥
अजस्रं लसत्यग्निनीष्टन्दस्रं मधुनि प्रकामं पिवन्तं मिलि-
न्दम् । रविर्मोचयत्यञ्जकारागृहेभ्यो दयाळुर्हि नो दुष्टव-
द्दोषदर्शी ॥ ६ ॥ एतावत्सरसिजकुब्जलस कृत्यं मित्रात्म-
सरसि विनिर्गमो बहिर्यत् । आमोदो विकसनमिन्दिरा-
निवासस्तत्सर्वे दिनकरकृत्यमामनन्ति ॥ ७ ॥ देवो
हरिवहदु यक्षसि कौस्तुभं तन्मन्ये च काचन पुनर्धूमणः
प्रतिष्ठा । यत्सादसंगतिसमर्पितसौरमाणि धत्ते स एव शिरसा
सरसीरहाणि ॥ ८ ॥ उच्यन्त्वमूनि सुबहूनि महामहासि
चन्द्रोऽप्यलं मुवनमण्डलमण्डनाय । सूर्यादते न तदुदेति
न चास्तमेति येनोदितेन दिनमस्तमितेन रात्रिः ॥ ९ ॥
दिवश्रीतमोहृतिजगज्जनरञ्जनादि सर्वे भविष्यति रवेरिव
चन्द्रतोऽपि । किं स्वस्तामिनि रवौ भविता न जाने राजीव-
जीवनविधौ कतमः प्रकारः ॥ १० ॥ अधिनमनमनेका-
स्तारका राजमानाः प्रतिगृहमपि दीपाः प्राप्नुवन्ति प्रति-
ष्ठाम् । दिशि दिशि विकसन्तः सन्ति खद्योतपोताः सवितरि
उदितेऽस्मिन्किं लोकेऽख्लोकि ॥ ११ ॥ गते तस्मिन्मानौ
त्रिमुननसमुपेविरहव्यथां चन्द्रो नेप्यत्यनुचितमितो
नासि किमपि । इदं चेतस्त्वां जनयतितराग्रम यदमी
प्रदीपाः संजातास्तिमिरहृतिवद्वोद्दुरशिषाः ॥ १२ ॥ पातः
पूर्णो भवति महते नोपतापाय यस्मात्कालेनासं क इह
न गता यान्ति यास्यन्ति चान्ये । एतावत्तु व्यथयति
यदालोकनालैस्तमोभिरसाक्षिणैव प्रकृतिमहति व्योम्नि लब्धो-
ऽवकाशः ॥ १३ ॥ पततु नमसो गच्छत्यलं निगज्जतु

वारिधौ व्रजतु वरुणागारद्वारं प्रभाभिरनादतः । तदपि तरणि-
दत्त्वा पादं शिरःसु महीभृतां दलितततिमिरयातः प्रातः पुनः
सङ्कदेप्यति ॥ १४ ॥ येनोन्मथ्य तमासि मासलघन-
सर्षेणानि सर्वे जगच्चक्षुष्मत्परमार्थतः कृतमिदं देवेन तिग्म-
त्विषा । तस्मिन्नस्तमिते विषयसति क्रियान्करो जनो दुर्जनो
यद्गद्भाति घृतिं शशाङ्कशकललोके प्रदीपेऽथवा ॥ १५ ॥
यस्यादाः शिरसा न केन विघृताः पृथ्वीभृतां मथ्यतस्त-
स्मिन्मासति राहुणा क्वलिते लोकनयीचक्षुषि । रघोतैः
स्फुरितं तमोभिरुदितं तारामिहजृम्भितं धूकैरुत्थितमाः
किमत्र करवै किं किं न कैश्चेष्टितम् ॥ १६ ॥ पूर्णोऽहो प्रीति-
बोध्य पङ्कजयनान्युत्सार्थं नैशं तमः कृत्वा चन्द्रमसं प्रका-
शरहितं निस्तेजसं तेजसा । मथ्याहे सरिता पयः प्रविततै-
रापीय वीतैः कैः सायाहे रविरस्तमेति विवशः किं नाम
शोच्यं भवेत् ॥ १७ ॥ दूरं यान्तु निशाचराः शशिकराः
श्लेशं लमन्तातरासुदद्योतं कलयन्तु हन्त न चिरं खद्योतका
द्योतले । ध्वान्तं धंसमुपैतु हंसनिवहः पद्माकरे शाम्यतु
प्राचीपर्यंतमौलिमण्डनमणिः सूर्यः समुज्ज्वलते ॥ १८ ॥

चन्द्रान्योक्तयः

आलोकयन्तः सन्त्येव भूयांसो भारकरादयः । कला-
वानेव तु श्रौचद्रावक्रमेणि कैर्मठः ॥ १ ॥ देवाद्यद्यपि तुल्यो-
ऽभूद्भूतेरास्य परिग्रहः । तथापि किं कैरालानि तुलां
यान्ति कलानिधेः ॥ २ ॥ अहो नक्षत्रराजस्य सामिमानं
विचेष्टितम् । परिक्षीणस्य वक्रवत् संपूर्णस्य सुदुत्तता ॥ ३ ॥
व्यज्यमानकलङ्कस्य वृद्धौ सति कलानिधेः । आशास्महे
वयं पूर्वा सर्वैस्साध्या कुशा दशाम् ॥ ४ ॥ क्षीणः क्षीणः
समीपत्वं पूर्णः पूर्णोऽतिदूरताम् । उपैति मित्रैश्चबन्धो
युक्तं तस्मैलिनात्मनः ॥ ५ ॥ निशाचरोऽपि दीनोऽपि
सकलङ्कोऽपि चन्द्रमाः । चक्रोरीनयनद्वन्द्वमानन्दयति
सर्वदा ॥ ६ ॥ हरसुकुटे सुरतटिनीनिकटस्थितिलामतो

१ किरणाः २ पक्षे, -चरणाः ३ शैलानाम्; पक्षे, -राशाम् ४ शूर्ये,
५ प्रले, ५ दिवापैः ६ उज्ज्वलाणि कृत्वा ७ निशाचरविष ८ प्रका-
शवन्तः ९ बहवः १० पापाणः ११ समर्थः १२ कशाकाक्षीनि-
१३ रघोतैः; पक्षे, -विशपातः १४ कलङ्किनः

१ ज्योतिरिङ्गाः २ धृतैः ३ किरणाः; पक्षे, -हस्ताः ४ आकाराः;
पक्षे, -वक्षः ५ वरुणादिभ्यः; पक्षे, -अधिराशेभ्यः

द्विजेत्रेण । अपि गरलं फणिभूकृतिरीक्षणीतृष्णाशुशुक्लिः
 क्षान्तः ॥ ७ ॥ निजकरनिकरसमृद्ध्या धवल्य भुवनानि
 पार्वण शशाङ्क । सुचिरं हन्त न सहते हतविधिरिह
 सुस्थितं कमपि ॥ ८ ॥ यद्यपि शिरोऽधिरोहति रौरः क्रोधेन
 सिंहीकातनयः । त्यजति न शरणं यातं सागरसमुत्तमं
 तदपि ॥ ९ ॥ प्रोषितरति रजनिकरे बन्धुतया न खलु
 कैरवाण्येव । म्लायन्ति किंतु सहसा भुवनान्यपि तमसि
 मज्जन्ति ॥ १० ॥ शंकरशिरसि निवेशितपदैति मा गर्व-
 मुद्धहेन्दुकले । फलमेतस्य भविष्यति तव चण्डीचरणरेणु-
 मृजा ॥ ११ ॥ या महेशशिरसो विभूषणं या त्रिलोक-
 जनश्रेयचोत्सवः । सेयमिन्दुकलिका दिनात्यये तापिता
 कमिह नातितापयेत् ॥ १२ ॥ रजिता न ककुभो निवेशिता
 नाविषो वत चकोरचक्षुषु । कष्टमिन्दुरुदये निपीयते दारुणेन
 तैमसा बलीयसा ॥ १३ ॥ किरति प्रकरं गवा प्रकरं सुमन-
 स्रच्छतरं विधौ कलानाम् । कति चेत्कलयन्ति यत्प्र-
 बोधं कति चेत्येति स तत्सभाय एव ॥ १४ ॥ निधेः कला-
 नामपि रीतिरेषा मर्मणि मे सरशशतीव भूयः । कुतो
 विशेषालुसुदेऽनुरागः कुतो विरागश्च कुशेशयेषु ॥ १५ ॥
 निष्पीडितो यद्यपि देवयोगान्निशाकराणि विधुर्तुदेन ।
 तथापि पीयूषविशेषरथीं सुधाकरः कैर्यकाननेषु ॥ १६ ॥
 यत्रोऽस्तु माल्ये तदनु प्रमृदः कलङ्कवानस्तु जडोऽस्तु
 चन्द्रः । महेशमौली च पदं दधातु जायेत बन्धो विविधो-
 पकारात् ॥ १७ ॥ तारागणाश्चन्द्रमसं मज्जन्ते न जातु
 नैधं नलिनाकराणाम् । एतावता तस्य किमस्ति हानिर्ज्ञाता
 तपोरन्तरमेव लोकः ॥ १८ ॥ यसोदयेनैव दिशां प्रसाद-
 स्तापापनोदोऽपि जगन्नयस्य । चकोरचक्षुषुटपारणे तु
 चन्द्रस्य तस्यास्ति क्रियान्प्रयासः ॥ १९ ॥ प्रकुर्वता संगति-
 मिन्दुनाधुना किं किं च लब्धं जगदीश्वरेण वै । कलङ्क-
 हानिः सुपस्तिन्धुसंगमः कलादायिभ्यं च पदं तयोचक्रे ॥ २० ॥
 गयनमसि जगदर्दस्य शंभोःसुसुटमणिः सुरशा स्वमादि-
 देवः । त्यजति न मृगमात्रमेकमिन्दो चिरमिति येन कल-
 द्विजं यद्वृत्ति ॥ २१ ॥ विरम निमिर साहमादमुष्मापदि
 रविरसामितः स्ततस्ततः विम् । कर्त्तव्यमि न पुगे महोर्मि-
 भागपुनितिधिरसुदयत्ययं शशाङ्कः ॥ २२ ॥ आसे विधुः
 परमनिर्गुत एव मालो गंभोरिति त्रिजगतीजनचित्तवृत्तिः ।
 अन्तर्निर्गुदनयनान्द्राहृदुम् जानाति कः परस्मृते यत
 शीतस्मेः ॥ २३ ॥ एकैव सायतमयी सुतपामनर्था वाप्य-
 स्त्वसौ द्विमदस्स कया ययं य । आरोपितो गुणविदा

परमेश्वरेण चूडामणौ न गणितोऽस्य कलङ्कदोषः ॥ २४ ॥
 श्रेयान्किचोर्बहुलपक्षपरिक्षयोऽपि नो पूर्णतापि जलवेरिह
 वर्णनीया । यद्धारि न स्पृशति हन्त पृथग्जनोऽपि यसात्पै-
 मंखभुजोऽपि मुदं लभन्ते ॥ २५ ॥ मौरस मित्रमि
 किं च सुधामयूख शंभावपि प्रेणयितां प्रकटीकरोपि । विशाल-
 पात्रमसि यद्विपतोस्तयोरप्येतत्तव प्रकृतिमुद्धनोक्षरि-
 त्रम् ॥ २६ ॥ रत्नाकरो जनयिता सहजश्च वर्गः किं कथ्यन्-
 मश्रुतकौस्तुभपारिजाताः । किं तैरचिन्त्यमिह तनु-
 रन्यदेव तत्त्वान्तरं कुमुदवन्धुरसौ यदिन्दुः ॥ २७ ॥
 नानन्दि कैरवमवर्धि न वाम्बुराशिरादीपि नाम्बरमहारि न
 वान्यकारः । धिदैवदुर्विलसितं यदसौ सुधांशुभुजवत्
 तैमसा कवलीकृतश्च ॥ २८ ॥ चन्द्रं समाश्रयति नाम तिथि
 स्वनेका क्षीणस्तु विम्बपरिपूर्णमपूरणाय । एवं पुनः सकृ-
 मण्डलपूर्णवर्णे सा पूर्णिमैव खलु पूरयितुं समर्था ॥ २९ ॥
 सेरा दिशः कुमुदमुद्गिदुरं पिबन्ति ज्योत्स्नाकाम्मुसुर-
 भरयश्चकोराः । आः कौहगत्रिमुनिलोचनदृषिकायां पीरु
 दीधितिरिति प्रथितोऽनुरागः ॥ ३० ॥ हिमकर परमाणं भू
 थिप्यन्सुमेरोर्व्रजसि यदि तदाहं न क्षमः संनिरोदुम् । इति
 तु बहुविधाभिः काकुभिः प्रार्थये त्वां पुनरपि कुमुदाननेन
 हायां विषादः ॥ ३१ ॥ कलास्तास्ताः सम्यग्वहसि यदने
 त्वं द्विजपतिर्गुतिस्तादृग्वा जनरिपि, च रत्नाकरकुले । सु
 श्रूमः किंवा पुरहरशिरोमण्डलमसि त्वदीयं तत्सर्वं श्रुत्वा
 कलङ्काद्विफलितम् ॥ ३२ ॥ पादन्यासं क्षितिपरशुर्दोषं
 कृत्वा सुमेरोः क्रान्तं येन क्षपिततमसा मध्यमं धाम विष्णो ।
 सोऽयं चन्द्रः पतति गगनादस्यशेषैर्मयूखैर्दृशरोहो मयि
 महतामप्यपभ्रंशहेतुः ॥ ३३ ॥ त्वं भोः शंभोर्निकरति
 शिरोदेशमाधित्य नित्यं तत्त्वां याचे जगदुपकृतिव्यापृतिव्यन
 मिन्दो । यः सद्भावस्तन परिणतः कैरवे वा चकोरे सदा
 स्तेन प्रतिनिशमती चक्रवाको वराकः ॥ ३४ ॥ यत्
 तोऽसि पयोनिधौ हरजदाजुटे प्रसिद्धोऽसि यद्विद्वत्सद-
 दीपवोऽसि विधिना सुद्रोऽसि यच्चायतैः । प्रातः स
 मयूख सर्वमधुना म्लानीकृतं तत्रया राजीवं यदपान सैन
 कुलं नीनं विकासस्यदम् ॥ ३५ ॥ पीयूषं वपुषोऽस्य इति
 रुदयो विश्वस्य नेत्रोत्तनः ह्युष्टं मानुकरिदं त्रिदुः
 ज्योत्स्नामरः निशयति । सर्वशाप्रतिरोषध्यान्तमवसन्त
 यदोयमो धिग्घातारमिहापि लक्ष्म निश्चितं यत्त वा
 मनः ॥ ३६ ॥ उच्यः स्वानकृतोदयैर्बहुनिर्धेयैर्ज्योतिरिहृदयै
 गुत्रायः निमनीभिरय वितया ग्रीद्वि दधानैरपि । सारस्य
 तमोपहेन भवता लक्ष्मीर्न विद्यायते तावन्न ॥

परादिषु क्वपि । तस्मिन् तत्र न मुञ्चसि मुक्ता मुक्ता
 भवति यत्रापि ॥ १७ ॥ धीरध्वनिभिरल ते नीरद मे
 मासिको गर्भ । उमदवारणपुञ्ज्या भयेजठर समुच्छ
 लति ॥ १८ ॥ जलद समुद्रसेवामाचरति समप्रभुवनभर
 णाय । बुरुते तामपि हेतमतिर्रात्मभरिरविशमौर्वीभि ॥ १९ ॥
 सर्वे वन तृणाख्या पिहित पीता सितानुरवितारा ।
 प्रध्वस्ता पन्थानो मलिनेनोद्गम्य भेगेन ॥ २० ॥ प्रावृषि
 शैलश्रेणीनितम्बमुज्ज्वलिततर भ्रमसि । चपलातर घन
 किं तव वचनीय पवनवशोऽसि ॥ २१ ॥ यद्यपि सति
 बहूनि सरसि स्वादुसुखीतरसुरभिपयासि । चातकपोत
 स्रदपि च तानि त्यक्त्वा याचति जलदजलानि ॥ २२ ॥
 एतदत्र पथिवैकजीवित पश्य शुष्यतितरा महत्सर ।
 विह्व युथाम्बुपर रुद्धसद्गतवर्षिता विमिह तेऽद्रिवाहि
 नी ॥ २३ ॥ सुष सुष सलिल दयानिधे नास्ति नास्ति
 समयो विलम्बने । अद्य चातकपुले भूते पुनरारि वारिधर
 किं करिष्यसि ॥ २४ ॥ चातकस खलु चक्षुसपुटे नो
 पतति त्रिल वारिविदव । सागरीकृतमहीतलस्य किं दोष
 एष जलदस्य दीयते ॥ २५ ॥ ऊपरेषु विवरेषु चाम्भसा
 वीचयोऽपि भयता विनिर्मिता । क्षेत्रसमीहि निहितास्तु
 विन्दो यारिवाह भवतो ननो नय ॥ २६ ॥ आपो
 विसुक्ता वचिदाप एव वचिन्न किंचिद्भरल क्वचिच ।
 यमिन्निमुक्ता प्रभवति सुक्ता पयोद तस्मिन्विमुख युत
 स्तम् ॥ २७ ॥ पानीयमानीय परिश्रमेण पायोद पायो
 निधिमप्यतस्तवम् । कल्पद्रुमे सीदति साभिलोपे महोपरे
 सुचसि किंनिमित्तम् ॥ २८ ॥ पपात पाष कणिका न
 भूमाववाप शान्ति ककुभा न ताप । दृष्ट्वैव जीवातुरय तडि
 त्मान्धुपीरुत्वा सुदमाततान ॥ २९ ॥ प्रथितोऽसि यत
 सत पृथिव्यामपि जीमूत जनस्य जीवनेन । विपयानपि
 गच्छत किमेताप्यनिभिर्भोषयसीह राजहसान् ॥ ३० ॥
 गर्जितपथिरीवृत्तवपुमा किमपि वृत्त न धनेन । वियती
 चातकचमुपुटी सापि भृता न जलेन ॥ ३१ ॥ गर्जसि
 मेघ न यच्छसि तोय चातकपक्षी व्याकुलितोऽहम् । देवा
 दिह यदि दक्षिणगत इ त्व वाह इ च जग्पात ॥ ३२ ॥
 नितर वारिद वारि देवातुरे चिरपिपासितचातकपोतक ।
 प्रचलिते मैरुति क्षणमयया इ च भवा इ पय इ च
 चातर ॥ ३३ ॥ विसल्लयानि युत पुमुमानि वा इ च
 पगानि तथा नववोरुषाम् । अयमकारणकारणिको न

चेद्वितरतीह पयासि पयोधर ॥ ३४ ॥ पयोद हे वारि
 ददासि वा न वा त्वदेकचित्त पुनरेष याचक । वर
 महत्या भ्रियते पिपासया तथापि नान्यस्य करोत्युपासनम्
 ॥ ३५ ॥ दीनानामिह परिहाय शुष्कसखाप्यौदार्य
 प्रकटयतो महीधरेषु । औन्नत्य परमवभाष्य दुर्मरस
 ज्ञातोऽय जलधर तावको विवेक ॥ ३६ ॥ अज्योनी
 चन्दनतरोर्महनीयमूर्ते सेकार्यमुत्सहति तद्गुणबद्धतृण ।
 शाखोत्कस्य पुनरस्य महाशयोऽयममोद एव शरण वारि
 निर्गुणस्य ॥ ३७ ॥ आश्वास पर्यतकुल तपोभल
 दुर्दाववहिविधुराणि च काननानि । नानानदीन्दशतानि
 च पूरयित्वा रिक्तोऽसि यज्जलद सैव तवोत्तमा श्री ॥ ३८ ॥
 एतेषु हा तरुणमारुतधूममानदावानलै क्वलितेषु मरी
 रुहेषु । अम्भो न चेज्जलद मुञ्चसि मा विमुख वज्र पु
 क्षिपसि निर्दय कस्य हेतो ॥ ३९ ॥ शोषे गते सति
 शैवलमञ्जरीणामतस्मिन्मिर्लुङ्गति तापविशीर्णदेह । अत्रान्तो
 यति न वारिद वारिपूरैराश्रावयेत्सदनु किं मृतमण्डने
 ॥ ४० ॥ शृण्व पुर पुरुषगर्जितमस्य हन्त रे पाप विभ्र-
 मना न मनागपि स्या । विश्वार्तिवारणसमर्पितजीवनेऽय
 नाकर्णित विसु सखे भवताम्बुवाह ॥ ४१ ॥ यथाशेषे
 सरलेषु न पक्षपातो जातो वत स्फुटमवौ कुटजेषु राम ।
 विश्वेकजीवनपटोरपि वारिवाह दुर्वारवायुवशगस्य न तडि
 चित्रम् ॥ ४२ ॥ यत्पलव समभवत्कुसुम यदासीत्सल्लं
 मस्य भवत पयस प्रसाद । यद्गुरुहे कलविधौ न दशपि
 वारि प्राचीनमन्मुद यशो मलिनीकरोपि ॥ ४३ ॥ नैव
 बालजलय भरित द्रुमाणा नार्द्रोक्तापि वत चातकपोत-
 चक्षु । दावानलाकुलतर शमितो न शीघ्र माराय वारि
 वारिपद तवाभूत् ॥ ४४ ॥ के वा न सति भुवि वारि
 रुहावतसा हसावलीकलयिनो जलसनिवेशाः । किं चातक-
 फलमपेक्ष्य स वज्रपाता पौरदरीं कलयते नववारिषापर
 ॥ ४५ ॥ वारिर्विधुनय विभीषय भीमनादै सचूर्णय तत्र
 धना करवाभिघाते । त्वहारिषिदुपरिपालितजीवित्र
 नान्या गतिर्भवति वारिद चातकस्य ॥ ४६ ॥ ज्ञानसु-
 स्तत्र पयोद मयोदितेय यजीवनाय जगतस्तव जीवनि ।
 स्तोत्र तु ते महदिद घन धर्मराजसाहाय्यमनयनि यन्नि-
 वासिहस्य ॥ ४७ ॥ सपादिता सपदि ददुस्तीर्णप-
 यन्कोनिलकलरुतानि निराकृतानि । निष्पीतमनु हन्त
 न तु देवनघा पर्जन्य तेन भवता विहितो विवेक ॥ ४८ ॥
 यत्सोदये गुणमनोरधम धरेण सचिचित्त किमपि चरन्

चातकेन । आः कष्टमिष्टफलदानविधानहेतोर्गमोघरास्यतति
संप्रति वज्रवह्निः ॥ ४९ ॥ दैवदहनजटालज्वालजालाहतानां
परिगलितलतानां म्लायतां भूहृणाणाम् । अपि जलधर
शैलश्रेणिशृङ्गेषु तोयं वितरति बहु कोऽयं श्रीमदस्तात्र-
कीनः ॥ ५० ॥ नमसि निरखलम्बे सीदता दीर्घकालं त्वद-
भिमुखनिष्पणोत्तानचञ्चुपटेन । जलधर जलधारा दूरतस्तात्र-
दास्तां ध्वनिरपि मधुरस्वे न श्रुतश्चातकेन ॥ ५१ ॥ अये
हेलावेलाडलितकुलशैले जलनिधौ कुतो वारामोघं बत जलद
मोघं वितरति । समन्तादुच्चालज्वालदनलीलाकचलनरुमोपे-
तानेतासुपकुरु पयोभिर्विदपिनः ॥ ५२ ॥ अमुं कालक्षेप त्यज
जलद गम्भीरैर्मधुरैः किमोभिर्विधौषैः सज झटिति शङ्का
रि सलिलम् । अये पश्यावस्थामकरुणसमीरव्यतिकरज्वालदा-
ज्वालावलिर्जटिलमूर्तैर्विदपिनः ॥ ५३ ॥ अकूपाराद्धारि
प्रचुरतरभादाय जलदः स दानाप्यक्षोऽपि प्रकिरति जलं
नाद्भुतमिदम् । स मेघो धन्यो यत्परिकिरति मुक्ताफलतथा
यदीयासौ कीर्तिर्नटति नृपनारीकुचतटे ॥ ५४ ॥ तथैव
प्रावीण्यं जलद जगदानन्दकरणं यदम्भःपालीराहुरसि खल-
सत्त्वाजलनिधेः । निरसर्गास्कारास्ता नयसि च कथंचिन्मधु-
स्तामयासारस्तासां सुगणदुपकर्तासि जगतः ॥ ५५ ॥ विल-
पति तथा सारङ्गोऽयं भवानयमुद्यतो जलमपि च ते संयौ-
गोऽयं कथंचिदुपस्थितः । उपकुरु कुरु प्रहं चेतो न वेदसि
यदप्रतो जलधर पुनः क्व त्वं क्वयं क्व ते जलविन्दवः
॥ ५६ ॥ नीरं दूरं तदपि विरसं जंगमा नो लताघाह-
सिन्दातर्यपि जलनिधौ को लभेताम्बुविन्दुम् । दानाप्यक्षे
वपि जलधर कापि कुत्रापि शैलाः शालावन्तोऽमृतनिभजलै-
स्त्वपिताः सर्वे एते ॥ ५७ ॥ तुस्था नयः कमलसरसी
राजहंसावतंसाः पुण्याश्वेतो हिमगिरिवस्त्वकृते येन
मुक्ताः । संप्राप्तसिञ्जलद दहनोच्चण्डदाहे निदाघे पर्जन्य
स्वीकुरु तमधुना चातकं पातकं वा ॥ ५८ ॥ शैलेषु
शिलातलेषु च गिरिः शृङ्गेषु गतेषु च शीखण्डेषु विमीतकेषु
च तथा पूर्णेषु रिक्तेषु च । स्निग्धेन ध्वनिनाखिलेऽपि
जगतीचकं समं वर्षतो वन्दे धारिद सार्वभौम भवतो विश्वो-
पकारि व्रतम् ॥ ५९ ॥ नौहाराकरसारसागरसरित्कासार-
नीरश्रियं त्यक्त्वा तोयद चातकेन महती सेवा समाल-
म्बिता । तस्यैतकलितं समुज्जसि शिलासंताडनं मत्तके
गाढं गर्जसि वज्रमुज्जसि तडिलेह्लामिरातर्जसि ॥ ६० ॥
औरामामरणस पलत्रचयैरापीततिमल्पिषः पाधोद प्रशमं

नयागुरुतरोरेतस दावज्जरम् । ब्रूमस्त्वामुपकारकातर गत-
प्रायाः पयःसंपदो दग्धोऽप्येव तरुदिशः परिमलैरार्यैर्निर्वा-
स्यति ॥ ६१ ॥ यावत्तिष्ठति चातकोऽयममुभिः कष्टस्थल-
स्थायिभिस्तावेद्देहि पयः पयोद फलतु त्वद्धारि कल्पयुगः ।
नो चेदस्य तृपतपीडिततनोः प्राणैः प्रयाणे कृते कस्यै
दाससि को अहीष्यति पुनस्तापस्तु ते स्यासति ॥ ६२ ॥
कूपे पानमधोमुखं भवति मे नद्यो वराक्यः स्त्रियः सामान्यं
वकटिद्विभंः सह सरस्येवं समालोकयन् । शुष्यत्ताड-
गलोऽपि कम्पिततनुः श्रुत्वा गमीरध्वनिं धैर्याद्भुतकरुणधरो
जलधर त्वं याचते चातकः ॥ ६३ ॥ मार्गो भूरि जलं
मरुस्थलमुनि स्वप्नेऽपि नो लभ्यते तीव्रो वाति समीरणः
क्वचिदपि च्छायाभृतो न द्रुमाः । अन्नाप्रकरानिकरनिव
रविर्गाम्भे तपत्यम्बरे तद्गोः पान्यहिताय पूर्य धरां पाधोद
पाथोभरैः ॥ ६४ ॥ भेकैः कोटरशायिभिर्मृतमिष क्षमान्तर्गतं
कच्छपैः पाठीनैः पृथुपङ्कपीठलठितैर्यसिन्मुहुर्भूच्छितम् ।
तस्मिन्शुष्कसरसकालजलदेनागत्य तत्चेष्टितं यवाकुम्भनि-
मप्रवन्त्यकरिणां शूचैः पयः पीयते ॥ ६५ ॥ कालातिक्रमणं
कुरुष्व तडितां विस्फूर्जितैस्त्रासय स्फारैर्मपिणगर्जितैरतितरां
काष्यैर्मुखे दर्शय । असानन्यगतैः पयोद मनसो जिज्ञा-
सया चातकसाधेहि त्वमिहाखिलं तदपि न त्वत्तः परं
याचते ॥ ६६ ॥ मूयो गर्जितमम्बुद प्रकटिता विद्युस्त्वमा-
पूरितं दूरावग्रह तिष्ठ तिष्ठ तदलं वृष्टया तवातः परम् ।
निर्दग्धाखिलशालिहालिकवधुसंगदनेत्रैः परं नैराश्यादिह
वर्षितन्यमधुना केदारपूरं पयः ॥ ६७ ॥ गर्जन्मन्दु ददाति
तच्च कणिकारूपेण यत्र क्वचिद्वर्षकालमपेक्ष्य दानसमये
कौष्यैर् विधत्ते मुखे । पश्चात्पाण्डुरतामुपैति लघुतामप्येति
भूयस्ततः श्रीमद्गम नृपालशेखर विमो दाता क्रियान्वारिदः
॥ ६८ ॥ आसक्ताः प्रतिकोटैरं विपथरा मानोः करा मूर्धनि
ज्वालाजालकरालदावदहनः प्रत्यङ्गमालिङ्गति । सर्वानन्दन-
चारुचन्दनतरोरेतस जीवातवे रे जीमूत विमुञ्च धारि बहु-
शो शुष्मधरो जुम्भताम् ॥ ६९ ॥ ते ते चातकपोतक
वितृपिता दावाधिममं वनं संनिर्वापितमुष्णतापितमही निर्वा-
पिता सर्वतः । कौसाराः परिधूरिताः पृथुपयोधाराभिस्मो-
धर त्ययेवायनहो महोर्जितमहादानावदानक्रमः ॥ ७० ॥
तापं लुम्पसि सर्वतो वितरसे मुक्ताफलं शुक्तिषु क्षेत्रं तिष्ठसि
किं च पलत्रयसि श्रीरुण्डमुख्यान्दुमान् । सारं शार-
मिदं जलं जलनिधेरादाय जीमूत हे विश्वं जीययसि ब्रवीतु
जगति प्रौढोऽपि क्लेशे शुणान् ॥ ७१ ॥ संतापं जगतो

१ दावादिः २ म्लानि प्रासुवताणः ३ द्योमोक्षितैर्मय्याजिनैः
४ शीघ्रम् ५ यासवेदस्य ६ वृष्टयः ७ उषानभूषणस्य

१ वृष्णताम् २ प्रतिविलम् ३ जलाशयाः

निलम्बि धरा धाराभिरासिञ्चति क्षेत्राण्यदुरयश्चमृमुकुल-
 यस्वाहाय नीपद्रुमान् । सारद्रस्य नभोनिवेशितदशाश्वश्रुपुटी
 पूरणे वैमुन्य वहसि त्वममुद यदि प्रत्ये तु को नाम तत्र
 ॥ ७२ ॥ वृषाम्नासि पिबन्तु कूपरतिवा थापीषु वापीजुषो
 नादेयाश्च पतत्रिगोऽपि मुदिता आस्वादयन्तामप । सार-
 द्रस्य नभोनिवेशितदशा किं तेन यावन्महीमम्भोभि स्त्रप
 यन्नवासुदयते न प्राशुपेण्यो धन ॥ ७३ ॥ कर्तव्यो दृदि
 वर्तते यदि तपोरम्योपकारसदा मा काल गमयाम्बुवाह समये
 सिञ्चेनमम्भोभरै । शौणे पुष्पफले दले विगलिते मूले गते
 शुक्लता कर्म किं हितमाचरिष्यति परीतापस्तु ते स्वास्वति
 ॥ ७४ ॥ नो चिन्तामणिभिर्नि क्लयातरभिर्नो कामधेन्वादिभिर्नो
 देवैश्च परोपकारनिरसै स्थूलैर्न सूहृभरिपि । अम्भोदेह निर-
 न्तरं जलमोस्तामुर्वरा सिञ्चता धीरेयेण धुर त्वयाप वहता
 मन्ये जगजीवितम् ॥ ७५ ॥ हे पाथोद यथोन्नतेन भवता
 दिग्भ्याऽरुता गन्तो मन्ये धीर तथा करिष्यसि खलु क्षीराब्धि
 तुल्य सर । किं त्वेष क्षमते नहि क्षमामपि सीमोष्मणा व्या
 पुत्र पाठीनादिगणस्यन्देकराण्यलद्रूपं तावत्कियत ॥ ७६ ॥
 नैन्धौ रक्षन्धनति सर सु न मनो वापीषु नापीहित कर्णे
 ऽप्यणंरससथा न च श्रुता नाचापि नया मन । सारद्रेण
 समुत्तरद्गारसनादण्डेन चण्टातपश्चान्तेनापि निरन्तरं जलद
 हे स्वय्येन दत्त मन ॥ ७७ ॥ नि पत्र क्षिशिरेण धीनरगणै
 निर्मित्यनि कर्मक आपैर्निर्विहंग निरम्बु रविणा निर्नालक
 दन्तिमि । नि साद्रकमकारि शूकरणैर्गणैर्नमैकमात्र सरो हे
 जीमूत परोपकारक पथोदानेन मा पूय ॥ ७८ ॥ वासा
 रेपु सरित्सु सिन्धुषु तथा नीचेषु नीरमह धिक्तत्रापि शिरो
 नां निमपरं हेय भवेन्मानिनाम् । इत्यालोच्य विमुच्य चात
 षडुगा तेषु स्थहामादात्तद्द्रोवस्त्व वारिवाह ध्रुक्ते धाम
 धणोत्कवन्म् ॥ ७९ ॥ रे धाराधर धीर नीरनिर्वरेषा रमा
 नीग्या शेषा पूरवरोत्तरैरविश्रयैरपूरि भूरि तया । एवान्तेन
 भरतमन्तरगत स्थान्तेन सचिन्तयथाश्रयै परिपीडितोऽभि
 रमते यथातकमुष्णया ॥ ८० ॥ आपामाधिपतिर्निर्वेजिक्लिष्टो
 नून रमा नीरया याल्पामि पण्णीहृता ददा दिशश्चण्डातो
 दु गहः । एव धन्वनि पम्पकन्य मखले सहाहृतापरि
 र्थ निषद्यमूतेन तोदय सुतोऽप्याविष्णुतो वेधमा ॥ ८१ ॥
 मीषेने मीषनरै र्कीर्दिनहृता द्द्योऽपि यथातकमा
 प्यादपन यामगन्धपमभि प्राधोपमो नीनमान् । दैशतो
 पनगोचर्य त्वया तस्मिन्निदानी यदि मीषके कथा
 गिनानवृत्ता तत्र मी मूतहे ॥ ८२ ॥ स धामो जगति

मरासि वितल्यन्त्यागत्यो मित गृहन्ते सरितः श्रमेण
 परितोऽप्याधारवन्वै वगात् । प्राप्य कूपकन कथचन
 किमप्यारोप्य वण्टे पद तत्रा त्वागिनमेत्रमेव भगवन्पञ्ज-
 न्य मन्यामहे ॥ ८३ ॥ हर्षे वर्षन्विषयस्ते चिरसमयतृपाशु-
 प्यता चातकाना भूमेस्तापोवशांति वितरति तरसा लोक-
 शोऽधुनोपि । अम्भोदैतच्छेके परममनुचित थकिपथस्ते सुधाशु
 वाचामीश कवि वा बुधमपि वहसि प्रेम खद्योतगर्गे ॥ ८४ ॥

वाचन्योक्तयः

वायुरेव गैहाभूत वदन्तु निखिला जना । आयुरेवैष
 भूतानामिति गन्यामहे वयम् ॥ १ ॥ अलिपटलैरनुयाता
 सारदृग्दृग्दयन्तर विलुम्बन्तीम् । मृगमदपरिमल्लहरी
 समीर किं पामरेषु रे निरसि ॥ २ ॥ परमो मरुत्सरापि
 सेजोऽर्द्धं तनोतु त जेतुम् । दीप हरति तदस्य ज्ञान प्रति-
 पत्तिनिर्वहणम् ॥ ३ ॥ प्राग्भिकी धनवृष्टि प्राप्ता शिविनो
 निदाघतस्य । आकम्बिनेन सा पुनरपनीता क्षापि पत्रेन
 ॥ ४ ॥ वरतद्विषयदणपदव फटवश्चञ्चिन्ति वायवो बहव ।
 तत्रुसुमबहलपरिमलगुणविन्यासे वृती त्वेक ॥ ५ ॥
 गन्धराह गहनानि गाहसे गन्धजातमिह सचिनोपि
 च । नैपुणञ्चुतिरिय तु तावनी यत्र तत्र मदसद्विवेचनम्
 ॥ ६ ॥ अहह चण्डसमीरण दारुणं निनिदमाचरित
 चरितं त्वया । यदिह चातत्रचुपुटोदरे पतति धारि तदेव
 निवारितम् ॥ ७ ॥ अनिल निमिलविभ प्रोणिति त्वत्प्रयुक्तं
 सपदि च विनिमीलत्यावुल त्वद्वियोगात् । वपुरसि परमेश-
 न्योचित नोचितं ते सुरभिमुसुरिभ या यत्तम स्वीकरोपि
 ॥ ८ ॥ राजीविनीरिपिनसौरभसारगन्धियौऽम्बूद्रसन्तदिवसेषु
 जनैकवन्धु । रथ्यारानामि विनिरिवरजघनेन्द्रानुम्भतत्र-
 द्रमति पश्यत सोऽय धासु ॥ ९ ॥ ये जाला लघव
 सदैव गगना याता न ये कुत्रचित्त्वयामेन निर्दिता
 प्रीतिदिन भूमौ निरीनाधिरम् । उल्लिखताश्रयणग्रमेन मरता
 पश्यान्तरिक्षे सद्ये तुदानाश्रुपरि शिति क्षितिभृता पुत्रं
 न्यमी पामर ॥ १० ॥ हहो दग्धमर्मार मर्षिनि भयलामि
 न्यने शाश्विनां शाश्वतपर्यणत म कोऽपि सुचिरं जन्माल
 दापानल । येनादाहि पयायमानहृदिष ममीभनद्रहं शुष्य
 निर्गम्यन्तान्गजुल चैन्द्रुन्म यन्म् ॥ ११ ॥ हहो धीर
 समीर हन्त जननं ते सैन्दवसनाभूतो दाशियं जगदुत्तरं परि-
 चयो गोदारविवारिभि । प्रत्यह दहतीह मे त्वमपि चेदु-

१ मरुत्सरापि जगति मरुत्सरापि २ वयम् ३ अलिपटलैरनुयाता ४ अहह चण्डसमीरण दारुणं ५ गन्धराह गहनानि ६ गन्धजातमिह ७ अनिल निमिलविभ ८ राजीविनीरिपिनसौरभसारगन्धियौऽम्बूद्रसन्तदिवसेषु ९ ये जाला लघव १० हहो दग्धमर्मार मर्षिनि ११ हहो धीर

हामदावाधिवन्मोज्यं मलिनात्मको वनचरः किं वश्यते
कोकिलः ॥ १२ ॥ कोज्यं आदिप्रकारस्तव पवन घनाव-
स्करस्थानजातं तेजस्वित्रातसेष्ये नमसि नयसि यत्वासुपूर्
प्रतिष्ठाम् । अस्मिन्नुत्थाप्यमाने जननयनपयोद्भवस्तावदासां
केनोपायेन सद्यो वपुषि क्लृप्ततादोष एपस्तवैव ॥ १३ ॥

पर्वतान्योक्तयः

नाघन्थानां निवासं विदधति गिरयः शेखरीमूतचन्द्राः
शृङ्गैर्योत्त्राप्रवाहं द्रुतमिव तुहिनं दिशुषुषु क्षिपन्तः ।
येषामुच्चैस्तरूणांविहतगतित्ना यादुना कम्पितानामाकाशे
विप्रकीर्णः कुसुमचय इवाभाति ताराग्रहीधः ॥ १ ॥

हिमाचलः

तरुकुलसुपमापहरां जनयन्तीं जगति जीवजातार्तिम् ।
केन गुणेन भवानीतात हिमानीमिमां वहसि ॥ २ ॥
विन्ध्यमन्दरसुमेरुभूशृतां यत्पतिस्तुहिनपर्वतोऽभवत् । ईश्वर-
श्वश्रुताप्रभावतस्तद्दुर्गं जगति जृम्भते यशः ॥ ३ ॥
क्षोणी यस्य हिरण्ययी गणिमयः प्राकारशिल्पोक्तयः कुञ्जाः
कल्पलतामयाः सुरधुनीधारायमो निर्झरः । किं चेन्द्रादि-
समस्तदिकपतिपुरिमय्यन्ति यत्पृष्ठयाः शैलः सोऽपि गिरिवर्यं
च गिरयस्त्वय्येव मे का मतिः ॥ ४ ॥

मेरुः

ये संतोषसुखप्रबुद्धमनसस्तेषामभिन्नो मृदो येऽप्यन्ये घन-
लोमसंकुलधियस्तेषां तु दूरे वृणाम् । इत्थं कस्य कृते
कृतः स विधिना तादृक्पदं संपदां स्वात्मन्येव समाप्तहेम-
महिमा मेरुर्न मे रोचते ॥ ५ ॥

विन्ध्यः

आचक्ष्महे तत्र किमघतनीमवस्थां तस्माद्य विन्ध्यशिखरस्य
मनोहरस्य । यत्रैव सप्त सुनयस्तपसा निषेदुः सोऽयं विलास-
वसतिः पिदिताशानानाम् ॥ ६ ॥

मलयः

किं तेन हेमैगिरिणा रज्जताद्रिणा वा यत्राश्रिता हि
तवसखरस्त एव । मन्यामहे मलयमेव यदाश्रयेण शाखो-
टनिम्बकुटजा अपि चन्दनानि ॥ ७ ॥ विद्योतन्ते कति
न गिरयस्तेषु किं नोदयन्ते शाखावन्तः खदिरवद्रीशाल-
शाखोटकायाः । धन्यस्तामन्मलयशिखरी यत्र जातास्त एव
सैरामोदैस्त्रिसुवनमय प्रीणयन्तः स्फुरन्ति ॥ ८ ॥

मन्दरः

सुरारातिर्लक्ष्मीं त्रिपुरविजयीं दातकिरणं करीन्द्रं पौलोमी-
पतिरपि च लेभे जलनिधेः । त्वया किं वा लब्धं कथय मथितो
मन्दरगिरिं शरण्यः शैलानां यदयमदयं रत्नजलयः ॥ ९ ॥

मैनाकः

शकादरक्षि यदि पशुयुगं तथापि मैनाक सन्ति तव
नेह गतागतानि । निःस्रवता च निरपेयपता च किं तु

वायोनिधौ निवसता भवतार्जितात्र ॥ १० ॥ वरं पश्यच्छेदः
समदमभवन्सुकुलिशप्रहारेरुद्रच्छद्वहलदहनोद्रासुरभिः ।
तुषाराद्रिः सुनोरहह पितरि क्लेशविवशे न चासौ संगतः
पयसि पयसां पत्युरुचितः ॥ ११ ॥

लोकालोकः

एकस्यासुदेति मूर्धानि गिरेरन्यस्य चैव क्रमादस्तं याति
कल्यानिघिस्तदुभयोरस्तः प्रयासोऽचलः । को नामोदयिनं
करोति न शिरोमागिकयमस्तं पुनर्यातं यः कुरुते भवानिय स
दुःप्रापोऽस्ति पृथ्वीतले ॥ १२ ॥

रोहणः

रोहणाचल शैलेषु कस्तुयं तुलयेत्तव । यस्य पापान-
रुण्डानि मण्डनानि महीश्रुताम् ॥ १३ ॥ रत्नानां न
किमालयो जलनिधिः किं न स्थिरा भेदिनी किं न ज्योम
महलदं मुकुतिनां किं नाम नैवोन्नतम् । हंहो रोहण
किं न याचकचमूनिःशङ्कटङ्काहितशान्तिस्तीक्ष्णरणेन गोत्र-
तिलकसंलोक्यवन्द्यो भवान् ॥ १४ ॥ यामस्तं शिवमस्तु
रोहणगिरे भवतः स्थितिप्रच्युता वर्तिष्यन्त इमे कथं
कथमिति स्त्रेऽपि भवैव कृष्याः । आतसे मणयो वयं यदि
भवन्नामप्रसिद्धास्ततः किं शृङ्गारपरायणाः क्षितिमुजो नाङ्गी-
करिष्यन्ति नः ॥ १५ ॥

पर्वतदरी

यसां स केसरियुवा पदमावबन्ध गन्धद्विपेन्द्ररुधिरा-
रुणिताङ्गनायाम् । तामद्य पर्वतदरीं धुतधूम्रलोमा गोमादुरेप
वपुषा मलिनीकरोति ॥ १६ ॥

गिरिनिर्झरः

कलोलसंचलदगाधजलैरलोलैः कलोलिनीपरिवृष्टैः किम-
पेयतोयैः । जीयात्स जनेस्ततुर्गिरिनिर्झरोऽयं यद्विष्वापि
तृपिता वितृपीभवन्ति ॥ १७ ॥

समुद्रान्योक्तयः

नैवज्ञा नाय्यैद्गन्ध्यसुदधेमहिमैव सः । यतीरपङ्क-
मन्नानि महारत्नानि शेरेते ॥ १ ॥ यद्यपि स्वच्छमावेन दर्शय-
त्युदधिमेणीन् । तथापि जानुद्रशोभ्यमिति चेतसि मा
कृष्याः ॥ २ ॥ स्त्रैरपूरितस्थापि मदलेयोऽस्ति नाम्नुवैः ।
मुक्ताः कतिपयाः प्राप्य मातङ्गा मदविह्वलाः ॥ ३ ॥ अध-
करोपि रत्नानि मूर्धा धारयसे तृणम् । दोषस्तवैव जलधे
रत्ने रत्ने तृणं तृणम् ॥ ४ ॥ वातोहासितकलोल घिन्ते
सागर गर्जितम् । यस्य तीरे तृषाक्रान्तः पान्थः पृच्छति
वापिकाम् ॥ ५ ॥ अयं रत्नाकरोऽम्भोविरित्यसेवि घना-
शया । घनं दूरेऽस्तु वदनमपूरि क्षारवारिभिः ॥ ६ ॥
यद्यपि बद्धः शैलैर्वैद्यपि गिरिमथनसुपितसर्वस्तः । तदपि

१ अवमानः २ ज्वलुरत्वम् ३ जानुप्रमाणः ४ वाजुनोहा-
सिना कलादिताः कलोल मद्येमेयो यस्य ५ गिरिमथनेन हनं सर्वं
स्वं ननुदृशरत्नात्मकं धनं यस्य

१ राक्षसानाम् २ मेरुणा ३ कैलासेन ४ निर्बलत्वम्
५ निर्बलत्वम्

परमीतभूधररक्षार्थां दीक्षितो जलधिः ॥ ७ ॥ किं खलु
रत्नैरेतैः किं पुनरत्रावितेन वपुषा ते । सलिलमपि यन्न तावक-
मर्णव वदनं प्रयाति वृषितानाम् ॥ ८ ॥ मा कुरु गुरुता-
गर्वं लघुरन्यो नास्ति सागर त्वत्तः । जलसंग्रहमन्य-
स्तास्यै सति कुर्वन्ति पोतैः ॥ ९ ॥ किमधिकमस
भ्रूो महिमानं वारिचेर्हरिर्यत्र । अज्ञात एव शेते कुक्षौ
निक्षिप्य भुवनानि ॥ १० ॥ लघुरयमाह न लोकः कामं
गर्जन्तमपि पतिं पयसाम् । सर्वमलज्जाकरमिह यलुर्वन्तीह
परिपूर्णाः ॥ ११ ॥ वृषां घरायाः शमयत्यरोषां यः
सोऽम्बुदो गर्जति गर्जतुच्चैः । यस्त्वेव कस्यापि न हन्ति
वृष्णां स किं वृथा गर्जति निरुपेक्षितः ॥ १२ ॥
त्वमद्य सिन्धो जगदेकवन्द्यो रत्नानि दातुं विमुखोऽसि
कस्मात् । किं वा सुतः कल्पमहीरुहसे दानैः कृतार्थी-
कुरुते जगन्ति ॥ १३ ॥ अयि रोषसुरीकरोपि नो
चेत्किमपि त्वां प्रति वारिधे वदामः । जलदेन तवार्थना
विमुक्तान्यपि तोयानि महाघ्न हा जहासि ॥ १४ ॥
तोयानामधिपतिपकरो मणीनां शैलनामभयपदं महान्महद्यः ।
अग्राह्यो भवसि यदि त्वमेव तावको नु स्वाजगति तदा
जनावलम्बः ॥ १५ ॥ स्वस्त्यस्तु विद्रुमवनाय नमो मणिभ्यः
कल्याणिनी भवतु मौक्तिकगुप्तिमाला । प्राप्तं भया
सकलमेव फलं पयोधे यद्धारुणैर्जलचरैर्न विदारितोऽसि
॥ १६ ॥ आदाय वारि परितः सरितां मुखेभ्यः किं
तावद्वर्जितमेन दुरर्णवेन । क्षारीकृतं च वडवादहने हुतं च
पातालकुक्षिकुहरे विनिवेशितं च ॥ १७ ॥ निःपीतपीन-
तिस्मिराणि म्नोर्हराणि रत्नानि सन्ति न क्रियन्ति त्वा-
न्तिकेषु । एतस्म कौस्तुभमणेर्जगतः परंतु पाथोनिधे
स्मरणमान्तरमायदेयाः ॥ १८ ॥ कलोलवेक्षितदृषत्यरुप्रहारै
रखान्मूनि मकपालय माऽयमंथाः । किं कौस्तुभेन विहितो
भवतो न नाम याच्नाप्रसारितकरः पुरुषोत्तमोऽपि ॥ १९ ॥
लज्जामहे वयमहो वचनेऽपि हन्त सार्थांत्रिकाः सलिल-
राशिममी विशान्ति । अंसाधिरोपिततदीयतटोपकण्ठ-
कौपेयकाम्बुदृतयो यदुदीर्णतृष्णाः ॥ २० ॥ चपलतरतर्गै-
र्दुसुत्सारितोऽपि प्रथयति तत्र कीर्तिं दैक्षिणावर्तशङ्खः ।
पैरिगणय पयोधे पैरनामार्थयोग्यस्तव निकटनिषण्णैः
क्षुब्धकैः श्लाघ्यता का ॥ २१ ॥ यद्दीचीभिः सृष्टसि
मगनं यच्च पातालमूलं रत्नैरुदीपयसि पयसा यत्पिपत्से धरि-
त्रीम् । भिक् सर्वं तत्तव जलनिधे यद्विमुच्यामुधारातीरै

नीरग्रहणरसिकैरुख्यैरुज्जितोऽसि ॥ २२ ॥ अयं वारमेको
निलेय इति रत्नाकर इति श्रितोऽस्माभिरुष्णातरलितमनो-
भिर्जलनिधिः । क एवं जानीते निजकरपुटीकोटरगतं
क्षणादेनं ताम्यत्तिमिमकरमाश्रयति मुनिः ॥ २३ ॥ अये
वारंगारो कुलिशककोपप्रतिभयादयं पक्षमेष्णा गिरिवर-
सुतस्त्वासुपगतः । त्वदन्तर्वास्तव्यो यदि पुनरयं वाडवशिखी
प्रदीप्तः प्रत्यङ्गं ग्लमयति ततः कोऽस्य शरणम् ॥ २४ ॥
इतः स्वपिति केशवः कुलमितस्तदीयद्विधामितश्च शरणार्थिनः
शिखरिपत्रिणः शेते । इतोऽपि वडवानलः सह सैमस्त-
संवर्तकैरहो विततमूर्जितं भरसहं च सिन्धोवपुः
॥ २५ ॥ आवाणो मणयो हरिर्जलचरो लक्ष्मीः पयोमानुषी
मुत्तौघाः सिकताः प्रवाललतिकाः शैवालमम्मः सुधा । तीरे
कल्पमहीरुहाः किमपरं नान्नापि रत्नाकरो दूरे कर्णरसायनं
निकटतस्तृष्णापि नो शान्यति ॥ २६ ॥ एतस्मादधृतं
सुरैः शतमुखैर्नोचैःश्रवाः सद्गुणाः कृष्णेनाद्भुतविभ्रमैक-
वसतीर्लक्ष्मीः समासादिता । इत्यादि प्रचुराः पुरातनकथाः
सर्वेभ्य एव श्रुता अस्माभिर्न च दृष्टमत्र जलधौ मूर्धे
पयोऽपि क्वचित् ॥ २७ ॥ संख्येया न भवन्ति ते सुगरतै-
र्गान्धीयसुख्या गुणाः सत्यं वारिनिधे तथापि तदिदं चित्ते
विद्यते व्ययाम् । स्वच्छन्देन तिर्मिगिलात्रिजकुलप्रासं मुद्गुः
कुर्वतो यत्ते वारयितुं निजेऽपि विषये न स्वागिता विद्यते
॥ २८ ॥ कलोलैः स्वगयन्मुखानि ककुभामत्रंलिहैरम्भसा
क्षारेणापि दिवानिशं जलनिधे गर्जन्न विश्रान्यसि । एतत्ते यदि
घोरनक्रनिलयं स्वाद् व्यवासाद्विधिः किं कर्तासि तदा न वेधि
तल्लैः शैवेर दुधेधितैः ॥ २९ ॥ चामारोहति वाञ्छति स्वभ-
वितुं तेजोऽपि तेजस्विनामुच्चैर्गर्जति पूरयन्नपि महीमम्भोभि-
रम्भोपरः । कांश्चिद्गुणपञ्चव्ये तोयसुलकान्तिस्त्रयौ भवत्संनिधौ
पानीयप्रचयेषु सस्तपि न ते जातो विकारः क्वचित् ॥ ३० ॥
किं वाच्यो महिमा तवात्र जलधे यसेन्द्रवज्राहतिवस्त्रशम्भु-
दमजदन्तुनिचये मज्जल्लङ्काकृतिः । मैनाकोऽपि गमीरनीर-
विलसवाटीनपृष्ठोलसच्छैवालाङ्कुरकोटिकोटकुटीकुब्जान्तरे
निवृत्तः ॥ ३१ ॥ आस्तां तावदहो समुद्रमहिमा दूरेऽपि
कर्णप्रियत्तीरे यस्य पिपासयैव मरणं प्राप्नोति शीघ्रं जनः ।
तस्मादम्बुनिधेर्वरं लँचुसरः कूपोऽथवा वापिका यत्र स्वीय-
करद्वयेन सलिलं पेयायते सेच्छया ॥ ३२ ॥ देवैर्यद्यपि
तत्रवद्विमथितः केदारवद्भानरैर्वदः सिद्धयदज्ञानाविजनुषा

१ नौकाशिलाः २ नापिका इत्यर्थः ३ नौकाया न्यापार
कुर्वाणाः ४ दक्षिणभागे भावतो यस्वीतादृशः शङ्खः ५ जातीधिः
६ विष्णुपूजायोग्यः ७ धुद्रदण्डः

१ जलानाम् २ स्थानम् ३ पिपासाः ४ पक्षे, -अर्थाभिलाषः
५ भयस्त्यः ६ शिखरिणः पर्वतात्स एव पत्रिणः पत्रिणः
६ संवर्तकसहकर्मैः ७ हस्तजलाशयः

कुल्यावदुद्धृष्टि । किं चासीञ्जुलकेऽम्बुनिदुवदय द्राक्
 म्भयोनेमुनेनारोऽयमिति प्रथा जलनिधेरासीदद्यापि स्या
 ॥ ३३ ॥ पीयूषेण सुरा श्रिया सुररिपुर्मर्यादाया मेदिनी
 शक्र वत्स्रहा शशाङ्ककल्या श्रीशक्रतोपित । मैनाका
 हिनगा निजोदरगता सस्थानत स्थापितास्त्रञ्चूलीकरणे
 घटोद्भवमुनि केनापि नो वारित ॥ ३४ ॥ हे हेलाजित
 बोधिसत्व वचसा किं विस्तरेस्तोयवे नास्ति त्वत्सदृश
 पर परदिताधाने गृहीतव्रत । वृष्यत्यान्धजनोपकारघट
 नात्रैसुख्यलब्धाशशोमारप्रोद्धहने करोषि कृपया साहायक
 यन्मरो ॥ ३५ ॥ पीयूषेण कृतार्थिता दिविपदो लक्ष्म्या
 हरि प्रीणितश्चन्द्रार्धन विभूषित पशुपति कल्पद्रुमैर्वासप ।
 आत्मान परिपन्थिनायुधधिना किं किं न तेषा कृत
 तस्वागस्त्यमुनिप्रवीतपयसो नोबै कृतकाङ्क्षुलि ॥ ३६ ॥
 लक्ष्म्या श्रीपुरुषोत्तमो हिमरुचा गौरीप्रियोऽलकृतो देवेन्द्रो
 ऽपि विमानारणह्यस्त्रीरत्नकल्पद्रुमै । पीयूषैरमितैस्त्वया
 दिविपदश्चान्ये कृतार्थोऽकृता श्रीमन्वारिनिधे त्वदीयमहिमा
 नून न वाग्गोचर ॥ ३७ ॥ हहो वारिनिधे विधे समुचित
 येनास्ति रत्नाकरो रत्नाश्रेदवमन्यसे वद विमो नैतत्सद
 विन्दसि । पश्यालङ्करण पुरदरपुरं चित्तामणि कौस्तुभो
 विष्णोर्व्यसि मीनत्रेतनरिपो शीर्षं कलना निधि ॥ ३८ ॥
 पीत्वा गर्जन्यपस्ते दिशि दिशि जलद्रास्त्र शरण्यो गिरीणा
 सुनामनासमाजा त्रिदशविटपिना जन्मभूमिस्त्वमेव ।
 गान्मीर्ये तच्च तादृक्त्वयि सलिलनिधे किंतु त्रिज्ञाप्यमेतत्स
 वेषायेन मैत्रावरुणिसुनिष्कृताद्यय काङ्क्षणीया ॥ ३९ ॥

क्षीरसागर

दिशि दिशि गिरिभावाण स्वा वमतु सरस्वतीं तुल्यतु
 भियस्तामापातस्फुरद्बनिहम्बवान् । स परमपर क्षीरोदन्धान्
 यदीयमुदीर्यते मथितुरमृत खेदच्छेदि प्रमोखुमोदन्म्
 ॥ ४० ॥ सारु आवगणैःकुठित मणयो बालार्कनिम्बोपमा
 नीरे नीरचरे सम स भगनात्रिद्राति नारायण । एव वीक्ष्य
 तत्राविचेरमथ च प्रौढि परासुजते किं निन्दाम्यथवा
 सवामि कथय क्षीरारणं त्नामहम् ॥ ४१ ॥

अगस्त्य

मुनिर्जयति योगीन्द्रो महात्मा कुम्भसमन । येनैक
 सुलके दृष्टे दिव्यौ तौ भस्वकच्छपी ॥ ४२ ॥ अखन
 पनगर्तु विच्छिन्नो यस वारिधि । हा स एव मुने
 पाणिस्पष्टाद्विष्णुमृष्ट ॥ ४३ ॥ अल्पीयसैव पयसा
 यत्कुम्भ पूर्यते प्रसिद्ध तत् । प्राक् तेज पर्यत कुम्भो
 द्रत पपी धार्धिम् ॥ ४४ ॥ गतोऽसि तीर जलधे पिपा
 सया स चापि शुक्लशुक्लकीर्ततो भवा । न लक्ष्यते दोष

लजोऽपि तोयधेममैव तत्कमकळ मित्रमते ॥ ४५ ॥
 कम्पन्ते गिरय पुरंदरमिया मैनाकसुगया पुन द्र दन्त्यम्बु
 घरा स्फुरन्ति वडवात्रक्रोडता वहय । मो कुम्भोद्भव
 सुच्यता जलनिधि स्वस्त्यस्तु ते साप्रत निद्रालुस्यवाहुनाहि
 कमलाश्लेषो हरिः सीदति ॥ ४६ ॥

रत्नानि

मणिलुठति पादेषु काच शिरसि धार्यते । यथै
 वाशे तथेयास्ता वाच वाचो मणिमणि ॥ ४७ ॥
 अप्याकरसमुत्पन्ना मणिनातिरसस्वता । चातरूपण कल्याणि
 नहि सयोगमर्हति ॥ ४८ ॥ अनलमितसारम्य तनसत्
 द्विजुम्मितम् । येन यापणखण्डस्य मूल्यमल्य वसुधरा
 ॥ ४९ ॥ धन्योऽय मणिरेकदिद्रजो मिन्नश्च चक्रनिष्ठम् ।
 युक्तसेजोनिचयैर्धन्यो दु खेऽपि योऽधिकामास ॥ ५० ॥
 अथ न्यतिरिरीयाद्रुमौ पतित तितरोहित रत्नम् । विधि
 विलसितेन रत्न जनचरणविडम्बना सहत ॥ ५१ ॥ वपु
 र्परीणाहगुणेन तन्म्यो यशस्विन किं मणयो भवन्ति ।
 तथापि चूडामु महीपतीना त एव खेलन्ति न गण्डशैला
 ॥ ५२ ॥ सिन्धुस्वरङ्गरूपकृत्य फेना रत्नानि पङ्कमलिनी
 करोति । तथापि तान्येव महीपतीना विरीटक्रोटीपु पद
 लम्बन्ते ॥ ५३ ॥ विरम रत्न सुधा तरणायसे तन न कश्चि
 दिहास्ति परीक्षक । विधियशेन परिच्युतमाकरात्त्वमपि वाच
 मणीकृतमीश्वर ॥ ५४ ॥ अनिभालित एत्र केवल खनि
 गर्भे निधिरेष जीर्यतु । न तु सान्तु मूल्यहानितो वणिजा-
 लोकनगोचरीकृत ॥ ५५ ॥ समुद्रेणा त स्वस्त्युवि तरङ्गै
 रकणैः समुत्क्षिप्तोऽस्मीति त्वमिह परिताप त्यज मण ।
 अन्वय कापि रत्नगुणपरिचाङ्क्यद्ददयो नरेन्द्रस्या कुर्या
 त्रिजसुकुटकोटिप्रणयिनम् ॥ ५६ ॥ पयोधे सवस्व शिरसि
 घृतान् य नृपगण पणो यस्य क्षोणी चतुर्दशिसीमानधि
 रभूत् । स एवाथ देवाच्छबरवनितापाणिपतितो मणिर्मप
 ग्रीनाद्रिगुणगुणवद्धो विहरति ॥ ५७ ॥ आघ्रात परिलीढ
 सुग्रनरैः क्षुण्ण च यच्चरित क्षिप्त यद्गत नीरसत्वकुपिते
 नेति व्यथा मा कृथा । हे सद्रत्न तनैतदेव कुशल यद्वा
 नरेणाप्रहादन्त सारविचारणव्यसनिना चूर्णीकृत नांश्मना
 ॥ ५८ ॥ उत्तसेषु न नर्तित त्रितिसुना न प्रेक्षयैर्लक्षित
 साकाङ्क्ष लुडितो न च सननटे लीलावतीना क्वचित् ।
 कष्ट मोक्षिरमत्तरेण जलधेर्देवाद्रिगीर्णोऽमत्रत्खेलव्याल-
 कुलाङ्गधणपरिशीणप्रमाणो मणि ॥ ५९ ॥ ये गृह्णन्ति
 हठात्तृणानि मणयो ये चाप्यय खण्डक ठे दृश प्रतिघाम

१ द्रमवेन २ छादितम् ३ देवद्विपाकेन ४ विद्यालया
 ५ आसादितम् ६ तत्परेण ७ पापागेन ८ तेजोरहितः

१ अमहारि २ पापागणम् ३ आक्षयजेजप्रमान ४ समुद्रम्
 २८ सु. २. भा

दग्धमणयो विच्छिन्नसखाश्रिणम् । नो जाने किमभावत
किमथवा देवादहो श्रूयते नामाप्यत्र न तादृशस्य हि मणे
रत्नानि गृह्णाति य ॥ ६० ॥ यन्मुक्तामणयोऽम्बुधेरुदरत
क्षिप्ता महावीचिभिः पर्यन्तेषु लुठन्ति निर्मलरुच स्पष्टाद्दहासा
इव । तत्तसैव परिक्षयो जलनिधेर्द्रोपान्तरालम्बिनो रत्नाना
तु परिग्रहन्वसनिन सन्त्येव सौयात्रिका ॥ ६१ ॥ यत्रा
नुक्षिप्तितास्यमेव निखिल निर्माणमेतद्विधेरुत्कर्षप्रतियोगि
कव्यनमपि न्यङ्कारकोटि परा । याता प्राणभृता मनोरथ
गतीरुल्लङ्घ्य यत्सपदस्तस्याभासमणीकृताश्मसु मणेरश्मत्व
मेवोचितम् ॥ ६२ ॥ कांचा काञ्चनभूषिता कति न वा
मुष्णन्ति रत्नश्रिय मौलौ वा कति नोद्ग्रहन्त्यपथियस्तानेव
रत्नभ्रमात् । अक्षणा ये पुनरुन्मृजन्ति तिमिर येनांम रत्नाकर
सिन्धुस्ते प्रथमेव हन्त मणयस्तेष्वप्यभिज्ञा पृथक् ॥ ६३ ॥

घञ्जमणि

यस्य वैज्रमणेर्भेदे मिधन्ते लोहसूचय । करोति तत्र किं
नाम नारीनखविलेखनम् ॥ ६४ ॥

कौस्तुभमणि

न श्वेताशुवदघकारदलनादुद्घोतिते रोदसी नाप्यैरावत
वन्निरस्तदितिजनास कृतो वासव । नो चिन्तामणिरत्नवन्नि
भुवने छिन्ना विपद्वाऽर्थिना भूत्वा तस्य हरेरुर प्रणयिना किं
कौस्तुभेनार्जितम् ॥ ६५ ॥

चन्द्रकान्त सूर्यकान्तो

सोमकान्तो मणि स्वच्छ सूर्यकान्तस्तथा न किम् ।
उद्गारे तु विशेषोऽस्ति तयोरमृतवह्य ॥ ६६ ॥

चन्द्रकान्त

सुधाकरकरस्पर्शाद्बहिद्ववति सर्वत । च द्रकान्तमणेत्सेन
मदुत्वं लोकविश्रुतम् ॥ ६७ ॥

स्फटिक

स्फटिकस्य गुणो योऽसौ स एवायाति दोषताम् । धत्ते
स्वच्छतया छाया यस्ता मलव्रतामपि ॥ ६८ ॥

मरकत

त्यज निजगुणामिमान् मरकत पतितोऽसि पैमरे
वणिजि । काचमणेरपि मौल्य लभसे यत्तदपि ते श्रेय
॥ ६९ ॥ केनासीन सुखमकरुणेनाकारादुद्गतस्य विक्रेतु
वा समभिलषित केन वाऽस्मि कुदेशे । यस्मिन्विचक्ष्यय
भरसहो ग्राहकस्तावदास्ता नास्ति भ्रातर्मरकतमणे त्वत्परीक्षा
क्षमोऽपि ॥ ७० ॥ आसीत्पूर्वं विमलजलधौ मण्डन भूपतीना
नारीणा च प्रबलमुकुटे काञ्चनेन प्रसङ्गात् । तधीवद्
कथमिदमहो कौचखण्डेन सार्धं मिहीवण्डे मरकतमणे
कामवस्था गतोऽसि ॥ ७१ ॥

माणिक्यम्

पौरस्सैर्दोक्षिणात्सै र्फुरदुरुमतिभिर्मिन्न पाश्चात्यसधै
रौदीच्यैर्यसरीक्ष्य क्षितिपतिमुकुटे न्यासि माणिक्यमेकम् ।

यद्येतस्मिन्कथचित्कथयति कृष्ण कोऽपि मालिन्यमन्ये
प्रेक्षावन्तस्तदा त निरवधिजडतागन्दिर समिरन्ते ॥ ७२ ॥

काच

अज्ञतया प्रेम्णा वा चूडामणिमाकलय्य काचमणिम् ।
च्युतिर्वहते शिरसा तेनासौ न ह्यनर्धमणि ॥ ७३ ॥

शङ्ख

अन्त कुटिलता विभ्रच्छङ्खु स खलु निधुर ।
हुकरोति यदा घ्मातस्तदैव बहु गण्यते ॥ ७४ ॥ उच्चै
रुचरति चिर झिझी बर्मेनि तरु समारुह । दिव्यापिनि
शब्दगुणे शङ्खु सभावनाभूमि ॥ ७५ ॥ कीटगृह कुटि
लोऽत कठिन क्षाराम्बुसभव शून्य । शङ्खु श्रौपति
निकटे केन गुणेन स्थिति लेभे ॥ ७६ ॥ जलनिधौ जनन
धवल वपुर्गुरिपोरपि पाणितले स्थिति । इति समस्तगुणा
न्वित शङ्खु भो कुटिलता हृदये न निवारिता ॥ ७७ ॥
धनिरतिमथुर शुचित्वसुचैर्निरपि शङ्खु नैदीनतस्तवाभूत् ।
अवगतमखिल बहिल्लवेद कुटिलतर पुनरन्तर न विभ्र
॥ ७८ ॥ क वाऽम्भोधौ जन्म क च वपुरिद कुन्दधवल क
चावासत्स्थान कृतमहह विष्णो करतलम् । क नीचानामासे
परिणतिरिय सुम्बनविधावित्तीयाय शङ्खु करुणकरुण रोदिति
सुहु ॥ ७९ ॥ तात क्षीरनिधि स्वसा जलधिजा भ्राता
सुरेशद्रुम सौजन्य सह कौस्तुभेन शुचिता यस्य द्विजेश
दपि । विक्रममणि स एव कम्बुधुना पाखण्डकातार्करे
विश्रान्त प्रतिवासर प्रतिगृह भैक्षणे कुक्षिमरि ॥ ८० ॥

पाञ्चजन्य

सर्वाशापरिपूरिहुकृतिमदो जन्मापि दुःभोधेर्गोविन्दा
ननुचुम्बि सुन्दरतर पूर्णेन्दुविम्बाद्गुप । श्रीरिषा सहजा गुणा
किमपर मयन्त एते हि यत्कौटिल्य हृदि पाञ्चजन्य भव
तस्तेनातिलज्जामहे ॥ ८१ ॥ शङ्खु सन्ति सहस्रशो जल-
निधेर्वीचिच्छटाघटिता पर्यन्तेषु लुठन्ति ये दलशतै कल्या
षितक्षमातला । एक कोऽपि स पाञ्चजन्य उदभूदाश्रयधामा
सता य सर्वतंभरक्षमैर्मथुरिपो श्वासानिल पूर्यते ॥ ८२ ॥

नधन्योक्तयः

तदिनि चिराय विचारय विन्ध्यशुवस्तव पवित्राया ।
शुच्यन्त्या अपि युक्त किं खलु रथ्योदकादानम् ॥ १ ॥
कतिपयदिवसस्यायी पुरो दूरोघ्नतोऽपि भविता ते । तदिनि
तटद्रुमपातनपातकमेक चिरस्थाधि ॥ २ ॥ यासति जलधर
सगदस्तन च सद्यद्विल्लैर्धीर्यैसी भविता । तदिनि तटद्रुम
पातनपातकमेक चिरस्थाधि ॥ ३ ॥ फुर गन्मीपाशयता

कलोलैर्जनय लोकविभ्रान्तिम् । वीतपयोधरलक्ष्मी कस्य न चरणीर्निलज्वायति ॥ ४ ॥ मलयस्य गिरिरपत्यमादौ तदनु आतृमती पटीरवृक्षे । निम्बु चित्रमपानिधे कल्प तटिनी काचन मोक्षिकानि सुते ॥ ५ ॥ नारतौ न च तरला स्तरगमाला नेदानी जलरयना रजा कषाया । मैव त्व तटिनि तटद्रुमाभ्यान्वय प्रौढानामपयसासामिवापि पानम् ॥ ६ ॥ छाया प्रजुर्वन्ति नमन्ति पुष्ये, फलानि यच्छन्ति तटद्रुमा ये । उन्मूल्य तानेव नदी प्रयाति तैरगिणा ध्रैतिपत्रमस्ति ॥ ७ ॥ न वारयामो मरुतां विशन्तीं वर्षा- नदि स्रोतसि जह्नुजाया । न युक्तमेतत्तु पुरो यद्वत्सा स्तरगमङ्गान्धकटीकरोपि ॥ ८ ॥

गङ्गा

यद्यपि दिशि दिशि सरित परित परिपूरितामम सन्ति । तदपि पुरंदरतरुणीसगतिमुग्रदायिनी गङ्गा ॥ ९ ॥ स विमु सहेत सुधाद्यु स्मरहरमालानल-माला । गिरिशिरे शीररनिवहै सिचति सुरनिम्नागो नो चेत् ॥ १० ॥

शोण.

जागन्मक्षितयो गहीरुह इमे कृले समुन्मूलिता कछोला क्षणमङ्कुरा पुनरमी नीता परामुजतिम् । अन्तर्माहपरिग्रहो बहिरपि भ्राम्यन्ति गन्धद्विषा भ्रात शोण न सोऽस्ति यो न हसति त्वत्सपदा विप्रुपान् ॥ ११ ॥

तडागान्योक्तयः

आगच्छतामपूर्णां पूर्णानामपि गच्छताम् । यदप्यनि न सद्यद्वा घटाना किं सरोवरम् ॥ १ ॥ अयमवसर सरले सलिलैरुपकर्तुमर्थिनामनिशम् । इदमतिमुलमं चाम्भो भवति पुरा जलधराभ्युदये ॥ २ ॥ कस्य तृपं न क्षपयति पिवति न कृत्वाव पय प्रविश्यान्त । यदि सन्मार्गसरोवर नको न कौडमधिरसति ॥ ३ ॥ तानि तानि कमलानि तज्जल तानि पद्मपदकुलानि ते खगा । सर्वमेकपद एव विच्युतं पद्मशेषमचिरादभूत्सर ॥ ४ ॥ विहगैर्गतं मधुकरै- श्रलित प्रकरै प्रयातगपि पद्मदशाम् । विमवे गते सकल- मेव गत भ्रुवमेकमञ्जति यदा सरस ॥ ५ ॥ आपेदिर- जम्बैरपथ परित पतद्वा भृङ्गा रसात्यमुकुलानि समाश्रयन्ति । सकोचमर्षति सरत्स्वयि दीनदीनो मीनो तु हन्त कतमा गतिमभ्युपैतु ॥ ६ ॥ इयत्या सपचायति च सलिलाना त्यमधुना न वृष्णामार्ताना हरसि यदि कंसार सहसा । निर्दाये चैण्डाशौ निरति परितोऽद्भारनिकर कृष्णभूत

वेयामहह परिहर्तासि मनु ताम् ॥ ७ ॥ शौच कीडतु कूदेता च कुरर कङ्क परिष्यन्त्या मेहुर्माघतु मामुश्र रस्तु प्रोड्डीयता टिटिमि । मेना मनु परा वसन्तु चरतु खच्छन्दमाटिसटे हस पद्मसर युत वनिपवैर्हर्षिर्ना श्रीमन् ॥ ८ ॥ एतस्मिन्नमण्डले परिचयत्रयैः शोणोहाह- कीडकङ्कमपङ्कमङ्कविलसति शङ्कमत्प्रयन्तम् । केनेद निक- सत्तु शोशयजुटीशोणमण्डपदं खगप्रीणितान्यमुन्मूलनं चके निशाल सर ॥ ९ ॥ श्लोशाम्-परिवर्तिनाङ्गपरि भासार्येन सन्तो लप्यन्ते वक्रटिटिमप्रभृतय स्वल्पेपु साधु स्मितम् । सद्य शोपसुमागतेऽथ मरसि श्रीमद्वप- करे तस्मिन्पद्मनितीलासरुचयो हसा न याम्यन्त्यमी ॥ १० ॥ माघदिग्गदानन्तिकगन्धशालनशोभिता व्योम शीमि विचेरुप्रतिहता यन्मोर्मयो निर्मला । कष्ट माग्य विपर्ययेण सरस कसान्तरस्यायिनस्तन्वाप्येनरप्रचारकतुष कालेन जातं जलम् ॥ ११ ॥ रे पद्माकर यानदमि मनो मध्ये पय पूरितं ताम्रचक्रकोरङ्कङ्कुरश्रेणीं समुद्रामय । पश्चात्त्व समटद्रकोटचतुलश्रीटीपुट-याहति तुट्यन्कर्कटकर्पर- व्यतिरिर्निन्दासद याम्यमि ॥ १२ ॥ याते मय्यचिरा- क्षिदाघमिहिरैज्जालगते शुष्यता गन्ता क प्रति पान्य- सततिरसौ सतापमालाकुला । एव यन् निरन्तरोधिपटलै- र्मित्वं वपु क्षीयते घन्वं जीवनमस्य भौगसरसो विग्मारि- र्धना जतु ॥ १३ ॥ सोपानानि तिरोहितानि पदवी छात्रा वृणैर्नतने कालुष्य पयसा विनोभ्य शनकैरुड्डीय हसा गता । माधुर्वे न मधुनतोदितगिरा पद्मानि मगानि के मेकानामिह गर्जितं परमहो वृक्षैव नष्ट सर ॥ १४ ॥ आपूर्यते पुन स्फुरच्छकरिकासारोर्मिर्भारिर्मिर्मूयोऽपि प्रवि- जृम्भमाणनलिनं पश्येम तोयाशयम् । इत्याशासततन्तु बद्धहृदयो नक्तदिवं दीनवी शुष्यत्यातशोपिनस सरसस्तैरि जरत्सारस ॥ १५ ॥ उद्दानाम्बुदवर्षमानशिखिनीकेन्द्रा तिरेकाकुले सप्राप्य सलिल स्वलेष्यपि सदा निमर्षनर्षागने । मीधम्रीष्ममटे परसरमयादालोच्यमानं सुहृद्दीन मीनमुड न पालयमि चेत्सासार का सारता ॥ १६ ॥ शौचं कम्पककर शशिशिलासोपानबन्धकरो वारि क्षीरसहोदर तटतृधेष्णी- सुखा क्षोणय । सर्वे ते रुचिर सरोवर पर निन्ध कुतोऽय विधि, कूटप्राहमयावयान्ति विमुखा पाण्या निद्राधेऽप्यमी ॥ १७ ॥ उड्डीत विहगैर्भूत जलचरै र्क्षान्तर्गत कच्छै पाठीने प्रपुपङ्कपीठउडनापकिम्बुहूर्ध्वैः ॥ तस्मिन्नेव

१ पुष्ये सह फलानि ददतीत्यर्थं २ तरणवचनवत्त्वभावान्तर ३ अदीकृतम् ४ ददतीत्या रम्भोवदयादीना समाममयुक्तवती ५ आकाशमार्गम् ६ प्रासुवति सति ७ हे सर ८ शीमे ९ सर्वे

१ खेल्डु २ जन्काक ३ मूर्त् ४ गनिप्यति ५ ननो व्यापारपरामि- ६ मार्गे दत्तरोवर तस

सरसकालजलदेनागत्व तच्चेदित येनाकुम्भनिमग्नवन्करिणा
युधै पय पीयते ॥ १८ ॥ हसैल्लब्धप्रदासैस्तरलितकमलस
स्तरङ्गैस्तरगैर्नारैरन्तर्गमीरैश्चपलबककुलत्रासलीनैश्च गीनै ।
पालीरूढद्रुमालीतलमुखशयितस्त्रीप्रणीतैश्च गीतैर्भाति प्रकीड
दातिस्त्वसलिलचलचक्रवाकस्तडाग ॥ १९ ॥

मानसम्

नो वा किञ्चन्त परित स्फुरन्ति जलशया निर्मल-
भूरितोया । सदावदात परमेकमेव हसस विश्रामपद
वदन्ति ॥ २० ॥

कूपान्योक्तयः

हे कूप त्व चिर जीव स्वपतोये बहुव्यय । गुणवद्विक्त
पान्नाणि प्राप्तुवन्ति हि पूर्णताम् ॥ १ ॥ रे कूप जीवना
गार यदि दातृत्वमिच्छसि । तदा त्व गुणवत्पानमेक वा
सनिधौ कुरु ॥ २ ॥ अमुना मरुकूपेन के के नाम न
वञ्चिता । रुदत्यधिकनेत्राम्बुपिच्छिलप्रान्तभूमिना ॥ ३ ॥
संगुणै सेवितोपान्तो विनतै प्राप्तदर्शन । नीचोऽपि कूप
सत्त्वात्रैर्जीवैर्नार्थे समाश्रित ॥ ४ ॥ यद्यपि बहुगुणगम्य
जीवनमेतस्य कूपसुरयस्य । जयति तथापि विवेको दान
पानानुमानेन ॥ ५ ॥ निरैरा नीचोऽस्मीति त्व खेद कूप
मा कदापि कृथा । अत्यन्तसैरसहृदयो यत परेषा गुण
ग्रहीतासि ॥ ६ ॥ चिन्त न तद्यदयमम्बुधिरम्बुदौघसिन्धुम
वाहपरिपूरणया महीयान् । त्व त्वर्थिनामुपकरोपि यददृशकूप
निष्पीड्य कुक्षिकुहरि महत्त्वमेतत् ॥ ७ ॥ दिनमवसित
विश्रान्ता सा त्वया मरुकूप हे परमुपकृत शेष वक्तु वय
न पुन क्षमा । भवति सुकृतैरध्यन्यानामशेषजलो भवानि
यमपि घनच्छत्या भूयात्तनोपतट शमी ॥ ८ ॥ भीमैश्याम
प्रतनुवदन क्रूरपातालकुक्षिक्रोडप्रान्तोपहितविभवसाध किं
ते ब्रवीमि । येन स्वच समभिलषित वाञ्छत क्षुद्र कूप
स्नान्यमूर्तेर्भवति सहसा कस नाभोमुखत्वम् ॥ ९ ॥

मरुखलान्योक्तयः

मारो नास्त्येव सलिल कृच्छ्राद्यद्यपि लभ्यते । तत्कटु
सोकमुष्ण च न करोति वितृष्णताम् ॥ १ ॥ सत्पादपान्ति
पुल्पलवपुष्पमारसपरीतवपुष फलभारनम्रान् । यो मधु-
सिञ्जितशकुन्तशताश्रितोरुशाखान्मरौ मृगयते न ततोऽस्ति
मुग्ध ॥ २ ॥ पाय पाय पिव पिव पय सिञ्च सिञ्चाङ्गमङ्ग
भूयो भूय कुरु कुरु सखे मञ्जन्ममज्जानानि । एषोऽशेष

१ रज्जुमदिते २ पते ३ गुणयुक्तौ ४ उदकाभ्यं ५ अत्य तम् ६ तिष्ठ
७ रसयुक्त हृदय यस्य ८ भीम भयकर इवाम अ-पराशयुक्त वाद
प्रयत्न संकुचित मुग्ध यस्य

श्रमश्रमपदुर्दु खिताध्वन्यवन्धु सिन्धुद्वीरीभवतु भवतो मारव
पान्थ पन्था ॥ ३ ॥ कल्याण न किमधिकमितो
जीवनार्थे यतस्त्व छित्वा वृक्षानहह दहति भ्रातर
झारकार । नन्वेतस्मिन्नशनिपिशुनैरातपैराकुलानामध्वन्याना-
मशरण मरुप्रान्त रे कोऽप्युपाय ॥ ४ ॥ किमसि विमति
कि चोन्मादी क्षणादभिलक्ष्यसे पुनरपि सखे प्रेक्षापूर्वा न
काचन ते क्रिया । स्वयमजलदा जानानोऽपि प्रविश्य मरु-
स्वर्ली शिशिरमधुर वारि प्राप्नुं यदध्वग वाञ्छसि ॥ ५ ॥
भो भो कि किमकण्ड एव पतितस्त्व पान्य कान्या गति-
स्तत्तादृक्त्वृषितस्य मे खलमति सोऽय जल गूहते ।
अस्थानोपगतामकालमुलभा तृष्णा प्रति कुप्य हे त्रैलोक्य-
प्रथितप्रभावमहिमा मार्गोऽस्त्यसौ मारय ॥ ६ ॥

दावानलान्योक्तयः

हे दवानल शैलाप्रवासिन साधुशाखिन । मुग्ध व्यर्थे
त्वया दग्धा प्रेरितेन प्रेमजनै ॥ १ ॥ यसा महत्त्वभाजो
भवन्ति गुणिनोऽभितौ धनुर्दण्डा । दहतस्ता वर्षेणालि को वन
वह्ने विवेकस्ते ॥ २ ॥ दशदहनानुपयो धूमो घनतामवाप्य
वर्षैस्तम् । यच्छमयति तद्युक्त सोऽपि च दवमेव निर्दहति
॥ ३ ॥ अम्युन्नतोऽपि जलदे जगदेकसारसाधारणप्रणय
हारिणि हा यदेते । उल्लासलासललित तरणे न यान्ति हे
दावपावक स तावक एव दोष ॥ ४ ॥ छाया फलानि
सुकुलानि च यस्य विश्रामाह्लादयन्ति सहकारमहीरहस्य ।
आमृष्य तस्य शिषया नवप्रसयानि मशासि रे दवदुताश
हताश कष्टम् ॥ ५ ॥ दुर्दैवप्रभवप्रभञ्जनमयाद्रुद्रत भूमिर
हानेता-सत्त्वगुणाश्रयानकरुण शुष्पन्किमुन्मायति । मृगस्त्वा
वेनहृद्व्यवाह यदमी दग्धार्धदग्धा अपि द्रष्टव्यास्तव तत्क्षणा
द्विलयिनो नामापि न ज्ञायते ॥ ६ ॥ विष्णुस्ता मृगपक्षिणो
विधुरता नीता स्थलीदेवता धूमैरन्तरिता स्वभावमलिनैरारा
मही तापिता । मशीकृत्य सपुष्पलवकलैर्नम्रा महापादया
नुद्बुचेन दवानलेन विपिन वल्मीकशेषे कृतम् ॥ ७ ॥
दिवचक तृणमसूना कवलित मूलान्यपि क्ष्मारहा निर्द
ग्यानि न चाभेकोऽपि हरिणीयुधस्य शोपीकृत । आ कष्ट
सिपिनौकसोऽपि मुनय मुष्ट कृतान्तक्रिया कृत्वैत्य वन
वदिना किमधुना शान्तेन दीप्तेन वा ॥ ८ ॥

चडयानल

तेजाति यस्य प्रथम प्रयान्ति चारा प्रवाहेण स वह्निरन्य ।
अय पुनर्वाडवनामधेय समुद्रमापीय विमर्ति तेज ॥ ९ ॥

१ अनुचितस्थाने २ कायुमि ३ अर्धस्थ्या ४ येषुपक्षिण ५ दवानल

व्योमचरान्योक्तयः

गरुडः

दामोदरमुंदराहितमुवनं यो वहति लीलया गरुडः ।
कस्य तरोरुपरिष्ठात्त्रिंशोऽसौ श्रान्तिमपनयतु ॥ १ ॥ अहि-
रहिरिति संभ्रमपदमितरजनः किमपि कातरो भवतु ।
विहैगपतेराद्दारे स तु सरलमृणालदलरुचिरः ॥ २ ॥

हंसः

कंसोरिचरणोद्धतसिन्धुकडोलालितम् । मन्ये हंस
मनो नीरे कुल्यानां रमते न ते ॥ ३ ॥ अस्ति यद्यपि
सर्वत्र नीरं नीरजमण्डितम् । रमते न मरालस्य मानसं
मानसं विना ॥ ४ ॥ एकेन राजहंसेन या शोभा सरसो
भवेत् । न सा बकसहस्रेण परितस्तीरवासिना ॥ ५ ॥
हंसः श्वेतो बकः श्वेतः को भेदो बकहंसयोः । नीरक्षीर-
विभागे तु हंसो हंसो बको बकः ॥ ६ ॥ बककोयष्टिभिर्जुष्टे
पल्लवे मानस कुतः । मोदते हि मरालस्य सन्मानसविहा-
रिणः ॥ ७ ॥ अपसरणमेव शयणं मौनं वा तत्र राज-
हंसस्य । कटु रटति निकटवर्ती वाचाटष्टिद्रिभो यत्र ॥ ८ ॥
यदि नाम देवगत्या जगदसरोजं कदाचिदपि जातम् ।
औवकरनिकरं विकिरति तत्किं कृक्वाकुरिव हंसः ॥ ९ ॥
नीरक्षीरविवेके हंसालसं त्वमेव तनुषे चेतु । विश्वसिन्न-
धुनान्यः कुलज्जतं पालयिष्यति कः ॥ १० ॥ सैव सैव
सरसी रमणीया यत्र यत्र बलते तव रागः । राजहंस
रसिक स्रणीया श्रीमता तदपि मानसकलिः ॥ ११ ॥
गाङ्गाम्बु सितमम्बु यामुनं कज्जलाममुभयत्र मज्जत ।
राजहंस तव सैव शुभ्रता चीयते न च न चापचीयते ॥ १२ ॥
कंचिदेव समर्थं समागतं त्वा न विस्मरति शश्वदम्बुजम् ।
मानसे विहर हंस मानसे मा विमुञ्च पुनरस्य सौहृदम्
॥ १३ ॥ यथापि कुनापि भवन्ति हंसा हंसा महीमण्डल-
मण्डलानि । हानिस्तु तेषा हि सरोवराणां येषा मरालैः सह
विप्रयोगः ॥ १४ ॥ अम्मोजिनीवनविलासनमेव हन्त
हंसस्य हन्तु नितरा कुपितो विधाता । न त्वस्य दुग्धजल-
भेदविधिप्रसिद्धा वैदेग्यकीर्तिमपहर्तुमसौ समर्थः ॥ १५ ॥
भृङ्गाङ्गानजनमनोहरहारिगीतराजीवरेणुकणकीर्णपिशङ्गतो-
याम् । रम्या हिमाचलनदीं प्रविहाय हंस हे हे हताश वद
का दिशमुत्सुकोऽसि ॥ १६ ॥ स्थित्वा क्षण विततपक्षति-
नान्तरिक्षे मातङ्गसङ्गकल्पुणा नलिनीं विलोक्य । उत्पन्नमन्धु-
परिघर्षरनिःस्नेनेन हंसेन साधु परिद्वृत्य गतं नलिन्याः
॥ १७ ॥ रे राजहंस किमिति स्वमिहागतोऽसि योऽसौ बकः
स इह हंस इति प्रतीतः । तद्रम्यतामनुपदेन पुनः सख्यौ

यानद्बदन्ति न बकं सतु मूढलोकः ॥ १८ ॥ ये वर्धना-
कनकपद्मजरेणुमध्ये भन्दाकिनीविमलनीरतरंगमङ्गः । ते
सप्रप्तं मिथियग्रास्यन्तु राजहंसाः प्रैगालनालत्रटिल जन्-
माश्रयन्ति ॥ १९ ॥ हा हन्त मानमसरःसलिलापनंस रे
राजहंस पयसोः प्रविवेचनाय । चेच्छक्तिमान्मनु भगव
तदा किसु स्वात्मिका क्योत उत वा कथयिद्भयोतः ॥ २० ॥
नेदं सरः सरसगारि न वारिजं वा नैतन्मधुनि मधुपाः सह-
वासिनो वा । हेमारविन्दननासविलासमाजो रे हंस मान-
सजुपस्तन मानसेऽपि ॥ २१ ॥ हंसः प्रयाति जनकैर्यदि
यातु तस्य नैसर्गिकी गतिरियं नहि तत्र चिन्तम् । गत्या
तथा जिगमिपुर्वक एव मूढश्चेतो हुनोति सकलस्य जनस्य
नूनम् ॥ २२ ॥ मुक्ता मृणालपटली भवता निपीतान्य-
म्वूनि यत्र नलिनानि निषेवितानि । रे राजहंस वद तस्य
सरोवरस्य कृत्येन केन भवित्वासि कृतोपकारः ॥ २३ ॥ तपै
तीरोद्धते कचिदपि दयाच्छादिततनुः पतद्वासासा गमय
विषमा प्रावृषमिमाम् । निवृष्टाया तस्या सरसि सरसोत्तु-
ल्लनलिने स एव त्वं हंसः पुनरपि विलासास इह ते
॥ २४ ॥ गतं तद्गाम्भीर्यं तटमपि चितं जालिकशतैः सखे
हंसोच्छिष्ट त्वरितमसुतो गच्छ सरसः । न यावत्सङ्गान्तःकृत-
षिततनुर्भूरविलसद्भोऽसौ वाचालश्रणयुगलं मूर्ध्नि कुरुते
॥ २५ ॥ पुरा सरसि मानसे विकचसारसालिखल्यपग-
सुरमीकृते पयसि यस्य यातं वयः । स पल्लवजलेऽधुना
मिलदनेकमेकैकुले मरालजुलनायकः कथय रे कथं वर्त-
ताम् ॥ २६ ॥ यातान्दोलितपद्मजस्थितरज पुञ्जाङ्गरागो-
ज्वलो यः शृण्णकलकूजितं मधुलिहा संजातहर्षः पुरा ।
कान्ताचक्षुषुटापरजितविसम्रासमहेऽप्यक्षमः सोऽयं सप्रति
हसको मरुगतः कौप पयो याचते ॥ २७ ॥ यो दिव्या-
म्बुजलोलमधुपद्रोद्गीतरम्यं सरस्वत्तत्त्वा मानसमलय-
रिपि रतिं भग्नाति कैदारिके । तसालीकसुखाशया परिभय-
कोडीकृतस्वाधुना हंसस्योपरि टिटिभो यदि पद घत्सेज
को विस्मयः ॥ २८ ॥ अन्या सा सरसी मराल सुनिर्भय-
तीरसोपानिकाविन्यस्तासिलतपद्मलान्कल्यन्दष्टोऽपि हृष्टै-
सुखैः । एषा पद्मनापिका वमलिनीखण्डेन गुप्तात्म-
भिव्याधैस्तद्विषयसुगन्धबन्धनविधौ कं नाम नो सूच्यते
॥ २९ ॥ कस्तु लोहितलोचनासचरणो हंसः कुतो
मानसालिकं तत्रास्ति सुवर्णपद्मजननान्यम् । सुधासनि-
मम् । रत्नाना निचया प्रवालमणयो वैद्व्यरोहाः कचिच्छ-
म्बुका अपि सन्ति नेति च वक्षेरकर्म्य हीटीकृतम् ॥ ३० ॥
यः संतापमगाकरोति जगता यश्चोपकारक्षमः सर्वेषाममृता-

१ उदरे आदितं स्थापित मुवन भगवण्डं येन २ श्रान्त-
३ गरुडस्य ४ विष्णु- ५ इन्द्रिमसरिताम् ६ मानममरोवरम्
७ संतारसंभवम् ८ ताम्रचूडः ९ चातुर्वर्णः

१ अत्यन्तसायवन्ते २ दुर्दृश्यासे ३ रक्तम् ४ जलमुक्तम्

स्मकेन वपुषा प्रीणाति नेत्राणि यः । तस्माद्भुज्जतिमम्बुदस्य
सहसे यन्न त्वमेतावता वर्षेनैव परं मराल धवल. कृष्ण-
श्रितिरैरसि ॥ ३१ ॥ आकारः कमनीयता कुलगृहं लीला
लसा सा गतिः संपर्कः कमलालयैः कलतया लोकोत्तर
कृजितम् । यसेयं गुणसंपदसि महती तस्मातिभ्यस्य ते
संरन्ध्रत्वमसद्गुह्यकल्हे नाहं सहै हंस हे ॥ ३२ ॥ नबो
नीचगता डुरापपयसः कृपाः पयोराशयः क्षार दुष्टकोट-
संकटदोदोशासडागादयः । इत्यं भूतल आकलय्य सक-
लान्मोनिवेशानिति त्वा भो मानस सस्मरन्पुनरसौ हंसः
समम्यागतः ॥ ३३ ॥ हंसो वेत्ति परागपिडारतनुः कुत्रापि
पद्माकरे प्रेयान्मे विसकन्दलीकिसलयं भुञ्जे ह्ययं निर्वृतः ।
नो जानाति तपस्विनी यदनिशं जम्बालमालोडयञ्चैवाला-
ङ्कुरमप्यसौ न लगते हंसो विशीर्णच्छदः ॥ ३४ ॥
प्रम्लाना नलिनी जलानि किरणैः सूर्यस्य शोभं यदुर्गतां प्राप
निहंगमावलिरियं कृष्णाविशीर्षेक्षणा । एते तीरमहीकहा
अपि पतत्पत्रश्रेयोऽद्यापि रे कोऽयं राजमराल शुष्कसरसी
तीरे रतिप्रक्रमः ॥ ३५ ॥ एषा पुष्करिणी मराल मलिनै-
रलक्ष्या कुवीथोजलैर्यसामज्ञतया विधेरकृपया चेद्वस्तुमाका-
ङ्क्षते । विश्रम्भो वकमण्डलेषु विनयो भेकेषु संबन्धिता
राज्यन्धेषु विधीयता कृपणता कोयष्टिकश्रेणेषु ॥ ३६ ॥
पीतं येन पुरा पुरंदरपुरे रम्भोरुकेलिस्खलन्मन्दागङ्गरकर्ण-
पूरसुमि स्वर्गपगायाः पयः । सोऽयं मारववारि पामरवधू-
पादापणमोच्छलत्वात्तद्विभक्तभेकभिन्नमघृणो हंसः समाशंसते
॥ ३७ ॥ काके कार्प्यमलौकिकं धवलिमा हंसे निसर्ग-
स्थितो गाम्भीर्यं महदन्तरं वचसि यो भेदः स किं कथ्यते ।
एतावत्सु विशेषेष्वपि सखे यत्रेदमालोक्यते के काकाः
खलु के च हंसशिशावो देशाय तस्यै नमः ॥ ३८ ॥ कुद्दो-
लकनखप्रपातविगलत्पक्षा अपि स्वाश्रयं ये नोज्ञन्ति पुरीष-
पुष्टवपुस्ते केचिदन्ये द्विजाः । ये तु स्वर्गतरंगिणीविसलता-
लेद्येन संवर्षिता गाङ्गां नीरमपि त्यजन्ति कल्पं ते राजहंसा
वयम् ॥ ३९ ॥ भो हंसास्त्वावदम्भोरुहुहररजोरक्षिताङ्गाः
सहेलं हंसोभिः पद्मखण्डे मधुरमधुकारावरन्ये रमधम् ।
यावन्नायं दुरन्तो हरगलमरलव्यालजाळाङ्गिनीलप्रोन्मील-
न्मेषमालामलिनसकलदिग्भ्रण्डलोऽन्येति कालः ॥ ४० ॥

मधुकरः

सर्वस्वसं पाण्डुर्णा कण्ठकर्मकराङ्गिताम् । केतकी
सेवसे हन्त कथं रोहंभ निर्हयं ॥ ४१ ॥ फलानां च
दलानां च सन्तु ते ते विवेकिनः । मकरन्दविशेषज्ञो
मिलिन्दमपहाय कः ॥ ४२ ॥ पलाशकुसुमभ्रान्त्या शुकुतुण्डे
पतत्यलिः । सोऽपि जन्मकलभ्रान्त्या तमलिं घृत्विच्छति

॥ ४३ ॥ कचित्कचिदयं, यातु स्थातुं प्रेमवशंवदः । न
विस्मरति तत्रापि राजीवो अमरो हृदि ॥ ४४ ॥ अम अमर
यूथीषु मालतीषु चिरं मिल । मा पुनः पङ्कजारप्यलेह-
शून्यं मनः कृथाः ॥ ४५ ॥ मधुपे मालतीपुष्प सचूर्णं
यातुमुद्यते । हन्त दैवादुपागम्योपात्तमारप्यकेन तत् ॥ ४६ ॥
मधुकर तव करनिकरैः किं किं कान्तं वनं न कुसुमानाम् ।
तद्गद सरसिजकमले लब्धं किचिददन्यतस्तत्किम् ॥ ४७ ॥
गौरी चम्पककलिकामपहाय भ्रान्तुर्बुद्धे । शाल्मलिकुसुम-
दलेषु सैरं गुञ्जन्न लज्जसे मधुप ॥ ४८ ॥ मैदनमवलोक्य
निष्फलमनित्यता बन्धुजीवकुसुमानाम् । वनसुपगम्य अमरः
संपति जातो जैपासक्तः ॥ ४९ ॥ अपसरं मधुकर दूरं परि-
मलबहुलेऽपि केताकीकुसुमे । इह न हि मधुलवलाभो
भवति परं धूलिधूसरं वदनम् ॥ ५० ॥ कृत्वापि कोशपानं
अमरयुवा पुरत एव कमलिन्याः । अभिलषति वकुल-
कलिकां मधुलिहि मलिनैः कुतः सत्यम् ॥ ५१ ॥ यैनोमन्द-
मरन्दे दैर्दलवनिन्दे दिनान्यैनाविधत । कुटजे खलु तेनेह
तेने हा मधुकरेण कथम् ॥ ५२ ॥ अमरतरकुसुमसौरभै-
सेवनसंपूर्णकामस्य । पुष्पान्तरसेवेयं अमरस्य विडम्बना
महती ॥ ५३ ॥ इह रूपमात्रसारे चित्रगते कनककलारे ।
न रसो नापि च गन्धो मधुकर बन्धो मुधा अमसि ॥ ५४ ॥
अपनीतपरिमलान्तरकथे पदं न्यस्य देवतरकुसुमे । पुष्पा-
न्तरेऽपि गन्तु वाञ्छसि चेद्भ्रमर धन्योऽसि ॥ ५५ ॥ मलि-
नेऽपि रागपूर्णा विकसितवदनामनल्पजलेऽपि । त्वयि
चपलेऽपि च सरसां अमर कथं वा, सरोजिनीं त्यजसि
॥ ५६ ॥ नन्दनजन्मा मधुपः सुतरकुसुमेषु पीतमकरन्दः ।
दैवावदनिमुपेतः कुटजे कुटजे समीहते घृत्तिम् ॥ ५७ ॥
दूरतया स्थूलतया नीलतया दानलोऽपैर्मधुपैः । आमित-
मिभराजधिया हन्ताभूदन्ततो महिषः ॥ ५८ ॥ नष्टे वारिज-
विपिने कष्टे नष्टेऽयं मालतीनिकरे । तस्मिं जीवति लोके
मूलकमकरन्दविन्दुना यदलिः ॥ ५९ ॥ पयनापनीतसौरम-
द्रोदकपूरपिबिनीलुब्धः । अपरिक्षतस्वपक्षो गन्ता हन्ता-
पदं मधुपः ॥ ६० ॥ कति कति च लताः कलिताः संच-
रता चञ्चरीकरसिवेन । गलिनि भवन्मधु मधुरं यत्पीतं
तचदेव परिपीतम् ॥ ६१ ॥ मधुकर मा कुरु शोकं विचर
करीरुमस्य कुसुमेषु । घनतुहिनपातदलिता कथं नु सा
मालती मिलति ॥ ६२ ॥ यत्क्षीयं न गतः कमलेषु मही-

१ पीनवर्णम् २ मदनवाणारुवं पुष्पम् ३ जपपुष्पे सक्तः
पक्षे, -जपे जपन आत्मकः ४ दूर गच्छ ५ प्रत्युत्पन्नसे ६ विन-
सिनवमले ७ नीनामि ८ इच्छा ९ विस्मरिता इति वाच्य-
१० न स्वशुभः ११ सौगन्ध्यम्

१ त्रोजुक्ताम् २ समूहः ३ अमरः ४ निर्हयः ५ अमरः

चम्पकवकुलकुलेषु । तस्यालेयदि निम्बे वासः कथय कथं
न मन्त्रसुपहासः ॥ ६३ ॥ आलिङ्गसे चारुलतां लवङ्गीमा-
चुम्बसे चाम्बुनिर्निं क्रमेण । तां चतुर्वर्डीं मधुप प्रकारं
संताडयसेव पदैः किमेतत् ॥ ६४ ॥ वेपथ्वचा तुल्यरुचां
वधूनां कर्णाग्रतो गण्डतलागतानि । मृद्गाः सहलं यदि
नापतिव्यन्कोऽवेदयिव्यन्नचम्पकानि ॥ ६५ ॥ किं
न पश्यसि महेन्द्रदिशुखे शीतदीपितिरसातुद्वसति ।
मीलितैव नलिनीह मा कृषास्रन्मधुव्रत मुषा गता-
गतम् ॥ ६६ ॥ चञ्चरीक चतुरोऽसि चन्द्रि-
कावैभवे कुसुदिनीं निषेवसे । भास्करे जयिनि पुष्करे
नवे श्रोन्मिपन्नवदलेऽनुरज्यसि ॥ ६७ ॥ नीरजान्यपि
निषेव्य निर्भरं नीरसानि कुटजानि वाञ्छसि ।
चञ्चलवमिह चञ्चरीक ते साहसं कवमिदं विमोक्ष्यसि ।
॥ ६८ ॥ पीतमत्र मधु यापिताः क्षपा मृद्गा सर्वमचिरेण
विस्मृतम् । हीनमानमुषमां हिमागमे पविनीं यदिह नाव-
लोकते ॥ ६९ ॥ कुन्दकुम्भलमुषाखता त्वया यत्र शीत-
समयोऽनिवाहितः । चञ्चरीक परिहीनसौरमा रोचते न
भवते सरोजिनी ॥ ७० ॥ अमर अमता दिगन्तराणि कचि-
दासादितमीक्षितं धृतं वा । वद सत्यमपास पद्मपातं
यदि जातीकुसुमासुकारि पुण्यम् ॥ ७१ ॥ अभिनवनलिनी-
विनोदलुब्धो मुकुलितकैरविणीवियोगमरुः । अमति मधु-
कोज्यमन्तराले श्रयति न पङ्कजिनीं कुसुद्वर्ती वा ॥ ७२ ॥
अलिख्यं नलिनीदलमध्यगः कमलिनीमकरन्दमदालसः ।
विधिवशात्परदेशमुपागतः कुटजपुष्परसं बहु मन्यते ॥ ७३ ॥
अपि दलन्मुकुले बकुले यया पदमघायि कदापि न हेत्या ।
अहह सा सहसा विधुरे विधौ मधुकरी वदरीमनुसेवते
॥ ७४ ॥ यदपि भेकगणेन निषेवितं प्रकटकण्टककोटिसम-
न्वितम् । तदपि पङ्कजमेति मधुव्रतः सुरससौरभसुन्दरता-
श्रयम् ॥ ७५ ॥ आनघ्याः सवकमरेण पल्लविन्यः शोमन्ते
कति न लताः परागपूर्णाः । आमोदे मधुनि च मार्दवे च
तासां यो भेदः स खलु मधुमैतैकवेयः ॥ ७६ ॥ निःशब्दं
गजपतिगण्डदानधारामाराप्य अमर दिनान्यमूत्यनैषीः ।
यावन्न स्फुरति कपालकर्णतालावावत्त्वं नय नलिनीयनी-
मुपेत्य ॥ ७७ ॥ रात्रिर्गमिष्यति भविष्यति सुप्रमातं शास्त्रा-
देष्यति हसिष्यति पङ्कजश्रीः । इत्थं विचिन्तयति कोशगते
द्विरेके हा हन्त हन्त नलिनीं गज उज्जहार ॥ ७८ ॥
अन्यासु तावदुपमर्दसहासु मृद्गा लोलं विनोदय मनः सुम-
नोलतासु । सुगधमैजातरजसं कलिकामकाले बालां केंदर्थयसि

किं नवमालिकायाः ॥ ७९ ॥ फुलेषु यः कमलिनीकमलोदरेषु
चूतेषु यो विलसितः कलिकान्तरम्यः । पश्याय तस्य मधु-
पस शृङ्खलापाये कूच्छेण वेणुविवरे दिग्माः प्रशान्ति
॥ ८० ॥ ये वर्धिताः करिकपोलमदेन मृद्गाः प्रोस्तुलपङ्कज-
रजःसुरमांस्त्राङ्गाः । ते सांपतं प्रतिदिनं क्षययन्ति कालं
निम्बेषु चार्ककुसुमेषु च देवयोगात् ॥ ८१ ॥ एषीदशः
श्रवणसंज्ञि यदानयन्ति तैरेव तस्य महिमा नवचम्पकस्य ।
एवं तत्र नो विहरसे यदि मृद्गा तेन नैतस्य किंचिदपि ततु
तवैव हानिः ॥ ८२ ॥ सानन्दमेव मकरन्दमिहातिन्दे
विन्देत् पदपदुषेति जनैरटङ्कि । देवादाकाण्डपरिसुदितपुण्ड-
रीककोपादमूढहृद निःसरणं पुमर्थः ॥ ८३ ॥ आजन्म-
कस्यतरुकाननकामचारी यत्कौतुकादुपगतः कुटजं मिलिन्दः ।
तत्कर्मणः सुसदृशं फलेमेतदेव यथाप्य साम्यमधुना मधु-
मक्षिकाभिः ॥ ८४ ॥ मा गा विषादमलिपोतक केतकीना-
मन्तर्निगूढमनवाप्य मधुपकर्मम् । लामः स एव परमो ननु
कण्टकानां श्रेणीभिरक्षतशरीरतया प्रयासि ॥ ८५ ॥ नलि-
ङ्गिता नवल्यङ्गलता न वापि संभाविता विटपिनः कल-
गुञ्जितेन । आसादिता सपदि काचन रीतिरन्या मारुन्द-
कोरकसुदीप्य मधुमेतेन ॥ ८६ ॥ मन्दाभेदुरमन्दरशाल-
साङ्गः स्वर्गागरीमयननन्दन एष मृद्गाः । देवादुपेत्य जगती-
मगतिर्विपीदञ्छाखोटकोटरकुटीरुपु निठीय रोते ॥ ८७ ॥
किं केतकीपरिमलोलिख्यनगन्वलुब्धो गुञ्जन्मन्म्रमर वाञ्छसि
रन्तुमेताम् । तत्कण्टकः परिवृतामतुलागम्यां संत्यज्यतां
व्रज निकुञ्जलतां सपुण्याम् ॥ ८८ ॥ इह सरसि सहस्रे
मैत्रु गुञ्जामिरामे मधुकर कुरु काले सार्धमम्भोजि-
नीभिः । अनुपममकरन्दाभोददत्तपमोदा त्वजति वत न
निद्रां मातती यावदेषा ॥ ८९ ॥ अमर मरणमतिं सुख
चाम्पेयपुष्पे विहर हर तरीयं सौरभं सौहृदेन । मधुकर
सुकरं चेद्रस्तु हस्तेन लब्धं भवतु तदुपमोनेजनिदमिष्टं फलं
वा ॥ ९० ॥ गन्धैराख्या जगति विदिता केतकी स्वर्णवर्णा
पद्मग्रान्त्या ह्युधितमधुपः पुंयमभ्ये पपात । अन्वीभूतसदृश
रजसा कण्टकेदिशन्नपन्नः स्वातुं गन्तुं क्षणमपि सखे नैव
शक्तो द्विरेकः ॥ ९१ ॥ इहा सैरीतोऽभवदलिखौ लेख्य-
पद्मं विशालं चित्रं चित्रं किमिति किमिति व्याहरन्निष्पात ।
नास्मिन्गन्धो न च मधुकणा नास्ति तस्मात्कुमार्यं घृणन्तूया
वत नतशिपु श्रीडया निर्जगाम ॥ ९२ ॥ सदम्भोजाम्बीजं
परिपजति समोगरहितो गतोऽमन्दे कुन्दे बहति मकरन्दं
न हि यनः । ततो मन्येज्यये कचिदधिकपुष्पेऽपि ललितं
लवङ्गीमासङ्गी मजति नवमृद्गीपरिवृढः ॥ ९३ ॥ निरपन्दः

१ उपमर्द सहन्ते ताः. २ सत्पण्यम्. इत्यमिति यावत्. ३ अनु-
पश्रारागाम्. ४ अयोधये काले. ५ हृषयति.

१ नमुत्सव. २ एवं कुक. ३ महदाकार-

वौन्दे मधुनि विधुरो बालवकुले न साले सालम्बो लवमपि
 लवने न रमते । प्रियङ्गो नासङ्गं रचयति न चूतेऽपि रमते
 सरँ छद्मशीलीलाकमलमधुपान मधुकर ॥ ९४ ॥ श्रियो
 वासाम्बोजे निदिवसरिदम्बोजकुहरे हरेर्नोभीपद्मे मधु मधु
 करो य किल पौ । स दैवाद्गुनीलत्पनकरतापव्यातिकर
 व्यथाकम्प सप्रत्यतरुमभूमौ विचरति ॥ ९५ ॥ लता
 सास्तास्ताह्वधुरसवती पङ्कजवनी समालिङ्गंशुम्बत्रय
 मगमयद्भरिसमयम् । इदानीं चेन्नोचे विचरति रुहेरेष
 लङ्कचे कुचेष्टेयं धातुर्भवति नहि वाच्यो मधुकर ॥ ९६ ॥
 मधुके माध्वीक पिबति शतपत्रेऽभिरमसे मधुलीभिश्चान्त
 र्मधुप सहकारेऽपि रमसे । वसन्ते वासन्तीमधु मधुरम
 आसि बहुशो दुरावेशोऽय ते तदपि कुटजे यद्विचरति
 ॥ ९७ ॥ भ्रमस्यैर भ्रातर्भ्रमर नवयूथेषु बहुशो
 मधुलीमन्विष्यन्कुसुदवनवीथीषु विचर । वसन्तप्रारम्भस्फु-
 रितमधुसमारसुमगो न ते विसर्तव्य क्वचन सहकार-
 ध्यतिकर ॥ ९८ ॥ अये मधुप मा कृथा बत धृथा मनो
 दीनता तुषारसमये लताशतनिषेवणव्याकुल । इय पुरत एव
 ते सरसपुष्पमासोदये रसालनवमञ्जरी मधुञ्जरी जरीजृम्भते
 ॥ ९९ ॥ नो महीमयमीर्हते न भजते मत्तमकुम्भस्थली
 धौसन्तीं सहते न चन्दनवनीमालम्बते न क्वचित् । जाती
 मेव हृदीश्वरीमिव महानन्दैककन्दाङ्कुरा ध्यायन्निर्घृतिमेति
 पट्यदयुवा योगीव वीतभ्रम ॥ १०० ॥ किं कापि प्रलया
 मलैर्विदपिनो निर्दक्ष मसीकृता किंस्त्रिदेवगजेन पङ्कजवनं
 निष्कन्दमुन्मूलितम् । किंवा हन्त कृतान्तकेसरिभयात्त्यक्तो
 मद कुञ्जैर्वेनास्त्रिभरसे करीरकुसुमे हा भृङ्ग विश्राम्यति
 ॥ १०१ ॥ यसा. सगमवाञ्छया न गणिता वाप्यो विनि-
 द्रोत्वला थामालिङ्गव समुत्सुकेन मनसा यात परा निर्हृ-
 त्तिम् । भग्ना तामवलोक्य चन्दनलता भृङ्गेण यजीव्यते
 धैर्यं नाम तदस्तु तस्य न पुन कोहासुरूपं कृतम् ॥ १०२ ॥
 दग्धा सा बकुलावली क्वलितस्त ते रसालद्रुमा पृथक्से
 ऽपि विनिद्रुपुष्पपटलीपीतातपा पादपा । भ्रातर्भृङ्ग दवा
 धिना वनमिद वरुमीकरोष कृत किं त्वं सप्रति काननान्तर
 परिस्वन्दाय मन्दायसे ॥ १०३ ॥ दुरादुज्जति चम्पक न
 च भञ्जत्यम्बोजराजीरजो नो जिभ्रत्यपि पाटलापरिमल घत्ते
 न चूते रतिम् । मन्दारे यदनादरो विचैकिलोषान्ते न सत्
 प्यते तन्मन्ये क्वचिद्भृङ्ग भृङ्गतरुणेनास्वादितः मालती
 ॥ १०४ ॥ येनामोदिनि केसरस सुकुले पीत मधु
 खेच्छया नीता येन निशा शशाङ्कधवला पद्मोदरे शारदी ।

भ्रातं येन मदप्रवाहमलिनै गण्डस्थले दन्तिना सोऽयं
 भृङ्गयुवा करीरविटपे बध्नाति तुष्टि कुत ॥ १०५ ॥ भ्रात-
 र्भ्राम्य लत्रङ्गवहीपु पिब स्यैर मन्मभोरुहं माध्वीमापवि-
 कामधूनि मधुराण्याकण्ठमास्वादय । कसादापतितोऽसि
 केतकमिद यस्मिन्नुदीर्णं रजो दृष्टि लुम्पति सूचय प्रवि-
 चिता कृन्तन्ति मर्मण्यपि ॥ १०६ ॥ आस्वाद्यान मधूनि
 पद्मपद मदं भा गा कपायाङ्कुरैर्माकन्दस पिकान्तरारित-
 वतो मूर्धानमध्यासित । प्रत्यासन्नतमे पिकेऽपि भवते
 येनार्पिता तादृशी माध्वी तस्य विवेकविच्युतिरिथ साहृष्य
 नेतन्न ते ॥ १०७ ॥ नीत जन्म नवीननीरजवने पीत मधु
 स्वेच्छया मालत्या कुसुमेषु येन सतत केली कृता हेलया ।
 तेनेयं मधुगन्धलब्धमनसा गुञ्जालता सेव्यते हा भिदैव
 कृतं स एव मधुप का का दशा नागत ॥ १०८ ॥
 प्रारम्भे कुसुमाकरस्य परितो यस्कोहसन्मञ्जरीपुञ्जे मञ्जुल
 गुञ्जितानि रचयस्तानातनोरुत्सवान् । तस्मिन्नय रसाल
 शाखिनि दशा दैवात्कुशामञ्जति त्वं चेन्मुञ्जति चञ्चरीक
 विनयं नीचस्त्वदन्योऽस्ति क ॥ १०९ ॥ सोऽपूर्वो रसना
 विपर्ययविधित्स्त्वर्णयोश्चापलं दृष्टि सा मैदविस्मृतसंपरदिङ्कि
 भूयसोत्तेन वा । सर्वे विस्मृतवानसि अमर हे यद्धारणो
 ऽध्याप्यसार्वन्त शून्यकौरो निषेव्यत इति भ्रात क एष ग्रह
 ॥ ११० ॥ केतक्य कटुवण्टका कुसुदिनी दोषोदया
 न्मोदते जायन्ते विकला कल्यवति पुन पङ्केरहा पङ्कय ।
 अन्यानि प्रसवानि पद्मपदपदन्त्यसैरवाधि क्वचिद्द्रो
 भ्राम्यति कल्पवृक्ष विपदान्तर्भवन्त विना ॥ १११ ॥ यद्य
 प्यान्नतरोरुस्युथ वनिताकर्णावन्तंसोचितामाजिघ्रन्नवमञ्जरी
 मधुप हे जातोऽसि पूर्णोत्सव । विस्मृतं भवतस्तथाप्यनु
 चितं तद्वन्धमिन्दीवर यसास्वाद्य मधूलि चानतशिरो मञ्जु
 त्वयोद्भृङ्गितम् ॥ ११२ ॥ माकन्दे मधुपानमञ्जु बकुले
 क्रीडा कदम्बदुमे दोलाखेलनकौतुकं कुवलये क को न
 वा विभ्रम । येनाकारि मधुव्रतेन सहसा सोऽयं मधुके
 मधौ माध्वीक परिपीय पीवरतनुर्जीवत्यहो जीवनम् ॥ ११३ ॥
 पीत पङ्कजकानने मधु मया नीपेऽपनीतं वयो बन्धुके वर
 बन्धुता विरचिता रक्त रसालद्रुमे । किं चाकारि कुसुद्वती-
 परिकरे क्रीडाकल्यक्रीशल कस्तद्वेत्तु विधीयतेऽथ बदरी-
 वृन्दस यद्वन्दनम् ॥ ११४ ॥

१ इच्छा करोति २ माधवीलताम् ३ पतभ्रम ४ कृपात
 फल स थव केसरी सिंह ५ विचक्रिल पुष्परोद ६ शर(सवन्धिनी

१ अग्निशापात्करिणा जिह्वापरिवृत्ति, पक्षे, -पूर्वविपरीताभिधानम्
 २ कर्णोच्चापल प्रतिद्वयं, पक्षे, -पिशुनमतार्थत्व च ३ भद प्रतिद्व,
 पक्षे, -गर्व ४ स्वपरयोर्विच्छायां, पक्षे, -आसनागतविभाग ५ नाज;
 पक्षे, -भारक ६ सरन्म, पक्षे, -धनरहित ७ शुष्का, पक्षे, -हस्त

कोकिलः ।

समुद्रिरसि किं वाचः पुंस्कोकिल सुकोमलाः । श्रेष्ठेऽस्मि-
 ष्टदपापाणगुरुनिर्घोषमैरवे ॥ ११५ ॥ तवैतद्वाचि माधुर्ये
 जाने कोकिल कृत्रिमम् । प्रपोषितो यैस्तानेव जातपद्मो
 जैहासि यत् ॥ ११६ ॥ रसालशिखरसीनाः शतं सन्तु
 पतत्रिणः । तन्मञ्जरीरसामोदं विदुरेव कुहसुखाः ॥ ११७ ॥
 मद्रं मद्रं कृतं, मौनं कोकिलैर्जलदागमे । वक्तारो देदुःख
 यत्र तत्र मौनं हि शोभते ॥ ११८ ॥ शृगालशय्यादादल-
 दूपितं दण्डकावनम् । पद्मं गायतानेन कोकिलेन
 प्रतिष्ठितम् ॥ ११९ ॥ काकः कृष्णः पिकः कृष्णः को
 भेदः पिककाकयोः । वसन्तसमये प्राप्ते काकः काकः
 पिकः पिकः ॥ १२० ॥ तावन्मौनेन नीयन्ते कोकिलैश्चैव
 वासराः । यावत्सर्वजनानन्ददायिनी वाक्प्रवर्तते ॥ १२१ ॥
 कोकिलोऽहं भवान् काकः समानः कालिमावयोः । अन्तरं
 कथयिष्यन्ति काकलीकोविदाः पुनः ॥ १२२ ॥ सँहकारे
 चिरं स्तित्वा सलीलं बालकोकिल । तं हित्वाऽप्यन्वृषेषु
 विचरन्न विलज्जसे ॥ १२३ ॥ कलकण्ठ यथा शोभा सँह-
 कारे भवतिरः । खदिरं वा पलाशे वा किं तथा स्याद्विचा-
 र्य ॥ १२४ ॥ कोकिल कलमालापैरलमलमालोकसे
 रसालं किम् । शरनिकरमरितशरधिः शबरः संरतीह पँरिसरे
 सवतुः ॥ १२५ ॥ तर्कितं स्रसि न मुक्तं यत्किं रे
 काकमन्दिरं पूर्वम् । सहकारकुसुमकाले हठेन कुरुषुञ्जना
 रंभम् ॥ १२६ ॥ तावत्कोकिल विरसान्यापय दिवसा-
 न्वनन्तरे निवसन् । यावन्मिलदलिलामालः कोऽपि रसालः
 समुल्लसति ॥ १२७ ॥ एकस्त्वं गहनेऽस्मिन्कोकिल न
 कलं कदाचिदपि कुर्याः । सौजात्यशङ्क्यामी न त्वां निघ्नन्तु
 निर्दयाः काकाः ॥ १२८ ॥ अयं कोकिल कुरु मौनं जल-
 धरसमयेऽपि पिच्छिळा भूमिः । विकसति कुञ्जवदम्बे
 वक्तारि मेके कुतस्तवावसरः ॥ १२९ ॥ मलिनात्मना विरागः
 प्रकटीकृत एव कोकिलकलेन । जीवनदानामुन्नतिसमये
 वाच्यमीभवता ॥ १३० ॥ रे रे कोकिल मा भज मौनं
 किंचिदुद्वेग्य पथमरागम् । नो चेत्त्वामिह को जानीते
 काककन्दम्बकपहिते चूते ॥ १३१ ॥ अस्यां सखे बधिर-
 लोकनिवासाभूमौ किं कृजितेन खलु कोकिल कोमलेन ।
 एते हि देवहृतकार्सेदमिश्रवर्णे त्वां काकमेव कलयन्ति
 फलानभिदाः ॥ १३२ ॥ रे बालकोकिल करीररुस्यलीषु किं
 दुर्विदग्धमधुरप्यनिमातनोपि । अन्यः स कोऽपि सँहकारतरु-
 प्रदेशो राजन्ति यत्र तव विघ्नममापितानि ॥ १३३ ॥ किं
 कोमलैः कलरवैः पिक तिष्ठ तूष्णीमेते तु पामरताः सर-

माकलय्य । को वा रटलयमये निकटे कृद्गि रे बध्यता-
 मिति वदन्ति गृहीतदण्डाः ॥ १३४ ॥ तावद्यक्षोरचरणा-
 युधचक्रवाक्यारावतादिविहगाः कलमान्यन्तु । यावद्दसन्त-
 रजनीघटिकावसानमासाय कोकिलयुवा न कुहकरोति
 ॥ १३५ ॥ येनोषितं रुचिरपल्लवमञ्जरीषु श्रीवृग्डमङ्गलरसाल-
 वने सदैव । देवात्स कोकिलयुवा निपात निम्बे तत्रारि
 रुधवलिपुष्टकुलीर्विवादः ॥ १३६ ॥ हे कांकिलामिललतासु
 फलयनि सन्ति संत्यज्य तानि ननु चूतलतां मपुष्पाम् ।
 किं काङ्क्षसीह रमितुं फलभोस्तुकामो न ज्ञायसे नृपतिसेवक-
 मीपणीयाम् ॥ १३७ ॥ परभृतशिरो मौनं तावद्विदेहि
 नमस्ततोऽप्यतनविषये पञ्चै स्वातां न यावदिमौ क्षमां । युव-
 मपरया द्रष्टव्योऽस्ति स्वजातिविलक्षणध्वनितकूपितप्याह-
 नोटीपुटाहतिजर्जरः ॥ १३८ ॥ अहंयुववर्णिनीजनमदाय-
 तोदव्रतसुरश्चतुरपथमसरजितान्यपक्षिजः । रसालतरुणा
 कृतामसमतुल्यतामात्मनो विहन्तुमिह कोकिलः फलिनमन्व-
 सुद्रीक्षते ॥ १३९ ॥ क्वचिज्जिह्वानादः क्वचिदलुलनाकोलक-
 लहः क्वचिकङ्कापावः क्वचिदपि कपीनां कलकलः । क्वचिद्वोरः
 केरुध्वनिरयमहो देवघटनात्कवंचारं तारं रंसति चकितः
 कोकिलयुवा ॥ १४० ॥ भूकीभूय तमेव कोकिल मधुं वधुं
 प्रतीक्षस्य हे हेलोछासितमल्लिकापरिमलोद्गोदाहुलानिलम् ।
 यत्रैतास्त्व सूक्तयः सफलतामायागन्तमी तद्सखांशुसं-
 सृतो निदाधदिवसाः संतापसंदायिनः ॥ १४१ ॥ येनानन्द-
 मये वसन्तसमये सौरम्यहेलामिलद्वृङ्खालीमुखरे रसाल-
 शिखरे नीताः पुण वासराः । आः कालस वरोन कोकिलयुवा
 सोऽप्यथ सर्वा दिराः खेलद्वायसचक्रुधातविदलन्मूर्धा सुह-
 र्घावति ॥ १४२ ॥ दौत्युहाः सरसं रसन्तु म्रमगं गायन्तु
 केरुधृतः कादम्बाः फलमालयन्तु मधुरं कूजन्तु कोयेथयः ।
 देवायावदसौ रसालविटपिच्छायामनासादयन्निर्विणः कुट-
 जेषु कोकिलयुवा संजातमौनव्रतः ॥ १४३ ॥ ज्ञातः
 कोकिल कृजितेन किमलं नाद्याप्यन्थ्यो गुणस्त्पूर्णां तिष्ठ
 विशीर्षणपटलच्छन्नः क्वचिकोटरे । प्रोद्गमदुमसंकटे कटुर-
 टत्काकावलीसंकुलः कालोऽयं शिशिरस्य संप्रति सखे नायं
 वसन्तोत्सवः ॥ १४४ ॥ अँमो जप्रकरोऽयं केतककुलं
 कुन्दोन्करः केरुव्रताते मङ्गिणोऽयं चम्पकवयो जाती-
 समूहोऽयवा । नो चेदादरमातनोति पिक ते खेदं वृथा मा
 कृया यसात्कापि कदापि कोऽपि भविता यस्त्वदृष्टान्ना-
 सति ॥ १४५ ॥ आसाचाभ्रवनीमिमां प्रति नवामास्ताव

१ खवसि. २ वर्षांशुटे ३ भेदाः. ४ आश्रे. ५ संचरति.
 ६ आसमन्ताद्भागे. ७ कोकिल. ८ अतिवाद्यय. ९ समानशब्दी-
 यवशब्दवा. १० काकसमानवर्णम् ११ भाजः.

२५ छ. २. मां.

१ श्रेष्ठकाकः. २ वधुकृष्णनिः. ३ अत्युधं यथा तथा. ४ कूजवि.
 ५ कालकण्ठकः. जलकाक इति प्रसिद्धः. ६ मधुरा. ७ कलसंज्ञ-
 ८ अश्वत्थमधुरम्. ९ दिङ्मिः. १० पथमसूत्रः.

तन्मञ्जरीं मेवं पद्मममत्र नन्दनवनभ्रान्त्या तथा कोकिल ।
एषा वायसमण्डली घनशिरःशुलाहतिव्याकुला कुध्वानै-
र्धधिरकीरिष्यति वृथा श्रोत्राणि सप्तत्रिगाम् ॥ १४६ ॥ उल्कू-
जन्तु वटे वटे बत बकाः काका वराका अपि क्राडुवन्तु
सदा निनादपटवस्ते पिप्लेले पिप्लेले । सोऽन्यः कोऽपि रसाल-
पहवलयमसोहसत्पाटवकीडकोकिलकण्ठकूजनकलालीला-
विलासकननः ॥ १४७ ॥

चातकः

एक एव खगो मानी वने वसति चातकः । पिपा-
सितो वा ध्रिचते याचते वा पुरंदरम् ॥ १४८ ॥ पिपासा-
क्षामकण्ठेन याचितं चाम्बु पक्षिणा । नवमेषोऽञ्जिता
चास धारा निपतिता मुखे ॥ १४९ ॥ शक्यते येन
केनापि जीवनेनैव जीवितुम् । किंतु कौलप्रतोद्भद्रप्रसङ्गः
परदुःसहः ॥ १५० ॥ अवश्यकाणैः प्राणान्धारयत्येव
चातकः । प्रार्थनान्महीतोऽपि शक्रादपि न याचते ॥ १५१ ॥
चातक धूममर्हद् दृष्ट्वा मा धाव वारिधरबुद्ध्या । इह हि
भविष्यति भवतो नयनसुगादेव वारिणा पूरः ॥ १५२ ॥
यद्यपि चातकमक्षी क्षपयति जलधरमकालवेलायाम् । तदपि
न कुप्यति जलदो गतिरिह नान्या यतस्तस्य ॥ १५३ ॥
दीनोन्नतचलयक्षयता बहूपि लब्धमयस्तु । चातक सत्समा-
वनया किमपि यदस्ति तदस्तु ॥ १५४ ॥ विश्रोपजीव्ये न
पिबन्त्योऽयं पद्माकरे यद्यपि चातकश्चेत् । स्वार्थक्षतिसस्तु तृषा-
तुरस्य लघुत्वमेवास्ति न किंचिदस्य ॥ १५५ ॥ ऊर्ध्वीकृतग्रीव-
महो मुखैव किं याचसे चातकपोत मेधम् । अत्यूर्जितं
गर्जितमात्रमसिन्नमोधरे बिन्दुलवस्तु दूरे ॥ १५६ ॥ वृथा गतं
नृत्यसि चातक त्वं न नीलमेषोऽथ गजो मदान्धः । स त्वाह-
शेभ्यो न ददाति नूनं मातद्गदं न मुखेभ्य एव ॥ १५७ ॥
आत्मानमभ्योनिधिरेतु शोष ब्रह्माण्डमसिञ्चतु वा तद्देवः ।
नास्ति क्षतिर्नोपचितिः कदापि पयोददृष्टेः खलु चातकस्य
॥ १५८ ॥ रक्ताब्जपुञ्जसजाराणितान्त्रिसुख्य स्वच्छान्मुधा-
समरसानपि वारिराशीन् । यच्चातकः पिबति वारिधरोद-
विन्दून् मन्ये तद्दानतिमयाच्छिरसोऽभिमानि ॥ १५९ ॥
अन्येऽपि सन्ति बत तामरसावतंसा हंसावलीवलयिनो
जलसंनिवेशाः । कोऽप्याग्रहो गुरुर्यं बत चातकस्य वारिदं
यदभिवाञ्छति वारिधाराम् ॥ १६० ॥ किम्वारिदं पैरि-
हृतान्यजलाशयस्य यच्चातकस्य कुरुते न तृषामप्रतिम् ।
धिक्चातकं तमपि योऽर्थितयास्तेलजस्तं तादृशं च यद्वैपति
पिपासितोऽपि ॥ १६१ ॥ अये वापीहंसा निजवसतिसकोच-
पियुनं कुरुष्वं मा चेतो वियति बहतो वीक्ष्य विहगान् ।

१ नमनमवाद्य. २ फेन्नीम्, मेघोत्पन्नमिल्लर्धः ३ परिहृतात्सलस्य
अन्ये जटादाया. समुद्रादयो येन. ४ गतलजः, तिष्ठेन्न इत्यर्थः.

अमी सारङ्गास्ते भुवनमहनीयत्रतमृतो निरीहाणा येषां तृण-
मिव भवन्त्यम्बुनिधयः ॥ १६२ ॥ बाँजैरङ्कुरितं लताभि-
रुदितं बह्वीभिर्जृम्भितं कन्दैः कन्दलितं जनैः प्रसुदितं
धाराधरे वर्षति । आतश्चातक पातकं किमपि ते सन्मह्य न
जानीमहे येनास्मिन्न पतन्ति चञ्चुपुटके द्वित्राः पयोविन्दवः
॥ १६३ ॥ अन्ये ते जलदायिनो जलधरास्तृष्या विनि-
ध्नन्ति ये आतश्चातक किं वृथा विरुदितैः खिन्नोऽसि विध्र-
म्यताम् । मेघः शास्त्र एष केशवदलः पानीयरिक्तोदरो
गर्जत्येव हि केवलं भूसातं नो बिन्दुमप्युञ्जति ॥ १६४ ॥
यः कूर्पां कुरुते मुखं जनयति त्रासं तद्विद्विस्तु यो यश्च
प्रार्थयते परं दलयति श्रोत्रं निजैर्गर्जितैः । सत्यं चातक तं
तथाविधमपि आतस्त्वया याचता जीमूतं कृतमेव तुल्य-
मनयोर्र्थित्वित्येवत्योः ॥ १६५ ॥ रे रे चातक सावधान-
मनसा मित्र ध्वंनं श्रूयतामभ्योदा बहवो वसन्ति गगने
सर्वेऽपि नैतादृशाः । केचिद्बृदिभिरार्थयन्ति धरणां गर्जन्ति
केचिद्बृथा ये यं पश्यसि तस्य तस्य पुरतो मा ब्रूहि दीनं
यचः ॥ १६६ ॥ वापी स्वत्यजलाशयो विषमयो नीचाव-
गाहो हृदः सुद्राक्षुद्रतरो महाजलनिधिर्गण्डूषमेकं मुनेः ।
गद्गाद्याः सरितः पयोनिधिगताः संत्यज्य तस्मादिमान्संमानी
खलु चातको जलमुचासुचैः पयो वाञ्छति ॥ १६७ ॥
अन्ये ते विहगाः पयोद परितो धावन्ति तृष्णातुष वापी-
कूपतडागसागरजले मज्जन्ति दत्तादराः । मामयापि न
वेत्सि चातकशिशुं यच्चुष्ककण्ठोऽपि सन्नान्य वाञ्छति
नोपसर्पति न च प्रसौति न ध्यायति ॥ १६८ ॥

मयूरः

अहमसि नीलकण्ठस्तव खलु तुष्यामि शम्भमात्रेण ।
नाहं जलधर भवतश्चातक इव जीवनं याचे ॥ १६९ ॥
यन्नादपि कः पश्यति शिखिनामौहारनिर्गमस्थानम् । यदि
जैलदनिनदमुदितस्त एव भूदा न नृत्येः ॥ १७० ॥
वेगाज्वलद्विदपिपुञ्जमहारयोऽयं गर्जिनं तीव्रतरहेतिरियं न
शम्प्या । दावाभिधुमनिवहोऽयमये न मेघः किं नृत्यसि
द्रुतमितो ब्रज तत्कलापिन् ॥ १७१ ॥ अस्मान्निचित्रवपुष-
स्तव पृष्ठलघान्कसाह्मिदुस्रति भवान् यदि वा विसुष ॥ रे
नीलकण्ठ गुरुहानिरियं तवैव मौलौ पुनः क्षितिभृतो
भवति स्थितिनः ॥ १७२ ॥ अये नीलग्रीव क न खलु
सखे तेऽथ मुनयः परं तोषं येषा तव खविलयो
वितनुते । अमी दूरालकूराः कणितमिदमाकर्ण्य सहसा त्वर-
न्ते हन्तुं त्वामहह शवराः पुङ्खितशराः ॥ १७३ ॥ सम-
न्तादाक्रान्ता दयदहनसहस्रैः शिखरिणः किरतैराकीर्णाः कर-

१ कारापुष्पवलाण्डुरः २ मेघानाम् ३ गुरदस्थानम्. ४ मेघनादेन
संजातान्ध्याः ५ विपुष

कलितकाण्डेर्नमुव । विडाहैरालीदाः सपदि सरसीनां
परितराः शिखण्डी पाण्डित्यं निजमहह कुत्र प्रकटयेत्
॥ १७४ ॥ एतन्मिन्मलायाचले बहुविधैः किं तैरङ्गिचिक्करैः
काकोलूककमोतकोविलकुलैरेकोऽपि पार्श्वस्थितः । केकी
कूजति चैत्तदा विषटितव्यालावलीकन्यनः सेव्यः मादिह
सर्वलोकमनसामानन्दनश्चन्दनः ॥ १७५ ॥ हारीताः सरसं
रसन्तु मधुरं कूजन्तु पुंसकोकिलाः सानन्दं गिरसुद्धिरन्तु
च शुक्राः किं तैः गिरःस्यैरपि । एकेनापि तलस्थितेन नदता
श्रीरण्ड निस्तर्जनाद्यालानां च शिखण्डिना न तु महत्-
पाण्डित्यसुदण्डितम् ॥ १७६ ॥ किं दूरेण पयोधरा उपरि किं
नान्ये रदन्तः श्रुता निन्याः पापतया स्वपक्षिपु गताः किं नाम
पक्षाः क्षयम् । रम्यं वा गगने न किं विहरणं किं
तूमकाकावलीपर्यायप्रतिपत्तिलाघवमयाद्गमैः स्थिता वर्हिणः
॥ १७७ ॥ केका कर्णामृतं ते सकुसुमकवरीकान्तिहाराः
कलापाः कण्ठच्छाया पुरोर्गलरुचिरुचिप सौहृदं मेघसङ्घैः ।
विश्वेपिद्विनिहस्करदुरुपिदितैरित्यमाहाररुचिः कैः पुण्यैः
प्राग्मेतत्सकलमपि सखे चित्रधृतं मय् ॥ १७८ ॥

चक्रवाकः

त्वज चक्रवाकि शोकं वधान धैर्यं सहस्र समयमसुम् ।
अयमेव वासरमणिर्हरिष्यते शापमूर्च्छां ते ॥ १७९ ॥
अलंगतोऽयमरविन्दवनैकवनधुर्मास्त्रात् लह्यति कोऽपि
विविप्रणीतम् । हे चक्र धैर्यमवलम्ब्य विमुञ्च शोकं
वीर्यस्तरन्ति विपदं न तु दीनचित्ताः ॥ १८० ॥

शुकः

अश्लिष्टेषु विहंगेषु हन्त सखन्दचारिषु । शुक पञ्जर-
कन्धस्ते ऋधुपर्णां पिरसं फलम् ॥ १८१ ॥ पिष्टुके शुक
मा तिष्ठ चिरं माविकलेच्छया । बाभरङ्गप्रसङ्गेन के के
नानेन वञ्चिताः ॥ १८२ ॥ काकाः किं किं न कुर्वन्ति
क्रेद्धारं यत्र यत्र वा । शुक एव परं वक्ति गृहस्तोप-
लालितः ॥ १८३ ॥ शुक तव पठनं व्यसनं न गुणः स
गुणमासः । समजनि येनोमरणं शरणं पञ्जरवासः
॥ १८४ ॥ कीर नीरसकरीपादपे किं स्थितोऽसि कथयामि
धीरतः । मामकीनसहकारपादपा दुःसमीलहरीमिराहताः
॥ १८५ ॥ सुभाषितस्वास्थ्ययनेऽनुपक्तं शुकं वरकाः प्रह-
सन्ति काकाः । तमेव संसत्सु गिरं किरन्तं दृष्ट्वा भवन्ति
त्रययाऽन्तासाः ॥ १८६ ॥ द्राघां प्रदेहि मधु वा वदने
निचेहि देहे विचेहि किमु वा कगललानि । जातिम्माव-
चपलः पुनरेव कीरस्तत्रैव यासति कुतोदरि मुक्तबन्धः
॥ १८७ ॥ हे कीर कैवमुगीरिति संकलष्य मा मन
संससि सञ्जनरञ्जनाय । बालोऽपि यत्र कलकण्ठसुकण्ठ-

पीठः संलेदि बोमलकुहूद्वनपूर्णरुणः ॥ १८८ ॥ इदमप्यु
कपाटं जर्जरः पञ्जरौयं विरमनि न गृहेऽग्निन्करमाजो-
यात्रा । शुक मुकुलितजिह्वः स्वीयता किं वचोनिम्न
वचनविनोदे नादरः पामरगाम् ॥ १८९ ॥ अमृतवचन-
लीलाविभ्रमैरुत्पानं रचय चतुर कीर भ्रान्तचित्तेषु ठेपु ।
अकञ्चितपरमेवातापापः पिकोऽर्मा भजतु विपिनवादीविष
पीयूषकण्ठः ॥ १९० ॥ अमुष्मिन्नुयाते विहगमल एष
प्रतिकलं विडोलः वैबोलः कण्ठि स्वतु यावत्कटुताम् ।
सखे तावत्कीर द्रव्य इदि वाच्यमकलां न मौनेन म्युनो
भवति गुणमाजां गुणगणः ॥ १९१ ॥ इयं पटी मिर्ःसु-
चित्तममारम्भरमिकैः समन्तादाक्रान्ता विपविषमकाग्रग-
धिभिः । तरोरस स्कन्धे गमय समयं कीर निभूतं न
वाणी कल्याणी तदिह सुखसुदैव शरणम् ॥ १९२ ॥ अमु-
ष्मिन्नामे तरभिरभिरामे विटपिनः सुप्तं त्वत्कृद्गीविविध-
नवसंगीतकलनात् । परानन्दः पूर्णाः क इव तव
वर्णावलिपदकमधोता वेत्ता द्विजवर शुक श्राम्यन्ति कुतः
॥ १९३ ॥ अये कीश्रेणीपरिवृष्ट वृषा वासरशतं क्रिमधं
स्वं व्यर्थ क्षययमि फलाशे रमसतः । यदा पुष्पारम्भे
सुखमलिनिमा किञ्चुक्रतोस्तदैवेदं ज्ञातं फलपरिचयो दुर्लभ-
तरः ॥ १९४ ॥ अपारः पाथोधिः पुलिनपदवी योनन-
शतं निपलम्बो मार्गो वियति किल शून्या दस दिशः ।
इतीवायं कीरः कतिपयपदान्येव गगने सुदुर्भ्राम्यन्त्राम्य-
न्पतति गुणवृक्षे पुनरपि ॥ १९५ ॥ द्विजकुलपते मेघानिन्यो
सुमाप्तिनोविद त्वयि गृहसुपायाते जातं बहुपकृतं मम ।
यदिह नियतं बाला वृद्धाः स्त्रियः परिचारकाः शुक भग-
वतो नाम प्रीता गृणन्ति सुहृसुहृः ॥ १९६ ॥ यासः
काचनपञ्जरे नृपकराम्भोजैस्तन्मार्जनं मर्ष्यं स्वादुरसाल-
दाडिमफलं पेयं सुघामं पयः । पाठः संसदि रामनाम सततं
धीरस कीरस मे हा हा हन्त तथापि जन्मविटपिक्रोहे
मनो धावति ॥ १९७ ॥ सत्सागल्यमवाप्य यः पुरयने नाग-
रसात्सादवत्कीरः शास्त्रविचारचारुवचनैरानन्दकारी जने ।
दैवेनास्फुटवाक्प्रपञ्चपिहितश्रोत्रस तस्याटवीं प्राप्स्यारण-
समागलमकपिषु स्वान्मोनमेवोचितम् ॥ १९८ ॥ भ्रातः
कीर कठोरचक्रुपगक्रोधाधितैः कृतिनैः किं मापुर्देवि-
पित्तसुक्तिविशदः कण्ठावटुः गोप्यते । मयं दैवयगाह्य
परिणता राजन्यपात्रस्य वै मिर्ःसिद्धिद्विगमितिमुद्वि-
प्राप्तो यतः पञ्जरः ॥ १९९ ॥ माणिक्यद्वयश्रित्तमौक्तिक
विभ्रन्ति नो दाडिमीवीरान्येष निर्ःश्रुते न मन्ते हे
पञ्जरे । तयाद्यनवाप्यमममहामौर्ध्वयैः

१ मयूकः २ विचित्रं न्याजवलीना बन्धनं यस्य ३ पलाशवृक्षे
४ शोभः ५ मरणवैजयन्तः

१ शोभकः २ कार्ययथा मीनी ३ ४

गलितानया हतगिरेत्येवं शुकः शोचति ॥ २०० ॥
 याति यातमधःस्थिते स्थितमुपर्यलोकिते लोकितं यधु-
 चान्मशुकोऽयमाकलयते शुद्धान्तहस्तस्थितः । तस्यैव मणि-
 भित्तिमेल्य भगता छायाशुकाद्गीकृतं तस्मिन्कर्णसुधां
 वितन्वति गिरं तूष्णीं किमु स्वीयते ॥ २०१ ॥ स्वस्व-
 व्यावृत्तिमप्रमानसतया मत्तो निवृत्ते जने चक्षुकोटिविघटिता-
 रपुटो यासाम्यहंपञ्जरात् । इत्थं कीरखरे मनोरथमयं पीयूष-
 मासावयलन्तः संप्रविवेश वारणकराकारः कणिग्रामणीः
 ॥ २०२ ॥ इद्वा शाखावकीर्णं फलभरनमितं भूमिभागावनन्दं
 त्यक्त्वा शालप्रकाण्डं पनसमुपगतधन्विनयिष्वेति कीरः ।
 हवा चक्षुं प्रहृषादिगलितपयसा संभृताशेषपक्षो भिन्नद्रोड्योय
 गन्तुं गगनपरिचिता या गतिः सापि नष्टा ॥ २०३ ॥

काकः

वयं काका वयं काका जल्पन्तीति प्रेगे द्विकीः ।
 तिमिरारिस्तपो हन्यादिति शङ्कितमानसाः ॥ २०४ ॥
 तुल्यवर्णच्छदः कृष्णः कोकिलैः सह संगतः । केन विज्ञा-
 यते काकः स्वयं यदि न भाषते ॥ २०५ ॥ अहो
 मोहो वराकस्य काकस्य यदासौ सुदुः । सरीसर्पिं नरी-
 नर्ति पुरतः शिथिहंसयोः ॥ २०६ ॥ आमरणादपि विरुतं
 पुर्वानाः स्पर्शया सह मयूरैः । किं जानन्ति वराकाः
 काकाः केकारयं कर्तुम् ॥ २०७ ॥ तत्काक त्वयि युक्ताः
 कटुवाग्वैवर्ण्यधूर्तताशुचिताः । यदि विद्याकृमिपुटे तत्र न
 दोषा हि तन्निभम् ॥ २०८ ॥ विधिरेव विशेषार्हणीयः
 कंठस्वं ईद कस्तवापराधः । सहकारतरौ चकार यत्ने
 सह यावं सरलेन कोकिलेन ॥ २०९ ॥ काकस्य गात्रं
 यदि काचनस्य मणिक्यारत्नं यदि धनुदेशे । एकैकपक्षे
 श्रित्यं मणीनां तथापि काको न तु राजहंसः ॥ २१० ॥
 शोटीपुंठं कटु कुन्डलयाद्य तात यावत्प्रतिव्रजति नाक-
 मयं मरालः । नो चेदमङ्गलकठोररवा विहंगाः सर्वे भुवी-
 ति निजसंसदि शंसिता नः ॥ २११ ॥ प्रत्यङ्गणं प्रतिहं
 प्रतिवारितीरं काकाश्चरन्ति चलचयुपुटा रटन्तः । नो
 यान्ति वृषिमथ मण्डितपुण्डरीकगुण्डे वसप्रहहृ वृष्यति
 राजहंसः ॥ २१२ ॥ कृष्णं यदुर्वहंतु सुमन्तु सत्कलानि
 रम्येषु संघरतु घृतवनांतरेषु । पुंस्कोकिलस्य चरितानि
 कोतु नाम काकः म्लि ध्वनिविधौ न्तु काक एव
 ॥ २१३ ॥ पथि निपतितां शून्ये इद्वा निरावयोनानां दधि-
 भृत्पटी गयोद्भद्रः समुद्रतकंपरः । निजसमुचिताम्ना-
 स्थाशेषा विस्मयनापुत्र्या यदि न कुरुते वापः काकः
 कदा नु करिष्यति ॥ २१४ ॥ गात्रं ते मलिनं तथा

श्रवणयोरुद्वेगकृत्केकृतं मध्यं सर्वमपि स्वभावचपलं दुधे-
 धितं ते सदा । एतैर्वयस संगतोऽस्यविनयैर्दोषैरमीभिः
 परं यत्सर्वं कुटुम्बवत्सलमतिस्तेनैव धन्यो भवान् ॥ २१५ ॥
 रक्षसामधुरस्य चातिमलिनच्छायस्य घृष्टस्य च क्षुद्रस्य
 क्षतवारिणोऽतिचपलखाहादविच्छेदेनः । येयं निम्बफलेषु
 काक भवतस्त्रिकेषु नैसर्गिकी प्रीतिस्तत्सदृशं विधेर्विल-
 सितं निष्यन्नमेतद्विरात् ॥ २१६ ॥ कर्णास्तुदमन्तरेण
 रैणितं गाहस्य काक स्वयं मोकन्दं मकरन्दशालिनमिह
 त्वां मन्महे कोकिलम् । धन्यानि स्थलवैभवेन कतिचि-
 द्भस्तूनि कस्तूरिकां नेपालक्षितिपालफालपतिते पङ्के, न
 शङ्कत कः ॥ २१७ ॥ काक त्वं फलनप्रमाणविपिनं
 देवात्समासादयन् किं कर्णौ बधिरीकरोपि पुरुषकेङ्कार-
 कोलाहलैः । मौनं चेदवलम्बसे रतमप्रह्वान्तपुंस्कोकिलान्-
 न्त्यापि त्वयि संचरन्ति न कथं सुधाकटासच्छदाः ॥ २१८ ॥
 नो चारु चरणौ न चापि चतुरा चक्षुर्न वाच्यं वचो नो
 लीलाचतुरा गतिर्न च शुचिः पक्षमहोऽयं तव । क्रूर-
 क्रेङ्कतिनिर्भरां गिरमिह स्थाने यथैवोद्विरन्मूर्खं ध्याह्य न लज्ज-
 सेऽप्यसदृशं पाण्डित्यमुजाटयन् ॥ २१९ ॥ यस्माक्यर्थं
 वचः सुधाकवलितं वाच्यमानामपि व्यग्राणि व्यथयन्ति
 मन्मथकथाश्रितांसि चैनोत्सवे । रे रे काक वराक सीक-
 ममुना पुंस्कोकिलेनायुना स्वर्धामन्वयुपेयुस्तव तु किं
 लज्जापि नोजागरा ॥ २२० ॥ आलापं कलकण्ठिका न
 कुरुते कीरा न धीरध्वनिं व्याहारं कलयन्ति कोमलगिरः
 कूजन्ति नो वार्हिनः । नीराडम्बदुर्दिनाम्बरातले दूरे द्विरेफ-
 ध्वनिः काकाः केवलमेव केकूतरवैः कुर्वन्ति कर्णज्वरम्
 ॥ २२१ ॥ बन्धं लम्पवतः परस्य वदनं मिहाराया
 पश्यतः स्वायासच्युतिवेदनां विदधतः कान्तां विना
 सीदतः । भ्राम्यन्तः सह मार्यया प्रतिदिशं प्रत्यापणं प्रत्यगं
 कीरसाध्ययनं हसन्ति विविधकीडालसा वायसाः ॥ २२२ ॥
 किं केकीय शिखण्डमण्डिततनुः किं कीरवलात्कः किं
 वा हंस इवाङ्गनागतिगुरुः सौरीय किं सुखरः । किं वा
 हन्त शकुन्तबालपिकवल्गोमूर्तं स्पन्दते काकः केन
 गुणेन काचनमये व्यापारितः पञ्चरे ॥ २२३ ॥ अयस्यः
 सखि लक्ष्योजनगतस्यापि प्रियसागमं वेत्त्याख्याति च
 धिनशुक्रादय इमे सर्वे पठन्तः स्थिताः । मत्कान्तस्य त्रियोग-
 तापदहनम्बायापरीवारिदः काकरतेन गुणेन काचन-
 मये व्यापारितः पञ्चरे ॥ २२४ ॥ अकिश्रमोदधृन्द-
 ध्वनिजनितरुपि प्रेक्षमाणोऽन्तरिक्षं मा काक व्यापुटो

१ राजमन्त्रिणाध्यापकान्तः २ प्रायःकठे ३ इतीकरी गार्गि
 विदेरे देवाके ४ मन्दिः ५ काकः ६ उर्वरं कुनः ७ ध्वन्यन्तः
 ८ चयुजम्

१ कीशजनकम् २ विना ३ शुकितम् ४ भ्राम्यन्तम् ५ मन्त्रि-
 नान्तः ६ उर्वरः ७ ध्वनिविदेः

मूस्तशुशुखराशकव्यलेदानानान । धत्ते मत्तमकुम्भमव्यति-
करकरजभामवज्राभ्रजामद्वास्व्यासक्तमुक्ताषवलितकवल्लो न
सूहामत्र सिंहः ॥ २२५ ॥

वकः

एष वकः सहसैव विपन्नः शाठ्यमहो क नु तद्रतमस्य ।
साधु कृतान्तक कश्चिदपि त्वां वदयितुं न कुतोऽपि समर्थः
॥२२६॥ न कोकिलानामिव मञ्जु कूजितं न लब्धलाभ्यानि
गतानि हंसवत् । न वर्हिणानामिव चित्रपद्मता गुणस्तथाप्यलि
वके वक्रव्रनम् ॥ २२७ ॥ बकोटं द्रूमस्त्वां लघुनि सरसि
कापि शकरैस्त्व न्याय्या वृत्तिर्न पुनरवगाह्ये समुचितः ।
इतश्चेतश्चात्रलिहलहरिहेलातरलितक्षितिप्रघ्रासैकप्रहिलतिमि-
पोतः पतिरपाम् ॥ २२८ ॥ नैर्मल्यं वपुस्तत्रास्ति वसतिः
पद्माकरे जायते मन्दं याहि मनोरमां वद गिरं मां न च
संपादय । घन्यस्त्वं वक राजहंसपदवीं प्राप्नोसि किं
तैर्गुणैर्नारीक्षीरविभागकर्मनिपुणा शक्तिः कथं लभ्यते ॥२२९॥
जातिस्तस्य न मानसे न शुचिमिर्वृत्तिर्मृणालाङ्कुरैर्न ब्रह्मोद्बहनेन
निर्मलयदाः प्राप्ता न वाचः कलाः । जीवन्सत्त्वविवेक
वाद्यवयले भ्रान्त्यन्सगत्रे पुनर्मिथ्यैवोन्नतकंधरः शठवको हंसैः
सह सार्धते ॥ २३० ॥ रे रे शिष्टवकोटं नाकटिनीतीरे
तपस्त्रितं ध्यानेनानिमिषोपभोगमनसा युक्तं करोपीदृशम् ।
एवं यत्किञ्च मानसस्य पदवीं काङ्क्षस्युक्तं हि तन्वीरक्षीरविवे-
कनिर्मलधियो हंसस्य नान्यस्य वा ॥२३१॥ न श्रृणां स्फुरणं
न चक्षुचलन नो चूलिकाकम्पनं न ग्रीवाचलनं ननागपि न
यत्सद्बद्धयोत्क्षेपणम् । नासाग्नेषणमेकपाददमनं कथैकनिष्ठं
परं यावत्तिष्ठति हीनमीनवदनस्वावद्वकस्तापसः ॥ २३२ ॥

धूकः

यद्यपि तरणेः किरणैः सकलमिदं विश्वमुज्ज्वलं विदधे ।
तदपि न पश्यति धूकः पुराहृतं मुञ्चते कर्म ॥ २३३ ॥

खद्योतः

जर्जरतृणाग्रमदहंससर्पकणमप्रकाशयन्नम् । कीटत्वमा-
त्मतत्त्वात्खद्योतः श्यापयन्नटति ॥ २३४ ॥ घनसन्तमस-
मलीमस दशदिशि निशि यद्विप्राजति तदन्त्यत् । कीटमणे
दिनमधुना तरणिकरान्तरितसितकिरणम् ॥ २३५ ॥ कापि
गतः पतिरह्यं जलदात्तरितः शशी सनद्यन्नः । शून्ये तमसि
मयानपि खद्योत खोतता नाम ॥ २३६ ॥ इन्दुः प्रयास्यति
विनष्टपति तारकश्रीः स्थासन्ति लीढतिमिरा न मणिप्रदीपाः ।
अप्यं समभमपि कीटमणे भविष्यत्युन्मेषमेप्यति मवानपि
दूरेतवत् ॥ २३७ ॥ आजिष्णो नममि मेघकृतान्तराले
स्वल्पप्रमा अपि परैरनिरस्तामासः । खद्योतकाः प्रकटितोरुतर-
प्रमावासावन्न संसतुरगः समुदेति यावत् ॥ २३८ ॥

१ जन्म २ शून्यः ३ जीवनम् ४ मरणं उद्बहनेन वाहननया
पृष्ठे धारणेन ५ मृतं.

अदृष्टव्यापारं गतवति दिनानामपिपतां यशःशेवीभूते
शशिनि गैतयाम्नि ग्रहगणे । तथा ध्वान्तं जातं जगदुपनते
मेघसमये ययामी गण्यन्ते तमसि पटवः कीटमणयः ॥२३९॥

स्थलचरान्योक्तयः

सिंहः

एकोऽहमसहायोऽहं कृतोऽहमपरिच्छदः । सत्रेऽप्येवंविधा
चिन्ता मृगेन्द्रस्य न जायते ॥ १ ॥ मृगेन्द्रं वा मृगारिं वा
सुखं व्याहरतां जनः । तस्योभयमपि म्रीडा क्रीडादलित-
दन्तिनः ॥२॥ मृगेभ्यो रक्षते क्षेत्रं नरैस्तृणमयैरपि । सिंहा-
क्रान्तं पुनर्मूढं न ह्येनं च दन्तिभिः ॥३॥ मृगैर्नष्टं शशैर्लीनं
वराहैश्चलितं स्थलात् । हयानां हेपितं ध्रुत्वा सिंहः पूर्ववदा-
सितम् ॥४॥ खनन्नासुविलें सिंहः पाषाणशकलाजुलम् । प्राप्नोति
नखमङ्गं वा फलं वा मृगको भवेत् ॥ ५ ॥ जीर्णोऽपि कम-
हीनोऽपि कृतोऽपि यदि केसरी । तथापि यूथनाथस्य शङ्कात-
ङ्काय कल्पते ॥६॥ नाभिको न संस्कारः सिंहस्य क्रियते वने ।
विक्रमार्जितसत्त्वस्य स्वयमेव मृगेन्द्रता ॥ ७ ॥ वैतेण्डगण्ड-
कण्ठूतिपाण्डित्यपरिपथिनः । हरिणा हरिणालीपु कथ्यतां
कः पराक्रमः ॥ ८ ॥ उत्तुङ्गमत्तमातङ्गमस्तकन्यस्तलोचनः ।
आसन्नेऽपि च सारङ्गे न बाष्ठां कुरुते हरिः ॥ ९ ॥
जातः सत्यं न जमाह कर्ण्ठीरवकिशोरकः । चक्षुर्वापार-
यामास कुञ्जे कुञ्जरशालिनि ॥ १० ॥ वरसुव्रतं लङ्गलासंटा-
धूननमीपणात् । सिंहात्पादप्रहारोऽपि न शृगालाधिरोहणम्
॥ ११ ॥ शूरोऽसि कृतवियोऽसि दर्शनीयोऽसि पुत्रक । कुले
तस्मिन्प्रजातोऽसि गजो यत्र न हन्यते ॥१२॥ यन्मिथीवति
सिंहे वनमिदमासीदुरासदं द्विरदैः । घटयन्ते कटिसूत्रं तस्य
सदाभिः शबरशिरावः ॥ १३ ॥ एकाकिनि वनवासिन्वैराज-
लम्भयन्तीतिशास्त्रे । संतोच्छ्रिते मृगपतौ राजेति मिरः
परिणमति ॥ १४ ॥ अनिशं मतङ्गजानां ब्रह्मिर्माकर्ण्यते
यथा विपिने । मन्ये तथा न जीवति गेजेन्द्रकटपलकवलनः
सिंहः ॥ १५ ॥ यद्यपि च दैवयोगात्सिंहः पतितोऽसिदुस्तरे
कूपे । तदपि च बाष्पति सततं करिकुम्भविदारणं
मनसि ॥ १६ ॥ यद्यपि रटति सरोपे मृगपति-
पुरतोऽपि मत्तगोमासुः । तदपि न कुप्यति सिंहोऽप्य-
सदशपुरुषेषु कः कोपः ॥ १७ ॥ जठरजलनञ्जलता-

१ दर्शनव्यापाररहितं यथा स्वात्पया- २ यशोनाशकशिशे-
३ गततेजसि ४ पथिवारहीन- ५ आश्रमावतरहितः ६ मत्तगजानाम्-
७ वैरिणा ८ मृगपक्षिपु ९ मृगे १० सिंह- ११ मिहशावक-
१२ पुच्छम् १३ कम्पनम् १४ राजचिह्नरहिते १५ बलीव्रते-
१६ गर्जितम् १७ हस्तिगण्डस्य नासप्रासकर-

प्यपगतसङ्गं समागतापि पुर । करिणामरिणा हरिणा
हरिणाली हन्यता नु कथम् ॥ १८ ॥ हेलाविदलितकरि
मुल कण्ठीरव कीदृश प्रप्रोषोज्यम् । लोले बालशृंगाले
केन्द्रकोलाहलाधारे ॥ १९ ॥ गजितमकर्ष्य मनागद्
भानुनिशार्धभातोऽपि । हरिशिशुस्तितितु द्रागङ्गान्याधुश्य
लीयते निभृतम् ॥ २० ॥ वयोभिमानादपमानता चेद्वि
धीयते फेरैररचरेण । हेलाहृतानेकफरीन्द्रयुनो हरीन्द्र
सूनोर्नहि कापि हानि ॥ २१ ॥ भिनत्ति भीम करिराज
कुम्भं विभर्ति वेग पवनादतीव । करोति वास गिरिगह्वरेषु
तथापि सिंह पशुरेव नाय ॥ २२ ॥ गम्यते यदि मृगे
न्द्रमन्दिरं लभ्यते करिकपोलमौक्तिकम् । जम्बुकलयगतेन
लभ्यते वल्लमुच्छतुरचर्मरण्डनम् ॥ २३ ॥ येन भिन्न
करिकुम्भविस्वल्मौक्तिकवालिभिरश्चिता मही । अद्य
तेन हरिणाग्निके कथ कथ्यता नु हरिणा पराक्रम
॥ २४ ॥ हरिरलसविलोचन सहेल बेलमवलोक्य
पुनर्जगाम निद्राम् । अधिगतपतिविक्रमासमीतिर्न तु वनि
तास्य मिलोक्याचकार ॥ २५ ॥ उचुद्गुरौलशिखरस्थित
पादपस्य वामोऽपि पङ्कजमालमते सपङ्क । सिंहो बली
गजविदारणदारुणोऽपि सीदत्यहो तरुले खलु हीनपङ्क
॥ २६ ॥ अन्तर्वेलाह्यममुष्य मृगाधिपस्य वाचा निवेद्य
कथमद्य लघुकरोमि । जानन्ति किं तु वरजक्षतकुम्भि
कुम्भनिमुक्तमौक्तिकमयानि वगन्तराणि ॥ २७ ॥ आबद्ध
वृत्रिमसटाजटिलासभित्तिरारोपितो मृगपते पदवीं यदि
श्वा । मतेमनुम्भतटपाटनलम्पटस्य नाद करिष्यति कथ
हरिणाधिपस्य ॥ २८ ॥ मित्रा महागिरिशिलाः करजाप्र
जामदुदाभशौर्यनिकरै करटिन्नमेण । देवे पराधि करिणाम
रिणा तथापि कुत्रापि नापि खलु हा पिशितस्य लेख ॥ २९ ॥
पौरिन्द्रसारव न तावकरीतिरेषा वेदान्तैर्विहरति श्व-
शृगालाशयै । कुम्भीन्द्रकुम्भदलनोसतनाक्रमेच्छा वसोचिता
न खलु रीतिमुरीकरोषि ॥ ३० ॥ उच्छुत्य य शिखरिण
मद्विभुम्भुम्भुद्विष्य सानुशतमायतमुल्लङ्घे । पशाननो
नियतया जरयाभिभूत भोज्य करो लिहति श्दितलोहि
तास्य ॥ ३१ ॥ दिगते धूयते मदमलिनगण्डा करटिन
करिष्य वाग्ण्यासदमसमशीला खलु मृगा । इदानीं
लोकेऽस्मिन्ननुमशिक्षानां पुनरयं नखाना पाण्डित्य प्रकट-
यतु बक्षिःमृगपतिः ॥ ३२ ॥ न यत्र स्वर्गाने दपुरति-
मयभातनयना गन्तानोद्रेकभ्रमदलियदग्ना वारुनि ।
सुतमुचामात् भवति परलोक गवपतो हरेरेष्य द्वार

शिव शिव शिवाना कलकल ॥ ३३ ॥ कुरङ्गीणा यूथ
निभृतमिदमङ्गीकृतमय निरातङ्को यस्मिर्दयहृदयभावोऽर्दयतु
तत् । निवेद्यो वा कश्चिन्नयमविनय केसरियुवा हठाग्न
तेमाना युवतिषु विषते नखपदम् ॥ ३४ ॥ स्थिति नो रे
दप्या क्षणमपि मदान्वेषण सखे गजश्रेणीनाथ त्वमिह
जटिलाया वनमुवि । असौ कुम्भिभ्रान्त्या खरनखरनिर्दारित
गहागुरावग्राम स्वपिति गिरिगभ हरिपति ॥ ३५ ॥
पिन स्तन्यं पोत त्वमिह मददन्तावलधिषा दगन्तानाधत्से
विमिति हैरिदन्तेषु परुषान् । तयाणा लोकानामपि हृदय-
ताप परिहरन्नय धीर धीर धनति नवनीले जलधर ॥ ३६ ॥
क्षुद्रा सन्ति सहस्रशोऽपि विपिने शौण्डीर्यवीर्योद्धतास्तस्यै
कस्य पुन सवीमहि मह सिंहस्य विशोचरम् । केलि
कोलकुलैर्मदो मदकलै कोलहलो नोहलै सहर्षो महिषैश्च
यस्य मुमुचे साहकृते हुंष्टते ॥ ३७ ॥ बोल केलिमलकरोतु
करिण क्रीडन्तु कान्तासखा कासारं वनकासरा सरमस
मज्जित्विह सेच्छया । अभ्यसन्तिवभयोपितश्च हरिणा
भूयोऽनुत्पा गतिं कान्तारान्तरसचरिष्युरधुना पशाननो
वर्तते ॥ ३८ ॥ नास्योच्छ्रायवती तनुर्न दशनौ नो दीर्घ
दीर्घ कर सत्य वारण नैप केसरिशिशुस्त्नाडम्बै र्स्पष्टे ।
तेजोवीजमसहस्रस्य हृदये न्यस्तं पुनर्वेषता तादृक्वाद्यशमेव
येन सुतरा भोज्य पशुं मन्यते ॥ ३९ ॥ क्षुत्क्षानोऽपि
जराक्षुभोऽपि शिथिलप्राणोऽपि कथं दशामापकोऽपि विपन्न
धीघृतिरपि प्राणेषु नश्यत्स्वपि । मत्तेभेद्रविभिन्नकुम्भ-
पिशितमासैकबद्धरश्च किं जीर्णं तुणमत्ति मानमहताममेसर
केसरी ॥ ४० ॥ येनानर्गलकालकेलिकलितप्रत्यक्कादम्बिनी
धाराधोरणिधौतथातुषु पुरा शैलेषु लीलायितम् । सोऽयं
शृङ्गनिपातमद्यचरण स्फारस्फुरत्केरवीभूत्वारै धुपितोऽद्य
खादति मुहु पाणी मृगम्रागणी ॥ ४१ ॥ म्रागणासुप
शल्यसीमनि मदोद्रेकस्फुरत्सौष्यया फेत्कारप्यनिमुद्रित
बहव समूय गोमायव । सोऽन्य कोऽपि घनाघन-
प्यनिघन पारी द्रगुञ्जारेण शुष्यद्रवमलोलशुण्डमचलत्वेण
गर्जयं ध्रुत ॥ ४२ ॥ एण क्रीडति शूकरश्च गनति
द्वीपी च गर्जयते कोश वन्दति वलगतं च शराके
वेगाहूर्धोवति । नि शङ्क करिपोतकसहस्रतामुन्मोटते
लील्या हंहो सिंह पिना स्वयाद्य विपिने फीटग्दया वर्तते
॥ ४३ ॥ हे माताह मदाम्बुदम्बरतया रोलम्यरोल वह
द्वन्यानामरन्म्वन वनमिदं मत्तुं यदुत्सृष्टसे । दृष्टा

१ इन्द्रभूत २ मृगय धेनागर्जते ३ मज्जने ४ वृ
दि ५ गण्ड ६ निम्ब ७ धिरस

१ क्रीडीत २ दिगते ३ अहसरकारणम् ४ नीला-
५ गारणे श्रेष्ठतरुतर इति हेम- ६ मुच्छन्त- ७ धृषया
गिर ८ नूनमेरुत् ९ मृगुदी

रिक्महो महोन्नतधराधारेयघात्रीधरप्रस्यप्रस्थितमेवयूधमय-
नोत्कण्ठी न कण्ठीरवः ॥४४॥ यस्यावन्यरूपः प्रतापवसते-
नादेन धैर्यद्रुहः शुष्यन्ति स मदप्रवाहसरितः सधोऽपि
दिग्दन्तिनाम् । देवात्कट्टदशावशं गतवतः सिंहस्य तस्या-
धुना कर्णन्येव करेण केसरसटामारं जैरत्कुञ्जराः ॥ ४५ ॥
यः शौर्यावधारेव यस्य सहसा दिग्दन्तिनोऽप्यन्तिकं
नायाताः किल येन विन्ध्यवसुधा गम्या न कस्याप्यमृत ।
तस्मिन्कौतुकिना त्वया करिपतौ लुप्ते कपोलस्थलीभृङ्गः
केसरिवीर संप्रति पुनः कुत्रैव विश्रान्यतु ॥ ४६ ॥ यूना
येन विभिन्नवारणघटाकुम्भोच्छलन्मौक्तिकश्रेणीभिः परि-
पूरितास्तदमुन्नो भूमीभृतां कोटिशः । तस्यैवाद्य निवाससीकि
कलमाः श्रीडन्ति निःसाध्वसं पारीन्द्रस्य जरातुरस्य तदहो
जीर्णो जिगीषारसः ॥ ४७ ॥ कः कः कुत्र न घुर्घु-
रायितघुरीघोरो घुरेस्तूकरः कः कः कं कमलाकरं
विमलकं कर्तुं करी नोद्यतः । के के कानि वनान्यरण्यम-
हिषा नोन्मूलेयुर्वतः सिंहीन्नेहिविलासबद्धवसतिः पशाननो
वर्तते ॥ ४८ ॥ मातङ्गाः किमु वलितैः किमफलैराडम्बरै-
र्जम्बुकाः सारङ्गा महिषामदं व्रजत किं शून्येषु शूरा न
के । कोपाटोपसमुद्रटोक्तसटाकोटेरिमारैः पुनः सिन्धु-
ध्वानिनि हुंकृते स्फुरति यच्चद्रन्तितं गर्जितम् ॥ ४९ ॥
काकः पक्षवलेन भूपतिगृहे आसं यदि प्राशवाक्किं वा तस्य
महत्त्वमस्य लघुता पैशाननस्यागता । येनाक्रम्य करीन्द्र-
गण्डयुगलं निर्भिद्य हेलालवाहृन्ध्या आसवरं वेंराटकथिया
मुक्तागणस्त्वज्यते ॥ ५० ॥ निद्रामीलितलोचनो मृगपति-
र्यावहुह्रां सेवते तावत्सैरममी चरन्तु हरिणाः स्वच्छन्द-
संचारिणः । उद्भिद्रस्य विधूतकेसरसटामारस्य निर्गच्छतो
नादे श्रोत्रपयं गते गतधियः सन्त्वेव दीर्घाशुषः ॥ ५१ ॥
श्लेराः सन्तु समासदः करिचमूर्दपञ्जरोत्सारिणो हर्षक्षेण
समं च जम्बुकयुवा युद्धाय वद्धादरः । तथापि प्रथयन्ति
तुल्यबलतामेके तयोश्चकैरन्ये संशयशंसिनस्तदपरे बाढं
विपर्यासिनः ॥ ५२ ॥ हे हर्षक्ष सहस्र संप्रति लघु-
गोमाधुरये सतां मत्साधारणवन्यजन्तुमनसा शुङ्गारवं संव्य-
धातः । नीचानां प्रकृतिभ्रमो मुखरता चातः कथं खिद्यसे
शार्दूले द्विरे मृगे शशकुले कस्ते विपक्षग्रहः ॥ ५३ ॥
दिद्राणाः प्रतिपेदिरे प्रथमतो जालैव जेतव्यतां संभाव्य
स्फुटविक्रमोऽथ मृपमो गौरिव गौरीपतेः । विक्रान्तेर्निकं
करोतु कतमं नाम त्रिलोकीतले केण्टेकालकुट्टुम्बिनी-
करुणया सिक्तः स कण्ठीरवः ॥ ५४ ॥

गजः

गजस्य पङ्कममस्य त्रपाकरमिदं महत् । पादसुद्धृत्य यद्र-
च्छन्हरिणोऽपि हसत्यसौ ॥ ५५ ॥ मलोत्सर्गं गजेन्द्रस्य
भूर्ध्वं काकः करोति चेत् । कुलानुरुपं तत्तस्य यो गजो
गज एव सः ॥ ५६ ॥ आसाद्गलितसिन्धुस्य किं गतं
करिणो भवेत् । पिपीलिकस्तु तैनेव सकुटुम्बोऽपि जीवति ॥
५७ ॥ बन्धनस्यो हि मातङ्गः सहस्रमरणक्षमः । अपि
स्वच्छन्दचारी श्वा स्तोदरेणापि दुःखितः ॥ ५८ ॥
अन्तर्वसति मार्जारी शुनी वा राजवेदमनि । यहिर्वदोऽपि
मातङ्गस्ततः किं लघुतां गतः ॥ ५९ ॥ रविततो गजः
पद्मास्तद्गुह्यान्वाधितुं श्रुवम् । सरो विशति न ज्ञातुं गज-
ज्ञानं हि निष्फलम् ॥ ६० ॥ कौपे पयसि लघीयसि
तापेन करः प्रसारितः करिणा । सोऽपि न पयसा लितो
लाघवमात्मा परं नीतः ॥ ६१ ॥ यदि मत्तोऽसि मतङ्गज
किममीभिरमारसल्लतरुदलनैः । हरिमनुसर खरनखरं
व्यपनेप्यति ते स कटकण्ड्विति ॥ ६२ ॥ कलम तवा-
न्तिकमागतमलिमेनं मा कदाप्यवज्ञासीः । अपि दानसुन्द-
राणां द्विपथुर्याणामयं शिरोधार्यः ॥ ६३ ॥ लीलायुक्कलित-
नयनं किं सुखशयनं समानुपे । परिणामविपमहरिणा
करिनायक वधेते वैरम् ॥ ६४ ॥ आपातालगमीरे मञ्जति
नीरे निदाघसंततः । न स्पृशति प्लवलाग्मः पञ्जरशोपोऽपि
कुञ्जरः कापि ॥ ६५ ॥ सूते सुकरगृहिणी सुतगतमति-
दुर्मगं श्रतिति । करिणी चिराय सूते कमपि महीपाल-
ललितं कलमम् ॥ ६६ ॥ गिरिगङ्गरेषु गुरुगर्वगुम्फितो
गजराजश्रेष्ठ न कदापि संचर । यदि बुध्यते हरिशिशुः
स्तनघयो भविता करेणुपरिशेषिता मही ॥ ६७ ॥ केलिं
कुरुष्व परिसुड्श्च सरोरुहापि गौहस्य शैलतटनिर्झरिणी-
पयांसि । भावानुरक्तकरिणीकरललितान् मातङ्ग सुध
मृगराजराणाभिलापम् ॥ ६८ ॥ भो भोः करीन्द्र दिवसानि
कियन्ति तावद्वर्षिन्मरौ संमतिवाहव्य कुञ्चचित्तम् । रेवा-
जलैर्निजकरेणुकप्रयुक्तैर्भूयः शमं गमयितासि निदाघ-
काले ॥ ६९ ॥ दानार्थिनो मधुकरा यदि कर्णतालैर्द्रीकृताः
करिवरेण मदान्धबुध्या । तस्यैव गण्डयुगमण्डनहानिरेषा
भृङ्गाः पुनर्विक्रंचपक्षवने चरन्ति ॥ ७० ॥ लोहूलचालन-
मधश्चरणावतापं भूमौ निपत्य वदनोदरदर्शनं च । श्वा
पिण्डदस्य कुरुते गजपुंगवस्तु धीरं विलोकयति चादु-
शतेषु भुङ्क्ते ॥ ७१ ॥ गण्डस्थले हि मदवारिजलौघलुब्ध-
मत्स्रमद्भ्रमरापादतलाहोऽपि । कोपे न गच्छति नितान्त-
बलोऽपि नागस्तुल्ये बले हि बलवानपरिक्रोपमेति ॥ ७२ ॥

१ मफलकोपसः २ वृद्धराजाः ३ सिंहस्य ४ चपर्वकनुच्चा-
५ कण्टेकालः शिवस्तुडुम्बिनी पार्वती.

१ सिंहम् २ कीदाम् ३ मज्जनं कुरु ४ मरुदरे ५ नापच-
६ दानोदरकापिनः ७ प्रपुङ्कमकवने ८ पुच्छविशेषणम् ९ गजश्रेष्ठः

न स्वा करेणुमपि नापि निजान्किशोरपन्नान्मानमेष परि-
 शोचति वारणेन्द्र । दावाग्रिमग्रतनुत्र यथोपसन्नान्दाना
 र्थितो मधुकरानधिरुढभावान् ॥ ७३ ॥ दान ददत्वपि जैलै
 सहसाथिकैडे को विधैमानगतिरोसितुगुरुसहेत । यद्
 न्तिन कँटकटाहटाग्निर्महोमेहूँदपाति परित पटलैरली-
 नाय् ॥ ७४ ॥ न गृह्णाति त्रास नवकमलकिङ्कलिकिने जले
 न पङ्कुराह्लाद व्रजति विसमद्गार्धशकलै । ललन्तीं प्रेमार्द्रा
 मपि विपहृते नान्यकरिणीं सरन्दावन्नैद्य हृदयदयिता
 वारणपति ॥ ७५ ॥ गले पाशस्त्रीवश्रणशुगले गाढनिगडो
 दृढ स्कन्धे वन्ध शिरसि सुणिपात खरतर । नर
 स्कन्धारूढो वत मरणयोग्येऽपि विषये न जानीमोऽत्यर्थे
 द्विरद वद कस्मात्तव मद ॥ ७६ ॥ निवेयन्तानेते वृष
 महिपमेधाश्च हुरिणा गृहा ह्युद्राणाणि कतिपयतृणैरेव सुखिन ।
 गजानामास्थान मदसलिलजम्बालितसुवा तदेकं विन्ध्याद्रि-
 र्विपिनमयथा भूपसदनम् ॥ ७७ ॥ न कुर्या प्राख्ये
 निमि करिपोत प्रतिभिया हुरिणा हेलेय यदिह बहुवेळं
 विहरसि । अकस्मादेतेषा कुटिलदृशि रोपस्पृशि मनाङ्गिरथे
 भाविन्धो मदकरिदरिद्रा धनसुव ॥ ७८ ॥ जहीहि गुरु
 गर्जित विजहि शुण्डया सीरुकृतं परिभ्रम शनैर्वन किमु
 गजेन्द्र गर्गायसे । यथा न किल केसरी गिरिदरीषु निद्रा
 त्यजन्विमूर्च्छयति जृम्भया सुभग तावकीर्न मन ॥ ७९ ॥
 रे चाभ्यस्यसुषो मृगा शितनगा वडोलमालाकुलामेताम
 म्बुधिगामिनीं व्यसिता सगाहितुं वा कथम् । अत्रैवो-
 च्छलदम्बुनिर्भरमहावतै समावर्तितो यद्वावेव रसातल
 पुनरसौ यातो राजभ्रामणी ॥ ८० ॥ नीर्वैप्रसवाप्रसुष्टि
 क्तलैर्यो वर्धित शैशवे पीत येन सरोजपनप्रुटके होमा
 यशेषं पय । त दृष्ट्वा मदमन्यराण्यलयव्यालुसगण्ड गजं
 सोत्कण्ठं समय च पश्यति सुहृदरे स्थितत्वापस ॥ ८१ ॥
 कर्णे चाभरचारुकम्बुकलिका वण्ठे मणीना गणा सिन्दूर
 प्रवर शिर परिसरे पार्श्वान्तिके किङ्किणी । लज्जश्रेणुप
 धाहनेन करिणा बद्धेन म्पाविधिस्रस्त्रिं भूपरधूलिधूसर-
 तनुमान्यो न वन्य करी ॥ ८२ ॥ पीतं यत्र हिम पय क्व
 लिता यस्मिन्गालाङ्कुरास्त्रापारतेन निमज्ज्य यत्र सरो
 मप्ये विमुच्य ध्रम । पिकतस्रैव जलानि पङ्किलयत पापो
 पिनीं मग्नानो मूलान्मुत्तरत करीन्द्र भवतो लज्जापि नो

जायते ॥ ८३ ॥ तापो नापगतस्तृषा न च कुशा धौता न
 धूली तनोर्न स्वच्छन्दमकारि कन्दकयल. का नाम केली-
 कथा । दूरोत्क्षिप्तकरणे हन्त करिणा स्पृष्टा न वा पञ्चिनी
 प्रारब्धो मधुपैरकारणमहो शाङ्कारकोलाहल ॥ ८४ ॥
 नाभूवन्मुवि यस्य कुत्रचिदपि स्पर्शकारा कुञ्जरा सिंहनापि
 न लङ्घिता किमपर यस्योद्धता पद्धति । कथ सोऽपि
 कैदर्थ्यते करिवर स्कारारवै फेरवैरापातालगमीरपङ्क-
 पटलीमघोऽय भङ्गोद्यम ॥ ८५ ॥ पादाघातविधूर्णिता
 यमुमती त्रासाकुला पक्षिण पङ्काङ्कनि सरसि गण्ड
 कणश्लोदक्षता शाखिन । प्राचेदं करियोतवैर्विधिवशा
 च्छाईलशून्यं वनं तत्तन्नाम कृत विशृङ्खलतया यस्तुं न
 यत्वार्यते ॥ ८६ ॥ आपामोऽयमनर्गलेन बलिना भय
 समग्रो मयेत्यन्त सभृतहर्षवर्धितमदोद्य किमुन्माद्यति ।
 मातङ्ग प्रतिवर्षमेव भवतो भावी निदाघज्वरस्तत्रापि प्रति-
 कारमर्हसि सखे सम्यक्समालोचितुम् ॥ ८७ ॥ बौषं वारि
 विलोक्य वारणपते किं विक्षितेनासते प्रायो भौजनमस्य
 सप्रति भजास्तृषीयतामादरात् । उन्मज्जच्छरीपुलिन्द-
 ललनापीनस्तनास्फालनस्फारीभृतमहोर्मिर्नलजला दूरेऽधुना
 नर्मदा ॥ ८८ ॥ नो मन्ये दृढबन्धनास्वतमिदं नैवाङ्कुरा-
 घातन स्कन्धारोहणताडनात्परिभव नैवान्यदेशागमम् ।
 चिन्ता मे जनयन्ति चेतसि यथा स्मृत्वा सख्युप्यान्वने
 सिद्धनासितभीतमीहकैलमा आसन्ति कस्याश्रयम् ॥ ८९ ॥
 पत्युर्यत्पतितावशेषकवलप्रासेन वृत्तिः कृता पीतं यच्च करा-
 यगाहकल्पं तत्पीतशेष पय । प्राणान्पूर्वतर विहाय तदिदं
 प्राप्तं करिण्या कलं यद्बन्धनप्रकातरस्य करिणा क्लिष्टं न
 दृष्टं सुखम् ॥ ९० ॥ क्रीडाकारि तहागवारिणि गतातङ्कं
 न पङ्कुरैर्वैष्ठी काचन शच्छकीतरुगता नाकर्षिता हर्षत ।
 नास्त्रिधा करिणी करेण करिणा कामातुरेणासुना दंष्ट्राभि-
 र्विकट्यानन शिव शिव व्यालोकि पथानन ॥ ९१ ॥
 सान्द्रामोदवती स्वकीयवसती पङ्कुरहाणा ततीस्त्यक्त्वायं
 अमर करीन्द्र भवतामभ्याशमभ्यागत । एतचेतसि
 सप्रार्थय जगतीविख्यातदानैस्तथा शुष्माभि क्रियता यथो-
 परमते हासाय नासागम ॥ ९२ ॥ स्वत्तो विन्ध्यगिरि
 पिता भगवती माता च देवोज्जिता स्वत्ता सैहनिवद्ध-
 न्धुरधियस्तुत्योदया दन्तिन । त्वडोमानुज हस्तिनि
 प्रतिदिन वधाय दत्त वपुस्तत्र दूरीकियसे ह्युत्तन्ति च
 तिर पीठे कठोपकुशा ॥ ९३ ॥ स्पर्धन्तां मुखमेव कुञ्जर-
 तया दिष्टुप्रै कुञ्जरा माम्या वा वनयासिनो मदजल्प-

१ विवरणम्, २ वरुडे, ३ वरुडे, ४ वरुडे, ५ वरुडे, ६ वरुडे, ७ वरुडे, ८ वरुडे, ९ वरुडे, १० वरुडे, ११ वरुडे

१ विरुचये २ इन्द्रप्रथम- ३ पात्रम् ४ सुश्री ५ श्री
 शावका-

त्रिन्वगण्डस्थलाः । आः कालस्य कुतूहलं शृणु सखे प्राचीन-
पांडीमैः प्रायः सिम्धकपोलपरिधमः कोलोऽपि संस-
र्घते ॥ ९४ ॥ यत्पत्यमद्रदालवलीकवलनैर्जातोऽसि शैलोपमो
यच्छायासु कदर्थितोऽसि न कदाप्यकांशुमिः कर्कशैः । धोरा-
धातकिरातपरिधतने चैर्वारवाणाधितं तन्मातङ्ग मदान्य पाट-
यंसि किं विन्ध्याटवीपादपान् ॥ ९५ ॥ ऊर्णा नैष दधाति
नापि विपयो बाहस्य दोहस्य वा तुसिर्नास्य महोदरस्य बहुशो
धासैः पंडालैरपि । हा कष्टं कथमस्य पृष्ठशिखरे गोपी
समारोप्यते को गृह्णाति कपदं कैरमुमिति आन्यैर्गजो हस्यते
॥ ९६ ॥ यासग्रासं गृह्णाण त्यज करिकलम प्रीतिवन्धं
करिण्याः पादाप्रान्विषणनामविरलमधुना देहि पङ्कानुलेपम् ।
दूरीभूतास्त्वैते शबरवरधुविभ्रमोद्भ्रान्तदृश्या रेवातीरोप-
कण्ठयुतकुसुमजोधूसरा विन्ध्यापादाः ॥ ९७ ॥ श्यान्धये
गतानि प्रबलबलमृतो यद्धवैर्य मृगेन्द्रा मूल्यादाकृष्यमाणाः
सर्पदे तदरुहो भूरुहा निष्पतन्ति । दृष्ट्वा हृष्यन्ति हन्त
प्रतिदिनमखिला म्लिष्टपलया अर्धाशा हस्तालम्बाय केषां
कलयतु वदंनं पङ्कमग्नः करीन्द्रः ॥ ९८ ॥

मृगः

इह किं कुरङ्गशावक केवारे कलममञ्जरी त्यजसि ।
तृणधन्वा तृणवाणस्तृणघटितः कपटपुरुषोऽयम् ॥ ९९ ॥
तृणमुखमपि न खलु त्वां त्यजन्ति हे हरिण वैरिणः
शंभवाः । यशसैव जीवितनिदं त्यज योजितदृङ्गसञ्चामः
॥ १०० ॥ विद्धा मृगी व्याधशिलीमुखेन मृगस्तु
तत्कृतारवीक्षितेन । निहाय देहं विगतव्यथैका परस्य
जीवावधिराधिरासीत् ॥ १०१ ॥ कति कति न मन्दो-
क्ताश्चरन्ति प्रतिशिखरं प्रतिकाननं कुरङ्गाः । क्वचिदपि
पुनरुत्तमा मृगाले मदयति यन्मद एव मेदिनीशान्
॥ १०२ ॥ अयि कुरङ्गि तौपोवनविभ्रमाधुपंगतासि किरात-
पुटीनिर्गाम् । इह न पश्यसि क्षारय मारय ग्रंस पिषेति
शुकानपि जैल्यतः ॥ १०३ ॥ अयि कुरङ्गि तुरङ्गनविक्रमे
त्यज वनं जवनं गमनं कुरु । इह वने विचरन्ति हि
नायंकाः मुग्धिलोहितलोहितसायकाः ॥ १०४ ॥ सेयं
स्यली वनतृणापुरजालमेतत्सेयं मृगीति हृदि जातमुदः
कुरङ्गः । नैवं तु वेचि धदिहान्तरितो लताभिरायति
सञ्जितकंठोरशरः किरातः ॥ १०५ ॥ रोमैर्न्यमारचय मन्ध-
मेख निर्द्रां सुख श्रमं तदनु संचर रे ययेच्छम् । दूरं स
पामरजनो सुनयः किलैते निष्करणं हरिणपोत विषेधि
कस्मात् ॥ १०६ ॥ ऐगीगणेषु गुरुगवनिमीलिताक्षः किं
कृष्णासार खलु खेदसि काननेऽसिन् । क्षीयामिसां कैल्य

भिन्नकरीन्द्रकुम्भानुक्तामयी हरिविहारवसुधरायाः ॥ १०७ ॥
कस्तूरिकां हरिण सुभ्र वनोपकण्ठं मा सौरभेण कुरुमः
सुरमांकुरुष्व । आस्ता यगो ननु किरातदाराभिघाताभ्रातापि
हन्त भविता भवतो दुरापः ॥ १०८ ॥ द्रुततरमितो
गच्छ प्राणैः कुरङ्ग विदुष्यसे किमिति बलितयोरे स्थित्वा
सुकुसुदुरीक्षसे । विदधति हृतव्याधानां ते मनागपि
नार्द्रतां कठिनमनसामेपामैते विलोचनविभ्रमाः ॥ १०९ ॥
स्यलीनां दंभानाममुंरि मृगतृष्णामनुसरंस्तृपातः सारङ्गो
विरमति न खिन्नेऽपि मनसि । अजानानस्त्यं न स मृग-
यतेऽन्यत्र सरसीमभूमौ प्रत्याशा न च फलति विभ्रं च
कुरुते ॥ ११० ॥ पुरो रेवापारे गिरिरतिदुरारोहशिखरः
सरः सव्ये धामे दयदहनदाहव्यतिकरः । धनुष्पाणिः
पद्मा च्चवरहतको धावतितरं न यातुं न स्वातुं हरिणशिखरेषु
प्रभवति ॥ १११ ॥ अग्रे व्याघ्रः कर्णधृतरारः
पार्श्वतो जालमाला पृष्टे बहिर्देहति नितरं संनिधौ सार-
मेयाः । एणी गर्मादलसगमना बालकै रूद्रपादा चिन्ताविधा
वदति हि षुं किं करोमि क्व यामि ॥ ११२ ॥
सौरभ्येण त्रिसुवनमनोहारिणा काननेऽभिन्सकस्तुरी-
हरिण भवता वासितो दिग्निमागः । तसैतत्ते फलमुगतं
पत्रिमिल्लिन्धकानां विद्वः प्राणांस्त्यजन्ति न गुणः श्रेयसे
निर्गुणेषु ॥ ११३ ॥ अल्पीयः स्वल्पेन यत्र पतनं कृष्ट्ये
यत्रोन्नतिद्वारे वेत्रलतावितानगहने कष्टः प्रवेशकमः ।
हे सारङ्ग मनोरमा वनमुवस्त्यक्त्वा विशेषार्थिना किं मूर्ख-
त्कटकस्थितिव्यसनिना व्यर्थं सुराः शातिताः ॥ ११४ ॥
सारङ्गो न लतागृहेषु रमते नो पांसुले भूतेले नो रभ्यासु
वनोपकण्ठहरितच्छायासु शीतास्वपि । तामेवायतलोचनामनु-
दिनं ध्यायन्सुहुः श्रेयसी शैलेन्द्रोदरकन्दरेषु गतयीः
शृङ्गारिवेषः स्थितः ॥ ११५ ॥ आः कष्टं वनवाससायंकृ-
तया सिद्धाश्रमश्रद्धया पली बालकुरङ्ग संप्रति कुतः प्राप्नोऽसि
शूलोत्सवम् । यथानेकदुष्ककोटिकदनकीडोलसहोहित-
स्रोतोमिः परिपूर्यन्ति परिखाडुग्रामरः पामराः ॥ ११६ ॥
स्वच्छन्दं हरिणेन या विहरता देवात्समासादिता मङ्गप्रस्तुत-
दुग्धविन्दुमधुय शालेर्नवा मञ्जरी । निःश्रासानलदग्ध-
कोमलतृणप्रत्यासितान्तर्ग्यस्तमेव प्रतिवासरं सुनिरिव
ध्यायन्नेन शुष्यति ॥ ११७ ॥ त्यक्तं जन्मनं तृणाङ्कुर-
वती मातेव सुक्ता स्यली विश्रांतिस्थितिहेतवो न गनिता
वन्धूपमाः पादपाः । बाल्यपत्यवियोगकातरसुखी त्यक्ताधि-
मार्गो मृगी मृग्यन्तः पदवीं तथाप्यकरुणा व्याधा न सुबन्ति
माम् ॥ ११८ ॥ यद्वक्त्रं सुदुरीक्षसे न धनिनां शृणु न

१ धान्यवन्तिम् २ हे हृदिणि ३ तपोवनप्रान्ताः ४ वनिवस
पुमश्ववैगम् ५ हरिणांसपेषु ६ जानीदि
१० सु. र. मा.

१ सिंहविहारस्थानस्य २ शान-

चादूर्णेषा नैषा गर्वगिर शृणोषि न च तान्मत्याशया
धावसि । कौले बालतृणानि खादसि पर निद्रासि
निद्रागमे तमे ब्रूहि कुरङ्ग कुन भवता कि नाम
तप्त तप ॥ ११९ ॥ नात्र व्याधशरा पतति परितो
नैवान दावानलो नापुञ्जावचमीतिरस्ति कुहचित्रो वायुरा
मदुरा । पर्यालोच्य कुरङ्गकेण विहितो नक्षत्रनाथाश्रयो नो
जानाति यदन दास्यति विधि सर्गानुदन्तव्रणम् ॥ १२० ॥
व्योमोर्धे ज्वलितो रवि कवलित दावानलै कानन धूम्या
मिर्न दिश स्फुरन्ति परित पथा शिलादन्तुर । इत्थ
लोहितसिक्तसृक्वणि यथाप्राण मृगे धावति व्याधेनापि
शरासने करुणया नारोपित सायक ॥ १२१ ॥ शुक्त्वा
मव्यतृणानि नव्यसलिलान्यापीय चापीतलानि शङ्क परि
शील्य शीतलतरुनोमन्थमभ्यस्यति । या सैवाद्य मृगी
मृगादनमुखप्राप्ता शिञ्जु शोचते तद्वेधा बहुधा विपद्विरचने
वीजानि नापेक्षते ॥ १२२ ॥ पाशशृण्णसुरस्य बाणपतनप्रव्यक्त
रक्तच्छटाच्छजाङ्गस्य दवाग्निदाहविकलसासेदुपोऽप्याश्र
मम् । भिन्दैव विषमा मृगस्य दिवसा सर्गानुकम्पामयो मा
मैपीरिति भाषणेऽपि यद्ब्रह्माचयमोऽय मुनि ॥ १२३ ॥

धरम

यपुर्विपमसस्थान कणज्वरकरो ख । कर्मसंज्ञाशुभ्रयैव
छादितो द्योपसहति ॥ १२४ ॥ दासेरको रसलेप युक्त
भारेऽपिरोहति । उचार्यमाणोऽपि पुनर्वचन किञ्च कुर्महे
॥ १२५ ॥ तुभ्य दासेर दासीय बदरी यदि रोचते ।
एतावता हि कि द्राधा न साक्षादमृतमिया ॥ १२६ ॥
दु प्रापमभ्यु एवम परहोऽतितानी छायाभूतो न तत्र
फलमारनत्रा । इत्य सखे करम वस्मि भवन्तमुच्चै का
सगति खलु मरौ रमणीयताया ॥ १२७ ॥ अस्मानस
भवत खलु कोटिरेषा कण्डारिका यदि भवेदविशीर्णपर्णा ।
योग्या कथ करम कल्पतरोल्लंथायास्ते पङ्कवा विमलविद्रुम
मङ्गमाज ॥ १२८ ॥ रुक्ष वपुर्न च विलोचनहारि रूप
न श्रोत्रयो मुखदमारटित कदापि । इत्य न साधु तव
मिचिदिद च साधु तुच्छे रति करम कण्डकिनि दुमे
यत् ॥ १२९ ॥ कुमुदशाबलै फुलाम्भोजै सरोभिरलकृता
मरुतमणिस्यामा शैथिलिहाय वनस्थलीम् । स्मरति करमो
यद्ब्रह्मणा चरमरुपन्चना परिचयरति सा दुर्गारा न मा
गुणवैरिता ॥ १३० ॥ करमदयिते योऽयौ पीडित्वया
मधुतुम्भया व्यपगतपनच्छायस्त्यक्तो न सादरमीशित ।
घनकिशलयै सोऽर्पादानौ प्ररुद्धननाङ्कुर करमदयितादृदै
रन्यै सुग परिमुच्यते ॥ १३१ ॥ करमदयिते यत्तपीत

सुदुर्लभमेकदा मधु वनगत तस्यालाभे विरौषि किमुत्सुका ।
कुरु परिचितै पीलो पतैर्धृति मरुगोचरे जगति सकले
कसावाप्ति सुखस्य निरन्तर ॥ १३२ ॥ यस्मिन्नुच्चैर्विषम
गहनान्तर्गता स्वादुवल्ली खेच्छ मुक्ता सरलितगलेनात्म
चैतोनुलम्बा । तत्सारुण्य करम गलित कुत्र ते प्रावितासा
यत्साधीन यदपि सुलभ तेन तुष्टि विधेहि ॥ १३३ ॥
चिन्ता सुख गृह्णाण पङ्कवमिद पङ्कस्य शालस्य वा गाङ्ग
स्यास्य जलस्य चद्रवपुषो गण्डूपमेक पिब । जीवन्द्दयसि
ता पुन करम हे दासेरकीया भुवो रम्या पीडुशमीकरीर
बदरीकूजत्वपोताकुला ॥ १३४ ॥ यस्यासीन्नवपीडुपत्र
वदरश्रसोऽपि सतृष्टये वीर्योऽध्वन्यनुगम्यते न पदवी यस्य
सख्यैरपि । सोऽय सप्रति याति बालकरम क्षीणोद्यम
क्षामता मन्ये नूवमनेन दैवहतकेनास्वादित आभारम्
॥ १३५ ॥ पीडुता हि फल कषायरहित रोमन्थयित्वा मरौ
शास्त्राय यदखादि चारु करमीवकल्पित प्रेमत । तत्स्मृत्वा
करमेण खेदविधुर दीपै तथा कूजित प्राणानामभवत्तदेव
सहसा प्रस्थानत्यूय यथा ॥ १३६ ॥ यस्या सभृतमालबाल-
बलय भूपालशङ्कारिणीभृङ्गारोदरविप्रलम्भविधुरैर्नरै सुधा-
वधुभि । तामैत म्दुलप्रयाल्ललिता द्वाडालताभार
दमुद्गीन प्रकटीकृताभिर्दशनो दासेरक कृन्तति ॥ १३७ ॥

रासभ

रे रे रासभ वस्त्रमारवहनात्कुशासमश्वासि कि राजा
शैवसथ प्रयाहि चैणकाम्युषान्मुख भक्षय । सर्वानुच्छवतो
हया इति वदत्वनाधिकारे स्थिता राजा तैरुपदिष्टमेव
मनुते सत्य तैस्त्वा परे ॥ १३८ ॥

वृषभ

नास्य भारजहे शक्तिर्न च वाहगुण क्वचित् ।
देवानारे बलीवदस्तथाप्यश्नाति भोजनम् ॥ १३९ ॥
गुणानामेव दौराग्न्यादुरि पुर्वो निमुच्यते । असजातकिण
स्कन्ध सुख सपति गौर्वली ॥ १४० ॥ जास्मो गुरु
मुधुष्टो वामेतरचरणमेद उपदेश । ख्यातिर्गुणधवल इति
अनति सुख वृषभ रम्यासु ॥ १४१ ॥ अंनति सीदति
सैर्कतवर्ननि प्रचुरभारमक्षपितौक्षके । गुरुभरोद्गोणुदुर
कचर स्मरति सारथिरेष धुरधरम् ॥ १४२ ॥ एतानि
वाल्धनल प्रविहाय काम गोष्ठाङ्गणे तल्लतर्णकवेष्टितानि ।
स्कन्ध निधेहि धुरि पूर्वधुरीणमुक्ते नेतव्यतामुपगतोऽसि
तंयं भार ॥ १४३ ॥ गुरुनाय भार क्वचिदपि न पन्था
स्वपुटितो न ते कुण्डा शक्तिर्नहनमपि तद्वे न विवलम् ।
इह त्वङ्गे नायस्य गुणसमानस्तदधुना धुनानेन स्वध
धवल किमु मुक्त पथि भर ॥ १४४ ॥ भारे

कर्दमदुर्गमे जलमृते गर्ताशतैराकुले खिन्ने गाकटिके
भरेऽतिविषमे दूरं गते रोधसि । शब्दे नैतदहं अचीमि
महता कृत्वोच्छ्रितां तर्जनीमीदृशे विषमे विहाय धवलं बोधुं
क्षमः को धुरम् ॥ १४५ ॥ दन्ताः सप्त चण्डं विषाणयुगलं
पुच्छाबलः कर्पूरः कुक्षिश्चन्द्रक्रितो यपुः कुमुमितं संपूर्णितं
वेष्टितम् । अस्मिन्दुष्टवृषे मृषामितयुगप्रामानमिज्ञात्मनो
ग्रामीणस्य तथापि चेतमि चिरं धुर्यभ्रमः स्फुरति
॥ १४६ ॥ केपांचिद्धवलाश्विरं निवसिताश्विचे परेषां
पुनर्गोलो वा कपिलोऽथवा वरवृषो रक्तोऽथवा मेघकः ।
भ्रामीपैरवधीरितोऽपि क्षिप्रिन्द्रकन्योऽप्यनुचैः श्रयाः खान्ते
मे परतन्नतुन्दिलतनुर्जागर्लयं कर्बुरः ॥ १४७ ॥ न ध्यानं
कुरूपे न यासि विकटं नोचैवंहखाननं वर्षाणोद्विषसि क्षिति
सुरपुटैर्नावज्जया वीक्षसे । किंतु त्वं वसुधातलैकपथलः
रक्न्धाधिरुदे भरे तीराण्युन्नतटीविटङ्कविषमाणुद्ध्वयन्
धीयसे ॥ १४८ ॥ यसादौ व्रजमण्डनस्य वहतो गुर्वी
धुरं धैर्यतो धीरैः प्रगुणीकृतो न युगपत्स्कन्धः समसैरपि ।
तस्यैवं श्रुयकम्बलस्य धवलसोत्थापने सांप्रतं द्रैङ्गेऽत्रैव
जरावसादिततनोगोः पुण्यसुद्रोप्यते ॥ १४९ ॥

कपिः

हारं बक्षसि केनापि दत्तमज्ञेन मर्कटः । लेटि जिघ्रति
संक्षिप्य करोत्युन्नतमाननम् ॥ १५० ॥ कपिरपि च
क्रामिगान्यनमदमतो वृक्षिकेन संदष्टः । अपि च पिशाचप्रस्तः
किं भ्रूमे वैकृतं तस्य ॥ १५१ ॥ वृष्टान्दोलनमथ ते क्व नु गतं
नर्म स्वयूथस्य वा यूकान्वेषणरोमसौख्यबहुलाश्रया सुखोत्थाः
क्व ताः । क्षारण्ये फलपूर्णागहङ्गहुरखान्येषु ता मीषिका
मीतः संप्रति कौशिकाद्बलवलाः कपे नृत्यसि ॥ १५२ ॥

वराहः

सर्वलोकरितोपकारिणि स्रष्टुनीविमलवारिणि स्थिते ।
पूँतिगन्धवति पल्लवोदके सूकरः सुखमतीव मन्यते ॥ १५३ ॥
आकर्ष्ये गर्जितरवं घनगर्जतुल्यं सिंहस्य यान्ति वनमन्य-
दिमा भयार्ताः । तत्रैव पौरुषनिधिः स्वकुलेन सार्ये
दर्पोद्गुरो वसति वीतमयो वराहः ॥ १५४ ॥

आदिचराहः

निष्कन्दाभरविन्दिनीं स्मृपटितोद्देशां कंसैरुख्यलीं जम्बा-
लाविलमम्बु कर्तुमितया सुते वराही सुतान् । वंश्यायां
प्रलयार्णयोर्मिसलैराग्रावितायामियं यसा एव शितोः
स्थिता विपदि मूः सा वोषिणी पुषिणी ॥ १५५ ॥

श्या

पिब पयः प्रसर श्रित्तिपान्तिकं कलय कांचन काश्चन-
शङ्खुलाम् । इदमवधतमं हि यदीहसे मपक संप्रति केसरिण-
स्तुलाम् ॥ १५६ ॥

वृश्चिकः

विषमारसहस्रेण गर्वे नायानि वामुक्तिः । वृश्चिको
विन्दुमात्रेणाप्यूर्ध्वं बहति कण्टकम् ॥ १५७ ॥

मेकः

दिव्यं चतुरस्रं पीत्वा गर्वे नो याति कोकिलः । पीत्वा
कर्दमपानीयं मेको रटराज्यते ॥ १५८ ॥ गद्गादीनां सकल-
सरितां प्राप्य तोयं समुद्रः किंचिद्गवां न भवति वगुर्दिव्यरत्ना-
करोऽपि । एको मेकः परममुदितः प्राप्य गोप्यादतीरं को मे
को मे रटति बहुधा स्पर्धया विश्वमुचैः ॥ १५९ ॥

जम्बुकः

उदसोचैः पुच्छं क्षिरमि निहितं जीर्णजटिलं यदच्छा-
व्यापन्नद्विपगितलेप्राः क्वलिताः । गुहागर्ते शून्ये
सुचिरसुमितं जम्बुकः सखे क्रिमेतस्मिन्कुर्मो यदस्मि न गतः
सिंहसमताम् ॥ १६० ॥

सर्पः

तावद्गर्जति मण्डूकाः कूपमाश्रित्य निर्मयाः । यावत्करि-
कराकारः कृष्णसर्पेण न विद्यते ॥ १६१ ॥ यस्मै ददाति निवर्तं
भूमिः फूत्कारमात्रमीतेषु । आशीविषः स देवाङ्गैर्मन्करण्डे
स्थितिं सहते ॥ १६२ ॥ मौली सम्मणयो गृहं गिरिगुहा ल्यागः
क्रिस्तात्मत्वचो नियन्त्रोपनतैश्च वृत्तिरिन्दैरेकवचयैदृशी ।
अन्यत्रार्थेषुवर्मता द्विरर्तना वक्त्रे विषं वीक्षणं सर्वांगमङ्गल-
सूचकं कथय मो भोगिन्सखे किं न्विदम् ॥ १६३ ॥

शेषः

अनेके कपिनः सन्ति मेकमङ्गणतत्पराः । एक एव हि
शेषोऽयं धरणीधरणप्रथमः ॥ १६४ ॥ बुक्तोऽसि सुवनमारे
मा वक्रां विततु कन्धरां शेष । त्वय्येकस्मिन्दुःखिनि
सुखितानि भवन्ति सुवनानि ॥ १६५ ॥

जलचरान्योक्तयः

मन्सः

क्षारं वारि न चिन्तितं न गणिताः क्रूरश्च नकादपश्च-
द्वीचि कदम्बदम्बरमिलत्रासोऽपि दूरीकृतः । मध्येऽज्मोनिधि
मस्सरङ्क भवता श्मस्यः कृतो लीलया संपत्तिमकार्जनं
विपदिह प्राणप्रयाणावधिः ॥ १ ॥

रोहितः

अगाधजलसंचारी न गर्वो याति रोहितः । अहुष्टोदक-
भात्रेण शकरी फर्करायते ॥ २ ॥

राघवः

यस्मिन्नेहति सर्वतः परिचलकहोलकोलाहलैर्मन्धाद्रि-
न्नमणभ्रमं हृदि हरिद्वन्तामलाः पेदिरे । सोऽयं तुह-
तिमिगिलाङ्ककलीकारकियाकोविदः क्रोडे क्रीडतु कस्य
केलिकलहृत्यकार्पावो राघवः ॥ ३ ॥

१ सर्पः २ गारुडिकरुण्डे ३ आरतमोगकङ्कुकम् ४ वदैन-
५ वक्रमार्गना ६ दिवाहृष्टा रसना-रसनाद्रवनिर्घर्ष-

१ श्वत्रम् २ शकटस्वामिनि ३ नगरे ४ दुर्गन्धवति ५ बलाज-
लरायोरके ६ विषमोत्रनदेशम् ७ कन्दविशेषवतीम् ८ पङ्कसंश्रितम्

निमित्तं गृहं विधत्तं घृगाकुटैः कोकिलैर्मापूर्यश्चित्तं
 पुरैव रमसा कीरैरधीरगतम् । एकेनापि सपल्लवेन तरुणा
 दावानलोपयवः सोढः को न विरस्तु सुवृत्ति जनो मूर्धापि
 यो लालितः ॥ २७ ॥ एकस्त्वं मरुभूकहेन्द्र विततैः
 शाखाशतैरधितः मुप्यस्तुप्यफलात्नितैरमुदितैर्वील्याः सहस्रं
 समाः । अश्रान्तं श्रमरुग्णमान्धजनतासवीर्यनिर्वाहणं कस्त्यां
 साधिक्रमन्तरेण सुवनं निर्मातु घर्माशयः ॥ २८ ॥ घत्से
 चूर्षति दुःसहा दिनमणेरुद्दामधामच्छटाश्लायामिः पथिका-
 क्षिदापमथितानुप्यासि पुण्यैः फलैः । धैर्यं सुवृत्ति नैव
 येन भवता शान्ताः सुविस्तारितास्तेनाशासु वनसते तव
 यशस्तोमः समुज्ज्वलते ॥ २९ ॥ वीरोज्यं नितरं निदापसमयः
 शोषद्वचञ्चुत्तिर्मागं मारव एष तव पथिकाः संचारिणः
 कोटिशः । तेषां कश्चिदिहाश्रयस्वरुरो दैवेन संपादितः
 सोऽप्येकः सुकृती करोतु कियतां संतापनिर्वापणम् ॥ ३० ॥

कल्पद्रुमः

कल्पद्रुमोऽपि कालेन भवेद्यदि फलप्रदः । को विशेषस्तदा
 तस्य वन्यैरन्यैर्महीरुहैः ॥ ३१ ॥ न मया रचितं
 तवालयालं पयसा वा विहितस्त्वामिषेकः । अयि कल्पतरो
 परोपकारे भवतो विश्वविलक्षणः प्रकारः ॥ ३२ ॥ किं न
 द्रुमा जगति जायति लक्षसंख्यास्तुल्योपनीतपिककाक-
 फलोपमोगाः । धन्यस्तु कल्पविठापी फलसंपदानं कुर्व-
 न्स्दैव विबुधानमृतैकवृत्तीन ॥ ३३ ॥ स्वर्णैः स्क्वन्वपरि-
 ग्रहो मरुकतैश्चलासिताः पल्लवा मुक्ताभिः स्ववक्रश्रियो मधु-
 लिङ्गां घृन्दानि जीवोल्लैः । संकल्पानुविधायि यस्य फलितं
 कल्पस्य घटं तुलां धिग्जातु द्रुमसंकषासु यदयं कल्पद्रुमो-
 ऽपि द्रुमः ॥ ३४ ॥ औदार्यं सुवनवपेऽपि विदितं 'संभूति-
 रम्भेनिषेधांसो नैन्दनकानने परिमलो गर्वाणचेतोहरः । एवं
 दातुमुण्डेकरः सुरतरोः सर्वोऽपि लोकोत्तरः साधयिप्रवर्षार्थि-
 तार्पणविधायेको वित्रेको यदि ॥ ३५ ॥ न द्वारि द्विरदावली
 न परितो वानासुजश्रेणयः किंवा शौक्तिक्रमोक्तिकैर्मगदशां
 तारा न ह्यारवलिः । हे कल्पद्रुम दूरतोऽस्तु भवतः सेवा-
 मवं धैरवं तुप्यामि त्वयि तावतापि यदि न केरु भवन्ति
 द्विपः ॥ ३६ ॥ अन्नामूदुदधौ विधौ सहजता वृन्दारकै-
 र्यन्धता तत्तत्कामफलाय शक्तिरतुला यस्यासि बध्यानिशाम् ।
 विश्रामाय चिराय कल्पलतिका भूयोऽयमालम्बते कस्त्यां
 सोऽतुमपि क्षमोऽसि तदपि त्वं जल्प कल्पद्रुम ॥ ३७ ॥

पारिजातः

पारिजाततर्कं यावन्न लभेत मधुव्रतः । भ्रमणं तावदेवास
 कुञ्जे कुञ्जे तपै तपै ॥ ३८ ॥ पारिजलसुरमितनमसो
 वदवः कनकादिपरिसरे तरवः । तदपि सुराणां चेतसि
 निवसितमिव पारिजातेन ॥ ३९ ॥

१ संभवः २ वसतिः ३ इन्द्रवने ४ आमोदः

चन्दनः

सन्येव लिखिताकाशा महीयांसो महीरुहः । तथापि
 जैनताचितानन्दनश्चन्दनद्रुमः ॥ ४० ॥ यद्यपि चन्दनविटपी
 विधिना फलकुसुमविवर्जितो विहितः । निजवपुषैव परेषां
 तथापि संतापमपहरति ॥ ४१ ॥ अथि मलयज महिमायं
 कस गिरमस्तु विपयसे । उद्विगतो यद्गलं फनिनः
 पुण्यासि परिमलोद्गारैः ॥ ४२ ॥ पाटीर तव पैटीयान्कः
 परिपाटीमिमासुरीकर्तुम् । यत्पिपैतामपि रुणां पिडोऽपि
 तनोपि परिमलैः पुष्टिम् ॥ ४३ ॥ यैस्त्वं गुणगणवानपि
 मतां द्विजिह्वैरसेव्यतां नीतः । तानपि वह्निमि पटीरज किं
 कथयामस्वदीप्यमौन्नलम् ॥ ४४ ॥ जनकः सलुविशेषो
 जातिः काष्ठं मुजंगमैः सङ्गः । खगुणैरेव पटीरज यातोऽसि
 तथापि महिमानम् ॥ ४५ ॥ मूलं मुजंगैः शिखरं ह्रवङ्गैः
 शाखा विहगैः कुसुमानि मृद्वैः । नास्त्येव तच्चन्दनग्रादपत्त
 यन्नाश्रितं सत्त्वभरैः समन्तात् ॥ ४६ ॥ कति न सन्ति
 महीषु महीरुहः सुरभिपुष्परसाठफलाढ्यः । सुरमयन्ति न
 केऽपि च मूहानिति यशोऽसि परं तव चन्दन ॥ ४७ ॥
 विक्चेष्टितानि परतो परिशोचनीयवालप्रवालमलयाद्रि-
 रहद्रुहस्ते । निर्मिद्यमानहृदयोऽपि महातुमावः स त्वन्मुखं
 पुनरमीः सुरमीकरोति ॥ ४८ ॥ काल्यगुरौ सुरमिताति-
 शयेऽपि सद्भादारम्यते सुरमिताऽप्यसादपेऽपि । पाटीर
 पाटवमिदं तव सद्भिवातेस्वादात्म्यमेति कतरो न तरोः
 समूहः ॥ ४९ ॥ उपानीतं द्रुपत्परिमलमुपाप्राय मरुता
 समयासीदक्षिन्मधुमधुलोमान्मधुकरः । परो दूरे टामः
 कुपितफणिनश्चन्दनतरोः पुनर्जीवन् यायाद्यदि तद्विह लामोऽञ्ज-
 मतुलः ॥ ५० ॥ कान्ताकैलिं कलयतु तरुः कोऽपि
 कश्चित्प्रभूणामत्यानन्दं जनयतु फलैः कोऽपि लोकान्धिनेतु ।
 धन्यं मन्ये मलयजमहो यः प्रभूतोपतापं 'संसारस्व
 द्रुतमपनयत्यात्मदेहद्वय्येन ॥ ५१ ॥ आमोदैस्ते दिशि
 दिशि गतैर्दूराक्रुष्यमाणा साक्षादहर्षी तव मलयज
 द्रुमम्यागताः सः । किं पश्यामः सुमग भवतः क्रौडति
 क्रौड एव व्यालस्तुम्यं भवतु कुञ्जलं सुख नः साधु यामः
 ॥ ५२ ॥ केचिल्लोचनहारिणः कतिपये सौरभ्यसंमारिणः
 केऽप्यन्ये फलधारिणः प्रतिदिनं ते सन्तु हन्त द्रुमाः ।
 धन्योऽयं हरिचन्दनः परिसरे यस्य स्थितैः शाखिमिः
 शाखोटादिभिरप्यहो मृगदशामङ्गु लीलायितम् ॥ ५३ ॥
 आतश्चन्दन किं प्रवीमि विटपस्फूर्जत्कणामोपणा गन्वसापि
 महाविषः फणभृतो गुप्त्यै यदेते कृताः । देवास्तुप्यफला-

१ जनमूदः २ चन्दन ३ अतिशयेन पदः सत्त्वर्षः ४ रतिवृ-
 ५ अङ्गीकर्तुम् ६ पेयनं ह्रवङ्गम् ७ सर्पः ८ वानरे ९ प्रीणयतु
 १० संसारे गितव्यं जनन्य-

कूर्मः

अमति गिरिराट् पृष्ठे गर्जत्युपर्यपि सागरो दहति
विततज्वालाजालो जगन्ति विपानलः । स तु विनिहितश्री-
याकाण्डः कदाहकुलोदरे स्वगिति भगवान्कूर्मो निद्रामभरलस-
लेचनः ॥ ४ ॥ पुत्रिण्यः कति नात्र सन्ति मुनेनऽभूवन्किय-
न्त्योऽथवा सौभाग्यैकमठी तथादिकमठी स्त्रीषु प्रशंसास्यदम् ।
मये मोनिनि भङ्गुरेषु कैरिषु भ्रष्टोत्सवे दंष्ट्रिणि क्षोणौ
साहसिकामणीस्तुल्यितुं जागर्ति यसाः सुतः ॥ ५ ॥

वृक्षान्मोक्तयः

अहो एषां धरं जन्म सर्वप्रणुपुपजीजनम् । धन्या मही-
रुहा येभ्यो निराशा यान्ति नाथिनः ॥ १ ॥ पत्रपुष्पफल-
च्छायाभूलवकलद्वारुभिः । गन्धनिर्यासमस्त्रास्थितोऽस्यैः
कायान्वितन्वते ॥ २ ॥ प्रेत्यमैः पत्रनिचयैस्तर्ह्यैरेव
शोभितः । जहाति जीर्णोस्तानेव किं वा चित्रं कुंजगन्मनः ॥ ३ ॥
छायामन्यस्य कुर्वन्ति तिष्ठन्ति स्वयमातापे । फलान्यपि
परार्थाय वृक्षाः सत्पुरुषा इव ॥ ४ ॥ परोपसर्पणान्तचि-
न्तानलशिखाशतैः । अचुम्बितान्तःकरणाः साधु जीवन्ति
पादपाः ॥ ५ ॥ सुखेन गणलं सुचन्मूले वसति चेकणी ।
फलसंदेहैर्गुरुणा तरुणा किं प्रयोजनम् ॥ ६ ॥ शाखाशत-
चित्तवियतः सन्ति कियन्तो न कायने तरवः । परिमल-
भरमिलदलिकुलदलितदलाः शास्त्रिनो विरलाः ॥ ७ ॥ तीव्रो
निदाघसमयो बहुपथिकवधश्च मोरवः पन्थाः । मार्गस्थित-
तरुकरः कियता संतापमपहरति ॥ ८ ॥ ह्रिमसमयो वन-
वह्निर्जवनः पवनस्तडिलताविभवः । हन्त सहन्ते यावसा-
वहुम कुरु परोपकृतिम् ॥ ९ ॥ अध्वन्यध्वनि तरवः पथि
पथि पथिकैरुपासते छाया । विरलः स कोऽपि विटपी
यमध्वगो गृहगतः स्मरति ॥ १० ॥ कश्चिन्नवं पञ्चममा-
ददाति कश्चित्प्रसूनानि फलानि कश्चित् । परं करालेऽथ
निदाघकाले मूले न दाता सलिलस्य कश्चित् ॥ ११ ॥
व्यागुञ्जमधुकरपुञ्जमञ्जुगीतान्याकार्यं श्रुतिमदाज्जायतिरे-
कात् । आभूमीतलनतकन्धराणि मन्येऽज्येऽसिन्नवनिरुहा
कुटुम्बकानि ॥ १२ ॥ युक्तानि यैसव फलानि पंचेलि-
मानि क्रोडस्थितैरुहह वीतमयैः प्रसुप्तम् । ते पक्षिणो
जलरयेण विकृष्यमाणं पश्यन्ति पादप भवन्तममी तटस्थाः
॥ १३ ॥ धरो भरं कुसुमपत्रफलावलीना धर्मव्यघ्रा वहति
शीतमथा रुजं च । यो देहभर्ययति चान्यमुत्सस्य हेतो-
समै वैदान्यगुरवे तरवे नमस्त ॥ १४ ॥ इहोद्याने
संपत्सहृद् परिशिष्टाः क्रमवशाद्दमी वरुमीकास्ते सुजगकुल-
लीलावसतयः । गतास्ते विलीणैस्तवकमरलीभ्यलहरीपरी-
तव्योमानः प्रैकविगुरवः कैऽपि तरवः ॥ १५ ॥ विपन्नं

पश्चिन्या मृतमनिमिषैर्यातमलिभिः खगैरप्युद्धीनं रथचरणहंस-
प्रभृतिभिः । दशा दीनां नीते सरसि विषमशीम्बदिवसैः
कुलीनन्यादासे तरुहृतरुः कोऽपि तदपि ॥ १६ ॥ इयं
वाला वली मृदुकिसलयं तापविलयं धनच्छायं शालं वनम-
तिविशालं परिगताः । परं त्वस्याभ्यन्तर्गल्लवमश्रीकृतवत्वं
भुजंगं प्रोक्तुं कथनिव वराकी कलयतु ॥ १७ ॥ यज्ञातो-
ऽसि चतुष्पाये फनलसच्छायोऽसि किं छायाया संयुक्तः
फलतोऽसि किं यदि फलैः पूर्णोऽसि किं संवतः । हे सद्बुद्ध
सहस्र संवति सखे शाखाशिखाकर्षणक्षोमामोहनभञ्जवानि
जनतः स्वैरेव दुःश्रेष्ठितैः ॥ १८ ॥ छायासुप्तमृगः शकुन्तनिव-
हैर्विष्वनिवह्यच्छदः कीटैरावृतकोटरः कपिकुलैः स्कन्धे
कृतप्रथयः । विद्यन्धं मनुष्यैर्निपीतकुसुमः श्लाघ्यः स एकस्तरुह्य-
शाङ्गीकृतसत्त्वसंभवमरे भ्रमापदोऽन्ये दुःमाः ॥ १९ ॥ सुकं
खादुफलं कृतं च शयनं शाखामनैः पञ्चवैस्त्वच्छायापरि-
शीतलं सुसलिलं पीतं व्यपेतध्रमैः । विद्यान्ताः सुचिरं परं
सुमनसः प्रीतिः किमत्रोच्यते त्वं सन्मार्गतरुव्यं च पथिका
यामः पुनर्दर्शनम् ॥ २० ॥ पान्थाधार इति द्विजाश्रय
इति श्लाघ्यस्वरूपामिति श्लिग्धच्छय इति प्रियो दश इति
स्थानं गुणानामिति । पर्याजोच्य महातरु तव धनच्छायां
ययं संश्रितास्तत्रत्कोटरवासिनो द्विरसना दूरीकरिष्यन्ति
नः ॥ २१ ॥ मूलं स्थूलमतीव नन्धनदहं शाखाः शतं
मौसला वासो दुर्गमहीधरे तरुपते कुजास्ति मीतिस्त्वव ।
एकः किंतु मनागयं जनयति स्वान्ते ममाधिञ्चरं ज्वाला-
लीवलयीमवन्नकरुणो दावानलो वधरः ॥ २२ ॥ ये पूर्वं
परिपालिताः फलभरच्छायादिभिः प्राणिनो विश्रामद्भुम
कथ्यतां तव विपत्काले क्व तै सांप्रतम् । एताः संगतिमात्र-
कस्तिपुरस्कारास्तु धन्यास्त्वचो यासां छेदनमन्तरेण
पतितो नार्थं कुटारस्त्वयि ॥ २३ ॥ बुद्धिर्यस्य तरोर्मोरोध-
शतैराश्रयता प्रार्थिता जातोऽसौ सरसप्रकामफलदः
सर्वाश्रितोपाश्रयः । नानादेशसमागतैरविदितैरक्रान्तमन्यैः
खगैस्तं लब्धावसरोऽपि इदंशकुनिर्वरे स्थितो वीक्षते
॥ २४ ॥ छायाभिः प्रथमं ततस्तु कुसुमैः पश्चात्फलैः
स्वादुभिः प्रीणालेव तरुः पथीति पथिकैः श्रान्तैः सुखं
स्थीयते । को जानाति यदत्र कोटरगतः प्रत्यभ्राल्याहल-
ज्वालाजालकपालवक्रकुहुरः कृष्णः फणी वर्तते ॥ २५ ॥
आमोदैर्मरतो मृगः किसलयैर्लभ्यैस्त्वचा तापसाः पुष्पैः
षट्चरणाः फलैः शकुनयो धर्मादिताइच्छायया । स्कन्धै-
र्गन्धगजाश्च विश्रमरुजाः शशद्विमन्तास्त्वया प्राप्तस्त्वं ह्यम
बोधिसत्त्वपदवीं सस्यं कुजाताः परे ॥ २६ ॥ रोल्लवै-

१ दिग्गजेषु २ नूतने ३ कुं पृथ्वी तस्या जन्म यस्य, पक्षे-
कुसित जन्म यस्य ४ समुद्रः ५ मरुदेशसंभवनी ६ यकानि
७ दानशौचार्थानां पुनः ८ व्याघ्रम् ९ स्वभावतो महान्तः

निमित्तं गृहं विघटितं धूमाकुलैः कोकिलैर्मायूरैश्चलितं
 पुरैव रमसा कीरैरघोरैर्गतम् । एकेनापि सपल्लवेन तरुणा
 दावानलोपप्लवः सोढः को न विपस्तु मुञ्चति जना भूर्धापि
 यो ललितः ॥ २७ ॥ एकस्त्वं मरुभूरेन्द्र विततैः
 शाखाशैतैश्चितः मुप्यस्त्युप्यफलयन्तितैरमुदितैर्ज्यैः सहस्रं
 स्रगाः । अश्रान्तं श्रसरुण्यपान्यजनतासर्वार्यनिर्वाहणं कस्तवां
 सात्त्विकमन्तरेण भुवनं निर्मातु धर्माशयः ॥ २८ ॥ घत्से
 मूर्धनि दुःसहा दिनमणेरुद्दामधामच्छटाश्लयाभिः पथिका-
 द्विदाघमथितान्युष्णासि पुष्यैः फलैः । धैर्यं मुञ्चसि नैव
 येन भवता शान्ताः सुविस्तारितास्तेनाशासु चनस्यते तव
 यशस्तोमः समुज्ज्वलते ॥ २९ ॥ तीमोऽयं नितरां निदाघसमयः
 श्रेष्ठत्वच्छब्दुत्तिर्मागो मारव एष तव पथिकाः संचारिणः
 कोटिशः । तेषां कश्चिदिहाश्रयस्तत्त्वरो देवेन संपादितः
 सोऽप्येकः सुकृती करोतु क्रियतां संतापनिर्वापणम् ॥ ३० ॥

कल्पद्रुमः

कल्पद्रुमोऽपि कालेन भवेद्यदि फलप्रदः । को विशेषस्तदा
 तस्य वन्यैरन्यैर्महीरुहैः ॥ ३१ ॥ न मया रचितं
 तयालवालं पयसा वा विहितस्तथाभिषेकः । अयि कल्पतरो
 परोपकारे भवतो विश्वविलक्षणः प्रकारः ॥ ३२ ॥ किं न
 द्रुमा जगति जाग्रति लक्षसंख्यास्तुत्योपनीतपिककाक-
 फलोपमोगाः । धन्यस्तु कल्पवितपी फलसंपदानं कुर्व-
 न्सदैव विबुधानमृतैककृत्तनी ॥ ३३ ॥ सर्णैः रक्त्वापरि-
 ग्रहो मरकतैरुल्लासिताः पल्लवा मुक्ताभिः स्रजकश्चियो मधु-
 लिङ्गां वृन्दानि नीलोत्पलैः । संकल्पानुविधायि यस्य फलितं
 कस्तस्य घन्ते तुलां धिग्जातु द्रुमसंकथासु यदयं कल्पद्रुमो-
 ऽपि द्रुमः ॥ ३४ ॥ औदार्यं भुवनत्रयेऽपि विदितं 'संभूति-
 र्ममोविधैर्वाको नैन्दनकानने रैरिमलो गीर्वाणचेतोहरः । एवं
 दातुमुपोत्करः सुरतरोः सर्वोऽपि लोकोत्तरः स्वादर्धिस्रवार्धि-
 तार्पणविधावेको विधेको यदि ॥ ३५ ॥ न द्वारि द्विरदावली
 न परितो वानासुजश्रेणयः किंवा शौक्तिकमौक्तिकैर्गृहशां
 तारा न हारावलिः । हे कल्पद्रुम दूरतोऽस्तु भवतः सेवा-
 भवं वैमवं तुष्यामि त्वयि तावतापि यदि न मेरा भवन्ति
 द्विपः ॥ ३६ ॥ जन्माभुद्रुदधौ विधौ सहजता धृन्दारकै-
 र्गन्धता तत्तत्कामफलाय शक्तितुला यसास्ति वदयानिशम् ।
 विश्रामाय चिराय कल्पलतिका भूयोऽयमालम्बते कस्तवां
 स्तोतुमपि क्षमोऽस्ति तदपि त्वं जल्य कल्पद्रुम ॥ ३७ ॥

पारिजातः

पारिजाततर्हं यावन्न लभेत मधुशतः । अमर्णं तावदेवास्य
 कुञ्जे कुञ्जे तरौ तरौ ॥ ३८ ॥ परिमलसुरभितनभसो
 बहवः कनकाद्रिपरिसरे तरवः । तदपि सुराणां चेतसि
 निवसितमिव पारिजातेन ॥ ३९ ॥

चन्दनः

सन्त्येव लिखिताकाशा महीयांसो महीरुहः । तथापि
 जेनताचित्तानन्दनश्चन्दनद्रुमः ॥ ४० ॥ यद्यपि चन्दनवितपी
 विधिना फलकुसुमविवाजितो विहितः । निजवपुषैव परेषां
 तथापि संतापमपहरति ॥ ४१ ॥ अयि मलयज महिमायं
 कस्य गिरामस्तु विपयस्य । उद्गिरतो यद्गुरलं फणिनः
 पुष्पासि परिमलोद्गारैः ॥ ४२ ॥ पाटीर तव पैटीयान्कः
 पैरिपाटीमिमासुरीकर्तुम् । यत्पिपतामपि नृणां पिघोऽपि
 तनोपि परिमलैः पुष्टिम् ॥ ४३ ॥ यैस्त्वं गुणगणवानपि
 सतां द्विजिह्वैरसेव्यतां नीतः । तानपि बहूनि पटीरज किं
 कथयामस्त्वदीयमौन्नत्यम् ॥ ४४ ॥ जनकः सानुविशेषो
 जातिः काष्ठं सुजंगमैः सङ्गः । स्वगुणैरेव पटीरज यातोऽस्ति
 तथापि महिमानम् ॥ ४५ ॥ मूळं सुजंगैः शिखरं ह्रुवङ्गैः
 शाखा विहंगैः कुसुमानि मूङ्गैः । नास्त्येव तच्चन्दनपादभस्य
 यद्वाश्रितं सत्त्वमैरैः समन्तात् ॥ ४६ ॥ कति न सन्ति
 महीपु महीरुहः सुरभिपुष्परसालफलालयः । सुरभयन्ति न
 केऽपि च मरुहानिति यशोऽस्ति परं तव चन्दन ॥ ४७ ॥
 धिक्चेष्टितानि परशो परिशोचनीयवालप्रवालमल्यादि-
 रुहद्रुहस्ते । निर्भियमानहृदयोऽपि महातुमायः स त्वन्मुखं
 पुनर्माः सुरमीकरोति ॥ ४८ ॥ कालागुरौ सुरभितावि-
 शयेऽपि सद्वादारम्यते सुरभिताऽपर्यादयेऽपि । पाटीर
 पाटयमिदं तव सद्वादितास्तादात्म्येति कतरो न तरोः
 समूहः ॥ ४९ ॥ उपानीतं दूरात्परिमलमुपाप्राय मरुता
 समायासीदकिन्मधुरमधुलोमान्मधुकरः । परो दूरे लामः
 कुपितफणिनश्चन्दनतरोः पुनर्जीवन् यायाद्यदि तदिह लामोऽग्र-
 मतुलः ॥ ५० ॥ कान्ताकेलि कलयतु तरुः क्रोऽपि
 कश्चित्प्रमृणामत्यानन्दं जनयतु फलैः कोऽपि लोकाभिर्नोतु ।
 धन्यं मन्ये मलयजमहो यः प्रभूतोपतापं 'संसारस्य
 द्रुतमपनयत्यात्मदेहव्ययेन ॥ ५१ ॥ आमोदैस्ते दिशि
 दिशि गतैर्दूरमाकृष्यमाणा साक्षाहर्षा तव मलयज
 द्रुष्टुमभ्यागताः सः । किं पश्यामः सुमग भवतः क्रीडति
 क्रोड एव व्यालस्तुभ्यं भवतु कुसालं सुखं नः साधु यामः
 ॥ ५२ ॥ केचिन्नोचनहारिणः कतिपये सौरभ्यसंसारिणः
 केऽप्यन्ये फलधारिणः प्रतिदिनं ते सन्तु हन्त द्रुमाः ।
 धन्योऽयं हरिचन्दनः परिसरे यस्य स्थितैः शास्त्रिभिः
 शास्तोऽदिभिरप्यहो मृगदशानङ्गपु लील्ययितम् ॥ ५३ ॥
 आतश्चन्दनं किं ब्रवीमि वितपस्करैरकणामीपणा गन्धस्वापि
 महाविषाः कणभूतो गुप्त्यै यदेते कृताः । दैवास्तुप्यफला-

१ जनसमूहः २ चन्दनः ३ जतिशयेन पट्टः समवेतः ४ रीतिभू-
 ५ अश्लीकर्तुम् ६ वेपथं कुर्वताम् ७ तर्पणं ८ वानरैः ९ प्रीणयतु
 १० संसारं स्मितस्य जनस्य

१ संभवः २ वसतिः ३ इन्द्रवने ४ आमोदः

न्वितो यदि भवान्नामविप्यत्ता नो जाने किमकल्पयि
ष्यदधिकं रक्षार्थमस्यारमनः ॥ ५४ ॥ एतैर्दक्षिणगन्ध-
वाहचलनैः श्रीखण्ड किं सौरभं भ्रूमस्ते परितो मधुव्रतयुवा
येनायमातीयते । माकन्दादपहृत्य पङ्कजवनादुद्भूय कुन्दो-
दरादुद्भ्राम्य द्विपगण्डगण्डदलादाकृष्य हृष्यन्मनाः ॥ ५५ ॥
वासः शैलशिलान्तरेषु सहजः सङ्गो भुजंगैः सह प्रेङ्ग-
ख्यारपयोविधीचिभिरभूद्भ्रतसेकक्रिय । जानीमो न वयं
प्रसीदतु भवाञ्श्रीखण्ड तत्कथ्यतां कस्मात्ते परतापखण्डन-
महो पाण्डित्यमग्यागतम् ॥ ५६ ॥ लोकानन्दन चन्दन-
द्रुम सखे नासिन्वने स्वीयतां दुर्वेशैः परैरसारहृदयैरा-
कान्तमेतद्वनम् । ते ह्यन्योन्यनिषर्पजातदहनज्वालावलीसं-
कुला न स्वान्येव कुलानि केवलमिदं सर्वं दहेषुर्वनम्
॥ ५७ ॥ सौरभ्यं भुवनत्रयेऽपि विदितं शैल्यं नु लोको-
त्तरं कीर्तिः किं च दिग्गङ्गानङ्गनगता किं ज्वेतदेकं शृणु ।
सर्वानेव गुणानियं निगिरति श्रीखण्ड ते सुन्दरानुजङ्गती
खलु कोटरेषु गरलज्वालां द्विजिह्वावली ॥ ५८ ॥ श्रीम-
चन्दनवृक्ष सन्ति बहुवस्ते शास्त्रिनः कानने येषां सौरभ-
भात्रकं निवसति प्रायेण पुष्पश्रिया । प्रत्यङ्गं सुकृतेन तेन
शुचिना ख्यातः प्रसिद्धात्मना योऽसौ गन्धगुणरसवया प्रक-
टितः कासाविह प्रेष्यते ॥ ५९ ॥ जातः केलिकलावतीकुच-
तटीसौभाग्यमासावितुं त्रैलोक्याधिपतेर्यशः कथयितुं माले
विषयापितुम् । किं वाच्यं गुणगौरवस्य महिमा ख्यातोऽखिले
भूतले धिर्दैवं कलये यदत्र मलये भग्नः पटीरद्रुमः ॥ ६० ॥
एकस्मिन्मलयाचले बहुविधैः किं तैरकिंचित्करैः काकोलक-
कपोतकोकिलकुलैरैकोऽपि पार्श्वस्थितः । केकी कूजति
चेत्तत्र विषटितव्यालावलीबन्धनः सेव्यः स्यादिह सर्वलोक-
मनसामानन्दनश्चन्दनः ॥ ६१ ॥

अगुरुः

अगुरुरिति वदतु लोको गौरवमत्रैव पुनरहं मन्ये ।
दर्शितगुणैव वृत्तिर्यस्य जने जमितदादौऽपि ॥ ६२ ॥
एणाद्याः पशवः किरातपरिव्रजैवा गुणग्राहिणी संचारोऽस्ति
न नागरस्य विषयोच्छिन्नं सुनीनां मनः । धूमेनातिसुगन्धि-
नात्र विपिने दिक्चक्रमाभोदयन्नामूलं परिदहतेऽगुरतरः
कस्य किमाचदमहे ॥ ६३ ॥

चम्पकः

साधारणतरुद्वारा न मया बद्धस्तवावलालोऽपि ।
लज्जयसि मामिदानीं चम्पक भुवनाधिवासिभिः कुसुमैः
॥ ६४ ॥ यद्यपि खदिपरण्ये सुतो वस्ते हि चम्पको
वृक्षः । तदपि च परिमलमतुलं दिशि दिशि कय-
येत्समीरणस्तस्य ॥ ६५ ॥ रूपसौरभसम्बद्धिसमेतं चम्पकं
प्रति यदुनं मिलिन्दाः । कामिनरतु जगृहस्तदशेषा ग्राहका

हि गुणिनां कति न स्युः ॥ ६६ ॥ केनात्र चम्पकतरो वत
रोपितोऽसि कुग्रामपापरजनान्तिकवाटिकायाम् । यत्र प्रवृद्ध-
वनशाकविद्युद्विलोभाद्भो भ्रमवाटघटनोचितपल्लवोऽसि ॥ ६७ ॥
उद्यानपालकलशाभ्युनिषेचनानामेतस्य चम्पकतरोरथमेव
कालः । अस्मिन्निदाघनिहते घनवारिणा वा संवर्धिते तत्र
वृशोभयथोपयोगः ॥ ६८ ॥ यत्रादृतस्वमलिना मलिनाशयेन
किं तेन चम्पक विषादसुरीकरोपि । विश्वाभिरामनवनीरद-
नीलत्रेपाः केशाः कुशेशयदशः कुरालीभवन्तु ॥ ६९ ॥ कोपं
चम्पक मुख याचकजनैरायासितस्त्वं सखे मा म्लासीः परितो
विलोक्य तरुः कसेऽधिरूढस्तुलाम् । कोपश्चेन्नियतस्त्ववास्ति
हृदये धात्रे तथा कुप्यतां येन त्वं हि सुवर्णवर्णकुसुमामोदो-
ऽद्वितीयः कृतः ॥ ७० ॥ सन्त्येकेऽपि महीरुहाः प्रतिदिनं
संसक्तमत्तालयस्तचाद्यगुणिनो लयङ्गलवलीमाकन्दकुन्दा-
दयः । आशासं जतरुस्य चम्पकतरोर्यत्कोरकान्तदलं सैवङ्गै-
रुपमीय राजरमणी साम्यमालोकेत ॥ ७१ ॥

बकुलः

निसर्गादारामे तरुकुलसमारोपसुकृती कृती मालाकारो
बकुलमपि कुत्रापि निदधे । इदं को जानीते यदयमिह कोणा-
न्तरगतो जगज्जालं कर्ता कुसुमभरसौरभ्यमरितम् ॥ ७२ ॥
दधानः प्रेमार्णं तरुषु समभावेन विपुलं न मालाकारोऽसाव-
कृत करुणां बालबकुले । अयं तु द्रागुद्यत्कुसुमनिकराणां
परिमलेर्दिगन्तानातेने मधुपकुलसङ्कारभरितान् ॥ ७३ ॥

अशोकः

गर्वायसे विकचकोरकमधुगुद्गुद्गुत्तपदपदघटाविभवेन
किं नु । वामभ्रुवां चरणताडनदोहदानि किं नाम न
स्मरति तावदशोक तानि ॥ ७४ ॥ उन्मीलयन्ति कुसुमानि
मनोरमाणि के नाम नात्र तरवः समयोचितानि । कस्यदशं
कथय दोहदमलि तस्य यादृग्विनिर्मितमशोकमहीरुहस्य
॥ ७५ ॥ मृदूनां स्वादूनां लघुरपि फलाणां न विभवस्तवाशोक
स्तोकः सत्वकमहिमा सोऽप्यैसुरभिः । यदेतन्नो तन्वीकरचरण-
लावण्यसुभगं प्रद्यालं बालं स्थातरुषु स कलङ्कः किमपरः
॥ ७६ ॥ किं ते नप्रतया किसुन्नततया किं वा घन-
च्छायया किं वा पल्लवलीलया किमनया वाऽशोक पुष्पश्रिया ।
यत्वनमूलनिषण्णसिख्रपथिकस्तोमैः स्तुवन्नन्वहं न स्वादूनि
मृदूनि खादति फलान्याकण्ठमुत्कण्ठितः ॥ ७७ ॥

यूथी

यूथि यथोचितविधिना विधेयमातिथ्यमेतं सिन्धु । मालति-
काप्राणेशः प्राशुणिकस्ते पुणाक्षरन्यायात् ॥ ७८ ॥

मालती

कुसुमस्तवकाननाः सन्देव परितो लताः । तथापि
भ्रमरभ्रान्ति हरत्येकैव मालती ॥ ७९ ॥ मालतीकुसुमे
भाति युञ्जन्मत्तमधुव्रतः । प्रयागे पञ्चबाणस्य शङ्ख-

१ इक्ष्वेणुभिः, २ पद्मे, ३ उष्कलेः, ४ यूपानि, ५ नासाः, ६ पक्षे, ७ लघुः

१ कुशालः, २ अरवः, ३ सुगन्धरहितः, ४ समूहः, ५ अर्थाङ्कमते,
६ अतिथिः, ७ मदनक्षः

मापूर्यधिन ॥ ८० ॥ गुञ्जति मधु मिलिन्दे मालति मा
मौनमुपयासी । गिरसा धदान्मगुरव सादरमेन वहन्ति
सुरतरव ॥ ८१ ॥ अयि किं गुणप्रति मालति जीवति
भरती विना मधुप । अय यदि जीवति जीवतु जीवित
मपि तस जीवनामास ॥ ८२ ॥ मा मालति म्नीयमि
यैयविधश्रुमुन्व ह्युम्नीकुसुम पदद्वि । पदैश्रुतीर्मिहि सुन
पशुश्रेत्स पङ्क्तिर्यर्ष्यपशु कथ नो ॥ ८३ ॥ कति सन्ति

एनद्वलता ललिता ननकोरकिता धरणीमुतले । कति वपु
रगन्धमृतसत्त्वो गुरोो निवसन्ति गिरौ मलये ॥ ८४ ॥
अयि मालति सौरभचारविनिर्णितसन्निकसत्कमलानिलये ।
मधुपानविधौ मधुपस पुनर्मुनेन भरतीमहमाकलये ॥ ८५ ॥
किं मालतीकुसुम ताम्यति निष्ठुरेण केनापि यत्किञ्च
विल्लनमितो लताप्रात् । लोकोत्तरेण विलसद्गुणगौरणेण
को नामुना शिरसि नाम करिष्यति त्वाम् ॥ ८६ ॥
श्रुदीयस्त्वाधिक्यात्र भरति विमर्दक्षममिद न चान्येभ्यो
रूप भरति कुसुमेभ्योऽधिकतरम् । प्रसूतं मालत्यास्तदपि
हृदयाह्लादकरण प्रवीणैरामोदैर्भरति जगतो मौलिनिलयम्
॥ ८७ ॥ अस्मिन्केलिने सुगन्धपाने श्रीडत्तुरश्रीने
गुञ्जद्वन्द्वकुले विशालवकुले कूजति कीसकुले । उन्मालन-
पाटलापरिमले महीप्रसन्नाकुले यथेकापि न मालती विक्र-
सिता तत्किं न रम्यो मधु ॥ ८८ ॥

मह्लिका

न च र्गन्धमहेन सुम्बिता न च पाता मधुपेन
मह्लिका । पिहितैः कठोरशाखया परिणामस जगाम
गोचरम् ॥ ८९ ॥

दमनक

वद प्रादुर्भावावि परिमलाःस्विनदृशा जगत्या विख्याता
दमनक प्रतीपास्त गुणा । तथाप्यस्मिन्मृद्धे मधुश्रवपिपासा
परवशे दृढमेवावदे कथय कथमौदास्यमकरो ॥ ९० ॥

केतकी

कालक्रमकमनीयकोढेय केतकीति का शङ्का । वृद्धिर्यया
यया स्वास्त्रया तथा कण्टकोरुर्ष ॥ ९१ ॥ प्रनागि
कण्टकशतैः परिवेष्टितानि वार्तापि नास्ति मधुनो
रजसान्धकार । आमोदमानरसिकेन मधुप्रतेन नाडोकि
तानि तत्र केनचि दूषणानि ॥ ९२ ॥ एतासु केत
विलतासु विकासिनीषु सांभार्यमदृत्तर भवती विमर्ति ।
यत्कण्टकैर्यथितमात्मवपुर्न जानस्त्रामेन सेवितुसुप्रकमत
द्विरेफ ॥ ९३ ॥ एकेन चेतारिहृतोऽपि महेश्वरेण किं
तेन केतक विषादमुरीकरोषि । अन्ये न किं जगति सन्ति

महागुणजा ये त्वा वहन्ति गिरसा नरदेनदेना ॥ ९४ ॥
हे हेमकेनकि कथ बहु गर्वितानि ससेव्यसे मधुकरैरग्नि-
लैरतीन । नैषा रसानिशयता नञिनीनियोगार्तदीयते
मिन्तकण्टकशूक्ष्म्य ॥ ९५ ॥ रोम्बन्ध चिराय केतक-
परिष्वङ्गेष्वमद्गो रस मुञ्जत वन केतक्य च मनो मृद्द-
प्रसन्नोऽसुकम् । जानात्येन निवोऽनुरागमनयो सर्तोऽपि मैस-
गिं क प्रयूहाय दलेषु पिन्सममन्मन्मोविच ऋट्ठा ॥ ९६ ॥

पाटला

पाटलाया वनमध्ये वुसुमितया मोहितन्याय भ्रमर ।
संवेयमिति यथाभूयतीतिरन्मान्यपुष्पेऽपि ॥ ९७ ॥

सहकारः

अरविन्देषु कुन्देषु रमितं बाल्योगत । अये
माकन्द जानीहि तत्रैणय मधुप्रत ॥ ९८ ॥ यद्यपि
दिशि दिशि तरत परिमज्जहुलाश्च पारिजाताया । तदपि
रसान्जेष्येक कोकिलहृदये सदा वसति ॥ ९९ ॥ वेत्ता
कोकिल एव ज्ञाता च ग्वाल एव नियतमिदम् । य पञ्चम
मुद्रायति यस्यास्त्विषु पुलकमुकुलानि ॥ १०० ॥ लोडि-
तमखिल गहन परितो दृष्टाश्च विटपिन सर्वे । सहकार
न प्रपदे मधुपेन तरोपमा जगति ॥ १०१ ॥ कुन्दे
वदम्बे कुमुदेऽरविन्दे यथान्यंचिसमय नयन्ति । प्राप्ते
वसन्ते पुनरुत्तरङ्गा रसाड जानीहि तत्रैव मृत्ता ॥ १०२ ॥
मूरिशोऽपि च वसन्ति कानने शाखिन पञ्चविरोपशा
लिन । कोविलस तदर्पाह मानसं नो रसाडमाहाय
तुष्यति ॥ १०३ ॥ आत्र यद्यपि गता दिवसास्ते पुष्प-
सौरभफलप्रचुरा ये । हन्त सप्रति तथापि जनाना छायायैव
दलयस्ततितापम् ॥ १०४ ॥ फलितन्य ग्वालशाखिन
फलदानन्यसर्वैकशालिन । विनिपल ददातु क फल
श्रमसुसाध्यगामिपहवे ॥ १०५ ॥ कति पहाविता न
पुष्पिता वा तत्र सन्ति समन्ततो वसन्ते । जग्नी
विनये तु पुष्पकेतो सहकारी सहकार एक एव ॥ १०६ ॥
वह्नि बलिमुजा कुलानि मौलौ यदि सहकार तदन
किं निषिद्धा । परसुदयति पहाबाबलेषु सुन्दलिमिस्त
सौरभप्रमिद्धि ॥ १०७ ॥ दिङ्मण्डल परिमटै सुरमाकरोपि
सौन्दर्यमावहति लोचनलोभनीयम् । हहो रसाड फलवयं
तथापि दूये यद्गन्धिल च कठिन हृदय विमर्षि ॥ १०८ ॥
उत्सववैतुकरसेन विद्यासिनीभिर्द्वानि यन् न नस्यैरपि
पटनानि । उद्यानमण्डनगो सहकार म द्यमन्नाकार-
करगोचरता गतोऽपि ॥ १०९ ॥ यात्रकलोदकमुत्र
सहकार जात प्रागेव कण्टकचयेन वृतोऽपि तावत् ।
छायापि ते न सुन्मा फलमस्तु दूरे तत्रिफलोऽपि हि
वर सुसंवेवनीय ॥ ११० ॥ उत्सुहृतस्य सहकार रसाड-

१ यिषसि २ मूढ ३ दृष्टाङ्गुलुदमन ४ पदपद ५ सताप
कुरूपे ६ टिष्ठन् ७ मारदवापिक्यात् ८ वायुना ९ छादिना
१० परिणति प्राप्तेऽपि

बन्धो कूजति कावलिनिवास तथा विवेहि । गुञ्जङ्गमङ्ग-
रकस्त्वयि बद्धतृष्णो नान्यान्मयाति पिशुमन्दकरीरवृक्षान् ॥ १११ ॥
शश्वत्सिर्गमलिनाः सहकार कामं लुण्ठन्ति
तान्यपि मयूनि तव द्विरेकाः । युक्तं न तत्तव कषाय-
रसमरोहैरेताम्तारयसि किं कलकण्ठयूनः ॥ ११२ ॥ रे रे
रसाल तरुसार वचो विवेहि घासन्तिकीं स्वकलपलवपुष्प-
लक्ष्मीम् । तावद्विकस्वरपिकद्विजसात्कुरु द्राह् न व्यग्रि-
तोऽसि कलमैः शलमैश्च यावत् ॥ ११३ ॥ यद्यध्वनीन-
चिरमध्वनि धर्मखिन्नः कासारतीररुहमाश्रय नम्रमाम्रम् ।
छायां न केवलमितः श्रमिता लमन्ते कामं पचेलिमफलं
विमलं जलं च ॥ ११४ ॥ सौरभ्यगर्भमकरन्दकरम्बि-
तानि पङ्केरुहाण्यपि विहाय समागतस्वाम् । संसारसार
सहकार तथा विवेहि येनोपहासविषयो न भवेद्विरेकः
॥ ११५ ॥ कति कति न वसन्ते वल्लयः शाखिनो वा
किसलयसुमनोभिः शोभमाना धमधुः । तदपि युव-
जनानां प्रीतये केवलोऽभूदभिनवकलिकालीमारशाली रसालः
॥ ११६ ॥ यदेकस्मिन्धे न फलति रसालस्तरुयं पिकः
किं काकेयं फलितमपि निम्बं व्रजति किम् । व्रजन्म्लानि
ग्लानिं न वदति च कस्यापि पुरतः स्वरन्वारंवारं पुनरपि
रसालं मृगयते ॥ ११७ ॥ अधिशीरुघाने त्वमसि भवतः
पल्लवचयो धुरीणः कल्याणे तव जगति शाखा श्रमहरा ।
मुदे पुष्पोलेखः फलमपि च तुष्यै तरुभृतां रसाल त्वां
तस्माच्छ्रयति शतशः कोकिलकुलम् ॥ ११८ ॥ न तादृक्-
पूरि न च मल्लयजे नो मृगमदे फले वा पुष्पे वा तव मिलति
यादवपरिमलः । परं त्वेको दोषस्त्वयि खलु रसाले यद-
धिकः पिके वा काके वा लघुगुरुविशेषं न मनुये ॥ ११९ ॥
चिरक्षान्तो दूरादहमुपगतो हन्त मलयाचदेकं स्वद्वेहे
तरुणि परिणेष्यामि दिवसम् । समीरेणोक्तैव नवकुसुमिता
चूतलतिका धुमाना मूर्धानं नहि नहि नहीलेव वदति
॥ १२० ॥ विद्युक्ता वासन्ती वकुलमुकुले नापि मिलितं
व्यलोक्य व्याकेशः क्षणमपि न कोऽपि क्षितिरुहः । यमा-
लोक्योत्कण्ठातरलमिह भूङ्क्तेन चलितं विदूरात्माकन्दः स
खलु दलितो यूपतिना ॥ १२१ ॥ येऽभिज्ञाः कुसुमो-
द्रमादनुदिन त्वामाश्रिताः षट्पदास्ते भ्रान्त्यन्ति फला-
द्रक्षिर्षहिरहो दृष्ट्वा न संमाप्से । ये कीटास्त्वयि दन्पथं न च
गतास्ते त्वत्कलाम्बन्तरे धिक्त्वा चूततरो परावपरि-
ज्ञानानभिज्ञो मयाच ॥ १२२ ॥ आकर्ष्योन्नफलस्तुतिं जलम-
भूषणारिकेलान्तरं प्रायः कण्टकितं तथैव पनसं जातं
द्विषोर्वाकम् । आस्तोऽगोमुखमेव कादलमलं द्राक्षाकलं

क्षुद्रतां श्यामत्वं वत जाम्बवं गतमहो मात्स्यदोषोपिह
॥ १२३ ॥ यो दृष्टः स्फुरदस्त्रिसंपुटवशात्तिर्वक्त्रप्रवालं कुंरो
दैवात्स द्विदलादिकक्रमवशादरूढशाखाशतः । स्निग्धं
पलवितो घनं मुकुलितः स्फारच्छन्दं पुण्ड्रितः सौत्कर्षं
फलितो भृशं च विनतः कोऽप्येष चूतद्रुमः ॥ १२४ ॥
एतस्मिन्वन्मार्गभूपरिसरे सौन्दर्यमुद्राङ्कितः प्रोचद्विः कल-
पुष्पपत्रनिचयैश्चूतः स एकः परम् । यं वीक्ष्य सितवक्रमुद्रित-
महासंतोपमुखासितस्फारोत्कण्ठमकुण्ठितक्रमममी धावन्ति
पाश्र्वत्रजाः ॥ १२५ ॥ कूष्माण्डीफलवत्फले न यदपि
न्यप्रोधवन्नोचता रम्भापचनिमं दले न कुसुमं नो
केतकीपुष्पवत् । सौरभ्यं कुसुमे फले तदपि तर्कि-
चित्समुज्ज्वलते लोको येन रसाल शालनिकरास्त्यक्त्वा
गुणान्स्त्रोति ते ॥ १२६ ॥ गर्वं मा कुरु शर्करे तव
गुणाज्ञानन्ति राज्ञा गृहे ये दीना धनवर्जिताश्च कृपणाः
स्त्रमेऽपि पश्यन्ति नो । आत्रोऽहं मधुकूपकैर्मम फलेस्तृता
हि सर्वे जना हे रण्डे तव किं गुणा मम फलैस्तुल्यं न
किञ्चित्फलम् ॥ १२७ ॥ उन्मीलितसविन्दुगन्धकुसुमा-
वह्यो वसन्तोदये कान्तोः कोमलपल्लवाः कति कति
श्रीषावने सन्ति न । सौमन्यैकनिधे रंतालं तदपि श्रीमञ्जरी-
शालिनस्त्वचोऽन्यत्र च कुञ्चिन्मधुकेरुश्रेणी न विश्राम्यति
॥ १२८ ॥ लिग्माघ्राः फलिनो वृताः परिमलैः पौष्पैर्मधु-
सन्दिनो नानन्दाय भवन्ति किं वनमुधां भूमिर्हो भूरिशः ।
माधुर्यं मधुनस्तवैव परमं भाकन्दं भन्यामहे माध्वीमर्मविदो
ददं मधुलिहः स्यूता यतो मर्मणि ॥ १२९ ॥ आस्तां गाढ-
तरानुशीलनविधिः संसर्शनं दूरतः संभाषाविषयीकृतोऽसि
च मनागक्ष्णोः पदं प्रापितः । किं चूमः सहकार तावक-
गुणानन्यादशैर्दुर्लभान्तौरभ्येण यदध्वगगनपि मुहुः प्रीणासि
दूरादपि ॥ १३० ॥ त्वं सामान्यतरुभ्रमेण सकलज्ञोपी-
रुहसमाप्तो माकन्देऽपि किरात पातय मुधा मास्मिन्कुठारं
हठात् । एष श्लाघ्यजनस जीवितमलिव्यूहस्य बन्धुर्मघोः
सर्वस्वं कुसुमायुधस्य विजयाभास्यः पिकाना गुरुः ॥ १३१ ॥
शान्ता चर्मकणाः श्रमः शिथिलितस्तीर्णस्तृषासुद्रनो वारंवार-
सुदारकोकिलरवैरानन्दितं मानसम् । सर्वे प्राप्तममीप्सितं
तव तले चूत प्रसन्ना द्विजश्रेणीकूजितरञ्जिताखिलमनो
यानो वयं स्वस्ति ते ॥ १३२ ॥

पनसः

गरीयः सौरभ्य रसपरिचये गार्हति सुधा सिता
मृत्तीकापि प्रथिमणि निमग्नः फलभरः । परार्थे कोशश्रीरिति
पुलकितं कण्टकमिषादहो ते चारित्रं पनस मनसः कस्य न
मुदे ॥ १३३ ॥

तमाल.

पासति कस्य कसुमे मधुगा मधुनि स्यासति कस्य शिखरेषु निहगमाला । इत्येव शोचति पर परितो विसारिदायाभिमप्रवुरेष तरुसमाल ॥ १३४ ॥

फदली

तालीतोरुणकारि फल फलित्वा लज्जावशादुचित एव विनाशयोग । एत चित्रमुपकृत्य फलै परेभ्य प्राणानिजान्द्वटिति यत्फदली जहाति ॥ १३५ ॥

द्राक्षा

दाक्षेरकस्य दासीय बदरी यदि रोचते । एतावतैर किं द्राक्षा न साक्षादभृतप्रदा ॥ १३६ ॥ यद्यपि न भवति हानि परकीया चरति रासमे द्राक्षाम् । असम असमिति मत्वा तथापि खलु रिचते चेत ॥ १३७ ॥

दाडिम

मयि जीवति वीजाढ्ये किमन्ये वीजपूरका । इति सचिन्त्य मनसा विदद्रे दाडिमीफलम् ॥ १३८ ॥ आ पुष्पप्रसन्नान्मनो हरतया निश्वास निश्चै जन हहो दाडिम तावदेव सहसे वृद्धि स्वकीयामिह । यात्रनेति परोपभोगसहतामेषा ततस्त तथा शाल्वा ते हृदय द्विधा दलति येत्तेनातिबन्धो भवान् ॥ १३९ ॥

नालिकेर

उच्येप तरु फल च विपुल दृष्टैव दृष्ट शुक पक्क शालिवन विहाय जडधीस्त नालिकेर गत । तनास्य युसुधितेन मनसा यत् कृतो भेदने वाञ्छा तस्य न केवल विगलिता चभूर्गता चूर्णताम् ॥ १४० ॥

ताल

अये ताल व्रीडा व्रज शुरुतया भाति न भवान् फले न च्छाया नो कठिणपरिवारो हि भवत । इय धन्या धन्या सरलकदली सुन्दरदला परात्मान मन्ये सुखयति फलेनाभृतवता ॥ १४१ ॥ अधन्यध्वनि भूरुह फलभृतो न भ्रानुपेक्षयादरादूरादुन्नतिसश्रयव्यसनिन पान्यस्य मूढात्मन । यन्मूल ससुपागतस्य मधुरच्छायाफले का कथा शीर्णेनापि हि नोपयोगमगमत्वर्णेन तालद्रुम ॥ १४२ ॥

भूर्ज

दौर्जन्यमात्मनि परं प्रथित विधात्रा भूर्जद्रुमस्य विफलत्व समर्पणेन । किं चर्मभिर्निशितसशस्त्रशतावकृत्तराशा न पूरयति सोऽर्षिपरम्पराणाम् ॥ १४३ ॥ कुवन्तु नाम जनतोपकृति मसूनच्छायाफलेरविकलै सुलभैर्द्रुमास्त । सोढास्तु कर्तनरुज पररक्षणार्थमेकेन भूर्जतरुणा करुणापरेण ॥ १४४ ॥

अभ्यतर्य

वर्धिते सेविते किं तै सत्यश्रतेऽन्यपादै । वर्धितो नरकाद्रसेत्सृष्टोऽरिष्टानि हन्ति य ॥ १४५ ॥

न्यग्रोध

महातरुर्वा भवति समूलो वा विनश्यति । नाङ्गुरप्रत्रिया मेति न्यग्रोधकणिङ्गाङ्गुर ॥ १४६ ॥ न्यग्रोधे फलशालिनि स्फुटर किंचित्फल पत्यते वीजान्यङ्गुरगोचराणि कतिचि

लिम्प्यन्ति तस्मिन्नपि । एकक्षेत्रपि वधिरदुररर प्राप्नोति तासुनति यामसाव निदाघर्षाडिततनुर्गानिच्छिदे धारति ॥ १४७ ॥ निस्तीर्णो दीर्घशाग्याथितरकुनिशत शाश्विनान्मे श्रणीस्त्व न्यग्रोध क्रोचमत प्रकृतयति न चन्द्रश्चि किंचित् दत्सम् । जलोऽप्येव त्रैपात्यलघुपरिकरा कापि कूम्पाण्डवही पहीपृष्टप्रतिष्ठा हसति हि फलने त्वत्तराना निमन्यत् ॥ १४८ ॥

मन्त्रक

तत्तेजस्वरणेर्निदाघसमये तद्भारि मेधागमे तज्जाव्य शिपिरे यदेकशरणे सोढ पुरा यैर्द १ । आयातोऽप्यधुना पन्थ समय कोऽय विना तैरिति स्मृत्वा तानि पुत्रत्र रोदिति गल्लुप्यैर्मधूकद्रुम ॥ १४९ ॥ मूलादेव यदस्य निस्तुतिभर इक्षयाप्यनन्यादशी ते यस्य प्रसन्ना सुमधुरसैरान दयत प्रजा । ज्ञेह च प्रकटीकरोति परम भूय फलाना गुणैर्हितै केऽगुणास्तस्मज सरो तस्मान्मधूकद्रुमम् ॥ १५० ॥

शाल्मलि

विशाल शाल्मल्या नयनसुमग वीक्ष्य कुसुम पुकन्यासी दृष्टि फलमपि मनेत्तादशमिति । चिर तत्र स्थित्वा फलमपि च काले परिणत निपाके तूतोऽत सपदि मरुता सोऽप्यपहत् ॥ १५१ ॥ दूरे भार्गविससिति पुन कण्ठवैरावृतोऽसि छायाशून्य फलमपि च ते वानरैरप्यमदयम् । निर्गन्धस्त्र मधुपरहित शाल्मले सारशून्य सेनास्माक भवति त्रिफला निष्ठ निश्चस्य याम ॥ १५२ ॥ हसा पन्ननाशया वैलिभुनो गृष्टाश्च मासाशया पान्या स्वादु फलाशया मधुलिह सौरभ्यग घाशया । दूरात्रिण्फलरक्तपुष्प निचयेनि सार रथ्योऽनते रे रे शास्त्रमलिपादप प्रतिदिन के न त्वया वधिता ॥ १५३ ॥ काय कण्ठकृमिपितो न च घनच्छायीकृता पञ्चत्रा पुष्पाणि च्युतसारमाणि न दलश्रेणी मनोहारिणी । किं नून फलपाकमस्य यदुपन्या सेऽपि लज्जामहे तद्वो केन गुणेन शाल्मलितरो जातोऽसि सीमद्रुम ॥ १५४ ॥

निम्ब

निम्ब किं बहुनोक्तन निष्फलानि फलानि ते । यानि सजातपाकानि काका नि श्रेयस्यमी ॥ १५५ ॥ यैश्च निम्ब परशुना यथेन मधुसर्पिणा । यथेन गचमाल्वायै सयस्य कटुरेव स ॥ १५६ ॥ पश्यानुस्फमिन्द्रिन्द्रिरण माक देशेऽपरो मुखर । अपि च पिचुम दयुकुले मौडुलि-कुल्माकुल मिलति ॥ १५७ ॥ चित्र चित्र वत वत महचित्रमेतद्विचित्र जातो दैनादुचितघटनासविधाता विधाता । यत्रिम्बाना परिणतपलरंकीतरान्वादनतीया यच्चैतस्या केवलनकलाकोविद काकलोः ॥ १५८ ॥ यस्यादार्थिजने मनोभिलषित लब्ध्वा मुदा मरुत सार्धे

१ शृङ्ग २ लज्जाङ्गुर ३ शोकेन ४ काका ५ बन्धनि ६ अत्र वृक्षति सिद्धति अर्चति इत्येवाहारेण वाक्यानि पूर्णपानि ७ अनरेण ८ काककुल ९ सट्टि- १० मद्यवाचुष्य

बधुजनैश्चकार विविधान्मोगान्विलासोद्धर । त देवेन
विवेकशून्यमनसा निर्मूल्य चूतद्रुम स्थाने तस्य तु वाक
लोकव्यसतिर्निम्ब समारोपित ॥ १५९ ॥

बच्चुल

पुनफलपुष्पलक्ष्म्या कदाप्यदृष्ट वृत्त च खलु शक्ये ।
उपसर्पेण भवन्त बच्चुल वद कस्य लोभेन ॥ १६० ॥
गान कण्टकसकट प्रविरलच्छाया न चायासद्वह्निर्गंध
कुसुमोत्करस्तव फल न क्षुद्रिनाशक्षमम् । बच्चुलद्रुम मूल
मेति न जनस्तत्तावदास्तामहो क्षयेषामपि शाखिना फल
वता गुप्त्यै वृत्तिर्जायसे ॥ १६१ ॥ आमूलप्रनिवद्ध
कण्टकतनुर्निर्गन्धुप्योद्गमश्छाया न श्रमहारिणी न च
फल क्षुद्रक्षामसतोपकृत् । रे रे बच्चुल साधुसङ्गरहित
स्तत्तावदास्तामहो क्षयेषामपि शाखिना फलवता गुप्त्यै
वृत्तिर्जायसे ॥ १६२ ॥ शाखा कण्टककोटिभि परिश्रुता
वज्र फल कुस्तित पत्र क्षुद्रतर न चासि गहना छायापि
पान्थप्रिया । अन्येषामपि शाखिना फलभृता रक्षार्थमानी
यसे बच्चुलद्रुम कैरुणैर्गुह्यतरैर्द्वेषु समान्यसे ॥ १६३ ॥

खदिर

विना खदिरसारेण हारेण हरिणीदशाम् । नापरे जायते
रागो नानुराग पयोधरे ॥ १६४ ॥ चन्दने विषंधरास्तहा
गृहे वस्तु सुदरमेगुप्तिसंकुत । रक्षितु वद किमात्मसौषध
सचिता खदिर कण्टकास्त्यया ॥ १६५ ॥ पर तदिह
नासि यत्र खदिरै खैरावृत्त न तेऽपि खदिरा न ये कुटिल
कण्टकैरावृता । न ते कुटिलकण्टका किमपि ये न भर्मच्छिद
समुद्गत घृथास्थिति वत सहध्वमप्यश्रमम् ॥ १६६ ॥

किंशुक.

किंशुक किं शुक्लसुखवत् कुसुमानि विकासयसनिशम् ।
यस्या जनेन्द्ररागी ला गौरैरे कदापि नोच्चार्य ॥ १६७ ॥
त्यज किंशुक पुथिताभिमान निजशिरसि श्रमरोपसेवनेन ।
विकसन्नयमालिकावियोगा कुरुते बह्विभिया त्वयि प्रवेशम्
॥ १६८ ॥ उपनदिपुलिने महापलाशा पवनसमुच्छलदेक
पत्रपाणि । दवदहनविनदजीविताना सलिलमिवैष ददाति
पादपानाम् ॥ १६९ ॥

शाखोट.

शाखोट शाल्मलिपलाशकरीरकाया शृण्वतु पुण्यनिलयो
यदसौ वसन्त । सुष्मन्मर्यायति पल्लवपुष्पलक्ष्मी सौरभ्य
समवविपिस्तु विदेरघीन ॥ १७० ॥ वस्व भो वथयामि
दैवहृतक मा विद्धि शाखोटक वैराग्यादिव वक्षि साधु विदित
वसाविद वध्यते । वामेगान वटरामध्वगज संशोभामा सेवते
न च्छायापि परोपकारवृत्तये मार्गस्थितस्यापि मे ॥ १७१ ॥

पीलु

पण्याः सुक्ष्मफला अपि प्रियतमासौ पीलुवृक्षा क्षितौ
१ निगत २ पुष्पकर ३ प्राचीरम् ४ तप ५ रशारहितम्
६ पलाशश्च ७ तमिपत्रच्छायादिभि

शुक्लीणेन जनेन हि प्रतिदिन येषा फल भुज्यते । किं
तैस्तत्र महाफलैरपि पुन कल्पद्रुमाद्यैर्दुर्मैर्येषा नाम मनागपि
श्रमनुदे छायापि न प्राप्यते ॥ १७२ ॥

करीर

फल दूरतरेऽप्यास्ता पुष्पासि कुसुमैर्जनान् । इतरे
तत्त्वो मन्ये करीर तव किंकरा ॥ १७३ ॥ किं पुष्पे
किं फलैस्तस्य करीरस्य दुरात्मन । येन वृद्धि समासाध
न कृत पत्रसग्रह ॥ १७४ ॥

विच्च

आमोदीनि सुमेदुराणि च गृद्धस्वादनि च इमारुहासु
धानेषु वनेषु लब्धजनुषा सै तीतरेषामपि । किं तु श्रीफलता
तवैव जयिनी मालूर दिष्णण्डले यस्सैतानि फलानि
यौवनवतीवक्षोजलक्ष्मीगृहा ॥ १७५ ॥

शाहिलि

शाखासततिसनिरुद्धनमसो भूयास एवावनौ विधत्ते
तरव फलैरविकलैरार्तिच्छिद प्राणिनाम् । किंतु द्विनदले
रलकृततनो शाले स्तुमस्तुङ्गता दत्त्वा येन निज शिर
सुकृतिना को नाम न प्रीणित ॥ १७६ ॥

कुटज

समुपागतवति देवादवलेहा कुटज मधुकरे मा गा ।
मकरन्दतुन्दिलानामरविन्दानामय यतो मान्य ॥ १७७ ॥

इक्षु

कान्तोऽसि नित्यमयुरोऽसि रसाकुलोऽसि किं चासि
पञ्चशारकासुकमद्वितीयम् । इक्षो तवास्ति सकल परमेकमून
यस्सेवितो भजसि नीरसतां क्रमेण ॥ १७८ ॥ पार्थेय य
पीडामनुभवति भङ्गेऽपि मयुरो यदीय सर्वेषामिह खलु
विकारोऽप्यभिमताः । न सप्राप्तो वृद्धि यदि स श्रमक्षेत्रपतित
किमिहोदोपोऽसौ न पुनरगुणाया मरुतुव ॥ १७९ ॥ सुखे
यद्वैरस्य वपुरपि पुनर्मर्थेनिश्चित न सतस कोऽपि क्षणमपि
भजेन्मूलमभित । फल चैवाप्राप्य वितेरसलिप्तोर्हि भव
तस्यदिसोर्नोऽशुक्त विहितमितरैर्येषु दलनम् ॥ १८० ॥

लवङ्गी

अयि दुष्कृतकेन केन वस्से हलिकद्वारि लवङ्गि
पुथितासि । स्वबकास्तव पासुभि परीता परित प्राङ्गणसीन्नि
यल्लुठति ॥ १८१ ॥ लून मत्तमतर्जने कियदपि चिह्न
तुपारादिते शिष्ट श्रीभजतीक्ष्णभानुकिरणैर्भसीकृत काननम् ।
एषा क्रोणगता सुहृ परिमलैरामोदयती दिशो हा कथ
ललितता लवङ्गलतिका दावाभिना दक्षते ॥ १८२ ॥
सौरभ्येण समावृणोपि ककुभ पुष्पासि पुष्पधर्याल्लुतात तु
उथा तथापि विज्यतीसव यापर्योमिनी । अशिदासपुरे
परस्तत इतो वियस्तविद्यामिषे मालवारमृते लङ्गि
लक्षिताकले गुणान् ज्ञासति ॥ १८३ ॥

१ फलवतीति शेष २ मुदशरैरदि ३ अत्रे ४ पदंन्यातम्
५ वितथा दलाक्षिरिकताभनामानेन विक्रया रसस लिप्ता
लभुमिच्छा यक्षिसस

कार्पासः

नीरसौम्यापि रोचन्ते कार्पासस्य कठानि मे । येषां गुणमयं
जन्म परंपरा शुद्धगुण्ये ॥ १८४ ॥ श्लाघ्यं धार्गमफले यस्य
गुणै रन्व्रयन्ति पिहितानि । मुक्ताफलानि तरुणीकुचकला-
तटेषु विलसन्ति ॥ १८५ ॥ निष्पेषोऽस्त्विचयस्य दुःसहतरः
प्रासस्तुलारोहणं प्राग्यक्षीनलक्षुचुम्बन्यतिवरस्तघ्नीप्रहारस्यथा ।
मातृहोक्षितमण्ड्यारिफणिकापानं च कूर्चाहतिः कार्पासेन
परार्थसाधनविधौ किं किं न चाक्षीकृतम् ॥ १८६ ॥

शणः

भूर्जः पयोपकृतये निजकचविकर्तनं सहते । परबन्धनाय
तु शणः प्रेश्मधिहान्तरं कीदृक् ॥ १८७ ॥

कण्टकारिका

उचितं नाम नारङ्गा केतन्यामपि कण्टकाः । रसगन्धो-
न्निहते किं ते कण्टकाः कण्टकारिके ॥ १८८ ॥

घचूरः

मोर्धुर्यसारारितामृतस्य तत्कण्टकित्वं पनसस्य सखम् ।
उन्मादिनो मातुलपुनकस्य कथं सहामो वत कण्टकित्वम्
॥ १८९ ॥ घचूर घृतं तरुणेन्दुनिवासयोग्ये स्थाने
पिशाचपतिना विनिवेशितोऽसि । किं वैरवाणि विकसन्ति
तमः प्रयाति चन्द्रोपले द्रवति वार्षिकरूपैति वृद्धिम् ॥ १९० ॥
घचूरकण्टक फलप्रतिरोधबुद्ध्या वैरं वृष्यैः कुरुषे पनसेन
साधम् । सन्तो हसन्ति न भजन्ति च चेतसा त्वा
भ्रान्ता भवन्ति पुरुषास्तत्र सेननेन ॥ १९१ ॥ महेशस्त्वा
घन्ते शिरसि रसराजस जयिनी विद्युद्विस्तरसङ्गात्कनक-
मयमेतन्निमुनम् । तनोति तस्तेषां ननु कनकवृक्ष त्वदपरः
परः को नु स्यात्तद्यदि न सुलामीभावममजः ॥ १९२ ॥

पलाण्डुः

कर्पूरघुलीरचितालयाः कस्तूरिकाकुङ्कुमल्लिप्तदेहः । सुपर्ण-
कुम्भैः परिपिच्यमानो निजं गुणं मुञ्चति किं पलाण्डुः ॥ १९३ ॥
तृणानि

रुद्रस्य निन्दुतमनु तस्य तृणम्यापि जन्म कल्याणम् ।
यत्सलिलमज्जदाकुलजनस्य हृत्सान्मलम्बनं भवति ॥ १९४ ॥
उत्पुङ्गनरुभिः किमेभिराखिलैराजागससार्दीभिर्धन्योऽसौ नित-
रासुत्पविटपी नयास्तदेवस्थितः । एवं यः कृतबुद्धिरज्जित-
जलत्यालोलनीचीनशान्मज्जन्तं जनमुद्ररामि सहसा तेनैव
मज्जामि वा ॥ १९५ ॥

कलमाः

कलमाः पाकविनम्रा भूलतलाप्रातमुरभिकहाराः । परना-
कम्पितशिरसः प्रायः कुर्वन्ति परिमलश्लेषाम् ॥ १९६ ॥
अस्माननेहि कलमानलमाहृताना येषां प्रचण्डमुसलै-

१ शुष्काणि २ यवमयम् ३ मानङ्गेनाम्लचैनोक्षितं सिक्तं वन-
ण्डवारि विषधद्रवोदकं तत्तणिकायाः पानम् अवीवाशुनीति भाव-
४ माधुर्यसारेण तुच्छीजनमसूतं येन ५ घचूरकण्टकं ६ शक्रेण
७ चन्द्रकान्तं ८ जयिनी उल्कपेवती रमराजस्य पारदस्य विद्युदि-
धनविद्युवनं कनकमयं सुवर्णमयं तनोतीत्यन्वयः ९ जातेति श्रेयः
१० कर्षणं ११ शालिविधेयम् १२ कण्डितानाम्

रंयदाततम् । १ जेहं विमुच्य सहसा मूलतां प्रयान्ति ये
खल्यपीडनपत्राण्य वयं हितारस्ते ॥ १९७ ॥

ताम्रमूत्रम्

किं वीर्येण मुनि न सन्ति सहस्रगोम्या यामां दद्यानि
न परोपट्टं भजन्ते । एतैव बलिषु विराजति नागवह्नी
या नागरीमदनचन्द्रमण्डंक्रोति ॥ १९८ ॥ वह्नीना कति
न स्फुरन्ति परितः पत्राणि किं तैरिह खिन्धैरप्यनि-
कोमन्त्रैरपि निजामेनाश्रयद्भिः श्रियम् । तानेव स्तुमहे
महाजनमुद्यधीकारिजन्मत्रानान्यान्स्तुते नरनागरीप्रियतमा-
स्ताम्रमूत्रदीदद्यात् ॥ १९९ ॥

तुम्बी

सर्पस्तुम्ब्यः समकटुगाम्स्तुम्बिररीप्रस्तास्याः संबद्धा
अपि कतिपया दुस्तरं तारयन्ति । शिथ्यायन्ते सरसमपराः
शुष्कवाष्टे विषण्णास्तमप्येऽन्या ज्वलितहृदयाः श्लोणितं
सपिबन्ति ॥ २०० ॥ एके तुम्बा व्रतिकरगताः पानना-
मानयन्ति गायन्त्यन्ये सरसमधुरं शुद्धवैरो विलयाः ।
एके तावद्द्रवितसगुणा दुस्तरं तारयन्ति तेषां मध्ये ज्वलित-
हृदया रक्तमेकं पिबन्ति ॥ २०१ ॥

धंदाः

छिन्नः सनिशितैः शनैर्विद्वश्च नवसतथा । तथापि
हि सुर्देशेन विरस नाजलितम् ॥ २०२ ॥

कुन्दः

एष पद्मदधुवा मदायतः कुन्द यापयति यामिनीस्तव्यि ।
दुर्गहा तदपि नापचीयते पद्मिनीविप्लवेदना हृदि
॥ २०३ ॥ सदर्शयस्य मधुर्नममसि यत्ते रे कुन्द किं
दुरमिमानसुरीकरोपि । एतन्न चेतसि करोषि सराजबन्धु-
पुण्यघयोऽपि मम सौरममातनोति ॥ २०४ ॥

कमलानि

वरमश्रीकतैमास्तु नेतरश्रीसमानता । इति कैरवको-
द्भेदे कमलं सुकल्यायते ॥ २०५ ॥ प्रसारितकरे मित्रे
जगद्दुःखोत्तारारिणि । किं न कैरव लज्जा ते कुर्वतः
कोर्षसज्जतिम् ॥ २०६ ॥ लक्ष्मीसर्वरूपोऽयं दोषः पद्मस्य
निश्चितम् । यदयं गुणसद्रोहधामनीन्दो पराङ्मुखः
॥ २०७ ॥ अन्तर्दिल्लानि भूयासि कण्टका बहुवो बहिः ।
कथं कमलनालस्य नाम्बन्महुरा गुणैः ॥ २०८ ॥
मालनीसुकुया याताः कुन्दा मन्दायितास्तथा । पङ्कजं
त्वामिदं ब्रम् कुन यातु मधुव्रतः ॥ २०९ ॥ पङ्कजं जलेषु वासः
प्रीतिर्भुषेषु कण्टकैः सङ्गः । यद्यपि तदपि तत्रैत-
च्चिन्नं मित्रोदये हर्षः ॥ २१० ॥ कुन्दमं कोशातक्या

१ शुश्रूषणम् २ तैलम्; पक्षे-प्रीतिम् ३ दुर्ज्ञेयत्वम्; पक्षे-
खट्वरत्वम् ४ एतां ५ तुम्बीकल्यानि ६ शब्दं कुर्वन्ति ७ रक्तम्
८ कोणार्धवर्णम् ९ रज्ज्याणि; पक्षे-दोषस्थानानि १० श्लेषाः
पक्षे-खडा ११ सौमार्थ्यदयः; पक्षे-दन्तदयः १२ वदयेषु, पक्षे-
दरयोः सावर्ण्यं जडेषु मूर्तेषु १३ प्रनरेषु, पक्षे-नपथेषु
१४ स्नाङ्करौ; पक्षे-दुष्टे- १५ यथोदये, पक्षे-महदभ्युदये

विकसति रात्रौ दिवा च कृष्णाण्ड्याः । अलिकुलनिचयै
रुचिरं किं तु यशः कुमुदकमलयोरिव ॥ २११ ॥ उदित-
वति द्विजराजे कस्य न हृदये मुदः पदं दधति । संकुचसि
कमल यदयं हर हर वामो विधिर्भवतः ॥ २१२ ॥ एते
हि गुणाः पङ्कज सन्तोऽपि न ते प्रकाशमायान्ति । यत्कश्मी-
रसतेस्तत्र मधुपैरुपजीव्यते कोशः ॥ २१३ ॥ पद्मिनि
किमिति क्रीडसि मधुपैर्लज्जालयोऽपि न हि किं ते । हर
हर विस्मृत्योक्तं क्व नु लज्जा सैवितुरक्तायाः ॥ २१४ ॥
किं कुप्यति कस्यैचन सौरभसाराय कुप्य निजमधुने ।
यस्य कृते शतपत्र प्रतिपत्रं तेऽथ मृग्यते भ्रमरैः ॥ २१५ ॥
अथि मकरन्दसन्दिनि पद्मिनि मन्ये तवैव सुभगतवम् ।
पुष्पवतीमपि भवतीं त्यजति न वृद्धः शुचिर्हंसः ॥ २१६ ॥
मधुप इव मारुतेऽस्मिन्मा सौरभलोभमम्बुजिनि मंस्थाः ।
लोकानामेव मुदे महितोऽप्यात्मानुनाजर्थितां नीतः ॥ २१७ ॥
न कुले वापि न शीले न वास्ति रूपेऽपि कश्चिदुत्कर्षः ।
यस्युष्णाति मिलिन्दानरविन्द महत्त्वमेतत्ते ॥ २१८ ॥
रे पद्मिनीपत्र भवच्चरित्रं चित्रं प्रतीमो वयमत्र किञ्चित् ।
त्वं पङ्कजन्मापि यदच्छभावादापि स्थशसम्बु न पङ्कसङ्गि
॥ २१९ ॥ जनिः सरोङ्गादतिपङ्किनो यथोल्लोष्यैव मधुपै-
र्विहारः । कलङ्क एवैव कुमुदतीनां कैलङ्किनः किं तु
कलावतीनाम् ॥ २२० ॥ अपि त्वया कैरविणि व्यघाथि
मुधा सुधाबन्धुनि बन्धुभावः । जनापवादः परितः प्रयातः
समागमो हन्त न जातु जातः ॥ २२१ ॥ कमलिनि
मैलिनीकरोषि चेतः किमिति बकैर्वहेलितार्नभिज्ञैः । परि-
णतमकरन्दमार्मिकारते जगति भवन्तु चिरायुषो मिलिन्दैः
॥ २२२ ॥ रुचिरतिरुचिरा शुचित्वसुचैः शिरसि घृतः स्वय-
मेव शंकरेण । कमलिनि मलिनीकरोषि कसान्मुखसिदमिन्दु-
सुदीक्ष्य लोककान्तम् ॥ २२३ ॥ नलिनि निपुणतां वदानि
किं ते भ्रमरविलासिनि लासलालसायाः । त्रिभुवननयनो-
त्सवं यदिन्दुं नयसि न हन्त दगन्तवर्त्मसीमाम् ॥ २२४ ॥
स्वच्छन्दं दलदरविन्द ते मरन्दं विन्दन्तो विदधतु
गुञ्जितं मिलिन्दाः । आमोदानयनं हृरिन्दन्तराणि नेतुं
नैवान्यो जगति संमीरणालव्रीणः ॥ २२५ ॥ यावत्त्वं न खलु
हसन्ति कैरविण्यो यावत्त्वं तरणिकैरैः पराश्रयन्ति । यावत्ते
मधुविभवो भवोऽस्ति तावन्माध्वीकं वितर सरोज पद्-

पदेभ्यः ॥ २२६ ॥ रे पद्मिनीदल तवात्र मया चरित्रं दृष्टं विचित्र-
मिव यद्विदितं ध्रुवं तत् । यैरेव शुद्धसलिलैः परिपालितस्त्वं
तेभ्यः पृथग्भवसि पङ्कभवोऽसि यस्मात् ॥ २२७ ॥ कामं भवन्तु
मधुलम्पटपद्मदौघसंघट्टघर्षघनध्वनयोऽञ्जखण्डाः । गाय-
न्नापि श्रुतिसुखं विधिरेष यत्र भृङ्गः स कोऽपि धरणी-
धरनाभिपन्नः ॥ २२८ ॥ विभ्रम्य काननमसौ दिवसावसाने
त्वय्येव पटपदयुगा हृदयं बबन्ध । राजीव चेन्मलिनिमान-
सुरीकरोपि कः स्यादहो मधुलिहामधुनावलम्बः ॥ २२९ ॥
सामोदवासितसमप्रदिगन्तराला रक्ता मनोहरशिखा
सुकुमारमूर्तिः । सेव्या सरोजकलिका तु यदैव जाता नीत-
स्तदैव विधिना मधुपोऽन्यदेशाम् ॥ २३० ॥ किं बान्धवेन
रविणा हरिणाथ किं वा लक्ष्या च किं च जेलजोदरेन
किं वा । एतस्य शुद्धचरितस्य सरोरुहस्य नैवा तुषारजनिता
शमिता विपत्तिः ॥ २३१ ॥ लक्ष्मीनिवास इति वारिहृहां
प्रसिद्धिरन्वेषिताः कतिपया वैरटास्तु सन्ति । रात्रि प्रसा-
रितकरे किमहं ददामि संकोचितं वदनमम्बुह्रैरतीय
॥ २३२ ॥ लक्ष्मीः स्वयं निवसति त्वयि लोकधात्रि
मित्रेण चापि विहितोऽस्ति दहोऽनुरागः । बन्धीव गायति
गुणांस्तव चञ्चरीकः कः पुण्डरीक तव साम्यसुरीकरोति
॥ २३३ ॥ अथि दलदरविन्द सन्दमानं मरन्दं तव
किमपि लिहन्तो मञ्जु गुञ्जन्तु भृङ्गाः । दिशि दिशि निर-
पेक्षस्तावकीनं विभुषन्परिमलयमन्यो बान्धवो गन्धाहः
॥ २३४ ॥ समुप्यतिः स्वच्छे सरसि हरिहस्ते निवसनं
निवासः पञ्चाथाः सुरहृदयहारी परिमलः । गुणैरेतैरन्यै-
रपि च ललितसाम्बुज तव द्विजोत्तमं हंसं यदि रति-
रतीवोन्नतितरियम् ॥ २३५ ॥ नालस्य प्रसरो जलेष्वपि
कृतावासस्य कोशे रुचिर्दण्डे कर्कशता मुखेऽतिमृदुता
मित्रे महान्प्रथयः । आमूलं गुणसंग्रहव्यसनिता द्वेषश्च
दोषाकरे यथैषा स्थितिरम्बुजस्य वसतिर्युक्तैव तत्र श्रियः
॥ २३६ ॥ नीराभिर्मलतो जनिर्मधुरता वामासुखस्यर्धिनी
वासो यस्य हरेः करे परिमलो गीर्वाणैचैतोहरः । सर्वत्वं
तदहो महाकविगिरां कामस्य चाम्नोहह त्वं चेधोति-
सुरीकरोपि मधुपे किं त्वां प्रति भ्रूहे ॥ २३७ ॥ एकसि-
ञ्जनिरावयोः समजनि स्वच्छे सरोयारिणि भ्रातः काचिदि-
हैव कानिचिदहान्यत्र व्यतीतानि नौ । लब्धं तामरसं
त्वया मृगदशां लीलावतंसस्यपदं शैवालं विलुठामि पामर-
कशूपादाहते पथसि ॥ २३८ ॥ वैसुख्यं मृगलाञ्छनस्य

१ घर्षानुरक्तायाः पद्मे, -सविता पिता तस्मिन्प्रकाशाः पितृ-
गामिन्या इत्यभिप्रायः २ पुष्पसुताम्; पद्मे, -रजस्रत्वाम्, ३ श्रेयः;
पद्मे, -पवित्र ४ राजहंसः पद्मे, -परमहंसः ५ चन्द्रस्य ६ कच्छुपी-
करोषि ७ अवहेनां नीना, विरस्तुतेति यावद् ८ अपण्डितैः ९
मरीचाः १० भ्रमराः ११ दिगन्तराणि १२ प्रायोः १३ स्वयंकिरायाः

१ कर्दमोत्पन्न २ मद्राणा- ३ हंस्यः; पद्मे, -कपर्दकाः ४ लक्ष्या-
५ पद्मिश्रेणे ६ दोषगणामाकरे; पद्मे, -चन्द्रे ७ देवमनोहारी
८ अङ्गीकरोषि

मनसो निर्माति मे न व्यथा नो दूये चिरललिता मधु
लिह सर्पन्ति यत्रान्तिकम् । जल्यन्तीय दुरक्षराणि मधुप
श्रेणीरवच्छन्नान् यत्नादम्न कुसुद्धती हसति मा तन्मे
मनस्त्वाम्यति ॥ २३९ ॥ सभूतिल्लन मानसे सरसिज त्वत्सौ
रमैर्वासिता सर्वास्ता कञ्जमस्तस्यस्ति परमो बन्धुर्विन्धवा
निति । त्व चेदथ गुणानयथ शिशिरे शीतानिले शीर्यसि
प्राय प्राप्तमिदं तदत्र परम दिष्टेऽन्ददृष्टं चल्म् ॥ २४० ॥
खद्योतास्तरला भग्नन्ति भगवानसंगतो मानुमान् कोक
शोकमुपैति मत्तमनस केङ्कुर्वन्ते कौशिका । इत्थं चेत्सदस-
द्विवेकधुरो घाता तदेतादृशं न द्रष्टव्यमितीव मुदितनती
पद्मेक्षणं पद्मिनी ॥ २४१ ॥ पौलोमीपतिकानने विलसता
गीर्वाणभूमिरुहा येन प्रातससुञ्जितानि कुसुमान्याजधिरै
निर्जै । तस्मिन्नथ मधुव्रते विधियशान्माध्वीकमाकाङ्क्षति त्व
चेद्वसि लोभमम्बुज तदा किं त्वा प्रति नूमे ॥ २४२ ॥
लता.

लतानामेतासासुदितसुमाना मरुदय मत लास दत्ता
श्रयति मृशमामोदमसमम् । लतास्त्वध्वन्वानामहह दशमादाय
सहसा ददत्याधिष्वाधिभ्रमिरुदितमोहव्यतिकरम् ॥ २४३ ॥

संकीर्णान्योक्तयः

शिवः

भस्मनि स्मरिपोरुत्तरागो हीयते न घनसारपरता । भूपं
यदि कृणी न मणीना काचिदप्यपचितिर्न च हेत्र ॥ १ ॥
उरसि फणिपति शिखी ललाटे शिरसि विधु सुरवाहिनी
जटायाम् । त्रियसखि कथयामि किं रहस्यं पुरमथनस्य
रहोऽपि ससदेव ॥ २ ॥ इयं तावहीला यदधिरुरुहे
वृद्धवृषभो यद्वेदेह रुष्टं यदिह चितिमस्सापि लिपिपे ।
अथ को व्यापारो यदतिलनि माले हुतनहो यदधैवि व्यालो
यदकत्रलि ह्यालहलमपि ॥ ३ ॥ विभ्राणे त्वयि मस्य क
सममनमन्दादरश्रन्दने क क्षीम कलयाचकार न कृती
वृत्तिं यसाने त्वयि । घञ्जस्सुहृदालता त्वयि गते तत्याज
क वेतनी स्वातन्याजहिहि त्वमीश्वर गुणांछोकोऽस्ति
तद्गाहक ॥ ४ ॥ त्वं चेत्सचरसे वृषेण लघुता का नाम
दिग्देन्तिना ध्यात्ते काश्चनकुण्डलानि कुर्ये हानिर्न हेत्र
पुन । मूर्धा चेद्वहसे जैलागुमयश किं नाम लोकनयी
दीपक्षान्मुजबान्पस्य जगतामीशोऽसि किं ब्रूमे ॥ ५ ॥
छेरिस ब्रह्मशिरो यदि प्रथयसि प्रेतेषु सरस्य यदि क्षीर्व
श्रीहमि गान्तुभिर्यदि रतिं घत्से श्मशाने यदि । सद्वा
सहरसि प्रजा यदि तथाप्याधाय मत्तया मन कं सेने
वरवाणि किं त्रिजगती शून्या त्वमेनेश्वर ॥ ६ ॥

परशुरामः

एव जामदग्न्य जननीयथातनेन सभूषित तनुविदा धुरि

नानविष्य । गीर्वाणान्धचरणस्तन चन्द्रमौलिराचार्यः स
भगवान् यद्वि नाकरिष्यत् ॥ ७ ॥

रामचन्द्रः

सद्गामाङ्गणमागते दशमुखे यौमिन्निगा निमित्तं सुमिनेण
विद्यतेत हनुमता व्यालोलमालोकितम् । श्रीगमणे परतु
पीनपुलकस्सूजत्करोलधिया सान्द्रानन्दरसारसा निदधिरै
वाणासने दृश्य ॥ ८ ॥

सीता

वनान्ते खेल्न्ती शशकशिमुमालोक्य चनिता मुजप्रान्त
मर्तुर्भजति भयहर्तु सपदि या । अहो सेयं सीता दशरदननीता
हृलदै परीता रक्षोभि श्रयति विवशा कामपि दगाम् ॥ ९ ॥

इन्द्रः

जम्भारिरेव जानाति रम्भासयोगविभ्रमम् । घंटोचेटीनित
क्विलिज्जानात्वमरकामिनीम् ॥ १० ॥

सरः

पुरो गीर्वाणाना निजसुजवलाहोपुरुपिनामहो वार वार
पुरमिदि शर समुखयत । सरस्य सर्वोलानयनमुममाला-
चनपद वपुः सद्यो मालानलमसितचालास्यदमभूत् ॥ ११ ॥

आकाशम्

य पीयूषसहोदरै स्त्रपयति ज्योत्स्नान्तै सर्वतो यश्च
त्नामधिकार्थिकं ज्वलयति प्रोद्गामतापैः करै । भ्रातव्योम
तयोरपि स्थितिमिह व्यात वतो विक्रियानिर्मुक्तस्य
महत्त्वमेतदसम दूरैऽधिरूढ तन ॥ १२ ॥

पृथ्वी

विश्वास मधुरवचनै साधून् येवध्वयन्ति नम्रतमा । तानपि
दघासि मात कँडयपि यतस्तवापि च विवेक ॥ १३ ॥

जलम्

शैल्य नाम गुणस्त्रैव सहज स्वामाविकी स्वच्छता किं
ब्रूम शुचिता भग्नति शुचय स्वर्गेन यस्यापरे । किं वाज्ज
परमुच्यते स्तुतिपदं यजीवन देहिना त्वं चेज्जीचपयेन गच्छसि
पय वस्तुवा निरोद्गु क्षम ॥ १४ ॥ अञ्ज त्वज्जमयाञ्जभूस्त
इदं ब्रह्माण्डमण्डात्पुनर्विधं स्थानरजगम तदितरत्वनमूलमित्यं
पय । धिक्त्वा चोर इव प्रयासि निभूतं निर्गत्व जालान्तरै-
वध्वन्ते विवशास्त्वदेकशरणास्त्वामाश्रिता जन्तन ॥ १५ ॥

मारुतः

सँज्ञा नाविकधोरणी निपतिता मंथेजल क्षेपणी पन्था
पनंतदुर्गमो र्धनघनच्छत्रश्च तोरापथ । हहो मारुत दुस्त्रो
जलनिधि १ शीर्णां च नौ साप्रत मध्ये मज्जय वा तट
गमय वा हस्त तत्रास्ते द्वयम् ॥ १६ ॥

मृगतृष्णिका

जलभ्रमोत्सिद्धतो गुणौघा प्रकाशयन्त्या मृगतृष्णिकायाम् ।
जलगयत्रान्तिरभूमैषा प्रभूतसतापकरी पिपासा ॥ १७ ॥

१ इन्द्र २ धन्वादिना दासी, तस्या चार ३ देवाङ्गनाम्
४ भूमै ५ मत ६ गलिता ७ तन्मध्ये ८ निविद्यमान
९ अनीरसम् १० भिन्ना

१ नन्दिना २ दिग्गजानाम् ३ जलापुत्रम्, पत्नी-नडा
४ पुत्र ५ मयंस ६ राशयसि ६ मत्त ७ नाद्वारिभि

सुवर्णम्

अग्निदाहे न मे दुःखं छेदे न निकषे न वा । यत्तदेव महदुःखं गुञ्जया सह तोलनम् ॥ १८ ॥ न वै ताडनात्तापना-
द्बहिर्मध्ये न वै विक्रयात्किञ्चयमानोऽहमसि । सुवर्णस्य मे मुख्यदुःखं तदेकं यतो मां जना गुञ्जया तोलयन्ति ॥ १९ ॥

मौक्तिकम्

अत्यच्छेनाविहरेन सुवृत्तेनातिचारुणा । अन्तर्मित्रेन
संप्राप्तं मौक्तिकेन निबन्धनम् ॥ २० ॥ हृदये कुरु संचयं गुणानां
यदि रे बान्धसि नासिके निवासम् । इति मौक्तिकं ते वदामि
नूनं गुणहीनो नहि नासिके विभाति ॥ २१ ॥ रत्नाकरे परिहृता
वसतिः किमन्यदङ्गीकृतः कठिनवेधनदुःखभारः । वक्षोजकुम्भ-
परिरम्भणोलुपेन किं किं न तेन विहितं बत मौक्तिकेन ॥ २२ ॥

सुवर्णकारः

हे हेमकार परदुःखविचारमूढ किं मां सुदुःखिनि
वारशतानि बहौ । संदीप्यते मयि सुवर्णगुणातिरेको लामः
परं तव मुखे खलु भस्मपातः ॥ २३ ॥

हारः

मुक्ताहार गुणीभूय नोपसर्प्यः स्नानस्त्वया । विभवे यस्य
काठिन्यं व्ययं तदुपसर्पणम् ॥ २४ ॥ गुणवत्स्वव हार न
युज्यते परकलत्रकुचेषु विलुण्ठनम् । स्पृशति शीतको
जघनस्थलीमुचितमसि तदेव कैलङ्किनः ॥ २५ ॥ सद्गु-
त्सद्गुणविचित्रमहार्हकान्ते कान्ताघनस्नतटाञ्चितचारुमूर्ते ।
आः पामरीकाठिनकण्ठविलगमङ्को हा हार हारितमहो भवता
गुणित्वम् ॥ २६ ॥ दीर्घोऽसि चेतकनकसूत्रनिवेशनाय मुक्ता-
कलाप किमतो भवतो विषादः । यत्तद्यथाजयमङ्गलहेमकुम्भ-
कुम्भस्नानीस्नतटे भवितानुपङ्गः ॥ २७ ॥ अन्येऽपि सन्ति कति
नो गुणिनो जगत्यां हार स्वमेव गुणिनामुपरि स्थितोऽति ।
एणीदृशासुरसि नित्यमवस्थितस्य सद्गुत्ता च शुचिता च न
खण्डिता यत् ॥ २८ ॥ येनाकारि महीभूतामविरलं कण्ठेषु
लीलायितं येन प्रापि सरोजसुन्दरदशां तुङ्गस्नानालिङ्गनम् ।
जातं येन गजेन्द्रगण्डपुलिने साधारणं गुञ्जया मुक्तादाम
तदेव पामरपुरे नावाप कां कां दशाम् ॥ २९ ॥

कञ्चुकः

श्रीमता कथय कञ्चुक पूर्वं कानि कानि सुकृतानि
कृतानि । जन्म यापयसि येन समस्तं हारहृदयहृदये
हरिणाश्याः ॥ ३० ॥

कुण्डलम्

यत्पूर्वं पवनाशिसल्लिलैश्रीर्णं तपो दुष्करं तसैतत्फल-
मीदृशं परिणतं यज्ञातरूपं वपुः । मुग्धापाण्डुकोलसुम्बनसुखं
सङ्गश्च रत्नोत्तमैः प्राप्तं कुण्डल वाञ्छसे किमपरं यन्मूढ
दोलायसे ॥ ३१ ॥

नासाभूषणम्

हारसातिदुरामसि मुवने हे नासिकाभूषण त्व-

१ सुवर्णम्; २ पद्मे-गुणयुक्तम्. २ चन्द्रः. ३ कलङ्कयुक्तम्
४ शीर्षेण च.

स्तौभाग्यमिति प्रतीहि वनितावक्त्रेन्दुकान्तिप्रद । यत्कान्तातनु-
संगमाय सहते सोऽन्तर्भिन्नेदव्यथा सा नासा पुटभेदनादपि
भवत्सङ्गं यतो वाञ्छति ॥ ३२ ॥

वलयः

गुणानामज्ञानादनुभवतु तावत्प्रतिपदं सुदुर्बाहुच्छेद-
व्यतिकरमसौ स्वर्णवलयः । अपि ज्ञाते तात्वे तव गुणसमुद्रस्य
पुगतः समं गुञ्जापुञ्जैस्तुलनमतिलज्जाकरमिदम् ॥ ३३ ॥

रङ्गः

हे रङ्ग हेमतुलया तुलितोऽसि नित्यं मानं जर्हीहि किमु
पश्यसि नो विशेषम् । स्वर्णं सरलघटितं नृपशेखरेषु त्वं
पाप पामरवधूरणेपु लीनः ॥ ३४ ॥

वीणादण्डः

यदेतत्कामिन्याः सुरतविरतौ पल्लवरुचा करेणानीतस्त्वं
वससि सह हारेण गुणिना । सुदुःखुर्वगीतं कुचकलश-
पीठोपरि लुटन्नये वीणादण्ड प्रकटय फलं कस्य तपसः ॥ ३५ ॥

मुरली

माधवस्य मुरली सुखलभा रागमावहतु किंतु वयसे ।
वंशजाहमिति मास्तु सगर्वा या विर्भाषं बहुशो विवराणि ॥ ३६ ॥
परिपीड्य करद्वयेन गाढं परमुसा परिचुम्बिताननापि । मुरली
महनीयवंशजाता मुदुराक्रन्दमन्दमातनोति ॥ ३७ ॥

कुविन्दः

भ्रातर्भ्राण्यकुविन्द कन्दलयता वक्ष्याम्यमृनि त्वया गोणी-
विभ्रमभाजनानि सुबहून्यात्मा किमायास्तते । किं त्वेकं
रुचिरं चिरादभिनवं वासस्तदासुख्यतां यत्रोऽस्तान्ति
कुचस्थलाक्षणमपि क्षोणीमुजां बलभाः ॥ ३८ ॥

लाङ्गलिकः

रे लाङ्गलिक निषयाकोडे लोहं पुरा यदद्राक्षीः ।
सैशस्पर्शविशेषात्तदस्त्रिमजनिष्ट हेम नृपयोग्यम् ॥ ३९ ॥

कर्णधारः

दुर्गा नदी शिथिलबन्धविडम्बिनी गौरभ्युन्नता जलमुचो
विषमः समीरः । आरूढवात्सिगकुडुम्बजुष्टोऽध्वनीनस्तत्कर्ण-
धार कुरु यस्तदृशं कुलस्य ॥ ४० ॥ जीर्णा तरिः सरिदियं च
गभीरनीरा नकाकुला बहति वायुरतिप्रचण्डः । तार्याः स्त्रियश्च
शिशवश्च तथैव वृद्धास्तत्कर्णधारमुजयोर्वलमाश्रयामः ॥ ४१ ॥

तैलिकः

अमी तिलातैलिक नूनमेतां खेहादवस्थां भवतो-
पनीताः । द्वेष्योऽभविष्यधदमीषु नूनं तदा न जाने
किमिवाकरिष्यः ॥ ४२ ॥

पञ्जरलावकः

भ्रातः पञ्जरलावक मा कुरु संतोषमन्यनिधनेन ।
प्रातस्त्वेव धातुः स्वामित्वं किं न जानासि ॥ ४३ ॥

व्याघ्रः

एको विश्वसतां हैराम्यपटुणः प्राणानहं प्राणिनामित्येवं
परिचिन्त्य मा स्वमनसि व्याधातुतापं कृथाः ।

१ गुणयुक्तम्. २ रशशो मणिविशेषः. ३ निष्करण-

भूपाना मननेषु किंच विमलक्षेत्रेषु गृह्याशया साधुनामरयो
वसन्ति कति नो त्वत्पुत्र्यकशा खला ॥ ४४ ॥
सर्वोद्देशकर भृगादनमसु सत्यज्य हा धिक्प्रव्याया लोकसा-
नपकारिणं गिरिनदीतीरपटवीनिर्घृतम् । अश्र-त तृणमेण
शवमदयं व्याघ्र प्रताप्यं दृष्ट्या देवो दुर्बलघातरोऽयमिति
सा गाथा यथार्थोक्ता ॥ ४५ ॥

विपमन्त्री

भेकेर्न कणता सरोपरुष यत्कृष्णसर्पानने दातु
कर्णचपेटेऽमुञ्जिततमिया हस्त समुच्छासित । यन्नाभोमुख-
मक्षिणी विदधता नागेन तूर्णो स्थित तत्सर्पे विपमन्त्रिणी
भगवत कस्यापि लीलापितम् ॥ ४६ ॥

मालाकारः

तोयैरत्वैरपि करुणया भीममानौ निदाये मालावार
ध्वरपि भनता या तरोरख पुष्टि । सा किं शन्या
जनयितुमिह प्राष्टुष्येन दारा धारासापानपि विकिरता
विश्वतो वारिदेन ॥ ४७ ॥

कायस्थः

विप्रेम्य साधुदानं रिपुजनसुहृदा चोपवापान्कुरु व
सौजन्य वन्धुर्गे निजहितसुचितं स्वामिकार्यं यथार्थम् ।
श्रोत्रे ते तप्यमेतत्कथयति सततं लेखनी माग्यशालिन्ने
चेत्रेऽधिकारे मम सुवसदशं तावकास्यं भवेद्धि ॥ ४८ ॥

कविः

कस्वं भो कविरसि तत्किमु सखे क्षीणोऽसनाहारतो
धिग्देश गुणिनोऽपि दुर्मतिरिय देश न नामेन धिरु ।
पाकार्यो क्षुधितो यदैव विदधे पाकाय बुद्धिं तदा विन्ध्ये
नेष्यनमस्तुधौ न सलिलं नात्र धरितीतले ॥ ४९ ॥

वाला.

ये शिरसा निहिता अपि न भवन्ति सखे समान
सुखदुःखा । चिकुर इव ते वाला एव जरापाण्ड-
भावेऽपि ॥ ५० ॥

शैलूपः

वंश प्राशुरसौ घुंजप्रणमयो जीर्णो वैरात्रा इमा कीला
क्षुण्ठतया विशन्ति न महीमाह्वयमाना अपि । आरोह
व्यवसायसाहसमिदं शैलस्य सत्यज्यता दूरे श्रीर्निकटे
कृतान्तमहिषमैवेषघण्टारव ॥ ५१ ॥

कुशीलयाः

मौलि सर्पकिरीटकान्तिरुचिर केयूरमन्त्री मुञ्चो
दृष्टव्या किल वञ्चुभिप्रभृतयो देवेति विज्ञाप्यसे । इत्य
वत्यनया कुशील नृपाहवारद्वयं दृष्ट्या नृत्यान्ते नवतो
भविष्यति मसीमात्रवशेष वपु ॥ ५२ ॥

१ मण्डूकेन २ निर्भवेन ३ काण्डकीट ४ हस्तिकशस
रष्ट, गजमधुगा ना

वाला

सद्गाम मूर्धनि विधेहि गन्धेधुवाना गुञ्जामयीमुरनि
धारय हारयधेयु । वाले कलावति चिर पतितासि पत्नी
तदौहमन्यदपि भूषणमेण्णीयम् ॥ ५३ ॥

पट्टीपतिपुत्री

एतन्नन्दविपकतिन्दुकफलदयामोदरपाण्डुध्रान्तं हन्त
पुलिनन्दसुन्दरकरस्यशक्षं लक्ष्यते । तासहीपतिपुत्रि बुद्धर-
कुल कुन्भामयाम्यर्थनादीनं त्नामनुनाभते कुचसुगं पनाहृत
मा कृया ॥ ५४ ॥

पान्थः

न यत्र गुणमत्यानमेकमप्यस्ति सनिधौ । कस्तत्र मजत'
पान्थ कृषाम्बुग्रहपाग्रह ॥ ५५ ॥ बापी कापि कदापि न
श्रुतचरी को वेद कीदृक्सरो व्योमाम्मोजनीन चान तटिनी
केर्नाम विज्ञायते । ह्यो पान्थ दुस्तसाहसभरैरत्रागत चेन्मरौ
मण्डूकाकुलपङ्कसकुलजलावृन्धो, केन्मन्वं पित ॥ ५६ ॥

कस्तूरिका

अपि त्यक्तासि कस्तूरि पानरै पङ्कशङ्कया । अलं
खेदेन भूपाला किं न सन्ति महीतले ॥ ५७ ॥ यद्यपि
देवालय्या कस्तूरीभूमिः प्रभूतिरत्नम् । नेया किमसौ तदपि
हि शौचार्थं जानता पुसा ॥ ५८ ॥ दुर्लभपट्टीपतिपुत्रहस्तै
कस्तूरि कस्तै वद दुर्विपाक । आरम्य सौरम्यकथामु
मौनं मालिन्यमाने वचसोऽवकाश ॥ ५९ ॥ अपि घत
शुरुगर्भे वा स कस्तूरि वासीरखिलपरिमलाना मौलिना
सौरभेग । गिरिगहनगुहाया लीनमत्यन्तदीनं सननक-
मसुनैः प्राणहीनं करोपि ॥ ६० ॥ जन्मस्थानं न खलु
विमल वर्णनीयो न वर्णो दूरे पुंसा वपुषि रचना पङ्कशङ्का
करोति । यद्यप्येव सकलसुरभिद्रव्यगर्भापहारी को जानीते
परिमलगुण कोऽपि कस्तूरिकाया ॥ ६१ ॥

दीपः

रक्ष पात्रगत र्हेहं प्रदीपं श्रीविवर्धनम् । प्रयासन्ति
विना तेन मसत्र यद्भवद्गुणा ॥ ६२ ॥ बहिरतिनिर्मलरूप
वहतस दीप देवतो जगति । अत्रगतमचिरदान्तरमौजन्त्य
कजलद्वारा ॥ ६३ ॥ न मणेरितोऽधिका मा नो मृदुता
न प्रकाशसमता वा । अचिरस्थितिरिति दीपो न हि
बहुमूल्योऽमनव्याय ॥ ६४ ॥ या कान्ति बहसि पप
प्रदीप मद्र स्वीयासाविति हृदि मा स मनयास्त्वम् । सखेहे
त्वयि निशि मातुनाहितस्यो नैः चेदहनि सति क वा
गता सा ॥ ६५ ॥ प्रदीप किमु कुप्यति प्रलयमारुतप्रज्वल-
त्प्रमापट्टयाट्टप्रकटपावकव्यक्तये । त्वमद्ग किमु कानिनी-

१ कृपात् २ जटम् ३ हस्तपादाक्षिशलनार्थम् ४ श्री शोभा

कुचतटीपटीपल्लवप्रकम्पनपरिस्फुरत्खनलेशगार गत ॥ ६६ ॥
रे रे वीप तिरस्कृताखिलतम स्तोमारिवर्गस्य ते रात्रौ
गूढनिजाङ्गपातिशलाभाघातेन किं पौरुषम् । तर्कमाचर येन
तावक्यशो भूयात्प्रभाते पुनर्न केहो न च सा दशा नहि पर
ज्योति पर स्यासति ॥ ६७ ॥

तुला

गुरुषु मिलितेषु शिरसा प्रणमसि लघुधूमता समेषु समा ।
उचितज्ञसि तुले किं तुलयसि गुञ्जाफलैः कनकम् ॥ ६८ ॥
प्राप्य प्रमाणपदवीं को नामास्ते तुलेऽवल्लेषसे । नयसि
गरिष्ठमपस्तात्तदितरमुच्चैस्तरा कुरुषे ॥ ६९ ॥

कुम्भ

दृढतरंगलकनिबन्ध कूपनिपातोऽपि कलशा ते धन्य ।
यज्जीवनदानैस्त्व तर्षामर्षं नृणा हरसि ॥ ७० ॥ श्लाघ्य
नीरसकाष्ठताडनशत श्लाघ्य प्रचण्डातप केश श्लाघ्यतर
मुपङ्कमिचयैः श्लाघ्योऽतिदाहानल । यत्कांताकुचपार्श्व-
बाहुलतिकाहिन्दोललीलामुख लब्ध कुम्भवर त्वया नहि
सुख दुःखैर्विगा लभ्यते ॥ ७१ ॥

कलशा

घ्रात काञ्चनलेपगोपितबहिस्ताप्राकृते सर्वतो मा मैषी
कलशा स्थिरो भव चिर देवालयसोपरि । ताम्रत्व गतमेव
काश्चनमयी कीर्ति स्थिरा तेऽधुना नातस्तत्त्वविचारण
प्रणयिनो लोका बहिर्बुद्धय ॥ ७२ ॥

दुग्धम्

को हि तुलामधिरोहति शुचिना दुग्धेन सहजमधुरेण ।
तप्त विकृत मथित तथापि यत्केहमुद्गिरति ॥ ७३ ॥

बडिशदण्ड

यत्सद्गुणोऽपि सरलेऽपि तटस्थितोऽपि वशोद्भवोऽपि
विदधासि नृरासकर्म । वक्रा मनो बडिशदण्ड तदेव तस्य
जानामि सगतिफल तव कण्टकस्य ॥ ७४ ॥

शर

कोटिद्वयस्य लभेऽपि नत सद्गजशय धनु । असद्गजशय शर
सम्बो लक्षलाभाभिकाङ्क्षया ॥ ७५ ॥

लम्पाक

प्रागल्भ्य प्रथयन् यशो विशदय घाटीं मुखे योजयन्भूपाता
कलय कथा विरचय हस्ताङ्गुली स्फोटयन् । दान
पल्लवय गुण द्विगुणयन्नेत्राञ्चल घूर्णयैर्लम्पाक सविध समेस्य
सुदशा किं नाम नो भाषते ॥ ७६ ॥

खल

किमह वदामि खल दिव्यमत गुणपक्षपातमभितो भवत ।
गुणशालिनो निखिलसाधुजनान्यदहर्निशा न खलु विस
रसि ॥ ७७ ॥

कण्टक

सुमुखोऽपि सुदुतोऽपि सन्मार्गपतितोऽपि सन् । सता
वै पादलघोऽपि व्यययत्वेव कण्टक ॥ ७८ ॥

कालकूटम्

नन्याश्रयस्थितिरिय तव कालकूट केनोत्तरोत्तरविशिष्टे
पैदोपदिष्टा । प्रागर्णवस्य हृदये वृषलक्ष्मणोऽथ कण्ठेऽधुना
वससि वाचि पुन खलानाम् ॥ ७९ ॥

जिह्वा

द्वात्रिंशद्दशनन्देपिमध्ये भ्रमसि नित्यश । तदिद शिक्षित
केन जिह्व सचारकौशलम् ॥ ८० ॥

नन्दनवनम्

खलोकस्य शिखामणि सुरतरङ्गामस्य धामाद्भुत पौलोमी
पुरुहूतयो परिणति पुण्यावलीनामसि । सत्य नन्दन किरिवद
सहृदयैर्नित्य विधि प्रार्थ्यते त्वत् खण्डवरत्नताण्डवनदो
दूरेऽस्तु वैश्वानर ॥ ८१ ॥

वसन्त

धूमयिता दश दिशो दलितारविन्दा देह दहन्ति दहना
इव गन्धवाहा । त्वाम तरेण मृदुताम्रदलाभ्रमञ्जुगुञ्ज मधुव्रत
मधो किल कोकिलस्य ॥ ८२ ॥

मुसल

जगति विदितमेतत्काष्ठमेवास्ति नून तदपि च किल सत्य
कानने वर्धितोऽसि । ननकुवलयनेत्रापाणिसङ्कोत्सवेऽसि मुसल
किसलय ते तत्क्षणाद्यन्न जातम् ॥ ८३ ॥

स्कीर्णा

गतास्ते दिवसा यत्र खैवज्ञा कल्पशाखिनाम् ।
औदुम्बरफलेभ्योऽपि स्पृहयामोऽथ जीवितुम् ॥ ८४ ॥
नौका वै भजते तावद्यावत्पार न गच्छति । उत्तीर्णे तु
नदीपारे नौकाया किं प्रयोजनम् ॥ ८५ ॥ एका
भूभयोर्कैयसुमयोर्दल्काण्डयो । शालिद्रयागाकयोर्भेद
फलेन परिचोयते ॥ ८६ ॥ कौरुस्तुभसुरसि सुरारे गिरसि
शशी द्योतते पुरजयिन । ननु जमना नु जलधे
जग्मत्पुरियतीं गतिं पश्य ॥ ८७ ॥ साधो कुण्डलघटना
परिश्रमादलमविद्धकर्णा पू । वसति दिग्म्बरनगरे रजक
श्रुतुरोऽपि किं कुरुते ॥ ८८ ॥ शतपदी सति पादशते
क्षमा यदि न गोप्यदमप्यतिवर्तितुम् । किमियता द्विपदस्य
हनूमतो जलनिधे क्रमणे विवदामहे ॥ ८९ ॥ हे महि
हे मालति हे लवङ्गि न तादृशी कापि भवाद्दृशीनाम् ।
क्षण समाधाय मधुव्रत या विस्मारयेदन्मुजिनीविदोगम्

॥ ९० ॥ यः कुन्तपागिरिह भूप इति प्रसिद्धो भूखण्ड-
मात्रविभवः परसेवकश्च । तस्मात्तमजः सततमिच्छति राजशब्दं
श्रीडे जगज्जननि हन्त निराश्रयासि ॥ ९१ ॥ इन्द्रो
यमोऽसि वरुणोऽसि हुताशनोऽसि ब्रह्मा हरो हरिरसीत्य-
सकृद्यदुक्तिः । भूपालमौलिमणिरक्षितपादपीठ तस्यानृतस
फलमिन्धनमुद्ग्रहामि ॥ ९२ ॥ आः सर्वतः स्फुरतु कैवल्यमा-
पिबन्तु ज्योत्स्नाकरम्मसुदरंमरयश्चक्रोराः । यातो यदेप
चरमाचलमूलचुम्बी पद्मेरुहप्रकरजागरणप्रदीपः ॥ ९३ ॥
स्वरनखरविमुक्ता रक्तरक्ताश्च मुक्ताः परिणतवदराणां
विभ्रमेपोपगृह्य । सपदि सरसि धौताः प्रत्यभिज्ञाय मुक्ता
इति किरति किराती हन्त कान्तार एव ॥ ९४ ॥ अन्धे-
रम्मः स्वमित्तुवनाभोगपातालकुशेः पोतोपाया इह हि
वह्यो लङ्घनेऽपि क्षमन्ते । आहो रिक्तः कथमपि भवेदेप
दैवात्तदानीं को नाम स्यादवटकुहरालोकनेऽप्यस्य कल्पः
॥ ९५ ॥ इत्येतस्मिन्वा निरवधिचमकृत्यतिशये वराहो
वा राहुः प्रभवति चमत्कारविषयः । महीमेको मग्नां यद्-
यमवहद्दन्तमुसलेः शिरःशेषः शशुं निगिलति परं संत्यजति
च ॥ ९६ ॥ श्रुत्वा कुम्भसमुद्भवेन मुनिना किञ्चित्तदा-
त्याहितं सिन्धुवैश्वकुटुम्बदुर्दुरकुलं हर्षादिदं ध्यायति ।
गाम्भीर्याद्यदि ते न विम्यति न वा ब्रह्मन्ति मेकी-
शिशोरत्रागत्य सुखं वसन्तु तिमयो जातातुकम्पा वयम्
॥ ९७ ॥ वक्रां नैप तन्नुविवर्तनगतिं गृह्णाति साचिहित-

सैर्हृद्वलनैरमुष्य न मनान्चेतः पण्यतते । हृन्ने त्वं
मुनिदारकस्य पतिता कल्याणि तन्नीयतां वेदीमार्जनवर्हिरर्षण-
वपट्कर्तव्यपाकवैयः ॥ ९८ ॥ सन्त्यन्येऽपि बृहस्पति-
प्रभृतयः संभाविताः पशपास्तान्यत्पेय विशेषविक्रमरुची
राहुर्न वैरायते । द्वावेव असते दिनेश्वरनिशाग्राणेश्वरौ
मासुरौ ज्ञातः पर्वणि पश्य दाननपतिः शीर्षावशेषीकृतः
॥ ९९ ॥ धीणाप्येकगुणेन राजरमणीनीरन्ध्रपीनस्तनद्वन्द्वं
खेष्टति शुष्कदारुनिचया निःसारतुम्बीकला । चक्षदा-
र्विकशर्वरीपरिवृद्धप्रौढप्रथाभासुरं सुक्ताजातमर्षाह निगु-
तया योग्यं न संभाव्यते ॥ १०० ॥ तृष्णाप्योलविलोचने
कलयति प्राचीं चकोरीगणे मौनं मुञ्चति किं च कैरवकुले
कामे घतुर्धुन्वति । माने मानवर्ताजनस्य सरदि प्रस्थातु-
कामेऽधुना घातः किं तु विद्यां विधातुमुचितो धाराधरा-
डम्बरः ॥ १०१ ॥ कर्मै हन्त फलाय सज्जनगुणमार्मार्जेन
सज्जसि स्वात्मोपस्करणाय चेन्मम वचः पथ्यं सुमाकर्णय । ये
भावा हृदयं हरन्ति नितरां शोभाभरैः संभृतास्तैरेवास कलेः
कलेवरुपो दैनंदिनं वर्धनम् ॥ १०२ ॥ मर्यादानिलयो
महोदधिरयं रत्नाकरो निश्चितः सर्वाशापरिपूर्वोऽनुगमितः
संपत्तिहेतोर्मया । शम्भूकोऽपि न लभ्यते किमपरं रत्नं महायं
परं दोषोऽयं न महोदधेः फलमिदं जन्मान्तरीयं मम ॥ १०३ ॥
एकः कर्णमहीपतिः प्रतिदिनं लक्षाधिका याचकाः कर्मै किं
वितरिष्यतीति मनसा चिन्तां ब्रूया मा कृयाः । आस्ते किं
प्रतियाचकं सुरतरुः प्रत्यम्युजं किं रविश्वन्दः किं प्रतिकैरवं
प्रतिलतामुत्सवं किमम्भोवरः ॥ १०४ ॥

१ कृष्णवासिभेकसमूहः

इति श्रीसुभापितरत्नभाण्डागारे पञ्चममन्योक्तिप्रकरणं समाप्तम् ।

षष्ठं नंबरसप्रकरणम्

शृङ्गाररसनिर्देश मनसिजप्रशंसा

अनङ्गेनावलासङ्गाजिता येन जगन्नयी । स चिनचरित
काम सर्वकामप्रदोऽस्तु व ॥ १ ॥ एक वस्तु द्विधा कर्तुं
बहूद सन्ति घृणिनः । धन्वी स मार एवैको द्वयोरेक्य
करोति य ॥ २ ॥ न कठोर न वा तीक्ष्णमायुध पुण्य
धन्वन् । तथापि जितमेवासीदमुना सुवनप्रयम् ॥ ३ ॥
स एकलीणि जयति जगति कुसुमायुध । हरतापि तनु
यस्य शमुना न हृत बलम् ॥ ४ ॥ कर्पूर इव दग्धोऽपि
शक्तिमान्यो जने जने । नमोऽस्त्ववार्थवीर्याय तस्मै मकर
केतवे ॥ ५ ॥ बाणेष्वारोप्य गुणान्विधाय चाप वियोगि
नीनयने । स्वयमतनुजगदेतज्जयति सुमान्नो विचित्र
धानुष्क ॥ ६ ॥ सपदमतरललम्ब्यामनन्यसामान्यबहलदर्प
निधे । पुण्यातु चित्तयोनेरघटितघटनापटयीसी विमुता
॥ ७ ॥ याभिरनङ्ग साङ्गीकृत स्त्रियोऽस्त्रीकृताश्च ता येन ।
वामाचरणप्रवणौ प्रणमत तौ कामिनीकामौ ॥ ८ ॥ जयति
मनसिज सुखैकहेतुर्मिथुनकुलस्य वियोगिना कठोर ।
यपुषि यद्विधुपातवारणार्थं वहति वधु शशिक्षण्डमण्डनोऽपि
॥ ९ ॥ चेतोमुवक्ष्यापवति प्रसङ्गे का वा कथा मानुष
लोकभाजाम् । हर्तुं पुरामप्यलिकेक्षणस्य तथाविध पौरुष
मर्थमासीत् ॥ १० ॥ शिव शिव हि शिवेन पुष्पधन्वा
प्रलयनटेन किमित्यैकारि भस्म । स हि पुनर्हेतितृल्लोय
लोके स तु मणिमन्महौषधैरसाध्य ॥ ११ ॥ शशुस्वय
मुहरयो हरिकेक्षणाना येनाक्रियत सतत रूढकर्मदासा ।
वाचामगोचरचरित्रविचित्रिताय तस्मै नमो भगवते कुंसु
मायुधाय ॥ १२ ॥ वक्ष्ये स्यलौचदनरामशरीरभौगे पुष्यति
यस्य विमुता पुरुषास्त्रयोऽपि । सोऽयं जगत्रितयजित्वर
चापधारी मार परान्द्रहरतीति न विस्मयाय ॥ १३ ॥ 'स्त्रो
कारसाधनप्रता भवता 'मैजो ज 'स्वैर जगजितमनङ्ग
तथापि सवम् । स्वाच्चन्द्रवान्द्रुशर प्रतिलब्धगात्र कुर्वी

स्ततो यदपि कर्म कियन्न जाने ॥ १४ ॥ हारो जलार्द्र
वसन नलिनीदलानि प्रालेयशीकरसुचस्तुहिनाशुभास ।
यसेन्धनानि सरसानि च चन्दनानि निर्वाणमेष्यति कथ
स मनोभवाम्नि ॥ १५ ॥ कुलगुरवरबलाना केलिदीक्षाप्रदाने
परमसुहृदनङ्गो रोहिणीवल्लभस्य । अपि कुंसुमपृथक्दैव
दैवस्य जैता जयति सुरतलीलानाटिकासुनधार ॥ १६ ॥
हृदयतृणकुटीरे दीप्यमाने स्मराप्रावृचितमनुचित वा वेत्ति
क षण्डितोऽपि । किमु कुवलयेनेना सति नो नाकनार्थ
स्त्रिंशत्पतिरहत्या तापसीं यत्सिन्धेपे ॥ १७ ॥ न गन्धो
मद्यगा न च भवति भेषज्यविषयो न चापि प्रेष्वस ब्रजति
विविधै शान्तिकशतै । भ्रमावेशादङ्गे किमपि विदधद्भङ्ग
मसम स्मरापसारोऽयं भ्रमयति दश घूर्णयति च ॥ १८ ॥
कान्तेत्युत्पललोचनेति विपुलश्रोणीभरेत्युत्पलसतीनोऽनुपपयो
धरेति सुसुखाम्भोजेति सुभूरिति । दृष्ट्वा माद्यति मोदते
ऽभिरगते प्रस्तौति विद्वानपि प्रत्यक्षाशुचिपुनिका स्त्रियमहो
कामस्य दुश्चेष्टितम् ॥ १९ ॥ चन्द्रे शीतलयललीकनयन
शमो सुधाशीकरैर्विष्वग्ब्याकुलयस्तु सयमधनान्कान्ता
दगन्तेषु च । लीलार्थे परमैश्वर्य धनुरिपुन्विभ्रत्यसुनात्मन
स्वच्छन्द रतिवल्लभो विजयते त्रैलोक्यवीर सर ॥ २० ॥
इक्षुर्धन्व शरा प्रसूनविततिर्धृन्नाचली सिञ्जिनी यस्मान्ना
वशवर्तिन प्रमनसो निर्विष्टराष्ट्रादय । यद्वाणाभिहता
विरक्षिमुजरिभृत्यजयेन्द्रादयो व्यासाशेषमखा इव त्रिशुवन
पायादजेय सर ॥ २१ ॥ प्रासादीयति वैणवादिगहन
दीपीयति द्राक्तम पर्यङ्गीयति भूतल द्यपदि श्लक्ष्णोपधा
नीयति । कस्तूरीयति कर्दम किमपर यूनो रसाविष्टयोर्धेना
लोकितयो स वन्यमहिमा देवो नमस्य सर ॥ २२ ॥

स्त्रीप्रशंसा

दशा दग्ध मंसिज जीर्वयन्ति दशैव या । विरूपाक्षस्य
जयिनीस्ता स्तुवे वामलोचना ॥ १ ॥ न हृदयैर्न च मातङ्गैर्न
रथैर्न च पतिभिः । स्त्रीणामाभाङ्गदृष्टयैव जीयते जगता त्रयम्
॥ २ ॥ सोम शौच ददौ तासा गन्धर्वोश्च शुभा गिरम् ।

१ शृङ्गारवीरकण्ठकृतदशसमयानका । धीम सरौद्रेशा लाक्ष
नवधा कीर्तिता रसाभा २ प्रलयकालिको नरैक शिव इति यावत्
३ कुन ४ उत्पल ५ छल कर्तुम् ६ अचिकित्स ७ स्त्रीणाम् ८ गृह
कर्मकरा रासा ९ मदनाव १० अस्त्रानि ११ मदन १२ स्वेच्छया

१ पुष्पवाण २ हृदयधेव दृग्गृहम् ३ दद्र ४ अपोपायसाध्य
५ नाशम् ६ रोगविशेष ७ कानम् ८ जीवन्त कुर्वन्ति ९ शिवस्य

अग्निः सर्वाङ्गकान्तिर्ले तस्मात्त्रिंशत्समाः स्त्रियः ॥ ३ ॥ स्त्रियः
पवित्रमतुलं नैता दुष्यन्ति कर्हिचित् । मासि मासि रजो
यासां दुष्कृतान्पकर्षति ॥ ४ ॥ अमृतसेव्य कुण्डानि
रत्नानामिव राशयः । रतेरिव निधानानि निर्मिताः केन
योषितः ॥ ५ ॥ प्राणानां च प्रियायाश्च मूढाः सादृश्य-
कारिणः । प्रिया कण्ठगता रत्यै प्राणा मरणहेतवः ॥ ६ ॥
अकृत्रिममेरसा विलासालसगामिनी । असारे दग्धसंसारे
सारं सारङ्गलोचना ॥ ७ ॥ हरिणप्रेक्षणया यत्र गृहिणी न
विलोक्यते । सेवितं सर्वसंपन्निरपि तद्वचनं वनम् ॥ ८ ॥
यासामक्षत्रावनेन दीपो निर्वाणतां गतः । तासामालिङ्गने
पुंसां नरके पतनं कुतः ॥ ९ ॥ नामृतं न विषं किञ्चि-
देकां मुक्त्वा नितम्बिनीम् । यस्याः सङ्गेन जीव्येत त्रियेत
च वियोगतः ॥ १० ॥ यासां नाम्नापि कामः स्वात्संगमं
दर्शनं विना । तासां हक्संगमं प्राप्य यत्र द्रवति कौतुकम्
॥ ११ ॥ यावदृष्टिर्मृगाक्षीणां नो नरीनर्तिं भङ्गुरा ।
तावज्जानवतां चित्ते विवेकः कुरुते पदम् ॥ १२ ॥ समा-
क्षिप्याः समासुरैश्चुम्बिताश्चुम्बनैरपि । दद्याश्च दर्शनैः कान्तं
दासीकुर्वन्ति योषितः ॥ १३ ॥ ज्योत्स्नेव नयनानन्दः
सुरेव भद्रकारणम् । प्रभुतेव समाकृष्टसर्वलोका नितम्बिनी
॥ १४ ॥ कार्यासकृतकूर्पासरातरपि न शान्यति । शीतं
शातोद्दीपीनवक्षोजालिङ्गनं विना ॥ १५ ॥ संपन्न रमणी
शीलसंपन्नरमणी विना । इत्यूढवान्नरमणी रमणी रुक्मिणी
हरिः ॥ १६ ॥ पादसंवाहने वैज्री केशसंमार्जने फेणी ।
अहो माग्यं पुरंभीणां दधिसंमन्यने रविः ॥ १७ ॥ प्रम-
वति मनसि विवेको विदुषामपि शास्त्रसंभवस्वायत् ।
निपतन्ति दृष्टिविशिखा यावन्नेन्द्रीवराक्षीणाम् ॥ १८ ॥ सन्तु
विलोकनभाषणविलासपरिहासकेलिपरिरम्भाः । सरणमपि
कामिनीनामलमिह मनसो विकाराय ॥ १९ ॥ ह्लादनता-
पनशक्ती सहजे स्तः सुभ्रुवां कटाक्षेषु । तत्राद्या प्रबला
स्वाग्नेदीयस्त्वे परा दवीयस्त्वे ॥ २० ॥ अवलोकनमपि
सुखयति कुवलयदलचारुचपलनयनायाः । किं पुनरमृत-
समानं सरमसमालिङ्गनं तसाः ॥ २१ ॥ श्रीडावेलारुद्धं
सागरसलिलमिव योषितां हृदयम् । रागेन्दुरुदयमानो भूयो
भूयस्तरङ्गयति ॥ २२ ॥ आदानपानलेपैः काश्चिद्रलोप-
तापहारिण्यः । पुरतः स्थितैव सिद्धौषधिवह्नी कापि
जीययति ॥ २३ ॥ उपनिषदः पैरिपीता गीतापि च हन्त

मतिपयं नीता । तदपि न हा विधुवदना मानससदनाद्-
हिर्याति ॥ २४ ॥ यस्य न सविधे दयिता दयदहनन्दुहिन-
दीधितिस्तस्य । यस्य च सविधे दयिता दयदहनन्दुहिनदीधि-
तस्तस्य ॥ २५ ॥ यत्र पतत्यबलाणां दृष्टिर्निगिताः पतन्ति
तत्र शराः । तत्रापरोपितशरो धावत्यासां पुरः स्मरो मन्ये
॥ २६ ॥ स्वपरप्रतारकोज्यौ निन्दति योज्जलीकपण्डितो
युवतीः । यस्मात्पसोऽपि फलं स्वर्गः स्वर्गोऽपि योषितोऽम्भ-
रसः ॥ २७ ॥ अकृत्रं कुचयोः कृत्रं वट्टेने विततं
चक्षुषि विस्तृतं नितम्बे । अरुणापरमाविरस्तु चित्ते करुणा-
शालिकैरालिमागवेयम् ॥ २८ ॥ अघरे नववीटिका-
नुरागो नयने कज्जलमुज्ज्वलं दुकूलम् । इदमामरणं नित-
म्बिनीनामितरङ्गणमङ्गदूषणाय ॥ २९ ॥ रत्नानि विभूष-
यन्ति योषा भूष्यन्ते वनिता न रत्नकान्त्या । चेतो वनिता
हरन्त्यरत्ना नो रत्नानि विनाङ्गनाङ्गसद्भात् ॥ ३० ॥ ताव-
देव विदुषां विवेकिनी बुद्धिरस्ति भववन्धमेदिनी । यावदि-
न्दुवदना न कामिनी वीक्षिता रहसि हंसगामिनी ॥ ३१ ॥
तरुणिमनि कृतावलोकना ललितविलासविलम्बविग्रहा ।
सरशारविसराचितान्तरा मृगनयना हरते सुनेर्मनः ॥ ३२ ॥
तावदेव कृतिनां हृदि स्फुरत्येव निर्मलविवेकदीपकः ।
यावदेव न कुपद्मचक्षुषां ताड्यते चपललोचनाशरैः ॥ ३३ ॥
मेये धरित्र्याः पुरजव सारं पुरे गृहं सन्ननि चकदेशः ।
तत्रापि शय्या शयने वरा स्त्री रत्नोज्ज्वला राज्यसुखस्य
सारः ॥ ३४ ॥ आस्यं सँहास्यं नयनं सलास्यं सिन्दूरविन्दुदय-
शोभि मालम् । नया च वेणी हरिणीदशश्रेदयैरगुण्यैरपि
भूषणैः किम् ॥ ३५ ॥ मात्स्यंमुत्सार्य विचार्य कार्यमार्थाः
समर्थादमिदं वदन्तु । सेव्या नितम्बाः किमु भूषणामुत
सरसैरविलासिनीनाम् ॥ ३६ ॥ क्लितेन भावेन च लज्जया
मिथ्या पराङ्मुखैरर्धकटाक्षवीक्षणैः । वचोमिरीर्याकटहेन
लीलाया समस्तमायैः खलु बन्धनं स्त्रियः ॥ ३७ ॥ अवि-
श्वसन्वृत्तंघुरंघरोऽपि नरः पुरंभीपुरतोऽप्य एव । अयोप-
शिखासुशालोऽपि काकः प्रतार्यते किं न पित्रैर्हनाभिः
॥ ३८ ॥ उड्डराजसुखी मृगराजकर्टिर्गजराजविराजितमन्द-
गतिः । यदि सा वनिता हृदये निहिता क जपः क तपः
क समाधिरतिः ॥ ३९ ॥ तद्वारुण्डलाया महीमण्डलायां
तथा मोगिनोगानुपरागं त्यजामः । मनःशोभदहान्कृत्यातः
कटाक्षान्कुरंगेक्षणश्रित्क्षणं पातयन्ति ॥ ४० ॥ भ्रूचातुर्या-
कुक्षिताक्षाः कटाक्षाः स्त्रिण्या वाचो लज्जिताश्चैव हासाः ।
लीलामन्दं प्रस्थितं च स्थितं च स्त्रीणामेतद्भूषणं चादुषं

१ सुवर्णसङ्घाः २ भयमिव ३ पादभ्यन्तनिर्हरणार्थं कुनो
मज्जिद्वेत्ताखण्डो बज्जिती लोके कथ्यते; पक्षे,-इन्द्रः ४ दन्त-
पत्रिका; पक्षे,-धेयः ५ मन्था; पक्षे,-धर्यः ६ ब्रह्मप्रतिपादकाः
हृतिशिरोभागाः ७ अभ्यस्ताः-

१ स्मृजन् २ मन्थे ३ हरस्य ४ स्तच्छ्रुत् ५ सुखम् ६ हास-
सुखम् ७ भयेन ८ प्रणयकोपेन ९ बध्यते १० कोटिजग्मिः-

च ॥ ४१ ॥ नून हि ते कविवरा विपरीतवोधा ये निल
माहुरबला इति कामिनीस्ता । यामिर्विलोत्तरतारकदृष्टि
पातै शक्रादयोऽपि विजितास्त्वबला कथ ता ॥ ४२ ॥
नान्दीपदानि रतिनाटकविभ्रमाणामाचाक्षराणि परमाण्य
थवा खरस । दृष्टेऽधरे प्रणयिना विधुताप्रपाणे सीत्कार
शुष्करदितानि जयन्ति नार्या ॥ ४३ ॥ अलमतिचपल
त्वास्त्रप्रमाथोपमत्वापरिणतिविरसत्वात्सगमेनाङ्गनाया ।
इति यदि शतकृत्यस्तत्त्वमालोचयामस्तदपि न हरिणाक्षी
विस्मरत्यन्तरात्मा ॥ ४४ ॥ द्रुत यस्मालोकाद्विरहजन
शोकापनयन यदङ्गे सानन्द नयनमरविन्द विहरति । न
यस्यापैति श्री कचनिचयराहोरपरि समे खेद रामा
वैदनहिमधामा शमयतु ॥ ४५ ॥ श्रुत दृष्ट स्पृष्ट स्मृत
मपि नृणा ह्लादजनन न रत्न स्त्रीभ्योऽन्यत्कचिदपि कृत
लोकपतिना । तदर्थे धर्माथौ विभववरसौख्यानि च ततो
गृहे लक्ष्म्यो मान्या सततमबला मानविभवै ॥ ४६ ॥
ललाटे कस्तुरीतिरकमबला कज्जलशुचि दशो कर्णद्वन्द्वे
विमलमणिताटङ्गयुगलम् । गले मुक्तामाला शुचि वसनमङ्गे
च सतत वशीकृतौ विश्व दधति खलु बाह्योपकरणम्
॥ ४७ ॥ भवन्तो वेदा तप्रणिहितधियामत्र गुरयो विद
ग्धालापना वयमपि कवीनामनुचरा । तथाप्येतद्भूमो न
हि परहिताल्पुष्यमधिक न चास्मि-ससारे कुवलयदशो
रम्यमपरम् ॥ ४८ ॥ विसुञ्चति बुधो जन सुकृतचिन्तन
दूरतो जहाति च मुनिरूपस्त्यजति धीरता शकर ।
विधिर्भवति चञ्चलसिजगतीपति क्षुभ्यति क्षण कुटिलदृष्टयो
यदि पतन्ति वामश्रुव ॥ ४९ ॥ अमृतममृत क सदेहो
मधुरयपि नान्यथा मधुरमधिक चूतस्यापि प्रसन्नरस फलम् ।
सकृदपि पुनर्मध्यस्थ सन्स्वान्तरविज्जनो वदतु यदिहान्य
त्वाहु साप्रियारदनच्छदात् ॥ ५० ॥ वचसि भवति
सङ्गलागमुद्दिश्य धार्ता श्रुतिमुखरसुखाना केवल पण्डि
तानाम् । जघनमरुणरत्नप्रियकाञ्चीकलाप कुवलयनयनाना
को विहातु समर्थ ॥ ५१ ॥ किमिह बहुमिरुक्तैरुक्ति
शून्यै प्रलयपैर्द्वयमिह पुरुषाणा सर्वदा सेवनीयम् । अमि
नवमदलीलालालस सुन्दरीणा स्तनभरपरिखिन्न यौवन वा
वन वा ॥ ५२ ॥ यासा सत्यपि सह्युणानुसरणे दोषानुरागो
भृश या प्राणान्तरमर्षयन्ति न पुन सपूर्णार्थि प्रिये ।
अत्यन्ताभिमतेऽपि वस्तुनि विधिर्यासा विषेर्धीत्मकस्तत्त
केलिषु दक्षिणा अपि सदा वामा जयन्त्येव ता ॥ ५३ ॥
स्त्रीसुत्रा कुसुमासुषस परमां सर्वार्थसंपत्करीं ये मूढा प्रवि
हाय यान्ति कुपियो मिथ्याकलान्वेषिण । ते तेनैव

निहत्त्व निर्दयतर नमीकृता मुण्डिता केचिद्रक्तपटीकृताश्च
जटिला कापालिकाक्षुपरं ॥ ५४ ॥ द्रष्टव्येषु किमुत्तम
मृगदृश प्रेमप्रसन्न मुख धातव्येष्वपि किं तदास्यपवन
श्राव्येषु कि तद्वच । किं स्वाधेषु तदोष्णपल्लवरस स्पृश्येषु
कि तद्रूपस्यै किं नवयौवने सहृदयै सर्वं तद्विभ्रम
॥ ५५ ॥ यत्रैता लहरीचलाचलदशो व्यापारयन्ति भ्रुव यत्-
त्रैव पतन्ति सततममी मर्मस्पृशो मार्गणा । तचकीकृत
चापमक्षितशरप्रेङ्खत्कर क्रोधनो धावत्यश्रत एव शासनधर
सत्य सदासा स्मर ॥ ५६ ॥ विश्रामिन्पराशरभृत्तयौ
वाताम्बुपर्णाशानास्तेऽपि स्त्रीमुखपङ्कज मुललित दृष्टैव मोह
गता । शाल्यत्र सद्यत पयोदधियुत ये मुञ्चते मानवास्ते
पामिन्द्रियनिग्रहो यदि भवेद्विन्ध्यस्तरेत्सागरे ॥ ५७ ॥
आलोलैरुपगम्यते मधुकरै केशेषु माल्यग्रह कान्ति कापि
कपोलयो प्रथयते ताम्बूलमन्तर्गतम् । अज्ञानामनुलेपन परि
मलैरालेपनप्रक्रिया वेप कोऽपि सरोजसुन्दरदृश सूते सुख
चक्षुषो ॥ ५८ ॥ सद्रत्नरकारहारा भयवरदकरा सप्तध
म्भिम्भमारा मूलाधाराधिकारा निगमनिधिधारा काव्यकोटि-
प्रचारा । ससारानत्यकारा सदनमयहरा चिद्वनैकावतारा
तारा शृङ्गारधारा मनसि वसतु ते सर्वदा सर्वसारा ॥ ५९ ॥
ससारेऽस्मिन्नसारे परिणतितरले द्वे गती पण्डिताना
तत्त्वज्ञानामृतान्म पुलकितमनसा यातु काल कदाचित् । नो
चेन्मुग्धाङ्गनाना स्तनजघनभराभोगसभोगिनीना स्थूलो
पथस्थलीषु स्थगितकरतलस्पर्शलोभोचतानाम् ॥ ६० ॥
ससारेऽस्मिन्नसारे कुन्तपतिमवनद्वारसेवाकलङ्कव्यासङ्गव्यस्त
धैर्यै कथममलधियो मानस सविदधु । यद्येता प्रोद्यदि
न्दुबुत्तिनिचयभृतो न स्फुरन्मोजनेश प्रेङ्खत्काञ्चीकलापा
स्तनमरविनम मध्यमागास्तरुण्य ॥ ६१ ॥

युववर्णनम्

अधरि पत्रेषु तदक्षिणा घृणा क तच्छयच्छायलयोऽपि
पल्लवे । तदासदास्तेऽपि गतोऽधिकारिता न शारद
पार्विकशर्वरीश्वर ॥ १ ॥ किमस्य रोम्णा कपटेन कोटिमि
विधिर्न लेखाभिरजीगणहृणान् । न रोमकूपीधमिषाजग
कृता कृताश्च कि दूषणशून्यविन्दव ॥ २ ॥ असुध्य
दोर्म्यामरिदुर्गुणुठने भ्रुव गृहीतागर्गदीर्घपीनता । उर श्रिया
तत्र च गोपुरस्फुरत्कपाटदुर्धर्षतिर प्रसारिता ॥ ३ ॥
स्वकेलिलेशसितमिन्दितेन्दुनो निजाशक्तर्जितपद्मसपद ।
अतद्द्वयीजित्वासुन्दरान्तरे न तन्मुखस प्रतिमा चराचरे
॥ ४ ॥ सरोरुह तस्य दशैव तर्जित जिता सितेनैव
विधोरपि श्रिय । कुत पर भव्यमहो महीयसी तदाननसो

पमितौ दद्विद्रता ॥ ५ ॥ खनालमारस तदुत्तमाङ्गैः समं
चमयैव तुन्वामिलापतः । अनागते शंसति बालचापलं
पुनः पुनः पुच्छविलोलनच्छलात् ॥ ६ ॥ निमीलनश्रंग-
जुषा दृगा मृशं निर्णीय तं बन्धितदशीमिरर्जितः । अमृत्सम-
भ्यासमरं विवृष्वते निमेषैर्निःसंरघुनापि लोचनैः ॥ ७ ॥
विलोकयन्तीमिरजस्रभावनाबलादधुं तत्र निमीलनेष्वपि ।
अलम्बि मर्त्यामिरमुष्य दर्शने न विम्ललेगोऽपि निमेष-
निर्मितः ॥ ८ ॥ न का निशि स्वगतं ददर्श तं जगाद
गोत्रस्खलिते च का न तम् । तदात्मताप्यातधना रते च
का चकार वा न स्वमनोमग्नोद्भवम् ॥ ९ ॥

बालावर्णनम्

अभ्यासः कर्मणा सन्धुगुत्वादयति कौशलम् । विधिना
तान्दम्यस्त यान्मुद्धा मृगेक्षणम् ॥ १ ॥ न देवकन्यका
नापि गन्धर्वकुलसंभवा । तथाप्येषा तपोमङ्गे विधातुं
वेषसोऽप्युत्तम् ॥ २ ॥ इयं व्याधायते बाला भ्रूत्याः कारु-
कायते । कटाक्षाश्र शययन्ते मनो मे हरिणायते ॥ ३ ॥
मनोऽपि शङ्कमानाभिर्बालाभिरुपजीव्यते । अपदक्षीणपाङ्कण्य
मग्नी मकरकेतनः ॥ ४ ॥ अतन्द्रचन्द्राभरणा ससुद्दी-
पितमन्मया । तारकातरला शयमा सानन्दं न करोति
कम् ॥ ५ ॥ निर्माणशैशवं धातुश्चन्द्रिका लोचकञ्जुषाम् ।
श्रीहागृहमनद्भस्त सेयमिन्दीनरेक्षणा ॥ ६ ॥ प्रेङ्खणप्रेङ्ख-
णाट्यापान्कुन्त्यैः सखितत्रयम् । न वीणायाः प्रवीणायाः
स्वजनं स्मरञ्जनम् ॥ ७ ॥ दग्धो विधिर्विधत्ते न सर्व-
शुणमुन्दरं जनं कमपि । इत्यपगादमयादिव मुग्धाक्षी
निर्मिता विधिना ॥ ८ ॥ मीनपती नयनाभ्या चरणाम्यामपि
सुकुलकमलपती । शैनालिनी च केशैः सुरसेयं सुन्दरी
सरसी ॥ ९ ॥ अलिकुलमञ्जुलकेशी परिमलवहुला रसा-
यहा तन्वी । निःसलयपेशलाग्निः कोनिलकलमापिणी
प्रियतमा मे ॥ १० ॥ अमृतं तदधराम्बुने वचनेष्वमृतं
विलोकनेऽप्यमृतम् । अमृतमृत्तौ कुचकुम्भौ सत्यं सा सृष्टि-
रपरिव ॥ ११ ॥ स्तनकलशस्खलदम्बरसंरचणव्यग्रपाणि-
कमत्रयाः । निपतन्ति माग्यमाजासुपरि कटाक्षाः सरो-
जाक्ष्याः ॥ १२ ॥ कुङ्कुमपङ्केनाङ्घ्रितदेहा गौरपयोधर-
कम्पितहारा । नृपुङ्गुसंरणणवदपद्मा कं न वशीकुरुते सुवि-
रामा ॥ १३ ॥ मन्दमन्दगमना करिणी किं वा विशाल-
नयना हरिणी किम् । पूर्णचन्द्रवदना रजनी किं पश्य
गच्छति सखे तरुणी किम् ॥ १४ ॥ उच्चञ्जसनमरतान्त-
तान्तमर्थं विशिष्यद्धनरुचयान्तान्तसूनुम् । यशान्जभ्रम-

दलिर्मातर्मातनेत्रं मुग्धाक्षी मम धुरि मन्दमन्दमेति ॥ १५ ॥
उदयदुदयदीक्षणाप्य पत्युश्चपलद्वन्द्वपया निरुच्यमानम् ।
मन इव रूपगम्य दानकाले कति न ततान गतागतानि
चक्षुः ॥ १६ ॥ अदम्भा हि रम्भा विलङ्घा च लक्ष्मी
धृताचि हिया चौरसच्छादिताम्बा । अहो जायते मन्द-
वर्णाप्यवर्णा समाकर्ष्य तस्या गुणस्यकदेशम् ॥ १७ ॥
एकान्तसुन्दरविधानजडः क वेधाः सयाङ्गकात्तिचतुर क
च रूपमस्याः । मन्ये महेश्वरभयान्मकरष्वजेन प्राणाधिना
युवतिरुपमिदं गृहीतम् ॥ १८ ॥ किं कौसुदी. शशिः
सकला विचूर्ण्य संयोज्य चाभूतरसेन पुन. प्रयत्नात् ।
कामस्य धोरहृदङ्कृतिदग्धमूर्तेः संजीवनीपविरेयं विहिता
विधाया ॥ १९ ॥ नेदं मुखं मृगप्रियुक्तगगाङ्कविम्बं नेमौ
स्तानामृतपूरितहेमकुम्भा । नैवालकागलिरिय मदान्ना
शाला नैवेदमक्षिगुलं निगडं हि युनाम् ॥ २० ॥ चित्ते
निवेद्य परिकल्पितसत्त्वयोगान् रूपोचयेन विधिना विहिता
कृगाङ्गी । स्त्रीरत्नसृष्टिरपरा प्रतिभाति सा मे धातुर्विमुल्य-
मनुचिन्त्य वपुश्च तस्याः ॥ २१ ॥ चन्द्रो जडः वदलि-
काण्डमकाण्डशीतमिन्दीवरणि च विमुद्रितविभ्रमाणि ।
येनाक्रियन्त सुतनोः स कथं विधाता किं चन्द्रिका कवि-
दशीतरुचिः प्रसूते ॥ २२ ॥ निम्बुकेशैः नृशशिषिप
नवीनसंश्रययौवनवत्तमनोरमश्रीः । उन्मीलितस्तननरस-
वका निकाममेणीदृशस्तनुभ्रता तनुते मुदं नः ॥ २३ ॥
नीलोत्पलेशितसत्त्वञ्जनमञ्जुनेना सपूर्णशारदसुधाकरकान्त-
वक्त्रा । बाला जगत्रितयमोहूनदिव्यमूर्तिमन्ये विभाति
जुगति स्मरवीरकीर्तिः ॥ २४ ॥ एता स्वलद्वल्यसङ्घति-
मेखलेश्वरङ्कारान्पुुरवाहृतराजहसा । बुवंन्ति क्व न मनो
विवशं तरुण्यो विश्वस्तमुग्धहरिणीसदृशैः कटाक्षैः ॥ २५ ॥
एषा भविष्यति विनिरसरोहदाक्षी कामस्य कापि दयिता
तनुजाऽनुजा वा । यः पश्यति क्षणमिमा कथमन्यथासौ
कामस्तमस्तकरुणस्तर्ण हिनस्ति ॥ २६ ॥ अंपाङ्गतरे
दृशौ तरलवक्रवर्णा गिरो विलासमरमन्धरा गतिरतीन
कान्त मुखम् । इति स्फुरितमद्भके मृगदृशा स्तनो लीलया
तदन न महोदयः ईतपदोऽपि सलक्ष्यते ॥ २७ ॥
दृगः प्रथुतीदृता जितनिजाञ्जपत्तिपश्रतुर्मिरपि साधु
साधिति मुखैः सम व्याहृतम् । शिरानि चलितानि
विस्मयशालुहवं वेषसो विषाय ललना जगत्रथललामभूता-
मिमा ॥ २८ ॥ क्वचित्सूत्रमङ्गैः क्वचिदपि च लजापरि-
पतैः क्वचिद्गीतिपतैः क्वचिदपि च लीलाविलमितैः ।

१ मन्त्रा २ श्रीरूपम्. ३ शङ्खला. ४ नैवप्रान्तचक्रम्.
५ विनामवरेण मन्थरा मन्दा गतिः ६ कुचमितिः.

मधोदानामेभिर्वदनकमलैर्नत्रचलिते स्फुरलीलालीना प्रकर
परिपूर्णा इव दृश ॥ २९ ॥ अमुष्या लावण्य मृदुलमृदु
लानप्यवयवा मनोलैल्य धातु करकठिनता मे विमृशति ।
पद चित्ते धत्ते मतिरिति पुरा पङ्कजभुजा ध्रुव कल्याणीय
कलितसुकृतेरेव रचिता ॥ ३० ॥ समीचीना चीनाशुक
परिवृताङ्गी प्रविलसत्कुचापीना हीना जघनघनभारोऽञ्ज
वदना । न दीना दीनान्त कलितमदना सेयपधुना नवीना
मीनाक्षी व्यथयति मुनीनामपि मन ॥ ३१ ॥ स्फुरन्नाना
रत्नारणितवसना हृत्तमसृणसनापीना मत्ता तरलजघना
हृत्सगमना । स्मरार्थानासीना कविहृदि जिताशेषललना
नवीना मीनाक्षी व्यथयति मुनीनामपि मन ॥ ३२ ॥
उदासीनालीनामपि वचसि लीना तनुलसत्रपाचीना दीनाल
पनपदवीनायकधृता । कवीनामासीना हृदि कुमुदिनीनाथ
वदना नवीना मीनाक्षी व्यथयति मुनीनामपि मन ॥ ३३ ॥
निरीना चेदमान्त कथमपि सखीनामभिहितै कृताचीना
हीनाकृतिरपि मतीनामविषया । कवीनामज्ञत्व श्रूयति
विषीना तनुतया नवीना मीनाक्षी व्यथयति मुनीनामपि
मन ॥ ३४ ॥ कुचाम्या भास्वन्ती विजितलकुचाम्या
ध्रुवमनो हरन्ती बिम्बोकै सरसि विहरन्ती मधुरगी ।
तरुण्या लावण्य किमपि विदधानार्मकविधौ नवीना मीनाक्षी
व्यथयति मुनीनामपि मन ॥ ३५ ॥ अमलमृणाल
काण्डकमनीयकपोलरुचेस्तारलसलीलनीलनलिनप्रतिफुल्लदृश ।
विकसदशोकराणकरकानितभृत सुतनोर्मेदल्ललितानि हन्त
ललितानि हर्षित मन ॥ ३६ ॥ किमिन्दु कि पद्म किमु
सुकुरबिम्ब किमु मुख किमञ्जे किं मीनौ किमु मदनबाणौ
किमु दृशौ । खगौ वा रुच्छौ वा कनककलशौ वा किमु
कुचौ तडिद्धा तारा वा कनकलतिका वा किमबला ॥ ३७ ॥
तनुस्पर्शादस्या दरमुकुलिते हन्त नयने स्रुदधद्रोमाञ्ज व्रजति
जडतामङ्गमखिलम् । कपोलौ धर्मद्रौ ध्रुवसुरतारशेषविषय
मन सान्द्रानन्द स्पृशति झटिति ब्रह्म परमम् ॥ ३८ ॥
मधुरवचने सत्रभङ्गे कृताङ्गुलितनैरलसवलितैरङ्गयासैर्म
होसवयवधुभि । असङ्कदसङ्कस्फारस्फोरैरपाङ्गविलोकितेभि
सुवनजये सा पद्मेपौ करोति सहायताम् ॥ ३९ ॥
कर्पूरं स्थलविचरना कुङ्कुमेनालवाल माष्वीकानि
प्रतिदिनपय पद्मबाण कृपाण (१) । ततोपमना यदि निल
मवेत्काञ्चनी कापि बह्वी सा चेदस्या किमपि लभते
सुधुव सौकुमार्यम् ॥ ४० ॥ लावण्यामृतदीर्घिका कुल्लगृह
सौन्दर्यसौभाग्ययोसैलोक्याकररत्नकन्दलिरिय जीव्यात्सहस्र
समा । रूपलोकनकौतुकेन बहुना शिल्पश्रमेणादरान्मन्ये
या विधिना विहाय विहित सृष्टेर्ध्वजारोपणम् ॥ ४१ ॥

असा सर्गविधौ प्रजापतिरभूच्चन्द्रो नु कान्तिप्रद शङ्करौकरस
स्य नु मदनो मासो नु पुण्याकर । वेदाभ्यासजह
कथ नु विषयव्यावृत्तकौतूहलो निर्मातु प्रभवेन्मनोहरमिद
रूप पुराणो मुनि ॥ ४२ ॥ वक्र चन्द्रविकासि पङ्कज
परीहासशम्भे लोचने वर्ण स्वर्णमैपाकरिष्णुरलिनीर्जिष्णु
कचाना चय । वक्षोजाविमकुम्भविभ्रमहरो गुदा
नितम्बस्थली वाच्य हैरि च मर्दय युवतिषु स्वाभा
विक गण्डनम् ॥ ४३ ॥ असाश्रेद्धतिसौकुमार्यमधुना
हसस्य गर्बैरल ॥ ४४ ॥ अयो यदि धार्यता परमूर्तेर्वाच्यमत्व
प्रतम् । अज्ञानामकठोरता यदि इष्टप्रायव सा मालती
कान्तिश्रेर्कमला किमत्र बहुना कौषायमालम्बताम् ॥ ४४ ॥
निर्मित्तु सुदतीर्मेजो विरचिते यके शशिभ्रान्तित
कोशीभूतैर्नजाम्बुजासनमधिघातु न शक्तो विधि । गर्ध
विस्मृतान्कुचौ च कठिनौ पीनौ नितम्बौ कचान्वक्राधि
र्मितवान्मति स्फुरति हि स्वस्थे नृणा चेतसि ॥ ४५ ॥
सौन्दर्यस्य तरङ्गिणी तरुणिमोत्कर्षस्य हृषोद्धम कान्ते
कार्मणकर्म नर्मरहसासुहासनावासम् । विद्या वक्रगिरा
विधेरनवधिप्रावीण्यसाक्षात्क्रिया बाणा पद्मशिलीमुखस्य
ललनाचूडामणि सा प्रिया ॥ ४६ ॥ इष्टि सालसता बिमर्ति
न शिशुक्रीडासु बद्धादरा श्रोत्रे प्रेषयति प्रवर्तितसखी सभो
गवार्तास्वपि । पुसामङ्कमपेतशङ्कमधुना नारोहति प्राग्यया
वाला नूतनयौवनव्यतिकरावष्टम्भमाना शनै ॥ ४७ ॥
आयाति श्रियमञ्जसा नयनयोरम्भोरुहप्रेयसी सनाह स्तन
योरय कलयते समोगयोग्या दशाम् । वैदग्ध्येन सहासिका
वितलुते वाचामिय प्रक्रिया मुग्धाया पुनरैन्दवी न सहते
सुरशरभिरया मुखम् ॥ ४८ ॥

वयःसंधिवर्णनम्

यथा यथा विशालस्या हृदये हृदयेश्चर । तथा तथा
बहिर्यातौ मन्ये सकोचत कुचौ ॥ १ ॥ अन्तरङ्गमनङ्गस्य
शङ्करकुलदैवतम् । अङ्गीकरोति तन्वङ्गी सा विलासमय
वय ॥ २ ॥ अन्येय रूपसपत्तिरन्या वैदग्ध्यधोरणी । नैषा
नलिनपत्राक्षी सृष्टि साधारणी विधे ॥ ३ ॥ अनायासकृश
मध्यमशङ्कतरले दृशौ । अभूयणमनोहारि वपुर्वयसि सुधुव
॥ ४ ॥ दृश्य दृशा सहस्रैर्मनसामसुतैर्विर्भावनीय च ।
सुकृतशतकोटिभोग्य किमपि वय सुध्रुवो जयति ॥ ५ ॥

१ उत्तरविधाने २ जीणे ३ रुच्छ कुर्वन् ४ ज्यञ्जील
५ मनोहरम् ६ मिथो भाषणम् ७ मौनव्रतम् ८ पाषाणरूपा
९ रक्ष्मी १० काषायवल्गु ११ निनातुमिच्छु १२ बद्धा
१३ सुकृतीभूतस्वकीयकमलासनम् १४ चातुयम् १५ परिपाटी
१६ न्वेयम्

व्यथैति वयसि प्रथमे सगुदञ्चति तरुणिमनि मुदृश । दधति
 स मधुरिमाण वाचो गतयश्च विभ्रमाश्च भृशम् ॥ ६ ॥
 यदवधि विलासमवन यौवनमुदियाया चन्द्रवदनाया ।
 दहन विनैव तदवधि यूना हृदयानि दक्षते ॥ ७ ॥
 अथर त्रिसलयराग कोमलविटपानुवारिणो बाहू । कुसु
 ममिव लोभैनीय यौवनगङ्गेषु सनद्धम् ॥ ८ ॥ मृदुलवलि
 ललितमध्य मृदुलकुच चारु विपुलभूषणम् । पुनागस्पृह
 पीय स्फुरति वन यौवन च नारीणाम् ॥ ९ ॥ सभिन्नयोर
 मुप्या वयसो पयसोरिवाङ्गेषु । अनयो रसद्विभेद मानस
 जन्मा पर वेद ॥ १० ॥ सनतमिदमुत्तुङ्ग निम्नो मध्य
 समुजत जघनम् । विषमे मृगशावाह्या वपुषि न्वे क इव
 न स्पृहति ॥ ११ ॥ उदयति तरुणिमतरुणो शौभ
 शशिनि प्रशान्तिमायाते । कुचचक्राकुमुगल तरुणितटिन्या
 भियो मिल्ति ॥ १२ ॥ अचल चलदिव चसु प्रकृतमपी
 समुद्यदिव वश । अतदिव तदपि शरीर सप्रति वामभ्रुवो
 जयति ॥ १३ ॥ अयमङ्कुरमान एव तावत्कुचयो कर्पति
 लोकलोचनानि । इतरेतरपीठनीमवस्था रतयो श्रीरनयो
 कथ भवित्री ॥ १४ ॥ परिहरति यथा यथा वयोऽस्या
 स्फुरदुरुदलशालिवालमावध । द्रढयति घनुपस्रथा तथा
 ज्या स्पृशति शपनपि सज्जयन्मनोम् ॥ १५ ॥ निशित
 शरधियाप्रथमत्यन्तद्वे दृशि मुदृश खल वयसंराले । दिशि
 निपतति यत्र सा च तत्र व्यतिकरमेत्य समुपिन्यत्रस्था
 ॥ १६ ॥ यथा यथाऽस्या कुचयो समुजतिस्रथा तथा
 लोचनमेति वक्रताम् । अहो सहन्ते यत नो परोदय
 निसर्गतेज्जतमेलिना क्षमाधव ॥ १७ ॥ सम विलासोऽङ्क
 रित सनाभ्या त्रया निलासेन सहावतीर्णा । अवर्तता
 न्वस्त्रपथैर साक वात् प्रफारो वचसा वृशाङ्गा ॥ १८ ॥
 उमीलित दृष्टिवय चित्र सूर्योर्भूमिर्त्रिभारविन्दम् ।
 बभूव तस्माश्चतुरश्रोभि वपुर्मिक्त नययौवनेन ॥ १९ ॥
 असमृत मण्डनमङ्गयैरनासत्रय करण मदस्य । वामस्य
 पुण्यव्यतिरिक्तमद्य वाल्यात्पर साधु वय प्रपेदे ॥ २० ॥
 जावृणोति यदि सा मृगीदृशी सौभाग्येन पुचवाश्नच
 लम् । भूय एव महिरैवि गौरवाद्भ्रमते न सहते तिररिक्

याम् ॥ २१ ॥ अत्युजतसुनसुरो नयने सुदीर्घे वक्र भुजा
 चतितर वचन ततोऽपि । मध्वोऽधिक ततुरनुगुरु
 नितम्बो मन्दा गति किमपि चाद्भुतलोचनाया ॥ २२ ॥
 श्रुपल्लवो घनुप्लाङ्गतरङ्गितानि बाणा गुणा थनपापालिरिक्
 स्फेरण । तस्यामनङ्गजयजगमदेयतायामस्त्राणि निर्जितज
 गति किमर्पितानि ॥ २३ ॥ दृशो सीमावाद श्रवणयुग
 लेन प्रतिकल सनाभ्या सरुदे हृदि मनसिजस्तिष्ठति
 वलात् । नितम्ब साकन्द क्षिपति रशानाद्दाम परत प्रवेश
 सन्वक्ष्या वपुषि तरुणिन्नो विजयते ॥ २४ ॥ अनाघ्रात
 पुष्य किसलयमैलून कररुहेनानिद्र रज मधु नयमनासा
 दितारम् ॥ अक्षण्ड पुण्याना फलमिव च तद्रूपमनघ न
 जाने भोक्तार कमिह समुपस्थास्रति विधि ॥ २५ ॥
 भ्रुवो वाचिलीला परिणतिरपूर्व जयनयो सनामोगो व्यक्त-
 स्तरुणिमसमात्मसमये । इदानीं बालया किममृतमय
 किं विषय निमानन्द साक्षाद्भूतितमधुर पक्षमव
 ॥ २६ ॥ अनाकृतैरेव प्रियसहचरीणा शिशुतया वचोभि
 पावालीमिथुनमधुना सगमयितुम् । उपादत्ते नो वा विर
 मति न वा केरलमिय क्रमोर्ग कल्याणी पुलकसुकुलै
 र्दन्तुरयति ॥ २७ ॥ प्रगल्भानामन्त प्रविशति शृणोति प्रिय
 कथा स्वय तत्तच्छेदाशतमभिनयैरेञ्जयति च । स्पृहामन्त
 कान्ते वहति न समम्येति निकट यथेवेय बाला हरति
 हि तथा चिचमधिकम् ॥ २८ ॥ स्मित किञ्चिद्वेजे सरल-
 तरलो हृषिभिम परिसन्दो वाचामभिनजविलासोक्ति-
 सरस । गतीनाभारम्ब निसलधितलीलापरिकर स्पृशन्त्या
 स्तरुण्य किमिह न हि रम्य मृगदृश ॥ २९ ॥ इमे
 तारुण्यश्रीनपरिभला श्रीदुस्तप्रताप्यारम्भा स्वरविजय
 दानप्रतिभुज । चिर चेतश्रीय अभिनवकारिकैरुचयो
 निलासव्यापारा किमपि विजयन्ते मृगदृश ॥ ३० ॥
 अपक्वते बाल्ये तरुणिमनि चागन्तुमनसि प्रयाते सुपत्ने
 स्रुतिमणि चास्त्रेपरसिके । न केनापि स्पृष्ट यदिह वयसा
 मर्म परम यदेतत्पञ्चोर्जयति वपुरिन्दीवरदृश ॥ ३१ ॥
 तदात्स्रो मौल्यमदिमरणपीया कठिनतां पिचित्य प्रत्य
 ङ्गदिध तरुणभावेन पठितौ । स्तनी सन्निप्राणा क्षण
 विनयत्रेयात्यमसृणसरो मया केयासुरि न रसाना सुव
 तय ॥ ३२ ॥ न शील दृग्भ्रू कलयति कुरङ्गो नय
 नयो कुचधी कर्कभ्रुकलमपि न कथ्यकृतवती । सुधाया
 सध्रीनी न च वचनवीची परिचिता तथापि श्रीरसा
 सुवजननमसा विजयते ॥ ३३ ॥ उदम्बदसोजद्वयतट
 भरक्षोभितवटि स्फुट्ठम्या मन्दीकृतविलसदिन्दौरुगम् ।

१ मण्डलि सति २ उच्य प्रार ३ रूपाणीयम् ४ मृदो वा लव
 िष्ठविशेषेन ललितो मध्यभागो वयस्य तप्ये पदो-यदुता वा
 वयो वक्षिण्य वेग मन्तिो मध्यो वक्षिण्य ५ मृधन रूपा
 लुङ्गा यक्षिण्य पदो, यदुली कुगी यरिमन् ६ मृधनम् ७ विपुला
 वे भूजा मृशास्तेपेन निविडन्तु पदो-विपुला मृशेषां वे विपुलमुप
 यथादृशा जन्मा यरिमल्लद् बहुप्रदेशाभ्यापरन्धनमिथ्य ८ पुनाः
 केनारुद्रे स्पृष्टपीयम् पदो-युल्लभधे स्पृष्टपीयम् ९ कुटिले
 अदीवीत्वास्ते १० स्वदलेन

समुच्चमङ्ग प्रविहितधनुर्भङ्गमनिश वयस्तपत्राक्षा क्रथ
मिथ मनो न व्यथयतु ॥ ३४ ॥ सुख विकसितस्मित
वैशितवकिमप्रेक्षित सैमुच्छलितविभ्रमा गतिरपास्तसंस्था
मति । उरो मुकुलितस्तन जघनमसबन्धुर्द्वोर बतेन्दु
वदनातनौ तरुणोद्गमो मोर्दते ॥ ३५ ॥ न दन्तुरसुर स्थल
वचसि नाश्रिता चातुरी विकारि न विळोकित भ्रुवि न
वकिमोपक्रम । तथापि हरिणीदृशो वपुषि कापि कान्ति
चउटा पटावृतमहामणियुतिरिवान सलक्ष्यते ॥ ३६ ॥ इद
परमसुन्दर तनुपुर कुरङ्गीदृशा निवार्य रज्जु शैशव स्वय
मनेन नीत बलात् । तदागमनाङ्गया मकरकेतुना किं
कृत पयोधरधराधरो त्रिवलिवाहिनीदुस्तरा ॥ ३७ ॥ स्थिर
त्वमचिरद्युतौ तमसि कोऽपि बध्नन्नेहो विधौ किमपि सौरभ
मधुनि कापि वर्णात्मता । क्षिरीपनवदामनि स्फुरति कोऽपि
शैलोदयो वयोऽभिनयवेधसस्तद्विहृ मन्महे कौशलम् ॥ ३८ ॥
क्षण सरलवीक्षण क्षणमपाङ्गसर्वाक्षण क्षण रजसि खेलन
क्षणमतीव भूषादर । क्षण द्रुततरा गति क्षणमतीव मन्दा
गति क्षणक्षणविलक्षण जयति चेष्टित सुभ्रुव ॥ ३९ ॥
शोभ घन्ते यदतिबहुल श्लिग्धलावण्यपूर प्रत्यङ्ग यत्तटम
सुरसन्धुर्मयो विभ्रमागाम् । उन्मन्न यत्स्फुरति च मना
कुम्भयोर्द्वन्द्वमेतत्तन्मयेऽस्या खरगजयुवा गाहते हत्तडा
गम् ॥ ४० ॥ मन्द मन्द श्रवणपुटकोपान्तगता द्रुगन्त
किञ्चिक्किञ्चिद्विरमति मनो धूलिकेलीरसेभ्य । आविर्भाव
स्तनमुकुलयो कापि कान्ति समन्तादद्य श्वो वा कुसुम
धनुषो यौवराज्याभिषेक ॥ ४१ ॥ सन्दोऽज्य नवतर
णिमा काममास्क दुकाने नैना सुख्यदहृ सहसा कैतुकी
बालमाव । तद्वैराज वरतरतनुस्पर्णभूगौ श्रुत प्रायस्त्व
स्वावनुदिनमय क्षीयते मध्यदेश ॥ ४२ ॥ श्रोणीबन्धस्य
जति तैनुता सेव्यते मध्यभाग पद्मा मुक्तास्तरलगतय
सश्रिता लोचनान्ध्याम् । घन्ते वक्ष कुचसचिवतामद्वितीय
तु वक्र तद्गानाणा गुणविनिर्भय कल्पितो यौवनेन ॥ ४३ ॥
सभ्रमङ्ग करकिसलयावर्तनैरपलन्ती सा पश्यती ललित
ललित लोचनस्यञ्चलेन । विन्यसन्ती चरणकमले लीलया
स्वैरयार्तैर्नि सङ्गीत प्रथमवयसा नर्तिता पङ्कजाक्षी ॥ ४४ ॥
दोलाया जघनस्थलेन चलता लोलक्षणा लज्जते साशङ्क
तनुवण्टकक्षतभिया क्रीडावने क्रीडति । घन्ते दिक्षु निरी
क्षण क्षितसुखी पारावताना रुते सज्ज मौम्यव्यवसर्जनार्थ
सुतनो शृङ्गारमिव वय ॥ ४५ ॥ वक्षसावराणादरस्तन

युगोद्भेद विनाप्यङ्गुलीमुद्रासूचितहास्यमास्यमधिक नो
पुनिकादौ रस । तिर्यंग्लोचननोक्षितानि वचसा छेकोक्ति
सकान्तयस्तस्या सीदति शैशवे समभवत्कोऽप्येष नव्य क्रम
॥ ४६ ॥ लावण्यामृतनिर्झरण सुदृश तिक्ताखिलाङ्गस्थली
जातस्तन नवीनयौवनकलालीलालतामण्डप । तस्मिन्वेष
विशेषशीतलतरच्छयासु सुसोस्थित कदर्पस्त्रिजगज्जयोद्यम
परोऽप्यद्यापि निद्रालस ॥ ४७ ॥ बाल्ये नेहपतौ निमी
लति वय सधिं विधाय खरश्र्वरश्र्वरतर विवेश निभृत
बालाशरीरालयम् । चाञ्चल्य चरणे पृथुत्वसुदरे निर्लज्जता
चेतति क्षामत्व हृदये दृशो सरलता सर्वस्वमसा हरन्
॥ ४८ ॥ एतस्या रतिबलमक्षितिपते क्रीडासरस्या शनैः
सशोप नयतीव शैशवजल तारुण्यतिग्मद्युति । अन्तस्था
च यथा यथा विकसति प्राय कुचोन्नत्यली स्यौल्य हन्त
तथा तथा वितनुते द्रवपीनमीनावली ॥ ४९ ॥ रेखा
काचन कज्जलस्य नयनाम्भोजे मिथ कौबालादालीभि सर
लीकृतापि कुटिलीमाव समालम्बते । लक्ष्या वक्षसि पाणि
पद्मविषमस्पर्शोदयादुद्रतिर्जानीमो वयमेणशावनयने बाल्य न
पाल्य तव ॥ ५० ॥ मध्यस्य ग्रथिमानमेति जघन वक्षो
जयोर्मेन्दता दूर यास्तुदर च रोमलतिका नेत्रार्जव धावति ।
कदर्प परिवीक्ष्य नूतनमनोरज्याभिषिक्त क्षणादङ्गानीव
परस्पर विदधते निर्लेपठन सुभ्रुव ॥ ५१ ॥ दृष्टि शैशव
मण्डना प्रतिकल लावण्यमभ्यस्यते पूर्वाकारसुरस्तथापि
कुचयो शोभा नवामीहते । सप्राप्ता गुरुता तथाप्युपचिता
भोगा नितम्बस्थली तन्व्या स्वीकृतमन्मथ विजयते तत्रेन
पेय वय ॥ ५२ ॥ तत्तस्या कमनीयकान्ति विजित
नेलोकयनारीवपु शृङ्गारस निक्तेन समभवत्सारसार
वय । यस्मिन्विरस्यतपश्मपालिचलना कामालसा दृष्टयो नो
यूना पुनरुपतति पतिता पार्श्वे शकुन्ता इव ॥ ५३ ॥
केलीकौतुकमादराच्छ्लेषणयोरेलीभिराश्राव्यते बालाभिस्तु पुर
पुरेव रजसि क्रीडार्थमाहूयते । चेतो याति न वा तत
स्तदुभयोरेणीदृशा साप्रत मध्ये चुम्बकयोरय शकलवन्नि
पक्षपात मन ॥ ५४ ॥ उत्तालालकमञ्जानानि कबरीपार्श्वे
शिखारसो दन्ताना परिकर्म नोविर्नहन भ्रूलास्ययोग्याग्रह ।
तिर्यंग्लोचनचेष्टितानि वचसा छेकोक्तिसकातय स्त्रीणा
म्लायति शैशवे प्रतिकल कोऽप्येष केलिक्रम ॥ ५५ ॥
भ्रात्रा नर्तनपण्डितश्रु वदन किञ्चित्प्रगल्भे दृशौ स्तोकोद्भेद
निवेशनस्तनपुरो मध्य दरिद्राति च । अस्या यजघन
धनं च कलया प्रत्यङ्गमेणीदृशा सत्यकारमिव खरैकसुहृदा
तद्यौवनेनार्थितम् ॥ ५६ ॥ लावण्यामृतमाहित वरतरनोर्द्वे

१ स्वावतीकृतम् २ समुद्रत ३ नियतकविपद्यता ४ उन्नतम्
५ उत्कर्षभागभवति ६ पणनबन्ध ७ सुक्ष्मताम् ८ चञ्चल्यमनानि
९ विपर्यय

स्थितं यत्पुत्र तत्तारुण्यवधनोदयेन बहुधा संवर्धितं पद्मम् ।
वीक्ष्य सान्दनशङ्कितः कुचयुगव्याजाश्रितम्बस्यलाचक्रे सेतु-
युगं न चेदिह श्रुतस्तादृशसत्यास्तुता ॥ ५७ ॥ वित्तारी
सनमार एष गमितो न स्वोचितामुन्नतिं रेखोद्भासि कृतं वलि-
त्रयमिदं न स्पष्टनिर्गोन्नतम् । मध्येऽस्या ऋजुरयताधकपिशा
रोमावली निर्मिता रम्यं यौवनशैशवव्यतिकरोन्मिश्रं वयो
वर्तते ॥ ५८ ॥ चाश्रुत्यं चरणौ विहाय नयनप्रान्तं प्रति-
घासते वस्तुं चाञ्छति वाचि काचिदप्रतस्पर्धाकरी माधुरी ।
कान्तिः काचन बक्षसो विजयते तन्व्या दृक्कलाश्रलं तन्मध्ये
दिवसैः क्रियद्विरततुजैता जगन्मण्डलम् ॥ ५९ ॥ आला-
पान्मूलिलामो विरलयति लसद्वाहुविक्षिति यातं नीविग्रन्धि
प्रथिन्ना प्रतनयति मनाभ्यन्निन्नो नितम्बः । उसुष्यत्यार्ध-
मूर्च्छकुचशिखरसुरो मूनमन्तः सरेण स्पृष्टा कोदण्डकोट्या
हरिणशिष्टुदशो दृश्यते यौवनश्रीः ॥ ६० ॥

तरुणीपृथगवयववर्णनम्

केदापाशाः

अस्या मनोहराकारकवरीभारनिर्जिताः । लज्जयेव वने
यासं चक्रुश्चरवर्हिणः ॥ १ ॥ माति विन्यस्तकहारं
सुकेश्याः केशसंचयम् । शोणितार्द्रैः शरैः पूर्णं तूणीरमिव
मान्मधम् ॥ २ ॥ स्नानामोमे पतन्माति कपोलाकुटिलोऽ-
लकः । शशाङ्कविन्धतो मेरी लम्बमान इवोरगः ॥ ३ ॥
चल्लकामिमनोमीनमादातुं चित्तजन्मनः । गल्यष्टिरिवामाति
वाल्यावेणी गुणोज्ज्वला ॥ ४ ॥ एणीदशो विजयते वेणी
मृष्टाजलम्बिते । अशोभं श्रमणस्य उपतर्जनहेतवे ॥ ५ ॥
तमस्तोम शृष्टं सोममण्डलोपरि राजसे । धूमपानेन किं
नाम धाम गम्यमतः परम् ॥ ६ ॥ वेणी श्यामा मुजंगीयं
नितम्बान्मसकं गता । वक्रचन्द्रमुषां लेडुं सान्द्रसिन्दूर-
निष्ठया ॥ ७ ॥ तस्याः कचमरव्याजाचनयश्रेहलालितः ।
आरूढः पार्वतीयुद्धा गृहवर्द्धान् मूर्धनि ॥ ८ ॥ श्यामा
मिलिन्दमाला बालया वदनपद्मकरन्दम् । आखादितुमिव
मिलिता ललिता वेणीमिपादेया ॥ ९ ॥ मलिना अपि
संयमनाकुटिला अपि सुमनसां समागततः । बाला अपि
सुचानामनुपङ्गाभिर्जरेत्त्वयुपयान्ति ॥ १० ॥ स्नानार्द्रमुक्ते-
प्यनुपुष्पासं विन्यस्तसायंतनमलिकेषु । कामो वसन्तात्यय-
मन्दवीर्यः केशेषु लेभे बलमङ्गलानाम् ॥ ११ ॥ एणीदशः
पाणिपुटे निरुद्धा वेणी विरेजे शयनोत्थितायाः । सैरोज-

कोगादिव निष्पतन्ती श्रेणी घनीमूय मधुप्रतानाम् ॥ १२ ॥
इयं सुखाम्बोरुहसंनिधाने विलम्बिचाम्भिततच्छलेन ।
समागतां सादरेमेव वाञ्छा द्विरेफमालामुत वा दधाति
॥ १३ ॥ अस्याः सपद्यैकविधोः कचौषः स्याने सुखम्यो-
परि वासमाप । पद्मस्थतावद्दुचन्द्रकोऽपि कयापिनां येन
जितः कल्पः ॥ १४ ॥ अस्या यदासेन पुरस्विश्च
तिरस्कृतं शीतरुचान्धकारम् । स्फुटस्फुटद्विकचच्छलेन
तदेव पश्चादिदमस्ति वदम् ॥ १५ ॥ अस्याः कष्यानां
शिखिनश्च किं नु विधिं कलापौ विमतेरगाताम् । तेनायमेभिः
किमपूजि पुण्यैरमांसि दत्त्वा स किमूर्धचन्द्रम् ॥ १६ ॥
आमाति शोमातिशयं प्रपचादेणीदशोऽस्या रमणीयशोभा ।
वेणी लसत्कुन्तलधोरणीनां श्रेणीव किं चास हरिन्मणीनाम्
॥ १७ ॥ विधिः किमसा नितराममान्तमङ्गेषु शङ्कारसं
सुकेश्याः । श्लिग्धोऽसत्कुन्तलधैतवेन निधाय मूर्ध्नि सवकी-
चकार ॥ १८ ॥ चिक्कुप्रकरा जयन्ति ते विदुषी मूर्ध्नि
यान्विमर्ति सा । पशुनायैपुरस्कृतेन तत्तुलनामिच्छति
चामरेण कः ॥ १९ ॥ लसन्मौक्तिकश्रेणिगङ्गातरङ्गा श्वयं
नन्दिनी मास्वतो नीलवर्णा । ससीमन्तसिन्दूरसारस्वतामा
त्रिवेणीयमेणीदशो मौलिवेणी ॥ २० ॥ एता नयान्धुर-
कान्तिशुदीक्ष्य वेणीमेणीदशो यदि वदन्ति वदन्तु नाम । श्रुमो
वर्यं सुप्रसुधांशुसुचामिल्यपादम्यागता मुजगिनी मणिशुद्ध-
हन्तीम् ॥ २१ ॥ स्वर्मानुराकलयितुं स समुपतोऽन्मूद्राकं
विनाननसुषांशुमहो यदस्याः । मन्थे तदस्य न च तिष्ठति
पूर्णानयां मावो हि किंतु परिपूर्णकले सुधांशौ ॥ २२ ॥
विकचकचकलापः किंचिदाकुपितोऽयं कुचकलशनिवेशी
शोभते श्यामलास्याः । मधुरसपरितोपाक्चिदुत्फुङ्गकोशे
कमल इव निलीनाः पेटकाः पद्पदानाम् ॥ २३ ॥ न
जीमूतच्छेदः स हि गगनचारी न च तमो न तसेन्दु-
मर्दी न च मधुकरास्ते हि सुतयाः । न पिच्छं तत्केकिन्दु-
चित्तमसितोऽयं न च मणिर्मुद्गलादाज्ञातं घनचिकुरपाशो
गृगदशः ॥ २४ ॥ धुनोतु ध्यान्तं नस्तुलितदलितेन्द्रीव-
रुवं घनश्लिषं श्लक्ष्णं चिकुरनिकुम्भं तन शिवे । यदीयं
सौरम्यं सहजमुपलब्धुं सुमनसो वसन्त्यस्मिन्मन्ये बल-
मयनयाटीवितपिनाम् ॥ २५ ॥ उन्मीलद्वन्द्वेन्दुकान्तिवि-
सरैरेरे समुत्सारितं म्रं पीनकुचम्यलस च रुचा हृत्-
प्रमाभिर्दत्तम् । एतस्याः कलविङ्ककण्ठकदलीकल्पं मिलकोतु-
कादप्रासाद्गुच्छं रूपेव सहसा केशेषु लभं तमः ॥ २६ ॥

अभ्यङ्गारम्भः

अस्याः पीठोपविधया अभ्यङ्गं वितनोत्सौ । लसच्छोणि
चलद्रेणि नटदुग्मयोधरम् ॥ २७ ॥ आवर्त्य कण्ठं तिचयेव

१ बन्धनाद्; पक्षे, -स्त्रिवनिप्रशब्द २ पुण्यागाम्; पक्षे-
साधुनाम्; ३ बचवोपेदाद् केदापा; पक्षे, -अर्मणाः; ४ मौक्तिकानाम्;
पक्षे, -जीवमुक्तानाम्; ५ अरारहितत्वम्; पक्षे, -देवत्वम्; ६ कमल-
कुण्डलायः

१ पङ्क्तिः २ अमरागाम्; ३ केदुकलापः; ४ पश्चाच्छेदेन-

सम्यगावह्य वक्षोरुहकुम्भयुग्मम् । कासौ करालम्बिततैल-
पात्रा मन्दं समासीदति सुन्दरीं ताम् ॥ २८ ॥ वक्षोजौ
निविडं निरुध्य सिचयेनाकुक्ष्य मध्यं शनैः कृत्वा चम्पक-
तैलसेकमवला संपीड्य मन्दं शिरः । पाणिभ्यां चलकङ्क-
णोद्यतज्ञणत्कारोत्तराभ्यां करोत्यभ्यङ्गं परिपश्यतः सकुतुर्कं
दोस्तरं प्रेयसः ॥ २९ ॥

सीमन्तरचनम्

मेहसंघर्षितान्वालान्ददं बध्नाति सुन्दरी । करुणा
हरिणाक्षीणां कुतः कठिनचेतसाम् ॥ ३० ॥ संप्राप्तचिकुर-
भावः कचनिचयो वा युवा करे लग्नः । स्त्रीभिर्ददं निबध्यो
न चेत्यरकैलत्रमुरसति ॥ ३१ ॥ यथा यथाऽयं बलते
मुजोऽस्या उद्विहितः संयमने कचानाम् । तथा तथा बलति
काममेकः स एव वक्षोरुह उयलाक्ष्याः ॥ ३२ ॥ जातुभ्यामुप-
विश्य पार्णिनिहितश्रीभरा प्रोन्नमदोर्वेही नमदुन्नमकुचतटी
दीव्यन्नखाङ्कान्वलिः । पाणिभ्यामवधूय कङ्कणक्षणत्कारवतारो-
त्तरं बाला नैहति किं निजालकभरं किं वा मदीयं मनः ॥ ३३ ॥
अश्रान्तं दृढयत्रणेन कुचयोरत्सकठित्थयोरावदरफुटमण्ड-
लोन्नतिमिलच्चोलं विमुच्योरसः । नीवीविष्णुरितं विधौय
तममुं वामस्तानालम्बिनीं वेणीं पाणिनखाञ्चलैः शिथिलयत्या-
क्रम्य पीठं पदा ॥ ३४ ॥ आसुभाङ्गुलिपलवौ कचभरे
व्यापारयन्ती करौ बन्धोत्कर्षनिबद्धमानसतया शून्यां
दधाना दशम् । बाहूत्क्षेपसमुन्नते कुचतटे पर्यसा-
चोलांशुका ह्रीसंकोचितबाहुमूलसुभगां बध्नाति जूटीं वधूः
॥ ३५ ॥ जानुस्थापितदर्पणं परिणमद्रीवं समुद्युजं
न्यञ्चत्परिसुन्नमद्गुजलसक्तक्षान्तरोहकुचम् । पाणिभ्यां
प्रविभज्य केशनिचयं सीमन्तकर्मोद्यता चेतः कस्य बशीकरोति
न बलाद्बाला विलोलक्षणा ॥ ३६ ॥ केशान्वामकरावलयम्बित-
शिलाभ्रभूयो रणत्कङ्कणं व्याधूयाथ कनिष्ठिकानखसुखेना-
कुक्षितान्वाहुलि । सीमन्तं विरचय्य तस्य करभेगोन्मूज्य पार्थ-
द्वयं तान्पश्चाद्युगपत्प्रणीय करोत्युग्मेन बध्नात्यसौ ॥ ३७ ॥

सीमन्तसिन्दूरम्

वहन्ती सिन्दूरं प्रबलकवरीभारतिमिरत्पिपां वृन्दैर्वन्दीवृत-
मिव नवीनाकभरणम् । तनोतु क्षेमं नस्तव वदनसौन्दर्यलहरी-
परीबाहलोत्तराणि रिव सीमन्तसरणिः ॥ ३८ ॥ अये मातर्दृष्ट्या
मुखममृतभासुभ्रमवशात्कचच्छा राहुर्वसति किमु वृष्णातर-
लितः । किमेवं कन्दर्पान्तकतरणि सिन्दूरसरणिच्छलाद्रोक्तं
भूयो बहिरिव रसजां कलयति ॥ ३९ ॥

१ वक्षमन्तानेन. २ केशधराः. ३ कलत्र शोभिभार्ययोः. ४ बध्नाति
५ संततम्. ६ वसनमभ्यङ्गसंनिहितम्. ७ कृत्वा. ८ करवदिभारोप

ललाटेः

केशान्धकारादथ दृश्यभालस्थलार्धचन्द्रा स्फुटमष्टमीयम् ।
एनां यदासाय जगज्जयाय मनोभुवा सिद्धिरसाधि
साधु ॥ ४० ॥

तिलकः

बाले ललामलेखेयं बाले भङ्गीव राजते । भ्रूलताचापमा-
कुष्य न विशः कं हनिष्यति ॥ ४१ ॥ कस्तूरीतिलकं बाले भाले
मा कुरु मा कुरु । अथ साम्यं भजामीति जम्भते शशलाञ्छनः
॥ ४२ ॥ श्यामलेनाङ्कितं भाले बाले केनापि लक्ष्मणा ।
सुखं तवान्तरासुप्तश्चेत्फुल्लाम्बुजायते ॥ ४३ ॥ नासावंश-
विनिर्मुक्तसुक्ताफलसनाभिना । भाति भालतलथेन बाला
चन्दनविन्दुना ॥ ४४ ॥ लोचनफुल्लाम्बोजद्वयलोभान्दोलि-
तैकमनाः । कस्तूरीतिलकमिषादयमलिकेशलिः समुलसति
॥ ४५ ॥ अस्या ललाटे रचिता सखीभिर्विभाव्यते
चन्दनपत्रलेखा । आपाण्डुरक्षारमकपोलभित्तावनङ्गवाणप्रण-
पटिकेव ॥ ४६ ॥ अस्यास्तनुखन्दनसंसितो वै स मीनकेतु-
र्जगती विजेतुम् । सकुङ्कुमालेखमिषेण वीरो व्यमोचयन्ना-
रतरां पताकाम् ॥ ४७ ॥ विराजतेऽस्यास्तिलकोऽयमश्वितो
विकुञ्चितमूलतिकाद्वयान्तरे । विजित्य लोकद्वितयं दिवं प्रति
सरेण बाणो धनुषीव योजितः ॥ ४८ ॥ अस्याः सुगन्धिनव-
कुङ्कुमपङ्कदचो सुगन्धकास्ति तिलको मदिरक्षणयाः ।
आविष्टरागमभिरामसुखारविन्दनिष्यन्दलप्रमिव मे हृदयं
द्वितीयम् ॥ ४९ ॥ अस्याः संयमयान्कचो मधुकैरभ्यर्ष्य-
मानो मुहुर्भङ्गीगोपनजाभिशापमचिरादुन्माहुकामो निजम् ।
सीमन्तेन करेण कोमलरुचा सिन्दूरविन्दुच्छलादातषायस-
पिण्डमण्डलमसावादातुमाकाङ्क्षति ॥ ५० ॥ केयूरं न करे
पदे न कटकं मौलौ न मालां पुनः कस्तूरीतिलकं तथापि
तनुते संसारसारश्रियम् । सर्वोपिक्यमलेखि भालकलके
यस्यसुबो वेधसा जानीमः किमु तत्र मन्मथमहीपालेन
सुद्रा कृता ॥ ५१ ॥

भ्रुवौ

भ्रूरेखायुगलं भाति तस्याश्रुतलचक्षुषः । पत्रद्वयीव हरिता
नासावंशविनिर्गता ॥ ५२ ॥ असितात्मा समुन्नद्धः समा-
विष्कृतचापलः । सुजंगकुटिलस्तस्या भ्रुविक्षेपः खलायते
॥ ५३ ॥ सरकल्पदुमो बाले तव भाले द्विपत्रकः ।
पत्रयोरनयोऽश्या भ्रुवोर्व्याजाद्दुदञ्चति ॥ ५४ ॥ किञ्चित्सवि-
भ्रमोदशिश्रूलता भाति मामिनी । बालकीडाप्रतिद्वग्निं तर्ज-
यन्तीव यौवनम् ॥ ५५ ॥ कामकासुकतया कथयन्ति भ्रूलतां
मम पुनर्मतमन्यत् । लोचनाभ्रुरुहयोरुपरिस्थं शृङ्गशावक-
ततिद्वयमेतत् ॥ ५६ ॥ तस्याः शलाकाञ्जननिर्मितेव कान्ति-

१ निष्कलद्वयसुसस्य कस्तूरीतिलकेन लाञ्छनवरावाचनम्. साम्यं
भजेदिति भावः. २ त्रयामयोजनं. ३ जिह्वेन.

श्रुयोपायतलेखोर्या । ता वीक्ष्य लीलाचतुरामनङ्गः
स्वचापसौन्दर्यमदं मुमोच ॥ ५७ ॥ श्रुत्या प्रियाया मरता
मनोमूचापेन चापे घनसारभावः । निजां यदग्नोपदग्राम-
पेक्ष्य संप्रत्यनेनाधिकरीर्यतार्जि ॥ ५८ ॥ स्मारं धनुर्वद्विधु-
नोऽज्ञितासा यास्मिन् मूतेन च लक्ष्मलेखा । एतद्भुवो जन्म
तदाप युग्मं लीलाचल्लोचितवालभावम् ॥ ५९ ॥

नेत्रद्वयम्

नूनमाज्ञाकरस्तस्याः सुभ्रुवो मकरध्वजः । यत्सन्नेत्रै-
संचारसूचितेषु प्रवर्तते ॥ ६० ॥ निःसीमगोभासोभायं
नताङ्गा नयनद्वयम् । अन्योन्यालोकनानन्दविह्लादिव
चञ्चलम् ॥ ६१ ॥ आसां व्रतमतीताशोर्वपुरः परि-
सर्पणम् । सह यातं मनम्वन त्यक्त्वा भूयो निवर्तनम्
॥ ६२ ॥ अर्जुनः कृष्णसंयुक्तः कर्णं यजानुधावति ।
तन्नेत्रं तु कुरुक्षेत्रमिति मुग्धे मृशामहे ॥ ६३ ॥ एक-
मेवाक्षि वामाक्षि रज्याङ्गनलेखया । जायतामन्देव विन्धे
सञ्जनाम्बुजसंगमः ॥ ६४ ॥ असुप्य सुपिता लक्ष्मीश्र-
द्धुपति न नूतनम् । न वैशि कथयत्यस्याः कर्णं लभं
किमुत्सृजम् ॥ ६५ ॥ मृगसंबन्धिनी दृष्टिरसौ यदि न
सुभ्रुवः । धावति श्रमगोत्सवीलाद्दूर्गादुरे कुतः ॥ ६६ ॥
तस्याः श्रमगामांगं चरिते यदि लोचने । कुतः प्रकाम-
धवले घत्तः कृष्णातुरक्तताम् ॥ ६७ ॥ श्रूयतां कौतुकं
सोऽपि स्मरः शृङ्गारिणा गुरुः । असुप्याः शिष्यतामेति
श्रवणोन्मुखयोर्दयोः ॥ ६८ ॥ भास्वल्लुग्बलमाणिक्य-
प्रभाप्रतिहृतेरिव । नताङ्गाः श्रवणोत्सहमारुढा नय-
नद्वयी ॥ ६९ ॥ नयनस्य लुटां चर्के नलिनेन ननभ्रुवः ।
उनेन चलिठे मृङ्गं मामरंमाद्विचिर्दो (?) ॥ ७० ॥
अनङ्गमङ्गलसुखदापाङ्गस मङ्गयः । जनयन्ति सुदु-
र्युनामन्त.संतापसंततिम् ॥ ७१ ॥ यदि म्यान्मण्डले सक्त-
मिन्दोरिन्दीरद्वयम् । तदोपमीयते तया वदनं चारु-
लोचनम् ॥ ७२ ॥ श्रमयति शरीरमधिकं श्रमयति चेतः
करोति संतापम् । मोहं सुदुश्च कुरुते.विपविषमं वीक्षणं तस्याः
॥ ७३ ॥ अतिपूजिततारेयं दृष्टिः श्रुतिलङ्घनक्षमा सुतनुः ।
जिनसिद्धान्तमितिरिव सवासना कं न मोहयति ॥ ७४ ॥
नयनच्छलेन सुतनोर्वेदनजिते शशिनि कुटुपतौ श्रौयात् ।
नासानालनियदं स्फुटितमिन्द्वीरं द्वेषा ॥ ७५ ॥ आया-
मिनोस्तदक्षोरञ्जनरेखाविधिं वितन्वन्त्याः । पाणिः प्रण-
धिकायाः प्रापदपाद्मं चिरं विभ्रम्य ॥ ७६ ॥ प्रनात-
नीलोत्पलनिर्विशेषमधीरप्रेरितमायतास्या । तया गृहीतं तु
मृगाङ्गनाभ्यस्ततो गृहीतं तु मृगाङ्गनाभिः ॥ ७७ ॥ सुखा-

रविन्दोपरिभागसंभं नेत्रद्वयं सञ्जनमामनन्ति । प्रफुल्लभ्रा-
म्बुजपार्श्वार्तिं दलद्वयं मृद्वयुतं मतं मे ॥ ७८ ॥ इन्दीरं
लोचनयोस्तुत्यायै निर्माय यत्रेन विप्रिः कदाचिन् । अतु-
ल्यतां वीक्ष्य तनो रजामि निक्षिप्य चिषेप स पद्ममये
॥ ७९ ॥ इपुत्रयेणैव जगत्रयम् विनिर्जयात्सुप्यमयायुगेन ।
शेषा द्विवाणी सकलीभूतेयं प्रियाटगमोऽवपदेऽभिषिच्य
॥ ८० ॥ सेयं मृदुः कौमुदचापयष्टिः सगम्य सुष्टिप्रहृपा-
हृमप्या । तनोति नः श्रीमदपाद्ममुक्ता मोहाय या दृष्टि-
शरीरघट्टिम् ॥ ८१ ॥ आचूर्णिनं पद्मलमक्षिपत्रं प्रान्तमुति
श्वेत्यजिनामृतायु । अस्या इवान्याश्रलदिन्द्रनीलगोलाभल-
भ्यामलनारत्तारम् ॥ ८२ ॥ कर्णोत्सलेनापि सुखं सनायं लमेत
नेत्रयुक्तिनिर्जितेन । यथेतदीयेन ततः इतार्था स्वचक्षुषी किं
कुरुते कुरङ्गी ॥ ८३ ॥ एवचः समुत्तार्य दलानि रीत्या मोचा-
त्वचः पद्मपपाटनानाम् । सारैर्गृहीतैर्विधिरुल्लोघादस्वाम-
भूदीक्षणरूपदिल्ली ॥ ८४ ॥ चक्रोगेनैवगदगुत्सलाना निमेष-
यत्रण किमेष कृष्टः । सारः सुचोद्गारमयः प्रयर्बैविधातुमेत-
न्नयने विधातुः ॥ ८५ ॥ ऋणीकृता किं हरिणीभिरासीदम्याः
सकाग्रात्रयनद्वयश्रीः । भूयोगुणेषु सकृत्प चत्प्रयत्ताम्योऽज-
यालम्यत विम्यतीम्यः ॥ ८६ ॥ द्यौ किमम्याश्चपल-
स्वभावे न दूरमाक्रम्य मिथो मिलेताम् । न चेत्ततः सादनयोः
प्रयाणे विभ्रः श्रन.कूपनिपातमाल्या ॥ ८७ ॥ केदारमाजा
दिगिरप्रवेगानुपुण्याय मन्ये मृतसुपलिन्या । जाता
यतमन्तलुमुमेक्षणेषु यतश्च तन्कोरवदृष्टकोरः ॥ ८८ ॥
नतभ्रुवो लोचनमञ्जरीदौ विहारमानङ्गमिहारमेते । कथं न
सानन्दहृदो युगानम्याश्रयमन्तार्निधिसुत्रयन्तु ॥ ८९ ॥
मदशोर्जनयन्ति सान्त्वतां गुरुकण्डूयनकैतान्मृगाः ।
जितयोः रुदयत्प्रमीलयोस्तदगुर्वेक्षणशोभया भयात् ॥ ९० ॥
नलिनं मलिनं विदुष्वपती प्रपतीमसृग्गती तदीक्षणे । अपि
सञ्जनमञ्जनाञ्जिते विदधाते रुचिगर्भुर्विधम् ॥ ९१ ॥ शुनि-
लङ्घनमीहमानयोर्मलिनाम्यन्तर्गोरधीरयोः । सृष्टितापकर-
त्वमेतयोश्चितं लोचनयोर्मृगाङ्ग. ॥ ९२ ॥ लोचने हरिण-
गर्भे मोचने मा विदुष्य नताङ्गि कञ्जलेः । सायकः सपदि
जीवहाकः किं पुनर्हि गैरलेन लेपितः ॥ ९३ ॥ वामिनी
नयनकञ्जलङ्काडुत्थितो मदनमचचवहः । वामिमानसवना-
न्तर्गारी मूत्सुप्वनति मानयतायाः ॥ ९४ ॥ रामाविज्ञोल-
नयने किमु मीनमाली नीलोत्पले किमथवा किमु सञ्जरीदौ ।
किं वा जगत्रयनयाय कृतिर्न जाने कंदर्भभूरचिता नर-
वार्मणम् ॥ ९५ ॥ सुखविधुपरिदृष्टोत्ताननाट्यवासानधि-

चकितचकोरीकान्तिचौरं तदक्षि । त्रिभुवनयुवचेतोवन्ध-
संकेतहेतोः सहचरमिव कर्तुं पाशमाशङ्क्य याति ॥ ९६ ॥

कटाक्षः

यान्ती गुरुजनैः सार्धं सयमानसुखाम्बुजा । तिर्यग्नीवं
यददाक्षीन्निष्पन्नकरोज्जगत् ॥ ९७ ॥ कचिच्छृण्वानुनगुणा
कचिच्छृण्वानुनगामिनी । अपाङ्गश्रीस्तवामाति सुभ्रूभारत-
गीरिव ॥ ९८ ॥ विशालाक्षीकटाक्षस्य साक्षी त्र्यक्षो
महेश्वरः । नाद्यापि प्रकृतिं याति येन विद्धो दिग्भ्रवरः
॥ ९९ ॥ यासा कटाक्षविशिलैः स्मरचौरेण ताडिताः ।
हृतचैतन्यसर्वेसा मोक्षन्ते सुमधकामुकाः ॥ १०० ॥ रे रे
घरट्ट मा रोदीः कं कं न भ्रामयन्त्यम् । कटाक्षवीक्षणादेव
कराकृष्टस्य का कथा ॥ १०१ ॥ हृत्वा लोचनविशिलै-
र्गत्वा कतिचित्पदानि पद्माक्षी । जीवति युवा न वा किं भूयो
भूयो विलोकयति ॥ १०२ ॥ अस्याः कररूहखण्डित-
काण्डपटप्रकटनिर्गता दृष्टिः । पटविगलितनिःकलुषा स्वदते
पीयूषधारेव ॥ १०३ ॥ वसन्तनीलोत्पलपद्पदानां गीता-
मृतं श्रोतुमिवोत्तरङ्गौ । नतभ्रुवो लोचनकृष्णसारौ कर्णा-
न्तिकं संततमाश्रयेते ॥ १०४ ॥ नयनाच्चलचक्षुरीकभूरो
वलतेऽयं यत एव पक्ष्मलाक्ष्याः । तत एव भवन्ति नील-
पक्षप्रकरणानां ननु वृष्टयो नवीनाः ॥ १०५ ॥ यत्र यत्र वलते
शनेः शनैः सुभ्रुवो नयनक्रोणविभ्रमः । तत्र तत्र शतपत्र-
घोरणी तोरणीभवती पुष्पधन्वनः ॥ १०६ ॥ भवनसुवि
सृजन्तस्वारहारावतारान्दिशि दिशि विकिरन्तः केतकानां
कुटुम्बम् । वियति च रचयन्तश्चन्द्रिकां दुग्धसुधां प्रति-
नयननिपाताः सुभ्रुवो विभ्रमन्ति ॥ १०७ ॥ प्रणालीदीर्घस्य
प्रतिपदमपाङ्गस्य सुहृदः कटाक्षव्याक्षेपाः शिशुसफरफालप्रति-
भुवः । सुधानाः सर्वस्वं कुसुमघनुषोऽज्जान्प्रति सखे नवं
नेत्राद्भूतं कुवलयदृशः संनिदयति ॥ १०८ ॥ दिगान्ते
स्नान्तीनां कमलकलशाकारकुचयोरुपर्यसन्तीनां कमल-
कलिकाकोमलकरी । समुद्यत्कालिन्दीतरलतरकडोलकुटिलः
कटाक्षः कान्तानां कमिह कमितारं न कुरुते ॥ १०९ ॥
शिलासम्भ्रमधौतोऽज्वलधवलधारापरिसरानिमानन्त-श्यामनिव
विपमबाणस्य विशिजान् । दृढप्रशावर्णमपि हृदयमर्माणि
रुजतः कटाक्षानेतस्या मुनिरपि न सोढुं प्रभवति ॥ ११० ॥
पिपासुरिव चक्षवं विकटकर्णकृष्णज्वलं ततः प्रतिचलन्सुहृ-
श्रवणपाशमीतोऽभितः । तनोति तरलाकृतिस्तरललोचने
संततं गतागतकुतूहलं सुदुस्पाङ्गरङ्कुलाव ॥ १११ ॥
सन्मार्गं तावदास्ते प्रभवति पुरुषस्तावदेवेन्द्रियाणां लज्जां
तावद्विधेते विनयमपि समालम्बते तावदेव । भ्रूनापाकृष्ट-

मुक्ताः श्रवणपथयुषो नीलपक्ष्माण एते यावहीलावतीनां
हृदि न धृतिसुषो दृष्टिबाणाः पतन्ति ॥ ११२ ॥

अश्रूणि

अश्रुच्छलेन सुदृशो द्रुतपावकधूमकलुषाक्ष्याः । अयाप्य
मानमङ्गं विगलति लावण्यवारिपूर इव ॥ ११३ ॥

नासा

पुराणबाणत्यागाय नूतनास्त्रकुतूहलाव । तत्रासा भाति
कामेन तृणीवाधोमुखीकृता ॥ ११४ ॥ दन्तालिदाडिमी-
वीजमक्षुण्णोत्कण्ठचेतसः । मन्ये मारुक्षुकस्येयं नासा
चक्षुर्विराजते ॥ ११५ ॥ नासावतीया तिलमुष्णतृणं
जगत्रयन्यस्तशरत्रयस्य । श्वासानिलाभोदभरातुमेयां दधद्दि-
वार्णी कुसुमायुधस्य ॥ ११६ ॥ केचित्तिलस्य कुसुमं शुक्-
चक्षुमन्ये नासां वदन्ति कथयाम्यहमन्यदेव । संरक्षितो निज-
शरासनसंनिधाने कामेन केतकदलैकमयो निषङ्गः ॥ ११७ ॥

नासाभूषणम्

नासामौक्तिकमबले किमपरविभ्वेन विद्रुमं कुरुषे ।
दृष्ट्वा गुञ्जावीजं शिव शिव भूयस्त्वदेव हसितेन ॥ ११८ ॥
श्लेष्मागारे वसतिर्जातास्फाकं तदत्र मा यात । अन्दो-
लनच्छलादिह निवारयन्तीव मौक्तिकानि विद्वान् ॥ ११९ ॥
सुधामयोऽपि क्षयरोगशान्त्यै नासाप्रमुक्ताफलकच्छलेन ।
अनङ्गसंजीवनदृष्टाक्तिमुखाद्युतं ते पिवतीव चन्द्रः
॥ १२० ॥ आकाशात्पतितं पुनर्जलनिधौ भष्ये
चिरं संस्थितं पश्चाद्दुःसहदेहरन्ध्रजनितदृशान्वितं मौक्तिक-
कम् । बाले बालकुरङ्गलोचनयुगे धोरं तपः संचर-
न्नासाभूषणतामुपैति सखि ते विम्बाधरापेक्षया ॥ १२१ ॥
अस्याः कामनिवासरम्यभवनं वक्त्रं विलोक्यादराशिक्षिल्येव
सुधाकरं प्रियतमं भ्रूमीगतं शोभनम् । नासामौक्तिककैतवेव
रुचिरा तारापि सा रोहिणी मन्ये तद्विरहासहिष्णुहृदया
तत्संनिधिं सेवते ॥ १२२ ॥

कर्णौ

सौन्दर्यपात्रे वक्रेन्दौ कुरङ्गासङ्गभीतया । सूचितौ
श्रोत्रपाशाभ्यां पाशाविव मुगीदृशा ॥ १२३ ॥ कमनीयता-
निवासः कर्णस्तस्या विचित्रमणिभूषः । सविद्यप्रसूतरवं
शङ्कनिधिं दूरतरमकरोत् ॥ १२४ ॥ तालीदलं काञ्चन-
कर्णपाशौ प्रसारयन्ती सुतनुः करभ्याम् । रराज कर्णान्त-
निष्पण्डदृष्टिः शाणे दधानेव कटाक्षबाणान् ॥ १२५ ॥
वियोगवाप्याधितानेत्रपञ्चच्छान्तितोत्सर्गपयप्रसूनौ । कर्णौ
किमस्या रतितयतिभ्यां निषेद्यपूणी विधिशिल्पमीदृक्
॥ १२६ ॥ इहाविशद्येन पथातिवक्रः शस्त्रोघनिष्यन्दरसप्र-
वाहः । सोऽस्याः श्रवणयुगे प्रणालीरेखेव धावत्यभिकर्ण-
कूपम् ॥ १२७ ॥ अस्या यदद्यदश संविमज्य विद्याः

श्रुती दप्रतुरर्धमर्धम् । कर्णांतरुक्तीर्णगर्भरिरेखः किं तस्य संख्यैव न वा नवाङ्कः ॥ १२८ ॥ मन्येऽमुना कर्णलला-
मयेन पाशद्वयेन च्छिदुरेतेरेण । एकाकिपाशं वरुणं विजि-
ग्येऽन्नीकृतायासतती रतीशः ॥ १२९ ॥ आत्मैव तातस्य
चतुर्भुजस्य जातश्रुतौरुचिः सरोऽपि । तत्रापयोः कर्ण-
ललेतु भ्रुवोर्ज्यं वंशस्वर्गशी चिपिठे किमस्याः ॥ १३० ॥

कर्णभूषणम्

सुक्ताताटङ्कयुगं प्रतिमुक्तं कर्णपार्श्वयोरक्षाः । मुखकमल-
मिव निषेधितुमागतममृतांशुविम्बयुगम् ॥ १३१ ॥
ताटङ्कमस्यास्तरलेक्षणया सुक्ताफलैश्चारुचिं विधत्ते ।
सुखश्रिया चन्द्रमिवाग्निभूद वन्द्रीकृतं तारकचक्रवालम्
॥ १३२ ॥ शशी हतुं लोभान्मुखकमलशोभानं श्रुतिफलं
सिषेधे सातङ्कस्रवं तरुणि ताटङ्ककपटात् । तदन्तःपीयूषं
निखिलमथ निक्षेपमुधरे मनोजन्मा सुप्याग्नुहुरहह- तुच्छं
तमकरोत् ॥ १३३ ॥

फणोलौ

कपोलपालीं तव तन्वि मन्ये लावण्यधन्ये दिशसुत्तरा-
ख्याम् । विमाति यसां ललितालक्ष्यायां मनोहरा वैश्रवणस्य
लक्ष्मीः ॥ १३४ ॥ खर्णच्छनीनामसितेक्षणानां कर्णान्ततो
गण्डलातातलानि । भृङ्गाः सहेलं यदि नापतिप्यन्कोऽवे-
दयिप्यत्रवचम्बकानि ॥ १३५ ॥ आचन्नप्रनरिषेपमण्डलमलं
वकेन्दुविन्वाद्बहिः कुर्वेलङ्कजन्ममाणकलिवाकर्णायतंस-
कियाम् । तन्वद्भ्याः परिच्छलतीव हसतीयोसर्पतीवोत्वर्ग
लावण्यं ललतीव काञ्चनशिलाकान्ते कपोलस्थले ॥ १३६ ॥

अधरः

तत्रैव विद्वैमच्छायो मरुमार्ग इवाधरः । करोति कस्य
नो मुन्ये पिपासाकुलितं मनः ॥ १३७ ॥ अल्पेनापि
सुरक्तेन साधनेन प्रयोजनम् । ओष्ठद्वयसहायेन कान्तासेन
जगज्जितम् ॥ १३८ ॥ सर्वस्यैव हि रत्नस्य व्रणोऽर्धः
परिहीयते । दधिताधरंरत्नं तु व्रणितं यार्त्स्यनर्घताम्
॥ १३९ ॥ अधरोऽज्यमभीराक्ष्या बन्धुजीवप्रभाहरः । अन्य-
जीवप्रभानं हन्त हरतीति किमद्भुतम् ॥ १४० ॥ सुखा-
रविन्ददचक्षीः सुननोररुणोऽधरः । कुरुते हारमाणिक्यपदी-
पान्याण्डुरत्वियः ॥ १४१ ॥ संततोदयमंध्येऽथ वदनेन्दोर-
निन्दिता । तदोष्ठमुद्रा लावण्यसमुद्रस्यैव विद्रुमः ॥ १४२ ॥
अधरोऽसौ कुरङ्गाक्ष्याः शोभते नामिकातले । सुवर्णनलिकाम-
मध्यान्माणिक्यमिव विच्युतम् ॥ १४३ ॥ अधरं खलु

विम्बनामकं फलाम्यामिति मन्वमन्वयम् । लभतेऽधर-
विम्ब इत्यदः पदमस्या रदनच्छेदे वदत् ॥ १४४ ॥ उरिषतो
निशि कलानिधिर्भवेदेतद्रीयमुञ्जतुल्यतास्ये । प्रापितो
मलिनमावमेतया लज्जया नमसि याल्लक्ष्यताम् ॥ १४५ ॥
अपि मृगाक्षि तवाधरपल्लवे दधितदन्तादं न भवत्यदः ।
सुवनमोहनमद्यदाङ्कितं किमुत यद्यमिदं सारयन्निगः ॥ १४६ ॥
अभिलयन्ति तवाधरमाधुरीं तदिह किं हरिणाक्षि सुधा
सुधाः । सुरसुधांमथरीकुरुते यतस्त्वदधरोऽधरतामगमत्ततः
॥ १४७ ॥ पुणं प्रवालोलहितं यदि स्यान्मुक्ताफलं वा
स्फुटविद्रुमस्यम् । ततोऽनुकुर्याद्विशदस्य तस्यास्ताम्रौष्ठ-
पर्यस्तरुचः स्मितस्य ॥ १४८ ॥ बन्धुकवन्धुमवदेतदस्या
सुखेन्दुनानेन सहोजिह्वानम् । रागश्रिया शैशवयौवनीयां
समाह संख्यामघरोष्ठलेखा ॥ १४९ ॥ असा सुखेन्दाव-
धरः सुधामूर्ध्विन्वस्य युक्तः प्रतिविम्ब एषः । तसाधवा
श्रीर्द्रुममाजि देशे संमाव्यमानास्य तु विद्रुमेऽसौ ॥ १५० ॥
जानेऽस्तिरामादिदमेव विन्वं विन्वस्य च व्यक्तमितोऽधर-
त्वम् । द्वयोर्विशेषौवगमाक्षमाणानां नामि प्रमोऽभूदनयोर्जना-
नाम् ॥ १५१ ॥ भ्रिअसुखीभूय सुखी सुधांशुर्वसत्यसौ राहुमय-
व्ययेन । इमां दधाराधरविम्बलीलां तस्यैव बालं करचक-
वालम् ॥ १५२ ॥ अधरममृतं कः संदेहो मधुन्यपि नान्यथा
मधुरगधिकं द्राक्षायाश्च प्रसन्नरसं फलम् । सद्बुदपि पुनर्म-
ध्यस्यः सन्सान्तरविजयो वदतु यदिहान्यत्वाद् साक्षिया-
दशनच्छदात् ॥ १५३ ॥ एवं पीयूष दिवोऽपि भूषणमसि द्राक्षे
परीक्षेत को माधुर्यं तव विश्वतोऽपि विदितं माथीक
माथीकता । एतर्किं तु मनार्गैरुत्तुदमिव ब्रूमो न चेलुप्यसि
यः कान्ताधरपल्लवे मधुरिमा नान्यत्र कुत्रापि सः ॥ १५४ ॥

दन्ताः

द्विधा विधाय शीतांशुं कपोलौ कृतवान्विधिः ।
तन्व्यास्तदसनिप्यन्दविन्दवो रदनावलिः ॥ १५५ ॥
चन्द्राधिकैतन्मुखचन्द्रिकाणां दरायतं तकिरणाङ्गनानाम् ।
पुरःपरिस्रस्त्रप्रपृद्धितीयं रदावलीद्वन्द्वति विन्दुवृन्दम् ॥ १५६ ॥
राजौ द्विजानामिह राजदन्ताः संविभ्रति श्रोत्रियविभ्रमं यत् ।
उद्वेगरागादिमृजावद्राताश्रव्यार एते तदवैमि सुक्ताः ॥ १५७ ॥
यावद्यावत्कुवलयदशा मृज्यते दन्तालिलावतावद्विगुणम-
धरच्छमयया शोणशोचिः । काचिचक्षाः परिमलकल्यहृत-
मात्रालिकान्त्या वक्राश्चासे प्रसरति मुहुः श्यामिकाप्याविरा-
सीत् ॥ १५८ ॥

चिबुकः

विलोकितास्या मुखसुगमस्य किं वेधसेयं सुपमासमाती ।
धृष्टुद्भवा यच्चिबुके चकालि निम्ने मनागङ्गुलि-
यरणेव ॥ १५९ ॥

१ अन्कः केशः । पक्षे-कुबेरनगरी । २ वैश्रवणस्य कुबेरस्य-
पक्षे-श्री इति पदच्छेदः । अत्राभ्य कर्णस्य । ३ प्रवाङ्गान्तिः । पक्षे-
विमता द्रुमच्छाया यस्याम् । ४ मरुदेरास्थानार्गः । ५ छिद्रे जाते सर्वा-
लम्बाद्यार्थम् । ६ मूर्ध्वम् । ७ संजातव्रणम् । ८ अमृष्यताम् । ९ बन्धु-
पुत्रम् । पक्षे-बन्धुभृता जीनाः ।

१ लौहिलावः । २ निद्रुष्टवम् । ३ नातन्वम् । ४ मनेऽहः ।

मुखम्

जितेन्दुपद्मलावण्यं कः कान्तावदनं जयेत् । मुक्त्वा तदेव मुस्तभ्रमजिहितलोचनम् ॥ १६० ॥ चलद्भङ्गमिवा-
म्भोजमधीरनयनं मुखम् । तदीयं यदि दृश्येत कामः
क्रुद्धोऽस्तु किं ततः ॥ १६१ ॥ विलसत्याननं तस्या
नामाम्भित्तमौक्तिकम् । आलक्षितपुषाक्षेपं राकेन्दोरिव
मण्डलम् ॥ १६२ ॥ मुखं वहति बन्धुकवन्धुरेणाधरेण सा ।
पूर्णन्दुभिव सौन्दर्यादङ्गलाहितकौस्तुभम् ॥ १६३ ॥ विधा-
यापूर्वपूर्णन्दुमस्या सुरमभूद्भुवम् । धाता निजासनाम्भोज-
विनिमीलनदुःस्थितः ॥ १६४ ॥ शरत्कालसमुद्रासिपूर्णमा-
शर्वरीवियम् । करोति ते मुखं तन्व्य चपेटापाननाति-
थिम् ॥ १६५ ॥ रावायामकलङ्कं चेदशृतांगोर्मेवेद्वपुः ।
तस्या मुखं तदा साम्यपरामवमवामुयात् ॥ १६६ ॥
आननं मृगशावाक्ष्या वीक्ष्य लोललकावृतम् । भ्रमद्भ्रमर-
रंकीर्णं शरामि सरसीरूढम् ॥ १६७ ॥ इयं सुनयना दासी-
वृतातामरसधिया । आननेनाकलङ्केन जयतीन्दुं कलङ्कि-
नम् ॥ १६८ ॥ व्यावण्यमधुभिः पूर्णमास्यमस्या विक-
सरम् । लोकलोचनरोल्म्वकदम्बैः कैने पीयते ॥ १६९ ॥
ननु नीलाञ्चलसंवृतमाननमाभाति हरिणनयनायाः । प्रति-
विम्बित इव यमुनागमीरनीरान्तरेणाङ्कः ॥ १७० ॥ अम्बुज-
मम्बुनि मधुं त्रासादाकारमाश्रितधन्द्रः । संप्रति कः
परिपन्थी यं प्रति कोपारुणं वदनम् ॥ १७१ ॥ आसायं
सलिलमरे सवितारमुपास सादरं तपसा । अधुनाञ्जेन
मनास्तव मानिनि तुलना मुखस्यासा ॥ १७२ ॥ सुवि-
रलमौक्तिकतारो घबर्लागुरुचन्द्रिकाचमलधरे । वदनपरिपूर्ण-
चन्द्रे सुन्दरि रावाति नात्र संदेहः ॥ १७३ ॥ पुंसा
दर्शय सुन्दरि मुखेन्दुमीपत्रपापपाङ्क्य । जयाजित इति
रूढा जनधुतिर्मे यतो भवतु ॥ १७४ ॥ अकले सलिले
व्यममता ते सुग्मभावो गमितो न पङ्कजेन । कथमैदिवमर्ण-
तान्त्यजस्य द्विर्जगजेन कृतोरुनिमहस्य ॥ १७५ ॥
मुपमाविषये परीक्षणे निमित्तं पद्ममग्नि तन्मुखात् ।
अधुनापि न भङ्गलक्षणं सलिलोन्मज्जनमुज्जति स्फुटम्
॥ १७६ ॥ यः सरत्रं कमलं रसागृहं विश्लोचनमहो-
त्तरं भिषिः । एष तादृग्यञ्जुन्यगीदसो मीनकेतननिकेतनं
सुगम् ॥ १७७ ॥ माधु चन्द्रमसि पुष्करैः कृतं मीलितं
यदभिरामताधिके । उपता जविनि कानिनीमुने तेन ग्राह्यस-

मनुशितं पुनः ॥ १७८ ॥ तस्या मुखस्यातिमनोहरस्य
कर्तुं न शक्तः सैद्यं प्रियायाः । अद्यापि शीतद्युतिराल-
बिम्बं निर्माय निर्माय पुनर्भिनत्ति ॥ १७९ ॥ अनेन रम्भोह
तवाननेन पीयूषमानोस्तुलया घृतस्य । उनस नूनं परिपूर-
णाय तारा स्फुरन्ति प्रतिमानखण्डाः ॥ १८० ॥ अस्या
मुखस्यास्तु न पूर्णिमास्यं पूर्णस्य जित्वा महिमा हिमांशुम् ।
भ्रूलक्ष्मखण्डं दधदधमिन्दुर्भालस्वृतीयः खलु यस्य भागः
॥ १८१ ॥ व्यधत् धाता मुखपद्ममसाः सत्राजमम्भोज-
कुलेऽखिलेऽपि । सरोजराजौ सजतोऽदसीयां नेत्रामिधेयावत
एव सेवाम् ॥ १८२ ॥ दिवारजन्यो रविसोमभौते चन्द्रा-
म्बुजे निक्षिपतः खलक्ष्मीम् । अस्या यदाक्षे न तदा
तयोः श्रीरेकश्रियेदं तु कदा न कान्तम् ॥ १८३ ॥ अस्या
मुत्रश्रीप्रतिबिम्बमेव जलाञ्च तातान्मुकुराञ्च मित्रात् ।
अभ्यर्थ्य घत्तः खलु पद्मचन्द्रौ विभूषणं याचितकं कदाचित्
॥ १८४ ॥ अस्या मुखेनैव विजित नित्यस्पर्शा मिलत्सुङ्गम-
रोपभासा । प्रसन्न चन्द्रः खलु नह्यमानः सादेव तिष्ठ-
न्परिवेपपाराः ॥ १८५ ॥ विधोर्विधिर्विम्बशतानि लोपं लोपं
कुहूराविपु मासि मासि । अमद्भ्रुश्रीकमसुं किमस्या मुखे-
न्दुमस्थापयदेकरोपम् ॥ १८६ ॥ कोलोपत्रान्मकरात्सकेतु-
श्रृम्भ्यां जिगीर्षुर्धनुषा जगन्ति । इहावलम्ब्यास्ति रतिं
मनोम् रज्यद्वयसो मधुनाधरेण ॥ १८७ ॥ धिक्तस्य
मन्दमनसः कुकरोः कवित्वं यः स्त्रीमुखं च शशिनं च समं
करोति । भ्रमद्भ्रुविभ्रमकटाक्षनिरीक्षितानि कोपप्रसादहसि-
तानि कुतः शशाङ्के ॥ १८८ ॥ चन्द्रं कलङ्करहितं शफर-
द्वयं च निकोयमन्वतमसं च सुगन्धि तन्व्याः । यक-
ञ्चलेन भुवि सुधवतो विधातुर्वर्ण्यं केन करयौशलमद्भुतं तत्
॥ १८९ ॥ अलामापूर्वं इव कोऽपि कलङ्करितचन्द्रोऽपरः
किमुत तन्मकरध्वजेन । रोमावलीगुणमिलत्सुचमन्दरेण
निर्मध्य नाभिजलधिं भुवमुद्भूतः स्यात् ॥ १९० ॥ लोके
कलङ्कमपहातुमयं शशाङ्के जातो यतस्तन मुगं तरलाय-
ताक्षि । तत्रापि कल्पयसि तन्व्य कलङ्कलेषा नार्यः समा-
श्रितजनं हि कलङ्कयन्ति ॥ १९१ ॥ यन्मधुमिश्रित-
मितो रसानां गीनां यच्छासवीरभनगदलयो वदन्ति ।
यद्रीतयः सजलदलहृतयश्च लीला दोलानिलासतरलसादर्यं
मुखेन्दुः ॥ १९२ ॥ प्रवित्र श्रुतिरि मेहं मा महिच्छिष्ट
यान्ते प्रहणममयवेत्ता वर्तते शीतरस्मेः । तत्र मुयमकलङ्कं
वीक्ष्य नूनं स रादुर्मसति तत्र सुगेन्दुं पूर्णचन्द्रं विहाय
॥ १९३ ॥ यदमरप्रतेः मिन्धोरन्तः कथंचिदुपार्जितं सरत्-

मपि तद्वात्रा कान्तामुखे विनिवेशितम् । सुरसुमनसः
शासामोदे शशी च कपोलयोरमृतमधरे तिर्यग्भूते विपं
च विलोचने ॥ १९४ ॥ असायन्तश्चन्द्रिकचनधलीलाञ्ज-
युगलस्तलस्फूर्जकन्दुर्विलसदलिसंघात उपरि । विना दोषा-
सङ्गं सततपरिपूर्णाखिलकलः कुतः प्राप्तश्चन्द्रो विगलित-
कलङ्कः सुमुखि ते ॥ १९५ ॥ जगन्नेत्रानन्दं वदनमनुलं
पश्मलदृशः कथंकारं पङ्केरुहमनुविधातुं प्रभवति । अयं
चेदाकाङ्क्षी सह मदनकोदण्डलतया वराको रकेन्दुः
कुवलययुगं किं न वहति ॥ १९६ ॥ अनाकाशे चन्द्रः
सरसिजद्वन्द्वसहितो गृहीतः पश्चार्धे कुटिलकुटिलैः
सोऽपि तिमिरैः । मुधां मुखस्युच्चैरानिमघ संमोहजननी
किमुत्पातालीयं वदत जगतः कर्तुरुदिता ॥ १९७ ॥ मुधा-
बद्धप्रासरूपवनचकोरैरनुसृतां किरण्योत्सामच्छां नवल्लवलि-
पाकर्षणयिनीम् । उपप्राकाराद्यं प्रेक्षिणु नयने तर्क्य मनाग-
नाकाशे कोऽयं गलितहरिणः शीतकिरणः ॥ १९८ ॥ विना
सायं कोऽयं समुदयति सौरम्यमुमगः किरण्योत्सामाधारा-
मधिघरणि तारापरिवृढः । घनुर्धत्ते स्मार्ं तिरपति विहारं
न तमसां निरातङ्कः पङ्केरुहयुगलङ्के नटयति ॥ १९९ ॥
अनुच्छिद्यो देवैरपरिदलितो राहुदशनैः कलङ्केनारुष्टो न
खलु परिभूतो दिनकृता । कुहूमिनां सुमो न च युवति-
धकेण विजितः कलानाथः कोऽयं कनकलतिकायासुदयते
॥ २०० ॥ स्मितज्योत्स्नागङ्गा तपनतनया श्यामलरुचिः
सरस्वत्योष्ठामारुणकिरणसौन्दर्यजयिनी । इमास्तिषसतीर्था-
धिप इव सुखे सुसु मिलितास्तवेदं सेवन्को न लभतं इहा-
नन्दलहरीम् ॥ २०१ ॥ कोपः स्फीतरः स्थितानि परितः
पथाणि दुर्गे जलं मैत्रं मण्डलमुज्ज्वलं चिरमथो नीता-
स्तया कण्ठकाः । इत्याकृष्टशिलीमुखेन रचनां कृत्या तद-
त्यद्भुतं यत्पद्मेन जिगीषुणापि नं जितं मुग्धे त्वदीयं सुखम्
॥ २०२ ॥ आरुण्ये दयितासुखप्रतिसमे निर्मातुमस्मिन्नपि
व्यक्तं जन्मसमानमेव मिलितामनुच्छटां वर्पति । आरु-
द्रोहिणि रोहिणीपरिवृष्टे पर्यङ्कपङ्केरुहः संकोचादय दुःस्थितस्य
न विधेस्तच्छीलमुन्मीलितम् ॥ २०३ ॥ तानि प्राञ्चि
दिनानि यत्र रजनी सेहे तमिस्रापदं सा सृष्टिर्विरराम यत्र
भवति ज्योत्स्नामयो नातपः । अद्यान्यः समयस्तथा हि तिय-
योऽप्यस्या सुखसोदये हस्ताहस्तिकया हरन्ति परितो
पकावराकीयशः ॥ २०४ ॥ अज्ञातेनुपराभवं परिलस-
द्यालोलनेत्राञ्जनं भ्रान्तमूलतमैगनाभितिलकं श्रीसुण्डपत्राल-
कम् । बन्धूकाधरसुन्दरं सुरसुनिव्यामोहिं बान्ध्याभूतं
शैलीक्याद्भुतपङ्कजं वरतनोरास्यं न कस्य प्रियम् ॥ २०५ ॥

चातुर्यसैकचिदं फलममलमिरीं मूलमुत्पापगान्तेः पद्मयाः
सप्रसादं स्वलमपि च रुचां क्रोधाभूतं फलानाम् । शृङ्गार-
स्तातिमानं शरदमृतकरसर्पिं सौभाग्यसिन्धोरारस्यं तस्याः
सहास्यं मनसि न मृदुले कस्य लास्यं तनोति ॥ २०६ ॥

स्मितम्

कामवाणप्रहारेण मूर्च्छितानि पदे पदे । जीवन्ति
युवचेतांसि युवतीनां खिताभूतैः ॥ २०७ ॥ मयमान-
मायतास्याः किंचिदभिव्यक्तदशनशोभि मुखम् । असमप्र-
लक्ष्यकेसरसुच्छसदिव पङ्कजं दृष्टम् ॥ २०८ ॥ धवलीकरोति
हरितो मलिनीकुरते मनः सपत्नीनाम् । अस्या हासविक्रमो
मम तु मनो रक्तमाचरति ॥ २०९ ॥ यदि प्रसाद्रीकुरुते
सुधांशोरेषा सहसांशमपि स्मितस्य । तत्कौमुदीनां कुरुते
तमेव निमित्त्यं देवः सफलं स्वजन्म ॥ २१० ॥

कण्ठः

कण्ठस्य विदधे कान्तिं मुक्ताभरणता यथा । नासाः
स्वभावस्यस्य मुक्ताभरणता तथा ॥ २११ ॥ असा-
वुद्वेल्लव्यव्यरत्नाकरसमुद्भवः । जगद्विजयमादत्यराहुः
कुसुमधन्वनः ॥ २१२ ॥ श्रोत्रपीयूषगण्डपैः काकलीकल-
गीतिभिः । कण्ठः कुण्ठितचातुर्यो विपद्योपसमध्वनेः
॥ २१३ ॥ अयं त्रयाणां आमाणां विधानं मधुरध्वनिः ।
रेखात्रयमितीवासाः सूत्रितं कण्ठकन्दले ॥ २१४ ॥
कण्ठस्य तस्याः स्ननबन्धुरस्य मुक्ताकलापस्य च निस्त-
लस्य । अन्योन्यशोभाजननाद्भूय साधारणो भूषणमूष्य-
मावः ॥ २१५ ॥ कवित्वगानप्रियवादसत्वान्यस्या विधाता
न्यथिताधिकण्ठम् । रेखात्रयन्यासमिपादमीरां वागाय सौष्यं
वित्रमाज सीमाः ॥ २१६ ॥ सुक्तोत्करः संकटशुक्तिमध्या-
द्विनिर्गतः सारसलोचनायाः । जानीमहेऽसाः कृमनीय-
कम्बुग्रीवाधिवासाहृणपत्रमप ॥ २१७ ॥

चाणी

अमृतद्रवमाधुरीधुरीणां गिरमाकर्ष्य कुरङ्गलोचनायाः ।
सुदुःस्यसनं कपायकण्ठी कलकण्ठी कुरुते कुहूमेतन
॥ २१८ ॥ स्वरेण तस्याममृतमुतेव प्रजल्पितायामभिजात-
याधि । अप्यन्यपुत्रा प्रतिहृष्टशब्दा योतुर्वितघ्निरिव
ताड्यमाना ॥ २१९ ॥ शिरीषकोपादपि कोमलाया वेधा विधा-
याङ्गमशोपमसाः । प्राप्तवर्कस्यः सुकुमारसर्गं समान्यद्राचि मृद-
त्वमुद्राम् ॥ २२० ॥ प्रदुनवाणाद्वयवादिनी सा कापि द्विजे-
नोपनिपत्सिकेन । असाः किमासद्विजराजतो वा नार्थयते
मैक्षमुजा तरुण्यः ॥ २२१ ॥ पद्माङ्कसदानमवेक्ष्य लक्ष्मीमेकस्य
विष्णोः श्रयणात्सपत्नीम् । आलेन्दुमसा मजते जिताच्चे
सरस्वती तद्विजगीपया किम् ॥ २२२ ॥ कण्ठे वसन्ती चतुप

यदस्याः सरस्वती वादयते विपशीम् । तदेव वाग्भ्यु मुखे
मृगाक्ष्याः श्रोतुः श्रुतौ याति सुधारसत्वम् ॥ २२३ ॥

वाहू

दयितावाहुपाशस्य कुतोऽयमपरो विधिः । जीवत्यर्पितः
कण्ठे मारयत्यर्पजितः ॥ २२४ ॥ शब्दवद्विरलंकारैरु-
पेतमतिकोमलम् । सुवृत्तं कान्यवद्रेजे तद्वाहुलतिकाद्वयम्
॥ २२५ ॥ सरले एव दोलैस्त्रे यदि चबलचक्षुषः ।
जमुग्धाम्यो मृणालीम्यः कथमाजहतुः धियम् ॥ २२६ ॥
वाहू तस्याः पुत्रामोगनिरुद्धान्योन्यदर्शनौ । मघ्नितं कथ-
मेताभ्यां मृणालीकीर्तिलुण्ठनम् ॥ २२७ ॥ वाहू प्रियाया
जयतां मृणालं द्वन्द्वे जयो नाम न विस्मयोऽस्मिन् । उच्येस्तु
तथित्रमगुण्य भ्रमसालोक्यते निर्व्ययं यदन्तः ॥ २२८ ॥
अजीयतावर्तशुभं नु नाम्नां दोभ्यां मृणालं किमु कोमला-
म्याम् । निःसूत्रमास्ते घनपद्मस्तु मूर्तासु नाकीर्तिषु
तथिममम् ॥ २२९ ॥

करौ

कुसुमासुषकोदण्डे हृत्सौ विलीर्णचक्षुषः । अशोकमल-
धारणां प्रतिहस्तत्वमागतौ ॥ २३० ॥ नाहं धार्यमधीराशि
मुखेन्दोः संसुयं त्वया । इतीव लीलापद्मेन करेऽस्याः
कान्तिरर्पिता ॥ २३१ ॥ स्पृष्टस्त्वयैव दयिते सरपूजा-
व्याघ्रतेन हस्तेन । उद्विजापस्पृष्टुरकिस्लय इव लस्यते-
ऽप्योकः ॥ २३२ ॥ अस्याः करस्पर्शनगर्भेन्द्रिबालत्व-
मापस्त्वु पल्लवो यः । भूयोऽपि नामाधरसाम्यगैव कुर्वन्कथं
वास्तु न रा प्रवालः ॥ २३३ ॥ असैव सर्गाय भवत्करस
सरोजसृष्टिर्मम हस्तलेखः । इत्याह धाता हरिणेशणायां किं
हसालेकीकृतया तया साम् ॥ २३४ ॥ सुभ्ये प्रतारयति किं
कुसुमानि हर्तुमेतान्यशोकवित्पस्य कुतूहलेन । असैव तन्वि
नवपल्लवसृष्ट्येषु त्वं हारयिष्यसि ननु स्वयमेव पाणी २३५

कद्वणम्

गौराज्या भुजलावण्यमीलितं हेमकद्वणम् । कण्ठासेषे
पयसाभिः काटिन्यादन्वमीयत ॥ २३६ ॥ प्रकोष्ठचन्द्रे
विभ्योऽपवासाः काशनकद्वणम् । नाडं बलपितं हस्ते
हेमान्त्रयेव राजते ॥ २३७ ॥ सौवर्णकद्वणधेष्या
भाभि तद्वाहुकन्दली । तृणचण्डकाम्येन पुष्पापायेन
वेदित्या ॥ २३८ ॥ महिमकटं धत्ते सा करं पद्मत्करम् ।
पद्मिनीयत्पममेव मूले वेदितमंशुना ॥ २३९ ॥ हस्ते
पराभिः पात्रयासाभ्याः कद्वणमात्मिका । मनःपुरद्वन्द्वमाय
पागालीय मनोसुखः ॥ २४० ॥ वृशाक्र्याः कुचमारेण
दृग्मुलारितौ भुजौ । पद्मः कन्दहायेन वाचाया कटया-
पठम् ॥ २४१ ॥ न्यमानि दन्तवत्यानि करे कदा-
पिमान्नीनुगृह्यपटितानि ममैव तर्कः । अस्या नियमंमुदु-
पानिगरोजमेपागामो नवे तटिनि वन्सुपुटीवभूव ॥ २४२ ॥

हस्तेखा

आसुरेखां चकारासाः करे द्राघीयसीं विधिः । शौण्डीर्य-
गर्वनिर्वाहप्रत्याशां च मनोसुखः ॥ २४३ ॥

अङ्गुल्यः

सुदीर्घा रागशालिन्यो बहुपर्वमनोहराः । तस्या विरेजु-
ङ्गुल्यः कामिनां संकथा इव ॥ २४४ ॥ रज्यघस्रसाङ्गुलि-
पक्षकस्य मिषादसौ हेङ्गुलपद्मत्णे । हैमैकपुङ्खासि विशुद्धार्वा
प्रियाकरे पञ्चरी सरसः ॥ २४५ ॥

सुद्रिका

अङ्गुलीषु पुरङ्गाक्ष्याः शोभते सुद्रिकावलिः । प्रोतेव बाणेः
पुष्पेषोः सूक्ष्मलक्ष्यपरम्परा ॥ २४६ ॥

स्तनौ

मृदङ्गि कठिनौ तन्वि पीनौ सुसुखि दुर्मुखौ । अत
एव बहिर्यातौ हृदयात्ते पयोधरौ ॥ २४७ ॥ तन्वङ्गाः सन-
युग्मेन सुखं न प्रकटीकृतम् । हाराय गुणिने स्थानं न
दत्तमिति लज्जया ॥ २४८ ॥ यत्र माति तदङ्गेषु लावण्य-
मतिसंभृतम् । पिण्डीकृतसुरोदेशे तस्योपधरतां गतम् ॥ २४९ ॥
स्वयंभूः शंशुरम्बोजलोचने त्वत्योपधरः । नखेन कस्य धन्यस
चन्द्रचूडो भविष्यति ॥ २५० ॥ अवित्रेकि कुचद्वन्द्वं
हन्तु नाम जगन्नयम् । श्रुतिप्रणयिनोरक्षोर्युक्तं जनमा-
णम् ॥ २५१ ॥ प्रायश्चित्तं न गृह्णीतस्तन्वङ्गाः पतितौ
स्तनौ । अत एव तयोः स्पर्शं लोकोज्यं शिथिलादरः ॥ २५२ ॥
पयोधरधनीभावस्तावदम्बरमध्यगः । आस्त्रोपगमसत्र याव-
न्नेव प्रवर्तते ॥ २५३ ॥ माति निर्विदरे तस्याश्चित्रं कुच-
सुगान्तरे । श्रीडाबुङ्गडलितोचण्डकोदण्डः कुसुमासुषः
॥ २५४ ॥ कुचद्वये चकोराक्षी चिन्मुक्यान्तुश्रिनि ।
मनोऽस्तिषु न शक्नोति स्यात्तु लज्जानतानना ॥ २५५ ॥ शङ्के
तथितमंशसाम्ये कुसुमचन्दनः । काटिन्ये बहिरवासाः
स्तनम्यां येन धारितम् ॥ २५६ ॥ सा सनाश्रुतिवन्द्येन
मन्मथं प्रथमागतम् । कपोतीवोन्मुखं बाला वाप्यं यौवन-
धियः ॥ २५७ ॥ अस्त्यप्रतिषमाधेयं सनद्वन्द्वस्य दृग्गम् ।
स्फुटतां कश्चुकाना यथायात्वावराणीयताम् ॥ २५८ ॥ कुम्भी
सदम्भी करिणां कटशौ मन्दकशौली । चक्रवाको वराकौ
च तदीयकुपयोः परः ॥ २५९ ॥ सुतन्दुचन्द्रिकारूपान्य-
मानौ पुनः पुनः । शीतमीताविधान्योन्यं तस्याः पीडयतः
सन्तौ ॥ २६० ॥ तत्कुपो चरतः क्रिचिभूतं मनसिजप्रणम् ।
निलोन्मुखो यदायाते मौलीरत्नम् भास्तः ॥ २६१ ॥
सा पात्यलाधीराक्षी दुर्बलं सनमण्डलम् । गर्भपर्वतमास्ट-
धिषं कुसुमवार्मुकः ॥ २६२ ॥ तस्यास्तुद्वन्द्वनप्यादा

१ विभेनरेनरत्नम् । २ पशे-विभेनरत्नम् । ३ वराकौ वराकौ । ४ कुम्भी-
२ वेदः । ५ पशे-वर्तः । ६ वराकौ वराकौ । ७ वराकौ वराकौ । ८ वराकौ
वराकौ । ९ वराकौ वराकौ । १० वराकौ वराकौ । ११ वराकौ वराकौ । १२
वराकौ वराकौ । १३ वराकौ वराकौ । १४ वराकौ वराकौ । १५ वराकौ वराकौ ।
१६ वराकौ वराकौ । १७ वराकौ वराकौ । १८ वराकौ वराकौ । १९ वराकौ वराकौ ।
२० वराकौ वराकौ । २१ वराकौ वराकौ । २२ वराकौ वराकौ । २३ वराकौ वराकौ ।
२४ वराकौ वराकौ । २५ वराकौ वराकौ । २६ वराकौ वराकौ । २७ वराकौ वराकौ ।
२८ वराकौ वराकौ । २९ वराकौ वराकौ । ३० वराकौ वराकौ । ३१ वराकौ वराकौ ।
३२ वराकौ वराकौ । ३३ वराकौ वराकौ । ३४ वराकौ वराकौ । ३५ वराकौ वराकौ ।
३६ वराकौ वराकौ । ३७ वराकौ वराकौ । ३८ वराकौ वराकौ । ३९ वराकौ वराकौ ।
४० वराकौ वराकौ । ४१ वराकौ वराकौ । ४२ वराकौ वराकौ । ४३ वराकौ वराकौ ।
४४ वराकौ वराकौ । ४५ वराकौ वराकौ । ४६ वराकौ वराकौ । ४७ वराकौ वराकौ ।
४८ वराकौ वराकौ । ४९ वराकौ वराकौ । ५० वराकौ वराकौ । ५१ वराकौ वराकौ ।
५२ वराकौ वराकौ । ५३ वराकौ वराकौ । ५४ वराकौ वराकौ । ५५ वराकौ वराकौ ।
५६ वराकौ वराकौ । ५७ वराकौ वराकौ । ५८ वराकौ वराकौ । ५९ वराकौ वराकौ ।
६० वराकौ वराकौ । ६१ वराकौ वराकौ । ६२ वराकौ वराकौ । ६३ वराकौ वराकौ ।
६४ वराकौ वराकौ । ६५ वराकौ वराकौ । ६६ वराकौ वराकौ । ६७ वराकौ वराकौ ।
६८ वराकौ वराकौ । ६९ वराकौ वराकौ । ७० वराकौ वराकौ । ७१ वराकौ वराकौ ।
७२ वराकौ वराकौ । ७३ वराकौ वराकौ । ७४ वराकौ वराकौ । ७५ वराकौ वराकौ ।
७६ वराकौ वराकौ । ७७ वराकौ वराकौ । ७८ वराकौ वराकौ । ७९ वराकौ वराकौ ।
८० वराकौ वराकौ । ८१ वराकौ वराकौ । ८२ वराकौ वराकौ । ८३ वराकौ वराकौ ।
८४ वराकौ वराकौ । ८५ वराकौ वराकौ । ८६ वराकौ वराकौ । ८७ वराकौ वराकौ ।
८८ वराकौ वराकौ । ८९ वराकौ वराकौ । ९० वराकौ वराकौ । ९१ वराकौ वराकौ ।
९२ वराकौ वराकौ । ९३ वराकौ वराकौ । ९४ वराकौ वराकौ । ९५ वराकौ वराकौ ।
९६ वराकौ वराकौ । ९७ वराकौ वराकौ । ९८ वराकौ वराकौ । ९९ वराकौ वराकौ ।
१०० वराकौ वराकौ ।

चक्रास्त्रि विलीतटे । लीना तिमिलेखेन वदनेन्दोर्गोचरे
 ॥ २६३ ॥ स्वकीयं हृदयं भित्त्वा निर्गता यौ पयोधरा ।
 हृदयस्थान्यदीयस्य मेदने का कृपा तयोः ॥ २६४ ॥ अल्पं
 निर्मितमाकाशमानालोच्यैव वेधसा । इदमेतंरिषं मासि
 मनत्याः स्तनमण्डलम् ॥ २६५ ॥ उच्चोष्णमण्डलप्रान्तरेण-
 मावद्वकुञ्जलम् । अपर्याप्तसुरो वृद्धेः शंसत्वसाः स्तनद्वयम्
 ॥ २६६ ॥ मध्येन तनुमप्या मे मध्यं जितरतीत्ययम् ।
 इमकुम्भौ भिनत्यसाः कुचकुम्भनिर्मा हरिः ॥ २६७ ॥
 पटविघटितमपि कुचतटमकपटमनसः कुरङ्गनयनायाः ।
 मणिमयमूलापटलीपटलीनतया न सम्यगालोचि ॥ २६८ ॥
 प्रतिपद्मो यदि यक्षोरुहपरिणाहः कुरङ्गनयनायाः । आकाश-
 वासतपसः श्रीफल विफलस्तनायासः ॥ २६९ ॥ चञ्चत्काश्चन-
 शैलान्नास यक्षोरुहौ तन्व्याः । नो चेत्तावधिरुदा कथ-
 मननिमित्ततां भजेत मे दृष्टिः ॥ २७० ॥ करतलयुगपरिणद्धे
 कुचकलशे कुकुमारुणे तसाः । सिन्दूरिते करिपतेः कुम्भे
 नक्षत्रमालेव ॥ २७१ ॥ काठिन्यमङ्गैरखिलैर्निरस्तं कुचौ युनत्याः
 शरणं जगाम । अचः पतिप्याय इतीन मीत्या न शकुतस्त्रानपि
 हातुमेतत् ॥ २७२ ॥ दिवानिशं वारिणि कण्ठदग्ने दिवाकराय-
 धनमाचरन्ती । यक्षोज्ज्वाल्यै किमु पक्षमलाक्ष्यास्तपश्चरत्यम्बुज-
 पङ्क्तिरेषा ॥ २७३ ॥ अन्योन्यमुत्पीडयदुत्पलाक्ष्याः स्तन-
 द्वयं ऋण्ड तथा प्रद्वयम् । मध्ये यथा श्याममुखस्य तस्य
 मृगालस्तान्तरमप्यलभ्यम् ॥ २७४ ॥ किं नर्मदाया मम
 सेयमस्या दृश्यामितो बाहुलतामृगाली । कुचौ किमुत्सत्यु-
 रन्तरीपे सरोम्बशुष्यत्तरवात्यनारः ॥ २७५ ॥ तालं प्रमु-
 स्यादुत्कृतंमेतावुत्थानसुम्नौ पतितं न तावत् । परं च
 नाश्रित्य तरुं महान्तं कुचौ कृशाङ्गाः स्तत एव तुङ्गौ
 ॥ २७६ ॥ एतल्लुचस्यर्षितया घटस्य ख्यातस्य शास्त्रेषु
 निर्दर्शनत्वम् । तस्माच्च शिल्यान्मणिकादिकारि प्रसिद्धनामा-
 जनि कुम्भकारः ॥ २७७ ॥ निःशङ्कसंकोचितपङ्कजोऽज्य-
 मसामुदीतो मुखमिन्दुबिम्बः । चित्रं तथापि स्तनकोक-
 युग्मं न स्त्रोकमप्यश्चति विप्रयोगम् ॥ २७८ ॥ आभ्या
 कुचाभ्यामिमकुम्भयोः श्रीरक्षदीयतेऽसावनयोः क ताभ्याम् ।
 मयेन गोपायितमौक्तितौ तौ प्रव्यक्तमुक्ताभरणविभौ यत्
 ॥ २७९ ॥ कण्ठप्रजामच्छन्वोदिरर्थो ययोरिभौ तौ तुल-
 येकुचौ चैत् । सते तदा श्रीकलमुन्दधिष्णु जात वैटीम-
 प्यधुना न लुण्ठम् ॥ २८० ॥ मय्यं तनुकृत्य यदीदमीयं
 वेधा न दध्यात्कमनीयमंशम् । केन स्तनौ सप्रति यौन-
 नैःस्याः सृजेदनन्यप्रतिमाङ्गयथेः ॥ २८१ ॥ तनोपकण्ठ-

व्यिततारदारस्फुग्त्रमाश्रीनलिनौजलेषु । लीनो मनोजद्विप
 एव तस्य व्यक्तौ न गण्डौ क्रिसुरोत्रगण्डौ ॥ २८२ ॥
 सता समालोक्यता विनेकाह्ववीपि हुत्वा सूरपाणरहौ ।
 घत्ते स्तनः श्यामशिरोभिषेण तनुदरि त्रायुवमसतिन्दुर
 ॥ २८३ ॥ नयननीरज किं भनना कृतं सुघृतागी यदयं
 रिपुराधितः । इति वचो वितरीतुमिगोमुग्मं वतनोः स्तन-
 चक्रयुगं वगौ ॥ २८४ ॥ बदरामलत्राप्रदाडिमानामाहृत्य
 श्रियमुन्नती क्रमेण । अधुना हारणे कुचौ यतेते दयिते ते
 करिदावकुम्भलक्ष्याः ॥ २८५ ॥ कनकत्रसुवायित पुर-
 स्तादथ पङ्कुरह्वरेकायमाणम् । प्रमगः कलशायमान-
 मासे सुदृशो वदसि कस्य भागवेयम् ॥ २८६ ॥ अपि
 तद्वपुषि प्रसर्तनोर्गमितः कान्तिशरैररगाधताम् । सरयौननयो-
 खलु द्वयोः ह्यनुम्भौ मयतः कुचाभौ ॥ २८७ ॥ कलशे
 निजहेतुदण्डजः किमु चक्रप्रमिक्कारिता गुणः । स तदुच-
 कुचौ भनन्यामाशरचक्रप्रमितातनोति यत् ॥ २८८ ॥
 जम्बीरश्रियमतिलङ्घ्य लील्येन व्यानश्रीकृतकमनीयहं-
 मयुम्भौ । नीलात्मोर्हूनयनेऽधुना कुचौ ते स्वर्षते फिल
 कनकाचलेन सार्वम् ॥ २८९ ॥ शुकीचमृत्खातच्छनि
 फलयुगं यौनतरोरयःगङ्गुक्षुण्ण मदनरिणः कुम्भयुगलम् ।
 समुद्रं मोगायामृतकलशायुग्मं सुकृतिनः कुचद्वन्द्वं तन्व्या
 नयनस्यपदाङ्कं विजयते ॥ २९० ॥ कुचाभ्याः काम-
 द्विपकलसकुम्भाविति परे वदन्त्यन्ये यक्षसरमि कमले
 वाचनघटौ । ममायं मिद्वान्तः स्फुरति मदनेन त्रि-
 जगती विनिर्जित्य न्युञ्जीकृतमिज निजं हुन्दुमिषुगम्
 ॥ २९१ ॥ जम्बीर वा कण्ठसुकुलं हेमगुच्छं यथेच्छं
 माङ्गल्यं वा कलयतु जनो भूपतेर्मन्मथस । एतद्वन्द्वं
 कलयति मतिर्माकनीना नवीना केनाप्यसा हृदि विनि-
 हितं मन्मथानन्दकन्दम् ॥ २९२ ॥ पुष्पपोरभिषेकहेमक-
 लशौ हाप्यमाहाहिनीचक्राहौ मदनोन्मदद्विपतेः कुम्भौ
 स्तेः कन्दुवौ । कन्दौ बाहुमृगालिकायुगल्योर्लाललास-
 कले नयौ रवसमुद्रकौ बहति सा लाग्यपूर्णा स्तनौ
 ॥ २९३ ॥ यूना मोहमहाकलप्रसविनी नाम्बालागो-
 यिता सेनतुं रोमलना सुखाभूतनिघेर्लाग्यनामाभूतम् ।
 नेप्यन्सारणिकां विमज्य कृतानान्दद्वयं पार्श्वयोः पक्षेपु-
 सदिद पयोधखुगं लोकाः समाचरते ॥ २९४ ॥
 उद्विन्न किनिद मनोमनरुपकीडारविन्दद्वयं सुते तन्कथ-
 मेकतः फिल लसद्रोमानलीनालनः । चञ्चद्वन्द्वमिदं
 धमं तदपि न स्वातुं सुखेन्दोः पुरो लावण्यान्वुनि

मद्ययौननगजस्यवेमि कुम्भद्वयम् ॥ २९५ ॥ उद्भेद
प्रतिपद्य पक्वदरीभाव समेस्य क्रमात्पुनागाकृतिमाप्य
पूगपदनीमारुह विल्वशियम् । लब्ध्वा तालफलोपमा
च ललितामासाद्य भूयोऽधुना चक्ष्वाक्षनकुम्भजृम्भणमि
भायस्या स्तनौ विभ्रत ॥ २९६ ॥ रत्यासप्रियलञ्छने
कंठिनतायासे रसादिक्रिते प्रेक्षादिकसे फेमादुपचिते भ्रूभृ
द्वृत्त्यापदे । कोकैस्पर्धिनि भोगमाजि जनितानेह खैली
नोन्मुखे भाति श्रीरमणावतारदशक बाले भवत्या स्तने
॥ २९७ ॥ मध्योऽय बलिस्त्र दृष्टिरधिक पृथ्वी सुपर्वा-
ल्यो बाहुस्तक्कमलेक्षणा त्रिजगतीमेकैव सस्रक्षति । इत्येव
स्तनयोर्मिषेण कनकक्षोभीभूता सधृतौ यस्मान्मकिशोरकौ
पविभयव्यग्रेण जन्मद्विप ॥ २९८ ॥

कञ्चुकी

उपरि पीनपयोधरपातिता पटकुटीव मनोभवभूपते ।
विजयिनस्त्रिपुरारिजिगीषया तन विराजति मामिनि
कञ्चुकी ॥ २९९ ॥

हारः

घटीयन्नायते हारो नाभिकूपे मृगीदृश । ससेक्तुमिव
एानप्यथयसा यौवनद्रुमम् ॥ ३०० ॥ हार कुरङ्गशावास्या
राजति स्थूलमौक्तिक । नामिलावण्यपानीयघटीयन्नगुणोपम
॥ ३०१ ॥ भौतङ्गकुम्भससर्गजातपातकशङ्कया । स्नातीव
मुक्ताहारोऽस्या स्फुरकान्तिजले गले ॥ ३०२ ॥
प्राणेश्वरपरिष्वङ्गविभ्रमप्रतिपत्तिभि । मुक्ताहारेण लसता
हसतीव स्तनद्वयम् ॥ ३०३ ॥ हारोऽय हरिणाक्षीणा
सुठति स्तनमण्डले । मुक्तानामप्यवस्थेयं के वयं
सरफिकर ॥ ३०४ ॥ मणिहारलता विमालि तन्व्या
स्तनसिंहासनसीमि तस्थियासम् । अभिपेक्तुमनङ्गदेवराज
गलशङ्खाद्गलितेव दुग्धधारा ॥ ३०५ ॥ श्रीराद्रुतेवाव
दुशोभितापि प्रसाधिता माणनवेन सेयम् । आलिङ्गयता

१ रतावाप्त प्रियस्य एण्डन विद्ध नसङ्गताङ्गरागदिक येन तथा
भूते, पसे-रत्ना भास प्रिय कामस्यस्य एण्डन मत्स्यस्यद्वे
२ वदितताया आभासे स्थानभूते, पसे-वदितताया आभासे कूर्मे
३ रसेनाभिन्निवे, पसे-रसया शृथिन्या सौन्दर्यकाले आभिन्निवे
बरादे ४ प्रकृणाहादे पकरसे तत्परे, पसे-प्रकृणादे एको स
प्रीतिर्वस्य तस्मिन्निवे ५ कृणाङ्गरामन् काश्चिपरिमाणान्मनोपचिते
मष्टे, पसे-कन पारविद्येरेस्तदुत्सोपचिते मष्टे बानने
६ भूभृतां पर्वतानां गुरत्वमपदिति नाशयति तादृशे ततोऽपि
नद्वेषम्, पसे-भूभृतां राशं गौरवाशये भावने ७ चक्रताकरधो
रुने तस्यदृशत्वात्, पसे-सीतात्रियोगानुत्तया चक्रवक्रतात्पदे रामे
८ भोग भुग इतीरे तद्भाति, पसे-भोग क्वा तद्भाति येवचनारे
बन्धम् ९ जनिनमदने, पसे-जनिननमद्वहस्य गरीरस्य विरदं
मैत्रयोग्यममनाधिपमृति वेन तस्मिन्पुदे १० चेपिन्द्रियेपु
सीना आसस्य वमुत्सा वसिष्ठद्वे, पसे-वशीनमवस्य वसना
तदुत्सा ११-११ शि १२ रिन्तो- १२ अलवर, पसे-गर-

मय्यवलम्बमाना सुखुपताभागखिलोर्ध्वकाया ॥ ३०६ ॥
स्तनतटे चन्दनपङ्क्तिःलेऽस्या जातस यावखुवमानसानाम् ।
हायवलीरत्नमयूखधाराकारा स्फुरन्ति स्खलनस्य रेखा
॥ ३०७ ॥ निबिडानुपत्तकुचकोकदम्पती सुखतारकापरि-
वृढेन शासितुम् । अवतारितेव निजतारकावली हरिणीदृश
स्फुरति हारयहरी ॥ ३०८ ॥ एकावलीकलितमौक्तिककैत
वेन तन्व्या समुन्नतपयोधरसुगमसेवाम् । चकुर्मनासि यमिना
मतिनिर्मलानि कंदर्पमुक्तशरपातकृतान्तराणि ॥ ३०९ ॥
सारङ्गाक्ष्या कुचकलशयोरन्तराकाशदेश प्राप्तच्छेद कवि
दपि चलन्प्रखलनि पपात । नामीकूप समजनि नतसस
देहच्युतासौ नक्षत्राणा ततिरिव समालम्बते हारशोमाम्
॥ ३१० ॥ मुक्तावली सरविदाहविपाण्डुमूले नदा चकासि
सितकम्बुनि कण्ठकाण्डे । निश्चिन्वती मृगदृशो वदन
मृगाङ्गं नक्षत्रपङ्क्तिरिव सपतिता नमस्त ॥ ३११ ॥

मध्यदेशः

युक्तं मध्ये कृशा तन्वी कार्मुकीकरणाय यत् । अवैव
कुसुमाक्षेण पीड्यते क्षिप्रमुष्टिना ॥ ३१२ ॥ स्तनौ
भारपणव्यग्रौ काक्षी कलकलोन्मुखी । कस्या दिशि
न मध्यस्य तस्या कार्श्यं सहेतुकम् ॥ ३१३ ॥ मध्य तव
सरोजाक्षि पयोधरभरार्दितम् । अस्ति नास्तीति सदेह कस्य
चित्ते न भापते ॥ ३१४ ॥ स्मरमानतिक्रमस्या स्मार्त्त
निमा निरवधिर्मध्य । श्रीरेव पूरयति या न गिरा देवी न
चापि गुरुरस्या ॥ ३१५ ॥ अस्मि-प्रकृतिमनोशे लभा
प्रायेण मान्ययी दृष्टि । सुन्दरि यतो भवत्या प्रतिलम्ब
क्षीयते मध्य ॥ ३१६ ॥ वय प्रकर्षादुपचीयमानस्तनद्वय
सोद्दहनश्रेण । अत्यन्तकार्श्यं वनजायतास्या मध्यो
जगमेति ममेव तर्क ॥ ३१७ ॥ वद्धा हियोमा त्रिवली
गुणेन गृह्णाति रोमावलिनेनवलीम् । इतीव चिन्ताकुलमद्गु
रोऽयं मध्यो मृगाक्ष्या कृशातासुपति ॥ ३१८ ॥ काक्षीगुणै
र्विचिता जघनेषु लक्ष्मीलेन्या स्थिति स्तनतटेषु च रत्न
हारै । नो भूषिता धयमितीव निताम्बिनीना कार्श्यं निर्गम
लमधायत मध्यभागे ॥ ३१९ ॥ स्फुटमंसदवलम्ब तन्वि
निश्चिन्वते ते तदुत्पलममानास्तर्कयन्तोऽपि लोका ।
कुचगिरिवरसुगम यद्विनाधारमास्ते तदिह मकरकेतोर्निद्र-
जाल प्रतीम् ॥ ३२० ॥ तुद्गामोने स्तनगिरिसुगे प्रौढमिन्वे
नितम्बे सीमादेशं हरति गृपती यौवने जृम्भमाणे । मयो
मीरु इविदपि यथै पद्यत्रेक्षणया शून्य मय्यस्यलमिति
तत र्निवदन्ती वदन्ति ॥ ३२१ ॥ देह हेमपुति परिहृता-
म्भोजगृष्टि च दृष्टि रशीभूतप्रमरपटलीचारुवेषं च वेशम् ।

१ पुष्पना १ मध्यम्

दृष्ट्वा सद्यो विपुलहृदयानन्दमूढेन पात्रा सारङ्गाक्ष्याः किमु
रचयितुं विस्मृतो मध्यदेशः ॥ ३२२ ॥ आक्रान्ते शैशवेऽ-
स्मिन्नभिनववयसा शासनानीनकेतोर्बालाया नेत्रयुग्मं धृति-
युगमविशङ्कसुनोभि सार्धम् । यशोजद्वन्द्वमचैत्रिहिरिह
निरगाच्छ्रोत्रोभिन्वेन साकं मध्यः संगृह्य बद्धस्त्रिवलिभिर-
मितः कार्श्यमङ्गीकरोति ॥ ३२३ ॥

नाभिः

मन्ये समाप्तलावण्ये सारसर्गे मृगीदशः । अपूरयित्वेव
गतो नाभिरन्ध्रं चतुर्मुखः ॥ ३२४ ॥ कुचकुम्भौ
समालम्ब्य तरुणी कान्तिनिम्नगाम् । भ्रमादितस्ततो दृष्ट्वा
दृष्टिर्नामो निमज्जति ॥ ३२५ ॥ स्तनौ तुन्नौ समारूढे चापन्-
स्तमरे स्मरे । कोदण्डाटनिमुद्रेय जाता नामी नतमुचः ॥ ३२६ ॥
उरोज्वन्नमनोजरूपा केशावलीव भ्रमराजिता वा । संगीत-
वत्सत्युटमेदहृद्या विधेव नामीसरसी मृगाक्ष्याः ॥ ३२७ ॥

वलित्रयम्

एकमेव बलिं बध्ना जगाम हरिरुन्नतिम् । तन्व्यास्त्रिवलि-
वन्धेषि सैव मध्यस्य नम्रता ॥ ३२८ ॥ स्तनभाराय
मण्येन त्रिवलिव्याजतः कृता । तस्याः शङ्कितमङ्गेन
भ्रूमङ्गानामिवावलिः ॥ ३२९ ॥ तदीयत्रिवलीमार्गसोपानारो-
हणधमः । अन्नद्वत्यादनद्गस्य जातो रथिकगोचरः ॥ ३३० ॥
परिहृत्य दुरारोहं तस्याः स्तनतटं कृता । कन्दर्परभसंचार-
मार्गालीव वलित्रयी ॥ ३३१ ॥ दृष्टिसुदरं दृष्ट्वा चक्रे
लावण्यपूर्णयोः । पन्थानं स्तनयोस्तस्यास्त्रिवलीविषमं विधिः
॥ ३३२ ॥ राजति त्रिवली तस्याः स्तनमारोन्नतिक्रमात् ।
उपसृण्वि आतेव हारसुद्रापरम्परा ॥ ३३३ ॥ मध्यत्रिवली-
त्रिषे पीवकुचचत्वरं च च्पलदृशाम् । छलयति मदन-
पिशाचः पुरुषं हि मनागपि स्वलितम् ॥ ३३४ ॥ मण्येन सा
वेदिविलम्बमप्या वलित्रयं चारु बभार बाला । आरोहणाद्ये
नवयौवनेन कामस्य सोपानमिव प्रसुक्तम् ॥ ३३५ ॥ अनन्य-
साधारणकान्तिकान्ततनोरसुप्याः किमु मध्यदेशः । जग-
न्नयोजन्ममृतां निषण्णा चित्तावलीयं त्रिवलीमिषेण ॥ ३३६ ॥
मप्यात्समानीय सुंसारभागं यशोजसुत्यादयिता विधाता ।
अतिप्रयत्नात्रिवलीमिषेण सोपावनमंत्रितयं चकार ॥ ३३७ ॥
मत्वा चापं शशिसुखि निजं सुष्टिना पुष्पधन्वा तन्वीमेनां तव
तनुलतां मध्यदेशे बभार । यस्मादत्र त्रिमुवनश्रीकासुद्रा-
नुकारासिक्तो भान्ति त्रिवलिकमप्रादङ्गुलीसंधिरेखाः ॥ ३३८ ॥

रोमावली

नाभिरन्ध्रं प्रविष्टास्याः श्यामला रोमवहरी । त्रस्ता
तिभिरलेखेव मेघलामणिकान्तितः ॥ ३३९ ॥ भाति
रोमावली तस्याः पयोधरमरोन्नतौ । जाता रत्नशलाकेन

१ बलिनामानं दैत्यम्; पक्षे, -वलिन्-

श्रोत्रिवैदूर्यमूढितः ॥ ३४० ॥ नाभिसङ्गेन गौरङ्गाः शोभते
रोममञ्जरी । कन्दर्पदेमकटकाहाशापारेव निर्गता ॥ ३४१ ॥
नामीवलयसंबद्धा रोमाली भाति सुभ्रुवः । सहिता निगटे-
नेव शृङ्खला स्मरन्तिनः ॥ ३४२ ॥ रोमावली भिन्नासिन्ध्याः
प्रविष्टा नाभिमण्डलम् । क्रियद्गाम्भीर्यमत्रेति तारायनिव
विभ्रति ॥ ३४३ ॥ लिम्बन्त्याः कामसाप्राज्यगासनं यौवन-
श्रियः । गलितेव मपीघार रोमाली नाभिमोल्कात् ॥ ३४४ ॥
जाने रात्रिषु तन्मध्ये ददाति शनकैः पदम् । गन्मीरनाभि-
कुक्ष्यप्रवेशाशङ्कया स्मरः ॥ ३४५ ॥ कुचदुर्गाराजवाप्यो-
मंथेमार्गे मृगीदशो मदनः । किमकृतं नामीनापीमपि रोमाली-
तमालवनरेखाम् ॥ ३४६ ॥ वयसी शिशुनातदुत्तरे मुष्टि
स्तामिविधिं विधित्सुनी । विधिनापि न रोमरेन्ध्या कृतसोमि
प्रविमज्य रज्यतः ॥ ३४७ ॥ तस्याः प्रविष्टा नननाभिरन्ध्रं
रराज तन्वी नवरोमराजिः । नीवीमतिक्रम्य सितेतरन्य
तन्मेखलामध्यमणेरिवार्चिः ॥ ३४८ ॥ गौरीव पत्या सुभगा
कदाचित्कर्त्रायमर्ष्यतनूयमसाम् । इतीव मध्ये निद्वे
विधाता रोमावलीमेचक्रमुग्रस्थाः ॥ ३४९ ॥ रोमावली-
रज्जुसुरोजकुम्भौ गन्मीरमासाद्य च नाभिकूपम् । महृष्टि-
तृप्या विरमेद्यदि स्यात्रैषां वतैषा सिचयेन गुनिः
॥ ३५० ॥ उन्मृलितालानविलाभनाभिलिङ्गस्त्रलच्छृङ्खल-
रोमदामा । मत्स्य सेयं मदनद्विपक्ष प्रत्यापवप्रोक्ष-
कुचास्तु वास्तु ॥ ३५१ ॥ रोमावलिञ्जुसुमैः समीर्षा-
चापेषुमिर्मथ्यल्लग्नमूर्ध्नि । व्यस्तेरपि स्यान्नुभिरेतदीर्घैर्जैत्रः
स चित्रं रतिजानिचीरः ॥ ३५२ ॥ गन्मीरनामीहृदसंनिधाने
रराज तन्वी नवरोमराजिः । मुखेन्दुमीतलनचक्रवाङ्ग-
द्वन्द्वोज्जिता शैवलयमञ्जरीव ॥ ३५३ ॥ स्वर्गानदातयुक्ति-
कायकाण्डे संपूर्णपीयूषमयूखसुख्यः । एणीदगः पृष्टविलम्बि-
वेणीविन्ध्वः पुरो राजति रोमराजी ॥ ३५४ ॥ पयोधर-
स्त्रावदयं ससुन्नतो रसस्य शृष्टिः सविद्ये मविप्यति । अतः
समुद्रच्छति नाभिरन्ध्रतो विसारि रोमालिपिपीलिकावलिः
॥ ३५५ ॥ गन्मीरनामीहृदपार्श्ववर्तिनी विपजते ल्येध-
तती मृगीदशः । सुभारविन्दस्य रसाभिलाषिणी द्विरेष-
पङ्क्तिश्चलितेव नीरवा ॥ ३५६ ॥ समुदितकुचकुम्भमङ्ग-
नाया हृदयमनद्गमत्तद्गजोऽपिशेते । तद्विल्लयदबन्धनाय
रोमावलिरेह शृङ्खलिका विलोक्यते यत् ॥ ३५७ ॥ दत्तं
मया पदमिदं नवयौवनाय त्वं सत्वरं रूपेण शैशव साध-
येति । कामस्य हस्तलिखिताङ्गरमालिकेव रोमावली विजयते
जलजेष्णगायाः ॥ ३५८ ॥ नामीविलान्तविनिर्गन्तपन्नर्गाय
संप्रस्रिता नयनञ्जनमङ्गगाय । नासासुदीर्य गद्वज्रम-

१ रोमावलिरेव सिपीलिकावलिः-

सुदृहन्ती गुणैव पीनकुचपर्वतयोरपत्न्यात् ॥ ३५९ ॥
 अतिबहुतरलजाश्चुलापद्रपादो मदनवृत्तवितो यौवनो-
 न्मत्तहस्ती । प्रकटितकुचकुम्भो लोभराजीकरेण पिवति
 सरसि नाभीमण्डलाख्ये पयांसि ॥ ३६० ॥ रचयति युव-
 नेत्रक्षेत्रपीयूषवृष्टिं नवजलधरैरखा रोमराजिच्छलेन । यदुद-
 यति कलापिप्रक्रियेयं तदुच्चैः स्ननघनसमयोऽस्वामाविरह्यतीति
 विद्यः ॥ ३६१ ॥ असुप्तिंहावण्यामृतसरसि नूनं मृगदन्तः
 सरः शर्वपृष्ठः पृथुजघनभागे निपतितः । यदङ्गाङ्गाराणां
 प्रशमपिमुना नाभिकुहरे शिखा धूमस्येयं परिणमति रोमा-
 वलिमिषात् ॥ ३६२ ॥ इयं सृष्टा चञ्चकनकलतिका
 पङ्कजमुना निषिक्ता लवण्यामृतसरभरणानुदिवसम् । अक-
 स्माद्रोमालीमधुपपटलीह स्फुरति यत्ततः शङ्के पुण्योद्गमसमय-
 मायातमधुना ॥ ३६३ ॥ हरकोषज्वालावलिभिरवलीढेन
 वपुषा गमारे ते नाभीसरसि कृतज्ञयो मनसिजः । समु-
 त्तस्यो तस्मादचलतनये धूमलतिका जनस्ता जानीते तव
 जननि रोमावलिरिति ॥ ३६४ ॥ निर्णेतव्यो मनसिज-
 कलातत्रसिद्धान्तसारो जेतव्या च त्रिदशसुदशमङ्गलवण्य-
 लक्ष्मीः । रोमधेणीलिखनमुग्रं पत्रमादर्शयन्ती पवालम्बं
 जगति कुरुते सुभ्रुवो यौवनश्रीः ॥ ३६५ ॥ उत्तुङ्गस्तन-
 पर्वतादवतरद्भ्रुवै हारावली रोमाली नवनीलनीरजरुचिः सेयं
 कैलिन्दात्मजा । जातं तीर्थमिदं सुपुण्यजनकं यत्रानयोः
 संगमश्चन्द्रो मज्जति लाञ्छनापहृतये नूनं नैकाङ्गच्छलात्
 ॥ ३६६ ॥ उत्तुङ्गस्तनभार एष तरले नेत्रे चले भ्रूलते
 रागान्येषु तदोष्ठपल्लवमिदं कुर्वन्तु नाम व्यथाम् । सौभाग्या-
 क्षरपङ्क्तिरे लिखिता पुण्यासुधेन स्वयं मयस्थापि करोति
 तापमधिकं रोमावली केन सा ॥ ३६७ ॥ यूना धैर्यतृणा-
 द्भुरं कवलयन् व्रीडाभ्रुपर्ं पिवन् शृङ्गारो हरिणस्तव स्तन-
 गिरेः सीमानमारोहति । नामैः काचन तस्य निःसृतवती
 कस्तूरिकामालिका रोमधेणिमहोत्सवं वितनुते कल्याणि
 जानीमहे ॥ ३६८ ॥ सौन्दर्यस्य मनोमयेन गणनारेखा
 क्रिमेया कृता लवण्यस्य विलोकितुं निजगतानेषां क्रिसुद्री-
 विषा । आनन्ददुःखमन्दली नयनयोः किं वा समुज्जृम्भते
 सुन्दर्याः निमु वा स्वमात्रमुगमा रोमालिरुमीलति ॥ ३६९ ॥

पृष्ठभागः

अस्याः खलु मग्निविषदकेशमहीकदम्बप्रतिविम्बवेशात् ।
 सारप्रशानी रजताङ्गुरेयं पृष्ठस्थनीहाटकमट्टिकायाम् ॥ ३७० ॥
 नितम्बः

तद्विन्मवस्य निन्दन्ति वृद्धिं परिजनाङ्गनाः । काञ्ची-
 नरनवमग्निप्रभनेन कदाधिताः ॥ ३७१ ॥ नितम्बविम्बं
 भिम्बोष्ठी चन्द्रकान्ताशिलायनम् । पञ्च बंदर्पदोःसाम्-

प्रशस्तिफलकौपमम् ॥ ३७२ ॥ विस्तारिणा सुहृत्सयाः
 श्रोणीविम्बेन पीडिता । नृदिता नृदितास्तीति पूकरोतीव
 मेखला ॥ ३७३ ॥ अयथासुजायाम् सखेदोऽस्याः सखी-
 जनः । श्रोण्या कथंचित्कुरुते रसानादाभवन्धनम् ॥ ३७४ ॥
 नितम्बगौरवेणासौ गौराङ्गी खिद्यते दृढम् । हारयत्यपरि-
 स्पन्दा कन्दुकं क्रीडितेषु यत् ॥ ३७५ ॥ स कथं न
 स्पृहणीयो विपयरतैस्तद्विन्मविन्यासः । शान्तात्मनापि
 विहितं विश्वसुजा गौरवं यत्र ॥ ३७६ ॥ पृथुवर्तुलतद्वि-
 तम्बकृन्मिहिरस्यन्दनशिल्पशिक्षया । विधिरेककचकारिणं
 किमु निर्मर्त्तति मान्मथं रथम् ॥ ३७७ ॥ चक्रेण विश्वं
 युधि मत्स्यकेतुः पितुर्जितं वीक्ष्य सुदर्शनेन । जगज्जिगीष-
 त्यमुना नितम्बव्ययेन किं दुर्लभदर्शनेन ॥ ३७८ ॥ रोमा-
 वलीदण्डनितम्बचक्रे गुणं च लवण्यजलं च बाला । तारुण्य-
 मूर्तेः कुचकुम्भकर्तुर्विभर्ति शङ्के सहकारिचक्रम् ॥ ३७९ ॥

काञ्ची

वद्धा मणिमयकाञ्ची तस्याः परिणाहशालिनि नितम्बे ।
 पङ्क्तिरिव सारसानां सुरसरितः पुलिनमण्डलागौगे
 ॥ ३८० ॥ सखां नितम्बादवरोपयन्ती पुनः पुनः केसर-
 पुष्पकाञ्चीम् । न्यासीकृतां स्थानविदा खरेण द्वितीयमौर्वीमिव
 कारुण्यम् ॥ ३८१ ॥

जघनम्

तस्याः पद्मपलाशास्यास्तन्यास्तजघनं धनम् । दृष्टं
 सखीभिर्यामिस्ताः पुम्भावं मनसा ययुः ॥ ३८२ ॥ अनङ्ग-
 पीटोऽस्याः शृङ्गारखर्गविष्टरः । लवण्यसारसंघातः सा
 घना जघनस्थली ॥ ३८३ ॥ तदीयजघनाभोगपरिमा
 विस्वायास्यदम् । दूरपाती पृष्कोऽभूयेनानङ्गस्य साङ्गना
 ॥ ३८४ ॥ वपुरनुपमं नामैरुर्ध्वं विधाय मृगीदशो
 लैलितललितैरङ्गन्यासैः पुरा रमसादिव । तदनु सहसा
 खिञ्चेनेव प्रजापतिना मृशं पृथुलपृथुलाः स्थूलस्थूल कृता
 जघनस्थली ॥ ३८५ ॥

मदनमन्दिरम्

अङ्गेन केनापि विजेतुमस्या गृध्रप्यते किं चल्यप्रपन्नम् ।
 न चेद्दिशोपादितरच्छदेम्यस्तसास्तु कम्पस्तु कुतो भयेन
 ॥ ३८६ ॥ गौरसुग्धननितावृषङ्के रेजुरुहितततरुहाङ्गुराः ।
 तर्पणाय यदनस्य वेधसा स्वर्णशुक्तिनिहितास्तिला इव ॥ ३८७ ॥

ऊरू

मन्ये तदूरू संभाव्य हस्तमवैस्वहारिणौ । वहन्त्यरपृष्टय-
 ताहेतोर्मातङ्गत्वं मतङ्गजाः ॥ ३८८ ॥ लम्बिताः वदलि-
 सम्गमास्तदूरुभ्यां पराममम् । अत्यन्तमृदुमिद्व्यो जडैः क
 जयदिग्दिग्मः ॥ ३८९ ॥ ऊरूः कुरद्गकदनाक्षय-

लचेलाबलो भाति । सपताकः कनकमयो विजय-
स्तम्भः स्मरयेत् ॥ ३९० ॥ तरुमूरुदुरोण सुन्दरी त्रिसु-
रम्भा परिणाहिना परम् । तरुणीमपि जिष्णुदेवं धानदा-
पलतपफलस्तनीम् ॥ ३९१ ॥ रम्भापि किं चिद्व्यति
प्रकाण्डं न चात्मनः स्वेन न चैतद्रूम् । धर्म्यं येनो-
परि सा ददाना पत्राणि जागर्त्यनयोर्भ्रमेण ॥ ३९२ ॥
विधाय भूर्धानमधश्चरं चेन्मुखेतपोभिः समसारमारम् ।
जाड्यं च नाशेत्कदली वलीयस्तदा यदि सादिदमूरुचारु
॥ ३९३ ॥ ऊरुप्रकाण्डद्वितयेन तस्याः करः पपजीयत
वाणीयः । युक्तं हिया कुण्डलमच्छलेन गोपायति स्वं
सुम्पुष्करं सः ॥ ३९४ ॥ अस्यां सुनीनामपि गोदमूढे भृगु-
महान् यत्कुचशैलश्रीली । नानारदाहादि सुखं श्रितोरुर्व्यसो
महामारतसर्गयोग्यः ॥ ३९५ ॥ पश्यन्हतो मन्मथयाणपतीः
शक्तो विधातुं न निमील्य चक्षुः । ऊरु विधाना हि कथं
कृवी तौ विन्यासवत्याः सुमेतर्वितर्कः ॥ ३९६ ॥ नागेन्द्रहस्ता-
स्त्वचि कर्कशात्वादेकैन्तशैत्यात्कदलीविशेषाः । उष्वापि लोके
परिणाहि रूपं जातासङ्घोरममानबाहाः ॥ ३९७ ॥ कदली
कदली करमः करमः करिराजकरः करिराजकरः । सुन-
नितयेऽपि विमर्ति तुलाभिदमूरुसुगं न चमूहदतः ॥ ३९८ ॥

जह्वे

जह्वे तदीये संतापं यज्जनस्थानुरागिणः । जनयांचक्रतु-
स्तीव्रं तत्र हेतुर्विलोमता ॥ ३९९ ॥ हेममञ्जिरमालाम्यां
भाति जह्वालताद्वयम् । लग्न्याय कृतास्थानं कुङ्कुमेनेव
सुभुवः ॥ ४०० ॥ वृत्तानुपूर्वं च न चातिदीर्घं जह्वे शुभे
पृथ्वतलदीये । शोषान्निर्माणविधौ विधातुर्लायण्य उत्पाय
इवास यवः ॥ ४०१ ॥ क्रमोद्भूता पीवरताभिजङ्घं घृष्टाधि-
रूढं विदुषी किमसाः । अपि भ्रमीमक्षिभिरावृताहं वासो
लतावेष्टितकप्रवीणम् ॥ ४०२ ॥

चरणौ

अमूल्यस्य मम सौर्णतुलाकोटिद्वयं कियत् । इति
कोपादिवाताधं पादयुग्मं सुगोदशः ॥ ४०३ ॥ जाग्रतः
कमलाङ्गुली यज्जमाह तदह्नुत् । पादद्वन्द्वस्य मत्तम-
गतिस्त्रेये तु का स्तुतिः ॥ ४०४ ॥ स्तनमारोञ्ज वक्रेन्द्र-
चन्द्रिवावरणं मम । इति तत्पादयोर्लमा वेक्षि प्राज्ञपथिनी
॥ ४०५ ॥ अल्पपूर्वस्य रागस्य पूर्वेपक्षाय पङ्कजाः ।
पद्मानि पादयुग्मस्य प्रसुदाहरणानि च ॥ ४०६ ॥ इत्यन्ते
मानसोत्तमा राजहंताः क्वचिद्यदि । गतौ चरणश्लेष्मणाः
प्रक्षयते यावदन्तरम् ॥ ४०७ ॥ नितम्पील्यमानेन पाद-
युग्मेन सुभ्रुवः । श्रुता भ्रुतुदिभद्रीन नीलनूपुरमालया
॥ ४०८ ॥ चरणकमल तदीयं लज्जालालातपेन सवलितम् ।

१ शुष्कान् २ नियमेन ३ सुवर्णय विराटिपलायकस्य तुला-
कोटिद्वयम् ; पक्षे-पादाद्वन्द्वम्

अप्यास्त भृङ्गमालात्रिमिर्मणिगपितनूपुरव्याजात् ॥ ४०९ ॥
अननुगन्मणिमेखलमभिरलमिज्ञानमश्रुमक्षीरम् । पारिसरप-
मरुणचरणे रणरणकमराणं कुरुते ॥ ४१० ॥ दत्ताकैरनवा-
ग्न्यानादधानां जडसंसर्गविमुक्तिमावधानौ । चरणौ नञ्जिनेन
तोलयन्तः कथमसाः कनयो न सान्ति लज्जाम् ॥ ४११ ॥
अभ्युत्तताहुन्नखप्रमाभिर्निक्षेपणाद्रागमिशोऽग्न्तौ । आज-
हनुत्सचरणौ पृथिव्यां स्व्यारविन्दश्रियमव्ययस्याम् ॥ ४१२ ॥
असाः पद्मौ चारुतया महान्तावपेक्ष्य सौक्ष्म्यालवभावमात्रः ।
जाता प्रवालम् गह्वीरुहाणां जानीमहे पटनराब्द-
लब्धिः ॥ ४१३ ॥ जगद्भ्रुमूर्सु रूपदर्शयदेतयाधायि
पदारविन्दम् । तत्सान्द्रसिन्दूरपगगरागैर्द्वयं प्रसालप्रलक्षणं
तत् ॥ ४१४ ॥ यानेन तन्व्या जितदन्तिनामौ पदान्ज-
राजौ परिशुद्धपार्ष्णी । जाने न शुभ्रपयितुं समिच्छू नतेन
मूर्ध्ना फतरस राजः ॥ ४१५ ॥ श्रियोत्सलीमृततो सुदेदं
व्यधाद्विधिः साधुदशालमिन्दोः । एतत्सदृच्छ्रसरपगप-
ञ्चसौभाग्यमास्यं कथमन्यथा स्वात् ॥ ४१६ ॥

गुल्फौ

अरन्थतीवामपुरंभिलक्ष्मीजन्मद्विषदात्तान्निगमानम् ।
चतुर्दशीयं तदिहोचितैर्न गुल्फद्वयासा यददृश्यतिद्विः ॥ ४१७ ॥

पादाङ्गुल्यः

एष्यन्ति यावद्गणनादिगन्ताश्रयाः स्मरताः शरणे प्रवेष्टुम् । इमे
पदान्जे विधिनापि सृष्टास्तावत्य एवाहुल्योऽन रेखाः ॥ ४१८ ॥

नखाः

तसाः पादनखत्रेणी शोभते किल सुभ्रुवः । रत्नानलीव
लायण्यरत्नाकरसुदृता ॥ ४१९ ॥ तत्पादनखरत्नानां
यदलक्तकमार्जनम् । इदं श्रोक्षण्डलेपेन पाण्डुरीकरणं विधोः
॥ ४२० ॥ तद्वक्रं नेत्रपद्मं प्रकटितमसदृक्सार्विधं यन्मयैत-
ज्जातं तस्माच्छृत्वायं ब्रह्मणमपि ततो जायमानः कलङ्क ।
तत्सर्वे क्षम्यतां मे पुनरपि न करोम्येवमुक्त्वा तु तस्या गाढं
लभः शाराङ्कश्रणनखमणिच्छब्रना पादयुग्मम् ॥ ४२१ ॥

गमनम्

सलीलनियमायान्ती कामिनी गजगामिनी । उन्नतं
हि नम्रञ्ज्योतिः पुष्पैर्भुवमिग्राचन्ति ॥ ४२२ ॥ मारयन्त्या
जनं सर्वे निरागसमिग्राचथा । गातज्ञाना गतिर्यादृक्ता-
दगासीदसंशयम् ॥ ४२३ ॥ सा राजहंसैरिव संतताद्गी
गतेषु लीलाश्रितविक्रमेषु । व्यनीयत प्रसुपदेशुत्रैपदि-
स्तुभिर्नूपुरसिञ्चितानि ॥ ४२४ ॥ गुरुतरुण्युपगुनुनादं
सललितनर्तितत्रामपादपद्मा । इतरदनतिलोत्तमादधाना
पदमथ मन्मथमन्धर जगाम ॥ ४२५ ॥

जुम्मा

चक्रीवृत्तमुजलतिकं चक्रीवृत्तमत्र सुभ्रमद्वीनम् । नो
हरति कस्य हृदयं हरिणदशो जूम्मगारम्भः ॥ ४२६ ॥

आर्येन्दोः परिवेषद्वरतिपतेश्चाप्येयकोदण्डवद्वम्बिहाम्बुमुचः
क्षणद्युतिवदासजौ क्षिपन्ती मुञ्चौ । विशिष्यद्वल्लि लक्ष्य-
नाभि विगलञ्चीव्युन्नमन्मध्यमं किञ्चित्किञ्चिदुदञ्चदञ्चलमहो
कुम्भस्तनी जृम्भते ॥ ४२७ ॥

निद्रा

सार्थकानर्थकमदं भ्रुवती मन्थराक्षरम् । निद्रार्धमी-
लिताक्षी सा लिखितेवास्त्रि मे हृदि ॥ ४२८ ॥ उत्ताना-
मुपधाय बाहुलतिकामेकामपाङ्गश्रितामन्यामप्यलसां निधाय
विपुलामोगे नितम्बस्थले । मीर्वा किञ्चिदिव स्रथां
विदधती निश्वासलोलालका तस्योत्पीडनतिर्षयुक्तकुचं
निद्राति श्रातोदरी ॥ ४२९ ॥ आमीलन्नवनीलनीरजतुल-
मालम्बते लोचनं शैथिल्यं नवमल्लिकासहचरैरङ्गैरपि
स्वीकृतम् । आलापादधरः स्फुरत्कलयति प्रेङ्खल्यवाल्लोपमामा-
नन्दप्रमवाश्र धाप्यकणिका मुक्ताश्रियं विभ्रति ॥ ४३० ॥

कान्तिः

सुन्दरी सा भवत्येष विवेकः केन जायते । प्रभामाद्यं
हि तरलं दृश्यते नात्र नाश्रयः ॥ ४३१ ॥ अवयवेषु पर-
स्परविम्बितेष्वतुलकान्तिषु राजति यत्नोः । अयमयं प्रवि-
माग इति स्फुटं जगति निश्चिनुते चतुरोऽपि कः ॥ ४३२ ॥

समग्रस्त्रीरूपवर्णनम्

सा दृष्टा यैर्न वा दृष्टा सुविताः सममेव ते । हृदयं
हृत्तमेकेगामन्येषा चक्षुषोः फलम् ॥ १ ॥ सुखेन चन्द्र-
कान्तेव महानीलैः शिरोरुहैः । पादान्या पद्मरागाम्यां
रेजे रत्नमयीव सा ॥ २ ॥ गुरुणा स्ननमारेण सुखचन्द्रेण
भास्वता । शनैश्चराम्या पादान्या रेजे प्रहमयीव सा
॥ ३ ॥ फलायते कुचद्वन्द्वमियं हेमलतायते । अङ्गानि
कुसुमायते मनो मे भ्रमरायते ॥ ४ ॥ वके गुरुत्वं यदि ते
छन्दशासविदो विदुः । कठिने कुचयुग्मेऽस्या वदतां
किं तु हीयते ॥ ५ ॥ विकसन्नेत्रनीलाञ्जने तथा तन्याः
स्ननद्वयी । तव दत्तां श्रदा मोदं लसत्तल्लहारिणी ॥ ६ ॥
दन्तप्रभायुष्यधिता पाणिपल्लवशोभिनी । देशपाशालिवृन्देन
सुषेया हरिणेषणा ॥ ७ ॥ अकृतं नितम्बमामे क्षामं मध्ये
समुन्नतं कुचयोः । अत्यायतं नयनयोर्मम जीवितमेतदायाति
॥ ८ ॥ अन्याजसुन्दरीं ता विज्ञानेनाद्भुतेन योजयता ।
उपरुस्यितो विधामा बाणः कामस विपदिग्यः ॥ ९ ॥
आलोभ्य चिकुरनिकरं सततं मुमनोधिवासयोग्यं ते ।
वामो निजं निपङ्गं परिवृत्य पराचकर्म साशङ्कः ॥ १० ॥
आलागति पित्रभूरिव परयति हरिणीव चलति हंसीव ।
स्फुरति तदित्तनिकेन सदते तुहिनाशुलेखेव ॥ ११ ॥
येषीत्यप्यमर्हन्ति मूष्यं नेत्रान्तपन्नम् ॥ १२ ॥ कुचमस्याः

स्वीकुर्वन्पुरुषो लीलां वहत्यहो शंभोः ॥ १२ ॥ अङ्गं
भूषणनिकरो भूषयतीत्येष लौकिको वादः । अङ्गानि
भूषणानां कामपि सुषमामजीजनस्तसाः ॥ १३ ॥ सौरभ-
ममोरुहयमुखस कुम्भमाविव स्तनौ पीनौ । हृदयं मदयति
वदनं तव शरदिन्दुर्यथा बाले ॥ १४ ॥ मधुरः सुधावदधरः
पल्लवतुल्योऽतिपेलवः पाणिः । चकितश्रुलोचनाभ्यां सदशी
चपले च लोचने तसाः ॥ १५ ॥ कलयति कुबलयमाला-
ललितं कुटिलः कटाक्षविशेषः । अधरः किसलयलीलामान-
मस्याः कलानिधिविलासम् ॥ १६ ॥ तरुणिमनि कलयति
कलामनुमदनधनुर्धुनोः पठत्यत्रे । अधिवसति सकलललना-
मौलियं चकितहरिणचलनयना ॥ १७ ॥ नयनशुगा-
सेचनकं मानसवृत्त्यापि दुष्यापम् । रूपमिदं मदिराक्ष्या
भदयति हृदयं हुनोत्यपि च ॥ १८ ॥ संन्यस्तभूपपि
नवैव नित्यं विनापि हारं हसतीव कान्त्या । मदं विनापि
स्खलतीव भावैर्वाचं विना व्याहरीव दृष्ट्या ॥ १९ ॥
भ्रूयुग्मसुचैर्धनुस्त्रिजतयं बाणाः कटाक्षाः कुटिला विता-
न्तम् । तथापि यूनां हृदयं भिनत्ति कोऽयं विलासो वनिता-
जनस्य ॥ २० ॥ अलीकरूपो यदि मध्यभागः पयोधरा-
कारघृतश्च केशाः । उत्सन्नशोभापि सरोरुहाक्ष्याः करल
शोभां कलयेन्न कस्मात् ॥ २१ ॥ सर्वोपमाद्रव्यसमुच्चयेन
यथाप्रदेशं विनिवेशितेन । सा निर्मिता विश्वसृज्या प्रयत्ना-
देकस्यसौन्दर्यदिदृक्षयेव ॥ २२ ॥ प्रत्यङ्गमस्वामिकेन
रक्षा कर्तुं गघोनेव निजास्त्रमस्ति । यज्ञं च भूधामणि-
मूर्तिधारि नियोजितं तद्व्युतिकारुर्गकं च ॥ २३ ॥ भृशिव-
रेखा च तिलोत्तमास्या नासा च रम्भा च यद्वरुसृष्टिः ।
दृष्टा ततः पूरयतीयमेकानेकास्परःप्रेक्षणकौतुकानि ॥ २४ ॥
कर्णाक्षिदन्तच्छद्बाहुपाणिपदादिनां स्वाखिलतुल्यहेतुः ।
उद्वेगभागद्वयताभिमानादिहैव वेधा व्यथित द्वितीयम्
॥ २५ ॥ यशः पदाद्बुधनखौ सुखं च विमर्ति पूर्णेन्दुचतु-
ष्टयं या । कलाचतुःपदिरूपैति वासं तस्या कथं सुभ्रुणि
नाम नासाम् ॥ २६ ॥ बालर्येन निर्वर्णयितुं च रूप-
मिच्छन्ति तत्पूर्वं समागतानाम् । न तु श्रियेष्वायतलोचनानां
समप्रपातीनि विलोचनानि ॥ २७ ॥ यतो यतोऽङ्गादपयाति
कधुरस्ततस्ततः स्वर्णमरीचिचीचयः । यतो यतोऽन्या
निपतन्ति दृष्टयस्ततस्ततः श्यामरोगेणवृष्टयः ॥ २८ ॥ तदा
तदङ्गस्य विमर्ति निद्रमं विलेपनामोदमुचः स्फुट्मुचः ।
दरस्फुट्स्वास्ननेनकीदलांस्त्रुणंमभ्ययति सौरभं यदि
॥ २९ ॥ अधरे मधुरा सरस्वतीयं ननु कर्म गणिवर्णिकाप-
वाहः । शिरसि प्रनिभाति चारुवेणी कथमेणीनैयना न

तीर्थराजः ॥ ३० ॥ वेणी निडम्वयति मत्तमुत्तनालीम-
 द्नीकरोति गुणमैन्दनमासमसाः । बाहू मृणालतिकाश्रिय-
 माश्रयेते पुहानुपुह्यति कामशरान्कदाशः ॥ ३१ ॥ वन्धू-
 क्कथुरधरः मितकेतकामं चतुर्भूककलिकामधुरः कपोठः ।
 दन्तानली विजितदाडिमवीजरजिरासं पुनर्निकचपङ्कज-
 दत्तदासम् ॥ ३२ ॥ येनोत्पलानि च शशी च मृणालि-
 काश्च रम्भालाश्च कमलानि च निर्मितानि । नून
 स एव मृगशानदशोष्णि वेधाः सृष्टिक्रमो यद्यमेकतया
 चकास्ति ॥ ३३ ॥ सा रामणीयमनिवेशिदेवता वा सौन्द-
 र्यसारसमुदायनिकेतनं वा । तस्याः सखे नियतमिन्दुमुधा-
 मृणालज्योत्स्नादि कारणममूमदनुश्र वेधाः ॥ ३४ ॥
 राजीव जीवति मुधा न मुधाकर त्वमसाः समः पदनपस
 कुतो मुखम् । अये द्योर्मृगदशः कतमः कुरङ्गसत्तउज्ज-
 त्वमपि किं जनरञ्जनाय ॥ ३५ ॥ सा दुग्धसुग्धमधुरच्छत्रि-
 रङ्गयष्टिस्ते लोचने तरुणकेतकपन्दरीधे । कञ्जोर्निडम्वन-
 करश्च स एव कण्ठः सैवेयमिन्दुवदना मदनमुपेयं वा
 ॥ ३६ ॥ ऊरुद्वयं मृगदशः कदलेश्च काण्डौ मयं च वेदिर-
 तुलं स्तनयुग्ममस्याः । लाप्यवारिपरिपूरितशतकुम्भमुम्भौ
 मनोजन्तुपेतेरभिषेचनाय ॥ ३७ ॥ तन्वी शरत्रिपथगा
 पुलिने कपोलौ लोले दशौ रचिरचमलखञ्जरीटौ । तद्वन्ध-
 नाय मुचिरार्पितमुद्युत्पापचाण्डालाशाशुगलविव श्यन्कर्णौ
 ॥ ३८ ॥ व्यामोशकोकनदशोकरुकरः करोज्यं खेल्-
 ककोरमयचोरमिदं च चक्षुः । उद्भिद्राप्रविभुरहस्यहरो-
 धरोऽयं तत्सादारण्यमपि बक्ष्यमदस्यमस्याः ॥ ३९ ॥
 सुख यदि किमिन्दुना यदि षलाखले लोचने किञ्चि-
 त्पलकदम्बकैर्यदि तरङ्गमङ्गी भुवौ । किमात्मवपन्वना
 यदि सुसंयताः कुन्तलाः किमम्बुरुहदम्बरैर्यदि तनुरियं किं
 त्रिया ॥ ४० ॥ इदं यक्रं साखादिरहितकलङ्कः शशवः
 सुधाधाराधाराश्रिपरिणतं विन्मवधुः । इमे नेत्रे रात्रिदिव-
 मधिरुग्मे कुवलये तनुर्लापण्यानां जलधिरगार्हे सुगन्तः
 ॥ ४१ ॥ विनैराम्भोनाहं बहलकचिदीसाम्भरतद्राचडिहेशा
 हेमसुनिविततिरभ्या विलसति । विनैव स्वर्गज्ञा लमसि रमसं-
 व्यग्रशकरीपरीवर्तः सार्थे स्फुरति निकचेन्दीवरजम् ॥ ४२ ॥
 तमःसोमः पूर्वं तदनु सकल शीतकिरणस्ततः कोकद्वन्द्वं
 तदनु च न किंचिसुनरभूत् । अपस्रसावर्तसद्वतु कदली-
 काण्डसुगल ततोऽन्वाशौ पद्मी शिवशिव विधेः शिल्वरचना
 ॥ ४३ ॥ पद्मास्यामुशिद्रामधयति शोणाम्बुजस्रचिं कराम्या-
 भादचे नम्रिसल्लयानामरुणताम् । प्रनालस्य च्छाया दर्शन-
 वसनाश्रेण पिबति क्षितज्योत्स्नारूपरुपहसति कान्ति दिवस्रचेः

॥ ४४ ॥ ब्रह्मत्व्या दृष्टिर्किञ्चनानीलोत्पलुत्तुग्रामसृष्ट-
 स्यामिभ्या घनमिदमिन्दोः कथ्यति । कुचौ किंचिन्मी-
 ल्यत्वमल्लतुलना वन्द्यत्यतस्तमःशोभा चित्रा चितुरनिकुम्भ
 हि कुरुते ॥ ४५ ॥ करं वेणीमेणीमदृगनयना स्नानविरती
 दधाना हर्म्येति हरनयनेतेऽहोतमपि । इयं मुग्धा दुग्धा-
 म्बुविजहलकछोलसदृशा दशा धारंवारं मनमिजतर्कं पठयति
 ॥ ४६ ॥ दयादत्वं मनसिजयन्धूर्ध्वविलासम् घत्ते योग-
 क्षेमौ वहति नयनद्वन्द्वमिन्दीरगणाम् । तद्रात्राणा पुनरिह
 जगज्जैत्राण्यभाजामामाल्ये मन्त्रदस्त्रिं स्थानयति
 सुगन्म् ॥ ४७ ॥ नीलाञ्जाना नयनसुगलद्राघिमा दत्तपत्रः
 कुम्भारमौ कुचपरिकरः पूर्णपञ्चीचकार । भ्रूषिशास्त्रिमंदल-
 घतुयो मित्रमानन्नादीद्वक्रज्योन्ना शशवररुचं दृषयामास
 तस्याः ॥ ४८ ॥ तन्वी द्यामा शिखरिदगना पकविन्वाप-
 रोष्ठी मध्ये क्षामा चकितहरिणीप्रेक्षणा निम्ननाभिः ।
 श्रोणीभारदलमगमना लोकनम्रा स्नानभ्या या तत्र
 स्वाद्युतित्विपये सृष्टिरायेव धातुः ॥ ४९ ॥ वौपी वापि
 स्फुरति गेगने तत्तरं सुहृमपैषा सौपौनानीमधिगततती
 काशनीमैन्द्रनीली । अये शैलौ सुकृतिमुगमौ चन्दनच्छत्र-
 देशौ तनवाना सुलभममृतं सनिधानासुधाशोः ॥ ५० ॥
 तद्वक्रं यदि मुद्रिता शशिकथा तच्चैत्सितं का मुधा तच्चक्षु-
 र्यदि हारितं बुबलयैसाश्रेद्रितो धिक्कायु । धिक्कन्दर्पयन्-
 ध्रुवौ यदि च ते किं वा बहु भ्रूमेहे यस्तत्वं पुनरुक्तमस्तु-
 विरसः सर्गक्रमो वेषसः ॥ ५१ ॥ सौरभ्यं मृगलाञ्छने
 यदि भवेदिन्दीरे वकता माधुर्यं यदि विद्रुमे तरलता
 कन्दर्पचापे यदि । रम्भाया यदि विप्रतीपगमनं प्राप्तेपमानं
 तदा तद्वक्रं च तदीक्षणं तदवसरुद्रुस्तद्वक्रुगुम् ॥ ५२ ॥
 वेणीवेलेनमङ्गलं किमु वल्लभेणीदशो मध्यमं संन्यानं किमिदं
 विवृत्तविपमाद्वासः स्नानासंसते । नृत्यन्तीव किमन्तिके
 वलितयोः लिग्वा द्योः वान्तयः साकृतमित्तगर्भितं किमु
 सुखं वस्तुं सखीं वाञ्छति ॥ ५३ ॥ बाहू द्वौ च मूर्णाल-
 मायकमलं लावण्यलीलाजठं श्रोणीनीर्यशिश्र च नेत्रगर्फेरी-
 धम्मिहरीनालकम् । वान्तायाः स्नानचक्रनास्तुगलं
 कन्दर्पवाणानन्दैर्यथानामरगाहनाय त्रिदिना रभ्यं सरो
 निर्मितम् ॥ ५४ ॥ मित्रत्याननमिन्दुसामिन्धरं विन्धयमा
 सुन्वति स्रष्टुं धाञ्छति चाकनप्रसृष्टाञ्जयाविशेषः सनौ ।
 लक्ष्मीः वीरुनदस्य मेऽत्रिं कात्राञ्जय किं चाद-

१ मद्रुग्मीय नाभि २ मद्रुग्मीय मद्रुग्मीय मने ३ मद्रुग्मीय
 स्रष्टायागोमावरी ४ मद्रुग्मीय मद्रुग्मीय विवृते ५
 १ मद्रुग्मीय मद्रुग्मीय २ मद्रुग्मीय मद्रुग्मीय ३ मद्रुग्मीय
 मद्रुग्मीय ४ मद्रुग्मीय ५ मद्रुग्मीय

देतस्याः सुदृशः करोति पदयोः सेवां प्रवालच्युतिः ॥ ५५ ॥
कर्णारंभुदमेव कोकिलरतं तस्याः श्रुते भाषिते चन्द्रे लोक-
रुचिसदाननरुचेः प्रागेव संदर्शनात् । चक्षुर्मालनमेव तत्र-
यनयोश्चैव मृगीणां वरं हैमी बलचपि तावदेव ललिता
यावन्न सा लक्ष्यते ॥ ५६ ॥ चक्षुर्मेकमभ्युजं विजयते
वक्रस्य मित्रं शशी भ्रूसुवस्य सौनामि मन्मथघनूर्लावण्य-
प्यथं वपुः । लेखा कापि रदच्छदे च सुतनोर्गात्रे च तत्का-
मिनीमेनां वर्णयिता सरो यदि भवेद्देहदग्ध्यमभ्यससति
॥ ५७ ॥ शिन्धस्वरविलोलमुग्धमधुरा यज्ञेययोर्विभ्रमा
यद्यामृष्टविलासपत्रलतिका घर्षोद्गमाद्गण्डयोः । यच्च प्रौढ-
कदम्बकुम्बलसखी काप्यङ्गके विक्रिया तत्तसां किमपि
स्फुटं रतिपतेः कोदण्डविस्रुजितम् ॥ ५८ ॥ शिन्धेन्द्रो-
पलमुन्दरः कचमरो वक्रं सगोत्रं विधोर्वैश्वोच्चौ मणिकुम्भ-
दम्भसुषौ मथ्योऽस्ति या नास्ति वा । श्रोणीमण्डलमूरुदुर्वह-
महो शोषान्जतुल्ये पदे मन्ये मञ्जुगिरो मॅरालमहिला-
प्येयो गतेर्विभ्रमः ॥ ५९ ॥ नेत्रोपात्तवर्तंसिते श्रुतिपुटे
नीलोत्पलं निष्कलं हासश्रीपरिकर्मिते स्तनतटे हारो-
ज्यहाः कथम् । पिण्डालक्तकपातनं चरणयोः पीडाफलं
ताम्रयोर्वाभास्या वपुषि स्वभावसुभौ व्यर्थात्तुलेप्यथा
॥ ६० ॥ एतस्याः स्तनपद्मकोरकयुगं यस्याननेन्दोः सित-
ज्योत्स्नाभिर्न मज्जत्यदो मृगदृशः रङ्गि विकासं पुनः ।
तक्षिलोचनपङ्कजं विकसितं भ्रूद्वयसंसेवितं स्वान्ते संशय-
गातनोति सुतरामेतन्मैयासकृत् ॥ ६१ ॥ पानायाचर-
तोऽमृतं वसतयेऽन्यसा स्तनक्षमाधरोऽधस्तात्संज्ञघनान्त-
कन्दरधरः सरयाय चक्षुर्गुगः । जप्यो मद्यवरो मनोहरकथा
ध्यानाय वभ्रान्मुजं चैर्यं देहतपस्वले सति कथं सन्तो
यनान्तं गताः ॥ ६२ ॥ कर्णोत्सङ्गविसर्पिणी नयनयोः
कान्तिवर्तंसोत्पलं लाक्षासंभ्रमनिर्व्यपेक्षमधरं लावण्यमेवा-
सति । हारोऽस्याः भित्तचन्द्रिकैव कुचयोर्ऋप्रमाकञ्चुकी
तन्व्याः केवलमङ्गमारमधुरा मन्ये परं भ्रूणम् ॥ ६३ ॥
असाधैदलकावली कृतमलिश्रेणीभिरेणीदृशः सौन्दर्ये यदि
चक्षुषोस्तरलयोः किं मन्मथसासुषैः । का प्रीतिः कनकार-
विन्दमुपुले पीनौ स्वनौ चेतो मन्ये काचिदिय मनोम-
हृता माया जगन्मोहिनी ॥ ६४ ॥ उर्ध्वं नीरदवृन्द-
मैन्दवमिदं विभ्रं त्रयो निर्मितं ज्योत्सः पल्लवचिन्तितस
निहिती शैल्युपर्युद्धतौ । किं चापः पुलिनोच्चयस कदली-
फण्डावपारोपितौ तन्मन्ये चतुरस्र पुष्पघणुपः सगोऽन्य-
मन्यादतः ॥ ६५ ॥ भृङ्गालीसुदरे क्षिपन्ति शनयः पमानि

शलीमिव प्रत्यागच्छति लङ्घनार्थमसकृद्योमाङ्गणं चन्द्रमाः ।
वक्रेणापहृते कुरङ्गसुदृशसैलोक्यस्त्रोच्चये प्रत्यावर्तनवाञ्छयेव
कति न श्लेशं समातन्वते ॥ ६६ ॥ वक्रं निर्मलमुजता
कुचतटी मध्यप्रदेशः कुशः शोणीमण्डलमङ्गनाकुलगुरोर्देवस
सिंहासनम् । कृत्वा चारुदशश्रुतुष्टयमिदं तुष्टय मन्ये
विधिहीनद्वन्द्वदगयपचरचनार्गोर्भ्रतुर्भिर्मुखैः ॥ ६७ ॥ मथं
विष्णुपदं कुचौ शिवपदं वक्रं विधातुः पदं धम्मिहः सुमनः-
पदं प्रविलसत्काञ्ची नितम्बस्वली । वाणी चेन्मधुराधरोऽ-
रुणपरः श्रीरङ्गभूमिर्वपुस्तस्याः किं कथयामि पुण्यचरितं
मान्या सदा निर्जरैः ॥ ६८ ॥ यत्तीर्थान्धु सुराभ्युजासवरसो
नेत्रे नवेन्द्रीवरे दन्तश्रेणिरखण्डिताक्षतचयो दुर्वा च
रोमावली । उचुङ्गं च कुचद्वयं फलयुगं पात्रं काम्मोहहं
तन्मन्ये भदनाचंनाहितमतिः साङ्गोपहारैरियम् ॥ ६९ ॥
दीर्घाक्षं शरदिन्दुकान्ति वदनं बाहू नतावंसयोः सक्षितं
निमिदोन्नतस्तनमुसः पार्श्वे प्रगृष्टे इव । मध्यः पाणिमितो
मितम्बि जयनं पादाबुदमाङ्गुली छन्दो नर्तयितुर्यथैव
मनसः सृष्टे तथासा वपुः ॥ ७० ॥ नेत्रे खञ्जनगञ्जने सर-
सिजप्रत्यर्थि पाणिद्वयं वशोच्चौ करिकुम्भविभ्रमकरीमत्युच्चतिं
गच्छतः । कान्तिः काञ्चनचम्पकप्रतिविधिवाणी सुधासर्षिणी
खेरेन्द्रीवरदामसोदरवपुस्तस्याः कटाक्षच्छटाः ॥ ७१ ॥ दृष्टिः
कापि सुरा सुधा क्षितामिदं वक्रं कलां नां निधिरक्षः कुम्भि
द्वर्षे दृशौ विजयते घनन्तरिः सद्रूपा । कान्तिः श्रीरि-
वलीतरङ्गलहरी नामी गतावर्ततामेतत्तामचिरेण भाविकलने
लावण्यवारानिधौ ॥ ७२ ॥ किं ताहृण्यतरोरियं रसमो-
दिक्षा नवा बहरी वेलाप्रोच्छलितस किं लहरीका लावण्य-
वारानिधेः । उद्गाढोत्कलिकावतां स्वसमयोपन्यासविभ्र-
म्मिणः किं साक्षादुपदेशयदिरथवा देवस्य रङ्गाारिणः ॥ ७३ ॥
जानीमो वदनं सरोरुहदृशो निर्माय पश्यन्मुहुर्दृष्यन्काम-
कठोरपावकभिरासंतापितः पद्मभूः । रम्भामस्तटी स्तनं
रसघटीं पीयूषवीचीं वधो बाहू बालविसं करं किसलयं
नाभीं सरो निर्ममे ॥ ७४ ॥ जानीमो वयमासनस कमले
तस्या मुखेन्दोस्त्विया संकोच ससुपागते स भगन्नुःस्थः
सरोजासनः । भुवं भ्रूल्लिकायुगं विहिततानवक्रं दृशौ
सृष्टवान् मथं विसृतत्राकचाश्र कुटिलान्वामधुवः सृष्टवान्
॥ ७५ ॥ मुक्ता विद्रुमभन्तवा मधुरसः पुष्पं परं धूर्तं
श्रौत्येषुतिमण्डले सखु तयोरेवासिवा नाणवं । तद्योदयति
शङ्खमूर्ध्नि न पुनः पूर्वाचलाभ्यन्तरे ताङ्गीमानि विकटयति
त इमे वेदां न सा दक्षये ॥ ७६ ॥ इन्दुर्लित इवाञ्जनेन

१ नीन्म. २ भूःजायाः ३ सोदरम्. ४ इती. ५ सान्तरम्;
परे, अद्य-जनन

१ मथे. २ केरम्. ३ भावोऽस्य, न तु मधुर्गुणुत्त-
रः । ४ चन्द्रनन्दे ५ दृष्टिसिद्धिसिद्धासिद्धि- ५ फातिररगवनिचै-

जडिता दृष्टिर्ग्रीवामिव प्रम्लानारुणिमेव विद्रुमदलं द्यामेव हेमप्रभा । काकैश्च कलय च कोकिलवपूकण्ठेष्विव प्रस्तुतं सुन्दर्याः पुरतश्च हन्त शिथिलां वर्हाः सगर्हा इव ॥ ७७ ॥

परस्परदर्शनम्

सरतोरमिच्छापकल्पितान्दृशः स्वप्नसुखः समागमान् । अपि दृष्टियं प्रपन्नयोर्निविशश्चास चिरं मनस्तयोः ॥ १ ॥ आघातं कमलं प्रियेण सुदृशा खित्वापनीतं मुखं दत्तं विभ्रमकन्दुके नखपदं सीकृत्य गृह्ये स्वनौ । दत्ता चम्पकमालिकोरसि भुजानिर्मिद्धरोमाक्षया मीलछोचनया स्थितं प्रणयिनोर्दूरेऽपि पूर्णो रसः ॥ २ ॥

नायकदर्शनम्

न जाने संसुखायाते प्रियाणि वदति प्रिये । सर्वाण्यङ्गानि किं यान्ति नेत्रतामुत कर्णताम् ॥ १ ॥ यां या प्रियः प्रैक्षत काज्ञराक्षीं सा सा द्विया नम्रमुखी बभूव । निम्नाङ्गमन्याः सममाहितेर्ष्यास्तत्रान्तरे जमुसुं कटपक्षैः ॥ २ ॥ काचिन्निवारितवह्रिर्मना जनन्या द्रष्टुं प्रियं मयनजालकमाससाद । तस्या विलोचनमदृश्यत दौशदत्तयन्त्रोपरुद्रशेफरोपमितं क्षणेन ॥ ३ ॥ कृच्छ्रेण, कापि गुरुषुैव जनेन रोधमुहङ्क्ष्यं नायकसमीपमुवं प्रतस्थे । हा हन्त शीघ्रगमनप्रतिरोधहेतुस्तस्याः पुनः सनमरोऽपि गुरुर्वभूव ॥ ४ ॥ नान्तःप्रवेशमरुणद्विमुखी न चासीदाचष्ट दोषपरुषाणि न चाक्षराणि । सा केवलं सरलयक्ष्मभिरक्षिपातैः कान्तं विलोकितवती जननिर्विशेषम् ॥ ५ ॥ किंचित्कुञ्चितहारयष्टि सरलभ्रुवक्षि धाचिर्मितं प्रान्तप्रान्तविलोचनद्युति मुजापर्यसाकर्णात्सलम् । अहुस्त्या स्फुरदहृल्लियकरुचा कर्णस्य कण्डूयनं कुर्वाणा नृपकन्या सुकृतिनं सव्याजमालोकेते ॥ ६ ॥

नायिकादर्शनम्

प्रियादर्शनमेवास्तु किमन्यैर्दर्शनान्तरेः । प्राप्यते येन निर्वाणं सरागेणापि चेतसा ॥१॥ क्षीरसागरकच्छोलोललोचनयानया । असरोऽपि हि संसारः सारवानिव लक्ष्यते ॥२॥ ऐशं सीधुमयी वा सुधामयी वा ह्याहलमयी वा । हरम्यां निषीतमात्रा मद्यति मोदयति मूर्च्छयति ॥ ३ ॥ गच्छति न वृषिभेतसुललितमस्याः समापिषद्रूपम् । नयनसुगं मम

स्यै ममाङ्गेषु सुपारसच्छटा सुपूर्कपूर्णलाङ्कित्या दशोः । मनोरथश्चोर्नमनः शरीरिणी प्राणेश्वरी लोचनगोचरं गता ॥६॥ तामनन्तजयमङ्कलधियं किंचिदुचमुजम्लोक्रिताम् । नेत्रयोः कृतधतोऽस्य गोचरे कोऽप्यजायत त्सां निरन्तरः ॥ ७ ॥ इदमसौ तरलयतलोचना गुरुमुन्नतर्षानपयोधरा । पृथुनितम्बरालसगामिनी प्रियतमा मम जीवितहारिणी ॥ ८ ॥ इयं सुस्तनी मन्ददन्तस्त्रुम्भा कुसुम्मारुणं चारु वीसो वसना । समस्तस्य लोकस्य चेतप्रभृति गृहीत्वा घटे न्यस यातीव भाति ॥ ९ ॥ कर्पूष्णलियवलद्युतिपूर्धौतदिव्बाण्डले शिशिरौचिपि तस्य यूनः । लीलाशिरौशुकनिवेशविशेषहृत्स्विकन्मनोन्नतिरमृन्नयनावनौ सा ॥ १० ॥ अर्धस्थितेन विनिमच्च देशार्थवागमर्थे विद्युत् वसनाञ्चलमर्धमारगं । अर्थेन नेत्रविशिष्टेन निवृत्य सार्धमर्धाधिमेव तरुणी तरुणं चकार ॥ ११ ॥ आघाय कोमलकराम्बुजकेलिनालीमालीसमाजमधिकृत्य समालम्ब्यती । मन्दस्मितेन मयि साचिविलोकितेन चेतश्चरोरनयना चुत्तुकीचकार ॥ १२ ॥ मदनमपि गुणैर्विशेषयन्ती रतिरिव मूर्तिमती विमाति येयम् । मम हृदयमनङ्गवदितसं मृशमिव चन्दनशीतलं करोति ॥ १३ ॥ पुरः स्थित्वा किंचिद्वलितमुखमालोवय सखे सखेदाः स्यात्सपित ध्रुवमिदमदृष्ट्वा तन दशः । इतश्चक्षुत्कामैरणितसुग्रासौघशिक्षरादराकाया कोऽयं क्वलयति चान्द्रेण महत्या ॥ १४ ॥ अये केयं लीलाचयलगृहवातायनतले तुंयकोटिकायैः कुमुमद्युतं जागरयति । अहो नेत्रद्वन्द्वं विलसति निटसुयुत्तिमहो कयं न त्रैलोत्पं जयति मदनः संभवदनः ॥ १५ ॥ तडिडिखा नेयं विलसति परं सौधशिखरे वगत्याः कस्याश्चिक्नकरुचिरा गानलतिक्ता । अपीदं गोमज्ज्वलययनं मीनतरुं परं तस्या एव स्फुरति नयनालोक्तद्विभ्रम् ॥ १६ ॥ सखे सायं ज्ञात्वा कनकरुचिकौमुभयनयं वजादायाश्रियं गलितचिकुरसन्दिसलिलम् । दिशंगत्या दृष्टं कुसुमग्रथादण्डललितकामरुसादरसाकं शुभनिगुह्यो दर्शनममू ॥ १७ ॥ अमृतममृतं चन्द्रश्चन्द्रलयाप्तुमममृतं मम ममः कामः कामो मधूनि मधूनपि । इति न, मन्ते वसु प्रायः परस्परसंकरं तदियममग्रा धेयं मर्त्याः सृष्टः मुद्रप्रग्निकर ॥ १८ ॥ केयं द्यामीकृष्टमिदं द्योमिदं मृगां मलात्कृष्टं वनकदलीकन्दलीवर्धनीः । सविनायकवर्धनीः ॥

सुपमामण्डले दूरमग्नम् । रक्तादर्शप्रतिफलमिव श्रीसदङ्गं
 वहन्ती दृष्टा काचित्तरलनयना देवतेव स्वरस्य ॥ २० ॥ नेयं
 विद्युद्भ्रमधिगता काञ्चनी नापि वल्ली मन्दं मन्दं प्रचलति
 यतो नापि वा पत्रगस्य । चूडारत्नस्फुरदुदुशिखा क्षापि धत्ते
 सरोजं का वा तर्हि प्रकृतिसुमगा तत्सखे न प्रतीमः ॥ २१ ॥
 वक्रोपात्तं नयनयुगलं सर्वतो निक्षिपन्ती श्रोणीभारच्छि-
 यिलदिधिलन्यस्तपादारविन्दा । आरादालीकरकिसलयै दत्त-
 हस्तावलम्बा काचित्कान्त्या विकसितमहीचक्रमायाति तन्वी
 ॥ २२ ॥ इयं मुजगिनीश्रिता लसदनेकयुष्यान्विता द्विरेफ-
 ततिषेविता प्रमद्वलञ्जनाकृता । फलद्वयमरानता विल-
 सिता नवैः पल्लवैर्विलोचनपथं गता भवति कापि हैमी
 लता ॥ २३ ॥ पातालाद्भुवनवलोकनपरा किं नागकन्यो-
 र्धिता मिथ्या तत्त्वज्ञ दृष्टमेव हि मया तस्मिन्कुतोऽस्ती-
 दृशी । भूर्ता स्वादिह कौमुदी न घटते तस्या दिया दर्शनं
 केयं हस्तलसितेन कमलेनालोक्यते श्रीरिव ॥ २४ ॥
 अच्छिन्नामृतविन्दुघृष्टिसदृशीं प्रीतिं ददत्या दशां याताया
 विगलस्योधरभराद्रेष्यतां कामपि । अस्याश्चन्द्रमसस्तानो-
 रिव करस्पर्शासदत्वं गता नैते यन्मुकुलीभवति सहसा
 पद्मासदेषाद्भुतम् ॥ २५ ॥ शोणीभारमयलसा दैर्गल-
 न्मात्पापशृतिच्छलाढीलोद्विषसमुजोपदर्शितकुचोन्मीलनखा-
 श्लवलिः । नीलेन्द्रीवरदामदीर्घतरया दृष्ट्या धयन्ती मनो
 दूरान्दोलनलोलकङ्कणप्रणत्कारोत्तरं सर्पति ॥ २६ ॥ लभं
 पादतले नखेषु विलुठत्संसक्तमूर्धोऽङ्गो विश्रान्तं जघनस्थले
 निपतितं नार्मासरोमण्डले । शून्यं मथ्यमवेश्य रोमलतिकाम-
 मालम्बमानं क्रमादासुदं स्तनयोः द्रुतं नयनयोर्लिनं मनः
 कैशिके ॥ २७ ॥ असा धाम सरोवरे मुजविसे वक्रार-
 विन्दे भ्रमत्रेवभ्रमरे सुयोवनजले कस्तूरिकापङ्किले ।
 यज्ञोजप्रतिकुम्भिकुम्भदलनकोषादुपेत्य द्रुतं मग्नश्चित्तमंगजः
 कथमवावुत्प्राय निर्यासति ॥ २८ ॥ सैरं सभितमीक्षते
 क्षणमलं व्याजृम्भते वेपते रोमाशं तनुते मुहुः स्तनतटे
 व्यालम्बते नाम्बरम् । आलिङ्गत्यपरां तनोति चिकुरं प्रत्यु-
 त्तरं याचते केयं कामकलाविलासवसतिर्लोलेशणा भाविनी
 ॥ २९ ॥ खलत्प्रञ्जननेत्रया परिलक्षरत्नार्गविन्दासया
 पीनोत्तुन्निरन्तरस्तनभारव्यालोलभ्रमप्यया । रफीतरकीत-
 नितम्बया दणमपि व्यालोकितश्चानया किं न साद्विदिनां
 वरः साहस्रः सारिः शरैर्जंरः ॥ ३० ॥ सायं चन्द्रकलाप्रमृतो-
 दयगिरिस्पर्धां दधानः स्तनस्पर्शोद्भुततरो नग्नाद्दृशिरि-
 शोणाम्प्राप्यन्तरं । अस्याः कं न विदोःकनोत्कमकरोत्सीक्ष्यः
 ष्टाशः क्षणं भृङ्गादृष्टगरिष्वेतकदलभ्रान्तिं बहूप्ययम्

॥ ३१ ॥ उत्तुङ्गस्तनशीलदुस्तरसुरो निश्रान्तिनाभिखली
 मीमं देहवनं स्फुरद्भ्रजलतं रोमालिजालकुलम् । व्याधः
 पञ्चशरः किरत्यतितरांसीक्ष्णान्क्याक्षाशुगांस्तन्मे ब्रूहि मनः-
 कुरङ्ग शरणं कं सापतं याससि ॥ ३२ ॥ वक्रधीजित-
 जर्जरेन्दुमलिनं क्लृप्ता करे कन्दुकं क्रीडाकौतुकमिश्रमावमनया
 तात्रं वहन्त्याननम् । भृङ्गाप्रमहकृष्णकेतकदलसर्पावतीनां
 दशां दीर्घापाङ्गतदङ्कितैकसुहृदामेषोऽसि पात्रीकृतः ॥ ३३ ॥
 स्कन्धे विन्यसा सख्या मुजमपरकरस्पर्धचन्द्रेण मथ्यं
 विश्राणा धूयमानस्तनतटवसना गन्धवाहेन मन्दम् । पन्थानं
 दग्गिक्लसैरिव नलिनदलैः कोमलैरास्तृणन्ती सौधामे कस्य
 साक्ष्यवारिणमति तपःसिद्धिरेवा सुवेपा ॥ ३४ ॥

विरहः

समानकुलशीलयोः सुवयसोः परायस्योः परस्परविलो-
 कनाकुलितचेतसोः प्रेयसोः । तनुत्वमनुविन्दतोर्विदुषिर्धां
 व्यथां विन्दतोऽरक्षक्यविनिवेदना विरहवेदना वर्धते ॥ १ ॥

वियोगिनोऽवस्थावर्णनम्

प्रियाविरहितसास हृदि चिन्ता समागता । इति मत्वा
 गता निद्रा के कृतभ्रमुपासते ॥ १ ॥ अत्राशितं शयितमत्र
 निपीतमत्र तोयं तथा सह मया विधिवशितेन । इत्यादि हन्त
 परिचिन्तयता वनान्ते हा तस्य लोचनपयोभिरभूयसोधिः
 ॥ २ ॥ मन्दं मरुद्ब्रह्मति गर्जति धारियाहो विदुलता चलति
 नृत्यति नीलकण्ठः । एतावति व्यतिकरे तरुणस्य तस्य
 मूच्छैव केवलमभूद्वलम्बनाय ॥ ३ ॥ गमनमलसं शय्या
 दधिः शरीरमघोषयं श्रुतितमधिकं किं न्वेतरसात्किमन्य-
 दितोऽथवा । भ्रमति मुचने कंदर्पाज्ञा विकारि च यौवनं
 ललितमपुप्रास्ते ते भावाः क्षिपन्ति च घोरताम् ॥ ४ ॥
 धत्ते चक्षुर्मुकुलिनि रणत्कोकिले बालचूते मार्गे गात्रं
 क्षिपति बकुलमोदगर्भस वायोः । दाह्येभ्यसा सरस-
 विसितीपत्रमात्रान्तरायस्ताम्न्यमूर्तिः श्रयति बहुशो मूल्ये
 चन्द्रपादान् ॥ ५ ॥ इयं द्वेष्टि यथा पुत्रा प्रकृतिभिर्न प्रत्यहं
 सेष्यते शथ्योपात्तविवर्तनैर्विगमयत्युद्दिष्ट एव क्षयाः ।
 दाक्षिण्येन ददाति वाचसुचितामन्तःपुरेभ्यो यदा गोपेषु
 स्वलितस्तदा भवति च मीढावनम्राधिरम् ॥ ६ ॥ प्रत्यादिष्ट-
 नि शोमण्डनविधियांमप्रकोष्ठं रूपं विभ्रत्काचनमेकमेव
 घटयं आकारप्रकापरः । चिन्ताजागणप्रजाप्रानयनकोजो-
 गुणैरामनः संस्कारोद्विषितो महामगिरिव क्षीणोऽपि नाल-
 स्यते ॥ ७ ॥ चन्द्रध्वजकारयते मृदुगतिर्वीतोऽपि वैज्रा-

यते मात्वं सूचिकुलायते मलयजालेपः स्फुलिङ्गायते ।
रात्रिः कैत्यशतायते विधिवशात्पाणोऽपि भारायते हा हन्त
प्रमदावियोगसमयः संहारकालायते ॥ ८ ॥ माकन्दाक्षिप
मा मरन्दनिकरं मूको भव त्वं शुक्र स्कारं कोकिल कोमलं
कलखं भ्रातः क्षणं संहार । सौगन्ध्यं वह गन्धवाह न
मनास्वयैः क्षणं क्षम्यतां जानीध्वं तरुणस तस्य यदयं
कालः करालो महान् ॥ ९ ॥

वियोगिन्या अवस्थावर्णनम्

दक्षमानेऽपि हृदये मृगाक्ष्या मन्मथादिना । जेहस्तयैव
यत्स्यौ तदाश्रयमिवामवत् ॥ १ ॥ जीवने तुलितं प्रेम
सखि मूढेन वेधसा । लघुर्जिबो ययौ कण्ठं गुरुप्रेम हृदि
स्थितम् ॥ २ ॥ कपोलफलकावसाः कष्टं भूत्वा तथाविधौ ।
अपश्यन्ताविवाच्योन्मदीदृक्षां क्षामतां गर्तौ ॥ ३ ॥ वल्लभो-
त्सङ्गसङ्गेन विना हरिणचक्षुषः । राकाविमावरीजानिर्विप-
ज्वालकुलोऽभवत् ॥ ४ ॥ अस्ममितविषयसङ्गा सुकुलितनय-
नोत्पला सुहुः श्रुतिता । ध्यायति किमप्यलक्ष्यं बाला योगा-
भियुक्तेव ॥ ५ ॥ लिखति न गणयति रेखा निरर्षावाणाम्बु-
धौतगण्डतला । अवधिदिवसावसानं मा भूदिति शङ्किता
भ्राता ॥ ६ ॥ अपसारय धनसारं कुरु हारं दर एव किं
कमलैः । अलमलमालि मृणालैरिति वदति दिवानिशं बाला
॥ ७ ॥ पातयति हृदयदेशे प्रियजनगर्भे पुनः पुनर्मुग्धा ।
वर्णितमदनातङ्गा बाष्पवतीं भावमन्थारं दृष्टिम् ॥ ८ ॥
क्षिप्यति पश्यति चुम्बति पुनः पुनः पुलकसुकुलितैरङ्गैः ।
प्रियसङ्गाय स्फुरितां वियोगिनीं वामबाहुलताम् ॥ ९ ॥
कमले निधाय कमलं कलयन्ती कमलायतिनं कमले ।
कमलपुगादुद्भूतं कमलं कमलेन वारयति ॥ १० ॥ नय-
नोत्पलचलधारां दृष्ट्वा वारानिधिप्रान्त्या । वडवानल
इव भगवान्भवसति तनी कृतान्तनोत्सापः ॥ ११ ॥ लीना-
नसूस्वरोरुहदृष्टेऽन्वेष्टुमेप कुसुमेपुः । भ्रमति द्रावपुरन्तः
संतापं दीपमादाय ॥ १२ ॥ कुसुमितलामिहताप्यधच
रुजमलिकुलैरदृष्टापि । परिवर्तते स नलिनी लहरीभिलोलि-
ताप्यधूर्णत सा ॥ १३ ॥ शशाश्रुवपलत्रे शशाङ्के मकरन्द-
भ्रुतिवारिणी सरोजे । अपि चास मरुद्गणान्प्रसूते तिल-
कुसुमं स्फुटचम्पकौपदाग्नि ॥ १४ ॥ अधिदेहलि हन्त हेम-
वली शरदिन्दुः सरसीरुहे शयानः । उपसङ्गजनचक्षु मौक्ति-
काली फलितं कस्य सुजनमनस्योभिः ॥ १५ ॥ विश्रम्य
विश्रम्य वनदुमाणां छायासु तन्वी विचचार काचित् ।

तनुत्तरीयेण करोद्धृतेन निवारयन्ती शशिनी मयूरात् ॥ १६ ॥
अपि मरणमुपैति सा मृगाङ्गे विलसति वैव कया रसान्त-
रस । अपि कथमधुना दधातु शान्तिं निपमशरज्वरतीव्र-
देहदाहः ॥ १७ ॥ निवेशिते यदि शुकशिखा पदे सृजति
सा क्रियतीमिव न व्ययाम् । मृदुतनोर्वितनोतु कथं न
तामवनिभृत्तु निविश्य हृदि स्थितः ॥ १८ ॥ सा तोरणा-
न्तिकमुपेत्य दिशोज्वलोन्य निःश्वस्य दीर्घमुपयाय करं
कपोले । मत्वा च तं पुरत एव ससंभ्रमत्वाज्ज्वालामोह-
लिखितेव न किं किमासीत् ॥ १९ ॥ असासनी विरहता-
ण्डवरङ्गभूमौ स्वेदोद्विन्दुकुसुमाञ्जलिमाविर्तीर्य । नान्दीं
पपाठ पृथुवेपयुवेपमानकाक्षीलताकलरवैः स्मरसूचाराः
॥ २० ॥ मदनदहनशुष्यच्छान्तकान्ताकुचान्तर्धनमलयजपङ्के
गाढवद्वाखिलाङ्गिः । उपरि विततपद्मे लक्ष्यतेऽलिर्निमग्नः
शर इव कुसुमेपोरेप पुङ्खवाशेषः ॥ २१ ॥ ननकिंसलयतलं
कलितं तापशान्त्यै कारसरमिजसङ्गाक्केवलं म्लपयन्त्याः ।
कुसुमशरङ्गशानुपाशिताङ्गारतायाः निव शिव परितापं को
वदेत्कोमलाङ्गाः ॥ २२ ॥ दरललितहरिद्रामन्धिगौरै शरीरे
स्फुरति विरहजन्मा कोऽप्ययं पाण्डुमात्रः । बलति सति
हि यस्मिन्सार्धमावर्त्य हेम्रा रजतमिव मृगाक्ष्याः कलितता-
न्यङ्गकानि ॥ २३ ॥ किंसलयमिव मुग्धं बन्धनाद्विप्रलूतं
हृदयकुसुमशोपी दारुणो दीर्घशोकः । म्लपयति परिपाण्डुसाम-
मसाः शरीरं शरदिज इव धर्मः केतकीगर्भपत्रम् ॥ २४ ॥
पैरिभृदितमृणालीम्लानमङ्गं प्रवृत्तिः कथमपि पैरिवारप्रार्थ-
नाभिः क्रियासु । कलयति च हिमांशोर्निष्कलङ्कस्य लक्ष्मी-
मभिनवकरिदन्तच्छेदकान्तः कपोलः ॥ २५ ॥ स्वगयति
नयनासं लब्धना धूमधूत्रं प्रथयति च नितान्तं कार्श्यमङ्ग-
प्रकृत्या । अहह विरहवाधां छादयत्यम्बुजाक्षी तदपि वदति
साक्षी पाण्डुरो गण्डदेशः ॥ २६ ॥ परिम्लानं पीनस्तनज-
घनसङ्गादुभयतस्तनोर्मप्यलान्तः पैरिमिलनमप्राप्य हँरितम् ।
इदं व्यस्तन्यासं श्लथमुजलताक्षेपवलनैः कृशाङ्गाः संतापं
वदति विसिनीपत्रशेयनम् ॥ २७ ॥ प्रयातेऽस्तं मानौ श्रित-
शकुनिमीडेपु तरपु स्फुरत्संघ्यापगे शशिनि शनकैरुलसति
च । प्रियप्रत्याख्यानद्विगुणविरहोऽकण्ठितदृशा तदारब्धं
तन्व्या मरणमपि यत्रोत्सवपदम् ॥ २८ ॥ लतामूले लीनो
हरिणपरिहीनो हिमकरः स्वलङ्गुक्ताकारा गलति जलधारा
कुत्रलयात् । धुनीते बन्धुकं तिलकुसुमवन्मा हि पत्नो
शृहद्वारे पुण्यं परिणमति कस्यापि कृतिनः ॥ २९ ॥ मराल-

श्रेणीभिर्नियतमुपनीतं सफलतां गतिस्पर्धिवैरं मृदुकलरवै-
रस्मुजदशः । यदेतान्शुष्यत्याः प्रियविरहवत्याः कुशतनो-
रगादस्याः स्तम्भादहह गतिसंभावनमपि ॥ ३० ॥ अ-
गारेऽस्मिन्कान्ते गिरिशमनिशानाथशकलं भुजंगानुत्तुङ्गा-
न्सकलमपि वातायनपथे । निकुञ्जेषु श्येनानधिगृहृशिरो
राहुवलयं लिखन्त्या नीयन्ते शिव शिव तथा हन्त दिवसाः
॥ ३१ ॥ स्तनन्यस्तोशीरं प्रशिथिलवृणालैकवलयं प्रियायाः
सावाधं तदपि कमनीयं वपुरिदम् । समस्तापः कामं
मनसिजनिदाघप्रसरयोर्न तु ग्रीष्मसैवं सुभगमपपादं युव-
तिषु ॥ ३२ ॥ कपोले पाण्डुर्यं किमपि जलधारां नयन-
योस्तनौ काश्यं दैन्यं वचसि हृदि दावानलशिखाम् ।
अवत्रां प्राणेषु प्रकृतिषु विषयसमधुना किमन्यद्वैराग्यं सकल-
विषयेषाकलयते ॥ ३३ ॥ निकामं क्षामाङ्गी सरसकदली-
गर्भसुमगा कलाशेषा मूर्तिः शशिन इव नेत्रोत्सवकरी ।
अवस्थामापन्ना मदनदहनोद्वाहविधुरामियं नः कल्याणी
रमयति मनः कम्पयति च ॥ ३४ ॥ घनोऽयं चेद्वेषेषुपरि
विकिरंश्चन्दनरसानुदारान्नेहारी सरिद्वरसि हारीभवति वा ।
समन्तात्प्राणाली चिरसुपवनाली मिलति वा तदप्यस्यात्प्रापः
प्रियविरहजः किं विरमति ॥ ३५ ॥ इतो विदुद्वङ्गीविलसित-
मितः केतकरजः स्फुरद्गन्धं श्रेयज्जलदनिनदस्फूर्णितमितः ।
इतः 'केकिन्नीडाककलकभरः पक्ष्मलदशां कथं यासन्त्येते
विरहदिवसाः संभ्रमरसाः ॥ ३६ ॥ न नीतमुपनासिकं परि-
मलन्ययाशङ्कया न हन्त विनिवेशितं विरहवहिकुण्डे हृदि ।
दशोर्बेहिरिति धृतौ न निहितं प्रियप्रेषितं करे कमलमर्षितं
गृहदशा दशा पीयते ॥ ३७ ॥ वीणागन्धे कथमपि सखी-
प्रार्थनाभिर्विधाय सैरं रत्या सरसिजदशा गातुमारब्धमेव ।
तद्रीडयत्या किमपि विरहवीणदीनाङ्गवहीमेनामेव स्मृति
बहुशो मूर्च्छना चित्रमेतत् ॥ ३८ ॥ अन्तस्तारं तरलतलाः
सोकमुत्पीडमानः पश्मामेषु प्रथितप्रथतः कीर्णधाराः क्रमेण ।
चिन्तातद्दं निजगरिमतः सम्भगासुश्रयन्तो निर्यान्त्यसाः
मुञ्चल्यदन्तो वाप्यवारां प्रवाहाः ॥ ३९ ॥ शुभत्वान्नक्षः
कुन्मुमविशिखान्यच कुण्ठीकृताग्रान्गन्ये मुग्धां प्रहरति हृदा-
त्प्रणिगा वारुणेन । वारां पूरः कथमपरथा स्नानेवप्रणाली-
पक्षोद्भन्तप्रिण्डिविपिनं सारणीघान्यमेति ॥ ४० ॥
स्त्रिभौ गण्डो स्फुरितमधरं स्फुटितं च्युतकामं सती बाहू
मगुणमुजले लोचने भ्रूयसैव । अद्गादद्गादजनि पुञ्ज-
धेयिरूह मकन्यौ किं च श्लाघानरन्तितुङ्कयश्याश्रय-
सास्याः ॥ ४१ ॥ पीनोत्तुङ्गजनकलस्योत्तारहरं न धरे
हमेनापि स्थगति महसा नैव कर्पूरीटीम् । मयं नापि
धरति शपितुं दृग्गत्यन्तगण्डं तादृत्तन्यी गुरुजनमया-

द्रोतुकामा स्वतापम् ॥ ४२ ॥ गण्डे पाण्डौ कलयति
पुनश्चान्दनामन्त्रमङ्गान्निद्रालामे स्वयमरुणद्वकृच्छति त्वां
निदानम् । प्रत्यासन्ने मधुरूपिते गृहके कीरशावे कण्ठे
धत्ते कमलनयना चारु वैदूर्यहारम् ॥ ४३ ॥ नीवीबन्धो-
च्छसनमधरस्यन्दनं दोर्विषादः खेदश्चक्षुर्मसृणमधुरोकेर-
क्षिगधसुग्धम् । गात्रस्तन्मः स्तनसुकुलयोरुप्रबन्धः प्रकम्पो
गण्डामोमे पुलकप्रदलं मूर्च्छना चेतना च ॥ ४४ ॥ संस्थां
कोपं नत उपगतां हन्त रात्रिं कृपाणीं चन्द्रं चकं विरह-
विधुरा तारकापङ्क्तिमुग्राम् । त्पीरान्तर्गतशरततिं प्रञ्चल-
स्तुङ्गभागां संनद्धां कलयति पुनर्मन्मथं राक्षसेन्द्रम्
॥ ४५ ॥ लीलावह्नीमवनकुहरे पत्ररन्धाचकोरीचसुखसं
शशिकरकणं वीक्ष्य मूर्च्छीसुपैति । लीलारामात्मिकसुख-
रितात्का कथा सा विभेति स्वालापेभ्यश्चितनयना यकुह-
कोमलेभ्यः ॥ ४६ ॥ व्यजनमस्तः श्वासश्रेणीनिमासु-
चिन्वते मलयजरसो धारावाप्यं प्रपञ्चयितुं प्रभुः । कुसुम-
शयनं कामाक्षाणां करोति सहायतां द्विगुणगरिमा कामो-
न्मादः कथं नु विरंसति ॥ ४७ ॥ विषयविधुरा दृष्टिः
श्वासानिला ग्लपिताधरास्तनुरपि भृशं न्दना ल्लेव पल्लव-
मञ्जरी । अपि च लवलीपाकोद्भेदाभिरामवदावदः स्फुरति
कुचयोर्मूले गण्डे च कश्चन पाण्डिमा ॥ ४८ ॥ कथं
मपि कृतप्रत्यावृत्तौ प्रिये स्वलितोत्तरे विरहकृशाया कृत्वा
व्याजं प्रकल्पितमश्रुतम् । असहनसखीश्रोत्रप्रतिप्रपाद-
ससंभ्रमं प्रचलितदशा शून्ये नेहे समुच्छ्रुतितं पुनः
॥ ४९ ॥ तन्वक्ष्या गुरुसंनिधौ नयनजं यद्गारि संस्त-
म्भितं तेनान्तर्गलितेन मन्मथशिखी सिक्तो वियोगोद्भवः ।
मन्ये तस्य निरस्यमानकिरणसैषा मुखेनोद्भवा श्वासायास-
समागतालिसरणिन्याजेन धूमावली ॥ ५० ॥ मुग्धा स्वप्र-
समागते प्रियतमे तत्प्राणिसंस्पर्शनं रोमाञ्चाश्रितया शरीर-
लतया संभाव्य कोपात्किल । मा धा बलम संस्पृशेति
सहसा शून्यं वदन्ती मुहुः सख्या नो हसिता सचिन्तमसृ-
त्संज्ञोचिता प्रत्युत ॥ ५१ ॥ शीघ्रं भूमिगृहे गृह्णाण वसतिं
प्राणैः किमु क्रीडति प्रासां पर्यसि किं न दैवहतिकां ज्योत्स्नां
गवाक्षोदरे । इत्थं मन्मथतीव्रसंजरज्जुषो नेहेषु धामशुभा-
मुद्रच्छन्ति कुरङ्गलाञ्छनमयादीनाः सखीनां गिरः ॥ ५२ ॥
शय्या पुष्पमयी परामयतामङ्गविणादश्रुते ताम्यन्त्यग्नितक-
तालम्बन्तवलिनीपत्राणि दाहोभ्रमा । न्यस्तं च स्तन-
मण्डले मलयनं शीर्गान्तरं दृश्यते क्वाथादासु भावति फेनि-
लमुखा भूषाम्णाल्यङ्गुगः ॥ ५३ ॥ आदातुं सङ्कटीधिते-
ऽपि कुसुमे हस्ताममाशेदितं त्यशारञ्जनार्तयापि सहसा
रसं तले प्राद्वयोः । अङ्गनामण्डलेऽन्यत्रणमप्यत्यन्तमेदा-

वहं हन्ताधीरदशः किमन्यद्वकामोदोऽपि मारायते
 ॥ ५४ ॥ अङ्गासङ्गिमृणालकाण्डमैयते मृद्गावलीनां कंचं
 नासामौक्तिकमिन्द्रनीलसरणिं श्यायानिलार्द्राहते । क्षिप्त्वा मा
 हिमंवास्तुकापि कुचयोर्धते क्षणं दीपतां तंसाय.पतितान्मु-
 वत्करतले धाराम्बु, संलीयते ॥ ५५ ॥ केशैः कोमलमा-
 लिकामपि चिरं या विप्रती खिद्यते या गात्रेषु घनं विले-
 पनमपि न्यस्तं न बोद्धुं क्षमा । दीपसापि क्षिप्त्वां न
 चापि भवने स्तरेऽपि या वीक्षितुं तापं सा विरहानलस
 महतः सोढुं कथं शक्यते ॥ ५६ ॥ उद्धूयेत तनूलेतेति
 विसिनीपेयं नो वीज्यते स्फोटः स्यादिति नाङ्गं कं मलयज-
 क्षोदाम्मसा सिच्यते । स्यादस्यातिमरात्यरामव' इति
 शासान्न वा पलवारोपो यज्ञसि तत्कथं वरतनोराधिः समा-
 धीयताम् ॥ ५७ ॥ निःश्वासानलविद्वदन्तनसना नेत्राम्बु-
 सिक्तसनी हस्तन्यस्तकपोलीदीनवदना हारिकम्पावती ।
 विभ्राणांसपदेन तुङ्गजवना विसंमिनीं वेणिकामास्त्रे स्थण्डिल
 एव पाण्डुमधुराक्षामालसैरङ्गैः ॥ ५८ ॥ क्षामक्षामकपोल-
 माननमुरः काठिन्यमुक्तस्तनं मध्यः ह्यन्ततरः प्रकाम-
 विनतावंसौ छविः पाण्डुरा । शोच्या च प्रियदर्शना च
 मदनन्यनेयमालक्ष्यते पत्राणामिव शोषणेन मरुता स्पृष्टा
 लता माधवी ॥ ५९ ॥ कर्पूरान्निपेकमाजि सरसैरम्भो-
 जिनीनां दैलारसौर्गोऽपि विवर्तमानवपुपः सस्तस्रजि सस्तरे ।
 मन्दोन्नेपदशा किमन्यदमवत्सा काप्यवस्या तदा यसा-
 श्रन्दनचन्द्रचम्पकदलध्रेणयादि वहीयते ॥ ६० ॥ आली-
 चालितपद्मिनीदलचलत्सर्वाङ्गमङ्गीकृतस्त्राङ्गालिङ्गनमर्मरीकृत-
 नवाम्भोजालिशय्या चिरार्त् । चैतन्यं कथमप्युपेत्य शनकै-
 रुमील्य नेत्राक्षलं बाला केवलमेव शून्यहृदया शून्यं
 जगत्प्रयति ॥ ६१ ॥ न श्रीबासु कुतहूलं वितनुते नालं-
 वृत्तौ सादरा नाहारेऽपि च सस्पृष्टा न गणयत्यालापजोलां
 सपीम् । बाला केनलमङ्गकैरनुकटश्यामैर्विचित्तस्यले प्या-
 शन्ती किं किंचिदन्तरधुना निःस्पन्दमास्त्रे सदा ॥ ६२ ॥
 सोन्नेपो न सखीजनः परिजनः प्रागल्भ्यमूर्धनि वा वात्स-
 ल्यादविमावितस्फुटवयोवस्याविशेषो गुरुः । आयाता नव-
 मङ्किपापरिमलकृपाः शरद्धासराः कस्याख्यातु नितान्मिनी
 पितृगृहवस्थानदुःस्थं जनुः ॥ ६३ ॥ दुःखं दीर्घतरं बह-
 ल्यपि सखीवर्गाय नो मापते शीवालैः शयनं सुजल्पपि पुनः
 शैते न वा लज्जया । कण्ठे गद्गदवाचमवति दशा धत्ते न वा-
 ष्ठीदकं संतापं सहते यदम्बुजमुगी तद्वद चेतोमवः ॥ ६४ ॥

कण्ठे मौक्तिकमालिकाः स्तनपटे कार्पूरमण्डं रजः सान्द्रं
 चन्दनमङ्गके यलथिताः पाणौ मृणालीलताः । तन्वी नच-
 मियं चकालि तनुनी चीनांगुके विप्रती शीतांशोरधिदेन-
 तेव गलिता व्योमप्रमारोहतः ॥ ६५ ॥

वियोगिनो विप्रलापाः

यदि प्रियावियोगेऽपि रूयते दीनदीमकम् । तदिदं दग्ध-
 मरणसुपयोगं क यासति ॥ १ ॥ दिव्यं चक्षुरहं जातः सर-
 गेणापि चक्षुषा । इहस्यो येन पदयामि देशान्तरगतां प्रियाम्
 ॥ २ ॥ नपुंसकमिति ज्ञात्वा तां प्रति प्रहितं मनः । तत्तु तथैव
 रमते हैताः पाणिनिना वयम् ॥ ३ ॥ न मे दुःखं प्रिया दूरे
 न मे दुःखं हतेति सा । एतदेवानुशोचामि धयोऽस्या ह्यतिव-
 र्तते ॥ ४ ॥ यदि स्मरामि तन्वर्द्धी जीविताशा कुतो मम । अय
 विस्मृत्य जीवामि जीवितव्यसनेन किम् ॥ ५ ॥ सुखं तन्याः
 किंतेसरं किंचिद्वचसंयुतम् । मदालोकनलोलासं स्पृत्वा
 मन्ये सुधा मुंया ॥ ६ ॥ तद्वियोगसमुत्थेन तच्चिन्ता-
 पुलाचिषा । रात्रिदिवं शरीरं मे दहते मदनभिना ॥ ७ ॥
 विशालाक्ष्याः कटाक्षेण विवृष्टं रश्मिनेवं मे । हृदयं किं
 करिष्यामि न पुनर्विनिवर्तते ॥ ८ ॥ सति प्रदीपे सत्यमौ
 सत्सु तारारवीन्दुषु । विना मे मृगशावाक्ष्या तमोभूतमिदं
 जगत् ॥ ९ ॥ दत्त्वा कटाक्षमेणाक्षी जग्राह हृदयं मम ।
 मया तु हृदयं दत्त्वा गृहीतो मदनज्वरः ॥ १० ॥ अपूर्वो
 दृश्यते बहिः कामिन्याः स्तनमण्डले । दूरतो दहते गात्रं
 हृदि लग्नस्तु शीतलः ॥ ११ ॥ भ्रूचापनलीं सुमुखी याव-
 न्नयति यकताम् । तावत्कटाक्षविशिखैर्मिचते हृदयं मम
 ॥ १२ ॥ मनः प्रकृत्यैव चलं दुर्लक्ष्यं च तवापि मे ।
 कामेनैतत्कथं विद्वं समं सर्वैः शिलीमुखैः ॥ १३ ॥ या
 जयश्रीर्मनोजस यया जगदलंकृतम् । यामेणाक्षीं विना प्राणा
 विफला मे कुतोऽद्य सा ॥ १४ ॥ अरविन्दमिदं वीक्ष्य
 खेलस्वञ्जनमञ्जुलम् । स्मरामि वदन् तसाधारं चखल्लो-
 चनम् ॥ १५ ॥ सर्शः स्तनदट्ठसर्गो वीक्षणं वक्रवीक्षणम् ।
 तस्याः केलिकबालापसमयः समयः सखे ॥ १६ ॥ कुतः
 प्रेमल्लोऽप्यस्ति खले मे हृदये खलु । सुन्दरीं तामना-
 लोक्य यदहं प्राणिमि प्रिय ॥ १७ ॥ नूनमयं मे पापः
 वान्ताविहो रसायनीभूतः । वर्षसहस्राभ्यधिकान्नयामि
 कथमन्यथा दिवसान् ॥ १८ ॥ संगमविरहवितकं वरमिह

१ रोदन क्रियते. २ अतीन्द्रियज्ञानवाग् ३ बहिःपाः. ४ सितेन
 दाम्येन स्मेर प्रसन्नम्. ५ बलाच्चनेनावगुण्डितम्. ६ अमृतम्.
 ७ व्यर्थम्. ८ जीवन्ततापकरसायनरूपो जातः-

१ चक्षुःकण्ठः. २ विमलपद्मम्. ३ प्राणोति ४ मृगशर्पिणीम्.
 ५ कामिन्म. ६ प्राणोति. ७ कर्पूरः ८ दीर्घरुपायम्. ९ तप्तलोदरपतिन-
 जलवत्

विरहो न संगमस्तस्याः । सङ्गे सैव तथैका त्रिमु-
 वनमपि तन्मयं विरहे ॥ १९ ॥ अनिशमपि मकरकेतुर्म-
 नसो रुजभावहृन्नमितो मे । यदि मदिरायतनयनं ताम-
 श्चिक्त्व प्रहरतीति ॥ २० ॥ दैवादहमत्र तथा चपलयत-
 नेत्रया वियुक्तश्च । अविरलविलोलजलदः कालः समुपा-
 गतश्चायम् ॥ २१ ॥ खेरं विधाय नयनं विकसितमिव
 नीलमुत्पलं मयि सा । कथयामास कृशाङ्गी मनोगतं निखि-
 लमाकृतम् ॥ २२ ॥ आनन्दगमन्दमिमं कुबलयदललोचने
 ददासि त्वम् । विरहस्वयैव जनितस्तापयतितरं शरीरं मे
 ॥ २३ ॥ तस्यां सुतनुसरस्यां चेतो नयनं च विष्पतितम् ।
 चेतो गुरु तु निमग्नं लघु नयनं सर्वतो भ्रमति ॥ २४ ॥
 निष्कासयन्त्यनेके सागरस्तरिदम्बूपरिपतितम् । हृदयहृदे
 निमग्नान्दुसुखीं गा वहिः कुरुताम् ॥ २५ ॥ दर्शन-
 पथमुपयाता यदवधि मदिरायतेक्षण सहसा । तदवधि
 हृदयेनाहं मन्देधुमयादिव्योमुक्तः ॥ २६ ॥ अपसरति न
 चक्षुषो मृगाक्षी रजनिरियं च न याति नैति निद्रा । ग्रह-
 रति मदनोऽपि दुःखितानां बत धनुशोऽभिमुखीभवन्त्य-
 पायाः ॥ २७ ॥ पुनरपि मिलनं यदाकदाचिद्वियतमया
 कृपया भवेद्विधातुः । हरिरिव कवै हृदि प्रतिष्ठासिह रमणीं
 तनवै तनोरभिन्नाम् ॥ २८ ॥ स्वल्पदंशुकमन्यवस्थतारं
 क्षितकान्ति स्रपिताधरप्रवालम् । असमासनकारमाहशोभं
 हरिणाङ्गं हरिणीदृशः करामि ॥ २९ ॥ अश्रुतपरिपतत्रिचो-
 बन्धं सुपितनकारमवक्रदृष्टिपातम् । प्रकटहसितमुन्नतास-
 विम्बं पुरमुदृशः सरचेष्टितं सरामि ॥ ३० ॥ नयनेन निरी-
 क्षिता नताङ्गी हृदये हन्त पतत्रिणः पतन्ति । विपमा विप-
 मादुषण्यथासौ परिभूयैत परः परापरयैः ॥ ३१ ॥ यत्राकृति-
 स्त्रय गुणा वसन्ति नैतद्वि सन्त्यकविभिः प्रणीतम् । येनातिचा-
 र्वङ्गपि मे हृदिस्था दुनोति गात्रं विरहे प्रियासौ ॥ ३२ ॥
 पञ्चायकमहेन्द्रजादिना पाणिपद्मसमुदधिता स्वयम् ।
 मोहनाय मनसः प्रगल्भते पिच्छिकेव मम चञ्चलेक्षणा
 ॥ ३३ ॥ दूरमस्तु दग्धूष्णिततारं शारदेन्दुमुखवीक्षण-
 मश्लोः । एतदेव मम पुण्यमगण्यं यद्वृन्दोदरि दशोरतिथि-
 स्त्वम् ॥ ३४ ॥ भवति कोऽपि विमोहविधुंतुरो हृदय-
 चन्द्रमसं मम दारुणः । तदपि हन्त तदन्तरशायिनी लभति
 चिद्वृणोच मृगेक्षणा ॥ ३५ ॥ असुलभा सकलेन्दुमुखी
 च सा किमपि चेदममङ्ग विचेष्टितम् । अभिमुखीधिव योऽच्छि-
 त्तिदिपु व्रजति निर्गृत्तमेवैव मे मनः ॥ ३६ ॥ तेष मह-
 निरह्यद्विदितावलीभिरपाण्डुरस्तनटटे हृदये प्रियायाः ।

मन्मार्गवीक्षणनिवेशितदीनदृष्टेर्नूनं छमच्छमिति धाप्यकणाः
 पतन्ति ॥ ३७ ॥ कान्तामुखं सुरतकेलिविभर्दखेदसंजात-
 धर्मकणविच्छुरितं रतान्ते । आपाण्डुरं विलसदधैनिमीलितान्धं
 संस्मृत्य हे हृदय किं शतथा न यासि' ॥ ३८ ॥ अद्यापि
 तत्रचक्रकुण्डलमृगण्डं वक्रं सरामि विपरीतरताभियोगे ।
 आन्दोलनश्रमजलरफुटसान्द्रविन्दुसुक्ताफलप्रकरविच्छुरितं
 प्रियायाः ॥ ३९ ॥ निद्रार्थमीलितदृशो मद्भ्रमंशराणि नाप्य-
 र्थवन्ति न च नाम निरर्थकानि । अद्यापि मे मृगदृशो
 मधुराणि तस्यास्त्वान्धराणि हृदये किमपि ध्वनन्ति ॥ ४० ॥
 अद्यापि तां कनकचम्पकदामगौरीं फुहारविन्दनयनं तनु-
 रोमराजिम् । सुप्तोत्थितां मदनविह्वललासाङ्गीं विद्यां
 प्रमादगलिताभिव चिन्तयामि ॥ ४१ ॥ अद्यापि सा मनति
 संप्रति वर्तते मे रात्रौ मयि क्षुतवति क्षितिपालुपुत्र्या ।
 जीवेति मद्बलवचः परिहृत्य कोपात्कर्णे कृतं कनकपत्रम-
 नालयन्त्या ॥ ४२ ॥ आयन्नमार्गमतिलक्ष्य नतेन मूर्धा
 पश्चात्प्रसङ्गवलितेन मुखेन यान्त्या । आरोपिताः कतिपये
 मयि पङ्कजास्या साकूतहासमनतिप्रकटाः कटाक्षाः ॥ ४३ ॥
 राजललाटफलका कमनीयकूजकाञ्चीगुणप्रणयिनी धृत-
 केशापक्षा । हा किं करोमि मम सा हृदयं प्रविष्टा नाराचय-
 छिरिव पुष्पशिलीमुखस्य ॥ ४४ ॥ यत्र क्षिपामि दृशमन्य-
 दिदक्षयाहं तत्रागतः स्फुरति केवलमेतदेव । तद्वक्रवि-
 म्बमरुणाधरलोमनीयं ते लोचने तदलसाटसमीक्षितं च
 ॥ ४५ ॥ मन्दसितेन मधुराधरपङ्कवेन कुम्भोन्नतकुचमरणे
 कृशोदरेण । विषुन्निभाङ्गलतया च विचिन्त्यमाना चेतो
 धुनोति च धिनोति च चञ्चलाक्षी ॥ ४६ ॥ तामिन्दुसुन्दर-
 सुखीं सुचिरं विभाव्य चेतः कथं कथमपि व्यपवर्तते मे ।
 लज्जां विजित्य विनयं विनिवार्य धैर्यमुन्मथ्य मन्थरविवेकम-
 काण्ड एव ॥ ४७ ॥ यद्विषयस्तिमितमत्तमितान्त्यभावमान-
 नन्दमन्दमृत्तप्लवनान्दिवामूत् । तासंनिधौ तदधुना हृदयं
 मदीयमद्भारचुम्बितमिव व्यथमानमास्ते ॥ ४८ ॥ पश्यामि
 तामित इतः पुरतश्च पश्चादन्तर्बहिः परित एव विवर्तमा-
 नाम् । उद्धुसुगधकनकाञ्चनिमं वहन्तीमासक्ततिर्यगपवर्ति-
 तदृष्टि वक्रम् ॥ ४९ ॥ लीलाक्षितेन शुचिना मृदुनोदितेन
 व्यालोकितेन लघुना गुरुणा गतेन । व्यागृम्भितेन जघनेन
 च दर्शितेन सा हन्ति तेन गलितं मम जीवितेन ॥ ५० ॥
 यान्त्या सुदुर्बलितकंठपरमाननं तदाश्रुचश्रुतशतपत्रनिमं
 वहन्त्या । दिग्धोऽमृतेन च विषेण च पश्मलास्या गाढं
 निखात इव मे हृदये कटाक्षाः ॥ ५१ ॥ तां हेमचम्पकशर्षि

मृगशावकाशीं पार्श्वं स्थितं च पुरतः परिवर्तमानाम् ।
 पश्चात्तया दशदिशासु परिस्फुरन्तीं पश्यामि तन्मयमहो
 सुवनं क्रियेतत् ॥ ५२ ॥ अथापि तिष्ठति द्योरीदसुचरीयं
 घृत्तुं पुरः स्नतदास्यसितं प्रवृत्ता । वार्चं निशाम्य नयनं
 नयनं ममेति किञ्चित्त्वा यदक्रोस्मितमायताक्षी ॥ ५३ ॥
 एकासुधाकमुखी तरलायताक्षी सभेरयौवनतरङ्गितविभ्र-
 मासा । तत्किं करोमि कथमत्र तनोमि मैत्रीं तस्वीकृति-
 ध्यतिकरे क इहाम्युपायः ॥ ५४ ॥ यान्त्याः सरः सलिल-
 कैलिकुत्तहलाय व्याजादुपेत्य मयि वरमनि वर्तमाने ।
 अन्तःस्थितयुतिचमत्कृतितक्तकङ्कैरङ्गीकृतं किमपि वामदशः
 सरामि ॥ ५५ ॥ मन्दादरः कुसुमपविषु पेलवेपु नूनं
 विमर्ति मदनः पवनाक्षमथ । हारप्रकाण्डसरलाः कथमन्य-
 धामी श्वासाः प्रनर्तितदुकूलदशाः सरन्ति ॥ ५६ ॥ पीतो यतः-
 प्रभृति कामपिपासितेन तस्मा नयावररसः प्रचुरः प्रियायाः ।
 वृष्या ततः प्रभृति मे द्विगुणत्वमेति लावण्यमस्ति बहु तत्र
 किमप्यपूर्वम् ॥ ५७ ॥ अलसविलसितानामुल्लसद्भ्रूलतानां
 मसुणमुकुलितानां प्रान्तविस्वारितानाम् । प्रतिनयननिपाते
 किञ्चिदाकुञ्चितानां विविधमहमभूयं पात्रमालोकितानाम्
 ॥ ५८ ॥ अलसवलितमुग्धस्निग्धनिस्सन्दमन्दैरधिकविक-
 सदन्तविस्मयभेरातौरैः । हृदयमशरणं मे पश्वलास्याः
 कटाक्षैरपहतमपविदं पीतमुन्मूलितं च ॥ ५९ ॥ क्रमसर-
 लितकण्ठप्रक्रमोलासितोरस्तरलितवलिच्छेलासुत्रवसंभ्रमसाः ।
 स्थितमतिचिरसुचैरप्रपादाङ्गुलीभिः करकलितसर्षाकं मां
 दिदृशोः सरामि ॥ ६० ॥ श्रीढायोगार्धतवदनया संनि-
 धाने शुष्णां बद्धोत्क्रमस्तनकलशया मैन्सुमन्तर्नैर्गृह्य ।
 तिष्ठेत्सुक्तं किमिव न तथा यत्समुत्सृज्य बाष्पं मय्यासक्त-
 श्रकितहरिणीहारिनेत्रविभागः ॥ ६१ ॥ वारंवारं तिरयति
 द्योर्लक्ष्मं बाष्पपूरससंकल्पोपहितजडिम स्रग्ममभ्येति
 गात्रम् । सद्यः स्विद्यत्रयमविरतोत्कम्पलोलाङ्गुलीकः पाणि-
 लेंखाविषिषु नितरां वर्तते किं करोमि ॥ ६२ ॥ हा हा
 देवि स्फुटति हृदयं संसते देहबन्धः शून्यं मन्ये जगद-
 विरतन्वालयमन्तर्ज्वलामि । सीदन्नघेतमसि विधुरो मज्ज-
 तीवान्तरामा विष्वब्धोः स्थगयति कथं मन्दभाग्यः करोमि
 ॥ ६३ ॥ ऊरू रम्भा दृगपि कमलं शैवलं केशपाशो वक्रं
 चन्द्रो लपितममृतं मण्यदेशो मृगालम् । नाभिः कूपो यत्ति-
 रपि सरित्पङ्कजः किं च पाणिर्यस्याः सा चेदुरसि न कथं
 हन्त तापस्य ज्ञान्तिः ॥ ६४ ॥ प्रासादे सा दिशि दिशि
 च सा पृष्ठतः सा पुरः सा पर्यङ्के सा पथि पथि च सा

तद्वियोगातुरस । हंहो चेतः प्रकृतिरपरा नामि मे वारि
 सा सा सा सा सा सा जगति सरले कोज्यमद्वैतनादः
 ॥ ६५ ॥ कुन्दं दन्तैर्मधु निगदितैः पदपदं दृग्बिलासैरेभि-
 हांसैरमृतलहरीं कुन्तलैरम्बुवाहम् । इन्दोर्विन्मं यदनश-
 शिना पङ्कजं च सनान्म्यां त्वं जित्वा तान्यसति
 हृदये तेन मां विद्विषन्ति ॥ ६६ ॥ सभे दद्या किमपि
 पिशुनागङ्क्या नैव पृथा स्पृथा नीवी न तदु भयनः किङ्कि-
 णीनिक्रगानाम् । आश्लेषाय स्पृहयति मयि द्राग्य्यरसीदसीमा
 निद्रामुद्रा शिव शिव द्योरीदगो दुर्विषाकः ॥ ६७ ॥ दलति
 हृदयं गाढेद्रेग द्विया न तु मियते वहति विक्रमः कायो
 मोहं न मुञ्चति चेतनाम् । ज्वलयति तन्मन्तर्दाहः करोति
 न मन्साद्यहरति विधिर्ममच्छेदी न कृन्तति जीवितम्
 ॥ ६८ ॥ जगति जयिवसे ते भावा ननेन्दुकलादयः प्रकृ-
 तिमधुराः सन्त्येवान्ये मनो मद्यन्ति ये । मम तु यदियं
 याता लोके विलोचनचन्द्रिका नयनविषयं जन्मन्येकः स
 एव महोत्सवः ॥ ६९ ॥ मयि सकपटं किञ्चित्कापि प्रणी-
 तविलोचने किमपि नयनं प्राप्ते तिर्यगिवृत्तमिततारकम् ।
 स्थितसुपगतमालीं दृष्ट्वा सलज्जमवाञ्छितं कुवलयदशः सेरं
 सेरं सरामि तदाननम् ॥ ७० ॥ हृदयमिषुभिः काम-
 स्यान्तः सशाल्यमिदं सदा कथमुपलभे निद्रां सभे समागम-
 कारिणीम् । न च सुवदनामालेख्येऽपि प्रियामसमाप्य तां
 मम नयनयोर्दृष्ट्वाप्यत्वं सखे न भविष्यति ॥ ७१ ॥ कुसुम-
 शयनं न प्रलभ्ये न चन्द्रमरीचयो न च मलयजं सर्वाङ्गीणं
 न वा मणियथयः । मनसिजरुजं सा वा दिव्या ममालम्भ-
 मोहितुं रहसि लभयेदारन्या वा तदाश्रयिणी कथा ॥ ७२ ॥
 ईदमैशितिरैरैन्तस्तापाद्विर्वैर्णमणीकृतं निशि निशि सुजन्य-
 स्तापाङ्गप्रवर्तिभिरश्रुभिः । अनतिस्तुलितैर्न्याघाताङ्कं सुदुर्भणि-
 बन्धनात्कर्मैकवलयं स्रस्तं स्रस्तं मया प्रतिसार्यते ॥ ७३ ॥
 कदा कान्तागारे परिमलमिलसुधशयने शयानः श्यामायाः
 कुचयुगमहं वञ्चति वहन् । अये शिग्ये सुग्वे चपउनयने
 चन्द्रवदने प्रसादेत्याक्रोशत्रिमिपमिव नेप्यामि दिवसान्
 ॥ ७४ ॥ तथा गाढं मुक्तो मुवि घणुपि संघाय निशितः
 कटाक्षेपुनार्यैः सह पउनयोग्यः शरगणैः । पतन्गात्रे गात्रे
 परममृतमासौदिव तदा दरीयानघार्यं दलयति पुनर्न त्रग-
 यति ॥ ७५ ॥ तदा सुभ्यं वक्रं किसलयसखः सोऽपरमणि-
 र्निशाले ते नेत्रे स्तनमरुता सा तनुलता । सडीउं तथातं

१ कनकचलमिलयः २ कण्ठी, अश्रुमिरिलेखने संवन्धः ३ अश्रु-
 न्दरे निरुद्धजन्यवापादौतो ४ विवर्णां हीनवर्णां नगनो यन्मित्रेवविषं
 कृतम् ५ नेत्रप्रान्तः ६ मौर्वीवर्णाजन्यः किताः ७ सुवर्णकङ्कान्दः
 ८ वारवार् गलियथः

जननयनसंजीवनसुधा प्रिया सा सा सा सेत्यजनि हृदयं
तन्मयमहो ॥ ७६ ॥ कटाक्षेणापीपलक्षणमपि निरीक्षेत यदि
सा तदानन्दः सान्द्रः स्फुरति निहताशेषविषयः । सरोमा-
षोदयन्कुचकलदानिर्भिववसनः परीरम्भारम्भः क इव भवि-
ताम्भोरुदृशः ॥ ७७ ॥ पुरस्ताद्गच्छन्ती सह सहचरीभिः
प्रियतमा ममालापं श्रुत्वा सचकितपरावृत्तवदना । किमग्रे
व्यासदादहमहह यामीति विनयप्रणालीमाश्रीनां यदकृत
तदन्तर्न्यथयति ॥ ७८ ॥ समुचीर्णं तन्व्या निशितनयना-
न्तेन मृदिते स्ननद्वन्द्वसन्दैः सितलवसुधाभिः पूतमति ।
मदन्तःकेदारैः मदनकृषिकारेण जनिता चिरादाशावली
किमिति न फलं हन्त लभते ॥ ७९ ॥ विलीयेन्दुः साक्षा-
दमृतसवापी यदि भवेत्कलङ्कस्तत्रयो यदि च विकेचेन्दी-
वरवन्म् । ततः स्नानक्रीडाजितजडभावेरवयवैः कदाचिन्मु-
ष्येयं मदनशिखिपीडाव्यतिकरम् ॥ ८० ॥ परागैः कार्पूरै-
स्तुहिनसलिलैश्चान्दरसैः सुधाभिर्ज्योत्स्नाभिः स्रपितमिव यः
प्रागकृत माम् । स एवासौ मारः शिव शिव वियोगे मृगदृशः
करालं काकोलं किरति मयि कालानलमपि ॥ ८१ ॥ न
दूतीसंचारो न सरसपरोक्षोक्तिफलना न सांमुख्ये हासः कचि-
दपि न वाचा व्यतिकरः । अहो चित्रं चैतः क्षणपरिचिता-
लोकननशांमुहुषार्थधावं व्रजति सुदृशं नो विरमति
॥ ८२ ॥ शरीरं क्षामं स्यादसति दयितालिङ्गनसुखे भवे-
त्साधं चक्षुः क्षणमपि न सा दृश्यत इति । तथा सार-
द्वाक्ष्या त्वमसि न कदाचिद्विरहितं प्रसक्ते निर्वाणे हृदय-
मरितापं वहसि किम् ॥ ८३ ॥ दगन्तव्यापापबलनिगडेन
स्फुरदुरस्तटीभ्रारागारे तत्र समुचितं वचनमिदम् । अरे
चेतस्त्वन्त्वा यदिह जनमाजन्ममुद्दं क्षणप्राप्तामेतामधर-
मधुलामेन भजसे ॥ ८४ ॥ विपरिसन्धुं वन्धुं विगलितजलं
नेत्रमुगलं सरोकं भूटोकं भुवनलयेन खेलनिव्यम् ।
अनर्द्रं नीरङ्गं विघटितपनं बोशमवनं विधातुं किं पातस्रव
हृदि न लज्जा प्रमनति ॥ ८५ ॥ न वक्षोज्ञाश्लेषभ्रु-
पुतुक्तानामरगमो न पीयूषस्यादक्षितवलितवाचाभनुमयः ।
न चारीन्मे तादृग्दपरिचयः पद्मजघराः पुतो हेतोस्तन्वी
क्षणमपि न निर्याति मनसः ॥ ८६ ॥ आः पात्री सामरू-
तकंधनप्रेमभिस्रारितानां सत्रीहाना सकलकरणानन्दनाडि-
धमानाम् । तेषां तेषां हृदयनिहिताकृतनिव्यन्दिनेनव्यापा-
राणा पुनरपि तथा सुभ्रूतो विभ्रमाणांम् ॥ ८७ ॥ तदद्ग-
मपि नाम तत्तदहजकान्तिपुराहृत सुनर्णवदलीदलोद्दितग-
र्भगीरं पुनः । कठोरमदनव्यथापि शुनवाण्डिमभिधितप्रयीय-

कुचमण्डलं परिरमेय वीक्षेय वा ॥ ८८ ॥ जाने कोपपरा-
क्षुखी प्रियतमा स्वप्रेञ्च दृष्टां मया मा मा संस्पृश पाणि-
नेति रुदती गन्तुं प्रवृत्ता पुरः । नो यावत्परिरम्य चाटुक-
शतैराश्वसयामि प्रियां ज्ञातस्त्वावदहं शठेन विधिना निद्रा-
दरिद्रीकृतः ॥ ८९ ॥ याताः किं न मिलन्ति सुन्दरि पुन-
श्चिन्ता त्वया मत्कृते नो कार्या नितरां कृशासि कथयत्येवं
सवाप्ये भयि । लज्जामन्थरतारकेण निपतत्पीताशुणा
चक्षुषा दृष्ट्वा मा हसितेन भाविरगोत्साहस्तया सूचितः
॥ ९० ॥ श्वासा एव भृगीदृशो न गणिताः के नाम इच्छा-
निलास्तीर्णा वाप्यपरम्परैव सरितां वृन्देषु कः संग्रमः ।
सोढा कातरदृष्टिरेव क्रियती वज्राभिघातव्यथा प्रेमेवाय-
सुपेक्षितो यदि तदा प्राणेषु कोऽनुग्रहः ॥ ९१ ॥ सा बाला
वयमप्रगल्भमनसः सा स्त्री वयं कातराः सा पीनोत्तमित-
त्वयोधरशुगं धत्ते सखेदा वयम् । साकान्ता जघनस्थलेन
शुष्णा गन्तुं न शक्ता वयं दोषैरन्यजनाश्रयेरपटवो जाताः
स इत्यद्भुतम् ॥ ९२ ॥ प्रेमाद्राः प्रणयस्पृशः परिचयाद्-
द्राढ्यगोदयास्तास्ता सुखदतो निसर्गमधुराश्रेया भवेदुर्मयि ।
यास्तन्तःकरणस्य बाह्यकरणव्यापारोपी क्षणादाशंसापरि-
कल्पितासपि भवत्यानन्दसान्द्रो लयः ॥ ९३ ॥ धन्या सा
शृद्धदेहली स्पृशति या तत्पादपद्मप्रमां जाता सा सरसी
रसाद्विराति सा यसां विहारेच्छया । वन्द्यः कोऽपि स एव
यः खलु तथा नेत्रेण संगम्यते विधिगन्धेघसमेपु मां यदन-
यधैकं कथंचित्कथम् ॥ ९४ ॥ किं मे सहस्रसेवैः प्रति-
दिनं किं व्योमकेशाचनैः किं सादृष्ययनेन वा सुसुरापास्या-
यया किं फलम् । एतस्याः कुचकुम्भनिर्भरपरीरम्भप्रभावो-
द्भवसेदाम्भोभिरनन्ववद्विरधुना निर्वाणितो नो यदि ॥ ९५ ॥
तन्वी सा यदि गायति श्रुतिकटुर्वीणाध्वनिर्जायते यथावि-
ष्कुरुते सितानि मलिनैवालक्ष्यते चन्द्रिका । आले म्यानमि-
बोतलं नवमपि साञ्चितुरो नेत्रयोस्तस्याः श्रीरवलोन्यते यदि
तद्विद्वद्धी विवर्णं वा ॥ ९६ ॥ तानि सशंसुखानि ते च
तरलशिग्धा दशोर्विभ्रमासद्भ्राम्भानुजसौरभं स च सुधा-
मन्दी गिरां वकिमा । सा बिम्बापरमाधुरीति विषयासद्भ्रैर्जि-
मन्मानसं तसां लग्नसमाधि हन्त निरहृद्व्याधिः कथं वर्तते
॥ ९७ ॥ तन्मिन्धशरेः स्मरे भगवता भगो ग भस्वीहृते
जानाम्यशयसायकं कर्मलभूः कामान्तरं निर्ममे । यस्मामीभि-
रितस्ततश्च विशिखैरापुद्गुममात्मभिर्जात मे विदल्यदम्भ-
सुन्दरसटोपमानं वपुः ॥ ९८ ॥ ज्योत्स्नीं द्यामलिमानमान-
यत मोः सान्द्रैर्मीयूचं कर्मैर्भ्रं तत्रमथ प्रयुज्य हरत भेतो-
स्तलानां सितम् । चन्द्रं चूर्णयत क्षणाच्च कणसः कृत्वा
शिलापटके येन द्रष्टुमहं क्षमे दश दिशसद्वत्सुदाह्विताः

॥ ९९ ॥ किं तिष्ठामि किमु प्रजामि किमह जागर्मि
निद्रामि किं किं जानामि किमु भ्रमामि किमु वा सुप्यामि
दुःख्यामि वा । किं नास्म्यभि किमित्यनल्पमलित न क्वापि
पक्षे स्थित प्राप्यानिर्वचनीयमेव क्वमपि क्रूर निजरा सखे
॥ १०० ॥ आसीन शयित स्थित प्रचलित स्वभायितो
जागृत पश्यन्मीलितलोचनो व्यग्रहन्मौन प्रपन्नोऽथवा ।
ता प्रेमाकुल-रीक्षिता स्मितमुखा सत्रीडमन्दागमा क्षिप्यन्तीं
प्रणयाद्रमुग्धलपिता पश्यामि नक्तदिनम् ॥ १०१ ॥ नीले
न्दीनराङ्गया नयनयोर्व्यूहबुद्ध्याधरे पाणौ पद्मधिया मधू
कतुसुमप्रान्त्या तथा गण्डयो । लीयन्ते कनरीषु वाघन-
जन्व्यामोहजातस्पृहा दुर्बारा मधुषा नियति तरुणि
स्थानानि रक्षिष्यसि ॥ १०२ ॥ सा मे यद्यपि सुदरी भग
वतो मामेव चेतोमुग्रो न स्वप्ने न च जागरे नयनयो पद्मान
मासादित । तामार्णव्यं तथापि तादृशदशार्त्रैशुर्वमासेदुषी
मानन्दाद्गततोऽर्धौतुक्मयमीडाकुल मे मन ॥ १०३ ॥ सा
सचारचमत्कृतिर्नयनयो म झूलताविभ्रमस्तद्विधाधरपाट
लक्षितयुतस्यास्य सा वैखरी । सेष चङ्गमचातुरी चरणयो
सोऽप्यङ्गहारकमो दिष्टा तन्मम नेत्रयात्रमखिल जायेत
जीवामि च ॥ १०४ ॥ लीनेन प्रतिविम्बितेन लिखित
वोल्तीर्णरूपेण च प्रत्येमेव च वज्रलेपघटितवान्तर्निःसातेव
च । सा नश्वेतसि कीलितेन विशिखैश्वेतोमुन पञ्चभि
श्रिन्तासततिततुजालनिनिडस्यूतेन रत्ना प्रिया ॥ १०५ ॥
सा निचारकन्यका मिसु मुन पुण्यं प्रपन्ना नृणा लज्जया
मृतसागरादिमथिता लक्ष्मी निमयोद्विषता । आ ज्ञात
घनसारचन्दनसुधाज्योत्स्नामृणालादिभि प्रारब्धा हृदय मम
भ्रमयित्तु पौषेपनी शम्भवी ॥ १०६ ॥ हत्वा पद्मवनसुतिं
प्रियतमेनेय दिनश्रीर्गता रागोऽस्मिमम चेतसीन सवितु
विभ्रजधिन लक्ष्यते । चनाहोऽहमिव स्थित सहचरी
प्यायनलिन्यास्तटे सजाता सहसा ममैव सुनन्याप्यन्ध
काप दिश ॥ १०७ ॥ नरे खञ्जनगञ्जन ननुधाधारु
काप गिर पाणि पद्मसहोदर कचरुचि शैलालजालोपमा ।
वन्न कार्तिस्त्रीर्णिमापतिसम हारिद्रह्य वपुस्तन यमै वलसे
विलासिनि हृदा तेनैव तप्त तप ॥ १०८ ॥ आस्ता हूर
तथा तदीयनदनाम्नोवाभृतास्वादन चोदैलेव मनोरबोऽपि
हृदये तत्सगमाशा प्रति । उत्कण्ठाशिक्षितीकृताङ्गलतिक
वीक्षेत मामेकदा सज्जह यदि सा सरोजवदना धन्योऽन्यह
तावता ॥ १०९ ॥ निद्रे लोचनमुद्रण विरचय स्वप्न तम
प्याचर प्राणामिघ्नतमा चिरात्प्रियतमा मन्वेतसो गोचरम् ।
आतबोध द्वाहानुरोध न तथा कुर्या यथा प्रेयसीप्रौढारुप
निघट्टनेन भवत प्रीडयति दुष्पीतयं ॥ ११० ॥ लज्जे

वोद्धृता किमन कुलियोद्धिमा वगायनली मर्यादैव नि-
द्धिता सखि पुन केय कलिन्दारमजा । आक्षिप्ता खलु दृष्टि
रेव निमित्त व्याख्यानरी वा पुन प्राणा पत्र समर्पिता सखि
पुनस्तमै निमेपा तनु ॥ १११ ॥ सव्याज निष्कालना
न्विल्लङ्घ्योल्लाङ्घुलि ससृष्टान्तरवासुदक्षय कुचयुगप्रोदधि
नीलाबलम् । यद्भूमगतगङ्गिताश्रितदशा सात्रज्ञमालोचित
तद्वन्दनधीरितोऽस्मि न पुन कान्ते कृतार्थाङ्गन ॥ ११२ ॥
कार्णव्यं गशलक्ष्मण क च कुत्र भूयोऽपि दृश्येत सा
दोषाणा प्रदामय न श्रुतमहो कोपऽपि कात मुग्रम् ।
किं वस्य त्वपरलम्पया वृत्तधिय स्वमेऽस्मि सा दुर्लभा चेत
स्वास्थ्यमुपैहि क खलु युना धनोऽञ्चर पास्यति ॥ ११३ ॥
हा विहू सा मिल तामसी शशिसुषी दृष्टा मया
यत्र सा तद्विच्छेदेदृजान्धमारितमिद दग्ध दिन कलि
तम् । किं कुर्म कुशले सदैव निधुरो घाता न चेतत्कथ
तादव्यामनसीमयो भवति मे नो जीनलोकोऽनुना
॥ ११४ ॥ ज्ञाता तिष्ठति कुन्तेऽश्वरसुता वारोऽङ्गराजस
सुधृतै रनिरिय जिता कसल्या देवी प्रयायाच च । इत्य
न्त पुरसुन्दरी प्रति मया निजाय निजापित देवैर्नापतिपति
भूदमनमा द्विजा स्थित नाडिका ॥ ११५ ॥ सा सौन्दर्य
निधिर्विगसमनन मीनध्वजस्वापि वा शार्तीनामविदवता
धिनरण माधुर्यसारस वा । तासुद्वीक्ष्य सखे तदादि गन
वामर्षन्द्रियाणामह सार्धे तद्व्रतमानसेन गलितोसाह
विलासीशताम् ॥ ११६ ॥ तस्या किं सुवपङ्कज सितरुचा
चन्द्रघुतेर्निन्दक किं वा नेत्रयुग वगलक्षतुर किं झूठता
निद्रमम् । किं वा क्षिग्धमनश्चित मयि पुनर्यात्वा सखीना
पुर किं किं सपति चिन्तयामि हृदये कामेन लक्ष्यीकृते
॥ ११७ ॥ शीताप्रविषसोदर पणभृता लीलासद चन्दन
हार क्षारपथोभव प्रियसुहृत्सङ्केहह भास्तत । इत्येषा
किमिवास्तु वस्तु मदनज्जालविधाताय यद्वासाकारपरि
भ्रमेण तु वय तत्त्वत्यजो वधिता ॥ ११८ ॥ जान स्वम
निधौ ममाद्य सुलुप्तोत्सेक्य पुरस्तादभूवन्पूषे परिवपण्डल-
मिय ज्योत्स्नासपत्र मह । तस्या तर्नसनिस्तुपीकृतदार
चन्द्रप्रमैरुद्रैरेष्टा काप्यवग बलात्कृतमती सा ममय
मन्मथम् ॥ ११९ ॥ सौमित्रे ननु सेव्यता तन्तु चण्डा
शुरुज्ज्मते चण्डाशोर्निशि का कया रघुपते चन्द्रोऽयमु
न्मीलति । वस्तेतद्विदित कथ तु मरता धत्ते पुरङ्ग यत
कासि प्रेयसि हा कुरङ्गनयन चन्द्रानन चानरि ॥ १२० ॥
पादाद्घुतेन भूमि किंलक्ष्यरुचिना सैपदरा लिङ्गन्ती भूयो

भूय क्षिपन्ती मयि सितशबले लोचने लोलतारे । वक्र
हीनम्रमीपत्स्फुरदधरपुट वाक्यमर्गं दधाना यन्मा नोवाच
किचिस्त्रितमपि पुरतो मानस तर्हूनोति ॥ १२१ ॥ चक्षु
प्रीत्या निषण्णे मनसि परिध्याञ्चित्यमानेऽभ्युपाये याते
रागे विवृद्धिं प्रविसरति गिरा विस्तरे दृष्टिकाया । आस्ता
दूरे स तावत्सरभसदयितालिङ्गानन्दलामस्तद्वहोपान्त
रध्याभ्रमणमपि परा निर्धृतिं सतनोति ॥ १२२ ॥

मदन प्रत्युक्तयः

सयमप्राप्तदु खो य स दुनोति न विषय । त्व स्मर
प्रासदाहोऽपि दहसीति किमुच्यते ॥ १२३ ॥ मयनेत्रभनो
वह्निर्द्यापि त्वयि मन्मथ । ज्वलतीवान्यथा किं ते
विशिखास्तक्णा इव ॥ १२४ ॥ अद्यापि नून हरक्रेप
वह्निस्तयि ज्वलत्सैव इवांमुराशौ । त्वमन्यथा मन्मथ
मद्विधाना भस्मावशेष कथमेवमुष्ण ॥ १२५ ॥ वृथैव
सकल्पशरैरजस्रमवङ्ग नीतोऽसि मयातिवृद्धिम् । आकृष्य
चाप श्रयणोपगच्छे मध्येव युक्तस्तव बाणमोक्ष ॥ १२६ ॥
क रुजा हृदयप्रमाथिनी क च ते विश्वसनीयमानुषम् ।
मृदुतीक्ष्णतर यदुच्यते तदिद मन्मथ हृदयते स्वयि ॥ १२७ ॥
अनुममार न मार कथ नु सा रतिरतिप्रथितापि पतिव्रता ।
अयमनाथवधूवपपातकी दयितयापि तयासि किमुञ्जित ॥
१२८ ॥ भुवनमोहनजेन किमेनसा तव परेत वभूव
पिशाचता । यदधुना विरहाधिमलीमसामभिमवन्मसि स्मर
मद्विधाम् ॥ १२९ ॥ स्मर वृशसतमस्त्वमतो विधि
सुमनस कृतवान्मनदासुधम् । यदि दृढं धनुरायसमाशुग
तन सुजेत्रिजगत्प्रलय व्रजेत् ॥ १३० ॥ विधिरनशमभेद्य
मवेक्ष्य ते जनमन खलु लक्ष्यमकल्पयत् । अपि स
वज्रमदास्यत चेत्सदा त्वदिपुमिर्व्यदल्पिदसावपि ॥ १३१ ॥
अपि विधि कुसुमानि तनाशुगान्स्मर विधाय स निर्धृति
मासवान् । अदित पक्ष हि ते स नियम्य तास्वदपि तैर्बत
जर्जरित जगत् ॥ १३२ ॥ सह तया स्मर भक्ष क्षटित्यभू
पपुपति प्रति यामिपुमग्रही । भुवमभूदधुना वितनो शरस्तव
वटुस्तर एव स पञ्चम ॥ १३३ ॥ त्वनुचित नयनार्चिपि
शमुना भुवनशातिकाहोमहवि कृत । तन वयस्यमपास
मधु र्मधु हृतव्रता हरिणा मत किं कृतम् ॥ १३४ ॥
बाणाभिमस्तवग्लो निरकिरममात्रे प्रायो न वेत्सि विपमास्त्रर
स्त्रीषाडाम् । सताप एव मरता किमु नाग्यमावि चण्डीपते
रन्किन्नेचमगोचरेण ॥ १३५ ॥ तन कुसुमशरत् शीतरदिम
त्वमिन्दोर्द्वयानिदमयपार्थ दृश्यत मद्विधेषु । विसृजति

हिमगर्भैरभिभिन्दुर्मयूखैस्त्वमपि कुसुमबाणान्वैजसारीकोपि
॥ १३६ ॥ हृदि विसलताहारो नाय भुंजगमनायक
कुण्डलयदलश्रेणी कण्ठे न सा गरलद्युति । मलयजरो नेद
मक्ष प्रियारहिते मयि प्रहर न हरम्रान्त्यानन्द कुधा किमु
धावति ॥ १३७ ॥ पाणौ मा कुरु चूतसायकमसु मा
चापमारोपय क्रीडानिर्मितविश्व मूर्च्छितजननाधातेन किं
पौरुषम् । तस्या एव मृगीदृशो मनसिजप्रेङ्खत्कटाक्षानलश्रेणी
जर्जरित मनागपि मनो नाद्यापि सधुक्षते ॥ १३८ ॥
रे रे निर्दयै दुर्निवार मदन श्रोतुंलपङ्केरुह बाण सवृणु
सवृणु त्वज धनु किं पौरुष मा प्रति । कान्तासङ्गवियोग
दु खदहनञ्चालावलीद वपु शूराणा मृतमारणे न हि परो
धर्म प्रयुक्तो बुधै ॥ १३९ ॥ आपुङ्गाप्रममी शरा मनसि
मे मद्या सम पक्ष ते निर्दय विरहाग्निना वपुरिद तैरेव
सार्धे मम । तत्कर्द्वय निरायुधोऽसि भवता जेतु न शक्त
परो दुःखी स्वामहमेक एव सकलो लोक सुख जीवतु
॥ १४० ॥ बाणा पक्ष मनोभवस्य नियतास्तेषामसख्यो
जन प्रायोऽसद्विध एव लक्ष्य इति यल्लोके प्रसिद्धिं गतम् ।
दृष्ट तत्रयि विध्वंतीपमधुना यस्मादसख्यैरय विद्ध कामिजन
शरैरशरणो नीतरुवया पञ्चताम् ॥ १४१ ॥ तद्विच्छेद
कृशास कण्ठलठितप्राणस मे निर्दय कुर पक्षशर शरैरति
शितैर्मिन्दुमनो निर्भरम् । शमोर्भूतकृपाविधेयमनस प्रोदाम
नेत्रानलज्वालाजालकरालित पुनरसावास्ता समस्तात्मना
॥ १४२ ॥ बाणान्सहर मुक्ष कामुककला लक्ष्य तव
व्यन्वक के नामान वय शिरीषकलिकाकल्पे यदीय मन ।
तत्कारुण्यपरिग्राहकुरु दयामक्षिन्विधेये जने स्वामिन्मनम
तादृश पुनरपि स्रग्मादृत दर्शय ॥ १४३ ॥

चन्द्र प्रत्युक्तयः

चण्डीशचूडामरण चन्द्र लोकतमोपह । विरहिमाणरण
कर्द्वय न मा वृथा ॥ १४४ ॥ तारापते कुमुदिनीमनु
कूलकाता पादेन पीडयसि कल्पयसि द्विजैतीन् । विद्वेषमा
चरसि किं च वियोगिलोके नैतत्कारस भवत करुणा
कुत स्यात् ॥ १४५ ॥ किं रे विधो मृगदृश सुखमद्वितीय
राजीव दृष्यति दृगम्युजमन्यदेव । शङ्कारमानहसि मद्गततुर्ग
तादृक्मोगि विद् न पुनरीददामीक्षणीयम् ॥ १४६ ॥
अभिलषसि यदिन्दो वज्रलक्ष्मी मृगाक्षा पुनरपि
सवृदन्वी मज्ज सक्षालयाङ्गम् । सुविमलमथ निम्ब
पारिजातस गधै सुरमय बद नो चेतन ह तस्या सुख क
॥ १४७ ॥ सुतिर्दुग्धसमुद्रतो भगवत श्रीवीरुर्मा

१ लोना चण्डना तारा कनीतिना यवो- २ लज्जया नम्रम्
३ संकारवदि ४ वटवामि- ५ समुद्रे ६ देवविधेयम् ७ अमन्यम्

१ वज्रबलकठिनान्करोति २ कामुकि ३ निधरत् ४ विकलितम्
५ जरासह ६ विरहस्तमावम् ७ पङ्क्तिः ८ पद्म-नाश्रुदान्
९ तदि वरस, पद्म-राजसस १० लान्छनमित्यर्थ- १० जरासि

सोदरौ सौहार्दं पुत्रुदाकरेषु किरणा पीयूषधारकिर । स्वर्षा
ते वदनाम्बुजैर्भृगदशा तत्स्थाणुचूडामणे हृदो चन्द्र कथ तु
सिञ्चसि मयि उजालमुचो रोचिष ॥ १४८ ॥

पवनं प्रत्युक्तयः

उन्मीलमुजुलरालकुन्दकोशप्रत्योतद्वनमकरद्वन्द्व
बन्धो । तामीप्यचलविलोचना नताङ्गीमालिङ्गपत्रन मम
सृष्टाङ्गमङ्गम् ॥ १४९ ॥ व्याधय यद्वसनमम्बुजलोचनाया
वक्षोजयो कनककुम्भविलासमाजो । आलिङ्गसि प्रसम
मङ्गमशेषमस्या धन्यस्त्वमेव मलयचलगन्धवाह ॥ १५० ॥

मेघं प्रत्युक्तयः

भो मेघ गम्भीरतर नद त्व तत्र प्रसादात्कारपीडितं मे ।
सस्पर्शरोमाक्षितजातरागं कदम्बपुष्पत्यसुपैति गानम् ॥ १५१ ॥
अमय जलदानम्भोगार्गमप्रमोहय चातकान्कलय शिखिन
केवोत्कण्ठान्कठोरय वेतकान् । विरहिणि जने मूर्च्छां लब्ध्या
विनोदयति व्यथामकरुण पुन सजाव्याधि विधाय विभीहसे
॥ १५२ ॥ मलयमरुता व्राता याता विकासितमङ्गिरा
परिमलमरो भग्नो ग्रीष्मस्त्वमुत्सहसे यदि । घन घटयितु
नि श्रेहं त य एव निवर्तने प्रभवति गना किं नरिच्छन्नं स
एव घनजय ॥ १५३ ॥

अशोकं प्रत्युक्तिः

रक्तस्त्रवं नवपल्लवैरहमपि श्लाघ्यै प्रियाया गुणैस्त्वा-
मायान्ति शैलीमुखा स्मरधनुमुक्तास्तथा मामपि । कान्तापाद-
तलाहतिस्त्रन मुदे तद्वन्ममाप्यावयो सर्वे तुल्यमगोक
केवलमहं धाना शशोक कृत ॥ १५४ ॥ रक्ताशोक वृशोदरी
क तु गता त्यक्त्वानुरक्तं जने नो द्येति सुधैव चालयसि किं
वातावधूत शिर । उक्त्वाघटमानपद्रुपदधसघटदृच्छद-
स्तत्वादाहतिमन्तरेण भवत पुष्पोद्गमोऽयं कुत ॥ १५५ ॥

तमाल प्रत्युक्तिः

धन्यस्त्वमति तमाल सृष्टेस्तन्व्या लतावदनया यत् ।
अद्य स्थावरजन्मा जातस्त्रं जङ्गमादधिक ॥ १५६ ॥

मृणालहार प्रत्युक्तिः

परिच्युतस्तक्रुचुम्भमध्यात्किं शोषमायासि मृणालहार ।
न सूक्ष्मतन्तोरपि तावकस तत्रावकाशो भवत किमु स्यात्
॥ १५७ ॥

मधुनर प्रत्युक्तयः

वदनमिदं न सरोज नयने नेन्द्रीरे खेत । इह सविधे
सुग्धदशो मधुकर न मुधा परिभ्राम्य ॥ १५८ ॥ आठ
द्विरक भवता भ्रमता समन्ताव्यागाधिका प्रियतना मम
वीक्षिता किम् । शूष किमोमिति खले क्ययासु तन्मे किं

१ रकवण, पक्षे, अतुरक्त २ अमरा, पक्षे, बाणा ३ कान्ता
पादपात - 'पादाहत' प्रमदया विकसलशोक

किं व्यनसति कुनोजसि च कीदृशीयम् ॥ १५९ ॥
चलापाङ्गा दृष्टिं स्पृगमि बहुशो वेगपुमर्नी रहस्याप्यापीप
खनमि मृदु कर्णान्तिस्तर । वरो व्याधुन्वत्या प्रियमि
रतिकर्षस्त्वमचरं ययं तत्त्वान्वेषाम्बुज हृतास्त्रं मन्नु
वृत्ती ॥ १६० ॥ उन्मीलत्रयान्तकान्तिहरीनिष्पीतयो
केरलादामोदावधारीयपुषो कान्ताससे न क्षणम् ।
यत्कर्णोत्पलयो स्थितेन ममता विचिन्त्यमुद्रित आतसिउपि
कुन तत्कथय मे कान्त प्रियाया सुतम् ॥ १६१ ॥

हंसं प्रत्युक्तिः

हंस प्रयच्छ मे कान्ता गतिरसास्त्रया हृता । विमा
नितैकदेशेन देयं यदभियुज्यते ॥ १६२ ॥

चकोर प्रत्युक्तिः

चुलुक्यमि चन्द्रदीपितिमविरलमश्रासि नूनमङ्गारान् ।
अधिकरणमुष्णमनयो किमिह चकोरानधारयमि ॥ १६३ ॥

कृष्णसार प्रत्युक्तिः

श्रेह स्वीकुरु कृष्णसार कथय हागान्मम प्रेयसी नो
जानासि यदावयो समजनि व्यापारतो मित्रता । स्फुरिते
यत्किल मण्डले हिमरुचेर्जातं त्वया लाञ्छन मय्ये भास्कर-
मण्डले तदधुना दत्त कृलङ्को मया ॥ १६४ ॥

सारङ्ग प्रत्युक्तिः

रे सारङ्गा वनसतयस्तत्त्वमाख्यात यूय कुनार्थात्
निमुवनमनोहारि चाञ्चल्यमशुभो । आ जागीभो गमनसमये
हन्त कान्तारसीमन्येकाकिन्या कुनल्यदशो सुष्ठिता
यौवनश्री ॥ १६५ ॥

मयूरविषयकोक्तिः

मृदुपत्रनिविन्नो मल्लियाया विनाशाद्द्वनरुचिरकृष्णो
नि सप्रसोज्य जात । रतिविगलितवधे केदापाशे सुनेश्या
सति कुसुमसनाये किं हरेदेप बर्ह ॥ १६६ ॥

मुक्तान्दलप प्रत्युक्तिः

सूचीसुखेन सकृदेव कृत्रगस्व मुक्ताकलाप लुठमि
खनयो प्रियाया । बाणै स्मरस्व शतशो निविष्टचमर्मा
खम्रेऽपि ता कथमह न विडोक्त्यामि ॥ १६७ ॥

वियोगिन्या विप्रलापाः

हारो नारोपित कण्ठे मया विश्लेषमर्माद्या । इदानी-
मन्तरे जाता पन्ता सरितो द्रुमा ॥ १ ॥ विभेमि सखि
सवीक्ष्य अमरीभूतकीटकम् । यद्व्यानादागते पुम्ने त्वेन
साधे रति कथम् ॥ २ ॥ या पश्यन्ति प्रिय स्त्रे
धन्यास्ता सखि योपिनः । अमार्कं तु गने कान्ते गता स्त्रि-
वैरिणी ॥ ३ ॥ यदीयवत्प्रमाणेय गत प्रयान्ति-

१ सीतावियोगदुःखमात्मानाम्बु गृह्यतुम्
किरियम् २ विद्या

आलोक्ये कथं सरयस्तस्य चन्द्रमसो मुखम् ॥ ४ ॥
 विरमत विरमत सरयो नलिनीदलतालवृन्तपवनेन । हृदय
 गतोऽयं बहिर्रति कदाचिज्वलत्येव ॥ ५ ॥ अनल
 स्तम्भनविद्या सुभग भवान्प्रियतमेव जानाति । मन्मथराशि
 तसे हृदि मे कथमन्यथा वसति ॥ ६ ॥ अजनि प्रतिदिन
 मेधा कर्मशेषा मदङ्गसङ्गेन । प्रतिनिशमपूरि पम्पा दक्षिण
 सपातिभि सलिलै ॥ ७ ॥ मदकलकृतान्तकासरसुरपुट
 निर्धूतधूलिसवाशम् । केतकरजो निवार्ये सखि यदि कार्ये
 मम प्रागे ॥ ८ ॥ आलि बालिशतया बलिरसै दीयता
 वलिमुजे न वदापि । केवल हि कलकण्ठशिखामेष एव
 कुशलेषु निदानम् ॥ ९ ॥ गरलद्रुमकदमिन्दुविम्बं करुणा
 वारिजवारणो वसन्त । रजनी स्मरभूपते कृपाणी करणीय
 किमत पर विधात ॥ १० ॥ हन्तालि सतापनिवृत्तयेऽसा
 किं तालवृन्त तरलीकरोपि । उत्ताप एषोऽन्तरदाहहेतुर्नत
 भ्रुवो न व्यजनापनोद्य ॥ ११ ॥ वरमसौ दिवसो न पुन
 र्निशा न्नु निशेव वर न पुनर्दिनम् । उभयमेतदुपैत्वधवा
 क्षय प्रियजनेन न यत्र समागम ॥ १२ ॥ अहमिह स्थित
 वल्पि तावकी त्वमपि तत्र वसन्नपि मामक । न तनु
 सगम एव सुसगमो हृदयसगम एव सुसगम ॥ १३ ॥ बकुल-
 मालिक्यापि मया न सा तनुरभूषि तदन्तरभीरुणा । तद
 धुना विधिना वृत्तमावयोर्गिरिदरीनगरीशतमन्तरम् ॥ १४ ॥
 दहनजा न प्रथुर्दवयुर्व्यथा विरहजैव यथा यदि नेदशम् ।
 दहनगाशु विशन्ति कथं स्त्रिय प्रियमगासुमुपासितुमुदुरा
 ॥ १५ ॥ कति न सन्ति जना जगतीतले तदपि तद्विरहा
 कुलित मन । कति न सति निशाकरतारका कमलिनी
 मलिनी रविणा विना ॥ १६ ॥ अरतिरियमुपैति नापि निद्रा
 गम्यति तस्य गुणान्मनो न दोषान् । विगलति रजनी न
 सगमशा व्रजति तनुस्तनुता न चातुराग ॥ १७ ॥ प्रियसखि
 न तथा पटीरपङ्के न च नलिनीदलमारुतोऽपि शीत ।
 शमयति मम देहदाहमन्त सपदि कथा हि यथा नरेन्द्र
 सूतो ॥ १८ ॥ एतानि नि सहतनोरसमञ्जसानि शून्य
 मन पिपुनयन्ति गतागतानि । एते च तीतरव प्रथयन्ति
 तापमालम्बितोऽजिततरुलपितै प्रवालै ॥ १९ ॥ अन्त
 र्गता मदनबहिरिष्टावली या सा बाधते किमिह चन्दन
 चर्चिटेन । य धुम्भकारमवनोपरि पद्मलेपस्तापाय केवल-
 मसौ न च तापस्थायै ॥ २० ॥ बत सपि नियदेतत्पश्य
 वैरं स्मर्य प्रियविरहद्वेषोऽस्मि रागिलोके तथा हि । उपरन
 सहचारोद्गासिभृङ्गच्छलेन प्रतिविशिरुग्मनेनोद्विष्टित काल-

कूटम् ॥ २१ ॥ कलयति मम चेतस्तल्पमङ्गारकल्प ज्वल
 यति मम गात्र चदम चद्रकश्च । तिरयति मम नेत्रे
 मोहजमान्धकारो विकृतबहुविकार ममथो मा दुनोति
 ॥ २२ ॥ रिपुरिव सखीसवासोऽयं शिखीव हिमानीलो
 विषमिव सुधारदिमर्थेस्मिन्दुनोति मनोगते । हृदयमदये
 तस्मिन्नेव पुनर्वलते बलात्कुबलयदृशा वाम कामो निकाम
 निरङ्कुश ॥ २३ ॥ ज्वलतु गगने रात्रौ रात्रावखण्डक
 शशी दहतु मदन किं वा मूलो परेण विधासति । मम
 तु दयित श्लाघ्यस्तातो जनयमलान्वया कुलममलिन न
 त्वेवाय जनो न च जीवितम् ॥ २४ ॥ इदानीं तीव्रामिर्दहन
 इव माभि परिवृत्तो ममाश्रयै सूर्यं निमु सखि रजन्यामुद
 यति । अयं मुग्धं चन्द्र किमिति मयि ताप प्रकटयत्यना
 थाना बाले किमिन्द्र विपरीत न भवति ॥ २५ ॥ पिकाली
 वाचालीभवति बहुधाऽलीकवचने मृणाली व्यालीव व्यथ
 तितरामङ्गमनिशम् । विपज्वालाजाल सखि किरति पीयूष
 किरणो जगत्प्राण प्राणानपहरति केय परिणति ॥ २६ ॥
 मनोरामस्तोत्र विषमिव विसर्पत्वविरत प्रमाथी निर्धुम्
 ज्वलति विधुत पावक इव । हिनस्ति प्रचङ्ग ज्वर इव
 गरीयानित इतो न मा तालु तात प्रभवति न चान्वा न
 भवती ॥ २७ ॥ आदो हालहलहुतमुजा दत्तहस्तावल्गो
 बाल्ये शमोर्निर्दिलमहसा बद्धमैत्रीनिरुद्ध । श्रौढो राहोऽपि
 मुखविषेणान्तरङ्गीकृतो य सोऽयं चन्द्रस्तपति किरणैर्म
 मिति प्राप्नोतेत् ॥ २८ ॥ भस्मीभूत कुसुमविशिखं शम्भु
 नेत्राश्विनाभूज्वालादायी तदनु मनसि प्राप्तजन्मा बभूव ।
 भूयस्तस्मिन्विरहदहनैर्दाहितोऽसौ मयैव कुन्तोऽयं व्यथयति
 पुनर्मामहो तन्न वेदि ॥ २९ ॥ पक्षव ततुरेति भूतनिबहा
 स्वाशैर्मिलन्तु भुव धातार प्रणिपत्य हन्त शिरसा तत्रापि याचे
 वरम् । तद्रापीपु पयस्तदीयसुकुरे ज्योतिस्तदीयाङ्गनव्योमि
 व्योम तदीयवर्मेनि धरा तत्तालवृन्तेऽनिल ॥ ३० ॥ यासा
 मीति ससुचतस्य गदित विश्रब्धमाकर्णित गच्छन्सुरपेक्षितो
 सुदुरसौ व्यावृत्त्य तिष्ठन्नपि । तच्छून्ये पुनरागतसि मवने
 प्राणास्त एते ददा सरयस्तिष्ठत जीवितव्यसनिनी दम्मादह
 रोदिमि ॥ ३१ ॥ यानामङ्गलसविधानरचनाव्यये सखीना जने
 बाण्यम्भ पिहितेक्षणे गुरुजने तद्वल्लुहं मण्डले । प्राणेदास
 महीक्षणापि तदृशा वृच्छ्रादपि क्रामतः किं द्रीढाहृतया मया
 मुञ्जन्तापारो न कण्ठेऽपि ॥ ३२ ॥ दाक्षिण्य मलया
 निलस्य विदित शैल्य सुधाशीधितैर्गन्धामेन न गोचरं मल
 यजस्यापि स्फुट सौष्ठवम् । विरक्षे तव केन मे परिचितः

प्राणेश तत्तत्कथाविकारे पुनःप्रमाणयति मामव्याहृत्येयं
तनुः ॥ ३३ ॥ दुर्वायाः सारमार्गणाः प्रियतमो दूरे मनो-
ऽस्तुसुकं गाढं प्रेम नयं वयोऽतिकठिनाः प्राणाः कुलं निर्म-
लम् । स्त्रीत्वं धैर्यविरोधि मन्मयसुहृत्कालः कृान्तोऽक्षमी
नो सख्यश्रतुराः कथं नु विरहः सोढव्य इत्यं मया ॥ ३४ ॥
शंभुत्तत्त्वविबोधवत्कुसुमवर्षीयुषवन्मिभ्रवधान्यासन् भजति
प्रिये मृगदशोऽय प्रस्थिते तद्वशात् । गेहं तन्सुकुरं तदेव
वलयं तच्चन्दनं सा निशा कारावत्करवालवत्कचनत्काको-
लवत्कालवत् ॥ ३५ ॥ रोल्म्बो मधुपः पिकस्तु परशुद्र-
न्मानुसारी भरुदंसाः केवलश्लघातनिरताश्चन्द्रोऽपि दोषा-
करः । चेतो नैति शुक्रस्त्रिहं कथितारुष्यायी पयोदो जडः
कं वाहं प्रहिणोमि हन्त कठिनस्वान्ताय कान्ताय मे
॥ ३६ ॥ आयाता मधुयामिनी यदि पुनर्नायात एव प्रसुः
प्राणा यान्तु विभावयौ यदि पुनर्नमग्रहं प्राथये । व्याघः
कोकिलवन्धने हिमकरध्वंसं च राहुग्रहः कंदर्पं हरनेत्र-
दीपितिरहं प्राणेश्वरे मन्मथः ॥ ३७ ॥ रात्रिर्मं दिवसायते
हिमरुचिश्चण्डाङ्गुलक्षायते तारपङ्क्तिरपि प्रदीप्तवद्वावह्रि-
स्फुल्लिङ्गायते । धीरो दक्षिणारुतोऽपि दहनज्वालालवलीढायते
हा हा चन्दनविन्दुरय जलवत्संचारिरङ्गायते ॥ ३८ ॥
गुञ्जन्ति प्रतिगुञ्जमन्बुजदलद्रोणीषु शृङ्गाङ्गनाः कुड्मपुष्प-
रसालत्रीथिशिखरे कूजन्ति माघशिकाः । कामः काममयं
करोति विशिखैर्हन्तुं सुहृदुर्दिनं का सा तन्मलयानिलस्य
सखि मे गीतिस्वययोद्गाव्यते ॥ ३९ ॥ रोल्म्बाः परिपूर्यन्तु
हरितो झङ्कारकोलाहलैर्मन्दं मन्दस्वपैतु चन्दनपनीजातो
नमस्वानपि । माघन्तः कलयन्तु चूतशिखरे केलीपिकाः
पञ्चमं प्राणाः सत्वरमन्मसारकठिना गच्छन्तु गच्छन्वमी
॥ ४० ॥ वार्यन्तां मन्दमन्दं मधुकरनिकरप्रौढशङ्काराधाराः
क्षिप्यन्तां यत्र कुत्र प्रतिदिशमधुना भूरिमारश्व हाराः ।
दक्षन्तां सर्वे एते कमलदलयुताः किं च हा पुष्पमारसारा
नाराचधारा विकिरति हृदये मन्मथोऽयं हुताशः ॥ ४१ ॥
श्रुत्वा नामापि यस्य स्फुटघनपुलकं जायतेऽङ्गं समन्ताद्दृष्ट्वा
यस्मानेन्दुं भवति वपुरिदं चन्द्रकान्तानुकारि । तस्मिन्नागल्य
कण्ठग्रहणसरमसस्यापिनि प्राणनाये भग्ना मानस्य चिन्ता
भवति मम पुनर्व्रजमन्याः कदा नु ॥ ४२ ॥

मदनं प्रत्युक्तयः

हृदयमाश्रये यदि मामकं ज्वलयसीत्यमनङ्ग तदेति कम् ।
स्वयमपि क्षणदग्धनिजेन्धनः क्व भवित्तासि हुताश हुताशयत्
॥ ४३ ॥ जटा नेयं वेणीवृत्तकचकटापो न गैरलं
गले कस्तूरियं शिरसि शशिलेखा न कुसुमम् । इयं

१ मधुरः २ विरगः

भूतिर्नाङ्गे प्रियविरहजन्मा धनन्निमा पुंरायतिप्राण्त्वा
कुसुमशर किं मा व्यथयति ॥ ४४ ॥ पथयं यान्तु बागाः
समयपरिणतस्ते विदीर्णोऽस्तु चापः क्रूरः क्रूरहृदयं
विशतु तत्र रथो मा मत्र हं गरीरी । किं ते प्रापेन
मादग्भुवतियथमहापातकिन्मीनक्रेतो शय्यः पायोऽयोनिः स
खलु रचितवान्यापिनो दीर्घमायुः ॥ ४५ ॥

चन्द्रं प्रत्युक्तयः

संतापय चिरं चन्द्र न तत्र प्रतिपिष्यसे । निवारय
करसरो रामसाहं परिग्रहः ॥ ४६ ॥ मुग्धस्य ते वद
विधुंतुद किं वदामि किं लक्ष्यवानसि मुखे पतितं शशाङ्गम् ।
अम्यद्रविश्वगलितेन सुधारसेन संधानमेति तर किं न
जरत्कवचः ॥ ४७ ॥ भियविरहमहोष्माणमरामङ्गलेन्द्रामरि
हृत्क हिमांगो मा स्पृश क्रीडयापि । इह हि तव लुडन्तः
श्लोषपीढां भजन्ते दरजरठमृगालीकाण्डमुखा मयूखाः ॥ ४८ ॥

रोहिणीं प्रत्युक्तिः

मो रोहिणि त्वमपि रात्रिचरस्य मार्याऽयैर्न निवारय
पतिं सखि दुर्निवारम् । जालन्तरेण मम सद्गनि संनिविष्टः
श्रोणीतटं स्पृशति किं कुण्ठयं एषः ॥ ४९ ॥

नायिकां प्रति सखीवचनम्

वियोगवह्निकुण्डेऽग्निहृदये ते वियोगिनि । प्रियसङ्ग-
सुखायैव मुक्ताहारस्तपस्यति ॥ १ ॥ पाण्डु क्षामं नदनं
हृदयं सरसं तमालसं च वपुः । आवेदयति नितान्तं
क्षेत्रियरोगं सखि हृदन्तः ॥ २ ॥ सखि पतिविरहदुःखागः
किमिति प्रशमं न याति नैयनोदैः । शृणु कारणं नितम्बिनि
सुखसि नयनोदकं तु सजेहम् ॥ ३ ॥ सहसा हृदये निषाय
चेतो नयनादिन्द्रियसुदृशां विधाय । अयि कण्ठकिताङ्गयति
सत्यं कथय ध्यायति किं रहो निषग्ना ॥ ४ ॥ सहचरि
शय्याः शतं मदीया वद विरहग्लपितां निजामन्याम् ।
सहचरि परिपृच्छ मानुकन्यायनदलिनीनलिनीनिकुञ्ज-
शय्याः ॥ ५ ॥ नलिनीदलतालवाजनं सखि तन्व्या विनि-
वारितं मया । ततुरडिविभूतिशङ्कया विनिवार्यः श्वनिता-
निलः कथम् ॥ ६ ॥ अयं विषाको वद कस्य वृत्तः
कल्याणि कल्याणपरम्पराणाम् । यदक्षिकेगस्रनदच्छवारा-
हारावतारो गुणमन्तरेण ॥ ७ ॥ वाससदेव वपुषो वलयं
तदेव हस्तस्य संप्र जघनस्य च रत्नकषी । वाचालमृङ्ग-
सुमगे सुस्मौ समस्तमयाधिकं भवति ते सखि किं निदा-

१ मसः २ पाण्डुरताः ३ शिष्यप्रान्ताः ४ मुक्तस्य च आहारो
येन; पक्षे-मुक्तानां मौक्तिकानां हारः ५ पल्लुविरहो विरोग
एव इत्याद्योऽपि- ६ नेत्रोदकैः अनुभित्ति यावत्-

नम् ॥ ८ ॥ उसादयत्यलमिद मनसो विषाद सीदत्सरो
रुहनिभ वदन तदीयम् । ज्ञात्वा निदानमहमन समान
दुःखा प्राणैरपि प्रियतमे भवितु समीहे ॥ ९ ॥ अनुदिन
मधिक् ते कम्पते कायवह्नी शिव शिव नयनान्त नाशु
घारा जहाति । कथय कथय कोऽय यत्कृते कोमलाङ्गि
त्यजति न परिणद्ध पाण्डमान कपोल ॥ १० ॥ विलुलित
मतिपूर्वैर्भीष्मानन्दशोकप्रभवमबसृजन्ती नृष्णयोत्तानदीर्घा ।
रूपयति हृदयेशं ज्ञेहनिष्यन्दिनी ते धवलजहलमुग्धा
दुग्धकुन्दयेव दष्टि ॥ ११ ॥ अधिकरतलतल्प कल्पितस्वाप
लीलापरिमिलनमीलस्याण्डिमा गण्डपाली । सुतनु कथय
कस्य व्यञ्जयस्वञ्जसैव सरनरपतिलीलायौवारज्याभिप्रेकम्
॥ १२ ॥ अलसवलिंते प्रेमाद्राद्रैर्मुहुंसुकुलीकृतै क्षणमभि
मुखैर्लज्जालौलैर्निमेषपराशुखै । हृदयनिहत भावाकृत
धमन्तिरिवेक्षणै कथय सुकृती कोऽय मुग्धे स्वयाघ विलो
क्यते ॥ १३ ॥ भगिनि मदन श्रीमानेष त्वया यदि
लिख्यते किमपि सुमुखि व्यग्रासीति ब्रजामि निजालयम् ।
यदपि मकरोऽथस्तात्पौष करे च शरासन तदपि परितो
दृष्टिर्दया जन सखि नाभर ॥ १४ ॥ गोपायन्ती विरह-
जनितं दुःखमेव श्रुणा किं त्व मुग्धे नयनगलितं चाप्य
पूर रणत्सि । नक्त नक्त नयनसलिलैरेष आर्द्राङ्कितसे
शय्योपान्त कथयति दशमातपे शोष्यमाणा ॥ १५ ॥
शोणौ कोणौ सखि नयनयोरुच्यते गोपनाय शङ्कामेव स्फुटय
तितरा स्वेदविन्दुप्रचार । अन्त प्रेमाङ्कुरपरिकरारम्भक
कन्दमस्या किञ्चिदकिञ्चिक्थयति पुन कापि दिव्या
मुखध्री ॥ १६ ॥ मुक्ताहार न च कुचगिरे कङ्कण नैव
हस्तात्कर्णात्स्वर्णभरणमपि वा नीतवाञ्छेव तावत् । अहो
स्वप्ने शकुलपुसुम भूषणं सदधान कोऽय चौरौ हृदयमहर
क्षन्ति तत्र प्रतीम ॥ १७ ॥ साय दामप्रथमसमये
लम्पया कर्णमूले सरुया मदक्षितसुभगया सादर सूच्य
मान । धन्य कोऽयं कमलनयने यत्कथाया पुरस्ता
दहृल्यम निजमपि सुहृ सुचिदिद न वेत्ति ॥ १८ ॥
सुख पाण्डुच्छाय नयनयुगल बाष्पतरल तनु क्षामशामा
गतमविशद धैर्यविगम । ह्रिय मुक्त्वा शूटे कथयसि न
मे सारयचनान्वयस्था येनेयं तन सखि सुहृतेन पतिता
॥ १९ ॥ पद्माग्रप्रथिताशुविन्दुनिकरैःसुचाफलसर्षपिभि
पुत्रैवा हराहासहारि हृदये हारावलीभूषणम् । बाले बाल
शृणा न्यान्यलयात्कारवान्ते वरे विन्यम्पाननमायताङ्गि
सुहृती कोऽय त्वया स्मर्यते ॥ २० ॥ आसन्नामवलम्ब्य
केसुरत्तामेवेन पुष्योऽङ्गं सच्य नि सहया नितम्बपटके
शुन्या कपाम्भोहृदम् । आमीलभयनान्तान्तासलिनं स्नाप्यन्

निच्यस वा कस्येद दृढसौहृदे प्रतिदिनं दीन त्वया
स्मर्यते ॥ २१ ॥ उज्ज्वमाननमुल्लसत्कुचतट लोलद्रमहूलत
खेदाम्भरुपिताङ्गयष्टि विगलङ्गीड सरोमाशया । धन्य
कोऽपि युवा स यस्य वदने व्यापारिता साप्रतं मुग्धे दुग्ध
महाबिषफेनपटलप्रख्या कटाक्षच्छटा ॥ २२ ॥ मुग्धे
दौर्लभिका निधाय न कृतो द्वारोपरोधस्त्वया लम्बा नो
रुदती गतासि रमसाचस्योत्तरीयाशुके । कालेऽस्मिन्कुसु
माकरे द्विगुणितमेतोस्त्वे रागिणा गच्छन्नप्रत एव मूढ
हृदये मुक्तस्त्वया बल्लभ ॥ २३ ॥ विश्रान्तो दिवसस्रटी
मयमटल्यस्ताचलसाशुमानसप्रत्यङ्कुरितान्धकारपटलैर्लम्बालना
घोरभूत । एखन्तर्विश वेदमन शशिमुखि द्वारस्थली
तोराणस्तम्बालम्बितनाहुवलि रुदती किं स्व पथ पश्यसि
॥ २४ ॥ आहारे विरति समग्रविषयग्रामे निवृत्ति एष
नासाग्रे नयन यदेतदपर यच्चैकतान मन । मौनं चेदमिद
च शून्यमखिल यद्विश्रमाभति ते तद्दूया सखि योगिनी
किमसि भो किं वा वियोगिन्यसि ॥ २५ ॥ यत्नालीदल-
पाकमाण्ड वदन यदुर्दिन नेत्रयोर्भ्येह्णोलितकेलिपङ्कजवना
श्वासा प्रसर्पन्ति च । गौरी कुण्डलु वर्तते यदि न ते
तत्कोऽपि चित्ते युवा विगिधक्त्वा खलु पासुखेलनसखी-
लोकैःपि यन्निहव ॥ २६ ॥ क्षामं गात्रमतीव पाण्डु वदन
क्लिष्टा कपोलस्थली कोऽसौ चेतसि वर्तते तव युवा लोकैक
मान्याकृति । त्यक्त्वा किञ्चिदपना कथय मे खिन्नासि
किं च वृथा घोर पञ्चशरो यदि स्वमबला वक्ष्यामि नात
परम् ॥ २७ ॥ चिन्ताभि क्षिभितं मन करतले लीला
कपोलस्थली प्रत्यक्षणदेशपाण्डुवदन श्वासेकखिन्नोऽपर ।
अम्भ शीकरपथिनीकिसलयैर्नपिति ताप शम कोऽसा
प्रार्थितदुर्लभोऽस्ति सहते दीना दशमीदृशीम् ॥ २८ ॥
लारण्यद्विगण्यव्यो न गणित ह्येयो महानर्जित सखन्द
चरतो जैनस्य हृदये चिन्ताञ्जरो निर्मित । एषापि स्वगु
णात्सुपरमणाभावाद्भैरवी हता कोऽयंश्रेतसि वेपसा विनि-
हितसन्धीमिमा तत्त्वता ॥ २९ ॥ जानीमस्तत्र गौरि
चेतसि चिर शशु समुज्ज्वभते तापो नेत्रतद्वनपादिव तनी
तीव्र समुमीलति । अक्षोत्सनिषेण गच्छति बहिर्गङ्गात-
ज्ञानलि पाण्डिन्न कपटेन चद्रकलिकावाटि समुन्मीलति
॥ ३० ॥ न प्रीति पजने रतिर्न रसने प्रेमा न पद्मेरुदे
न श्रेह कुमुमे मुग्ध न शयने यज्ञो न वा जीवने । च त्रे
नैव चमत्प्रतिभृगयत मोदो न मौनयते तेने तेन क्रियासा
पस्तपिमा यस्मै तवैव दशा ॥ ३१ ॥ मात वं हृदये

निघाय सुचिर रोमाधिताङ्गी मुहुर्मुग्धा मन्वत्तारका मुक्त
लित्वापाङ्गा दधाना दशम् । सुतेगलिखितेन शन्यहृदया
लेखावशेषीमन्वत्तारकाङ्गी नि हिंसा कथय मे गूढो निहन्ति
सर ॥ ३२ ॥ आशास्ये सखि सूचयन्त्यनिरता सतापनाथा
पर विभक्तन न कारणं वयमिति स्वातेऽसित्चिन्तामर । किं
वा धर्मनिषीदिता तत्र तन्नाङ्गी निकामं प्रिये पुण्याद-
प्यतिकोमला मलिनता याता मृगाली यथा ॥ ३३ ॥

दूर्ती प्रति स्वावस्थाकथनम् ।

अद्विसवीक्षणं चक्षुरद्विसमीलन मन । अद्विसस्पर्शन
पाणिरथ मे किं करिष्यति ॥ १ ॥ हन्त कान्तमपि ते
दिदृक्षते मानस माम न साधु यत्नते । इन्दुरिन्दुमुखि
मन्दसारुतश्चन्दनं च वितनोति वेदनाम् ॥ २ ॥ तुष्यन्तु
मे छिद्रमनाय शनन करोतु मे शान्तिमर गृहेश्वर ।
मयिस्तु वक्षोरुहमप्यभूषणं ममास्तु सौन्दर्यनिकेतनं
प्रिय ॥ ३ ॥ कालो मधु कुपित एव च पुण्यवन्धा धीरा
वहन्ति रतिखेदहरा समीरा । केलीवनीयमपि वशुलकुञ्ज
मज्जुर्दरे पति कथय किं कर्णीयमथ ॥ ४ ॥ कान्त
कृतान्तचरित कुटिला तदन्वा वज्रोमामि वचनानि च
दुर्जनानाम् । प्रलयमन्तरगतो प्रहरन्ति बाणा प्राणा
पुन सखि बहिनं खलु प्रयान्ति ॥ ५ ॥ अकफादेकसि-
न्धयि सखि मयासु वनतट व्रजन्त्या दृष्टो यो ननपलधरस्या
भलतलु । स इममङ्गा किं वाकुरत नहि जाने तत इद
मनो मे व्यालोलं कचन गृहहृत्पले न बलते ॥ ६ ॥ गते
प्रेमाबन्धे प्रणयबहुमाने विगलिते निवृत्ते सद्भावे प्रगथिनि
जने गच्छति पुर । तदुत्प्रेक्ष्योत्प्रेक्ष्य प्रियसखि गतास्ताश्च
दिवसात्र जाने को हेतुर्दलित शतथा यत्र हृदयम् ॥ ७ ॥
सामी कृप्यतु कृप्यता परिजना निन्दन्तु मामन्यत्रकिं
तावत्प्रथतामयं तु जगति प्रौढो मनोपद्रव । आशास्य पुन
रेतदेव यदिद चक्षुश्चिर वर्धता येनेद परिचीयते सुरारिपो
सौन्दर्यसार वपु ॥ ८ ॥ नि ज्ञेह पतिरुच्छ्रिता करुणया
श्वश्रूजसं वृथा वाग्वाणीर्हृदय भिनति क्लृप्तोत्ताला पुन
यातर । नित्य निन्दति नैन नन्दति कदाप्येया नवान्दापि
तन्मात कं शरण व्रजामि तरुणी दीनाहमेकाकिनी ॥ ९ ॥
किं स्वप्न किमु जागर किमथवा रात्रि किमासौदिन
मोहावस्थितया मया न किमपि ज्ञात किमेतत्सखि । यन्नाम
श्रवणादनन्तरमिदं वृत्तं तमेव प्रिय चेतो दुर्लभमप्यपात्र
सकलव्यापारमावाहति ॥ १० ॥

नायकं प्रति दूर्तीपेपणम् ।

अपूजितैस्तानु गिरीन्द्रम्या किं पत्रपातेन मनोमन्त्रम् ।
यद्यसि दूर्ती सरसोत्तिदशा दास पति पादतले वधूनाम्
॥ १ ॥ न च मेज्वगच्छति यथा लघुता कर्मणा यथा च
कुरुते स मयि । निपुण तथैनममगम्य नरेषिद्विषु वाचि
दिति सद्विद्वेशे ॥ २ ॥ ननु सद्विद्वेशे सद्विद्वोदितया नयथा न
किञ्चन किलाभिदये । निजमैक्षि मन्दमनिस निश्रिते कृशितं
शरीरमशरीरशरी ॥ ३ ॥ दिशि दिशि परिहासगुदगर्भं
पिञ्जलगिरो सुकगञ्जनं च तादृक् । सहचरि हृदये निवेदनीयं
मनदुःखरोघनशाय विपाक ॥ ४ ॥ वृथा गाथासौक्यलम
लमलीका मम रुजं वदाचिदूर्तोऽसौ कनित्रचमिल्याङ्ग-
यति । इदं पाथे तस्य ग्रहियु परिलभाञ्जनचयसवद्वान्पो
स्पीडस्वगितलिपि तादृक्कयुगलम् ॥ ५ ॥ वाच्यं तस्मै सह-
चरि मनद्वारिमिक्षेपनहौ कैहेरिद्वि मम धुरिदं कामहोला
जुहोति । प्राणानर्भे तदिहसुधिता दक्षिणा दातुमीहे तज-
देशो भवतु भजता यत्रमेवामधीश ॥ ६ ॥ जीवानीति
नियोगिनी यदि लिखेदत्रैव वृत्ता कथा अत्र श्लोच्य मरि-
ष्यतीति मरणे कात्यायन किं कृत । आगन्तव्यमिदिति
सप्रति सखे समापना निष्फला भ्रात सप्रति याहि नास्ति
लिखित तद्गृहि यत्ते क्षमम् ॥ ७ ॥ उल्लङ्घयापि सर्वावच
समुचितामुल्लङ्घय लज्जामल नित्वा भीतिमर निरन्य च
निजं सौभाग्यगते मनाक् । आशा केरलमेव मन्मथगुरो-
रादाय नून मया त्व नि शेषविलामिर्गणपनाचूडामपि
समृत् ॥ ८ ॥ इति त्व तरुणी युवा स चपल द्याभा
स्वमोमिर्दिश सदस्य स रहस्य एव विपिनं संकेतकावासक ।
भूयोभूय इमे वसन्तमस्तश्रेतो नयन्त्यन्या गच्छ क्षेम-
समागमाय निपुणे रक्षन्तु ते देवता ॥ ९ ॥

नायकस्यापि द्यूक्तयः ।

सुमम त्वत्क्याम्ने कर्णकण्ठविलालम् । उज्ज्वल
दनाम्नोऽगि भिनत्सद्धानि साङ्गना ॥ १ ॥ स्वयि र्दं कुर
द्वाक्ष्या ससते मदनव्याथा । यथा सुदयमाजीन्दौ म्लानि
कुसुदसहते ॥ २ ॥ विरहे तत्र तन्वङ्गी कथ क्षपयतु
क्षपाम् । दारुणव्यनसायस पुरस्ते भणितेन किम् ॥ ३ ॥
सा सुन्दर तत्र विरहे सुतनुविरयन्मात्रलोचना सपदि । एता
वतीमवस्था याता दिवसैरियमत्रै ॥ ४ ॥ तत्र विरहे
विधुन्दना मन्माधिक का न सीदन्ति । सीदन्ति विरहे
यसा साधु तत्रसाफल तसा ॥ ५ ॥ प्राणेश तव विरहिणी
हिमकरकिरणेषु हर्म्यमिलितेषु । सतापनि सद्वाङ्गी सुचरि

निचय चक्रोराणाम् ॥ ६ ॥ अनयनयथे प्रिये न व्यथा
 यथा दृश्य एव दुःप्रापे । म्लानैव केजल निशि तपन
 शिला वासरे ज्वलति ॥ ७ ॥ सा सर्वथैव रक्ता राग
 गुञ्जैव न तु मुखे बहति । वचनपटोत्तव राग केवलमाले
 शुक्लस्य ॥ ८ ॥ न सवर्णो न च रूप न सरिकया नैव
 सा प्रकृति । बाला त्वद्विरहापदि जातापञ्चमामेव ॥ ९ ॥
 सा विरहदहनदग्ना मृत्वा मृदापि जीवति वराक्री । सारीव
 कित्तम भवतासुकूलिता पात्रिताक्षेण ॥ १० ॥ गायति गीते
 शंसति यशे वादयति सा विपक्षीपु । पाठयति पञ्जरशुक
 तत्र सदेशाक्षर रागा ॥ ११ ॥ तव विरहमसहमाना सा
 तु प्राणान्निमुक्तयती । किंतु तथाविधमङ्ग न सुलभमिति
 ते न सुचरित ॥ १२ ॥ अभिनवनलिनीक्सिलयगणालजल
 यादि दवदहनराशि । सुभग कुरङ्गदशोऽस्या विधिवश
 तस्त्वद्वियोगपविपाते ॥ १३ ॥ त्वद्विरहे विस्वारितरजनौ
 जनिते दुःखन्दन्देये । त्रिसिनीय माघमासे विना हुताशेन
 सा दग्धा ॥ १४ ॥ या दक्षिणा त्वमखामदक्षिणे दक्षिण
 सादितरसाम् । जलधिरिव मय्यसत्थो न वेल्यो सदश
 माचरति ॥ १५ ॥ अनुरागवर्तिना तव विरहेणोभ्रेण सा
 गृहीताङ्गी । निपुररिपुणेव गौरी वरतनुरर्धावशिष्येव ॥ १६ ॥
 अगणितगुणेन सुन्दर कृत्वा चारित्रमयुदासीनम् । भवता
 नन्यगति सा विहितावर्तनं तरणिरिव ॥ १७ ॥ कितव
 प्रपथिता सा मत्रत मन्दाक्षमन्दसचारा । बहुदायैरपि सप्रति
 पाशकसारीव नायाति ॥ १८ ॥ रुष्टे का परपुष्टे मन्दे का
 हन्त मारुते चर्चो । त्रयि गतवति हृदयेशे जीवनदा
 तापि जीयन हरति ॥ १९ ॥ कुशल तसा जीवति कुशल
 पृच्छामि जीरतीत्युक्तम् । पुनरपि तदेव कथयसि मृत्वा न
 कथयामि या श्वसिति ॥ २० ॥ उद्धूयेत नतभ्रू पक्ष्मनि
 पातोद्ध्वै पवनै । इति निनिमेषमसा विरहयसया
 विलोकिते वदन्म् ॥ २१ ॥ त्वयि दृष्ट एव तसा निर्वाप्ति
 मनो मनोभवज्वलितम् । आलोकै हि हिमाशोर्विकसति
 कुसुद कुसुद्वत्या ॥ २२ ॥ तत्र विरहे हरिणाक्षी निरीक्ष्य
 नम्रमालिका दलिताम् । हन्त नितान्तनिदासीना किं
 हतनल्पितैरथवा ॥ २३ ॥ सरशशतविधुरया मगामि
 सख्या वृत्ते किमपि । क्षणमिह विश्राम्य सखे निर्दयहृद-
 यस्य किं वदाम्यथवा ॥ २४ ॥ तव विरहे मलयमरुह्या
 नञ् शशिरुचोऽपि सोष्माण । हृदयमरुतमपि भिन्ते
 नलिनीदलमपि निदाघविरसा ॥ २५ ॥ ध्यजन ध्यजन
 जल जल धनसरो धनसार इत्यपि । अवरोधगृहेषु सुभ्रुवा
 कुररीगामिव कातरो ध्वनि ॥ २६ ॥ मम रूपकीर्तिमह-
 रद्भुवि यत्तदनुपविष्टहृदयेयमिति । त्वयि मत्परादिव निरस्त

दय सुतरां क्षिणोति खलु ता मदन ॥ २७ ॥ तव सा
 कथासु परिघट्टयति श्रवण यदङ्गुलिमुखेन मुहु । घनता भ्रुव
 नयति तेन मन्दगुणपूरितमवृत्ततया ॥ २८ ॥ उपताप्य
 मानमलघूष्णमभि श्वसिते सितेतरसरोजदश । द्रवता
 न नेतुमधर क्षमते नवनागवह्लिदरगारस ॥ २९ ॥
 दधति स्फुट रतिपतैरिपन शितता यदुत्पलपलाशदश । हृदय
 निरन्तरवह्लिक्ठिन स्तनमण्डलावरणमप्यभिनन् ॥ ३० ॥
 कुसुमादपि सितदश सुतरा मुकुमारमङ्गमिति नापरथा ।
 अनिश निजेकरुण करुण कुसुमेपुरुत्तपति यद्विशिष्ये
 ॥ ३१ ॥ विपता निषेवितमपक्रियया समुपैति सर्वमिति सल्य
 मद । अमृतसुतोऽपि विरहाद्भवतो यदयम् दहनित हिम
 रश्मिहच ॥ ३२ ॥ उदित प्रिया प्रति सहार्दमिति श्रद्धधीयत
 प्रियतमेन वच । विदितेक्षिते हि पुर एव जने समुद्गीरिता
 खलु लगन्ति गिर ॥ ३३ ॥ त्व विनिजितमनोमवरूप
 सा च सुन्दर भवत्यनुरक्ता । पञ्चभिर्गुणदेव शरैस्ता
 तापयत्यनुशयादिव काम ॥ ३४ ॥ क्षणमपि विरह पुण
 न सेहे नयननिमीलनखिन्नया यया ते । श्वसिति कथमसौ
 रसालशाखा चिरविरहेण विलोक्य पुथिताग्राम् ॥ ३५ ॥
 सखि दयितमिहानयेति सा मा प्रहितवती कुसुमेणुणाभितता ।
 हृदयमहृदया न नाम पूर्वं भवदुपकण्टसुपागत विवेद ॥ ३६ ॥
 चिरमपि कलितान्यपारयन्त्या परिगदितु परिशुष्यता
 सुखेन । गतशृणु गमितानि सस्तस्वीना नयनसुने समया
 द्रता मनासि ॥ ३७ ॥ अचकमत सपञ्चवा धरिनी गृधु
 सुरभिं विरहस्य पुष्पशय्याम् । भृशमरतिमवाप्य तत्र
 चाखास्तव मुखशीतमुपैतुमङ्गमिच्छा ॥ ३८ ॥ हारावरोपा
 ननु कण्ठनाला त्वन्नामरोपा रसना तदीया । लवण्यरोपा
 तनुमानयद्विष्कृब्धानशेष परम तदायु ॥ ३९ ॥ तसा
 महाविरहवह्लिदिशाकलापतमे स्थितोऽसि हृदये सतत
 प्रियाया । प्रालेयशीकरसमे हृदि सा कृपालो बाला क्षण
 वसति नैव खलु त्वदीये ॥ ४० ॥ अङ्गानि मे दहतु कान्त
 वियोगनहि सरक्षतां प्रियतमो हृदि वर्तते य । इत्याशया
 शशिसुखी गलदधुविदुषाराभिहृष्यामभिविधति हृद्यदेशम्
 ॥ ४१ ॥ सकेतकुञ्जसुवि सा शयनोपधानव्यालकृत सुमग
 पुण्डलिन न वेद । तत्कण्ठलप्रयनच दनगन्धलुम्बलतैत्र
 निश्रलमुनास चिराय सोऽपि ॥ ४२ ॥ राकासुधाकरकै-
 नेलिनीदलैश्च नीहारहास्यनसारमै किमेतै । किं वा मयेन
 हरिचन्दनपङ्कसैरने त्वा विना मृगदश परितापशान्ति
 ॥ ४३ ॥ स्वामञ्जनीयति क्लान्तु विलोकयन्ति त्वा मृगपती
 पुनरल्ययति वर्णपूरम् । त्वा पूर्णमाधिपुमुती हृदि मान
 यती यशोनिनीननननीलमणीकरोति ॥ ४४ ॥ अविरो

परिहारैरुग सारणीना स्मग्दहनशिखोष्णश्वासपूर्वश्च
 तस्या । सुमग वत वृशाङ्गा स्वर्ष्याग्न्योन्यमेमि क्रियत इव
 पुरोर्ग पङ्क्तिपासुग च ॥४५॥ स्मग्दधुनिमित्तं गृहमुज्ज्वे
 मया सुमग तप कथाया प्रस्तुताया सखीमि । भवति वि
 तनपृष्ठोदसपीनसनाम्ना तननउथितनाहुर्जृम्भिनै साङ्गमङ्ग
 ॥ ४६ ॥ विपुलपुलकपालि स्पीतसीत्कारमन्तनित-
 जडिमकाकुव्याकुल व्याहरन्ती । तप नितप विधायामन्द
 कन्दर्पचिन्तारसचलनिधिमया ध्यानरुभा मृगाक्षी ॥ ४७ ॥
 अङ्गेज्जङ्घनरुहतनहृश्रयुपि ध्यानमुद्रा कण्ठे जीव कर
 किसलये वीधर्गाया क्रमोलः । असे वेणी कुचपरिसरे
 चन्दनं वाचि मौनं तस्या सत्रे स्थितमपि न तु त्वा विना
 ह्यपि चेत ॥ ४८ ॥ किं पृष्टेन द्रुततरमितो गम्यता सा
 प्रिया ते दृष्टा मार्गे दिनसमाखिल सास्रमेरा मयैरम् ।
 पान्ये पान्ये त्वमिति रमसोद्गीरमालोकयन्ती दृष्टे दृष्टे न
 भवति भगानित्युदसं वलन्ती ॥ ४९ ॥ चित्रोक्तीर्णादपि
 विषयराद्रीतिमाजो निगाया किं तु नृमस्त्वदमिसरणे
 साहस नाथ तस्या । ध्वान्ते याग्या यदतिनिभूत बाल्या
 सप्रकाशनासात्यामि पवि फणिकणारखरोवी व्यधायि
 ॥ ५० ॥ यावद्यापन्नरति कठ्या पूर्णकाम शशाङ्कान्ता-
 त्तापद्घुतिमययु क्षीयते सा मृगाक्षी । मन्ये घाता घट-
 यति विधु सारमादाय तस्मात्सन्नाधान्न भवति सखे
 पूर्णिमा तापदेहि ॥ ५१ ॥ हस्ताम्भोजे वदनमञ्जानाय
 तान्गाहृमूले द्वारि खैर नयनमधरे तर्जनीं सनिधाय ।
 दीर्घोच्छ्वास विरतविषया स्वादमुक्त्विष्ठतोष्य मृगाक्षी त्वा
 हृदि विद्वधती बाष्पमाविष्करोति ॥ ५२ ॥ आद्य कोप
 सद्दनु मदनस्त्वद्वियोगस्तृतीय शान्त्यं दूर्तीनचनमपर
 पचम शीतमातु । इत्थं बाला निररपि पर त्वा फल प्रार्थ
 यन्ती हा हा पैञ्चअनमधुना सेवते योगिनीय ॥ ५३ ॥
 धातु शिल्पातिशयनिकपस्यानमेया मृगाक्षी रूपे देवोऽप्यय
 मनुपमो दक्षभाद स्मरस्य । जातं देवात्सदृशमनयो सगत
 यचदेतत्पद्महारभ्योपननमधुना राज्यमेकातपनम् ॥ ५४ ॥
 अन्नध्यानंमुग्धरतिदिग्ग श्रेणयतोयदाना धारासार्धैरणि
 वउय सत्रेन ह्यनयन्ति । तेन केहं बहति विपुलं मत्सखीयुक्त
 मेतत्त्वं नि ज्ञेहो यदमि तदिदं नाथ मे विस्मयाय ॥ ५५ ॥
 प्रादुर्भूते ननरत्नरे त्वस्य द्रष्टुकामा प्राणा पद्मेरुदाल-
 द्या कण्ठदेशं प्रयाति । अत्यक्त वा तत्र सुम्बविधुं
 द्रष्टुमर्हस्य गतु वक्ष पञ्च सृजति भिसिनीपहन्म्य चलेन
 ॥ ५६ ॥ गृहीत तान्मूल परिजननचोमि कथमपि
 स्मरत्यन्त शय्या सुमग तप भूति प्रतिदिनम् । तथैरास्ते
 हस्त कलितफणिरक्षीनिसलयस्तयैरासीतस्या क्रमुक्कल-

कालीपरिचिनम् ॥ ५७ ॥ गत्येका मूर्त्तं मति पुनगन्या
 यदनयो क्रिमप्यासीन्मध्ये सुमग मरुत्त्रायामपि निमि ।
 लिम्बन्त्यास्ततस्या कुसुमगरलेभ्य तप कृते समानि
 स्वस्तीति प्रथमपदमागोऽपि न गत ॥ ५८ ॥ मस्तीभित्ता
 याचे वत ननशिरास्त्वामिदमह न चेदमि प्रीति कुरु
 तदपि कारुण्यकणिकाम् । अतस्या सा तस्या सुदतमय-
 मया क्रिमपर प्रमोहो विश्रामस्त्वमथ भगण वा प्रतिवृत्ति
 ॥ ५९ ॥ विमुग्धन्वा प्राणाक्षिरनिग्दुत्तसहनया तथा
 सद्विष्टं ते कठिनहृदयापश्चिममिदम् । अपत्य बालका मम
 विधिहृताया सलिलया तथा नेय सेव्या व्यसनरुचये
 दीयत इति ॥ ६० ॥ न हार नाहार कलयति विहारं
 विपमिन् स्मरन्ती सा रामा सुमग भवतश्चागमद्विनम् । पर
 क्षीणा दीना परमसुगहीना सुवदना कुहूपर्गर्गानचपठ-
 नयनाङ्गीकृतगति ॥ ६१ ॥ क्षण मूर्च्छामेति भ्रमति परितो
 ऽथ क्षणमपि क्षणं प्रति स्तम्भ निररपि भगद्व्याननिरता ।
 क्षण स्वप्ने बाला तप सुमग योगं च लभते क्षण तज
 शमोर्नयनजमय ध्यायति यमम् ॥ ६२ ॥ कुसुमशयने
 ऽप्यङ्गं ताम्यलनङ्गविचर्तनं वदनपरनै श्यामच्छायो बभूव
 मखीचन । हृदयनिहित शीतो लेपस्त्वमीति रं कगेत्यहह
 कठिनानस्या तस्यास्त्रयैरुपुंक्ष्यते ॥ ६३ ॥ विरहविषम
 काम काम तनु कुन्ते तनु दिनसगणनादृशश्चाय व्यपेन
 घृणोपम । त्वमपि वशगो मानज्याघेर्चिन्तित्य नाथ हे
 निसलयमृदुजीनत्येन कथ प्रमदाजन ॥ ६४ ॥ मृगशिशु
 दशस्तस्यास्ताप कं कथयामि ते दहनरतिता दृष्टा मूर्ति
 मंया न हि प्रैषवी । इति तु विदित नारीरूप स लोकरुगा
 सुग तप शठतया शिलोत्कर्षो विधेर्चिन्तित्य ॥ ६५ ॥
 सुहृद्व्यंजननीचनें सगसचन्दनासेचनं सरोत्तद्वेषेर्नरपि
 न चेष्टते सुन्दरी । तथापि तप नामनि प्रियसखीभिराम
 दित निनेदयति जीवित श्रयणसीभि रमेन्द्रम् ॥ ६६ ॥
 गेहादङ्गणमङ्गणादपि बहिर्बालाच पृथ्वीतः तामानि यदि
 वेत्ति सैव सुसखी किं चान्यदाचदमहे । पर्यङ्केऽपि तयाङ्ग
 सङ्गसुमगं खेदाम्मसा निर्वैधैरामण्डपतामनीयन तथा
 तमिन्कदल्या मुहु ॥ ६७ ॥ दृष्टे चन्द्रमणि प्रलन्तमणि व्योमा
 ङ्गणम्येयमि स्फूर्तिर्मल्लतेचमि त्वयि गते दूर निजप्रेयसि ।
 श्वास केवकोरनीयति मुख तस्या सरोजीयति क्षीणेदीयति
 मन्मयो मृगदृष्टो हृक्चन्द्रकान्तीयति ॥ ६८ ॥ आनामो
 विपिनायते प्रियसखीमाल्यापि जालायत तापोऽपि श्मसितेन
 दानदहनत्रालाकलापायते । सापि त्वद्विरहेण हन्त हरिणी
 रूपायत हा कथं कन्दर्पोऽपि यमायते विरचयन् शाङ्क-
 विक्रीडितम् ॥ ६९ ॥ अलिच्छत नयनान्मु बन्धुपु कृत्

ताप सखीप्राहितो दैन्य न्यस्तमरोपत परिजने चिन्ता
 गुरुभ्योऽर्पिता । अथ श्व किल निर्धृतिं व्रजति सा श्वासे
 पर खिद्यते विश्रब्धो भव विप्रयोगजनित दुःख विभक्त
 तथा ॥ ७० ॥ त्वचिन्तापरिकल्पित सुभग सा समाव्य
 रोमाश्रिता शूयालिङ्गनसत्कलद्रुजयुगेनात्मानमालिङ्गति ।
 किं चान्यद्विरहद्वयथाप्रशमनीं संप्राप्य मूर्च्छां विराट्पत्युज्जी
 वति कर्णमूलपठितेस्त्वन्नममत्रासरे ॥ ७१ ॥ नीरागा
 मृगालान्छने सुखमपि स्वनेक्षते दर्पणे तस्मा कोकिलकूजिता
 दपि गिर नोन्मुद्रयत्यात्मन । चिन दुःसहदाहदायिनि
 घृतेद्वेषापि पुष्पाशुषे सा बाला सुभग प्रति प्रतिपद्य प्रेमा
 धिकं पुप्यति ॥ ७२ ॥ उन्मीलति नखैर्लुनीहि वहति
 क्षौमाशलेनाशुषु क्रीडाकाननमाश्रयन्ति बलयकण्ठे समु
 त्रासय । इत्थ यञ्जुलदक्षिणानिलकुहकपठीषु साङ्केतिक
 व्याहारा सुभग त्वदीयविरहे तस्मा सखीना मिथ ॥ ७३ ॥
 वर्पन्ति स्तनयिद्वयो न सरले धारागृहे वर्तसे गर्जन्ति
 प्रतिकूलनादिनि न ते द्वारि स्थिता दग्धिन । इत्येव
 गमितो घनव्यतिकर सा राजपुत्री पुनर्गतो वाति कदम्ब
 पुष्पसुरमौ केन प्रतारिष्यते ॥ ७४ ॥ सप्रासेज्यधिवासरे
 क्षणमसौ त्वदभवातायान वारवारसुपेत्य निष्कृतयथा निश्चित्य
 किंचिच्चिरम् । सप्रत्येय निवेद्य केलिकुररी सारु सरीसि
 शिशोर्माधव्या सहकारकेण करुणा पाणिग्रहो निर्मित
 ॥ ७५ ॥ नाय मुञ्चति सुभ्रुवामपि तनुत्यागे वियोगञ्जस्ते
 नाहं विहिताञ्जलिर्यदुपते पृच्छामि सत्य वद । ताम्बूल कुसुम
 पैटीसुन्दक यद्वन्धुभिर्दीयते सादनैर परत्र तत्किमुचित
 ज्वालालीदु सहम् ॥ ७६ ॥ श्वासान्मुञ्चति भूतले विलुठति
 रत्नमार्गमालोक्त दीर्घं रोदिति निक्षिपत्यविरत शामा मुञ्चा
 बह्वरीम् । किं च प्राणसमा न काङ्क्षितवती स्वप्नेऽपि ते सगम
 निद्रा वाञ्छति न प्रयच्छति पुनर्दग्धो विणिस्तामपि ॥ ७७ ॥
 कोदण्डो विशिष्यो मनोनिवसति कामस्य तस्मा अपि भ्रूवली
 नयनायल मनसि ते वास समुनीलति । इत्थ साम्यविधौ
 तयो प्रमत्ति स्वामिसाया शिखता तन्व्याना तनुता क्रमाद
 तनुतां नैषा यथा गच्छति ॥ ७८ ॥ शोकोत्सिस्त्रोक्त
 मुमनसो यद्वैमनसोदयो वरस्यं च रसालतो विकल्पा
 तावत्कल्पना निधे । किं चान्यत्रलडो भवत्वनन्दो निर्णीत
 सुधीयत वाम केरन्मैक एव न भवानस्यामशेष जगत्
 ॥ ७९ ॥ नैषुर्गे कलपन्कोमलगरां पूर्णस्य शीतदुते
 सिग्मत्त्व वत दक्षिणस्य मरुतो दाक्षिण्यद्वानिधं साम् । अतं
 प्याहृतिमेव कर्तुमवन्ना मनाहमातन्वते तद्विप्र नियते कृपा
 दिचन्नेद्रुतस्त्वदासिप्रमं ॥ ८० ॥ या चन्द्रस्य कलङ्किने
 अनयति सैराजनेन प्रया वाचा मन्दिरकीरसुन्दरगिरो या

सर्वदा निन्दति । निश्वासेन तिरस्करोति कमलामोक्ष
 निवतान्यानिलान्सा तैरेव रहस्वया विरहिता काचिदशा
 नीयते ॥ ८१ ॥ चन्द्र चन्दनकर्दमेन लिखित समाधिं
 दधाधरा काम पुष्पशर किलेति सुमनोवर्गं लुनीते च
 यत् । वन्द्य निन्दति यच्च मन्मथमसौ भङ्क्त्वाप्रहत्या
 झुलीस्ताकाम सुभग त्वया वरतनुर्वातुता लम्बिता ॥ ८२ ॥
 तापोऽन्म प्रसूतिपच प्रचयवान्वाप्य प्रणालोचित श्वासा
 कम्पितदीपवर्तिकलिका पाण्डिङ्गि मद्य वपु । किं चान्य
 त्कथयामि रात्रिमखिला स्वन्मार्गवातायने हस्तच्छत्र
 निरुद्धचन्द्रमहससासा स्थितिर्वर्तते ॥ ८३ ॥ विभ्राणा
 हृदये त्वया विनिहित प्रेमाभिधान नवं शल्य यद्विदधाति
 सा विधुरिता साधो तदाकर्ण्यताम् । शैते शुष्यति
 तान्मैयति प्रलपति प्रम्लायति प्रेङ्खति भ्राम्यत्युच्छ्रुति प्रेङ्गयति
 गैलत्युन्मूर्च्छति नुद्यति ॥ ८४ ॥ कार्ये चेत्यतिपत्कल
 हिमरुच स्थूलैव चेत्याण्डिमा लीना एव मृणालिका
 यदि पुनर्बाष्प कियान्मुषि । सतापो यदि शीतलो
 हुतवहस्तसा कियद्वर्ण्यता किं तु त्वत्स्थितिमानमेव शरण
 लान्ग्यशेष वपु ॥ ८५ ॥ सौधादुद्विजते त्यक्त्युपन
 द्वेष्टि प्रमामैदवीं द्वारात्रसति चित्रकेलिसदसो वेप विष
 मन्वते । आले केनलमञ्जिनीकिसलयप्रस्तारशय्यातले
 सक्लोपनमरन्द्राकृतिरसायत्तेन चित्तेन सा ॥ ८६ ॥ सा
 न स्नाति न चातुलिम्बति न वा केशेषु धत्ते सज न क्रीडासु
 मनो दधाति न सखीरालोकते चाटुषु । किं तु न्यस
 सुखान्मुञ्ज करतले चाणायमाणेक्षण निश्वासलपिताधर
 च शयने जागर्ति ते चिन्त्या ॥ ८७ ॥ सा रोमाश्रति
 सीत्करोति विलपत्युत्कम्पते ताम्यति प्यायत्युद्भमति प्रमी
 लति पतत्युधाति मूर्च्छत्यपि । एतावत्यतनुञ्जरे वरतसु
 जाँवेद्य किं ते रसात्स्वैर्यप्रतिम प्रसीदसि यदि त्यक्तोऽन्याया
 हस्तक ॥ ८८ ॥ वंदर्पञ्जरसञ्जराकुलतनोराश्रयमसा
 श्विर चेतश्चन्दनचन्द्रम कमलिनीचिन्तासु सताम्यति । किं
 तु शान्तिवशेन शीतलतनु त्वामेमेक प्रिय प्यायती
 रहसि स्थिता कयमसां क्षीणा क्षण प्राणिति ॥ ८९ ॥
 अद्वेष्यामरण करोति बहुश पत्रेऽपि सचारिणि प्राप्त स्या
 परिशङ्कते वितनुते शय्या चिर प्यायति । इत्याकस्मिन्कल
 तत्परचनासक्यलीलाशतव्यासत्तापि निना श्वया वरत
 नुर्नेषा निद्रा नेष्यति ॥ ९० ॥ आत्मान्याङ्गणपिकारि
 सरे चूतदुमे मञ्जरीं संस्रान्द्रपरागम्पटरणद्वृङ्गानांगि
 नीम् । मन्ये स्ता तनुमुचरीयशलेनाच्छाद्य बाला सुभ

१ विरहविद्वान् २ चन्द्रोऽपि प्राप्नोति ३ चन्द्रो ४ नैर्द्वेष्यापि चन्देन
 वृत्तमया भवति ५ येनानिदधदिल्ले ६ योना भवति

रुग्णध्याननिरोधकमित्तुचक्रासोद्गमा रोदिति ॥ ९१ ॥
 चिनाय त्वयि चिन्तिते स्मृतिमुना सजीकृतं सं धनुर्गतिं
 घर्तुमुपागतेऽङ्गुलियुगे बाणा गुणे योजिताः । प्रारब्धे तत्र
 चित्रकर्मणि पुनस्तद्वाणभिन्ना सती भित्तिं द्रागत्रलम्ब्य मिह-
 लपते सा तत्र चिनायते ॥ ९२ ॥ आदावज्जनपुञ्जलितत्रपुपा
 श्वासानिलोद्घासितप्रोत्सर्पद्विहारानलेन च ततः सतापिताना
 दशाम् । सप्रत्येव निषकमश्रुपयसा देवस्य चेतोमुद्यो मल्ली-
 नामिव पानकर्म कुरुते वामं कुरद्वेक्षणम् ॥ ९३ ॥ ज्योःस्त्रा
 मौक्तिकदाम चन्दनरसः शीताशुकान्तद्रवः कर्पूरं कदली
 मृणालजलान्यान्यम्मोजिनीपङ्कजा । अन्तर्मानसमास्त्वया
 प्रमत्ता तसाः स्फुलिङ्गोत्करव्यापाराय भ्रान्तिं हन्त किम-
 नेनोक्तेन न ब्रूमहे ॥ ९४ ॥ पाणिर्नारवकङ्कणः स्तनतटी
 निष्कम्पमानाशुका दृष्टिर्निश्चलत्तारका समभयप्रित्ताण्डयं
 कुण्डलम् । कश्चिर्नार्पितया समं वृशतनोर्मैदो भवेद्यो यदि
 त्वन्नामस्मरणेन कोऽपि पुलकारम्मः ससञ्जुम्भते ॥ ९५ ॥
 दत्तोऽसाः प्रणयस्त्वयैव भवता चेयं चिर लालिता देवा-
 दद्य किंल त्वमेव कृतवानस्या ननं विप्रियम् । मन्सुर्दु सह
 एव यास्तुपशमं नो सान्त्ववादैः स्फुटं हे निश्चिद्य विमुक्त-
 कण्ठकरुणं तावत्सखी रोदितु ॥ ९६ ॥ चूडारत्नमपानिधिर्यदि
 भवेच्चेलुन्तलं गण्डकी कावेरी यदि कङ्कणं यदि पुनर्भ्रैवैयकं
 गौतमी । सुत्तास्रसुरनिभ्रगा यदि यदि स्यान्मैरुला नर्मदा
 कौशेय यदि कौशिकी कृशतनोस्तापस्तदाप्येति वा ॥ ९७ ॥

नायकं प्रति नायिकासंदेशः

अदृष्टे दर्शनोत्कण्ठा दृष्टे विच्छेदमीरुता । नादृष्टेन न
 दृष्टेन भवता विद्यते सुखम् ॥ १ ॥ आलीभिः सह भाषितं
 किमपि तद्वर्मापि सवीक्षितं पञ्चेषुः कुसुमैरपूजि कथमप्या-
 धाय चित्ते मनाक् । तेनापि प्रिय चेतया मयि कृसाकार्पण्य-
 मालम्बसे प्राणेश प्रबलं तदत्र निखिलं तत्प्रातिकूल्यं विधेः
 ॥ २ ॥ नित्य ब्रह्म यथा स्मरन्ति मुनयो हसा यथा
 मानसं सानन्दाः स्फुटसहस्रीवनयुता प्यायन्ति रेवा गजाः ।
 युष्मद्दर्शनलालसाः प्रतिदिनं युष्मान्स्मरामो वय धन्य-
 कोऽपि स वासरोऽत्र भविता यत्रावयोः सगमः ॥ ३ ॥
 इन्दुं वैरविणीव कोकपटलीवामोजिनीबान्धवं मेधं चात-
 कमण्डलीव मधुप्रेणीव पुष्पाकरम् । माकरन्दं पिकमुन्दरीव
 तरुणी प्राणेश्वर प्रोषितं चेतोवृत्तिरियं मम प्रियसखे त्वा
 द्रष्टुमुत्कण्ठते ॥ ४ ॥

नायिकां प्रति संदेशप्रेषणम्

दैवात्सर्वैर्नगति विचरन्निच्छया मत्रिया चेदाश्वासादौ

तदनु कथयैर्मा मकीनामगम्याम् । आशतन्तुर्न च कथय-
 तात्यन्तमुच्छेदनीयः प्राणत्राण कथमपि करोत्यायताश्याः
 स एकः ॥ १ ॥

नायिकां प्रति नायकसंदेशः

त्वं दूरमपि गच्छन्ती हृदयं न जहामि मे । त्रिनाममाने
 छायेन पुरो भूलं वनस्वते ॥ १ ॥ अर्तयोऽह त्वया
 कन्ठे न स्मरिष्याम्यहं तत्र । स्मरणं चेतसो धर्मस्येथो
 मनदाहृतम् ॥ २ ॥ त्वया मम समेतस्य कन्या अपि
 समासमा । मनत्या निप्रयुक्तस्य कल्पकल्पः क्षणोऽपि मे
 ॥ ३ ॥ यत् प्रभृति ते वान्त मुन्यमालोकिनं मया । कामः
 कामं ममाद्धानि व्यययत्वमितः शरैः ॥ ४ ॥ तपति तैतु-
 गात्रि मदनस्त्वामनिशं मा पुनर्दह्येन । ग्लययति यथा
 शशाङ्क न तथा हि कुसुदती दिनस ॥ ५ ॥ किमकारि
 मन्दमतिना रतिपतिना वामनन्ननिषुणेन । स्यूतामि हरि-
 णनयने हन्त हृदि श्रेहतन्तुना न तनौ ॥ ६ ॥ कृष्णा ते
 कचसहृतिरम्बुजनयने तत्राघरः शोणः । तं सुरतरङ्गिणी
 कथममितस्वापी न ते वियोगः स्यात् ॥ ७ ॥ दूर मुक्ता-
 लतया विससितया विप्रशोभ्यमानो मे । हंस इव दर्शि-
 ताशो मानसजन्मा त्वया नीतः ॥ ८ ॥ अिग्न्यमाल्य
 सुरूक्षमेन वा त्वत्कथैव सखि मे रसायनम् । शीतलं
 सलिलमुष्णमेव वा पानक हि शमयेदसशयम् ॥ ९ ॥
 स्वप्नेऽपि देवि रमसे न मया विना त्वं स्वापे त्वया विर-
 हितो मृतवद्भवामि । दूरीकृतानि विधिवदुल्लैतैस्तयापि
 जीवत्येवेहि मन इत्यसरो दुर्गताः ॥ १० ॥ यलात्फचानि
 यलनासहृमध्यमानि कण्ठोदयत्कलहतानि गल्लकुचानि ।
 आलादितांधारदलान्यलसेक्षणानि तान्येव तन्वि सुरत्वानि
 तव स्मरामि ॥ ११ ॥ अद्यापि सुन्दरि तजाननचन्द्रविभ्रं
 बन्दीकृताम्बुजयुगं परिचुम्ब्य चेतः । त्वत्सगमोद्गसुखं
 तनुते तथापि वैर करोति करुणाधिकरो विवेक ॥ १२ ॥
 त्वदीयसुत्पङ्कजं यदि विधोरलं वार्तया तत्राघसुधा यदा
 भवति किं सुधा नो सुधा । त्वदन्नपरिरम्भणं भग
 कृतं सुधागाहनैस्त्वदीयहगनुग्रहस्तदपि धिन्विगैन्द्रं पद्म
 ॥ १३ ॥ भवतु विदितं व्यर्थालोनेरलं प्रिय गम्यता तनु-
 रपि न ते दोषोऽस्माकं विधिल्लु पराश्रुणः । तत्र यदि
 तथाभूतं प्रेम प्रवन्नमिमा दग्ना प्रकृतितरले वा नः पीडा
 गते हतजीविते ॥ १४ ॥ यद्विन्दोर्लक्ष्मीस्त वदनकमले
 वासमकरोत्तम स्तोमस्येमा तव तरुणि धर्मिष्ठमभवत् ।
 अनुप्राप्ता ह्यारणलमिष च तारणलिरुचिः शरण्यायाः कने

मम शरणदाने परिभव ॥ १५ ॥ भयत्या विश्लेषे गुरुहृदय
खेदेन तनुता तनुर्नित्य धत्ते सदशमिति मत्तेभगवने ।
इद तावच्चिर कमलमुखि सर्वैरवयवै सुरूपा त्व लोके
नियतमसुरूपा भवसि न ॥ १६ ॥ सुमध्ये वाग्भङ्गैर्वचन
विधिमद्गीकुरु न वा स्मितज्योत्स्नाकान्त कुरु वदनमेत
न्मयि न वा । त्रितोकीमूर्धन्या यदि विविधपुण्याधिकतया
मया दृष्टासि त्व तदिह सकल मेऽजनि जनु ॥ १७ ॥
यदि प्राणा एव प्रणयपरिणाह कथमयं विभिन्ना तेभ्य
श्लेत्कथनियममेदव्यवसिति । न भिन्ना नाभिन्ना यदि
भनसि किं नाम तदपि त्वमेकासि त्वं मे कुवल्यदलश्रेणि
नयने ॥ १८ ॥ यदेक कासार रचयति तथा भूपम
थवा तदावाह्ना देवो वितरतितरा श्रीपतिरपि । मया तु
त्वद्भक्तो कमलमुखि सान्द्रासुसलिलै कृता पारावारास्त
दपि गणना ते न हृदये ॥ १९ ॥ इतो विद्युत्सुञ्जस्फुरितम-
सकृद्वाययतु मामित केकांकेवा हरतु हृदय निर्दयमिदम् ।
इत कामो वाम प्रहरतु सुदु पुङ्खितशरो गतासि त्व दूर
चपलनयने प्राप्ससि कुत ॥ २० ॥ हिमाञ्जुश्रण्डाशुर्नव
जलधरो दामदहन सरिद्धीचीवात कुपितकणिनि श्वासपयन ।
नवा मही भङ्गी कुवल्ययनं कुन्तगहन मम त्वद्विह्लेषा
त्सुमुखि विपरीतं जगदिदम् ॥ २१ ॥ आस्ता तावद्वचन
रचनाभाजनत्वं विदूरे दूरे चास्ता तव तनुपरीरम्भसमाय
नापि । भूयो भूय प्रणतिभिरहं किंतु याचे विधेया स्मार
स्मार सजनगणने कापि लेखा ममापि ॥ २२ ॥ श्यामा
खङ्गं चकितहरिणीप्रिक्षणे दृष्टिगतं वक्रच्छया शशिनि
शिथिला बर्हामारेपु केसान् । उल्लक्ष्यामि प्रतनुपु नदीवीचिपु
भ्रूलिलासाहृत्तैकस्मिन्कचिदपि न ते चण्डि सादृश्यमस्ति
॥ २३ ॥ त्यामालिर्य प्रणयपुपिता धातुरागे शिलाया
मात्मानं ते चरणपतितं यावद्विच्छामि कर्तुम् । अक्षैस्ता-
वन्सुदुरापचितैर्दृष्टियालप्यते मे धूरस्तस्मिन्पि न सहते
सगम नौ श्रुतान्त ॥ २४ ॥ मामाकाशप्रणिहितमुज
निर्दयाशेषहेतोर्लन्घ्यायास्तै कथमपि मया स्वमसदर्थानेपु ।
पश्यन्तीना न रज्जु बहुशो न स्थलीदेवताना सुक्ता
स्थूलास्तस्मिन्सलयेऽप्यशुलेशा पतन्ति ॥ २५ ॥ भिन्ना
सद्य तिसलयपुटान्देवदारुद्रुमाणा ये तस्मिन्सुतिमु-
नयो दरिणेन प्रवृत्ता । आल्लिङ्गन्ते गुणवति मया ते
तुपारादिधाता पूर्वं सृष्टं यदि निष्ठ भवेदन्नमेनिष्ठवेति
॥ २६ ॥ सक्षिप्येत क्षण इव कथं दीर्घयामा त्रियाम्
सर्वावस्थाम्हरपि कथ मन्दमन्दातव सात् । इत्थं चेत्
श्रुतुलनयने दुर्भगार्थन मे गाढोन्माभि श्रुतमशरणं त्वद्वि-
योगव्यपाभि ॥ २७ ॥ कस्यास्याय व्यस्तिकरमिभ सुक्त-

दु खो भवेय को जानीते निभृतमुभयोरावयो श्लेहसारम् ।
जानात्वयं शशाधरसुखि प्रेमतत्त्वं मनो मे त्वामेवैतच्चि
रमुनगत तत्रिये किं करोमि ॥ २८ ॥ त्वद्व्यापृतपान
दुर्ललितया दृष्ट्या क विश्रम्यता त्वद्वाक्यश्रवणाभियोग
परयो श्रव्यं कुत श्रोत्रयो । एभिस्त्वत्परिरम्भनिर्भरसैद्धै
कथ स्वीयता कथ त्वद्विरहेण सप्रति वयं कथामवस्था गता
॥ २९ ॥ यत्त्वद्येनसमानकान्ति सलिले ममं तदिन्दीवर
मेधैरन्तरित प्रिये तव मुखच्छायातुकारी शशी । येऽपि
त्वद्गमनानुकारिगतयस्ते राजहसा गतास्त्वत्सादृश्यविनोद
मानमपि मे दैवेन न क्षम्यते ॥ ३० ॥ गूढालिङ्गनगण्ड
नुम्बनकुचस्पर्शादिलीलायितं सर्वं विस्मृतमेव विस्मृतवतो
बाले खलेभ्या भयात् । सल्लापस्त्वयुना सुदुर्घटतमस्त
त्रापि नातिव्यथा यत्त्वद्दर्शनमप्यभूदसुलभ तेनैव द्ये भूयम्
॥ ३१ ॥ धन्यस्तन्वि स एष पाण्डिमवरश्चुम्बनकमोलखल
धन्य तन्वि तदेव कार्श्यमिह यत्प्रत्यङ्गमालिङ्गति ।
धन्योऽप्य विरहानलस्तव मनो यस्मानुद्यते पद दूरे हन्त
तया तु पातकितया मादृजन सीदति ॥ ३२ ॥ न स्त्रान
न च भोजनं न पठनं नान्यत्र सौख्य घृतिर्नान्यस्त्रीजन
सेवन न च कथानिद्राविलासोद्यम । किंतु त्वा परिचिन्त
यामि सततं ध्यानेन चेत स्थिता सभालोकनकामकेलि
विधिना जीवामि कान्ते तव ॥ ३३ ॥ रात्रि कालयुगोपमा
मलयजो गन्धानिल कि विष सोम सूर्य इवाभनन्मलय
जालेष स्फुलिङ्गोपम । तित्त सुस्वरगीतवाद्यपरभृत्पारान
तादिध्वनिर्वैज्रसाहसिरेव कर्णयुगले विच्छेदतो मे तव
॥ ३४ ॥ चन्द्रो द्वादश मास्करा समभ्रन्तारिपुंगाना
शत मिष्ट तित्करस विरेपनमहो दीप्तानलो मे तव ।
विच्छेदान्मल्लयानिल श्रियतमे किं कालकूट श्रुती गीतादि
ध्वनिरेव चज्रसदृशोऽरण्यं विचित्रं गृहम् ॥ ३५ ॥ स्थाना
निर्गत्य दूर व्रजति मयि चिर मुक्तकण्ठ रुदित्वा पश्चाड्
न्धुज्य नेत्रे प्रणतिसुपगता वेपमानाङ्गयति । कान्ते यन्मा
मनोच प्रलयघनघटाटोपबद्धान्धकारे बाले वापालिकोऽपि
प्रसति न गृहात्तन्मनो मे दुनोति ॥ ३६ ॥

दूर्ती प्रति नायिकाप्रश्नाः

उत्पापयन्त्या दयितस दूर्ती यथा विभूपा च निवेश
यन्त्या । प्रसन्नता वापि मुग्धस जज्ञे वेपथिया मु प्रिय
वार्तया तु ॥ १ ॥ अलमलमघृण्य तस्म न्नासा पुनरपि सैव
कथा गत स काल । कथय कथय या तमापि दृष्टि
प्रतियचनं द्विपनोऽपि माननीयम् ॥ २ ॥ कथय निपुणे

वमिन्द्य क्व तु क्रियच्चिर निमिमिदिगित किं तेनोक्त
कदा म इहैष्यति । इति बहुविधप्रेमालापपथितविनया
प्रियतमस्या सलपेऽप्यर्थे प्रयाति न नष्टाम् ॥ ३ ॥

दूत्युपहासप्रश्नाः

पार्श्वस्था सप्रहास्यमानवरे व्रणच्छिडिते । दृष्टि सद्भाष
योग्यासि न योग्या दूतवर्मणि ॥ १ ॥ बहुनाय किमुत्तेन
दृष्टि मत्कार्यसिद्धये । स्वमासाव्यपि दत्तानि वक्तव्येषु तु
वा कथा ॥ २ ॥ किं त्व निगूहसे दृष्टि स्नो वक्र च
पाणिना । नग्निडता एव शोभते शशावतयोधरा ॥ ३ ॥
एव दृष्टि निरगा कुञ्च न तु पापीयसो गृहम् । रिपुना
मरण देहे दृश्यते कथमन्यथा ॥ ४ ॥ दृष्टि त्वया इत
महो निखिल मद्रुक्त न त्वाद्दशी परहितप्रणालि लोके ।
श्रान्तामि हन्त मद्रुलाङ्गि गता मदर्थे सिध्यन्ति युज सुदु
तानि त्रिना श्रमेण ॥ ५ ॥ रत्न्यामन्यसा सुरतपरिवृत्तान
नुचित मदीय यद्वास कथमपि हत तेन सुहृदा । त्वया
प्रत्यानीत निजसदनानापुनरिदं कुतस्त्वाद्यदृष्टि स्वलित-
शमनोपायनिपुणा ॥ ६ ॥ नि शेष्युतचन्दन स्नानत
निर्मृष्टगोऽधरो नेत्रे दूरमनश्चने पुलकितता तन्वी तवेय
ततु । मिथ्यानादिनि दृष्टि बान्धननस्नाज्ञातपीडागला
वापीं क्वातमितो गतामि न पुनस्तन्याधमस्वातिरम् ॥ ७ ॥
दूतीद नयनोत्पलद्वयमहो तात नितान्त तप स्वेदाम्म
कणिका ललाटफलेने मुक्ताधिय विश्रति । नि श्वासा
प्रचुरीमरति नितरा हा हन्त चन्द्रातपे यातायातपराद्वाया
मम कृते श्रान्तासि बान्ताकृते ॥ ८ ॥ दृष्टि श्वासविशेष
एष किमहो चण्डि तराधाननाद्विअधलकनहरी कथमहो
त्वनाथपादापिणात् । निर्मृष्टाधरागपलवकचित्स्वत्वार्यसन-
ल्यनाद्वासस्तस किमङ्गसगतमहो निश्वासहेतोस्तप ॥ ९ ॥
श्वास किं त्वरिता गता पुलकित कक्षाधिसाद कृन् सखा
वेण्यपि पादयोर्निपतनाजीवी गमादागमात् । सेदात्रे सुख
मातपेन गलित क्षामा किमलुक्तिभिर्दृष्टि स्थानसरोरुहा
कृतिधरस्यौष्ठस किं वक्ष्यसि ॥ १० ॥ स्तिन केन सुख
दिवाकरकरैस्ते रागिणी लोचने रोपातद्वचनोरिथताद्विल्लिता
नीलालम्बा वायुना । अण कुङ्कुमसुतरीयकगणालान्तासि
गत्यागतैषुक्त तत्सकल किमत्र वद हे दृष्टि सुतसाधर
॥ ११ ॥ वाय सानसुपासित मलयजनाङ्ग समालेपित
यातोऽस्ताचलमौलिसम्बरमणिर्निश्रवणमन्दा गति । आश्रये
तप सौकुमार्यमभित क्वान्तासि येनाधुना नेत्रद्वन्द्वममीलन
व्यतिकर शक्तोमि तेनासितुम् ॥ १२ ॥

नायिकां प्रति नायकावस्थाकथनम्

पद्मशन्दलीनहृदयो रूपाळरागभारनानिपुण । वपिरिज
सचिन्तमुद्रनरुणि तवार्ये पर म युवा ॥ १ ॥ परिहरति
रतिं मनि लुनीते स्थलनिताग परितरतं च मूय । इति
तप निपमा दयान्न देह परिमरति प्रथम विमत्र कुर्न
॥ २ ॥ विनिरति मुद्रु श्वासात्सा पुरो मुद्रुगिउते प्रनि
शति मुद्रु कुञ्चाकुञ्च मुद्रुदृ ताभ्यति । रचयति मुद्रु
शब्धा पर्याकुञ्च मुद्रुरीउत मदनमदनान्त कात प्रियमत्र
वर्तते ॥ ३ ॥ सा मा द्रक्ष्यति वक्ष्यति मरण्या प्रत्यङ्ग
मालिङ्गनै प्रीतिं यासति रम्यते सधि समागतेति चि ता
कुल । भागे पश्यति वेपत पुलक्यत्वानन्दति विषति
प्रत्युद्वेच्छति मूर्च्छति स्थिरतमपुत्रे निकुञ्जप्रिय ॥ ४ ॥
पूर्व यत्र सम तया रतिपतरासादिता मिद्वयमभिनेत्र
निकुञ्जमन्मधमहार्तीय पुनमोधर । ध्यायस्वामनेत्र जप
त्रपि तैरालापमन्त्रावलीभूयस्त्रस्तुचकुम्भनिर्भरपरीरम्भा-
सूत मच्छति ॥ ५ ॥

सूर्यास्तमनमभयवर्णनम्

मन्त्रसस्कारसप्रासास्त्रयौदन्वीर्यस्य । एतन्नदीमय
ज्योतिरादित्याख्य निमज्जति ॥ १ ॥ तानैरिव तेनोभि
दग्धनिर्वाणमेचका । दिगो जाता प्रतीती तु समुत्पारति
क्रमात् ॥ २ ॥ पुराणरदिमत्रालेषु मन्त्रेष्टप्रासम्भ्रनम् ।
विन्वमन्बुद्धा नेतुरन्वयदनम्भ्रते ॥ ३ ॥ मिळोन्य सगमे
राग पश्चिमाया विरम्भत । इत इष्य सुत्र प्राच्या नदि
नायै विनर्थया ॥ ४ ॥ करिष्यति कलानाथ बुतुकी कर
मन्बरे । इति निर्वापयामास रविद्वीप निशाङ्गना ॥ ५ ॥
निलीयमानैरिहोर्निमीलद्विध पङ्कन । त्रिकणत्या च
मात्त्या गतोऽन्म ज्ञायते रति ॥ ६ ॥ अस्त गतन्नि मैत्रि
तरि भर्तारि मैथुन निवेश्य कोशान्त । कमन्त्रियोऽपि रमते
किमत्र चित्र मृगाक्षीणाम् ॥ ७ ॥ कृतोपकार प्रियवन्धुमकै
मा द्राशम हीनापुनव पतन्तम् । इतीन मत्वा नलिनीमयू
मिर्निमीलितान्बन्धुहृदयानि ॥ ८ ॥ साध्यगुणधिराग्य-
मापन्नि पपात रविमण्डलमचौ । दूरकालकरसातविल्लिन
वासरस सहस्रेण शिरो तु ॥ ९ ॥ नो गविने च तमो न
तमीयो न सुतिमृद्गगो न च सथा । यादृगी प्रथमन
विल सुष्टेन्नादगेन सुनन श्रियमृहे ॥ १० ॥ मानु विन्वनिद-
मसगामि च प्रोद्यत कुसुद्वचुनगडलम् । दृश्यते रतिपत
प्रनामिना कोषरक्तनिन लोचनद्वयम् ॥ ११ ॥ स्थान-
माद्विकमथास दन्तिन सङ्गकीविन्वमङ्गवानितम् । आविनात

चरणाय गृह्णते वारि वारिरुहवद्वपद्पदम् ॥ १२ ॥ पश्य
पश्चिमदिगन्तलम्बिना निर्मितं कथमिदं विवस्वता । दीर्घया
प्रतिमया सरोम्भसां तापनरियमिव सेतुबन्धनम् ॥ १३ ॥
उत्तरन्ति विनिकीर्यं पक्वलं गाढपङ्कमतिवाहितातपाः ।
दंष्ट्रिणो वनयराहयुथा दष्टमञ्जुरविसाङ्कुरा इव ॥ १४ ॥
एष वृक्षशिखरे कृतासदो जातरूपरसगौरमण्डलः । हीय
मानमहूरस्ययातां पीवरुहं पिबतीव बर्हिणः ॥ १५ ॥
पूर्वभागतिमिरप्रवृत्तिमिर्व्यक्तपङ्कमिव जातमेकतः । खं हृता-
तपजलं विवस्वता भाति किंचिदिव शेषवत्सरः ॥ १६ ॥
आविशद्विद्वज्जाङ्गणं मृगैर्मूलसेकससैश्च वृक्षकैः । आश्रमाः
प्रविशदम्यघेनवो विभ्रति श्रियसुदीरिताम्रशः ॥ १७ ॥ बद्ध-
कोशमपि तिष्ठति क्षणं सावशेषविवरं कुरोशयम् । षट्पदाय
वसतिं प्रहीप्यते प्रीतिपूर्वमिव दातुमन्तरम् ॥ १८ ॥ दूर-
लम्परिमेयरदिमना वारुणी दिगरुणेन भातुना । भाति
केसरवतेव मण्डिता बन्धुजीवतिलकेन कन्यका ॥ १९ ॥
साध्यमस्तमितशेषमातपं रक्तलेखमपरा विभक्तिं दिक् ।
संपरायवसुधा सशोणितं मण्डलाग्रमिव तिर्यगुत्थितम् ॥ २० ॥
कोऽत्र भूमिवलये जनान्सुधा तापयन्सुचिरमेति संपदम् ।
वेदयन्ति दिनेन मानुमानाससाद चरमाचलं ततः ॥ २१ ॥
मध्यमोपलनिभे लसदंशावेकतश्च्युतिमुपेसुपि भावौ । चौरुवाह
परिवृत्तिविलोलां हारयष्टिमिव वासरलक्ष्मीम् ॥ २२ ॥
अंशुपाणिभिरतीव पिपासुः पञ्चं मधु शृशं रसयित्वा ।
क्षीनतामिव गतः क्षितिमेयँल्लोहितं यरुवाह पतङ्गः ॥ २३ ॥
सुकुमूलपुरुषद्वितपूर्वः पश्चिमे नभसि संभृतसान्द्रः । सैमि
मज्जति रयौ न विरेजे खिन्नविह्व इव रश्मिसमूहः ॥ २४ ॥
कान्तद्वय इव कुङ्कुमताम्राः सायमण्डनमभि त्वरयन्त्यः ।
सादरं ददृशिर वनिताभिः सौघजालप्रतिता रविभासः ॥ २५ ॥
अमसानुपु नितान्तपिशङ्गैर्भूरुहान्मुद्रुकैरैवलमन्य । अस्त-
शैलगहनं नु विवसानाविशेव जलधिं नृ महीं नु ॥ २६ ॥
आकुलक्षयतनिकुलानामारवैरुदितौपसरागः । आययाव-
हरिदभवापण्डस्तुत्यतां दिनसुखेन दिनान्तः ॥ २७ ॥
आस्थितः स्थणितवारिदपङ्कवा संप्यथा गगनपश्चिमभागः ।
सोमिषिद्रुमविदानविभासा रञ्जितस्य जलधेः श्रियमूहः ॥ २८ ॥
प्राञ्जलावपि जने नतमूर्ध्नि प्रेम तत्प्रवणचेतसि हित्वा ।
संप्ययानुविदधे विरमन्त्या चापलेन सुजनेतरमैत्री ॥ २९ ॥
अभितापसंसदमयोष्णरुचिर्मिजतेजसामपहमान इव । पयसि
प्रसिम्भरपरागुनिधेरेषोदुमस्तगिरिभ्रम्यपनत् ॥ ३० ॥
गतथा पुरः प्रतिगयासुमुयं द्यती रतेन शृशुसुसुकताम् ।
सुदुग्न्तलपुत्रमसगिरेः सवितुश्च योषिदमिमीत दशा
॥ ३१ ॥ निरालतपच्छविलुष्णानुः परितो विपाण्डु दधदम-

शिरः । अभवद्वतः परिणतिं शिथिलः परिमन्दसूर्यनयनो
दिवसः ॥ ३२ ॥ अपराहृशतलतरेण शनैरनिलेन लोलित-
लताङ्गुलये । निलयाय शाखिन इवाह्वयते ददुराकुलाः
खगकुलानि गिरः ॥ ३३ ॥ उपसंध्यमास्त तनु सातुमतः
शिखरेषु तक्षणमशीतरुचः । करजालमस्तसमयेऽपि सता-
मुचितं खलूत्तरमेत्य पदम् ॥ ३४ ॥ नवकुङ्कुमारुणयो-
धरया स्वकरावसत्करुचिराम्बरया । अतिसक्तिमेत्य वरुणस
दिशा भृशमन्वरज्यदतुषारकरः ॥ ३५ ॥ गतवत्पराजत
जपाकुसुमसावकद्युतौ दिनकरेऽयनतिम् । बहलनुरागकुरु-
विन्दुदलप्रतिबद्धमध्यमिव दिग्बलयम् ॥ ३६ ॥ द्रुतश्यात-
कुम्भनिभमंशुगतो वपुरधेमन्नवपुषः पयसि । रुरुचे विरवि-
नखभ्रिन्नहृज्जगदण्डकैतरखण्डमिव ॥ ३७ ॥ अंशुपाग-
वन्तमपि लोचनयोर्दधत् वपुः सुखमतापकरम् । निरैकसय-
द्रविमैपेतवसु वियदालयोदपरदिग्गणिका ॥ ३८ ॥ अभितिम-
रश्मि चिरमा विरमादवधानाखिन्ननिमेषतया । विगल-
न्मधुव्रतकुलाधुजलं न्यमिमीलदञ्जनयनं नलिनी ॥ ३९ ॥
अविभाज्यतारकमदृष्टिमिभुतिविम्बमस्तमितमानु नभः । अन-
सन्नतापमतमिखमभादपदोपतैव विगुणस्य गुणः ॥ ४० ॥
रुचिधाभि भर्तारि भृशं विमलाः परलोकमभ्युपगते विविशुः ।
ज्वलनं त्विषः कथमिवेतया सुलभोऽन्यजन्मनि स एव
पतिः ॥ ४१ ॥ महद्विरोधैस्तमसामिद्रुतो मयेऽन्यसंमूढ-
मतिभ्रमन्क्षितौ । प्रदीपवेधेण गृहे गृहे स्थितो विलग्न्य
देहं बहुधेव भास्करः ॥ ४२ ॥ अयमसौ गगनाङ्गणदीप-
कस्तारलकलसुजंशशिखामणिः । क्षणविहसितवाडवविमहः
पतति वारिनिधौ विधुरो रविः ॥ ४३ ॥ अभिभूय सताम-
वस्थितिं जहजेषु प्रतिपाद्य च श्रियम् । जगतीपरिताप-
शूलकयं जलधौ नावपतेदसौ रविः ॥ ४४ ॥ परिपतति पयो-
निधौ पतङ्गः सरतिरुहासुदरेषु मत्तभृङ्गः । उपनतररुकोदरे
विहंगस्तगणजनेषु शनैः शनैरनङ्गः ॥ ४५ ॥ सुचिरिति
परितः प्रसिद्धिमाग्नि प्रकटिततेजसि दुर्जये कृतानौ ।
निर्जयसुनिकुरन्मयस्तवेत्यतिक्रवावर्द्धिदधे संरोजवपुः
॥ ४६ ॥ जगदिव बहुलतापामितसं जनयितुमद्य जगामिषैक-
शीतम् । परिधुतरविशातकुम्भकुम्भा प्रचलति पश्चिमवारिधिं
दिनश्रीः ॥ ४७ ॥ पतति रविरपूर्ववारिराशौ हृदि पथिक्य
यथात्ममूर्धुताशः । प्रमरति चरमां तम.प्ररोहः प्रतिपदमप
यथा मनोनिमोहः ॥ ४८ ॥ अस्तावलम्बिरविबिम्बनयोद-
याद्रिचडोम्निप सङ्कलचन्द्रतया च सायम् । सप्यापवृत्त-

१ प्रीतिसुचम्; पक्षे-रविनिगिनवम् २ बहिर्निष्ठासवामास-
३ अनेन गने वसु द्रविणं तेजस्य यस्मात् ४ अवरदिनेन गतिहा-
५ निबद्धमयमूहम्; पक्षे-रिजनममूहम्; ६ स्यापयामास. ७ सुयं-

हरहस्तगृहीतकासतालद्वयेन समलक्ष्यत नाश्रुक्ष्मी ॥४९॥
 यातोऽसि पद्मनयने समयो ममैष सुसा मयैव मरती
 प्रतिबोधनीया । प्रत्यायनामयमितीन सरोरुद्विप्या सूर्यो
 ऽस्तमस्तकनिनिष्कर करोति ॥ ५० ॥ कृत्वा प्रबुद्धमन्या
 मखिला त्रिलोकीमम्भोनिवेर्विशति गर्भमसाविदान्मीम् ।
 अन्त प्रसुप्तहरिनाभिमरोजबोधयैतुहलीव भगवानरविन्द
 बन्धु ॥ ५१ ॥ पूर्वा क्षणक्रमनिरस्तसमस्तारागा हित्वा
 निजातिरमुपेत रतौ सरागे । आलोकत पुनरसुप्य धृत
 प्रसादा जाता चिरेण चरमा परमानुरक्ता ॥ ५२ ॥ स्थणो
 लसतिरनरकेसरसूर्यविम्बविलिप्तार्णविकमथो दिवसारवि
 न्दम् । श्लिष्टविन्दलफलापसुपानतारबद्धान्कारमधुपात्रलि
 सचुकोच ॥ ५३ ॥ पृथु गगनैरन्यस्करवचक निमेत
 त्किमु रुधिरवपाल कालनापालिकम् । कल्लमरितमन्त
 किं नु तार्क्ष्याण्डउण्ड प्रजनयति वितरं साध्यमर्कस्य निम्नम्
 ॥ ५४ ॥ अयमपि सरयोपित्कर्णकापायमीपद्विसुमरतिमि
 रोर्णाजर्जरोपान्तमर्षि । मदकलकलविङ्कीकाकुनान्दीकरेभ्य
 शितिरुहशिखरेभ्यो मानुमानुचिनोति ॥ ५५ ॥ गतवति
 दिननाथे पश्चिमक्षमाघरान्त शिशिरकरमयूखैर्निर्भर दक्षमाना ।
 परिहृतमिलितालि पाण्यकान्तेन दीना सपदि कमलिनीय
 हास्यहीना भवूव ॥ ५६ ॥ उदयगिरितटस्थ पद्मिनीर्बोध
 यित्वा मृदुतरकिरणग्रेस्ता स्वय चोपसुज्य । मलिनमधुपस
 झात्तासु सजातकोप कृतहरिविरोचिर्मानुरस्त प्रयात
 ॥ ५७ ॥ अयमपि पुरुहूतप्रेयसीमूर्ध्नि पूर्णं कलश इव
 सुधाशु साधुरुहालसीति । मदनविनययात्रानालविज्ञापनाय
 स्फुरति जलधिन्मध्ये ताग्रपानीन मातु ॥ ५८ ॥ खेरस्त
 तेज प्रमुदयति पयोतपटली मरालाली मूका कलकल
 परोल्लुपटली । इद कष्ट दृष्टा चिरमसहमाना कमलिनी
 भ्रमद्भङ्गव्याजात्कवलयति हालाहलमिर ॥ ५९ ॥ सैरन्ध्री
 करकृष्टकङ्कणसरदीरघ्वनि सचरद्भूतीसूत्रितसधिविग्रहविधि
 सोहासलीलापर । वारस्त्रीजनसज्जमानशयन सनद्गुण्या
 सुध श्रीखण्डद्रव्यौतसौधशिखरो रम्य क्षणो वर्तते ॥६०॥
 विश्लेषानुलचक्रवाकमिधुनैरुसक्षमाकन्दित कारुण्यादिव
 मीलितासु नलिनीष्वस्त च मित्रे गते । शोकेन दिगङ्ग
 नाभिरभित श्यामायमानैरुखैर्निश्वासानिलधूमरतय इवो
 द्गीर्णास्तमोराजय ॥ ६१ ॥ निर्यद्वासरजीवणिण्डकरणि
 विश्रक्तज्योष्यै करैर्माञ्छिष्ठ रविविम्बमम्बरतलादस्ताचल
 चुम्बति । किं च सोकतम कलापकलनाद्यामायमान मना

ग्वूमश्यामपुराणचित्ररचनाभ्य जगज्जायते ॥ ६० ॥
 सध्याताण्डनचण्डण्डपपुराप्रारन्वमीमममीनेगससस्रवर्दना
 सुकिपणामागिन्यशङ्कानहम् । मम पायनि पश्चिमस्य जल्पे
 मारिण्डमिन्व ततो ध्यान्तैर्भूतवर्णरगादि मुनय मन्ये तदन्वे
 पिभि ॥ ६३ ॥ पाश्चात्यान्मुधिदृष्टपूर्वपडासदशानो मृष्टया
 धानद्रव्यतुरगनिधुरसुरगुण्योऽस्तरीलम्बले । तफाकुचि-
 तेन धातुरजसा त्पितानुरकाहको मन्दाशु प्रियदर्शन म्बु
 सहस्राशुदरीदृश्यते ॥ ६४ ॥ तद्रोदोऽतरसतताचतमस
 निर्भिद्य तिम्यागुमि सठेनु बन्धिसमग इतमतिर्मानुजगाहे
 ऽभ्युधिम् । अन्यत्सपति सनिपत्य वृणुते लोके तमोमण्डल
 किं चेतस्य नयत्यहो परिमत्र पाथोजिनीं वल्लभा ॥ ६५ ॥
 द्रामेन्द्रीमनुचुम्ब्य सक्षितसुखीमामोदिनीं पद्मिनीं वृणामै
 परिरम्भसमपरिश्रान्ता च धारद्वियम् । सरक्तो हिममानु
 रघ चरमा श्लिष्यत्यहो रागिणीं काश्मीरोपलसत्यथोपर
 मरा कान्ता दिशं धारणीम् ॥ ६६ ॥ प्पाता मालतया
 नलै कल्पिता कण्ठोत्वहालाहलैरालीढाय जटाटनीन्यर्थिनै
 राशीविषाणा गणै । कीर्णा मसभिराहतासिपटैर्विद्धा
 जटाशैरपि स्वीयासुज्जाति माधुरी हरगिरोरुव किमिदो
 कला ॥ ६७ ॥ आनासोऽसुमपक्षिण कलन्त कामन्ति
 वृक्षालयान्कान्ता माविवियोगमहीरुधिव कदल्य कतर ।
 चकाहो मधुपा सरोजगहन धान सुल्लुको मुद धत्ते चारुणता
 गतो रविरसासलाचल चुम्बति ॥ ६८ ॥ अध्यान नैत्रचक्र
 प्रमनति सुनभ्रान्तिदीवे तिलहृष्य प्रात प्रासु रयो मे पुन
 रिति मनसि न्यस्तचिन्तातिभार । सध्याङ्गानशिश्वस्वर
 परिश्रैरै सद्यहेमारपङ्क्ति व्याहृत्प्रास्थितोऽस्तद्विभृतिरुति
 नयतीवैप दिक्चक्रमर्क ॥ ६९ ॥ प्राचीमाम्बमाने घन
 तिमिरचये बान्धवे बन्धकीना सप्राते च प्रतीचीं शशिक
 निकर वेरिणि सैरिणीनाम् । अर्धश्यामोपलार्धस्फटिकमि
 दिशाम तराल विधत्ते कालिन्दीजहुकन्यामिलद्रमलजन्म
 न्दसदोहमैत्रीम् ॥ ७० ॥ सध्यानध्यसग्नो तनुदहनचित्ता
 न्नारमन्दार्धविम्ब तारानारास्थिनीर्णे विशदनरकरङ्गायनागो
 ज्वलेन्दु । हृष्यन्नक्तचरौघ घनतिमिरमहाभूमधुशानुकार
 जात लीलाश्मशान जगदखिलमहो कालकारालिकम् ॥७१॥
 गाढ प्रौढान्नामि सुरतरतमन समदोस्वारिताश सुन्धामि
 सस्तनेन रतिसमरमय चि तयन्तीभिरवम् । पाण्यानामद्ग
 नाभि ससलिलजनन शून्यचित्तामिरुचै कष्ट दृष्टोऽन्वैण्ड
 श्रुशममन्दय मण्डलश्रण्डरदने ॥ ७२ ॥ ज्योत्सनापिच्छ

१ विश्वामोस्तानम् २ कमलिनीया ३ वेदाट ४ दिवमरुणमर
 विदम् ५ प्रकाशामायेन परस्पर मिलिता ६ अग्नित्ककलेवरम्
 ७ काल एव कापालिको मिधु ८ गरुड ९ विश्वोपाकुले-

१ सध्याया कृष्ट वसदङ्गालोऽन्वोऽशिशो य सक्तताम परि
 कर समुत्सदया सद्य हेननिभित्तानामपणा पद्विर्भस्त्रम्
 २ दिशा चक्र मण्डलम्, रगाङ्क च

मुच्छ्रापलिभिरिव तमोवल्लरीभिर्वयन्ते पर्यन्ता प्रान्तवृक्ष्या
पयति वसुमती नूतने मज्जतीव । वात्यासवेगविध्वम्भित
तन्लयितस्फीतधूम्याप्रकाशं प्रारम्भेऽपि त्रियामा तरुणयति
निज नीलिमानं वनेषु ॥ ७३ ॥

चक्रवाकावस्थारथानम्

रतिकेलिकल कश्चिदेष मन्मथमन्थर । पश्य सुशु
समाश्रुता कादम्बधुम्बति प्रियाम् ॥ १ ॥ दृष्टतामरस-
केसरस्यजो क्रन्दतोर्विपरिवृत्तकण्ठयो । निम्नयो सरसि
चक्रवाकरोत्यमन्तरमनल्पता गतम् ॥ २ ॥ आतपे धृतिमता
सह वध्या यामिनीविरहिणा विह्वलेन । सेहिरे न किरणा
हिमरदमेदुं खिते मनसि सर्वमसहम् ॥ ३ ॥ गम्यतामुपगते
नयनाना लोहितायति सहस्रगरीचौ । आससाद विरह्व्य
धरित्रीं चक्रवाकहृदयान्भिताप ॥ ४ ॥ इच्छता सह वधू
भिरभेदं यामिनीविरहिणा विह्वलानाम् । आपुरेव मिथुनानि
वियोग लङ्घयते न खलु कालनियोग ॥ ५ ॥ यच्छति
प्रतिमुनं दयितायै वाचमन्तिकगतेऽपि शकुन्ती । नीयते
स नतिसुज्जितहर्षं पङ्कज मुखमिवाग्भुरुहिण्या ॥ ६ ॥
आयाति याति पुनरेव जलं प्रयाति पद्माङ्कुर च विचिनोति
धुनोति पद्मम् । उन्मत्तपद्ममति कूजति सुक्तकण्ठ कान्ता
वियोगविपुरो निशि चक्रवाक ॥ ७ ॥ एकेनाक्षणा प्रवित
तरुण वीक्षते लम्बमान भागोविन्ध्रं जलविलुलितेनारपेण
स्वकान्तम् । अहश्छेदे दयितविरहाशङ्किनी चक्रवाकी द्वौ
सकीर्णौ रचयति रसौ नर्तकीव प्रगल्भा ॥ ८ ॥ वापीतोय
तदरुहवनं पश्चिनीपरत्रय्या चन्द्रालोको विकचकुसुमामोद
हृद्य समीर । यत्रैतेऽपि प्रियविरहिणो दाहिनश्चक्रनाम्न
स्तोपाय क इव भवतु प्राणसधारणो य ॥ ९ ॥ चक्राडो
विरही हतोऽपि हृदये धाणेन न त्यक्तान्प्राणान्प्राणसमाप्त
भागमसुरध्यानैकतानधिरम् । सा छायामरलोच्य धारिणि
गल्द्रत्तामवेक्ष्य प्रिया भ्रान्तसङ्गणवेदनापरिगत कण्ठं मृत
साप्रतम् ॥ १० ॥ सीतासीरमुपैति रौति वरुण चिन्ता
समालम्बते किंचिद्द्वयायति निश्चलेन मनसा योगीव वैके
क्षण । सा छायामरलोच्य कूजति पुन कान्तेति सुघ
खगो धन्याले भुवि ये निवृत्तमनसो धिग्दु खिताम्कामिन
॥ ११ ॥ मित्रे षापि गते सरोरुहवनं बद्धानने ताम्यति
चन्दसु भ्रमरेषु वीक्ष्य दयिताक्षिप्त पुर सारसम् । चक्राहेन
वियोगिना विसलता नास्वादिता नोऽज्ञिता धरे केवलमर्गलेप
निहिता जीवन्म निर्गच्छत ॥ १२ ॥ मञ्जुत्वा भोमत् न
सुङ्ग फुटिलिमलतागोमिन्दोर्वितर्कासारावारास्पृयातं
मिबति न पयसां विभुष पत्रसन्ध्या । छायाममोरुहाणाम

लिकुलसबला वेत्ति सध्यामसध्या कान्ताविलेपमोरुहादिनमपि
रजनी मन्यते चक्रवाक ॥ १३ ॥

संध्यावर्णनम्

उच्चैस्तरादम्बरसौलमौलेश्चयुतो रविर्गौरिकण्डरील ।
तस्यैव पातेन विचूर्णितास्य सध्यारजोराजिरिवोजिहीते ॥ १ ॥
विहिताञ्जलिर्जनतया दधती विकसत्कुसुम्भकुसुमरुणताम् ।
चिरसुज्जितापि तसुरौज्ज्वदसौ न पितृप्रसू प्रकृतिमात्मभुव
॥ २ ॥ अथ सान्द्रसाध्यकिरणारुणित हरिहेतिहृति मिथुन
पततो । पृथगुत्पन्नात विरहार्तिदलद्बद्धयलुतासुगनुलिसमि
॥ ३ ॥ मिलय श्रिय सततमेतदिति प्रथितं यदेव जल
जन्म तथा । दिवसात्यायात्तदपि सुक्तमहो चपलाजन प्रति
न चोधमद ॥ ४ ॥ दिवसोऽनुमित्रमगमद्विलय विमिहासते
वत मयाबलया । रुचिभर्तुरस्य विरहाधिगमादिति सध्यायापि
सपदि व्यगमि ॥ ५ ॥ मुग्धस्य केलेविजितमरचापयपेरात
न्वती रुचिमतीव सुधाकरस्य । रागोदुरा स्फुटमुदक्षित
तारकश्री सध्याविरसि ननु कापि पतिवरेव ॥ ६ ॥

रजनिवर्णनम्

व्योमपात्रमपि चैकपाणिना विस्फुटोडुकुसुमानि विभ्रति ।
अन्यपाणिंकलितेन्दुदर्पणा कामिनीव रजनीयमागता ॥ १ ॥
दृपतिपुरुषशङ्कितप्रचार परगृहदूषणनिश्चितकवीरम् । घन
मिरनिरुद्धसर्वभावा रजनिरिय जननीव सवृणोति ॥ २ ॥
अस्तोदयाचलविलम्बिरवीन्नुविम्बव्याजास्वप्न श्रवणयोर्नि
हितारविन्दा । ताराच्छलेन कुसुमानि समुत्क्षिपन्ती सधेय
मागतधती भ्रमदेव काचित् ॥ ३ ॥ शराङ्के सनद्रे भरत
इव सध्यायवन्तिका तिरोभूत्वा पुष्पाञ्जलिमिव विकीर्योडु-
निकरम् । कलं गायन्तीभि कुसुदवनभृङ्गीभिरधुना नभोरङ्ग
प्राप्ता विहरति निशैलासिकवधू ॥ ४ ॥ उन्मुक्ताभिर्दिग्दम
धुना सर्वतस्तामिरेव स्वच्छायाभिर्निचुलितमिव प्रेक्ष्यते विश्व
मेतत् । पर्यन्तेषु ज्वलति जलधौ रत्नसानी च मध्ये चित्र
द्वीये रमयति तम स्तोमनीला धरित्री ॥ ५ ॥ उशोर्त्वा
मस्त्रैर्धुरण्यवला विभ्रती तारकास्थीन्म तर्धानत्येस्वरसिद्धा
रात्रिकोपात्कीर्यम् । द्वीपाह्वीव भ्रमति दधती चन्द्रमुद्रा
वपाले न्यस्त मिद्धाधनपरिमल लाञ्छनस्य च्छलेन ॥ ६ ॥

तमोवर्णनम्

लिम्पतीव तमोऽज्ञानि वर्षतीवाञ्जनं नम । अससुख-
सेवेव दृष्टिर्निकलता गता ॥ १ ॥ अविज्ञातविशेषम् सर्वं

१ नारद्वीपुत्र नदीव रात्रि ३ अहलेन ३ कीर्तु-
४ रात्रिस्ता योगिनी

तेजोपहारिण । स्वामिनो निर्दिनेकस्य तमसश्च किमन्तरम्
 ॥ २ ॥ आपूरितमिदं श्यामतमसतमसैरलम् । प्रस्राण्ड
 मण्डल भाति सकजलकरण्डवत् ॥ ३ ॥ तनुल्ग्रा इव
 ककुम क्ष्मावलय चरणचारपात्रमिव । वियदपि चालिक
 द्रव्यं मुष्टिग्राह्यं तम कुरुते ॥ ४ ॥ अन्वरत्रिपिनमिदानीं
 तिमिरवराहोऽनगाहृते जलधे । रोमसु यदस्य लम्बास्वारक
 जलविन्द्वयो भास्ति ॥ ५ ॥ घटितमिवाञ्जनपुञ्जे पूरितमिव
 मृगमदक्षोदै । ततमिव तमालतलमिष्टमिव नीलाशुके
 सुननम् ॥ ६ ॥ औपसातपमयादपलीनं वासरच्छविविराम-
 पटीय । सनिपत्य शनकैरिव निम्नादन्यकारसुदवाप
 समानि ॥ ७ ॥ एवतामिव गतस्य विवेक कस्यचिन्न मह
 तोऽप्युपलेभे । भास्वता निदधिरे मुननानामात्मनीय पतितेन
 विशेषा ॥ ८ ॥ रञ्जिता नु विविधास्तरुशैला नामितं नु
 गगन स्थगित नु । पूरिता नु विषमेषु धरित्री सहृता नु
 वक्रुमस्तिमिरेण ॥ ९ ॥ रात्रिरागमलिनानि विकास पङ्कजानि
 रह्यन्ति निहाय । स्पष्टतारकमियाय नम श्रीरस्तुमिच्छति
 निरापदि सर्वं ॥ १० ॥ नोर्ध्वमीक्षणगतितं चाप्यधो ना
 भितो न पुरतो न पृष्ठत । लोक एष तिमिरीधवेधितो
 गर्भवास इव वर्तते निशि ॥ ११ ॥ शुद्धमाविलमवस्थित
 चल वक्रमार्जवगुणान्वित च यत् । समेष्वेव तमसा समी
 कृतं विन्वाहृत्समसा हतान्तरम् ॥ १२ ॥ पिदैवति ति
 मिरे समस्तलोक प्रलयमहास्विनिभे भृतोच्चनीचे । व्यरु
 च्छुडुगणो वैलक्षरोचिर्ननुविधफेनसमूहस्तुल्यरूप ॥ १३ ॥
 पतिते पतङ्गमृगराजि निजप्रतिनिम्बरोपित इवाम्बुनिधौ ।
 अथ नागभूषमलिनानि जगत्परितस्तमसासि परितस्तारिरे
 ॥ १४ ॥ व्यसरु भूधरगुहान्तरत पटल बहिर्बहलपङ्क
 रुचि । दिवसावसानपटुनस्तमसो बहिरेत्य चाधिकममक्त
 शुद्धा ॥ १५ ॥ निमलम्बताम्बरविलम्बमध किमनर्धतोर्ध्व
 मयनीतलत् । निस्सार तिर्यगथ दिग्भ्य इति प्रचुरीमनञ्ज
 निरधारि तम ॥ १६ ॥ स्वगिताम्बरशितितले परितस्तिल
 मिरे जनस्य दशमन्धयति । दधिरे रगञ्जनपूर्वमत प्रिय
 वेदमनर्ध सुदसो ददृशु ॥ १७ ॥ अवधार्यै कार्यशुक्तीभ
 मयन मयाय सान्द्रतमसन्तमसम् । सुतनो स्तनौ च दधि
 तोपगमे तनुरोमराजिपथयेपथवे ॥ १८ ॥ ददृशोऽपि भास्कर
 रुचाहि न य स तर्मा तमोभिरभिगम्य तताम् । घृति
 ममहीद्रहृगणो लघव प्रकटीमयन्ति मलिनाश्रयत ॥ १९ ॥
 अतुलेपनानि कुसुमान्यवला कृतमन्यत्र पतिषु दीपशिखा ।
 समयेन तैर्न चिरसुप्तमनोमनबोधन समनवोधिपत ॥ २० ॥
 निवस्ततानायिपतन मिश्रा स्वगोसहस्रेण सम जनानाम् ।

गात्रोऽपि नेत्रापनमधेयास्तेनदमान्यं रज्जु नान्यवर्गै
 ॥ २१ ॥ चरमगिरिजिकुञ्जमुष्यमानौ भगवति गच्छति विप्र
 योगिद्विजा । मुकुलितनयनाम्बुजा धरित्री वपुषि धमार
 तमामि शैरलानि ॥ २२ ॥ काश्मीरगौररुपामभिसारिा-
 णामावदरेऽमभितोश्चिमञ्जरीमि । एतत्तमालदलनीलतम
 तमिसं तथेमहेमनिकथोपलता तनोति ॥ २३ ॥ उहा
 मदिगिद्वरदचक्षल कृणोपूरुगण्डस्यलोलदलितनकाकृतीनि ।
 मीलन्नमासि मृगनाभिसमानभासि दिक्न्दरेषु निलसन्तितमा
 तमासि ॥ २४ ॥ सिन्धो सुधाशुशक्ल परिगृह्य सध्याक्षे
 मकरी निपतिताम्बरभूहृत्त्रे । चक्षुपुटेन चपलेन तथा
 विकीर्णास्तारामिषेण पतिता इव पञ्चरण्डा ॥ २५ ॥ व्यस
 निन इव त्रिधा क्षीयते पङ्कजश्रीर्गुणिन इव विदेशे दैन्य
 मायान्ति मृद्ना । कुन्तपतिरिव लोक पीडयत्यन्धकारो धन
 मिव वृणस्य व्यर्थतामेति चक्षु ॥ २६ ॥ इद नमपि
 मीपणम्रमदुल्लूककोलाहलैर्निशाचरनिलासिनीनिबहदत्तनेत्रो
 ल्सनम् । प्ररिस्फुरति निर्भरप्रचुरपङ्कमधोलसद्वराहकुलमास
 लप्रवलनन्धमन्ध तम ॥ २७ ॥ पुर पूर्णमेव स्वगयति
 ततोऽन्यामपि दिश क्रमात्कामत्रद्रिद्रुमपुरविभागास्तिरयति ।
 उपेत पीनत्व तदनु सुवनसंक्षणपथ तम सवातोऽयं हरति
 हरकण्ठसुतिहर ॥ २८ ॥ असुप्तिनुबानदुमकुहरी
 रन्ध्रमरिते तम खण्डे पिण्डीकृतवहलकालायसधने ।
 यैतामथास्माक कथमपि पुरोन्वस्तचरणं निमेषेऽप्युन्मेषे
 नहि नहि निशेषो नयनयो ॥ २९ ॥ काकोल कल
 कण्ठिका कुवलय कादम्बिनी कर्दम कसारि वेंदरी
 कृष्णल्लिका कस्तूरिका कज्जलम् । कालिन्दी कप
 पट्टिका कैरियटा कामारिकण्ठस्थली यस्तेते वरदा भवन्ति
 सखि तद्वन्दे विनिद्रं तम ॥ ३० ॥ किं भूमौ परित स्फु
 रन्ति करिण कस्तूरिकाया रसे सिक्ता किं गिगिरा
 दिश किमखिल लिप्त मषीभिर्नम । किं व्यास भुवर्ग
 समस्तमपि च श्रीकण्ठपण्डत्विषा कालिन्दीजलमणितभाजि
 नित्रिडे जातेऽन्यकारेऽधुना ॥ ३१ ॥ गणः सान्द्रमपी
 विलुप्तककुम क्रिणेन्द्रनीलद्रव यामीलधमनो निम्नतगिल-
 शीलीरसश्च्योतित । एते कोनिलनायनाश्रिणां तुगन्ति
 घृति दशोरुद्राञ्जनपुञ्जमेचकरुचो भीमानाम प्रकमा ॥ ३२ ॥
 चिन्वचौरचिर्वीरिपितानि षट्यद्रेताश्रयाश्रीर्गा तन्याम
 शंभवसाधनोत्सरस निर्वागनीगगनाम । धुर्वीरामकृष्ण
 नुतसमनसा गुप्ताननागमम इत्यद्रीश्रयाश्रयाश्रीर्गा

१ गच्छताम् २ विषम ३ देवार्थ ४ न गुण ५
 लिका ६ गतासु ७ यथा ८ धर्मधर्म ९ २०
 धनविधि

१ तिरोदधति सति २ अन्यकारे ३ धनत्वान्ति ४ किरणा

ध्यातं समुज्ज्वलते ॥ ३३ ॥ नाकारा न दिशो न भूधर
कुल नाम्बोधयो न क्षितिर्न धौर्नाम्बुधरा न तीव्रकिरणो
नेन्दुर्न तारागण । एतै पद्पदकायकातिपटलीपाण्डित्य
वैतण्डिकै कलोलैस्तमसाम्प्रतमय विश्वव्यय कल्प्यते
॥ ३४ ॥ एतन्नोमवनीवराहवलय विश्वैकत्रीरसरस्कन्धा
वारमदान्धसिन्धुरकुल श्यामावधूकैशिकम् । चक्षुष्याञ्जन
वस्तु घूकसदसा विश्लिष्टचक्राह्वयस्तोमान्तर्गतधूमकेतन
महाधूम्या तमस्तार्यते ॥ ३५ ॥ सर्वे ध्यान्तमिदं वदन्तु
बहुधा सिद्धान्त एव तु न स्वाधारेषु करेषु पुष्करमणे व्रस्तेषु
नून शनै । अस्तालम्बतयाम्बरेण पतता व्रस्ते समस्ते
जगत्सुमीलककन्दैरपि विधोस्तत्वावदुत्तार्यते ॥ ३६ ॥
विश्व चाक्षुषमस्तमस्ति हि तम कैवल्यमौषाधिकब्रह्मादिव्य
वहाराजीवविरहाद्विध्यान्मैव स्थितम् । गृह्यन्ते भयहेतव
पटुमिरप्यक्षान्तरैर्माति च ध्यान्तेनातिघनेन वस्तु वचसा
ज्ञात स्वरेणामुक ॥ ३७ ॥ व्योम्नि प्राङ्गणसीम्नि साध्य
किरण विस्तार्य चलाञ्जल ध्यान्तै कार्मणपासुभिश्च जगता
द्राह मोहयित्वा दृशौ । ताराशौक्तिकमौक्तिकानि विहग
श्रेणीरवच्छदना निजिकृत्य च मायिक स्वरनटो वक्राद्वदि-
र्वर्षति ॥ ३८ ॥ उत्त्वातच्छिन्नसप्त्यारुणकमलवनो व्योम
कासारमध्य मन्ये मतो निशीथाह्वयवनमहिषो महस्वविश्व
न्मिमधु । तत्कालोद्विचयमान सह तत्प्रभुभिस्तारकासुदु
दौघैस्तस्मादेवो जिहीते क्लृपितमुवन भीषणो ध्यान्तपङ्क
॥ ३९ ॥ चूडारवे स्फुरद्भिर्दिशधरविचरण्युज्वलानुज्वलानि
प्रेक्षन्ते चक्राङ्गीमनसि निविशते सूर्यकान्ताकुशासु । किं
चामी शल्ययन्तस्तिस्मिन्मयतो निर्भराहस्तमिन्नासघट्टो
विष्टसध्यान्गनिवरपरिस्पर्धिनो मान्ति दीपा ॥ ४० ॥

अभिसारिकासंचाररथनम्

मेघा वर्षतु गर्जन्तु मुचन्दनशनिमेव वा । गणयन्ति न
शीतोष्णं रमणामिसुखा स्त्रिय ॥ १ ॥ महिकामाल्य
भारिण्य सर्वाङ्गीमाद्वन्दना । क्षौमेवलो न लक्ष्यन्ते ज्यो
त्स्नायामभिमारिका ॥ २ ॥ महिकचित्तधम्मिन्नाश्राह
न्दनचर्चिता । अविभाष्या सुख यान्ति चन्द्रिकासमिषा
रिका ॥ ३ ॥ गर्ज वा वर्ष वा मेघ सुख वा शततोड
शनिम् । न शक्या हि स्थियो रोदु प्रस्थिता दयित प्रति
॥ ४ ॥ प्राणेशमभिसरन्ती पथि स्मरन्ती सुषिच्छले
मुग्धा । अजलम्बनाय वारा धारसु कर प्रसारयति ॥ ५ ॥
अधियामिनि गजगामिनि कामिनि सादानिनीय व व्रजसि ।
जलदेने न जाने कति कति मुहूर्तानि तेन विदितानि

॥ ६ ॥ जलधर निर्हजस्त्व यन्मा दयितस्य वैश्व गच्छ
न्तीम् । स्तनितेन भीषयित्वा धाराहस्तै परामुशसि ॥ ७ ॥
यद्बद्धहृत्वाहेतोर्मृषा वदसि शक गौतमोऽस्मीति । तद्वन्म
मापि दुःख निरवेक्ष्य निवार्यता जलद ॥ ८ ॥ यदि गर्जति
वारिधरो गर्जतु तन्नाम निधुरा पुरुषा । अथि विशुद्धमदाना
त्वमपि च दुःख न जानासि ॥ ९ ॥ रमसादभिसर्तुसुचताना
वन्तिताना सखि वारिदो विवस्वान् । रजनी दिवसोऽन्व
कारमर्चिर्पिणिवेश्म विमार्ग एव मार्ग ॥ १० ॥ चन्द्रोदये
चन्दनमङ्गकेषु विहस्य विन्त्यस्य विनिर्गताया । मनो निह तु
मदनोऽपि बाणान्क्रेण कौन्दान्विभरात्रभूव ॥ ११ ॥
स्फुरदुरसिजमारमद्गुण्डी किसलयकोमलकान्तिना पदेन ।
अथ कथय कथ सहित गन्तु यदि न निशासु मनोरथो
रथ सात् ॥ १२ ॥ सचरन्ति नृगनामिचर्चिता मेचका
म्बरकृतावगुण्ठना । प्राणनाथमभिसर्तुसुचता सुभुवलि
मिरदेवता इव ॥ १३ ॥ क प्रस्थितासि करमोर धने
निर्देशे प्राणाधिपो वसति यत्र मन प्रियो मे । एकाकिनी
यद कथं न विभेषि बाले नन्वस्ति पुँङ्खितशरो मदन
सहाय ॥ १४ ॥ मन्द निधेहि चरणौ परिधेहि वासो नील
पिधेहि बलयान्लिम्बलेन । मा जल्य साहसिनि शाद
चन्द्रका तदन्ताशनस्तव तमासि समापयन्ति ॥ १५ ॥ मूढे
निरन्तरपयोधरथा भयैव कान्त सहाभिरमठे यदि किं
तवान् । मा गजितैरिति मुहुर्विनिवारयन्ती मार्गं रुणदि
कुपितेव निशा सपत्नी ॥ १६ ॥ उरसि निहितस्तारो द्वार
कृता जघने धने कल्पवल्गती काञ्ची पादौ रणनाणिनूपती ।
पियमभिसरस्वेव मुग्धे त्रमाहतडिण्डिमा यदि किमपरं
नासोत्कम्पं दिश समुदीक्षसे ॥ १७ ॥ न जल्य दशन
स्त्रिया भवति ते तमिन्नक्षतिस्तरङ्गय ह्यगबल भवतु तेन
गाढ तम । अपीह सखि साप्यस पथि जहीहि निम्नोद्यते
सर समदसिन्धुर समधिरुह निर्गच्छसि ॥ १८ ॥ वातो
द्वृतसुखी प्रनष्टतिररा तोयार्द्रीलीनाशुका मेघाना निनदेन
भीतद्वया गता प्रियसालयम् । द्वार नच्छति लज्जया
प्रलपितु देहीति वर्षाहता पादौ नूपुरवद्मप्रतिहृतौ सप्त
यन्ती स्थिता ॥ १९ ॥ मुक्त भौक्तिकदाम हेमजल्यश्रेणी
समुसारिता वासो नीलसुरीकृत नियमितो मञ्जीकोलाहल ।
गच्छन्त्यास्त्र साहस न सहते तन्वद्भि सगोपन धमि
लच्छतमहिकापरिमलप्रादो निशीथानिल ॥ २० ॥ जाया
प्रासादपालीकनकजलभिकान्यलामाणिक्यदीपच्छायामिच्छद
सुच्छीहृतविरलतमा ये निशीथान्यमारा । तेषुमी स्फारीकि
यन्त प्रतिपिदाखमित वान्तसकेतपावद्गमभूयुत्तनेत्रोप

लतरलतरतारकामेचनिञ्जा ॥ २१ ॥ उत्तस केनिपिच्छै
मंरुततलयै श्यामले दोप्रकाण्डे हार सान्द्रेन्द्रनीलैर्मृग
मदरचितो वक्रपत्रप्रपञ्च । नीलाञ्जै शेखरश्रीरसिततसनता
चेत्यमीकामिसारे सपत्नेणेषणाना तिनिरमरसखी वतंते
वेपलीला ॥ २२ ॥ मलयजरसदिलिततनगो ननहारलताविभू
पिता सिततरदन्तपत्रकृतपत्ररुचो रुचिरामलाशुका । शश-
मृति विततघाम्नि घणलयति घरामविभाव्यता गता प्रिय
वसतिं प्रयान्ति सुखमेव निरस्तमिभ्योऽभिसारिका ॥ २३ ॥

नक्षत्रोदयवर्णनम्

घनतरतिमिरघुगोकरजघानामि पतन्ति वाघानाम् ।
छिद्रैरमीमिरुडुभि क्रिणव्याजेन चूर्णानि ॥ १ ॥ उद्धतै
क्विल शैलकेलिरमससखानि पायोनिधेरन्तर्भूषणमौक्तिकानि
दिभिजस्त्रीमि समुत्कण्ठया । गाढ तत्र निमज्जितेन रविणा
बद्धा दृढ रश्मिभि प्रोक्षिष्वानि निपत्य तानि गगने तारा
पदेशं दधु ॥ २ ॥

चन्द्रोदयवर्णनम्

तत कुमुदनाथेन कैमिनीगण्डपाण्डुना । नेत्रानन्देन
चन्द्रेण माहेन्द्री दिगलकृता ॥ १ ॥ कुमुदेऽधिक भान्ति
पतिताश्चन्द्ररश्मय । अतिप्रकृष्टशीलेषु कुलेष्विय ससृद्धय
॥ २ ॥ आनन्दं कुमुदादीनामिन्दु कन्दलयन्नयम् । लङ्घ-
यत्यम्बरामो ग हनुमानिव सागरम् ॥ ३ ॥ पिनडीन तर-
ङ्गाथै समुद्र फेनचन्दनम् । तदादाय कैरिन्दुर्लिम्पती
दिगङ्गना ॥ ४ ॥ नयनानन्ददायीन्द्रोर्विम्बमेतत्सर्षदीदति ।
अधुना विनिरुद्धाश्च प्रविशीर्षमिदं तम ॥ ५ ॥ नाशयन्तो
घनप्यान्त तापयन्तो वियोगिन । पतन्ति शशिन पादा
भासयन्त क्षमातलम् ॥ ६ ॥ ज्योत्स्नाचय पय पूरस्वारका
कैरवाणि च । राजति व्योमकासारराजहस सुधाकर
॥ ७ ॥ इदमाभाति गगने भिन्दान सततं तम । अमन्द
नयनानन्दकर मण्डलमैन्दवम् ॥ ८ ॥ उदयतयान्तरित
मियं प्राची सूचयति दिङ्घिगानायम् । परिपाण्डुना सुखेन
प्रियनिव हृदयस्थित रमणी ॥ ९ ॥ अथ पथिकत्रयूदहन
शनरैरुदभूमिशारारालोक । कुमुदप्रनोषदूतो व्यसनगुरु
क्षत्रराकीणाम् ॥ १० ॥ त्रिनयनचूहारल मित्रं सिन्धो कुमु
द्वतीदयित । अयमुदयति घुसृणारुणरमणीवदनोपमश्चन्द्र
॥ ११ ॥ हंसो यथा राजति पञ्जरस्थ सिंहो यथा
मन्दरखन्दरस्थ । वीरो यथा दर्पितमुञ्जरस्थश्चन्द्रोऽपि
बभ्राम तथाऽम्बरस्थ ॥ १२ ॥ आकाशगामीसितपुण्डरीक

शौणोपल मन्मदसायकानाम् । पश्योदित शारदमन्बुनाडि
सध्याङ्गनाम्बुकमिन्दुविम्बम् ॥ १३ ॥ वीथीषु वीथीषु
विलासिनीना सुपानि सवीक्ष्य शुचिभितानि । जालेषु जालेषु
कर प्रमार्यै लावण्यमिशामदतीव चन्द्र ॥ १४ ॥ नमोलता
कुञ्जमुपागताया प्रमोदपर्याकुलतराया । निशाङ्गनाया
स्फुरता करेण शशी तम वक्षुक्कुमुमुनेच ॥ १५ ॥
मनोजराजस्य सितातपत्र श्रीखण्डचित्र हरिदङ्गनाया ।
विराजति व्योमसर सरोज कर्पूरप्रथममिन्दुविम्बम् ॥ १६ ॥
अथ मन्मथवाहिनीपराग निमपि ज्योतिरुदरसुरसुर-
स्तात् । तिमिरस्य जग चैरोत्कूरं कुलटाकेलिवनीदना
नलार्चि ॥ १७ ॥ ननुकुङ्कुमचर्चिरा रजन्त्या गग
नागोक्तरो प्रनालपङ्क्ति । मणिमुन्तलता स्मरस्य मन्चे
शशिन प्राथमिनी मयूसलेषा ॥ १८ ॥ उपोदण्डगोण
विलोत्तारक तथा गृहीत शशिना निशासुखम् । यथा
समस्त तिमिराशुक् तथा पुरोऽपि रागाद्गलित न लज्जितम्
॥ १९ ॥ करमुदयमहीधरसनाथे गलिततम पटलाशुके
निवेदय । विकसितकुमुदक्षेणं विचुम्बल्यममरेऽदिशो मुख
मुचाशु ॥ २० ॥ अन्धकारगल यतो जगन्मोहकारि
भृशमत्ति नित्यश । उज्वल जटरभोषपीपतेरङ्गनामममव
त्त प्रिये ॥ २१ ॥ मानिनीजनविलोचनयातातुष्णामप्य
कल्पान्प्रतिगृह्णन् । मन्दमन्दसुदित प्रयथौ रु मीतमीत
इव शीतमयूख ॥ २२ ॥ शक्रार्थतनुवद्वपारंतीकुङ्कुमाक-
कुचकोरकाकृति । सुव्यते कमलिनीभिरुन्नमसप्रक्रोशकर-
लीलया शशी ॥ २३ ॥ इन्दुरिन्दुरिति किं दुराराया विन्दुरेष
पयसो विलोक्यते । नन्विद विजयते स्मृगिदृश इयाम
कोमलकपोलमाननम् ॥ २४ ॥ रुद्धनिर्गमनमा दिनश्यातपू-
दृष्टतनुचन्द्रिकाभितम् । एतदुद्विरति रात्रिचोदिता दिग्रहस्य
मिव चन्द्रमण्डलम् ॥ २५ ॥ पश्य परकलिनीफलविषा
विम्बन्वाञ्जिनवियत्सरोम्बसा । विप्रकृण्वितर हिमाश्रुता
चक्रयाकमियुन विडम्ब्यते ॥ २६ ॥ अङ्गुलीभिरिज केश
सचय सनियस्य तिमिर मरीचिभि । कुञ्जालीकृतसरोच
लोचन सुम्बतीन रजनीमुख शशी ॥ २७ ॥ रक्तमामवपद्मप
चन्द्रमा जात एव परिउदमण्डल । विक्रिया न म्ल
बालद्रोपजा निर्मलप्रकृतिषु स्थिरोदया ॥ २८ ॥ उन्नतेषु
शशिन प्रमा स्थिता निम्नसथयपर निशातम । नूनमाल्य
सदशी प्रकल्पिना वेधसैव गुणदोषयोगिति ॥ २९ ॥ चन्द्र-
पादजनितप्रवृत्तिभिश्चन्द्रवान्तजन्विन्दुभिर्गिरि । मेघला
तरुषु निद्रितानम् बोधयत्यसमये शिखण्डिन ॥ ३० ॥

१ विरद्विणीगोप्यवसाण्डुरेण २ प्राचीदिक् ३ चन्द्रम् ४ अन्तराश
पय वापी तस्या श्वेतबालम्

१ शाण्डपाण गन्धादित्येऽङ्गारं प पाण इति यावत् २ सौन्द-
र्यस्य याचनाम् ३ चक्रोपाण कूर्मोदयस्य मोननमिति यावत्

उन्नतावनतभागवत्तया चन्द्रिका सतिमिरा गिरेरियम् ।
 भक्तिभिर्बहुविधाभिरर्पिता भाति भूतिरिव मत्तदन्तिनः ॥३१॥
 एतद्बुद्धसितपीतमैन्द्रवं सोढुमक्षमभिव प्रभारसम् । मुक्त-
 पट्टदविरावमञ्जसा भिषते कुमुदमा निवन्धनात् ॥ ३२ ॥
 आननानि हरिणीनयनानामद्गतानि च समीक्ष्य जगत्याम् ।
 लज्जयैव धनमण्डलीनो मन्दमन्दमहद्हेन्दुरुदेति ॥ ३३ ॥
 व्यानशो शशधरेण विसुक्तः केतकीकुसुमकेसरपाण्डुः ।
 चूर्णसुष्टिरिव लम्बितकान्तिवासवस्य दिशमंशुसमूहः ॥ ३४ ॥
 उज्ज्वती शुचमिवाणु तमिस्रामन्तिकं व्रजति तारकराजे ।
 दिक्प्रसादगुणमण्डनमूहे रश्मिहासवशिशदं सुखमैन्द्रो ॥३५॥
 नीलनीरजनिभे हिमगौरं शैलरुद्रवपुषः सितरश्मेः । खे-
 रराज निपतत्करजालं वारिषुः पयसि गाङ्गभिवाभम् ॥३६॥
 घां निरुन्धदतिनीलघनाभं ध्यान्तमुद्यतकरेण पुरस्तात् ।
 क्षिप्यमाणमसितेतरभासा शंभुनैव करिचर्म चकासे ॥ ३७ ॥
 अन्तिकान्तिकगतेन्दुविष्टे जित्वां जहति दीधितिजाले ।
 निःसृतस्तिमिरभारनिरोषाद्बुद्धसन्निव रराज दिग्गन्तः ॥३८॥
 लेखया विमलविद्रुममासा संततं तिमिरमिन्दुरुदासे ।
 दंष्ट्रा कनकटङ्कपिशङ्गा मण्डलं भुव इवादिवासाहः ॥३९॥
 दीपवन्नय नभः किरणौषैः कुङ्कुमारुणपयोधरगौरः । हेम-
 कुम्भ इव पूर्वपयोधेरुन्ममज्ज शनकैस्तुहिनांशुः ॥ ४० ॥
 उद्भतेन्दुमविभिन्नतमिसां पश्यति स रजनीमविवृषः ।
 व्यंशुकस्फुटसुखीमतिजिह्वां व्रीडया नवधूमिव लोकः ॥४१॥
 न प्रसादसुचितं गमिता दौर्नोद्धतं तिमिरमद्रिवनेभ्यः ।
 दिव्युखेषु न च धाम विकीर्णं भूषितैव रजनी हिमभासा ॥ ४२ ॥
 क्षिप्यन्तः प्रियवधूरुपकण्ठं तारकास्तत्करस्य हिमांशोः ।
 उद्भमन्नभिरराज समन्ताद्दहाराग इव लोहित-
 रागः ॥ ४३ ॥ प्रेरितः शशधरेण करौघः संहतान्पिभि-
 तुनोद तमांसि । क्षीरसिन्धुरिव मन्दरभिन्नः कानगान्यविर-
 लोक्षतरुणि ॥ ४४ ॥ शारतां गमितया शशिपादैश्छायया
 विटपिनां प्रतिपेदे । न्यस्तशुक्लचित्रतलामिस्तुल्यतां
 वसतिवेशमहीभिः ॥ ४५ ॥ गन्धसुद्धतरजःकणवाह्यौ
 विक्षिपन्विकसतां कुमुदानाम् । आद्युपाव परिलीनविहङ्गा
 यामिनीमरुदपां नवराजीः ॥ ४६ ॥ संविधातुमभिषेकमुदाहै
 मन्धस्य लसदंशुजलोधः । यामिनीवनिताया ततचिह्नः
 सोल्लो रजतकुम्भ इवेन्दुः ॥ ४७ ॥ ओजसापि खलु नून-
 मनूतं नासद्दामपयसि जयध्रीः । यद्विभुः शशिमन्सुखस्यः
 सदाददे विजयि चायमनङ्गः ॥ ४८ ॥ कलितमम्बरसा-
 बल्यन्वैर्मृदितपद्मजकोशयोधरः । विकमदुल्लसन्त्रयिलो-
 कितः सपि निशा सरसोकुरते विषुः ॥ ४९ ॥ वसुधा-
 न्तनिःसृतनिशादिपतेः पटलं कणामनिषहस्ररुचाम् । सुकरदंशु-

जालमथ शीतरुचः ककुभं समस्करुत माघवनीम् ॥ ५० ॥
 विशदप्रभापरिगतं विषभावुदयाचलव्यवहितेन्दुवपुः । मुख-
 मप्रकाशदशनं शनकैः सविलासहासमिव शकविशः ॥ ५१ ॥
 कलया तुपारकिरणस्य पुरः परिमन्दभिन्नतिमिरोधजटम् ।
 क्षणमभ्यपद्यत जनैर्न मृषा गगनं गणाधिपतिभूतिरिति ॥ ५२ ॥
 नवचन्द्रिकाकुसुमकीर्णतमःकबरीभूतो मलयजार्द्र-
 मिव । ददशे ललाटतटद्वारि हरेर्हरितो मुखे तुहिनरश्मि-
 दलम् ॥ ५३ ॥ प्रथमं कलाभवदधार्धमयो हिमदीधिति-
 र्मेहदभूद्ददितः । दधति ध्रुवं क्रमश एव न तु द्युतिशालिनो-
 ऽपि सहसोपचयम् ॥ ५४ ॥ उदमज्जि कैटभजितः शय-
 नादपनिद्रपाण्डुरसरोजरुचा । प्रथमप्रभुद्भनदराजसुता-
 वदनेन्दुनेव तुहिनद्युतिना ॥ ५५ ॥ अथ लक्ष्मणानुगत-
 कान्तवपुर्जलधिं विलङ्घ्य शशिदाशरथिः । परिवारितः
 परितः श्रद्धान्गोस्तिमिरोधराक्षसकुलं विभिदे ॥ ५६ ॥ उप-
 जीयति स सततं दधतः परिसुधतां वणिगिवोदुपतेः ।
 धनवीथिबीधिमवतीर्णवतो निधिरम्भसासुपचयाय कलाः
 ॥ ५७ ॥ रजनीमवाप्य रुचमाप शशी सपदि व्यभूष्य-
 दसावपि ताम् । अविलम्बितक्रममहो महतामितेतरतोप-
 कृतिमच्चरितम् ॥ ५८ ॥ दिवसं भृशोष्णरुचिपादहतां रदती-
 मिवानवरतालिहतेः । सुहुरागुशान्मृगधरोऽप्रकरैरुदशिथ-
 सत्कुमुदिनीवनिताम् ॥ ५९ ॥ प्रतिकामिनीति ददशुश्रुकिताः
 सरजन्मधर्मपयोसोपचिताम् । सुदशोऽभिमर्तृशशिरश्मिगल-
 जलबिन्दुमिन्दुमणिदारुवधूम ॥ ६० ॥ अमृतद्रवैर्विदध-
 न्जशामपमार्गोपधिपति स करैः । परितो विसर्पि परि-
 तापि भृशं वपुषोऽवतारयति मानविषम् ॥ ६१ ॥ अम-
 लात्मसु प्रतिफलप्रभितस्वरूपीकपोलफलेषु सुहूः । विस-
 सार सान्द्रतरमिन्दुरुचामधिकवामासितदिशां निकरः ॥६२॥
 उपगृह्वेलमलधूर्मिजुजैः सरितामचुधुमदघोशमपि । रजनी-
 करः किमिव चित्रमहो यदुरागिणां गणमनङ्गलघुम् ॥ ६३ ॥
 मयनोदरेषु परिमन्दनया शयितोऽलसः स्फटिकयष्टिकचः ।
 अयलम्ब्य जालकसुखोपगतानुदतिष्ठदिन्दुकिरणान्मदनः
 ॥ ६४ ॥ अविमावितेषुविदयः प्रथमं मदनोऽपि नूनमव-
 च्मत्वा । उदिते दिशः प्रकटयत्यमुना यदधर्मधासि धनु-
 राचक्रेषु ॥ ६५ ॥ युगपद्विकासमुदयाद्गमिते शशिनः शिली-
 सुखिगणोऽलमत । द्रुतमेव पुण्ययुगो धनुषः कुसुदेऽङ्गना-
 मन्ति चावसरम् ॥ ६६ ॥ ककुभां सुखानि सहसोऽज्व-
 लयधधराकुलत्वमधिकं रतये । अदिदीपदिन्दुरपरो दहनः
 कुसुमेषुमन्त्रिनयनमवमः ॥ ६७ ॥ स्याता ययं समयुगा
 मपुकोशवत्यश्रन्तः प्रगारितकरो द्विजराज एवः । अम-
 लमागमृतोऽस्य पुनर्द्वितीयो मा भूत्लङ्क इति संकुचिता

नलिन्य ॥ ६८ ॥ उद्गमहूणतरुणीरमणोपमर्दमुद्रोत्तरल
ननिपेशानिम हिमाशो । विन्व कठोरविसकाण्डकडारमेत
द्रम्भापदं प्रथममप्रकरैर्यनक्ति ॥ ६९ ॥ तारावतान्रति
विरन्क् कण्ठनादानमघ्राक्षराणि निगदन्कुमुपेरुप ।
लामाय वासरमणेशुपितस साय सचारयत्वमृतदीधितिका
स्यपानम् ॥ ७० ॥ एतद्विभाति चरमाचलचूडुस्विडिण्डी
रपिण्डरुचिशीतमरीचिविन्वम् । उज्जालितस रजनीं
मदनानग्य धूम दधव्यकटलान्धनकैतवेन ॥ ७१ ॥ मूय
स्तराणि यदमूनि तमस्विनीषु ज्यौत्स्नीषु च प्रविरलानि तत
प्रतीम । सध्यानलेन मृशमम्बरमूपिकायामार्तितं रुडुभि
रेव कृतोज्यमिन्दु ॥ ७२ ॥ उज्जम्भते पुसुदिनीसुज्ज
मृगाङ्को विष्वग्निर्णारिपारिटाटरदिमण्ड । उत्सृत्विद्रुम
कुलो जलवेस्तरङ्गादुत्तिष्ठप्यमाण इव कश्चन रात्रकम्बु
॥ ७३ ॥ गगनविपिनसिंह कामभूपातपत्र निरिखलदिग
बलाना कन्दुक क्रीडनाय । भणिरिय रतिमर्तु कामेण
पारंपोऽय जयति कुमुदवचुर्नपुरश्चन्द्रविन्व ॥ ७४ ॥
अयमुदयति चन्द्रो वारिधेरम्बुगर्मादमृतकणकरालैरशुभि
दीप्यमान । मुजगशयनरज्ञोहर्म्यदेशे ललन्त्या वदनमिव
यदृच्छोत्तानित त्रिश्चमातु ॥ ७५ ॥ अयमुदयति चन्द्रश्च
द्रिकाचौतमिश्वा परिणतविमलस्त्रि व्योम्नि कर्पूरगौर ।
रुद्रजतशलाकास्पर्धमिर्भयस पादैर्जगदमलमृगालीपञ्जरस्य
निमाति ॥ ७६ ॥ उदयति बलमन्त्रै कण्ठतलैरलीना
कुमुदसुतुलनेषु व्यञ्जयन्नह्वारान् । मदसुगरचकोरीतोय
कर्मान्तिकोऽय तुहिनरुचिरधामा दक्षिण लोकचतु ॥ ७७ ॥
मृगाङ्कोऽय घन्ते गगनजलधे फेनतुठना सितच्छत्राकार
मदनमृपतेर्निश्चयनि । त्रियामारामाया मलयजविशेष
प्रतिवृत्ति जगद्गानीदेव्या मणिसुकुलरुष्मी च विमलाम्
॥ ७८ ॥ कपाले मार्जार पय इति करोल्लेहि शशिनस्तत्र
च्छिद्रप्रोताचिसमिति करी सकलयति । रतान्ते तल्पस्था
न्हरति यनिताप्यशुकमिति प्रमान्तश्चन्द्रो जगदिदमहो
विष्टवयति ॥ ७९ ॥ अय नेत्रादनेरजनि रजनीरुहम इति
भ्रम कोऽय प्रजापरिचयपराधीनमनमाम् । सुधानामाधार
स रत्न रतिविम्भापरसुधारसासेकक्षिम्भादजनि नयनात्सुप्य
घनुष ॥ ८० ॥ जटामिर्मांभि घनघृतकलङ्काक्षनलयो
विवोगिण्यापचेरिय कलितराम्यविनाद । परिप्रेङ्खुत्तारापरि
करत्पाऽङ्किततले शशी मष्मापाण्डु पितृवय इव व्योम्नि
चरति ॥ ८१ ॥ तथा पौरस्त्याया दिशि कुमुदवैद्यारकलि
काकनाटमीमिन्दु क्रिणलहरीसुलसयति । सम ताडुनील-
द्वल्लजलविन्दुस्तमनिनो यथा पुञ्जायते प्रतियुद्धकमणा
ङ्गमणय ॥ ८२ ॥ सुधारदिम सद्यस्तिमिरनिकान्त

विरचयत्रल्लिन्देभ्य सन्द शशिमणिसुख्य च वितरन् ।
उदेत्याशौ रक्ताम्बुनसमरुचि क्वयनेन प्रमोद तन्नागो
मधुपवनितागीतमधुरम् ॥ ८३ ॥ त्रिनयनजटापङ्कीपुष्प
निशापदनक्षित प्रहृक्सलयं सध्यानारीनितम्बनयति ।
तिमिरभिदुर व्योम्न शृङ्ग मनोभगवांसुक् प्रतिपदि नरसे
न्दोर्निम्ब सुखोदयमस्तु न ॥ ८४ ॥ प्रथममरुणच्छायस्ता
वत्त वनकप्रमस्तदनु विरहोत्ताम्बतन्वीकपोत्तल्लुति ।
उदयति ततो ध्वान्तध्वसक्षम क्षणदामुखे सरसविभिनीक-
न्दच्छेदच्छविर्मृगालान्धन ॥ ८५ ॥ मयूमनपरनुटसिभिर
कुम्भिकुम्भस्येच्छल तरलतारकागणविकीर्णमुक्तागण ।
पुरदरहरिद्रीकुहलगर्भसुमोत्थितस्तुपाकरकेसरी गगनर-
नन गाहते ॥ ८६ ॥ प्रसारणपरै करै प्रकटितानुरागोदये
सुधाकिरणवासुके त्वरितमम्बालम्बिनि । तदा विगलितो
हसत्तिमिरजालनीलाशुक्रा पुरदरदिगङ्गना पुलकितेन तारा
गणै ॥ ८७ ॥ कलानिधिरय रवे ससुपलभ्य रूप स्वय
दिनान्तसमयेऽस्पृशस्तपदि पद्भिर्नी रागान् । धैवान्वकर-
सगमान्मुकुलितति पुरीकृतं समीक्ष्य जहसु मिया ध्रुवम-
भूदत पाण्डुर ॥ ८८ ॥ दर्पोद्रेक कुसुमधनुषो जीवित
कैराणा जीवजीप्रणयगरिमा भाग्यराशिर्निताया । शृङ्गा
रश्रीललितहसितं पानपान सुराणा पौरस्त्याद्रेजयति शिखर
किं तम स्थातुमोटे ॥ ८९ ॥ ते सर्वज्ञीमदभिष्टतानेन
सिद्धान्जनेर्जा नीरन्त्रैर्जा त्रिसुननदशामन्वपट्टैलमोभि ।
च्याप्तं पृथ्वीनलयमखिल क्षालयन्नुच्छदस्त्रि-योत्त्राजाडैरय
मुदयते शंरीसार्भोम ॥ ९० ॥ पश्योदेति विवोगिना
दिनमणि शृङ्गारक्षामणित्सारामौक्तिकहारनायकमणि
श्रृण्वीशचूडामणि । प्रोढानङ्गसुजगमस्तकमणि कदर्पसीम
न्तिनीकाक्षीमध्यमणिश्वकोरपरिपक्षिन्तामणिश्रृन्त्रमा ॥ ९१ ॥
अकारो मदनद्विजस गगनैकोडैकदश्राङ्गुरस्तारामौक्तिक-
शुक्तिरन्धतमसलन्धेरमस्याङ्गुश । शृङ्गारार्णकुञ्चिमा विरहि
पीमर्मच्छिदा कर्तरी सध्यानारभूतलक्षतिरिय चान्द्री कला
जुम्भते ॥ ९२ ॥ सैर कैरकोरकाव्दिदलयन् यूना मनो
दोलयन्मोजानि निमीलयन्मृगदशा मान ससुम्भूलयन् ।
ज्योत्स्ना कन्दलयन्दिगो घनलयन्मोघिसुदोहयन्कोकाना
कुलयस्तम कनलयन्त्रिदु ससुजुम्भते ॥ ९३ ॥ एष स्वर्ग
तरगिणीजलमिलद्विग्दितदन्तद्युतिर्भ्रंश्यद्राजतकुम्भविभ्रम
घर शीताशुभ्रमुद्यत । हसीयत्यमलान्मुजीयति लस-
क्षिण्डीरपिण्डीयति स्फारस्फाटिककुण्डलीयति दिशामानन्द

१ यथा २ पति ३ पूर्ववदाहति स्वरूप यन्व तथा विन्वम्
प्रथम पद्भिर्नीदंशनेन मिहनाकृति पश्चा मुञ्जनीमनेन निरासतया
विनाशायकमे स्वरूपमिति प्राप्तमिन्व ४ कैरमिण्य ५ विरहिन्य
सर्ववत्पापक ६ बराह ७ उद्धाटनमाधनम्, 'चावी' इति लोके

कन्दीयति ॥ ९४ ॥ अद्यापि स्तनशैलदुर्गविषमे किं मनि
नीना हृदि स्यात् वाञ्छति मान एष जगिति क्रोधा
दिवालोहित । उधन्दूतरप्रसारितकर कर्पत्यसौ तक्षणा
रुह्यकैरवकोशनि सद्विश्रेणीकृपाण शशी ॥ ९५ ॥
कैलासाधितमद्रिभिर्विष्टपिभि श्वेतातपत्रायित मृत्यञ्जेन
दधीयति जलनिधौ दुग्धायित वारिभि । मुक्ताहार
लतायित व्रततिभि शङ्खायित धीकलै श्वेतद्वीपजनायित
जनपदैर्जाते शशाङ्कोदये ॥ ९६ ॥ पीयूषाश्रपण जगत्रय
दृशामालानलेखालयो विश्वो माधुताशनस्य ककुभासुद्धाटिनी
कुञ्चिका । वीरेषु प्रथमा च पुष्पधनुषो रेखा मृगाक्षीमुख
श्रीणा च प्रतिराजवीजमधिकानदी नयश्चन्द्रमा ॥ ९७ ॥
दिग्मालाकरकटुक सरवधूसीमन्तमुक्तामणि कामक्षोणि
पतेर्विहारवलभीनिर्व्यूहपारायत । हृद्यव्योम्नि विकीर्णतारक
मणि श्यामा वणिक्सुभ्रुव स्कार स्फाटिकसपुट कुमुदिनी
कान्तोऽयमुन्मीलति ॥ ९८ ॥ यातसात्तमनन्तर
दिनकृतो वेषण रम्यान्वित स्त्रै शीतकर कर कमलिनी
मालिङ्गितु योजयन् । शीतस्पर्शसुपेत्य सप्रति तथा रुद्धे
सुखाम्भोरुहे हासेनेव कुसुदतीवनितया वैलक्ष्यपाण्डुकृत
॥ ९९ ॥ एतत्कोककुटुम्बिजनमन शल्य चकोराङ्गना
चञ्चूकौटिकगटयोर्घटितयोरुद्धाटिनी कुञ्चिका । दग्धस्यापि
नवाङ्कुर स्मरतरोर्दार्द्रागसा प्रेयसीमानोद्दामगजङ्कुशो विज
यते सुग्ध सुधमोर्वपु ॥ १०० ॥ क्षीराब्धेर्लेहरीषु फेन
धवलाश्वद्रोपलेषु सवस्थाध सीकरिणो विकासिकुमुदकोडे
रज पिञ्जरा । उन्मीलति चकोरचञ्चुगहने छिन्नप्ररूढाश्रम
रुर्वन्त भियविप्रयुक्तारमणीगाने सुधांशो करा ॥ १०१ ॥
ध्वान्तौघे शितिकण्ठकण्ठमहसि श्रोत प्रतीर्चासुख प्राचांमच्चति
किं च दुग्धलहरीमुखे विधोधांमनि । एतत्कोकचकोरशोकर
रमसम्पन्नप्रसन्नोल्लसद्कृपातोर्मिकदम्बचुम्बितमिव त्रैलोक्य
माभासते ॥ १०२ ॥ शीतामुक्कटिकालवाललयद्रागु
लसत्कौमुदीब्रह्मनूतनपल्लवाञ्चितमिव प्राप्य क्षण ताव्रताम् ।
चक्षुमत्तचकोरचञ्चुघटनाच्चिद्रागण्डसुतश्रीरक्षन्दनिर
न्तराद्भुतमिव श्वेत वियद्भासते ॥ १०३ ॥ य श्रीखण्ड
तमालपत्रति दिश प्राच्या स्मरक्षमापते पाण्डुच्छत्रति दत्त
पत्रति वियद्दक्ष्मीकुरङ्गीदश । केलिश्वेतसहस्रपत्रति रते
किं च क्षपायोपित श्रीहारजतसीधुपत्रति शशी सोऽय
जगत्रेति ॥ १०४ ॥ ये पूर्वे यवसूचिसूनुहृदो ये
चेतकाप्रच्छदच्छायासान्धभृतो मृगालन्तिकालावग्यभाजो
ऽत्र ये । ये घारास्युविदम्बिन क्षणमनो ये तारहारधियल्लेऽमी
स्फाटिकदण्डहम्बरजितो जाता सुधाशो वय ॥ १०५ ॥ सय
भन्दनपद्मिच्छिलमिन् व्योमाङ्गण कल्पयन्त्यदयैरयतकान्त

दन्तमुसलच्छेदोपमेयाकृति । उद्गच्छत्ययमच्छमोस्तिष्ठत्
ताप्रालम्बलम्बै करैर्मुग्धाना स्मरलेखवाचनकलाकेलिप्रदीप
शशी ॥ १०६ ॥ कोकानाकुलयश्चकोरतरुणीवैकल्पस्य मूलयज्ञ
म्भोजानि निमीलयन्कुमुदिनीरुन्मीलय सर्वत । पाथ्याना
कुलता नयन्कुलवधूचेत समुद्रासयज्ञस्त याति दिवापति समु
दय याल्येप दोषापति ॥ १०७ ॥ स्वर्गामासुतपानचारुचक्र
किं कामदेवाङ्गनाकीडाकन्दुक एष किं सुरनदीडिण्डीरपिण्ड
किमु । किं छत्र स्मरभूपते किमु यश पुञ्ज पुरस्तादिद चेत सश
यकारक समुदित शीतयुतेमण्डलम् ॥ १०८ ॥ पद्मिन्या दधिते
ऽनुधावति रुषा स्व पद्मिनीद्रोहिण भ्रान्त्या भीतमना दिग्गन्त
मखिल चन्द्रो जगाहेऽभ्युधिम् । गाढे तत्र च तत्र विह्वलमयु
कर्पन्ति तारा पतिं सोऽय तच्छमवारिकुङ्कुमरसै सित्तोऽश्रुणो
दृश्यते ॥ १०९ ॥ भानावभ्युदिते तथा मयि गते किं स्यान्म
प्रेयसी हा हेत्यस्तमित शशी रसवशादिन्दीवरिण्या स्मरन् ।
सोऽय सप्रति नीलिमाङ्किततनुस्त्रुह्वारीदृश्यते ये वै यत्किल
सस्मरन्ति चरमे तद्रूपमेष्यन्ति ते ॥ ११० ॥ आदायामृतपूर्ण
मर्कचषक शोणारविन्दप्रमे पाणाविन्द्रवधूर्विलोक्य च पुनल
सिन्नम श्यामिकाम् । चिक्षेपोपरि कोपत परिजनेऽसशोष्य
दत्ता सुधेत्वेन त शशिन प्रशसति जनस्तस्याणिसुक्ताङ्गनाम्
॥ १११ ॥ आनीला करपल्लवैरपनयन्नच्छा तम कञ्चुकीमाशा
सप्रति वासवीमनुसरन्नक्षीणराग शशी । अस्वाश् स्तनसङ्गिनी
मिव बह्वङ्गने कस्तूरिकामालिङ्गत्ययमादरेण रजनीमर्षोन्मि
पत्तारकाम् ॥ ११२ ॥ यत्पीयूषममूलमालिनि तम स्तोमाव
लीढापुषा नेत्राणामपमृष्टहारिणि पुर स्यौढ पृथातिथौ ।
अम्भोजानि पराङ्घि तत्रिजमघ दरुवैव तेभ्यस्ततो गौराङ्गीवद
नोपमासुकृतमादचे पतिर्यज्वनाम् ॥ ११३ ॥ य प्राक्प्रल
गयागुदधि ककुमा नागानि सविभ्रत ज्योत्स्नाजालश्लज्ज
लाभिरभितो लुम्पन्तगन्ध तम । प्राचीनादचलादितस्त्रिज
गतामालोकवीजाद्दहिनियांगत हरिणाङ्गमङ्कुरमिव द्रष्टु जनो
जीवति ॥ ११४ ॥ स श्रीकण्ठविरीटकुट्टिमपरिष्कारपद्मीया
ङ्कुरो देव वैरवव पुन्यतमसप्राग्मारकुक्षिमरि । सस्कृती
निजकात्तमौक्तिकमधिषेणीभिरेणीदशा गीर्वाणाधिपते
सुधारसवतीपौरोगव प्रोद्गात् ॥ ११५ ॥ प्राचीनाचलसुम्बिच
न्द्रमणिभिर्निर्यूढपाच निजैर्निर्यूढसुम्भिर्निजेन यधुपा दत्तार्थ
लाजाञ्जलि । अतःप्रौढकलङ्कृतुच्छमभित सान्द्र परस्तीर्यते
विम्बादङ्कुरममनेशिकतम सदोहमिन्दोमह ॥ ११६ ॥ साप
नायमुदति वासरमणिश्चन्द्रो नु चण्डयुतिर्दार्तामि कथम
म्बरे निमशनि सच्छान्तीक्षे युत । हन्तेद निरणापि
पान्यरमणीप्रागानिलाशाशया चावद्योरविमारीविपघरी
मोगस भीमो मणि ॥ ११७ ॥ प्राणायामोपदेष्टा सरसिरुहयुने

यौवनोन्मादलीलागोष्ठीनां पीठमर्दस्त्रिभुवनवनितानेत्रयोः
 प्रातराशः । कामासुशोभयज्जा शमितकुसुदिनीमौनसुदानुरागः
 दृक्काराद्वैतवादी प्रभवति भगवानेषु पीयूषमातुः ॥ ११८ ॥
 कञ्जोलक्षिसपङ्कविपुहरगिरःसःस्रवन्तीमृणालं कर्पूरक्षोद-
 जालं कुसुमशरत्नधूसीसुमुहूर्त्नारनालम् । एतदुग्धाच्चिवन्धो-
 र्गगनकमलिनीपत्रानीयविन्दोरन्तस्तोषं न केयं किसल-
 यति जगन्मण्डनं खण्डमिन्दोः ॥ ११९ ॥ संरम्भोद्विक्त-
 नक्तंसमयदशमुखोचण्डदोर्दण्डहेलाकैलासः सप्तलोकीजयसु-
 दितमनोजन्मवादित्रशङ्खः । लोलक्षीगण्डपालीलवणिमजलवे-
 रुद्रतः फेनपिण्डः पश्य व्योमावकाशं विशति विरहिणां
 दक्षशङ्खः शशाङ्कः ॥ १२० ॥ कैतन्मातङ्गविम्बं सरसि
 सरसिजग्रेणिहारसं क्क यातं कैते याता रथाङ्गाः सपदि
 गतहियः क्क प्रविष्टा मरालाः । संध्यारागारुणाङ्गः कुपित
 इव पतिः प्रोद्यतोऽयं हिमांशुर्मन्ये हर्षादिवेयं हसति कुसु-
 दिनी जाग्रतीवालिनादैः ॥ १२१ ॥ प्राचीमामे सरगे
 धरणिविरहिणीह्रान्तवक्त्रे ससुद्रे निद्रालौ नीरजालौ विक-
 सति कुसुदे निर्विकारे चकोरे । आकाशे सावकाशे तमसि
 शममिते नागलोके सशोके कंदर्पे मन्दर्पे वितरति किरणात्
 शर्वरीसावर्मोमः ॥ १२२ ॥

चन्द्रकलावर्णनम्

अकलङ्कचन्द्रकलया कलिता सा माति वारुणी तरुणी ।
 मालस्यलीव शोभोः संध्याथानेषुपविष्टस्य ॥ १२३ ॥

ज्योत्स्नावर्णनम्

दलविततिभृतां तले तरुणामिह तिलतण्डुलितं
 मृगाङ्कोरुचिः । मद्यचपलचकोरचखुकोटीकवलनतुच्छमिवान्त-
 राज्जन्तराभूत् ॥ १२४ ॥ आलोक्य चन्द्रमसमस्युदितं,
 समन्ताद्दुहेद्दुर्मविचलकलशास्युराशोः । विध्वग्विसारिप-
 माणुपरम्यरैव ज्योत्स्नात्मना जगदिदं धवलीकरोति
 ॥ १२५ ॥ सितकिरणकपोलीमालिमालोकयन्ती तिमिर-
 विरहतापव्याकुलां व्योमलक्ष्मीम् । रजनिरमलताराश्रीकरैः
 सित्तमस्याः परिमलयति गात्रं चन्द्रिकाचन्दनेन ॥ १२६ ॥
 अपि पिवत चकोराः कृत्स्नसुनाम्य कण्ठे क्रमकवलनचञ्च-
 चञ्चवश्चन्द्रिकात्मः । विरहविधुरितानां जीवितत्राणहोर्भोवति
 हरिर्णेलक्ष्मा येन तेजोदरिद्रः ॥ १२७ ॥ सह कुसुदकदम्बैः
 कामसुहासयन्तः सह धनतिमिरौर्धेर्धेयसुखारयन्तः । सह
 सरसिजखण्डैः स्वान्तमामीलयन्तः प्रतिदिशममृतांशोरंशवः
 संचरन्ति ॥ १२८ ॥ भास्वत्कर्कशाणचक्रकणैराकाश-
 कैलाससाचञ्चुर्निविडं निपत्य तम इत्याख्यां जगत्या-
 मगात् । यच्चन्द्रोक्षलसिद्धिपादमहाविन्दोः समायोगतो
 जातं रूप्यरजोमयं ययमिदं ज्योत्स्नां समाचक्ष्महे ॥ १२९ ॥
 एतत्तर्क्य कैवल्यमहारे दृक्कारादीशायुरौ दिक्कान्तासुकुरे

चक्रोसुरहृदि प्रौढे तुषारत्विपि । कर्पूरैः किमपूरि किं
 मलयजैरालेपि किं पारदैरक्षालि स्फटिकोपलैः किमघटि
 धावापृथिव्योर्वेषुः ॥ १३० ॥ उन्मीलन्ति मृणालकोमल-
 रूचो राजीवसंनर्तिकासंनर्ततवृत्तयः कतिपयं पीयूषमानोः
 कराः । अप्युत्सैर्धवलीमवत्सु गिरिषु ध्रुवोऽयमुन्मज्जता
 विश्वेव तमोमयो निधिरपामहाय फेनायते ॥ १३१ ॥ किं
 तु ध्वान्तपयोधिरेप कंतकशोदैरिवन्दोः करैरत्यच्छोऽयमचक्ष
 पङ्कपटलं छायापदेशादभूत् । किं वा तत्करकर्तरीभिरमितो
 निस्त्रगणादुञ्जलं व्योमेवेदमितस्ततश्च पतिताश्रयाच्छ-
 लेन त्वचः ॥ १३२ ॥ पौलोमीकुचकुम्भकुङ्कुमराजःस्वाज-
 न्यज्ज्मोद्वताः शीतांशोद्युतयः पुरंदरपुरीसीत्रासुपस्कुर्वते ।
 एताभिरिहृतीभिरन्वयतमान्युद्भ्रतीभिर्दिशः क्षोणीमास्तृण-
 तीभिरन्तरतमं व्योमेदमोजायते ॥ १३३ ॥ नैवायं भगवा-
 नुदञ्चति शशी गव्यूतिमात्रीमपि चामघापि तमस्तु कैवकुल-
 श्रीचातुकाराः कराः । मग्नन्ति स्वलसीति शैलगहनोत्सङ्गेषु
 संरन्धते जीवप्राहमिव क्वचित्क्वचिदपि च्छयासु गृह्णन्ति च
 ॥ १३४ ॥ यद्भ्रावितक्रेतकोदरदलशोतंश्रियं विभ्रतीं येयं
 मौक्तिकदामगुम्भनविधौ योग्यच्छविः प्रागभूत् । उत्सेच्या
 कलशीभिरञ्जलिपुटैर्ग्राह्या मृणालाङ्कुरैः पातव्या च शशिन्य-
 मुग्धविभवे सा चन्द्रिका वर्तते ॥ १३५ ॥ सुगधा दुग्धयिया
 गवां विदधते कुम्भानवो बह्वयाः कर्णे कैवशङ्कया कुबलयं
 कुर्वन्ति कान्ता अपि । कैवन्धूफलमुञ्चिनोति शवरी
 सुक्ताफलाकाङ्क्षया सान्द्रा चन्द्रमसो न कस्य कुरुते चित्त-
 भ्रमं चन्द्रिका ॥ १३६ ॥ इन्दोरस्य त्रियामासुवतिकुचतटी-
 चन्दनस्यासकस्य व्योमश्रीचारमरस निपुहृजयावहरी-
 कोरकस्य । कंदर्पोणिपालरफटिकमणिगृहसैतदाखण्डलाशा-
 नासासुक्ताफलस्य स्वगयति जगती कोऽपि मासां विलासः
 ॥ १३७ ॥ लक्ष्मीक्रीडातडागो रतिधवलगृहं दर्पणो
 दिग्बधूनां पुष्यं श्यामालतायास्त्रिभुवनजयिनो मन्मथस्यात-
 पत्रम् । पिण्डीभूतं हरस्य श्रितममरसरिपुण्डरीकं मृगाङ्को
 ज्योत्स्नापीयूषपापी जयति सितवृषसारकागोकुलस्य ॥ १३८ ॥

सकलङ्कचन्द्रवर्णनम्

दोषागमनमाशङ्कन् रविरेष तिरोहितः । कथमिन्दुः
 समायाति कुतः शङ्का कलङ्किनः ॥ १३९ ॥ यज्ञं विरहिणं
 कंचिन्नासयामास तेजसा । यज्ञ एव विलोभेन संलभोऽ-
 भूद्विधौ धृष्यः ॥ १४० ॥ शिवमालानलोत्थेन धूमयोगेन
 कालिमा । विधौ शुक्रतरे किं वा इति मन्मानसायाः
 ॥ १४१ ॥ इन्दोरेककलाया हरेणोद्भूत्य भूयनि
 धृतायाः । स्थानमिव तुच्छमेतत्कलङ्करूपेण परिणमति
 ॥ १४२ ॥ अलं गतवति सवितरि पायसपिण्डं सुधाकरं
 प्राची । विरचयदम्बरकुदासुवि चरति कलङ्कसदन्तरे

१ किरणौ. २ निर्मली नामकजलप्रकाशकफलशुकैः. ३ बदरी-
 फलम्. ४ विनरीततया.

साक ॥ १४३ ॥ कृष्णजगोहृदय सितदीप्तिं दुर्धियं किल
 वलङ्कितनाहु । कृष्णवर्णसमुदीरणाभाद्देव यद्रुलति
 इत्यवच्छ्र ॥ १४४ ॥ आयताग्रसितरश्मिर्गिबद्ध लान्छन
 च्छविमयीसद्विगम् । चन्द्रकैतवमरुतचक्र ऋडयो
 त्सुजति र्निं खरवाल ॥ १४५ ॥ शम्भारिररुत विपगर्भं
 चन्द्रविम्बकपात्ययुनक्ति । यद्वहि सितमयासितमन्त प्रोषि
 तान्दहति दर्शनमात्र ॥ १४६ ॥ अथ पुर पावैणशार्दरीश
 किं दपणोऽय रजनीरमण्या । यत्सदायी प्रतिविम्बमसि
 न्सलक्ष्यते लान्छनकैतवेन ॥ १४७ ॥ प्रदोषमातङ्कमनङ्क
 देवस्तुङ्ग समारुह समारगतोऽयम् । सिन्दुरिते तस्य सुषांशु
 कुम्भे किमद्भुतो लक्ष्मिपेण दत्त ॥ १४८ ॥ मम प्रिया
 कैरविर्णां करेण सतापयामास दिनाधिनाथ । इतीव दु खै-
 र्बिम्बल कलावान्यपौ विष लक्ष्मिपेण सद्य ॥ १४९ ॥ कला
 यिनायानयनय साय कुसुद्धतीप्रेषित एष भङ्ग । किमिदु
 नालिङ्ग्य सरगमङ्ग कृत कलङ्कभ्रमयातनोति ॥ १५० ॥ नेद
 नभोमण्डलममुराशिर्नैताक्ष ताप नवफेनमङ्गा । नाय शशी
 कुण्डलित फणीन्द्रो नासो कलङ्क शयितो मुरारि ॥ १५१ ॥
 मधुप्रतौष वुषित स्वकीयमधुभाषप्रनिमीलनेन । विम्ब
 समानम्य बलात्सुधाशो कलङ्कनेङ्क भुवगतनोति ॥ १५२ ॥
 अत्रान्तरे च कुलटाकुलज्जम्पातसजातपातक इव स्फुटला
 ग्छनश्री । वृन्दावना तरमदीपयदुज्जालैर्दिक्सुन्दरीवदन
 चन्दनमिन्दुरिन्दु ॥ १५३ ॥ अञ्जलकाशवति च द्रमसि
 प्रियेऽस्मिन्नाह्लादवहारिणि सुधावति पूर्णविम्बे । धाता
 निचिन्त्य मनसाखिलदृष्टिपात हृत्ते चकार किमु कञ्जलविन्दु
 योगम् ॥ १५४ ॥ दष्टे जगद्गुणि कालशुजगमेन तनान्ध
 कारमिपमाविर्भूद्विष यत् । सजातलक्ष्मणि तदिन्दुमणौ
 निपात्य ज्योत्स्नायमे पयसि तद्विपति स धाता ॥ १५५ ॥
 दिग्यत्रतसितिरचूपापिज्ञेपूणाद्दुद्वयोदुग्मयस्त्रविस्रुलि
 ङ्गात् । कालेन पृथमिरिदुर्गन्तुषा प्रयुक्तो वृत्तोपलो विधु
 निपालधिकारिहिनस्ति ॥ १५६ ॥ मथानभैमिधरमूलशिला
 सहस्रसघट्टनद्रव्यनिर्णै सुतरती दुग्धे । छाया मृग शशाक
 इत्यतिर्वामरौक्तितेषां कथंचिदपि तत्र हि न प्रसक्ति
 ॥ १५७ ॥ अयास प्रागल्भ्य परिणतरुच शैलतनये कलङ्गी
 नैवाय विलसति शशाङ्कस्य व्युपि । अशुष्येय नये विगल-
 दधृतस दशिशिरे रतिश्रान्ता शते रजनिरवणी गदसुरति
 ॥ १५८ ॥ समयशबरो व्योभाण्ये सुधाशनमक्षिवासुविहित
 सुभाषिन्वशीद्रस्फुरलटल प्रति । कल्पति कलङ्काख्य घूम
 निपीत्य पुनश्च तस्मिन्नि मधुरज्योत्स्नाक्षौद्र महीतरभाजते
 ॥ १५९ ॥ रुचिभिरमितदङ्कोत्कीर्णरिच व्रसरेणुभिर्मिदुङ्कभिरभि

च्छेदै स्थलैरिव जियते नम । प्रकृतिमलिनो भास्वद्विम्बो
 नृत्जाकृतकर्मणस्तदयमपि हि त्वदु कुन्दे भविष्यति चन्द्रमा
 ॥ १६० ॥ तक्ष्णतपालकोमलमलीमसमेतदय कलयति
 च द्रमा किल कलङ्कमिति भ्रुवते । तदमृतमेन निर्दयविधु
 तुददन्तपदम्रणावियरोपदाशितमिद हि विभाति नम ॥ १६१ ॥
 अङ्क केऽपि शशाङ्किरे जलनिधे पङ्क परे मेनिरे सारङ्ग
 कतिचिच्च सजैगादिरे भूच्छायमैच्छम्परे । इन्दोर्यद्वैलितेन्द्र
 नीलशकलश्याम दरीइश्यते तस्माद्ग निशि पीतम धतस
 कुक्षिस्यमाचक्षमहे ॥ १६२ ॥ रङ्गावङ्कगते त्रिविष्टपनीखेल
 रुरङ्गीगणै साक ऋडनकौतुकेन रमसादुहस्य गते
 दिवम् । तच्छायावृगतात्पमूर्तिरधुना धृतो तमेन शशी मन्द
 व्यायतरश्मिजालकलित स्वाग्र समारोहति ॥ १६३ ॥ काशनी
 रेण दिहानमम्भरतल वामभ्रुवागाननद्वैराज्य विदधानमिन्दु
 दृषदा गिन्दानमम्भ सिरा । प्रत्युत्पुरुहूतपचनवधूदतार्धद
 वाङ्कुरक्षीनोत्सङ्कुरङ्गमै दवमिद विम्ब सगुञ्जम्भते ॥ १६४ ॥

नायकागमनावस्यारवर्णनम्

श्रुत्वायान्त बहि कान्तमसगाप्तविभूषया । भालेऽञ्जन
 दशोर्लाक्षा कपोले तिलक कृत ॥ १ ॥ आगच्छ सूचितो
 येन येनानीतो गृह प्रति । प्रथम सखि क पूज्य किं काक
 कि क्रमेलक ॥ २ ॥ सज्जितसकलशरीरा धणे धणे मनति
 किमपि गणयती । उत्सवमिध त दिवस मनुते मुग्धा
 प्रियगमने ॥ ३ ॥ अम्बुजतस्ननयुगा तरलायताक्षी द्वारि
 स्थिता तदुपयानमहोत्सवाय । सा पूर्णकुम्भनवनीरजतेरण
 सखसमारमङ्गलमयबहुत विषते ॥ ४ ॥ आयातो दयित
 स्तवेति सहसा न श्रदधे भापित सद्य समुखता गतेऽपि
 सुसुखी भ्रान्ति निजा मन्यते । वण्डाक्षेपिभुजेऽपि शून्य
 हृदया स्वमान्तर शङ्कते प्रत्यावृत्तिमिय प्रियस्य क्रियता प्रत्येह
 शातोदरी ॥ ५ ॥ द्वारोपा तनिर्दन्तरे मयि तथा सौन्दर्य
 सारथिया प्रोहास्योरुगुण परस्परसमासक्त समासादितम् ।
 आनीत पुरत शितोशुकमध क्षिप्त चले लोचने वाचल्य
 निवारित प्रसरण सकौचिते दोलते ॥ ६ ॥

नायकागमने नायिका प्रति सस्तीनचनम्

नित्य मनोरथस्यापि सखि दुर्गम एव य । अभनवात
 काम प्रत्यक्षेण विभाति स ॥ १ ॥ धैर्यमाधाय लज्जा च
 व्यपनीय विलासिनम् । सभावयति र्निं नैन दिव्या स्यमु
 पस्थितम् ॥ २ ॥ अराहससर्गि तरङ्गित ह्योऽनुरोत्साय त

विकामि वेष्टनम् । विसारि रोमाञ्चिनकमुक तनोस्तनोति
 योज्यौ सुमगे तत्रागत ॥ ३ ॥ कलय वलय धम्मिल्लेऽस्मि-
 श्चिनेग्रय मटिका रचय मिचय सुकाहार विभूपय सत्तरम् ।
 मृगमदमपीपनालेषं कुरुष्व कपोलयो सहचरि समायान
 प्रात स ते हृदयप्रिय ॥ ४ ॥

नायकातिथ्यवर्णनम्

आयाते दयिते मन्थलमुनासुत्प्रेष्य दुर्लेख्यता गेहिन्या
 परितोषनायकलियामासच दष्टे सुखे । दत्ता पीडुशमी
 करीरकरलं लोयाबलेनादरादुन्मृष्टं करम्य केसरसटाभापत्र-
 लम् रज ॥ १ ॥ बाळा चन्दनमालिकाक्रिसलयग्रन्थीनय
 कुनेत शुवा बलमराहनय रतिनं दासेरक्याङ्गने । आक-
 न्दासुहृदो पनाहुरुचन नासाप्रसङ्गादमुन्कान्तं स्त्रीनयपात
 वात्सल्यसन्कीर्ते परातयत् ॥ २ ॥ किंत्विक्रमिषापाकिङ्कण
 रै पृष्टं ननु म्नागतं व्रीडानप्रसुखाञ्चया चरणयोर्न्येने च
 नेत्रो नले । द्वारस्थस्तनपुम्ममङ्गलपटे दत्त प्रवेशो हृदि
 स्वामिन्कि न तत्रातिथे समुचित सन्धानयानुष्ठितम् ॥ ३ ॥
 वीर्षो बन्दनमालिना निरचिता दृष्टयेन नेन्द्रीरै पुष्पाणा
 प्रकर स्मितेन रचितो नो मुन्दनाल्यदिभि । दत्त श्वेदमुचा
 पयोवग्मरेणाध्यां कुम्भाग्मसा संरेणारयै प्रियस
 विशतस्तन्व्या कृत मन्त्रम् ॥ ४ ॥

नायकस्य नायिकां प्रति प्रश्नः

कृशा केनामि त्वं प्रवृत्तिरियमङ्गस ननु मे मयाधुव्रा
 क्क्याहुरुचनगृहे पाचकनया । स्मरथस्मान्कचिन्निहि नहि
 नहीत्यनमनस्योत्कर्षं बाळा मम हृदि निपत्य प्ररुदित्ता
 ॥ १ ॥ कृशासीत्यालीना मठिनरसनारीलयनता चिपट्ट-
 टासीति स्तनकलपकम् प्ररुदित्ता । परिष्वत्ता यान्द्रणय
 पदर्नी कामपि गना तत सारङ्गास्था हृदयमदने लीनममनत्
 ॥ २ ॥ अद्वानामतितोत्र कुन इदं क्क्यादक्क्यादये सुग्धे
 पाण्डुरोभालाननमिति प्राणेश्वरे पृच्छति । तन्व्या सर्वमिदं
 म्वमान्त इति व्याहृत्य पश्मान्तरव्यापी बाष्पमरसया चलि
 तया नि श्वस्य मुक्तोऽन्यत ॥ ३ ॥

प्रणयकृद्दे नायिकानुनयः

अनिर्देश्योपयोगस्य रूपस्य मृदुन वयम् । वडिन गस्तु ते
 चेन शिरीषयेन वननम् ॥ १ ॥ किं त्वा मगामि निच्छेद
 दादणयासकारणि । काम कुरु वरापेहे देहि मे परि
 रम्भगम् ॥ २ ॥ मयि त पादपतीते किंवरत्वसुपागते ।
 प्रिये कामातुर कोपं वान्ते कोऽन्योऽपनेष्यति ॥ ३ ॥
 दाक्षिण्यं नाम विमोष्ठि नायकाना कुष्टप्रतम् । तमे

वीर्षाश्चि ये प्राणासं त्वदागानिगन्धना ॥ ४ ॥ सुखमिन्दु-
 र्यया पानि पङ्कजेन सम प्रिये । वाच. सुम इवोद्यने
 विन्मृतुत्यो मनोऽश्मरत् ॥ ५ ॥ गौहमलमसि नाहं
 सुन्दरि मन्दागमाद्विलम्बं ते । पवणप्रवहत् मा सर्जीनय
 चान्गानि परिस्मै ॥ ६ ॥ सृष्टिण समर्थे बाले मम
 हस्ते मदनमर्मतमस । अगहसे कुचकुम्भ तृपितकण-
 दमृतकुम्भमिण ॥ ७ ॥ अषराया नूनमह प्रसीद रम्भोर्न
 विरम सरम्मान् । सेज्यो जनश्च कुपिन कथं तु दासो
 निरपराध ॥ ८ ॥ त्वायमयान्नाङ्गलि दासजननिमिमर्थ
 मर्थयते । स्वपिहि मया सह सुरतत्यतिकरखिद्येन मा
 मैवम् ॥ ९ ॥ सरले साहसराग परिहर रम्भोर्न सुब स-
 रम्भेम् । विरस विरहायास बोधु तन चित्तमसह मे ॥ १० ॥
 क्षीण क्षीणोऽपि शशी मूयो मूयोऽभिपर्वते नित्यम् ।
 विरम प्रसीद सुन्दरि याननमनिर्गति यातं तु ॥ ११ ॥
 अद्वानि खेदयमि किं शिरीषकुसुमपरिपेत्वानि सुवा ।
 अयमीहिततुमुमाना सदादयिना तत्रासि दासजन ॥ १२ ॥
 मधुवारन न सुबमि मानिनि रूक्षापि माधुरी सहजात् ।
 कृतमुखमङ्गापि रस वदामि मम निम्नगा ययान्मोचे ॥ १३ ॥
 विरामनेनानलयाऽतितोयात्तयापि रोषाणीतेन दष्टि ।
 निशापति स्थिष्यति पश्चिमाशांमये किमाशा विपलीकरोपि
 ॥ १४ ॥ यद्ये प्रिये वेपि तन प्रसु मामनन्यसाधारण-
 दासमङ्गपो । तद्वय वक्षो मम पानमस्तु स्वयंभ्राह्मेपमहो-
 ल्यनानाम् ॥ १५ ॥ उत्तरङ्गय कुरङ्गलोचने लोचने कमलगर्व-
 मोचने । अस्तु सुन्दरि कलिङ्गनन्दिनीवीचिडम्भगमौर-
 मन्धरम् ॥ १६ ॥ शशिसुखि तन माति मन्दुरभ्रुवृजजन-
 मोहकलाल्काल्मर्ष । यदुदितमयमञ्जनाय यूना त्वदधर-
 सीधुसुचैर्न सिद्धमद्य ॥ १७ ॥ त्वयि निवद्वरते प्रियत्रादिन
 प्रणयमङ्गपराष्णुखचेतस । कमपराधल्य मयि पदयसि
 त्यजमि मानिनि दासजनं यत ॥ १८ ॥ विद्युज सुन्दरि
 सगमसाध्वस ननु चिरात्रमृति प्रणयोन्मुखे । परिगृह्याण
 गते सहकारता त्वमतिमुचलताचारितं मयि ॥ १९ ॥
 मोहान्मया सुननु पूर्वसुपेक्षितसं यो बाष्पविन्दुरधर परि-
 वापमान । तं तापद्रानुदितपश्मविलम्भमय कान्ते प्रमृज्य
 विगतानुशयो भगामि ॥ २० ॥ सुग्धे विवेहि मयि निर्देय-
 टन्तदशं टोर्नहिन्यनिविडननपीडनानि । चण्डि त्वमेन
 सुदमशय पञ्चगणचण्डालकाण्डदलनाम्भन प्रयागित ॥ २१ ॥
 मा मा सदाश्वसमपेहि निलोत्प्रेने दासे जनं किमिति
 सन्नमकातरामि । किं सुच्यते वत मया चिरकाङ्क्षितस
 मथ्ये वराङ्गि परिस्मसुखस भद्र ॥ २२ ॥ किं शीकै

ह्रमविमर्दिभिरार्द्रवातं संचालयामि नलिनीदलतालवृन्तम् ।
 अङ्गे विधाय चरणप्रातु पद्मताम्रौ संवाहयामि करमोरु
 यथासुखं ते ॥ २३ ॥ आताम्रतामपनयामि विलक्ष एष
 लाक्षाकृतां चरणयोस्तव देवि मूर्धा । कोपोपरागजनितां तु
 सुखेन्दुविम्बे हतुं क्षमो यदि परं करुणा मयि स्यात् ॥ २४ ॥
 ईन्द्रीवरेण नयनं मुखमम्बुजेन कुन्देन दन्तमधरं नवपल्लवेन ।
 अह्वानि चम्पकदलैः स विधाय वेधाः कान्ते कथं घटित-
 वातुपलेन चेतः ॥ २५ ॥ किं मुक्तमासनमलं मयि संत्र-
 मेण नोत्थातुमित्यमुचितं मम तन्नुमथ्ये । दृष्टिप्रसादविधि-
 मात्रहते जनोंज्यमत्यादरेण किमिति क्रियते विलक्षः ॥ २६ ॥
 मुमालोकं सितपराजितचन्द्रलेखं दृग्लीलया कुवलयश्रियमा-
 ददानम् । एतन्मुखं दिविपदामपि दुर्निरीक्ष्यं तन्वङ्गि
 मामिव सुधा किमघःकरोपि ॥ २७ ॥ लावण्यकान्तिपरि-
 पूरितदिष्णुखेऽस्मिन्नेरेऽधुना इव मुखे तरलायताक्षि । क्षोभं
 यदेति न मनागपि तेन मन्ये सुव्यक्तमेव जलराशिरयं
 पयोधिः ॥ २८ ॥ किं ते निसर्परुचिरौ चरणौ कराभ्यां
 संवाहयामि नयने च तवाजनेन । किं रञ्जयामि किमु ते
 स्तनयोर्विचित्रां पत्रावलीं विरचयाम्यचिरेण तन्वि ॥ २९ ॥
 सुतनु जहिहि मौनं मुख वाचो जडत्वं प्रणयिनि मयि कोपं
 किंकरे किं करोपि । अथ यदि तव चित्ते सापरारोऽस्मि
 भाले निजमुजयुगवलीकनधनं मा विधेहि ॥ ३० ॥ किमपि
 किमपि शङ्के मङ्गलेभ्यो यदन्यद्विरमतु परिहासश्रण्डि
 पर्यस्तुकोऽस्मि । कलयसि कलितोऽहं वल्लभे देहि वाचं
 भ्रमति हृदयमन्तर्विह्वलं निर्दयासि ॥ ३१ ॥ यदिदमगण-
 यित्वा दुर्वहं श्रोणिभारं मदभिसरणलोभात्प्रस्थितं पद्मताम्रम् ।
 अयमहमभियान्छाम्यप्रमथ्यैव पांसुं सुसुखि पदतलं ते
 चूडितुं चुम्बितुं च ॥ ३२ ॥ वितरय कुचयोस्तवदर्शनोप-
 क्रमाणां मदनरासरञ्जानां शान्तये मामकीनाम् । सङ्कृदपि
 परिरम्भं सुभु दोर्मूलकूलकपपनपरिणाहृद्व्यातयोरेतयोस्ते
 ॥ ३३ ॥ चरणकमलदासस्त्वेष संकल्पसङ्गे सुसुखि यद-
 भिधत्से त्वं बलात्कारपूर्तम् । प्रसमविधृततैर्षः पीडयाम्या-
 र्मनैव द्विरद इव सरोजं पाणिमापाटलं ते ॥ ३४ ॥
 विक्त्रि धवलद्रौघापाङ्गसंघर्षि चक्षुः परिजनपथवर्तिव्यत्र किं
 संत्रमेण । सितमधुरसुदारं देवि मामालोचैः प्रभवति मम
 पाण्योरङ्गलिः सेवितुं त्वाम् ॥ ३५ ॥ परिलुठति ललाटे
 मधुरा श्रुता किं मदनजयपताकाविभ्रमं विभ्रतीयम् ।
 स्फुरति च किमकाण्डे वण्डि भिन्नापरोऽयं मृदुपवनविधू-
 तोन्निरधनूकवन्धुः ॥ ३६ ॥ सुहृसुहृत्पदेवाणं सरसमप्रसा
 संघवः समुचलतरङ्गिनि प्रसुनमर्ममरुपृहा । सुहृनिर्विद-

नम्रता परिजनव्यपेक्षापि नो कुतः सुसुखि शिक्षिता कथय
 कोपरीतिस्त्वया ॥ ३७ ॥ तरङ्गय दृशोऽङ्गने रचय वन्ध-
 मिन्दीवरं क्षणं वपुराष्टुणु स्पृशतु काञ्चनं कालिमा ।
 स्फुटीकुरु रदच्छदं व्रजतु विद्रुमः श्वेततामुदञ्चय मुखं
 मनाम्भवतु लज्जितश्चन्द्रमाः ॥ ३८ ॥ उदञ्चय दृगञ्जलं
 चलतु चञ्चरीकोच्चयः प्रपञ्चय वचःसुधा श्रवणपालिमा-
 लिङ्गतु । मुखं नटय नागरि त्यजतु भन्मथः कांसुकं
 सुखं च कुरु संमुखं व्रजतु लाघवं चन्द्रमाः ॥ ३९ ॥
 पुरोदिगनुराशिणी तदपि नातुरागोदयः कृशादरि निशा
 कृशा तदपि ते न मानः कृशः । प्रसन्नमिदमम्बरं तदपि न
 प्रसन्नं मनो ननाद चरणायुधस्तदपि मौनमालम्बसे ॥ ४० ॥
 कृतो दूरादेव सितमधुरमभ्युद्गमविधिः शिरसाञ्जा बला
 प्रतिवचनमुच्चैः प्रणमितम् । न दृष्टेः शैथिल्यं मिलत इति
 चेतो दहति मे निगूढान्तःक्रोधा कठिनहृदये संवृतिरियम्
 ॥ ४१ ॥ गतप्राया रात्रिः कृशतनु शरीरी सौदत इव
 प्रदीपोऽयं निद्रावशासुपगतो घूर्णत इव । प्रणामान्तो मान-
 स्त्यजसि न तथापि क्रुधमहो कुचप्रत्याघत्त्या हृदयमपि ते
 चण्डि कठिनम् ॥ ४२ ॥ इदं दूर्वाकाण्डद्युतिमुपि कपोले
 कतिपयैः श्रमाम्मोभिः कीर्णं सहजबकुलामोदसुमगम् ।
 समाकोह्ये ताम्राधारमनुष्य प्रियतमे मनोरं ते पातुं
 सुखकमलमात्रातुमथवा ॥ ४३ ॥ प्रसादे वर्तलं प्रकटय मुदं
 संत्यज रूपं मिये शुष्यन्त्यङ्गान्यमृतमिव ते सिञ्चतु वचः ।
 निधानं सौख्यानां क्षणमभिसुखं स्थापय सुखं न सुष्ये प्रत्येत्
 प्रभवति गतः कालहरिणः ॥ ४४ ॥ प्रसीदेति द्रूयामिदमसति
 कोपे न घटते करिष्यान्वेवं नो पुनरिति भवेदभ्युपगमः ।
 न मे दोषोऽस्तीति त्वनिदमपि हि ज्ञासति मृषा किमेत-
 सिन्वयत्तुं क्षममिति न वेदि प्रियतमे ॥ ४५ ॥ कृतोऽप्याशमङ्गे
 कथमिय मया ते प्रणतयो घृताः सित्वा हस्ते विद्युजति
 रूपं सुभु यदुशः । प्रकोपः कोऽप्यन्यः पुनरयमसीमाप
 गुणितो घृथा यत्र क्षिन्धाः प्रियसहचरीणांमपि गिरः ॥ ४६ ॥
 कपोले पत्राली करतलनिरोधेन मृदिता निपीतो निःशार्ध-
 रयममृतहृद्योऽधरसः । मुहुः कण्ठे लमस्तारलयति वापः
 सन्ततं प्रियो मन्दुर्ज्ञातस्त्वन्न निरुजोधे न तु वयम् ॥ ४७ ॥
 सुतनु हृदयात्प्रेत्यादेशव्यलीकनपैतु ते किमपि मनसः
 संमोहो मे तदा धलयानभूत् । प्रबलतमसामेवप्रायाः सुनेपु
 हि वृत्तयः सैजमपि शिरसन्धः क्षिप्तां धुनोत्पिदिशङ्कया
 ॥ ४८ ॥ परिहर कृतातङ्गे शङ्कां त्वया सततं घनहान-
 जपनयाकान्ते सान्ते परानवकाशिनि । विशति वितनोरन्यो
 धन्यो न कोऽपि ममान्तरं सनमरपरीरम्भारम्भे विधेदि

विवेयताम् ॥ ४९ ॥ व्यथयति वृथा मौनं तन्त्रि प्रश्रय
 पथमं तरुणि मधुरालोपेन्नाप विनोद्य दृष्टिभि । सुमुखि
 विमुखीमाव तानद्विमुख न वक्ष्य स्वयमतिशयश्रिग्यो
 सुग्धे प्रियोऽहसुस्थित ॥ ५० ॥ कठिनहृदये सुख आन्ति
 व्यलीकथाश्रिता पिशुनचर्चनेदु ख नेतु न युक्तमिभ जनम् ।
 त्रिभिदमयता सल्यं सुग्धे तया हि विनिश्चितं यदभिरुचित
 तन्मे कृत्वा प्रिये सुम्नमासताम् ॥ ५१ ॥ पादासक्ते
 सुचिरमिह ते वामता कैः सुग्धे नर्मसक्ते प्रणयिनि जने
 कोऽभ्यरापोपराध । इत्थं तस्मा परिजनन्या कोमले कोपनेगे
 बाणोद्भेदैनद्रनु सहसा न स्थितं न प्रवृत्तम् ॥ ५२ ॥
 कोऽयं कोपविधि प्रयच्छ वरुणागर्भे वचो जायता पीयूष
 द्रव्यदीर्घिकापरिमन्त्रैगमोदिनी मेदिनी । आस्ता वा स्पृहयाल
 लोचनमिद व्यानतयन्ती सुदुर्बलै कुप्यमि तस्य सुन्दरि
 तपोऽदानि वन्दामहे ॥ ५३ ॥ सूर्येऽस्ताचलमौलिमालिनि
 गृहे दीपानलीशालिनि प्राणक्षामिनि मानिनि प्रतिपद
 सत्कारमातन्यति । यन्मानं न जहासि कोपकल्पादाजोहित
 स्तद्व्यापादिन्दु सुन्दरि पूर्णपरेतशिर सीमानमारोहति ॥ ५४ ॥
 सत्येवात्र गृहे गृहे युतयस्ताः पृच्छ गन्धुना प्रेषास
 प्रणमन्ति किं तत्र पुनर्दातो यथा वर्तते । आत्मद्रोहिणि
 दुर्जनप्रल्पिन कर्णे वृथा भा वृथाऽऽनन्नेह्वरसा भवन्ति
 पुण्या दुःखानुत्थ्या यत ॥ ५५ ॥ क्षीणाशु शशलाञ्जन
 सखि पुन क्षीणो न मानस्तत्र भ्रैर पद्मनं मना-
 गपि न ते भ्रैर मुखाम्मोहम् । पीत श्रोत्रयुगेन
 पदपदन्तं पीत न ते जलित रक्ता शैवदिगङ्गना
 रविकर्करनायापि रक्तानि निम् ॥ ५६ ॥ किं कण्ठे शिथिली
 कृतो मुञ्जद्रापाश प्रमादान्मया निद्राच्छेदविवर्तनेष्वमि
 सुर्वा नाद्यापि समानिता । अन्यस्त्रीजनसवधालुपुरह खमे
 तया लक्षितो दोष पश्यमि किं प्रिये परिजनोपालम्भयोग्ये
 मयि ॥ ५७ ॥ चतुर्नीचमपेतु मानिनि सुखं सदृश्य
 श्रोत्रयो पीयूषसुतिसौम्यमस्तु मधुरा वाचं प्रिये व्याहर ।
 तानः श्राम्यतु मे प्रसादशिशिर दृष्टिं शनै पातय त्यक्त्वा
 दीर्घमत्पूर्वमचिराद्रोषं सखीदोषजम् ॥ ५८ ॥ कल्याणाङ्ग-
 रचानुरक्तमनसा त्र येन सवार्थते यथार्थे सुमुखि तया
 पुनरुत्थ्यागेऽपि सन्यते । सोऽयं सुन्दरि पञ्चमागवि-
 क्षिमव्यालीढदोन्तरस्यरोःपीडितपीनरस्तनतटस्त्वहोऽत्रैतापञ्जरे
 ॥ ५९ ॥ शीताशुमुग्धसुपले तत्र द्यौः पद्मानुराये करो
 रम्भागर्भनिभं तनोग्दुगलं बाहू शृणालोपमा । इत्याह्लादवरा
 मिलाद्भि रमसात्रि शङ्खमालिङ्गन मामङ्गानि त्यमङ्गताप-
 निधुराग्येयेहि निर्वापय ॥ ६० ॥ शिष्यं यद्यपि वीक्षित

नयनयोस्तात्रा तथापि द्युतिर्माधुर्यापि सती स्पृश्यन्मुपदं ते
 गद्गदा वागियम् । निश्वासा नियता अपि स्तनमरोऽम्पेन
 सलज्जिता कोपस्ते प्रकृतं प्रयत्ननिवृत्तोऽप्येव स्पृष्ट लक्ष्यते
 ॥ ६१ ॥ भ्रूमङ्गं कियते लगट्याशिन क्वाक्लन्तङ्को मुना
 वाताऽभितन्युपुप्यसमता नीतोऽथर किं स्फुग्न् । मध्यधा-
 विक्रमभितस्तनभरेणार्थं पुन शिद्यते कोप मुघ तत्रैव चित्त-
 हरणायैतन्मया क्रीडितम् ॥ ६२ ॥ भ्रूमङ्गं न करोपि रोदिपि
 सुदुर्भवेक्षणे केवलं नातिप्रस्फुरिताथारानरतं निश्वासमेगो-
 ज्ज्वानि । वाच नापि ददामि तिष्ठमि पर प्रथातनप्रानना
 कोपस्ते स्तिमितोऽतिपीडयति मा गृह्यहारापम ॥ ६३ ॥
 घृष्ट किं पुरतोऽनुरथ विहसन्गृह्णामि कण्ठे प्रिया किं वा
 चादुःशातपचगृहचनानीता करिष्यामि ताम् । किं तिष्ठामि
 कृताञ्जलिर्निपतितस्तस्याः पुर पादयो सल्यं सत्यमहो न
 वेदथनुनयस्तस्या कथं स्यादिति ॥ ६४ ॥ मुञ्जु त्र कुपितेत्य-
 पाससदानं त्यक्त्वा कथा योषिता दूरादेन मयोऽन्विता सुरभयः
 सगन्धवृषादय । रागं रागिणि मुख मध्यननते द्ये प्रसीदा-
 धुना सद्यस्त्वद्विरहे भवन्ति सुमगे सर्वा ममान्धा दिश
 ॥ ६५ ॥ व्यावृत्तं गृह्य सर्वतो विपयतस्त्रय्येन लीनं मनो
 निल्यं च त्वदधीनमेव नियम मञ्जीवितं मानिनि । मत्स्ये नयि
 नूनमन्यविपया द्वाद्वा त्वया त्यज्यता किं वान्यत्र निशाकरोऽ-
 भिरमेते सुक्त्वा क्षणं कौमुदीम् ॥ ६६ ॥ यद्रम्यं गुरुगौरवस्य
 सुहृदो यन्निन्दन्तेऽन्तर यदाश्लिष्यन्सत्त्वसत्त्व सहते नमोप-
 चारणपि । यद्भजा निरणद्धि यत्र शयैरुत्साद्यते प्रैत्यथ-
 स्तस्किं प्रेम स उच्यते परिचयस्तत्रापि कोपेन किम् ॥ ६७ ॥
 सुग्धे मानिनि कोपरीतिरियती युक्ता न तथ्यं त्विदं कान्ते
 किं त्वदुपेक्षिता मम तनु गोभेत नेहाद्भुतम् । अन्यायो
 भवति च्छलस्य वरणे दक्षे जनेऽन्याददो काहेति प्रविरुद्ध-
 वागकरवं वास्तस्मन्ने चुम्नै ॥ ६८ ॥ मानं मानिनि सुख
 देवि दयिते मित्या वच श्रूयते किं कोपो निजसेनके यदि
 वच सत्यं तया गृह्यते । दोर्म्यां बन्धनमाशु दन्तदलनं
 पीनस्तनास्फालन दोषश्रेणम ते कटाञ्जविगैरै शस्त्रै प्रहार
 पुरु ॥ ६९ ॥ सुञ्जु त्व नयनीतकल्हदया केनापि दुर्मन्त्रिणा
 मित्यैव प्रियकारिणा मधुमुखेनास्मासु चण्डीकृता । किं
 त्वेतद्विष्टुग क्षणं प्रणथिनामेणाशि क्लेते हित किं धानी-
 तनया वयं किमु सखी किं वा किमस्तसुहृत् ॥ ७० ॥

सरयनुनयः

सुग्धे मानं न ते कर्तुं शुक्तं प्राणाधिके प्रिये । धत्ते
 मत्स्यी नियत्वाल जीवितं जीवनं विना ॥ १ ॥ कुपिताति
 यदा तन्त्रि निघाय करजस्तम् । वधान मुञ्जपाश्या

कण्ठमस दृढ तदा ॥ २ ॥ स्मैराजीवनयने नयने किं
निमीलिते । पश्य निर्जितकदर्पे कदर्पवशात् प्रियम् ॥ ३ ॥
रमणे चरणप्राते प्रणतिप्रवणेऽधुना । वदामि सखि ते तत्र
कदाचिन्नेचिता क्रुध ॥ ४ ॥ यदि कुप्यसि नास्ति रति
कोपेन विनाऽथवा कुत काम । कुप्य च कोपय च त्व
प्रसीद च त्व प्रसादय च कान्तम् ॥ ५ ॥ अरुणे च तरुणि
नयने तव मलिन च प्रियस्य मुखम् । मुखमानत च सखि
ते ज्वलितश्चास्मात्तरे स्मरज्वलन ॥ ६ ॥ अञ्चति रजनि
रुदञ्चति तिमिरमिद चञ्चति मनोभू । उक्त न त्यज युक्त
विरचय रक्त मनस्तस्मिन् ॥ ७ ॥ वियदलिमलिनाम्बुगर्भं
मेघ मधुकरकोकिलकृजितेर्विशा श्री । धरणिारभिनवाङ्कुरा
ङ्कटङ्का प्रणतिपरे दयिते प्रसीद सुग्धे ॥ ८ ॥ जहीहि कोप
दयितोऽनुगम्यता पुरोऽनुशेते तव चञ्चल मन । इति प्रिय
काचिदुपैतुमिच्छतीं पुरानुनिन्द्ये निपुण सखीजन ॥ ९ ॥
समयचकित विन्यस्तन्तीं दश तिमिरे पथि प्रतितरु सुहु
खित्वा मद पदानि वितवतीम् । कथमपि रह प्राप्तामङ्गै
रनङ्गतदग्निं सुमुखि सुभग स त्वा पश्यनुपैतु कृतार्थताम्
॥ १० ॥ चपलहृदये किं स्वातन्त्र्यात्स्वय गृहमागतश्चरण
पतित प्रेमाद्रिर्द्रि प्रिय समुपेक्षित । तदिदमधुना यावज्जीव
निरस्तमुखोदया रुदितशरणा दुर्जाताना सहस्र रूपा कलम्
॥ ११ ॥ लिखन्नास्ते भूमिं बहिर्यवनं प्राणदयितो निर्वा
हात् सरय सैतसरुदितो-च्छन्ननयना । परित्यक्त सर्वं
हसितपठित पञ्जरशुकैस्तावास्या चैय विस्मज कँठिने मान
मधुना ॥ १२ ॥ असद्वृत्तो नाय न च खलु गुणैरेष रहित
प्रियो मुक्ताहारस्त्व चरणमूले निपतित । गृहाणैव सुग्धे
व्रजतु निजकण्ठप्रणयितासुभयो नारत्यन्यस्त्व हृदयसताप
शमने ॥ १३ ॥ अनालोच्य प्रेम्णा परिणतिमानादत्य सुहृदस्ता
यावांण्डे मान विमिति सरले समति वृत् । समावृष्टा ह्येते
प्रलपदहनोद्गामुशिक्षा सहस्रेनाङ्गरासादलमधुनारण्य
रुदिते ॥ १४ ॥ अयेऽस्तमयते शशी नहि वृशीभवत्याग्रहो
विनश्यति तमो हृत् किमणुमर्ष्यापारते मन । सखि प्रक
टितोऽरणो न करुणोदयस्ते भनाकप्रयाति एतु यामिनी न
विमनीवृथा नायकम् ॥ १५ ॥ आयात कुमुदेश्वरो विजयते
सर्वेश्वरो मारुतो भृङ्ग स्रूञ्जति भैरवो न निकट प्राणेश्वरो
सुचति । एते सिद्धरसा प्रसूनविशिखो वैद्योऽन्यथोस्तनो
मानव्याधिरय वृशोदरि कथ त्वचेतसि स्यासति ॥ १६ ॥
मान मातिनि सुच मानससुप्त साम्राज्यमुज्ज्वलता हा हा

गच्छति यामिनी न समयो यात पुन प्राप्यते । अत्यन्ता
गति कल्पिताधिकमये कान्ते पदान्तानते कोऽय कोकिल
वाणि केलिसमये कोपस्त्वयालम्बित ॥ १७ ॥ शिग्धे यत्
रुषासि यत्प्रणमति स्तब्धासि चद्रागिणि द्वेषस्यासि यदु सुचे
विमुलता यातासि तस्मिन्प्रिये । तन्मुग्धे विपरीतकारिणि तव
श्रीखण्डचर्चा विप शीतासुस्तपनो हिम हुतवह क्रीडासुदो
यातना ॥ १८ ॥ त्वा चित्तेन चिर वदन्नयमतिशान्तो यश
तापित कदर्पेण च पातुमिच्छति सुधासयादि विन्वाधरम् ।
अस्माङ्क तदत्कुरु क्षणमिह भ्रूक्षेपलक्ष्मीलवकीते दास
जनेऽपि सेवितपदाम्भोजे कुत सभ्रम ॥ १९ ॥ मुग्धे किं
नखरै श्लिषस्वविरत नेत्राम्बु मानोन्नते पश्येन चरणान्नत्र
शिरस स्व का तमाचाञ्जलिम् । अप्रभे तव चेतति प्रणयिनि
प्राप्तेऽतिनिर्विण्णतामन्यासक्तमनस्युपेक्षितगता फू कृत्य रोदि
प्यति ॥ २० ॥ मुग्धे सुग्धतयैव नेतुमखिल काल किमारभ्यते
मान धत्स्व धृतिं बधान ऋजुता दूरीकुरु प्रेयसि । सरुथैव
प्रतिबोधिता प्रतिवचस्तामाह भीतानना नीचै शर्तै हृदि
स्थितो हि ननु मे प्राणेश्वर श्रोष्यति ॥ २१ ॥ अङ्गुल्यन्नखेन
बाष्पसलिल निक्षिप्य निक्षिप्य किं तूष्णीं रोदिषि कोपने बहु
तर फूलकृत्य रोदिष्यसि । यस्मास्ते पिशुनोपदेशवचनैर्मानेऽति
भूमिं गते निर्विण्णेऽनुनय प्रति प्रियतमो मध्यस्वतामेदयति
॥ २२ ॥ नो तैल्य भजसे न जल्पसि सुधैर्घाणानुकारा गिरो
दकषात कुरुषे न वा परिजने कोपप्रकाशच्छलात् । इत्य
केतैर्कर्मगोरी दयिते कोपस्व सगोपन तत्सादेव न चेतुन
सहचरी कुर्वीत साचिकितम् ॥ २३ ॥

कलहान्तरिताप्रलापाख्यानम्

उपचारानुनयात्ते कितवस्योपेक्षिता सखीवचता ।
अधुना निष्ठुरमपि यदि स वदति कलितैतवाद्यामि ॥ १ ॥
प्रयाहि तत्रैव ययानुज्यसे निमत्र निखिर्शा तव प्रयोनम् ।
न वक्षुकमार्थिमपाकुर्यन् मे कथ हृदि ग्रन्थिमपाकरिष्यति
॥ २ ॥ अकरो किमु नेत्रशोणमान निमकर्षां करण
वावरोधम् । कलह किमथा कुधा रसजे हितमये न
विदति देवदण ॥ ३ ॥ स्फुरसि बाहुलते किमनर्थक
स्वमपि लोचनभावमहो गता । तमहमागतप्यपराधिन न
परिरन्धुमल न च वीक्षितुम् ॥ ४ ॥ मानोन्नतत्यसहनेत्यपि
पिठतेति मध्येत्र धितृतिरेकमुखी सखीनाम् । दाक्षिण्यमान
मसृण्णेन विचेष्टितेन मूर्तैस तस्य हि गुणानुपवणयति ॥ ५ ॥
नवनखपदमङ्ग गोपयन्मुग्धेन स्वगयसि पुनरोष्ठ पाणिना

१ तत्र २ उपवासशील ३ संनतरोऽनेन शोषयुक्तानि नय
तामि वासाम् ४ पापापदभ्ये ५ मीकिकानां हारं ६ पने-मुक
स्त्वक आशारो-ज्ञान येन विवेकेन ६ हृदयशरदशाले ७
भावसरे ८ नाशयति

१ कोप २ सरल्यम् ३ कथय ४ उपासीतताम् ५ सुम्भ
६ अशुभपारादुत्याम् ७ वेतकीगर्भवष्टेतादि ८ नि-प

दन्तदष्टम् । प्रतिदिशमपरस्त्रीसङ्घर्षासी विसर्पन्नवपरिमलगन्धः
केन शक्यो वरीरुम् ॥ ६ ॥ इदं कृष्णं कृष्णं प्रियतम ननु
श्वेतमथ किं गमिष्यामो यामो भवतु गमनेनाथ भवतु ।
पुरा येनैवं मे चिरमनुसृता चित्तपदवी स एवाव्यो जातः
सखि परिचिताः कस्य पुरुषाः ॥ ७ ॥ कथमपि सखि
क्रीडाकोपाद्भजेति मयोदिते कठिनहृदयस्त्वक्त्वा ग्रथ्यां
वयाद्गत एव सः । इति सरमस्यस्त्रोपेण्यै व्यैपेतधृष्टे
सृष्टां पुनरपि हतवीर्यं चेतः करोति करोमि किम् ॥ ८ ॥
अधारम्य यदि प्रिये पुनरहं मानस्य चान्वय वा गृहीयां
शठदुर्नयेन मनसा नामापि संज्ञोमतः । तत्तेनैव विना
शशाङ्ककिरणस्यष्टाहासा निगा एको वा दिवसः पयोद-
मलिनो भूयान्मम प्राद्वपि ॥ ९ ॥ मानव्याधिनिपी-
डिताहमधुना गन्तोमि तस्मान्तिकं नो गन्तुं न सर्खा-
जनोऽस्ति चतुरो यो मां वलासेष्यति । मानो सोऽपि जनो न
लघवमयादभ्येति मातः स्वयं कालो याति चञ्चं च जीवित-
मिदं ध्रुष्णं मनश्चिन्तया ॥ १० ॥ निःश्वासा वदनं
दहन्ति हृदयं निर्मूलमुन्मथ्यते निद्रा नैति न हृदयते
प्रियमुन्मथे नकंदिनं रुयते । अङ्गं शोषमुर्गति पादपतितः
श्रेयांसदोषेक्षितः सरयः कं गुगमाकलय्य दयिते मानं वयं
कारिताः ॥ ११ ॥ तद्वक्रामिसुखं सुखं विनमितं दष्टिः कृता
पादयोस्तन्नालापकुनह्लाकुश्रुतरे श्रेये निरुद्धे मया ।
पाणिभ्यां च निरुद्धतः सपुलकः स्वदोद्गमो गण्डयोः सस्यः
किं क्ववापि यान्ति शतशो यत्कञ्चुके संघयः ॥ १२ ॥ नो
चाटु श्रवणं वृत्तं न च दशा हारोऽन्तिके वीक्षितः कान्तस्य
प्रियहेतवे निजसर्खावाचोऽपि दूरीकृताः । पादान्ते विनिपत्य
तल्लपमसौ गच्छन्मया मृदया पाणिभ्यामवहस्य हन्त
सहसा कण्ठे कथं नार्पितः ॥ १३ ॥ मर्तुयस्य वृते सुह-
र्लघुरभूद्रोषी कनिष्ठीकृता धैर्ये कोपचनं गतं सहचरी नीतिः
कृता दूरतः । निर्मुक्ता वृणवत्रया परिचिता सोतस्विनी
विन्दुवस्य क्रोधादयधीरितो हृत्प्रिया मातर्बलीयान्विधिः
॥ १४ ॥ यस्यद्वेकहृलक्ष्म पाणिगर्भं भौग्यालये यद्गुरुन्यस्तं
या मम यल्लज्जतफलेकं भाग्याक्षरं वेधसा । तस्यैव सखि यो
यथार्थमकरोत्तस्मिन्क्रोषः कृतो यिद् मां यिद् मम जीवितं
धिगन्तुं विरुचेदितं विरुचयः ॥ १५ ॥ केकामिः कल्पन्तु
केकिनिवहाः संभूय कर्णज्वरं निद्युद्धिः सह मांयन्तु परितः
पाशोधगणां घटाः । पशेषुर्धधिरीकरोतु ककुमः सर्वाः शराणां
श्वैर्नाहं दग्धदुग्न्तजीयनकृते कम्पापि वर्या सखि ॥ १६ ॥

नायकानुनयः

घनघनमपि दृष्टं व्योम वातो मरुत्वान् शिखिफुल्लकलवाचां
श्रोत्रमासीन्निवासः । असुसम न वृताहं त्वद्विद्योमेऽपि जाते
तत्र घनवरिरम्प्रार्थनाशावरोन ॥ १ ॥ मयि मलयवमीरो
वर्षतीव स्फुटिद्गानहह हिमकरो मामभिना सिञ्चतीव ।
किमिति मकरकेतोः किं नु वश्ये कठोरे कथमपि तदहं ते
नाथ नोपेक्षणीया ॥ २ ॥ त्वं तावद्रुद्रुवल्लोमं नवपुत्रा कान्तः
सुखा निर्गुणो नो जानासि परव्याघ्रं शठमते नैवान्मि दुःखी
यतः । किं त्वन्याः परिपृच्छ मग्मयशरैः पीडामसह्यामिनां
श्राता नो भव येन सज्जनजनैः कापालिको नोच्यसे ॥ ३ ॥
मुक्तो मानपरिग्रहः सह सर्खासार्थेन तन्मधिना गक्ता
त्वच्चरणप्रसादरहिता नाहं क्षणं प्राणितुम् । पश्य त्वं सुकृत्यं
शरीरकमिदं यां यामवस्थां गतं सैषाहं तन पादयोर्निपतितो
नाथ प्रसीदाधुना ॥ ४ ॥

नायकयोरुक्तिप्रत्युक्तयः

साधे मनोरथशतैस्त्रय घृत्तं कान्ता सैव स्वित्ता मनसि
कुत्रिममाररन्त्या । अक्ताकमस्ति न कथंचिदिहावकाशस्त-
न्माहृतं चरणपातविडम्बनाभिः ॥ १ ॥ तद्विततयमवादीर्य-
न्मम त्वं प्रियेति प्रियजनपरिसुक्तं यद्गुकूलं दधानः । मद्-
धिपसति मागाः कामिनां मण्डनश्रीत्रजति हि सफलत्वं
वल्लभाश्लोकनेन ॥ २ ॥ यदा त्वं चन्द्रोऽभूः शिशिरकरसंपर्क-
रुचिरस्तदाहं जाता द्राक्शरावरमणीना प्रतिभूतिः । इदानी-
मर्कस्तं स्वरुचिसमुत्सारितरसः किरन्ती कोपाधीनहमपि
रविप्रावघटिता ॥ ३ ॥ तवेदं पश्यन्त्याः प्रसरन्तुरागं बहिरिव
प्रियापादालक्तच्छुरितमरुणघोतिहृदयम् । ममाद्य प्रख्यात-
प्रणयमरुद्गेन कितव त्वदालोकः शोकादपि किमपि लज्जां
जनयति ॥ ४ ॥ कृतककृतकैर्मायाशाठ्यैस्त्वयाप्यतिवर्तितं
निमृत्तनिमृतेः कार्यालार्थमयाप्युलक्षितम् । ममनु विदितं
नेष्टा तेऽहं वृथा परिचिद्यते अहमसहना त्वं निःश्रेयः समेन
समं गतम् ॥ ५ ॥ कोपो यत्र मुकुटिरचना निग्रहो यत्र
गौनं यत्रान्योन्यस्मितमनुनयो दृष्टिपातः प्रसादः । तस्य प्रेम्ण-
स्तदिदमधुना वैरीसं पश्य जातं त्वं पादान्ते लुठसि न च मे
मन्युमोक्षः खलायाः ॥ ६ ॥ बाले नाथ विसुख मानिनि
रुपे रोषान्मया किं वृत्तं खेदोऽस्मासु न मेऽपराध्यति भवान्
सर्वेऽपराधा मयि । तत्किं रोदिमि गद्वदेन वचसा कस्या-
प्रतो रुचते नन्वेतन्मम का तस्मिन् दयिता नासौत्यतो
रुचते ॥ ७ ॥ किं मे वक्ष्यस्युपेत्य सुम्बसि वलाभिलज्ज लज्जा

इ ते वसन्त शठ सुब्र मुब्र शपथै किं धूर्तं वाग्बन्धनं ।
 खिन्नाहं तन रात्रिजागरवशात्तामेव याहि प्रिया निर्माल्यो
 न्द्रितपुष्पदामनिकरे का पदपदाना रति ॥ ८ ॥ साहार
 वचन प्रयच्छसि न मे नो वाञ्छित यच्छसि प्राय प्रोच्छसिपि
 द्रुत द्रुतमहज्वालासम रात्रिपु । कण्ठाश्लेषपरिग्रहे क्षिधि
 लता यत्राद्राकुम्भसे तत्ते धूर्तं हृदि स्थिता प्रियतमा
 काचि-ममेत्राप ॥ ९ ॥ सत्य तयदवोचया मम महान्ता
 गस्त्वदीयादिति त्व प्राशोऽसि विभात एव सदन मा द्रष्टु
 वामो यत । राग किं च विर्मपि नाथ हृदये काश्मीर
 पत्रोदितं नेत्रे जागरज ललाटकलके लक्ष्मरसापादितम्
 ॥ १० ॥ रोहन्तौ प्रथम ममोरसि तव प्राप्तौ विवृद्धिं स्तनी
 सलापास्तव वाक्यमङ्गमलिना मौमध्य पर त्याजिता । धात्री
 कण्ठमपास वाहुलतिके कण्ठे तत्रासञ्जिते निर्दोक्षिष्य करोमि
 किं नु विशिखाप्येषा (१) न पयास्तव ॥ ११ ॥ अज्ञानेन परा
 व्युत्थी परिमवादाक्षिष्य मा दु खिता किं लब्ध चटुल त्वयेह
 नयता सौभाग्यमेता दशाम् । परशैतद्व्यति कुचव्यतिकरोन्म
 दान्नारागण वक्षसे मलतैलपङ्कशबलैर्नीपदैरङ्कितम् ॥ १२ ॥

नायकशिक्षा

अङ्गुलीविसलयाप्रतर्जन भ्रुविमङ्गकुटिलं च वीक्षितम् ।
 मेखलाभिरसृज्य बन्धनं वक्ष्यन्म्रणयिनीरवाप स ॥ १ ॥
 अधिरजनि जगाम धाम तस्या प्रियतमयेति रुषा सजावनद्र ।
 पदमपि चलितुं युगान् न सेहे किमिच न शक्तिहर ससाध्व
 सानाम् ॥ २ ॥ सालककेन नवपल्लवकोमलेन पादेन नूपुर
 यता मदनालसेन । यत्ताड्यते दयितया प्रणयापराधात्की
 ऽङ्गीकृतो भगवता मन्त्रस्थजेन ॥ ३ ॥ सालकक शत
 दलाधिकवान्तरम्य खौघघामनिकाराहणनूपुर च । क्षिप्त
 भूया कुपितया तरलोत्पलाश्या सौभाग्यविह्वलित मूर्ध्नि
 पदे विरेजे ॥ ४ ॥ बोधात्किंचिदुपान्तोऽपि रमसादाहृत्य
 केरोप्यल नीत्वा मोहनमन्दिर दयितया हारेण बद्धा ददम् ।
 मूयो यासति तद्गह्वानिति मुहु कण्ठार्थरुद्राक्षर जल्पत्या
 मयगोतलेन मुहुती कश्चिद्रहसाड्यते ॥ ५ ॥ सा बाढ
 भवतेऽङ्गितेति निविडे सत्यम्य बाढो सच मूयो द्रक्ष्यति
 ता शठेति नितरा समस्त सतर्क च । आलीना पुर धर
 निहुतिपर कोपाद्रसन्नूपुर मानिन्द्राश्रणप्रहारविधिना प्रेम्ना
 नशोनीकृत ॥ ६ ॥ पादे मूर्ध्नि तागतसुगगत कर्णौ
 सले पूर्यते छिन्ने ह्यारलतागुणे करान्ते सपातजातनेन ।
 अप्राप्तप्रियतारतन्वयान्तरा हन्तुं पुन कोपिता का-ती
 सुदुरणतासनयना पर्वतुग्य रोदिति ॥ ७ ॥ केशातोऽ-
 लोचनादुपेक्षासनेन बद्धा दद नीत्वा वेगिनिपेक्षान

१ धरननुपुत्रोऽज्ञानो धरनराम्, २५१-मनेरुमौमलनम्

दयितया साय सखीना पुर । मूयोऽप्येवमिति स्खलकक
 गिरा ससूय्य दुःश्रेष्ठित धन्यो हन्यत एव निहुतिपर प्रेश
 रदत्या हसन ॥ ८ ॥

नायिकाप्रसादः

भ्रमति विततश्वासोन्नाहप्रणुन्नपथोपर हृदयमपि च क्रिय
 चसुनीर्जप्रकृतो स्थितम् । तदनु वदनं मूर्च्छच्छेदावसादि
 विराजते परिरगतमिव प्रारम्भेऽह्नि श्रिया सरसीरुहम् ॥ १ ॥
 आविर्भूते शशानि तमसा मुच्यमानेव रात्रिर्नशाखाविर्दुत
 मुज इव छिन्नमूयिष्ठभूमा । मोहेनान्तर्वीरतनुरिये लक्ष्यते
 मुक्तकल्या गङ्गा रोधं पतनकलुषा गृह्णीतव प्रसादम् ॥ २ ॥
 कुरङ्गीवाङ्गानि स्तिमितयति गीतध्वनिपु यत्सखीं कान्तो
 दन्त श्रुतमपि पुन प्रक्षयति यत् । अनिद्रं यक्षान्त
 स्वपिति तदहो वेद्यमिनिवा प्रवृत्तोऽसा सेक्तुं हृदि मनस्वि
 प्रेमलतिकाम् ॥ ३ ॥ परिभ्रान्ते माने मुखशशानि तसा
 करधृते मधि क्षीणोपाये प्रणिपतनमन्त्रैककरणे । तया पक्ष
 प्रान्तप्रजपुटनिरुद्धेन सहसा प्रसादो बापेण सनत
 विशीर्णेन कथित ॥ ४ ॥ कृष्णश्लिग्धर्वैनीनिके विकसत
 कर्णान्तदीर्घे दशासुरकर्मो हृदयसं वेपितकुचामोगे शनै
 शाम्यति । घस्ते शीतरुचो विधुतुदमुखान्मुक्तस लक्ष्मी
 भिद सुग्याङ्गवा विगलद्विमोहितमिर वरुर्न प्रसीदकमात् ॥ ५ ॥

परस्परप्रसादः

पदप्रणतमालोच्य कान्तमेकान्तकातरम् । सुबती
 पाणसतान सुमुखी तेन सुमित्रता ॥ १ ॥ इह रु
 तिष्ठति नाथ वण्टक शनै शनै कर्षं नक्षाम्रलीला । इति
 च्छात्काचिदलप्रकण्टक पद तदुत्सन्नतले न्यनेशयत् ॥ २ ॥
 निपपात सन्नमयत श्रवणादसितमृग प्रणदितालिदुम् ।
 दयितातलोकविकसजनयनप्रसन्नमुन्नमि वारिरुहम् ॥ ३ ॥
 उपनेतुमुजतिमतेव दिव बुचयोऽयुगेन तरसा कलिताम् । रम
 सोऽद्वितासुगगत सहसा परिरम्य कश्चन वधूमरुचयत् ॥ ४ ॥
 अनुदेहमागतत प्रतीमा परिणायकस गुरुद्वहता ।
 सुदुरेण वेग्यभूतोऽतिभारकश्यमप्यगति न वधुकरत् ॥ ५ ॥
 अनन्य वक्षसि निमग्नचन्द्रितयेन गाढमुगदन्ता ।
 दयितेन तरुणचन्द्रानाकल्पविद्धिणीरयमुद्रामि यम् ॥ ६ ॥
 कम्पदनीरि दयितोपगतौ गतिं त्वराविरहितासनया ।
 क्षणलम्हाट्टरिणसटास्वरुद्विमिति वसन वरये ॥ ७ ॥
 रिदधानम ययुगम्य द्यौ मुनेते वनाय वद कोऽप्यमिति ।
 अभिधातुमप्यरयवी न गिरा पुरं दिथ नयवपूर्यगदव

१ रोगनेन युगविक २ नैवेद्य ३ नेत्रेण

॥ ८ ॥ उदितोरुसादमतिपेनुपुमस्तुद्वरोजमिगर्तु विधुर
 नपया । वपुरादरातिदायर्गमि पुनः प्रतिपत्तिमूढमपि बाडम-
 भूत् ॥ ९ ॥ परिसन्वराभिरलधूरुभरादधिवेश्म पन्थुरूपचार-
 त्रिया । स्वलिताभिरप्यनुदं प्रमदा प्रणयातिभूमिमगम-
 न्नातिभि ॥ १० ॥ मधुरोन्नतद्यु ललितं च द्यो सकर
 प्रयोगचतुर च वच । प्रकृतिस्वमेव निपुणागमिनं सुद-
 नृत्यलीलममनस्तुतनो ॥ ११ ॥ लोलायुक्त्स पनाकुलि
 ताशुक्रान्त लदृष्टिहारि मम लोचनान्धयस । अध्यामिदुं
 तन चिर जघनस्वल्स पर्यासमेव करमोर मनोरुग्मम् ।
 ॥ १२ ॥ सुतलु जैहिहि मौन पदय पादानतं मा न सल्ल
 तन कदाचित्कोप एवंविधोऽभूत् । इति निगदति नाथे
 तिर्यगामीलितास्था नयनजलमनलं मुक्तमुक्तं न किंचित्
 ॥ १३ ॥ वचोवीचीदानं स्फुरदधरपानं विविनय कृशीभूते
 माने मयि मृगयमाणे मृगदृश । वभून् भ्रूमङ्ग सनयन
 तरङ्गः सपदि यः प्रसुल्य व्यातेन जगदुपरि तेनेह मदन
 ॥ १४ ॥ तदेवाजिज्ञासं सुखमविशदत्ता गिर इमा स
 एगङ्गस्तेषो मयि सरसमाक्षिप्यति तनुम् । तदुक्तं प्रदुक्तं
 यदपटु शिर कम्पनपर प्रिया मानेनेयं पुनरपि कृत्वा मे
 ननयम् ॥ १५ ॥ द्रष्टृकासनसस्थिते प्रियतमे पश्चादुपेत्या
 दरादेकसा नयने निमीत्य विहितकीडानुवन्धच्छल ।
 ईषद्वकितकन्धरः सपुलक प्रमोक्षसन्मानसामन्तर्हासल्य
 ल्पपोऽफलका धूर्तोऽप्यर चुम्बति ॥ १६ ॥ आगत्य प्रणि
 पातसान्वितसखीदक्षान्तरे सागमि सैर बुजंति तल्पार्थ-
 निमृते धूर्तेऽङ्गसाहनम् । शाल्या स्पर्शनशालिय किं
 सखीभ्रान्त्या स्वमञ्चं शने खिन्नासीलमिधाप्य मीलितदृशा
 सानन्दमारोपित ॥ १७ ॥ सत्यं दुर्लभ एष यद्यमतरो
 रागो ममास्मिन्नुन कोपोऽस्मातिगुरुं चातिनिपुणा
 सख्योऽपि सवोचने । सचिन्त्येति मूर्गादृशा प्रियतमे द्ये
 श्रुया मेरुला यन्नत्या न गत स्थिते न च चलद्वालोऽभवा
 सवृत्तम् ॥ १८ ॥ वाचो वाग्मिनि किं तनाय परयाः सुशु
 श्रुयो विभ्रमोऽप्युद्भ्रान्त कृन् एष लोलनयने किं लोहिते
 लोचने । नास्त्वामो मयि किं सुधैर कुपितेत्युक्ते पुन
 प्रेयसा मानिन्वा जलविन्दुदन्तुपुटा दृष्टि सखीध्वलिता
 ॥ १९ ॥ सा यावन्नि पदान्यलीकवचनैरालीजनं पाडिता
 तावन्त्येव कृतागवो द्रुततर सल्यप्य पशु पुर । प्रारमे
 पुत्रतो यया मनसिजसेच्छा तया वर्तितुं प्रम्यो मौग्ध्य
 विभ्रुणस सहजः कोऽप्येष वात्त क्रमः ॥ २० ॥ द्ये
 लोचनमन्मनाद्युक्लित पार्श्वस्थिते यन्नन्वर्त्यमृते बहिरासित
 पुलकवत्सर्ष समातन्वति । नीवीकन्धवदागत शिथिलता

समापमाणे दग्धान्मानेनापश्रुतं हियेन सुदृग पाद-
 स्पृशि प्रेयसि ॥ २१ ॥ एकस्मिन्नायने पराश्रुचतया
 वीतोत्तर ताम्यतोरन्योन्यम् दृष्टि श्रितऽप्यनुनये सरःतो-
 गौरयम् । रंयलो शनैरपाङ्गजलानिश्चोमनश्चयुषोर्मो
 मानकलि सदासरसव्यापकनगठग्रहः ॥ २२ ॥ श्रुत्वा
 विभ्रममुपातच्छुष शय्यासनादुद्विधात शोधाचाभि विहाय
 गर्भमननद्वार रुषा प्रस्थिता । दृष्ट्वा चन्द्रमस प्रभानिरहितं
 प्रत्युपनाताहता हा रात्रित्वरिता गतेति पतिता कान्ता
 प्रियस्योरपि ॥ २३ ॥ पश्याम किनियं प्रचन इति स्येयं
 मयालम्बित किं मा नाप्यतीत्ययं खलु शठ कोपनया
 प्यारित । इत्यन्योन्यविलम्बदृष्टियतुर तन्मिन्नम्यान्तरे
 सव्यानं हमितं मया घृतिहरो मुक्तस्तु बाप्यसया ॥ २४ ॥
 चक्षुःप्रमपीकणं कत्रलितस्तान्मूलरागोऽधरे विश्रान्ता कवरी
 कपोलकण्ठे लुप्तं गात्रसुतिः । जाने सपति मानिनि प्रग-
 थिना वैरप्युपायकर्मेशो मानमहातरुसगमि ते चेत स्वली-
 वर्धित ॥ २५ ॥ तस्मा सान्द्रविलेपनस्तनयुगयक्षेपमुद्राङ्कितं
 किं यन्नश्ररणानतिव्यतिकरव्याजेन गोनाप्यते । इत्युक्ते क
 तदित्युदीर्य सहसा तसप्रमाद्यु मया संश्लिष्टा रमेने तसुख-
 यशाचन्यापि तद्विस्तृतम् ॥ २६ ॥ नापेतोऽनुनयेन य
 प्रियसुहृद्वाक्यैर्न य सहतो यो वीधे दिवस विपक्ष इदये
 यत्नात्कथंचिद्वृत्त । अन्योन्यस हते मुखे विहितयोस्त्रियकथं-
 चिद्वृद्धो समेदे सपदि म्भितव्यतिकरे मानो विहसोऽङ्कित
 ॥ २७ ॥ शून्यं वासगृह विलोक्य शयनादुत्थाय किंचिच्छनै-
 निर्द्राव्याजमुपागतस सुचिर निरर्ण्य पशुसुखम् । विभ्रन्ध
 परिसुन्ध्य जातपुलकामालोन्मय गण्डस्वर्गं लजानप्रसुर्वा
 प्रियेण हसता वाग चिर चुम्बिता ॥ २८ ॥ कान्ते
 धोरुनान्तरन्त्रकुहपत्वं पुण्यपुञ्जेन मे मुक्ता कृन्त तद्वर्नेन
 श्रममर प्रत्यङ्गमालिङ्ग्य माम् । इत्याकर्ण्य निमीलितार्ध-
 नयनं स्मेर शनैरानतं सोहास बदान्मुन मृगदृश सैर
 चुञ्चन् प्रिय ॥ २९ ॥ एकस्मिन्नायने सरोरुहद्वोर्नि-
 चाय निद्रा तयोरेका पङ्कवितानशुण्ठमन्तीसु रूपरो
 दृष्टवान् । अन्यस्या सविधं समेल्य निमृत्तव्यालोहदृष्ट्यादृष्टि-
 व्यापारैर्वसनबाधं चालयन्त्वापच्युनिं ह्यमगन् ॥ ३० ॥
 लीलातामरसाहसोऽन्यनितानि शश्वदशधर कश्चिरेःसर-
 दृषितेक्षण इव व्यामीत्य नेत्रे स्थितः । शुभ्रं कुष्माळिता-
 न्नेन दधनी वायु स्थिता तस्य सा आरत्या भूर्तीया च वेर-
 धुमनी तेनानिशं चुम्बिता ॥ ३१ ॥ जाग नोऽपि कदा स्व-
 न ललितौ गानं न रोमाश्रिं यन्त्रं श्वेदकणाश्रितं न स्त

यावच्छठेनामुना । हृष्टैव मनो हृतं धृतिमुपा प्राणेश्वरेणाथ
मे तत्कैनापि निरूप्यमाणनिपुणो मानः समाधीयताम् ॥३२॥

प्रियचाट्टक्यः

मुग्धे धानुष्कता केयमपूर्वा त्वयि दृश्यते । यया
विध्यसि चेतांसि गुणैरेव न सायकैः ॥ १ ॥ कृष्णार्जुनानु-
रक्तापि दृष्टिः कर्णावलम्बिनी । याति विश्वसनीयत्वं कस्य ते
कलभापिणि ॥ २ ॥ सितपुण्ड्रमोऽयं ते दृश्यतेऽधरपल्लवे ।
कलं तु जतं मुग्धाक्षि चक्षुषोर्मम पश्यतः ॥ ३ ॥ अपूर्वं
चौर्यमभ्यसं त्वया चञ्चललोचने । दिवैव जाग्रतां पुंसां
चेतो हरसि दूरतः ॥ ४ ॥ कुतः कुवलयं कर्णे करोषि
कलभापिणि । किमपाङ्गमपर्याप्तमस्मिन्कर्मणि मन्यसे ॥ ५ ॥
दृष्टिं देहि पुनर्बाले कमलायतलोचने । ध्रुयते हि पुरा
लोके विपस्य विपमौपधम् ॥ ६ ॥ विभ्रमैर्विश्वहृद्यस्त्वं
विद्ययाप्यनवधया । केनापि हेतुना मन्ये प्राप्ता विद्याधरी
क्षितिम् ॥ ७ ॥ त्वदङ्गनार्दये दृष्टे कस्य चित्ते न भासते ।
मालतीशशभृष्टेखाकदलीनां कठोरता ॥ ८ ॥ विम्बोष्ठ
एव रागस्ते तन्वि पूर्वमदृश्यत । अधुना हृदयेऽप्येव मृग-
शाबाक्षि दृश्यते ॥ ९ ॥ पातालमिव ते नाभिः स्तनौ क्षिति-
धरोपमौ । वैणीदण्डः पुनरयं कालिन्दीपातसंनिभः ॥ १० ॥
अनङ्गोऽयमनङ्गत्वमद्य निन्दिष्यति ध्रुवम् । यदनेन न
संप्राप्तः पाणिस्पर्शोऽस्यवस्तव ॥ ११ ॥ कमले कमलोत्पत्तिः
श्रूयते न च दृश्यते । बाले तव मुलाम्बोजे दृष्टमिन्दी-
यद्वयम् ॥ १२ ॥ आकर्ण्य सरोजाक्षि वैचनीयमिदं
मुवि । शशाङ्कस्य वक्त्रेण धारैरुपमीयते ॥ १३ ॥
नीतानामौकुलीमावं लुब्धैर्भूरिशिलीमुखैः । सदृशे धनवृद्धानां
कर्मलानां स्वदीक्षणे ॥ १४ ॥ यन्मध्यदेशादपि ते सूक्ष्मं
लोलाक्षि दृश्यते । मृणालसूत्रमपि ते न संगाति स्तनान्तरे
॥ १५ ॥ अनयोरनवधाङ्गी स्तनयोर्जृम्भमाणयोः । अवकारो
न पर्याप्तस्य बाहुल्यान्तरे ॥ १६ ॥ निर्णेतुं शक्यमस्तीति
तव मयं नितमिभिन । अन्यथा नोपपद्येत पयोधर-
भरक्षितिः ॥ १७ ॥ राकाविभायरीकान्तसंक्रान्तमुक्तिं ते
मुच्यम् । तपनीयशिलासोमी कटिश्च हरते मनः ॥ १८ ॥
आक्षिपन्त्यरविन्दानि मुग्धे तव मुखप्रियम् । कोपदण्ड-
समप्राणां किमेवामसि दुष्करम् ॥ १९ ॥ आवर्त एव
नाभिले मेने नीलसरोरुहे । तरङ्गा वलयस्तेन त्वं लाचप्याम्बु-

वापिका ॥ २० ॥ साहजिकरूपवत्या भवति भवत्या
विभूषणं भारः । सर्वाङ्गसौरभिण्या दमनकवह्वयाः किमालि
कुसुमेन ॥ २१ ॥ इन्दुः किं क कलङ्कः सरसिजमेत-
त्किमम्बु कुच गतम् । ललितसविलासवचनैर्मुखमिति
हरिणाक्षि निश्चितं परतः ॥ २२ ॥ आरुक्ष शैलशिखरं
त्वद्ददनापहतकान्तिसर्वसः । पूर्वकर्तुमिवोष्वेकरः स्थितः
पुरस्ताभिशानाथः ॥ २३ ॥ कौटिल्यं कचनिचये करचरणा-
धरदलेषु रागस्ते । काटिन्यं कुचयुगले तरल्यं नयन-
योर्वसति ॥ २४ ॥ आक्षिपसि कर्णमक्षणा बैलिरपि वद-
स्त्वया त्रिधा मध्ये । इति जितंसकलवदान्ये तनुदाने
लज्जसे सुतनु ॥ २५ ॥ नयननिपातेऽङ्कुरितः पल्लवितो
वचसि पुष्पितो हसिते । फलतु कृशाक्षि तवाङ्गस्पर्शेन मनो-
रथोऽस्माकम् ॥ २६ ॥ उचितं गोपनमनयोः कुचयोः
कनकाद्रिकात्तित्स्करयोः । अवधीरितविद्युमण्डलमुखमण्डल-
गोपनं किमिति ॥ २७ ॥ वदनेन निर्जितं तव निलीयते
चन्द्रविम्बमम्बुपरं । अरविन्दमपि च सुन्दरि निलीयते
पौथसां पूरे ॥ २८ ॥ सत्यं तपः सुगत्यै यत्तत्वाम्बुपु रवि-
प्रतीक्षं सत् । अनुभवति सुगतिमञ्जं त्वत्सदजन्मनि समस्त-
कमनीयम् ॥ २९ ॥ दलदलक्रीमलोत्पलपलाशशङ्काकु-
ञ्जमलिपोतः । तव लोचनयोरनयोः परिसरमनुवेलभनु-
सरति ॥ ३० ॥ तव कुचलाक्षि वक्षसि कुण्डलिता कापि
काषधी कान्तिः । कुसुमेपोर्विजिगीषोर्भवति च भवतीह
भूयसी कण्डुः ॥ ३१ ॥ कम्बुकण्ठे चरणः शनैश्चरो राहु-
रेप तव केशकलापः । न च्युतं तदपि यौवनमेतस्सा पयो-
धरगुरोरुक्मया ॥ ३२ ॥ कमलाक्षि विलम्ब्यतां क्षणं
कमनीये कचभारवन्धने । दृढलमिदं दशोयुगं शनकैरथ
समुद्रारण्यहम् ॥ ३३ ॥ अयि मन्मथचूतमञ्जरि श्रवणा-
यतचारलोचने । अपहृद्य मनः क्व यासि तत्किमराजकमव
राजते ॥ ३४ ॥ भवत्कृते खञ्जनमञ्जुलाक्षि शितो मदीयं यदि
याति यातु । नीतानि नारां जनकात्मजायै दशाननेनापि
दशानानि ॥ ३५ ॥ ताम्बुलरागोऽधरलोलीयो यपदङ्गनं
लोचनसुन्दरनेस्तुक्म् । हरश्च कण्ठमहलालसो यस्सार्धः स
तेषां न तु भूषणं ते ॥ ३६ ॥ यत्त्वन्मावित्तु तवाननीयां
कुरङ्गलक्ष्मा च मृगाक्षि लक्ष्मीम् । एकार्यलिप्मानुत एव
मन्ये शशाङ्कपङ्केरुहयोर्विरोधः ॥ ३७ ॥ राधा प्रदोषे मम
याति जाग्रतः राधा च मे निःश्वसतो गता निशा । तया
समेतस्य विशाठलोचने ममाद्य शोकात्तत्करः प्रदोषकः ॥ ३८ ॥

१ इन्दीवरुहस्यं नेत्रयुगलम्. २ अङ्गीकृतया निन्दितम्. ३ व्याप्त-
माद्यः पश्ये, नान्पन्नाम्. ४ लोमनीयेः पश्ये, नान्पने. ५ धनरैः
पश्ये, नान्पने. ६ अन्वम्. पश्ये, भरप्यम्. ७ पशानाम्. पश्ये,
हरिणानाम्.

१ कार्वेभ्याहरणं पुष्कारः. २ शीघ्रम्. पश्ये, अह्लापरिचरम्. ३ बन्धि-
नामा दैवम्. पश्ये, नान्पने. मावर्ण्यार्थं बन्धिः बन्धिनिवयम्. ४ विज-
सर्वदानशीघ्रम्. ५ जलानाम्.

तमानं सुन्दरि फुलपङ्कज स्फुट जपापुष्पमसौ तत्राचर ।
 विन्दिपद्म तन लोचनद्वय तत्राङ्गमन्यत्किञ्च पुष्पसचय
 ॥३९॥ धिये सदा पूर्णतरं मनोहर ते निष्कलङ्क मुखचन्द्र
 मण्डलम् । विडोक्त्य सत्रीडतया निशापतिर्गत प्रतप्तो जल्पे
 जलान्तरम् ॥ ४० ॥ त्वद्द्वन्द्वंरुद्रधूलसुपर्णकान्ति रम्यस्तन
 श्रीफलयुग्ममेतत् । दृष्ट्वा वने श्रीफलमाकुल किं लज्जामिराल-
 न्धितमेव वृक्षे ॥ ४१ ॥ जघान बाणैर्दशभिर्दशसाक्षिपति
 सीताहरणे स राम । त्वदन्नसङ्गाय सदानुरक्ते प्रयातु मे
 मस्तकमेकमेव ॥ ४२ ॥ शिखरिणि क्व नु नाम कियच्चिर
 किमभिधानमसावकरोत्तप । तरुणि येन तत्राचरपाटल
 दशति निम्बफल शुक्रशानक ॥ ४३ ॥ अनधिगत
 मनोरथस्य पूर्वं शतयुगितेन गता मम त्रियामा । यदि तु
 तत्र समागमे तथैव प्रसरति सुशुभ्र तत कृती भवयम्
 ॥ ४४ ॥ दलितकुचनखाङ्गमङ्गुपाळि रचय ममाङ्गसुपत्य
 पीनरोह । अनुहर हरिणाक्षि शकराङ्गस्थितहिमशैलसुता
 विलासलक्ष्मीम् ॥ ४५ ॥ कुमुदकमलनीलनीरजालिर्ललित
 विलासजुषोर्दशो पुर का । अमृतममृतारदिमरम्बुजन्म
 प्रतिहृतमेकपदे तमाननस ॥ ४६ ॥ नारव्य कुचपरि
 रम्भेणु वाम्य वैसुरय किमपि न चुम्बने कदाचित् ।
 किं नीवीगतमबले रुणत्सि पाणिं विक्रीते करिणि किमङ्कुशे
 विवाद ॥ ४७ ॥ दासे कृतागसि भवेदुचित प्रभूणा
 पादप्रहार इति मानिनि नैसि द्ये । उद्यत्कटोरपुलकाङ्कित
 कण्टकाग्रैर्यद्विघते तत्र पद ननु सा व्यथा मे ॥ ४८ ॥
 बाले तत्राधरसुधारसपानकाले चेतो मदीयमभिप्राञ्छति
 शैर्षमावम् । आलिङ्गने तत्र विरोचनपोनमावमौखण्डल-
 त्वमखिलाङ्गनिरीक्षणो ते ॥ ४९ ॥ एको हि खञ्जनरो
 नलिनीदलस्यो दृष्ट करोति चतुरङ्गबलाधिपत्यम् । किं वा
 करिष्यति मरुद्वदनारविन्दे जानामि नो नयनखञ्जनयुग्म
 मेतत् ॥ ५० ॥ कोपस्त्वया हृदि कृतो यदि पङ्कजाक्षि
 सोऽस्तु प्रियस्तन निम्न विचेयमन्यत् । आश्लेषमर्पय
 मदर्पितपूर्वसुचैर्दन्तगत मम सर्पय चुम्बन च ॥ ५१ ॥
 स्थानस्य जीनकुसुमस्य विकासनानि सतरागानि सकले
 न्द्रियमोहानानि । एतानि ते सुनचनानि सरोरुहाक्षि
 वर्णोष्णतानि मनसश्च रसायनानि ॥ ५२ ॥ भालिन्यमञ्ज
 शशिनोमैशुलिकदलङ्का घटो मुखे तु तत्र दक्षितलकाञ्जना
 माम् । दोषावित्तं क्वचन मेरुनतो गुणत्वं वस्तुर्गुणो हि
 वचसि भ्रमविप्रलम्भो ॥ ५३ ॥ पादास्त एव शशिन

सुखयन्ति गात्र बाणास्त एव मदनम्य ममानुहूया । सरम्भ
 रूक्षमिन् सुन्दरि यद्यदासीत्सगमेन मम तत्रदिनानुनीतम्
 ॥५४॥ पद्मातपनरमिके सरसीरुह्य किं वीचमर्पयितुमिच्छमि
 वापिकायाम् । काल कलिर्नैगदिद न कृतज्ञमज्ञं न्यिन्वा
 हरिष्यति मुखस्य तत्रैव लक्ष्मीम् ॥ ५५ ॥ त्वद्वक्त्रमन्यम
 यमन्तुपकोशैर्मुद्रामङ्गात्तत्सुपममिर्करोपकुल्या । लब्ध्वापि
 परमि विधु क्रमहीयमान शसत्पनीत्युपचिता श्रियमाशु
 नाशाम् ॥ ५६ ॥ मृदुलकनककान्ति श्वाससौरभ्यरम्य
 वदनकमलमेतत्रेणमचद्विरफम् । तत्र किमु सुसमीक्ष्य
 श्रीडया पद्मरूढ सरसि सलिलपूर्णे मर्तुकाम विवेश ॥ ५७ ॥
 य प्राग्रासीदमिन्नययोविभ्रमगात्रजन्मा विचोन्गाथी विगत
 विषयोपह्वाननन्दसान्द्र । वृत्तोरन्तस्तियति तत्राश्लेषनमा
 स कोऽपि प्रौढप्रेमा नव इव पुनर्माम्यो मे विकार
 ॥ ५८ ॥ गोत्रे साज्ञादजनि भगवानेप यत्प्रयोनो
 शय्योत्याय यदखिलमह प्रीणयति द्विरफम् । एकाद्या
 यद्घति भगवत्युष्णमानो च भक्तिं तत्पापुस्ते सुतनु
 वदुनौपम्यमनोरुहाणि ॥ ५९ ॥ उन्मेष यो मम न सहते
 जातिवैरी निशायामिन्दोरिन्दीनरदलदशा तस्य सौन्दर्य-
 दर्प । नीत शान्तिं प्रसभमनया वक्त्रकान्त्येति हर्षाडभा
 मन्ये ललिततनु ते पादयो पद्मलक्ष्मी ॥ ६० ॥ हस्त
 खेदन्नपित इव यश्चन्दनक्षोदद्वन्द्वरालितोऽञ्जुनपरिसर
 कुलकङ्कारहारे । आराधीत्य तत्र ननुकुरङ्गाक्षि वञ्जोजशमु
 साज्ञात्कार तदपि न दिशत्येप किं वा करोमि ॥ ६१ ॥
 विनिश्चेतु शक्यो न सुखमिति वा दुःखमिति वा प्रमोहो निद्रा
 वा किमु विषाविसर्षं निम्नु मद । तत्र स्वर्गे स्वर्गे मम हि
 परिमृडेन्द्रियगणो विकारश्चैतन्यं क्रमयति च समीलयति च
 ॥ ६० ॥ सितयोल्लामिस्ते घनलयति विश्व शशिसुखि
 दशस्ते पीयूषप्रवामिन विसुखन्ति परित । वपुस्ते लावण्य
 किरति मधुर दिशु तदिद कुतस्ते पारुष्य सुतनु हृदयेनाद्य
 गुणितम् ॥ ६३ ॥ स्तुम क वामाक्षि क्षणमपि विना य न
 रमसे विलेभे क प्राणान् रणमखसुखे य मृगयसे । सुल्लेभे
 को जात शशिसुखि यमालिङ्गनि बलात्तप श्री कस्यैषा
 मदननगरि ध्यायसि तु यम् ॥ ६४ ॥ पुराभूदस्माक प्रथम
 मैविभिन्ना तनुरिय ततो नु त्व प्रेयान् वयमपि हताशा
 प्रियतमा । इदानीं नाथरव वयमपि क्वचन किमपर हतान्मा
 प्राणाना कुल्लिशकठिनाना फलमिदम् ॥ ६५ ॥ दशौ तत्र
 मदारसे मदनमिन्दुमत्यान्वित गतिर्नमनोरमा विधुतरम्भ

* अर्धम्याहमर्थे २ शेरत्वनं त्रिहासरत्नवत्त्वात्, ३ बाणाशु-
 रत्यम्, इत्यमरत्नवत्त्वात् ४ इन्द्रवत्, वस्तुमहत्त्वात् ५ मलिन-
 त्वम् ६ प्राङ्ग ७ मिथो मिलनात् ८ भ्रान्तिप्रतरणे
 १० छ. ८. भा

१ कुल्ल, पत्ने-भाण्डारगृहम् २ मुकुलीमाव* पत्ने-मुद्रागम्
 ३ गृहीता ४ गोमा ५ स्वर्गकिरण* पत्ने-सुन्दराम्यत् ६ दशौ
 ७ वक्त्रकलठोत्पाम्

मूढद्वयम् । रतिस्त्व कलावती रुचिरचित्रलेखे भुवावहो
विद्युधयौवनं वहसि तन्विव पृथ्वीगता ॥ ६६ ॥ दिनकर-
करामृष्टं विभ्रहृद्युतिं परिपाटलां दशनकिरणैरुत्सर्पद्भिः स्फुटी-
कृतकेसरम् । अथि मुखमिदं मुग्धे सत्यं समं कमलेन ते
मधु मधुकरः किं त्वेतस्मिन्निवन्न विभाव्यते ॥ ६७ ॥
बन्धूक्युतिबान्धवोऽयमधरः स्निग्धो मधूकच्छविर्गण्डे चण्डि
चकास्ति नीलनलिनधीमोचनं लोचनम् । नासान्वेति तिल-
प्रतूनपदवीं कुन्दामदन्ति- प्रिये प्रायस्त्वमुखसेवया विज-
यते विश्वं स पुण्यायुधः ॥ ६८ ॥ केशाः संयमिनः श्रुते-
रपि परं पारं गते लोचने ह्यन्तर्वक्रमपि स्वभावशुचिभिः
कीर्णं द्विवीनां गणैः । सुक्तानां सततं निवासरुचिरं वक्षोज-
कुम्भद्वयं चैत्थं तन्वि ययुः प्रशान्तमपि ते रागं करोत्येव
नः ॥ ६९ ॥ भ्रूचापे निहितः कंटाक्षविशिखो निर्मातु मर्म-
व्यथां श्यामात्मा कुटिलः करोतु कवरीमारोऽपि भारोद्यमम् ।
मोहं तावदयं च तन्वि तनुतां निम्बाधरो रागवान्सद्वृत्तः
स्ननमण्डलस्ताव कथं प्राणैर्मम क्रीडति ॥ ७० ॥ ये ये
खञ्जनमेकमेव कमले पश्यन्ति दैयाकचित्तं सर्वं कवयो
भवन्ति सुतरां प्रख्यातभूमीभुजः । त्वद्बन्धुजनेत्रसञ्जन-
युगं पश्यन्ति ये ये जनास्ते ते मन्यथागजालविकला
मुग्धे किमत्यद्भुतम् ॥ ७१ ॥ धत्ते बर्हभरे शिखी तव न
किं धम्मिष्ठभारथियं सारङ्गो भजते न किं तव दशोः
सौभाग्यमालोकते । मत्तेभश्च शिरःपदे वहति ते वक्षोजलक्ष्मीं
न किं तन्मन्ये तरुणि त्वया विवृणुते साम्यं वनश्रीरियम्
॥ ७२ ॥ किं पद्मस्य रुचिं न ह्यन्ति नयनानन्दं विधत्ते
न किं वृद्धिं वा क्षेषकेतनस्य कुरुते गोलोकमायेण किम् ।
वक्रत्रेन्दौ तव सत्ययं यदपरः शीतशुंरुज्जम्भते दर्पः स्वाद-
मृतेन चेदिह तदप्यस्त्वेष विम्बाधरे ॥ ७३ ॥ लावण्या-
मृतवर्षिणि प्रतिदिशं कृष्णागरुदयामले वर्षाणामिव ते पयो-
धरमेरे तन्वद्भिः द्योतते । नासावंशमनोज्ञकेतकततुभ्रूपव-
गर्भोऽस्तसुष्पथीस्तिलकः सहेलमलकैर्मुङ्गैरिवापीयते ॥ ७४ ॥
अन्तःकूजदुदारकण्ठमसकृन्मुखेति लोलेक्षेणं प्रायः सेरकपोल-
मूलममृतप्रसन्दि विम्बाधरम् । आधृताहुलिपलवाग्रमल-
मित्यानर्तितमूर्त्तं पीतं येन सुखं स्वदीयमत्रले सोऽहं हि धन्यो
युवा ॥ ७५ ॥ हुंकारैर्देदता मया प्रतिवचो यन्मौनमासेवितं
यदावानलदीप्तिमित्तुरियं चन्द्रातपैस्त्रापिता । ध्यातं यस्तु-

बहून्यनन्यमनसा नक्तदिनानि प्रिये तस्मैतत्तपसः फलं मुख-
मिदं पश्यामि यत्तेऽधुना ॥ ७६ ॥ काश्मीरद्रवगौरि हन्त किमं
भूयोऽङ्गरागे ब्रह्मः को वा नीलसरोरुहाक्षि नितरां नेत्राञ्जने
संभ्रमः । रक्ताशोकदलोपमेयचरणे किं लाक्ष्या दक्ष्या
नो रागान्तरमीहते निजरुचा विभ्राजमानो मणिः ॥ ७७ ॥
तन्वि त्वद्बदनस्य विभ्रमलवं लावण्यावारांनिधेरिन्दुः सुन्दरि
दुग्धसिन्धुलहरीविन्दुः कथं विन्दतु । उत्कल्लोलविद्योचने
क्षणमयं शीतांशुवालम्बतामुन्मीलन्नवमीलनीरजवनीखेलम्-
रालश्रियम् ॥ ७८ ॥ वेणीं ते प्रसमीक्ष्य चित्रकुसुमैरुद्गासितां
बर्हिणो लज्जन्ते निजहर्हवन्दमधिकं भारं विदित्वा प्रिये ।
निर्याताः शनकैरिति स्वनिलयादूरे निलीय स्थिताः
पश्यैतावपि लज्जयेव मधुपान्वहोर्विहायोद्गतान् ॥ ७९ ॥

पानगोष्ठीवर्णनम्

दृश्यते पानगोष्ठीषु कान्तावकत्रगतं मधु । सरं सहाय-
मासाद्य अस्तो राहुरिवेन्दुना ॥ १ ॥ सागसि प्रियतेने
कृतकोपा याङ्गिदुग्धमपितेतेऽपि न तुष्टा । सैव मधपरिदुग्ध-
विवेका तं तथैव परितोषयति स्म ॥ २ ॥ मूर्तिमन्तविव
रागरसौधं ते परस्परसमर्पितवक्रत्राः । आननासवमिषेण
तदानीमक्षिपन्त हृदयेषु युवानः ॥ ३ ॥ सज्जितानि सुरमी-
ष्यथ यूनामुल्लसन्नयनवारिरुहाणि । आययुः सुघटितानि
सुरायाः पात्रतां प्रियतमावदनानि ॥ ४ ॥ सोपचारसुप-
शान्तविचारं सातुतर्पमनुतर्पपदेन । ते सुहृत्तमथ मूर्तमपीत्य-
न्नेम मानमवधूय वधुः स्वाः ॥ ५ ॥ कान्तकान्तवदन-
प्रतिबिम्बे ममवालसहकारसुगन्धौ । स्वादुनि प्रणदितालनि
शीते निर्वेदारै मधुनीन्द्रियवर्गः ॥ ६ ॥ कापिशायनसुगन्धि
विघूर्णंमृमदोऽधिसायितुं समशेत । फुल्लदृष्टि वदनं प्रमदा-
नामञ्जचार चषकं च षडङ्घ्रिः ॥ ७ ॥ विम्बितं मृतपरि-
सुति जानन्माजने जलजमित्यवलायाः । श्रातुमक्षि पतति
अमरः स भ्रान्तिभाजि भवति क विवेकः ॥ ८ ॥ दत्त-
मिष्टतमया मधु पत्युवांढमाप पिवतो रसवत्ताम् । यत्सुवर्णमु-
कुटांशुमिणीसीधेतनाविरहितैरपि पीतम् ॥ ९ ॥ स्वादनेन
सुतनोरविचारादोष्ठतः समचरिष्ट रसोऽन्न । अन्यन्नन्दिन
यन्मधु यूनः स्वादिष्टतनतिष्ठ तदेव ॥ १० ॥ विभ्रतो
मधुतामतिमाने रागिभिर्दुग्धपदेव पपाते । आननेमधुरसो
विकसद्दिर्नासिकाभिरसितोत्पलगन्धः ॥ ११ ॥ पीतयत्यमि-
मते मधुतुल्यत्वादमोष्ठरुचकं विद्वेदह्यौ । लभ्यते स परि-
रक्ततयापामा यावकेन त्रियतापि युवत्याः ॥ १२ ॥ कस-
चित्समादनं मदनीयप्रियसीवदनपानपरस । स्वादितः सकृदि-
८ निर्दुष्टि प्राप. २ मधे. ३ विद्वेदह्यौ.

१ बन्धुवसुधाः; पशे,-विद्यमन्तः. २ कर्णस्य; पशे,-वेदस्य
३ दग्धताम्; पशे,-भ्राह्मणताम्. ४ मौक्तिकानाम्; पशे,-जीवन्मु-
क्ताणाम्. ५ भूवेव चापस्त्रमिन्. ६ कटाक्ष एव विशिष्टो वाप-
७ मदिनस्त्वभावाः. ८ समुद्रस्य; पशे,-कामस्य. ९ आलोकः; पशे,-
मकारः. १० उदितो भवति. ११ चक्षुःशब्दः.

वासव एव प्रत्युत क्षणविंशपदेऽभूत् ॥ १३ ॥ पीतशीघ्र-
मधुरीर्मधुनामानानैः परिहृतं चपकान्तः । व्रीह्या
रुददिवालिविरावैर्नीलनीरजमगच्छदधस्तात् ॥ १४ ॥ प्रातिमं
त्रिसरकेण गतानां वक्रवाक्यरचनारमणीयः । गूढ-
सूचितरहस्यसहासः सुभ्रुवां प्रवृत्ते परिहासः ॥ १५ ॥
हावहारि हसितं वचनानां कौशलं दृशि विकारविशेषाः ।
चकिरे भृशशृजोरपि वध्याः कामिनेव तरुणेन मदेन
॥ १६ ॥ अप्रसन्नमपराद्धरि पत्नी कोपदीप्तमुररीकृतपैर्यम् ।
क्षालितं नु शमितं नु वधूनां द्रावितं नु हृदयं मधुवारैः
॥ १७ ॥ सन्तमेव चिरमप्रकृतत्वादप्रकाशितमदिद्युतदङ्गे ।
विभ्रमं मधुमदः प्रमदानां घातुलीनसुषुप्तं इवार्थम् ॥ १८ ॥
सावरोपपदमुक्तसुपेक्षा स्रस्तमाल्यवसनारणेषु । गन्तु-
मुत्थितमकारणतः स घोटयन्ति मदविभ्रममासाम् ॥ १९ ॥
मधमन्दविगलत्रपमीपद्यशुभिमपितपश्म दधत्या । वीक्ष्यते
स शनकैर्नववध्या कामिनो मुखमधोमुखयैव ॥ २० ॥
या कथंचन सखीवचनेन प्रागभिप्रियतमं प्रजगल्मे । व्रीह-
जाह्वममजन्मधुषा सा खां मदाव्यकृतिमेति हि सर्वः ॥ २१ ॥
छादितः कथमपि त्रपयान्त्यैः प्रियं प्रति चिरपय रमण्याः ।
वारुणीमदविशङ्कमथाविश्रक्षुषोऽभवदसाविव रागः ॥ २२ ॥
आगतानगणितप्रतियातान्वल्लभानमिसितारथिपुणाम् । प्रापि
चेतसि स विप्रतिसारे सुभुवामवसरः सरकेण ॥ २३ ॥ मा
पुनस्तमभिषीसरमागस्कारिणं मदविमोहितचित्ता । योषि-
दित्यभिललाप न ह्यालं दुस्त्यजः खलु सुखादपि मानः
॥ २४ ॥ ह्रीविमोहमहरुद्वयितानामन्तिकं रतिसुखाय
निनाय । स्मृसादमिव सेवितमासीत्सद्य एव फलदं मधु
तासाम् ॥ २५ ॥ दत्तमात्तवदनं दयितेन व्याप्तमातिशयिकेन
रसेन । सख्यदे मुखसुरां प्रमदाभ्यो नाम रूढमपि च व्युद-
पादि ॥ २६ ॥ लब्धसौरमगुणो मदिराणामङ्गनासचप-
कस च गन्धः । मोदितालिरितरेतरयोगादन्वताममजता-
तिशयं नु ॥ २७ ॥ मानमङ्गपदुना सुरतेच्छां तन्वता प्रथ-
यता दृशि रागम् । लेभिरे सपदि मावयतान्तयोषितः प्रण-
यिनेव मदेन ॥ २८ ॥ पामधौतनवयावकरागं सुभ्रुवो
निघृतच्युन्मदक्षाः । प्रेयसामधरपगरसेन स्वं किलामरुषुपालि
रश्रुः ॥ २९ ॥ अपिपितं रसितवत्यपि नामप्राहमन्ययुवते-
दयितेन । उज्ज्वलि स मदमन्यपिबन्ती वीक्ष्य मयमितप
तु ममाद ॥ ३० ॥ अन्यान्यान्यनितगतचित्तं चित्तनाय-
मभिशङ्कितवत्या । पीतभूरिसुरयापि न भेदे निर्दृतिर्हि मनसो
मदहेतुः ॥ ३१ ॥ कोपवत्यनुनयानगृहीत्वा प्रागथो मधु-
मदाहितमोहा । कोपितं विरुद्धेदितचित्ता कान्तयेव कल-

यन्त्यनुनिन्ये ॥ ३२ ॥ कुर्वता मुकुलिताशियुगानामङ्गसाद-
मवसादितवाचाम् । ईर्ष्ययेव हरता द्वियमासां तद्गुणः स्वयम-
कारि मदेन ॥ ३३ ॥ गण्डभित्तिपु पुरा सदशीघ्र व्याधि नाधि-
तदशां प्रतिमेन्दुः । पानयादलितकान्तिपु पश्चादोप्रचूर्णतिल-
काकृतिरासीत् ॥ ३४ ॥ उद्धतैरिव परस्परसद्गादीरितान्यु-
भयतः कुचकुम्भैः । योषितामतिमदेन जुषुर्णुर्विभ्रमातिशय-
पुंषि वपुंषि ॥ ३५ ॥ चारुता वपुरमूपयदासां तामनून-
नवयीवनयोगः । तं पुनर्मकरकेतनलक्ष्मीत्तां मद्रो दयित-
संगममूपः ॥ ३६ ॥ क्षीयतासुगतास्वनुवेले तासु रोपारि-
तोपवतीषु । अग्रहीद्यु सशरं धनुरुज्जामास नृञ्जितनिपद्म-
मनङ्गः ॥ ३७ ॥ शङ्कयान्ययुवतो वनिताभिः प्रत्यभेदि
दयितः स्फुटमेव । न क्षमं भवति तत्त्वविचारे मत्सुरेण हत-
संभृति चेतः ॥ ३८ ॥ आननैर्विचकषे ह्यपितामिर्वल्लभानमि-
तनूसिरमावि । आर्द्रतां हृदयमाप च रोषो लोलति स
वचनेषु वधूनाम् ॥ ३९ ॥ रूपमप्रतिविधानमनोज्ञं प्रेमकार्य-
मनपेक्ष विकसि । चाटु चाकृतकसंभ्रममासां कार्मणत्वमगम-
न्रमणेषु ॥ ४० ॥ लील्यैव सुतोस्तुल्यित्वा गौरवाह्वमपि
लावणिकेन । मानवश्चनविदा वदनेन क्रीतमेव हृदयं दयि-
तस्य ॥ ४१ ॥ शीघ्रपानविषुपासु निगूह्यमानमासु शिथिली-
कृतलज्जः । संगतासु दयितैरुपलेमे कामिनीषु मदनो नु मद्रो नु
॥ ४२ ॥ पातुमाहितरतीन्यभिलेपुस्वयन्त्यपुनरुक्तरसानि ।
सक्षितानि वदनानि वधूनां सोररालानि च मधूनि युवानः
॥ ४३ ॥ कान्तसंगमपराजितमन्यौ वारुणीरसनशान्तविवादे ।
मानिनीजन उपाहितसंघो संदधे धनुषि नेपुमनङ्गः ॥ ४४ ॥
जुष्यतासु भवतानतचित्ताः कोषितांश्च वरिवसत यूनः ।
इत्यनेक उपदेश इव स स्वायते युवतिभिर्मधुवारः ॥ ४५ ॥
मर्तुभिः प्रणयसंभ्रमदत्तां वारुणीमतिरसां रसयित्वा ।
ह्रीविमोहविरहादुपलेमे पाटवं तु हृदयं नु वधुभिः ॥ ४६ ॥
स्वादितः स्वयमथैधितमानं लम्बितः प्रियतमैः सह पीतः ।
आसवः प्रतिपदं प्रमदानां नैकरूपरसतामिव मेजे ॥ ४७ ॥
भ्रूलविससुमगाननुकलुं विभ्रमानिच वधूनयनानाम् ।
आददे शृदुविलोलाशरैरुलक्षपकवीचिषु कष्यः ॥ ४८ ॥
ओषप्लवविदंशरुचीनां ह्यतासुन्ययौ रमगानाम् । कुल्ल-
लोचनविनीलसरोजैरङ्गनासचपकैर्मधुवारः ॥ ४९ ॥ प्राप्यते
गुणवतापि गुणानां व्यक्तमाश्रयवचनेन विशेषः । तच्चया
हि दयिताननदत्तं व्यानरो मधु रसातिशयेन ॥ ५० ॥
वीक्ष्य रत्नचपकेष्वतिरिक्तां कान्तदन्तपदमगडनलक्ष्मीन् ।
जङ्गिरे बहुमताः प्रमदानामोष्ठयाचकुद्रो मधुवाराः ॥ ५१ ॥
लोचनधरकृताहृतपगा वासिताननविशेषिनगन्धा । वारुणी
परगुणात्मगुणानां ध्वल्यर्थं विनिमयं नु वितेने ॥ ५२ ॥

तुल्यरूपसितोत्तलमङ्गो वर्षगं निरुपकारि विदित्वा ।
 योषित सुहृदिव प्रविभेजे खम्भितेक्षणरुचिर्मदराग ॥५३॥
 क्षीणयावत्सोऽप्यतिपाने वान्तदन्तपदसमृत्तशोभ ।
 आययावतितरामिव वध्या सान्द्रतामधरपल्लवराग ॥ ५४ ॥
 रागकातनयनेषु नितान्तं निद्रुमारुणकोलतलेषु । सन्
 गापि दृष्टो यनितान्म दर्पणेष्विव मुखेषु मन्थ्री ॥ ५५ ॥
 मद्भ्रूवपविट्टीतीरपि रामश्चारुतामिमतासुपनिन्ये । वक्ष्यता
 मधुमदो दक्षितानामात्मवर्गहितमिच्छति सर्वं ॥ ५६ ॥
 वासमा क्षिणिलतासुपनामि हीनिरासभेपदे कुपितानि ।
 योषिता विदधती गुणपक्षे निर्भर्मा र्मदिरा वचनीयम् ॥५७॥
 मर्वूपसन्धि निक्षिपतीनामारमनो मधुमदोद्यमितानाम् ।
 ग्रीहया विफलया वनिताना न स्थितं न विगतं हृदयेषु
 ॥ ५८ ॥ रुधती नयनवाक्यविकास सादितोभयकरा परि
 र्भने । ग्रीहितस ललितं युवतीना क्षीवता बहुगुणैरुज्जह
 ॥ ५९ ॥ योषिदुद्धतमनोमवरागा मानवल्पि ययौ दयि
 ताहम् । कारयत्यनिभृता गुणदोषे वारुणी खलु रहस
 विभेदम् ॥ ६० ॥ आहिते नु मधुना मधुरत्वे चेष्टितस
 गमिते नु निकासम् । आचमौ नर इयोद्धतराग कामिनी
 प्यवसर कुसुमेषो ॥ ६१ ॥ मा गमन्मदविमूढपियो न
 प्रोक्ष्य रन्तुमिति शङ्कितनाथा । योषितो न मदिरा भृश
 मीषु प्रेमपश्यति भयान्येपदेऽपि ॥६२॥ चित्तनिर्वृतिनिघायि
 विविक्त मन्मथो मधुमद शशिसास । सगमश्च दक्षिते
 स नयन्ति प्रेम कामपि मुव प्रमदानाम् ॥ ६३ ॥ धार्ष्ट्यं
 लक्षितययोचितभूमौ निर्दय विलुलितालकमारुचे । मानिनी
 रतिविधौ युसुमेपुर्मन्मथ इव विप्रममाप ॥ ६४ ॥
 शोधुपानविधुरेषु वधुना निप्रतासुपगतेषु यषुषु । ईदितं
 रतिरसादितमारवं चीतलक्ष्यमपि कामिषु रेजे ॥ ६५ ॥
 पीतस्तुपारनिरणो मधुनेव सार्धमन्त प्रविश्य चपक्वप्रति
 बिम्बवर्ती । भानान्यवारमपि माननतीजनस नून विभेद
 यदौ प्रससाद सद्य ॥ ६६ ॥ पिपि प्रिय सस सय सुषु
 सुधासवं देदि मे तत त्यज दुडुहुतं भमम भाजन काशनम् ।
 इति स्पलितनल्पितं मदवशात्पुरङ्गीहना प्रेगे हसितहेतवे
 सहचरीभिरप्येयत ॥ ६७ ॥

धृतश्रीढारणनम्

मितेनोपायन द्रादागतस्य वृत्त मम । सनोरपीहमा
 स्वेव वृत्तो धृतो पासाया ॥ १ ॥ आक्षेपसुगन्धनरतोत्तर
 कौतुकानि कीडादुरोदरणा प्रतिभूरुद्र । भोग स यपति
 जये च पगात्रये च यूतोर्मनहादपि धाम्छति जेतुमेव ॥ २ ॥
 रश्रीश्रीहापूते कथमपि समासाद्य समये मया लब्धे तन्वा

१ भावगरे भवने २ प्रसादे ३ 'जनीन' इति श्लोके ।

ङ्गितकलकमहाधिमधरे । कृतभ्रूमङ्गासौ प्रकटितविलक्षण
 रुदितस्मितक्रीडोद्भ्रान्तं पुनरपि विदध्यान्मयि सुखम् ॥ ३ ॥
 अद्य धृतजिताधरग्रहविधावीशोऽसि तत्सण्डनादाधिक्ये वद
 को भवानिति गृणा कोपाश्वितञ्जलता । सद्य खिन्नकराभ्रनुत्तल
 परायचोक्ततासस्य मे सुधाक्षी प्रतिकृत्य तत्कृतवती धृतेऽपि
 यन्नाजितम् ॥ ४ ॥ गाढालिङ्गनपूर्वमेकमनया धृते जिते
 सुम्बन तत्किंचित्सारिरस्य दत्तममुना प्रत्यर्पितं चानया ।
 नैतत्ताहमिदं न तादृशमिति प्रत्यर्पणप्रक्रमैर्युक्तुश्चम्बनमेक
 मेव बहुधा रात्रिर्गता तन्वतो ॥ ५ ॥ आक्षेपे प्रथम क्रमेण
 विजिते ह्येऽधरस्वार्पणे नर्मयुतविधौ षण प्रियतमे वान्ता
 पुन पृच्छति । अन्तर्हासिनरोधसभृतरसोद्वेदस्फुरद्रहस्या
 खैरं सारिविसारणाय विहितं खेदाम्बुगर्भं कर ॥ ६ ॥

बाह्यरतश्रीढारणनम् आलिङ्गनम्

हीतया गलितनीवि निरस्यन्तरीयमवलम्बितवाशि ।
 मण्डलीकृतपृथुस्तनभार सखजे दक्षितया हृदयेरा ॥ १ ॥
 उत्तरीयविनयात्रपमाणा रुधती किञ्च तदीक्षणमार्गम् ।
 आवरिष्ट विकटेन विरोद्धुर्लक्षसेव कुचमण्डलमन्या ॥ २ ॥
 अञ्जक हतप्रता तनुबाहुस्वस्तिकापिहितमुग्धकुचाम्रा । मित्र
 शङ्खबलय परिणेना पर्यरम्भि रमसादचिरोढा ॥ ३ ॥
 सजहार सहसा परिरब्धप्रेयसीषु विरहय्य विरोधम् । सहित
 रतिपति क्षितमित्रकोधमाञ्जु तरुणेषु महेषुम् ॥ ४ ॥
 संसमानसुपयन्तरी वध्या क्षिष्टवस्तुपसपत्रि रसेन । आत्मनैव
 रुधे कृतिनेव खेदसङ्गि वसन जयनेन ॥ ५ ॥ पीडिते पुर
 उर प्रतिपेष भर्तरी स्तनयुगेन सुवत्या । स्पष्टमेव दलन
 प्रतिनार्यास्तनययनममवद्ददयस ॥ ६ ॥ वीपितभ्रष्टरस्तु
 पीड वलमे घनमभिष्यन्माने । वक्रतां न ययत् कुचकुम्भी
 सुसुव कठिनतातिशयेन ॥ ७ ॥ सप्रवेष्टुमिव योषित ईषु
 क्षिप्यता हृदयमिष्टमानाम् । आत्मन सततमेव तदन्त
 वर्तितो न खलु नूतमजानन् ॥ ८ ॥ छेहनिर्ममवत
 वधुनामार्द्रता वपुसरसयमन्त । यूनि गाढपरिभ्रमिनि
 पयसोपमस्तु वष्टेपे यदनेन ॥ ९ ॥ न स माति यषुष
 प्रमदानामन्तरिष्टतमसगमजन्मा । यद्दुर्बुद्धिरवाप्य निकास
 व्यानो तनुगहाप्यपि हर्षं ॥ १० ॥ यत्प्रियज्यतिकराद्र
 नितानामहजेन प्लयेन वधुरे । प्रापि तेन भृशसुच्छृतिता
 मिर्निविमि सपदि वग्यनमोक्ष ॥ ११ ॥

सुप्यनम्

लोग्घटि वदन दक्षितायाक्षुम्भक्षि प्रियतमे रमसेन ।
 ग्रीहया सह विनीवि नितान्मादुर्गं शिषिन्नासुपपदे
 ॥ १२ ॥ आहता नगुरदे परिरम्भासुपितानि
 धनदन्तनिपाते । मौकुमार्यगुणसमृत्तकीर्तिनाम एव सुते

१ भावगरे भवने २ प्रसादे ३ 'जनीन' इति श्लोके ।

प्यपि कामः ॥ १३ ॥ ह्रीमरादवनतं परिस्मे रागवानव-
दुजेष्ववकृष्य । अरितोष्ठदलमाननम्रं योपितो मुकुलिताङ्ग-
मवासीत् ॥ १४ ॥ पल्लोभ्रमिति सान्ध्यसपन्नं दृष्टवत्यवरवि-
म्बमर्मट्टे । पर्यकृञ्चि सख्येव तरुण्यास्गरालोलवलयेन करण
॥ १५ ॥ केनचिन्मधुरसुल्लवणमं वाण्यतसमाधिकं विरहेषु ।
ओष्ठपल्लवमपास सुहृतं सुध्रुवः सरसमक्षि चुचुन्वे ॥ १६ ॥

विहारः

आवृतान्यपि निरन्तरसुषैर्योपितामुरसिजद्वितयेन ।
राणिणामित इतो विमृशद्विः पाणिभिर्जगृह्णिरे हृदयानि
॥ १७ ॥ कामिनामसकलानि विमुशैः सेद्वारिसृष्टुभिः
करजायैः । अक्रियन्त कठिनेषु कथंचित्कामिनीकुच-
तटेषु पदानि ॥ १८ ॥ सोम्यणस्रनदिलिगिभ्राराप्रादात्तधमं-
सलिलैस्तङ्गानाम् । उच्छ्वसकमलचारुषु हस्तैर्निम्ननाभिसर-
सीषु निपते ॥ १९ ॥ आमृशद्विरमितो वलिवीचीलोल-
मानवितताहृष्टिहृष्टैः । सुध्रुवाममवत्तपेदे सुष्टिमेयमिति
मथ्यमर्मट्टैः ॥ २० ॥ प्राप्य नाभिनदमजनमाशु प्रस्रियतं
निवसनप्रहाणाय । आंगनीविकमरुण्य किल स्त्री बलमस
करमात्मकराम्याम् ॥ २१ ॥ कामिनः कृतरोत्सवकाल-
क्षेपमाकुलवधूकरसङ्घि । मेम्बलागुणविलप्रमसूयां दीर्घसूत्र-
मकरोत्तरिधानम् ॥ २२ ॥ अन्वरं विनयतः प्रियपाण्यो-
पितश्च करयोः कलहस्य । वारणामिव विधातुमर्हीह्यं
कक्षयया च वलयैश्च शिशिषे ॥ २३ ॥ अन्धिसुद्वययितुं हृद-
येशे वाससः सृष्टाति मानधनायाः । ब्रूयुगेण सपदि प्रति-
पेदे रोममिश्र सममेव विभेदः ॥ २४ ॥ आशु लङ्घित-
वतीष्टकरामे नीविमर्धसुकुलीकृतदृष्ट्या । रक्तवैणिकहृताघर-
तस्त्रीमण्डलकणितवारु चुक्रे ॥ २५ ॥ आयताहृष्टिरभूद-
तिरिक्तः सुमुखां कश्मिशाालिनि मध्ये । श्रोणिषु प्रियकरः
पृथुलासु स्पर्शमाप सकलेन तलेन ॥ २६ ॥ चकुरेव लल-
नोरुषु राजीः स्पर्शलोमवशोलोककरणाम् । कामिनामनिधृ-
तान्यपि रम्भास्त्रमक्षेमलतलेषु नखानि ॥ २७ ॥ करमूल-
चपलेक्षणममन्यैर्वैतंसकुसुमैः प्रियमेताः । चकिरे सपदि
तानि यथायं मन्मथस्य कुसुमायुधनाग ॥ २८ ॥

सुरतप्रशंसा

सुरते च समार्थौ च मनो यत्र न लीयते । ध्यानेनापि
हि किं तेन किं तेन सुरतेन वा ॥ १ ॥ यत्र न मदन-
विकारः सदायसमर्पणं च गात्राणाम् । तस्मिन्मुद्वतमावे पशु-
कर्मणि पशव एव रज्यन्ते ॥ २ ॥ प्रतिक्षणसमुल्लसप्रव-
क्यायक्यापान्त्रितक्षपाकरविलोकने यदि तवाग्नि कौतूहलम् ।
विलोक्य तदा सखे सुरतसंगरायोक्त्रप्रहृष्टदयितासुखं

निविडकमुकोत्तारणे ॥ ३ ॥ नरैर्विकलजन्ममिर्गिरिदरी न किं
सेव्यते न चेच्छृणुगोचरीमवति जातुचिजन्मनि । क्रोत-
रवमाधुरीविरचनानुकारदरीरतासहकृप्योदरीवचनकक्रुतीनि-
ध्वनिः ॥ ४ ॥ संद्रेष्टधरपल्लवे सचक्रितं हस्तामना-
धुन्वती मा मा सुच शठेति कोयचनैयवर्तितभ्रूलता ।
सीत्काराधितलोचना सरमसं यैशुम्बिता मानिनी प्राप्तं तै-
रसृतं धमाय मथितो मूर्धैः सुरैः सागरः ॥ ५ ॥ किं चैतैश्च-
सेवनैः किमपरल्योमाचनैः किं फलं किं सादृष्ययनेन मे
सुरपदप्राप्त्याय किं वा फलम् । एतस्याः कुचकुम्भसंग्रम-
परीरम्भप्रवाहोद्रेहस्वेदान्मोभिरनङ्गवहिरिषुना निर्वापितो नो
यदि ॥ ६ ॥ भ्राह्म मा मेति मनागनागतयुगं जाताभि-
लापं ततः सत्रीहं तदनु स्रयोधमसु प्रप्रष्टयैव पुनः ।
प्रेमाद्रेस्तृहणीयनिर्मररहःकीवाप्रगलमं ततो निःसह्लाहविषय-
गाधिकमुखं रम्यं कुलक्षीरतम् ॥ ७ ॥ शङ्काशङ्कलितेन
यत्र नयनप्रान्तेन न प्रेक्ष्यते केदूरध्वनिमूर्तिमितिचक्रितं नो
यत्र वासिष्यते । नो वा यत्र शनैरलमदृशनं विम्बाघरः
पीयते नो वा यत्र विवीयते च मणितं तत्किं रतं कामिनोः
॥ ८ ॥ आकाशे नटनं सरोरुहयुगे मञ्जीरमञ्जुध्वनिः
शीतांशौ कलकूजितं किसलये पीयूषपानोत्सवः । सर्गशोभि-
घरे नखात्परिमवो ध्वान्ते करकर्मणं रम्भायां रसनारव-
स्तरुणयोः पुण्यानि मन्यामहे ॥ ९ ॥

नववधूसंगमे सखीवाक्यम्

रक्षामालिक्या बाले बद्ध्या किं प्रयोजनम् । अवह्यं-
मानिनावेतौ कुचप्रहकचप्रहौ ॥ १ ॥ बाला तन्वी सृष्टुत्सु-
रियं त्यज्यतामत्र शङ्का दृष्टा काचिद्भ्रमरभरतो मञ्जीर मज्य-
माना । तस्मादेषा रहसि मवता निर्दयं पीठनीया मन्दा-
क्रान्ता विचजति रसं नेधुयतिः समभ्रम् ॥ २ ॥ नीरन्त्रं
परिरम्यते प्रियतमो मूयत्तरा चुन्त्यते तद्गदं क्रियते यदस्य
रुचिरं चाट्टकैरैः स्तूयते । सख्या सुवध्वप्रसूरी रतविधौ
यदेन सा शिक्षिता निर्ग्रातं गुरुणा पुनः शतयुगं पबेषुणा
कारिता ॥ ३ ॥ नार्यस्तन्नि हठाद्वरन्ति रमणं तिष्ठन्ति नो
वारितास्तत्किं तान्यति किं च रोदिषि सुधा तासां प्रियं मा
कृत्याः । कान्तः केतिरुचिर्धुवा सहद्वयस्याद्वयपतिः कातरे
किं नो बर्बरकर्मैः प्रियशतैराक्यम् विक्रीयते ॥ ४ ॥

नववधूसंगमः

वाचकरसार्द्रापदप्रहारयोगितकचेन दयितेन । सुग्धा
साध्यसतरला विलोक्य परिचुम्बिता सहसा ॥ १ ॥
आमाति बालिकेयं पाणिस्पर्शेन पुलकितार्थयवा । अमिनव-
वसन्तमद्वादाविमुकुलेषु बालचूतलता ॥ २ ॥ सिचयति

कृणति वेहति विवलयति निमिषति विलोकयति तिर्यक् ।
 अन्तर्नन्दति चुम्बितुमिच्छति नवपरिणया वधू शयने
 ॥ ३ ॥ मुजपञ्चरे गृहीता नवपरिणीता वरेण रहसि
 वधू । तत्कालजालपतिता बालकुरङ्गीव वेपते नितरापम्
 ॥४॥ असमुखालोकनमाभिमुख्य निषेध एवानुमतिप्रकार ।
 प्रत्युत्तर सुद्रणमेव वाचो नवाङ्गनाना नव एव पथा ॥ ५ ॥
 चुम्बनेषु परिवर्तिताधर हस्तरोषि रसनाविषद्वेने । वि
 भित्तेच्छमपि तस्य सर्वतो ममयेन्धनमभ्रदूधूरतम् ॥ ६ ॥
 विरम नाथ विमुञ्च ममाञ्चल शमय दीपमिम समया सखीम् ।
 इति नवोदवधूवचनैर्युवा सुदमगादधिका सुरतादपि ॥ ७ ॥
 नीनीदृढार्पितकरा निविडीकृतोरु व्रीडानता तत इतो वदन
 हरन्तीम् । आरोप्य यक्षति सुख परिरन्धुमेना बाला
 बलादभिलषामि न पारयामि ॥ ८ ॥ पदालये पत्न्यौ नम
 यति सुख जातविनया हठाश्लेष वाञ्छत्यपहरति गात्राणि
 निभृतम् । न शक्नोत्याख्यातु स्मितमुखसखीदत्तनयना
 ह्रिया ताप्यत्यन्त प्रथमपरिहासे नववधू ॥ ९ ॥ समा
 कृष्ट वास कथमपि हठात्ययति तदा क्रमादुरुद्वन्द्व जट
 शरगौर मृगदशा । तथा दृष्टिं दत्त्वा महति मणिदीपे
 निपुण्या निरुद्ध हस्ताम्या झटिति निजनेत्रोत्पलयुगम्
 ॥ १० ॥ बलात्नीता पार्श्वं मुखमभिमुख नैव कुरुते धुनाना
 मूर्धानं हरति बहुशङ्खम्भनविधिम् । हृदि न्यस्त हस्त
 क्षिपति गमनारोपितमना नवोढा वोढार सुखयति च
 सतापयति च ॥ ११ ॥ स्फुरदोमोद्रेदस्तरलतरतारकुल
 दशो मयोलम्पोसुहृत्तनयुगमपासङ्गसमग । अधोपक्ष्या
 शुञ्ज भणिवलयदोवेष्टिरचित परीरम्भो मोद जनयति च
 समोहयति च ॥ १२ ॥ अप्यौत्सुक्ये महति दयितमार्थं
 नासु प्रतीपा काङ्क्षन्त्योऽपि व्यतिकरसुख कातरा स्वाङ्ग
 दाने । आभाष्यन्ते न खलु मदनेनैव लब्धा तरत्यादावा
 घट मनसिजमपि क्षिप्तकाला कुमार्थं ॥ १३ ॥ दृष्टा
 दष्टिमो ददाति कुरुते नालापमाभाषिता शय्याया परिद्वल्य
 तिष्ठति बलादालिङ्गिता वेपते । निर्यान्तीषु सखीषु वास
 भवनाभिर्गन्तुमेवेहते माला वामतया प्रियस्य नितरा प्रीत्यै
 नवोढामवत् ॥ १४ ॥ असाकृष्टदुकूल्या सरमस गूढौ
 मुजाभ्या सनावाकृष्टे जघनाशुके कृतमप ससच मुरुद्वयम् ।
 नार्मीमूलनिबद्धचक्षुषि तया व्रीडानताङ्गा प्रिये दीप
 पूष्टतिवातवेपितरीष्य कर्णोत्पलेनाहत ॥ १५ ॥ हस्त
 कम्पयती रणद्धि रसानव्यापारलोलाङ्गुलि हस्तौ सौ नयेति
 सनावरणतामालिङ्गयमाना बलात् । पातु पशमलचक्षुर
 हृमयत साधिकीरोत्वानन व्याजेनाप्यभिलाषपूणसुख नि
 र्तयत्येव मे ॥ १६ ॥ कण्ठासेषिणसुमतस्नमरशोणी

तटप्राहिण ससक्तोरुयुग गृहीतजघनभाकारमप्य तत ।
 द्रागेव श्लथवन्धमिन्दुवदना गाढावमर्दासह विज्ञायालन
 दाशु काञ्चनपट व्रीडाकुलापि क्षणम् ॥ १७ ॥ कान्ते
 काञ्चुलिकावलोकिनि कलावत्या नमन्त्या स्थित तस्मिन्को
 मलकाकुमाषिणि तथा स्पन्दी निरुद्धोऽधर । उत्थायाथ
 करस्त्वशि प्रियतमे यूनोर्नैवे सगमे काञ्चीकृजितवैतेन
 मदनेन यौ शान्तिमम्यस्यति ॥ १८ ॥ इत्थ तल्पतलाधि
 रोहणमिय पर्णार्पणप्रक्रिया शय्याया वचनकमस्य दयितस्यैव
 विधाराधना । एव केलिगृहोपदेहलि बलादानीयमाना
 सुदुश्चाट्टिक्रिकरेश्विर नववधूरालीभिरव्याप्यते ॥ १९ ॥

सुरतकेलिकथनम्

आस्ता दूरेण विश्लेष प्रियामालिङ्गतो मम । सेद किं
 तु सरिज्ञाथो रोमाञ्च किं तु पर्वत ॥ १ ॥ उमरूप कुच
 द्वन्द्व हारगङ्गाधर तव । चन्द्रचूड करिष्यामि कुरु तव
 दिगम्बरम् ॥ २ ॥ कान्ते कलितचोळान्ते दीपे वैरिणि
 दीप्यति । आसीदसितपद्माख्या पक्षो नयनसुद्रणम् ॥ ३ ॥
 ब्रह्मानन्दप्रचुर किमपीद नेति रतिषु वचनेन । श्रुतिसीम
 सगताक्षी मुग्धे साङ्गमादिशसि ॥ ४ ॥ तव तन्वि तरुण
 पुण्यादम्बरमणिमकरसकम्भो जात । अधिवेणि भवति
 नियम फलमविलम्बेन भावि कामस्य ॥ ५ ॥ विधृता
 प्रियस्य केशा कण्ठे लभ मुजे वलितम् । भजन्त्या रस
 सिधौ किं किं न कृत तथा सुदृशा ॥ ६ ॥ पृष्ठे कञ्चुक
 मुक्त्यै सुतनुरस्य प्रहियन्ती पाणिम् । हन्तुमिव विच
 हरिण यून्स्थादिवेषुमादत्ते ॥ ७ ॥ चारुनुररणकृत रते
 कामिना हरति मानस यथा । नो तथा मधुरगीतवादिता
 केकिचातकपिकखना अपि ॥ ८ ॥ हेमकुम्भमिव तुङ्ग
 सुरोज बल्लमे स्पृशति चोरवदस्या । जाग्रति स सहसैव
 तदानीं यामिका इव तनूरुहसथा ॥ ९ ॥ पाणिमल्लव
 विधूननमत सीकृतानि नयनार्धनिधेया । योषिता रहसि
 गद्गदवाचामल्लतासुषययुर्मदनस्य ॥ १० ॥ धैर्यमुल्लण
 मनोमवभावा वाभता च वपुरार्पितवत्य । व्रीडित ललित
 यौरतथाध्यास्तिनिरेऽभिरुचितेषु तरुण्य ॥ ११ ॥ पाणि
 रोषमविरोतिवताञ्च भर्त्सनाश्च मधुरक्षितगर्गा । कामिन
 स कुरुते करमोर्हृदि श्रुण्वदिते च सुखेऽपि ॥ १२ ॥
 चारणार्थपद्मगद्गदवाचामीर्म्यया सुदुस्वपयया च । कुर्वते
 स सुदृशामनुदूल प्रातिकूलितयेव युवान ॥ १३ ॥
 अन्यकालपरिहार्यमजस तद्भयेन विदधे द्वयमेव । घृष्टा
 रहसि मर्त्येषु तामिर्निर्दयत्वमितरैरपलासु ॥ १४ ॥ बाहु
 पीठनश्चमह्याभ्यामाहतेन नन्दन्तनिपाते । बोधितल

नुशयस्तक्षणीनामुमिमीउ विशद विषमेपु ॥ १५ ॥
 वान्तया सपदि कोऽप्युपगृह प्रौढपागिरपनेतुमियेष । सहत-
 स्तनतिरस्कृतदृष्टिर्भ्रमेन न दुःकूलमपरयत् ॥ १६ ॥
 आहत कुचतटेन तरुण्या साधु सोढमनुनेति पपात ।
 उद्व्यत प्रियतमोरसि हारासुष्यदृष्टिरिव मौक्तिकशृष्टि
 ॥ १७ ॥ सौकृतानि मणित करणोक्ति त्रिग्वसुक्तमल
 मर्यनचाति । हासमृणपरवाश्र रमण्या कामसूनरदतासुप
 जग्मु ॥ १८ ॥ उद्धर्तनिभृतमेकमनेकैदृष्टेदन्मृगदृशा
 मविपामै । श्रूयते स मणित कलकाञ्चीनु सुध्वनिमिरक्षतभेन
 ॥ १९ ॥ इदृशस्य भनत कथमेतच्छाघव पुहृतीव रतपु ।
 क्षिप्तमायतमदर्शयदुच्यो काश्चिदाप जघनस्य महत्त्वम्
 ॥ २० ॥ प्राप्यते स गतचित्रकचित्रैश्चित्रमर्द्रिनसलक्ष्म
 कपोले । दधिरस्य रमसच्युतपुण्या सेदवि दुःकुसुमान्य
 लकान्ता ॥ २१ ॥ यद्यदेव रुरुचे रुचिरैरस्य सुध्रुवो
 रहसि तत्तदकुर्वन् । आनुकूलिकनया हि नरणामा
 क्षिपति हृदयानि तरुण्य ॥ २० ॥ प्राप्य मन्मथरसाद
 तिभूमिं दुर्वहस्रनमरा सुरतस । गथसु श्रमजलार्द्र
 ललाटस्त्रिपुत्रेशममितायतनेश्य ॥ २३ ॥ पत्यु प्रवृत्तस्य
 रतौ निगीपावचो निशम्याथ न किञ्चिद्वृचे । कला
 वती किं तु विहस्य तस्य कपोलयो सेदमपाचकार
 ॥ २४ ॥ उरोरुहाम्मोरुहदर्शनाय विमुञ्चत कश्चुक्चथ
 नानि । आनन्दनीरपुत्रलोकनस्य प्रियस्य जातो विपुल
 परिश्रम ॥ २५ ॥ स्वामिन्ममो प्रिय गृह्याण परिष्वनस्य
 किं किं शठोऽस्यकण्ठोऽसि सुखोचितोऽसि । हा दुःख्य
 सलमल निरमेति वाच क्रीणा भवति सुरत प्रणयात्
 कृत्वा ॥ २६ ॥ मत्तमन्ममपरिणाहिनि बुद्धुमार्द्र वान्ता
 पयोधरसुगे रतिसेदखिन्न । वक्षो निघाय मुजपञ्जरमध्य
 वर्ती धन्य क्षपा क्षपयति क्षणञ्चनिद्र ॥ २७ ॥ कात
 तथा कथमपि प्रथिन मृगाक्ष्या चातुर्भुद्रतमनोभनया
 रतेषु । तद्गूजितायनुदक्रिनरेऽरुणार शिष्यायित गृह
 क्योतशतैर्यथाया ॥ २८ ॥ आमीलितालसविनर्तिततारकाक्षी
 मुदम्पठव घनदरुक्षयगाडुनलीम् । प्रसेदवारिकणिका
 चितगण्डेभ्रिन्वा सस्पृत्य तामनिशमेति न शान्तिमन्त
 ॥ २९ ॥ रतिरमसनिता तथान्तका तातुचान्तश्चलदमल-
 कपया नाभिदेशेष्वथो वा । क्षितमधुरसुखीना हीणननो
 स्पलानामथरमधु वधूना गम्यवत पिनन्ति ॥ ३० ॥
 अनिदितसुखदुःख निर्गुण वस्तु किञ्चिज्जहमतिरिह कश्चि
 न्मोक्ष इत्याचक्षये । मम तु मतमगङ्गमेरुतारुण्यधूर्णभद
 क्लमदिप्राक्षीनीनिमोक्षो हि मोक्ष ॥ ३१ ॥ अभिनयपुलका
 लीमण्डिता गण्डपारी निगदति निनिगृहान दहिन्देदिति

चेत । सुदति वदति पुण्यै कस्य धन्यैर्भनोजप्रसरमसृष्टे-
 तचापल लोकनस्य ॥ ३० ॥ मन त्यासन्नान्त कृतकद-
 क्कृतपिहितसित आते गोहाद्विहरितालीपरिन ।
 प्रियास्य पश्यत्या म्भारसरमामृतसुभग सञ्जाया लजा
 व्यगमदिव दूर मृगदृश ॥ ३३ ॥ दुबूल दोर्मूलाद्यगपिनि
 परीरम्भरसिके हरत्वमोजात्री निभृतनिभृत नग्रनदना ।
 प्रियास्त्रेद्वेषिण्यपरतु लजा स्फुटमिति क्षिन्नीरणेन
 सनकलशशयु अययति ॥ ३४ ॥ चिरनिरहिणो रत्युल्लंघा
 क्षयीकृतगानयोर्नमिन जगजात मूयश्चिरादमिनन्तो ।
 कथमपि दिने दीर्घे याते निशामधिरुदयो प्रसरति कथा
 बह्वी यूरोर्यया न तथा रति ॥ ३५ ॥ दृश्या सपदि मीलित
 दशनरोचिया निर्गत करेण परिवेपित वलयकंथात्रादितम् ।
 प्रियै समद्वयोपिता ननु विस्मयन्मानेऽधरे परव्यसनकातर
 किमिन् कुर्वता साधव ॥ ३६ ॥ नैया वेग मृदुतर
 तनुसावकीन विषोढ शचा नैना चपल नितप सेदय
 न्नीरपक्षीम् । रत्यस्यास निदधत इति प्राणनाथस गत्या
 कर्णोपान्त निभृतनिभृत नूपुर शसती ॥ ३७ ॥ आयात
 दधिते मनोरथशतैर्गीत कथचिदिने वैद्वैध्यागमाजडे परि
 जने दीर्घो कथा कुवति । दृष्टास्मीत्यभिवाद्य सत्वपद
 व्याधुय चीनागृक तन्वज्जवा रतिकारेण मनसा नीत भ्रवीप
 शमम् ॥ ३८ ॥ गाढालिङ्गनगामनीकृतकुचयोद्धतरोमो
 द्रमा सान्द्रेहरसातिरेकविगलच्छ्रीमत्रितम्बाम्बप । मा मा
 मानद माति मामलमिति क्षामाङ्गरोहापिनी सुखा किं तु
 मृता नु किं मनमि मे लीना विलीना नु किम् ॥ ३९ ॥
 दोर्म्यो सयमित पयोधरभरेणापीडित पाणिचैरविद्रो
 दर्शन क्षताधरपुट शोणीतलेनाहत । हृसेनानमित करे
 ऽधरसुधासन्देन समोहित कात कामपि वृत्तिमाप तदहो
 कामस वामा गति ॥ ४० ॥ इप मीलितदृष्टिमुग्धहसित
 सीत्कारधाराशशादव्यक्ताकुलकेलिकाकुविकसदन्तापुत्रौता
 धरम् । श्वासेत्कम्पियधरोधरोपरिपरिष्वक्त कुफ्रिद्वयो ह्ये
 त्वपिसुक्तनि सहतनोर्बयो धयत्वाननम् ॥ ४१ ॥ स्त्रिन
 मण्डलमैदव विगलित स्रगभारनद्र तम प्रागेव प्रथमान
 केतकशिग्यानीरपयिन च स्थितम् । शात कुण्डलतागण्ड
 कुनलयद्वन्द्व तितो मीलित वीत विद्रुमसीकृत नहि तत्रो
 जान किमार्सीदिति ॥ ४२ ॥ गाढास्त्रनिपीडनाश्रिपतिता
 मालोस्य हापनलीं स्यातु हत भिया क्षण निविडया
 नीव्यापि न व्यापृतम् । विस्रपन्त्रवदनासहनया कारुण्य
 कीर्णालना क्षापि प्रापितयो सभागमसुख यूरोभनोन मना
 ॥ ४३ ॥ हास्फुटसति कङ्कण निपतति सङ्कोसुरी क्रिश्यति
 ध्वान्त धावति सीत्करोति रजनीजानिवली भयति ।

काञ्ची शुभ्यति काञ्चनक्षितिधरे किं च क्षत चञ्चति प्रारम्भे
मदनाहवस विजयी देवो मनोभूरभूत् ॥ ४४ ॥ सिद्ध
रविमिन्दुमाननमसो धम्मिल्लराहुस्त्वय यद्वाढ असतीव
तभियतमे निर्णोतमौत्पातिकम् । चोले चञ्चलता भविष्यति
सुहु सात्कुन्तले कर्पण नीवी स्यासति न स्थिरा समुदये
दङ्गे महान्सगर ॥ ४५ ॥ पश्यन्ती परिणामकेलिषु
सुहुनि शङ्कमालिञ्ज्य ता प्रोक्त्वजत्कलमग्रहीपमघर स्वर्वावती
साप्यभूत् । नाह वेदि न वेति सा च दयिता तत्रावयो
श्रेष्ठित शय्या वेति न वेति वा स तु कुत सद्गामलोल
स्मृत् ॥ ४६ ॥ प्रव्यूह पुलकाङ्गुरेण निविडाश्लेषे निमेषेण
च क्रीडाकृतविलोकितेश्वरसुधापाने कथाकेलिभि । आन
न्दाधिगमेन मन्मथकलायुद्धेषु यस्मिन्नभूदुद्धत स तयो
र्वभूव सुरतारम्भ प्रियभावुक ॥ ४७ ॥ ईपत्कम्पयोधर
गुरुकटिग्रीवप्रहाराद्भुत स्विद्यद्भालमनेकहाससरस सरम्भ
मन्दव्यथम् । वारवारसुर प्रहारासुभग सदृश्यमानाधर
किञ्चिद्दत्तनिम्बदेशनखर धन्यो रत सेवते ॥ ४८ ॥ त्व
मुग्धाक्षि विनैव कञ्चुलिकया धत्से मनोहारिणी लक्ष्मीमि
त्यभिधायिनि प्रियतमै तद्द्वीटिकासप्तपृथि । शय्योपान्तनि
विष्टसमितसखीनेत्रोत्सवानन्दितो निर्यात शनकैरलीकनचनो
पन्यासमालीजन ॥ ४९ ॥ कोक श्लोकविमुक्तमौक्तिक-
मरो निखन्दमिन्दिवर चाप चापलजर्जित हिमकरकोडे तम
क्रीडति । वात कातरपत्यपाकृतसर बन्धूकमेतावती वार्ता
क्वापि कदापि पाणिपिहिता कस्यापि वा तिष्ठति ॥ ५० ॥
धम्मिल्लो भङ्गमेतु प्रविशतु तिलक केशपाशान्धकार पत्राली
गण्डपाटीं त्यजतु च विवर कर्णयोग्यतुकामा । वामाया
कान्तदन्तश्रुतततिसहने एक एवाधरोऽसौ वीर कामा
ह्वेषेऽसिञ्चिति वदति सुहुर्नूपुर काणमङ्गवा ॥ ५१ ॥

विपरीतरतक्रिया

प्रशान्ते नूपुरावेषे श्रूयते मेखलाध्वनि । कान्ते नून
रतश्रान्ते कामिनी पुरुषायते ॥ १ ॥ पततु तपोरसि सतत
दयिताधम्मिल्लमल्लिकानिकर । रतरसमसकचमहलुलिता
लक्षवहरीगलित ॥ २ ॥ विपरीतमविपरीत यद्रतम यत्तदेव
विपरीतम् । तरुमारोहति लतिका नारोहति च लतिका
तरु क्वापि ॥ ३ ॥ साक्षादभूत्स्वयभूरु मुक्तास्त्रिमिरनिकर
भरा । प्रणनाम शीतरोचिस्त्रयापाठ मेखला विदधे ॥ ४ ॥
वियति विलोलति जैलद् स्वलति मिथुश्चलति कूजति
क्योते । निष्पतति तारकाततिपा दोलति वीचिरमैरवाहिन्या

॥ ५ ॥ स्वगयति तम शशाङ्क चलति गिरि स्रवति तारका
पटलम् । कथयति मन्ये काञ्चीपुरसीमनि किमपि सक्षो
भम् ॥ ६ ॥ मुक्ता पतन्ति भूमौ बाला कलयन्ति केरला
सुक्तिम् । चुम्बल्यम्बरसवनि विपरीते किं न विपरीतम् ॥ ७ ॥
वल्गत्कुच व्याकुलकेशपाश स्विचन्मुख स्वीकृतमन्द
हासम् । पुण्यातिरेकापुरुषा लभन्ते पुभावमम्मोहूलोचना
नाम् ॥ ८ ॥ वक्रसन्दिदेवद्विन्दुप्रबन्धैर्दृष्टा भिन्न कुङ्कुम
कापि कण्ठे । पुस्त्व तन्व्या व्यञ्जयती वयसा सित्वा
पाणौ खङ्गरेखा लिलेख ॥ ९ ॥ मधुपानसमुलसत्यवाल
चलहेमाचलकान्तिभिर्जटालम् । विधुनि पतदन्धकारजाल
शुभकाल क पुनर्विलोकयाम ॥ १० ॥ अमिमुखपतायु
मिर्ललाटश्रमसलिलैरपनीतपत्रलेख । कथयति पुरुषायित
वभूना मृदितहिमद्युतिनिर्मल कपोल ॥ ११ ॥ तत्रास्ति
कारयति यत्र भनोभवस सा शक्तिरप्रतिहता सुवने तथा हि ।
उद्भाष्य पीवरयोधरमण्डलाग्र वलान्ति यत्पुरुषवत्प्रमदा
अपीह ॥ १२ ॥ सुग्ये तवास्ति दयिता पुरुषो भव त्वमि
त्युक्त्या नहि नहीति शिरो विषूय । स्वसात्काराभियकरे
कलय क्षिपन्त्या वाच विनाभ्युपगम कथितो मृगाश्या ॥ १३ ॥
वीरायितेषु मृगाशावविलोकनाना कण्ठोदितान्यचरम कल-
कूजितानि । आग्नेयद्विभ्रथ सौधगतै कपोतै शङ्खे गृहीत
इति सप्रति शिष्यमाव ॥ १४ ॥ तम स्तोम सोम मिलति
यमतीवोद्धनिकर रथाङ्गद्वन्द्वेऽस्मिन्नमरतटिनी खेलति सुहु ।
लतायासुक्तम्यो मदनबसतीकाञ्चनगिरिर्बिभ्येति प्रायो रति
पतिमते सर्वमधुना ॥ १५ ॥ विहायसि विहारिणी भरतु
नाम सौदासिनी सुमेरुशिखरादृष पततु नाम मन्दाकिनी ।
पर तद्विदमद्भुत यदयमेत्य भूमीतल नमन्नभूतदीपिति
कमलसारमाकर्षति ॥ १६ ॥ प्रारब्धे रतिकैलिसकुलरणागम्
तथा साहसप्राय कान्तजयाय किञ्चिदुपरि प्रारम्भ तत्सत्र
मात् । खिन्ना येन कटीतटी शिथिलिता दोर्नहिरुक्त्वमित
वक्षो मीलितमैक्षि पौरुषरस स्त्रीणा कुत सिध्यति ॥ १७ ॥
आलोलमलकावलीं सकुसुमा विभ्रञ्जलकुण्डल किञ्चिन्मृ
विशेषक तनुतै स्वेदाग्भस सीरै । तन्व्या यत्सुरता त
तान्तनयन वत्र रतव्यत्ये तत्त्वा पातु चिपय किं हरि
हरप्रसादिभिर्देवै ॥ १८ ॥ प्रारब्धे विपरीतनामनि रत
सर्वे तदाभूत्क्षणाश्यामाङ्गवा विपरीतमेव कुटिला मुक्ता
सुष्टया अपि । मुक्ता नि पतिता मरति तरलास्तौ चाचनौ
चेत्तु सीदन्ति क्षुतिपारगा सुमनस कान्ता मु कान्तायत
॥ १९ ॥ नि शेष व्यपनीय नीविचन मञ्जुहणमेरल
क्रीडान्दोलनस्त्रिमध्यलतिक किञ्चिलकम्पस्वनम् । उच्यते

लताण्डव च रुचिर विक्रम्य कान्तोपरि क्वाण्ता वक्षसि
कामिना मुकुलितप्रान्ताक्षिक शेरते ॥ २० ॥ प्रागल्भ्य पुरु
पाथिते मम पुर पश्यति सनद्धया तन्व्या ताम्यदुरोजयापि
सुचिर विक्रम्य रम्य तथा । श्रान्ता वक्षसि मे निपत्य च
पुन सापन्न ससितं साकूतं च समीक्षित मृगदशा यत्
लभ्य कल्पते ॥ २१ ॥

सुरतनिवृत्तिः

सन्यासमकृत वाञ्छी जहौ कलत्र दुकूलमबलाया ।
तत्याज रागमधरो मुक्तिसुरीचकिरे चिकुरा ॥ १ ॥ सुतनु
श्रुतिसेनतो मन्ये नयन निरञ्जन जातम् । सुग्रा ब्रह्मा
त्कबरी युक्ता मुक्तिं कथं प्राप ॥ २ ॥ खिन्नलसनयनान्तं
खिन्नालिकलभकुन्तलस्तवक्रम् । यदनमवलसतिलक मदन
नेदयति दवयति घृतिं मे ॥ ३ ॥ पपात मेरो सुरसिन्धु
धारा वनपं तारागणमन्धकार । बभूव भृङ्गानरिप्यकम्पा
शशाम शमालतिकाविलास ॥ ४ ॥ पपात गङ्गा हरमौलि
सद्भादन्धं तमोभूतमपेतवन्धम् । तडिडिता चञ्चलताम
हासीदसन्दमासीदरनिन्दयुगम् ॥ ५ ॥ कामसगरविधौ
मृगीदश प्रीढपौरुषधरे पयोधरे । सेदराजिरुदियाय सर्वत
पृष्णट्टिरिव पुष्पधन्वन ॥ ६ ॥ सगतामिहृष्टितैश्चलितापि
प्रागमुच्यत चिरेण सखीव । भूय एव समगंस्त रतान्ते
हीनैर्भूमिरसहा विरहस्य ॥ ७ ॥ प्रेक्षणीयकमिव क्षणमास
न्हीनिमद्भुरविलोचनपाता । स्रमद्रुतगृहीतदुकूलच्छाद्य
मानपुष सुरतान्ता ॥ ८ ॥ अग्रभूतमतनीयसि तन्वी
काधिपान्नि पिहितैकतरोर । क्षीममाकुलकरा विचकर्ष
क्रान्तपलवममीष्टतमेव ॥ ९ ॥ मृष्टचन्दनविशेषकमक्तिर्ग्रेष्ट
भूषणवदार्थितमाल्य । सापराध इव मण्डनमासीद्वारम्भैव
सुदशासुपमोग ॥ १० ॥ योषित पतितकाश्चनकाधौ मोह-
नातिरभजेन नितम्बे । मेपलेव परित स्त विचित्रा राजते
नननरक्षतलक्ष्मी ॥ ११ ॥ मातु नाम सुदशा दशनाङ्क
पाटलो धनलग्ण्डतलेषु । दन्तवाससि समानगुणश्री समुखो
ऽपि परमागमयाप ॥ १२ ॥ सुश्रुमामधिपयोचरपीठ
पीढनैःसुदिततल्पपि पत्यु । सुक्तमौक्तिकलघुशुणशेषा हार-
यष्टिरमवद्वहरेव ॥ १३ ॥ विधमार्थमुगदमजस यत्प्रियै
प्रथमरस्यवसाने । योषितामुदितमन्मयमादौ तद्वितीयसुरतस्य
बभूव ॥ १४ ॥ आस्तृतेऽभिनयलङ्गुपरैरप्यनारतरताभि
रताम्य । दीयते स्त शशितु शयनीये न क्षण क्षणद
यापि बभूव्य ॥ १५ ॥ उपवर्द्धमन्वुजदशो निज मुज
विरचय्य वक्षसि गण्डमण्डले । निजसन्निभ सन्निभि
निधाय सादर सपिति स्तनार्पितकराम्बुजो युवा ॥ १६ ॥

करकिसलयं धूना धूत्या निमार्गति वाससी क्षिपति सुमनो-
मालाशेष प्रदीपशिखा प्रति । स्यगयति सुदु पयुर्नेने
विहस्य समाकुला सुरतविरतौ रम्या तन्वी सुदुसुदुरीक्षते
॥ १७ ॥ सुरतविरतक्रीडावनेशमरुचहस्तया रहसि गलितं
तन्व्या प्रासु न पारितमंयुक्म् । रतिरसजडैरङ्गैरेषे पिथातु
मशक्तया प्रियतमतनौ सर्वाङ्गीण प्रनिष्टमघृष्टया ॥ १८ ॥
प्रियकृतपटस्त्रेयव्रीडाविलम्बनविह्वला किमपि कृपणाट्या
बाला विलोक्य ससन्नम् । अपि विचलिते स्कन्धावारे गते
सुरताहवे त्रिसुनमहाधन्वी स्थाने न्यत्रतं मनमथ
॥ १९ ॥ शयानसोचान हृदि निहितयोरुहमरा तिरक्षीने
वक्त्रे निजिडकलितात्मीयउदगा । समान्त्रम्योरुन्यामति
दृढतर सन्निधयुगल स्वपित्स्वमोजाक्षी शिथिलसुननवेय
मधुना ॥ २० ॥ सुख जृम्भारम्भि प्रसरति मदामोदलहरी
दशोस्तन्द्रामार स्फुरति विगलत्यङ्गलतिवा । त्रमेतादृङ्गापि
कमलसुखि धन्यैव नितरामसी धन्यो यस्ते सकलरजनी
जागृयिता ॥ २१ ॥ प्रियाया प्रत्येषु गलितकवरीबन्धन
निधासुदुबद्धोर्हीदरदलितचेलाञ्चलसुर । घनाकूते पश्य-
त्यथ मयि समन्दाक्षिवलित नमन्या यद्रूप नहि लिखितु
मीशो मनसिज ॥ २२ ॥ रतान्ते प्राणेशे बसनमददाने
कथमपि स्थिताया याचन्त्या वितर मम चेल गुणविधे ।
सरोपं पश्यन्त्या किमपि च हसन्त्या परिचलनमन्त्या
स्वद्रूप न हि लिखितुमीशो मनसिज ॥ २३ ॥ शान्ते मनमथ
सगरे रणभृता सक्कामातन्वती वासोऽजाजघनस्य पीन
कुचयोर्हार श्रुते कुण्डलम् । विन्धोदस्य च वीटिका
सुनयना पाण्यो रणत्कङ्कणे पश्चाद्विम्बिनि वेदपाशनिचये
युक्तो हि बन्धकम् ॥ २४ ॥ नेपथ्यादपि रात्रते हि
नितरा व्याल्लभभूषा तनु समोगमममीलित विजयते चतु
कटाक्षादपि । गाढालिङ्गनकौतुकादपि नन दोर्नक्षिविचसन
प्रीत्यालापरसादपि प्रियतम मौन कुरङ्गीदश ॥ २५ ॥
निवृत्ते सुरतोस्त्वे बहुविधे जातेऽपिकेऽङ्गमे तल्पे स्वेद
जलाद्रचन्दनमये किंचिद्गृहीतस्वरे । सान्द्रभेहवशाद्विशेष
विषयव्यादङ्गजिह्वात्मनोर्देषलो स्वरघसरातुरतया भूयोऽपि
जाता स्पृष्टा ॥ २६ ॥ सुक्ताभूषणनिन्दुविन्मगजनि व्याकीर्ण
तार नम सार चापमपेतचापलमभूदिन्दीवरे सुद्विते ।
व्यालीन कलकण्ठकण्ठनिनदेन्दानिलैर्मन्दित निष्कम्प
स्तवकापि चम्पकलता साम्भ्र जानेऽथ किम् ॥ २७ ॥
नीच्या सयमन कचे नियमन श्रोणीतले चासनं निश्चासा
म्यसन मुखे सममनत्रत्याहतिभूषणे । ध्यान प्रेमणि धारणा
स्तनतटे तन्व्या समाधि प्रिये निर्मदादिव किं रतान्तसुलभा
स्वर्गाङ्गयोगोत्सव ॥ २८ ॥ निर्लेपो कुचकुम्बालो कच

भरस्तत्याज बन्ध यथौ काञ्ची निर्गुणता निरञ्जनदशा
 दृग्म्या समासादिता । नीरागोऽधरपल्लवश्च शुरुणा केनापि
 गौराक्षि ते शङ्के शम्बरशासनोपनिषदा तत्त्वावबोध कृत
 ॥ २९ ॥ तन्नाटुन्दिलशोणलोचनयुग दत्ताङ्कदन्तच्छद
 पर्यस्तालकवह्नि धर्मपटलप्रोद्भिन्नप्रभावलि । जृम्भोजृम्भित
 सीधुसौरभमिलद्रुङ्गीभिरङ्गीकृतस्तोत्र शसति वृत्तमेव रजनी
 वृत्ता तमेपीदृश ॥ ३० ॥ स्वामिन्महुर्यालक सतिलक
 माल विलासिन्कुरु प्राणेश जुटित पयोधरतेटे द्वार पुन
 योजय । इत्युक्त्वा सुरतावसानसमये सपूर्णचन्द्रानना
 रगृष्टा तेन तथैव जातपुलका प्राप्ता पुनर्मोहनम् ॥ ३१ ॥
 व्यालोल केनाशास्त्ररहितमलकैः सेदलोलैः कमोलैः क्रिष्टा
 बिम्बाधरश्री कुचकलशरुचा हारिता हारयष्टि । काञ्ची
 काञ्चिद्वताशा स्ननजघनपद पाणिना छादयन्ती भूषाहीनापि
 काञ्चित्त्रियहृदयमहो प्रीणयत्येव मुग्धा ॥ ३२ ॥ स्वयासव्यो
 रुबाहुव्यतिकरभपुर कूर्परन्यस्तशीर्षं ससक्तास्याञ्जयुग्मश्चित्त
 हतचलभारनासाविभूषम् । भूयो निद्रातिरेकात्कमशिथिल-
 मुजाश्लेषदत्तावकाशोच्छ्वासोदश्चकुचाप्रप्रतिहतहृदय शेरतेऽमी
 रतान्ते ॥ ३३ ॥ व्याभिश्चैकैकबाहु प्रवलितप्रधुलकैककारु
 रुकाण्ड दद्व्य दद्व्याधरोष्ठ दरशिथिलतनुश्लेषमालिङ्गन कान्ता ।
 शश्वधि श्वासवेगस्फुरितरगुरुचन्द्रन्वसृष्टवक्षा ध्रान्त शेते
 रतान्ते सुखमिह सुकृती लीलया कामिलोक ॥ ३४ ॥

चन्द्रास्तसमयवर्णनम्

कलङ्कदाशो गगनाम्बुराशौ प्रसार्य चन्द्रतपत तुजालम् ।
 लभोडुमीनोऽल्लसु सजिघृक्षुश्चन्द्रल्लसश्चरमाञ्चिवेति ॥ १ ॥
 असौ हि दत्त्वा तिमिरावकाशमल व्रजरयुजतकोटिरिन्दु ।
 जलावगाढस्य चन्द्रपस तीक्ष्ण विषण्णप्रमिषावाविशम्
 ॥ २ ॥ घृन्देन तापवलिपण्डुलानामङ्गेन च श्रीकलपल्लवेन ।
 अम्यर्च्यं जौगेश्वरमिदुमिन्म विसज्येत्येष नमोमुनीन्द्र
 ॥ ३ ॥ मैदममिमैशुर्येभोपला दृशितैश्चयथु चामवत्तम ।
 दृष्टयस्तिमिरज सिंधिविरे दोर्षमोर्षेपिपतेरसनिधौ ॥ ४ ॥
 अरुणकिरणजालैरतरिक्षे गतर्षे चलति शिशिरवाते मद
 मन्द प्रभाते । सुनतिजनकदम्बे नाथसुत्तौष्ठदिम्बे चरम
 गिरिनितम्ब चन्द्रविम्ब ललम्ब ॥ ५ ॥ जरठ इव मर्ल्लो
 जर्जरप्रैम्युखैः स्थलति शिशिरभासु पश्चिमान्मोधिपारे ।
 स्यगरुह इवाभूत्तत्र तत्रातरिक्षे विरलविरलमास किं च
 तारा स्रुतन्ति ॥ ६ ॥ चरमगिरिकुण्डलीच्छङ्गकम्पद्वयनेन

स्वपिति सुखमिदानीमन्तरिन्दो कुरङ्ग । परिणतरविगर्भ
 व्याकुला पौरुहृती दिगपि धनकपोतीहुकृतैः कुप्यतीव
 ॥ ७ ॥ उदयमुदितदीर्घिर्याति य सगतौ मे पतति न वर
 मिन्दु सोऽपरामेष गत्वा । क्षितरुचिरिव सद्य साम्भ्यसुय
 प्रमेति स्फुरति विशादमेघा पूर्वकाष्ठाङ्गनाया ॥ ८ ॥ नव
 कुमुदवनश्रीहासकेलिप्रसङ्गादभिकरुचिरशोषामप्युषा जाग
 रिता । अयमपरदिशोऽङ्के सुञ्चति स्रस्तहस्त शिशयिषुरिव
 पाण्डुम्लानमात्मानमिन्दु ॥ ९ ॥ सपदि कुमुदिनीभि
 र्भोलित हा क्षापि क्षयमगमदपेतास्तरकास्ता समस्ता ।
 इति दयितकलत्रश्चिन्त्यत्रङ्गमिन्दुर्वहति कृशमशेष अष्टशोम
 सुचेव ॥ १० ॥ प्रकटमलिनलक्ष्मा मृष्टप्रवावलीकेरधिगत
 रतिशोभैः प्रत्युष प्रोषितश्री । उपहसित इवासौ चन्द्रमा
 कामिनीना परिणतशरकाण्डपाण्डुभिर्गण्डभागे ॥ ११ ॥
 विकसितसुखी रागासङ्गाद्बलत्तिमिराद्युति दिव्नकरकरशृण
 मैन्द्री निरीक्ष्य दिश पुर । जरठलवलीपाण्डुच्छयो मृश
 क्लृष्टान्तर श्रयति हरित हन्त प्राचेतर्सी तुहिनद्युति
 ॥ १२ ॥ नक्षत्रक्षितिनायकोऽयममुना रुद्र प्रमातागने
 ससाश्वेन बलीयसातिमहसा रोषारुणज्योतिषा । अश्रयङ्गान्त
 शिरोरुहा प्रविगलत्तारालिहारावलीमादाय क्षणदा प्रिया
 क्षितिधर पाश्चात्यमारोहति ॥ १३ ॥ सक्रिष्टा सातुराग
 स्वकरपरिचयप्राप्तभूरिप्रसादा या पूर्वा भुक्तपूर्वा रविकर
 कलिता तामुदीक्ष्यामृताशु । निस्तेजा पश्चिमान्मो
 प्रविशति हि सता इ सहो मानमङ्ग कि वक्तव्य सितशो
 स तु सैकलसता मण्डलसापि नेतौ ॥ १४ ॥

मध्यरात्रक्रीडावर्णनम्

शमितनिखिलदीपे सुतनिद्रालुके रतपरवशचित्त
 मध्यरात्रे विबुद्धा । प्रथमसुरतखिन्ना मुग्धिका बोधयन्तो
 बहुदृढपरिर्मभै कासुका खेदयन्ति ॥ १ ॥ अनुनयम
 गृहीत्वा व्याजसुप्ता परीची रुतमथ कुकराकोस्तारमावर्ण्य
 कैत्ये । कथमपि परिवृत्ता निद्रयान्या विल सी मुकुलित
 नयनैवाक्षिप्यति प्राणनाथम् ॥ २ ॥ चिररतिपरिखेदप्राप्त
 निद्रामुखाना चरममपि शयित्वा पूर्वमेव प्रमुद्धा । अगरे
 चलिताग्रा कुर्वन्ते न प्रियाणामशिथिलमुजचक्राश्लेषमेद
 तरुण्य ॥ ३ ॥ वदनशशिन स्वर्शे शीतादिवागतवेग्यु
 सनसुगलक भ्रान्त्या मुक्ते निविष्ट इव भ्रमात् । ज्वरित
 मदनाद्वारे तव्यास्ततो जघनस्थले सपुलकजल पल्ल
 पाणिर्विलीन इवामवत् ॥ ४ ॥ रतिकृति गते मायानिद्रा

१ शिवम् २ मन्त्रीभूतनिद्रम्, पगे-रागविशेष ३ घृतव्रत
 ४ मूलकान्ता ५ पुष्टचम् पगे-रागविशेष ६ आश्वयम् पगे-
 रोगविशेष ७ चन्द्रस, पगे-वैपल ८ स्वस

१ मृगहस्तलक्ष्माम् २ चन्द्र ३ नक्षत्र नाम्, पक्षे-दिग्गणप
 ४ नायक ५ विदग्धसुदी ६ प्रभाते

प्रवर्तितचुम्बना पुलकपयसा तत्रं मत्वा मुग्धादह्वतानना ।
वृत्तकशयनो निम्राहोऽसीत्सुदीर्य कलं वधूर्भगितमघरं कृत्या
दन्तैरपूरयत स्पृहाम् ॥ ५ ॥

प्रमातवर्णनम्

ततोऽरुणपरिस्पन्दमन्दीकृतवपुः शशी । दग्ने कामपरि-
क्षामकामिनीगण्डपाण्डुताम् ॥ १ ॥ कुकुटे कुर्वति क्राण-
माननं क्षिप्रयोस्योः । दिवाकरकराकान्तं शशिकान्तमिवा-
वमौ ॥ २ ॥ विकसितसंकुचितपुनर्विकसरेष्वम्बुजेषु
दुर्लक्ष्याः । कलिकाः कथयति नूतनविकासिनीर्मधुलिहामर्धः
॥ ३ ॥ प्रियवसतेरपयान्त्यो मिथः कर्मितकरयन्मुजन्मानः ।
करजपदवणविरलस्वनपुलकममूः किमपि विवदन्ते ॥ ४ ॥
आरुपशेषा रतिरङ्गनामामोदशेषा कुचकुङ्कुमश्रीः । तूणीर-
शेषः कुसुमायुषोऽपि प्रमातशेषा रजनी बभूव ॥ ५ ॥
नमोयनं नक्तमसौ विगाह्य नक्षत्रसेनासहितः शशाङ्कः ।
करामलमान्कतिचित्रहृत्स्य पान्यान्प्रमाते प्रपलायतेऽथ ॥ ६ ॥
चन्द्रकान्तगलदन्तुनाधुना हा चक्रोरनयने समाश्रिते ।
कोकलोकहृदयानलः पुनः सूर्यकान्तमणिमाश्रयत्यहो ॥ ७ ॥
संनिगृह्य चित्रं तमोमयं यामिनी तदनु केलिविच्युतम् ।
कुर्वती धवसि चन्द्रमण्डलं कुण्डलं गगनकेलिमुञ्जति
॥ ८ ॥ तरुणां दिवाकरमयूखमञ्जरीमरुणामशोकशिखरा-
वलम्बिनीम् । कमनीयपुष्पमनसा समाश्रिता मधुनो विड-
म्बयति मञ्जुमापिणीम् ॥ ९ ॥ प्राची दिग्गन्धमणौ दयिते
विमाते प्रान्तेऽम्बरं स्पृशति वासकसज्जिकेयम् । घीरा
जगद्द रमणस्य न भूषणानि शेषरुणा त्वजति त्वाक-
मूपणानि ॥ १० ॥ याल्येकतोऽस्तशिखरं पतिरोषधीनामावि-
ष्टृत्तारुणपुरःसर एकतोऽर्कः । तेजोद्वयस्य युगपद्यसनो-
दयाम्यां लोको नियम्यत इवैष दशान्तरेषु ॥ ११ ॥
अन्तर्हिते शशिनि सैव कुसुद्वतीयं दृष्टिं न नन्दयति संसर-
णीयशोभा । इष्टप्रवासजनितान्यवलाजनेन दुःखानि नूत-
नमतिमात्रदुरुह्वानि ॥ १२ ॥ प्रालेयमिध्रमकरन्दकरालकौशोः
पुष्यैः समं निपतिता रजनी प्रबुद्धैः । अर्कांशुभिन्नमुकुलोदर-
सान्द्रमण्डसंस्वितानि कमलान्यलयः पतन्ति ॥ १३ ॥
दिष्णगडलीसुकुटमण्डनपद्मारागब्राह्मुरे किरणमालिनि गर्भि-
तेऽपि । सौख्यप्रसुप्तिकमधुप्रतचक्रवालायाचालमङ्कजवनी-
सरसाः सरस्यः ॥ १४ ॥ पीत्वा भृशं कमलकुम्भलशक्ति-
कोपा दोषातनीं तिमिरवृष्टिमथ स्फुटन्तः । निर्यन्मधुप्रत-
कदम्बमिषाद्भ्रमरित विप्र्रित कारणगुणानिव मौक्तिकानि
॥ १५ ॥ आपाटलैः प्रथममङ्कुरितैर्मयूखैरह्वांपतिः प्रथम-
शैलविहारिणीनाम् । सोऽयं करोति सुरपुङ्गवसुन्दरीणां

कर्णेषु कल्पतरुपल्लवमङ्गलक्ष्मीम् ॥ १६ ॥ अन्यत्र याति-
निशं परिलोहिताङ्गमन्याङ्गनागनविभागतमुष्णगदिम् ।
प्रातर्निरीक्ष्य कुपितेव हि पद्मिनीयसुकुच्छहृत्कसुलोहित-
लोचनामूम् ॥ १७ ॥ का कायला निधुवनध्रमपीडिताङ्गी
निद्रां गता दयितबाहुलानुबद्धा । सा सा तु यातु भवनं
मिहिरोद्गमोऽयं संकेतवाक्यमिति काकचया वदन्ति ॥ १८ ॥
दिशि दिशि मृगयन्ते वस्तुना घासमेते सुहृदपगतनिद्राः
संसयो हेपितेन । अयमपि च सरोपैः कामिभिः ध्रुयमाणो
नैदति मधुत्तारं ताम्रचूडो विहंगः ॥ १९ ॥ अनिरतपवि-
रमा रणिणां सर्वरात्रं नवनिधुवनलीलाः कौतुकेनाभिनीक्ष्य ।
इदमुदयसितानामस्फुटालोकसंपन्नयनमिभ सनिद्रं पूणंते
दैपमार्चैः ॥ २० ॥ रतिरमसविलासाम्यासतान्तं न याव-
न्नयनयुगममीलत्तावदेवाहृतोऽसौ । रजनिविरतिशंसी कामि-
नीनां भविष्यद्विरहविहितनिद्रामङ्गसुचैर्मृदद्गः ॥ २१ ॥
प्रहरकमपनीय खं निद्रिद्रासतोऽयं प्रतिपदमुपहृतः कै-
चिज्जागृहीति । सुहृदविशदवर्णा निद्रया शून्यशून्यां दददपि
गिरमन्तुष्यते नो मनुष्यः ॥ २२ ॥ विपुलतरनितम्बा-
मोगरुद्धे रमण्याः शयितुमनयिगच्छतीवितेनोऽवकाशम् ।
रतिपरिचयनस्यैद्रतन्द्रः कथंचिद्रमयति शयनीये शर्वरी
किं करोतु ॥ २३ ॥ द्रुततरकरदशाः शिसनैर्गात्रौले
दधति दधनि धारमारयान्पारिणीव । शशिनमिव सुपौषाः
सारसुद्वृत्तेमेते कलशिसुदधिगुर्वा बह्वया लोडयन्ति ॥ २४ ॥
परिशिथिलितकर्णम्रीवमामीलिताङ्गः क्षणमयमनुभूय स्तम्-
भुच्युन्दरेव । रिरसयिपति भूयः श्रम्यन्ने विकीर्णं पटुतरध-
लौष्टः प्रस्फुरज्योचमश्चः ॥ २५ ॥ कुतघवलमिमेदैः कुङ्कु-
मेनेव किंचिन्मलयरुहरजोभिभूषयन्पश्चिमाशाम् । हिम-
रुचिररुणिन्ना राजते रज्यमानैर्जरठकलकन्दच्छेदगौरैर्मधुवैः
॥ २६ ॥ शिशिरकिरणकान्तं वासरान्तेऽमितार्थं श्रसनमुभि-
गन्धिः सांप्रते सररेव । प्रजति रजनिरेषा तन्मयूखाङ्ग-
रागैः परिमिलितमनिन्दैरम्बरान्तं वहन्ती ॥ २७ ॥ भ्रमन्ति
विषयमक्ष्णामंशुमाली न यावत्तिमिरमखिलमलं ताददेवा-
रुणेन । परपरिमवि तेजस्त्वन्तामाशु कर्तुं प्रमरति हि
विपशोन्च्छेदभ्रमेसरोऽपि ॥ २८ ॥ विगततिमिरपङ्क पश्यति
व्योम यावदुचति विरहखिन्नः पक्षती यावदेव । रथचरण-
समाहृत्तावदौस्तुङ्गयुगला सरिदपरतद्रान्तादागता चक्र-
वाकी ॥ २९ ॥ अरुणजलद्राजीमुचहृत्प्राप्रमादा बहुल-
मधुपमालाकञ्जलेन्दीवराङ्गी । अनुनतति विरावैः पत्रिशां
व्याहरन्ती रजनमिचिरजाता पूर्वसंस्था सुतेव ॥ ३० ॥
व्यसुदयमहीशुन्मूर्ध्नि पाणि गृहीत्वा दिवसपतिरहोषी-

दिन्दुपादान्द्वीपि । अरुणकिरणवहौ कन्यका पौरुहूती
हरिदपि किमकार्षीं सारकालाजहोमम् ॥ ३१ ॥ कुमुद-
वनमैत्रि श्रीमदम्बोजखण्डं त्यजति मुदमुल्लेकं श्रीतिमा
श्रकवाक । उदयमहिमरदिमर्याति शीताशूरस्त हृतविधि
लसिताना ही विविचो विपाक ॥ ३२ ॥ लुलितनयनतारा
क्षामयत्रेन्दुबिम्बा रजनय इव निद्राह्लागतनीलोत्पलाक्ष्य ।
तिमिरमिव दधाना ससिन केशाशाशर्वनिपतिगृह्येभ्यो
यान्त्यमूर्वारवध्व ॥ ३३ ॥ शिथिलयति सरागो यायदकौ
नलिन्या कमलमुकुलनीवीप्रान्थियुद्रा करेण । प्रविकसदलि
माला गुञ्जितैर्मञ्जुशब्दा जनयति मुदमुच्चै कामिना कामि
नीव ॥ ३४ ॥ नमसि विरलतारा मौक्तिकानीव भागि
स्फुटरमयमस्तक्ष्माधर चुम्बतीन्दु । रविरुदयधरित्रीधारि
मूर्धानमेतु हृदयमनु नितान्तोहासमद्गीकरोति ॥ ३५ ॥
अमृत्वाची पिद्वा रसपतिरिव प्राश्य कनक गतच्छाय
श्वन्त्रो बुधजन इव श्राम्यसदसि । क्षणाक्षीणास्तार
नृपतय ईवाद्युयमपरा न दीपा राजन्ते द्रविणरहितानामिव
गुणा ॥ ३६ ॥ इत शुद्धा चन्द्रद्युतिभिरिह रक्तारुण
कैस्तमिषैरप्यन्त स्वलितगततिभिर्मैचकरुचि । प्रगतश्रीरेव
विलसति पुरस्था सुकृतिना मिमङ्गुणा जह्नुगुमाणिविधिजा
सगम इव ॥ ३७ ॥ तमोमि पीयन्ते गतनयसि शीघ्रवपुषि
ज्वलिष्य मार्तण्डोपलपटलधूमैरिव दिश । सरोजाना कर्प
क्षलिनयमयस्कान्तमणिवत्क्षणादन्त शल्य तपति पतिरद्यापि
न रुचाम् ॥ ३८ ॥ इत पौरस्त्याया ककुभि विवृणोति
क्रमदलसमिन्नामार्गो किरणकलिकाम्बरमणि । इतो
निष्कामती नवरतिगुरो प्रोच्छति वर्ध स्वकस्तूरीपत्राङ्कुर
मकरिकासुदितसुर ॥ ३९ ॥ दुमा पाण्डुप्राया धृत
निविडगर्भो श्रिय इव प्रफुल्लाले वदा नृपतिकृतगाना
इव जना । धिको मन्द मन्द हृदि मदननामानि जपति
प्रमोद्रे पूर्वापरिचितसमाक कविरिव ॥ ४० ॥ विरल-
विरलीभूतास्तारा कलौ मुजना इव व्यपसरति च ध्वान्त
चिन्तास्तामिन दुर्जन । मन इव मुने सवत्रापि प्रसन्नमभू
न्नमो विगलति निशा क्षिप्र लक्ष्मीरनुपमिनामि ॥ ४१ ॥
व्रजल्यपरारिषि रंजितपिण्डपाण्डु शशी न भाति जल-
बुद्बुदपुतिसपत्रिनास्तारका । कुरण्टकविपाण्डुरं दधति धाम
दीपाङ्कुराश्रकोलनयनारुणा भवति दिक्च सौम्यमणी ॥ ४२ ॥
अय मृदुगुणालिनीवनविलासप्रैहासिकस्तिरुपा वितपते पति
सपदि दृश्यमाना निजा । स्तनी पुलकयन्ति चोत्पलदशा

प्रियोर स्थले विपर्ययितवृत्तयो घुसुणपङ्कपत्राङ्कुरा ॥ ४३ ॥
जुम्मारम्भप्रविततदलोपान्तजालप्रविष्टैर्हेल्लर्मानोर्दृप्ततय इव
स्पृश्यमाना विबुद्धा । स्त्रीमि सार्धे घनपरिमल्लोक
लक्ष्याङ्गरागा मुञ्चन्त्येते विकचनलिननीगमशय्या द्विरेका
॥ ४४ ॥ य सेन्ये सरपार्थिवस विरहिर्प्रत्यर्थिनामप्रैणी
ज्योत्स्नानिर्झरमुञ्जति स जगता यस्तापनिर्घोरणम् । सोऽय
तारकनार्यक किमपर शृङ्गारसजीवन जात पृथपराग
पाण्डुरजैरकूप्माण्डपिण्डाकृति ॥ ४५ ॥ ये कुण्ठीकृतवहभ
प्रणतय शशैरनङ्गस ये न प्रासाश्र निशीथिनीपतिकै
शैथिल्यवीथीमपि । ते नि शङ्कविटङ्कतालुमुल्लोत्तमुत्
द्धानितैश्छिन्ना कुक्कुटकृजितैर्गृहदशा मानग्रहमन्यय ॥ ४६ ॥
कान्ते जसुषि ताम्रचूडरटित श्रुत्वा प्रबुद्धा जैवाकिंचि
द्वैसवदिबुधस प्रविकसदृष्ट्वा गवासाध्वना । सत्रासेन समी
रिता प्रियतमप्रेम्णावबुद्धा शनैरुद्यानोपनिवेशनानि कुरुते
तल्पे सुहृ पोसुला ॥ ४७ ॥ निर्यात्स्या रतिवेदन
परिणतप्राया विलोक्य क्षेपं गाढालिङ्गनमुम्बनानि बहुरा
कृत्वाप्यमतुष्टया । एक भूमितले निधाय चरण तल्पे
प्रैकल्प्यापर तन्वक्ष्णा परिर्वरितताङ्गलतया ॥ ४८ ॥ प्रेयाक्षिं
जुम्बित ॥ ४८ ॥ पञ्चिन्या सकला विधाय विकलौ
ताराभिप ॥ ४८ ॥ सपद तल्पेयस्युद्योन्मुखे सति स्वाद्विद्विप्रतामा
श्रित । तारा सस्य कैरेर्विकृष्य सहसा गच्छतिप्रोत्सा
चल लभ्य काश्चन ता प्रमाकरकरे पश्यन्परिम्लायति
॥ ४९ ॥ एते केतकपूलिधूसररुच शीतसुतेरंशव प्रासा
सप्रति पश्चिमस्य जलधेस्तीर जराजर्जेरा । अय्येते विकस
स्वरोरुहवनीदकपातसमाविता प्राचीरागसुदीरयति तरणे
स्तारुण्यमाज करा ॥ ५० ॥ सद्य सपत्मानकोकमिथुन
ध्याजेन पीनसानद्वन्द्वध्वञ्जितयौवनोज्वलरुचो निर्माय
दिक्न्यका । दुर्दैवाक्षरमालिकामिन इदित्याकृष्य मृद्गा
वली लक्ष्मीमन्नुजिनीजनस तनुते देवस्त्वपामीश्वर
॥ ५१ ॥ उन्मीलति निशानिशाचरवधुचोद्योचानामारिका
साय सालससुसपङ्कजनमोद्घोषवैतालिका । फुल्लसङ्कज
कोरागर्भकुहरप्रोद्धतमृद्गालीक्षङ्कारप्रणयोपदेशगुरवसीस्रसुते
रशन ॥ ५२ ॥ एतसर्कय चत्रवाकसुदराशाश्वसनानादयिन
प्रोद्धन्तान्तपोधिमाप्रजगतीदृतावलम्बोत्सवा । दीताशो
विकसन्ति दिग्गृहदशा काश्मीरपङ्कोदकप्यैरासुशीचतुप

१ गतशोभम् २ पूर ३ चक्षुरायनक्रीमिना ४ क्षाम कुरी
वर्षेन्दुनभस्ते यामां ता- ५ पिथियन् ६ राजगृहेभ्य- ७ वासहता
८ पारद- ९ उद्योगतरिता १० रोष्यगोन्ववराण्डुर ११ केद्री
प्राचीच

१ उद्योगम् २ श्रेष्ठ ३ अक्षर इत्य ४ ज्योत्स्नावकारम्
५ उद्योगस्य जीवनपथम् ६ जीर्ण ७ कुकुटाश्वत्थम् ८ सप्रमेय
८ प्राचीसुवर्ण ९ सेतुणी १० निगच्छन्त्या ११ केसिनिरिताम्
१२ प्रमातप्रायम् १३ तावित् १४ निधाय १५ कलिशास्त्रवलिर्बधा
सा १६ विपत्तयः १७ दीताम् १८ गोमाम् १९ पिथितम्
२० डिपे २१ जनेन परचरतामुद्योगात् प्रायः

सरोरुहवनश्रीकेलिकाः कणः ॥ ५३ ॥ द्विविधोऽपि
पुराणमौक्तिकमणिच्छायैः खितं तारक्योक्तापानमरुतेन
वपुषा मत्तश्चक्रोरान्नाः । यान्तोऽस्ताचलचूलसुप्रमधुच्छत्र-
च्छविश्रन्द्रमाः प्राची बालविडालोचनरुचां जाता च
पात्रं ककुप् ॥ ५४ ॥ जाताः पङ्कजलाण्डुपाण्डुमधुरच्छाया-
किरस्तारकाः प्राचीमधुरयन्ति किञ्चल रुचो रानीयजीवा-
तवः । उतातनुवितानवर्तुलमिती विम्बं दधन्नुवन्ति प्रातः
श्रीषितरोचिरन्वारतलादस्ताचलं चन्द्रमाः ॥ ५५ ॥ प्राची-
विभ्रमकर्णिकाकमलिनीसंवर्तिकाः संप्रति द्वे तिस्रो रमणीय-
मन्वरमणोर्णामुचरन्ते रुचः । सूक्ष्मोच्छ्वासपीदमुत्सुकताया
संभूय क्रोधाद्द्विर्निष्कामद्वमरौघसंभ्रममरादम्भोजमुज्ज्वलते
॥ ५६ ॥ एकद्विप्रभृतिक्रमेण गणनाभेयामिवासं यतां कुर्वाणा
समकोचयद्दशदातान्यम्भोजसंवर्तिकाः । भूयोऽपि क्रमशः
प्रवारयति ताः संयत्यनुयता संख्यातुं सन्तुहलेव नलिनी
मानोः सहस्रं कणम् ॥ ५७ ॥ प्रत्यासन्नसुन्दरसिन्धुरशिर-
सिन्दुसाम्बन्धाः यत्तज्जसरेणो विषदितः प्राचीनमावि-
न्वते । शङ्खे संप्रति यावदभ्युदयते तत्तुहलेन्द्रोन्मजारज्य-
द्विन्वरजश्लथालयितो देवस्त्रिपामीश्वरः ॥ ५८ ॥ प्रत्यभ-
ज्वलितैः पतङ्गमणिभिर्निराजिता मानवः सावित्राः कुसविन्द-
कन्दलरुचः प्राचीमलंकुर्वते । प्रौढष्वान्तकरालितस्य वपुष-
श्यायाहलेन क्षणपादप्रक्षालितनिर्मलं जगद्गो निर्मोक-
सुम्बन्धते ॥ ५९ ॥ स्तोकौश्रित्रिनादाषदीपितिमहस्रन्दाह-
चन्द्रतापास्तायन्ते ककुभो रथाङ्गगृहिणीगार्हस्थ्यगार्हामिदः ।
अथापि खकुलायशाखिनिगिति स्त्रिया रुवन्तो सुहृत्स्पर्णा
प्रत्यभिजागते बलिमुजो मीताः खडूख्यस्वरम् ॥ ६० ॥ प्राचीं
वासकसञ्जिकसुपगते मानौ दिशां वल्लभे पश्यैता रुचयः
पतङ्गहपदामाभ्रयनाडिधमाः । लोकस्य क्षणदानिरङ्कुशरस्यै
संभोगनिद्रागमौ कोकद्वन्द्वकुसुद्वतीविपिनयोनिक्षेपमातन्वते
॥ ६१ ॥ मालिन्यं परितदयते हिमरुचौ भन्दश्रियस्तारकाः
शीताः केचन संचरन्ति कमलागोदस्पर्शो मारुताः । आसी-
दन्ति च चक्रवाकमिथुनान्यन्योन्यमुत्कण्ठया पादेषाहित-
कैरवा मशुलितो गच्छन्ति पश्चादवीम् ॥ ६२ ॥ किञ्चिद्वि-
क्षयकेनान्त कुसुमाः श्रीहाविलोलोयुक्ता लुमालुसशरीरचन्द-
नतया लोकेकनेत्रोत्सवाः । संभोगप्रमदिल्लैरवयवैः संकेत-
शालान्तप्रशिद्राशेषकथायितार्धनयना निर्यान्ति वापङ्गनाः
॥ ६३ ॥ सौरभ्ये चलिते रसे विगलिते चासालिधर्गे गते
म्यानतीय कुसुद्वतीयमथुना मूर्च्छां परामृच्छति । तासु-
द्वीक्ष्य तयापिवां कमलिनी जाता प्रहासोन्मुखा हतोदीक्ष्य
विषमवैरियनितां वा वा न संतुष्यति ॥ ६४ ॥ आलोकेरिति-
पाटलैरचमो विस्तारयद्विदितं नक्षत्रमिमाक्षिपद्भिरचिपदा-

शत्रु सूर्योदयम् । पुष्पीय भयादिवायन्तमसं मन्ये द्विरेक-
च्छलाग्नीलसरोरुहोदोरुटीकोणान्तरे लीयते ॥ ६५ ॥
भिन्दानो मानिनीनां पतिपु रुपमयं हर्म्यपारावतेभ्यो वाचा-
ल्वं ददानः कवितूप कविताप्रातिमं संदधानः । प्रातस्त्वस्तु-
र्यनादः स्यगयति गगनं मांसलः पाशुतलादसत्यादुष्यितानां
नखरकरिणां शृङ्खलसिद्धितेन ॥ ६६ ॥ कुर्वन्नातुमृषो सुच-
निकटकटीरक्तन्वरोमा तिरश्रीं लोलेनाहन्यमानस्तुहिनकम-
मुचा चञ्चता केशरेण । निद्राकण्डुकपायं कपति निविडित-
श्रोत्रशुकित्स्तुरङ्गस्त्रङ्गत्वस्वामप्रतनुसुकणं कोणमश्व-
खुरेण ॥ ६७ ॥ कोकातुद्रिवन्तः पथि पथि कुल्यामानसं
कम्यन्तः प्रत्यातारं प्रभाते प्रियतममवळा गाढमालिङ्ग-
यन्तः । उत्यातुं चाङ्गमङ्गीः कुलकमलहर्गा कारयन्तो निगान्ते
कृकापः कुकुटानां मधुमधुरमारमगमगीरधीराः ॥ ६८ ॥

प्रभातवायुवर्णनम्

स्तां पुष्यवर्ती सृष्ट्वा श्रातो विमलवारिणा । पुनः संफं-
शङ्खैव मन्दं चरति मारुतः ॥ १ ॥ लवङ्गलतिकाभङ्ग-
दयालुदंशिष्णानिलः । कष्यसुम्भूलयस्येप मानिनीमानरं-
ताम् ॥ २ ॥ सुरतमरक्षिन्नपत्रगविलासिनीपानकेलिजर्ज-
रितः । पुनरपि विरहश्चासैर्मलयमरुतांसलीकियते ॥ ३ ॥
दरकुलकमलकाननसौरमसंमारमन्परः पवनः । दयितोरसि
शयितामपि दयितां संतापयाचके ॥ ४ ॥ मिश्रितकमल-
कुटुम्बाः मिश्रितजगगमिनीगतयः । लक्षितहिमगिरिपादाः
प्रातरमी मातरिश्वानः ॥ ५ ॥ आदाय बहुलगन्धानन्या-
कुर्वन्पदे पदे भ्रमरान् । अयमेति मन्दमन्दं कावेरीवारि-
पावनः पवनः ॥ ६ ॥ अपहाय शूनैः पटीरवादीरिह लाटी-
जनमानलुण्ठनाय । ससुदेति मनोजपजवाटीपरीपाटीपदुरेय
गन्धवाहः ॥ ७ ॥ वायो विधूय स्तनयोऽमुष्याः क्रोल-
कीर्णा कबरीसुदस्य । अवारितः प्रोच्छति वारिधारां सुहे
मृगास्थाः सुकृती वमीरः ॥ ८ ॥ अविन्दुद्दन्दमकरन्द-
स्तुन्दिलो मरुदेति मन्दमिह मन्दरचलात् । सुरतान्तान्त-
सुदतीमत्तिकाकबरीपरीमल्लरीपरीवृतः ॥ ९ ॥ उत्सर्प्य
कुन्तलमपाश दुकूलकूलसुभ्राम्य बाहुलतिकामलालस्यः ।
खेदाम्बुसिक्तनवः सृष्टयन्ति यस्मै तस्मै नमः सुकृतिने
मलयानिलाय ॥ १० ॥ चोलाङ्गनाकुचनिचोलतलासलीनो
द्राकेरलीविरलज्जुन्तलकम्बलोलः । लाटीललाटतटयोष्यमान-
सोऽयं कुडारविन्दवननभुरुरैति वायुः ॥ ११ ॥ वैमातिको मरु-
दनुक्रमवर्धमानप्राटवीपरिमलप्रसरानुभेयः । आयाति सोऽय-
मलसोऽप्यितारमाक्षीपुमावदत्यनुरुघमसद्वधारः ॥ १२ ॥
शन्सानिलोऽपि सुरतान्तानिन्तान्तान्तान्तान्ताकुचात्तवनयम-

मपाकरोति । भूयोऽभिलाषजननी पुनरन्यथैव खेदा
पनोदनकला मलयानिलस ॥ १३ ॥ विकचकमलगन्धै
रन्धयन्भृङ्गमाला सुरभितमकरन्द मन्दमावाति वात ।
प्रमदमदनमाद्यधौवनोद्दामरामरणमसखेदखेदविच्छेददक्ष
॥ १४ ॥ स्तनपरिसरभागे दूरमावर्तमाना स्फुटतनिमनि
मध्ये किञ्चिदेव खलन्त । वपुरलघुनितम्बाभोगरुद्धा
वधूना निधुवनरसखेदच्छेदिन प्राङ्गवाता ॥ १५ ॥ दर-
विगलितमल्लीवह्निचक्षत्रागप्रकटितपासैर्वासयन्काननानि ।
इह हि दहति चेत केतकीगन्धवन्धु प्रसरदसम
बाणप्राणवद्वन्धवाह ॥ १६ ॥ सललितमलकाना वहरी-
नर्तयन्तो मधुसुरमिसुजाब्जोच्छ्वासगन्धानुबन्धा । नवतर-
रतमाजा योषिता खेदविन्दूरसत्पु इव पिबन्तो वान्ति
मन्द समीरा ॥ १७ ॥ उपसि मलयवासी जालमार्गप्रविष्टो
विकचकमलरेणु व्याकिरन्मोहचूर्णम् । सपदि शमितदीपो
वायुचोरो वधूना हरति सुरतखेदखेदमुक्ताफलानि ॥ १८ ॥
कुसुमपरिमलेनामोदितालिल्लताना वलितकिसलयाना लस-
लीलोपदेष्टा । सुलितकमलवृन्द शीकरासारबोढा मृदुमलय
समीरो वाति वैभक्तिकोऽयम् ॥ १९ ॥ विलुलित
कमलोघ कीर्णवह्नीवितान प्रतिवनमवधूताशेषशाशिप्रसून ।
क्वचिदयमनवस्य स्थासुतामेति वायुर्वनकुसुमविमर्द्दोर्द्विधि
वेदमात्रेणु ॥ २० ॥ पुरातनपरीमलप्रकमेदुरा मारुता न
वान्ति सुधुलीमवःकुमुदगर्भलीना इव । चरन्ति नवसौरभा
पुनरमी समीराङ्कुरा सजृम्भणसरोजिनोसरसिजासमुक्ता
इव ॥ २१ ॥ अमी तटसमीपनिर्झरतरङ्गरङ्गव्ययोजीकृत
पटीरभृङ्गकुटीरसचारिण । मनो विधुरयन्ति मे मलय-
मेखलामेदुरादुरासदवनप्रियप्रियतमारुता मारुता ॥ २२ ॥
लताकुञ्जे शुभ्रभदवदलिपुञ्ज चपलयन्समालिङ्गन्नङ्गं दृढतर-
मनङ्ग प्रवलयन् । मरुमन्दं मन्द दलितमरविन्द तरलयन्जो-
वृन्द विन्दन्किरति मकरन्द दिशि दिशि ॥ २३ ॥ अनन्य
क्षणश्रीर्मलयवनजन्मायमनिलो निपीय खेदाम्बु स्मरमकर
समुक्त्वमिवम् । विदर्भाणा भूरि प्रियतमपरीरम्बरस
प्रसन्नादहानि द्विगुणपुलकशसञ्जि तनुते ॥ २४ ॥ दृथा
धूलीघासा परिकिरसि चात्वा प्रथमसे नजावेग कोऽय पवन
तप हा नन्वसमये । रतान्तश्रान्ताभि स्तिमितनयनान्ता-
भिरनिश स्मृतौ यत्नान्ताभिर्न सुलभतर कापि च भवान् ॥
२५ ॥ वारंवारं धृतमुस्मिताण्यरेवातटे वा सेवापुण्य
परिणतमिद तावक तर्क्यानि । यत्त्वा मत्वान्तिकसुपगतं
कामवामाभिरामा रामा सैर कुचकलरातो धनमुत्सार-
यन्ति ॥ २६ ॥ चूतश्रेणीपरिमलमुषश्वशरीरानुयाता भूयो
भूय कुशल्यकुटीकोटरे लीयमाना । मन्द मन्द सुरत-

विरतौ वान्ति सीमन्तिनीना गण्डामोगश्रमजललवपाहिणो
गन्धवाहा ॥ २७ ॥ रामाणा रमणीयवक्त्रशशिन खेदोद
विन्दुसुतो व्यालोलालकमञ्जरी, प्रचलयन्धुवन्नितम्बान्
रम् । प्रातर्वाति मधौ प्रकामविकसद्राजीवराजीरजपुञ्जामो
दमनोहरो रतिरसगन्धिं हरन्मारुत ॥ २८ ॥ उस्सिक
कुसुमासवै कुमुदिनीं राजप्रिया पुष्पिणीमालिङ्गिनि
निर्भयं परिचय कुर्वन्पुन प्लवै । यावत्पङ्कजसौरभसम
खिलं गृह्णैषु प्रथितस्तावत्कैल्य उपस्थिते मरुदयं विष
गमयाद्भावति ॥ २९ ॥ अद्योत्सङ्गवसद्रुजगलकलेशादि
वेशाचलप्रात्येयवृन्देच्छयानुसरति श्रीखण्डशैलानिल । किं
च श्लिघरसालमौलिसुकुलान्यालोक्य हृषोदयानुलीलित
कुहू कुहूरिति कलोत्ताला पिकाना गिर ॥ ३० ॥ नारीणा
मृगनाभिकुङ्कुमरसप्रक्षालनदयामलांसभोगश्रमशीकरान्परिहर
न्नाकम्पयन्कुन्तलान् । पुष्पामोदमनोरमाग्निगलिताननमो-
जगन्धं वहन्प्रातस्त्य पवनो वहत्ययमलं स्वान्तप्रमोदप्रद
॥ ३१ ॥ प्रात सीमन्तिनीना निधुवनलुलितान्त्ससयन्केत
पशाशुन्मील्यङ्कुराजन्त परिमलसुरभि स्कारयन्कामलीला ।
स्वच्छावश्यायविन्दुदिशि दिशि विकिरन्मूलमुक्ताफलाभा
न्धूलीभि केतकीना धवलितयुवनो वाति मन्दं नमत्वा
॥ ३२ ॥ धुन्वानाश्वन्दनलीं बकुलमुकुलजा धूलिसुदूलयन्त
श्वन्तश्रुतयथी परिमलबह्लाश्वम्कान्कम्पयन्त । आरा
दारासमीमातटघटितघटीयन्ननिर्मुक्तपारा धारामाधारयन्त
श्रमशमपटवो वान्त्यमी गन्धवाहा ॥ ३३ ॥ कुप्यल्लेश
बाहुप्रकरनि यमिताशेषलेखान्मुजाशीशापक्षीणा क्षरन्त
क्षणपरिकरिताः केकिना कामिनीभि । कार्पाटीनामकाण्डे
मृगमदमसृण केशपाशं स्पृशन्त पम्पासपातसम्भा मलयज
मरुतो जातकम्पा पतन्ति ॥ ३४ ॥ कृत्वा कार्पाटकान्ता
कुचकनकगिरिप्रान्तसचारलीला क्षम्यामासाद्य पम्पापयति
वनमुवि क्षिसमहोजरस्का । आकर्षन्त पुरस्तात्तिगडमि
कलघ्वानपुष्पन्धयालीं धावन्त्येते मदान्या मदननरपते
सिन्धुरा गन्धवाहा ॥ ३५ ॥ पते पाटीरवाटीनरविटपन
टीलास्यशिक्षातिदक्षा दोलाखेलस्युरश्रीश्रमजलकणिकाजाल
पातिप्रताना । सौरभ्यादापतन्निर्मुधुकरपटलै पृष्ठतोऽ
प्रयाता कामाभे स्कार्याभ्या पथिकुलवधूमद्वैरा समीरा
॥ ३६ ॥ एष श्रीहान्ताम्यात्कुसुमपुरवधुवन्सौरभ्यवधुसुग्ध
निद्राजबाना रसितमनुसरो द्रौघयन्सारसनाम् । आयात्

१ मत्त परो-संज्ञक २ चन्द्रप्रियाम्, परो-वृषप्रियाम्
३ पुष्पकुम्भम्, परो-रजसलम् ४ निमन्धै । परो-मिटे ५ पट
जसौरम कनशागोरस्यैव स्व धनम् ६ सारम् ७ प्रमादे
८ अभिमन्त्रान्तरकम् ९ प्रसारयम्

ज्ञातुं ह्यथलितमिचक्रिलश्रेणिगन्वातुषान्द्रोऽम्बोदुप्यमाण
 सरजयविरुदाडम्बरो भातरिक्षा ॥ ३७ ॥ कावेरीमारिवेह
 छहरिपरिकरक्रीडनकान्तशान्तस्कीतश्रीखण्डमण्डमगभर-
 मन्द्ररिसौरम्यगर्भा । चोलश्रीचीनचेत्तक्षलनकल्पान्त
 कान्ताकुचान्ता याति प्रेमाधिकीलाकलितमधूध्रद्वयै
 समीप ॥ ३८ ॥ चयलपूर्वचौर मलयगिरिगुरुप्रान्हाज-
 दवासा मन्दानन्दैर्मिलिन्दैरहमहिकयानुद्वयदीर्घपान्या ।
 कावेरीमारिसेवा निगलततरतीरत्वानीरसिक्ता सुक्तार्द्रा
 खेदनिद्रालन इव पननासालन्या विशान्ति ॥ ३९ ॥
 लीलादोलानिखेलारसरमसलसद्वालचेलाखलाना चोरीनामा
 पिबन्तो मृगमदसुरसिखेदस्त्रिन्दुमन्दान् । लोलन्त केर
 लीना कुचकलशसक्तुङ्कुमालेपनेषु शिष्यन्तो मालवीना
 मलयजमधुरा कबुकीप्रति याता ॥ ४० ॥ मृङ्गाली
 कण्ठमाला स्फुटितमलिनिलीघूलिमिधूसराद्वाश्रमन्तश्चन्द्र
 कल्यालसुतरहरीश्रीकरासारलाला । अङ्कादङ्क प्रपन्तो
 विकसितविलसत्केतकीमालतीना मोदन्ते मन्दमन्दं मलय
 गिरिदरीगर्मतो वातपोता ॥ ४१ ॥

सूर्योदयवर्णनम्

तत कोकमधुभुजं न्यूककुसुमप्रम । उदयाद्रिशिरोरल
 सुययौ तेजसा निधि ॥ १ ॥ निजामुक्तावृता प्राचीं
 सुन्वत्यलकेंडतिरागिणीम् । लज्जयेव ययौ कापि श्यामा मीलित
 लोचना ॥ २ ॥ निसर्गसौमोद्भान्तमृद्गसगीतशालिनी ।
 उदिते वासराधीशे केराजनि सरोजिनी ॥ ३ ॥ पुरुहूतदिगङ्गना
 प्रसूता रविमुद्रामसुत चिरादुपेतम् । अलिनो नलिनोदराद्रि
 सुक्ता प्रियबाहुद्वयवन्धनाशयोडा ॥ ४ ॥ उदयति वित
 तोर्ध्वरश्मिज्वावहिरुहचौ हिमवाग्नि याति चास्त्रम् । वहति
 गिरिरय विलम्बिघण्टाद्वयपरिवारितारणेन्द्रलीलाम् ॥ ५ ॥
 घटमानकोकुकुचामृशन्कर्षैरिक्तसत्यो ननयनावलोकित ।
 परिचुम्बतीदमरुणप्रमाधर रनिरय वारवनितासुख सुहृ
 ॥ ६ ॥ आगत्य सप्रति वियोगविसंखुलाङ्गीमन्मोषिनी
 कचिदपि क्षपितनियाम । एता प्रसादयति पश्य शनै
 प्रभाते तन्वङ्कि पादपतनेन सैहसरदिम ॥ ७ ॥ उत्रिद्रि
 कोकनद्रेणुपिशिक्षिताद्वा गायति मत्तमधुपा गृह
 दीर्घिकासु । एतच्चकास्ति च रवेर्नवधुजीरपुष्यच्छदामसुदशा
 चञ्चुम्बि विम्बम् ॥ ८ ॥ भूयो निर्णीय लणाम्बुधि
 माप्रमातं पुञ्जीभनुदयते तपनच्छलेन । आर्गाधिरम्बर
 पयोनिधिमघ पातु लीनोडुडुदकन्दम्बमिति प्रतीम ॥ ९ ॥
 अयसुदयति सुन्दरमन्दर पश्चिमीनासुदयगिरिवनाश्रीकल-

मन्दापुष्पम् । निहृद्विधुग्नोक्तद्वन्द्वधुर्मिदु कुपिनरुपि
 कपोलकोडताप्रनमामि ॥ १० ॥ करनम्यनिर्दीर्घप्यात
 पुन्मीद्रुभासुहेनङ्गमिषेण त्रिसमुक्ताप्ररोह । अयसुदय
 धरित्रीधारिभूयधिरुदो नयनयसुपेनो मानुमकेगरीन्द्र
 ॥ ११ ॥ नयनकपिगद्ग वासराणा मियातु ककुभि
 कुलिशाणेर्मति भासा पितानम् । जनितमुनद्राहार्मम
 म्मामि दग्धा जलितमिन महाभ्येस्पर्ध्वैर्गन्गार्चि
 ॥ १२ ॥ विततपुनरजातुल्यरूपैर्मयूखै कला इव गरी
 यादिग्मिरावृष्यमाण । कृतचरणविहङ्गालापगेगहला
 मिन्दलनिधिजलमध्यादेप उत्तार्थतेज्ज ॥ १३ ॥ पयमि
 सलिलरशेनैकमन्तर्निमग्न स्फुटमनिगमनापि ज्वाल्या
 वाडगमे । यदयमिदमिदानीमद्भुसुचन्दधाति ज्वलितखदिर
 काष्ठाहारगौर निनसान् ॥ १४ ॥ अतुद्दिनरुचिनासी
 केवल नोदयाद्रि क्षणसुनरिगतन इमाभूत सर्व एव । न
 करनिकरेण स्पष्टवन्धूकसूनस्रनकरचितमेतं शेषर विभ्रतीप
 ॥ १५ ॥ उदयशिशिरिच्छद्मप्राङ्गणेध्वेन रिङ्गन्सकमलसुख
 हास वीक्षित पश्चिमीभि । विततमृदुकप्रम शन्दयन्त्या
 व्योमि परिपतति दिवोऽङ्के हेल्या बालसूर्य ॥ १६ ॥
 क्षणमयसुपविष्ट इमातलन्वस्तनाद प्रगतिपरमवक्ष्य प्रीतम
 ह्यय लोकम् । सुनतलमशेष प्रत्यवेक्षिष्यमाण त्रिनिधर
 तटपीठादुरिथत संससति ॥ १७ ॥ उदयमयते दिष्वा
 लिन्य निराकुरुतेतय नयति निघन निद्रासुद्रा प्रनर्तयति
 क्रिया । रचयतितरा सैगकाप्रनर्तनकर्तनं वत वन लस-
 तेजपुषो विमाति विमातर ॥ १८ ॥ अय खलु मृणालिनी
 नरविलासवैहासिकस्त्रिवा व्रितपते पति सपदि दृश्यमाना
 निजा । सनौ पुलकयन्ति चोत्पलदशा प्रियोर स्थले विप
 यमितिदृत्तयो घुसृणपङ्कपनाङ्कुरा ॥ १९ ॥ आयात्या
 दिप्रसथिय पदतलसर्शांशुभागादिव व्योमाशोक्तरोर्नयान
 कलिकागुच्छ समुज्ज्वमत । आतन्वजनसविभ्रममसा
 वाशाङ्कुरङ्गीदशाभूमीलतरुणप्रमाकङ्कटोम समुद्रासत
 ॥ २० ॥ एतत्तर्क्य चक्रनाकद्वयथासाय तागमग
 प्रासाय स्फुरदिन्दुमण्डलरीहासय भासानिधि । दिङ्गान्ता
 कुचकुम्भकुङ्कुमरसन्वासाय पङ्केरुहीलासन स्फुटैर
 कैरवजनप्रासाय विद्योतते ॥ २१ ॥ मौल्यकरलोचना प्रवि
 गलताराच्छहावली म्लायन्नद्रमुखा विद्यङ्गन्तम केशा
 सरोयान्वराम् । प्राप्त सत्वरमितरीमिव बलादुद्राद्रपगं
 करैराकर्मत्रिन यामिनीमनुतल्यम्भोतिनीवटम् ॥ २२ ॥
 यानवीरनिधे प्रभातसमय प्रोद्धत्य लोकनयीनातिक्यं रवि
 विम्बमम्बरजगिर्वीर्यापये व्यसति । तान्कृतिनिनास मूल्य
 मुचित पद्याङ्गेण स्वयं दक्षीणैर्व्यविकारप्रद्वजकरन्वद

पुर स्वाप्यते ॥ २३ ॥ मञ्जिष्ठाशुण्ठीविषिर्भुक्तैर्माङ्गल्य
गीतिस्रत कोकाह्लादपटु सरोरुहवन प्रीत्या समुज्ज्वम
यन् । लोकालोककर करैश्च तमसा स्तोम समुत्सारयन्ना
रोहसुदयाचल रविरय बधूकगुच्छच्छवि ॥ २४ ॥ कीर्तिलै
कुङ्कुमाना सकलमपि जगज्जालमेतन्निषिक्त मुक्ताक्षोन्मत्त
भृङ्गा विघटितकमलक्रोडकारागृहेभ्य । उत्सृष्ट गोसहस्र
किमुत कलकल श्रूयते च द्विजाना भाग्यैर्दृष्टैरकाणा
हरिहयहरिता स्यते पुनरबम् ॥ २५ ॥

नायिकानिर्गमनम्

निद्रानिद्रुतावृत्तिते बुरले सखीजने द्वारपद परास्ते ।
शुधीकृताश्लेषसे भुजङ्गे चचाल नालिङ्गनतोऽङ्गना सा
॥ १ ॥ गुरुरासादासादितभवदुष्पालम्भवचसा मुहु स्मार
स्मार कथमपि निश्रिथे समगमम् । इदानीं सुख त्व दयित
पुनरेष्यामि समभूदुप कालीनोऽय चटुलचटकालीकलकल
॥ २ ॥ प्रभुद्वारा प्रातलसदलसदोर्वहिवलय गल महीदास
शिशिलकबरीबन्धसमये । प्रियालोके घूर्णनयनमसृणसेर
मधुरो मुखे ज्वम्भारम्मी जयति भृशमिन्दीवरदश ॥ ३ ॥
प्राणेशेन प्रहितनखरेष्वङ्गकेषु क्षपन्ते जातातङ्का रचयति
चिर चन्दनालेपनानि । पंचे लाक्षामसङ्कदधरे दन्तदन्ताव
घाते क्षामाङ्गीय चकितमभितश्रेषुषी विक्षिपन्ती ॥ ४ ॥
धम्मिह परिब्रभती नखमुखैः सीमन्तमातन्वती पश्यती
नपरोस्त्वय कुचयुगे सव्यापसव्य मुहु । नामीसीमनि कुञ्चि
ताङ्गुलिल नवीभर रुच्यती शय्यागारविनिर्गतापि हृदया
घ्रायापि निष्कामति ॥ ५ ॥ एषा क शुक्तमुक्ता विलुलित
वसना खेदलमान्तवस्त्रा प्रत्येषे याति बाला मृग इव चकित
सर्वत शङ्कयन्ती । केनेद वचनपत्र ह्यधमधुरस खण्डित केन
पीत स्वर्ग केनाद्य मुक्ता हरनयनहृतो ममथ कस्य तुष्ट ॥ ६ ॥

संभोगाविष्करणम्

रत्खिलतनु प्रातर्लज्जानम्रमुखीं वधूम् । स्मरतीं रात्रि
चरित दृष्टामोति न को मुदम् ॥ १ ॥ रात्रते राजरामाया
एव विम्बाधरव्रण । सुधा पीत्वेव कातेन तच्छ्लेषोऽय स
मुदित ॥ २ ॥ आच्छादयसि किं मुग्धे वखेणाधरपहयम् ।
खण्डिता एव शोभते वीराधरपयोधरा ॥ ३ ॥ सखि
दशनक्षतमधरे किं गोपयसे प्रयत्नेन । सप्रति रजनिरहस्य
नयनालस्य निवेदयति ॥ ४ ॥ सवरणाय चधूटी चधुपरि
पाटी करोतु किं तेन । सप्रति रजनिरहस्य नयनालस्य
निवेदयति ॥ ५ ॥ उषसि परिवर्तयत्या मुक्तादाभोपनी
तता नीतम् । पुरुषापित्तैर्दग्ध्य लज्जायति कैने वलित

ते ॥ ६ ॥ चन्दन स्तनतटेऽधरविन्धे यावक घनतर च
सपत्न्या । प्रातरीक्ष्य कुपितापि मृगाक्षी सागसि प्रियतमे
परितुष्टा ॥ ७ ॥ दर्पणेषु परिभोगदर्शिनी पृष्ठत प्रणयिनो
निषेदुप । प्रेक्ष्य विम्बमनुविम्बमात्मन कानि कानि न
चकार लज्जया ॥ ८ ॥ किमपि कान्त्युजान्तरवर्तिनी
कृतवती यदिय कलभाषिणी । तदनुकृत्य गिरा गुरु
सनिधौ हियमनीयत सारिकया वधू ॥ ९ ॥ धन्यासि या
कथयसि प्रियसगमेऽपि नर्मोक्तिचाटुकशतानि रतान्तरेषु ।
नीवीं प्रति प्रणिहिते तु करे प्रियेण सरय शपामि यदि
किञ्चिदपि स्मरामि ॥ १० ॥ बहु जगद पुरस्तात्तस्य मत्त
किलाह चकर च किल चाटु प्रौढयोपिद्वदस्य । विदित
मिति सखिभ्यो रात्रिचूच विचिन्त्य व्यपगतमदयादि
श्रीडित सुगधवधा ॥ ११ ॥ शशपदमणिमाल चन्द्ररेखाभि
राम ललितपुलकजाल लक्ष्यबिन्दुप्रवालम् । व्युरनधम
मुष्या वक्ति कस्यापि यून सुरतकलहलीलासुसम्मार्गाभि
द्योगम् ॥ १२ ॥ प्रभाते पृच्छन्तीरुरहस्यतृत्त सहचरीर्न
बोधा न श्रीडामुकुलितमुखीय सुखयति । लिखतीना
पत्राङ्कुरमनिशमस्वास्तु कुचयोश्चमत्कारो गूढ करजपदमासा
कथयति ॥ १३ ॥ कचिच्चात्सुलात्क कचिदगुरुषुङ्गाङ्क
मलिन कचिच्चूर्णोद्गारी कचिदपि च सात्तक्तयद ।
वलीमङ्गाभोगैरलकपतितैः कीर्णकुसुमैः स्त्रिय सर्वावस्य
कथयति रत प्रच्छदपट ॥ १४ ॥ नखक्षतमुर स्थले
ऽधरदले रदस्य व्रण च्युता बकुलमालिका विगलिता च
मुक्तावली । रता तसमये मया सकलमेतदालोकित स्मृति
क च रति क च क च तवालि शिक्षाविधि ॥ १५ ॥
वक्षस्ते ददलमककेशकुचद्व द्वारवमघातर कण्ठ कङ्कण
रत्नकोटिकलनामुव्यक्तमुद्राङ्कित । व्यत्यासव्यतिपञ्चितश्च
तिलक फाले तवाय सखे कसाश्चिक्वकटीकरोति सुरत
प्रौढि परा मुमुन ॥ १६ ॥ तस्या पाटलपाणिजाङ्कितमुते
निद्राकणाये द्यौः निर्धूताधरशोभिमा विलुलितस्रस्रज्जो
मूर्धजा । काशीदाम दरल्लाधलमिति प्रातर्निजातैर्दशौ
रेभि वामशरैस्तदद्भुतमहो पत्युमेन कोलितम् ॥ १७ ॥
यद्रानौ रहसि व्यपेतविनय वृत्त रसात्कामिनोरन्योन्यं शय
नीयमीहितरसागतिप्रवृत्तसूहम् । तस्मानन्दमिलदृशो कथ
मपि स्मृत्वा गुरुणा पुरो हासोद्रेदनिरोधमभारिलारं
कथयित्स्वितम् ॥ १८ ॥ दम्पत्योर्निधि जलतोर्षुहृदुजेना
कर्णित यद्वचसात्प्रातर्गुरुसनिधौ निगदतसाभ्यातिमान वधू ।
कर्णालम्बितवध्रगमशाल विन्यस्य चक्र्या पुटे श्रीडार्ता प्ररपो
ति दाडिमफलव्याजेन वाग्वधनम् ॥ १९ ॥ धन्यासा सखि
योषित प्रियतमे सर्वाङ्गलभेऽपि या प्रागलम्य रचयति

मन्मयनिधानालम्ब्य धर्मं महत् । अस्माकं तु तद्वीर्याणि
 कमलेनोन्मोचयत्यशुकं कोऽय वा वयमत्र किं च सुरतं
 नैनं स्थितिर्जायते ॥ २० ॥ कान्ते तल्पमुपागते विगलिता
 नीमी स्वयं बन्धनात्तद्वत् क्षयमेखलाशुगघृत किञ्चित्
 तन्मे स्थितम् । एतान् सपि वेधि केनलमह तस्याङ्गघट्टे पुन
 कोऽसौ काऽस्मि रतं नु वा कथमिति स्वलापि मे न स्थिति
 ॥ २१ ॥ गाढाक्षपनिशीर्णचन्दनरज पुञ्जप्रसारदिय शय्या
 सप्रति कोमलाङ्गि परुषेत्यारोप्य मा वञ्चसि । गाढौष्ठग्रह
 पूर्वमाङ्गुलया पादाग्रसशकेनाङ्गुल्याम्बरमात्मनो यदुचित
 धूर्तेन तल्पस्तुतम् ॥ २२ ॥ निद्रातुन्दिलोणलोचनसुग
 दचाङ्गदन्तच्छद पर्यस्ताल्लङ्घि धर्मपट्टयासुष्टपञ्चकलि ।
 जम्भातृन्मितसीधुसौरमनिलद्रङ्गीभिरङ्गीकृतसोऽन शंसति
 वक्त्रमेव रजनीवृत्तान्तमेणीदृश ॥ २३ ॥

प्रियप्रस्थानानावस्थाकथनम्

मुग्धा कान्तस्य यानोक्तिश्रवणादेव मूर्च्छिता । उद्धवा वक्ति
 प्रियं दृष्ट्वा किं चिरेणागतो भवान् ॥ १ ॥ यामीति प्रिय
 पृथया प्रियाया कठग्रभयो । वचोजीवितयोपसाद्बहि
 निं सरोणे रण ॥ २ ॥ बाष्पाशुल प्रन्पतेर्गृहिणि
 निरतं स्व कान्त गच्छेति । यातं दपत्योर्दिनमनुगमनावधि
 सरन्तार ॥ ३ ॥ यामि न यामीनि धने वदति पुरस्ता
 ल्लणेन तन्वङ्गया । गलितानि पुरोवलयान्यपराणि तथैव
 दन्तानि ॥ ४ ॥ मनसि निनिशते स कोऽपि तार
 प्रणयिनि बाहुलतान्तरस्थितेऽपि । सरसिजमकरन्दगन्ध
 बन्धुर्गृहति यदेष शनै शनै समीर ॥ ५ ॥ कान्ते कथचि
 द्द्रवितप्रयाणे क्षण विनम्रा निरहार्दिताङ्गी । तन समा
 लोभ्य कदागतोऽर्सात्याख्याय कान्ता सुदमाससाद ॥ ६ ॥
 लम्बा विहाय रुदित निधृत पदान्ते मा गास्तमिल्युदितम
 झुलयो मुखेऽस्ता । स्थिरा पुर पतितमेव निवर्तनाय
 प्राणेश्वरे नजति किं न कृतं वृथाङ्गया ॥ ७ ॥ गन्तुर्निबन्ध
 दुदये हृदयेश्वरस्य प्रत्युपगमिनिन्दश्रमजातमस्या । निद्रा
 जलैरशिशिरैर्नयनाच्चजाते कान्ता तदसशिखरे पतितै
 वेहार ॥ ८ ॥ प्राणेश्वरे किमपि जलवति निर्गमाय क्षामोदरी
 वदनमानमयाचनार । आत्मी पुनर्निश्रुतमेव लतानिकुञ्ज
 सुमसरोनिर्लङ्घ्यनिमातमान ॥ ९ ॥ गन्तु प्रिये वदति
 नि श्वसित न दीर्घमासीत् या नयनयोर्जलमाविपासीत् ।
 आसुर्लिपिं पठितुमेर्गदृश परतु मालस्वर्किं क्रिमु कर समु
 पाजगाम ॥ १० ॥ प्रहरनिरतो मध्ये मऽहन्ततोऽपि परेण
 या क्रियुत सक्ले यातेऽप्यहि प्रिय त्रभिहृष्यमि । इति

दिनगतप्राप्य देश प्रियस्य थियासतो हरति गमन बाला
 लापै सवाप्यल्लङ्घ्ये ॥ ११ ॥ पितुरधिपुर त्यक्त्वा
 सरय समं निजवान्यवेनं च परिचितिर्नाता पत्न्युर्गृहेऽपि
 क्याचन । कतिपयदिनोदरक्षरेप्सि प्रिये प्रनस्यत्सौ कथयतु
 मनस्ताप कसौ न न प्रकामिनी ॥ १२ ॥ सान्द्रप्राप्यै प्रणय
 वचनैर्गन्तुभापृच्छमाने कान्ते निर्युद्धमिततदना रुच्यती
 वाप्यपूरम् । दीर्घाच्छासस्थगनविक्रान्ति नासापुयन्ता
 सरयाशून्यं गणयति मृगीलोचना कङ्कणानि ॥ १३ ॥ यामी-
 त्युक्ते हृदयमतिना पञ्चश शङ्कुभूया सैर सैर हृदिति
 गलिता पाणिपङ्केरुहाग्रात् । नो यासामीत्यनुपदमिमा वाच
 मान्यर्णत्वान्मन्या शेषा अपि चटचटेत्येव मङ्गं समीधु
 ॥ १४ ॥ आयाते शुनिगोचर प्रियतमप्रस्थानकाले बलत्त-
 ल्यान्त स्थितया तथा जनमलं दृष्ट्वा चिर मुग्धया । सोच्छ्वास
 दृढमन्युनिर्भरगलद्राप्याम्बुधौतं तथा सं वक्त्र विनिवेश्य
 मर्तुहृदये नि शब्दकं रुचते ॥ १५ ॥ दृष्ट कातरनेत्या
 चिरतर बद्धाञ्जलिं याचित पश्चादशुकपङ्कनेन विधृतो नि-
 र्व्याजमालिङ्गित । इत्यादिष्वि समस्तमर्थमघृणो गन्तुं प्रवृत्त
 शठ पूर्वं प्राणपरिग्रहो दयितया मुक्तस्ततो बलम ॥ १६ ॥
 लम्बा नाशुकपङ्कवे मुजलता नो द्वारदेशोऽर्पिता नो वा पाद-
 युगे तथा निपतित तिष्ठेति नोक्तं वच । काले केवल-
 मन्मुदालिमलिने गन्तुं प्रवृत्त शठस्तन्व्या वाप्यजलीपकसि
 तनदीपूरेण रुद्ध प्रिय ॥ १७ ॥ दूर सुन्दरि निर्गतासि
 नगरादेव द्रुम क्षीरवान्छादेव निवर्त्यातामिति शनैरुक्त्वा
 ध्वनेन प्रियाम् । गाढालिङ्गनश्रितस्तनतदायोगस्फुटकशुकं
 वीक्ष्योरखलमशुपूरितदद्या प्रस्थानमङ्ग इत ॥ १८ ॥
 यामि प्रेयसि वारिदानमदिने जानीहि मामागत चिन्ता
 चेतमि मा विधेहि कथयत्येवं सवाप्ये मयि । नि श्वासे,
 पयनाथितं वरतनोरङ्गै कदम्ब्यावित कान्ता केतवपनका
 यितमहो दम्ब्या पयोदायितम् ॥ १९ ॥ यामीत्यप्रिय-
 वाविनि प्रियतमे सुद्रामवत्कङ्कण केलीसन्नवहर्गितैकचरणे
 मूर्धौ शरीरस्थिति । अन्तर्धानगते पुनर्मृगदशो याच्या किमन्या
 दशा लाचारकोट इव स्फुटत्यविरल हारोऽपि वामभ्रुव,
 ॥ २० ॥ प्रस्थानं बलयै कृतं प्रियसखैरसैरजस्रं गत धृत्या
 न क्षणमासितं व्यरसितं चिचन गन्तु पुर । यातु निश्चित-
 चेतसि प्रियतमे सर्वं सम प्रस्थिता गतये सति जीवित
 प्रियसुहृत्सार्थं निमु त्यज्यते ॥ २१ ॥ गच्छामीति मयो-
 क्तया मृगदशा नि श्वाससुद्रेणिण त्यक्त्वा तिर्यगवेक्ष्य
 वाप्यल्लुपैकेन मा चतुषा । अथ प्रेम मदापितं प्रियसखी
 धृन्दे दया बन्ध्यामित्य वेहविवापितो मृगशिशु सोऽवास
 माभापित ॥ २२ ॥ बिन्तामोहविनिश्चलेन मनसा मौनेन

१ प्रजासगमनम् २ तामृगा ३ अमिमरङ्गुपाणि ४ भद्रानि
 ५ कशोररी ६ हरिणाक्षया
 *२ सु र. मा.

पादानतः प्रत्याख्यानपरान्मुखः प्रियतमो गन्तुं प्रवृत्तो-
ऽधुना । सत्रोद्धारसैनिरन्तरलुठद्वाप्याकुलैर्लोचनैः श्वासोत्क्रम-
कुचं निरीक्ष्य सुचिरं जीवाशया वारितः ॥ २३ ॥
कान्तो यासति दूरदेशमिति मे चिन्ता परं जायते लोका-
नन्दकरो हि चन्द्रवदने वैरायते चन्द्रमाः । किं चायं
वितनोति कोकिलकलाप्रपो विलापोदयं प्राणानेव हरन्ति
हन्त नितरामाराममन्दानिलाः ॥ २४ ॥

सखीं प्रति नायिकावाक्यम्

वयो नव्यं स्वान्तं विपयतरलं हन्त सततं पियो दूरे देशे
जनकनगरं दुर्लभतरम् । जनश्रयायं दुष्टो भृशमिदमनर्थाय
सततं कथंकारं पारं कथय सखि यामोऽस वयसः ॥ १ ॥
आयाता जलदावली सरभसं विद्युत्समालङ्किता शैलानां
परितः सशब्दमैदिसुक्त्रेणी नरीचल्यति । एवं सत्यपि हन्त
संप्रति पतिर्देशान्तरं प्रस्थितसहदुःखं विनिवेद्यतां सखि कथं
कसाधुनामे मया ॥ २ ॥

नायकं प्रति नायिकोक्तयः

गच्छ गच्छसि चेत्कान्त पन्थानः सन्तु ते शिवाः ।
ममापि जन्म तत्रैव भूयाद्यत्र गतो भवान् ॥ १ ॥ न चिरं
मम तोषाय तव यात्रा भविष्यति । यदि याससि यातव्य-
मलमाशङ्कयापि ते ॥ २ ॥ सहिष्ये विरहं नाथ देखदस्या-
ञ्जनं मम । यदक्तनेत्रां कंदर्पः प्रहर्तुं मां न शक्यति ॥ ३ ॥
प्राणेश विज्ञप्तिरियं मदीया तत्रैव नेया दिवसाः कियन्तः ।
संप्रत्ययोग्यस्थितिरेष देशः कदा हिमांशोरपि तापयन्ति
॥ ४ ॥ एतस्मिन्सहसा वसन्तसमये प्राणेश देशान्तरं
गन्तुं त्वं यतसे तथापि न मयं तापात्प्रपेक्षुना । यस्मा-
त्कैरवसारसौरभमुषा सफं सरोवासुना चान्द्री दिक्षु विजृ-
म्भते रजनिषु स्वच्छा मयूखच्छदा ॥ ५ ॥ लोलैर्लोचन-
धारिभिश्च शपथैः पादपणामैः परैरन्यास्ता विनिवारयन्ति
कृपणाः प्राणेश्वरं प्रस्थितम् । पुण्याहं ब्रज मङ्गलं सुदिवसः
प्रातः प्रयातस यत्त्वलेहोचितमीहितं प्रिय मया त्वं निर्गतः
शोष्यसि ॥ ६ ॥ मास्वांश्चतुरग्रीहर्मनसिजः कोऽप्येष मृदु-
स्तमो मन्दो गन्ववहः सितो मलयजो दोषाकरो माधवः ।
अद्धारो नवपल्लवः परश्रुतो विजो शुरोपाञ्चया निर्यातोऽसि
विचारिताः कथममी कृपा ग्रहा न त्वया ॥ ७ ॥ मा
याहीत्यपमङ्गलं ब्रज किल केहेन शून्यं धचसिष्ठेति प्रभुता
यथारुचि पुरुषैर्पाप्सुदासीनता । नो जीयामि विना त्वयेति
यथनं संभाव्यते या न वा तन्मां शिष्यय नाथ यत्समु-
चितं वक्तुं त्वयि प्रस्थिते ॥ ८ ॥

नायकं प्रति सखीवाक्यम्

किमिति सखे परदेशे गमयसि दिवसान्धनाशया लुब्धः ।
वर्षति मौक्तिकनिकरं तव भवनद्वारि काञ्चनी बन्धी ॥ १ ॥
या विम्बोष्ठरुचिः क्व विद्रुममणिः स्वप्नेऽपि तां लम्बवान्
हासश्रीसदशैलपोभिरपि किं मुक्ताफलैर्भूयते । तत्कान्तिः
शतशोऽपि वह्निपतनैर्हेम्नः कुतः सेरसति त्यक्त्वा रत्नमयीं
प्रयासि दयितां कसै धनायाध्वग ॥ २ ॥ उचद्दहिं हि दुर्द-
रारवपुषि प्रक्षीणपान्थायुषि श्योतद्विपुषि चन्द्ररुद्रपुषि सखे
हंसद्विषि प्रावृषि । मा मुशोचकुचान्तसंततगलद्वाष्पाकुलं
मालिकां काले कालकरालनीलजलदव्यासुप्तमासत्स्विति
॥ ३ ॥ मा गच्छ प्रमदाप्रिय प्रियशतैरभ्यर्थितस्त्वं मया
वाला प्राङ्गणमागतेन भवता प्रापोत्यवस्थां पपम् । किं
चास्ताः कुचभारनिःसहतरैरङ्गैरनङ्गाकुलैश्च व्यक्तञ्चुकजालै-
रनुदिनं निःसृजमसद्बहम् ॥ ४ ॥

सखायं प्रति नायकोक्तिः

शेते शीतकरोऽम्बुजे कुवलयद्वन्द्वद्विनिर्गच्छति सञ्ज
मौक्तिकसंहतिर्धवलाम्ना हैमी लतामञ्चति । स्पर्शात्यङ्ग-
कोशयोरभिनवा यान्ति स्रजः ह्यान्ततामेधेत्वातपरण्या
मम सखे यात्रास्युहां कृन्तति ॥ १ ॥

नायिकां प्रति सखीवाक्यम्

वारंवारसुदक्षु लोचनसुगं पर्याकुलं जायते निःशारा
विरमन्ति न क्षणममी व्याश्लिष्टदन्तच्छदाः । प्रस्थानश्रवणा-
दपि प्रियतमसाहो तवेयं स्थितिर्नो जाने निलयं गते ऽ
दयिते कीदृग्दशागाप्ससि ॥ १ ॥

देशान्तरोपगतो नायकः

दिदक्षमाणः क्षणमायताद्या सुखाम्बुजं मञ्जुलम्ध-
नीनः । सुहृत्तमात्रं सुसुहृत्कालं सवर्षकालं कलयां चकार
॥ १ ॥ निशान्य केलीमवनोपकण्ठे मञ्जीरमञ्जुधनिमम्भ-
नीनः । यथा तथा चद्रकथावशेषं समापयामास समं सुहृदिः
॥ २ ॥ सुखं प्रियायाः समुदीक्षमाणः कान्तो दिनसा-
न्तमपेक्षमाणः । सुदुःसुदुर्व्योमनि तिग्ममानौ निवेशयामास
विलोचने स्वे ॥ ३ ॥

वसन्तवर्णनम्

मधुरपजिपपजितमानिनीजनमनःसुमनःसुरनिश्रियम् ।
अश्रुत वारितवारिजविद्रव रकुटिताम्रततोम्रवनं जगत्

॥ १ ॥ रणरुक्मिणीनाम क्षणरूपुराणा चलत्पुण्डराना वण
रिक्क्षिणीनाम् । वधूना सुगाम्मोरुह द्रुपुकामो रथ मन्थर
चक्रभन्धुक्षकार ॥ २ ॥ विकसितसहकारमारहारिपरिमल-
पुञ्जितगुञ्जितद्विरेफ । नरत्रिसल्यचारचामरश्रीर्हरति मुने
रपि मानस वसन्त ॥ ३ ॥

वसन्तसमयस्वभावाख्यानाम्

कोनिलश्रुतशिखरे मञ्जरीरेणुपिञ्जर । गदितैर्व्यक्ततामेति
कुलीनश्रेष्ठितैरिव ॥ ४ ॥ परिचुम्बति सक्षिप्य भ्रमरश्रुत
मञ्जरीम् । नरसगमसहृष्ट कामी प्रणयिनीमिव ॥ ५ ॥ आग्ने
पह्नविते स्थित्वा कोनिला मधुरस्वरम् । चुकूज कामिना
चित्तमाकर्षन्ती न दृष्टिका ॥ ६ ॥ सुभगे कोटिसख्यत्वयुपेत्
मदनाद्युगै । वसन्ते पञ्चता त्यक्त्वा पञ्चतासीद्वियोगि-
नाम् ॥ ७ ॥ पतङ्गपाकसमये पतङ्गपत्तिविक्रमा ।
पतङ्गस्योदये चेत् पतङ्गा इव वानरा ॥ ८ ॥ सहकार
कुसुमकेसरनिकरमरामोदमूर्च्छितदिगन्ते । मधुरमधुवियु-
मधुपे मधौ मनेत्कस्य नोत्कण्ठा ॥ ९ ॥ मलयानिल
मिलनोत्कटमदकलकलवण्टकलकलाप । मधुरमधुवि
धुरमधुपे मधुरयमधुना विनोति धराम् ॥ १० ॥ किंशुक
कलिकान्तर्गतमिन्दुकलास्यार्धिकेसर भाति । रक्तनिचोलक
पिहित धनुरिव जतुमुद्रित वितनो ॥ ११ ॥ आयाता
मधुरजनी मधुरजनीगीतिहृद्येयम् । अद्भुरित सरविटपी
सर विट पीनस्तनीमबलाम् ॥ १२ ॥ अविरलकमल-
विकास सकलाभिमदश्च कोकिलानन्द । रम्योऽयमेति सप्रति
लोकोत्कण्ठाकर काल ॥ १३ ॥ सपदि सखीभिर्विभूतं
विरहवतीस्त्रातुमन मज्यन्ते । सहकारमञ्जरीणा शिखोद्गम
ग्रन्थय प्रथमे ॥ १४ ॥ असौ मरुञ्जितचारुकेसर
प्रसन्नताराधिपमण्डलाप्रणी । वियुक्तंरामातुरदृष्टिवीक्षितो
वसन्तकालो हनुमानिनागत ॥ १५ ॥ प्रसन्नशङ्करन्द-
तोयं सलीलमादाय वसन्तकामी । वनस्थलीवामदशा
सुखानि सिन्धवसौ मन्दमरुत्क्षरेण ॥ १६ ॥ व्यतीतकल्पे
शिशिरैकबाल्ये सवलपुष्पोद्गमधुपद्मी । इयं लज्जती
सुवधुञ्जसहादुच्छ्रनगुच्छस्तनिकेन भाति ॥ १७ ॥ दत्ते
जनोऽसौ खलु विद्यमानमविद्यमानं तु न कोऽपि तावत् ।
वियोगिना पुष्पनमत्रशोक शोकप्रदोऽभूदितिचित्रमेतत् ॥
१८ ॥ जगौ विगाहावसरे वनस्थलीवसन्तयो कामहुताश
माक्षिणि । पित्रद्विज श्रीतमना मनोरम सुहृत्सुहृन्मङ्गलमत्र
भादरात् ॥ १९ ॥ रथस्थिताना परिवर्तनाय पुरातनाना

मि न वाहनानाम् । उत्पत्तिभूमौ तुरगोत्तमाना दिशि प्रत्ये
रविरुत्तरस्याम् ॥ २० ॥ आस्त्रादितं स्वादुमरन्दविन्दु-
स्रच्छन्दमिन्द्रीरसुन्द्रीभि । माकन्दपुष्य प्रमदाजनम्य
प्रमोदनामोदमरैरर्कापात् ॥ २१ ॥ बुधेऽगुणा दिशमुष्ण
रदमौ गन्तुं प्रवृत्ते समय निरहृद्य । दिग्दक्षिणा गन्धर्व
मुतेन व्यलीननि धाममिगोत्समर्ज ॥ २२ ॥ असूत सद्य
सुसुमान्यगोर स्वघात्रमूलेन सपह्नवानि । पादेन
नापैक्षत सुन्दरीणा सपफमासिञ्जितनूपुरेण ॥ २३ ॥ मद्य
प्रनालोद्गमचारुपत्रे नीते समासि ननचूतवाणे । निरेशया
मान मधुद्विरेफाजामात्रापीव मनोमनस ॥ २४ ॥ वर्षं
प्ररुषे सति कर्णिकार दुनोति निर्गन्धतया स चेत ।
प्रायेण सामग्र्यविधौ गुणाना पराधुर्क्षा विश्वसृज प्रवृत्ति
॥ २५ ॥ बालेन्दुवक्राण्यविकासमानाद्गुमु पलाशान्यति-
लोहितानि । सद्यो वसन्तेन समागताना नखस्यतानीव
वनस्थलीनाम् ॥ २६ ॥ लग्नद्विरेफाञ्जनमक्तिचित्र सुखे
मधुश्रीस्तिलक प्रसादय । रागेण बालारणजोमलेन चूत
प्रनालोद्गमलचकार ॥ २७ ॥ मृगा भियालद्रुममञ्जरीणा
रज कर्णैर्विभ्रितदृष्टियाता । मदोद्धता प्रत्यनिलं विचेर
वैनस्थलीमर्मरपनमोक्षा ॥ २८ ॥ चूताङ्कुरास्त्रादकषाय
कण्ठ पुस्कोकिलो यन्मधुर चुकूज । मनस्विनी-
मानविधातदक्षं तदेव जातं वचन सरस ॥ २९ ॥
हिमव्यपायाद्विशदाधरणामापाण्डुरीभूतमुखच्छनीनाम् ।
सोदोद्गम किंपुरुषाङ्गनाना चके पदं पत्रविशेषकेषु ॥ ३० ॥
मधु द्विरेफ कुसुमैकपत्रे पपौ प्रिया स्वामनुवर्तमान ।
शृङ्गेण च स्पर्शनिमीलिताक्षीं मृगीमकण्ठयूयत कृष्णसार
॥ ३१ ॥ ददौ रसालङ्कारेणुगान्धि गनाय गण्डपञ्जल
करेणु । अर्धोपसृक्तेन विसेन जाया समावयामास रथाङ्ग-
नामा ॥ ३२ ॥ गीतान्तरेणु भ्रमरारितैर्नै किंचित्समुच्छ्रा-
सितपत्रलेखम् । पुष्पासनाधूर्णितनेत्रशोभि प्रियागुण्य कि-
मुपश्रुचुम्बे ॥ ३३ ॥ पर्यासपुष्पस्तनकस्तनाम्य स्फुरज्या
लोद्गमनोहराम्य । उत्तानधूम्यस्त्रोऽप्यनापूर्विनम्रशङ्गा-
मुजकल्पनानि ॥ ३४ ॥ न तज्जलं यदा सुचारुपञ्ज न
पङ्कजं तद्यदलीनपदपदम् । न पदपदोऽग्री कण्ठगुञ्जितो न
यो न गुञ्जितं तत्र जहार यमन ॥ ३५ ॥ सुसुमत्रम
ततो ननपह्नवास्तदनु पदपदोऽग्रीकृत्रिगाम् । इति यथा-
क्रममाविरभूत्सुहृन्मनतीमनतीयं पण्यग्रीम् ॥ ३६ ॥
उपहित शिशिरापंगमप्रिया सुदुःखान्नामगोगत किञ्चिके ।
प्रणयिनी नखस्यतमण्डलं प्रमदया मद्यवानि ॥ ३७ ॥
अगुण्यप्रमदागुदं महं जघननिर्विषयं ॥ ३७ ॥ न मरुत्तापदशेषमोदितं रविरेणु

१ शाङ्खिनिर्गल परिपाकमनये २ रक्तरात्रम् ३ सुखंल-
४ शूलमा- ५ पुनाग, पद्मे, सगा ६ चन्द्रविम्ब, पद्मे, सुधीवस्त
सेना ७ स्त्री; पद्मे, दशरथपुत्र

हिमम् ॥ ३८ ॥ अभिनयान्तरिचेतुमिवोद्यता मलयमाहस्त-
कम्पितपल्लवा । अमदयत्सहकारलता मनःशकलिका कलिका-
मजितामपि ॥ ३९ ॥ नयमुणोपचितामिव भूपतेः सद्-
पकारफलं श्रियमर्षिनः । अभिययुः सरसो मधुसंभृतां
कमलिनीमलिनीरपतनिणः ॥ ४० ॥ कुसुममेव न केवल-
मातवं नयमशोकतरोः सरदीपनम् । किञ्चलश्रमसवोऽपि
विलासिनां मदयिता दयिताश्रवणार्पितः ॥ ४१ ॥ विर-
चिता मधुनोपवनश्रियामभिनवा इव पत्रविशेषकाः । मधु-
लिहां मधुदानविशारदाः कुरवका रवकारणतां ययुः
॥ ४२ ॥ सुवदनावदनासयसंभृतसादनुवादियुगः कुसुमो-
द्गमः । मधुकैरकरोन्मधुलोषैर्वैकुलमाकुलमायतपङ्क्तिभिः
॥ ४३ ॥ प्रथममन्यभृतामिन्दरीरिताः प्रविरला इव मुग्ध-
वधूकथाः । सुरभिगण्डिषु शुश्रुविरे गिरः कुसुमितासु मित्ता
वनराजिषु ॥ ४४ ॥ द्युतिमुखभ्रमरखनगीतयः कुसुम-
कोमलदन्तरुको वधुः । उपवनान्तलताः पवनाहृतैः किसलयैः
सलयैरिव पाणिभिः ॥ ४५ ॥ ललितविभ्रमद्वन्द्वविचक्षणं
सुरभिगन्धपरजितकेसरम् । पतिषु निर्विविमुर्मधुमङ्गनाः
आरसंखं रसखण्डनवर्जितम् ॥ ४६ ॥ शुश्रुभिरे शित-
चारुतराननाः श्रिय इव श्लथशिञ्जितमेखलाः । विकचतारगरसा
गृहदीर्घिका मदकलोकलोलविहङ्गनाः ॥ ४७ ॥ उपययौ
तनुतां मधुखण्डिता हिमकरोदयपाण्डुसुखच्छविः । सदृश-
मिष्टसामगमनिर्घृतिं वनितयानितया रजनीवधुः ॥ ४८ ॥
अपनुपारतया विशदमभैः सुरतसङ्गपरिश्रमनोदिभिः । कुसुम-
चापमतेजयदंशुभिर्हिमकरो भकरोर्जितकेतनम् ॥ ४९ ॥
हुतहुताशनदीप्ति घनधियः प्रतिनिधिः कनकामरणस्य यत् ।
युवतयः कुसुमं दधुपहितं तदलके दलकेसरपेशलम्
॥ ५० ॥ अलिभिरञ्जनविन्दुमनोहैः कुसुमपङ्क्तिनिपातिभि-
रङ्कितः । न खलु शोमपति स वनस्थली न तिलकं
तिलकः प्रमदामिव ॥ ५१ ॥ अमदयन्मधुगन्धसनाथया
क्रिसलयापरसंततया मनः । कुसुमसंभृतया नयमखिक्वा
मितरुचा तरुचारुविलासिनी ॥ ५२ ॥ अरुणारागनिषेधिमि-
रंशुवैः श्रवणलज्जपदैश्च यवाङ्कुरैः । परभृताविरुतैश्च विला-
सिनः सरबलैरमलैकरसाः श्रुताः ॥ ५३ ॥ उपविताययवा
शुचिभिः द्यौरेलिकदम्भकयोगमुपेयुषी । सदृशक्रान्तिरलक्ष्यत
मक्षरी तिलकनालकनालकमौक्तिकैः ॥ ५४ ॥ पञ्चपटं
मदनस्य घनघृततरुविकरं सुखचूर्णंभृतश्रियः । कुसुमकेसर-
रंमुमनिपत्राः सपयनोषवोऽरिधतमन्वयुः ॥ ५५ ॥ अनुमन-
प्रयदोलयूत्सवं पदुरवि धियकण्ठनिघृष्टया । अनपदासनर-
जुपरिग्रहे भुञ्जतां जलतामपञ्जजनः ॥ ५६ ॥ त्यजत मानमलं
शत विमर्देन पुनरेति गतं चतुरं ययः । परभृतामिरीथ

निवेदिते सारमते रमते स वधुजनः ॥ ५७ ॥ नयमलास-
पलाशवनं पुरः स्फुटपरागपरागतपङ्कजम् । मृदुलतान्त-
लतान्तमलोकप्रसक्त सुरभिं सुरभिं सुमनोमरैः ॥ ५८ ॥
विलुलितालकसंहतिराशुश्रुमृगदृशां धमवारि ललाटजम् ।
तनुतरङ्गतति सरसां दलकुवलयं वलयनन्दरावकौ
॥ ५९ ॥ स्फुटमिवोञ्ज्वलकाश्चनकातिभिर्भुतमशोकमशोभत
चम्पकैः । विरहिणां हृदयस्य भिदाभृतः कपिशितं पिशितं
मदनाभिना ॥ ६० ॥ अरहुताशनमसुसुरचूर्णतां दधुरिवाग्-
वणस्य रजःकणाः । निपतिताः परितः पथिकप्रजातुपरि ते
परितेपुरतो भृशम् ॥ ६१ ॥ रतिपतिप्रहितेव कृतकुधः प्रियतमेव
वधुरुनायिका । बहुलमुष्परसासवपेशलध्वनिरागिणिगा-
नमधुपावलिः ॥ ६२ ॥ प्रियसखीसदृशं प्रतिबोधिताः किमपि
काम्यगिरा परपृथया । प्रियतमाय वपुर्गुह्मसारच्छिदुरवाङ्-
रयाचितमङ्गनाः ॥ ६३ ॥ मधुकैरपवादाकैरिव स्मृतिवधुः
पथिका हरिणा इव । कलतया वचसः परिवादिनीसर-
जिता रजिता चशमाययुः ॥ ६४ ॥ समभिस्तस्य रसादव-
लम्बितः प्रमदया कुसुमावचिञ्जीषया । अविनमन्न रराय
वृथोच्चकैरुत्तया नृतया यनपादपः ॥ ६५ ॥ वदनसौरमलोम-
परिश्रमभ्रमरसंभृतसंभृतशोभया । चलितया विदधे कल-
मेतेलाकलकलोऽलकलोलदृशान्यया ॥ ६६ ॥ कुसुमकोसुक-
कासुकसंहितदुतशिलीमुखखण्डितविमहाः । मरणमन्यपपः
प्रतिपेदिरे किञ्च सुहृसुहृगर्गतमर्बुकाः ॥ ६७ ॥ मधुष्या
मधुवोधितमाधवीमधुसमृद्धिसमेधितमेधया । मधुकराङ्ग-
नया सुहुरुन्मदध्वनिभृता निभृताक्षरसुजगो ॥ ६८ ॥ अरुणि-
ताखिलशोलवना मुहुर्विदधती पथिकान्परितापिनः । विकच-
किञ्चुकसंहतिरुच्चकैरुदवहृदवहृदव्यवहृश्रियम् ॥ ६९ ॥ कम-
लिनी मलिनी दयितं विना न सहते सह तेन निषेवितुम् ।
तमधुना मधुना निहितं हृदि सरति सा रतिसारमहानिगम्
॥ ७० ॥ सुहृदस्तृणीनखक्षतानां प्रतिपक्षाः पथिकाङ्गनाजना-
नाम् । दहनश्रुतिदस्यवः समन्ताद्विपिने किञ्चुककुच्छाडा विरेजुः
॥ ७१ ॥ किञ्चुकक्षितिरुहां विलसन्तः कुङ्कुमलाः कुटिलतां
कलयन्तः । पान्यन्त्राणविदाराणताप्राः कामकेसरिनः
इव रेजुः ॥ ७२ ॥ प्रस्फुरत्प्रसुरबालगल्लवा वीरुधश्च तर-
लाश्रकशिरे । क्रीडिता इव कुसुमनारिभिः काममिश्रसमये
समागते ॥ ७३ ॥ कूजितानि कलयन्वनप्रियो न प्रियो विरहि-
णामजायते । मन्मथाभिरपि भयना दरं सादरं मुनिमनो-
ऽन्युजं वधयात् ॥ ७४ ॥ बहुलकुलमिलिमिमिन्दमालामद-
कलकौकिलः कूजितोदयेन । अहहृ नियमिनोऽपि तारवि-
न्ताश्च्युनमतयो मनयोपितो ययुः ॥ ७५ ॥ कुसुमनग-
यनानुपैतुरामा क्रिसलयिनीमगलज्जम् चूतयष्टिम् । वन-

दत्तिकुलमुपरा निरासे नलिनमनेपु पदं वसन्तलक्ष्मी ॥ ७६ ॥
 विनमित्तुमुमापर हसन्तीं कुरवकराणिभू विलोक्यन्तम् ।
 ददशुरिव सुराङ्गना निषण्णं सशरमनङ्गमशोकपलत्रेषु
 ॥ ७७ ॥ सुहृदुपपत्ता विधुयमानं निरचितसहृति दक्षिणा
 निलेन । अलिकुलमन्वाहृतिं प्रपेदे नलिनमुखान्तविसर्पि
 पङ्कजिन्वा ॥ ७८ ॥ श्वसनचलितपङ्कमाधरोष्ठे ननानिहितं
 ध्वनिमानधूनयन्ती । मधुसुरमिणि पद्पदेन पुष्पे सुख इषं
 शालन्नाभधुञ्जुचुम्बे ॥ ७९ ॥ उत्सृष्टमग्नुनदशामिन मानं
 रत्नमादाय पद्पदतिलान्मधुवारिपूरान् । पुस्तोकिलय कलं
 कूजितरन्नेन सख्यमाक्यमयमातनुते रसात् ॥ ८० ॥
 उत्पुङ्गवङ्गनिषक्तलघुरिरेक किञ्चिद्विनिद्रुसुरोत्कर
 समृत्तश्री । आमूलनद्विनिघाट्टुतमारुनमाळश्चिन न कष्ट
 तनुते ललितस्रमाळ ॥ ८१ ॥ धुन्यन्त्यमूनि मदमूर्च्छदलि
 ध्वनीनि धृताश्वनीगह्वद्यानि मधोर्दिनानि । निस्त द्रचन्द्र
 वदनादर्नारविन्दसौरभ्यसोद्दहसगपंसमीरणानि ॥ ८२ ॥
 बुषितापि भैरपतिना सह का सहकारविलोकनजातरसा ।
 तरसा रमते स न ह्य रमणी रमणीयतनु सुतनु सुरभी
 ॥ ८३ ॥ स्थलकमन्तरुणा कामिनीलोचनेषु क्षिपति
 सुन्दरमुष्णं घृष्टिनालं निशालम् । तदनु हरति हन्त
 स्वान्तसंभ्रमसासामयमनयविदग्धो धूर्तन्मीननेतु ॥ ८४ ॥
 पथि पथि शुक्रचञ्चुचारुमाडुराणा दिशि दिशि पयमानो
 वीरुषा लासत्रश्च । नरि नरि निरति द्राक्षसायकान्पुष्पघन्त्रा
 पुरि पुरि निनिवृत्ता मानिनीमानचर्चा ॥ ८५ ॥ इह मधुर्ष
 वधूना पीतमहीमधूना निलसति कमनीय कौकलीसर्ष
 दाय । इह नटति सर्लीलं मञ्जरी वञ्जुलस्य प्रतिपदमुष
 दिश दक्षिणेनानिलेन ॥ ८६ ॥ विकसति सहैकरे म्पार
 सौरभ्यमारे वहति धुतपटारे मन्दमन्द समीरे । बलयति
 कलजाचं कोमिलोकोपि रुष्ट क्षणमपि न मृगाक्ष्मा वल्लभो
 दुर्लभोऽभूत् ॥ ८७ ॥ इह हि नयनसन्ते मञ्जरीरेषुपुञ्ज
 च्युरणघनत्रेदहा वदहैलं सरन्ति । तरलमलिसमूहा ह्यदि
 हुंकारिकण्ठा बहुलपरिमलालीसुन्दर सिन्दुराम् ॥ ८८ ॥
 स्थाने स्थाने मलयमरुत पूरयन्त्यङ्गुलीं पुष्पालीपु अर्ध-
 गजरज घनानयोग्या परगा । जातं चूते मधु मधुकप्रेयसी
 जानुदग्ने निर्निन्नत्वं सपदि मरते रागराज्याभियेक ॥ ८९ ॥
 प्रसूनकलिसाकुले निरुलयै करसर्षिभि स्फुरन्मधुमदत्र
 मङ्गरमोक्लिवाञ्जितै । इति प्रमसुदत्तैरुपवनावली
 मण्डलीममण्डयदिव प्रियामृतुसुंधरात्रहम् ॥ ९० ॥
 निलामिभिरानन्दै रचितम्यगुञ्जारवै प्रसूनसुरभीट्टै
 रिगतिरुपवनास्याम् । अरोक्वदिरागसितै सुनयनसिन्धु

पद्पदैर्निरन्तरनिषेवितामितमधौ मधौ रमिरे ॥ ९१ ॥
 मन्दोऽय मलयानिल किसलय चूतट्टुमाणा नन माघत्को
 किलरूजित विचनिलामोद पुष्प मधु । वाणानित्युपरी
 करोति सुरभि पञ्चन पञ्चपने यूनामिन्द्रियपञ्चकस्य सुगम
 त्समोहसगदिन ॥ ९२ ॥ उचद्विद्वेमकान्तिभि किञ्चलयै
 स्तास्रा रिपं विभ्रतो मृत्नालीविरुत क्लेशविशदव्याहार-
 लीलाघृत । आन्यन्तो मलयानिलाहृतिचै शास्त्रासहसे
 सुहूर्मान्ति प्राप्य मधुप्रसङ्गमधुना मचा इनामी दुमा ॥ ९३ ॥
 चूताना चिरनिर्गतापि कलिका वधाति न स्वर रन समद
 यदपि स्थितं कुरवक तत्कोरकापस्यया । कण्ठेषु स्वलित
 गतेऽपि शिशिरे पुस्तोकिलाना रुत शङ्के सहृति स्फोर्षि
 च्छित्तस्त्वाधिभृष्ट शरम् ॥ ९४ ॥ पुष्पाणि प्रथमं तत
 प्रकटिता स्वान्तोत्पवा पङ्कमा पश्चादुन्मदकोनिगलि
 ल्लनाकोलाहल कोमल । इत्य प्रादुरभूदुपेय परित
 प्राज्यप्रमोदपद प्रोद्दामदुमराणिचितनलोणीमृतुमापति
 ॥ ९५ ॥ स्तोत्रं चैरगुणोदयस विरहिग्राणप्रयाणानकष्ट
 कार स्मरकामुकस्य सुदशा शृङ्गारशिङ्गागुरु । डोलाकेलि
 कलासु मङ्गलपद वन्दी वनान्त्रिया नादोऽय कल्पमठ
 कण्ठकुहरपेङ्गोलित श्रूयते ॥ ९६ ॥ मौकन्दच्युतपुष्परेणु-
 पेंगुलीकृष्णालवालोदरे मन्दसन्दिमन्दपूरमरिते वातोत्सु
 प्यम्रै । खेलतो ललित मधोगुणगणान्गायन्ति पुष्पधया
 कान्तानामधरे धैयन्ति मधुर सक्त मधुलीरतम् ॥ ९७ ॥
 आरुढो मल्यानिलद्विपपर युक्तो विलासागुणे पीत
 पुष्पविलोचनैर्नलतापोराङ्गवाना गणै । अत्रान्यद्वनपत्ते
 मधुमहीपालस्तत कोकिलालीलापमिलद्वमङ्गरफिकामा
 झारभेरीवै ॥ ९८ ॥ बारक्षीन वनस्थली ननममा शोभा
 वभारान्वह पान्धान्नीडयति स तस्कर इव क्रूर शरैर्मन्मथ ।
 शृङ्गार सगुण क्षमापतिरिव प्राप्त प्रतिष्ठा परा रात्रि
 स्त्रीयुक्ते स सुगधलनालजेव काश्ये क्रमात् ॥ ९९ ॥
 साम्य सप्रति सेजते विचकिल धाम्मासिकैर्मोक्तिकैर्वाहीकी
 दशननगारुणतैरे प्रैरसोक्षचित । मृत्नालद्वितचेदि किञ्चु
 कामिद किञ्चिद्विद्वन्तायते माञ्जिष्ठसप्तकैश्च पाटलितोरण्येव
 कैश्चिद्विधि ॥ १०० ॥ गर्भमन्थिपु वीरुषा सुमनसो मध्ये
 ज्जुवर पङ्कवा चान्छामानपरिग्रह पिकरभृक्कण्ठोदरे पवम ।
 किं च त्रीणि जगन्ति जिष्णु दिवसेद्विप्रैर्मनो नन्मनो
 देनस्यापि चिरोञ्जित यदि मवेदभ्यासवदय घटु ॥ १०१ ॥

मदनपूजा

कुसुमसुकुमारमूर्तिर्दधती नियमेन तनुतरं मप्यम् ।
 आमाति मकरकेतो पार्श्वेस्था चापयधिरिव ॥ १०२ ॥

१ प्रवालम् २ पङ्कजे ३ आन्दोलित ४ अग्र ५ समूह
 ६ अग्रतः ७ किरणित ८ मङ्गलद्वय ९ मन्त्रालयवद्वयम्
 १० रचना ११ लतानाम्

कुसुमावचयः

निजनयनप्रतिबिम्बैरम्बुनि बहुशः प्रतारिता कापि ।
नीलोत्पलेऽपि विमृशति करमर्पयितुं कुसुमलावी ॥ १०३ ॥
असंख्यपुष्पोऽपि मनोभवस्य पक्षेव बाणार्थमयं ददाति ।
एवं कदर्यत्वमिवावधार्य सर्वस्वमग्राहि मधोर्ध्वभुभिः
॥ १०४ ॥ अताडयत्यलवपाणिनैकं पुष्पोच्चये राजवधु-
रशोकम् । तच्छेदहेतोरलिपङ्क्तिमङ्ग्या विकृन्तिता बाललता
सरेण ॥ १०५ ॥ अन्यत्र यूयं कुसुमावचार्यं कुरुष्वम-
त्राक्षि करोमि सख्यः । नाहं हि दूरं भ्रमितुं समर्था
प्रसीदतायं रचितोऽञ्जलिर्वनः ॥ १०६ ॥ उचिष्य प्रथमम-
वस्थितं मृगाक्षी पुष्पौघं श्रितवितपं ग्रहीतुकामा । आरोढुं
पदमदधादशोकयथावामुलं पुनरपि तेन पुष्पिता सा
॥ १०७ ॥ सुखकमलकुसुममय्य यूयां यदभिनवोढवधु-
र्वेलादुत्सृज्य । तदपि न किल बालपलवाग्रग्रहपरया विविदे
विदम्भसस्या ॥ १०८ ॥ व्रतविततिभिस्तिरोहितायां
प्रतिपुवतौ वदनं प्रियः प्रियायाः । यदययदधरावलोपत्त्य-
त्करवलयस्तनितेन तद्वियत्रे ॥ १०९ ॥ विलसितमनुकुर्वती
पुरस्ताद्भ्रगरुहाभिरुहो वधूर्लतायाः । रमणश्रुतया पुरः
सखीनामकलितचापलदोपमालिलिङ्ग ॥ ११० ॥ सललित-
मवलम्ब्य पाणिनांसे सहचरमुच्छ्रितगुल्फवाञ्छयान्या ।
सकलकलमकुम्भविभ्राम्यामुसुपि रसादवस्तरे स्नान्याम्
॥ १११ ॥ मृदुचरणतलाप्रदुःस्थितवादसहतरा कुच-
कुम्भयोभिरस्य । उपरि निरवलम्बनं प्रियस्य न्यपतदयोच्च-
तरोधिचीपयान्या ॥ ११२ ॥ उपरिजतरुजानि याचमानां
कुशलतया परिरमलोलोपोऽन्यः । प्रथितप्रयुपयोधरां गृहाण
स्यमिति सुम्भवचूत्रदास दोर्म्याम् ॥ ११३ ॥ इदमिद-
मिति भूरुहां प्रसूनैर्मुहुतरिलोमयता पुरः पुरोऽन्या ।
अनुदहसमनापि नायकेन स्वरयति रन्तुमहो जनं मनोभूः
॥ ११४ ॥ विजनमिति बलादमुं गृहीत्वा क्षणमथ वीक्ष्य
विपक्षमन्तिकेऽन्या । अभिपतितुमना लघुत्वमातेरभ्रवदमु-
धति वल्लभेऽतिमुर्वी ॥ ११५ ॥ पूर्वं द्विरेफपरिभृतिभया-
द्भवत्या यत्केशाधुपरणं हरिणाधि मुक्तम् । व्ययं तदद्य
पुनरप्यलकेषु मृद्गाः पुञ्जीमवशिनकुलभ्रमतः पतन्ति
॥ ११६ ॥ सन्तु द्रुमाः किसलयोत्तरपुष्पभाराः प्राप्ते वस-
न्तसमये कथमित्यमेव । न्यासैर्नवयुतिमतोः पदयोस्तवेयं
भूः पुष्पिता सुतनु पल्लवितेव भाति ॥ ११७ ॥ अनुभवत
युपत्यो भाग्यवत्यो नितान्तं कुसुमवलयवेलासङ्गखेलासु-
खानि । मम तु मधुकराणां वाटपाटभरणां सपदि पतति
पाठी पुष्पायीनिवेशे ॥ ११८ ॥ पाणौ पद्मधिया
मधुकुसुमप्रान्त्या तथा गण्डयोर्नीलेन्द्रीवराङ्क्या नय-
नयोर्वधुर्गुह्यापरे । लीयन्ते कबरीमरे निजकुल-

व्यामोहजातस्पृहा दुर्वारा मधुपाः कियन्ति तरुणि स्थानानि
रक्षिष्यसि ॥ ११९ ॥

वसन्तवायवः

यथायथं ताः सहिता नभश्चरैः प्रभाभिरुद्धासित-
शैलवीरुधः । वनं विशन्त्यो वनजायतेक्षण क्षणयुतीनां
दधुरेकरूपताम् ॥ १२० ॥ विनयति सुदशो दशः परागं
प्रणयिनि कौसुममाननानिलेन । तदहितयुवतेरभीक्ष्णमक्षो-
र्द्धयमपि रोषरजोभिरापुपूरं ॥ १२१ ॥ स्फुटमिदमभिवार-
मन्न एव प्रतिपुवतेरभिधानमङ्गनानाम् । वरतनुसुनोपहृष्य
पत्या मृदुकुसुमेन यदाहताप्यमूर्च्छत् ॥ १२२ ॥ निपु-
कमपि धौवनोद्धतानां घनपुलकोदयकोमलं चक्रशे ।
परिमलितमपि प्रियैः प्रकामं कुचयुगसुञ्जलमेव कामिनी-
नाम् ॥ १२३ ॥ हिमलस्यदृशः श्रमोदविन्दनपयता
किल नूतनोढवध्याः । कुचकलशकिशोरकौ कथंचित्तरलतया
तरुणेन पस्पृशाते ॥ १२४ ॥ समदनमवर्तितेऽधिक्यं
प्रणयवता कुसुमे सुमध्यमायाः । व्रजदपि लघुतां वभूव
भारः सपदि हिरण्यमण्डनं सपत्न्याः ॥ १२५ ॥ अति-
मन्दचन्दनमहीचरवाते स्तत्रकामिरामलतिकारुजातम् ।
अपि तापसानुपवनं गदनातीन्मदमञ्जुगुञ्जदपिपुञ्जमकार्षीत्
॥ १२६ ॥ उपवनतरुत्वाध्यापने लब्धवर्णो विरचित-
जलकेलिः पद्मिनीकामिनीभिः । प्रियसुहृदसमेधोरायथौ योगि-
योगस्थिति विदलवदशो दक्षिणो गन्धवाहः ॥ १२७ ॥
आलिङ्गन्ते मैलयजतरुनाखजन्ते वनान्तानापृच्छन्ते विर-
परिचिन्तामलायान्निर्जरीघान । अद्य स्थित्वा द्रविडमहिला-
भ्यन्तरे श्वः प्रभाते प्रख्यातारो मलयमरुतः कुर्वते संनिधा-
नम् ॥ १२८ ॥ लताकुञ्जं गुञ्जमवदवलपुञ्जं चक्रणम्
समालिङ्गन्नङ्गं द्रुततरमनङ्गं प्रबलयम् । मरुन्मन्दं मन्दं
दलितमरविन्दं तरलयन्जोयुन्दं विन्दन्किरति मकरन्दं दिशि
दिसि ॥ १२९ ॥ मलयशिखरदाकैलासं मनोभवशास-
नाद्भुवनवल्यं जेतुं वाञ्छन्वसन्तसमीरणः । विशितववति
कैलासाग्नि मुजङ्गपरं हरं मनसि विमृशन्मीतः शङ्के प्रयापि
शनैः शनैः ॥ १३० ॥ पथि पथि लतालोलादीभिः सवन्धु-
शीकरं कुसुमनिकरं वरपन्तीभिः सहर्षमिवाचितः । मधु-
करवधुर्गीतासक्तं फुरङ्गकमास्थितः प्रसरति घने मन्दं मन्दं
वसन्तसमीरणः ॥ १३१ ॥ उदयत्कावेरीलहरिपु परिप्लव-
रङ्गे नटन्तः फुङ्गकण्ठीकण्ठीरवरवलवध्यासितप्रोपितेमाः ।
अमी चैत्रे मैत्रावरुणितमणीकेलिकङ्केहिमलीचलद्वीहृद्दी-
सकसुरमयश्रिङ्ग चञ्चन्ति वाताः ॥ १३२ ॥ हेमाम्भोर्ह-
पत्ने परिमलसेयी वसन्तानिलद्वारप्रलैरिव यामिकैर्मधु-
करैरारुच्यकोलाहलः । निर्यातस्त्वरया मनसिपतितः धीसन्ध-

पङ्कद्रवैर्लिप्ते केरुलवामिनीकुचतटे खड्गः शनैर्गच्छति
 ॥ १३३ ॥ प्राप्तः प्राज्यमिन श्रमं जलमिनी-
 सौरभ्यभारं बहुसुदामस्तनकानमन्नलताऽक्षमीमिगालोकयन् ।
 सीकुनेमन्दमन्वराणिव गतेरामभ्रुगं विभ्रमान्गन्दं मन्द-
 सुपात्रगाम पवनः पादरवादीतदात् ॥ १३४ ॥ पानीयं नारि-
 केरीकलुडुहफुहूकारि कडोलयन्तः वावेरीतीरतालुडुम
 भरितसुरमाण्डमाङ्कारचण्डाः । एते तन्वन्ति वेदानललित-
 लताताण्डवं श्राविहस्त्रीरुर्पूपाण्डुगण्डस्थललुडितरया वापयो
 दाक्षिणात्याः ॥ १३५ ॥ कानेरीतीरभूमीरहमुजगवधु
 मुकुमुक्ताशिशेः कर्णाटीर्षानपीनस्रनसनदशान्दोलनसन्द
 मन्दः । लोलछाटीललाटलकलितउतालासलीलाविलोडः
 कष्टं गो दाक्षिणात्यः प्रसरति पवनः पान्यकान्ताङ्गान्तः
 ॥ १३६ ॥ ये दोलाकेलिकायः किमपि मृगहृया मानतगु-
 च्छिद्रो ये सद्यः चन्द्रादीश्राव्यतिकरगुरवो ये च लोकव्येऽपि ।
 ते कण्ठे लोटयन्तः पशुतयसा पश्वमं रागरात्रं वाप्ति खैर
 समीराः स्मरविजयमहासाक्षिणो दाक्षिणात्याः ॥ १३७ ॥

वसन्तपथिकाः

वक्रेण शिरमि पतना निलं रुधिरारुणेन दुर्बारः । मच-
 द्विप इव पथिकः किञ्चुकमुमुमाङ्कुरेण मृतः ॥ १३८ ॥
 समवलोक्य विलासवनसलीं न पथिकैः पथि कैः पतितं
 मुनि । मलयजडुमगौरममेडुरोदरसमीरसमीरितउररीम्
 ॥ १३९ ॥ वसन्तप्रारम्भे चिरविरहखिन्ना सहचरी यदि
 प्राणान्मुषेत्तदिह वधमागो मरति कः । वयो वा जेहो वा
 कुमुमविशिखो वेति विश्रंस्तुर्हीति प्रव्यक्तं पिकनिकर-
 झाङ्गरमच्छोत् ॥ १४० ॥ रे पान्याः स्वगृहाणि गच्छन्
 मुखं सेनाक्षणो मुच्यता मानं मानिनि मुखं बलमजने
 कोपात्रुवन्चेन किम् । आयातः कुसुमाकरः क्षपयति प्राणा-
 न्वियोगातुरेधिरयेवं परपृष्टनादपटहो वक्तीन वामावया
 ॥ १४१ ॥ सा तन्वीति घनसनीति विकसनीलाञ्जनेति
 च खैरं सचरतीति वकि मधुरा वाचं विचिनागमि । इत्यं
 विद्रुमपाटलापरुटां सीमन्तीनी ध्यायतो रोमाञ्चो रुदितं
 किन् प्रलपितं पान्यस्य सज्जयते ॥ १४२ ॥ जध्यस्य
 वधूर्धयोगविधुरा भर्तुः सरन्ती यदि प्राणाज्ज्वाति कस
 तल्लुडु महत्सजायते पातकम् । यान्नो ब्रुतमध्यगेन हृदये
 तावत्तोर्ध्वनि श्रोदुष्टं परपृष्टया तद तवेत्युचैर्वचोऽनेकराः
 ॥ १४३ ॥ उन्नीलन्मधुगन्धलुन्वमधुपुन्यापूतचूताङ्कुरकीडको-
 ष्टिडफाकलीकलकटैरुद्रीर्णकपर्णव्याः । नीयन्ते पथिवैः कथं
 कथमपि ध्यानावधानक्षणप्रासप्राणसमासनागमरोहावैरमी
 वासराः ॥ १४४ ॥ अर्धैर्धर्मकरन्दशीकरसुरामचक्रगण्ठो-

किले मागं मार्गनिरोधिनी परिहृता शङ्खेऽभ्युपाराङ्कया ।
 पान्यस्रीनवभारताडुपवनं चण्डाजचिहं मयोरेषा खिङ्खुलि-
 केन पद्पदमयी माङ्कारिणी सहतिः ॥ १४५ ॥ सन्यायेः
 हृताता क्षतस रुधिर दशम्य लालासुतिः किञ्चित्तदिहासि
 तत्कममवौ पान्यन्तसी मृतः । आ ज्ञातं मधुलम्पटैर्गुपुकेर-
 रायश्कोलाहले नूनं साहमिकेन चूतमुकुले दधिः समारोपिना
 ॥ १४६ ॥ एनसिन्दुरिणासानिलचलितलनालीनमवाप्ति-
 मालापशशोमायत्यूच्युनहलरजोहादिहृद्ये वसन्ते । प्रेम-
 सेदार्द्रनाडुशुधयलस्यलस्यौदसीमगितनीना मन्दः कण्ठ-
 ग्रहोऽपि म्लययति हृदयं किं पुनर्विप्रयोगः ॥ १४७ ॥

ग्रीष्मवर्णनम्

रंजे पुष्पैर्माप्समासाद्य मही महीं सद्यः संश्रयन्ते अ
 मृन्नाः । मृङ्गैस्तारमि हर्षेण गांनं गाने लौक्यं लेमिरे
 योगिनोऽपि ॥ १ ॥ अत्युल्लसद्विरहस्युजा मुजेन वक्त्रेण
 शारदमुधांयुसरोरुहेण । पीयूषोपसुमनेन च भाषितेन
 त्वं चेत्सदादि मृगालि कुतो निदाघः ॥ २ ॥

ग्रीष्मसमयखमानाव्यानम्

प्रतिगतमर्षिजनना विच्छिन्नश्रांत्तं समूहमवलोक्य । स्फुटि-
 तमपयससापादिव हृदयमत्तं तडागस्य ॥ ३ ॥ मुमगसलित-
 वगाहाः पाबलससर्गसुरभिनयनाताः । प्रच्छायसुतमनित्रा
 दिवसाः परिणामरमणीयाः ॥ ४ ॥ देशे देशे जडिमत्रुद्धा-
 सेजोमहैर्दिनकरभित्ते । धौन धानं प्रहरति राज्ञा धारणेहं
 शरणमनापुः ॥ ५ ॥ सजातपर्येकराणितानि समुद्रहन्ति
 स्फुटपाटलत्वम् । विकलराण्यककराभिमर्शादिनानि पश्यानि
 च वृद्धिमीरुः ॥ ६ ॥ प्रचण्डसूर्यः सृष्टणीयचन्द्रमाः सदाव-
 गाहक्षतवारिसचयः । दिनान्तरम्पोऽभ्युपशान्तमन्मयो निदाघ-
 कालोऽभ्युपगतः प्रिये ॥ ७ ॥ दुःप्रेक्ष्यसुचैर्गगनं निदाघे
 कोपात्रुल्लेखं मुखं वृषस्य । हरेः शयानस शृणालुल्ला
 कर्पन्ति पुच्छं करिणः करेण ॥ ८ ॥ प्रायश्चित्त्वा
 वसुधामशेषं छायासु विश्रम्य ततस्तत्त्वान् । प्रौढं गते
 सप्रति तिर्यग्मानो तैल्यं शनैरन्तर्यैर्मायासीव ॥ ९ ॥ रवि-
 तुरङ्गतनूरुहलुल्यता दधति यत्र शिरीपरजो रुचः । उपययौ
 विदधन्नवमहिकाः सुविचारी चिरञ्जीवसपदः ॥ १० ॥ दलित-
 कोमलाटलकुष्मले निजवधूक्षतितात्रुविधायिनि । मरुति
 वाति विलासिभिरुन्दप्रमदनी मद्रलौल्यमुपाददे ॥ ११ ॥

१ चण्डावहडकी २ दिवागयेन सुराहा मृगाः ३ धानिका धानिका-
 य मसूता ५ वृषविदेवः ६ पदे-पाटवर्णनि ६ मासुराणिः
 पदे-विक्रामतालीनि ७ भापुः ८ हेतन्ते इत्यन्- ९ वसन्ते
 इत्यन्- १० ग्रीमे ११ जलान्तरः

१ वृष्टीधि दिन्दुप्यानीभाषया श्वेदेवेत्यर्थ- २ वनान्तर्ग- ३ पान्यः

निदधिरे दधितोरसि तत्क्षणक्षपनवारितुपारभृतसखा । सरस
 च दन्तेणुरसुक्षण विचकरे च करेण वरोरुभि ॥ १२ ॥
 कप्रमिद्य तत्र समतिर्भवित्री समस्तुभिर्मुनिनावधीरितस्य ।
 इति निरचितमल्लिकाविकास मयत इय स मधु निदाघ
 काल ॥ १३ ॥ बलनदपि बल मिश्रोविरोधि प्रभवति नैव
 निपह्ननिर्जाय । सुवनपरिमरी न यत्तदानीं तस्युगण क्षण
 सुमनीचकार ॥ १४ ॥ अपि शिशिरतोपचारयोम्य द्वितय
 मिद युगपत्र सखमेव । जठितरविदोषितिध्व कोलो दधित
 जनेन सम च विप्रयोग ॥ १५ ॥ तसा महौ विरहिणा
 मिव विचट्टित्पुण्याधरोषु कृष्णेतिव्य शुद्धिनेति । सूर्य
 कौर्देहति दुवचनै खनो नु छाया सतीव च विसुचति पाद
 मूलम् ॥ १६ ॥ छाया विद्योगिनितेव गता कृशत्व तस
 पय मिदुन्मानसवद्भव । केनाधुना वत गनागवलेकमीव
 क्रुद्धोत्तमर्गमुत्समण्डलनस्यतङ्ग ॥ १७ ॥ रिक्त्यु वारि
 वधया विपिनोर्देषु मध्याह्नजुम्भितमहातपतापतया ।
 ररुधा तरोत्थितदमामिश्रिखाच्छत्रेन जिहा प्रसायै तरवो
 जलमर्थयन्ते ॥ १८ ॥ शुद्धवृत्तविसखण्डशङ्कमार्तण्डतापा
 स्तितनजलजलस्यो राजते राजहृद । रजतपट इषाय
 थिदुमावदधापविनरविगलदन्धु कम्पकण्ठि प्रतीहि ॥ १९ ॥
 रजनिचरमयोन्ध्यादिशन्ती रतेच्छा किमपि कठिनयन्ती
 नालिकेरीफलाम्भ । अपि परिणमयित्री राजरम्भाफलाना
 दिनपरिणतिमोम्या वर्तते श्रीमलक्ष्मी ॥ २० ॥ निजा
 वायच्छया श्रयति महिष वर्दमधिया द्युत गुञ्जापुञ्ज रुधिर
 मिति बाक कलयति । तस्यसर्पसर्प सुपिबिचर ताप
 विनस सचीत्कापाभूत प्रविशति कर बुञ्जरपते ॥ २१ ॥ तदा
 तस्मात्ताना दरदलितमहोत्सुकुलिता खनो विभ्राणाना मलय
 जसार्द्रार्द्रिरपुषाम् । निदाघामिद्वेण्डोपलपितमभिषाय शृगदशा
 परिव्यङ्गोन्नत पुनरपि शनैरुदुरयति ॥ २२ ॥ जलद्रां
 शप्याणा भिसविसलयै केचिजलया शिरीषैरुचसा विचचिल
 मयी हाररवना । पुचायेणार्हाणा मलयजसार्द्राश्च तनयो
 विना तत्र मत्र रतिरमणमृत्युजयविधि ॥ २३ ॥ ह्यन्ति
 हृदयानि यच्छ्रणशीतला वेणवो यददति कैरम्बिता
 शिरीषाधुना धारणी । भवति च हिमोग्मा तनमनो यदे
 पीडतो हृषेत्परि सल्लितो रतिपते प्रसादो गुरु ॥ २४ ॥
 मूत्र बालकरीरुषां सुखयो जातीतरुणा त्यच सारध्वन्द्व
 शशिया निखलमान्यद्रोपशोद्वस च । शैरीषे कुसुमो
 घाति परिणमनोचय सोम्य गणो श्रीमेणोप्सहर पुरा
 मित्र ददे द्रव्याय पयेपये ॥ २५ ॥ अन्तारे स्थितव
 भूर्धयदभि अगावरात्र करेस्तिम्मांशो क्रितीन तीनम
 भितो वाङ्ग पुत्रुजानलम् । अय्यमाम्भि नखपचाणि सति

तामाशा जलतीव च श्रीभोऽक्षिन्नवन्दिदीपितामि श्रोत्रेण
 जगद्वर्तते ॥ २६ ॥ पाश्चात्यैर्मरुगालतैस्त्रिजगतामु मूलयज्ञ
 र्दता दावाभिर्जरेलितरारागहनान्यप्यानयन्मसताम् । बाल्या
 निस्तृणपत्रधूलिनिकरान्युपयन्निहाय स्थले श्रीभ्य सुष्य
 दधुच्छपल्लुच्छुत्तमस्य समन्यागत ॥ २७ ॥ अत्यच्छ
 सितमशुक मुचि मधु सामोदमच्छ रज कर्पूर विधुतार्द्र
 चन्दयुक्चन्द्राङ्ग कुरङ्गीदवा । धारावेद्यम सपाठ विचकित्
 सद्दाम च द्रवितयो धात सृष्टिरिय दृष्टैव तव न श्रीभो
 ऽभविष्यद्यदि ॥ २८ ॥ माक दद्रुममञ्जरीयु घसतिस्रस्तस्यै
 वर्तन सा नो मञ्जुलता वच सु मधुना सर्वे सह प्रक्षितम् ।
 एतत्तिष्ठतु दु श्रय गृदुहृदा नि स्वामिनस्तसखे प्रो मीलक
 रूपो द्विजोऽयमिति हि त्र श्रीभ्य मुष्णाहि न ॥ २९ ॥ कानि
 स्थानानि दग्धान्वतिशयगहना सन्ति के वा प्रदेशा किं वा
 शेष वनस्य स्थितमिति पवनासङ्गविस्पष्टतेजा । चण्डज्वाल
 बलीढस्फुटिततुलताप्रान्थिसुकाङ्गहासो दावाभि । शुभ्रवृक्षे
 शिखरिणि गहनेऽधिष्ठित पश्यतीव ॥ ३० ॥ बाले मालेन
 मुचैर्न भवति गगनव्यापिनी नीरुदाना किं त्व पश्मान्तवर्तैर्न
 लिनयसि मुधा वरुममुप्रवाहै । एषा शोद्धुत्तमद्विपकटक
 णक्षुष्णविन्धोपलाना दावापे सप्रवृद्धा मलिनयति दिशां
 मण्डल धूमलेखा ॥ ३१ ॥ स्त्रीत शीत गत क क शिशिरि
 रण क्वास्ति हेमन्तनास कैते पानीयपूर्णा मलिनजलधया क्षय
 विदुष्यमोद । इत्युच्यतेयमानैरिव सुखसुखैर्मिहितैरुपेतो
 वातौषध्यागतोऽसौ प्रकटितविजयस्तम्भचित्तेर्निदाघ ॥ ३२ ॥

मध्याह्नः

एष सूर्योऽस्ततो मृग कुतरुमाश्रित । साधुमौष्यपरि-
 क्षीणो नीच प्रायेव सीदति ॥ ३३ ॥ मध्याहे नूनमयो
 ऽपि तिम्भतापोपशान्तये । दधु कमलिनीपत्रमपनमिवोपरि
 ॥ ३४ ॥ दु सहसतापमयाऽसप्रति मध्यस्थिते दिवसनाये ।
 छायाभिव वाञ्छन्ती छायापि गता तहतलयानि ॥ ३५ ॥
 रचमपुर्वैरभितापितो भूत विदक्षमान पथि तत्रासुभि ।
 अत्रास्फुणो जिलगति श्रसन्सुदु कर्णो भयूरस तले निये
 दति ॥ ३६ ॥ असदिपूषामनिलाराणाना दक्षो निवास सख
 च दनेन । इतीय रोपध्वनस्य वासुस्युर्गोपयचन्दनमङ्गसस्यम्
 ॥ ३७ ॥ स्युप्रति तिम्भकयो कज्जम कौर्दमितयेव विगुम्भिता
 पया । अतदुमानगरिग्रह्या स्थित रुचिरया विरयापिदिनभिम
 ॥ ३८ ॥ तरुणतणितेज पुञ्जसतसदेह पतति जलरुद्र पत्ये
 पङ्कलेह । हरिपि मल्लिर्षां शङ्कया तस्य नीर न विचि
 न च याति क्रिद्यति प्राप्य तीरम् ॥ ३९ ॥ निरीं मिहिर
 विध्वरीच करानतिगमनी स्थलमठरैरेहच्छया जनत
 विचेष्टते । गनपतिमुजोर्दोषैतथैरय प्रसरेयुभि तिरिस्त्र

धुरामेणाः कच्छस्थलीमधिरोरते ॥ ४० ॥ भानो पादैर्दहन
पर्येदंस्त्रमानान्तराणासुक्कामन्तः फिल विटपिना प्राणपिण्डा
इवामी । गाढोदन्त्याकुलितमनसो भिन्नचक्षुपुष्टान्ता कोकू-
यन्ते विहगशिशय, कोटराणा मुखेषु ॥ ४१ ॥ वदद्बहल
मारुतप्रसरदक्षिण्वर्णैरिव स्फुरद्दधुमणिमण्डलयुतिवितानकै-
स्तापिता । विसारि वपुरात्मन सपदि वामरश्रीरियं चलन्मह-
मरीचिकासिचयपलनेनाशति ॥ ४२ ॥ विशन्तीना स्राउ
जघनपरिपैर्भृगुदशा यदम्भ सप्राप्त प्रमदवनयाप्यास्रट
सुवम् । गर्भारं तन्नामीकुहरपरिणाहाह्वानि रसतुहुंकारस्फार
रचयति निनादं नयति च ॥ ४३ ॥ घते पद्मलतादलेसुररुपरि
म्बं वर्णतालं द्विप शम्भस्तम्बरसान्निध्यञ्चति शिखी मध्ये
शिपण्ड । शिर, मिथ्या लेडि मृणालकोटिरमसाद्ब्रह्मकु रश्करो
मथ्याहे महिपश्च वाञ्छति निजच्छायामहाकर्मम् ॥ ४४ ॥
सर्पत्सारिणि वारिशीतलतेले विन्यस्तपुष्पोत्करे नीरुन्ने कदली-
वने गुरुदलच्छायाहताकल्पिपि । कर्पूरगरुपङ्कपिच्छिल-
घनोपुङ्गस्तनालिङ्गिभि कान्ताकेलिरतैरहो सुकृतिभिर्मध्यदिनं
नीयते ॥ ४५ ॥ उद्दामद्युमणिद्युतिव्यतिकरप्रक्रीडदकौपल-
ज्वालाजालजटलजाङ्गलतटीनिष्कृजकोयथ्य । मौमोष्म
ह्रनमानसूर्यकिरणा ऋष्यकाशा दशामायु कर्म समापयन्ति
धिगमूर्ध्याद्दृश्या दिश, ॥ ४६ ॥ मथ्याहे हरितो हुता-
शनसुच कामोऽपि वामभ्रुना पाटीद्रवचर्चित्ता स्तनतटीमा-
साय निद्रायते । एणा, केसरिणोऽपि केसरसदोपान्तश्रिता,
शेरते छायामङ्गता न मुखति तरुबोधा नरोढामिव ॥ ४७ ॥
मथ्याहे चलतालवृन्तमनिल सर्वोत्तमा सेवते वारि खेद
मिषेण शीतलधुरश्लोजमालम्बते । निद्रा नेत्रसुषुप्ति पक्ष्म-
सुगलच्छायाश्रिता दैहिकी पान्यानामथ पादयोर्निपतति
छायापि मा यान्तिरति ॥ ४८ ॥ काङ्गमर्या कृतमालमुद्रतदलं
कोयथिकधीवते तीरादमन्तकक्षिम्बिचुम्बितसुप्ता धाबन्त्यप
पूर्णिका । दात्यहैस्तिनिशाय कोटरवति स्वन्वे निलीय
स्थित वीरुभीडकोतकूजितमनुकन्दन्त्यघ कुकुटा ॥ ४९ ॥
खे मे कर्मणि सनियोज्य सुहृदो भूमीसुखमन्निषण्णक
निर्मयमारच्य भगवान्सप्रासरगोदय । खालोकक्षण
वैदिशीकमधुनोरत्नातं विचिन्वन्निश ध्यान्त क्षापि निलीन
मैम्बरमणिच्योमाप्रमारोहति ॥ ५० ॥ छाया सश्रयते तलं
निटपिना श्रान्तेव पान्यै सम मूलं याति सरो जलस्य
जडता ग्लानेय मीनै सह । औचामत्यहिमांशुदीधितिरप-
स्ततेन लोचै समं निद्रा गर्भगृह सह प्रविशति श्रान्तेव
कान्ताजनै ॥ ५१ ॥ उष्णालु शिशिरे निषीदति तरोमूलल-

वाले शिखी निर्मिद्योपरिकर्णिकारकुमुमान्याशेरते पैदुपदा ।
तसं वारि विहाय तीरनलिनी वारण्डव सेनते श्रीडायेस्म-
निवेशिपञ्जरशुक श्रान्तो जलं याचते ॥ ५२ ॥ स्वन्वास्सै-
न्धुरयूयगण्डकपणव्यासैक्तदानोदकान्सेनन्ते मधुग मही
रुहशिर, पुष्पाणि हित्वा मृशम् । लीयन्ते वलमीकुल्या
कुहरे निर्यन्दमेते खगा जिह्वालीढन्यसुखो मृगगणश्टा
यासु विश्राम्यति ॥ ५३ ॥ उक्ततोऽयसुरगम गिखितलच्छाया
समालम्बते वैर साहजिक विहाय च शिखी मूल तरो-
र्गञ्छति । याचन्ते च जलं निकुञ्जमग्ने नृष्णातुरा सारिका
स्तसं वारिणि पङ्कजानि मधुपास्त्यक्त्वा श्रयन्ते ल्ता,
॥ ५४ ॥ अङ्गं चन्दनपाण्डु पङ्कनमृदुस्ताम्बूलताम्रोऽपरो
धारायन्नजलामिषेककलुषे धौताङ्गने लोचने । अन्त पुष्प-
सुगन्धिपार्द्रकवरी सर्वाङ्गलमाम्बर रामाणा रमणीयता
विदधति श्रीम्मापराह्णगमे ॥ ५५ ॥ पान्याना प्रमदा इव
प्रतिदिन दैन्यं हृदिन्यो ययुर्दश्यन्ते ख दिगम्बरा इव वने
पत्रोञ्जिता, पादपा । नि श्वासा इव दु सहा विरहिणा
वाता वसु सन्त पाय पायमिव प्रियाघररस पाथ पशु
प्राणिन ॥ ५६ ॥ अस्वाध्याय पिकाना मदनमखसमारम्भ
णस्वाधिसासो निद्राया जन्मलभं रिमपि मधुलिहा कोऽपि
दुर्मिक्षकाल । विष्टिर्योत्सुकाना मलयजमरुता पान्यकान्ता
कृतान्त प्रालेयोमूलमूलं समजनि समय कश्चिदौवाति-
कोऽयम् ॥ ५७ ॥ पन्च्छायासु हंसा सुकुलितनयना दीर्घिका-
पक्षिनीना सौधान्यत्यर्थतापाद्बलमिपरिचयद्वेषिपापयतानि ।
बिन्दुक्षेपापिपासु परिसरति शिखी श्रान्तिमद्धारियत्रं
सर्वैरुसै समप्रत्यमिन नृपगुणैर्दीप्यते संक्षसति ॥ ५८ ॥

जलकेलिः

निजप्रियसुखभ्रान्त्या हर्षेणाचुम्बदम्बुजम् । दद्याधरा
तु मृङ्गेण सीत्कारमकरोन्मुदु ॥ ५९ ॥ ललितसुरसा तरन्ती
तरलतरङ्गौघचालितनितम्बा । विपरीतरतासक्ता किमदृश्यत
सरसि या सरया ॥ ६० ॥ एता गुरुश्रेणिपयोधरत्वा
दात्मानमुद्रोद्गमशक्तुत्पल । गाढाङ्गदेवाहुभिरप्सु बान्ग
श्लेशोत्तर रागवशास्त्रन्ते ॥ ६१ ॥ अमी शिरीषप्रसवावतंसा
प्रभ्रशिनो वारिविहारिणीनाम् । पारिहृता स्रोतसि निम्न-
गाया शैवाललोलाश्छलयन्ति मीनान् ॥ ६२ ॥ आसा
जलस्फालनतलराणा सुक्ताफलस्पर्धिषु शीकरेषु । पयो-
धरोत्सर्पिषु शीर्यमाण सलक्ष्यते न च्छिद्रोऽपि हार
॥ ६३ ॥ आवतंशोमा नतनामिकान्तेर्मङ्ग्यो ब्रुवा
द्वन्द्वचरा स्तनानाम् । जातानि रूपानयवोपमानान्य
दूरवर्तानि निळासिनीनाम् ॥ ६४ ॥ तीरस्थलीवर्हिमि

१ दिनान् २ मयदुतम् ३ सुप्तम् ४ स्यै ५ विवति
६ उष्णह्लात

२ मयू २ भ्रमरा ३ गजसम्प्ल ४ क्षिप्तमदोदकान्
५ मृहा ६ नीटरुन्ने ७ निश्चलम् ८ बापी ९ निरपे १० स्यै-

रक्तलापैः प्रस्निग्धकैरभिनन्धमानम् । श्रोत्रेषु संमूर्च्छति
 रक्तमासां गीतानुगं वारिभृद्गन्धवाधम् ॥ ६५ ॥ संदष्ट-
 वस्त्रेष्वबलानितम्बेष्विन्दुप्रकाशान्तरितोडुतुल्याः । अमी
 जलापूरितसूत्रमार्गा मौनं भजन्ते रशानकलापाः ॥ ६६ ॥
 एताः करोत्येतिववारिधारा दर्पात्सखीमिवदनेषु सिक्ताः ।
 वकेतराप्रैरलैस्तारुण्यश्रणारुणान्दारिलवान्वहन्ति ॥ ६७ ॥
 उद्वन्धकेशश्रुतपत्रलेखौ विक्षेपिमुक्ताफलपत्रवेधः । मनोज्ञ
 एव प्रमदासुखानामम्भोविहारकुलितोऽपि वैषः ॥ ६८ ॥
 उन्मृष्टपयाः कलितालकान्ताः कण्ठेषु लम्बा जघनं स्पृशन्तः ।
 सनस्यलेष्वाहृतिमादधाना गता वधूनां प्रियतां जलौघाः
 ॥ ६९ ॥ हृतोऽङ्गरागस्तिलकं विमृष्टं लब्धान्तरैरेभिरतीव
 मत्वा । सुसंहितेनेति तदा जलानामदायि मथ्यं न कुच-
 द्वयेन ॥ ७० ॥ निरीक्ष्य वेणीप्रतिबिम्बमेणीदृशो मुजंगन्नम-
 मावहन्त्यः । पतद्दुकूलं ध्रुतवाहुमूलं झम्पाप्रकम्पाकुलिताः
 प्रचलुः ॥ ७१ ॥ अथ स्फुरन्मीनविधूतपङ्कजा विपङ्कतीर-
 स्खलितोर्मिसंहतिः । पयोऽवगाहुं कलहंसान्दादिनी समा-
 जुहावैव वधूः सुरापगा ॥ ७२ ॥ प्रशान्तधर्माभिभवः शनै-
 र्विवाञ्जित्यासिनीभ्यः परिस्पृष्टपङ्कजः । ददौ मुजालम्बनिवात्त-
 शीकरस्त्ररामालान्तरगोचरोऽनिलः ॥ ७३ ॥ गतैः सहार्पैः
 कलहंसविक्रमं कलत्रमौरैः पुलिनं नितम्बिभिः । मुखैः
 सरोजानि च दीर्घलौचनैः सुरस्त्रियः साम्यगुणाक्षिरासिरे
 ॥ ७४ ॥ विभिन्नपर्यन्तगमीनपङ्कज्यः पुरो विगाढाः सस्त्रिभि-
 र्मरुत्वतः । कर्मचिदापः सुरसुन्दरीजनैः समीतिभिस्तल-
 यथं प्रपेदिरे ॥ ७५ ॥ विगाढमात्रे रमणीभिरम्भसि प्रयत्न-
 संवाहितपीवरोहभिः । विभिद्यमाना विससार सारसाउदस्य
 तीरेषु तरङ्गसंहतिः ॥ ७६ ॥ शिलाघनैर्नकसदासुरःस्थलै-
 र्दृहतिशैश्वर्य वधूपयोधरैः । तदाभिनीतेन विभिन्नवीचिना
 रूपव मेजे कल्पस्वम्भसा ॥ ७७ ॥ विधूतकेसाः परि-
 लोलितसजः सुराङ्गनानां प्रविलुप्तचन्दनाः । अतिप्रसङ्गाद्विहि-
 तागसो मुहुः प्रकम्पनीयुः समया इवोर्मयः ॥ ७८ ॥
 विपद्वाचितोन्मथना नखप्रगास्तिरोहिता विघ्नममण्डनेन ये ।
 हृत्स शोषानिव कुङ्कुमस्य तात्त्विकदन्धनीयान्दधुरत्नधा स्त्रियः
 ॥ ७९ ॥ प्रियेण संमथ्य विपद्वासंनिधातुषाहिता वक्षसि
 पीवरसने । सजे न काचिद्विजहौ जैलाविलां वसन्ति हि
 प्रेम्णि गुणा न वस्तुनि ॥ ८० ॥ असंशयं न्यस्यमुपान्त-
 रक्ततां यदेव रोदुं रमणीभिरञ्जन्म् । हृतेऽपि तस्मिन्सलि-
 लेन शुभ्रतां निरास रामो नयनेषु न श्रियम् ॥ ८१ ॥
 धृतिं बहन्तो यनितायतंसका हृताः प्रजोमादिच वेणिभि-
 र्जलः । उपभुतास्तत्पद्मशोचनीयतां च्युनाधिकाराः सचिवा
 द्वाययुः ॥ ८२ ॥ विपद्गलेषु निरलक्तत्वापत निरञ्जनादी-

रपि विभ्रतीः श्रियम् । निरीक्ष्य रामा बुबुधे नमश्चै-
 रलकृतं तद्वपुषैव मण्डनम् ॥ ८३ ॥ तथा न पूर्वं कृतभू-
 णादरः प्रियानुरागेण विलासिनीजनः । यथा जलाद्रौ नत-
 मण्डनश्रिया ददाह दृष्टीश्च विपक्षयोपिताम् ॥ ८४ ॥
 शुमाननाः साम्बुरुहेषु भीरवो विलोलहाराश्रलफेनपङ्क्तिषु ।
 वितान्तगौर्यौ हृतकुङ्कुमेष्वलं न लेभिरे ताः परभागसूत्रिषु
 ॥ ८५ ॥ हृदाम्भसि व्यसवधुकराहृते रवं शृद्धङ्गधनिधो-
 मुञ्जति । मुहुः स्नानैस्त्रालसमं समाददे मनोरमं नृत्यमिव
 प्रवेपितम् ॥ ८६ ॥ श्रिया हसद्भिः कमलानि स्रमितैरलं-
 कृतान्मुः प्रतिमागतैर्मुखैः । कृतानुकूल्या सुरराजयोषितां
 प्रसादसाफल्यमवाप जाह्नवी ॥ ८७ ॥ परिस्रुरन्मीनविघ-
 दितोरवः सुराङ्गनासासविलोलदृष्टयः । उपाययुः कम्पित-
 पाणिपल्लवाः सखीजनस्यापि विलोकनीयताम् ॥ ८८ ॥
 भयादिवाक्षिष्य झषाहतेऽम्भसि प्रियं सुदानन्दयति स
 मानिनी । अङ्कुरिमप्रमरसाहितैर्मनो हरन्ति रामाः कृतकै-
 रपीहितैः ॥ ८९ ॥ तितरोहितान्तानि नितान्तमाकुलैरपं
 विगाहादलकैः प्रसारिभिः । ययुर्वधूनां वदनानि सुल्यता
 द्विरेफशृन्दान्तरितैः सरोरुहैः ॥ ९० ॥ करो धुनाना नव-
 पल्लवाकृती पयस्सगाधे किल जातसंभ्रमा । सखीषु निर्वाच्य-
 मधाध्यैदृष्टितं प्रियाङ्गसंरुपमवाप मानिनी ॥ ९१ ॥ प्रियैः
 सलीलं करवारिवारितः प्रवृद्धनिःश्वासविकम्पितस्तनः ।
 सविभ्रमाधूतकराप्रपल्लवो यथार्थतामाप विलासिनीजनः
 ॥ ९२ ॥ उदस्य धैर्यं दयितेन सादरं प्रसादितायाः करवारि-
 वारितम् । मुखं निमीलन्नयनं नतभुवः श्रियं सपत्नीवद-
 नादिवाददे ॥ ९३ ॥ विहस्य पाणौ विधुते घृताम्भसि
 प्रियेण वध्या मदनार्द्रचेतसः । सखीव काश्या पयसा घनी-
 कृता चमार वीतोचयवन्धमंशुकम् ॥ ९४ ॥ निरञ्जने
 साचिविलोकितं दशावयावकं वेपथुरोष्ठपल्लवम् । नतभुवो
 मण्डयति स विग्रहे बलिक्रिया चातिलकं तदास्यदन् ॥ ९५ ॥
 निमीलदाकेकरलोलकध्रुपां प्रियोपकण्ठं कृतगात्रवेषुधुः ।
 निमज्जतीनां श्रसितोद्धतस्तनः श्रमो नु तासां मदनो उ
 पमये ॥ ९६ ॥ प्रियेण सिक्ता चरमं विपद्गतशुकोर्ण
 काचिन्न तुतोष सान्वयनैः । जनस्य रूढप्रणयस्य चेतसः
 किमप्यमर्षोऽनुनये शृशायते ॥ ९७ ॥ अञ्जलौ जलमधोर-
 लोचना लोचनप्रतिशरीरलाङ्घितम् । आत्तमात्तमपि कान्त-
 मुक्षितुं कातरा शफरदाङ्घिनी जहौ ॥ ९८ ॥ निम्ननाभि-
 कुहरेषु यदम्भः प्रावितं चलदशां लहरीभिः । तद्वधैः कुङ्कुमैः
 सुरनाथैः स्मारिताः सुरतकण्ठरुतानाम् ॥ ९९ ॥ संशोभं
 पयसि पुनर्दहेमकुम्भधीभाजा कुचयुगलेन नीयमाने ।
 विस्रपं युगमगमद्रयाङ्गनाशोरद्वृत्तः क इव सुखावहः परंपरम्

॥ १०० ॥ किं तावत्सरसि सरोजमेतदारादाहोभिन्मुखमव
 मासते तरुण्या । सशय्य क्षणमिति निश्चिकाय कश्चिद्वि
 ब्योर्कैवैकसहवासिना परोक्षे ॥ १०१ ॥ योग्यस्य दिनयन
 लोचनानलार्चिर्निर्दिग्धस्रपृतनाधिराज्यलक्ष्म्या । कान्ताया
 वरकलशोद्यते पयोभिर्भक्त्रेन्दोरकृत महाभिषेकमेक ॥ १०२ ॥
 पर्यन्ते सरसि हृतैःशुक्ले पयोभिर्लोलाक्षे सुरतगुरावपनपि
 ष्यो । सुश्रेण्या दलनसनेन वीचिहस्तन्यस्तेन द्रुतमकृताञ्जिनी
 सखित्वम् ॥ १०३ ॥ नारीभिर्गुरुजघनस्थलाहृतानामासथी
 विजितविकासिपारिजानाम् । छोटत्वाद्गह्वरता तदङ्गरागं
 सजज्ञे सकलस्य आशयो जलानाम् ॥ १०४ ॥ सौगन्ध्य
 दधदपि काममद्गनाना दूरत्वाद्व्रतमहमाननोपमानम् । नेदीयो
 जितमिति लज्जयेव तासामालोले पयसि महोत्पन्नं ममज्ज
 ॥ १०५ ॥ प्रप्रष्टे सरमसममसोऽवगाहक्रीडामिर्विदलित
 यूथिकापिशङ्गे । आकल्पे सरसि हिरण्यवैवंधूनामोर्माधिपुति
 शकलैरिव व्यराजि ॥ १०६ ॥ आस्माकी युततिदशामसौ
 तनोति च्छायैव श्रियमनपायिनीं विभेमि । मत्स्यैवं स्वगुणपि
 धानसाम्यस्यै पानीर्यरिति विदधाविरेऽञ्जनानि ॥ १०७ ॥
 निर्वाते सति हरिचन्दने जलौघैरावाण्डोर्गतपरभागयाङ्ग
 नायाः । अहाय स्तनकलशद्वयादुपेये विच्छेद सहृदययेव
 हारयथ्य ॥ १०८ ॥ अनूयं गुणममृतस्य धारयन्ती सफुल्ल
 स्फुरितसरोरुहावतंसा । प्रयोमि सह सरसी निषेव्यमाणा
 रक्तं व्यधित वधूदशा सुरेव ॥ १०९ ॥ आन्तीना वृहदम
 लोदबिन्दुचित्रौ रेजाते रुचिरदशामुरोजकुम्भौ । हाराणा
 मणिभिरुपाधितौ समन्तादुत्सृग्गुणदुपप्रकाभययेव ॥ ११० ॥
 आरूढ पतित इति स्वसमोऽपि स्रच्छाना परिहरणीयता-
 सुपैति । कर्णभ्यश्च्युतमसितोत्पन्नं वधूना वीचीमित्तदभनु
 यन्निरासुराप ॥ १११ ॥ दन्तानामधरमथावक्रं पदानि प्रत्य
 प्रास्तनुमविलेपना नखाङ्का । आनिन्दु श्रियमधितोयमद्ग
 नाना शोभायै विपदि सदाश्रिता भवन्ति ॥ ११२ ॥ कस्या
 श्चिन्मुखमनु घौतपत्रलेख व्यातेने सलिलभरावलम्बिनीभि ।
 निञ्जलकन्यतिकरपिञ्जरांतरामिश्रिन्धीरलमलकाप्रणखरीभि
 ॥ ११३ ॥ अविरलमिदममम स्वेच्छयोच्छालयन्त्या विक्र-
 चमलशोभोत्तानहस्तद्वयेन । परिकलित इवार्धं कामबाणा
 तिथिम्य सलिलमिव वितोर्णे बालरीलासुखेभ्य ॥ ११४ ॥
 जलविलुलितनखव्यक्तनिशोन्नताभि परिगततद्रूमिज्ञान
 गात्रोत्थिताभि । कनकरुचिरकुम्भश्रीमदामोगतुङ्गस्तनत्रिनि-
 हितहस्तसस्त्रिकाभिवंधूमि ॥ ११५ ॥ एतस्या करिकुम्भ
 सनिमनुचुप्रगमारगृष्टे लुहृद्भागर्मगजेन्द्रमौक्तिकसुरश्रेणी
 मनोहारिणि । द्वादशेत्स तरङ्ग एव पतितो वेगाद्विलीन कथ
 को वाञ्छोऽपि विलीयते न सरस सीमन्तिनीसगमे ॥ ११६ ॥

प्रपापालिका

यथोर्धाक्ष पित्रत्यन्तु पवित्रो निरलाङ्घित । तथा
 प्रपापालिकापि धारा वितलते तैतुम् ॥ ११७ ॥ अहुत्स्यप्र
 निरोधतन्त्रतुरा धारामिय कुर्वती कर्कर्या न पर पयो नि-
 पुणिका दातुं प्रपापालिका । विशिष्टाङ्गुलिना करेण दशना-
 पीठं शनं पान्य हे निष्पन्दोर्ध्वनिलोचनस्त्वमपि हा जानामि
 पातु पय ॥ ११८ ॥ द्वादशे वृत्तोऽञ्जलिर्न तु पुन
 पानीयपानोचितो रूपालोमनदीतुनात्यचलितो मूर्धा न
 शाङ्ग्या वृष । रोमाब्धोऽपि निरन्तर प्रकटित प्रीत्या न
 शैत्यादपामशुण्णो विधिरध्वगेन निहितो वीक्ष्य प्रपापालिकाम्
 ॥ ११९ ॥ गन्तुं सत्वरमीहसे यदि पुनर्व्यालोदवेणीलता
 द्रष्टुं वा सखुटुम्बिनीमनुदिनं वाता समुक्थंसे । तत्तुध्य
 त्रपि सुग्धमन्धरवलत्रेनात्तर्हृद्वाध्वगानेता दूरत एव हे
 परिहर भ्रात प्रपापालिकाम् ॥ १२० ॥ मध्याहेऽ-
 तिखरे निदाघसमये तापोऽध्वनो वर्तते शीते कुञ्जतटे
 विचित्रविटपे मो पान्य विश्रम्यताम् । एकाकी च
 मजानहं च तरुणी शून्या प्रया वर्तत लज्जेऽहं तुनीत्यं
 तु चतुरो जानाति कालोचितम् ॥ १२१ ॥ वस्य तरुणि
 प्रया पथिक न किं पीयतेऽस्या पयो घेनुनामय मादिप
 पथिक रे वार कथ मङ्गल । सोमो वाथ शनैश्चरोऽमृतमिदं
 ततोऽधरे हृदयेते मो मो पान्य विलाससुन्दर सखे यदोचते
 तत्पिव ॥ १२२ ॥ मध्याह्नं गमय त्यज श्रमजल स्थित्वा
 पय पीयता मा शून्येति विमुच पान्य निराश शीत प्रपा-
 मण्डप । तामेव सर घसरसरदारनस्ता निजप्रेयसीं त्वञ्चित
 तु न रञ्जयन्ति पथिक प्राय प्रपापालिका ॥ १२३ ॥

श्रीधर्मपर्यायः

आम्नातोद्वतदाववहिसुहृद कीर्णोप्यरेणुत्कर सतसा
 ध्वगमुक्तखेदविपमश्वासोप्यसवादिन । तृष्णातांगपरयता
 सखुहुरक्षिप्रवेशोक्तटा भ्रूमङ्गैरिव तर्जयन्ति पवना दग्धस्य
 लीकजलै ॥ १२४ ॥ वारडी कुञ्जयन्तो निजजरठरयव्यञ्जि
 तानीकरोशासुत्वाकान्कृष्णालाना पृथुसुपिरगतताश्विम्बिकान्पा
 यन्त । शिडीकासहरीणा बधिरितककुम्भ झङ्कतं खे क्षिपन्त
 निजाना श्वत्पत्रप्रकरक्षेणज्ञानाराविणो वाति वाता
 ॥ १२५ ॥ ध्योमव्यालेलमुक्ताफलघनलगलद्विन्दुसदोहगर्मा
 न्ममोदान्मत्स्यिरवा दिशि दिशि मुनेने मीतिमुद्राययन्त ।
 एते रक्षोमृगाक्षीगतलुलितमदशोभसरमररूक्षा वाता पाताल-
 कुक्षिस्थितमपि सलिलं तत्क्षणाद्भङ्गयन्ति ॥ १२६ ॥

श्रीधर्मपर्यायः

सर्वांशारुधि दग्धवीरुधि सदा साप्रत्यद्भङ्गुधि
 क्षामक्षारुधि मन्दमुग्धुधिदि म्यच्छन्दुन्दुधि ।

१ सङ्गाम् २ पायिथयाशिरा ३ जलम्, पक्षे-शरीरम्
 ४ जलानि, पने-नोमादिवापर ५ वरुणम्, पक्षे-वीरुधम्

शुष्यत्स्रोतसि तप्तभूमिरजसि ज्वालायमानार्णसि भीष्मे मासि
ततार्कतेजसि कथं पान्थं व्रजजीवसि ॥ १२७ ॥ वाताकीर्ण-
विशीर्षवीरणवृणश्रेणीक्षणत्कारिणि भीष्मे सोष्मणि चण्ड-
सूर्यकिरणप्रकाश्यमानाम्मसि । चित्तारोपितकामिनीसुखराशि-
ज्योत्स्नाहृतहान्तयो मध्याह्नेऽपि सुखं प्रयान्ति पथिकाः स्वं
देशामुक्तागिठताः ॥ १२८ ॥ ग्रीष्मोष्मप्लोपशुष्यत्यसि बक-
मयोद्धान्तपाठीनमाजि प्रायः पङ्ककमानं गतवसि सरसि
सत्यतोये लुठित्वा । कृत्वा कृत्वा जलार्द्राकृतसुरसि जरत्कर्प-
टाधे प्रयायां तोयं जग्ध्वापि पान्थः पथि वहति हहा हेति कुर्व-
न्पिपासुः ॥ १२९ ॥ भ्राम्यन्तीत्कारचक्रभ्रमरमरितघटीयन्नचक्र-
प्रमुक्तस्रोतःपूष्पप्रणालीपसरणिशिरासारि सीत्कारि वारि ।
कौषं पान्थाः प्रकामं शितमणिमुसुलाकारविस्कारधारां विश्लि-
क्षुण्णमुक्ताकणनिकरनिभासारपातं पिबन्ति ॥ १३० ॥

वर्षावर्णनम्

चलद्बलाकादशनाभिरामः परिस्रवद्वारिमदाम्बुधारः ।
आह्वयमानस्तडिदकुशेन सरस्व दध्यान घनद्विपेन्द्रः ॥ १ ॥
या कामिनी सा यदि मानिनी स्वात्सरस राज्ञो ह्यपराधिनी
सात् । इतीय दण्डैः किमु ताव्यतेऽसौ कादम्बिनी काम-
नृपस दम्बा ॥ २ ॥ चन्द्रबिम्बरविबिम्बतारकामण्डलानि
घनमेघदम्बैः । मञ्जितानि जलदोदरेषु तद्रोदन्ध्वनिरिवैप
गर्जितम् ॥ ३ ॥ निद्रितस्य यत शम्बरद्विषो जागराय
किमु धारिबाहकः । ऊर्जितं दधदतीय गर्जितं संभ्रमन्नमसि
संभ्रमाचयौ ॥ ४ ॥

वर्षासमयस्यभाषायथानम्

शीतलादिषु संवत्तं प्रावृषेण्णामस्रतः । नमो बभार
नीरुत्त्रं जीमूतकुलकम्बलम् ॥ ५ ॥ स्फुरन्तः पिङ्गलामासो
घण्णामिन्द्रगोपकाः । सरक्तवान्तपान्थग्रीजीवा इव चका-
शिरे ॥ ६ ॥ पतत्यविरतं वारि नृत्यन्ति च कलापिनः ।
अप कान्तः कृतान्तो वा दुःखस्नानं करिष्यति ॥ ७ ॥
उत्कण्ठयति मेघानां माला वगै कलापिनाम् । यूनं चोत्कण्ठ-
यत्यथ मानसं मकरध्वजः ॥ ८ ॥ अस्थिरमनेकरागं गुणरहितं
नित्यदुष्पापम् । प्रावृषि सुरेन्द्रचापं विभाव्यते सुवसिचित्त-
मिव ॥ ९ ॥ नन्दयति कस्य न मनश्चपलैर्वनपृथिव्युत्तरच्छादैः ।
आक्रम्य पुत्रकैरिव मलिनीवृत्तामम्बरं जलदैः ॥ १० ॥ आयाताः
सग्नि वर्षा वर्षादपि यासु वासरो दीर्घः । दिग्नि दिग्नि नीर-
तरङ्गो नीरुतरङ्गो मयापि हृदयेतः ॥ ११ ॥ गर्जति वारिद-
पटले वर्षन्ति नयनारविन्दमवजलायाः । भुजगलिम्बुत्सेकैः

विरहलता पल्लवं सूते ॥ १२ ॥ अक्षिशयितकदम्बोऽयं
मोदकदम्बानिलो बहुति । वियदम्बुदमेदुरितं मे दुरितं पय
नागतो दयितः ॥ १३ ॥ शमयति जलधरधारा चातकयुवा
तृषं चिरोपनताम् । क्षपयति च वधुलोचनजलधारा कामिनां
प्रवासरुचिम् ॥ १४ ॥ आस्वाद्य निर्विशेषं विरहिवधूनां वृष्टिं
मांसानि । करकामिषेण मन्ये निष्ठीवति नीरुदोऽस्थिनी ॥ १५ ॥
वर्षामु जाता नवयौवनधाराशावधूः श्रौढपयोधराभूत् ।
पुष्पोद्गमोऽजायत मालतीना वभुपुरवृष्टयतमास्तदिवः
॥ १६ ॥ वसन्तविक्षेपमपारयन्त्या सुबो निदाघस्रतापण-
न्तैः । आशावयस्याभिरुदाहियन्ते पयोदनीलोत्पलहवानि
॥ १७ ॥ घनोचमे गाढतमेऽन्धकारे न कोऽपि निर्णेतुहः
शशाक । स्पृशन्सुदुः किंतु करेण नामीसरोजमामौकुलाधि-
नाथः ॥ १८ ॥ कामेन कामं प्रहिता जवेन प्रावृष्ट चचाल
त्रिजगद्विजेतुम् । किं चन्द्रबिम्बं दधि मक्षयन्ती संधार-
यन्ती हरितः शुभाय ॥ १९ ॥ निरीक्ष्य विद्युत्तयनैः पयोरो
सुखं निशायामभिसारिकायाः । धारानिपातैः सह किं तु
वान्तश्चन्द्रोऽयमित्यार्ततरं ररासै ॥ २० ॥ सजलजलपरं
नमो विरेजे विवृत्तिमियाय रुचिस्रद्धिहतानाम् । व्यवहित-
रतिविग्रहैर्वितेने जलगुरुभिः स्तनितैर्दिगन्तरेषु ॥ २१ ॥
परिसुरपतिस्तुधाम सद्यः समुपदधन्सुकुलानि मालतीनाम् ।
विरलमपग्रहार बद्धबिन्दुः सरजसतामवनेरपां निपातः ॥ २२ ॥
प्रतिदिशमभिगच्छतामिमृष्टः ककुमविकासमुगन्धिनानिलेन ।
नव इव विवमौ स चित्तजन्मा गतधृतिराकुलितश्च जीव-
लोकः ॥ २३ ॥ व्यथितमपि भृशं मनो हरन्ती परिणत-
जम्बुकलोपमोगहृष्टा । परभृतयुवतिः स्वं वितेने नवनवपौ-
जितकण्ठरागरम्यम् ॥ २४ ॥ अभिभवति मनः कदम्बवायौ
मदमधुरे च शिखण्डिनां निनादे । जन इव न धृतेश्चक्रान्
जिष्णुं हि महतां सुकरः समाधिमद्गः ॥ २५ ॥ धृतिवि-
यलायविलिखन्ती कुमुदवनेकदुकूलमात्तबागा । शरदम-
तले सरोजरागौ घनसमयेन वधुरिवाललम्बे ॥ २६ ॥ सम-
द्विशिखरतानि हंसनादैः कुमुदधनानि कदम्बपुष्पवृष्ट्या ।
श्रियमतिशयिनीं समेत्य जग्मुर्गुणमहतां महते गुणाय
योगः ॥ २७ ॥ सरजसमपहाय केतकीनां प्रसवमुपान्तिरु-
नीपरेणुकीर्णम् । प्रियमधुरसनानि पद्मदाली मञ्जिनवती
अ विनीलयन्धनानि ॥ २८ ॥ सुकुलितमतिशय्य बन्धुनीं
धृतजलबिन्दुषु शङ्खलसलीषु । अविरलयुषः सुरेन्द्रगोच
विकचक्याराचयधियं समीपुः ॥ २९ ॥ रटतु जलधरः पततु
धाराः स्फुरतु तस्मिन्महतोऽपि वान्तु शीताः । इयमुत्ति

१ उर्ध्वं वृष्टो वस्य तावृशं वरीति. २ मयूतानाम्. ३ रिजगु-
नरागः.

१ श्रेयः. २ पक्षे-निर्गम्यता इत्या वस्य. ३ दन्तानामकादशितपरी-
सन्धेः संरत्नवतीति भावः. ४ अगवापधनानाम्. ५ आह्वयन्त इत्यत्र

महौषधीं वान्ता निखिलमयप्रतिघातिनी स्थिता मे ॥३०॥
 सुरदधीरतडिनयना सुहु म्रियमिनागलितोरुपशेषण ।
 जलधरावटिरप्रतिपालितस्वसमयासमयाजगतीधरम् ॥३१॥
 गानकदम्बकभैचकमुच्चैर्नममि वीक्ष्य नवान्मुदमन्वर ।
 अमिससार न वल्लभमङ्गना न चमके च कमेकरस गृह ॥३२॥
 अनुययौ विविधोपलङ्गुण्डलमुदितानकसमलितान्कुक्कुम् ।
 घृतधनुर्जलयस पयोसुच शबलिमा वलिमानसुपो वपु
 ॥ ३३ ॥ द्रुतसमीरचलै क्षणलक्षितव्यवहिता विटपैरिय
 मञ्जरी । नरतमालनिमस नमसरोरचिररोचिररोचत
 वारिदै ॥३४॥ पटलमम्बुसुचा पथिकाङ्गना मृपदि जीवित
 सपयमेव्यती । सनयनाम्बुसर्षां चनसप्रमाद्विधुरव धुरव धुर
 मैत्रत ॥ ३५ ॥ प्रसत सुनपमुदकम्ययद्विदलकन्दल-
 कम्पनशालित । नमयति स वनानि मनस्विनीचनमनो
 नमनो धनमारुत ॥ ३६ ॥ जलदपङ्क्तिरनर्तयदु मद् कल-
 त्रितापि कटापिकदम्बकम् । वृत्तसमाजनमर्लमण्डलप्यनि-
 जया निजया म्बनसपदा ॥ ३७ ॥ नरकदम्बरकोजगितामूर्
 रथिपुरनि शिलीप्रमुगुण्णिचमि । मनमि रागनतामनुरागिता
 नननया वनानामुमिरादधे ॥ ३८ ॥ शमिततापमपोदमहीरज
 प्रथमनि दुमिरन्मुसुचोऽम्भसाम् । प्रनिरलैरचलाङ्गनमङ्गना
 जनसुग न सुगन्धि न चन्दिरे ॥ ३९ ॥ द्विरददन्तपल्ल
 मश्लयन स्फुरितमद्भृगुगच्छनि केतकम् । धनघनीधनिषट्
 नया दिन वृत्तागिष्ठ गणिखण्डमिच च्युतम् ॥ ४० ॥ दलित
 मौञ्चिकचूर्णनिपाण्डव स्फुरितनिर्धरशीकरचारव । कुटज
 पुष्पनरागच्छा स्फुट विदपिरे दधिरेणुनिम्बनाम् ॥ ४१ ॥
 ननय कणकोमलमाश्रीमुसुमसततिसततसङ्गिमि । प्रच
 तितोडुनिमै परिपाण्डिमा शुभरजोभरजोऽङ्गिमिराददे ॥४२॥
 निजरज पत्रामनिनाकिङ्कतपणेपममारिसुचा दिशाम् ।
 प्रियवियुक्तपूजनचेनसामननी नननीपयनावलि ॥ ४३ ॥
 प्रायद्योपमृतेऽपि पयस्युष्मा सपदि धारिषयगर्मीरव । प्र
 णयिन परिग्व्युमयाङ्गना वनतिर वलिरेचितमप्यमा ॥४४॥
 विगनरागगुणोऽपि जनो न कश्चात् यानि पयोद्वनमवति ।
 अमिहितेऽङ्गिभिरेवमिशोषैरनरनते नरुते नयपुत्रै ॥४५॥
 प्रौढमौञ्चिः क्लृप्त पयोसुना मिन्दव कुटजपुष्पवधन ।
 विधुता नममि नाट्यमण्डले कुवत स कुसुमाधलिध्रियम्
 ॥ ४६ ॥ मनीमण्डलीमण्डपीमृतापाधोषरागन्धहर्षासु यर्थासु
 सद्यः । कदम्बे प्रसून प्रसूते मन्दो मन्द मिन्दो मिरिन्दे
 मद्रोऽम्बुन् ॥ ४७ ॥ उशिद्रकन्दद्रातराम्यमानगुण
 न्यदाचमधुपे नरमेघकाले । म्बरेऽपि य प्रयसति प्रनिहाय
 वार्ता तमै विपाणहिताय नमो मृषाय ॥ ४८ ॥
 धनममयमहीधृत्तानन्याम्बरम् त्रिसुनवतिचाप गोपुल्ल

प्रदे । अपि विरस्यचोमि प्राप्तपङ्कामिषेका बुकनय इव
 मेका खेदयन्ति स लोकात् ॥ ४९ ॥ घनतरघनवृन्दच्छा-
 दिते व्योम्नि लोके सवितुरथ हिमागो सकथैव व्यरसीत् ।
 रजनिदिवसमेद मन्दवाता शशसु कुसुदकमलग्धानाह
 ग्न्त क्रमेण ॥ ५० ॥ घनतरघनवृन्दच्छादित व्योम्नि
 लोके सवितुरथ हिमागो सकथैव व्यरसीत् । विरहमनुभव
 न्ती सगम चापि मर्या रननिविषसमेद चक्रवाकी शशस
 ॥ ५१ ॥ अथ नममि निरीक्ष्य व्यासदिवक्त्रजाल सचल-
 जलजाल प्राप्तहृषंप्रकप । विहितविपुलवर्हाडम्बरो नील-
 कण्ठो मदमृदुकलकण्ठो नाट्यमङ्गीचकार ॥ ५२ ॥ अमि
 ननयसध्रीशालिनि ह्मातलेऽङ्गिप्रतिशयपरभाग भञ्जिरे
 जिष्णुगोपा । कुनलयशयनीये सुग्धसुमेक्षणाया मणय इव
 त्रिसुत्ता कामवेत्तिप्रसङ्गात् ॥ ५३ ॥ मलिनद्रुतमुग्धम्
 श्यामैर्दशो मञ्जिना घनैरविरलवृण्णयामा भूमिर्नवोद्गत
 कन्दरै । सुरतसुमगो नून काल स एष समागतो मरण
 शरणा यस्मिन्नेते मयति वियोगिन ॥ ५४ ॥ क्षंपा क्षोभी-
 कृत्य प्रसममपहृत्याम्बु सरिता प्रताप्योर्गी कृत्वा तरुगहन-
 मुच्छोष्य सकलम् । क सप्रत्युष्णार्गुगत इति तदन्वेषण
 पयसैद्विहीयालोका दिशि दिशि चरन्तीव जलदा ॥५५॥
 मेघाटोपै स्तनितसुमग वीक्ष्य स हस्तिदन्तै कृत्वा मिती
 उपरिसदन चामरैश्छादयित्वा । कर्पूरा मृगमदरसैर्भूमि-
 मालिष्य शेते सहे चमण्युरसि दयितावाहुरुद पुलिन्द
 ॥ ५६ ॥ उपैति घनमण्डली नदति नीलकण्ठावली तडि
 हसति मवंतो वहति केतकीमाकत । इतोऽपि यदि नागत
 दियतमो नु मन्येऽधुना दधाति मकरध्वजस्रुटितशिञ्जिनीक
 धनु ॥ ५७ ॥ दिशा हाराकारा शमितशमभारा शमनता
 मसूचीसचारा कृतमदनिकाराश्च शिखिनाम् । हृताप्य
 व्यापापस्तुहिनङ्गणसार विरहिणीमन कीर्णाङ्गारा किरति
 जग्धारा जलधर ॥ ५८ ॥ देवे वर्षत्यशनपननव्यापृता
 धदिहेतोर्गहाद्रेह फलनचित्ते सेतुमि पङ्कमीता । नीम्र
 प्रा तानविरलजलान्पानिमिस्ताहयित्वा शूर्पच्छनस्यगित-
 शिगसो योपित सचरति ॥ ५९ ॥ आकर्ष्य सख्यौवपज्य
 पद्द जीमूतधोरर्पनि नृत्यत्केकिकुटुम्बकस दधत मद्रा
 मृदङ्गमियाम् । उमीलन्ननीलकन्ददलदलव्यजेन रोमाञ्चिता
 हर्षेण मसुच्छिन्नान् वसुमती दधे शिली भ्रष्यजान् ॥ ६० ॥
 यज्ञेण त्रिजगत्तेर्बलरिपोरच्छिन्नपक्षा पुरा ये मीता निम-
 म्भुरभिनजठे ते लूनपक्षागिरीन् । आश्वास मण्यदु खजा
 शमयितु तेषामुदमव्ययामुत्सुर्जलदच्छलेन जल्पेःकृडा
 म्बस परता ॥ ६१ ॥ मन्द मुदितपामव परिपत

ज्झकारिज्ञानामरुद्वेगध्वस्तकुटीरकामनिपतच्छिद्रेषु लब्धा
न्तरा । कर्मव्ययक्रुटुम्बिनीकुचमरस्वेदच्छिद्रे प्रावृष प्रारम्भे
मदयन्ति कन्दलदलोलासा पयोविदव ॥ ६२ ॥ किञ्चिन्सु
द्वितपासव शिखिकुलरुत्कण्ठमालोकिता जीर्णावासरुद्वरि
द्रगृहिणीभ्रासानिलैर्जर्जरा । एते ते निपतन्ति नूतनघना
प्रावृष्टमरारम्भणे विच्छास्यीकृतविप्रयुक्तवनितावक्त्रेदवो
विदव ॥ ६३ ॥ काले नीलबलाहके सतडिति प्रीतिप्रदे
वर्हिणामाश्रयं कथयामि व शृणुत भो यद्वृत्तमसद्गृहे ।
सौभाग्यव्ययशङ्कयैकशयने कान्ताप्रियाम्यामहो मानिभ्या
वत रात्रिभेव सकत्या चीर्णे प्रवासिप्रतम् ॥ ६४ ॥ उत्फुल्ला
जुनसर्जवासितवहृष्यौरस्यज्ञानिलप्रेङ्खोलस्सलितेन्द्रनील-
शकल्लिङ्गाम्बुदधेणय । धारासिक्तवसुधारासुरभय प्रासास्र
एवाधुना धर्माभ्योविगमगमव्यतिकरश्रीवाहिनो वासरा
॥ ६५ ॥ आच्छन्ने क्षितिजेजसी मनसिजव्यापारमेय
मन स्वात्मा च द्वयभेतदसि दशम द्रव्य परेषा तम ।
कालाकाशदिशा निरस्तमधुना नामापि वर्षागमे द्रव्य वारि
गुणश्च वारिदरव कर्मापि वारिक्रिया ॥ ६६ ॥ आसारेण
न हर्म्यत प्रियतमेर्येतु बहि शक्यते शीतोत्कम्पनिमित्त
मायतदशा गाढ समालिङ्गते । जातै शीकरशीतलैश्च
मरुतो रत्यन्तखेदच्छिदो धन्याना वत दुर्दिन सुदिनता याति
प्रियासगमे ॥ ६७ ॥ उद्योग क्षयमेति हन्त सहसा जाञ्च
समुज्जम्भते मित्रस्वापि च दर्शन भवति नो किं वान्यदाच
हमहे । यल्लोकरपृहणीयता गतमभूत्तजीवन व्यथिता प्राप्त
येन दुनोति तन्मम मनो दुर्दैववदुर्दिनम् ॥ ६८ ॥ सर्व
शोद्धतकन्दला वसुमती वृद्धिर्जलाना परा जात निष्कमल
जगत्सुमलिनैर्लब्धा धनैरुन्नति । सर्पन्ति प्रतिमन्दिर द्विर
सना सत्यकमार्गो जनो वर्षाणा च कलेश्च सप्रति जय
त्येकैव राज्यस्थिति ॥ ६९ ॥ नैतद्धारिदगर्जित रतिपति
प्रस्थानढमरयो नैते धारिधरा सवन्मदजलस्तस्तिस्त्रुरा
शोद्धरा । नैषा विद्युदिय विभाति रुचिरा तच्च ब्रह्मासप्रमा
मन्ये मानिनि मानदुर्गमधुना जेतु किमायात्यसौ ॥ ७० ॥
दृष्ट्वाहम्बराम्बरे घनवृत्त सौदामिनीनर्तकीरुत्पारमश्रुदह
मङ्गलरव शुक्ला च तद्गर्जितम् । पुष्प्यलुप्यमरानताङ्गण
तरस्कन्धावसद्वायसकाणावर्णनसोत्सवधियतम पान्या यसु
मन्दिरम् ॥ ७१ ॥ सद्यमेव निरन्तर निवसतिर्मिनाधना
लेकन पन्था पद्मसमाकुल वक्षुपता वारा सदा दुर्दि
नम् । एव यद्यपि दूषणानि तदपि सर्भृजलोहाघट्टसत्यो
सत्तिनिमित्तैवगुणत प्रावृष्ट प्रपदे यसा ॥ ७२ ॥

दोलावेत्ति

सौ दर्यनि शैवलोचनानां दोलासु लोलासु यदुल्लास ।
यदि प्रसदाहमते पवित्व जानाति तद्गर्णयितु मनोम्

॥ ७३ ॥ प्रसार्य पादौ विहितस्थितानां दोलासु लोलासु
पल्लवानाम् । मनोरथानामपि यत्र गम्य तद्गृहमापु सुहृदा
युवान ॥ ७४ ॥ उन्नम्य दूर सुहुरानम त्व कावा
शुशीभूतनितम्बविम्बा । दोलाविलासेन जितश्रमत्वात्प्रकर्म
मापु पुरुषायितेषु ॥ ७५ ॥ दृशा विदधिरै दिश कमल
राजिनीराजिता कृता हसितरोचिषा हरति चन्द्रकावृष्टय ।
अकारि हरिणीदृश प्रबलदण्डकप्रस्फुरत्पुर्विपुलोचिषा
वियति विद्युता विभ्रम ॥ ७६ ॥ प्रत्यासन्नमुखी कराम्बुज
युगप्रेङ्खोलिता प्रेङ्खिकामारुह्ययमुदस्तहारलतिकान्वाहृष
तुङ्गस्तनी । दृष्टादृष्टमुखी गतागतवशादालोमानाश्रुता
तन्मद्गी गगने करोति पुरत सातहद विभ्रमम् ॥ ७७ ॥

वर्षावायव

एते ते दुरतिक्रमकमिलद्वर्गोर्मर्मच्छिद्रे कादम्बेन
रजोभरेण ककुभो रुन्धन्ति ज्ञानानिला । गाढारम्भनिगुह
नीरद्वष्टसघट्टनीलीभवद्योमक्रोडकटाहपातुकपयोवैणीकण
आहिण ॥ ७८ ॥ धाराधौत धुनाना शशधरधवल वेशरं
केतकीना कैलासे किमरीणा चलदलकलतालालीला
दधाना । आमूल मानिनीना मनसि विनिहित मान्मुगूल
यन्तो वान्येते वारिवाहव्यतिकरशिशिवा प्रावृष्टेण्य
समीरा ॥ ७९ ॥ गोकेण गाहमाना पृथुतरघुषतमाहिण
शबरौधानाकर्षन्तो दिगन्तानपि च विदधत कन्दलीसुप्रचा
रान् । एते धावन्ति वार्धश्रवससुहृदनुधार्थयन्त समतादा
शृण्वन्तोऽन्नवीथिं वनमिव शबरभ्रातिमाजोऽम्बुवाहा ॥ ८० ॥

वर्षापथिका

उपरि पयोधरमाला दूरे दयिता किमेतदपतितम् ।
हिमवति दिव्यौषधय कोपाविष्ट फणी शिरसि ॥ ८१ ॥
उपरि धन धनपटल तिर्यग्गिरयोऽपि नर्तितमयूरा । क्षितिरी
कन्दलधवल हर्षि पथिक क्क पातयतु ॥ ८२ ॥ कि
गतेन यदि सा न जीवति प्राणिनि प्रियतमा तथापि
किम् । इत्युदीक्ष्य नवमेघमालिका न प्रयाति पथिक
स्वमदिरम् ॥ ८३ ॥ शिखिनि कूजति गर्जति तोयदे
स्फुटति जातिलताकुसुमाकरे । अहह पान्य न जीवति ते
प्रिया नभसि मासि न यासि गृह यदि ॥ ८४ ॥ रस्त
तरुणीकेशस्यामे पयोभृति निर्भर स्फुटति चपले वारिवारं
क्षणश्रुतितेनति । उपयुक्तजनं मन्ये देव्यात्पराशुष
सुसया निभृतनिभृत मन्दोच्छ्वास तथा वत रूपते
॥ ८५ ॥ निशीथे लीनाना झटिति तडिता वीक्ष्य
विषय घनानामामोग रसिकपथिकेनो मुखदृशा । न गीत
सोत्वण्ड न च रुदितस्रक्वण्डतरल न मुक्ता नि श्ला
स्फुरदनुमत किं तु हृदयम् ॥ ८६ ॥ यया रत्र
व्योन्नश्चलजलदूपम स्वगयति स्फुटिद्गाना रूप दयति च

यथा कीटमणय । यथा त्रियुञ्जानोद्धमितपरिपिद्वाश्च
 ककुमस्तथा मन्ये लभ पथिकतरुखण्डे खरद्वय ॥ ८७ ॥
 बर्ही रैति बका रटन्ति तडितो आम्यन्त्यतिव्याकुल्या
 निव्रोशन्ति घना घना च निलपत्युर्चैर्बलाकावलि ।
 आत्मान भरत क्षिपन्ति सलिलासार पतत्यग्रतो मुस्ता
 प्रावृषि साहसैकरसिके याति प्रियामध्वगे ॥ ८८ ॥
 नृत्यचन्द्रकिणि कण्ठमुलिहि श्यामायमानक्षितौ घोरध्वान
 पयोसुचि प्रविलससौदामिनीदामनि । धाराम्ब कण्ठाहि-
 शीतमरुति प्राणान्पयोदागमे हा हा हासति सुग्धिका नयनधू
 रित्यध्वग क्रन्दति ॥ ८९ ॥ श्रुत्वा बालशृगीविलोलनयना
 शब्दं घनाना पुरा मौल्या वक्षसि सश्रितापि निमिड भूय
 समालिङ्गति । या वक्रादपह्वल रोसितवती कण्ठे ममैरा
 नन सा द्रश्यत्यधुना कथं नु विरहे बाला पयोदानलीम्
 ॥ ९० ॥ रात्रौ वारिभरालसाभुदरबोद्धिभेन जाताश्रुणा
 पायेनात्मनियोगदु खपिशुनं गीतं तथोत्कण्ठया । आसा
 जीवितहारिण प्रसनालापस सकीर्तनं मानस्यापि जला-
 ङ्कलि सरमस लोकेन दत्तो यथा ॥ ९१ ॥ ग्रामेऽस्मिन्
 पथिकाय पान्थ वसतिर्नैवाधुना दीयते रात्रावत्र विहारमण्डप
 तले पान्थ प्रसुप्तो युवा । तेनोद्गीय खलेन गर्वति घने
 स्मृत्या प्रिया तत्कृन् येनायापि करङ्कदण्डपतनाराङ्गी जन
 स्त्रिष्ठति ॥ ९२ ॥ भ्रात पान्थ कुतो भगवन्नगरतो वार्ता
 न वा वर्तत बाढ ब्रूहि युवा पयोदसमये त्यक्त्वा प्रिया
 जीवति । सत्य जीवति जीवतीति कथिता वार्ता मयापि
 श्रुता विस्तीर्णा पृथिवी जनोऽपि विविध किं किं न समा
 व्यते ॥ ९३ ॥ घोर वारिषरस वारि क्रिरत श्रुत्वा निद्राये
 ध्वनि दीर्घोच्छ्वासमुदश्रुणा विरहिणी बाला चिर ध्यायता ।
 अध्वन्येन विमुक्तकण्ठकरुण रात्रौ तथा क्रन्दितं ग्रामीणै
 पुनरध्वगस्य वसतिर्ग्रामे निपिद्धा यथा ॥ ९४ ॥ भ्रात
 पान्थ प्रसीद प्रतिविरम ससुत्सृज्य बालामकाण्डे गन्तुं
 बाप्याम्बुपूरकुतनयनसुखी प्रेयसी ते न युक्तम् । वृत्तं ग्रामे
 ऽतिकष्टं यदिह गृहपते प्रोषितस्य प्रियाया सुक्ताक्रन्दास्तव
 मेतान्सलिलवितरणे निर्गतापश्य बन्धून् ॥ ९५ ॥ भद्रान
 ग्रामके त्व वसति परिचयस्तेऽस्ति जानासि वार्तामसिन्न
 ध्वन्यजाया जलधरसितोत्का न काचिद्विपन्ना । इत्य पान्थ
 प्रगासावधिदिनविगमापायराङ्गी प्रियाया पृच्छन् वृत्तान्त
 मारात्स्यतनिजमवनेऽप्याकुलो न प्रयाति ॥ ९६ ॥

वर्षापथिककामिनी

अदृष्टपूर्वमस्माभिर्यदेतद्दृश्यतेऽधुना । विप विपधरै
 पीत मूर्च्छिता पथिकाङ्गना ॥ ९७ ॥ सखि
 हे पश्य रसमयं जलधरसमय ससुन्नद्धम् । विलसति

कापि बलाका कापि बलाका मुद घत्ते ॥ ९८ ॥
 शिशिरसीकरनाहिनि मान्ते चरति शीनमयादिव मत्तरः ।
 मनसिज प्रविशेद नियोगिनीहृदयमाहितशोकहृताशनम्
 ॥ ९९ ॥ एष्यन्त्यवश्यमधुना हृदयाधिनाया मुधा मुधा
 कुन्त मा विविध निलापम् । इत्थं शशसुरिय गर्जितवैत
 येन पायोघघ पथिकपङ्कजलोचनाम्य ॥ १०० ॥ आरर्गि-
 तानि रसितानि यथा प्रसर्पत्युन्नपजरयनि म्बनसोदराणि ।
 उच्चै रणचरणनूपुरया पुरन्धया क्षिप्र भिषं कुपितयापि तथा
 भिषत्ते ॥ १०१ ॥ प्रणतिभिरपि पत्यु प्रार्थनामिश्र सन्या
 क्षणमपि न मनस्तो मानिनी मानमोऽन्वत् । तमसमशरश
 स्त्रीभूतगानकार फणिनमिप शिखण्डी किं न मण्डीचकार
 ॥ १०२ ॥ नमनि जलदलक्ष्मीं सास्रया वीक्ष्य दृष्ट्या
 प्रससति यदि कान्तेलर्धमुक्त्वा कथचित् । मम पटमत्र
 लम्ब्य प्रोक्षिन्ती घरित्री तदनु वृत्नती सा यत्र वाचो
 निवृत्ता ॥ १०३ ॥ विरमत घना किं वो वृष्या मुधेन
 विसृष्ट्या व्रजत ककुमं कामप्यन्या मनोरुचिरामत । न
 तदिह वनं नासीं मार्गो न तच्च धरातल निरहगलितैसन्त्या
 यत्र हुतं नयनाम्बुभि ॥ १०४ ॥ प्रसदलनाकीर्णं कर्णं
 न केकिरुतं श्रुतं श्रुतविविजितो वातो प्रातो न वा कुट-
 जोत्कट । न च परिचितासावासपस्तुताश्रुणि लोचने
 तदपि किमपि प्रादृष्ट्यामा धुनोति वियोगिनी ॥ १०५ ॥
 मेघैर्व्योम ननाम्बुभिर्नसुमती वियुलतामिर्दशो धाराभि-
 र्गगन यगनि कुटजै पूरैर्दृता निम्नगाः । एका घातयितु
 वियोगविधुरा दीना वपकीं क्षिप्रं प्रावृदकाल हताश वर्णय
 कृतं मिथ्या किमाह्वयन् ॥ १०६ ॥ वाता यान्तु कदम्ब-
 रेणुशबला नृत्यन्तु सर्वद्विप सोत्साहा ननारिगर्मगुरवो
 सुधन्तु नादं घना । ममा वातवियोगशोकजलधौ मा
 वीक्ष्य दीनानना वियुक्तिं स्फुरति त्वमप्यक्रुणे स्त्रीवे
 समाने सति ॥ १०७ ॥ अम्नोहाहसुरद्विधो निरसन ध्यान्तादि-
 दिव्यौषधी कन्दर्पस्य विलासचम्पकघटुर्नैर्बल्लतामञ्जरी ।
 लेखा ज्योमकपोले विरचिता चामीकरस स्फुरद्वात्र
 पान्थविलासिनीजनन कम्पाय शम्भामवत् ॥ १०८ ॥ श्रुत्वा
 तन्व्या निशीथे नयघनरसितं विस्मयाङ्ग पतित्वा गन्याया
 म्मिष्टे करतलधृतया दु खितालीजनेन । सोत्कण्ठं सुक्त-
 कण्ठं कठिनकुचतटाघातशीर्षाश्रुविन्दु स्मृत्वा स्मृत्वा भिदस्य
 स्वल्पितमृदुवचो रयते पान्थवध्या ॥ १०९ ॥

सद्योत.

प्राचीमहीधरशिलाविनिर्वाणितस्य धाराधरसुरदयोधनना-
 दितस्य । तप्तायसस तनस कणा विकीर्णा खद्योतनोत्-
 सुपमा स्फुटमावहन्ति ॥ ११० ॥

हस-

तत्सुपगत पद्मे पद्मे निवेशितमानन प्रतिपुटकिनीपत्र
च्छाया मुहुर्मुहुरासितम् । मुहुर्पगतैरसै कोष्पीकृता जल
वीचयो जलद्रमलिना हसेनाशा विलोक्य विपासता ॥१११॥

शरद्वर्णनम्

अहो बाणस्य सधान शरदि सरभूषते । अपि सोऽय
स्विपामीश कन्याराशिसुपागत ॥ १ ॥ अपीतक्षीकैकद
म्बससद्यमलाम्बरम् । अप्रसादितसूक्ष्मान्बु जगदासीन्म
नोरमम् ॥ २ ॥ अयोगगुडे शरदा शशाङ्के प्राडुष्ययौ
शान्ततडिङ्कगङ्गा । कासा न सौभाग्यगुणोऽङ्गनाना नष्ट
परिभ्रष्टयोधोरामम् ॥ ३ ॥

शरत्समयस्वभावाव्यानम्

दर्शयति शरन्नघ पुलिनानि शनै शनै । ननसगम
सत्रीडा जघनानीव योषित ॥ ४ ॥ एकेन सुलुकेनाग्धि
निपीत कुम्भजेन यत् । तस्योदयेऽन्त कालुष्य त्यज त्यापो
भयादिव ॥ ५ ॥ पाथोदजालजटिल मलिन शरद्वनना ।
अम्बर धान्यामास चन्द्रिकाचयवारिभि ॥ ६ ॥ धन्या
शरदि सेरते प्रोत्सवचिन्शालिकान् । प्रासादान्खीसखा
पीरा केदारार्थ कृपीनला ॥ ७ ॥ नमिता फलभारेण
न मिता शालमञ्जरी । केदारेषु हि पश्यत के दारेषु
विनि स्थहा ॥ ८ ॥ हसश्चन्द्र इवाभाति जल व्योमतल
यथा । विमला कुमुदानीव तारका शरदागमे ॥ ९ ॥
राजीवमिध राजीव जल जलमिवाजनि । चन्द्रश्चन्द्र
इवातन्द्रः शरत्समुदयोधमे ॥ १० ॥ काशा क्षीरनिकाशा
दधिशरवर्णानि सप्तपर्णानि । नवनीतनिमश्चन्द्र शरदि
ष तक्रपमा ज्योत्स्ना ॥ ११ ॥ द्वयमिदमत्यन्तसम
नीचे प्रमविष्णुता शरत्स्यम् । क्षेप्रेभ्य प्राप्य फल खलेषु
निक्षिप्यते यस्माम् ॥ १२ ॥ अथ प्रसवे दुःसुखी सिताम्बरा
समायायानुत्पन्नलोचना । सपङ्कजा धीरिव गा निपवित्तु
सहस्रकालव्यजना शरद्वधू ॥ १३ ॥ ससुप्तसत्यङ्कजलोचनेन
विनोदयती तरुणानशेषान् । शुद्धाम्बरा सुसपोधरक्षी
शरत्सरोदय समाजगाम ॥ १४ ॥ पयोदकेऽेषु विकृष्य
रोषाशिष्कास सा कोकनदायताक्षी । वर्षावधू स्ना
धियमुपस्रन्ती प्रौढा सपरीन शरत्सकाशे ॥ १५ ॥ चन्द्रायते
गुणरूपापि ह्यो हसायते चारुगठेन बान्ता । कान्तायत
स्वर्गमुच्यते वारि वारीयत सञ्चरया विहाय ॥ १६ ॥
एतद् धनु पाण्डुपयोधारेण शरद्व्यानाद्रेनशरतामम् ।
प्रमोदयती सकलदुर्मिन्धु ताप रवरम्यधिक चकार ॥ १७ ॥
उपैषि सन परिणामरम्यता नदीरनोदत्यमनद्धता महीम् ।

नवैर्गुणे सप्रति सत्त्वस्थिर तिरोहित प्रेम घनागमश्चिद
॥ १८ ॥ पतन्ति नासिन्विशदा पतरिणो धृतेन्द्रचाम
न पयोदपङ्कय । तथापि पुष्पाति नम श्रिय परा न
रम्यमाहार्थमपेक्षते गुणम् ॥ १९ ॥ विपाण्डुभिर्मूर्त्तानतया
पयोधैश्च्युताचिद्यभा गुणहेमदामभि । इय कदम्बानिल
भर्तुरत्यये न दिवधूना कृशता न राजते ॥ २० ॥ विहाय
वान्छामुदिते मदात्ययादरक्तकण्ठस रुते शिखण्डिन ।
धृति श्रयत्युन्मदहसनि स्वन गुणा प्रियत्वसधिकृता न
सत्त्व ॥ २१ ॥ अमी प्रधुस्तम्बभूत पिशङ्गता गता
विपाकेन फलस्य शालय । विकसि चराम्भसि गधमुचि
नमन्ति निघ्रातुमिवासातोऽवलम् ॥ २२ ॥ विहारभूमेरभि
घोषमुत्सुका शरीरजेभ्यश्च्युतवृथपङ्कय । असक्तमूषासि
पय धरन्त्यमूरुपायनानीव नयति घेनव ॥ २३ ॥
जगत्प्रसूतिर्जगदेकपायनी व्रजोपकण्ठ तनयैरुपेयुषी । धृति
समप्रा समितिर्गयामसातुपैति भद्रैरिव सहिताहुति ॥ २४ ॥
कृतावधान जितबाह्णिणध्वनौ सुरक्तगोपीजनगीतनि सने ।
इद जिघत्सामपहाय भूयसीं न सत्यमभ्येति मृगीकदम्बकम्
॥ २५ ॥ असावनास्थापरयावधीरित सरोरुहिण्या शिरसा
नमस्तपि । उपैति शुध्यन्कलम सहाम्भसा मनोमुवा
तस इवाभिपाण्डुताम् ॥ २६ ॥ अमी समुद्गतसरोर
रेणुना हस्ता हस्तासारकणेन वायुना । उपागमे दुश्चरिता
इवापदा गतिं न निश्चेतुमल शिखीमुखा ॥ २७ ॥
मुखैरसौ विदुमभङ्गलोहितै शिखा पिशङ्गी कमलस
विप्रती । शुकावलिर्व्यक्तक्षीरीपकोमला धनु श्रिय गोत्रभिदो
ऽनुगच्छति ॥ २८ ॥ ददतमन्तरिताहिमदीर्घातिं सगकुलाप
कुलायनिलायिताम् । जलदकालमनोषकृत दिशामपरयाप
रषायवापुध ॥ २९ ॥ स विकचोऽलचमुपमैशत
क्षितिधृतोऽङ्कगता दयितामिव । शरदमच्छगलद्रसनोपमा
क्षमघनामघनाशनकीर्तन ॥ ३० ॥ जगति नैशमशीतकर
कैरिवियति चारिदद्युन्दमय तम । जलजराजिषु नैत्रमदिद्रवन्न
महतामहता क्व च नारय ॥ ३१ ॥ समय एव करोति बला
मल प्रणिगदत इतीव शरीरिणाम् । शरदि हसरवा परुषी
कृतस्वरमपूरमपूरमणीयताम् ॥ ३२ ॥ तनुहहानि पुरोविजित
प्यनेधवलपक्षविहङ्गमकृजिते । जगत्क्षमयेव शिरगिडन
परिमनोऽरिमनो हि सुदु सह ॥ ३३ ॥ अनुवन यनरानि
धधुमुखे महत्परागजवापरचारुणी । विकचबाणदलावन्धो
ऽधिक रुचिरे रुचिरक्षणविभ्रमा ॥ ३४ ॥ कमकम्भदिशङ्क
ददैर्दधे सरजसाहणकेसरचारुभि । धियनिमातिमानवनी
रुपां तिरसने रसनैरृषार्थत ॥ ३५ ॥ सुप्रसरोजकच मर
पाटलामनुचकार पकोरुतां यत । धृतनयातपसुमुकनामनो

न कमलं कमलमयदम्भति ॥ ३६ ॥ विगतसम्पन्निघत्स-
मघट्टयत्कलमगोपवधूर्नं मृगजत्रम् । श्रुततदीरतिशोभ-
गीतकष्यनिमिषेऽनिमिषेऽनममप्रतः ॥ ३७ ॥ कृतमदं निग-
दन्त इवाकुलीकृतजगप्रयमूर्जमतङ्गनम् । बसुसुच्छद-
गुच्छसुगन्धयः सनतगास्ततगानगिरोऽलिभिः ॥ ३८ ॥ तीक्ष्णं
रविस्तपति नीच इवाचिराद्यः शृङ्गं रुरुस्त्यजति निरत्रिजा-
कृतजः । तोयं प्रसीदति सुनेरिव चित्तदृष्टिः कामं ददित्
इव शोपसुपति पङ्कः ॥ ३९ ॥ आसादितप्रकटनिर्मलचन्द्र-
हासः प्रासः शरत्समय एष विशुद्धकान्तः । उरुस्थाय गार्ढ-
तमसं धनकालमुग्रं रामो दशासमिन संभृतवन्धुजीवः
॥ ४० ॥ वृद्धाङ्गनं विजहौ सरिदुद्धतरं वेदान्तिनामिन
मनः शुचि नीरगासीत् । चन्द्रे प्रमा युवतिवक्र इवाद्भुता-
भृद्भिद्भक्तमिवमिन केचिरुते न रेजे ॥ ४१ ॥ मधुमधुरिम-
मङ्गी मेजिरे हंसनादास्तु हिन्यटललीला लेमिरे वारि-
वाहाः । क्षितिरमनदपङ्का किं च रोत्मववालावलिकलित-
मलिन्यः शैवलिन्यसदासन् ॥ ४२ ॥ स्फुटं स्फुटपदाशरत्तु-
भगमासिचक्षुपुटे विपाककपिशीकृताः कलममञ्जरीविभ्रती ।
बभौ दिवि शुकावलिः कुवलयच्छविर्जङ्गमा स्वमानहृदय-
गमा विभुचपापलक्ष्मीरिव ॥ ४३ ॥ अपाकृत्याशेषाण्यपि
च धनजालानि परितस्तमोधूमस्तोमोद्भवमलिनमानं च
तदनु । शरच्चन्द्रः शिल्पी रतिपतिमुदेऽसौ निजकरैः सुधां
संदोहाद्भुवनमवनं पाण्डुरयति ॥ ४४ ॥ रम्यं हर्म्यतलं

नवाः सुनयना गुञ्जद्विरेफा लताः शोन्मीलन्नमालतीसुर-
भयो वाताः सचन्द्राः क्षयाः । यथेतानि जयन्ति हन्त
परितः शशाण्यमोधानि मे तद्रोः कीदृगसां विवेकविभनः
कीदृक्प्रभोघोदयः ॥ ४५ ॥ अर्धं सुतो निशायाः सरमत-
सुरतायाससस्रसथाद्भः शोद्धतासखचृण्यो मधुमदविरती
हर्म्यपृष्ठे प्रवृद्धः । संमोगह्वान्तकान्ताशिथिलमुजलतावर्जितं
कर्करीतो ज्योत्स्नाभिन्नाच्छधारं न पिवति सलिलं शारदं
मन्दपुण्यः ॥ ४६ ॥ चेतः कर्पन्ति सत्सच्छदकुसुमरसासर-
सौरम्यलम्ब्यद्दङ्गीसगीतमक्षिभ्रुतिमुमगदितो वासराः शार-
दीनाः । किं च व्याकोशपद्भेरुहमधुरसुखी संचरच्चषरीक-
श्रेणीवेषीसनाया रमयति तरुणः पक्षिनीमंशुमाली ॥ ४७ ॥

अमरफौडा

अलक्षितकुचामोर्गं अमन्ती नृत्यभूमिपु । सरेणापि
सरोजाक्षी न लक्ष्यीकियते शरैः ॥ ४८ ॥ अमाल्यनीर्गे
अमरीपु किंचिच्छेलाशले चक्षल्लोचनायाः । कुचौ
कदाचिज्वपनं युवानो विलोक्य साफल्यमयापुररुणीः
॥ ४९ ॥ परिभ्रमन्त्या अमरीविनोदे नितम्बमिव्बाह्विगल-
हुकूलम् । निरोक्ष्य कम्पाश्चन कोमलास्त्राः पुंमावमन्याः
सुदशो वधाञ्छुः ॥ ५० ॥ यतो यतः पद्चरणोऽभिवर्तते

ततस्तन प्रेरितलोलुचोचना । निरर्तितप्रूरियनघ शिदते
भयादकामापि हि दृष्टिभिन्नमम् ॥ ५१ ॥ करौ धुनाना न-
पडवाहृती वृथा कृया मानिनि मा परिश्रमम् । उपेयुषी
कल्पन्ताभिरङ्गया कयं त्रितस्त्रसति पद्मदानलिः ॥ ५२ ॥
चेलाशलेन चलहारलताप्रनाहैर्वैणीगुणं च चन्द्रलया-
कृतेन । हेलाहितभ्रमरकभ्रमण्डलीमिदृशनयं रचयनीन
चिरं नतन्नः ॥ ५३ ॥ सुक्ते काश्चनकुण्डले निपातिते मानिक्य-
भूपामर्णौ कीर्णं कैलिसरोरुहे विगलिते सुक्ताकल्पे
सति । निःभस्याम्बुजलोचनाभ्रमरिकावृत्त्यावसाने पुन
प्राणेश्च्युतिसङ्कयेन हृदये हस्तारनिन्दं ददौ ॥ ५४ ॥

शरद्वारव्यः

वान्ति रम्ये रतिरुत्तरामिनीसुद्धोऽनिरुः । सत्य-
लोलपम्भिमल्लिकामोदनामिताः ॥ ५५ ॥ वान्ति कहार-
सुमगाः सत्सच्छदसुगन्धयः । धाता नपरतस्थानधू-
गमनमन्धराः ॥ ५६ ॥

शारदपथिकः

पङ्कानुपङ्गं पथि विभ्रन्त कथानशेषे च पयोदवृन्दे ।
मार्गेषु चन्द्रातपच्छिलेषु पदे पदे चस्तुररुधनीना-
॥ ५७ ॥ इह निचुलनिकुञ्जे वंशसमारमानि स्वपिपि
यदि सुहृत् पश्यति क्षेत्रमेतत् । इति पथिकमकजान्मार्ग
एवोपविष्टं वदति तरुणान्तं गोपिका साङ्गमङ्गम् ॥ ५८ ॥

हेमन्तवर्णनम्

हेमन्तहिमनिस्वन्दमलोक्य मनोमवम् । प्रहृष्टं सुभुज
चेतो रविर्देवो धनुर्देवौ ॥ १ ॥ इराशेन दारिद्रस वृष्ण
कृपणस्य च । अहो न विरमयेया हन्त हेमन्तयामिनी ॥ २ ॥
हेमन्ते बहुदोषाब्जे ह्यं गुणौ सर्वसमतौ । अयहशीतलं
वारि सुरतं खेदवर्जितम् ॥ ३ ॥

हेमन्तसमयस्वभावाख्यानम्

हे हेमन्त सरिय्यामि त्वय्यतीते गुणद्वयम् । अयन्न-
शीतलं वारि निशा च सुरतक्षमा ॥ ४ ॥ हसन्ती वा
हसन्ती वा हसन्ती वामलोचनाम् । हेमन्ते ये न सेनन्ते
ते नूनं दैवप्रक्षिता ॥ ५ ॥ वामिनो हन्त हेमन्तनिशि
शीतन्वरातुरा । जीरन्ति हरिणाहीना बक्षोजासुपरजिना-
॥ ६ ॥ अय शीतं यतीवर्ति सरीसर्ति समोरण ।
अपत्नीको मरीमर्ति नरीनर्ति कुचोन्मनान् ॥ ७ ॥
हिमधरदन्तकेशी मन्दद्युतिताका धृष्टिमिप ।
द्विगुणीभूता रजनी बृद्धेच शनैः शनैर्व्यति ॥ ८ ॥
अन्धरेण रमण्ये यामिन्यै वासराः प्रेषान् । अधिकं
ददौ निजाङ्गादथ सकुचित स्वयं तस्यौ ॥ ९ ॥
विरुमति मूर्धे विकसति शुक्लति चासङ्गते तन्मिन् ।
शिनिरे निःशुकुडम्ब. पङ्कजलीला समुद्रहृति ॥ १० ॥

र्धन्याप्रसूतस्य धेनु प्रसङ्गादङ्गाधिकासादितविक्रमस्य । धैर्य
 जयार्धनपराक्रमस्य हिमस्य कर्णस्य च को विशेषः ॥ ११ ॥
 अलं हिमानीपरिदीर्णगात्र समापित फाल्गुनसगमेन ।
 अत्यन्तमाकाङ्क्षितकृष्णवर्मा भीष्मो महारामाजनि मायतुल्य
 ॥ १२ ॥ अबिरलकलिनौघनप्रसून कुसुमितकुन्दसुगन्धिगन्ध
 वाह । शुभ्रमसमयजं चिराय लेभे विरलतुषारकणस्तुषार-
 काल ॥ १३ ॥ निचयिनि लवलीलताविकासे जनयति लोभ्र
 समीरणे च हर्षम् । विहृतिमुपययौ न पाण्डुसूनुश्चलति
 नयात्र जिगीषता हि चेत् ॥ १४ ॥ कतिपयसहकारपुष्प
 रम्यस्तनुहिनोऽप्यविनिद्रसिन्दुवार । सुरभिमुखहिमागमान्त
 शशी समुपययौ शिशिर सरैकबन्धु ॥ १५ ॥ गजपति-
 द्वयसीरपि हैमस्तुहिनयन्सरित पृथतापति । सलिल
 सततिमध्वगयोपितामत्ततातुतापकृतं दशाम् ॥ १६ ॥
 इदमयुक्तमहो महदैव यद्भरतनो सरयत्यनिलोऽन्यदा ।
 स्मृतसयौवनसोभ्ययोधरान्स्तुहिनस्तु हिनस्तु वियोगिन
 ॥ १७ ॥ प्रियतमेन यया सरुपा स्थित न सहसा सहसा
 परिरम्य तम् । श्लथयितु क्षणमक्षमताङ्गना न सहसा सहसा
 कृतवेषु ॥ १८ ॥ भ्रशामद्यत याऽधरपल्लवक्षतिरनावरणा
 हिममारुते । दशनरश्मिपटेन च सौत्कृतैर्निवसितेन सितेन
 सुनिर्वयौ ॥ १९ ॥ ऋणभृता सुतनो बलसीकृतस्फुरित
 दन्तामरीचिमयं दधे । स्फुटमिवावरणं हिममारुतेर्धृतया
 हुतयापरलेखया ॥ २० ॥ श्रुततुषारकणस्य नमस्तस्मिन्
 लताद्बुलितर्जनविभ्रमा । पृथुनिरन्तरमिष्टभुजाङ्तर वनित-
 यानितया न विवेहिरे ॥ २१ ॥ हिमकटावपि ता श्च
 श्रुशस्विदो युवतय सुतरापुष्पकारिणि । प्रकटयत्यनुराग-
 मृत्निर्गम सरस्य रमयन्ति विलासिन ॥ २२ ॥ प्रालेयशैल
 शिखरानिलसुभयोग प्रोत्सुलकुन्दमकरन्दहतालिङ्गन्द ।
 कालोऽयमातपति कुङ्कुमपङ्कपिङ्गप्रोङ्गुरस्यरमणीकुचसङ्ग
 योग्य ॥ २३ ॥ मुक्कहरितयगाना सीम्नि नीहारमाश्र सपदि
 निगतनिद्रा कौशिकान्ता क्षणान्ते । निदधति कमनीयकाणु
 घल्फकारं सरलितगलनालं जर्जरस्कारैरेफम् ॥ २४ ॥ लघुनि
 त्पुनुरीरे क्षेत्रयोगे ययाना ननकल्पलालस्रसरे सोपधाने ।
 परिहरति सुषुम् हाडिकद्रन्दमाराकुचकलशमहोष्णवदरेख
 स्तुषारः ॥ २५ ॥ अपि दिर्नैमणिरप्य श्लेशित शीतसधैरथ
 निधि निजमायां गाढमालिङ्ग्य दोर्म्याम् । स्वपिति पुनरुदुत्

१ न वाराणाशुपन्नस्य, पक्षे, -कुमारिकायां प्रकृतस्य २ धनु-
 रारिसंगमेनाङ्ग्रेण शरीरेभ्यः प्रकृतासादित संघासितो विक्रमो रेतना
 श्रोणशदानारिश्च पराक्रमो येन, पक्षे, -धनुविषयवाहदण्ड संघादिन
 पराक्रमो येन, ३ धनत्रयोदशरूपीन पराक्रमो बल यस्य; पक्षे, -
 धनत्रयोदशरूपीन पराक्रम ४ यय

सालसाङ्गस्तु तस्मात्किञ्च न भवतु दीर्घा हैमनी यामिनीयम्
 ॥ २६ ॥ जरीजूमल्लौढुधुमणिकरसदोहसदशस्फुरदीक्षित-
 प्रमुष्णतरतारुष्यसुभागाम् । हसन्ती हैमन्ते परिजन
 युता वा सुवदना हसन्ती सेवन्ते परिणतमहाभाग्यनिचया
 ॥ २७ ॥ वेगन्ते कपयो भृशं कृतजडं गोवाविकं न्ययति
 श्चा सुलीडुहरोदर क्षणमपि प्राप्यापि नैवोञ्जति । शीत
 तिन्यसनातुर पुनरसौ दीनो जन कूर्मवत्स्वान्यङ्गानि
 शरीर एव हि निजे निहोतुमाकाङ्क्षति ॥ २८ ॥ शीताभो
 रिच चूतनस्य रुचयो विद्या इवामेधसा विप्रातिक्रमिणा
 विभूतय इव क्षीबस्य घोषा इव । भावैः सवलित इव
 प्रियतमे दम्भङ्गय सुशुभा श्राद्धभूय तिरोभवन्ति सहसा
 हैमन्तिका वासरः ॥ २९ ॥ लज्जा प्रौढमृगीदृशामिव नवलीना
 रतेच्छा इव स्वैरिण्या नियमा इव सितरुच बुल्याङ्गना-
 नाभिय । दंपत्यो कल्हा इव प्रणयिता वाराङ्गनानाभिव
 प्राद्धभूय तिरोभवन्ति सहसा हैमन्तिका वासरः ॥ ३० ॥
 हैमन्ते दधिदुग्धसर्पिरशाना माङ्गिष्ठवासोभूत कार्मूर
 द्रवलिस्वाचरुषुप खिन्ना विचित्रै रतै । वृत्तोस्तनकामिनी
 जनकृताश्लेषा गृहाम्बन्तरे ताम्बूलीदलपूगपूरितमुखा धन्या
 सुख शेरते ॥ ३१ ॥ चक्रे चण्डरुचा सम रफमयौ
 हैमन्तपृथ्वीपतिर्ये च तत्र जिता दिवाकरकरारस्ते तेऽमुना
 तक्षणात् । कान्ताना कुचभूधरे निदधिरे मन्येऽहमेन तदा
 नो चेन्मन्दकर कथं दिनकरस्तस्यश्च तन्वीस्तन ॥ ३२ ॥
 प्रोद्यौढारविन्दुद्युतिभृति विदलकुन्दमाद्यहिरैके काले
 प्रालेयवातप्रचलविकसितोऽहाममन्दारदासि । येषा नो कण्ठ
 लमा क्षणमपि तुहिनशोददक्षा मृगाक्षी तेषामायामियाना
 यमसदनसमा यामिनी याति नूनम् ॥ ३३ ॥

कन्दुककीडा

पयोधराकारधरो हि कन्दुक करेण रोषादिव ताडते
 सुदु । इतीव नेनाकृतिमीतस्यल तस्या प्रसादाय
 पपात पादयो ॥ ३४ ॥ वनिताकरतारसामिहृत पतित
 पतित पुनरुत्तसि । विदित खलु कन्दुक ते हृदय
 वनिताधरसगमलुब्धमिव ॥ ३५ ॥ सानन्दकन्दुकविहार
 विधौ वपूना दोलायमानमणिकण्ठपनिकणेन । उडाथितेऽ
 सुवचितविहंगमेषु द्येना इव स्मृतिभुगे विशिखा विलम्बा
 ॥ ३६ ॥ सारदारधिनिकायां कर्णपादा मृताङ्गी रव्यगलित
 तालीपत्रताटङ्गमेकम् । बहति हृदयचोर कुङ्कुमन्यास
 गौर बलधितमिव नालं लोचनेन्दीनरस्य ॥ ३७ ॥
 अमन्दमणिपुररक्षणनचारवारिषं क्षणक्षानितमेषल्य
 ससन्तितारहारच्छटम् । इद तरलकण्ठान्वावनिशेषवाचारितं
 मनो हरति सुभ्रुन निमपि कन्दुककीडनम् ॥ ३८ ॥ अथ
 अरणपल्लवपदमन्दमपीरकं, परिस्यलुडुरोहृदयकण्ठ

मानांशुकम् । रणत्कनकमेखलं करसरोरुहाम्यां पुरः पतन्त-
मपराऽऽदे कुसुमकन्दुकं सुन्दरी ॥ ३९ ॥ वरुश्रीजित-
लजितेन्दुमलिनं कृत्वा करे कन्दुकं व्रीडाकौतुकमिथ्रमाव-
मनया तिर्यग्ग्रहन्त्याननम् । भृङ्गाप्रग्रहकृष्णकेतकदल-
स्पर्धावतीनां दशां दीर्घापाङ्गतैरङ्गकसुहृदां कोऽप्येव पात्री-
कृतः ॥ ४० ॥ व्यावल्गत्कुचमारमाकुलकचं व्यालोलहारा-
वलि प्रेङ्खत्कुण्डलशोभिगण्डशुगलं प्रलेदि वक्त्राम्बुजम् ।
शश्वद्चक्रप्रहारमधिकश्रांसं रसादेतया यस्मात्कन्दुक
सादरं सुमगया संसेव्यसे तत्कृती ॥ ४१ ॥ चञ्चले-
श्वलानि प्रतिसरणिचलव्यस्तवेणीनि बाहोर्विक्षेपाद्दक्षिणस्य
प्रचलितवलयस्फारकोलाहलानि श्वासवुत्सवद्वांसि द्रुत-
मितरकरोक्षेपलोलालकानि सस्तसञ्जि प्रमोदं दपति मृग-
दशां कन्दुकक्रीडितानि ॥ ४२ ॥ अस्माः सेदाम्बुविन्दु-
च्युततिलकतया व्यक्तवक्त्रेन्दुकान्तेवोरंवारण वेगप्रहणन-
गणनाकेलिवाचालितायाः । तत्यातोरेथानतालक्रममितदश-
स्वाण्डवोच्चालतालीलालित्याहोमिताः स प्रतिकलममुना
कन्दुकक्रीडितेन ॥ ४३ ॥

हेमन्तवायवः

दधत्वधरसुम्बनं नयनपङ्कजं सुद्रयत्यमन्दपुलकं मनागमल-
मङ्गमालिङ्गते । विचालयति चालकं चपललोचनानां
हृताचनोत्यविनयं मरुतिप्रिय इवैव हेमन्तिकः ॥ ४४ ॥
हृणीसीमन्तमुद्रां सपदि तरलयन्कीरकान्ताकुचान्तः स्वच्छ-
न्दश्रस्त्रवस्त्रालचपलतया लोलयन्हारवल्लीम् । प्रालेया-
वासपृथ्वीधरशिखरचलचारुवारिप्रवाहप्रक्षोमप्रतिमश्रीः प्रस-
रति परितो हेमनो गन्धवाहः ॥ ४५ ॥ नीत्वोच्चैर्विक्षिपन्तः
कृतसुहिनकणासारसद्गान्परागान्कौन्दानानन्दितालीनतितर-
सुदमीन्मूरिशो दिम्बुलेषु । एते ते कुङ्कुमाक्तस्त्रनकलशभरा-
स्फालनादुच्छ्रन्तः पीत्वा सीत्कारियकत्रं शिशुहरिणदशां
हेमना वान्ति वाताः ॥ ४६ ॥

हेमन्तपथिकः

आहृतोऽपि सहायैरेमीत्युक्त्वा विसुक्तनिद्रोऽपि । गन्तु-
मना अपि पथिकः संकोचं नैव शिथिलयति ॥ ४७ ॥ हेमन्ते
पथिकजनाः प्रियावियुक्ता लोहानां गृह्वहिरङ्गणे शयानाः ।
कन्दर्पाकुलमनसां निशासु तेषां शीतं किं लगति जगत्प्रकम्प-
कारि ॥ ४८ ॥ हेमन्ते हिमकरविम्बचारुरुक्या रामाया
सुदमुजपञ्जरे शयानाः । ये कालं परमसुरं नयन्ति तेषां शीतं
किं लगति जगत्प्रकम्पकारि ॥ ४९ ॥ हे पान्थ प्रियविप्रयोग-
दुतशुम्भालानभिज्ञोऽसि किं किं वा नास्ति तव प्रिया गतधुषः
किं वा विहीनो न्यिद । येनास्मिन्नवकुङ्कुमारुणरुचिव्यासद्ग-
धर्मोचिते कुन्दानन्दितमत्तपद्मदुकुले काले गृहाश्रिगतः

॥ ५० ॥ शीतार्तिप्रसरस्तथाकुलवदन्वासैः ससुलम्पिभिः पान्थै-
र्निर्दयतुच्छगोघननदद्वापारवैः सूचिताः । प्राप्यन्ते हिमपीडि-
तानि निमृत्तप्रोद्गोघना घनस्तोकालश्रुतीरकाः कचमपि
प्रासा गिरिग्रामकाः ॥ ५१ ॥ अन्योन्याहतिदन्तनादसुखरं
वक्रं मुखं कुर्वता नेत्रे शाशुकणे निमील्य पुलकव्यासङ्गि-
कङ्कयता । हा हा हेति सुनिष्ठुरं विवदता वाहू प्रसार्य क्षणं
पुण्याधिः पथिकेन पीयत इव ज्वालाहृतश्मशुणा ॥ ५२ ॥

शिशिरवर्णनम्

प्रावरणैरद्गारैर्गर्मगृहैः स्ननतैश्च दयितानाम् । संतर्जित-
माल्वानां निपतति शीतं दृष्टिषु- ॥ १ ॥

शिशिरसमयस्वभावाच्यानम्

कारणोत्पन्नकोपोऽपि सांप्रतं प्रमदाजनः । निशि शीता-
पदेशेन गाढमालिङ्गति प्रियम् ॥ २ ॥ एते ससुहस्रदासो रा-
जन्ते कुन्दकोकाः । शीतमीता लताकुन्दमाथिता इव तारकाः
॥ ३ ॥ अंशुकमिव शीतमयात्संस्त्यानत्रच्छलेन हिमघवलम् ।
अम्मोभिरपि गृहीतं पश्यत शिशिरस्य माहात्म्यम् ॥ ४ ॥
आचुम्ब्य विम्बाघरमङ्गवल्लीमालिङ्ग्य संसृष्ट्य कपोलपालिम् ।
श्रीखण्डमादाय करेण कान्तः संत्रासयामास सरोरुहाक्षीम्
॥ ५ ॥ तैपनस्तपति स मन्दमन्दं ज्वलनोऽपि ज्वलति स किंचि-
देव । शरणं शिशिरेश्य किं च यूनां युवतीनां स्ननयुग्ममात्र-
मासीत् ॥ ६ ॥ कुसुमयन्कलिनीरलिनीरवैर्मदविकासिमिराहित-
हुंकृतिः । उपवनं निरमर्त्सयत प्रियान्वियुवतीयुवतीः शिशि-
रानिति ॥ ७ ॥ उपचितेषु परेष्वसमर्थतां व्रजति काल-
वशाद्बलवानपि । तपसि मन्दगमस्त्रिभीषुमात्रहि महाहिमहा-
निकरोऽभवत् ॥ ८ ॥ अमिषेपेगथिपुं सुवनानि यः सरमि-
वास्थत लोप्रजश्रयः । क्षुमितसैन्यपरागविपाण्डुरद्युतिरयं
तिरयन्नुदमूदिशः ॥ ९ ॥ शिशिरमासमपास गुणोऽस्य नः क इव
शीतहरस्य कुचोष्मणः । इति धियास्तस्यः परिरेमिरे घनमतो
नमतोऽनुमताभ्रियाः ॥ १० ॥ अधिलवङ्गममी रजसाधिकं मलि-
नितासुमनोदलतालिनः । स्फुटमिति प्रसवेन पुरो हसरसपदि
कुन्दलता दलतालिनः ॥ ११ ॥ द्वारं गृहस्य पिहितं शय-
नस्य पार्श्वे बह्निर्जलत्युपरि तूल्यतो गरीयान् । अद्धानुकूल-
मनुरागवशं कलत्रमित्यं करोति किमसौ स्वपतस्तुपारः
॥ १२ ॥ बह्नेः शक्तिर्जलमिव गता दर्शनाद्वाहृष्टेर्निर्लो-
द्गन्धे नवमरुक्के वर्तते पुष्पकार्यम् । शीतनासं दधदिव
रविर्याति सिन्धोः कृन्दातुः शीतैर्भीता इव च दिवसाः
सांप्रतं संकुचन्ति ॥ १३ ॥ पीनोत्तुङ्गपयोधराः परिलसत्सं-
पूर्णचन्द्राननाः कान्ता नैव गृहे गृहे न च दृढं जाल्यं न
कौशमीरजम् । ताम्बूलं न च तूलिका न च पटी तैलं न

गन्धाविलं सद्यो गोघृतपाचिता न वटका शीत कथं गम्यते
॥ १४ ॥ खड्गीसीमनि गोरसार्द्रमशनं भुक्त्वा परीत्याऽर्भ
वैरम्याद्यो सकृप्रीधुयन्ननिन्दं हर्षात्समाकर्णयन् । शोते
सहतगोगणोष्मणि गृहे क्षस्ताम्बरा मेहिनीमालिङ्ग्यागणय-
त्रिशासु तुहिनं प्रोद्गामर पामर ॥ १५ ॥

दृढशीलनकीडा

न पाणिप्रच्छाद्य नयनयुगमत्यायतमिदं नितम्बसौदा
र्यात्परितगतियोगोऽप्यसुलभ । अतिस्त्रलौ पाणी स्तनभर
निरोधात्त मिलितौ निमीलक्रीडाया कलुषयसि मुग्धे किमिति
न ॥ १६ ॥ नैतस्या प्रसृतिद्वयेन सरले शक्ये पिधातु दृशौ
सर्त्रैर विलोभयते सुखसाशिन्योत्सन्नविता नैरियम् । इत्थं
बालतया सखीभिरसकृद्दृष्टमीलनाकेलिपु व्यापिद्वा रजनीयुखे
च नयने स्वे गर्हते कन्यका ॥ १७ ॥

शिशिरवायवः

केशानाकुलयन्दरात् सुकुलयन्वासो बलादाक्षिपन्नातन्य
न्मुलकोद्रमं प्रकटयन्नावेगकम्प गते । चारवारसुदारसीकृत
मर्द्वन्तच्छदं पीडयन्प्राय शैशिर एष सप्रति मरुकान्तासु
कान्तायते ॥ १८ ॥ चुम्बन्तो गण्डभित्तीलकवति सुखे सीरकृ-
तान्धादधाना वक्ष सूक्तमुनेषु स्तनभरपुलकोद्भेदमापादयन्त ।
ऊरुनाकम्पयन्त पृथुजयनतदात्संसयन्तोऽशुकानि व्यक्त
कान्ताजनाना विटचरितभृत शैशिरा वान्ति वाता ॥ १९ ॥

शिशिरपथिकः

पुण्यासौ पूर्णवाञ्छ प्रथममगणितप्रोपदोष प्रदोषे पान्थ
सुखा यथेच्छं तदनु तनुवृणे धामनि ग्रामदेव्या । उक्तम्यी
वर्षटां जेरति परिजडे छिद्रिणि च्छिरत्रिद्रे वाते वाति
प्रकामं हिमकणिनि कणत्कोणत कोणमेति ॥ २० ॥ संविधो
ग्रामदेव्या वृटपटितकुटीकुम्पकोपैकदेशे शीते सपाति वापौ
हिमकणिनि रणदन्तपङ्कद्वयाम् । पान्थ कन्या निशोथे परि-
कुथितजरत्तनुसतानगुनी ग्रीवापादाप्रजानुप्रहणवटचटत्पर्षटा
प्रावृणोति ॥ २१ ॥ आरत्वासीपवन्देर्विरचितसुदुग्धप्रस्तान्त
निर्गण्णे सशीर्गप्रथिकन्याविवरयराविशच्छटीतवातामिभूतै ।
नीता वृच्छेण पान्थे श्मिभिरिव निभिडं जानुसकोचकुञ्जैरन्त
दुर्वाद्दु खद्विगुणतच्छतायामयामास्त्रियामां ॥ २२ ॥

स्त्रीस्वभावनिन्दा

अदेते साहस माया मूर्खत्वमस्तिरोमता । अशौचं निर्द-
यत्व च स्त्रीणां दोषा स्वमानजा ॥ १ ॥ गियो क्षकरणा ब्रू
दुर्मैर्पा पिययाहसा । मन्त्वत्यार्योऽपि विश्रम्भं पति भ्रात
रमस्युत ॥ २ ॥ गियो हि नाम सन्वेता निर्सेर्गादेव

पण्डिता । पुरुपाणा तु पाण्डित्य शास्त्रेणैवोपदिश्यते ॥ ३ ॥
विधेयालीकविश्रम्भमज्ञेषु त्यक्तसौहृदा । नवं नवम
मीप्सन्त्य पुश्र्वत्य खैरैवृत्तय ॥ ४ ॥ जल्पन्ति सौधमयेन
पर्यन्त्यन्यं सविभ्रमम् । हृदये चिन्तयन्त्यन्यं प्रिय को
नाम योषिताम् ॥ ५ ॥ स्त्रीणा द्विगुण आहारो लज्जा चापि
चतुर्गुणा । साहस षड्गुणं चैव कामश्चाष्टगुण स्युत ॥ ६ ॥
अन्त कूरा सौम्यसुखा अगाधहृदया स्त्रिय । अन्तर्विषा
वहि सौम्या मक्ष्या विपकृता इव ॥ ७ ॥ कामनाश्च किरितेन
विर्दिता मूढचेतसाम् । नार्यो नैरविहगानामन्न बन्धनवर्गगुण
॥ ८ ॥ दर्शनाद्वरते चित्तं स्पर्शनाद्वसते बलम् । सगमा
द्वसते वीर्यं नारी प्रत्यक्षराक्षसी ॥ ९ ॥ चतुर सृजत
पूर्वमुपायास्तेन वेधसा । न सृष्ट पञ्चम कोऽपि गृह्यते
येन योषित ॥ १० ॥ स्त्रियस्तु य कामयते सनिकर्तुं च
गच्छति । ईषत्यकुरुते सेवा तं तमिच्छन्ति योषित ॥ ११ ॥
स्थान नास्ति क्षेणो नास्ति नास्ति प्रार्थयिता नर । तेन
नारद नारीणा सतीत्वमुपजायते ॥ १२ ॥ यो मोहान्म
न्यते मूढो रक्त्यं मम कामिनी । स तस्या वशगो निल
भवेत्क्रीडाशैकुन्तवत् ॥ १३ ॥ अनर्थात्त्वान्मनुष्याणा मया
त्परिजनस्य च । मर्यादायाममर्यादा स्त्रियस्तिष्ठन्ति सर्वथा
॥ १४ ॥ नासा कश्चिदगम्योऽस्ति नासा च वयसि स्थिति ।
विरूप रूपवन्त वा पुनानित्येव सुञ्जते ॥ १५ ॥ रक्तो
ऽभिजायते भोग्यो नारीणा शार्ङ्गको यथा । घृष्यते यो दशा
लम्बो नितम्बे विनिवेशित ॥ १६ ॥ अलक्तको यथा
रक्तो निष्पीड्य पुरुषस्तथा । अबलाभिर्यलाद्रक्त पादशूले
निपात्यते ॥ १७ ॥ शम्बरस्य च या माया या माया
नमुचेरपि । बले चुम्बिन्नेश्वैव सर्वास्ता योषितो विद
॥ १८ ॥ हसन्त प्रहसन्त्येता रुदन्तं प्ररुदन्त्यपि । अप्रिय
प्रियवाक्यैश्च गृह्णन्ति कालयोगत ॥ १९ ॥ उशना वेद
यच्छास्त्रं यच्च वेदं ग्रहस्पति । स्त्रीनुद्वाना न विशिष्येत
तस्माद्रक्ष्या कथं हि ता ॥ २० ॥ अरुतं सत्यमित्याहुः
सत्य चापि तथानृतम् । इति यास्ता कथं धीरै सरक्षा
पुरपैरिह ॥ २१ ॥ अन्तर्विपमया खेता वहिश्चैव मनोरमा ।
गुञ्जाफलसमाकारा योषित केन निर्मिता ॥ २२ ॥ यदि
स्यात्पावक शीत प्रोष्यो वा शशत्यच्छन । स्त्रीणा तथा
सतीत्यं स्याद्यदि स्यादुर्जनो हित ॥ २३ ॥ या मार्या
दुष्टचरिता सतत वल्हप्रिया । मार्यारूपेण सा जेषा
विदधैर्दोषणा जरा ॥ २४ ॥ तस्मान्मन्वप्रयत्नेन नामापि परि-
पन्थैव । स्त्रीणामिह हि सर्वासा य इच्छेत्सुखमाप्नत

१ कचरिषासम् २ कुडदा- ३ शेष्यावृषव- ४ हर
५ मित्तन ६ प्रसूना ७ नरा ष्व विरंणा पश्चिहोणाम् ८ पद-
९ सन्वित्तपामर १० शोदापि पातिर विराम्यो द्वि वी
यथा भाषाणि करोति तद्वत् ११ पद .

॥ २५ ॥ के नाम न विन्दयन्ति मिथ्याज्ञानाजितम्बिनीम् ।
रम्यां बुद्धोपसर्पन्ति ये ज्वालां शलभा इव ॥ २६ ॥ यद-
न्तस्त्रज जिहायां यजिहायां न तद्वह्निः । यद्वह्निस्त्रज कुर्वन्ति
विचित्रचरिताः स्त्रियः ॥ २७ ॥ ताडिता अपि दण्डेन
शस्त्रैरपि विषण्डिताः । न वशं योषितो यान्ति न दानैर्न
च संस्त्रैः ॥ २८ ॥ आस्तां तावत्किमन्येन दौतात्म्येनात्र
योषिताम् । विघृतं स्रोदरेणापि म्रन्ति पुत्रमपि स्वकम्
॥ २९ ॥ रूक्षायां श्रेहसंमारं कठोरायां सुमार्दवम् । नीर-
सायां रसं बालो बालिकायां विकल्पयेत् ॥ ३० ॥ भोज-
नाच्छादने दद्याद्दुत्काले च संगमम् । भ्रूणपायं च नारीणां
न तामिर्मन्त्रयेत्सुधीः ॥ ३१ ॥ यत्र स्त्री यत्र कितवो बालो
यत्र प्रशासिता । राजत्रिभूलां याति तद्गृहं मार्गनोऽब्रवीत्
॥ ३२ ॥ तावत्साल्पुत्रसन्नासस्त्रायद्गुरुजने रतः । पुरुषो
योषितां यावन्न शृणोति वचो रहः ॥ ३३ ॥ एताः स्वार्थं-
परा नार्यः केवलं स्वसुखे रताः । न तासां बहमः कोऽपि
सुतोऽपि स्वसुखं विना ॥ ३४ ॥ यदि स्वाच्छीतलो बहि-
श्चन्द्रमा दहनात्मकः । सुखादः रागरः स्त्रीणां तस्सतीत्यं
प्रजायते ॥ ३५ ॥ संगतानि मृगाक्षीणां तडिद्विलसितान्यपि ।
क्षणद्वयं न तिष्ठन्ति घनारब्धान्यपि स्वयम् ॥ ३६ ॥
उत्तमानामपि स्त्रीणां विश्वासो नैव विद्यते । राजप्रियाः कैर-
विष्यो रमन्ते मधुपैः सह ॥ ३७ ॥ न लज्जान विनीतत्वं
न दाक्षिण्यं न मीरुता । प्रार्थनामात्र एवैकः सतीत्ये कारणं
स्त्रियाः ॥ ३८ ॥ न दानेन न मानेन नार्जवेन न सेवया ।
न श्लेषेण न शालेषेण सर्वथा विपमाः स्त्रियः ॥ ३९ ॥
सुरूपं पुरुषं दृष्ट्वा भ्रातरं यदि वा सुतम् । योनिः क्षिप्रति
नारीणामामात्रमिधाम्मसा ॥ ४० ॥ न स्त्रीणामप्रियः
कश्चिद्विद्यो वापि न विद्यते । गावस्तृणनिवारण्ये प्रार्थयन्ति
नवं नवम् ॥ ४१ ॥ कुलीना रूपवत्यश्च नायवत्यश्च
योषितः । मर्यादासु न तिष्ठन्ति स दोषः स्त्रीषु नारद ॥ ४२ ॥
सम्यग्ज्ञानधर्मतः प्रतिरूपान्द्रो स्थितान् । पतीनां तटमा-
साद्य नालं नार्यः प्रतीक्षितुम् ॥ ४३ ॥ न भयान्नायुत्रको-
शास्त्रार्थहेतोः कथंचन । न ज्ञातिकुलसंबन्धारिखयस्तिष्ठन्ति
मर्त्येषु ॥ ४४ ॥ माघति प्रमदां दृष्ट्वा सुरां पीत्वा न
माघति । यस्याद्दृष्टिमदा नारी तस्मात्तां परिवर्जयेत् ॥ ४५ ॥
यौवने वर्तमानानां मृष्टामरणवाससाम् । नारीणां सैर-
वृत्तीनां स्पृहयन्ति कुलधियः ॥ ४६ ॥ या हि शश्वद्बहुमता
रक्ष्यन्ते दयिताः स्त्रियः । अपि ताः संग्रसज्जन्ते कुञ्जान्य-
जडवामनैः ॥ ४७ ॥ पशुह्यपि च देवर्षे ये चान्ये
कुरिसता जनाः । स्त्रीणामगम्यो लोकेऽभिज्ञासि कश्चिन्महा-
सुने ॥ ४८ ॥ अलामत्युरूपार्णां हि भयात्परिजनस च ।

वधवन्धमयाचैव तथा गुप्ता हि योषितः ॥ ४९ ॥ लोका-
नामपि दातारं कर्तारं मानसान्त्वयोः । रक्षितारं न हृष्यन्ति
मर्तारं परमत्रियः ॥ ५० ॥ न काममोगान्बहुलाञ्जलका-
रार्थतंचयान् । तथा हि बहु मन्यन्ते यया रत्याः परिग्रहम्
॥ ५१ ॥ असद्वर्मस्वयं स्त्रीणामस्माकं भवति प्रमो । पापी-
यसो नरान् यद्वै लज्जां त्यक्त्वा भजन्ति ताः ॥ ५२ ॥
अविद्वांसमलं लोके विद्वांसमपि वा पुनः । प्रमदां ह्युत्थयं नेतुं
कामक्रोधवशातुगम् ॥ ५३ ॥ यस्य स्त्री तस्य भोगेच्छा
निःस्त्रीकस्य ह भोगम् । स्त्रियं त्यक्त्वा जगत्त्यक्तं जगत्त्य-
क्त्वा सुखी भवेत् ॥ ५४ ॥ यस्य निद्रासहस्रं स्वास्वीवे-
त्साप्रशतं च यः । अनन्यकर्मा स्त्रीदोषान्मोऽप्यनुक्त्वा लयं
ब्रजेत् ॥ ५५ ॥ न विषेण न श्लेषेण नाश्रिना न च मृत्युना ।
अप्रतीकारपाहृत्याः स्त्रीभिरेव स्त्रियः कृताः ॥ ५६ ॥ नयन-
विकारैरन्यं वचनैरन्यं विचेष्टितैरन्यम् । रमयति सुरतेनान्यं
स्त्री बहुरूपा निजा कस्य ॥ ५७ ॥ स्त्रीषु न रागः कार्यो
रक्तं पुरुषं स्त्रियः परिमवन्ति । रक्तैव हि रन्तव्या विरक्त-
मावा तु हातव्या ॥ ५८ ॥ हृदयं हरन्ति नार्यो मुनेरपि
भ्रूकटाक्षविद्वेषैः । दोर्मूलनाभिदेशं प्रदर्शयन्त्यो महाचक्षुः
॥ ५९ ॥ सुसुखेन वदन्ति बल्युना प्रहरन्त्येव शितेन
चेतसा । मधु तिष्ठति वापि योषितां हृदये हालहलं गह-
द्विपम् ॥ ६० ॥ अत एव निपीयतेऽप्यो हृदयं सुष्टिभिरेव
ताड्यते । पुरुषैः सुखलेशवक्षितैर्मधुशुन्यैः कमलं यथालिभिः
॥ ६१ ॥ गुणाश्रयं कीर्तियुतं च कान्तं पतिं विवेधे सघनं
रतिज्ञम् । विहाय शीघ्रं वनिता ब्रजन्ति नपन्तरं शील-
गुणादिहीनम् ॥ ६२ ॥ ससुदवीचीव चल्स्वमावाः संध्याप्र-
लेखेव सुहृतरागाः । स्त्रियो ह्यतार्थाः पुरुषं निरथे निर्पी-
डितालक्तकवत्यजन्ति ॥ ६३ ॥ स्त्रियो हि मूलं निधे-
नस पुंसः स्त्रियो हि मूलं व्यसनस पुंसः । स्त्रियो हि मूलं
नरकस्य पुंसः स्त्रियो हि मूलं कलहस्य पुंसः ॥ ६४ ॥
अपण्डितास्ते पुरुषा मता मे ये स्त्रीषु च श्रीषु च विश्व-
सन्ति । श्रियो हि कुर्वन्ति तथैव नार्यो मुनंगकन्यापरि-
सर्पणानि ॥ ६५ ॥ अन्यं मनुष्यं हृदयेन कृत्वा अन्यं ततो
दृष्टिभिराह्वयन्ति । अन्यत्र मुञ्चन्ति मद्प्रचेकमन्यं शरीरेण
च कामयन्ते ॥ ६६ ॥ नातिप्रसङ्गः प्रमदासु कार्यो नेच्छे-
द्वलं स्त्रीषु विवर्षमानम् । अतिप्रसक्तैः पुरुषैर्यतसाः
श्रीडन्ति काकैरिव लूनपशैः ॥ ६७ ॥ कुर्वन्ति तावद्यथमं
प्रियाणि यावन्न जानन्ति नरं प्रसक्तम् । श्लाघाय ते ममथ-

१. प्रतीकाररक्षितं पाहृत्यं शीघ्रं वासां ता- २. रत्नम्. ३. सायं-
नामप्रिय क्षणमनुरागिण्यः. ४. निष्पीडितलाशारनरचितकार्यवद-
५. मरणस्य. ६. दुःस्वस्य.

पाशवद् अस्त्रामिप मीनमिषोद्धरति ॥ ६८ ॥ समोह
यति मदयन्ति विडम्बयन्ति निर्भर्त्सयन्ति रमयन्ति विषा
दयन्ति । एता प्रविश्य सदयं हृदय नराणा किं नाम
वामनयना न समाचरन्ति ॥ ६९ ॥ स्त्रीणामशिक्षितपटुव्य
ममातुपीणा सदृश्यते किमुत या परिबोधवत्य । प्रागन्त
रिक्षपन्ननात्स्वमपत्यज्ञातमन्यद्विजै परभृता किल पोपयन्ति
॥ ७० ॥ अन्नङ्कुरितकूर्चक स तु सितोपलाब्ध पय स एव
घृतकूर्चक सलघणाभ्युत्क्रोपम । स एव सितैकूर्चक
कथितगुग्गुल्लद्वेगङ्गद्वयति हरिणीदशा प्रियतमेषु भावास्त्रय
॥ ७१ ॥ गृणु हृदय रहस्य यत्प्रशस्त मुनीना न खलु न
खलु योषित्सतिधि संविधेय । हरति हि हरिणाक्षी क्षिप्र
मक्षि क्षुप्रै पिहितशामतनुन चित्तमप्युत्तमानाम् ॥ ७२ ॥
शास्त्रज्ञोऽपि प्रकटविनयोऽप्यात्मबोधेऽपि गाढ ससारेऽस्मि
न्भवति विरलो भाजन सद्गतीनाम् । येनैतस्मिन्निरयनगर
द्वारसुद्राटयन्ती वामाक्षीणा भवति कुटिला झूलता कुंभि
केव ॥ ७३ ॥ अपसरत रे दूरादस्मात्कटाक्षविधानलाव्यकृ
तिविषमाघोषित्सर्पाद्विलासफणाभृत । इतरकणिना दृष्ट
शक्यश्चिकित्सितुमोषधेश्चद्रुल्यनितानभोगिप्रसू त्यजन्ति हि
मद्यिग ॥ ७४ ॥ स्वातन्त्र्य पितृयद्विदरे च यसतिर्यज्ञो
त्सवे सगतिगौडीपूरुषसनिधाननियमो वासो विदेशे तथा ।
ससर्गे सह पुश्रलीभिरसङ्कटचोर्निजाया क्षति पटुवार्धक
मोषित्त प्रयसन नाशस्य हेतु स्त्रिय ॥ ७५ ॥ अग्राह्य
हृदय तथैव वदन र्यद्वर्षणातर्गत भौव पर्वतसुसममार्ग
विषम स्त्रीणा न विज्ञायते । चित्त पुंश्वरपत्रतोयतरल विद्व
द्विराशसित नारी नाम विषाङ्कुरैरिव लतादोवै सम वर्धिता
॥ ७६ ॥ एकेन क्षितपाटलाधररुचो जल्पन्त्यनल्पक्षर
वीक्षन्तेऽन्यमित स्फुटरकुसुदिनीफुडोहसहोचना । दूरोदार
चरित्रचित्रविभव ध्यायन्ति चान्य धिया केनेत्य परमार्थ
तोऽर्धवदिव प्रेमासि वामभुवाम् ॥ ७७ ॥ कार्यक्षय स्तन
योर्दोशोरलताऽस्लीक मुखे दृश्यते कौटिल्य कचसचये प्रव
चने मान्य त्रिके स्थूलता । भीरुव्य हृदये सदैव कथित
मायाप्रयोग प्रिये यासा दोषगणो गुणा मृगदशा ता किं
नराणा प्रिया ॥ ७८ ॥ भर्ता यद्यपि नीतिशास्त्रनिपुणो
विद्वैन्कुलीनो युवा दाता कर्णसम प्रसिद्धविभव शृङ्गार
दीक्षागुरु । स्वप्राणाधिककल्पिता स्ववनिता स्नेहेन सला
लिता त कान्त प्रविहाय सैव शुवती जार पति वाञ्छति

॥ ७९ ॥ आलापैर्मधुरैश्च काश्चिदपरानालोकितै सक्षितैरन्वा
न्विभ्रमतल्पनाभिरितरानङ्गैरनङ्गोऽङ्गलै । आचारैश्चतुर् पर
नभिनवैरन्या-भ्रुव कम्पनैरित्यं काश्चन रञ्जयन्ति सुदो
मन्ये मनस्वन्वथा ॥ ८० ॥ हासस्तूकलिकाप्रदीपनपटुहंसा
द्विनेजानन तन्वज्या विपजातमेव भुजगी वेणी च रोमावलि ।
कि च श्रीफलसुन्नतस्तनमर काम मनस्त्रामिमा सर्वाकार
विषोभमूर्तिभवला प्राप्यापि यञ्जीवति ॥ ८१ ॥ सुकाहारलता
रणन्गमिमया हेमास्तुलाकोटयो राग कुङ्कुमसमव सुरम्य
पौष्यो विचित्रा सज । वासश्चित्रदुकूलमल्पमतिभिर्गां
महो कथित बाह्यान्त परिपश्यता तु निरसो नारीति
माञ्ज कृत ॥ ८२ ॥ आवर्त सययानामविनयमवन
पत्तन साहमाना दोषाणा सनिधान कपटशतमय क्षेत्रम
प्रत्ययानाम् । दुर्ब्राल यन्महद्भिर्नरवरघृपमै सर्वमायाकण्ठ
स्त्रीयत्र केन लोके विषममृतमय धर्मेनशाय सृष्टम् ॥ ८३ ॥

सतीवर्णनम्

यस्य भार्या सुविदक्षा भर्तारमनुगामिनी । नित्य मधुर
वक्त्री च सा रमा न रमा रमा ॥ १ ॥ नित्य ज्ञाता सुगधा
च नित्य च प्रियवादिनी । अल्पसुहृदमितवक्त्री च देवता
सा न मानुवी ॥ २ ॥ असारभूते ससारे सारभृता नित
स्मिनी । इति सत्स्वित्य वै शमुरघोञ्जि पार्वती दूष्यै ॥ ३ ॥
सैव साध्वी सुमक्तश्च सुब्रह्म सरसोऽब्जव । वैक सजा
यते यसा करादप्युद्रादपि ॥ ४ ॥ रूपसपन्नमैर्गम्य
धर्मप्राय प्रियवैदम् । कुलीनमनुकूल च कैलञ्ज कुञ्ज लम्बते
॥ ५ ॥ न गृह गृहमित्याहुर्गृहिणी गृहमुच्यते । गृह तु
गृहिणीहीन कान्तारादतिरिच्यते ॥ ६ ॥ वृक्षमूलेऽपि
दयिता यत्र तिष्ठति तद्गृहम् । प्रासादोऽपि तथा हीनो ह्यरण्य
सदृश स्मृत ॥ ७ ॥ तावत्कुलस्त्रीमर्यादा यावदंजा
वगुण्डनम् । हृते तस्मिन्कुलस्त्रीभ्यो वरं वेद्याज्ञनाजव
॥ ८ ॥ कार्यं दासी रतौ वेद्या भोजने जननीसमा ।
विपत्तौ बुद्धिदात्री च सा भार्या सर्वदुर्लभा ॥ ९ ॥ नश्य
भावेन सुमना सुजता सुसमाहिता । अनन्यचिन्ता सुसुखी
भर्तु सा धर्मचारिणी ॥ १० ॥ न कार्येषु न भोगेषु नैश्वर्ये
न सुखे तथा । स्पृहा स्वाच्च यया भर्तु सा नारी सुख
भागिनी ॥ ११ ॥ कैल्योत्थानपरा नित्य गुरुशुभ्रणे रता ।
सुसमृष्टगृहा चैव गोशङ्कुकृतलेपना ॥ १२ ॥ श्रद्धाशुभ्रयो
पादौ तोपयन्ती पतिव्रता । मातापितृपरा नित्य या

१ अनुद्वन्द्वमस्तु २ शर्करायुक्त दुग्धमिव सुखावह ३ सितकूर्चक
स्तु स्त्रीणा कथितगुग्गुल्लद्वेगङ्गजनक न कथमपि सतोपजनक इत्यर्थे
४ 'नारी' इति लोके ५ प्रमाणम् ६ प्रवास ७ चित्ताभिमानम्
८ पर्वतस्वप्नसममार्गवदतिकठिन ९ कमलपत्रगतजलविन्दुवच्चञ्चलम्
१० उपदेश

१ पवित्रा २ लक्ष्मी ३ पत्न्यात्म, पत्नी-बालक ४ सौन्दर्य
पूर्णम् ५ सम्यक्चरचतुरम् ६ प्रेमवद्बलम् ७ मधुरमापि ८ पत्नी
९ लब्धाया भवगुण्डन संवरणम् १० प्रातरुत्थाननिवधता

नारी सा पतिव्रता ॥ १३ ॥ पतिर्हि देवो नारीणां पति-
 र्बन्धुः पतिर्गतिः । पत्युर्गतिसमा नास्ति दैवतं वा यथा
 पतिः ॥ १४ ॥ बालया वा सुवत्या वा वृद्धया वापि योषि-
 ता । न स्वातन्त्र्येण कर्तव्यं किंचित्कार्यं गृह्येष्वपि ॥ १५ ॥
 नास्ति स्त्रीणां पृथग्यज्ञो न व्रतं नाधुषोपणम् । पतिं शुभ्र-
 पते येन तेन स्वर्गे महीयते ॥ १६ ॥ पाणिग्राहस्य साध्वी
 स्त्री जीवतो वा मृतस्य वा । पतिलोकममीप्सन्ती नाचरे-
 त्किंचिदप्रियम् ॥ १७ ॥ सदा प्रहृष्टया भाव्यं गृहकार्यं च
 दक्षया । सुसंस्कृतोपस्करया व्यये चासुक्तहस्तया ॥ १८ ॥
 जीवति जीवति नाये मृते मृता या मुदा युता मुदिते ।
 सहजब्रह्महरसाला कुलवनिता केन तुल्या सात् ॥ १९ ॥
 प्रतिरजनि प्रतिदिवसं विहर वहिश्चण्डि डिण्डिमं दत्त्वा ।
 कोणवधुदन्वलितीर्विशं पुनराकुलीभवति ॥ २० ॥ दीप-
 दशा कुलसुवती वैदग्ध्यैर्नैव मलिनतामेति । दोषा अपि
 भूपायै गणिकायाः शशिकलायाश्च ॥ २१ ॥ प्रतिपक्षेणापि
 पतिं सेवन्ते मर्तृवत्सलाः साध्व्यः । अन्यरुदितां शतानि
 हि समुद्रगाः प्रापयन्त्यग्निम् ॥ २२ ॥ तल्पे प्रभुरिव
 गुरुरिव मनसिजगत्त्राये श्रमे मुजिष्येव । गेहे श्रीरिव गुरुजन-
 पुरतो मूर्तेयं सा मीढा ॥ २३ ॥ ढक्कामाहृत्य मदं वितन्वते
 करिण इव चिरं पुरयाः । स्त्रीणां करिणीनामिव मदः पुनः
 सःकुलनाशाय ॥ २४ ॥ अकरुण कातरमनसा दर्शितनीरा
 निरन्तरालेयम् । त्वामनुधावति विसुखं गङ्गेव भगीरथं
 दृष्टिः ॥ २५ ॥ परपतिनिर्दयकुलटाशोपित शठ नेर्षया न
 कोपेन । दग्धममतोपतसा रोदिमि तव ताननं वीक्ष्य ॥ २६ ॥
 कार्येषु मन्त्री करणेषु दासी भोज्येषु माता शयनेषु रम्मा ।
 धर्मेषु कुला क्षमया धरित्री भार्या च पाहुष्यवतीह दुर्लभा
 ॥ २७ ॥ बहिर्न लोला दृग्पाङ्गमूलादुपैति कूलादिव साग-
 रोर्मिः । न वा सतीनामभिलाषबन्धं व्यनक्ति गन्धं कलि-
 केव चेतः ॥ २८ ॥ लज्जावशावनतमन्यरदृष्टिपार्तं यैकु-
 म्भितं कुलवधुवदनारविन्दम् । तेपामनेकपुरुषप्रणतिताथरेषु
 सक्तिः कथं भवति वेशवधुसूत्रेषु ॥ २९ ॥ नातः परं कुल-
 मतः परतो न शीलं नातः परं च करुणासदनं भृगाक्षयाः ।
 यद्वापान्दिन्द्रपरधवतोऽपि पत्युरुत्सङ्गितेन चरणेन तया-
 पनिन्ये ॥ ३० ॥ भानाशिवर्धनमहौषधमेतदेव स्त्रीणां सपत्न-
 वनिताहयकीर्तनं यत् । अय्याजनिर्भरभयप्रणतोत्तराणा
 मन्ये विशेषत इदं कुलकन्यकानाम् ॥ ३१ ॥ पदन्वातो
 गेहाद्द्विर्द्विहृक्कारोपणसमो निजैवासादन्त्यज्ञवनमपरद्वीप-
 तुलितम् । वचो लोकात्म्यं कृपणधनतुल्यं मृगदृशः पुमानन्यः

कान्ताद्विधुरिव चतुर्थीसमुदितः ॥ ३२ ॥ चतुर्थेऽहि
 स्त्रातां त्रिदिनविरहात्पाण्डुवदना रजोमुक्तां तन्त्रीं चपल-
 नयनां कामकलिताम् । हिमत्वद्भार्जारीमलयमवगन्ध-
 प्रणयिनीमधन्यः को मुञ्चेत् च्युतकुसुमरोषामिव लताम् ॥ ३३ ॥
 गतागतकुतूहलं नयनयोषाद्वावधि सिन्धुं कुलनतसुधा-
 मपर एव विश्राम्यति । वचः प्रियतमस्युरतेरतिथिरेव कोप-
 क्रमः कदाचिदपि चेतदा मनसि केवलं मज्जति ॥ ३४ ॥
 भक्तिः प्रेयसि संश्रितेषु करुणा श्वश्रुषु नम्रं शिरः प्रीतिर्या-
 तुषु गौरवं गुरुजने क्षाणितः कृतागस्यपि । अम्लाना कुल-
 योषिता व्रतविधिः सोऽयं विवेयः पुनर्मद्भर्तृद्वयिता इति पिय-
 सखीबुद्धिः सपत्नीष्वपि ॥ ३५ ॥ अश्रुत्यानसुपागते गृह-
 पतौ तद्भाषणे नम्रता तत्पार्श्वार्थिदृष्टिरासनविधिसस्पोर्ष-
 चर्या स्वयम् । सुप्ते तत्र शयीत तत्प्रथमतो जहाच्च शय्या-
 मिति प्राञ्चैः पुत्रि निवेदितः कुलवधूसिद्धान्तधर्मागमः
 ॥ ३६ ॥ शुश्रूषस्य गुरुकुरु प्रियसखीवृत्तिं सपत्नीजने
 मर्तुर्विप्रकृतापि रोपणतया मा सः प्रतीपे गमः । मृष्टिष्ठं भव
 दक्षिणा परिजने भोगेष्वनुत्सेकिनी यान्त्येवं गृहिणीपदं
 सुवतयो वामाः कुलसाधयः ॥ ३७ ॥ निर्व्याजा दयिते नञा-
 न्धुषु नता श्वश्रूषु भक्ता मव स्निग्धा बन्धुषु वत्सला परि-
 जने सेरा सपत्नीष्वपि । भर्तुर्मित्रजने सनम्रवचना खिन्ना
 च तद्वैरिषु प्रायः संयननं नस्तु तदिदं वीतीष्वं मर्षुषु
 ॥ ३८ ॥ स्नानाम्भो बहु साधिता रसवती देवाभिकार्यो-
 चितः संमारो रचितो विशुद्धवसने कालोचिते योजिते ।
 स्नानं नाथ विधीयतामतिथयः सीदन्ति नान्या त्वरा धन्यं
 बोधयते शनैरिति पतिं मन्थाहसुर्लं सती ॥ ३९ ॥ संचारो
 रतिमन्दिरावधि सखीकर्णावधि व्याहृतं चेतः कान्तसमीहि-
 तावधि महामानोऽपि मौनावधि । हासं चाधरपल्लवावधि
 पदन्वासावधि प्रेक्षितं सर्वं सावधि नावधिः कुलसुवा प्रेम्णः
 परं केवलम् ॥ ४० ॥ शुश्रूषामनुसन्धती गुरुजने वाक्ये
 ननान्दुः स्विता दाक्षिण्यैकपरायणा परिजने स्निग्धा सपत्नी-
 ष्वपि । सन्नद्धातिथिसत्कृतौ गृहमरे नैस्तन्वयाविव्रती वल्ले
 किं बहुना भजस्य कुशलं भर्तुः प्रिये जाग्रती ॥ ४१ ॥

असतीचरित्रम्

यस्य भार्या विरूपा च कंदमला कल्हमिया । अधिक-
 थिकमक्षा च सा जरा न जरा जरा ॥ १ ॥ एषैव योषि-
 तां धन्या शीलं च लभते सुखम् । दिवा पतिव्रता भूयो

१ कान्तातिथ्यादन्वः पुमान्बरदचतुर्थीद्वितश्चन्द्र इव दशानानहं
 श्लेषः. २ भर्तृरि. ३ आश्रितेषु. ४ क्षमा. ५ अपराधिनि.
 ६ प्रपुल्लवदना. ७ पूजा ८ त्यजेत्. ९ अमहत्ता. १० वृद्धत्वम्.

नक्त च कुलटा यत ॥ २ ॥ पर्यङ्क स्वास्तरण पतिरनुकूलो
मनोहर सदनम् । तृणनिव लघु मन्यन्ते कामिन्यश्चौर्यै
रविलुब्धा ॥ ३ ॥ दुर्दिनसे घनतिमिरे दु सचारासु नगर
वीथीषु । पत्युर्विदेशगमने परमसुख जवनचपलाया ॥ ४ ॥
इह बटवृक्षे यश्च प्रतिवसति दिवापि यत्र भयशङ्का ।
तस्मिन्नभिनववध्या नीता वीतोदया क्षणदा ॥ ५ ॥ सुख
शय्या ताम्बूलं विश्रब्धाश्लेषचुम्बनादीनि । तुलयन्ति न
लक्ष्मण स्वतिरक्षणचौर्यसुरतस्य ॥ ६ ॥ दिवसे घटिकास्त्रिं
शत्रिंशद्घटिका पर रजनौ । लक्ष्य नगरयुवानस्तात विधात
किमाचरितम् ॥ ७ ॥ आरोपिता शिलायामग्नेयं त्व भवेति
मन्त्रेण । मन्नापि परिणयापदि जारसुख वीक्ष्य हतितैव ॥ ८ ॥
कुलपंतव जैनगह्वौ बन्धनमपि जीवितस्य सदेहम् । अङ्गी
करोति सकल वनिता पररूपससक्ता ॥ ९ ॥ सखि सुख
यत्नैवकाशे प्राप्त प्रेयान् यथा तथा न गृहे । वातादवारि-
तादपि भवति गवाक्षानिल शीत ॥ १० ॥ द्वारि सम्भ
विलभा म्रियसखि दृष्टिं पथि क्षिपसि । ग्रहिणोपि भाग्यभाजि
प्रेयसि दूतीमिव भ्रमरीम् ॥ ११ ॥ सुभग वदति जनस्त
निजपतिरिति नैप रोचते मङ्गम् । पीयूषेऽपि हि मेपजभावो
पहितै भवत्यरुचि ॥ १२ ॥ इह नगरे प्रीतिरध्य मुंजग
सर्वैथरुचिरसवारै । सुन्दरि भम मतमेतैककुलप्रतिपालन
श्रेय ॥ १३ ॥ केलि प्रदहति मजां शृङ्गारोऽस्मीनि चाटव
कटव । वैशयक्या परितोषो न स्वादनमीदृष्टपत्यो ॥ १४ ॥
सदिग्धे परलोके जनापवादे च जगति बहुचित्रे । स्वाधीने
परमणे धन्यास्तारुण्यफलभाज ॥ १५ ॥ यदि भवति दैव
योगात्सुमान्त्रिलोपेऽपि वैधकी रहसि । न तु कुच्छ्रादपि
मद्र निजकान्त सा भजत्येव ॥ १६ ॥ यदवधि विशुद्धमात्रा
विकसितकुसुमोत्करा शणश्रेणी । पीताशुकप्रियेय तदवधि
पह्नीपते पुत्री ॥ १७ ॥ तिमिरेऽपि दूरदृश्या कठिनाश्लेषे
च रहसि सुखरा च । दन्तमयवलयराजी गृहपतिशिरसा
सह स्फुटतु ॥ १८ ॥ पृथ्वि मा पुनरयमिति गमने यद
मङ्गल मयाकारि । अधुना तदेव कारणमवस्थितौ दग्ध
गोहपते ॥ १९ ॥ ग्रामतरुण तरुण्या नैवैवङ्गुलमञ्जरी
सनाथवरम् । पश्यन्त्या भवति सुहृन्तरा मलिना सुख
च्छाया ॥ २० ॥ मया कुमार्यापि न सुसमेकया न जार

सुस्तस्य पुमान्विलोचित । अनेन गोत्रस्थितिपालनेन मे
प्रसन्नतामेतु भयोपकारिणी ॥ २१ ॥ पाणौ गृहीतापि पुर
स्कृतापि श्रेहेर्न नित्य परियथितापि । परोपकाराय भवेद
वश्य वृद्धस्य भार्या करदीपिकेव ॥ २२ ॥ प्रियो भवैवाव
चित्तै प्रसूनेर्ह्येहो हरस्वातनुते सपयाम् । अतो नतानेक
लतावृतानि यास्यामि साय विपिनानि सरय ॥ २३ ॥
निभृत निभृत निभालयन्त्या वरुणाशामरणायित पतङ्गम् ।
गुरुर्यन्नितयापि गोपवध्या नयनान्तेन निमन्त्रितो मुमुद
॥ २४ ॥ शिरसि शिरसिज दशोर्निमेष विटपिनि पल्लवनालये
तृण वा । गणयितुमपि पारयन्ति केचिद्वियसखि के वप
यन्तु जारसरयाम् ॥ २५ ॥ पतिरतीव धनी सुमगो शुभ
परविलासवतीषु पराबुख । शिशुरलङ्कृते भवन सदा
तदपि सा सुदती रुदती कुत ॥ २६ ॥ नाम्बुजैर्न कुसुमै
रूपमेव सैरिणीनयनपङ्कजयुग्मम् । नोदधे दिनकरस न
वेन्दो केवल तमसि यस्य विकास ॥ २७ ॥ दम्भङ्गमहि
मशतैरसतीरहस्यमन्वेपयन्कपटभिक्षुक लक्षितोऽसि । सख
प्रभुर्न च भवामि तत क्षमस्व भिक्षोपदौकनमिपादयमङ्ग
लिस्ते ॥ २८ ॥ मद्भय सत्यमखिल नहि किंचिदन्यचक्षान्न मे
सखि परपरमेदुद्वि । जारे तथा निजवरै सद्गोष्णुपगो व्यर्थ
किमर्थमसतीति कदर्थयन्ति ॥ २९ ॥ जन्मैव मास्तु यदि वा
न नितम्बिनीषु तत्रापि चेदहह नैव कुलाङ्गनासु । हा
धिगिग्धे कुलभूरथ चेद्भवेथ नैवास्तु च कचन मे मनसोऽत
बन्ध ॥ ३० ॥ गोष्ठेषु तिष्ठति पतिवधिरा नानान्दा नैत्र
द्वयस्य च न पाटवमस्ति यातु । इत्य निशाम्य तरुणी कुव
कुम्भसिन्धि रोमाङ्कक्षुकसुदक्षितमाततान ॥ ३१ ॥ वप
शैल्ये बालास्तरुणिर्मेनि यून परिणतावपीच्छामो वृद्धान्
परिणयविधौ न स्थितिरियम् । स्वयारब्ध जन्म क्षपयिषु
मनेनैकपतिना न मे गोत्रे पुत्री कचिदपि सतीलान्छनमभूत्
॥ ३२ ॥ दशा किंचिक्किचिच्चलितसुजलीलाविलसितै करा
घातै किंचिन्नखविलिखनै किंचिदधिकम् । स्पृशन्त्य
सर्वाद्ये गुरुभिरनभिप्रक्षितपथे यथेष्ट चेष्टन्ते स्फुटकुचतटा
पर्य कुंठता ॥ ३३ ॥ अनार्यप्रज्ञानामिह जनवधूता हि
मनसो महाशल्य कर्णे तव नवकजम्बूकिसलय । भ्रमन्निष्ठा
हेतोरधिनगरि बुद्धोऽसि न मया त्वयैतावद्वेष पथिक न
विधेय पुनरपि ॥ ३४ ॥ अय रेवौकुञ्ज कुसुमशरसेवा
समुचित समीरोज्य वेदानवविदलेपालपरिमल । इय प्रावृद्ध

१ दुर्दिने २ रात्रय ३ स्थापिता ४ परिणयस्थायामापदि
५ सकेटे ६ भ्रष्टताम् ७ निन्दाम् ८ अवसरे ९ रथ्यावा रथ्याप्याम्
१० सर्पां, पक्षे-जारा संमद १० ननुलस्य पाठनम् पक्षे-न हति
पदच्छेत् ११ कुलप्रतिपालन न श्रेय १२ बन्धकी-कुलटा १३
अशोककलिका १४ अशोकतरुके कुतसकेत तत्र गावा सदीपमञ्जरी
भादाय प्रतिनिवृत्त दृष्टा गृहस्थापारविशास्त्रकृतसंकेतप्रभात्सारापराध
भावनया तस्या सुखच्छाया हज्याया मलिना भवतीत्यर्थ

१ प्रीत्या, पक्षे-तेलेन २ सुन्दर, अथ च-सुहृ भ नश्ये
तस्मिन्प्रच्छति कुयोग लक्षणा भार्या वजति इदमेव रोदनकारणम्
३ उपमास्तु योग्यम् ४ बाल्यावस्थायाम् ५ तरुण्ये ६ वार्धक्ये
७ इच्छाविषया कुम्भे ८ जनसमद ९ व्यापार कुर्वते
१० सैरिण्य ११ नर्मदातीरवप स्तागृहम्

घन्वा नवजलदविन्यासचतुरा परार्धानं चेतः सखि किमपि कर्तुं शृगयते ॥ ३५ ॥ स्थितिर्गोहोपात्ते परिनपरीहासकलना सुहृत्प्रातायाते सकृदपि गृहे व्याजगमनम् । सुदुःखद्रोयेषुपि क्षणपरिचयो वस्तुनि द्वाः समुत्पन्नैरेभ्यः सकलमिदमापात-सुखदम् ॥ ३६ ॥ नितम्बिन्यो नित्यं विनयपयविन्यस्तमनसः पताकाः स्युः पुत्रि प्रतिनियतमेताः स्वकुलयोः । गुरोरित्वा-देशं सदसि सुदशामोक्तवती गतातङ्कं राधा हरिसुखमगाङ्कं शृगयते ॥ ३७ ॥ अये को जानीते निजपुरुषसङ्गो नहि तथा यथा स्त्रीणां चेतः परपुरुषसङ्गो रमयति । अपि स्वैरं सुक्ता दिवसमखिलं वैसरकृता करस्पर्शादिन्दोःसुकुलयति नेत्राणि नलिनी ॥ ३८ ॥ तान्मूलाक्तं दशनमसकृद्दर्शयन्तीह चेटी घोटीहोषा विकृतविरतं हेतुहीनं हसन्ती । स्थानस्थानस्खलितपदविन्यासमामासमाना यूनामग्रे वसति कुटिलं नर्तितोच्चैर्नितम्बम् ॥ ३९ ॥ ज्ञाता मैत्री सहज-मधुरापातिभिर्लोचितान्तैः कर्णाकर्णं प्रथितमयसो बन्धुवर्ग-रमाणि । संपत्येवं तदपि न मनाञ्चुञ्चति प्राणनाथं को जानीते कुचलयद्दशः कीदृशः प्रेमबन्धः ॥ ४० ॥ भ्रूमेदैः कतिचिद्विरा कुटिलया काश्चित्कियत्यः स्मितैः स्वैरिष्यः कथयन्ति मन्मथरसव्यापारवदनं मनः । कासांचित्सुनरङ्गकेषु मसृणच्छायेषु मध्यस्थितो भावः काचपुटेषु पुंस्फरमिव प्रव्यक्तमालोकयते ॥ ४१ ॥ यः कौमारहृदः स एव हि धैरसा एष चैत्रद्वपास्ते चोन्मीलितमालतीसुरभयः प्रौढाः कदम्बानिलाः । सा चैवासि तथापि चौर्धसुरतव्यापार-लीलाविधौ वैरारोघसि वेतसीतरुतेते चेतः समुत्कण्ठते ॥ ४२ ॥ दृष्टिं हे प्रतिवेशिनि क्षणमिहाप्यसद्गृहे दासति प्रायेणास्य शिशोः पिता न विरसाः कौपीरपः पासति । एकाकिन्यपि यामि तद्वरमितः सोतस्तमालाकुलं नीरन्त्रास्तमुपालिखन्तु जरटच्छेदा नलग्रन्धयः ॥ ४३ ॥ शुश्रूषस्य गुरुधिवर्तय सर्वावन्दस्व बन्धुस्त्रियः काव्रेरीतटसंनिविष्टनयने मुग्धे किमुच्यन्सि । आसे पुत्रि समीप एव गमनादेलालता-लिङ्गितन्यद्बाललतमालदन्तुरदरी तथापि गोदाघरी ॥ ४४ ॥ भद्रं तस्य तरोः स्वयं चिरकृतप्रत्यानकं कथ्यतां दुर्वारस-मारण्यवहिरदहद्विगदारुणं दुर्वचः । मा खिद्यस्व ततः प्रमृ-त्पुत्रिदिनं तसाः पतद्दिर्दशोऽस्मोभिः परिणद्धपहवघनच्छाय-स्वरवर्धते ॥ ४५ ॥ स्वामी निःश्रितितवैवतं नयनयोरीहालिहो यातरः । तद्दूरादयमञ्जलिः किमधुना दग्मङ्गिभावेन ते वैदग्धीमधुर-प्रपञ्चचतुर व्यथोऽयमत्र भ्रमः ॥ ४६ ॥ आयातासि विमुञ्च

वेपथुमरं दृष्टासि नो केनचिन्नीलं चोद्यमसुं विमुञ्च हरतु स्वैदं निशीथानिलः । इत्यन्तमयसद्वक्त्रमठमसकृषामीति तरुं गता जल्पन्ती परिस्म्यते सुकृतिभिः स्वैरं नवस्वैरिणी ॥ ४७ ॥ सत्रीडाधनिरीक्षणं यदुभयोर्दृष्टिसंप्रपन्नं ह्यद्य शो भविता समागम इति प्रीतिप्रसादश्च यः । प्राप्ते कालसमा-गमे सरमसं यमुन्वनालिङ्गनं तत्कामस फलं तदेव सुतं शोषा पशूनां स्थितिः ॥ ४८ ॥ इन्दुर्यत्र न निन्द्यते न मधुरं दूतीवचः श्रूयते नोच्छ्वासा हृदयं दहन्यत्वशिगिरा नो याति काश्यं वपुः । स्थायीनामनुकूलिकां स्वगृहिणीमालिङ्गय यस्सुष्यते तत्किं प्रेम गृहाभ्रमप्रतमिदं कष्टं समाचर्यते ॥ ४९ ॥ चैत्रौरादपि शङ्कसे हिमरुचोरप्यधिरो लज्जसे मोगीन्द्रादपि चेद्विभेपि तिमिरसोमादपि व्रसति । चेत्कुञ्जा-दपि द्यूसे जनघटध्वानादपि धुम्यति प्रायः पुत्रि हताभि हन्त मविता त्वतः कलङ्कः कुले ॥ ५० ॥ आः पाकं न करोषि पाषिनि कथं पापी त्वदीयः पिता रण्डे जल्पसि किं तवैव जननी रण्डा त्वदीया स्वसा । निर्गच्छ स्वर्तितं गृहा-द्वहिरितो नेदं त्वदीयं गृहं हा हा नाय ममाद्य देहि मरणं जारस्य माग्योदयः ॥ ५१ ॥ कार्ये सत्यपि ज्ञातु याति न बहिर्नाप्यन्यमालोकेते साध्वीरप्यैतुकुर्वती गुरुजनं शत्रुं च शुश्रूषते । विरुद्धं कुरुते च पत्युरधिकं प्राप्ते निशीये पुन-निर्दोषेण सकले जने शशिसुखी निर्याति रंतुं विटैः ॥ ५२ ॥ आकारेण शशी गिरा परभृतः पारावतधुम्वने हंसशङ्करमणे समं दयितया रत्यां प्रमत्तो गजः । इत्थं मर्तरी मे समस्त-युवतिस्त्राध्यैर्गुणैः सेविते ह्युष्णं नास्ति विवाहितः पतिरिति स्वात्रैप दोषो यदि ॥ ५३ ॥ ज्ञातं ज्ञातिजनैः प्रदृष्टमयसो दूरं गता धीरता त्यक्ता ह्यीः प्रतिपादितोऽप्यविनयः साध्वी-पदं प्रोज्झितम् । सुसा चोमयञ्जोकराद्युगदवी दत्तः कलङ्कः कुले भूयो दृति किमन्यदस्ति यदसावयापि नागच्छति ॥ ५४ ॥ देहे दुर्लभितस्य देवपरिशोः रक्तोत्त्रजो दारुणो यातैस्तेन वनसतित्वचमुपाहृतं मया गम्यते । दृष्यन्तु श्रुतितानि धर्मसलिलैः पत्राणि लुप्यन्तु वा यज्ञो वा विलिखन्तु हन्त नखैरः क्रुद्धः कपिश्रेणयः ॥ ५५ ॥ अन्व शशु यदि त्वया हतशुकः संवर्धनीयस्वदा लौहं पञ्जरमस्य दुर्नयवतो गाढान्तरं कारय । अचैनं बदरीनिकुञ्जकुहरे संलीनमन्वि-प्यती दृष्टा यत्र मुजङ्गमेन तदतिश्रेयः किमेभिः क्षतैः ॥ ५६ ॥ न्यसं पत्रगमूर्धं पादुगुलं भस्तिर्वसुक्ता गुरोस्त्यक्ता प्रीतिरकारि किं न भवतो हेतोर्मया दुष्कृतम् ।

१ शूर्पण. २ जलम्. ३ नववीवनोपमोक्तः. ४ श्रेष्ठ-विलक्षणरतिक्षण ५ शयनेः. ६ श्रीकृष्णम्. ७ जारैः. ८ कोकिलः. ९ गमने. १० संशोष नपदम्. 'जातः' इति वा पाठः.

१ मलिनी. २ कदाचिदः. ३ अनुकरणं कुर्वाणा. ४ विशास्यः. ५ शयनेः. ६ श्रीकृष्णम्. ७ जारैः. ८ कोकिलः. ९ गमने. १० संशोष नपदम्. 'जातः' इति वा पाठः.

अज्ञाना शतयतिना नयनयो कोऽपि क्रमो रौरव
कुम्भीपाकपरमवश्र मनसो युक्त त्वयि प्रस्थिते ॥ ५७ ॥
नारीणा खलु बभ्रुन्धतमस पाथोधर सोदर कुञ्ज नाभिगृह
निगा सहचरी सेव्य स्मर क्षमापति । इत्थ चारुचकोर
चञ्चलदशा यासा मतिर्जायते तासामेव यथा सुधाशुधवल
तासा च सौर्य सदा ॥ ५८ ॥ ह्यै शैवलमञ्जरीति कबरी
चञ्चुभिराकर्षिता चक्रे चद्रयिया चकोरयनिता चक्रे नखे
रकम् ॥ ५९ ॥ पङ्कजकोरकप्रतिभया वक्षोरुहो वीक्षितस्त
न्मात करवै पुनर्म सरसीतोयावगाहोद्यमम् ॥ ५९ ॥
आसा विश्वसन सखीषु विदित्ताभिप्रायसारे जने तत्राप्य
पथितु दश सुरचिरा शक्रोमि न व्रीडया । लोकोऽप्येव
परोपहासकुशल सूक्ष्मेद्धितज्ञोऽप्यल मात क शरण
ब्रजामि हृदये जीर्णोऽनुरागानल ॥ ६० ॥ कार्येणापि विल
म्बन परगृहे श्वश्रून् समन्यते शङ्कामारचयति यूनि भवन
प्राप्ते मिथो यातर । धीधीर्निर्गमनेऽपि तर्जयति च कुञ्ज
ननान्दा पुन कष्ट हन्त मृगोदशा पतिगृह प्रायेण कारा
गृहम् ॥ ६१ ॥ एकान्ते वत नो गृह शशिशुखोऽप्यन्या
दशो दृश्यते क्षिप्र साधय यातु पुत्रि स दिने मुक्त्वा यमावा
सकम् । श्रधया सभ्रमिता किलेति बहुश सप्रेत्यत्या वधु
पाथ वीक्ष्य नमज्ज ससितमुखी सैवार्धसिद्धौदनम् ॥ ६२ ॥
एते वारिकणा किरन्ति पुरुषावर्षन्ति नाम्मोधरा शैला
शाद्वलसुद्धमन्ति न रुजन्त्येते पुनर्नयकान् । त्रैलोक्ये
तत्र फलानि सुवते नैवारमन्ते जनाघात कातरमाल
पामि कुलटाहेतोस्त्वया किं कृतम् ॥ ६३ ॥ सप्तकस्याद्य
तारा भवति तरलिता यत्पुरो नेत्रतारा दृष्टा केनाद्य काञ्ची
यदभिसुखगता वेपते त्वकाञ्ची । उग्र कस्याद्य तुष्ट सखि
यदनुमते कश्चिद्गोऽनुताप स्नात केनाद्य वेणीपयसि
विलुलिता यद्वृत्ते कामि वेणी ॥ ६४ ॥ पश्यन्ति स्निग्धमुग्ध
प्रतिकलमभुरैर्गोह्य त्यङ्गहारैः साकृत्तैर्म दहासैरपि पर
पुरुषान् शश्वदान दयति । चेष्टन्ते चेत एते किमपि
परिचयाद्वारयिष्यन्ति तेषा प्राणान्को वेद लोके परजलज
दशा चित्तमत्यन्तलोलम् ॥ ६५ ॥ पृथ्वी तावन्निकोणा
विपुलमदनदीर्घावरुद तदथे तत्राप्यर्ध युवत्य शिशुगत
वयसो रोगिणो योगिन्श्र । त्याज्यास्तत्रापि मान्या श्वशुर
मिनुसुपा सन्ति शेषा कियन्तो मिथ्यावादो ममाय
सुखरसुखरव पुश्रली पुश्रलीति ॥ ६६ ॥

पान्थसकेत.

प्राग्मेऽस्मिन्-प्रसङ्गप्राये न किञ्चित्पान्थ विद्यत । पौरोधरो
ज्ञाति दृष्ट्वा वस्तुमिच्छति चेद्वत् ॥ ६७ ॥ पा थ

१ पाषाणदुले पक्षे पाषाणतुल्ये २ आस्तरणादिकम् पक्षे-
स्नायामप्रतिबन्धकम् ३ भेषानामुपति पञ्चन्यायमसकेत इति
वाच्यः पक्षे-स्वययोरप्रति

मदमते किवा सताभमनुविदसि । पौरोधर समा
शास्त्र येन शांतिमवाप्तुयात् ॥ ६८ ॥ वीक्षितु न क्षमा श्व
स्वामी दूरतर गत । अहमेकाकिनी बाला तवेह वरति
कुत ॥ ६९ ॥ त्वमिव पथिक प्रियो मे विट्पिसोमे
गमयति क्लेशान् । किमितोऽयकुशल मे सप्रति यथाय
जीवामि ॥ ७० ॥ किमिति कृशासि कृशोदरि किं तव
परकीयवृत्तान्तै । कथय तथापि सुद्रे मम कथयिष्यति
पाथ तव जाया ॥ ७१ ॥ यदि गन्तासि दिगत पथिक
पतिस्त्रय सवोध्य । नयनश्रवणविहीना कश्चसुपचर्या मयै
क्या जननी ॥ ७२ ॥ निविडतमतमालमखिवल्लीविचकिल
राजिविराजितोमरुण्डे । पथिक ससुचितस्तवाद्य तीत्रे सपि
तरि तत्र सरित्ते निवास ॥ ७३ ॥ भौ पाण्य पुस्तकव
क्षणमत्र तिष्ठ वैयोऽसि किं गणितशास्त्रविशारदोऽसि । केनौ
पथेन मम पश्यति भर्तुरम्बा किं वागमिष्यति पति सुचिर
प्रवासी ॥ ७४ ॥ एकाकिनी यदबला तरुणी तथाहमस्मिन्
गृहे गृहपतिश्च गतो विदेशे । क याचसे तदिह दासमिय
वगकी श्वश्रूममाचवधिरा ननु मूढ पान्थ ॥ ७५ ॥ रथ्या
रजोरुणितभूसरिताङ्गयथे कचित्तितु सरसि पुत्रक नि
र्घृणस । उक्तवैवमङ्गगतयावतमायाताक्ष्या पान्थस्त्रिया प्ररुदित
कहण दिनान्ते ॥ ७६ ॥ भवनमिव मदीय निर्जन पाथ
पन्था कुसुमशर इवास्मिन्स्तरुका दुर्निवारा । गृह्य इव
पतङ्गोऽप्येष यातो दिग्वाग्मदनसुभय भूयो नैव गतु
समीहे ॥ ७७ ॥ अहमिव दिनलक्ष्मी प्रोथितप्रागनाथा
त्वमिव पथिक पन्था मुक्तपान्थानुनय । अयमपि परदेश
सोऽपि यत्रासि गता मदनमधुसूते किं वृथा सत्परोऽसि
॥ ७८ ॥ यामिषेया बहलजलदैर्घैर्द्विमीमाचकारा निद्रा
यातो मम पतिरसौ क्लेशित कर्मदु खै । बाला चाह नै
सिजमयात्प्राणान्दप्रकम्पा ग्रामश्वोरैरयमुपहत पान्थ निद्रा
जहीहि ॥ ७९ ॥ कुत्रायासी किमिवमकरो साहस
पान्थ वयो वधेतस्मिन्निवससि पुरे सावधानस्तदा स्था ।
अनोत्ताला कतिचिदबला सन्ति यासा विलासैरुत्पद्यते
सपदि मदनन्याधयो दुर्निवारा ॥ ८० ॥ इय मुर्तिर
गिणी न पुनरत्र नौसर्गमो भवेत्तैरिगमज्जन पथिक नैव

१ मेवम् पक्षे-स्तनम् २ सम्पन्नार्थानां कुल ३ कात ४ धूमन
सूतेषु ५ हर्षाय ६ कक्षे पुस्तकया देण पाथ प्रति कस्याश्चित्कामिन्या
स्वामिप्रायवोतकोक्ति औपपन्नश्च श्रवा अथव द्ययितम् प्रोथि
तस्य पथ्य कदागमन भविष्यतीति प्रश्नेन सोऽपि गृहे दासीति
स्वितम् ७ गृहस्वामीव ८ द्युर्घ ९ रानि १० भयकरणात्पकार
११ कर्मव-यैदु खै आत दलार्ध १२ उर्ध्वैर्दुर्निर्गति जात
यद्वय तस्याद्य पक्षे-काममयात् १३ सुगुणा तरुणिनी नवी
पक्षे-सुरतरजनशीला १४ नोऽसंगम् नै कामासि, पक्षे-अन्यवी
स्नायाम १५ तरुनि द्युर्घ, पक्षे-नौका

पान्यागमः । निघाय हृदये सदा विपुलचारुकुम्भद्वयं सखे
घनघनागमे घनरसस्य पारं व्रज ॥ ८१ ॥ वैणि-
ज्येन गतः स मे गृहपतिर्वातापि न श्रूयते प्रातस्त-
ज्जननी प्रसूततनया जामातृगेहं गता । बालाहं नव-
यौवना निशि कथं स्थातव्यमस्मिन्गृहे सायं संप्रति वर्तते
पथिक हे स्थानान्तरं गम्यताम् ॥ ८२ ॥ रे रे पान्य कुतो
मवाव्रगरतो वार्ता न चापि श्रुता वैढं ब्रूहि युवा पयोद-
समये हित्वा प्रियां जीवति । सत्यं जीवति जीनतीति
कथिता वार्ता मयापि श्रुता विस्तीर्णा पृथिवी जनोऽपि विविधः
किं किं न संभाव्यते ॥ ८३ ॥ शून्यं वेदम चिरायितो
गृहपतिर्जाताधुना शर्वरी स्थातुं नोचितमत्र गच्छ निभृतं
लोकैरनालक्षितः । इत्थं लोडदशा क्षसावभिहितो दासोमुखे-
नाध्यगः स्थित्वा किञ्चिदिव क यामि रजनी प्राष्ठेऽसुदीर्य
स्थितः ॥ ८४ ॥ स्मर्तव्या वयमिन्दुसुन्दरसुखि प्रसावतोऽपि
तया स्यादेवं यदि नाथ दाम्पति विधिर्जातिसरत्वं मम ।
एकस्मिन्नपि जन्मनि प्रियतमे जातिसरत्वं कुतः प्राणाः
पान्य समं त्वयैव चलिताः क्वाचापि जन्मैकता ॥ ८५ ॥
प्रातः पान्य पथि त्वया न पथिकः कश्चित्समासादितो बाले
नैकशतानि कीदृश इति प्ररथायतां बहमः । यं दृष्ट्वा
प्रमदाजनस्य भवतः स्फारे मुदा लोचने स ज्ञेयो दयितो
ममेति पथिकायावेव मोहं गता ॥ ८६ ॥ मो पान्य
त्वरितोऽसि तिष्ठ निमित्तं किञ्चिद्दामो ययं मार्गोऽयं पुरतो
द्विधा खलु भवेद्दामेन नो गम्यताम् । तत्रास्ते सहकारकोमल-
तरोर्मूले प्रपापालिका तस्या लोचनेवागुरानपतितो न त्वं
पुनर्यास्यसि ॥ ८७ ॥ नाथो मे विपणिं गतो न गणयत्येषा
सपत्नी च मां त्यक्त्वा मामिह पुंषिणीति शुरवो याता गृहा-
भ्यन्तरम् । नय्यामानसद्वायिनीं परिजनः श्रान्तो न मां सेनेते
सामिधैर्गमलालनीय रजनीं लक्ष्मीपते रक्ष माम् ॥ ८८ ॥

वेदयागर्हणम्

वेदयागो मदनज्वाला रूपांघनसमेधिता । कामिभिर्यत्र
दृश्यन्ते यौवनानि घनानि च ॥ १ ॥ अयं च सुरतज्वाला-
कायसि ।

मलं यान्ति वेद्याविहगमदिताः ॥ ३ ॥ घनाशा
कैतवस्त्रेहो वितथैश्चित्ततोपगम् । एकमप्यस्ति नात्मासु
कथं वेद्यासमा वयम् ॥ ४ ॥ कथं जीवति गणिका गण-
कोऽपि च राजसेवको वैयः । दिवसे दिवसे मरणं परस्य
यश्चित्तरञ्जनं श्रुतिः ॥ ५ ॥ न पर्वताग्रे नलिनी प्ररोहति
न गर्दमा वाजिपुत्रं वहन्ति । यवाः प्रकीर्णा न भवन्ति
शालयो न वेराजाताः शुचयस्त्रवाङ्गनाः ॥ ६ ॥ हाखीरक-
हिरण्यमूपैस्तोपमेति गणिका धैर्नैपिणी । प्रेमकोमल-
कटाक्षवीक्षितैरेव जीवति कुलाङ्गनाजनः ॥ ७ ॥ एता हसन्ति
च रुदन्ति च विचहेतोर्विश्वासयन्ति पुरुषं न च विश्वसन्ति ।
तस्मान्नरेण कुलशीलसमन्वितेन वेद्याः श्मशानघटिका इव
वर्जनीयाः ॥ ८ ॥ जाल्यन्धाय च दुर्मुखाय च जराजीर्णाशि-
लाहाय च श्रीमीणाय च दुष्कुलाय च गल्लुकुष्ठाभिभूताय
च । यच्छन्तोषु मनोहरं निजवपुर्लक्ष्मीलवध्रद्वया पण्यस्त्रीषु
विवेककल्पलतिकाशस्त्रीषु रज्येत कः ॥ ९ ॥ कैशः कुन्द-
निपादिनोपहसति द्रव्यैर्विहीनाङ्गानां यूनां ग्रन्थिघनं विलो-
कितुमिवोद्गीवस्तनसिद्धति । प्रेमच्छेददृयाणवलिमुपमां रोमा-
लिरालम्बते यसाः सा कथमस्तु चेतसि चमत्काराय
वापङ्गना ॥ १० ॥ वाप्यां आति विचक्षणो द्विजवरो
मूर्खोऽपि वर्णाधमः फुल्लं नान्यति वायसोऽपि हि लतां या
नामिता बहिष्णा । ब्रह्मज्ञवविशास्ररन्ति च यया नावा तयैवे-
तरे त्वं वापीव लतेन नौरिव जनं वेद्यासि सर्वे भज ॥ ११ ॥

अष्टनायिकाः

स्वाधीनपतिका

यदपि रतिमहोत्सवे नकारो यदपि करेण च
नीविधारणानि । प्रियसखि पतिरेव पार्श्वदेशं तदपि न
सुचति तत्किमाचरामि ॥ १ ॥ मा गर्भमुद्भूतं कपोलतले
चकासि कान्त सहस्रलिंगिता मम मधुरीनि । अन्यापि
किं न सखि भाजनमीदृशानां वैरी न चेद्भवति त्रेपथुरन्तपुत्रः
॥ २ ॥ अस्माकं सखि वाससी न रुचिरे श्रेष्ठयकं नोद्बुद्धं
नो वरु गतिरुद्धतं न हसितं नैवदधि कश्चिन्मदः । किं
त्वय्येऽपि जना वदन्ति सुभगोऽयम्माः पतिर्नान्दत्तो
निश्रिततीति विश्वमियना मया मया रुचिरम् ॥ ३ ॥

विलोकयति मामैतावदाग सखि ॥ ४ ॥ वक्रस्त्राधरपल्लवस
वचसो हासस्य लासस्य वा धन्यानामरविदसुन्दरदशा
कान्तसन्नोति स्तुतिम् । स्वमेनापि न गच्छति श्रुतिपथ
चेतपथ दृक्पथ काप्यन्या दयितस्य मे सखि कथं तस्मास्तु
भेदग्रह ॥ ५ ॥ स्त्रीया सति गृहे गृहे मृगदृशो
यासां निलासकण्ठकाक्षीकुण्डलहेमकङ्कणहण्डणकारो न
विश्राम्यति । को हेतु सखि कानने पुण्यथै सौधे सखीसनिधौ
भ्राम्यती मम वल्लमस्य परितो दृष्टिर्न मा मुच्यति ॥ ६ ॥
सन्त्येव प्रतिमन्दिरं युवतयो यासा सुधासागरस्रोत
स्युत्सरोजसुन्दरचमत्कारा दशोर्विभ्रमा । चित्र किं तु
विचित्रमन्मथकलावैशद्यहेतो पुनर्विचित्र चित्तर प्रयच्छति
युवा मध्येव किं कारणम् ॥ ७ ॥ एतत्किं प्रणयिन्पि प्रण
यिनो यन्मानिनो जायते मन्ये मानविचौ भविष्यति सुख
किंचिद्विशिष्ट रसात् । बाष्प तस्य सुम्यस्य मेऽपि हृदये
जागर्ति निला पर स्वप्नेऽप्येव न मेऽपरिष्यति पति कुप्यामि
तस्ये कथम् ॥ ८ ॥ मध्ये न कश्चिमा स्तने न गरिमा देहे न वा
कान्तिमा श्रेणौ न प्रथिमा गतौ न गरिमा नेत्रे न वा वकिमा ।
लासे न द्रदिमान न वाचि पटिमा हासे न वा स्त्रीतिमा
प्राणेशस्य तथापि मज्जति मनो मध्येव किं कारणम् ॥ ९ ॥

खण्डिता

वक्ष किमु कलशाङ्कितमिति किमपि प्रष्टुमिच्छन्त्या ।
नयन नवोदसुदृश प्राणेश पाणिना पिदधे ॥ १० ॥
सत्यमेव गदित त्वया विमो जीव एक इति यत्पुण्यवयो ।
अन्यदारनिहिता नखत्रणास्तावके वपुषि पीडयन्ति माम्
॥ ११ ॥ सज्यलीकमवधोरीतखिन्न प्रस्थित सपदि कोपवदेन ।
योषित सुहृदिव स्म रुणद्धि प्राणनाथमभिवाप्यनिपात
॥ १२ ॥ शङ्किताय कृतवाप्यनिपातामीर्ष्या विमुखिता
दयिताय । मानिनीमभिसुखाहितचित्ता शसति स्म
धनरोमविभेद ॥ १३ ॥ वक्षोजचिह्नितसुरो दयितस्य वीक्ष्य
दीधे न नि श्वसति जल्पति नैव किंचित् । प्रातर्जलेन
वदन परिमार्जयन्ती बाला विलोचनजलानि तिरोदधाति
॥ १४ ॥ कात निरीक्ष्य बलयाङ्कितकण्ठदेश मुक्तास्तया
परमिया परुषा न वाच । दूतीमुखे मृगदृशा स्वलदम्बुपूरा
द्वारत्वर निदधिरे नयना तपाता ॥ १५ ॥ भवतु विदित
धर्यालपैतल प्रिय गम्यता तसुरपि न ते दोषोऽस्माक
विधिस्तु पपञ्चुख । तव यदि तथा रूढ प्रेम प्रपन्नमिमा
दशा प्रकृतिरले का न पीडा गते हतजीविते ॥ १६ ॥
उरस्तव पयोधराङ्कितमिद कुतो मे धमा ततो मयि
विधीयता यसु पुरा यदद्वीकृतम् । इति प्रचलचेतस
प्रियतमस्य वारिषिया कण्ठकनककङ्कण करतलालसमाहृष्यते
॥ १७ ॥ जातले निशि जागरो मम पुनर्नैनाम्बुजे शोणिमा

नि पीत भवता मधु प्रवितत व्याघूर्णित मे मन ।
भ्राम्यद्रुद्धधने निकुञ्जभवने लब्ध त्वया श्रीफल पेषु
पुनरपे मा बहुतरै क्रूरै शैरे कृतति ॥ १८ ॥ प्रात
प्रातरुपागतैन जनिता निर्निद्रता चक्षुषोर्मन्द्याया मम
गौरव व्यपहृत प्रोत्पादित लाघनम् । किं तद्यत्र कृत त्वया
रमण भीर्मुक्ता मया गम्यता दु ख तिष्ठसि यच्च पथ्यमधुना
कर्तासि तच्छोष्यसि ॥ १९ ॥ लाक्षात्क्षम लयाटपट्टफलके
केयूरसुद्रा गले वक्रे कज्जलकालिमा नयनयोस्तान्मूल्यगो
ऽपर । दृष्ट्वा कोपविधाधि गण्डनमिद प्रातश्चिर प्रेत्यौ
लीलातामरसोदरे मृगदृश श्वासा समाप्तिं गता ॥ २० ॥
कान्त वीक्ष्य विपक्षपक्षमलदृश, पादाभ्युत्पालककैपारिणा
ननमानतीकृतसुखी चिनापितेवावामत् । रूक्ष नोक्तवती
न वा कृतवती नि श्वासकोष्णे दृशौ प्रातर्मङ्गलमङ्गन
वरतलादादर्शमादर्शयत् ॥ २१ ॥

अभिस्तारिका

भीतासि नैव मुजगात्पथि महजस्य सङ्गे पुन विमपि
कम्पसुरीकरोषि । अम्भोधरध्वनिभिरल्लुभितासि तस्मि
मद्वाचि साचिवदनासि किमाचरामि ॥ २२ ॥ इह जगति
रतीशप्रक्रियाकौशलिन्य कति कति न निशीरे सुमुन
सचरति । मम तु विधिहताया जायमानसिताया सहचरि
परिपन्थी हन्त दन्ताशुरेव ॥ २३ ॥ अम्भोवाश्या
पुरनवलताघाम्नि सकेतमाजश्वेतोनाथे चिर्यति मृश मोह
निद्रा गताया । खच्छ नामीहद्वलयित कान्तरात्राशुज
तोयभ्रान्त्या पिबति हरिणी विषय च प्रयाति ॥ २४ ॥
किमुसौणी पन्था कुपितमुजगीभोगविपमो विसोढा भूयस्य
किमिति कुलमालीवदुभिर । इति स्मार स्मार दरदलित
शीतद्युतिरुचौ सरोजाक्षी शोण दिशि नयनकोण विकिरति
॥ २५ ॥ जनो दुर्लक्ष्योऽय कुलममलिन यतम विपम पति
दिष्टद्रा वेपी प्रणयिवचन दुष्परिहरम् । अत काचित्पत्नी
रतिविहितसकेतगतये गृहाद्वारवार निरगमदथ प्राविशदथ
॥ २६ ॥ सित वसनार्णव वपुषि नीलचोलभ्रमा मया
मृगमदाशया मलयजद्रव सेवित । करेण परिशोषित
स्वजनशङ्कया दुर्जन पर परमपुण्यत सखि न लङ्किता देहली
॥ २७ ॥ प्रत्याहृत्य यदि ब्रजामि भवन वाचा भवे प्रच्यो
निर्गच्छामि निकुञ्जमेव यदि वा को वेद किं स्यादित ।
तिष्ठामो यदि वा कचिद्वनते किं जातमेतावता मध्ये वर्म
कलानिधे ससुदयो जात किमातन्यताम् ॥ २८ ॥ प्रात
कङ्कण किं कदाप्यसि घनाशेषेषु विरुषित दूरे किङ्किणि
किं कृताप्यसि रतारम्भे रणत्कारिणी । किं मञ्जीर यदि
कुतोऽप्यसि रहस्तप्याधिरोहे मया सवेताप्यनि बद्धवैरिण
यन्मौख्यमालम्बसे ॥ २९ ॥ उरिक्षिप्त करव कङ्कणद्वयनिद

वद्धा दृढं मेखला यलेन प्रतिपादिता सुखरयोर्मञ्जीरयो-
 र्मृकता । आरब्धे रमसान्मया प्रियसखि क्रीडामिसारोत्सवे
 चण्डालस्त्रिमिरानगुण्ठनपटक्षेप विघ्ने विधु ॥ ३० ॥ एषा
 फुल्लकदम्बनीपसुरौ काले धनोद्गासिते कान्तस्यालयमागता
 समदना हृष्टा जलार्द्रालका । निधुद्वारिदगजितेः सचविता
 त्वदर्शनाकाङ्क्षिणी पादौ नूपुरलक्षकर्मधरौ प्रक्षालयन्ती
 म्बिता ॥ ३१ ॥ मार्गे पङ्कचिते घनान्वतमसे नि शब्द
 सचारया गन्तया च मया प्रियस वसतिर्मुग्धेति कृत्वा
 मतिम् । आजानुद्धतनूपुरा करतलेनाच्छाद्य नेत्रे मृशं कृच्छ्रे-
 णासपदस्थितिः स्वमनेन पन्थानमभ्यसति ॥ ३२ ॥
 छिद्रान्नेपगतत्परः प्रियसखि प्रायेण लोकोऽधुना रात्रिश्चापि
 घनान्वक्वारबहला गन्तुं न ते दुःयते । मा भैत्रं सखि
 वल्लभ. प्रियतमस्तस्योत्सुका दर्शने युक्तायुक्तविचारणा यदि
 भवेत्सैवहाय दृढं जलम् ॥ ३३ ॥ दूती विधुदुपागता सह-
 चरी रात्रि सहस्रायिनी दैवजो दिशति स्नेनेन जलद-
 प्रस्थाननेला शुभाम् । वाचं माङ्गलिनीं तनोति तिमिरस्तोमो-
 ऽपि क्षितीरैर्जातोऽयं दयितामिसारसमयो सुग्धे विमुञ्च
 यवाम् ॥ ३४ ॥ द्वित्रै केलिसरोरुह त्रिचतुरैर्धम्मिलमली-
 क्षनं कण्ठान्मौक्तिकमात्रिका च तदनु त्यक्त्वा पदै पश्चिम् ।
 अन्तः कान्तनियोगातरतया दूरामिसारातुरा तन्वङ्गी
 निरपायमप्यनि पर श्रोणीभर निन्दति ॥ ३५ ॥ आत
 प्राणगगप्रयाणसमये प्राणाधिनाथस मे कुर्यां स्वैर्यमपि
 क्षणं करुणया कण्ठस्थलेऽपि स्थित. । यानरोचननीर-
 निर्मितनदीजन्त्यामिरन्यादृशं पन्थानं परिजलयामि भवित्या
 येनात्रयोर्गोष्ठितम् ॥ ३६ ॥ वान्ते कल्पि वामराणि
 गमय त्वं मीत्रयिना ह्यौ सत्यं नाथ निमीलयामि नयने
 यानश शून्या दृश । आयाता वयमागमिष्यमि सुहृद्गर्गस
 माग्धोदये सदेशं वद कस्तनाभिलषितस्तीर्थेषु तोयाञ्जलि
 ॥ ३७ ॥ उद्दामाग्धुद्वर्धितान्धतमसि प्रअष्टदिष्णले
 काले यामिज्जाप्रदुभसुमट्य्यासीर्णनेलाहले । कर्णसासु-
 द्दार्णान्गुवडनाग्धैर्दन्त पुरादायातामि तदम्बुजाधि
 वृन्दं मन्ये मयं योषिताम् ॥ ३८ ॥ पलीनामधिपस्य पङ्कज
 दद्या पत्रोत्पन्नमत्रणे जाते सन्नजना मिथ कृतमहोत्साहं
 पुरः प्रस्थिताः । मन्थानं म्बितयोर्निहस्य गतयो शुद्धान्त
 मनाग्तरे यूनो स्त्रिभ्रमोलयोर्निजयते कोऽप्येव वण्ठमह
 ॥ ३९ ॥ लोठशोलचमदृति प्रनिलमरःश्रीलीलासंज्ञिति
 न्यक्षरंयुक्कन्यकन्युचलदशोजुम्भोजति । स्फूर्जदीधिति
 विस्फुटति चरुचामीरगलेदृति श्रीहाङ्गुग्रहं प्रयाति
 दृतिन. कल्पि वारान्ना ॥ ४० ॥

कलहान्तरिता

द्वारि चक्षुरधिपाणि कपोलौ जीपितं त्वयि कुतः कल-
 होऽस्याः । कामिनामिति वचः पुनरुक्तं प्रीतये नमनस्त्व-
 मियाय ॥ ४१ ॥ चकितहरिणलोलोचनया. कुधि तरुणाण-
 तारहारकान्ति । सरसिजमिदमानं च तस्याः सममिति
 चेतमि समदं विघ्ने ॥ ४२ ॥ विरमति कथनं विना न खेदः
 सति कथने समुपैति वापि लज्जा । इति कलहमधोमुखी
 सखिभ्यो लपितुमनालपितुं समाचक्राह्व ॥ ४३ ॥ अनुनयति
 पतिं न लज्जमाना कथयति नापि सखीजनाय किञ्चित् ।
 प्रसरति मलयानिले नरोडा वहति परतु चिराय शून्यमन्त-
 ॥ ४४ ॥ प्रयच्छतोऽथैः कुसुमानि मानिनी विपन्नगोत्र दयितेन
 लम्बिता । न किञ्चिद्दूचे चरणेन केवलं लिलेख वाण्याकुल-
 लोचना सुभम् ॥ ४५ ॥ न वरीमरीति करीमरे सजो न
 चरीकरीति घृगनाभिचिरकम् । विजरीहरीति न पुरेव मत्पुरो
 निवरीनरीति न च विप्रियं प्रिया ॥ ४६ ॥ तत्तद्दत्वपि
 यथावसर हसत्यप्यालिङ्गनेऽपि न निषेधति चुम्बनेऽपि । किं
 तु प्रसादनमयादपि निहृतेन कोपेन कोऽपि विहितोऽयं रसा
 यतारः ॥ ४७ ॥ न तिर्यग्वक्त्रेकितं भवति चक्षुरालोहितं
 वचोऽपि परुणाक्षर न च पदेषु सगच्छते । हिमार्तं इव
 वेपते सवल एव विम्बाघरः प्रकामविनते भ्रुवौ युगपदैव
 भेदं गते ॥ ४८ ॥ मन्थायते सपदि नयनादुत्थितं चाटु
 वाक्यं बद्धा पाणी बहु निगदितं क्षालितं पादपद्मम् । दत्त्वा
 वीटीं सविनयमधोद्वीजित तालवृत्तैर्भ्रूते कोपं कुवलयदृशो
 भूयसी मक्तिरेव ॥ ४९ ॥ चरणपतनप्रत्याख्यानात्प्रसाद-
 पराश्रुये निश्चतितवाचारेऽस्तुत्सना रूपा परुषीकृते । प्रजति
 रमणे नि श्वस्योऽथै सनस्यितहस्तया नयनसलिलच्छन्ना
 दधिः सर्पापु निषेधिता ॥ ५० ॥ स्फुटतु हृदयं काम
 वामं करोतु तनुं तनुं न सप्रि चटुप्रेम्णा कार्यं पुनर्दयि-
 तेन मे । इति सरसस मानोद्रेकादुदीर्यं वचस्तया रमण-
 पदवी सारङ्गाक्ष्या ससन्नममीक्षिता ॥ ५१ ॥ पय पीठं दत्ते
 त्वरितमभिघ्ने न च वचः समाज्ञामाधत्ते शिरसि न
 विघ्ने च मिलनम् । इति सान्ते गोपायितनिविडकोपा
 प्रतिपदं वृशोदर्याश्चर्या प्रियमहह पर्याकुलयति ॥ ५२ ॥
 पुरस्तन्त्या गोत्रस्वलनचरितोहं नतमुख प्रवृत्तो वैलक्ष्या-
 रिक्रमपि लिखितु दैवहतक । स्फुटो रेखान्यासः कथमपि
 स ताहक्परिणतो गता येन व्यक्तं पुनरवययै सैव तरुणी
 ॥ ५३ ॥ ततश्चाभिज्ञाय स्फुरदरुणगण्डस्थलरुचा मग-
 मिन्या रोपप्रणयमसाद्रद्वदगि । अहो चित्रं चित्रं स्फुट
 मिति निगद्याश्रुकला रूपा ब्रह्मार्थं मे शिरसि निहितो वाग-
 चरण. ॥ ५४ ॥ चलं चेत पुंसा सहजमगला पङ्कजयो

भवत्येव कोप क्वचिदपि कदाचित्करणयो । दहेदङ्ग भृङ्गी
विधुरपि निदध्यात्परिमव सरो मा मन्त्रीयादिति किमपि
नाशासिपमहम् ॥ ५५ ॥ आनन्द क्वचिदथ सुच हृदय
चातुर्य धैर्य त्वया स्वेय केति विचार्यता रसिक ते निर्याहि
पर्याकुला । रक्ताम्भोजपरीतषट्पदनदक्षोपमानक्षमक्षुभ्यत्य
क्षमचलाचलेक्षणयुग पश्यामि तस्मा सुखम् ॥ ५६ ॥ मानम्लान
मना मनागपि नत नालोकते वल्लभ निर्याते दयिते निरन्तर
मिय बाला पर तप्यते । आनीते रमणे बलात्परिजनैर्मौन
समालम्बते धत्ते कण्ठगतानसूत्रियतमे निर्गन्तुकामे पुन
॥ ५७ ॥ आयसा कलह पुरेय कुरुते न क्षन्ते वाससो भुङ्गभू
रतिखण्ड्यमानमधर धत्ते न केशग्रहे । अङ्गान्यर्पयति स्वय
भवति नो वामा हृतालङ्कने तन्व्या शिक्षित एष सप्रति
कुत कोपकारोऽपर ॥ ५८ ॥ एकनासनसंस्थिति परि
हृता प्रत्युद्गमादूरतस्मान्म्लानयनच्छलेन रमसाश्लेषोऽपि
सविभित । आलापोऽपि न मिश्रित परिजन व्यापारयन्त्या
तिके कान्त प्रत्युपचारतश्चतुरया कोप कृतार्थोऽकृत ॥ ५९ ॥
आशङ्क्य प्रणतिं पदान्तपिहितौ पादौ करोत्यादराब्जाजे
नागतमावृणोति हसित न श्यशुद्धीक्षते । मन्व्यालापवति
प्रतीपपचन सरया सहाभापते तन्व्यास्तिष्ठतु निर्भरप्रण
यिता मानोऽपि रम्योदय ॥ ६० ॥ दूरादुत्सुकमागते
विवलित समाधिणि स्कारित सक्षिप्यत्यरुणे गृहीतवसने
कोपाश्वितभ्रूलतम् । मानिन्याश्रणानतिव्यतिकरे बाष्पाभ्यु
पूर्णक्षण चक्षुर्जातमहो प्रपञ्चचतुर जातागति प्रेषति ॥ ६१ ॥
तारत्य सुखमेलने न च वचोवैदग्ध्यमन्यादृश न भ्रूमङ्ग
परिग्रहो न च रह प्रभेऽपि मौनस्थिति । एव सप्रति
तर्क्यते तु सुदृश कोपस्तु मद्रस्तुनि स्वार्धनेऽपि पुरेव
पङ्कजदृशो यत्र प्रभुत्वग्रह ॥ ६२ ॥ शोण वीक्ष्य सुख
वितुम्बितुमह यात समीप तत पादेन प्रहृत तथा सपदि
त धृत्वा सहासे मयि । किञ्चित्च विधातुमक्षमतया बाष्प
स्यजत्या सखे ध्यातश्चेत्सिति कौतुक वितनुते कोपोऽपि
वामभुव ॥ ६३ ॥ सा पत्यु प्रथमापराधसमये सरयोप
देश विना नो जानाति सविभ्रमाङ्गवलनावज्ञोक्तिससूचनम् ।
खञ्जेरञ्जुमोलमूलगलितै पर्यस्तनेत्रोत्सला बाला केदल
मेव रोदिति लुठलोलालकैरभुमि ॥ ६४ ॥ एकस्मिन्नायने
विषैश्वरमगीनामग्रहे सुग्धया सद्य कोपपरिग्रहलपितया
चादूनि कुर्वन्पि । आवेगादवधीरित प्रियतमस्तूर्णो स्थित
स्तक्षणा मा भू सुप्त इवैत्यम् दबलितमीन पुनर्नीलित ॥ ६५ ॥
तत्सोपात्सपेपुषि प्रियतमे वकीकृतमीवया काउव्याकुलवाचि
साचिहसितस्तूर्णैरुत्कपोलश्रिया । हस्तयस्तकरे पुनर्मगदृशा

लाक्षारसक्षालितप्रोष्ठीपृष्ठमयूखमासलरुचो विस्फारिता दृश्य
॥ ६६ ॥ भ्रूभेदो रचितशिर नयनयोरम्यस्तमामीलन रोद्धु
शिक्षितामादरेण हरित मौनेऽभियोग कृत । धैर्य कर्तुमी
स्थिरीकृतमिद चेत् कथचिन्माया बद्धो मानपरिग्रहे परिकर
सिद्धिस्तु दैवे स्थिता ॥ ६७ ॥ न भ्रूते परया गिर वितनुते न
भ्रूयुग भङ्गुर नोत्स क्षिपति क्षितौ श्रवणत सा मे स्फुटोऽप्या
गति । कान्ता गर्भगृहे गवाक्षविवरव्यापारिताश्या गहि
सरया वक्त्रमप्रियच्छति पर पर्यश्रुणो लोचने ॥ ६८ ॥

विप्रलब्धा

उत्तिष्ठ दूति यामो यामो यातस्तथापि नायात । यात
परमपि जीवैज्जीवितनायो भवेत्तस्या ॥ ६९ ॥ नि ब्रह्म
निष्करण निखप निर्निमित्त मद्रक्षक त्वमपि सप्रति वक्षित
सा । इत्यक्षराणि लिखितानि समीक्ष्य कश्चित्सकेतकेतक
दले नितरामतमन्यत् ॥ ७० ॥ सकेतकेलिगृहमेत्य निरीक्ष्य
शून्यमेगीदृशो निभूतनि शसिताधराया । अर्थाक्षर वचन
मर्धविक्रसि नेन ताम्बूलमर्धकनलीकृतमेव तस्यौ ॥ ७१ ॥
कण्ठवचनभाजा केनचिद्वारयोषा सकलरसिकगोष्ठीवशिका
वक्षिताती । इति विहसति रिङ्गदृङ्ग विक्षिसचक्षुर्विकचकुसुम
कातिच्छन्नना केलिदुङ्ग ॥ ७२ ॥ नायातो यदि निर्दय
सखि शठस्त्व दूति किं दूयसे स्वच्छन्द बहुवल्लभ स रमते
कि तन ते दूयणम् । पश्याद्य प्रियसगमाय दयितस्याकृष्य
माण गुणैरुत्कण्ठातिभरादिव स्फुटदिद चेत् स्वय यासति
॥ ७३ ॥ शून्य कुङ्कगृह निरीक्ष्य कुटिल विश्राय चेतोभुव
दूती नापि निवेदिता सहचरी प्रष्टापि नो वाऽनया । शमो
शकर चन्द्रशेखर हर श्रीकण्ठ शूलिश्रव त्रायस्वेति परतु
पङ्कजदृशा भर्गस चके स्तुति ॥ ७४ ॥ तर्कि कागपि
कामिनीमभिसूत किम कलोकैलिभिर्वदो बन्धुसिरन्धकारिणि
वनोपा ते किमु भ्राम्यति । का त ह्या तमना मनागपि पयि
प्रस्थातुमेवाक्षम सकेतीकृतमञ्जुवञ्जुललाकुञ्जोऽपि यत्ना
गत ॥ ७५ ॥ साक्षे मा कुरु लोचने विगलति न्यस्त
शलाकाञ्जन तीव्र नि यसित निवर्तय नवास्तान्यन्ति
कण्ठस्रज । तल्पे मा लुठ कोमलाङ्गि तनुता हन्ताङ्ग-
रागोऽश्रुते नातीतो दयितोपयानसमयो मा स्मा यथा मन्यथा
॥ ७६ ॥ अन्यत्र व्रजतीति का रल्ल कथा नाप्यस तादृक्त्सु
हृद्यो मा नेच्छति नागतश्च हहहा कोऽय विषे प्रकम । इत्य
त्पेतरकल्पनाकबलितस्वा ता निशान्ता तरे बाला वृत्तविवर्त
नव्यतिकरा नाभोति निद्रा निशि ॥ ७७ ॥ दत्ता धैर्यशुभ्र
सूक्तिं चरणमुल्लङ्घ्य लज्जानदीमङ्गीकृत्य घनाघनापरलठ
तन्व्या न दृष्ट प्रिय । सतापाकुलया तथा च परित
पायोधरे गर्जति क्रोधाकान्तवृत्ता तमचमहिपत्रा त्या दृशी

योजिते ॥ ७८ ॥ आलीभि शयैरनेकनपटे कुञ्जोदर
नीतया द्युय तच्च निरीक्ष्य विद्युभितया न प्रस्थित न
स्थितम् । न्यस्ता किंतु नवोदनीरजदशा कुञ्जोपरण्टे रूपा
तादृग्मृङ्गङ्गदन्डङ्गन्यचमत्कारस्वशाः दृश्य ॥ ७९ ॥

प्रोपितभर्तृका

अर्पयति प्रतिदिवस प्रियस्य पथि लोचने वाला ।
निक्षिपति कमलमाला कोमलमिव कर्तुमध्यानम् ॥ ८० ॥
आकक्षिकक्षितमुखीषु सखीषु विज्ञा विज्ञास्वपि प्रणय
निह्वनमाचरन्ती । तत्रैव रङ्गुनयना नयनारविन्दमस्यन्दमाहित
वती दयिते गतेऽपि ॥ ८१ ॥ विरहविदितमन्त प्रेम
विज्ञाय कान्त पुनरपि वसु तस्मादेत्य मे दास्यतीति ।
मरिचनियममक्षोण्यस्य बाणोदविन्दून्निरुत्तति पुरोधोपिह्वार
देशोपविष्टा ॥ ८२ ॥ ता जानीया परिमितकथा
जीवित मे द्वितीय दूरीभूते मयि सहचरे चक्रनाकीमिधै
काम् । गाढोत्कण्ठा गुरुषु दिवसेषुपे गच्छसु बाला
जाता मन्ये शिदिरमथिता पद्मिनीं वान्यरूपाम् ॥ ८३ ॥
माळा बालाम्बुजदलमयी मौक्तिकी हारयति काशी याते
प्रमगति हरौ सुधुन प्रस्थितैव । अन्यद्वूम किमपि धमनी
वर्तते वा न वेति ज्ञातु बाहोर्गृहह वलय पाणिमूलं प्रयाति
॥ ८४ ॥ समर्थं हृदि दाहणा मदनपेदना भूयसीमनेन
तव वर्त्मना प्रचलित स मे चङ्गम । न वामदिशि शब्दित
किमिति बालया वायस त्वया मदनसारिके किमिति वा
कृत न क्षुतम् ॥ ८५ ॥ आदृष्टिप्रसारिप्रयस्य पदवीसुद्रीक्ष्य
निर्गिण्यया विश्रान्तेषु पश्चिद्गृह परिणतो ध्यान्ते समु
त्सपति । दत्तैर्कं सद्युचा गृहं प्रतिपद पान्थस्त्रियागिन्श्रुणे
मा भूदागत इत्यमन्दरलितग्रीवं पुनर्गोक्षितम् ॥ ८६ ॥
श्वशूः पद्मदलं ददानि तदपि भ्रूस्रज्ञया गृहते सद्यो गर्भर-
शङ्कया न च तया सस्युदयते पाणिना । यातुवाचि सुहृ
द्रूपस्य यचसि प्रत्युत्तर दीयते श्वास किंतु न सुच्यते
द्वतवहङ्गूरुः कुरङ्गीदशा ॥ ८७ ॥

वासकसञ्जा

निजपाणिपल्लवतत्सखलनादिनासिवाविवरमुपतिती ।
अपरा परीक्ष्य शनैर्वसुमुदे सुखवासमास्यकमलशयनै
॥ ८८ ॥ नेद समीरितमकारि कला न चयमित्याकुला
यथमपि प्रथमाधेमह । एव निधेयमव वाच्यमिदं मयेति
शेष प्रिया सुकृतिनामतिवाहयन्ति ॥ ८९ ॥ कृत धपुपि
भूष्ण चिक्कुरवोरणी धूपिता कृता शयनसनिधौ
श्रुसुकीटिमासमृति । अकारि हरिणीदशा भवनमेत्य
देहरिण्या सुरुदरनरकेनकीटुसुमवाप्तिभिर्दुदिनम् ॥ ९० ॥
निद्रे केयूरे कुरु धरयुगे रत्नवलयरल सुर्मा मीवा
भरणलतिवेयं किमनया । नवामेवामेकावलिमपि मयि त्वं
विरचयेनं पथं नेपथ्यं बहुतरमनङ्कोत्सवविधौ ॥ ९१ ॥

श्वशूः स्थापयति च्छलेन च तिरोघते प्रदीपाङ्कुर घते सौध-
कयोतशेतनिन्दे साकेतिक चेदितम् । राश्वत्पार्थविवर्तिता-
ङ्गलतिक लोलङ्गोलुद्युति क्षापि क्षापि वराम्युज प्रियधिया
तन्पान्तिके न्यम्यति ॥ ९२ ॥ चोल नीलनिचोलङ्गपंग
विधौ चूडामणिं सुम्यने वाचिष्ये कुचयो करार्पणनिधौ
काश्यां पुन काञ्चनीम् । इत्य चन्दनचर्चितैर्मृगमदैरङ्गानि
सस्कुन्ती तत्कि यत्र मनोरथ वितनुते वारेषु वाराङ्गना
॥ ९३ ॥ दृष्ट्वा दर्पणमण्डले निजमधुभूषा मनोहारिणीं
दीप्सारिं कपिशं च मोहनगृह नसखुरङ्गीदशा । एव नौ
सुरतं भविष्यति चिरादयेति सानन्द्या कामं कान्तदिदृक्षया
च ललित द्वारेऽर्पिता दृश्य ॥ ९४ ॥ हार गुण्यति
तारकान्तिरुचिर मन्नाति काशीलता दीपं न्यसति किंतु तत्र
बहुल भेदं न घते पुन । आलीनामिति वासकस रजनौ
कामागुरुपा क्रिया साचिसेरमुखी नवोदसमुखी दशास्तमु-
द्रीक्षते ॥ ९५ ॥ शिल्पं दर्शयितु करोति कुतुकाकलारहार-
सजं चित्रप्रेक्षणवैचनेन निमपि द्वार समुद्रीक्षते ।
गृहात्यामरणं नव सहचरीभूषाजिगीषामिपादित्य पद्मदश
प्रतीत्य चरित सेरणनोऽभूत्स्वर ॥ ९६ ॥

उल्का

अमोर्हृहाक्षि शमोश्रणवापारधितो केन । यस्ये
विचलितवदना मदनाकृत विमानयसि ॥ ९७ ॥ सखि
स विजितो वीणानाथै कयाप्यपरस्त्रिया पणितममत्र
साम्या तत्र क्षपाललित ध्रुमम् । कथमितरथा शैर्कालेषु
सखलकुसुमास्त्रपि प्रसरति नभोमध्येऽपीन्द्रो प्रियेण
निलम्ब्यते ॥ ९८ ॥ भ्रूमङ्गे रुचितेऽपि दृष्टिरधिक सोत्कण्ठ-
सुद्रीक्षते रूद्रायामपि वाचि ससितमिदं द्रुगधानन
जायते । कार्कश्यं नमितेऽपि चेतसि तनू रोमाञ्चमालम्बते
दृष्टे निर्वहणं भविष्यति कथ मानस्य तस्मिञ्जने ॥ ९९ ॥
किं रुद्र प्रियया कयाचिदयथा सरया ममोद्वेजित रिना
कारणगौरवं किमपि यद्वाद्यागतो बहम । इत्यालोच्य
मृगीदशा करतले विन्यस्य वक्राम्बुजं दीर्घं नि शसित चिरं
च रुदित क्षिप्ताश्रु पुण्यस्रज ॥ १०० ॥ यत्राद्यापि समा-
गत पतिरिति प्राय प्रपेदे परामित्य चेतसि चिन्तयन्त्यपि
सखी न म्रीडया वृच्छति । दीर्घं नि शसितं दधाति चक्षितं
न प्रक्षेते केवलं किंचित्यकपलाण्डुपाण्डुररुचि घते कपोल-
स्यलीम् ॥ १०१ ॥ आनेतु न गता रिगु प्रियसखी
मीतो सुनगाकिमु कुद्दो वा प्रतिपेधवाचि रिमद्यौ प्राणे-
श्वरो वर्तते । इत्य कर्णसुनर्णवेतपरज पातोपवातच्छला-
दक्षणे वापि नवोदनीरगमुगी पाण्योदव शुभाति ॥ १०२ ॥
ज्ञानं वारिदवारिभिर्विचरितो पागो धनं धाननं ॥ १०३ ॥

श्रन्दनविन्दुभिर्भनसिजो देव समाराधित । नीता जागरण
श्रतेन रजनी व्रीडा कृता दक्षिणा तस किं न तपस्तथापि
स कथ नायाति नेत्रातिथि ॥ १०३ ॥

वीरसरनिर्देशः

भर्तृपिण्डान्णकरो यश क्रयमहापण । सुराङ्गनास्वय
प्राहो रम्य बालोऽयमागत ॥ १ ॥ प्रायेण सुकर दान
प्रायेण सुकर तप । प्राणानपेक्षी व्यापार पुनर्नीरस दुष्कर
॥ २ ॥ मा सैद नैते निचिंशा नीलोत्पलदलरविप ।
एते वीरावलोकित्या लक्ष्म्या नयनविभ्रमा ॥ ३ ॥
खड्गसिष्ठन्तु मत्तेभकुम्भकूटादह्लासित । एकदोर्दण्ड
शेषेऽपि क सहेत परामवम् ॥ ४ ॥ हृतेऽभिभन्धौ क्रद्रेन
तत्र पार्थेन सधुगे । अक्षौहिणी सप्त हत्वा हतो राचा
जयद्रथ ॥ ५ ॥ लोहितायति चादित्ये त्ररमाणो धन
जय । पश्चिमिंशतिसाहस्रात्रिजघान महारथान् ॥ ६ ॥
रथेभ्यो गजवाजिभ्य सङ्गामे वीरसकप । पातिता पाल्य
मानाश्च दृश्यन्तेऽर्जुनताडिता ॥ ७ ॥ पूर्णे शतसहस्रे
द्वे पदातीना नरोत्तम । प्रजञ्वाल रणे भीमो विधूम इव
पावक ॥ ८ ॥ आकर्णपलित इयामो वयसाऽशीति
पञ्चक । रणे पर्यचरद्गणो वृद्ध षोडशवर्षवत् ॥ ९ ॥
लक्ष्मणो लघुसघानी दूरपाती च राघव । कर्णो दृढप्रहारी
च पार्थसैते नयो गुणा ॥ १० ॥ न कालस्य न शकस्य
न पिष्णोर्षिचदस्य च । श्रूयन्ते तानि कर्माणि यानि युद्धे
हनूमते ॥ ११ ॥ सप्तपटि हता कोट्यो वानराणा तर
खिनाम् । पश्चिमेनाह् शेषेण मेघनादेन सत्यकै ॥ १२ ॥
धृतधनुषि शौर्यशालिनि शैल न नमन्ति यत्तदाश्रयम् ।
रिपुसत्रकेषु गणना कै न वराकेषु काकेषु ॥ १३ ॥ जीव
न्नेव सृतोऽसौ यस्य जनो वीक्ष्य वदनमयोन्मत् । कृत
मुखमद्गो दूरात्करोति निर्देशमङ्गुल्या ॥ १४ ॥ रविमणिरपि
निश्चेद पादैस्त्रिगमुत्तेर्मेनाकस्पर्ष्ट । ज्वलति तपामिति को वा
मन्दु सोढु क्षमो मानी ॥ १५ ॥ छिन्नेऽपि शस्त्रभिन्नेऽप्या
पत्यतितेऽपि निर्विशेषेऽपि । हनुमति कृतप्रतिज्ञे दैवमदैव
समोऽप्ययम ॥ १६ ॥ लोक शुभसिष्ठस्तु तावदन्व
पराव्युखाना समरेषु पुताम् । पत्न्योऽपि तेषा च हिया
सुखानि पुर सखीनामपि दर्शयन्ति ॥ १७ ॥ हा तात
तातेति स वेदनार्तं ऋणच्छकृन्मूत्रकफानुल्लिप्त । वर एत
किं भवने किमाज्ञौ सदृष्टदन्तच्छदभीमवक्त्र ॥ १८ ॥
समृच्छित्त सधुगसप्रहारै पश्यन्ति सुप्रपतिदुष्टतुल्यम् ।
आत्मानमङ्गेषु सुराङ्गनागा भद्राकिनीमारुतवीजिताहम् ॥
१९ ॥ कश्चिद्विषत्खड्गहतोत्तमाङ्ग सद्यो विगमनप्रसुता

मुपेत्य । वामाङ्गसक्तसुराङ्गन स नृत्यत्वक्चय समरे
ददर्श ॥ २० ॥ ते क्षत्रिया बुध्दलिनो युवान परस्पर
सायकविक्षताङ्गा । कुम्भेषु लम्बा सुपुपुर्गजाना कुचेषु
लम्बा इव वामिनीनाम् ॥ २१ ॥ भूरेणुदिग्धा नववारिजात
सजो रजोयासितवाहुमध्या । गाढ शिवाभि परिरम्यमाणा
सुराङ्गनाश्चिष्टमुजान्तराला ॥ २२ ॥ सलीलयताति न
भर्तुरभ्रमोर्ने चित्रमुषे श्रयस पद्ममम् । अनुद्रुत सयति
येन केचल बलस्य शत्रु प्रशशस शीघ्रताम् ॥ २३ ॥
कोऽप्येव खण्डितशिर विकसन्मुखश्री प्रारब्धताण्डवविधि
सुरकामिनीभि । आलोकयते निजकरामिनयानुसम्बन्धापरि
तेक्षणनिवेदितसत्त्वसार ॥ २४ ॥ क्षीपु प्रवीरजननी जननी
तत्रैव देवी स्वय भगवती गिरिजापि यस्य । त्वदो
वंशीकृतविशाखसुखावलोकनीडाविदीर्णहृदया स्पृहयानभूम्
॥ २५ ॥ शक्तीकृतस्तरुवर कपिपुगवेन लङ्केशवर्षाभि
मृणालमृदु पत्रात । तत्र स्थितेश्च कुसुमे कुसुमेपुरेन सीता
वियोगविधुर दृढमाजघाना ॥ २६ ॥ दृष्टिस्तुणीकृतजगत्रव
सत्त्वसारा धीरोद्धता नमयतीव गतिर्धरिणीम् । कौमा
रकेऽपि गिरिवहुरुता दघानो वीरो रस किमयमेत्युत दर्प
एष ॥ २७ ॥ अथाकृतस चरितातिशयेश्च दृष्टैरत्युत्त
रपहतस तथापि नास्या । कोऽप्येव वीरशिष्टाकृति
रप्रभेयमाहात्म्यसारसमुदायमय पदार्थ ॥ २८ ॥ समर
विहरदन्नद्वल्लिनि पातमिन्नप्रतिनरपतिभिन्नाद्भस्तता निम्न
मध्यात् । वयमहह धराया पातयाम पताकावसनपवन
लोल वारि दिव्यापगया ॥ २९ ॥ वयसा क्रोधार
प्रतिशृणुत वदोऽञ्जलिरय किमप्याकाङ्क्षाम क्षरति न तथा
वीरचरितम् । मृतानामस्वाक भवति परवश्य वपुरिद
मवद्भि कर्तव्य नहि नहि पराचीनचरणम् ॥ ३० ॥
कपोले जानक्या करिकलमदन्तद्युतिमुषि स्मरस्मर गण्डो
ङ्गमरपुलक वक्रकमलम् । सुहृ पश्यन्शृणवन्चनिचरसेना
कलकल जटाजूटमन्थि द्रव्यति रघूणा परिशृढ ॥ ३१ ॥
मयासेनो यस्य प्रमदयमदद्वास्तहचरै शरसुतेनो जीवद्विरिव
शरजन्मा समभवत् । इमा च क्षत्राणा भुजवनमहादुर्गनि
पहामय वीरो धीमानजयदधिविशान्वसुमतीम् ॥ ३२ ॥
पुरोजना नाच प्रभृति मम राम स्वयमह न पुत्र यौगे
वा रघुकुलमुवा च क्षितिमुजाम् । अवीर धीर वा कलयत
जनो मामयमय मया वदो दुष्टद्विजदमनवीदापरिकर
॥ ३३ ॥ चापाचार्यस्त्रिपुरविजयी कार्तवीर्यो विजये शस
व्यस्त सदनमुदधिर्भूरिय हन्तकार । अत्वेवैतत्किमु कृत
१ 'आसप्रमाणा भिक्षा सादय प्रसक्तपुष्टयम् । अत्र चतुर्ण
माङ्गहन्तकार द्विनोत्तमा ॥

वतो रेणुकाकण्ठवापां वदस्पर्यस्तत्र परशुना लज्जते चन्द्र-
हासः ॥ ३४ ॥ अघ्नैः सैरपि संयताप्रकरणो मूर्च्छा-
विरामक्षणे स्वाधीनत्रणिताङ्गसन्ननिचितोः रोमोद्भ्रमं वर्ण-
यन् । भ्रमातुद्बलयत्रिजान् परमटांसंतर्जयद्विप्रदो घन्यो
घाम जयश्रियः पृथुरणसाम्भे पताकायते ॥ ३५ ॥ जन्मे-
न्दोरभले कुले व्यपदिशस्यचापि घस्ते गदां मां दुःशासन-
कोष्णशोषितसुराक्षीवं रिपुं भापसे । दर्पाव्यो मधुकैटमद्विपि
हरावपुद्गतं चेष्टसे मन्नामावृषणो विहाय समरं पङ्केऽधुना
लीयसे ॥ ३६ ॥ वीरोऽसौ किमु वर्ण्यते दशसुख-
दिल्लैः शिरोभिः स्वयं यः पूजासजसुसुको घटयितुं
देवस खट्वाङ्गिनः । सूर्यायी हरकण्ठसूत्रसुजगव्याकर्षणा-
योषतः साटोपं प्रमथैः कृतम्रुकुदिभिः स्थित्वान्तरे वारितः
॥ ३७ ॥ संतुष्टे तिसृणां पुरामपि रिपौ कण्डूदोमण्डल-
श्रीडाकृतपुनःप्ररूढशिरसो वीरस्य लिप्तोर्वरम् । याच्नादेन्य-
पताधि यस्य कलहायन्ते मिचस्त्वं वृणु त्वं वृणित्यमितो
सुखानि स दशमीवः कथं वर्ण्यते ॥ ३८ ॥ मूमात्रं क्रिय-
देतदर्णवमितं तत्सावितं हार्यते यद्वारेण भवाद्दशेन वदति
भिःसप्तकृत्यो जयः । वीरोऽयं नवबाहुरीदृशमिदं घोरं च
वीर्यतं तत्क्रोधाद्विरम प्रसीद भगवञ्जात्यैव पूज्योऽसि नः
॥ ३९ ॥ तात त्वं निजकर्मणैव गमितः स्वर्गं यदि स्वस्ति
ते भ्रमस्त्वैकमिदं बधुहृत्कियां तातान्तिकं मा कृयाः ।
रामोऽहं यदि तद्दिनैः कतिपर्यैर्मीडानमकंघरः साधं बन्धु-
जनैः सुरेन्द्रविजयी वक्ता स्वयं रावणः ॥ ४० ॥ त्वय्यर्धासन-
माजि किंनरगणोद्गीतैर्मवद्विक्रमैरन्तःसंभृतमत्सरोऽपि । भग-
वानाकारामौ कृती । उन्मीलद्भवदीपदक्षिणमुजारोमाववि-
द्धोऽक्षरद्वारैरेव विलोचनैरभिनयत्वा नन्दमाखण्डलः ॥ ४१ ॥
शक्नाशक्तिर्यैव काननमगाद्दीर्घाण्णघमाः फन्यानो दिवि
प्रंकुचन्ति वसुधा घन्या 'न सुते मदान् । लक्ष्मीरप्यरवि-
न्दसौघवलमीनिर्व्यूहपर्यङ्किकाविश्रान्तैरलिभिर्न कुञ्जघटाग-
ण्डोत्तैरेमोदते ॥ ४२ ॥ अक्षौघप्रसरेण रावणिरसौ यं दुर्घ-
शोमागिनं चक्रे गीतमशापयन्निनमुजस्येमानमाखण्डलम् ।
कच्छागतं कुलीरतां गमयता वीर त्वया रावणं तत्संयुष्टमहो
विशाल्यकरिणी जागर्तिं सलुप्रता ॥ ४३ ॥ चक्षारो वय-
सृष्टिजः स भगवान्कर्मापदेष्टा हरिः सङ्गामाख्यदीक्षितो
नैरपतिः पत्नी गृहीतप्रता । कौरव्याः पशवः प्रियापारिभव-
केशेभ्यशान्तिः फलं राज्ञ्योपनिमग्नराय रंसति स्फूर्तं यशो
दुन्दुभिः ॥ ४४ ॥ अचारस्य कठोरकांसुकलताविन्यस्त-
हस्ताम्बुजस्यवन्न प्रकटीरगेनि नयने शोणे निमेषो
दयात् । यानत्सायकक्रोटाटिपरिपुक्षमापलमौलिससुलम्बली-

माल्यमिलत्परागपटैरामोदिनी मेदिनी ॥ ४५ ॥ नो
तावत्कलयाभि केलिकृपणे वामभ्रुवो लोचने तावन्न प्रणया-
वलीढमनसः पश्यामि मातुसुखम् । यावत्तारकुटारपात-
निपतत्प्रत्यर्थिपृथ्वीपतिन्नाम्यत्सर्णकिरीटवद्वगिरसो भ्राम्यन्ति
नो केवः ॥ ४६ ॥ निःपीते कलशोद्भवेन जलधौ
गौरीपतेर्गङ्गाया होतुं हन्त वपुर्ललाटददने वायव्यः
प्रक्रमः । तावत्तत्र मया विपन्नमरीनारीदगम्भोरुहद्वन्द्व-
प्रसृतदधवारिपटलैः सृष्टाः पयोराशयः ॥ ४७ ॥ आ-
जन्मप्रसन्नचारी पृथुलमुजशिलासम्भविभ्राजमानज्याघातश्रेणि-
संज्ञान्तरितत्रसुमतीचक्रजैवप्रशस्तिः । यक्षःपीठे घनास-
व्रणकिणकठिने संस्थानानः प्रपत्कान्यासो राजन्योधीवन-
गजभृगयाकौतुकी जामदग्न्यः ॥ ४८ ॥ ध्रुवाः संघासमेते
विजहित हृद्यो भिन्नमत्तमकुम्भा शुम्भदेहेषु लज्जां दधति
परममी सायका निप्यतन्तः । सौमित्रे तिष्ठ' पात्रं त्वमसि
न हि रुपां गन्धं मेघनादः किंचित्संभ्रमलीलानियमित-
जलधिं राममन्वेपयामि ॥ ४९ ॥ अन्नज्वालावलीढप्रति-
बलजलधेरन्तरैर्वायमाणे सेनानादं स्थितेऽस्मिन्नम पितरि
सुरौ सर्ववन्वीश्वराम् । कर्णालं संप्रमेण 'व्रज' कृत
समरं सुख हार्दिक्य शङ्कां ताते चापद्वितीये वहति रणधुरं को
भयस्त्वावकाशः ॥ ५० ॥ कृथा केशेषु भार्या तव तव च
पशोस्त्वस राजस्यैर्वीर्यं प्रत्यक्षं भूपतीनां मम सुवनपतेराज्या
शूतदासी । तस्मिन्वैरानुवन्धे वद किमपकृतं तैर्हता ये नरेन्द्रा
बाहोर्नीर्यातिमाखण्डविणगुरुपदं मामजित्वैव गर्वः ॥ ५१ ॥

करुणरसनिदेशः

यस्याः कुसुमशय्यापि कोमलाङ्गा रुजाकरि । साऽधि-
शेते कथं देवी ज्वलन्तीमधुना चिताम् ॥ १ ॥ साक्षा-
न्भवतः पौत्रः पुत्रो गाण्डीवधन्वनः । स्वसीयो वासु-
देवस तं गृध्राः पश्युपासते ॥ २ ॥ असहायः सहायार्थी-
भामनुष्यातवान्पुत्रम् । पीड्यमानः शरैस्तीक्ष्णैर्गौत्रैर्गि-
कृपादिभिः ॥ ३ ॥ मितं ददाति हि पिता मितं त्राता मितं
सुतः । अभितस्य प्रदातारं मर्तारं का न शोचति ॥ ४ ॥
अथ, बद्धजटे रामे सुमन्त्रे गृहमागते । त्यक्तो राजा सुत-
त्यागादनिश्चरैरियासुभिः ॥ ५ ॥ देशे देशे क्लृप्ताणि देशे
देशे च बाणघवाः । तं देशं नैव पश्यामि यत्र आता
सहोदरः ॥ ६ ॥ प्रियस्य सुहृदो यत्र मम तत्रैव संभवः ।
भूयाद्गुप्य भूयोऽपि भूयांसमनुसंहरः ॥ ७ ॥ विह्वन्त-
तीव मर्माणि देहं शोषयतीव मे । दहतीवान्तापत्मानं क्रूरः
शोकाभिरस्थितः ॥ ८ ॥ अविशीर्णकान्तपात्रे नृप्यदेशे
सुसुखि संभृतखेहे । मद्देहदीपकलिके

१ शुषिष्ठिरः २ शोषदी ३ इच्छं करोति.
५६ गु. ट. भा.

निर्वाणम् ॥ ९ ॥ वत्स गच्छ मम धाचिकमेतद्रा-
मचन्द्रचरणे कथयेथाः । आनयोरेव भवेदनुरागो नावयो-
रेव विधिः प्रतिकूलः ॥ १० ॥ शैशवाभ्युत्ति योषिता
प्रियैः सौहृदादभ्यगाशया प्रियाम् । छत्रना परिददामि
मृत्यवे सौमिके गृहशकुनिकामिव ॥ ११ ॥ शौलानि
ते चन्दनशीतलानि धृतानि भूमीतलविश्रुतानि । तथापि
जीर्णौ पितरावतस्मिन्विहाय हा वत्स कथं प्रयासि ॥ १२ ॥
वनी मुनीनामदवी तरुणा दरी गिरीणा तु गवेषितैव ।
अतः परं लक्ष्मण पक्ष्मलाक्षी प्राणा बहिर्भूय गवेपयन्तु
॥ १३ ॥ अर्थो हि कन्या परकीय एव तामथ सप्रेष्य
परिमहीतुः । जाते ममथ विशदः प्रकामं प्रत्यर्पितन्यास
इयान्तराम्सा ॥ १४ ॥ गृहिणी सचिवः सखी मिथः
प्रियशिष्या ललिते कलाविधौ । करुणाविमुखेन मृत्युना
हरता त्वा वत किं न मे हृत्म् ॥ १५ ॥ अपहस्तित-
द्यान्धवे लया विहितं साहसमस्य वृष्ण्या । तदिहानपर-
धिनि प्रिये सखि कोऽयं करुणोऽज्ञातकर्म ॥ १६ ॥ विपिने
क जटानिबन्धनं तव चेदं क्व मनोहर वपुः । अनयो-
र्घटना विधेः स्फुटं तनु खञ्जेन शिरीषकर्तनम् ॥ १७ ॥
मदेकशुभा जननी जरातुरा नवप्रभृतिर्वरटा तपस्विनी ।
गतिस्तयोरेव जनस्तमर्दयन्नहो विधे त्वा करुणा रुणद्धि
न ॥ १८ ॥ मदर्थसदृष्टगृणालमन्थरः प्रियः कियद्दूर इति
त्वयोदिते । विडोकयन्त्या रुदतोऽथ पक्षिणः प्रिये स कीट-
ग्मविता तव क्षणः ॥ १९ ॥ इयमिदं मयदानवनन्दिनी
निदशनाथजितः प्रसवस्थली । किमपर दशकंधरोहिनी
त्वयि करोति क्रदन्नयोजनम् ॥ २० ॥ उत्खातदैवतमिवा-
यतनं गुपारेरेस्ताचलान्तरितस्यमिवान्तरिक्षम् । हम्भीर-
भूमिजि गते सुरवेश्म विश्वं पश्यामि हारमिव नायकरत्न-
शून्यम् ॥ २१ ॥ आद्वाय मासमखिलं सनवर्जमद्वाभ्यामुच्च
वाशैरिक यामि कुरु प्रसादम् । सीदन्ति शम्पकवलमह-
णातुभिज्ञा मन्मार्गवीक्षणपराः शिशवे मदीयाः ॥ २२ ॥
सद्यः पुँरीपरिसरेऽपि शिरीषेन्द्री गत्वा जवाभिचतुराणि
पदानि सीता । गन्तव्यमस्ति कियदित्यसकृद्गुवाणा रामा-
शुणः कृतवती प्रथमावतारम् ॥ २३ ॥ हत्वा पतिं नृप-
मवेश्य मुजङ्गदृष्ट देशान्तरे विधिवशाद्रूपिकास्ति जाता ।
पुत्रं पतिं समधिगम्य चिता प्रविष्टा शोचामि गोपगृहिणी
कथमथ तक्म् ॥ २४ ॥ अस्तङ्गते शशिनिसैव कुसुद्वती
मे दृष्टिं न नन्दयति सखारणीयशोभा । इष्टप्रवासजनिता-
न्यबलाजनस्य दुःखानि नूनमतिमात्रसुदुःखानि ॥ २५ ॥
यस्य खया ऋणविरोपणमिहृदीना तैलं न्यधिष्यत मुखे

कुनासूचिविद्धे । श्यामाकमुष्टिपरिवर्धितको जहाति सोऽयं न
पुत्रकृतक पदवीं मृगस्ते ॥ २६ ॥ दैवे परागवदनशक्ति
हेतु जाते याते च सप्रति दिवं प्रति बन्धुरखे । कसै मन
कथयितासि निजामवस्था कः शीतलैः शमयिता वचनैस्सर्व-
धिम् ॥ २७ ॥ सर्वेऽपि विस्मृतिपर्यं विपयाः प्रयाता विद्यापि
खेदकलिता विमुखीवभूव । सा केवलं हरिणशावकलोचना
मे नैगपयाति हृदयादधिदेवतेव ॥ २८ ॥ घृत्वा प-
रखलनभीतिवशात्कर मे यारूढवल्गसि शिलाशकलं विवाहे ।
सा मा विहाय कथमथ विलासिनि धामारोहतीति हृदयं
शतधा प्रयाति ॥ २९ ॥ भूमौ स्थिता रमण नाथ मनो
हरेति समोयवैर्यमधिरोपितवल्गसि धाम् । स्वर्गं गता कथ
मिव क्षिपसि त्वमेणशावाक्षि तं धरणिधूलिषु मामिदानीम्
॥ ३० ॥ कनकहरिण हत्वा रामो ययौ निजमाश्रम जनक
तनया प्राणेभ्योऽपि प्रियामविलोकयन् । दृष्टमुपगतैर्वाष्पा-
पूरैर्निमीलितलोचनो न विशति कुटीमाशातनुप्रणामया
दसौ ॥ ३१ ॥ अथेदं रक्षोभिः कनकहरिणच्छन्नविधिना
तथा वृत्तं धैर्यैर्बध्यति यथा क्षालितमपि । जनस्थाने
शून्ये करुणकरुणैर्यर्चयतिरैरपि त्रिंशो रोदित्वपि दैवति
वज्रस्य हृदयम् ॥ ३२ ॥ भुवं १३२सो भावी जलनिधि
महीशैलसरितामतो मृत्योः शीबैल्लणलघुषु का जनुषु
कथा । तथासूचैर्वैन्धुव्यसनजनितः कोऽपि विषयो विवेकै-
प्रोन्माभी दहति हृदयं शोकदहनः ॥ ३३ ॥ अक्षत्रि-
कृताभिमन्सुहननप्रोद्धततीव्रकुचः पार्थसाकृतशात्रवप्रतिकृते-
रन्त शुचा सुखत । कीर्णा वाप्यकणैः पतन्ति घृष्टि
श्रीडाजडा दृष्टयो हा वत्सेति गिरः स्फुरन्ति न पुत्र
निर्घान्ति वषत्राद्बहिः ॥ ३४ ॥ कोऽहं मूढि सखे स एव
भगवानार्यः सखे राघवः के यूयं वत नाथ नाथ
किमिदं दासोऽस्मि ते लक्ष्मणः । कान्तारे किमिहाकौदं
वत सखे देव्या गतिर्युग्यते का देवी जनकाधिपजतनया
हा जानकि कासि हा ॥ ३५ ॥ मप्याहे दववदितोन्म
समये संदक्षमाणाद्गिरेः कृच्छ्राभिर्गतमुत्तृष जलमथो वीर्यै-
करक्षाक्षमम् । प्रेम्णा जीवयितु मिथः पिब पिबेत्सुचर्य
मिष्या पिबन्निर्मप्रासमपीतवारि हरिणद्वन्द्वं विपन्नं वने
॥ ३६ ॥ हा मातस्वरितासि कुज किमिदं हा देवता
काशिषो धिक्प्रमाणपतितोऽपानिहृतवहस्तेऽन्नेषु दये
दशौ । द्रथं धर्धरमप्यरुद्धकरुणाः पौराङ्गनाना गिराश्रितस्या-
नपि रोदयन्ति शतधा कुर्वन्ति भित्तीरपि ॥ ३७ ॥ यास

१ पशुहिताजीवी २ व्याध ३ गयोध्यातमीपदेशे ४ शिरीष
कुसुमवत्कोथला ५ चारंवारम्

१ पराशुले २ खेदे ३ मनोव्ययाम् ४ भ्रमसंप्रदाय-
५ लग्नम् ६ कपटम् ७ आचरितम् ८ दुष्टे ९ अत्यन्तकरुणे
१० पाषाण ११ शीघ्रति १२ नाश १३ विवेकोन्मूलन

त्यथ शकुन्तलेति हृदयं संपृष्टमुत्कण्ठया कण्ठस्तमित-
बाष्पवृत्तिकलुपश्चिन्ताजडं दर्शनम् ॥ वैह्वल्यं मम ताव-
दीदृशमपि जेहादरुण्यौकसः पीडयन्ते गृहिणः कथं न
तैनयाविक्षेपदुःखेनैव ॥ ३८ ॥ पातुं न प्रथमं व्यवसति
जलं शुष्मास्पर्शतेषु या नादत्ते प्रियमण्डनापि भवतां जेहेन
या पलत्रम् । आघे वः कुसुमप्रसूतिसमये यस्या भवत्यु-
त्सवः सेयं याति शकुन्तला पतिगृहं सर्वतुरजायताम्
॥ ३९ ॥ या केलिच्युतकेशलेगविपमां शय्यां न भेजे पुरा
या जालान्तरनिर्गतार्ककिरणयोतादपि म्थयते । सेयं निष्ठुर-
काष्ठसंचितचितां देदीप्यमानानलं मजेरा भजते यदि
प्रियमुखं जेहस्य किं दुष्करम् ॥ ४० ॥ ध्वस्तः काव्योरु-
मेरुः कविविपणिमहारत्नराशिर्विशीर्णः शुष्कः शब्दौवसिन्धुः
प्रलयमुपगतो वाक्यमाणिक्यकोशः । दिव्योक्तीनां निधानं
निघनमुपगतं हा हता दिव्यवाणी वाणे गीर्वाणवाणी-
प्रणयिनि विधिना शायिते दीर्घनिद्राम् ॥ ४१ ॥

अद्भुतरसनिर्देशः

तस्मिन्देहे क्षणेनैव त्वरितो वानरध्वजः । सरथं सध्वजं
साथं मीप्समन्तर्दधे शरैः ॥ १ ॥ रत्नमित्तिपु संक्रान्तेः
प्रतिबिम्बशतैर्दृशतः । शतो लङ्केश्वरः कृच्छ्रादाञ्जनेयेन त-
त्ततः ॥ २ ॥ चतुर्ध्वपि समुद्रेषु संध्यामन्यास तत्क्षणात् ।
कक्षाक्षिप्तं निशान्ते स्वे बाली पौलस्त्यमत्यजत् ॥ ३ ॥
न केनापि श्रुतं दृष्टं वारिणा वारि शुष्यति । अहो गोदा-
वरीयारा भवसिन्धुर्विशुष्यति ॥ ४ ॥ एष वन्ध्यासुतो
याति खपुष्पकूर्तेशेखरः । मृगं नृप्याम्भसि ज्ञातः शंश-
च्छङ्गधनुर्वरः ॥ ५ ॥ कस्यै किं कथनीयं कस्य मनःप्रत्ययो
भवति । रमयति गोपबंधूटी कुञ्जकुटीरे परं प्रल ॥ ६ ॥
चित्रं कनकलतायां पलत्र एवामृतं सूते । कुसुमसमुद्रम-

खञ्जनद्वितयम् । तत्र च मनोजघनुषी तदुपरि गाढान्ध-
काराणि ॥ ११ ॥ चित्रं महानेप घतावतारः क कान्ति-
रेपाभिनवैव मङ्गिः । लोकोत्तरं धैर्यमहो प्रभावः क्षाप्या-
कृतिर्नूतन एष सर्गः ॥ १२ ॥ स्याणुः स्वयं मूलविहीन एव
पुत्रो विशाखो रमणी त्वपर्या । परोपनीतैः कुसुमैरजसं
फलत्यमीदं किमिदं विचित्रम् ॥ १३ ॥ किं कमिष्यति
किलैष वामनो यावदित्यमहसन्त दानवाः । तावदस्य न
मनो नमस्तले लङ्घिताकेशशिमण्डलः क्रमः ॥ १४ ॥ सुगा-
न्तकालप्रतिसंहृतामनो जगन्ति यस्यां सविकासमासत ।
तनौ ममुस्तस्य न कैटमद्विपस्तपोघनाभ्यागमसंभवा मुदः
॥ १५ ॥ कथमुपरि कलापिनः कलापो विलसति तस्य
तलेऽष्टमीन्दुराण्डम् । कुवलयसुगलं ततो विलोडं तिल-
कुसुमं तदधः प्रवालमस्मात् ॥ १६ ॥ विपुलेन सागरक्षयस्य
कुक्षिणा भुवनानि यस्य परिरे सुगक्षये । मदविभ्रमात्सक-
लया पपे पुनः स पुरश्चिष्यैकतनयैकया दशा ॥ १७ ॥
पाश्चात्यमागमिह साधुषु संनिपण्णाः पश्यन्ति शान्तमनसा-
न्द्रतरांशुजालम् । संपूर्णलेख्यललातालनोपमानमुत्सन्नसङ्गि-
हरिणस्य हिमांशुमूर्तेः ॥ १८ ॥ इदं तावच्चित्रं यदयनि-
तले पार्येणशशी कलङ्कादुत्सुकः किमपि च तदन्तर्विल-
सति । प्रवालं गाणिक्यं कुवलयदडं मन्मथघटुर्ननोर्वाणा-
वादध्वनिरिति महध्विजमधरम् ॥ १९ ॥ नृद्यारत्नं कमपि
वधिराः श्लोकमाकर्णयन्ति श्रद्धालुस्तं विच्छिद्यति कुनिः स्ना-
घया वीक्षतेऽप्यः । अम्यारोहत्वहह महता पद्भुरप्यदि-
शक्तं सान्द्रालसाः शिशुभरनत्रे 'मन्दनायान्ति यन्ध्याः
॥ २० ॥ काङ्क्षेन शिष्टं यानि शतशदित्तानि माया-
निधेः पौलस्त्यस्य विमानर्कनि तथा आन्तानि नैकौक-
साम् ॥ तान्येवास्य धनुःश्रमदशनं कूर्वाति सीतापतेः कीडा-
चारारदन्मगनुकृतिनिष्ठैर्यन्तैः कथैः ॥ २१ ॥ किं

दुर्वेदे भा प्राणेषु दयां कुरु । दुर्लभानि परात्रानि प्राणा
जन्मनि जन्मनि ॥ २ ॥ विना मधं विना मासं परसहरणं
विना । विना परापकारेण दिविरो दिवि रोदिति ॥ ३ ॥
पूर्वं चेटी ततो वेटी पश्चाद्भवति कुट्टिनी । सर्वोपायपरि-
क्षीणा वृद्धा वेद्या तपस्विनी ॥ ४ ॥ यदक्षिण्लतापात्रैः
स्त्रियः कुर्वन्ति चापलम् । जघनेष्वेव तत्सर्वं पतत्यनपरा-
धिपु ॥ ५ ॥ केशलुच्चनसाम्येऽपि हन्त पश्यैतदन्तरम् ।
उपस्थाः कीटमश्नन्ति घृतभक्तं दिग्म्बराः ॥ ६ ॥ सामगा-
ग्रनभूतं मे नोत्प्लिष्टमघरं कुरु । उत्कण्ठितासि चेद्भद्रे वामं
कर्णं दशस्र मे ॥ ७ ॥ भस्माहुर्लिर्वेकोद्ग्रायी बालशौची
तथा हिदिः । धारावती चक्रवती पडेते पुरुषायमाः ॥ ८ ॥
प्रेषकः प्रैष्यकः काण्डः किमेकः स्तम्भलीनकः । योगी
तत्कालरोगी च पडेते सेवकायमाः ॥ ९ ॥ आदौ वेद्या
पुनर्दासी पश्चाद्भवति कुट्टिनी । सर्वोपायपरिक्षीणा वृद्धा
नारी पतिव्रता ॥ १० ॥ गताः केचित्प्रबोधाय स्वयं तं
कुम्भकर्णकम् । तदधःपवनेत्सर्गादुड्डीय पतिताः कश्चित्
॥ ११ ॥ अवारे खलु ससारे सार श्वशुरमन्दिरम् । हरो
हिमालये शेते हरिः शेते महोदधौ ॥ १२ ॥ कमले कमला
शेते हः शेते, हिमालये । क्षीराब्धौ च हरिः शेते मन्ये
मत्स्युपशङ्कया ॥ १३ ॥ विलाद्वहिर्बिलसान्तःस्थितमार्जा-
रसर्षयोः । मध्ये चासुरिवामाति पत्नीद्वययुतो नरः ॥ १४ ॥
सदा वक्रः सदा क्रूरः सदा पूजामपेक्षते । कन्याराशिस्थितो
नित्यं जामाता दशमो ब्रह्मः ॥ १५ ॥ स्वयं पद्मसुखः पुत्रौ
गजाननपडाननौ । दिग्म्बरः कथं जीवेदन्नपूर्णां न चेद्भदे
॥ १६ ॥ उदरद्वयभरणमयादर्धाङ्गाहितदारः । यदि नैवं
तस्य सुतः कथमचापि कुमारः ॥ १७ ॥ अहुलिभङ्गविक-
ल्पनविविधविवाहप्रवृत्तपाण्डित्यः । जपचपलौघः स जने
ध्यानपरो नगररण्यासु ॥ १८ ॥ गुण्डो जटिलो नग्रश्लवी
दण्डी, कपायचीरी वा । भस्मसेरशरीरो दिशि दिशि भोगी
विजृम्भते दम्भः ॥ १९ ॥ भृकुटीकुटिलललाटः कण्टकि-
ताङ्गः कटाक्षविकटाक्षः । कवलयति पृथुलकवलेस्तण्डुल-
मचलं द्विजः क्रुद्धः ॥ २० ॥ कयविक्रयकूटतुलाजघवनि-
क्षेपरक्षणव्याजैः । एते हि दिवसचोरा मुष्णन्ति महाजनं
वणिजः ॥ २१ ॥ आरथाधिकानुपागी ब्रजति सदा पुण्य-
पुस्तकं श्रोतुम् । दष्ट इव कृष्णसर्पैः पलायते दानधर्मभ्यः
॥ २२ ॥ दत्त्वा दिशि दिशि दंष्ट्रिं याचककचितोऽवगुण्डनं
कृत्या । चौर इव कुटिलचारी पलायते कुटिलरथाभिः
॥ २३ ॥ गणयति गगने गणकप्रन्त्रेण समागमं विशा-
खायाः । विविधभुजंगकीडासत्ता गृहिणीं न जानाति

॥ २४ ॥ कलमात्रनिर्गतमपीविन्दुव्याजेन साक्षनाशुकौभैः ।
कायस्थलुण्ठ्यमाना रोदिति खिन्नेव राज्यश्रीः ॥ २५ ॥ वा-
चयति नान्यलिखितं लिखितमनेनापि वाचयति नाच ।
अयमपरोऽस्य विशेषः स्वयमपि लिखितं स्वयं न वाचयति
॥ २६ ॥ अर्थो नाम जनानां जीवितमखिलक्रियाकल्पपत्र ।
तं संहरन्ति धूर्ताश्शुलगलला गायना लोके ॥ २७ ॥ तमसि
वराकशौरो हाहाकारेण याति संत्रस्तः । गायनचौरः कथ्ये
हा हा कृत्वा न याति लक्ष्यं च ॥ २८ ॥ आमम्रणजयशब्दैः प्र-
तिपददुङ्कारघर्षारावैः । स्वयमुक्तसाधुवादैरन्तरयति गायनो
गीतम् ॥ २९ ॥ मेरुः स्थितोऽस्तिदूरे मनुष्यभूमिं परा परि-
त्यज्य । भीतो भयेन चौर्याद्दोषाणां हेमकाराणाम् ॥ ३० ॥
तस्मान्महीपतीनामसंभवे दस्तुचौराणाम् । एकः सुवर्णकरो
निमाह्नः सर्वथा नित्यम् ॥ ३१ ॥ उपमुक्तखदिरवीटकव-
निताधररागमङ्गभयात् । पितरि मृतेऽपि हि वेद्या रोदिति
हा तात तातेति ॥ ३२ ॥ धर्षनदयितः । कश्चिद्भस्मदयितो
दानकर्मदयितोऽन्यः । रक्षादयितश्चान्यो वेद्याना नर्मदयितो-
ऽन्यः ॥ ३३ ॥ शृणु सखि कौतुकमेकं प्रायेण कु-
कामिना यदद्य कृतम् । सुरतसुखमीलिताक्षी मृतेति भीतेन
मुक्तासि ॥ ३४ ॥ श्रमणः धावकवध्याः सुरतविधौ
दशति नाधरं दत्तम् । मदिराक्षिमासभक्षणमसत्समये निषि-
द्धमिति ॥ ३५ ॥ द्विजराजशेखरो यद्भुक्भारुदः सदा
सदारस्सवम् । चक्रे हर तद्विधिना पुनरुपनयनं । ललाटघटितं
ते ॥ ३६ ॥ विनापि तातेन विना जनन्या गजाननः
शंसुसुताभिधानः । विनैव शास्त्रेण विनैव वेदैर्मार्थ्यंदिना-
नामिव पाठकोऽभूत् ॥ ३७ ॥ शिक्षितापि सखितिनंनु सीता
रामचन्द्रचरणौ न ननाम । किं भविष्यति मुनीश्वभूवत्काल-
रत्नमिह तद्रजसेति ॥ ३८ ॥ अयं पेटो मे पितुरद्भुक्कृष्णं
पितामहावैरुषभुक्तयौवनः । अलंकरिष्यत्ययं पुत्रपौत्रकामं
मयापुना पुष्यपदेव धार्यते ॥ ३९ ॥ वैराग्यमङ्गिरचनावचनैः
प्रतार्य रण्डा चिराय विकटस्त्रनसंनताङ्गीम् । ब्रह्मोपदेशमिप-
संगतगण्डमिति निःशङ्कुमुन्मरसैः कतिवा द्रवन्ति ॥ ४० ॥
धान्याकनागरनिशाद्रकदाडिमत्स्यकुस्तुम्बरीलवणतैलसुसङ्क-
ताङ्गः । मत्स्याङ्गुशीतसितमक्ततले ददाति स ब्रह्मलोक-
मधिगच्छति पुण्यकर्मा ॥ ४१ ॥ खट्वा नितान्त-
लघुका शिथिलप्रताना द्वेष्यः पतिः स च निरन्तरचाडु-
कारी । तथापि देवहतिका, खलु भावरात्र्यो हा संखता
कथमयं व्यसनप्रबधः ॥ ४२ ॥ आकुञ्च्य पाणिमस्त्यं
मम शूर्भिं वेद्या मद्यान्मसां प्रतिपदं प्रपतैः पवित्रे । ता-
स्वरं प्रहितयूक्तमदात्प्रहारं हा हा हतोऽहमिति रोदिति

विष्णुशर्मा ॥ ४३ ॥ गौरी तनुर्नयनमायतमुन्नता च नासा
 कृशा कटितटी च पटी विचित्रा । अङ्गानि रोमरहितानि
 सुग्राय मर्तुः पुच्छं न तुच्छमिति कुञ्ज समन्ववस्तु ॥ ४४ ॥
 आषाढपुत्रा शिपिजास्रिवली कोले दन्तावली विगलित
 न च मे विपादः । एणीदृशो सुतयः पथि मा विडोन्म्य
 तातेति मापणपराः खलु वज्रपातः ॥ ४५ ॥ कटी मुष्टि-
 ग्राभा द्विपुरुषमुजग्राहमुदरं स्तनौ घण्टालोली जवन-
 मविगन्तुं व्यसितौ । मितं मेरीनादो मुखमपि च यत्-
 द्रव्यकरं तयाप्येषा रण्डा परिमरति संतापयति च ॥ ४६ ॥
 एका भार्या प्रकृतिमुखरा चञ्चला च द्वितीया पुत्रस्त्वैको
 सुननविजयी मन्मथो दुर्निवारः । शेषः शय्या शयनमुदयौ
 बाहनं पन्नगारिः स्मारं स्मारं सख्युहचरितं दारुभूतो सुपरिः
 ॥ ४७ ॥ गत्वा द्वारवतीं नयामि द्विवसानारापयन्ती
 हरिं त्यक्त्वा बाजनशनेन जीवितमिदं सुधामि मागौरथीम् ।
 प्रातः प्रातरिति प्रवर्ततकथा निर्वेदमातन्वती रण्डा
 नक्तमन्तजारसुरप्रतीता सुखायास्तु वः ॥ ४८ ॥ पाणौ
 ताम्रघटी कुञ्जः करतले धीते सिते वाससी माले
 मृत्तिलकः सचन्दनरसो न्यलैकपुष्पं शिरः । दूरतिलप्र-
 पदा गतिदृढतरव्यासिद्धदन्ता गिरः सोऽयं वक्षयितुं
 जगद्गगतो दम्भस देहकर्मः ॥ ४९ ॥ यत्कोत्यापनमान-
 निःसहजरत्नमविशेषयन्नम्यच्छेफसि दुर्बलाङ्गचलनव्यर्षोष-
 मालिङ्गने । लज्जाधाविनि सिधमानयुवती दृढस दृच्छे
 रते यत्सात्तदतिभाव्य किं नु हसितुं सुके किमारोदि-
 तुम् ॥ ५० ॥ धत्ते वक्षति कौस्तुभोपलभ्यं मत्वा धियः
 सोदरं तन्नामीगृहमाश्रय्य मकरावासं मनाद्भोजति ।
 तन्नामगयात्र लुम्पति हरिः शीतलमङ्गे ग्वितं किं केन
 कियतां स एव यदभूदेतादृशः स्त्रीगः ॥ ५१ ॥ अतुं
 वाञ्छति बाहनं गणपतेरानुं धुषातः फणी तं च श्रौचै-
 पतः शिम्बी च गिरिजासिंहोऽपि रंगमानम् । गौरी जह-
 सुनामस्यति कठानाथं क्वालानशो निर्दिणः स पणो
 बुद्धुमकलहादीशोऽपि हासहलम् ॥ ५२ ॥ रण्डा पीनयो-
 धपट्टन मया चण्डानुगगाद्भुजं दोर्दण्डद्वयपीवरसनमरं
 नो गडमाञ्जिता । बुद्धेभ्यः शनगः शपे यदि पुनः कुनापि
 क्वापिनीपीनोनुङ्गकुचावर्षाधनमरः प्राप्तः प्रबोधोदयः
 ॥ ५३ ॥ जग्धा मापमयानपूतदनाप्यायमानोदरे फट्फट-
 फाडिति पायरीथरनं योगेश्वरे सुचति । उड्डीनं विहृगी-
 र्धट्टैरिष्यतिं दोलायितं मित्तिभिः शिष्यैर्वीवितमनैर्वैनिप-
 तिर्न कौडाहलोऽभून्मठे ॥ ५४ ॥ पीठीप्रज्ञाउनेन क्षितिपति-
 कथया सज्जनाना प्रजाद्वैर्गता यामार्थमेवं बुधुत्सुम्-

समारम्भणयग्रहस्ताः । पश्चादेते निमज्जसुरयुवतिरुचामो-
 दचेत्रणार्थाः प्राणाशामपदेशादिह मरिति मद्रा वासगणि
 क्षिपन्ति ॥ ५५ ॥ रे रे लोकाः कुक्कं धरनपुटविधानं हृतं
 हस्तपुग्मैः श्लेः सर्वेऽपि युवं मरत गुरुनराः मानवाना धरि-
 त्थ्याम् । शीघ्रं रे रात्रण एवं निरचय बसनेर्नास्तिमाना पिधानं
 सुषोऽयं कुम्भकर्णः कटुराविकटं शैरते दीर्घसुचः ॥ ५६ ॥

भयानकरसनिर्देशः

इदं मघोनः कुलिगं धारासंनिहितानुम् । मरणं यय
 दैत्यधीर्गर्भनाय केरलम् ॥ १ ॥ ततः परमर्षिविद्व-
 न्ग्योऽभ्रमङ्गदुःप्रेक्ष्यसुखस तन्व । सुरसुदार्धिः सहर्षो
 वृतीयादृश्याः कृशातः किल नि.पपात ॥ २ ॥ विनिर्गतं
 मानदमालम्बिदराद्वयसुपुत्रुय यदृच्छयापि यम् । ससंज्ञ-
 मेन्द्रुतपातितागंला निमीलितार्थीव भियाऽमपवती ॥ ३ ॥
 अशकुवन्तोदुनर्षोखोचनः सहस्ररश्मेरिय यस्य दर्शनम् ।
 प्रविश्य हेमाद्रिगुहादृहान्तरं निनाय विष्यदिनसाणि
 कौणिकः ॥ ४ ॥ महाप्रलयमारुतसुभितपुष्करातंकरचण्ड-
 धनगर्जितप्रतिरवातुकारी सुदुः । खः श्रवणभैरवः स्वगितं
 रोदसीकन्दरः कुनोऽथ समरोदधेयममृतपूर्वः पुरः ॥ ५ ॥
 किंचित्कोपकलाकलापकलनाहुंकारविभ्रुत्तौर्षिसेपादकरोदसी
 रघुपतिलङ्गापतेः पत्तनम् । कन्दर्फेरु रत्करेडु विषट-
 दारु स्फुटद्गुग्गुलु क्रोकीडत्कपि निःश्वसत्कणि रणञ्जिहि
 भ्रमद्वीपि च ॥ ६ ॥ अवाप्सुनदयातुधानतरुणीचञ्चक-
 रास्फालनव्यापलागभूकालात्तरगितैरैत्यातिशाचाहनाः ।
 उद्गायति यगासि यस्य विततेर्नादेः प्रचण्डानिलप्रभुस्य
 त्करिकुम्भकूटकुहलव्यक्तै रणज्ञोपयः ॥ ७ ॥ गीर्वाणाः
 प्रतियति नैर पिदधे कर्णा सुधर्माविपः कर्णाकर्णिकयर्जि
 हन्त निधुनं शंसुस्यभूगणाः । द्वादेल कृतान्तद्गनिनहा-
 स्त्राकारसंगोपनैरुद्गीर्वां कलयन्ति कोणपचमूनाये गयाने
 रणे ॥ ८ ॥ निःशङ्कं बहिरम्ब चण्डमनसो नामानुस्सा
 क्रिया स्वर्देश्यापदधर्षननती न क्षापि रत्नसली ।
 किंचान्महशकंधराक्षिपुगले कल्याणमानि स्फुटं लङ्काया
 प्रितशक्तिरुमयचारुद्धाकरी भ्रान्त्यति ॥ ९ ॥ अत्राकल-
 चउपयोधरमत्याविद्वमेधच्छटासुकैस्यानिपुंशुगुग्गोरेडा-
 स्फालोचलन्मूर्धना । व्यादाथाननमद्रहासविकटं दूरेण
 तापपचाप्रमत्तिदं पुरं भिद्रुन्दरमसोन्सुक्तदुपकामति ॥ १० ॥
 प्रौढच्छेदानुस्फोच्छरस्यरासैर्हिहेकोपमेयनासादृशश्च-
 तिर्यग्प्रतिरविरेयनारुणेनेस्थमागम् । बुचैन्कातुत्स्यतीर्थ-
 स्तुनिमि न मरुता कंधाररभ्रमाजा झाङ्कारैर्भमेतत्रिपति

१ मूषिकम्. २ शक्तिवैभव. ३ मयूरः. ४ गजवज्रम्. ५ देहि
 १ भयानकात् सुवृत्ति २ शोषप्रान्तः. ३ कालमाः. ४ पयाः ५ स्त्री

तर्जयन्ती रोगाश्च शत्रव इव प्रहरन्ति देहम् । आयु परि
 सवति भिन्नपदादिवान्मो लोकस्तथाप्यहितमाचरतीति चित्रम् ॥ ३२ ॥ दैन्यं क्वचिक्वचन मनमथजा विकारा कुत्राप्यनेक
 विधव धुजनप्रपञ्च । कापि प्रसुत्वधनकलिपतमीश्वरत्वमित्यक
 वैकृतमिदं जगदाविभाति ॥ ३३ ॥ आस्तामकण्टकमिद
 वसुधाधिपत्य त्रेलीक्यराज्यमपि नैव तृणाय मन्ये । निश
 ङ्कसुमहरिणीकुलसकुलासु चेत पर वलति शैलवनसखलीपु
 ॥ ३४ ॥ ते तीक्ष्णदुर्जननिकारशरैर्न भिन्ना धीरास्त एव
 शमसौख्यसुखस्य एव । सीमन्तिनीभुजलतागहनं च्युदस्य
 येऽवशिता शमकलेषु तपोवनेषु ॥ ३५ ॥ बुद्धेरोचरतया
 न गिरा प्रचारो दूरे गुरुप्रथितवस्तुकथावतार । तत्त्व
 कमेव विदुषा करुणावदाते ब्रह्मवस्तुता हृदि पदं स्वयमाद
 घाति ॥ ३६ ॥ दधति तावदमी विषया सुखं स्फुरति
 यावदियं हृदि भूढता । मनसि तत्त्वविदा तु विवेचकं कं
 विषया कं सुखं कं परिग्रहा ॥ ३७ ॥ क्षणं बालो भूत्वा
 क्षणमपि युवा कामरसिकं क्षणं विचैर्हानं क्षणमपि च
 सपूर्णविभव । जराजीर्णैर्द्वैर्नट इव वलीमण्डिततमुर्नर
 ससाराङ्गे विशति यमधानीजवनिक्वाम् ॥ ३८ ॥ क्वचित्क
 न्धाधारी क्वचिदपि च दिव्याम्बरधर क्वचिद्भ्रमौ शय्या
 क्वचिदपि च पर्यङ्कशयन । क्वचिद्विश्रायति क्वचिदपि च
 मृदाशनरुचिर्महत्तामा योगज्ञो न गणयति दुःखं न च सुखम् ॥
 ३९ ॥ अहो वा हारो वा बलवति रिपौ वा सुहृदि वा
 मणौ वा लोष्टे वा कुसुमशयने वा दृषदि वा । तृणे वा
 सैणे वा मम समदशो यान्तु दिवसा क्वचित्पुण्येऽरण्ये
 शिव शिव शिवेति प्रलपत ॥ ४० ॥ गतास्तातत्रातृप्रमुख
 सुलपीयूषमपुरा पुरा लक्ष्मीक्षेत्रन्यसनतरसास्तेऽपि दिवसा ।
 अद शान्तं स्वान्तं सपदि यदि निर्वेदपदवीं भजत्यभ्यासो
 ऽयं जनयति सुखं भावविमुखम् ॥ ४१ ॥ अवश्य
 यातारश्चिरतरसुषिवापि विषया वियोगे को भेदस्त्वजति न
 जनो यत्स्वयममूर्त् । ब्रजन्तं स्वातन्त्र्यादतुलपरितापाय
 मनस स्वयं त्यक्त्वाःवेते शमसुखमनंतं विदधति ॥ ४२ ॥
 न ससारात्स्य चरितमनुपश्यामि कुशलं विपाकं पुण्याना
 जनयति भयं मे विमृशत । महद्भिः पुण्यौषैश्चिरपरिगृही
 ताश्च विषया भद्रातो जायते व्यसनमिव दातुं विषयि
 णाम् ॥ ४३ ॥ धनं तावन्नृच्य कथमपि तथाप्यसं नियतं
 विनाशेऽलभे वा तव सति वियोगेऽस्तुभयथा । अतुल्याद
 श्रेयाङ्किषु कथय तस्मात्त विलयो विनाशो लब्धसं व्यथ
 यतितरा न त्वनुदय ॥ ४४ ॥ परेषां चेतासि प्रतिदिवस
 मारप्य बहुधा प्रसादं किं नेतुं विशति हृदयं केशकलिलम् ।
 प्रसभे त्वय्यत्तं स्वयमुदितचिन्तामणिगुणे विविक्तं सकल्प

किमिव हि फलं पुष्यति न ते ॥ ४५ ॥ यदेतत्सच्छन्द
 विहरणमकार्पण्यमजनं सहायै सलपं शुतमुपशमैककृतक
 लम् । मनो मन्दस्सन्द बहिरपि चिरस्थापि विमृशन् जाने
 कस्येषा परिणतिरुदास्य तपस ॥ ४६ ॥ तडिन्मालालेख
 प्रतिदिवसदचान्धतमसं भवे सौरयं हित्वा शमसुखमुपादेयं
 मनधम् । इति व्यक्तोद्धारं चतुलवचसं शून्यमनतो वयं
 वीतमोघां शुक् इव पठाम परममी ॥ ४७ ॥ यदासौ
 दुर्वारं प्रसरति मदश्चिदकरिणस्तदा तस्योद्दामप्रसरत्सस्रुदै
 र्यवसितैः । क तद्वेयांलानं कं च निजकुलाचारनिगडं कं
 सा लज्जारङ्गं कं विनयकठोरान्हुशमपि ॥ ४८ ॥ कुण्डला
 कलशाणं प्रतिविटपमारोग्यमतपि स्रवति क्षेमं ते पुलिन
 कुशलं भद्रमुपला । निशान्तादसन्तात्कथमपि विनिष्का
 न्तमधुना मनोऽस्माकं दीर्घामभिलषति सुष्मत्परिवितिम् ॥
 ४९ ॥ गतं कालो यत्र प्रणयिनि मयि प्रेमकुटिल
 कटाक्षं कालिन्दीलुलहरिवृत्तिं प्रभवति । इदानीमस्माकं
 जलकमठीपृष्ठकठिना मनोवृत्तिसात्किं व्यसननि मुषैव
 ग्लपयसि ॥ ५० ॥ गतं कालो यत्र द्विचरणपशूनां द्विति
 मुजा पुरं स्वस्तीऽयुक्त्वा विषयसुखमास्वादितमभूत् । इदानीं
 मस्माकं तृणमिव समस्तं कलयतामपेक्षां मिश्रायामपी
 किमपि चेतस्त्रययति ॥ ५१ ॥ अहंकारं कापि ब्रजं वृजिन
 हे मा त्वमिह भूरभूमिर्दोषाणामहमस्यरं स्व पिशुनं हे ।
 अरे कोषं स्थानान्तरमनुसरानन्यमनसा श्लोकीताथो नो
 हृदि वस्तुं देवो हरिरसौ ॥ ५२ ॥ अतिक्रान्तं कालो
 ललितललनाभोगमुखदो भ्रमन्तं शान्तां स मुचिरिह
 ससारांरुणो । इदानीं स्वं सिन्धोस्तदुभयि समारूढनगिरि
 सुतारं फूत्कारं शिवशिवशिवेति प्रतनुम् ॥ ५३ ॥ महो
 शय्या भूमिर्मसृणंमुपधानं भुजलतां विर्तानं चाकाशं व्यजनं
 मनुकुलोऽयमनिल । स्फुरद्वीपश्चन्द्रं स्वधुतिवनितासङ्ग-
 शुदितं सुखं शान्तं शेते विगतभ्रवमीतिर्नृप इव ॥ ५४ ॥
 कदा वृदारण्ये नवधननिभं नदन्तयं परीतं गोपीभिः क्षणं
 रुचिमनोज्ञाभिरमित । गमिष्यामस्तोप नयनविषयोऽहं
 कृतितो वयं प्रेमोद्रेकस्खलितगतयो वेपथुयुत ॥ ५५ ॥
 कदा मिश्रभक्तैः करकलितगङ्गास्तुतलैः शरीरं मे स्वास्य
 सुपरतसमस्तोन्द्रियसुखम् । कदा ब्रह्माभ्यासास्थिरतनुतगा
 रण्यविहगा पतिष्यन्ति स्थाणुभ्रमहतथियं स्फुर्यशिरसि
 ॥ ५६ ॥ कदा वृदारण्ये विमलयसुनातीरपुलिने चरतं
 गोविन्दं हृत्परसुदायादिसहितम् । अये कृष्णं स्वामिनं
 मधुरसुरलीवादनं विभो प्रसीदेत्याक्रोशमिभिमिभयं नेष्यामि

दिवसान् ॥ ५७ ॥ कदा वा सांकेते विमलसरयूतीरुलिने
चरन्त श्रीरामं जनकनयालक्ष्मणयुतम् । अये राम स्वामि-
ज्ञानकनयाग्रहम् विमो प्रसीदेत्याक्रोशस्त्रिमिपमिन् नेप्यामि
दिवसान् ॥ ५८ ॥ कदा वाराणसाममरतेदिनीरोधसि
वसन्वसान कौपीन शिरमि निदधानोऽञ्जलिपुटम् । अये
गौरीनाथ त्रिपुरहर शंभो त्रिनयन प्रसीदेत्याक्रोशस्त्रिमिप
मिन् नेप्यामि दिवसान् ॥ ५९ ॥ भू पर्यङ्को निजमुज
लतागेन्दुकं ख वितानं दीपश्रन्दो विरतिरनितालञ्चयोग
प्रमोद । दिङ्मन्याना व्यजनपरनर्तन्यमानोऽनुकूलैर्मिशु
शेते न्य इव सदा वीतपगो जितात्मा ॥ ६० ॥ आस
सारात्रिमुनभिदं चिन्वता तात तादृहो वाऽस्माकं नयनपदरीं
श्रोत्ररत्नांगतो वा । योऽयं घन्ते विषयकरिणीगाढगूढामि
मानक्षीवसान्त वरणकरिण सयमालानलीलाम् ॥ ६१ ॥
आयुर्नायुव्यथितनलिनीपनमिन् किमन्यत्सपच्छन्पायुत्सिह
चरी स्रैचारी कृतान्तः । कसादस्मिन्मसि तमसि त्व
प्रयाहि प्रयागं पौन पुन्यं सुवि भगवती स्वर्धुनी ते धुनीते
॥ ६२ ॥ पूर्वं तान्कुन्डल्यदशा लोलोलैरपाङ्गैरकपंक्रि-
किमपि हृदय पूजिता यौवनश्री । सप्रत्यन्तर्निहितसद-
सदानलञ्चप्रबोधप्रत्याहार्पैर्विशदहृदये वर्तते कोऽपि भाव
॥ ६३ ॥ मातर्मये मगिनि कुमते हे पितर्मोहजाल व्याव
तन्वं मरतु मरतामेप दीर्घं वियोग । सद्यो लक्ष्मीरमण
चरणभ्रष्टगङ्गाप्राहव्यामिश्राया द्यपदि परमत्रष्टद्विर्भनामि
॥ ६४ ॥ गङ्गातीरे हिमगिरिशिलावद्वप्रासन्नस्य ब्रह्मज्ञाना-
भ्यसनविधिना योगनिद्रा गतस्य । किं तैर्मोच्यं मम सुदिवसै
र्यत्र ते निर्निर्गङ्गा कण्डूयन्ते जटहरिणा शृङ्गमङ्गे
मदीये ॥ ६५ ॥ मेदाभेदौ सपदि गलितौ पुण्यपापे
विशीर्षं मायाभेदौ क्षयमुपगनी नष्टसदेहदृष्टे । शन्दातीत
त्रिगुणरहित प्राप्य तत्त्वावबोधं निरैगुण्ये पथि विचरत
को विधि को निषेध ॥ ६६ ॥ यद्वात्मानं सकलवपुषामेक-
मन्तर्बहिस्त्वं दृष्ट्वा पूर्णं रमिन् सतत सर्गमाण्डस्यमेकम् ।
नान्यत्प्राये किमपि च तत कारणाद्भिररूप निरैगुण्ये
पथि विचरत को विधि को निषेध ॥ ६७ ॥ हेम कार्यं
दुतप्रहृतं हेममेतेति यद्वर्क्षीर क्षीर समरसतया तोयमे-
वाभ्युमप्ये । एवं सर्वे समरसतया लंपद तत्यदायं निरै
गुण्ये पथि विचरत को विधि को निषेध ॥ ६८ ॥
यस्मिन्विश्वं सकलपुनन सामरसैकमृतमूर्तिं ह्यापोऽनऊ-
मनिलख जीवमेतं क्रमेण । यत्प्राप्यो समरसतया सैन्ध
वैश्वर्यमृतं निरैगुण्ये पथि विचरत को विधि को निषेध
॥ ६९ ॥ यद्वस्योदधिसमरसौ सागरत्न ह्वासी तद्वजीवा

लयपरिगतौ सामरसैकमूर्तौ । मेदातीतं परिलयगतं सधि-
दानन्दरूपं निरैगुण्ये पथि विचरत को विधि को निषेध
॥ ७० ॥ दृष्ट्वा वेध परमथ पदं स्वात्मनोवस्वत्वं सुद्धात्मान
सकलपुण्यमेकमन्तर्बहिस्त्वं । मूला नित्यं सदुदिततया
स्रप्रकाशस्वत्वं निरैगुण्ये पथि विचरत को विधि को निषेध
॥ ७१ ॥ कार्याकार्ये त्रिमपि सततं नैव कर्तृत्वमस्ति जीव-
न्मुक्तस्वित्तरगतो दग्धरत्नरमास । एव देहे प्रविलय-
गते विष्टमानो विमुक्तो निरैगुण्ये पथि विचरत को विधि
को निषेध ॥ ७२ ॥ कसात्कोऽहं किमपि च मनान्दोऽय
मत्र प्रपद्य स्व स्व वेध गगनसदृश पूर्णतरङ्गप्रकाशम् । आन-
न्दार्थं समरसधने बाह्यमन्तर्निहीने निरैगुण्ये पथि विच-
रत को विधि को निषेध ॥ ७३ ॥ किं कर्तृत्वं कर कर्तृत्वं
यसि रे कोदण्डटङ्कारितै रे रे कोनिल कोमलै कलरवै किं त्व
मुधा वल्लासि । सुग्धे स्निग्धविदग्धसुग्धमधुरैर्लोलै कटाक्षै
रलं चेतश्चिन्वितचन्द्रचूडचरणव्यानामृतं वर्तते ॥ ७४ ॥
मातर्मदिनि तात मारुत सखे ज्योति सुबन्धो जल आत-
व्योम निवद्ध एष मरतामन्य प्रणामाञ्जलि । सुष्मस्तङ्ग-
वशोपजातसुकुतोद्रेक स्फुरजिर्मलज्ञानापाससमस्तमोहमहिमा
लीये परे ब्रह्मणि ॥ ७५ ॥ आशा नाम नदी मनोरथजला
वृष्णातरङ्गावृष्णा रागप्रार्हवती वितर्कविहगा धैर्यद्रुम-
ध्वसिनी । मोहार्तवसुद्रुस्तपतिगहना प्रोचङ्गचिन्तातटी तसा-
पारगता विशुद्धमनसो नन्दन्ति योगीश्वराः ॥ ७६ ॥ चेपा
वहभया सह क्षणमपि क्षिप्र क्षपा क्षीयते तेषा शीतकर-
शरी विरहिणामुत्केर सतापकृत् । अस्माकं तु न वहभा
न विरहसेनोभयभ्रशानामिन्दु राजति दर्पणाङ्कितसौ नोप्यो
न वा शीतल ॥ ७७ ॥ धावन्त प्रतिवासर दिशि दिशि
प्रत्याशया सपदा दृष्ट्वा कालवशेन हन्त पलित कसापि
दैवद्रुमम् । श्रावं श्रानमनश्चयोपहसित सर्वेन भद्रोद्यमा
जीराम परमार्थशून्यहृदयास्तुसा मनोमोदकै ॥ ७८ ॥
सन्त्येके धनलामभानगहनव्यामोहसमृच्छिता केचिदैवत-
सुन्दरीस्वनपरीरमभ्रमव्याकुला । अन्तर्भूतसमसतत्त्वनि-
बहं चिन्मात्रशेष शिव दृष्ट्वा हृष्टतूरुहाङ्कुरमप कष्टं
न शिष्टा कश्चित् ॥ ७९ ॥ आदित्यस्य गतागतैरहर-
सक्षीयते जीवित व्यापारैर्बहुकार्यभारगुरुमि कालोऽपि न
ज्ञायते । दृष्ट्वा जन्मजराविपत्तिमरणं त्रासश्च नोत्पद्यते पीत्वा
मोहमयीं प्रमादमदिरासुम्भसृष्टं जगत् ॥ ८० ॥ यत्रैक
श्रुतमक्षर पश्यतेहेतु श्रुतीना कृतौ सद्यो रोहति चाष्टधा
तसुश्रुता यत्रैकमुच्यद्रुप । यत्रैकाग्रनदीकणेशपि विद्युते
सर्वेण सा धार्यते सा दद्याद्भुतवैभवा कविगिरा पारे हि

वाराणसी ॥ ८१ ॥ स्मरस्मरमदोन्नमरुचतटीकान्ताकरा
 न्दोलितैः पुण्याम्भोनिचितैरुशीरचितैः किं तालुन्तैर्मम ।
 अन्वानन्दवनं मुखं शिशयिषोरर्धममीलदृशो यातायातपरि
 श्रमं शमयिता गङ्गातरङ्गानिल ॥ ८२ ॥ एकद्वै किम
 भावि सूरिभिरथ द्वित्राणि मित्राणि किं व्यापन्नानि गताश्च
 किं त्रिचतुरा घोरा महान्यायथ । सप्तारैरलमिष्टमेतदपि
 नश्येत् क्षणान्पञ्चपान्खात्मन्येव रमस्व तेजसि गते कालेऽथ
 वा सर्वत ॥ ८३ ॥ नित्यानित्यविचारणा प्रणयिनी वैराग्य
 मेकं सुहृन्मित्राप्येव यनादयं शमदमप्राया सखायो
 मता । मैत्र्याया परिचारिका सहचरी नित्यं सुसुक्षा
 बलादुच्छेद्या रिपवश्च मोहममतासकल्पवैरादय ॥ ८४ ॥
 पुण्यैर्मूलकलैः प्रियप्रणयिनीं वृत्तिं कुरुष्वानुना भूशय्या
 नवपल्लवैः कुरु वृणोःरुतिष्ठ यामो वने । क्षुद्राणामविवेकमूढ
 मनसा यनेश्वराणां सदा वित्तप्याप्यविवेकसकुलनिरा
 नामापि न श्रूयते ॥ ८५ ॥ भस्मोद्धूलनं भद्रमस्तु भवते
 रुद्राक्षमाले शुभं हा सोपानपरम्परे गिरिसुताकान्तालयाल
 श्रुते । अघारापनतोपितेन विमुना शुभ्रत्सपर्यासुखालोको
 च्छेदिति मोक्षनामनि महामोहे निर्घायामहे ॥ ८६ ॥
 कृत्वा दीननिपीडना निजजने बद्धं वनोविग्रहं नैवालोच्य
 गरीयसीरपि चिरादाशुभिमकीर्यतना । द्रव्यौघा परि
 सचिता खलु मया यस्यां कृते साप्रत नीवापञ्जलिनापि
 केयलमहो सेयं कृतार्था ततु ॥ ८७ ॥ रथ्या तश्चरतस्तथा
 धृतजरत्कन्यालवसाध्वगैः सनातं च सकौतुकं च
 सद्यं दृष्टस्य तैर्नगरैः । निर्व्याजीकृतचित्सुधारसमुदा
 निद्रायमाणस्य मे निःशङ्कं कैट कदा कपुटीभिश्चा
 विलुण्ठिष्यति ॥ ८८ ॥ सौजन्याम्बुमरुस्वली सुचरिता
 लेख्यमुभित्तिर्गुणज्योत्स्नाऽण्णचतुर्दशी सरलतायोगश्चपुच्छ-
 च्छटा । यैरेषापि दुराशया कलियुगे राजावली सेविता
 तेषां शूलिनि मत्तिमानसुलभे सेवा क्रियत्वौशलम् ॥ ८९ ॥
 भोगे रोगमथ कुले वृत्तिमय वित्ते नृपालाङ्गय माने दैन्य
 मयं बले रिपुमयं रूपे जपया मयम् । शास्त्रे वादमयं
 शुणे खलमयं काये कृतान्ताङ्गय सर्वं वस्तु भयाघितं भुवि
 नृणां वैराग्यमेवामयम् ॥ ९० ॥ शय्यां शार्ङ्गमालसनं शुचि
 शिलां सद्यं द्रुमाणामथ शीतं निश्चर्यारि पानमशनं कन्दा
 सहायां नृणां । इत्यप्रायित्तलम्यसर्वविभवे दोषोऽप्येवै
 वने दुष्प्रापार्थिनि वस्यार्यधत्नाय च्यैवृथा स्वीयते ॥ ९१ ॥
 याच्नाशून्यमयत्रलभ्यमशनं वासु कृतो वेधसा व्याजाना
 पवाररत्नाङ्गुलजं सुस्यां स्वलीशायिनं । सद्यारणं
 लघुनशमधिदां वृत्तिं कृता सा नृणां यामन्वेपयतां प्रयाति

सततं सर्वं समाप्तिं शुभा ॥ ९२ ॥ वीभत्सा विषया जुगु
 प्सिततमं कायो धयो गत्वरं प्रायो बन्धुभिरध्वनीव पथिकै
 र्योगो वियोगावह । हातव्योऽयमसार एष विरस ससार
 इत्यादिकं सर्वस्यैव हि वाचि चेतसि पुनः कस्यापि पुण्या
 र्त्नन ॥ ९३ ॥ पुत्रं स्यादिति दुःखितं सति सुते तस्मा
 मये दुःखितस्तद्दुःखादिकमार्जेन तदनये तन्मूर्खतादुःखितं ।
 जातश्चेत्सगुणोऽथ तन्मृत्तिमयं तस्मिन्मृते दुःखितं पुनर्व्याज
 सुपागतो रिपुरयं मा कस्यचिज्जायताम् ॥ ९४ ॥ आ
 हारं फलमूलमात्मरचितं शय्यां भृशं बलकलं सवीताय
 परिच्छेदं कुशसमितुष्पाणि पुत्रां नृणां । वस्त्रान्नाश्रयदानं
 भोगविभवां निर्यच्छणां शास्त्रिनो मित्राणीत्यधिकं गृहेषु
 गृहिणां किं नाम दुःखादते ॥ ९५ ॥ सूक्तिं कर्णशुष्या
 व्यनक्तुं सुजनसस्त्रिभ्यं मोदामहे भूता वाचमसूयको विष
 सुचं तस्मिन् खिचामहे । या यस्य प्रकृतिः स ता वितनुता
 किं नस्तया चिन्तया कुर्मस्तत्खलु कर्म जनिगडच्छेदाय
 यजायते ॥ ९६ ॥ यत्क्षान्तिं समये श्रुतिं शिवं विने
 त्युत्तौ मनोनिर्वृतिर्भैक्षे चाभिरुचिर्धनेषु विरति शशस्त
 माधौ रति । एकांते वसतिर्गुरौ प्रतिनति सद्भिः सम
 सगतिं सत्त्वे प्रीतिरनङ्गनिर्जितसौ सन्मुखिमार्गं स्थिति
 ॥ ९७ ॥ समोगाद्विषयामिषस्य परितः सौहित्यमस्त्राखिल
 ज्ञानोन्मेषतया कथं तव भवेदत्यासदं देहिनः । साध्यं
 तद्वि तदेव साधनमितो व्यावृत्तिरेवाभिपात्तया ज्योतिरहितं
 निन्धनमिदं दोषत्रयं घक्षयति ॥ ९८ ॥ सत्यं वक्तुमशेषं
 मस्ति सुलभा वाणी मनोहारिणी दातुं दानवरं शरण्यममयं
 स्वच्छं पितृभ्यो जलम् । पूजायै परमेश्वरस्य विमलं स्थाप्याय
 यत्र परं क्षुधाये फलमूलमस्ति शमनं क्लेशात्मकै
 किं धनैः ॥ ९९ ॥ जिह्वे लोचनं नासिकं धवणं हे त्वं
 चापि नो वार्यसे सर्वैभ्योऽस्तु नमः कृताञ्जलिहं सप्रथमं
 प्राथये । शुष्कां यदि समतं तदधुना नात्मानमिच्छाम्यहं
 होतुं भूमिसुजां निकारदहनज्वालाकराले गृहे ॥ १०० ॥
 भिक्षाहारस्यैवैव्यमप्रतिहृतं भीतिच्छिदं सर्वदा दुर्मातृव्यमदा
 भिमानमयनं दुःसौधविष्यसन्मयं । सर्वनां वहमप्रयत्नसुलभं
 साधुप्रियं पावनं शमो सन्मवार्थमस्यनिधिं शशति योगी
 श्वर ॥ १०१ ॥ मातर्लक्ष्मिं भजस्तं कचिदपरं भक्त्या
 क्षिणी मां स भूर्भोग्ये सृष्ट्याल्लो नहि वयं का नि सृ
 ष्ट्वाणामसि । सद्यं स्यूतपलाशपत्रपुटके पात्रे पवित्रीकृतं
 भिक्षासक्तुमिरेव सप्रति वयं वृत्तिं संमीहामहे ॥ १०२ ॥
 धैर्यं यस्य पिता क्षमा च जननी शान्तिश्चिरं नैहिनी सत्यं
 संतुल्यं दद्यात् च भगिनीं ज्ञाता मेनं सयमं । शय्यां भूमि

तलं दिशोऽपि वैसनं ज्ञानामृतं मोजनमेते यस्य कुडुम्बिनो
 वद सखे कस्माद्भयं योगिनः ॥ १०३ ॥ संध्या-
 धन्दन भद्रमस्तु भवते मो ज्ञानं तुभ्यं नमो भो देवाः
 पितरश्च तर्पणविधौ नाहं क्षमः क्षम्यताम् । यत्र क्वापि
 निषद्य यादवकुलोत्तंसस्य कंसद्विपः स्मारं स्मारमघं हरामि
 तदलं मन्ये किमन्येन मे ॥ १०४ ॥ एणाक्षीरस्यूहायुष्टता
 न कथमप्यास्ते विवेकोदयानित्यं प्रच्युतिशङ्काया क्षणमपि
 स्वर्गे न मोदामहे । अप्यन्येषु विनाशिवस्तुविषयाभोगेषु
 नृप्या न मे स्वर्णघाः पुंलिने परं हरिपदध्यानं मनो वा-
 न्छति ॥ १०५ ॥ जातोऽहं जनको ममैव जननी क्षेत्रं
 कलत्रं कुलं पुत्रा मित्रमपतयो यसु बलं विद्या सुहृद्वा-
 न्वयाः । चित्तसन्दिगतकल्पनागमबन्धनविद्यामयि निद्रा-
 भेत्य विपूर्णितो बहुविधान्स्वमानिमान्यस्यति ॥ १०६ ॥
 लाटीनेत्रपुटीरयोधरघटीकीडाकुटीदोस्तटीपाटीरद्रुमवर्षनेन
 कविभिर्मूर्द्धैर्दिनं नीयते । गोविन्देति जनादेनेति जगतां
 नाथेति कृष्णंति च व्याहारेः समयस्तदैकमनसां पुंसामति-
 क्षामति ॥ १०७ ॥ वेदसाध्ययनं कृतं परिचितं शास्त्रं
 पुराणं स्मृतं सर्वे व्यर्थमिदं पदं न कमलाकान्तस्य चेली-
 र्तिताम् । उल्वातं सदृशीकृतं विरचितः सेकोऽम्भसा भूयसा
 सवे निष्फलमालवालवलये क्षिप्तं न चीजं यदि ॥ १०८ ॥
 हेयं हर्म्यमिदं निकुञ्जमवनं श्रेयं प्रदेयं घनं पेयं तीर्थपयो
 हरेर्भगवतो गेयं पदाम्भोरुहम् । नेयं जन्म विराय दर्भ-
 शयने घर्भे निचेयं मनः ख्येयं तत्र तितासितस्य सविधे
 ध्येयं पुराणं महः ॥ १०९ ॥ गङ्गोत्सुङ्गतरङ्गरिङ्गणलघूस्वर्ष-
 न्मरुच्छीतलान्गुञ्जन्पद्मसुवसुलसलकुञ्जोपकण्ठान्मुद्रा ।
 अध्यास्य प्रणिधाय मानसमहो शंभोः पदाम्भोरुहे घन्याः
 प्राप्य परं पदं प्रतिदिनं नन्दन्ति योगं विना ॥ ११० ॥
 कौपीनं शतखण्डजर्जरतरं कन्या पुनस्तादृशी निश्चिन्तं
 मुसुसाध्यमैक्षमशानं शय्या इमशाने वने । मित्रामित्रसमा-
 नता पशुपतेश्चिन्ताय शून्यालये स्वात्मानन्दमद्रमोदसुदितो
 योगी सुखं तिष्ठति ॥ १११ ॥ विभिषकतामृमिनिर्विशेष-
 यधुपः रक्षार्जुनहासिद्वयो निष्पन्दीरुतशान्तयोऽपि च तमः-
 कारागृहेष्यासते । तं विद्वांसमिह स्तुमः कपुटीभिश्चाज्ञशा-
 कोऽपि वा बालावपन्नसरोजिनीमधुनि वा यसाविशेषो रसः
 ॥ ११२ ॥ पाणिः पात्रं पवित्रं अगणपरिगतं मैक्षमक्षय्य-
 मघ्नं यक्षं विल्लीर्णमाशादशकमलिनं तत्समलखसुर्वी । शेषां
 निःसङ्गताह्नीकरणपरिचितिः स्वान्तसंतोषिणस्ते घन्याः संन्य-
 स्तदैव्यतिकरनिकराः कर्म निर्मूलयन्ति ॥ ११३ ॥ आशा
 निष्ठा प्रतिष्ठा मम किल महिलसासु सौख्यं कदा स्थाया

प्राप्त्या सा विदध्यादिह किमपि तथा मथ्यमा सा परत्र ।
 आधा सा नोभयत्राप्यहह तदपि किं सक्ततां यामि तस्यां या
 प्रौढ्यादप्रगल्भे प्रतिदिवसमुभे ते कदर्थां करोति ॥ ११४ ॥

विपयोपहासः

नित्यमाचरतः शौचं कुर्वतः पितृतर्पणम् । यस्य नोद्वि-
 जते चेतः शास्त्रं तस्य करोति किम् ॥ ११५ ॥ कृमयो
 मस्य विद्या वा निष्ठा यस्यैवमीदृशी । स कायः परतोपाय
 जुज्यतामिति को नयः ॥ ११६ ॥ रक्तमांसमयः कायः
 स्त्रीणां स्पर्शसुखाय नः । तमेवाश्नन्ति सिंहाद्या रम्यं नास्तीह
 वस्तुतः ॥ ११७ ॥ अङ्गमङ्गनं संपीठ्य मांसं मांसैज तु
 क्षियः । पुराहममत्रं प्रीतो यत्तन्मोहविजृम्भितम् ॥ ११८ ॥
 उत्तानोच्छ्रान्तमङ्गकापाटितोदरसंनिभे । ह्येदिमि स्त्रीत्रणे
 सत्किरकृमेः कस्य जायते ॥ ११९ ॥ दृष्ट्वैव विकृतं कायं
 बायुस्पर्शविवाञ्जितम् । ये तु निर्व्याजमासक्तास्तेषुऽपि
 विमिमो वयम् ॥ १२० ॥ अन्यत्र मीमाद्वाङ्गैर्यादव्यत्र
 च हन्यतः । हरिणीशूरमात्रेण चर्मणा मोहितं जगत्
 ॥ १२१ ॥ त्वत्सांसरुधिरस्त्रायुमेदोज्जालिष्यसंहर्ता । विष्णु-
 पूये रमतां कृमीणां कियदन्तरम् ॥ १२२ ॥ चर्मखण्डं
 द्विधा भिन्नमपानोद्धारयुपितम् । ये रमन्ते नरासत्र कृमिगुल्याः
 कथं न ते ॥ १२३ ॥ सर्वांशुचिनिधानस्य कृतस्यस्य
 विनाशिनः । शरीरकस्यापि कृते मूढाः पापानि कुर्वते
 ॥ १२४ ॥ लाळां वक्त्रासवं वेति मांसपिण्डौ पयोधरी ।
 मांसास्थिकूटं जघनं जनः काममहासुरः ॥ १२५ ॥
 दाराः परिमवकारा वन्दुजनो बन्धनं विषं विषयाः ।
 क्रोड्यं जसस्य सोहे ये रिपुस्तेषु सुहृदसा ॥ १२६ ॥
 केदाः काशस्तवकविलासः कायः प्रकटितकरमविलासः ।
 चक्षुर्दग्धवपाककल्पं त्यजति न चेतः काममनल्यम्
 ॥ १२७ ॥ आलोचनं च वचनं च निगूहनं च यासां
 स्मरन्नश्रुतवत्सरसं कृशस्त्वम् । तासां किमङ्ग पिशितास-
 पुरीषाणं गात्रं स्मरन्मृगदशां न निराकुलोऽसि ॥ १२८ ॥
 प्रादुर्भवति यधुपः कति नाम कीटा यान्यन्नतः खलु तनो-
 र्पसारयन्ति । मोहः क एष जगतो यदपल्लवसंशं तेषां
 विधाय परिशोपयति स्वदेहम् ॥ १२९ ॥ स्त्रनौ मांसगन्दी
 कनककलशावित्युपमितौ सुखं स्त्रेष्मागारं तदपि च शशाङ्कन
 तुलितम् । सधन्युक्लिन्नं कविरवरकसार्धं जघनं परं
 निन्द्यं रूपं कविजनविशेषैरुह कृतम् ॥ १३० ॥ तृषा
 शुष्यत्यासे पिबति सलिलं स्वादु सुरभि क्षुधातः सन्धाडी-
 न्कयलयति मांसाज्यकलितान् । प्रदीप्ते कामामौ सुहृदतर-
 माक्षिप्यति वधुं प्रतीकारं व्यापेः सुखमिति विपर्यसति जनः
 ॥ १३१ ॥ कृशः कायः खड्गः श्वणरहितः पुच्छविक्रमो

व्रणी पृथङ्निष्ठं वृमिकुलशतैराचिततलु । सुधाक्षामो जीर्ण
 पिठरकरुपादावृत्तगल शुनीमनेति श्वा हृतमपि निहृन्त्येव
 मदन ॥ १३२ ॥ धियो दोलान्नेला विषयजस्ता भान्त
 विरसा विपद्रेहं देह महदपि धन मूरि निघनम् । प्रह
 च्छोको लोक सततममला दुःखबहलास्तथाप्यस्मिन्धोरे
 पथि वत रता हन्त कुपिय ॥ १३३ ॥ समाक्षिप्यस्तुचै-
 र्धनपिदितपिण्डं स्तनधिया सुखं लालाङ्घ्रि पचित चैपकं
 सौसवमिव । अमेव्येहदात्रे पथि च रमते स्पर्शरसिको
 महामोहान्धाना निमिव रमणीय न भवति ॥ १३४ ॥
 बाला मामियमिच्छतीन्दुवदना सानन्दसुद्रीक्षते नीलेन्दी
 वरलोचना पृथुकुचोत्पीडं परीरपते । का त्वामिच्छति का
 च पश्यति पशो मासात्यमिर्निर्मिता गारी वेद न किञ्चि
 दन स पुन पश्यत्यमूर्तं पुमान् ॥ १३५ ॥ आस यसा
 सुधाशु कलयति नयनाम्या जित पुंसमूह कान्त्या विद्यु
 लुचाम्या तरुणजरुहे निर्जितेऽस्या सुधाशुम् । कुण्ड
 दुर्गन्धियुक्तं लघुकृमिविश्रुतं प्यमजासवाहिव्यास तन्मखि
 कामिर्गतिरिति यपुप कुरितसा नास्ति लोके ॥ १३६ ॥
 कैतद्वक्त्रारविन्द क तदपरमधु कायताले कटाक्षा का
 लाया. कोमलास्त्रे क च मदनधनुर्महोरो भ्रूविलास । इथ
 खट्वाणकेटौ प्रकटितदशनं मधुगुञ्जलसीरी रागान्धानामि-
 योयैरुपहसति महामोहजाल कपालम् ॥ १३७ ॥

गर्भवासप्रयुक्तं दुःखम्

वृमिभिः क्षतसर्वाङ्ग सौकुमायात्यतिक्षणम् । मूर्च्छा-
 मामोर्त्वेरुहेयो गर्भस्य धुधितैर्भृशम् ॥ १३८ ॥ कटु-
 तीक्ष्णोष्णलक्षणक्षाराम्लादिभिर्हृत्स्वणो । मातृमुक्तैरुपस्पृष्ट
 सर्वाङ्गोत्थितवेदन ॥ १३९ ॥ उल्बेन सर्वैतस्तस्मिन्नात्रैश्च
 नदिराश्रुत । आस्रे कृत्या शिर कुञ्जो भुसपृष्ठशितोषर
 ॥ १४० ॥ अकल्प सौङ्गचेष्टया शैवेन्त इव पञ्जरे ।
 अनुचउत्सन्सरं पृथै गर्भे किं नाम विन्दते ॥ १४१ ॥ नि घ-
 तोऽहं करिष्यामि सुदृष्टानीति चिन्तयन् । मेदोसुग्दिर्भ
 सर्वाङ्गो जैपयुपुटसृष्ट ॥ १४२ ॥ निर्भ्रामंभृशशु छातो
 रं देसुपैरघोमुञ्च । यन्नादिव विनिर्मुक्त पतत्युत्तानशाय्यथ
 ॥ १४३ ॥

अनिष्टतानिरूपणम्

पता या प्रेशसे लक्ष्मीशङ्खचामरचञ्चला । सप्र एष
 महासुन्दे दिवानि श्रीनि पच वा ॥ १४४ ॥ एकेऽप

१ मांमिष्टम् २ वानपात्रम् ३ मत्पुत्रम् ४ वीर्यम् ५ गदा
 ६ कलशम् ७ जटाशुम् ८ ब्रह्मा ९ मत्तर्पणम् १० चण्ड
 नादिभ्याम् ११ पशुनि १२ कर्पूरम् १३ लघुमण्डलम् १४ माषीन वनै
 १५ गर्भोत्पन्नान् १६ वेगेरक्षिप्तवर्षादि १७ जटाशुकोऽभ्याम्-
 १८ बहिर्निष्ठा १९ निरुत्पन्नान् २० कर्पूरम् २१ जगन्नेत्र
 रोम कुर्वन् २० कलान् वेगेनी

प्रातरपरे पश्चादन्ये पुन परे । सर्वे नि सीञ्जि ससारे
 यान्ति क केन शोच्यते ॥ १४५ ॥ येया निमेयोन्मेधान्या
 जगता प्रलयोदयौ । तादृशा पुरुषा याता मादृशा गणनैव
 वा ॥ १४६ ॥ गलितानीन्द्रलक्षणि बुद्धुदानीव वारिणि ।
 मा जीवितनिबद्धाश्च विहसिष्यति साधर ॥ १४७ ॥
 ससाररात्रिदुःखमे शून्ये देहभये त्रमे । आस्या चेदु
 वधामि तन्मूर्खो नास्ति मत्पर ॥ १४८ ॥ येपु येपु दद
 बद्ध भावना दृष्टवस्तुपु । तानि तानि विनष्टानि दृष्टानि
 किमिहोत्तमम् ॥ १४९ ॥ यन्मध्ये यच्च पर्यन्ते यदापाते
 मनोरमम् । सर्वमेवापवित्रं तद्विनाशाभेद्यद्विषयम् ॥ १५० ॥
 नीलोत्पलाभनयना परमप्रेमभूषणम् । हासायैव तिलसिन्ध
 क्षणमङ्गितया स्थिता ॥ १५१ ॥ गन्धर्वनगराकार ससार
 क्षणमङ्गुर । मनसो वासनैवेयसुमयोर्भेदसाधनम् ॥ १५२ ॥
 गतेनापि न सधन्धो न सुखेन भविष्यता । धर्तमान क्षण
 तीत सगति कस्य केन वा ॥ १५३ ॥ धृषिनी दसते
 यत्र मेरुश्चापि विशीर्यते । सुशोष सागरजलं शरीरे तत्र वा
 कथा ॥ १५४ ॥ इदं युगसहस्रस भविष्यदगमदिनम् ।
 तदप्यथत्वमापन्नं का कथा मरणावधे ॥ १५५ ॥ लब्धा-
 स्त्यक्ताश्च ससारे यावन्तो बान्धवास्त्वया । न सति
 खलु तावन्तो गङ्गायामपि वालुका ॥ १५६ ॥ आसन्न
 तामेति मृत्युरायुर्वाति दिने दिने । आघातं नीयमानस
 वध्यसेव पदे पदे ॥ १५७ ॥ अव्यक्तादीनि भूतानि
 व्यक्तमथ्यानि भारत । अव्यक्तनिधानान्येव तत्र का परि-
 देयता ॥ १५८ ॥ एकसार्षप्रयाताना सर्वेषा तत्र गामि
 नाम् । यथेवस्वरितं यातस्तत्र का परिदेयता ॥ १५९ ॥
 सत्य मनोरमा रामा सत्य रम्या विभूतय । किंतु मत्वा
 इनापङ्गमङ्गलोलं हि जीवितम् ॥ १६० ॥ मातापितृ
 सहस्राणि पुत्रदारसतानि च । तयानन्तानि यातानि कस वै
 कस वा भवान् ॥ १६१ ॥ सर्वे क्षयान्ता निचया पत-
 नान्ता समुच्छ्रयाः । सयोगा विप्रयोगात्ता मरणान्त हि
 जीवितम् ॥ १६२ ॥ निराहलमक्षिते दुःखं यादृश गृह-
 पुङ्कटे । न तादृशमताशून्ये कल्पविद्धेऽथ मूपके ॥ १६३ ॥
 शरदम्बुपरच्छायागत्ययो यौवनधिय । आनातरन्या
 निपया पर्यन्तपरितापिन ॥ १६४ ॥ अन्तक पर्यवस्थाता
 जन्मिन सतताश्रु । इति त्याज्ये मने भव्यो मुक्ताश्रुति
 छते जन ॥ १६५ ॥ नस्य यथा मूर्ध्नि सुदैरिति मेरे
 यमात्रताप बन्धिवस्थित सन् । मृत्यु समीपस्थितमप्यजान
 न्युनक्ति मर्त्या निपयासायैव ॥ १६६ ॥ नदति मया
 धियमाप्य नित्य परं निधीदति निषहृतीता । निषहृत्स्व

चरतां नराणां श्रियो न किञ्चिद्विपद्रो न किञ्चित् ॥ १६७ ॥
 हरिष्यमाणो बहुधा परस्वं करिष्यमाणः सुतसंपदादि ।
 परिष्यमाणोऽरिश्चिरःसु पादं न स्वं मरिष्यन्तमत्रैति क्रोऽपि ॥ १६८ ॥
 उतुङ्गवातायनगोपुराणि गृहाणि विचानि दुर-
 र्जितानि । क्षणादधःपातकराणि हन्त चितातिथेरस्य निर-
 र्थकानि ॥ १६९ ॥ मरणं प्रकृतिः शरीरिणां विकृतिर्जीवन-
 मुच्यते बुधैः । क्षणमप्यवतिष्ठते श्वसन्वादि जन्तुर्ननु लाम-
 वानसौ ॥ १७० ॥ क्षिपसि शुक्रं वृषदंशकरदने मृगमर्ष-
 यसि मृगादनवदने । वितरसि तुरगं महिषविपाणे विदध-
 चेतो भोगविताने ॥ १७१ ॥ नलिनीद्वलगतजलमतितलं
 तद्वृद्धीवितमतिशयचषलम् । विद्धि व्याधिव्यालग्रस्तं लोकं
 शोकहृतं च समस्तम् ॥ १७२ ॥ अष्टकुलाचलसप्तसमुद्रा
 प्रहस्युर्दरदिनकररुद्राः । न त्वं नाहं नार्थं लोकसदपि
 किमर्थं क्रियते शोकः ॥ १७३ ॥ चेतोहरा सुवतयः सुहृदो-
 ऽनुकूलाः सद्धान्वयाः प्रणतिगर्भगिरश्च मृत्याः । गर्भन्ति
 दन्तिनिवहास्वरलासुररुद्राः संमीलने नयनयोर्न हि किञ्चि-
 दस्ति ॥ १७४ ॥ मित्रं कलत्रमितरः परिवारलोको भोगैक-
 साधनमिमाः किल संपद्रो नः । एकः क्षणः स तु मविष्यति
 यत्र भूयो नार्थं न यूयमितरे न वयं न चैते ॥ १७५ ॥
 अहमिह कृतविद्यो वेदिता सत्कलानां घनपतिरुदमेको
 रूसलावण्ययुक्तः । इति कृतयुगणर्वः खिद्यते किं जनोऽयं
 कतिपयदिनमध्ये सर्वमेतन्न किञ्चित् ॥ १७६ ॥ वयं येभ्यो
 जाताश्चिरतरगता एव खलु ते समं येः संशुद्धाः स्मरण-
 पदवीं तेऽपि गमिताः । इदानीमेते साः प्रतिदिवसमासप्र-
 पतना गतास्तुल्यायस्यां सिकविलनदीतीरतरुभिः ॥ १७७ ॥
 यदस्माभिर्दृष्टं क्षणिकमवत्स्वममिव तत्किञ्चनतो भावाः
 स्युः स्मरणविषयादप्यवगताः । अहो पश्यन्पश्यन्स्वजन-
 मखिलं यान्तमनिशं हतम्रीढं चेतसदपि न भवेत्सङ्गद्वि-
 तम् ॥ १७८ ॥ अमीषां जन्तूनां कतिपयनिमेषस्थितिजुषां
 वियोगो धीराणां क इह परितापस्य विषयः । क्षणादुपपन्नते
 विलयमपि यान्ति क्षणममी न केऽपि स्वातारः सुरगिरि-
 पयोधिप्रभृतयः ॥ १७९ ॥ आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितं
 रात्रौ तदर्थं गतं तसार्धस्य परस्य चार्धमपरं बालवृद्धद-
 त्वयोः । शेषं व्याधिवियोगोऽग्नसहितं सेवादिभिर्नीयते जीवे
 यारितरङ्गशुद्धदमे सौख्यं कुतः प्राणिनाम् ॥ १८० ॥
 रम्यं हर्म्यतलं न किं वसतये श्रव्यं न गोपादिकं किं वा
 प्राणतमासमागमसुखं नैवाधिकं प्रीतये । किं तूद्भान्तपतत्पतद्ग-
 पवनव्यालोलदीपाङ्कुरच्छायाचक्षलमाकलय्य सकलं सन्तो
 वनान्तं गताः ॥ १८१ ॥ भूत्या कल्पशतादुपोऽण्डजमुवा-
 सेन्द्राश्च देवामुरा मन्वाद्या मुनयो महीजलययो नद्याः

पराः कोटयः । मोहः कोऽयमहो महानुदयते लोकस्य
 शोकावहो कथोः फेनसमे गते वपुषि यत्पञ्चामके पञ्चताम्
 ॥ १८२ ॥ आक्रान्तं मरणेन जन्म जरया यालुल्लस्ये
 यौवनं संतोषो घनलिप्सया शमसुखं प्रौढाङ्गनाविर्भ्रमैः ।
 लोकैर्मत्सरिभिर्गुणा वनयुजो व्यालैर्वृषा दुर्जनैस्त्वैषेण
 विपचयोऽप्युग्रहता ग्रस्तं न किं केन वा ॥ १८३ ॥
 आधिव्याधिशार्तेजनस्य विविधैरुपरोयमुन्मूल्यते लक्ष्मीर्यत्र
 पतन्ति तत्र विवृतद्वार इव व्योपदः । जातं जातमवश्य-
 माशु विवेशं मृत्युः करोत्यात्मसात्किं तेन निरङ्कुशेन
 विधिना यन्निमित्तं सुस्थिरम् ॥ १८४ ॥ भोगास्तुङ्गतरङ्ग-
 मङ्गचपलाः प्राणाः क्षणस्थितिः स्तोकांन्येव दिनानि यावन-
 सुखं स्फूर्तिः क्रियास्तस्थिरा । तत्संसारमसारमेव निखिलं
 बुद्ध्या बुधा बोधका लोकानुग्रहपेशलेन मनसा यत्नः समा-
 र्थीयताम् ॥ १८५ ॥ भोगा मेघवितानमप्यविलसत्सौदा-
 मिनीचक्षला आयुर्वासुविषादिताप्रपटलीलीनाम्बुवद्भ्रमम् ।
 लोला यौवनलालसास्त्रनुभृतामित्याकलय्य हुतं योगे धैर्य-
 समाधिसिद्धिसुलभे बुद्धिं विदध्वं बुधाः ॥ १८६ ॥ साक्षा-
 लेमायतारः कमलदलदशो दिक्षु लक्ष्मीरनन्ताः सत्युधाः
 सन्ति मित्राप्यपि विपमविपत्तंसंविमागो कुटुम्बः । एतत्सर्वे
 हि तावत्सुकृतविलसितं दृश्यमानं मनोज्ञं यच्चैतद्विप्रनाश-
 प्रणयि वत मनाइ म्लायते तेन चेतः ॥ १८७ ॥ आयुः
 कञ्जोल्लोलं कतिपयदिवसस्वायिनी यौवनश्रीरथाः संकल्प-
 कला धैर्नैसमयतडिद्विभ्रमा भोगपूर्वाः । कण्ठाशेषोपगृह्ये
 तदपि च न चिरं यत्प्रियैर्भोगैः प्रणीतं ब्रह्मण्यमक्वचित्ता
 भवत भवमयाम्मोधिपारं तरीतुम् ॥ १८८ ॥

कालचरितम्

मातुलो यस्य गोविन्दः पिता यस्य घनंजयः । सोऽपि
 कालवशं प्राप्तः कालो हि दुरतिक्रमः ॥ १८९ ॥ पुरंदर-
 सहस्राणि चक्रवर्तिशतानि च । निर्वापितानि कालेन प्रदीपा
 इव वायुना ॥ १९० ॥ अथैव हसितं गांतं पठितं यैः
 शरीरिभिः । अथैव ते न दृश्यन्ते कष्टं कालस्य चेद्विदुः ॥
 १९१ ॥ श्रियमाणं मृतं बन्धुं शोचन्ति परिदेविनः ।
 आत्मानं नाशुशोचन्ति कालेन कवलीकृतम् ॥ १९२ ॥
 ब्रह्मा विष्णुदिने याति विष्णु रुद्रस्य वासरे । इंबस्य
 तथा सोऽपि कः कालं लङ्घितुं क्षमः ॥ १९३ ॥ अस्तु
 देवन्ते पापाणां मातुषा भन्ति राक्षसान् । कपयः कर्म
 कुर्वन्ति कालस्य कुटिला गतिः ॥ १९४ ॥ अंशं न मे

१ लङ्घितुम्. २ शान्तिवृत्तम्. ३ विलसितः. ४ विरचयन्. ५ परा-
 धीन्म. ६ कालः. ७ आत्माधीनम्. ८ सतत्रेण. ९ उद्गा वक्ता ये
 नरदा ऊर्ध्वसेषां भद्रसद्वचनानां. १० अद्वयानि. ११ मृदुलेन-
 १२ संकल्पयुक्त्याः. १३ वर्णाकालविषुद्विज्ञानाः. अतिचञ्चला इत्यर्थः.
 १४ कान्ताभिः. १५ तरन्ति. १६ भोजनम्.

वसनं मे जाया मे वन्धुवर्गो मे । इति मे मे कुर्वाणं काल-
वृको हन्ति पुरुषाजम् ॥ १९५ ॥ प्राप्ता जरा यौवनमप्य-
तीतं धुधा यतश्च परमार्थसिद्धये । आयुर्गतप्रायमिदं यतोऽसौ
विश्रम्य विश्रम्य न याति कालः ॥ १९६ ॥ भगीरथाद्याः
सगरः ककुत्स्थो दशाननो राघवलक्ष्मणौ च । शुषिष्ठिरा-
द्याश्च बभूवुरेते सत्यं क याता वत ते नरेन्द्राः ॥ १९७ ॥
आराप्य भूपतिमवाप्य ततो धनानि भुञ्जामहे वयमिह
प्रसमं सुखानि । इत्याशया वत विमोहितमानसानां कालो
जगाम मरणावधिरेव पुंसाम् ॥ १९८ ॥ यत्रानेके क्वचि-
दपि गृहे तत्र तिष्ठत्यर्थेको यत्राप्येकस्तदनु बहवस्तत्र
नैकोऽपि चान्ते । इत्थं चेमौ रजनिदिवसौ दोलयन्द्वावि-
षासौ कालः कात्या सुवनफलके श्रीवति प्रागिसारैः
॥ १९९ ॥ ज्ञातः कष्टमहो महान्तः नृपतिः सांमन्तचक्रं
च तत्पाशे तस्य च सा विदग्धपरिपत्ताश्चन्द्रभिव्राननाः ।
उद्विक्तः स च राजपुत्रनिवहले वैन्दिनस्ताः कथाः सर्वे
यस्य वशादागस्तिपथं कालाय तस्मै नमः ॥ २०० ॥
कांश्चित्कल्पशतं कृतस्थितिचयान्कांश्चिद्युगानां शतं कांश्चि-
द्धर्षशतं तथा कतिपयाञ्जनूदिनानां शतम् । तांस्तान्कर्मभि-
रामनः प्रतिदिनं संक्षीयमाणायुषः कालोऽयं क्वली-
करोति सकलान्ज्जातः कृतः कौशलम् ॥ २०१ ॥ कालेन
क्षितिवारिवद्विषवनव्योमादियुक्तं जगद्ब्रह्माद्याश्च सुराः प्रया-
न्ति विलयं विप्रो विचारादिति । पश्यामोऽपि विनश्यतो-
ऽनवरतं लोकाननेकान्यथा माया मोहमयी भवप्रणयिनी
नास्तां जहीमो वयम् ॥ २०२ ॥ १३ १३ १३
विहंगाः संप्राप्तुवन्त्यापदं बध्नन्ते निपुणैरगाधसलिलान्मखाः
समुद्रादपि । दुर्नातं किमिहासि किं मुचरितं कः स्वप्नलोभे
गुणः कालो हि व्यसनप्रसारितकरो गृह्णाति दूरादपि
॥ २०३ ॥ माग्याता स महीपतिः क्षितितलेऽलङ्कारभूतो
गतः सेतुयैन महोदधौ विरचितः कासौ दशास्तन्तकः ।
अन्ये चापि शुषिष्ठिरप्रभृतयो यावन्त एवामवज्ञेकेनापि
समं गता वसुमती मुञ्च त्वया यासति ॥ २०४ ॥

पद्यास्तापः

जन्मैव दैर्घ्येतां नीतं भवभोगप्रलोभिना । काचमूलेन
विक्रीतो हन्ते विर्मतामग्निर्मया ॥ २०५ ॥
तत्त्तरत्नतृष्णेन किमिवास्मिन्धरातले । मया न कृतमज्ञेन
पद्यास्तापामिष्टदये ॥ २०६ ॥ यातं यौवनमधुना

१ कर्मम्. २ काल एव हनुः. ३ पुरव दशाननः. ४ शशो.
५ सुवनमैव पत्न्यागारितद्विष्णुश्च ६ प्राणिन इव साराशैः. ७ माण्ड.
८ ककुत्स्थम्. ९ रतुषिषाटकम्. १० केत-न्नाकार-
मभारिणः ११ पद्मिणः. १२ शिवधिमः. १३ कुजलेः. १४ निकल-
१५. १५ इत्येति खेदे. १६ रत्नविद्येनः.

यनमधुना शरणमेकमस्माकम् । स्फुरद्गुह्यहारमणीनां हा-
रमणीनां गतः कालः ॥ २०७ ॥ धनवानिति हि मद्रो मे
किं गतविभवो विपादसुपयामि । करनिहतकन्दुकसमाः
पातोत्पाता मनुष्याणाम् ॥ २०८ ॥ भोगा न भुक्ता वयमेव
भुक्तास्तपो न ततं वयमेव तप्ताः । कालो न यातो वयमेव
यातास्तृष्णा न जीर्णा वयमेव जीर्णाः ॥ २०९ ॥ पुनः
प्रमातं पुनरेव शर्वरी पुनः शशाङ्कः पुनरुद्यतो रविः । कालश्च
किं गच्छति याति यौवनं तथापि लोकः कथितं न बुध्यते
॥ २१० ॥ न चारापि राधाधवो माधवो वा न वाञ्छ्वि
पुण्यादिभिश्चन्द्रचूडः । परेषां धने धन्यने नीतकाले दशलो-
यमालोकने कः प्रकारः ॥ २११ ॥ न चाकारि कामारि-
कंसारिसेवा न वा मेघमाचेष्टितं हन्त किञ्चित् । मनः प्रेयसी-
रूपपङ्के निमग्नं किमन्ते कृतान्ते मयावेदमीयम्
॥ २१२ ॥ चिञ्चमूचितमूमचमूचालकोपासनावासनायास-
नानाभ्रमैः । साधुता सा धुता सौधिता साधिता किं तथा
चिन्तया चिन्तयामः शिवम् ॥ २१३ ॥ अजानन्दाहार्ति
पतति शलमस्तौवदहने न मीनोऽपि श्रुत्वा वडिशुभ-
मश्नाति पिशितम् । विजानन्तोऽप्येते वयमिह विपज्जाल-
जटिलाश्च मुञ्चामः कामानहह गहनो मोहमदिमा ॥ २१४ ॥
चिरं ध्याता रामा क्षणमपि न रामप्रतिकृतिः परं पीतं
रामाधरमधु न रामाङ्घ्रिसलिलम् । नता रुधा रामा यदपि
न रामाय विनैतिर्गतं मे जन्माद्यं न दैदारथजन्मा परिगतः
॥ २१५ ॥ कुचौ तु परिचर्चितौ परिचितं चिरं चन्दनं
कृताः परसुरोजयोः परिसरसरेवन्दशियः । स्तुतिर्नतिरपि
रघुतिरन्ततोः कृतैवादरादिदं तु निखिलं मया विरचितं
पुनर्नश्वरे ॥ २१६ ॥ नाम्यस्ता भुवि वादिधुन्दमनी
विद्या विनीतोचिता सङ्ग्राभैः करिकुम्भपीठदलनैर्नैर्निकं न
नीतं यशः । कान्ताकोमलयलवाधररसः पीतो न चन्द्रोदये
तारुण्यं गतामेव निष्फलमहो शून्यालये दीपवत् ॥ २१७ ॥
न ध्यातं पदमीश्वरस्य विधिवत्संसारविच्छिन्तये स्वर्गद्वारकमा-
पाटनपटुधर्मोऽपि नोपार्जितः । नारीपीनपयोधरोरुहुलं सप्रे-
ऽपि नालिङ्गितं मातुः केवलमेव यौवनवचच्छेदे कुण्डाप वचम्
॥ २१८ ॥ क्षान्तं न क्षमया गृहोचितसुखं त्यक्तं न सङ्गो-
पतः सोढा दुःसहशीतवातपनकंशेना न ततं तपः । ध्यातं
विचमहर्निशं नियमितप्राणैर्न शमोः पदं तत्तत्कर्म कृतं
यदेव मुनिभिल्लेखैः फलैर्व्यथितम् ॥ २१९ ॥ ध्यानार्थं
गिरिकन्दरे निवसतां ज्योतिः परं ध्यायतामानन्दानुभूतं

१ चिञ्चम्. क्षमः, शिञ्चमूर्तिः ताभ्यां मयो वो भूगान्कालो
पासनार्थं वासना तथा आयातस्ततो वे माना भ्रमार्थैः. २ कवि-
सहितवचः. ३ श्वी. ४ राममूर्तिः. ५ रामराजोदयः. ६ नन्दरस-
७ चन्द्रव्याघ्रन वस्य स रामः. ८ स्वर्गम्. ९ टैरनाय. १० परवच-

विवर्ति शकुना निःशङ्कमङ्गेशयाः । अस्माकं तु मनोरथो-
परचितप्रासादवापीतटश्रीडाकाननकेलिकौतुकलुपामायुः परं
क्षीयते ॥ २२० ॥ मद्रोद्गावितदैवतैर्न विधिद्वारासीकृताः ।
सिद्धयो योगाम्याससमाहितैरुद्विदं तीर्णो न मोहार्णवः ।
शुभ्यस्तुद्रनेन्द्रदत्तविगलसंपन्नोऽस्त्रोऽसितैर्विष्णुदैरिव पण्डितै-
रपि बलाकालः कथं नीयते ॥ २२१ ॥ धावित्वा सुसमा-
हितेन मनसा दूरच्छिरो नामितं भूगानां प्रतिशब्दकैरिव
चिरं प्रोद्धुमिदं वचः । द्वापथ्यज्ञनिघ्नगापरिभ्रमप्रम्लान-
वक्त्रैः स्थितं ज्ञातः किं करवाम सुखति मनो नाधाय-
वियाग्रहम् ॥ २२२ ॥ नो धर्माय ततो न तत्र निरता
नार्थाय येनेहशाः कामोऽप्यर्धवतां तदर्धमपि नो मोक्षः
कचिकक्षचित् । तत्के नाम वयं धृयेव घटिता ज्ञातं पुनः
कार्णे जीवन्तोऽपि गृता इति प्रवदतां शब्दार्थसंतिद्वये
॥ २२३ ॥ ब्रह्मज्ञानविवेकिनोऽमलधियः कुर्वन्त्यहो दुष्करं
यन्मुखन्नुपमोगवन्त्यपि घनाभ्येकान्ततो निःसृष्टाः । न
प्राप्तानि पुन न संप्रति न च प्राप्ता दृढप्रत्ययो चाञ्जामात्र-
परिग्रहाण्यपि परित्यक्तुं न शक्ता वचम् ॥ २२४ ॥ विद्या
नाधिगता क्लङ्करहिता विचं च नोपार्जितं शुश्रूषापि समा-
हितेन मनसा पित्रोर्न संपादिता । आलोलयतलोचना
शुभतयः स्वप्नेऽपि नालिङ्गिताः कालोऽयं परपिण्डोलुपतया
काकैरिव प्रेरितः ॥ २२५ ॥ दन्तैः प्रस्थितमगतस्तदनु मो-
शौक्यं घृतं मूर्धनैः कर्णाभ्यामपि घाग्विलासरचना कष्टा-
स्समाकर्ष्यते । नेत्राभ्यामपि चापलं शुवतिषु त्यक्तं गतं
यौवनं सार्धैःशिक्षिञ्छिते कथं पुनरहं यातासि तचिन्तये
॥ २२६ ॥ रात्रिः सैव पुनः स एव दिवसो मत्वा सुधा
जन्तवो घावन्त्यहमिनस्तथैव निभृत्प्रारब्धतत्तक्रियाः ।
व्यापारैः पुनरुक्तमुक्तविपर्यैर्विधेनासुना संसारेण कद-
र्यिताः कथमहो मोहाग्र लजामहं ॥ २२७ ॥ कृत्या शस्त्र-
विभीषिकां कतिपयग्रामेषु दीनाः प्रजा मन्थनो विटजस्यितै-
रुपहृताः क्षोणीसुजसे किल । विद्वांसोऽपि वयं किल
धिजगतीसर्गस्थितिप्यापदामीशास्तारिचर्यया न गणितो
यैरेव नापयणः ॥ २२८ ॥ क्षोणीपर्यटनं श्रमाय विदुषां
वादाय विचारिता मानस्यंसनहेतवे परिचितास्ते ते धरा-
धीश्वराः । विष्टेपाय सरोजमुन्दरदृशामाले कृता दृश्यः
पुष्पानेन भया प्रयागनगरे नाराधि नापयणः ॥ २२९ ॥
देशे देशे दुराशाकदलितदृश्यो निष्कृमाणां नृपाणां धारं
धारं पुरस्तादिति कुमतिरहं जन्म संपादयामि । आधायाधाय

राधाधय तत्र चरणाम्भोजमन्तःसमाधावन्येऽल्पयेऽतिपुन्ये
पुलकितवपुषो वासरपनाह्वयन्ति ॥ २३० ॥

विचारः

मृत्योर्विभेपि किं मृद मीतं सुखति किं यमः ।
अजातं नैव गृह्णाति कुरु यत्नमजन्मनि ॥ २३१ ॥
अवीत्य चतुरो वेदान्याकृत्यादाद्यद श्रुतीः । अहो भ्रमस
वैफल्यमात्मापि कलितो न चेत् ॥ २३२ ॥ आदरेण यथा
स्त्रौति धनवन्तं धनेच्छया । तथा चेद्विध्वकर्तारं को न
सुच्येत वचनत् ॥ २३३ ॥ समस्तकसमालंभं मृत्युं
पश्येज्जने यदि । आहारोऽपि न रोचेत किमुतान्या विभू-
तयः ॥ २३४ ॥ विवेक एव व्यसनं पुंसां क्षपयितुं क्षमः ।
अपहृत्युं समर्थोऽसौ रविरेव निशातमः ॥ २३५ ॥ यस्मि-
न्वस्तुनि गमता मम तापस्तत्र तत्रैव । यत्रैवाहमुदासे तत्र
मुदासे स्वभावसंतुष्टः ॥ २३६ ॥ गुणद्वी जटी वल्कलवा-
लिदण्डी कषाययावा प्रतकर्शिताङ्गः । त्यक्तैहित्रो वा यदि
नास्तत्त्वस्तदा तु तस्योभयमेव नष्टम् ॥ २३७ ॥ जडा-
स्तपोभिः शमयन्ति देहं बुधा मनश्चापि विकारहेतुम् । ध्या
युक्तमंत्रं दशतीति कोपान्तेसारसुहृदिय हिनन्ति सिंहः
॥ २३८ ॥ किं ते धनैर्वैभुभिरेव वा किं दारैश्च किं
ब्राह्मण यो मरिष्यति । आत्मानमन्विच्छ गुहा प्रविष्टं पिता-
महास्त्रे क गताः पिता च ॥ २३९ ॥ धर्मं प्रसन्नादपि
नाचरन्ति पापं प्रयत्नेन समाचरन्ति । आश्रयंभेतद्धि मनुष्य-
लोकेऽमृतं परित्यज्य त्रिषं पिबन्ति ॥ २४० ॥ बालिका-
रचितवस्त्रपुत्रिकाक्रीडनेन सहस्रं सुरार्चनम् । यत्र शा-
म्यति मनो न निश्चलं स्त्रीतवज्जलधिजन्मनामलम् ॥ २४१ ॥
केचिद्वदन्ति घनहीनजानो जपन्त्यः केचिद्वदन्ति गुणहीन-
जानो जपन्त्यः । व्यासो यदत्यखिलवेदविशेषमिज्ञो नारायण-
खरणहीनजानो जपन्त्यः ॥ २४२ ॥ भिक्षाशनं मयनमाय-
तनैकदेशः शय्या युवः परिजनो निजदेहभारः । वासश्च
जीर्णपटखण्डनिबद्धकन्या हा हा तथापि विपयाग्र जहाति
चेतः ॥ २४३ ॥ केनाप्यनर्थरुचिना कपटं प्रयुक्तनैतसुह-
सनयवन्धुमयं विचित्रम् । कस्यात्र कः स्वरिजवः स्वजनो
जनो वा स्वप्नेन्द्रजालसदृशः खड्ग जीवलोकः ॥ २४४ ॥
अत्रे गीतं सरसकवयः पार्श्वतो दाक्षिणात्याः पृष्टे लीलावल्य-
रगितं चाग्रग्राहिणीनाम् । यद्यत्स्वेवं कुरु भवरसास्वादाने
लम्पटत्वं नो चेत्ततः प्रविश सहसा निर्विकल्पे समाधौ
॥ २४५ ॥ यदासीदज्ञानं अरतिमिरसंस्कारजनितं तदा
दृष्टं नारीमयमखिलमेतज्जगदिति । इदानीमस्माकं पटुतर-
विवेकाज्ञानपुषां समीभृता दृष्टिस्त्रियुवनमपि ब्रह्म सन्तुते
॥ २४६ ॥ परिच्छेदातीतः सकलवचनानामविषयः पुन-

१ महाशानविचारणं दृष्टान्तःकथनः २ इत्येन कर्तृमद्यवयम्
३ स्वमाचरतः, भेदतयंभेति वा. ४ निरिच्छः ५ संपादिता. ६ स्वस्तेन
७ माना च पिता च पिताती तयोः

१ उदासीनो भवामि. २ ह्येव तिष्ठामि.

वैसनं मे जाया मे बन्धुर्गो मे । इति मे मे कुर्वाणं काल-
 युको हन्ति पुरुषाजम् ॥ १९५ ॥ प्राज्ञा जरा यौवनमप्य-
 तीतं युधा यत्तप्यं परमार्थसिद्धौ । आसुर्गतप्रायमिदं यतोऽसौ
 विभ्रम्य विभ्रम्य न याति कालः ॥ १९६ ॥ भगीरथाद्या-
 समः वक्रुत्सो दशाननो राघवलक्ष्मणौ च । सुधिष्ठिरा-
 धाश्च बभूवुरेते सत्यं क्व याता वत ते नरेन्द्राः ॥ १९७ ॥
 आराप्य भूपतिमवाप्य ततो धनानि सुञ्जामहे वयमिह
 प्रसभं सुगानि । इत्याशया वत विमोहितमानसाणा कालो
 जगाम मरणाधिरेव सुंसात् ॥ १९८ ॥ यनानेके क्वचि-
 दपि गृहे तप तिष्ठत्यथैवो यत्राप्येकस्तदसु बहवस्तत्र
 नैकोऽपि चान्ते । इत्थं चेमौ रजनिदिवसौ दोलयन्द्वावि-
 यौशौ कालः काल्या भुंजनकलेकं क्रीडति प्राणिसारैः
 ॥ १९९ ॥ भ्रातः कष्टमहो महान्त्य नृपतिः सौमन्तचक्रं
 च तत्पार्श्वे तस्य च सा विदग्धपरिपत्ताश्चन्द्रविभ्राननाः ।
 उद्विक्तं स च राजपुत्रनिवहस्ते वैन्दनस्ताः कथाः सर्वे
 यस्य यथादागस्त्यतिपथं कालाय तस्यै नमः ॥ २०० ॥
 काश्चित्स्वरातं कृतस्थितिचयान्काश्चिद्युगाना शतं काश्चि-
 द्दुर्घरातं तथा कतिपयाङ्गन्तुदिनाना शतम् । तास्तान्कर्मभि-
 रारमनः प्रतिदिनं सक्षीयमाणायुषः कालोऽयं क्वली-
 करोति सक्लान्भ्रातः युतः कौशलम् ॥ २०१ ॥ कालेन
 क्षितिवारिवद्विषयव्योमादियुक्तं जगद्द्रव्याद्यश्च सुप्तः प्रया-
 न्ति विलयं विशो विचारदिति । पर्यागोऽपि विनश्यतो-
 ऽनरतं लोकावनेकाग्रमुधा माया मोहमयी भवप्रणयिनी
 नास्यां जहीमो वयम् ॥ २०२ ॥ द्यौमैकान्तविहारिणोऽपि
 विहंगोः संशयान्बन्ध्यापदं वष्यन्ते नियुर्गगाधसलिलात्मस्ताः
 एतन्नादपि । दुर्गातं किमिहासि किं सुचरितं क्व स्थान्त्यमे
 गुणः कालो हि व्यसनप्रसारितकरो गृह्णाति दुरादपि
 ॥ २०३ ॥ मायाता स महीपतिः क्षितितलेऽलंशरभूतो
 गतः सेतुर्येन महोदयो निरचितः कासौ दशास्तनकः ।
 अन्ये चापि सुधिष्ठिरप्रभृतयो यान्त एवामवस्रेकेनापि
 समं गता यमुमती मुञ्च त्वया यासति ॥ २०४ ॥

पद्यात्तापः

जगैव व्यर्थता नीतं मनमोगमनोभिना । वाचमूल्येन
 विनीतो ह्येते चिन्तामनिर्मया ॥ २०५ ॥
 तरुत्तलवृष्णेन किमिवास्मिन्पठते । मया न कृतमज्ञेन
 पद्यात्तापनिश्चये ॥ २०६ ॥ यातं यौवनमधुना

१ कथम् २ कथं एव क्व ३ पुत्रपुत्रात् ४ शाश्वी
 ५ सुमन्त्रेण ६ कथं ७ कथं ८ कथं ९ कथं १० कथं ११ कथं
 १२ कथं १३ कथं १४ कथं १५ कथं १६ कथं १७ कथं १८ कथं
 १९ कथं २० कथं २१ कथं २२ कथं २३ कथं २४ कथं २५ कथं

वनमधुना शरणमेकमसाकम् । स्फुरदुत्तरारमणीना हा
 रमणीना गत कालः ॥ २०७ ॥ धनवानिति हि मरो मे
 किं गतविभवो विपादमुपयामि । करनिहतकन्दुरुज्जः
 पातोत्पाता मनुष्याणाम् ॥ २०८ ॥ भोगा न मुक्ता वपने
 मुक्तास्तपो न तप्तं वयमेव तप्ताः । कालो न यातो वस्ते
 यातास्तुष्ट्या न जीर्णा वयमेव जीर्णाः ॥ २०९ ॥ पुन
 प्रभातं पुनरेव शररी पुनः शशाङ्कः पुनरुद्यतो रविः । काल
 किं गच्छति याति यौवनं तथापि लोकः कथितं न युष्मे
 ॥ २१० ॥ न चाराधि राधाधवो माधवो वा न वाऽपि
 पुण्यादिभिश्चन्द्रचूडः । परेषा धने धन्यने नीतकालो दशाने
 यमालोकने कः प्रशरः ॥ २११ ॥ न चाकारि कामारे
 कंसारिसेवा न वा श्वेदमाचेष्टितं हन्त किञ्चित् । मनः प्रेयसैः
 रूपङ्कैः निमग्नं किमन्ते कृतान्ते मयावदेनैव
 ॥ २१२ ॥ चित्तभूवित्तभूमत्तभूयलक्षोपासनावासनायन
 नानाभ्रमैः । साधुता सा धुता साधिता साधिता किं तप
 चिन्तया चिन्तयामः शिरम् ॥ २१३ ॥ अजानन्दाहारी
 पतति शलभस्तोमदहने न भीनोऽपि शाल्या बडिद्युज-
 मन्नाति पिञ्जितम् । विजानन्तोऽप्येते वयमिह विपत्रा-
 जटिलाश्च सुञ्जामः कामानहह गहनो मोहमहिमा ॥ २१४ ॥
 चिरं ध्याता रामा क्षणमपि न रंमप्रतिवृत्तिः परं धीं
 रामाधरमधु न रामाङ्गिसलिलम् । नता रथा रामा यदपि
 न रामाय विनैतिगैतं मे जन्माभ्यं न दंशरप्यजन्मा परिगत
 ॥ २१५ ॥ क्रुचौ तु परिचिन्तौ परिचितं चिरं चरुं
 कृताः परसुरोजयोः परिसरेऽरविन्दश्रियः । स्तुतिर्निति
 स्तुतिर्वरतनोः कृतैवादादादिं तु निखिलं मया विरचितं
 पुनर्नश्वरे ॥ २१६ ॥ नास्यस्ता मुवि वादिद्वन्द्वनै
 विषा विनीतोचिता खन्नामैः करिकुम्भपीठदलनैर्वाकः
 नीतं यतः । कान्तावोमलयदवाधरसः पीतो न चन्द्रोरी
 तारुण्यं गतमेव निष्कलमहो ज्युत्पालये दीनम् ॥ २१७ ॥
 न प्यातं पदमीश्वरस्य विधिवत्ससारविनिच्छेत्तैर्वा स्वर्गद्वारैः
 पाटनपटुर्धर्मोऽपि नोपार्जितः । नारीपीनवयोधरोरुदुर्गलं सं-
 ऽपि नाहितं मातु केवलमेव यौवनजनच्छेदे कुंठाप कव
 ॥ २१८ ॥ क्षान्तं न क्षमया गृहोचितमुद्यं त्यक्तं न संश्र-
 पतः सोदा दुःखदशानपातपनक्षेसा न तप्तं तपः । पत्न्यं
 विघ्नहर्तिनं नियमितप्राप्तैर्न शंभोः पदं तप्तकर्म कृतं
 यदेव मुनिभिर्नसौ कर्तव्यमित्थम् ॥ २१९ ॥ धन्यं
 गिरिवन्दरे निवसता ज्योतिः परं ध्यायतामानन्दानुभवं

१ शिष्यम् २ शिष्यम् ३ शिष्यम् ४ शिष्यम् ५ शिष्यम् ६ शिष्यम्
 ७ शिष्यम् ८ शिष्यम् ९ शिष्यम् १० शिष्यम् ११ शिष्यम् १२ शिष्यम्
 १३ शिष्यम् १४ शिष्यम् १५ शिष्यम् १६ शिष्यम् १७ शिष्यम् १८ शिष्यम्
 १९ शिष्यम् २० शिष्यम् २१ शिष्यम् २२ शिष्यम् २३ शिष्यम् २४ शिष्यम्
 २५ शिष्यम् २६ शिष्यम् २७ शिष्यम् २८ शिष्यम् २९ शिष्यम् ३० शिष्यम्

सप्तमं संकीर्णप्रकरणम्

शीलं प्रधानं पुरुषे तद्यत्नेह प्रणश्यति । न तस्य जीवितेनार्यो न धनेन न बन्धुभिः ॥ १ ॥ महतो हि क्षयं लब्ध्वा श्लाघां नीचोऽपि गच्छति । दानार्थी मधुपो यद्दद्नजकर्णसमाहृतः ॥ २ ॥ महद्भिः स्पर्धमानस्य विपदेव गरीयसी । दन्तमङ्गो हि नागानां श्लाघ्यो गिरिविदारणे ॥ ३ ॥ पश्चात्सस्य परामत्राय भैषको मांसेन गोर्भूयसा दध्यत्रैरपि पायसैः प्रतिदिनं संवर्धितो यो मया । सोऽयं सिंहश्चाहुहान्तरगमद्रीत्याकुलः संभ्रमाद्वन्ताराया विलयं गता हतविवेलांमः परं गोवधः ॥ ४ ॥ पश्वेन्द्रियस्य मर्त्यस्य छिद्रं चेदेकमिन्द्रियम् । ततोऽस्य स्रवति प्रज्ञा हँतेः पात्रादिवोदकम् ॥ ५ ॥ पश्वैव पूजयँल्लोके यशः प्राप्नोति केवलम् । देवान्पितृन्मनुष्यांश्च भिक्षुनतिथिपञ्चमान् ॥ ६ ॥ यन्निमित्तं भवेच्छ्लोकस्त्रासो वा दुःखमेव च । आयासो वा यतो मूलस्वदेकाहमपि त्यजेत् ॥ ७ ॥ यन्निःशब्दजला घनाद्गमपरुषे देशेऽतिघोरारवा यथाच्छ्राः समये पयोदमलिने कालुष्यसंद्रुषिताः । दृश्यन्ते कुलनिम्नगा अपि परं दिग्देशकालाविमौ तत्सर्वं महतामपि स्वसदृशाचारप्रवृत्तिप्रदौ ॥ ८ ॥ यमो वैवस्वतस्तस्य निर्यातयति दुष्कृतम् । हृदि स्थितः कर्मसाक्षी क्षेत्रज्ञो यस्य तुष्यति ॥ ९ ॥ भीतवस्तं-विघातार्थं यावद्भयमनागतम् । आगतं तु भयं दृष्ट्वा ग्रहर्तव्यमभीतवत् ॥ १० ॥ मुञ्जानाः पवनं सरीसृपगणां प्रशशयिता भोगिनो गायद्भृङ्गनिवारका निगदिता विस्तीर्ण-कर्णा गजाः । यश्चाम्यन्तरसंश्रुतोऽप्यविकृतिः प्रोक्तः शमी स दुभो लोकेनेति निर्गलं प्रलयता सर्वं विपर्यासितम् ॥ ११ ॥ प्रतिग्रता पतिप्राणा पत्युः प्रियहिते रता । यस्य स्यादीदृशी मार्या धन्यः स पुरुषो भुवि ॥ १२ ॥ संक्षेपात्कथ्यते धर्मो जनाः किं विस्तरेण तु । परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् ॥ १३ ॥ शुभ्रं सद्म सविभ्रमा सुवतयः श्वेगात-पत्रोज्ज्वला लक्ष्मीरित्यनुभूयते स्थिरमिव रफीते शुभे कर्मणि । विच्छिन्ने नितरामनङ्गकलहकीडागुटत्तन्तुर्कं मुक्ताजालमिव प्रयाति क्षटिति भ्रश्यद्दिशो दृश्यतः ॥ १४ ॥ यद्भ्रम सरलं चापि यच्चापस्तु न सीदति । धनुर्मित्रं कलत्रं च दुर्लभं शुद्धवंशजम् ॥ १५ ॥ यद्भवे भाजने लभः संस्कारो नान्यथा भवेत् । कथाछलेन बालानां नीतिसिद्धिह कथ्यते ॥ १६ ॥ यदप्युष्येर्विजानीया श्रीचैस्तदपि फीर्तयेत् । कर्मणा तस्य वैशिष्ट्यं कथयेद्विनयात्विनः ॥ १७ ॥ सकृज्जल्पन्ति राजानः

सकृज्जल्पन्ति साधवः । सकृत्कन्याः प्रतीयन्ते श्रीण्येतानि सकृत्सकृत् ॥ १८ ॥ सुखं प्रसन्नं विमला च दृष्टिः कथा-नुरागो मधुरा च वाणी । ज्ञेहोऽधिकः संप्रमदर्शनं च सदानुरक्तस्य जनस्य चिह्नम् ॥ १९ ॥ पञ्च त्वाऽनुगमिष्यन्ति यत्र यत्र गमिष्यसि । मित्राण्यमित्रा मध्यस्था उपजीव्योप-जीविनः ॥ २० ॥ परेषामात्मनश्चैव योऽविचार्य बला-बलम् । कार्योयत्तिष्ठते मोहादापदः स समीहते ॥ २१ ॥ बलीयसा हीनबलो विरोधं न भूतिकामो मनसापि वाञ्छेत् । न वध्यतेऽल्पन्तबलो हि यस्माद्यत्क प्रणाशोऽस्ति पतंगवृत्तेः ॥ २२ ॥ बलोपपन्नोऽपि हि बुद्धिमाधुरः परं नयेन्न स्वयमेव वैरिताम् । भिषद्भ्रममास्तीति विविन्त्य भक्ष-येदकारणात्को हि विचक्षणो विषम् ॥ २३ ॥ मित्र-सजनबन्धुनां बुद्धैर्धैर्यस्य चात्मनः । आपन्निकपपापाणे नरो जानाति सारताम् ॥ २४ ॥ मित्राण्येव हि रक्षन्ति मित्र-वात्रावसीदति । मित्राहुत्वादितं वैरमपि भूलं निवृन्तति ॥ २५ ॥ मित्रार्थे वाग्ध्वार्थे च बुद्धिमान् यतते सदा । जातांत्वापस्तु यत्नेन जगादेदं वचो मनुः ॥ २६ ॥ प्रत्या-सत्तिं मदकरटिनो दानगन्धेन वायुर्गर्जोद्भूतिं प्रकटित-रुचिश्चक्षलेवाभुदस्य । चेष्टा स्पष्टं वदति मत्तिमन्नैपुणोन्ने-यतश्चा जन्तोर्नैमन्तरपरिचितां निश्चलां विचचुत्तिम् ॥ २७ ॥ प्रसादः कुरुते पत्युः संपत्तिं नामिजातताम् । कालिमा कालकूटस्य नापैति हरसंगमात् ॥ २८ ॥ प्रसादो निष्फलो यस्य क्रोधश्चापि निरर्थकः । न तं मर्तारमिच्छन्ति षण्ढं पतिमिव स्त्रियः ॥ २९ ॥ प्रजाशुद्धं धर्मशुद्धं स्वबन्धुं विद्याशुद्धं वयसा चापि शुद्धम् । कार्यकार्यं पूजयिष्या प्रसाद्य यः संशुच्छेन्न स मुखेत्कदाचित् ॥ ३० ॥ यथा ग्रामान्तरं गच्छन्नरः कश्चित्कविद्धसेत् । उत्सृज्य च तमा-वाप्तं प्रतिष्ठेनापरेऽहनि ॥ ३१ ॥ एवमेव मनुष्याणां पिता माता गृहं वसु । आवासमात्रं काकुत्स्थ सज्जन्ते नात्र सज्जनाः ॥ ३२ ॥ यथा छायातपौ नित्यं सुसंबद्धौ पर-सरम् । एवं कर्म च कर्ता च संक्षिप्तावितरेतरम् ॥ ३३ ॥ यथा फलानां पक्वानां नान्यत्र पतनाद्भयम् । एवं नरस्य जातस्य नान्यत्र मरणाद्भयम् ॥ ३४ ॥ यथा बीजं विना क्षेत्रमुत्तं भवति निष्फलम् । तथा पुरुषकारेण विना देवं न सिध्यति ॥ ३५ ॥ योऽन्यथा सन्तमात्मानमन्यथा सत्सु मापते । स पापकृतमो लोके स्तेन आत्मापहारकः ॥ ३६ ॥

जन्मव्यसिन्नमवपयं यो न गतवान् । विवेकप्रथंसाद्रुपचित-
महामोहगहनो विकारः कोऽप्यन्तर्जडयति च तापं च
कुरुते ॥ २४७ ॥ विशीर्णः प्रारम्भो वपुरपि जराव्याधि-
विधुरं गतं दूरे विप्रसज्जनभरणं वाञ्छितमपि । इदानीं
व्यामोहादहह विपरीते हतविधौ विधेयं यत्त्वं स्फुरति
मम नाद्यापि हृदये ॥ २४८ ॥ शुचा पात्रं धात्री परिणति-
रमेध्यप्रचयभूर्यं भूतावासो विमृश क्रियतीं याति न दशाम् ।
तदस्मिन्धीराणां क्षणमपि किमास्यात्सुचितं खलीकारः
कोऽयं यदहमहमेवेति रमसः ॥ २४९ ॥ यदा पूर्वं नासी-
दुपरि च तथा नैव भविता तदा मध्यावस्थाक्षणपरिचयो
मृतनिचयः । अतः संयोगोऽस्मिन्परिणतिवियोगे च सहजे
किमाधारः प्रेमा किमधिकरणाः सन्तु च शुचः ॥ २५० ॥
स्त्रिपायः कायः प्रणविषु सुखं सैर्येविसुखं महामोगा
रोगाः कुबलयदशः सर्पसदशः । महावेशः क्लेशः प्रकृति-
षपला शीरपि खला यमः सैरी वैरी तदपि न हितं कर्म
विहितम् ॥ २५१ ॥ विवेकः किं सोऽपि स्वरसजनिता
यत्र न कृषा स किं योगो यस्मिन्न भवति परानुग्रहरसः ।
स किं धर्मो यत्र स्फुरति न परद्रोहविरतिः कृतं किं तद्वा
स्याद्रुपशमकलं यत्र भवति ॥ २५२ ॥ दिवसरजनीकूल-
च्छेदैः पतद्विरनारतं वहति निकटे कालस्रोतः सुमस्त-
भयावहम् । इह हि पततां नास्त्यालम्बो न चापि निवर्तनं
तदिह महतां कोऽयं मोहो यदेष मदाविलः ॥ २५३ ॥
माने म्लायिनि खण्डिते च धसुनि व्यथे प्रयातेऽर्षिनि क्षीणे
बन्धुजने गते परिजने नष्टे शनैर्वाधने । युक्तं केवलमेत-
देव सुषिरां यज्जहृकन्यासम्, पूतप्रायगिरीन्द्रकन्ददरीकुञ्जे
निवासः कचित् ॥ २५४ ॥ अद्वैतौक्तिमद्वन्द्वनपि वयं
बालाग्रमस्कुर्महे ये तु द्वैन्द्वयदासरीयक्षिरसि न्यसाम वामं
पदम् । सिंहः स्त्रीयशिशुभिवेश्य हृदये सान्द्रादरादाग्रश-
त्यावेशेन भिनचि सन्नमपदं मत्तमकुम्भमखलम् ॥ २५५ ॥
देशत्यागकृतेऽर्पितेन करणव्यूहेन देहेन च स्नानर्थं वत

१ देववादिनः

जन्तुरर्जयति चेन्मन्तुर्निर्यन्तुः कुतः । शस्त्रे शत्रुनयान्
नैजगुरुणादत्तेऽथ तेनैव चेतुत्रो हन्ति निजं वपुः कथं
रे तत्रापराधी तु कः ॥ २५६ ॥ वीरमत्साः प्रतिभान्ति किं
न विषयाः किं तु स्पृहायुष्मती देहस्थापचयो मूर्ता
निविशते गाढो गृहेषु ग्रहः । ब्रह्मोपासमिति स्फुरत्यपि
हृदि व्यावर्तिका वासना का नाभेयमतर्क्यहेतुगहना दैर्घ्यं
सता यातना ॥ २५७ ॥ नाथे श्रीपुरुषोत्तमे त्रिगता-
मेकाधिपे चेतसा सेव्ये स्वस्य पदस्य दातारि सुरे
नारायणे तिष्ठति । यं कंचित्पुरुषाघमं कतिपयग्रामेशमल्यं
र्थदं सेवयै मृगयामहे नरमहो मूढा वराका वयरे
॥ २५८ ॥ रेतःशोणितयोरियं परिणतिर्धूर्त्वं तत्राश्व-
न्मन्योरास्पदमाश्रयो गुरुशुचां रोगस्य विश्रामभूः । जान-
न्नप्यवशी विवेकविरहान्मज्जनविद्याम्बुधौ शङ्करारिपति पुत्र
कान्यति वत क्षेत्रीयति स्त्रीयति ॥ २५९ ॥ इन्द्रसाशुवि-
शूकरस्य च सुखे दुःखे च नास्त्यन्तरं खेच्छाकल्पना
तयोः खलु सुधा विषा च कान्द्याशनम् । रम्भा चाशुति-
शूकरी च परमप्रेमास्पदं मृत्युतः संत्रातोऽपि समः स्वकर्म-
गतिभिश्चान्योन्यभावः समः ॥ २६० ॥ अर्थप्राणविनाश-
संशयकर्त्री प्राप्यापदं दुस्तरां प्रत्यासन्नमयं न वेत्ति विभवं
खं जीवितं काङ्क्षति । उत्तीर्णस्तु ततो धनार्थमपरा भूयो
विशत्यापदं प्राणानां च धनस्य चाधमधियामन्योन्यमा-
पणः ॥ २६१ ॥ अग्रे कस्यचिदस्ति कंचिदभितः केनापि
पृष्टे कृतः संसारः शिशुमावयौवनजराभारावतारादपम् ।
बालस्तरं बहु मन्त्यस्तस्मत्सुखं प्राप्तं युवा सेवतां वृद्धस्त्वं विभ-
याद्विहङ्कृत इव व्यावृत्त्य किं पश्यसि ॥ २६२ ॥ येषां
श्रीमद्यशोदासुतपदकमले नास्ति भक्तिर्नराणा येपानामो-
कन्याप्रियगुणकथने नातुरक्ता रसज्ञा । येषां श्रीकृष्णदी-
लाललितरुणरसे सादरौ नैव कर्णौ धिक्ताग्निचक्रान्धिगेत्वा
कथयति सततं कीर्तनस्यो यद्वह्नः ॥ २६३ ॥

१ अपराधः, २ परमेश्वरस्य.

इति श्रीसुभाषितरत्नभाण्डागारे षष्ठं नवरसप्रकरणं समाप्तम् ।

सप्तमं संकीर्णप्रकरणम्

शीलं प्रधानं पुरुषे तद्यसेह प्रणयति । न तस्य जीवितेनार्थो न धनेन न वन्धुभिः ॥ १ ॥ महतो हि ह्ययं लब्ध्वा श्लाघा नीचोऽपि गच्छति । दानार्थो मधुगो यद्भद्रजकर्णसमाहृतः ॥ २ ॥ महद्भिः स्पर्धमानस्य विपदेय गरीयसी । दन्तमङ्गो हि नागानां श्लाघ्यो गिरिविदारणे ॥ ३ ॥ पश्चात्सस्य पपमनाय भैषजो मासेन गोभूयसा दध्यन्नैरपि पायसैः प्रतिदिनं सन्निधितो यो मया । सोऽयं सिंहस्थाद्ब्रह्मन्तरगमनीत्याकुलः संभ्रमाद्ब्रह्मतराया विलयं गता हृतविधेर्लभः परं गोवधः ॥ ४ ॥ पञ्चेन्द्रियस्य मर्त्यस्य छिद्रं चेदेकमिन्द्रियम् । तनोऽस्य स्रवति प्रज्ञा दैतेः पात्रादिवोदकम् ॥ ५ ॥ पञ्चैव पूजयैल्लोके यथाः प्राप्नोति केवलम् । देवान्पितृमनुष्याश्च मिश्रन्तिधिपञ्चमान् ॥ ६ ॥ यन्निमित्तं भवेच्छ्लोकसासो वा दुःखमेव च । आयासो वा यतो मूलसदेकाङ्गमपि त्यजेत् ॥ ७ ॥ यन्निःशब्दजला घनास्पृश्ये देशेऽतिघोरतरया यथाच्छा, समये पयोदमालिने बालुप्यसद्रूपिताः । दृश्यन्ते कुलनिष्पन्ना अपि परदिग्देशकालाविमो तत्सत्यं महतामपि स्वसदृशाचारप्रवृत्तिप्रदी ॥ ८ ॥ यमो वैवल्लतस्त्रस्य निर्यातयति दुष्कृतम् । हृदि स्थितः कर्मसाक्षी क्षेत्रज्ञो यस्य तुष्यति ॥ ९ ॥ भीतस्त विधातव्यं यावद्भयमनागतम् । आगतं तु भयं दृष्ट्वा श्रुतव्यमभीतवत् ॥ १० ॥ मुञ्जानाः पवनं सरौस्रपगणा प्रख्यापिता भोगिनो गायद्भङ्गनिरारका निगदिता त्रिलोर्ण-कर्गा गजाः । यत्राम्यन्तरसंघृतोष्मविकृतिः प्रोक्तः शमी स ह्रुमो लोकेनेति निर्गलं प्रलयता सर्वे विपर्यासितम् ॥ ११ ॥ वृत्तिव्रता पतिप्राणा पत्युः प्रियहिते रता । यस्य साक्षीदृशी भार्या धन्यः स पुरुषो भुवि ॥ १२ ॥ सक्षेपात्कथ्यते धर्मो जनाः किं विसंरोह तु । परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् ॥ १३ ॥ शुभ्रं सन्न सविभ्रमा सुवतयः श्वरात्-पनोज्यया लक्ष्मीरित्यनुभूयते स्थिरमिन्द्रस्फीते शुभे कर्मणि । विच्छिन्ने नित्यामनङ्गकलङ्कीवानुत्सन्तुकं सुकाजालमिन्द्र प्रयाति श्वाति अद्यदिशो दृश्यते ॥ १४ ॥ यत्रप्र सरलं चापि यथापत्यु न सीदति । धनुर्मित्रं कलत्रं च दुर्लभं शुद्धवंशजम् ॥ १५ ॥ यत्रैव भाजने लभः संस्कारो नान्यथा भवेत् । कयालुकेन बालानां नीतिसादिह कथ्यते ॥ १६ ॥ यदुष्पुष्पैर्निजानीयादीचैस्तदपि कीर्तयेत् । कर्मणा तस्य वैशिष्ट्यं कथयेद्विनयान्वितः ॥ १७ ॥ सङ्कल्पान्ति राजानः

सङ्कल्पन्ति सायनः । सङ्कल्पान्याः प्रशयन्ते शीघ्र्येताति सङ्कल्पसङ्क ॥ १८ ॥ मुखं प्रसन्नं विमला च दृष्टिः कृपा-नुरागो मधुरा च धार्मी । श्रेहोऽधिकः संभ्रमदर्शनं च सदानुरक्तस्य जनस्य चिह्नम् ॥ १९ ॥ पञ्च त्वाऽनुगमिष्यन्ति यत्र यत्र गमिष्यसि । मिनाण्यमित्रा मध्यस्था उपजीव्योप-जीविनः ॥ २० ॥ परेषामात्मनश्चैव योऽविचार्य बला-बलम् । कार्ययोचितघटे मोहादापदः स समीहते ॥ २१ ॥ बलीयसा हीनबलो विरोधं न भूतिकामो मनसापि वाञ्छेत् । न वध्यतेऽत्यन्तबलो हि यस्माद्यत्कं प्रशाशोऽस्ति पतंगवृत्तेः ॥ २२ ॥ बलोपपन्नोऽपि हि बुद्धिमान्नरः परं नयेन्न स्वयमेव वैरिताम् । मिषद्भ्रममास्तीति विचिन्त्य मङ्ग-वेदकारणात्को हि विचक्षणो विषम् ॥ २३ ॥ मित्र-सजनवन्धूना बुद्धैर्धैर्यस्य चात्मनः । आपन्निकमपापाणे नरो जानाति सारताम् ॥ २४ ॥ मित्राण्येव हि रक्षन्ति मित्र-वाश्रावसादिति । मित्रादुत्सादितं वैरमपि मूलं निष्कृन्तति ॥ २५ ॥ मित्रार्थे वाग्धनार्थे च बुद्धिमान् यतते सदा । जातात्वापत्यु यत्नेन जगादेदं वचो मनुः ॥ २६ ॥ प्रत्या-सत्तिं मदकरटिनो दानगन्धेन वायुर्गर्जोद्भूतिं प्रकटित-रुचिश्चञ्चलेनाम्बुदस्य । वेष्टा स्पष्टं वदति मतिमत्रैपुणोन्ने-यतरा जन्तोर्जन्मान्तरपरिचितां निश्चला चित्तवृत्तिम् ॥ २७ ॥ प्रसादः क्रुते पत्युः सपत्तिं नामिजातताम् । कालिमा कालकूटस्य नापैति हरसगमात् ॥ २८ ॥ प्रसादो निष्कलो यस्य क्रीडश्चापि निरर्थकः । न तं मर्तारमिच्छन्ति पण्ड पतिमिन्द्रस्य ॥ २९ ॥ प्रजावृद्धं धर्मवृद्धं स्वबन्धुं विद्यावृद्धं वयसा चापि वृद्धम् । कार्यकार्यं पूजयिष्या प्रसाद्य यः संवृच्छेन्न स मुञ्चेत्कदाचित् ॥ ३० ॥ यथा ग्रामान्तरं गच्छन्नरः कश्चित्कचिद्धसेत् । उत्सृज्य च तमा-वास प्रतिष्ठेनापरेऽदृष्टि ॥ ३१ ॥ पथमेव मनुष्याणां पिता माता गृहं वसु । आवासमानं वाकुलस्य सजन्ते नात्र सज्जनाः ॥ ३२ ॥ यथा छायातमौ नित्यं सुसन्दर्भो पर-रारम् । एवं कर्म च कर्ता च सकृष्टावितरेतरम् ॥ ३३ ॥ यथा फलानां पकानां नान्यत्र पतनाद्भयम् । एवं नरस्य जातस्य नान्यत्र मरणाद्भयम् ॥ ३४ ॥ यथा बीजं विना क्षेत्रसुप्तं भवति निष्कलम् । तथा पुरुषकारेण विना दैवं न सिध्यति ॥ ३५ ॥ योज्यया सन्तमात्मानमन्यथा सत्यु मापते । स पापकृत्तमो लोके स्तेन आत्मापहारकः ॥ ३६ ॥

शान्तेऽनन्तमहिम्नि निर्मलचिदानन्दे तरंगायलीनिर्मुक्तेऽमृत-
सागराम्भस्मि भनाम्बुश्रोऽपि नाचामति । निःसारे मृग-
तृष्णिकार्णवजले श्रान्तो विमूढः पिबत्याचामत्यवगा-
हतेऽभिरमते मज्जत्यधोन्मज्जति ॥ ३७ ॥ यथं प्राप्ते मृत्योः
पितरि तनये वा सुहृदि वा शुचाऽलं तप्यन्ते मृगसुदरताडं
जहधियः । असारे संसारे विरसपरिणामे तु विदुषां
विद्योगो वैराग्यं दृढयति वितन्वन् शमसुखम् ॥ ३८ ॥
विधेरेव हि जागर्ति भव्यानामर्थसिद्धये । असंचेतयमानानां
सद्गत्याः स्वाग्निमिव ॥ ३९ ॥ लीलायन्त्यः कुलं गन्ति
कुलानीव सरिद्धराः । दोषान्सर्वांश्च मत्याशु प्रजापितरिभाषत
॥ ४० ॥ रामो हेममृगं न वेत्ति नहुषो नो यान्युनक्ति
द्विजान्त्रिमादेव सयसपेनुहृरणे जाता मतिश्चाजुने । चूते
आवृचतुष्टयस्वमहिर्षी धर्मात्मजो दत्तवान् प्रायः सत्पुरुषो
विनाशसमये बुध्या परित्यज्यते ॥ ४१ ॥ पुरा विद्वत्ता-
सिद्धमलिनधियां केशहृतये गता कालेनासौ विषयसुखसिद्धौ
विपयिणाम् । इदानीं संपेक्ष क्षितिलवमुजः शास्त्रविमुखा-
नहो कष्टं सापि प्रतिदिनमधोऽधः प्रविशति ॥ ४२ ॥
राजा धर्मविना द्विजः शुचिविना ज्ञानं विना योमिनः कान्ता
सत्यविना ह्यो गतिविना ज्योतिर्विना भूषणम् । योद्धा
शूरविना तपो व्रतविना छन्दो विना गायनं भ्राता ऋहविना
नरो हरिर्विना मुच्यन्ति शीघ्रं युधाः ॥ ४३ ॥ प्रियवचन-
कृतोऽपि योपितां दयितजनानुनयो रसादते । प्रविशति
हृदयं न तद्विदां मगिरिव कृत्रिमरागयोजितः ॥ ४४ ॥
मानो वा द्रपो वा विशानं विप्रमः सुबुद्धिर्वा । सर्वे प्रण-
श्यति समं विप्रविहीनो यदा पुरुषः ॥ ४५ ॥ परां
विनीतः समुपैति सेव्यतां महीपतीनां विनयो विभूषणम् ।
प्रयुक्तदानो मृदुसंचरत्करः करीष मद्रो विनयेन शोभते
॥ ४६ ॥ प्रीणाति यः सुचरितैः पितरं स पुत्रो यद्गर्भैरेव
हितमिच्छति तत्कलत्रम् । तन्मित्रमापदि सुखे च समक्रियं
यदेतन्नयं जगति पुण्यकृतो लभन्ते ॥ ४७ ॥ भार्यायां
जनितं पुत्रमादर्शोऽपि ध्यानम् । हृदते जनिता प्रेक्ष्य
स्वर्गं प्राप्येव पुण्यकृतं ॥ ४८ ॥ हिंसकान्यपि भूतानि
यो हिनस्ति स निर्दूषणः । स याति नरकं घोरं किं पुनर्यः
शुमानि च ॥ ४९ ॥ सुभ्रात्वादपरो यस्तु संसारे सस्त-
मागमः । स विद्योगायसानत्वाहुःखानां धुरि बुध्यते
॥ ५० ॥ पूज्यो बन्धुरपि निवोऽपि तनयो भ्राता वयसोऽपि
वा मोहादपवर्णपर्ययिषुषो हेयः स कार्याधिना । लोके
हि प्रथिता ननु धुस्तिरियं नायोऽपि गायन्ति यां किं काव्यं
कनकेन तेन मयति च्छेदाय कर्णस्य यत् ॥ ५१ ॥ सुपा-
शुभं धाम स्तुरदमत्तदमिः शशापः प्रियायवभ्राम्मोर्ज मलय-

जरजश्चातिसुरभि । सज्जो हृद्यामोदास्तदिदमखिलं रागिणि
जने करोत्यन्तःक्षोभं न तु विषयसंसर्गविसुखे ॥ ५२ ॥
भार्यावन्तः क्रियावन्तः सभार्या गृहमेधिनः । भार्यावन्तः
प्रमोदन्ते भार्यावन्तः श्रियावन्तिताः ॥ ५३ ॥ मन्त्रे तीर्थं
द्विजे देवे दैवज्ञे भेषजे गुरौ । यादृशी भावना यस सिद्धि-
भवति तादृशी ॥ ५४ ॥ बाहू द्वौ च मृणालमासकमण्डं
लावण्यलीलाजलं श्रोणी तीर्थशिला च नेत्रराकरं घग्निह-
रीवालकम् । कान्तायाः स्तनचक्रवाक्युगलं कन्दर्पभागालै-
र्दग्धानामवगाहनाय विधिना रम्यं सरो निर्मितम् ॥ ५५ ॥
भार्या पुत्रश्च दासश्च त्रय एवाधनाः स्मृताः । यत्ते समधि-
गच्छन्ति यस्य ते तस्य तद्वनम् ॥ ५६ ॥ श्रिया हिताश्च
ये राज्ञो ब्राह्मणवक्त्रा विशेषतः । आश्रयेत्सार्धित्वं विद्वान्-
द्वारेण नान्यथा ॥ ५७ ॥ भवारण्यं भीमं तनुगृहमिदं
छिद्रबहुलं बली कालश्रौरो नियतमसिता मोहरजनी ।
गृहीत्वा ज्ञानासि विरतिफलकं शीलकवचं समाधानं कृत्वा
स्थिरतरदृशो जाग्रत जनाः ॥ ५८ ॥ प्रत्युपस्थितकालस्य
सुखस्य परिवर्जनम् । अनागतसुखाशा च नैव बुद्धिमता
नयः ॥ ५९ ॥ प्रथमं संस्थिता भार्या पतिं प्रेत्य प्रतीयते ।
पूर्वं मृतं च भर्तारं पश्चात्साऽप्यनुगच्छति ॥ ६० ॥ प्रथमे
नार्जिता विद्या द्वितीये नार्जितं धनम् । तृतीये नार्जितं
पुण्यं चतुर्थे किं करिष्यति ॥ ६१ ॥ रागी निम्बाधरोऽसौ
स्तनकलशपुगं यौवनारुढगर्वे नीचा नाभिः प्रहृत्वा कुटिल-
कमलकं स्वल्पकं चापि मध्यम् । कुर्वन्नेतानि नाम प्रथम-
मिह मनश्चित्तान्याशु खेदं यन्मां तस्याः क्रमोऽसौ दहत
इति मुहुः स्वच्छकौ तत्र युक्तम् ॥ ६२ ॥ यो नानामुक्ति-
मत्पदार्यसिकोऽसारेऽपि शकायुवे सप्रेमा स विलोम्ब
बर्हमिह मे किं किं न कुर्यात्प्रियम् । इत्याविष्कृतबर्हानि
नटते यो बर्हिणोऽम्भोलवाद्यान्यन्मुचति तं विहाय जलदं
कोऽप्योऽस्ति शूय्याशयः ॥ ६३ ॥ शरीरमेवायतनं सुसप्त
दुःखस्य चाप्यायतनं शरीरम् । यच्छरीरेण करोति कर्म
तेनैव देही समुपाश्रुते तत् ॥ ६४ ॥ विनयेन दिना का
श्रीः का निशा शशिना विना । रहिता सत्कवित्वेन कीदृशी
वाग्विदग्धता ॥ ६५ ॥ शशिना सह याति कौमुदी सह
मेधेन तद्विषलीयते । प्रमदाः पतियत्नेगा इति प्रतिपन्नं हि
विचेतनैरपि ॥ ६६ ॥ वरं मौनं कायं न च वचनमुक्तं दद-
वृतं वरं क्लैवं पुंसां न च परकलत्राभिगमनम् । वरं प्राण-
त्यागो न च पिशुनशक्येऽप्यनिरुत्तरे नित्ताशिवं न च
परधनात्सादनसुखम् ॥ ६७ ॥ पुरो देव्यागरे गिरिरिगण्ड-
रोहसिम्बरो धनुर्बाजैः पश्चाच्छरकरवरो धायति मृगम् ।
सरः सत्येऽस्तन्ये दयदहनदाहय्यतिकरो न गन्तुं न स्वप्ति

हरिणशिशुरेवं विलसति ॥ ६८ ॥ लीलावतीनां सहजा
 विलासात् एव मूढस्य हृदि स्फुरन्ति । रागो नलिन्या
 हि निर्गमसिद्धस्य भ्रमत्येव मुधा पठद्विः ॥ ६९ ॥ बुद्धिश्च
 हीयते पुसां नीचैः सह समागमात् । मध्यमैर्मध्यतां याति
 श्रेष्ठतां याति चोत्तमैः ॥ ७० ॥ विस्तीर्णप्यवगायमाध्य-
 महतां शिष्यप्रयुक्ताशिष्यां कार्याणां नयसाहसोन्नतिमता-
 मिच्छापदारोहिणाम् । मानोत्सेकपरारक्रमव्यसनिनः पारं न
 यावद्गताः सामेवं हृदयेऽवकाशविषया तावत्कथं निवृत्तिः
 ॥ ७१ ॥ लोको बहुति किं राजन्न भूयां दग्धुमिष्वनम् ।
 क्षालयन्नपि वृक्षाद्गोत्रदीवेगो निवृत्तति ॥ ७२ ॥ वरु-
 षेन यथा पार्श्वेऽह एवाभिरुह्यते । तथा पापात्रिगुह्यीया-
 द्गतमेतद्धि वारुणम् ॥ ७३ ॥ लाञ्छाडम ललाटपट्टमभितः
 केयूरमुद्रा गले वके कजलकालिमा नयनयोस्ताम्बूल-
 रागोदयः । दृष्ट्वा कोपविधायि मण्डनमिदं प्रातश्चिरं प्रेयसो
 लीलातामसोदरे मृगदृशः श्वासाः समाप्तिं गताः ॥ ७४ ॥
 लज्जा श्लेहः स्वरमधुरता बुद्धयो यौवनश्रीः कान्तासङ्गो
 यजनसमता दुःखहानिर्विलासः । धर्मः शाश्वं सुरगुरुमतिः
 शौचमाचारचिन्ता पूर्णं सर्वे जठरपिठे प्राणिनां संभवन्ति
 ॥ ७५ ॥ पुण्ये ग्रामे वने वा महति सितपट्टन्नपाली-
 कपालीभादाय न्यायगमं दिजहुतहुतमुग्धमधूप्रोपकण्ठम् ।
 द्वारं द्वारं प्रविष्टो दरसुदरदरीपूणाया ह्युधार्तो मानी प्राणी
 सनाथो न पुनरुदेनं तुल्यकुल्येषु दीनः ॥ ७६ ॥
 अदेशकालञ्जमनायतिशमं यदप्रियं लघ्वकारि चात्मनः ।
 योऽत्रात्रवीत्कारणवर्जितं वचो न तद्वचः साद्विषमेव तद्वचः
 ॥ ७७ ॥ अहधूर्गोनाशाय माधानपरिशङ्कितान् । इधानि-
 धान्मनुष्याणामस्तं गच्छन्ति रात्रयः ॥ ७८ ॥ सत्क्षेत्रमति-
 पादितः प्रियवचोबद्धालवालावलिनिर्दापिग मनःप्रसादपयसा
 नित्यन्नसेकक्रियः । दातुस्तदमीप्सितं किल फलन्कालेऽ-
 तिवाडोऽप्यसौ राजन् दानमहीरुहो विजयते कल्पद्रुमादी-
 नपि ॥ ७९ ॥ अयं नित्यमनित्यं वा नेह शोचन्ति तद्विदः ।
 नाभ्या शक्यते कर्तुं स्वभावः शोचतामिति ॥ ८० ॥ अखु-
 श्रतिं प्राप्य नरः प्राचारः कीटको यथा । स विनश्यत्य-
 संदेहमिहैवमुशाना नृप ॥ ८१ ॥ क्षेत्रमामवनाद्रिपत्तनपुरी-
 द्वीपक्षमामण्डलप्रत्याशाघनसूत्रवद्धमनसां लब्धादिक ध्याय-
 ताम् । तृण्ये देवि यदि प्रसीदसि तनोष्यहानि तुहानि
 चैतन्नोः प्राणमृतां कुतः शमकथा प्रणण्डलक्षैरपि ॥ ८२ ॥
 अत्युदात्तगुणेष्वेवा कृतपुण्यैः प्ररोपिता । शतशास्त्री भवत्येव
 यावन्मात्रापि सत्क्रिया ॥ ८३ ॥ अखुल्लेकेन सहसा साहसा-
 प्यवसायिनाम् । शीरोरोहति संदेहं महतामपि भूयताम्
 ॥ ८४ ॥ ज्ञातं वपुःपरिमितः क्षमते त्रिलोकीं जीवः कथं

कथय संगतिमन्तरेण । शक्नोति कुम्भनिहितः मुशित्वाऽपि
 दीनो भाग्यन्त्रागयितुमप्युदरे गृह्यम् ॥ ८५ ॥ अत्यादरपरो
 विद्वान्नीहमानः स्थिर धियम् । अघ्नैः शेषमृपाच्छेषं शनोः
 शेषं न शेषयेत् ॥ ८६ ॥ अत्यन्युयान द्विपमाणनाच्च विवाग-
 याजागरणाच्च रात्रौ । संरोधनान्मनुरूपीप्रवेशे षड्भिः प्रकीरैः
 प्रभवन्ति रोगाः ॥ ८७ ॥ आश्रिताश्रयं लोकस्य निरुद्धं याति
 विद्विषः । विशुद्धाश्च विनाशाय तस्माद्भोद्वेजयेत्तजाः ॥ ८८ ॥
 अत्यन्तचञ्चलस्येह पारदस्य निबन्धने । कामं विज्ञायते
 सुक्तिर्न स्त्रीचित्तस्य काचन ॥ ८९ ॥ अतुष्टिदानं कृतपूर्व-
 नाशनममाननं दुश्चरितानुकीर्तनम् । कथाप्रसङ्गेन च
 नामविस्मृतिर्विरक्तमावस्य जनस्य लक्षणम् ॥ ९० ॥ दुर्ज-
 नस्य च सर्पस्य वरं सर्पो न दुर्जनः । सर्पो ददाति कालेन
 दुर्जनस्तु पदे पदे ॥ ९१ ॥ अतीव गुणसंग्रहो न जातु
 विनयान्वितः । सुसूक्ष्ममपि भूतानामुपमर्दमुपेक्षते ॥ ९२ ॥
 अतीतानागता भावा ये च वर्तन्ति सांप्रतम् । तान्काल-
 निर्मितान्बुद्धय न संज्ञां हासुमर्हसि ॥ ९३ ॥ धनयान्कोच-
 लोमाम्यामाविष्टो नष्टचेतनः । तिर्यगीक्षः शुष्कमुखः पापको
 मुकुटीमुखः ॥ ९४ ॥ अतिवादास्तितिक्षेत नावमन्येत कंचन ।
 क्रोप्यमानः प्रियं ब्रूयादाकुष्ठः कुशलं वदेत् ॥ ९५ ॥
 अतिहृदो न येऽर्थाः स्युर्धमंसातिक्रमेण च । अरेर्था प्रणिपातेन
 मा स्त तेषु मनः कृयाः ॥ ९६ ॥ निर्दशन्नयरोष्ठं च कुट्टो
 दारुणमापिता । कस्तमिच्छेत्परिद्रुं दातुमिच्छति चेन्महीम्
 ॥ ९७ ॥ अज्ञेभ्यो ग्रन्थिनः श्रेष्ठा ग्रन्थिभ्यो धारिणो वराः ।
 धारिभ्यो ज्ञानिनः श्रेष्ठा ज्ञानिभ्यो व्यवसायिनः ॥ ९८ ॥
 अज्ञानाघदि वा ज्ञानात्कृत्या कर्म विगर्हितम् । तस्माद्वि-
 मुक्तिमन्विच्छन्दितीयं न समाचरेत् ॥ ९९ ॥ मा कुरु
 धनजनयौवनगरं हरति निमेषात्कालः सर्वम् । मायानय-
 मिदमखिलं हित्वा ब्रह्मदं प्रविशान्नु विदित्वा ॥ १०० ॥
 अजाखरपुरोत्सर्गमार्जनीरेणुवज्रवैः । दीमद्युत्पापच्छयेन
 त्यज्यते निर्धनो जनः ॥ १०१ ॥ अचोचमानानि यथा
 पुण्याणि च फलानि च । स्वं कालं नाशवर्तन्ते तथा
 कर्म पुराकृतम् ॥ १०२ ॥ नाकालतो मातुरुपैते योगं
 नाकालतोऽस्तं गिरिमभ्युपैति । नाकालतो हीयते वर्धते च
 चन्द्रः समुद्रोऽपि महोर्मिमाली ॥ १०३ ॥ अघं स केवलं
 मुहुर्ह यः पचत्यत्ककारणात् । यज्ञशियाशनं क्षेत्यवतामघं
 लघीयते ॥ १०४ ॥ अम्याघानेन यज्ञेन कापायेण जया-
 जिनैः । लोकान्विश्वासयित्वैव तनो लुप्येयथा वृकः ॥ १०५ ॥
 नाकालतो श्रियते जायते वा नाकालतो व्याहरते च बालः ।
 नाकालतो यौवनमभ्युपैते नाकालतो रोहति बीजमुत्प
 ॥ १०६ ॥ अपौ प्रास्तं तु पुरुषं कर्मान्वेति स्वयंकुम् ।

तस्मात्तु पुरुषो यत्नाद्धर्मं सन्निवृत्त्याच्छनै ॥१०७॥ अग्निहोत्रं
 त्रयो वेदाश्चिदण्डं मसृगणुठनम् । प्रज्ञापरुषहीनाना जीवि
 केति वृहस्पति ॥ १०८ ॥ नाकालमत्ता खगपन्नगाश्च मृग
 द्विपा शैश्वमृगाश्च लोके । नाकालत स्त्रीषु भवन्ति गर्भा
 नाथान्त्वकाले शिशिरोष्णवर्षा ॥ १०९ ॥ एवमेव कुले जाता
 पावक्रोधमतेजस । क्षमायन्तो निराकारा काष्ठेऽग्निरिव
 शेते ॥ ११० ॥ स एव खलु दाहभ्य यदा निर्मथ्य दीप्यते ।
 तदाह च वनं चान्यत्रिदहत्यासु तेजसा ॥ १११ ॥ नाक्रोशी
 स्वाश्रावमानी परस मित्रद्रोही नोत नीचोपसेवी । न
 चाभिमानो न च हीनवृत्तो रूक्षा वाचमुपनीं वजयीत ॥ ११२ ॥
 अभिस्तेजो महलोके गूढस्तिष्ठति दारुषु । न चोपसुक्ते
 तदाह यान्नोदीप्यते परे ॥ ११३ ॥ अग्निं प्राप्य यथा
 सचस्तूलाशिर्निनश्यति । तथा गंगा प्रवाहेण सर्वे पापं
 विनश्यति ॥ ११४ ॥ व्याधिभिर्मध्यमानाना त्यजता विपुल
 धनम् । वेदना नापकर्षन्ति यतमानाश्चिकित्सका ॥ ११५ ॥
 अक्षेत्रे चीजमुत्सृण्वन्तरेव विनश्यति । अवीजकमपि क्षेत्र
 केरल स्थण्डिल भवेत् ॥ ११६ ॥ अक्षमा ह्रीपरित्याग
 श्रीनाशो धर्मसहाय । अभिध्याप्रख्यता चैव सर्वे लोभा
 व्यर्तते ॥ ११७ ॥ शमयति गजानन्यागन्धद्विप कलमोऽपि
 सन्नमवतिरता वेगोदम मुजगशिशीर्वेषम् । भुवमधिपति
 र्नालावसोऽप्यलं परिरक्षितु न खलु वयसा जालैवाय
 स्वकार्यसहो गण ॥ ११८ ॥ अक्षम क्षमतामानी क्रियाया
 य प्रवर्तते । स हि हास्यास्पदत्वं च लभते प्राणसशयम्
 ॥ ११९ ॥ अक्रोधेन जयेत्क्रुद्धमसाधुं साधुना जयेत् ।
 जयेत्क्रुद्धं दानेन जयेत्सत्येन चान्तम् ॥ १२० ॥ ब्राह्मण
 पतनीयेषु वर्तमानो विकर्मसु । दाम्भिको दुष्कृतप्राञ्च
 शूद्रेण सदशो भवेत् ॥ १२१ ॥ अक्रोधन क्रोधनेभ्यो
 विशिष्टस्या तितिक्षुरतितिक्षोर्विशिष्ट । अमातुषेभ्यो मातु
 पाश्च प्रधाना विद्वास्तैवाविदुष्य प्रधान ॥ १२२ ॥
 अकृतेष्वेव कार्येषु मृत्युं संपर्षति । युषैव धर्मशील
 स्वादनिमित्तं हि जीवितम् ॥ १२३ ॥ यस्तु शूरो दमे सत्ये
 धर्मे च सनतोत्थित । तं प्रक्षणमहं मन्ये वृत्तेन हि
 भवेद्विज ॥ १२४ ॥ असीति विनयो हन्ति हन्त्यनयं
 पपयम । हन्ति निर्लं क्षमा क्रोधमाचारो हन्त्यलक्षणम्
 ॥ १२५ ॥ अक्रिचनस क्रुद्धस उपानस सर्वेन । अवेत्त-
 माणघीलोवाच तुल्यमिह लक्ष्ये ॥ १२६ ॥ सन्त सञ्चरि-
 तोदयव्यसनिन प्रादुर्भयघत्तगा सर्वत्रैव जनारवाद
 चञ्चिता जीवति दुःखं सदा । अत्युपग्रमति कृतेन न सता
 नैवाहता स्यात्पुत्रो युत्तापुत्रविवेकशून्यहृदयो धयो
 जन प्राहृत ॥ १२७ ॥ अद्रिचन परिपत सुखमासादादि

व्यसि । अकिचन सुखं शेते ससुत्तिष्ठति चैव ह ॥ १२८ ॥
 अकाले कृत्यमारब्धं कर्तुर्नार्थाय कल्पते । तदेव काले
 आरब्धं महतेऽर्थाय कल्पते ॥ १२९ ॥ ह्य पश्यद्विरकारण
 क्षितसित पाथो नकोशाकृति इमश्रद्धोघकठारमथ रमसादुचस
 ताप्रममम् । प्रातर्जीर्णवलक्षकेशविकृत वृद्धाजशीर्षोपम वक्त्रं
 न परिहसते ध्रुवमिदं भूतेश्विरस्थाधिभि ॥ १३० ॥
 अकालसहमत्यस्य भूर्ध्वस्यस्येनायकम् । अगुप्त भीरुशेधं
 च दुर्गन्धस्यनसुच्यते ॥ १३१ ॥ अकार्याण्यपि पर्याय
 कृतापि वृजिनाजैवम् । विधीयते हितं यस्य स देह कस
 सुखिर ॥ १३२ ॥ स्तनतगदिदसुचुङ्गं निम्नो मय्य समुन्नत
 जघनम् । विषमे मृगशावाक्ष्या चपुपि नवे क इव न
 स्थलति ॥ १३३ ॥ अकार्यकरणाद्भूत कार्याणा च विवर्ज-
 नात् । अकाले मन्त्रभेदाच्च येन मायेन तत्पिबेत् ॥ १३४ ॥
 अकामान्कामयति च कामयानान्परित्यजेत् । बलमन्तं च
 यो द्वेष्टि तमाहुर्मुद्धचेतसम् ॥ १३५ ॥ स्तनयोर्जघनस्थापि
 मध्ये मध्यं प्रिये तव । अस्ति नास्तीति सदेहो न भेद्यापि
 निवर्तते ॥ १३६ ॥ अकामो कामयानस्य शरीर परिपीड्यते ।
 इच्छन्तीं कामयानस्य रतिर्भवति शोभना ॥ १३७ ॥ अकामस
 क्रिया काचिद्दृश्यते नेह कर्हिचित् । यद्यदि कुक्ते
 किंचित्तत्कामस्य चेष्टितम् ॥ १३८ ॥ प्रथमा गतिरत्येव
 द्वितीया गतिरात्मज । सन्तो गतिस्तृतीयोक्ता चतुर्थी
 धर्मसचय ॥ १३९ ॥ अकस्मात्प्रक्रिया नृणामकस्माच्चप
 कर्णम् । शुभाशुभे महत्त्वं च प्रकृतं बुद्धिलाघवम् ॥ १४० ॥
 अकर्मशील च महाशनं च लोकद्विष्टं बहुभाग्यं नृसंसम् ।
 अदेशकालश्मनिष्टेवमेतान्मूढे न प्रतिवासयेत् ॥ १४१ ॥
 प्रयोजनेषु ये सक्ता न विशेषेषु भारत । तागहं पण्डिता-
 न्मन्ये विशेषा हि प्रसङ्गिन ॥ १४२ ॥ अद्यैव कुरु यच्छ्रेयो
 मा त्वा कालोऽत्यगादयम् । अकृतेष्वेव कार्येषु मृत्युं
 संपर्षति ॥ १४३ ॥ अधर किसलयराग कोमलविटपात्र
 वारिणी बाहू । कुसुममिव लोभनीयं यौवनमद्भेषु सनद्धम्
 ॥ १४४ ॥ चत्वार्याहुर्नरश्रेष्ठा व्यसनानि महोक्षिताम् ।
 मृगया पानमदाश्च आभ्ये चैवातिरक्तता ॥ १४५ ॥ अधर्मेण
 च य प्राह यश्चाधर्मेण पृच्छति । तयोरेत्यतर प्रैति द्विष्ट
 वाधिगच्छति ॥ १४६ ॥ अमुषेण शरीरेण प्रतिक्षणविना-
 रिना । ध्रुव यो नाजयेद्वर्मं स शोच्यो मूढचेतन ॥ १४७ ॥
 निबन्धनी रञ्जुरेपा या प्रामे वसतो रति । छिन्नैर्ना सुहृतो
 यान्ति नैनां छिन्दन्ति दुष्कृत ॥ १४८ ॥ अध्या जप
 देहवना परंतानां जलं जप । असमोयो जग रीणां वाहू-
 शस्य मनयो जप ॥ १४९ ॥ अनधिगतमनोरथस्य सर्वं
 शतमुपितेय गता मम विद्यामा । यदि तु तत्र समागमे

तथैव प्रसरति सुब्रु ततः कृती भवेयम् ॥ १५० ॥ मृदुराद्रः
 कृतो भूत्वा शनैः संलीयते रिपुः । वल्मीक इव वृक्षस
 पश्चान्मृगमि कृन्तति ॥ १५१ ॥ अनश्नन्त्याः काशेष्वलस-
 गतयः शास्त्रमहनेभ्यदुःखज्ञा वाचां परिणतिषु मूकाः परणुणे ।
 विद्वन्नामं गोषोष्वकृतपरिचर्याश्च खलु ये भवेयुस्तै किं वा
 परमणितिकण्डूति निरुपाः ॥ १५२ ॥ अनश्नान्सेन विद्याना-
 मसंसर्गेषु धीमनाम् । अनिमहेण चाक्षणां जायते व्यसनं
 नृगाम् ॥ १५३ ॥ मौढ्येन विपदापन्नं मध्यस्थं सुहृदं तथा ।
 शक्त्या ततः समुद्धृत्य हितार्थं मरुतेत्यसुधीः ॥ १५४ ॥
 अनर्थकं विप्रवासं गृहेश्वरः पतिः सन्धिं परदारमिमर्शम् ।
 दैन्यं स्तैन्यं पेशुनं मवसानं न सेवते यश्च सुखी सदैव
 ॥ १५५ ॥ अनर्थमर्थतः पश्यन्नर्थं चैसाप्यनर्थतः । इन्द्रियै-
 रजितैर्बालः सुदुःखं मन्यते सुखम् ॥ १५६ ॥ बन्धुत्याग-
 स्तनुत्यागो देशत्याग इति त्रिषु । आघन्तावायतकेशौ
 मध्यमः क्षणिकज्वरः ॥ १५७ ॥ अनवाप्यं च शोकेन शरीरं
 चोपतन्यते । अमित्राश्च प्रहृष्यन्ति मा स्म शोके मनः
 कृधाः ॥ १५८ ॥ अनातुरोत्कण्ठितयोः प्रसिष्यता समा-
 गमेनापि रतिर्नं प्राप्ति । परस्परस्त्रासिन्निराशपोर्वरं शरीर-
 नाशोऽपि समानरागयोः ॥ १५९ ॥ प्रज्ञया मानसं दुःखं
 हन्याच्छारीरमोषधैः । एतद्धि ज्ञानसामर्थ्यं न बालैः
 समतामियात् ॥ १६० ॥ अनात्मवाहयद्वेषी वर्धयन्नति-
 संपदः । प्राप्यापि महदैश्वर्यं सह तेन विपद्यते ॥ १६१ ॥
 अनादेयं नाददीत परिक्षीणोऽपि पार्थिवः । न चादेयं
 समृद्धोऽपि सुखमप्यर्थसुल्लुजेत् ॥ १६२ ॥ न च राज्ञौ
 सुखं शेते ससर्प इव वेदमनि । यः कोपयति निर्दोषं
 सदोषोऽन्यन्तरं जनम् ॥ १६३ ॥ अनादेयस्य चादानादा-
 देयस्य च वर्जनात् । दीर्बल्यं ख्याप्यते राज्ञः स प्रत्येह
 च नश्यति ॥ १६४ ॥ अनाघन्ता तु सा तृष्णा अन्तर्देह-
 गता नृगाम् । विनाशयति भूतानि अयोनिज इवानिलः
 ॥ १६५ ॥ न च शत्रुवज्ञेयो दुर्बलोऽपि बलीयसा ।
 अलोऽपि हि दहत्यधिर्विमलपं हिनस्ति च ॥ १६६ ॥ अना-
 भायमला वेदा ब्राह्मणस्वातंत्रं मलम् । मलं पृथिव्या
 बाह्वीकाः पुरुषस्यामृतं मलम् ॥ १६७ ॥ अवारम्या भव-
 न्यर्थाः केचिन्नित्यं तथागताः । कृतः पुरुषकारो हि भवेद्येषु
 निरर्थकः ॥ १६८ ॥ द्वेषादिवैकृतवतः प्रतिभासतेऽन्यो
 मिष्यैव चित्रमधिको विशदात्मनोऽपि । चन्द्रादि पश्यति
 पुरो द्विरुणं प्रकृत्वा तेजोमयं तिमिरदोषहृतं हि चक्षुः
 ॥ १६९ ॥ अनार्थवृत्तमप्राज्ञमस्यकमधार्मिकम् । अनर्थाः
 क्षिप्रमायान्ति वाग्दुष्टं क्रोधन तथा ॥ १७० ॥ अनावृत्तनव-

द्वारपञ्चरे विद्वानिलः । यत्तिष्ठति तदाश्रयं नियोगे तस्य
 का कथा ॥ १७१ ॥ परोक्तमात्रं यत्साध्यं मन्यते बुद्धि-
 वर्जितः । इसनीयः परेषां स शात्कारुदो जयि यथा ॥ १७२ ॥
 अनित्ये प्रियसंवासे संसारे चक्रमद्गतीः । पथि संगतमेवैत-
 द्ज्ञाता माता पिता सखा ॥ १७३ ॥ अनिर्वाच्यमनिर्मिष्टमप-
 रिच्छिन्नमव्ययम् । प्रह्वेव सुजनमेव दुःखमूलनिश्चिन्तनम्
 ॥ १७४ ॥ अकृत्र्य बुद्धिमतो दूरस्योऽमीति नाश्चरेत् ।
 दीर्घां बुद्धिमतो बाहू याम्यां हिंसति हिंसितः ॥ १७५ ॥
 अनिर्वेदः श्रियो मूलं लाभस्य च शुभस्य च । महान्मवस्य-
 निर्विण्णः सुखं चानन्तमश्रुते ॥ १७६ ॥ अनिश्चितरथ्यवसाय-
 मोरुभिः पदे पदे दोषशतानुदर्शयिभिः । फलैर्विसेवाद्यमुपागता
 गिरः प्रयान्ति लोके परिहासयस्तुताम् ॥ १७७ ॥ मित्रं
 परित्यजति मुचति बन्धुवर्गं शीघ्रं विहाय जननीमपि जन्म-
 भूमिम् । संसज्य गच्छति विदेशमनिष्टलोकं विचाकुली-
 कृतमतिः पुरुषोऽविलम्ब्य ॥ १७८ ॥ अनिष्टसंप्रयोगाश्च
 विप्रयोगादिप्रयस्य च । मनुष्या मानसैर्दुःखैर्दृष्टान्ते
 सत्यबुद्धयः ॥ १७९ ॥ अनीर्घ्युर्गुणदारश्च संविभागी प्रियं-
 यदः । सख्यो मधुत्वाक् स्त्रीणां न चाद्यां वरगो भवेत्
 ॥ १८० ॥ न पिता नात्मजो नात्मा न माता न सर्वो-
 जनः । इह प्रेत्य च नारीणां पतिरेको गतिः सदा ॥ १८१ ॥
 अनुबन्धं च संप्रेक्ष्य विपाकं चैव कर्मणाम् । उत्थानमा-
 त्मनश्चैव धीरः कुर्वीत वा न वा ॥ १८२ ॥ अनुबन्धातुपक्षेत्
 सातुबन्धेषु कर्मसु । संप्रवार्थं च कुर्वीत न वेगेन समाचरेत्
 ॥ १८३ ॥ सत्यश्चात्र प्रवादोऽयं लौकिकः प्रतिभाति माम् ।
 पितृन्समनुजायन्ते नरा मातरमहनाः ॥ १८४ ॥ अनुयाति
 न मर्तारं यदि देवात्कथंचन । तथापि शीलं संरक्ष्यं शील-
 भङ्गात्यतल्पथः ॥ १८५ ॥ अनेकचित्तमग्रत्वं द्वेष्यो भवति
 मद्रिणाम् । अनवस्थितचित्तत्वात्कार्ये तैः स उपेक्ष्यते
 ॥ १८६ ॥ मूढ जहीहि धनागमदृष्ट्यां क्रुह तनुद्धिमनःसु
 वितृष्णाम् । यद्धमसे निजकर्मोपाचं विचं तेन विनोदय
 चित्तम् ॥ १८७ ॥ अन्तर्दुष्टः सदायुक्तः सर्वानर्थकरः फिल ।
 शकुनिः शकटाश्च दृष्टान्तावप्य भूपते ॥ १८८ ॥ अन्तर्ये
 सततं सुष्ठन्यगणितान्तानेव पायोधैरात्तानापतितांसारंग-
 बलयैरालिङ्ग्य गृह्णन्नसौ । व्यक्तं मौक्तिकव्रतां जलकणा-
 न्संप्रापयत्यम्बुधिः प्रायोऽन्येन कृतादतो लघुरपि प्रायोऽन्यते
 म्यामिभिः ॥ १८९ ॥ मूर्खा यत्र न पूज्यन्ते धाम्यं यत्र सुसं-
 चितम् । दंपत्योः कलहो नास्तित्रय श्रीःन्ययागता ॥ १९० ॥
 अन्त्येषु रेमिरे धीरा न ते मध्येषु रेमिरे । अन्त्यप्राप्तिं दुर्ब-
 प्राहुदुःखमन्तरमन्त्ययोः ॥ १९१ ॥ गृध्रमेयादितदिदन्त्य

पक्षस्य नित्यश । तत सहायास्तत्त्वज्ञानसर्वाश्च तदनन्तरम् ॥ १९२ ॥ अन्योच्छिष्टेषु पात्रेषु सुत्तैवेतुषु महीमुख । कक्षात्र लज्जामवहन् शौचे चिन्ता न वा दधु ॥ १९३ ॥ अन्यो घन प्रेतगतस्य भुङ्क्ते वयाति चाग्निश्च शरीरधातुर । द्वाभ्यामयं गच्छत्यमुत्र पुण्येन पापेन च वेद्यमान ॥ १९४ ॥ चलस्रमावा दुःसेध्या दुर्गाद्या भावतस्तथा । प्राज्ञस्य पुरुषस्येह यथा वाचस्तथा श्रिय ॥ १९५ ॥ अन्योऽन्य समुपस्तम्भादन्योन्यापाश्रयेण च । ज्ञातय सप्रवर्धन्ते सरसीशोलाज्ज्युत ॥ १९६ ॥ अन्यो हि नाश्नाति कृतं हि कर्म मनुष्यलोके मनुजस्य कश्चित् । यत्तेन किञ्चिद्धि कृतं हि कर्म तदक्षुते नास्ति कृतस्य नाश ॥ १९७ ॥ उद्योगेन विना नैव कार्यं किमपि सिध्यति । नहि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगा ॥ १९८ ॥ अपकारिणि विध्रम्भ य करोति नराधम । अनाथो दुर्बलो यद्भ्रज चिर स तु जीवति ॥ १९९ ॥ लोमादेव नप मृदा धनविद्याभिवता अपि । अङ्कुरेषु नियोज्यन्ते भ्राम्यन्ते दुर्गमेधरपि ॥ २०० ॥ अन्यो हि नाश्नाति कृतं हि कर्म मनुष्यलोके मनुजस्य कश्चित् । यत्तेन किञ्चिद्धि कृतं हि कर्म तदक्षुते नास्ति कृतस्य नाश ॥ २०१ ॥ अपहृत्य तमस्त्रीं यथा मात्स्यदये रवि । तथापहृत्य पापानि भाति गङ्गाजलद्रुत ॥ २०२ ॥ अग प्रगहो गङ्गो वा समुद्र प्राप्य तद्रस । भवत्यपेयस्तद्दिद्वान्नाश्रयेदशुभात्मकम् ॥ २०३ ॥ सुखमेव हि दुःखान्त कदाचिद्दुःखत सुखम् । तस्मादेतद्व्यर्थं जह्याद्य इच्छेच्छाश्रित सुखम् ॥ २०४ ॥ अपि मन्दत्वमापन्नो नष्टो वाऽमीदृशदर्शनात् । प्रायेण प्राणिना भूयो दुःखवेगोऽधिको भवेत् ॥ २०५ ॥ अपि मार्दवमावेन गात्र सलीय बुद्धिमान् । अरिर्नाशयते नित्यं यथा वल्ली महाद्रुमम् ॥ २०६ ॥ सुखार्थी नागारिप्रतिभयसमात्मस्तुत सुख जहौ शेषस्त ल्पीकृततनु निषेध्यासुररिपुम् । यतस्तेनामुष्मिन्प्रथिततवता ऋशभहता धमावाधि न्यस्त निरवधि धरमारयहनम् ॥ २०७ ॥ अपुनस्य गतिर्नास्ति स्वर्गो नैव कथचन । तस्मात्पुत्रमुसुह दृष्ट्वा पश्चाद्भवति तापस ॥ २०८ ॥ अपूर्विणा न कर्तव्यं कर्म लोके विगार्हत्तम् । कृतपूर्वं तु त्यजते महात्पन्नं इति श्रुति ॥ २०९ ॥ सुखदुःखानि भूतानाम जरो जरयत्यसौ । आदित्यो द्यस्तमभ्येति पुन पुनरुदेति च ॥ २१० ॥ अप्सु मत्तात्पलपतो नागश्च परिजलस्य । सर्वत सामाददादशम्य इव कायनम् ॥ २११ ॥ अप साशोभविष्टानं देयाशहरणं च यत् । बाल्यापोऽप्रती कारस्तैरपम्यस्य कारणम् ॥ २१२ ॥ सुखदुःखे समे साता जन्ता ऋग्हेतुके । भूमिं स्थितानां वेदानां भवेता

सहृच्छेदने ॥ २१३ ॥ अप्रियैरपि निष्पिष्टै किं स्वाह्वेना सहिष्णुमि । ये तदुन्मूलने शक्ता जिगीषा तेषु शोभते ॥ २१४ ॥ अमयस्य हि यो दाता तस्यैव सुमहत्फलम् । नहि प्राणसमं दानं त्रिषु लोकेषु विद्यते ॥ २१५ ॥ सुखदुःखे हि पुरुष पर्यायेणोपसेवते । न ह्यनन्तं सुख कश्चित्प्राप्नोति पुरुषर्षभ ॥ २१६ ॥ अभिज्ञवेलेो गम्भीरावम्बुशरिमिधानपि । असावञ्जनसकारास्त्व तु चामीकरद्युति ॥ २१७ ॥ अग्नि प्रायं यो विदित्वा तु भर्तुं सर्वाणि कार्याणि करोत्यतन्त्री । वक्ता हितानामनुरक्त आर्य शक्तिश्च आत्मेव हि सोऽनु कम्प्य ॥ २१८ ॥ सुखं दुःखान्तमालस्य दास्य दुःख सुखोदयम् । भूति श्रीर्हीर्षुति कीर्तिर्दक्षे वसति नल्लसे ॥ २१९ ॥ वाक्य तु यो नादियतेऽनुशिष्ट प्रत्याह यथापि नियुज्यमान । प्रज्ञाभिमानी प्रतिकूलवादी त्याज्य स तादृक् त्वरयैव भृत्य ॥ २२० ॥ अभिमानवता ब्रह्मन्युक्ता युक्तविवेकिनाम् । युज्यतेऽवश्यमोज्याना दुःखानामपवर्गिणम् ॥ २२१ ॥ सुखमापतित सेवेदुःखमापतित वहेत् । काल प्राप्तमुपासीत सखानामिव कर्षक ॥ २२२ ॥ अभिमान श्रिय हन्ति पुरुषस्यात्ममेधस । गर्भेण दुष्यते कया गृह्णवासेन च द्विज ॥ २२३ ॥ अभियुक्तं बलमता दुर्बलं हीनसा धनम् । हृतस्य कामिन चौरमाविशन्ति प्रजागरा ॥ २२४ ॥ सुकर सर्वथा भैत्रं दुष्कर प्रतिपालनम् । अनित्यत्वादि चिन्ताना श्रीतिरल्पेन मिद्यते ॥ २२५ ॥ अभिभोक्ता बलीय स्वादलन्धा न निवर्तते । उपहारदते तस्मात्सधिरन्यो न विद्यते ॥ २२६ ॥ अभिलष्य स्थिर पुण्य ख्यात सिद्धिर्निवे वितम् । सेवेत सिद्धिमग्निच्छन् श्लाघ्य विष्यमिवेधरम् ॥ २२७ ॥ यथा शरीरमेवेद जलबुद्बुदसनिमम् । प्रवृत्त दीपचपलास्तथा कस्य कृते श्रिय ॥ २२८ ॥ यथा हि पुरुष कुर्याच्छरीरे यन्नसुप्तम् । वसनाद्यैरुपैस्तु तथा रज्ज्मे नरापि च ॥ २२९ ॥ अमित्रं नैव सुजेत वदन्तं कारणा न्यपि । दुःखं तत्र न वर्तव्य हन्या पूर्वापकारिणम् ॥ २३० ॥ अमित्राद्दुःखं प्राप्य नोत्ततोऽस्मीति विश्वसेव । तस्मात्प्राप्योन्नतिं नश्येत् प्रावार इव कीटक ॥ २३१ ॥ यथा हि भरतो वर्णैर्नर्णयत्यात्मनस्तनुम् । नाभारूपानि कुर्वाणस्तथात्मा कर्मजास्तन् ॥ २३२ ॥ अमित्रो न विनो क्तव्य इपगो बह्वपि भुवन् । वृषा न तस्मिन्कर्तव्य हन्यादेवापकारिणम् ॥ २३३ ॥ अमित्रो मित्रतां दाति मित्रं चापि प्रदुष्यति । सामर्थ्ययोगात्कार्याणामनित्या वै सदागति ॥ २३४ ॥ बुद्धि प्रभावस्तेनश्च सत्समुपादाने च । व्यनसायश्च यस्य स्यात्तस्य श्रुतिमय फल ॥ २३५ ॥ अमृतं चैव मृत्युश्च द्वय देहे प्रतिष्ठितम् । गृधुपपत्तै

मोहास्तत्वेनापघतेऽमृतम् ॥ २३६ ॥ बुद्धिमन्त कृतप्रज्ञं
 शुभ्रमुपमन्स्यकम् । दान्तं त्रितेन्द्रियं चापि शाक्रे न
 स्पृशते नरम् ॥ २३७ ॥ बुद्धिमतं च भूढ च शूरं मीहं
 जड कविम् । दुर्बल बन्धनत च भागिनं मचत सुभ्रम्
 ॥ २३८ ॥ बुद्धिरूपगुणासुम्प्लुताग्निघातिरादारान् ।
 प्रासुवन्ति नरा सर्वे सुकृतै पूरजमनि ॥ २३९ ॥
 बुद्धिप्रेष्ठानि कर्माणि बाहुमथ्यानि भारत । तानि जह्वा
 जथन्यानि भारपत्यवराणि च ॥ २४० ॥ दिशो वास पात्र
 करकुहारेणा प्रणयिन समाधान निद्रा शयनमननी
 मूलमज्ञानम् । कदैतत्सपूर्णं मम हृदयदृत्तेरभिमत भविष्य
 त्यसुप्र परमपरितोषोपचितये ॥ २४१ ॥ तप सीमा
 मुक्ति सकलगुणसीमा वितरण कर्मासीमा काव्यं जनन
 सुखसीमा सुखदना । भिय सीमा मृत्यु सुकृतमुलसीमा
 श्रितभृतिः क्षुधासीमानान्त श्रुतिमुखरसीमा हरिकया
 ॥ २४२ ॥ यदा निनागाक्रान्ते वै लक्ष्यते देवनिर्मित । तदा
 वै विपरीतेषु मन प्रकुरुते नर ॥ २४३ ॥ व्याघ्राधयापि
 विकलापि सकण्टकापि वक्रापि पङ्किलभयापि दुरासदापि ।
 गन्धेन बन्धुरसि केतकि सर्वज तोरेको गुण स्रलु निहन्ति
 समस्तदोषान् ॥ २४४ ॥ प्रेवाहोऽह त्वमपि च मम प्रेयसीति
 प्रवादस्त्रं मे प्राणा अहमपि तनासीति हन्त प्रलाप ।
 त्व मे ते स्वामहमपि च यत्तच्च नो साधु राधे व्याहारे न
 नहि समुचितो सुध्मदस्ययोग ॥ २४५ ॥ उत्विता एव
 पूष्यन्ते जना कार्याधिनिर्नरे । शनुरसलित को नु धन्ते
 मानवं पुन ॥ २४६ ॥ उत्पततोऽन्तरीक्षं वै गच्छतोऽपि
 महीतलम् । घावत धृषिनीं सनो नादत्तसुयतिष्ठते ॥ २४७ ॥
 उत्पन्नमापदं यस्तु समाघते स बुद्धिमान् । वणिजो भार्यया
 जार प्रत्यक्षे निहृतो यथा ॥ २४८ ॥ उपशमकलाद्विधा
 बीजात्कलान्तरमिच्छता भवति विक्रान्तो यत्पारम्भस्तदन
 किमद्भुतम् । नियतविषया ह्येते भावा न यान्ति विपर्यय
 जनयति यत शालेर्बीज न जातु यवाद्भुम् ॥ २४९ ॥
 एक खाटु न सुञ्जीत एकश्चार्थान् चिन्तयेत् । एको न
 गच्छेदध्यानं नैक सुषेपु जागृयात् ॥ २५० ॥ एकाकी
 गृहसत्यक पाणिप्राज्ञो दिगम्बर । सोऽपि सप्ताश्वते लोके
 वृष्णाया पश्य कौतुकम् ॥ २५१ ॥ एकाकी नि स्पृह
 शान्त पाणिप्राज्ञो दिगम्बर । कदा शंभो भविष्यामि
 कर्मनिर्मूलनक्षम ॥ २५२ ॥ द्वाविमौ न विराजेते विपरीतेन
 कर्मणा । गृहस्थश्च निरात्म्य कार्यवाश्चैव भिनुक ॥ २५३ ॥
 आहारयति न सस्यो विनिद्रो न प्रबुध्यते । वकि न
 लेच्छ्या किंचित्सेवक किं तु जीवति ॥ २५४ ॥ आयस
 तुर्धमागो न व्ययकर्म प्रनतैर्यु । अन्यन्तैलदीनोऽपि चिर

भद्राणि पश्यति ॥ २५५ ॥ आयत्या गुादोपशमदात्वे
 क्षिप्रनिश्चय । अतीते कार्यरुपेण शनुमिर्नाभिन्मूयते
 ॥ २५६ ॥ आयत्या च तदात्रे च यत्नाद्वात्वादपेराणम् ।
 तदेव तस धूर्ताने न लोकद्विष्टमाचरेत् ॥ २५७ ॥ एतन्नाम
 पठ लोके यद्दुष्टोरेकचित्तना । अन्यचित्तकृत कामं शनयोरिन
 सगम ॥ २५८ ॥ एतस्माद्दिनेन्द्रियार्थगहनदायासकादाश्रय
 श्रेयोमार्गमशेषदु सशमनव्यापारदर्शनं क्षणात् । आत्मीमाव
 सुपेहि सत्यत्र निजा कष्टोल्लोला गतिं मा भूयो मत्र
 महुरा भनरतिं चेत प्रसीदाधुना ॥ २५९ ॥ पर्ये हि कार्ये
 सतत महद्भि कृच्छ्रेऽपि वेषेऽप्यतिस्वक्रेऽपि । कृच्छ्राण्य
 कृच्छ्रेण समुत्तरन्ति धैर्योच्छ्रिता ये प्रतिपत्तिदक्षा ॥ २६० ॥
 देहि देहीति जल्पन्ति त्यागिनोऽर्थाधिनेोऽपि च । आगेक्यन्ति
 यात्रस्तादस्ति नासीति न कश्चित् ॥ २६१ ॥ एते सत्पुरुषा
 परार्थघटका स्वार्थे परित्यज्य ये सामान्यास्तु परार्थमुपम
 मृत स्वार्थाविरोधेन ये । तेऽनी मानुषराक्षसा परहित
 स्वार्थाय विप्रन्ति ये ये तु प्रन्ति निरर्थक परहित ते के न
 जानीमहे ॥ २६२ ॥ देवसाम्युसुचश्च नास्ति नियम
 कोऽप्यानुकूल्यं प्रति व्यञ्जनं य प्रियमुक्ते घटयते जतो
 क्षणादप्रियम् । क्षिप्र दीर्घेनिदापनासरवियत्सतापनिर्वाणगा
 प्रादुष्कृत्य वनस्पते प्रनुरते विमुद्विस्सर्गं च य ॥ २६३ ॥
 देवी श्रीर्ननकाल्मजा दशमुखसार्साद्दहे रत्नसो नीता वैर
 रसातल भगयती वदनया दानयै । गन्धर्वस मदालसा
 च तनया पातालकेतुच्छन्नाईलेन्द्रोऽपजहार हन्त विप्रमा
 वामा विषेष्टतय ॥ २६४ ॥ किमशक्यं बुद्धिमता किमसाध्य
 निश्चये दृढ दधताम् । किमशक्यं प्रियनचसा किमलम्ब्यनिद्रो
 धमस्यानाम् ॥ २६५ ॥ गन्वाप्यसौ मुनविदिता केतकी
 स्वगवर्णा पद्मप्रान्त्या चपन्मधुन पुधमये पात । अन्वी
 भूत बुसुमरजसा कण्टकेल्लनपश स्यात गतु ह्यमपि
 सखे नैन शक्तो द्विरेक ॥ २६६ ॥ गवार्थे ब्राह्मणार्थे च
 स्वाम्यर्थे वीरुतेऽप्य वा । स्वानार्थे यत्स्वनेद्याणास्तस्य
 लोका सनातना ॥ २६७ ॥ गात्रो गन्धेन पश्यति वेदेनैव
 द्विजातय । चारि पश्यन्ति रात्रानश्नुम्यन्तिरे जना
 ॥ २६८ ॥ त्यागो गुणो गुणशताम्यधिको मतो मे विद्यापि
 भूषयति त यदि किं ब्रवीति । शौर्यं च नाम यदि तन
 नमोऽस्तु तस्मै तच्च तय न च यदीर्यति चिन्तेतत्
 ॥ २६९ ॥ त्याज्यं सुख विषयसगननम् पुसा दु खोपसु-
 धमिति मूलं विचारणेया । श्रीहीञ्छिहासति सितोचम
 तण्डुलाभ्यान्को नाम मोस्तुपक्रगोपहितान्हितार्था ॥ २७० ॥
 दुगे तिकूट परिखा समुद्रो रक्षाति योधा घनदाच वितन् ।
 शास्त्र च यत्सोशनसा प्रणीत स एवजो देवपशाद्विपन्न

॥२७१॥ कर्मानुमेया सर्जन परोक्षगुणवृत्तय । तस्मात्परोक्ष
 वृत्तानां क्लेशे कर्म विभावयेत् ॥२७२॥ किं गजेन प्रभिन्नेन
 राजकर्मण्यकुरीत । स्थूत्रोऽपि यदि वाऽस्थूत्र श्रेयान्कृत्यकर
 पुमान् ॥२७३॥ किं च दनैः सर्करैस्तुहिनैः शीतलैश्च किम् ।
 सर्वे ते मित्रगानस्य कला नार्हन्ति षोडशीम् ॥ २७४ ॥
 नोपमोक्तु न च लयक्तु शक्नोति विषयाञ्जरी । अस्मि निर्द
 शन श्वेव जिह्वया लैडि केनलम् ॥ २७५ ॥ नो सत्येन
 मृगाङ्क एष वदनीभूतो न चेदीवरद्वन्द्व लोचनतां गत
 न कनकैरप्यङ्गयष्टि कृता । किं त्वेव कविभिः प्रतारितमना
 स्तत्तन् विज्ञानमपि त्वस्मात्सास्त्रियम वपुमृगदृशा मन्दो जन
 सेतते ॥ २७६ ॥ दायादा व्ययभीरुतापरिहृताख्येर्मघत्सु
 व्रता मृत्या प्रत्युपकारकातरमते कुर्युर्न केऽपि प्रियम् ।
 राशीभूतघनस्य जीवितहृता शश्वतेरभिजा भूमर्तु क्रियते
 द्विपेय रमसालोभेन किं नाप्रियम् ॥ २७७ ॥ दोकिलोऽह
 मवान्काक समान कालिमाययो । अन्तर कथयिष्यन्ति
 काकलीकोविदा पुन ॥२७८॥ क्व स दशरथ स्वर्गे भूमा
 महेद्रसुहृदत क्व स जलनिधेर्वैला बद्धा नृप सगरस्तथा ।
 क्व स करतलाज्जातो वैष्य क्व सूर्यतनुर्मनुर्गुनु बलवता
 कालेनैते प्रवश्य निमीलिता ॥ २७९ ॥ आदीर्घेण चलेन
 वक्रगतिना तेजस्विना भोगिना नीलाब्जयुतिनाहिना वरमह
 दृश्येन तच्चक्षुषा । देष्टे सति चिकित्सका दिशि दिशि प्रायेण
 धर्माधिभो मुग्धाधीक्षणवीक्षितस्य न हि मे वैद्यो न चाप्यौष
 धम् ॥ २८० ॥ आदौ चित्ते तत काये सता सजयते
 जप । असता च पुन काये नैव चित्ते कदाचन ॥२८१॥
 अत्युक्तिं रहसि गत विचित्रमत्येन भावमाण च । उचित
 प्रणयमपि नृप सहसार्था नोपसर्पन्ति ॥ २८२ ॥ दुर्जन
 संगतिरनर्थपरप्राया हेतु सतामधिगत वचनीयमत्र ।
 लङ्घ्ये ह्ये ह्यति दाराग्ये वरत्र प्राप्नोति चन्धमथ दक्षिण
 सिन्धुराज ॥२८३॥ जत्रैकयोयमीयते प्रमदा मन्दतुद्विभिः ।
 मृगीदशा जलाकाना विचारान्महदन्तरम् ॥ २८४ ॥
 जलौका केनल रक्तमाददाना तस्विनाम् । प्रमदा सर्वमा
 द्दते चित्त वित्त मल सुखम् ॥ २८५ ॥ कुल वृत्त च शौर्यं
 च सर्वमतत्र गण्यते । दुष्टैस्त्वेवकुलीनेऽपि जनो दातरि
 रज्यते ॥ २८६ ॥ दाता लघुरपि सेच्यो भवति न कृपणो
 महागभि सधृष्ट्या । कृपोऽत सादुजल प्रीत्यै लोकस्य न
 सयुद ॥ २८७ ॥ नि श्चोद्रीर्णद्वुतमुधूमधूरीकृताननै ।
 वरमाशीविषे सद्म कुयोऽत्वेव दुर्जने ॥ २८८ ॥ किं रुद्ध
 प्रियया पयाचिदथ वा सरया ममोद्वेजित किं वा वारण
 गौरय किमपि यदापागतो वहस्य । इत्यानोच्य मृगीदशा
 करतलैः विन्त्यस्य वरत्राम्नुन दीर्घे नि श्रसित विर च रुदित

क्षिमाश्च पुष्पस्रज ॥ २८९ ॥ कालिदासकवित् न न वयो
 माहिप दधि सशर्कर पय । ऐणमासमबला च कोमल
 समवन्तु मम जन्मजन्मनि ॥ २९० ॥ उपायो न ज्यो
 यादप्रियोस्तादृश हेतिभिः । उपायज्ञोऽल्पकापोऽपि न शूरै
 परिभूयते ॥ २९१ ॥ आगत विग्रह विद्वानुपयै प्रशम
 नयेत् । विजयस्य ह्यनित्यत्वाद्भ्रमसेन न सपतेत् ॥ २९२ ॥
 नैतद्विचित्र मनुजार्भमायिन परावराणां परमस्य वेधस ॥
 अघोऽपि यत्संश्रयौतपातक प्रापात्मसाम्य त्वसता
 सुदुर्लभम् ॥ २९३ ॥ ये बालभावात्त पठन्ति विद्या ये
 यौवनस्था ह्यघनात्मदारा ॥ ते शोचनीया इह जीव
 लोके मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति ॥ २९४ ॥ दमेन हान न
 पुनन्ति वेदा यद्यप्यधीता सह वङ्गिरङ्गैः ॥ सार्व्य च
 योगश्च कुल च जन्म तीर्थाभिषेकश्च निरर्थकानि ॥२९५॥
 कालो दैव कर्म जीव स्वभवो द्रव्य क्षेत्र प्राण व्यात्मा
 विकार ॥ तत्सद्भातो बीजरौहमनाहस्त्वन्मायैषा तन्निषेध
 प्रपथे ॥ २९६ ॥ शनोरपत्यानि प्रियवदानि नोपेक्षितव्यानि
 सुधैर्मुन्यै ॥ तायेव कालेषु विप वराणि विषस्य पात्राण्यपि
 दारुणानि ॥ २९७ ॥ ऋतेन जीवेदन्तेन जीमिवेतेन
 जीवेत्यमितेन जीवेत् ॥ सत्यानृतान्गामयथापि जीवेत्
 श्वयुक्तिमेका परिवर्जयेत् ॥ २९८ ॥ अक्रोधन क्रोधनेभ्यो
 विशिष्टस्तथा तित्तिहुरतितिक्षोर्विशिष्ट ॥ अमानुष्यो
 मानुषश्च प्रधानो विद्वान्स्त्वैवाविदुष्य प्रधान ॥ २९९ ॥
 नास्तीदृश सवनन त्रिषु लोकेषु किञ्चन ॥ यथा मेत्री
 च लोकेषु दान च मधुरा च वाक् ॥ ३०० ॥ न
 तथा तप्यते विद्ध पुमा बाणैः सुमर्मगैः ॥ यथा तुदन्ति
 मर्मस्था हसता परेष्वपय ॥ ३०१ ॥ शूरस्युक्ता
 मृदुमन्दवाक्या जितेन्द्रिया सत्यपराक्रमाश्च ॥ प्रागेन
 पश्चाद्विपरीतरूपा ये ते तु भृत्या न हिता भवन्ति ॥ ३०२ ॥
 यस्यात्मबुद्धि कुणपे त्रिधातुके स्वधी कृत्प्रविदुषु
 भौम इज्यधी ॥ यतीर्थबुद्धि सलिले न वर्हिचिजनेव
 भिज्ञेषु स एव गोत्तर ॥ ३०३ ॥ क योजये मनुजोऽर्थ
 लभेत निपातयन्नददृशद हि गते ॥ एव नराणा विषयदर्शा
 च निपातयन्तिरये स्वधृष्टे ॥ ३०४ ॥ कुल्य निमज्जल
 खलस्य जीवन न वा अमीषां च सता विहिंसनम् ॥ इय
 कथ स्वादिति सविचित्य तज्ज्ञात्वाऽविशुद्धमरौषद्वारि
 ॥ ३०५ ॥ लोक सत्य क्षेत्रयति नष्टदृष्टियोऽर्थासमीहेत
 निकाममना । अन्योऽन्यैर सुतलेनाहेतोरनतदु सं न च
 वेद भृद ॥ ३०६ ॥ सत्या क्षिता किं कशिपो प्रयासैर्वादी
 स्वसिद्धे शुपरहणै किम् ॥ सत्यद्वयै किं पुरुषाऽऽत्रागाम्या

द्विगल्कलादौ सति किं दुकूलैः ॥ ३०७ ॥ भूतगन्ध-
 माणोऽपि धीरे देववशानुगः । तद्विद्वान् चलेन्मार्गान्दन्-
 गिद्वं क्षितेरतम् ॥ ३०८ ॥ प्राणवृत्तव संतुष्येन्मुनिर्नवेन्द्रिय-
 प्रियैः । ज्ञानं यथा न नश्येत नावकीर्येत वाचनः ॥ ३०९ ॥
 गुणैर्गुणानुपादेचे यथाकालं विमुञ्चति ॥ न तेषु युज्यते देही
 गोभिर्गा इव गोपतिः ॥ ३१० ॥ महोयसां पादरजोऽभिपेकं
 निष्कृद्धानानां न वृणीत यावत् ॥ ३११ ॥ नवनीतोत्तमा वाणी
 करुणाकोमलं मनः । धर्मेर्वाजप्रसूतानामेतत्पलक्षलक्षणम्
 ॥ ३१२ ॥ कोकिलानां स्वरौ रूपं नारीरूपं पतिव्रता ।
 विद्या रूपं कुरूपानां क्षमा रूपं तपस्विनाम् ॥ ३१३ ॥
 किं जीवितेन धनमानविवर्जितेन मित्रेण किं मपति मीति-
 सशक्तितेन । सिंहव्रतं चरत गच्छत मा विपादं काक्रोऽपि
 जीवति चिरं च बलिं च मुक्ते ॥ ३१४ ॥ तन्मंगलं यत्र
 मनः प्रसन्नं तज्जीवनं यत्र परस्व सेवा । तद्वर्जितं यत्स-
 जनेन मुक्तं तद्वर्जितं यत्समरे रिपूणाम् ॥ ३१५ ॥ वेदादि-
 शास्त्रमखिलं प्रपठन्तु लोकाः कुर्वन्तु नाम सततं क्षितिपाठ-
 सेवाम् । उग्रं ततः प्रतिदिनं प्रतिसाधयन्तु न श्रीस्त्रयापि च
 भजत्यतिमाग्यहीनम् ॥ ३१६ ॥ त्यन्त्यालसान्दैवपराननु-
 प्यान् उरत्यानुक्तानुरुपादि लक्ष्मीः । अन्विष्य यत्नाद्दृशुया-
 नृपेन्द्र तस्मात्सदोत्थानवता हि माच्यम् ॥ ३१७ ॥ नित्यं
 छेदस्तृणानां धरगिविलिखनं पादयोश्चापमार्द्धिदन्तानाम-
 स्पर्शाचं मलिनवसनता रूक्षता मूर्धजानाम् । द्वैसंघ्ये चापि
 निद्रा विवसनशयनं आसहासातिरेकः खांगे पीठे च वाद्यं
 हरति धनपतेः केदावसापि लक्ष्मीम् ॥ ३१८ ॥ कुचेलिर्न
 दन्तमलोपचारिणं बह्मणिर्न निघुराक्यमापिणम् । स्योदये
 पक्षमपेऽपि गार्थिनं विमुञ्चति श्रीरपि चरुपाणिनम् ॥ ३१९ ॥
 तद्वीर्यादधिकं यस्तु पुनरन्वत्स्वशक्तिः । निष्पादयति तं
 प्राजाः प्रवदन्ति नरोत्तमम् ॥ ३२० ॥ भिद्रादी जनमप्यसङ्ग-
 रहितः स्वायत्तचेष्टः सदा दानादानविरक्तमार्गनिरतः कश्चि-
 चरसी स्थितः । रथ्याकीर्णविशीर्णजीर्णवसनैरास्तृतकन्याघरो
 निर्मानो निरहङ्कृतिः शमसुधाभोगैरुद्वस्यहः ॥ ३२१ ॥
 रोहते मायकैर्नद्वं वनं पशुना हतम् । वाचा दुरुक्तं बीमत्सं
 न संरोहति वाक्शतम् ॥ ३२२ ॥ शय्या ग्रेलदिला गृहं
 गिरिगुहा वस्त्रं तरुणां त्वचः सारंगाः सुहृदो ननु शक्तिरुहां
 वृत्तिः कठैः कोमलैः । येना नैर्षरिणान्मु पानमुचितं रत्यै
 च विद्याङ्गना मन्ये ते परमेश्वराः शिरसि यैर्बद्धो न
 येनाञ्जलिः ॥ ३२३ ॥ सामिनि गुणान्तरजे गुणमति श्रुत्ये-
 नुवर्तितेन कथ्ये । मित्रे चानुपचर्ये निवेद्य दुःखं सुखी
 भवति ॥ ३२४ ॥ ताम्बुलं कटु निक्तमिथमधुरं क्षारं कषा-

यान्तिनं वातजं करुनाशनं वृनिहरं दौर्गन्ध्यदोषापहम् ।
 बक्रुसाभरणं मलाभरणं कामाशिसंदीपनं ताम्बुल्यन सखे
 त्रयोदश गुणाः स्वर्गोऽप्यमी दुर्लभाः ॥ ३२५ ॥ यः पित्रा
 ससुजातानि धनवीर्ययशसि वै । न्यूनतां नयति मात्रालमाहुः
 पुरुषाधमम् ॥ ३२६ ॥ मोगा महुरुच्यो बहुविधासैरेव चार्थं
 भनस्तत्कवेह कृते परिभ्रमथ रे लोकाः कृतं चेष्टितैः ।
 आशापाशागतोपशान्तिविशदं चेतः समाधीयता काम्यो-
 त्यत्तियरो स्वधामनि यदि श्रेयसमरुद्धचः ॥ ३२७ ॥ लज्जां
 गुणौघजननीं जननीमिव स्वामत्यन्तशुद्धहृदयामनुवर्तमानाः ।
 तेजस्विनः सुखमसूनापि संत्यजन्ति सत्यव्रतव्यसनिनो न पुनः
 प्रतिज्ञाम् ॥ ३२८ ॥ श्रीशकृत्लेपु कार्येषु नरो यदि विल-
 म्बते । तत्कृत्यं देवतास्तस्य कोपाद्विग्नत्यसंशयम् ॥ ३२९ ॥
 आत्ममाग्यशतद्रव्यः स्त्रीद्रव्येणातुकम्पितः । अर्घतः पुरुषो
 नारी या नारी साऽर्घतः पुमान् ॥ ३३० ॥ दक्षता मद्रता
 दाढ्यं क्षान्तिः हेजसहिष्युता । संतोषः शीलमुत्साहो मण्ड-
 यन्त्यनुजीविनम् ॥ ३३१ ॥ यदुपातं यशः पित्रा धनं
 वीर्यमयापि वा । तत्र ह्यापयते यस्तु स नरो मध्यमः
 स्युतः ॥ ३३२ ॥ प्रियमेवाभिधातव्यं नित्यं सत्यु द्विपत्यु
 च । शिखीव केकामधुरः प्रियवाक्कस न प्रियः ॥ ३३३ ॥
 राज्ञो विपद्दन्धुवियोगदुःखं देवच्युतिर्दुर्गममार्गखेदः ।
 आस्वाद्यतेऽस्वाः कटु निष्फलायाः फलं मयैतच्चिरजीवितायाः
 ॥ ३३४ ॥ वातव्यसनमश्रान्तं महोत्साहं महामतिम् ।
 प्रविशन्ति सदा लक्ष्म्यः सरित्सतिभिवापगाः ॥ ३३५ ॥
 स्यान्मुत्सृज्य गच्छन्ति सिंहाः सत्सुरापा गजाः । तत्रैव
 निषेधं यान्ति काकाः कापुरुषा मृगाः ॥ ३३६ ॥ के वा न
 सन्ति तामरसायतंसा हंसावलीवलयिनो जलमृनिवेशाः ।
 किं चातकः फलमपेक्ष्य सब्रजातां पीरंदरीसुपगतो नव-
 चारिधारात् ॥ ३३७ ॥ मानसुद्धहतः पुंसो वरमापत्यदं पदे ।
 मानहीनं सुरैः सार्धं विमानमपि संत्यजेत् ॥ ३३८ ॥
 पुनर्दारुः पुनर्विषं पुनः क्षेत्रं पुनः पुनः । पुनः शुभाशुभं
 कर्म शरीरं न पुनः पुनः ॥ ३३९ ॥ रयः शरीरं पुरुषस्य
 राज्ञात्मा नियन्तेन्द्रियाण्यस्य चाश्वाः । तैरप्रमत्तः कुसाली
 सद्बैदोन्तैः सुभं यानि रथीव धीरः ॥ ३४० ॥ विधाना
 रचिता रेखा ललाटेऽश्वरमालिका । न तां मार्जयितुं शक्तः
 स्वतुल्याप्यतिपण्डितः ॥ ३४१ ॥ सत्यं जना वच्मि न पक्ष-
 पातालोकेषु सर्वेषु च तथ्यमेतत् । नाच्यन्मनोहारि नितम्बि-
 नीश्वो दुःखस्य हेतुर्न च कश्चिदन्वः ॥ ३४२ ॥ एकं भूमिपतिः
 करोति सचिन् राज्ञे प्रधानं श्रदा तं मोहाच्छ्रयते मदः स
 च मदादासेन निर्विचते । निर्भिण्यस्य पदं करोति हृदये
 तस्य स्वतत्रस्यहं स्वातन्त्र्यस्यहया ततः स नृपतेः प्राणेष्वभि-

दुःखति ॥ ३४३ ॥ सत्यमेव ब्रतं यस्य दया दीनेषु सर्वथा ।
 काममौषीं वशो यस्य तेन लोकत्रयं जितम् ॥ ३४४ ॥ पर
 क्षिपति दोषेण वर्तमानः स्वयं तथा । यश्च क्रम्यत्यनीशान
 स च मूढतमो नरः ॥ ३४५ ॥ धनानि जीवितं चैव परार्थे
 प्राञ्ज उरुजेत् । सक्षिमिचं वर त्यागो विनाशो नियते सति
 ॥ ३४६ ॥ सनियच्छति यो वेगमुत्थितं क्रोधहर्षयोः । स श्रियो
 माजनं राजन् यश्चापस्तु न मुञ्चति ॥ ३४७ ॥ परिचरि-
 तव्याः सन्ते यद्यपि कथयन्ति नो सदुपदेशम् । यास्तेषा
 स्वैरकथास्ता एव भवन्ति शास्त्राणि ॥ ३४८ ॥ श्रीमद्भला-
 त्यमरति प्रागल्भ्यात्सप्रवर्धते । दास्यात् कुरुते मूलं सयमा-
 व्यतिष्ठति ॥ ३४९ ॥ पञ्चभिः सधृतः वायो यदि पञ्चत्व-
 गागतः । कर्मभिः स्वशरीरोत्थैस्तत्र का परिदेवना ॥ ३५० ॥
 धनोद्देशेऽर्थे ईहेत तस्मान्नीहा गरीयसी । भूयान्दोषो हि
 वित्तस्य यश्च धर्मस्तदाश्रयः ॥ ३५१ ॥ वाचाशौचं च मनसः
 शौचमिन्द्रियनिग्रहः । सर्वभूतदयाशौचमेतच्छौचं परार्थिनाम्
 ॥ ३५२ ॥ ह्युच्यन्ति देवताः सर्वा गायन्ति ऋषयस्तथा ।
 नृत्यन्ति पितरः सर्वे ह्यतिथौ गृहमागते ॥ ३५३ ॥ दुर्बुद्धं
 वा सुबुद्धं वा सर्वपापरतं तथा । भर्तारं तारयत्वैव भार्या
 धर्मेषु निष्ठिता ॥ ३५४ ॥ न भिक्षा दुष्प्रापा पथि मम
 महाराजचरिते फलैः सपूर्णा भूरपि मृगसुचर्मापि वसनम् ।
 सुखैर्वा दुःखैर्वा सद्व्यापारिपाकः खलु सदा त्रिनेत्र कस्त्यक्त्वा
 धनत्वमदान्यं प्रणमति ॥ ३५५ ॥ यद्यपि भ्रातरः क्रुद्धा
 भार्या वा कारणांतरे । स्वभावतस्ते प्रीयन्ते नेतरः प्रीयते
 जनः ॥ ३५६ ॥ ललाटदेशे रुधिरं सर्वेष्वङ्गुरस्य यस्य
 प्रविशेद्यं ब्रह्म । तत्सोमपानेन समं भवेद्यं सप्रागमयज्ञे विधिपत्य-
 विष्टम् ॥ ३५७ ॥ मीनं ज्ञानपरं फणी पवनमुद्गं मेपथ पर्णा-
 शनो गतं तिष्ठति मृषिकोऽपि विपिने सिंहो वनो ध्यानधान ।
 शशद्भ्रान्त्यति चक्रिणौ । परिचन्दैवः सदा देवकः किं तेषा
 फलमस्ति तेन तपसा तद्वाचशुद्धिं कुरु ॥ ३५८ ॥ बाहुवीर्यं
 बलं राजो ब्राह्मणो ब्रह्मनिद्वली । रूपवीर्यमभाषुयं स्त्रीणा यत्न-
 मनुत्तमम् ॥ ३५९ ॥ नश्यतो युष्यतो वापि तावद्भवति जीवि-
 तम् । यावद्दाताऽञ्जुजव्युर्न न यावन्मनसेऽप्यितम् ॥ ३६० ॥
 पतिर्मायां सप्रमिदयं गर्भो भूत्वेह जायते । जायायास्तद्धि
 जायात्वं यदसा जायते पुनः ॥ ३६१ ॥ दग्धं दग्धं त्यजति
 न पुनः काच्यं कान्तिरयं छिन्नं छिन्नं त्यजति न पुन
 स्वादुतामिसुदुग्धम् । घृष्टं घृष्टं त्यजति न पुनश्चन्दनं चारु-
 गन्धं प्राणान्तेऽपि प्रकृतिविश्रुतिर्जायते नोत्तमानाम् ॥ ३६२ ॥
 नास्तीयसि निषप्रान्ति पदमुत्तचेतसः । येषां मुचनलमेऽपि
 निःसीमानो मनोरथाः ॥ ३६३ ॥ छादयिन्वारमभारं हि
 चला हि शठयुद्धय । प्रहरन्ति च रन्ध्रेषु सोऽनर्ध.

सुमहान्भवैत् ॥ ३६४ ॥ नात्यक्त्वा सुखमाप्नोति नात्यक्त्वा
 विन्दते परम् । नात्यक्त्वा चाभयः शेते त्यक्त्वा सर्वं सुखं
 भय ॥ ३६५ ॥ तर्पच्छेदो न भवति पुरुषस्वैह कल्पपात् ।
 निवर्तते तदा तर्पः पापमन्तगतं यदा ॥ ३६६ ॥ दिव्ये
 सनिधानेन पिशुनपेरेणा प्रभोः । ईर्ष्यालुना स्वैरिणीव
 रक्षितुं यदि पार्यते ॥ ३६७ ॥ कर्मणः फलनिवृत्तिं स्वयमश्रुति
 कारकः । प्रत्यक्षं दृश्यते लोके कृतसापकृतस्य च ॥ ३६८ ॥
 कं पृच्छामः सुराः स्वर्गं निवसामो वयं सुवि । किं वा
 काव्यरसः स्वादुः किं वा स्वादीयसी सुधा ॥ ३६९ ॥ उर्व-
 पतेश्च स्फटिकास्मनश्च शीलोऽजिततस्त्रीहृदयस्य चान्तः । अस-
 निधानात्पततस्तिथीनामन्योन्वरगः कुरुते प्रवेशम् ॥ ३७० ॥
 आत्मोत्कर्षेण न मार्गेत परेषा परिनिन्दया । सगुणैरेव
 मार्गेत विप्रकर्षे पृथग्जनात् ॥ ३७१ ॥ कृतिनोऽपि प्रतीक्ष्यन्ते
 सहायं कार्यसिद्धये । चक्षुष्मानपि नालोकाद्विना वस्तु न
 पश्यति ॥ ३७२ ॥ किं देवकार्याणि नराधिपस्य कृत्वा विरोधं
 विषयस्थितानाम् । तदेवकार्ये जपयज्ञहोमा यथाश्रुपाता न
 पतन्ति राष्ट्रं ॥ ३७३ ॥ देयमार्तस्य शयनं स्थितप्रान्तस्य
 चासनम् । तृपितस्य च पानीयं क्षुधितस्य च भोजनम्
 ॥ ३७४ ॥ राजव्रजनुपाष्यायो देवी यच्छिद्ययेद्रहः । तत्र
 प्रजागरः कर्तुमसर्वज्ञैर्न शक्यते ॥ ३७५ ॥ किं ते धनैर्वाथ्यै-
 र्वापि किं ते किं ते दौर्भाग्येण यो मरिष्यसि । आत्मानम-
 न्विच्छ गृहा प्रशिष्टं पितामहस्ते क्व गतः पिता च ॥ ३७६ ॥
 न व्याघ्रयो नापि यमः प्राप्तं श्रेयः प्रतीक्षते । यावदेव
 भवेत्कल्पसावच्छ्रेयः समाचरेत् ॥ ३७७ ॥ न व्याधिर्न किं
 तापस्तथान्वद्वापि भूतले । दुःखाय स्वशरीरोत्वं मौर्ख्यं
 मेतद्यथा चृणाम् ॥ ३७८ ॥ सुखाद्बहुतरं दुःखं जीविते
 नास्ति सशयः । सिग्धस्य चेन्द्रियाथेषु मोहान्मरणमपियम्
 ॥ ३७९ ॥ साधुद्राक्षिमयो नृपाश्च सदृशा एके हतानन्मस
 स्वसादेव कणाव्यनस्य जहते जानन्ति ये दातृताम् ।
 सर्वस्मारस्फुटलुण्ठिताद्वितरतो लेशान्निखलान्येऽपि ये दुष्का-
 यस्सकुलस्य हन्त कल्पन्यन्तार्हिताघायिताम् ॥ ३८० ॥
 सुखं च दुःखं च भयामयौ च लामालामौ नरणं जीवितं च ।
 पर्यायसः सर्वमेते स्पृशन्ति तस्माद्दीरो न च हृष्येद्यं शोचैव
 ॥ ३८१ ॥ कृपिना रूपनाशाय अर्थनाशाय वाजिन ।
 शालने गृहनाशाय सर्वनाशाय पावकः ॥ ३८२ ॥ एवो
 बहूनां मूर्खणा मये निपतितो बुधः । पथः पन्-
 सराद्राणामिव विद्वन्ते भुवम् ॥ ३८३ ॥ निजाऽप्युत्त-
 शून्यस्य पथप्रयोजनान् । यो मोहाग्र निशुद्धादि
 तमापद्रवते नरम् ॥ ३८४ ॥ ज्ञानं सता मानमदादिनाशवं
 केपाचिदेतन्मदमानकारणम् । स्यात्तं विभिकं यमिन्

विमुक्तये कामातुराणामतिकामकारणम् ॥ ३८५ ॥ तद्भोजनं
यद्द्विजमुक्तेषां तस्माद्ददं यत्क्रियते परस्मिन् । सा प्राज्ञता
या न करोति पापं दम्भं विना यः क्रियते स धर्मः
॥ ३८६ ॥ धर्मात्सैनवरो राजा चिराय बुभुजे सुवम् ।
अधर्माच्चैव नहुषः प्रतिपेदे रसातलम् ॥ ३८७ ॥ कः
समावगमीराणां लक्षयेद्वहिरापदम् । बालापत्येन मृत्येन
यदि सान प्रकाश्यते ॥ ३८८ ॥ नास्ति धर्मसमो बन्धुर्नास्ति
धर्मसमा क्रिया । नास्ति धर्मसमो देवः सत्यं सत्यं
वदान्महम् ॥ ३८९ ॥ नास्ति सत्यात्परो धर्मो नानृतात्पातकं
परम् । श्रुतिर्हि सत्यं धर्मश्च तस्मात्सत्यं न लोपयेत् ॥ ३९० ॥
एष ते विदुमच्छाये मरुमार्ग इवाघरः । कस्य नो तनुते
तन्नि पिपासाकुलितं मनः ॥ ३९१ ॥ नावज्ञया प्रदातव्यं
किंविद्वा केनचित्कचित् । अवज्ञया हि यद्दत्तं दातुस्तदोप-
मायहेतु ॥ ३९२ ॥ एकीभूय स्फुटनिव किमप्याचरद्भिः
प्रलीनैरेभिर्भूतैः स्मर कति कृताः स्वान्त ते विप्रलम्भाः ।
तस्मादेषां त्यज परिचयं चिन्तय स्वयवस्वामा-
भापस्ते क्रियु न विदितः पण्डितः खण्डितः स्वात् ॥ ३९३ ॥
नाश्रमः कारणं धर्मं क्रियमाणो भवेद्भि सः । अतो
यदात्मनोऽप्यर्थं परेषां न तदाचरेत् ॥ ३९४ ॥ जलाहतौ
विशेषेण वैद्युताग्निरेव युतिः । आपदि स्फुरति प्रज्ञा
यस धीरः स एव हि ॥ ३९५ ॥ नाभूतिकालेषु फलं
ददन्ति शिल्पानि मन्त्रश्च तथोपधानि । तान्येव कालेन
समाहितानि सिद्ध्यन्ति वर्धन्ति च भूतिकाले ॥ ३९६ ॥
देशकालविहीनानि कर्माणि विपरीतवत् । क्रियमाणानि
दुष्यन्ति हवीष्यप्रयतेष्विव ॥ ३९७ ॥ ऐश्वर्यमदपापिष्ठा
मदाः पानमदादयः । ऐश्वर्यमदमत्तो हि नापतित्वा विबुध्यते
॥ ३९८ ॥ कुलोद्भूतं सत्यमुदारविक्रमं स्थिरं कृतज्ञं धृतिमन्त-
गूर्जितम् । अतीव दातासुपेतवत्सलं सुदुष्यसाम्यं प्रवदन्ति
विद्विषम् ॥ ३९९ ॥ ऐश्वर्यस्तद्वत्सर्व्वं न कुर्याच्च कदा-
चन । गते च गौरवं नास्ति आगते च धनक्षयः ॥ ४०० ॥
कन्या वरयते रूपं माता वित्तं पिता श्रुतम् । बान्धवाः
कुलमिच्छन्ति मिष्टान्नमितरे जनाः ॥ ४०१ ॥ नारमेतान्य-
सामर्थ्यास्तुरुषः कार्यमात्मनः । मत्तिसाम्यं द्वयोर्नास्ति कार्येषु
कुरुनन्दन ॥ ४०२ ॥ एष स्वभावो नारीणामनुभूय पुरा
सुखम् । अल्पामप्यापदं प्राप्य दुष्यन्ति प्रजहत्यपि ॥ ४०३ ॥
धनेन वाससा प्रेम्णा श्रद्धयाश्रुतमापणैः । सततं तोषये-
द्दापश्रायिष्यं कश्चिदाचरेत् ॥ ४०४ ॥ का तव कान्ता कस्ते
पुनः संसारोऽयमतीव विचित्रः । कस्य त्वं वा कुत आया-
तस्वय चिन्तय तदिदं श्रातः ॥ ४०५ ॥ ते चापि निपुणा
यैषाः शुशलाः संश्रुतौषाः । व्याधिभिः परिकृष्यन्ते शृगा

व्याधिरिवादिताः ॥ ४०६ ॥ काले सहिष्णुर्गिरिवदसहिष्णुश्च
वहिवत् । स्कन्धेनापि धेहेच्छत्रप्रियाणि समुदाहरन्
॥ ४०७ ॥ ऐन्दवादावर्चपः कामी शिशिरं ह्यव्याहनम् ।
अवलाविरहहेत्राविद्वले गणयत्ययम् ॥ ४०८ ॥ पुनर्वित्तं
पुनर्मित्तं पुनर्मर्यादा पुनर्मही । एतत्सर्वं पुनर्लभ्यं न शरीरं
पुनः पुनः ॥ ४०९ ॥ कश्चिदाश्रयणं ठिन्वा पलाशांश्च
निषिञ्चति । पुष्पं दृष्ट्वा फले गृभुः स शोचति फलागमे
॥ ४१० ॥ देवो राजा गुरुर्मर्यादा वैद्यनक्षत्रपाठकाः ।
रिक्तहस्ता न गच्छन्ति गते कार्ये न सिध्यति ॥ ४११ ॥
त्वन्मुखं कमलं चेति द्वयोरप्यनयोर्मिदा । कमलं जलसंरोहि
त्वन्मुखं त्वदुपाश्रयम् ॥ ४१२ ॥ परोऽप्यपत्यं हितकृद्यथो-
पधां स्वदेहोऽप्यामयवस्तुतोऽहितः । छिन्त्याचतद्वन्नं यदुता-
त्मनोऽहितं शेषं सुखं जीवति यद्विबर्जनात् ॥ ४१३ ॥
कः श्रद्धास्यति मृतार्थं सर्वो मां तुलयिष्यति । शङ्कनीया
हि लोकेऽस्मिन्नप्यिताया दरिद्रता ॥ ४१४ ॥ पूर्वं वयसि
कर्माणि कृत्वा पापानि ये नराः । पश्चाद्भद्रां नियवन्ते
तेऽपि यान्त्युत्तमं गतिम् ॥ ४१५ ॥ तरुणिमसमारम्भे
तस्याः शरीरसरोवरं सरभस मनोहंस श्रीमन्प्रयासि कथं
पुनः । श्रवणलक्षिकापाशौ पार्थे प्रसारितपातितौ हतविधि-
वशाद्दन्धापायान्धो न पश्यति किं भवान् ॥ ४१६ ॥ पीतः
कुन्देन तातश्रवणतलहतो बहभोऽन्येन रोषादाऽऽवाल्या-
द्विप्रवयैः स्ववदनविवरे धार्यते वैरिणी मे । गेहं मे छेद-
यन्ति प्रतिदिवसमुमाकांतपूजानिमित्तात्सत्साखिन्ना सदाहं
द्विजकुलनिलयं नाथ शुक्तं त्यजामि ॥ ४१७ ॥ दूर्वाया
भूषणं पत्रं वृक्षाणां भूषणं सुमम् । स्वयुक्तिर्भूषणं पुंसां
नारीणां भूषणं पतिः ॥ ४१८ ॥ कृतवैरे न विश्वासः
कार्यस्तिवह सुहृद्यपि । छन्नं संतिष्ठते वैरं गृहोऽग्निरेव
दारुषु ॥ ४१९ ॥ द्विजातिपूजाभिरतो दाता ज्ञातिषु
चार्यवती । क्षत्रियः शीलमात्रांश्चिद्विरं पालयते महीम्
॥ ४२० ॥ घनहीनो न हीनश्च घनिकः स सुनिश्चयात् ।
विद्यारत्नेन यो हीनः स हीनः सर्ववस्तुषु ॥ ४२१ ॥
परकाव्येन कवयः परद्वयेण चेश्वराः । निर्लोडितेन स्वकृतिं
पुष्पान्यच्यतने क्षणे ॥ ४२२ ॥ घननाशेऽधिकं दुःखं मन्ये
सर्वमहत्तरम् । ज्ञातयो ह्यवमन्यन्ते मित्राणि च घनाश्रुतम्
॥ ४२३ ॥ तीर्थसेवनमौनमागपि तिभिः सक्तः स्वकुन्द्यादाने
वाताशान्प्रसते शिखी घनपयोमात्राशनोऽप्यन्वहम् । विश्व-
स्ताञ्जलचारिणः प्रकदितध्यानोऽपि सुक्लेऽवकः सत्कर्माचरणे-
ऽपि दोषविकृतौ न प्रत्ययः पापिनाम् ॥ ४२४ ॥
कृतविद्योऽपि बलिना व्यक्तं रागेण रज्यते । रागातुरक-
चिचस्तु किं न कुर्यादसांप्रतम् ॥ ४२५ ॥ त्वया

नीलोत्पलं कर्णे अरेणाञ्च शरासंवे । मयापि मरणे
चेतस्त्रयमेतत्समं कृतम् ॥ ४२६ ॥ धनक्षयः शिष्टगर्हा
सदाचारविवर्जनम् । ज्ञातिभिः पीडनं चैव द्यूतासक्तधियां
वृणाम् ॥ ४२७ ॥ त्रासहेतोर्विनीतिस्तु क्रियते जीविता-
शया । पञ्चत्वं चेद्रमिष्यामि किं सिंहाजुनयेन मे ॥ ४२८ ॥
निर्दहति कुलशेषं ज्ञातीनां वैरसंभवः क्रोधः । वनमिष
घनपवनाहृततरुवरसंपट्टसंभवो दहनः ॥ ४२९ ॥ पयोसुचः
परीतापं हरन्त्येव शरीरिणाम् । नन्वात्मलाभो महता
परदुःखोपशान्तये ॥ ४३० ॥ त्यजेद्धर्मं दयाहीनं विद्याहीनं
गुरुं त्यजेत् । त्यजेत्क्रोधमुखी भार्यां निःस्नेहान्वायवांस्य-
जेत् ॥ ४३१ ॥ त्यजेत संचयांस्तस्मात्तज्जान्हेशान्सहेत
या । नहि संचयवान्कश्चिद्दृश्यते निरुपद्रवः ॥ ४३२ ॥
नौका च खलजिह्वा च प्रतिकूलप्रवर्तिनी । प्रतारणाय
लोकानां दारुणा केन निर्मिता ॥ ४३३ ॥ तलवद्दृश्यते
व्योम श्वयोतो हृव्यवाडिव । न चैवास्ति तलं व्योम्नि
खयोते न हुताशनः ॥ ४३४ ॥ नोपभोगो न वा दानं
बन्धुना भरणं न वा । तथापि गुरुतां धत्ते वृणां संरक्षितं
धनम् ॥ ४३५ ॥ द्वावेव कथितौ सद्भिः पन्थानौ यदतां
वर । अहिंसा चैव सत्यं च यत्र धर्मः प्रतिष्ठितः ॥ ४३६ ॥
तृणोल्कया जायते जातरूपं वृत्तेन भद्रो व्यवहारेण
साधुः । शूरो भयेष्वर्थकृच्छ्रेषु धीरः कृच्छ्रास्वापस्तु
सुहृदक्षारथश्च ॥ ४३७ ॥ निर्गुणस्य हतं रूपं दुःशीलस्य
हतं कुलम् । असिद्धस्य हता विद्या अमोगेन हतं धनम्
॥ ४३८ ॥ दोग्री धान्यं हिरण्यं च मही राजा सुरक्षिता ।
नित्यं स्वम्यः परेणश्च वृक्षा माता यथा पयः ॥ ४३९ ॥
मितं मुक्ते संविमज्जाश्रितैर्म्यो मितं स्वपित्यमितं कर्म
कृत्वा । ददात्यमित्रेष्वभियाचितः सं तमात्मवन्तं
प्रजहत्यनयाः ॥ ४४० ॥ यत्र सूक्तं दुरुक्तं च समं
स्वान्मधुसूदन । न तत्र प्रलपेत्वात्रो बधिरेत्त्विव गायकः
॥ ४४१ ॥ भिषजो भेषजं कर्तुं कस्मादिच्छन्ति रोगिणाम् ।
यदि कालेन पच्यन्ते भेषजैः किं प्रयोजनम् ॥ ४४२ ॥
मूर्खस्तु परिहृत्यैव प्रत्यक्षो द्विपदः पशुः । भिनत्ति
वाक्पयान्त्येन अटयं कण्टको यथा ॥ ४४३ ॥ यत्रोदकं
तत्र वसन्ति हंशास्तथैव शुष्कं परिवर्जयन्ति । न
हंसतुल्येन नरेण गार्ध्वं पुनरत्यजन्ते पुनराश्रयन्ते ॥ ४४४ ॥
भूतानामरः कश्चिद्भिषायां सततोत्थितः । वसनायां च
लोकस्य स सुचेष्टेव जीर्यते ॥ ४४५ ॥ शूलोर्ना
गृहमेतद्वै या ग्रामे वसतो रतिः । देवानामेव वै गोष्ठो
यदरण्यनिति धृतिः ॥ ४४६ ॥ यः सर्वकालमनुषैः

परिहसमानो मूढाङ्कुरायपि न जातु पुरस्करोति । व्याप्तु
शास्त्रविटीपी स फलं प्रसूय पुंसः किलैकपद एव
हृनात्पलङ्कमीम् ॥ ४४७ ॥ भैषज्यमेतद्दुःखस्य यदेतानु-
चिन्तयेत् । चिन्त्यात्मानं हि न व्येति भूयश्चापि प्रवर्धते ॥
॥ ४४८ ॥ पुष्यं पुष्यं विचिन्वीत मूलच्छेदं न कारयेत् ।
मालाकार इवारामे न यथाद्धारकारकः ॥ ४४९ ॥ म
द्रेभ्यो जडे प्रीतिः सुरचिर्गुल्लङ्घने । मुखे कटुकता नित्यं
घनिनां ज्वरिणामिव ॥ ४५० ॥ यत्संग्रहो रत्नमहौषधीनां
करोति सर्वव्यसनानवसानम् । त्यागेन तद्यस्य भवेत्तमोऽस्तु
चित्रप्रभावाय धनाय तस्यै ॥ ४५१ ॥ उपकारं करोम्यस्य
ममाप्येव करिष्यति । अयं चापि प्रतीकारो रामसुग्रीव-
योरिव ॥ ४५२ ॥ महाबलान्पश्य महाभुक्तान्प्रशास
भूमिं धनधान्यपूर्णाम् । राज्यानि हित्वा विपुलांश्च
भोगान्प्रतापनेन्द्रान्प्रशमन्तकस्य ॥ ४५३ ॥ यथा
खरश्चन्दनभारवाही भारस्य वेत्ता न तु चन्दनस्य । एवं
हि शास्त्राणि बहून्वधीत्य चाथेषु मूढाः खरवद्बहन्ति
॥ ४५४ ॥ फेनमाद्योपमे देहे जीवे शुक्लनिवत्स्विते ।
अनित्ये प्रियसंवासे कथं स्वपिपि पुत्रक ॥ ४५५ ॥ यदा
विनाशो भूताना इश्यते कालचोदितः । तदा कार्ये
प्रमाद्यन्ति नराः कालवशं गताः ॥ ४५६ ॥ प्रिया वा मयुरा
वा तु साम्येष्वेव विराजते । श्रीरक्षणे प्रमाणं तु वाचः
सुनयकर्कशाः ॥ ४५७ ॥ महादेवो देवः सरिदपि च
सेवागरसरिद्गुहा एवागारं वसनमपि ता एव हरितः ।
सुहृद्वा कालोज्यं व्रतमिदमदैन्यव्रतमिदं कियद्वा दक्ष्यामो
वटवटप एवास्तु दयिता ॥ ४५८ ॥ यथा तैलक्ष्यादीप-
प्रहाससुपगच्छति । तथा कर्मक्षयाद्देवं प्रहाससुपगच्छति
॥ ४५९ ॥ प्राप्य कार्यं गरीयस्तु प्रियमुत्सृज्य
दूरतः । हितमेव हि यत्कव्यं सुहृदा मंत्रिणा उदा
॥ ४६० ॥ मत्वा परीक्ष्य मेधावी बुद्ध्या संयाप
चासकृत । श्रुत्वा दृष्ट्वाय विज्ञाय प्रावैर्मंत्री समाररेत्
॥ ४६१ ॥ यस्यां यस्यामवस्थायां यत्करोति शुभाशुभम् ।
तस्यां तस्यामवस्थायां तत्फलं समुपाद्यते ॥ ४६२ ॥
भर्तारं किल या नारी छायेवाजुगता सदा । अनुगच्छति
गच्छन्ते तिष्ठन्ते चातुतिष्ठति ॥ ४६३ ॥ महान्तमप्यर्थ-
धर्मशुक्तं यः संत्यजत्यनपाहृत एव । सुखं सुदुःश्यायसुख्य
शेते जीणो त्यजं सर्प इवावसुच्य ॥ ४६४ ॥ यन्म विचं
द्रयीमृतं कृत्या सर्वजन्तुषु । तस्य ज्ञानेन मोक्षेन किं
जटासकलेपनैः ॥ ४६५ ॥ मदरक्तस्य हंसस्य कोटिद्वय
शिलगिद्वयः । हरन्ति न तथा वाचो यथा साधुः

विपश्चिताम् ॥ ४६६ ॥ प्राज्ञो वा यदि वा मूर्खं सधनो
निर्धनोऽपि वा । सर्वं कालत्रयं याति शुभाशुभसमन्वितम्
॥ ४६७ ॥ यदा शरीरस्य शरीरिणश्च पृथक्त्वमेकान्तत
एव भावि । आहार्ययोगेण विद्युज्यमान परण को नाम
भवेद्विषादी ॥ ४६८ ॥ मधुरणदृशा मान मधुरेण
सुगन्धिना । सहकारोद्भवेनैव शब्दशेषं करिष्यति
॥ ४६९ ॥ तद्भान्मावनिरता तत्सयोगपरायणा । तमेव
भूयो भर्तारं सा प्रेत्याप्यनुगच्छति ॥ ४७० ॥
मूर्खश्चिरायुर्जातोऽपि तस्माज्जातमृतो वर । मृतं स
चात्सुदुःखाय यानज्जीव जडो दहेत् ॥ ४७१ ॥ प्राज्ञतो
हि प्रशसन्वा निन्दन्वा किं करिष्यति । वने काक
इवायुद्विर्वाशमानो निरर्थकम् ॥ ४७२ ॥ यस्मिन्त्यथा
वर्तते यो मनुष्यस्त्वस्मिन्त्यथा वर्तितव्यं स धर्मः । मायाचारो
मायया बाधितव्यं साध्याचार साधुना प्रत्युपेय
॥ ४७३ ॥ मयासोपहतं पूर्वं ममाप्येव करिष्यति । इति
यं क्रियते सधिं प्रतीकारं स उच्यते ॥ ४७४ ॥
युगान्ते चन्ते मेरु कल्पान्ते सप्त सागरा । साधन
प्रतिपत्तार्थान् चलन्ति वटाचन ॥ ४७५ ॥ भवने सुहृदो
यस्य समागच्छन्ति नित्यं । चित्ते च सौरयेन न
किञ्चित्सदृशं मुनि ॥ ४७६ ॥ वणिक्प्रमादी मृतकश्च
मानी मिश्रुविलासी ह्यधनश्च कामी । वराहना
चाभियन्तादिनी च न ते च कर्माणि समारभन्ते
॥ ४७७ ॥ चिंतासहस्रेषु च तेषु मध्ये चिंताश्रतप्तोऽप्यति
धास्तुल्या । नीचापमानं ह्युधितं कलत्रं भार्या विरक्ता
सहजोपरोध ॥ ४७८ ॥ कान्ताविधेयं स्वजनापमानं
ऋणस्य शेषं बुजनस्य सेना । दारिद्र्यमावाहिसुखाश्च मित्रा
विनाशिता पच दहन्ति तीव्रा ॥ ४७९ ॥ यदा न योगेप
चिंतासु चेतो मायासु मिदस्य विपज्जतेऽङ्ग । अनन्यहेतु
प्ययं मे गतिं स्वादात्मन्तिको यत्र न मृत्युहास ॥ ४८० ॥
शुद्धेश्वरीं सहृणुभूषितां शुभा पश्यन्मयोगेन पतिं समेताम् ।
न लालयेत्पूर्वैर्नैव कामं स किं पुमाद्यं पुमान्मे मृतोऽस्ति
॥ ४८१ ॥ योपिद्विरण्यामरणाभ्ररादिद्वेष्येणु मायारचितेषु
मूढं । प्रलोभितात्मा ह्युपमोगुद्वरा पतद्गजवद्वयति नटदृष्टि
॥ ४८२ ॥ एकान्तशीलस्य दृढव्रतया सर्वेन्द्रियप्रीतिनि-
वर्तकस्य । अप्यात्मयोगे गतमानसस्य मोक्षो भुव नित्यमहि
सकस्य ॥ ४८३ ॥ न शब्दशब्दे निरतस्य मोक्षो न वणसङ्गे
निरतस्य चैत्र । न भोजनाच्छादनतःपरस्य न लोकचिचमहणे
रतस्य ॥ ४८४ ॥ बालातप प्रेतभूयस्त्री वृद्धा तरुणदधि ।
आयुष्कामो न सेवेत तथा समाजनी रज ॥ ४८५ ॥

नाश्रन्ति पितरो देवा ह्युद्रस्य वृषलीपते । भार्याजितस्य
नाश्रन्ति यस्य चोपपतिर्गृहे ॥ ४८६ ॥ सङ्गं त्यजेत मिथुन
व्रतिना सुसुयु सर्वार्थमना न विदुजेद्वहिरिन्द्रियाणि ।
एकश्चरन्नहमि चित्तमनन्त इदं शुद्धीत तद्गतिपु साधु
चेत्प्रसङ्गं ॥ ४८७ ॥ धर्मं प्रव्रजितस्तप प्रचलितं सत्यं च
दूरं गतं पृथ्वीं वन्ध्यकला जन कपटिनो लौल्ये स्थिता
नाहणा । मर्त्या लोवशागा स्त्रियश्च चपला नीचा जना
उन्नता हा वष्ट खलु जीवितं कल्पियुगे धन्या जना ये
मृत्या ॥ ४८८ ॥ यस्मिन्त्यादो पुष्करनाममायया दुरन्तया
सृष्टधियं पृथग्यशः । कुर्वन्ति तत्र ह्यनुकम्पया वृषा
न साधवो देवनालाकृते क्रमम् ॥ ४८९ ॥ यो धर्मदीलो
जितमानरोधो विधाविनीतो न परोपतापी ॥ स्वदासुष्ट
परदारवर्जितो न तस्य लोके भयमस्ति किञ्चित् ॥ ४९० ॥
अतः कविर्नामसु यावदर्थं स्वादप्रमत्तो व्यवसायबुद्धिः ।
सिद्धेऽन्यथार्थे न यतेत भूयः परिश्रमं तत्र समीक्षमाणं
॥ ४९१ ॥ भयं प्रमत्तस्य वनेष्वपि साधतः स आत्मे सह
पदसपन्नं । जितेन्द्रियस्वात्मरतेषुषस्य गृहाश्रमं किं नु
करोत्यवधम् ॥ ४९२ ॥ यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते
तत्र देवता । यत्रैतास्तु न पूज्यन्ते सर्वस्वनाकला
क्रिया ॥ ४९३ ॥ पुनर्विचिंत्तं पुनर्मित्रं पुनर्मार्थां पुनर्मही ।
एतत्सर्वं पुनर्लभ्यं न शरीरं पुन पुन ॥ ४९४ ॥
यस्य कृत्यं न जानति मद्रं वा मद्रितं परं । कृतमेवास्य
जानन्ति स वे पण्डित उच्यते ॥ ४९५ ॥ भगवत्वं हि न
कर्तव्यमैश्वर्यं वा धनेऽपि वा । पूर्वावासं हृत्पत्ये
राजधर्मं हि तं विदुः ॥ ४९६ ॥ प्रज्ञावास्त्वेव पुरुष
सयुक्तं परया धिया । उदयास्तमनजो हि न ह्यप्यति न
शोचति ॥ ४९७ ॥ यस्य पुत्रो वशीभूतो भार्या
छन्दानुगामिनी । विभवे यश्च सतुष्टस्य स्वर्गं इहैव हि
॥ ४९८ ॥ भोक्तुं पुरुषकारेण दुष्टस्त्रियनिव श्रियम् ।
व्यवसायं सदैवच्छेत्तं हि शीववदाचरेत् ॥ ४९९ ॥ मादिवं
सर्वभूतानामनसुया क्षमा घृति । आयुष्याणि बुधा
प्राहुर्मित्राणां चापि मानना ॥ ५०० ॥ पुत्राञ्चो
नरकावस्माच्चयते पितरं सुत । तस्मात्पुत्र इति प्रोक्तं
स्वयमेव स्वधमुवा ॥ ५०१ ॥ यस्य भार्या शुद्धे नास्ति
साध्वी च त्रियवादिनी । अरण्यं तेन गन्तव्यं यथाण्यं
तथा गृहम् ॥ ५०२ ॥ भक्षणा शुष्यते नारी नदी वनेन शुष्यति ॥ ५०३ ॥
मा वनं त्रिधि सन्ध्यां मा व्याघ्रा नीनशम् वनात् ।
वनं हि रक्षते ष्याग्नेर्व्याघ्रात्रक्षति काननम् ॥ ५०४ ॥
यत्क्रोधो यजति यद्दाति यदा तपस्तप्यति यज्जुहोति ।

वैवस्वतस्तद्धरतेऽस्य सर्वं मोघ श्रमो भवति हि क्रोधनस्य
 ॥ ५०५ ॥ पुमासो ये हि निन्दन्ति वृत्तेनाभिजनेन च ।
 न तेषु निवसेत्प्राज्ञ श्रेयोऽर्थी पापबुद्धिषु ॥ ५०६ ॥
 भार्या मूल गृहस्थस्य भार्या मूल सुखस्य च । भार्या
 धर्मफलावाप्त्यै भार्या सतानहेतवे ॥ ५०७ ॥ ये
 स्वेनमभिजानन्ति वृत्तेनाभिजनेन वा । तेषु साधुषु वस्तव्य
 स वास श्रेष्ठ उच्यते ॥ ५०८ ॥ वध्यन्ते न ह्यविश्वस्ता
 शत्रुभिर्दुर्वैला अपि । विश्वस्तास्तेषु वध्यन्ते बलवन्तोऽपि
 दुर्वैले ॥ ५०९ ॥ पुस्तं कृच्छ्रकालस्य धीमान् जागर्ति
 पूरुष । स कृच्छ्रकालं संप्राप्य व्यथा नवेति कर्हिचित्
 ॥ ५१० ॥ वधनानि खलु सन्ति बहूनि प्रेमरञ्ज
 दृढबन्धनमुक्तम् । दारुमेदनिपुणोऽपि षडङ्गिर्निष्कियो
 भवति पञ्चजकोशे ॥ ५११ ॥ यस्तु कृच्छ्रमनुप्राप्त विचेता
 नावबुध्यते । स कृच्छ्रकाले व्यथितो न श्रेयो विन्दते
 महत् ॥ ५१२ ॥ ब्राह्मणेषु च ये शूरा स्त्रीषु ज्ञातिषु
 गोषु च । वृत्तादिव फलं पक्व धृतस्यैव पतति ते
 ॥ ५१३ ॥ यत्तु सम्यग्पुत्रान्तं कार्यमेति विपर्ययम् ।
 पुमास्तत्रानुपालभ्यो दैधान्तरित्तौरुष ॥ ५१४ ॥ पुष्पे
 गन्ध तिले तैले कोष्ठेऽर्धं पयसि दृष्टम् । इक्षौ गुड तथा
 देहे पश्यात्मानं विवेकत ॥ ५१५ ॥ सुखं पद्मदलाकारं
 वाक्यं चन्दनशीतलम् । हृदयं वह्निस्तदस्य त्रिविधं धूर्तलक्षणम्
 ॥ ५१६ ॥ भार्या पतिं सप्रविश्य स यत्नाज्जायते पुनः ।
 जायायास्तद्धि जायात्वा पौराणा कथयो विदुः ॥ ५१७ ॥
 पुत्रकप्रत्ययापीतं नाधीतं गुरुसन्निधौ । आजते न
 सभामध्ये जारगर्भं इव स्त्रिया ॥ ५१८ ॥ यस्य स्नेहो
 भय तस्य स्नेहो दुःखस्य भाजनम् । स्नेहमूलानि दुःखानि
 तापि त्यक्त्वा वयेत्सुखम् ॥ ५१९ ॥ ब्राह्मणं ब्राह्मणो
 वेदं भर्ता वेदं स्त्रियं तथा । अमाल्यं नृपतिर्वेदं राजा
 राजानमेव च ॥ ५२० ॥ यस्य स्त्रीषु रते शक्तिर्जीर्णशक्तिश्च
 भोजने । देहेऽधिकबला शक्तित्वस्यारोग्यं प्रचक्षते ॥ ५२१ ॥
 प्रकीर्णविपर्याये धावतं विप्रमाथिनम् । ज्ञानाद्बुद्धेन
 कुर्वीत वश्यमिन्द्रियदम्भितनम् ॥ ५२२ ॥ प्रकृष्यत्यप्रतीकार्यं
 स्वतेजस्तदचेतसाम् । शरणं मरणं त्यक्त्वा किमिवाव्यद्य
 शोर्जर्णनाम् ॥ ५२३ ॥ सज्जमानप्रकार्येषु सुहृदो वार
 यन्ति ये । सत्यं ते नैव सुहृदो गुरुवो शुभ्रो हि ते
 ॥ ५२४ ॥ परं वतकटुक्षस्य यद्यप्यगुपसादकम् । न
 नामग्रहणादेव तस्य वारि प्रसीदति ॥ ५२५ ॥ प्राप्ते
 मायं परित्राणं प्रीतिविश्रममाजानाम् । केन रत्नमिदं सृष्टं
 मित्रमित्यहङ्कारद्वयम् ॥ ५२६ ॥ सत्यं यत्तुमशेषमस्ति
 सुलभा वाणी मनोहारिणी दातुं दानररं शरण्यामय

खलु पितृभ्यो जलम् । पूजार्थं परमेश्वरस्य विमल
 स्वाध्याययज्ञं परं ह्युद्गवाद्यै फलमूलमस्ति शमनं ह्येशानकै
 किं धनैः ॥ ५२७ ॥ फलतीह पूर्वसुकृत विद्यावन्तोऽपि
 कुलसमुद्भूता । यस्य यदा विभवः स्यात्तस्य तदा दासता
 यान्ति ॥ ५२८ ॥ सर्वनाशे च सजाते प्राणानामपि
 सशये । अपि शत्रु प्रणम्योच्चै रक्षेत्राणां धनानि च ॥ ५२९ ॥
 प्रमाणाभ्यधिकस्यापि गण्डश्याममदच्युते । पदं सूक्ष्मं समाधत्ते
 केसरी मत्तदन्ति ॥ ५३० ॥ सचये च विनाशान्तं
 भरणान्ते च जीमिते । सयोगे च वियोगान्ते को नु विप्र
 णये-मन ॥ ५३१ ॥ प्राप्तविचार्यशिल्पानां देशा तरनिवाशि
 नाम् । क्रोशमानोऽपि भूभागं शतयोजनवद्भवेत् ॥ ५३२ ॥
 सता मत्तमतिश्रम्य योऽसता वर्तते मते । क्षारेण व्यसनं
 प्राप्य पश्चात्प्राप स गच्छति ॥ ५३३ ॥ पृथिवी रत्नसपूर्णा
 हिरण्यं पशवः स्त्रियं । नालमेकस्य तत्सर्वमिति मत्वा शम
 प्रजेत् ॥ ५३४ ॥ व्यथयन्ति परं चेतो मनोरथ
 शतैर्जेना । अनुष्ठानैर्विहीना स्युः कुलजा विधवा इव
 ॥ ५३५ ॥ बोद्धारो मत्सरप्रस्ता प्रभवः सत्यवृषिता ।
 अवोधोपहृताश्चाये जीर्णमङ्गे सुभाषितम् ॥ ५३६ ॥
 प्रदक्षमानास्तीक्ष्णेन नीचा परयशोभिना । अशक्तोऽस्तस्य
 गन्तुमतो निन्दा प्रकुर्वते ॥ ५३७ ॥ फलं धर्मस्य विभवो
 विभवस्य फलं सुखम् । सुखमूलं तु तवङ्गयो विना तापि
 कुत सुखम् ॥ ५३८ ॥ वणिगालोक्य निजे हृदि
 सोऽसाहं परिचितग्रहीतारम् । हृष्यति तद्वन्द्यो
 यद्दुत्तुणेण जातेन ॥ ५३९ ॥ बहुधा बहुभिः सार्धं
 चिन्तितं सुरिरूपिता । न कथंचिद्विलीयते विद्वद्भि
 त्तिता नया ॥ ५४० ॥ श्यामा प्रिया केशव एव देवो
 मानो धनं ममथ एव धन्वी । वाणी सखी वारण एव
 यानं कालो वसन्तं कवितैव विद्या ॥ ५४१ ॥
 बुसुक्षितं किं न करोति पापं क्षीणा नरा निष्करुणा
 भवति । प्राणार्थमेते हि समाचरति मत्तं सता यज्ञं मत्तं
 यदेवाम् ॥ ५४२ ॥ प्रायेण शीमता लोके भोक्तुं शक्तिर्न
 विद्यते । जीर्णमङ्गेषु वाद्यानि दरिद्राणां महीपते
 ॥ ५४३ ॥ शत्रुणा योयच्छेत्तुं बलिना बलवत्तरम् ।
 स्वकार्याय यतो स्यात्वाचित्पीडात्र तद्वद्ये ॥ ५४४ ॥
 प्रायं वन्दुवपातेनोत्ततत्कार्यं पतजपि । तथा स्वर्ग्यं
 पतति मृत्पिण्डपतनं यथा ॥ ५४५ ॥ बहूनामप्यसाधना
 समवायो बन्धवह । तूणैरावद्यते रज्जुसत्या मानोऽपि
 बध्यते ॥ ५४६ ॥ वैपम्यमपि सप्राप्ता गोपायन्ति
 पुलस्तियं । आत्मानमात्मना सत्यो जितसर्गा न सत्वा
 ॥ ५४७ ॥ प्रारभ्यते न रत्नं विप्रमयेन नीचैः प्रारभ्य

विभ्रविहता विरमन्ति मथ्या । विभ्रे पुन पुनरपि
 प्रतिह्वयमाना शारव्यमुत्तमजना न परित्यजन्ति ॥ ५४८ ॥
 शक्याशान्यमविजाय यस्त्वसाध्ये प्रवर्तते । स केनलभमाप्नोति
 निजजीवितसक्षयम् ॥ ५४९ ॥ प्रणयादुपनारादा यो
 विश्वसिति शत्रुषु । स सुप्त इव वृक्षाग्रे पतित प्रतिबुध्यते
 ॥ ५५० ॥ विप्रो वृद्धस्तस्य मूर्धं च सध्या वेद शारा
 घर्मकर्मादि पतन्म् । तस्मान्मूल यत्तो रक्षणीय डिने मूले
 नैन शान्वा न पतन्म् ॥ ५५१ ॥ शक्यानि कर्तुमिदमल्पमयत्र-
 साध्यमनादर क इति कृत्यमुपेक्षमाणा । केचित्पमत्तमनस
 परितापदु खमापत्प्रसन्नसुलभ पुरुषा प्रयान्ति ॥ ५५२ ॥
 विश्राम्यन्ति महात्मानो यत्र कल्पतराविव । स श्लाघ्य जीनति
 श्रीमान्स्तमोगफला त्रिय ॥ ५५३ ॥ सचिन्त्य सचिन्त्य
 तसुप्रदण्ड म्युत्स मनुष्यस विचक्षणस । वर्षामुसिक्ता
 इव चर्मबन्धा सर्पे प्रयत्ना गिथिलीभवन्ति ॥ ५५४ ॥
 प्रविष्ट. सर्वमृतानि यथा चरति मारुत । चारेणैव चरेद्राजा
 सृष्टं तन्मान्तं व्रतम् ॥ ५५५ ॥ विहितस्नानमुपगान्निन्दि-
 तस्य च सेननात् । अनिग्रहाच्चेन्द्रियाणा नर पतनमृच्छति
 ॥ ५५६ ॥ शतहृदाना लोलार्चं शक्षाणा तीक्ष्णता तथा ।
 गरुडानिलयो द्रैत्र्यमनुगच्छन्ति योषित ॥ ५५७ ॥
 व्यञ्जनं हन्ति वै पूर्वं चैव पयोधरौ । रतिरिष्टालाया
 लोकान्हन्याच पितर रज ॥ ५५८ ॥ पृवन्ते
 घर्मलभो लोकेज्मसि यथा पृथा । मज्जन्ति पाप
 शरव शन्नं स्कन्मिवोदके ॥ ५५९ ॥ सर्वपापमेव
 मर्त्याना व्यसने समुपस्थिते । वाच्यानेणापि साहाय
 मिथादन्यो न सदये ॥ ५६० ॥ शठस्तु समयं प्राप्य
 नोपकार हि मन्यते । वर तसुपनर्तार दोषदृष्ट्या च दूषयेत्
 ॥ ५६१ ॥ सुखं ह्यप्रमत्त शैते सुख च प्रतिबुध्यते । सुख
 चरति लोकेऽस्मिन्नमन्ता निन्दयति ॥ ५६२ ॥ प्रयाति
 शमन यस्य तेजस्तेजसितेजसा । वृथाजातेन किं तेन
 मातुर्योवनहारिणा ॥ ५६३ ॥ साक्षैत्र यत्र सिद्धिर्न तत्र
 दण्डो सुचेन निनियोज्य । पित यदि गर्भरया शान्म्यसि
 कोर्धं परोलेन ॥ ५६४ ॥ निकार याति नो चित्त द्विते
 यस्य कदाचन । मित्र स्वात्सर्गमाले च कारयेन्मित्रमुत्तमम्
 ॥ ५६५ ॥ सामनादा सरोपस्य शत्रो प्रत्युत दीपका ।
 प्रतप्तमेव सहसा सर्पिण्मोषनिन्दन ॥ ५६६ ॥ विपुलमपि
 घनीय प्राप्य भोगान्निष्यो वा पुण्य इह न शक्त कर्महीनो
 हि मोक्षुम् । मुनिहितमपि चायं देवतै रक्ष्यमाण पुरुष
 इह महात्मा प्राप्नुते नित्यमुक्त ॥ ५६७ ॥ योऽभ्यर्षित
 सद्भिर्गुणजमान करोत्यर्थ शक्तिमहापथित्वा । क्षिप्र यशस्त
 समुपैति शन्तमलं प्रसन्ना हि मुष्याय सन्त ॥ ५६८ ॥

पण्णामात्मनि युक्तानामिन्द्रियाणा प्रमादिनाम् । यो धीरो
 धारयेद्रश्मोन्स स्वात्सर्ममारावि ॥ ५६९ ॥ वेदा प्रमाण
 स्मृतय प्रमाण धर्मार्थयुक्त वचन प्रमाणम् । यस्य
 प्रमाणं न भजेत्प्रमाणक स्तस्य कुर्याद्बचनं प्रमाणम्
 ॥ ५७० ॥ सहायनघना हर्षा सहायाश्रार्थनघना ।
 अन्योऽन्यवन्धनावेतौ विनान्योऽन्य न सिध्यत ॥ ५७१ ॥
 वैराग्ये सचरत्येको नीतौ भ्रमति चापर । यद्वारे रमते
 कश्चिद्भुवि मेदा परस्परम् ॥ ५७२ ॥ हृदि विद्ध इवात्यर्थ
 यथा सतप्यते जन । पीडितोऽपि हि मेधानी न ता
 वाचसुग्रीरयेत् ॥ ५७३ ॥ विद्वद्भि सुहृदामन चिह्नैरेतै
 र्निःसशयम् । परीक्षाकरण प्रोक्त होमाग्नेरिव भूतले ॥ ५७४ ॥
 सतोपक्षिषु कर्तव्यो खदार भोजने । त्रिषु चैन न
 कर्तव्योऽध्येन तपदानयो ॥ ५७५ ॥ प्रसारितकरे मित्रे
 जगद्दुह्योतकारिणि । किं न वेत्स्य लज्जा ते कुर्वत
 कोशसवृत्तिम् ॥ ५७६ ॥ यो यत्र सतत याति मुक्ते चैन
 निरन्तरम् । स तत्र लघुता याति यदि शकसमो भवेत्
 ॥ ५७७ ॥ लब्धव्यमर्थ लभते मनुष्यो देवोऽपि तं वारयितु न
 शक्त । अतो न शोचामि न विषयो मे लब्धदलेषा न पुन
 प्रयाति ॥ ५७८ ॥ ये च मूढतमा लोके ये च बुद्धे पर
 गता । त एव सुप्रमेवन्ते मध्यम हिश्यते जन ॥ ५७९ ॥
 वर न राज्य न कुराजराज्य वर न मित्र न कुमिरमित्रम् ।
 वर न शिष्यो न कुशिष्यशिष्यो वर न दारा न कुदारदारा
 ॥ ५८० ॥ यो जित पञ्चगोणं सहजेनात्मकर्षिणा ।
 आपदस्तस्य वर्धन्ते शुक्रपक्ष इवोडुगारं ॥ ५८१ ॥ प्रालेय-
 लेशमिथे मरुति प्रामातिके च वाति जडे । गुणदोषज्ञ
 पुरुषो जलेन क शीतमपनयति ॥ ५८२ ॥ प्राणत्यागे
 समुत्पन्ने यदा सान्निभदर्शनम् । तद्वाग्याः सुखद पश्चा
 जीवतोऽपि मृतस च ॥ ५८३ ॥ सङ्ग सस्य विधीयता
 भगवतो भक्तिर्दवाधीयता शान्त्यादि परिधीयता दृढतर
 कर्मासु सत्यज्यताम् । सद्बिद्यो ह्युपसर्ष्यता प्रतिदिन तत्पादुका
 संव्यता बहैराक्षरमर्थता श्रुतिशिरोवाक्य समाकर्ष्यताम्
 ॥ ५८४ ॥ विरहोऽपि सगम खलु परस्पर सगत मनो
 येषाम् । यदि हृदय तु विचटित ममामगोऽपि निरह
 विशेषयति ॥ ५८५ ॥ प्रणयमधुरा प्रेमोद्वादा रसादलसा-
 स्यावा भणितिमधुरा सुग्धमाया प्रकाशितसमदा । प्रकृति-
 सुमगा विश्रमार्हा स्मरोदयदायिनो रहसि किमपि
 रौरालापा हरन्ति मृगीदशां ॥ ५८६ ॥ शरत्स्रोत्सव
 यत्रं वचश्च श्रवणाश्रुतम् । हृदय शुरधाराम क्रीणा को
 वेद चेष्टितम् ॥ ५८७ ॥ यो नोदत कुरुते जातु वेप न
 पीरुषेणापि विक्रयतेऽन्यान् । न मूर्च्छित कटुकान्वाह

र्निचिद्विय सदा तं कुरुते जगो हि ॥ ५८८ ॥ प्रतीप
 कृप्यमाणो हि नोत्तरेदुत्तरेत्तर । वाह्यमानोऽन्कूल तु
 नवोषाद्वयसनात्तथा ॥ ५८९ ॥ सप्रारथ पण्डित कृच्छ्र
 प्रजामेनावगाहते । बालस्तु कृच्छ्रमासाद्य शिलेवाम्भसि
 मज्जति ॥ ५९० ॥ प्रणिपातेन हि गुरुःसतोऽन्वृत्तानचेष्टितै ।
 कुर्वीतामिसुखान्भूलै देवाःसुकृतकर्मणा ॥ ५९१ ॥
 समानाद्वाह्मणो नित्यमुद्विजेत विपादिव । अमृतखेव चाका
 ह्वेदवमानस सर्वदा ॥ ५९२ ॥ प्रसजा कान्तिहारिण्यो
 नानाश्लेषविचक्षणा । भवन्ति कस्यचित्तुण्यैर्गुणै वाचो
 गृहे स्त्रिय ॥ ५९३ ॥ सर्वोपनीनाममृता प्रधाना सर्वेषु
 सौख्येष्वशन प्रधानम् । सर्वेन्द्रियाणा नयन प्रधान सर्वेषु
 गात्रेषु शिर प्रधानम् ॥ ५९४ ॥ राजा राष्ट्रकृत पाप राज
 पापं पुरोहित । मर्ता च स्त्रीकृत पाप शिष्यपाप गुरुकृतथा
 ॥ ५९५ ॥ यो नास्तुक्त प्राह रूक्ष प्रिय वा यो वा हतो
 न प्रतिहन्ति धर्षात् । पाप च यो नेच्छति तस हन्तुसखेह
 देवा स्पृहयन्ति नित्यम् ॥ ५९६ ॥ प्रतिक्षणमय काय
 क्षीयमाणो न लक्ष्यते । आमकुम्भ ह्वान्भस्थो विशीर्ण
 सन्विभाव्यते ॥ ५९७ ॥ वित्त देहि गुणान्वितेषु भति
 मदान्वन देहि कश्चित्तात वारिनिर्घेजल घनमुत्ते माधुर्युपुक्त
 सदा । जीवान्स्यावराज्जमाश्र सकलान्तरजीव्य भूमण्डल
 भूय पश्य तदेव कोटिगुणित यच्छतमन्मोनिधिम् ॥ ५९८ ॥
 प्रियमनुचित क्षमापण्यस्त्रीक्षणप्रसुरीश्वरो रमयति यतो
 धित्तान्भृत्यान्सश्रुतिसुखायिन । नृपमपथग पान्ति प्राणा
 नुपेक्ष्य निजानपि प्रसममिह ये ते पृथेय महात्मभिर्हर्वरी
 ॥ ५९९ ॥ प्रणीतश्चाप्रणीतश्च यथाभिर्देवत महत् ।
 एष विद्वानविद्वान्श्र ज्ञानो देवत परम् ॥ ६०० ॥
 ससारथान्तचित्ताना तिस्रो विश्रान्तिभूमय । अपत्य च
 कल्प च सता समतिरेव च ॥ ६०१ ॥ वाति गध
 सुमनसा प्रतिवात कथचन । धर्मनस्तु मनुष्याणा वाति
 गध समन्तत ॥ ६०२ ॥ शयान चातुष्टेते हि तिष्ठन्त
 चातुष्टिष्ठति । अनुधावति धावन्त कर्म पूर्वकृत नरम्
 ॥ ६०३ ॥ विद्राहजुरभिगम्यो विदुषि शठे चाप्रमादिना
 भाव्यम् । अजुमूर्खिरःपनुकम्पो गूर्खशठ सवधा त्याज्या
 ॥ ६०४ ॥ यो हि विदुस्तुसीनो निर्दिष्टे सुख शयेत् ।
 अयसीदेस्तुदुर्विद्विप्रो घट इन्देदे ॥ ६०५ ॥ राजा
 वेद्या यमथाभिसक्तो वात्याचक्रौ । परदुःख न जानन्ति
 अष्टमो आमदृष्टक ॥ ६०६ ॥ प्राणयद्रक्षयेद्भ्रत्याम्प्राय
 मिय पोषयेत् । यदैकदिवससार्धं यम न्नाद्रिसुसगम
 ॥ ६०७ ॥ त सोऽश्वेगाभिहत व्याधि स्पृशति दारण ।
 तस्याभा सप्रसुप्तेन न शोकाद्वस्यत्यते ॥ ६०८ ॥ सवर्धिनोऽपि

भुजग पयसा न वश्यस्तपालकानपि निहन्ति बलेन सिंह ।
 दुष्ट परेरुपकृतस्तदनिष्टकारी विश्वासलेश इह नैव बुधेर्विधेय
 ॥ ६०९ ॥ विचार्यो सेवक पान्य धुषार्थोऽभयकतर ।
 भाण्डारी प्रतिहारी च सप्त सुसान्भवोपधेयत् ॥ ६१० ॥
 शोकेन रोगा वर्धन्ते पयसा वर्धते तनु । घृतेन वर्धते
 वीर्ये मासान्मास प्रवर्धते ॥ ६११ ॥ श्लाघ्य जन
 सुरूपता धनिकता नीरोगता प्राज्ञता स्याचारस्थिरता दया
 सुकुलता दाक्षिण्यवहारता । आयुष्मद्गुणिपुत्रता स्वसता
 सौजन्यवग्मिन्ता श्रीशे भक्तिरती च यस्य स नरः स्यामान
 यानदवान् ॥ ६१२ ॥ वयस परिणामेऽपि य खलु
 खल एव स । सुप्रकमपि माधुर्ये नोपचातीन्द्रवारणम्
 ॥ ६१३ ॥ शुचि भूषयति श्रुत वपु प्रशमस्तस भवत्यल
 क्रिया । प्रशमामरण पराक्रम स नयापादितसिद्धिभूषण
 ॥ ६१४ ॥ यो हि वेदे च शास्त्रे च ग्रन्थधारणतत्पर ।
 न च ग्रन्थार्थतत्त्वज्ञस्तस्य तद्वारण वृथा ॥ ६१५ ॥
 रुजन्ति हि शरीराणि रोगा शारीरमानसा । सायका इव
 तीक्ष्णाप्रा प्रयुक्ता दृढघन्विभि ॥ ६१६ ॥ भारं स
 वहते तस्य ग्रन्थस्यार्थे न वेत्ति य । वस्तुग्रन्थार्थतत्त्वो
 नाश ग्रन्थागमो वृथा ॥ ६१७ ॥ रम्याणि वीक्ष्य मधुराश्र
 निशम्य शब्दान्मर्षुत्सुकीभवति यत्सुखितेऽपि जनु ।
 तच्चेतसा स्मरति नूनमवोधेषु वै भावस्थिराणि जननात्तर
 सौहृदानि ॥ ६१८ ॥ सत्पुत्रो मायया भता भर्ता भार्या
 तथैव च । यस्मिन्नेव कुले नित्यं कल्याण तत्र वै ध्रुवम्
 ॥ ६१९ ॥ शीतमीताश्रये विप्रा रणमीताश्रय क्षत्रिया ।
 अग्निमीता च या नारी त्रय स्वग न याति हि ॥ ६२० ॥
 विपत्तिप्रव्ययो दक्षो नित्यसुस्थानवासर । अप्रमत्तो
 विनीतात्मा नित्यं भद्राणि पश्यति ॥ ६२१ ॥ रसायन
 विद्वेश्वै सप्रयुक्तरसायना । दृश्यते नृजया भद्राऽन्या
 नागैरिवोत्तमै ॥ ६२२ ॥ योऽथक्वामस्य वचन प्रातिकृत्याश्र
 मृत्यते । दृष्टोति चातुष्टलानि द्विपता वशमेति स
 ॥ ६२३ ॥ लक्ष्म्या लक्ष्मीनता लोके निरादिन्या च किं
 तया । वन्धुमिश्र सुदृष्टिश्च विश्रन्धय या नूनं सुख्यते ॥ ६२४ ॥
 रक्षेत्कन्या पिता मित्रा पी पुत्रस्तु वापि वै । अभावे
 ज्ञातवशेषा न सातत्र्य घचित् स्त्रिया ॥ ६२५ ॥ लक्ष्मी
 धर्मेश्र सतान कीर्तिश्चातुष्यैवभवत् । वर्धते दयया नित्य
 रात्रभूतदया कुरु ॥ ६२६ ॥ प्रतिदिवस याति स्थ
 यमन्त्रयाताहतेन शिदिरधी । बुद्धियुद्धिमतामपि कुटुम्ब
 भारस चित्ताभि ॥ ६२७ ॥ रम्या रागा यदि कुटुम्ब
 स्त्यामोगाय निच वरुने वाणी मरुत्प्रिता वेश्रमे विच
 श्रुति । यदि सद्गो वपुषि दृढता सन्धुले जन पुत्र

धिषिध्द्रादनशनवयं सर्गमेकान्तदुर्गम् ॥ ६२८ ॥ पूर्णा-
पूर्णं माने परिचितजनवशं तथा नित्यम् । मिथ्याकथय
कथनं प्रकृतिरियं स्वात्किराटानाम् ॥ ६२९ ॥ विवेकिन-
मनुप्रासा गुणा यान्ति मनोज्ञताम् । सुतपं रत्नमाभाति
चामीकरनियोजितम् ॥ ६३० ॥ पूर्णन्दुमालोक्य यथा
प्रीतिमाञ्जायते नरः । एवं यत्र प्रजाः सर्वा निर्घृतास्तच्छशि-
व्रतम् ॥ ६३१ ॥ सत्कृता ललिताश्चैव वैदेहि प्राकृताः
स्त्रियः । दरिद्रमवमन्यन्ते मर्तारं न तु सत्स्त्रियः ॥ ६३२ ॥
कश्चित्तरति काष्ठेन सुगम्भीरं महानदीम् । स तारयति
तत्काष्ठं स च काष्ठेन तारयते ॥ ६३३ ॥ कुमुदान्येव शशाङ्कः
सविता बोधयति पङ्कजान्येव । वशिना हि परपरिग्रह-
संश्लेषपरान्मुखी वृष्टिः ॥ ६३४ ॥ निर्गल्य न विशेद्भयो
महतां दन्तिदन्तवत् । कूर्मश्रीवेव नीचानां वच आयाति
याति च ॥ ६३५ ॥ बालिवास्तु नरो नित्यं वैद्व्यं योऽनुवर्तते ।
स मञ्जलवशः शोके भारकान्तेव नौजले ॥ ६३६ ॥ कुपुत्रे
मास्ति विश्वासः कुमार्यायां कृतो रतिः । कुप्राप्ये निर्घृति-
नास्ति कुद्वेषो नास्ति जीविका ॥ ६३७ ॥ जीवितं च शरीरेण
जात्यैव सह जायते । उभे सह विवर्तते उभे सह
विनश्यते ॥ ६३८ ॥ प्रज्ञाशरेणामिह तस्य जन्तोश्चित्सकाः
सन्ति न चोपधानि । न होममन्त्रा न च मन्त्रालानि नाध्वरेणा
नाप्यगदाः सुसिद्धाः ॥ ६३९ ॥ वन्धनानि खलु सन्ति बहूनि
प्रेमरज्जु दृढवन्धनसुक्तम् । दारुमेदनिपुणोऽपि पञ्चि-
नित्यिकयो मरति पङ्कजकोरो ॥ ६४० ॥ भार्या हि परमो धर्मः
पुरपत्सह पत्रते । असहायस्य लोकेऽक्षिण्डोक्यात्रासहायिनी
॥ ६४१ ॥ कोशदंढमियं दधाति नलिनी कादम्बचञ्चूक्षत
धत्ते चूतयता नवं क्रिसलयं पुंस्कोकिलासादितम् ।
इत्याकर्ण मिथः सखीजनवचः सा दीर्घकायास्तते चैलान्तेन
तिरोदधे सनततं विम्बाघरं पाणिना ॥ ६४२ ॥ जानाति
विश्वासयितुं मनुष्यान्विज्ञातदोषेषु दधाति दण्डम् ।
जानाति मात्रां च तथा धर्मां च तं तादृशं श्रीश्रुयते समप्रा
॥ ६४३ ॥ एकाग्रः सादविद्युतो नित्यं विवरदर्शकः ।
राजधित्यं सपत्नेषु नित्योद्दिग्धः समाचरेत् ॥ ६४४ ॥ कर्म-
भूमिमां प्राप्य कर्तव्यं कर्म यच्छुभम् । अशिर्वायुश्च
सोमश्च कर्मणां फलभागिनः ॥ ६४५ ॥ न किञ्चित्सहसा
कार्यं कार्यं कार्यविदा क्वचित् । क्रियते चेद्विनिश्चयेव तस्य
श्रेयः करस्थितम् ॥ ६४६ ॥ दातारो यदि कल्पशारिभिरलं
यद्यर्चिनः किं तृणैर्जातिश्रेयदनलेन किं यदि सुहृद्विष्यैवधैः
किं फलम् । किं कर्पूरसालकया यदि द्योः पन्थानमेति
प्रिया संसारे नसतीन्द्रजालमपरं यद्यस्ति तेनापि किम्
॥ ६४७ ॥ एकान्ते सुखमासता परतरं चेतः समाधीयतां
प्राणात्मना सुसमीक्ष्यतां जगदिदं तद्यपिदं दृश्यताम् ।

प्राक्रमं प्रविलोप्यतां चित्तिवलाञ्छानुत्तरे क्षिप्यतां प्रारब्धं
तिह सुन्यतामथ परब्रह्मत्वनास्थीयताम् ॥ ६४८ ॥ धूमा-
द्वादमलीमसाच्छुचि पयः सुते घनसोद्गमो लोहस्वातिशितस्य
जातिरचलात्कुण्डाममालामयात् । किं चाल्यन्तजडाजला-
द्युतिप्रतो ज्वालाध्वजसोद्गमो जन्मावप्यनुकारिणो न महतां
सत्यं सभावाः क्वचित् ॥ ६४९ ॥ मृतानामपरः कश्चिद्वि-
सायां सततोत्थितः । वधनयायां च लोकस्य स मुखेष्वेव
जीर्यते ॥ ६५० ॥ एकाभिपप्रमवमेव सहोदराणामुज्ज्वलन्ते
जगति वैरमिति प्रसिद्धम् । पृथ्वीनिमित्तमभवत्कुराण्डवानां
तीव्रस्तथा हि भुवनक्षयकृद्दिरोधः ॥ ६५१ ॥ ते पिबन्तः
क्यायांश्च सर्षपी विविधानि च । दृश्यन्ते जरया भग्ना
नगा नागैरियोसमैः ॥ ६५२ ॥ न कालस्य प्रियः कश्चिन्न
द्वेष्यः कुरुसत्तम । न मध्यस्यः क्वचित्कालः सर्वे कालः
प्रकर्षति ॥ ६५३ ॥ एकाकिना न गन्तव्यं यदि कार्य-
शतान्यपि । कर्कटीजन्तुमात्रेण कालसर्षो निपातितः
॥ ६५४ ॥ न दानैः शुष्यते नारी नोपवासशतैरपि । न
तीर्थसेवया तद्गद्गत्तः पादोदकैर्यथा ॥ ६५५ ॥ भैषज्यमेत-
द्दुःखस्य यदेतन्नानुचिन्तयेत् । चिन्त्यमानं हि न व्येति
भूयश्चापि प्रवर्षते ॥ ६५६ ॥ न दिष्टमप्यतिक्रान्तुं शक्यं
भूतेन केनचित् । दिष्टमेव भुवं मन्ये पौरुषं तु निरर्थकम्
॥ ६५७ ॥ भिषजो भेषजं कर्तुं कसादिच्छन्ति रोगिणाम् ।
यदि कालेन पच्यन्ते भेषजैः किं प्रयोजनम् ॥ ६५८ ॥
भार्या यत्नं गृहे नित्यमतीव परिगर्विता । तस्य लक्ष्मीः
क्षयं याति कृष्णपक्षे यथा शशी ॥ ६५९ ॥ न कर्मणा
लभ्यते नेज्यया वा नाप्यस्ति दाता पुरुषस्य कश्चित् ।
पर्याययोगाद्विहितं विधात्रा कालेन सर्वं लभते मनुष्यः
॥ ६६० ॥ भोक्तुं पुरुषकारेण दुष्टस्त्रियमिव श्रियम् ।
व्यवसायं सदैवेच्छेन्नहि हीनवदाचरेत् ॥ ६६१ ॥ धूमयन्ते
व्यपेतानि ज्वलन्ति सहितानि च । घृतराष्ट्रोस्तुकानीव
ज्ञातयो भरतर्षभ ॥ ६६२ ॥ कुर्मः क्लिबपमेतदेव हृदये
कृतेति कौतूहलात्सैरिष्यः क्षितिपाश्च धिक्चलतां क्रौर्यं
च कुर्वुः सङ्कृतं । पात्रकान्तपियो भवन्त्यथ यथा नान्त्या-
न्सुशुश्रुणोऽपि ता दृश्यन्ते न च ते यथा स्वपितरो भ्रन्तोऽपि
शान्तत्रयाः ॥ ६६३ ॥ दुर्मिक्षादेव दुर्मिक्षं क्लेशाल्लेशं
मयाद्भयम् । मृतेभ्यः प्रमृतं यान्ति दरिद्राः पापकारिणः
॥ ६६४ ॥ बहवोऽविनयाग्रहा राजानः सपरिच्छदाः ।
वनत्या अपि राजधानि विनयात्मतिपेदिरे ॥ ६६५ ॥ जल-
रेखा खलुप्रीतिर्धर्षारिघटस्थता । शिरसा धार्यमाणोऽपि
खलुः खलुखलायते ॥ ६६६ ॥ जीवन्तं मृतवन्मन्ये देहिनं
धर्मवर्जितम् । मृतो धर्मेण संदुक्तो दीर्घजीवी न संशयः
॥ ६६७ ॥ न वाचा दुर्गमः पारः कार्याणां राक्षसाधम ।

कार्याणां कर्मणा पारं यो गच्छति स बुद्धिमान् ॥ ६६८ ॥
 नयेन जाप्रत्यनिशं नरेश्वरे सुखं स्वपत्नीह निराधयः प्रजाः ।
 प्रमत्तचित्ते स्वपत्नीह संभ्रमात्प्रजागरेणास्य जगत्पृथ्व्यते
 ॥ ६६९ ॥ चिता दहति निर्ज्वलं चिन्ता जीवं दहत्यहो ।
 विन्दुनैवाधिका चिन्ता चितात्पत्य हि भूतले ॥ ६७० ॥
 न कुलं वृत्तहीनस्य प्रमाणमिति मे मतिः । अन्येष्वपि हि
 जानातां वृत्तमेव विशिष्यते ॥ ६७१ ॥ दुर्बुद्धिमकृतप्रशं
 छन्नं कूपं तृणैरिव । विवर्जयेत् मेधावी तस्मिन्मैत्री प्रणश्यति
 ॥ ६७२ ॥ न सा प्रीतिर्दिविष्यत्य सर्वकामानुपश्रुतः ।
 संभवेद्यथा परा प्रीतिर्गङ्गायाः पुलिने वृणाम् ॥ ६७३ ॥
 तीर्थस्थितः स्वकुलजास्तिमिरति मुञ्चेत् मौनी वकस्तिमिमुपेत्य
 वनान्तवासी । व्याधो निहन्ति तु वकं प्रभवन्ति ते ते
 पात्राण्युत्पुंपरि वञ्चनचक्रुतायाम् ॥ ६७४ ॥ एतल्लब्धमिदं
 च लभ्यमधिकं तन्मूलकम्यं ततो लभ्यं चापरमित्यनारतमहो
 लम्यं धनं श्यायसि । नैतद्वेत्सि पुनर्भवन्तमचिरादाशापिशाचो
 वलासर्वप्रासमित्यं । अस्तिष्यति महामोहन्यकारावृत्तम्
 ॥ ६७५ ॥ पूर्वं संमानना यत्र पश्चाच्चैव विमानना । जहा-
 त्तसत्त्ववान्स्थानं शत्रोः संमानितोऽपि सन् ॥ ६७६ ॥
 धर्मादर्शः प्रभवति धर्मात्प्रभवते सुखम् । धर्मेण लभ्यते सर्वं
 धर्मसामिदं जगत् ॥ ६७७ ॥ न वैराग्यमिजानन्ति
 गुणान्धस्यन्ति नागुणान् । विरोधं नाधिगच्छन्ति ये त
 उत्तमपूरुषाः ॥ ६७८ ॥ क्षीणो रविमवति शशी वृद्धौ च
 वर्धयति पयसां नाभम् । अन्ये विपदि सहाया धनिनां
 श्रियमनुभवन्त्यन्ये ॥ ६७९ ॥ कुमार्थं च कुपुत्रं च कुराजानं
 कुसौहृदम् । कुसंवन्धं कुदेशं च दूरतः परिवर्जयेत्
 ॥ ६८० ॥ किं कुलेन विशालेन शीलमेवाव कारणम् ।
 कृमयः किं न जायन्ते कुसुमेपु सुगन्धिषु ॥ ६८१ ॥
 नहि कस्य प्रियः क्रो वा विप्रियो वा जगत्रये । काले
 कार्यवशात्सर्वे भवन्त्येवाप्रियाः प्रियाः ॥ ६८२ ॥ तीक्ष्णो-
 पायमान्तगम्योऽपि योऽर्थस्तसाप्यादौ संश्रयः साधुशुक्तः ।
 उषुद्गामः सारभूतो वनानां सालोऽप्यर्च्यं चिच्छते पादपेन्द्रः
 ॥ ६८३ ॥ नापितस्य गृहे क्षौरं पापाणे गन्धलेनम् ।
 आत्मरूपं जले पश्यन् शकसापि श्रियं हरेत् ॥ ६८४ ॥
 पुत्राभ्यो नरकायसात्रायते पितरं सुतः । तसात्पुत्र इति
 श्लोकः स्वयमेव स्वयंमुखा ॥ ६८५ ॥ धर्मस्थाने श्मशाने
 च रोणिनां या मतिर्भवेत् । सा सर्वदैव तिष्ठेशेक्तो
 न मुच्येत बन्धनात् ॥ ६८६ ॥ कालो हेतुं विकुरुते स्वयं-

स्तमनुवर्तते । स्वार्थं प्राज्ञोऽभिजानति प्राज्ञं लोकोऽनुवर्तते
 ॥ ६८७ ॥ न खे मुखे वै कुरुते प्रहर्षे नान्यस्य दुःखे
 भवति प्रहृष्टः । दत्त्वा न पश्चात्कुरुतेऽनुतापं स कथ्यते
 संपुरुषार्थशीलः ॥ ६८८ ॥ तिलाद्यं स्वीयभागश्च नि.सारं
 वदरीफलम् । आहारत्वरतः श्रेयो धृतिः परगृहादपि
 ॥ ६८९ ॥ धर्म एव ह्यन्यो नान्यः स्वर्गं श्रेयसि गच्छताम् ।
 सैव नौः सागरत्सेव वणिजः पारमिच्छतः ॥ ६९० ॥ न
 स्कन्दते न व्यथते न विनश्यति कर्हिचित् । वरिष्ठमसि-
 होत्रेभ्यो ब्राह्मणस्य मुखे हुतम् ॥ ६९१ ॥ दोग्धव्यं न च
 मित्रेषु न विश्वस्तेषु कर्हिचित् । येषां चाज्ञानि मुञ्जते यत्र
 च स्वात्मतिश्रयः ॥ ६९२ ॥ किं करिष्यति संसर्गः स्वभावो
 दुरतिक्रमः । परयाप्रकलसंसर्गां कपायो मधुः कुतः
 ॥ ६९३ ॥ धार्मात्मनः शुभैर्दृष्टैः ऋतुमिश्रासदक्षिणैः । धृतपापा
 गताः स्वर्गं पितामहनिषवितम् ॥ ६९४ ॥ न विश्वासाज्जातु
 परस्य मोहे गच्छेन्नरश्चेतयानो विकाले । न चखरे निशि
 तिष्ठेन्निरुद्धो न राजकाम्यां योपितं प्रार्थयति ॥ ६९५ ॥
 बध्यन्ते न ह्यविश्वस्ताः शत्रुभिर्दुर्बला अपि । विश्वस्तास्तु
 बध्यन्ते बलवन्तोऽपि दुर्बलैः ॥ ६९६ ॥ न वैरमुद्दीपयति
 प्रशान्तं न दर्पमारोहति फालि मेति । न दुर्गतोऽस्मीति
 करोत्यकार्यं तमार्यशीलं परमाहुरार्याः ॥ ६९७ ॥ काले
 मृदुर्यो भयति काले भवति दारुणः । प्रसाधयति कृत्यानि
 शत्रुं चाप्यचितिष्ठति ॥ ६९८ ॥ चिकीर्षितं विप्रकृतं च
 यस्य नान्ये जनाः कर्म जानन्ति किञ्चित् । मन्त्रे गुणे
 सम्यगनुष्ठिते च नात्योऽप्यस्य च्यवते कश्चिदर्थः ॥ ६९९ ॥
 धनेनाधर्मलब्धेन यच्छिद्रमपिधीयते । असंवृतं तद्ववति
 ततोऽन्यद्वदवीर्यते ॥ ७०० ॥ मदरक्तस्य हंसस्य कोकिलस्य
 गिखण्डिनः । हरन्ति न तथा वाचो यथा साधु विप्रधिताम्
 ॥ ७०१ ॥ न स्पृशत्याधुर्धं जातु न स्त्रीणां स्तनमण्डलम् ।
 अमनुष्यस्य कसापि हस्तोऽयं न क्लिष्टफलः ॥ ७०२ ॥
 कोशमूलो हि राजेति प्रवादः सार्वलौकिकः । एतत्सर्वं
 जहतीतिह कोशव्यसनवाचुषः ॥ ७०३ ॥ कालेन शीघ्रः
 प्रवहन्ति वाताः कालेन वृष्टिर्जलदानुवैति । कालेन प्रभो-
 रालवज्जलं च कालेन पुष्प्यन्ति नगा वनेषु ॥ ७०४ ॥
 स्वमेव धातुः पूर्वोऽसि त्वमेव प्रत्ययः परः । अनास्यतां न
 ते किञ्चिन्नय केनोपमीयसे ॥ ७०५ ॥ क्षीरिण्यः सन्तु गावो
 भवतु वसुमती सर्वसंपन्नसया पर्जन्याः कालवर्षी सत्त्वजन-
 मनोमन्दिनो बान्तु वाताः । मोदन्तां जन्मभाजः सततमभिमतं
 ब्राह्मणाः सन्तु सन्तः श्रीमन्तः पान्तु पृथ्वीं प्रथमितरिपवो
 धर्मनिधायश्च भूपाः ॥ ७०६ ॥

इति श्रीसुभाषितरत्नभाण्डागारे सप्तमं संकीर्णप्रकरणम् ॥

समाप्तोऽयं ग्रन्थः

सुभाषितरत्नखण्डमञ्जूषा

अकाण्डपातोपनता न कं लक्ष्मीर्विमोहयेत् । (क० स०)
 अकालमेघवद्विचमकसादेति याति च । (क० स०)
 अकृत्यं मन्यते कृत्यम् । (प० त०)
 अक्षोभ्यतेव महतां महत्त्वस्य हि लक्षणम् । (क० स०)
 अगच्छन्वैनतेयोऽपि पद्मेकं न गच्छति ।
 अगम्यं मन्यते सुगम् ।
 अगाधजलसंचारी न गर्वं याति रोहितः । (प० त०)
 अगुणस्य ह्यं रूपम् ।
 अद्भ्यमाख्या सुप्तं हि हत्वा किं नाम पौरुषम् ।
 अद्भ्यं कृतं सुकृतिनः परिपालयन्ति ।
 अचिन्त्यं शीलगुणानां चरितं कुलयोपिताम् । (क० स०)
 अचिन्त्यं हि फलं सूते सद्यः सुकृतपादपः । (क० स०)
 अचिन्त्यो धत दैवेनाप्यापातः सुप्तदुःखयोः । (क० स०)
 अचिरांशुविलासचञ्चला ननु लक्ष्मीः फलमानुषङ्गिकम् ।
 अजागलस्तनस्यैव तस्य जन्म निरयंकम् । (प० त०)
 अजानतो हठाङ्कुर्यन्त्याज्ञमानी विनश्यति । (क० स०)
 अजीर्णं भोजनं विषम् । (दि०)
 अज्वा कस्य नामेह नोपहासाय जायते । (क० स०)
 अज्ञानाभूवचेतसामतिदरां क्रोडयन्तिरश्वां शुभैः ।
 अतस्यां कुट्टनी धूरचरणा हि विधेरपि । (क० स०)
 अतिदानादतिर्बन्धः । (भाग०)
 अतिपरिषदाद्वज्रा संततगमनादनादरो भवति ।
 अतिमुक्तिरनीरोक्तिः सद्यः प्राणापहारिणी ।
 अतिशोभो न कर्तव्यश्चक्रं भ्रमति मत्तके । (प० त०)
 अति सर्वत्र वर्जयेत् । (प० त०)
 अतृणे पतिनो घट्टिः भव्यमेवोपनाम्यति । (प० त०)
 अत्याकृद्धो हि नारीगामकालशो मनोभवः । (र० व०)
 अत्युच्चैर्भवति लघीयतां हि घातय्यम् । (दि० व०)
 अत्यास्य तापेषु कृतेऽश्रमासे समुन्मिसीलेव चिराय चक्षुः ।
 अदाता वंसादोषेण ।
 अधरेष्वमृतं हि बोधितां द्विदि ह्यलाहलमेव केवलम् ।
 अधर्मेयुद्धेन जयं को ह्यिच्छेत्प्रियायो भवन् । (क० स०)
 अधर्मे विपश्यन्त्य पश्यते स्वादु किं फलम् । (क० स०)
 अधिक्त्वाधिकं फलम् ।
 अनन्या धात्रिणां जरा । (प० त०)
 अनन्तापुण्यस्य मघोर्हि सूते द्विरेकमान्सा सविशेषसहा । (क० स०)
 अनन्यगामिनी पुंसां कीर्तिरिका पतिवता ।
 अनपायिनि संश्रयक्षुमे गजमङ्गे पतनाय यष्टरी । (क० स०)

अनपेक्ष्य गुणागुणौ जनः स्वरुचिं निश्चयतोऽनुधावति ।
 (दि० व०)
 अनवसरे याचितमिति सत्पात्रमपि कुप्यते दाता ।
 अनाया कृच्छ्रपतिता विदेशे स्त्री करोति किम् । (क० स०)
 अनार्यः परदारव्यवहारः । (अ० शा०)
 अनार्यैरुद्येन पथा प्रवृत्तानां शिवं कुतः । (क० स०)
 अनार्यसंगमादुरं विरोधोऽपि समं महात्मभिः । (कि० अ०)
 अनाश्रया न शोभन्ते पण्डिता वनिता लताः ।
 अनियुक्तोऽपि च मूयाद्यदीच्छेत्स्वामिनो हितम् । (क० स०)
 अनिर्वर्णनीयं परकलत्रम् । (अ० शा०)
 अनिश्रितावाधि धाराः सहन्ते विरहं चिरम् । (क० स०)
 अनुकृतेऽपि कलत्रे नीचः परदारलम्पटो भवति ।
 अनुगृह्णन्ति हि प्रायो देवता अपि तादृशम् । (क० स०)
 अनुत्सेकः रज्जु विक्रमालंकारः ।
 अनुभवति हि मूर्खां पादपस्तीव्रमुष्णं शमयति परितपं
 छायाया संश्रितानाम् । (अ० शा०)
 अनुसारागपरायताः कुर्वन्ते किं न बोधितः । (क० स०)
 अनुसारागमनसं विचारः सहसा कुतः । (क० स०)
 अनुसृत्य सतां वार्ता यत्सह्यमपि बद्धम् ।
 अनुहुंङ्कुरुते धनध्वनिं नहि गोमायुह्वानि केसरी ।
 (दि० व०)
 अन्तरापाति हि श्रेयः कार्यसंपत्तिस्त्वचकम् । (क० स०)
 अन्तर्विषमया श्रेया बहिश्चैव मनोरमाः । (प० त०)
 अन्तःसारविधौ गानामुपदेशो न विद्यते ।
 अन्धस्य दीपो बधिरस्य गीतम् ।
 अन्धस्माद्विच्छिन्नपदो नीचः प्रायेण दुःसहो भवति ।
 अन्ध्यायं कुरुते यदा शितिविधिः कल्लं निरोकुं क्षमः ।
 अन्धोन्मयसो भाजननादभूय साधारणो भूपणभूष्यभावः ।
 अपये पदमर्पयन्ति हि श्रुतवन्तोऽपि रजोनिमीलिताः ।
 (र० व०)
 अपन्यान्ते तु गच्छन्ते सोदरोऽपि विमुञ्चति ।
 अपयाद एव सुलभो ब्रह्मपुंगो वरतः ।
 अपायो मन्तकस्यो हि विषयमन्त्रचेतसाम् । (क० स०)
 अपां हि वृत्ताय न वारिधारा स्वादुः सुगन्धिः स्वदते
 तुषारा । (नै० च०)
 अपि गह्वरजलस्नानादप्यः केसाः कुशायते ।
 अपि प्राया रोदित्यपि दलति धनस्य हृदयम् । (भा० मा०)
 अपि पन्थन्वतिर्वैद्यः किं करोति गतायुषि ।
 अपि सुदसुपयान्तो वाग्बिलानैः स्वकीयैः परभगितिपु
 तृप्तिं यान्ति सन्तः कियन्तः ।
 अपि स्वदेहातिक्रमतेभिन्नवार्थार्थोद्योयनानां हि यतो गरीयः ।
 (र० व०)

१ एतत्संविधिः किञ्चिद्दानां निवारणं 'साङ्केतिकविद्वारिचयाय' अत्रापेक्ष्यम् ।

अणुग्रस्य गृहं शून्यम् ।
 अणुदोऽपि हितं मृदात् यस्य नेच्छेत् परामवम् ।
 अपेक्षन्ते हि विषदः किं पेलवमपेलवम् । (क० स०)
 अप्यप्रसिद्धं यदासे हि पुंसांमनन्यसाधारणमेव कर्म ।
 (कु० सं०)
 अप्रकटीकृतदानिकः शकोऽपि जनमिरस्त्रियं लभते ।
 अप्राप्यं नाम नेहास्ति धीरस्य व्यवसायिनः । (क० स०)
 अश्रियस्य च अप्यस्य वक्ता श्रोता च दुर्लभः । (प० त०)
 अवला यत्र प्रबला ।
 अतुङ्गु चित्तमप्राप्यं विसम्भं प्रभविष्युषु । (क० स०)
 अभर्ष्यं मन्यते भक्ष्यम् ।
 अभद्रं भद्रं वा विधिचित्तित्तुन्मूलयति कः ।
 अभितस्तमयोऽपि मादर्यं भजते कैव कथा शरीरिषु ।
 (र० वं०)
 अभोगस्य हृतं धनम् । (प० त०)
 अभ्यर्थनामङ्ग सयेन साधुर्माध्यस्थमिष्टेऽप्यवलम्बतेऽर्थं ।
 (कु० सं०)
 अभ्यागतो यत्र न तत्र लक्ष्मीः ।
 अभयपेणः शोणितकाल्प्या किं यदा स्पृशन्तं दशति द्विजिह्वः ।
 (र० वं०)
 अमृतं क्षीरभोजनम् ।
 अमृतं म्रियदर्शनम् ।
 अमृतं राजसंभोगम् ।
 अमृतं शिशिरे वह्निः ।
 अमृतापते हि स्तुतयः सुकर्मणाम् । (कि० अ०)
 अमोघो देवतानां च प्रसादः किं न साधयेत् । (क० स०)
 अमृगभो हि जीमूतश्चाकैरभिनन्दते । (र० वं०)
 अयमथः पताकेयमयवा थीरघोषणम् ।
 अयशोभीरथः किं न बुधैते यव साधवः । (क० स०)
 अयाच्यो नार्तानामनुपकरणीयो न महवाम् ।
 अयातपूर्वा परिवादगोचरं सतां हि वाणी गुणमेव भायते ।
 (कि० अ०)
 अयि खलु विषमः पुराष्टतानां भवति हि जन्तुषु कर्मणां
 विपाकः ।
 अयोविकारो स्वरितव्यमिष्यते बुतोऽयसां तिस्रसरष्टवा-
 मरि । (वे० अ०)
 अरिषु हि विजयाधिपिनः क्षितीया विटपति सोपधि संधि-
 दूषणानि । (कि० अ०)
 अरंयुद्धं महतां शत्रोचरः । (कि० अ०)
 अर्षभारयनी वाणी भजते कामपि धियम् ।
 अर्षमनर्थं भावय निश्चं नास्ति ततः सुखलेनः मरुम् ।
 (प० पं०)
 अर्षार्थी जीवहीकोऽर्थं । (प० त०)
 अर्षापुराणां न गृह्णं बन्धुः ।

अर्थिनि जने स्वामि विना श्रीश्च का ।
 अर्थेन बलवान् सर्वैः । (प० त०)
 अर्थो हि कन्या परकीय एव । (अ० शा०)
 अर्थमात्रालापवेनापि पुत्रोत्सवं मन्यन्ते वैयाकरणाः ।
 अर्थो यदो धोयसुपैति नूनम् ।
 अलक्ष्यशाणोत्कपणा नृपाणां न जातु मौलौ मण्यो
 वसन्त ।
 अलोकसामान्यमविन्यहेतुं द्विपन्ति मन्दाश्चरितं महा-
 त्मनाम् । (कु० सं०)
 अल्पधीनं हृतं क्षेत्रम् ।
 अल्पविधो महागर्वी ।
 अल्पश्च कालो बहवश्च विद्याः ।
 अल्पसत्त्वेपु धीराणामवज्ञैव हि क्षोभते । (क० त०)
 अल्पस्य हेतोर्वहु हातुमिच्छन्विचारमूढः प्रतिभासि मे
 स्वम् । (र० वं०)
 अल्पशररमणीयं यः कथयति निश्चितं स खलु वागी ।
 अल्पीयसोऽप्यामयतुल्यवृत्तेर्माहापकाराय रिपोर्विदूषः ।
 (कि० अ०)
 अवसाययितुं क्षमाः सुखं न विधेयेषु विदोयसंपदः ।
 (कि० अ०)
 अवस्तुनि कृतक्रेणो मूर्खो वात्यवहास्यताम् । (क० स०)
 अत्रिचार्यं प्रभूणां हि सुचेर्वोष्यं स्वमत्रिणः । (क० स०)
 अत्रिज्ञतेऽपि बन्धो हि बलात्प्रह्लादते मनः । (कि० अ०)
 अत्रिपाजीवनं शून्यम् ।
 अत्रिनीता रिषुर्भार्या ।
 अत्रिधर्मो लोकतत्राधिकारः । (अ० शा०)
 अत्र्यवस्थितचित्तस्य प्रसादोऽपि भयंकरः । (वर्ग०)
 अत्र्याक्षेपो भविष्यन्त्याः कार्यसिद्धेर्हि लक्षणम् । (र० वं०)
 अत्र्यापारेषु व्यापारं यो नरः कर्तुमिच्छति । (प० त०)
 अतानेरमृतस्य चोभयोर्वैशिनश्चास्त्रकुपराश्च योनयः ।
 (कु० सं०)
 अद्रीलं कस्य नाम स्वाद्य खलीकारकारणम् । (क० स०)
 अद्रीलं कस्य भूतये । (क० स०)
 अद्रीलस्य हृतं कुलम् ।
 अदोच्या हि पितुः कन्या सद्गुरुंप्रतिपादिता । (कु० सं०)
 अद्भुते स हि कल्प्याणं ध्वसने यो न मुद्यति । (क० स०)
 अग्नेयसे न वा कस्य विद्यानो दुर्जनं जने । (क० स०)
 अद्यः दार्षं दार्षं धीणा वाणी नरश्च नारी च । (प० त०)
 अद्या यस्य जयस्तस्य । (पा० नी०)
 अद्या यस्य यदास्तस्य ।
 असंग्रहा द्विजा मद्याः । (प० त०)
 असम्प्रेयी हि द्रोयाव कृच्छरायेव सेविता । (कि० अ०)
 असंभाष्या अपि भृजां भवन्तीह समागमाः । (क० स०)

असभोगो जरा स्त्रीणाम् ।
 असता सङ्गदोषेण साधवो यान्ति विक्रियाम् ।
 असाध्य सत्यसाध्वीना किमस्ति हि जगन्प्रये । (क० स०)
 असाध्य साधपत्यर्षं हेलयामिमुखो विधि । (क० स०)
 असारे दग्धसतारे सार सारङ्गलोचना ।
 असारेऽस्मिन्मये तावद्वावा पर्यन्तनीरसा । (क० स०)
 असिद्धार्यां निवर्तन्त न हि धीरा कृतोद्यमा । (क० स०)
 असिद्धेस्तु हता विद्या ।
 अस्थाने पतिता सनीव महतामेतादृशी स्यादिति ।
 अस्थिर जीवित् लोक । (हि०)
 अस्थिरा पुत्रदात्रश्च । (हि०)
 अस्थिरे धनयौवने । (हि०)
 अस्वर्ग्यं लोकत्रिद्विष्टम् ।
 अहह कलिकाल प्रभवति ।
 अहह कष्टमपण्डितता विधे । (भव०)
 अहह महता नि सीमानश्रितप्रविभूतय । (भव०)
 अहितो देहजो व्याधि ।
 अहो अतीव भोगात्ता कं नाम न विद्वन्प्रयेत् । (क० स०)
 अहो चित्राकारा नियतिरिय नीतिर्नयविद ।
 अहो दुर्नता बलवद्विरोधिता । (कि० अ०)
 अहो देवाभिरासना भ्रातोऽप्ययं पलायते । (क० स०)
 अहो नवनवाश्रयंनिर्माणे रतिको विधि । (क० स०)
 अहो रूपमहो ध्वनि । (हि०)
 अहो विधेरचिन्त्यैव गतिरद्वैतकर्मणाम् । (क० स०)
 अहो विधौ विपयैस्ते न विपयैस्वतीह निम् । (क० स०)
 अहो विनेन्द्रजातेन स्त्रीणा चेष्टा न विद्यते । (क० स०)
 अहो विश्वास्य वदयन्ते पूर्वैःश्लघमिरीश्वरा । (क० स०)
 अहो सहन्त यव नो परोदयम् ।
 आकण्ठजलमग्नोऽपि श्वा लिहत्येव जिह्वया ।
 आकर स्वपरभूरिकयाना प्रायसो हि सुह्रदो सहवास
 (नै० च०)
 आहृष्ट कामलोभाम्यामपाय को हि पश्यति । (क० स०)
 आचार प्रथमो धर्म । (म० रू०)
 आज्ञा गुरुणा ह्यविचारणया । (र० व०)
 आत्मसुद्धिं सुपायैव ।
 आत्मार्थं धृतिर्नां त्यजन् । (प० त०)
 आत्मेश्वरणां नहि जातु त्रिमा समाधिभेदप्रभवो भवन्ति ।
 (कृ० स०)
 आदानं हि विसर्गाय सता धारिसुचामिव । (र० व०)
 आदानसत्यरचन पश्चात्तावा हि कुक्षिय । (क० स०)
 आदौ साम प्रयोज्यम् । (प० त०)
 आपत्काले च कष्टेऽपि नोस्ताहसत्यज्यते सुधै । (क० स०)
 आपत्काल तु सप्रसे यन्मित्र मित्रमेव तत् । (प० त०)
 आपस्तु धीरान्पुरुषान्स्वयमायान्ति सपदः । (व० स०)

आपद्दय धन रक्षेद्दारात् रक्षेद्देवैरपि । (प० त०)
 आपदि येनापकृतं येन च हसित दशासु रिपयेषु । (प० त०)
 आपदि स्फुरति तत्रा यस्य धीर स एव हि । (व० स०)
 आपदेऽनुभयलोकरूपणी वर्तमानमपये हि दुर्मतिम् ।
 (वि० अ०)
 आपद्यपि त्याज्यं न सत्त्वं सपदेयिभिः । (क० स०)
 आपद्यपि सतीवृत्तं किं मुञ्चन्ति कुलक्षिय । (व० स०)
 आपद्यत्राणविक्रमै किं प्राणै पौरुषेण वा । (क० स०)
 आपद्यस्य विपयवासिन आविहरेण राज्ञा भवितव्यम् ।
 (अ० शा०)
 आपद्घातिप्रदानमफला सपदो ह्युत्तमानाम् । (मि० दू०)
 आपो वहन्तीह हि लोकयात्रा यया न मृतानि तथा
 पराणि । (नै० च०)
 आयुखापाति कल्याण कार्यसिद्धिं हि दासति । (क० स०)
 आयु दुःख व्यये दुःख धिगर्था कष्टसश्रया । (प० त०)
 आरब्धाः सप्तमासैव किं धीरैस्त्वज्यते क्रिया । (क० स०)
 आरब्धे हि सुदुष्करेऽपि महतां मध्ये विराम कुत ।
 (क० स०)
 आरम्भगुर्ना क्षयिणी क्रमेण लक्ष्मी पुरा वृद्धिमती च
 पश्चात् । (प० त०)
 आर्जवं हि कुटिलेषु न नीति । (नै० च०)
 आरक्ष्योपहता विद्या । (हि०)
 आयेष्टितो महासर्पेश्चन्दन किं विपायते ।
 आशाबन्ध कुसुमसदस्य प्रायसो ह्यङ्गनाना सद्यःपाति
 प्रणयि हृदय विप्रयोगे रणदि । (मि० दू०)
 आशु यत्नानि हि प्रेम प्राग्प्रन्मान्तरसत्त्व । (क० स०)
 आशुत्वो वेति कुर्त्तव्यं प्रभु को हि स्वमन्त्रिणाम् ।
 (क० स०)
 आसुर कुलमनादरणीयम् ।
 आहारे व्यवहारे च त्यक्तज्ञ सुखी भवेत् ।
 आहु सप्तपदी मैत्री ।
 आहृता हि विपयैकतानता ज्ञानधौतमनस न लिम्पति ।
 (नै० च०)
 इच्छादानपरोपकारेण पात्रानुरूप फलम् ।
 इतो भ्रष्टस्ततो भ्रष्ट ।
 इदं च नास्ति न परं च लभ्यत ।
 इन्द्रोऽपि लघुता याति स्वय प्रत्यापितेर्गुणै । (प० त०)
 इधनौषधगप्यमिस्त्वया नात्येति पूषणम् । (शि० व०)
 इष्ट धर्मेण योजयेत् । (प० त०)
 इष्टप्रवातजतितायबलाज्जनस्य दुःखानि नूनमतिमात्रा
 सुदुःसहानि । (अ० शा०)
 इष्टयुजानि शोकाणि ।
 इहामुत्र च नारीणां परमा हि गति पति । (क० स०)
 इन्द्र्या हि विकपरिपत्न्यनी । (क० स०)

ईश्वराणां हि विनोदरसिकं मनः । (कि० अ०)
 उच्छ्रायं नयति यदच्छयापि योगः । (क० स०)
 उत्पद्यन्ते विलीयन्ते ।
 उत्तरोत्तरशुभो हि विभूनां कोऽपि मञ्जुलतमः क्रमवादः । (नै० च०)
 उत्सवप्रियाः खलु मनुष्याः । (अ० शा०)
 उत्सहन्ते नहि क्षुद्रमुत्तमाः स्वजनापदम् । (क० स०)
 उत्साहैकधने हि वीरहृदये नामोति खेदोऽन्तरम् । (क० स०)
 उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम् । (हि०)
 उदारसर्वं वृणुते स्वयं हि श्रीरिवान्नना । (क० स०)
 उदारस्य तृणं विसम् ।
 उदिते तु सहस्राक्षौ न खद्योतो न चन्द्रमाः ।
 उदिते परमानन्दे नाहं न खं न वै जगत् ।
 उदिते पूर्वं कुसुमं ततः फलं घनोदमः प्राक्तदनन्तरं पयः । (अ० शा०)
 उद्धृती भवति कस्य वा भुवः श्रीवराहमपदाय योग्यता । (शि० व०)
 उद्यमेन विना राजस्य सिद्धान्ति मनोरथाः । (प० त०)
 उद्यमेन हि सिद्धान्ति कार्याणि न मनोरथैः । (प० त०)
 उद्योगः पुरुषलक्षणम् ।
 उद्योगिनं पुरुषसिंहमुपैति लक्ष्मीः । (प० त०)
 उद्धृतः क इव सुखावहः परेषाम् । (शि० व०)
 उद्धरेद्दोनात्मानं समर्थो धर्ममाचरेत् ।
 उद्धतो न सद्भवे तिरस्क्रियाम् ।
 उन्मादो मादृदोषेण ।
 उपकृत्य निसर्गनः परेषामुपरोधं नहि कुर्वते महान्तः । (शि० व०)
 उपदेशपराः परेष्वपि स्वविनाशाभिमुखेषु साधवः । (शि० व०)
 उपदेशो हि मूर्खाणां प्रकोपाय न शान्तये । (प० त०)
 उपपन्ना हि वारिषु प्रभुता सर्वतोमुखी । (अ० शा०)
 उपयुक्ते हि सारुण्ये प्रशमः सन्निरिव्यते । (क० स०)
 उपहितपरमप्रभावधानां न हि जयिनां तपसामलङ्घय-
 मति । (कि० अ०)
 उपार्थं चिन्तयेत् प्राज्ञः । (प० त०)
 उपायेन हि यत्कुर्यात् तत्र शक्यं पराक्रमैः । (प० त०)
 उपाजितानामर्थानां ह्याय एव हि रक्षणम् । (प० त०)
 उरुं सुकृवदीनं हि सुक्षेत्रेषु महत्फलम् । (क० स०)
 उष्णत्वमऽयातपसंप्रयोगच्छैत्यं हि यत्सा प्रकृतिजैल्यम् । (र० व०)
 उष्णो दहति चाद्गारः शीतः कृष्णायते श्वरम् । (प० त०)
 श्रणकृत्वा पिता शत्रुः । (प० त०)

ऋते कुर्यान्नोर्न हि मद्यत्तमर्हन्ति तेजांस्यपराणि हृष्यम् । (कु० स०)
 ऋते रवेः क्षालयितुं क्षमेत कः क्षपातमस्काण्डमलीमसं
 नयः । (शि० व०)
 ऋदिश्रित्तविकारिणी ।
 एकं मित्रं भूपतिर्वा यतिर्वा । (मर्०)
 एकग्रो हि बहिर्वृत्तिनिवृत्तसत्त्वमीक्षते । (क० स०)
 एका भार्या सुन्दरी वा दरी वा । (मर्०)
 एको देवः केशवो वा शिवो वा । (मर्०)
 एकोऽन्याश्रमहीनोऽपि लक्ष्मीं प्राप्नोति सत्त्ववाद् । (क० स०)
 एको वासः पट्टने वा वने वा । (मर्०)
 एको हि दोषो गुणसंनिपाते निमज्जतीन्दोः किरणैरिववाद् । (कु० स०)
 एवमाशाप्रहप्रसौः क्रीडन्ति धनिनोऽर्थिभिः । (हि०)
 एकचित्ते द्वयोरिव किमसाध्यं भवेदिति । (क० स०)
 औचित्यं गणयति को विशेषकायः । (शि० व०)
 क उष्णोदकेन नवमल्लिकां सिद्धति । (अ० शा०)
 कठिनाः खलु क्षियः । (कु० स०)
 कणशः क्षणशश्चैव विद्यामर्थं क साधयेत् ।
 कण्ठे सुधा वसति वै खलु सज्जनानाम् ।
 कथं हि लङ्घयते शूलैर्ग्रीहिकस्य प्रभोर्षेचः । (क० स०)
 कथंचिच्च हि दिव्यानां वीर्यं भजति मोघताम् । (क० स०)
 कथमपि भुवनेऽस्मिन्नादशाः संभवन्ति । (पृ०)
 कदर्याणां परे प्राणाः प्रायेण ह्यर्थसंचयाः । (क० स०)
 कदापि सत्पुरुषाः शोकवासाध्या न भवन्ति । (अ० शा०)
 कन्या नाम महद्दुःखं धिगहो महतामपि । (क० स०)
 कमलवनभूपा मधुकरः । (कि० अ०)
 कमिषेशते रमयितुं न गुणाः । (कि० अ०)
 करुणाद्रां हि सर्वस्य सन्तोऽकारणवान्यथाः । (क० स०)
 कर्तव्यं हि सतां धयः । (क० स०)
 कर्तव्यो महदाश्रयः । (प० त०)
 कर्मणो ज्ञानमतिरिच्यते ।
 कर्मदोषाद्द्विगता ।
 कर्मात्तुगो गच्छति जीव एकः । (प्रा०)
 कर्मयत्तं फलं पुंसाम् ।
 कलहान्दानि हर्म्याणि । (प० त०)
 कलारत्नं गाने । (पृ० प्र०)
 कलासीमा काव्यम् । (पृ० प्र०)
 कलौ वेदान्तिनो भान्ति फाल्गुने धालका इव ।
 कल्पयूक्षोऽन्यमन्यानां प्रायो याति पलाशताम् । (क० स०)
 कवयः किं न पश्यन्ति ।

कबले पतिता सद्यो वमयति ननु मक्षिकाश्चभोकारम् ।
 कष्टं शिष्टशक्तिरुक्ति कलौ कार्यमृच्छन्ति विद्याः ।
 कष्टं निर्धनिकस्य जीवितमहो दारैरपि त्यज्यते ।
 कष्टं हन्त मृगीदशां पतिगृहं प्रायेण कारागृहम् ।
 कष्टः खलु पराश्रयः ।
 कष्टाः कुलजलीकारहेतवो बत कुक्षियः । (क० स०)
 कष्टादपि कष्टतरं परगृहवासः पराश्रं च ।
 कष्टा हि कुटिलश्वश्रुपरवप्रवधूस्यतिः । (क० स०)
 कष्टो हि मान्यवज्जेहं राज्यलोभोऽतिवर्तते । (क० स०)
 कष्टो ह्यविनयक्रमः । (क० स०)
 कस्त्यागः स्वकुटुम्बपोषणविधान्यभ्ययं कुर्वतः ।
 कस्मिन्वा सजलगुणे गिरां पटुत्वम् । (शि० व०)
 कस्य नेष्टं हि यौवनम् । (क० स०)
 कस्यचिक्लिमपि नो हरणीयम् ।
 कस्य नाभ्युदये हेतुर्भवेत्साधुसमागमः । (क० स०)
 कस्य नोच्छृङ्खलं बाल्यं शुद्धसासनवर्जितम् । (क० स०)
 कस्य सत्सङ्गो न भवेच्छुभः । (क० स०)
 कस्यात्यन्तं सुखमुपनतं दुःखमेकान्तवतो वा नीचैर्गच्छत्युपरि
 च दशा चक्रनेमिक्रमेण । (मे० दू०)
 कस्याश्रस्तिरि चेतो हि विहितस्वैरसाहसम् । (क० स०)
 कः कालस्य न गोचरान्तरगतः । (भर्तृ०)
 कः परः प्रियवादिनाम् । (दि०)
 कः पैतमहगोलकेऽत्र निखिलैः संमानितो वर्तते ।
 कः प्राज्ञो धान्छति खेदं येदयासु सिकतासु च । (क० स०)
 कः शरीरनिर्वापयित्रीं शारदीं ज्योत्स्नां पटान्तेन वारयि-
 प्यति । (अ० शा०)
 कः सहकारभन्तरेणातिमुकलतां पहावित्तां सहते ।
 (अ० शा०)
 कः सुनुर्विनयं विना ।
 कः स्थानलाभे गुणः । (दि०)
 का कस्य परिदेवना ।
 काकाः किमपराध्यन्ति हंसैर्जग्धेषु शालिषु । (क० स०)
 काकोऽपि जीवति चिराय बलिं च शुद्धे । (प० त०)
 का नाम कुलजा हि स्त्री भर्तृद्वेहं करिष्यति । (क० स०)
 कान्ता रूपवती शशुः ।
 कान्ते कथं घटितवानुपलेन चेतः ।
 कामक्रोधी हि विप्राणां मोक्षद्वाराणालुभो । (क० स०)
 कामं न श्रेयसे कस्य संगमः पुण्यकर्मभिः । (क० स०)
 कामं व्यसनवृक्षस्य मूलं दुर्जनसंगतिः । (क० स०)
 कामातुराणां न अयं न लज्जा । (भर्तृ०)
 कामातो हि प्रकृतिरूपणाश्रेतनाचेतनेषु । (मे० दू०)
 कामिनश्च कुतो विद्या ।
 कायः कस्य न वल्लभः ।
 कार्यं निदानाधि गुणानधीते । (नै० च०)

कार्यान्ते ते च क्षाप्यन्त ।
 कालप्रयुक्ता खलु कर्मविद्विर्निज्ञापना भर्तृषु मिद्विमेनि ।
 (क० सं०)
 कालयुक्त्या द्वारिर्मित्रं जायते न च सत्यदा । (क० स०)
 कालस्य कुटिला गतिः ।
 काले खलु समारब्धाः फलं यद्गन्ति नीतयः । (१० बं०)
 काले दत्तं वरं ह्यल्पमकाले बहुनापि रिम् । (क० स०)
 कालेन फलते तीर्थं सद्यः साधुसमागमः । (भाग०)
 कालो ह्ययं निरवधिर्निपुला च पृथ्वी । (मा० मा०)
 का विद्या कवितां विना ।
 काश्मीरजस्य कटुतापि निरान्तरम्या ।
 का ह्यस्त्रिणी विना हंसं कश्च हंसोऽस्त्रिणीं विना । (क० स०)
 किं वा धाराधिरुहं हि जाह्नवं वेदजडे जने । (क० स०)
 किं वा भविष्यद्वरगलमसां रिभेसा च तं चेत्सहस्रकिरणो धुरि
 नाकरिष्यत् । (अ० शा०)
 किं वा सुलभपापा हि भवन्त्युन्मागं वृत्तयः । (क० स०)
 किं हि न भवेद्दीश्वरेच्छया । (क० स०)
 किं किं करोति न निरगलतां गता स्त्री ।
 किंचिरकालोपभोग्यानि यौवनालि धनानि च ।
 किं जीवितेन पुरुषस्य निरक्षरेण । (भर्तृ०)
 किं तद्विद्मि हि ससारं पर्यन्तविरसं हि यत् । (क० स०)
 किं दूरं व्यवसायिनाम् । (चा० नी०)
 किं न कुर्वन्ति योपितः । (भर्तृ०)
 किं न मश्नन्ति वायसाः ।
 किं नाम न सहन्ते हि भर्तृभक्ताः कुलाङ्गनाः । (क० स०)
 किमज्ञेयं हि धीमताम् । (क० स०)
 किमत्र चित्रं यदि विशाले शशाङ्कलेपामनुवर्तते ।
 (अ० शा०)
 किमदेयमुदाराणामुपकारिषु तुष्यताम् । (क० स०)
 किमलम्बं भगवति प्रसन्ने धीनिकेवने ।
 किमिदं हि मधुराणां मण्डनं नाकृतीनाम् । (अ० शा०)
 किमिदं हि शक्तिहर ससाध्यसामानम् । (शि० व०)
 किमिवावसादकरामात्मवताम् । (दि० अ०)
 किमिवास्ति यत्र सुकरं मनस्विभिः । (शि० अ०)
 किम्बु चोद्विताः प्रियहितापेक्षतः कृतितो भवन्ति सुद्वदः
 सुहृदाम् । (शि० व०)
 किं परस्य स गुणः समश्नुते पथ्यवृत्तिरपि यत्परोगिवाम् ।
 (शि० व०)
 किं मर्दितोऽपि कस्त्युं लघुनो याति सौरमम् ।
 किं मिष्टमद्यं खरसूकराणाम् ।
 कुकुरान्तं यतो नृणां ।
 कुकुरे को न पण्डितः ।
 कुगेहिनीं प्राप्य गृहे कुतः सुखम् ।
 कुण्डे कुण्डे नवं पयः ।

कुतः परस्मिन्पुहरे विहारः । (कि० अ०)
 कुतः शङ्का कलङ्कितः ।
 कुतः सत्यं च कामिनाम् ।
 कुतो विद्यार्थिनः सुखम् ।
 कुदेशमासाद्य कुतोऽर्थसंबन्धः ।
 कुदेशेऽपि जायन्ते कश्चिःकेचिन्महाशयाः । (क० स०)
 कृपात्रदानाच्च भवेद्दरिद्रः ।
 कृपुत्रमासाद्य कुतो जलाञ्जलिः ।
 कृपुत्रेण कुलं नष्टम् ।
 कृप्येको नातिपातितः ।
 कुभोजनं चोष्णतया विराजते ।
 कुभोज्येन दिनं नष्टम् ।
 क्रूरहृत्सहाये हि शृले शृत्यायते प्रभुः । (क० स०)
 कुराजन्तानि राजाणि । (प० त०)
 कुरूपता शीलतया विराजते ।
 कुरूपी बहुचेष्टिकः ।
 कुर्वन्त्यकालेऽभिभ्यर्क्ति न कार्योपेक्षिणो बुधाः । (क० स०)
 कुलवधूः का स्वामिभक्तिं विना ।
 कुले कश्चिद्दन्त्यः प्रभवति नरः श्लाघ्यमहिमा ।
 कुनस्रता शुभ्रतया विराजते ।
 कुनाक्यान्तं च सौहृदम् । (प० त०)
 कुशिष्यमध्यापयतः कुतो यथाः ।
 कृतव्रा धनलोभान्था नोपकारेक्षणक्षमाः । (क० स०)
 कृतज्ञानां शिबं कुतः । (क० स०)
 कृतज्ञाश्चिरसिद्धार्थां अपि अद्रयन्ति हि भुक्त्वा । (क० स०)
 कृतज्ञे सत्परीक्षारे प्रभौ सेवाऽफला कुतः । (क० स०)
 कृतार्थः स्वामिर्न द्वेष्टि । (प० त०)
 कृपणानुसारं च धनम् ।
 कृशो कस्यास्ति सौहृदम् ।
 कृश्यां दृष्ट्वापि खलु क्षितिमिच्छन्नेदो बीजप्ररोहजननीं
 ज्वलनः करोति । (र० व०)
 केचिद्ज्ञानतो नष्टाः ।
 केचिन्नष्टाः प्रमादतः ।
 केचिद्दृष्टेस्तु नाशिताः ।
 केनेत्यं परमार्थतोऽर्थवदिव प्रेमास्ति वामभुवाम् ।
 केवलोऽपि सुमगो नवास्तुदः किं पुनश्चिदशचापला-
 भिष्ठतः । (र० व०)
 के वा न स्युः परिभवपदं निष्फलारम्भयत्नाः । (मे० दू०)
 वेपां न स्यादभिमतफला प्रार्थना ह्युत्तमेपु । (मे० दू०)
 वेपां नैया कथय कविताकामिनी कौतुकय ।
 वेपां हि नापदां हेतुरतिलोभात्प्रबुद्धिता । (क० स०)
 को जानाति जनो जनार्दनमनोवृत्तिः कदा कीदृशी ।
 कोऽतिभारः समर्पणानाम् । (प० त०)

को धर्मः कृपया विना ।
 को न वृष्यति वित्तेन ।
 को न याति वरं लोके मुखे पिण्डेन पूरितः ।
 को नाम राज्ञां भियः । (प० त०)
 कोऽन्यो हुतवहाहर्षुं प्रभविव्यति । (अ० शा०)
 कोऽर्थोऽप्य न गर्वितः । (प० त०)
 कोऽर्थो गतो गौरवम् । (प० त०)
 कोऽप्यज्ञातो विवेकस्य हृदि कामान्धचेतसः । (क० स०)
 को वा दुर्जनवागुरासु पतितः क्षेमैग यातः पुमान् । (प० त०)
 को विदेशः समर्थानाम् । (प० त०)
 को विहन्तुमलमास्थितोदये वारसरश्चियमशीतदीधितौ ।
 (शि० व०)
 को हि भार्गवमार्गं वा व्यसनान्धो निरीक्षते । (क० स०)
 को हि वित्तं रहस्ये वा स्त्रीषु शक्नोति गृहितुम् । (क० स०)
 को हि सपत्सु चपलास्त्राश्रासे वनितासु च । (क० स०)
 को हि स्वशिरसरक्षणार्थं विधेश्लोच्छ्रयेद्रतिम् । (क० स०)
 क्रियाणां खलु धर्म्याणां सत्पदयो मूलकारणम् । (कु० स०)
 क्रियासिद्धिः सत्ये भवति महतां नोपकरणे । (मर्त्त०)
 क्रिया हि वस्तुपहिता प्रसीदति । (र० व०)
 कुब्जे विधौ भजति मित्रममित्रभावम् ।
 क्रोधः संसारबन्धनम् ।
 क्रोधो मूलमनर्थानाम् । (हि०)
 कुंभः फलेन हि पुनर्नवतां विधत्ते । (कु० स०)
 कश्चिद्भै नास्ति विश्वासः क्षुद्रकर्मेण दुर्जने । (क० स०)
 क वा निधिर्निर्धनमेति किं च सं स बाह्यपादं घट्यश्चिर-
 सति । (नै० च०)
 काश्रयोऽस्ति दुरात्मनाम् ।
 क्षणविध्वंसिनः कायाः का चिन्ता मरणे रणे ।
 क्षणे क्षणे यश्रवतामुपैति तदेव रूपं रमणीयतायाः ।
 (शि० व०)
 क्षमन्ते न विचारं हि मूर्खां विषयलोचुपाः । (क० स०)
 क्षमया किं न सिध्यति ।
 क्षान्तिवृत्त्यं तपो नास्ति ।
 क्षारं पिबति पयोधेर्वर्षत्यम्भोधरो मयुरमम्भः ।
 क्षितितले किं जन्म कीर्तिं विना ।
 क्षितियतिः को नाम नीतिं विना ।
 क्षीणा नरा निष्करणा भवन्ति । (प० त०)
 क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणम् ।
 (मर्त्त०)
 क्षुद्रेऽपि नूनं दारणं प्रपद्ये नमस्त्वमुच्चैः शिरसां सतीव ।
 (कु० र०)
 क्षुधातुराणां न रुचिर्न पक्वम् ।
 क्षुभ्यन्ति प्रसन्नप्रहो विनापि हेतोर्लौलाभिः किमु सति
 कारणे रमण्यः । (शि० व०)

ख(फ)टाटोपो भयंकरः । (५० त०)
 खण्डिता एव शोभन्ते धीराघरपयोधराः ।
 खलसङ्घेऽपि नैषुर्षं कल्याणप्रकृतेः कुतः ।
 गणयन्ति न रात्र्याप्येऽपत्यश्रेहं महीमुजः । (६० स०)
 गतं न शोचामि कृतं न मन्ये ।
 गतस्य शोचते नास्ति ।
 गतानुगतिको लोको न लोकः पारमार्थिकः ।
 गन्तव्यं राजपथे ।
 गहना कर्मणो गतिः । (६० गी०)
 गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः । (कि० अ०)
 गुणसंहतेः समतिरिक्तमहो निजमेव सत्त्वमुपकारि सताम् ।
 (कि० अ०)
 गुणान्मूपयते रूपम् ।
 गुणास्तुनोच्छ्रायविरुद्धद्वयः प्रकृत्यमित्रा हि सवामसा-
 धवः । (कि० अ०)
 गुणाः पूजास्थानं गुणियु न च लिहं न च घयः । (७० च०)
 गुणिनि गुणज्ञो रमते नागुगशीलस्य गुणिनि परितोषः ।
 गुणी गुणं वेत्ति न वेत्ति निर्गुणः । (६० सृ०)
 गुणर्विहीना बहु जल्पयन्ति ।
 गुहृतं नयन्ति हि गुणा न संदतिः । (कि० अ०)
 गुर्षपि विरहदुःखमाशावन्धः साहयति । (अ० शा०)
 गुह्यानुपैतुं प्रणयादमीप्सवो भवन्ति नापुण्यकृतान् मनी-
 षिणः । (शि० ब०)
 गृहे या पुण्यलिप्पत्तिः साध्वनि भ्रमतः कुतः । (क० स०)
 असते हि तमोपहं मुहुर्न तु राह्नाहमहर्षति तमः ।
 (शि० ब०)
 ग्रीहीतुमार्यान्परिचर्यया मुहुर्महागुभावा हि नितान्दमर्थिनः ।
 (शि० ब०)
 ग्रामनाशाय कुञ्जरः । (६० चा०)
 ग्रामस्वार्थं कुलं त्यजेत् । (५० त०)
 ग्रावाणोऽप्याद्रैवां सम्यग्भजनस्यमिमुखे विधौ । (क० स०)
 ग्लपयति यथा दासाहं न तथा हि कुमुद्वर्ति दिवसः ।
 (अ० शा०)
 घनाम्बुना राजपथे हि पिच्छले ऋचिहृषैरभ्यपयेन
 गम्यते । (नै० च०)
 घनाम्बुमिर्बहुलितनिम्नगजलैर्जलं नहि भ्रजति विकार-
 मन्मुषेः । (शि० ब०)
 शन्ति सहजमपि भूरिभियः सममागताः सपदि वैरमापदः ।
 (कि० अ०)
 शकास्ति योयेन हि योग्यसंगमः । (नै० च०)
 शक्रनत्परिवर्तन्ते दुःखानि च सुरानि च । (यो० श०)
 शब्दुत्तं न्यसेत्पादम् । (वा० गी०)
 शब्दश्चन्दनयोर्मध्ये शीतला साधुमंगलिः ।
 चपलौ क्रिड शूराणां रणे जयपराजयौ । (क० स०)

चाण्डालः पश्चिमां काकः ।
 चाण्डालोऽपि नरः पूज्यो यस्यास्ति विपुलं धनम् ।
 चारामानन्ति राजानः ।
 चित्तं जानाति जन्तूनां प्रेम जन्मान्वरार्जितम् । (क० स०)
 चित्तमेतदमलीकरणीयम् ।
 चित्ते वाचि क्रियायां च साधूनामेकरूपता ।
 चित्रा गतिः कर्मणाम् ।
 चिन्ता जरा मनुष्याणाम् ।
 चिन्तापमं नास्ति शरीरसोपणम् ।
 चेदाप्रतिरूपिका कामिजनमनोवृत्तिः । (अ० शा०)
 चोरानाममृतं बलम् ।
 चौरै गते या किमु सावधानम् ।
 छाया न मूच्छति मलोपहतप्रसादे शुद्धे तु दर्पणवले मुल-
 भावकाशा । (अ० शा०)
 छाया हि भूमेः दाशितो मलत्वेनारोपिता शुद्धिमवः
 प्रजाभिः । (१० वं०)
 छायेव मैत्री खलसज्जनानाम् । (५० त०)
 छिद्रेष्वनयां बहुलीभवन्ति । (५० त०)
 जगति बहुमताः कस्य नाभ्यर्थनीयाः ।
 जटर् को न विमर्ति केवलम् ।
 जनान्ते कः करमर्षयिष्यति । (नै० च०)
 जनानुरागप्रभवा हि संपदः ।
 जनो बहु क्षपयति स्वदस्वार्थं घनान्वधीः । (क० स०)
 जपतो नास्ति पातकम् ।
 जरा रूपं हरति ।
 जलदसमप्य एष प्राणिनां प्राणमृतः । (का० दा०)
 जलविन्दुनिपातेन क्रमताः पूर्णते घटः ।
 जातं तु जातं न पुनः प्रयाति ।
 जातस्य हि ध्रुवो सूर्युः । (यो० वा०)
 जातापत्या पतिं द्वेष्टि ।
 जातौ जातौ नवाचाराः ।
 जानन्ति पशवो गन्धात् ।
 जामावा दशमो ब्रह्मः ।
 जायन्ते यत् मूढानां संवादा अपि तादशाः । (क० स०)
 जारक्षीणां पतिः शत्रुः ।
 जितक्रोधेन सर्वं हि जगदेतद्विजीयते । (क० स०)
 जितक्रोधो न दुःखस्यास्पृश्यमिवेत् । (क० स०)
 जितदानान्तेषु धीराणां श्रेह एवोचितोऽपिपु । (क० स०)
 जिह्वालक्षरातैककोटिनियमो नो दुर्जनानां मुखे ।
 जीवन्तमेव कुण्ठानि काकीव कुक्कुटमिनी । (क० स०)
 जीवन्तोऽसति मूढोऽर्थान्वावदर्थः स नोऽस्तिवः । (क० स०)
 जीवन्धि धीरोऽभिमतं किं नाम न यदाभुयात् । (क० स०)
 जीवो जीवस्य जीवजम् ।
 ज्ञातास्वादो विवृत्रजघनां को विहातुं समर्थः । (नै० दू०)

ज्ञानमार्गं ब्रह्मकारः परिधो दुरतिक्रमः । (क० स०)
 ज्ञानमेव शक्तिः ।
 ज्ञानलब्धदुर्विदग्धं ब्रह्माणि नरं न रञ्जयति । (मनु०)
 ज्ञानस्वामरणं क्षमा ।
 ज्येष्ठभ्राता पितुः समः ।
 ज्वलयति महतां मनांस्यमर्षं न हि लभतेऽवसरं सुखाभि-
 लापः । (कि० अ०)
 झटिति पराशयवेदिनो हि विज्ञाः । (ने० च०)
 तक्रान्तं खलु भोजनम् ।
 तत्कारुणिकं कर्मसु यस्य शक्तिः ।
 तत्क्षणं किं नु कुर्यादि प्रसादः पारमेश्वरः । (क० स०)
 तत्स्य किमपि ब्रह्मं यो हि यस्य प्रियो जनः । (उ० च०)
 तत्र सौरभनिर्माणे चतुरश्रवृत्तराननः ।
 तदेव दुःसहं स्त्रीणामिह प्रणयखण्डनम् । (क० स०)
 तपःसीमा मुक्तिः । (प्र० भ०)
 तपोधीनानि श्रेयांसि क्षुपायोऽप्यो न विद्यते । (क० स०)
 तपोधीना हि संपदः । (क० स०)
 तमस्तपति धर्माशौ कथमाविर्भविष्यति । (श० शा०)
 तरुणीकच इव भीचः कौटिल्यं नैव विजहाति ।
 तस्करस्य कुतो धर्मः ।
 तस्माच्छेषं न रक्षयेत् ।
 तस्मान्नाया महान्तोऽथमजनविषये मौनमेवाश्रयन्ते ।
 तस्यास्सर्वं परित्यज्य पतिमेकं भजेत्सती ।
 तस्य तदेव हि मयुरं यस्य मनो यत्र संलग्नम् ।
 तस्य विद्यारिता बुद्धिलोलविन्दुरिवाम्भसि ।
 तस्य संकुचिता बुद्धिर्घृतविन्दुरिवाम्भसि ।
 तिष्ठस्वकां निपातं चन्द्रः धीमान्संपूर्णभण्डलः ।
 तीव्रसक्तस्य न चिराद्भवत्येव हि सिद्धयः । (क० स०)
 तुदति कुसुममासो मन्मथोद्वेजनय । (का० दा०)
 तुल्यप्रतिद्वन्द्वि बभूव तुदम् ।
 तुल्यन्ति भोजनैर्विप्राः ।
 तुल्यैका तरुणायते । (प० त०)
 तेजसां हि न वयः समीक्ष्यते । (र० वं०)
 ते भूमण्डलमण्डनैकतिलकाः सन्तः कियन्तो जनाः ।
 तेषामिन्द्रियनिग्रहो यदि भवेद्विन्यस्तुरेसागरम् ।
 स्यजन्त्युषमसत्त्वा हि प्राणानपि न स्तपयम् । (क० स०)
 स्यन्देके कुलस्यार्थे । (प० त०)
 स्वागामगति पूज्यन्ते पशुपापाण्यपादपाः ।
 प्राणामावे हि शापास्त्राः कुर्वन्ति तपसो ध्ययम् । (र० वं०)
 त्रिभुवनत्रियये कस्य दोषो न श्वाति ।
 प्रैलोक्ये दीपको धर्मः ।
 ददाति तीव्रसत्त्वानामिष्टमीश्वर एव हि । (क० स०)
 दया मांसादिनः कुतः । (प० त०)
 दयितं जनः खलु शुशीति मग्न्यते । (शि० व०)

दयितास्वनवस्थितं नृणां न खलु प्रेम चलं सुहृजने । (कु० सं०)
 दरिद्रता धीरतया विराजते ।
 दर्दुरा यत्र वक्त्रास्त्रय मौनं हि शोभनम् ।
 दशाननोऽद्भरस्तीतां बन्धनं च महोदधेः ।
 दारिद्र्यदोषेण करोति पापम् ।
 दारिद्र्यदोषो गुणराशिनाशी । (प० ए०)
 दारिद्र्यं परमाजनम् । (आ० व०)
 दावानललोपविपत्तिमन्योऽरण्यस्य हर्तुं जलदास्रभुः किम् । (कु० सं०)
 दिक्शून्या चेदवान्धवा ।
 दिवि गगनरत्नं दिनकरः । (प्र० म०)
 दिशस्यपार्थ हि सत्तामतिक्रमः । (कि० अ०)
 दुःखान्धा हि पतन्त्येव विपश्चुभ्रेषु कातराः । (क० स०)
 दुग्धधौतोऽपि किं याति वायसः कलहंसताम् ।
 दुरधिगमा हि गतिः प्रयोजनानाम् । (कि० अ०)
 दुरधीता विषं विद्या । (हि०)
 दुरितप्रतपःशुद्धिसव्यपेक्षा हि सिद्धयः । (क० स०)
 दुर्गहीनस्तथा नृपः । (हि०)
 दुर्जनः परिहृतव्यो विद्ययाऽलंकृतोऽपि सत् ।
 दुर्जनस्य कुतः क्षमा ।
 दुर्जनस्याजितं वित्तं भुञ्जते राजतस्करैः ।
 दुर्जया हि विषया विदुषापि । (ने० व०)
 दुर्बलस्य बलं राजा । (हि०)
 दुर्मूर्खी राज्यनाशाय । (प० त०)
 दुर्लक्ष्यचिह्ना महतां हि वृत्तिः । (कि० अ०)
 दुर्लभं क्षेमकृत्सुतः ।
 दुर्लभं भारते जन्म मानुष्यं तत्र दुर्लभम् ।
 दुर्लभः स गुरुर्लोकं शिष्यचिन्तापहारकः ।
 दुर्लभः स्वजनमियः ।
 दुष्टे हि जन्तुमुत्पाप्य कस्यात्मनि सुखं भवेत् । (क० स०)
 दुष्टेऽपि पत्यो साध्वीनां नान्यथावृत्ति मानसम् । (क० स०)
 दूरतः पर्यता रम्याः ।
 दूरारोहपरिभ्रंशविनिपातो हि दारुणः ।
 दृष्टतवश्च न पुनः कर्मनालेन बध्यते । (क० म०)
 दृष्टो हि वृषवन्कलभप्रमाणोऽप्याशाः पुरोवातमवाप्य मेघः । (र० वं०)
 देवद्विजसपयो हि कामयेतुर्माता सवाम् । (क० स०)
 देवा हि मान्यद्वितरन्ति किं तु प्रसह्य ते साधुषिषं ददन्ते । (ने० ब०)
 देवो दुर्बलपातकः ।
 देहपातमपीन्द्रन्ति सन्तो नाविनयं पुनः । (क० स०)
 देहच्छेदो हि दुस्त्यजः । (क० स०)
 दैवमेव हि साहाय्यं कुरुते सावनादिनाम् । (क० स०)

देवी विचित्रा गतिः ।
 देचे दुर्जनतां गते वृणमपि प्रायेण यज्जायते ।
 देवैर्न हि साध्यन्ते सदयाः शुभकर्मणाम् । (३० सं०)
 दोषप्राप्तिं गुणत्यागी पहोऽपी हि दुर्जनः । (१० तं०)
 दोषाय निर्विघ्नं भौतप्रश्नोत्तरक्रिया । (क० सं०)
 दोषोऽपि गुणतां याति प्रभोर्भवति चे कृपा ।
 धर्मं काचिदयमाति निरुद्धा संव सा चलति यत्र हि
 चित्तम् । (ने० च०)
 द्रव्येण सर्वं वशाः ।
 धर्मं सर्वप्रयोजनम् ।
 धनानि जीविषं चैव परार्थं प्राज्ञ उच्यते । (१० तं०)
 धनिनामितरः सतां पुनर्गुणरसनिधिरेव मतिधिः ।
 (धि० व०)
 धन्यास्ते भुवि ये निवृत्तमनसो धिदुःखितान्कामिनः ।
 धर्मज्ञयकरः शोधः ।
 धर्मः कीर्तिर्द्वयं स्थिरम् । (म० भा०)
 धर्मः सत्येन वर्धते ।
 धर्मः स नो यत्र न सत्यमस्ति ।
 धर्ममंरक्षणार्थं प्रवृत्तिर्भुवि शार्दिणः । (२० वं०)
 धर्मस्य तत्रं निहितं गुणायाम् । (म० भा०)
 धर्मस्य खरिता गतिः । (१० तं०)
 धर्मं चरतां सचे नास्त्यनम्युदयः क्वचित् । (क० सं०)
 धर्मं हीनाः पशुभिः समानाः ।
 धर्मो मित्रं मृतस्य च ।
 धर्मो हि सान्निध्यं कुरुते सताम् । (क० सं०)
 धर्मो ह्यसत्यहर्निर्गतो निहन्त्युभयलोकयोः । (क० म०)
 धिक्कलत्रमपुत्रकम् ।
 धिम्पुत्रमधिनीत च ।
 धिगाता सर्वदोषभूः ।
 धिगिमां देहभूतामसारताम् । (२० वं०)
 धिग्मृदं गृहिणीशून्यम् ।
 धिग्जीवितं चोद्यमयजितस्य ।
 धिग्जीवितं ज्ञातिपराजितस्य ।
 धिग्जीवितं ध्ययंननोरयस्य ।
 धिग्जीवितं क्षात्रक्रोडिगतस्य ।
 धिग्ज्योतिषमज्ञातकम् ।
 धीराणां व्रजति हि सर्वं एव नान्तपानिनाद्भिन्नपनीयतां
 परस्य । (धि० व०)
 धीराश्च मोक्षरिहाः प्रायुष्यन्तीष्टमंगमम् । (क० सं०)
 धीनं चित्रीयते कम्पाद्भिन्नी चित्रकर्मणा । (क० म०)
 धूमो निरर्लेत समीरणेन यत्नसु कश्चन एव यद्धिः ।
 (२० वं०)
 धृताः श्रीरुन्धेय हि याद्विद्वैः । (क० सं०)
 धुवमभिमानं को वा पूर्णं मुदा न हि माद्यति । (कु० सं०)

धुर्यं फलाय महते महतां सह संगमः । (क० सं०)
 न कस्य धीर्याय वरस्य संगतिः । (कु० सं०)
 न काचस्य वृते जातु युक्ता मुक्तमणेः क्षतिः । (क० सं०)
 न कामसदतो रिपुः । (शे० वा०)
 न कृपलननं युक्तं प्रदीप्तं वद्विता गृहे । (हि०)
 नक्तः स्वस्थानमासाद्य गजेन्द्रमपि कर्ति । (१० तं०)
 न ह्यपि सौरथमपराधकृतां प्रभूणाम् ।
 नक्षत्रभूषणं चन्द्रः । (चा० नी०)
 न क्षुद्रोऽपि प्रथमसुकृतापेक्षया संवयाय प्राप्ते सित्रे
 भवति विमुक्तः । (मि० दू०)
 न खलु धीमतां कश्चिद्विपयो नाम । (शे० शा०)
 न खलु वयलेज्यो हेतुः । (मर्द०)
 न खलु स उपरतो यस्य बलमो जनः स्मरति ।
 न च देवापरं बलम् ।
 न च धर्मो दयापरः ।
 न चलति खलु वानर्यं सज्जनानां कदाचिद् ।
 न च विद्याममो वन्दुः ।
 न च ध्याविषयो रिपुः ।
 न चापत्यसमः श्रेहः ।
 न जाववसरे प्राप्ते सत्ववानवसीदति । (क० सं०)
 न जाने संसारः किममृतमयः किं विषमयः ।
 न ज्ञानात्परमं चक्षुः ।
 न तथा कृतवेदिनां करिव्यग्रियतामेति यथा कृवायदानः ।
 (कि० अ०)
 न तु प्रातिनिविष्टमूर्खं जनचित्तमाराधयेत् ।
 न तोषापरमं सुखम् ।
 न तोषो महतां सृषा । (क० सं०)
 न दयामदशं ज्ञानम् ।
 न दरिद्रस्य हा हृत्पी लक्ष्यक्षीणधनो यथा ।
 न दुष्पारं पररिष्टं जाप्रद्विनिपुणैर्यतः । (म० सं०)
 न देवः परमो विष्णोः ।
 न धर्मोद्देवो धयः समीक्ष्यते । (उ० सं०)
 न धर्ममदशं मित्रम् ।
 न धर्मात्परमं मित्रम् ।
 न नन्दनालोकनमदलेपु क्षणं क्षणं हृष्यति कस्य चेतः ।
 (कु० सं०)
 न नश्यति तमो नाम कृतया दीपयार्तया ।
 ननु तैलनिषेकविन्दुना सह दीपाधिरेपैति मेदिनीम् ।
 (२० वं०)
 ननु देवमेव शरणं विधिगृष्टया पीहयम् ।
 ननु प्रजातेऽपि निष्कम्पा गिरयः । (शे० शा०)
 ननु पक्ष्मिदोषलिःरुद्धा गुणगुष्टया वचने विपक्षितः ।
 (मि० अ०)
 ननु विद्वस्य कृती कुरुतेऽखिलम् ।

न पतिव्यतिरेकेण सुखीणामपरा गतिः । (क० स०)
 न परिचयो मलिनान्मनां प्रधानम् । (शि० व०)
 न परेषु महौजसदृशलादपद्रुर्वन्ति मलिन्मुखा इव ।
 (शि० व०)
 न परोदितं हि कलयन्ति कुमाराः । (ह० वि०)
 न पादपोन्मूलनराकिरंहः शिलोच्चये मूर्च्छति माहृतस्य ।
 (र० वं०)
 न पुत्रप्रपत्नो लाभः ।
 न प्रभावरत्नं ज्योतिरुदेति वसुधातलात् । (अ० शा०)
 न प्राणान्ते प्रकृतिविकृतिर्जायते चोत्तमानाम् ।
 न भयं चास्ति जाप्रतः ।
 न भयति पुनरुक्तं भाषितं सज्जनानाम् ।
 न भवति महतां हि वापि मोघः प्रसादः । (ह० वि०)
 न भविष्यति हन्त साधनं किमिवाव्ययहरिष्यतो विधेः ।
 (र० वं०)
 न भार्यायाः परं सुखम् ।
 न भूतो न भविष्यति ।
 न भेकः कोकनदिनीकिञ्चक्रास्वादकोविदः । (क० म०)
 नमोभूपा पूषा । (प० म०)
 न मुक्तेः परमा गतिः । (यो० वा०)
 नयनसुखं को निवारयति ।
 नयनमग्नाः प्रभवतां हि धियः ।
 न युक्तं ते शोषादतिथिसिन्धु धिक्कृत्य गमनम् ।
 नये च शौर्यं च वसन्ति संपदः ।
 नयेन चालंक्रियते नरेन्द्रतः ।
 नरः प्रत्युपकारार्थं विपत्तिमभियाच्छति ।
 न रयामन्विष्यति सृज्यते हि तत् । (कु० सं०)
 नरपति हितकर्ता द्वेष्यतां याति लोकं । (प० ह०)
 नराणां नापितो भूतः । (प० ह०)
 नर्मकसादरं हि नवं वयः । (क० स०)
 न वस्तु दैवस्वरसाद्दिनधरं सुरेशोऽपि प्रतिरुन्तमीश्वरः ।
 (ने० च०)
 नराह्नानां नर पूव पत्याः ।
 नशा वाणी सुरो सुरो ।
 न विवेकं विना ज्ञानम् ।
 न वैराग्यापरं भाग्यम् ।
 न शरीरं पुनः पुनः ।
 न क्षान्ते परमं सुखम् ।
 न शार्धं वेदतः परम् ।
 न निहितः प्रयसो हि धीराणां हृदये भिया । (क० स०)
 न शूरा रिमहन्ते हि स्त्रीमिमितं पराभयम् । (क० स०)
 न पदपदभेजिभिरैव पद्मैः सतीवल्लासन्नमपि प्रकाशते ।
 (क० सं०)
 न स शालोत्ति किं यन्त्रं सज्ज नरपदे दौष्यते । (क० स०)

न सा सभा यत्र न सन्ति वृद्धाः ।
 न सुदर्षो ध्वनिस्तादृग्यादृक्कांशे प्रजायते ।
 न स्त्री चलित्रचारित्रा निशोच्चतमवेषते । (क० स०)
 न स्त्री स्वातन्त्र्यमर्हति । (प० म०)
 न खेदो न च दाक्षिण्यं स्त्रीपद्मो चापलाहने । (क० स०)
 न स्मृताति पल्वलाम्भः पञ्जरशोऽपि कुञ्जरः क्षापि ।
 न स्नेच्छं व्यवहर्तव्यमामनो भूतिमिच्छता । (क० स०)
 नहि कृतमुपकारं साधनो विस्मरन्ति ।
 नहि गणयति क्षुद्रो जन्तुः परिग्रहफल्युताम् ।
 नहि तापयितुं शक्यं सागराम्भस्तुणोदकया ।
 नहि दुर्वलदग्धानां काले किञ्चिदगरोहति ।
 नहि दुष्करमस्त्रीह किञ्चिदध्यवसायिनाम् । (क० स०)
 नाहि नायो विनयैया ।
 नहि प्रकुलं सहकारमेव वृक्षान्तरं काङ्क्षति पदपदाठी ।
 (र० वं०)
 नहि म्रियं प्रवक्तुमिच्छन्ति मृषा हितैपिणः । (कि० ब०)
 नहि मूला प्रसिष्यति ।
 नहि वन्याश्रुते दुःखं यया हि मृतपुत्रिणी ।
 नहि विचलति मैत्री दूरतोऽपि सिवानाम् ।
 नहि सत्त्वावसादेन स्वल्पाप्यापद्विह्वयते । (क० स०)
 नहि सर्वविदः सर्वे ।
 नहि सर्वेऽपि कुर्वन्ति सभ्या युक्तिविवेचनम् ।
 नहि सिद्धो गमास्कन्दी भयात्रिरगुहातपः । (र० वं०)
 नहि सुप्तस्य सिद्धस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः ।
 नहीद्विचक्षोऽवसरेऽवसीदति । (कि० म०)
 नहीश्वरप्याहृतयः कदाचित्पुष्पाणि लोके विपरितमर्गम् ।
 (कु० सं०)
 नाकाले म्रियते जन्तुर्विन्दः शरवातरपि । (प० ह०)
 नातिपीडयितुं भ्रान्तिमिच्छन्ति हि महौजसः । (कि० म०)
 नाधर्मेश्वरसृष्टये । (क० स०)
 नानातरपिचारणप्रणयिनो लोका यहिदुन्दुयः ।
 नानाकलैः फलति कल्पलतेन भूमिः । (प० म०)
 नाट्टताप्यातकं परम् ।
 नाभार्यं भवतीह कर्मरतातो भाग्यस्य नाराः सुतः ।
 नारीणां भूपणं पतिः ।
 नाकांतपैजलजमेनि हिमैस्तु दाहम् । (ने० च०)
 नार्यः समाश्रितजनं हि कलङ्कयन्ति ।
 नालं सुखाय सुहृदो नालं दुःखाय दाप्रवः । (प० म०)
 नास्तीयान्बहु सुहृन् दिनन्ति दोषः । (कि० म०)
 नाऽप्येत्तुः शृचिरीयतिः । (प० म०)
 नासद्भिः किञ्चिदाचरेत् ।
 नासमीदध परं स्थानं पूर्वमायतनं ह्यजेत् ।
 नास्ति कामसमो व्याधिः ।
 नास्ति श्रेयस्यो यद्विः ।

नास्ति चक्षुःसमं तेजः ।
 नास्ति चात्मसमं बलम् ।
 नास्ति ज्ञानात्परं सुखम् ।
 नास्ति तृष्णाममो व्याधिः ।
 नास्ति धान्यसमं प्रियम् ।
 नास्ति प्राणममं भयम् ।
 नास्ति बन्धुसमं बलम् ।
 नास्ति भर्तुः समो बन्धुः । (विक्र०)
 नास्ति मेघसमं बोधम् ।
 नास्ति मोहसमो रिपुः ।
 नास्ति ध्यसनिनां किञ्चिद्भुवि पर्याप्तये धनम् । (क० स०)
 नास्ति सत्यसमो धर्मः । (म० भा०)
 नास्ति हस्तिसमः सत्ता ।
 नास्ति हस्तिसमो बन्धुः ।
 नास्त्यदेयं महात्मनाम् ।
 नास्त्यहो स्वामिभक्तानां पुत्रे वात्मनि वा इष्टहा ।

(क० स०)
 निजहृदि विकसन्तः सन्ति सन्तः क्रियन्तः ।
 निजाभ्युत्थैर्लौचनचलेचनाद्वा प्रथकिमिन्दुः सृजति प्रजानाम् ।
 (ने० च०)
 निपातनीया हि सवामसाधवः । (शि० व०)
 निःसारस्य पदार्थस्य प्रायेणाडम्बरो महान् ।
 निरेज्यपत्ये करुणा कठिनप्रकृतेः कुतः । (प्र० रा०)
 निरस्त्रवाद्दे देशे परण्डोऽपि हुमायते । (हि०)
 निर्गलितान्पुगमं शरद्वनं नार्दति चातकोऽपि । (र० व०)
 निर्जितेषु तरसा तरस्विनां शत्रुषु प्रणतिरेव कीर्तये ।

(र० व०)
 निर्द्वन्द्वं पुरुषं स्वजन्ति गणिकाः । (मर्व०)
 निर्धनता सर्वापदासाध्यम् ।
 निर्धनस्य कुतः सुखम् ।
 निर्वाणदीपे किमु तैलदानम् ।
 निर्वाहः प्रतिप्रश्नस्तुपु सतामेतद्धि गोत्रव्रतम् ।
 निर्दिमर्शा हि भीरवः । (क० स०)
 निवसन्ति पराक्रमध्रया न विपादेन समं सत्यद्वयः ।
 (कि० अ०)
 निवसन्तन्तदौरुषि लह्यो बहिनं तु ज्वलितः ।
 निवृत्तपापसंपर्काः सन्तो यास्ति हि निवृत्तिम् । (क० म०)
 निवृत्तारागस्य गृहं तपोवनम् । (हि०)
 निवारणं चन्द्रः । (प्रसंगा०)
 निव्यासास्त्ववसीदन्ति लोकोपहसिताः सदा । (क० स०)
 निव्यक्तो नादायत्येन प्रमोदयेमयात्मनः । (क० स०)
 निवर्गः स हि धीराणां यदापद्यधिकं दृढम् । (क० स०)
 निवर्गचपलानां हि भाटशां संयमः कुतः । (क० स०)
 निवर्गतोऽन्वमेलिना ह्यसाधवः ।

निवर्गसिद्धो नारीणां सपत्नीषु हि मत्परः । (क० स०)
 निवृहस्य तृणं जगत् ।
 निःसङ्गाद्गतिं महतां मानपूजापहारः ।
 नीचाश्रयो हि महतामपमानहेतुः ।
 नीचैर्गच्छयुपरि च द्वाधाकरोमिहमेग । (ने० दू०)
 नीचैरनीचैरतिनीचनीचैः सर्वैरपार्यः फलमेव साध्यम् ।
 नीचो वदति न ब्रुते वदति न सायुः करोत्येव ।
 नूनं निरूपैरधिकं हासनैः श्रीद्विनि स्वरः । (क० स०)
 नृपति जनपदानां दुर्लभः । (प० व०)
 नृपस्य वणाश्रमपालन यत्न एव धर्मः । (र० व०)
 नेन्दुः क्षिपति किं कालं परीक्षीणोऽक्रमण्डले । (क० स०)
 नेव्यां भूर्वृहिवैतृष्यो गणयन्ति हि सुखियः । (क० स०)
 नैरुन्न सर्वो गुणमंलिपातः ।
 नैवाकृतिः फलति मैव दुर्लभं न शील । (मर्व०)
 नैवा रूपं परीक्षन्ते नासां वयसि संस्थितिः । (हि०)
 नैवात्मनीनमयवा क्रियते मदान्यैः । (शि० व०)
 नैवान्यथा भवति यद्विखितं विधात्रा ।
 नैवाश्रितेषु महतां गुणदोषदाह ।
 न्याय्यमुपेक्षते हि कः । (ने० च०)
 न्याय्यां वृत्तिं समाचरेत् ।
 न्याय्यापयः प्रविचलन्ति पदं न धीराः । (मर्व०)
 पङ्को हि नमसि शिस्तः क्षेप्तुः पतति मूर्धनि । (क० स०)
 पञ्चभिर्मिलितैः किं यज्जगदीह न साध्यते । (ने० च०)
 पठतो नास्ति मूर्खत्वम् ।
 पथः ध्रुतेर्दार्शितार ईश्वरा मलीमसामाद्दते न पद्धतिम् ।
 (र० व०)

पदं हि सर्वत्र गुणवैर्धीयते ।
 पदं सहेतु अमरस्य पेलवं दिरीपपुष्पं न पुनः पतत्रिणः ।
 (कृ० सं०)
 पद्मपत्रस्थितं वारि घन्ते मुक्ताफलध्रियम् ।
 पद्मानां शिशिराद्भयम् ।
 पयःपानं भुञ्जानां केशलं विपवर्धनम् । (प० व०)
 पयो गते किं खलु सेतुबन्धः ।
 पयो मुखां पङ्क्तिषु विद्युतेन ।
 परदुःखेनापि दुःखिता विरलाः ।
 परदुःखिर्विनाशाव ।
 परदुःखिषु बद्धमसाराणां विमिव ह्यस्ति दुरा मनामलह्वयम् ।
 (कि० अ०)
 परशुके हि कमले किमलेर्जायते रति । (क० स०)
 परमं लाममरातिभङ्गमाहुः । (कि० अ०)
 परमार्थमविज्ञाय न भेतयं वचिद्रुभिः । (प० स०)
 परलोकागतस्य को बन्धुः ।
 परलोकशुभां स्वकर्मभिर्गतयो भिन्नपथा हि देहिनाम् ।
 (र० व०)

परवृद्धिमासुरि मनो हि मानिनाम् । (शि० ष०)
 परसदननिविष्टः को लघुत्वं न याति । (भर्तृ०)
 परसेवकसक्तानां को हि खेहो निजे जने । (क० स०)
 परहस्तगताः धियः ।
 परहितनिरखनमादरो नात्मकार्ये ।
 परामत्रोऽप्युत्सव एव मानिनाम् ।
 परार्थप्रतिपक्वा हि नेक्षन्ते स्वार्थमुत्तमाः । (क० स०)
 परिजनतापि गुणाय सद्गुणानाम् । (कि० अ०)
 परिवर्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते ।
 परेकितज्ञानफला हि बुद्धयः ।
 परैरनिन्द्यं चरितं मनस्विनां पयोनुसारोचितमेव शोभते । (क० स०)
 परैरप्यासितवीर्यसंपदां परामत्रोऽप्युत्सव एव मानिनाम् । (कि० अ०)
 परोपकारजं पुण्यं न स्यात्कतुश्चैरपि ।
 परोपकाराय सर्तां विभूतयः ।
 परोपकारार्थमिदं शरीरम् ।
 परोपदेशवेलायां शिष्टाः सर्वे भवन्ति वै ।
 परोऽपि हितवान्बन्धुः । (प० त०)
 पर्वोपवीत्यसु सुखैर्हिमांशोः कलाक्षयः श्लाघ्यतरो हि धृष्टेः । (१० वं०)
 पर्यतानां भयं बज्रात् । (चा० नी०)
 पल्लजालैः पिहितः स्वयं हि प्रकाशमासादयतीक्षुडिम्नः । (नै० च०)
 पवनः परामवाही रथ्यासु वहन्नजस्त्रलो भवति ।
 पश्यन्तु लोकाः कलिदोषकानि ।
 पश्यन्तु लोकाः कलिदोषकानि ।
 पाणौ वयसा दूरधे चक्रे कूटुल्य पामरः पियति ।
 पात्रत्वाद्धनमाप्नोति ।
 पात्रानुसारं फलम् ।
 पादुगानां भयं दावात् । (चा० नी०)
 पापप्रमादाघ्नकं प्रयाति ।
 पापे कर्मण्ययज्ञातहितवाचये शुनः सुखम् । (क० स०)
 पिण्डे पिण्डे मतिभिन्ना ।
 पिण्डेष्वनास्या सख्यौ भौतिकेषु ।
 विदूदोषेण मूर्खता ।
 विपासितैः कान्यरसो न पीयते ।
 विचामः द्वाष्टीपानुत विभिषकाश्वाकृतासात् ।
 विशुनग्रनं यत् विम्रति शिवीन्द्राः ।
 वीर्या मोहमयीं प्रमादमदिरामुन्मत्तभूतं जगत् ।
 गुंमामरुष्टे रष्टे वा श्रेयोर्ज्वारिणां सुखः । (१० स०)
 पुण्यरन्तो हि संतानं पश्यन्बुधैः कृतान्वयम् । (क० स०)
 पुण्यैरेव हि लभ्यते मुहूर्तिभिः सत्यं गतिरुर्लभा ।
 पुनः पिण्डप्रयोजनः । (चा० नी०)

पुनः शत्रुरपण्डितः । (वा० नी०)
 पुनप्रयोजना दारा ।
 पुनहीनं गृहं शून्यम् ।
 पुनानुपि भयं यत्र तत्र सौख्यं हि कीदृशम् ।
 पुनोदये माद्यति का न हर्षात् । (कु० स०)
 पुनर्द्विदो पुनरेव पापी ।
 पुनर्दाराः पुनर्वित्तं । (विक० ष०)
 पुनर्धनाढ्यः पुनरेव भोगी ।
 पुनरुपा अपि बाणा अपि गुणच्युताः कस्य न भयापि ।
 पुन्यं पर्युपितं त्यजन्ति मधुषाः ।
 पुस्तकप्रत्ययाधीतं । (नारद०)
 पूज्यं वाक्यं समृद्धस्य ।
 पूर्वपुण्यतया विद्या ।
 पूर्वगंधीरितं श्रेयो दुःखं हि परिवर्तते । (अ० शा०)
 पृथिवीभूषणं राजा ।
 पेशलं हि सतीमनः । (क० स०)
 प्रकृतिः खलु सा महीधरां सहते नान्यसमुद्रति यथा ।
 प्रकृतिमहते कुमंसास्यै नमः कविकर्मणे ।
 प्रकृतिरियं सत्त्ववताम् ।
 प्रकृतिसिद्धमिदं हि दुरात्मनाम् ।
 प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम् । (भर्तृ०)
 प्रकृत्या ह्यमणिः श्रेयाचालंकारश्च्युतोपलः । (कि० अ०)
 प्रच्छन्नमप्युद्भवते हि चेष्टा । (कि० अ०)
 प्रज्ञानामपि दीनानां राजैव सद्यः पिता ।
 प्रजापतेर्वसतां हि प्राणिसर्गोऽधिकधिकः । (क० स०)
 प्रज्ञा नाम वलं ह्येवं निष्पन्नस्य वलेन किम् । (१० स०)
 प्रज्ञाबलं च सर्वेषु सुख्यं कार्येषु साधनम् । (क० स०)
 प्रणामान्तः सता कोषः ।
 प्रणिपातप्रतीकारः संरम्भो हि महात्मनाम् । (१० वं०)
 प्रतिकारविधानमायुषः सति शेषे हि फलाय कल्पते । (१० वं०)
 प्रतिफलतामुपगते हि विधौ विफलत्वमेति बहुसाधनता । (शि० ष०)
 प्रतिक्षणं यद्भवतामुपैति तदेष रूपं रत्नगीयतायाः ।
 प्रतिपन्नसुहृत्कार्यनिर्वाहं धीरसत्पता । (क० स०)
 प्रतिपन्नप्रतिनिर्वाहं सहजं हि सतां मतम् । (क० स०)
 प्रतिपन्नति हि श्रेयः पूज्यपूजाव्यतिक्रमः । (१० वं०)
 प्रतिभातश्च पश्यन्ति सर्वे प्रजागतौ धियः । (क० स०)
 प्रनोयन्ते न नीतिज्ञाः कृतायज्ञस्य वैरिणः । (क० स०)
 प्रन्ययः श्रोतुं मुष्णानि विमर्शं विदुषामपि । (क० स०)
 प्रत्यामद्यपि चित्तमनुमत्तां प्रायो मतिः स्वीयते ।
 प्रत्युक्तं हि प्रणयितुं सतामीप्सितार्थवैरिवैव । (नै० दू०)
 प्रत्युत्पन्नमनिर्गणम् । (अ० शा०)
 प्रथमार्तीमधुषाः विचन्ति कष्टं भेषजम् ।

प्रथमतमसाभेदं प्रायाः शुभेषु हि वृत्तयः स्रजमपि शिरस्य-
 न्मञ्जितां धुनोस्वहिदाङ्ग्या । (१० ३०)
 प्रभुचिन्तये हि जनोऽनुवर्तते । (३० १०)
 प्रभुप्रसादो हि सुदं न कस्य । (३० २०)
 प्रभुश्च निर्दिचारश्च नीतिज्ञैर्न प्रदास्यते । (३० २०)
 प्रभुस्तु विनुवाश्रयः कति न सन्ति कुश्चिन्मराः ।
 प्रभूणां हि विभूयन्त्या धावत्यविषये मतिः । (३० २०)
 प्रभां दृष्टप्रवृत्ते हि कस्य प्रत्यायना भवेत् । (३० २०)
 प्रमदालोचनन्यत्वं मठीमयमिवाङ्गनम् ।
 प्रमाणं परमं श्रुतिः । (३० ३०)
 प्रमाद्यतां भृंगुणोति सख्यु दोषममङ्गता । (३० ३०)
 प्रयो जनापेक्षितया प्रभूणां प्रायश्चलं गौरवमाश्रितेषु ।
 प्रलयोऽस्ति सत्यं वारिधेः परिवाहो जगतः करोति किम् । (३० ३०)
 प्रसादमोहितः प्रायो न विचारदामो जनः । (३० २०)
 प्रसन्नतोयानि सुग्रीवतलानि सरानि चेतानि हरन्ति
 पुंनम् । (३० ४०)
 प्रमद्वानां वाचः फलमपरिमेयं प्रसुते ।
 प्रसन्ने हि किमप्राप्यमनीह परमेधरं । (३० २०)
 प्रमादविद्वानि पुरःकलानि ।
 प्रमादमौम्यानि सर्वां सुहृजने पठन्ति चञ्चूषि
 न दास्याः शराः । (३० ३०)
 प्रमूयन्ते च यौवनम् ।
 प्रस्तुतापि विरुद्धं हि कोऽभिदृष्ट्वाद्याटिताः । (३० २०)
 प्रहर नमसु चापं प्राप्रहारप्रियोऽहम् ।
 प्रह्वेभ्यनिर्घण्यो हि सन्तः । (३० ३०)
 प्रागेव मुक्ता नयनाभिरामाः प्राप्येन्द्रनीलं
 किमुद्योगमप्युत्तम् । (३० ३०)
 प्राचीनकर्म यत्नन्मुनयो वदन्ति । (३० ३०)
 प्राज्ञा मत्प्रहितं कुर्वन्मम्यनसंबोधलन्धये । (३० २०)
 प्राणव्ययया शूराणां जायते हि रणोत्पन्नः । (३० २०)
 प्राणानुदासा मिष्टजन्त्यर्पितो न पराशुभ्याः । (३० २०)
 प्राणिनां हि निरुद्धापि जन्मभूमिः परा प्रिया । (३० २०)
 प्राणेष्वोऽपि हि धीराणां प्रिया दायुमतिक्रिया । (३० ३०)
 प्राणेष्वोऽप्यर्थमात्रा हि कृपणस्य शरीरणी । (३० २०)
 प्राणैरपि हि शून्यानां श्वाभिर्मरक्षणं प्रथम् । (३० २०)
 प्राणोऽप्यथैः क्षणादेव ह्यर्थते मन्नुद्विना । (३० ३०)
 प्राणोऽपि ह्यमिष्टमिष्टः । (३० २०)
 प्राप्यते किं यताः शुभ्रमनङ्गीकृत्य गालयम् । (३० २०)
 प्रायः प्रत्ययमावते च्युतुण्णुत्तमादरः । (३० २०)
 प्रायः शश्वत्प्रयथोर्न दृश्यते मौहृदं शोकं ।
 प्रायः सज्जनमंगलौ हि लभते देवानुरूपं फलम् ।
 प्रायः सख्युशत्रुविनोऽपि लभते देवानुरूपं फलम् ।

प्रायः समानविद्याः परस्परयदाः पुरोभागाः ।
 प्रायः समासत्रविरचितकाले धियोऽपि पुंसां मलिनी-
 भवन्ति ।
 प्रायः सर्वो भवति कल्याणवृत्तारांन्तरात्मा । (३० २०)
 प्रायः त्रियो भवन्तीह निसर्गविषयाः शराः । (३० २०)
 प्रायः स्वं महिमानं क्रोधाद्यनिपद्यते हि जनः ।
 प्रायेण गृहीणोनेत्राः कन्यार्षेषु कुटुम्बिनः । (३० २०)
 प्रायेण भाषां दीःशील्यं ज्ञेहान्धो नेक्षते जनः । (३० २०)
 प्रायेण भूमिपतयः प्रमदा लताश्च यः पार्श्वतो भवति तं
 परिवेष्टयन्ति । (३० २०)
 प्रायेण सत्यपि हितार्थकरे विद्यां हि श्रेयांसि लक्ष्मणमुखाणि
 विनान्तरायैः । (३० ३०)
 प्रायेण साधुवृत्तानामस्यायिन्यो निपत्तयः ।
 प्रायेण सामग्र्यविधौ गुणानां पराङ्मुखी विश्वसृजः प्रवृत्तिः । (३० २०)
 प्रायेणायममप्यमोत्तमगुणः संसर्गो जायते । (३० २०)
 प्रायो गच्छति यत्र भाग्यरहितस्तत्रापदां भाजनम् । (३० २०)
 प्रायो गच्छति यत्र भाग्यरहितस्तत्रैव यान्त्यापदः । (३० २०)
 प्रायो वारितरामा हि प्रवृत्तिर्नमो नृणाम् । (३० २०)
 प्रायोऽनुभवस्य कार्यस्य कालहारः प्रतिक्रिया । (३० २०)
 प्रायश्च चोत्तमजना न परित्यजन्ति । (३० २०)
 प्रामादितारस्वोऽपि काकः किं गरुडायते । (३० २०)
 प्रियवन्तुविनाशोऽथैः शोकाग्निः कं न तापयेत् । (३० २०)
 प्रियमनु मुकुटं हि स सृष्ट्याय विलम्बः । (३० ३०)
 प्रियमांसमृगाधिपोऽजितः किमवचः करिकुम्भजो मणिः । (३० ३०)
 प्रियानासो हृत्स्त्रं किञ्च जगदरण्यं हि भवति । (३० २०)
 प्रियेषु मौभाग्यफला हि पारुषा । (३० २०)
 प्रिये सोमाहादाः ।
 प्रीडं निशान्तमामीदृश इव भवता शून्ये रणेऽसिन् ।
 फलं भाग्यानुसारतः । (३० ३०)
 फलेन फलमादिशोत् ।
 वत स्त्रीणां चञ्चलाश्चित्तवृत्तयः । (३० २०)
 यथाश्चित्तानुरोधेन किं न कुर्वन्ति साधयः । (३० २०)
 यधिरस्य गानम् ।
 यधिरान्मन्दकणैः श्रेयान् ।
 यत्प्रात्यर्पणपरीमादं सख्युशत्रुद्वेषम् । (३० २०)
 यन्तुः को नाम दुष्टानाम् ।
 यन्तुस्त्वहितः परः ।
 यत्नते सति धैरे यन्तुभिः किं विषेयम् ।
 यत्नदपि शिक्षितानामात्मन्यप्रत्यर्थं चेतः । (३० ३०)
 यत्नं मूलस्य मौलिनम् ।
 यत्नी यत्नं वेति न वेति निर्दलः ।

वलीयसी वलमीश्वरच्छा ।	(३० भा०)
बदुरत्वा वसुंधरा ।	
बहुवचनमल्पसारं यः कथयति विप्रलापी सः ।	
बहुविद्यास्तु सदा कल्याणसिद्धयः ।	(६० स०)
बह्वाक्षर्या हि मेदिनी ।	(६० स०)
बालानां रोदनं बलम् ।	
बुद्धयः कुशलामिन्यो भवन्ति महत्तमपि ।	
बुद्धिः कर्मानुसारिणी ।	(चा० नी०)
बुद्धिर्नाम च सर्वत्र मुख्यं मित्रं न पौरुषम् ।	(६० स०)
बुद्धेः फलमनाग्रहः ।	
बुद्ध्या वा जितमपरेण काममातिष्कुर्वति स्वगुणमपत्रयः क एव ।	(शि० व०)
बुभुक्षितः किं न करोति पापम् ।	(९० त०)
बुभुक्षितं न प्रतिभाति किञ्चित् ।	
बुभुक्षितैर्ध्यांकरणं न सुजयते ।	
बोधे बोधे सच्चिदानन्दभासः ।	
बुभवे हि फलेन साधनो न तु कण्ठेन निजोपयोगिताम् ।	(नै० च०)
भक्तानामनिर्वर्ण्यं हि चोदितम् ।	(६० स०)
भक्त्या कार्ययुक्तं वहन्ति कृतिनस्ते दुर्लभास्तज्जटायाः ।	
भक्त्या हि तुष्यति महासुभावाः ।	
भेदस्तत्र प्रयोक्तव्यो यतः स वदाकारकः ।	(९० त०)
भङ्गेऽपि हि शृणालानामनुशङ्गन्ति तन्त्रतः ।	
भजन्ति वैतलो वृत्तिं राजानः कालवेदिनः ।	(६० स०)
भजनत्यात्मभक्तिं हि दुर्लभेऽपि न साधनः ।	(६० स०)
भद्रहृत्प्राणुयज्जद्रमभद्रं चाप्यभद्रकृतम् ।	(६० स०)
भद्रमभद्रं वा हृत्तमात्मनि कल्पयते ।	(६० स०)
भयकान्तं दृषकोपाणां गृहं हि छान्दसा द्विजाः ।	(६० स०)
भये सीमा श्यत्युः ।	(९० ख०)
भतो च खोक्तुं पापम् ।	
भतारं हि विना नान्यः सनीनामत्रि वान्धवः ।	(६० स०)
भर्तृमार्गानुसरणं खीणां च परमं प्रवृत्तम् ।	(६० स०)
भवति महत्सु न निष्फलः प्रवासः ।	(शि० व०)
भवति बोधयितुषेचनीयता ।	
भवति हि विद्वयता सुगोष्ठनानाम् ।	(शि० व०)
भवति हृदयदात्री शाल्यवृत्तयो विपाकः ।	
भवन्ति कृपायहुलाः सर्वैस्वीर्य हि मित्रयः ।	(६० स०)
भवन्ति वाचोवर्धरे प्रयुक्ता ध्रुवं प्रविष्टपटफणोदयाय ।	(६० स०)
भवन्ति साम्येऽपि निविष्टचेतनां वदुर्विशेषेऽनित्यगौरवाः रियाः ।	(६० स०)
भवन्त्यपि निर्धारणो अनुविष्टे प्रतिप्रताः ।	(६० स०)
भवन्त्युदपकाः हि सारस्वतागारररराः ।	(६० स०)
भवन्त्येव हि भद्राणि धर्मादौ यदादरात् ।	(६० स०)

भवितव्यता बलवती ।	(३० स०)
भवितव्यं भवत्येव कर्मणामीदृशी गतिः ।	(६० भा०)
भवितव्यस्य नासाव्यं दृश्यते वत दृश्यताम् ।	(६० स०)
भवितव्यानां द्वाराणि भवन्ति सर्वत्र ।	(६० स०)
भवेद्य यस्य यत्कर्म स तत्कुर्वन्निवश्यति ।	(६० स०)
भवो हि लोकाभ्युदयाय तादृशम् ।	
भस्मीभूतस्य पीत्रस्य पुनरागमनं कुतः ।	(नै० च०)
भाययैनं हि लभ्यते पुनरसौ सर्वोत्तमः सेवकः ।	
भार्यां मूलं गृहस्थस्य ।	(दम्पती०)
भार्यासमं नास्ति दारीरतोषणम् ।	
भार्याहीनं गृहस्थस्य शून्यमेव गृहं मतम् ।	
भार्यस्थिराणि जननान्तरसौहृदानि ।	(३० स०)
भिक्षुको भिक्षुकं हृष्टा श्वानवहुर्गुरायाते ।	
भिन्नरुचिर्हि लोकः ।	(१० वं०)
भीता इव हि धीराणां यान्ति कूरे विपत्तयः ।	(६० स०)
भूतार्थकथने यस्य स्वयंस्वैव सरस्वती ।	
भूतार्थव्याहृतिः सा हि न स्तुतिः परमेष्ठिनः ।	
भूभृद्वलं कनकशित्तरी ।	(प्र०प०)
भूयोऽपि सिक्तः पयसा धृतेन न निम्बवृक्षो मधुरस्वमेति ।	
भोगवर्तं शृगाक्षी ।	(प्र०भ०)
भोगो भूयते धनम् ।	
भोग्यं किं रमणां विना ।	
भ्रष्टस्य का वा गतिः ।	
भृगिना भूयितः सर्पः किमसौ न भयद्वरः ।	(पर्व०)
भणोस्तुव्यं मूढ्यं सहजसुभगस्य पुतिमतः ।	
भतिरेव बलाद्दरीयसी ।	
भद्रमूढवृद्धिषु विवेकिता कुतः ।	(शि० व०)
भद्रपत्य कुतः सत्यम् ।	
भद्रपाः किं न जल्पन्ति ।	
भद्रे मारिकसुहृदि प्रसक्ता खी सती कुतः ।	(६० स०)
भद्रसमयभूया मनसिजः ।	(प्र०भ०)
भद्रविशुभमिश्राः शृष्टयो हा विधातुः ।	(९० स०)
भद्ररापि हि मूर्च्छयते विपविष्टपितमाश्रिता बही ।	
भद्रार्थं समाचरेत् ।	(चा० नी०)
भद्र एव मनुष्याणां कारणं बन्धमोक्षयोः ।	(भा०गी०)
भद्रस्यैव वचस्यैकं कर्मण्येकं महात्मनाम् ।	(शा० प०)
भद्रस्त्री कार्यार्था न गणयति दुःखं न च सुखम् ।	(पर्व०)
भनीपिणः सन्ति न ते हितैपिणः ।	
भनोभूया भर्त्री ।	(९० भ०)
भनोरथानामगणितं विद्यते ।	(कु० स०)
भनो हि जन्मान्तरसंगतिज्ञम् ।	(१० व०)
भन्द्रायन्ते न गन्तु सुन्दरामभुषेताप्यहृन्त्याः ।	(नै० दृ०)
भन्ये हुञ्जोवपिस्तृच्छरणे धातुषि मप्रोद्यमः ।	
भयि तु कृत्निपते विं त्रिभ्याः परेण ।	

मन्युल्लङ्घितमर्गादे को हि तिष्ठेत्स्वर्गमनि । (१० स०)
 मरणं प्रवृत्तिः शरीरिणाम् । (१० ब०)
 मदनं गुणरवनम् ।
 मर्मरान्धमपि नोचरणीयम् ।
 महर्षा हि धैर्यमभिभाष्यन्भवम् । (सि० अ०)
 महर्षा हि सर्वमथवा जनातिताम् । (शि० ब०)
 महतामनुकम्पा हि विरुद्धेषु प्रतिक्रिया । (क० स०)
 महतीमपि श्रियमनाप्य विसयः सुजनो न रिस्तरति जातु
 किंचन । (शि० ब०)
 महते रुजन्नपि गुणाय महान् । (सि० अ०)
 महाजनो येन गतः स पन्थाः । (१० त०)
 महानपि प्रसङ्गेन नीचं सेविनुमिच्छति ।
 महानुभावः प्रतिहन्ति पौरयम् । (सि० अ०)
 महान्महत्त्वेव करोति विक्रमम् । (१० त०)
 महीतलस्पर्शान्मात्रमिच्छच्छब्दं हि राज्यं पदमैन्द्रमाहुः ।
 (१० ब०)
 महीपतीनां विनयो हि भूषणम् ।
 महेश्वरमनाराध्यं न सन्तीभितमिद्दयः । (क० स०)
 महोदयानामपि संवृत्तिता सहायसाध्याः प्रद्विरान्ति
 सिद्धयः । (सि० अ०)
 मातुर्लक्ष्मि तत्र प्रसादवशातो दोषा अपि स्युर्गुणाः ।
 माता च व्यभिचारिणी । (बा० नी०)
 मातापिनृन्याः शप्तः सद्य जातु सुखमश्नुते । (क० स०)
 मातृजन्ना हि बलस्य म्नाम्भीमपि यन्वने । (१० त०)
 मात्सर्यरागोपहृष्टात्मनां हि स्त्रलन्ति साधुष्वपि
 मानसानि । (सि० अ०)
 मात्सर्येण दुरात्मनोऽपि सुजनं दृष्ट्वा सदा हासते ।
 मात्रा समं नास्ति शरीरपोषणम् ।
 मादशो हि कथं कुर्युः सत्तोहृद्हनमाध्यसम् । (क० स०)
 माने भ्रान्ते कुतः सुषम् ।
 मास्रत्वं वसन्तः । (१० ब०)
 मितं च सारं च बचो हि धारिताम् । (ने० च०)
 मित्रायंगणितप्राणा दुर्लभा हि महोदयाः । (क० स०)
 मिथ्या परोपकारो हि कुतः स्वात्स्व्य शर्मणे । (क० स०)
 मिष्टान्नमितरे जनाः । (ने० च०)
 मुक्त्वा यत्किमुजं कर्मा कोक्किले रमते कथम् । (क० स०)
 मुक्तं त्रिमुच्य शसितस्य धारया वृषैव नासापययाननध्रमः ।
 (ने० च०)
 सुगरतामरे हि मिराजते । (सि० अ०)
 सुष्यमङ्गं हि मध्रस्य विनिपातप्रतिक्रिया । (क० स०)
 सुष्यन्ते हि वृच्छेषु संध्रमज्जलितं मनः । (सि० अ०)
 सुष्ठान्नांमनागं वा रागान्य को हि पश्यति । (क० स०)
 मूढः परमत्यपनेयुद्धिः । (१० त०)
 मूर्खस्य किं शास्त्रन्यायप्रमङ्गः ।

मूर्खस्य हृदयं शून्यम् ।
 मूर्खाणां बोधघ्नो रिपुः ।
 मूर्खेति सङ्गं कन्यास्त्रि शर्मणे । (क० स०)
 मूर्खां दृष्टव्यलीडोऽपि व्यानमान्त्वेन तुष्यति । (क० स०)
 मूर्खांऽनुभवति हेतुना न कार्यं कुरते पुनः । (क० स०)
 मूर्च्छन्त्यमी विकाराः प्रायेणैश्वर्यमत्तेषु । (श० शा०)
 मूलाः सत्रं तुष्यता ।
 मेघालोके भवति सुस्त्रिनोऽप्यन्यथावृत्ति चेतः कण्ठाश्लेष-
 प्रणयिनि जने किं पुनर्दूरसंस्थे । (ने० दू०)
 मेघो गिरिजलधिपर्षा च । (१० त०)
 मोघा हि नाम जायेत महत्सूपवृत्तिः कुतः । (क० स०)
 मोहान्धमविनेत्रं हि श्रीशिराय न सेवते । (क० स०)
 मौनं विधेयं सततं सुधीभिः ।
 मौनं सर्वायमापन्नम् ।
 मौनिनः कलहो नास्ति ।
 म्हायति श्रीः कुलक्षीर गृहे वन्यन्यधिष्ठिने । (क० स०)
 यं यं पश्यति तस्य तस्य पुरतो मा ब्रूहि दीनं वचः । (मूर्०)
 यतः सर्वा हि संगतं मनीषिभिः साक्षपदान्मुच्यते ।
 (क० स०)
 यतः सत्यं ततो धर्मः ।
 यतो धर्मस्ततो धनम् ।
 यतो नागास्ततो जयः ।
 यतो रूपं ततः शीलम् ।
 यत्तदग्रे रिपमिन् परिणामेऽमृतोपमम् ।
 यत्ने वृत्ते यदि न सिध्यति कोऽत्र दोषः ।
 यत्पूर्वं विनिना ललाटलिखितं तन्मार्जितुं कः क्षमः ।
 यत्र निद्रज्जो नास्ति श्वाप्यस्तत्राप्यधीरपि ।
 यत्राह्निस्त्रत्र गुणा वसन्ति ।
 यत्रास्ति लक्ष्मीर्विनयो न तत्र ।
 यथा चित्तं तथा वाचो यथा वाचस्तथा क्रियाः ।
 यथा देवास्तथा भाषा ।
 यथा धीर्ज्ञं तथाङ्कुरः ।
 यथा भूमिमन्या तोयम् ।
 यथा राजा तथा प्रजा ।
 यथा वृक्षस्तथा फलम् ।
 यथाशक्त्यतियेः पूजा धर्मो हि गृहमेधिनाम् । (क० स०)
 यथोत्तरेच्छा हि सुगोप कामिनः । (सि० अ०)
 यथोपधं स्वादु हिरं च दुर्लभम् ।
 यदध्यामितमहंदिमन्दि वीर्यं प्रचक्षते । (दू० स०)
 यदनुद्वेगत माध्यः पुरपायं सदा बुधैः । (क० स०)
 यद्वज्रं भस्मयत्रिष्यं जायते चादशी प्रजा ।
 यदि वात्यन्त्रयुद्धता न कस्य परिभूतये । (क० स०)
 यदेव रोचते यस्मै भवेत्तत्तस्य सुन्दरम् ।
 यदेवेन हलात्पत्रलिखितं तज्जोऽस्मिन्तुं कः क्षमः ।

यद्वात्रा निजभालपद्मलिजितं तन्मार्जितुं कः क्षमः ।
 यद्वाव्रितात्मा त्रियते जन्तुस्तद्रूपमश्नुते । (क० स०)
 यत्पि शुद्ध लोकाविरुद्धं नाशरणीयं नाशरणीयम् ।
 यद्वा सद्वा भविष्यति ।
 यदाः पुण्यैरवाप्यते । (चा० नी०)
 यदास्तु रक्ष्यं परतो यशोधनैः । (र० व०)
 यस्याथास्तस्य काञ्चनम् ।
 यस्याथास्तस्य मेदिनी ।
 यः क्रियावान्स परिहृतः ।
 यो गोविन्दरत्नप्रमोदमधुरा सा माधुरी माधुरी ।
 याचने याचकं दृष्ट्वा श्वानवद्गुणैरायते ।
 याचनान्तं हि गौरवम् ।
 यात्रा मोघा घरमधिगुणे नाधमे लब्धकामा । (मे० दू०)
 यादतो यः कृतो भ्रात्रा भवेत्ताददा एव सः । (क० स०)
 याददालान्तवः कामं तादृशो जायते पटः । (क० स०)
 यानरत्नं हि सुरगः । (प्र० म०)
 यान्ति न्यायप्रवृत्तस्य निर्वैद्योऽपि सहायताम् । (अ० रा०)
 या यस्य प्रकृतिः स्वभाजनिता केनापि न त्यज्यते ।
 या राका शशिशोभना रातयना सा यामिनी यामिनी ।
 या लोकद्वयसाधनी तनुभृतां सा चातुरी चातुरी ।
 या सौन्दर्यगुणान्विता पतिरता सा कामिनी कामिनी ।
 युक्तं न या युक्तमिदं विचिन्त्य वदेंद्रिपश्चिन्महतोऽनु-
 रोधात् ।
 युक्तानां खलु महतां परोपकारे कल्याणो भवति हजस्तस्यपि
 प्रवृत्तिः । (कि० अ०)
 युक्तानां विमलतया तिरस्क्रियायै नाक्रामस्तपि हि भवत्यलं
 जलौघः । (सि० व०)
 युक्तियुक्तं प्रगृह्णीयाद्बालादपि विचक्षणः ।
 युद्धस्य मार्ता रम्या स्थात् ।
 ये तु प्रान्ति निरर्थकं परहितं ते के न जानीमहे । (भद्रे०)
 येन येन प्ररारेण प्रतिदः पुरपो भवेत् ।
 येन श्रियः संक्षयदोषरुद्धं स्वभाजलोलेखयदाः प्रगृह्यम् ।
 ये नाम केचिदिदं नः प्रथमव्यवशां जानन्तु ते किमपि
 शान्प्रति नैप यतः । (भा० मा०)
 येनेष्टं तेन गम्यताम् ।
 योगस्यदित्तोयदयोरिवास्तु ।
 योजकस्तत्र दुर्लभः ।
 यो यद्दपति धीर्न हि लभते स्तोऽपि तत्फलम् । (क० स०)
 रसनि पुण्यानि पुरा ढगानि ।
 रत्नः शुभ्रपटे यथा ।
 रत्नदीपस्य हि तिरागं बाल्यपानि न नश्यति ।
 रत्नस्येव पापानां को हि शत्रुमुमर्दति । (र० स०)
 रत्नं समायुक्तं कायनेन ।
 रत्नान्ते सुख्येन नय रत्नम् । (र० ग०)

रत्नोपनिपातिनोऽन्यथाः । (अ० शा०)
 रम्याणां विकृतिरपि श्रियं सन्नोति । (कि० म०)
 रविपीतजला तपालये पुनरोधेन हि युज्यते नदी ।
 (कु० स०)
 रसमूला हि व्याधयः ।
 रहस्यं साधूनामनुपधि विशुद्धं विजयते ।
 राजा राष्ट्रकृतं पापम् । (वृ० चा०)
 राजा सहायवान्धूरः सोस्तादो जयति द्विपः । (क० स०)
 राज्ञः पापं पुरोहितः । (वृ० चा०)
 रामधाम शरणीररणीयम् ।
 रिक्तः सर्वो भवति हि लज्जुः पूर्णता गौरवात् । (मे० दू०)
 रिक्तपाणिं पश्येत् राजानं देवतां सुरम् ।
 रिपुत्वपि हि भीतेषु सानुकम्पा महादायाः । (क० स०)
 लक्ष्मीरनुसरति नवगुणसमृद्धिम् ।
 लक्ष्मीर्यस्य गृहे स एव भजति प्रायो जगद्गन्धताम् ।
 लक्ष्मेश्वरो हरति दाशरथेः कलत्रं प्राप्नोति वन्यमथ दक्षिण
 सिन्धुराजः ।
 लब्धदिव्यरसास्वादः क्रो हि रज्येद्दसन्तरे । (क० स०)
 लब्धस्पर्शानां भवति कुतोऽप्या च्यवस्था । (सि० व०)
 लभेत वा प्रार्थयिता न वा श्रियं श्रिया दुरापः कथमी-
 रिततो भवेत् । (अ० शा०)
 ललितान्तानि गीतानि ।
 लाभः परं खलु मुखे तव भस्मपातः ।
 लिपितमपि ललटे प्रोक्षितुं कः समर्थः ।
 लीलया भयजलं तरणीयम् ।
 लुब्धमर्थेन गृह्णीयात् । (प० व०)
 लुब्धानां याचकः शत्रुः ।
 लोके पशुश्च मूर्खश्च तिरिचिकमती समी । (क० स०)
 लोकोत्तराणां चेतांसि को हि विज्ञातुमर्दति ।
 लोकोपहसिताः दाशस्तीदन्त्येव ह्यनुदयः । (क० स०)
 लोभः पापस्य कारणम् ।
 लोभमूलानि पापानि ।
 वक्ता श्रोता यद्यत्रास्ति रमन्ते तत्र संपदः ।
 वक्ति जन्मान्तर्भीतिं मनः क्षिप्रदकारणम् । (क० स०)
 वक्ते विधौ वद कथं व्यवसायसिद्धिः ।
 वचने किं द्रिदता ।
 वचोभूपा सत्यम् । (प्र० म०)
 वदयन्ते हेत्येवैह कुर्वाभिः सरदादायाः । (प० स०)
 यत्रादपि हि धीराणां चित्तममगण्डितम् । (क० स०)
 यद् प्रदोषे स्तुष्टचन्द्रातरसा विभाजरी यद्यन्नाप कर्त्तते ।
 (प० स०)
 पनेऽपि दोषाः प्रभवन्ति रायिणाम् ।
 ययोगते किं पतिनायिकायः ।
 परं हि मानिनो मुख्युर्न दैर्घ्यं स्वजनाग्रतः । (र० स०)

वरं ह्येव्यं पुमानं न च परकलत्राभिगमनम् । (मर्त्ये०)
 वरं प्राणत्यागो न च पिशुननाशयेष्वभिरचिः ।
 वरं भिक्षाशिल्वं न मानपरितण्डनम् । (३० चा०)
 वरं मौनं कार्यं न च वचनमुक्तं यदनृत्तम् ।
 परविभवभूषा वितरणम् ।
 वरयेत्कुलजां प्राज्ञो विरूपाभापि कन्यकाम् । (३० चा०)
 घर्षमानेन कालेन चतेयन्ति मिचक्षणाः ।
 वशिनां न निहन्ति धैर्यमनुभावयुगः । (क्रि० अ०)
 वसुमत्या हि नृपाः कलत्रिणः । (२० व०)
 वस्त्रपूर्तं पिनेज्जलम् । (३० नी०)
 वस्त्राणामातपो जरा । (५० त०)
 वाद्याजोपादितासहचरैरात्को नानुवप्यते । (क० स०)
 वाञ्छारत्नं परमपदवी । (प्र० अ०)
 वाते वाति कदम्बपुष्पसुरमौ केन प्रवारिष्यते ।
 वामे विधौ न हि फलन्त्यभिभाषिष्ठताभिः ।
 वाराहनेन नृपनीतिनेकरूपा । (मर्त्ये०)
 वासः प्रचानं खलु योग्यतायाः ।
 वापोविहीनं विजहाति लक्ष्मीः ।
 विकारं खलु परमायंतोऽज्ञात्वानारम्भः प्रतीकारस्य । (अ० शा०)
 विकारहेतौ सति विक्रियन्ते येषां न चेतांसि त एव धीराः । (क० स०)
 विक्रियाथै न कल्पते संन्याः सदनुष्ठिताः । (क० स०)
 विक्रीते करिणि किमद्भुदो विगदः ।
 विघ्नवत्यः प्रथितार्थमिन्द्रयः । (अ० शा०)
 विचित्रमायाः क्रियया ईदृशा एव सर्वदा । (क० स०)
 विचित्ररूपाः खलु चित्तवृत्तयः । (क्रि० अ०)
 विचित्रप्रिये वसुं सर्वदा विषये नमः । (क० स०)
 विचित्राः खलु वासनाः ।
 विचित्रो बत कायस्य विप्राकविपमः क्रमः । (क० स०)
 विगानतोऽपि हानयस्य रौद्रतां भवत्यप्ये परिमोहिनां मतिः । (क्रि० अ०)
 विचेन रक्षते धर्मो विद्या योगेन रक्षते । (३० चा०)
 विदग्धा अपि वयस्यन्ते मित्रार्थनया क्षियः । (क० स०)
 विदेशे वन्धुलागो हि मरात्रमृतनिर्मरः । (क० स०)
 विद्यातुराणां न मुखं न निद्रा । (दि०)
 विद्या ददाति तिनयम् । (३० चा०)
 विद्या मित्रं प्रथमे च । (३० चा०)
 विद्या रूपं कुरुपिणाम् ।
 विद्या विद्यादाय घनम् । (३० र०)
 विद्यायमं नानि शरीरभूषणम् ।
 विद्या सर्वस्य भूषणम् ।
 विद्या सत्रस्य निष्फला ।
 विद्वान्बुद्धीनो न करोति गर्भम् ।
 विद्वान्स्वयंगुणेषु पूजिततनुर्गुरुस्य नान्या गतिः ।

विद्वान्सर्वत्र पूज्यते । (चा० नी०)
 विधिरहो बलजानि मे मतिः । (भाग०)
 विधिरच्यूडलो नृगाम् ।
 विधिर्दिष्टं घटयत्यर्थानचिन्त्यानपि संमुखाः । (क० स०)
 विधिलिखितं बुद्धिरनुमतिः ।
 विधेर्विचित्राणि विचेष्टितानि ।
 विधेर्विचित्राणां विचेष्टितानि । (क० स०)
 विनयायाति पात्रगाम् ।
 विनयो हि सर्वत्रतम् । (क० स०)
 विनाप्यर्थधरः स्पृशति बहुमानोद्यति पदः । (दि०)
 विना मलयमन्यत्र चन्दनं न प्ररोहति ।
 विनासकाले विपरीतवृद्धिः ।
 विनाश्रया न शोभन्ते पण्डिता वनिता लताः ।
 विना हि गुर्वादेशेन संपूर्णाः मिद्वयः कुतः । (क० स०)
 विनियोगप्रसादा हि किंकराः प्रभवन्त्युप । (क० स०)
 विनीतनामः किल सूत्रार्थरैर्द्रं पदं भूमिगतोऽपि भुङ्क्ते । (२० व०)
 विपदा विपमूताः किं व्यवस्थन्ति विलम्बितुम् । (क० स०)
 विपदि न वृषितातूमिः । (शि० व०)
 विपदोऽपि पदं श्लाघ्योऽप्यकारयति नो हि सः । (क० स०)
 विधियमप्याकर्ण्ये भूते प्रियमेव सर्वदा मुनयः ।
 विभूषणं मौनमपण्डितानाम् । (मर्त्ये०)
 विमर्लं कलुषीभवच चेतः कथयत्येव हितैर्पिणं रिपुं वा । (क्रि० अ०)
 विरक्तस्य तृणं जगत् ।
 विरक्तस्य तृणं भार्या ।
 विलम्बितुं न खलु सदा मनसि नो विधिरसवः कलहम-
 वेक्ष्य विद्विषः । (दि० व०)
 विलामिनी हि सर्वस्य संचयेन क्षगरागिणी । (क० स०)
 विवक्षितं ह्यनुकमनुवापं जनयति । (अ० शा०)
 विवेकवारातवधौवमन्तः सर्वां न कामः कलुषीकरोति । (ने० च०)
 विद्यासागठानि मेधाभिः ।
 विश्वासं स्त्रीषु बर्जयेत् । (३० चा०)
 विश्वासः कुटिलेषु कः । (क० स०)
 विश्वासयत्याशु सर्वां हि योगः । (क्रि० अ०)
 विषं गोष्ठौ दरिद्रस्य ।
 विषमप्यमृतं क्वचिद्भयदमृतं वा विषमीश्वरेष्ठया । (२० व०)
 विषयाह्वयमाणा हि निष्ठन्ति सुषये कथम् । (क० स०)
 विषयिणः कल्याणदोऽर्धं गताः । (शि० पु०)
 विष्वक्कोऽपि संबन्धं स्वयं छेत्तुमसंप्रतम् । (क० स०)
 वीरसाहाय्यनिर्विघ्नाः सुखदम्भ्या हि मिद्वयः । (क० स०)
 वीरो हि स्वाम्यमर्हति । (क० स०)
 वृक्षं क्षीणफलं स्वजन्ति विहगाः । (स० र०)

वृत्तं हि राज्ञामुपरद्वयस्यम् । (२० वं०)
 पृथा सुप्तस्य भोजनम् ।
 पृथा दानं समर्थस्य ।
 पृथा दीपो दिवापि च ।
 पृथा भवेदसङ्गहान्धस्य हितोपदेदना । (कु० सं०)
 पृथा वृष्टिः समुद्रेषु ।
 पृथक्स्य तस्मै विपम् ।
 पृथ्वा जना निष्कटना भयन्ति ।
 पृथ्वा न ते ये न वदन्ति धर्मम् ।
 पृथ्वा नारी पतिव्रता ।
 पृथ्वाज्ञानन्ति पण्डिताः ।
 पृथ्वाज्ञानेन वृषनीतिरनेकरूपा ।
 पृथ्वाणां च कुतः ज्ञेहः ।
 पृथ्वाप्रस्य चोपवासस्य पारणं पशुमारणम् ।
 पृथ्वाजस्यप्रणयैर्वाङ्मयैर्जनन्या को न चक्ष्यते । (क० सं०)
 पृथ्वादिश्यते भूधरत्वामवेक्ष्य कृष्णेन देहोद्भवनाय शेषः । (कु० सं०)
 पृथाधितस्वौपर्धं मित्रम् ।
 पृथाभिरक्षा हि सतामर्लक्रिया । (कि० अ०)
 पृथाथो नियता वारि वैशुतामिं नु हन्ति किम् (क० सं०)
 पृथाया हि वेन निश्चेतुं दुर्ज्ञाना नियतेर्गतिः । (क० सं०)
 पृथागेरपि गुणा वाच्या दोषा वाच्या गुतेरपि ।
 पृथायनलरत्नं शशिमुखी । (प्र० अ०)
 पृथायमूला हि नृषा मन्त्रमूला च राजता । (क० सं०)
 पृथायमामं गलु धर्ममाधनम् । (कु० सं०)
 पृथायाधाता न तथा सूचीशतयेदना याक्क ।
 पृथायेण रक्ष्यं यददावपरक्षं न तददाः शस्त्रभृतां क्षिणोति । (२० वं०)
 पृथायैःप्रत्यपवारेण नोपकारेण दुर्जनः । (कु० सं०)
 पृथायं हि निश्चितधियां क न सिद्धिमेति । (शि० व०)
 पृथायाद्दुष्टिर्बलीयसी ।
 पृथासि लिखितं लक्ष्ययति कः ।
 पृथास्यवापं गुरुस्य ।
 पृथासं परं भूषणम् ।
 पृथासं भूषयते कुलम् ।
 पृथासं हि विदुषां धनम् । (क० सं०)
 पृथासं हि सर्वस्य वरस्य भूषणम् ।
 पृथासिः सेमरुतो राजा ।
 पृथासिर्भी पतिव्रता ।
 पृथासिर्भूमिर्गं तोयम् ।
 पृथासिर्भूहि सीदति । (क० सं०)
 पृथासिर्भी प्रीमणुमस्य कालहरणम् ।
 पृथापाठस्य कः शुभांदिनुमं हि सधेवनः । (२० सं०)
 पृथासिर्भूने पदिल्लीन शुद्धिम् ।

पृथां कृतानं दृष्टसौहेदं च लक्ष्मीः स्वयं याति निवासहेतोः । (१० वं०)
 पृथास्य मरणे तुणम् ।
 पृथासां मृतमारणे नहि परो धर्मः प्रयुक्तो बुधैः ।
 पृथा हि प्रणतिप्रियाः । (क० सं०)
 पृथाककन्दः क कन्या हि कानन्दः कायवान्मुतः । (क० सं०)
 पृथाभन्ते विद्याया विप्राः ।
 पृथापितवरसि निदाषे नितरामेवोद्धतः सिन्धुः ।
 पृथाकको गृहनादाय । (वा० नी०)
 पृथाद्या न विना दानम् ।
 पृथावणपुटरत्नं हरिकथा । (प्र० अ०)
 पृथावणमुत्ससीमा हरिकथा । (प्र० अ०)
 पृथाकृष्णस्य कृपालवो यदि भवेकः कं निहन्तुं क्षमः ।
 पृथापतेः पदुयुं स्मरणीयम् ।
 पृथासंभलात् प्रभवति । (प्र० अ०)
 पृथासि वेन सृष्ट्यते । (शि० व०)
 पृथासिन्दि मानिनो सृष्ट्युनेद्गात्मप्रज्ञानम् । (क० सं०)
 पृथास्य भूषणं शास्त्रम् ।
 पृथासु महतां चित्तं भवत्युत्पलकोमलम् ।
 पृथासंगना दोषगुणा भवन्ति । (मनु०)
 पृथासिंणा सह गुणाभ्यधिकैर्दुरासम् । (शि० व०)
 पृथासकलं शीलं कुपार्दिनाम् ।
 पृथासकलकृतिसीमा श्रुतिभृतिः । (प्र० अ०)
 पृथासकलगुणभूषा च विनयः ।
 पृथासकलगुणसीमा वितरणम् ।
 पृथासकलमुत्ससीमा सुवदना । (प्र० अ०)
 पृथासकलद्विज्ञानपि हि प्रयुक्तं साधुर्वमीष्टे हरिणांमहीतुम् । (२० वं०)
 पृथास शत्रियस्त्राणसहः सतां यः ।
 पृथासि साहजिकं प्रेम दूरादपि विजायते । ।
 पृथासकटे हि परीक्ष्यन्ते प्राज्ञाः धूराश्च संगरे । (क० सं०)
 पृथासकल्पैकप्रधाना हि दिव्यानामरिताः विद्याः । (क० सं०)
 पृथासः सतां किमु न महत्कामातनोति । (भाग०)
 पृथासः सतां विना कामः । (प्र० अ०)
 पृथासामो नाम धूराणामुत्सरो हि महानयम् । (क० सं०)
 पृथासतां प्रज्ञोन्नेयः पुनरयमसीमा विजयते ।
 पृथासतां महत्संमुख्यावि पौरयम् । (ने० व०)
 पृथासतां हि चेनःशुचितागमसाक्षिका । (ने० व०)
 पृथासतां हि सः सः सः सः प्रसूयते । (भाग०)
 पृथासतां हि संदेहपदेषु वस्तुषु प्रमाणमन्तरणप्रवृत्तयः । (प्र० अ०)
 पृथासतां हि साधुशीलत्वात्प्रमाणे न निरर्धने ।
 पृथासतां गुरुशिर्गरे हि चेननि स्त्रीनृणं त्रियत् । (क० सं०)
 पृथासतीर्थमो हि सुधीणां चिन्दो न सुहृदादयः । (क० सं०)
 पृथासतां तु निरवधिरेकः सन्नानां विवेकः ।
 पृथासतापीना हि निन्दयः । (क० सं०)

सत्त्वानुरूपं सर्वस्य धावा सर्वं प्रयच्छति । (६० सं०)
 सत्युत्र पृथ कुलसन्नि कोऽपि दीपः ।
 सत्यः प्रवादेो यच्छिद्रेष्वनर्था यान्ति भूरिवाग्म् । (६० सं०)
 सत्यनियतप्रचसं वषसा सुजनं जनाश्चलयितुं क ईशते । (श्लो ५०)
 सत्यपूर्तां धवेद्वाणीम् ।
 सत्यं सन्त्यकृतोऽस्योऽपि धर्मो भूरिफलो भवेत् । (६० सं०)
 सत्यं कण्ठस्य भूपगम् ।
 सत्यं न तद्यच्छलनम्युपैति ।
 सत्यमेव जयते । (६० चा०)
 सत्येन तपते रविः । (६० चा०)
 सत्येन धार्यते पृथ्वी । (६० चा०)
 सत्येन पूर्यते साशी ।
 सत्येन वाति धायुश्च । (६० चा०)
 सत्संगतिः कथय किं न करोति पुंसाम् । (मर्त्य०)
 सद्सद्वा नहि विदुः कुक्षीवचनमोहिताः । (६० सं०)
 सदाभिमानीरुधना हि मानिनः । (श्लो ५०)
 सदा स्वाद्योऽत्र यथिचस्रन्मयस्वमुपैति सः । (६० सं०)
 सदाभूपा सूक्तिः ।
 सद्वाधाद्गः फलति न चिरेणोपकारो महत्सु । (मं० ६०)
 सद्भिः कुर्वीत संगतिम् ।
 सद्भिरेव सहासीत ।
 सद्भिर्विवादं मैत्रीं च ।
 सद्भिस्तु लीलया प्रोक्तं शिलाछितितमश्चरम् ।
 सद्यः फलति गान्धर्वम् ।
 सद्य एव सुकृतां हि पच्यते कल्पवृक्षफलधर्मिं काङ्क्षितम् । (१० वं०)
 स धार्मिको यः परममं न सृष्टोत् ।
 स धीरो यो न संमोहमापत्कालेऽपि गच्छति । (६० सं०)
 सन्तः परीक्ष्यान्यतरन्नजन्ते ।
 सन्तः परार्थं कुर्याणा नावेक्षन्ते प्रतिक्रियाम् । (मं० भा०)
 संवत्तः शुद्धवंश्या हि परत्रेह च धर्मिणे । (१० वं०)
 संशोप एव पुरुषस्य परं निधानम् ।
 संतोषतुष्ट्यं धनमस्ति नायत् ।
 संतोषे ब्राह्मणः शुचिः ।
 संदोषे भवने तु कृपस्वननं प्रत्युद्यमः कीददाः । (मर्त्य०)
 संयत्ते भृशमरतिं हि सद्भियोगः ।
 संधिं कृत्या तु हन्तव्यः संप्राप्तेऽयसरे पुनः । (६० सं०)
 संतिष्ठते निकृष्टेऽपि कष्टं रजयन्ति कुक्षियः । (६० सं०)
 सभारतं विद्वान् । (मं० भा०)
 समये हि सर्वमुपकारि वृत्तम् । (श्लो ५०)
 समयो यो नित्यं स जयतिवरां कोऽपि पुरुषः ।
 समानशीलव्यमनेषु सद्यश्चम् । (श्लो ५०)

समीरणो नोदयिवा भवेति व्यादिश्यते केन हुवाशनस्य । (इ० मं०)
 संपत्तु हि सुमत्त्वानमेकहेतुः स्वयौरयम् । (६० सं०)
 संपूर्णकुम्भो न करोति शब्दम् ।
 संभवत्यभिजातानामभिमानो ह्यकुत्रिमः । (६० सं०)
 संभारना ह्यधिकृतस्य तनोति तेजः । (मि० ब०)
 संभावितस्य चाकीर्तिमैरणादनिरिच्यते । (मं० गी०)
 संमुचीनो हि जयो रन्ध्रप्रहारिणाम् । (१० वं०)
 सतिस्वनिर्नाह समुपैति रिक्तताम् । (श्लो ५०)
 सतिस्वरूपपूर्णाऽपि क्षारो न मपुरायते । (श्लो ५०)
 सत्यः क्रूरः रजलः क्रूरः सर्पात्क्रूरतरः रजलः । (वा० नी०)
 सर्वं केहाश्रवर्तते । (न० भा०)
 सर्वैः कान्दमात्मीयं पश्यति । (मं० भा०)
 सर्वैः कालवदोन नश्यति ।
 सर्वैः कृच्छ्रागतोऽपि वाञ्छति जनः सत्त्वानुरूपं फलम् । (मर्त्य०)
 सर्वैः प्रार्थितमर्थमधिगम्य मुची संपद्यते जन्तुः ।
 राज्ञां तु चरितार्थया दुःसोचैरिव । (मं० भा०)
 सर्वैः प्रियः यल्लु भवत्यनु रूपचेष्टः । (श्लो ५०)
 सर्वं कार्यवशात्सोऽभिरमते तत्कस्य वो बल्लभः । (मर्त्य०)
 सर्वं जीवद्भिराप्यते । (६० सं०)
 सर्वं यस्य वशाद्गास्त्वृत्तिपथं कालाय तस्यै नमः ।
 सर्वं रत्नमुपद्रवेण सहितं निर्दोषमेकं यदाः ।
 सर्वं शून्यं दरिद्रस्य । (५० वं०)
 सर्वं सत्ये प्रतिष्ठितम् । (वा० नी०)
 सर्वं सावधि नावधिः कुलभुवां प्रेम्णाः परं केवलम् ।
 सर्वनासाय मातुलः । (वा० नी०)
 सर्वमत्यन्तगर्हितम् ।
 सर्वलोकप्रतिष्ठायां यवन्ते बहवो जनाः ।
 सर्वशून्या दरिद्रता ।
 सर्वैश्चित्तप्रमाणेन सद्सद्वाभिवान्छति । (६० सं०)
 सर्वस्वौपधमन्ति शास्त्रविहितं, भूखंस्य नास्वौ-
 पधम् । (५० वं०)
 सर्वार्थं दुर्जने विपम् ।
 सर्वारम्भास्तत्रुल्लस्यमूलाः ।
 सर्वस्ववस्यानु रमणीयत्वमाकृतिविशेषाणाम् । (मं० भा०)
 सर्वे गुणाः काङ्क्षनमाश्रयन्ते । (मर्त्य०)
 सर्वे क्षयान्ता निचयाः पतनान्ताः समुच्छ्रयाः । (मं० भा०)
 सर्वो हि नोपगतमप्यपचीयमानं यथिष्णुमाश्रयमनागतम-
 म्युपैति । (श्लो ५०)
 सलज्जा गणिका नद्या ।
 स सुहृद्भवन्तं यः स्यात् । (५० वं०)
 सहते माददाः को हि वाददां धर्मविलुप्तम् । (६० सं०)
 सहते विपत्सहर्षं मानी नैवापमानलेदामपि । (मं० भा०)
 सहते विरहदुःखं यदास्वी नायदाः पुनः । (६० सं०)

सहसा विदधीत न क्रियामविबेकः परमापदां पदम् ।
(कि० अ०)

सहसा हि कृतं पापं कथं मा भूद्विपत्तये । (क० सं०)

सहसि झ्वगैरुपासितं नहि गुञ्जाफलमेति सोध्नताम् ।
(शि० ष०)

सहस्रेषु च पण्डितः ।

सहायकृष्टमैदतां न संगतं भवन्ति गोमायुसखा न
दन्तिनः । (कि० अ०)

सागरं धर्जयित्वा कुत्र महानचवतरति । (अ० शा०)

साधनेषु हि रतेषुघते रम्यतां प्रियसमागम एव ।
(कि० अ०)

साधने हि नियमोऽन्यजनानां योगिनां तु तपसाखिल-
सिद्धिः । (नै० च०)

साधुः सीदति दुर्जनः प्रभवति प्राप्ते कलौ दुर्गुणे ।

साधूनां दुर्जनाद्वयम् । (प० त्त०)

साधूनां हि परोपकारकरणे नोपाध्यपेक्षं मनः ।

साध्यासाध्यविचारं हि नेक्षते भवितव्यता । (क० सं०)

सानुकूले जगन्नाथे विप्रियः सुप्रियो भवेत् ।

सामानाधिकरण्यं हि तेजस्मिरयोः कुतः । (शि० व०)

सारं गृह्णन्ति पण्डिताः ।

साहसं शैरेपेक्षं च कितवानां निसर्गजम् । (क० सं०)

साते हि जायेत सातेः सुलक्ष्यता । (नै० च०)

सािद्धिं वा यदि चाऽसिद्धिं चित्तोःसादो निवेदयेत् । (प० त्त०)

सािष्यन्ति कुत्र सुकृतानि विना श्रेणे ।

सीमन्तिनां कान्तोदन्तः सुहृदुपगतः संगमा-
विचिदूनः । (पे० दू०)

सुकविता यदास्ति राज्येन किम् ।

सुकृती चातुभूयैव दुःखमप्यभूते सुखम् । (क० सं०)

सुतं च मे शयनं च मे ।

सुप्रमाक्षे निःस्पृहः पुरुषः ।

सुखाधिगः कुतो विद्या ।

सुखमपि पानीयं शमपत्तेत्र पावकम् । (प० त्त०)

सुदुर्भान्ताःकरणे हि साधवः । (कि० अ०)

सुदुर्लभे नाहंति कोऽभिनन्दिहं प्रकल्पक्षमीनुरूपसंगमे ।
(कि० अ०)

सुपयंशो हि स्पृष्टमावना या सा पूर्वस्य फलभाषनायाः ।
(शि० व०)

सुरेषु हि श्रेष्ठतां नमस्या सर्वसिच्यहमियः समस्या ।
(शि० व०)

सुलभा रम्यता लोके दुर्लभं हि गुणाजंनम् । (कि० अ०)

सुल्भो हि द्विषां मन्त्रो दुर्लभा मरत्वावप्यता ।
(कि० अ०)

सुदृढपंतीद्विगमविप्रथिपां प्रष्टुनेऽंराजति विद्वदमपि ।
(शि० व०)

सुपांशये न गतु कमलं पुष्पनि स्वामभिव्याम् । (नै० दू०)

सूर्ये तपत्यावरणाय दृष्टेः कल्पेत लोकस्य कथं तसिद्धौ ।
(र० इ०)

सेवाधर्मः परमगहनो योगिनामप्यगम्यः । (भद्रे०)

सौख्यं धन्याः किमपि दधते सर्वसंपासमृद्धाः ।

स्ववे रयेरप्सु कृताहुवैः कृते न सुदृती जातु भवेकुमुदृती ।
(नै० च०)

स्तोत्रं कस्य न तुष्टये । (कृ० सं०)

स्त्रियश्चरित्रं पुरुषस्य भाग्यं देवो न जानाति कुतो मनुष्यः ।

स्त्रियो नष्टा ह्यभर्तुकाः । (इ० चा०)

स्त्रियो यथा विचेष्टन्तां निष्कम्पं हि सतां मनः । (क० सं०)

स्त्रीपित्तमहो विचित्रमिति । (क० सं०)

स्त्रीपित्तस्यैव दैवस्य को वेति गहनां गतिम् । (क० सं०)

स्त्रीणां पतिः प्राणा न वाग्धवाः । (क० सं०)

स्त्रीणां प्रियालोकफलो हि वेषः । (कृ० सं०)

स्त्रीणां भावानुरक्तं हि विरहासहनं मनः । (क० सं०)

स्त्रीणामलीकमुग्धं हि वचः को मन्यते मृवा । (क० सं०)

स्त्रीणामाशं प्रणयवचनं विश्रमो हि प्रियेषु । (नै० दू०)

स्त्रीपुमानिलनास्यैषा वृष्टं हि महितं सवाम् । (कृ० सं०)

स्त्री पुंश्च प्रभवति यदा तदि गेहं विनष्टम् ।

स्त्रीबुद्धिः प्रलयावहा । (का० नी०)

स्त्रीभिः कस्य न सण्डितं भुवि मनः । (भद्रे०)

स्त्रीवचः प्रलयो हन्ति विचारं महतामपि । (क० सं०)

स्त्री विनश्यति रूपेण । (शा० प०)

स्त्रीषु धाक्संयमः कुतः । (क० सं०)

स्त्रीष्वनंगलचेष्टासु कल्पेच्छा नोपजायते । (क० सं०)

स्यातुं नियोक्तुर्नहि शक्यमग्ने विनाश्य रक्ष्यं स्वयमक्षतेन ।
(र० व०)

स्थितः पृथिव्या इव मानदण्डः । (कृ० सं०)

स्थिरा शैली गुणवतो । (कृ० न०)

स्थापितोऽपि यद्गुरो नदीजलैर्गर्दभः किमु हयो भवेत्कश्चिद् ।

स्त्रिग्यमुग्या हि सस्त्रियः । (क० सं०)

स्त्रिग्यो हि विरहायासे साधुवादे ददाति किम् । (क० सं०)

सुपात्यं पापानां फलमथनगेहेषु सुदृशाम् ।

खेद्गुलालि दुःखालि । (म० मा०)

खेदानाहुः किमपि विरहे प्वसिन्ने स्वभोगादिष्टे यस्त-
न्नुपचितरसाः प्रेमरादीभवन्ति । (नै० दू०)

खेदः खलु पापदायी । (अ० शा०)

स्पृशन्ति न नृनांसानां हृदयं यन्पुत्रुद्वयः । (नै० च०)

स्पृशन्त्यास्त्रारण्यं किमपि नहि रम्यं भृगवताः ।

स्पृशन्मपि राजो हन्ति । (प० इ०)

स्तनुमधिगतगुणमरणाः पटवो न दोषमसिद्धं सत्त्वपमाः ।
(शि० व०)

स्तोत्रेण विपुपयतिनी । (प० म०)

स्तं जीवितमपि सन्तो न गणयन्ति मित्रार्थं । (प० इ०)

स्वकर्मप्रप्रथितो हि लोहः ।

स्वगृहे पूज्यते मूर्धः ।
 स्वग्रामे पूज्यते प्रभुः ।
 स्वचित्तप्रलिनो गर्भः कस्य केन प्रदास्यति । (१० तं०)
 स्वजनस्य हि दुःखमग्रतो विवृतद्वारमिरोपजायते ।
 (कु० सं०)
 स्वजनालोकरवातेद्वो दुःखाग्निः कं न तापयेत् । (क० सं०)
 स्वजातीयविधाताय माहात्म्यं दृश्यते नृणाम् ।
 स्वत पूव सर्वान् परार्थेवा ग्रहणानां हि यथा यथायथा ।
 (शि० व०)
 स्वदेराजावस्य नरस्य नूनं गुणाधिकस्यापि भवेदवज्ञा ।
 स्वदेशे पूज्यते राजा । (वा० नी०)
 स्वधर्मं निबन्धे श्रेयः परधर्मो भयावहः । (म० गी०)
 स्वयियो निश्चयो नास्ति यस्य स भ्रमनि भ्वयम् । (इ० श०)
 स्वपत्न्यज्ञा हि निश्चेष्टाः कुतो निद्रा विवेकिनाम् । (क० सं०)
 स्वपदाभ्ययमानस्य कस्याज्ञां को हि मन्यते । (क० सं०)
 स्वभाप पूवैप परोपकारिणाम् । (मर्च०)
 स्वभावतः सर्वमिदं हि सिद्धम् ।
 स्वभावस्वच्छानां पतनमपि भाग्यं हि भवति ।
 स्वभावो दुरतिक्रमः । (१० न०)
 स्वभावो यादृशो यस्य न जहाति कदाचन । (वा० नी०)
 स्वमहिमदर्शनमङ्गोमुंरुखले जायते यस्मात् ।
 स्वपदांसि त्रिक्रमवतामरवां न वधुष्वघानि विस्तृद्धान्ति
 धियः । (कि० ज०)
 स्वयमेव हि वातोऽग्नेः सारथ्यं प्रतिपद्यते । (१० व०)
 स्वनीर्यशुभा हि मनोः प्रसूतिः । (१० वं०)
 स्वमुखं नास्ति साध्वीनां तासां भर्तृमुखं सुखम् ।
 (१० सं०)
 स्वस्थे को वा न पण्डितः । (१० व०)
 स्वस्थे चित्ते उद्बयः संभवति ।
 स्वादुभिस्तु विपयैर्हृत्स्वतो दुःखमिन्द्रियगणो निवार्यते
 (१० व०)
 स्वाधीनशुश्रूषाः सिद्धिमन्तः । (अ० श०)
 स्वाधीना दयिता सुताग्रयि ।
 स्वामापदं प्रोज्झ्य निपत्तिमग्नं शोचन्ति सन्तो
 सुपकारिपक्षम् । (कि० ज०)
 स्वामिन्यसाध्यव्यमने सुगं सन्मग्निणां वृतः । (क० सं०)

स्वामिय पत्र वर्षाणि ददा वर्षाणि दामयन् । प्राति तु पोदरी
 वर्षे पुत्रं मित्रमदाचरेत् ॥ (म० न०)
 स्वाम्यायनाः सदा प्राणा मृत्यानामर्जिता धनैः । (१० व०)
 स्वैद्यमानज्वरं प्राज्ञः कोऽभ्यमया परिधिञ्चति । (शि० व०)
 स्वैतानलस्य स्फुटतां यियातोः कूटस्वपेक्षा
 क्रियती गत्य स्यात् । (शि० व०)
 हंसो यथा क्षीरमिवाम्बुमध्यात् ।
 हंसो हि क्षीरमादत्ते तन्मिध्वा वर्जयन्त्यपः । (म० श०)
 हंष्टो पञ्चमरः कुतः कतिपयैर्हंसैरिना श्रीस्तव ।
 हवं ज्ञानं क्रियादीनम् । (इ० चा०)
 हवमश्रोत्रियं ध्यादं । (वा० नी०)
 हवं सैन्यमनापकम् । (वा० नी०)
 हवश्चाज्ञानतो नरः । (इ० चा०)
 हवविधिपरिपाकः केन वा लहनीयः । (ने० दू०)
 हरति मनो मधुरा हि यौरनश्रीः । (नि० म०)
 हर्मयपि गृहो हन्ति ।
 हस्तस्य भूषणं दानम् ।
 हस्तौ दानविवर्जितौ । (इ० चा०)
 हा कष्टं गत्य वनेते कठियुगे घन्या नराः सजनाः ।
 हाहादने किमन्यत्स्यादतिरौल्यवतं पलम् । (क० सं०)
 हा हा तथापि निपयाद्य जहाति चेतः । (मर्च०)
 हिसा यत्नमसाधुनां । (म० भा०)
 हितप्रयोजनं मित्रम् ।
 हितमुद्धितमुद्गं शाकमुक् ।
 हितमारण्यमौपद्यम् ।
 हितं मनोहारि च दृढमं वचः । (कि० म०)
 हितैपिणः सन्ति न ते मनीषिणः ।
 हितोपदेशो मूर्खस्य कोपायैव न क्षान्तये । (क० सं०)
 हीनान्यनुपकृष्टिणि प्रवृद्धानि विवृणते.....मित्राणि ।
 (१० वं०)
 हीयते हि मतिप्लात हीनैः सह समागमात् ॥ (इ०)
 हेमः सलक्ष्यते ब्रह्मो विशुद्धिः श्यामिकापि वा । (१० वं०)
 होतारमपि जुह्वन् सृष्टो दहति पावकः । (१० व०)
 ह्यर्थो हि लोके पुरपस्य वरुः । (मर्च०)
 हृदे गर्भरि हृदि चारगाडे संमन्ति कार्यावतरं हि मन्तः ।
 (ने० वं०)

ग्रन्थस्तमाप्तिः

इति विरचितस्या पदनिर्वा मयेपं गङ्गगुणितानां श्रीवपे मान्तु नित्यम् ।
विदुन्विमलदीप्यन्मन्त्रानां निधानं वरुणारनिर्गता विद्विषन्वीशिरानाम् ॥

अस्यास्यामाद्गन्धस्यैव शिष्यः सर्वज्ञः स्वादिस्फुरन्नास्त्रुदिः ।
अथं कामं वेषि पमं च मोक्षं निःसंदेहं श्रीस्तितुं पण्डितोऽपि ॥

आगत्यैव मरुतं विलोच्य निरासं ग्रन्थः दृष्टोऽयं मया
लोकानन्दरः गमन्मगुरुनामंतानजैवावृषः ।
अस्यान्वाप सुमावितामृताग्मानानन्दपूर्णान्तराः
मनाः संप्रति नारायणनिगान्देवान्दमन्तु शुभम् ॥

विज्ञप्तिः

एवं विमति लोकेऽस्मिन्निदिशं न निगुंनम् ।
आवृष्यमती दीनानिरवृष्यं मुनान्बुधाः ।

आशीर्षचनम

सर्वे सन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निगमिनः ।
सर्वे सन्तु वरुण्ये वा इतिदुःखमन्तरेण ॥

अचकमत सप(किरात.१०.४९)२८८३८	अणुरपि मणिः प्राण (सू.२२५) ५११२२७	अल्यच्छं सितमंशु ३३६१८
अचतुर्वदनो ब्रह्मा (कुन. ५) ३६१५६	अणुरप्यसतां सङ्गः ८७४	अल्यच्छेनाविह २४६१२०
अचलं चलदिव २५५११३	अत एव निपीयते ३४९१६१	अल्यद्भुतमिदं (सू.५१४) ७०१३१
अचला कमला १६५५६३	अतः कल्पिनां (भाग.२.२) ३८९१४९१	अल्यन्तचञ्च (कथा.३७.२२२) ३७५१८९
अचिन्तितानि (शा.प.स.७) ७५१५	अतजुअवरपीडि १८९१६०	अल्यन्तमन्थन १७६१५५
अचिन्तितानि (दि.१.१५७) ९११७७	अतन्त्रचन्द्राभरणा (का.प्र.४.७२) २५३१५	अल्यन्तविमुले देवे (दि.१.१२४) ६५१९
अचिन्त्याः (शा.प. २२०) ५२१२४१	अतसीजुमुपोमेय २२११२२	अल्यम्बुपाना (विक्रम.२.२७) ३७५१८७
अचिराधिष्ठित १५११३६६	अतसीपुष्पसकार्श १८९११९	अल्यपूर्वस्य २६६१४०६
अचिरेण परस्य १५११३८७	अताडयत्पल्लव ३३४१०५	अल्यर्षवकत्वमन (सू.१.७४) ४०१४२
अचोयमानानि (भा.१.२.६७५६) ९१११३	अतिकुपिता अपि (शा.प.स.९) ४७११११	अलादरपरतो (प्रब.८८) ३७५१८६
अच्छप्रसाहावति ३०४११५४	अतिकान्तः का (मंठू.३.१०१) ३६८१५३	अलादरादध्ययनं १०४१०६
अच्छिन्नं नयना (सू.१४०७) २८९१७०	अतिकेसो न (भा.५.१.५२१) ३७५१९६	अल्यार्थै (का.म.१०.३९४) ११०११४३
अच्छिन्नामृतविन्दु २७४१२५	अतिगम्भीरे भूमे १५११३७०	अल्यार्थमतिदातारम(भा.५.१.५०९) ६११५
अच्युतभक्तिवशा १८९१४८	अतिवेज (शा.प.रा.१.१३) १५११३६५	अल्यार्थसत्ता (शा.प.रा.९४) १५६११२४
अजनि प्रतिदिन २८४१७	अतिथिर्वालकः १५७१२०६	अल्यार्थि रह (पंच.१.२५) ३८४१२८१
अजन्मा पुत्र(किरात.११.७०) १४९१३०८	अतिदयै हता १६११३८३	अल्यार्थौ यदि न (शा.प.सा.) १३३११३
अजरामरव (शा.प.६६९) १६२१२४७	अतिदाक्षिण्य्यु १६११३५३	अल्यार्थाः परितः (कुन.१०२) ११०१२३१
अजर्षं लसत्पत्रि २०९१६	अतिदाना (शा.प.नी.२६) १५३१२०	अल्यार्थिह्वे (दि.१.२२०) १५३१३७८
अजलमभ्यास १०५११३०	अतिदीर्घजीविदो ३५१११	अल्यार्थ्येकेन स (रा.प.४.५१७) ३७५१८४
अजातमृतमूर्खा (दि.प्र.१३) ९०१५	अतिदूषय (प.ख.नी.१५) १६०१२९८	अल्यार्थात्तु (रा.ग.३.३०४) ३७५१८३
अजातमृतमूर्खेभ्यो (शा.प.१.४८३) ९०१६	अतिपरिचया १६९१७२४	अल्यार्थतस्तन (सा.द.२.१६१) २५५१२२
अजाखरगुतो (पंच.२.१०८) ३७५११०१	अतिपरिचया(शा.प.नी.८३) १६९१७२३	अल्यार्थति प्राप्य (सं.पा.५७) ३७५१८१
अजानन्दादाति(मंठू.सं.१६०) ३७४१२१४	अतिपरिचया १६९१७२२	अल्यार्थसद्विसरहस्य ३३५१३
अजामिष प्रजा(शा.प.१.२९.०) १४५११२२	अतिपूजिततारयं २५११७४	अल्यार्थसाधुता १६७१६१८
अजायुद्वयप्रि (शा.प.स. ८) १५३१२७	अतिपेलवमति (का.प्र.७.२०२) ५७११३४	अथ मन्मथलि १२३१९०
अजीयतावतं (नैष.७.६९) २६४१२२९	अतिप्रचण्डा १७५१९२२	अथस्यः सखि २८२१३९४
अज्ञः सुप्रसारायः (दि.१.५६) ४०१२५	अतिप्रहृतरलजा २६८१३६०	अथान्तरे च (गीत.७.१३.१) ३०४१५३
अज्ञताया प्रेम्णा २१८१७३	अतिमन्दचन्दन ३३४१२२६	अथार्थितं शमित २७४१३
अज्ञातपाण्डित्यर (सू. १६९) ४०१३४	अतिमलिनो फलं (शा.प.नी.८३) ५७११२६	अथार्थिलेचनसं (का.प्र.७.१५८) १८८१४१
अज्ञातशास्त्रसद्भाव ४४१५	अतिमात्रभास्वरत्वं ८६१८	अथ कौकिल २२५१२९
अज्ञातेन्दुपराभव २६३१२०५	अतिरमणीये वाच्ये ३७११४	अथ नभसि तिरी ३४११५२
अज्ञानाद्यदि (म.१.१.२३२) ३७५१९९	अतिचादास्ति (म.६.४७) ३७५१६५	अथ निलय (भाग.७.२.४९) ३७५१८०
अज्ञेभ्यो प्रन्यि (म.१.२.१०३) ३७५१९८	अतिविततगगनसं (का.प्र.७.२५५) २७१३	अथ पथि रुचयुद २९९११०
अज्ञानामविरामलौ ९९१२०	अतिवियुक्तं कुच (अरुषीठकुट.) १४१५	अथ प्रसन्नेन्दु (सू.१.८१८) ३४४१३
अज्ञानेन पण्डित्यौ (अमर.१.४) ३१०११२	अतिव्ययोऽनवे (दि.२.९०) १४३११३३	अथ यदजते रामे ३६११५
अज्ञो वा यदि १५२१४१६	अतिदायितकरुद ३४११३	अथ मन्मथया (शा.प.३.६२२) २९९११७
अच्यति रजनिहृद ३०८१७	अतिसंचयकर्तुणां (सू. ४७४) ७११८	अथ लक्ष्मणात्तु (सिधु.२.११) ३००१५७
अधनस्य शयं दृष्ट्वा (दि.२.९) १५४१४३	अतिसल्लुना अपि (सू. ४०४) ५८१७७९	अथ नागिनिविष्ट (सिधु.१.६.४३) ४०४१६
अध्रिष्टिश्चरि लोके ९८६१	अतिसाहस्यमतिदु. (शा.प.लो.१) ७२१३८	अथ सान्द्रसांध्यकि (सिधु.५.५२) २९९१३
अध्रिष्ट्यानि पुष्पाणि (शा.प.प.३) ४५१३	अतीतानागतता (भा.१.२४४) ३७५१९३	अथ शुकुरन्मीन (सिधु.८.३७) ३६८१७३
अध्रो जलमपीर ३३८१९८	अतीव गुण (भा.५.१.४५५) ३७५१९२	अथ हास्याय देनाय ११
अध्रुवकपोटकप्र ११५१३५	अतुष्टिदानं (दि. १.११४) ३७५१९०	अथेदं रसोमि (वृत्त.१.२८) ३६३१३
अध्रुवी शीरसी प्रायो १९८१६	अतुष्टिनादचिना(सिधु.१.१.४६) ३२७११५	अथोषधैर्जैरुठक (सिधु.१.७.५२) १२७११
अध्रुवा जनपदाः १८७१५५	अतो हास्यतं (म.१.३०८०) ५६१०७	अथोषधैर्जैरुठक (सिधु.१.२.३५) १३५१३
	अतुं वाच्यति (पंच.१.१७५) ३६५१५२	

अदम्भा हि रम्भा	२५३१७	अधरे मधुरा सरस्व	२७०१२०	अनन्योद्भूतभूतोपिचं (सं.२२५६)	७८१३
अदाता पुरुषस्ताम्री (शा.प.४६८)	७०१२	अधरोऽयमधीरा (कुव.५९)	२६११४१	अनन्यस्युगधीर्मलय	३२६१२४
अदातारं दानुप्रवर	१०६१७५६	अधरोऽसां कुराता	२६११४४	अनन्यसाधारणका	२६७१३६
अदाता बंधदोमेग	१६११३८२	अधमंग च (म.२.१११)	३००१४५	अनपेक्षितगुप्तचना (सं.०)	३०११०
अदातुर्मनिचं कापि न	७१२१	अधाशीशो ल(शा.प.१२६७)	११११२३	अनाभिज्ञो गुणानां यो	१४८१२७१
अदुगुं विषयः कस्य (दि.२.५४)	१४३१६४	अधारी पद्मेयु तद (नेषध.१.२०)	२५२११	अनाभिभ्या पर (भा.१.३.५८६)	१५४१३८
अदृष्टपूर्वमस्माभिर्मयं (सं.१७२९)	३४३१९७	अधिकरतलत (का.प.७.२३३)	२८६११२	अनभ्यासेन (काव्या.०.२४७)	३८११५३
अदृष्टपूर्वा (भाग.१२.१२५१९)	३७९१७९	अधिगतपरनार्यान्व (मृ.२.१४)	३९१२६	अनभ्रष्टिः श्रवणामृ	३११२८
अदृष्टमुखमङ्गस्य युक्त (सं.५०३)	७३१८	अधिगननमनेकास्ता	२०९१११	अनयनपथे प्रिये न	२८८१७
अदृष्टव्यापारं (का.नी.९.३८)	२२९१२३९	अधिदेहिह हन्त हेम	२७५११५	अनयोरनवद्याङ्गि(काव्या.१.८७)	३१२१३६
अदृष्टे दर्शनोक्त (का.प्र.५.१२८)	२९९१११	अधिषवबवीकुटीरव	२११७८	अनधर्ममपि मामि	१६०१३२१
अदेशकाल (पंच.३.११३)	३७९११७	अधिभिल्लपङ्क्तिगळं	३७५९	अनर्थकं विप्र(भा.५.१०७८)	३८१११५५
अद्वैतस्वर्कपायोधिर	४२११	अधियामिनि गजगा	२९८१६	अनर्थमर्थतः (भा.५.११५५)	३८१११५६
अद्य श्रूतजिताथ. (सं.२११०)	३१६१४	अधिरजनि जगाम (शिशु.७.५२)	३१०१२	अनर्थित्वान्मनुष्याणां	३४८११४
अद्य धारा सदाधारा	११७१८३	अधिलवङ्गमनो (शिशु.६.३६)	३४७१११	अनलस्रमनवि (शा.प.३४४३)	२८४१६
अद्य धीतं बरीवर्ति	३४५१७	अधिर्थाह्वयाने त्वमसि	३४०११८	अनल्पदग्धारिपु (नेष.१.१०)	१०५११२५
अद्यापि तत्प्रचलद्दुःस. (१२९१)	२७८१३९	अधीतव्यवहारज्ञं मौलं	१४२१२	अनवरतधनुर्जाहटा	१४११३
अद्यापि तां क्म(शा.प.३४६९)	२७८१४१	अधीतविवोधाचर (नेषध.१.४)	१०५११२०	अनवरतपरोपकरण	४७११०६
अद्यापि तिष्ठति दशो (कुव.९६)	२७९१५३	अधील चतु (शा.प.४१७४)	३७५१२३२	अनवसरे गुणवानपि(शा.प.३०६)	८३१३३
अद्यापि दुर्निवारं	४८११२३	अधुना मञ्जुकरपतिना	१८८१४६	अनवसरे च यदुक्तं	१७०१७५६
अद्यापि नूनं हृको	२८२११२५	अधृतपरिपतधिचोल	२७८१३०	अनवार्थं च (भा.५.१३०४)	३८१११५८
अद्यापि नोज्जति (शै.५०)	५०१२००	अधोऽपः पदयतः (दि.२.२)	१६३१४६७	अनसि सीदति (शा.प.९६२)	२३४१४२
अद्यापि सा मन(शा.प.३४७०)	२७८१४२	अधोविधानात्क(नेषध.१.१८)	१०५१३१	अनसमित्तसार (शा.प.१०९८)	२१७१४९
अद्यापि सुन्दरि तवा	२९१११२	अध्याक्रान्ता वसेति	१०७१७४	अनाकारो (शा.प.३३२४)	२६३१९७७
अद्यापि स्तनशैलदुर्ग(स्तु.ना.१)	३०२१९५	अध्यायोधनवैदि मार्ग	१३४१२४	अनाकूतैरेव (शा.प.३२८९)	२५५१२७
अद्याप्युन्मदयातु (शा.प.४०६७)	३६५१७	अध्याहारः स्मर(नेषध.१२.५७)	१३६१३५	अनागतविधा (शा.प.नी.११)	६२१६
अद्यारभ्य क्रोरोरका	३६९१४५	अधुपेग शरी (विक्रम.१६७)	३८०११४७	अनाप्रातं पुष्यं (अ.शा.२.१०)	२५५१२५
अद्यारभ्य यदि प्रिये (सं.११५९)	३०९१९	अध्वनि पदप्रहपरं	३०१३३	अनापुरोक्तगिठि (मात्रवि.५०)	३८१११५९
अद्यैव कुद(मा.१२.६५३५)	३८०११४३	अध्वन्यध्वनि तरवः	२३६११०	अनात्मवाच (का.नी.५.४)	३८११६९
अद्यैव ह्वितं (शा.प.४१६८)	३७३११९१	अध्वन्यध्वनि भूरुहः	२४११४२	अनादायी व्ययं	१६७१६३३
अयोत्सन्नवसङ्गजंग	३२६१३०	अध्वन्यस्य बधुर्वि(सं.१६८०)	३३५११४३	अनादिष्टोऽपि भूय	१४४१९१
अयोहः सर्व (म.२.१६७८)	८४१७	अध्वन्यैर्नैकरन्द	३३५११४५	अनादितचमृपतिप्रदि	१५१२४
अद्रिचंबीक्षणं चतुराद्रि	२८७११	अध्वा जरा (भा.५.१५२३)	३८०११४९	अनादेवं नादरीत(न.८.१७०)	३८११६२
अद्रितं सुखदुःख (उत्तर.१.३९)	५३१२६७	अध्वानं नैकचक्रः	२९५१६९	अनादियस्य (म.८.१७१)	३८११६४
अद्रितोचितप्रह्वानमपि	३७६१२५५	अनङ्कुरितकुम्भकः स	३४९१७१	अनायन्ता (मा.३.८३)	३८११६५
अधः कटोपि रत्ना (शा.प.स.५)	२१५१४	अनङ्गमङ्गल (का.प्र.७.१४१)	२५९१७२	अनाप्रायमला(भा.५.१५२४)	३८११६७
अधना धनमि(वा.नी.४.१८)	१५९१२८९	अनङ्गरत्नपीठोऽस्याः	२६८१३८३	अनायके न (शा.प.४३६६)	१५४१३६
अधर्मं चापते भूयो (हं.६४)	१६९१६९८	अनङ्गनाबलास (शा.प.३०७६)	२५०११	अनादासहृदां म(सा.२.१०.६७)	२५४१४
अधरः किसलययागः	२५५१८	अनङ्गोऽयमनङ्ग(शा.प.३७९८)	३१२१११	अनारतपरिस्वल्न	१३३११८
अधरः किसल (अ.शा.१.१८)	३८०११४४	अनधिगतमनोरथ (विक्रम.६३)	३१३१४४	अनारभ्या (मा.५.१११३)	३८११६३
अधरं खलु विष्य	२६११४३	अनध्वन्याः (कविता.१०५)	३८११५२	अनार्थप्रज्ञाना (शा.प.३७७८)	३५२१३४
अधरमृत्युतं कः	२६११५३	अनन्तानामधेयाय (सु. ११)	११३	अनार्थज्ञान (भा.५.१४३२)	३८११७०
अधरस्य मधुरिमाणं	१७७१७९९	अनन्तपदविन्यासरचना	३२११२	अनाश्रुतनवद्वार (हं.३९)	३८११७१
अधरे नववीटिका	२५११२९	अनन्तपारं किल	१७३१८७९	अनालोच्य प्रेम्णा (सं.११७०)	३८०११४

अनाहृतो विरोध (हि.२.५२) १६३४५६	अनुरागवन्तमपि (शिशु.९.११) २९४१२८	अन्तर्मोहनमो (गीत.८.१७.२) २५११७
अनिले प्रियभा. (१.२.८७३) ३८११७३	अनुरागवर्तिना तव २८८११६	अन्तये सततं (राग.३.२०२) ३८११८१
अनिर्वाच्यमनि (कवि.२३) ३८११७४	अनुलेपनानि (शिशु. ९.२४) २९७१२०	अन्तर्वसति मार्जारी २३१५९
अनिर्वेदः त्रि(भा.५.१५०३) ३८११७६	अनुवनं वनरा (शिशु.६.४६) ३४४३४	अन्तर्वाणि मन्यमा ५९१२१०
अनिश्चितैरध्व(पंच.३.२६२) ३८११७७	अनुसरति वरिष्णो(शा.प.८२८) ७३१२२	अन्तर्विषमया (पंच.१.२२१) ३४८१२२
अनेष्टस्ययोगा(भा.१.१.७३) ३८११७९	अनुत्तरति सलहस (भा.नी.२.१) ३४६१९	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (कुव.४९) ११६१५५
अनिःसरन्तीमपि १३५११६	अनुत्तं सलहस (भा.नी.२.१) ३४६१९	अन्तर्हिते शशिनि (शा.७८) ३२३१२
अनिभालित (शिशु.१६.२४) २९७१५५	अनुत्तं साहस (भा.नी.२.१) ३४६१९	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनिराकृततापसंप ५९१२०२	अनुत्तं सलहस (भा.नी.२.१) ३४६१९	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनिर्द्वेषोपयोगस्य रूप ३०५१९	अनेकविधजनरक्षणपूर्णे १०११७	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनिलोहितकार्यस्य १५८१२३८	अनेकशास्त्रं बहु १७३१८७८	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनिलनिललविषयं प्रा २९४१८	अनेकशयोच्छेदि परो (हि.प्र.१०) २९१२	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनिशमपि मकरके २७८१२०	अनेकशुषिरं वायं १८४१५	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनिशं मतज्ञ २२९११५	अनेके फणिनः २३६११६४	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनिष्टादिष्टलामे (हि.१.५) १६२४३३	अनेके पथांस(सा.द.१०.६१)१०५१११९	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनीर्ण्युत्पदा (भा.५.१.४०७) ३८११८०	अनेके मल्येदे (शा.प.स्त.४९) १५४१४१	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुकुरुतः खल (शा.प.स.१०) ४७११२२	अनेके रम्योर् (शा.प.३२२१) २६२११८०	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुकूलविधाधिदैव २०११६९	अनेके सर्वाधिकृता १०४१११४	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुकूला विमलाज्ञा १७०१७५३	अन्तः कटुरपि (शा.प.प.१६) ४८११२२	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुकूले विधा देयं यतः ६८१९	अन्तः कर्णतत्त्वस्य (उत्तर.३.१७) ८९१५	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुकूले सति धातरि ९१४०	अन्तः कुटि (शा.प.श.२) २९८१७४	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुक्षणमनुक्षणं १३५१२५	अन्तः कूचदुदारकण्ठ ३१४१७५	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुगन्तुं सततं (शा.प.नी.१) १५३३१	अन्तः कुराः ३४८१७	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुचितवर्मा (हि.२.१४२) १६९१७२९	अन्तः क्रोधोज्ज्वलान १९५१७	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुचितमेवाचरितं ९१४११	अन्तः पुरचरैः (पंच.१.६१) १४८१२६३	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुच्छिद्यो वैश्वरप २६३१२००	अन्तः पुरधनाय्य १५०१३२८	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुदिनमधिकं ते २८६११०	अन्तः पुरागा विहित १३९१३	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुदिनमनुकूल १७५१९४३	अन्तः पुरीयसि(सा.द.१०.२०)१०५११४५	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुदेहमागतवतः (शिशु.७.१३) ३१०१५	अन्तः प्रतप्त (शा.प.द.१५) १७६१९७२	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुनयति पतिं न ३५७१४४	अन्तः संतोषया (नैषध.१२.३६)१३८१८१	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुनयमच्छदीत्वा (शिशु.११.९) ३२२१२	अन्तः सारविहीनस्य ३९१७	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुनेतुं मानिन्या १८५१२९	अन्तः सारररुक् (पंच.१.१४३) १४३१२७	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुपालयता (किरात.२.२०) १५११३८८	अन्तः सारवस्था ३७२११६५	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुबन्धं च (भा.५.११०२) ३८११८३	अन्तः सारमनस्य २५४१२	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुबन्धावुपे (भा.५.११०१) ३८११८३	अन्तः सारमिरोष २११६	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुभक्त ददत वित्तं (विक्रम.७५) ६२११५	अन्तः सर्गात् भदनव (नु.न.१२) २८४१२०	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुभवत युवलो ३३४११८	अन्तः सर्गात् युगेः कि द्वि ८२१३९	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुभवधयदोलम् ३३२१५६	अन्तः सर्गात् युगेः कि द्वि ८२१३९	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुभमार न (नैषध.४.७९) २८२११२८	अन्तः सर्गात् युगेः कि द्वि ८२१३९	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुभयो विधि (शिशु.६.२७) ३४११३३	अन्तः सर्गात् युगेः कि द्वि ८२१३९	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुयाति न (६.५९) ३८११८५	अन्तः सर्गात् युगेः कि द्वि ८२१३९	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुपणमिपेराल २६९१४१०	अन्तः सर्गात् युगेः कि द्वि ८२१३९	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०
अनुरागवती संप्या(पञ्च.१.१.१)१५१३५	अन्तः सर्गात् युगेः कि द्वि ८२१३९	अन्तर्विष्णोस्त्रिलोकी (शा.प.क.१०) २४३१२०

अन्यास्ता सु (का.प्र.७.०१८) १११२५०
 अन्यूनं शुभम (शिशु.८.५२) ३३९१०९
 अन्यूनोन्नतयो (शिशु.१७.६९) १२७२२२
 अन्ये ते जल (शा.प.चा.१.२) २२६१९४
 अन्ये ते विहगाः २२६१९८
 अन्येऽपि सन्ति कति २४६१२८
 अन्येऽपि स (शा.प.चा.१.१) २२६१९६०
 अन्येयं रूपसंपत्तिरन्या (कुच.१.३) २५४१३
 अन्योच्छिष्टेषु (राग.५.११) ३८२१९३
 अन्यो धनं (भा.१.५.४८) ३८२१९४
 अन्योन्यमुख २६५२७४
 अन्योऽप्यस (भा.५.१.३२४) ३८२१९६
 अन्योन्या (शा.प.४०८६) ३६७१३३
 अन्योन्याहति (शा.प.३९३४) ३४७१५२
 अन्योन्मेषो पु (शिशु.१८.३०) १२९१७१
 अन्योऽपि चन्दन(शा.प.मे.१०) २१२३७
 अन्यो हि (भा.३.१.३८६८) ३८२१२०१
 अन्ययामतविद्या १५६१२७
 अपः विभन्त्रपापाली १८७१२३
 अपकारमसं ५६११०२
 अपकारिणि वि (हरि.१.१६३) ३८२११९९
 अपकुर्वैपि प्रायः (शा.प.म.१.१) ४५१९
 अपहृत्स घ(भा.१.२.३५०१) ३८१११७५
 अपकान्ते धात्ये २५५३३१
 अपण्डितास्ते पुष्ट(बृहत्.४.१.२) ३४५१६५
 अपनुपारतया ३३२४४६
 अपरुद्धर्शनस्यार्थे १५७१९३
 अपरो दूरगामी च (शा.प.५.१४) १८४११
 अपनीतपरिमलान्त २२३१५५
 अपमानं पुर (पञ्च.३.२४६) १६०१२९९
 अपराधी नूनमहं प्रसीद ३०५१८
 अपराधेषुपि निः (हि.२.९८) १४७१२०४
 अपराधो न मेऽस्ती (हि.१.७५) १६३१४४७
 अपराह्णीतल २९४३३३
 अपरीक्षितलक्षणप्रमाणं ४२१२
 अपण्यं भूयुद्धनम १३२१२२
 अपण्यं व सता सेव्या १११३
 अपयतीतमुजायामः २६८३७४
 अपवादादभीत (किराण.१.१.५६) ५५१५६
 अपसरणमेव क्षरणं (शा.प.७.९८) २२११८
 अपसरत दे द्रादस्मा ३४९१७४
 अपसरति २७८१२७
 अपसर मञ्जुकर दू(शा.प.८३१) २२३१५०
 अपसराय घन (सु.१.०७१) ३७५१७

अपहृत्य तम (निकम.१८१) ३८२१२०२
 अपहरति नहृत्त्वं प्रायेण ९६१७
 अपहृत्स्तिचान्धवं ३६२१९६
 अपहाय शनः पटीर ३२५१७
 अपां प्रवाहो (का.नी.५.८) ३८२१२०३
 अमाहृत्साभोपाम्पि ३४५१६४
 अमाहृतरे (का.प्र.१०.५४६) २५३१२७
 अमाहृतसंसर्गि तर(का.प्र.७.१८४) ३०४३३
 अपांनिधिं वारिभिर ४९११७८
 अपायसंदर्शन (पंच.१.७०) १७२१८३६
 अपावि मुनिना पुरा १३६५१२८
 अपारः पाषोधिः २२७१९५५
 अपारंभ्यांपारंभरिह ९९११५
 अपि कापुरयो (पंच.१.१६५) १४५१२७९
 अपि तद्गुप्यि प्रस २६५१२८७
 अपि त्वया कैरवि २४४१२२१
 अपि दलनमुकुले षड् २२३१७४
 अपि दिनमणिरप ३४६१२६
 अपि दोम्भां परिवद्धा ६२१९९
 अपि नाम स दृश्येत (सु.५०१) ७०११५
 अपि पिबत चक्रो ३०३१२७
 अपि मन्दर (पंच.२.१७९) ३८२१२०५
 अपि मरणमुपैति २७५११७
 अपि मार्दव (हरि.१.१६७) ३८२१२०६
 अपि सुदमुगयान्तो (शा.प.१.६४) ३३३१४३
 अपि नृगामि तवा २६११४६
 अपि मेरुपत्रं प्राशाम (शा.प.४.२७) ७६१९
 अपि विधिः कु (नैषध.४.८९) ३८२११३२
 अपि विभवविही ५११२२५
 अपि वैति षडक्ष ५९१२०३
 अपि निशितरौप ३३६११५
 अपि संपूर्णतासु १६५१५२३
 अपि संमानसु १४९१२८३
 अपि स्थापुवदा १४८१२५८
 अपि स्वप्नमसलं १४९१२७७
 अपीतवीरकाद (का.द.२.२००) ३४४१२
 अपुत्रस गति (विक्रम.८५) ३८२१२०८
 अपुत्रस रुदं (चा.नी.४.१४) १६३१४५४
 अपुत्रितैवास्तु २८७११
 अपूर्वः कोऽपि कोपा (शा.प.३.५९) ५४१७
 अपूर्वः कोऽपि कोयोऽयं २९११
 अपूर्वं चौर्यमभ्यस्तं १३२१४
 अपूर्वा रसनाभ्यालाः ५५४१४
 अपूर्विगा (भा.१.२.१०७९६) ३८२१२०९

अपूर्वं भृशविगा (सु.२.४५५) १०२११५
 अपूर्वां ददयते व (सु.सं.३०१) २७७१११
 अपूर्वां मानि भात्याः ३२१७
 अपूर्वांस्यं मया दृष्टः १८५१२६
 अपृष्टस्तु नरः कि १४९१३००
 अपेन्नन्ते न च श्रेष्ठं (सु.२०४) ४६१२४
 अप्याकरसमुत्पत्त्या २१७१४८
 अप्यापनमयः माधोः (सु.२९०) ४६१६०
 अप्युत्तपदास्तु २५४१७५
 अप्युन्मत्तार्य (भा.प.१.१२४) ३८२१२११
 अप्येकंशजनुयोः १७११७५५
 अप्यौलुक्ये मरुति ३१८११३
 अप्यु श्वन्ते पावा ३७३११९४
 अप्रकटीकृतपाकिः १७११००६
 अप्रगल्मस या १६११३५७
 अप्रगल्माः (शा.प.१.९१) ३७११
 अप्रतिबुद्धे धोनरि(सु.२८८८) १७०१७४
 अप्रभूतमतनीय (शिशु.१०.८३) ३२११९
 अप्रसन्नमरणद्वारि (सु.२०११) ३१७११७
 अप्रसादोऽन (दि.३.९०) ३८२१२१२
 अप्रस्तावस्तुतिभि (सु.३२०२) ६७१५४
 अप्राकृतस्य च(न.वी.च.२.३९) ३६०१२८
 अप्राज्ञेन च कानरे १३६१९
 अप्राप्तकालं (सु.२७८९) १४५११३९
 अप्रियवचनदर्दः ४७१९१
 अप्रियस्यापि प (दि.२.१३५) १६४१४८७
 अप्रियाप्यपि ह्य (दि.२.१३३) १६४१४८६
 अप्रियैरपि (राग.३.२८३) ३८२१२१४
 अप्रकलानि दुरन्ता(सु.२७२०) १६०१३५६
 अवलाभ्याविग्रहधीरम १३३३
 अवला यत्र प्रव १७०१७७
 अवले सलिले तप २६२१७७५
 अवुद्धिमात्रि (शा.प.१.३९८) १४६११६९
 अवुषा अर्जंगमा १६५१७३६
 अवुषैरयंलाभा (शा.प.रा.१.२१) ७११७
 अवृजं स्वजम (शा.प.१.१६६) २४५१३५
 अवृद्धैरिजिष्ट १३३११५
 अवृष्टेऽस्मि (का.प्र.१०.४४६) २४८१३५
 अवमस्य हि(भा.१.२.२७२) ३८२१२१५
 अभितापघटमयो (शिशु.९.१) २५४३३०
 अभितिमिरिम - २९४३३९
 अभिद्रोहेण भूताः १६१३६४
 अभिनयान्परि ३३२१२९
 अभिनवकलि(का.प्र.१०.४८२) २८८११३

अभिनवनलिनी (शा.प.म.५) २२३१७२	अमरैरमृतं न (सु.४२९) ५९१२०६	अम्बरमेघ रमण्यै ३४५१९
अभिनवनवनीत २२११२९	अमलमृगालका २५४३६	अम्बरविपिनमिदानां २९७५१
अभिनवनवनीत २२११३०	अमलात्मसु प्रति(शिशु.९.१७) ३००६२	अम्व आम्सि तिष्ठ २५१६५
अभिनवकुलकालीम ३१९१३२	अमितगुणोऽपि षडा (रसगङ्गाधर) ८२१३७	अम्व धृशु यदि त्वया ३५३१५६
अभिनववयसप्रतीसा ३४१५३	अमितः समितः (सा.द.४.७) १०२१६	अम्बा कुप्यति तात १८३१६३
अभिनववैली (कात्या.२.१८३) ३८२१२१७	अमित्रं नव (भा.१.२.५२९८) ३८२१२३०	अम्बा तुष्यति (सं.२.१८५) ६६३४
अभिप्रायं यो(भा.५.१३५८) ३८२१२१८	अमित्राहुवति (हरि.१.१७७) ३८२१२३१	अम्युजमम्युनि जातं ३६३१८
अभिप्रेतार्थसि (सं.९) २१८	अमित्रो न (भा.१.५५६४) ३८२१२३३	अम्युजमम्युनि मर्म २६२११७१
अभिभवति (किरात.१.०.२३) ३४०१२५	असिद्रो सि (भा.१.२.४९२५) ३८२१२३४	अम्भः कर्दमतासु १२११९६०
अभिभूतोऽप्यव १५०१३२७	अमी तटसमीपति ३२६१२२	अम्भसा मिथ (पंच.१.१.१५) १६५१५०२
अभिभूय सतामव २९४१४४	अमी तिलाहै (शा.प.१.१८९) २४६१४२	अम्भांसि जलज (रि.१.१.९६) १६६१४६५
अभिमतफल (शा.प.स.१४) १०६१९६८	अमी पृथुस्त्वममृतः ३४४१२२	अम्भोजप्रकोटय २२५११४५
अभिमतमहामानत्र (मूर्त्.३.२३) ९७१९	अमी शिरीष ३३७१६२	अम्भोजाद्याः पुरन ३५६११४
अभिमानः (भा.१.३.२.१८१) ३८२१२२३	अमीषो जन्तु (शा.उ.२.९) ३७३११७९	अम्भोजिनीवन (मूर्त्.२.१५) २२१११५
अभिमानघनस्य ८०३११	अमीषो प्राणानां (मूर्त्.३.७) ७७७४५	अम्भोधिः स्थल (सं.३.१५२) ९५१११८
अभिमानवतो १५११३९१	अमी समुद्रतसरो ३४४१२७	अम्भोमुचां सलि (सं.२.४१३) २०७६
अभिमानवता(राग.१.२२६) ३८२१२२१	असुं कालक्षेपं (शा.प.७८४) २१३१५३	अम्भोरुहमये लात्वा १५५१११
अभिमुखनिह (सं.२.२७२) १५११३६८	असुना मरुत्पेन २२०१३	अम्भोरुहाक्षि शंभो ३५५११७०
अभिमुपतयाहनि ३२०१११	असुम्भिरा (नैषध.१.८.२२०) २२७११९२	अम्भोबाहुमरुदि २४३११०८
अभियुक्तं (भा.५.९८३) ३८२१२२४	असुम्भियुयानद्वम २९७१२९	अम्भानपङ्कजामाला १९३१११
अभियुक्तो (का.नी.९.२२) ३८२१२२६	असुम्भियुयाने (शा.प.८७९) २२७११९१	अयं सखु मृणालि ३२७११९
अभिलपन्ति तया २६१११४७	असुम्भिराव (सं.१.५५८) २६८१३६२	अयं च सुरतेज्वा (सृष्टं.४.१.१) ३५५११
अभिलपति यदि (कुव.३८) २८२११४७	असुम्य दोभ्यामिरि(नैषध.१.२२) २५२१३	अयं प्रयाणां प्रामा २६३१२१४
अभिलक्ष्यं (का.नी.५.१०) ३८२१२२७	असुम्य सुयिता २५९१६५	अयं दक्षिणे (नैषध.१.१५) १०५११२८
अभिवीक्ष्य (शिशु.१३.३१) १२६१३८	असुम्य विद्या (नैषध. १.५) १०५११२९	अयं निजः परो (शा.प.२७३) ७०१९
अभिविषेपयितुं (शिशु.६.६४) ३४७१९	असुम्या लावयं मृदु २५४१३०	अयं मेत्राद्रेरजनि ३०११८०
अभुक्त्यां यसां (मूर्त्.१.५९) ८०३१४	असुम्योर्षीम (नैषध.१.२.८२) १०६११६४	अयं पटो मे शितु ३६५११९
अभूद्रापी (सु.२२.१८) ३२४१३६	अमूल्यस मन (सं.१.५७०) २६९१४०३	अयं पुरः पार्वण ३०४११४०
अभूद्रभोरारोः सह ६०१२५०	अमृतं शिशिरे (पंच.१.१.४४) १६४१५०८	अयं मार्तण्डः(सा.द.१०.३६) १०६११९१
अभेदेनोपाखे (सं.१.१०२) ५२१२४३	अमृतं किरति हिमां ४८११९७	अयं मृगः समायाति १८११२
अभ्यासः धर्मणां (सं.१.५४) २५३११	अमृतं चैव (भा.१.२.६५५२) ३८२१२३६	अयं मृदुमृगलिनी ३२४१२३
अभ्युत्थानमु (शा.प.३७५७) ३५११३६	अमृतजल्पेः पार्यं पार्यं ३१३३६	अयं मे वाग्मुफ्फो ३२११५
अभ्युद्धता यशु(सं.कं.१.१००) १०५११३५	अमृतवद्रवभापुरीधुरीणां २६३१२१८	अयं रत्नाक्तो (सा.द.१०.७०) २१७१६
अभ्युत्थतन्मनयुगा ३०४१४	अमृतवद्वैर्विदध ३००१६१	अयं रेवाकुलः सुमु ३५२१२५
अभ्युत्थताहृष्ट(कुमार.१.३३) २६९१४१२	अमृतं तदपरविम्बे २५३१११	अयं यारोमेको (मत्त.१.०८) २१६१३३
अभ्युत्थतोऽपि जलदे २२०१४	अमृतं दुर्लभं नूनं १५६१२२५	अयं विषाको वद कस्य २८५१७
अभ्युत्थुकाः सद्रिर्ग (सं.४७१) ७२१४४	अमृतममृतं (शान्त. ४.३.२) २५२१५०	अयं स्वामावः सत ४९११७६
अभ्रच्छाया (पंच.१.१२२) १५६११५१	अमृतममृतं (शा.प.३५१९) २७३११८	अयःपिच्छ इवो (सा.प.३.२३) ५४११७
अभ्रच्छाया नृणां १६०१३२४	अमृतपंचनलीला २२७११८९	अयमङ्कुरमा (सा.प.१९७३) २५५११४
अभ्रस्थानिमुंकारे २८९१५५	अमृतमेघ कुम्भानि (सं.१.५०) २५११५	अयमतिजटाः प्र (शिशु.४.२९) १४०११
अवददन्मयु ३३२१५२	अमृतोत्प्रेषणे दार्यं (सा.प.१.१०) ३२११०	अयमपि सरदोधि २९७१५५
अवददन्धरं नाक्षि १५६११५८	अमरं विनय (शिशु.२.०.६२) ३१७१२३	अयमपि पुरातये २९५१५६
अवददन्मनपु(सा.प.३.९.२९) ३४६१३८	अमर(मनु.१.६४) ४८११५०	अयमभिनवनेपथ्या(माथी.१.५) १४०११
अवददन्मनपु(सा.प.३.९.२९) ३४६१३८	अमर(मनु.१.६४) ४८११५०	अयममृतनिधानं (मूर्त्.सं.२.७६) ९११८४
अवददन्मनपु(सा.प.३.९.२९) ३४६१३८	अमर(मनु.१.६४) ४८११५०	

अयमवसरः सर. (शु.११२८) २११२२
 अयमविचारितचालना ८९१४
 अयमसौ गगनाङ्ग २९४४३
 अयमुदयति चन्द्र ३०११७६
 अयमुदयति चन्द्रो ३०११७५
 अयमुदयति (शा.प.३७३८) ३२७११०
 अयमुदयमहीमन्मू ३२३३३१
 अयमुदितो हिमरदिम १९६१११
 अयधनरुचवर्गं फणि ७२१५८
 अयधः प्राप्य (पंच.२.११६) १६५५३१
 अयाचितः सुखं दत्ते ९१११८
 अयि किं गुणवति २३९१०३
 अयि कुरङ्गि तपो २३३१३०
 अयि कुरङ्गि तुर २३३११०४
 अयि जलद यदि (शा.प.७७७) २११११६
 अयि त्यचाति करू २४७५७
 अयि दलदरविन्द २४४२३३४
 अयि दुष्कृतकेन २४२११८२
 अयि बत शुद्धयै २४७५६०
 अयि मकरन्दस्य २४३२१६६
 अयि मन्मथचूत (सु.उ.२२) ३१२१३४
 अयि मलयम महि २३७४४२
 अयि मालति सौर २३९१८५
 अयि रोपमुदीकरो २१६११४
 अयि सखि द्यासः १८९१५०
 अयुक्तं युक्तं वा १५२१४१३
 अयुक्तं स्वामि (चान्.१.५.७) १५८१२८८
 अयुक्तं बहु माप १००१८
 अयुदे हि यदा (दि.२.१७१) १४७१२१९
 अये कीर श्रेणी २२७११९४
 अये केयं लीला (शा.प.३५१८) २७३११५
 अये क्षो जानीति ३५३१३८
 अये ताल मीढां २४११४४१
 अये नीलप्रीव (शा.प.८७०) २२६१७७३
 अये रूपतिमण्डली १३३११२
 अये मयुप मा कृया २२४१९९
 अये मातर्दृष्टा सुखम २५८१४९
 अये मातस्वातः १३२१२१
 अये यदि सनी १२२११७६
 अये लाजातुषैः पयि ६७५६६
 अये वापीदेया २२६११६२
 अये बारारोरो (शा.प.१०९५) २१६१२४
 अयेऽस्तमयते क्षापी. ३०८११५
 अये हेलावैलाङ्ग. (शा.प.७७५) २१३१५२

अरक्षितं त्रिष्टुति (शा.प.४४६) ९१४७
 अरुणं सारङ्गे १७७१९९०
 अरुणरदितं कृतं (पंच.१.२५५) ४०५५
 अरुतिरियमुपे (शा.प.३४२७) २८४१७७
 अरुविन्दमिदं (सा.प.१०.२७) २७८१५५
 अरुविन्दमृन्दमकरन्द ३३५१९
 अरुविन्देषु कुन्देषु २४०१९८
 अरुसिक्कजनभाप १७०१७५४
 अरुसिक्क (का.प्र.१०.४०८) १०३१६३
 अरुवप्युत्तिनं (शा.प.१४०१) १४६१७७१
 अरुचिर्निशया १७५१९३१
 अरुणकिरणजालैर ३२२१५
 अरुणजलदराजी ३२३१३०
 अरुणनयनं सप्रमङ्गं ५४३३
 अरुणरागानिरे (सु.९.४३) ३३२१५३
 अरुनितासिखि (सि.उ.६.२१) ३३२१६९
 अरुणे च तरुणि(सा.द.१०.८५) ३०१६
 अरुणवतीकामपुरं २६९१४१७
 अरुः संचार्यते (पंच.१.८९) १४४१८७
 अरुच्छायं तिरयति १७३१२०
 अरुष्यान्नुधिरिन्दु १३७१६२
 अरुषिन्मन्ति विदार्य (शा.प.१०५) १३३३
 अरुर्जुनः कृष्णसंयुक्तः २५९१३३
 अरुर्जुनस इमे बागा १८६१४
 अरुर्जुनीयति यदर्जे ६४११४
 अरुः सुखं कीर्तिं (शा.प.भा.५) ७७१९
 अरुप्रदण्डे न तथा ५७११४८
 अरुषानाद्यं मनस्वा (चान्.१.७.१) १५३१२८
 अरुषप्राणविना ३७६१२६१
 अरुषागमो नि (म.५.१०५७) १७११८२३
 अरुषात्रागां न (विक्र.१३२) १७२१८४५
 अरुषां न सन्ति न ६७५०
 अरुषानामर्जनं (घ.२८१५) १६७१६४१
 अरुषानानीधिने (घ.२४७४) ८१४८
 अरुषान्केषिदुषा (शा.प.१६८) ३३१५१
 अरुषायां जीवलो (पंच.१.९) ६४११
 अरुषाहरणकौशल्यं ३८११४
 अरुषा इत्यनु (मृ.सं.३८२) १७६१९५६
 अरुषिनां कृपणा (शा.प.२७५) १०३१५३
 अरुषिनि क्वयति ७२१४१
 अरुषिने न तुनवद ३९१२१
 अरुषिप्रलथिलक्षैर १०२१२०
 अरुषिप्रवहम (घ.२५१७) १०७१९३
 अरुषां करोति दैन्यं (शा.प.३१९) ७५११२

अरुषां लापवतु (न.र.२) १७९१२०३१
 अरुषेण तु विहीनस्य (पंच.२.९२) ६५१७
 अरुषो गिरामपिहितः ३३३३१
 अरुषो नराणां पति १७३१८६८
 अरुषो नाम ज (शा.प.४०४६) ३६४१२७
 अरुषो विनैवाप्यनयो ६९१२४
 अरुषोऽपि चेत (घ.१७६) ४०१५३
 अरुषो हि कन्या (म.शा.४.२१) ३६२११४
 अरुषं दानव (शा.प.१२५९) ११११३४५
 अरुषं श्लो निद्या (मृ.१.४७) ३४४४६
 अरुषं चन्द्रदत्तकारं १८५१२१
 अरुषं चन्द्रसमायुक्तं १८५१२८
 अरुषं रात्रे दिनस्यार्धे १८७१२५
 अरुषंमिन्नेन मिलेन २७३१११
 अरुषांहादितपौर्वीकी १३६१५१
 अरुषांधिता १२६१३६
 अरुषोन्मीलितलो (शा.प.११५) २४११५३
 अरुषयति प्रतिदिवसं ३५९१८०
 अरुषितं रमित ३१५१३०
 अरुषकरोति यः श्लोकं ३८८
 अरुषकरोति हि जरा ९५११
 अरुषंकारः शङ्खाक (का.प्र.९.३६९) ९३१५४
 अरुषं हिमानीपरिधीर्मे ३४६११२
 अरुषंकाद्य खलायैव ५४१११
 अरुषको यथा (पंच.१.१६१) ३४८११७
 अरुषशितकृचामोर्गं ३४५१४८
 अरुषशितगतापतैः १३४७
 अरुषहृत्पत्न्याजनेर (किरा.१.१.४०) ८५५५
 अरुषहृषं ततद्दु (किरा.१.१.६०) ७९११०
 अरुष्यं चैव (दि.२.७) १६३१४६८
 अरुष्योपि धनं (शा.प.१४५०) ८७११६
 अरुष्यं लघु (कविजा.७०) १५६१६६१
 अरुषमतिचपल (शा.प.५६६) २५३१४४
 अरुषमलमपृण (शा.प.२५१३) २९२१२
 अरुषसमुलतामिनां १३११११
 अरुषसवलिनसु (माल्दी. १.११) २७९१५९
 अरुषसवलितैः (मम.४) २८६१३३
 अरुषसवलितानामु २७९१५८
 अरुषसस कुतो (चान्.१.३५) १६०१३२०
 अरुषामात्युरधानां ३४९१४९
 अरुषिदुलमसुल (सा.द.६.२६२) २५३११०
 अरुषिदुलैरुपयातां (शा.प.७९२) २१४१२
 अरुषिभिरघन ३३२१५१
 अरुषिदुलसति परि १७०१७५०

अलिख्यं नलि (चा.नी.१५.१५)	२२३१७३	अविद्रांसमलं लोके(म.२.२१४)	३४९५१३	अशोषविप्रप्रतिषेध	१,११७
अलीकस्तो यदि	२७०१२१	अविद्वान्नि भू (दि.३.११३)	१४८१२३७	अशोच्यानीह (पंच.१.३६४)	१६५५१४
अलौकिकमहालोक	१०३१५५	अविधेयो मृत्यज(स.२८५०)	१६९१७२५	अशोच्यो निर्धनः	१६११८७
अल्प निर्मिता (कुव.९७)	२६५१२६५	अविनयमुवाचमज्ञा (स.३६४)	४११६२	अरनीमहि वयं (महं.३.५६)	३१७७
अल्पश्रुतलव एव (स.३९६)	५८१७७२	अनिनाशिनमप्राथम्य	३७१६०	अश्वान्तं दृढय	२५८१४
अल्पाक्षरमणीयं यः	८५१८	अविनीतः श्रुतो जातः	९०१८	अश्रुच्छलेन सु(सा.द.१०.४५)	३६०१११
अल्पानामपि वस्तूनां (दि.१.३०)	८३१२	अविभाविषुतेषु (शिशु.९.४०)	३००१६५	अश्वः शस्त्रं (पंच.१.२२४)	८६१७
अल्पायासबलेन	२३३११४	अविभाष्यतारक (शिशु.९.१२)	२९४४४०	अश्वं नैव गर्जं नैव	१५६१३१
अल्पीयसामेव (स.५४१)	१७३१८७७	अविरतमविरामा	३२३१२०	अश्वमुनं वासवग (विक्रम.९)	१७२१८२८
अल्पीयैवैव (शा.प.अ.३)	२१७१४४	अविरतं परकार्यं (रसगङ्गाधर)	५०११८९	अश्वमेधसहस्रं (म.१.२०६५)	८३१९
अल्पेच्छुर्धृतिमा (दि.२.५३)	१४५१३८	अविताम्बुजसंग	१७१४	अश्वा यस्य (शा.प.१६७२)	१४३१५०
अल्पेनामि सुरके (स.१५०८)	२६९११३८	अविरलकमलविकासः	३३१११३	अष्टकुलाचलसप्त (मोक्षमुद्र.)	३७३१७३
अवंशपानितो (चा.नी.८०)	१६२१४१२	अविरलकरवाल(सा.द.१०.९५)	१०४१९४	अष्टपादश्वतुःकर्णौ	१८५१२३
अवगच्छति (रघु ८.८७)	२६९१६२७	अविरलपरिवाहै(शा.प.३४८४)	२८८१४५	अष्टौ यस्य दिशो दला	१८३४
अवज्ञाश्रुतिं प्रेम	१५८१२२१	अविरलफलि (किरात.१०.२८)	३४६११३	अष्टौ हाटकनेत्र (शा.प.५६५)	२०५११०
अवज्ञानाद्ब्राह्मणे (दि.२.७५)	१५२१४१२	अविरलमदधाराधौत	२१२४	असंख्यगुणोऽपि (ग.२.६६८)	३३४१७४
अवतु नः सविदुस्तु (कुव.१२०)	२८१२०	अविरलमिदमन्मनः	३३९११४	असंतुष्टा द्विजा (चा.नी.८०)	१६२१४११
अवयज्जम्बालमधेयणा	४०३५	अविरलविगलमन्दजल(रसगङ्गाधर)	२११०	असंपादयतः (मिशु.२.४७)	८१२
अवधार्यं कार्यं	२९७११८	अविवेकमतिर्नुपति	१५११३६९	असंभवं हेमशृणु (दि.१.२४)	९२१५३
अवनम्य वक्षसि (शिशु.९.७४)	३१०१६	अविवेकि कुचदन्तं (कुव.३५)	२६१२५९	असंभवगुणस्तु (दृ.श.६०)	३५९१६५५
अवन्यक्रोपस्य(किरात.१.३३)	१५२१४०१	अविवेकिनि (शा.प.रा.८६)	१४६११५९	असंभाव्यं न वक्ता	१६२१४१३
अवयः केवलकवयः	३३१२३	अविशीर्णकान्तपात्रे	३६९१९	असंभृतं मण्डन (रसगङ्गाधर)	२५५१०
अवयवेषु	२७०१४३२	अविध्रामं वहै (चा.नी.७०)	१६२१४०९	असंभोगेन सामा (दि.१.१५२)	७१३१९
अवलम्बितविष्णुपदः	८२३३६	अविध्रसन्धूर्तयुरेव	२५१३३८	असंभाने तपोवृद्धिः	१६०१३२९
अवलोकनमपि (शा.प.३३६९)	२५११२१	अद्वितीकं स्वजे (शा.प.नी.४०)	१५३१२९	असंमुखालोकनमा	३१८५
अवलोकितमनुमो	२२११०७	अद्वितीमयम (स.२०४)	८०२६	असंशयं न्यस्त (किरात.८.३८)	३३८८१
अवलोक्य स्वानौ (शा.प.५२१)	१८४१९	अद्वैत्यं स्वात्मानं (यु.४५०)	६११२५४	असज्जनः सज्जनसद्वि	८७२१५
अवशेन्द्रियवि (दि.१.१६)	१६३१४३८	अवेग्यापाराकलन	२३११३६	असती भवति स	१७१७८०
अवश्यं याता (महं.३.१३)	३६८१४२	अव्यक्तवैरिनि (भा.प.२.२८)	३७२११५८	असत्प्रलापः पाद(स.२९६३)	१४६११७७
अवश्यकारणः प्रा	२२७११५१	अव्ययसायिनमलसं (दि.२.३)	६२१११	असत्यता (का.नी.१०.३९)	१७४१९३२
अवश्यमन्येव (स.३२४७)	९२१६१	अव्यक्तकरणमधीतं	१७०१७५९	असत्यमप्रत्ययमूलका	८३१२
अवश्यंभावितो भावा (दि.२.७)	९१२६६	अव्याजमुन्दरीं (शा.प.३३७७)	२७०१९	असत्संज्ञाहण (शा.प.४१८९)	८७१७
अवश्यं भावि भावानां	९१२९९	अव्याहो चाम (सु.५९)	२०१६०	असद्वर्त्मस्त्वयं	३४९१५२
अवस्थापठितं सर्वं (स.१५०)	२९११५	अव्यापारेषु श्या (दि.२.३०)	१६६१५६९	असद्वृत्तौ नार्यं (स.१६०७)	३०८१३३
अवस्थापठिता बाणी	१७०१७५८	अव्यक्तः सततं	१६६१५९३	असमाने सामानर्यं (शा.प.उ.३)	१८१३३
अवाप्तः प्रा (का.प.१०.४४०)	३०४११५८	अव्यक्ताः शक्ति (कविता.७१)	५४३२२	असमाप्तजि (सा.द.२.०६५)	१५०१३५४
अविचरितमपि (स.४०९)	५८११८३	अव्यक्तवृत्तानुदाम (सा.द.३.२६६)	३६५४	असमेः समी (पंच.१.८४)	१५११३७४
अविहातप्रभ(किरात.१.४३)	१६९१३७४	अव्यक्तमलोम (शा.प.प्र.८)	१६९१७३१	असहायः सहा (पंच.१.१५२)	३६९१३
अविहातमि (स.१८८९)	२९६१२	अदानं मे वसनं	३७३११९५	असातुः साधु (शा.प.उ.१०)	५१३३६८
अविदितगुणमपि (शा.प.क.१)	३०११४	अदम्यदहनज्वल	१२३११९२	असाध्यमन्यथा	१४४११५५
अविदितयस्मानन्दो	१७०१७६७	अदुर्विचयेचनायस्य	१४२११०	असार एव संसारः	१७७१८७७
अविदितमुमुक्षुः	३३९१३१	अदुर्भयपि कला	१३९१८	असारभूते संनारे	३५०१३
अविद्याः सुखयः	१६९१३८८	अदृष्टवदपि (पंच.१.०७६)	१४६११४९	अगारे यत् संज्ञा (ध.वि.१०)	३६७१३३
अविद्यं ज्ञानं (चा.नी.४७)	१६९१३८१	अद्वेयलक्षणनिर्गम्यह	२११६८	अगारे यत् (विक्रम.१००)	१५६१४४६

असावधाने पाण्डि	१५९१२७०	असिन्दिग्विजयो	११०१२३५	अहं च त्वं च राजे	१८७१२२
असावधानस्थापर	३४४१२६	असिन्धमनोद्वृ (शा.प.११२)२२८१२७५		अहं महानसायातः	१५४१३०
असावन्तुध्वमिदि	२६३१९५	असिन्धुद्वृतिम	२६६१३१६	अहंमुववर्णि	२२५१३९
असावुद्वेलेलावप्य	२६३१२१२	अस्य क्षोणितेः(कु.व.६५)	१०८१२०१	अहमपि परेऽपि	३३१२४
असितान्मा (मं. सं. २११)	२५८१५३	अस्य दग्धोदरसा	१६१२	अहमग्नि नीलकण्ठ	२२६१६१
असिधारापथे (शा.प.सा.६)	१०२११३	अस्य प्रयाणेपु समप्र (स्यु.६.३३)१२५५५		अहमिव दिललक्ष्मीः	३५४१७८
असुखमयं सुखं वा	४४१३	अस्य श्रीमोक्षराज	११७१७९	अहमिह (गी.प.१०.१)	३५३१७७
असुखमा सखे	६७८१३६	अस्यां सखे (शा.प.८४०)	२२५११३२	अहमिह श्रित	२८५११३
असुत सयः कुमु(कुमार.२.२६)३३११२३		अस्याः कथानां (नैषध.७.०)	२५७११६	अहमेव (शा.प.१०.५५६)	५९१२०४
अस्यया हते	१६११३५२	अस्याः करहृद	२६४१७०३	अहह बग्दधमीरग	२१४१७
अस्येतिदेशखारम (हि.१.१.३८)	८०११७	अस्याः करस्य (नैषध.७.७१)	२६३१२३३	अहितदितविचार (पंच.१.१६)	१६१५
असोटा तत्कालो (कु.व.६०)	५५५०	अस्याः कामनिवा	२६०१२२२	अहिभूषणोऽप्य	४१३१
असौमार्गं यथे (शुभ्र.३.६)	६३१३०	अस्याः कृममराप्या	३६१११	अहिरहिरिति संप्र(सकि.३६.१०)२२११२	
असौ मरुह्मि (हनु ६.३५)	३३१११५	अस्याः खलु प्र (नैषध.७.८८)२६८१३७		अहिरिपुपतिघ्नता	१९११७९
असौ हि दत्त्वा तिमि	३२२१२	अस्याः पदौ चा(नैषध.७.९९)२६९१४७३		अहिरिव गगाद्रोतः	१५८१२२०
असौगठवति सवि	३०३१७३	अस्याः पीठोपविष्टा	२५७१२७	अहो एषां वरं जन्म	३३६११
असौगठवति सवित	२९३१७	अस्याः संयमवान्क	२५८१५७	अहो कनकमाहारम्यं (शा.प.म.४)	६४११
असौगठे घाशिनि	३६२१२५	अस्याः सपक्षेक (नैषध.७.२०)	२५७१५४	अहो किमपि चि (शा.प.२.१०)	४५११
असौगतोऽप्य (शा.प.१.१८०)	२२७११८०	अस्याः सर्गिणि (मि.उ.१.९)	२५४१४२	अहो कुटिलकुर्वीनां (स.३.४४)	५६१८७
असौमितवियप (स.१.३८५)	२७५१५	अस्याः सुगन्धिघन	२५८१४९	अहो केनेदशी (स.म.९.३५३)	२०५१३
असौवत्तम्बिरवि (स.१.२०९)	२२९१४९	अस्याः खेदासुवि	३४७१४३	अहो खलमुनं (पंच.१.३४०)	५५५१३
असि श्रीवा शिरो	१८५११४	अस्या धामसरोवरे	२७४१२८	अहो गुणाना प्रादुर्ग्यं	८११७
असि पुत्रो वधे (चा.नी.४.२)१६११३८		अस्यानस्य म (सकि.२४.५)२३४१२८		अहो तुष्णावेदया (स.३.२६३)	७७४१८
असि ययपि सर्वत्र (स.६.९३)	२२११४	अस्या मनोहरकार (स.१४८०)	२५७११	अहो दुर्जनसंसर्गा	८७११
असौदयाचलविल	२९६१३	अस्यामपूर्वं इव	२६२११९०	अहो घनानां महती (स.४.९०)	७२१५३
अस्त्यथापि चतुः	८५११५	अस्या मुखश्री (नैषध.७.५६)	२६२११८४	अहो नक्षत्ररात्रस्य (शा.प.७.५०)२०९१३	
अस्त्यप्रतिषमापेयं	२६४१२५८	अस्या मुखस्या(नैषध.७.५२)	२६२११८१	अहो नु कष्टं सततं	६६११५
अस्रज्जालावलीड (वेगी.३.७)	३६११५०	अस्या मुखैव (नैषध.७.५८)	२६२११८५	अहो प्रष्टेताहर्ष्यं (स.७.५३)	५५१६६
अस्रामास तुषं	१२१११५५	अस्या मुखेन्दा (नैषध.७.३८)	२६१११५०	अहो प्रमानो (शा.प.१.८९)	३६१३७
अस्रौषप्रसरेण	३६११४३	अस्या मुनीनामपि	२६११३५५	अहो बत खलः (स.३.३४)	५६१८०
अस्थानाभिनवेशी (विद्युत्)	५८११७०	अस्या यदथा (नैषध.७.६३)	२६०११२८	अहो बत मह (शा.प.४.६७)	५४१३७
अस्थाने गमिता (स.१.८५)	३४६१४	अस्या यदास्येन (नैषध.७.२१)	२५७११५	अहो बाणस्य संधानं	३४४११
अस्थि नासि शिरो	१८५११३	अस्थिप्रकटः (नैषध.१.२.९८)११११२४७		अहो महत्त्वं महता	४९११६९
अस्थिरं जीवितं	१६०१३०७	अस्था ललाटे (स.१.४८७)	२५८१४६	अहो मोहो बरा (सकि.१०.१)२२८१२०६	
अस्थिरमनेकरागं (शा.प.३.८६३)	३४०१९	अस्थाधेदलद्वारवली	२७२१६४	अहो रघुशिरोमणे	११११३८
अस्थिवह्निधिवधैव	१३४१२	अस्थाधेद्विषोड्डमा (कु.व.६६)	२५५१४४	अहो विद्यालं (कम.२.२.१९)	१३४१६
अस्रादिभूषामनिदा	३३६१३७	अस्थाविष्णुवर्गः (नैषध.१.९६)	१२४१११	अहो वैनिन्त्येव (शा.प.३.०७)	८११३१
अस्राकं जल (शा.प.५.०६)	१८३१६०	अस्थास्युत्सन्दन	२५८१४७	अहो साहचिकं	१५७१२०
अस्राकं परमनिदं	१२०११३७	अस्याः स्तनी विर	२७४१२०	अहो वा हारे (भौजिल.१.६)	३६१८२०
अस्राकं सखि वा (शा.प.३.७५४)३५५१३		अस्यैव सर्गाय (नैषध.७.७२)२७४१२३३		आ	
अस्यानवेहि कल	३४३१९५७	असोर्वीरमणस्य(नैषध.१.२.६५)१३६१४८		आः कष्टं वन (शा.प.९.४६)	२३३११९
अस्यान्विचित्र (सकि.१.६.७)	२२६११७२	अस्याम्नायः पि	३३७१५७	आः कष्टमप्रदुष्टा शिवा	४२११
असिन्कृते विना (शा.प.१.१६)२६११९०		अहंकार भापि	३६८१५०	आः किमयमिदं (स.२.२३)	४६१७०
असिन्कृतेवने सुग	२३९१८८	अहं किमन्मा किन	८५११२	आः पाकं न करोपि	१५३१५१

शा: पार्थी स्याम	२८०८७	आगच्छदुत्सवो (इ.श.८५) १६९१७१०	आत्माधीनशरीराणां (शा.प.३१५) ७५७
शा: सर्वतः	२४८१६३	आगच्छन्सूचितो (शा.प.३५२७) ३०४१२	आत्मानमम्भो (जातव.५५) २२५१५५
आकण्ठदृष्टशिरसां (सं.क्रि.१०४.६.१४०१६)		आगच्छागच्छ सर्वे १३३४७	आत्मानं प्रथ (का.नी.१.२३) १४५११८
आकर्णपलितः (शा.प.३९८६) ३६०१९		आगतं (का.जा.१.०.३१) ३८४२९२	आत्मार्थं जीवलोकं ७४६
आवर्णय सरोजम् (कुव.२५) ३१२१३३		आगताः पाण्डवाः (शा.प.५३४) १९३११	आत्मैव तात (नेषध.७.६५) २६११३०
आकर्णितानि रथि ३४३१०१		आगतानरणि (शिशु.१०.२०) ३१५२३	आत्मोदयः प (शिशु.२०.२०) १४६१२८
आकर्ण्य गजि (शा.प.सा.६०) २३५१५४		आगत्य प्रणिपात (छ.२०८३) ३१११७	आदरेण यथा ३७५२३३
आकर्ण्य भूपाल १३५१११		आगत्य सप्रति (आ.प.५.१२५) ३२७७	आदर्शयि शशा ११६५५
आकर्ण्य स्मर (शा.प.३८६५) ३४१६०		आगमरूपविचारिष्यधि ४३१२	आदातुं सकृदक्षिते (कुव.४२) २७६५४
आकर्ण्यमकल २४११२३		आगमिष्यन्ति ते मा (छ.२६६३) ७५३	आदानपानलैषिः कथि २५३३३
आकपेक्षिव गां (छ.२४१९) २०७१२		आगुज्जिरीकृज (जचर.५.६) १३११२०	आदानस्य प्रदा (दि.३.९५) १६१३५४
आकर्ण्य मुरजिन्मुषे १५३४		आमेयाग्रप्रवीणप्र ११६६६	आदाय न्यापन (का.प्र.९.३८३) ४२४
आनसिकस्मित ३५९८१		आर्घुर्णितं पद्म (नेषध.७.२९) २५९८२	आदाय प्रतिपक्ष ३.१०९१२२८
आकारः कम् (शा.प.८१३) २२२३२		आघ्रातं कमलं प्रिये २७३१२	आदाय बहुलग (सा.द.१०.३) ३२५६
आकारः कार्ण (इ.श.३८) १६ ८६८८		आघ्रातं परिडीढ (कुव.१३५) २१७५८	आदाय मांसमसि (छ.९८१) ३६२१३
आकारमानविज्ञान (छ.५११) १००१५		आघ्रायाघ्राय ग (छ.२४२२) २०७१६	आदाय वारि (औचिल.२०) २१६१७
आकारेण धरां (छ.२३८६) ३५३५३		आचरन्मे तव (शा.प.१०६६) २१५६	आदायादाय सु ११८११०२
आकारेण चतुरा १५५८३३३		आचरति बुद्धिं (सा.द.७.२७) ५८११६५	आदायामृतपूर्णं ३०२१११
आकारैरिन्द्रि (दि.२.५०) १४७२२६		आचान्तकान्तिक १६८६६६	आदानञ्जनपु (का.प्र.७.२००) २९१९३
आकाश प्रसर ११८११३		आचुम्ब्य निम्बाभर ३४७५	आदावेव गजेन्द्र १२७१९
आकाशमुत्पततु (मर्त.सं.१९७) ९२१७३		आच्छेपे क्षितितेज ३४२६६	आदिक्ष्वी चतुरास्यौ ३६५८
आकाशवापीसित (शा.३६२८) २९९११३		आच्छाद्यसि कि सुग्धे ३२८३	आदिलचन्द्रा (भा.२.९८.११) १७४१८८६
आकाशात्पतिते २६०१२१		आजन्मकल्पतरु ३२३१८४	आदिस्यस्य गताय (छ.३२२७) ३६९८०
आकाशे नटनं ३१७१९		आजन्मप्रद्वारा (दृष्ट.१.३३) ३६१४८	आदिस्याः किं दृश्यते (सु.५३) २०५९
आकिञ्चन्यादतिपरि ९८५		आजन्मसिद्धिं कौटि ५४२१	आदिमध्यनिधनेषु (सु.२५७) ४११५९
आकुशय पाणि (का.प्र.४.३७) ३६४१३		आजन्मस्थितयो (शा.प.१२२२) २९१११	आदिमध्यान्तरहितं १४२
आकुलक्षलपत (विराट.९.८) २९४१२७		आजन्मानुगतोऽप्य ६४६	आदीर्घेण (मर्त.१.८६) ३८४२८०
आकृते क्वचाद १२०१४४३		आजौ त्वद्वाजिरा १२६१२७	आहतवृषितमवानी ४३६
आकृते युधि (छ.१४.३५) १२११५९		आज्ञा धीतिः (मर्त.२.४०) १५२३५४	आहता मख (विराट.९.४९) ३१६१३
आक्रम्याजिप्रिमरक १२५१६०		आज्ञामहकरा (दि.२.१०७) १४७२०६	आहतिप्रसन्नशिष्य (जमर.७६) ३५१८६
आक्रम्यैकाग्र (शिशु.१८.५१) १३०८४		आज्ञामहो जरे (दि.२.६०) १५८२४९	आदौ यश्रीतपाणिः १०६८
आक्रान्तपूर्वा रम १२९१५०		आज्ञामात्रक (विक्रम.३३३) १५७१९६	आदौ धर्मं प्रमाणं विधि ४३५
आक्रान्तं मरणे (मर्त.३.२३) ३७३१९३		आतन्वद्भि (शिशु.१८.७४) १३०११०३	आदौ न वा (पंच.१.२७६) १७६१५०
आक्रान्तासु वधुष ९९१९		आतपे हृदिमला (विराट.९.३०) २९६३३	आदौ (पंच.१.२७७) ३८२२८१
आक्रान्ते शेष २६७३२३		आताम्रतामपनवा (रत्ना.१.४) ३०६२४	आदौ प्रेमकषामिता १२२७
आक्रान्तेषुऽपि सु ५०२०५		आताम्रा (शिशु.१८.४२) १३०७७	आदौ लजयति कृतं (सु.३९१) ५८११६८
आधिग्न्यर (सा.२.९.१७५) ३१२१९९		आताम्रा (शिशु.१८.४२) १३०७७	आदौ वेदया पुनर्दा ३६४१०
आधिपति कर्ण ३१२२५		आतामे नमने स्फुर २३११४३	आदौ हालाल्लुट (कुव.९२) २८४२८
आक्षेपयचनं तस्य १४२१३३		आते सीम (का.प्र.१०.५७०) १३३३४३	आयः कोपस्तदनु २८९५३
आयः कैलासशैलं (सु.२.५७२) ६२१२८३		आत्मसाय (कृष्ण ३.२७) ३८५३३०	आयेन हीना जल १८५३६
आख्यातनामरव ३१३४		आत्मनय पक्षे (दि.३.८) १४७२२३	आयाय कोमलक २७३१३३
आख्याते हृदि विधा १६१०		आत्मनो मुखदोषेण (पंच.४.४८) ८६१	आयाय धरा (छ.५.३७) ७१४१
आख्यायिष्यातु (शा.प.४०३६) ३६४२३		आत्मन्यस्य (नेषध.१२.८६) ११०१२४	आधिप्यायिषा (मर्त.३.२४) २८७१८५
आगच्छतामपूर्वा २११११		आत्मोदिः सुरा १५५१५४	

आधोराङ्गयामया	१२७८	आपेरिरेडम्बरपथं (रसगंगाधर)	२११६	आयाते श्रुतिगो (स १०५०)	३२९१५
आधोरणार्णां (सु.७.४६)	१२८३०	आपो विमुक्ताः क	२११२८	आयातो दमित्त (स २०७७)	३०४५
आभ्रातोदु (शा.प.३८५३)	३३९११२४	आनद्वहृत्रिमस (मञ्ज.६६)	२३०१२५	आयातो भवतः (स.२४१५)	२०८३६
आननं मृगघात्रा (रसगंगाधर)	२६२१९६७	आवध्नन् (शा.प.३३०९)	२६१११३६	आयान्त्वा दिवस	३२७१०
आननाति हरीणी	३००३३	आवाल्यं पतिरेप	१००१५०	आयान्निरोद्धदण्डो	२५९१७६
आननैर्विचक्र (विशु.१०.३६)	३१५३९	आवाहृत्तनमङ्गलप (सु.७४)	२६१२०६	आयाघतलन्पत्य (मर्त्. सं.४००)	६९११३
आनन्तरमिच बहि	३१२६	आभाति बालिकेयं पा	३१७१२	आयुः कर्म च (पच.२.८५)	१६२४२८
आनन्द बन्दिब	३५८५६	आभाति शोभातिथ	२५७१७७	आयुः कशोल (मर्त्.३.३७)	३७३१९८८
आनन्दं कुमुदासीना	२९९१३	आभुमहाशक्ति (शा.प.३२९१)	२५८३५	आयुर्दानमहोत्स (कुव०२६८)	११४१२
आनन्दम् (का.प्र.१०.५४०)	२७८१२३	आभ्यां बुचा (नैप.७.७८)	२६५१७५	आयुर्वैपगतं (मर्त्. ३.५०)	३७३१९८०
आनन्दमन्यरपुद्रे (कुव.१.७१)	११११७	आभ्रगजय (शा.प.४०४८)	३६४३९	आयुर्विद्युत् (सक्ति १०७.२४)	३६९६२
आनन्दमानमकर	२३११२५	आभ्रगणदधि (शा.प.८८२)	२२८१०७	आयुर्वित्तं गृह (दि.१.२२३)	१५७१९७
आनन्दमादधत	३३११३५	आभ्रगणान्ताः प्रा (दि.१.१८०)	४६४५५	आयुर्वेदकृता (वा.मी.१०३)	१४२१२०
आनन्दमृगदानाभिः (रसगंगाधर)	८७६	आभीलघवनील	२७०४३०	आयुस्ते नखीर	१०९१३२५
आनन्दयति क्रीडल	१९८५	आभीलिनाल (सा.द.१०.९५)	३१९१२९	आयुस्तेषां च	२६४२४३
आनन्दच्छभिताः समा	५५५७	आभूलं बन्दिबुद्धता	१४२१११	आरब्धे दधि (शा.प.३३२५)	२६३१२०३
आनन्दस्यतिरा मनो	९०१४	आभूलाप्रतिनन्द	२४७१६२	आरभन्तेऽपमेवा (शिशु.२.७५)	४५१२०
आनन्देन (स.३९)	२५१८५	आभूलान्ता (शिशु.१८.२१)	१२९६६	आरभ्यते न (मर्त्. स २७७)	५०१२०३
आनन्दाः स्वब्रह्मरे	२२३१७६	आभृच्छिद्ररामि (शिशु १०.२९)	३१७२०	आरभ्यते न (मर्त्. २.४०)	१७२१८२६
आनीलां करपत्र्यै	३०२११२	आभ्रोसैनि (शा प १०५०)	७४२१७७	आरात्कारीव (स.२४१७)	३४८१२२
आनेयुं न गता	३६९१७०	आभ्रोसैलो मृगः (स ८२३)	२३६१०६	आराप्यं भूपति (स.३२५८)	३७११९८
आपसमुद्रगर्घी	७८१३५	आभ्रोसैले दिशि (शा.प.९९८)	२३७५२	आराप्यमा (दि.२.५८)	६०११२७
आपसु सिनं (दि.१.७२)	१६३१४४	आभ्रामातामा (काव्या.३.८५)	२०६१४	आरामाधिपति	२१४८१
आपस्वेत्र हि मह (शा.प.२.१४)	४७८६	आभ्रं यद्यपि गता	२३११०४	आरामामरणस्य (शा.प.१००२)	२१३१३
आपदर्शं धनं र (दि.१.४२)	१६११३८	आभ्रं पञ्चिते स्थिता	३३११६	आरामोऽयमन (शा.प.९३०)	२३२१८७
आपदर्शं धनं (आ.१.६३६९)	१६७१६४	आपयतापसितर	३०४१४५	आराय शैलघ	३१२१३
आपदा कथि (वा.मी.७४)	१६७१४०५	आपयताकृत्तिर (शिशु १०.६५)	३१७१२६	आरायः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपदाभापतन्ती (दि.१.३०)	१६७१६२९	आयस्य तुर्यं (शा प १०.१५)	३८२१२५५	आरायुः मलय	३३३१६८
आपदि मित्रपति	१७०१७५५	आयस्य क्लृप्तं (अमर १०६)	३६८१५८	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपदि येनोप (पंच १.३६६)	१७११७७५	आयस्यो मु (म ७.१७९)	३८३१५६	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपहतः खड्ग महा (रसगंगाधर)	५०११९१	आयाबन्तुर्यं (शा प.१३९२)	१४६१९५	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपहत हसति किं	३६११७७	आयातः कुमुदेवरो	३०८११६	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपसुम्ना (वा.मी.५.२८)	१६४४८४	आयातस्ते समीपं	११३१६	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपसुम्नाय (पच २.१८१)	१६४५३७	आयाताः सखि	३४०१११	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपरितोयादि (म शा.१.२)	१७०१७४६	आयाता जलदावली	३३०१२	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपस्त्राराङ्गनाग्र	१३०१८२	आयाता मधुयामि (शुभारति ३)	२८८५३७	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपसुम्नाः प्रथमम	३३३११६	आयाता मधुजनी	३३१११२	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपसुम्ना पीनकठि	१८५११०	आयातासि वि (शा प.३७७९)	३५३१७७	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपसुम्ना गिर	३६५४५५	आयाति याति पुत्रे (शुभार.४)	२९६१७	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपसुम्ना लगमीरे	३३११६५	आयाति प्रियमम	२५४४४८	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपसुम्ना प्रममी (सु ५.२३)	२८२११४०	आयाते च ति	१८०१७५१	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आ पुष्यप्रसा (शा.प.१०.२८)	२४१११३९	आयाते दमिते मनो (अमर ७७)	३१९१२८	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपसुम्ना तिमिरे देवाम	२९७१३	आयाते दमिते (दशरूप ४.१३)	३०५११	आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११
आपसुम्ना पुन रुकु (सु.७.११)	२९९११५			आरायुः पति (शिशु.८.५४)	३३११११

आख्यानं (का.प्र.१०.४२६)	१०९१२११	आशु लङ्घितव(शिशु.१०.६५)	३१७१२५	आस्तां तावद्भवन्तर	२९१२१२
आख्यानं कलकण्ठ	२२८१२२१	आ शैलेन्द्राच्छि	११२१२८४	आस्तां दूरतया	१८७१०९
आलापान्त्र्यविलायो	२५७१६०	आशौच राक्षसी पुंसां	७६११३	आस्तां दूरेण विष्टे (छ.२०८७)	३१८११
आलापैर्मैत्रुरैश्च का	३५०१६०	आश्वर्यं समराम्बरे	१२४११३	आस्तां विध्वंसनं (अमर.६३)	३५५१६०
आलिङ्गन्ते मलय	३३४१२८	आश्रयः क्रियतामैर्षं	२१११९	आस्तामकण्ठक (शा.श.२.२५)	३६८१३४
आलिङ्गन्तो बभूव (संकि.१००.५)	१३९१११	आश्रयवसेन सततं(शा.प.३२७)	८६१११	आस्तामन्यस्तु (शा.प.२४३)	४७१११३
आलिङ्गन्ते चारुलता	२२३१६४	आश्रयितव्यो नर	१५११३७३	आस्तीर्थनानुसुपान्ते	१४११६
आलिङ्गिताः परैर्या (शा.प.३४२)	६४५१५	आश्रितानां घृती (हि.२.३३)	१६३१४७१	आस्तृतेऽग्निं (शिशु.१०.८९)	३२११५५
आलि चालिशतया	२८४१९	आलिष्टभूमिं (शिशु.३.७२)	१४०१३	आस्ते दामोद (नैषध.१.२.९५)	१३८१८२
आलीचालितपथि	२७७१६१	आश्लेषञ्जम्बवर (शा.प.३६६१)	३१६१६	आस्ते विधुः पर	११०१२३
आलीभिः शपथैर	३५९१७९	आश्लेषशेषा रतिरत्न	३२३१५	आस्त्यामालम्ब्य (किरात.१.५.४)	४६११६८
आलीभिः सह भाषि	२९११२	आश्लेषाघरविम्व्य(संकि.१)	११११६६	आस्थितः स्वग्नि (किरात.९.९)	२५४१२८
आर्वाकनस्त (शा.प.५.७४)	२०८१२८	आश्लेषे प्रथमं क(शा.प.३६६४)	३१६१६	आस्त्याकी युव (शिशु.८.५०)	३३९११०७
आलोकमार्गं सहसा (रघु.७.६)	१२६१३२	आश्यासलेहभकीना	१०२१२८	आस्त्यं बलाः सु	३७३१३६
आलोकवन्तः (शा.प.७.४८)	२०९११	आश्यास पूर्वतं (शा.प.७.७८)	२१२१३८	आस्त्यं सहासे नय	२५११३५
आलोकान्तप्रति	१०७११७३	आषाढी कार्तिकी	१८११२१	आस्त्यन्दोः परिवे	२००१४२७
आलोकैरतिपादै	३२५१६५	आसंसारान्निभुव (मत्स्य.३.८२)	३६९१६१	आस्त्रादितं स्वादुम	३३११३१
आलोक्य चन्द्रम	३०३१२५	आसकाः प्रतिकोट	२१३१६९	आस्त्रादितदयिताथ	२९११४
आलोक्य चित्ररनि	३७०११०	आसन्नतामेति(शा.प.४.४३४)	३७२११५७	आस्त्राय निर्विशेषं	२२४११५
आलोक्यं च वचनं	३७११२८	आसन्नतामेति(शा.प.३.४७१)	२७८१४३	आस्त्राय स्वयमे (शा.श.१.१६)	७४४१२
आलोलमलका (अमर.३)	३२०११८	आसन्नमेव द्यप (पंच.१.४१)	१५२१४०३	आस्त्रायान्न मधु	२२२११०७
आलोलैरुपगम्यते	३५२१५८	आसन्नमवलम्ब्य (छ.१.१००)	२८६१२४	आस्त्रायैव कषायमङ्ग	८५१३३
आवर्तः संघाया (मत्स्य.१.७६)	३५०१८३	आसन्नान्पुरतो भाव	७६१२४	आहृतं कुचत (शिशु.१०.७४)	३१९११७
आवर्त एव ना (सा.द.१०.११)	३१२२२०	आसन्नधाय सुदुराय (छ.२२)	१४५११३	आहृत्वाहृत्वा मूर्ध्नि(शा.प.५.५७)	२०७११६
आवर्तयोगा नत (रघु.१६.६२)	३३७१६४	आसन्नान्यवन्ति यात्रा	२१११४	आहृत्वे जगदु (सा.द.१०.२०)	११५१४१
आवर्त्स कण्ठं सिच	२५८१२८	आस्तां प्रतमतीवा	२५९१६२	आहृत्वेयु च ये (हि.३.२.४७)	१४८१२४५
आवासः क्रिय (मत्स्य.१.११)	१५९१२३३	आस्तां जला (रघु.१६.६२)	३३७१६३	आहारेः फलम् (शा.श.२.२२)	३००१५५
आवासोत्सुकपक्षिण	२९५१६८	आसादिप्रकट (सा.द.६.२७)	३४५१४०	आहारेयति (वे.२९)	३८३१२५४
आवासो वि (गी.४.८.१०)	२८९१६९	आसाचापि महोद	९४११०३	आहारे बह्वानलथ	९७११८
आ विन्ध्या (शा.प.१२५५)	११६१७०	आसापात्रवनीनि	२२५११४६	आहारे विरतिः (सा.द.४.११)	२८६१२५
आविर्भूतावरा	१८०११०५७	आद्यायं सल्लिभ(रसगंगाधर) २६२११७२		आहारे शुचिता ध्वनी(धर्म.४)	९४११०४
आविर्भूते शशि (विक्रम.७.१९)	३१०१२	आद्यारेण न ह (मत्स्य.१.४६)	३४२१६७	आहारे द्विगु (हि.२.१.१९)	१६२१४०९
आविशद्भिदुद (कुमार.८.३८)	२९४११७	आदिभ्ये मुखितो (छ.३.२६०)	७७१५५	आहिते नु मधु (किरात.९.६९)	३१९१६१
आवृणोति वरि सा	२५५१२१	आसीपात्रमयं शरी (छ.३.२०६)	६८८८७	आहृत्वेयु विहं (अमर.६.९९)	१८०११०५३
आवृण्वतो लोचन (रघु.७.४२)	१२८१२८	आसीत्पूर्वं विमलज	२१८१७१	आहृत्वेऽपि सहा (संन्या.१)	३४७१४७
आवृत्तान्पि निर	३१७११७	आसीत्सत्ययुगे बलिस्त	९८११	आहृत्वा रक्ष्यमाणपि	८७११८
आवाहृत प्रगति (अमर.४७)	३५८१६०	आसीदीशरीम (नैषध.१२.१८)	११२१२८१	आह्वानं किं भवति	२०३११००
आशा नाम न (मत्स्य.३.१३)	३६९१७६	आसीन. शयित.	२८१११०१		
आशा नाम मनु (मत्स्य.१.४०५)	७६११०	आसीने पृणि (शा.प.९३)	८११०३		
आशा निष्प्रगति	३७१११४	आसुरं कुलमना	१७११८०९		
आशा मलवती क (सं.३.२४६)	७६१२२	आसे चैत्सल्ये कृदु (छ.३.१९८)	६८८८२		
आशाया ये दासास्ते(कनिष्ठा.२७)	७६१२८	आस्तां गाटतरा	२४०११३०		
आशायावत्सम्प्रापिता	७६१३५	आस्तां तावत्किम् (पंच.४.५७)	३४९१२९		
आशाया राजीमवध	३१८	आस्तां तावददो	२१६१३३		

इच्छेपेदिपुलं मै	१५८१२२७	इन्दुः प्रयास्यति (शा.प.८९७) २२९१२२७	इह पुरोऽपि (सा.द.१०.१९) १८६११३
इच्छेयस्तु सुवं	१५२१४१५	इन्दुप्रभारसविर्दं (शा.प.१८१) ३५११२	इह मनुष्यधूर्ता
इतः पौरस्त्यायां क	३२४१३९	इन्दुकिन्दुरिति किं दु	३३३१८६
इतः शूद्रा चन्द्रसु	३२४१३७	इन्दुर्येन न नि (शा.प.३७८२) ३५३१४९	इह रूपमात्रघारे
इतः स्वपिति (मर्तु.सं.२०)	२१६१२५	इन्दुर्यसुदयादिर्माधि	२२३१५४
इतरकर्मफलानि (भा.३.१२१)	४०१४७	इन्दुलिप्त इवा (वा.ल.रा.१.४२) २७२१७७	इह लोकेऽपि (सं.२१६०) ६५१३
इतरदेव बहिर्मुख	५९१२१८	इन्दुस्त्वयदासा	१५२१५
इतथेतध्वाङ्गिर्विष	१३२११९	इन्दोरस त्रियामा	२२४१८९
इतस्ततो वात (कुमार.१.४.४६) १२८१४७		इन्दोरेककला (शा.प.३६३७) ३०३१४२	इह सर्वस्वकलिनः (यच्छ.) १५५१३
इतप्रसाद्धिद्वयै (नैषध.१२.२६) १३११९		इन्दोर्लक्ष्म मिपुर (कुव.१२८) १३५१३२	इह स्फुटं तिष्ठति (शा.प.२५८२) ३१०१२
इतो न किंचित् (शा.प.४१२७) ३६७१३१		इन्द्रः प्रभुञ्चपचितो	३३३१८६
इतो विद्युत्सुज (शा.प.३४५७) २९२१२०		इन्द्रस्याशुचिश्च (शा.घ.२.७) ३७६१२६०	इदानींके सन्तः
इतो विद्युद्ब्रह्मीवि (मर्तु.१.४४) २७६१३६		इन्द्रात्प्रमुखं ज्वल	५२१२४२
इत्यं तल्पतलाधि	३१८११९	इन्द्राद्या लोकपाला	२९०१२८
इदं कृष्णं कृष्णं (अमर.९४) ३०९१७		इन्द्रो यमोऽपि वर	३३६११५
इदं तलेह्रसवैर्खं (यच्छ.१०.२३) ८९११		इमे ताहण्यधीन (मर्तु.१.८५) २५५१३०	इह शस्य भवतः (यिशु.१०.७७) ३१९१२०
इदं तावचिचयं यदव	३६३११९	इयं चिद्रूपामि प्रकट	ईर्ष्यां घृणी (मा.५.१०५६) १५९१२९५
इदं दूर्वाकाण्डयुति	३०६१४३	इयं तावतीला यदधि	ईशः परस्थीकृत्काम
इदं नमति (शा.प.३६०५) १२९७१२७		इयं पक्षी मिश्रैर (शा.प.घु.७) २२७१९२२	९२१५१
इदं नृपप्रा (नैषध.१२.९०) १०४११७७		इयं प्रीतिवैत्री हृद	ईश्वराः पिशुना
इदं परमसुन्दरं तनु	२५६१३७	इयं बाला बन्धी यदु	१६६१६७५
इदं मधोनः कुलि (शा.प.४०६८) ३६५११		इयं भुजगिनीत्रिता	ईपकम्प
इदं युगसहस्र (शा.प.४१२२) ३७२१५५		इयं मुखाम्नोरहस	ईपन्मीलित (गीत.१२.२४.६) ३१९१४१
इदं वक्रयं साक्षादि	२७११४१	इयं यथासि द्विपतः	ईपलक्ष्यप्रवेशोऽपि
इदं हि माहात्म्य	४९११८६	इयं व्याधायते वा (श्रृंगारति.१३) २५३१३	५५१६४
इदमनुचितमकम (मर्तु.१.२८) २०५१७		इयं सुनय (का.प्र.१०.४६५) २६२१९६८	उ
इदमपद कपाटं (शा.प.८७८) २२७११८९		इयं सुरतरङ्गिणी न	उमप्राहमुदन्वतो (सं.२५५४) १८४६९
इदमयुक्तमदो (यिशु.६.५६) ३४६११७		इयं सुखनी मलकन्य	उमरूपं कुचद्वन्द्वं
इदमिच्छिरेर (अ.शा.३.१.१०) २७९१७३		इयं सृष्टा यवस्त	३१८१२
इदमासाति गग (सा.द.१०.९९) २९९१८		इयती जगती क्रियती	उचितं गोपनमन
इदमिदमिति भू (यिशु.७.५०) ३३४११४		इयत्यप्येतस्मिभिर (मर्तु.सं.४१२) ७०१३८	३१३१२७
इदमीटागुणोपेतं (किराव.११.४१) ८५६६		इयत्यां संपत्तावति	उचितं नाम (शा.प.१०५७) २४३१९८
इदमेव भरेन्द्राणां	१४६११८०	इयत्यामपि सामन्यां	उचितमनुचितं वा
इदानीं तीर्णामि (शा.प.३४३६) २८४१२५		इयलेतस्मिन्वा (मर्तु.सं.४१२) २४८१९६	१७६१९७३
इन्दीवरं लोचनयो	२६०१७९	इयमथी तरलायत (अमर.१२७) २७३१८	उचिल्य प्रथम (शा.प.१८०१) ३३४१७७७
इन्दीवरं बलदयाममि	२२११९९	इयमित्यं मयशानवन	उचैस्थान (शा.प.७६४) २१०१३७
इन्दीवराद्या स्फुट	१९०१७२	इयसुरदरी दुन्तपु (मर्तु.सं.१४४) ९६६६	उचैः कल्याणवाही
इन्दीवरेण नयनं सु (सुंगार.३) ३०६१२५		इयसुरसत्त्व (शा.प.२२०) ४९११५७	११३१२८९
इन्दुं कैरमिणीव (शा.प.१५५७) २९११४		इयसुर्यैव जग (नैषध.७.२७) २५९१८०	उचैरभ्यननं पुरातन (सं.२३७८) ९६४
इन्दुं निन्दति च (शा.प.१२३८) १३६१४०		इह किं दुःखज्ञाव (शा.प.९१२) २३३१९९	उचैश्चातु चिर (शा.प.१११४) २१८१७५
इन्दुं निन्दति (शा.प.१२३८) १३६१४१		इह जगति रतीश्रप	उचैश्चाल (शा.प.६६) १०११५६
इन्दुं निन्दति	१७९११०३६	इह तरुगशतैः प्रया (शा.प.१९८) ३१२१३	उचैश्चालगण्डस्थल
इन्दुं निन्दतु नाम	२१११३९	इह नगरे प्रतिरथ्यं	३३३
इन्दुः किं (का.प्र.१०.४१९) ३१२१२२		इह तिलुलिङ्ग (शा.प.१९१८) ३४५१५८	उचैश्चैव तहः (मर्तु.सं.४१७) २४११४०

उद्वरानमुखी मृग	२५११३९	उत्तुल्लसनपर्वताद	२६८३६६	उदयशेव सविता (कुव.५६)	८८१५
उद्गीर्ण विहगैर्मुतं	२१९११८	उत्तुल्लसनभरता	२५३११५	उदयमयवे (का.प्र.१०.४३३)	३२७११८
उद्गीर्णा गुणपत्रिणः (शा.प.३९५)७४१३७		उत्तुल्लसनभार	२६८३६७	उदयमुदित (शिष्ट.११.१२)	३२२१८
उत्कण्ठयति (कुव.५०)	३४०८	उत्तुल्लसनमण्डलोपरि	१६१९	उदयशिलरि (शिष्ट.११.४७)	३२७११६
उत्कर्णोऽयमकाण्ड	२०७४	उत्तुल्लसनशैलकुस्तर	२७४३२२	उदये सविता रको	४५११९
उत्कर्णवाभिजगुणो	४८११९९	उत्तुल्लस्र (शा.प.१०५९)	२४३१९५५	उदरद्वयभर (शा.प.६४)	३६५१७
उत्कृजन्तु घटे (सकि.१४.१२)	२२६११४७	उत्थापितः संय (स्र.७.३९)	१२८१२६	उदकभूमिति	१५८१३६
उत्कृत्य ज्वलितं (शा.प.४०७७)	३६६४	उत्थाय हृदि लीयन्ते (शा.प.४०१)	६५११	उदस्य येयं (किरात.८.५०)	३३८१३३
उत्कृत्योत्कृत्य (मालवी.५.१६)	३६६४७	उत्थायोरथाय (शा.प.६६८)	१६२४३२	उदस्योच्चैः (शा.प.१२३२)	२३५१६०
उत्कान्तानामा (शिष्ट.१८७३)	१३०११०२	उत्थिता (का.नी.५.६०)	३८३१२४६	उदारचरितरत्ना (शा.प.३८९)	७११४
उत्क्षिप्तं कर (सा.द.६.७६)	३६६३०	उत्थितो निधि	२६११७४५	उदारस्य तृणं विप्तं	१५६११४७
उत्क्षिप्ता अपि	१२८११४	उत्थतन्ति (पंच.२.१३०)	३८३१२४७	उदासीना सीनामपि	२५४३३
उत्क्षिप्य करि (कुमार.१६.३४)	१२८११५	उत्पत्युत्पन्नशिष्टा	११३१२९०	उदाहरण (किरात.११.६५)	७९११४
उत्क्षिप्योच्चैः (शिष्ट.१८.३८)	१२९१७६	उत्पन्नमा (दि.४.७)	३८३१२४८	उदितं प्रियां (शिष्ट.९.६९)	२८१३३
उत्खातं निधि (भट्ट.३.५)	७७४४९	उत्पादयत्यलमिदं	२८६१९	उदितवति (शा.प.११४१)	२४४१३२
उत्खातच्छिद्य	२६८३३९	उत्पादिता (भट्ट.सं.४२३)	७०३३६	उदितवति परसि	१९१८८
उत्खातादैवत (शा.प.४००४)	३६२१२१	उत्प्लव्य यः शिख	२३०३३१	उदितेऽपि त्वयानीन्द्रः	१२३१७
उत्खाताग्रति (द्वु.९.२५)	१४२११५	उत्प्लव्याप (शिष्ट.१८.५६)	१३०१८५	उदितोत्सादमति (शिष्ट.९.७७)	३११५
उत्संघः केकिपिच्छैर्मरुत	२६९१२२	उत्प्लव्यगैरा (शा.प.१६२)	३२१८	उदीरितोऽर्थः (पंच.१.४४)	१७४१९९
उत्संघकौतुक (शा.प.११०७)	२३९११०९	उत्प्लव्यजनिपक	३३३१८१	उदेति पूर्वं कुसु (श.अ.७.३०)	१०४११३
उत्संधेयु न नाति (शा.प.१२९४)	२१७१५९	उत्प्लव्यमानसरसीह	२२१२२७	उद्गतेन्दुमवि (किरात.९.२४)	३००४१
उत्ततोऽयमुदगमः	३३७१५४	उत्प्लव्यसह	२३९११११	उद्गर्भहूणतह (शामन.का.१२५)	३०११६९
उत्तमं सुचिरं नैव (स्र.३०३)	४६१६४	उत्प्लव्यमलकौमलो	२११८१	उद्गाटितनवद्वारे (उद्गट)	३६७११७
उत्तमं खार्जितं	१६०३१९	उत्प्लव्यजुनसर्ज (मालवी.९.१७)	३४२१६५	उद्गच्छे भुजदण्डे	१०३१६५
उत्तमं प्रणिपा (पंच.४.७४)	१५८१२४६	उत्तररत्नकलितोह (शा.प.५४९)	२०६११	उद्गानाम्बुदवर्धमान	३१९११६
उत्तमः श्रेयशिक्षोर्भ (द.अ.१०)	४६१५५	उत्तरेण्यस्य	८८१५	उद्गामदानद्विप (कुमार.१४.४१)	१२८१४२
उत्तमयैवभदान	७३३२८	उत्तस्यै व्यसने चैव (वा.नी.१७)	८८१५	उद्गामदिग्विद्वरदन	२६७१२४
उत्तमस्तोषिमायाति	१६९१७०८	उत्तसाहस्यसम (पंच.२.१२९)	६३३२५	उद्गामभुमण्डि (सकि.६०.२०)	३३५१४६
उत्तमा (शा.प.१४८७)	१५४१५६	उत्तसाहस्य प्र (शा.प.१४०९)	१५०३१९	उद्गामभ्रमिवेगविस्तृत (सकि.२.३२)	६१७१
उत्तमानामपि लोणां (रसगंगाधर)३४९१३७		उत्तसिक्तः कुसुमा	३२६१२९	उद्गामाम्बुदवर्धिता (श.२५५५)	३५७१३८
उत्तमोऽप्यधमस्य (द.सं.७०)	१६९१७०१	उत्तसुभुमभुजदशा	३३३१८०	उद्गामार्काशुधीय	१८८१७४
उत्तरद्वय कुद्वज (शा.प.३५५७)	३०५११६	उदधक्योवेरी (शा.प.३८१०)	३३४११३२	उद्गतैरिव (शिष्ट.१०.३२)	३१५१३५
उत्तरन्ति विनि (कुमार.८.३५)	२९४११४	उदधस्रसोजद्वय	२५५१३४	उद्गतैर्विभूत (शिष्ट.१०.७६)	३१९११९
उत्तरीयविनि (शिष्ट.१०.४२)	३१६१२	उदधय दगचर्ल	३०६१३९	उद्गतुं किल शैलकेलि	२६९१२
उत्तानामुपधाय	२७०४२९	उदधिरत्नधिष्ण्यास्तं	५११२१७	उद्गतपांशुपटलागुमित	१३११२
उत्तानो (का.म.७.३०४)	३७१११९	उदन्वच्छिन्ना (भट्ट.३.२०)	५११२३३	उद्गमेत तनुत्तेति	२७७१५७
उत्तालालकभज	२५६१५५	उदमजि कैट (शिष्ट.९.३०)	३००१५५	उद्गमेत नतशूः	२८१३१
उत्तिष्ठ शृगमेह (पंच.२.२४)	६७१६८	उदयगिरितरस्यः (श्र.२०२८)	२९५१४७	उद्गन्धकेश (स्र.१६.३७)	३३८१६८
उत्तिष्ठ दूति (सा.द.३.३३)	३५८१६९	उदयतटांतरित	२९९१९	उद्गासिताखिल (भट्ट.२.४९)	६०१२३८
उत्तिष्ठन्त्या (के.नि.पा.१.३)	१६११४	उदयति बलमन्द्रैः	३०११७७	उद्गिर्न किमिदं	३६५१२५५
उत्तिष्ठमान (शिष्ट.२.१०)	१४५१२९६	उदयति तरनिम	२५५११२	उद्गैर्दं प्रतिपद्य	२६६१२९६
उत्तुम्भतमातृभ्रम	२२९१९	उदयति यदि (विक्रम.२७९)	५११२२२	उदयत्करकालः (शा.प.१३२)	२७१२१०
उत्तुम्भतायनगो	३७३१६९	उदयति विन (शिष्ट.४.२०)	३२५१५	उदयेत्यपि (दि.३.२५)	१४४१७०
उत्तुम्भतीरितर (स्र.२.३०)	२३०३२६	उदयदुदयरीक्षणय	२५३११६	उदयार्होऽपि दर्शुता (शा.प.२६९०)	३३०३१

सद्यद्वालाङ्कुर (शा.प.१.२३५) १३८।७६	उपकारः (शा.प.६४९) १५५।४२	उपहितं विधि (ख.९.३१) ३३१।३७
सद्यद्विद्वमकान्ति (स्वा.१.२७) ३३१।५३	उपकार (क्रि.रा.२.४३.) १७५।९३२	उपसंख्यमास (शिशु.९.५) २९४।३४
सद्यन्त्वमूनि (शा.प.७४१) २०९।९	उपकारं (का.नी.९.१०) ३८९।४५२	उपादाता यावन्न भव ८२।४६
सद्यघातं घन्विभि १२९।५६	उपकारग्रही (का.नी.२.२.) १४९।३१८	उपाविभिः सतत १७६।८८७
सद्यमं साहसं धैर्यं (निकम.६८) ७८।२	उपकारपरः (शिशु.१६.२२) ५९।२००	उपाभ्यायश्च वैद्य १५७।१८९
सद्यमेन हि (पंच.२.१३८) ८२।३	उपकारमेव तनुवै (रसगंगाधर) ४७।१०४	उपानीतं दूग्णानि २३७।५०
सद्यानपालकल २३८।६८	उपकाराच (पंच.२.३७) १६५।२६६	उपायज्ञो ३८४।२९१
सद्योगः कलहः १५६।१३९	उपकारिणि विश्वेषे (सू.३०६१) ७५।२	उपासितानां वित्ता(पंच.२.१५७) ६९।१०
सद्योगः क्षयमेति ३४२।६८	उपकारिणि वीत (सू.३०६१) ४९।१६३	उपेक्षितः क्षी (पंच.१.२५८) १५१।३८०
सद्योगः खलु कर्तव्यः ८२।१	उपकारिणु यः (पंच.१.२७०) ४६।४०	उपैति घनमण्डली ३४१।९७
सद्योगिनः करालम्बं ८२।१३	उपकारेण दूयन्ते (ध.२०७) ८०।२४	उपैति सस्यं परि (क्रि.रा.४.२२) ३४४।१८
सद्योगिनं (षट्.नी.१३) ८२।२०	उपकारोऽपि नीचाना : ५४।१०	उपेक्ष्यगण वि(शा.प.३.६३४) २९९।१९
सद्वाहारेपिताश्रित १३।४९	उपहृतमनेन (शा.प.३.५२) ५७।३२८	उत्ता कीर्तिलता १२१।१५६
सद्वाहारेपितृपुत्रा (सू.५०) १६।४७	उपहृतिरेव (सू.४.१७) ५८।१८८	उमौ श्वेतौ पशौ (शा.प.८.९४) ८६।१३
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपहृतिसाहसिक (सू.२.५०) ४८।१४७	उमामिमां सद्युद्गीक्ष्य ३०।१२
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपहृत्वेलेमल (शिशु.९.३८) ३००।६३	उरःस्थलं वोजन ३०२।८०
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपचरितव्याः (शा.प.२.३६) ४७।१०९	उरसि निहितत्वा (अमर.३.१) २९८।१७
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपचारः कर्तव्यो १७१।७८८	उरसि ऋणियतिः शिखी २४।५२
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपचारानुमाले ३०९।१	उरसि मुनिदः वा २०३।९६
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपचितावयवा (ख.९.४४) ३२।५४	उरस्त्व पयोधराङ्कि ३५६।१७
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपचितेषु (शिशु.६.६३.) ३४।७८	उरोजवचक्रमनो ३६५।३२७
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपजीवति स्म (शिशु.९.२२.) ३००।५७	उरोरहातुद्रमितैः पयो ८९।१०
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपताप्यमान (शिशु.९.६५) २८८।३९	उरोरहाम्मोहददर्श ३१९।२५
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपदेशो हि(पंच.१.४२०) ३९।४	उर्वीपतेश्च स्पष्टिकामनश्च ३८६।३७०
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपनिदिपुष्टिने २४२।२६९	उत्त्वेन संवृतस्त ३७२।१४०
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपनयनविवाहातुल्य १५।१२	उच्छ्वापि सखी (शा.प.३.४४४) २८७।८
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपनिषदः परिपीठा ३५१।३४	उच्छापयन्त्या (शा.प.३.५११) २९२।१
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपनेतुमुन्नतिमते (शिशु.९.७२) ३१०।४	उच्छास्य कालक (का.प्र.४.५४) १३३।१०
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपपत्तिभिरम्लानां (सू.१.४२) ३९।२१	उच्छाना वेद (मा.१.३.२२३९) ३४८।२०
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपबर्हमभ्युज्जदशो ३२१।१६	उच्छसि परिवर्तयन्त्या ३२८।६
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपमुचालदिरवी ३६५।३२	उच्छसि मलयवासी ३२६।१८
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपमोक्तं न १५७।१६७	उच्छाण्डः शिथिरे ३३७।५२
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपमोगकातराणां (सू.४.८२) ७२।३२	उच्छाण्डः ऋषिदकं २६।१५७
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपमा कालिदासस्य ३७।६३	
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपययो तनुता मधु ३३२।४८	
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपरि कर्वालधारा (रसगंगाधर) ४८।१२७	
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपरिगतं हि सर्वेषां १८९।४७	
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपरि पतं घन(सुखाप.१.२२) ३४२।८२	
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपरिजतद (शिशु.७.४९) ३३४।१३३	
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपरि पयो (शा.प.३.८८४) ३४२।८१	
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपरि पीनपयोधर २६६।२९९	
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपवनतदृशला ३३४।१२७	
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपयाम (शान्ति.३.३०) ३३२।२४९	
सद्वाहारेपितृदरिद्रं १७०।७६२	उपहरणं विमवानां (शा.प.९.२) ४।२५	
		ऊ
		ऊरः वुरत (सा.२.१०.४३) २६८।३९०
		ऊरुध्वं युगदशः (अमर.१.३७) २७१।३७
		ऊरुध्वन्नगुडि (नेपथ.७.९५) ३६९।३९४
		ऊरुमूलचपले (शिशु.१०.६७) ३१७।२८
		ऊरु रम्मा हगपि २७५।६४
		ऊरुवितं सज्वनं दृष्ट्वा (ह.च.३.५) ५४।८
		ऊरुणां नैव दद्या(शा.प.१.२२०) २३३।९६
		ऊरुषं नीरपुण्ड्रम् ३७२।६५

ऊर्ध्वाकृतधीनमहो	२२६१५६	एकशं जीवि (सू. ६०)	१६१४२	एकेनाक्षणा प्रवित (शा.प.२५९६)२९६१०
ऊपरेषु विवरेषु वा	२१२२४	एकस्त्वं गहने	२२५११२८	एकेनापि सुपुत्रेण जाय
ऊ		एकस्त्वं मरुभूरुहे	२३७१२८	एकेनापि सुपुत्रेण विद्या
ऊक्षणां भूरिधाना(सू.२.१६)२११५१		एकसिञ्जिनिरावयोः	२४४१२८	एकेनापि सुपुत्रेण सिंही
ऊणकर्ता पिता (चा.नी.४५) १५६१२८५		एकस्मिन्शयने (अमर.२३)	३१११२३	एकेनापि हि शशेण
ऊणरोपधामि (पंच.३.२४०) १५४५५७		एकस्मिन्शयने विष (अमर.२२)	३५८१६५	एके सत्पुरुषाः (शा.प.४६५) ६११२६६
ऊणीकृता किं (नैषध.७.३३) २५९१८६		एवस्मिन्शयने सरो	३१११३०	एकेकातिशयालयः (सू.४९२) ७३१५९
ऊतेन	३८४२९८	एकस्मिन्शयने भृशं (सू.२.५७)२७११०		एकेन सामृतमयी(सू.१.६.७)२१०१३४
ऊपेरस्याधमे पुण्ये	१८११६	एकस्मिन्मलयाचले	२३८१६१	एकेयुयैस्थितोऽपि
ए		एकस्य कर्म सं (पंच.१.३७३) १५७१७७३		एको देवः केच (भृ.३.३०) १७७१८१४
एकं वायानभूधरं	११९११३५	एकस्य तस्य मन्ये(शा.प.७६५) २११११२		एकोऽन्ते द्विसमञ्जिलो
एकं दन्तच्छदस्य (सू. ७०)	८१११९	एकस्य दुःख (पंच.२.१८७) १७३१८४३		एकोऽपि गुणवान्मुनो (सू.२७३०) ९०१३
एकं ध्याननिगी (सा.द.७.३०) ९१४४१		एकस्यायमुदिति (शा.प.१०७०)२१५११२		एकोऽभूत्पुलिनात्त
एकं भूमिपतिः	१५२१४१८	एवाग्निना (चा.नी. ५६) ३९३१६५४		एको विश्वसतां हरा (रसंगायर)२४६११४
एकं भूमिपतिः करोति (पंच.१.२२३)		एवाक्रिणि वन (शा.प.५०५) २२९११४		एकोऽहमसहयो (सू.५८२) २२९११
एकं वस्तु दिधा कर्तुं	२५०१२	एवाक्रिणी यद (शा.प.३७७३) ३५४१७५		एको हि खञ्ज (शृंगारवि.४) ३१३१५०
एकं वस्तु यदस्ति	१०९१२१७	एवाक्री निःस्पृ (भृ.३.९०) ३८३१२५२		एको हि दोषो गुण (पट.नी.१७) ६६१४३
एकं हन्यास (मा.५.१०१३) १४६११४६		एवाकमः स्या	३९३१६४४	एणः क्रीडति (शा.प.९१४) २३०१४३
एकः कर्णमहीपति	२४९११०४	एवाकदवाप्राणामे	११८१११६	एणाक्षीरहृद्याल (शा.प.४) ३७१११०५
एकः खलोऽपि सदि	६०१२३२	एकान्त	३८९१४८३	एणायाः पशवः कि
एकः शतं बोधयते (दि.३.५०) १४४१६७		एकान्तमुन्दरवि(शा.प.२७७३) २५३११८		एणीगणेषु शुभ्य
एकः स एव जीवति (शा.प.२५८) ९६१३		एकान्ते (साधन.५)	३९३१६४८	एणीदशः पाणिषु
एकः स एव तेजस्वी(शा.प.२८५) ७८१२		एकान्ते द्विसमञ्जिलौच	५१६१	एणीदृष्टः भवणशी
एकः क्षमस्तुहतरः परस्य	१०११६२	एकान्ते वत नो(शा.प.३७७५)२५८१६२		एणीदृष्टो विजयते वे
एकः स्वादु (मा.५.१०१६) ३८३१२५०		एकामिष (प.१०)	३९३१६५१	एतत्काम (भृ.१.२९) ३८३१२५८
एक एव रागो (भृ.३.४३३)२२६११४८		एका भार्या प्रकृ (पट.नीति.१४) ३६५१४७		एतर्हि प्रयवित्यपि
एक एव पदार्थ	१५७१७७५	एकाभूत्सुसामुयो (कुव.१७१) ११०१२३०		एतर्हिर्दिवि (नैषध.१२.१०४) १३७१५७
एक एव महान्दो	१०२११८	एका भूहमयोर्द्वयं (धर्मवि.९) २४८१८६		एतत्कुचस्पर्धि (नैषध.७.७५) २६५१२७७
एकचक्रो रथो (सू.कं.४.६९) ७९१११		एकामिषामिहायो	१६८१६६५	एतत्कोककुटुम्बि
एकचक्रुर्न षाकोऽयं	१८५१११	एवावलीकवि(शा.प.३३४३) २६६१३०५		एतत्कर्कस केर (शा.प.३६३९)३०३१३३०
एकचक्रुर्न येदा मद्र	१००१२	एकसत्तस्या जसवायु	४४१२	एतत्कर्कस चक्रवाक
एकचक्रामिष गत (भिरात.९.१२) २५७१८		एकीभावं गतयोर्द्वं (सू.४२०) ५८११९१		एतत्कर्कस चक्रवाक
एकद्रासनरसंस्थितिः (अमर.१८) ३५८१५९		एकीभूय (साहित. ३.१८) ३८७१३९३		एतद्वय पयिके (शा.प.७८२) २१३१३३
एकदन्तमुषिवित्त (शा.प.८८) ३७		एके केचिपयित्करा	८७१३२	एतद्वयं कुली (पंच.१.३२०) १५०१३१४
एकद्विप्रभृति क्रमेण	३२५१५७	एके गुण्या प्रतिकर	२४३१२०१	एतद्व्युत्पत्तितानी (कुमार.८.७०)३००१३३
एकद्वैः किमभावि	३७०१८३	एकेऽय प्रात (शा.प.४१३७) ३०२११५५		एतद्रन्धणजस्तु (नैषध.११.८५) १३३१३
एकमेव गुणं प्राप्य	१०२१३१	एकेन सुलक्रेन (शा.प.३९०५) ३४४१५		एतद्रत्नासिपात (नैषध.१२.७१) १३५११५
एकमेव बलि (शा.प.३३४०) ३६५१३२८		एकेन पेत्यदिहतो	३१९१६४	एतद्रन्धिलैर्वि (नैषध.१२.२०)११६११४
एकमेवार्थि कामाक्षि	२५९१६४	एकेन तिष्ठतापत्ता (शा.प.२७१)७३११८		एतद्रन्धिलैर्वि (नैषध.१२.२८)१३३११६
एकरद द्वैमानुद	३१११	एकेन रासर्हयेन या	२२११५	एतद्वयः क्षीर (नैषध.१२.३) १००११०४
एकशक्तिप्रहारेण	१४३१४०	एकेन छन्दःश्लोके दश	९०१३	एतद्विमाति (सा.द.१०.१८) ३०१११३
एकशार्पण्या (शा.प.४१३३) ३७२१५५		एकेन सितपत्र (पंच.१.१५३) ३५०१७७		एतद्योगवनीश्वराह
एकसप्तो द्विरप्या	१५८१२११	एकेन हि सुश्लेणे (चा.नी.११) ९०१३		एतद्व्युत्पत्तितानी (कुमार.८.७०)३००१३३
एकश्रिया षड (सा.प.४००) १०५१३१६				एतद्व्युत्पत्तितानी (कुमार.८.७०)३००१३३

एतच्छब्दमिदं च	३५४६७५	एष क्षुभति पदं दल	१४११५	औपसातपमयाद (मि.व.९.११)२९७७७
एतस्मादसृते (शा.प.१.०८५)	२१६१२७	एष ते (ब्र.म.२.६७)	३८७३९१	क
एतस्माद्विभे (मन्त्र.३.६५)	३८३१२५९	एष मरुः सद् (शा.प.८.९०)	२३९१२२६	कं पृच्छामः सुराः
एतस्मिन्दक्षि (शा.प.३.८२९)	३३५११४७	एष वन्ध्यामुतो वाति	३६३१५	कं भोजयेत्
एतस्मिन्मन्मण्डले(शा.प.१.१२९)	२१११९	एष वृशसिधरे (कुमार.८.३६)	२५४११५	कं संनधान कृन्मः
एतस्मिन्मलया (शा.प.८.६७)	२२७१७७५	एष पद्मपद्मुवा	२४३१२०३	कंसं ध्वंसयते सुरं
एतस्मिन्वद (शा.प.१.०२०)	२४०११२५	एष खामावो (र.२.३९)	३८७४४०३	कंसापवेवद मननं
एतस्मिन्विनने वने	१३२३३७	एष सूर्यासृते (शा.प.३.८३६)	३३६३३३	कंसारिचणोद्भूत (शा.प.७.९६)
एतस्मिन्सहसा वसन्त	३३०५	एष सर्गतर (शा.प.३.६२२)	३०११५४	कः कः कुत्र (का.म.७.२३४)
एतस्यां रतिवह्नम	२५६१४९	एषा का सुफुफ्फा	३२८६	कः कर्गातिपिता
एतस्याः करिकु (सकि. १)	३३९१११६	एषा ते हर का सुगा	७५३	कः कान्तारमगा
एतस्याः स्तनपत्र	२७२६१	एषा धर्मपताक्रिनी (शा.प.१.०७)	९११२०	कः कुर्वाह्वनं सर्वं
एतस्योज्ञतसर्वक	११११२४८	एषा पुष्करिणी मरा	२२२३६	कः कौ कं कौ कान्
एतां नवानुधरका	२५७२१	एषा फुलकद (सृच्छ.५.३५)	३५७३१	कः खे चरति (सकि.१८.२८)
एताः करोधी (रघु.१.६.६६)	३३८६६७	एषा भविष्यति विनि	२५३२६६	कः खे शाति इतो
एताः संप्रति गर्ग	११५५२	एषैव बोधितां धन्या	३५११२	कः पूज्यः मुजव
एताः स्थलद्वलयसं	२५३१२५	एष्यति मा पुनरय	३५३१९९	कः प्राण्यते मदन(शा.प.५.५५)
एताः स्थापरा (पंच.५.६३)	३४९१३४	एष्यन्ति या (शैष.७.१०५)	२६५४१८	कः श्रदास्वति (सृच्छ.५.३४)
एता शुक्रभोगि (रघु.१.६.६०)	३३७६६१	एष्यन्त्ववस्यमधु	३४३१००	कः स्यादम्बुदया
एतादृशे कश्चियुगधि	९९१११	एहि गच्छ पतोत्तिष्ठ (ध्वन्या.३)	६५५	कः स्वमाव (शा.प.१.२३०)
एतानि निःसह (शा.प.३.४१०)	२८४११९	एहि स्वागतमा	१८०११०४३	कः स्वमावगामी (सं.३.१५९)
एतानि बाधवव (शा.प.९.६९)	२३४११३	एहि हे रामणि (शा.प.५.३७)	१९४१२८	कः सुमानुसि (मिथु.९.४२)
एता याः प्रेष (शा.प.४.११९)	३७२११४४	ये		कः कः कः कः कः
एतावन्मन्साफ (दि.२.४७)	१६३१४७०	येन्द्रवादर्षि (कात्या.३.१८३)	३८७४४०८	कः कः कः कः कः
एतावत्सस्मिन्नङ्क	२०९१७	येन्द्रं वतुः (धान्या.घ.५.१.२७)	३४४११७७	कः कः कः कः कः
एताद् केतकि (शा.प.१.०१३)	२३५११३	येवर्थं नहुपल	११२१२७१	कः कः कः कः कः
एता हसन्ति क च (सृच्छ.४.१४)	३५५११८	येवर्थमद (मा.५.१.१४७)	३८७३९८	कः कः कः कः कः
एते केतकचू (सकि.६.१.३०)	३२४१५०	येवर्थस्य विभूषणं (मन्त्र.सं.४.१)	८४१२०	कः कः कः कः कः
एते ते गिरिकूटसंघ	१४०१५	येवर्थसह (वा.जी.३.३३)	३८७४४००	कः कः कः कः कः
एते ते दुर्गति (शा.प.३.८८२)	३४२१७८	येवर्थोदनपेत (सुमरा.१.१४)	१५२१४१९	कः कः कः कः कः
एतेनोक्तकृच्छ्र	११३१२८२	ओ		कः कः कः कः कः
एते पाटीरवाटीनव	३२६१३६	ओम्कारो मदनद्वि(शा.प.३.६२९)	३०११०२	कः कः कः कः कः
एते वारिकगाः क्रि	३५४६३	ओजसापि ख (मि.व.९.३३)	३००१४८	कः कः कः कः कः
एतेषु हा तदप मा (मो.न.२.०४)	२१२१३९	ओजोभार्जा (मिथु.१८.७५)	१३०११०४	कः कः कः कः कः
एते वस्तु (मन्त्र.२.६६)	३८३१२६२	ओनसः परमार्थक (सं.१२)	४१८	कः कः कः कः कः
एते यमुदसन्नसो रा	३४७४३	ओपामाशे मत्स(मिथु.१८.३५)	१२९१७४	कः कः कः कः कः
एते श्रियतमा (सकि.८.२५)	५६११२०	ओष्ठपत्रवर्षिदस (मि.व.९.५७)	३१५४५९	कः कः कः कः कः
एते हि गुणाः (मो.न.६७)	२४३१२१३	ओ		कः कः कः कः कः
एतेर्दक्षिगन्ध (शा.प.०.९५)	२३८१५५	ओत्सुक्यमाननवसा	१३९१२	कः कः कः कः कः
एतेर्दक्षकृच्छ्र	२११८६	ओत्सुक्येन श्रुत (रसा.१.७)	१२१२६	कः कः कः कः कः
एवमेव कृते जाताः	३८०१११०	ओदार्यं भुवनवये	२३७३५६	कः कः कः कः कः
एवमेव नदि (उ.४.२८)	५९१२१६	ओरसं कृतसंघन्यं	८८७	कः कः कः कः कः
एवमेव मनु	३७७३२	ओवां इवातिलुचपा(शा.प.४.३१)	७२१४०	कः कः कः कः कः
एव श्रीजन्तताम्य	३२६१३७	ओषधार्थमुन्मथा	१६४१५११	कः कः कः कः कः

कतिचिद्बुद्धतन्निर्भरम्	४०१४८	कपोलपत्रान्म (नैषध ७.६०)	२६२११८७	करिष्यति कलनाथ	२९३१५
कति ते क्वरीभार	१८८१४४	कपोलपार्ली तव	२६१११३५	करेण करिणा वीर	१२८११८
कति न सन्ति जना	२८४११६	कपोलपलकाव (सा द १० ४३)	२७५१३	करे वैणीमेणीसह	२७११४६
कति न सन्ति मर्ही	२३७१४७	कपोले जान (महा ना ३ ५०)	३६०३३१	करे स्वाग्धस्लगा (मर्तु सं ७२)५२२१४०	
कति नो विषया	१०५११३३	कपोले पत्राली कर (सु १६२७)	३०६१४७	करोति योऽ (किरात ३.५१)	१७४१८८९
कतिपयदिनपर (शा प ६९७)	५८११५९	कपोले पत्राली पुल	२३११३७	करोति निर्मेलाधार (शा प १५)	८६१८
कतिपयदिवसस्या (मोच ३९)	२१८१२	कपोले पाण्डुल टिम	२७६१३३	करोति पूज्यमानो (सु ३६५)	५६१९७
कतिपयदिवसै क्ष (कुव ३९)	१२२११७१	कपोले मार्जार (वा प्र १७९)	३०११७९	करोति शोभामलके (माघ ४३)	११७१२५
कतिपयनिमेषव (शा प १५५)	३२११८	कमठकुलाचल (मर्तु २ १०९)	४८११२१	करोति नाम नीति (दि २.२४)	९११९
कतिपयसह (किरात १० ३०)	३४६११५	कमण्डलूपमोऽसा (दि २.९१)	१४२१२३	करौ धुनाना (किरात ८.४८)	३३८१९१
कति पत्रिने (शा प १०१८)	२३९११०६	कमनीयतानिवास	२६०११२५	करौ धुनाना नव (किरात ८)	३४५१९३
कति सन्ति लयज्ञ	२३९१८४	कमलभूतनया व	१०४११९२	कर्कशतकविचारव्यग्र	४३१३
कथं नाम न सेव्य (दि २ २८)	१४६११७३	कमलमन्मभसि (सु १५१६)	३६३११०	कर्णलक्ष्मिगुणोत्कर्षास्त्र्या	७०१६
कथमपि कृतप्रत्या (अमर ७५)	२७६१४९	कमलाकुचमनकाचल	१४११२	कर्णस्त्वच शिबिर्मा (मर्तु २ ३५)	७०१११
कथमपि सति श्री (अमर १५)	३०९१८	कमलाधि विलम्ब्य	३११२३३	कर्णादिन्द (नैषध ७ १०३)	२७०१२५
कथमचलिन (वाच्य प्र ५ १३४)	१३६१३६	कमलासननमोत्क्षण	१६१६	कर्णां देहि कर्णाधि	११३१३
कथमिव तव (किरात १० ३६)	३३६११३	कमलिनि म (शा प ३७९३)	२४४१२२२	कर्णांस्तु सक्तिर (शा प १४४)	३७११७
कथमिदं मनुष्य (शा प १४०)	२९११२	कमलिनी मलिनी (सु ७३०)	३३२१७०	कर्णांस्तुदमन्तरे (रसमवापर)	२७०१२८
कथमुपरि कला (सा द १० ४७)	३६३११६	कमले कमला शेते	३६४११३	कर्णांस्तुदमेव कौति	२७२१५६
कथयत कथमेषामेनया	५१४२	कमले कमले नित्य	१९५१४०	कर्णिकादिभिव स्वर्ण (सु १४)	१११
कथय निगुणे (शा प ३५१२)	२९२१३	कमले कमलोत्पति	३१२११२	कर्णो नामस्वार (शा प ९१९)	२३०१८९
कदाचित्सापि हि (दि २ ६७)	७७१८	कमले निधाय कम	२७५११०	कर्णेऽत्रपानां वचनप्र	४११७७
कदली कद (प्र रापर १ ३७)	२६९१२९८	कमलेपे मतिर्म (सा द १० २७)	१०४१८३	कर्णेऽत्रययन्ति (सु ४६२)	६२१२७८
कदा कान्तागारे (गृह्यारण्य २)	२७९१७४	कम्पन्ते गित्य (शा प १०७४)	२१७१४६	कर्णेऽत्रवेनापि (नैषध ७ ३०)	२५९१८३
कदाचिन्वासान्निवि	१८२१७५	कम्पुकण्ठि चरण	३१२१३२	कर्णेऽत्रम्विसर्पिणी	२७२१६३
कदा मित्राङ्गके (शालि ४)	३६८१५९	करकम्पितसङ्गय	१२२११७०	कर्णोऽत्रम्वेव कर्तं (इ का ५ ३)	१६०१३१४
कदा वाराण (सा द ३ २५०)	३६९१५९	करकिसलय (अमर ९०)	३३१११७	कर्णोऽत्रम्वेव हृदि वर्तं	२१४१४४
कदा वा साङ्केते नि	३६९१५८	करजालमपूर्वचे (सु ७२)	२७११७	कर्पूर इव दग्धो (का प्र १५८)	२५०१५
कदा शृन्दारण्ये न	३६८१५५	करतलसुगपौरिण	३६५१२७१	कर्पूरधूलि (का प्र ७ ३२५)	२७११०
कदा शृन्दारण्ये नि	३६८१५७	करनराजनिर्गेष्या	३३७१११	कर्पूरधूलिरचित्ता	२४३११३
कनकनलसस (स क ३ ११०)	२२११३१	करप्रपेगामु (शिशु २ ८९)	१४७११६	कर्पूरान्ति सुधादेव	१३६१४९
कनकनलसुगवित्	२६५१२८६	करखदरसदृशमशिल (शा प ५९)	३६६	कर्पूरदूरच्छविवाद्	१८२१२९
काचिन्वासान्नासा	२११७९	करकन्दमिते य (शा प ९६०)	२३८१३३२	कर्पूरप्रतिपिन्धनो	१०५११८८
कनकमपिउरुह (शिशु ६ ४७)	३४४१३५	करकन्दमिते योऽ (सु ६६७)	२३४१३३१	कर्पूरदपि केन (प्र रापर ८ ६८)	१३७१४३
काचकर्मण (षव १ ८१)	१७५१९३९	करमुद्रमग्नी (सा द ३ १३१)	२९९१२१	कर्पूरान्मुनिके (शलि ४ व ८)	२७४१६०
काचदृष्टिं दत्ता	३६२१३१	करमुद्रमग्न (शिशु १३ ३७)	१९६१४२	कर्पूरैरन स्यत्रिवर	२५४११०
कन्दर्पगण्ड (पौ.व ९ ११)	२९०१८९	करखदन्निवि दसि (शिशु ९ ७५)	३१०१७	कर्णव पलनिर्गुमि	३८६१३९८
कंधारां रामपदाय क	६१४	करवारिदृष्टेण स्यु	११८१११	कर्णवा माययते (महा ना १)	९१११४
कन्यां वामस्युद्रय	१००१३३	करवाण्डरात्रपारि	१३५११७	कर्णवा माययते (शा प १३९५)	१४६११६६
कन्या विप्रसति	१६६१७७१	कररसोऽग्न्यभस्त्रा	३०९११७	कर्णवप्रप्रविचारणो विप्र	४११०
कन्याप्रत्याप धनु	३४६१११	करप्रप्रप्रप्र (नैषध ७ ७९)	२६५१२८०	कर्णवप्रमिमिर्मा प्रार (२ १०४)	१९३१६५५
कन्या वर (नैषध [१] १० १)	३८७१४०१	करप्रप्रप्रप्र (शा प ७४२)	७३११७	कर्णवप्रमि (का प्र ४.४०)	३८४१३७२
कन्यवचननाडा के	३५८१७२	करप्रप्रप्रप्र	१०९१४९	कर्णवप्रमि कर्तं (म १ २.२०)	१६३१३७५
कविपि य कविपुत्र (१४५)	३१५१५९१	कदाचिन्वासान्नासा	८८११	कर्णवप्रमि कर्णव (शेव ३ ८०)	२२५१३४४

कलङ्गतिथयै (काव्या.२.१०) २०८१२२	कलोलसंचलद्गाय २१५११७	कस्तुरीयन्ति माटे १०११५६
कलङ्कदाशो गगना ३२२११	कलोलैः म्यगय (शा.प.१०८९)२१६१२९	कस्तुरी चित्तमानना १३७१७३
कलम तत्वान्तक २३११६३	कलयः कालिदासा (शा.प.१.७७) ३४१२	कथे शौर्यमदो मोदुं (कुव.७१) १०२३३
कलमाः पाकमिन(मोज.१.७४)२४३११९६	कलयः किं न (वे.२६) १६०१३०४	कथं ह्यममोदधि २३१५०
कलमाप्रनिर्ग (शा.प.४०४१)	कलयः परितुष्यन्ति (शा.प.१.५८) ३२१५	कथं प्रथमदूरेः (धा.क.७.८३) २०१६८
४५१४; ३६४१२५	कलयति पण्डितराजे ३५१३	कथं भद्र सन्धि (हरिना.२०) ६११२७०
कलयति कुत्र (सा.द.१०.५१) २७०११६	कलयो वद कुत्र २०११६३	कथं भोः क(शा.प.१०४६)२४२११७१
कलयति मम चेत २८४१२२	कथिः करोति काव्या ३२११४	कथं भोः कथिर २४७१४९
कलय वलयं धाम्म ३०५१४	कथिः करोति पयानि ३२११३	कथं लोहितलोच (सु.७.६३) २२१३०
कलया तुपार (शिशु.९.३७) ३००१५२	कथिः पिता पोषयति ३२११५	कथं शशी मृगय (शा.प.९.५) ५४५४
कलयो निजहेतुद २६५१२८८	कथिन्वगान्त्रि (नेपथ.७.६७) २६३१२१६	कस्यान्तोऽहं किमपि ३६९१७३
कलहान्तानि (पंच.४.७२) १६५१५४५	कथिमिन्वृषसेवात् (शा.प.१.९५) ३७१२	कस्यात्वं दुर्बलासी १९५१५३
कयाधिनाथानय ३०४११५०	कथिरदुहरति न्याया ३७११२	कस्यादिन्दुरमौ धिनो ५३२३६६
कथनिधिरयं रवेः ३०११८८	कथिः कथिरच (शा.प.१.७६) ३४१४	कस्याद्योते सुरारिः १९८१३९
कलारयं गीतं गग १७७१९७९	कथिवाक्यामृतती (शा.प.१.६९) ३२११४	कसिन्वसन्ति वद १९७१२९
कलावतः सैव कला ८१३	कथिद्वयेष्वनमूया १७११७८४	कसिन्वस्यपिति कंसा २००१३४
कलासीमा वा १७७१९९२	कथीना महतां सूक्तं (सु.१.४८) ४७११२४	कस्यै किं कथनीयं कस्य ३६३१६
कलास्यासाः सम्य २१०१३२	कथीनां मानस नीमि (मोज.१.१२) ३२१६	कस्यै चिन्वपटाय कैट ६३३३३
कलिकालमियं याव १९४१५१	कथीना संतापो (प्रदीप) १०६११५१	कस्यै यच्छति स २०४११११
कलितमम्बरमाक ३००१४९	कथीनामगलहृषां (ध.कि.४.५४) ३७१६२	कस्यै हन्त फलाय(रसगंगाधर)२४५११०२
कलयं च तवा (सा.द.१०.८५)१०४१५०	कथीनुं नोमि वा (शा.प.१.७२) ३६३४४	कस्यै चिन्वपि नो १७११८०८
कल्पसोपिहोऽ ११११२५५	कथीन्द्राणामास (कुव.४३) १२२११७२	कस्यै चित्समद (शिशु.१०.१०) ३१४११३
कल्पतद्वामदोमधी (इ.न.१.२५) १०३१७१	कथीयराणां वचसा ३९१२०	कस्यै तुपं न क्षय (मोज.७३) २१११३
कल्पद्रुमः कथितमे ८७१२५	कथैरिभ्रामयसन्द (सु.१.५८) ३३३३५	कस्यै मरौ डुरधि (शा.प.५.५६)१९६१३
कल्पद्रुमो न जा (शा.प.१.२४२) १०११५	कथिच्छला (शिशु.१८.६४) १३०१५४	कस्याद्याय (प्र.राय.६.४४) २९२१२८
कल्पद्रुमोऽपि (शा.प.९.८७) २३७३३१	कथिन्कस्यचिदेव (इ.स.१७) १६८१६७४	कस्यादेतास्तपयति ५११२३१
कल्पयति येन (हि.२.६५) १७०१७७१	कथिस्तारति (मा.१.२.४९७३)३९३१६३३	कस्यापि बोऽप्य १७६१५५८
कल्पस्थायि न जीवि (सु.५.२१) ७०१२९	कथिस्तान्यस्तुवा १८४१७२	कस्यापि चिद्विधि कैधि ३४६६८
कल्पान्तकृषेतिः क्रतु ८१७७७	कथिदासवर्णं ति (र.२.६३) ३८७१४१०	कस्याधिमुख (शिशु.८.५६) ३३९१११३
कल्पान्तत्राससंधो १५६११४९	कथिद्विपत्तत्र (रघु.७.५१) ३६०१२०	कस्यै तरणि भ्रा ३३९११२२
कल्पान्ते क्रोधनस्य (शा.प.९.७) ८११११	कथिजवं पञ्चमा २३६१३१	कहमसि गुणविकि १८७१२७
कल्पान्ते शमित (सु.कि.२.२४) ५१५४	कथिन्मूर्च्छामि (शिशु.१८.५८)१३०१८८	कथिक्लृप्यसतं ३७०१२०१
कल्पार्णं वः क्रियासु ८११११	कथायैरुपवासैश्च कृता ४४१४	कथित्तुच्छयति ९४११११
कल्पार्णं वो विधत्तां ३१३३	कथं च खलु मूर्खत्वं (वा.नी.२.८) ९६३३	काकः कृष्णः पि (नीति.१३) २२५११२०
कल्पार्णं नः किम (शा.प.१.१८२)२२०१४	कथं जीवति गणिका ३५५१५	काकः पक्षबलेन भू २३११५०
कल्पार्णं भगवत्कथा ३४१५४	कथा श्रुतिः परा (वा.नी.५९)१६२१३९०	काकः पक्षिषु चा १९८१२१२
कल्पार्णं भवतां ११११२६३	कस्तुरिकां हरिण २४४११०८	काकः पञ्चने रति ८४२११
कल्पार्णान्तरवमि २०३१९१	कस्तुरिका वृणु ६०१२४०	काक आह्वयते पात्रान् ७३११४
कल्पार्णाद्गुरुचानुष ३०७१५९	कस्तुरिकासुगणाम (कु.१.२६) ५८११६४	काकतालीययोगेन १५३११२
कल्पार्णानां निधानं (रघु.१.१) २११८८	कस्तुरी जायते कसा १९६११	काकतालीयवल्पां (हि.प्र.३६) ८३११४
कल्पार्णोऽससीमा क २११८९	कस्तुरीतिलकं ललाट (सु.२.७) २५११८३	काक त्वं फल (सु.कि.१०.४) २२८१२१८
कस्तुरीयानपरा नि ३५०११२	कस्तुरीतिलकं ललाट १८३१५५	काकस्य गानं यदि (नीति.२.८) २२८११०
कलोलक्षिप्त (प्र.राय.९.३५) ३०३११९९	कस्तुरीतिलकान्ति मा १०११४५	काकाः किं किं न(मोज.१.९२)२२७११८२
कलोलवेदितदवस्य २१६११९	कस्तुरीतिलकं (शा.प.३.२९४) २५८१४३	का कान्ता कालिया २००१४

का कायला निवृत्त	२२३१८	कान्तारभूमिरहमौलि	८७३१	कामिघाट्टपजाति	२०४११३
काकालैर्यं यमा (सकि.८९.३५) ४५११		कान्ता रुचि मुनि	१९०७७	कामेन कामं प्रहि	३४०१९९
काङ्कस्थस्य दशाननो	७८१३३	कान्ताविद्योगः(चा.नी २.१४)३८९१७७		कामेनाङ्घ्र्य चार्प	३६१२०८
काङ्कत्येन (शा.प.४०१८)	३६३२११	कान्तारे जलशुद्धै	१३४२३	कामो कामदशा	१२२१८५
का कृता विष्णुना	१९८११०	कान्ते कशुलिकाव	३१८१२८	कायः सन्निहिता (हि.३.३५) १६३४६६	
काके काष्णर्म (सकि.१५.१२) २२२१३८		कान्ते कसपि (अमर.१३) ३५७३७		कायः कष्ट (शा.प.१०३९) २४११५४	
काके शौचं (विक्रम.४१) १७१८१३		कान्ते कर्षचिद्र (अमर.१५८) ३२९१६		कायस्थेनोदस्थेन (शा.प.४०४१) ४५११	
काकैः सह विरुद्ध (शा.प.८३८) ४५१३५		कान्ते कलितचोलान्ते	३९८३	कार्क्षी कुच (शा.प.३८५२) ३३९१२५	
काकोलं कलक (शा.प.३६०२) २६७३०		कान्ते घोरकृतान्त	३११२९	कारणान्मित्रतां(पच.१.१७) १६५५२५	
का खलेन सह (वृ.चा.४.३५) ५६११०४		कान्ते जग्मुषि ताघ	३२४४७	कारणोत्पन्नकोड (शा.प.३९२८) ३४०१२	
काथः कायनसंस (हि.प्र.४२) ८६१२२		कान्ते तथा (श्रृङ्गारि.१.३९) ३१९३२८		काष्णर्म घवि (पच.२.२७) १४९३३०	
का चने हरिणा	२०३११०९	कान्ते तल्पसु (अमर.१०१) ३२९१२१		काष्णान्दन्तनिरमात्रि	२११५
काचा. कायनभूयि	२९८६३	कान्तेत्सुत्यललो (भर्तृ.१.७२) २५०१९		कार्क्ष्यं स्तनयो (पंच.१.२०३) ३५०१७८	
काचित्कीर्णा (शिशु.१५.९६) १२६१२२		कान्ते धावय मे वा	१८८३०	कार्क्ष्येन निर्वेणयि	२७०१२७
काचिद्वाला रमणव	१९१८८	कान्तो यात्यति दूरे	३३०३	कार्ष्येन यशः (नव.५) १७९१७२३	
काचिद्विद्योगानलतप्त	१९०६७	कान्तोऽसि निल(भोज.२३५)२४३१७८		कार्षीसकृतकूर्पास	२५११५
काचिद्विलोचनयना	१९०७७	काञ्चिच्छामः सुराः (शा.प.१४७) ३०११		कार्याकार्यं किम (स्र.२८६१) ३६९१७२	
काचिन्निवारितव (शा.प.३५२३) २७३३३		का पाण्डुपत्नीग्रहभू	१९७२४	कार्याविशी जनः (इ.श.४५) १६८६९०	
काचिन्मृगाक्षी (शा.प.५१९) १८५३३		कापिशायनसुग (शिशु ३०.४) ३९४१७		कार्येणामि विलम्बनं	३५५६१
काचे मणिमणौ (पच.१.८३) १४९१२७		कापूरुषः कुकुरश्च	५५२७	कार्यं दावी रतौ वैश्या	३५०१९
काचो मणिमणिः (महद.३) ४६१७१		का प्रियेण रहिता	२००५५	कार्येण मन्त्री करणे	३५११२७
काचिदिनाथसमये	१८२१४०	का प्रीतिः सह	१६७६४८	कार्यं सत्यपि जातु	३५३१५२
काचीर्णुर्गविर (शा.प.३३४५) २६६३१९		कामं कामदुषु धु (शा.प.४९५) १८११२		कार्यं चैरप्रतिप (तदु.६.४०) २९०८५	
काचीर्णु वाधीन	११८११०९	कामं कामसमस्तव	१०८१२०४	कालक्रमवसनीयकी	२३९१९१
काठिन्यं कुचकुम्भ	११५१५१	कामं जीर्णपलाशसंह	७४४७	कालक्रमेण परिणा	१७६१९७
काठिन्यं कुचयोः स (कुव.१.२४) १३१४		कामं नृपा. सन्ति (कुव.५२) १०४११०		कालापुरी सुरभि	२३७१५
काठिन्यमर्दर (शा.प.३३४५) २६५१२७		काम प्रियानपि (स्र ५१३)	७९११	कालातिक्रमणं (पंच.१.१६५) १४९१२८	
काणा वृक्षा (शा.प.३३३९) १४४१०९		कामं भवन्तु (शा.प.११४४) २४४२२८		कालातिक्रमणं (शा.प.७८६) २१३१६६	
का तव वा (भोद्युद्र.) ३८७४०५		कामं वनेषु हरि (शान्ति.४.४) ८०१२८		कालिदासकवि (पच.१.५) ३८४१९०	
का त्वं पुनि नरेन्द्र(भोज.१८२)१३३१३८		कामं वाचः कतिचिद	६९१२७	कालिन्धि ब्रूहि कु (कुव.६६) ११४१३	
कानने सरिदुहे (सा.द.१०.७४) १०३१६४		कामकार्मुकतया वय	३५८५६	कालिन्धीनमदाम्भः	१३८१९०
कानि स्थाना (शा.प ३८९८) ३३९१३०		कामनात्रा किरातेन	३४८१८	कालिन्धीपुलिन्दोदरेषु (स्र.३८) २५११८४	
कान्तः कृतान्ताचरि	२८७५५	कामपि प्रियमासाय	८२१७२	कालिन्ध्याः पुत्तिनेषु (के.१.२) २४११६६	
कान्तं बकि करोति (धर्म.५) ९५१२४		कामवाणप्रहारेण	२६३१२७	काले देशे यथायु	१९९११६
कान्तं विना नदीती	१९३१०	कामारिहितामिच्छ	२०२१७७	कालेन शिवि (शा.प.४१६७) ३७४१२२	
कान्तं वीक्ष्य विपक्ष	३५६१२१	कामसगरविषी मृगी	३२११६	कालेन घी (भा.१.२.७३९) ३९५१०४	
कान्तदूय इव (किराव.९.६) २९४१२५		कामान्दुषे विप्र (उत्तर.५.३०) ८५१२२		काले मीलबला (शा.प.३८७६) ३४२१६४	
कान्तं निरीक्ष्य चल	३५६११५	कामाय दृष्टय (इ.श.२४) १६५७१८		काले पयोधराणामय	१८६१५
कान्तया कान्तसंयोगे	१९३१७	कामिनः नृप (शिशु.१०.६२) ३१७१२२		काले श्चु (भा.१.२.५२१५) ३५४६६८	
कान्तया रापरि (शिशु.१०.७३) ३१९११६		कामिनामघट (शिशु.१०.५७) ३१७११८		काले सहि(धर्म.नी.१०.३६) ३८७४०७	
कान्तसगमपर (भिराव.९.५२) ३९५१८४		कामिनीनयनकञ्जल	२५९१५५	का लोकावा हिमु	१९७११८
कान्ता कामपि कामय	७८३	कामिनो हन्ता हेमन्त	३४५१६	कालो दैवं कर्म	३८४१२६
कान्ताकटाशिविदि (भर्तृ.२.७६) ७८११२		कामिन्याः स्तनभा	२०३११०७	कालो मयुः मुपित	२८७१४
कान्ताकेलि क (शा.प.९९१) २३७१५१		कामुदाः सु. कया	१९९११३	कालो हेतुं (भा १.२.५०६८) ३९७१८७	
कान्तामुसं सु (अमर.१.६२) २७८१३८		कामुद्धार इ (सकि.९८.२४) २०३१८९		का विद्या कवि	१७५१०३८

कावेरीतीरभू (मं.सं.४५०) ३३५।१३६	कि बोधिगन्धर्व वि १७६।९६६	कि तेन हेमगिरिणा (मं.२.७८) २१५।७
कावेरीवारिवे (सं.५९.३३) ३२७।३८	कि कोमलेः कल २२५।१३४	कि ते निरुधरवि ३०६।२९
काव्यं करोषि किमु(सं.५.४) ३८।२२	कि कौमुदी (शा.प.३७६९) २५३।१९	कि त्रानं जगतां २०५।११६
काव्यप्रपञ्चचतु रच ३०।२०	कि क्रमिष्यति (शि.उ.१४.७०) ३६३।१४	कि त्वं न वेत्सि (शा.प.४४०) ९१।३८
काव्यमप्यो गिरो (शा.प.१७१) ३२।१९	कि क्रूरं फणित् १७०।७५२	कि त्वं निगुरे (शा.प.३५१०) २९३।३
काव्यसाक्षरमैत्रीभा ३१।२४	कि क्रूरं श्री (श.चा.२.६६) १७१।७५१	कि त्वां भगामि विच्छे ३०५।३
काव्यसाम्राज्यफलसाधि ३०।८	कि क्षापि प्रल (शा.प.८२७) २२४।७०१	कि दूरेण पयो (शा.प.८०२) २२७।१७७
काव्यामृतं दुर्जनराहु (स.१७२) ४०।४०	कि खलु रमेतेरेः कि २१६।८	कि देवश्यानि(पि.कम.११९) ३८६।३७३
काव्ये मन्वतमेऽपि विज्ञ(परसं.२) ११।७०	कि गजेन ३५२।७३	कि दोर्भ्यां किमु (शा.प.१२८) २०।७०
का शंभुकान्ता किमु १९७।१७	कि गतेन यदि सा (स.१७४८) ३४२।८३	कि धनेन कुबेरे १६०।३१५
काशाः क्षीरानि (शा.प.३९०६) ३४४।११	कि गोत्रं किमु जीवनं ६।७९	कि न द्रुमा (ने.प.१.१.१२५) २३।७।३
का शृङ्गारकथा (दत्त.६.४१) १२०।१५५	कि चन्द्रैः (श्या.रवि.२.२) ३८४।२७४	कि न परयति महे २३३।६६
का शैलपुत्री किमु १९७।१९	कि चन्द्रमाः श्रुत्यु ४९।९८४	कि नमंदाया मन २६५।२७२
कादमर्या कृतमाल ३३७।४९	कि चान्यैः सुकुला (दि.२.९३) ६६।१४	कि तु ध्वान्त(सं.७२.२५) ३०३।१३५
कादमीरगौरव (शा.प.३६०९) २९७।२३	कि चाद्यचारित्रवित्ता ३३।३३	कि तु मे स्या (मो.न.२३) १६१।३५७
कादमीरवगौरि ३१४।७७	कि चित्किम्पितया (शा.प.३५३०) ३०५।३	कि पद्मस्य रवि न (कु.न.२०) ३१४।७३
कादमीरेण दिहा ३०४।१६४	कि चिन्त्यितहारयाटि २७३।६	कि पुणैः कि (शा.प.१०४९) २४२।१७४
का श्याप्या गुणि १७९।१०२१	कि चिन्तोषकला (दत्त.१४.८७) ३६५।६	कि शृष्टेन हत (शा.प.३४९३) २८९।४९
काश्यानुपहातरिव ११४।१७	कि चित्रं भुजगानि १३६।५०	कि शौर्यं रथति (मो.न.१५३) १७२।८३०
का सनुद्धिः सुभ २०३।१०१	कि चित्रं यदि (स.१५३७) १७५।१०२९	कि बान्धवेन रवि २४४।२३१
काशारेणु सत्सु (वा.व.४) २१४।७९	कि चित्तविभ्रमोदधि २५८।५५	कि द्रुमो हरि (शा.प.४०२५) ३६३।२२
कासि त्वं वद चौ २३।१४७	कि चिदाध्रयसयोगाद् ८६।२	कि भचनात् (दि.२.७६) १४५।१४०
कि कण्ठे शिधि (वे.१.२.९) ३०७।५७	कि चिदिश्रयकेशवा ३२५।६३	कि भूमौ परि (शा.प.३६०६) २९७।३१
कि कंदर्पं वरं (शा.प.४०९६) ३६९।७४	कि चिदिनिर्मुच्यमाने गगन (स.४५) १६४।१	कि भूयं (सा.द.१०.८२) १७६।९४८
कि कन्दाः कन्दरे (मं.३.२६) ९७।१४	कि चिदिमुद्रित (अम.१.१८) ३४२।६३	कि भूयं सुन्दर १९७।२६
कि करिष्यति (वा.नी.२.१०) ३९४।६३	कि चैतैर्गुस्तेवैः कि ३१७।६	कि मधुना कि नि ४८।१३५
कि करिष्यन्ति (स.२७९०) १६२।४२६	कि छत्रं कि तु र (सं.२.८५) २७।१५	कि मध्याह्निकाक ११५।१०
कि करोति नरः प्रा (शा.प.४५२) ९०।६	कि जग्मना च मह ५०।०२	कि मालतीकुमु (शा.प.१००६) २३९।८६
कि करोति (मि.क.९.२.२६४) ९१।३१	कि जगन्काराजिरिच नील १६।७	कि मुष्मासनम ३०६।२६
कि करोमि ह्य गच्छा ६६।१२	कि जातैर्बहुभिः पुत्रैः (शु.क.२२) १०।१०	कि मुष्मिन् पयो १९९।२६
कि कवेत्स्य काव्येन (शा.प.१५९) ३७।६	कि जातोऽपि (मह.३.८) २३६।१८	कि सृष्टं गुतवचनं ८९।९
कि कवेत्स्य काव्येन (स.१३४) ३७।५	कि जीवितेन ३८५।३१४	कि मे सद्गुरुवैः २८०।९५
कि कारणं मुक्ति १०५।१३८	कि तथा क्रियते (दत्त.१३.२५) ९०।२	कि युक्तं बत माम २५।१८८
कि कि वन्त्रमुपेय ३०९।८	कि तथा कि (शा.प.२.२४१) ६९।२२	कि रुद्रः त्रि (श्या.रवि.१.७५) २८९।८४
कि कि सिंहस्ततः कि १९।५५	कि तारुष्यन् (सा.द.१०.३६) २७।२२	कि र विधो मृगद २८२।१४६
कि कुपयि क (मो.न.६९) २४४।२१५	कि तावत्सरसि (शि.उ.८.२९) ३९९।१०१	कि वयंता शुचद १०२।२०
कि कुर्वन्त्युपति १९७।३६	कि सिद्धामि किमु २८१।१००	कि वाच्यं स्यंराधि ६६।१५
कि कुलेन विशालेन ३८।३	कि तीर्थ हरिणा (रसगणप) १७८।१०१८	कि वाच्यो २९६।३१
कि कुलेन वि(शा.प.१४८५) ३९४।६८१	कि तृष्णाकारि कीद १९८।४३	कि वारणेण बहुना ८७।२८
कि कुलेनोपदिष्टेन स्त्री (सृ.च.९.७) ८३।२	कि ते घनैर्न्यु ३७५।२३९	कि वासया तन १७४।८८८
कि कुम्भे भर (मं.२.६९) ५३।१०६९	कि ते घने (मा.१२.६५६०) ३८६।३७६	कि नियया कि १५७।२००
कि कुलेन न (शा.प.१२२०) १०१।१२	कि तेन काव्यमनुना ३२।२	कि विश्राम्यन्ति (मो.न.२.२.३) २५।१७३
कि क्वीव सि (शा.प.८८७) २२८।२२३	कि तेन किल (शा.प.१५१) ३२।१	कि वीरयो भुवि २४३।१९८
कि केतकीपरिमलो २२३।८८	कि तेन जातु जाले (वंच.२.२७) ९०।११	कि वृत्तान्तः परत् (रसगणप) १३६।३३
	कि ते नन्नतया (नं.पि.९) २३८।७७	कि वृक्षैः ह्य (म.शा.३.१८) ३०५।३३

किं शीताशुभ (प्र.राघव.३.२३) १३६१४५	किरति मिहिरे वि ३३६१४०	कुमिताधरपुटेन पूर २३१३१
किंशुककलिका (शा.प.३७५४) ३३११११	किसलयनिधि सुसंधं(उत्तर.३.५) २७५१२४	कुटिला लक्ष्मीर्थन प्रभ ६७१०
किंशुक किं शु २४२१७६७	किसलयानि कुत. (भोज.२०६) २१२१२४	कुटुम्बचिन्ताकुलि ३६७१२५
किंशुकसिंहिरहा ३३२१०२	कीटग्रहं बुदि (शा.प.१११५) २१८१०६	कुण्डलमायाति शुभः (घंकि. १) ३३१३१
किंशुकै किं शुक्रः (शा.प.१३७२) ७३११२	कीटोऽपि सुमनः (हि.प्र.४६) ८६१११	कुत. कुबलयं कणै (कुव. १) ३१३१५
किंशुकै शुक्र मा २२७१७८२	कीटार्कं स्वाज्ञ मत्स्या १९८१७	कुत. प्रेमलवोऽप्य २७७११७
किं स्वाज्ञास्वाज्ञ २७१२०९	कीटवर्तयं दुस्तर २०११७०	कुतः सेवाविही (हि.२.२९) १४५१२७६
किं स्वाद्विज्ञेयनि २००१४८	कीटव्रतप्रतर्दीपवर्तः २०११७१	कुत आगस्य घटते ६५५
किं खमः किमु २८७११०	कीटवर्षं समिति बलं २०११-६	कुत विषयो यज्ञो १७०१७६४
किं हरिः किमु क (रावेन्द्र ७४) २९१२०	कीटव्यं सकलजनो २०११७४	कुत विषयो वासः १७०१७६५
कितन प्रपद्यिता सा २८८११८	कीटव्यं गिरिसतनु १९७१२७	कुत श्रीः स्थिरता २०४१११४
कितवा यं प्र (शा.प.१३२२३) १४५११३४	कीटव्यसेना भवति र २०११७२	कुतायासी निमिद ३५४८०
किम करवमहं हरि २०११६७	कीटव्यहं याम्यग्रहं २००१५०	कुतायोध्या क रा (इतु ६.३७) ९५११३१
किमवारि न कार्पण्यं ९६१२	कीटव्यवनं स्वाज्ञ भ २००१५१	कुत्रोदित्युदयाचलय १९८१३८
किमवारि मन्दमति ०९११६	कीटव्यवतमतेगज १९७१३५	कुदेसं च कुतु (चा.नी ३०) १६११३७७
किमवारवद्रा. खुरैः १२४१६	कीटव्यं वद मद्य २००१५४	कुदेशमासाय (चा.नी.९५) १७५१११५
किमत्र चित्र यदि (विक्रम.१३८) ४५१३४	कीटव्यं हृदयहारि २०११५६	कुप्रेनपुप्रीनयनाथ १९०१७४
किमधिकमस्य (सा.द.१०.७७) २१६११०	कीटव्यं निरवभूने २०११५७	कुन्दकुञ्जमर्षु पय १८७११६
किमनन्ततया ख्यातं १९९१२६	कीर नीरसकरीरपा २२७११८५	कुन्दकुङ्कुमलमुभास्य २२३१७०
किमपि कान्तमु (शा.प ३७४९) ३०८१९	कीर्णा रेजे सा(शिशु १८.७९) १३०११०८	कुन्द दन्तैर्भुजु निग २७९१६६
किमपि किमपि(माव्ती.८.१३) ३०६१३१	कीर्ति प्रवरसेनस्य (घंकि.४.६२) ३५११२४	कुन्दे यदम्बे कुमु २३१११२३
किमपेय्य फलं (विरान.२.२१) ४८११५१	कीर्तिः श्रीमरसिद्धं ११६१५४	कुपात्रदानाच्च भ १७३१८५०
किमप्यसा (शा.प.१४००) १४६११७०	कीर्ति श्रीरघुवंश ११९११३४	कुपितापि मनः पति ३३३१८३
किमप्यसि स्त (हि.२.५३) १५३१४७७	कीर्ति श्रीरघुनाथ रत्न ११९११२९	कुपितापि यदा (सा.द.१०.६५) ३०७१२
किमलम्बताम्ब (शिशु ९.२०) २९७११६	कीर्तिः स्वर्गतरङ्गिणी १३११८	कुपुत्रे ना (भा १२.५२२७) ३९३१६३७
किमव्ययतावा खरातं १९९१-१	कीर्ति स्वर्गतरङ्गिणी (पद्यं च) ११४११४	कुप्यताशुभव (किगा.९.५३) ३१५१४५
किमसक्यं तु(पवन. १ १९३) २८३१८५५	कीर्तिस्त्रात्र क्षितिपि १३५१२१	कुप्यत्क्षेत्रशाहुमरु ३२६१३४
किमसि निमलाः (शा.प.१३४५) ३२००१५	कीर्तिस्त्रे दयिना १२-१८८१	कुप्योऽरुःपी च शेषो ४३३१
किमसि यमुनानद्यां २००१३९	कीर्ति मृगालकम १७६१६६१	कुप्रेयुता दिद्यमुण्य ३३११२३
किमस्य रोम्णा क (नेपथ १ २१) २५२१२	कीर्ति मृत्पति नर्तकीव ८५१२५	कुप्यस्य कीटव्यातस्य (स ३३६६) ६६१२३
किमहं वदामि राल (रसगगाधर) २४८१७७	कीर्ति न्यातिमयेव ११९११३०	कुभायां च (मा.१२.५२२६) ३९५१६८०
किमान्त्रत्यगुह्या (शा.प ४७३) ८१७	कीर्त्यास चन्द्रकरकी १३१५५	कुभोज्येन दिने (शा.प १४४२) १५५१५८
किमारण्यं (सा.द.१०.८१) १६८१६६४	कीर्त्यालेः बुद्धमाना(सुभा.ल.८) ३२८१२५	कुमारसमवं दृष्ट्वा १८८१३३
किमाश्वयं (वा.प.१०.५२२) १७७१९८४	कुट्टे कुर्वति धाण ३३३१३	कुमुदवमनी (का.प.१०.४६१) ३३३१४६
किमिच्छति नरः २००१३५	कुतः पूर्वं यमवित ९९११६	कुमुदवनमप (शिशु ११.६४) ३३३१३३
किमिति कृदाति कू (रसगगाधर) ३५४१७१	कुमावसाः कुल (पद्य.१०) १७३१८०६	कुमुदवसलैः (सा.प.९५१) २३५१३०
किमिति शरी परदेशे ३३०११	कुङ्कुमपङ्केनाद्धित (अर्त् सं.११) २५३११३३	कुमुदान्वेन सा (म.शा.५.२८) ३९३१६३४
किमिन्द्रु कि पय २५४१३७	कुचरलोऽवबजानां (रसगगाधर) १३०१८	कुमुदेश्वधिकं मा (शा.प.३६४३) ३९७१२
किमिमातिः (शिशु १६.३१) ४९११५४	कुचरुम्भो रा (शा.प ३३५१) २६७१३२५	कुम्भः परिमितमम्भः ९०१११
किमिन्द्रमहं रात् १७३१८६१	कुचरुम्भो राजधान्यो ३६७१३४६	कुम्भो रादम्भौ २६४१२५५
किमिन्द्रु यमुनिह (स ३४५३) २५२१-२२	कुचरुम्भे चरीरार्था ०६४१२७५	कुप्राज्ञः कस्या (शा.पि.२.१८) ३६८१४५
किमुनीर्त्तः पण्याः ३५६१२५	कुचाभ्यां मासन्ती २५४१३५	कुप्राज्ञाया वेणी शुभ १२४८
किपती पयगृहती ७०१२३	कुचावसा. काम ३६५१२९१	कुप्राज्ञायां मूर्धे नि २३०१३४
किपन्नायै जले पि (भोज.१८५) २०५१२	कुचैलिनं (चा.नी. १५.४) ३८५१३१९	कुप्राज्ञायाति सि(घंकि.५.१.१५) ३१०१३
किरति प्रहरं गवां २१०११४	कुचो तु परिचरि ३७६१३१६	

सुखक बुधा (शा प १२६९) १३२१७७
 सुक गम्भीराशयता(सुकि ३० १)२१८१४
 सुम क्रियेष(रागन ४ ६०६)३९३१६६३
 सुनांन परदारोच्छा १५४२३
 सुर्वाञ्चक्रना (शा प १५४४) १५४६९
 सुर्वेष्योऽन्नावि (शियु १८ ४४) १३०१८०
 सुर्वेता सुकुटि (शियु १० ३०)३१५२३
 सुर्वत स्वमुत्सैव बहु ५५५७५
 सुर्वन्ति तान्तर (पच १ २७७) ३४९१६८
 सुर्वन्तु नाम (सुकि ३३ ३७)२४११४४
 सुर्वन्नपि व्यलीका(दि १ १३२)१६४१४८५
 सुर्वानामुत्पृगे मुख ३०५६७
 सुर्व शत च (नाम नी ५ ६०) २८४०८६
 सुर्वगुरुरयलाना (शा प ३०७७)३०५१६
 सुर्वपतं जनगर्हो (पच १ १८७)३५२१९
 सुर्वशीलगुणो (चा नी १०२) १४२११९
 सुर्वशैलदल पूर्णमुवर्ण (सु १३) १७१२
 सुर्वचला यस्य महा २०१६९
 सुर्वाना रूपरत्नश्च ३४९१२२
 सुर्वानै सह सप (चा नी ५८)१६२१२८९
 सुर्वे क्लृप्त क्व १७५१७३
 सुर्वोत्रत (काम ती १० ३८) ३८७३९९
 सुर्व्याम्बोभि पवनच १४१५५
 सुर्विन्दस्त्व ताव(स' प ७ १७३)१२५३३
 सुर्वाल तस्या जीवति(सुव १४०)२८८१३०
 सुर्वाला शब्दवार्ताया ९८५५
 सुर्वमर्कसुर्वका ३३२१६७
 सुर्वम कोशा (शा प ११३५)२४३१२११
 सुर्वम पतदेख ना २०११६३
 सुर्वमपन्म ततो ३३१३३६
 सुर्वमनगवना (निरात १० ०१)२३१७५
 सुर्वमपरिमलेनामो ३८६१९९
 सुर्वममेव न केवत्र ३०२४११
 सुर्वमवन्कठिनीर ३८७७७
 सुर्वमपुत्रय न प्रख २७५१७३
 सुर्वमययोऽप्य (शा प ३४७६)२८९१६३
 सुर्वममरविज्ज महु ५४४१
 सुर्वमसुर्वमार (शा प ३७९७)३३३१०२
 सुर्वमसवस्त्रये द्वयी (दि १ १३२)७९१८
 सुर्वमसवस्त्रा (शा प १००९) २३८१७९
 सुर्वमादपि भिमद ०८८१३१
 सुर्वमापुवत्रोदण्टे २६४१२३०
 सुर्वमित्ता(का प १० ४७३)२७५११३
 सुर्व्याप्य प्रवेष्टेव गुग ८९१३
 सुर्वन्ति कोत्ति (स १६८६) १९६११७

सुर्वितानि कलयन् ३३०१७७
 सुर्व्याप्या म्यावा (शा प ७०७)१५४१४९
 सुर्व्याम्माति पिबन्तु २९४७३
 सुर्वे पानमघोसु (शा प ८००) २९३१००
 सुर्वोदक वटच्छा (चा नी ०६)१२१४७१
 सुर्वी पातालगङ्गाप(भोज ०२७)११७०८
 सुर्वी पादो (सुकि ०७ ४७) १२२११६०
 सुर्वी मूलन्दालवारत्र(स्तु ६ ३)२११८५
 सुर्व्याम्बोच्छ्रय २४०११७६
 सुर्व्यानुवृत्तयोऽपि ७४१९
 सुर्व्येण क्यपि (सुकि ४० ००) ०७३१४
 सुर्व्येणामेध्यास्यते (सुर्व ३ ०८) ८३१५
 सुर्व च गर्वाभिमु १०५१११८
 सुर्वत पुष्टपद्मे (निरात १८ ७०) ७७३३
 सुर्वत वसुपि भूपण (सुव ५२) ३५५१९०
 सुर्वतकृत्तवैर्मायाशा (स १६०८) ०९१५
 सुर्वतान्तरेडिज्जुक्त १७१७
 सुर्वतच्यस्य मूल (दि ४ ११) १४८१२४५
 सुर्वतकोपे यस्मिन्नमर २११५५
 सुर्वतस्य शियु (म २९८९) १६५१७५९
 सुर्वतचञ्चमण गणपु ८९१११
 सुर्वतुरेतरनिराकरण ४८१०
 सुर्वतधवलममे (शियु ११ १८)३३२०१२
 सुर्वतनिधयिनो (पच १ १८७) १६५१७२
 सुर्वतमद निगद (शियु ६ ५०) १८५१०८
 सुर्वतमनुमत द (वर्णी ३ ०४) ३८६१८
 सुर्वतमन्दपदन्वासा ३०११२
 सुर्वतमपि महोपकार (रसगाभर)५६११३८
 सुर्वतवानन (निरात ११ २६) १२११३६९
 सुर्वतविरोऽपि (काम नी ४ ४६)३८७४७५
 सुर्वतवैरे न विश्वास ३८७४१९
 सुर्वतशतमसत्त्व (दि २ १६१) १७०१७३३
 सुर्वतस्य करण (नीतिपार १८) १६०१३००
 सुर्वतान्तपाशय (पच २ ५) १५७१९९१
 सुर्वतान्तस्य दूती जरा ९५११८
 सुर्वतापचारोऽपि(शियु ० ८४)१४७११८६
 सुर्वतार्थं खामि(ह चा २ ३३) १५६११४०
 सुर्वतावधान जि (निरात ४ ३३) ३४४१२५
 सुर्वतानामद्विती बथ १७५१३०
 सुर्वतिनोऽपि प्रती (वचिना ३४)३८६१३७०
 सुर्वते च रेणुवा ह्यसा ८८७
 सुर्वतेऽप्यास्त्राभे कथ ३०६१४६
 सुर्वते प्रतिष्ठति (पच ५ ८०) १६५१४६६
 सुर्वतो दूरादेव सि (अमर १४) ३०६१४१

सुर्वोपचारं त्रियम् (सु १९००) २९३१८
 सुर्वो क्तिन्म्य ३८५१३०५
 सुर्व्या वापाट्टान्ता ३०६१३५
 सुर्व्या वीननि (सा द ३ १६८) ३६६१८७
 सुर्व्यापि क्षेत्रान (सु ७०५) ००२१०१
 सुर्व्यापि येन रत्ना (सु ४११) ७८११८५
 सुर्व्या प्रमुद (म राय ० ३०) २९५१५१
 सुर्व्या मेघमुदय (स्तु १४ ८५)१३६११०
 सुर्व्या मित्रमथु (स २१५०) ३१११२३
 सुर्व्या शत्रुवि (गणित १ १०)३७५१२३८
 सुर्व्योपहार यस्मात्सा (सु ४७०) ७१३०
 सुर्व्या सवधुसुत्र ७१११६
 सुर्व्यासमृद्धीनामपि (सु ४८४) ७३१३६
 सुर्व्यापेन शबोत्र (शा प ३८८) ७३१८
 सुर्व्यापेन सभा दाता (कमिता २९) ७१११
 सुर्व्यापरिणामना १३१११२
 सुर्व्यापीय काग १०४१८
 सुर्व्यामन्म (शा प ४१४१) ३७१११६
 सुर्व्यासुर्वचितं (सुर्व २ ९) १७७१९७
 सुर्व्यामि धत ३०२१३८
 सुर्व्या काप (सु ३३००) ३७११३०
 सुर्व्या कनाति त्व (सु १३०६) ३०५११
 सुर्व्याज्ञा सुच ०६४०४१
 सुर्व्यासीचालीना (सु १३२५) ३०५१२
 सुर्व्याका रप ३८६१३८२
 सुर्व्या क्षेत्रो (वेनी ५ ३०) ३६११५१
 सुर्व्या वसुवैहनु (सु ७६६) २२८१२१३
 सुर्व्यात्वं (शा प १२३९) १०८१९९९
 सुर्व्या त्व नव (शा प १३०) २३११४९
 सुर्व्या त्व (विश्वमज्ञ) २३११४८
 सुर्व्यासुर्वी न १८५१२५
 सुर्व्यावणहृदय ३०४११४४
 सुर्व्यावन्मि शुण्या ९५११२
 सुर्व्याश्लिष्यन्नीलिङ्ग ३१०१५
 सुर्व्या से कच २९११७
 सुर्व्यानुनासुर (शा प ३६५५) ३१२१२
 सुर्व्यानाम्ब गतन (भौषिय १६) २६११६४
 सुर्व्याो गोरसचौर्य २३११४५
 सुर्व्या कर्मा (शा प ८६८) २२७१७८
 सुर्व्यामि कच ३०९११६
 सुर्व्यामिलस्य २००११७७
 सुर्व्यादितानतो (सु ७७६४) १५३११४
 सुर्व्याद्विद्वत् १२८१३३
 सुर्व्याद्विद्वत् ११३१२८२
 सुर्व्याद्विद्वत् ३७५१२४२
 सुर्व्याद्विद्वत् २३७१५३

केतकीकुसुम शृङ्ग (स्र ७२४)	८१८	कैलासीयति	१३७१७०	कोट केलिमग	२३०१८
केतक्य कट्ट	२२४११११	कैलासीयति वैरवी	१३६१५३	कोलाहलिरपा	१८८१५
केदारभागा (नैषध ७ ३५)	२५९१८८	केनतंकरंकार	९२१७५	को लामो	१८०१७४५
केदारो कीटशो	२००१४१	कोक स्तोक	३२०१५०	कोलाहले वाकजुलस्य	८६४
केनचिन्मधुर (शिशु १० ५४)	३१७११६	कोकानाडुलय	३०२११०७	को वीरस मन (हि १ १७५)	७८१११
केनाथितानि नय	५०११९९	कोकानुद्वीवयन्त	३२५१८८	कोशमूत्रो हि(का नी १३ ३३)३९४१००३	
केनात् चम्प (शा प १००३)	२३८१६७	कोकिल कल (शा प ८४१)	२२५११२५	कोशद्वमिय (कुव ६७)	३९३१६४१
केनादिष्टो कमल	५११२३०	कोकिलभूतशि (स्र १६४३)	३८४२७८	कोप रफीत (स्र १५२३)	२६३१२०२
केनाप्यनर्थ (शांति २ २)	३७५१२४४	कोकिलाना (चा नी ३ ९)	१६३३८०	कोडह को (शा प १४०४)	१५३१४२३
के नाम न विन (पच ४ ५४)	३४९१२६	कोकिलो (सा द १० ५९)	२२५११२२	कोडह ब्रूहि (महा ना १)	३६३१३५
केनासीन (शा प १११०)	२१८१७०	कोटरान्त स्थितो(स्र १६९७)	९०१४	को हि तुला (शा प ११९६)	२४८१७३
केडपि खभाव	७२१३९	कोटिद्वयस्य	२४८१७५	कौटिल्य कच(का प्र १० ५२३)३१३१३४	
के प्रवीणा	१९९११८	कोडतिमार (चा नी ७३)	१६३१४०४	कौन्तेयस्य सहा	२३११४२
के भूयन्ति	१९७१९९	कोडत् भूमि (सा द.१० ५१)	२९४१२१	कौप वारि (शा प ९३३)	२३३१८८
केय भाग्यवती	२४११६०	कोडलेख (का नी २२)	१४५१३७	कौपीन धृतवाग्द	९८३
केयं मूर्धन्यकारे (स्रि ९९ २)	८१९०४	कोदण्डं न	१०८१२०९	कौपीन शत	३७११११
केय श्यामोपात्र (प राषव २ ७)	२७३१९९	कोदण्डस्तव	१०८१२०६	कौपे पयसि (शा प ९३२)	२३११६१
केयूरं न करे	२५८१५१	कोदण्डो	२९०१७८	कौमुदीय तुहिना (कुव ०१)	११५१७३
केयूरान न विभूय (मूर्त् २ १६)	८५११४	को डु खी सर्व	१९९११४	कौर्म सकोच (हि ३ ४८)	१५०३१६
केयूरीकृतकङ्कणीकृत(स्रि ५४ १०)७८२		को डुराव्यस्य	१९८१२	कौ विख्याता	१९९१३३
केलि प्रदहति (पच १ १८६)	३५२११४	को देश कानि	३६११७	कौ शकरस्य बल	२०३१८८
केलिं सुरभ्य परि (स्र ६२३)	२३११५८	को धन्यो (हि प्र ११)	९०१५	कौशेय कृमिज (पच १ १०३)	८२४१८
केलिचलाङ्गुलिल	१४११०	को धर्मो (हि २ १४९)	१७०१७६९	कौत्सुभनुरसि (शा प १२०३)	२४८१८७
केनीकौतुक	२५६१५४	को नयति जग	२००१४७	ऋतौ विवाहे (हि १ १२४)	१५२१३९९
केवल व्यसन(पच २ १९५)	१६५१५३९	को न याति (मूर्त् २ १०५)	१५६११५६	ऋमसरलित	३७११६०
के वा न सति (वात ३)	३८५१३३७	को नाम नातुर्गति	६५१७	ऋमोद्गता (नैषध ७ ९७)	२६९१४०२
केश वाश (सा द १० ४)	३७११२७	को निर्देयधित्रिपुर	१९७१३३	ऋयविक्रय (शा प ४०३५)	३६४१२१
केश युन्द	३५५११०	कोडन्धो योड	१७०१७६३	ऋव्यात्पूर्णे (शिशु १८ ७८)	१३०१९७७
केशलञ्जनसाम्ये	३६४१६	कोप चम्पक	२३८१७०	का तकान्तवदन (शिशु १० ३)	३१५१६
केशल पतित (शा प ५२७)	१८६११	कोडप्रवाद (निरात ११ २५)१६११३६८		कामन्त्य क्षत (खन्मा २)	१३२१२९
केशा सयमिन (मूर्त् १ १२)	३१४१६९	कोपप्रसाद (पच १ ३७)	१४८१२४७	कियते धवल (शिशु १६ ४६)१७५१९२९	
केशानातुलय (स्र १८५४)	३४८११८	कोपबलयुन (शिशु १० ३९)	३१५१३२	क्रीडन्मन्दारवन्दरो	७८६
केशान्धवार (नैषध ७ २३)	२५८१४०	कोपस्तंया (अमर ११३)	३१३१५१	क्रीडन्माणव (प राषव ७ ८०)	१४२११३
केशान्नामकरा	२५८१३७	कोपास्त्रिचिदु (श्यांति १ २७)	३१०१५	क्रीडान्नारि तडाग	२३१२९१
केशै बौमल (शा प ३४५८)	२७७१५६	कोपास्त्रौमल्लोत्र (अमर ९)	३१०१८	क्रीडामिन्नदिरिष्य	१६१११
केषाचिद्वला	२३५१४७	कोपो यन भ्रुकुटि (अमर. ३८)	३०९१६	क्रीडाम् च (शा प १५६८)	१४३१४१
केषाचिद्रात्रि शृङ्ग (स्र १४३)	३९१२२	कोडप्यन्य (शा प १२२२)	१०२११४	कृदस्य दतित	१२८११६
केषाचिन्नवैरम	९५१२६	कोडप्येप (शा प ३९७६)	३६०१२४	कृदोत्पन्नराप (स्र ७१७)	२२२११९
केसुरद्वमतडेपु	३०११५८	को मायति मक	२००१४५	केदार स्मर (का प्र ७ २२७)२६११०२	
के म्भिरा के	१९८१९	को मोहाय	२०३११०६	क्रीट तातस्य	३१३१
केलास्य प्रय (सा प्र ५ ११७)१३६१३४		कोड्य कोप	३०७१५३	क्रीपेर्देर्दृष्टिपाते	८१९०९
केलायात्रापुरते	७११०१	कोड्य द्वारि हरि (स्र १०४)	२४११५६	क्रीपो मूलम् (प चा २ १३)१६०१३१३	
केलायाचितमदि (स्र २००२)	२०६१९६	कोड्यं प्राति (महट ९९)	२१५११३	क्रीपो दि शयु	१७३१८८०
केलायात्रामाल (स्र प ४.६४)	१०३१९	कोड्यार्प्रा (पच १ १५७)१७८१९०११		क्रीपोत शिघ्रम	८९३

श्रीशः श्रीवतु (शा.प. ११२७) २११८	क्षमयसुपुषि (शि.गु.११.४८) ३२७११७	धुद्राः संघ्रासं (सु. २२८३) ३६१४९
हेशलागकृते ३७६१२५६	क्षगात्रयोधमायाति ९५१२	धुद्रोद्भवस कटुनां ५७१४९
क गन्तासि त्रा (शान्ति.१.१७) ७४३४	क्षताकिल (खु.२.५३) १५११३७७	धुद्रोऽपि तनुते तान ८७१८
क च ननु जनका ९२१६४	क्षते प्रहारा (पंच.४.६३) १७३१८४४	धुम्वप्रजापिपृष्ठी १२२१६९
कविचारया १०११२	क्षत्रियसो (सू.क.१२.३७) १५०१३२१	क्षेत्रप्राप्त (प्र.३५) ३७५१८२
कविजिज्ञानीनादः (सु. ७२३) २२५११४०	क्षन्तव्यो मन्द १६६१५६६	क्षोणी कं सदते २०४११२०
कविकल्पा (शा.प.४०९८) ३६८३९	क्षपां क्षामी (सू.क.६.१.८) ३४११५५	क्षोणीक्षम निजा ११५१३६
कविकार्यवशाती ५५१७२	क्षमातुल्यं तपो १६६१६००	क्षोणीक्षम निजाम ११५१३७
कविकृष्णागुन २६०१९८	क्षमा बलमशक्तानां (इ.चा.१३.२.२) ८३१३	क्षोणी यस्य हिरण्यवी ३१५१४
कविकृष्णदिव्यं २२३१४४	क्षमा क्षयौ च (हि.२.२.८०) १६४१४९५	क्षोणीपर्यटनं ३७५१२२९
कचित्तान्मू (अमर.१.०७) ३२८१४	क्षमाशत्रुं करे यस्य (इ.चा.३.३.३०) ८३१३	क्षोणीपात्र त्वदरि १३२१२५
कचित्प्राणिप्राप्तं ९३१८७	क्षययुक्तमपि (किरात. २.१.१) १५११३८९	क्षोणीश्राभयि (मनु.सं.४७२) १८०१७४९
कचित्प्राणसि मित्र ५४१९	क्षान्तं न (मनु.सं.२.३६) ३७४१२१९	क्षोभं धते (शा.प.३.२.८३) २५६१४०
कचित्सुभ्रमन्त्रैः (मनु.सं.८९) २५३१२९	क्षान्तिश्रेष्ठ (मनु.२.१.८) १७८१७०१९	क्ष्वेदाभिः क्व (महावीर.६.५७) १३१११९
कचिद्भूमौ शय्या (सु. ०९४०) ८०१३५	क्षामक्षामकपोल २७७१५९	क्ष्वेदानजितसिंह १४१४
कचिद्दुष्टः क्वचि (नीतिशार.९) १५७११७४	क्षामं गात्रमतीव २८६१२७	ख
कचिद्द्विद्वेष्टोष्ठी (मनु.३.५.१) ८९१५	क्षारं जलं वारि ४९११७५	खचितमपि मायावी (सु.३.३८) ५६१८४
कचिद्भद्र (शि.गु. १.७.५६) १२७१५	क्षारं वारि न २३५११	खडा नितान्त (सु.२.३.५६) ३६४१४२
क चिद्रुतस्ते पितरौ ४१३०	क्षारो वारिनिधिः ५३१२६५	खड्गनिर्वृतम् (कुमार.१.६.२६) १२८१११
क दीपोऽत्र मया (सु. १.४.१) ३९१२०	खितिव किमपि १३६१६	खड्गमूलं भवेदाज्य १५९१२८४
क नु सुलभकलङ्क (सो.३.२०४) ९२१६५	क्षिपसि (सा.द. १.०.५.१) ३७३११७१	खड्गवारि भवतः १२४१२
क पिशुनस्य गतिः (सु.४.३०) ५९१२१९	क्षिपेद्वाक्य (शा.प. १.५.१२) १५४१६७	खड्गहस्तोऽरिमा २०८१३४
क प्रस्थितासि (अमर.७.७.१) २९८११४	क्षितो हस्तावलमः (अमर. २) ८१३०९	खड्गाः शोणितसं (कुमार.१.६.१५) १२७१७
क यासि (शा.प.७४) २३११४०	क्षिप्रमायमना (हि.२.९५) १४६११४८	खड्गा शिपरिसंज्ञिता (कुमार.१.६.७) १२७१५
क दमा हृदय २८२११२७	क्षीणः क्षीणः समी (सु. ५.४६) २०९१५	खड्गास्त्रीस्तथा (नकुल) १४३१५८
क वनं तत्र (सा.द. १.०.७०) ९२१६६	क्षीणः (सु.१.६.१.१) ३०५१११	खड्गास्त्रिष्टम् (सु.०.२.५२) ३६०१४
क वपति लघु १९७१३२	क्षीणयाव (किरात. ९.६२) ३१६१५४	खड्गेन श्रितधारण १२८१२२
क वाम्भोर्धौ २१८१७९	क्षीणांशुः (शा.प. ३.७.१४) ३०७१५६	खड्गेनामूलतो (कुमार.१.६.३९) १२८११७
क स दधारयः (पंच.३.२.५३) ३८४१२७९	क्षीणो रविः (पंच.५.९.०) ३९४१६७९	खण्डितावैत्रकंजाति २७११
काश्यायं (निकमोर्व. ४.३४) २८११११३	क्षीयतामुष (शि.गु. २.०.३४) ३१५१३७	खयोतास्तरला भवन्ति २४५१२४१
कापि गतः २२९१२३६	क्षीरक्षालितपाष ११४१२१	खयोतो योतते (शा.प.७.३.८) २०९१२
केदानीं दर्शितान्ये (सु. ५८) ११४४०	क्षीरसागर (शा.प. ३.५.१५) २७३१२	खनबागुबिलं (पंच.३.१.६) २२९१५
केन्दोर्मंडलमम्बुधिः ८८१२	क्षीरान्येर्लहृदिषु ३०२११०१	खरं क्षानं गर्जं मणं १५५१९९
केतदकारमिन्दं ३७२११३७	क्षीरिण्यः स (सू.क.१.०.६०) ३९४१७०६	खरनखरविमुष्का (सु.६.०५) २४८१९४
केतमातंष्ट ३०३११२१	क्षीरिण्यः स (सू.क.१.०.६०) ३९४१७०६	खर्वमन्थिविमुष्कसंधि २०६१२
क्षयं सरलवीक्षणं २५६१३९	क्षीरिण्यः स (सू.क.१.०.६०) ३९४१७०६	खलः करोति दुर्वृ (सु.१.३.१.१) ५५१५४
क्षयं क्षान्ता (सू.क.अनु.३३) १३२१२०	क्षीरोदन्व (विष. १.२.७४) ११०१२४१	खलः सज्जनकापांस ५५१६०
क्षयं बाल्ये भूत्वा (सु. ३.१.३९) ३६८१३८	क्षीरोदीयन्ति १३८१७५	खलः संप्रमात्राणि (मा.१.३.०.६९) ५४११
क्षण मूर्च्छामिति २८९१६२	क्षुक्षामाः शिशवः ६७६६	खलः सक्रिय (शा.प.३.७.६) ५४१२६
क्षणक्षयिणि साप (सु. २९९) ४६१६३	क्षुक्षामार्भकधंस १०१११	खलः मुञ्जनपैशुन्ये (सु.३.३५) ५६८११
क्षणदासाव (शा.प.४.८२) १०३१७४	क्षुक्षामोऽपि (सु. ६.१.४) ३३०१४४	खलसत्यं प्राबुधुर ४८११३१
क्षणहृदनाष्ट (शा.प. ७.६७) २११११४	क्षुष्टुशयाः कुड्ड ७६११४	खलानां कण्डकानां (चा.नी.१.५.३) ५४१६
क्षणमपि विरहः (शा.प.४.४८२) २८८१३५	क्षुद्राः सन्ति (शा.प.७.७.३) २३०१३७	खलानां धनुषां (इ.चा.१.४.८.५) ५४११२
क्षणमप्यनु (सो.३.४.२) १०२१४७	क्षुद्राः सन्ति (सु. २.८.५) ५२१२५७	खलास्तु कुशलाः (सर्वंगावत्) ५४१३६

स्वप्ने धनमनन (सू ३३९)	५६८८५	गणितगणकौ समान	४४१२	गान्ध सुवर्ण (चा नी ९ २)	१७३१८५३
स्वप्ने सुप्तु निर्वाता (सू ३४५)	५६८८८	गणेश सौमि	१६०३२०९	गान्धमुद्धत (किरात ९ ३२)	३००५६
स्वप्ने न साधुता याति	५४१२९	गणेश सरक्रेवचोदिरच	३५८	गान्धर्वनगुरा (शा प ४१२३)	३७२१५२
खलोगापा बोधा (सू ३२६१)	७७५४३	गण्डभिक्तिपु (शिशु १० ३)	३१५१३४	गान्धवाह गहनानि	२१५६
खण्डयो दिवसेव (सु ३२४१)	१४११४४	गण्डस्योलील (ध्यावी ५)	२१२	गन्नाप्यसौ (पत्र सू १०)	३८३२६६
खाद्यीच्छसिपुद्द	१९३१४२	गण्डस्यले हि मन्द	२२११७२	गन्नाप्या नममति (भगवद्ग २)	७५५१८
खिद्यति कृमिति (का प्र १० १०३)	३१७३३	गण्डामोगे विद्वरति (किरा १४४)	११५५४४	ग धैराव्या जगति	२२३९९
खिन्न चापि सुभाषि	२९१२१	गण्डे पाण्डे	२७६५४३	गभीरनामिहद (लक्ष्मीधर)	२६५३५३
खिन्ना उभयनना त	३२११३	गण्डौ पाण्डिससा	१०७१२८६	गमनमलस श्रुत्या (माली १ २०)	२७५४
खिलोऽस्ति मुख (कुव ९०)	२२१११०	गतः शयाता	२०३११०२	गम्भीरनामि (शा प ३२४८)	२६७३५३
खेलखड्गननेत्रया	२७५३०	गत तत्राश्रय तद् (मर्त् स ४०८)	७६५११	गम्यतासुपगते (किरात ९ ४)	२६६४
दशत शम्भो (पद्य १३)	१८०११०५५	गत तद्गाम्भीर्य (सू ७०७)	२२१२५	गम्यते यदि (चा नी ७ ७)	२३०१२३
ख्यातस्व फण्डि	१८३५११	गत वामक (वाच्य २ २४८)	३६७५१४	गर्लडमकन्दमिदु	२८५१२०
ख्याता गवापिपतव (सू १६०)	३३१३८	गत कालो (शांति ४ १५)	३६८५१५	गरीय सौर (धृति ३३ ३३)	२४०१३२
ख्याता यव (शा प ३६४६)	३००६८	गत कालो (शांति ४ २३)	३६८५१०	गरीयस प्रचुर (शिशु १७ ५४)	१२७३३
ख्याति गतयति (सू १५४)	३०११५	गत प्राया राग्नि (सू १६१२)	३०६५४२	गर्जति वासिदपटले	३४०११२
ख्याति यत्र गुणा (सू २८४)	५३१२७२	गत्या पुर (शिशु ९ २)	२६४३१९	गर्जतीमधुगजभीषण	७८७
		गतवात दिननाये	२९५५६	गर्जसम्पु ददाति	२१३१६८
ग		गतवसरापत (शिशु ९ ८)	२९७३३६	गर्ज हरि (मति २ ९)	२०७३१
गगनविपिनसिंह	३०१७७४	गतश्रीमैगका (शा प १३३८)	१५५५३२	गर्ज वा वर्ष (सूच्छ ५ ३१)	२६८४
गगां च धारयति	६५११३	गतसुरेऽन स्युरे	३६५१२०	गर्जसि मेघ न (वातका ४)	२१११२३
गङ्गातरंगकणशीकर (मर्त् ३ २५)	३७१८	गता केचिदयोधाय	३६४११३	गर्जितबधिरी (शा प ८६०)	२११३११
गङ्गातीरे हिम (मर्त् ३ ९२)	३६६५६५	गतागतकुडहल	३५१३४	गर्जितमाकर्ष	२३०१२०
गङ्गातीनी सङ्ग	२३५११५९	गता गीता नास	९९१२४	गर्जित्वा मेघ (शा प ५३६)	२०७११५
गङ्गा पाप शशी ता (मर्त् स ४७६)	४५६	गतानुगतिको (हि १ १०)	१६३१४३५	गर्जित पटहो	१६५५६४
गङ्गासिंह सुरनाग	१२६१२९	गता सा कि स्यात्	१९११८२	गर्जितपिपु वी (धृति ५९ ५)	३३३१३०१
गङ्गावारिभिर्घासिता	९१२२९	गतास्यतप्राव (राधकद्वि)	३६८१४९	गर्जे नोद्धते न (मर्त् म ४८२)	५३३१६८
गङ्गासागरसम्भे	१३७६९	गतासौ दिवसा यत्र	२४८१८४	गर्जे ना वृष	२४०११२७
गणैक्यस्यसितापग	१०९१२२३	गते तस्मिन्मौ (मल १२)	२०९११२	गर्जेमिन्मन्नुर्जर	११२१२७८
गर्भोयस्यसितापग	१३६१५४	गतेनापि न (शा प ४१२६)	३७२११५३	गर्भवसे विक्करोर	२२८७४
गर्भेवाधर्मनासिरी	८७३४	गते वि वयति (सू २६४५)	१५३३६	गर्भवसे विक्करोर	१२०१३९६
गर्भोत्तुङ्गततरदि	३७११११०	गते प्रेमाद्य धे (अमर ४३)	१८०७०	गल्लेयव (शा प ३४७७)	२८९५८
गच्छ गच्छति (नाम्बा २ ४४)	३३०११	गते सुवच्छद (शिशु १७ ६७)	१२७११६	गल्लिता (चा प ४११७)	३७२१४७
गच्छति न वृत्तिमेव	२७३१४	गर्भोऽस्य स्वरो ह्येनो	७३१६	गले पाशतो (शा प ९३१)	२३३१७१
गच्छति वाञ्छि (शा प ५५१)	१९८१४१	गते नोको न (चा नी १३ २)	१५९१२७७	गलवीना पयोऽये (सू ८५४)	४५५
गच्छतिमि ति मयो	३२९१२२	गते बुद्धे शत्रुता (सू २२०२)	६७५३३	गलावो ब्राह्मणा	३८३१३१७
गच्छाम्प्यद्युत (सूच १५५)	२४११५४	गते सहाये (किरात ८ २९)	३३८१७४	गलाशानानो स श्रुमोति	८५३२३
गच्छदम्बक (शिशु ६ २६)	३४१३२२	गतोऽस्ति तीरे (शिशु ७)	७१७४५५	गलाशानानो नगजात	१३५
गच्छतिद्वन्द्वीर (शिशु ६ ५५)	३४६११६	गत्या द्वारवर्ती (धृति ८९ २)	३६५४८८	गल्लमन्नु (वाग्भ १० १३८)	२३११३३
गच्छतुभयमयोपि (मनु २ ८७)	६२६६८	गत्या नून (शिशु १८ ६३)	१२०१६३	गलाशानानो नगजात	१३३
गच्छतुभयमयोपि (शिशु १७ ६५)	१२७११४	गदादत्ता दत्ता	७६५०	गानीजल्लुटीन	११३४
गच्छतुभयमयोपि	२३१५५	गतव्या राजघमा	१५१३६४	गान्ध सुगवती	१५७३००
गच्छतुभयमयोपि	२३३	गन्तु भिये वदति	३३९१०	गान्धे श्रीगङ्गनामि	२६५७२
गच्छतुभयमयोपि (सू २३०२)	४४५१,३६५१५४	गन्तु भयत् (सू १७१२)	३३९१२०	गान्धेनातद्वन (सा ६ ४ ९)	१०४८५९
गच्छतुभयमयोपि (सू १५३)	३५१०	गन्तुर्निसुदुदये (धृति ३७ ३)	३२९१८	गान्धेनातद्वन (भगव ४०)	३१६७५

गाढाङ्कित (शुभारति २१)	३१९१३९	शुभान्द्रि सह सगम	६०११०	शुभरत्नानुपु (दिगु ७ १८)	२६९१२५
गाढाङ्कितनिधीडना (स २०८२)	३०९१४३	शुभवन्त (शा प ३०३)	८०१३४	शुभानुपवाति वन्तु (शा प ३९८)	३३१३६
गाढाङ्कितविधीनी (अमर ७४)	३२९१००	शुभवन्ति नोप	१७११३४	शुभानुपवादाजितम	३०८१०
गान कष्टर (शा प १०४२)	२४२१९६९	शुभवान्मुक्तिस्थायी (इ च ६५)	८०१३०	शुभवन्त्या निगानी (कष्टर १)	१५७११७५
गान्तं ले (शा प ८८०)	२२८१२४४	शुभा कुर्वन्ति (शा प २००)	८१११	शुभरामिद्विजाती (श वा ११ ८)	१६९१७१०
गान्तं सङ्घचित (शा प ४१६१)	९६११६६	शुभा सप्त (वा नी १६ ७)	८११०	शुभरपि लक्ष्मणीना	८७१०२
गान्तायेत्यु परं पारं	८५११२	शुभागारे मीरे यशति	१३९११७	शुभरैक कर्मरक सदति	१०९१६
गान्धर्व गन्ध (मर्त्य सं ४८५)	१५९१२६६	शुभा गुणैषु (शारत्न ५)	८०१४०	शुभर्याय मार (शा प ९६६)	२३६१३४४
गान्धारा शुभदारा	१२६१२१	शुभानचिन्ति जन्तूनां (इ च ८४)	८०१०८	शुभर्युपया नि (विक्रम १२८)	१५५११५७
गाम्भीर्येण (शब्दा २ ८५)	१००१४७	शुभाना सा (स ४२१)	६०१०५३	शुभर्यु मित्रियेयु	२४७१६८
गायति गीतं शसति	२८८१११	शुभानामज्ञाता प्रतुरथन	८०१४५	शुभर्युनीरसमारितभू	१०९१११
गायति हसति (शा प ५७९)	२०८१३०	शुभानामज्ञानादनु	२४६१३३	शुभर्युत्तरेन्ने ते (विराट ११ ६४)	५९११३३
गायत्रीना गोवर्षीम	२०११२३	शुभानामन्तर (इ.श २२)	१६८१६७९	शुभे शुना मि (पच २ ११४)	१६५१०३०
गायत्र्यु (स २४९४)	१३८११९९	शुभानामेव (स क ४ १२५)	२३४११४०	शुभेरीतानिन्वैययिया	४३११
गावो गन्धेन (विक्रम ११७)	३८३१२६८	शुभानभूयते रूप	१५९१००९	शुभेरयत्रलित(मा १ ५०९५)	१६७१६३४
गाह्वता महिया (अ शा २ ६)	१४१११	शुभापवादेन (विराट १४ १२)	५९१०२३	शुभार्गिर पद्य दिना (ष्टक २ १४)	४३१०
गिरयो गुरवत्लेभ्यो	४७१०५	शुभायन्ते (शारत्न ६)	५९१२३६	शुभनेतुनघ (वा नी ६.१९)	१६०१४०२
गिरयोऽप्यनुवति	१०३१७६	शुभायोऽप्य (पच १ ४१५)	१४९१३०२	शुभाङ्कितनगन्तुम्बन	२९०१३१
गिरा देवी वीणाशुषी	३५१०५	शुभाशय (दि २ ११७)	३४९१६०	शुभाकाराऽपि (पच १ ३२५)	१५०१३४३
गिरिगह्वरेयु गुरुगर्व	२३११६७	शुभिगणगग (दि १ १०८)	४०१२६	शुभमप्यम्य खा (पच २ १५४)	७१०१७
गिरिर्महान्गिरेश्विघ्न (कुव १०८)	७६११३	शुभिन् समीपवर्ती (स २४७)	४८११४५	शुभिणी सच्चिन् (स्य. ८ ६७)	३६०११५
गिरौ मयूरा (नीलिसार १)	१७३१८६६	शुभिन् जनमा (शा प २९६)	६०१०	शुभिती ताम्बूल (शा प ३४७५)	३८९१५७
गीतं चोक्लि तं	९४११०५	शुभिना गुणेषु	५६११०१	शुभिती पानिभि(कुमार १६.१४)	१०७१६६
गीतंशास्त्रविनो (शा प २०९)	१५३१२३	शुभिना विगुणाना	१५६११६०	शुभे जातुचर केम्या	८५१२
गीतान्तरेयु (कुमार ३ १८)	३३११३३	शुभिनामपि निररूप (शाम्ब. ८)	४८१११८	शुभेष्टरी (स्कान्द मा १० १४)	३८९१८७१
गीत्वा किमपि (शा प ५२२)	१८५१३०	शुभिनि गुणज्ञो रमते (स २५३)	८११३०	शुभन्तु सर्वे यदि वा (कुव ७३)	३८११९
गीयन्ते यदि पद्य	१३७१६५	शुभि तोऽपि हि	८११२४	शुभे दुर्गतवन्नुभि	५३०१०५
गीर्भिर्गुरुणा पर (रसगगाधर)	१७३१८६०	शुभी गुण वेति (शारत्न ४)	१७५१५०७	शुभादङ्गमह (शा प ३४७८)	२८९१६७
गीर्वाणा प्रतिपन्ति	३६५१८	शुभेन सृष्टणीय (शारत्न १३)	८१११८	शुभे गेहे शुभग	११९११०७
गुणति मञ्जु मिलिन्दे(रसगगाधर)	२३९१८७१	शुभेषु कियता (शा प २९८)	८१११२	शुभकम्पन शिलादि	१९६११३
गुणान्ति प्रतिपुत्र	२८५१३९	शुभेषु यत्न (शुच्छ ४ २२)	८२१४१	शुभकर्म गद्गमाना	३४०१८०
गुणं पृच्छस्व मा	१६७१६४५	शुभेष्वेव हि (शुच्छ ४ २२)	८१११०	शुभकाराजामरण य	१९०१६५
गुण आकर्षणयोग्यो	८२१३३	शुभे पूजा (इ च ७१)	८११२६	शुभेनवाहनभोजन	१९०१६३
गुणप्रामाण्यविवादि(प्र वाष १.५)	४५११११	शुभे सर्वज्ञक (वा नी १६ १०)	८११११	शुभेनम्यति न सुत्र (शा प २४१)	४६१४८
गुणदोषात्रनिधि(दि २ १४३)	१६४१४८९	शुभेष्टनुहता (वा नी १६ ६)	८१११६	शुभेनाचारविचारपा	११६१६०
गुणदोषावशास्त्रज्ञ (स ३४९)	५६११९१	शुभेष्टरी(खमायाति (शा प २९९)	८१११३	शुभेने सामाद्वे(द्विकि ७४.१२)	३१३११९
गुणदोषौ सुषो (कुव ६)	३८११०	शुभो गुणन्तर (का नी ५ ६९)	८१००१	शुभेनासाय नियोजिना (विकि १ २)	१०११३३
गुणभेदविद्विप्रम	१०४१९१	शुभो दूषणता या (शा प.३०४)	८१११५	शुभेनामन्ती विर(शा प ३४२१)	२८६११५
गुणमधिगतमपि	१६९१७३५	शुभोऽपि दोषता याति	८११२५	शुभेनाप्येन प्रना(पच १ २४१)	१४९१०९१
गुणमुचोऽपि पूर्णोऽपि	८११२०	शुभोऽपि नून दोषाय	४६१११	शुभेनालो नैव गोपा (शा प ५६६)	१८४१३
गुणमुक्तोऽप्यधो (शा प ३४४)	८११२३	शुभो भूयते (वा ना ८ १४)	१६७१४४६	शुभेनि क्वाडितवन्कृता	६०१४
गुणराशिमहाभार (स २१६)	४६१७३	शुभक पङ्कनकुञ्जलमुति	३११४७	शुभेनिर्वैश्व वेदेष	८३१३
गुणवजनपरकीयाति (स २१८)	८११२	शुभ प्रयोचनोद्देशा	१६९१७४	शुभेनोदरगण्ड (स ३४)	२०११२८
गुणवतस्तव हार न	२४६१२५	शुभगा स्तनमारे(द्विकि.५४.९४)	२७०१३	शुभेष्टु मिश्रति पतिवै	३५२१३१
गुणवद्वयुगवदा (भर्तृ २.९७)	९३१८२			शुभेष्टुगधवनेताव	३६८१३८

गौरवं प्राप्यते दा (सूक्ति.११६.३) ६९।७
 गौरात्रया भुजला २६४।२३६
 गौरीक्षणं भूधरजा १९०।६९
 गौरी चम्पककलि(शा.प.८१६) २२३।४८
 गौरीचन्द्रनचयल (हृदय १.१) ७।८८
 गौरीतनुर्नयनमायन ३६५।४४
 गौरीनगरसाहदय(शा.प.५३५) १९४।१८
 गौरीनगरेगौरीयो गाल ४७।९५
 गौरीव पत्या सु(नैषध ७.८३)२६.३३४९
 गौरीः कामदुषा १६६।६०८
 प्रन्थिसुद्वयमि (शिषु १०.६३) ३१७।२४
 प्रसति कोऽपि विनो २७८।३५
 प्रसमानमिबौजां (किरात.११.५३) ७७।४
 प्रामतरणं तद (काम्याल.७.३९)३५२।२०
 प्रामाणासुपशलय (शा.प.९३३) २३०।४२
 प्रामेऽस्मिन्पयि (ममरु.१३१) ३४३।९२
 प्रामेस्मिन्प्रस्तर (कुच.१४९) ३५५।६७
 प्रावाणो मणयो (यज्ञत.५०) २९६।२६
 प्रासादार्धमपि प्राय (पच.२.७३) ६९।६
 प्रासादल्लितसि (शा.प.१२०८) २३१।५७
 श्रीबाहूतर्षविवृत्(नैषध.७.६६) २६६।३०६
 श्रीबाह्मभिरामं (म.शा.१.७) २०७।७
 श्रीवास्तमभ्युतः (शा.प.२०७) ४१६।५
 श्रीष्मादिलकत्र (शा.प.५८८) २०८।२७
 श्रीधमे श्रीष्मतरः २१४।८२
 श्रीष्मोष्मद्रोप(शा.प.३८५५) ३४०।१२९
 श्लानिच्छेदि ध्रुव १३०।१०६

घ

घटं भिन्वात्यर्त(शा.प.१४६८) १५५।५०
 घटनं विपदनमथवा (घ.२३९७)७०।२८
 घटमानकोकुरचमाश ३२७।६
 घटितमिवाज्ञन (सा.द.१०.४५) २९७।६
 घटीयन्त्रायेते हारी २६६।३००
 घटो जन्मस्थानं (शा.प.५०५) ५२।२५४
 घटानादो नि (पिशु.१८.१०) १२९।५७
 घट्यावे रौत्रत(कुमार.१४.४७) १२९।४८
 घनपनमपि हृष्टं (शा.प.३५३)३०९।१
 घनपनापनश्चन्ति १९५।४४
 घनतरपनहृदच्छादिते ३४१।५०
 घनतरपनहृदच्छादि ३४१।५१
 घनतरतिमि(पुनो)(सूक्ति.१९.१३) २९९।१
 घनगतमगमठी (महत्.१४) २२९।२३५
 घनगमयमहीगृह ३४१।४९
 घनययते गिरिधियु २००।४२

घनैर्विलोक्य (कुमार.१४.३५) १२८।३९
 घनोद्यमे गाढतमेऽ ३४०।१८
 घनोऽयं चेद्वेद्युपरि २७६।३५
 घनाते न तथा सु (हि.१.९७) ५३।२६१
 घासमार्ते गृहाण (शा.प.९२८) २३३।९७
 घूर्णते स्तूपमेतरकु १२६।२४
 घृतकुम्भसमा (पथ सु.५४) १६२।४०८
 घृतं न श्रूयते कर्णं १८१।१४
 घृतलवणतैलतण्डुल (सु.३१८८) ६६।३९
 घृष्टं घृष्टं पुनरपि पु ५१।२२९
 घ्रातं तालकला(सूक्ति.९७.७२) १३२।३५
 घ्रातवा धोणीम (शा.प.५८६) २०७।१८

च

चकितहरिणलो (का.म.१०.८७) ३५७।४२
 चकोरैरेण ह्यु (नैषध.७.३२) २५९।८६
 चकोराणां चन्द्रः १०६।१५५
 चक्रं सेव्यं नृ(शा.प.१३७८) १४६।१६१
 चक्रः पप्रच्छ पा (शा.प.१२६१) ११४।२६
 चक्रधरोऽपि सुरत्वं ७६।३२
 चक्र ब्रूहि विभो गदे १५।३८
 चक्राहो विरही (शा.प.३५९५) २६६।१०
 चक्रीकृतभुजवति २६९।४२६
 चक्री चकारपङ्क्ति (सर्वशतक.७।१) २७।१४
 चक्री विशाली न हरी १८५।३५
 चक्रुरेव लल (पिशु.१०.६६) ३१७।२७
 चक्रे ऋण्डका समं ३४६।३२
 चक्रेण विश्वं यु(नैषध.७.८९) २६८।३७८
 चक्षुःश्रुतं न्य (शा.प.४५५१) १५६।१४१
 चक्षुःश्रीला (सूक्ति ७५.१०) २९५।१२२
 चक्षुर्जाव्यमपेतु ३०७।५८
 चक्षुर्मचकमम्युञ्जं २७२।५७
 चक्षुर्लसमपीकां (सूक्ति.५८.७) ३११।२५
 चक्षुष्येनखाप्रमेदनि १९।५०
 चक्षुषिन्द्रचन्द्रचाच ६।७४
 चक्षुषेलायला (शा.प.३९२६) ३४७।४२
 चक्षुर्धूर्ध्वौरा(शा.प.३८१२) ३२७।३९
 चक्षुत्पाशनसौम्य २६५।२७०
 चक्षुर्वेन्द्रकुम्भधन्ति १०।१६०
 चक्षुर्द्रादशनील (शा.प.५३२) १९१।८६
 चक्षुर्द्रुचप्रमितय (नै.१.२१) ३६७।३
 चक्षुरीह चतुरोऽपि २२३।६७
 चक्षुर्ल वसु (मिराठ.१३.५३) १५१।३६३
 चक्षुर्लति चर्म (शा.प.१३६) १९।४८
 चक्षुर्लपाण्डोर्दं (सु.१३) २२।१०५

चण्डीजङ्घाकाण्डः ११।८
 चण्डीशकुलाम(सा.द.७.१२) २८२।१४४
 चतुरः सजतः (शा.प.१४९३) ३४८।१०
 चतुरङ्गबलो राजा ४४।१
 चतुर्भेदहि ला (शा.प.३७५८) ३५१।३१
 चतुर्मुखो न च क्रमा १८५।२४
 चतुर्त्सुपि समुद्रे (शा.प.४०२४) ३६३।३
 चत्वारः प्रथयन्तु (म रायव.१.१) १५।३३
 चत्वारो धनदा(भर्तृ.सं.४९०) १५६।१६४
 चत्वारो वयम् (वेणी.१.२५) ३६१।४४
 चत्वार्याहुः (मा.२.२२७०) ३८०।३५५
 चन्दनं शीतलं लोके ८६।६
 चन्दन स्तनतटे (शा.प.३७१३) ३२८।१५
 चन्दने विषधरा (महत्.३२) २४२।१६५
 चन्द्रं समाश्रयति २९०।२९
 चन्द्रं चन्दनकूर्दं (सूक्ति.४४.९) २९०।८३
 चन्द्रं चन्द्रार्धचूर्दं ११४।२८
 चन्द्रं कलङ्करहितं २६२।१८९
 चन्द्रः क्षमी प्रकृति(विक्रम.९३) ५०।१९४
 चन्द्रकान्तगलदम्युन ३२३।१५
 चन्द्रपादजनित (कुमार.८.६७) २९९।३०
 चन्द्रविम्बरविमिष्य ३४०।३
 चन्द्रधण्डकरायते (सुगाति.१६) २७७।८
 चन्द्रधन्दनमिन्दुरि १३७।५९
 चन्द्रदिलोऽस्नेवः १७।३३
 चन्द्राद्रूप्यकमण्डलो १३७।६०
 चन्द्राधिर्षे तन्सु(नैषध.७.४४) २९१।५९
 चन्द्राननार्षेदेहाय ३।४
 चन्द्रायते शुक(काम्याल.८.२८) ३४४।१९
 चन्द्रे शीतलयस्वी ३४६।२७
 चन्द्रो जडः कदलि २५३।२३
 चन्द्रोदये चन्दनमञ्ज २९८।११
 चन्द्रो द्वादश भास्क २९२।३५
 चन्द्रोऽनेन कलङ्कि १२३।१७७
 चण्डलतरतरं (शा.प.१०९२) २१६।२१
 चण्डलहृदये किं (ममरु.५६) ३०८।११
 चरणरुमलदापस्त्रवे ३०।११४
 चरणरुमलं तदीयं २६९।४०९
 चरणपतनप्रत्याख्या(ममरु.५०) ३५७।५०
 चरणगिरिकुशी (सूक्ति.८३.२५) ३२३।४
 चरणगिरिनिद्रमु २९७।२३
 चराचरजगत्कार (रघुगणपत) १।६
 चरोर्दीमानकटयो १५०।११८
 चर्मकण्डं द्विधा(भर्तृ.१.१०) ३७।११९

पत्रं विना चल चित्त	९८५	चित्र नतंगमम्बरे	१८५७०	पेठोभुनधापवति	२००११०
चल चेत पुसा	३५७५५	चित्र महानेव बणा (रत्नगङ्गापर) ३६३१७		पेठोदटा (शा प ४२७०)	३७३१७४
चलत्पणिलोद्वत (शा प ५७)	२१६	चित्राभिरस्यापरी (शिपु ३ ४)	१२३१३	पेठोदरुपि गड्ढे	३०३११०
चलत्कामिमनोमी(शा प ३२९०)	२५७७४	चित्राय त्रयि चिन्त	२९११५२	पेठोयजेन (शा प ३६२२)	३४५१३
चलत्तराज्ञाया गङ्गा	१८११११	चित्रासानीगता	१६६२८५	चोल नीलविचोल	३१९१९३
चलत्लेवेन पादे(शा प १४६३)	१५४३५	चित्रास्वादक (पच १ ४१६)	१४९१३०३	चोलाज्ञानाचूर्चनि	३०५१३१
चलत्दूलाझादसनाधि	३४०११	चित्रोत्कीर्णाद (शा प ३४९४)	२८९१५०	चोली चाडी न तु क्ल	१०५११
चलत्भ्रुहमिवा (रत्नगङ्गापर)	२६२१९६१	चिन्तनीया हि (शा प १४४०)	११२११७	च्युता दन्ता (शा प ४२३)	७६१६
चलन्ति गिरय काम	७७१२	चिन्ता मुख गृ (शा प ०५४)	२३११३४	च्युतामिन्दालेंछा (शा प ९६)	५४४८
चलन्ति वेया (शा प १५७३)	१४३१४३	चिन्तागम्भीरकू	११२१२७९	च्युतोऽप्युह उति (श २२३)	४६१०६
चलायाङ्गा ट (अ शा १ २०)	२८३१९६०	चिन्ताचरिणि इन्त	७५७	छ	
चलेपु खामिचिरेपु	९७१२	चिन्ता जरा म (बा नी १ २ ५)	१५५५८२	छनयारी न राताती	१८५११७
चायल्य चरणा विहा	२५७५९	चिन्तामि (सा द ३ २०८)	२८६१२८	छन संन्यरतोमरेण	११७१९१
चायल्यमुषे धनसस्तु	६३१०३	चिन्तामोहविनिध (अमर ८७)	३२९१२३	छन चार्थमुपाधि (सूच १ ३)	१३९१५
चापतस्क (बाहू रथ १ ३३६)	१४९१३९९	चिन्तासकनिग (सूच ७ १४)	१०१११४	छादयित्वा मभाय (प्र म १६)	२८६१३६४
चाण्डाल पक्षिणा	१५९१२८०	चिन्तासहसे (श्रीन नी ११५)	३८९१४७८	छादित कथ (शिपु १० १९)	३१५१०७
चाण्डालध द्दिदध	६५१६	चिन्त्यते नव ए (ह म ७)	१५०१३५९	छाया प्रदुर्गति (शा प ११२३)	२७९१७
चातक स्नायुया (शा प ७७०)	२१११२	चिन्त्योरोचिनी(शा प ३६०८)	२९५१३३	छायार्कस्यनि (शा प ३०२०)	२००११
चातक धूमसम् (शा प ८५७)	२२९६१५१	चिरं ध्याता रामा	३७४२११५	छायानि प्रथम	२३६१२५
चातकचिचतुरा (पूर्वचातका २)	४९११६०	चिरमपि क (विद्या १० ४८)	२८८१३७	छायामन्यस इन्तित्त (मिक्रम ६५)	२३६१८
चातकस खड्ड (शा प ८५४)	२१२१२५	चिरमाविष्टतप्रीतिर्भा	१११७	छायान्वतो गत (शा प ९७८)	४५१७
चातुर्दशैकचिह्न	२६३१२०६	चिररतिपरेखिद (शिपु ११ १३)	३२२१३	छाया विद्योगिचिनि	३३६११७
चादय इति यन	२००१४३	चिरविदिहिणो रयु (अमर ४४)	३१९१३५	छाया सधयते कल (कुव ५८)	३३७१११
चाद्रीं लेया(म रायच ६ ३)	१९८११००६	चिरधान्तो द्वादह	२३०११२०	छायास्तमृग (पच २ २)	२३६११९
चापान्चार्मखिपु (बाणरमायण)	३६०१३४	चिरादङ्गुर्जा	११५१२९	छिस्ता पाद्यम (पच २ ८८)	९४११०६
चापमेरु श्रीक (शा प १४१३)	१४५११०७	चिराय कौतुकाविष्ट	१०११२	छिद्रान्वेपग (शा प ३६२९)	३५७१३३
चाखता परदारार्थ	५६११५	चिराय सत्त्वगमश्रु (ह २६२)	४९११८५	छिद्र सुनिशितै	२४३१०२
चाखता यपुर (शिपु १०.३३)	३१५१३६	चिरेण मित्र सघी	१६६१८८२	छिद्रोऽपि (शा प ३९८९)	३६०१३६
चाखतपुरखणक (शा प ३६८९)	३१८१८	चीत्करिर्नासयन्त	१४३१४७	छिद्रोऽपि रोहति (मर्थ सं २४३)	४७११३
चिकीर्षित वि (मा ५ १०८९)	३९४१६९९	चीराणि कि पयि (मदे स ४९७)	७५११५	छेति मदाद्यितो (शा प ११२३)	२४५१६
चिकुरप्रकार जय (नैषध २ २०)	२५७११९	चुम्बनेपु परिच (स्य १९ २७)	३१८१६	छेदबन्दनचूत (नीविज्ञार ६)	१७८११०१६
चिता प्रज्वलितो दृष्टा	४४१३	चुम्बन्तो गण्ड(शा प ३९४५)	३४८११९	ज्ञ	
चिता दहति निर्जा (प्र म १७)	३९४१६७०	चुलुकयति चन्द्ररी	२८३११६६	जगति जयि (मालवी १ ३९)	२७९१६९
चितनिर्गुतिनिपायि	३९६१६३	चुनीसीमनि (शा प ३९४१)	३४८११५	जयति नैशमयी (शिपु ६ ४२)	३४५१३१
चित्तभूयित्मूमत्त	३७४१२१३	चूदापीउक्कपालसंघु (मालवी १.१)	९११२११	जयति विरितमेत	२४८१८३
चितायत धानुय	१७११८१५	चूदापीउजमिणम	१२५११८	जगदप्रवृत्ति (विद्या ४ ३२)	३४५१२४
चिते निवेदय चरे (अ शा २ ९)	२५३१३११	चूदारसम्पानिधि	२९११९७	जगत्तिष्ठन्मापन्न (सू ४)	४३०
चितो आन्तिर्जायते	१००१६	चूदारसंस्कारिर्भि	२९८१४०	जगदित्र बहुलातया	२९४१४७
चित्र कनकलताार्थ	३६३१०	चूदासीतकरलनधय	९११२५	जगदप्रसू (नैषध ७ १००)	२६९१४३४
चित्र कनकलताया	३६३१११	चूदाभेणीपरि (शा प ३८१३)	३२६१२७	जगत्त्रिानन्द वद	२६३१९६६
चित्रं वि (श म १०.५३६)	१४१११५८	चूदाङ्गरास्वादक (कुमार ३ ३२)	३३११२९	जगो विवाहावसरे	३३११९९
चित्र तपति राजेन्द्र (कुव ७९)	१३३१११	चूदाना चिर (अ शा ६ ४)	३३३१९४	जग्या मापनधान	३६११४४
चित्रं न तयद्य (शा प ११४५)	२२०१७	चेत काचित (शा प ३९१०)	३४५१४७	जघान बाणैर्दश	३१३१४२
		चेत प्रसादजनन (ह १६१)	४०१५१	जहाका जोह (शा प ७ १५०)	१३११०

जहो तसीये (शा.प. ३३५८)	२६९३१९९	जयश्रियः कृपाणीयं	११५३२	जाता शुद्धबुले	१८६३६
जटा नेयं वेणीकृत (कुव.२९)	२८५४४	जयश्री (नीत. ११.२२.४)	२३१३८	जातिमान्त्रेण किं (दि.१.५८)	१६३१०४१
जटाभाभि (का.प्र.१०.१४०)	३०१८१	जये च लभते (हि.२.१७२)	१४७२२०	जातीयोतु रसातलं (मं.सं.२५)	६४१५५
जठरज्वलनज्वलता	२२९१८	जये धरिच्याः (शा.प. ३०८५)	२५१३४	जातिस्तस्य न	२२८१२०
जडास्त (शा.प. ४१७५)	३७५१२३८	जरठ इव मरालो	३२२६६	जाते जगति	३५११९
जडे प्रथयति (सु.२९२)	१६८६७३३	जरामरण (स.क. ५.६०)	७०११४	जातेति कन्या महती	९०११
जडेयु जातप्रतिभाभि	४०३११	जरा रूपं हर (भा.५.१.३४१)	१७५५२३३	जातोऽहं	१७११०६
जनं जनपदा नित्य(हि.२.७८)	१४५११६१	जरीशुम्भतौडयु	३४६१२७	जात्यन्धाय व दुर्मु(मं.सं.१०९)	३५५५५
जनकः सासुविशेषा	२३७४५	जर्जरतृणा (शा.प. ८९६)	२२९१२३४	जात्युच्छ्रयस्य हि	८११२३
जननी जन्म	१५७१७७०	जलदः समुद्रसेवा	२१२१९९	जानन्ति (शा.प. १४४८)	१५३१३४
जनयन्त्यर्जने दुःखं (हि.१.२८४)	६४८	जलद्रपङ्क्ति (शिशु. ६.३१)	३४९१३७	जानन्ति हि युष्मा	१५५११२३
जनस्थाने आन्तं (इत्.१०.२४)	७३१३३	जलधर जल (शा.प. ७६९)	२१११५५	जानन्नपि (पंच. ४.३७)	१६०१२१५
जनिः सरोऽङ्गादपि	२४४१२२०	जलधर मिलं (वृच्छ. ५.२८)	२९८१७	जानाति वि (भा.५.१०७५)	३६३१६४३
जनिता नोपने(चा.नी.५.२२)	१६६५५४२	जलविधौ जननं	२७५५७७	जानामि नागेन्द्र तव	८६११९
जनो दुर्दृश्यो (शा.प. ३६१८)	३५६१२६	जलविन्दुनि (चा.नी.१२.१९)	१५६१५३२	जानीमस्तव गौरि	२८६१२०
जन्तोर्निहमभोमस्य (इ.श.३४)	१६८६८७	जलभ्रमोत्पत्तिकृतो	२४५१७७	जानीमहे (सा.द. १०.६३)	२७३१५
जन्म क्षीरनिधौ	२१११४६	जलममिर्विषं शि(हि.१.१६५)	१६३१४५७	जानीमो वदनं	२७२७४
जन्म क्षीरमहाण्वि	२१११३८	जलरेखा खल(वृ.चा.१७.९)	३६३१६६६	जानीमो वयमासनस्य	२७२७५
जन्मनि श्लेषचतु (हि.१.१८८)	१६३१४६३	जलविच्छिन्नितवन्न	३६९१११५	जानीमो वयमासनस्य	२७२७५
जन्म ब्रह्मबुलेऽग्रजो	९४१११९	जलमेकेन वर्धन्ते	८०१२५	जानीयात्संगरे (चा.नी.१.११)	१५५१५८
जन्मस्थानं न (शा.प. १२०२)	२४७६६१	जलाद्राः शृण्णामां	३३६१२३	जातुष्मायुपविश्य	५८३३२२
जन्मान्तरिण (सा.द. १०.९६)	११५५	जलाहृतौ(कथा.सा. १२.४१)	३८७३६५	जातुष्मायुपविश्य	५८३३२२
जन्माभुदुदयौ	२३७३३७	जले तैलं खले (चा.नी.१४.५)	१५६११३८	जातुष्मायुपविश्य	५८३३२२
जन्मिन्दोऽस्य(किरात.११.३०)	१६११३७३	जलीकयो (काशीखंड३६.८५)	३८७३६५	जाने कोप (शा.प. ३४५४)	२८०१९
जन्मेन्दोरसले (वेणी. ६.७)	३६११३६	जलौका के(काशीखंड३६.८६)	३८७३६५	जानेऽति (नैपथ. ७.३९)	२६११५११
जन्मैव मास्तु यदि	३५२३३०	जलौका के(काशीखंड३६.८६)	३८७३६५	जाने युष्मत्प्रयाणे	१२६१२३
जन्मैव (शा.प. ४१४९)	३७४१२०५	जल्पयति साधे (चा.नी.१६.२)	३४८१५	जाने रात्रियु	२६७३४५
जम्भीरं वा कमल	२६५१२१२	जवो हि सतिः (वानराष्टक ८)	१७४८८७	जाने खन्न (स.कं.५.१६६)	२८१११९
जम्भीरश्रियमति (रसगंगाष्ट)	२६५१२८९	जहाति सतसामनं	७२१५७	जामाता जठरं	१५७१६९
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जहीहि कोपं (किरात.८.८)	३०८१९	जामाता पुत्रयोतनो	९४१०२
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जहीहि युद्धमितिं	२३२१७९	जायन्ते नव सौ	१९३१५४
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जामतः (शा.प. ३३६१)	२६९१४०४	जावान्तरप्रेषित (ख.७.९)	१२६१२५
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जात्यं धियो हरति (मं.सं.४२)	८७१२९	जास्मो युधः	२३४१४१
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जाड्यं ह्योमति (मं.सं.२४)	६११२६३	जाह्वयी मूर्ध्नि पादे वा	१३११
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जातः कूर्मः स (मं.सं.२४८)	९८१११	जिप्रखाननमिन्दु	२७११५५
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जातः वैलिकलावती	२३८६०	जितरोपरया (शिशु. १६.३६)	४५११५९
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जातः सूर्येणुले पिता(धर्मि.१०)	९३११०१	जितेन्द्रियस्य (फिताग. १)	१७३१८९९
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जातः सान्यं न	२२०११०	जितेन्द्रियस्य (फिताग. १)	१७३१८९९
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जानमानं न (पंच.१.२५६)	१४७११९६	जितेन्द्रियस्य (फिताग. १)	१७३१८९९
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जातथ नाम न विन	७०३१५	जितेन्द्रियस्य (फिताग. १)	१७३१८९९
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जातस्ते निशि	३५६११८	जितेन्द्रियस्य (फिताग. १)	१७३१८९९
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जाताः पक्वः (पुराणि)	३२५१५५	जितेन्द्रियस्य (फिताग. १)	१७३१८९९
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जाताः प्रासादपटी	२९८१२१	जितेन्द्रियस्य (फिताग. १)	१७३१८९९
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जाता मोक्ष (अमर. ८४)	३११३२	जितेन्द्रियस्य (फिताग. १)	१७३१८९९
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जाता कथा द्वि रोले (कुव ८२)	३६३१५	जितेन्द्रियस्य (फिताग. १)	१७३१८९९
जम्बुद्वीपश्च	१२२१९८६	जाता शिवमिदनी	३५१२७	जितेन्द्रियस्य (फिताग. १)	१७३१८९९

जीयादशुचितनवाधर(कुव.१२१)१४१३	झ	तद्विनयमना (शिमु. ११.३३) ३०११२
जीयाद्यः शत्रुलाहते (शा.प. ८१) १७७	झगिति जग (प्र.राषव.१.११)१११.१२५	तदागमगलाशा २५११४०
जीर्णमखं प्रदां (भा.प.१२५०)१६२।४१०	झञ्जानिलोऽपि ३२५।१३	तदा तद्व्यय (शा.प.३३७७) २७०।२९
जीर्णा तरिः सारि २४६।४१	झगज्जमितकङ्कण १३१।११३	तदारामोन्मीलन्य २५५।३२
जीर्णोऽप्युक्तकालहृत (द्वि.९.३६) ६।७८	ञ	तदा उन्नातानां (शा.प.३८३४) ३३६।२२
जीर्णोऽपि क्रमही २२९।६	ञट्टिद्वान्द्वयसचुट्टट्टि ४२।१	तदा सुपथं वक्तं २७९।७६
जीवजीवयति द्वि यो ७०।२५	ञट्ट	तदा रम्भा (विराट.११.२८) १६०।३७१
जीवति (शा.प. ३७५५) ३६७।९९	ञट्ट	तदीयजयनाभोग २६८।३८४
जीवनप्रहणे नम्रा (कुव.२५) ५५।५१	ञ	तदीयनिर्गमार्ग २६७।३३०
जीवन्तं मृत (इ.चा.१३.९) ३९३।६६७	ञत	तदेवाजिग्राहं (शा.प.३५३८) ३१०।१५
जीवन्तोऽपि (पंच. १.२८९) १५५।१२३	ञतं वन्दे पद्मसदान (शा.प.८५) १६।१	तदेवासा परं मित्रं यत्र ८८।९
जीवन्त्यर्थक्ये ६६।३१	त एव पदत्रिन्यासास्ता ३०।६	तदोजसन्तुष्टशसः (नेवप.१.१४) १३९।४
जीवन्त्येव (शा.प. ३२६७) ३६०।१४	त एवामी वाणास्वदपि ९३।९३	तद्गृहं यत्र वसति १६६।५७४
जीवन्त्यपि न तत्कृतं ५६।११०	तक्षकस्य विपं (जा.नी. १७८) ५४।३८	तद्व्ययमव्ययं धाम ३।३
जीवाकृति स चक्रे १३१।१२४	तत्सुपगतं पत्रे ३४४।११९	तद्भोजनं (इ.चा.१५.८) ३८७।३८६
जीवामीति (शा.प. ३४४२) २८७।७	तत्स्थैः ख्यापिता (इ.घ.६२)१६८।६९६	तद्भोदोऽन्तरसंत २९५।६५
जीवितं तदपि १७१।८१०	तत्तिनि चिराय विचा २१८।१३	तद्वः प्रमादुं निपदः प्र १११।४
जीवित इव कण्ठपते ४।२९	तदिन्मालाजोऽं (शातिघ.६०) ३६८।४७	तद्वका सदसि मवीतु ८६।१५
जीविते प्रभुव (पंच १.५४) १४८।२६१	तदिहैवा नेयं (प्र.राषव.१.३५)२७३।१६	तद्वक्रं नेत्रपत्रं २६९।४२१
जीवेन दुहितं प्रेम २७।५२	ततः कुमुद (भा.दोग. ८.४०८) २९९।१	तद्वक्रं यदि(वालतामा.२.१७८) २७१।५१
जुम्भार्जुनरुडिन्व (माल्दी.९ १६)१४०।४	ततः कीकनधु (शा.प. ३७२३) ३२७।१	तद्वक्राभिमुखं (अमर.११) ३०९।१२
जुम्भां निरीवनं १५०।३२९	ततः परामर्शविद्व ३६५।२	तद्विच्छेददृश्य २८२।१४२
जुम्भारम्भप्रविति (वेणी. २.८) ३२४।४४	तत्तथाभिज्ञाय (अमर. ५०) ३५७।५४	तद्वियोगसमुद्येन २७७।७
जुम्भाविस्तृतवक्त्रपट्टन १७।१०	ततोऽरुणपरि (वाल्मीकि) ३२३।१	तद्वृता तनुता नीना २०।५३
जैतुं यत्रिपुर हरेण २।२५	तत्काक त्वयि २२८।२०८	तद्वृत्तजा वनसुं (रु.७.४८) १२८।३१
ज्ञातं ज्ञाति (शा.प. ३६१६) ३६३।५४	तत्कालारभटीविजुम्भण ६।७३	तद्वृत्तार्णं तद्वृत्तार्ण (दश.४.२८) १२७।१
ज्ञाता मंत्री सहज ३५३।४०	तत्किं कामपि (गी. ७.१४.१) ३५८।७५	तद्वृत्तानि (शिमु. ६.५५) ३४४।३३
ज्ञातिभिवेष्यते (गुणरत्नवलि.११) २९।५	तत्किं वाक्यमनल्पपीत ३२।४	तद्वृत्तमा इव कवुभः २९७।४
ज्ञातुं वयुः परि ३७९।८५	तत्किं स्मरति न २२५।१२६	तद्वृत्तसर्वादसा २५४।३८
ज्ञानं सतां (मनुं ३.८३) ३८६।३८५	तत्कृतो चरतः २९४।२६१	तद्वृत्तौ ते यस्य कर्णा १९६।९
ज्ञानविद्याहीनस्य ३९।१२	तत्कृतं यज्ञ (शा.प. १२४९) १२३।१७८	तद्वृत्तानाव (शिमु.२.८८) १४७।१९०
ज्ञानाधिपक्षिचरणः ४२।४	तत्तद्विजैनयाजोदुर १२६।२०	तद्वृत्तानुनिदलयोग ३२२।३०
ज्यातृष्टिबद्धरुट्टना (अमर. १) १११।९	तत्तद्वदलपि (शा.प. ३५३६) २५७।७७	तद्वृत्तानि (शा.प.३६९४) ३२०।१२
ज्याघातः वा (प्र.राषव ३.१०)११४।२७	तत्तस्याः कमनीय २५६।५३	तद्वृत्तमन्वस्य (शा.प.३३५२) २६८।३७१
ज्याघातं मन् (भा.१३.२६१०)१६०।३३९	तत्तादृक्कृत्तुणपूलकोप १४१।८	तद्वृत्तमन्वस्य ३८५।३१५
ज्योतिःशास्त्रमहोदधी ४४।६	तत्तैजस्वरणेर्निदाप २४१।१४६	तद्वृत्तमूलं गुरुताया (शा.प.३२०) ७५।१३
ज्योतिस्त्वमोद्वरमलोचन ३।१०	तत्तच्चं किमपि (रसगणधर) ३२।१६	तद्वृत्तमूलाः (शा.प.३३४०) २६४।२४८
ज्योत्स्नाचयः पयः (सा.द. ७.८) २९९।७	तत्र मिन न (दि.१.१०६) १६७।६३१	तद्वृत्तमूला शुभ (अमर.९६) २७६।५०
ज्योत्स्नाभस्मसुरणुपध (कुव.५४) २९६।६	तद्वृत्तमन्वस्य २६९।४२०	तद्वृत्तमूला विमिर्द्युति ११६।६१
ज्योत्स्ना (का.म. १०.४७३) २९१।५४	तद्वृत्तमन्वस्य ३३८।८४	तद्वृत्तमन्वस्य (प्र.राषव.७.६५) ३३१।७८
ज्योत्स्नी इयामलि २८०।९९	तथा पारस्वलाया ५९।२२२	तद्वृत्तमन्वस्य (शा.प.१२७२) १३३।३०
ज्योत्स्नेव (का.म. १०.४११) २५१।१४	तथाविभिन्नं व्ययते ८५।१७	तद्वृत्तमन्वस्य (अमर १३५) २७१।३८
ज्यलति चलिते १७०।७४८	तथ्यं पर्यं सहेतु २८०।८८	तद्वृत्तमन्वस्य २७१।९९
ज्वलतु (माल्दी. २.२) २८४।२४	तद्वृत्तमन्वस्य नाम ४८।११६	
ज्वलितं न (विराट. २.२०) ८०।३२		

तप सीमा मुक्ति (प्र म १०) ३८३।२४२	तव तामि तरुणपुण्या ३१८।५	ताडिता अपि (पच ४ ५६) ३४९।२८
तपति तनुगामि (अ शा ३ १३) २९१।५	तव निल्यमुसव १०५।१३४	ताडितोऽपि (पच १ ९७) १४४।८९
तपनस्तपति स्म ३४७।६	तव निर्वर्णयद्रणं १०३।५१	तात क्षीर (शा प १११७) २१८।८०
तपस्विनोऽस्य त २०२।८३	तव विरहमसहमाना २८८।१२	तात त्व निमज्जम ३६३।४०
तपस्या वा गतोऽवस्था ११।६	तव विरहे मलय २८८।२५	तात तत्ताततात कथय ७।९८
तपापाये नोदापरतम् १८२।४६	तव विरहे विधुवदना २८७।५	तातार्थमन्त्रिसुत १५२।४०७
तत वैभे तपोभि २११२४	तव विरहे हरिणाश्री २८८।२३	तातेन कथित पुत्र १८८।३९
तता गामिव सरधृ १२५।११	तव सा कथासु (शितु ९ ६४) २८८।२८	तादृक्कसतसमुद्रमुद्रित ६।८०
तता मही विरहिणा ३३६।१६	तत्राप्रतो वीर १०४।१०९	तादृग्दण्डविवर्त १३३।४०
तत्रे महाविरह (अमर ८६) २७८।३७	तत्राज्ञने सुन्दर (शा प १२६५) ११६।६२	तादृग्दृष्टीविधिभि (भाव १ ८) १३४।१८
तम स्तोम (शा प ३२२१) २७१।४३	तत्रानन सुन्दरि फुल ३१३।३९	तादृग्दृष्टी नायते (चा नी ६ ६) ९१।२१
तम स्तोम भृश २५७।६	तत्रारितारीनयनाम्बु १३३।५	तानि तानि कम्पानि २११।४
तम स्तोम सोम ३२०।१५	तत्राहवादिन क्लीन १५०।३४६	तानि प्राधि २६३।२०४
तमन्दे (शितु ३ ६०) १२३।४	तत्राह्वे (का प्र १० ४५६) १०४।१५५	तानि स्पर्श (गीत ३ ७ १५) २८०।९७
तमसि वरा (शा प ४०४७) ३६८।२८	तत्रेद परमत्या (गात ८ १८ १) ३०१।४	तानीन्द्रियाण्य (पच ५ २६) ६५।१६
तमानि धस्तते ५२।२४७	तत्रैतद्वापि (शा प ८४२) २२५।११६	ताप लुम्पसि २१३।७१
तमापुत्र राजेन्द्र १००।१	तत्रैव प्रावीण्य चलद २१३।५५	तापनैरिव तेजो २९३।२
तमृषि मनुष्यत्रय ३६।४९	तत्रैव विदु (शा प ३३१०) २६१।१३७	तापापहे (शा प ११६८) ६३।२७
तमोगमविनाशिनी ३।१२	तत्रोपकण्ठस्थित २६५।२८२	तापो नापगत (शा प ९२३) ३३२।८४
तमोभि पीयते ३२४।३८	तत्रकरस्य कुनो (वृ वा ९ ११) १६८।३९१	तापोऽम्भ प्रवृत्ति २९०।८३
तया गाढ मुष्णो २७५।७५	तत्रकरभ्यो (हि २ १०९) १४७।२०७	तामनज्ञय (का प्र ७ १२२) २७३।४
तरस्य द्यो (अम ३ २७) ३०६।३८	तत्रासार्थभ्य (शा प १३४६) १४६।१५१	तामि दुःखन्दर (गान्धी १ २१) २७८।४७
तरत्तरकण्ठयो ३७४।२०६	तत्रासत्सवप्रयत्नेन (पच ४ ५२) ३४८।२५	ताम्बूल (शा प १४१६) ३८५।३२५
तरदुःखुपमापहरा २१५।२	तत्रासा नहीपतीनाम ३६४।३१	ताम्बूलागोऽपर ३१२।३६
तरुणतल्पि (शा प ३८३९) ३३६।३९	तत्रासि गताद्रभावे ५८।१९७	ताम्बूलाक दशन ३५३।३६
तरुणतमात्रोमत्र ३०४।१६१	तत्रासि गतशरे स्मरे २८०।९८	ताम्बूलेन विना १०२।४६
तरुणा रितास्त्रमयूख ३२३।९	तत्रासि युद्ध (शा प ४०१९) ३६३।१	तारतारतरैरुक्त (शा प ५४४) २०५।३
तरुणिमति (का प्र ४ ११०) २७०।१७	तत्रासा मुतनुसरसा २७८।२४	तारस्य सुखमेलने ३५८।६३
तरुणिममता (निघि ७७) ३८७।४१६	तत्रासा कचभारव्याता २५७।८	ताराक्षता प्रधि ३०१।७०
तरुण्यान्निहित क (शा प ५२०) १८४।८	तत्रासा कि मुख २८२।११७	तारागणाध द्रमघ २१०।१८
तरुण्युगुणेन (वीर २ ३७) २६९।३९१	तत्रासा पद्म (शा प ३३५५) ३६८।३८२	तारागिनाथमनिज्विल्य १२३।६
तरुण्युगुणितु (शा प २२१) ४७।८८	तत्रासा गीत (१२ २३ ४) ३२८।१७	तारानायकरोचरा (रसगणधर) ६।८१
तरो तीरोद्भूते (शा प ८०३) २२१।२४	तत्रासा पादनरा (निवहण) ३६९।४१९	तारापत कुमुदिनी २८२।३५५
तर्क तर्कयन्त्रवाक्य ३४।६१	तत्रासा प्रविष्टा (कुमार १ ३८) २२९।४८	ताराविष्णुण्विद् १९८।४४
तर्पु कर्षेद्यतरा ३३।३७	तत्रासा शान्ता (कुमार १ ४७) २५८।१७	तादृग्य तरुणी १७९।१०३४
तर्पु पयससिमेन १८३।६६	तत्रासा ध्रुवमार्गेण २५९।६७	तात्र प्रमु स्याददु ३६५।२७
तत्सन्दभते (भा १२ ४१४८) ३८८।३४४	तत्रासा सात्र (अमर २६) ३११।२६	तानीतरुण (शा प १०२५) २४१।११५
तत्पीडनादिस्मित १६।४	तत्रासा मदा (शा प ३४७९) २८८।४०	तानीदृक (शा प ३३०७) २६०।१३५
तत्रे प्रप्रिय ३५१।२३	तत्रासा मुसलपि (हर्ष) ३६२।१७३	तावरा यति १ १०।८७
तत्रोगो वासुपेमुनि ३५८।६६	तत्रासा रघुहृद्य ३६४।२६३	तावयद्योरचरणा २२५।१३५
तत्र वरकमप्या रदा ३।११	तत्रासा म्बुदया (शा प ७३९) २०९।३	तावत्रनाति (पच १ २८८) ९७८
तत्र युत्सा ३१२।३१	तत्रासा नानीया परमान ३५९।८३	तावत्रनाथयाता ०।१३४
तत्र युमुम (प सा १ ३) ३८२।१३६	तत्रासा हनयन्त्ररापि २७८।५२	तावकविपिदेनाना (शा प १८७) ३६।१६
	तत्रासा हमसा (शा प ३३०८) ३६१।१३२	तावत्रुश्रीभयोदा ३५।६

तावत्कौकिल (मामिनी.ब.६) २२५११२७
 तावत्सप्तसमुद्र (शा.प.१०९७) ७१६६
 तावत्सन्ति सहाया (घ.३१८३) ६६१३७
 तावत्सर्गुणालयः ७४४४१
 तावत्सारासर्व (पंच.२.१५०) १६५१५३४
 तावत्साम्बु (पंच.५.१२) ३४५१३३
 तावदाश्रीयते (किरात.१.१.६१) ७५१११
 तावदेव हृदिनां (मर्तू.सं.७७) २५११३३
 तावदेव विदुषां २५११३१
 तावद्भ्रजन्ति (घ.५८८) २३५११६१
 तावद्भ्रजन्ति (शा.प.१.५७४) १४३१४९
 तावद्भुजा गुरुर्व च (घ.३२५२) ७६१२६
 तावद्भुजादि (दि.१.५७) १६४१५००
 तावद्द्विचानवद्या गुणगण ८५१४
 तावन्महती महती ७३१२५
 तावन्महर्षे (मर्तू.सं.२५१) १६६१५५४
 तावन्मौनै (ह.चा.१.४.१८) २२५११२१
 तास्तु वाचः समायोग्या (म.म.८) ८४११
 तिम्रमृचिप्रतापो(का.प्र.४.५५)१०३१७२
 तिमिरेऽपि दूरदया ३५२११८
 तिरोहितान्तानि (किरात.८.४७)३३८१९०
 तिर्यकण्ठ (गीत.३.७.१६) ३५११७७
 तिर्यक्त्वं भजतु ६३१३५
 तिलाधे स्त्रीय (चाणक्य.६६) ३६४१६८९
 तिष्ठतां तपसि पु (किरात.१३.४४) ८३१११
 तिष्ठार्जुनाय सङ्गमे १८११५
 तीक्ष्णं रविस्व (शा.प.३.९०७) ३४५१३९
 तीक्ष्णधारिण खड्गेन ७३११५
 तीक्ष्णमहेतिहृतिभिः १४३१५६
 तीक्ष्णाद्बुद्धिजे श्रुदां(सुद्रा.३.५) ६३१३२
 तीक्ष्णा नार्हुतदा (दिशु.२.१०९) ८५१२
 तीक्ष्णोपायप्रान्तगम्योऽपि ३६४१६८३
 तीरस्थलीवर्द्धिनि (रघु.१६.६४) ३३७१६५
 तीरानीत्सुपैति (शा.प.३.५९७)२६६१११
 तीर्थसेवनमौ (राजत.६.३०९)३८७१४२४
 तीर्थस्थितः (राजत.५.२०४) ३६४१६७४
 तीर्थानामवलोकनं परि ९८६६
 तीर्थे तपसि (शा.प.१.५१६) १५४१७१
 तीर्थो निदापच (शा.प.९७५) २३६१८
 तीर्थोऽयं नितरां २३७१३०
 तीर्थोष्णदुर्विषहृतीर्थे ७५११९
 तीर्थत्वमिनरा (दिशु.२.४८) ७५११५
 तीर्थप्रदाणवैदिसन १३८१८९

तुङ्गामना तुङ्गतपः (घ.२५५) ४५११६४
 तुङ्गामोणे स्तन २६६१३२१
 तुङ्गान्तराष्वास १०८११०७
 तुङ्गं दासेर (सकि २४.१) २३४११२६
 तुरगशतसहस्रं गो(पपसंमह.१४) ६९१२६
 तुरगसादिनं श(सुमार.१६.४३)१२८१२०
 तुराश्रीं तुरगरु(सुमार.१६.४१)१२८११९
 तुलायारो पाता १०६११६२
 तुलामारुग रमिणा (घ.२४२८)१०११११
 तुल्यं परोपनापित्वं ४६६६६
 तुल्यं भूयति (शा.प.१२०४) ९४१११२
 तुल्यरूपमसि (किरात.९.६१) ३१६१५३
 तुल्यवर्गच्छद. (भोज २६९) २२८१२०५
 तुल्यार्थे (पंच.१.२०१) १४६११५६
 तुल्येऽपराधे (दिशु २.४७) ७८१४
 तुषारपवत्. स्फूर्जं १६५१२
 तुष्यन्ति भोजनै(वा.नी.६.९)१५९१२७२
 तुष्यन्तु मे छिद्रम २८७१३
 तुषीरवन्धपरिणद्ध १२७११८
 तुषेव मधुमासे १६४१३५
 तुष्यं चादं वरं मन्ये नरा ७४१४
 तुष्यं मद्राविद (वा.नी.५.१४)१६७१६३३
 तुष्यसुखमपि न २३३११००
 तुष्यारपि लघुस्तूल (शा.प.४००) ७३१५
 तुष्यानि नोन्तु (पंच.१.१३३)१७४१५०७
 तुष्यानि भूमि (पंच.१.१८२) १६३१४४४
 तुष्यैरावेष्टये रज्जु १४४१८४
 तुष्योन्क्या (मा.५.१२३०) ३८८१३७७
 तुष्यभोगः (दिशु.२.३१) १४६११७३
 तुष्यस्य भोजनं १६६१५९८
 तुष्या नयः कमल २१३१५८
 तुष्या परायाः (शा.प.१०८८) २१६११२
 तुष्यार्तैः सारङ्गैः (शा.प.१२०५)५२१२४४
 तुष्या दृष्य (शा.प.४१४८) ३७११३१
 तुष्यासनिगाथे(सकि.१२६.२) ७५१२३
 तुष्यां चेद्द परित्यज्य (दि.१.१९०)७५१३
 तुष्यां छिन्धि भज(मर्तू.सं.४४)५३१२७३
 तुष्यापहापि विमलो १०२१२२
 तुष्यालोल (रसगायत्र) २६१११०१
 तुष्या हि चेतारिल (दि.१.१९०)७६११८
 तुष्ये कृष्णेऽपि ते ७५१२
 तुष्ये ह्यमपि (शा.प.४२४) ७७१७
 तुष्ये देवि (शा.प.४२०) ७५११

तुष्ये देवि नमः (पंच.५.७७) ७६१८
 ते कंठीन (शा.प.१२२४) १०८११५४
 ते क्षमियाः (शा.प.३.९७९) १६०१२१
 ते चापि (मा.१२.१७५४२) ३८७१०६
 तेजः क्षमा (दिशु २.८३) १४७११८५
 तेजस्विनि (शा.प.३.९९) ७५१९
 तेजश्चिमप्य (दिशु २.५१) ७८१६
 तेजासि यम प्रथमं २२०१९
 तेजोहीनि महीपाठे ७५११०
 ते तीक्ष्णदुर्जन ३६८१३५
 ते ते चातक्योत्तका २१३१७०
 ते दृष्टिमात्र (प्र.अ.१.१४०) ५९१२३४
 ते धन्याः पुष्यमाजन्ते ७५१९
 ते धन्यान्ति (पंच.१.२८५) ३२१९
 तेऽनन्तवाच्यमहा (घ.१८२) ३३१३९
 तेनार्थितं श्रुतं तेन ७६१११
 ते पिबन्तः (मा.३.१३८५७)३९३१६५२
 ते भूर्वीपतयो जयन्ति ३४५१५
 ते मीमांसाशास्त्रलोक ४३११
 ते मूर्खतरा लोके (घ.४८३) ७२४५५
 ते बन्धान्ते कृति (भोज.१.२१) ४८११३६
 ते साधवो भुवन (पंच.७.७) ५०१२१३
 तैः सर्वेऽनीमवद ३०११०
 तीर्थं निर्मथितं श्रुताय ४१६९
 तीर्थानामधिपति २१६११५
 तीर्थैरुत्थैरपि (मामिनी.ब.२८) ३४७१४७
 लक्षं जन्म (घ.६५४) २३३१११८
 लक्षप्रणं (दिशु.१.८.६१) १३०१९१
 लक्षो भिन्त्यगिरीः ३७०१९३
 लक्षत्वापि निज ५६१११७
 लक्ष्वा युवा ६४११४
 लक्ष्वालयात् ३८५१३१७
 लज किंशुक २४२१६८
 लज चक्रवाकि २२७१७७
 लजत मानम (ख.९.४७) ३३२१५७
 लजति च गुणा ५७११५०
 लजति (शा.प.१.५४५) १६९१७२८
 लज निज (शा.प.१.१०४) २१८१६९
 लजन्ति निजानि (ह.चा.१.५.५) ६४११०
 लजसि यदपि १३५१२४
 लजेत सचवांस्त(मा.३.९४) ३८८१३३
 लजे शुषावौ १७२१३८
 लजेत्त्वामिनन्तु १५७१२०३
 लजेदेकं (वा.नी.२.१०) १६३१३२

व्यजेद्धर्म दया (श.चा.४.१६) ३८८४३१	त्वत्कीर्तिराजहंसा १३४७	स्वव्यागते किमिति (कुव.२०) १२५७
व्याग एको गुणः श्लाघ्यः ६८४	त्वत्कीर्तिर्धनिस्र १२११५४	त्वां चित्तेन (गीत.११.२२.१) ३०८११
व्यागभोगविहीनेन (शा.प.३८५) ७१५	त्वत्खन्नखण्डित (रसगंगाधर) ११४२४	त्वां पातु नीलन २२१२६
व्यागो गुणो गुणविक्रम.१९६) ३८३२६९	त्वत्खन्नापातजात १३४२८	त्वामञ्जनीयति , २८८४४
व्यागो गुणो वित्तवर्ता (स.५०८) ७०११८	त्वत्तेजः प्रतिभाम १३७५८	त्वाम (गीत.पा.१२.२४.९) २५१७७
व्याज्यं न धैर्यं (पंच.१.२१६) १७२८४१	त्वत्पत्रमुक्तविशि १३०१०९	त्वामयमावद्व्याजलि (दशकु.व.२) ३०५९
व्याज्यं सुखं (पव.२९) ३८३२७०	त्वत्प्रतापतपनातपतस १३३१६	त्वामालिख्य (मि.प.२.४४) २९३५४
त्रयोऽमनस्यो (शा.प.१७४) ३५१२०	त्वत्प्रतापानर्षहेम १३३१४	त्वामुदरं शायु म (शांति.१.२४) ७६३०
त्रयन्तसिद्धाजन ३६७२४	त्वत्प्रत्यर्थिवर्षुधरे (कुव.१.७९) १३२३६	द
त्रातः काकोदरो येन (कुव.६५) २११६६	त्वत्प्रारब्धप्रचण्ड ११२१८०	दंष्ट्रासंकटवक (शा.प.४.०६६) ११५१
त्रातुं लोकानि (सूक्ति.१.०९.७) १०७१७७	त्वद्गममादौवे दृष्टे कस्य (कुव.४५) ३१२१८	दक्षः श्रिय (दि.२.११३) १७०७७४
त्रासहेतोर्विनी (दि.२.१२३) ३८८४२८	त्वदरिनुपतिवेली १३११३	दक्षता भद्र (कामं.नी.५.१५) ३८५३३१
त्रिजगदन्नलङ्घन १३५१३८	त्वदरिनुपतिमाशा १३११२	दक्षिणाशाप्रवृत्तस्य (शा.प.३.९७) ७३१२
त्रिनयनचूडारत्नं (शा.प.५४१) २९९१११	त्वदीयमुखवङ्कजं २९११३	दग्धं खाण्डवमर्जुं ६७६७
त्रिनयनजटा (शा.प.३६३०) ३०११८४	त्वद्गणेषु यमो १०९१२९८	दग्धं दग्धं (महा.ना.२.५२) ३८६३६३
त्रिलोकेशः शार्ङ्गो (विक्रम.२२९) ९३१८९	त्वद्गोहृत्तपथूल्यः ११४१२२	दग्धा सा (शा.प.८३२) २२४१०३
त्रिविक्रमोऽभूद् (नीतिसार.५) १७३१८७५	त्वयशोजलधौ (मोज.२०९) ११७८८१	दग्धो विधिर्वि (शा.प.३.२६५) २५३१८
त्रिविधाः (शा.प.१३६६) १४६११५५	त्वद्गाम्यतपान (सूक्ति.४५.७) २९२१२९	दत्तं मया २६७२५८
त्रैलोक्यत्राण (शा.प.४०८४) ३६६१२	त्वद्गसाम्यमय (कुव.९०) ३१३१५६	दत्तामत्तवदनं (शिष्ट.१.०.२३) ३१५२६
त्रैलोक्यभूषणमणि (स.१८३) ३३१४०	त्वद्गर्तुल्लस्युवर्ण ३१३१४१	दत्तमिष्टतमया (शिष्ट.१.०.६) ३१४५
त्रैलोक्यममलम ११११२५४	त्वद्वाजिराजिनिर्धूत १२५१३	दत्ते जनोऽसौ खलु ३३११८
त्रैलोक्ये नोष १८७१२	त्वद्विद्वहमसहमाना १८९१५२	दत्तोऽस्याः (अमर.६) २९११६
त्रोटीपुटं कट्ट २८८१११	त्वद्विद्वे विस्तारितर २८८११४	दत्त्वा कटोक्ष (सा.द.१.०.८०) २७७११०
त्वं चोत्कल्पतरुर्वयं १२११५२	त्वद्वैरिणो वीर (शा.प.१.२७८) १३११७	दत्त्वा दिशि (शा.प.४.०.३७) ३६४१३
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वद्वैरिभवनलि ११८११८	दत्त्वा धैर्यमुज्जग ३५८१०८
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मुखं कम (काव्या.२.१९०) ३८७४१२	ददतमन्तरिता (शिष्ट.६.४१) ३४४१२९
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मय सिन्धो २१६१३	ददतो युध्य (मोज.१.०५) १५९१११२
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मि पथिक (रसगंगाधर) ३५४१००	ददाति प्रति (पंच.२.५१) १६०३०६
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मुचिर्तं नयना २८२१३३	ददस्तेऽपि (शिष्ट.९.२३) २९७११६
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मय चातका (शा.प.७८२) २१११५	ददौ रसात्पद्मं (कुमार.१.३७) ३३११३
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मय चोत्सवरे (कु.१.१७५) ३९४१०५	ददात्ताद्युधैरि (पंच.१.३९७) १७८१९९
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मया नीलो (काव्या.२.१०६) ३८७४२६	ददति कुहर (मालती.९.६) १४०१३
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मया मम समेतस्य २९११३	ददति तापदमी (शांति.२.५) ३६८१७
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मया वीर गुणाहृष्टा १०११४	ददति न जनास्तत्रै (स.१.१९०) ६७१११
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मया दृष्ट (सा.प.१.०.४५५) २८८१२२	ददति स्फुटं (शिष्ट.९.६६) २८८१३०
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मया दृष्टे (सा.द.१.०.५०) २८७१२	ददत्तपथरमुच्यते ३४७१४४
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मया स्वयि नियद्वारतेः ३०५११८	ददानः प्रेमान् (भाषिणी.अ.३.१) ३३८१७३
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मया प्रचलति प्रमो १२५१८	दधि मधुरं मधु १७०३७६
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मया लोचनगोचरं (कु.१.१७१) ११५१४२	दधी हरिं कं शुचि २००१२३
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मया स्वयि वर्षति (मोज.१.८७) २१११३	दन्तप्रभा (सा.द.१.०.५२) २७०१७
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मया संगर (सा.द.१.०.७७) १०२१४०	दन्तस्य निष्कोप (पंच.१.७७) १७३१८३
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मया स्वयि दृष्टि शिवदातयं (कु.१.५४) ७०१३७	दन्ताः सप्त (शा.प.९.६४) २३५१४६
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५	त्वन्मया स्वयि र्धामनमाजि ३६११४१	दन्ताप्रतिभिर्बहि (शिष्ट.१.२.४७) २१६
त्वं चोत्सवरे (काव्यप्र.१०.४३) २४५१५		दन्तास्तेन धरणीत २११५

दन्तानामधर (शिशु.८.५५) ३३९१११२	दहनजा न वृषु (नैषध.५.४६) २८४१५	दाघः परि (शा.प.४१४०) ३७१११२६
दन्तादिदाडिनीरी २६०११५	दहमानाः (शा.प.३७५) ५४२५	दारिद्र्यक्षिपिणः (श्र.३२०४) ६८८६
दन्ता विश्वदन्ताः ७६१२९	दहमानेऽपि (शा.प.३४०२) २७५११	दारिद्र्यदायादगगा १०४११११
दन्तिदन्तसमानं हि ४५१३२	दाक्षिण्यं स्वजने(स्र.२९४६)१७९१०३९	दारिद्र्य मोरसं परमं ६६४१
दन्तीन्द्रदाना १२८४४	दाक्षिण्यं नाम (मालवि.४.१४) ३०५४	दारिद्र्यशीलोऽपि १००१२
दन्तैः प्रस्थितम् ३७५१२२६	दाक्षिण्यं मलया २८४१३३	दारिद्र्य शोचा (श्रुष्ट.१.३८०) ६६४२
दन्तैश्चलितं धिया ७७५२	दातव्यमिति यदानं (दि.१.१६) ६९१९	दारिद्र्यस्य परा (पंच.२.१६७) ७६१७
दन्तैर्हीनः शिला १८५११६	दातव्यं भोक्तव्यं (शा.प.४६९) ६९१७	दारिद्र्यात्पुरुषस्य (श्रुष्ट.१.३६) ६८७३
दन्तैः कोरकित्तासि तै १६१८	दाता धनी (दि.३.१४०) १४८१४४	दारिद्र्याद्धिवमेति (श्रुष्ट.१.१४) ६८७१
दमेन हीनं (पत्र.सष्टि.अ.१९) ३८४१२९५	दाता दानसा १७२१८७७	दारिद्र्यान्लघतापः (मोच.१.२३) ७३११०
दम्पत्योर्निधि (अमर.१.६) ३२८१९	दाता न दापयति ५०१९८	दारिद्र्यान्मरणाद्वा (श्रुष्ट.१.११) ६६१३६
दम्भोस्तिरूर्जदम्भो २०७१२१	दाता नीचोऽपि (शा.प.२८१) ७०११२	दारिद्र्येण समीरितापि ६८१८०
दयितायाहु (सकि.५.३.४०) २६४१२२४	दाता बलिः (गण्ड.अ.११०) ९१४८	दारिद्र्येणहतो यथा १०९१२२१
दपुष्कलमलकानन ३२२५४	दातारो यदि (सं.४.७१) ३९३१६४७	दारुणं किञ्चि (पंच.१.१०९) १७२१८३९
दरललितहृदि २७५१२३	दाता लघुरपि (पंच.२.७१) ३८४३८७	दासे कृता (मा.द.१०.३२) ३१३१८
दरविदलित (गीत.१.३.१०) ३२६११६	दारुः परोपकृति ७५११४	दासेरकस्य (शा.प.१०२७) २४३११३६
दरिद्रता १७४१९१३	दारुणतत्त्वि (सकि.१.१६.४)१५७११५५	दासेरको रस (शा.प.९५९) ३३४१२५
दरिद्रमुदरं द(सकि.५.३.६३)२६७३३२	दारुणं प्रिय १५८१२१३	दासेऽहं परिरेम्भगानि ६१६५
दरिद्रस्य परा (शा.प.३०९) ७३१११	दास्युहाः (शा.प.८५०) २५५११४३	दिकालात्मसमेव यस्य (कुव.१०६) ६१७७
दरिद्रान्मर वान्तेय (दि.१.१५) ६९१८	दानं ददत्यपि (शिशु.५.३७) २३२१७४	दिकालायनवच्छिन्ना (स्र.३) ११२
दर्ष कविमुजंगानां(सकि.४.६८) ३६३३६	दानं दरिद्रस्य(सकि.१.३०.९)१७११८२२	दिकचक्रं तुगमस्य (सकि.३.४.६)२२०१८
दर्षणापित (शा.प.११७) २२११०२	दानं न दत्तं न तपश्च ६७४४७	दिवधीतमोहतिजग २०९११०
दर्षण्यु परिभोग (श्रु.९९.२८) ३२८१८	दानं प्रियवाक्स्य(हि.१.१६३)१७०१७७०	दिगन्ते खेल्न्ती स ६०१२४९
दर्षण्यगन्ध (शा.प.१२३७) १२५१६	दानं भोगं च विना (स्र.४७९) ७२१४२	दिगन्ते श्रूयन्ते (भागिनी.अ.१) २३०१३२
दर्षण्यैः कुसुमध ३०११८९	दानं भोगो (पंच.२.१५७) ६९११५	दिगम्बरानितम्बिन्याः ३१७
दर्षणं नाथमद्वारा १५०१३३१	दानं विन्ता (सा.द.१०.४८) १६७१६६२	दिगीचाश्रुदांदापि (नैषध.१.६)१०५१३२१
दर्षणस्य (अ.शा.६.२०.) २७८१२६	दानं सखा (शा.प.१५०८) १५४१६५	दिग्बालाकरकन्दु ३०२१९८
दर्षणाद्भ्रसते चित्तं ३८८१९	दानपानमधममैमिद्वैक ६९१२३	दिग्बालाकरकन्दु ३०४११५६
दर्शने स्पशने वापि ७८१११	दानाय लक्ष्मीः (शा.प.४६३) ४९११७९	दिग्बाससं गतर्त्रीं ८९१६
दर्शयन्ति धारज्ञ (स्र.१.७९२) ३४४४	दानार्थिनो (सा प.९२९) २३११७०	दिङ्नागाः प्रति २३११५४
दर्शिततापोच्छ्रायै ७५११६	दाने कल्पतर्कने १०७११८०	दिङ्नागीणां सृष्ट १२५१२
दर्शितानि (शा.प.१४७१) १५४१५३	दाने तपसि (शा.प.१४७७) ९०१९	दिङ्गण्डलं परिम २३९११०८
दलति हृदयं (उचर.१.३१) २७९१६८	दानेन तुल्यो (पंच.२.१६६) १७२१८४२	दिङ्गण्डलीमुकुटम् ३२३११४
दलदमलको (प्र.राषव.२.२७) ३१२१३०	दानेन भूतानि ६९१२५	दिङ्गुडं तं सुरारिं १८११५
दलविततिधृतां ३०३१२४	दानेन भोगी १६६१६०१	दिङ्क्षमाणः क्षणमा(शिशु.२.३१)३३०११
दलितकुचनखाङ्गमङ्ग ३१३१४५	दानेन श्लाघ्यतां ६९११४	दिनकरकराश्रुतं ३१४१६७
दलितकोमल (शिशु.६.२२) ३३५१११	दानोपभोगरहिता (दि.२.११) ७११६	दिनमवन्ति वि (शा.प.११४६) २२०१८
दलितमौक्तिक (शिशु.६.३५) ३४११४१	दानोपभोगवन्था (मोच.६१) ६९१११	दिनेकें राक्षी पूनोः ३६७१२१
दवदहनजटाल(भागिनी.अ.३.४) २१३१५०	दामोदरकरा (शा.प.४९८) १८१११०	दिनवामिन्यौ सार्यं (मोक्षमुद्र) ७६१३४
दवदहनादुपन्नो धूमो (कुव.९२) २३०१३	दामोदरमुदरा (शा.प.११६२) २२१११	दिनान्ते सान्तीनां २६०११०९
दद्यकूपसमा (शा.प.२०८६) १४५१११४	दामोदराय पुष्पारम् १९३१८	दिवमपुष्या (श्रुष्ट.१.९.६) ३३१२५
दद्यकैवबान्ध २६९४१११	दायादत्वं मनसिज २७११४७	दियस्य शृणोष्य (शिशु.९.२४) ३००१५९
दद्यतामरसकेसर २९६१२	दायादा व्य (राजत.५.१९०)३८४२७७	दिवसरजनीकु (शान्ति.३.२) ३७६१२५३
दद्ये जगद्रुपि ३१४११५५	दायादाः सृष्टयन्ति ६५१२०	दिवसे षट्त्रिंशद्य ३५३१७

दिवसे संनिधा	३८६१३६७	दुग्धान्मोघावगाथे	१३८१८६	दुर्मित्रिणां कमुप (पृष्ठ.५)	१७५१५६
दिवसोऽनुमित्र (विद्यु.९.१७)	२९६१५	दुन्दुभिस्तु सुतरामचे	६५११३	दुर्मन्त्री राज्यना	१५६११३७
दिवानिशां वारि (रसगंगाधर)	२६५१२७३	दुरधिगमः पर (पंच.५.३४)	१७१७७८	दुर्योधनः सम(शा.प.१३५७)	१४६१५८
दिना पश्यति	१५९१२६१	दुरधीता विषं (चाणक्य.९८)	१६२४२३	दुर्लभं संस्कृतं (चाणक्य.९२)	१६१३८६
दिवारजन्मो र(नेष.७.५५)	२६२१९८३	दुराराध्याः त्रि (पंच.१.७३)	१४८१२७०	दुर्लभोऽप्युत्तमः (दृ.श.३.३)	१६८१६८६
दिव्यं चूतरसं (नीतिरत्न.९)	२३५१५८	दुराराध्या हि रा(पंच.१.६८)	१४८१२६८	दुर्लोकपक्षीपतिपुत्र	२४७१५९
दिव्यं वारि कथं यतः	७१९०	दुरारोहं (काम.नी.११.३६)	१४८१२६९	दुर्वारवीर्यं सहसि	२०२१५५
दिव्यचक्षुरहं जातः (स.१.२०८)	२७७१२	दुरासदवनज्या(किरात.१.१.६३)	७९११२	दुर्वाराः स्मर(काव्य.१०.३०)	२८५११४
दिशि दिशि (नेष.२.२.५१)	२१७१४०	दुरासदान (किरात.१.१.२३)	१६११३६६	दुर्वारातिवाजीव	१३४१२९
दिशि दिशि परिहास	२८७१४	दुराशेष दरिद्रस्य	३४५१२	दुर्वृतं वा सुवृत्तं(विक्रम.२.८४)	३८६१३४४
दिशि दिशि (शा.प.३७२०)	३२३११९	दुरितसमूहबलाहक	२१९	दुर्वृतः क्रियते धूर्तः (हि.१.१.७५)	७७५१
दिशां हाराकाराः (स.१.७६६)	३४९१५८	दुर्यं त्रिकूटः (गूढ.अ.१.१३)	३८३१२७९	दुर्वृतसंयतिरस्यं (पद्य.आ.४.०८)	८८११२
दिशो वास	३८३१२४१	दुर्गदेशप्रविष्टोऽपि	१५०१३५८	दुश्चरितैरेव निजै(शा.प.१.१.७५)	५८११६०
दिरयात्स भीतिक्रिया (स.६४)	४३९	दुर्गाणि राज्ञा (शा.प.१.३६१)	१४४१६८	दुष्टतां दुष्टसंसर्गाद्दुष्ट	८७१३
दिस्मस्तुर्लं नरहरि (स.८५)	१९११४६	दुर्गा नदी सि (शा.प.१.१८६)	२४६१४०	दुष्टा भार्या (गूढ.पू.१.०८)	१५५११११
दिर्याद्रः सकुलाक्र (शा.प.१.२२)	१७१८	दुर्जनः कृतशिक्षोऽपि	५४१२४	दुष्टाविनीत (शा.प.१.४११)	१४५११०५
दिर्यान्महासुरशिरःस (स.७७)	१११२१	दुर्जनः परिहर्तव्यो (दि.१.८५)	५४५५	दुष्टैरपि निजै (शा.प.१.४३९)	१५३११६
दीना दीनमुल्लेखये (स.३.१९६)	९७११२	दुर्जनः परिहर्तव्यः (स.३.५५)	५५१७०	दृति त्वं तरुणी (स.१.१८८)	२८७१९
दीनाना कल्पवृक्ष (सूच.१.४८)	५३१२७६	दुर्जनः प्रियवादी च (दि.१.८२)	५५४१९	दृति त्वया कृतमहो	२९३१५
दीनानामिदं ष (मालिनी.अ.९.१)	२१२१३६	दुर्जनः सुजनीकर्तुं (स.३.८७)	५६१११४	दृति श्चापविशेष एव	२०३१९
दीनोन्नतचलप (शा.प.८.५३)	२२६११५३	दुर्जनः सुजनो न	५४३५	दृतीदं नयनोत्पलद्वय	२०३१८
दीपदशा कुलधुवती	३५११२१	दुर्जनगम्या (पच.१.३०१)	१७०१७७२	दृति विद्युदुपागता	३५७१३४
दीपनिर्वाणगन्धं (दि.१.७६)	१६३१४४८	दुर्जनजनसंसर्गात्स	८८११०	दृतो न संचरति खे (दृ.चा.१.५)	४४१४
दीपयन्तोद्दीप्तैरन्ध्र (स.द.४.१४)	१३३१३	दुर्जनसूचितमनसां (स.३.९०)	५६११२४	दृषे कान्ताकरं वीक्ष्य	६६११०
दीपयन्त्रय नमः (किरात.९.२३)	२००१४०	दुर्जनं प्रथमं वन्दे	५४३३४	दृशं मुफालतया (स.कं.५.१७६)	२९११८
दीपाः स्थितं वस्तु (स.२.५८)	४९११८१	दुर्जनवचनाप्रादेर्दग्धो	४७१९०	दृशं यान्तु निशाच	२०१११८
दीपितस्मरसुरस्यु (विद्यु.१०.४७)	३१६११७	दुर्जनवदनविनिर्ग	४८११२०	दृशं सुन्दरि निर्ग (स.१.०६३)	३२९११८
दीपो मधुयते (दृ.आ.८.३)	१५८१२४२	दुर्जनसंगति (विक्रम.१.९७)	३८४१२८३	दृशतः शोभते (चाणक्य.१५)	१६११३४४
दीप्तसुद्रेगनोगाद्र (शा.प.४.०६५)	१३१४८	दुर्जनसहवासोदपि	४८११२९	दृशतया स्थूलतया	२२२१५६
दीप्यन्तां मे दीप्तये	७९११७	दुर्जनस्य विशिष्टत्वं	५४१२७	दृशस्तु दरपूरित	२०८११४
दीप्येद्यत्प्रमनडाहं	१६८१६५६	दुर्जनस्य च सर्प (दृ.चा.३.४)	३७९१५९	दृशलमपरिमेयर	२९५११९
दीर्घांशं शरदिन्दु(मालवि.२.३)	२७२१७०	दुर्जनहुतासततां (शा.प.१.५३)	३७१११	दृशस्थं जलमध्यस्थं	१५५११००
दीर्घां वन्दनमाळि (अमर.४.५)	३०५१४	दुर्जनेन सभं सख्यं (दि.१.८०)	५५१४८	दृशस्थाः पर्वता	१५८१२१८
दीर्घोऽपि चैत्कनक	२४६१२७	दुर्जैरुच्यमानानि (दि.३.२३)	५५१४१	दृशस्थापितहृदयो	५७११४०
दीव्यन्तोऽत्रिदिशपरि	५४४७	दुर्जोने जीयते (दृ.श.४.६)	१६८१६९१	दृशस्योऽपि ष (शा.प.१.६०९)	१४३११३
दुःखं दीपैतरं बह	२७७१६४	दुर्जोने दृश्यस्येव सतां (दृ.श.१)	५४७३	दृशस्योऽपि स (विक्रम.७८)	१६६१५९१
दुःखं दुःखमिति (म.म.१.७)	६६११३	दुर्जोने दोषमादत्ते दुर्गन्धे	५५४६६	दृशादर्धं षट्यति (मत्.१.१.८)	१४३१३१
दुःखाप्राकरती (शान्तिव.३.१४)	८९१३	दुर्जोने मार्जवं याति (दि.३.२.३)	५४३३९	दृशादर्धिनमाकलय्य	९९१३४
दुःखेन सि (मा.१.२.४१६७)	१५५१५४	दुर्दिवसे पनतिमि (पंच.१.१.८४)	३५२४४	दृशादुच्छ्रितपाणि (दि.३.१.६४)	६९१२६२
दुःश्रापममु पवनः	३३४१२७	दुर्द्वयप्रभवप्रमन्न	२३०६६	दृशादुस्तुक्रमागते (अमर.४.९)	३५८१६१
दुःश्रेयसमुदीर्गमन	३३५१८	दुर्द्वयस्य यत्वं रा(चाणक्य.३.६)	१६२१३६३	दृशादुञ्जति (सू.१.१.२०)	२२५११०४
दुःश्रद्धतोपमया (दृ.१.६९९)	३३६१३५	दुर्द्विमहानम(भा.५.१.४९५)	३९५१६७२	दृशादेव ह्योऽस्य(स.१.००९)	३३६११९५
दुःश्रुतं दोर्गलाप्रय	३१९१३४	दुर्भेगः स्मरश्रु (दृ.श.८.१)	१६९१७०९	दृशैकरोति कुमनि (रसगंगाधर)	८७१३०
दुःश्रुतं च मीतद्वु (स.१.२५५)	७६१३९	दुर्भिसादेव (मा.१.२.६७४७)	३९३१६६४	दृशैऽपि परस्मात्सि (दृ.४.०७)	५८११८१

दूरेऽपि श्रुत्वा भव	१३५११०	दृष्ट्या केशव (धकि.२.१३)	२४११५९	देवेऽर्पितवरणस्तजि बहु	१६३
दूरे मार्गा (नीतिप्रदीप.१०)	२४११५२	दृष्ट्वाऽम्बुमन्मरे	३४२१०१	देवे वर्षत्यश (धकि.६१.२२)	३४११५९
दूरोत्सिक्तक्षिप्र (विशु.१.८.४५)	१३०८९	दृष्ट्वा दर्पणमण्डले नि	३५९१५४	देवैर्यद्यपि तक्त्र	२१६३३
दूर्वाङ्कुरलुण्णाहारा (शा.प.९.३७)	८०१२२	दृष्ट्वापि दृश्यते दृश्यं (स.२.२८)	४६१०८	देवो राजा	३८७१२१
दूर्वाया भूपर्ण पत्रं (सा.२.४)	३८७१४८	दृष्ट्वा मण्डलम	१०८१२१०	देवो हरिवंहुतु व (शा.प.७.४०)	२०९१८
दृक्पातः कमलासने (शा.प.७.५)	१५१२५	दृष्ट्वा वैयं परमथ	३६९१७१	देव्याः प्राक्परिस्मरणे	६६७
दृगन्तव्यापारप्रवळ	२८०८४	दृष्ट्वा शाखावकीर्णं	२२८१२०२	देवाः सोऽयमराति (विगी.३.३३)	३६६१७
दृग्मन्त्रमन्त्रिम (शा.प.३.७७७)	३५२१२८	दृष्ट्वा रकीतोऽमवद (अमर.६)	२२३१५२	देशकालविहीनानि (र.६.६३)	३८७३९७
दृग्भ्यां यस्य विलोक	१८१२१	दृष्ट्वाकासनसंस्थिते (अमर.१.९)	३११११६	देशाटनं पण्ड	१७३८६४
दृढः प्रेमा भ्रमः	१७७१६८	दृष्ट्वैव विकृतं (शा.प.४.१४५)	३७११२०	देशानामुपरि (पंच.१.१६६)	१४९१२८५
दृढतरगलकनि (शा.प.१.१९७)	२४८१७०	दृष्ट्वैवाङ्कुरमुद्रया	११११२६४	देशानुत्थज्य ग	१६७१३९९
दृढतरनिबद्धसुष्टेः को (कुव.५७)	७२३१५	देयं भो ह्यधने (ह.चा.१.१.१८)	६९१२८	देशो देशो कलनापि	३६११६
दृष्ट्यद्वैलनितम्बिनी (शा.प.१.२५)	१८१३३	देयमार्तस्य शय(सा.३.१०१)	३८६३७४	देशो देशो किमपि वृत्तुका	९८४
दृष्टः घृणुतरीकृ (धकि.५०.८)	२५३१२३	देवः पायात्पयसि	२३११३३	देशो देशो जडिमकु	३३५५५
दृष्टा किञ्चि (शा.प.३.७६४)	३५२१३३	देवः पायादपा(सा.द.१०.९८)	२२११००	देशो देशो डुरासा	३७५१२३०
दृष्टा दृग्घं मनसिजं (विद्व.१.२)	२५०११	देव क्षीरसमुद्रसान्द्र	१३७१६३	देशैरन्तरिता साते (अमर.९.९)	२०८३३
दृष्टा निदधिरे दृष्टः	३४२१७६	देव त्वं जय (शा.प.१.२२३)	१०८११९३	देशं हेमद्युति परि	२६६३२२२
दृष्टा सपदि मीलि(स.२०९७)	३१११३६	देव त्वं मळ (धकि.९७.३३)	१०७११८७	देशार्धानद्वान्ता	८१११४
दृष्टोः सीमावादः(धकि.५.२.१)	२५५१२७	देव त्वत्करनीरदे	१०७११८४	देहि देहीति ज (शा.प.२६९)	३८३१२६१
दृष्टौ किमस्या (नैषध.७.३४)	२५९१८७	देव त्वत्करपद्मकोश	१२५११४	देहि मत्कन्दुकं राधे (कुव.६९)	२२११०४
दृष्टौ तव मदा (गीत.१०.७)	३१३१६६	देव त्वत्करणप्रतापत	१३३११४	देहीति वक्तुवाम (शा.प.३.९२)	७३१३
दृष्ट्यं दृष्टां सह (शा.प.३.२७३)	२५४१५	देव त्वत्करणप्रतापशि	११५१४९	देहीति वचनं श्रु(मत्स.५.३५)	३८३१२६१
दृश्यते पानगोष्ठीपु (धकि.७.३.७)	३१४११	देव त्वद्भजवाजिप	१२५११५	देहे दुर्लक्षितस्य देव	३५३१५५
दृश्यन्ते भुवि भूरिनि	५३३१२६	देव त्वद्दानपायो	१०२१४४	देहे पातिनि का (भोज.५३)	३५१३५८
दृश्यन्ते भालसोतं	२६९१४०७	देव त्वद्भजद (स.२.६४०)	१३४११६	दैत्यानामधिपे न (शा.प.८.४)	१९१५४
दृष्टं दुर्जनचेष्टितं (स.३.१९३)	६८८११	देव त्वद्भजदण्ड	१३४१२५	दैत्यानां मनसि दया	१८३१२६
दृष्टः कातरलेत्रया (अमर.८.५)	३२९११६	देव त्वद्यशसा सदा	१३६१४४	दैत्यारातिरसौ वरा	२०३११०८
दृष्टः कापि स के (स.१००)	२५११८७	देव त्वद्यशसि (शा.प.१.२२६)	१३६३१९	दैत्यास्थिपञ्चरविदारण (स.५२)	१९१४६
दृष्टः सप्रेम देव्या कि (विगी.१.३)	८११०८	देव त्वद्विजयप्र (शा.प.१.२४५)	१२५११०	दैत्यं क्वचित्कच(शा.प.४.१०७)	३६६३३३
दृष्टः साक्षादसुरनि	१०७११७८	देव त्वद्विजयोद्यमे	१२५११२	दैवं पुरुष (मरस.अ.२२१)	८२११०
दृष्टदुर्जनदौरात्म्यः (स.२.९८)	४६६१२	देव त्वमेव पा(का.प्र.९.१२०)	१०३१६०	दैवं फलति सर्वत्र	९१११०
दृष्टस्य यस्य हरिणा रण (स.४.९)	१६४१६	देव त्वामसमानदान	१०७११८५	दैवं फलति सर्वत्र	९१११०
दृष्टाः संकृष्टदाहाः	९११३३	देव श्रद्धान्द्रमाण्डे	१४८१८४	दैवमुल्लङ्घय यत्कार्यं	९०११
दृष्टा दृष्टिम (नागानंद.३.३५)	३१८११४	देवराजो मया दृष्टो	१८८१३१	दैववशादुत्पन्ने (पंच.१.३)	७१३३१
दृष्टान्तो न तवा	१०९१२९९	देव श्रोत्रप रामचन्द्र	१२०११४८	दैवात्परदेर्जगति (मालवी.९.२६)	२९१११
दृष्टिं देहि पुनर्वाञ्छे (शुंगारति.१)	३१२१६	देवस्याम्बु (धकि.१०५.२)	३८३३६३	दैवादप्युक्तमाना (स्तु.१.३.१४)	६३३१८१
दृष्टिं सालसता विम	२५४१४७	देवशैल्युष्णभेदात्स्य	१०११५९	दैवादहमत्र (रुद्र.७.२९)	२७८१२१
दृष्टिं हे प्रति (शा.प.३.७६९)	३५३१४३	देवा दिक्पतयः (शा.प.१०८)	१०११५०	दैवाद्यद्यपि	२०९१२
दृष्टिः कापि सुरा	२७२१७२	देवाधिपो वा भुज	१०४११०५	दैवीर्गिरः केऽपि (स. १९४)	३८३३३
दृष्टिः चौचवमण्ड (धकि.५.१.६)	२५६१५२	देवानामिदमाम (धकि.१०९.७२)	३२१२	दैवेन प्रभुणा (मत्स. २.९०)	९५११२३
दृष्टिश्चूणीकृत (धकि.१०९.६)	३६०१२७	देवीं वाचपुसातसे हि (कुव.५२)	३६१४०	दैवे परागवदन (मामिनी.क.१)	३६२१२७
दृष्टे चन्द्रमसि प्रख(स.१.९८७)	२८९१६८	देवी श्रीजे	३८३१२६४	दैवे विमुखतां याते	९११७
दृष्टे लोचनव (अमर.१.६०)	३१११२१	देवे तीर्थे द्विजे (धर्मि.१८)	१६८१६६८	दैवे समर्प्य (शान्ति.श. ३.२०)	९२१७६
दृष्टो वा मुञ्चतद्यतो	६०१२३१	देवे विनिवजयोयते	१२५१११	दोःसंदेहवर्जवद	९४११२१

दोमश्री धान्यं (भा. १२.२७३३) ३८८४३९	द्वन्द्वो द्विगुरपि १८९१५१	धत्ते बर्हमरे ३१४१२
दोर्दण्डद्वयकुण्ड (रसगंगाधर) १०८१२०८	द्वयमिदमत्यन्तस (सु. १८१३) ३४४११२	धत्ते भरं (भामिनी. अ. ८९) २३६१४
दोर्दण्डद्वयलीला १०११५१	द्वानिशाद् (शा. प. ११९९) २४८१८०	धत्ते वधसि ३६५५१
दोर्दण्डावित (सूक्ति. १५३) ३६३१२३	द्वारं खात्रि (सूक्ति. १७.७८) १०८१२०२	धत्ते विद्योमि १९५१२९
दोर्दण्डावितखण्डः सक २१२८	द्वारं गृहस्य (सु. १८५३) ३४७११२	धत्ते मूर्धनि २३७१२९
दोर्म्यां (काव्यम. १०.११) १०६१४८	द्वारं द्वारं रट्ट ७१११०	धनं तावदसुलभं (हि. १.१८९) १६४७
दोर्म्यां संघ (शा. प. ३६८६) ३१९१४०	द्वारि चक्षुर (किरात. १.४३) ३५७४११	धनं तावद्वर्णं कथ (मन. ७७) ३६८१४
दोलायां जघ (सूक्ति. ५१.१४) २५६१४५	द्वारि प्रविष्टः १७३१८४८	धनं यदि गतं (कविता. ४३) ६७५२
दोषजातमवधीर्यं ४९११६१	द्वारि स्वप्न ३५२१११	धनं यदिह मे १७११३३
दोषपोषमभियाति ५९१२१३	द्वारं कल्पतरुहे २०१७३	धनं (सु. चा. १५.२२) १५५१२५५
दोषभीतेर (हि. १.५७) १६४१४७९	द्वारं द्वारं परंपाम ७४४४८	धनक्षयः शिष्टगर्हा (म. १७) ३८८१४२७
दोषमपि गुणवति (सु. २४४) ८२१३८	द्वारं रुद्रमुपे (सु. ३२३८) १५३१४२०	धननाशोऽ (भा. १२.६६१९) ३८७४२३
दोषाकरोऽपि (भोज. १३८) ५०११९५	द्वारोपान्तनिर (काव्यम. ३.२) ३०४६६	धनदैर्घ्यमराजैश्च १०११३
दोषाममन ३०३११३९	द्वामिमावम्भसि (भा. ५.१०३०) ६५१८	धनबाहुल्यमहेतुः (सु. ५२२) ७०१३०
दोषानपि गुणीकृतुं (सु. २१५) ४६४७२	द्वामिमौ न (भा. ५.१०२७) ३८३१२५३	धनमपि परदत्तं (सु. ३०७) ६५१३८
दोषालोकन ५७१५५१	द्वामिमौ पुरुषौ (सु. २९७३) १५५११०८	धनमजैय काकुत्स्थ (म. ४.४) १६४३
दोषो गुणिनां ४८११३८	द्वामिमौ (भा. ५.१०२८) १५५११०५	धनमस्तीति (शा. प. ३४४६) १५३१३१
दोषोऽपि १५८१२४५	द्वामिमौ पुरुषौ (शा. प. १५४९) १५५११०९	धनवानिति हि (हि. १.१६८) ३७४१२०८
दोर्गलेन समीरिता ७४१३९	द्वामिमौ पुरुषौ (शा. प. १५४७) १५५११०४	धनवान्कोध ३७५१५४
दोर्जन्य (शा. प. १०३१) २४११२४३	द्वामिमौ पुरुषौ (शा. प. १९३३) १५५११०६	धनवान्वल्यवॉल्लोके (हि. १.१२३) ६५११
दोर्मथ्या (मन्. सं. २३) १७८११०१०	द्वामिमौ पुरुषौ (शा. प. १५५०) १५५११०७	धनहीनो जू ही (सु. चा. १०.१) ३८७४२११
दोर्निरुध (किरात. १.२०) ३००१३७	द्वामिमौ क (र. गो. २.६३.१.१७) ३८८१४३६	धनहेतोर्व हेहे (भा. १२.७८५) ३८६१२५१
दोर्मारोहति (सूक्ति. २७.१५) २१६१३०	द्विः शरं नाभि (वृत्त. १.४९) १६५१५५३	धनागमोऽधिकं १६८१६८१
दुर्तिं वहन्तो (किरात. ८.३९) ३३८१८२	द्विजकुलपते २२७११९६	धनानि जीवितं चै (हि. १.४४) २८६१३५६
दुर्तं सुस्तक १५७१२०५	द्विजराजशेखरो ३६४१३६	धनानि भूमौ पश (मन्. ३.२५) ६२१५९
दुर्तं यो यम (पंच. १.५७) १४८१२६६	द्विजा (शा. प. १३८४) १४४११००	धनानि विद्वक् ११७१७३
द्वत्वात्सर्व (हि. १.९३) १६३१४५१	द्विजातिपूजा (भा. ५.१२५४) ३८७४२०	धनाशया खली (सु. चा. ६१) ६४१११
द्विगणार्जनः परि (सु. ५२४) ७०१३१	द्विजैः केलि ३५७१३५	धनाशा कैतव ३५५४
द्विव्यप्रकृति (बार्म. नी. ५.२) १४८१२५७	द्विजैर्व्योमि ३२५१५४	धनाशा जीवि (हि. १.११२) १६६१५८४
द्विष्ट्येयु किमुतमं (मन्. १.७) २५२१५५	द्विधा (सूक्ति. १०९८) २६१११५५	धनिकः (सु. च. पू. अ. ११०) १५३१३४
द्विशां प्रवेदि २२७११८६	द्विरददत्तवलक्ष (शिष्ट. ६.३४) ३४११४०	धनिनोऽपि नि (सा. द. १०.६६) ४६१३३
द्विधा स्थानमुखी २५११०	द्विर्भावः पुष्य (रसगंगाधर) ११६१५८	धनिनोऽप्यदानभोग्य (भोज. १६) ७२१३३
द्विग्याक्रम्योद १३८१२७	द्विपतासुदयः (किरात. २.८) १५३१२८६	धनुः पौष्पं मौर्वी (भोज. १.७३) ५२१२५९
द्विगिन्दीमनु २१५१६६	द्विधा प्राप्त (कुमार. १६.४२) १२८१२१	धनेन किं यो (हि. २.९) १७४१८६७
द्वितीयसा धार्ढ्यं (सूक्ति. ५.१) ३७११६	द्विपादन्यस्मादपि (रत्ना. १.७) ९१३१९	धनेन वाससा (रे. स. ४४) ३८७४०४
द्वितीयसां (शिष्ट. १८.३३) १२९१७२	द्विपादिवैक ३८३१६६९	धनेनाधर्मल (भा. ५.१२५३) ३९४१७००
द्वितं यस्या २५२१४५	द्विपिद्विप (पंच. १.६०) १४८१२६५	धनेनु जीवित (शा. प. ४२५) १६८१६५७
द्विततरकरदक्षाः (शिष्ट. ११.८) ३२३१४	द्विष्या (नैष. १२.१२) ११०१२३४	धनैर्निष्कलीनाः (नीतिवार. ३) ६४११२
द्विततमिति (सु. ४४९) २३३११०९	ध ३४३११९१	धनैर्विपुस्य (सु. च. ५.४०) १६६१४४
द्विततरदयचरण १२७१९	धत्तरकण्टक २४३११९१	धन्यस्त्वनि स ३९२१३४
द्वितशतकुम्भ (शिष्ट. ९.९) २९४१३७	धत्तर धृतं २४३११९०	धन्यस्त्वमपि २८३११५६
द्वितसमीरवलेः (शिष्ट. ६.२८) ३४११३४	धत्ते चञ्चुक्र (मालनी. ३.१९) २७४५१	धन्याः शरदि ३४४११
द्विष्याः पाञ्चुभाया ३२४१४०	धत्ते नायक १२०११४१	धन्याः शुचीनि (सु. १८१) २५११९
द्विष्यधर्षं न च (भा. ३.१२४७) ३९४१६९२	धत्ते पमल ३३७१४४	धन्याः (शा. प. १०४७) २४२११७२

धन्या केर्य स्थिता (मुद्रा. १.१) ८१०५
 धन्यानां गिरि (भर्तृ. ३.१५) ३७४१२२०
 धन्या सा गृह २८०१४४
 धन्याति या (काव्यप्र. ४.१७) ३२८११०
 धन्यास्ताः (शा.प. ३७४८) ३२८१२०
 धन्याले कवयो ३४५८
 धन्याले ये (गण्ड.पू.अ. १.१५) ६६१२९
 धन्योऽयं मणि २१७५५०
 धन्यन्तरीक्षण ३७३३७
 धम्मिलं परि (शा.प. ३.१७४) ३२८५५
 धम्मिल्ले नव (सा.द. ४.९) ११४११३
 धम्मिल्लो भंग (सुक्त्. ७.८.१५) ३२०१५१
 धरणिधर ११५५११
 धराधर तव १३२१२७
 धर्म पालय ११२१२७०
 धर्म प्रसङ्गादपि ३७५१२४०
 धर्मः प्र (गण्ड.पू.अ. १.१५) ३८९४८८
 धर्मः प्रागेव (नवरत्न. ४) १५३१४२२
 धर्म एव ह्यवो (भा. ३.१.१८३) ३९४१६९०
 धर्मशास्त्रार्थे (शा.प. १.३४३) १४२११६
 धर्मदान्यजिते १६६५१८
 धर्मात्मा (र.गो. २.१.१४.१८) ३९४१६९४
 धर्माख्याने श्म (ह.चा. १.४.६) ३९४१६८६
 धर्मादर्थः प्रम (र. ३.९.३०) ३९४१६७७
 धर्मात्प्रेत्रवदो (का.नी. १.१.४) ३८७१३८७
 धर्मात्कर्मोऽप्य ८७७१४१
 धर्मार्थे यस्य (भा. ३.९५) १६३१६६२
 धर्माधिक्यात् (दि. २.१७९) १६४१४५४
 धर्माधिक्यात् (महा.अ. १.२०) १५९१२५५
 धर्माधिक्यात्कर्मोक्षेपु ३०१११
 धर्माधिक्यात्कर्महीनस्य (घ. ३.१६७) ६६१२४
 धर्माधिक्यात् यत्र न १६७१६११
 धर्मं तत्परता (ह.चा. १.२.१५) ५३१२६२
 धर्मो यशो नयो २९१७
 धवलशुभ्रभास्व १२३१७
 धवलयति समग्रं ५११२१९
 धवलान्धात (पंच. १.४३) १४८१२५३
 धवलीकरोति २६३१२०९
 धातस्वात (भर्तृ. ४. ५४५) ६१२६५
 धातुः परीक्षा १६०१३३२
 धातुः (काव्यप्र. १०.३९) २८९१५४
 धातुवादेपु १५५१७३
 धातुधनुर्मुलीकृष्ट ३११
 धान्याकृतागर (शा.प. ४०.३३) ३६४१४१

धान्यानां (दि. ३.५५) १४८१२३५
 धारयित्वा स्वया(मोज. २.३४) १०२११६
 धाराधरस्त्वद (मोज. २.२५) १२५१७
 धाराधीश (मोज. २.०२) ११७१८९
 धाराधारां (शा.प. ३८८१) ३४२१७९
 धारेद्य स्वःप्रतापेन(मोज. १.७३) ११७१८०
 धार्मिकं (नामं.नी. १.११) १४२१३
 धार्मिकद्वित (किराव. ९.७२) ३१६१६४
 धावन्तः (शा.प. ४.१०९) ३६९१७८
 धावन्तमनु १२३१२
 धावित्वा सुम (शा.प. ४.१५९) ३७५१२२३
 धावन्चेष्टितानि (शा.प. ९.९६) २३७१४८
 धावन्त्यस्य मूर्धं (शा.प. ३.३२३) २६२१९८८
 धावन्त्वा रे (शा.प. १.९४) १००१३२
 धावन्तुर्ह (स्वा.द.वै.अ. २०) १५६११३५
 धावन्तीवि (स्वा.द.काशी.अ. १) १७३१८७१
 धावन्तिषु (शा.प. ४.१०) ३७११११२
 धावन्स्वेतां ६५११४
 धावन्तिरिदं (शा.प. ८.६५) २२६१६९१
 धीरे वारि (अमर. १.३) ३४३१५४
 धीरध्वनिभिः (भामिनी.अ. ५९) २१२११८
 धीराणां १६७१६४९
 धुनोति चासि (काव्यप्र. १०.३०) ६३११२२
 धुनोतु ध्वान्तं २५७१२५
 धुन्वन्त्यस्यमूनि ३३३१८२
 धुन्वानाथन्द ३२६१३३
 धूमः पयो (घ. ४.४३) ६०२१४४
 धूमव्यावृत्त १२३१२
 धूमाद्वाडमली (राजव. ४.११) ३९३१६४५
 धूमायन्ते व्य (भा. ५.१.३१९) ३९३१६६२
 धूमायिता (भामिनी.अ. ९९) २४८१८२
 धूर्तः स्त्री वा (दि. ३.१.३१) १४८१२४२
 धूर्ताधोरण १२५११४
 धूलिधूसरसर्वाज्ञो (शा.प. ५.७५) ८९१७
 धूनीधाराभिरन्धास्त १३३१४७
 धूनीधूसर (नाय्याळ. ७.३२) २०८१३५
 धूलीनिर्दिग्धमन्थ (नेपथ. १.२.९९) १२४१९
 धृतनुपार (शिष्ट. ६.६०) ३४६१२१
 धृतधनुषि (शा.प. ३.९६५) ३६०११३
 धृतयिस (किराव. १०.२४) ३४०१२६
 धृत्वा पदस्वल्प (भामिनी.अ. ७) ३६२१२९
 धृष्टः किं ३०७१६४
 धैर्यं यस्य (शान्ति. ४.९) ३७०११०३
 धैर्यं हि कार्यं (पंच. १.२.२५) ३८३१२६०

धैर्यमाधाय लज्जा ३०४१२
 धैर्यमुत्सृज्य (शिष्ट. १०.६८) ३१८१११
 धैर्यलावप्य १०३१५४
 ध्माता भाल्त २१११८३
 ध्माता भाल्त २९५१६७
 ध्यानव्याज (शा.प. १.३१) २६१२०५
 ध्यानद्वारं १६०१३३०
 ध्रियते याव (शिष्ट. ३.२५) १५१११६२
 ध्रुवं ध्रुवो (मघ. ८.२) ३६२१३३
 ध्वजपटं ३३२१५५
 ध्वनिरति २९८१७८
 ध्वस्तः काव्यो (शा.प. ३.९९९) ३६३१४५१
 ध्वान्तोपे ३०२११०३
 न
 न कठोरं न (काव्या. २.३.२४) २५०१३
 न कदाचित्परतां (घ. ३.०५) ४७८३३
 न करोति १९४१२४
 न कर्मणा ल (भा. १.२.७.३६) ३९३१६६०
 न कश्चि (शा.प. १.३७६) १४६११६०
 न कश्चि (इशरपति.नी. १.१४) १६११३४६
 न कश्चिदपि (शा.प. ६.४७) १५४१४०
 न कस्यचित्कश्चि (दि. २.४६) १७२१८३५
 न क्षाकारं ३७४११२२
 न का निधि (नेपथ. १.३०) २५३११९
 न काममोगा ३४९१५१
 न कार्येपु न ३५०१११
 न कालः (शा.प. १.३२०) १६०१३३४
 न कालस्य न (शा.प. ३.९८८) ३६०१११
 न कालस्य (र. ४.२७.७) ३९३१६५३
 न किञ्चित्(कर्म.नी. १.१.४७) ३९३१६४६
 न कुर्वाः २३२१७८
 न कुर्वादिभि (शा.प. १.५२६) १५५१८०
 न कुलं वृत्त (भा. ५.१.१.३४) ३९४१६७१
 न कुले चापि ३४४१२१८
 न केनापि श्रुतं ३६३१४
 न केवलं मनुष्येषु (शा.प. ४.४४) ९०१३
 न कोकिला (शा.प. ८.९२) २२९१२२७
 नरुः स्वस्थान (पंच. ३.४४) ८६११
 न श्रीदायुं ३७३१६२
 न क्रोधः ६६८
 न क्रोधयातु १६६१६०५
 न इचिच ८०११६
 न कापि १८२१३२
 नक्षत्रशक्ति ३२२११३

नक्षत्रभूः	१०४१९८	न दानेन न (गरुड.पू.अ.१०९) ३४९१३९	न पश्यति च	१५९१२८२
नक्षत्रभूषणं चन्द्रो (चाणक्य.८) १६६११३४२		न दानैः शु (इ.चा.१.७.१०) ३९३१६५५	न पाणि (सूक्ति.६६.१०)	३४८११६
नक्षत्राणि बहूनि	२१११४२	न दिष्टमप्य (म.६.७८)	न पिता ना (र.२.२७.६)	३८११८१
न क्षुधा पीव्यते (पंच.१.९९)	१४४१९२	नदीकूले च ये (इ.चा.२.१५) १६२१४२०	नपुंसकमिति ज्ञात्वा (कुव.९०)	२७७१३
नक्षत्रतमुरःस्थले	३२८११५	नदीजलद्वेषाननारि (बालभारत) १९०१६४	न पुत्रत्वेन पूज्यन्ते (शा.प.१.४८६) ८११४	
न खनति खुरैः (शा.प.९७०)	८२१४४	नदीतीरेषु येषु (इ.चा.२.१५) १६७१६४४	न पुत्रात्परमो	१६०१३८८
न गजानां (शा.प.१.३६३)	१४३१६३	नदीना च कुला (चाणक्य.२७) १६५१५४०	न पुत्रायत (शा.प.१.५२४)	१५४१७०
न गजैर्न नरैः (शा.प.१.१६१०)	१४३१५४	नदीनां (गरुड.अ.१०८)	न प्रसाद (किरात.९.२५)	३००१४२
न गणस्यामतो (शा.प.१.४६५)	१५३१३३	न दुर्जनः (इ.चा.१.१.६)	न प्रीतिः पक्वे	२८०१३१
न गम्भो (मर्तु.सं.१.२६)	२५०११८	न दुर्जनानामिह	न चरीमरीति	३५७१४६
न गुणाः कापि	४६१६९	न दूतीसंचारो न	न अज्ञाविद्या न च (प्र.राज्य.१.२३) ११२७	
न गृहं गृहमित्याहु (पंच.१.१४६) ३५०१६		न देवभ्योऽपि (पूर्वचातका.७)	न ब्रूते पद्यं गि (छा.द.३.९७) ३५८१६८	
न गृह्णाति प्रास (शा.प.९.२६)	२३२१७५	न देवकन्यका (कान्या.२.२२५)	न भयाघ्राप्य (भा.१.६.२२१९) १४९१४४	
न च गन्ध (शा.प.१.०१०)	२३९१८९	न देवसेवया याति	न भवति (मर्तु.सं.५५९)	१४७११०४
न च मेऽव (शिशु.९.५६)	२८७१२	न देवाय (गरुड.पू.आ.अ.१०९)	न भवति मलयस्य	२०११६५
न च गुरो (भा.५.१.४३७)	३८११६३	न देवे देवात्वं (मर्तु.सं.५५५)	न भसि जलद (भमर १०३)	३३३११०३
न च विद्यासमो (चाणक्य.७५) १६२१७०६		न देवो विद्यते	न भसि निरप (भोज.२०८)	२१३१५१
न च शत्रु (भा.१.२.२१०८) ३८११९६६		न देवं न पित्र्यं च	न भसि विरलतारा	३२४११५
न चाभिमानो	३८०१११२	न देवमिति संचिन्त्य (शा.प.४५४) ८२१४	न भिक्षा दुर्भिक्षे	६७१५८
न चाराधि राधा	३७४१२११	नद्यो नीचगता (शा.प.८.१४)	न भिक्षा दुष्ठा (मर्तु.३.९७)	३८६१३५५
न चिरे मम तापाय (कुव.७५)	३३०१३	न द्वारि द्विरदावली	न भूतपूर्वो न च केन	१११५४
न चोरहार्यं न च (म.अ.८)	३०११३	न द्विपन्ति न (शा.प.१.४२३)	न भोदिगन्तप्रतिषोप	१२८१४६
न जल्प दक्षान्तिव्या	२९४११८	न द्रव्याणामविज्ञाय	न भो नदीव्य (शिशु.१.७.६५)	१२७११३
न जातु (शा.प.९.९५)	१६६१६०९	न धर्मशास्त्रं पठतीति (दि.१.१७) ८४११६	न भो भूषा पूषा (प्र.म.१.५)	१७७१५९१
न जाने संमुख (ममर.६४)	२७३११	न धातोर्विज्ञानं न च	न भोलताडुधमुषा	२९९११५
न जिप्रत्याक्रायं स्मृशति	४३१५	न ध्यातं पदं (शा.प.४.१५२) ३७४१२१८	न भोवनं नक्तमद्यो	३२३१६
न जीमूतक्रेतः स	२५७१२४	न ध्वानं कुशे (शा.प.९.६७) २३५११४८	न भ्रूणां स्फुरणं न	२२९१२३२
न शातु माप्यनु (प्र.राज्य.५.२) १५८१२३४		न नटा न विटा (मर्तु.सं.१६५)	नमः खलेभ्यः क (इ.३.२६)	५९१२३०
नटोऽपि दद्यान्नकोऽपि	४४१७	न नरस्य नरो दासो (दि.१.७८)	नमः शिवाय निःशेष (घ.१.६)	४१५
न तच्छलेन (पंच.१.१३५)	१४६११४७	न निर्धियासन्ति (घ.४८६)	नमः सर्वविदे तस्मै	३६५५५
न तज्जले यथ (मर्ति.२.१९)	३३११३५	न नीतमुपनासिकं	नमः स्वतश्चिच्छक्ति (घ.२.१)	१७७
न तथा ताप्य (भाग.१.१.२३) ३८४१३०१		ननु नीलासल	न मणेरितोऽधिक्य	३४७१५४
न तथा बापये (पंच.२.९५)	६६१२२	ननु संदिशोऽपि (शिशु.९.६६)	न मद्यव्यसनी (शा.प.१.५०७)	१५४१५४
न तपेच्छन्त्य (घ.३.६९)	५६११००	नन्दनजन्मा मधुपः	न मया गौर (काव्या.१.१०८) १९५१४७	
न तपोमाप्यते (दि.३.४२)	१४८१२२९	नन्दनेन्द्रविणे (शा.प.३.८१)	न मया रचितं	२३७१३३
न तस्यैकं न (शा.प.४.७५)	१५५१११३	नन्दति म (शा.प.४.१२४)	नमस्कृत्यैः कूर्यै नमद	१८११६
न तस्यैको लोचन	२५९१८९	नन्दयति कस्य न (घ.१.७४१) ३४०११०	नमस्तस्मै गणेशाय	३४४
न तस्यादिर्न	१८५११७	न न्याय्य (घ.४४१)	नमस्तस्मै वराहाय (घ.७)	१८१२१
न त्वाहर्षदे (शा.प.१.०१६)	२४०१११९	न पश्यतिर्न सपस्य	नमस्तस्मै देवायुस्तु (सूक्ति.१.१)	१११
न त्वादिर्न	२६११४८	न पशुशालेन (सूक्ति.१.३५)	नमस्तुभ्यं देवायुस्तु (सूक्ति.१.५)	५४५५
न त्वाद्यु (नेत्र.१.२.४९)	१०९११६३	न पण्यताः साह (दण्ड.४.२६)	नमश्चिन्तुवनोत्पत्तिस्मिति (घ.५)	१४११
न त्वाद्यु (नेत्र.१.०.९)	७५१२०	न परं कलति हि (घ.४१८)	नमश्चिन्तुवै तुभ्यं	१४११
न त्वाद्यु (नेत्र.१.०.९)	७५१२०	न परस्वाम्यरापे (दि.२.१.०३) १६५१४८८	नमस्तस्मै देवायुस्तु (मर्तु.२.९९)	९३१८८
न त्वाद्यु (नेत्र.१.०.९)	७५१२०	न परं तामे नडिनी (कृष्ण.४.१.७) ३५५१६	न मातरि न (गरुड.पू.अ.१.१५)	८८१३३

न माता शर्पते (धर्मि १८) १६८६६९
 नमामि मामनो (शा प ५४८) २०५११
 नमिता फलभारेण न ३४४८
 न मीध्यावादखे १०६११५४
 न मुग्धवदित्ता (शा प १८३) ३७६१
 न मूर्च्छीयान्मूर्च्छी (स ५५) १८३०
 न मे दु ख (शा प ३४५६) २७७४४
 नमो नम वाय्वरसाय (स १६८) ३१३०
 नमो रामपदाम्भोज २०१७६
 नमो वाचनसातीत (स १५) ११५
 नमो विश्वछेजे (स १० १६) १४१२
 नम्रत्वैनोन्नमन्त (मत् २ ५९) ५३१२७७
 नयगुणोपचितामि (स ९ २७) ३३२१४०
 न यज्जानो (पच १ ३२३) १४९१२९८
 न यन्नोत्तिष्ठतत्रैरपि ५५४४४
 न यत्र गुणव (सकि ३६ ३७) २४७५५५
 न यत्र स्थैमान २३०३३
 नयनच्छलेन सुत २५९१७५
 नयननिपाते (शा प ३५५५) ३१२१२६
 नयननीरज (शा प ३३३६) २६५१२८४
 नयनपथनिरोधा (शा प ५९४) २०७८
 नयनमसि (शा प ७५५) २१०२१
 नयनयुगासेचन (सा द ३ २६७) २७०११८
 नयनविकारै (शा प ३७६१) ३५९१५७
 नयनस्य तुलां चक्रे २५९१७०
 नयनाबलचयरी २६०१७५
 नयनानन्द (काव्यप १० ५४) २९९१५
 नयनेन निरीक्षिता २७८३१
 नयनोत्पलजलधारां २७५१११
 न यस्य चेष्टित (पच १ २८४) १६४१५१२
 नयेन ज्ञाप (वाम नी ७ ५८) ३९४६६९
 न येनाङ्कुरित (इ छ ५३) १५०३३५९
 न योजनशतं दूरं (हि १ १४८) ७५१११
 नखैर् दुर्लभ लो (आश्रयपुराण) १६७६६०
 नरनारीसमुत्पन्ना १८५११५
 नरपतिहित (शा प १३५३) १५२१४०९
 न रम्य नारम्य १७७१९८९
 नरस्य चिह्न १७७१९८९
 नरस्याभरण रूप रूप (वा नी ४३) ८३१२
 नरा सस्फार (स ३०६) १७७१९८०
 नराणां नापितो (पच ३ ७४) १५९१२७९
 नराधिया नीच (पच १ ४१४) १५०३३९६
 नरेशो जीवलो (काम नी ४ ४२) १४५११२८
 नरैर्विद्वलन्नमभिर्गिरि ३१७४४
 ६ सुभा०धनु०

न लज्जते सज्जन (स ३५९) ५९१२२५
 न लज्जा न (हि १ १२०) ३४९१३८
 न लभते विनोद्योग (इ छ ३६) ८३११७
 नलिक्रागतमपि ५६११९९
 नलिन मणि (नेपथ २ २३) २५९१९९
 नलिनातिमोप (सिगु १३ ४३) १२६४३३
 नलिनि निगुणतां २४४१२२४
 नलिनीदलगत (शा प ५५७) १७१७९०
 नलिनीद्रुगत (मोहसुद्र) ३७३१७२
 नलिनीदलसाठ २८५६
 न लोमायत (शा प १५२१) १६६६०६
 न लोपो वर्णनां १०६१५३
 नव वयो (शा प २०८३) १४५११११
 नव वर नव (नीतिप्र १५) १५९१२९६
 नवकदम्बरजोद (सिगु ६ ३२) ३४१३८
 नवकनकपिद्यज्ञ (सिगु ११ ४३) ३२७११२
 नवकिंसलयतल (तापरा १२२) २७५१२२
 नवकुङ्कुमचर्चिका २९९११८
 नवकुङ्कुमाखण्डयो (सिगु ९ ७) २९४३५
 नवकुमुदवनध्रीहा (सिगु ११ २२) ३२७१९
 न वक्षो जाष्टे प्रमृति २८०१८६
 नवचन्द्रिकाकुसुम (सिगु ९ २८) ३००१३
 न वष्यन्ते स्य (पच १ १२३) १६४५०५
 नवनखपदमह (सिगु ११ ३४) ३०९१६
 नवनीतोप (सकि १३० १) ३८५३१२
 नवनीलमेघचरि (शा प ७३) ३६७१२९
 नवपय कणकोम (सिगु ६ ३६) ३४११४२
 नवपलाशपलाशव (सिगु ६ २) ३३२१५८
 न वाचा दुर्गम (१ ६ ६७) ३९३१६६८
 न वारयामो भवती २१९१८
 न वित्त दर्शये (पच १ ४३३) ६४१२
 न विद्यया नैव कुलेन ६५११२
 न विना परिवादेन (शा प ३४६) ५४१२
 न विना पार्थिवो (पच १ ८७) १४४१८५
 न विप्रपादोदवपदि ८५१२
 न विमोचयितु ४८११३२
 न विषये (शा प १३०१) १६०३३२३
 न विधासा (मा ५ १३६१) ३९४६९५
 न विषय विष (स ७ ४४) ९८११
 न विषयमूर्तं (शा प ३७७) ६११२५५
 न विषयमोगो ३६७१२२
 न विषेण न (कुव १२३) ३४५१५६
 नवीन रीनभावस्य याच (कविता २९) ७३१७
 न वेति यो य (इ चा ११ ८) १७३१८६५

नवे वयसि (गह्व पू अ ११४) १५६११३४
 न वै तादनाता २४६११९
 न वैरमुदीपय (मा ५ १०८२) ३९४६९७
 न वैराप्यभि (मा २ २४१८) ३९४६७८
 नवोक्तिर्जातिर (शा प १५२) ३०१४
 न व्यापयो (मा २ १९७४) ३८६१३७७
 न व्याधिर्न (योगवा सा २ २७) ३८६१३७८
 न व्यासिरेवा (इ छ ४१) १६८६८९
 न शब्दशस्त्रे (पच स १९) ३८९४८४
 न शा ता तस्त्वया (स ४९१) ७२१५६
 न शील हरमग्री २५५३३
 नश्यतो युष्म (मार्कंडेय ४९) ३८६१३७७
 न श्रपते खल १९५११९
 न श्वेताशुव (शा प ११११) २१८६५
 नष्ट मृतमति (पच १ ३६३) १६४५१३
 नष्टमपाने दान (स ३४१) ५८१९६६
 नष्टे वारिजमिपिने २२२१५९
 न सद्यमना (मा १ ५६१३) १६३१३३४
 न ससारोत्पन्न (भर्तृ सं २६३) ३६८१३३
 न सदद्या कदापात (स २६५) ८०१७७
 न समास समर्थस्य १०३१५२
 न सर्पस्य मुखे १४७११९३
 न सर्वगो न च रूपं २८८१९
 न सायु इनापि ५२१२३९
 न सारणीया १५५११०२
 न सा (स्कंद नागर अ ११५) ६५३
 न सा प्रीति (मा २३ १८८१) ३९४६७३
 न सा समा (शैल नी ११५) १७४८८४
 न साहसैकान्त (हि ३० ११६) १७४१९०९
 न सुखं न च सौभाग्यं ८३१२
 न सौचसौभाग्य (शा प ३००) ८३१४
 न स्कन्दते न (म ७ ८४) ३९४६९९
 न स्त्रीजित (शा प १५११) १५४६६६
 न स्त्रीणामप्रिय (हि १ ११७) ३९४६७१
 न स्थातव्य (शा प ३२४) १६०६३६
 न स्नानं न च २९२३३३
 न स्तुद्यत्वा (काव्या ३ १२१) ३९४७०२
 न स्म भाति (सिगु १०५०) ३१६१०
 न स्वप्नेन (गह्व पू अ १०८) १६६१५७३
 न स्वल्पमप्यप्य (हि १ ७२) १७२१८३४
 न स्वल्पस्य कृते (मोच १३) १६१३३५५
 न स्वा करेणमपि २३११७३
 न स्वादु नीपयनिद १००१४
 न स्ने मुखे (प ५ १०८३) ३९४६८८

न ह्येनै च (शा.प.३०८०) २५०१२
 न ह्येनैनेन (भा.३.१०६३२) १६७६९४
 न हारं नाहारं २८९६६९
 नहि कस्य (श्रीकृष्णकर्मण.५) ३९४६८२
 नहि जन्मनि ज्येष्ठ (शा.प.गुण.४) ८२१२९
 नहि मुक्तिर्गुणेनैव (मालि.४.६) ८८१६६
 नहि भवति यज्ञ (मनू.सं.५६९) ९९१४२
 नहि भवति वियोगः ५९१२१८
 न हीदृशं संव (शा.प.१.४७०) १५४१५९
 नाद्यालतो (भा.१२ ८८१) ३७५१०३
 नाद्यालतो मित्रा (भा.१२.७४२) ३७५१०६
 नाद्यालमताः (भा.१२.७४१) ३८०१०९
 नाद्याले भियते (नीतिघाट.१९) १६०१३०९
 नाद्यासं न दि (सूक्ति.६९.११) २९८३३४
 नाकौष्टी स्या (भा.५.१२६५) ३८०११२२
 नाक्षराणि पठता (नै.१.२५) ७०१३२
 नागच्छन्मूषहृष्यते न ६९१२६९
 नागविशेषे शेषे २०६१५५
 नागुणी शुभिनं ४५११३
 नागेन्द्रहस्ता (कु.१.४५) २६९१३९७
 नागो भाति (पंचरत्न.१) १८०१०४२
 नागिरतृप्यति (पंच.२.१४८) १५४१६०
 नाग्रीहृतव्याकरणौघ ४२१७
 नाजारजः १६५१५६२
 नातः परं (शा.प.३७५२) ३५११३०
 नातः पापीयसी (घ.२.१६४) ६६१२९
 नातिप्रमत्तः (पंच.१.१४८) ३४५१६७
 नालकत्वा (भा.१२.६५८१) ३८६१३६५
 नालर्षमर्षार्थि (शा.प.४३३) १६७६२५
 नालुपशियारो (घ २२६०) ८२११८
 नात्र व्याघराः ३३४१३२०
 नाथ मयूरो रज्यति १८६११९
 नाथ विलोक्य मेघं १८६१९
 नाथे धीपुरु (संति.१.११) ३७५१२५८
 नाथो मे विपश्नि (उ.१.१५४) ३५५१८८
 नादभ्ये निहिता (दि.प.४४) १६२१४३०
 नापन्यानां (सूक्ति.१०३.२६) २१५१९
 नापीतेऽत्र ज्ञो यदि ९९१९
 नाप्यादपिपक्षिगमाथ ४२१९
 नानिदं कैवल्यमर्थाधि २१०१२८
 नान-रथे न च ते १०४१६३
 नानाभूषणभूषिणः १०५१२१३
 नानाविध(सम्भ.२.१०.२७) १०५११४४
 नानिवेप (दि.१.९०) १४६११४२

नानीयन्ते मधुनि ८०१३९
 नानृपिः घृष्टते १६०१३०३
 नान्तः प्रवेशमरुण(भमर.१.१४) २७३१५
 नान्तराज्ञाः (किरात.१.१.२४) १६११३६७
 नान्तर्विचिन्तयति (घ.२.७६) ५९१११४
 नान्दीपदानि (दश.२.४०) २५२१४३
 नान्दी रान्धनतिः २१४१७७
 नापरीक्ष्य नयेदुष्टं १५०१३२७
 नापितस्य गृह ३९४१६८४
 नापृष्टः (पंच.पा.अ.११०) १६६१६१०
 नापितेऽनुनयेन (भमर.४.२) ३१११२७
 नासं यत्केनचिदपि (घ.५१९) ७०१२७
 नाप्राप्यमग्नि (भा.५.९९३) १६३१४५८
 नाभिप्रभिक्षाम्बु(सा.२.१०.९४) १४०१४
 नाभिरुग्रं २६७१३३९
 नाभिपेक्षो (शौग.नी.१.१५) २२०१७
 नाभिसत्रेन २६७१३४९
 नाभीपद्मवस (प्र.राधव.१.१) १५१३०
 नाभीमिजान्तर २६७१३५९
 नाभीवल्यसम्बद्धा २६७१३४२
 नाभूतिकालेयु(भा.१.२७३८) ३८७१३९६
 नाभुवन्मुपि सस्य (शा.प.९२४) २३२१८३
 नाभ्यस्ता (मनू.सं.१९५) ३७४१३७७
 नाभृतं न विधं (श्वेतं.सं.९१) २५१११०
 नामोदस्ताखिलामो २६११९३
 नाम्युनैर्न दुःखमैव ३५२१२७
 नायं धार्यमधी ३६३१२३१
 नायं प्रयाति विवृति २९११८
 नायं सुपति २८९१७६
 नायाति चाडवशि ७८१८
 नायातो यदि (घ.१.४३८) ३५८१७१
 नारुधं घृचपरि ३१३१४७
 नारभेतान्यसा(भा.२.१.९७२) ३८७१४०२
 नारसिद्धाकृति वीक्ष्य १५४११२
 नारिकेलसमाधारा (दि.१.९४) ४५१२४
 नारीणां शत्रु ३५४१५८
 नारीणां मृगनाभि ३२६१३१
 नारीणां वपनेन ६९१२६७
 नापी वसुपटत्रो १५७११८०
 नापीभिर्गुणैश्च (दि.पु.८.४७) ३३९११०४
 नारुदः (पु. २.१६१) १६७१६१५
 नारुदेदिपमं ह्यं १६७१६५१
 नारुयः दुःखमगृहया १३४१२९
 नारुयन्वि (भनव. ८) ३१७१६

नालम्बते दैष्टि(शिशु.२.८६) १४७१९८८
 नालसाः (भा.१२.५२६९) १५३११०
 नालस्य (शा.प.१.१३७) २४४१२१६
 नालिहन्ति (शा.प.१.२४३) १०८१२००
 नालिह्रिता नवलवह्न २२३१८६
 नाळीकमद्गुदतीव ११८१३२०
 नालिनेव स्थित्वा (सा.प.८८९) २०८१२३
 नालोकः कियते (घ.२.२६) ४६७७७
 नाल्पीयसि (शा.प.२.११) ३८६१३६१
 नावज्ञया प्रदा (र.१.१२.३१) ३८७१३९२
 नावज्ञा नाप्यवैद (सूक्ति.२.७.२) २१५११
 नावतो न च तरला २१११६
 नाविदग्धः प्रियं १६४१५१०
 नाशयन्तो घनप्यान्तं(सा.द.७.८) २९९१६
 नाश्रन्ति पित्त(गहक.पू.१०८) ३८९१४८६
 नाशिष्यः किमभूद्भवः २०१७१
 नाश्रति सेवयौ (पंच.१.२९०) १७१६
 नाशयतेतदधुना (घ.४४५) ६०२१५५
 नाश्रमः कारणं ३८७१३५४
 नासलयादिनः सख्यं ८३११
 नासा कथि (भा.१.३.१२१८) ३४८११५
 नासादक्षीया (नै.७.३६) ३६०११९६
 नासामौकिकमबले २६०११८८
 नासावंशविनिर्मुक्त २५८१४४
 नासि कामस (इ.चा.५.१२) १५६१३८६
 नासि धर्मसमो (मत्स्य.१.२) ३८७१३८९
 नासि शुभाधर्मं दुःखं ९६११
 नासि मेघ (इ.चा.५.१७) १५६१३८८
 नासि (भा.३.१.३६४९) १५६११४२
 नासि (पराद.भ.१.५३) १६७१३२४
 नासि सख्यं १६५१५५६
 नासि सत्या(भा.१.२.२०९७) ३८७१३९०
 नासि ह्रीणां (म.५.१५५) ३५१११६
 नासीदृशं (मत्स्य.भ ३६) ३८७१३००
 नासलन्या तुष्यादा (शा.प.४२२) ७६१९
 नासकं किमिहा ८०१४
 नाग्निमन्त्रतपेय (घ.२.२२०) ७८११९
 नास्य भारप्रदे (शा.प.६६१) २३४१३९
 नास्योच्छ्रयवती (शा.प.९०६) ३३०१३९
 नाहं रथो न (शा.प.४०८८) ३६७११९
 नाहं दुःखिणी न १३११८
 नाहं धार्यमधी २६७१२३१
 नाहृकपि पुः परं १०११३१
 नि.पर्वं स्थिरेण २१११०८

नि पीतपीनति	२१६१७७	विनरा नीचो (मामिनी अ ७)	२२०१६	निग्राघत यक्षयति	८५१७७
नि पीते कलसो	३६११४७	नितान्तस्वच्छद्वय	१५५१२०	निम्ब किं (शा प १०४०)	८६११११
नि शङ्ख गणपति	०२३१७७	नित्य छदस्तुगाना (भट्टस ३)३८५३१८	१६६११५५	नियत (वाम नी २४३)	१५३१४१०
नि शङ्ख बक्षिरम्य	३६५१९	नित्य (स्कंद भा अ ०५)	१६६११५५	नियतै पदैर्नियेयं	१७११७५३
नि शङ्खकोचितानै ७ ७७)	०६५१२७८	नित्य निराशति (स ८९)	१११०	नियमयति (अ शङ्ख १८)	१०६११६३
नि शेष व्यापनीय	३००१००	नित्य तन्त्र (शा प ११५८)	१५११३	निबुध क्षत्रियो (दि २ ०७)	१४७१२०३
नि शेषच्युत (अमर १०५)	२९३१७	नित्य मनोरथम्यापि	३०४११	निबुधहन्ता (महा ना ० ३४)१५१३६३	
नि श्वासानलविद्ध	२७७१५८	नित्य या (स ५३८)	७१४४७	नियोमिभि (शा प १३३२)	१८५१-३
नि श्वासा बदन (अमर ९२)	३०९१११	नित्य श्रद्धिसुपाप	१ ८१११८	निरतुरे वीक्ष्य	१०३८१५
नि श्वासाद्री (काम नी ३ १८)	३८५१२८८	नित्य श्राता सुगंधा	३००१२	निरखने (निरत / १२)	३३८१५१
नि.सारम्य (शा प ४८१)	१५५१११४	नित्यमाचरत	३७११११	निरविद्यय (पथ १ ३३)	१७११७५
नि शीम (मामिनी श्रु.४६)	२५९१६१	नि यमाराधिना दैर्	१५५१६९	निरर्थकं जम (स क २ २५३)	३०५१५
नि श्यतोऽह (शा प ४३२७)	३७२१११७	नित्यमास्य गुचि(शा प ६२२)१५६११४८		निरथयानि पथानि	३०१२
नि श्रेह नि कदम	३५८१८०	नि यानिन्यनिचारणा	३७०१८४	निरथि (काथ्य १० ४२८)	१८११६
नि श्रेह पतिरुच्यता	०८७१५	नि यार्थपृथिवी	१००१३२५	निरथ्याजीर्ण	६७५१५
नि श्रेहो याति (शा प ४३००)	३६७१६	नि यद्विरे (विपु ६ २४)	३३५११७	निरा (काव्याल घ. १ १२)	२०३१५४
नि श्रो वधि शत (भट्टस ९)	७७५१०	निराशुन्दिदधान	३०९१२३	निराशिशु (विपु १७ ६२)	१२७१११
निशम्य (इ य ७-१)	१६९१७०६	निरानिष्ठा (का.प्र १० ००)	३०८११	निराश्व्य विबुधयने (ऊन ६१)	३४०१२०
निशम्य दहल्यमिर्न	१४३१११	निरामाण्डित (मनु सं १७९)	२३११११	निराश्व्य वेणी	३३८१७१
निकाम क्षामात्री (माळी २ ३)	२७६१३४	निरार्थमाण्डित (दश ४ २३)	२७८१४०	निराश्व्य निरानन्दं (दि २ ७)	९०११०
निखिउ अगदेव(रसगगयत)	३६७१२७	निद्रितम्य वत	३४०१४	निरथमानवद्यान्वा	१६३१२
निखिलेषु शोपु	१०४१८८	निद्रे लोचनमुद्रण	२८१११०	निरथादानसमार (नीतिशार १)	३१३
निचयिनि (फिराउ १० २९)	३४६११४	निधे करणामपि	०१०१११	निर्गतामन्वाक्यम्य	३८३
निचक्रनिचक्र (शा प ७१२)	२१०१८	निन्दतु नीति (भट्ट म. २६५)	७८१११	निर्गतर न विद्ये	३९३१६३५
निचगुणपरिमा	८३१५	निन्द्या य (इ य २७)	१६८१६८३	निर्गुण इति सूत्र	८०१०
निचदोषा (का प्र १० २३)	१७११८०१	निन्यते पितृमिष्ट	८९१८	निर्गुणमप्यनुच (स २४२)	४८११८१
निचनयन (सा द ८ १५)	३३३११०३	निन्यते यदि (म उषव ० ००)	३२१४८	निर्गुणस्य हर्तृ (इ चा ८ १६)३८८१८३८	
निचपतिपथ	१८११२५	निपतति छिन्न	९२१६२	निर्गुण्यपि (शा प २३२)	८६१३५
निचपदगतिगुणरहित	४७१६६	निपतर सुचि (शा प १६०७)	१४३१११	निर्जिउयकराणति	००११०९
निचपाणिपशव (शिबु ९ ५२)	३५९१८८	निपगत सन्नमसूत्र (शिबु ९ ७१)३१०१३		निर्गतयो	२६८१३६५
निचप्रियमुखप्रान्ता	३३७१०९	निपानलित (दि १ १७६)	८२१५	निर्गुण्यम्य (ऊन १७१)	३१०११०
निचरज पटवास (६.३७)	३४११४३	निपचनी (मा १२ ६५४८)	३८०११४८	निर्दय सन्न (ऊनार १० ३)	१० ०४
निचर्याहितप्रेहा	१४५११५	निरिहतमत्तनाए	३५४१७३	निर्दहति कुन् (नर्नाग ८३)	३८८१६२९
निचरीयैर्यं (दि १ १५८)	७१११८	निरिवातुपथ	२६६१३०८	निर्वात सति (शिबु ८ ५१)	३३९११०८
निर्मा काय (शा प ३८३२)	३३६१२१	निसूत निसूत	३००१२४	निमज्जेन मयाम्भति	१५१६
निर्माजुघ्राह्या (शा प ३०३४)	३३७१०	निमम्य (प.जाति २०)	१६०१३०३	निमज्जथु (यडि ९३ ३)	३६६११४
निजानपि यत्रा	११७१७६	निमित्तमुद्र (प.जाति २०)	१७७१०८८	निर्माय सुखमण्ड	१०६१८
निजानुप्यत (मा १ ३१६५)	३८६१३८४	निमन्वाकक (फिराउ ८ ५३)	३३८१५६	निर्माणां गण्डका द १० ३३)	००३१६
निजगुणवदामाति	१६८१६९७	निमन्त्रगणुपानि (१ ००)	००११०	निर्माय खगजिनाप (स १००)	०६११०६
निजवर्गावदेगायी	२६८१३७५	निर्माणाय (शा प ७४३)	००९१४	निर्मिषु सुदयी	००६१४
निजम्बनीय	२६९१४०८	निमेष (सा २२ ३२५०२)	१६११३५९	निर्मिषुपयवर्णकेडे	१३११०
निजम्बविष्य	२६८१३७२	निम्रनामि (का.प्र १०.४६)	३३८१५९	निर्मिषुगुण (म उषव ० १५)	००११३
निजम्बयो निर्ल विनय	३७३१३०	निम्रन्देय (ऊनार १४ १४)	१०८१४	निर्मिषुगुण (म उषव ० १५)	१११४८
निजम्बो विगण.	१७५१६४४	निम्रन्वाक्यमूत शिबु १८ ९९)	१३०१५८	निर्मिषुगुण (म उषव ० १५)	२५५६०

निर्घान्ता (शा.प.३७२८)	३२४।४८	नीचस्वनीत्वशु निता (श.१७५)	४०।४३	शुल्वरचद्राजिराजि (रसमंगधर)	१२६।२५
निर्लेपो कुचकुञ्जलो	३२१।२९	नीचाद्यमानमलि (इ.श.२०)	१६८।६७७	शुल्वङ्गार्द्रहास (कु.१.४८)	११६।५६
निर्वाणवीपी (नीतिप्र.१३)	१७३।८७४	नीचेपु यावनी (शा.प.५५९)	१९९।३३	शुल्वारम्भरसनसत्रिदि	१।००
निर्विवेकतया बाल्यं	३६७।१८	नीचैर्दुर्वैचैः श्रुती	१००।३०	शुपः कामान्मासु (ने.१.२.८०)	१०४।११९
निर्विशेषो यदा (पंच.१.८६)	१४६।१५७	नीतं जम्म (अमरा.४.१२)	२२४।१०८	शुपः कामासक्तो (दि.२.१४२)	१५२।४११
निर्वियेगापि (पंच.१.२२५)	१५७।१७८	नीतं नवनवनीतं	२२।१११	शुपतिनिजाम तत्रा	११५।३३
निर्विषोऽपि (शा.प.१२९७)	१४९।३१०	नीता कुम्भस्थलक	१२३।१	शुपतिपुरुषशक्ति (शुष्क.३.१०)	२९१।२
निर्वाणो वृषिबी	९९।२३	नीतानामाङ्कुरी (कु.१.६५)	३१२।१४	शुपतिमुकुटरत्न (इत.७.३)	११८।२३
निर्दृताप्यरुह्य	१७८।१०८०	नीतीर्भूमिजुगं (नवरत्न.३)	१७९।१०३२	शुपवीपो धन (पंच.१.२४४)	१४९।२३३
निर्द्वैतं सूरतोत्सवे (श.२.११६)	३२१।२६	नीतिस्त्रीमुकुरो	१११।२५६	शुपाणो च नरा(शा.प.१२८७)	१४५।१२०
निर्द्याजा (शा.प.३७५०)	३५१।३८	नीते मेदं धौत (शिशु.१८.२०)	१२९।६५	शुपोऽपकृष्टः (सुद्रा.४.१४)	१५२।३५७
निर्द्वंद्वं ककचसूतः	३१४।५	नीलोचैर्बोधिय (अमर.१.१९)	३४७।४६	शुसिंहदेवे चलिचे	१९०।५३
निलयः श्रियः (शिशु.९.१६)	२९६।४	नीपस्कन्धे ऊदरिणि	१४१।४	नेता यस्य बृह (भृ.सं.४९)	९३।१००
निलीना येमन्तः	२५४।३४	नीपस्कन्धे निवसति	१४०।११	नेतुः प्रयाणोऽनुसर्ता	१९०।६८
निलीयमानैर्विहगै (कु.१.७१)	२९३।६	नीरं दूरं तदपि वि	२१३।५७	नेत्रे खञ्जनगञ्जे (सा.द.३.५९)	२७२।७
निनासाधिन्तायाः (शुष्क.१.१५)	६७।५५	नीरक्षीरिविवे (भामिनी.अ.१२)	२२१।१०	नेत्रे खञ्जनगञ्जे नव	२८१।१०८
निशचते यदि(ने.४.११)	२७५।१८	नीरक्षीरे शहीत्या	११७।९६	नेत्रैरिवोल्लैः (सा.द.१०.२५)	१४०।११
निशुष्का (भृ.सं.१.५३)	७७।४४	नीराजान्यपि निषेव्य	२२३।६८	नेत्रोपात्तवर्तयिते	२७२।१०
निशम्य केलीभवनोप	३३०।२	नीरन्तरं परिरभ्य (शं.वि.२.६७)	३१७।३	नेदं नमोम (सा.द.१०.३८)	३०४।५१
निशाचरोऽपि दीनो	२०९।६	नीरासान्यपि (शा.प.२९४)	२४२।१८४	नेदं मुखं मृगवियुक्त	२५३।१०
निशाचरं चन्द्रः (मर्ग.१.५)	११५।४६	नीरागा मृग (शा.प.३४८८)	२९०।७२	नेदं समीरितमकारि	३५९।८९
निशितवारपि (काश्यप.४.१९)	२५५।१६	नीराजिमं (भामिनी.अ.६१)	२४४।२३६	नेदं सरः सरसवारि	२२१।२१
निशीथे लीना (शा.प.३८९२)	३४२।८६	नीलनीरजनि (किरात.९.१९)	३००।३६	नेपथ्यादपि रा (शक्ति.८०.१)	३२१।२५
निशितं सघुरः को	१८७।९	नीलान्नद्युतिर्न	१८२।३९	नेपालीनामराले	१३८।७८
निषेवन्नामेते	२३२।७७	नीलाञ्जानां नय(स.कं.२.६७)	२७१।४८	नेयं विपुद्गुडमपि	२७४।२१
निष्कन्दाः किमु (शान्तिश.४.३)	७४।४६	नीलेन्द्रीवर (स.कं.३.११५)	२८१।१०२	नेताधिर्न दद (अ.शा.२.१५)	१०७।१७५
निष्कन्दापरवि(स.कं.४.९४)	२३५।१५५	नीलोत्पलदल (शक्ति.४.९६)	३६।५४	नेताद्वापरिदागर्जितं	३४२।७०
निष्कलङ्कतयैक (शा.प.४६४)	८२।४२	नीलोत्पलाम(शा.प.४१२२)	३७२।१५१	नेतद्विस्मिर्न स(मग.प.१०.१२)	३८४।२३३
निष्कासयन्त्वनेकं	२७८।२५	नीलोत्पलोन्नसित	२५३।२४	नेतस्याः प्रथयि(शा.प.२९४२)	३४८।१७
निष्कूजस्त्रिमिताः	१४०।५	नीवारप्रसवामसुष्टि (स.६.३७)	२३२।८१	नेताः स्वयमुप(शा.प.७८८)	२११।१७
निष्काममृश	३७२।१४३	नीवाराः शुक्रको (अ.शा.१.१३)	१४१।७	नेयायिज्ञानां मलिनाम्	४३।४
निष्कातोऽपि च (भामिनी.अ.८५)	५५।५९	नीवारोदनमण्डमु	१४६।१०	नेयायिका वा मनु शाब्दि	४३।४
निष्पालाद्यु हि	२६।१९५	नीवीट्यासितकरा	३१८।८	नेरन्तयैच्छि (शिशु.१८.७६)	१२०।१०५
निष्पीडितो यय	२१०।१६	नीवीयन्पोच्छुल (माछी.२.५)	२७६।४४	नेमैल्ये षपुस्त	२२५।३१९
निष्पेयोऽप्रियच	२४३।१८६	नीष्यां संयमनं कचे	३२१।२८	नेव व्याकरणाम्	३१।४
निष्प्रत्युद्गमनस्य (शा.प.१२४)	१८।१९	नीहाराकरसार (शा.प.७७२)	२१३।६०	नेवाहृतिः फलति (भृ.सं.४०)	९२।२२
निष्प्रत्युद्गमुपासहे	१५।३१	नूनं दुःशाधिभम (शक्ति.६.२)	४६।४०	नेवात्मनो विनाशं(पंच.१.४४१)	५६।११५
निर्गण्योर्भोद्धान्त	३२७।३	नूनं बादलशार्द्रो(शा.प.५५०)	३०७।३	नेवायं भगवानुद	३०३।११४
निर्गण्योद्वाराभे (भामिनी.अ.५२)	२३८।७२	नूनं हि शे क (भृ.सं.१.१८)	२५२।४२	नेवालबालबल्ये	२१३।४४
निर्गण्युष्टि (ने.प.१.२.२४)	११०।२४२	नूनमयं मे पापः (स.१.२६५)	२७०।१८	नेवां संव्याधियिरपि	१३५।५
निहत निहत सूर्यं	१४१।१	नूनमाज्ञाष्टरस्य (भृ.१.११)	२५९।६०	नेवा वेपं यदुतर (स.९.१००)	२११।१७
नीर्बं सद्यदमपि	१७६।९६८	नूनान् पुरि ए षवेको (स.५.१८)	७०।१९	नेष्टुर्ये कलङ्कच्छेरो	२९०।६०
नीचः सप्रिययो (शा.प.१५६)	५५।६९	नृगाननभ्यहायणागृही	४२।६	नो कामः प्रीति (स.२.५७१)	१०८।११९
नीकतानननत्तमन्त्र	७३।२९	नृगचन्द्रकिनि (स.१.७०१)	३४३।८९	नो ज्ञानिं भावते	१२१।२५८

नो चाट्ट ध्रुवर्ष (सा.द.३.८२) ३०९१३३
 नो चापाकटर्ष न १३११२१
 नो चारु चर (संकि.१७.९) २२८१२१८
 नो चित्तात्मनि (मर्ह.सं.२६६) २१४१५५
 नोचैः सत्यपि चञ्चु (मिनी.२.१) १३५१७
 नो जनाति कुञ्चनमु ६३१४२
 नो तल्पं मज्जे न ३०९१२३
 नो तावत्कल्याणि ३६११४६
 नोदन्वानार्थितामे (सं.२६६५) १५३१११
 नो धर्मात् स (मर्ह.सं.५८२) ३७५१२२३
 नोपमोक्तुं नच (दि.१.११३) ३८४१२७५
 नोपमोक्तुमपि ह्यूलो (सं.२६७६) ७११५५
 नोपमोपपरानर्था १६५१७०४
 नोपमो नो (अध्या.२.३२६) ३८८१३५५
 नोपेया न च दासि २९११७
 नोपेक्षितव्यो (सं.२७६२) १४५१३१५
 नो मन्ये दृष्टव (शा.प.९३४) २३२१८९
 नो मन्त्रीमयनी (शा.प.८२०) २२४११००
 नो रमिर्न च (संकि.६८.२०) २९४११०
 नोर्चं न चा (कुमार.१.४.३८) १२८१४१
 नोर्चनीक्षण (कुमार.८.५६) २९७१११
 नो वा क्रियन्तः २२०१२०
 नो खलेन मृगा (मर्ह.१.७७) ३८४१२७६
 नो संघ्यां सद्युपासते २०१७४
 नो सेवा विहित्वा ६५१६५
 नोर्चं न अञ्जते २४८१८५
 नोद्या च (शा.प.दुर्जन.१८) ३८८१४३३
 नोद्य दुर्जनविद्धा (अतिता.१०) ५४११४४
 न्यमोपे फलशा ३४११४७७
 न्ययश्चरल (संकि.९६.१०) २०८१२५
 न्ययति (मानिनी.सू.४९) २५५१६६
 न्यर्त्तं यथा मू(शा.प.४११५) ३७२११६६
 न्यर्त्तं पद्मगाम्भिर् ३५३१५७
 न्यस्तासि (संकि.८९.५) २६५१२४३
 न्ययः खरुः (सं.३१७) ५०१२०८
 न्यायनिर्णीत (किरात.११.३९) ८५१४
 न्यायार्थितत्रयलक्षव ८९११
 न्याय्यं मार्गमदु (सं.५३९) ७१४३३
 प
 पकाणि प्रच्यन्ते १४२११४
 पकाश्रयि (सं.२७६६) १४४१८०
 पकाश्रयि (सं.५.४१) ६६३३३
 पकाश्रयि ध्रुव (सं.२४१८) २०८१२६
 पकिप्रसक्तौत्रयुष्ट १६८१३
 पशमप्रपयि (संकि.३.११) २८६१२०

पश्मालीपित्त (माळवी.१.४) ९११४२
 पद्मज जलेषु वा (शा.प.९९) २४३१२१०
 पद्मसंहरविगर्हितम(नैप.५.८७) ६९१२७
 पद्मसुयुक्तं पथि (शा.प.३९१७) ३४५१५७
 पद्मध्वयि च देवर्ष ३४५१४८
 पद्मो यन्मस्त्वम (सं.कं.१.१३) ७४३१५
 पद्मत्वं यान्दु वाणाः २८५१४५
 पद्मत्वं तनुरेषु मू (सं.१.३५५) २८५१३०
 पद्म त्वानुगमि (भा.५.१०४६) ३७७१२०
 पद्मदशीरजनिसमा १८६११०
 पद्मभिः कामिता १५५१११७
 पद्मभिः संभृतः (दि.४.७१) ३८६१३५०
 पद्मभिः सह गन्त १५५१८४
 पद्मभिर्वाति दास (दि.२.३८) १६३१४७३
 पद्ममेदुग्नि षष्ठे (शा.प.३१४) ७५१६
 पद्मस्तायकमहेन्द्र २७८१३३
 पद्मस्तयपद्मगनेत्र ११११६
 पद्मस्तय परानवा (धर्मै.७) ३७७१४
 पद्मेन्द्रियस म (भा.५.१०४७) ३७७१५
 पद्मैतानि विच्छि १६५१५५५
 पद्मैव पाण्डुपुत्राः ९५११२८
 पद्मैव पूज्यम् (भा.५.१०४५) ३७७१६
 पद्ममन्त्रुमुचां ३४११३५
 पद्मालये पत्नी नमय (अमर.४.१) ३९८१९
 पद्मविघटितमपि २६५१२८८
 पद्मत्वं सत्यवादित्वं (दि.१.९९) १६३१४५२
 पद्म टटति पङ्क्तिद्वौ ९५११०
 पठकः पाठकधैव १५६१२५१
 पठनी नासि मू(शा.प.१४२४) १५३१५
 पठित्तं वैष मूर्खे १५८१२३९
 पठित्तं हि गुण्याः (सं.पाठो.५३) ३८११
 पठित्तैः सह १५८१२५२
 पतत्रपाकसमये पत ३३११८
 पतति रिरिपूर्ववारि २९४१४८
 पतति व्यसने (संकि.११०.२३) ४६१२८
 पततु तवोरत्त स (सं.२१२०) ३२०१२
 पततु नमसो गच्छ २०९११४
 पतत्रविरतं पारि चलय (सं.१.१४) ३४०१७
 पतत्रैतत्प्रेमो (नैप.१.२.४६) १५३१३१
 पतन्ति यज्ञधारासु (शा.प.३४३) ६५१४
 पतन्ति नासि (किरात.४.२३) ३४४११९
 पतन्ति स्यसने दैवात् ४५५१४
 पतिते पतत्रपृष्ठाजि २९७११४
 पतितोऽपि राहुव (शा.प.४८०) ४७११२

पतिमना पतिना (सं.कं.३.१४४) ३७७१२२
 पतिरतीव घनी युम ३५२१२६
 पतिर्मायां (मदु.९.८) ३८६१३६१
 पतिर्हि देवो(वीधा.सू.१.१३) ३५१११४
 पतिनतायाः कुच १७३१८६३
 पतिः पतिं वाहमे १२९१५३
 पतिः पतिम (कुमार.१६.२) १२७१२
 पतिः पदाति र (सं.७.३७) १२८१२५
 पत्युः प्रष्टव्यस रती ३१९१२४
 पत्युर्यततात्वयोप (सं.६.३९) २३२१९०
 पत्रं नैव यदा क (मर्ह.२.८९) ९३१६६
 पत्रच्छायासु ह्यु (मालि.२.२३) ३३७१५८
 पत्रपुष्पफलच्छाया (शा.प.९७७) २३६१२
 पत्रफलपु (मानिनी.अ.२२) २४२११६०
 पत्राणि कण्ठक (शा.प.१०१९) २३५१९२
 पथि निपति (संकि.१७.६) २२८१२१४
 पथि पथि लता ३३४१३१
 पथि पथि (आम्य.प्र.४.२०) ३३३१८५
 पद्मद्वयस्य संधानं (सं.१४०) ३५११९
 पद्मयासो गेहाह्वहि ३५११३२
 पद्मप्रगतमालोक्य ३१०११
 पद्मन्मोञ्जलो ह्यपि ३५१३०
 पद्मनन्तरवाचि ३०२१८४
 पद्मकिन्त्यपौ (संकि.४.३५) ३३१४४
 पद्मचन्द्रलीनहृद (संकि.४.६) २९४११४
 पद्मचित्तस्य पद्मस (शा.प.४८८) ८६१४
 पद्मनि ऋतु (शा.प.१.३२४) १५०१३४५
 पद्मभ्यामुक्ति (प्र.राष.२.९) २७११४४
 पद्मे पदे च रत्नानि(इ.चा.२.१) १६०१३११
 पद्मैश्वर्यभिः सुहृते (नै.१.७) १०५११२३
 पद्माकर्त दिनकरो (मर्ह.२.६५) ७५११३
 पद्माकारैर्बोधवक्त्रै १३०११०१
 पद्माहसप्रान(नैप.७.४९) ४२६१२२२
 पद्मातपत्ररसिके (कुच.९०) ३१३१५५
 पद्मानना पद्मपलाश १०१११०
 पद्मापयोधरत (गीत.१.२.१०) १४११८
 पद्मायाः स्तनहेमस्र १६११२
 पद्मा सद्यनि केरवस ११११२६५
 पद्मिनि किमिति २४४१२१४
 पद्मिन्वाः सकलां ३२४१४९
 पद्मिन्वा दमितेऽनु ३२१११०९
 पद्मे लक्षयने स्त (कुच.३०) २४११५८
 पद्मे मूढजन्ये ददा ६३१३४
 पद्मोदपदिना (सा.२.१०.३०) १०३१५८

पन्था सहर शीर्ष	११७८८	परायव्यास (भामिनी ७ ७४)	५२१२४६	परोपकार कर्तव्य (पाद्य ७ २२)	७४११
पन्नगपारिकरामो गहो	१३१४	परायानुष्ठाने जड (सुद्रा ३ ४)	१३९१३	परोपकारविज्ञानमा (सु २२११)	५६१५६
पपात गह्ना हरमौलि	३२११५	परायं य (शा प १०९२)	२४२१७७	परोपकारशून्यस्य (शा प १४७८)	७४१७
पपात पाय कलि	२१२१२९	परिशील कश्चि (मद २ ३७)	६५११५	परोपकाराय फल (विक्रम ६६)	७५११०
पपात मेरो सुरसि	३२११४	परिचरितव्या (मर्त २ १०८)	३८६१३४८	परोपकृतिकैवल्ये लोल	७४१११
पम्पातरसि रामेग	१९३१५	परिचुम्बति स (शा प ३७८५)	३३११५	परोपदेशकुञ्जला दर्याते	८४११४
पय मीठ दत्ते त्वरि	३५७१५२	परिच्छिन्नसादोऽमृत	३११४०	परोपदेशवेलाया	१५६११५५
पयसि सलिल (शिशु ११ ४५)	३२७११४	परिच्छेदाती (माल्नी १ ३३)	३७५१२४७	परोपदेशे पाण्डित्य (हि १ १०३)	४५१२६
पयोदकैशेषु विह्व	२४७११५	परिच्छेदो हि (हि १ १५०)	१६३१४५५	परोपसर्पणानन्त (भामिनी अ ८४)	२३६११
पयोद हे धारि (उत्त चातक ६)	२२१२१३५	परिच्युतम्बल च (रत्ना २.२४)	२८३११५७	परोऽपि हित्वा (सु २७०५)	१५६११५२
पयोधरपनीभाव	२६४१२५३	परिणयविधौ भङ्गकत्वा	२०१८०	परोऽप्यपर्य्यं (भाग ७ ५ ३७)	३८७११३
पयोधरस्वावदय	२६७१३५५	परितप्यत एव (शिशु १६ २३)	५९१२०१	परोऽवजाना (किरात २४ २३)	१७४११०६
पयोधराचार्य (शा प ३९२७)	३४६१३४४	परितोषयिता न (शिशु १६ २८)	५९११९७	पर्यन्य इव भूता (शा प १२८३)	१४२११४
पयोधे सर्वेश्वरि	२१७१५७	परिपतति पयो (शा प ३५८८)	२६४१४५	पर्यङ्क स्वास्वर (शा प १७६३)	३५२११३
पयोमुच प (काव्या २ १७३)	३८८१३३०	परिपीड्य करद्वयेन	२४६१३७	पर्यङ्कप्रनियन्मद्वि (यष्ट १ १)	८१११३
परं क्षिपति (भा ५.१००७)	३८६१३४५	परिपूर्णगुणानोगगि (सु ५०५)	७०११७	पर्यङ्कोत्तनापानायक	१५१३६
परं तदिह नास्ति	२४२११६६	परिपूर्णोऽपि तटाके	५६११२३	पर्यङ्को राजलक्ष्म्या	११८१११०
परं पलितक्रानयेन	१६५१५६०	परिभ्रमन्त्या (शा प ३९१४)	३४५१५०	पर्यच्छे सरसि (शिशु ८ ४६)	३३१११०३
परं विनीतत्वमुपे (भाव ४ ३)	१५२१४००	परिमथरागि (शिशु ९.७८)	३११११०	पर्याप्तमुष्णस्वक	३३१११४
परशाम्बेन क (राजत ५ २५९)	३९७१४२२	परिमलशुभ्रमित (शा प ९९०)	२३७१३९	पर्यंतमेदि पवित्र जैन	१११२३
परशुमुपति (भामिनी अ ८७)	५७११३९	परिमुदितमृगा (माल्दी २ २५)	२७५१२५	पर्यंतमि रयाहूडो	१८५१२७
परदारपदप्रथपर (शा प ६६७)	१५४१४६	परिम्लान पीन (रत्ना २ १२)	२७५१२७	पर्यंतमि रथो याति	१८५११५
परदारं पद (सं पाठो ५४)	१६११३४९	परिम्लाने माने मुख (मम २ ५)	१०१४	पलायिता तथारि	११८११०३
परदारा न गन्त (सु २९)	१५४१४४	परिच्छाति ललाटे	३०६१३६	पलायितसुमुमन्ना (कुव २५)	२२११४१
परदु रं समा (राजत १ २२७)	४७१८१	परिनिमित्तित (शिशु ११ ११)	३२३१२५	पलनत कपतरोरे (जुव ५७)	१०३१०५
परपतिनिदेषकुञ्जटा	३५११२६	परिनुदामपि शृ (शा प ३५५)	५७११३०	पल्लवोपमितिसा (शिशु १० ५३)	३१७११५
परपरितापनकुनुदी	५८११५७	परिभ्रमं कुरुमन्त (सु १९५)	३८१२९	पल्लवोपमितिपुष्प पङ्क	३५७१३६
पल्लवतयितो (सकि १४ ९)	२२५१३३८	परिसुरपतिस (किरात १० २०)	३४०१२२	पवनापनीतधीरमद्भू	२२२११०
परममेषट्टनारिषु (सु ४०२)	५८११७८	परिस्फुरन्मीन (किरात ८ ४५)	३३८१८८	पवित्रमतिवृत्तिक	२०३११०५
परममरिद्वयशशिषु (सु ३९२)	५७११३९	परिहर कृता (गीत १० २९ ३)	३०६१४५	पधादह्नी प्रगार्य (सु २४२०)	२०७११३
परमो मरुत (शा प ७९३)	२१४३३	परिहरत पराक्राना	१७५१५४१	पदमति परस युवति	१७११७८०
परवादे दृष्टवदन (सु ३८९)	५७११२५	परिहरति मयात्तवा	२०११६८	पदमन्ति नैव कान्यो	१७६१५६१
परशोकाशोघान (सु १०९)	४११६०	परिहरति यथा य (भाव ३ ११)	२५५११५	पदमन्ति क्षिप्रमुग्ध	३५४११५
पररगतु (शा प १९२९)	१५०१३५०	परिहरति रति मति	२९३१२	पदमन्ती परिणामके	३२०११६
पररसेण (सु ७ ५३)	१२८१३६	परिह्वल दुपारोहं	२६७१३३१	पदमन्त्यसंख्यपयगा	१०३११६
परां विनीत (काम ११ ६५)	३७८१४६	परिह्वन सखल वि (शा प ४०५)	६५१४	पदमन्तो (सकि. ५३ ८०)	३६११३६
परागै कार्पण्ये	२८०१७१	परिनादस्वयो (रत्नातेन)	१७७१९७७	पदम पञ्चदशिनिक	२९६१६६
पराधीन इया	१६०१३२८	परेषां क्लेशद (शा प १५१३)	१५४१६८	पदम पथिभरिगत	२५७१३३
पराधं प्राप्य दुर्वृत्ते (सु २३११)	३९३३३	परेषां पेशांति (मर् ३ ६२)	३६८१५५	पदयानुत्पत्तिदि	२४१११५४
पराधेन मुख दर्श (श पा ४ २३)	५८१३	परेषामानन (शे ३ ८७)	३७७१२१	पदयाम चिन्निर्व (मम २०)	३११११४
पराधकारिणी	१६८१६५९	परे प्रोक्षा शुभ यस्त	८३११	पदयामि तामि (माल्दी १ ४३)	३७८११६
पराधन परितो (दि १ १५०)	१६४१२९०	परे संमुच्यते ए (दि २ १७३)	१३९११	पदये-द्विधयन्चरन	३२३१३३
पराधुपयो जिज्ञासे	४३११	परोपमार्त्रं (श पा ४ ४९)	३८११७७२	परोदयदवायदधित	२०४१३
		परोधे कार्पण्यतारं (सं पाठो ५४)	८८११	परोधोऽपि वि (स राजत ७ ५९)	१०११११

पाकवेदं शु (राजत ३ ३०३) ६०१२७४	पायोदजाल नटिल ३४४६	पाटी द्राग घुटी गैरुनि १२६१३१
पाण्ड्या वन (शा प १०१४) २३९१७७	पादन्यास (स ५६१) २१०१३३	पाटीतीमोयधीमेकनपर्णा ११२१
पाण्डुर तव प (भूमिनी अ ११) २३७४३३	पादपाना (स पाठो १४) १६२४१४	पार्श्वस्यपृथ्वीचरराजकन्या ४१२९
पाठीन कम्ठ (शा प १३३) १७३३	पादसत्रादने वज्री २५११७७	पार्श्वान्या (शा प ३५०५) ३९३११
पाणि पात्र प (शान्ति ४७) ३७११११३	पादस्वाविर्भवन्ती (सुश्र १ २) १०११५४	पार्श्वारिभागा (शा प ५८७) २०७११९
पामिप्रहे पर्वतराज ४१७८	पादा कन्ठकृत्वत्सि १४३१५७	पाशुशुभ्रस्य २३४११२३
पामिप्रहे पुलकिन वपु ४११६	पादाप्रस्थितया (सकि २ ३८) १२१३८	पाशाल्यमागमिहृ (दिगु ४ २२) ३६३११८
पामिप्रहस्य सा (म ५ १५६) ३५१११७	पादाघात विधूर्गिता (स ६३५) २३२१८६	पाशाल्याम्बुधिदृष्टपुत्र २५५६४
पामिप्रहविधुन(किराज ९ ५०) ३९८११०	पादाङ्गुष्ठेन (अमर परि १३६) २८११३२१	पाशाल्यैम (शा प ३८३१) ३३६१२७
पामिप्रहविविधे(शियु १० ६९) ३९८११२	पादासके (अमर ६८) ३०७१५०	पायागखण्डे (शा प ४०९९) ३६७१२३
पामिनीरवकङ्कण स्तन २९११५५	पादास्य एव ३९३१५४	पायाणा पयसि १८३१६०
पामौ कङ्कणमुत्कण (शु ति ३ २) ७ ८९	पादाहत यदृत्याय (शियु ७ ४६) ७९१५	पायाणो मिरवते ५५४४५
पामौ गृहीतापि पुर ३५२१२२	पादाहतोऽपि (शा प ३६१) ६०१२३७	पासन्ति कस्य इत्युमे २४१११३४
पामौ ताम्रपटी (सकि ८९ ७) ३६५१४९	पादान क्रम्यत १५९१२७१	पिकस्तावन्त् ८५११२
पामौ पत्र (सकि ६५ ४०) ३३४१११९	पाद मूर्धनि (शा प ३५६९) ३१०१७	पिकाशं वाचाडीभवति २८५१२६
पामौ मा कुह (स १३१३) २८२११३८	पादा सस्तम्भयन्ती ९६११८	पिण्डे पिण्डे १५०१२६५
पाण्डुलस्य विभूष (स ३०५४) ८४१२३	पान दुर्जनसर्ग (म ९ १३) १६६१५७६	पिता (गण्ड पू अ ११५) १६६१५७५
पाण्डु क्षाम वदन(काम्यप ७ १५) २८५१२	पान छा (मा १२ ५२७२) १४८१२३८	पिता रत्नाकरो यन्म(हृ चा १७ ५) ९११०
पात पूष्णो (मच्छ १०) २०५१३३	पानघौतनवया (शिशु १० २६) ३९५१२९	पिता रत्नाधार गुचिसह ९३१९५
पातकाना समस्ता १४७११९७	पानमक्षा (शा प १३८९) १४६११६४	पिता वा (पत्र १ ४१७) १४७१२२१
पात जले विष्णुपदागमा ४२१५	पानायाधरतोऽमृत २७३१६२	पितुरपिपुरं त्यक्त्वा ३२९११२
पातयति इन्द्रदेवो २७५१८	पानीय (मा १२ ४११४) १६३१४५६	पिनो पादाब्जते १०११४७
पातालत किमु (शा प ४०८०) ३६६१२	पानीय (शा प ३८०७) ३३५१३५	पिनोर्निल प्रिय १६७१६१८
पातालमिव वे नाभि ३१२११०	पानीय पातु (शा प ५३०) १८६१२	पिनोर्नैव बच शृणोति ९०११२
पातालान्द्वानावलो २७४१०४	पानीयमानीय २१२१२८	पिदघति (शा प ३६०३) २९७११३
पातालान्न विमो (शा प २१७) ८०१४४	पातु वो (शा प ११३) २२११०१	पिदघाननन्वयुगप (शियु ९ ७६) ३१०१८
पाशादे मधु मूल १२१११६१	पाय म दमते २५४१६८	पिनाश्व तर्गाम (इव ३५) २९९१४
पातिनीऽपि करा (मर् २ ८३) ४५१३०	पान्याधार इति (शा प ९८३) २३६१२१	पिनाकृष्णिमालेन्दुमस्त (शा प ६३) ३१६
पातु श्रापि जग (शा प ४०१७) १८१३१	पाथाना प्रमदा ३३७१०६	पिपासाक्षामकण्ठेन २३६११४९
पातु न प्रथम व्यव (अ शा ४ ८) ३६३१३९	पाप समाचरति (सु २७२) ५०१२१०	पिपासुरिव चक्षल २६०११११
पातु श्रोत्रसायन (सकि ४ ९९) ३६४३३	पाप कर्तृच्छ्रण कर्तुं ९८१२	पिपि प्रिय (शा प ३६५१) ३१६१६७
पातुमाहितर (मिराव ९ ५१) ३१५४३	पापनिवारयति (अट २ ६४) ८८११८	पिपीलीकान्ति पान्य १५५१०१
पातु व कण्ठचरलक १८१२७	पामारागामि (सकि ९८ १) १९४११७	पिनत्स्ते (शा प ५३८) १९५४४२
पातु व शिति १०११४४	पाय पाय पिय (शा प ११५१) २२०१३	पिचन्ति नद्य ४९११७०
पातु वो निरुपमात्र ३४	पायात्स व (स ४८) १६१५	पिचन्ति मधु (स ६९०) ९११८
पातु वो (सु-छ १ २) १०११८३	पायादायासहे १०११५७	पिच पय (शा प १०११) २३५११५६
पातु वो भद्रिनी (स ३०) १८१२४	पायाद्देन्द्रवदन (स ८०) २१२३	पिच स्त्राय (भूमिनी अ ५८) २३०१३६
पातु श्रीस्ननपत्र १८१३२	पायाद्द करणोऽरणो २०६११८	पिपुन खल्ल ५८११६२
पात्र न तापयति ९०११३	पायाद्दो जमदग्निवश २०१७२	पिपुनत्वमेव विद्या ५७११५२
पात्र पवित्रयति (स ३२४) ५११२१६	पायाद्दो मायाभृगे द्रो १९१५८	पीडा कच्छपवत्तरन्ति ६८१७८
पात्रमपात्री (शा प ३७०) ८८१९	पायिजाततच वायन ३३७१३८	पीडीप्रशाल (शा प ४०२८) ३६५१५५
पात्रविशेषे (मा ३ १७७) ८६१७	पाटी द्रघावक न २३०१३०	पीठे पीठनिपगबालक २४११५७
पात्रापात्र (स २९७५) १५७१२०३	पाटी द्रस्य (भर्तृवे ८) १८३१५९	पीठिते पुर (शिशु १० ४६) ३१६१६
पात्रे स्वाग्नी शुण (सर्वगा ४) १४२११२		पीठ येन पुत्र पुत्रन्दरपुत्रे २२२१३७

पीतं यत्र हिमं (शा.प.१२१)	२२२।२३	पुमांसो ये हि (भा.व.१.४०)	३९०।५०६	पूरयित्वा (शान्ति. २.२१)	३६७।१२
पीतं पङ्कजकानने	२२४।११४	पुरः पूर्वमिय (रत्ना. ३.७)	२०१।२८	पूरोत्पीडे तडा	१५६।१६६
पीतः कुन्देन (श.चा.१.५.१६)	३८७।४१७	पुरः स्थित्वा (सूक्ति. ४९.१२)	२७३।१४	पूर्णः पङ्कज	२११।४८
पीतमत्र मधु यापिताः	२२३।६९	पुरतः कृच्छ्र	३९०।५१०	पूर्णचन्द्रमुखी	१९६।१४
पीतबलमिमते (शिशु. १०.९)	३१४।१२	पुरतः प्रेरयत्याशा	७३।१६	पूर्णनखेन्दुद्विगु	९।१२५
पीतधीधूमधु (शिशु. १०.११)	३१५।१४	पुरंदरसहस्राणि (सु. ३३०९)	३७३।१९०	पूर्णापूर्णे (बंध. १.१७)	३९३।६२९
पीतस्तुपार (अमर. १.२०)	३१६।२६	पुरस्तान्वया (अमर. ५१)	३५७।५३	पूर्णन्दुमा (माकडिय. २७.२५)	३९३।६३१
पीतरुवं कलशोद्भवेन	१८३।६५	पुरस्ताद्गच्छन्ती	२८०।७८	पूर्णन्दुः कर	१३७।५५
पीतोऽगस्तेन तातधरण	६४।४३	पुरा कवीनां गण (कुव. १६४)	३५।७	पूर्णं शतसहस्रे (शा.प. ३९८५)	३६०।८
पीतो यतः (अमर. १.३०)	२७५।५७	पुराण (सूक्ति. ५३.१३)	२६०।११४	पूर्वं तावत्कुनलय (शांति. ४.१६)	३६१।६३
पीत्वा गर्जन्यपस्ते	२१७।३९	पुराणमित्येव (माळवि. १.२)	१७४।८९३	पूर्वं द्विरेफ (सूक्ति. ६५.१२)	३३५।११६
पीत्वा मृशं (सूक्ति. ८२.२८)	३२३।१५	पुराणरदिम	२९३।३	पूर्वं चेटी ततो (शा.प. ४०५२)	३६७।४
पीनोत्तुङ्ग (शा.प. ३९३९)	३४७।१४	पुराणान्ते	१५८।३२२	पूर्वं यत्र समं	२९३।५
पीनोत्तुङ्गत्वनकलशयो	२७६।४२	पुरातनपरीमल	३२६।२१	पूर्वजन्मकृतं कर्म (दि.प. ३.२)	८२।६
पीयूषं वपुषोऽ (शा.प. ७६१)	२१०।३६	पुराभूद (शा.प. ३५५८)	३३३।६५	पूर्वजन्मजनितं	८३।१९
पीयूषाप्रथमं (सूक्ति. ७२.३०)	३०२।९७	पुरा विद्वत्ता (मर्ह. ३.१००)	३७८।४२	पूर्वत्रासिद्ध	१२१।१६४
पीयूषेण कृतार्थिता	२१७।३६	पुरारिततुहारिणी	१२।२४	पूर्वदत्ता च	१५८।२२४
पीयूषेण सुराः श्रिया	२१७।३४	पुरा शर (शिशु. १७.५५)	१२७।४	पूर्वभागतिमिर	२९४।१६
पीडनां फलव (शा.प. ९५६)	२३४।१३६	पुरा सतसि (मागिनी. अ. २)	२२१।२६	पूर्वां क्षणकम	३९५।५३
पुंसः संवोधनं (शा.प. ५५३)	१९८।४२	पुरीपस्य च	४५।१	पूर्वाह्नि प्रतिवोध्य	२०९।१७
पुंसां दर्शय सुन्दरि	१६२।१७४	पुरषः क्रीडशो	१९९।३१	पूर्वं वयसि (भा. १.३.१७८८)	३८७।४१५
पुंसां सर्वसुखैक	१४५।११२	पुरषः पौरुषं	९१।२७	पृच्छति पुरषः	२००।४६
पुंसामुपत (सूक्ति. ७.५)	७०।१३	पुरहुतदिगन्ना (सु. २२२०)	३२७।४	पृच्छति शिरसिरुहो	२०१।६६
पुंस्कोकिलबुलसैते	१९४।१४	पुरो (मागिनी. अ. ७९)	२४५।११	पृथिवी दक्षते (सु. ३३०८)	३७२।१५४
पुच्छं चेदहमुच्चयाम्य	१७।१२	पुरोजन्मा नाय(मदा.ना १ ४७)	३६०।३३	पृथिवी रम (भा. १.३.१७५)	३९०।५३४
पुत्रायमानान्तरण	१८२।३३	पुरो दिगनुरा	३०६।४०	पृथिव्यां शीणि (श.चा. १.४.१)	२९।६
पुत्रीभूतं प्रेम	२३।१२४	पुरोउत्तः पथा (सूक्तिमहल)	२०७।११	पृथुक्रांतस्वर (सूक्ति. १३७.४)	६३।१५
पुष्पतीर्थे कृतं (दि. १७)	९०।६	पुरो रेवापारे (नीतिरत्न ५)	३७८।६८	पृथु गगन (सूक्ति. ६८.९)	२९५।५४
पुष्पाग्नौ (सूक्ति. ६४.१२)	३४८।२०	पुरो वा पश्चाद्वा	८०।३३	पृथुर्लतति (ने. २.३६)	२६८।१७७
पुष्पे प्राप्ते बने (मर्ह. ३.२४)	३७५।७६	पुष्पं पुष्पं (भा ५.११११)	३८८।४४९	पृथ्वी तावन्नि	३५७।६६
पुष्पैर्मुलफलैः (मर्ह. ३.२७)	३७०।८५	पुष्पं प्रवा (शा.प. ३३१८)	२६१।१४८	पृथ्वीवते शुभ	१३५।२०
पुत्रः (शान्ति. २.१०)	३७०।९४	पुष्पाणि प्रथमं	३३३।५५	पृथ्वी पृथ्वीगुणा (सु. ५०२)	७०।१६
पुत्रदारदि (शान्ति. २.२५)	३६७।१३	पुष्पे गन्धं (श.चा. ७.२१)	३९०।५१५	पृथ्वी श्रीमदनङ्ग (शा.प. १२६०)	११३।१५
पुत्रयोत्र (चाणक्य. १०७)	१४४।७७	पुष्पेपुमता पुरया	१९०।७०	पृथ्वी संवोधनं	१९६।९
पुत्रयोत्रक्यू	१५६।१३२	पुष्पेपोरिपेके (सु. १.५४६)	२६५।२९३	पृथो ब्रूते न	१४२।१९
पुत्रयोत्रजना (चाणक्य. ५३)	१६१।६८५	पुष्पेरपि न (शा.प. १२९८)	१५०।३२६	पृथतः (दि. २.३४)	१६३।४७३
पुत्रनिवृत्तल (बामन. अ. ७७)	३६७।२	पुस्तकस्या (चाणक्य. ८३)	१६३।४१३	पृथे प्राग्मद (सु. ३६)	१८।९०
पुत्रघः पाक	१५७।१९४	पुस्तकेपु च (दि.प. ३८)	३९।१५	पृथे कथाम्मुक्ते	३१८।७
पुत्रिण्यः कृति	२३६।५	पुस्तकप्रत्यया (श.चा. १७.१)	३९०।५१८	पैटीनीवरपद्मवत्रे	४१।७३
पुनः प्रमातं	३७४।२१०	पुस्तकेषु च या	१५९।२६९	पेतालमयि खल	४८।१३५
पुनरपि मिलनं	२७८।२८	पुस्तकां कि पदं	१९८।१	पोतो दुस्तर (बंधरत्न. २)	६१।२६४
पुनरितं पुनरि(श.चा. १.४.३)	३८७।४०९	पृथो बग्धुरि(बंध. १.२४०)	३७८।५१	पोरं सुतीयति	१०५।१४७
पुनर्यापः पुन (श.चा. १.४.४)	३८५।३२९	पृथिव्यमये (सूक्ति. ९८.९)	१९४।२९	पोरस्त्रैर्दक्षि (शा.प. ११०८)	३१८।४३
पुषागो नर (श. १.१०२१)	३९५।५०१	पृथयति पूर्वेमयां	६२।१७	पीठनिधनां म्यमि	४०।१

पौरेभ्यो न भयं	६८७५	प्रणालीरीर्षस्य (विद्. ४.१४)	२६०१०८	प्रत्युपकुर्वं (भा. १.२.४९९३)	८०१२९
पौलस्त्यः (पंच. २.४)	१७९११०२४	प्रणीतथा (शा.प. १.३.१४)	३९२१६००	प्रत्युपस्थित (भा. १.२.५२८०)	३७८१५९
पौलस्त्यपीनभुज (दश.रू. ४.२८)	१११२०	प्रतापमौल्य (भोजम. १.९५)	११७७७	प्रत्युहः पुलटा	३२०१४७
पौलोमीकुच	३०३११३३	प्रतिकामिनीति (शिशु. ९.३५)	३००१६०	प्रत्युहः (दि. ३.४५)	१६६१५६८
पौलोमी (मामिनी. अ. ४४)	२४५१२४२	प्रतिकूलता (शिशु. ९.६)	९२७०	प्रत्येकं दिक्प	१८४७७६
प्रकटमपि न (सं. ४.३५)	५९१२०९	प्रतिक्षणमयं (दि. ४.६६)	३९२१५९७	प्रयमं कला (शिशु. ९.२९)	३००१५४
प्रकटं (शिशु. १.६.१९)	१७५१९२४	प्रतिक्षणसमुद्र (शा.प. ३.६६७)	३१७३	प्रयमं युद्धकारित्वं (दि. ३.८६)	१४३१६०
प्रकटमलिन (शिशु. १.१.३०)	३२२१११	प्रतिगतमार्थि (शा.प. ३.८२५)	३३५३	प्रयमं संस्थिता (भा. १.३.३३)	३७८१६०
प्रकटान्यपि (शिशु. १.६.१०)	४९११५३	प्रतिव्यूहकोणं	१७०११४	प्रयमदिवस	१७७९७५
प्रकाममभ्यस्तु	४९११६५	प्रतिदिनमयत्रसुलभे (महं.सं. ६०७)	९६११	प्रथममन्यसृता	३३३१४४
प्रकीर्णं (कामं.नी. १.२५)	३९०१५२२	प्रतिदिवसं (पंच. ५.४)	३९२१६२७	प्रथममरण (युक्ति. ७२.४)	३०११८५
प्रकृष्यस्त (राजत. ६.२७८)	३९०१५२३	प्रतिदिशमभि (किरात. १०.२१)	३४०१२३	प्रथमवयसि (विक्रम. ९१)	५११२२०
प्रकीर्णकेचामन	१७७१९००	प्रतिनगरमटन्ती	१३५१२३	प्रथमा गति (र. २.६२)	३८०१९३
प्रकृवंता संगति	२१०१२०	प्रतिपक्षेणापि (मालवि. ५.१९)	३५११२३	प्रथमे ना (चागनय. ९३)	३७८१६१
प्रकृतिः (दि. ३.१४४)	१४५११२७	प्रतिपक्षो यदि	२६५१२६९	प्रथितोऽपि यत	२११३३०
प्रकृतिखल्व्वादा (सं. ४.१३)	५८११८६	प्रतिनिम्बितगौरीमुख	४१२३	प्रदह्यमाना (शा.प. ३.७५)	३९०१५३७
प्रकृतिप्रत्ययो	४६१५०	प्रतिनिम्बितप्रिया	१४१५	प्रदानं प्रच्छन्नं (महं. २.५४)	५२१२४९
प्रकोष्ठवन्धे	२६४१२३७	प्रतिरजनि प्रति (शा.प. ३.७६०)	३५११२०	प्रदीप किमु	३४७१६६
प्रखला एव गुण (सं. ३.९७)	५८११७३	प्रतीक्षन्ते वीराः	१३१११४	प्रदीपमातङ्ग	२०४१४८
प्रगम्माना (शा.प. ३.२८१)	२५५१२८	प्रतीपं (कथा. ३.१.८७)	३९२१५८९	प्रदीपे वीपकधन्द्रः	१५८११५५
प्रचण्डचण्डमुण्ड	१११२३	प्रतीपभूयैरिव (नै. १.१३)	१०५११२७	प्रदीपे (चागनय. ९९)	१६२१४२४
प्रचण्डवासनाव	३६७१९	प्रतीपमानं पुनर (सं. १.५७)	१३१३४	प्रधानाप्यनि	१०३१७५
प्रचण्डसूर्यः	३३५१७	प्रत्यक्षरसुत	१०५११४०	प्रतुद्धायाः प्रातर्ल	३२८१३
प्रज्ञां न (पंच. ३.२४९)	१४५११२१	प्रत्यक्षे गुरवः	१५९१२७३	प्रभवः को	१९६१११
प्रज्ञां सर (क्राम.नी. १.१२)	१४५१११७	प्रत्यमज्ज्व (युक्ति. ८२.२७)	३२५१५९	प्रभवः खलु (किरात. २.१२)	१५११३९०
प्रज्ञाना धर्मपद् (वे. २७)	१४९१३००	प्रत्यमैः पननिचये (सं ७८४)	२३६१३	प्रभवति मनसि (मव. ७)	२५१११८
प्रज्ञानां (पंच. १.२४०)	१४९१२९०	प्रत्यमोन्मेष (मुद्रा. ३.२१)	१५४१९	प्रभाते वृच्छन्ती	३२८११३
प्रज्ञामीटन (याच. १.३४०)	१४५११२३	प्रत्यङ्गमङ्कुरित (प्र. राषव. १.७)	३२११	प्रमुप्रसाद (पंच १.५५)	१४८१२६२
प्रज्ञादृढं धर्म (भा. ५.१.५५)	३७७१३०	प्रत्यङ्गं प्रति	२२८१२१२	प्रमुप्रसादे (शा.प. १.५२०)	१५४१७४
प्रज्ञया (भा. ३.१.४०७९)	३८१११६०	प्रत्यङ्गमस्यामभि (नै. ७.१९)	२७०१२३	प्रमुभिः पूज्यते (भोजम. ६८)	८१११९
प्रज्ञया या विराभ्या	९०१३	प्रत्याधिवादनयना	१३३१८	प्रमुर्विकेकी धन	१७३१८५१
प्रहायुज (भोजम. १.५)	१४५११२६	प्रत्यहं प्रत्य (शा.प. १.४२१)	१५३१२	प्रभूतमल्प (चागनय. ६७)	१६२१३९८
प्रज्ञानृत्तियोगिनि	१२३१२	प्रत्याख्यानं च (दि. १.१३)	१६३१४३७	प्रभूतवयसः (द. घ. २३)	१६९१६८०
प्रज्ञांस्त्वै (भा. ३.१.५३८३)	३८९१४९७	प्रत्यादिष्टमिदो (युक्ति. ४२.५)	२७४१७	प्रभ्रमयच्छ्रुति	११२१२६७
प्रज्ञाचरेणा (भा. ५.१.३९१)	३९३१६३९	प्रत्यावासक	१०९१२१४	प्रभ्रष्टैः सरम (शिशु. ८.४९)	३३९११०६
प्रणतिभिरपि	३४३११०२	प्रत्याहारं (शिशु. १.८.५५)	१३०१८६	प्रमदा मदिरा	१६०१३२५
प्रणमत्युपति (दि. २.२७)	९७११४	प्रत्याह्वय यदि	३५६१२८	प्रमाणभ्यधिक (पंच १.२१८)	३९०१५३०
प्रणयमुपिप्रिया	४१२०	प्रत्यासर्पि (राजत. ४.३५४)	३७७१२७	प्रमादिनां (पंच. १.१६७)	१४९१२८६
प्रणयमुपिप्रिया दृष्टा (दश.रू. ४.६०)	५१४४	प्रत्यासन्नतुपाररीधि	१४११९	प्रमोदं जनय	१९५१५२
प्रणयकोच (शिशु. ६.२८)	३४११४४	प्रत्यासन्न (युक्ति. ६५.२६)	३४२१७७	प्रमोदे खेदे	४४१५
प्रणयमधुराः (महं.सं. २.७३)	३९११५८६	प्रत्यासन्नविना (युक्ति. २.२७)	१२१२८	प्रम्लाना (युक्ति. १५.७)	२२२१३५
प्रणयास्तुप (दि. ४.१०)	३९११५९०	प्रत्यासन्नसुरेन्द्र	३२५१५८	प्रयच्छति चम (सं. १.९०)	३११३
प्रणिपातेन (कामं.नी. १.३३)	३९२१५९१	प्रत्यासन्ने (शिशु. १.८.२८)	१२९१७०	प्रयच्छतोयैः कु (किरात. ८.१४)	३५७१७५
		प्रत्युपवर्णन्यै (सं. ५.१५)	७०१२४	प्रयत्ने समके (द. घ. ७०)	१६९१७०३

प्रयत्नैस्तोत्रैः परि	४३१६	प्रहरति न पद्य (शा.प.५२६)	१८६५	प्रातर्नौलनिचोलमच्युत	१२५१७५
प्रयोगे तव	१२५१९	प्रहरविर (अमर.१२)	३२९११९	प्रातर्भूम्युरीया (सं.२३२६)	३६७१९६
प्रयाति ज्ञानं (पंच.३.२१)	३९१५६३	प्रहरिष्यन्तिप्रयं (शा.प.२४२९)	१५३१८	प्रातर्दन्त कृतास्त्रोडपि रज	९९१२८
प्रयातुमस्माकं (नै.१.६९)	१२३१४	प्राकारगोपुरा (शा.प.१५६५)	१४३१३८	प्रातिभं निसर (शिशु.१०.२२)	३९५१५५
प्रयातेऽर्द्धं भानौ (सं.१०९०)	२७५१२८	प्राक्पादयोः (हि.१.८१)	६०१२३५	प्रायमित्री घनदृष्टिः प्राप्ता	२९४४४
प्रयाहि तत्रैव	३०९१२	प्राकृतो हि (भा.१२.४२१७)	३८९१४७२	प्रादुर्भवन्ति वपुयः (मय.९३)	३७११२९
प्रयोगव्युत्पत्तौ प्रति	३४१९	प्रागल्भ्यं पुरुषा	३२९१२९	प्रादुर्भूते नवजलधरे त्वत्पर्यं	२८९१५६
प्रयोजनेषु ये (भा.५.२४४१)	३८०१४२	प्रागल्भ्यं प्रथम	२४८१७६	प्रादुर्घ्यात्पण्डितानां कवि	४२१७७
प्रलयसहायकरा (शा.प.५१०)	१८९१२४	प्रागल्भ्यहीनस्य (व्योत्पत्तिपर)	१७३१८५६	प्रापितेन चन्द्रकाकुविदम्बं	६९११५
प्रवसतः (शिशु. ६.१०)	३४९१३६	प्रागेतद् (नै.१२.९३)	११०१२४६	प्राप्तः प्राज्यमिव श्रमं	३३५११३४
प्रवातनीलोत्पल (कुमार.१.४६)	२५९१७७	प्राज्ञा मेति ततो (भट्ट.१.२५)	३९७१७	प्राप्तमदो घृषुमासः प्रबला	१९४१३४
प्रविश शक्तिं (श्रु.ति.६)	२६२१९३	प्राचीं वासकसज्जिकासुपगतो	३२५१६१	प्राप्तमिदार्थं (पंच.१.४३२)	३९०५३१
प्रविष्टः सर्वैः (र.२.१२२.२०)	३९१५५५	प्राचीकुडुमतिल (प्र.रापठ.७.९०)	२७४१४	प्राप्तम्यमर्षं लभ (पंच.२.१३३)	६२१४२
प्रवीणो पात्रपटु (शा.प.१३३५)	१४४१७४	प्राची दिग्गम्बरगणौ दयिते	३२३११०	प्राप्ताः धियः (भट्ट.३.६८)	१७६१९४
प्रदास्त्यायुक्त	१९४१३२	प्राचीनाचलसुमिचन्द्र	३०२१११६	प्राप्ता जरा (शा.प.४१६५)	३७४१९६
प्रशान्त (किरात.८.२८)	३३८१७३	प्राचीभागे सरगो धरणि	३०३१२२२	प्राप्तानपि न (सूक्ति.९.१९)	७२१३१
प्रशान्तो नूपुरा (शा.प.२६९६)	३२०११	प्राचीमहौ परशिवोविनिवे	३४३११००	प्राप्तार्थग्रहणं द्रव्य (हि.२.१०३)	१४२१२१
प्रसन्नैः धाम्नं	३९१४१	प्राचीमालम्ब (प्र.राषव.२.३३)	२९५१७०	प्राप्तास्त्रासापिपासातिशय	१३३१४५
प्रसन्नाः (सं.१४७)	३९२१५९३	प्राचीविभ्रमकर्णिकाकमलिनी	३२५१५६	प्राप्ते भयै परि (पंच.२.१९३)	३९०५२६
प्रसरति (पंच. २.२४५)	१७७१९५४	प्राचेतसम्पावपाशरायाः	३७१६६	प्राप्ते वसन्तसमये (सं.७५४)	२०३१५४
प्रसरत्न (सूक्ति. ६.१.२७)	३४३१०५	प्राज्ञो वा (भा.१२.५७१७)	३८९१४६७	प्राप्य कार्यं गति (र.५.८४)	३८८१६०
प्रसन्न मणिमुद्धरे (भट्ट. २.४)	४०१५६	प्राज्ञलावपि (किरात.९.१०)	२९४१२९	प्राप्य चलनधिकारा	१७०१४०
प्रसादः कुर्वते (हि.१.१९)	३७७१२८	प्राज्ञे निधोज्य (चाणक्य.८५)	१४६११७८	प्राप्यते गुणव (किरात.९.५८)	३९५१५०
प्रसादमाधुर्यंयुगो	४९११६७	प्राज्ञो हि जल्पतां	३८६६	प्राप्यते स (शिशु.१०.७८)	३९९१२१
प्रसादरम्य (किरात.११.३८)	८५१३	प्राणवदक्षयै (पंच.२.१२२)	३९२१६०७	प्राप्य नामि (शिशु.१०.६०)	३९७१२१
प्रसादे व (सूक्ति. ५७.२३)	३०६१४४	प्राणवृत्तयै (भाग.११.७)	३८५१३०९	प्राप्य प्रमाणपद (भोजप्र.१३४)	२४७१६९
प्रसादो (सं.२७८५)	१४६१५५८	प्राणाघाताति (भट्ट.२.६०)	१८०१०५६	प्राप्य मन्मथर (शिशु.१०.८०)	३९९१२३
प्रसादो नि (भोजप्र.५७)	३७७१२९	प्राणातिपातः (भा.१३.५८४८)	१५४१३९	प्राप्य विषं अजास्तूर्णं (इ.शा.४४)	५५७१७७
प्रसाधिकाल (रघु. ७.७)	१२६१३३	प्राणत्यागे (पंच.२.१७८)	३९११५८३	प्राप्रस्राद्धिष्णु (का.प्र.७.१७४)	१८८१४३
प्रसारणपरैः करैः	३०११८७	प्राणानां च (शा.प.३०८९)	२५११६	प्राप्तार्थं स्वत एव नैव	१०९१२१५
प्रसारितकरै (शा.प.११३८)	३९११५७६	प्राणानां बत कि (शान्ति.१.१८)	७४४३३	प्राप्तार्थं परतोः स्वतोऽपि	१०९१२१६
प्रसार्यं (शा.प.३८७८)	३४३१७४	प्राणा यथात्मनो (हि.१.२२)	१६३१४३६	प्राप्तार्थं परतो न शक्ति	११७१९९
प्रसीवेति (रत्ना.२.१९)	३०६१४५	प्राणायाभोपदेशे सरसिहृद	३०२११९८	प्रायः कार्ये न मुञ्चन्ति	११९११२
प्रसूनकलिषा	३३३१९०	प्राणेश तव विरहिणी हिम	२८७१६	प्रायः काव्यैर्नमितवयसः	४३१५
प्रसूनबाणाद्वय (नै.७.४८)	२६३१२२१	प्राणेशमभिस (शा.प.३६१२)	२९८१५	प्रायः कुकवयो लोके	३१४
प्रसूनशुभ्रै (शा.प.३७९१)	३३१११६	प्राणेश विरहति (श्रु.ति.१७)	३३०१४	प्रायः खलप्रकृतयो (सं.४.२०)	५८११७७
प्रस्ताव (चाणक्य.२४.१५)	१५८१२५०	प्राणेशेन प्रहितनखरेष्वत्र	३२८१४	प्रायः परोपतापाय (सं.२.५२)	५६११३३
प्रस्तावै हेतुयुक्तानि	३१२	प्राणेश्वरेपति (कान्था.४.१५)	१७३१३०३	प्रायः प्रकाशतो याति (सं.२.५०)	५६११३३
प्रस्थानं (अमर.३५)	३२९१२१	प्राणेश्वरे किमपि जल्पति	३२९११९	प्रायः प्रकृत्यतितरां (इ.शा.३०)	५५७१७६
प्रस्थाने तव	१२५११८	प्राणैरपि हिता वृत्तिर्योदो	८८११७	प्रायः सन्त्युप (इ.शा.३)	१६८१७०
प्रस्फुरत्प्रभुर	३३२१७३	प्रातः क्षालितलोचनाः कर	९६१५	प्रायः स्वभावमनिलो (सं.४.४२)	६०१२४३
प्रसेदमसिद्धयेन (सं.३३४२)	३६६११	प्रातः प्रातः समुत्थाय हौ	१९३१२	प्रायः स्वभावं (इ. शा. ८०)	४९११५
प्रहरदमपनीय (शिशु.११.४)	३२३१२२	प्रातः प्रातरुपा (अमर.३३)	३५६११९	प्रायश्चित्ता वसुधा (कुच.११०)	३३५१९
		प्रातः सीमन्ति (शा.प.३७३१)	३२६१३२	प्रायश्चित्तं न यद्वीतरहन्मत्तया	३६४१२५९

प्रायेण धनिनामेव (शा.प.४३४) ६९७
 प्रायेण नीचलोकस्य कः १९९१२७
 प्रायेण धीम (मा.५.११४५) ३९०५४३
 प्रायेण सुहृदं (शा.प.३९६२) ३६०१२
 प्रायेणात्र (पंच.१.४४८) १७९१९०२३
 प्रायो दुःखत (प्र.रा.प.५.४९) १५८१२३५
 प्रायो यर्हिऋचिदपि प्राप्नो ८६९
 प्रारम्भते न (मुद्रा.२.१७) ३९०५४८
 प्रारब्धे रति (शा.प.३६९७) ३२०१७७
 प्रारब्धे विपरीतनामनि रते, ३२०१९९
 प्रारम्भतोऽतिविपुलं (स्र.४२३) ५८१९९३
 प्रारम्भे (मामिनी. अ. ४६) २२४१९०९
 प्रायेणप्रथमकर (विष्णु.२.७) ३२३१९३
 प्रायेणलेखमिध्रे (पंच.३.२३९) ३९१५८२
 प्रायेणशैल (शा.प.३९२५) ३६६१२३
 प्रावारैरुत्तरीर्षेभ्यः (शा.प.३९३७) ३४७११
 प्रागृषि शैलप्रेषिनिमित्तम् २१२१२१
 प्रागृषेभ्यस्य (शा.प.७८८) २११११
 प्रासप्रोतश्रुतीरोत्पन्नरूपिण १३११२३
 प्रासादीयति वैष्णवादिगहनं २५०१२२
 प्रासादे वा दिशि (अमर.१०२) २७९१६५
 प्रियकृतपदस्तेय (अमर.११५) ३२११९९
 प्रियतमेन यया (शिष्ट.६.५७) ३४६१९८
 प्रियप्राया (उ.रा.म.२.२) ५११२३७
 प्रियमनु (राज.७.४.३२२) ३९१५९९
 प्रियमेवा (कामं.नीति.३.२६) ३७८१४४
 प्रियवसंतरपया (स्रि.८.२.१३) ३२३१४
 प्रियवाक्य (वाण.५.१६.१७) १५५१८३
 प्रियविरहमाहो (बिह.३.२३) २८५१४८
 प्रियसखि न तथा पटीरपदे २८४११८
 प्रियसखि विपद् (शा.प.४५१) ९३१८६
 प्रियसखीसदसं (शिष्ट.६.८) ३३२१६३
 प्रियस्य सुहृदो (माल्दी.९.४१) ३६१७७
 प्रियाददीनमेवास्तु (स्रि.४.५.२) २०३११
 प्रिया न्याय्या वृ (महं.२.६१) ५२१३४८
 प्रियाम्बुषीभूय सुवी छुपांशु २६११५२
 प्रियामाः (स्रि.४.६.१८) ३२११२२
 प्रिया वा (प्राना.९.१५) ३८८१५७
 प्रियानिरहितस्या (स्रि.४.२.१) २७४११
 प्रियासखीभूतवती मुदेदं २६१५१६
 प्रिया हिता (पंच.१.१२) ३७८१५७
 प्रियेण संयम्य (किरा.८.३७) ३३८१८०
 प्रियेण सिखा (किरा.८.५४) ३३८१९७

प्रिये सदा पूर्णतरं मनोहरं ३१३१४०
 प्रियैः सजीलं (किरा.८.४९) ३३८१९२
 प्रियो मयैवावचितैः प्रसूनैः ३५२१२३
 प्रीणाति यः (महं.सं.२७९) ३७८१४७
 प्रीतिं न प्रकटीकरोति (स्र.४९३) ७२१६०
 प्रीति वस्तुनां हरिः कुप २५१७६
 प्रीतिलक्ष्मीर्ष्ययः क्लेशः १५७१९४
 प्रेक्षणीयकमिच (शिष्ट.१०.८२) ३२११८
 प्रेक्षणप्रेक्षणालापान्दुर्बलः २५३१७
 प्रेङ्गुद्विजितरंगमुग्धगज २७१२१२
 प्रेम छलं तयोरेव १६०१३४
 प्रेमार्द्राः (माल्दी.५.७) २८०१९३
 प्रेमैव मारुतु यदि चेत्यपि ५०११९६
 प्रेमोन्मासितरेखतीमुख २६११९६
 प्रेरयति परम (शा.प.३६४) ५७११३१
 प्रेरितः शय (किरा.९.२८) ३००१४४
 प्रेरिकः प्रैप्यक (शा.प.४०६४) ३६४१९
 प्रेषितस्य कुतो (वाणा.५.६१) १६२१३९
 प्रोज्ज्वलज्वलनज्ज्वाला १९१८२
 प्रोद्यतौदार (शा.प.३९२४) ३४६१३३
 प्रोपितवति (प्र.रा.प.५.५) २१०११०
 प्रौढमौक्तिकदचः पयोमुखां ३४११४८
 प्रौढच्छेदानुरू (छलितरा.म) ३६५१११
 प्रौढि पत्तां कलासु प्रय १२११९५५
 श्रवन्ते धर्मं (मा.१३.२२) ३९११५९९
 फ
 फणीन्द्रस्ते (कु.६.६) १०२१३५
 फलं कतक (मनु.६.६७) ३९०५२५
 फलं दूरतरं (शा.प.१०४८) २४२१७३
 फलं धर्मसं (शुक.४०) ३९०५३८
 फलं क्षेत्रछाल (मोज.२.७०) ७२१५४
 फलतीह (पंच.५.९) ३९०५२८
 फलहीनं वृषं (पंच.१.१६३) १४११२८१
 फलानां च दलानां च २२२१४२
 फलायते कुचन्द्रन्दमिषं २७०१४
 फलायी (पंच.१.३७८) १४११२८५
 फलायिनो मूलवृणाम्बु ६७४१९
 फलितस्य रत्नालशाखिनः २३१११०५
 फुड्रेणु यः कम (शा.प.८२५) २३३१००
 फेनमा (मा.१३.२०५०) ३८८१५५५
 ब
 बह्वोपदिनिर्जुष्टे पल्लवे - २२११७
 बह्वल्लुल्लिलमिलिन्दमाला ३३२१७५

बह्वल्लुल्लिल्लिच्छयापि २८४११४
 बह्वोत्तम (शा.प.८९१) २२९१२२८
 बह्वाल्लिदास भवतः क्षम ११६१६७
 बत सखि (का.प.१०.४३१) २८४१२१
 बदारामलक्ष (मामिनी. मं. ८) २६५१२८५
 बद्धकोपविकृती (किरा.९.३४) ३१६१५६
 बद्धकोशमपि विग्रथि २९४११८
 बद्धा मग्नि (पार्वी.५.१५) २६८१३८०
 बद्धा यदप्यंगरसेन ४०१५२
 बद्धा पद्मासनं यो नयन २६१२७७
 बद्धा हियोमा विवली गुणेन २६६१३१८
 बधिरयति कर्मविवरं वाचं ६४११२
 बन्दीकृत्य (का.प्र.५.११९) ११२१२६८
 बन्दी (महं.सं.६१२) १८०११०५२
 बन्धं लघयतः परस्य २२८१२२२
 बन्धनस्थो हि (शा.प.१२०९) २३११५८
 बन्धनानि (वाण.५.१७) ३९०५११
 बन्धुः को नाम (दि.२.१७४) १६५१४३
 बन्धुलाग (कात्या.३.१४७) ३८१११५७
 बन्धुश्रीमुख (दि.२.८०) १६५१४८३
 बन्धुकसुति (शा.प.३६५८) ३१४१६८
 बन्धुकपण्युमथ २६१११४५
 बन्धुकवन्धुरघरः (प्र.रा.२.८) २७११३२
 बन्धुनां सुहृदां चैव १६६१५८१
 बभूव बलीकृतयः कविः ३६४१२
 बर्बरथ तपस्वी (शा.प.१४९६) १५४१५९
 बर्ही रीति बद्धा (शा.प.३८८७) ३४३१८८
 बलमातृमयो (स्र.८.३१) १०४१८६
 बलवदपि (किरा.७.०.३७) ३३६११४
 बलवानपि (किरा.२.३७) १६४१४२२
 बलाघोता (शा.प.३६७८) ३१८१११
 बलिः पाताललिल (मोज.२२१) १०११७
 बलिकर्णदधी (शा.प.१२२९) १०२११७
 बलिना सह (धर्मं.नी.९.४९) १४८१२३२
 बलीयसा हीन (पंच.३.२२६) ३७७१२२
 बलोपपन्नो (पंच.३.१११) ३७७१२३
 बहाल होमिपाळ (मोज.६४) ११६१६८
 बहल्लल्लल्लमर्था मेघनादा १८२१४१
 बहवः पशवोऽपीह (स्र.२२५५) ७८१२
 बहवोऽविनया (म.५.४०) ३९३१६६५
 बधिः सर्वा (माल्दी.१.१७) १७७१५७८
 बधिरतिनिर्लक्ष्यं २४७१६३
 बधिर्न लोला हगनाह ३५११२८
 बधु जगदपुर (शिष्ट.११.३९) ३२८१११

बहुतरहिते रसातल	१७६७४३	बाहू द्वौ न मृणाल (श्रु.ति.१)	३७८५५५	ब्रह्मज्ञे च सुरापे (पंच.४.११)	७५११
बहुधा बहुभिः (पंच.३.७५)	३९०५५४०	बाहू प्रियाया जयता मृगा	३६४१२२८	ब्रह्मज्ञोऽपि नरः (चाणक्य.८२.)	६४४
बहुधा राज्यालमेन यस्तो	१०११९	विद्यालमशिते दु.खं	३७२१९६३	ब्रह्मज्ञानं (मर्च.३.१४)	३७५१२२४
बहुनान किमु (शा.प.३.५०६)	२९३१२	विद्वैजाः पुरा पृथग्व्यम्	१००१३	ब्रह्म नान्तमपि	१८७१२४
बहुनिष्कपद्रोही बहुधा	५४११३	विन्दुद्वन्द्वतरिणि (संकि.४.१०६)	३५५२९	ब्रह्महत्या (मनु.११.५४)	१५४१४७
बहुभिर्न (पच.३.११९)	१६५५६६५	विमर्ति वदनेन किं क	२०३१९०३	ब्रह्माण्डं कियद	८०५३३
बहुभिर्वत (शा.प.२०८५)	१४५१११३	विनेति विद्युता (स्र.३७८)	५६१९०८	ब्रह्माण्डं प्रवि	१२६१३०
बहुभिर्मू (व.चाणक्य.७.११)	१६९१७१६	विमेमि सखि (शा.प.३४३३)	२८३१२	ब्रह्माण्डकुम्भकारं	१६५५९
बहूनामप्यसा (स्र.२७४२)	१४४८८३	विभ्रतौ (शिशु.१०८)	३१४१११	ब्रह्माण्डच्छत्रं (दशकु. पू. १)	२०१६६
बहूनामल्पसाराणा (मोचन.१४५)	८३१३	विभ्रत्पाथः कपदै सुर	८११७७	ब्रह्माण्डमण्डली (मर्च.सं.२८४)	७९५३
बहूनि नरधीर्षणि (स्र.१४४)	३९१२३	विभ्राना गरलं कण्ठे भुजंग	५५५५२	ब्रह्माण्डसंपुटकलेवर	२७८
बहूभि स्वेच्छया (शिशु.२.७३)	८४५५	विभ्राना हृदये (कूब.१५५)	२९०१४५	ब्रह्मा दक्षः कुबेरो (स्र.८३)	११९९
बहूधाही स्वल्प (चाणक्य.६९)	१६२१४००	विभ्रानो त्वयि (शा.प.११६०)	२४५५४	ब्रह्माद्योऽपि	१११५८
बाणं हरिरेव कुरुते सुजनो	४७१९७	विभ्रानोऽस्मिन्नेव (संकि.२.७२)	१८३३५	ब्रह्मानन्दप्रसुरं	३१८४४
भागकरवीरदमनकरोत	१०३१६९	विभ्याकारं सुधा (मर्च.सं.६१९)	१९४११५	ब्रह्मा येन (गण्ड. अ. ११३)	९३१९८
बाणाः पथ (रत्ना.३.३)	२८२१४१	विभ्रितं मृतपरि (शिशु.१०.५)	३१४१८	ब्रह्मा विष्णुदिने	३७३१९३
बाणाक्षिता (शिशु.१८.५६)	१३०१८७	विभ्रोष्ट एव (नवसाहस्राक्ष)	३१२१९	ब्रह्मेव सत्यमखिलं	३५२१२९
बाणामिमलसकणो विकिरय	२८२११३५	विलाहिविल्लस्यान्तः	३६४१४४	ब्रह्मणं ब्राह्म (भा.५.१४२५)	३९०५२०
बाणांसहर (विद्य.१.२२)	२८२११४३	विसमलमद्यानया स्वादु पाना	६०२४६	ब्राह्मणः (दि.२.९६)	१४७१२०२
बाणेष्वारोप्य गुणान्निदधाय	२५०१६	वीजं चिन्तामणित्येत्क	१२२१९६७	ब्राह्मणः (भा.३.१४०७५)	३८०१२९१
बालक्रीडनमिन्दुशेखर	२११८७	वीजं चेद्विन्द्वदन्तिस्फुरित	१३८१८५	ब्राह्मणा गणका	१५६१३११
बालक्रीडनमिन्दुशेखर	१२१११५३	वीजैरङ्कुरितं (शा.प.८५६)	२२६१९३३	ब्रूत नूनन (दश. २. १३)	७५१२
बालया वा (मन्.५.१४७)	३५१११५	वीमरसाः (शान्ति.१.७)	३७६१२५७	ब्रूतेऽन्यस्या (शा.प.२४२)	३८०४५०
बालसखित्वमकारणहार्यं	१७४८९५	वीमरसा (शान्ति.१.२०.)	३७०५३३	ब्रूते संप्रति (शा.प.१२५६)	१२२१९८२
बालस्यापि रवेः (पच.१.३५७)	७८११	ब्रूथः कीदन्वचो ब्रूते	२००१३०		
बाला वन्दन (शा.प.३.५२९)	३०५१२	ब्रूथः न (मोचन.१२८)	१६११३६७	मर्चं रचं (शा.प.१५१७)	१५४१७२
बालकटाक्षसुनितमसती	३७११५	ब्रूदि वर्षयति धियं वित	८७१३६	मृक्षाना (पंच. १. ३०७)	६७११७
बाला तन्वी (स्र.४०१)	३१७१२	ब्रूदि प्रभावः (भा.५.१२७४)	३८२१२३५	भक्तिः प्रियसि (शा.प.३७६)	३५११३५
बालातपः (गण्ड.पू.१०८)	३८११४८५	ब्रूदिमन्तं (पा.१२.६४९८)	३८३१२३७	भक्तिब्रह्मविलोकन (रसगंगा.२.४.)	१५१३३
बालादपि (दि.२.७९)	१६४१४८५	ब्रूदिमत्त्वामि (ह.श.६९)	१६९१७००	भक्तिप्रदाय (शा.प.१३८)	२७११३
बाला मामिमिच्छतीन्दुवद	३४२११३५	ब्रूदिरूप (प्रसंगा.१२)	३८३१२३९	भक्तिर्भव (का.म.१०.५२४)	४८११३६
बालिकारचितवज्रपुत्रिका	३७५१२४१	ब्रूदियां सचवरहित (स्र.५१२)	७०१२०	भक्तो द्वेषो जडे (शा.प.३४१)	६४४
बालिशरन्त नरो (र.४.७.१०)	३९३१६३६	ब्रूदिशन्नः (शिशु.२.८२)	१४६१९८४	भक्तो गुणी (दि.२.१६)	१४४१७१
बाळे तवापारधुपारवपान	३१३१४९	ब्रूदिद्य हीयते (भा.३.३०.)	३७५१७०	भगवद्वन्भ्युपगमनं	४३११
बाळे नाथ (अमर.५७)	३०९१७	ब्रूदिश्रेष्ठा (भा.५.१२५६)	३८३१२४७	भगवन्तौ (शा.प.४४९)	६०५
बाळेन्दुवकाण्य (कुमार.३.२९)	३३११२६	ब्रूदेषोचर (शान्ति.३.१४)	३६८१३६	भगिनि (संकि.३.९.७)	२८११४
बाळे बाला विदुषि विवुधा	१७८१००५	ब्रूदो क्ल (भा.२.२६८०)	१६६१६०३	भगीरथायाः (शा.प.४००३)	३७४१९५७
बाळे माळेयमु (शा.प.३.८२९)	३३६१३१	ब्रूभुक्षितः किं न (पच.४.१६)	३९०५४२	भमकुम्भशकटकेन	५९१११५
बाळे ललामळे (शा.प.३.२९३)	२५८१४१	ब्रूभुक्षितैर्व्याह्र (मर्च.सं.६२१)	६४१११	भमा वयं (स्र.२.१७९)	९०५१
बाळोऽपि नावमन्त (मनु.७.८)	१४२११८	ब्रूदत्तंहायः (शिशु.२.१००)	८७११९	भमाशु (मर्च. २. ९२)	९४१०९
बाळ्ये गेहपती निर्मालि	२५६१४८	ब्रूयेयन्ति न (शा.प.२७४)	७११९	भमाशु रिपुते (शा.प.३२४४)	१०२११९
बाष्पाङ्गलं प्रलपंतोर्दृष्टिणी	३२९१३	बोधितोऽपि बहुसुखि	५५१२११	भमैर्दृष्टेरत (शिशु.१८.६७)	१३०१९९
बाहूपीठनकच (शिशु.१०.७३)	३१८११५	बोद्यो (मर्च.३.२)	३९०५३६	भक्त्या (शुंगारराष्ट्रक. ५)	२६६१३१
बाहुवीर्यं (ह.चाणक्य.६.११)	३८६१३५९			भक्त्यातिमयी	१३२११७
बाहू तसाः कुचामोम	२६४१२२७				

मञ्जुल्लास (शा.प.३६८१)	३१९१३३	भवभूतिमनाहल (शा.प.१७८)	३६१३८	मिमांसा (मर्.३.३१)	३७०११०१
मण्डस्ताण्ड (स.५६३)	६२२७९	भवभूते: संबन्धा	३६१३२	मिथिलकमल	३२५१५
मदं तस्य ततो: (शा.प.३७७१)	३५३१४५	भवानिर्देशकरोमेधं	१९५१४५	मिश्र: वाक्त्रि	१२१४२
मदं वे सदृशं (शा.प.५८१)	२०८१३२	भवान्दि भगवा	१०२१३०	मिश्रशोषपि सक्तेत्यत	४१२७
मदं मद्रं (नीतिरत्न ११)	२२५१११८	भवितव्यं (निक्रम. १४८)	९१२२९	मिश्रद्वारि	११२१२७२
मद्रात्मनो (रसगंगा. २ श्रे.)	१०५११४१	भवितव्यं यथा	९१३३०	मिश्रो कथा (स.२४०२)	६२१२८०
मद्रात्र प्रायके (शा.प.३८९५)	३४३१९६	भवित्री र (महा.वा.१०.१२)	२०५१९	मिश्रो मांस (दश.४.७५)	६१२७७१
मद्रे वाणि ममान (स.३१९४)	६७६९	भवेन्स्वपर (हि.२.३४)	१४४७८	मिरवा (शिशु.१.८.२२)	१२९१६७
मयं ताव (मुद्रा. ५. १२)	१३९१४	भस्मनि स्मरिषो	२४५११	मिरवा सद्य: (मेष.२.४४)	२९२१२६
मयं प्रमत्तस्य (माग.५.१)	३८९१४९०	भस्मना (ह.चागव.६.३)	२८९१५३०	मिनति (नीतिरत्न.७)	२३०१२२
मयादिवाष्टिप्य	३३८१८९	भस्माच्छुद्धिर्वको (शा.प.४०६३)	३६४१८	भिन्दवरातिहृदयानि (प्र.४७)	१६४४४
मयेन कृष्णान्यद	१२६१२८	भस्मान्घोरगकृत्तति	५१६०	भिन्दानो (शा.प.३८१४)	३२५१६६
मये वा (पंच. १. ११८)	१६८१५०४	भस्मीभूत:	२८४१२९	भिन्ना मद्वा (साग्नि.अ.१००)	२३०१२९
मतां देवो (दंपतीश.५८)	१५६११४५	भस्मोद्भूतन (कुव. १२१)	३७०१८६	भिन्ने चित्ते	१६७६३६
मतां यद्यपि (मर्.सं.६२५)	३५०१७९	भागीरथी (कुमार.११.३)	२००१३६	भिषोरस्कौ (शिशु.१.८.६५)	१३०१६५
मवारं किल (र.२.२९.२०)	३८८१४६३	भाग्यवन्तं (शा.प.४४२)	९०१२	भिषयो (मा.१२.५१८९)	३८८१४४२
मर्त्य: पिण्डाद्युष (शा.प.३९६१)	३६०११	भाति निर्निचरे	२६४१२५४	भीतवत्सं (मा.१.५६२२)	३७७११०
मर्त्यैस्स हृते	३०९११४	भाति रोमा (सफि.५३.६६)	२६७१३४०	भीतासि नैव	३५५१२३
मर्त्यभि: श्मशय (किरात.९.५४)	३१५१४६	भाति विन्वस्वक (शा.प.३२८७)	२५७१२	भीतिर्नास्ति भुर्जंगुगव	५१५५
मर्त्यपुत्रसिखि (किरात.९.६६)	३१६१५८	भातु नाम (शिशु.१०.८६)	३२९११२	भीतो वाढववासतो	२१११४९
मर्त्यमैसा: प्रति	१३११११६	भातुविन्वमिद	२९४१११	भीमं यजलधि	१२०११४०
मवत इवाति	१९६१८	भानो: पादैर्दहन	३३७१४१	भीमं वनं (मर्.२.९९)	९२१७४
मवतामहमिव	१०३१६६	भानो: धीतकरस्य	४४६	भीमश्यामप्रतनु (शा.प.१२४७)	२२०१५
मवति गमनयो	२०३१९८	भानावभ्युदिते	३०२१११०	भीष्मभीष्मर्तु (शा.प.५००)	१८११६
मवति जयिनी	२०३१९९	भातुर्वै जायते	१९४१३६	भुक्तं स्वातुफलं (शा.प.९७९)	२३६१२०
मवति (माष्टी. १०. १५)	३१०११	भारं स (मा.१२.२१३४१)	३९२१६१७	भुक्तानि यैस्त्व (शा.प.९८०)	२३६११३
मवति (वाघव. ४)	४७११०२	भारतं चेष्टुदण्डं	२०५११	भुक्ता शृणा (साग्नि.अ.४५)	२२११२३
मवति (शा.प.१००८)	१७७१९७६	भारला वदनं	१३६१४७	भुक्तिभुक्ति (का.प्र ४.७८)	८७११४
मवतु विदितं (अमर.३०)	३५६११६	भार्या पति: (मा.१.३०२४)	३९०१५१७	भुक्त्वा भव्य	२३४११२२
मवतु विदिनं (स.१६१७)	२९१११४	भार्याहि (मा.१२.५५०६)	३९३१६४१	भुमद्रूपगलै:	१३११११८
मवत्तेवे खडग	३१२१३५	भार्या पुत्र: (म.८.४१६)	३७८१५६	भुमालकं (म.राषव.७.१५)	३०६१२७
मवत्तुरगनियु	१३०११११	भार्यावन्त: (मा.१.३०२९)	३७८१५३	भुनङ्गदुण्डुडी व्यक्त	३१५
मवत्येकस्थले	१६७१३०	भार्याविशयो: (वाण.३.१४)	१७२१८२७	भुनङ्गमोग (काष्ठा.३.३४६)	१०१११०
मवत्या शिथे	२९२११७	भाषासु सुब्धा	२९११	भुजतदवनच्छायां (राजव.२.४६)	३३१४५
मवनमुवि (विद.४.१२)	२६०११७७	भाषते प्रति (का.प्र.९.३८७)	२०५११०	भुजपत्रे (साग्नि.सू.३७)	३१८१४
मवनमिव मरीच्यं	३५४१७७	भाषो रामिलो (शा.प.१८८)	३७६९९	भुजप्रमादण्ड	२२१११७
मवनेनभयो	२८२१२४	भास्यत्कईश	३०३१२९	भुज्यन्ते खण्डस्थिता	७१४०
मवनें शुद्धो (पंच.२.१७)	३८९१४७६	भास्यत्कुण्डलमाग्नि	२५९१६९	भुजे विशाळे विमले (स.२२७४)	७८६
मवनेरेरु परि (शिशु.९.३९)	३००१६४	भास्यदंश (म.राषव.१.९)	३६५२	भुजाना: (राज.त.३.१५४)	३७७१११
मवन्ति वे	८५११०	भास्वांशुवतश्च	३३०१७	भुवनमोहनजेन	२८२११२९
मवन्ति नमा (मर्. ३. ६२)	७५१११	मिद्यो रचिरा:	१९६१११	भू: पर्यङ्को (मर्.२.९१)	१६९१६०
मवन्ति नरका (कुव. १०४)	६९१५	मिक्षार्थं स (कृव.१५९)	१३१४७	भूजाने किं न जाने	१३४१३
मवन्तो वे (मर्. १. ५१)	२५२१४८	मिक्षाशनं (मर्.३.१६)	७६१३७	भूतानामपर: (२.१३८५१)	३८८१४४५
मवनीनाङ्कुरजल (स.२६)	११६	मिक्षाशनं (शान्ति.१.२३)	३७५१२४३	भूतानाम (मा.१२.२५२३)	३९३१६६०

भूतावेशनिवेशिता	३४५६	भोगाक्षमस	१७१८०६	भ्रातः कोकिल (शा.प.८५१)	२२९१४४
भूतराक्रम्य (माग.१.१.७)	३८५३०८	भोगा न (मर्त्.३.८)	३७४२०९	भ्रातः पञ्चर (शा.प.१२०६)	२४६५३
भूत्वालेपनभूषितः	६६३	भोगा (मर्त्.३.२६)	३७३१९८६	भ्रातः पान्य (कुव.१७१)	३४३१९३
भूत्वा कल्प (मव.९१)	३७३१९८२	भोगा भङ्ग (मर्त्.सं.२९२)	३८५३२२७	भ्रातः पान्य (शा.प.३४०६)	३५५८६
भूयः कृप	१४९१२८२	भोगासकैकचेता	११८१९०६	भ्रातः पान्य प्र (शा.प.३८९४)	३४३१९५
भूयन्मोलित	१२६११२	भोगास्तुह (मर्त्.३.३५)	३७३१९८५	भ्रातः प्राणगणप्रयाण	३५५३६
भूयन्मोलितटीपु	१२३१९९१	भोगिनः (पंच.१.६९)	१४६११७४	भ्रातः प्राम्य कुविन्द	२४६१२८
भूयान्नं कियदेन	३६१३२९	भोगीन्द्रः प्रमदो (सं.२६३८)	१३७६४	भ्रातः द्विरैक	२८३१५९
भूमिपतावर्ष	१६९१७२०	भोगेच्छा नोप	१६८६८५	भ्रातः भ्रातरौष (मर्त्.सं.४९)	७४३३
भूमिर्मित्रं (कासं.नी.१०.२८)	१४५३११	भोगे रोगभयं (मर्त्.३.३२)	३७०१९०	भ्रातः भ्रात्र्य (शा.प.११८४)	२२५१०६
भूमौ स्थिता (भामिनी.क.२३)	३६२३३०	भोज स्वकीर्ति (भोजप्र.१२७)	११७१७८	भ्रातः श्वन्दन किं (शा.प.९९३)	२३७५४
भूयः कण्ठावभूति	१९५५६	भोज स्वदानपायो	११७१७५	भ्रातः याचन (शा.प.४२१)	७७५३
भूयस्तारणि यदमूनि	३०११७२	भोजनाच्छादने (पंच.५.६०)	३४९३११	भ्रातः देशमनेक (मर्त्.३.४)	७७५४
भूयादेय सतां	१९१३७	भोजनान्ते च किं	१६६५५	भ्रान्ता वेदान्तिनः	४४६
भूमिष्ठं द्रविणात्मजं	९४१११५	भोजप्रतापं तु (भोजप्र.९२)	११७१८५	भ्रान्त्वा (सकि.९७.२८)	११९१३२
भूयो गर्जितमम्बु (शा.प.७८७)	२१३१६७	भोजप्रतापामिर (भोजप्र.२१८)	११७१८६	भ्रान्त्यची (शा.प.३८५७)	३४०१३०
भूयो निपीय	३२७९९	भोज्यं (चाणक्य.२.२)	१५५१९२१	भ्राम्यन्मन्दर (पार्वती.५.२३)	१५३५
भूयो भूयस्त्व	१२२११७३	भो पान्य स्वरितो	३५५१८७	भ्रुवौ काचिलौ (शा.प.३२७४)	२५५३६
भूरिभारभरा (शा.प.५६२)	२०५४	भो पान्य (मर्त्.सं.८५०)	३५४१७४	भ्रुवाद्युषां (मर्त्.१.३)	२५१११
भूरिशोऽपि च	२३९१७३	भो भोः कति (शा.प.९२५)	२३१६९	भ्रुवावर्षा (कुव.८५)	२७७१३
भूरेणुदिग्धा (ध्वन्या. ३)	३६०१२२	भो भोः किं किं (शा.प.२१५२)	९२०६	भ्रुवापे निधि (शा.प.३५०२)	३१४१०
भूर्जः (शा.प.१०५६)	२४३१९८७	भो भोः श्रीभो (शा.प.१२५२)	११७१५५	भ्रुगल्लो धनुर (शा.प.३३८०)	२५५३३
भूराकस्य यथां (सकि.९७.२५)	१२२१९	भो मेघ (सृष्ट.५.४७)	२८३१५९	भ्रूमज्ञं न करोपि	३०७६३
भूराप्या (पंच.१.२९२)	९७११०	भो रोहिणि त्वमसि	३८५४९	भ्रूमज्ञे रन्वि (मव.२८)	३५५१९
भूराणास्तुप (सुद्रा.३.२३)	१०२१३२	भो हंसास्ताव (शा.प.८०७)	२२२१४०	भ्रूमज्ञैः कियते	३०७६३
भूरापकंरजो (शा.प.१२७४)	१३२१३१	भ्रमभरणपल्लवकण	३४६३९	भ्रूमज्ञैः कति (शा.प.३७६२)	३५३१५
भूरादीडुडिल	३६४२०	भ्रमति गिरि (सकि.१०८.२)	२३५४	भ्रूमज्ञो रचित (मव.९७)	३५८१४
भूराधेणीदयाम (सिधु.१.८.४१)	१२९१७८	भ्रमन्वान्तो नवमञ्ज	९२१५९	भ्रूमज्ञ्यां प्रियाया भवता मनोभू	२५५१५८
भूराज्ञानजनम (शा.प.७९९)	२२१११६	भ्रमन्सं (सं.चाणक्य.६.९)	१५९१२८१	भ्रूयामसुषैर्धनुद्विमतयं	३६७३०
भूराजीकण्डमालाः	३२७४९	भ्रमन्सैरं भ्रातर्भ्रमर	२२४१९८	भ्रूरेखायुगलं (शा.प.३२९७)	२५८१३
भूराजीमुदरे	२७२१६६	भ्रम भ्रमर यूरीपु	२२२१४५	भ्रूविलास (किरात.९.५६)	३१५४८
भूरावेर्वा (पंच.१.८८)	१४४१८६	भ्रमय (माकडी.९.४२)	२८३१५२	भ्रूविजरेखा च तिलोत्तमा	२७०१३
भूरायदुसत याघर	३४६१९	भ्रमर भ्रमता (शा.प.८१८)	२२३१७१	भ्र	
भ्रकेन कणता (मल्ट.९६)	२४७४६	भ्रमर मरणवीरि	२२३१५०	भ्रकरीविरचनभङ्गाया (शा.प.७७)	२२१७०६
भ्रकैः कोटरशा (भोज.२०१)	२१३१६५	भ्रमरहितः कीदक्षो	१९६१९०	भ्रक्षिद्रा मशको वेदया	१५६१३८
भ्रक्तन्यं (सुद्रा.३.१४)	१३९१८	भ्रमरहिता सा	३०१९९	भ्रक्षिद्रा म्रगमि (चाणक्य.५८)	१६७६३०
भ्रक्तमेदी सपदि	३६९१६४	भ्रमनामकीर्णे (शा.प.३६१७)	३४५४९	भ्रमे भैरो पतति तपने	१७५५
भ्रैरीहाकृति	१२२१९८४	भ्रष्टं शृण्वि (शा.प.११०५)	२१७५१	भ्रमरुत्तरुदयमय	३१३
भ्रैरायमेतदुः (सा.११.७२)	२९३६५९	भ्र्राजिण्यो (सं.७८०)	२२९१२३८	भ्रजत्वन्मसि (मर्त्.सं.४८)	९४१३६
भ्रौं पुष्प (कासं.१३.२०)	३८९१४९	भ्रातः बह्वु किं	३५६३२	भ्रजन्तोऽपि (सकि.६.९९)	५३३५८
भ्रौं (कासं.नी.१३.१०)	३८९१४९	भ्रातः (शा.प.४१६४)	३७४२००	भ्रजिष्टादगरी (शा.प.२२८०)	३२८१४
भ्रोगः 'परो (सं. ७.७२)	१६९१७०	भ्रातः कल्पं	१००१७	भ्रजुलकी संभाषितपुणे	१८९१५
भ्रोगस्य भात्रं (सि.९.१३५)	१४७१३०८	भ्रातः कल्प (शा.प.११९३)	२४८१७२	भ्रनिः दाणोही (मर्त्.सं.११)	१७७१६३
		भ्रातः कीर (शा.प.८७६)	२२७१९९	भ्रनिना बन्मं बलयेन	१८०१५८

मणिर्द्वैत (नीतिरत्न.१२) २१७४७
 मणिहारलता विभाति तन्व्याः २६६१३०५
 मण्डलीकृत्य (शा.प.५६९) २०७१२०
 मण्डले मण्डलाकारो रेखा २०७११०
 मतिरेव (पुनरत्न.८) १७५५९२५
 मतेभकुम्भपरि (पंच.१.२२०) ३१९१२७
 मत्तो दिनस्ति सर्वं मिथ्या १००१५
 मत्वा परीक्ष्य (भा.५.३४८७) ३८८४६१
 मत्वा चार्पं शशिशुखि निजं २६७३३८
 मत्वा लोकम (सा.द.६.१८७) १०३१५७
 मत्वा सारं युगानां (छ.४९४) ७२१६१
 मत्स्यादयोऽपि जानन्ति नीर १५५१११६
 मदकृत्यान्तन्कासर २८४८
 मदनदहन (शा.प.३४१३) २७५१२१
 मदनमपि गुणैर्विद्योपयन्ती २७३११३
 मदनमवलोक्य (शा.प.८२४) २२२४५९
 मदमयमदयमदुरगं (छ.११) २२१११५
 मदारफस्य (भा.५.१४८४) ३९४७००
 मदर्पसंदष्ट (नैषध.१.१३७) ३६२१९९
 मदसिधुमुलै (किरात.२.१८) ७९११८
 मदान्मसा (शिशु.१७.६८) १२७११७
 मद्रुकिथेदन्तमद (कुव.१३६) ३३४६
 मदेक्युया जननी (नैषध.१.१५) ३६२११८
 मदीपधमनं शालं ३९१११
 मदेहे सुपद्मीव (छ.३१९७) ६८१७७
 मधपस्य व्रतः सर्ल दया १००१३
 मधयाः किं न जहन्ति १६६१५९२
 मधमन्दविगल (शिशु.१०.१७) ३१५१२१
 मधुगममधोऽपिः क्लृप्तयु ९८८
 मद्राणि मा कुह (भामिनी.शा.२८) ४०१५०
 मधुकरगणधर्त (शा.प.८२९) १७७१९८
 मधुकर तव (शा.प.८१५) २२२४७७
 मधुकर मा कुह शोकं २२२४६२
 मधुकरैरपवाद (शिशु.६.९) ३३२१६४
 मधु शशाङ्ग (भामिनी.शा.२९) ३५११६
 मधु द्विरेकः कुक्ष (कुमार.२.२६) ३३११३१
 मधुपारोष न सुखति मानिनि ३०५१३३
 मधुना सिधेशिभ्रमं निम्नः १६०१३१६
 मधुप इय (भामिनी.शा.१७) २४४१२१७
 मधुपराजिपरा (हरिविजय) ३३०११
 मधुपानप्रष्ट (सा.द.१०.९५) १०२४२२
 मधुपानसमुद्रस्यप्रवालं ३२०११०
 मधुपे मालतीपुत्रं सतृपं २२२४५६
 मधुपुत्रिपमहो मेजिरे ३४४५४२

मधुरः सुधाव (सा.द.१०.१७) २७०१५५
 मधुरमिव वदन्ति खागतं १४११३
 मधुरया (शिशु.६.२०) ३३२१६८
 मधुरवचनैः (सुंगपरि.१.४२) २५४१३९
 मधुरस्वना घृतोर्णा मय्या १८६१६
 मधुरिमरुचि (का.प्र.१०.५१६) ५९१२०८
 मधुरेणदशां (काव्या.३.२०) ३८९४६९
 मधुरोमतमु (शिशु.८.७९) ३१११११
 मधुमतीपः (कुव.११९) ३०४१५२
 मधुके मावीकं पिबसि २२४१५७
 मधौ मन्दं मन्दं महति १८२४३३
 मधुं तनुकृत्य (नैषध.७.८२) २६५१२८१
 मधुं तव (सा.द.१०.२५) २६६३१४
 मधुं विष्णुपदं कुवी शिव २७२१६८
 मधुनिवली (शा.प.३३४६) २६७३३३४
 मधुनोपलनिमे (किरात.९.२) २९४१२२
 मधुस्य प्रथिमा (सा.द.३.५८) २५६१५१
 मधुस्यसमानीय सुसारमां २६७३३३७
 मधुशाहं (दश.क.२.५०) ३३९११२३
 मधुशाहकर्मरीचिका ११३३
 मधुशाहे चलतालवृन्त ३३७४८
 मधुशाहेऽपि (शा.प.३८६१) ३३९११२१
 मधुशाहे दव (शा.प.४०१४) ३६२१३६
 मधुशाहे नूनमापोऽपि तिग्म ३३६१३४
 मधुशाहे हरितो हुताशन ३३७४७७
 मधुये न कश्चिमा स्तने ३५६१९
 मधुये (सा.द.१०.८६) २६५१२६७
 मधुयेन सा (कुमार.१.२९) २६७३३३५
 मधुयोऽयं बलिसन्न दष्टि २६६१२९८
 मनः प्रकृत्यैव (छ.१२०६) २७७१३३
 मनसा चिन्तितं (द.श.२८) १६१३३७६
 मनसि (शा.प.३३८१) ३२९१५
 मनसि वचसि (मधु.सं.१९) ५१२२२१
 मनसैव कृतं पापं न १६७१६३५
 मनस्यन्ध्रचक्षु (श.त्वा.२.६०) ५५१५०
 मनस्विनो न (द.श.८७) ८०१२१
 मनसिहृदयं धृते (द.श.९) ८०१२०
 मनली म्रियते (हि.१.१३३) ८०११९
 मनागनभ्याष्ट (शिशु.२.४३) १६९१७७
 मनीषिणः (भोगम.५८) १७४१६०२
 मनुष्यजातो वृत्त्यायां (छ.१२१४) ९७१७
 मनोजराजस्य वितातपत्रं २९९११६
 मनो धावति सर्वत्र १५८१२३६
 मनोऽपि शब्दानामि २५३१४

मनोभूर्युग्माष्टु क्षिपति १०६११५९
 मनो मधुकरो मेधो मानिनी १५७११८५
 मनोरथयाखंडं (छ.३२४१) ७६११९
 मनोरथान्कोत्युर्बैजिनो ९१११९
 मनोरथगार्वाजं (माव्ही.२.१) २८४१२७
 मन्त्रतथापित (शा.प.१३५१) १४२१२१
 मन्त्रपीजमिदं (हि.२.४५) १४७१२१४
 मन्त्रभेदेऽपि (भा.१५.१९३) १४७१२२८
 मन्त्रसंस्कारसंपन्नास्त्व २९३११
 मन्त्रिणा वृथि (हि.२.१६७) १४७१२१५
 मन्त्रिणां (पंच.१.१३८) १६४१५०७
 मन्त्रे तीर्थं द्विजे (विक्रम.६४) ३७८१५४
 मन्त्रोद्भावि (शा.प.४१५८) ३७५१२२१
 मन्त्रो योष (शिशु.२.२९) १४६११८१
 मन्त्रकमाधरचूर्णिता (छ.३५) १५३३७
 मन्त्रानभूमिधर (कुव.२७) ३०४१५७७
 मन्त्रायस्त्राण (विगी.१.२२) ३६६११३२
 मन्दं निक्षिपते पदानि ३३१५२
 मन्दं निषेहि (शा.प.३६२०) २९८११५
 मन्दं मन्द ध्रुवणपुटकोपान्त २५६१४१
 मन्दं मरुद्वृत्ति गर्जेति वारि २७४१३
 मन्दं सुदितपांस (अमर.१.२७) ३४११५२
 मन्दममिमपुर्यु (कुव.६५) ३२२१४
 मन्दमन्दगमना करिणी २४४११४
 मन्दधन्द्रकिरी (शा.प.१२५४) ११६१६६
 मन्दसितेन (भामिनी.क.१२) २७८१४६
 मन्दारिणीपयःपानं १५८१२४१
 मन्दारदरः कुमुद (विद्व.२.३) २७९१५६
 मन्दारमाला (शा.प.६७) १०११६१
 मन्दारमेदुरमरंदरसाल २२३१८७
 मन्दोद्भूतैः शिरोभिर्मणि ११२१२८३
 मन्दोप्यमन्दतामे (माल्वि.२.७) ८६११०
 मन्दोऽयं (वकि.५९.९) ३३३१९२
 मन्दिन्दया (शान्तिश.३.८) ७५११६
 मन्ये तद्रू (शा.प.३३७७) २६८१३८८
 मन्ये मायेयम (शा.प.४०९०) ३६७१३
 मन्येऽमुना कर्ण(नैषध.७.६४) २६११२९
 मन्ये मृत्योः सपत्नी जगति १२३११६८
 मन्येऽरण्ये कुलगिरि ११४१२०
 मन्ये सलमदं लक्ष्मीः समु ६२१७
 मन्ये समाप्त (शा.प.३३५०) २६७३२४
 मन्ये रर्यमणि तवै १०७११८९
 मम करमहगाय (शा.प.५१३) १८२१३८
 मम त्रियां कैरविर्णो करेण ३०४११४५

मम रूपकीर्ति (शिशु.) २८८१२७	महतोऽपि हि विश्वासा ४७१९९	मा गमन्मदवि (किरात.१.७०) ३१६१६२
ममत्वं हिन (भा.२.१९५६) ३८१४९६	महतो हि (भाव.३१) ३७७११	मा गर्वमुद्वह (सूक्ति.८६.१४) ३५५१२
मया कुमार्वापि (शा.प.३७६२) ३५२१२१	महतोः सुहृत्तयोः सखि ४७१९८	मा गाः प्रत्युप (मूर्त्.सं.६४४) ११४१११
मयास्योप (कामं.नीति.९.१०) ३८९४७४	महत्सल्येऽप्युपा (दि.३.४९) १४८१२३४	मा गा विवाद (सूक्ति.१९.४) २२३१८
मयि जीवति वीभाञ्जे २४११२८	महद्भिः स्वर्ध (पंच.१.४०४) ३७७१२	माघधोरो मयूरो सुरदिपु . ३७७१
मयि ते पादपतिते (पंच ४.८) ३०५१३	महद्भिरोपैस्साम (सु.१.९०३) २९४१४२	माघेन विप्रितोत्सा (सूक्ति.४.५९) ३७६१
मयि मलयसम्मोहे वर्षतीव ३०९१२	महागजानां गुह्यहृत्तैः १३८१३८	मा चक्र चक्रि(शा.प.१२५७) १३३१३५
मयि सकपटं (सा.द.३.१६२) २७९१५०	महागजानां (कुमार.१.४.४२) १२८१४३	मा जीवन्यः (शिशु.२.४५) १ ८११
मयि स्थितिर्न (सु.२५२१) १०४११५	महाजनस्य संसर्गः (पंच.३.५९) ८६१२	माणिक्यद्रव (राघवचैतन्य) २२७१२००
मयूखनखरत्रुट (सु.२९८१) ३०११८६	महातरुर्वा (सु.७८८) २४११४५६	मातः कं हृदये (दश.रु.२.३९) २८६१३२
मय्यायाते सपदि शयना ३५७१४९	महादेवो देवः (मूर्त्.सं.२९९) ३८८१४५८	मातः किं यदुनाथ देहि २४११५१
मरणं प्रकृतिः (सु.८.८६) ३७३११५०	महारामोऽप्युप (शिशु.२.१०४) ४५११४	मातङ्ग कुम्भ (सूक्ति.५३.३८) २६६१३०२
मरालश्रेणीभिर्नियतमुप २७५१३०	महानवीपतरणं (विक्रमच.९६) १६७१६५०	मातङ्गाः किमु (सूक्ति.२२.६) २३११४९
मरौ नास्त्येव सलि (सु.९३८) २२०११	महानपि (सूक्ति.९८.२१) १९५१७	मातङ्गानां (शिशु.१८.३४) १९१७१३
मर्कटस्य सुरापानं तस्य १५९१२९८	महानप्यल्पतां (दि.३.१२) १६४१४९८	मातङ्गामिव (भोजज.२६१) ३४६६
मर्तेव्यमिति (विक्रम.१४३) १६५१४९	महातुभावसंसर्गः (शा.प.३२१) ८६११	मातङ्गैरप्यैमहे(शा.प.१५७६) १४३१५६
मदितरावगणकसो सरयू २२१७७	महातुभावसंसर्गः कस्य नो ८६१३	मातरं पितरं पुत्रं (भोजज.३) ६९१४
मर्पादानिलयो महोदधि २४९११७३	महान्तमप्य (भा.५.१५३३) ३८८१४६४	मातर्जीव किमेत (सु.६९) ७५५
मलयज (काव्याल.सू.४.३.१०) २९९१३३	महाप्रलयमारु (वेणी.३.४) ३६५१५	मातर्धर्मपरो दयां (सूक्ति.९६.३) २०८१३१
मलयभुवि विरूढधन्द्वेना ६०१२४७	महाबलान्प (भा.५.१५४६) ३८८१४५३	मातर्नातः परमनुचितं यत् ७७११
मलयमघतां (अमर.३२) २८३११६३	महामातरिपि प्राशो न १६४१५०६	मातर्माये (शान्ति.४.२३) ३६९१६४
मलयशिखरादाकैलासं ३३४११३०	महाराज श्रीमन्नाप (भोजज.८२) १३५१२९	मातर्मेदिनि (मूर्त्.सं.३०१) ३६९१७५
मलयस्य निरेपरस्यनादौ २१९१५	महाशयमतिस्सच्छं नीरं १९५११	मातर्लक्ष्मि (मूर्त्.सं.३०२) ३७०११०२
मलयाचलगन्धेन लिध्वनं ८६१४	महाशय्या (शान्ति.४.८) ३६८१५४	मातस्वर्णकर (सु.१०१) २३११६६
मलयानिल (सु.१६६७) ३६७१२८	महासेनो यस्य प्रमदयम ३६०१३२	मातस्वातजटासु किं १२१३१
मलयानिल (काव्याल.३.३०) ३३१११७	महास्यनः (कुमार.१.४.३२) १२८१३७	मा तात संपदा (सु.२७४९) १४५११३३
मलिनयिदुं खलवदन (कुव.९४) १३८१२	महिभ्रामन्तर पश्य (सु.२२५७) ७८१४	मा तात साहसं (सु.२७४७) १४५११३०
मलिनहुतभुधुम्भ (सु.१७६०) ३४३१५४	महिष्या हृदयार भाग्यं १४४६८२	माता नतानां संघट्टः २०५४
मलिना अपि संयमनाकु २५७११०	महीपतेः सन्ति (शा.प.१६७) ३३१३२	माता निन्दति (नीतिसार.२) ६४११६
मलिनारमना (सूक्ति.१४.४) २२४११३०	महीमण्डलीमण्डपीभूत ३४११४७	माता पिता (शा.प.१३४७) १४६११५२
मल्लिनेऽपि रा (मालिनी.प्रा.९५) २२३१५६	महीयसा पाद (भाव.३०) ३८५१३११	मातापितृसहस्रा (सु.३२८८) ३७२१६९
मल्लिनैरलकैरैतैः शुक्लं प्रक ९५१४	महीयसां महति (शिशु १७.५७) १२७१६	माता मित्रं पिता (दि.१.३३) १६३१४४२
मल्लोत्सर्गं गजे (शा.प.१२०७) २३११५६	महीप्यो विहंगानामेतै १९५१५	माता यदि विषुं (वे.३२) ८५८१३९९
मल्लिकाम्बिकाभारिण्यः (कुव.१४६) २९८१२	महेशस्वा (सूक्ति.३३.५८) २४३११९२	माता यस्य (पंच.४.५०) १६११३७९
मलीमाल्यधिया सुधाकर ६६४	मांसं मृगाणा (शा.प.१५६६) १७२१८१८	माता यस्य धराधरेन्द्र ९४१११०
मल्लैः शैलेन्द्रकल्पः (सु.४६) २६११९४	मा साक्षीकृत्य १८४१७५	माता यशुः (वाणक्य.१.११) ३५११४
मल्ले दुःसहवैरनाकविलिते ४३१५	माकन्दच्युतपुत्रेणुपटली ३३३१९७	मातुलो य (शा.प.४००६) ३७३१८९
महतस्वरसा (शिशु.१६.३५) १७५१९२८	माकन्दद्वममशरीपु वसतिः ३३६१२९	मातुष्यप (व.वाणक्य.२.१६) १५९१२५४
महतां तादसं तेजो (द.स.९४) ४६६७	माकन्दराजपरिरम्भण १७६१६६९	मातेषु रक्षति (भोजज.५) १३०११४
महतां प्रार्थनैवैव (शा.प.२२०) ४५११०	माकन्दश्लिपि मा मरन्द २७५१९	मातस्संयुत्सर्ग्य (मूर्त्.सं.८४) २५११३९
महतां यदि निन्दने रति १७५१९२६	माकन्दे मधुपानमन्धु २२४१११३	मात्रानर्तनपण्डि (विक्र.१.४०) २५६१५९
महतां यदेव (सु.३९८) ५८११७४	मा कुरु गुस्तागवै २१६१९	मात्रासमं नास्ति १७५१९१९
महतामाश्रयः पुंसां ९११२३	मा कुरु धन (मोह्युद्ध) ३७५११००	मात्रा स्वसा (शा.प.६.५४) १५४१४५
	मा गच्छ प्रमदा (सु.२०५३) ३३०१४	मा त्वं तात (शा.प.१३१०) १४५१३३

मायति प्रमदां	३४०१४५	मार्गं देहि पदं (शा.प.५८९)	१४११३	मीलकैरवलोचनां	३४२१३३
मार्गाद्विगण (शा.प.११३१)	२९९१११	मार्गे कर्दम (शा.प.५६३)	२३५१७५	मुकुटे रोपितः (दि.२.७३)	१६४४८१
मायदेवतगण्ड	१२३१६६	मार्गे पङ्क्तिवै (घकि.७१.२)	३५७३२	मुद्रास्त्रिमति (मि.रा.१०.२७)	३४०१२९
मायन्मातङ्ग (शा.प.४०७२)	३६६११२	मार्गो भूरि (शा.प.७७९)	२१३६४	मुक्तं मौक्तिकद्रुम	२९८१२०
मा धनानि कृपणः	७२१४७	मार्गोर्वा महिषो (दि.१.८७)	१६३१४५	मुक्तमूलजसु (मि.रा.९.५)	३९४१३४
माधवस्य मुरली	२४६१३६	मार्तण्डमण्डलसर्प	१३३१९	मुक्ताः (घकि.९७.१९)	११७१६२
मा धाव मा धाव	६२१५०	मार्दवं सर्वं (मा.प.१४९८)	३८९१५००	मुक्ताः पतन्ति भूमौ	३३०१७
माधुर्यं (वाण्येष्टक.१)	१७९११०३५	मालतीद्वयुगे	२३८१८०	मुक्ताताडद्वयुगं	२६११३१
माधुर्यं साराधरी	२४३१९८९	मालतीमुकुला	२४३१२०९	मुक्ताकलैः किं	४०१३३
माधुर्यंरपि धुर्वैद्राक्षा	३५११४	मालावर्द्धननोक्त	२५१९८१	मुक्तामा चक्रपाळ (शा.प.१०९)	५१२३९
माध्वीके विद्युमण्डले	१८३१६४	माला बालाम्युज	३९९१८४	मुक्ताभूषणमिन्दु (भोजप्र.२५.१)	३२११२७
मानं मानिनि मुद्य (दृ.वि.२९)	३०७१६९	मालिन्यमन्त्र (कु.प.१२४)	३१३१५३	मुक्तावती सर	३६६१३१
मानं मानिनि मुद्य	३०८११७	मालिन्यमन्त्रम्बे	५५१६८	मुक्ता विडम्बन (कु.प.३७)	२७२१७६
मानमङ्गपद्मना (पि.सि.१०.२५)	३१५१२८	मालिन्यं परिदृश्यते	३२५१६२	मुक्ताहारगुणीभूय	२४६१२४
मानम्लानमाना	३५८१५७	मा वनं (मा.प.१३७८)	३८९१५०४	मुक्ताहारं न च	२८६१७७
मानमुद्रहतः (मर्.सं.६४८)	३८५१३३८	मा वन चंद्रपु	४११७	मुक्ताहारलता (मर्.७१)	३५०१८२
मानम्याधि (मनव.२५७)	३०९११०	माधि मासि (शा.प.४८३)	१५५१११५	मुक्तिर्हि नाम परमः (सं.१४)	४१३८
मानमिवर्धनम	३५११३१	मिदं ददाति (मा.१२.५५६६)	३६११४	मुक्ते क्वाचनदुग्धले	३४५१५४
मानिनीजन (मि.रा.९.२६)	२९९१२२	मिदं मुञ्जे (मा.प.१०८८)	३८८१४४०	मुक्तेषु रश्मिषु (अ.वाङ्.१.८)	१४०३
मानिनो हृतमानस्य	८०१३८	मितमाधुर्यवो (शा.प.४०९२)	३६७१५	मुक्तेर्यास्यति (घकि.२.७१)	१११३६
मातुर्वं वरवंदा (सं.२९४९)	८९१५	मिषं कलत्र (शा.प.४१२५)	१७३१७५	मुक्षोत्तरः (सा.द.१०.४५)	२६३१२७७
मातुष्ये सति (मर्.ग.८)	१८०१७०५०	मिषं परिलज (मं.प.२५)	३८९११०८	मुक्षो मानपरिग्रहः (सं.१६३५)	३०५१४
माने नेच्छसि (मछ.७)	७७१११	मिदं श्रीतरसाय (दि.१.२१४)	८८११९	मुक्त्वानरः (वि.द.३.२५)	२५६१४०
माने म्बामिनि (मर्.सं.३०३)	३७६१२५४	मिदं खेच्छतया (मनव.१.१७८१७०९)	१५८११०९	मुक्तं गुम्भारमि	३२११३१
मानोक्षतेल (शा.प.१५४७)	३०९१५	मिदं खलत्रवधू (भोजप्र.१५६)	१५३११५	मुक्त तस्याः (शा.प.३४७२)	२७७१६
मानो वा द (मं.प.५.३)	३७८१३५	मिदं दृष्टः (सं.२९९०)	१५५१२२	मुक्तं पद्मदला (वाण्य.७१)	४९०१५६
मानवात्ता स (भोजप्र.१८)	३७७१२०४	मिदं द्रोही (विक्रम.५७)	१६४११९९	मुक्तं पाण्डुचर्म (सं.१०९९)	२८६११९
मान्या एव हि	४५११७	मिदं वान्सा (प.व.२.८२)	१६४११२२	मुक्तं प्रसन्नं (दि.२.५९)	३७७११९
मा पुनस्त्वमी (पि.सि.१०.२१)	३१५१२४	मिदं खलत्र (शा.प.१४३८)	३७७१२४	मुक्तं त्रियायाः	३३०१३
मा योषि वैचक्रमयापि	४३१४	मिनापि छत्रुच (सं.प.५.८)	१५११३८१	मुक्तं यदि किमिन्दु	२७११४०
मा भूखलत्रनोगो	४८११४५	मिनाप्येव हि (र.प.२०.१८)	३७७१२५	मुक्तं वहति	२६२११६३
मा भूखलत्र महाकुले (सं.३१९९)	६८१८३	मिनायं (मं.प.१.२४६)	३७७१२६	मुक्तं विकसित (शा.प.३२७७)	२५६१३५
मा भेष्ट जेते (शा.प.३९६४)	३००३३	मिने क्वापि (घकि.६८.१४)	२९६११३	मुद्राकमलक (पि.सि.७.४४)	३३४१०८
माभाकप्रपि (मि.प.२.४४)	२९३१२५	मिषोर्ध्वचन्द्र (कु.प.१६.४९)	१२८१२४	मुद्राकृतिविच (शा.प.३८२६)	३३६११९
मा मालति म्ब्यापि	२३११८३	मिष्योर्ध्वेहन्त	४४१६	मुद्रामानेप (सं.९९९)	३७७१०
मा मा सद्योच्यधम	३०५१२३	मिथिलमिदिर	१३०१११०	मुद्रासिन्दुर्यया (सा.प.१०.१८)	३०५१५
मावामयः प्रकृतेव (सं.३३७)	५६१८३	मिथीभूते तर (पि.सि.१८.१८)	१२९१६३	मुद्राविद्युपरिग्रहो	२५५११६
मावापीतनोश्चनोद्	१७१५	मीनः क्षानपरः (ख्यिता.६०)	३८६१३५८	मुद्रासरोजहर्षं (पि.सि.६.४८)	३४७१३६
मा याक्षीस्यमङ्ग (सं.१०४५)	३३०१८	मीनवती नयना (रस्यं.२४)	२५३१६	मुद्राविन्दुदत्त	२६१११५१
मास्मादुपमा (सा.द.१०.१३)	२०६१११	मीमांसकाः कति	४३१२	मुद्राविन्दोपरि	२५५१७८
मास्वयन्त्या (शा.प.३३६५)	२६९१४२३	मीमांसको मही	१०२१२४	मुद्रेन गरलं (कु.प.१०१)	३३६१३
मास्व मित्रमति	२९०१२६	मीमांसका पठिता	४११०२	मुद्रेन चन्द्रका (खकि.५१.१७)	३३०१२
मापारिष्कटोपेस (क्वाम्ब.५.६)	२०५११७	मीमांसापेनसोर्म	२३११०६	मुद्रेन नोदिर (शा.प.२४९)	४५११५
मा रोषीधरेमेहि (शा.प.४०८)	६५१६३	मीमतां कृमममी (नेपथ.५.३८)	६५११८	मुद्रेनैकेन विधयति (सं.३७५)	५३११०५
मा वनं वि (सा.प. ११५८) ३८९१५०४					

मुखेन्दुच (सूक्ति.५३.४६)	५६४१२६०	मूर्ख व्यसननिर्ण	१४२१३०	मृत्युमांचति मूर्ध्नि	७५११९
मुखे यद्वैरसं (शा.प.१०५३)	२४२१९८०	मूर्खः स्वल्प (हि.३.१२५)	३९११३	मृत्याविमेषि किं (सू.३२९५)	३७५१२३१
मुखे हारावासिर्नय (शा.प.१२६२)११३१७		मूर्खचिदानि पठिति	३९१२	मृत्योर्वा (भा.१२.९९५२)	३८८१४४३
मुखैरसौ (किरात.४.३६)	३४४१२८	मूर्खत्वं सुलभं (उद्भट.१)	४११६६	मृत्युचरणतलामदुः	३३४१११२
मुख्यमेकं	१५९१३६३	मूर्खशिष्योप (वृ.चाणक्य.१.४)	१५५१३१	मृत्युनातिमुद्यतेन (पंच.१.२२४४)	९७१२
मुखस्य कलिविजि	२९६१६	मूर्खधिरा (वृ.चाणक्य.४.६)	३८९१४७१	मृत्युपवनवि (विक्रमोर्व.४.२२)	२८३११६६
मुखस्य ते वद (शा.प.३४३०)	२८५१४७	मूर्खस्तु (वृ.चाणक्य.३.७)	३८८१४४३	मृत्युभिर्बुधभिः (हृ.उ.५४)	१५९१३६०
मुख्या कान्तस्य (काव्या.२.१५५)	३२९११	मूर्खा यत्र (वृ.चाणक्य.३.२१)	३८९११९०	मृदुरार्द्रः (हरिवंश.१.१६८)	३८९११५१
मुख्या दुग्ध (सा.द.१०.३६)	३०३१३६६	मूर्खाणां (पंच.१.४४९)	१६४१५१८	मृदुलकनककान्ति	३१३१५७
मुख्या खमस (यूगारति.१.५१)	२७६१५१	मूर्खे नियोज्य (चाणक्य.८५)	१४६११७९	मृदुलवलितमर्घ्यं	२५५१९
मुखे किं (शा.प.३५५३)	३०८१२०	मूर्खो (नानगंधक.५)	१७११८२१	मृदुव्यवहितं (शिशु.२.८५)	१४७११८७
मुखे तवासि (सू.२.१२७)	३२०११३	मूर्खोऽपि मूर्ख	३९१६	मृदुना स्वादुना (शा.प.१००५)	२३८१८१
मुखे दोलेतिकं (शा.प.३४९१)	२८६१२३	मूर्खोऽशान्त (नवरत्न.६)	१८०१०५४	मृदोः परि (सू.२.६९७)	१४६११६८
मुखे धातुवृत्ता (सूक्ति.७४.१८)	३२९११	मूर्खो हि (भा.१.३०७७)	३९१३	मृदुद्वारसुख (हि.१.९२)	५७११३५
मुखे प्रतार (शा.प.३३३२)	२६४१२३५	मूर्तिमन्तमिषरा (सू.२०१६)	३१४३	मृद्वि किठिनौ (शा.प.३३३९)	२६४१२४७
मुखे भानं न ते	३०७११	मूर्ध्व्याधुष्यमान (सा.द.७.१६)	१०११५५	मृष्टचन्दनवि (शिशु.१०.८४)	३२१११०
मुखे मानिनि	३०७१६८	मूर्धा कल्याण	११८११५	मेखलीयति मेदिन्याः	१२३११
मुखे मुख (अमर.७०)	३०८१२१	मूलं स्थूलमती (भूमिनी.प्रा.३२)	२३६१२२	मेघाटोपैः स्नानित (सू.१७८९)	३४११५६
मुखे मुख विषा (सू.८४)	१५१२९	मूलं दोषस्य (किरात.१.१.२०)	१६११३६३	मेघालयमे भवति	२०२१८६
मुखे विषेहि (गीत.१.०.९.२)	३०५१२२	मूलं बालकवीहथा (विद्व.४.५)	३३६१२५	मेघालयमे भवति	२०२१९३
मुखन्तथापलरसं	४६१५२	मूलं भुजंगैः (शा.प.२.९९)	२३७१४६	मेघालयमे भवति	२०२१९०
मुखति मुद्यति (कुव.४१)	१२३१९९२	मूलमूलान्परि (हि.२.१२६)	१४७१२१३	मेघा वर्षन्तु (मृच्छ.५.१६)	२६८११
मुखिर्भेदवारि	१३१११७७	मूलमेवादितः (भा.१.५५५७)	३८११९२२	मेघैर्मेदुरमम्वरं (गीत.१.१.१)	३३११४१
मुख मुख सलिलं	२१२१२४	मूलादेव (शा.प.१०३७)	२४१११५०	मेघैर्व्योम नवां (सू.१.७७७)	३४३१०६
मुखः घृच्छति	२०४१११०	मृगः प्रमीळ	११८१३००	मेघो भाति	१०९१२२०
मुखी जटी (शा.प.४३७३)	३७५१२३७	मृगत्रयं भाति	१९०१७१	मेघदलेदकृशो (अ.शाकुं.२.५)	१४५११०९
मुखो जटिलो (शा.प.४०३०)	३६४१९९	मृगमदकपूर्वा (सू.४.१५)	५८१९८७	मेदिन्यां विषमेतु	१०८१२०७
मुखं विषादः (हि.३.११८)	१७४११७०	मृगमीनसज्ज (भर्तृ.स.३२)	५७११३६	मेघावी (स.प्रातोप.५५)	१४४१६९
मुखदाली घृत (भोगम.१.४२)	१८८१४२	मृगशिष्टुष्टका (दश.रू.२.२९)	२८९१६५	मेघः स्थितो (शा.प.४०४९)	३६४१३०
मुद्गीदालिसुधावित्तु	१९३१९५	मृगशिष्टुनयनाया	१८२१४२	मेघर्दुर्गतो हिमा	११११२६२
मुनिर्जयति (कुव.१०१)	३१७१४२	मृगसन्धिधनी	२५९१६६	मेहरुकेसरमुद्रा (सू.५४)	१८१२८
मुनेरपि (भा.१.२.४१४२)	१६५१५५४	मृगाः प्रियालह (कुमार.३.३१)	३३११२८	मोमाराममनार्दने	१८८१३८
मुरारातिर्लेहनी (शा.प.१०६८)	२१५१९	मृगाङ्कोप्यं (शा.प.३६२७)	३०११७८	मोहं शृण्वि विमली	४२३३
मुरारिपदभक्तिश्रेत्तदा	३६३३९	मृगा मृगैः (पंच.१.३०५)	१७२१८४०	मोहान्मया सु (अ.शाकुं.७.२४)	३०६१३०
मुद्गरुपतता (किरात.१०.३३)	३३३१७८	मृगेन्द्रं वा मृगारिं (शा.प.९०१)	२२९१२	मौल्येन विषदा (कविता.७६)	३८११५४
मुद्गुर्मुद्गुरवेश्यं	३०६३७	मृगेभ्यो रक्षयते (शा.प.९०२)	२२९१३	मौनं कालविलम्ब	१५६१२४३
मुद्गुर्भयोद्भेदा (सुब्रा.रा.५.३)	१५२१४१४	मृगेर्नष्टं बाधोर्न (शा.प.९०३)	२२९१४	मौनादस्मान्नैव (सूक्ति.१.१०)	५१५२
मुद्गुर्भयजनवीजैः	२८५१६६	मृगालब्यालवलया (शा.प.४.६३२)	११४४	मौनान्मूकः (हि.२.२६)	९७११५
मुद्गुर्भयमपि (वृ.चाणक्य.१.३)	१६९१२७६	मृतः प्राप्नोति (हि.२.१५९)	१४७१२१७	मौनी पादप्रहारं (शा.प.२८६)	७८३३
मूकः परापवादे	४८१२२४	मृतस्य लिप्सा	१७२१८२५	मौने मौनी	१७८११०००
मूकारब्धं कमपि	३६३१२०	मृतानां (पंच.१.३३८)	१४९१२९७	मौल्यै सर्वापदा (सू.२.१५७)	६६११६
मूडीभय तमेव (सू.७२१)	२२५१४१	मृतो दूरिदः (विक्रमच.१.५६)	१६५१५२९	मौलिः खर्गकि (शा.प.१२८८)	२४७१५२
मूढ जहदीहि (सोहसुद्र.)	८३११९८७	मृत्पिण्डो जल (भर्तृ.स.३०४)	८०१४०	मौलिं मानविधि	१३२१३४
मूढे निरन्तरयो	२९८११६	मृत्युः शरीर (शा.प.३८०)	७१४४	मौली किं तु महेश	६१६६

मौख्ये केतिदिश २५११८०
 मौख्ये मन्दारदाम ३४६७७
 मौख्ये सन्मगयो (उद्ध.६.६३) २३५१६३
 मदीयसीमपि (शिशु.२.७४) ८४६
 मदीयस्तवा (सा.प.२.००७) २३५१८७
 मियमाणं (शा.प.४.१६९) ३७३१९२
 म्लानस्य जीवकुमुद(भास्वी.६.८) ३१३१२२

य

यं दृष्ट्वा मीनस्यं १८११४
 यं प्राक्प्रत्यगता ३०२१११४
 यं मातापितरो (म.२.२२७) १६७६१७
 यं यं युर्योऽनु (भोजन.२.३९) १४७२०१
 यं शैवाः समुपास (महा.ना.१.३) १५१३७
 यः कन्दुकैरिव ४१२७
 यः करोति (किराठ.१.१.१९) १६११३६
 यः काकिनी (स.२.९११) १५१३७५
 यः कुन्तापणिरिह १४८१९९
 यः कर्पासत्वि (दि.२.१३०) १४७२११
 यः कुलामिन (दि.१.१३०) १४५११९६
 यः कृत्वा युक्त (पंच.१.९३) १४५१२७५
 यः कृष्णं कुह (शा.प.८.६४) ३२६११६५
 यः कोटिशोमाल ३३५१३३
 यः कौमारहृदः (सा.द.१.२) ३५३१३२
 यः पठति लिखति १७०१७६०
 यः परस्य विपमं १७११८१२
 यः पिशा (भा.क.पु.२.१.९५) ३८५१३२६
 यः पीयूषसदो (शा.प.१.१.६४) २४५११२
 यः पूतनामारणलम्ब ३३१९८
 यः पूष्ट्वा कुरु (पंच.४.६४) १६५१५४४
 यः पूष्टं युधि (नेष.१.२.९७) १०८१९९२
 यः प्रसंगति नरो ७०१३३
 यः प्रागासीद्भि ३१३१५८
 यः प्रीयतेस्तुभ (मर्ह.सं.२७९) ५०११९२
 यः प्रीयतिपिरे (शा.प.९.१७) ३३११४६
 यः प्रीय (म.१.प.७.७.६२) ३०२११०४
 यः संतापमथाक (शा.प.८.०९) २२११३१
 यः संमानं समा (पंच.२.२२) १४५१३०४
 यः सरपदस्यमिह (द.१.९१) ३८१३१
 यः सपेक्षा (राज.त.४.५.१२९) ३८८४४७
 यः सप्तत्रै कमरं २६२११७७
 यः सिन्धौ फेनराशि ३१३४
 यः सुन्दरस्वद्विगता ९२१५८
 यः छिद्रिस्थितियेद्यतीर्षि १११५
 यः सैन्ये स्मर (शा.प.३.७.२२) ३२४१४५

यः स्तीक्रेना (पंच.२.१.४८) १६५१५३२
 यः स्यात्केवलकल्प्य (श.१.९२) ३८१०
 यः स्वभावो हि (दि.१.५८) ८७१
 य एवादिः स एवा १८५११८
 यत्सं विरदिष्यं कंचि ३०२११४०
 यच्च कामयु (सा.१.२.६५०३) ७६११६
 यच्चिन्तितं तदिह १७६१७५१
 यच्छक्यं प्र (भा.प.१.१०७) १६६१६०३
 यच्छक्यमपि जल (पंच.२.७९) ७०१२६
 यच्छति प्रतिमु (किराठ.१.२.४) २६६१६
 यजमानेन कः स्वयं १९९१३२
 यज्जतोऽति (शा.प.७.५८) २१०१२५
 यजीवति क्षणमपि (पंच.१.२.२४) ९८१९
 यतः प्रभृति वे कान्तं २६११४
 यतः सर्वं त (विष्णु.प्र.अ.९) १४३१३५
 यत एवागतो (द.शा.६.६) १६९१६९९
 यती मती चापि १७४१८८२
 यतो गजैर्विना (शा.प.१.५६०) १४३१३६
 यतो यतः पदचर ३४५१५१
 यतो यतोऽज्ञा (शा.प.३.३३७५) २७०१२८
 यत्कष्टे यत्कं (शा.प.५.०२) १८२१५०
 यत्करोत्तरति क्लेशं (शुभरत्न.७) ७७१३
 यत्कर्मं कुर्वं (मनु.४.१.६६) १६७१६२१
 यत्कस्यामपि (नेष.१.२.८१) ११०१२४३
 यत्कीर्तिः कापि यद्वा १७८१८८
 यत्कीर्तिर्विलयं भुवः १३७१६७
 यत्कीर्त्यां धक्लीकृतं १०७११७९
 यत्कीयनो(भा.१.२.१.१०१८) ३८९१५०५
 याक्षान्तिः (शान्ति.३.१.२) ३७०१९७
 यत्कळं खलंमुखं ५७११४३
 यत्कालद्वेषु सखेषु न २१२१४२
 यत्कालीदलपा (विद.शा.२.२.५) ३८६१२६
 यत्कीर्त्यां सुखाम्बुजा ३७२१६९
 यत्तु (धर्म.नी.१.१.३९) ३९०१५१४
 यत्तत्तत्समानं(सुहृत्.२.३.९) २६२१३०
 यत्तदन्विष्य का माया १९९१२५
 यत्तदपि कः (पंच.१.४.४१) २२६११७७
 यत्तदोपायान (शा.प.४.०.५६) ३६५१५०
 यत्तद्विह्वलक्षम ३०९११५
 यत्तद्व्यमदित्तु(नेष.२.२.१.१५) ३१२१३७
 यत्तद्व्यसः समभवत्कुतु २१२१४३
 यत्तदादाः शिर (शा.प.७.७.७) २०९११६
 यत्तदीयुष्मयूखमाति ३०२११३३
 यत्तद्वै पवना (शा.प.१.१.७२) २४६१३१

यत्तत्तत्प्रदत्तवनीकवल २३२१५५
 यत्तद्वेद्युपुगीय (नेष.५.८.५) ६९१२७
 यत्तद्व्यम्यति (शिशु.१.०.५१) २१६१११
 यत्र द्विपामि दृष्टामन्य २७८१४५
 यत्र देशेऽपि (पंच.१.४.४३) १६४११६
 यत्र न फलितास्तरयो १६९१७३४
 यत्र न मदनवि (शा.प.३.६.६६) ३१७१२
 यत्र नार्यस्तु(भा.१.३.२.८८) ३८९१७३
 यत्र नास्ति दधिमन्यन ८९११
 यत्र पतस्वव (सा.द.१.०.६१) २५११२६
 यत्र यत्र चलते द्यौः ३६०११०६
 यत्र मिद्वज्जो नास्ति (दि.१.६.१) ३८१२
 यत्र द्यामाकवी ९५११२५
 यत्र सूक्तं (भा.प.३.२.९०) ३८८१४४१
 यत्र स्त्री यत्र (पंच.५.६१) ३४९१३२
 यत्राहृतिस्त्रय गु(पंच.१.२.०८) ३७८१३२
 यत्राशुखलदन्तिद ९४.१२०
 यत्रास्मीयो जनो १५०१३३३
 यत्रानुलिखि (का.प्र.७.२.७३) २१८१६२
 यत्रानेके क (मर्ह.सं.१०१) ३७४११९९
 यत्रापि कुत्रापि २२११४
 यत्राभ्यागतदानमान ६३१४०
 यत्रापुष्टं भुवं (दि.२.१७०) १४७१२१८
 यत्राजैवन् कल्पिमा १६६१७३८
 यत्रास्ति लक्ष्मीर्विन १७३१८७७
 यत्रैकं क्षुत्तमखरं ३६९१८१
 यत्रैता लहरीच (कुव.१.७१) २५२१५६
 यत्रोदकं (द.शा.प.७.७.१३) ३८८१४४४
 यत्संपदो (राज.त.६.२.२७) ३८८१४५१
 यत्सकाशात्र (पंच.२.१००) १४९१२८०
 यत्सलव्रतमङ्गभौ (विगी.१.२.४) ३६६१५
 यत्सङ्गुतोऽपि (शा.प.१.१.९८) ३६८१७४
 यत्सरास्त्रतैवमनं गुह(भोजन.१.५) ३३४६३
 यत्सत्त्वैव परं यान्ति (स.२.४.८) ५६११०
 यथा काष्ठ (भा.१.२.१.३२८) १६६१५८९
 यथा खनन्व (मनु.२.२.१८) १६५१६१६
 यथा खरध्वन्द्व (सु.१.१.१) ३८८१४५४
 यथा मन्त्रपतिः शान्ते (स.१.५.४) ५६१५४
 यथा मौर्द्ध्या (सा.नी.५.८.८) १४६१२५४
 यथा ग्रामान्तं(८.२.१०८.९.६) ३७७१३१
 यथा चतुर्भिः (द.शा.५.२) १७५१९१४
 यथा चित्तं तथा (विक्रम.२.५२) ४६१३६
 यथा छायातनो (पंच.२.१.३६) ३७७१३३
 यथा तथापि कः पूज्यो (स.१.९) ११६

यथा तैलक्ष (भा. २३. ३३८) ३८८४५९	यदकांशुकान्त (शा. प. ५९५) २०७१४	यदि रामा (ष्ट. चाणक्य. १७. १६) ८१२
यथा दोषो विभास्यस्य (इ. श. ४) ५५१७४	यदज्येते परिक्रिं (शा. प. ३७८) ७१२	यदि वै मनसि १०४९२
यथा धेनुसहस्रेषु (पंच. २. १३२) ९११२	यदवधि वि (शामिनी. श्रु. वि. ६०) २५५१७	यदि सत्सज्जनरितो (श्रु. ४६१) ८७१५
यथा नयसि कै (शा. प. २०६१) १८८३७	यदवधि विष्टद ३५२१७	यदि सन्ति गुणाः (कुन. ५२) ८१६
यथा परोपकारेषु ५६१०७	यदशक्यं न त (हि. १. ९०) १६३१४५०	यदि समर (विष्णु. ३. ६) १५२१४०२
यथा प्रभुक्रुता (हि. ३. ८८) १४८२३६	यदसैवनीयमसता ३१२२	यदि स्मरामि (शा. प. ३४६२) २७७५
यथा वीर्यं विना (भा. १३. ३०१) २७७३३५	यदस्माभि (शा. प. ४१२८) ३७३१७८	यदि स्याच्छीत (पंच. १. २८७) ३४१३५
यथा वीर्य (शा. प. १२९२) १४५१२४	यदस्य यात्रासु बलो (नैषध. १. ८) १२५६	यदि स्यात्पाव (पंच. ३. १९३) ३४८२३
यथामियं ज (स्कंद. नागर. १८५) ६४१९	यदा किंचिज्ज्ञोऽहं (मत्स्य. सं. ५) ४१५८	यदि स्यान्म (सा. प. १०. ४७) २५११७२
यथा मृत्पिण्डताः (पद्म. भूमि. ८१) ८२१८	यदा तु भाग्य (शृच्छ. १. ५३) ६७४७	यदीच्छसि (शा. प. १४२६) १५८२१०
यथाययं ताः (किरात. ८. २) ३३४१२०	यदा त्वं चन्द्रो (शा. प. ३५६४) ३०९३	यदीयबलमालोक्य २८३४
यथा यथा भोज (भोजप्र. ७६) ११७८७	यदानतोऽयदात २०६१३	यद्गुपार्त (मार्क. प. २. १. ९३) ३८५३३२
यथा यथायं बल २५८३२	यदा न योगो ३८९४८०	यदेकः कासारं रच २९२११९
यथा यथा विश (शा. प. ३१७०) २५४११	यदा पूर्वं ना (शान्तिश. २. ६) ३७६३३५०	यदेकस्मिन्ध्वं २४०११७
यथा यथास्याः (शा. प. ३२८५) २५५११७	यदा प्रकृतैव (शान्तिश. २. ४) ३२३	यदेतच्चन्द्रान्त (भोजप्र. २३६) २०५८
यथा यथैव ज्ञेह (शा. प. १७२) ५४१२२	यदा लोके सुखं (भ. शा. कु. १. ९) १४०४४	यदेतत्कामिन्याः (शा. प. ४१७०) २४६३३५
यथा युनस्तद (नैषध. २. १५०) ३१३९	यदा वि (किरात. १४. २४) १७४९०४	यदेतत्त्रेजान्मः (शा. प. १४०१) ५१२३४
यथा रन्ध्रे व्योम (कुव. १७१) ३४२१८७	यदा विनाश (१. ३. ६२. २०) ३८३२४३	यदेतत्स्वच्छन्दं (भट्ट. २. ५१) ३६८४६
यथा विद्वंशास्तस्मा १७४८८९	यदा विनाशो (१. ३. ६२. २०) ३८८४५६	यदेते साधूना (शान्तिश. ३. २३) ७२१५५
यथा यष्टिः ससुरेषु ५५ ७१	यदा शरीरस्य शरी (शा. कु. १. ५) ३८१४६८	यदैव भर्ता (शा. प. ४९५) १६१६०४
यथा शरीरं किल (स. ५२६) ७०३३४	यदासीद्वहानं (भट्ट. सं. ६) ३७५२३६	यद्दन्मद्विपदानवा १३७६६
यथा शरीर (कथास. २. ४०) ३८२१२२८	यदासौ तु (शान्तिश. १. २२) ३६८४८	यद्दन्मं गुणगौर (शमर. १. ५९) ३०७६७
यथा सत्प्रसवः १९५४	यदि कुप्यसि ना (शृच्छ. ५. ३४) ३०८५	यद्गुणैर्मथितैः १३४४
यथा हि पुरुषः (सं. पाठोप. ५६) ३८२१२२९	यदि छुण्यं पूर्वं ११९१२४	यद्दाति यदथाति (भोजप्र. ६३) ६८२
यथा हि (याश. ३. १६२) ३८२१२३२	यदि गन्तासि ३५४७२	यद्दाति विशिष्टे (हि. १. १६९) ६८३
यथा हि मलिनैर्वैत्रै (पंच. ४. ३०) ८४१९	यदि गर्जति (शृच्छ. ९. ३२) २९८९	यद्गुणमिदवीमट ६९१११
यथा हि शूत्रं (भा. १. २. ९९२०) ७६१२०	यदि तव हृदयं (भोजप्र. ४९) १५१३७२	यद्वाहू व (म. रा. पत्र. ३. २६) १०९२२६
यथा होकेन चक्रेण (याश. १. ३५१) ८२१७	यदि त्रिलोकी (नैषध. ३. ४०) १०४१०३	यद्द्विभ्रमम्बरमणि २७६
यथैवं वाग्देवी (शा. प. १८२) ३५१२२	यदिदमगणयित्वा ३०६३२	यद्गोपानि च १२११५७
यथोदयगिरी ह्रद्वं (हि. प्र. ४६) ८७११३	यदि दहस्यन (आनन्द. रेखीश.) ५०१९०	यद्गमं धनुरीधरस्य ९४११३
यथोर्ध्वासिः पिव (कुव. ९८) ३३१११७	यदि न स्यात् (पंच. ४. ७१) १४५१२६	यद्गुर्वैः कुवते (नैषध. १. २. ९२) ११०१२४५
यदक्षिभ्रूलतापा (शा. प. ४०५९) ३६४१५	यदि नाम बुले (श्रु. ३१५८) ६६१७	यद्गुह्यते तरलिते २०६४०
यदचेतनोऽपि (मत्स्य. सं. ६५) ७९११५	यदि नाम दैव (मत्स्य. सं. ३०७) २२११९	यद्यत्परवशं कर्म (म. ४. १. ५९) १६७६२०
यदधोऽधः (हि. १. १५७) ७११७	यदिन्दोरेन्वेति ५१२३५	यद्यद्विष्टतमं तथार्हं ५६११११
यदन्तस्वज जि (पंच. ४. ५३) ३४९१२७	यदिन्दोर्लङ्गनीले २९१११५	यद्यदेव कश्चे (शि. श्रु. १०. ७९) ३१९१२२
यदपथ्यवता १६६१५७८	यदि परगुणा (दश. रू. ४. १७) ६१२५६	यद्यदेव हि बाण्डे (हि. १. १९१) १६३१४६४
यदपि कृत्रकयात्रा ११६१६५	यदि प्रमुक्तारथोः ३३४८	यद्यच्चनीनं चिर २४०११४
यदपि जन्म धभूव ९२१६९	यदि प्रसादीकु (नैषध. ७. ४३) २६३१२१०	यद्यपि क्षितिपा (इन्द्र. १. १. १९) १४७११५४
यदपि नैकगणेन २२३१७५	यदि प्राणा एव २९२११८	यद्यपि खदिरारण्ये २३८६५
यदपि रतिमहोत्सवे ३५५११	यदि प्रियावियो (शा. प. ३४४९) २७७११	यद्यपि च दैवयो २२५११६
यदभावि न (मत्स्य. सं. ६६६) १६२१४२९	यदि प्रिये वैरिस तव ३०५११५	यद्यपि चन्दन (मत्स्य. सं. ६७१) २३७१११
यदमरघातेः सिन्धो २६२१९५४	यदि भवति दै (पंच. १. १. ९२) ३५२११६	यद्यपि चातक्य (चातक. ८) २२६११३१
यदनी दश (शा. प. २४४) ४८१११५	यदि भवति (पंच. १. १. ९२) ७२१३३	यद्यपि चरणैः कि २२५१२३१
यदमुक्यमादा (शा. प. ७८९) २१११६	यदि मनोऽपि (शा. प. ९३६) २३११६२	

यद्यपि द्विधि (शा.प.१.१२२) २३९१९९	ययो वैवस्वतः (मा.१.३०१८) ३७७१९	यस्मिन्कटे (इ.चागम.२.९) १५७१७६
यद्यपि दैवाङ्गया २४७७५८	यममिव करपृतदंढं ९५१८	यस्मिन्वेद्ये समु (शा.प.३.६३) ५५११५
यद्यपि न भ (मत्तै.सं.६७२) २४१११३७	यमाश्रित्य न (पंच.१.५२) १४८१२६०	यस्मिन्स्वतु (शा.प.४.१०१) ३७५१२३६
यद्यपि बद्धः सौ (शा.प.१.०७८) २१५१७	ययोरोपेयित (सा.द.१.०.८०) १०२१४१	यस्मिन्निर्धं ३६९१६९
यद्यपि बहुगुण्य (शा.प.१.४४९) २२०१५	ययोरेव समं (पंच.१.३०४) १४४४५९	यस्मिन्वेदति २३५१३
यद्यपि बहु नाधेयि तथा ४२१२	यवनीनयनायु २७१२११	यस्यै ददाति (शा.प.१.१०६) २३५१६२
यद्यपि धातु(भा.१.२.५०६४)३८५१३५६	यवनैरवनिः कान्ता ९८११	यस्य कृत्वा न (मा.५.९.९३) ३८५१४५५
यद्यपि रटति (मत्तै.सं.६७४) २३९११७	यद्यः करणपोरणी १०६१७७१	यस्य क्षेपं (पंच.१.२२९) १६२१४१५
यद्यपि शिरोऽधि (शा.प.१.७५६) २१०१९	यद्यःपटोऽयमद्वतो १२३११	यस्य क्षोभिपते १३६१४२
यद्यपि सन्ति बहू २१२१२२	यद्यः पदाङ्गुष्ठ (नैषध.७.१०७) २७०१२६	यस्य चाप्रिय (शा.प.१.४२८) १५३१७
यद्यपि स्वच्छ (शा.प.२.०७९) २१५१२	यद्यःपूरं (म.राध.७.९२) १०६११६५	यस्य चिचं(इ.चागम.१.५.१)३८८१४६५
यद्यप्यामतटोरसु २२४१११२	यद्यःशय्याद्वा ११८११०३	यस्य चेतसि (कुमार.६.१.८) १०२१४३
यद्यप्युचैर्वि (कामं.नी.५.२७) ३७७१७	यद्यःसौरभ्य (भा.मिनी.मा.८०) ५५६१९	यस्य जिह्वा ३४५१५५
यद्यत्रौ रहसि (भमर.१.५०) ३२८११८	यद्यःस्तोमानुचै १०६११५७	यस्य जीवन्ति ९७११
यद्ब्रह्म सु (शान्ति.१.१.४) २३३१११९	यद्यःशत्रैरुद्य १०६११६०	यस्य त्वया वण (शकुं.४.१३) ३६२१२६
यद्ब्रह्मनाहितमति (ध्वन्या.७.३) ५०१२०६	यद्यःशकरे (शा.प.१.४०६) १७५१९२०	यस्य द्वारि घटा १८४१७१
यद्ब्रह्मन्ति चपले ६३१२२	यद्योदयामग्नि (शा.प.१.२३३) १०४१९७	यस्य न ज्ञायते (पंच.२.६३) १६५१५२७
यद्ब्रह्मल्योद्दे (बृच्छ.५.३०) २९८१८	यद्योधननिधे ३५१२३	यस्य न ज्ञायते (पंच.४.२०) १६७१६४७
यद्ब्रह्मनमसिंहं च १४३१३७	यद्योऽधि (किरात.३.४०) १७२१८३२	यस्य न सविधे (सा.द.१.०.७) २५११२५
यद्ब्रह्मयोद्धिसम ३६९१७०	यद्यो यस्मान्मूर्त्ती ८३३३	यस्य नास्ति विवे (भा.२.१.४५) ३९१८
यद्ब्रह्मानं सकलव ३६९१६७	यद्यत्वारि शतानि ३५११८	यस्य नास्ति स्वयं (दि.१.११९) ३९११
यद्ब्रह्मयस्तिमि (माष्ठी.१.२२)२७५१४८	यद्य निम्बं (कुव.४६) २४१११५६	यस्य पुत्रो न वै ९०७
यद्ब्रीह्यते खलानां ५७१४२	यद्य मूढतमो १५७१२०१	यस्य पुत्रो (पर्सगाम.१.४) ३८५१४८८
यद्ब्रीचीभिः स्तुयति २१६१२२	यस्तीर्णाना २११२१	यस्य प्रसादे पन्ना (मनु.७.१.१) १४२१५
यद्ब्रीह्यं कूर्मं (सा.द.६.१.८६) १०२१३९	यस्तु कृच्छ्र (भा.१.४५५७) ३९०१५२	यस्य भार्या विरु(गङ्ग.पूर्.१.०८)३५१११
यद्ब्रह्मवितके(विह.शा.३.१.४)३०३१३३५	यस्तु शरी (भा.१.४०७५) ३८०११२४	यस्य भार्या (भा.१.२.५५०९)३८५१५०२
यद्ब्रह्मद्वैतसुवर्णसु (शा.प.१.५४) ३१४१६	यस्तु संचरते ९८१२	यस्य भार्यां दुष्टि ३५०११
यद्ब्रह्म माति (शा.प.३.३४२) २६४१२४९	यस्तोषं न २२२१६३	यस्य मित्रानि मित्रा (सा.प.४.३०) १५७१२
यद्ब्रह्मं सरलं (पंच.२.१.८८) ३७७११५	यस्माच्च येन च (पंच.२.२०) ९२१७१	यस्य मित्रेण संभाषा (दि.१.२.९) ८८१२
यद्ब्रह्मे भागजने (दि.म.८) ३७७११६	यस्मादधि (शा.प.१.०४१) २४१११५९	यस्य यस्य हि (पंच.१.७४) १६३१४७८
यद्ब्रह्मदत्तस्त्वमलिना २३८१६९	यस्मादाकाशमयो ३०६७	यस्य वक्रपुत्रो २९११६
यद्ब्रह्मव्यप्रमिधुर्णमान ६७२	यस्मादासीत्कुमारः १४१७०	यस्य वज्रमनो (शा.प.१.०.९९) २१८१६४
यद्ब्रह्मायापि समा ३५९१७१	यस्माद्विधुसुवेति ११४	यस्य पट्टी चतुर्णां १८६१५
यद्ब्रह्मः प्रथमाक्षरं ५१२८	यस्मिन्नीचति जीव (मत्तै.सं.६८०) ९८१६	यस्य ह्री तस्य ३४९१५४
यद्ब्रह्मिःशब्द (राज.त.४.३०८) ३७७१८	यस्मिन्नीचति (विक्रमच.४) २२९११३	यस्य ज्ञेहो (इ.चा.१.३.६) ३९०१५१९
यद्ब्रह्मिणां भवे (शा.प.१.४६१) ३७८१७	यस्मिन्कुले यः (पंच.१.३.१४) १७४१८९२	यस्य ह्रीयु (पर्सगाम.१.३) ३९०१५२१
यद्ब्रह्मविभ्रितमि २६२१९९२	यस्मिन्कुल्यं (पंच.१.६४) १४५१२७४	यस्यां महत्त्व २२०१२
यद्ब्रह्मव्यदेशा (कुव.९७) ३१२११५	यस्मिन्ब्रह्मे (शा.प.४.६६०) १४३१५९	यस्यां मौलि १०११५३
यद्ब्रह्मव्ये यच्च (शा.प.४.१२१) ३७२११५०	यस्मिन्देहो (पंच.२.८३) १५५१८८	यस्यां यस्मानव (भा.१.१.७८)३८८१४६२
यद्ब्रह्ममोक्षयत्तैर (शा.प.४.५६) ९१४१६	यस्मिन्नुषै २३५१३३	यस्यां स केव (शा.प.१.२११) २१५११६
यद्ब्रह्ममाता विष्णु ९५११३०	यस्मिन्नुषैवाधि (पंच.१.२.६६) १४६११३२	यस्याः संगम (शा.प.८.३०) २२४११०२
यद्ब्रह्मफामग (शा.प.१.११२) २१८१६१	यस्मिन्नुद्रदसंक ५५६३	यस्याः संयुत २३४११३७
यद्ब्रह्मः प्रतिमही १०६१७२	यस्मिन्व्या वा (भा.५.१.३४०)३८५१४७३	यस्याःकर्म्यं वचः(शा.प.८.४६) २२८१२२०
	यस्मिन्व्यादा पुच्छ (माग.४.६) ३८५१४८९	यस्याभिः क्षेप ११६१७१

यस्याद्भिदितयं	१३४५	याते मय्य (भामिनी.मा.१५)	२१९१३	यावदृष्टिर्मृगाक्षीर्णा (धृतेय.८४)	२५११२
यस्याजननयाम	१३५१२	यातेर्यं रजनी	२११४१	यावथावस्तुव (शा.प.३३१६)	२६११५८
यत्नात्ममुद्रिः (भा.११.७८)	३८४३०३	याते यात	२२८१२०१	यावथाव	२८५१५१
यस्यादीं ब्रज (शा.प.९६८)	२३५१४५	यातोऽसि पद्म (दत्ता.३.६)	२९५१५०	यावन्तः कुरुते (शा.प.४१३९)	३६७८
यस्यार्थास्तस्य मित्राणि (पंच.१.३)	६५६	यात्येकतोऽस्त (भ.शाकुं.४.१)	३२३१११	यावधीरनिधेः	३२७१३
यस्यालीयत	१७१२	यात्रामत्रल (शा.प.३४३७)	२८४१३२	याविपतिर्घना	७१३६
यस्यावन्धस्वयः (शा.प.९१६)	२३१४५	यात्रासु यस्य	१२५४	यासां कटा (शा.प.३२९९)	२६०१००
यस्याधोरधिभुक्	३७६८	या दक्षिणा	२८८११५	यासां नात्रापि (पंच.४.३५)	२५११११
यस्याजीवन (शा.प.९५५)	२३४१३५	यादृजानाति	१६११३	यासां सत्यपि (सा.द.३.१०)	३५२१५३
यस्यास्ति विषं स नरः (भट्ट.सं.५.१)	६४१५	यादृशि तादृशि	६५१११	या सा जग	७६३८
यस्याहुरागमविदः	४३५	यानि मिथ्या (शा.प.१३११)	१४५११३२	या साधूंश्च	९३१५७
यस्येवमः	१०४१०१	यानेन तन्व्या (नैषध.७.१०२)	२६९१४१५	या साधूनिव	३२१५
यस्योच्छिन्ना	१२२१८८	यान्ति न्याय	१५५१८५	यासामबल	२५११५
यस्योदये गुरु	२१२१४५	यान्तीं गुरु (भामिनी.वृ.वि.५४)	२६०१९७	या सृष्टिः स्रष्टारया (भ.शाकुं.१.१)	७१५५
यस्योदये नैव	२१०११५	यान्त्याः सरः	२७९११५	यास्यति जलधर (भट्ट.सं.६८८)	२१८१३
यस्योद्यद्गणवाहु (स्र.५१)	१६१४३	यान्त्या मुहु (माळवी.१.३२.२)	२७८१५१	यास्यति सज्जन (पंच.१.२२४)	३३१२६
यस्योद्युक्त	११५१३०	या पाणिग्रह	१८६११५	यास्यत्यथ शुक (भ.शाकुं.४.५)	३६३१८
यस्योपवीत	११११६३	या प्रकृत्यैव चपला (हि.२.२४)	९७६	यास्यामीति (शा.प.३४३५)	२८४१३१
यां कान्ति	२४७६५	या शिम्बोष्ठकचिः (शा.प.३३९६)	३३०१२	या स्वसम्पत्ति पत्रे (शा.प.४७१)	६२११
यां दृष्ट्वा यस्तुतां	२४१९६१	या भार्या दुष्ट (पंच.४.१५१)	३४८१२४	या हि चाध्व	३४९१४७
यां यां प्रियः (शिष्ट.३.१६)	२७३१२	याभिरनन्नः	२५०१८	युक्तं मध्ये	२६६१३२
याः परयन्ति प्रियं (भट्ट.६८९)	२८३१३	यामखे शिव	२१५११५	युक्तं अया (स्र.४४०)	६०२४२
या कटाक्षच्छया	१९४१३८	या महेश	२१०११२	युक्तः प्रमा (किरत.१.१.२९)	१६११३७२
या कथंचन (शिष्ट.१०.१८)	३९५१२१	या माताममता	२०५४	युक्तयुक्तं (स्कंद.काशी.१)	१५५१२९२
या कर्पति निज	८४८	यामि न यामीति धवे (कुच.४२)	३२९१४	युक्तियुक्तं प्रयुक्ती (शा.प.४५२)	१५३१२५
या कामिनी सा	३४०१२	यामिन्येया वह (शृंगारि.१३)	३५४१७९	युक्तोऽपि	२३५१६५
या कुन्देन्दुवृषार	३१३३	यामि प्रेयसि	३२९११९	युक्तया परो	१५०१३५७
या केलिच्युत	३६३१४०	यामि विधाव	१८८१४५	युगापत्सगण्ड	२११४
या गम्याः (किरात.११.२२)	१६११३६५	यामीति प्रिय (शा.प.३३८७)	३२९१२	युगापदिकास (शिष्ट.९.४१)	३००१६६
याचकवीरो	७३१२१	यामीत्यप्रिय	३२९१२०	युगान्तकालप्रति (शिष्ट.१.२३)	३६३११५
याचते कार्यकाले यः (हि.२.३१)	८८८	यामीत्युक्ते	३२९११४	युगान्ते (वृ.भागवत.१३.२.१)	३८९१७७५
याचना हि पुरुषस्य (मलंग.१७)	७३१२७	या राका (गुणरत्न.१०)	१७८११०१७	युद्धं च (चाणक्य.७२)	१६२४०३
या चन्द्रस्य	२९०८१	या लाक्षा	११११२६१	युद्धकालेऽप्रयो (पंच.१.५८)	१४८१३६७
याचमानजन (नैषध.५.८८)	७२१४६	या लोभा	६११२६०	युद्धा यामि (नैषध.१.२.४८)	११०१२३९
याचिंतो यः (मोजप्र.७१)	७०१४	यावकरसार्द्र (का.प्र.७.१४५)	३१७११	युधिष्ठिरः कस्य	१९६१६
याज्जपदं (स्र.२.७४)	५०१२१२	यावकके नाक्ष (शिष्ट.१८.२६)	१२९१६९	युधिष्ठिरोऽपि (शा.प.१२२८)	१०२११६
याज्जपत्यम (शक्ति.१.१३)	३७०१९२	यावच्छकलितो	२०७१९	युष्मन्ति	१६७१६३
या जयधर्मिनो (सा.द.७.९)	२७७११४	यावज्जीवं	१५७११८६	युष्मन्ते पक्षिपथ	७०१८
यातं यौवन (भट्ट.सं.६८३)	३७४१२०७	यावत्सिद्धि	२१३१६२	युष्मत्प्रौढतर	१३११२०
यातस्यास्त	३०२१९९	यावत्सर्वो न	२४४१२२६	युष्मद्दोर्दण्ड	१३११२५
याताः किं न मिल (अमर.१०)	२८०१९०	यावत्सर्वीलस्य (नैषध.१२.४७)	१३८१८२	युष्मद्भक्ति	१२५११३
याता यान्ति च या (शा.प.१५०)	३०१३	यावत्सर्वो (शा.प.१०२३)	२३९११०	युष्माकमम्बर (मछ.१)	२७११८
यातास्ते रसधरा (स्र.१.७८)	४११७६	यावत्सर्वस्य (भट्ट.सं.६८६)	१६११३६१	युष्मान्प्रो	२३३१५८
यातीतः पान्थ (शा.प.१२७३)	१३३१४२	यावत्सर्वस्यमिदं (मन.१.९४)	१७८११००७	युधि ययो	२३८१७६

रक्षाशोक (विक्रमोर्व.४.४१)	२८३।१५५	रत्नान्यधो (सू.२९२७)	१११।२५७	रहस्यमेवो (हि.१.९८)	८८१
रकेनैव	१११।२६०	रत्नावलीपूर्व	३६।३३	राः पुष्यं	१६६।५८७
रकोटमुद्र (सा.द.३.२६५)	३६६।११	रत्नैरापूरितस्यापि (शा.प.१०/०)	२१५।३	राकायाम (का.प्र.१०.४५१)	२६२।१६६
रकोडमिजायते (पंच.१.१५५)	३४८।१६	रत्नैर्महाहैस्तुदुपुनै (मर्तु.सं.५२)	७७।१०	राकाविभा (का.प्र.७.१५६)	३१२।१८
रक्षन्ति कृपणाः (शा.प.४७२)	७०।३	रत्नप्रिया (कुव.१४०)	२६६।२९७	राका सुधाकरकै	२८८।४३
रक्षन्ति परं ((शा.प.१५७३)	१४३।४४	रथः शरीरं (भा.५.११५३)	३८५।३४०	राकासुधाकर (का.प्र.४.४९)	२७१।५४
रक्ष पात्रगतं (शा.प.११९५)	२४७।६२	रथस्थितानां (कुव.३५)	३३१।२०	राक्षसाः कलि	९८।४
रक्षाधिका	१५०।३२२	रथसैकं चक्रं (भोजप्र.१६९)	५२।२५१	राक्षसेभ्यः	१९४।२०
रक्षामालिकया (शा.प.३६६९)	३१७।१	रथिनो रथि	१२८।२३	रागकान्तनयने (किरात.९.६३)	३१६।५५
रक्षोत्कन्या (शा.प.१.८५)	३६२।६३५	रथेभ्यो गज (शा.प.३९८४)	३६०।७	रागादिदोगान्तत	४३।२
रघुतिलक	११८।१२२	रथो रथाङ्ग	१२८।२७	रागिणि नल्लिने	७४।८
रङ्गावद्ध	३०४।१६३	रथ्याघोषैर्बृहणै (शिष्ट.१.८.३)	१२९।५४	रागिण्यपि	९६७।१०
रचयति	२६८।३६१	रथ्यान्तधरत (शान्तिश.४.९)	३७०।८८	रागी बिम्बाघ (पंच.१.२२१)	३७८।६३
रचयति सहसा	११।२२	रथ्यारजोह (शा.प.३४०७)	३५४।७६	रागी भिनत्ति	१८६।७
रजनिचर (विक्र.शा.४.२)	३३६।२०	रभसादभिस	२९८।१०	रागे द्वैपे	१६६।५८०
रजनीमवाप्य (शिष्ट.९.३३)	३००।५८	रभसेन द्वार (शिष्ट.१.३.३२)	१२६।१९	राधवस्य	१९४।१६
रजनीयु विमल (सा.द.४.९)	१३५।९	रभणीयः	१७०।७४५	राजंस्त्वत्कीर्ति	१३४।१
रजन्यामन्यस्यं (शा.प.३५०९)	२९३।६	रभणे चरण (सा.द.७.८)	३०८।४	राजंस्त्वर्धने	१०१।१
रजोद्युपे जन्मनि	१४।३	रभ्मातरु	१२८।३५	राजचन्द्रं (भोजप्र.१७६)	१०२।४५
रज्यञ्च	२६४।२४५	रभ्मापि (नैषध.७.९३)	२६९।३९२	राजतः सलि (सा.३.८५)	६४।१०
रजिता न	२१०।१३	रम्यं द्वेषि (अ.शाकुं.६.५)	२७४।६	राजति त्रिवली	२६७।३३३
रजिता नु विवि (किरात.९.१५)	२५७।९	रम्यं हर्म्यतलं (मर्तु.सं.३१५)	३४५।४५	राजते राजरामा (मर्तु.सं.७०९)	३२८।२
रटनु जलधरः (शा.प.३८७४)	३४०।३०	रम्यं हर्म्यतलं (मर्तु.सं.७०८)	२७३।१८१	राजनि (हि.२.६४)	१७०।७४९
रणत्कङ्कणानां	३३१।२	रम्याणि वीक्ष्य (अ.शाकुं.)	३९२।६१८	राजन्कनक (भोजप्र.३१४)	१०२।२९
रणे वाणगणै (कुमार.१६.३४)	१२८।१०	रम्या रामा (मंसंगाम.१३)	३९२।६२८	राजन्कमल	१८७।१७
रण्डा पीन	३६५।५३	रम्यायौचित	३१४।४	राजन्दुधुक्षति (मर्तु.सं.५८)	१५२।४५५
रतखिन्नतरां प्रातः(शा.प.३७४५)	३२८।१	रविः करसह	१०१।६	राजन्दीवारी (भोजप्र.३१०)	१०२।३५
रतरीक्षिवीत	८५।९	रविचन्द्रौ घना	७४।३	राजन्दिपस्ते भय (का.प्र.१२७९)	१३१।८
रतान्ते प्राणेशे	३२१।२३	रविजा शशि	१८४।७	राजन्धभ्यु (भोजप्र.७५)	१११।२६६
रतिवृत्ति गते (शा.प.३७१२)	३२३।५	रविततो गजः (कुव.३७)	२३१।६०	राजन्धवध	१९३।६
रतिकेलिक्कलः (सा.द.६.१९३)	२९६।१	रविनुद्वततुरुह (शिष्ट.६.२२)	३३५।१०	राजन्मुञ्ज (भोजप्र.२१२)	११७।९०
रतिक्रीडाधूते कथ(दशरु.२.३९)	३१६।३	रविमणि (सू.२२७३)	३६०।१५	राजन्नुनयु (राज.त.५.३३७)	३८६।३५५
रतिपतिप्रहितेव (शिष्ट.६.७)	३३२।६२	रविमामसते	२८।२	राजन्नुनयुता (शा.प.१२६८)	१३२।२८
रतिरभसणि (शा.प.३६८८)	३१९।३०	रविरपि म	५६।११६	राजन्वि (का.प्र.७.२११)	१०५।१४६
रतिरभसविला (शिष्ट.१.१.२)	३२३।२१	रविषुतकृत	१८५।५४	राजन्वीर	१२४।१०
रत्नभित्तिपु (कान्या.२.३०२)	३६३।२	रवेः कवेः (शा.प.५५४)	१९७।२१	राजन्वसाप्य (कुव.१६३)	३३३।३
रत्नसद्यु	१०४।८४	रवेरत्वं तेजः	२९५।१९	राजपत्नी (श.चाणक्य.४.२०)	१६०।३२६
रत्नाकरः किं कुण्ठे (नीतिप्र.१)	४९।१७१	रवेरेवोदयः (वेणी.१)	२०९।१	राजश्लोत (म.राधव.७.८)	२७८।३४
रत्नाकरतनुजयु (शा.प.११४०)	६२।१६	रवेर्मयुर्धैरभि (शा.प.३८३८)	३३६।३६	राजसेवा (कुव.५४)	१३५।१
रत्नाकरखव	६३।२८	रसति तरणीके (शा.प.३८९०)	३४२।८५	राजा कुल (हि.१.१७३)	८६।५
रत्नाकरे परि (मर्तु.सं.७०५)	२४६।२२	रसायनविद (भा.१.२.८७९)	३९२।६२३	राजा घृणी (शा.प.१५४१)	१७२।८२०
रत्नाकरो	२१०।२७	रसालशिक्षण (शा.प.८४८)	२२५।११७	राजा दुष्टोऽपि (भोजप्र.१७)	१४४।१०१
रत्नानां न (शा.प.१०७२)	२१५।१४	रसालानामन्त	१४१।६	राजा धर्मविना (सहस्र.२)	३७८।४३
रत्नानि भिभूष (शा.प.३०८६)	२५१।३०	रसां सार (काण्वाळ.५.२०)	२०६।१२	राजानं प्रथमं (हि.१.२०४)	१४१।१३

राजानः	११२१२७४	रामं सीतां	१८९१६२	रे सन्ध तव	५७१३७
राजानमेव (पंच.१.४२)	१४८१२५२	राम स्वकीं	१८४१७३	रेखा काचन	२५६१५०
राजा नाम	१५०१३२३	रामरामे (रामरथा.३८)	१८८१३६	रे चावन्व्य (मालिनी.प्रा.५७)	२३२१८०
राजानो यं (शा.प.१३२४)	१४५१३३५	रामागा रमणीय (भमर.१२३)	३२६१२८	रेजुर्ग्रथा	१३०१९७
राजा पश्य	१६६१५६७	रामायाचय	१२१२९	रेजे पुण्यीर्ष्यम्	३३५११
राजा बन्धु (पंच.१.३७७)	१४९१३०१	रामाभिपेके (द्वु.३.३)	१८११२८	रेतःशोभि (राशि.श.१.२६)	३७६१२५९
राजा मत्तः (हि.३.१८)	१४७१२२४	रामार्थिता	१२१५३	रेतोरकमया	२६१२०४
राजा राजा (स्र.९७)	८१११८	रामाविलोल	२५९१९५	रे धाराधर (चात.७)	२१४१८०
राजा (हृ.चाणक्य.६.१०)	१६०१३१२	रामेग त्रिःसप्त (शिशु.१८.७०)	१३०१९९	रे शृष्टा घाते (शा.प.४०८७)	३६७११४
राजा राष्ट्र (हृ.चाणक्य.६.१०)	३९११६०६	रामे प्रव्रजनं (मिकमच.८०)	१५४११०८	रेपमाहर याव (शा.प.११३२)	२१९११२
राजा चे (हृ.चाणक्य.१७.१९)	३९२१६०६	रामो नाम (कृष्ण.क्यां.२.७२)	२४११५५	रेपभिनीदल (शा.प.११३३)	२४४१२७
राजाश्रय	१७३१८५७	रामो हेममृगं (वे.१५)	३७८१४१	रे पश्चिमी	२४४१२९९
राजा संप (मोजप्र.५२)	१४७११९८	राष्ट्रस्य चितं	१७२१८२९	रे पान्याः	३३५११४१
राजास्य जगतो (का.मी.१.९)	१४२११	रासीं ब्रह्मम (गीत.१.४.१२)	२४११६८	रे पुत्र सत्सङ्ग	१८२१३४
राजीव जीव (म.रावच.१.३६)	२७११३५	रिकाः कर्मणि (शा.प.१३३०)	१५११३६३	रेक व्यञ्जन	१२०११४४
राजीवमिव (काण्वा.२.१६)	३४४११०	रिकेषु वारि (कुव.३१)	३३६१९८	रे बालक्रीडि (शा.प.८४७)	२२५११३३
राजीविनीवि	२१४१९	रिक्तनुव्रतद्व	१३७१७२	रे राजहंस (शा.प.८०४)	२२१११८
राजेति क्षण	११५१३१	रिपुरिव सखी (गीत.७.१६.२)	२८४१२३	रे रे क्रीडित (मर्तू.सं.७१९)	२२५११३१
राजो द्विजा (नैषध.७.४६)	२६१११५७	रिपुरिभ्यः क्ति	१२४१४	रे रे खलाः	३१३२२
राज्ञः संजो	२००१३८	रुचियात्रि मतेरि (शिशु.९.१३)	२५४१४१	रे रे घट्ट	२६०११०१
राज्ञस्तु	१५०१३३०	रुचिभिर	३०४११६०	रे रे चातक (मर्तू.सं.७२१)	२३६११६६
राज्ञामस्य (नैषध.१२.५८)	११०१२४०	रुचिरति	२४४१२२३	रे रे वीप	२४७१६७
राज्ञामासा	१५०१३२४	रुचिरस्त्वल्गंपदा (शा.प.५२२)	१८६१२	रे रे निर्दय (द्वु.५.२२)	२८२११३९
राशि धर्मिणि (मोजप्र.४४)	१४५१११९	रुन्मिन्त (मा.१२.१२५१४)	३९२१६१६	रे रे पान्य	३५५१८३
राशि मात	१४६११६३	रुदनिर्गमन (कुमार.८.६०)	२९९१२५	रे रे रसाल	२४०११३३
राहो मानघन (विगी.४.१)	३६६१९	रुद्रसापि	१२२११७५	रे रे राधम	२३४११३८
राहो विपद्भुवियो (दश.रु.)	३८५१३३४	रुद्रोर्द्रि जलधि (स्र.५४३)	७१४४	रे रे लोकाः	३६५१५६
राज्यं येन	२१८३	रुद्रितविसर (वा.प्र.४.७७)	११६१७२	रे रे शिष्टवक्रोद (शा.प.८९५)	२२९१२३१
राज्यं द्यत	१४३१५५	रुद्रयती नदन (किराज.९.६७)	३१६१५९	रे लाङ्किक (शा.प.११८५)	२४६१३९
राज्य (हि.२.१८१)	१४७१२२२	रुद्रो क परपुष्टे (मर्तू.सं.७१७)	२८८११९	रेवावास्ति (शा.प.९२२)	९५१३२५
राज्ये सारं (काण्वा.७.९७)	१७११८०२	रुद्रोऽपि	१५०१३३६	रे सारजा	२८३१६५
राग्निः काल	२९२१३४	रुद्रं वपुर्न (धक्.२४.४)	२३४१३२९	रोमशोक (हि.१.४१)	१६९१७१९
राग्निः सैव (मर्तू.३.४५)	३७५१२२७	रुद्रं विरौति (स्र.४३८)	६०१२४१	रोमी चिर (शा.प.२५८९)	१७०१७६८
राग्निरुगमदिति (किराज.९.१६)	२९७१७	रुद्रस्त्वामनुस्र (शा.प.८८४)	२२८१२१६	रोमीऽण्ड (स्र.८८३)	५८१६७७
राग्निरुगमिष्यति (मर्तू.सं.७१२)	२२३१७८	रुद्रायां स्रेह (पंच.४.५८)	३४९१३०	रोदोरम्रं (शिशु.१८.१५)	१२९१६१
राग्निर्न	२८५१३८	रुद्रस्य सिन्धु (शा.प.१०६०)	२४३११९४	रोमन्पमाएचय (मर्तू.सं.७२३)	२३३११०६
राज्ञौ जानु (मोजप्र.२३३)	६६१११	रुर्न जग (वानर.४)	१७३१८७२	रोमावलिभू	२६७१३५२
राज्ञौ रवे (कुव.३५)	१३८११	रुपमप्रति (शिशु.१०.३७)	३१५१४०	रोमावली	२६७१३४२
राज्ञौ वारिमर (भमर.५४)	३४३१९१	रुपयौवनसंपन्ना (सं.प्रासेप.५३)	३९९१	रोमावलीरुद्र (नैषध.७.९०)	२६८१३७९
राधा पुनादु (कृष्ण.क्यां.२.२५)	२६११९९	रुपवां ध्यापि	८६१३	रोमावली सु	१४१११
राधामधु	२२१११२	रुपसंपन्न (नव.चं.२.२२)	३५०१५	रोमावली र (नैषध.७.८४)	२६७१३५०
राधामुस्र (गीत.५.११.६)	२५११७२	रुपसौरम	२३८१६६	रोलम्बस्य (शा.प.१०११)	३३९१९६
राधामोहन (साहित.कौ.४.६)	२५११८६	रुपेया (पंच.४.२२६)	१७९११०२८	रोलम्बाः	२८५१४०
राभी वानर	१९११८७	रे कूप जीव	२२०१२	रोलम्बैर्न (शा.प.९७६)	१८०११४८

रोलम्वैर्निमि	२३७१२७	लङ्काधा	१२२१९८३	लाभप्रणयिनो (सू.२३०)	४७८०
रोलम्बो	२८५१३६	लङ्काधारे: संकुचितं (शा.प.१६१)	२३१२९	लाभस्तेषां	१६६१५८३
रोपावेशादाभि(शिष्ट.१८.१२)	१२९१५८	लङ्काभूप	१९७३७	लासने बह (भाग.१०.११५)	१६१३४३
रोपावेशाद्गच्छ (शिष्ट.१८.५)	१२९१५५	लज्जां गुणीष (भर्तृ.सं.२१८)	३८५१३८	लालयन्तमर (म.रायव.३१३)	२८१
रोहणं सूफिरत्ना (नल.चं.१.८)	३८४	लज्जा विहाय (शा.प.३३८५)	३२९१७	लालयेत्यथ (भाग.१०.११५)	१६०१३८
रोहणाचल (शा.प.१०७१)	२१५१३३	लज्जा कीर्ति	११९१९२६	लालां यकसा (दश.सू.५.७३)	३७११२५
रोहते सायकै (पंच.३.१०९)	३८५१३२२	लज्जा ग्रीढ	३४६१३०	लावण्यं क्व तु	२०४११८
रोहन्तो प्रथमं (अमर.३११)	३१०१११	लज्जामहे (सू.८६७)	२१६१२०	लावण्यं तद (का.प्र.४.७५)	३६७११
ल		लज्जावतः (सू.३१७१)	६६१२७	लावण्यकान्तिप (दश.४.३६)	३०६१२८
लक्ष्मणैस्तुत	१९९१११	लज्जावशा (सू.प.३७५९)	३५१२९	लावण्यद्रविण (औचिल.११)	२८६१२९
लक्ष्मणो लघु (शा.प.३९८७)	३६०१९०	लज्जा ज्ञेहः (पंच.५.९१)	३७९१७५	लावण्यमधु (सा.द.१०.३२)	२६११६९
लक्ष्मि क्षमस्त	६३१२९	लक्ष्मे त्वं मज्ज	७७५५०	लावण्यामृतस्री (नल.चं.७.४३)	२५५४१
लक्ष्मी तनोतु	२१२२	लक्ष्मैवोद	२८११९११	लावण्यामृतमा (शा.प.३२.८४)	२५६१४७
लक्ष्मीः स्वयं (सू.१४६८)	३४४१३३३	लक्षां पुष्पवती	३२५११	लावण्यामृतव (दश.४.६९)	३१४१४४
लक्ष्मीकपोल (सू.२९)	१४३३	लताकुण्डं (सा.द.८.४)	३३४१२९	लावण्यौकसि (खंडप्रशक्ति)	१०९१२१२
लक्ष्मीकेलि (सू.२००५)	२१११४०	लताकुञ्जे	३२६१२३	लिखति न (शा.प.३४०३)	२७५१६
लक्ष्मीकौस्तुभ (भोजप्र.२९)	९४११७७	लतानामे (का.प्र.१०.४९८)	३७५१२४३	लिखन्त्याः	२६७१३४४
लक्ष्मीक्रीडा (भोजप्र.२५९)	३०३१२३८	लतामूले (अलं.कौस्तु.अति.१)	२७५१२९	लिखन्त्यास्ते (अमर.७)	३०८११२
लक्ष्मीधरः	२००१५३	लतास्ता	२२४१६६	लिखिता चित्रगुप्तेन	९११३२
लक्ष्मीपद्म (सू.३४१९)	२४४१३३२	लब्धं जन्म सह (शा.प.७५९)	९४११०७	लिम्पतीव (शुष्क.१.३४)	२९६११
लक्ष्मीपयोधरोस्त (दश.सू.५.७२)	७०११०	लब्धव्यमर्थ (महर्.ना.२१४)	३९११५८	लीढप्रश्न (शा.प.५९२)	२०७१२
लक्ष्मीपाणि (धृति स्रष्टा)	१५१३३	लब्धसौरभ (शिष्ट.१०.२४)	३१५१२७	लीनानस्तुतोऽरुहदृष्टे	२७५११२
लक्ष्मीरस्य हि (अनर्थ.७.९३)	१४०१२	लब्धार्थे (विक्रमच.२७७)	१०३१६७	लीनेन प्रति (गाली.५.१०)	२८११०५
लक्ष्मीधर्म (प्रसंगा.१७)	३९२१६२६	लब्धारस्य (शा.प.४१३३)	३७२१५६	लीने श्रोत्रैकदं (खंडप्रशक्ति.२४)	१९१३८
लक्ष्मीर्निर्वृति (शांतिश.४.१)	८१४६	लब्धोच्छ्रायो (शा.प.३५१)	५७१२७	लीलयैव (शिष्ट.१०.३८)	३१५४१
लक्ष्मीर्पादोनिधे (शा.प.५२९)	६२१९	लब्धोदयो (सू.३९५)	५८१७७	लीलातामरसा (अमर.७२)	३११३१
लक्ष्मीर्या	११८११३	लक्ष्म्या जन्म(सू.३१०५)	१०४१०२	लीलादोला (घा.प.३८१५)	३२७१४०
लक्ष्मीर्विपति	१५५१८७	लक्ष्मेत सिकतासु (भर्तृ.सं.३१९)	४११५७	लीलाधूतजिता	६१६२
लक्ष्मीवन्कृत	१९२१९१	लक्ष्मेद्यदयुतं	६५१५७	लीलासु (भामिनी.प्रा.६२)	३३११६४
लक्ष्मीवन्तो	६४१२	लक्ष्मोदर तव	१८९१५७	लीलायन्त्यः (भा.११.१४७५)	३७८१४०
लक्ष्मीधेव	११११२५८	लक्ष्मिताः	२६८१३८९	लीलासु (भामिनी.प्रा.७०)	३८१२७
लक्ष्मीसंपर्क (शा.प.११३९)	२४३१२०७	ललाटतिल	१९३१४	लीलावतीनां (भर्तृ.सं.८२)	३७९१६९
लक्ष्मीस्त	१०९१२२२	ललाटे देसे (पंच.१.३३४)	३८६१३५७	लीलावती	२७६१४६
लक्ष्मीस्त	१०९१२२४	ललाटे करुणितिलक	२५२१४७	लीलास्मितेन (शा.प.५४६)	२७८१५०
लक्ष्म्या परिपूर्णा (शा.प.१५०१)	६४१३३	ललितगमना नायों	२३१३२	ल्लब्धः स्वप्नो (सू.३७३)	५६११०३
लक्ष्म्या (कामं.गी.५.७३)	३९२१६२६	ललितमुरसा (अमर.१६१)	३३७१६०	ल्लब्धमपेन (हि.४.१०४)	१५५१५७
लक्ष्म्या धी	२१७१३७	ललितविभ्रम	३३२१४६	ल्लब्धानां (ह.चा.१०.६)	१५६१५७
लक्ष्मं रागा (केरिदत्त.पचवेगी.२)	१३८१७९	ललितान्तानि	१६०१३३१	ल्लब्धो न (कुव.१०३)	७११२५
लक्ष्मः फेडिकक (का.प्र.७.२३७)	१२१४०	ललितकालिका	३२५१२	ल्लोयै गोमायी	९३१११
लक्ष्मिद्वेषा (कुमार.३.३०)	३३११३७	ललितनौकिक	२५७१२०	ल्ललित (शिष्ट.११.२०)	३३४१३३
लक्ष्मं पाद	२७४१२७	ललाक्ष्म (अमर.६०)	३७९१७४	ल्लनग्रीवा (शिष्ट.१८.५९)	१३०८९
लक्ष्म नांशुक (अमर.६२)	३२९११७	ललाक्ष्मचालन (भर्तृ.सं.५७)	२३११७१	ल्लनं मस्य (भामिनी.प्रा.३९)	२४२११८२
लक्ष्मि लृणकुटीरे(दश.सू.४.२२)	३४६१२५	ललाक्ष्मिभिहस्य (सा.द.१०.९२)	२०७१५	ल्लेखनी पुस्तकं	१५८१३३३
लक्ष्म्य	२१६१११	ललादिनेन (सू.३२.३२)	३७११०७	ल्लेखन्ती स्त्रीमगर्भे	१२४११०

खेवया विमल (किरात.९.२२) ३००१३९	वर्षं निर्मल (विक्रमांक.८.८७) २७२१६७	वदति राममनुष्य जघन्यजो २०२१८५
शोकः शुभ (शा.प. ३९६९) ३६०११७	वर्षं शीतकरो (शा.प.९५) १२३३७	वदन् दशनविहीनं (पंच.५.७३) ९५१९
शोकः स्वयं (माग.५.५) ३८५३०६	वक्रधीजितज (नि.द.शा.२.११) २७५३३३	वदन् प्रसादसदनं ४५१९३
शोक एष (सं.३०५१) १७१८९१	वक्रधीजितल (शा.प.३९२८) ३५७५०	वदनमिदं न (अल.कौ.अप.१) २८३१५८
शोक एष परलोक (नैषध.५.९१) ७२१४८	वक्रस्यन्दि (का.प्र.१०.५३७) ३२०१९	वदनशशिनः (शा.प.३७११) ३२२१४
शोकत्रय (सं.९१) ११११	वक्रसाधार ३५६१५	वदनसौर ३३२१६६
शोकद्वयप्रति ९८३३	वक्राणि पञ्च (अलं.कौरव.रसा.१) ५३३३	वदनाच बहि ७३११२
शोकयात्राऽभयं (दि.१.१०५) १६३१४५३	वक्रादुद्धस मे ७५४५०	वदनेन निर्जितं (कुव.५०) ३१२१२८
शोकानन्दन (कुव.१.३५) २३८१५७	वक्राम्मोजं (मोगप्र.२.३०) ११३१२८७	वदने विनिवेशिता ५९१२०५
शोकानामपि ३५९१५०	वक्राम्मोखि ६१७५	वदन्ती जारद्वैतान्तं (कुव.३०) १८६११
शोकानां मानमानं ११३१२९३	वक्रो गुह्यं २७०१५	वदन्तु कतिचिद्धलात्त्व ३३३४९
शोकासुप्रह (पंच.१.२४८) १४९१२९५	वक्रो वल्गुप्रभयः ५३३२७८	वदन्तु देव १३३१११
शोके कलहम् (कुव.९०) २६२१९९१	वक्रोपातं २७५१२२	वद माद्रुर्भावा २३९१९०
शोकेऽः कर्णे ११३१९	वक्रतां विभ्रतो ५५११९	वद बल्लभ १९९१२४
शोकेषु निर्धनो १५८१२४८	वक्रत्वं ननु ६११२६८	वध्यन्ते न ३९०१५०९
शोकोत्तरे चरित (अलं.सर्वस्व.) ७८१७	वका नैप (शा.प.११९१) २४९१९८	वनानि वदतो (शा.प.४८८) १५५११२०
शोको बहुति (दि.४.६०) ३७९१७२	वकाः कपटज्ञि (कविताद्य.१६) ५८१९६३	वनान्ते खेल (अलं.कौरव.विष.१) २४५१९
शोचन (शामिली.तृ.५०) २५८१५५	वकेण धिरसि (सं.१.६६९) ३३५११३८	वनान्यनूनि (काष्ठा.२.२४९) ३६७११५
शोचना (किरात.९.६०) ३१५१५२	वकैः कूरतरे (शा.प.१५१५) १५५१७०	वनिताकरतामर (मोगप्र.) ३४६१३५
शोचने हरिण २५९१९३	वकोऽपि पद्मज ८२१४३	वनी सुनीनाम ३६२११३
शोचितामखिलं २३९१९०१	वकोऽस्तु बाल्ये २१०११७	वनेऽखिलकला (सा.द.१०.९६) १३११५
शोमः प्रतिष्ठा (मोगप्र.१) ६९११	वक्षः किमु ३५६११०	वने जने ९२१५६
शोम सदा (शा.प.४२८) ६९१८	वक्षःपीठे (शा.प.१०३) १३१५२	वने जाता (शा.प.५१५) १८५१२
शोममूलानि पापानि १५८१२१४	वक्षस्ते हृदयम् ३२८११६	वनेऽपि सिंहा (पंच.५.७१) ४९११६८
शोमधेऽनुषेन (मर्द.सं.३७) १७८११०१५	वक्षःस्थली रक्षतु १४११५	वने वसति १८५१६
शोमात्कोषः (भा.१.२.५८८०) ६९१३	वक्षःस्थलीवदनवा २५०११३	वनेषु दोषाः (शान्ति.श.२.२८) १७४१९०५
शोमात्कोषः प्रभवति (मोगप्र.२) ६९१२	वक्षस्यावरणा (शा.प.३२८०) २५६१४६	वनेषु वन १३५१२७
शोमादेव (दि.१.२४) ३८२१२००	वक्षोजन्धि ३५६११४	वन्दामहे महे २०१५५
शोमाविष्टो नरो ६९१६	वक्षोजौ निविटं २५८१२९	वन्दे देवं जलधिशरधि (कुव.६८) ५५४६
शोमेन युद्धिखलति (दि.१.१४२) ६९१५	वचनैरसतां (शिष्ट.१.६.२७) ४९११५२	वन्दे वन्द्याचमन्दार ३११
शोलचोलचमकृति ३५७१४०	वचसि भवति (मर्द.सं.१४७) २५२१५१	वन्द्यः स पुंसां (सं.३१९) ४९११८३
शोलदृष्टि (किरात.९.४७) ३१६११२	वचस्त्रयैव वक्त्र (पंच.१.२४७) १५९१२६४	वन्द्याश्रिन्दति (सं.४५५) ६२१२७७
शोलांशुकस्य (वेणी.५.२३) ३११११२	वचाधि वाचस्पति (विक्रमांक.१.७) ३१९	वपुः कुन्नीभूतं (कविता.६४) ७६१४२
शोले ब्रुहि १४१९	वचो वीचीदारं ३११११४	वपुःपरीगाह (शा.प.११०३) २१७१५२
शोलेखोचन (अमर.६१) ३३०१६	वचो हि सत्यं ८४११५	वपुःपुरलुपमं (शा.प.३३५४) २६८१३८५
शोहितायति (शा.प.३९८३) ३६०१६	वर्जं च राजवे (दि.२.१६८) १४७१२१६	वपुःपुरविहितविद्या एव ५११२२४
शोकिनां हि (वचर.शा.१.१०) ३६१४७	वज्रादपि कठो (वचर.शा.२.१५) ४५५४	वपुर्दलनसंप्रसा (खंड.प्र.३०) १९१४७
	वज्रेण त्रिजग (सं.६.१.९) ३४११६१	वपुर्विषमसंस्थानं (महद.१) २३४१२४
	वटशृङ्गो महानेप (शा.प.५३९) १५५१४३	वयं काका वयं काका २२८१२०४
	वणिक्प्र (शोचनी.नी.अ.१.१५) ३८९१४७७	वयं बाल्ये बालां (शा.प.३७६१) ३५२१३२
	वणिगालोक्य निजे १९०१५३९	वयं येन्मो (शा.प.४११३) ३७३१७७
	वसत् मच्छ मम वाचिक ३६२११०	वयःप्रकर्षां (शा.प.३३४४) २६६१३१७
	वसते मा गा विपादं (कुव.१.५५) १७११५	वयमपि कवयः कवयः ३५१५
	वदतास्तुतामवचनं ध्वनि २००१४४	वयमिह परिलुष्टा (शा.प.३०८) ७५११७
		वयसः परि (ह.जा.१.२.२३) ३९२१६१३

घ

घंशः प्रांगुरसौ (शा.प.११८७) २४७१५१
घंशमयो गुणवानपि ८७२१
घंश्रावल्ग्यन ५७११४४
घंशे शुभ इय ५७११५६
घंशो विद्यावतंशो ८९१६
घंशं चन्द्रविद्या (मर्द.सं.९०) २५५१४३

वयसि गते कः कान	१७४।८९६	वर्णैः कतिपयैरेव (शिशु.२.७२)	८४।४	वाक्यं तु यो	३८२।२२०
वयसी शिशुता (नैषध.२.३०)	२६७।३४७	वर्षते येन न (स्र्ति.१.२६.१८)	७६।२५	वागध्याविच (रघु.१.१)	१८१।२०
वयस्याः कोटारः प्रति	३६०।३०	वर्षते न चिरं लोके वंश	८९।४	बाणुचारोत्सर्व	९८।६
वयो नन्यं स्वान्तं विषयतरलं	३३०।१	वर्षेन वाद्य संमानं (हि.२.१३९)	५५।४०	बाग्यादमर्थ	१६७।६४०
वयोभिमानादपमानता	३३०।२१	वर्धितैः सेवि (शा.प.१०३३)	२४१।१४५	बाज्याध्याय्याग्य (शा.प.१४२७)	८५।११
वयोबुद्धास्वोपबुद्धा (शा.प.३३४)	६५।२	वर्धते स्पर्धयेयोमौ (सु.३४६)	५६।८९	वाचः पल्लववर्यु (गीत.१.४)	३७।७०
वरं कृतस्वस्वगुणादस्य	१६६।५९०	वर्धन्ति स्वन (शा.प.३४७०)	२९०।७४	वाचयति नान्य (सु.२.३४४)	३६४।२६
वरं गर्भसावो (पंच.भू.५)	९०।११	वर्षानिलरजो(शा.प.१४१२)	१४५।१०६	वाचाशौचं च (श्र.चा.७.२०)	३८६।३५२
वरं दुग्धाच्छुद्धा (मरु.२.७७)	१७७।९८१	वर्षासु का भवति निर्मेषु	२०२।८७	वाचो वामिनि (श्रु.ति.२.३५)	३११।१९
वरं दरिद्रः श्रुतिशालः(सु.३४४०)	४०।३६	वर्षासु जाता(अरु.कौस्त.अर्च.१)	३४०।१६	वाच्यं तस्मै	२८७।६
वरं दारिद्र्यम (शा.प.१४४१)	१५३।१८	वर्षासु भीतमवशाद्भिर्भुजं	१३२।१४	वाजिचारण (गरुड.पूर्व.११०)	१६३।४७४
वरं न राज्यं न (श्र.चा.६.१३)		वलिभिर्मुखमाक्रान्तं(मरु.सं.१५६)	७६।४	वाजी चारु (शा.प.१५५५)	१४५।११०
वरं पक्षच्छेदः (मरु.सं.३२२)	२१५।११	वल्गदकुचं व्याकु(शा.प.३६९८)	३२०।८	वाग्ध्या सज्वन (मरु.सं.४३)	५३।२५९
वरं पर्वतदुर्गेषु (मरु.सं.३२०)	३९।५	वल्गत्कचानि वलनासह	२९१।११	वाग्धैव सूच (पंच.२.८७)	१७६।९५१
वरं प्राणपरि (शा.प.१७४३)	१४७।२०९	वल्मीकप्रभवेण (सु.१८६)	३४।६५	वाग्धियेन गतः	३५५।८२
वरं मौनं कार्यं (हि.१.२३७)	३७।८६७	वल्गभीरुसद्वसन्नेन (सा.द.१०.६८)	२७५।४	वाग्धि त्वत्पद (प्र.राधव.१.८)	३२।५०
वरं वनं वरं मैर्यं (शा.प.१३७४)	९७।५	वल्गानां कति (शा.प.१०६१)	२४३।१९९	वाणी दरिद्रस्य	६५।१०
वरं वनं व्याघ्रगजे (नीति.२.१५)	६६।४६	वर्षां प्राप्ते (प्र.९५)	३७८।३८	वाणी ममैव	३१।३३
वरं वरयते कन्या	१६५।५४३	वर्यभावेन सुमनाः	३५०।१०	वाणी रसवती	९७।३
वरं विन्ध्याटव्यामन (सु.३०५५)	८४।१८	वसति कुत्र सरोरुहसंतति	२०१।६४	वातं स्यावर	१२४।१०
वरं विभवहीमेन (हि.१.१३५)	७१।१३	वसन्तरीलोत्पलयद्रपदानां	२६०।१०४	वाताकीर्ण (शा.प.३८५६)	३४०।१३८
वरं शल्या (हि.१.१३८)	१७७।९८६	वसन्तप्रारम्भे (सु.१६८८)	३३५।१४०	वाताच्छीतिर	१८५।५६
वरं सखे सख्युपपापमानि	१७४।८८५	वसन्तमासाय	२०२।७९	वातान्दोलित (विक्रमच.२६०)	२२१।२७
वरं ह्याहलं मीतं (शा.प.२५९)	६४।३	वसन्तमासाय	२०२।८१	वाता वान्तु (मच्छ.१०१)	३४३।१०७
वरं हि नरके वासो (सु.३६६३)	६६।२०	वसन्तविशेषमपारयन्त्या	३४०।१७	वाताहारतया (मच्छ.८७)	६१।२६९
वरतरुविषयनपटवः(शा.प.७९०)	२१४।५	वसन्त्यरण्येषु (शा.प.९४५)	१७४।८८३	वाति गन्धः (र.२.६१.१५)	३९२।६०२
वरममी तरवो वन (सु.४८८)	७२।५०	वसुधातनिःसृत (शिशु.९.२५)	३००।५०	वाते वाति यद्	९।१२६
वरमल्पबलं सारं (हि.३.८५)	५४३।६२	वसुमतीपतिना सु सरसती	३०।११	वातैर्विधूनय (वात.३)	२१२।४६
वरमत्यन्तविक्रमः (सु.३८५)	५६।११२	वस्तुनि चिरामिलयिते	१७१।७८५	वातोद्धृतसुखी (शा.प.३६११)	२९८।१९
वरमश्रीकता (शा.प.१३३६)	२४३।२०५	वर्षं गां च (शा.प.५४१७)	१६६।५७९	वातोन्नासित	२१५।५
वरमसिघारा तरु (पंच.सं.९)	६५।१५	वस्त्रहीनस्त्वर्लं(चाणक्य.५१)	१६१।३८४	वादानाद्यायु	११३।२९४
वरमसौ दिवसो (अमर.१.२५)	२८४।१२	वदति सुवनश्रेणीं(भोजप्र.२०७)	५१२।२६६	वानीरप्रसवैनि (मावती.१.१५)	१४०।३
वरमहिमुले कोषा (शा.प.२५५)	८०।३८	वदति विषधरा	५१२।२०७	वान्ति कहार (अमर.१.२९)	३४५।५६
वरमुक्तलाङ्गला (शा.प.४९३)	२२९।११	वदत्यस्या दष्टि (प्र.राधव.२.१६)	२७१।४५	वान्ति राज्ञो (शा.प.३९१५)	३४५।५५
वरमेको गुणी पुत्रो (सं.पाठो.५३)	९०।७	वदन्ति शोक	४५।१२	वापी कापि कदा	२४७।५६
वरमेण यथा (र.२.१२२.१२)	३७९।७३	वदन्ती सिन्दूरं (कुव.६७)	२५८।३८	वापी कापि स्फु (कुव.३६)	२७१।५०
वर्जनीयो मतिमता (शा.प.३६७)	५४।१८	वदति बलि	२३९।१०७	वापीतोयं तरुह (शा.प.३६००)	२९६।९
वर्जयेदिन्द्रिय (शा.प.१५१९)	१५४।७३	वद्वेदमित्रं (भा.३.२.५२६४)	१५५।८९	वापी पाताल	१३८।७७
वर्णं सितं समभि (मरु.सं.३२३)	९५।१४	वर्हि शीतयितुं हिमं (सु.२.२८७)	७८।१४	वापी स्वल्प (सू.चातका.५)	२२६।१६७
वर्णनदयितः (शा.प.४०५३)	३६४।३३	वर्हिज्वालेव	१६०।३०५	वाप्यां ज्ञाति	३५५।११
वर्णप्रकर्षं सति (कुमार.३.२८)	३३१।२५	वर्हिस्तस्य (मरु.सं.४३)	८४।१९	वाप्यो भव (सा.द.१०.७८)	१७१।८०३
वर्णयामि विमलत्वमममसः	१२४।१	वर्हेः शाक्तिर्जल(बाल.रा.५.३५)	३४७।१३	वामस्कन्धनिय (कवि.क.५.१)	२०८।२९
वर्णस्थं गुह्यलापं न	६२।२७६	वाक्चक्षुःश्रोत्र	६२।१४	वामार्गस्थल	२५।१७८
वर्णाकारप्रतिष्ठा (हि.३.३२)	१४७।२२५			वामाङ्गीकृतवामाङ्गी (शा.प.६२)	३।२

शयुमित्र	१८९१५९	विकिर घवल (वेगी.२.१६)	३०६१३५	विद्यया विमल	५९१२१२
शयुमिन खलजनोऽर्थ (सं.४०५)	५८११८०	विकीर्णहरी (शा.प.४०७८)	३६६१२	विद्यया दास्यते	३९११६
शयुरेव महाभूतं	२१४११	विकृतिं नैव (शा.प.३२३)	४५११६	विद्यया सद्	१५९१२६७
शारंगारं (माळवी.१.३८)	२७९१६२	विकृततीव	३६११८	विद्ययैव समं कामं (सं.५०६)	१६७१६१२
शारंगारं सुत	३२६१२६	विकीर्तं निज	१६८१६४	विद्यातीर्थं (प्रसंगम.६)	१७८११००१
शारंगारसुदयु	३३०११	विगतविमिर (शिष्ट.११.२६)	३२३१२९	विद्या नाधि (मर्त.सं.१७५)	३७५१२२५
शाखायंनद (शिष्ट.१०.७०)	३१८११३	विगतराग (शिष्ट.६.३९)	३४११४५	विद्या नाम (मर्त.सं.७०)	३०११६
शारणेन्द्रो	१९९११५	विगतशयस (शिष्ट.६.४५)	३४५१३७	विद्या नाम	३०११५
शारश्रीव वन	३३३१९९	विगाढनामे (किराप.८.३१)	३३८१७६	विद्याभ्यासो	१५५१८६
शारिजेनेव (सा.द.१०.२६)	१६८१६६१	विगुणोऽपि	३२१२१	विद्या मित्रं (इ.चा.५.१४)	१५९१२८७
शार्वां च (म.राखव.२.२)	१७६१९५४	विग्रहीतः	४६१४९	विद्यायां दुर्मदो (शा.प.४९७)	१८११८
शार्यन्तां	२८५१५१	विग्रप्यान्त	२१२६	विद्यारत्नं शरस (प्रसंगम.१४)	११५१४५
शाळीयुतभवग	१३१५४	विग्रयोः सर्वे	३१३०	विद्यावतः कुलीनस्य (शा.प.३९६)	७३१३
शाथारेंद	१९३१९६	विग्रयो वः स पाया (महा.ना.१.२)	२१२९	विद्यार्थी सेवकः (इ.चा.९.६)	३९२१६१०
शासः का (पथ.सं.६)	२२७१९९७	विचरन्ति विला (सा.द.१०.८०)	१३११२	विद्यावतां (पंच.१.३८)	१४८१२४८
शासःखगुडमिदं (शा.प.४०९)	६७६३	विच्छिन्ना रथ (धनंभव.वि.२४)	१४०१५	विद्यावन्तो	११२१२८६
शासः शुभ्र (चोर.पंचा.)	१८०११०४७	विनममिति (शिष्ट.७.५१)	३३४११५	विद्याविधिर्विही	३९११०
शासः शूल (शा.प.९९७)	१३८१५६	विजिगीषु (शा.प.१२९६)	१५०१३४२	विद्या विनयो	३९११७
शासनावा (शा.प.४२२५)	१८८१४०	विजितारम (शा.प.५१८)	१८७१११	विद्या विवा (युग.रत्न.७)	६०१२२९
शासरगम्य	४७१५४	विजेतव्या लब्धा (मोमप्र.१७०)	५२१२५०	विद्याविहीना	९०११२
शासथमं	६८१७६	विजेतुं प्रयते (दि.२.३९)	१४८१२३०	विद्या शर्त्रं च (दि.प्र.७)	३०१७
शाससां (किरात.९.६५)	३१६१५७	विज्ञैः क्षिणै (दि.२.१६०)	९७११६	विद्युच्चक्रराल	१९१५३
शासस्तदेव	२८५१८	विह्वल्यैव	७११२९	विद्ये हृद्यत	४१७१७
शाससि व्रज	१७९११०३०	विततप्रयुवरात्रा (शिष्ट.१३.४४)	३२७११३	विद्योतन्ते	२१५१८
शासोऽर्थ (नागा.१.११)	१४२११३	वितरति गुरुः (शा.प.४१४)	४१६११	विद्योणे रण (नेषच.१२.२०)	११०१२३६
शासो बलकल (शांति.श.२.१९)	७४१४४	वितरति	१७१७७२२	विद्योणे रुद्रमुदे स (शा.प.११२)	१३१५१
शासो विपुय	३२५१८	वितरय ऊच	३०६१३३	विद्वत्कवयः	३२१२२
शादय्यहृष्टर	११५१३८	वितर वारिद	२१२१३३	विद्वत्ता नैव	७६१२७
शादितं	१६६१५९५	वितरीर्गशिला इव (सं.१७१)	४०३३९	विद्वत्ता वसु	१००१३१
शिकचककलापः (सं.१४८४)	२५७१२३	विचं देहि गुणा (इ.चा.८.५)	३२२१५९८	विद्वत्त्वं च नृपत्वं च (सं.३४२६)	३८१७
शिकचकमल (शिष्ट.११.१९)	३२६११४	विचं परि	१७०७४१	विद्वद्रोशीगणित	११५१३९
शिकट्टाव्या	९१३३७	विचे त्यागः क्षमा (सं.१६४)	४७८८२	विद्वद्भिः सुहृदा (पंच.२)	३९११५७४
शिकसति नय (शा.प.५३३)	१९११७८	विचेने किं (सप्त.रत्न.५)	१७६१९४७	विद्वद्बन्धुगुण	११७१९३
शिकसति सद्	३३३१८७	विदधे (मोमप्र.३०३)	१८११२३	विद्वन्मान (अर्थ.सर्वस्व.)	१०७११८१
शिकसति सूर्ये	३४५११०	विदधत	१०६११५०	विद्वंसाः कवयो	१०११२
शिकसदमर	१३१२	विदलितसकला (शिष्ट.१२.७७)	१०३१७८	विद्वानुपालम्भ	६०१२२८
शिकससेननी (सा.द.१०.१२)	२७०१६	विदुरेप्यदपाय (शिष्ट.१६.४०)	४०१४५	विद्वानुष्टु (पंच.१)	३९२१६०४
शिकसामि रवापुदिते (सं.११८६)	६६१३८	विदुषो बदना	३८१३३	विद्वानेव विज्ञा (ऊच.५१)	३८१५
शिकसितक (किरात.१०.३२)	३३३१७७	विदुरे (रषषानं.)	३५९१९१	विद्वान्संसदि (नवरत्न.९)	१७९११०३७
शिकसितमुर्खी (सा.द.१०.५६)	३२२११२	विदेरोपु धनं विद्या (सं.२०५३)	८५१३३	विद्यावृद्धे कन्ये	६७१५७
शिकसितसक (ननर्थ.२.१२)	३२३१३	विदेवसं आमं	१७७१६८२	विद्याना रचिता (पंच.२.१८३)	३८५१३४१
शिकसितसद्	३३११३	विद्धा मृगी	२३३१००९	विधिरेव हि (कषाय.३०.९१)	३७८१३९
शिकारं याति नो (पंच.२०)	३९११५६५	विद्धि श्रीहृदयं	१८३१५६	विधाय मूर्धान (नेषच.७.५४)	२६९१३९३
शिकिरति (शा.प.३४९८)	२९३१३	विद्यया विनया	१६५१५५१		

विधाय वैरं (शिशु.२.४२)	१५०३५२	विपन्नलेखा निर	३३८८३	विरलविरली (शा.प.३७१८)	३२४४१
विधायार्पूर्वं (रत्ना.२.८)	२६२१६४	विपरीतमविष (सफि.७९.१)	३२०१३	विरला जनन्ति	१७०१७६१
विधायालीक	३४८४	विपश्चिताम	३६४४१	विरलातपच्छ (शिशु.९.३)	१६४३३
विधिः किमस्या	२५७१८	विपाकदारुणो (प्रब.३१)	१४९१३०९	विरहविदित	३५१८९
विधिना मन्त्र (पंच.१.२३९)	१४९१२८९	विपाण्डुभिर्म्लो (किरात.४.२४)	३४४१२०	विरहविषमः कामः (भमरु.६७)	२८१६४
विधिरनंशम (नैषध.४.८८)	२८२१३३१	विपिने क (रायवविलास)	३६२११७	विरहे त्व (सा.द.१०.६५)	२८७१३
विधिरेव (मरु.सं.७४७)	२२८१२०९	विपुलकमपि (शिशु.७.७०)	३३४१२२३	विरहोऽपि संगमः (मरु.१.८०)	३९१५८५
विधुस्तकेशाः परि (मरु.सं.७४८)	३३८१७८	विपुलतरनितम्बा (शिशु.११.५)	३३२३१२३	विराजतेऽस्या (शा.प.३२९५)	२५८१४८
विधृताः प्रियस्य	३९८६	विपुलपुलक (गीत.६.१२.२)	२८९१४७	विराजराजपुत्रा	१८७१४
विधे विधेहि (शा.प.४९९)	१८११२	विपुलमपि (भा.१३.३३९)	३९१५६७	विराटनगरे राज	१९३११
विधोर्विधि	२६२१८६	विपुलद्वयामिद्योन्मै (भोजय.९७)	३७१३	विराममेवानलया	३०५१४
विधौ विरुद्धे न	९२६०	विपुलद्वयैर्धन्यैः (मरु.सं.१६२)	८०३३७	विरोधिवचसौ (शिशु.२.२५)	८५१
विष्वस्तपर (वासवदत्ता.९)	५७१३८	विपुलेन सागर (शिशु.१३.४०)	३६३१७	विलपति तथा (शा.प.७८०)	२९३१६
विष्वस्ता मृग (शा.प.११५९)	२२०१७	विप्रो वृक्षस्त (इ.चा.१०.१३)	३९१५५१	विलसत्याननं	२६२१६३
विनयं (इ.चापकव.१२.१८)	१५९१२७४	विप्रायेंपु धन	१६०३२२	विलसितमलु (शिशु.७.४६)	३३४११०
विनयति सुदशो (शिशु.७.५४)	३३४११२१	विप्रियमप्याकर्ण्य	४८१३०	विलासमसृणोऽत (शा.प.५२८)	२०८१४१
विना कार्येण ये	९६१२	विप्रेभ्यः साधु	२४७४८	विलासिनी काञ्चन	१९०६६
विना खदिर	२४२१६४	विद्युधावलसिपूर्णा	१०१५	विलासिभिरिवोन्मै	३३३१९१
विना गोरसं	१७५१३६	विभज्य मेरुनं (नैषध.१.१६)	१०५१२९	विलिखति सदसद्वा	४४४
विना न साहस्यविदा (इ.१७३)	४०४९	विभवो हि यथा	६४८	विलिख्य सत्या	२२१११
विना परीक्षां (इ.अ.४३)	४६६९	विभिन्नपर्यन्त (किरात.८.३०)	३३८१७५	विलीयन्तुः (विक्र.शा.२.२)	२८०८०
विनापि तातेन	३६४३७	विभूतिरर्धस्यपि याच (सं.३२५१)	७६३६	विलुलितकम (शिशु.११.२८)	३२६१२०
विनाप्यैर्वीरैः स्तुद्यति (इ.अ.३५)	७८१०	विभ्रमैर्विश्वदैस्तं	३१२१७	विलुलितमतिपूरै	२८६१११
विना मर्यं विना मांसं (शा.प.४०४५)	४५१३	विभ्रम्य कानन	२४४१२९	विलुलितालकसंहति (शिशु.६.२)	३३२१५९
विना मघं	३६४३	विमुच्यति पदे	१३२१२६	विलोक्यन्तीभिर	२५३१८
विनायकपतेः	१८८१३४	विमुच्यति बुधो	२५२१४९	विलोक्य कृतार.१४.३७)	१२८४०
विनायमेनो (काम्यालं.३.१५)	२०६१९६	विमुच्यन्त्या प्राणां (सं.१४०३)	२८९१६०	विलोक्य बालामुख	१८२१३०
विना यौवन	१८८१३३	वियति विलोलति	३२०१५	विलोक्य संगमे रागं (सं.१८८७)	२९३१४
विना सार्यं	२६३१९९	वियत्युच्छातुच्छो (शा.प.८२)	१७६	विलोचनं दक्षि (कुमार.७.५९)	१२६१२४
विनिर्गतं मानद	३६५३	वियत्कलिनिमान्द्यु	३०८८	विवर्णवचनैर्मुत्यु (इ.अ.७४)	१६९१७०५
विनिश्चिंतु (उत्तर.रा.१.३५)	३९३१६२	वियुक्ता वासनती	२४०१२२१	विवस्वतानामिष (कुव.३५)	२५७१२१
विनैवाम्मोवाहं (प्र.राखव.१.३३)	२७१७२	वियोगबाष्पा (नैषध.७.६१)	२६०१२२६	विवादप्रारम्भः	८२४७
विन्ध्यमन्दर (शा.प.१०६४)	२९५३	वियोगवलिकुण्डे	२८५११	विवादशीलां स्वय	१७५१९२१
विन्ध्याद्रिः करि (शा.प.१२६४)	१९६६३	विरचिता मधु	३३२१४२	विवादो धन (शा.प.१४६९)	१५४१२
विपक्षः श्रीकण्ठो (सं.२२८०)	५२१२५३	विरचिनारायण	१११२	विवाहकाले ऋतु	१७३१८४६
विपक्षचित्तो (किरात.८.३४)	३३८१७९	विरमत घनाः कि (सं.१७६२)	३४३११०४	विवाहे पुरींज	१९७१२८
विपक्षमखिली (शिशु.२.३४)	१५१३६९	विरमत विरमत (सं.१०७०)	२८४५	विविफनर्णभर (किरात.१४.३८)	५१३३
विपत्तो किं विथा	९११४	विरमति कथनं	३५७४३	विविनक्ति न सं (शिशु.१६.३९)	४०४४
विपत्प्रशान्त्यै (शा.प.४०९१)	३६७४	विरमति महा (अनर्थ.१.२)	१५१२२	विवृण्वती पुरस्तैर्कथं	५५६५
विपत्सिद्धं	२८०८५	विरमति तिमिर (शा.प.७६३)	२९०२२	विवेकः किं (शांति.श.२.२३)	३७६१२५३
विपदि धैर्यमथाभ्यु (मरु.सं.१४)	५०११८८	विरम नाय (मुं.गी.६.३५)	३१८७	विवेकः सह संय (नल.चं.१.६)	४६३७
विपदोऽभि (किरात.२.१४)	१५१३९२	विरम रत्न शुधा	२९७५४	विवेक एव व्यसनं (इ.अ.५)	३७५१२३१
विपद्यमानता	१९४३९	विरम विरमाया (मरु.सं.३२७)	७८११४	विवेक्याकोशे (मरु.सं.३२९)	७७४७
विपत्तं पश्चिन्ना (शा.प.९८१)	२३६१९६				

विवेकिन (इ.चा.१६.९) ३९३१६३०
 विशदप्रभाष (शिशु.९.२६) ३००१५१
 विशन्तीनां (वि.का.शा.१.४४) ३३७१४३
 विशाखान्ता गता १५७१९०
 विशांपते विश्व १०४१६६
 विशालं शाल्म (मल्ल.१.०७) २४११५१
 विशालाक्षीकटा २६०१९९
 विशालाक्ष्याः कटा २७७१८
 विशिखव्यालयोरम्य ५४१३
 विशीघ्रैः प्रार (वाति.श.१.६) ३७६१२४८
 विशेषेभ्यमही (शा.प.१.३५०) १४६११५३
 विश्रमार्थमुप (शिशु.१०.८८) ३२१११४
 विश्रम्य विश्रम्य (महै.१.२२) २७५११६
 विश्रान्तो दिवस (शा.प.३४२०) २८६१२४
 विश्राम्यन्ति (का.मी.५.७२) ३९११५५३
 विश्लेषाकुलचक्र (नल.चं.५.७५) २९५१६१
 विश्वं चाष्टयमस्त (अनप.२.५२) २९८१३७
 विश्वंभराप्रलम्ब्य १९८४
 विश्वस हेतुमरै (शा.प.५४२) २०६११७
 विश्वाभिरामगुण ५०१२०१
 विश्वामित्रपराशर (महै.सं.३३०) २५२१५७
 विश्वाधः संपदां (पंच.२.२५) १४९१३०५
 विश्वासप्रति (हि.४.५२) १६५१५६१
 विश्वासे भवता १३७१७१
 विश्वास मयुर २४५११३
 विश्वेशो वः स पायात् ११७८
 विश्वेशस्तु सुधिया १७६१६५५
 विश्वोपनीव्ये न २२६११५५
 विश्वं चक्रकर्मणं (वाणन.५.९७) १६२१४२२
 विश्वं भुङ्क्व १८६१३
 विश्वामि (शिशु.१७.६३) १२७११२
 विश्वामिर्भृशमि (शिशु.१७.५३) १२७११२
 विश्वां निषेवित (शिशु.९.६८) २८८१३२
 विश्वदिग्धस भक्त (हि.२.१२९) १४७१२१०
 विश्वपतोऽप्यतिवि (वासव.६) ५७११२५
 विश्वभारतसहस्रेण गर्वं २३५११५७
 विश्वमगता अपि न (सं.२३८) ४८११३९
 विश्वमत्स्यखण्ड (पंच.१.१९०) १७११७७७
 विश्वमा मलिनात्मनो (शा.प.३५३) ५४४४
 विश्वमोऽपि (किरात.२.३) १५११३८५
 विश्वविद्युरा दृष्टिः २७६१४८
 विश्वस विष (महै.सं.७५१) १५८१२३१
 विश्वहीनो यथा (शा.प.१.३६४) १४३१६५
 विश्वाद्यमृतं (मल्ल.पू.१.१०) १५५१६६

विषादी भक्ष्यम १९५१४८
 विष्युर्वा त्रिपुरान्तको (सं.२४) १११७
 विष्णोः का बद्धमा १९९१३०
 विष्णोरोगमनं निशाम्य ५१५९
 विष्वकोपवनकुमार (अनप.२.२२) १४१११
 विष्वन्नीचीर्विदिषि १२९१६८
 विस्मजन्त्यधिक (शिशु.१६.३२) ४५११५५
 विस्मज सुन्दरि (मालि.४.१३) ३०५११९
 विस्वारिणा सुहु २६८१३७३
 विस्वारी खनभार (दश.रु.) २५७१५८
 विस्वीग्व्य (पंच.३) ३७९१७१
 विस्वीर्णो वीर्ये (शा.प.१.०३४) २४१११४८
 विस्फर्ष्यं व्योमगङ्गा ११४११५
 विस्वयः सचैथा (दि.२.१५) १५५११५५
 विस्वघषातदोषः (कुव.१.२३) १७११७८६
 विहगपतिः कं हत २०११६०
 विहंगा वाहनं येषां १८७१२८
 विहर्गैर्मां मुकुशैश्च २१९१५
 विहस्य पाणी (किरात.८.५१) ३३८१५४
 विहाय पीयूषरसं २२१११८
 विहाय पीरुर् यो ह्यि (शा.प.४५६) ८२१५
 विहाय वान्छा (किरात.४.२५) ३४४१२१
 विहायसि विहायिणी ३२०११६
 विहारभूमैरभि (किरात.४.३१) ३४४१२३
 विहितघनालंकारं ३६१५०
 विहितस्नानु (वा.३.२.१९) ३९११५५६
 विहितप्रतिर्जनत (शिशु.९.१४) २९६१२२
 वीक्षितानि तव वारिधि ६३१२१
 वीक्षितुं न क्षमा (सा.द.१.०.८२) ३५४१६९
 वीक्ष्यते पलितश्रेणिर्नव ९५१६
 वीक्ष्य रत्नचष (किरात.९.५९) ३१५१५१
 वीणाप्येकगुणेन २४९११००
 वीणामङ्गे कथमपि २७६१३८
 वीणा संघानन्दनं (सं.१.१७४) ६६१४०
 वीणावंशाश्रया (शा.प.३.२५) ८६१५
 वीणेव श्रोत्रही (दश.दलन.३.५१) ७११२४
 वीतव्यसन (कामं.नी.१.३.७) ३८५१३३५
 वीथीपु वीथीपु २९९११४
 वीरशौरसमुद्र (बंभ.म.९०) ११२१२७६
 वीर त्वं कार्मुकं चेद ११३१३२
 वीर त्वादिपुरमणी (कुव.१.४१) १३११६
 वीर त्वद्वैरियारा १३३१५५
 वीरमल्लद्वयं लोके १९५१४६
 वीर धीकुसुमेन्द्र ११४१३८

वीरमिहारिमाटीगा १२२११८७
 वीराणां रणदुग्ध १३११२२
 वीराणां विपमैर्षो (कुमार.१.६.२३) १२८१५
 वीराणां दम्भमि (कुमार.१.६.२७) १२८११२
 वीरामितेषु मृगा ३२०११४
 वीरे सद्यपि रिपुणां १९६१९
 वीरोऽसौ किमु (महा.ना.७.५५) ३६११३७
 वीर्योत्साहस्था (शिशु.१८.१६) १२९१६३
 वृक्षं क्षीण (सप्त.रत्न.४) १७८११०१३
 वृक्षमूलेऽपि ३५०१७
 वृक्षस्यापे फलं १८५१२३
 वृक्षाप्रवासी न च १८५१३४
 वृक्षाप्रवासी न च १८५१३३
 वृक्षान्दोलनमय २३५११५२
 वृत्तं यन्नेन (भा.५.१.२८९) ८४१८
 वृत्तं युद्धे (शिशु.१८.६६) १३०१९०
 वृत्तानुपूर्वं च (कुमार.१.३५) २६९१४०१
 वृत्ताभिरप्यां हतायां ८१११३
 वृत्तिं स्वां (राज.त.१.२.२८) ६११२७३
 वृत्तिच्छेदविधौ १५३१४२१
 वृत्त्यर्थं नाति (हि.१.१.८२) १६३१४६०
 वृथा कथं मूलसि २२६११५७
 वृथा गाथाश्लोकं (शुकि.४.१.६) २८७१५
 वृथा ज्वलित (सं.३.७९) ५६११०९
 वृथा दुग्धोऽनद्धा (सं.४.४९) ६०१२५१
 वृथा धूळीधाराः ३२६१२५
 वृथा वृष्टिः (इ.चा.५.१६) १५३१२६
 वृथैव संकल्पयते २८२११२६
 वृद्धत्वानलदग्धस्य ९५१५
 वृद्धस्य वचनं (नीतिधारा८) १५९१२९७
 वृद्धाज्ञेव विजहौ ३४५१४१
 वृद्धिर्भस्य (शा.प.९.६६) २३६१२४
 वृद्धिहातो कुमुदसुद्धदः ४४१५
 वृद्धोऽन्धः पतिरेष (भोग.२.५५) ६७१६४
 वृन्दैः सुद्रप्रवालस्य १४०१६
 वृन्दारका यस्य १४११६
 वृन्दारव्ये चरन्ती २६११९२
 वृन्दारव्ये तपनत २३११३४
 वृन्देन सारावलिदुग्ध ३२३१३
 वृष्टिव्याकुलको (गी.४.५.१३) २५११७१
 वृषज्वलद्विद (शा.प.८.६९) २२६११७७
 वेर्णां ते प्रसनीव्य ३१४१७९
 वेणीवन्धक (शा.प.१.१६८) १३१४४
 वेणीवन्धनहीनं ३७०११२

वेणी विदम्ब (शा प २३७८) २७१३१	व्यञ्जन हन्ति (पञ्च ३ २०४) ३९१५५९	व्योमपात्रमपि २९६११
वेणीवैद्यनमङ्गण २७१५३	व्यतनोदपास्य (शिष्ट १३ ३३) १२६४४०	व्योमव्या (शा प ३८५२) ३२९१२६
वेणी श्यामा भुज २५७७७	व्यतिकरितदिग्ग (मालती २ ९) ५११२२३	व्योमार्थे (चर्कि २६ ८) २३४१२१
वेतण्डगण्ड (भाषिणी प्रा ६०) २२९१८	व्यतिपजति (मालती १ २७) १७६१९७४	व्योमैकान्त (मर्तु स ७५८) ३७४२०३
वेत्ता कोकिल एव २३९१००	व्यतीतकल्पे शिशोरे ३३११७	व्योमस्त्यापिच्छ (मालती ५ ६) २९५५७
वेनरवचा (अल कौस्तुभ १) २२३६५५	व्यथयतिररा (शा प ४९१) १६९१७३२	व्योमि प्राज्ञणसीमि २९८१२८
वेदवेदाज्ञत (प्रसगाभ १६) १४२११८	व्यथयति वृ (गीत १० १९ ५) ३०७५०	व्योमि स वास ५७१३३
वेदव्यास न ९९११७	व्यथयन्ति परं (पञ्च २ १०२) ३९०५३५	व्योमि व नीरदभर (सु १०) ४३६
वेदस्याप्ययनं ३७११०८	व्यथितमपि (किरात १० २२) ३४०१३४	व्यजति विषय (शिष्ट ११ २५) ३२३१२८
वेदा प्रमाण स्मृत (द श २४) ३९१५७०	व्यथित घाता (नैषध ७ ५४) २६२१७८२	व्यजत्यथ (विद्व वा ४ १) १५४६२
वेदादिशाब्द (पञ्च क्रिया अ ५) ३८५३१६	व्यथवासा पद्य १९४१२२	व्यजत्यपरवारि (विद्व ४ १) ३२४४२
वेदासुद्धरते (गीत १ १ १२) १७११	व्यसन (पञ्च २ १९४) १६५५३८	व्यजति ते (किरात १ ३०) १५२३६८
वेदान्तेषु (विक्रमोर्व १ १) ५५६	व्यसनानन्तर (इ श २१) १६८६७८	व्यजन्ति पद्मानि १९७१२२
वेदा येन समुद्धृता १७४४	व्यसनिन इव (मोजप्र ७७) २९७१२६	व्यज्युरुद्रमदा ३३१३८
वेधा द्वेषा (कुव २०) १६५५५२	व्यसने मिनपरीक्षा १७११७५३	व्यज्युता सुतनो (शिष्ट ६ ५९) ३४६१२०
वेधा वेदनया (विक्रमच २७७) १०२१२१	व्यसनेष्वेव (पञ्च २ ६) १६४५२१	व्यततिवित (शिष्ट ७ ४५) ३४४१०९
वेपथुमैलिन (लटक मेल २ ३०) ७३१	व्यसरतु भूधर (शिष्ट ९ १९) २९७११५	व्यते विवाद्य (सु ३१८) ४५१६९
वेपन्ते (शा प ३९२१) ३४६१२८	व्याङ्गलोऽपि (शा प १५२७) १५५१८१	व्रीडायोगाद्य (शा प ३२६४) २७५६९
वेलासुद्धय हेलाद ११४१९६	व्याकेशनेकन २७१३९	व्रीडावेलासुद्ध २५११२२
वेष्टपक्षतिराज १२५१९६	व्याख्यातुमेव (सु १५५) ३९११८	श १८७१२३
वेद्यानामिष विद्यानां ३८१२	व्यागुञ्जन्मुकुट (रसग समा) २३६१२	शकरं पतित दृष्ट्वा १८७१२३
वेद्यावेदमसु (प्रतोष च २ १) ६१२७२	व्याप्रा सेवति ८४१२२	शकरशिरसि २१०१११
वेद्यासौ (मर्तु सं ११०) ३५५१	व्याप्रीव तिष्ठति (मर्तु सं ३३२) ३६७३२	शकरार्धतनुव (म रावण ७ ५६) २९९१२३
वैकल्य धरणी (पञ्च १ १८८) १००११	व्याजस्तुति (सा द १० ६०) २१२४७	शसु श्वेतार्क १५८२३९
वैकुण्ठाभप्रकाम १२३१९८९	व्याजुभमाणव (म रावण ७ ७९) १४१२	शसुर्मानस (सु २६२९) १३४१९५
वैशुभ्येऽपि हि ४७११००	व्याधितस्वार्थहीनस्य ८८११०	शसुस्वयभुदरयो (मर्तु सं ११२) २५०१२
वैदेहीं समनाप्य १८३१५३	व्याधिभि (आ १२ १२५४३) ३८०११५	शवतत्त्वविबोध २८५३५
वैद्यं पागरत (पञ्च रत्न ३) १७८११०१२	व्याधुतकेसरस (सवध वासुदेव) १९४४	शक्ति प्रमापयति १०५१३७
वैद्यराज नमस्तु (शा प ४०३८) ४४१२	व्याधुस्य (सा द १० ५६) ३३३१५०	शक्ति सर्वोतिरिक्ता १२११६३
वैद्यराज नमस्तुभ्य (सु २३१९) ४४११	व्यानरो (किरात ९ १७) ३००३४	शक्तिर्निर्लिश (सु २५९६) १४८१८०
वैद्यस्वर्कविहीनो १६९१७२६	व्यापारा तरसुत्यज्य ९८१४	शक्तिरहितो (शा प १५२२) १६९१२७
वैद्यानामातुर (हि ३ ३३) १६४४९९	व्याप्त लोकै (शिष्ट १८ ४०) १२९१७७	शक्तिवैकल्य (किरात ११ ५९) ७५९
वैद्या वदन्ति १७६१९५७	व्यामिश्रैकैकबाहु ३२२३४	शचेनापि (पञ्च २ २२२) १७५११०२६
वैभवभाजां दूषणमपि ६५१९	व्यामोह तव १९४१२३	शक्य यच्च विशेषतो ११९
वैभ्रातिको मरुदु ३२५११२	व्याल बालतृणा (मर्तु सं ६७) ४१६७	शक्यते येन २२६१५०
वैमुख्य मृगलाञ्छ २४४१२३९	व्यालाश्च राहुश्च (सु १९६) ४०३७	शक्यशाक्य (सं पा ४२) ३९१५४५
वैयाकरणकिरा (सु २३२३) ४२११	व्यालाश्रया (इ चा १७ २१) ३३३१२४	शक्यो वारयितु (मर्तु सं ७५९) ४११६८
वैराग्यभक्ति (शा प ४०२७) ३६४४०	व्यालोल केश (शा प ३७०४) ३२२३२२	शकादरक्षि (शा प १०६९) २१५११०
वैराग्ये सचरत्येनो (मर्तु १ ९९) ३९१५५७	व्यावलगासुच (कुव ६१) ३४७४१	शकादरक्षि (शा प १०६९) २१५११०
वैषम्यमपि (भा ३ २७५१) ३९०५४७	व्यावृत्ता खलु (शा प ३५५९) ३०७६६	शकायाननिवासिता ९८१२
व्यचलं वश (शिष्ट १३ ३४) १२६१४७	व्यासतिरा निषेति ३६१५८	शक्यामि कर्तु (पञ्च ३ २४६) ३९१५५३
व्यजन व्यजन २८८१२६	व्यासादीन्कवि (शा प २०५) ४१६३	शक्याम्य (शिष्ट १० ३५) ३१५१३०
व्यजममरुत (विद्व वा ३ २०) २७६१४७	व्यास्यै नैकतया (मर्तु २ ६) १०५१२२९	शक्यामि सर्वे (हि ४ २४) १६३१३५
व्यज्यमानकलु (शा प ७५४) २०९४	व्योमनि (भाषिणी प्रा ९३) ७५३३	शक्याम्युक्तिव ३१७८
		शक्याम्युक्तिव (किरात ९ ४६) ३५६१३३

गङ्गुल्यादी-रङ्गुद्वयनि	१४११७	गङ्गा पुष्प (दा प ३८१७)	२३,१०३	गङ्गा पुष्प (दा प १८७)	२४२११७०
गङ्गे वाङ्मयमङ्गल	२६४१७६	गङ्गा वृक्ष चम्पन	९९०	गङ्गा पुष्प (दा प ३८)	१७२१८१९
गङ्गा सानि (शा प १११९)	२११८७	गङ्गा गङ्गुल (ना ४२)	२७०१९१	गङ्गा पुष्प	२८०११२२
गङ्गुल समय (स गठोम ४०)	३९११-६१	गङ्गा गङ्गुल (ना ४२)	२७०१९१	गङ्गा पुष्प	३६०११६
गङ्गुल दयाल निव (दि ३१)	७५४४२	गङ्गा गङ्गुल (ना ४०)	८०१३२३	गङ्गा पुष्प	३०११७४
गङ्गुल (महा ७२)	२४८१८९	गङ्गा गङ्गुल (दा प १५२६)	१४३१३९	गङ्गा पुष्प	७४१६६
गङ्गुल दण्डयर्	९५१११	गङ्गा करव	३१७	गङ्गा पुष्प	३००१४९
गङ्गुल अक्षिपि (पव १ ० १०)	१४४१६६	गङ्गा कि प्रयोजन (स ४६७)	७११२२	गङ्गा पुष्प	३११२४
गङ्गुलदा (सामाया ३ १ ३ ६)	३९११५५७	गङ्गा गङ्गुल (दा प २८३)	१६०१०८	गङ्गा पुष्प	३००१४९
गङ्गुल जायते	७०११	गङ्गा गङ्गुल (अक्ष म ७ ३)	२८२१६५	गङ्गा पुष्प	३११२७
गङ्गुलनकल्प	१३७११६	गङ्गा गङ्गुल (ना २ १८ ४०)	२९११०८७	गङ्गा पुष्प	१०३१०६
गङ्गुल योनेय उ(पव ४ १८)	३९०११४४	गङ्गा गङ्गुल (दिग १ १ १२)	३०१११६४	गङ्गा पुष्प	१७६१६६२
गङ्गुलदेहि मयोगे	१७५१११०	गङ्गा गङ्गुल (दा प २४५)	४८१११४	गङ्गा पुष्प	१४०१३२
गङ्गुलकाया (स गठोम ३७)	१७६११६७	गङ्गा गङ्गुल	१९४१७७	गङ्गा पुष्प	३५०१७३
गङ्गुल यम	११११२५९	गङ्गा गङ्गुल (दा प ४९०)	१६९१०३३	गङ्गा पुष्प	३५१०१
गङ्गा प्राणानि	१९४१४२	गङ्गा गङ्गुल	११८१११८	गङ्गा पुष्प	१७२१८३३
गङ्गा गङ्गुल	१५०१३३२	गङ्गा गङ्गुल (नल ३ १ १)	२८०१८३	गङ्गा पुष्प	३५१०७
गङ्गा गङ्गुल (स ६ नीति ११०)	३८४१ ९७	गङ्गा गङ्गुल (मोव ३ ८)	१६११३५१	गङ्गा पुष्प	३६४३८
गङ्गा गङ्गुल (कविता २९)	१६०१३४०	गङ्गा गङ्गुल (ना १० ६४७८)	३७८१६४	गङ्गा पुष्प	३५१०७
गङ्गा गङ्गुल (शास्त्र ४ १६)	१०३१७३	गङ्गा गङ्गुल (दि १ ४९)	८११९	गङ्गा पुष्प	३५१०७
गङ्गा गङ्गुल	१५६११७६	गङ्गा गङ्गुल	१०११५६	गङ्गा पुष्प	१३१११५
गङ्गा गङ्गुल (पव २ ८४)	१६५१५२८	गङ्गा गङ्गुल (स ४२१)	५८११९२	गङ्गा पुष्प	३०४१३४
गङ्गा गङ्गुल (पव १ २३८)	१४९१२८८	गङ्गा गङ्गुल	३२८११२	गङ्गा पुष्प	४१११९
गङ्गा गङ्गुल (स ४ २ ३)	१५७१००४	गङ्गा गङ्गुल (दा प ३३९८)	२७०११४	गङ्गा पुष्प	२३११३१
गङ्गा गङ्गुल (पव १ २२५)	१४९१३१३	गङ्गा गङ्गुल	२९६१४	गङ्गा पुष्प	१६११
गङ्गा गङ्गुल	४३१३	गङ्गा गङ्गुल (स ४ ३३)	३७८१६६	गङ्गा पुष्प	१४१०८
गङ्गा गङ्गुल	१९७१३०	गङ्गा गङ्गुल (स ४ ३३)	९३१८५	गङ्गा पुष्प	१९०१०१
गङ्गा गङ्गुल (स १-२३०)	२६४१२२५	गङ्गा गङ्गुल (दि १ १०३)	९-१३	गङ्गा पुष्प	११११३
गङ्गा गङ्गुल	३०१९	गङ्गा गङ्गुल (दा प १० १९४)	३०५११७	गङ्गा पुष्प	३५११३२
गङ्गा गङ्गुल	४३१८	गङ्गा गङ्गुल (स १ १०)	१७७१९९३	गङ्गा पुष्प	३५११३२
गङ्गा गङ्गुल (स १८४)	३३४११	गङ्गा गङ्गुल (स १ १०)	२६१११३३	गङ्गा पुष्प	१२८११३
गङ्गा गङ्गुल (दा प १७९)	३५१२६	गङ्गा गङ्गुल (स १ १०)	३५१९	गङ्गा पुष्प	२६३१२२०
गङ्गा गङ्गुल	७९१२३	गङ्गा गङ्गुल (नल ३ १४)	३५१९	गङ्गा पुष्प	१२३१९
गङ्गा गङ्गुल (विक्रमोप ५ १८)	३८०१११८	गङ्गा गङ्गुल	२४०१११२	गङ्गा पुष्प	१२३१९
गङ्गा गङ्गुल (स ५०)	३४०११४	गङ्गा गङ्गुल	१८७१२९	गङ्गा पुष्प	१२३१९
गङ्गा गङ्गुल (स ३६३)	९१२५७	गङ्गा गङ्गुल	१२८१८	गङ्गा पुष्प	१२३१९
गङ्गा गङ्गुल (सिगु ६ ३३)	३४११३९	गङ्गा गङ्गुल	३६११४२	गङ्गा पुष्प	१२३१९
गङ्गा गङ्गुल (दा प ३७१०)	३२२११	गङ्गा गङ्गुल	१४३१५२	गङ्गा पुष्प	१२३१९
गङ्गा गङ्गुल यो	१८७१२६	गङ्गा गङ्गुल	३६०१२६	गङ्गा पुष्प	१२३१९
गङ्गा गङ्गुल (दा प ३२३७)	३४८११८	गङ्गा गङ्गुल	९९१२९	गङ्गा पुष्प	१२३१९
गङ्गा गङ्गुल	३०४११४६	गङ्गा गङ्गुल	१७६१९१२	गङ्गा पुष्प	१२३१९
गङ्गा गङ्गुल	१२३३६	गङ्गा गङ्गुल	२४२११०३	गङ्गा पुष्प	१२३१९
गङ्गा गङ्गुल	३९२१६०३	गङ्गा गङ्गुल	१६११९६	गङ्गा पुष्प	१२३१९
गङ्गा गङ्गुल	३२११२०	गङ्गा गङ्गुल (मोव ३ २२)	२३६१७	गङ्गा पुष्प	१२३१९
		गङ्गा गङ्गुल (दा प १०५१)	२४२११७६	गङ्गा पुष्प	१२३१९
		गङ्गा गङ्गुल	८७१२६	गङ्गा पुष्प	१२३१९

शिबिरमासमपा (शिशु ६ ६५) ३४७।१०	शुद्धकास्वरचितापि ८५।९	शोकैतपतिर २९०।७९
शिबिरसीरर (शा प ३८९७) ३४३।९९	शुद्धमाविलमव (कुमार ८ ५७) २९७।१२	शोकैन रोगा (सु चा १० २०) ३९२।६११
शिबुरपि निपुणो १७५।९४२	शुद्धा सङ्ग न (शिशु १८ १३) १२९।५९	शोण वीक्ष्य (सा द ३ ३६) ३५८।६३
शिष्टवैति पञ्चवैति वेत्ति २९।९	शुद्धान्ते सीधुपानोन्मद ८।११६	शौणौ शौणौ सखि २८६।१६
शिष्टैरप्यविशेष (दि १ १२८) १४८।२३९	शुन पुच्छमिव (सु चाणव ७ १९) ३०।८	शोभते विद्युवा (दृष्टांत स ५०) ३९।१७
शीकरासार (विदग्ध मुख ३८) १९४।२६	शुभ वाप्यशुभ (दृष्टांत स ११) १६८।६८४	शोभन्ते विद्यया १५६।१३०
शीघ्र भूमियुहे (शा प ३४११) २७६।५२	शुभानना (किरात ८ ४२) ३३८।८५	शोष गते (शा प ७८५) २१२।४०
शीघ्रहृल्लेषु (पच ३ २१८) ३८५।३२९	शुभ्र सखा सखि (भतृ १ ९५) ३७७।१४	शौर्य केसरिणा १०८।२०३
शीतमध्वा कदम्ब च (स ३१६९) ६६।२५	शुशुभिरं स्मित ३३२।४७	श्याम श्रीकृञ्चकुङ्कुम १४।८
शीतलपदिन सनस्र (शा प ३८६२) ३४०।५	शुश्रूषस्व गुरुन् (भ राज ४ १७) ३५१।३७	श्याम च वर्तुलाकारं १८५।२०
शीतवातातपक्केशा (स ३२०७) १६३।४६९	शुश्रूषस्व गुरुन् (मालवी १० २२) ३५३।४४	श्यामलेनाद्धित (रसग लषमा) २५८।३३
शीतमीताश्व (चाणक्य ९६) ३९२।६२०	शुश्रूपामनुरुधती ३५१।४१	श्यामधेताहणाज्ञा जल १४।४
शीताशुर्मुप (रत्ना ३ ११) ३०७।६०	शुष्क मास खि (चाणक्य ६४) १६२।३९५	श्यामा प्रिया (मतगा ११) ३९०।५४१
शीताशुर्विप (विद्व सा ३ १९) २८१।११८	शुष्केन्धने वहि (वानरा ६) १७३।८७३	श्यामा मन्थर १६०।३१०
शीताशुस्फटिकाल ३०२।१०३	शून्य वासयुह (अमर १२) ३११।२८	श्यामा मिलिन्दमाला २५७।९
शीताशोरिव नूतनस्य ३४६।२९	शून्य वेदम चिरा (वकि ८७ ५) ३५५।८४	श्यामास्वङ्ग (ध्व चा २ १७) २९२।२३
शीतातपादिकष्टानि (पच १ २९३) ९७।११	शून्य कुञ्जयह निरीक्ष्य ३५८।७४	श्यामौ तव १९४।२१
शीतार्तिप्रसर (शा प ३९३३) ३४७।५१	शून्यमपुत्रस्य युह (शृच्छ १ ८) ६६।३२	श्रद्धानु श्रु (भा १२ ६० ७१) १६७।६१९
शीतेऽतीत (नैति म १४) १७८।१००३	शून्यमा (योग वा सार १ ८) १६१।३७०	श्रमण धाव (सुकि ८९ १७) ३६४।३५
शीतेनाधुयितस्य (भोजम २३२) ६८।७२	शून्येऽपि च (मामिनी प्रा ८५) ४७।८७	श्रमयति शरीर २५९।७३
शीधुपानविधु (किरात ९ ४२) ३१५।४२	शूरं त्यजामि वैधव्यादुदारां ६२।३	श्रवणाञ्जलि (विगी १ ४) ३६।७७
शीधुपानविधुरेपु (किरात ७ ७३) ३१६।६५	शूरत्वयुष्का मृदु ३८४।३०२	श्राव श्राव त्वदीय ११२।२८५
शीघ्रग्राणाङ्घ्रिणाणी (वर्षस ६) २७।१६	शूराश्च कृतविद्याश्च (स ५४२) १५६।१६३	श्रिय प्रदुग्धे (विद्व शा १ ८) ३०।१२
शील प्रधान (मा ५ ११ ४२) ३७७।१	शूरा केऽपि पुर ७४।३८	श्रिया ह्यस (किरात ८ ४४) ३३८।८७
शील रक्षतु मेधावी (स १०५२) ८४।१२	शूरा सति सहस्रश (शशि व) ५३।२७१	श्रियो दोलालोला (मव ९६) ३७२।१३३
शील शतयति श्रुत ६८।७९	शूरोऽयं सान्न (शा प १३३८) १४३।३४	श्रियो वासा (सुकि १९ ६) २२४।९५
शील शौर्यमना १५८।२५३	शूरोऽसि कृतविद्यो (पच ४ ३९) २२९।१२	श्रीकण्ठस्य कपटं (भनव रा ७ ५३) ९।१३७
शीलभारवती (रसग दीप) १५६।१६५	शृगालश्चातशार्दूल २२५।११९	श्रीकण्ठस्य सङ्घति (स ९५) ७।९१
शीलानि ते चन्दन ३६२।१२२	शृणु सखि (कुट्टनी म ३९२) ३६४।३४	श्रीकण्ठासक्त ११३।२९३
शीलावलम्बनमह १७६।९५९	शृणु हृदयरह (शति श १ २८) ३५०।७२	श्रीनरपिहित चक्षु १४।७
शीलाविजामाह्वला (शा प १६३) ३३१।२७	शृण्वपुर (मामिनी प्रा ३५) २१२।४१	श्रीकण्ठी प्रीढतेजा ११४।१०
शुक तव पठन (शा प ८७४) २२७।१८४	शोते शीतकरोऽम्बुजे ३३०।१	श्रीकृष्ण पूतनाया १००।६
शुकतुण्डच्छवि सवितु (शा प ८६) २७।२	शोषभाष्य तु कान्यैत ६६।३०	श्रीकृष्ण त्व प्रतापेन ११४।१९
शुक हरितयवाना (शा प ३९२०) ३४६।२४	शैल्य नाम (लल कौरु नि १) २४५।१४	श्रीधाम्नि दुग्धो १४।१४
शुक्लीचक्षुःखातच्छवि २६५।२९०	शैलराजतनयास्तन (स ७१) १३।१	श्रीनाथ न श्रुतमिति १८१।२७
शुक्लियुपुटे मोज (मोज २५६) ११७।८२	शैल्यपी तव १३७।६८	श्रीनाथस्तवनानु ३८।२६
शुक्रे पक्षे शीत १७२।८१६	शैले द्रप्रतिपाय (सा द १० ९२) ६।७६	श्रीपरिचयाजडा (रविशुभ) ६२।१३
शुचा पात्र (शाति स १ २५) ३७६।२४९	शैलेयेषु शिलात २१३।५९	श्रीभोज (शा प १२५३) ११७।८४
शुचिस्व त्यागिता (काम नी ४ ७५) ८८।३	शैले शैले न (चाणक्य २ ९) १५७।१८३	श्रीमच्छन्दनदृष्ट (भोजम २२) २३८।५९
शुचि भूमिगत (शा प ६११) १५६।१४३	शैवालधेगिशोभा ९।१३२	श्रीमता कथय २४६।३०
शुचि भूपयति (किरात २ ३२) ३९२।६१४	शैवात्प्रस्थिति ३६२।११	श्रीमद्रोपवधुस्वय २४।१६२
शुचिरिति परित (शा प ३५९१) ३९४।४६	शोक मा ह्य ७५।४	श्रीमद्राजशिक्षामगे १३६।१६
शुकीशोखुरयो (धर्म विवेक ६) १८३।५७	शोकस्थानसद्व (भा १२ ७५१) १६२।४३१	श्रीमद्रूपमगे गुणेन १२२।१७७
शुद्ध स एव शुद्धजय (स २७३) ५०।२११	शोकारतिभयना (भोजम १४८) ८८।१४	श्रीमद्वीर मही ११२।२७७

श्रीमद्भारविहीर	१३४२६	श्रीरु द्रुगम्बनाडय	१४११७	सपन्नमर्णीशीठ	२०१११६
श्रीमद्देवुण्ठरुठी	११६१५७	श्रीरुपीयूगण्णै	२६३१७३	सुवदिना सुवदि	२१२१४८
श्रमतायक	१२०११४२	श्राप्य स एडा (हि प्र ७)	४९११७७	सुनु-मुम्मान	१७३१८७०
श्रीमद्देधरमौलि	२१११४४	श्राप्य शाराग (शा प १०५४)२४३१८५		सुप्रति न कल्पन (सकि १३ -)	२११११३
श्रीराजीवावकथ म्बल	१६४४०	श्राप्य नम (प्रसंगा १२)	३९०१६१७	सुप्रवष्टुमिन येपि (सिद्यु १० ४८)३१६१८	
श्रीराम त्वदनेक	११९११३१	श्राप्य नीरमकाष्ठ दृ.ति १०)	२४८१७१	सुप्रातचित्तु/मात्र	२५८१३१
श्रीरामायणभारत	३७६६५	श्राप्या महतामुनु (शा प २२६)	७७१६	सुप्रात मकरध्वनन	१४१७
श्रीरामे मृगयां	१२०११४६	श्राप्यासापतनु (वा/बा)	२६११९८	सुप्रतेडविका (सकि ४४ ३०)	२९०१७५
श्रीमद्दाल्पम(मा ५ १२३२)३८६३४९		श्राप्यैव वकि (श्रीवठ व २ ३४)	४०१५४	सुप्रामुवति (स २२८९)	७८१९
श्रीमद्दमीनरासिंह	११५४४७	श्रिया समहा मद्रुप्या	३०११०	सुप्राप्य पण्ड(रा ३ २८ १३)३९०१५९०	
श्रीवीर क्षिति	११२१२७३	श्रिय्यन प्रिय (किरान ९ २७)	३००४३३	सुमाच्यमिष्टमुवना	१०-११३९
श्रीवीर त्वदिपूणा	११३१२९५	श्रिय्यति परयति	७७५१९	सुमिन्नयोःसुप्या	२५५११०
श्रुत कृत (सा १ १० ७६)	१६८६६६३	श्रये कचन दान (शा प १७७)	३५१२८	सुभूतिम्ब मानस	२४५१७४०
श्रुत दृष्ट रदृष्ट (शा प ३०८७)	२५२१४५	श्रेण्यागारे वसत	२६०१११९	सुभोगाद्विष्ट (शशि स ३ ३३)	३७०१९८
श्रुति शिथिलता	९६११५	श्रोक्तुस्तु श्राक्या याति	४५१३३	सुभागागात (अनघ रा ७ ३७)	११११६५
श्रुतिमपरे स्मृति	२२१११३	श्रोकापस्तादकाले तु	३७१८	सुभाजन (मा ५ ३४६९)	१४६११६७
श्रुतिर्विमला	१७३१८५५	श्रुत् विना वृत्तिारद	६३१७४	सुभ्रम फेदमा	१५७११९९
श्रुतिउद्धनमीदमान	२५९१९२	श्रु-स्वापयति	३५९१९२	समतोऽद् प्रमार्नि(पच १ ५९)१४८१७६४	
श्रुतिखिदा तयूरस	८५१७	श्रु-वसदल ददाति	३५९१८७	समानाद्राद्गागा (मनु २ १९०)३९२१५९०	
श्रुतिमुचप्रमरसन	३३२१४५	श्रु-परयति नैव	३५५१४	समुर्दिठन (शगगाभा)	३६०११९
श्रुतिस्मृत्युक्त (श प १५२५)	१५४१७८	श्रु-धनुपुरयो पादौ	३५०११३	समोदयात (अर्धे सं ३३६)	३५०११९
श्रुतेन बुद्धिर्व्य (वाच्यप्र ७ ९)१७४१८९९		श्रुसनचाउन (किरान १० ३४)	३३३१७९	सयो नयति विर्यैव (दि प्र ५)	३०१६
श्रुते महाकवे	३८११६	श्रान कि (शा प ३५०७)	२९१११०	सुर्मोदिष्ठनक	३०३११२०
श्रुत्वध्वयनसपना	१४२११७	श्रासा एव मृगीदयो	२८०१९१	सवरणाय वयूरी चहु	३२८१५
श्रुत्वा (शा प ११७८)	२४८१९७	श्रासानुस्यति (मा ३ १०६)	२९०१७७	सवर्धितोऽपि भु(स पाठो ४८)३९२१६०९	
श्रुत्वा तन्व्या (अमर ५५)	३४३११०९	श्रासास्ते सखि सूच	२८७१३३	सन्निधानुमभि (किराज ९ ३२)	३००१४७
श्रुत्वा धर्म विज्ञा (इ चा ६ १)१५८१२२५		प		सन्निगो मान (शा प ३९४७)	३४८१२१
श्रुत्वा नामापि (अमर १९)	२८५१४२	पट्कर्णौ (शा प १३५४)	१४७१२२७	साक्ष्या सातुताग	३२२११४
श्रुत्वा प्रदग्ध तनय	१८०१३५	पट्कर्णौ भियते (स २७१८)	१४६११५४	सवसानिव पातुमौत्र	२३११४४
श्रुत्वा बा-मृगी (शा प ३८८९)३४३१९०		पट्चके क्रमभावे	२६१२०३	सवदि तदव भूपा (शा प १३९)	२९१११
श्रुत्वायात बहि (सा ३ १०४)३०४११		पट्चके पुप	१५९१२५८	सवारक-उन्नम्य द्वे (दि १ १-४)	२९१४
श्रुत्वा पडाननजनु	११११५	पट्दोया पुसमा ५ १०४८)	१६३१४४१	सवार तव नि सार (शा प ४१६३)	८८११
श्रुत्वा सागरप-धन	१८३१६१	स		सवारानि (शा प ४११८)	७७०११४८
श्रुत्वा साङ्गामिर्णी(पच १ १००)१४४१९३		सपत्कस्याय तारा	३५४१६४	सवारवपशुनम्य द्वे (दि १ १५४)	८८१२
श्रुयता कौतुक सोऽपि	२५९१६८	सपत्तय पराधाना (दि २ १५२)	१३९११२	सवारधात (पसगा ९)	३९ १६०१
श्रेय सदा दिशतु	१५११९९	सपत्तौ कर्कटा (इ स २९)	५५१७५	सवार साक द्ये-	०५१६
श्रेयसी यज मान	८१४४९	सपत्तौ कोमल (इ स ३७)	४६१५८	सवारोऽभिन्नसार (मनु स ८८)	२५ १६०
श्रेयासि वा दिशतु यस्य (स ६५)	४१४०	सपत्तरस्वती	१५६११५०	सवारोऽन्मिन्नसार (मनु स ७७)	२५३१५१
श्रेयान्विधोर्दुःसपन	२१०१०५	सपन्तु महता (मनु स ३३५)	४५१२७	सवारैकनिन्ताय (स १८)	४१११
श्रेयो नून प्रजति	१७८११००४	सपदमत ललभ्या	२५०१७	सवचित्तुयुक्त विद्या	४११४
श्रीणीव-धस्तुजति (बाल भा १)२५६१४३		सपदा मुन्धित (सिद्यु २ ३२)	८३११६	साध्यतन्व गुणा (द्वयु श ८)१६८१६७१	
श्रीणीभारभारालसा	२७४१२६	सपदि यस्य (पच २ १८०)	४७१८९	सहति श्रेयसी राज (दि १ ३६)	८३११
श्रीतुन्मूकयति सुव	८६११४	सपदो महतामेव	४५१८	स एडगागि ज (सा १ १० ६७)	२५०१४
श्रीरु श्रुतवैव न (मनु सं ५४)	७५११२	सपयास्ते परै (इ स १९)	१६८१६७६	स एव सख (सा ५ ३३९२)३८०११११	

स एव घायो विपदि	७७११	सङ्ग्रह नाकुली(नल च ४ २०)	१४२।२८	सति शीले गुणा (हृ श १४)	८४।६
स एव रसिको लोके	३८।१५	सङ्ग्रामक्षोणित्य	११८।१०७	सतीमपि ज्ञा(अ श कु ५ १७)	१७४।९०१
स कथ न (शा प ३३५३)	२६८।३७६	सङ्ग्रामाङ्गणमाम (सु २५१३)	१०८।१९७	सत्कविरसनाशर्षी निस्तुष	३१।२३
सकलभुवनव-धोर्वैर (शा प १२१)१५।२०		सङ्ग्रामाङ्गणमामते (सदुक्ति क)	२४५।८	सत्कृता लालिता (भाव २०)	३६३।६३३
सकलापि कला	१७५।९३७	सङ्ग्रामानन्दवर्षिणी	१२७।३	सत्सरोण लोलनेत्र (शा प ४०३९)	४४।९
स किंसखा साधु (किरात १ ५)	१५२।३९५	सङ्ग्रामे रिपुभुञ्जा	१८३।२२	सत्स्रोत्रप्रति (सु ३०२८)	३७९।७५
स किमु सहित सुधांशु	२१९।१०	सङ्ग्रामे सुमटे (भोजन १५१)	१५८।२३०	सत्स्रक्षा ऋजव शुद्धा (सु २२९)	४७७।५
सकृजल्पित (वे ३४)	३७७।१८	सङ्ग्रामे स्फुरदक्षिणा	२०१।७५	सत्पात्रोपनयोचितसत्प्र	३०।२०
सकृत्कन्दुऋपातेनो (पच २ १६८)४५।३१		सङ्ग्रामो दिवसायते	११९।१३६	सत्पादपान्विपुल (शा प ११५३)	२२०।२
सकृदपि दृष्टा (सु २४०)	१७१।७८३	सच्छिद्रे निकटे	१६७।६३२	सत्पुरुष खड्ग हिता	५०।१९७
सकृदिव समर्प्य थाले	३०५।७	सच्छिद्रे मध्यकुटिल (सु ४४७)	९०।४	सत्य गुणा गुणवता	५०।२०५
सकृदुक्चरुहीता (चाणक्य १०४)	१४४।७५	स च्छिन्नमूल	१२८।२९	सत्य जना (भृतृ १ ५४)	३८५।३४२
सकृदुष्ट च मित्र(चाणक्य १९)	१६१।३४५	स जयति चित्रचरित्रो	१८९।५३	सत्य तयदवोचथा मम	३१०।१७
सकृद्योषयति द्रुता (सु ३२०१)	६८।८५	स जयति महावराहो	१८।२६	सत्य तप सुगलै (कुव ९३)	३१२।२५
स क्षत्रियस्त्राण (किरात ३ ४८)	१५१।३७६	स जयति हिमकरले (वासव ४)	४।१५	सत्य तपो ज्ञानमहिंसता	३९।१९
स क्षारो जल (सुक्ति १३ १०)	२१४।८३	स जयी बरमा (भोजन ५९)	१४७।१९९	सत्य त्व पुरुषोत्तमो	१२५।१६
सखि दयित (किरात १० ४७)	२८८।३६	सजलजलधर (किरात १० १९)	३४०।२१	सत्य दुर्लभ एष (शुगारति २ ८)	३११।१८
सखि दशनक्षतमधरे	३२८।४	स जात कोऽप्या (मरु ३ ३३८)	८०।३६	सत्य म (न्यास औचिल १८)	३७२।१६०
सखि पतिविरहदुःखता	२८५।३	स जातो यन जातेन (हि प्र १४)	९८।७	सत्य वक्तुमशेष(शक्ति श ४ ५)३९०।५२७	
सखि स विखितो	३५९।९८	स जीव (हृ चाणक्य १४ १३)	१५९।२५६	सत्य योय दया (हि ३ १२९)१४८।२४०	
सखि साहजिक	८८।१	स जीवति यशो यस्य (नीतिसार ७)	९८।४	सत्य सत्य मुने (शा प ८५५)	१६६।५७२
सखि सुखयत्यव	३५२।१०	सज्जन एव हि विद्या	४७।१०१	सत्य सति गृह गृहे(शु ति १ ७)	३१।५७
सखि हे पश्य रस	३४३।९८	सज्जनसज्ञो मा भूयदि	८७।२०	सत्य सा बहुहृषिणी	१२०।१३८
सखीभिक्षा (शा प ३४८५)	२८९।५९	सज्जनस्य हृदय नवनीत	४९।१६२	सत्यधर्मच्युतापुस (श ३ ६६)	५६।९८
सखे खेद मा गा (सु ३१९१)	६७।६०	सज्जना एव साधूना (नीतिसार ७)४६।५६		सत्यपि च सुकृत (भोजन २६)	१७१।७८७
सखे साय स्नात्वा	२७३।१७	सज्जना कुम्भगिति	१२७।२४	सत्यप्रशमनप्रोभि स (शा प ४३२)	६९।९
सगुणापि हन्त	५०।१५८	सज्जनात्म (का नी ४ ४५)	३९०।५२४	सत्यभामासमाश्लिष्ट	१०२।२९
सगुणै सेवितोपा (शा प ११४८)	२२०।४	सज्जितसकलशरीरा (सु ३५२६)	३०४।३	सत्यमेव गदित त्वया	३५६।११
सङ्कटे न च गन्तव्य	१६७।६५२	सज्जितानि सुरभी (शिशु १० १)	३१४।४	सत्यमेव (महानिवाण तत्र २१)	३८६।३४४
सङ्केतकुञ्जभुवि सा	२८८।४२	सञ्चये च (भा १२ ३८९१)	३९०।५३१	सत्यशील (विदग्ध मुख ४ ७०)	१९६।१२
सङ्केतकेलिगृहमेव	३५८।७१	सञ्चरन्ति मृगनाभि	२९८।१३	सत्यश्चान (रा २ ३५ २८)	३८१।१८४
सङ्क्षिप्येत क्षण (मय २ ४५)	२९२।२७	सञ्चारो रतिमिन्द्रा	३५१।४०	सत्या क्षितौ (भाग २ २ ४)	३८५।३०७
सङ्गपात वध्यते	३७७।१३	सञ्चित ऋषु नोप (सु ४८७)	७२।४९	सत्यानुसारिणी लक्ष्मी	१५७।१८८
सङ्गोभ पयसि (शिशु ८ १८)	३३८।१००	सञ्चिख्य सञ्चि(भोजन ९०)१७४।८९४		सत्यादृता च पक्ष(हि २ १८२)१५२।४०४	
सङ्गोया न भवति	२१६।२८	सङ्गमताते तावपा (शिशु १८ १)१२९।५२		सत्यासक्तमना गुणा	११८।१०८
सङ्ग ल्यजेत (शौनकी ३०)	३८९।४८७	सङ्गहार सहसा प(शिशु १० ४४)३१६।४		सत्यासक्तमना प्रवृद्ध	१९२।८८
सङ्ग नैव हि वक्षि (मृच्छ १ ३७)	६८।७४	सङ्गातपत्रप्रकारिता (कुव ४५)	३३५।६	सत्येन धार्यते (हृ च ५ १८)	१५९।२९०
सङ्ग स सु (साधन पत्रक २)	३९१।५८४	सङ्गातसद्मङ्गकरन्दरसा	९२।७९	सत्त्वादिस्थैरगणितगुणै	१२।२५
सङ्ग सर्वात्मना (हि ४ ९०)	८७।१७	सङ्गाते द्रवरूपता	११८।१०५	सत्सद्भावद्वयति हि (हृ च १२ ७)	८७।२७
सङ्गातानि मृगा(काव्या २ ३३२)३४९।३६		सता मतमति(भा ३ ४१४७)	३९०।५३३	सत्साङ्गल्यनवाप्य य	२२७।१९८
सङ्गाताभिषेचितैश्च(शिशु १० ८२)३२१।७		सता समालोचयता	२६५।२८३	सत्साधुगोदे मूर्खस्य (सु ३३६)	५६।८२
सङ्गाति स्वविपरीत	८८।११	सति काकुत्स्थकुलोत्पति	३६।५१	सत्सत्सविधान सद्	३०।२१
सङ्गमविरह	२७७।१९	सति द्राक्षाफले क्षीरे	७१।२०	सद्महारीर्भवता	११८।१०४
सङ्गातमपि साहस्य	२९।६	सति प्रथीपे सत्यमौ(मत् ३ १०)	२७७।९	सद्मन्मोजाम्मोज परि	२२३।९३

सदवनमसदनुशास	१५११३७१	सन्तत श्वापते कर्म	१९९१२०	सन्ध्यां यप्रणित्य लोक	७१५५
सदस्वप्नेन भावाना युष्ठा (मु.२०) ४११२		सन्ततमुसलासद्गा	१०४१८२	सन्ध्याताण्डवचण्डण्ड	२९५१६३
सदसि विदुरभीमद्रोण	९३१८१	सन्ततादयसध्वेय वद	२६११३४२	सन्ध्याताण्डवड (धकि २ ३१)	१०१४८
सदा खण्डनयोग्याय (सू ३३२)	५५१७८	सन्ततध्रमद्वारिदीतल	१०७११९०	सन्ध्याताण्डवडम्बरव्यस	१०१५२
सदागतिद्वयोच्छ्वायसम	१९६११३	स तसायसि सध्वे (मनु सू ३३)	८७३३३	सन्ध्यातानो नरपुराभितनो	४३४
सदानुरक्तप्रकृति (शा प १२८८) १४२१५		सन्तमेव चिर (धिसु १० १५)	३१५१८	सन्ध्यारागवती स्वभाव	१३४६
सदा प्रदोषो मम (सूच्छ ५ ३७) ३१२१३८		सन्तश्च लुन्धाध	१९७१२३	सन्ध्यावन्दन भद्र	३७११७४
सदा प्रहृष्टया भाव्यं (द श ४०) ३५१११८		सन्तशेद (शा प १५१२)	१७८१९०१४	सन्ध्यावन्दनवे गया	१९४१३
सदा मध्ये यासा (का प्र ७ ५६) ३१४४२		स तथेदिह गुणनिन्दवो	३९१२४	सन्ध्यावप्यस्ररोग	२९५१७१
सदाभास्यो न (दि १ १०२) १४७१२१२		सन्तस्मृणोत्सारण (भोजन ४०)	४९११७३	सन्ध्यामल्लिखलिमपि	४१९९
सदारिमध्यापि न वैरि	१८५१३२	सन्ताप जगतो विदु	२१३१७२	सन्नदोऽय नपतर	२५६१४२
सदा वरु मदा (सू २३०८) ३६४१५५		सन्तापनोद्वम्पान्स्था	५७११४७	सन्नानाविकथोरणी	७४५१६६
सदाहमालस (नल च १ ३६)	१०२१२३	सतापय चिरं चन्द्र	२८५१४६	सन्ध्यामिच्छा	१५८१२२२
स दीभितो य सकल	१७५१९१९	सन्तापिताना मधुरं	७३३११	सन्धियश्च विदुरं	३२३१८
सदुत्तस देवादय	१०५११३२	सन्ति कृपा स्फुर (सू ६८६)	७१११०	सन्धियच्छति (मा ५ १३८४) ३८६३४७	
सदुपगणि निर्दो (नल च १.११) ३६१४५		सन्ति धान (अल कौरु च १५)	३२१४	सन्निहितेऽपि	१७११८०४
स दोष (सूत्रा रा ३ ३२)	१४७११९२	सन्ति स्वाडुकला (सू ३२३६)	७४४४५	मन्मथिगा वर्ध	१५११३८२
सदोषमपि निर्दोष	३८१९	सन्नु डमा (धकि ६५ ३)	३३४११७७	सन्मार्गं ताव (शा प ३३००)	२६०१११२
सद्भावेन ज (कामनी ३ ३३) १६०१३३३		सन्तु विलोकनभाषण (प्रव ९)	२५१११९	सन्ध्याभूपापि	७७०११९
सद्भि सजोध्यमानो	१६५१५४१	सन्तुष्टे निष्ठा (अनव ३ ४१)	३६११३८	सन्ध्याममृष्ट (अल कौरु अ १)	३२१११
सद्भिरेव सहासीत (शा प १४२२) १५३३३		सन्तुष्टो भाव्या (म ३ ६०)	३९२१६१९	सपशो लभते (शा प १४४९)	१५०१३४८
सद्भिर्मांसे हिंते काव्य	३०१५	सन्तुष्ट्युत्तम (इ च ९१)	१६५१७१२	सपशो लभते (शा प १४४९)	१५०१३४९
सद्भिस्तु लीलया प्रोक्त	८५१२१	सन्तोऽपि न विरा (सू ३१६१)	६६११९	सपदि कुमुदि (धिसु ११ २४)	३२२११०
सद्भ्यन्वेव निरन्तरं	३४२१७२	सन्तोऽपि सन्त (शा प २४०)	४९११६६	सपदि सवीभिर्नि	३३१११४
सद्य करस्पर्शमवा (नवसहसाङ्क) १७४१५		सन्तो मनसिष्ठैव प्रह	४६४४४	स पातु यो यस्य जरा (सू ६३)	२२११२०
सद्य पुरीषरि (बाल रामा ६ ३४) ३६२१२३		सन्तोपपतये पुंसा (इ च ८८) १६९१७१७		स पुमानयवज (किरात ११ ६२)	७५१७
सद्य प्रवालद्रमका	३३११२४	सन्तोपप्रिपु (इ चा १३.१९) १६०१३१७		सतपठि हता (शा प ३९९६) ३६०११२	
सद्य सघटमानमेक	३२४१५१	सन्तोपासृतुसा (धकि १२८ ७)	७५११	सतैतानि न (शा प १४५६) १५६१४८	
सद्य सान्द्रमपी (शा प ३६०७) २९७१३२		सन्त्यर्थावर्षावोपा	५४१२८	सप्रतिबन्ध कार्यं (माल्वे १ ९) १५१३६७	
सद्यथन्दनपद्म	३०२१०६	सन्त्यन्तेऽपि वृह (मर्त्तं सं ५३)	२४९१९९	स बन्धुयो विपलाना (दि १ ११)	८८१६
सद्यो मास (चाणक्य ६५)	१६२१३९६	सन्त्येक धनशा (शाप सू ४११०) ३६९१७९		समयचकिन (भीत ५ ११ ६)	३०८११०
सद्ब्रह्मरहस्यारहाभय	२५२१५९	सन्त्येकऽपि मदीदहा	२३८१७१	समाकल्पतर वन्दे	१०११३
सद्ब्रह्मचर्य परिताप (सू ३०८) ५०१२०७		सन्त्येव प्रतिमन्दिर युन	३५६१७	समा वा न (शा प १३४५) १४६११५०	
सद्ब्रह्मज्ञात गुणकाटि	६०१२३०	सन्त्येव लिखितकाशा	२३७१४०	सम्भ्रमं करकिंस	२५६१४४
सद्ब्रह्मवादाङ्ग (धिसु १८ १९) १२९१६४		सन्त्येवान् एह (अमर ९१)	३०७१५५	सम विलासो (शा प ३२७६) २५५११८	
सद्ब्रह्मसमय (सा द ६ १७७) १५०१३५३		सद्भीत (मा १२ २७०५)	१५०१३३९	समदनमयत (धिसु ७ ५९)	३३४१३२५
सद्ब्रह्मा यदि का चिन्ता (शा प ४७३) ३०१९		सन्दर्शयस्वमधुमेव	२४३१२०८	समदमतग (वा प्र १० ४९१) १०३१७७	
सद्ब्रह्मसङ्ग (शा प ११७३) २४६१२६		सद्ब्रह्मश्रेष्ठवला (सू १८७३) ३३८१६६		समदमिच्छि (किरात १० २५)	३४०१२७
सद्ब्रह्मिन्धोत्तमहेमदुग्ध	१०११९	सन्दष्टाभरपना (अमर ३६)	३१७१५	समतादाफान्तादव	२२६११७४
स धूर्जटिजटाजूनो (शा प १०१) ९११२०		सन्दानान्ताद (धिसु १८ ७१) १३०११००		समभिखल (धिसु ६ १०)	३३२१६५
सन्त ऋषि न सन्ति	९९१२६	सन्दिग्धे परलोके (पच १ १९६) ३५२११५		समय एव कराति (धिसु ६ ४४)	३४४१३२
सन्त सच (दश सू १८) ३८०१२७		सन्दिग्धो वैष्णवे मार्गे	१६६१६०७	समयज्ञानयवत (धिसु ६ ४४)	३४९१४६
सन्त स्वत प्रसा न्ते	४५१२९	सन्धिप्रवृत्त्या (सू २४६६)	१५०१३१८	समयमिह वदति क	२०११६६
सन्त एव सता नि (दि १ १९३) ४६४१६		सन्ध्या कोप तत उप	२७६१४५	समयशरतो ज्योमा	३०४११५९

सहकारे विर (भोजप २८६) २२५१२३	सायन सुमहद्य (का.प्र ७ १५२) ७९१२२	सा मे यद्यपि २८११७३
सह कुमुदकदम्बै ३०३११२८	साधन्येण क्य १२०११४९	सामैव हि १४९१३१७
सहचार शपसा ७८५११	साधयति (स्र ४०१) ५८११७६	सामोवायनय (स्र २२८५) ७८११२
सहचरन्निवक्र (प्रबोध १२) १७५१९४०	साधारणतः(स्रि ३३ ३०) २३८१६४	साम्रा दानन (मनु) १४८१३१
सहनाचदश (शिशु १६ २९) ५९११९८	सा धारयत्य २६४१२६२	साम्रैव यत्र (पच १ ४०९) ३९११५६४
सहनेोपि (इ श २६) १६८१६८२	सांु चन्द्रम (स्रि ५३ ३५) ७६२११७८	साम्य (निरु शा १ २५) ३३३११००
सह तथा स्मर २८२११३३	साधुरैव (इ श २) ४६१५४	साय चन्द्रकला २७४३११
सह परिजनेन ७७५५	साधुरैवार्थिभि (मृ स ७९२) ७३१४	साय दामप्रथन २८६११८
सह वसतामप्य (स्र ३९९) ५८११७५	सांु व्याकरण ४३१९	साय नायमुदेति ३०२१११७
सहया विद (किरात्र २ ३०) १७५१९३५	सांुप्येवाति (स्र ४०८) ५८११८२	साय ज्ञानगुण (का प्र ४ ७९) २९३११२
सहया हृदये २८५१४	साधूना दर्शनं पुण्य (शुक ६८ १) ८६१७	सायकसहायगाहा (काम्यप ७ ४) १८९१५५
सहसिद्धमिद (स्र २४८) ४८११४६	साधो कुण्डलय २४८१८८	सा यावति (शा प ३५८०) ३१११२०
सहसकरपूरणा १०६१ ७०	साधो प्रकापि (हि १ ८६) ४१२३३	सारक्षाक्ष्णा कुच २६६१३१०
सहस्रशीया पुरुष (शा प ४९४) १८१११	साध्वी मा वी (गीत १२ २४ १) ३५११०	सारक्षो न रत्ना (स्र ६५८) २३३१११५
सहस्रास्यो नाग ५५५१	साध्वीव भारती (स्र १४५) ३२११७	सारस्वत्तापि (शा प ४००१) १२२११७९
सहायबन्ध (भा ५ १३७१) ३९११५७१	साध्वीत्राणा (नीतिरत्न १५) १७८११००२	सारखत क्षोतास १०११८
स हि गगन (हि १ २२) ६३१८३	सानन्द नदिहस्ता (स्र ८१) ३३१५	सा रणहंसैरव २६५१४२४
सहित्ये विरह (काव्या ० १५१) ३३०१३	सानन्द सदन (चागक्य १२ १) ८९१४	सा रामणी (अल कौस्तु व १) २७११३४
सहृदया कवि (स्र १५९) ३३१२८	सानन्दकन्दुक ३४६१३६	सारासारपरि (स्र २८२०) १४४११०२
सहैमकृच्छ्रं धृते २६४१२३९	सानन्दप्रमदाक्ष्णासु (श्रु ति १ ४) ३२१४९	सा रोमाञ्चति (गीत ४ ९ ९) २९०१८८
सहादरा लुकुमकस ३११२९	सानन्दपद (अल कौस्तु नि १) २२३१८३	सार्थकानयकपद २७०१४२८
स ह्यमात्य (हि २ ९२) १४२१२२	सानन्दा गणनायक ९११४०	सार्थ मगौरय (शृंगार.ति १२०) ३०९११
संसारिक्रयुखासक १५७११८२	सा न स्याति न २९०१८७	सावैभौममवन (शाति श २ २६) ३६७१३
साक कुरंग (भा प्र ५ १२२) १०५११४२	सावुज कानन १९९१२८	साङ्काननयुक्त (शा प १२७५) १३१११
साक प्रावगर्जे २१७१४१	सा त्वग्रायै ३२९११३	सालकक (अमर १२८) ३१०१४
सा कविता सा (प्रसंगा म १३) ३०११८	सान्द्रा सुद २६१२०१	सालककेन (अमर ११६) ३१०१३
साकरो (पच ३ ८६) १४४१७२	सा द्रानन्दपुरं (गीत ९ १८ ३) २५११४७	सालस सुधर (शा प १३२९) १४४१५८
साकृत नित्रसालद (स्र १९७) ४११७४	सा द्रान्दानीदवती २३२१९२	सावलेयमुपलि (किरात १३ १६) ४९११५८
साकृतमपुरकोमठ ३५१६	सा द्राम्भोद (शिशु १८ ३६) १२९१७५	सावशेषपदमुक्त (शिशु १० १६) ३१५११९
साकृतस्मितमा (गीत २ ६ १२) २४११६९	सा ध्यमस्त्वमित २९४१२०	सावित्रामान १६७१६१३
साक्षर पुरुष १५६११५५	सा ध्यरागह (महायम यु) २९३१९	सा त्रियाघर २८१११०६
साक्षरा विपरीता १ ८१२०९	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	सा विरहदहनद्वया २८८११०
साक्षात्किष्ण (महावीरक ७ ९) १४०११	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	सावहस्य (स्र २५६७) १०८११९५
साक्षात्मेमाव (शा प ४१२९) ३७३१३८७	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	सावर्धयै मुधि (स्र ३६२) ६३१७७५
साक्षादभूस्वयं ३२०१४	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	सा श्रीया न (गरुड पुराण) १५७११७१
साक्षात्मपवत (शा प ४००७) ३६११२	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	सा सचाचम २८१११०४
सागसि त्रियनमे (स्र २०१४) ३१४१२	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	सा सवयैव रक्ता २८८१८
सागशेऽपि न (स्र ३२३) ४७१८४	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	सा सा सपयत ह्य (विक्रमच ५२) ९३१३४
सागशेऽपि न (स्र ३२३) ४७१८४	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	सा सुन्दर तव (काव्याल १ १०) २८७१४
सागशेऽपि न (स्र ३२३) ४७१८४	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	सा सेवा या (पच १ ४७) १४८१२५५
सागशेऽपि न (स्र ३२३) ४७१८४	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	सा सौन्दर्यनिधि २८११११६
सागशेऽपि न (स्र ३२३) ४७१८४	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	सा स्तनाञ्जलि २६४१२५७
सागशेऽपि न (स्र ३२३) ४७१८४	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	साधे मा कुं ३५८१७६
सागशेऽपि न (स्र ३२३) ४७१८४	सा पयु (अमर २९) ३५८१६४	साधुनिष्कम्पवत्या ३१२१२१

समरविहरदस्त्र	३६०१२९	सरसपरिपत्रकणं	३१३५	सर्वस्य जन्तोर्भवति	१८२३१
समरशिरसि सैन्यं	२०३१९७	सरसापि कवेर्वाणी	३०१७	सर्वस्य द्वे (भोजप्र.३०७)	१८२४७
समरे हेमरेखाङ्गं बाणं	१८६१६	सरसा सालंकारा	३०१७	सर्वस्य सर्वदापि	४८१३४
समर्पिताः कस्य न (सु.४२५)	६०१२२६	सरसि बहुशस्ता(दि.४.२०२)	१७७९९५	सर्वस्य हि परीक्ष्यन्ते (हि.१.२०)	८३११
समर्थं हृदि दारुणां	३५९८८५	सरसीतोय	१९४३४	सर्वस्यैव हि (सु.१५०९)	२६११३९
समयलोक्ष्य विलास	३३५१३९	सरस्वति प्रसा(देवी.शत.श्वानन्द.)	२०५५	सर्वस्वापहरो न दस्यु	१८५३७
समस्तनीति (वाणक्य.१०५)	१४३१३३	सरस्वतीपवित्राणा (घक्ति.४.६९)	३५१२१	सर्वस्वापहरो न	१८६३८
समस्तलक्षणयोग एव (सु.१७)	४११०	सरस्वतीमासुर (श्रीकण्ठ.च.२.२७)	४०३८	सर्वैर्हि सानिद्रता (हि.१.६४)	१६५५४७
समस्तदावनीनायमीळे	१३१११०	सरस्वतीव काणां (घक्ति.४.९३)	३६५३	सर्वाङ्गमर्षयन्ती	९१४३
समास्थलीकृत (शिष्ट.१.७.६६)	१२७११५	सरस्वती स्थिता (सु.२४४३)	१३४३	सर्वाङ्गकारयुक्तापि न	८४१७
समाकृतं वासः (शा.प.३.६७७)	३१८१०	सरोरुहं तस्य हृशिवं	२५२१५	सर्वाशापरिपूर् (सु.९१८)	२१८८१
समागमिष्यतो (शा.प.८.६३)	२१११८	सरोषदृष्टापर	३६६११	सर्वाशास्त्रि (स.कं.२.२१४)	३३९११२७
समाजे सम्राज्ञं	१०६१५२	सरोषयुद्धान्नन	१२८३३४	सर्वाशुचिनि (नागा.४.७)	३७११३४
समानकुलशैल्योः	२७४११	सर्पः क्रूरः (भर्तृ.सं.७८५)	५४३३३	सर्वास्तुम्भ्यः सम	२४३१२००
समायाति यदा लक्ष्मी (नीति.प्र.१६)	६३१८	सर्पस्सारिणि वा(घक्ति.६.०.२३)	३३७४५५	सर्वे क्षयान्ता (भा.१.१.४८)	३७२१६६३
समारम्भा भामाः (भर्तृ.सं.७८१)	७७४४६	सर्पतुर्जनयोर्मध्ये (भर्तृ.७८४)	५४३०	सर्वे ध्वान्तमिदं	२९८३६
समाश्लिष्टाः समा (घा.द.२.९७)	२९११३३	सर्पस्य स्नेहे	१७३१८५४	सर्वेन्द्रिया (वाणक्य.६८)	१६२३९९
समाश्लिष्य (सांति.श.१.२९)	३७२१३४	सर्पाः पिबन्ति (पंच.२.१५९)	७५११४	सर्वेऽपि विस्मृ (रसगं.१विप्र.)	३६१३८
समिति पतिनिपाता	१३६३२७	सर्पाणां च (पंच.५.४४)	१६४५०९	सर्वे यत्र (शा.प.१.४६७)	१५०१३४०
समीचीना चीनान्शुक	२५४३११	सर्पान्याघ्रा (पंच.१.४१)	१४८१२५१	सर्वेषामेव (मनु.५.१०६)	३९११६०
समुत्कीर्णै तन्म्या	२८०१७९	सर्पानैर्वा कृपाणी	१२४१६६	सर्वेष्विगकरं मृगान्न	२४७४५
समुत्पत्तिः स्वच्छे	२४४१२३५	सर्वं लुण्ठितमुद्गटै	१०८१२०५	सर्वेषामाद्रव्यसमु	२७०१२२
समुत्तिरुक्तुम्भ	२६७३३५७	सर्वं वनं तुषाण्या	२१२१२०	सर्वेषामधीनां (ह.वा.९.४)	३९२१५९४
समुत्तिरसि (शा.प.८.३९)	२२५१११५	सर्वं सदा ये (शा.प.१.४५१)	१६५५५७	सखलितमलकानां	३२६११७
समुद्दीपितकंदर्पां कृत	३५११०	सर्वैः कल्पे वयति यतते	१३९१६	सखलितमव (शिष्ट.७.४७)	३३४११११
समुद्यते कुत्र न	२०२१८२	सर्वैः किलाय (सु.९२)	१११२	सलीलमिय (घक्ति.५.३.८८)	२६१४२२
समुद्ग्रीचीव (सुच्छ.४.१५)	३४९१६३	सर्वे एव जनः (हि.३.४१)	१५०३३२५	सलीलयतानि (शिष्ट.१.५२)	३६०१२३
समुद्गस्यापलं (शा.प.१.१६७)	६३३३१	सर्वेशः सन्वदति	१९११८५	स विकचोत्पल (शिष्ट.६.४२)	३४४३०
समुद्रावरणा भूमिः	१६२१४७७	सर्वेश इति लोको (भोजप्र.३.२१)	९९१२७	सविता (का.प्र.०.४०५)	१७११८००
समुद्रेणान्तस्थखट	२१७१५६	सर्वैरेव त्वया	१९५४११	सवित्रपादोदककर्द	८३३
समुक्षतपनस्तन (भोजप्र.२.६४)	१३५१२६	सर्वेश घृगवान्देशे	८३३३१	सम्यदक्षिणयो (पंच.१.८२)	१४८१२७२
समुपागतवति	२४२११७७	सर्वेश गुणवानेव (ह.च.७७)	८१२७	सम्यलीनमव (किरा.१.९.५)	३६६११२
समुद्रस्यपद्मजलो	३४४१४४	सर्वेश संपदस्त्रस्य (घक्ति.१.२८.५)	७५१८	सम्यज्जं तिलकाल	२८११११२
समुद्रस्यदिनकर (दिष्ट.१.७.६१)	१२७११०	सर्वेशोदतकन्दला	३४३१६९	सम्यधिः (शा.प.३.२२२)	३३५१४६
समुद्रानो वाचां	३१३३८	सर्वेषा व्यवहृतं (लक्ष.राम.१.५)	५५६६६	सम्यसन्वोदराहु	३२२३३३
स गृहैः कालम (दि.३.४७)	१४८१२३३	सर्वेषा संलजेद्वादं	१५४३७	समीडा दयिता (का.प्र.७.२२१)	१२४११
समूहपातमग्रन्तः (शिष्ट.२.३३)	७९१६	सर्वेषा स्त्रहित (सु.२९०५)	७७१८०७	समीडाभैनी (शा.प.३.७८०)	३५३१८८
सम्यगतिपथः	१७११७९८	सर्वेदा सर्वदो (भोजप्र.३.१३)	१०१३३	स श्रीकण्ठ (अनर्ष.रा.७.६१)	३०२१११५
सर्वजसमप (धिरा.१०.२६)	३४०१२८	सर्वदेवमयस्यापि (पंच.१.१३१)	१४२१७	ससत्वरमितस्तत	१३१८५
सर्वजस्त्रं पाण्डु	२२२१४१	सर्वदेवमयो (पंच.१.१३१)	१४२१६	ससाार सार्क (ब्रह्म्यां.३.३५)	२०५१६
सर्वजस्रियं (नल.चं.२.१५)	१०३१६८	सर्वदेव्येषु (मात्स्य.५.१८९)	२९३३	स शुद्धयन्ते (पंच.२.३६०)	१६४१११५
सर्ला बह्वारम्भ (काम्यां.८)	२०५१९	सर्वेनाशे (पंच.४.२८)	१५५१३०	स श्रियो (दि.२.१४१)	१७९१०२३
सर्छे एव दो (विक्रमां.८.६४)	१६४१२६	सर्वेनाशे च (पंच.४.२२)	३९०१५९९	सस्यानि स्वय	१८०१९४६
सर्छे साहयरा (मात्सी.६.१०)	३०५११०	सर्वे लोकरुपितोय	२३५१५३	सहकारकुमुम (भये.सं.१४०)	३३११५

सहस्रारे चिरं (मोजन २८६) २२५।१२३	साधन सुमहय (का.प्र ७ १५१) ७५।१२	सा मे यद्यपि २८१।१०३
सह कुमुदकन्द्यै ३०३।१२८	साधय्येण कथ १२०।१४५	सामैव हि १४५।३।१२
सहचरि शपथा २८५।५	साधयति (स्र ४०१) ५८।१७६	सामोपायनय (स्र २२८५) ७८।१२
सहनमलिनवक्र (भवोष १२) १७५।५४०	साधारणतश्च (स्रि ३३ ३०) २३८।६४	साम्रा दानन (मनु) १४८।२३१
सहनाचदश (शिशु १६.२९) ५५।१९८	सा धारयत्य २६४।२६२	साम्रिन यत्र (पच १ ४०९) ३९।१।५६४
सहनेोऽपि (इ घ २६) १६८।६८२	साधु चन्द्रम (स्रि ५३ ३५) २६७।१७८	साम्य (निद्र शा १ २५) ३३३।१००
सह तथा स्मर २८२।१३३	साधुरेव (इ घ २) ४६।५४	साय चन्द्रकृत्रा २७४।३१
सह परिजनेन ७७।५	साधुरेवार्थिनि (मृ स ७९२) ७३।४	साय दामप्रयन २८६।१८
सह वनतामप्य (स्र ३९९) ५८।१७५	साधु व्याकरण ४३।५	साय नायमुदिति ३०२।११७
सहसा विद (किरण २ ३०) १७५।९३५	साधुप्रेवाति (स्र ४०८) ५८।१८२	साय स्नानयुगा (का प्र ४ ७९) २९३।१२
सहसा हृदये २८५।४	सानूना दर्शन पुण्य (स्रि ६८ १) ८६।७	सायकसहायमाहा (काम्यप्र ७ ४) १८९।५५
सहस्रिदमिद (स्र २४८) ४८।१४६	साधो कुण्डलघट २४८।८८	सा यावति (सा प ३५८०) ३१।१२०
सहस्रकरपूरणा १०६। ७०	साधो प्रकपि (इ १ ८६) ४५।२३	सारज्ञाक्ष्या कुच २६६।३१०
सहस्रशीर्षां पुरन (शा प ४९४) १८१।१	साध्वी मा नी (गीत १२ २४ १) ३५।१७	मारज्ञान र एता (स्र ६५८) २३२।११५
सहस्रास्यो नाग ५।५१	साध्वीव भारती (स्र १४५) ३२।१७	सार रसवतापि (शा प ४००१) १२२।१७५
सहायवच (भा ५ १३७१) ३९।१।५७१	साध्वीव्रीणा (नीतरज १५) १७८।१००२	सारखत द्योताड १०।१८
स हि गगन (दि १ २१) ९३।८३	सानन्द नदिहस्ता (स्र ८१) ३।३५	सा राजहंसैरिव ३६।४२४
सहित्ये विरह (काव्या २ १५१) ३३०।३	सानन्द सदन (चागक्य १२ १) ८९।४	सा रामणी (अरु कौरु अ १) २७।३।४
सहृदया कवि (स्र १५९) ३३।२८	सानन्द मन्दुक ३४६।३६	सारासारपरि (स्र २८२०) १४४।१०२
सहेमकक्रकं धते २६४।२३९	सानन्दप्रमदाकृशा (श्रु ति १ ४) ३२।४५	सा रोमावति (गीत ४ ९ ९) २९०।८८
सहादरा बुद्धमकेस ३१।२९	सानन्दमेप (अरु कौरु वि १) २३३।८३	सायकानयकप्रद २७०।४२८
स ह्यमात्य (दि २ ९२) १४२।२५	सानन्दा गगनायकं ५।१४०	सार्थ मनोरथ (शृणगि १२०) ३०५।१
सांसारिः सुखासक १५७।१८२	सान न स्मिति न २९०।८७	सावेनीममवन (शाति घ २६) ३६७।३
साक कुंरंग (का प्र ५ १२१) १०५।१४२	सानुज कानन १९५।२८	सालनानयुक्ता (शा प १२७५) १३।११
साक प्रावगणैर्ह २१७।४३	सा त्वप्रथै ३२९।१३	सालककं (अमर १२८) ३१०।४
सा न्विता सा (प्रसगा म १३) ३०।१८	सात्रा सुद २६।२०१	सालककेन (अमर ११६) ३१०।३
साकुरे (पच १ ८६) १४४।७३	सान्द्रानन्दधुर (गीत ९ १८ ३) २५।१४७	सालस्य सुचर (शा प १३११) १४४।९८
साकृत निजसविदे (स्र १९७) ४१।७४	सान्द्रामोदवती २३२।१२२	सावलेयमुपलि (किरात १३ १६) ४९।१५८
साकृतमपुरकोमल ३५।६	सान्द्रामोद (शिशु १८ ३६) १२९।७५	सावरोपपदमुच (शिशु १० १६) ३१५।१९
साकृतस्मितमा (गीत २ ६ १२) २४।१६९	सा च्यमस्मिति २९४।२०	साविनीमान १६७।६१३
साधरं पुरुष १५६।१५५	सान्ध्यरागह (मद्येयम यु) २९३।९	सा विद्याधर २८१।१०६
साक्षरा विपरीता १५८।२०९	सा पत्यु (अमर २९) ३५८।६४	सा विरहदहनद्वजा २८८।१०
साक्षात्किलाट (महावीरच ७ ९) १४०।१	सातपथीन (स्र २४५) ४८।१४३	साशङ्कस्य (स्र २५६७) १०८।१९५
साक्षारमेनाव (शा प ४१२९) ३७३।१८७	सा बाह भवते (शृणगर ति १२२) ३१०।६	साश्वर्य युधि (स्र ३६२) ६२।२७५
साक्षादभूसूर्य ३२०।४	सा बाला वय (अमर ३४) २८०।९२	सा श्रिया न (गहच पुराण) १५७।१७१
साक्षामधवत (शा प ४००७) ३६१।२	सा भाया या (भा १ ३०२७) १५४।६१	सा सचाचम २८१।१०४
सागरि प्रियतमे (स्र २०१४) ३१४।२	साभिमानम (स्र ३१०) ४७।८५	सा सवयैव रक्ता २८८।८
सागसेऽपि न (स्र ३२३) ४७।८४	सानगायनपूत मे (शा प ४०६२) ३६४।७	सा सा सपयत हु (विक्रमच ५३) ९३।३४
सामयोऽपि क्रि १०१।११	सामदाने भेद १५०।३२०	सा सुन्दर तव (काव्याड १०) २८७।४
सागेपथ्योमहद्वेषित २७।१३	सामवादा (शिशु २ ५५) ३९।१।६६६	सा सेवा या (पच १ ४७) १४८।२५५
सा तचीति (स्रि ४२ ९) ३३५।१४२	सा मा द्रष्टव्यात (गीत ११ २० १) २९३।४	सा सौन्दर्यनिधि २८१।११६
सा तोरणागित (स्रि ३८ ३) २७५।१९	सामादिमजि (पच १ १६८) १४९।२८७	सा स्तनाञ्जलि २६४।२५७
सा दुग्ध (निद्र शा १ १८) २७।१३६	सामुदास्तिम (राजन ४ ६२९) ३८६।३८०	साक्षे मा कुञ्ज ३५८।७६
सा दृष्टा येन (स्र १२५४) २७०।१		साहजिकरूपवत्या ३१२।२१

साहारे वचन ३१०१९
 साहित्यपायो (कुव ७३) ३८११८
 साहित्यसंगीत (मनु स ७९६) ४०३२०
 साहित्ये सुकुमार (यक्ति ४ १०४) ३४१५९
 सिद्ध शिशु (मनु स ७५) ७६११४
 सिद्धशुष्णकरी-दा (नीतिप्र ८) ८६११४
 सिद्धादेक (चाणक्य ६६) १६२१३९७
 सिद्धो बली गिरि (मनु सं ७०७) ९२१८०
 सिद्धो व्याकरण (पच २ ३६) १७९११०२५
 सिद्ध रफटिककुम्भा (कुव १७१) १३४१५
 सिद्धाया वीर (शा प १२३४) १२४१५
 सिधामैमैशरीति ११४२५
 सित वसनम (शा प ३०९७) ३५६१२७
 सितकिरणकौली ३०३१२६
 सितानुबर्णवपति १०५१२६
 सिद्ध मन्त्रौ (श्री चा २४ १७) १६८१६५
 सिद्धि वाण्ड (पच ३ २२४) १७९११०२७
 सिध्यन्ति कर्मसु (अ श कु ७ ४) १५२१४०६
 सिन्दुरं रवि ३२०१४५
 सिन्दूर सीमन्ता (शा प १२४०) १३९१३
 सिन्दूरसुतिमुग्ध (निषध २२ ३६) १२३१२
 सिन्दूरशुद्धया (नम च ३ ७) २७१५
 सिन्दूराणीव २८११९
 सिधुवद्रावपाह्य १९१३९
 सिधुस्वरं (शा प १११३) २१७१५३
 सिन्धो सुधांशु २९७१२५
 सिन्धोजैनमम ११०१३८
 सीतासमागमोच्छ्वा १८११९
 सीतारं शिशुयति (शा प ५२४) १८६१३
 सीकृतानि (शिशु १० ७५) ३१९११८
 सीदन्ति चामि ९८१२
 सीदन्ति सन्तो ९५११०
 सीमन्तिनीषु वा १९६१३
 सीमा वृद्धि (पच १ १०२) १४४१५४
 सीमा संशोच (पच १ १०२) १४४१५५
 सुदारिद्र्य २००१४९
 सुद्वन्द्वितय मन्ये (भोजप्र १९१) ३६१३१
 सुद्वरे खया (रा ४ ३२ ७) ३८२१२२५
 सुद्वरे चन्द (भोजप्र ८०) ३२१३
 सुद्वारमहो (दिग्द १६ २१) ५५११९९
 सुद्वलज्जम १०५१५३८
 सुद्वे जोज्ये (वाणक्य ३ ३) १६०१३५१
 सुख च दुःख (पच ५ ११०६) ८६१८८१
 सुखं जीवति (वायस्य २ ३४२) ८०१२३

सुख तु खात (मा १२ ८३०) ३८२१२१९
 सुख हि (मृच्छ १ १०) १७५१९१८
 सुख ह्यवमत (मनु २ १६३) ३९१५६२२
 सुखदुःखा (मा १२ १२५१८) ३८२१२१०
 सुखदुःखे (इ ग ४७) ३८२१२१३
 सुखदुःखे हि (इ चा ४ २३) ३८२१२१६
 सुखमापति (मा ३ १५३८४) ३८२१२२२
 सुखमेव हि (मा १२ ७५५) ३८२१२०४
 सुखयतिरा न ८५११०
 सुखलवदाशा हर्ष ५११२२८
 सुखशय्या ताम्बूल (शा प ३७८१) ३५२१६
 सुखस्य दुःखस्य न ९२१५७
 सुखाद्बहुतर (मा १२ ७४६५) ३८६१३७९
 सुखार्थी त्यजते १५८१२१६
 सुखार्थी ना (राजत ३ २१५) ३८०१२०७
 सुखान्नादपरो (दि ४ ७७) ३८८१५०
 सुगन्ध क्तमैपुष्प १४६११७६
 सुगृहीतमलिन (कवितामृत १४) ५७११४५
 सुजन व्यजन (मत्तगा ३) ४५११८
 सुजनानामि हृदय ५६११२२
 सुजनो न याति (मनु २ ६२) ४७१११०
 सुजीर्णमन्न (वाग्यैश्व ७) १७४१००६
 सुत पतत प्रस (भोजप्र २९२) १८२१३६
 सुतनु जहिहि (भामर ३९) ३१११३
 सुतनु जहिहि (शा प ३५७७) ३०६१३
 सुतनु श्रुतिधैवमते ३२११२
 सुतनु हृदया (अ शाकु ७ २४) २०६१४८
 सुतमूल (शा प १४१९) १५०१३४७
 सुतीर्षा रागशा (शा प ३३३५) २६४१२४४
 सुधाशोजितेय कथ (पच सं २०) ९३१५०
 सुधाकरकर (शा प ११०२) २१८१६७
 सुधाधाम्न कान्ति २६१२००
 सुधावदम्रासे (विद्ध १ ३१) २६३१९१८
 सुधामयोऽपि (शा प ३२०५) २६०१३२०
 सुधारिदि सचमिस्मि ३०११८३
 सुधापुत्रं (मनु १ ४०) ३७८१५२
 सुदारी सा (शा प ३३६६) २७०१४३१
 सुदानगिरितान्मदनु १०११५
 सुदान स्वर्गां रश्चि २३११३९
 सुदानदानाभ भवेद् १७३१८४५
 सुदूरा स्वादु (पच १ २६) १६४१५०१
 सुमग वदति जनस्य ३५२११७
 सुमग तदाननरद् १९४१२७
 सुमग त्वन्वपारम्भे २८७११
 सुमगसन्निवार (अ शकु १ ३) ३३५१४

सुभगे कोटिसख्यत्व ३३११७
 सुभाषित द्वारि विश २९११७
 सुभाषितज्ञेन जनेन १७३१६६७
 सुभाषतमयैर्द्वैव्यै (पच २ १७४) २९१३
 सुभाषितरसा (शा प १५६) १५५१२९४
 सुभाषितरसाखाद (पच २ १७३) २९१५
 सुभाषितस्याध्ययने २२७१८६
 सुभाषितेन गीतेन २९१२
 सुभाषितै प्रीतिरनु (छ २६९) ५०११८७
 सुभिश (चाणक्य ९०) १६२१४१७
 सुभ्रु त्व कुपिते (चोरप चायिका) ३०७१६५
 सुभ्रु त्व नवनीतकल्प ३०७१७०
 सुभ्रवाभाधपयो (शिपु १० ८७) ३२१११३
 सुमथ्ये वाग्मज्ञैर्वचन २९२११७
 सुमनोवरजाना १४५११०८
 सुमन्त्रिते सुवि (शा प १४३१) १५३१९
 सुमहा त्यपि (दि १ २६) १६३१४४०
 सुमुखेन वदन्ति (पच २ १९९) ३४५१६०
 सुमुखोऽपि सुवृत्तो (शा प ३५८) २४८१७८
 सुमेरुशिखरशान्त १८१११३
 सुरतभरविजयपन्न (निद्ध शा १ २८) ३२५१३
 सुरतवैरत (शा प ३७०७) ३२१११८
 सुरते च समाधौ च ३९७११
 सुरमन्दिरतरुमूल (मोदमुद्र ८) ३६७१२६
 सुराणा (अल कौस्तुभ्य १) १०६११५८
 सुरासुरविरोधरत्नकान्ति (छ ६) १९५१९
 सुरूप सुप्र हृद्वा ३४९१४०
 सुलभ वस्तु सर्वस्य (इ चा ५७) १५७१७७३
 सुलभा (मा ५ १३४८) १४५१११५
 सुवदनावदना ३३३१४३
 सुवर्णपुष्पां (मा ५ १२५५) १४८१२५४
 सुवर्णमललितपद १०११४
 सुवर्णस्य सुवर्णम्य १८६१८
 सुवर्णाङ्कना कन्या १८७१३१
 सुवर्णं पश्ये (भोजप्र २२६) १४७१२००
 सुविरलमौक्ति (रसग र रूप) २६२१७३
 सुवृत्तसेकरूपस्य पर (छ २ १९) ४६१०५
 सुव्यवसायिनि शूरे ६२११६
 सुवीर स्वर्णगोप १९६१८
 सुश्यामा चन्दनवती १९५१३
 सुशमाविषय परी २६२११७६
 सुशैरिपथस भक्त्य १६८१६४
 सुशैरिप्रीचयनसु (सु ८८९) ७३१५३
 सुशैरिप्रीचयनसु (सु ७ ५९) १२७१६

मुसितवसनालंका(काव्यप्र.७.९)१३६३८	सोऽपूर्वा रसना (मञ्ज.१८) २२४११०	स्ननयुगमुष्णामरणाः १०३१८१
मुद्गदस्वर्णीनरपत्र ३३२१७१	सोमः शौचं ददौ (याज्ञ.१.७१) २५०१३	स्ननयोजप (काव्य.२.२१७) ३८०१३६
मुद्गदा हितकामा (दि.१.७४) १६३१४४६	सोममन्त्रतो (सू.२.८.४) २१८६६	स्नानावटे चन्दन (नेपथ.७.८०) २६६१३०७
मुद्गदां हि धनं (सु.३.१७०) ६६१२६	सोमाधावितनिषिधान १९५५२	स्नानान्ते नो हाणे १९११८३
मुद्गदामुपकार (पंच.१.२२) १५११३८४	सोमपणः स्नन(शिशु.१०.५८) ३१७११९	स्नानाभोगे पत (रसग.२.७.) २५७१३
मुद्गदि निरन्तर(पंच.१.१.१०)१७०१७३९	सौत्रमिन्द्रीवरलोच ३४२१७३	स्ननी तुहां सना २६७१३२६
मुद्गदो ज्ञातयः पुत्रा ९१११६	सौगन्धं दध (शिशु.८.८८) ३३९११०५	स्ननी मारापण्यव्यां २६६१३१३
सूक्ति कर्मसुधां (शक्ति.ज्ञ.३.७) ३७०१९६	सौजन्धन्यन्वज्जुयः ५०१२०४	स्ननी मांगम (मनु.सं.१.५९) ३७११३०
सूक्ष्माय शुचये तस्मै (सू.१.४६) ३१२	सौजन्यामृतसिन्धवः (प्रसगा.९) ५३१२६३	स्त्वघस्य नदयति(वानराष्ट.५)१७५१५५
सूक्ष्मेभ्योऽपि (मनु.९.५) १४४८८१	सौजन्यान्मु (सा.द.१०.३४) ३७०१८९	स्त्वमः कं (काव्यप्र.४.१३) ३१३१६४
सूचीमात्रविभेद १५२१४१७	सौधादुद्विजते (विक्र.ज्ञ.३.२) २९०१८६	स्त्ववद्ववनिर्गतं सति ३८१२५
सूचीमुखेन (सह्यदा.३.५२) २८३१६७७	सौन्दर्यं (प्रस.रा.४.१४) १०९१२२७	स्त्ववन्ति गुर्वा (किराव.१.४.५) ८५१११
सुतिर्दुग्धसमुद्रतो २८२१९४८	सौन्दर्यपात्रे (विक्रमांक.८.७५)२६०११२३	स्त्वोद्यान्मःपरि (शा.प.१.१३०) २१९१३०
सुते सुकरुहृणि २३११६६	सौन्दर्यस्य (का.प्र.१०.४२५) २६४४४६	स्त्वोद्यान्माधनवता २५०११४
सुतपारकृतास्मैर्ना(सू.४.४७)३६३३४	सौन्दर्यस्य मनो २६८१३६९	स्त्वोकेनोवति (पंच.१.१६१) ५४१२३
सुतं पाणिनिवदं कलय ४२१४	सौमार्त्यं विर (शा.प.४८४) १५५१११८	स्त्वोमोत्रिदति (अनर्ष.रा.४.१) ३२५१६०
सुतैः पाणिनिनिर्मितैर्बहु ४२१२	सौमित्रे ननु (प्र.राषव.६.१) २८१११२०	स्त्वोत्रं चैत्रयु (सू.८.२.१८) ३३३१९६
सुतारा चलयति १९३१५३	सौरभमन्त्रो (सा.द.१०.१६) २७०११४	स्त्रियः पवित्र (शा.प.३.०८४) २५११४
सुतः सयति(मनु.सं.८.०७) १७५११०२०	सौरभ्यं युव (भामिनी.प्रा.३६) २३८१५८	स्त्रियस्तु यः (भा.१.३.१२६) ३४८१११
सुतं सर्वशास्त्राथं (प्रसंगा.१५) ८३११	सौरभ्यं मृग (शा.प.३.३७४) २७११५२	स्त्रियोऽव (शा.प.१.५६९) १४३१४२
सुतस्य का तिमिर २०२१५२	सौरभ्यगर्भमकन्द २४०१११५	स्त्रियो हि नाम (सू.४.४.१९) ३४८१३
सुतंऽस्त्राचलमालि ३०७१५४	सौरभ्ये चलिते रसे ३२५१६४	स्त्रियो हि मूलं ३४५१६४
सुजति च जग (काव्यप्र.१०.२५)९११४५	सौरभ्येण जिशुवन २३३१११३	स्त्रियो ह्यम (भाग.९.१.४.३७) ३४८१२
सुजति तावदशेष (मनु.सं.३.४२) ६२११६७	सौरभ्येण समाऽणोपि २४२११८३	स्त्रीणां यौवन (नवरत्न.७) १८०११०४१
सुतं संवेदय (शा.प.१.५७२) १४३१४८	सौवर्णः कमला (सू.३.१.६) २१९११७	स्त्रीणां हि साहच (दं.६.६०) १७११७८२
सुतपक्वमकौ (अनर्ष.रा.८.७४) ५३१२७०	सौवर्णं हृद्युगध्रेण्या २६४१२३८	स्त्रीणां दिगुण (इ.न्वा.१.१७) ३४८१६
सुतं ममाज्ञेपु मुधा(काव्यप्र.४.५)२७३१६	सौवर्णाहितपत्रमाहृत १६१४८	स्त्रीणांमाधिक्षि (अ.शाकुं.५.२२) ३५०१७०
सुतं मनुः कौमु (नेपथ.७.२८) २५९१८१	सौवर्णानि सरो १५६११५८	स्त्रीबालस्वामि (विष्णु प्रयाग.) १५४४८
सुतं स्त्रीयुग्मयी वा मुधा २७३१३	सौहार्दं शशयज्ञवत्सु ९९१२२	स्त्रीमुद्रां कुसु (मनु.सं.१.१३) २५३१५४
सुतं स्थली वनतृ(सू.२.६.६)२३३११०५	सौहार्दंलंगरेरगणा (कुव.६६) १६८१६५८	स्त्रीरुपं मोहकं (शा.प.४.१९२) ६४१६
सुतः स्वामिनं (पंच.१.५१) १४८१२५९	सौहार्देन परित्यक्तं (सं.२.७०७) १५३१३०	स्त्री विनदयति (शा.प.१.४४४) १५३११९
सुतया धनमिच्छ (पंच.२.२.८७) ९७४	सुकान्तिन्सुरयूथ ३३७१५३	स्त्रीयु न रागः (सू.४.४.१३) ३४५१५८
सुतया श्वशुरैर्यस्का (पंच.२.२.९१) ९७३	सुकन्धे विन्यस्य २७४१३४	स्त्रीयु प्रवीर (अनर्ष.रा.४.३३) ३६०१२५
सुवित्तव्यो (बाणव.९.२) १६४४९६	सुखदंशुकमव्यवस्य २७८१२९	सुथगयति तमः (मनु.सं.८.१०) ३२०१६
सुवेव मानमसिर्ल (दि.१.१.३९) ७३१२०	सुत्तं धयन्तं जननी २२१११६	सुथगयति नयनात्रं २७५२६
सुव्योत्तारणतो (शा.प.१.५७५) १४३१४५	सुत्तं धयन्तं तनयं १२६१३७	सुथगिताम्बर (शिशु.९.२१) २५७११७
सुवन्धीरकच्छट (विक्र.ज्ञ.२.२३)२९५१६०	स्ननकलशस्खलदम्बर २५३११२	सुथलकमलरुणां ३३३१८४
सुव परं न विनदयति(सू.६.१४)७०१२२	स्ननतटमिदमु (सू.५.३.९६)३८०११३३	सुथलीना दग्धानां (सं.६.५०) २३३१११०
सुव साध्वी मुमकध ३५०४४	स्ननन्यतोशीरे (अ.शाकुं.३.६) २७६१३२	सुथायुः स्वयं (सू.३.३.१८) ३६३११३
सुव सैव सरसी रम २२११११	स्ननपरिसर (शा.प.३.७३०) ३२६११५	स्थान एव (दि.२.७.१) १६४४८०
सोदुमलमसि नाहं ३०५१६	स्ननभाषाय मध्येन २६७१३२९	स्थानं नास्ति (दि.१.१.१६) ३४८११२
सोम्येपो न लघीजनः ३७७१६३	स्ननमारोऽत्र वकेन्दु २६९१४०५	स्थानप्रथा न (दि.१.१.७३) ८६१६
सोपचारमुपशान्त (शिशु.१०.२) ३१४५	स्ननमण्डलमाधिस्य १८७११८	स्थानमाहितम २९३११२
सोपामानि तिरोहितानि २१११५४	स्ननयुगमथु (औषधिल.२०) १०३१७०	स्थानमुत्तम्य (दि.१.१.७४) ३८५१३६

समावेन हि (इ.चा.१२.३) १५९१२७८
 समावेनैव निश्चितः (सु.३८६) ५६१११३
 समस्तकसमारुहं ३७५१२३४
 स्वयं कर्म करो (इ.चा.६.९) १५९१२८३
 स्वयं जहाति सेवकः ९७११३
 स्वयं तथा न कर्तव्यं स्व ८३१३
 स्वयं पचमुखः ३६४११६
 स्वयं प्रगमते (शिशु.२.५०) ७८१५
 स्वयंभूः शंभुर २६४१२५०
 स्वयं महेयः श्वशुरे ९२११२
 स्वयं सेरा (किरा.१.०.६३) १८२१४४
 स्वयं खमुखविस्वारा ८१११४
 स्वयमपि भूरिच्छिद्र ५८११६१
 स्वयमप्राप्त (सु.१.१०९) २८२१२३३
 स्वसेन वधत्रां ५७११५५
 स्वरोप तस्या (कुमार.२.४५) २६३१२९९
 स्वर्गच्युताना (इ.चा.७.१६) १७३१८५८
 स्वर्गाद्रौपा कुत्र (मोज.५.८५) ११७१९७
 स्वर्गानंगलनिर्गल ३८१२९
 स्वर्गे वाचं (विशु.१.८.६२) १३०१९२
 स्वर्गे कल्पद्रुमाद्य १३८१८७
 स्वर्गे कौमिरदोनिवाति २८११
 स्वर्गच्छवीनाम २६१११३५
 स्वर्गविदातयुति २६७१३५४
 स्वर्गैः स्कन्धपरि (शा.प.९८८) २३७१३४
 स्वर्गैर्गालिनशयनो २०१७७
 स्वर्गांतुः सुरत्वमेतनु ५५५८
 स्वर्गांतुशतचारपार २८१३
 स्वर्गांतुशकळयितुं २५७१२२
 स्वर्गैर्कृष्ण (भा.मि.प्रा.५५) २४८१८१
 स्वर्गामृतपान ३०२११०८
 स्वर्गं ब्रूमः किमपि १३२१२४
 स्वर्गप्राप्तयुवसाव (मर्.सं.३.५०) ७५१२२
 स्वर्गा इति राम ५६९१७३७
 स्वर्गापि साधु संप (सु.२.३५) ४८११३७
 स्वर्गशः करोति (शा.प.४.३९) १७११८०५
 स्वर्गुत्तरि (अ.श.कुं.५.७) १०६११६६
 स्वस्तिश्रिययंदे (शा.प.५.०१) १८१११७
 स्वस्ति स्वागतमर्थ्यदं (सु.८६) २०६६४
 स्वस्वस्तु विद्वमवना (सु.८९०) २१६११६
 स्वस्थानादपि विचलति ४८१२२८
 स्वयंभवापुति (भा.मि.प्रा.५६) २२८१२०२
 स्वातंत्र्यं पितृम (दि.१.१.१४) ३५०१७५
 स्वात्मन्येव स्वयं याति (सु.२.१७) ४६१७४

स्वाप्नेन सुतनो (विशु.१.०.७) ३१५१०
 स्वादितः स्वयम (किरा.१.५.५) ३१५१४७
 स्वाधीना दविता १७९११०४०
 स्वाधीनेऽपि (मर्.सं.८.१६) १७०१७५१
 स्वाधीनैव समुद्भिर्जनो ४८११३३
 स्वाधीनो रसनाघलः ३८१२८
 स्वान्ते वैभवमस्ति ११२१२७५
 स्वामाधिकं तु (दि.१.२.०९) ८८११२
 स्वामिप्रायपरोद्वास (मसंगाम.१६) ९७११
 स्वामिन्प्रभो (सु.२.०९६) ३१९१२६
 स्वामिन्महुरस्यल (सु.वि.१.४२) ३२२१३१
 स्वामिनि गुणा (पंच.१.२२०) ३८५१३२४
 स्वानी कुप्यति कुप्यतां २८७१८
 स्वामी निःश्रुति (शा.प.३.६९१) ३५३१४६
 स्वामी सुधतरो (सा.द.३.२६६) ३२११५१
 स्वामी सम्भुवनत्रयस्य (सु.५६) २०६५
 स्वामीद्वाचित (सु.७३८) २४४१३३०
 स्वाम्यमात्यथ (शा.प.१.४०७) १५०१३७७
 स्वाम्यादिष्टुत्तु (पंच.१.१.२१) १४४१५६
 स्वाम्यादिष्टासु (पंच.१.२.०) १४४१५७
 स्वाम्येके यो न (मो.ज.प्र.२७) १४४१५९
 स्वाम्ये पेसलता गुणे (सु.२.६६) ५३१२७४
 स्वायामेकान्तपुणं (मर्.सं.६८) ८६१३
 स्वायं धनानि (भा.मि.प्रा.९६) ७३१३२
 स्वायंनिरोपेण एव हि (सु.४.१९) ५८११९०
 स्वित्तं केन मुखां दिवा २९३१११
 स्वित्तं मण्डलमै (मोज.प्र.२.५२) ३१९१४२
 स्वित्तौ गण्डौ स्फुरित २७६१४१
 स्वीयाः सन्ति ग्रहे ग्रहे ३५६१६
 स्वीयोद्दानप्रगन्धमकुपित १२३१४
 स्वैच्छामहुरमागममेघ (सु.१.६६) ३५११३
 स्वैद्वेदितकड्डुणां २०८१३८
 स्वैदस्ते कथमीदृशः (शा.प.१.०४) १२१३५
 स्वैदस्सिद्धतसान्द्रचन्दन १२१३४
 स्वैदस्सामःकण (र.रु.२.१७) १२०११४५
 स्वैदाद्रामकुकुचमण्डन ११११६४
 स्वै स्वे कर्मणि संनि ३३७१५०
 स्वैर् कैरवकोर (प्र.रा.व.७.६१) ३०११६३
 स्वैर् ससितमीश्वरे २७४१२९

हंसाः पद्मना (शा.प.१.०.३८) २४११५३
 हंसी चेति परागपिञ्जर २२३१३४
 हंसैः शैवलमञ्जरीति ३५४१५९
 हंसैर्लक्ष्यप्रशं (शा.प.१.१.२६) २२०११९
 हंसोऽध्यायः भ्रममगो ८८११३
 हंसो न भाति बलिभो १७६१५६४
 हंसो यथा राज (शा.प.३.६२५) २९९११२
 हंसो विभाति नलिनी १७६१५६३
 हंसो दग्धसमीर (शा.प.७.९५) २१४१११
 हंसो धीर समीर (सा.द.१.०.५) २१४११२
 हंसो मीनतनो हरे किमु १७१११
 हंसो नारिनिधे विधेः २१७१३८
 हस्तादाकृष्टानां (मोज.प्र.२.४८) ३८१२४
 हस्तं शानं क्रिया (इ.चा.८.८) १६६१५७०
 हस्तमश्रोत्रियं (चाणक्य.१.००) १६२१४२५
 हस्तेऽभिमान्यौ (शा.प.३.१८२) ३६०१५
 हत्वा पतिं नृप (मर्.सं.८.१८) ३६२१२४
 हत्वा लोचनविशिखे २६०११०२
 हनुमति हतारानि १८७११३
 हन्त कान्तमपि तं २८७१२
 हन्तालि संतापितवृत्तये २८४१११
 हन्तुं मेपो (शा.प.१.४०२) १६६१५७७
 हन्तुर्बन्धुजनान्धनार्पण ६३१३९
 हरः क्षयी तापकरः १९६११०
 हरकृष्णप्रहान्द (शा.प.६८) ११११
 हरकोधज्वालावलिभि २६८१३६४
 हरस्यनहुताशज्वालाया २०६१२
 हरन्ति हृदयानि (विद्व.शा.४.४) ३३६१२४
 हरसुकुटे सुरतटिनी (शा.प.७.५१) २०९१७
 हरश्च विप (भा.म.१.०.४६८) १०३१८०
 हरिश्चरिति शिरोऽपि यानि ९३६१३
 हरिश्चरण (शा.वि.श.२.१६) १४०१२
 हरिश्चरणेऽपि यत्र (रसग.श.१) २५११८
 हरिणापि हरेणापि (विक्रम.च.२३०) ९१११५
 हरिद्रायां राहुप्रसर १९११८१
 हरिद्रामिनि सिन्धुसंभवे ६३१२०
 हरिद्रालसवि (शा.प.९.०४) २३०१२५
 हरिर्बहदति कां तावस्सपरि २०३११०४
 हरिथ्यमाणो बहुधा ३७३११६८
 हरेः पदाहतिः श्याया ४५१२२
 हरेर्ललायराहस्य (मर्.सं.८.२०) १८१२५
 हनुर्नै गोचरं याति वता २९१४
 हनुर्वाति न गोचरं (मर्.सं.१.९) ३९१२८
 हर्म्यस्थानमधर्मकर्मवितं ९९१२७

ह

हंसः श्वेतो मरुः श्वेतः २२११६
 हंसं प्रपच्छ (विक्रमो.४.३३) १८३११६२
 हंसः प्रयाति (शा.प.१.१८२) २२११२२
 हंसश्चन्द्र इवामाति ३४४१९

स्थानान्निर्गल्य (स १३७९)	२९२३६	सृष्ट्वा येन शिरोह्ने	३६६१०	खेराजीवनयने (सा द १० ७)	३०८३
स्थानेषु शिष्य (अनव २ ९)	१७६१५३	सृष्टोल्लस्रिकरण	२९५१५३	स्मरा सन्तु समा	२३१५२
स्थाने स्थाने (यकि ५९ १४)	३३३८९	सृष्टहणीया कस्य न (स २४६)	४८१४४	स्मरा दिश कुमुदं	२१०३०
स्थापिनोऽर्थे (शिपु २ ८७)	१४७१८९	सृष्टहयति भुजयो (भृ ८ ४६)	७८१५	स्मराननेन हरिणा सरसृह	१६१५
स्थाल्यां (भृ ८ ३४२)	९५१९२७	सृष्टविपरमकृतग्रीह्या (शा प ११०)	१४१६	स्यादस्य तनिरक्षर	१८०१९०४४
स्थितिं नो रे (भाषिणी प्रा ५०)	२३०१३५	सृष्टविस्मय मुणो (स ८९४)	२१८६८	स्थात्रेण तोयममृत	१४०१५
स्थितिर्गोहोपात्ते	३५३१३६	सृष्टकारेण सौरभभरेण (स १८९)	३३४४२	समानमुपयत् (शिपु १० ४६)	३१६१५
स्थितो न खादामि	१७४१८९१	सृष्टकीत धीत (शा प ३८३०)	३३६३२	सगदाम मूर्धनि (शा प १२९२)	२४७१५३
स्थित्यतिक्रान्ति (किरात १२ ४४)	७९१८	सृष्टकुन्त कुन्तपलाश	३४५१६३	सखा नित (कुमार ३ ५५)	२६८३८१
स्थित्वा ह्यग (शा प ८००)	२२११७७	सृष्टकुन्तसम्भवीना	१३२११५	सखोल्लेन प्रकटीकृत	५७१९४६
स्थित्वा धैर्या (शा प ५७१)	२०८१२८	सृष्टकुन्तु हृदय (अमर ७३)	३५७५११	सखालदधना-तारो	१३१३३
स्थिरत्वमचिरस्यती	२५६१३८	सृष्टकुन्तमदधनम (कुव १७१)	२६६३३२०	सखीय हृदय (कुव १२०)	२६५३३६४
स्थिरापाय (शाति च २ ११)	३७६१२५१	सृष्टकुन्तमिदमभि (शिष्य ७ ५८)	३३४११२२	सखेल्ले-शस्मित (नेष १ २३)	२५२४४
स्थिरा शैली मुग (कुव ५१)	३८१११	सृष्टकुन्तमिवोच्चल (शिष्य ५ ६)	३३२१६०	सखर्भंशुचिनिर्भिन सुदृष्ट	८९३३
स्थूलप्रावरणे (शाति च २ २७)	९६११७	सृष्टकुन्तदृष्टतरु (का प्र १० ५६१)	१०४८९	सखुगानिव परदोषान् (स ४१०)	५८११८४
ज्ञात खर्गतर्ज्ञिणी	७८४	सृष्टकुन्तदधीतरत्न (शिष्य ६ २५)	३४१३११	सखित्तपारेचित (भृ ८ ८२)	७०३३५
ज्ञातस्त्वद्रिपुररक्षायति	११६१५३	सृष्टकुन्तदुरिजभार	२९८११२	सखच्छद (स ६५७)	२३३११७७
ज्ञाता प्राश्याप (शा प १२८०)	१३२३३३	सृष्टकुन्तद्वर्जिनस्य (नेष १ ९)	१०५११२४	सखच्छद दग्धर	२४४२३२५
ज्ञाता सिद्धि (भोज प्र ३०२)	२८११११५	सृष्टकुन्तद्रोमोद्भेदस्तार	३१८११२	सखच्छदवतज तेन (दि ६ ६८)	१६५१५५०
ज्ञातु बान्धविक्रि	१३७७४४	सृष्टकुन्तत पिबन्ना (स १७२१)	३४०१६	सखच्छद दैम्स्तनश्रीष	११११६७
ज्ञानं भारिदवारि	३५११०३	सृष्टकुन्ततान्नाशणित	२५४३३२	सखच्छद दोच्छलद (का प्र १ ४)	९११२१
ज्ञान नाम (शा प १४१५)	१४४११०३	सृष्टकुन्तति बाहुल्ये (स १५७२)	३०८४	सखज स्यात् (इ च ७६)	१६९१७७७
ज्ञानान्मो बहु (शा प ३७४१)	३५११३९	सृष्टकुन्तते जठरे (शा प ५०७)	१८१११८	सखजातीय विना (इ च ११)	१५०३३५६
ज्ञानार्द्रमुष्णेषु (स्य १६ ५०)	२५७१११	सृष्टकुन्तत्राणाशुच्यै	१३८१५१	सखजातीयविधाताय (इ च ९२)	१६९१७१३
ज्ञातीनां गृह (शिपु ८ ५३)	३३९१११०	सखकल्पद्रुमो षाले	२५८१५४	सखत प्रकाशो	१०४११००
ज्ञिग्ध यद्यपि वीक्षित	३०७१६१	सखतोरभलायकलितता	२७३११	सखदशोर्जनस्यति (नेष २ ६१)	२५९१९०
ज्ञिग्धभात्रप मुखसुमेव	२९११९	सखदधयुनिमित (द रु २ ४०)	२८९१४६	सखदेशज कुश (दि ३ १६)	१४२३२५
ज्ञिग्धस्मरविलोल	२७२१५८	सख रक्षसतमरच	२८२११३०	सखदेशजातस्य नरस्य	१७३१८५२
ज्ञिग्धभात्र फकिने	२४०११२५	सखस्मानसिक	२६६३३१५	सखक्षच्छद वा रघु (स ४५०)	६०३२५२
ज्ञिग्धैन्द्रोपगमुन्दर	२७२१५९	सखशरपिनि (बिहू शा २ १०)	३४६३३७	सखप्रतारकोऽती (भृ ८ २०)	२५१११७
ज्ञिग्धे यपथ (शा प ३५४८)	३०८११८	सखशरारस्यति (सा द १० ६५)	२८८३२४	सखप्रासादितदर्शनम	२५११८९
ज्ञेह वीरुच कृष्ण	२८३११६४	सखसुहासनमुमुर्चु (शिपु ६ ६)	३३३३६१	सखत्र दद्या किमपि	२७५१६७
ज्ञेहृच्छे-शिव (दि १ ९५)	४५३२५	सखसंतव्या बय (शा प ३३९२)	३५५१८५	सखत्रेऽपि क्षितिपाव	१३३३३४
ज्ञेहनिर्मरमथा (शिपु १० ४९)	३१६१९	सखसतक्रीडह स्वया (स १०४४)	२९११२	सखत्रेऽपि दधि रमणे	२९१११०
ज्ञेहवर्षातिताम्बाला	२५८३३०	सखारं धनुर्गंधियुनो	२५९१६९	सखत्रेऽपि रामरु (अन वासु)	१०३३३७
ज्ञेनेन भूतिदानेन (शा प ३७१)	५४३२०	सखारस्मेरमदोषम	३७०१८२	सखत्रया युषित्तयेव (स १९३)	३३३३६
ज्ञेशोपपन्न इति पूषा	५९११०	सखिन्न किचिद्वने (भृ ८ ९३)	२५५३२५	सखत्रलनिचय (स २३३)	१७७१९५६
ज्ञेदो हि वरम (भोज प्र १७०)	१७१७८९	सखित्तज्यो प्रागप्राप्त	२६३३२०१	सखत्राभारस्य तदुत्तमा	२५३३६
स्पर्धां मुधामेन	२३३३५४	सखित्तज्यो भ्रामि (द रु ४ ६४)	३१३३६३	सखत्रमान न नदाले (इ च ४०)	४६३३५
स्पर्धं स्यात्तस्पर्धौ	२७७१३६	सखित्तज्यो मिततुप्यप्राप्तमोऽय (तागा ३ १२)	३१३३३३	सखत्रभावन नैव मुद्यति (इ च २९)	४६३३५७
स्पर्शजि तिमिरुषा (हपि १)	३३६३३८	सखित्तज्यो भावन च (भृ ८ ७९)	२५१३३७	सखत्रभावनमिन्सास्य (क्रीया ११)	५४३३३६
स्पर्शवपि गजो (स २७५२)	१५३३३२३	सखित्तज्यो भावन च (भृ ८ ७९)	२५१३३७	सखत्रभावनमिन्सास्य (दि १८०)	१४३३३६१
स्पर्शवपि गजो (सा १ २१)	२६४३३२२	सखित्तज्यो भावन (सा द १० १५)	३१६३३१	सखत्रभावनमिन्सास्य (इ च ४९)	१६८३३३३
स्पर्शवपि गजो (सा १ २१)	२६४३३२२	सखित्तज्यो भावन (सा द १० ३४)	२७८३३२	सखत्रभावनमिन्सास्य (इ च ४९)	१६८३३३३

स्वामिन हि (इ.चा.१२.२) १५९१२७८	स्वादेशेन युततो (शिशु.१०.०) ३१५१०	हंसाः पद्मना (शा.प.१०३८) २४११५३
स्वामिर्वच निमित्तः (सु.२६८) ५६११३	स्वादितः स्वयम (कितव.१.५५) ३१५१४७	हंसी यति पराणपित्र २२३१२८
स्वाम्यरुग्माहार्द्धं ३७५१२३४	स्वाधीना दक्षिता १७५११०४०	हंसीः धौलमज्जति ३५५१५५
स्वयं कर्म करो (इ.चा.६.९) १५९१२८३	स्वाधीनेऽपि (मं.म.८१६) १७००५५१	हंसीः शैलेश्वरप्रश्नं (शा.प.११२६) २२०११५
स्वयं जहाति धैरुः ९७११३	स्वाधीना सद्युद्धिर्जनो ४८११३३	हंसोऽध्यागः धमनो ८८११३
स्वयं तथा न कर्तव्यं च ८३१३	स्वाधीनो रघुनाथलः ३८१२८	हंसो न माति पट्टिमो १७६१९६४
स्वयं पयसुग्ः ३६४११६	स्वान्ते वैभवमादि ११२१२७५	हंसो यथा राज (शा.प.१६२५) २९९११२
स्वयं प्रगमते (शिशु.२.५०) ७८१५	स्वामाविर्द्धं तु (दि.१.२०९) ८८११२	हंसो निमात्रि नलिनी १७६१९६३
स्वयंभुः शंभुर २६४१२५०	स्वामिप्रायपरदस (मर्गमा.१.६) ९७११	हंसो दरघममीर (शा.प.७१५) २१५१११
स्वयं महेधः बधुरो ९३१५२	स्वामिन्द्रनो (सु.२०९६) ३१९१२६	हंसो धीर समीर (सा.प.१०५) २१८११२
स्वयं वंरा (कितव.१०.६३) १८३१४४	स्वामिन्महुर्याल (सुं.दि.१.४२) ३२२१३१	हंसो भीमतनो हरे किमु १७१११
स्वयं स्वमुखनिम्बारा ८१११४	स्वामिनि गुणा (पंच.१.२२०) ३८५१३२४	हंसो वारिनिधे विधेः २१७१२८
स्वयमपि भूरिच्छद ५८११६१	स्वामी कुप्यति कुप्यनां २८७१८	हंसो दाहृदालां (भोज.प्र.२४८) ३८१२८
स्वयमप्राप्त (सु.११०९) २८२१२३३	स्वामी निःश्वसि (शा.प.१६९१) ३५३१४६	हंसं शानं क्रिया (इ.चा.८.८) १६६१५००
स्वस्नेन वध्रतां ५७११५५	स्वामी सुपथरते (सा.प्र.१.२६६) २३११५१	हंसमप्रोन्नियं (वाच.प.१००) १६६१२२५
स्वरेण तस्या (कुमा.१.४५) २६३१२१९	स्वामी सन्मुखनप्रवस (सु.५६) २०१६५	हंसैऽभिन्मयी (शा.प.३९८२) ३६०१५
स्वर्गस्युनाना (इ.चा.७.१६) १७३१८५८	स्वामोदवाप्ति (सु.७३८) २४४१२०	हस्ता पनि वृष (मं.सं.८१८) ३६२१२४
स्वर्गाद्रोपाल कुन (भोज.प.८५) ११७१९७	स्वाम्यमालय (शा.प.१४००) १५०११७	हस्ता व्योचनविधियै २६०१३०२
स्वर्गानर्गलनिर्गल ३८१२५	स्वाम्यादिशु (पंच.१.१२१) १४४१९६	हनुमति ह्वारणे १८७११३
स्वर्गे वासं (शिशु.१८.६२) १३०१९२	स्वाम्यादिशालु (पंच.१.२०) १४४१९७	हनुत क्रान्तमपि तं २८७१२
स्वर्गे कल्पद्रुमाथ १३८१८७	स्वाम्युके यो न (भोज.प्र.२७) १४४१९९	हनुताडि संतापनिद्रुतये २८५१११
स्वर्गां क्रोचिरदोनिवाति २८११	स्वाम्ये पेशलता गुणे (सु.२६६) ५३१२७४	हनुं मेपो (शा.प.१४०२) १६६१७७
स्वर्गच्छवीनाम ३६११३५	स्वायत्तमेकान्तपुर्णं (मं.सं.६८) ८६१३	हनुर्वेन्दु मलाग्न्यार्यम ६३३१९
स्वर्गावदातयुति ३६७१३५४	स्वार्थं भनानि (भामिनी.प्र.२६) ७३१३२	हरः क्षयी तापकरः १६६११०
स्वर्गैः द्रुक्धपरि (शा.प.९८८) २३७१३४	स्वार्थिनेपेक्ष एव हि (सु.४१९) ५८११९०	हरकण्ठमहानन्द (शा.प.६८) ११११
स्वर्गाणां सिनक्षयनो २०१७७	स्वार्थं केन मुखं दिवा २९३१११	हरक्रेषज्जालावलिभि २६८१३६४
स्वर्मातुः सुरवर्तमानु ५१५८	स्वार्थं मण्डलमे (भोज.प्र २५२) ३१९१४२	हरनेनहुवाद्यज्जालया २०६१२
स्वर्मातुपविचारपार २८१३	स्वार्थौ गच्छे स्फुरित २७६१४१	हरन्ति हृदयानि (मि.शा.४.४) ३३६१२४
स्वर्मातुपकल्पयितुं २५७१२२	स्वीयाः सन्ति गृहे गृहे ३५६१६	हरसुदुष्टे सुतटिनी (शा.प.७५१) २०११७
स्वर्लोकस्य (भामिनी.प्रा.५५) २४८१८१	स्वीयैर्दानप्रगन्धप्रकुपित १२३१४	हरस्य विप (श.म.१०.४६८) १०३१८०
स्वर्वामाश्रुतपान ३०२१९०	स्वेच्छामञ्जुरमाग्यमेघ (सु.१६६) २४५१३	हरशिरसि शिरसि यानि ५२१६३
स्वर्तं धूमः किमपि १३१२४	स्वेदकैदितकड्डगां २०८१३८	हरिगचरण (शंति.प्र.२.१६) १४०१२
स्वस्वप्नावुसवात्र (मं.सं.३५०) ७५१२२	स्वेदस्ते कर्मादिदृशः (शा.प १०४) १२१२५	हरिगणेशनाथ यत्र (रघु.प्र.१) २५११८
स्वस्वप्ना इति राम १६६१७३७	स्वेदसन्निदितसान्द्रचन्दन १२३३४	हरिगापि हरेणापि विक्रमच.२३०) ९१११५
स्वस्वपि साधु संघ (सु.२३५) ४८११३७	स्वेदाम्मा.का (द.रु.२.१७) १२०१३५	हरिद्रायां राहुप्रवर १९११८१
स्वस्वपः करोति (शा.प.४३९) १७११८०५	स्वेदार्द्रामञ्जुचमण्डन ११११६४	हरिभामिनि विन्दुसंभवे ६२१२०
स्वानुपतिर (श.शा.उ.५.७) १०६११६६	स्वेदे क्षे कर्माणि धीनि ३३७१५०	हरिरत्नमवि (शा.प.९०४) २३०१२५
स्वादिच्छानियं (शा.प.५०१) १८११७७	स्वेदे केरवक्षेर (प्र.स.वा.७.३१) ३०११३	हरिचन्द्रसि कां तवास्तुरियु २०३११०४
स्वादिच्छानियं (सु.८६) २०१६४	स्वेदे वासिस्तनीक्षते २७४१२९	हरिध्यानो बहुधा ३७३११६८
स्वस्वस्यु विडुमवना (सु.८९०) २९६११६	ह २२११६	हरैः पदाहतिः श्याम्या ४४५२२
स्वस्थानादपि विचलति ४८११२८	हंसः श्वेतो बहः श्वेतः २२११६	हरैर्बालवराहस्य (मं.सं.८२०) १८१२५
स्वस्वव्याघ्रति (भामिनी.प्रा.५६) २२८१२०२	हंसं प्रयच्छ (विक्रमां.प.३३) २८३११६२	हस्तुं गोचरं याति वाता २११४
स्वातथं पितृम (दि.१.११४) ३५०१७५	हंसः प्रयाति (शा.प.११८२) २२११२२	हस्तुयाति न गोचरं (मं.सं.१५) ३५१२८
स्वात्मन्येव सत्यं याति (सु.२.१७) ४६१७४	हंसं चन्द्र इवामाति ३४७१९	हर्म्यस्थानमथमंक्रमति ९९१२७

हृषिकेशौ समौ (हि ३.१३२) १४८।२४३	हा हा देवि (वत्सर राम ३ १९) २७९।६३	हेतुममाण (शा प ३३५)	६५।८
हृषी वपिनिवधसे चिर २१४।८४	हिंसकान्यपि (पच ३ १ ६) ३७८।४६	हेतुनैसर्गिक	१६८।६६७
हृषीदम्भोजन्नम्रभृति ८।१०६	हियाशून्यमय (मृत् स ३५२) ९७।१३	हेतो कुतोऽप्य (छ २७९)	५१२।१५
हृषति कसति हृषी (सु ३३३३) ६०।२४८	ह्रिषोपदेश (शा प १५२३) १५४।७६	हे दारिद्र्य (शा प ४०२)	६५।२
हृषन्त प्रह (भा १३.२२३८) ३४८।१६	ह्रित्वा त्वामुपरो (कुक्षी म) ११२।२६९	हे दावानल (शा प १२५६)	२२०।१
हृषन्ती वा हृषन्ती वा ३४५।५	ह्रित्वा दैत्यरिपोर.	हे पक्षिणा (शा प ८०८)	६२।२८२
हृषन् कम्पवती रुग्दि ३१८।१६	ह्रित्वा मर्दं ६०।२३६	हे पायोद (भोज प्र २१४)	२१४।७६
हृष इव भूतिम (वासवदत्ता ७) ५७।१५३	हिमश्रुतावपि (शिशु ६ ६१) ३४६।२२	हे वाग्ध (शा प ३९३१)	३४७।५०
हृषन्त्यस्तकुयो (सु १४०५) १०७।१८२	हिमकर परभाग २१०।२१	हेमकृन्ममिव	३।८।९
हृषत्पद्भुजनिविष्टयो २।१५	हिमधवल (शा प ३९१९) ३४५।८	हेमन्तहिम	३४५।१
हृषत्स भूषण १५९।२५१	हिमलवसदृश (शिशु ७ ७३) ३३४।१२४	हेमन्ते दधि (भृत् स १४४)	३४६।३१
हृषत्सोदप्रपित इव ३१३।६१	हिमन्यपाया (कुमार ३ ३३) ३३।१३०	हेमन्ते	३४७।४८
हृषादपि (शा प ४८५) १५५।११९	हिमशिखि १०६।१४९	हेमन्ते बहु	३४५।३
हृषाम्भोजालिमाला ११३।१	हिमसमयो २३६।९	हेमन्ते हिमकर	३४७।४
हृषाम्भोजे २८९।५२	हिमाच्छुत्पञ्च २०२।७८	हेममखीर (शा प ३३५९)	२६३।४००
हृषी चाङ्गुश (इ चा ७ ८) १६७।६३८	हिमाशुशुब्दा (प्र रामव ६.४३) २९२।२१	हे मलि हे	२४८।९०
हृषी वन्य (शा प १२५०) १२२।१८०	हिमान्नीत्यगिरौ १९९।१७	हे मातङ्ग	२३०।४४
हृषी रथुल (इ चा ११ ३) ७९।२०	हिरण्य (का नी १३ २६) १४५।१२६	हेमाम्भोरुद्रप (मृत् स ८२२)	३३४।१२३
हृषी हस्तस (चाणक्य २८) १६१।३४७	हीनधेवा न (बि ३ ११) १६४।४७७	हेम कार्ये	३६९।६८
हृषे चकालि २६४।२४०	हीनहत्या दधासिच १८१।४	हेय हर्म्यमिद	३७१।१०९
हृषेनाग्रे वीत (शिशु १८ ४८) १३०।८३	हीयसे हि (बि म ४३) ८६।९	हेयोपदेय	८।११।५
हृषे शक्रकिणाङ्कितौ २०।६३	हुकारदं दत्ता (नागा ३ ५) ३१४।७६	हे रज हेमुल्लया	२४६।३४
हा तात (शा प ३९७०) ३६०।१८	हुतमिष्ट च १०२।३४	हे राजानरखज (सु १६७)	३३।५०
हा धिक् सा (विक्रमोर्वेश) २८१।११४	हुतहुताशनवीति (सु ९ ४०) ३३२।५०	हे लक्ष्मि क्षणिके	६३।३७
हा मातस्वरी (नारायणमठ) ३६२।३७	हुषीसीमन्त (शा प ३९३०) ३४७।४५	हेलाप्रस्थान	११३।२६१
हारे वशुधि (भामिनी भा ९४) २३५।१५०	हुतोऽङ्गराग (शा प ३८४९) ३३८।७०	हेलाविदक्षित	२३०।१९
हार इन्द्रजहा २६६।३०१	हुवा पमवन २८१।१०७	हेला स्वात्कार्य	१६२।४१८
हार प्रलम्बित १७६।९६७	हुदय कौस्तुभ (शा प. ११९) २२।१०३	ह हयैक्ष	२३१।५१
हारे गुम्फति ३५९।९५	हुदय हन्ति ३४९।५६	हे हेमनार	२४६।२३
हारसुम्पति ३१९।४४	हुदयनृणकुटीरे २५०।१७	हे हेमकेतकि	२३९।९५
हारस्यातिदुराग २४६।३२	हुदयमाधयसे (त्रिष ४ ७५) २८५।४३	हे हेमन्त (शा प ३९२३)	३४५।४
हारहीरकहिरण्य ३५५।७	हुदयमिपुमि (विक्रमोर्व २ १०) २७९।७१	हे हे मित्र जिता	४३।१०
हारानाहर देव (शा प १२३६) १०८।१९८	हुदयसि सता (शा प २३४) ४६।४१	ह हेरम्ब	१३।१०
हारानवशेषा ननु २८८।३९	हुदये कुश २४६।२१	हे हेला (शामक पुत्र २ २४९)	११७।१५
हारीता (शा प ८७२) २२७।१७६	हुदि विद्य (साहिल कौ ११ ५) २८२।१३७	हेपन्ते मञ्जि	१०७।१७७
हारो जलार्द्रव (मयस ९८) २५०।१५५	हुदि स्रमेन (शा प १८६) ३५।२५	हेपायोपैर्हृदिग	१२७।२६
हारो नागोपित (भृत् ना ५ २४) २८३।१	हुदि लज्जोदरे ७३।१९	हृदाग्नासि (मिराल ८ ४३)	३३८।६
हारो भाति इष्य १८२।४९	हुदि विद्य (वाम नी ३ २४) ३९१।५७३	हातया मत्तर्गि	३११।१
हारोऽय (साहिल कौ ११ ८) २६६।३०४	हुप्यति देवता (चाणक्य ५१) ३८६।३५३	हाभयदवनत (शिशु १० ५२)	३१७।४
हारमल्ल यल्ल (भामिनी भा ९०) ६०।२३३	हे कीर २२७।१८८	हावमोद (शिशु १० ५२)	३१५।२५
हारदण्डे (सुव २७) ६३।२६	हे मूप त्य ३३०।१	हेपपति (सु ४३४)	५८।१९५
हारदादि (शिशु १० १३) ३१५।१६	हे कोशिला (मृत् स ८ २२) ३२५।१३७	हादनताव	२५।१२०
हारदण्डुच्छिद्य ३५०।८१	हे गन्तापरपति १३।४३		
हा हन्त मानस २२१।२०	हेतु कोऽपि ४३।८		